

MAGYAR TÁJSZÓTÁR.

MAGYAR TÁJSZÓTÁR.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTETTE

SZINNYEI JÓZSEF
EGYETEMI TANÁR, A M. T. AKADÉMIA R. TAGJA.

ELSŐ KÖTET.

A—NY.

BUDAPEST,
HORNYÁNSZKY VIKTOR KIADÁSA.
1893—1896.

HORNYÁNSZKY V. KÖNYVNYOMDÁJA.

MAGYAR TÁJSZÓTÁR.

*

A M. TUD. AKADÉMIA MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTETTE

SZINNYEI JÓZSEF

EGYETEMI PROFESSZOR.

ELSŐ KÖTET.

BUDAPEST

KIADJA HORNYÁNSZKY VIKTOR KÖNYVKERESKEDÉSE

1893.

Hornyánszky Viktor könyvsajtója.

BEVEZETÉS.

A M. Tud. Akadémia nyelvtudományi bizottsága 1884 végén elhatározta, hogy új *Magyar Tájszótár*-t ad ki, és szerkesztésével engem bízott meg. Első teendőm a nyomtatásban megjelent népnyelvi közlemények földolgozása, vagyis a bennük foglalt tájszavak összeírása volt. Földolgoztam a Hunfalvy Pál szerkesztette *Magyar Nyelvészet*-et, a *Nyelvtudományi Közlemények*-et, a *Magyar Nyelvőr*-t, Erdélyi János, Kriza János, Arany László és Gyulai Pál, Kálmány Lajos népköltési gyűjteményét, Herman Ottó-nak *Magyar Halászat Könyvé*-t és a régi *Magyar Tájszótár*-t. Nyomtatott forrásaim közül ezek voltak a legfőbbek. Ezeken kívül több nagyobb kézirati gyűjteményhez is hozzájutottam. Ilyenek: a régi *Magyar Tájszótár*-nak el nem készült második kötetébe szánt tájszógyűjtemények, Kriza János hagyatéka (legnagyobbrészt Kiss Mihály árkosi unitárius esperes gyűjtése), Győrffy Iván tetemes székely szógyűjteménye, a melyeket a M. T. Akadémia bocsátott a rendelkezésemre; Csaplár Benedek és Király Pál gyűjteménye, a melyeket a t. gyűjtők voltak szivesek átengedni; ezekhez járultak még az ismerőseimtől és egyetemi hallgatóimtól kapott eggyes adatok és végül a magam gyűjtései. Ezekből került ki az új *Tájszótár* anyaga, a mely 80,000-nél több adatból áll.

A kijelölt gyűjtemények földolgozása, minthogy az egész munkát magam, minden segítség nélkül végeztem, hetedfél évig (1885 elejétől 1890 derekáig) tartott; de a gyűjtést természetesen azon túl is folytattam. Az adatok rendezésével eggy év alatt készültem el; azután (1892-ben) hozzáfogtam a szerkesztéshez, a mely csakhamar annyira haladt, hogy a szótár kiadását meg lehetett kezdeni.

Hogy a *Tájszótár*-ba mit vegyek föl, mit ne, azt a nyelvtudományi bizottságnak az én közreműködésemmel készített utasításai határozták meg. Ezek szerint a *szótár tartalma* a következő:

1. *Tulajdonképpeni tájszavak,* a melyek a köznyelvben teljesen ismeretlenek és csak a nyelvjárásokban fordulnak elő, pl. *abajdoc, abajdok, abora, acintos, adaj, áglál, ajang, barkács, bütü, cábár, cuca.*

2. *Jelentésbeli tájszavak,* a melyek a köznyelvben is megvannak, de a nyelvjárásokban a köznyelvitől külömböző jelentésük van, pl. *aggódik:* túróvá képződik; *alkalom:* alku, eggyezség; *állat:* testalkat, termet, növés, állás; *apró:* himlő, kanyaró; *alacsony:* aláváló, aljas, becstelen; *beszéd:* mese.

3. *Alakszerinti tájszavak*, vagyis a köznyelvi szavaknak olyan hangalaki változatai, a melyek az illető nyelvjárásnak rendes és szabályba foglalható hangalaki eltérésén és sajátságain kívül állanak, pl. *[csalán]: csalány, csana, csanál, csanár, csënâl, csihány, csilán, csinál, csóvány, szillán* stb.

Ezek teszik a szótár főrészét, a mely után külön-külön jegyzékbe foglalva következnek: a *dajkanyelv* (gyermeknyelv) szavai, a *keresztnevek* nyelvjárási változatai, az *állatok tulajdonnevei* s az *állat-hivogató* és *űző szavak*.

Nincsenek fölvéve a szótárba:

1. A kiolvasásokban, találós mesékben, gyermekversikékben stb. előforduló *értelmetlen szavak*, pl. *zíbordom-zábordom, dibin-dobondáré, gyittes-gyattos, bimboró, didánom*.

2. A *meg nem honosodott idegen szavak*, a melyeknek népnyelvbeli alakja csak a *hibás kiejtésnek* tulajdonítandó, pl. *gyepitáció:* deputáció; *gyenegyólia:* genealógia; ilyenek különösen a kaszárnyai szavak, pl. *dinstisprémia:* dienstesprämie, *felibung:* feldübung, *kopószter:* kopfpolster.

Ezek közül csak a *következők vannak benne* a szótárban:

1. A félig-meddig meghonosodottak, pl. *lénung, silbak*.

2. A magyaros végzettel vagy képzővel ellátottak, pl. *frajbiligos*: freiwilliger, *sálka:* schale.

3. A nép-etimológia termékei, pl. *délibarátom:* deliberatum, *capistráng:* zapfenstreich, *almarázó*: armer reisender, *vasparádé:* waschapparate, *babilon:* pavillon, *tagravert:* tagrapport, *árvalajbi:* ärmelleibel.

A nyelvtudományi bizottságtól kapott utasítások azt is föladatommá tették, hogy eggyes írókból is gyűjtsem össze ‚azon tájszavakat, a melyeket mint ilyeneket készakarva használtak, azt esetleg jegyzettel tüntetvén föl'. Ezt a meghagyást is készséggel teljesítettem volna, de az irodalom mezején megkezdett tájszótarlózás közben csakhamar rájöttem, hogy ez olyan szaporátlan és háládatlan munka, a mely sok-sok esztendővel megkésleltetné a szótár elkészülését, s mégis kevés volna benne a köszönet. Végig kellett volna böngésznem legalább is az utóbbi félszázad szépirodalmának java részét, a mi nekem — minthogy eggymagam, dolgozótársak nélkül végeztem s akartam is végezni az adatok összeírását, — rengeteg időmbe került volna. Azt pedig nem tudtam volna tenni, hogy csak innen-onnan, találomra szedegessek, mert a felibe-harmadába végzett munka nekem nem kenyerem. De nem is a munka nagysága riasztott vissza, hanem inkább a tarlózás eredményének ki nem elégítő volta. Nem csak az, hogy nem sokat találtam, de a mit találtam, annak az értéke is nem eggy esetben kétségesnek látszott. A szülőföldjéről elszakadt írónak (s a legtöbb elszakadt onnan), bármennyire erős is a gyermekkori környezet beszédjének hatása alatt kifejlődött nyelvérzéke, mégis nem eggyszer meg-meghibban az emlékezete s olyan tájszó-alakot vagy jelentést csúsztat a tolla alá, a melyet sem ott, a hol a bölcsőjét ren-

gették, sem egyebütt nem ismernek és nem is ösmertek soha. Találtam fél-tájszókat, a melyek eszembe juttatták a római költő mondását: ‚desinit in piscem mulier formosa superne'; az elejük valamely tőről-metszett tájszónak a fölső teste, de a végük már csunya halfark volt, a mely az egész alakot eléktelenítette. Találtam ál-tájszókat, a melyek nem a népnek, hanem az írónak — bizonyára nem tudatos — alkotásai voltak. És ha mi igazgyöngyöt találtam is, nem tudhattam sok esetben, hogy csakugyan arról a vidékről való-e, a melynek szülötte az író, vagy pedig neki is talán könyvből tanult szava. Hogy az irodalomban előforduló tájszavaknak mennyire lehet hitelt adni, arra csak eggy példát idézek. Körülbelül eggy évtized óta széltében használja boldog-boldogtalan a *szélhámos* szót ‚schwindler' értelemben. A nép nemcsak hogy ezt a jelentését nem ismeri, de nem ismeri semmi olyan jelentését sem, a melyből ez fejlődhetett volna. A *Magyar Nyelvőr* kérdésére (XI. 185) eggyetlen-eggy helyről, a zemplénmegyei Deregnyőről érkezett válasz, a mely szerint ott a közlő ezt a kifejezést: *szélhámos jány* eggyszer hallotta ‚fatri, kacki, szeles, vizsla' értelemben (‚Oszt az a szélhámos jányok is olyan jóféle, de azért mondaná csak valaki az annyának'; XI. 332). Azóta még két adat került elő; Gömörmegyében, Otrokocson a *szélhámos* szónak a jelentése: ‚szeleburdi' (Nyr. XXI. 91), s eggy hallgatóm közlése szerint Szász-Nyiresen és Bálványos-Váralján *szélhámos ló*-nak a ‚lógóst' nevezik. Az a kinek ez a szó megtetszett, úgy hogy fölkapta, nem is a nép nyelvéből vette, hanem a Kresznerics szótárából halászta elő, a kinél a *szél* ‚ventus' szó összetételei között ott van a *szélhámos*, ezzel a Pázmány-ból idézett kifejezéssel igazolva: ‚Két *szélhámos* tévelygés', de minden értelmezés nélkül. S ott van előtte, szintén magyarázat nélkül, a Faludi-ból vett következő idézet: ‚*Szélhámmal* jár'. Ez a két adat, valamint az, hogy a szó a ‚ventus' jelentésű *szél* összetételei közé van sorozva, tévesztette meg a szótárnak valamelyik átböngészőjét. Azt képzelte, hogy a *szélhámos, szélhámmal járó* nem lehet egyéb, mint olyan ember, a ki ‚nagy széllel jár, nagy szelet csap', s így teljesen alkalmas a ‚schwindler' fogalom kifejezésére. Pedig az egész tévedésen, még pedig legelőször is Kresznerics tévedésén alapszik. Ha ő a *szélhámos* szót nem a ‚ventus', hanem — a mint kellett volna, — az ‚extremitas' jelentésű *szél* összetételei közé sorozza, akkor senkinek sem jut eszébe, hogy a ‚schwindler'-t *szélhámos*-nak keresztelje. A nép nyelvéből fönnebb idézett adatok harmadika mutatja, hogy a szónak tulajdonképpeni jelentése: ‚szélső-hámos, szélső hámba fogott', másképp ‚lógós' (ló). Minthogy pedig az ilyen ló szabadabban mozoghat, ficánkolhat, mint a rúd mellé fogott, a *szélhámos* szó könnyen fölvehette a ‚szeles, szeleburdi' jelentést, a melyből aztán a ‚kacki' jelentés fejlődött. Pázmány, a ki kétségkívül a nép ajkáról leste el e szót, más átviteles értelemben használta; ezt a *Magyar Nyelvtörténeti Szótár*-ban található következő két idézet tanúsítja: ‚Az ecclesia itt is két *szélhámos* eretnekséget

meg-vetvén, azt tanítja', és ‚Az csudák dolgában közép úton kel járnunk, hogy két *szélhámos* tévelygéstűl magunkat meg-óltalmazhassuk'. Világos, hogy ezekben *szélhámos* a. m. ‚szélső, szélsőséges, szélsőségbe csapó'. Ime tehát sehol semmi nyoma a ‚schwindler'-féle jelentésnek, a melyben a mai irodalom használja a *szélhámos* szót. Ez csak eggy példa, de van efféle akárhány. Még csak azokra a palóc tájszavakra utalok, a melyek Lisznyai Kálmánnak *Palóc dalok* és *Új palóc dalok* című költeményeiből vannak kiszedegetve és a *M. Nyelvőr* XIX. kötetében közölve; ezek között is vannak olyanok, a melyek hitelesekűl semmiképpen el nem fogadhatók, vagy legalább is fölötte gyanúsak, pl. *taláca:* légyott, *szemere:* szerény, *ilín:* udvarias, megkedveltető, *míny:* az ajak belső nedves részének a széle, *ill* (nyilván az *illan*-ból elvonva) stb. A jámbor tájszóböngésző, a ki az írókból is böngészget, lépten-nyomon megtévedésnek van kitéve. A hapax legomenákat mindenesetre kételkedéssel kell fogadnia, nagyobb kételkedéssel, mint a népnyelvi közlésekben előforduló ‚eggyetleneket'; csak azokban a szavakban bízhatik meg nyugodt lélekkel, a melyekre amúgy is vannak igazoló adatai az eredeti forrásból, a nép nyelvéből. Azért jobbnak láttam az írókból való böngészést abbanhagyni, mert sokkal több időmbe és munkámba került volna, mint a mennyit a gyűjtögetés eredményének megbízható része megért volna. Természetes, hogy azért a véletlenül elémbe akadt adatokat, ha megbízhatók voltak, beiktattam a szótáramba.

A *szótár berendezése*, melyet a nyelvtudományi bizottság az én közreműködésemmel állapított meg, a következő:

A *mutató-szók* köznyelvi alakjukban vannak kitéve. A nyelvjárási alakok a mutató-szó után rekeszjelek között betűrendben következnek, s mindeggyik után ki van téve az előfordulás helye és a forrás. Ha valamely szónak két hangrendbeli, vagyis magas- és mélyhangú alakja van, pl. *dagad* és *deged*, ezeket külön-külön iktattam be a maguk helyére, utalással eggymásra; csak az idegenből átvett szavaknak soroztam eggyüvé mind a magas-, mind a mélyhangú alakjait.

Ha a szó csakis a nyelvjárásokban él, és több alakja van, akkor a legelterjedtebb, vagy ha ezt meg nem lehet állapítani, a legeredetibbnek tartható alak a mutató-szó, s ez után következnek betűrendben a változatok.

A mely szó vagy alak több vidéken járatos, annál az előfordulásnak minden eggyes helye ki van téve, hogy a szó vagy az alak elterjedtsége kitűnjék. A hovávalóságot a Balassa-féle nyelvjárás-fölosztás sorrendjében mutatom ki. Ebben eltértem a bizottság-adta utasítástól, a melyben a *Nyelvőr-kalauz* földrajzi mutatójának sorrendje volt elém szabva, mert akkor még nem jelent volt meg Balassa József-nek a magyar nyelvjárásokról szóló munkája, a melynek a fölosztása pontosabb.

A mutató-szó után következő változatokat a szótár végéhez csatolt

szómutatóban lehet megtalálni, a mely szoros betűrendbe szedve foglalja őket magában, az illető mutató-szóra való utalással.

Az *etimológiai rendezést* (a nyelvtudományi bizottság utasítására) *mellőztem*, vagyis a származék-szókat nem az alapszavukhoz fogtam, hanem mindeggyiket mint külön mutató-szót a maga betűrendi helyére iktattam be; így pl. eggymás után következnek: *dob, doba, dobár, dobasz, dobban, dobi, dobog, dobogál, dobogtat, dobolód-ik, dobontató* stb.

Természetes dolog, hogy a szócsaládok tagjai így is jobbára összekerültek, hacsak eggyiknek-másiknak az alakja nem nagyon elütő a többiekétől. Kissebb alaki eltérés miatt a szót nem szakítottam ki a családi sorból, hanem ilyen esetben rekeszjel közé tett mutató-szóval soroztam be a társai közé; pl. a *dángobál* szót a *dánguba* és a *dángubáz* közé helyeztem így: *[dángubál], dángobál;* a *dupla* szó után, a melynek *dufla* változata is van, következnek: *[duplom] duflamul* és *[duplomos], duflomos; fakad, fakadék* után *[fakadvány], fokadvány.*

A *betűrendre* nézve megjegyzem, hogy a hosszú magánhangzók a megfelelő rövidektől nincsenek külön választva, tehát pl. az *e, ë, ê, é* hangok hol megelőzik, hol követik eggymást, a szerint, hogy minő mássalhangzókkal vannak eggyütt.

Az *összetett szavakat* az előtagjuknál sorolom elő, vagyis az illető eggyszerű mutató-szóhoz fogom; csakis az igekötős igéket és névszói származékaikat tettem oda, a hová az utótagjuk (illetőleg az utótag névszói származéka) tartozik, pl. az *apacs-kő, arany-málingó, apró-kőte* mutató-szava: *apacs, arany, apró;* ellenben *mëg-bókláz, el-ár, mëg-arcol* mutató-szava: *bókláz, ár, arcol.* Az összetételek tagjai vonáskával vannak eggymástól elválasztva, de a származékaikból ez az elválasztó vonás el van hagyva, pl. az *ad* mutató-szóhoz fogva: *be-ad, föl-ad, ki-ad;* az *adó* mutató-szóhoz fogva: *eladó, kiadó,* és nem *el-adó, ki-adó.* (A *nép-etimológiákat,* a melyek rendszerint valamely idegen szónak két magyar szóra bontásai, olybá vettem, mintha csakugyan abból a két szóból volnának összetéve, a melyekből összetetteknek a nép nyelvérzéke veszi, s a szerint soroztam be őket, pl. *alma-rázó:* ‚armer reisender,' *cirok-fërëg:* ‚fillokszéra' mutató szava: *alma, cirok*).

Ha az összetétel utótagja maga is önálló tájszó, az is be van külön iktatva a maga helyére és ezen kívül a szómutatóba.

Az ikerszavak szintén az első tagjuk szerint vannak beiktatva, de az utótagjuk (hacsak nem önálló tájszó is eggyszersmind) külön sem a szótárban, sem a szómutatóban nem foglal helyet.

Mint mutató-szók a ragozható névszók eggyesszámi puszta alanyesetükben, az igék pedig folyamatos jelenbeli eggyes-sz. 3. szem. alanyi ragozású alakjukban vannak kitéve (az ikes igék az *-ik* rag különválasztásával, pl. *csök-ik, esedëz-ik*).

Az *azonos alakú szavak* eléjük tett számmal (1. 2. 3.) vannak megkülömböztetve.

Az *eggyes cikkelyek berendezése* a következő:

1. Az alakszerinti tájszavaknál: *a)* a mutató-szó; *b)* a változatai, mindeggyik után kitéve az előfordulás helye és a forrás. Ezeknél értelmezésre nincsen szükség, mert a mutató-szó köznyelvi lévén, jelentése úgyis ösmeretes.

2. A tulajdonképpeni és a jelentésbeli tájszavaknál: *a)* a mutató-szó, *b)* a változatai, mindeggyik után kitéve az előfordulás helye és a forrás; *c)* a jelentés vagy a jelentések (fejlődésük sorrendjében), mindeggyik után megint kitéve az előfordulás helye meg a forrás. Ha a szónak többféle alakja és eggyszersmind többféle jelentése is van, s ezek az alakok szerint oszlanak meg, a jelentés elé ki van téve az illető alak is.

A főjelentések arab számokkal, a főjelentések árnyéklatai pedig betűkkel vannak jelölve.

A különféle népnyelvi közleményekben adott *értelmezéseket* összevontam, összeeggyeztettem és szabatos rövidséggel iparkodtam kifejezni. A jelentéseket magyarul teszem ki; csak a természetrajzi neveknél latin műszóval is, esetleg csak azzal, s a mesterszóknál némettel is, esetleg csak azzal. Megjegyzem, hogy az ú. n. ‚illetlen szavak' értelmezésénél ok nélkül valónak tartottam a szemérmeteskedést; a szótárban mint mutató-szók úgyis benne vannak, azért a magyarázatban sem volt miért kerülnöm őket.

A hol a jelentés megvilágítására szükséges, *példamondatokat* is idézek, ha tehetem. Sajnos, hogy nem tehetem mindíg, mert nem állanak a rendelkezésemre.

A *szólások* és a *közmondások* külön szakaszokban követik az illető szót.

A *források* közül a legfőbbek és leggyakrabban előfordulók a szokásos rövidítéssel vannak idézve, pl. *Nyr.*, *NyK.*, *MNy.*, *Vadr.*, *Tsz.* (vö. ezeknek a jegyzékét). A kéziratból vagy szóbeli közlésből vett adatok mellé a gyűjtő vagy a közlő neve van kitéve. A régi *Tájszótár* második kötetébe szánt tájszavak gyűjtőinek a neve után a beküldés évét is jónak láttam kitenni.

Az új *Tájszótár* a régitől nemcsak abban külömbözik, hogy sokkal tartalmasabb és célszerűbben van berendezve, hanem egyébben is. A régi *Tájszótár* igen becses, de teljesen kritikátlan betűrendes adattár, a melyben eggyszerűen le vannak nyomtatva a beküldött és betűrendbe szedett adatok; sem az összetartozó változatok nincsenek eggyüvé foglalva, sem a jelentések nincsenek rendezve, összeeggyeztetve, sem eggyáltalában nincsen benne semmi nyoma a kritikának. De ezt nem is kivánta senki a régi *Tájszótár* szerkesztőjétől, Kecskeméti Csapó Dániel-től, s én sem gáncsképpen említem. Az új *Tájszótár* nem puszta betűrendes adatgyűjtemény, hanem tervszerűen rendezett és kritikával szerkesztett munka.

A *Magyar Nyelvtörténeti Szótár* szerkesztői elpanaszolják a bevezetésükben azt a sok bajt, akadékot és bosszúságot, a melyet az adatok összeíróinak némelyike másolói hibáival és némelykor mulatságos baklövéseivel

szerzett nekik. Nekem is van elég fölpanaszolni valóm, mert a nyelvjárási adatok gyüjtői és közlői között akadnak megbízhatatlanok, fölszinesek, értelmetlenek és naivok is; olyanok, a kik fél füllel hallottak valamely szót, és sem helyesen leírni, sem a jelentését helyesen megállapítani nem tudják; a kik a szónak nyelvjárási alakját egész nyugodt lélekkel köznyelvire változtatják, s a szónak valamely esetleges alkalmazását tulajdonképpeni jelentéséül tüntetik föl, vagy pedig a hallott mondatból teljesen helytelenül állapítják meg a szó alakját és jelentését. Ime néhány példa a sok közül:

Csalamádé: ‚tüskés széna'; helyesen: sűrűn vetett takarmánykukorica v. általában zöld takarmány (takarmány-árpa v. rozs; bükkönyös zab; eggyütt elvetett kukorica, bükköny és zab). *Condra:* ‚gatya'; nem helyes, mert jelent sok minden egyebet: darócot, daróc-fölöltőt, ringy-rongy ruhát, ringyót, pajkos kis leányt stb., csak éppen gatyát nem. *Cinkus:* ‚vásári cikk' (nyilván azért, mert *cinkus-bíró:* vásárbíró); helyesen: marhapasszus. *Bányagödör:* ‚rucacsúsztató'; helyesen: olyan gödör, a melyből vályogot, sárga földet v. homokot szednek ki. *Csitkó:* ‚vehem' (elvonás a *csitkózni* = ‚vemhezni'-ből); helyesen: csikó. *Tyurak:* ‚női ruhára való posztó'; helyesen: bőrrel béllelt prémes női fölöltő. *Eme:* ‚ártány'; helyesen: emse, koca-disznó. *Déványos:* ‚a mi nem legjobb, középszerű'. Ezt az értelmezést a közlő a következő példával igazolja: ‚Eszt në vëdd mëg, ez us se legdiéványosabb'; pedig ebből a szónak éppen ellenkező jelentése vehető ki; helyesen: pompás, díszes, kitünő, becses. *Bukáta:* ‚tarisznya' (elvonva a *felbukátáz* = ‚feltarisznyáz'-ból); helyesen: eledel. *Gyuha:* ‚lényeg' (pl. ördög bujjék a gyuhádba); helyesen: gyomor. *Csökfenöl* (eggy szónak véve): ‚nem nő'; helyesen: *csökfe nől*, azaz: csökve nő = növésében megakad. *Alig:* ‚gyengélkedő'; ezt a jelentést a közlő az ‚alig vagyok' kifejezésből vonta el.

A sajtó- és az íráshibákkal is számot kell vetni. Azt olvasom pl. eggy mesében: *budakodom;* ez az alak eggymagában állván, gyanúsnak tetszik, azért kérdést intézek a közlőhöz, és kiderül, hogy a gyanúm alapos volt, mert ez a furcsa szó nem egyéb mint *buslakodom.* A régi *Tájszótár*-ban a *csín* és a *csinga* szavak között áll *csing:* ‚valami tett vétek'; a sorrend arra vall, hogy ez nem a betűszedő vagy a javító hibája, hanem a másolóé; könnyű rájönni, hogy helyesen: *csiny.* Ugyanott *(meg)ejtődzni* így van értelmezve: ‚meghülni'; helyesen ‚megehülni'. A *csóválni* szó értelmezésében ezt olvassuk: ‚a szalmát sutakot a beléje tett tűzzel sebesen mozgatni, hogy lángra lobbanjon'. Azt hihetnők, hogy a *szalmát* és a *sutakot* szavak közül elmaradt a vessző, s itt a *csutak* szó változatával van dolgunk; pedig nem, mert az a két szó a kéziratban így van írva: *szalmátsutakot*, azaz: ‚szalmacsutakot.'*) Szintén a régi *Tájszótár*-ban olvasható (s ebből a Czuczor-Fogarasiék szótárába is belekerült) ez a két különös szó: *buzak, buzany;*

*) Megemlítem itt eggyúttal, hogy a régi *Tájszótár* gyüjtőinek kéziratai közül eggynéhány a kezemnél volt, s a hol kétségem támadt, összevetettem a kiadást az eredetivel.

amannak az értelme: ,kása, zsemlyekása', emezé: ,nyomtató, cséplő'. Erősen gyanús volt nekem mind a kettő, mert a régi *Tájszótár*-on és a Czuczor-Fogarasiék szótárán kívül sehol sem akadtam a nyomukra; a régi *Tájszótár*-ba Cserey Elek révén kerültek bele, ennek a közlései pedig eggyáltalában megbízhatatlanok.*) Nem kellett hozzá sok fejtörés, a míg rájöttem, hogy ez a két álszó eggyszerű másolói botlásnak köszöni a lételét. Kétségtelen, hogy a bóbiskolva másoló előtt ez állott: *Buzakása*, zsemlyekása. *Buzanyomtató*, cséplő; ő pedig így olvasta és írta le a régi *Tájszótár* számára: *Buzak*, kása, zsemlyekása. *Buzany*, nyomtató, cséplő. Az ilyen hibák észrevevéséhez és elkerüléséhez nem kellett egyéb az éber ügyeletnél, eggy kis utána-nézésnél vagy utána-tudakozódásnál. Némelyiknek a kiderítése azonban eggy kis tanulmányomba is került; ilyen pl. a *baráncsik, baránzsik* szónak állítólagos *bazánzsik* változata, a melyről a *M. Nyelvőr*-ben (XXII. 115.) kimutattam, hogy nem lehet hiteles.

De azért nem mind hiba, a mi első tekintetre annak látszik. Pl. a meregető edényt, meregető csöbröt jelentő *cserpák* mellett, a melyre éppen tizenkét adat volt a kezemnél, előfordult eggyetlen-eggyszer *cserpál*. Először majdnem bizonyosra vettem, hogy ez sajtóhiba; de utána jártam, és kitünt, hogy (az ószl. *črŭpalo*, ,haustrum', or. *čerpalo*, cseh *čerpadlo* tanúbizonysága szerint) a *cserpál* alak bizony mégis csak igaz kamarán költ.

A jelentések megállapításánál kellő óvatossággal és kritikával iparkodtam eljárni. A magyarázat nélkül közölt textusokból, az eggyszer kevésszavú, máskor bőbeszédű, eggymástól eltérő és eggymásnak sokszor ellenmondó értelmezésekből akárhány esetben nem volt könnyű kivennem a szó igazi értelmét. A mi érthetetlen, gyanús vagy kétséges volt, annak utána jártam, hogy megbizonyosodjam felőle. S nem rajtam múlt, ha minden fáradozásom, fejtörésem, utánajárásom eredményeként a szótárba itt-ott mégsem kerülhetett bele egyéb, mint eggy kérdőjel, a mely azt jelenti, hogy ,kétséges' vagy ,nem tudom'.

De nem mindent kérdőjeleztem meg, a mit kétségesnek tartottam, sőt még sok olyan adatot sem, a melynek nem-hiteles volta vagy részbeli hibássága teljesen kétségtelen. Azt a kritikát ugyanis, a melyet a jelentések fölött nemcsak jogom, hanem kötelességem is volt gyakorolni, az alakokra csak kissebb mértékben volt szabad kiterjesztenem. Mint már említettem, sok adatközlő pontatlanul leírva, a nyelvjárási alakot köznyelvire áttéve jegyezte föl azt, a mit hallott; részint azért, mert nem tudta a helyes közlés (neve-

*) Cserey Elek ugyanis, a ki a régi *Tájszótár*-ban található erdővidéki székely szavak beküldője volt, olyanokat is közölt, a melyeket maga soha sem hallott, hanem régibb szótárakból — még pedig nem eggyszer a bennük esett másolási vagy sajtóhibával eggyütt — irogatott ki (vö. pl. a *bonczol* szót, a melynek a történetét Volf György megírta a *Nyelvőr*-ben: XIII. 517). Ennélfogva figyelmeztetem a szótáram használóit, hogy a régi *Tájszótár*-ból átvett erdővidéki adatokat, még ha nincsenek is megkérdőjelezve, óvatossággal fogadják, mert kihagyni csak azokat hagytam ki, a melyek kétségkívül hamisaknak bizonyultak.

zetesen a hangjelölés) módját, részint mivel a megfigyelése a fonétikai képzés hiánya miatt pontatlan volt, vagy többnyire abból az okból, hogy a szónak az ő lelkében élő, köznyelvi formájában megállapodott hangképe megvesztegette a hallását. Így, hogy eggy nagyon eggyszerű példát említsek, az *ë* helyett *ö*-vel beszélők nyelvjárásából közölt adatok között akárhányszor akadnak *e*-vel irottak, pl. *föl, szög, lött, szöm* helyett *fel, szeg, lett, szem.*

A kevésbbé pontos közlőknek úgyszólván rendes hangjelölésbeli vétségei a következő pontokban foglalhatók össze: 1. a zárt *ë* (és sokszor a neki megfelelő *ö*) helyett *e*-t, 2. az *ly*-ből fejlődött *j* helyett *ly*-t írnak (a köznyelv helyesírása szerint); 3. a kettős magánhangzókat gyakran pontatlanul jelölik vagy helyettük hosszú magánhangzót írnak; 4. a magánhangzók hosszúságának és rövidségének jelölésében ingadoznak, különösen az *i, u* és *ü* hangnál; 5. a zöngés és a zöngétlen mássalhangzók összekerülésénél történő hasonulást nem jelölik meg, pl. *attam, szëttem* helyett *adtam*-ot, *szëdtem*-et írnak.

Nekem természetesen úgy kellett a szók alakjait a szótárba fölvennem, a hogy nyomtatva vagy írva kaptam, még ha szembetünő volt is a hangjelölésnek a kiejtéstől való eltérése, s ha az illető nyelvjárás hangbeli sajátságainak ismeretével könnyen és biztosan kiigazíthattam volna is a hibásan közölt alakot. Ilyen helyreigazítást még abban az esetben sem engedtem meg magamnak, ha a szónak igazi alakját a magam tapasztalásából ismertem, hanem ilyenkor az illető közlő adata mellé oda iktattam a magamét. Csakis akkor igazítottam ki a szónak nyomtatásban helytelenül közölt alakját, ha magától a közlőtől kaptam a helyreigazítást. A magam tudása szerinti helyreigazítgatás forrásaim adatainak önkényes meghamisítása lett volna, s mivel az összes nyelvjárási alakokat lehetetlen a magam tapasztalásából ismernem, s épp oly kevéssé lehetséges minden eggyes adatnak a helyességéről teljesen megbízható gyűjtők útján megbizonyosodnom, a rektifikálgatás úgyis csak féleges munka lett volna. A nyelvész, ki szótáramat forgatni fogja, amúgy is külön tudja majd választani a pontosan leírt alakokat a kevésbbé pontosan lejegyzettektől.

El vagyok rá készülve, hogy sokan azt fogják mondani az új *Tájszótár*-ra: nem teljes; nincs meg benne minden tájszó, sem a benne levőknek minden változatuk és jelentésük. És igazuk lessz. Ezért azonban a hozzáértők előtt nem kell magamat mentegetnem, mert azok tudják, hogy a nemteljesség közös fogyatkozása a világ valamennyi szótárának, nem véve ki még azokat sem, a melyeknek a címlapján ott büszkélkedik a ‚teljes' szó. Teljes szótárát csak holt nyelvnek lehet megírni. A ki valamely élő nyelvnek akarná megszerkeszteni a teljes szótárát, az a Danaidák vagy a Sisyphus munkájára vállalkoznék.

Végül még köszönetemet kell nyilvánítanom mind azoknak, a kik szótáramnak mennél teljesebbé és hibátlanabbá tételéhez szives adatközléseikkel, kérdezősködéseimre adott válaszaikkal hozzájárultak.

Szinnyei József.

A NYOMTATOTT FORRÁSOK JEGYZÉKE.

Arany-Gyulai NGy. = Magyar népköltési gyűjtemény. Új folyam. A Kisfaludy-Társaság megbizásából szerkesztik és kiadják Arany László és Gyulai Pál. I—III. Pest, (Budapest) 1872—1882.

CzF. = A magyar nyelv szótára. A Magyar Tudományos Akadémia megbizásából készitették Czuczor Gergely és Fogarasi János. I—VI., Pest (Budapest), 1862—1874.

Erdélyi J. Népd. és mond. = Magyar népköltési gyűjtemény. Népdalok és mondák. A Kisfaludy-Társaság megbizásából szerkeszti Erdélyi János. I—III. Pest, 1846—1848.

Ethnographia = Ethnographia. A Magyarországi Néprajzi Társaság és a Magyar Nemzeti Muzeum Értesítője. I—. Budapest, 1890—.

Herman O. Halászat K. = A magyar halászat könyve. A kir. magyar természettudományi társulat megbizásából írta Herman Ottó. I. II. Budapest, 1887. (Mester-szótár 769—843. l.)

Kálmány L. Koszorúk = Koszorúk az Alföld vad virágaiból. Köti Kálmány Lajos. I. II. Arad, 1877. 1878.

Kálmány L. Szeged népe = Szeged népe. I. Ős Szeged népköltése. Gyűjtötte Kálmány Lajos. Arad, 1881. II. Temesköz népköltése. Arad, 1882. III. Szeged vidéke népköltése. Szeged, 1891.

MNy. = Magyar Nyelvészet. Szerkeszti Hunfalvy Pál. I.—VI. Pest, 1856—1861.

NyK. = Nyelvtudományi Közlemények. Kiadja a M. Tud. Akadémia nyelvtudományi bizottsága. Szerk. Hunfalvy Pál, Budenz József, Simonyi Zsigmond. I—. Pest (Budapest) 1862—.

Nyr. = Magyar Nyelvőr. A Magyar Tudományos Akadémia nyelvtudományi bizottságának megbizásából szerkeszti s kiadja Szarvas Gábor. I—. Budapest, 1872—.

Tsz. = Magyar Tájszótár. Kiadta a Magyar Tudós Társaság. Buda, 1838.

Vadr. = Vadrózsák. Székely népköltési gyűjtemény. Szerkeszti Kriza János. I. Kolozsvár, 1863.

EGYÉB RÖVIDÍTÉSEK ÉS JELEK MAGYARÁZATA.

á. é = átvitt értelemben.
csáng. = csángóság.
i. h. = az idézett helyen vagy helyeken.
kül. = különösen.
m. = megye.
mell. = melléke.
tréf. = tréfás, tréfásan.
uo. = ugyanott.
v. = vagy.
vki, vmi, vmely = valaki, valami, valamely.
vid. = vidéke.
vö. = vesd össze.

∾ = ugyanazon jelentés, mint az előbbi szóé.

? = az alaknak vagy a jelentésnek kétes voltát jelöli.

A római számok a kötetét, az arab számok a lapot jelölik; az arab szám mellé tett *a* = baloldali hasáb, *b* = jobboldali hasáb.

A régi Tájszótárból, a Vadrózsák szótárából és Herman O. Halászat Könyvének mesterszótárából vett adatok mellé csak olyankor tettem ki a lapszámot és a hasáb-jelölő betűt, mikor az illető szó nem mint mutató-szó fordul bennük elő.

A. Á.

ABA: flanell (Csallóköz Nyr. I.231).

aba-posztó: durva fehér házi-posztó (Sárospatak Erdélyi J. Népd. és mond. II.249; Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

ABAFINÁL: derekasan megvesszőz, elver (Székelyföld Tsz.).

ABAJDOC (Bodrogköz Tsz.; Székelyföld Tsz.; *abajdos* Csallóköz Nyr. XXI.279; Király Pál; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.92; Gyöngyös vid. Nyr. II.180; *abajmóc* Göcsej Nyr. XII.46; *abajnac* Soprony m., Vas m. Kemenesalja, Göcsej, Balaton mell. Tsz.; *abanajc* Göcsej Tsz.): **1.** *abajnac, abanajc:* keverék, zagyvalék (Göcsej Tsz.); *abajnac:* kevert lakosok (Vas m. Kemenesalja Tsz.); **2.** *abajdoc, abajdos, abajnac:* kétszeres, kevert gabona, rozzsal kevert búza (Soprony m., Vas m., Balaton mell., Bodrogköz Tsz.; Csallóköz Király Pál; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.92; Székelyföld Tsz.); **3.** *abajmóc:* vad gabona, gabona alja v. akárminek az alja, hitványja (Göcsej Nyr. XII.46; Bódiss Jusztín). *Abajmóc niepség a horvát* (Göcsej Nyr. XII.46); **4.** *abajdos:* az olyan szemes gabona, a mely nem tiszta, hanem szemetes (Csallóköz Nyr. XXI.279); **5.** *abajdos:* kúszált (Gyöngyös vid. Nyr. II.180.).

ABAJDOK: **1.** idomtalan, aránytalan (Udvarhely m. Fehér-Nyikó mell. Nyr. XVIII.479). *Nagy abajdok ember* (Háromszék m. Vadr.). *Abajdokúl rakott asztag, boglya* v. *kalongya:* olyan, hogy minden pillanatban ledőléstől félthetni (Háromszék m. Vadr. Kriza); **2.** lepcses, lompos (Maros-Vásárhely Nyr. IX.428); **3.** együgyű, ügyetlen (Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Kóbori János) [vö. *tabajdok*].

ABAJGALÓD-IK: veszekedik (Zala m. Nyr. II.427).

ABAJGAT: **1.** kiabál (Veszprém m. Csetény Nyr. V.426; Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II. 467); **2.** hajszol, zaklat, nyaggat, bolygat (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 46; Palócság Nyr. XXII.31; Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.273; Szinyérváralja vid. Nyr. XV.188). *Ezt is megabajgatták istenesen. Ne abajgasd úgy azt a dézsát, mert kilocsog a viz* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XVII.375).

ABAJGÓS: tántorgó, dülöngő (Bereg m. Pap Károly).

ABAJOG: panaszkodik (Moldva, Klézse Nyr. IV.142).

ABANYUD-IK: megalszik, megsűrűdik (a tej) (Békés m. Nyr. III.524).

[**ABÁR**].

aba-kása: aba-lével főzött köles- v. pohánkakása, mely hurkatöltelékül is szolgál (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

abár-lé (Bereg m. Király Pál; *aba-lé* Veszprém és Fehér m. Király Pál; Tolna m. Paks Nyr. XIX.431; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.305; Cegléd Nyr. XXI.279; Csallóköz Nyr. XXI.279; Csaplár Benedek; *abá-lé* Tata Matusik Nep. János 1839; *abâllê* Palócság Nyr. XXI.421; XXII.31; *oba-lé* Tolna m. Paks Nyr. XIX.431): víz, a melyben disznóöléskor a hurkát, kolbászt v. a hurkába, kolbászba való húst-mit nagyjából megfőzik, megabárolják; a megfőzött disznóaprólék leve. *Obalére kell venni azt a hurkát* (Tolna m. Paks Nyr. XIX.431).

abár-zsír: hurkafőzéskor kivált zsír (Rimaszombat Nyr. XV.382).

ABÁROL (Somogy m. Nyr. XIV.479; Sátoralja-Ujhely Nyr. XXI.330; Rimaszombat Nyr. XV. 382; *àbárol* Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45; Gömör m. Hanva Nyr. XX.286; *abál* Somogy m. Nyr. XXI.279; Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Veszprém m. Nyr. XXI.518; Szentes Nyr. VI. 179; VIII.331; Félegyháza, Szeged Nyr. XXI.330; *abáll* Pannonhalma Nyr. XII.187; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; *abáll*ani Háromszék m. Tsz. MNy. VI.221; *àbáll*anyi Gömör m. Hanva Nyr. XX.286; *abâll*às Borsod m. Sáta vid. Nyr. XXI.328; *abányi* Komárom Nyr. VII.281; *abârol* Palócság Nyr. XXI.421): **1.** nagyjából, félig-meddig megfőz, fonnyaszt, köveszt (húst, disznótüdőt, májat, szalonnát, hurkát); **2.** *abáll:* a fővő húslé habzó fölét leszedi (Háromszék m. Tsz.); **3.** *abál:* az asztalnál a tálban ide-oda keresgél (Somogy m. Nyr. XXI.279).

mëg-abál: **1.** = *abárol 1.* (Veszprém m. Nyr. XXI.518; Győr vid., Cegléd, Bács m. Ada, Abauj m. Vilyi puszta, Csallóköz Nyr. XXI.279); **2.** megigazít. *Mëgabálja vkinek a ruháját* (Zala m. Türje és vid. Bódiss Jusztín; Szentes Nyr. VI.179).

össze-abál: **1.** hevenyében összekotyvaszt (ételt) (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839); **2.** rendetlenül össze-vissza hány. *Összeabálja a ruháit* (Zala m. Türje és vid. Bódiss Jusztín).

[**ABÁROLÉK**], **ABÁLÉK**: a megfőzött disznóaprólék leve (Győr és Baranya m. Sztrokay Antal).

[**ABÁROLÓ**], **ABÁLÓ**: víz, melyben disznóöléskor a hurkát, kolbászt v. a hurkába, kolbászba való húst-mit nagyjából megfőzik, megabárolják; a megfőzött disznó-aprólék leve (Győr és Baranya m. Sztrokay Antal).

abáló-lé (Alföld Nyr. XV.281; *abálló-lé* Szeged Csaplár Benedek): ∾ *A torkalját tedd be az abáló lébe, jó lesz hurkába* (Alföld Nyr. XV.281).

abárló-villa: hosszú ágú vasvilla, a mellyel az abárolt húst-mit forgatják és a fazékból kiveszik (Székelyföld Kriza).

[**ABÁROLT**].

abátt-lé (Csallóköz Csaplár Benedek; *abád-lé* Heves m. Simonyi: Az analogia hatásairól 30; *âbâtt-lê* Nógrád m. Litke Nyr. IV.334): a megfőzött, megabárolt hurka leve.

ABÁZOL (Győr m. Bőny Nyr. XIV.526; Fehér m. Nyr. V.129; Balaton mell. Fábián Gábor 1839; *abázul* Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.431; *abézol* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.236; XV.213; *obézol* Tolna m. Nyr. VI.230). *Abázol, abézol:* bőven bánik vmivel, pazarol, veszteget vmit (Győr m. Bőny Nyr. XIV.526; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.236). *Az idén nem lehet a takarmányban abázolni; kevés van* (Győr m. Bőny Nyr. XIV.526).

el-abázol (Fehér m. Nyr. V.129; *el-obézol* Tolna m. Nyr. VI.230): elpazarol, elveszteget, elpocsékol, kelleténél többet használ el v. aprít föl.

lë-abázol: leaprít, összemetél (Balaton mell. Fábián Gábor 1839). *Mindent leabázul a fárúl:* leeszik, lëzabál (Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.431).

ABDÁL (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.92; *ábdál* Pápa vid. Matics Imre; Székelyföld Győrffy Iván; *ábdáni* Orosháza Nyr. VI.179): tákol.

[Szólások]. *Ábdányi magát:* összeszedni magát, magához térni. *Beteg vótam, nëm tuttam magamat ábdányi* (Veszprém m. Csetény Halász Ignác).

mëg-ábdál (*mëg-ábdáni* Orosháza Nyr. VI.179): hamarosan megvarr, összeállít, összetákol (ruhát).

össze-abdál (*ëssze-ábdál* Székelyföld Győrffy Iván): összetákol, összetold-fold. *Jól-rosszul összeabdálta a csizmámat* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.92).

ABLAK (*ëblak* Győr vid. Nyr. V.522).

ablak-homlok: az ablakmélyedés fölső ívezete (Székelyföld Kiss Mihály).

ablak-szëm (Soprony m. Répce mell. Nyr. II. 517; Palócság Ethnographia III.359; Deésakna Nyr. I.381; *ablak-szöm* Eszék vid. Nyr. V.270): az ablak üvegtáblája.

ablak-tányér: ablakfiók, ablaktábla (Udvarhely Király Pál).

ablak-tölgy: az ablak oldalfája (Csík m. Gyergyó-Remete Nyr. XIX.419).

ABLAKOS: üveges; házaló üveges tót (Baranya m. Tsz.; Ormányság MNy. V.150; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

ABOLYOG: eszelősködik, bolondoskodik (Székelyföld Tsz.).

ABORA (Mármaros m. Baligó János, Czimmermann János; Krassó és vid. Nyr. XIX.335; *abara* Szinyérváralja vid. Nyr. XV.188; *aborha* Bereg m. éjszaki vid. Pap Károly): széna- v. takarmánytartó és -védő alkotmány, mely négy vastag karóból v. faoszlopból és följebb vagy lejjebb csúsztatható könnyű födélből áll.

ABRAK: árpakása-étel (Somogy m. Tsz.).

abrak-cipó: zabkenyér (Erdővidék Tsz.).

[**ABRAKOL**].

mëg-abrakol: jól elver (Pápa vid. Matics Imre).

[**ABRAKOS**].

abrakos-tarisznya: [tréf.] tunika (Tata vid. Nyr. V.473).

ÁBRÁNDOZ (Tisza-Dob Nyr. XX.192; *ábrándoz-ik* Karcag Nyr. X.326): ácsorog, bámészkodik.

ÁBRÁNDOZÁS: káprázat, elkábult v. álmából fölijedt ember látományai (Balaton mell., Székelyföld Tsz.).

ÁBRÁZATLAN (*âbrâzatlan* Palócság Nyr. XXII.31): **1.** rút arcú, csunya (Palócság Nyr. XXII.31; Borsod m. Sáta vid. Nyr. XXI.328; Nógrád m. Nyr. XXI.279; Erdővidék Tsz.; Udvarhely m. Kóbori János); **2.** illetlen, arcátlan, szemtelen (Félegyháza Nyr. XXI.330; Palócság Nyr. XXII.31; Nógrád m. Nyr. XXI.279; Borsod m. Sáta vid. Nyr. XXI.328).

ÁBRÁZATOS: szép arcú (Erdővidék Tsz.).

ABRONCS (*abréncs* Zala m. Tapolca Nyr. XVI.327; *abrincs* Balaton mell. Tsz.; Nyitra m. Vág-Hosszúfalu Nyr. XX.24).

ABRONICA (Török-Becse Nyr. IX.92; *abronyica* Zenta Nyr. XVIII.383; *obrányica* Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.113): **1.** vízhordó rúd, a melynek két végére akasztják a sajtárokat (i. h.); **2.** *abronica*: hálószerű kötélfonadék, a melyben az ételes fazekat viszik a mezőre (Fehér m. Szolgaegyháza Nyr. IV.44).

ABROSZ (*abroc* Göcsej, Páka Nyr. I.417): mindenféle terítő, pl. asztal-, ágyterítő, lepedő, gabonaszárító ponyva (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.477; Brassó m. Tatrang Nyr. II.476).

[**ABRUKÁL**].

mëg-abrukál: megver (Csík m. Csík-Madaras Nyr. XX.144). abriokotol

[ACAT].

acat-macat: ici-pici (Szeged vid. Nyr. IV.168).

ACÉL (*acil* Soprony m. Nyr. XII.382).

[ACÉLL], **ACIL**: megacéloz (Répce mell. Nyr. XX.412).

ACÉLOS (Esztergom vid. Nyr. XIV.282; *acelas* Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841): kemény. *Acélos jég. Acelas föld*: tippadt, nehezen munkálható.

ACINTOS: **1.** acélos. *Acintos fejsze* (Torda Kanyaró Ferenc); **2.** kemény, pl. a nagyon kiszáradt föld, a jófajta búza (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.141; Székelyföld Tsz., Kriza, Győrffy Iván).

ACINTOSKOD-IK: akaratoskodik (Székelyföld Tsz.).

[ACINTOSOD-IK].

mëg-acintosodik: megkeményszik. *Ojan az agyagföd; ha szárad, megacintosodik* (Székelyföld Kiss Mihály).

ÁCS (*âlcs* Gömör m. Nyr. XVIII.456).

ACSA: szitakötő (libellula) (Nagy-Szalonta Nyr. VII.456).

acsa-lapi: vizenyős helyeken termő, keserűlapuhoz hasonló növény (Székelyföld Kiss Mihály).

ÁCSÁNKOD-IK (Kúnság Nyr. XIV.525; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.141; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 236; Szeged Nyr. II.377; *ácsánykod-ik* Szeged vid. Nyr. II.43): **1.** erősen vágyakozik, sóvárog, áhítozik. *Ácsánkodik vmire;* **2.** irigykedik (i. h.)

ACSARI: fanyar. *Acsari bor* (Heves m. Névtelen 1840).

[ÁCSER].

[Szólások]. *Ácser neki: vége neki!* (Nagy-Kúnság, Túrkeve Nyr. III.229).

ÁCSINGÓZ-IK (Orosháza Nyr. IV.330; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.141; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.527; *ácsinkóz-ik* Zemplén m. Tállya Nyr. IV.476): erősen vágyakozik, sóvárog, áhítozik. *Addig ácsingózott az ajtó előtt, míg adnom kellett néki valamit* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.527). [vö. *kácsingóz-ik*].

ACSÍT: kiabál, ordít. *Ne acsíts már!* (Kúnság, Kisujszállás Nyr. XX.190).

ÁCSONG (*âcsong* Palócság Nyr. XXI.418; XXII. 31): **1.** ácsorog, álldogálással tölti az időt (Kún-Szent-Márton Nyr. II.474; Palócság Nyr. XXII. 31; Gömör m. Sajóvölgye, Hanva Nyr. XX.286); **2.** rendetlenkedik (Palócság Nyr. XXI.418).

[ÁCSORI], **ÁNCSORI**: **1.** ácsorgó, bámészkodva álldogáló (Székelyföld Tsz.; Arany-Gyulai NGy. III.417; Csaplár Benedek; Udvarhely m. Nyr. XXI.520; Háromszék m. MNy. VI.316; Győrffy Iván); **2.** illetlenül nevetgélő, vigyorgó (Székelyföld Kriza).

ácsori-vicsori: vigyorgó (Somogy és Baranya m. Tsz.).

ÁCSOROG (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.141; Székelyföld Nyr. XV.432; *âcsorog* Palócság Nyr. XXII.31; *áncsolgó* Háromszék m. Tsz.; *áncsorgó* Udvarhely m. Nyr. XXI.520; *ancsorog* Érmellék Nyr. V.425; *áncsorog* Csallóköz Csaplár Benedek; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.92; Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.527; Zilah Nyr. XII.285; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.188; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.377; Tsz.; Háromszék m. Nyr. X.39; Erdélyi Lajos, Dézsi Mihály; *âncsorog* Gömör m. Nyr. XVIII.501; *ánycsorog* Háromszék m. Nyr. III.324): tétlenül, bámészkodva álldogál v. csavarog.

AD: **1.** enged, megenged. *A hüt nem adja* (Moldvai csáng. Nyr. X.105); **2.** -at, -et, -tat, -tet. *Adtam hozni egy korec krumplit:* hozattam egy véka krumplit. *Add ide azt a gombot, mit zsebbe adtam dugni* (Kassa és vid. Nyr. XX.573).

[Szólások]. *Adja még:* a hordó v. más edény, mikor sok csapolás v. öntés után is még mindig van benne (Zala m. Türje és vid. Bódiss Jusztín). *Aggy isték:* adjon isten kendnek (jó napot) (Kecskemét Nyr. VII.376). *Eszire aggya neki:* értésére adja (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX. 132). *Jól adja:* megjegyzés olyan emberre, a ki kissé szerénytelenül viseli magát (Zala m. Türje és vid. Bódiss Jusztín).

be-ad: **1.** fölad, beárul, bevádol (Somogy m., Székelyföld Tsz.); **2.** a ráfordított költségnek megfelelő hasznot hajt. *Drága cselédët nëm tarthatok, mert nëm adja be:* nincs belőle annyi hasznom (Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XVI.45).

[Szólások]. *Beatta a kezit:* meghalt (Szeged Nyr. II.40). *Beadta a korsót:* megbékült (Veszprém m. Pápa Nyr. XVI.527).

föl-ad: **1.** előad. *Hát a mint ott ókumlálok, mögszóllít ám valaki a hátam mögü, oszt így aggya föl a szót: Mit bámúsz, az apád istenit!* (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.42); **2.** *feladja magát:* fölveti magát, följön. *Feladja magát a fenékvíz:* fölszivárog (Esztergom vid. Nyr. XI.381). *Mikor a mély vízből feladja magát* (a ponty, akkor szigonyozzák) (Keszthely Herman O. Halászat K.).

ki-ad: férjhez ad. *Ëgy lányunkat ës küattuk* (Moldvai csáng. Nyr. III.3).

[Szólások]. *Kiadja magát:* kialakul, kiformálódik, megmutatja az alakját (épület v. bármely más mű) (Zala m. Türje és vid. Bódiss Jusztín). *Akkor adja ki magát, mikor készen van* (Udvarhely m. Nyr. VIII.472). *Kiaggya a magát, csak lëgyën készönn egésszenn* (Erdővidék Nyr. XXI.328).

[lë-ad].

[Szólások]. *Lëadja* a tehén a tejet, mikor fejik. *Nem adja lë*, mikor nem az feji, a ki rendesen szokta, v. más vmely okból (Zala m. Türje Bódiss Jusztín).

ÁDÁBÉZKOD-IK: áldázkodik, fohászkodik, jajveszékel (Udvarhely m. Fehér-Nyikó mell. Nyr. XVIII.479).

ADAJ: lim-lom (Kecskemét Váczy János).

ADÁL: kínál, igér. *Mit adáltak az ökriért?* (Bereg m. Munkács, Bereg-Rákos Pap Károly).

[ÁDÁM].

Ádám-civil: [tréf.] meztelenség. *Në jöj bé, met még Ádám-civilbe vagyok* (Székelyföld Nyr. XV.432).

[ADÁS].

beadás: a háló-vetés elkezdése (Szeged Herman O. Halászat K.).

kiadás: előadás. *Ennek a papnak jó kiadása van* (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

ráadás (*rádás* Fölső-Bácska Nyr. XII.216; Sárospatak Nyr. XVII.528).

ráadás-név: ragadvány-név, ráadott név. *Az egész regiment úgy nevezett: Kancsós. Így hívnak, de ez csak ráadás-nevem* (Lisznyai K. Palóc dalok 130: Nyr. XIX.140).

ÁDÁZ-IK (*ádáz* Csallóköz Csaplár Benedek; *ádáz-ik* Vas m. Kemenesalja Tsz.; *ádáz-ik, ádádz-ik* Balaton mell. Tsz.; *ádádz-ik* Háromszék m. Nyr. II.521): erősen vágyakozik, esenkedik.

mëg-ádádzik. *Csaknem megádádzott érte:* majd megette a méreg, hogy el nem érte, a mi után vágyódott (Balaton mell. Tsz.)

ádáz-bodáz (Csallóköz Csaplár Benedek; *ádázni-bódászni* Csallóköz Nyr. I.378): erősen vágyakozik, esenkedik. *Mit ádáz-bodázol érte* (v. *utánna*) *annyit; nem neked való az!* (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *bodáz*].

ÁDÁZKOD-IK: erősen vágyakozik, esenkedik. *Úgy ádázkodik utánna, hogy majd mëgvesz* (Csallóköz Csaplár Benedek).

[ÁDÁZÓD-IK].

belé-ádázodik: bele elegyedik. *Nem ádázodom belé* (Háromszék m. Nyr. IX.34).

ki-ádázódik: kivergődik (bajból) (Háromszék m. MNy. VI.335; Háromszék m. Szotyor Győrffy Iván).

[ADD].

add-ide (*adde* Nagy-Kőrös Nyr. VI.423; *adi* Nógrád m. Nyr. IV.142).

add-sza, add-szi (*accasza, accag* Háromszék m. Vadr.; *accë* Somogy m. Ujmajor Nyr. VIII. 140; *acci* Debrecen Nyr. VII.90; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.527; *ace* Fehér m. Nyr. X.185; *aci* Esztergom Nyr. IX.543; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.118; Abauj m. Pusztafalu Szádeczky Lajos; Rozsnyó Nyr. VIII.564; *ecce* Répce mell. Nyr. XX.415; Balaton mell. Tsz.).

addsza-ide (*accide* Veszprém m. Nyr. VI.321; *acê* Vas m. Őrség Nyr. VII.272; *ácëdë* Vas m. Őrség Nyr. IV.521; *acide* Komárom m. Naszvad Nyr. IV.235; Esztergom Nyr. IX.543; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.118; Rozsnyó Nyr. VIII.564; *ecejde* Balaton mell. Tsz.; *ecejdë* Répce mell. Nyr. XX. 415).

ADDIG (*addég* Háromszék m. Vadr.; *adzig* Veszprém m. Csetény Nyr. XVIII.374; Fehér m. Király Pál; Csallóköz Csaplár Benedek, Nyr. I.378; *aggyig* Csallóköz, Ekecs Nyr. X.525; Gyöngyös Nyr. XVI.522; Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.329; Borsod m. Nyr. VI.462; Gömör m. Runya Nyr. XIX.523; Moldvai csáng. Nyr. III.2. 5; *aggyit* Palócság Nyr. XXI.311; *åggyit* Gömör m. Nyr. XVIII.455; *aggyít* Palócság Nyr. VI.466; VII.34; *agyíd* Palócság Ethnographia III.362).

[ADÉKONY].

feladékony: magát könnyen föladó (Udvarhely m. Győrffy Iván).

[ADJ].

[adj-végy].

agyvígyëz: **1.** a labdázni készülő gyermekek vezérei *agyvígyëz*nek, vagyis az *aggy* (adj) és *vígy* (végy) szavakat intézve egymáshoz, fölváltva egy-egy labdázó társat választanak a maguk csapatjába (*A.* mondja: *aggy! B.* feleli: *vígy!* Erre *A.* választ maga mellé egy társat. Most *B.* mondja: *aggy!* s *A.* feleli: *vígy!* és erre *B.* választ maga mellé egyet. Így foly az *agyvígyëzís*, míg a szükséges szám mind a két félen ki nem telik); **2.** munka megkezdéséhez sokáig készülődik, a fölött beszélget, szót vált. *Në agyvígyëzzetëk már annyi ideig, hanem lássatok dologhoz!* (Nagy-Kúnság Nyr. II.135).

[ADJAZ] (*aggyazni* Makó Nyr. IX.377) = *agyvígyëz* 1.

[ADÓ].

eladó (*eledő* Debrecen Nyr. VII.188; IX.162. 267): **1.** leány. *Eladó! gyüjön ide, az én tejem jobb,* — így híja a piacon a tejes asszony a szolgálót, a ki tejet akar venni (Esztergom vid. Nyr. XIX.239); **2.** leány-állapot. *Vigyázz, rózsám, mett maradhatsz könnyen eladóba:* pártában (Háromszék m., Erdővidék Vadr. 176).

kézreadó: lopott jószág átadója (Baranya m. Ormányság Nyr. VIII.47).

kiadó: házi cseléd, ki a tolvajnak eszére adja, mi módon lehet vmit ellopni (Alföld Nyr. IV.329).

adó-piszkos: [tréf. nép-etimológia] adó-biztos, adó-behajtó (Szentes Nyr. VI.179).

ADÓD-IK: esik, történik. *Ha úgy adódnék:* ha úgy esnék, történnék (Székelyföld Kiss Mihály).

ADOGÁL (Mátyusfölde Nyr. XX.262; Nógrád m. Nyr. IV.93; Bars m. Vass József 1841; *adigál* Udvarhely m. Kiss Mihály; *ádogâták*: adogáltak

Nógrád m. Nyr. VI.134): **1.** *adigál:* adogat (Udvarhely m. Kiss Mihály): **2.** *adogál: ådogâ*[-tàk]: kínál, igér. *Tíz forintot adogált érte* (Mátyusfölde Nyr. XX.262). *Keveset adogáltak a buzámé* (Nógrád m. Nyr. IV.93). *Öt forintot ådogâták å búzâjáé* (Nógrád m. Nyr. VI.134).

ADONYI: magát könnyen odaadó(nő). *Mëg-csali a zurát, mer ujan adonyi* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.41).

ADORNYÁZ: hordó tartalmát megméri (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.527).

[ÁG].

[ág-bog].

[Szólások]. *Annak, gazd' uram, szëre* [kezelési rendje] *is van, híme* [tapintati fogása] *is van, ága-boga* [több oldalú gyakorlati ismerete] *is van, s mind a hárommal beszélni këll* [tisztában kell lenni] (Székelyföld Nyr. I.181; Kiss Mihály).

ág-fa (*ága-fának* Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.290). *Dijófának ága mellett, ága-fának tüze mellett* (i. h.)

[ág-hëgy].

ághëgy-háló: két keresztbe összekötött abroncsnak a négy végére, tehát négy ág közé kifeszített négyszögletes háló, hosszú rúdra alkalmazva (Turahát Herman O. Halászat K.).

ág-in: vesszős hajtás, szőlővessző, sarjvessző, fattyúhajtás, kivált cseresnyefán v. mogyoróbokron (Homoród Király Pál).

ág-lik: a jég-alatti halászatnál a kétoldalt futó, soros, apró lékek, a melyeken át a háló vezérrúdját a jég alatt hajtják (Balaton mell. Herman O. Halászat K.)

ÁGABOGÁL (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.316; Győrffy Iván; *ágal-bogal* Udvarhely m. Vadr.; *ágál-bogál* (Székelyföld Kiss Mihály): **1.** *ágal-bogal, ágál-bogál*: hímez-hámoz, tétováz, kifogásokkal él, furfangoskodik, csűri-csavarja a dolgot; **2.** *ágabogál*: akadozva, hitvány okokkal mentegetődzik (i. h.)

ÁGÁL: **1.** urat játszik, fitogtatja magát, henceg, hetvenkedik (Debrecen Nyr. III.563; VII.90; Hajdu Nagy Sándor; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.566; Háromszék m. Vadr.; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár). *Kosárkötő jánya ágál a hintóba* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.288). *Ne ágájj, mint a kutya a talluseprüvel* (Szatmár m. Kömörő Nyr. XIV.138). *Aj Julcsa neinyi elkezdëtt a szolgabíraóná ágányi keizvel-lábval, hogy igy, hogy ugy* (Gömör m. Otrokocs Nyr. XXI.92); **2.** megszól. [*A napa*] *mindíg ágála a szëgín mënyecskét* (Komárom m. Fűr Nyr. XX.479).

AGÁR (*ágár* Udvarhely m. Kiss Mihály): sovány (Székelyföld Nyr. XV.432).

ÁGÁR: fűzcserjékkel benőtt zátony (Csallóköz Nyr. I.231).

AGARÁSZ: [tréf.] egerész. *Elment a tarka macska agarászni a csűrbe* (Székelyföld Kiss Mihály).

ÁGAS (*ágocs* Göcsej MNy. V.118; *águcs* Vas m. Őrség Tsz., MNy. V.118): **1.** *ágas:* köcsögtartó (Török-Becse Nyr. IX.92); **2.** *ágas:* oszlop, pl. kapufélfa v. deszka-kerítés oszlopa (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.46; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.283); **3.** *ágas:* a kocsi rúdját két felől összefoglaló horgas fa (Székelyföld Nyr. VIII.48; hely nélkül Nyr. VIII.48); *ágocs, águcs* (i. h.): ∞; **4.** *ágas:* a szák nyelén a villás rész (Komárom Herman O. Halászat K.)

[Szólások]. *Fejjük meg az ágast:* nincs tejünk (Szatmár m. Kömörő Nyr. XIV.90).

ágas-tartó: alkalmazzák a kocsinak hátulsó tengelyére, hogy a kocsioldal a kerékkel ne érintkezzék (Csongrád Nyr. IX.89).

ÁGASKOD-IK (*ábaskod-ik* Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. MNy. VI.223; *áboskod-ik* Moldvai csáng. Nyr. IX.488; Moldva, Klézse Nyr. V.89). *Ágaskodik, áboskodik:* nagyra tartja magát (Moldva, Klézse Nyr. V.89). *Nagyra ábaskodik:* ∞ (Székelyföld Kiss Mihály).

ÁGAZAT: család, nemzetség. *Más ágazat:* mondják oly családra, a mely egy másikkal azonos nevű, de nem rokon (Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.224.)

ÁGCSA (*ácska* Homoród vid. Vadr. 98). *Ültess akarmi kis ácskát* (i. h.)

ÁGÉSZ: száraz ágakat szedeget az erdőn (Veszprém Király Pál).

1. **AGG:** **1.** első széna, elő-széna. *Több sargyu lëtt, mint az aggya* (Zala m. Lesence-Istvánd Nyr. XVI.93); **2.** agg út (Csallóköz Nyr. I.231.).

agg-dada: vén asszony, vén banya (Erdővidék Tsz.)

agg-fű: az a fű, a melyet legelőször kaszálnak, s a mely megszárítva széna. *Aggfű-kaszáláskor:* széna-kaszáláskor (Göcsej MNy. II.408.).

agg-in (*ag-in* Székelyföld Tsz.): szőlőtőke vastag dereka.

agg-lamos (*ag-lamos* Balaton mell. Tsz.): vén korában is ágyba vizelő [vö. Nyr. XIX.105].

agg-legény (Soprony m. Rábaköz Nyr. III.280; Balaton mell. Tsz.; Veszprém m. Nyr. XXI.518; *ab-legény* Vas m. Tsz.; Somogy m. Nyr. XXI. 279; Somogy m. Sima Nyr. XIX.380; *ab-leginy* Szombathely vid. Erdélyi J. Népd. és mond. I.126; *ag-legény* Somogy m. Sima Nyr. XIX.380; *ag-legí~* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47; *hab-legén* Vas m. Tsz.): pite, zsírban v. vajban kisütött lepény- v. pogácsaszerű száraz tészta, a melyet forralt tejjel v. tejes lével leöntve adnak az asztalra.

agg-nenő: nénike, mámi (Debrecen Nyr. IX. 526).

agg-széna (*ak-széna* Zala m. Lesence-Istvánd Nyr. XVI.93): első kaszálási széna.

2. **AGG** (Répce mell. Nyr. XX.416; Göcsej Nyr. XIV.395; Vas m. Őrség Nyr. XII.281; Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. III.473; *óg* Komárom m. Alsó-Csallóköz Nyr. XVII. 287): aggódik, törődik, gondol vmivel. *Ne agg rá:* ne törődjél vele (Répce mell. Nyr. XX.416). *Mit aggok 'en rajt:* mi gondom reá! (Göcsej Nyr. XIV.395). *Mëkkötöztem a zsákokat, fëdobátom a szekérre, asztán nem aggottam velëk többet* (Vas m. Őrség Nyr. XII.281).

[**AGG-IK**].

mëg-aggik: túróvá keményedik (a tej) (Palócság Nyr. XXII.31.).

AGGACSOL: aggat (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841).

[**AGGALÓD-IK, AGGALÓDZ-IK**].

fel-aggalódik, fel-aggalódzik: pendelyének, rokolyájának alsó szélét a korckötésbe beleaggatja, hogy víz v. sár ne érje (Székelyföld Kiss Mihály).

AGGASZKOD-IK = *felaggalódik, felaggalódzik* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII. 527).

fel-aggaszkodik: ∾ (Balaton mell. Fábián Gábor 1839).

1. **AGGASZT:** 1. túrót készít, úgy hogy az aludt tejet megmelegíti s azután zacskóba kötve fölfüggeszti. *Tejet aggaszt. Túrót aggaszt* (Cegléd Nyr. XXI.279; Csongrád m. Mindszent Hám Sándor; Palócság Nyr. XXI.328; XXII.31; Rimaszombat Nyr. XVII.524; Nógrád m. Nyr. XXI.279); 2. a túrót retek-formára összegyúrva füstre teszi (Zala m. Türje és vid. Bódiss Jusztin).

2. **AGGASZT:** alkalmatlankodik, akadékoskodik, útban van, akadályoz. *Menj innét, ne aggaszd az embert! Vidd el, hogy ne aggasszon itt!* (Baranya m. Patacs vid., Szeged Csaplár Benedek).

AGGASZTAL (*ággásztál* Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286) = *1. aggaszt* (túrót aggaszt).

[**AGGASZTALÓD-IK**].

meg-aggasztalódik: összecsomósodik (a tej) (Szentes Nyr. VI.179).

AGGASZTÓ: vászon-zacskó, a melyben a a túrót aggasztják (Cegléd Nyr. XXI.279).

AGGAT: 1. alkalmatlankodik, akadékoskodik, útban van, akadályoz (Baranya m. Ormányság MNy. V.126; Tsz.; Tolna m. Tsz.; Szegszárd-Palánk Nyr. XI.527). *Ereggy odébb, ne aggass itt neköm* (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.46); 2. nagy öltésekkel varr (Székelyföld Kiss Mihály).

bé-aggat: nagy öltésekkel bevarr. *Béaggatom ezt a feslést* (Székelyföld Kiss Mihály).

meg-aggat: nagy öltésekkel megvarr (Székelyföld Kiss Mihály).

rea-aggat: ráver (Székelyföld Kiss Mihály).

aggat-baggat: 1. apró-csepró, pepecselő munkán dolgozgat (különösen varrásra és szőlő-kötözésre mondják) (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.139); 2. nagyjából megfércelget (Háromszék m. Vadr. 492).

AGGATÉK (*aggatík* Répce mell. Nyr. XX.411): 1. fogas. *Vëdd lë az aggatékról a szűrömet. Akaszd fël a sipkámat az aggatékra* (Zala és Vas m. Nyr. XVII.132; *aggatík* i. h.); 2. fogadott gyermek (Gömör m. Nyr. XVII.132. 176); 3. lazán összeállított, összeaggatott ruha (Udvarhely m. Nyr. XVII.132).

AGGATÓDZ-IK, AGGATÓZ-IK (*åggåtaᵘdz-ik* Gömör m. Nyr. XVIII.501): 1. *aggatózik* = *aggaszkodik, aggalódik, aggalódzik* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.527); 2. *aggatódzik, aggatózik:* kötekedik, kötelődzik, beleköt vmibe v. vkibe. *Ne aggatódznál másokba!* (Csallóköz Csaplár Benedek). *Nem mond semmi okosat, hanem csak aggatózik* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.527).

fel-aggatódzik (*fel-agatódzik* Szatmár m. Kömörő Nyr. XIV.90). *Az a lu is jó felagatódzott:* sovány (i. h.)

AGGATOLÓDZ-IK = *aggatódzik* (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.214).

AGGÓD-IK: túróvá képződik (aludt tej meleg helyen) (Nógrád m. Nyr. XXI.279).

mëg-aggódik: összeesik (szőlő a kosárban) (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.182).

[**AGGOTT**].

aggott-tej: aludt-tej (Szeged Csaplár Benedek; Udvarhely m. Kóbori János).

AGGSÁG (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.46; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.236; *agság* Keszthely vid. Nyr. VI.522; Répce mell. Nyr. XX.412; Zala m. Kővágó-Örs, Rév-Fülöp Nyr. XIX.48; Szegszárd-Palánk Nyr. XI.527; Eszék vid. Nyr. VII.231; *akság* Dunántúl Nyr. XVI.189; Vas m. Kemenesalja, Jánosháza Nyr. XV.141): aggodalom, gond, baj. *Aggság van rajtam* (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.46). *Sok rajtam az akság* (Vas m. Kemenesalja, Jánosháza Nyr. XV.141). *Menyi agságot csinál nekëm!* (Zala m. Kővágó-Örs, Rév-Fülöp Nyr. XIX.48). *Valahánszor engëm még ámomba kutya mëg akart harapni, mindég valami agságom lëtt* (Eszék vid. Nyr. VII.231).

1. **AGGSÁGOSKOD-IK:** aggódik (Tata Matusik Nep. János 1841).

2. **AGGSÁGOSKOD-IK** (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.46; *agságoskod-ik* Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.431): akadékoskodik, útban van, akadályoz.

ÁGILIS (Somogy és Baranya m. Nyr. XXI.330; *ágyilis* Balaton mell. Nyr. II.93; Veszprém m. Csajág Nyr. XXI.280; Győr m. Nyr. XXI.519; *árgyirus* Dunántúl MNy. V.68): agilis, félnemes (olyan ember, a ki maga nem volt nemes, de nemes leányt vett el s a feleségének nemesi jogait gyakorolta) (Nyr. XXI.330).

ÁGLÁL (Somogy m. Nyr. II.375; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. IV.40; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; Balaton mell. Tsz.; *aglál* Göcsej Tsz.; *aklál* Vas m. Kemenesalja Tsz.; *áklányi* Göcsej MNy. II.408): told-fold, hevenyében összetákol, összeaggat, tataroz, pl. megbomlott kertelést, házfödelet, ruhát. *Az a ház csak uv van öszvö ákláva* (Göcsej MNy. II.408).

AGLÁLÓD-IK: akadékoskodik (Baranya m. Ormányság Nyr. II.278).

ÁGODA: fái eper (Moldvai csáng. Nyr. X.202).

ÁGÓNIZÁL: az időt haszontalanul tölti, tétovázik, ámolyog (Nagy-Kúnság Nyr. XIX.576; Debrecen Nyr. VII.90).

AGOS: szőrösen született, szőrnyavalyában sínlődő (csecsemő) (Székelyföld Tsz.) [vö. *ëb-agos*].

[AGY].

agy-fa: a szarvazatokban az épület tetejét összefoglaló fa (Székelyföld Tsz.).

agy-fúró: kerékagy-fúró (Győr Nyr. XI.528).

agya-fúrt: 1. makacs (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839); 2. furfangos, ravasz (Debrecen Nyr. VI.91); 3. kevés eszű, együgyű (Székelyföld Kriza).

agya-furti: elmés, találékony eszű (Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.333).

agya-fuvó [?]: dühös (Erdővidék Tsz.).

1. **ÁGY:** ágynemű. *Kiraktam mind a zágyat a hátúsó házbű. Sok fehér ágya van* (Tolna m. Bátta Nyr. XVIII.334).

ágy-bér: párbér (Bodrogköz Tsz.; Gömör m. Hollók Imre).

ágy-ciha: párnára, takaróra, dunyhára reá húzott vászon-tok (Zala m. Türje Bódiss Jusztín; Veszprém m. Nyr. XXI.519; Soprony m. Horpács, Abauj m. Vilyi puszta Nyr. XXI.279. 280; Rimaszombat Nyr. XII.475).

ágy-fekvő: ágyban fekvő beteg. *A sok veréstől ágyfekvő lett* (Kapnikbánya vid. Nyr. II.181).

ágy-lep: ágynemű (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m. Kóbori János; Háromszék m. MNy. VI.316; Csík m. Gyergyó Győrffy Iván).

ágy-odra (Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.527; *ágy-udra* Székelyföld Kőváry László 1842): az ágy fája, oldaldeszkája.

ágy-törő: mikor a leányt férjhez viszik az apai háztól, másnap a leányos házhoz tartozó rokonok a vőlegény házához mennek látogatóba, lakomára, s erre mondják, hogy *ágytörőbe* mennek (Udvarhely m. Vadr.).

ágy-vető: 1. ágyas, ágyastárs, hálótárs (nőszemély); 2. ásítás. *Küdi előre az ágyvetőt:* ásít. *Megérkeztek az ágyvetők* (Székelyföld Nyr. I.134; Kiss Mihály).

2. **ÁGY:** ágyásol, gabona-kévéket cséplés v. nyomtatás alá a szérűre tereget (Háromszék m. MNy. VI.209. 316; Győrffy Iván).

be-ágy (*bé-ágy*): 1. ∾ (Székelyföld Nyr. IX.175; MNy. VI.317; Andrássy Antal 1843; Háromszék m. Győrffy Iván). *Az idő miatt nem lehet beágyni* (Szatmár m. Nyr. VIII.39); 2. a kicséplendő kévéket az udorból lehányva a csűr egyik oldalában összerakja (Udvarhely m. Kóbori János). *A cséplők beágytak* (Háromszék m. Vadr.; Kiss Mihály).

lë-ágy = *2. ágy* (Székelyföld Andrássy Antal 1843).

AGYABUGYÁL (Fehér m. Nyr. V.129; Orosháza Nyr. VI.133; Szeged vid. Nyr. VI.87; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.139; Debrecen Nyr. IX.207; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.237; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.47; Rimaszombat Nyr. IV.560; XV.429; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *ágyåbugyál* Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286; *ágyåbugyânyi* Félegyháza Nyr. VI.43; *egyebugyá* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII. 143; *egyebugyál* Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Kiss Mihály; *egyebugyáll* Fehér m. Nyr. X.186; *hegyebugyál* Székelyföld MNy. VI. 175): agyba-főbe ver, derekasan eldönget.

AGYAG (*agyig* Palócság Tsz.; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVII.425).

AGYAGOL (*agyagul* Csallóköz Csaplár Benedek; *agyakóni* Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286).

el-agyagul: elver, eldönget (Csallóköz Csaplár Benedek).

ki-agyakol (*ki-agyakóni*): ∾ (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286).

mëg-agyagul: ∾ (Csallóköz Csaplár Benedek).

AGYAL: agyba-főbe ver (Háromszék m. Vadr.).

fel-agyal: kiveszi az agyvelejét (Háromszék m. Győrffy Iván).

le-agyal: a két oldalról már kicsépelt kévéket egymás mellé állítva lecsépeli egészen a kötésig (Udvarhely m. Kóbori János). *A gabonát elsőben leagyalik, osztán elódozik a köteleket, és úgy kihadarik, azután kirázik. A zsupnak meg a kúskának valót nem agyalik le, csak kiódalazik* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XVI. 470).

mëg-agyal: 1. agyba-főbe ver (Csallóköz, Szeged Csaplár Benedek); 2. = *le-agyal* (Székely-

föld Tsz.; Háromszék m. Vadr., Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *mëg-egyel*].

[**ÁGYAL**] (*âgyál* Abauj m. Beret Nyr. III.522): ágyat vet.

AGYAR: irigy, kaján (Zala m. Türjétől Keszthelyig Bódiss Jusztín; Balaton mell. Tsz.)

AGYARAS: irigy, kaján (Csallóköz, Szeged Csaplár Benedek).

AGYARGÓS: mérges, dühös (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.316; Győrffy Iván).

AGYARKÁZTAT: csiráztat (Gömör m. Rozsnyó vid. Nyr. XVII.476).

AGYARKOD-IK (*acsarkod-ik* Somogy m. Tsz.; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.141; Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.91; Szentes Nyr. VI.179; Debrecen Nyr. VII.90; IX.206; Hajdu Nagy Sándor; *ácsárkod-ik* Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286; *icsarkod-ik* Zemplén m. Tállya Nyr. IV.520): 1. *acsarkodik:* fogait csikorgatja dühében (Somogy m. Tsz.); 2. *acsarkodik:* mérgeskedik (Debrecen Nyr. IX.206); mérgében ordít, sír, kiabál (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.141; Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.91; Debrecen Nyr. VII.90; Hajdu Nagy Sándor); 3. *icsarkodik:* nagyon erőlködik (Zemplén m. Tállya Nyr. IV.520); 4. *acsarkodik:* visszatetszően mosolyog (Szentes Nyr. IV.179); 5. *agyarkodik:* irigykedik, gyűlölködik (Zala m. Szepezd Nyr. XXI.518; Kaposvár Bódiss Jusztín; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Udvarhely m. Erdővidék Nyr. XXI.329).

neki-agyarkodik, neki-ácsárkodik: 1. *neki-agyarkodik:* dühösen nekitámad. *Neköm agyarkodott, mintha fel akart vôna falni* (Udvarhely m. Erdővidék Nyr. XXI.329); 2. *neki-ácsárkodik:* mérgesen, keményen nekifog vminek (Gömör m. Sajóvölgye, Hanva Nyr. XX.286).

rá-agyarkodik: rárivall (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.334).

AGYAROD-IK: dühösen kiált, rivall. *Ojant agyarodott neki egyet, hogy!* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

neki-agyarodik: dühösen rárivall és nekimegy (Udvarhely m. Kóbori János; Háromszék m. MNy. VI.316).

AGYAROG (Zala m. Szepezd Nyr. XXI.518; Háromszék m. Tsz.; Udvarhely m. Vadr. 86; *acsarog* Kúnság Nyr. XIV.525; Hont m. Kovár vid. Nyr. XVII.96; Karancs vid. Nyr. XXI.477; Székelyföld Tsz.; *ácsárog* Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286; *acsárog* Hont m. Kovár vid. Nyr. XVI.380; *ácsorog* Székelyföld Nyr. XV.432): 1. *agyarog, acsarog:* fogait vicsorgatja, csikorgatja dühében (Karancs vid. Nyr. XXI.477; Háromszék m. Tsz.); 2. *agyarog* (Udvarhely m. Vadr. 86), *acsarog* (Székelyföld Tsz.): mérgeskedik, dühösködik. *Jaj be mérges az én gazdám, örökké csak agyarog rám* (Vadr. 86); 3. *acsarog* (Hont m. Kovár vid. Nyr. XVII.96), *acsárog* (Hont m. Kovár vid. Nyr. XVI.380), *ácsorog* (Székelyföld Nyr. XV.432): sivalkodik, ordít, éktelenül lármáz. *Acsarog, mert gyűlik a keze* (Hont m. Kovár vid. Nyr. XVII.96); 4. *acsarog:* vihog, nevetgél (Kúnság Nyr. XIV.525).

AGYAS: okos, eszes (Székelyföld Kriza).

ÁGYÁS: 1. cséplés v. nyomtatás alá letteregetett gabonakéve-rakás (Balaton mell. Tsz.; Veszprém m. Nyr. XXI.519; Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII.46; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.141; Kúnság Nyr. XIV.525; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 236; XV.305; Cegléd Nyr. XXI.280; Mezőtúr Nyr. VIII.139; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XVI. 470); 2. rakás, pl. egy *ágyás* tapasztó sár (Tisza-Dob Nyr. XIX.47); 3. vetemény-ágy (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.236; Háromszék m. MNy. VI.218. 316). *Egy ágyás hagyma* v. *murok* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

ÁGYÁSOL: 1. gabona-kévéket cséplés v. nyomtatás alá letereget (Tisza mell. CzF.); 2. csomóba kötöz vmit, pl. szénát (Baranya m. Tsz.).

ÁGYAZ (*âdzani* Borsod m. Sáta vid. Nyr. XXI.328; *âgyaz* Palócság Nyr. XXII.31) = *ágyásol* 1. (Cegléd, Abony, Kőrös Nyr. XXI.280; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

be-ágyaz (Veszprém m. Nyr. XXI.519; Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII.46; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; *be-ádz*ani Palócság Nyr. XXI.364; *be-âgyaz* Palócság Nyr. XXII.32; *beágyoz* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XVI.470): ∾.

meg-ágyaz: a kinyűtt, megfésült nyers kendert a guzsalyra tevés előtt fejenként szépen rendbe rakja (Cegléd, Szatmár m., Alsó-Zemplén Nyr. XXI.280; Zemplén m. Deregnyő Nyr. XII. 94; Nógrád m., Szigetköz Nyr. XXI.280).

ÁGYBELI: ágynemű (Székelyföld Kiss Mihály).

ÁGYÉKOS: sérvéses, tökös (Göcsej Tsz. MNy. V.127).

AGYINTUS: uradalmi segédfölügyelő, ispán (adjunktus) (Bereg m. Bereg-Rákos és Munkács vid. Pap Károly).

ÁGYLÁS = *ágyás* (Háromszék m. Győrffy Iván).

ÁGYÚ (*âlgyú* Gömör m. Nyr. XVIII.456).

AGYUTÁNYOS: adjutáns (Kaszárnyai szó Nyr. VI.44).

[**ÁGYZÁS**] (*ádzás* Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286; *âdzâs* Palócság Nyr. XXI.507; XXII.31; Borsod m. Sáta vid. Nyr. XXI.328) = *ágyás* 1.

ÁHÁ (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Tsz.; Udvarhely m. Vadr. 458. 459; *ahha* Bánság Csaplár Benedek): [bosszankodás, zsémbelődés szava]. *Áhá, mire való beszéd ez megint!* (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

Áhá, miért jövél ide! (Székelyföld Tsz.) *Áhá, ne busúj sömmit, édös fiam! Áhá, ne busúj azon!* (Udvarhely m. Vadr. 458. 459). *Ahha, menj már, ne boszonts!* (Bánság Csaplár Benedek).

AHADDIG: addig (Udvarhely m. Keresztúr vid., Erdővidék Vadr. 554; Csík m. Tsz. 103b; Vadr. 554) [vö. *eheddig*].

AHAJON: azonnal. *Hogy a gyerek kimene a házból, ahajon leszálla egy csomó vereb előtte. Eccer éccakának üdejin rívást hall a dajka; ki es mene ahajon* (Gyergyó-Sz.Miklós Nyr. VIII.228; X.40).

[**AHAJOS**].

ahajos-ahajt (Székelyföld Nyr. XIII.509; *ahajjos-ahajt* Udvarhely m. Nyr. IV.81): **1.** ott; **2.** azonnal. *Ahajjos-ahajt úgy féduralta a száját, mind egy kakas-pujka* (i. h.).

AHAJT (Székelyföld Tsz.; Nyr. V.175. 222. 376; Arany-Gyulai NGy. III.22. 25. 330; Marosszék, Karácsonyfalva Nyr. VII.191; Udvarhely m. Vadr.; Nyr. III.512; IV.276; VI.465. 517; Arany-Gyulai NGy. I.149; Vadr. 449. 450. 451. 458. 459. 461. 554; Székely-Udvarhely, Bethlenfalva Nyr. VII.377; Udvarhely m. Homoród-Almás Nyr. V.266; Csík m. Vadr. 491. 554; Csik-Sz.Király Nyr. VIII.190; Gyergyó-Sz.Miklós Nyr. VIII.89. 230; X.45; Erdővidék Nyr. IV.39; *ahejt* Udvarhely és Csík m. Csaplár Benedek; *ajt* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. I.157): **1.** ott. *Ahajt a lejtőn a kabala úgy neki melegödött, hogy hát ahajt hatta a gazdáját* (Udvarhely m. Nyr. VI. 465). *Mëglátok ëgy bolhát ahajt a sod mellett* (Csik-Sz.Király Nyr. VIII.190); **2.** azonnal. *Ő mingyár oda fut, a legküssebbiknek êkapja ahajt a gunyáját, megfutamodik* (Udvarhely m. Vadr. 459). *Hát éccő csak ide jő âpád urad, s ahajt félbe kellött hogy haggyam a szorgos dógom* (Székelyföld Nyr. V.175). *Ahajt megfordula, haza felé tére* (Udvarhely m. Arany-Gyulai NGy. I.149). *Ahajt megfogaggya a fiut a möndölecskék mellé* (Udvarhely m. Vadr. 449); **3.** [elbeszélésben:] arra, azzal, azután [s néha puszta kisegítő toldalékszó]. *Ahajt szépön fizetés nékül eleresztötte* (Udvarhely m. Vadr. 450). *Ahajt ő bizon visszanéz* (Udvarhely m. Vadr. 458). *Ő bizon ahajt fogja magát, êbúcsuzik az egéssz háztó* (Udvarhely m. Vadr. 461). *Ahajt a legén minnyát papot hívattata* (Gyergyó-Sz.Miklós Nyr. X.45). *Elgondolkozott magába, hogy lesz imán ahajt nekik egy kicsi legénkéjök* (Gyergyó-Szt.Miklós Nyr. VIII.89). *Ahajt a lelkömtől szakatt édös komámasszon! Elmënyëk Pálát Jóskáni s hát ahajt mit látok, uram fia!* (Udvarhely m. Homoród-Almás Nyr. V.266) [vö. *ehejt*].

[**AHAJTOS**].

ahajtos-ahajt: ∾. *Kálâpács Anti bátyámnak es a nagyobbik fija így visête vót magát, s ahajtos-ahajt szépön ki is szinőte Anti bá a fiját mindön vagyonbó* (Udvarhely m. Nyr. IV.227). *Mihentöst ennyire kápás valaki, ahajtos-ahajt megkerüli a szekér a lovakot* (Udvarhely m. Nyr. IV.276).

AHARRA (Udvarhely m., Erdővidék, Csík m. Vadr. 173. 554; *ahara, aharé* Udvarhely m., Csík m. Vadr.; *aharég* Székely-Udvarhely, Bethlenfalva Nyr. VII.377; *aharré* Udvarhely m. Nyr. III.512. 553): oda. *Hogy repűjjön el aharra, barna babám ablakára* (Háromszék m., Erdővidék Vadr. 173). *Od'aggyuk a cédollát ëgy embörnek s leüllünk aharég elő* (Székely-Udvarhely, Bethlenfalva Nyr. VII.377) [vö. *eherré*].

[**AHARRÓL**] (*aharól* Udvarhely m., Erdővidék, Csík m. Vadr. 473. 491. 554; *ahâról* uo. Vadr. 473. 554): onnan. *Etünik a róka esmét aharól* (Udvarhely m. Vadr. 473) [vö. *eherről*].

[**AHATTÓTÓL**].

ahattótól-fogva: attól fogva (Csík m. Tsz.; Vadr. 554) [vö. *ehettőtől-fogva*].

ÁHI (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.316; Győrffy Iván; Vadr.; *áhé* Székelyföld Tsz., Győrffy Iván; Háromszék m. Tsz.): tátott szájú, hülye, bamba, ügyetlen, élhetetlen.

ÁHÍT (Balaton mell. Tsz.; Szeged Csaplár Benedek; Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.182; *áhíttani* Csallóköz Csaplár Benedek; *âhít, âjít* Palócság Nyr. XXI.419; XXII.31; *ájít* Vas m. Őrség Nyr. XVII.131; *ávit* Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.144): kíván, erősen kíván. *A beteg ájítja a bort* (Vas m. Őrség Nyr. XVII.131).

mëg-ávít: megkíván. *Úgy mëgávíttottam ëgy kicsi tyukhúst, hogy...* (Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.144).

ÁHITATOS, ÁJTATOS (*áhétatos* Székelyföld Tsz.; *ájtotos* Veszprém Nyr. VIII.513). *De ájtotos idő ez:* [mondják borús időre] (Veszprém Nyr. VIII.513).

[**ÁHÍTKOZ-IK**] (*ahítkoz-ik* Csallóköz Csaplár Benedek): óhajtozik, kivánkozik, vágyódik.

ÁHÍTOZ-IK (*ájítoz-ik* Répce mell. Nyr. XX.411; Vas m. Őrség Nyr. XVII.131).

AHOL, AHUN (*ahun* Répce mell. Nyr. XX.368; Veszprém m. Csetény Halász Ignác; Orosháza Nyr. IV.422; Szeged Csaplár Benedek; Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.237; Csallóköz Csaplár Benedek; Rimaszombat vid. Nyr. X.87; Zemplén m. Tállya Nyr. IV.476): **1.** ott; **2.** [toldalékszó]: *Hát ahun azt gondótuk bizon mink, hogy...* (Csallóköz Csaplár Benedek).

1. **AJ:** hajh, jaj (Háromszék m. Vadr.).

2. [**AJ**].

aj-baj: baj, vesződség, kellemetlenség. *Be sok aj-bajjal jár ez a mezei gazdálkodás!* (Csallóköz Csaplár Benedek; Nyr. I.378).

1. **ÁJ:** **1.** [erdő-, szántó-, rét-, völgy-nevekben: völgy?]. *Nagy-áj, Szilas-áj* (erdők, Deésakna Nyr. I.381). *Ilyés-áj, Rakotyás-áj, Tamás-áj* (szántók,

Kaál Nyr. II.382). *Elő-áj* (rét neve uo.) *Kis-áj, Nagy-áj* (völgyek, Erdővidék, Bant Nyr. XVII.266). [Vö. Kresznerics: *álly:* köz-föld, Őr vid. Vas m., a hol a szántóföldeket nem hold-számra, hanem álly-számra nevezik; így: egy *álly,* két *álly:* egy köz, két köz]; **2.** \/ alakú jegy, a mellyel a juhok fülét jegyzik meg (Székelyföld Nyr. XV. 432) [vö. *2. ájó*].

2. **ÁJ**: ás (Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. III.473; Göcsej MNy. II.406. 408; Budenz-Album 165; Nyr. II.422; XIII.255; Tolna m. Bátta Nyr. XVIII.334; Somogy m. Nyr. XI.39; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.182; Baranya m. Ormányság Tsz.; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841). *A magyar embër ëccër ëgy kerek méj gödröt ájt az udvarába* (Baranya m. Csúza Nyr. XVII.278). *Nem mëhetëk kolompér ájni. A sasok ájják ki a szömit* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.41).

áj-váj: (titkot) fürkész (Brassó m. Hétfalu, Bácsfalu Nyr. III.523).

AJAK: áll (Soprony m. Horpács Nyr. IV.181; Székelyföld Kiss Mihály).

AJÁNDÉK (*ivándék* Brassó m. Hétfalu Nyr. V.330; *jándék* Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr. 476; Nyr. IV.427; Háromszék m. Nyr. IX.32; Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478; *jándík* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.188; *vándék* Brassó m. Hétfalu Nyr. V.378).

AJÁNDÉKOL: ajándékoz (Székelyföld Kiss Mihály).

[AJÁNDÉKOZ].

el-ajándékoz: **1.** [tréf.] elveszít (Erdővidék Nyr. VIII.142); **2.** megveszteget. *Elajándékozták a fiskálisokat, osztán elvesztette a perit* (Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.334).

1. **AJANG** (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.309; Nyr. V.376; XVII.266; Háromszék m. Tsz.; Vadr.; MNy. VI.316; Nyr. IV.426. 561; IX. 32; X.39; XVIII.239; Erdővidék Nyr. VIII.142; *ajong* Székelyföld Nyr. XVII.266; Udvarhely m. Nyr. XVII.266; *anajog* Háromszék m. Király Pál): **1.** restel, szégyell, átall. *Ajangottam megszólítani* (Háromszék m. Nyr. IV. 426). *Ajangom megmondani* (Háromszék m. Vadr.) *Ajangom magam:* szégyellem magamat (Háromszék m. Nyr. XVIII.239). *Ne ajangd úgy dógozni* (Háromszék m. Vadr.) *Ajangottam tovább is ott áncsorogni* (Háromszék m. Nyr. X.39). *Úgy anajogtam, hogy nem tuttam annak a kéregetőnek semmit se adni* (Háromszék m. Király Pál); **2.** haboz, kétkedik (Székelyföld Nyr. XVII.266).

2. **AJANG** (Háromszék m. Nyr. XVIII.81; *ajong* Erdély Király Pál): esenkedik, vágyakozik. *Mindenki ajong, hogy béjusson a gráciájába* (Erdély Király Pál).

[AJANGOL].

el-ajangol: elrestel vmit félelemből v. szeméremből (Háromszék MNy. VI.323; Vadr.; Győrffy Iván).

AJÁNL (*agyáll* Farkasfa Nyr. III.179; *ajál* Székelyföld Nyr. IX.426; *ajáll* Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.375; Mátyusfölde Nyr. XX.223): bemutat (Székelyföld Nyr. IX.426).

[Szólások]. *Istennek ajállom:* [így köszönnek távozáskor] (Mátyusfölde Nyr. XX.223).

mëg-ajánl (*mëg-ajáll* Zala m. Türje Bódiss Jusztín; *mög-ajáll*otta Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.375): megad vkinek vmit, a mit kér. *Mivel nagyon kérte, csak engedött szavának, mögajállotta osz od'atta ak kutyát* (Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.375).

ÁJAS: fecskefarkú, a mi fecskefark módjára van nyitva (Udvarhely m. Vadr.; Nyr. XVII.10).

ÁJAZ (Székelyföld Tsz.; Nyr. XV.432; Kiss Mihály, Győrffy Iván, Király Pál; *ájoz* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. Tsz.): kifeszít, szétfeszít, fölpeckel, pl. állat száját, láda födelét. *Föl-* v. *kiájaz. Felájazták a ludjait* (Székelyföld Győrffy Iván).

AJDABAJDÁLL: óbégat, sopánkodik (Csallóköz Csaplár Benedek).

ÁJËR (Veszprém m. Szentgál Nyr. II.185; Mezőtúr Nyr. VIII.359; *ájer* Debrecen Nyr. III.563; VII.91; IX.476; X.567; XI.476; Székelyföld Nyr. V.221; Csík m. Nyr. V.468; Háromszék m. MNy. VI.356): **1.** levegő. *Hűvös az ájer* (Debrecen Nyr. IX.476); **2.** szellő, szél. *A ház enyhibe ül, a hol a hideg ájër nem éri* (Szentes Nyr. XVII.205). *A Hargita felől az ájer ojan csuful fú* (Csík m. Nyr. V.468).

ÁJERES: szellős, hűvös. *Ájeres a levegő* (Debrecen Nyr. IX.476).

[ÁJÍT].

el-ájít: ájulásba ejt. *Elájitotta szëgint a nab bánat* (Vas m. Nyr. XVII.131; Répce mell. Nyr. XX.410). *Majd hogy el nem ájított ez a gonosz hír* (Kisvárda Nyr. XVII.131). *Ez a nagy füst egészen elájított* (Szatmár m. Nyr. XVII.131). *Borzasztó beszéded szinte elájít* (Udvarhely m. Lövéte Nyr. XVII.131).

ÁJKÁL: áskál, vájkál (Békés m. Király Pál).

AJNÁROL = *ajnároz* (Szeged Csaplár Benedek).

AJNÁROZ: ápolgat, gondoz, dédelget (Szeged Csaplár Benedek; Tsz.; Vass József 1841; Makó Nyr. XV.335; Algyő Nyr. VIII.516). *Ölbe kapta a gyönyörű teremtést, bévitte a házba s lefektette a nyoszolyára, ölelte, csókolta, ajnározta, mire az nemsokára magához jött* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.384); **2.** rendezget, igazgat (Bács m. Nyr. V.471; Szeged Nyr. VII.473).

AJNÁROZÁS: igazítás, rendbehozás (Szentes Nyr. VI.179).

1. **ÁJÓ**: ásó (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.90).

2. **ÁJÓ:** félhold metszetű jegy a szarvasmarha fülén (Gyergyó Kiss Mihály) [vö. *1. áj*].

AJOG (*ajg*ani Székelyföld Kriza): kissé fél. *Nem ajgott a szüve ojan gyenge létire, mikor azt a nagy puskát sütögette?*

AJTÓ (à tëmplom *àjtyà, àjtyân* Gömör m. Hanva Nyr. XX.141. 142; *áttó* Karancs vid. Nyr. XXI.477).

[Szólások]. *Ajtóra írni a kanalat:* nem várni ebédre; pl. az ebédhez későn jövő gyermeknek mondják: *No gyerek, kevésbe mult, hogy az ajtóra nem irtuk a kanalat* v. *kanaladat* (Szeged Csaplár Benedek).

ajtaó-fejfa: ajtófélfa (Palócság Nyr. XXII.31).

ajtó-fül: fülke (Háromszék m. Nyr. XVII.132).

ajtó-lék: a jég alatti halászatnál az a nagy lék, a melyen a hálót kihúzzák (Balaton mell. Herman O. Halászat K.)

[ajtu-pëlhe].

ajtupëlhe-lik: kulcslyuk. *Békukucskát az ajtupëlhelikon* (Vas m. Őrség Nyr. VII.470; XII.281).

ajtó-retec: ajtó-zár (Fölső-Somogy, Maróth puszta Nyr. X.190).

[ajtó-szár].

ajtószár-fa: ajtófélfa, ajtóragasztó (Vas m. Őrség Nyr. III.479; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.46).

ajtó-szëmöld [?]: az ajtó fölső része (Székelyföld Nyr. V.376).

ajtó-tölgy: ajtófélfa, ajtóragasztó (Csík m. Gyergyó-Remete Nyr. XIX.419).

ajtótügy-fa: ∾ (Csík m. Gyergyó-Ditró Nyr. XIX.419).

AJÚL: lohad. *Ajúl a daganattya* (Eger Nyr. VI.462).

le-ajúl: elbágyad. *Le van ajúlva:* bágyadt (Borsod m. Szíhalom Nyr. IX.331).

ÁKÁC (*àgác* Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.188; *âgâc*-fa Palócság Nyr. XXI.310; *agaci*-fa Répce mell. Nyr. XX.367; *agáci*-fa Soprony és Vas m. Nyr. X.331; Vas m. Őrség Nyr. VII.330; Közép-Baranya Nyr. III.327; *agáco*-fa Soprony és Vas m. Nyr. X.331; *agacs* Komárom m. Naszvad Nyr. IV.235; Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187; Komárom m. Fűr Nyr. XX.479; Hont m. Nyr. XVIII.517; Hont m. Páld Nyr. XIV.575; Heves m. Nyr. VII.41; *àgács* Érsekujvár Nyr. VIII.282; *agács*-fa Hont m. Nyr. VI.181; *ágâcs*-fa Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.327; *àgácsa* Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.188; *agacsi* Heves m. Nyr. VII.41; Névtelen 1840; *agagyín*-fa Borsod m. Mező-Kövesd vid. Pap Károly; *agárca* Göcsej, Páka Nyr. I.375; Szegszárd-Palánk Nyr. XI.527).

ÁKÁCIÓ: izgágaság, akadékoskodás, kötekedés (Székelyföld Nyr. I.134; Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

ÁKÁCIÓS (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII. 527; Szolnok-Doboka m. Horgaspatak Nyr. XI. 478; Székelyföld Tsz.; Nyr. I.134; Kriza; Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.317; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478; *ákáciás* [?] Hétfalu Nyr. V.329): izgága, akadékoskodó, kötekedő, gáncsoskodó.

ÁKÁCIÓSKOD-IK (Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.47; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.237; Udvarhely m. Fehér-Nyikó vid. Nyr. XVIII.479; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *ágációsko*dni Szatmár m. Patóháza Nyr. XVI.95): izgágáskodik, akadékoskodik, kötekedik, gáncsoskodik.

ÁKÁCIÓZUS = *ákációs* (Zilah Nyr. XIV.286; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

1. **AKAD:** akadó. *Akadba menni:* akadóba menni a hálóval, azaz oly helyre, a hol a háló tőkébe, keleviszbe akad (Komárom Herman O. Halászat K.).

2. **AKAD:** 1. jut, kerül. *Ment, ment a fiu, kereste a hejjit magának s akatt egy emberhez, a ki őt megfogadta a juhok mellé* (Háromszék m. Vadr. 427). *Akkor kaptam a bajomat, mikor a kis lyán hozzám akatt:* fogamzott (Zala m. Nyr. XIII.477); 2. talál. *Nem akadom a kis kést* (Palócság, Apátfalva Nyr. V.225).

bele-akad: beleköt vkibe, kötekedik vkivel, izgágáskodik (Zala m. Türje Bódiss Jusztin).

elő-akad: találkozik (Háromszék m. Győrffy Iván). *Előakadtam János bátyóval, aztán betértünk egy pohár borra* (Alföld Nyr. XIII.237).

[meg-akad].

[Szólások]. *Szinte elposztúla, csak elig akada meg:* csak alig maradt életben. *Kicsiden akatt meg, hogy meg nem hót:* kicsiben múlt. *Addég s addég viszi a gonosságot, hogy eccer megakad:* hurokra kerül (Székelyföld Kiss Mihály).

össze-akad: 1. összetalálkozik. *Soká késik a koma, bizonyosan összeakadt a sógorával* (Somogy m. Nyr. XXI.280); 2. összekap, összetűz, összevész (Zala m. Türje Bódiss Jusztin; Cegléd, Bács m. Ada, Alsó-Zemplén, Nógrád m. Nyr. XXI.280; Udvarhely m. Erdővidék Nyr. XXI.329).

AKADÉK (Göcsej Nyr. XIV.166; Budenz-Album 161; *akadík* Répce mell. Nyr. XX.411): akadály.

AKADEMIKUS: [nép-etimológia] akadékoskodó. *Akademikus ember* (Bács m. Vojtkó Pál).

AKADÓ: földdel töltött fűzfakosarak, a melyeket a halasvíz örvényes helyein, a hol a hal

tartózkodni szeret, hosszú gallyaknál fogva május elején elsüllyesztenek, hogy ott hálóval halászni ne lehessen (Körös mell. Herman O. Halászat K.)

akadó-törés: az akadók fölszedése (Körös mell. Herman O. Halászat K.).

[**AKADOZ**].

belé-akadoz: bele-beleköt, ingerkedik, kötekedik vkivel (Székelyföld Kiss Mihály).

AKÁR (*aká* Vas m. Őrség Nyr. VII.372; Békés-Gyula Nyr. IX.187; *akar* Veszprém m. Csetény Nyr. XXI.382; Kis-Kún-Félegyháza Nyr. XIV.186; Palócság Nyr. XXI.360).

AKARCSÁL (Brassó m. Hétfalu Nyr. IX.530; *åkårcsál* Moldvai csáng. Nyr. III.50): akar. *Nem åkårcsál dolgozni.*

AKARÓDZ-IK (Nógrád m. Nyr. IV.93; Borsod m. Diósgyőr vid. Nyr. IV.43; Abauj m. Névtelen 1839; *åkåródz-ik* Abauj m. Beret Nyr. II.422; *akarᵃódz-ik* Palócság Nyr. XXI.504; *akaróz-ik* Kapnikbánya vid. Nyr. II.181). *Akarᵃódzik:* akar (Palócság Nyr. XXI.504).

[Szólások]. *Nem akaródzik neki:* nem akar, nincs kedve. *Jó feje van, de nem akaródzik neki tanulni* (Abauj m. Névtelen 1839). *Nëm åkåródzik nëki dógozni. Nëm åkåródzik nëki felkëlni. De åkåródzék, mër mingyån kirântom ålólå ą våckot* (Abauj m. Beret Nyr. II.422).

AKASZT: üt. *Ma olyant akasztok a farodra, hogy a helye mind elég:* a helyén égő seb lesz (Székelyföld Kiss Mihály).

el-akaszt: kikérdezés közben zavarba hoz (Nagy-Kálló Nyr. XII.430).

meg-akaszt: nagy öltésekkel megvarr (Pannonhalma Nyr. XII.187; Alföld Nyr. IV.379; Csík-Szentgyörgy Nyr. X.238).

[**össze-akaszt**].

[Szólások]. *Összeakasztották a tengőt:* összevesztek (Cegléd Nyr. XXI.280).

AKASZTAL: akadályoz (Erdővidék Tsz).

[**AKASZTALÓD-IK**].

ki-akasztalódik: kiakaszkodik (Háromszék m. Nyr. II.522).

[**AKASZTÓ**].

akasztó-fa: fogas, melyre a leölt disznót fölakasztják (Tata vid. Nyr. V.329).

ÅKCËNTUS: ecetesség. *Åkcëntust kapott a bor; åkcëntusa van:* meg van ecetesedve (Zemplén m. Tállya Nyr. IV.476).

ÁKICS: tüske, tövis (Balaton mell. Tsz.).

AKKÓ: [?] *Tik monyára, szőlőhegynek akkajára* (Fehér m. Torna, Csákvár, Ugocsa Nyr. X.522).

AKKOR (*akko* Kolozs m. Szucsák Nyr. XIV.187; *akkó* Deés Nyr. XII.186; *akkô* Kecskemét Nyr. IX.360; *okkor* Moldvai csáng. Nyr. IX.482).

AKKORA (*akkoru* Csallóköz Nyr. I.231; *akkorú* Csallóköz Csaplár Benedek): 1. olyan. *Akkora szép:* olyan szép (Csík m. Gyergyó Nyr. IV.283); 2. annyi. *Csak akkora essü se vôt, hogy a hanyak átvidesütek vóna* (Göcsej Nyr. XIV.451). *Akkorán:* annyira (Göcsej Nyr. XIV.451), úgy. *Akkorán nyöttö a nyirfát, éppeg mint az asszonyok a kendört. Akkorán gyurta a vasat, mind az asszonyok a tésztát a tekenyübe. Akkorán ögyü sütögettë a mellit, hoh hom még* (Göcsej Nyr. II.370). *Akkorán kenék ünöm:* annyira kellene ülnöm (fáradt vagyok; Göcsej Nyr. II.474). *Akkorán fáj értë a besü részëm* (Göcsej Nyr. II.179).

AKKORÁCSI: azon korú (Nógrád m. Fabó András 1841).

AKKORÁTSÓ: ∾ (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.380). *A kê lyányja akkorátsó, mint az Ancsur nenéje* (uo. Nyr. XVII.425).

AKKORTA: akkor (Hajdú-Böszörmény XII. 475).

AKKURÁTOS (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.141; Debrecen Nyr. XI.189; Zemplén m. Tállya Nyr. IV.476; *akurátus* Nógrád m. Nyr. IV.93): 1. pontos, rendes (Zemplén m. Tállya Nyr. IV.476; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.141). *Ákurátosan:* pontosan, rendesen (Szeged vid. Nyr. VII.473); 2. derék, becsületes (Debrecen Nyr. XI.189; Nógrád m. Nyr. IV.93).

AKLOS: ló-ólas (Csallóköz Nyr. I.231).

AKNA, AKONA: 1. *akna:* kémény (Vas m. Őrség Nyr. III.479; Somogy és Baranya m. Nyr. V.128; Baranya m. Tsz.; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.46; Alsó-Baranya, Pellérd Nyr. XI.238; Ormányság Nyr. III.182; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.283; Szlavónia Nyr. V.11); 2. *akona:* hordó szája, lyuka (Balaton mell. Tsz.); hordó fölső lyuka (Vas m. Kemenesalja Tsz; Csongrád m. Mindszent Hám Sándor); 3. *akona:* hordó dugója (Soprony m. Horpács Nyr. V.269; Balaton mell. Tsz.; Fehér m. Vaál Nyr. XVIII.573); *akna:* ∾ (Baranya m. Ormányság Nyr. IX.284; Tisza-Örs Csaplár Benedek; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI. 237); *akona, akna:* hordó fölső dugója (Somogy m. Nyr. XII.335; Somogy m. Zselic Nyr. V.128); 4. *akona:* hordó-donga [?] (Győr vid. Nyr. VI.272).

akona-fa: az a donga-rész, a melyben a fölső lyuk van (Csongrád m. Mindszent Hám Sándor).

akna-söprő (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.41; *akna-seprő* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.46): kéménysöprő.

[**AKÓ**].

akó-páco: pálca, mellyel a hordók tartalmát mérik (Somogy m. Nyr. XII.335).

AKOL (*akoj* Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; *okoly* Moldvai csáng. Nyr. IX.483).

[**AKOLBOLÍT**].

ki-akolbolít: kidob (Alföld Nyr. XXI.519; Cegléd, Abauj m. Vilyi puszta Nyr. XXI.280; Bácska Nyr. XXI.519; Bódiss Jusztín; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.237). *Ki van akolbolítva:* [mondják arról, a ki birtokát kénytelen elhagyni] (Somogy m. Nyr. XXI.280).

ÁKOMBÁK: ákombákom (Székelyföld Kiss Mihály).

ÁKOVITA (Csallóköz Csaplár Benedek; *ákavita* Háromszék m. Tsz.; *ákovitá* Abauj m. Beret Nyr. II.422): 1. pálinka (i. h.); 2. *ákovita:* petróleum (Bukovina Nyr. VI.472).

AL (*aj, ally* Székelyföld Tsz.; *ally* Palócság Nyr. XXI.360; *â*-szög Somogy m. Kálmáncsa Nyr. XI.238; *ava*-szëg Beszterce-Naszód m. Zselyk Nyr. XVIII.576; *ol* Göcsej Nyr. XIII.254; *ó*-szél Fertő mell. Herman O. Halászat K.; *ó*-szié Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.574). *Gyere le az olba:* aljba (Göcsej Nyr. XIII.254).

aj-bor, ally-bor: pálinkafőzéskor az első lejártatás után nyert gyöngébb-nemű folyadék (Székelyföld Tsz.).

al-cserény: a szekér alján levő két deszka (Kecskemét Nyr. XIX.46).

al-fa (*aj-fa* Székelyföld Tsz.): a járom alsó keresztfája (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.236; XV.28; Székelyföld Nyr. II.380; hely nélkül Nyr. II.380).

[**al-föld**].

alföldség: alföld (Heves m. Névtelen 1840).

al-ín (Balaton mell., Bodrogköz Herman O. Halászat K.; *al-i* Kis-Majtény uo.): 1. *alín:* az öregháló alsó, kettős, ólmos és pősös kötele (Balaton mell., Bodrogköz Herman O. Halászat K.); 2. *ali:* a kece-háló alsó ina (Kis-Majtény, Herman O. Halászat K.).

alinas: az a halászlegény, a ki a galacséros inat húzza (Bodrogköz Herman O. Halászat K.).

ȧl-përës: [nép-etimológia] esperes (Szlavónia Nyr. V.11).

al-szeg (Háromszék m. MNy. VI.316. 327; *â-szëg* Székelyföld Győrffy Iván; *â-szög* Somogy m. Kálmáncsa Nyr. XI.238; *ava-szëg* Beszterce-Naszód m. Zselyk Nyr. XVIII.576): a falu alsó része.

al-szél (Somogy m. Balaton mell. Nyr. XVI.477; Balaton mell. Tsz.; *ó-szél* Fertő mell. Herman O. Halászat K.; *ó-szié* Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.574): 1. déli szél; 2. *ószél:* északi szél (Fertő mell. Herman O. Halászat K.); 3. *alszél:* [tréf.] fing (Erdővidék Tsz.)

al-vég (Abauj m. Névtelen 1839; *al-vêg* Palócság Nyr. XXII.31; *ȧl-vég* Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45): a falu v. város alsó vége (része).

ALÁ (*alaja:* alája Székelyföld Nyr. XV.432; *alajjá:* alája Vas m. Őrség Nyr. II.374).

[**alá-s-föl**].

alásfelez (*alásfëlëz*): 1. föl s alá jár (Háromszék m. Vadr.; MNy. VI.316; Győrffy Iván); 2. himez-hámoz, tétováz, kifogásokkal él (Szilágy m. Nyr. IX.181; Torda Nyr. XVIII.184; Székelyföld Tsz. Kriza; Háromszék m. Vadr.; MNy. VI.316; Győrffy Iván).

ALABÁRD (*halapárda* Csongrád m. Ploetz 1839).

ALACSONY (*alacsany* Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.46; *alacsin* Baranya m. Ormányság Nyr. III.182; *alacson* Háromszék m. MNy. VI.243): aláváló, aljas, becstelen (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.46; Zilah Nyr. XIV.286; Székelyföld MNy. V.358; Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.243; Nyr. VI.473.).

ALACSONYKOD-IK: aljaskodik (Háromszék m. Nyr. VI.473).

ALAFA: étel-porció (Pápa vid. Matics Imre; Erdővidék Tsz.).

ALAFÁL: megver (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

ALAK, LAK: 1. báb, baba (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.; MNy. VI.209; Nyr. II.523; Lécfalva Hantz Jenő; Sepsi-Uzon Nyr. IX.40); 2. kép, festett kép. *Ojjan szép, ügyes gyerek vót az a fiam, a ki meghalt, mint egy alak* (Udvarhely m. Király Pál); 3. kedves, szerető (Erdély Vadr. 242; Székelyföld Tsz.; Homoród vid. Vadr. 100; Háromszék m., Erdővidék Vadr. 147); 4. szép [?] (Székelyföld Tsz.)

alak-játékos: komédiás (Erdővidék Tsz.).

ALAKOR: tönköly (Szatmár m. Csaholc Nyr. XIX.335; Székelyföld Kriza).

ALAKOS: álarcos (Székelyföld Tsz.).

[**ALAKOZ-IK**], **LAKOZ-IK**: bábuzik, bábuval játszik (Székelyföld Tsz.; Nyr. VIII.515; Háromszék m. Nyr. II.523).

ALAMÁR: lusta, rest, álomszuszék (Göcsej Tsz.).

ALAMÁZIA: pálinka (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVI.95).

ALAMÁZIÁZ[**-IK?**]: pálinkázik (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVI.95).

ALAMIZSNÁLKOD-IK: alamizsnát osztogat (Székelyföld Tsz.).

ALAMUSZI (*alamuci* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.517; XX.411; Zala m. Hetés vid. Nyr. II.372; Csepreg Nyr. II.371; *alamusz* Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.527; *ȧlȧmúsz* Abauj m. Beret Nyr. III.522; *ȧlȧmuszi* Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45): 1. *alamuszi*: aluszékony (Somogy és Baranya m. Tsz.); *alamuci:* ∾ (Zala m. Hetés

vid. Nyr. II.372); 2. *alamuszi:* csendes eggyügyű, ügyefogyott (Balaton mell. Tsz.; Csallóköz Nyr. XVI.330); 3. *alamuci:* gyáva (Zala m. Hetés vid. Nyr. II.372); 4. *alamuszi:* alattomos, sunyi, eggyügyűnek látszó ravasz (Dunántúl Nyr. XVI. 189; Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.480; Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144; Göcsej Tsz.: Kecskemét, Szeged, Bánság Csaplár Benedek; Debrecen Hajdu Nagy Sándor; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.527; Palócság Nyr. XXI.508; XXII.31; Csallóköz Nyr. VIII.92; Csaplár Benedek; Székelyföld Nyr. XV.432); *alamuci:* ∾ (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.517; Csepreg Nyr. II.371); *alamusz:* ∾ (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII. 527); *ålåmúsz:* ∾ (Abauj m. Beret Nyr. III.522); *ålåmuszi:* ∾ (Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45).

[Közmondások]. *Alamusz macska nagyot ugrik s egeret fog* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII. 527). *Alamuszi macska nagyot ugrik* (Szeged, Bánság Csaplár Benedek). *Alamuszi macska nagyot ugrik, oszt egeret fög* (Palócság Nyr. XXII.31).

ALAMUSZTA: 1. aluszékony, lomha, tunya (Gömör m. Nyr. XVII.132; Székelyföld Tsz. Kriza; Marosszék Nyr. XVII.132; Udvarhely m. Etéd Nyr. XVII.86; Háromszék m. Nyr. XVII. 86); 2. ügyetlen, ügyefogyott, energia nélküli (Zilah Nyr. XVII.132; Székelyföld, Nyárád mell. Nyr. XVII.132); 3. alattomos, sunyi (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.566; XIII.527; Erdély Nyr. XVII.86; Kolozsvár Nyr. XVII.86; Székelyföld Tsz.; Nyr. XV.432; XVII.86; Marosszék, Nyárád mell. Nyr. XVII.132; Udvarhely m. Nyr. V.180; Udvarhely m. Etéd Nyr. XVII.86; Udvarhely m. Nyikó mell. Nyr. XVII.86; Háromszék m. Nyr. XVII.86; Erdővidék Nyr. XVII.86).

[Közmondások]. *Alamuszta macska hamarébb megfogja a férget* (Háromszék m. Nyr. XVII.86). *Alamuszta macska fogja meg a férget* (v. *az egeret*) (Székelyföld Nyr. XV.432; Udvarhely m. Nyikó mell. Nyr. XVII.86). *Ojan alamuszta, mind a pap macskája* (Udvarhely m. Etéd Nyr. XVII.86).

ALAMUSZTI (Székelyföld Kiss Mihály; Vadr. 388; *alamúszti* Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183): ∾.

ALANGYÁR: 1. szelíd, jámbor. *Alangyár ember. Alangyár bor, dohány:* gyenge (Csallóköz Nyr. I.231. 378; Csaplár Benedek; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.92; Alsó-Csallóköz, Patonyszél Nyr. XII.142); 2. ügyefogyott, bárgyú, hülye (Győr m. Szigetköz, Duna-Szentpál Nyr. VIII.522; Csallóköz Nyr. XVI.330).

ALAPÍT. [Ha valamely összevarrt füzet már tele van írva:] *Új könyvet köllene alapítani* (Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.224).

[Szólások]. *Nagyot alapít magáról* v. *maga felől:* nagyra van magával, rátartós, gőgös (Csallóköz Csaplár Benedek).

ALAPOS: 1. testes, köpcös, vaskos, elhízott (Pannonhalma Bódiss Jusztín); 2. jómódú, vagyonos (Csallóköz Csaplár Benedek).

ALÁRMA (Kaszárnyai szó Nyr. V.331; *alârma* Palócság Nyr. XXII.31): riadó.

ALÁRMÁZ: riadót fúj (Mátyusfölde Nyr. XX. 170; katonaviselt paraszt mondta).

ÁLÁS: édes pálinka (nyilván: allasch) (Nagy-Kálló Nyr. XII.429).

ALÁSZ [?]: aljas (Hely nélkül Nyr. XII. 526).

ALATKA: a tönkölynek kalásztalan szára (Gömör m. Tsz.).

ALATT: alul, lenn (Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr. 444; Háromszék m. Vadr. 365). *Lecsákjázott a tetőrő s alatt talpra ugrott* (Udvarhely m. Vadr. 444).

[Közmondások]. *Fenn karicsál s alatt tojik meg* (Háromszék m. Vadr. 365).

[alatt-fenn].

alattfennez: rendetlenkedik (Gyergyó-Ditró Nyr. XII.281).

ALATTOMOS (*alattonyos* Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.233).

ALATTONNYÁBA: alattomban. *Alattonnyába megy a pletyka* (Bács m. Jankovác vid. Annaudvar Nyr. X.472).

ALATTSÁG: hajó- v. ladik-vontató kötél (Somogy m. Tsz.; Baja Nyr. XVII.240; Komárom Herman O. Halászat K.).

ALÁZ: meggyőz (Erdővidék Tsz.).

ALÁZATOS (kírem *átossan* Mátyusfölde Nyr. XIX.559; köszönöm *aláson* Székelyföld Nyr. XV. 432).

ALÁZATOSSÁG (kírem *átossággal* Mátyusfölde Nyr. XIX.559; kérem *âtossâgvål* Nógrád m. Nyr. VI.135).

ALÁZKOD-IK: magát megalázza (Székelyföld Nyr. II. 426).

[ÁLD].

[mëg-áld].

[Szólások]. *Hogy a fene (az avas fene, a nehésség, a nyomorúság) áldjon mëg!* [átkozódások] (Szeged Csaplár Benedek).

ÁLDÁZKOD-IK (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.416; *ádászkod-ik* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.357; *hádázkod-ik* Háromszék m. Nyr. X.39): áldásokat mond, hálálkodik.

ÁLDÁZÓD-IK: hosszasan búcsúzik (Székelyföld Nyr. XV.432).

ÁLDOGAT: áld. *A zisten áldogassa meg* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.132).

[ÁLDOMÁS].

áldomás-ital (*ádomás-itâ* Vas m. Őrség Nyr. IV.38; *ádomás-ital* Őrség Nyr. III.283): kézfogó alkalmával tartott mulatság. *Ádomás-itâba vótunk.*

[ÁLDOZ].

fël-áldoz: megöl. *Të, minnyá fëláldozlak!* (Székelyföld Nyr. XV.432).

ALÉGOS. *Alégos a gyomrom, hërvad a besü részëm:* alélt, bágyadt vagyok (Vas m. Őrség Nyr. II.472).

ALÉL (Nagy-Kanizsa Király Pál; *alil* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.517): émelyeg (a gyomor). *Nëm ëszëm gyümőcsöt, mer alél tüle a gyomrom* (Nagy-Kanizsa Király Pál).

ALÉLKOZ-IK: ájuldoz (Szentes Nyr. XVII.221).

ALÉLT (*alétt* Veszprém, Sümeg, K.-Komárom Király Pál): nagyon éhes. *Jaj, de alétt vagyok:* annyira éhes vagyok, hogy szinte szédülök.

ALICKÁBB: alább (Moldvai csáng. Nyr. IX. 454).

ALIG (*alég* Erdővidék Tsz.; *allyig* Palócság Nyr. XXI.312; *elég* Mezőtúr Nyr. VIII.336; Csík m. Jakabfalva Nyr. VIII.336; *ëlég* Garam völgye, Zeliz vid. Nyr. XIV.287; *elig* Jászkúnság Nyr. VII.525; Kis-Kún-Majsa Nyr. I.418; Szlavónia Nyr. V.11; Csongrád m. Mindszent Kis Sándor; Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.241; Rozsnyó Nyr. VIII.564; Ugocsa m. Tamásváralja Nyr. XIV.375; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII. 315; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XII.525; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.336; Székelyföld Nyr. I.181. 465; Arany-Gyulai NGy. III.321; Gyergyó-Sz. Miklós Nyr. VIII.90; Csík m. Gyimes Nyr. IX.504; Háromszék m. Vadr. Nyr. IV.554; MNy. VI.214; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.283; Erdővidék Nyr. IX.430; Kiss Mihály; Brassó m. Hétfalu, Zajzon Nyr. III.326; Moldvai csáng. Nyr. III.52; Moldva, Klézse Nyr. V.288; *ëlig* Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381).

alig-alig (*elig-elig* Udvarhely m. Nyr. V.231; IX.39).

alig-ha: alkalmasint. *Aligha lëssz eső* (Dráva mell. Nyr. V.379).

[ALIGNYIBA], ELIGNÉBE: csak alig (Háromszék m. MNy. VI.323; Vadr. 497. 554).

ALIGNYIRA. *Alignyira sem hittem, hogy így kifigurázzon* (Háromszék m. Nyr. IX.34).

[ALIGOCSKA], ELIGËCSKE: csak alig, alig-alig (Háromszék m. MNy. VI.323; Vadr. 497; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

ALIGOS. *Mëggyógyut kê imá? Még csak ollan aligossan vagyok:* gyenge erőben (Vas m. Őrség Nyr. VII.467).

eligës-elig (Csík m. Nyr. VII.42; Csík-Sz. György Nyr. X.331; *elëgës-elig* Csík m. Nyr. V.468; *elíges-elíg* Csík m. Nyr. XII. 524): alig-alig.

eligës-onság: ∾ (Háromszék m. Vadr. 497. 554; Erdővidék Kiss Mihály).

[ALIGSÉG], ËLIGSÍG: alig (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381).

aligség-alig (Abauj m. Beret vid. Nyr. II.475; Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.225; IX.139; X.333; *ályigsig-ályig* Nógrád m. Megyer Nyr. VII. 38; *ëligsíg-ëlig* Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVII.425): alig-alig [vö. *elënës-elig*].

1. **ALÍT** (*alajt* [?] Erdővidék Tsz.; *alét* Udvarhely m. Etéd Nyr. XVII.86; *alit* Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Udvarhely m. Vadr. 93; Nyr. XXI. 329; Gyergyó-Ditró Nyr. XII.281; Háromszék m. MNy. VI.316; Nyr. XVIII.143; Kiss Mihály; Brassó m. Hétfalu Nyr. II.327; *alít* Háromszék m. MNy. VI.357; *alitt* Háromszék m. Vadr.; *állít* Soprony m. Beled Nyr. VII.128): **1.** vél, sejt, gondol, gyanít. *Alitom én, hogy mibe mestörködik* (Udvarhely m. Erdővidék Nyr. XXI.329). *Nem is alétotta, hogy leskelődnek utána a többiek* (Udvarhely m. Etéd Nyr. XVII.86). *A kőcsönt mëgkápjátok, mikô nem is alittsátok* (Udvarhely m. Vadr. 93); **2.** ügyet vet rá, számba vesz, hajt rá (pl. szóra). (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Vadr. Kiss Mihály; Gyergyó-Ditró Nyr. XII.281). *Nem es alittsa:* kevésbe veszi, semmibe veszi. *Nem is alittom, akármit mondjon.*

[Szólások]. *Nagyot alit:* nagyra van, sokat képzel magáról (Székelyföld NyK. X.334; Háromszék m. Vadr. Kiss Mihály). *Nagyot állít:* ∾ *Ez is tud ám nagyot állítani magáról* (Soprony m. Beled Nyr. VII.128).

2. **ALÍT** (Bábolna Nyr. XVII.183; *alét* Zala és Győr m. Bódiss Jusztin; *alit* Göcsej Nyr. XIV. 164; Budenz-Album 159; Csík m. MNy. VI.317; Győrffy Iván; Gyergyó-Ditró Nyr. XII.281; Moldva, Klézse Nyr. III.336; *allit* Tolna m. Nyr. V.523): **1.** altat (Gyergyó-Ditró Nyr. XII.281; Moldva, Klézse Nyr. III.336); **2.** aléltá tesz (Göcsej Nyr. XIV.164; XXI.519; Budenz-Album 159). *Ez az étel alíttya az embërt:* bódítja [?] (Bábolna Nyr. XVII.183; XXI.520); **3.** bágyaszt, fáraszt (Zala és Győr m. Bódiss Jusztin; Csík m. MNy. VI.317). *Ez a fü allitja a marha bélit* (Tolna m. Nyr. V.523).

3. **ALÍT** *(alit):* alább hagy, enged, tágít (Gyergyó-Ditró Nyr. XII.281).

ALÍTKOZ-IK, ALÉTKOZ-IK: ájuldozik, eláj ul (Szentes Nyr. XVII.221. 222).

[ALÍTOZ-IK], ALÉTOZ-IK: **1.** ájuldozik (Vas és Zala m. Nyr. XVII.132); **2.** émelyeg; émelygése van. *Alétozik a gyomrom* (Somogy m. Nemes-Déd Nyr. XVII.86). *Alétozom* (Győr m. Sokoró-aljai járás Nyr. XVII.87).

ÁLIVÁNY: gyönge teremtés, vékony bordában szőtt ember (Csík m. MNy. VI.368).

ALJAS (*ajjas* Székelyföld Kiss Mihály): zömök, vaskos. *Ajjas marha.*

ALJAZ (*ajjaz* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.141; Mezőtúr Nyr. X.285): ló v. szarvasmarha alá éjtszakára almot hint.

ki-ajjaz: az almot kihordja (Mezőtúr Nyr. X.285).

ALJAZÓ (*allyazó* Heves m. Sirok Nyr. III.43): kinyomtatott szalma.

ALKALMAS (*akamas* Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. XV.190; *akâmas* Göcsej Nyr. II.178; *akomas* Vas m. Őrség Nyr. VII.466; XII.281; *âkomas* Göcsej Nyr. XIV.451): **1.** meglehetős. *Akâmas* v. *akomas nagy* (Göcsej Nyr. II.178; Őrség Nyr. VII.466; XII.281). *Akamas üdü jár* (Hetés, Dobronak Nyr. XV.190). *Akamaskin:* meglehetősen (Hetés, Dobronak Nyr. XV.190). *No én alkalmason mëgrészëgëttem:* meglehetősen, derekasan (Székelyföld Nyr. XV.432); **2.** *akomasint* (Őrség Nyr. VII.466; XII.281), *akamaskin* (Hetés, Dobronak Nyr. XV.190), *âkomast* (Göcsej Nyr. XIV.451): alkalmasint.

ALKALMATOSKOD-IK (*ókómatoskod-ik* Veszprém m. Torna Nyr. XVII.431): kedveskedve forgolódik. *Mindig ókómatoskodik körülöttö, azt gondujja, hogy maj kap valamit tűle.*

ALKALMATOSSÁG: 1. alkalmas vmi, pl. hely, lakás, épület (Csík m. Nyr. VI.470). *Mindenféle alkalmatosság van az életin:* mindenféle épület van a telkén (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); **2.** alkalmi fuvar, kocsi, szekér (Zala m. Türje Bódiss Jusztín; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.237). *Alkalmatosságot kaptam* (Csík m. Nyr. VI.470).

ALKALOM: 1. alku, egyezség (Székelyföld Tsz. MNy. VI.233; Háromszék m. MNy. VI.243; Moldvai csáng. Nyr. X.153). *Alkalomra ereszkëdünk* (Háromszék m. NyK. III.15). *Úgy vót az alkalmam vele, pájinkát kell vegyen sz a maga karucáján vigye viszva* (Moldvai csáng. Nyr. X.153); **2.** vagyonbeli mód, tehetség (Somogy m. Nyr. XXI.281). *Biz nekönk csak ile˜ szögényös alkalmank van ám* (Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VIII.524); **3.** kényelem. *Csupa alkalom ez a nadrág* (Heves és Borsod m. Nyr. VIII.568).

alkalom-ejtve: alkalmilag szerit ejtve (Székelyföld Csaplár Benedek).

ALKONYAT (*akômat* Vas m. Őrség Nyr. I. 421).

ALKONYOD-IK (*akomod-ik* Göcsej MNy. II. 408; Vas m. Őrség Nyr. IV.39; VII.322; Őrség, Szalafő Nyr. VII.87; *okonod-ik* Veszprém m. Csetény Nyr. XVIII.43; Csallóköz Kóssa Albert; *okonyod-ik* Győr Nyr. XIX.288; *ókonyod-ik* Baranya m. Ormányság Nyr. III.230; *"ąkomod-ik* Répce mell. Nyr. XX.368).

[ALKUDHATATLAN], ALKODHATATLAN: rossz lelkiismeretű (Erdővidék Tsz.).

ALKUM (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.46; Eszék vid. Nyr. V.270; *ókum* Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841): alku.

ALKUSZ-IK, ALKUD-IK (*alkad-ik, alkad*janak, *alkasz-ik, alkasz*nak Moldvai csáng. Nyr. IX.531; *alkod*om Erdővidék Tsz.; *óksz-ik* Közép-Baranya Nyr. IV.237; *ókusz-ik* Baranya m. Ormányság Nyr. III.230).

ALKUVÁSZ: alkudozik (Abauj m. Király Pál).

ALKUZÁS: alkuvás, alku (Nyitra-Gerencsér Nyr. XVII.132). *Minek az a sok alkuzás, mikor köztünk már kész az alku?* (Gömör m. Nyr. XVII. 132). *Hát mëgvan àz alkuzás?* (Zala m. Nyr. XVII.132).

1. **ÁLL:** a horog szakája, visszhorga (Keszthely Herman O. Halászat K.).

áll-deszka: az ökör álla alatt levő deszka (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.324).

áll-kapca (*ál-kàpcà* Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286).

áll-szárny (*álla szárnya* Szeged Herman O. Halászat K.): a hal hónalj-úszószárnya.

2. **ÁLL: 1.** marad, megállapodik vmiben. *Mán csak ebbe állyunk:* ennél maradjunk, ebben állapodjunk meg (Miskolc és vid. Nyr. VI.227); **2.** kiáll, eltűr. *Ájja (a szidást* vagy *a verést), mint a koszos malac a vakarást* (Szeged vid. Nyr. VII.519).

[Szólások]. *Elejét állani:* elejét venni. *Mivel lehetne annak elejét állani, hogy az ő lánya ne lenne mindig olyan szomorú* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.404). *Idejit ájja:* elmúlik, lejár (bizonyos ideig tart, aztán megszünik). *A szógának fogfájása vagyon, de idejit ájja* (Szilágy m. Nyr. IX.478). *Rúdnak áll:* engedelmeskedik (Kecskemét Nyr. IX.93). *Törvényt áll:* kihallgatáson van (Heves és Borsod m. Nyr. IX.178). *Nem ájja a törvényt:* föllebbez (Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.83). *Állja a vadat a kutya:* lesi, szemmel tartja (Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.237). *Má ott áll:* halálán van (Tamási Nyr. XXI.526).

be-áll: befagy (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Csallóköz, Arak Nyr. X.382).

el-áll: 1. elakad. *Hát à hogy gyünne házà, ën nagy homokba ëlât* (Nógrád m. Megyer Nyr. VI. 469). *Elá a káposzta, mikor nincs neki esseje* (Zala m. Türje Bódiss Jusztín); *elá* a gabonaszál a nagy szárazságban: nem fejlődik (Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII.46); **2.** kifárad (Székelyföld Kiss Mihály). *Hogy járjak annyit, mikor ugy elállottam, hogy . . .* (Háromszék m. NyK. III. 16). *Elállt minden tagom* (Abauj m. Vilyi puszta Nyr. XXI.281); **3.** kiáll, kibír, elbír, eltűr (Fehér m. Szolgaegyháza Nyr. IV.44; Székelyföld Kiss Mihály).

elébb-áll: odább áll, megszökik. *Innét elébbôjunk* (Udvarhely m. Bethlenfalva Nyr. XVII.332). *Nehogy féltödbe elébb áj hazól* (Udvarhely m. Vadr. 486).

félre-áll: megszökik (Moldvai csáng. Nyr. X. 152).

[föl-áll].

[Szólások]. *Föláll (feláll) vki mellett:* védelmére kel, pártját fogja (Komárom m. Fűr Nyr. XVIII. 528; Háromszék m. NyK. III.11). *Feláll az idő (üdő):* kiderül, kitisztul (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.336; Háromszék m. NyK. III.11; Sepsi-Uzon Nyr. VIII.225; Moldvai csáng. Nyr. X.104). *Ha az üdő feláll ana, hetfünn megkezdenők az aratást* (Udvarhely m. Erdővidék Nyr. XXI. 329).

ki-áll: **1.** kilép, kimarad; kiszünik. *Kiáll az iskolából* (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.142; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.317). *A homlokomat hasigatta* [a fájdalom], *most má kiát bëlőle* (Nógrád m. Nagy-Oroszi Nyr. XII.279); **2.** kifárad. *Kiállottam a sok menístűl* (Debrecen Nyr. VI.268). *Kiállt a lábam* (Miskolc vid. Nyr. VIII.40). *Ki vótam álva* (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.317).

mëg-áll: **1.** megállapodik vmiben. *Utójjára is abba állott mög, hogy legjobb lössz a mostoha fiára bízni* (Nagy-Kőrös Arany-Gyulai NGy. I.407); **2.** [?]. *Kértem ütet, hogy ne pocskoljon ëngemet; kevesebbel is megáll az, mert ha nem vagyok is az urammal megesküdve, világeredetje nem vótam* (Baranya m. Ormányság Nyr. IX.286).

[neki-áll].

[Szólások]. *Neki-áll az idő:* csendesedik, derül (Nógrád m. Nyr. XXI.281). *Majd csak neki-áll már az idő:* [szokták mondani különösen akkor, mikor hosszas esőzés után száraz idő kezd lenni] (Abauj m. Vilyi puszta Nyr. XXI.281). *Mikor áll neki ez az idő?:* mikor szünik meg a zivatar? (Debrecen Nyr. XV.279).

[rá-áll].

[Szólások]. *Rá-áll a szerszámra:* az eggy közös halász-szerszámmal dolgozó bokorból (halászszövetkezetből) kilépett tag helyébe lép (Tihany Herman O. Halászat K.).

ÁLLADZÓ (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.236; *állagzó* Győr Nyr. XII.96; *állazó* Székelyföld Tsz.; *állodzó* Győr Nyr. XI.430): **1.** *álladzó:* szíj v. szalag, a mellyel a kalapot az állhoz erősítik (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.236); **2.** *álladzó:* kis gyermeknek álla alá kötött ruha (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 236); **3.** *állazó, állodzó:* a kantárhoz tartozó lánc v. szíj, a mellyel a szilaj paripa állát fölszorítják (Székelyföld Tsz; Győr Nyr. XI.430).

állagzó-lánc = *álladzó* 3. (Győr Nyr. XII.96).

ÁLLÁS: a csűr földje fölött a két gerendafára csinált széna- v. gabona-tartó hely, csűrpadlás (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

kiállás: **1.** vasuti állomás (Heves és Borsod m. Nyr. VIII.569); **2.** kimerülés. *Egész kiállásig volt, ugy elfáradott* (Kún-Szentmárton Nyr. III.31).

megállás: mérséklet, megtartóztatás. *Nagy megállás lén tölled* (Székelyföld Kiss Mihály).

1. **ÁLLAT:** **1.** testalkat, termet, növés, állás. *Jó állatu legény, fa, szekér, köntös* (Székelyföld Kiss Mihály). *Nagy állat nagy ember, nagy állat nagy fa:* szerfölött nagy ember, fa (Háromszék m. Vadr.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Három órára a nagy állat nagy puiszka* [rengeteg nagy rakás puliszka] *mind el vót hordva* (Háromszék m. Vadr. 399). *Nagy állat egy ember:* nagy termetű ember (Székelyföld Nyr. IX.175); **2.** lényeg. *Ez a dolog álattya* (Cegléd Széchy Károly).

[Szólások]. *Álattyára (állattyára) oda van:* nagyon oda van, egészen oda van (betegség, búslakodás stb. következtében) (Tisza-Dob Nyr. XIX. 47; Félegyháza, Sátoralja-Ujhely Nyr. XXI.281. 330). *Álattyára legyalázta ez a gonosz betegség; nincs ennek még jártánnyi ereje se* (Tisza-Dob Nyr. XVIII.571).

2. **ÁLLAT:** [az *áll* míveltetője]. *Mit állacc itt ujan soká?* (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.214).

ÁLLDOGÁL (*ádigá* Keszthely Nyr. XI.237; *ádigál* Répce mell. Nyr. XX.365; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.92).

ALLËR: ellenkezés, civódás. *Allërbe vadnak ëgymással* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos),

ALLËRKËD-IK: ellenkezik, civódik (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

ÁLLHATATLAN *(áhatatlan):* **1.** kiállhatatlan (Zala m. Türje Bódiss Jusztín); **2.** élhetetlen (Zala m. Türje Bódiss Jusztín; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841).

[ÁLLHATÓS].

[kiállhatós], kiáhatós: meglehetős (Tolna m. Sár-Sz.Lőrinc Nyr. III.177).

ÁLLINGOL: álldogál (Háromszék m. MNy. VI.215. 357).

ÁLLINGÓZ-IK (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.215; Győrffy Iván; *állingoz-ik* Háromszék m. MNy. VI.357): ∾.

[ÁLLÍT].

be-állít: berúg, megrészegszik (Hely nélkül Nyr. XVII.235). *Be volt állítva* (Nagy-Kálló Nyr. XII.429).

meg-állít: megállapit (Erdély Szinnyei József).

ÁLLÍTÁS: **1.** háló összeállítása, teljes fölszerelése; **2.** az öreghálónak minden tizedrésze (egy *állítás* 10 öl) (Csongrád Herman O. Halászat K.).

[ÁLLÍTÓ].

állító-fa: másfél méter magasságú erős cölöp, a melyhez háló-állításkor a háló inát odakötik (Komárom Herman O. Halászat K.).

állító-tű: nagy háló-tű, melyet a hálódarabok összefűzésénél használnak (Szolnok Herman O. Halászat K.).

ÁLLÓ: 1. dohány-szárító állvány, mely négy ágasból és a tetejükbe egymással párhuzamosan helyezett két rúdból áll (Bodrogköz Tsz.); 2. álló-szék (nagyobbacska gyalogszék, a melynek deszkáján kerek lyuk van; ebbe állítják bele a kis gyermeket, hogy állani tanuljon) (Somogy m. Tsz.; Szeged, Kecskemét Csaplár Benedek; Szalonta Nyr. VIII.430).

[Szólások]. *Állóját áta a fájás:* elállt, megszünt (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI.335).

fönnálló: 1. *fennálló:* kivert fenekű hordó, a melyben a szőllőt a borházba hordják (Tolcsva Nyr. IX.480); 2. *fönnálló:* szekrény (Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274).

álló-dél: pont 12 óra délben (Székelyföld Kiss Mihály). *Készüj hónap álló dére* (Udvarhely m. Vadr. 8). *Mönny el oda éppen álló délbe* (Udvarhely m. Vadr. 457). *Soh'se láttam, álló délbe harmat hulljon le a földre* (Alsó-Háromszék Nyr. XXI.48).

álló-kép: szobor (Székelyföld Kiss Mihály).

álló-pénz: heverő pénz, a melyet nem kamatoztatnak (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

[Szólások]. *Üljön kend le; nincs nekünk álló pénzünk:* [ezzel ültetik le a vendéget] (Szeged Csaplár Benedek).

ÁLLOGAT (*álogat, áligat* Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. III.473; *âlligat, âllogat* Palócság Nyr. XXI. 307. 418): állítgat.

ÁLLOMA (Baja Nyr. XXII.149; *âlloma, aálloma* Szlavónia Nyr. V.11): állomás. *Én maár vaótâm âz aállomânâ* (Szlavónia Nyr. V.11).

[ÁLLOMÁS].

kiállomás: vasuti állomás (Nógrád m. Nyr. IV.142).

ÁLLONGÁL (Háromszék m. MNy. VI.215; *állingál* Székelyföld Kiss Mihály; *álongál* Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.527; Rimaszombat Nyr. XV. 382); 1. *állingál, állongál:* álldogál (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.215); 2. *álongál:* meg-megáll (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.527; Rimaszombat Nyr. XV.382).

ÁLLONGAT (Debrecen Nyr. VII.91; *álingat* Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.527): állítgat. *Állongazsd fel aszt a rakás követ* [téglát] *élire* (Debrecen Nyr. VII.91).

[ÁLLÓS].

elállós: hamar elfáradó (ló) (Háromszék m. Győrffy Iván).

ÁLLOVÁNY: víz mélye (Háromszék m. Győrffy Iván).

[ÁLLTAT], **ÁTAT** = 2. *állat. Mit átacc itt ujan soká?* (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.214).

ÁLLTATÁS (*áltatás* Dunántúl Nyr. V.128): karó-kerítés.

ÁLLTIT (Göcsej Budenz-Album 158; Nyr. XIV. 164; Kardos Albert; *átit* Göcsej MNy. II.408): állít. *Az istennek se átitottam meg ökreimeket* (Göcsej MNy. II.408).

[ÁLLTÓ].

álltó-hely (*átó-hely* Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 213): álló-hely (Rimaszombat Nyr. XV.382). *Álltó helyében* (Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VI.325; Szatmár Nyr. IX.265); *álltó helyibe* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.527). *Egy álltó helyében megivott egy icce pályinkát:* egy helyen állva (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIX.235).

ALMA (*ajma* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XII.526; *auma* Nagy-Becskerek Nyr. XII.480; *olma* Moldvai csáng. Nyr. III.50; *óma* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.561; Dráva mell. Nyr. XIII.476; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.474; *ómá* Érsekujvár Nyr. VIII.332).

alma-hullomás (*âma-hullomás* Udvarhely m. Vadr. 333): alma-hullás. *Férges âma-hullomás; ha ez êhagy, kapok mást* (táncközbeli mondóka).

alma-kiszi: alma-leves (Rimaszombat Nyr. XII.190).

alma-rázó: [nép-etimológia] armer reisender (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XII.330).

alma-viz: alma-ecet (Erdővidék Tsz.).

ALMÁRIOM (*olmáriom* Soprony m. Répce mell. Nyr. XX.366; *ómárgyom* Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274; *ómáriom* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.561; XX.366; Veszprém m. Szentgál Nyr. III.184; *ómárium* Veszprém Nyr. VIII. 329; *ómárjom* Csallóköz Csaplár Benedek; Veszprém m. Szentgál Nyr. II.185.).

ÁLMÉLKOD-IK: elbámészkodik, elszórakozik. *Hát te mit álmélkodol, hogy még azt sem veszed észre, a mi ott van az orrod előtt!* (Udvarhely m. Erdővidék Nyr. XXI.329).

[ALMIKA], **ÓMIKÁ:** alma (Dráva mell. Nyr. XIII.476; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.474).

[ÁLMOD-IK].

el-álmodik: gondolatokba merülve v. elbámészkodva magáról elfelejtkezik (Zala m. Türje, Esztergom, Szombathely Bódiss Jusztin; Szeged Tsz.; Háromszék m. NyK. III.10).

[ÁLMOS].

álmos-pila: álmos nőszemély (Csallóköz Csaplár Benedek).

ámos-szër: altató szer (Veszprém m. Csetény Nyr. XXI.383).

ÁLMOTTAM (Udvarhely m. Vadr. 556; Háromszék m. Vadr.; *ámattam* Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XVI.43. 86; *ámottam* Udvarhely m.

Száldobos Nyr. IV.42; Csík m. Nyr. VI.471; Gyergyó-Sz.Miklós Nyr. X.43): álmomban. *Álmottad:* álmodban, *álmotta:* álmában (Udvarhely m. Vadr. 556; Háromszék m. Vadr.)

ALÓ (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.403; *alló* Orosháza Nyr. VI.371): rajta, nosza, uccu. *Alló, vezsd ê magad!* (Orosháza Nyr. VI.371).

ALÓLUNNAN, ALÓLUNNAT, ALÓLUNNÉN, ALÓLUNNÉT: alulról (Háromszék m. NyK. III.6).

ALOM (*ólóm* [?] Háromszék m. Tsz.).

[**ÁLOM**].

álom-fíkom: lappantyú (caprimulgus, nachtschwalbe) (Vas m. Bögöte Nyr. XVI.92).

álom-nesz. *Álomnesszel:* álmosan, fél-álomban (Udvarhely m. Arany-Gyulai NGy. I.177).

álom-szellő: álmot okozó szellő (Heves m. Parád Király Pál).

álom-szesz. *Álomszesszel* = *álomnesszel. Álomszesszel észre sem vettem jól* (Székelyföld Nyr. IX.175).

álom-szíj (Győr Nyr. XI.430; *álom-szijju* Székelyföld Kiss Mihály): a gyeplő száráról még hátrább nyúló eggy ág szíj, mely a lőcs köré van kötve, hogy a gyeplő szára, ha a kocsis el talál aludni, a lovak közé ne essék.

álom-szuszék (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.527; Székelyföld Kriza; *álom-szúszék* Heves m. Névtelen 1840; Rimaszombat Nyr. XV.382; Székelyföld Kiss Mihály): nagyon álmos természetű, sokat alvó, nagyalható, álomtáska.

álom-szuszi: ∾ (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.527).

álom-tarisznya: ∾ (Szeged, Bánság, Csallóköz Csaplár Benedek).

álom-táska: ∾ (Szeged, Bánság, Csallóköz Csaplár Benedek).

ALOËS: 1. egy pálinka-fajta; 2. pálinka (Nagyvárad Nyr. XVI.572).

ALPÁRI (Tolna m. Paks Nyr. XIX.431; Somogy m. Nyr. XXI.281; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 46; Szeged Csaplár Benedek; Mezőtúr Nyr. X. 477; Bács m. Ada Nyr. XXI.281; Szatmár Nyr. VII.190; Borsod m. Sáta vid. Nyr. XXI.328; *alpáré* Veszprém és Fehér m. Király Pál; Szeged Csaplár Benedek; *alpâri* Palócság Nyr. XXII.31): hitvány, silány, nem sokat érő.

ALPÁRIAS: ∾ (Veszprém m. Devecser Benczik Ferencz; Pest m. Gyömrő vid. Pap Károly).

ALSÓ (*arsó* Kalotaszeg Nyr. XX.468): utolsó (Csallóköz Nyr. I.231).

alsó-ár: utolsó ár (Kolozsvár Szinnyei József).

alsó-ing: pendely (Erdővidék Tsz).

alsó-serte: a ponty alsó sörényének első, fogas sertéje (Komárom Herman O. Halászat K.).

ÁLTAL, ÁTAL (*áta* Göcsej MNy. V.89; *âtâl* Gömör m. Nyr. XVIII.459; *áte* Vas m. Körmend vid. Nyr. III.380; *áté* Göcsej MNy. V.89; *áti* Göcsej MNy. II.408; V.89; Budenz-Album 171; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. XV.139; Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II.234. 323; Vas m. Őrség Nyr. II.176; VII.467; Őrség, Szalafő Nyr. VII.181; Nagy-Kanizsa Király Pál; Eszék vid. Nyr. XV.181; Dráva mell. Kopács Nyr. V.220; XVI.331; *átil* Dráva mell. Kopács Nyr. V.220; *átji* Vas m. Körmend vid. Nyr. III.429; *áto* Soprony m. Horpács Nyr. IV.430; Répce mell. Nyr. XX.370; Göcsej MNy. V.89; *átu* Balaton mell. Nyr. III.94; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. IV.40; *átű* Somogy m. Mosgó Nyr. V.142; Veszprém m. Csetény Nyr. XVIII.373; Tihany Nyr. III.466; Tolna m. Dunaföldvár Nyr. XVII.189; *átul* Somogy m. Babod Nyr. XII.233): 1. *átolja* (*átol-ja):* az egymás mellett bevetett eresztő-hálóknál a póta és a kő feszítésétől eredő átbúvók, a melyekben a hal megnyaklik (Balaton mell. Herman O. Halászat K.); 2. *átal:* közép-arány. *Átajját venni vminek* (Háromszék m. MNy. VI.359; Vadr.; Győrffy Iván).

[Szólások]. *Átalt vësz:* elhatározza, elszánja, eltökéli magát. *Átalt veszek* (Vas m. Kemenesalja Tsz.) *Égy átalt vëttem* (Balaton mell. Fábián Gábor 1839; Veszprém Nyr. XIX.375).

átal-egyenesbe (Háromszék m. MNy. VI.316; Vadr.; *átal-igyenesbe* Háromszék m. NyK. III.17): átellenben.

átal-egyenest (Háromszék m. MNy. VI.316; *átal-igyenest* Háromszék m. Vadr.): ∾.

átal-fa: átfogó fa, közfa (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.316; Vadr.; Csaplár Benedek, Győrffy Iván).

átal-halál: megátalkodott gonosz ember (Udvarhely m. Vadr. 524).

átal-kapu: közkapu, a szomszédba nyíló kapu (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.317; Vadr.).

âtâl-telek: szántóföld neve (Gömör m. Radnót Nyr. VIII.432; XVIII.459).

átó-toap: [faház része] (Vas m. Őrség Nyr. III.479).

által-út (Cegléd Nyr. XXI.281; *átal-út* Zala m. Türje Bódiss Jusztín; Udvarhely m. Nyr. XXI. 281; *âtal-út* Palócság Nyr. XXI.417; Borsod m. Sáta vid. Nyr. XXI.328): a rendes útról letérő rövidebb út. *Által-utat vettem a szőlején* (Cegléd Nyr. XXI.281). *Átal-ut alatt:* [nádas neve.] (Tolna m. Bátta Nyr. VI.383). *Átalabb út:* rövidebb irányú (Háromszék m. MNy. VI.316; Vadr.).

[**ÁLTALÁNOS**]. *Átallomosan:* egészen, teljesen (Háromszék m. Tsz.).

[**ÁLTALASKI**], **ÁTALASKI**: általában (Csallóköz Nyr. I.231).

ÁLTALJÁBAN (*átâjában* Udvarhely m. Nyr. VIII.472; *átollába* Vas m. Őrség Nyr. XII.281; *áttaljába, áttajjába, áttallába* Somogy m. Visnye Nyr. XVII.285; *átujába* Veszprém m. Szentgál Nyr. III.89): egészben, mind egybe véve, summásan. *A gabonámat nem adom vékánkint, hanem csak átâjában* (Udvarhely m. Nyr. VIII.472). *Hogy aggya ezt a kupoc gubacsot? Hogyan? Funtszám vagy átollába?* (mérés nélkül; Őrség Nyr. XII. 281). *Áttajjába attam el a szénámat 20 forintér* (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.285). *Átujába csak nem athatom* (Veszprém m. Szentgál Nyr. III.89).

[**ÁLTALJÁS**], **ÁTAJJÁS**: **1.** általjában vállalt. *Átajjás munka* (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.305); **2.** olyan munkás, a ki vmely munkát általjában vállal el (Nagy-Kanizsa Király Pál; Csongrád m. Hám Sándor).

[**ÁLTALKOD-IK**].

meg-átalkodik: megcsökönyösödik. *Megátalkodott a lovam, osztán nem indított a zistennek së* (Gömör m. Nyr. XXI.520).

ÁLTALKODÓ (Erdővidék Tsz.; *átalkodó* Zala m. Türje, Gömör m. Nyr. XXI.520): **1.** *általkodó, átalkodó:* makacs, nyakas, ellenszegülő (Zala m. Türje, Gömör m. Nyr. XXI.520; Erdővidék Tsz.); **2.** *átalkodó:* restelkedő, szégyenkező (Gömör m. Nyr. XXI.520).

[**ÁLTALL**], **ÁTALL** (*állol*lani [helyesen: *áltol-lani?*] Székelyföld Nyr. XV.432; *átol*lani Dunántúl Nyr. XXI.281; *átú, átull* Fehér m. Nyr. X.185; *átû*ja Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.47).

el-átal: elgátol, eláll (utat), megakadályoz, útját állja vminek (Kapnikbánya és vid. NyK. II.375). *A sors elátalta abbeli szándékát* (Székelyföld Nyr. IV.404).

mëg-átall. *Megátallotta magát:* **1.** megkötötte magát, megmakacsodott (Cegléd Nyr. XXI.281); **2.** elrestelte, elszégyelte magát (Eszék vid. Nyr. VII.231).

ÁLTALLAG (Háromszék m. Győrffy Iván; *átallag* Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.316; Vadr. 491b): **1.** keresztül; **2.** átlag.

átallag-véve: átmérőleg (Székelyföld Csaplár Benedek).

[**ÁLTALOS**], **ÁTALOS**: széles. *Átalos épület* (Csík m. Nyr. VI.471).

[**ÁLTALRÓL**], **ÁTURU**: túlról (Vas m. Őrség Nyr. VII.467).

ÁLTÁNY: **1.** erkély (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.566; Zilah Nyr. XIV.286); **2.** kőműves-állvány (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.566).

ALTAT (*ótat* Háromszék m. NyK. III.5).

ALUGAT-IK: aluddogál (Székelyföld Kiss Mihály).

ALUL (*olul* Moldvai csáng. Nyr. IX.482).

ALUNNAN, ALUNNAT, ALUNNÉN, ALUNNÉT: alulról (Háromszék m. NyK. III.6).

ALUSZ-IK (*alasz-ik, alasz*nak, *alad*janak, *alad*jál Moldvai csáng. Nyr. IX.531; *alosz-ik* Moldva, Klézse Nyr. III.336; *ósz-ik* Baranya m. Ormányság Nyr. II.88; Dráva mell. Nyr. V.522). *Alszik* a hal, mikor éjnek idején egy helyen veszteg áll (Bódva mell. Herman O. Halászat K.).

le-aluszik (*le-alud*ni Baranya m. Ormányság Nyr. IX.285): lefekszik.

mëg-aluszik: **1.** elalszik (időt). *Mëgaludta az időt* (Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187); **2.** elzsibbad (Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly); **3.** megfagy. *Csendesen folyó víz télben megaluszik* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.159).

ALUT: **1.** altat (Háromszék m. NyK. III.5); **2.** megaludtat (tejet) (Háromszék m. MNy. VI. 316).

el-alut: elzsibbaszt. *Elalutotta a karomat az ütés* (Háromszék m. NyK. III.5).

meg-alut: megaludtat, pl. vért (Háromszék m. NyK. III.5).

ALVADÁSOS: aludtas (vér). *Ojjan sasos, alvadásos tört vér ment tőlem* (Tisza-Dada Nyr. XIX. 95).

ALVÁS (*alás* Vas m. Őrség Nyr. II.374; VII. 372; Göcsej Nyr. XIII.495).

ALVÓ (*aló*-hely Palócság Nyr. VIII.451; *alu* Bereg m. Munkács, Bereg-Rákos vid. Pap Károly). *Alu:* rögtönzött mezei bölcső, a mely két X alakú karópárból és reája kötött lepedőből áll (Bereg m. Munkács, Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

ALVÓKA: álom-méz, a mellyel az álmatlan kisdednek a szeme-héját kenegetik (Heves m. Névtelen 1840).

ÁM (*án* Zala m. Pölöskefő Nyr. XIV.43; Vas m. Őrség Nyr. I.422; II.41. 374; III.179; IV.38; V.31; VII.321. 467; XII.380; Vas m. Őrség, Szalafő Nyr. VII.38; Göcsej, Páka Nyr. I.375; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.131; XV.280; Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II.133. 233. 323. 466; III. 319; Somogy m. Nyr. II.375; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.140. 318; Szeged vid. Nyr. III. 30; IV.421; VII.473. 518).

AMA (Eszék vid. Nyr. VIII.140; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.41. 284; XVII.237; *àmà* Szlavónia Nyr. V.11; *ama a* Eszék vid. Nyr. V.270): nini. *Ama, gyün a zaknasöprő. Ama, mëgent lampog a rét. Ama, mijen sok varjunk van a teplonyon* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.41. 284; XVII.237).

[**AMAZ**].

amaz-előkkê: azelőtt. *Amaz-előkkê két forinton is lëhetëtt kapnyi ëggy akó bort* (Veszprém m. Csetény Halász Ignác).

ÁMBITUS (Kassa vid. Nyr. XVIII.430; *hambit* Hont m. Páld Nyr. XIV.575; *hambitus* Komárom m. Fűr Nyr. XX.479).

ÁMBOLYA: ámolygó. *Ámbolya ember, állat* (Székelyföld Kiss Mihály; Csík m. MNy. VI.174).

[**ÁMBOLYOG**], **ÁMBOJOG** (Székelyföld Nyr. V.222; XVII.94; Kriza; Udvarhely m. Nyr. V. 180; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.42; Udvarhely m. Etéd Nyr. XVII.94; Udvarhely m. Fehér-Nyikó vid. Nyr. XVIII.479; Erdővidék Nyr. XVII. 95; Erdővidék, Olasztelek Nyr. XV.575; *abajog* Heves m. Névtelen 1840; *ábolyog* Háromszék m. Tsz. MNy. V.174; VI.332): céltalanul bolyong, bódorog, ténfereg, ácsorog, támolyog. *Ez a fiú semmit sem dolgozik, egész nap csak ámbojog az uccán* (Székelyföld Nyr. XVII.94). *Siess, ne ámbojogj az úton, me messze kë mënnëd!* (Udvarhely m. Etéd Nyr. XVII.94). *Az egësz iskolasereg a piacon ámbojog* (Udvarhely m. Etéd Nyr. XVII. 94). *Egész nap a vásáron ámbojogtam, hogyha találkoznám vélle* (Erdővidék Nyr. XVII.95). *Ojan rosszul érözi magát, hogy menni sem tud, csak ugy ámbojog* (Udvarhely m. Nyr. V.180).

föl-ámbojog: föltápászkodik. *Úgy êkábûtam, hogy elig tuttam a fődrô fölámbojogni* (Udvarhely m. Fehér-Nyikó vid. Nyr. XVIII.479).

AMBRA (*amber* Erdővidék Tsz.).

ÁMMOG: 1. ámolyog, lebzsel (Háromszék m. Vadr.); 2. nyámmog (Erdővidék Nyr. IX.41).

AMODA: amott. *Amoda van ëgy kis ház* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.279). *Amoda van ësz szép kis kápolna* (Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.146).

[**ÁMOLYI**], **ÁMOJI**: bámészkodó, csodálkozva bámuló (Székelyföld Kriza) [vö. *ányoli*].

[**ÁMOLYOD-IK**].

meg-ámolyodik: elbámészkodva megáll (Székelyföld Kiss Mihály).

ÁMOLYOG, ÁMOJOG: 1. céltalanul bolyong, bódorog, ténfereg, ácsorog, támolyog, lebzsel (Somogy m. Tsz.; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.141; Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.138; Csallóköz Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.174); 2. ábrándozik (Zala m. Nyr. XIX.528); 3. ímmel-ámmal tesz vmit (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *ányolog*].

AMOTT (*omott* Moldvai csáng. Nyr. IX.482).

AMOTTANGAT: ∾ (Veszprém Király Pál).

AMOTT^EÉG: ∾ (Palócság Nyr. XXI.467). *Ámottêg-lá*: ∾ (Gömör m. Nyr. XVIII.505).

AMOTT^EÉT: ∾ (Palócság Nyr. XXI.467).

[**ÁMPICSOROD-IK**].

el-ámpicsorodik: elbámészkodik, elbámul (Zemplén m. Tállya Nyr. IV.477; V.31). [vö. *elkámpicsorodik*].

AMPOLNA (*ampóna* Csallóköz Csaplár Benedek): 1. *ampóna*: templomi ampulla (Csallóköz Csaplár Benedek); *ampolna*: öblös palack (Székelyföld Tsz.); 2. *ampóna*: cók-mók, dib-dáb portéka. *Magával hordja mindennemű ampónáját* (Csallóköz Csaplár Benedek).

AMPULA (Veszprém m. Szentgál Nyr. III.89; Somogy m. Nyr. VI.367; *ampuli* [?] Veszprém m. Szentgál Nyr. III.89; *hampula* Veszprém m. Pápa Nyr. XVI.527): száj, nagy száj. *Ne járasd az ampuládat!* (Veszprém m. Szentgál Nyr. III.89). *Fogd be az ampuládat!* (Somogy m. Nyr. VI.367). *Ne járjon a hampulád* (Veszprém m. Pápa Nyr. XVI.527) [vö. *pampula*].

[**AMÚGYOS**]. *Amugyosan*: helytelenül. *No ugyan amugyosan van öltözködve*: ugyancsak cifrán, rendetlenül. *Ugyan amugyosan beszélt* (Göcsej, Vas m. Kemenesalja Tsz.) [vö. *emígyës*].

[**ÁNCSI**].

áncsi-picsori: ferde szájú (Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.431).

[**ANDA**].

Anda-monya: eke-szeg (Csík m. Csaplár Benedek, Győrffy Iván).

ANDAC: a szeszgyárakban a burgonya összegyűrve és átdesztillálva (Nagy-Kálló Nyr. XII.430).

[**ANDALOD-IK**].

bele-andalodik: belemerül, belemelegszik. *Hogy bele-andalodott a játékba, egészen bele-bódult!* (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *ándorod-ik*].

[**ÁNDOROD-IK, ÁNTOROD-IK**].

bele-ándorodik: belemerül, belemelegszik, lassanként beleszokik (Balaton mell. Tsz.; Somogy m. Visnye Nyr. XVII.285; Tolna m. Sár-Sz.-Lőrinc Nyr. III.87). *Egészen bele-ándorodott a játékba, táncba, ivásba* (Balaton mell. Tsz.) *Bele-ándorodott, nem akari fébe hanni* (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.285). [vö. *andalod-ik*].

neki-ántorodik: neki-melegszik, neki-bolondul. *Ha neki-ántorodik, mëgtësz a mindënt* (Békés m. Nyr. III.524).

ANGALIT: ácsorgó, lebzselő, lassúskodó (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Tsz.).

1. **ÁNGÁRIA** (*ángárijá* Gömör m. Hanva Nyr. XX.286): fizetési részlet nagyobb időközről, pl. negyedévről (Dunántúl Vajda Gyula; Jászkúnság Nyr. VII.525; Abauj m. Szádeczky Lajos; Kolozsvár Schilling Lajos). *Fërtáj esztendei ángária* (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.83).

2. **ÁNGÁRIA**: zűrzavar. *Nagy ángáriába vótak* (Csongrád m. Mindszent Hám Sándor).

ANGLIA (*ánglia* Székelyföld Nyr. XXI.521): angol posztó. *Felöltözik ruhájába, térdig érő angliába* (Marosszék Arany-Gyulai NGy. I.138). *Felöltözék gunyájába, talpig vörös angliába* (Udvarhely m. Arany-Gyulai NGy. I.140).

ANGOLNA (*ángvilla* Komárom Herman O. Halászat K.; *ingola* Székelyföld Nyr. IX.177).

ÁNGY (*ângyomcá, ângyomcsá* Szlavónia Nyr. V.61. 62; *gyámgyom:* ángyom Alsó-Baranya, Pellérd Nyr. XI.382): **1.** a testvérbátya felesége (Zala m. Türje, Veszprém m., Somogy m., Félegyháza, Gömör m., Székelyföld Nyr. XXI.521. 528); **2.** a nagybátya felesége (Zala m. Szepezd, Türje, Félegyháza, Székelyföld Nyr. XXI.521); **3.** az unokatestvér felesége (Zala m. Szepezd, Türje Nyr. XXI.521); **4.** az öregapa testvérének a felesége (Zala m. Szepezd Nyr. XXI.521); **5.** az öregapa testvére fiának a felesége (Zala m. Szepezd Nyr. XXI.521); **6.** a sógor második felesége (Félegyháza Nyr. XXI.521); **7.** minden idősebb rokon felesége (Zala m. Bódiss Jusztin; Veszprém m. Nyr. XXI.521; Szeged Ábrahám János; Székelyföld Nyr. XXI.521). [vö. *ángyi, ángyika, ángyó*].

[ANGYAL].

angyal-bakkancs: [tréf.] a leölt disznó lábáról lehúzott köröm (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.527).

angyal-bőr: [tréf.] katona-ruha (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.42).

angyal-csík: karácsonybőjti mákos metélt (Heves m. Névtelen 1840).

angyal-fia: karácsonyi ajándék (Székely-Udvarhely Király Pál).

angyal-flastrom: [nép-etimológia] angol flastrom (Kecskemét Nyr. X.380).

angyal-fűzött: angyal-füzte. *Angyalfűzött bocskor* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.205).

angyal-hullás: porond (Mezőtúr Nyr. IX.479).

angyal-szem: rézvirág (zinnia) (Heves m. Névtelen 1840).

[ANGYALI].

angyali-kolbász: adventban készült kolbász (Gömör m. Hollók Imre).

angyali-mise: adventi mise (Gömör m. Hollók Imre).

ÁNGYÉLIKA: színes papiros (Zilah Nyr. XIV.286).

ÁNGYI (Vas m. Őrség Nyr. II.84; XII.281; Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. III.319; Zala m. Türje, Veszprém m., Félegyháza Nyr. XXI.521; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.304; Szeged, Bánság, Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Nyr. XXI.521; Győrffy Iván; Csík m. MNy. VI.368; *gyángyi* Göcsej MNy. II.411; Zala m. Türje, Veszprém m. Nyr. XXI. 521; Dráva mell. Nyr. V.423; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.330): **1.** = *ángy,* ángyocska; **2.** *ángyi:* unokatestvér (Őrség Nyr. XII.281); **3.** *ángyi, gyángyi:* [ismerős asszony megszólítása a fiatalabb részéről] (Őrség Nyr. XII.281; Dráva mell. Nyr. V.423) [vö. *ángyika, ángyó*].

ÁNGYIKA = *ángy,* ángyocska (Veszprém m., Félegyháza Nyr. XXI.521; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.304; Érsekujvár vid. Csaplár Benedek; Székelyföld Nyr. XXI.521).

ÁNGYÓ (Alföld Nyr. II.514; Szeged Nyr. I.325; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.473; Nyíregyháza Nyr. XXI.521; Gömör m. Hanva Nyr. XVIII.505; Székelyföld Nyr. XXI.521; Győrffy Iván; *ángyo* Gömör m. Nyr. XXI.521): ∾.

[Szólások]. *Letörött az ángyó szekere:* megszülte a gyermeket (Szeged vid. Nyr. II.369).

ÁNIS (*ányizs* Szolnok Nyr. XI.42).

ÁNKÁL: lanyhán dolgozik (Erdővidék Nyr. VIII.142).

ÁNKÓ: tátott szájú, hülye, bamba, ügyetlen, élhetetlen (Székelyföld Kriza; Háromszék m. Vadr. 491).

ángo-bángo (Háromszék m. Tsz.; *angó-pángó* Udvarhely m. Nyr. VIII.471): ∾.

ÁNKÓDI (Székelyföld Kriza; *ánkodi* Háromszék m. Vadr. 491): ∾.

ÁNKUCA: bámészkodó (Székelyföld Kriza; Homoród vid. Vadr. 491. 560).

ÁNKUCÁSKOD-IK: bámészkodik (Homoród vid. Kriza, Vadr.).

[**ÁNSLÓG**] (*anislag* Göcsej MNy. V.67; *ánislâg* Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. X.191; *ánizslag* Vas m. Répce-Sz.György Nyr. XVIII.480; Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.572; *anslog* Dunántúl MNy. V.67; *áslag* Székelyföld Kiss Mihály; *áslang* Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274; *áslóg* Székelyföld Kiss Mihály; *áslong* Dunántúl MNy. V.67; *azsnag* Kapnikbánya és vid. NyK. II.372; *losláng* Tisza mell. Tsz.): boros hordó büdöskövezésére való kénlap, kénrudacska (einschlag).

[**ÁNSLÓGOL**] (*áslagol* Székelyföld Kiss Mihály): kénez, büdöskövez (hordót).

[**ÁNSLÓGOS**] (*áslogos* Székelyföld Kiss Mihály; *lóslángos* Tisza mell. Tsz.): kénezett, büdöskövezett (hordó, bor). *Jaj mijen áslogos vagy, barátom:* [tréf.] borszagú (Székelyföld Kiss Mihály).

[**ÁNSLÓGOZ**] (*ánslágoz* Sárköz, Kalocsa Nyr. VIII.463) = *ánslógol.*

[ÁNTI].

ánti-világ: régi világ, régi kor. *Régön, még az ánti-világban* (Udvarhely m. Vadr. 481).

ANUVÁL: beleegyezik, rááll. *A vén asszony... csak rimánkodott, hogy engedjen még neki egy kis*

időt, ha nem sokat is; a halál még se akart anuválni (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.437).

ANYA: napa (Dráva mell. Nyr. V.379; az igazi anyát *édës anyám-asszony*-nak szólítják). *Anyám:* napam-asszony (Szeged Csaplár Benedek).

[Szólások]. *Anyá rokon:* anyai részről rokon (Veszprém m. Csetény Halász Ignác).

anya-fű: székfű (Marosvásárhely Nyr. XXI. 522).

anya-gyülekezet: anya-egyházhoz tartozó hívek gyülekezete, községe (Balaton mell. Tsz.).

anya-lapi: szenna-levél (Marosvásárhely Nyr. XXI.521) [vö. *anya-levél* 1.]

anya-lék = *ajtó-lék* (Szeged Herman O. Halászat K.).

anya-levél: 1. szenna-levél (Marosvásárhely Nyr. XXI.522) [vö. *anya-lapi*]; 2. (fölső?) dohány-levél (Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.239); 3. vmely állatnak (kül. lónak) leszármazását kimutató levél (Heves m. Szűcsi Nyr. XXI.522).

anya-meder: a patak eredeti medre, a melytől a dugát ássák (Székelyföld Herman O. Halászat K.).

anya-ponty: öreg ponty, a melyet tenyésztésre használnak (Tata Herman O. Halászat K.).

anya-szarv: az eke nagyobbik szarva, a melybe a gerendely vége van befoglalva (Heves m. Névtelen 1840).

anya-szült. *Anya-szűt mezittelen:* teljesen meztelen (Udvarhely m. Vadr. 473. 475).

anya-társ (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Bukovina Nyr. VI.472; *anya-táss* Székelyföld Győrffy Iván): a férj anyja meg a feleség anyja anyatársak.

anya-tartotta: ember. *Isten őrözzön mëg mindën anyatartottát aféle veszëdelëmtől, kártól* (Udvarhely m. Nyr. V.230).

anyám-asszony (*ám-asszony* Marcal mell. Acsády Sándor; *anyám-asszon* Vas m. Őrség Nyr. XII. 281; Eszék vid. Nyr. XV.181; *anyám-asszo˜* Fehér m. Nyr. X.189): 1. napam-asszony (Fehér m. Nyr. X.189; Eszék vid. Nyr. V.270; XV.181); 2. gyenge, gyáva (férfi). *Anyámasszon embër* (Őrség Nyr. XII.281). *Ámasszony katonája:* gyáva ember (Marcal mell. Acsády Sándor).

[ANYÁCA], ANYÁCO: anyácska. *Sarkonn ugró Juliska szeretne anyáco lënnyi, hogyha êvënní ütet az Andriska* (Győr m. Szigetköz, Kis-Bajcs Nyr. VI.189).

ANYAJ: anya! [megszólításkép] (Székelyföld Vadr. 380).

ANYÁJOS (Balaton mell. Tsz.; *anyáis* Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573; *anyáus* Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.480; Répce mell. Nyr. XX.411; Répce mell. Nemes-Viss Nyr. XVII. 336): anyányi (madárfi, leány).

ANYAKA (Székelyföld Tsz.; *ânyâkâ* Ipoly vid. Nyr. III.427): 1. *anyaka:* anyácska, anyuska (Székelyföld Tsz.); 2. *ânyâkâ:* öreganya (Ipoly vid. Nyr. III.427).

[ANYALOD-IK].

neki-anyalodik: neki-fanyalodik, kénytelen-kelletlen hozzáfog v. rászánja magát (Csík-Szentgyörgy Nyr. X.330).

ANYALOG: kelletlenül tesz vmit (Csík-Szentgyörgy Nyr. X.330) [vö. *2. enyeleg*].

anyalog-fanyalog: ∾ (Háromszék m. Nyr. X.327).

ANYÁNYI (*annyányi* Kecskemét Csaplár Benedek).

ANYÁS: 1. anyjához szokott, mindig az anyja mellett lenni akaró (gyermek) (Balaton mell. Tsz.; Kecskemét, Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek); 2. *anyásan, anyáson:* derekasan, erősen, hatalmasan, emberül. *A két karjával egy jó kemény ágat olyan anyásan megölelt, hogy onnét semmi uton-módon nem tudá* [a megáradt patak] *lesodorintani* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.330). *Anyáson dolgozik, iszik, tud futni, küzsdeni, nyelvelni. Itt anyáson kell vigyázni* (Háromszék m. Kiss Mihály).

ANYÁSI: 1. anyányi (Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.431; Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XVI.45); 2. = *anyás* 1. (Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.431).

ANYÁSOD-IK: tollasodik, anyányivá lessz (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

ANYÁSUL: ∾ (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

[ANYÁZ].

mög-anyáz: anyával ellát (méhrajt) (Arad m. Majláthfalva Nyr. IX.378).

ANYIKA: anya, anyuska (Baranya m. Ormányság Nyr. II.131).

ANYJUK (*annyok, anyok):* 1. feleség [kül. megszólításkép]. *Édes annyukom* (Kecskemét, Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Háromszék m. Tsz.; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.527); 2. *annyok, anyok:* napa, anyós (Abauj m. Pusztafalu Szádeczky Lajos; Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.231. 234) [vö. *anyók*].

ANNYI (*annê* Moldvai csáng. Nyr. IX.485; *annyé* Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr.; Sepsi-Uzon Nyr. VIII.375). — [*Annyiig*]: 1. *annyég:* addig, odáig. *Annyég nem mönyök el* (Udvarhely m. Vadr.); 2. *annyiég:* annyi ideig (Székelyföld Nyr. V.175). — *Annyira* (*annyélag* Székelyföld Győrffy Iván; *annyilag* Háromszék m. MNy. VI.316; Győrffy Iván; *annyirag* Göcsej

Nyr. XIV.163. 451; *annyírag* Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.228). *Csak annyélag van ide a tempolom, mind egy jó puskalövés* (Székelyföld Győrffy Iván). *A. ki handoklik, lëtëszik a fődre szómára, hogy a rosz lélëk në kisircsë annyírag* (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.228).

annyi-végrü: annyira (Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. XV.190).

ANNYIKÓ: 1. annyicska (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.316); 2. akkorácska. *Csak annyikó ember volt, mint az öklöm* v. *mint az ujjom* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.527).

ANNYOTLAN: anyátlan. *Annyotlan csikó* (Háromszék m. NyK. III.16).

ANYÓ, ANYÓJ: anya [megszólításkép] (Székelyföld Vadr. 380).

ANYÓK: madarak, bogarak s egyéb kissebb állatok nősténye (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.566).

anyók-liba: öreg liba (Szatmár m. Mánd Nyr. XIX.335; Heves m. Szűcsi Nyr. XXI.522).

ANYÓKA: 1. anyácska, anyuska (Székelyföld Vadr. 380; Kiss Mihály; Háromszék m. Győrffy Iván). *Édes anyókám* (Torockó Arany-Gyulai NGy. I.422); 2. madarak nősténye (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.316).

ÁNYOLI: gyáva, ügyefogyott, élhetetlen (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.316; Győrffy Iván). [vö. *ámolyi*].

ANYOLOG: ügyetlenül enyeleg (Székelyföld Tsz.).

ÁNYOLOG: ámolyog, bámészkodik (Székelyföld Csaplár Benedek, Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.317).

ANYÓS: koros anya (Balaton mell. Tsz.).

APA (*ëpám* Moldvai csáng. Nyr. III.50): ipa Dráva mell. Nyr. V.379; az igazi apát *édës apámuram*-nak szólítják).

[Szólások]. *Apú rokon:* apai részről rokon (Veszprém m. Csetény Halász Ignác). *Apúl testvérëk:* csak apáról testvérek (Somogy m. Király Pál).

apa-társ (Székelyföld Tsz. Kiss Mihály; Bukovina Nyr. VI.472; *apa-táss* Székelyföld Győrffy Iván): a férj apja meg a feleség apja apatársak.

apám-uram: ipam-uram (Fehér m. Nyr. X. 189; Eszék vid. Nyr. V.270; XV.181).

APÁCA: szűz toklyó (Kúnság, Tisza-Sz.Imre Nyr. X.329).

apáca-birka: meddő birka (Mezőtúr Nyr. X 477).

apáca-fúró: aspro vulgaris (Szentes Herman O. Halászat K.).

APACS: vezérfa az öreghálő két végén (Vas m. Kemenesalja, Bodrogköz Tsz; Herman O. Halászat K.).

apacs-fa: ∾ (Körös-Tarcsa Herman O. Halászat K.).

apacs-horog: horgas fa, a mellyel az apacsot kifogják (Karád Herman O. Halászat K.).

apacs-kő: az apacs súlyozója (Bodrogköz Herman O. Halászat K.); a gyalom kátaköve (Latorca mell. Herman O. Halászat K.).

[**APACSAL**].

apacsal-fa: prunus padus (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XII.477).

APACSIN (Szatmár vid. Tsz.; Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.138; Szabolcs m. Tisza-Dob Nyr. XX.192; Csík m. Győrffy Iván, Dézsi Mihály; Gyergyó Csaplár Benedek; *apacsén* Csík m. Dézsi Mihály; *apacsi* Székelyföld Kőváry László 1842; *apacsina* Gyergyó Kiss Mihály; *apacsiny* Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.138): evező, talp-evező, tutaj evező-lapátja.

APACSOS: 1. a jég alatt való halászatnál az apacsot tartó ember (Karád Herman O. Halászat K.); 2. valaminemű gyermekjáték (Rábaköz Nyr. XVIII.44).

APACSÚR (Palócság Tsz.; *apacsu* Győr Nyr. XI.429; *apacsur* Csongrád Nyr. VII.526; *apasúr* Palócság Tsz.; *apattyú* Budapest Herman O. Halászat K.): 1. = *apacs;* 2. az apacs villája, mely a súlyozó téglát körülfogja (Komárom Herman O. Halászat K.).

APACSÚROS: a halász-bokornak az az embere, a ki a partra való halászáskor a parton marad s az egyik apacsot a part közelében megtartja, míg a többi a ladikon beevez, kiveti a hálót, kerít s a másik apacsot kihozza a partra (Körös mell. Herman O. Halászat K.).

APAD (*opod* Moldvai csáng. Nyr. IX.483): fogy, soványkodik. *Ez a jószág sokat apadott* (Tass Nyr. XVII.221; Szabolcs m. Nyr. XVII.413).

el-apad: tejét veszti, a tejelést elhagyja (Fehér m. Nyr. XVII.221; Veszprém m. Nyr. XVII.413). *Egészen elapadtak már a juhok, nincs semmi tejük, el kell választani a bárányokat* (Hely nélkül Nyr. XVII.271).

le-apad: lefogy, lesoványkodik. *Már nincs a juhoknak mit enni, nagyon le vannak apadva* (Szabolcs m. Nyr. XVII.221). *Takarmányt kell venni, mert a juhok ezen a sovány eleségen leapadnak* (Hely nélkül Nyr. XVII.271).

meg-apad: ∾. *Csa ugy lézeng a za ju, annyira megapatt* (Zemplén m. Toronya Nyr. XVII.221).

APADOTT: teje-vesztett, lesoványkodott, elszáradt. *Apadott juh* (Szent-Endre, Pomáz, Tass Zemplén m. Toronya, Csallóköz Nyr. XVII.221. 222).

APAKA: apácska, apuska (Székelyföld Tsz.).

APASZT: fogy, soványodik. *Ez a jószág sokat apasztott* (Szabolcs m. Nyr. XVII.413).

ÁPERTÉ (Debrecen Nyr. X.567; *ápertén* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *ápperte* Zilah Nyr. XIV.286): nyiltan, egyenesen, tartózkodás nélkül. *Megmonta ápperte.*

APĔTITUS (*ápétus* Veszprém m. Szentgál Nyr. III.89; *ápititus* Somogy m. Visnye Nyr. XVII.285; *ápitus* Veszprém m. Szentgál Nyr. III.89; Somogy m. Visnye Nyr. XVII.285; *epitetus* Székelyhid Nyr. VI.46; *epitus* Kún-Sz.Miklós Nyr. VII.379).

APIKA (Baranya m. Ormányság Nyr. II.130; Moldvai csáng. Nyr. IX.531; X.152; *ápiká* Moldvai csáng. Nyr. III.5): apuska, apó.

APJÓK: madarak, bogarak és egyéb kissebb állatok hímje (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.566).

APJUK *(apjok):* 1. férj [kül. megszólításkép]. *Édes apjukom* (Kecskemét, Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.527); 2. *apjok:* após, ipa (Abauj m. Pusztafalu Szádeczky Lajos; Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.231. 234).

APÓ: apa (Székelyföld Vadr. 380; megszólításkép). *Mámámat, apómat êtemettem* (Moldvai csáng. Nyr. III.2.).

APÓK: élemedett apa (Csallóköz Csaplár Benedek).

APOKA: homokkő (Gömör m. Almágy Nyr. XXI.336).

hapoka-keő *(hâpokâ-ke°):* ∾ (Gömör m. Nyr. XVIII.458; XXI.523).

APÓKA: 1. apácska, apuska (Székelyföld Vadr. 380; Kiss Mihály; Háromszék m. Győrffy Iván); 2. madarak hímje (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.316).

ÁPOL (*apol* Torda Nyr. XVIII.95).

ÁPOLGAT, APOLGAT *(apolgat* Székelyföld NyK. X.325; *apolygat* Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.341): 1. *apolgat:* csókolgat (Székelyföld NyK. X.325); 2. *apolygat:* ápolgat (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.341).

ÁPORKOD-IK: kakaskodik, ingerkedik, berzenkedik (gyengébb az erősebb ellen) (Székelyföld Tsz. Kiss Mihály, Csaplár Benedek; Udvarhely m. Vadr.; Háromszék m. MNy. VI.316. 357; Győrffy Iván).

ÁPOROD-IK (*âporogy-ik* Palócság Nyr. XXII. 31): megromlik, megbüdösödik, megzápul, kellemetlen izt és szagot kap (Vas m., Göcsej Tsz.; Zala m. Türje, Veszprém m. Nyr. XXI.522).

[Szólások]. *El vagyok áporodva:* el vagyok állva, törődve (Szatmár Nyr. VII.190).

ÁPORODOTT (*aporodott* Orosháza Nyr. IV. 330): megromlott, megbüdösödött, megzápult, kellemetlen ízűvé és szagúvá vált (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.517; Balaton mell., Vas m. Kemenesalja Tsz.; Veszprém m. Nyr. XXI.522).

ÁPOROG = *áporodik* (Zala m. Türje, Veszprém m. Nyr. XXI.522; Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.138).

APÓS (*apósz* Moldvai csáng. Nyr. X.154): 1. *após:* élemedett apa (Balaton mell. Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek); 2. *após:* öregapa (Balaton mell. Tsz.); 3. *após* (Balaton mell. Tsz.), *apósz* (Moldvai csáng. Nyr. X.154): ósapa, dédapa.

APOSTOL (*apostal* Répce mell. Nyr. XX.366).

APRADÁN (Székelyföld Csaplár Benedek; *aprodán* Háromszék m. Győrffy Iván): apódonként, apránként.

APRÁDONKÉNT: apródonként, apránként (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván).

APRÍLIS (*aprélus* Csallóköz Csaplár Benedek).

APRÍT *(apritt):* 1. apró lépésekkel szaporán lépked v. táncol (Székelyföld Tsz. Nyr. XV.432; Kiss Mihály; Zetelaka Nyr. II.89). *Apritts:* takarodj innen (Háromszék m. MNy. VI.317; Vadr.); 2. szaporán beszél, hadar (Vas m. Őrség Nyr. IV.426; Balaton mell. Tsz.; Somogy m. Tsz.). *Aprítja a beszédet, az imádságot:* szaporán, hadarva beszél, imádkozik (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

el-apritt: szaporán lépkedve elmegy (Székelyföld Kiss Mihály). *No, ugyan elapríta innen* (Székelyföld Tsz.).

APRÍTÓS. *Aprittóson táncol:* apró szapora léptekkel (Székelyföld Kiss Mihály).

APRÓ: 1. himlő (Balaton mell. Tsz.; Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Csík m. Nyr. VII.331; Háromszék m. Vadr. 491.554; Nyr. IV.561; Brassó m. Hétfalu Nyr. XXII.48). *Nagy apró:* hólyagos himlő; *küs* v. *kicsid apró:* vörös himlő, kanyaró. *Megkőte a nagy apró:* meghimlőzött (Székelyföld Vadr. 491. 554); 2. kanyaró (Göcsej, Vas m. Kemenesalja Tsz.).

apró-fa: a kalabinának egy része (rövid, gömbölyű, a két végén vékonyra faragott fa) (Rimaszombat Nyr. V.272).

apró-jószág: baromfi (Nagy-Kún-Karcag Nyr. XIII.432).

apró-kőte: himlőhelyes (Székelyföld Tsz. Nyr. XXI.522; Kiss Mihály).

aprókőtes: ∾ (Székelyföld Nyr. XXI.522; Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.).

aprókőtés: ∾ (Háromszék m. Vadr.).

[**apró-szentek**].

meg-aprószentekel: megkorbácsol, megver (Székelyföld Kiss Mihály).

APROGAT: aprítgat (Dunántúl Nyr. XVI.189).

APRÓKÁS: apró, aprós (Székelyföld Nyr. XV. 432).

APRÓLÉK: baromfi, aprómarha (Heves m. Névtelen 1840).

APRÓS (*aprᵃós* Palócság Nyr. XXI.504): **1.** apró. *Aprᵃós gyerměk* (Palócság Nyr. XXI.504). *Aprós köhögíse van:* rövides (Nyitra m. Farkasd Nyr. XX.263); **2.** himlős (Székelyföld Tsz.; Nyr. XXI. 522); **3.** himlőhelyes (Zala m. Türje, Szepezd; Székelyföld Nyr. XXI.522). *Aprós a ked lánya képe* (Háromszék m., Erdővidék Vadr. 165).

[APRÓSOD-IK].

meg-aprósodik: meghimlőzik (Csík m. Gyergyó Kiss Mihály).

[APRÓZ-IK].

meg-aprózik: ∾ (Székelyföld Tsz.; Csík m. Gyergyó Kiss Mihály).

[1. **ÁR**].

[Szólások]. *Nagy árba vótam vele:* sok bajom volt vele, nehezen tudtam vmiről meggyőzni (Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.462).

[2. **ÁR**].

el-ár: eláraszt, elönt, pl. vizével a folyó (Szatmár m. Kömörő Nyr. XIX.335).

ÁR-IK: romlik, rothad, poshad (főtt étel, kenyér, málé, víz) (Moldva, Klézse Nyr. VII. 237; IX.428).

ÁRAD (*árjad* Heves m. Névtelen 1840): nemi ösztön bántja, ingerli (Göcsej MNy. V.128).

ÁRADALMAS: bőbeszédű, áradozó beszédű (Alföld Nyr. XIII.192).

ARÁNKA: félkupás csupor (Csík m. Gyergyó Tsz.).

ARANY (*arangy* Székelyföld Győrffy Iván).

arany-állu: sárga-rigó, aranybegy (oriolus galbula) (Zala m. Hetés Nyr. XIX.575).

arany-áruló: citrom-sármány (Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.279; XIX.575).

arany-csont: [pólyás gyermekhez intézett kedveskedő megszólítás] (Fehér m. Perkáta Nyr. II.519).

arany-kacsa: [gyermekhez intézett kedveskedő megszólítás] (Heves m. Névtelen 1840).

[**arany-mál**] (*alamár* Göcsej Király Pál; *olomári* Vas m. Őrség Nyr. VII.330; XIX.575): sárga-rigó, aranybegy (oriolus galbula).

arany-málingó (Dunántúl Nyr. V.128; *aram-málingó, aram-mállingó* Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144; *aran-máringó* Somogy m. Szőke-Denes Nyr. III.140; *arany-máringó* Vas m. Őrség Nyr. II.562; VII.330; XIX.575): ∾.

[**arany-málú**] (*aram-máluó* Soprony m. Nyr. V.425): sármány.

[**arany-pehely**] (*arany-pili* Háromszék m. MNy. VI.316; Nyr. II.521): aranyfüst, aranyozó lemez.

[**aranypelyhes**] (*aranypülüs* Udvarhely m. Vadr. 334): aranyfüstös.

[**aranypelyhez**] (*aranypiliz* Háromszék m. Nyr. II.521; *aranypülüz* Udvarhely m. Fehér-Nyikó mell. Vadr. 111): aranyfüstöz, aranyfüsttel bevon.

1. **ARANYÁSZ:** aranymosó (Torda-Aranyos m. Sinfalva, Szentmihályfalva, Topánfalva Kanyaró Ferenc; [gúnynév] Veszprém Nyr. IX.287).

2. **ARANYÁSZ:** aranyat mos (Torda-Aranyos m. Sinfalva, Szentmihályfalva, Topánfalva Kanyaró Ferenc).

ARANYKA: réti szironták (Heves m. Névtelen 1840).

ARANYOS (*arangyas* Székelyföld Győrffy Iván).

aranyos-csíz: tengelic (Heves m. Névtelen 1840).

ARÁNYOS (*erányos* Tisza-Sz.Imre Nyr. X.329) [vö. *irányos*].

ARASZ (*araszt* Palócság Nyr. XXII.31; Kapnikbánya vid. Nyr. II.277).

ARASZKORA: arasznyi. *Araszkora hal* (Udvarhely m. Derzs Kanyaró Ferenc).

ARASZOS (*arasztos* Torontál m. Ó-Szent-Iván Kálmány L. Szeged népe III.79).

[**ARATÁS**].

aratás-tű. *Aratás-tűbe vót az idő* (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI.335).

ARATÓ: 1. aratni való. *Van-e még sok aratótok?* (Székelyföld Kiss Mihály); **2.** aratás. *Aratóba měnyěk* (Székelyföld Kiss Mihály). *Úgy-ë a ténnap ës hiválak, hogy a Rózsikáékot segidd mëg az aratóba?* (Udvarhely m. Nyr. VI.517).

ARBÁJTOS (Kaszárnyai szó Nyr. V.331; *orbajtos* Nyr. VI.234): napos.

ÁRBOC (*árbuc* Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.244): nagy fenyűszál, a melyet magas épület építésekor állás-oszlopnak használnak (Háromszék m. MNy. VI.244).

[**ARC, ORCA**]. *Arcint* (Fertő mell. MNy. III.242; Győr-Sz.-Márton Bódiss Jusztín; *arc-szint* [nép-etimológia] Győr m. Nyalka Bódiss Jusztín; *orcént* Győr-Sz.-Márton Bódiss Jusztín; *orcény* Győr-Sz. Márton Bódiss Jusztín; Baranya m. Dráva mell. Nyr. VIII.427; *orcét* Győr-Sz. Márton Bódiss Jusztín; Baranya m. Ormányság Nyr. II.279): szembe, szemtől szembe. *Arcint nézni:* szemtől szembe, erősen v. jól megnézni. *Arcint látni:* színről-színre látni (Győr-Sz. Márton Bódiss Jusztín). *Orcét fogad:* szivesen lát, jól v. vendégszeretőleg

fogad (Győr-Sz. Márton Bódiss Jusztín; Baranya m. Ormányság Nyr. II.279). *Orcény várik üket:* szivesen látják, fogadják (Baranya m. Dráva mell. Nyr. VIII.427). — [*Arcul*] (*arcé, orcé* Baranya m. Tsz.; *orcé* Baranya m. Sz. Lőrinc Nyr. XVII.380). *Orcé vár:* elvár, szembe vár (Baranya m. Sz. Lőrinc Nyr. XVII.380).

[Szólások]. *Arccal vár:* szivesen lát (Baranya m. Csaplár Benedek).

orca-nékütt-való: arcátlan, szemtelen (Szolnok-Doboka m. Szász-Nyíres Kovács Dezső).

arcal-jászol: olyan jászol, a melynek mind a két oldalára lehet lovat állítani; ellentéte: *félszer-jászol* (Nagy-Kúnság Nyr. III.233).

[ARCÁZ, ORCÁZ].

le-orcáz: lepirongat (Székelyföld Kriza).

meg-arcáz *(meg-orcáz):* megpirongat (Háromszék m. MNy. VI.340; Kiss Mihály).

[ÁRCIÁL].

mëg-árciál: megszólít vmiért, kérdőre von (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[ARCOL].

meg-arcol: megpirongat, szemrehányással illet (Háromszék m. Győrffy Iván).

ARCULAT (*arcilat* Hajdu m. Nádudvar Nyr. VIII.234).

ÁRDÉJ (Brassó m. Hétfalu Hoffmann Frigyes; *árdé* Brassó Hoffmann Frigyes; *árdél* [?] Brassó m. Tatrang Nyr. II.476; *árdély, árgyéj* Brassó m. Hétfalu Hoffmann Frigyes): paprika.

[ARËDÁL, ÁRIDÁL].

lë-arëdál: letartóztat. *Lovam lë van arëdálva, magam estem nagy rapságba* (Torontál m. Monostor Kálmány L. Szeged népe III.16).

meg-árëdál *(mëg-áridál):* út közben megszólít v. kérdőre von (Zala m. Szepezd, Türje, Veszprém m. Nyr. XXI.522; Veszprém vid. Nyr. XIX.574).

ÁRËNDÁZ: árendál, bérel (Pest m. Szeremle Nyr. XVI.505).

ÁRGUVÁL (*árbuvál* Török-Sz. Miklós Nyr. IX. 523; *árgovál* Tata Matusik Nep. János 1841; *ârgovâl* Rozsnyó Nyr. VIII.564): **1.** *árgovál:* rimánkodik, kunyorál (Tata Matusik Nep. János 1841); **2.** *árbuvál:* alkudozik (Török-Sz. Miklós Nyr. IX. 523); **3.** *ârgovâl:* álldogál, ácsorog. *Ne ârgovâlj, ha eredj dolgodra* (Rozsnyó Nyr. VIII.564).

ÁRGUVÁLÓD-IK (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.429. 437; *árgovállód-ik* Pannonhalma Nyr. XII.187; *árgoválógy-ik* Pest m. Tinnye Nyr. VII. 39; *árguvállód-ik* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.236): **1.** rimánkodik, kunyorál (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.236; Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.429. 437; Pest m. Tinnye Nyr. VII.39); **2.** felesel (Pannonhalma Nyr. XII.187); **3.** céltalanul ide s tova lézeng (Pest m. Tinnye Nyr. VII.39).

ÁRISTOM (*áristrom* Csík m. MNy. VI.368).

[ÁRJÁNYOS].

árjányos-hitü: hitetlen (Szeged Nyr. VII.180).

ÁRKÁNY: félig lószőrből, félig kenderből font s a végén hurkos kötél, a mellyel a szilaj lovat a ménesből kifogják (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.236).

ÁRKOS: gödrös. *Maj itt eszt az árkossát* [az út gödrös részét] *közletëm* (Tapolca Nyr. VIII.372).

ÁRLA: szűz leány (Szatmár m. Lauka Gusztáv 1842).

ÁRMÁDIA (*ármádzia* Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.58).

[ÁRMÁNY].

[Szólások]. *Ejnye ahhármánnyát!* (Kis-Kún Félegyháza Nyr. XVII.133).

ÁRMÁS: községi szolga (Szilágy m. Berettyó mell. Nyr. IX.181).

ÁRMOZOTT: ármányos, átkozott. *A műt tavasszê én is aszt az ármozott rosz kőket, a Gyancsi gyereket elöküttem az iskolába* (Vas m. Őrség Nyr. I.421).

ARMURÁR: 1. marha-tályog; **2.** marhatályogot gyógyító növény (carduus marianus, silybum, mariendistel) (Kapnikbánya és vid. NyK. III.373).

ÁRNICS (Brassó m. Tatrang Nyr. II.476; *árnyincs* Hétfalu MNy. V.346): szines gyapot-fonal.

ÁRNYAD: elernyed, ellankad, elerőtlenedik, elalél, félholttá lesz (Székelyföld Csaplár Benedek; Csík m. MNy. VI.368; Háromszék m. MNy. VI.316; Győrffy Iván).

ÁRNYADOZ: döglőfélben van. *Árnyadoz a csürke* (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.316; Győrffy Iván).

ÁRNYANG [?]: csak árnyéka már annak, a mi volt (Hely nélkül Nyr. XII.526).

ÁRNYÉK: 1. széltől, fagytól védett hely, csendes hely, pl. nád v. bokor melléke (Fehér m. Velencei-tó vid. Nyr. XVII.430; Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XVI.45); **2.** félszer, szín. *Béfeküdt a tehen az éccakára az árnyék alá, megváltozik az üdő* (Székelyföld Kiss Mihály). *Taszitsd bé ezt a szekeret az árnyék alá* (Háromszék m. Vadr.).

árnyék-alja (*árnyék-aja* Udvarhely és Csík m. Csaplár Benedek, Győrffy Iván; *árnyék-ajja* Székelyföld Nyr. XV.432; Udvarhely m. Homoród vid. Vadr. 560; Erdővidék, Olasztelek Nyr. XV.336. 575; Háromszék m. Vadr.): félszer, szín.

árnyék-tartó: napernyő (Csík m. Gyímes Nyr. IX.504).

[ÁRNYÉKA].

árnyéka-víz: [nép-etimológia] arnica (Maros-Torda m. marosi alsó-járás Ravasz Árpád).

ÁRNYÉKOL: 1. árnyékban hever, hűsöl (Göcsej MNy. V.129; Budenz-Album 160; Nyr. XIV.165); 2. lustálkodik, tétlenkedik (Göcsej MNy. V.129).

[**ÁROK**].

árok-vájó: kapa-módra használt csáklya (Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.237).

[**ÁROL**].

meg-árol: árt szab, megbecsül (Székelyföld Tsz.).

ÁROS, ÁRUS (*árosz* Moldvai csáng. Nyr. X.202): 1. *árosz, árosz ember:* kereskedő (Moldvai csáng. Nyr. X.202); 2. *áros* (Csallóköz Nyr. I.231). *árus* (Tisza-Beő Nyr. VIII.186): drága. *Áros mestërség:* jó keletű mesterség (Dunántúl Nyr. V.264); 3. árú. *Mi árus ez a ruha:* mi az ára? (Göcsej Budenz-Album 162; Nyr. XIV.167). *Mëllen árus ez a pár csizsma?* (Répce mell. Nyr. XX.366).

[**ÁROSOD-IK**].

meg-árosodik: megdrágul (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.340; Győrffy Iván).

ÁRPA (*arpa* Nyitra m. Farkasd Nyr. XIX. 461; *orpa* Pozsony m. Tárnok Nyr. VIII.471).

árpa-lángos: [tréf.] katonai vászonruha (Nógrád m. Fabó András 1841).

[**ÁRPÁRI**].

árpári-alma: aratáskor érő, kellemes ízű, jó fajú savanyú alma (Moldva, Klézse Nyr. VII.382).

ÁRPIKA (Pest m. Szeremle Nyr. XVI.504; *árpiká* Szlavónia Nyr. V.61): árpa, árpácska.

ARRA (*óra* Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. VII.478; Baranya m. Dráva mell. Nyr. VIII.427).

ARRÁBB (*arrⁱebb* Répce mell. Nyr. XX.365; *árreⁱbb* Gömör m. Nyr. XVIII.422).

[**ARRÁNAK**] (*arránok* Répce mell. Nyr. XX. 414): arra, arra felé.

[**ARROTT**], **AROTT:** arra. *Arott estem* (Vas m. Nyr. XVIII.144).

ARRUNNAN, ARRUNNAT, ARRUNNÉT (*ârunnan* Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.328; XIII.527; *arrunnat* Háromszék m. NyK. III.6; *arrunnét* Háromszék m. Vadr.; Háromszék és Csík m. összeszögellésénél Vadr. 554): arról, arról felől [vö. *errünnen*].

ARRUNNÓL: ∾ (Háromszék m. Vadr.; Háromszék és Csík m. összeszögellésénél Vadr. 554) [vö. *errünnől*].

ARRUNT: a tájt (Háromszék m. Vadr. 491; Háromszék és Csík m. összeszögellésénél Vadr. 554) [vö. *errünt*].

1. **ÁRT:** romlott, rothadt, poshadt (főtt étel, kenyér, málé, víz) (Moldva, Klézse Nyr. VII.237).

2. **ÁRT, ÁT** (*ârt* Abauj m. Beret Nyr. III.522; *át* Székelyföld Tsz.).

[Szólások]. *Ártja* v. *bele-ártja (ârtyå, áttya) magát vmibe:* bele-avatkozik (Abauj m. Beret Nyr. III.522; Székelyföld Tsz. Csaplár Benedek).

ARTÉ (Szilágy m. Nyr. IX.181; *árté* Háromszék m. Vadr.): 1. *arté:* egyenesen, nyiltan, a szemébe (megmondani). *Már én asztat arté mëgmondom néki* (Szilágy m. Nyr. IX.181); 2. *árté:* derék, pompás. *Árté vendégség. Vessünk egy árté pipázást* (Háromszék m. Vadr.)

ÁRTOGAT: alkalmatlankodik (Abauj m. Névtelen 1839).

[**ÁRUL**].

el-árúl: [tréf.] elveszt. *A ját elárúlta a kalapját* (Háromszék m. Nyr. X.38).

ÁRVA: 1. özvegy (Kolozsvár Kanyaró Ferenc); 2. hitvány; ügyefogyott, élhetetlen (Székelyföld Kiss Mihály). *Nincs egy árva garas is a zsebembe. Még csak egy árva baromfi sincs a házánál. Csak egy árva asztalkát se láttam a szobájába* (Csallóköz Csaplár Benedek).

[**árva-in**].

[Szólások]. *Árva-ina kilátszik:* [mondják sovány lóról, bárányról stb., a melynek a hátulsó combján horpadtság fut végig] (Heves m. Névtelen 1840).

árva-jószág: silány holmi v. hitvány, göthös, beteges ember, marha (Székelyföld Kiss Mihály).

árva-lajbi: [nép-etimológia] ärmelleibel (Kaszárnyai szó Nyr. VI.44).

árva-leves: hús nélkül, hagymával készített vékony rántott leves, a melybe tarhonyát v. metéltet főznek bele (Kolozsvár Szinnyei József).

árva-szájú: kevés-szavú, csendes, jámbor (ember) (Pest m. Virág-Peregh Király Pál).

árva-szíj: a ló marján és szügyén levő hámokat összefoglaló szíj (Heves m. Névtelen 1840).

árva-tőke: más helyről hozott és elültetett szőllővessző (ellentéte az anyjáról húzott tőkének; vö. *húz*) (Debrecen Nyr. IX.144).

árva-viola (*árvo-violla* Soprony és Vas m. Nyr. X.331) = *árvácska.*

ÁRVÁCSKA (*árvácsko* Soprony és Vas m. Nyr. X.331): 1. viola tricolor grandiflora (Torontál m. Nyr. XVII.522; Gömör m. Zabar Nyr. IV.72); 2. százszorszép (Eger Nyr. IV.72).

[**ÁRVAHOD-IK**].

el-árvahodik: elárvul (Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.135). *Ugyancsak elárvahodott az*

istenadta: elszegényedett, a ruha levedlett róla (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.527). *Elárvahodott:* elárvult, elhagyott, tengődő (Nagy-Kúnság Nyr. III.233; Mezőtúr Nyr. X.477).

[**ÁRVÁSZOD-IK, ÁRVÉSZOD-IK**].

el-árvászodik (Háromszék m. Vadr.; *el-árvészodik* Székelyföld Kiss Mihály): ∾.

[**ÁS**].

[**el-ás**].

[Szólások]. *Elásta magát:* eljátszotta, eltemette a becsületét. *Nem bánom, hadd ássa ê magát* (Udvarhely m. Nyr. IV.176). *Elás a viz:* másfelé ellopja, elfúrja magát a folyó, pl. a gátnál (Székelyföld Kiss Mihály).

ás-nyes: fúr-farag, faragcsál (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.139).

ás-vés: ∾ (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.139).

[**ÁSÁNKOD-IK**].

neki-ásánkodik: neki-fohászkodik, neki-gyürkőzik, nagy buzgósággal fog vmihez (Jászberény Nyr. XIX.183).

ÁSINGOL: ámuldoz (Nagy-Kúnság Nyr. XVI. 141; Kún-Sz. Márton Nyr. II.474).

ÁSÍTOZ-IK: áhítozik (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.237).

ÁSPA (Dunántúl Nyr. V.128; Rábaköz Tsz.; Baranya m. Ormányság Tsz.; Baranya m. Baranya-Sz. Lőrinc Nyr. XVII.335; Vas m. Kemenesalja Tsz.; *ásfa* Gömör m. Krasznahorka-Váralja Nyr. III.184; *ásop* Vas m. Őrség Nyr. II.324; *áspó* Göcsej Tsz.; *áspu* Vas m. Őrség MNy. V.78; *ázsop* Göcsej, Resznek Nyr. XII.188): motolla.

ÁSPÁL (Baranya m. Baranya-Sz. Lőrinc Nyr. XVII.335; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.46; Somogy m. Sima Nyr. XIX.380; Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839): motollál.

ÁSPÁLÓ: motolla (Somogy m. Nyr. XIV.479).

áspáló-fa: ∾ (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.46).

áspáló-vas: az a kis vas-rudacska, a melyet a rokka orsójába dugnak, midőn róla a reá font fonalat föl akarják motollálni; ezen forog az orsó (Somogy m. Sima Nyr. XIX.380).

ÁSPIS (Háromszék m. Vadr. 396; *sáspis, sáspi* Háromszék m. Vadr.): mérges kígyó, vipera. *A kirájné az áspis szëmivel csakhamar mëgesmerte köztik a dógot* (Háromszék m. Vadr. 396). *Te sáspis teremtés!* (Háromszék m. Vadr. 515).

áspis-kígyó: ∾ (Hely nélkül Arany-Gyulai NGy. I.189).

[**ÁSPOL, ÁSPÓL**] (*áspu*nyi Vas m. Őrség Nyr. II.324) = *áspál.*

ASZ-IK (*ajsza*ni Hargita vid. Vadr. 95; *assz* Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Nyr. II.521).

ASZAL (*aszol* Székelyföld Tsz. 204b): szárít (Erdővidék Tsz.) *Üljön le sz aszalja meg magát* (Moldvai csáng. Nyr. X.153).

ki-aszol: kiszárít. *A nagy meleg a plántákat kiaszolja* (Székelyföld Tsz.).

ASZALÉK: mindenféle aszalt gyümölcs (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

[**ASZALÓ**].

aszaló-sövény: aszaló lésza (Székelyföld Kiss Mihály).

ASZALY (Tolna m. Paks Nyr. XIX.431; *aszály* Csallóköz Fábián Gábor 1839): szoknya s egyéb hosszú köntös alja v. szegélye; — a hosszú szűr bőségét meghatározó darab, mely egész az aljáig lenyúlik (Hely nélkül Nyr. XII.239).

[**ASZALYOS**], **ASZALOS:** bizonyos módon varrt s pántlikákkal kicifrázott kis női fölöltő (Baranya m. Tsz.).

[**ASZALYOZ**].

be-aszalyoz: (a szűrt) a bőségéhez megkivántató darabokkal újjával eggyütt összevarrja (Hely nélkül Nyr. XII.239).

ASZAT (Répce mell. Nyr. XX.411; Soprony és Vas m. Nyr. X.331; Tisza-Sz. Imre Nyr. IX. 137; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.380; Udvarhely m. Vadr.; Kiss Mihály; *acat* Szeged Csaplár Benedek; *ászát* Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45; *aszot* Vas m. Sztrokay Antal 1842; *aszott* Vas m. Kemenesalja Horváth Zsigmond 1839; Heves m. Névtelen 1840; Szilágy m. Nyr. IX.181): szántóföldeken élősködő szúrós, tüskés tövises növény.

[**aszat-tövis**] (*aszatövis, aszatöviss* Udvarhely m. Kiss Mihály): ∾.

[**ASZATKA**] (*oszotka* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323; Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII. 235): ∾.

ASZATOL (Tisza-Sz. Imre Nyr. IX.137; Debrecen Király Pál; *acatol* Alföld Nyr. XIII.192; Szentes Nyr. VIII.331; Szeged Csaplár Benedek): aszatot gyomlál.

ASZÓ: olyan völgy, a melyen végig esős időszakban és tavaszi olvadáskor kissebbszerű patak foly, de egyébkor száraz (Székelyföld Nyr. I.384). Völgy-nevek: *hosszú-aszó, hév-aszó, hideg-aszó, nagy-aszó* (Erdély Nyr. I.384. 385).

ÁSZOK: **1.** gerenda, melyen a malomkerék tengelye nyugszik (Győr Nyr. XI.288; Baja Nyr. XVII.239); **2.** kender- v. len-áztatásnál használt rúd; kettőt tesznek a kévék alá, kettőt föléjük, úgy foglalják őket össze (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XII.93); **3.** téli gyümölcs (alma, körte)

eltartására gerendákból és deszkákból v. vesszőfonatokból készült polcos állvány (Székelyföld Nyr. XXI.522).

ászok-fa: 1. az a fa, a melyre a tűzhelyen a tüzet rakják. *Ászokfára rakd a tüzet* (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.431); 2. fölső gerendázat (Szatmár m. [?] Nyr. XVIII.431).

ÁSZOKOLTAT: pihentet, rajta hagy az ászokon (olyan bort, a melyet aligha lehetne kideríteni) (Győr m. Bódiss Jusztin).

ASZOVÁNY: sorvadás (tabes, pl. tabes mesaraica, midőn a gyermek hosszas hasmenés következtében elsorvad). *Aszoványban van a gyermekem* (Mátyusfölde, Tallós Nyr. XVI.333).

ASZOVÁNYOS: sorvadásos. *Aszoványos a gyermekem* (Mátyusfölde, Tallós Nyr. XVI.333).

ASSZĔKURÁCIÓ (*szekurácció* Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. X.191): biztosítás.

ASSZĔKURÁL (*szekurál* Bihar m. Fugyi-Vásárhely Nyr. III.232; Zemplén m. Tállya Nyr. IV.521): biztosít.

be-asszĕkurál: (*be-ászĕkurát* Veszprém m. Szentgál Nyr. III.89; *be-asszĕkurát* Somogy m. Visnye Nyr. XVII.285; *bĕ-ásszĕkurâ* Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.188; *be-szĕkurált*a magát Zemplén m. Tállya Nyr. IV.477): becsíp, megrészegszik.

ASSZONY (*ajszon* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.232; Hargita vid. Vadr. 95). — *Asszonyom:* 1. sógorasszony. *Nem gyű kê, asszonyom? Nem vôt itt a zasszonyom?* (Tolna m. Bátta Nyr. XVIII.334). Így nevezi és szólítja a) az öcs a bátyja feleségét (Tolna m. Nyr. XXI.528); b) az eggyik testvér felesége a másikét (Fehér m. Nyr. X.189; Alföld Nyr. II.424); c) az öcs felesége a férje bátyjának a feleségét (Tolna m. Kölesd Nyr. III.271; Komárom m. Perbete vid. Gancs Géza). — *Öregbbik asszonyom:* így nevezi és szólítja a menyecske a férje nénjét (Győr vid.) v. a férje bátyjának a feleségét (Fehér m.); *kissebbik asszonyom:* így nevezi a menyecske a férje hugát (Győr vid.) v. a férje öccsének a feleségét (Fehér m.) (Nyr. VI.325; X.187); — 2. így nevezi a férfi a házastársát, a kivel nincsen összeeskeтve (Pest m. Tinnye Nyr. VII. 40) [vö. *embĕr* 2.].

asszony-ember (Bodrogköz Tsz.; Székelyföld Tsz.; *asszony-embör* Udvarhely m. Nyr. V.175): asszony.

asszony-néném: a jobbmódú asszonyok megszólítása (Kecskemét Nyr. IV.284).

ASSZONYIÁLKOD-IK: asszony-módra viselkedik. *Ne asszonyiálkodj:* mondják a nyávogó, síró férfinak (Udvarhely m. Lövéte Nyr. XVII. 133).

ASZTAL (*asztál* Kún-Sz.Márton Nyr. II.475; *asztó* Eszék vid. Nyr. V.270; *osztal* Maros-Torda m. marosi alsó-járás Ravasz Árpád): a jéghalászatnál az a négyzet alakú nagy lék, a melyen a hálót beeresztik (Erdélyi Mezőség Herman O. Halászat K.).

[Szólások]. *Asztalt ad:* kosztot ad. *Két deáknak ad asztalt. Jó asztalt ad, de jól meg is fizetteti a főztit. Nagy asztalt tart:* jól, fényesen él, sok vendéget lát (Szeged Csaplár Benedek).

asztal-borító (*ásztál-borító* Gömör m. Jánosi Nyr. XIX.91): asztal-terítő.

asztal-fia (*aszta-fia* Vas m. Őrség Nyr. XII. 281): asztalfiók (Balaton mell. Tsz.; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Udvarhely és Háromszék m. NyK. X.325).

asztal-pénz (*aszta-pénz* Göcsej Nyr. XII.94): a katholikus papnak készpénz-fizetése.

asztal-szék: alacsony asztal, a melyet széknek is használnak (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.441; Szabolcs m. Földes Nyr. III.36).

asztal-szög: az utolsó hely az asztalnál (Palócság Nyr. XXII.31).

ÁSZTORKA: vastag vászondarab, a mellyel a tele töltött zsák száját befödik és befűzik (Szeged Nyr. I.136; Csaplár Benedek).

ASZÚ, ASSZÚ (*ajszu* Székelyföld Nyr. XV. 432; Brassó m. Tatrang Nyr. II.476; Hétfalu Nyr. XVI.477; Hétfalu, Zajzon Nyr. III.326): aszott, aszalt, száraz. *Asszú ág:* száraz ág (Moldva, Klézse Nyr. X.479). *Ajszu szilva:* aszalt szilva (Hétfalu, Zajzon Nyr. III.326).

ASZÚSÁG (*asszuság* Székelyföld Kiss Mihály): száraz ág-bog. *Menny az erdőbe, hozz egy szekér asszuságot. Szerezz valahonnét e' kicsi asszuságot erre a tüzre.*

ÁTA-BOTA (*âta-bota* Palócság Nyr. XXII.31; *áta-bata* Szeged vid. Nyr. IV.168; *áta-bóta* Veszprém m. Csékut Nyr. XIV.192): 1. hebehurgya (Palócság Nyr. XXII.31). *Áta-bata*=*átabotában* (Szeged vid. Nyr. IV.168); 2. rendetlen (Palócság Nyr. XXII.31). *De áta-bóta embĕr e, csak u' lig-lóg rajt a ruha* (Veszprém m. Csékut Nyr. XIV.192) [vö. *váta-bota, váta-hota*].

ÁTABOTÁBAN (Veszprém m. Csékut Nyr. XIV.192; *átabotába* Vas m. Kemenesalja Tsz.; Fölső-Somogy, Marót puszta Nyr. X.189; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.237; Csallóköz Csaplár Benedek; *âtabotâba* Palócság Nyr. XXII.31; *átobotábo* Vas m. Répce-Sz. György Nyr. XVIII.480; Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.572; *áttabotába* Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.47): össze-vissza, rendetlenül, imígy-amúgy. *Átabotába van a szoba* (Fölső-Somogy, Marót puszta Nyr. X.189). *Csak átabotában végeszte el a dógot* (Veszprém m. Csékut Nyr. XIV.192). *Hova mész már oda átabotába* [pl. a kerti vetemények közé] *mindent összegázolni? Elment átabotába, maga se tudja hova* (Csallóköz Csaplár Benedek).

ÁTABOTÁL: keresztül-kasul, össze-vissza jár (Csallóköz Csaplár Benedek).

ÁTABOTÁVAL (*átabotává̈l* Baranya m. Nyr. III.565) = *átabotában.*

ÁTALAG (*antalag* Zemplén, Szatmár, Bereg m. Pap Károly; *ántalag* Győr m. Bőny Nyr. XVI.143).

[**ÁTÁNKOD-IK**].

neki-átánkodik: neki-támad (szóval). *Úgy nekem átánkodott, hogy alig tudtam a lábomon megállani* (Bihar m. Pocsaj Nyr. VIII.379).

ATILLA: kardos, feleselő (menyecske). *De atilla egy asszony!* (Érsekujvár Nyr. XXI.93).

[**ATKÁS**].

atkás-fenék: víz-fenék, a melyen sok az akadékos gyökér stb. (Komárom Herman O. Halászat K.).

[**ÁTKOZ**].

[Szólások]. *Átkozom a lelkit a gonosz fattyának!* [szitkozódás] (Csallóköz Csaplár Benedek).

ÁTKOZOLÓD-IK: átkozódik (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.214).

ATTÓL: azért [ellentétes mondatokat kapcsoló kötőszó]. *Én az igaz, hogy nagy embör vagyok, de attól àpád hêjett àpád, ànyád hêjett ànyád löszök* (Udvarhely m. Vadr. 457). *Legkisebb köztök, attól mégis legelső* (Háromszék m. Nyr. II.522; XX.331). *Attól ő nem haragszik* (Háromszék m. Nyr. II.522). *Attól még es elmenyek* (Háromszék m. Vadr.).

[**ATTÓTÓL**].

attótól-fogva: attól fogva (Háromszék m. Vadr. 491. 554).

[**ATYAFISÁG**].

[Szólások]. *Jó atyafiságba gyöttek:* jó barátok lettek (Mezőtúr Nyr. VIII.138).

AVAD (*ovad* Répce mell. Nyr. XX.410): **1.** ócskává, elnyűtté lessz (ruhanemű, bőr, kötél) (Bihar m. Sárréti járás Nyr. XVII.87; Gömör m. Nyr. XVII.133). *Meglehetős avadt gúnyába jött hozzám. Az öreg is megavadt már* (Szatmár m. Nyr. XVII. 133). *Ojan avatt, rongyos ujjas vót rajta, hogy még hat macska se fogott vóna meg benne egy egeret. Nem fog megavadni soha rajtad a gúnya, szógám:* beteg vagy, meghalsz (Udvarhely m. Etéd Nyr. XVII.87); **2.** avasodik (Répce mell. Nyr. XX.410; Tolna m. Tamási Nyr. XVII.133; Ráckeve Nyr. XVII.133); **3.** megmaródik, megfő, megpuhul (a hús, forró vízben v. ecetben a tűzön állva). *Má mëgavatt a hus az ecetben* (Zala és Vas m. Nyr. XVII.133. 177); **4.** evesedik, genyed (a seb) (Vas m. Nyr. XVII.133). *Szëgénnek mëgavatt a keze* (Zala m. Nyr. XVII.133).

AVALKOD-IK: óbégat (Heves m. Névtelen 1840).

AVAR: kiaszott fű (Balaton mell. Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek; Mezőtúr Nyr. IX.183; Székelyföld, Csík m. Tsz.).

AVAS: 1. állott, állásban megromlott, megbüdösödött. *Avas viz. Avas virág:* a mely a virágcsuporban régóta áll (Abauj m. Gönc Nyr. V.272). *Avas bor* (Balaton mell. Tsz.); **2.** avas szalonna v. disznóhús. *Köss avast a sebre* (Erdővidék Nyr. VIII.142; Háromszék m. Nyr. X.40); **3.** régi, nagyobbrészt már kopárosodó erdőrész (Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Nyr. XXI.523; Erdővidék Nyr. VIII.142).

AVASKA: füstölt hús cigányos neve (Heves m. Névtelen 1840).

AVAT: 1. az egyházba bevezet, beiktat, megszentel: a) új asszonyt v. új házaspárt (bizonyos szertartással v. pusztán miseszolgáltatással) a lakodalom után való reggel (Soprony m. Nyr. XVI.46; Miskolc vid. Nyr. XVII.88; Pozsony m. Deáki Bódiss Jusztín); b) gyermekágyból fölkelt asszonyt és kisdedét (Miskolc vid. Nyr. XVII. 88; Székelyföld Bódiss Jusztín); **2.** beáztat (posztót, vásznat stb., hogy összehúzódjék) (Zemplén m. Nyr. XVII.273; Zilah Nyr. XVII.134).

be-avat: 1. = *avat* 1. a. *A tiszlendűr beavatá Erzsikét az asszonyok közé* (Háromszék m. Nyr. XVII.133); **2.** = *avat* 2. (Debrecen vid. Nyr. XVII.87; Miskolc Nyr. XVII.133; Kolozsvár Nyr. XVII.87; Nagy-Enyed Nyr. XVII.133; Székelyföld Nyr. XVII.88; Udvarhely m. Etéd Nyr. XVII.88).

ki-avat: = *avat* 1. b. (Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XVI.46).

meg-avat: 1. = *avat* 2. (Jászkúnság Nyr. XVII. 134; Kis-Kún-Halas Nyr. XVII.87; Szatmár m. Nyr. XVII.134; Kolozsvár Nyr. XVII.87; Nagy-Enyed Nyr. XVII.133; Zilah Nyr. XVII.134; Gömör m. Nyr. XVII.134; Marosszék, Nyárád mell. Nyr. XVII.133; Székelyföld Nyr. XVII.88; Udvarhely m. Etéd Nyr. XVII.88). *Ha a búzát megavatják, nem lesz üszkös* (Hegyalja Nyr. XVII. 133); **2.** pácol, abárol (Vas és Zala m. Nyr. XVII.175. 178); **3.** megstopfol. *Végy fonalat és tőt a kezedbe s avasd meg a strimflit. Aggya ide kejed azt a strimflit, mingyárt megavatom* (Háromszék m. Nyr. XVII.133).

AVATAG, AVATÉG (*avadag* Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Nyr. XVII.133; *avadég* Székelyföld Kiss Mihály; *avadék* Székelyföld Tsz. Nyr. XVII.87; *avatag* Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Tsz. Kiss Mihály; Csík m. Csík-Sz. György Nyr. X.330; Háromszék m. MNy. VI. 242. 316; Nyr. IV.561; XVII.133; *avatég* Székelyföld Kiss Mihály; *avaték* Háromszék m. Vadr. 415): ócska, elviselt, elnyűtt. *Szép drága köntössiből levetkeztették, valami rongyos avatékba őtöztették* (Háromszék m. Vadr. 415).

AVATAGSÁG: ócska holmi (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. Győrffy Iván). *Már hogy tudtál azért a hasznavétlen avatagságért annyi pénzt kidobni?* (Alföld Nyr. XIII.525).

AVATÁS (*avatâs* Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.233): az asszonynak az esküvő utáni napon

v. a gyermekágy után a templomba való bevezetése és megáldása (Somogy m. Vajda Gyula; Alföld Hám Sándor; Zemplén m. Nyr. XVII.273; Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.233).

AVATÓ: ∾ (Szeged, Temesköz Kálmány L. Szeged népe I.113; II.215).

[**AVATÓD-IK**], **ÁTÓD-IK**: avatásra áll (gyermekágy után az asszony). (Moldvai csáng. Nyr. IX.489; Moldva, Klézse Nyr. IX.428).

AVÍTT (Dunántúl Nyr. XVI.190; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.213; Kecskemét, Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Palócság Nyr. XXII.31; *avét* Soprony m. Szakony Király Pál; Vas m. Őrség Nyr. I.422; Keszthely vid. Nyr. VI.522; Tihany Herman O. Halászat K.; *avétt* Soprony m. Szakony Király Pál; Vas m. Őrség Nyr. II.324; Somogy m. Babod Nyr. XIII.285; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.478; *avít* Soprony m. Röjtök Nyr. III.514; *avított* Csallóköz Csaplár Benedek; *avitt* Répce mell. Nyr. II.517; XX.365; Vas m. Őrség Nyr. XII.281; Keszthely Nyr. XI.237; *ovított* Csallóköz Csaplár Benedek; *óvítt* Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek): ócska, elnyűtt.

AVUL (*ovul* Székelyföld Tsz. Győrffy Iván).

belé-avul: bele-rögződik (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.317).

meg-ovul: megavasodik. *Annyi szalonnája van, hogy mire êfogy, fele megovú* (Székelyföld Győrffy Iván).

[**AVVAL**], **AVAL**: akkor. *S aval alig várják* (Székelyföld Kriza).

AZ (*ajz* Hargita vid. Vadr. 557; *jaz* Zala m. Tapolca Nyr. XVI.327; *oz* Moldvai csáng. Nyr. IX.482). *Istók, hun vótá? Jaz erdőbe* (Zala m. Tapolca Nyr. XVI.327). *A:* igen [feleletül]. *‚Voltál-e ott?' „A."* (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *addig, akkor, arra, attól, avval, azért*].

[Szólások]. *Abban (abba) vagyok:* azt gondolom, úgy vélekedem, azt tartom (Csallóköz Nyr. I.379; Székelyföld Nyr. XV.432). *Avvâ vagyok:* ∾ *Má én csak avvâ vagyok, hogy huncut a némöt, amméq meleg* (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.517; XV.355). *Avval tartyák:* azt tartják, azt hiszik, úgy vélik (Szabolcs m. Földes Nyr. II.419).

az-hogy, ahhogy, ahogy: csakhogy, úgy de, igen de. *Ahogy ő másképpen értette s azétt nem egyezett belë* (Háromszék m. Nyr. II.521).

a-ki. *Akit:* csakis. *Nem vótam még nâla, akit most* (Heves m. Sirok Nyr. VIII.567).

[**az-már-az**], **amája**: az ám [ironice]. *Të öt forintná is többet árutá. — Amája!* (Eszék vid. Nyr. XV.181).

[**az-mondó**] (*ammondó* Székelyföld Nyr. XV. 432; *ammondᵒó* Palócság Nyr. XXI.417; *åmmondó* Abauj m. Beret Nyr. II.422).

[Szólások]. *Ammondó (åmmondó) vagyok:* azt mondom, azt gondolom, azt tartom, úgy vélekedem (Csallóköz Nyr. XV.432; Abauj m. Beret Nyr. II.422).

az-óta (*auta* Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II.467; Somogy m. Mesztegnye Nyr. IX.281; X.87; *åzilta* Szlavónia Nyr. V.63; *azíta* Eszék vid. Nyr. VIII.373; *azolta* Gyöngyös vid. Nyr. II.180; *azőte* Közép-Somogy Nyr. VIII.218; Bács m. Zenta Nyr. XVIII.383; Mátyusföld e Nyr. XX. 23; *azuta, azúta* Göcsej Nyr. XIV.453; Kardos Albert; *azűte* Baranya m. Ormányság Nyr. III. 182; Ipoly mell. Nyr. III.428). — *Azuta, azúta:* azután (Göcsej Nyr. XIV.453). *Eggyi ott mingyár meghât a csatábo, a másikot azúta ispitálbo vüttik* (Göcsej Kardos Albert) [vö. *ez-óta.*]

azótától (*azótától fogva* Gömör m. Nyr. XVIII. 505; *azótátú* Nógrád m. Nyr. IV.142; *åzőtétő* Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.188; *azutátu fogva* Veszprém Nyr. IV.135): azóta.

azütülëtten (*azütülëtten mëkfokton* Baranya m. Ormányság Nyr. II.131. 132; *zütületten mëgfogton* Baranya m. Ormányság Nyr. I.424): azóta, attól fogva.

az-után (*aoszteég* Gömör m. Radnót Nyr. VIII. 428; *aótán* Debrecen Nyr. IX.165; *aszt* Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.88; Csanád m. Puszta-Földvár Kálmány L. Koszorúk II.165; Cegléd Nyr. II.517; *asztá* Veszprém Nyr. VII.234; Veszprém m. Csetény Nyr. XVII.378; *asztánék* Zala m. Tapolca Nyr. XVI.327; *asztányég* Somogy m. Kapoly Nyr. IV.85; *âtán* Csallóköz Csaplár Benedek; *âtén* Csallóköz Csaplár Benedek; *autá˜* Szlavónia Nyr. V.63; *autàn* Vas m. Őrség Nyr. IV.472; VII.467; Göcsej Nyr. II.371; Zala m. Kővágó-Örs, Révfülöp Nyr. XIX.48; Somogy m. Mesztegnye Nyr. X.87; Debrecen Nyr. VII.91; VIII.45; Mátyusföld e Nyr. XIX.558; *autàn-asztán* Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II.133; *autàn-osztán* Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II.323; Debrecen Nyr. VII.91; VIII.45; *aᵘtân* Gömör m. Runya Nyr. XIX.525; *autân* Vas m. Baltavár Nyr. X.183; Palócság Nyr. XXI.467; *autân-osztann* Palócság Nyr. XXI.467; *aûtân* Gömör m. Nyr. XVIII.457; *azut* Zemplén m. Nyr. IV.522.; Sátoralja-Ujhely Nyr. XVI.42; XVII.278; Zemplén m. N.-Tárkány Nyr. VII.45; Szatmár m. Király Pál; *azutáng* Udvarhely m. Agyagfalva Nyr. XVIII.141; Moldvai csáng. Nyr. III.51; *azutángon* Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.40; *azutángon-osztég* Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.187; *azutég* Zemplén m. Tállya Nyr. IV.521; Udvarhely m. Nyr. IV.80; *azutég-osztég* Abauj m. Beret vid. Nyr. II.475; *azutén-osztén* Mátyusföld e Nyr. IV.174; XIX.558; XX.23; *azutëng* Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.380; *åzutëng* Nógrád m. Nyr. VI.134; *azuténg* Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.232. 234; Torna vid. Nyr. XVII.324; *azuteing* Gömör m. Otrokocs Nyr. XXI.93; *azuténgon* Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.186; Torna vid. Nyr. XVII.323; *esztág* Udvarhely és Háromszék m. Vadr. 511; *észtán* Udvarhely m. Vadr. 559; *esztê* Heves m. Istenmezeje Nyr. XV.230; *eszteg* Csík m. Gyímes Nyr. IX.504;

eszté˜ Veszprém m. Csetény Nyr. XV.40; *ojsztán* Csík-Gyergyó, Hétfalu, Hargita vid. Vadr. 511. 557; *ojsztántoson* Hétfalu Vadr. 511; *ostá* Szlavónia Nyr. V.63; *ostég* Szilágy m. Nyr. VI.473; *osz* Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.375; Bács m. Bajmok Nyr. VII.425. 523; VIII.227. 520; Debrecen Nyr. IX.207; *oszt* Dunántúl Nyr. V.264; Soprony m. Horpács Nyr. IV.431; Zala m. Dergecs Nyr. III.33; Keszthely Nyr. XI.237; Veszprém Nyr. IV.135; Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XV.40; Somogy m. Nyr. III.468; Somogy m. Marót puszta Nyr. III.511; Somogy m. Körmend vid. Nyr. III.476; Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.42; Félegyháza Nyr. VI.319; Nagy-Kőrös Nyr. VI.423; Szeged vid. Nyr. III.368. 424; V.265; Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.88. 375; Orosháza Nyr. IV.138; Szolnok Nyr. V.417; Nagy-Szalonta Nyr. XII. 376; Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.463; Bihar m. Székelyhíd Nyr. V.268; Békés m. Uj-Kigyós Nyr. IV.232; Csongrád m. Algyő Nyr. VIII.517; Bács m. Bajmok Nyr. VII.425. 475; VIII.191.227; Fölső-Bácska Nyr. XII.217; Debrecen Nyr. V.518; VI. 332; VII.521; IX.207. 475; Szatmár m. Nyr. VII. 524; Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.225; Zemplén m. Nyr. IV.522; Sátoralja-Ujhely Nyr. III.515; Zemplén m. Tállya Nyr. IV.521; Zemplén m. N.-Tárkány Nyr. VII.45; Abauj m. Gönc Nyr. VII.44; Abauj m. Buzita Nyr. VII.134; Bereg m. Munkács, Bereg-Rákos Pap Károly; Ugocsa m. Gödényháza Nyr. III.369; Palócság Nyr. VI.518; VII.34; XXII.78; Gyöngyös Nyr. II.275; Gyöngyös vid. Nyr. V.273; Nógrád m. Nyr. IV.142. 425. 472; Nógrád m. Szécsény Nyr. IV.277; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.526; Gömör m. Nyr. XVIII.459; *osztá* Soprony m. Csepreg Nyr. IV. 523; Göcsej Nyr. II.370; Őrség Nyr. VII.322. 372; Zala m. Dergecs Nyr. III.31; Somogy m. Körmend vid. Nyr. III.522; Veszprém m. Nyr. VII.36. 279; *osztág* Küküllő mell. Kelementelke Ravasz Árpád; Székelyföld Kriza, Kiss Mihály; Udvarhely m. Vadr. Nyr. IV.422; Udvarhely m. Homoród vid. Vadr.559; Csík m. Csík-Madaras Nyr. XX. 144; Gyergyó-Sz.Miklós Nyr. VIII.90; Háromszék m. Vadr. 358. 430. 511; Sepsi-Uzon Nyr. VIII.374; Moldvai csángóság Nyr. X.202; *osztan* Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.240. 242; II.203; Gömör m. Hanva Nyr. XX.141; *osztàn* Komárom m. Duna-Almás Nyr. III.279; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.94; *osztán* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.560; Soprony m. Horpács Nyr. IV.431; Őrség Nyr. IV.472; V.125; VII. 467; Őrség, Szalafő Nyr. VII.87. 181; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.477; VII.35. 85. 131. 133; VIII.89; Esztergom Nyr. IX.232. 540.; Komárom m. Duna-Almás Nyr. III.279; Fehér m. Polgárdi Nyr. VII.284; Veszprém m. Nyr. VII.37. 279; Somogy m. Mesztegnye Nyr. VII.377; Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. VII.477; Tolna m. Ozora Nyr. V.477; Orosháza Nyr. III.557; IV.139. 375. 423. 473. 517; V.43. 327. 421; VI.370; VII.182; Somogy m. Mosgó Nyr V.178; Szlavónia Nyr. V.11; Alföld Nyr. II.513; Kecskemét Nyr. IX. 361; Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.42. 85; Szeged vid. Nyr. III.226. 424; IV.421; Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.375; Nagy-Becskerek Nyr. V.225. 469; VII.87; Cegléd Nyr. II.516; Bihar m. Székelyhíd Nyr. V.226. 524; Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.519; Fölső-Bácska Nyr. XII.216; Abauj m. Nyr. VI. 171; Zemplén m. Nyr. IV.522; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.132; Szatmár m. Patóháza Nyr. XIII.572; XIV.189; Ugocsa m. Gödényháza Nyr. III.369; Debrecen Nyr. VII.477. 521; VIII.45; Deés Nyr. XII.185; Mátyusföldе Nyr. XIX.558; XX.23; Hont m. Fölső-Nyék Nyr. VI.369; Nógrád m. Megyer Nyr. VI.469. 520; VII.37; Pest m. Tinnye Nyr. VII.133; Székelyföld Nyr. V.122. 175. 221; Udvarhely m. Nyr. IV.227. 427; Udvarhely m. Korond Nyr. IV.181; Udvarhely m. Homoród-Almás Nyr. VII.95; Csík m. Nyr. V. 467; Háromszék m. Nyr. IV.470; V.30; Hétfalu Nyr. IV.556; Brassó m. Hosszúfalu Nyr. V.376; Moldvai csángóság Nyr. III.5; *osztân* Dorozsma Nyr. VII.334; Palócság Nyr. XXI.467; Nógrád m. Megyer Nyr. VI.175; *osztánaton* Ormányság Nyr. III.230; *osztánd* Esztergom Nyr. IX.543; Fölső-Bácska Nyr. XII.262; Zilah Nyr. XIV.91; *osztándég* Baranya m. Ibafa Nyr. XX.191; *osztándig* Mátyusföldе Nyr. IV.174; XX.23; *osztándiglan* Tata vid. Nyr. V.474; *osztânég* Ipoly vid. Nyr. III.428; *osztáng* Gömör m. Otrokocs Nyr. XVIII.185; XXI.91; Gömör m. Majom Nyr. XIX. 426. 427; Gömör m. Runya Nyr. XIX.524. 526; *osztáng* Göcsej Nyr. II.86; XIV.163; Esztergom Nyr. IX.543; Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. XIII.89; Dráva mell. Nyr. V.522; XIII.475; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.42. 474. 572; Eszék vid. Nyr. VII.231. 277; VIII.43. 140. 180. 227. 279. 326; XV.181; Alföld Nyr. II.514; Szeged Nyr. IV.138; Szeged vid. Nyr. II.463; IV.421; V.266; Rimaszombat vid. Nyr. X.89; Gömör m. Runya Nyr. XIX.526; Székelyföld Nyr. V.175. 221; Udvarhely m. Nyr. VI.465; Vadr. 511; Háromszék m. Vadr. 511; MNy. VI.215.222; NyK. III. 7; Nyr. II.522; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.574; Moldvai csángóság Nyr. III.2; *osztâng* Palócság Nyr. XXI.467; *osztangat* Nógrád m. Karancs vid. NyK. III.7; *osztángatlan* Dráva mell. Nyr. V.522; *osztann* Palócság Nyr. XXI.467; *osztánnak* Ormányság, Göcsej MNy. V.99; *osztànnék* Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.277; *osztánnék* Rábaköz MNy. V. 99; Soprony m. Répce mell. Nyr. II.560; Őrség Nyr. V.126; Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.277. 319. 368. 421; *osztánn'ek* Soprony m. Répce mell. Nyr. XX.365. 415; *osztánnénak* Rábaköz MNy. V.99; *osztánnig* Őrség Nyr. IV.472; *osztánnik* Őrség Nyr. XII.281; *osztány* Tolna m. Görbő Nyr. III.468; Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.41; *oszté* Eger Nyr. XV.183; *osztëg* Hegyalja Nyr. V.324; *osztég* Soprony m. Röjtök Nyr. II.369; Somogy m. Mesztegnye Nyr. IX. 281; Ormányság Nyr. II.88; Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. VII.477; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.474; Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.187; Abauj m. Buzita Nyr. VII.134; Zemplén m. Nyr. IV.522; Zemplén m. Tállya Nyr. IV.521; Szatmár m. Patóháza Nyr. XIII.572; Szilágy m. Nyr. IX.565; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.286; Zilah Nyr. XIV.430; Pest m. Tinnye Nyr. VII.132; Heves m. Sirok Nyr. VIII.44; Székelyföld Nyr. V.175;

Udvarhely m. Vadr. 511; Nyr. III.512. 554; IV. 33. 81. 176. 276; VI.465; Udvarhely m. Siklód Vadr. 96; Csík m. Nyr. VIII.183; Háromszék m. Vadr. 511; MNy. VI.215; *osztêg* Palócság, Apátfalva Nyr. V.224; Heves m. Istenmezeje Nyr. XV.230; Heves m. Pétervásár Nyr. XIX.240; Gömör m. Nyr. XVIII.459; Gömör m. Berzéte Nyr. XIX.477; *oszt'ég* Palócság Nyr. XXI.306. 467; *oszteég* Palócság Nyr. VI.466. 517; VII.35; *oszteig* Gömör m. Majom Nyr. XIX.427; *osztêk* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XVII.376. 426; XIX. 375; *osztën* Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.94; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.526; Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.328; *osztén* Keszthely Nyr. XI.237; Esztergom vid. Nyr. XIX.239; Mátyusfölde Nyr. XIX.558; XX.23; Érsekujvár Nyr. VIII. 332; Komárom m. Perbete vid. Gancs Géza; Rimaszombat Nyr. XV.233; *oszteng* Nógrád m. Nyr. IV.425; *osztëng* Gyöngyös Nyr. XVI.523; Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.84; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.526; Gömör m. Otrokocs Nyr. XIX.184; *oszténg* Baranya m. Ormányság Nyr. II.279; Szilágy m. Nyr. VII.381; Gyöngyös Nyr. XVI.523; Gömör m. Otrokocs Nyr. XIX. 573; Gömör m. Majom Nyr. XVIII.373; Gömör m. A.-Hangony Nyr. XIX.330; Torna vid. Nyr. XVII.323; Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII. 232; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.304; *osztêng* Gömör m. Otrokocs Nyr. XVIII.185; *oszteing* Gömör m. Otrokocs Nyr. XVIII.185; XXI. 93; Gömör m. Majom Nyr. XVIII.373; *oszte'ng* Gömör m. Nyr. XVIII.422. 459; Gömör m. Runya Nyr. XIX.525; Gömör m. Hanva Nyr. XX.143; *osztengat* Veszprém Király Pál; Bars m. Nyr. X.138; Nógrád m. Nyr. IV.425; *osztëngat* Keszthely Nyr. XI.237; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX. 94; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.526; *osztëngát* Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.84; *oszténgat* Esztergom vid. Nyr. XIX.239; *oszténghát* Nagy-Kúnság Nyr. XX.45; *oszténgon* Torna vid. Nyr. XVII.323; *osztenn* Bars m. Nyr. X.138; *oszt'ét* Palócság Nyr. XXI.306. 467; *otán* Pozsony m. Tárnok Nyr. VIII.471; *ótán* Komárom m. Perbete vid. Gancs Géza; *oután* Karcag Nyr. X.326). — *Azután:* azóta. *A tielen kiet hetig beteg vôtam, azután nem jártam otthon* (Göcsej Nyr. XIV.453; Kardos Albert) [vö. *ez-után*].

[**az-valló**] *(ávválló* Abauj m. Beret Nyr. II.422; *avvaló* Csallóköz Nyr. I.231. 378).

[Szólások]. *Avvaló (ávválló) vagyok*: azt mondom, azt gondolom, azt tartom, úgy vélekedem (Csallóköz Nyr. I.231. 378; Abauj m. Beret Nyr. II.422).

ahhoz-léve (Háromszék m. MNy. VI.316; *ahozléve* Háromszék m. Vadr. 422. 491; Győrffy Iván): ahhoz képest. *Hitték, hogy kirájfiu s ahozléve bántak vélle* (Háromszék m. Vadr. 422).

ahhoz-lévest: ∾ (Székelyföld? Nyr. XII.526).

ahoz-véve: ∾ (Háromszék m. Győrffy Iván).

annak-elébbi: annak előtte, azelőtt (Palócság Ethnographia III.359. 362).

arravaló-képest: arra nézve, ahhoz képest, a tekintetben (Székelyföld Csaplár Benedek).

[**ÁZ-IK**].

el-ázik: lerészegszik (Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.238).

meg-ázik: ∾ *Meg van ázva:* részeg (Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XIII.377).

ÁZALÉK: **1.** főzelék (Baranya m. Ormányság Tsz.; Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.143; Gömör m. Hollók Imre; Szolnok-Doboka m. Horgaspatak Nyr. XI.478); **2.** disznó-aprólék (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.46; Háromszék m. Vadr.)

[**ÁZALOD-IK**].

bele-ázalodik: belemerül, belemelegszik. *Beleázalodott az olvasásba* (Nagy-Kúnság Nyr.II.135.)

neki-ázalodik: nekimelegszik, nekibolondul. *Neki-ázalodott az olvasásnak* (Nagy-Kúnság Nyr. II.135).

ÁZALOG: (hordó v. más efféle edény) a benne tartott folyadékot apródonként átereszti, kiszivárogtatja (Heves m. Névtelen 1840).

ÁZASZT: áztat (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. Győrffy Iván; Brassó m. Hétfalu MNy. VI.316; Nyr. II.327).

AZÉRT *(ait* Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II.133. 233. 323. 467; *ajét* Vas m. Őrség Nyr. VII.372. 467; *ajit* Vas m. Őrség Nyr. XII.281; Göcsej, Páka Nyr. II.42; *ajitt* Göcsej, Páka Nyr. II. 133; *azé, azér* Marosszék, Udvarhely m. Vadr.; *azétt* Háromszék m. Vadr.; *azí* Komárom m. Fűr Nyr. XVIII.528; *ozétt* Moldvai csáng. Nyr. IX.482).

ÁZOLÓD-IK: ázik (Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187).

AZON *(ázon* Szlavónia Nyr. V.61): ugyanazon. *'Mindën jókat!' — „Azon jókat!"* (Soprony m. Horpács Nyr. V.269). *Ázon jókát kívánom, á mit magának kelmed kíván* (Szlavónia Nyr. V.61). *Azon melegibe megette* (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.141).

azon-aránt: **1.** azon irányban (Udvarhely m. Nyr. XXI.523; Háromszék m. Vadr.); **2.** azonképpen (Székelyföld Csaplár Benedek; Udvarhely m. Nyr. XXI.523; Háromszék m. MNy. VI.316).

azon-bakság: szószaporítás (Erdővidék Tsz.)

azon-fele: hasonfele (Háromszék m. Vadr.)

azon-szerint: hasonlóképpen,azonképpen (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.380).

AZONBAN: **1.** *azomba*: azon közben, a közben. *Azomba érközik erdéji kapitány* (Udvarhely m. Vadr. 9); **2.** *ezomba:* azonban (Udvarhely m. Zetelaka Kriza).

AZONSÁGOS. *Azonságoskêpenn:* azonképpen (Palócság Nyr. XXI.423).

[**AZONT**].

azont-ugy: azonképpen, éppen úgy (Háromszék m. MNy. VI.316; Győrffy Iván) [vö. *ezënt*].

AZONTAG: azonképpen (Háromszék m. MNy. VI.222; Király Aladár). [vö. *ezënteg*].

[**ÅZONTEIsTEN**].

åzonteisten-mingyâ: azonnal (Gömör m. Hanva Nyr. XX.143).

AZONTOSAN: azonnal (Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II.133).

AZONTÚL (*ajontúl* Vas m. Őrség Nyr. XII.281): azután. *Csak aggyák kü a jussomat, ajontúl nem bánom, akárhogy ëszi is őket a fenye.*

AZONVÁST: azonnal. *A hun a gonoszok mög a ruháik érték, ott azonvást össze lött éggetve* (Kis-Kúnság Herrmann A. Ethnolog. Mittheilungen aus Ungarn I.172).

ÁZT (*ászt*): áztat. *Kendert ásztani* (Zala, Szatmár, Udvarhely m. Nyr. XVII.134).

ÁZTATOTT: vízzel elegyített polyva és sarjú (marhák számára) (Udvarhely m. Győrffy Iván; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XIV.288; Csík m. Csaplár Benedek).

AZSAG (Torda Kanyaró Ferenc; Marosvásárhely Nyr. IX.428; Csík m. Nyr. VI.471; Udvarhely m. Fehér-Nyikó mell. Nyr. XVIII.479; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XV.575; Háromszék m. Nyr. IV.561; V.465; X.327; Erdővidék Nyr. IX.41; *arzsag* Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.92; Csaplár Benedek; *arzsak* Csallóköz Nyr. I.231; *asag* Erdővidék Tsz.; *zsazsa* Ormányság MNy. V.101; *zsazsag* Baranya m. Tsz.; *zsazsak* Dunántúl Nyr. V.229; Baranya m. Tsz. Nyr. XIV.142; Ormányság Tsz. Nyr. I.379): **1.** piszkafa; **2.** *asag, zsazsak*: pemete (Erdővidék Tsz.; Baranya m. Nyr. XIV. 142); **3.** *arzsag, arzsak*: dorong, pózna (Csallóköz Nyr. I.231; VIII.92); **4.** *zsazsag*: nyárs (Baranya m. Tsz.); **5.** mutató-újj (Baranya m. Tsz.)

[Szólások]. *Azsagon jár:* arról mondják, a ki vmely útját nagyon hamar megjárja (Marosvásárhely Nyr. IX.428; Udvarhely m. Fehér-Nyikó vid. Nyr. XVIII.479). *Ugy jár, mintha azsagon hordoznák:* véletlenül érkezett meg, korábbmint hitték. *Mindent ugy eltakaritott, hogy még az azsagot is elvitte* (Háromszék m. Nyr. V.465).

[**AZSAGOL**].

el-azsagol: megver, elpáhol (Csík m. Nyr. VI.471).

meg-azsagol (Csík m. Nyr. VI.471; Erdővidék Nyr. IX.41; *meg-arzsakol* Csallóköz Nyr. I.231; *meg-zsazsakol* Baranya m. Ormányság Nyr. I. 379): ∾.

B.

[**BAB**].

bab-szakal, bab-szaka: tragopodon (Nógrád m. Nyr. IV.23).

bab-vető: javas, a ki babszemek ide-oda hányásából jövendöl v. olvas ki vmely titkot (Háromszék m. Tsz.).

BÁB: **1.** kép (Erdővidék Tsz.); **2.** egy csomó fonatlan szösz (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVI. 95); **3.** = *bába* 5. *(szusztora)* (Szeged Csaplár Benedek; hely nélkül Nyr. I.425); **4.** a szövőszéknek vmely része (Orosháza Nyr. IV.382).

báb-sütő: mézeskalácsos (Somogy m. Tsz.).

BABA (*buba* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 47; Dráva mell. Nyr. VI.43; Eszék vid. Nyr. V.270; Szeged Csaplár Benedek; Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.87; Csongrád m. Algyő Nyr. VIII. 517; Szilágy m. Tasnád Nyr. VI.474; Deés Nyr. XII.45; Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.207; Moldva, Klézse Nyr. V.89; IX. 425): **1.** szerető (Zala m. Gelse Nyr. XIII.575; Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.169); **2.** a szövőszéknek vmely része (docke) (Győr Nyr. XI.382).

[**baba-ruha**].

babaruház: gyermek-módra bánik, tréfálkozik vkivel. *Én velem në babaruházzon!* (Tolna m. Nyr. IV.516; V.523).

BÁBA (*bábo* Moldva, Klézse Nyr. VII.237; *bóba* Dunántúl Nyr. V.128; Baranya m. Ormányság Nyr. III.182): **1.** *bába, bábo:* vén asszony (Moldvai csángóság Nyr. X.203; Moldva, Klézse Nyr. VII.237; *bóbám-asszony:* nagyanyó, nagymámi (Somogy és Baranya m. Tsz.); **2.** *bába:* pecsenyesütőben sült kalács (Gömör m. Krasznahorka-Váralja Nyr. III.184); **3.** *bába:* labda-lyuk (Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XII.429); **4.** *bába:* a borsajtó fölső lapja (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.34); **5.** kenyérberakásnál a *bukoli*ba szúrt vékony fácska, a végén zsíros rongy, a melyet meggyújtanak, hogy a kemencébe világítson (másutt: *szusztora*) (Csongrád Nyr. XVII.45).

bába-bokor (Hont m. Horváth József 1841; *bába-bukor* Hont m. Horváth József 1841; Hont m. Kemence Nyr. XIV.518; *bába-buk* Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841; *bába-bukra* Palócság Tsz.; Székelyföld Győrffy Iván; *bâba-bukra* Palócság Nyr. XXII.32): szivárvány.

bába-cinege: egy cinke-faj (Heves m. Névtelen 1840).

bába-fergeteg (Udvarhely m. Nyr. III.261; *bába fergetege* Székely-Udvarhely Király Pál; *bábák fergetege* Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.335; Brassó m. Tatrang Nyr. II.476): tavaszi hófergeteg.

bába-fog: bukta, paripa-fing (sütemény) (Szeged Nyr. VII.380).

bába-fű: [?] (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X. 323).

bâba-guzsaly: közönséges zsúrló (Palócság Ethnographia III.360).

bába-kakas: **1.** legyeskedő, vékony hangú, rossz tojózó, minden tyúknak hizelkedő kakas; **2.** legyeskedő, nők után járó ember (Kassa vid. Nyr. XVIII.430).

bába-kalács: kuglóf (Bács m. Horváth József dr. 1843).

bába-kenyér: ∾ (Hely nélkül Fábián Gábor 1839; Barna Ferdinánd).

bába-szarka: havasi szarka (Székelyföld Tsz.).

bába-szék: szülő szék (Csallóköz Csaplár Benedek).

bába-szilva: üszög v. egyéb baj miatt korán lehulladozó, belül többnyire üres szilva (Csallóköz Csaplár Benedek; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323).

bába-zîle = *bába-fergeteg* (Udvarhely Király Pál; Brassó m. Tatrang Nyr. II.476).

[**BÁBÁDZ-IK**].

lë-bábádzik: időnek előtte, éretlenül lehull (gyümölcs) (Borsod m. Ónod vid. Nyr. XVII. 383). *Lëbábádzik a szilva a fárû. A mûtkor is, hogy ojan nagy esső vót, annyi lëbábádzott* (Csongrád m. Szentes Nyr. XVI.94).

1. **BABAJKÓ**: ifjú ponty (Balaton mell. Herman O. Halászat K.)

2. **BABAJKÓ**: eszelős (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.237) [vö. *bajkó*].

BÁBÁL: gyöngéden, kényeztetőleg ápol (Csallóköz Csaplár Benedek).

BÁBÁLKOD-IK (körülötte): ∞ (Uo.)

BÁBÁSOD-IK: férgesedik, üszkösödik (gyümölcs) (Kecskemét Király Pál; Heves m. Névtelen 1840).

BÁBÁSODÁS: a növények szárának, pl. a káposzta-palántának kövér föld okozta fölpuffadása v. ellaposodása (Nógrád m. Nyr. III.543).

[**BABÁZ-IK**].

meg-babázik (*mëgbubáz*-[ik] Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.47. 286; Szeged Csaplár Benedek).

BABBOGTAT: 1. tántorogva jár; 2. tétovázva, akadozva tesz vmit. *Most kezdi babbogtatni az olvasást* (Székelyföld Nyr. I.134; Kiss Mihály).

[**BABCSA**] (*bábcă* Szlavónia Nyr. V.61): bab, babocska.

[**BÁBÉ**].

bábé-ház (*bábi-ház*): baba-ház, a melyet kis gyermekek játék közben fa-darabkákból, forgácsból stb. építenek (Csík m. Nyr. VI.471; Csík-Várdótfalva Péter János).

[**BABÉR**].

babér-mag: a borsnál nagyobb fűszer, melyet némely étkekbe tesznek (Csík m. Tsz.)

BABERNYÁL: babrál (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 46).

BABICA: 1. kis baba (gyermek) (Torontál m. Lőrincfalva Kálmány L. Szeged népe III.86); 2. szerető. *Szeret engemet a babicám* (Fehér m. Nyr. XI.228). *Pénzës Julcsa volt a kedves babicám* (Fehér m. Perkáta Nyr. II.519).

BABIKA: 1. kis baba (gyermek) (Pest m. Nyáregyháza Szinnyei József); 2. szerető. *Ott állott az babikám gyászba borulva* (Vác Nyr. XX. 96).

BÁBIKÓ: lósóska (Göcsej Tsz.; Somogy m. Csurgó Nyr. XVII.477).

BÁBILLÓ: ∞ (Balaton mell., Kemenesalja Tsz).

BABILON: [nép-etimológia] pavillon (Kaszárnyai szó Nyr. III.327; V.331; VI.44).

BABIRKA: petty (Háromszék m. MNy. VI.317).

BABIRKÁL (*papirkál* Zala m. Hetés Nyr. XX.47): 1. *babirkál:* babrálgat, motozgat (Debrecen Nyr. VII.91; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.188; Székelyföld Tsz. Kriza). *Babirkált a fejemben* (Göcsej Tsz.) *Hol csiklik az embernek egéssz ábrázattyán leginkább, ha tolluval vaj szalmaheggyel rajta babirkálnak?* (Háromszék m. Vadr. 372). *Mit babirkálod mindig azt a sebedet!* (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek); 2. *papirkál:* szőllőt böngész (Zala m. Hetés Nyr. XX.47). [vö. *bibergél, bibirkál*].

BÁBITTU: nagylevelű vizi növény (sagittaria sagittaefolia) (Zala m. Hetés Nyr. XIX.142).

BABIZÁZ: markokba szed (Somogy m. Nyr. II.375).

1. **BABKA:** házfödélnek való fejes zsúp (Nógrád m. Tolmács Nyr. XVIII.48).

[2. **BABKA**].

babka-levél: babérlevél (Mátyusfölde Nyr. XIX. 511; XX.322; Nyitra m. Vág-Sellye Nyr. XV.517; Komárom Beöthy Zsolt).

BABKÁR: házaló kereskedő (Soprony m. Röjtök Nyr. III.556; Fehér m. Nyr. IX.284).

BABKÁROS (gúnynév; Kis-Hegyes Nyr. XI. 46; *bopkáros* Pest m. Tinnye Nyr. VII.39): ∞.

BABLON (Palócság Tsz.; *bablona* Nógrád m. Nyr. IV.425): gyapot.

1. **BABÓ:** vad bab (Szeged Tsz.)

2. **BABÓ:** 1. juhszőrből készített bolyhos utazó pokróc, a melyet a térdre v. a hátra terítenek (Udvarhely m. Nyr. XVII.432); 2. guba, szőrével kifelé fordított juhbőr-bunda (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Kriza; Udvarhely m. Vadr.; Nyr. XXI.523; Csaplár Benedek).

3. **BABÓ:** tetű (Szilágy m. Nyr. IX.181).

BABÓCS (Répce mell. Nemes-Viss Nyr. XVII. 336; Vas m. Tsz.; *bagóc* Győr m. Nyr. III.427; *bagócs* Soprony m. Rábaköz Nyr. III.280; Marcal mell. Acsády Sándor; *bangócs* Rába mell. Nyr. XVII.523): 1. bőgöly; 2. *babóc:* cserebogár (Soprony m. Röjtök Nyr. III.555).

BABÓCSÁS: babos, pettyegetett. *Babócsás alma* (Vas m. Bögöte Nyr. XVI.92).

BABOGAT: pettyeget (Háromszék m. MNy. VI.317; Győrffy Iván).

BABÓKA: petty (Háromszék m. MNy. V.317; Győrffy Iván).

BÁBOLÓD-IK: bíbelődik, szaporátlan v. alkalmatlan munkával bajlódik (Bihar m. Pocsaj Nyr. VIII.379).

BABONÁL: babonáz (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Erdővidék Tsz.).

BABONÁS: ördöngös, bűvös, javas (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Erdővidék Tsz.).

BABOS: pettyes, pettyegetett, babhoz hasonló foltokkal tarkázott (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Tsz.; Erdővidék Tsz.)

babos-képű: himlőhelyes (Tolna m. Nyr. IV. 516).

BABÓS: mumus, ijesztő (Székelyföld Tsz.; Erdővidék Nyr. IX.41) [vö. *bakós*].

BÁBOS: mézeskalácsos (Dunántúl Király Pál; Somogy m. Nyr. XIV.479).

BABOSGAT (Veszprém és Somogy m. Nyr. XVII.88; Jászkúnság Nyr. XVII.134; Félegyháza Nyr. XVII.88; Sárospatak Nyr. XVII.134; Hegyalja Nyr. XVII.134; Kassa Nyr. XVII.134; Jászó Nyr. XVII.134; Bereg m. Tisza-Kerecsény Nyr. XVII.134; Udvarhely m. Nyr. XVII.135; *babósgat* Szentes Nyr. XVII.222; Borsod m. Ónod vid. Nyr. XVII.383; *babusgat* Mármaros és Bereg m. Nyr. XVII.134; Zemplén m. Nyr. XVII.273; Sárospatak Nyr. XVII. 134; Gömör m. Nyr. XVII.134; Losonc és vid. Nyr. XVII.134; *babúsgat* Losonc Nyr. XVII.88; *bábúzsgát* Gömör m. Nyr. XVIII.501): aprólékos figyelemmel gondoz; dédelget, becéztet, kényeztet. *Mindig babosgatja a kis lányát. Úgy szereti az urát, mindíg babosgatja* (Hely nélkül Nyr. XVII.135). *Ne babusgass engemet, nem vagyok én gyermek. Úgy elfáradtam, hogy babusgatás nélkül is elalszom* (Gömör m. Nyr. XVII.134). *A kend veje csak babusgati a ken jányát* (Zemplén m. Nyr. XVII.273). *Mindig csak a tükör előtt babosgatja magát:* olyanra mondják, a ki cifrálkodik (Kassa Nyr. XVII.134).

el-babosgat (rajta v. vele): elbabrál, eljátszik vele (Veszprém és Somogy m. Nyr. XVII.88).

BABOSKA: babos, pettyes szövetből készült ruha (Baranya m. Tsz. Nyr. XVI.92).

BABÓSKA = *babós* (Erdővidék Nyr. IX.41).

[BABOZ].

meg-baboz: (kakas a tyúkot) megciceréli, megtojózza (Soprony m. Nyr. IV.87).

BABRA: babrálás, pepecselés, aprólékos piszmogó munka. *Mennyi babra van vele!* (Debrecen Nyr. VII.91).

babra-munka: aprólékos, piszmogó, pepecselő munka (Debrecen Nyr. VII.91; IX.206; Háromszék m. MNy. VI.317).

BABRÁL (*bafrál* Udvarhely m. Nyr. V.176): kotorász, motozgat. *Most mán bafrálhatsz a vires ládába; tudom, hogy nem tanássz egyebet, mind égy tyukketrec-alja ribi-rongy foncsikát.*

BABRÁS: babos, sűrű-pettyes, tarka (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.317; Győrffy Iván).

BABRATÉROZ: babrál, piszmog, pepecsel, aprólékos munkát végez (Szamosköz Nyr. XI.92; Szatmár m. Mánd Nyr. XIX.335).

[BABRIKÁL], PAPRIKÁL: piszmogva dolgozik (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841).

BABSÁL: vesződik vmivel (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.93).

BABUGOS: csecses, tőgyes (Erdővidék Tsz.)

BABUK: csecs, tőgy (Erdővidék Tsz.).

1. **BABUKA**: babácska, szerető. *Édes dudu, duduskám, szép babuka, babuskám* (Fehér m. Erdélyi J. Népd. és mond. I.9).

2. **BABUKA** (Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144; Veszprém m. Szentgál Nyr. III.89; Csallóköz Csaplár Benedek; *babak* [?] Erdővidék Tsz.; *babuba* [?] Zala m. Tapolca Nyr. VIII.469; *babuta* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.517; Soprony m. Horpács Nyr. IV.182; Göcsej Tsz.; MNy. V.154; Göcsej, Őrség, Balaton mell. MNy. V.153; *bábuta* Soprony m. Répce mell. Nyr. XIX.576; *babutka* Somogy m. Tsz.; *babutyka* Szent-Endre, Pomáz Nyr. XVII.224); **1.** büdös banka (upupa epops); **2.** *babuka, babuka-forma* v. *-formáju:* a ki a fejét a kendőjébe egészen beburkolja (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.285); **3.** *babutyka, vén babuka*: magába vonult szentes vénasszony (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.283; Székesfehérvár Nyr. VII. 138) [vö. *büdös-babuk*].

babuka-köntös: vminemű kúszó fű, a mely leginkább erdei kaszálókon szokott nőni (Veszprém m. Fábián Gábor 1839).

BABUKOL: **1.** sötétben botorkál (Székelyföld Tsz. Kriza, Győrffy Iván; Háromszék m. Tsz. Kiss Mihály); **2.** búva dolgozik (Háromszék m. MNy. VI.317; Vadr.); **3.** akadozva, baktatva olvas (Székelyföld Győrffy Iván); **4.** *babukkol:* kukucskál. *A kócsjukon babukkol* (Háromszék m. Nyr. XVII.381).

fenn-babukol: éjjel fenn jár-kel (Háromszék m. Vadr. Kiss Mihály).

BABUSKA = **1.** *babuka* (Fehér m. Erdélyi J. Népd. és mond. I.9).

BACA: csendes természetű, szelíd, jámbor, eggyügyű gyermek (Dunántúl CzF.; Göcsej, Vas m. Kemenesalja Tsz.)

BÁCS: **1.** juhász, öreg-juhász, számadó juhász, juhászgazda (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.335; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.408; Kiss Mihály; Udvarhely m. Homoród-Szt.Márton Nyr. III.566; Csík m. Tsz. Arany-Gyulai NGy. I.126; Háromszék m. MNy. VI.356; Nyr. IV.426; V.37; VI.473); **2.** a *major* (juhpásztor) szolgája [?] (Székelyföld Nyr. V.186).

[Közmondások]. *Ötven molnár, ötven bács, ötven korcsmáros másfél-száz tolvaj* (Székelyföld Nyr. V.186).

BACSA (Palócság Tsz.; *baca* Nógrád m. Nyr. IV.425) = *bács* 1.

BACSAG, BACAG: baktat (Csallóköz Nyr. I.231).

BÁCSI (*bacsi* Eszék vid. Nyr. VIII.227; Palócság Tsz.)

BÁCSIKÓ: bácsi, bácsika (Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XV.382).

BÁCSKAI: 1. mindenki, a ki nem a közel vidék szülötte; 2. bitang, rossz (Eszék vid. Nyr. V.270; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.283).

BACSÓ (Győr m. Bőny Nyr. XVI.143; Hajdu m. Nádudvar Nyr. VIII.234; Szatmár m. Nyr. XI.284; Torna m. Ruehietl Miklós 1839; Gömör m. Hollók Imre; *bacso* Rimaszombat Nyr. VI.91; Hegyalja Nyr. X.284; *bâcso* Abauj m. Beret Nyr. II.557): 1. = *bács* 1.; 2. *bacsó:* öreg ember (Moldva, Klézse Nyr. VII.237).

[Szólások]. *Vëri â bâcso â fëlëségit:* akkor mondják, mikor szamárbőgést hallanak (Abauj m. Beret Nyr. II.557).

BACSUS = *bács* 1. (Tisza-Sz.-Imre Nyr. IX.137).

BADÁR: szép (Erdőháza Nyr. XI.285). *Badár idő* (Nagy-Kőrös Nyr. VI.423). *Egy vén ember mellett egy gyönyörű badár fiatal menyecske fekszik* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.466) [vö. *badi*].

BÂDËRKA (Csík m. Csík-Madaras Nyr. XIX. 527; *bâdirka* Székelyföld Nyr. XIV.47): hordócska.

BADI: szép (Hajdu-Hadház Nyr. IX.524) [vö. *badár*].

BÁDIÁN: ‚süteménybe való szeges fűszerszám' (illicium, stern-anis) (Székelyföld Tsz.).

BÁDOG (*bádig* Háromszék m. Kiss Mihály; *bádik* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. I.152; Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.; *bâdok* Palócság Nyr. XXI.311; *bágyog* Répce mell. Nyr. XX. 368; Zala m. Nyr. II.427; *bátok* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.66; Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.238). *Bádog:* bádogból való kissebbfajta vízmeregető és ivó edény. *Két-három bádoggal sem tudta eloltani szomját* (Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.238).

BÁDOGZ-IK: homályosodik, homályzik, homályog (a haldoklónak a szeme). *Bádogzik előttem minden* (mondta egy szürke-hályogos beteg) (Tisza-Dob Nyr. XIX.47).

BAGANCOS: kócos (Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274) [vö. *gubancos*].

[BAGALÓZ-IK].

bele-bagalózik: 1. belemegy, belebújik; 2. beleszeret, belebolondul. *Nem is szeretném, ha* [a jány] *ojjan félkótyába bagalózna* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.226; Katona Lajos).

BAGAZIA: fölhajtott szines szegélyű szoknya (Kolozs m. Györgyfalva Szádeczky Lajosné).

BAGDÁCSOL (Balaton mell. Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek; Háromszék m. Tsz.; *bagdáncsol* Székelyföld Kiss Mihály; *bâgdáncsol* Háromszék m. Nyr. V.465; *bakdáncsol* Székelyföld NyK. X. 326; *bâkdáncsol* Udvarhely m. Nyr. V.230; *bogdácsol* Székelyföld Tsz.; Csík m. Győrffy Iván): baktat, bukdácsolva lépked, lassan ugrosva lépked s közben meg-megáll.

BAGDAL: ∾. *Ebagdal, mind a nyul a vetisbe* (Tamási Nyr. XXI.526).

BAGDÁN: vágó marhának vmely része (Debrecen Nyr. XIV.278).

BÁGÉ: bámészkodó, szájatáti (Debrecen Nyr. VII.91; XXI.476; Hajdu Nagy Sándor) [vö. *bagi, bákó*].

BAGGAD: szenderül (Háromszék m. MNy. VI.317; Győrffy Iván).

BAGGADOZ: 1. akadoz (beszédben, olvasás közben) (Debrecen Nyr. XI.189; Székelyföld Kiss Mihály). *Baggadozva olvas* (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.141); 2. bóbiskol (Brassó m. Bácsfalu Nyr. VI.231).

1. **BAGGAT:** akadozva, baktatva olvas. *Későre baggatnád átal a bibliát. Valahogy csak elbaggatok rajta* (Székelyföld Kiss Mihály).

2. **BAGGAT** (*boggat* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.188): varr, nagy öltésekkel varr, fércel (Zilah Nyr. XIV.286; Háromszék m. Vadr.) *Egész nap mind csak baggattam* (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.188) [vö. *aggat-baggat*].

BAGI: eggyügyű (Háromszék m. MNy. VI.226. 317; Győrffy Iván) [vö. *bágé, bákó*].

BAGIFONA: bogács (Kecskemét Nyr. X.380).

BAGLINCA: apró légy (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.46; Baranya m. Bélye Nyr. XVIII.286).

BAGLYOSKOD-IK (*baglyoskogy-ik* Palócság Nyr. XXI.421. 503; XXII.31): éjtszakázik (Nógrád m. Nyr. IV.142).

BAGÓ (*bagoj* Szolnok-Doboka m. Décse Kovács Dezső).

BAGÓCA: rác-bab (Hont m. Sztrokay Antal 1842; Bars m. Nyr. XVIII.384).

BAGOLY (*bagó* Esztergom Nyr. IX.541; Kecskemét Csaplár Benedek; Nyitra m. Vághosszufalu Nyr. XIX.554; *bagó,* plur. *bagvak* Zala m. m. Alsó-Lendva Király Pál; *bagój* Csallóköz Nyr. XV.432; *bagu* Őrség Nyr. VII.330; *bagú* Csallóköz Csaplár Benedek; *bogoly* Zemplén m. Nyr. IV.424; Abauj m. Beret Nyr. II.422). *Bagó:* széles szájú cserép- v. üveg-kancsó (Komárom Király Pál; Komárom m. Kürth, Fűr Nyr. XIX.187; XX.479). *Bagoly:* [nép-etimológia] waggon (Palócság Nyr. VIII.451).

[Szólások]. *Hogy a bagú rúgjon mëg!* (tréfás szidalom; Csallóköz Csaplár Benedek).

bagó-fő: 1. ‚pikó; premonda cipó' (Somogy m. Tsz.); 2. tökfilkó, ostoba fajankó (Vas m. Körmend Bódiss Jusztín); 3. nagy hópehely. *Bagófejek esnek* (Keszthely Bódiss Jusztín).

bagófejes: sárga foltokkal tarkázott. *Bagófejes zsebkendő:* piros zsebkendő, a melyen sárga foltok vannak (Zala m. Türje Bódiss Jusztín).

[bagó-hit].

[Szólások]. *Bagóhiten élnek* (Kis-Kúnság Nyr. IX.567); *bagóhitën él vele* (Kún-Sz.Miklós Nyr. VII.324); *nem vót annak ollyan* (törvényes) *felesége, hanem ollyan bagóhitën vót* (Gyöngyös vid. Nyr. IX.331): törvénytelen házasságban, ágyasságban.

bagoly-keszeg, bagó-keszeg: abramis sapa (Komárom Herman O. Halászat K.).

bagoly-láb: 1. a meggyengült kerékfalhoz támaszul odaütött ágasfa (Székelyföld NyK. X. 327; Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.317. 355; Győrffy Iván). *Szakát vete a kerekem, s bagolylábat veték neki* (Székelyföld Tsz.). *Kilódult agyából a kerekem, bagolylábra kell vennem:* kilódultak a küllők kerekem agyából, támaszfákkal kell gyámolitanom, megerősitenem (Székelyföld Nyr. VIII.462); **2.** eszterha-deszkát tartó láb (Székelyföld Kiss Mihály).

bagú-lepencs: fűzfákon tartózkodó, bagolyképű nagy éjjeli lepke (Csallóköz Csaplár Benedek).

bagoly-süveg, bagó-süveg: fekete szőrös bőrből készült kétrétű süveg, a melynek külső rétjét le lehet húzni a fülre (Balaton mell., Somogy m., Csallóköz Tsz.).

bagoly-tüdő (Kecskemét Nyr. XIX.46; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.577; Bodrogköz Tsz.; *bagó-tüdő* Kecskemét Nyr. IV.284; *bagoj-tüdő* Szeged Nyr. VII.380; Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII.575; Székelyföld Győrffy Iván; *bagój-tüdő* Székelyföld Nyr. XV.432): aszalt alma, körte.

BAGÓS: sokat dohányzó (Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274).

BAGRENA (Bács m. Nyr. XVI.144; *bagrana* Torontál m. Török-Becse Nyr. IX.92): ákácfa, ákác-virág.

BAGOZ, BAGZ-IK: párosodik (kutya, macska, nyúl, farkas, róka; hal) (Somogy m. Ádánd Nyr. IV.186; Fehér m. Nyr. X.185; Baranya m. Tsz.; Szeged Csaplár Benedek; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.384; Palócság Nyr. XXII.31; Csallóköz Csaplár Benedek; Erdővidék Tsz.).

[Szólások]. *Tüzet bagzani:* tüzet rakni, éleszteni (Vas m. Hegyhát Nyr. I.467).

le-bagoz (ágyat): lehidal, ledöncöl (Balaton mell. Tsz. 29b.).

[meg-bagzik].

[Szólások]. *Megbagzott a krumpli:* meghűlt (Bereg m. Fornos Nyr. XX.476).

BAGZADÍK: ugorka-szaporító növény (centoria) (Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XIII.331).

BAGZÁS: állati párosodás (Balaton mell. Tsz.).

[BAGZÓ].

bagzó-hónap: koslatás ideje (kutyáknál, mikor a nemi ösztön leginkább hajtja őket) (Nagy-Kálló Nyr. XII.430).

bagzó-kender: virágzó s egyszersmind magtermő kender (Soprony m. Tsz.).

BAGZÓD-IK: párosodik (macska) (Székelyföld Nyr. XVII.137).

BÁGYIRKA: bágyadozó (gyermek, csirke s egyéb apró állat) (Balaton mell. Fábián Gábor 1839).

[BÁGYÓD-IK].

mög-bágyódik: elbágyad. *Szörnyen mögbágyódott a karján a szép Jézus* (Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.112).

[BÁGYUL].

el-bágyul: elbágyad, elgyengül (Gömör m., Udvarhely m. Nyr. XVII.135). *Úgy elgyötört az a nyavala, hogy egészen elbágyultam. Oll bágyult lëttem, alig birtam a lábomon állni* (Zala m. Nyr. XVII.135).

BÁHOMOS: gazos. *Báhomos hely* (Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

BAJ: akadály. *Igen, de baj van közből* (Székelyföld Nyr. XV.432). *Bajval:* bajosan. *Bajval lëssz* (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.380).

[Szólások]. *Bajára menyen:* szükségére (Székelyföld Győrffy Iván). *Ellátta a baját:* ellátta a dolgát (Dunántúl Nyr. V.128).

baj-vivó: bajvívás. *Nem szabad vôt neki bajvivóra gyünni* (Torontál m. Szaján, Szőreg Kálmány L. Szeged népe II.243).

BAJDORA (Cegléd Király Pál; Bihar m. Pocsaj Ny. VI.424; *bajdura* Kapnikbánya és vid. NyK. II.374): **1.** *bajdora, bajdura:* bamba, féleszű, ügyefogyott, élhetetlen (Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.424; Kapnikbánya és vid. NyK. II.374); **2.** *bajdora:* ezermester; fúró-faragó, minden kézimunkához értő ember (Cegléd Király Pál).

BAJDORGAT: bolygat. *Në bajdorgasd aszt a virágot:* ne játsszál vele (Mezőtúr Nyr. X.86). *A ház tetejét soha senki meg nem bajdorgatta* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.398).

BAJKA (Jászkúnság Nyr. VII.525; Heves m. Csépa Nyr. III.288; *majka* Fehér m. Seregélyes Nyr. X.189; Nagy-Szalonta Nyr. XV.470): rövid női kabátka.

1. **BAJKÓ** (Somogy m. Fajsz Nyr. VII.428; Somogy m. Ádánd Nyr. III.475; Tolna m. Bátta Nyr. XVIII.334; *bajkuó* Vas m. Répce-Sz.-György Nyr. XVIII.480; *majkó* Soprony m. Rábaköz Nyr. III.281; Fehér m. Nyr. X.187; Fehér m. Lovasberény Nyr. XVII.576; Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.323; *majkuó* Soprony m. Horpács Nyr. IV.181):

1. ∾; 2. *majkuó:* férfiak mándlija v. dolmánya (Soprony m. Horpács Nyr. IV.181).

2. **BAJKÓ**: eszelős (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 237) [vö. *babajkó*].

BAJLADOZ-IK: bajlódik, vesződik. *Az embèr annyit bajladozik az életben* (Zala m. Nyr. XVII. 135).

BAJLAKOD-IK (Szentes Nyr. XIX.48; *bajkalód-ik* Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.143): bajlódik, vesződik.

BAJLÓKOD-IK: ∾ (Csongrád m. Tápé Kálmány L. Szeged népe III.152).

BAJMÁSZ: lehajolva, tapogatva keres vmit (Moldva, Klézse Nyr. VII.478).

BAJMOLÓD-IK: bajlódik, vesződik (Répce mell. Nyr. XX.410; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Nyr. XVII.381).

BAJMOLÓDÁS: bajlódás, vesződség (Balaton mell. Tsz.; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

BAJNÁR (Baranya m. Tsz. Csaplár Benedek; *bajmár* Dunántúl Nyr. V. 128): korán érő szőllő, bajor szőllő, gohér.

BAJNOK: alkalmatlan, kötekedő, akadékoskodó, nehéz természetű (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Vadr. Kiss Mihály).

BAJNOKA: bajvívás. *Jere ki, pajtás, bajnokára, mogyorófa botókára* (gyermekvers; Háromszék m. MNy. VI.364).

BAJOL (*vajol* Nógrád m. Fülek Nyr. XXII. 95): **1.** bajlódik, vesződik (Zala m. Nyr. XVII. 135; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.132; Katona Lajos; Abauj m. Beret Nyr. III.522; Eger Nyr. XVIII.25; Heves m. Bakta Nyr. XVII.135; Nógrád m. Nyr. V.181; Gömör m. Nyr. XVII.135; Székelyföld Nyr. XVII.135; Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr XVII.135; Háromszék m. Kiss Mihály). *Bajol vkivel:* veszekszik vele, bosszantja, bántja, gúnyolja, ócsárolja, rágalmazza (Székelyföld Nyr. XVII.135; Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. XVII. 135; Háromszék m. Kiss Mihály); **2.** szükségét végzi (Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XIV. 525; Székelyföld Nyr. XVII.135; Kiss Mihály); **3.** közösül. *Velem nem bajoltál soha* (Székelyföld Kiss Mihály).

BAJOLGAT: bajlódik, vesződik. *Egyszer épen egy nagy tőkével bajolgatott* (Palócság Nyr. XXI.46).

BAJOR (Győr m. Sztrokay Antal 1842; Somogy m. Ádánd Nyr. IV.334; *vajor* Somogy m. Ádánd Nyr. IV.334) = *bajnár.*

BAJOS (*baos* Pest m. Kóka Nyr. XII.381). *Bajos ember:* nyűg, nehéz természetű (Székelyföld Győrffy Iván).

[**BÁJOS**], **BÂJOSZ**: kuruzsló (Szlavónia Nyr. V.11).

BAJOSKOD-IK: bajlódik (Szeged Kálmány L. Koszorúk II.75).

[**BAJOSOD-IK**].

meg-bajosodik: nehéz természetűvé válik (Székelyföld Tsz.).

[**BÁJOSSÁG**], **BÅUSÁG**: bűbájosság, babonaság (szándékosan elvetett rongy- v. papiros-csomag, a melybe liszt, korpa, krajcár, sárgarépa, kenyérélesztő stb. eff. van belekötve babonaság végett, hogy azt, a ki fölveszi és kibontja, megrontsa. Ilyesmire azt mondják:) *Fë në vëdd, mët båuság van benne!* (Vas m. Őrség, Szalafő Nyr. VII.181).

BAJSZI: bajuszos (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

BAJUSZ (*bajc* Göcsej MNy. V.155; Veszprém m. Nyr. V.223; *bajcája:* bajusza Göcsej MNy. II.409; *båjc* Gömör m. Nyr. XVIII.454; *bajsz* Répce mell. Nyr. XX.366; *bajúc* Esztergom Nyr. IX.542; *bajucc* Csallóköz Csaplár Benedek; *bausz* Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.85; *bojsz* Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XV.382): **1.** a szőllő kacskaringója, indája (Szentes Nyr. VIII.187; Nógrád m. Nyr.IV.24); a dinnye kacsocskája (Makó Nyr. XXI. 523); **2.** a búza kalászszálkája (Makó Nyr. XXI. 523; Szentes Nyr. VIII.187); **3.** a harcsa, ponty, márnahal, menyhal bajuszszerű nyúlványai (Szeged Herman O. Halászat K.); **4.** az állóbárka orrának erősítésére való könyökös deszka (Szeged Herman O. Halászat K.).

[Szólások]. *Hogy vâg ab bajusz?:* hogy vagy? (Palócság Nyr. XXI.510).

bajusz-kura: bajuszpödrő (Székelyföld Győrffy Iván).

bajusz-mók: nagybajuszú ember (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.237).

bajusz-pedrő: rosszabb vetésekben előforduló kórófaj, a melyet másutt *kecskeszakál*-nak neveznek (Pest m. Tinnye Nyr. VII.39).

BAJUSZOS (*bajcos* Veszprém Nyr. II.513; Tolna m. Nyr. V.569; Székesfehérvár Nyr. VII.129; *bajuccos* Csallóköz Csaplár Benedek).

BAJZ-IK: közösül (Karancs vid. Nyr. XXI. 477) [vö. *bajol* 3.].

[**BAJZOM**].

[Szólások]. *Bajzomra jár* (vmely tárgy, eszköz, bútor): romlásnak indul (Hont m. Kovár vid. Nyr. XVI.380). *Bajzomra jár ez a szekríny, összerontotta az a sarha szógáló* (Hont m. Kovár vid. Nyr. XVII.96).

BAK: **1.** hím. *Bak macska, veréb, galamb, réce, pulyka* (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.46; Somogy m. Nyr. XIX.287; Székelyföld Tsz.); **2.** állvány, a melyre a munkába vett tárgyat ráteszik: a) favágó bakja, a melyre a fűrészelni való fát ráhelyezi (Kolozsvár Szinnyei József); b) tímár bakja, a melyre a bőrt helyezi, mikor faragja

(Szeged Nyr. IV.527); c) kovács bakja, a melyen patkoláskor a ló körmét reszeli (Heves m. Névtelen 1840); **3.** a szövőszéknek az a része, a melyre a fonalat föltekerik (Bodrogköz Tsz.; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325); **4.** cölöpverő nehéz vas-sulyok (Zemplén m. Nyr. XVII.273); **5.** szőllőben télre összerakott karó-rakás (Nógrád m. Fabó András 1841); **6.** hurok (Szatmár és Bereg m. Nyr. XVII.135. 178). *Bakba kötötték a zsivánt* (Zemplén m. Nyr. XIX.375); **7.** az őrösháló (örvösháló) rúdjának a végén az a kampó, a melyre a háló akasztva van (Bereg m. Nagy-Dobrony Herman O. Halászat K.); **8.** vastag fejfa-forma, a melynél fogva az állóbárkát kikötik (Általános haszn. Herman O. Halászat K.).

[Szólások]. *Bakra virágzik a fa:* sok virágot lehullat (Garam völgye, Zeliz vid. Nyr. XIV.287). *Bakul cselekedted:* balgatagul, bolondul (Székelyföld CzF.; Erdővidék Tsz.).

bak-arasz (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII. 577; Székelyföld Nyr. IX.175; *bak-araszt* Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.577): a hüvelyk- és a mutató-újjal mért arasz, kurta arasz (máskép: *elő-arasz).*

bak-asszon: csira, hermafrodita (Székelyföld Kiss Mihály).

bak-csacsa = *bakszekér* 3. (Göcsej Tsz.)

bak-fejérnép = *bak-asszony* (Székelyföld Kiss Mihály).

bak-hát: 1. a két kerékvágás között levő föld-emelkedés (Hely nélkül Nyr. XVII.236); **2.** a szőllőtőke-sorok között töltésszerűen, nyergesre fölkapált föld (Zala m. Szepezd Nyr. XVII. 144). *Bakhátro kapányi* (Balaton mell. Nyr. XII. 474); **3.** hosszú homokdomb (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.237); **4.** szőllőnek fával beültetett partos széle (Kecskemét Hám Sándor).

[Szólások]. *Sok neki a bakhát:* ittas (Hely nélkül Nyr. XVII.236).

bak-kapocs: kajmós kapocs, a melyet a nőstény-kapocs gyűrűjébe bele-akasztanak (Székelyföld Kiss Mihály).

bak-level: a szövőszéknek vmely része (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325).

bak-ostor: négy lóra való ostor (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.324).

bak-rima: [nép-etimológia] packriemen (Kaszárnyai szó Nyr. VI.44).

bak-szakáll (Vas m. Őrség Nyr. VII.330; XII. 380; *bak-szaka* Székelyföld Kiss Mihály; Csík m. MNy. VI.369; Háromszék m. MNy. VI.317; Győrffy Iván): **1.** *bak-szakáll:* fa-moha (Őrség Nyr. VII. 330; XII.380); **2.** *bak-szaka:* vajfű; bütykös, fehérnedvű réti növény (Székelyföld Kiss Mihály; Csík m. MNy. VI.369; Háromszék m. MNy. VI.317; Győrffy Iván).

bak-szán: 1. vontató szán (Székelyföld Andrássy Antal 1843); **2.** vesszőből csinált szánforma gyermekjáték (Háromszék m. Dézsi Mihály) [vö. *bërszán*].

bak-szánka = *bak-szán* 2. (Csík m. MNy. VI. 369).

[bak-szar].

bakszar-alma: egy alma-faj (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323).

[bak-szarvú].

bakszarvú-fű: trigonella foenum graecum (Hely nélkül Nyr. VII.502).

bak-szekér: 1. kétkerekű káré, kordé (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Gömör m. Hollók Imre); **2.** targonca (Vas m. Kőszeg Király Pál; Vas m. Répce-Sz.-György Nyr. XVIII.480); **3.** vesszőből csinált szánforma gyermekjáték (Göcsej Tsz. 30a; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.46).

bak-szíj: [nép-etimológia] packriemen (Kaszárnyai szó Nyr. VI.44).

bak-tüske = *aszat* (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

bak-zsupp: kettős zsupp (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286).

[1. **BAK-IK**].

lë-bakik: lebukik (Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187). *Bakjunk lë, gyerëkëk* (Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. XVII.183).

2 **BAK-IK:** közösül (Karancs vid. Nyr. XXI. 477).

BAKA: marha lábszárbőre, a melyből bocskort készítenek (Heves m. Névtelen 1840).

[Szólások]. *Nem valami baka:* nem valami különös, kiváló (Mátyusfölde, Tallós Nyr. XVI.381).

BAKACS: három-élű sás (Saród Herman O. Halászat K.)

BAKACSIN: feketére festett vászonszövet, a milyennel némely vidéken a koporsót szokták bevonni (Orosháza Nyr. VI.133; Debrecen vid. Nyr. XII.475; Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII. 47). *Csináltatok néki márvánkő koporsót, be is behuzatom földig bakacsinnal* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.4).

BAKÁDZ-IK: lökés következtében bukdácsol, bukfencezik (Alföld Nyr. XIII.192). *Úgy megrúglak, hogy hatot is bakádzó* (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.237).

BAKAFÁNTOS (Veszprém m. Pápa Nyr. XVI. 527; Debrecen Nyr. VII.91; Heves m. Névtelen 1840; Székelyföld Győrffy Iván; *bakafáncos* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.141; Szilágy m. Nyr. XIV. 576): kötekedő, kapcáskodó, csökönyös, nyakas.

BAKAFÁNTOSKOD-IK (Abauj m. Nyr. V.272; *bakafáncoskod-ik* Szatmár m. Patóháza Nyr. XVI. 95): kötekedik, kapcáskodik, nyakaskodik.

BAKAFITYERE: kötekedő gyermek (Heves m. Névtelen 1840).

BAKANCS (*bokkancs* Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m., Erdővidék Vadr. 166).

1. **BÁKÁNY:** kákabot, kákának buzogányos feje (Dunántúl MNy. V.82; Göcsej MNy. V.121; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.140).

2. **BÁKÁNY:** fürge (pl. kis gyermek) (Csík m. Nyr. VI.471).

BAKARÁSZ (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.317; Vadr.; Győrffy Iván; *bagarász* Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.380; XVII.425; *bakalász* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 46; *bakrász* Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. Győrffy Iván; *boklász* Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.190; *bokrász* Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.318; Győrffy Iván): **1.** *bakrász, boklász, bokrász:* keres, kutat, fürkész (pl. kopó a bokorban) (Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.190; Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.318; Győrffy Iván); **2.** *bagarász:* keresve legelész (a marha) (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.380). *Ott bagarász a tehen a tóllak körül, de sëhogy së jovúl* (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVII.425); **3.** *bakalász:* bukdácsol (pl. a nyúl) (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.46); **4.** *bakalász, bakarász:* összevissza, kapkodva, akadozva beszél v. olvas (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.46; Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.317; Vadr.; Győrffy Iván).

BÁKÁSZ: mumus, ijesztő (Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.525).

BAKATOR (*bákor* Balaton mell. Tsz. 351b).

BAKCSAS: fésületlen, kócos (Eszék vid. Nyr. V.270; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.283). *Ama mejen bakcsas gyerökcse* (Eszék vid. Nyr. VIII. 140). *Nagyon fájt a bakcsas feje* (Dráva mell. Nyr. XIII.475).

BAKCSÓ: gémfajta vizi madár, vak-varjú (ardea nycticorax) (Szeged Tsz. Herman O. Halászat K.; Kőrös mell. Gabányi Endre; Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.92; Heves m. Csépa Nyr. III.479).

[Szólások]. *Úgy néz, mint a bakcsó:* mereven, mozdulatlanul (t. i. a bakcsók sokszor csoportosan 3—4 óra hosszatt is mozdulatlanul állanak) (Szeged Tsz.).

BAKFINC: bukfenc (Balaton mell. Tsz).

BAKFINCÁL: bukfencezik (Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. III.473).

lë-bakfincál: lebukfencezik (Vas m. Őrség Nyr. I.422; II.176).

BAKFINCOZ: bukfencezik (Vas m. Őrség Tsz.).

ki-bakfincoz: kihengerít. *Kibakfincozták e horduót:* a szélére hajtva kihengerítették (Göcsej MNy. II.409).

lë-bakfincoz: lebukfencezik (Soprony m. Horpács Nyr. IV.181; XII.270).

BAKFING: bukfenc (Zemplén m. Tállya Nyr. IV.476).

BAKFINGOZ, BAKFINGOZ-IK (Zemplén m. Tállya Nyr. IV.476; *bakfingóz-ik* Abauj m. Pusztafalu Szádeczky Lajos): bukfencezik, bukfencet vet.

fel-båkfingozik (Abauj m. Beret Nyr. IV.329; *fel-bakfingóz*ott Zemplén m. Tállya Nyr. IV.477): fölbukik.

BAKFITTY (Debrecen Nyr. VII.91; *bakkfütty* Marosvásárhely Nyr. XVII.283; Székelyföld Nyr. XIV.334): bakugrásos gyermekjáték, a mely abból áll, hogy a fiúk egymás hátán átugrálnak vagy egymás hátára ugorva fölülnek.

BAKKAN: zökken (Palócság Nyr. XXI.418; XXII.31).

BAKKAN^A^Ó: kátyú, zökkenő hely a szekérúton (Palócság Nyr. XXI.308; XXII.32).

BAKKANT: vakkant, vakkantással megijeszt (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.67; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.141) [vö. *vakkant*].

bele-bakkant: belekottyan (a beszédbe). *Jobb lett volna, ha bele sem bakkantasz* (Alföld Nyr. XIII.192).

el-bakkant. *Elbakkantja magát:* elszólja magát. *No te ugyan szépen elbakkantottad magad!* (Alföld Nyr. XIII.192).

ki-bakkant: kikottyant, kiböffent (vmit, a mit nem kellene megmondani) (Alföld Nyr. II.426). *Ez az ostoba gyerek ott volt, azután szépen kibakkantotta* (Alföld Nyr. XIII.192).

[**BAKL-IK**] (*bakly-ik* Palócság Nyr. XXI.312; 506; XXII.32).

mëg-baklik (*mëg-båklik, mëg-baklyik):* **1.** megbotlik (Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX. 286); **2.** kifordul vmiből, belebukik vmibe (Karancs vid. Nyr. XXI.477); **3.** megköti magát, megbicsakolja magát, megcsökönyösödik (ló, ember) (Palócság Nyr. XXI.506; XXII.32; Gömör m. Nyr. XVII.88; Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286).

BAKLAT: koslat (kutya, macska, farkas) (Székelyföld Tsz. Nyr. XIV.47; Háromszék m. Király Pál; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

BAKL^A^ÓS: olyan ló, a mely folyton csóválja a fejét v. gyakran megcsökönyösödik (Palócság Nyr. XXII.32).

1. **BAKÓ:** **1.** cölöpverő fa- v. vas-sulyok (Tisza-Szamosköz, Gömör m. Nyr. XVII.136); **2.** pőröly, kalapács (Torna m. Ruehietl Miklós 1839; Torna

m. Szín Király Pál); kőtörő, kendertőrő eszköz (Gömör m. Nyr. XVII.136); **3.** fa-szerszám, a melyen kendert tilolnak és karót hegyeznek (Szent-Endre Nyr. XVII.136).

[bakó-alja].

bakóallya-kender: az a csomó kender, a melyet eggyszerre tesznek a törő alá (Gömör m. Nyr. XVII.136).

2. **BAKÓ:** szőr- v. vászontarisznya (Esztergom vid. Nyr. XI.381; Jászkúnság Nyr. XVII.136; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.141; Nagy-Kúnság, Túrkeve Nyr. III.229; XVII.136; Békés-Doboz Nyr. VIII.330; Bihar m. Sárréti járás Nyr. XVII.88; Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.43; Debrecen Nyr. VII.91; Szabolcs m. Kisvárda Nyr. XVII.136; Szabolcs m. Berkesz Nyr. XVII.88; Hajdú-Szoboszló Nyr. XVII.136; Hajdú m. Tetétlen Nyr. XVII.136; Szilágy m. Kőváry László 1842; Szatmár m. Nyr. X.430; Bereg m. Tisza-Kerecsény Nyr. XVII.136; Zemplén m. Örös Nyr. XVII.135; Érmellék Nyr. XVII.135; Heves m. Déva-Ványa Nyr. XVII.136).

3. **BAKÓ:** kis szán, gyermek-szánkó, gyalogszánkó (Székelyföld Nyr. XV.432; Csík-Csicsó Nyr. XVII.136).

4. **BAKÓ:** karikára tekergetett cérna (Rimaszombat vid. Nyr. XVII.524).

BÁKÓ (*bâkó* Félegyháza Nyr. IV.560): eggyügyű, bamba, oktondi, bászli, ügyefogyott (Somogy m. Tsz.; Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.397; Hódmező-Vásárhely Nyr. VIII.92; Szeged Csaplár Benedek) [vö. *bágé*].

BAKÓC: tűzre való apró ág-bog. *Tégy bakócot a tűzre* (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478; XXI.144; Tatrang Nyr. II.476; Zajzon Nyr. III.326).

BAKOG: dadog, hebeg, akadozva beszél (Mátra vid. Nyr. XXII.240; Háromszék m. NyK III.10) [vö. *makog*].

BAKÓKÁL = *bagdácsol* (a nyúl) (Zemplén m. Kolbása Szádeczky Lajos).

BÁKÓKOD-IK = *bákóskod-ik* (Orosháza Nyr. VI.133).

BAKOL (*bakól* Borsod m. Ónod vid. Nyr. XVII.383; *báka'l* Gömör m. Nyr. XVIII.501; Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286; *bakᵃól* Palócság Nyr. XXI.419; XXII.32); **1.** cölöpöt ver (Esztergom Nyr. XVII.88; Szentes Nyr. XVII.222; Bihar m. Sárréti járás Nyr. XVII.89; Zemplén m. Nyr. XVII.273); **2.** kendert tilol, tör (Pest m. Szent-Endre Nyr. XVII.135; Gömör m. Nyr. XVIII.501); **3.** bólintgat (a ló: fejét le s föl mozgatja); bóbiskol (Palócság Nyr. XXI.419; XXII.32; Gömör m. Nyr. XVII.135; Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286; Borsod m. Ónod vid. Nyr. XVII.383; Miskolc vid. Nyr. XVII.88). *Bakol, mint a ló:* mondják emberre, mikor a fejével igent int (Gömör m. Nyr. XVII.135); **4.** kötélen v. gúzson bakot (hurkot) csinál (Szatmár m., Bereg m. Tisza-Kerecsény Nyr. XVII.135); **5.** karót hegyez (Pest m. Szent-Endre Nyr. XVII.135).

le-bakól: lever (Bereg m. Rákos Pap Károly).

mëg-bakol: összehurkol (Szatmár m. Nyr. XVII.135).

[Szólások]. *Megbakolja magát:* megköti magát, megbicsakolja magát, megcsökönyösödik (Kapnikbánya és vid. NyK. II.378; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.476; Kolozsvár Pap Károly; Székelyföld Nyr. XVII.88; Győrffy Iván; Udvarhely m. Kiss Mihály; Udvarhely m. Etéd Nyr. XVII.135).

BAKOLÓD-IK (*bakalód-ik*): **1.** öklelődzik (kos), lökdösődik (Erdély; Deés és vid. Nyr. XVII.88); **2.** akadékoskodik, makacskodik, dacoskodik (Deésakna Nyr. I.381).

BAKONTA, BAKONCA (*bakóca* Háromszék m. Nyr. IV.561): **1.** *bakonta:* faeregető bakszán v. talpszán, erdőlő szán (Brassó m. Hétfalu MNy. VI.317; Vadr.; Nyr. II.327; XXI.144; Győrffy Iván); erdőlő szánnak az a nyújtványa, a melyre a terhet fölrakják (Hétfalu Nyr. XVI.478; Tatrang Nyr. II.476); **2.** *bakonca, bakóca:* fakószekér, négykerekű fahordó szekér (Székelyföld Nyr. VIII.462; Kiss Mihály; Háromszék m. Nyr. IV.561).

BAKONYÁS: kiskereskedő, szatócs (Nagy-Enyed Tsz.).

BAKOS: 1. kanos, kurafi, ledér, fehérnép után bolonduló. *Csak úgy bolondul a fehérnép után. Már az igaz, fene bakos gyerek* (Fehér m.? Ráckeve? Nyr. XVII.136); **2.** olajütő malomban dolgozó munkás, a ki az olajtartó ékét nagy fafurkóval v. kalapáccsal veri (Kecskemét, Szeged Csaplár Benedek; Mezőtúr Nyr. XVII.136; Szentes Nyr. XVII.222; Hajdú m. Tetétlen Nyr. XVII.136); olajütő malombeli fölügyelő (Szabolcs m. Nyr. XVII.136); **3.** = *bakos-ostor* (Zemplén m. Nyr. XVII.273).

bakos-gyeplő: négyes lófogathoz való gyeplő (Gömör m. Nyr. XVII.136).

bakos-ostor: hosszú ostor, a mellyel a négyes lófogatot a bakról hajtják (Zemplén m. Nyr. XVII.273; Gömör m. Nyr. XVII.136).

BAKÓS (Háromszék m. Vadr. Nyr. IV.426; *bakos* Nógrád m. Nyr. V.181): mumus, ijesztő [vö. *babós*].

BÁKÓSKOD-IK: bambáskodik, máléskodik, ostobáskodik (Hódmező-Vásárhely Nyr. VIII.92).

[BAKOSOD-IK].

mëg-bakosodik: elromlik (étel) (Bihar m. Pocsaj Nyr. V.572).

BAKÓZ: cölöpöt ver (Tisza-Szamosköz Nyr. XVII.136).

le-bakóz: ∾ (uo.).

1. **BAKSA:** 1. bak-kecskegödölye eggy éves koráig (Székelyföld Gálffy Sándor); 2. eggy éves berbécs (Székelyföld Kriza; Háromszék m. Vadr.).

2. **BAKSA:** aspius rapax (Tisza mell. Herman O. Halászat K.).

BAKSÁL: szőllőt böngész (Dunántúl Nyr. V. 128; Baranya m. Tsz. 113a; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.46; Baranya m. Nagyfalu Nyr. XX.47).

BAKTAT. *Baktatva:* akadozva (Gömör m. Tsz.). *Baktatva beszíl* (Debrecen Nyr. VII.91).

[BAKUL].

lë-bakul: négykézlábra áll (Torontál m. Lőrincfalva Kálmány L. Szeged népe III.120). *Bakulj le, majd én rád állok, úgy elérem* (Alföld Nyr. XIII.192).

[BAL].

[Szólások]. *Bal a fél fülére:* nem jól hall (Szatmár m. Nyr. III.276). *Ő visszafelesőtt neköm, én pedég ismég balabbú felêtem:* keményebben, élesebben (Udvarhely m. Nyr. IV.81).

bal-fülű: süket (Székelyföld Nyr. XV.432).

bal-kéz. *Balkézt:* balkézről, balkéz felől (Székelyföld Kiss Mihály).

[Szólások]. *Balkézzel vár:* nem vár (pl. az étellel; a későn jövőnek mondják:) *Majd balkézzel vártunk* (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

bal-körmű: 1. zsivány, tolvaj (Abauj m. Nyr. III.85. 223; Abauj m. Szikszó Király Pál; 2. kihágó, feslett életű (nő) (Bihar m. Pocsaj Nyr. VIII.379; Abauj m. Szikszó Király Pál).

[bal-nyak?], banyak: balkezű (Rimaszombat Nyr. XVII.524).

bânyâk-kezű: ∾ (Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286).

bal-pál, bópál: balpárti (Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II.133; Hetés Nyr. I.381).

[bal-sarkú], bâsarku: megesett személy (Vas m. Kemenesalja Nyr. III.87).

[bal-szëm].

balszemez: félre néz, sandít (Nagy-Kúnság Nyr. III.233; XVI.141).

1. **BÁL** [táncmulatság] (*báld* Vas m. Répce-Sz.György Nyr. XVIII.480; Répce mell. Nyr. XX.369; Fehér m. Nyr. IX.284; Pest m. Gyömrő, Monor Pap Károly; Heves m. Névtelen 1840; Palócság Vyr. VIII.451).

2. **BÁL:** nagy áru-csomag; a) 2—5 mázsás dohány-csomag (Alföld Nyr. XIII.525; Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.238; b) a megmért és rendbe rakott szárított halak tömege (Körös-Tarcsa Herman O. Halászat K.).

bál-fa: a dohánybál talpfái (Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.238) és leszorító fái (Alföld Nyr. XIII.525; Csongrád Nyr. VII.526).

[BALA].

bala-kovács: juh-tetű (Csík m. Csaplár Benedek, Győrffy Iván).

bala-tetű: ∾ (uo.).

BALAFÁNT: vmely szőlőfaj (Abauj m. Névtelen 1839; Zemplén m. Tolcsva Nyr. IX.480).

BALÁKA: kisértet (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.380).

BALAMUTA: baj, galiba, alkalmatlanság, kellemetlenség. *Nekem te mindig balamutát csinálsz* (Kassa vid. Nyr. XVII.238; Zemplén m. Nyr. IV.424).

[BALAMUTÁL] (*bâlâmutâl* Abauj m. Beret Nyr. II.422): ácsorog, lopja a napot [?].

BALÁN (Marosszék Vadr.; *balánk* Moldvai csáng. Nyr. X.203; *bolán* Csík m. MNy. VI.368): 1. *balánk:* fehér (Moldvai csáng. Nyr. X.203); 2. *balán:* szőke szőrű juh (Marosszék Vadr.); 3. *bolán:* buta-szarvú moldovai ökörfaj (Csík m. MNy. VI.368).

BALASKA (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Vas m. Kemenesalja, Nemes-Magasi Nyr. XIX.191; Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144; Göcsej MNy. II.409; Veszprém Nyr. XV.384; Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.431; *balatka* [?] Veszprém m. Nyr. XV.285; *baracska* Somogy m. Kálmáncsa Nyr. XI.238; *valaska* Balaton mell. Tsz. 74b.; Csallóköz Csaplár Benedek; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.140; Csallóköz, Somorja Nyr. XXII. 135; Pozsony m. Tárnok Nyr. VIII.471): rövidnyelű kis fejsze, faragó fejsze.

BÁLAZ, BÁLOZ: dohányt bálba (nagy csomagba) köt (Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.239; Heves m. Tisza-Sz.Imre Nyr. X.329).

BÁLAZÓ: 1. dohánybálazáshoz való készülék (Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.239); 2. az a kunyhó, a melyben a bálokba kötött szárazhal el van téve (Szeged Herman O. Halászat K.).

bálazó-kaloda: dohánybálazáshoz való készülék a bálfával eggyütt (Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.239).

BALÉTA: cédula, melyet a fogyasztási hivatalban adnak a juh- és sertésvágóknak (Alföld Nyr. II.424).

BALFASZ (*bâlfâsz* Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286; *bőfás* Vas m. Őrség Nyr. II.472; XII.381): tréfás, bolondos, eszelős, buta, esetlen, faragatlan (Vas m. Őrség Nyr. II.472; XII. 381; Pápa vid. Matics Imre; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.141; Debrecen Nyr. VII.91; Palócság Nyr. XXII.32; Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286; Székelyföld Tsz.).

BALIDÓ: nők nyári kabátkája (Győr m. Duna-Sz.Pál Nyr. VIII.522).

BALIGA: kulcsra kötött fa-kolonc (Karancs vid. Nyr. XXI.477).

BÁLIKÓ: kákabot, kákának buzogányos feje (Göcsej Tsz.).

BALIN (Duna mell. Herman O. Halászat K.; Háromszék m. Nyr. IV.561; *bain* Eszék vid. Nyr. VIII.140; *baing* Szatmár m. Herman O. Halászat K.; *balín* Komárom Herman O. Halászat K.; *balind* Győr Nyr. XI.429; *bálind* Duna és Tisza mell. Herman O. Halászat K.; *balink* Brassó m. Hétfalu MNy. V.347; *balint* Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Sepsi-Uzon Nyr. VIII.383; Erdélyi Lajos; *bálint* Duna mell. Herman O. Halászat K.; *balling* Bereg m. Nagy-Dobrony Herman O. Halászat K.; *boín* Bodrogköz Herman O. Halászat K.; *bolén* Göcsej Herman O. Halászat K.; *bolyin* Bodrogköz Herman O. Halászat K.; *polind* Nógrád m. Ipoly-Nyitra Herman O. Halászat K.; *pólind* Ipoly mell. Herman O. Halászat K.): ragadozó ön (aspius rapax).

BÁLIS, BÁLIZS: házaló olasz, a ki áruit a hátán egy szekrényben hordva faluról falura jár (Soprony m. Horpács Nyr. V.269; Soprony m. Röjtök Nyr. III.556; Vas m. Tsz.; Vas m. Répce-Sz.György Nyr. XVIII.480; Vas m. Őrség Nyr. IV.228; XII.380).

BALKA: balog, balkezes. *Balkán:* balkézzel, balkezűleg (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. Vadr.; MNy. VI.317; Nyr. II.522; Győrffy Iván).

BALKÁNY, BALKÁN: vízállásos hely, a mely esős időben v. árvizek alkalmával valóságos tó (Szatmár m. Nyr. VIII.523; X.430; XII.527 [?]; Szatmár m. Krassó Nyr. XIX.335; Szatmár m. Porcsalma Király Pál).

BALLA: nádnak bogláros, buzogányos feje, bugája, bojtja (Alsó-Csallóköz Tsz.)

BALLAG (*ballog* Székelyföld NyK. X.325; Kiss Mihály; Háromszék m., Erdővidék Vadr. 139).

lë-ballag: (a lelőtt vad) magasból esik le (Fehér m. Velencei-tó vid. Nyr. XVII.431).

BALLAGCSÁL: lassan ballag (Balaton mell. Tsz.; Vas m. Jánosháza Nyr. XVI.141; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

BALLAGDOGÁL: ∾ (Heves m. Névtelen 1840).

BALLANG = *ballangó* (Győr és Pest m. Sztrokay Antal).

ballang-kóró: ∾ (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

BALLANGÓ (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.237; Csongrád m. Kis-Hegyes Nyr. XI.45; Szeged Kálmány L. Szeged népe I.140. 150; *barlangó* Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.351. 352. 372; Csanád m. Kálmány L. Koszorúk II.224; Cegléd és a Tápió vid. Nyr. IV.122; Heves m. Tisza-Sz.-Imre Nyr. IX.137): ördögszekér (salsola tragus; tüskés bokor, a mely ősszel kiszáradván és tövéről fölszakadván, a széltől űzve hengereg, kering a földeken).

ballangó-kóró (Somogy m., Kecskemét vid. Tsz.): ∾.

[BALLÓKÁZ] (*bálla·káz* Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286): ballag.

BÁLMOS: kukoricalisztből íróval v. tejföllel készített étel (Mármaros-Sziget Hajdu Nagy Sándor; Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII.575; Székelyföld Tsz.; Háromszék m. MNy. VI.216; Moldva, Klézse Nyr. V.528).

BALÓC: balog, balkezes (Hont m. Kovár vid. Nyr. XVI.380).

[BALOG].

balog-hajtás: balkézzel való hajítás. *Baloghajtásnyéra:* a mennyire balkézzel lehet hajítani (Háromszék m. Vadr. 492a.)

balog-méh: olyan méhraj, a mely sejtjeit szabálytalanul össze-vissza építi (Székelyföld Király Pál).

balog-ökör: a melynek az eggyik szarva előre, a másik hátra áll (Heves m. Névtelen 1840).

balog-sete: balog, balkezes (Soprony m. Röjtök Nyr. III.556).

balog-süti (Göcsej Tsz.; Zala m. Arács Nyr. XXII.192; Fehér m. Nyr X.186; *balog-sütü* Veszprém m. Pápa Nyr. XVI.527): ∾.

BALOGÁCS (Göcsej Tsz.; *baligács* Vas m. Őrség Nyr. XII.380; *buligács* Őrség Nyr. II.562; *galbács* Nyitra m. Vág-Séllye Nyr. XX.324): balog, balkezes.

BALOGOL: balkézzel tesz vmit, balkézzel üt (Székelyföld Csaplár Benedek, Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 492a.; Győrffy Iván).

BALOGOS: **1.** balog, balkezes (Székelyföld Kiss Mihály); **2.** befelé álló. *Balogos körmü ló* (Székelyföld Nyr. XIV.334).

BALOS (*ballos* Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VI.325): **1.** *balos:* ügyetlen, félszeg magatartású. *Balos kis lány:* a ki nem tud hogy állani, nem tudja a kezét hová tenni (Gyón Nyr. IV.323); **2.** *balos:* süket (Veszprém m. Szentgál Nyr. III. 89); **3.** *ballos:* hóbortos (Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VI.325).

BÁLOZ, BÁLOZ-IK (*báldoz*ni Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.205; Pest m. Gyömrő, Monor vid. Pap Károly).

[Szólások]. *Mind csak bálozik:* untalan eddegél (Székelyföld Kiss Mihály).

BALSÓ: balfelől való (Kapnikbánya és vid. NyK. II.374).

BALTA (*bóta* Zala m. Dergecs Nyr. III.33; Somogy m. Tsz.; Veszprém m. Szentgál Nyr. III.471; Eszék vid. Nyr. V.270; Gömör m. Rima- és Balogvölgy Tsz.; Hont m. Nyr. V.426. Hont m. Páld Nyr. XIV.575; *bᵃóta* Palócság Nyr. XXII.32).

BALTAT: botot mesterségesen hajt, forgat (Somogy m. Tsz. CzF.).

BALTÁZ: vminek utána kap, hogy megkarmolja (a macska) (Csongrád Nyr. IX.89).

BALTIKA: baltácska (Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.95).

BALUSTYA: eggyügyű, ügyefogyott, oktondi, buta, ostoba (Tolna m. Sárköz Tsz.; Békés m. Sárrét Nagy Sándor; Bihar m. Pocsaj Nyr. VIII. 379; Debrecen Nyr. VII.91; Hajdu Nagy Sándor; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.577).

BÁLVÁNY (*válvány* Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.233): **1.** szobor (ellentétben a szentképpel) (Soprony m. Horpács Nyr. IV.181); **2.** nagy dorong (Arad m. Majláthfalva Nyr. IX. 378); **3.** szárazmalomban a középső (külső) nagy tengely (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.141; Zemplén m. Bodrogköz Tsz.); **4.** olajsajtóban az a két nagy fa, mely a közötte levő anyagból az olajt kinyomja (Szeged Csaplár Benedek); **5.** az állóbárka oldalait alkotó vastag borítódeszkák (Szeged Herman O. Halászat K., Csaplár Benedek); **6.** tutaj, láp (Török-Becse Nyr. IX.92): **7.** rengeteg nagy, óriási, idomtalan nagy. *De nagy bálvány kutágas! Jó fogás volt; szép darab bálvány harcsát fogtunk* (Bereg m. Tiszahát Pap Károly).

[Közmondások]. *Ugy táncol, mint malom alatt a bálvány* (Kis-Kún-Halas Nyr. XVIII.140).

bálván-fa: rus typhina (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.46).

bálván-kíp: szobor (ellentétben a szentképpel) (Soprony m. Horpács Nyr. IV.181).

BALZSAMOM: balzsam (Bihar m. Székelyhíd Nyr. VI.184).

BAMBA (*banga* Göcsej Nyr. XI.546; XIII.351. 493; Veszprém m. Csetény Halász Ignác; Balaton mell., Vas m. Kemenesalja, Győr m. Tsz.; Tolna m. Paks Nyr. XIX.431; Békés m. Nyr. III.524).

BAMBÓ: a pihörnye v. buzgány nevű vízi növénynek tömött, pelyhes bojtja v. bunkója (Dráva mell. Nyr. VI.374).

BAMBOLYOG: mélázva, bámészkodva ácsorog, bódorog, lebzsel (Háromszék m. MNy. VI. 317; Győrffy Iván) [vö. *bandalog*].

BAMBU: bamba (Zemplén m. Bodrogköz Tsz.).

1. **BAMBUC:** mogorva, szótalan, bamba, buta (Székelyföld Tsz. Kriza; Udvarhely m. Kiss Mihály; Háromszék m. Tsz.).

2. **BAMBUC** (Székelyföld Nyr. IV.88; Arany-Gyulai NGy. III.316; Udvarhely m. Kiss Mihály; Udvarhely és Csík m. Csaplár Benedek; *bambus* Székelyföld Kiss Mihály): mumus, ijesztő. *Vigyön el a bambuc!* (Nyr. IV.88).

BAMBUK: bamba (Csallóköz Csaplár Benedek).

BAMBUSZKOD-IK: álmosan tesz vmit (Székelyföld Borbély Samu).

BÁMÉSZKOD-IK (*bámászkod*ni Vas m. Tsz.; *bávaszkod*ni Székelyföld Tsz. Kriza; *bávászkod-ik* Torda-Aranyos m. Kövend Kanyaró Ferenc; Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Vadr. 481; *bávészkod-ik* Székelyföld Kiss Mihály; *bávoszkod*om Székelyföld Tsz. 34b.).

BAMFLI: [?] *A mulatság után bamfli lettem* (Gyöngyös Nyr. IX.332).

[**BÁMÍT**].

el-bámít: bámulásra, csodálkozásra gerjeszt, elrémít (gyermeket rémes dolgok elmondásával) (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Erdővidék Tsz.).

BAMMOG: magában dünnyög (Háromszék m. Tsz.) [vö. *mammog, mummog*].

[**BÁMOLYOD-IK**].

el-bámolyodik: elbámul (Háromszék m. MNy. VI.323; Győrffy Iván).

BÁMOLYOG: ámolyog, bámészkodik (Háromszék m. Győrffy Iván).

1. **BÁMUL** (*bámol* Soprony m. Röjtök Nyr. III.465; *bávul* Székelyföld Tsz.).

meg-bámul: elbámul. *Úgy megbámul a nép, hogy!* (Udvarhely m. Vadr. 461).

[2. **BÁMUL, BÁMOL**].

be-bámul: betölt. *Bebámulja a szobát a virág szaga* (Somogy m. Nemes-Déd Nyr. XVII.89).

el-bámul, el-bámol: **1.** *el-bámul:* ellep, elborít. *Annyi a kácsa, hogy egésszen êbámúja a vizet. Annyi itt a szárcsa, hogy êbámúják a vizet* (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.477; XVII.89); **2.** *el-bámol:* elhord [?]. *Elbámolta a viz a folyó partját* (Pest m. Fajsz Nyr. VII.281. 428).

BÁN: **1.** sajnál. *Szegén asszon mindég sír-rí; igen bánnya a gyerekét* (Somogy m. Király Pál); **2.** fájdít. *Igen bánnyo a lábát* (a barom): nem hagyja megfogni a fájós lábát (Somogy m. Nyr. XII.279).

[Szólások]. *Száz forintom bánnya:* száz forintomba került (Csallóköz Szinnyei József).

be-bán: ellát; betakar, begyűjt. *Bebántam a barmaimat. Bebántam a szénát* (Göcsej MNy. V. 129).

[mëg-bán].

[Szólások]. *Mëbbânnyâ ëgy húsz forintom:* belekerül húsz forintomba (Gömör m. Nyr. XVIII. 505).

BÁN-IK: él vmivel. *Igyon velünk ëgy pohár bort. — Nem szoktam vele bánnyi* (Bács m. Mélykút Nyr. XX.283).

BÁNANDÓ: sajnálandó (Erdővidék Tsz.).

[BÁNAT].

bánat-malom: olyan malom, a melynek ritkán van őrlője v. vize nincs (Háromszék m. Vadr.).

[BÁNÁTI].

bánáti-bodor: [tréf.] suba (Szentes Nyr. VI.232).

[BÁNATOS].

bánatos-ruha: gyászruha (Baranya m. Nyr. V.330).

[BÁNATSÁG], BÁNATSZÁG: bánat, bánkódás. *Bánatszágból lett neteró* (Moldvai csáng. Nyr. X. 200).

BANCSÓKOS: csókás szemű (a kinek a kancsalsága miatt a szeme fehére nagyon kilátszik) (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

BANDA (*bánda* Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.283).

BANDALI: ámolyogva, mélázva, bámészkodva ténfergő, lebzselő (Zilah Nyr. XIV.286; Székelyföld Kriza, Kiss Mihály).

BANDALOG = *bambolyog. Ne bandalogj annyit, hanem szedd össze magadot, ne ereszd el az eszedet* (Székelyföld Kiss Mihály).

BANDÁR: kő-süllő (lucioperca volgensis) (Budapest), ifjú kő-süllő (Baja Herman O. Halászat K.).

BANDI: 1. helytelen; 2. féleszű (Székelyföld Kiss Mihály).

1. **BANDÓ:** ostoba, eggyügyű, ügyefogyott (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.283) [vö. *bangó*].

2. **BANDÓ, BONDÓ:** 1. *bondó:* bendő (Szatmár vid. Tsz.); 2. *bandó:* bőszájú hasas korsó (Alsó-Baranya, Pellérd Nyr. XI.238) [vö. *bendő, bangyos*].

3. **BANDÓ** (Szentes Nyr. VIII.331; *bandú* Szeged Kálmány L. Koszorúk II.102): szegélydísz (bordure) szoknyán v. kötényen.

BÁNDOGAL: időnként bán, bánkódik (Székelyföld Kriza; Háromszék m. Vadr.).

BÁNDOR: pacal (Brassó m. Bácsfalu Nyr. III.523).

BANDSA: kancsal (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.46; Palócság Tsz.; Hont m. Páld Nyr. XIV.575; Csallóköz Csaplár Benedek).

BANDSAL (Esztergom Nyr. III.34; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.141; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.237; Palócság Nyr. XXI.508; XXII.32; Csallóköz Csaplár Benedek; *bândsâl* Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286): 1. ∾; 2. bamba, hülye (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.141; Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286).

BANDSALI: 1. kancsal (Zemplén m. Bodrogköz Tsz.); 2. bámészkodó, bamba (Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.333; Zemplén m. Bodrogköz Tsz.).

BANDSALÍT (*bândsâlít* Nógrád m. Nyr. VI. 134; Gömör m. Nyr. XVIII.501): kancsalít.

[BANDSALOD-IK[.

el-bandsalodik: elbámul (Zemplén m. Bodrogköz Tsz.).

BANDSALOG: mélázva, bámészkodva őgyeleg (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.142).

BANDSI (*bândsi* Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286): 1. kancsal (Palócság Nyr. XXII. 32; Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286); 2. bamba, hülye, eggyügyű, ügyefogyott, élhetetlen (Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.424; Hajdú m. Nádudvar Nyr. VIII.234; Borsod m. Ónod vid. Nyr. XVII.383; Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286).

BANDSÍT (Palócság Nyr. XXII.32; Esztergom Nyr. III.34; *bândsít* Nógrád m. Nyr. VI.134): kancsalít.

BANDÚKOL (Kúnság Nyr. XIV.525; Palócság Nyr. XXI.419; XXII.32; Heves m. Névtelen 1840; Heves m. Tisza-Örs Csaplár Benedek; Borsod m. Szíhalom Nyr. VIII.568; Rimaszombat Nyr. XV.383; *bandukol* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.477; Alföld Nyr. XIII.192; Debrecen Nyr. XXI.476; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.141; Kassa vid. Nyr. XVII.238): lassan, mélázva, gondolatokba merülve ballag. *Mit bandukolsz; menj szaporán, hogy pattogjon a sarkad* (Alföld Nyr. XIII.192).

BANDURKA: burgonya (Zemplén m. Nyr. XVII.274; Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.191),

[BÁNFI].

Bánfi-mag: [tréf.] kecskebogyó (Székelyföld Kiss Mihály).

BANGAT: vonít (a kutya) (Dunántúl Nyr. V. 181) [vö. *bankol, baunkol*].

BANGITA: viburnum lantana (Göcsej MNy. V.153; Balaton mell. Tsz. MNy. V.153).

BANGÓ: bamba, féleszű, mamlasz, ügyefogyott (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.578; Udvarhely m. Nyr. IV.32; Háromszék m. Tsz. 29b; MNy. VI.317; Győrffy Iván) [vö. *1. bandó*].

BANGUL: bámul, bámészkodik (Kecskemét Király Pál).

BANGULA: bamba (Baranya m. Ormányság Nyr. III.182).

BANGY: ringy-rongyból való göcs (Somogy és Baranya m. Tsz.)

BANGYALISTA: főkötő (Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.279).

BANGYALOD-IK: bágyad (Karancs vid. Nyr. XXI.477).

BÁNGYORGÓS: beteges, göthös (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.140).

BÁNGYORI: ∾ (Orosháza Nyr. VI.133).

BÁNGYOROG: betegeskedik, göthösködik (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.140).

BANGYOS: bőszájú hasas korsó (Baranya m. Baranya-Sz.Lőrinc Nyr. XVII.335) [vö. *2. bandó, bendős*].

BANKA: mumus, ijesztő (Udvarhely és Csík m. Csaplár Benedek) [vö. *bankus*].

BÁNKA: seborvosok köpölyöző harangja (Palócság Tsz.)

BÁNKÁZ (*bánkázni*): [vmiféle játék] (Somogy m. Tsz.)

BANKÓ (*bangó* Szeged Kálmány L. Szeged népe I.31; Pécska Nyr. VII.124; Kálmány L. Koszorúk I.49.52; Torontál m. Lőrincfalva Kálmány L. Szeged népe III.46; Hajdú m. Hajdú-Hadház Nyr. IX.524; *bángó* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.165; Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 169. 492; MNy. VI.209. 223; Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.283; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.527; Háromszék m. Sepsi-Uzon Nyr. IX.40; Erdővidék Vadr. 169).

[Szólások]. *Bankokat ereget:* bodor füstöket fúj a pipából (Kúnság, Kisújszállás Nyr. XX.190).

[bankó-fürdő].

[Szólások]. *Hibázik a bankó-fürdő:* nincs pénz (Miskolc vid. Nyr. VIII.40).

BANKOL: vonít (a kutya) (Csík m. Győrffy Iván) [vö. *bangat, baunkol, mankol, maunkol, nyankol, nyaunkol*].

BANKUS (*baukus* [?] Háromszék m. MNy. VI. 317. nyilván sajtóhiba): mumus, ijesztő (Háromszék m. Tsz. Győrffy Iván) [vö. *banka*].

[BÁNOM].

bánom-árok: bánomkerten át ásott árok (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.237; XV.305).

bánom-kert: olyan kert, a melyet a víz gyakran meg szokott nyomni (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.237; XV.305).

BANYA (*bánya* [?] Rimaszombat Nyr. IV.560; XVIII.505): **1.** *banya* = *banya-lúd* (Csallóköz Nyr. I.231; **2.** *banya* = *banya-kemence* (Kecskemét Nyr. IV.284; Csaplár Benedek); *bánya* [?]: fazekas-kemence (Rimaszombat Nyr. IV.560; XVIII.505) [vö. *1. bonya*].

banya-kemence: sárral tapasztott parasztkemence, boglyakemence (Somogy m. Tsz.)

banya-lúd: anyalúd (Csallóköz CzF.)

banya-posz: pöfeteg-gomba (Hely nélkül Nyr. VI.271).

banya-tapló: érett és kifőzött cserfa-tapló (Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.431).

BÁNYA: **1.** meleg fürdő (Békés m. Vésztő Borbás Vince; Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.43; Szilágy m. Nyr. IX.181; Nógrád m. Ipoly-Litke Nyr. IV.225; Borbás Vince); **2.** azon gödör, a melyben a vályognak való agyagot tapossák (Heves m. Névtelen 1840); **3.** sertésnek összetúrt fekvőhelye (Heves m. Névtelen 1840).

bánya-gödör: gödör, a melyből vályogot, sárga földet v. homokot szednek ki (Szentes Nyr. VIII. 187; Négyesy László).

bánya-paraszt: a kubik-gödrök között levő érintetlen föld, a mely az eggyes gödröket elválasztja egymástól (Szabolcs m. Tisza-Dob Nyr. XIX.47).

bánya-pásztor: bányarém (Kapnikbánya és vid. NyK. II.374).

bánya-tükör. ‚Néhol új bányákban a *hajtások* oldalán ajtóforma mélyedéseket látunk; a *vénák* vannak ott föltárva, s új menetet akarnak kezdeni; az ily helyet *bányatükör*-nek nevezik.‘ (Zalathna vid. Nyr. XIII.237).

bánya-virág: szép alakban kristályosodott ásvány (Nagybánya vid. Nyr. XIV.239).

BANYÁSKOD-IK: pletykáz (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

[BANYÁSOD-IK].

meg-banyásodik: (a túró) a hosszú állásban megromlik, megnyálkásodik és összeráncosodik (Göcsej Tsz.)

BANYI: banya (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.324; Kiss Mihály).

BANNYA: bolyhos guba-szövet (Hely nélkül Nyr. XII.239).

BANNYAS: bolyhos, bozontos, gubancos (Győr m. Tsz.).

BANNYASÁG: bolyhosság, bozontosság, gubancosság (Hely nélkül Nyr. XII.239).

[BANNYASKA], BANGYOSKA: bolyhoska. *Szőröském, bangyoskám* (találós mesében): bunda (Somogy m. Sellye Nyr. III.234).

BANYÓ: banya (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.343; Kiss Mihály; Udvarhely m. Vadr. 70; Háromszék m. Vadr. 423).

BANYÓKA: öreget játszó kis leány-gyermek (Székelyföld Kiss Mihály).

BANYOS: megnyálkásodott, megpimpósodott (túró) (Komárom Nyr. VII.282).

BÁR: legalább. *Aggy bár hát egy tiz forintot* (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.46).

bár-ha: aligha [?] (Hont m. Tsz.).

bár-is-hogy: habár. *Én is eszem, bár-is-hogy nem vagyok éhes* (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII. 316).

[**bár-hogy**], **bâ-hogy**: nem hiába, hogy. *Bâ-hogy gazdag, de győzi is pénzvel* (Heves m. Sirok Nyr. VIII.567).

BARABOLY (Székelyföld Tsz.; *barabuj* Háromszék m. Tsz.; *berebuj* Erdővidék Vadr.): vad turbolya (chaerophyllum bulbosum).

BARACK (*barac* Zala m. Pölöskefő Nyr. XIV. 43; *báráksz* Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.188; *boroc* Somogy m. Nyr. II.375; Somogy m. Sima Nyr. XIX.380; Keszthely Nyr. XI.237; *borock* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.517; XX.366; Zala m. Kis-Kanizsa Nyr. VIII.526; Fehér m. Nyr. X.189; Győr m. Szigetköz, Duna-Sz.Pál Nyr. VIII.522; *borocka* Baranya m. Nyr. XIV. 142; Baranya m. Patacs vid. Csaplár Benedek).

BARÁNCSIK (Brassó m. Zajzon Nyr. III.326; *baránzsik* Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.144; *bazánzsik* [?] Brassó m. Hétfalu Nyr. V.329; vö. Nyr. V.416; XI.17; XXII.115): selyem fátyolkendő.

BÁRÁNY: **1.** kocsi-juh alatti fakarika (Heves m. Névtelen 1840); **2.** eggybe olvadt vöröstéglák (Heves m. Névtelen 1840).

bárány-csécs (Soprony m. Nyr. XII.186; XVII. 416; Vas m. Nyr. XVII.416; *bárány-csëcs* Dunántúl Nyr. XVI.190): báránykimlő.

bárány-fark: chenopodium botrys (Nógrád m. Nyr. IV.122).

bárány-farsang: húsvét és pünkösd közötti időszak (Bács m. Zenta Nyr. IX.378).

[**bârâny-mosaó**].

bârânymosaó-haó: kései, tavaszi hó, mely a legelőre kihajtott bárányokat éri a mezőn (Mátra vid. Nyr. XXII.240).

bárány-tartó: a juh poklája (placenta), Mátyusfölde, Tallós Nyr. XVI.333).

[**BÁRÁNYOS**].

bárondos-fölhüő: bárányfelhő (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47).

BÁRÁNYOZ: bárányt ellik (Háromszék m. Vadr. 401).

BARÁT (*bárát* Érsekujvár Nyr. VIII.282; *bërát* Vas m. Őrség Nyr. VII.271; *borát* Őrség Nyr. VII.271; Palócság Nyr. XXI.214).

barát-fasz: magyar bucó (aspro Zingel) (Velencei tó, Duna, Tisza, Kőrös mell. Herman O. Halászat K.).

barát-fül, barát-füle: derelye (Dunántúl Döbrentei Gábor; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.46; Somogy m. Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek; Érsekujvár Nyr. VIII.282).

barátok-tepertője: paptöpörtyű, ajakvar (Heves m. Névtelen 1840).

BARATINA: barátné (Békés m. Sárrét Nagy Sándor).

BARÁTOS: barát (amicus) (Udvarhely m. Nyr. VIII.472).

BARÁTSÁG (*baráccság*): [nép-etimológia] bereitschaft (Kaszárnyai szó Nyr. VI.44).

BARÁTSÁGOS (*baráccságos, báráccságos*): **1.** *baráccságos széna*: tüskés (Szentes Nyr. VI. 268); **2.** *báráccságos kés, bicski, bërëtva*: életlen, fenetlen (nem vágja meg az ember kezét) (Háromszék m. Nyr. V.465).

BARÁZDA (*berázda* Dunántúl MNy. V.98; *bërázda* Répce mell. Nyr. XX.365; Zala m. Kővágó-Örs, Rév-Fülöp Nyr. XIX.48; Őrség Nyr. VII.271; Veszprém m. Nyr. V.224; *bërázdo* Soprony m. Horpács Nyr. X.267; *bërázna* Őrség Nyr. III.283; *borázda* Őrség Nyr. VII.271; *borozda* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.65; Kalocsa Nyr. II.335; Duna-Vecse Nyr. II.528; Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.86; Torontál m. Lőrincfalva Kálmány L. Szeged népe III.121; Szatmár m. Sárköz Nyr. II. 240; Bereg m. Pap Károly; Rimaszombat Nyr. XII.190; Borsod m. Sáta és vid. Nyr. XXI.214; Heves m. Névtelen 1840; Pest m. Tinnye Nyr. VII.39; Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Rava Nyr. III.143; Háromszék m. MNy. VI.208; Erdővidék Tsz. Nyr. XIII.576; Csík m. Nyr. V. 519; *borozdâ* Gömör m. Nyr. XVIII.453; *brázda* Vas m. Kemenesalja, Nemes-Magasi Nyr. XIX. 191; Göcsej Nyr. XII.94; Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46; *brázdo* Répce mell. Nyr. XX.367; *brázna* Göcsej Nyr. XIII.353).

borozda-billencs: barázda-billegető (Heves m. Névtelen 1840).

bërázna-féreg: földi giliszta (Vas m. Őrség Nyr. III. 283).

BARÁZDÁS (Szolnok-Doboka m. Bálványos-Váralja Szathmáry Ákos; *bërázdás* Zala m. Kővágó-Őrs, Rév-Fülöp Nyr. XIX.48; *birizdös, borozdás* Kecskemét Nyr. IX.376): **1.** tőszomszéd (a kitől csak eggy barázda választ el). *Bërázdás velëm*: szőllőszomszédom (Zala m. Kővágó-Őrs, Rév-Fülöp Nyr. XIX.48); **2.** *borozdás*: csíkos. *Borozdás szőttes* (Udvarhely m. Felméri Lajos).

[Szólások]. *Egy borozdás vele*: eggyforma vele vmi tekintetben (Borsod m. Szihalom Nyr. IX. 331).

BARÁZDOL (*báràzdol* Gömör m. Nyr. XVIII. 501; *borozdol* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.65; Székelyföld Kiss Mihály, Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.318; Győrffy Iván).

BARÁZS: a föld szinét kapával vékonyan fölszíja, legfölső rétegét v. a gyepet róla kapával lehúzza (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. XV.574).

BARBANÓK: hedera helix minor (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.577).

BARBOLY: ügyetlen (Csík-Gyergyó Csaplár Benedek).

BARBORA (Palócság Tsz.; *barabora* Dunántúl MNy. V.125): bőgő, brúgó.

BARBORÁS: bőgős, brúgós (Gömör m. Hollók Imre).

BARCAG, BARCOG: szól (a szarvas) (Erdővidék Tsz.; hely nélkül Nyr. VII.335).

[**BÁRD**].

bárd-keszeg: abramis brama (Balaton-Füred Herman O. Halászat K.).

BÁRÉDOG (Közép-Baranya Nyr. II.237; *bárádag* Ormányság Nyr. III.182; *bárédok* hely nélkül Tsz. 299b.): eggyügyű, bárgyú.

BÁRESZTE: kényes, rátartós (Nagy-Kúnság Nyr. XIX.576).

BARGÓ: maskara (Udvarhely m. Homoród vid. Vadr.).

BÁRGYA: hitvány, silány (Győr m. Sztrokay Antal 1842).

BÁRGYÚ: szomorkás, kedvetlen (Hont m. Tsz.).

[**BÁRGYUL**].

meg-gárgyul: bárgyú, eszelős, bolondos lessz (Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.139).

BARI: a kin jegy van [?] (Hely nélkül Nyr. XII.527).

BARIS: barna disznó v. kutya (Szilágy m. Nyr. IX.181. 566).

1. **BARISKA**: bárányka (Nógrád m. Nyr. IV. 425).

2. **BARISKA**: maszlagos redőszirom (Heves m. Névtelen 1840).

BÁRKA: 1. lyukacsos láda, a melyben a halakat elevenen tartják a halászok (Herman O. Halászat K.; Győr vid. Nyr. VI.192; Balaton mell. Tsz.); 2. koporsó borítékául szolgáló deszkafoglalvány (Szatmár Nyr. VIII.187); 3. kőműveseknek deszkából csinált négyszögletes mésztartója (Székelyföld Kiss Mihály); 4. gát, töltés (Udvarhely m. Vadr.).

bárka-baba: az állóbárka orrán az a faragott rész, a mely a bőgő fejéhez hasonlít (Komárom Herman O. Halászat K.)

bárka-rakodó: a halászbárkák kikötőhelye (Csanád, Baja Herman O. Halászat K.)

bárka-sütő: fanyélbe erősített vas, a mellyel a bárka haltartó részének a lyukait kisütögetik (Szolnok Herman O. Halászat K.)

BARKÁCS: 1. mézárus, a ki faluról-falura járva maga veri ki a méheket a kasból s vékaszámra veszi a lépes mézet (Tisza-Örs Csaplár Benedek; Zemplén m. Deregnyő Nyr. VII.474; XVII.183; Hegyalja Nyr. XVII.137); 2. fúró-faragó ügyes-kezű ember, ezermester (Szeged, Félegyháza Csaplár Benedek; Cegléd vid. Király Pál; Debrecen Nyr. VI.91; XVII.89; Csallóköz Csaplár Benedek); 3. enyves kezű ember, tolvaj, a ki nem lop éppen egyenesen, hanem mégis meg nem engedett úton-módon szerez. *Hej, nagy barkács ember az a Gáspár uram majorosa!* (= a hol lehet, a gazdájától eggyetmást a maga hasznára fordít). *Hogy megszedte magát ez az uraság kertésze! — Jaj komám, mindig barkács ember volt az világ-életében* (= nem egészen igaz úton gazdagodott, de rásütni azért mégsem lehet, hogy lopott) (Debrecen Nyr. XVII.89).

BARKÁCSOL (*bàrkâcsó*nyi Félegyháza Nyr. IV.559; *barkácsul* Soprony m. Rábaköz Nyr. XVII. 137): 1. büdösköves ronggyal kiveri a méheket a kasból s azután kiveszi a lépes mézet (vö. *barkács* 1.) (Zemplén m. Deregnyő Nyr. VII.474; XVII.183); 2. fúr-farag, ezermesterkedik (Szeged Csaplár Benedek; Szentes Nyr. XVII.90; Debrecen Nyr. VII.91; XVII.89; Hajdú m. Tetétlen Nyr. XVII.137). *Barkácsoló ember:* fúró-faragó ember, ezermester; a ki nem mesterember, de mégis fúrás-faragásból él, sőt még házat is épít; kontár ács, asztalos, építő (Szentes Nyr. VIII.187; XVII.90). *Nagyon ügyes barkácsoló az az ember, maga csinálta a házát, a szánkáját, a szekerét* (Debrecen Nyr. XVII.89); 3. tesz-vesz, apró-cseprő munkát végez, babrál (Balaton mell. Tsz.; Szeged Tsz. Csaplár Benedek; Félegyháza Nyr. IV.559; Csaplár Benedek: Debrecen Nyr. VII.91; Kassa vid. Nyr. IX.557; Csallóköz Csaplár Benedek). *Bir-ë még dôgozni az öreg? — Hát csak êbarkácsol a ház körü* (Kis-Kún-Halas Nyr. XVII. 89). *Esett az eső, nem mehettem a munkába, hát csak elbarkácsoltam a ház körül* (szemetet gereblyélt, járomszöget faragott, ostort font, az ökröt vakargatta, a láncot a kovácshoz vitte stb.) (Hegyalja Nyr. XVII.137); 4. ballag, cammog; lassan, nehezen, üggyel-bajjal megy, pl. hóban, sárban, sötétben. *Maj csak êbarkácsolunk valahogy* (Győr m. Nyr. XVII.222). *De biz êbarkácsôjunk hazáig, mer este van:* mondja a későre maradt vendég, mikor marasztalják (Kis-Kún-Halas Nyr. XVII. 89); 5. tétlenül v. kutatva, vizsgálódva jár-kel, settenkedik (a hol semmi dolga, csak el akar vmit csenni) (Soprony m. Rábaköz Nyr. XVII. 137; Zemplén m. Deregnyő Nyr. XVII.184; Bereg m. Munkács, Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

BARKÁL: imitt-amott meghánt: a) új szőllőültetéskor a szőllővessző végét késsel imitt-amott meghántja; b) botot cifráz, tarkáz (hántogatással) (Balaton mell. Tsz.).

BARKÁS: bárányfelhős (az ég) (Heves m. Névtelen 1840).

BARKÁZÓ: vmely tímár-eszköz (Szeged vid. Nyr. III.479).

1. **BARKÓ** (*barka* Debrecen Nyr. IX.206).

2. **BARK^A^Ó**: 1. a palócvidék eggyik legtősgyökeresebb népe; 2. ostoba, illetlen (Palócság Nyr. XXII.32).

1. **BARKÓCA**: furkósbot (Göcsej Tsz.) [vö. *berkőcés-bot*].

2. **BARKÓCA**: barka (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 46).

BARKÓCSÁL: kószál, kóborol (Vas m. Bögöte Nyr. XVI.92) [vö. *barkácsol*].

BARLA: mankó. *Barlán jár a sánta* (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.380).

BARLANG (*ballang* Veszprém Nyr. VII.474; Nógrád m. Tolmács Nyr. XVI.277): bordélyház (Erdővidék Tsz.).

ballang-hel: rossz hely (Veszprém Nyr. VII. 474).

[BARMOL].

el-barmol: elront (Mezőtúr Nyr. X.285).

össze-barmol: összetákol, nagyjából durván elkészít (Szeged Csaplár Benedek; Heves m. Makáry György 1839).

[BARMUL].

el-barmul: elparasztosodik (Háromszék m. Győrffy Iván).

[BARNA].

[Szólások]. *A kazal barnáját keresi*: árnyékát (Szentes Nyr. XVII.206).

[BAROK].

barok-háló = *ághegy-háló* (Budapest, Győr Herman O. Halászat K.)

BAROM: 1. baromcsorda. *Két barom, három ménös járja a főggyit* (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 237); 2. baromvásár. *Bégyült* v. *béállott a barom. Ma nagy barom van* (Székelyföld Kiss Mihály).

barom-élő (Csallóköz Nyr. I.231; Csaplár Benedek; *barom-íllő* Komárom m. Naszvad Nyr. IV.283): legelő.

barom-kert: akol (Csík m. Kiss Mihály).

BARSÓKA: varsinta (acerina cernua) [?] (Balaton mell. Herman O. Halászat K.)

[BÁRSONY].

bársony-kupak: [nép-etimológia] kopaiva balzsam (Palócság Nyr. XIV.90).

bársony-rózsa: pirosas színű tagetes erecta v. patula (Csallóköz, Duna-Szerdahely vid. Csaplár Benedek).

bárson-virág: a compositákhoz tartozó sárga kerti virág (Soprony és Vas m. Nyr. X.331).

BÁRZSING (*bázsing* Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839): 1. nyelőgége (Szeged Tsz.). *Kiálthatsz én tőlem százat is, akár addig, míg a bárzsingod ki nem szakad* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.385); 2. marhabél (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839); 3. a disznóbél belső oldalán levő kövérség v. nyúlós, zsírszerű hús (Szeged Csaplár Benedek); 4. salvia pratensis (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *ló-bárzsing*].

[BÀS-INGYËN].

[Szólások]. *Bàs-ingyën úgy van*: éppen úgy van (Dunántúl Nyr. V.128).

BASA: nagyfejű, kövér fejű (Vas m. Kemenesalja Tsz.)

basa-kutya: [szidalom-szó] (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.380).

BÁSGULUBÁS: ügyetlen (Gyergyó Csaplár Benedek, Győrffy Iván).

BÁSTOL: púpozva fölhalmoz, föltölt (Zala m. Bódiss Jusztín).

föl-bástol: 1. megerősít, pl. a megzsuppolt háztetőnek fölső- és oldalszegélyét vesszővel (*bástoló* vesszővel) megerősíti (*mëg-* és *fölbástolja*); a leszakadt ruhát, szoknyát gombostűvel föltűzi (Somogy m. Nyr. XVII.137); 2. púpozva fölhalmoz, föltölt (Zala m. Bódiss Jusztín). *Úgy fölbástolta aszt a krumlit, hogy maj mind lëgurog. Mér bástolod föl aszt a sánc partyát, maj mind leomlik* (Zala m. Nyr. XVII.137).

BÁSTYA: minden kissebb kőkerítés (Balaton mell. Tsz.)

BASZAGURDA: a mi nagy izgalmat okoz (Háromszék m. Felméri Lajos).

[BASZÁR].

baszár-keszeg: abramis ballerus (Komárom Herman O. Halászat K.)

BASZÁRKA: 1. tarisznya (Baranya m. Tsz.; Közép-Baranya Nyr. II.236; Baranya m. Baranya-Sz.Lőrinc és Ormányság Nyr. XVII.335; Somogy m. Tsz.); 2. ház körül viselt könnyű női fölöltő (Kassa vid. Nyr. XVIII.430; Miskolc, Eger Csaplár Benedek).

BASZATYI: szatyor, kosár, a melyben a sváb asszonyok a hátukon viszik a gyermeküket (Vác vid. Csontosi János).

BASZGURÁL: bolygat, bizgat, bosszant, ingerel. *Ne baszgurálj, mer fejbe kollintlak* (Abauj m. Szádeczky Lajos).

BÁSZLI: tátott szájú, málé szájú, ostobácska, eggyügyű, gyámoltalan, ügyetlen, alamuszi (Dunántúl Nyr. XVI.190; Soprony m. Répce mell. Nyr. II.517; Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII. 47; Vas m. Répce-Sz. György Nyr. XVIII.480; Vas m. Kemenesalja Tsz.; Zala m. Nyr. XVII. 138; Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XIII.331; Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.431; Balaton mell. Tsz.; Somogy m. Csurgó Nyr. XVII. 477; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.477; Baja Nyr. XXI.327; Debrecen Hajdu Nagy Sándor; Hont m. Nyr. VI.181; Pozsony m. Taksony Nyr. XV.190).

BASZTIKULI: [tréfás káromkodás] (Cegléd Széchy Károly).

[Szólások]. *A basztikulijât magânok!* [tréfás káromkodás] (Vas m. Baltavár Nyr. X.183).

BATKA (*bakma* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.141; Debrecen Nyr. XI.477).

BATLA: 1. fekete szalonka (Szeged Tsz. Csaplár Benedek); 2. halász-madár (Szeged Csaplár Benedek); *fekete batla:* vmely vízi madár (Heves m. Csépa Nyr. III.479).

BATONA: gődény (Eszék vid. Nyr. V.270).

BATONY: a horog inán az a vékonyabb rész, a melyre a horog reá van kötve (Szeged Herman O. Halászat K.)

BÁTOR: 1. gyors. *Bátor hajtás* (Dunántúl Simonyi: A Magyar Nyelv II.206); 2. szelíd, jámbor, jó (ember, állat) (Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XIII.331; Göcsej Nyr. II.179); 3. szép. *Bátor idő* (Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XIII. 331).

BÁTOROD-IK (*bátrod-ik* Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Vadr. 481).

BATRAMOSKOD-IK (Alföld Nyr. II.424; XIII. 192; Szeged Nyr. IX.237; *botromâskonnyi* Félegyháza Nyr. V.35): 1. *batramoskod-ik, botromâskod-ik:* lábatlankodik, alkalmatlankodik (Alföld Nyr. XIII. 192; Szeged Nyr. IX.237; Félegyháza Nyr. V.35); 2. *batramoskod-ik:* félsötétben ide-oda kóvályog (Alföld Nyr. II.424) [vö. *botromász*].

BÁTYA (*bá* Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XV.382; Székelyföld Nyr. V.175. 221; Marosszék, Búzaháza Nyr. V.96; Udvarhely m. Vadr. 93. 380. 492; Nyr. VI.465. 517; Csik m. Vadr.; Háromszék m. MNy. VI.209; Erdővidék Vadr. 380; *baá* Palócság Nyr. VI.518; VII.34; Heves m. Bátor Nyr. VIII.88; *baám* [bátyám] Eszék vid. Nyr. VII.231; VIII.227; *bácsa, bácsám* Baranya m. Abaliget Csaplár Benedek; Baranya m. Ormányság Tsz.; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; *bácsom* [bátyám] Udvarhely m. Nyr. V.231; *bágya, bágyám* [bátyám] Dráva mell. Nyr. V.380; XIII.475; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI. 331; Eszék vid. Nyr. V.270; *bágyë* Moldva, Klézse Nyr. VII.237; *bátyom, bátyod* [bátyám, bátyád] Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.42; Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Siklód Vadr. 97; Háromszék m., Erdővidék Vadr. 168).

BATYKÓ: álarcos, maskara (Udvarhely m. Nyr. V.230; XXI.528).

BÁTYÓ (*bágyó* Torockó Kriza): bátya, bácsi (Göcsej, Balaton mell. Tsz.; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.331; Eszék vid. Nyr. V.270; VIII.140; Rimaszombat Nyr. IV.560; Udvarhely m. Vadr. 56).

BATYÓKA: eggyügyű (Udvarhely m. Kiss Mihály).

BATYU (*batu* Palócság Nyr. XXI.314; XXII. 32; *butyu* Mátyusfölde Nyr. XIX.563; XX.73. 170) [vö. *motyó*].

BATYUKA: maskara, álarcos (Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV. 42; Erdővidék Nyr. IX.41; Kiss Mihály).

BATYUS (*batus* zsidó Nógrád m. Tolmács Nyr. XVI.279).

BAUNKOL: vonít (a kutya) (Udvarhely m. Csaplár Benedek; Csík m. Nyr. VI.471; Csaplár Benedek) [vö. *bankol, maunkol, mankol, nyaunkol, nyankol, bangat*].

[BAVARUS], BABARUS: rossz pénz (bajor pénz?) (Somogy m. Tsz.).

BAZDOGOS: [?]. *Bazdogos haj* (Kalotaszeg Nyr. XVII.474).

[BAZSA].

bazsa-rózsa (*basa-rûzsa* Bács m. Borsod Nyr. V.381).

BAZSAGOL: [?] (Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183).

[BÁZSAKORA, BÁZSIKURA].

[Szólások]. *Bázsakorába (bázsikurába) jár vkivel:* tréfálkodik, tréfás hiábavalóskodással bosszantja, packázik vele, csúfot űz belőle (Kapnikbánya és vid. NyK. II.371. 374; Nyr. II.183; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.381).

[BÁZSAKORÁZ], BÁZSIKURÁZ = *bázsikurába jár* (vö. *bázsakora*) (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII. 381).

[BAZSAL].

ki-bazsal: [tréf.] kinéz, kiles (Kún-Majsa Nyr. VIII.470; Félegyháza Czimmermann János). *Má kibazsâtad, melyik a legszöbb lân!* (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.237).

BAZSALIK = *bazsalikom* (Ireg Erdélyi J. Népd. és mond. I.88).

BAZSALIKOM (*bâzsâlyikom* Gömör m. Nyr. XVIII.453): ocimum odoratum (basilicum).

BAZSALIKUS: kötekedő (Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.424).

BAZSALYÍT: eggyet mosolyodik (Nagy-Kúnság Nyr. II.135).

BAZSALYOG (Nagy-Kúnság Nyr. II.135; XIV. 237; *bašsalyog* Kúnság, Kisújszállás Nyr. XX. 190; *bazsajog* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.142): mosolyog. *Bazsajog, mint a fazikas tót, mikor a szekere feldűl* (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.142).

1. **BE, BEH** (*beg* Soprony m. Röjtök Nyr. III. 465; Debrecen Nyr. VI.329; IX.165; Tasnád Nyr. VI.281; Háromszék m. Nyr. II.522). *Beg êszóttad magad, ëcsém!* (Soprony m. Röjtök Nyr. III.465). *Beg elaluttatok!* (Debrecen Nyr. VI.329; Tasnád Nyr. VI.281). *Begh állhatatlan vagy!* (Háromszék m. Nyr. II.522).

2. [**BE, BÉ**].

be-fi: 1. bejárós, benfentes (Erdély Csaplár Benedek); 2. kegyenc. *Ez a tisztartó befi a grófjánál* (Heves m. Névtelen 1840).

be-fő. *Befővel:* fejjel befelé. *Tânât ëgy kútat, abba befővel csüngött ëgy ólomparipa* (Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.328. 329).

be-harangszó (*be-harankszó*): beharangozás, misére hívó harangszó (Nógrád m. Ipoly-Litke Nyr. IV.226). *Hánkor szokták Dencsënn a beharankszót tënnyi?* (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.275).

be-térjék: útba eső betérő hely (Szentes Nyr. VIII.331).

BÉ, BÉN (*bé* Zala m. Nyr. II.427; *bejnya* Zala m. Hetés vid. Nyr. II.45; *béjok, bész, bén, béjunk, bétok, bénak* Őrség Nyr. XII.380; *bén* Őrség Nyr. II.374; VII.420; Király Pál; *béok* Őrség Tsz.; *bétt* Göcsej, Páka Nyr. I.418): bőg.

[**BEBËGŐ**], **BEBÖGŐ:** hebegő, dadogó (Udvarhely m. Fehér-Nyikó vid. Nyr. XVIII.479).

BÉBILLÉR: 1. vmely háznál bejáratos, benfentes, kotnyeleskedő, hírhordó személy (Kisújszállás Nyr. XIX.238; Szatmár m. Barna Ferdinánd; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XX.431; Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.333; Zilah Nyr. XIV.286); 2. kisegítő asszony (pl. lakodalmi előkészületnél) (Nagy-Kúnság Nyr. II.135; Debrecen Nyr. III.563; Érmellék Nyr. V.425).

BÉBORT: hóbort [?]. *Idegen nyelv bébortja nyom* (Moldva, Forrófalva Arany-Gyulai NGy. I.298).

[**BEBRÉL**].

bebrél-babrál: babrálgat (Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.238).

BËCE (*becce* Soprony m. Fölső-Szakony Nyr. XVII.383; *bëcce* Soprony m. Répce mell. Nyr. II. 517; *bece* Göcsej, Vas m. Kemenesalja, Balaton mell. Tsz.; Aranyos- és Marosszék NyK. X.325; Háromszék m. MNy. VI.337; *bëce* Komárom m. Naszvad Nyr. IV.286; Háromszék m. Vadr. 492; NyK. X.325; Csík m. NyK. X.325; *beci* Somogy m. Tsz.; *böcce* Őrség Nyr. II.374; Kaposvár Király Pál; Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VIII. 524; Székesfehérvár Nyr. VII.138; *böce* Dunántúl Nyr. V.128; Göcsej Vass József 1841; Balaton mell. Tsz.; Fehér m. Nyr. X.186; Baranya m. Nyr. XVIII.47; Udvarhely m. NyK. X.325); 1. borjú (i. h.) *Hej, maratt ëk kis böcce:* mondják a kévekötőnek, mikor az egész kéve mellett még megmarad néhány gabonaszál (Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VIII.524); 2. *bece, bëce, böce* v. *kényes* (*kényës, kényös*) *b.*: kényes, kényeztetett gyermek (Székelyföld Tsz. MNy. VI.337; NyK. X.325; Vadr. 492); 3. *böce*: serdülő leány (Tata vid. Nyr. V.473).

bece-fiú: kényeztetett fiú (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.362).

BËCËK: kis borjú (Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.47).

BËCÉL (Háromszék m. Vadr.; *böcél* Udvarhely m. Vadr. 492a): kényeztet.

BECÉSKED-IK: kényeskedik (Székelyföld Tsz. 34b.).

BECÉZ: kényeztet (Szilágy m. Tasnád Nyr. VI.474; Kassa vid. Nyr. XVIII.430; Székelyföld Andrássy Antal 1843).

BËCÉZ-IK (Csallóköz Csaplár Benedek; *megbecézett, meg-beccézett* Somogy m. Tsz. 34b. 253): borjazik. *Majd kapsz fiam báránykát, ha a pirók tehén csikót becézik* [tréfás gyermek-biztatás] (Csallóköz Csaplár Benedek).

BÉCÉZ: ábécéz, olvasni tanul (Szilágy m. Nyr. IX.181).

ki-bécéz: kiszedeget (szemenként) (Komárom m. Sz. Péter Tsz.) *Majd én tëneköd kibécézöm a mazsoláját!* (Nagy-Kőrös Nyr. VI.424).

BECÉZTET: kényeztet (Háromszék m. MNy. VI.319; Vadr. 492a).

BECKŐ (Brassó m. Tatrang Nyr. II.476; *bëckö* Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478): levesételnek megkészített báránybél.

BECŐ: hüvelyes vetemény (bab, borsó, lencse) (Erdővidék Tsz.).

1. **BÉCS:** boros pince (Moldvai csángóság Nyr. III.2).

2. **BÉCS:** helység külső v. szélső része, külváros. — Tolna m. Tamásiban a nyugoti városrész. *Gyerünk vízér a bécsre* v. *a bécsbe.* — Abauj m. Aszaló mezőváros déli vége, a melyet a helység fölső (templomos) részétől a Bársonyos folyó választ el. *Mëgyëk a bécsbe. Ott lakom a bécsën.* — Makón az eggyik külváros neve: *cigánbécs* (Király Pál).

BECSEL: öklelődzik. *Becselnek a birkák* v. *az ökrök:* összeütik a fejüket (Csík m. Kóródy Miklós).

[**BÉCSI**].

bécsi-mész: félelem (megfelel a *szurok, drukk* deák-műszavaknak) (Kaszárnyai szó Nyr. VI.44).

bécsi-rongy: arcpirosító (Szentes Nyr. VIII. 187).

BÉCSIKE: calliopsis tinctoria (Gömör m. Zabar Nyr. IV.24).

[**BĔCSKÉRĔZ**], **BÖCSKÉRÖZ:** becsülget, nézeget (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.213).

BĔCSMÉRĔL (*böcsmöl* Debrecen Nyr. XXI.476).

BĔCSMÉRĔS: drágás. *Bĕcsmérĕs embĕr* (Csík m. Csík-Madaras Nyr. XIX.527).

[**BĔCSTELEN**], **BESTELEN** (Zilah Nyr. XIV. 286; Erdély Torma Károly; Háromszék m. Tsz. MNy. VI.223; *bĕstelen* Székelyföld Kiss Mihály; *böstelen* Udvarhely m. Kiss Mihály): **1.** utálatos, rút, csúf (Erdély Torma Károly; Székelyföld Felméri Lajos, Kiss Mihály); **2.** idomtalan, esetlen, otromba (Zilah Nyr. XIV.286).

BĔCSŰ (*becsü* Háromszék m. Nyr. XVII.137; Erdővidék Nyr. XVII.90; *becsű* Háromszék m. Nyr. XVII.90; *böcsű* Csallóköz Csaplár Benedek; *bücsü* Udvarhely m. Vadr. 80): **1.** becsület. *Ennek az Estánnak már kevés becsüje van*: kevés becsülete van, nem sokra becsülik (Háromszék m. Nyr. XVII.137). *Miért megy ő a szomszédba; nincs neki már ott becsüje* (Háromszék m. Nyr. XVII. 90). *Míg a holmimbe tartott, addég bĕzzĕg vôt becsüm* (Erdővidék Nyr. XVII.90). *Idegönnek s jövevénnek nincsen bücsüje szĕgénnek* (Udvarhely m. Vadr. 80); **2.** *böcsű:* becsüs, becslő (Csallóköz Csaplár Benedek).

becsű-kár: olyan kár, a melyet a bíró fölbecsül. *Ifiur becsűkárt tett, miér átugorta a sövinyt* (Göcsej, Resznek Nyr. XII.188).

BĔCSÜL (*becsöl* Gömör m. Rima- és Balogvölgy Tsz.; *bücsül* Udvarhely m. Vadr. 44; Háromszék m. Nyr. IV.469): nem tegez. *Nem is bĕcsüli az urát* (pl. az úri asszony): tegezi (Félegyháza Nyr. VI.134; Szigetvári Iván).

mĕg-bĕcsül: nem tegez. *Én őtet mĕgbĕcsűtem, ő mĕg engĕm nem* (Félegyháza Szigetvári Iván).

BĔCSÜLET (*böcsület* Kis-Kún-Halas Nyr. VIII. 42; Bács m. Baja Nyr. XII.378; *bücület* Moldvai csángóság Nyr. IX.484; *bücsület* Udvarhely m. Nyr. VI.517; Háromszék m. Nyr. V.466; Gyergyó-Sz.Miklós Nyr. VIII.229; Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478; *bücsüllet* Székelyföld Nyr. V.175).

[Szólások]. *Aszondom neki böcsülettê* [t. i. köszönve] (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.42). *Becsülletét lenyomni:* sarkára hágni (Erdővidék, Olasztelek Nyr. XIV.89). *Êmút mán ennek a böcsülete:* elmúlt már ennek az ideje (Bács m. Baja Nyr. XII.378).

bĕcsület-rovás. *Bĕcsület-rovásra:* hitelbe (Kapnikbánya Nyr. II.182).

BĔCSÜLETĔS (*böcsôlletës* Palócság Nyr. XXI. 308; *bücsületös* Udvarhely m. Nyr. IV.427; Udvarhely m. Homoród-Almás Nyr. V.232; *bücsülletös* Udvarhely m. Nyr. III.512).

BEDEREG: gondozatlanul hányódik-vetődik (vmely portéka, szerszám) (Udvarhely m. Firtosalja Nyr. VI.324) [vö. *hedereg*].

BEDINTER: kisegítő szolgáló-féle, a ki nem bérért, hanem lisztért s egyéb apróságokért végez konyhai dolgokat (Zemplén m. Tállya Nyr. IV.477).

1. **BÉDÓ:** nyírfa-kéreg, nyírfa-héj (Somogy m. Sima Nyr. XIX.380; Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.47).

2. **BÉDÓ:** buta, bamba, faragatlan (Vas m. Kemenesalja Tsz.)

BÉGET (*bĕget* Komárom m. Alsó-Csallóköz Nyr. XVII.287).

BĔGY (*bögy*): csecs (Csallóköz Csaplár Benedek).

[Szólások]. *Az nem fér a bögyibe* [azért haragszik], *hogy a szomszédja boldogul* (Csallóköz Csaplár Benedek).

BĔGYBELÉK: göngyöleg (Kapnikbánya vid. Nyr. II.181).

[**BĔGYĔKE**], **BÖGYÖKE** (Vas m. Kemenesalja Tsz. 119a.; *bögyöge* Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.572): kőkorsó, köcsög.

BEGYEKES: öblös, hasas (edény) (Balaton mell. Tsz.)

[**BEGYEKEZ**], **BEGYEGEZ:** öblösít, hasasít (edényt) (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.578).

[**BĔGYĔLEGĔS**], **BÖGYÖLEGES:** buggyos, pötyögős. *Bögyölegesen áll a nadrág* (Csallóköz Nyr. I.231).

BĔGYĔS (*bögyös* Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.431; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.47): **1.** *bögyös:* melles, nagycsecsű. *Bögyös leány* (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.47); **2.** *begyes, bögyös:* kevély (Balaton mell. Tsz.; Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.431; Székelyföld Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek); **3.** *bögyös:* akaratos (Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.431).

BĔGYĔSKĔD-IK (*bögyösköd-ik*): kevélykedik (Csallóköz Csaplár Benedek).

BĔGYĔSKĔDŐ: kevélykedő, rátartiskodó, a kérőket megvető (nőszemély) (Balaton mell. Tsz).

BĔGYĔZ: biggyeszt. *Bĕgyĕzi magát:* oda biggyeszti magát olyan helyre, a mely nem illeti meg (Háromszék m. Vadr.)

[**BĔGGY**].

[**bĕggy-kő**].

bĕggykövez: pittykövez (kavicsokkal játszik) (Udvarhely m. Nyr. XIX.527) [vö. *pittykövez*].

BĔGGYEZ (Csík m. MNy. VI.369; Csík m. Csík-Madaras Nyr. XIX.527; *böggyezés* Udvarhely m. Nyr. IV.82): ∾.

BÉGYÓ: beteges (Kecskemét Nyr. IV.284).

BÉGYÓKÁS (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; *bégyokás* Zala m. Tapolca Nyr. X. 475; *bigyókás* Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839): beteges, göthös [vö. *bëngyókos, pëtyákás*].

BEGYÜLÖD-IK: bibelődik, foglalatoskodik vmivel (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.92).

BËHËMA: idomtalan (Baranya m. Ormányság Nyr. I.424) [vö. *böhönye*].

BÉKA (*bêka* Soprony és Vas m. Nyr. X.331; *bíka* Komárom m. Naszvad Nyr. IV.283; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.142; Nyitra m. Magyar-Soók Nyr. XX.26): **1.** *béka:* süldő-leány (13—15 éves) (Alföld, Háromszék m. Nyr. IV.191); **2.** *béka:* szarvasmarha nyelve alatt támadt csomós daganat. *Ennek a marhának békázás kell, mett békájja van. Dagadó béka* (Székelyföld Kiss Mihály); **3.** *béka:* varszerű csomó a ló térdénél (Heves m. Névtelen 1840); **4.** *béka, bíka:* a disznó szivének eggy darabja (a szívtőhöz hozzánőtt húsdarab), a melyet el szoktak dobni, mert meg nem ehető (Heves m. Névtelen 1840; Komárom m. Naszvad Nyr. IV.283); **5.** *béka:* a fölső kar izomzatának kiduzzadó része (Kolozsvár legifj. Szinnyei József).

béka-cimpó: félig kifejlett kis béka (Székelyföld Győrffy Iván) [vö. *cimpó*].

[béka-fog].

békafogas: kicitkezett, caknis. *Kennek varok üngöt, gatyát, békafogasra hagyom az ajját* (Torontál m. Lőrincfalva Kálmány L. Szeged népe III. 205).

bêka-hajma: muscari (Soprony és Vas m. Nyr. X.331).

béka-kalán: kagyló (Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XXII.238).

béka-láb: kis gyermek orrából kilogó takony (Tisza-Dob Nyr. XX.192).

béka-lány: süldő-leány (13—15 éves) (Alföld, Háromszék m. Nyr. IV.191).

béka-lencse: mocsaras vizeken úszkáló hínáros növény, vízfonál (Balaton mell. Tsz.; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.46; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

béka-nyál: ∾ (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Őrség Nyr. XII.380; Nógrád m. Ipoly-Litke Nyr. III.544; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

béka-nyúzó (Rimaszombat Nyr. V.271; *béka-nyuzó* Nógrád m. Fabó András 1841; Háromszék m. Vadr. 368; *bíka-nyúzó* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.142): rossz, életlen bicska v. kés.

béka-piszle: tojásból kikelt békafi (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.46).

béka-rokka (*bêka-rokka* Soprony és Vas m. Nyr. X.331): equisetum palustre (Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144; Zala m. Hetés Nyr. XIX. 575; Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Közép-Baranya Nyr. III.282).

béka-só (*bêka-s^aó* Palócság Nyr. XXII.32): **1.** fehér kavics (Debrecen Nyr. XXI.476; Zemplén m. Nyr. IV.424; Nógrád m. Tolmács Nyr. XVIII.48; Csík m. Csík-Sz.-György Nyr. X.237); **2.** kova, tűzkő (Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

béka-tőr: keskenylevelű gyékény (typha angustifolia) (Hajdú-Szoboszló Nyr. XIV.421; Herman O. Halászat K.)

béka-tutaj: hydrocharis (Szabolcs m. Nyr. III.544).

béka-var: az ökör csülke vályujában nőtt varas daganat (Somogy m. Nyr. XII.186) [vö. *béka* 3.]

béka-virág: leontodon taraxacum (Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII.575); leucojum vernum (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XIII.477).

BÉKÁL (*békányi*): békákat fogdos (Nógrád m. Patak Nyr. VIII.560).

BÉKÁLKOD-IK: izél. *Ne békálkodj:* ne izélj (Csík m. Tsz.).

BÉKÁS: fehérneműn levő diszítmény (Rimaszombat Nyr. XII.90).

BÉKÁZ: szarvasmarha nyelve alatt támadt daganatot (*béka* 2.) orvosol érvágással (Székelyföld Kiss Mihály).

meg-békáz (horgot): békát húz reá (Tisza mell. Herman O. Halászat K.).

BEKCSIÁS: robotos, szolga (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.284).

[BÉKE].

béke-türetlen: nem béketűrő, türelmetlen (Veszprém m. Nyr. XII.279).

BEKECS (*bekes* Székelyföld Kriza; *bekës* Csík m. MNy. VI.368).

BEKEG: mekeg (Göcsej MNy. V.82; Balaton mell. Tsz. MNy. V.82).

BÉKÉL: békében él (Moldvai csáng. Nyr. IX.531).

BÉKËN: vaslemezből készült sütő-edény (Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.144) [vö. *beknyő*].

[BÉKI].

béki-fájdalom [?]: gyomorfájás (Erdővidék Tsz.).

BÉKÍT (*békit*): nyugtat, csendesít. *Ëgyre békitëtt, mer nagyon sírtam* (Fehér m. Iváncsa Nyr. XVI.334).

BEKNYŐ (Veszprém m. Szentgál Nyr. II. 185; *bekenyő* Bács m. Bajmok Nyr. VIII.92): tepszi-féle sütő-edény (kül. rétes-, pogácsa-sütésre) [vö. *békën*].

BÉKÓ (*béklyó* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.324; Erdővidék Tsz.): szabadban legelő lovak lábára való nyűgöző vas-szerszám (Balaton mell. Tsz.; Szentes Nyr. VIII.187).

BÉL: 1. gyomor (Palócság Nyr. IV.561); 2. vászon *bele:* eintrag (takács mesterszó) (Győr Nyr. XI.382).

bél-deszka: a járomnak rúd felőli oldalán levő deszka (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.324).

bél-ember: gyomrát szerető ember (Fertő mell. MNy. III.406).

bél-fa (*bêr-fa* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X. 324; *bêr-fa* Szatmár m. Porcsalma Nyr. XX.191; *bir-fa* Bereg m. Nyr. VI.425; *bőr-fa* Balaton mell. Tsz.; Győr Nyr. XI.478; *bűr-fa* Érmellék Nyr. V.425; Szatmár Nyr. XX.191): 1. *bél-fa:* a járom közepén fölnyúló függőleges fa (Székelyföld Tsz.; hely nélkül Nyr. II.380); 2. *bér-fa, bêr-fa, bőr-fa, bűr-fa:* vmely szekér-rész (Győr Nyr. XI. 478; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.324; Szatmár m. Porcsalma, Szatmár Nyr. XX.191); *bir-fa:* szekéroldal (Bereg m. Nyr. VI.425); 3. *bőr-fa, bűr-fa:* korcsolya-féle, melyet a szekéren a hordók alá tesznek (Balaton mell. Tsz.; Érmellék Nyr. V.425); 4. *bél-fa:* szövőszék része (Szatmár m. Krassó Nyr. XVI.335; Székelyföld Kiss Mihály).

bél-fonál: eintrag (takács mesterszó) (Pozsony Nyr. XIV.48).

bél-hus: a marha hátán a lép körül elnyúló porhanyó hús, vese-pecsenye (Székelyföld, Háromszék m. Tsz.).

bél-menős: hasmenéses (Veszprém m. Szentgál Nyr. III.184).

bél-pecsenye: vesepecsenye (Kézdi-Vásárhely Nyr. XVI.479).

bél-reszelő: homorú reszelő (Háromszék m. MNy. VI.317; Győrffy Iván).

bél-szín (Kolozsvár Szinnyei József; *bő-szín* Debrecen Nyr. IX.476): vesepecsenye.

béle-büzhödt (Fertő mell. MNy. III.406; Balaton mell., Vas m. Kemenesalja Tsz.; *béle-büszödt, béle-büszött* Fertő mell. MNy. III.406; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.284; XV.215; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.93): kényes gyomrú, rossz gyomrú, étvágytalan, beteges, göthös.

[BÉLA].

béla-gyöngy (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. I.172. 173. 186; III.63; *bila-gyöngy* Moldvai csáng. Erdélyi J. Népd. és mond. I.423): fehér gyöngy.

[BELÉ].

belé-való: főzeléki cikkek azoneggy főzetbe (Zala m. Bódiss Jusztín; Székelyföld Kiss Mihály; Nyr. XV.554).

BELEGET (Székelyföld Nyr. XVII.90; *belget* Szeged vid. Nyr. II.43; Székelyföld Nyr. XV. 432; *bellëget* Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286): 1. *beleget, belget:* (kis gyermeket) *bel-bel* v. *beli-beli* szóval ringatva altat (Szeged vid. Nyr. II.43; Székelyföld Nyr. XV.432; XVII.90): 2. *bellëget:* (bölcsőt) ringat (Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286).

BËLÉND (Székelyföld Kiss Mihály; *belind* Dunántúl MNy. V.77; *bellény* Dunántúl MNy. V. 77; *bilind* Székelyföld Kiss Mihály; *bölénd* Székelyföld Kiss Mihály; *böling* [?] Erdővidék Tsz. NyK. X.326; *bölléný* Dunántúl MNy. V.77; Göcsej MNy. V.96): hyosciamus niger.

bëlénd-lapi: bolondító csalmatag (datura stramonium) (Csík m. Csík-Madaras Nyr. XIX.527).

BËLÉNDËK (*bilindek* Heves m. Névtelen 1840; *bilindök* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.65; *bölëndëk* Soprony és Vas m. Nyr. X.331) = *bëlénd*.

BÉLËS (Vas m. Őrség Nyr. XII.380; Komárom m. Naszvad Nyr. IV.235; *béles* Rimaszombat Nyr. IV.560; *bêlës* Nógrád m. Vecsekle Nyr. V.571; *bélles* Dunántúl Csaplár Benedek; *bᶦelës* Rimaszombat Nyr. XVIII.503): túróval, káposztával v. egyébbel töltött réteges sütemény (lepény, rétes).

BELEZ: belét kivájja. *Hát te csak belezed a kenyeret?* (Alföld Nyr. XIII.192).

ki-belez: ∾ (Háromszék m. MNy. VI.335; Győrffy Iván). *Jánoska kibelezte a kenyeret, a haját meg ott hagyta* (Alföld Nyr. XIII.192).

BËLËZNA (Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XV.384; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.42; Háromszék m. Nyr. II.175; Csík m. Nyr. VI.471; Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.144; *belezna* Székelyföld Tsz.; Nyr. VIII.462; Kriza; Udvarhely m. Nyr. V.180; *berezna* Gömör m. Hollók Imre; Gömör m. Serke Nyr. XIX.44; *bilizna* Zemplén m. Bodrogköz Tsz.): szövés közben történt hibás öltés v. eggy szálfonal elszakadása következtében a vásznon támadt hézag.

BËLGA (Fehér m. Lovas-Berény Nyr. XVI. 334; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.285; *belga* Győr m. Bőny Nyr. XIV.526; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.142; Debrecen Nyr. VII.91; Pest m. Tinnye Nyr. VII.39; *bëjå, bëjgå* Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286): 1. *bëlga, belga, bëjgå, bëjå:* hibás nyelvű, dadogó, hebegő (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.285; Győr m. Bőny Nyr. XIV.526; Debrecen Nyr. VII.91; Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286); 2. *bëlga, belga:* ügyefogyott, eggyügyű, hülye (Fehér m. Lovas-Berény Nyr. XVI.334; Pest m. Tinnye Nyr. VII.39).

belga-nyelvű (Nagy-Kúnság, Nyr. XVI.142; Pest m. Tinnye Nyr. VII.39; *bëlga-nyêvű* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.285; *bëjgå-nyelvű* Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286) = *bëlga* 1.

BELGÁZ: akadozva, dadogva, hebegve beszél (Győr m. Bőny Nyr. XIV.526).

1. **BELHŐS:** bolyhos (Háromszék m. Győrffy Iván).

2. **BËLHŐS:** bohó (Háromszék m. MNy. VI. 317).

BËLICE, BÖLICE: tiszta fehér bárány, melynek a szeme körül nincs meg a szokott fekete gyűrűkarika (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Vadr.)

BELIK: bizonyos adó-nem (Moldvai csángóság Nyr. IX.447).

BËLLËGET: beszél, híresztel, pletykál, emleget. *Azt bëllëgetik, hogy Farkas Jancsi sok mónárpogácsát ëszik; azé vëszën a mégye mónárné ojan sok vámot. Ugyan sokat bëllëgeted; má montam, hogy nem láttam* (Udvarhely m. Etéd Nyr. XVII. 90).

BÉLLEL, BÉLEL (*bêllenyi* Mátra vid. Nyr. XXII.240; *bérel* Székelyföld Nyr. XV. 432; *bérlel* [rímelve: *mëgérlelé—mëgbérlelé*] Brassó m. Hétfalu, Zajzon Nyr. V.275).

el-béllel, el-bélel: elpalástol, elcsinál, eltussol (hamissággal, megvesztegetéssel) (Háromszék m. MNy. VI.323; Vadr.) *Elbéllették a dolgot* (Háromszék m. MNy. VI.360. 362).

BÉLLÉS, BÉLÉS (*bëlës* Eszék vid. Nyr. VIII. 327; *bérlés* hely nélkül Nyr. XVII.288): 1. *bélés, bëlës:* vörös v. kék tarkázatú pamukos vászonból varrt alsó-ing, a melyet az asszonyok télen-nyáron viselnek (Eszék vid. Nyr. V.270; VIII.327); 2. *bélés:* szénás szekéren a négy szögletére összegöngyölgetett csomók (*szarvak*) közötti széna (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.326).

BELLE^Ö: bölcső (Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286).

BELL^EŐKE: fölfüggeszthető vászonhinta, a melybe a kis gyermeket fektetik (Palócság Nyr. XXII.32).

BÉLME: kifejletlen, növésében elmaradt, törpén maradt (növény, állat, ember) (Székelyföld Nyr. I.135; Kiss Mihály).

BÉLMECSKE: ∾. *Ez a búza bélmecske* (Székelyföld Nyr. I.135; Kiss Mihály).

BÉLMES: mályva-virág (Háromszék m. MNy. VI.216. 317. 357; Győrffy Iván).

BELŐRÜNNEN: belülről (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.527).

BELSŐ (*berső* Kolozs m. Sztána Nyr. IV.502; Kalotaszeg Nyr. XX.468; *bêső* Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.47; Csallóköz, Patonyszél Nyr. XII.142; *besső* Háromszék m. Sepsi-Uzon Nyr. VIII.374; *bêsső* Csík m. Csík-Madaras Nyr. XIX.527; *besü* Vas m. Őrség Nyr. III.283): 1. *belső:* szobalány (Kolozsvár Szinnyei József); 2. *bêső:* balról befogott ló (Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.47); *belső:* jobbról befogott ló (Heves m. Névtelen 1840); 3. *bêsső:* lakó telek (Csík m. Csík-Madaras Nyr. XIX.527).

belső-csapó: az evező szárának az a fele, mely a húzópánt és a toll között van (Balaton mell. Herman O. Halászat K.).

belső-embër (*belső-embör* Szeged vid. Nyr. II. 85): világi v. egyházi hivatalt viselő ember (Balaton mell. Tsz.; Szeged vid. Nyr. II.85); a Székelyföldön csak a pap meg az iskolamester, meg ezek segédje v. helyettese (NyK. X.326).

belső-kű: a fenékhorognál a folyóba szolgáló véghez kötött nagyobb kő (Szeged Herman O. Halászat K.).

belső-leány: szobalány (Kolozsvár Szinnyei József).

belső-ló (*bêső ló*): balról befogott ló (Csallóköz, Patonyszél Nyr. XII.142); jobbról befogott ló (Csallóköz Nyr. I.231. 279).

belső-szeglik: a balatoni őshalászatnál az a két szeglik, a mely a bedöntőhöz legközelebb esik (Balaton mell. Herman O. Halászat K.).

[BELSŐS].

béső-viselet: félig uras, félig mesteremberes viselet (Baranya m. Baranya-Sz.Lőrinc Nyr. XVII. 335).

BELSŐSÉG: a faluban v. a városban benn levő telek (akár van rajta ház, akár nincs) (Székelyföld Nyr. V.514) [vö. *benn-való*].

BELÜL, BELŐL (*bellü* Vas m. Őrség Nyr. VII. 467; *belü* Göcsej MNy. II.409; *b^eévől* Palócság Nyr. XXI.310; *bevül* Heves m. Tisza-Szőllős Nyr. II. 554; *bévül* Fehér m. Király Pál; Csallóköz Nyr. I.248; Mátyusfölde Nyr. I.248; XIX.560): 1. *bellü* (v. *bellürü*): belülről. *Hunna fuj a szé? Inne bellü* v. *inne bellürü* (Őrség Nyr. VII.467); 2. *bevül, bévül:* belül (Heves m. Tisza-Szőllős Nyr. II.554; Csallóköz Nyr. I.248; Mátyusfölde Nyr. I.248; XIX.560); 3. *belü:* be. *Gyere belü* (Göcsej MNy. II.409).

BÉLYËG (*bélyag* Heves m. Névtelen 1840; *bijog* Debrecen Nyr. VII.91; Szatmár m. Gencs Nyr. X.525; *bíjog* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.142; *billeg* Vas m. Őrség Nyr. XII.380; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; *billig* Göcsej Nyr. XIII.258; *billog* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.46; *billyeg* Erdővidék Tsz.; *bílyog* Göcsej Nyr. XIII.258; Debrecen Nyr. IX.266) [vö. *billencs*].

bélyeg-kóstoló: [tréf.] finánc (Csongrád Nyr. IX.89).

BÉLYËGËZ (*billyegez* Erdővidék Tsz.).

BÉLYËGZŐ (*billegöző* Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.478).

BÉNA (*bénna* Székelyföld Tsz.; *binya* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.65).

BENCE: 1. nyúl (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Zala m. Nyr. II.427); 2. böde (coccinella) (Vas m. Őrség Nyr. VII.330).

BËNCLI: gyepmester, hóhér (Komárom Nyr. VII.281; vö. *serha* Tsz.).

BËNDËRÉSZ: bögyörész (kakas) (Háromszék m. MNy. VI.317; Győrffy Iván). *A kakas mëg-bëndërészi a tyukot:* meghágja (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

BËNDÉREZZ-IK (Udvarhely m. Kóbori János; Erdővidék Nyr. IX.37; *bëndërëzz-ik* Udvarhely m. Melich János; *böndérez-ik* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.293): ∾. *Rétën hizik, falun az asszo-nyok hasán bëndérezzik* (találós mese; = szita) (Erdővidék Nyr. IX.37).

BENDI: bő szájú hasas korsó (Baranya m. Ormányság Tsz.) [vö. *bendő, bendős*].

BENDŐ, BÖNDŐ (*gönde* Háromszék m. MNy. VI.328; Győrffy Iván; *göndő* Székelyföld Andrássy Antal 1843; Csík m. MNy. VI.371; Háromszék m. MNy. VI.328; Győrffy Iván): **1.** *göndő* = *böndő* [köznyelvi értelmében] (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.328; Győrffy Iván); gömböc (Csík m. MNy. VI.371); **2.** *gönde, göndő:* nagyhasú, pókhasú (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.328; Vadr. 501b; Győrffy Iván; Csík m. MNy. VI.371); **3.** *bendő, böndő:* bőszájú hasas korsó (Dunántúl Nyr. V.128; Baranya m. Tsz; Nyr. II.237) [vö. 2. *bandó, bendi, bendős, bangyos*].

BENDŐS (Baranya m. Tsz.; Ormányság MNy. V.150; *bendés* Közép-Baranya Nyr. II.237; *bendis* Tolna m. Bátta Nyr. XVIII.334; *böngyös* Baranya m. Baranya-Sz.Lőrinc és Ormányság Nyr. XVII. 335): bőszájú hasas korsó [vö. *bangyos, bendi, bendő, 2. bandó*].

BENGÁR: erős, vaskos (gyermek). *Mivel tart anyád, te bengár? Huszárnak nevel, ugy-e?* (Szeged Csaplár Benedek).

BENGES: házi mulatság (Mármaros-Sziget Hajdu Nagy Sándor).

BENGYELE (Csongrád m. Ploetz 1839; *bön-gyöle* Szeged Tsz.): érett gyékénykákának megszáradt lisztes töve, a melyből ínség idején kenyeret lehet sütni.

böngyöle-pogácsa: gyékénykáka-lisztből sütött pogácsa (Szeged Tsz.).

BËNGYÓKOS: kedvetlen, egészségtelen (Orosháza Nyr. VI.133) [vö. *bégyókás*].

BENN (*bendë:* benne Vas m. Őrség Nyr. V.31).

ben-fentes: vmely házhoz bejáratos s annak dolgaiba beavatott, kotnyeles (Nagy-Kőrös Király Pál; Kisujszállás Nyr. XX.190; Bihar m. Pocsaj Nyr. VIII.379; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XX. 431; Pest m. Gomba Nyr. IX.231).

ben-füles: ∾ (Nagy-Kúnság Nyr. II.325; XVI. 142).

benn-való: **1.** a faluban v. a városban benn levő telek (akár van rajta ház, akár nincs) (Székelyföld Nyr. V.514; Győrffy Iván) [vö. *belsőség*]; **2.** vásár napja (Székelyföld Kiss Mihály).

BENNEG: kényeskedve, kedvetlenkedve sír (Moldva, Klézse Nyr. V.378).

BENNETËKET (*bennötöket* Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.137. 138).

[BENNETT]: között. *Hány mázsa van egy-egy szekerükön? Bennettek van 45, van 50 mázsás* (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVIII.231).

BENTÜNNET: belülről (Kapnikbánya és vid. NyK. II.374).

BENZER (Baranya m. Nyr. II.184; *pencel* Udvarhely m. Nyr. VIII.473): spencer (vágott derekú gombos újjas).

BERBÉCS (Zilah Nyr. XIV.286; Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Nyr. IX.41; Sepsi-Uzon Nyr. VIII.429; *berbec* Vas m. Kemenesalja Tsz.; *berbecs* Székelyföld Tsz. 51a; *berbêcs* Szilágy m. Nyr. VII.381; *berbics* Rimaszombat Nyr. XIII. 417; XV.257; Erdély Dobál Antal; *birbics* Tolna m. Gyönk Nyr. V.378; Békés m. Gyula, Bihar m. Sarkad Márki Sándor; Sárospatak Szádeczky Lajos; Erdély Moldován Gergely; *börbecs* Székelyföld Tsz.; *börbécs* Székelyföld Nyr. V.175; Udvarhely m. Nyr. IV.227): **1.** *berbecs, berbécs, berbêcs, börbecs, börbécs:* ürü, kos (i. h.); **2.** *bör-bécs:* pokróc-természetű, durva ember (Udvarhely m. Nyr. IV.227); **3.** *berbécs:* a kolozsvári unitárius deákok gúnyneve (Kanyaró Ferenc); **4.** *berbec:* báránybőr-süveg, bagó-süveg (Vas m. Kemenesalja Tsz.); *berbecs:* fekete bársony süveg (Marcal mell. Acsády Sándor); **5.** *berbics*(-játék), *birbics:* szerencsejáték, a melyet pörgetyűvel v. golyóval játszanak; kocka-játék (Tolna m. Gyönk Nyr. V.378; Rimaszombat Nyr. XIII.417; XV.257; Sárospatak Szádeczky Lajos; Erdély Dobál Antal, Moldován Gergely); **6.** *birbics:* körbeforgó hinta (ringelspiel) (Békés m. Gyula, Bihar m. Sarkad Márki Sándor).

[BERBÉCSËS], BERBICSES, BIRBICSES: **1.** *berbicses:* a ki a berbics-játékban a bankot tartja (Rimaszombat Nyr. XIII.417); **2.** *birbicses:* kucséber (Sárospatak Szádeczky Lajos).

BERBENCE, BÖRBÖNCE: **1.** *berbènce:* hordócska (Szatmár vid. Tsz.); nagyobbfajta, tonnaszámba menő döbön, bödön (Ung m. Nyr. XVII. 421); úti tarisznyába való túrós faedény (Székelyföld Kriza); medence v. kanna aljául szolgáló széles faedény (Hely nélkül Nyr. XII.475); **2.** *berbence* (Székelyföld Kriza; Erdővidék Tsz.), *börbönce* (Kecskemét Nyr. X.380; Erdővidék Tsz. — vö. NyK. X.327): szelence [vö. *berbenke, berbőke*].

[BERBENCI].

berbenci-szilva (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323; *perpence-szilva* Székelyföld Győrffy Iván): magva-váló (másképp: besztercei) szilva.

BERBENKE (Zemplén m. Mád Nyr. VI.285; *börbönke* Győr m. Bőny Nyr. XVI.143): hordócska [vö. *berbence, berbőke*].

BERBITÉL (Erdély Salamon Ferenc; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.334; Székelyföld Győrffy Iván; *berbetél* Székelyföld Tsz. Győrffy Iván; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; *bërbëtél* Székelyföld Nyr. XV.432; *berbitál* Somogy m. Tsz.; *birbitél* [?] Erdővidék Tsz.; *börbétel* Háromszék m. MNy. VI.357; *börbitél* Erdővidék Tsz.; Nyr. V.175; Kriza): mormol (imádságot, leckét), darál; idétlenül, vastag hangon, fülsértően énekel. *Berbetél, mint az oláh pap* (Székelyföld Tsz.) *Hâgass, hâgass, te világ futó bolongya, ne börbitéjj, mind valami börbécs* (Székelyföld Nyr. V.175).

BERBŐKE: nagyobbfajta, tonnaszámba menő bödön, döbön (Zemplén m. Bodrogköz Nyr. XVII. 421) [vö. *berbence, berbenke*].

[BÉRC], BÖRC: **1.** szikla. *Börcös fő́d* (Vas m. Kemenesalja Nyr. III.88); **2.** domb, dombocska (Vas m. Kemenesalja és Baranya m. Tsz.; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.477); **3.** tüskés, bokros, kavicsos, göröngyös hely (Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144); **4.** fonálon levő csomócska, görcsöcske (Vas m. Kemenesalja Tsz.)

1. **BERCE** (Háromszék m. Tsz.; *béce* Velence, *bérce* Komárom Herman O. Halászat K.; *bérce* Székelyföld Győrffy Iván; *börc* Tihany, *börce* Szeged Herman O. Halászat K.): **1.** *berce, bérce:* járom bélfája (középső lapos fája) (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Tsz.); **2.** *béce, bérce, börce, börc:* az a fácska, a melyre a háló szemeit kötik (Velence, Komárom, Tihany, Szeged Herman O. Halászat K.) [vö. *oldal-berce, bordica*].

2. **BERCE**: durva fehér daróc-nadrág [?] (Erdővidék Tsz.) [vö. *börhe*].

1. **BËRDÓ** (Fehér m. Nyr. XVI.576; Komárom m. Nyr. IV.283; *berdő* Nagy-Kúnság Nyr. XVI. 142; Nagy-Kúnság, Túrkeve Nyr. III.229; *bördő* Tisza-Dob Nyr. XX.192): üres növényszár, pl. hagymaszár, kukoricaszár, csodafa (datura) szára.

2. **BËRDÓ**: bogár-szúrta idétlen növésű szilva (Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.144) [vö. *birtóka*].

3. **BERDÓ**: megállj! (wer da) (Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. X.44; kaszárnyai szó Nyr. VI.44).

1. **BERE**: magvas kender feje, bugája (Balaton mell. Tsz.).

2. **[BERE]**.

bere-karó: azon szőllőkaró, a melyet nem hasított, hanem egészen ép vékony tölgy- v. más fából készítenek (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.578).

BEREC: ripacs, himlőhely (Győr m. Tsz.).

BERECES: ripacsos, himlőhelyes (Győr m. Tsz.)

BERECKEL: hajt, űz, kerget (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.335).

BĔRĔG (Udvarhely m. Nyr. VIII.472; Erdővidék Nyr. XVII.91; Csík-Szentkirály Nyr. XII. 287; *bereg* Székelyföld Tsz. Nyr. XVII.137; *berreg* Székelyföld Tsz.; *bërrëg* Székelyföld Kriza; Háromszék m. Vadr.; *börrög* Székelyföld Kriza): párosodik (juh). *A johok mëgbërrëgtek* (Székelyföld Kriza). *A csür alatt árpatörek, kën tám bërëghetnék, öreg?* (tánczközbeli mondóka) (Csík-Szentkirály Nyr. XII.287).

BERĔK: vízjárta rét, posványos hely, láp (Dunántúl Nyr. V.128; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.140; Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XXII.238; Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII. 431; Balaton mell. Herman O. Halászat K.; Baranya m. Ormányság Tsz.).

berek-alja: berek melletti föld, mezőség (Zala m. Türje, Vas m. Sárvár Bódiss Jusztín).

berëk-fa (Somogy m. Nyr. XVIII.239; Göcsej MNy. II.409; *berök-fa* Somogy m. Sima Nyr. XIX. 380): égerfa.

[BÉRĔL].

fel-bérel: fölingerel vmire (Székelyföld Tsz.).

BERENKA: izlandi moha (Brassó m. Hétfalu Nyr. II.476).

BĔRĔTVA, BOROTVA (*bereta, borota* Székelyföld Győrffy Iván).

beretva-kés: beretva (Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841).

[BĔRĔTVÁL], BOROTVÁL: levágja a sűrű fiatal harasztot, mielőtt makkot teremne (Balaton mell. Tsz.).

meg-beretvál: leszid. *Téged jól megberetválának* (Székelyföld Kiss Mihály).

[BĔRĔTVÁLKOZ-IK, BOROTVÁLKOZ-IK].

[Szólások]. *Csínnyân borotvâkozz:* jól viseld magadat v. mérséklettel bánj vmivel (Palócság Nyr. XXI.510).

[ki-bërëtválkozik].

[Szólások]. *Kiberetválkozott az idő:* kemény hideg lett (Kolozsvár Nyr. VI.171).

[neki-bërëtválkozik, neki-borotválkozik].

[Szólások]. *Neki-bërëtválkozott az ég:* derült idő van (Baranya m. Bélye Nyr. XVI.134). *Neki-borotfákozik a zidő:* kiderül, kitisztul (Somogy m. Ujmajor Nyr. VIII.179).

BERGÁNY: tüzes ló (Alsó-Baranya, Pellérd Nyr. XI.238).

[BERGĔNGÓCIA], GERGĔNGÓCIA: Fölső-Somogyban így hívják Karád hápa-hupás vidékét (Nyr. XVI.190).

1. **BËRGET**: ingerel. *Ne bërgesd azt a kutyát* (Szilágy m. Nyr. VI.473; IX.181) [vö. *hërget*].

2. **BËRGET**: beregtet (coire facio; vö. *bërëg*). *Bërgessétëk mëg azt a johot aval a berbéccsel* (Székelyföld Kriza; Háromszék m. Vadr. 492 b).

1. **BERHE**: istrángot szorító szíjacska (Székelyföld Tsz.).

berhe-gúzs: hajlott vaskapocs, mely az igás szekér derekát alul átköti (Bereg m. Rákos vid. Pap Károly).

2. **BERHE**: fonálban levő csomó (Székelyföld Tsz.).

BERHEL: alkalmatlankodik, lábatlankodik. *Ne berhelj itt a lábam alatt!* (Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.47).

el-berhel: 1. elhány, elszór. *Hánszor megmontam má, hogy semmit el ne berhejj a kezem alól!* (Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.333); 2. elcsen, ellop (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.142; Szatmár m. Barna Ferdinánd). *Elberhelte a cigány a malacot* (Debrecen Nyr. VII.91).

le-berhel (Szatmár m. Barna Ferdinánd; *lëbörhöl* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.285): vigyázatlanságból leszór vmit. *Má lëbörhötétök errű az asztârú a papirosokat!* (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.285).

BERKE (Szatmár m. Nagy-Károly Szinnyei József; Palócság Nyr. XXII.32; *birke* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XVII.469; *bürke*[?] Erdővidék Tsz.): 1. *berke, bürke*[?]: barka (Palócság Nyr. XXII.32; Erdővidék Tsz.); 2. *berke, birke*: kukorica virágja, kalásza (Szatmár m. Nagy-Károly Szinnyei József). *Csüzik a tengeri; a birkét mán régen kihánta* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XVII. 469); 3. *bürke*[?]: fenyőgyümölcs (Erdővidék Tsz.).

berke-bárány: apró fodorszőrű bárányka (Székelyföld Tsz.).

BERKËNYE (*berekenye* Somogy m. Tsz.; *belekenyér* [nép-etimológia] Székelyföld Győrffy Iván; Csík m. Tsz.; *berekenyér* [nép-etimológia] Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.578).

[**BERKŐCÉS**].

berkőcés-bot: görcsös bot (Somogy m. Tsz.) [vö. *1. barkóca*].

[**BÉRMÁL**].

el-bérmál (*ê-bérmáll*): elkeresztel (csúfnévre). *A bujtárjait mind êbérmáta csúfnévre* (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.85; XIV.477).

mëg-bérmál: [tréf.] újra megver. *Tudod, hogy megkereszteltelek* [= egyszer megvertelek], *most majd megbérmállak* (Szeged Csaplár Benedek).

BERNICE: övkötő (Moldvai csáng. Nyr. III. 3; X.203).

BËRNYÁSZKOD-IK (Székelyföld Tsz. Kiss Mihály; *burnyászkod-ik*[?] Udvarhely m. Tsz. NyK. X.327): 1. nemi ösztöntől ingerlődik (macska); 2. fölindul vkire.

BËRRAN: mordul (kutya). *Ëggyü bërranytak a kutyák* (Zala m. Hetés Nyr. XIX.142).

BËRROG (Zala m. Hetés Nyr. XIX.142; *berreg* Győr m. Tsz.): morog.

BËRSZÁN: vesszőből csinált szánforma gyermekjáték (Brassó m. Bácsfalu Nyr. III.523) [vö. *bak-szán*].

BERTÁFOL (Somogy m. Nyr. X.476; *bertáfû* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47; *bërtáfunyi* Soprony m. Csepreg Nyr. II.371): 1. *bertáfol*: bámul (Somogy m. Nyr. X.476); 2. *bertáfû, bërtáfunyi*: virraszt (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47; Soprony m. Csepreg Nyr. II.371).

BERTALAN: a csacsi csúfneve (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.86).

BERTŐ. *Bertők*: körner (kissebb-nagyobb golyóbis formájú darabokba összefutott ezüst-apró-lék; — ezüstműves mesterszó) (Hely nélkül Nyr. XV.48).

BERVÉNY (Erdővidék Tsz.; *börving* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323): szalakfű, lonc (pervinca; clematis, vinca).

BERZED: borzad. *Ugy berzedëk tőle* (Brassó m. Hétfalu, Zajzon Nyr. III.224).

[**BËRZËGET**], **BÖRZÖGET**: borzogat. *A hideg is börzögetett* (Vas m. Jánosháza Nyr. XIV.568).

BËRZËL (Gömör m. Nyr. XVIII.422; *bërzel* Háromszék m. MNy. VI.317; *berzel* Háromszék m. Győrffy Iván): borzol.

[**BËRZEN**].

fel-berzen: fölgerjed (Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Csaplár Benedek, Győrffy Iván.).

BËRZËNE (Háromszék m. MNy. VI.317; Vadr. 492b.; Erdővidék Nyr. IX.235; Brassó m. Hétfalu, Bácsfalu Nyr. III.523; *berzene* Háromszék m. Győrffy Iván; *berzenye* Székelyföld, Csík m. Tsz.; *bërzënye* Székelyföld Nyr. XV.432; Csík m. Nyr. XII.235; *bezzene* Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.42; *börzöne* Udvarhely m. Nyr. IX.235): kenderföldön a nyövés után ott maradt és a lábán megszáradt apró kender v. letörött, letaposott kenderhulladék; kender alja, utolja [vö. *bërzóka, börze*].

BËRZËNGET, BÖRZÖNGET: ingerel, mérgesít (Kecskemét Nyr. X.380).

BËRZËNKËD-IK (*berzenked-ik* Bars m. Nyr. X.138; Székelyföld Tsz.; *börzenked-ik* Vas m. Kemenesalja Tsz.; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.93; *börzenköd-ik* Nagy-Kőrös Nyr. VI.423; *börzönköd-ik* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.47; Szeged Nyr. VII.235; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek): 1. mérgelődik, mérgeskedik (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.47; Szeged Nyr. VII.235; Bars m. Nyr. X.138); 2. mérgében zsörtölődik, fölingerülten beszél (Szeged Csaplár Benedek; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.93); 3. kötekedik (Nagy-Kőrös Nyr.

VI.423); **4.** — *vmi ellen:* ellene szegül. ellene törekszik (Csallóköz Szinnyei József).

föl-börzönködik: haragra lobban, fölbőszül (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

[**BERZESKED-IK**].

össze-berzeskedik: berzenkedve szembeszáll, összekap (Székelyföld Tsz.)

[**BERZESZKED-IK**].

fel-berzeszkedik: 1. tollait fölberzeszti; **2.** haragra lobban, fölbőszül (Székelyföld Tsz.)

BĔRZÓKA (Háromszék m. Vadr.; *bĕzzók* Udvarhely m. Nyr. IV.378) = *bĕrzĕne.*

BĔSTIA (*beste* Vas m. Tsz.; Rimaszombat Nyr. XV.383; Bars m. Nyr. XVIII.384; Csík m. Csík-Szentkirály Nyr. VIII.190; *bestye* Hont m. Tsz.; *bestyi* Heves m. Névtelen 1840): **1.** *beste, bestye, bestyi:* kutya (Bars m. Nyr. XVIII.384; Hont m. Tsz.; Heves m. Névtelen 1840); **2.** *bestia:* kurva (Szatmár m. Lauka Gusztáv 1842). — *Beste kurafi* (Vas m. Tsz.); *beste-lélek* (Vas m. Tsz.; Rimaszombat Nyr. XV.383); *beste kura huncvut* (Csík-Szentkirály Nyr. VIII.190): [szidalmazások].

BESZÉD: mese (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.574). *Mongyon egy beszédet, Gyurka bá! Jó van no, hát êmongyam-ë av veres kakas beszéggyit?* (Székelyföld Győrffy Iván).

[Szólások]. *A beszédként:* a mint mondani szokták. *A beszédként többet ér a becsület a szalonás káposztánál* (Székelyföld Nyr. XV.432).

beszéd-hintő: hazudozó [?] (Erdővidék Tsz.)

BESZÉDES: szónok (Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VI.325).

BESZÉL (*bêszêl* Erdőháza Nyr. XI.285): szól, énekel. *Beszélnek a nádi verebek* (Fehér m. Velencei tóvidék Nyr. XVII.430).

[Szólások]. *Beszél, mint a hegedű:* fecseg (Maros-Vásárhely Nyr. IX.428).

[**ki-beszél**].

[Szólások]. *Kibeszél vkit az esziből:* szándékáról lebeszéli (Székelyföld Kiss Mihály).

lĕ-beszél (*le-bêszêl* Erdőháza Nyr. XI.285; *lĕ-beszéni, lĕ-beszínyi* Soprony m. Szil-Sárkány Nyr. VI.472; *le-beszíl* Bihar m. Pocsaj Nyr. IX.558): elbeszél.

mĕg-beszél: elbeszél. *Éppen csak azétt jöttem, hogy az ámamot mĕgbeszéjjem* (Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XVI.43).

[**rá-beszél**].

[Szólások]. *Rábeszélik az árát:* fölverik az árát (Heves m. Tisza-Sz.Imre Nyr. IX.130).

vissza-beszél: szavát visszavonja (Heves és Borsod m. Nyr. VII.569).

BESZERTĔS: könnyelmű, szeles, helytelen (Orosháza Nyr. VI.133).

[**BETEG**].

beteg-lâtô: betegápoló (Szlavónia Nyr. V.11).

[**BETEGĔD-IK, BETEGSZ-IK**].

le-betegszik: megbetegszik (Háromszék m. Nyr. VI.473).

mĕg-betegĕdik, mĕg-betegszik: lebetegszik, gyermekágyba esik (Székelyföld Nyr. XV.432; Kiss Mihály; Háromszék m. Nyr. VI.473).

BĔTIA: nyavalyatörés [?]. *Törjön ki* (v. *rontson ki*) *a bĕtia* (v. *a nagy bĕtia*)*!* (Háromszék m. Vadr. Kiss Mihály). *Ne törjön annyit a betia!* (Háromszék m. Vadr. 364). *A betia vigyen el!* (Csík m. MNy. VI.367).

BĔTŰ (*bető* [?] Erdővidék Tsz. NyK. X.326; *bütü* Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.)

[**BĔTŰZ**].

le-betűz: vitatkozásban legyőz, lefőz. *Úgy lebetűzte, hogy az se tudta, mit mondjon* (Tolna m. Paks Nyr. XIX.479).

BÉTYA: szurok; szurokból és faggyúból készült kenőcs a vargafonál bekenésére (Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.144; Tatrang Nyr. II.476; Bácsfalu Nyr. III.563).

BĔTYÁR (*bĕtyâr* Félegyháza Nyr. VI.134; *pityár* Göcsej Nyr. XIII.352): **1.** olyan legény v. leány, a ki rendes szolgálatba nincsen elszegődve, hanem csak napszámba járogat (Göcsej Tsz.; Alföld Nyr. XIII.192; Félegyháza Nyr. VI. 134; Szeged Tsz.; Heves m. Nyr. VII.41); *bĕtyâr bérĕs:* a ki csak télen béreskedik (Félegyháza Nyr. VI.134); **2.** urasági cseléd, vmi közép a csikós, béres és a birka-úsztató között (Szentes Nyr. VI.179); béresek mellett szolgáló segéd-ostoros (Csongrád m. Lauka Gusztáv 1842); **3.** zsellér (Pest m. Tura Nyr. III.46); **4.** fölfogadott gyermek (Heves m. Csépa Nyr. V.334).

betyár-szomorító: hosszúnyelű vasvilla, a melyet kazalrakásnál használnak (Karancs vid. Nyr. XXI.477).

BÉVED (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.46; *bévöd* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.285; XV.67; Kún-Sz.Miklós és vid. Nyr. XXII.44; *bőved* Kecskemét Nyr. IV.284); **1.** *bőved:* az esztendő utolsó estéje (Kecskemét Nyr. IV.284); **2.** *béved:* karácsony estéje (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.46).

bévöd-este, béved-estéje: az esztendő utolsó estéje (Kis-Kúnság Nyr. XXII.222; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.285; XV.67; Kún-Sz.Miklós és vid. Nyr. XXII.44).

BĔZDIT: könnyedén érintve mozdít, kissé megmozdít (pl. száradni kezdő szénát villahegygyel). *Bĕzditsd meg azt a szénát! Bĕzdits rajta!*

(Székelyföld Kiss Mihály). *Bezditts azon a szénán!* (Erdővidék Vadr. 492 b) [vö. *bëzzëget, bizgat, bizzent*].

1. **BËZZËG** (*bizzëg* Zala m. Dergecs Nyr. III.32; *bözzög* Kecskemét Nyr. X.380).

[Szólások]. *Ez itt a bözzög:* a bökkenő, a baj, a hiba (Kecskemét Nyr. X.380). *Megverem! — Bezzeg sajt, ha bírnád:* felelik a fenyegetődzőnek (Szeged Csaplár Benedek).

2. [**BËZZËG**], **BÖZZÖG**: óramutató. *Igazícsd mög a bözzögjit* (Kecskemét Nyr. X.380).

3. **BËZZËG**: sárlik (a közösülni vágyó nő, kanca, tehén nemi része). *De bëzzëg ennek a lëánynak a mihanyája!* (Zala m. Türje Balog János).

[**BËZZËGET**], **BËRZËGET**: könnyedén érintve megmozgat, megbolygat (pl. száradni kezdő szénát villaheggyel) (Háromszék m. Vadr.) [vö. *bëzdít, bizgat*].

BEZZEGETŐ: rúgós billentyű, a mellyel vmely gépezetet működésbe hoznak, pl. szifónos üvegnek a nyomója (Alföld Nyr. XIII.192) [vö. *bezzentyű, bizgentyű*].

[**BËZZËGŐ**], **BËDZEG**^E^**Ő**: holmi. *J^a^ó embër, de sok bëdzeg^e^öje van!* (mondják az elül-hátul megrakodott tót házalónak) (Gömör m. Serke és vid. Nyr. XVIII.139).

BEZZENTYŰ: puska ravasza, billentyűje (a mellyel elsütik) (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839) [vö. *bezzegető, bizgentyű*].

BEZSENÁL: zsibongva beszélget (Nagy-Kúnság Nyr. II.325; XVI.142).

BIBÁN: részeges, ital-kedvelő (Szolnok-Doboka m. Nyr. IX.427).

BIBARÁZ: cibálja vkinek a haját (Aranyosszék Borbély Samu).

BIBASZ (Komárom m. Naszvad Nyr. IV.235; Érsekujvár Nyr. VIII.282; Nógrád m. Nyr. VI. 134; Nógrád m. Tolmács Nyr. XVI.46; *bibász* Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286; *bibaszt* Dunántúl Nyr. XVI.190; Répce mell. Nyr. II.517; XX.369; Vas m. Répce-Szt.György Nyr. XVIII.480; XIX.82; Vas m. Kemenesalja, Göcsej, Balaton mell. Tsz.; Tata vid. Nyr. V.473; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.93; *bibászt* Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286): **1.** eggyügyű, ügyetlen, ügyefogyott, ostoba (i. h.); **2.** *bibasz:* pimasz (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.142).

BIBE (Balaton mell. Tsz.; *bibi* Alsó-Csallóköz, Patonyszél Nyr. XII.143): baj. *Itt a bibi.*

bibi-főkötő: olyan finom csipkézetű főkötő, hogy ha csak eggy újjal érintenék is, hiba esnék benne (Székelyföld Kiss Mihály).

BIBECS: haszontalan beszédű (Erdővidék Tsz.).

BIBËLËG: haszon nélkül munkálkodik, haszontalankodik (Háromszék m. MNy. VI.341; Vadr. 509b.; Moldva, Klézse Nyr. IV.142).

BIBER (Baranya m. Tsz. Nyr. XIV.142; Baranya m. Sziget vid. Tsz.; Baranya m. Baranya-Szt.Lőrinc Nyr. XVII.335; *bîber* Alsó-Baranya, Pellérd Nyr. XI.238): paprika.

[**BIBËRÉL**], **BIBÖRÉLL**: újja között morzsolgat (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.285).

BIBERÉSZ: keresgél (Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.431).

BIBERGÉL: babrálgat (Orosháza Nyr. VI.133; Kassa vid. Nyr. XVII.238) [vö. *babirkál, bibirkál*].

BÍBIC (*bébic* Soprony m. Nyr. XVII.523; Vas m. Kemenesalja Tsz.; *béböc* Dunántúl, Rába mell. Nyr. XVII.523) [vö. *klébic, libuc*].

bíbic-nap. *Bíbic-napkor:* soha (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381). *Szent bibic-napkor se leszek készen* (Csongrád m. Nyr. VIII.513).

BIBIRC: bibircsó (Háromszék m. Győrffy Iván).

BIBIRCSËS (Csallóköz Csaplár Benedek; *bibircsös* Szeged Csaplár Benedek): bibircsós, pattanásos.

BIBIRCSÓ (Moldva, Klézse Nyr. V.89; *buborcsó* Tolna m. Nyr. XIV.567).

BIBIRCSÓK (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Somogy m. Nyr. XX.430; Érsekujvár Nyr. VII.40; *biborcsék* Balaton mell. Tsz. MNy. V.154; Göcsej MNy. V.154; *böbörcsék* Somogy m. Nyr. XX.430; *buborcsék* Göcsej Tsz. MNy. V.154; Balaton mell. MNy. V.154; Dráva mell. Nyr. VI.374; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.285; *buborcsik* Vas m. Őrség Nyr. XII.381): ∾.

BIBIRCSÓKOS (Somogy m. Sima Nyr. XIX. 380; Szeged Csaplár Benedek; *buborcsikos* Vas m. Őrség Nyr. XII.381): bibircsós, pattanásos. *Buborcsikos a tészta:* apró búbocskák vannak rajta (Vas m. Őrség Nyr. XII.381).

BIBIRCSÓS (*buborcsos* Szeged Csaplár Benedek).

BIBIRICSKÓ: burgonya (Beszterce m. Zselyk Nyr. XVIII.576) [vö. *bubulyicska*].

BIBIRKA: babrálgató, pepecselő, motozgató (Csík m. MNy. VI.368). *De bibirka ember vagy!* (Háromszék m. Vadr. 492b.)

BIBIRKÁL (Somogy m. Csurgó Nyr. XVII.477; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.188; Háromszék m. Vadr.; Csík m. MNy. VI.368; *bibérkél* Balaton mell. Tsz.; *bibirkél* Debrecen Nyr. VII.91. 137): babrálgat, motozgat [vö. *babirkál, bibergél*].

BIBIRKÓ: bodza-bogyó (Hajdú m. Hajdú-Hadház Nyr. XIX.143).

BIBLIA (*biglia* Udvarhely m. Nyr. IV.32).

BÍBÓ: 10—20 literes hordócska (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325).

1. **BIBOG**: bibelődik (Csallóköz Nyr. I.231).

2. **BIBOG**: érthetetlenül beszél (Székesfehérvár Nyr. VII.138).

BIBOLA: hajfürt, rojt (Erdővidék Tsz.).

BÍBOR (*bébor* Erdővidék Tsz.). *Bibor:* fehér fátyol (Tolna m. Sárköz Nyr. IV.418).

[**BIBRÉL**].

bibrél-babrál: babrálgat, motozgat (Szeged vid. Nyr. VI.87).

[**BIBRI**].

bibri-babra: babrálás, pepecselés, aprólékos munka. *Sok bibri-babra lëssz avval* (Gyöngyös Nyr. IX.332).

BICA: inda, kacs (Baranya m. Ormányság Tsz.).

BICC, BRICC: pilincke-játékban a pilincke „biccentése," azaz föl- és kiütése (Dorozsma Nyr. XIV.234).

BICCEN (*bëccen* Csík m. Nyr. VI.471).

BICCENT: 1. bólint. *Hát kê aluszik? — Nëm biz én, csak ëggyet biccentëttem* (Vas m. Őrség Nyr. V.31); **2.** sántít (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.285); **3.** a pilinckét föl- és kiüti (Dorozsma Nyr. XIV. 234).

BICCENTÉS: pilincke-játékban a pilincke föl- és kiütése (Dorozsma Nyr. XIV.234).

BICE: sánta (Szeged Tsz. Nyr. VII.380; Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III. 118; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.285).

bice-bóca. (A sántát így csúfolják:) *Sánta bice-bóca* (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.285).

BICËG (*beceg* Székelyföld Tsz.; *bëcëg* Székelyföld Nyr. XV.432; *bicög* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 285).

BICKÉCE: egres (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841).

BICKÖL: bólogat, bóbiskol, szundikál (Palócság Tsz.; Gömör m. Hollók Imre).

1. **BICSAK, BICSKA** (*bicske* Göcsej Tsz. 40a; Vass József 1841; Győr Nyr. XI.528; Szeged, Kalocsa, Csallóköz Csaplár Benedek; Hont m. Nyr. V.426; Gyöngyös Nyr. I.282; *bicski* Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. Nyr. V. 465; *bicskia* Debrecen Nyr. XIII.432; Szatmár vid. Tsz. 40a; Sárospatak Nyr. XVII.565; Székelyföld Kiss Mihály; *bicsok* Zilah Nyr. XIV. 286; Székelyföld Kiss Mihály; Maros-Torda m. Ehed Nyr. VI.229; *bizsgia* Székelyföld Kiss Mihály).

[Szólások]. *Te istennek fanyelü bicskája:* semmirekellő ember (Háromszék m. Vadr. 492b.)

bicska-kasza: kissebb nádvágó (Fehér m. Velencei tóvidék Nyr. XVII.430).

2. **BICSAK**: 8—10 szemből álló vaslánc, a mellyel téli erdőlés alkalmával a szán állát, mikor lejtőre érnek, átövezik, hogy nehezebben csússzék (Csík m. Nyr. VI.471; T. Nagy Imre).

BICSAKL-IK (*bicakl-ik* Balaton mell. Tsz. 40 a. 67b; *cibakl-ik* Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.190): **1.** *bicsakl-ik:* forgóban, csuklóban megrándul, félrecsuklik (a láb). *Megbicsaklott a lábam* (Göcsej Tsz.). *Mögbicsaklott a lába [a lónak]* (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.334); **2.** *bicsakl-ik, bicakl-ik, cibakl-ik:* botlik, csetlik-botlik (Győr m. Bőny Nyr. XVI.143; Balaton mell. Tsz.). *Bicsaklik a nyelve*: akadoz (Szilágy m. Nyr. XIV.576). *Megbicsaklott a nyelve:* vmi helytelen, illetlen szót talált mondani (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.577). *Mëgcibaklik az embër nyelve* (Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.190).

1. [**BICSAKOL**].

[**be-bicsakol**].

[Szólások]. *Ugyan bebicsakoltak neki:* beadtak neki, megadták neki (Komárom m. Tsz.).

2. [**BICSAKOL**].

mëg-bicsakol (Szeged Csaplár Benedek; Csallóköz Csaplár Benedek; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.92; Szilágy m. Nyr. XIV.576; *meg-bikacsol* Szilágy m. Nyr. XIV.576; Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.340; Győrffy Iván). *Mëgbicsakolja* v. *-bikacsolja magát:* megköti magát, makacskodik, nem enged.

BICSKÁS: verekedő (Nagy-Kúnság Nyr. XVI. 142; Debrecen Nyr. VII.137; Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286; Háromszék m. Vadr. 492b).

[**BICSKÁSOD-IK**].

mög-bicskásodik = *bicsaklik* 1. *Mögbicskásodott a lába* (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.334).

BICSKÉRËZ: ámolyog, lebzsel. *Elbicskérëzi a drága időt:* eltarisznyázza, eltölti tétlenül (Csallóköz Csaplár Benedek).

BICSKÓ: bicska (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.316).

BICSKOS: fennhéjázó peckes legény (Háromszék m. Vadr. 492b).

BIDLI (Kecskemét Nyr. IV.284; Hódmező-Vásárhely Nyr. VIII.92; *bili* Kolozsvár Péter Pál): éjjeli edény.

[**BIDRËS**].

bidres-bodros: bodros szalagokkal fölpiperézett (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.139; Udvarhely m. Nyr. III.512).

1. **BIGECS**: őszi vetések között növő tövis (Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.138).

2. **BIGECS**: gyümölcsös a szőllőben (Hajdú m. Hajdú-Hadház Nyr. XIX.143).

BIGIÓ: gubacs (Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.42) [vö. *csere-bigió*].

BIGLYÉSZ: motoz (Gömör m. Serke Nyr. XIX.44).

BIGOT (Tolna m. Paks Nyr. XIX.431; Miskolc Orosz József; *bagot* uo.; *big°ót* Palócság Nyr. XXII.32): ostoba, eggyügyű, esztelen, bolond.

BIGYEG: fityegve mozog (Háromszék m. MNy. VI.319).

BIGYERÉSZ: babrálgat, piszkálgat, motozkál (Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.94; Csallóköz Nyr. I.231).

BIGGY: buggyosság. *Biggyet vet* (a ruha): kibuggyosodik (Háromszék m. MNy. VI.317; Győrffy Iván).

BIGGYEDT: rátartós, elbizakodott (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.93) [vö. *biggyeszkëdő*].

BIGGYEN: fittyen, billen (Csík m. Nyr. VI.471).

ki-biggyen: kifittyen, kibillen. *Kibiggyen a gyermek a bőcsüből* (Székelyföld Kiss Mihály); kiakad (Székelyföld Nyr. XV.472).

le-biggyen: lefittyen, lebillen. *Lebiggyen a sajt a pócról* (Székelyföld Kiss Mihály).

mëg-biggyen: megbillen. *Olyan hegyke, hogy meg se biggyen a kalap a fején* (Deésakna Nyr. I.382).

BIGGYESED-IK: buggyosodik (a ruha) (Háromszék m. MNy. VI.317).

BIGGYESZKËDŐ = *biggyedt* (Csallóköz Csaplár Benedek).

BIGYISZ: téli nadrág (Veszprém m. Várpalota Nyr. XXI.477).

BIHANNY-IK: bőg (a marha) (Vas m. Őrség Nyr. II.562).

BIK-IK: közösül (Karancs vid. Nyr. XXI.477) [vö. *bikhat-*].

BIKA: **1.** bak (eggy méter hosszaságú vastag fa, az eggyik végén két lábbal), a melyet a malomkő alá tolnak, mikor emelik (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.326); **2.** = *apacs* (Saród Herman O. Halászat K.); **3.** gyermekjáték, a melyet három v. öt síma kaviccsal játszanak (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.577); **4.** bölömbika (Eszék vid. Nyr. V.270).

bika-csök (Abauj és Borsod m. Király Pál; Székelyföld Tsz.; *bika-cseke* Hont m. Nyr. VI. 181; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45; *bika-csög* Székelyföld Győrffy Iván): **1.** *bika-cseke, bika-csök:* bika nemző vesszeje (Hont m. Nyr. VI. 181; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45; Abauj és Borsod m. Király Pál; Székelyföld Tsz.); **2.** *bika-csök, bika-csög:* bikának megszárított nemző vesszejéből való a) pálca (Abauj és Borsod m. Király Pál); b) lőcsszorító gúzs (Székelyföld Győrffy Iván) [vö. *1. csök*].

bika-játék: **1.** nyerékedő játék, melyet dióval v. mogyoróval játszanak (pározás) (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.285); **2.** *bika-játék:* mikor mind a két félnek ugyanannyija van (Veszprém m. Szentgál Nyr. III.89).

bika-nyál: ökörnyál, a levegőben szállongó pókhálóféle (Szeged Csaplár Benedek; Heves m. Névtelen 1840).

bika-tej: [tréf.] káposzta-lé (Háromszék m. Nyr. IV.431).

bika-tutaj: gyékényből kötött nagy úsztató, az öregháló nehéz részeinek úsztatására (Balaton mell. Herman O. Halászat K.)

bika-virág: vad lóher virága (Erdővidék Nyr. IX.41; Kiss Mihály).

[**BIKÁL**].

meg-bikál: megver (Hont m. Nyr. XVIII.430).

BIKÁZ-IK: bikát játszik [vö. *bika* 3.] (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.577).

[**BIKËD**].

bikëd-bököd: bököd. *Bikëdik-böködik egymást* (Somogy m. Nyr. III.452).

BIKFIC: oktondi, ostoba, idétlen (Veszprém Nyr. XV.334; Debrecen Hajdu Nagy Sándor; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.189).

[**BIKHAT-**]. *Bikhatnék:* közösülni szeretne. *Mëgfarólna-ë a kjentök lánya? met a mü fiúnk már bikhatnék* [tréfás leánykérés] (Baranya m. Ormányság Nyr. III.286) [vö. *bik-ik*].

BIKI: fattyúgyermek (Udvarhely m. Nyr. IX. 235).

BIKLA (*vikla* Dunántúl Nyr. V.181; Baranya m. Erdélyi J. Népd. és mond. III.190): pendely, alsó-szoknya (Somogy m. Nyr. II.375; Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.47; Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.431; Baranya m. Tsz. Nyr. V.330; Király Pál; Baranya m. Pellérd Nyr. XI.238; Baranya m. Baranya-Szt.Lőrinc Nyr. XVII.335; Ormányság Nyr. I.379; XVII.335).

BIKLÁS: a Sümeg és Séllye között lakó magyarok neve (nem gúnynév, csak olyan, mint pl. a *csángó* név) (Baranya m. Király Pál).

BILDALDA: kis liba (Nagy-Kúnság Nyr. XIX. 576).

BILIC: halász-fecske (Zala m. Hetés vid. Nyr. II.372).

BILIKÁKÓ: deszka-hinta (fatönkön v. gerendán keresztbe fektetett deszka, a melynek a végén ülnek a hintázók) (Békés, Csanád, Bihar m. Márki Sándor).

BILIKÁKÓZ-IK: deszka-hintán hintázik (Békés, Csanád, Bihar m. Márki Sándor).

1. **BILINCS** (*belléncs* Dunántúl MNy. V.77; *bëlléncs* Göcsej Nyr. XIII.257; *bölléncs* Dunántúl MNy. V.77; Göcsej MNy. V.96; *gilincs* Háromszék m. MNy. VI.358; Csík m. Csík-Bánfalva Nyr. XI.96).

2. **BILINCS**: ütés v. esés következtében támadt seb, sérülés (Soprony m. Nyr. V.425).

BILINCSËS: sebes, kisebesült. *Bilincsës kéz* (Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.190).

BILING (Dunántúl Nyr. V.128; Veszprém és Zala m. Nyr. XIV.526; Keszthely Nyr. XI.237; Balaton mell. Tsz. Nyr. XII.474; Pápa vid., Fehér m. Zámoly Király Pál; Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.43; *billeng* Makó Nyr. IX.377; *billing* Göcsej MNy. II.409; Kisujszállás Nyr. XIX.238; *piling* Veszprém és Komárom m. Király Pál): néhány szemből álló szőllőfürt v. a szőllőfürtnek eggy mellékszáron levő kis része [vö. *csilleng, filleng*].

BILINGÉRËZ: böngész (Balaton mell. Tsz. 41a; Veszprém és Zala m. Nyr. XIV.526; Veszprém m. Várpalota Nyr. XXI.477; Tolna m. Nyr. XX.47; Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274; Fehér m. Vaál Nyr. XVIII.573).

BILINKEL (*bilinkél* Háromszék m. Vadr.): billegve jár, sántikál (Háromszék m. MNy. VI.319) [vö. *libinkel*].

el-bilinkel: elsántikál (Háromszék m. MNy. VI.323; Győrffy Iván).

BILLE: kis fiú penise (Pápa vid. Matics Imre).

[**BILLËG**] (*bilög* Göcsej MNy. V.162; *büllög* Udvarhely m. Kiss Mihály; Háromszék m., Erdővidék Vadr. 179): ballag. *Mühelest meglátott, üstölliést felejem bilögött* (Göcsej MNy. V.162). *Zsúpot kötött a hátára, ugy büllögött a vásárra* (Háromszék m., Erdővidék Vadr. 179). *Felbüllög a hegyre* (Udvarhely m. Kiss Mihály).

billëg-ballag (*billög-ballag* Szeged Kálmány L. Szeged népe I.212): ballagcsál, lassan ballag (Göcsej Vass József 1841; Székesfehérvár Nyr. VII.429; Debrecen Nyr. III.413; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.139; Csallóköz Csaplár Benedek).

BILLËGET: próbálgat (Deésakna Nyr. I.381).

BILLEGETŐ: hat lyukú síp (Somogy m. Tsz.).

BILLENCS: bélyeg (Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.47).

[**BILLESZT**].

félre-billeszt (*férre-billeszt*): félrebillent, félrehajlít (Háromszék m. MNy. VI.328).

BILLING: vinca minor (Nógrád m. Ipoly-Litke Nyr. III.543).

BILLINT: billent. *Billincsd ki a gyilekezetbe*: hajtsd ki a csordába (Gömör m. Freyseisen Á.).

[**BILLÓKÁZ-IK**], **BILLAºKÁZ-IK**: billeg, inog, reng. *Billaºkázik a csónak* (Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286).

BIMBALGU: bojt, cafrang (Zala m. Alsó-Lendva Vörös Balduin; Hetés vid. Nyr. II.372).

BIMBIC: magánháznál tartott mulatság (Csongrád m. Hám Sándor).

BIMBÓ (*bingió* Udvarhely m. Nyr. IX.235; *bingó* Székelyföld Tsz. Kiss Mihály, Andrássy Antal 1843; Aranyosszék Kriza; Udvarhely m. Nyr. IV.144; Háromszék m. MNy. VI.317; Erdővidék Nyr. IX.235; Csík m. Nyr. VI.471; Moldvai csángóság Nyr. IX.488; Moldva, Klézse Nyr. VII.478; *bingyió* Udvarhely m. Nyr. IX.235; *bingyó* Szatmár m. Nagybánya Nyr. XX.431; Székelyföld Tsz. Kiss Mihály; Aranyosszék Kriza; Udvarhely m. Vadr. 85; Nyr. XVII.432; Győrffy Iván, Dézsi Mihály; Háromszék m. MNy. VI.317; Dézsi Mihály; Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.283; Csík m. Nyr. VI.471; Győrffy Iván; *binyó* [?] Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.42): 1. *bingó, bingyó*: éretlen, ki nem fejlődött, hitvány apró gyümölcs v. bogyó (Székelyföld Tsz.; Udvarhely m. Nyr. XVII.432; Győrffy Iván, Dézsi Mihály; Háromszék m. MNy. VI.317; Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.283; Dézsi Mihály; Csík m. Győrffy Iván); 2. *bingyó*: [tréf.] kis fiú nemi része (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *bincsó, bingolyó*].

BIMBOLÓZÁS: összebonyolódás, összeveszés (Háromszék m. Vadr. Kriza).

BIMBOLYOG = *imbolyog* (Hely nélkül Nyr. XVII.141).

BINCSALÉK: összegomolyodott vmi, pl. ruha aljához v. állat szőréhez tapadt és csomósan megszáradt sár, ganéj (Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Dézsi Mihály). *Fonal-bincsalék* (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *böncsölék*].

[**BINCSALKOD-IK**].

belé-bincsalkodik: belécsipeszkedik, belékapaszkodik (Háromszék m. Vadr. 491b) [vö. *bincsolódik, csimpajkodik, csimpajkódzik, csimpalkódzik*].

BINCSËLŐD-IK: foglalkozik, bibelődik vmivel (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

BINCSÓ: 1. hitvány, apró gyümölcs (Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XIII.331); 2. bibircsó, pörsenés, pattanás (Szatmár m. Kömörő Nyr. XII.564) [vö. *bimbó (bingyó), 1. bincsok*].

1. **BINCSOK**: bibircsó, pörsenés, pattanás (Vas m. Kemenesalja Tsz.) [vö. *bincsó*].

2. **BINCSOK**: sántaság [?] (Vas m. Kemenesalja Tsz.)

1. **BINCSÓKOS**: varos (a gyermek feje) (Vas m. Hegyhát Nyr. I.467).

2. **BINCSÓKOS**: sánta (Soprony m. Csepreg Nyr. II.371).

BINCSOLÓD-IK: összegomolyodik, összebonyolódik (pl. fonal), összefogódzik (két vereke

ölre menve) (Háromszék m. Vadr.) [vö. *bincsalkod-ik*].

BINCSŐK: csombók, görcs (Zemplén m. Bodrogköz Tsz.)

BINDA: buta, bamba (Székelyföld Nyr. II.426; Kiss Mihály).

BINGA: hitvány (gyerek) (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.140).

BINGOLYÓ = *bingó, bingyó* 1. [vö. *bimbó*] (Háromszék m. MNy. VI.317; Győrffy Iván).

BINGOLYOD-IK: összegomolyodik, összebonyolódik (Háromszék m. Győrffy Iván).

BINGYERED-IK: fejlődik, dudorodik (csecsbimbó) (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.577).

BINGYËRËG: inog (Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. III.473). *Bingyërëg, mind a rossz kerék* (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.267).

BINTOS: a kinek az újjai sebesek (Háromszék m. Nyr. VIII.473).

[BINYA].

binya-ménes: hámos lovak ménese (megkülömböztetésül a *szilaj ménes*-től) (Heves m. Névtelen 1840).

[BÍR].

[Szólások]. *Jól birja magát:* jól van (egészség v. vagyon dolgában) (Zala m. Türje Bódiss Jusztin).

ki-bir: kitölti a birtoklás idejét. *A bérlett jószágot kibirta* (Háromszék m. MNy. VI.335). *Kibirta a bérletet* (Háromszék m. Győrffy Iván).

le-bir: lehúz. *Birja le a feje az öreg mószujt* (Moldvai csáng. Nyr. X.150).

meg-bir: legyőz. *Ojan embör egy sincs a főd kerekségin, a kit az ő apja meg ne birna* (Udvarhely m. Vadr. 446).

BÍR-IK: jut. *A mely ház gondatlan kézre bírik, lesorvad* (Székelyföld Nyr. III.423). *Rëa birik:* rá jut birtokul (Háromszék m. MNy. VI.346; Vadr.; Győrffy Iván). *Rëa birik a jószág* (Háromszék m. Vadr.) *Rëa birik az örökség. Rëa birt az apja vagyona* (Székelyföld Kiss Mihály). *Rám bir* [így] *vmi* (Vas m. Kemenesalja Nyr. III.88). *Jaj, mire birtam:* mire jutottam! (Háromszék m. MNy. VI.228). *Ha arra birik, hogy a maga asszonya lëssz:* ha arra a sorsra jut (Békés m. Sárrét Nagy Sándor). *Csak egy ingre birt:* csak eggy inggel maradott (Háromszék m. MNy. VI. 228. 359). *Torára se birjon:* temetésére se maradjon (Székelyföld Nyr. IX.176). *Elbirik keziről a juss:* másé lessz, más kezére jut (Háromszék m. MNy. VI.228; Vadr.).

BIRACS: költés (kicsiráztatott rozsból és lisztből készített édes eledel) (Bars m. Nyr. XVIII.384).

BIRAK: birkózás (Zala m. Lesence-Istvánd Szabó Iván).

BIRALKOD-IK, BIRALKOZ-IK: bír vmivel (van neki) (Kapnikbánya és vid. NyK. II.374; Székelyföld NyK. II.374; Nyr. I.135; XV.472; Kiss Mihály; Udvarhely m. Vadr.) *Rossz egésséggel, gyenge erővel, kutyás természettel, hitvány testtel, nem sok vagyonnal biralkozik* (Székelyföld Nyr. I.135; Kiss Mihály).

BIRASZKOD-IK: támaszkodik. *Ne biraszkogygyék, ifiur, az ôdalho, mer elcsusszan* (Göcsej Budenz-Album 159; Nyr. XIV.165).

BIRBITÉL: babrál. *Elbirbitél rajta* (Szentes Nyr. XIX.48).

BIRGE (Palócság Tsz.; Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286; *bürge* Nagy-Kúnság Nyr. III.233; XVI.142; Palócság Nyr. XXI.218; Rozsnyó Nyr. VIII.564): **1.** *birge:* pörsenés [vö. *birgés*] (Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286); **2.** *birge, bürge:* rüh (Palócság Tsz. Nyr. XXI.218; XXII. 32; Rozsnyó Nyr. VIII.564); **3.** *bürge:* beoltás után támadt himlő-seb (Nagy-Kúnság Nyr. III. 233; XVI.142).

BIRGÉS (*bürgês* Palócság Nyr. XXII.32): **1.** rühes (Rimaszombat vid. Nyr. X.87); **2.** pörsenéses. *De birgés á testëd, gyerëk, mind felszëttë a nap á bőröd* (Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286).

BIRHATÓS: vagyonos, tehetős (Baranya m. (Ormányság Nyr. II.278).

BIRI: nosza, rajta! (Csík m. Győrffy Iván).

BIRITTY: tövis-bokor (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.142).

BIRITTYÓ: bibircsó (Tolna m. Paks Nyr. XIX.431).

BIRITTYÓS: bibircsós (Tolna m. Paks Nyr. XIX.431).

BIRIZGÁL (Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr VIII.431; Tolna m. Sárköz Tsz.; Tata Matusik Nep János 1841; *birizgáll* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 285; *bridzgol* Rozsnyó Nyr. VIII.235; *brizgál* Kassa és vid. Nyr. XVII.482; XIX.189; Abauj m. Jászó Nyr. IX.478): **1.** *birizgál, birizgáll:* újjaival piszkálgat, babrálgat, motozgat (i. h.); **2.** *brizgál, bridzgol* (vizet): locsol, fecskend (i. h.)

[BIRIZGÁLKOD-IK], BRIZGÁLKOD-IK: turkál az ételben (Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.143).

BIRKA (*birge* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.142; Félegyháza Nyr. XII.473; Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.58; Ploetz 1839; Heves m. Nyr. VII.41; Névtelen 1840; *birke* Debrecen Nyr. VII. 91; Mátyusfölde Tsz.; *bürge* Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.85; Kecskemét Nyr. IV.284; VII.376; X.380; Szentes Nyr. VIII.187; Torontál m. Klárafalva Kálmány L. Szeged népe III.186; Rimaszombat vid. Nyr. X.87). — *Birke:* tetü (Somogy m. Nyr. II.375].

BIRKÁS: juhász (Dunántúl MNy. V.98; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.140).

BIRKE: berek [?] (Erdővidék Tsz.)

BIRKÓZ-IK (*birakaz-ik* Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.47; *bírkoszni*, *bírkozni* Torontál m. Lőrincfalva Kálmány L. Szeged népe III.160. 161).

BIRMITYÜL: hangosan darálva olvas, tanul (több gyermek eggyszerre) (Csallóköz Csaplár Benedek).

BÍRÓ: kormányos (Tihany Herman O. Halászat K.) — *Bírákok* (*bírókok* Veszprém m. Csetény Nyr. V.426): falu elöljárói (Veszprém m. Csetény Nyr. III.323; Győr vid. Nyr. VI.272; Udvarhely m. Nyr. III.261).

bébíró: a kinek más község határában is van földje, birtoka (Székelyföld Nyr. XV.432) [vö. *bébírós*, *bébirtokos*].

BIRODALOM: 1. munkabíró erő. *Nehez immá nékëm a këpálás; az üdő tellik, mü es tellünk, nincs birodalom* (Moldvai csáng. Nyr. III.2); 2. földbirtok (Göcsej Nyr. XIV.394; Székelyföld Tsz.)

[BIROGAT].

[Szólások]. *Hogy birogatod magad?* = hogy vagy? (Nagy-Kúnság, Sz.Imre Nyr. VII.180).

[BÍRÓL].

bé-bírol: bepanaszol (Baranya m. Nyr. II.184).

[BÍRÓS].

bébírós: 1. = *bébíró* (Székelyföld Csaplár Benedek, Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.317); 2. bejáratos, benfentes (Székelyföld Győrffy Iván).

BIRS (*bis* Háromszék m. MNy. VI.219).

bis-alma (Moldva, Klézse Nyr. VII.382; *bisóma* Somogy és Tolna m. Tsz.; *bizs-alma* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323).

bizs-körté (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323).

[BIRSÓKA], BISÓKA: birsalma (Nógrád m. Nyr. IV.122; Heves m. Névtelen 1840).

[BÍRSONY].

bírsony-bársony (*birsomba-bársomba* Szatmár m. Csaholc Nyr. XVI.189; *bírsinyba-bärsonyba* Abauj m. Korlát Nyr. VI.143).

BIRTAT: juttat (vkit vmire v. vmit vkire) (Csík m. Kiss Mihály).

BIRTÓKA (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.577; Székelyföld Tsz. Kriza, Andrássy Antal 1843; Udvarhely m. Dézsi Mihály; Háromszék m. Nyr. XVII.381; Dézsi Mihály; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; *bergyók* Udvarhely és Háromszék m. Dézsi Mihály; *bircsók* Udvarhely és Háromszék m. Dézsi Mihály; *bircsóka* Háromszék m. Nyr. XVII.381; *birtok* Székelyföld Kriza; *birtók* Székelyföld Tsz.; *birtoka* Székelyföld Kriza; *birtyoka* Marosszék Győrffy Iván; *birtyóka* Szilágy m. Nyr. XV.576; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.46; Székelyföld Tsz. 42a): éretlen, idétlen, elkorcsosodott szilvabogyó [vö. *2. bërdó*].

[BIRTOKOS].

bébirtokos = *bébíró* (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.317; Győrffy Iván).

BIRUSKA: libuska, libácska (Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.62).

[BIRZËS].

birzes-borzas: borzas (Orosháza Arany-Gyulai NGy. I.80).

BIRZSÁK: kissebbfajta zsebbevaló kés (Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.47).

BISLES: képzeletbeli jó étel. *Ha ezt nem szereted* (v. *ha' e nem kell*), *egyél bislest* (Székelyföld Nyr. I.135; Kiss Mihály).

BISLET (Székelyföld Tsz. Nyr. VIII.462; Kiss Mihály; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár): untalan jön-megy, ide s tova v. ki és be jár, koslat [vö. *fislat*, *fislet*, *vizslat*].

[Szólások]. *Bislet, mint a szúka kutya* (Székelyföld Nyr. VIII.462).

BISZ-BASZ, BUSZ-BÁSZ: imígy-amúgy, téltúl. *Lëvágjuk mink aszt rendësen, nem csak úgy bisz-basz* (Gömör m. Berzéte Nyr. XIX.478). *Per busz-bász végzi a dógát* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.139).

BISZIÓK (Udvarhely m. Vadr. 331; Háromszék m. Vadr.; *bosziók* Háromszék m. NyK. XII.97; *busziók* Arad m. NyK. XII.97): bazsalikom (ocimum basilicum, basilienkraut).

[Szólások]. *Biszióknak es megjár, olyan szép:* nem igen szép (Háromszék m. Vadr).

BISZKE (Szeged Herman O. Halászat K.; *bicke* Szentes uo.; *büszke*, *piszke* Szeged Tsz. 42a.): 1. *biszke*, *bicke:* hegyes vasalású, néha csak kihegyezett erős, karószerű bot, a melyre a laptáros hálóhúzáskor támaszkodik (másképp: szolgabot) (i. h.); 2. *büszke*, *piszke:* hajósok kajmós rúdja, a mellyel a hajót v. a talpat a parthoz húzzák (i. h.).

piszke-vas: a szolgabot végének hegyes vasalása (Komárom Herman O. Halászat K.).

BITANG: 1. eltévelyedett, gazdátlan. *Bitang marha* (Székelyföld Tsz.); 2. fattyú-gyermek (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. NyK. III.10; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[Szólások]. *Bitangot vetett:* fattyú-gyermeket szült (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

bitang-ág: vmely nemzetségnek olyan ága, a mely törvénytelen gyermektől származott (Székelyföld Tsz.)

[**BITANGODZ-IK**].

meg-bitangodzik: megfattyazik, törvénytelen gyermeket szül (Székelyföld Kiss Mihály).

BITANGOL: **1.** bitorol (Székelyföld Tsz.); **2.** másnak a gabonájába beleereszti a saját marháját (Háromszék m. Butyka Boldizsár); **3.** szándékosan kárt okoz vkinek (Szentes Nyr. VIII.187); **4.** elfecsérel, elveszteget, elprédál (pénzt, jószágot) (Pápa vid. Matics Imre; Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839); **5.** csavarog (Debrecen Nyr. VII.91; Szatmár m. Gencs Nyr. X.525; Rimaszombat vid. Nyr. X.87).

BITÓ: **1.** cövek (Szilágy m. Kőváry László 1842); **2.** kendertörő eszköz (Gömör m. Tsz. 392a; Heves m. Sz.Erzsébet Nyr. XIX.144).

bitó-fa: útmutató oszlop; tilalomfa (Somogy m. Kálmáncsa Nyr. XI.238; Baranya m. Nyr. VI.474; Ormányság Nyr. VII.524).

BITOL: koszlat, koszpitol, elnyű (ruhát) (Kapnikbánya és vid. NyK. II.374).

[**BITOLYÍT**].

félre-bitolyít (*férre-bitolyit*): félrebillent, félrehajlít (Háromszék m. MNy. VI.328).

BITOLYOD-IK: félredül, félrehajlik (Szilágy-Somlyó Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI. 317. 357) [vö. *fitorod-ik*].

BITOLYOG (*bitojog*): inog (Zilah Nyr. XIV. 286). *Eggyik fogam bitojog. Tégy valamit az asztal lába alá, mêtt bitojog. Lódujj az iskolába, ne bitojogj itt elé s hátra:* ne ténferegj (Szilágy m. Nyr. IX.181) [vö. *fitorog*].

BITONYA: seb, fekély (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.357).

BITONYÁS: **1.** nyavalygós, göthös (Háromszék m. Vadr. 492b); **2.** sebekkel, fekélyekkel ellepett (Székelyföld Tsz.); **3.** fájós lábú (Háromszék m. MNy. VI.317; Vadr. 492b).

BITOS: ∾ (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.317; Vadr.; Győrffy Iván).

BITRED-IK: torzul (arc) (Csík m. MNy. VI. 317; Győrffy Iván).

BITRINGES (*bëtrëngës* Palócság Nyr. XXII. 32): **1.** beteges, göthös (Borsod m. Szíhalom Nyr. IX.333; Heves m. Névtelen 1840); **2.** rossz lábú, fájós lábú (Eger Csaplár Benedek) [vö. *bitringós*].

BITRINGESKED-IK: betegeskedik, göthösködik, nyavalyog (Heves m. Névtelen 1840).

BITRINGÓS = *bitringes* 2. (Miskolc Csaplár Benedek).

BITYÉR: pálinkás pohár (Kaszárnyai szó Kóssa Albert).

BIVÁHOL: bővelkedik, dúslakodik (Gömör m. Gortva völgye Nyr. XV.383).

BIVALY (*bëal* Zala m. Hetés Nyr. II.44; *bëhal* Háromszék m. Nyr. IV.555; *bial* Palócság Nyr. XXI.176; XXII.32; Moldvai csángóság Nyr. IX. 490; *biàl* Abauj m. Beret vid. Nyr. II.475; *bihâ* Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.140; Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.47; *bihaj* Zilah Nyr. XIV. 286; Deés Nyr. XVIII.572; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.46; Maros-Torda m. marosi alsójárás Ravasz Árpád; Háromszék m. MNy. VI. 223. 358; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *bihal* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.517; XX. 369; Vas m. Horváth József 1839; Őrség Nyr. II.176; VII.323; Göcsej MNy. II.406; Nyr. XIII. 496; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.558; Bánffy-Hunyad Nyr. X.22; Kolozs m. Sztána Nyr. IX. 503; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.335; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XIII.379; Székelyföld Tsz.; MNy. V.353; Nyr. IV.189; Udvarhely m. Nyr. III.554; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.42; Háromszék m. Vadr. 431; Nyr. IV.96; VI.46; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.527; Csík m. Nyr. VIII.184; *bihó* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.517; *bihô* Dunántúl Nyr. XVI.190; *bihol* Csík m. Csík-Szentkirály Nyr. VIII.334; *bihuó* Göcsej MNy. II.409; *bihᵘó* Répce mell. Nyr. XX.370; *biláj* Abauj m. Beret vid. Nyr. II.475). — *Bihaj:* a cséplőgép lokomobilja (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.46). *Otromba bihal:* lokomotív (Székelyföld Nyr. IV. 189).

bihal-szekér: bivaly-húzta szekér (Háromszék m. Vadr. 431).

BIVALYOS (*bihalos* Dunántúl Nyr. XVI.190; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.132).

[**BÍZ**].

föl-bíz: fölbiztat (Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187).

meg-bíz. *Megbízta magát:* elbízta magát (Háromszék m. Vadr. 419).

BIZGAT, BIZGET (*bëzget* Őrség Nyr. XII. 380; Székelyföld Kiss Mihály; *bëzget* Erdővidék Vadr. 492b): **1.** *bëzget, bizget:* mozgat. *Megbëzgetik a szénát* (Erdővidék Vadr. 492b). *Bizgesd meg a tüzet* (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.39); **2.** *bizget:* bolygat. *Ne bizgesd azt a dógot* (Háromszék m. Vadr.) *Azt a dógot minek bizgeted annyit?* (Háromszék m. Vadr. 498a); **3.** *bizgat, bizget, bëzget:* izgat, ingerel, háborgat, bosszant, bánt (Őrség Nyr. XII.380; Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.142; Palócság Nyr. XXI.418; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.389; Háromszék m. Vadr. 498a; Csík m. MNy. VI.368) [vö. *bëzdít, bëzzëget*].

BIZGENTYŰ, BIZGENTYÜ (*bezgentyű* Szatmár m. Barna Ferdinánd): **1.** *bizgentyü:* rúgós billentyű v. pecek, a mellyel vmely gépezetet működésbe hoznak (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.317; Vadr. Győrffy Iván); **2.** *bizgentyű:* picsa pecke (Alföld Nyr. XIII.192); **3.** *bezgentyű:* fasz (Szatmár m. Barna Ferdinánd) [vö. *bezzentyű, bezzegető*].

BIZONY (*ben* Udvarhely m. Homoród vid. Vadr. 560; *bĕn* Brassó m. Bácsfalu Nyr. VI.231; *beon* Vas m. Hegyhát, Vasvár Nyr. VIII.468; *bëon* Göcsej Nyr. II.86; *bien* Udvarhely m. Homoród vid. Vadr.; *bijan* Somogy m. Mesztegnye Nyr. IX.281; *bijon* Bihar m. Székelyhíd Nyr. VI.141; Debrecen Nyr. VII.91. 522; Palócság Nyr. VI.466. 518; VII.35; Heves m. Istenmezeje Nyr. XV.230; Gyöngyös Nyr. XVI.523; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45; Gömör m. Otrokocs Nyr. XVIII.185; XIX.184; Gyergyó-Sz.Miklós Nyr. VIII. 229; *bijong* Gömör m. Otrokocs Nyr. XVIII.372; 426; XIX.184. 573; Gömör m. Berzéte Nyr. XIX. 478; *bijony* Gömör m. Runya Nyr. XIX.524; Gömör m. Hanva Nyr. XX.140; *bion* Soprony m. Nyr. IV.419; Soprony m. Röjtök Nyr. III.465. 514; Rábaköz MNy. V.92; Őrség Nyr. I.422; II.84; Göcsej, Páka Nyr. I.418; Veszprém Nyr. II.40; Somogy m. Mesztegnye Nyr. X.86; Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.83; Kecskemét Nyr. IX.360; Debrecen Nyr. VII.91. 521; IX.164; Eger Nyr. V.87; Eger vid. Nyr. XVII.429; Gyöngyös vid. Nyr. II.180; Gömör m. Radnót Nyr. VIII.428; Gömör m. Pádár Nyr. VII.132; Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.84; Udvarhely m. Nyr. V.231; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.527; *biony* Gömör m. Nyr. XVIII.457; *biza* Hetés, Dobronak Nyr. III.319; Nagy-Becskerek Nyr. VII.86. 87; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XIV.425; Udvarhely m. Nyr. VI.517; *bizan* Őrség Nyr. VII.272; *bize* Udvarhely m. Nyr. III. 553; IV.80. 227. 275; *bizë* Hetés Nyr. I.380. 423; II.372; Hetés, Dobronak Nyr. II.132. 233. 323. 467; III.319. 474; Székelyföld Kriza; Déva Nyr. XV.516; *bizen* Udvarhely m. Homoród vid. Vadr. 492b. 560; *bizën* Erdővidék Nyr. IV.39; Déva Nyr. XV.516; *bizo* Gömör m. Rima- és Balogvölgy Tsz.; *bizom* Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.237; Debrecen Nyr. VI.331; *bizzan* Őrség Nyr. VII.373; *bon* Palócság, Apátfalva Nyr. V.225. 326; Udvarhely m. Homoród vid. Vadr. 492b; *boon* Palócság, Apátfalva Nyr. V.225; *pize* Halmágy Nyr. IX.426; Rozsondai József; — *[biz]: bėz* Vas m. Farkasfa Nyr. III. 178; *bi* Gyöngyös vid. Nyr. II.180; *bij* Palócság Nyr. VI.466. 518; Gömör m. Otrokocs Nyr. XIX.184; — *[bizott]: ugy bizott:* úgy bizony, Háromszék m. Sepsi-Uzon Nyr. VIII.427; *abbijott:* az bizony, úgy bizony, Tolna m. Bátta Nyr. XVIII.334). — *Bizony:* bizonyság (Székelyföld Nyr. VIII.462).

[Szólások]. *Bizonyomra mondom:* becsületemre mondom (Gömör m. Berzéte Nyr. XIX.477). *Bizonyt fújni:* bizonyozni, esküdözni (Vas m. Tsz.) *Még a bizonyát is elfújta* (Vas m. Nyr. XVIII.231). *Bizonyt érni:* eggyezségre jutni. *Igy sosë eíreőnk bizont. Ha má igy bizont eirteönk* (Gömör m. Berzéte Nyr. XIX.478).

bizony-szó (Székelyföld Győrffy Iván; *bizonszó* Háromszék m. MNy. VI.318): becsületszó.

bizom-víz: [?]. *Ëgy gyerëkcse bizomvizet árutt ott; még annak a szagát sem erösztem; lám annak peding mëjen szép szaga van* (Eszék vid. Nyr. VII.277).

[**BIZONYGAT**], **BIZONGAT:** bizonyoz, bizony szóval erősítget (Kecskemét, Csallóköz, Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.234. 318; Kiss Mihály).

[**BIZONYGATÁS**].

[Közmondások]. *Bizonygatás még nem bizonyítás* (Székelyföld Kiss Mihály).

BIZONYGOLÁS: bizonygatás, vmely állításnak sok szóval erősítése (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

BIZONYKOL = *bizonygat* (Göcsej Vass József 1841).

mëg-bizonkol: [?]. *A Sipos mëgbizonkót, hogy êmëhetëk haza* (Zala m. Nyr. XXI.43).

BIZONYOS (*bizomos* Palócság Nyr. XXII.32; Esztergom vid. Nyr. IV.174; *bizomosan* Palócság Nyr. XXI.314).

BIZONYOZ: állítása mellett erősködik. *Bizonyozott velem* (Szentes Nyr. VIII.331).

[**BIZONYSÁG**], **BIZONSÁG:** tanú. *Engemet bizonságnak hittak ide. Engemet ne tegyenek bizonságnak* (Székelyföld Kiss Mihály). *A biró előtt meghütötették a bizonságokat* (Székelyföld Győrffy Iván).

BÍZOTT: bizalmas. *Ëgy íródiákom mé nincsen énneköm? Ëgy íródiákom, ëgy bízott emböröm?* (Udvarhely m. Vadr. 11).

mögbizott: bizonyos. *Az Úristen lëkűtte az ű szent anygyalát, hogy ëgy mögbízott asszont hozzon föl vagy testöstül-lelköstül, vagy éppen csak a lelkit* (Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.150).

BÍZTALAN (*bísztalan* Rimaszombat Nyr. XII. 190; XVIII.459; *biztalan* Palócság Nyr. XXII.32; *biztálán* Gömör m. Nyr. XVIII.502): bizonytalan.

BIZTOGAT: biztatgat (Kecskemét Nyr. IX.376; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.214).

[Közmondások]. *Biztogat, mint a tót a szógáját* (Kecskemét Nyr. IX.376).

[**BIZTOSÍT**].

be-biztosít: biztosít. *Nem vót bebiztosítva* (a ház) (Mátyusföldе Nyr. XX.262).

BIZZENT: könnyedén érintve mozdít, kissé megmozdít (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *bëzdít*].

BIZSÁN: erős, izmos ökör (Csík m. MNy. VI.368).

BIZSËRÉL (*bizerél* [?] Debrecen Nyr. VII.91; *bizserél* Pest m. Nyr. XII.279; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.142; Debrecen Nyr. III.514; XXI.476; Arany-Gyulai NGy. I.350; *bizsöréll* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.285): **1.** *bizerél* [?], *bizserél:* gyengén csiklandoz. *Ne bizseréld a gyerek lábát, mer níma tanál maradni* (Debrecen Nyr. III.514). *Úgy bizse-*

réli [az elektromosság] *a tagot* (Pest m. Nyr. XII.279); **2.** *bizsöréll:* újja között morzsolgat (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.285).

BIZSERGET, BEZSERGET: gyengén csiklandoz (Alföld Nyr. II.424).

BIZSÓK: harántékosan eltörött v. köszörült zsebkés, a melyet élesre kifennek és leginkább fejfák fölirásának kivágására használnak (Somogy m. Sima Nyr. XIX.380).

BLIZINA: disznó lépe (Rozsnyó Nyr. VIII.564).

BOBAJKA (Torna vid. Nyr. XVII.323; *babájka* Szatmár m. Adorján Nyr. X.431; *bobályka* Szatmár m. Nyr. X.430): kenyértésztából készült pogácsaszerű karácsonyi sütemény.

BOBÁLY: umbra canina (Komádi Sárrét, Bihar Herman O. Halászat K.)

BÓBINÁL: bóbiskol (Balaton mell.? Tsz. 42b.)

1. **BÓBISKA:** **1.** jácint (Brassó m. Hétfalu MNy. V.346); **2.** chaerophyllum bulbosum (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.92).

2. **BÓBISKA** (*bobiska*): **1.** farsangi maskara, torz-alak (Székelyföld Tsz. Andrássy Antal; Csík m. Nyr. VI.471); **2.** ijedős. *Ne légy ollyan bóbiska* (Székelyföld Tsz.)

BÓBISKÁL (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.333; Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.273; *bᵃóbiskál* Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286; *buviskál* Nógrád m. Tolmács Nyr. XVIII.48; Heves m. Névtelen 1840): bóbiskol, szunyókál, szundikál.

BÓBISKÁS: maskara-módra fölcifrázott (Székelyföld Kiss Mihály).

BÓBISKOL (*bóbicskol* Balaton mell. Tsz.; *bóbicskul* Soprony m. Csepreg Nyr. II.371; *bóbicskúl* Székesfehérvár Nyr. VII.138).

BÓBITA (*góbéta* Háromszék m. Vadr. MNy. VI.328; Győrffy Iván): **1.** *bóbita:* [tréf.] cifra női fejdísz (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.527); **2.** *bóbita:* magas tetejű főkötő (Marcal mell. Acsády Sándor).

BOBOJÓ: paradicsom (Szlavónia Nyr. V.11).

BOBOLNYIK: vizi saláta (Torna m. Ruehietl Miklós 1839).

BOC: túrós málé gombolyítva (Moldva, Klézse Nyr. V.89).

[**BÓCÉR**].

bócér-Kata: **1.** borzas, kócos, fésületlen, kúszált hajú (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek); **2.** iringó (eryngium vulgare) (Csallóköz Csaplár Benedek).

BÓCÉROS, BOCÉROS: borzas, kócos, fésületlen, kúszált hajú (Somogy m., Szeged Tsz.; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.285; Kecskemét, Csallóköz Csaplár Benedek). *Bocéros szénaszekér:* zilált (Borsod m. Mező-Kövesd Nyr. XIX.333).

BÓCÉRTOS: ∾ (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.285).

BÓCIKÁL: ingadozva jár (kis gyermek). *Êhatta a kecélést, mos má bócikál* (Baranya m. Ormányság Nyr. I.424).

BOCKÓ: gólya (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.279) [vö. *bocog*].

BÓCMÁNY: alma-faj (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XVII.229).

bócsmány-alma: ∾ (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XX. 323).

BOCOG: gólya (Zemplén m. Nyr. IV.424; Zemplén m. Deregnyő Nyr. III.561; XIII.235) [vö. *bockó*].

[Szólások]. *Megvágta a bocog a kezét:* kifújta a szél (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.235).

BÓCOROG (*bocorog* Baranya m. Ormányság Nyr. I.424; *búcorog* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 286): **1.** ide-oda jár, kódorog, bódorog, bolyong (Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.94; Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187; Tolna m. Simontornya Nyr. IV.230; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 286; Mátyusfölde Nyr. XX.123. 170). *Mindéttig bócorog, mint a rossz lílëk* (Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.83). *Még fent bócorog:* még fönn jár (Csallóköz Nyr. I.231); **2.** ingadozva jár (kis gyermek) (Baranya m. Ormányság Nyr. I. 424; Kecskemét Király Pál).

el-bócorog: elbódorog, kóborolva eltéved (Komárom Király Pál; Tolna m. Paks Nyr. XIX. 431).

BOCS: **1.** bivaly, medve és borz kölyke, borja (Székelyföld Tsz. Győrffy Iván); **2.** borjú [?] (Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.283).

BOCSÁT (*bocsít* Göcsej Tsz.; *bucsát* Rozsnyó vid. Nyr. XVII.476; *bucsât* Rozsnyó vid. Nyr. XVIII.453; *bucsít* Bereg m. Király Pál; Nyitra völgye Tsz.).

BÔCSING: marhának lábaszára (Soprony m. Nyr. XII.382. 383).

BOCSKA, BUCSKA: **1.** *bocska:* félhordó, kád (a melyben a szőllőt tapossák, a káposztát tartják) (Zala m. Király Pál; Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144; Balaton mell. Tsz.); **2.** *bocska:* viertel [molnár mesterszó] (Győr Nyr. XI.287); **3.** *bucska:* hordócska (Göcsej, Őrség Tsz.; Göcsej MNy. II. 409; V.160; Nyr. III.426; Őrség Nyr. XII.381; Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.572; Somogy m. Csurgó Nyr. XVII.477; Somogy m. Sima Nyr. XIX.380).

BOCSKÁS: csobolyó (Közép-Baranya Nyr. III. 282).

BOCSKOR (*boskor* Szilágy m. Nyr. VII.381; Szilágy m. Sz.Király Nyr. VII.424).

bocskor-dió: hosszú dió (Győr m. Bőny Nyr. XVI.143).

bocskor-pofa: [szemtelen emberre mondják] (Dunántúl Nyr. V.264).

bocskor-szájju: nagyszájú (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47).

bocskor-ták: bőrfolt a bocskoron (Balaton mell. Tsz.)

bocskor-telek: bocskor-szíj (Balaton melléke Tsz.)

bocskor-varsa: vékony vesszőből kötött halfogó (Erdővidék, Olt mell. Herman O. Halászat Könyve).

bocskor-zsir: megromlott zsiradék (Közép-Baranya Nyr. III.282).

[**BOCSKOROS**].

bocskoros-tojás: berántott savanyú lébe vert tojás (Dunántúl Csaplár Benedek) [vö. *bosporos*].

[**BOCSKOROZ**].

el-bocskoroz: eleblábal, elillan, odább áll (Göcsej Tsz.)

BOCSOCSKA: kis bivaly- v. medve-bocs (Háromszék m. NyK. III.16; Kiss Mihály).

[**BOCSOS**].

bocsos-bunda: medvebőrös bunda (Székelyföld Tsz.)

BODAG, BODAK (*bodàg, bodàk*): **1.** vakarcsféle lepény (Tolna m. Csapó Dániel; Somogy m. Nyr. II.377; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.285; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.142; Nagy-Kőrös vid. Nyr. V. 69; Makó Nyr. IX.377; Kecskemét Nyr. X.380; Csaplár Benedek; Szeged Csaplár Benedek; Bánság Csaplár Benedek; Torontál m. Török-Becse Kálmány L. Szeged népe II.144; Mátra vid. Nyr. XXII.240; Garam mell. Horváth Zsigmond 1839; Bars m. Nyr. X.138; XVIII.384; Nógrád m. Litke Nyr. IV.286; Nógrád m. Megyer Nyr. VII.37; Gömör m. Hollók Imre; Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286; Rimaszombat Nyr. XV.383); **2.** *bodàk:* sovány cipó (Gömör m. Runya Nyr. XXII.286).

bodag-mejjű: lapos mellű (Szeged vid. Nyr. II.368).

BODÁSZ: csavarog, bódorog, kóborol, bolyong (Karancs vid. Nyr. XXI.477; Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286).

BODÁZ, BODÁZ-IK: **1.** *bodáz-ik:* ∾. *Sokfelé bodásztam én mán, tens uram. Nem bodázok én a lóval az úton sëhol* (Gömör m. Rimaszombat v. Bátka Nyr. XVII.524); **2.** *bodáz:* erősen vágyódik, bolondul vmi után. *Mit bodázol utánna!* (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *ádáz-bodáz*].

mëg-bodázik: megbolondul, megvész. *Bodázzon mëg!* (Csallóköz Csaplár Benedek).

BÓDÁZ: mozgat. *Bódázd helyére* (Csallóköz Nyr. I.231).

BODÁZÓD-IK (*bodázuónnyi* Göcsej MNy. V. 159): esenkedik, erősen vágyódik vmi után. *Be kár a másië után illy szöre bodázuónnyi* (Göcsej MNy. V.159).

1. **BÓDÉ** (*bűdé* Nyitra m. Vág-Séllye Nyr. XV.517; XX.74).

2. **BÓDÉ** (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Kopácsi Herman O. Halászat K.; Torontál m. Gyála Kálmány L. Szeged népe III.303; *bode, boda* [?] Erdővidék Tsz.; *bódva* Zemplén m. Petrahó Herman O. Halászat K.): markolat, fogantyú: a) *bódé:* kard markolatja (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Torontál m. Gyála Kálmány L. Szeged népe III.303); b) *bódé, bódva:* evező mankója (Herman O. i. h.)

BODERGA: eggyügyű (Székelyföld Tsz. 109b.; Nyr. VIII.462).

BÓDI: bohó, dőre, féleszű, ügyetlen (Szeged Csaplár Benedek; Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Tsz. 29b; MNy. VI.318; Nyr. V.30. 465; Győrffy Iván; Csík m. Nyr. VI.471).

[**BÓDIS**].

bódis-ház: hamuház (Veszprém m. Szentgál Nyr. II.185).

BODNÁR: kulcsár [?] (Erdővidék Tsz.)

BODOBÁCS (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.140; IV.381; *bodobáncs* hely nélkül Nyr. IV.238; *budabács* Vas m. Kemenesalja Tsz.; *budabácsi* Soprony m. Horpács Nyr. VI.158; Vas m. Répce-Sz.György Nyr. XVIII.480): böde, Ilona-bogár (coccinella; fekete-pettyes piros bogárka).

BODÓCS (*bodacs* Székelyföld Tsz. Nyr. II.426; XV.472; *bodocs* Székelyföld Tsz. Kriza, NyK. X.326): **1.** *bodócs:* rügy (Hétfalu, Zajzon Nyr. III.326); bimbó (Székelyföld NyK. X.326; Kiss Mihály; Hétfalu Nyr. V.329; XVI.478); bogyó (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. Vadr.; Hétfalu Nyr. XVI.478); éretlen apró gyümölcs (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Nyr. IV.561; Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.283). *A szilva, alma, körtve bodocs korában nem egészséges* (Székelyföld Tsz.); **2.** *bodacs* (Székelyföld Tsz. Nyr. II.426; XV.472), *bodocs* (Székelyföld Kriza), *bodócs* (Udvarhely m. Vadr.): csiribiri apró szarvasmarha, tinó.

bodocs-eszü: éretlen eszű (Székelyföld Tsz.)

BODÓCSOZ-IK: bimbózik (Székelyföld Kriza; Háromszék m. Vadr.)

1. **BODON, BÖDÖN** (*bodony* Baranya m. Ormányság Nyr. II.137; Székelyföld Tsz.; *bödöñ* Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII.46; *bödöny, bődöny* Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286): **1.** *bodon, bodony, bödön, bödöny, bődöny:* abroncsos faedény, a melyben vizet, zsírt, vajat, túrót

stb. eff. tartanak (Székelyföld Tsz.; Szeged, Kecskemét Csaplár Benedek; Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286); **2.** *bodon, bödön, bödöny, bödöñ:* kiodvasodott v. kivájt faderék-rész, a melyet kis kutakba víztartóul alkalmaznak (Balaton mell. Tsz.; Ormányság Nyr. II.137; Somogy m. Sima Nyr. XIX.380; Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII.46); **3.** *bödön:* az eggy fatörzsből vájt lélekvesztő ladik (Balaton mell. Herman O. Halászat K.) [vö. *döbön*].

bodon-kút: bodonos kút, köpüs kút (Balaton mell. Tsz.; Szatmár m. Nagybánya NyK. II.374).

2. **BODON:** eggy szőllőfaj (Bereg m. Dercen Nyr. XX.432).

BODONKA (Székelyföld Tsz. Nyr. II.426; Csík m. Nyr. VI.471; *budonka* Székelyföld Tsz.; *budunka* Székelyföld Nyr. XV.472; Udvarhely m. Kiss Mihály; Háromszék m. Tsz.; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.527; Csík m. Nyr. VI.471; *búdunka* Székelyföld Nyr. VIII.462; *bugyonka* Csík m. Tsz.): hordócska; alul szélesebb, fölül keskenyebb ugorkás, káposztás, ecetes v. víztartó hordócska [vö. *dobonka*].

[BODONOS], BÖDÖNÖS. *Bödönös kút:* bodonos kút (Somogy m. Sima Nyr. XIX.380). *Bödönyös fa:* odvas fa (Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII.46).

BODOR (*bondor* Mezőtúr Nyr. IX.183; *bongyor* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47; Vas m. Tsz.; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.577; Ugocsa m. Nyr. XV.574). *Bongyor hajam rövidre lesz levágva* (Ugocsa m. Nyr. XV.574). — *Bondor:* forgács (Mezőtúr Nyr. IX.183).

bodor-Éva: hóbortos leány v. asszony (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381).

bodor-hinár: utricularia vulgaris (Szolnok Herman O. Halászat K.)

[BÓDOR].

bódor-keszeg: scardinius erythrophthalmus (Komárom Herman O. Halászat K.)

BÓDORGÁNY: [csúfnév] (Háromszék m. MNy. VI.226).

BÓDORI: bódorgó, kóborló, kószáló (Székelyföld Győrffy Iván).

BODORINT: bodrosan ereszt (füstöt pipából) (Háromszék m. MNy. VI.318; Győrfly Iván).

BODORKA: görögdinnye pöndörkéje. *Édes apám, hogy lehet megtudni, melyik az érett görögdinnye? — Nézd meg a bodorkáját; ha el van száradva, leszakaszthatod* (Alföld Nyr. XIII.192).

[BODOROD-IK].

neki-bodorodik: neki vidul. *Egy-egy kicsit neki-bodorodik a szegény ember is egy pohár bor után* (Kecskemét Csaplár Benedek).

BÓDOROG (*bodolog* [?] Göcsej Tsz.): kóborol, kódorog, kószál, bolyong (Baranya m. Bélye Nyr. XVIII.477; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.142; Rimaszombat Nyr. XV.383; Székelyföld Tsz. Nyr. VIII.462; Andrássy Antal 1843; Csík-Sz.-György Nyr. X.237) [vö. *bődörög*].

el-bódorog (*el-bᵘódorog* Palócság Nyr. XXII. 33): elkószál, elbolyong (Komárom m. Naszvad Nyr. IV.283; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX. 138).

BODORU (*bodoró* Székelyföld Tsz.): eggyetlen. *Csak egy bodoru forintom van. Csak egy bodoru leányunk van. Egy pár bodoru alma termett ezen a fán* (Udvarhely m. Homoród vid. Vadr. 493. 559).

BODRÉJOS, BUDRÉJOS: 1. *bodréjos* [?]: bodros (Háromszék m. Vadr. 493b.); **2.** *budréjos:* nagy taréjú és sokrétű fehér v. fekete csipkével diszített bodros főkötő (Székelyföld Nyr. V. 376. 514).

BODRI (*budri* Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII. 315): bodorhajú, göndörhajú (Kecskemét, Csallóköz, Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.318; Győrffy Iván).

BODRÓ: a mogyorófának azon kinövése, a melyből a gyümölcs lessz (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVI.95).

[BODROS], BONGYOROS: kondor, göndör (Vas m. Tsz. 46b).

BODRUOKOS: bodros (főkötő) (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47).

BÓDUL (*bóditam:* bódultam Zala m. Hetés Nyr. II.372; *búdú* Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.47; *búdul* Csallóköz Csaplár Benedek): takarodik. *A jánynak bódúlnia kellett a háztúl* (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XII. 525).

el-bódul (*el-búdul* Csallóköz Csaplár Benedek; *el-búdút* Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.47): eltéved, utat veszt (Zala m. Arács Nyr. XXII.93; Veszprém Nyr. XV.334; Veszprém m. Csetény Nyr. XVIII.285; Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII.46; Komárom m. Naszvad Nyr. IV.283). *A mut ketödko bóditam e* (Zala m. Hetés Nyr. II.372).

mëg-bódul: 1. eltéved (Komárom m. Alsó-Csallóköz Nyr. XVII.287); **2.** *mëg-búdul:* megkábul, megbolondul (Csallóköz Csaplár Benedek). *Megbúdút elméjében:* megzavarodott (Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.47).

1. **BODZA** (*barza* Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.574; *boc*-fa Csongrád m. Szentes Nyr. XVI.95; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323; Nógrád m. Nyr. IV.122; Hont m. Helemba Nyr. VII. 43; Heves m. Névtelen 1840; *bojza* Székelyföld Kriza; Csík m. MNy. VI.369; Vadr. 557; Brassó m. Hétfalu Nyr. V.329; XVI.478; *borza* Soprony m. Nyr. X.331; Soprony m. Horpács Nyr. IV. 181; Zala m. Dergecs Nyr. III.32; Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144; Veszprém m. Nyr. IV.515;

Somogy m. Nyr. V.372; Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VII.523; VIII.431; Baranya m. Abaliget Csaplár Benedek; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.46; Baranya m. Bélye Nyr. XVIII.525; Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.283; Zilah Nyr. XIV.286; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.315; Székelyföld Tsz. MNy. VI.174; Háromszék m. Vadr. 557; Kiss Mihály; *borzag* Palócság Tsz.; Gömör m. Hollók Imre; Mátra vid. Nyr. XXII.240; Nógrád m. Nyr. III.544; *borzág* Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286; *borzang* Hont m. Tsz.; Hont m. Tesmag Nyr. VIII.570; Hont m. Kemence Nyr. XIV.518; *borzeg* Gömör m. Hollók Imre; *borzing* Hont m. Kemence Nyr. XIV.518; *bozda* Dunántúl Nyr. V.128; Somogy m. Nyr. II. 375; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.140; Somogy m. Visnye Nyr. XVII. 285; Somogy m. Sima Nyr. XIX.380; *bozza* Dunántúl Nyr. V.128; Soprony m. Répce mell. Nyr. II. 517; XX.370; Vas m. Nyr. X.331; Zala m. Bókaháza Nyr. XIV. 570; Székelyföld Tsz.; Udvarhely m. Nyr. VI. 272; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 557).

bodza-vőgy: bodza bele (Nógrád m. Nyr. IV. 122).

2. **BODZA** (Túrkeve Nyr. XIV.140; *bozda* Veszprém m. Borszörcsök Nyr. XVII.140): lábdaganat (cirsus, varix, krampfader) (vö. Nyr. XVII.129. 166. 177).

BODZÁS, BOZDÁS, BOZZÁS: dagadt (varicosus, cirsoides). *Bodzás (bozdás, bozzás) lába van* (Veszprém m. Borszörcsök Nyr. XIV.140).

bodzás-lábú (Balaton mell. Tsz.; Tolna m. Dombovár Nyr. XIV.140; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.93; Túrkeve Nyr. XIV.140; *bozdás-lábú* Somogy m. Nemes-Déd Nyr. XIV.93; *bozzás-lábú* Balaton mell. Tsz.): dagadt lábú [vö. *2. bodza*].

[**BODZÁSOD-IK, BOZDÁSOD-IK**].

el-bodzásodik, el-bozdásodik: megdagad. *Ugy elbodzásodott a lába, hogy ki is sebesült, nëm bir mënni* (Zala m. Nyr. XVII.140) [vö. *2. bodza*].

[**BODZÁSUL**].

meg-bodzásul: ∾ (Rábaköz Nyr. XVII.140).

BÓFINTA: ügyetlen, eggyügyű (Zilah Nyr. XVII.138; Háromszék m. Nyr. VIII.473).

1. **BOG:** **1.** csomó, göcs (Székelyföld Tsz.) *Bogot vetni vmire* (Deés Nyr. XII.185). *Édös kicsi karcsu bogom, dërëkadot öllel fogom* (táncközbeli mondás; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 329); **2.** fonott kalács (Csík m. Nyr. VI.471).

bog-só: kő-só (Háromszék m. MNy. VI.318; Győrffy Iván).

2. **BOG** (Csallóköz Nyr. I.231; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.93; *bóg* Pozsony m. Tárnok Nyr. VIII. 470; *bók* Csallóköz Csaplár Benedek): hámfa.

bog-karika: a tengely végében levő karika (Háromszék m. Dézsi Mihály).

BOGÁCS (*bugacs* Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381).

BOGÁNC: papucs [?] (Erdővidék Tsz.).

BOGÁR (*bugár* Somogy m. Gabányi Endre; Esztergom Nyr. IX.540; Érsekujvár Nyr. VIII. 46; Gömör m. Krasznahorka-Váralja Nyr. III. 184; *bugâr* Gömör m. Nyr. XVIII.453): **1.** légy (Soprony m. Rábaköz Nyr. III.280; XV.431; Soprony m. Horpács Nyr. X.265; Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Somogy m. Nyr. X.476; Gabányi Endre; Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XXII.238); **2.** [tréf.] ló. *Dejszen az én bogaraim kitesznek magukért* (Szeged Csaplár Benedek).

bogár-csapó: légycsapó (Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XXII.238).

bogár-kérdés: furfangos kérdés. *Öcsém, bogár-kérdés e; nagyapád se felelné meg hamarjában* (Szeged Csaplár Benedek).

bogár-szarvu (marha): a melynek fölálló szarvai a végükkel eggymás felé vannak fordulva (Székelyföld Kiss Mihály).

BOGARACSKA: marhácska. *Van egy parányi házacskám, van egynéhány bogaracskám* (Pest m. Domony Erdélyi J. Népd. és mond. III.40).

BOGARAS: bogarak (legyek, bőgölyök) csípésétől nyugtalankodó, szilaj (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Szeged Csaplár Benedek). *De bogaras ez a jószág, aligha esőt nem kapunk* (Hely nélkül Lehr A. Toldi 16).

BOGARÁSZ: szőréről szálára keres (Székelyföld Tsz.).

BOGARICA: bogárszarvú tinó v. más marha (Háromszék m. Vadr.).

BOGARKA: marhácska (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841).

BOGÁROZ, BOGÁROZ-IK, BOGÁRZ-IK (*bogaraz* Göcsej Nyr. XIV.165; Budenz-Album 159): **1.** legyektől, bőgölyöktől üldözve futkos, megfut (marha) (Balaton mell. Tsz.; Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.140; Torontál m. Csóka Kálmány L. Szeged népe III.172; Sátoralja-Ujhely Nyr. XVI.42); **2.** fickándozik, szökdécsel, dévajkodik (Balaton mell., Bodrogköz Tsz.).

[Szólások]. *Mikor a tök virágozik, a vén asszon bogározik, akkor lészön nyár* (Udvarhely m. Nyr. V.231; vö. Nyr. I.326).

bé-bogározik: befut, futás közben betéved. *A bornya bébogározott vót a pap udvarára* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 482).

el-bogároz[ik]: elfut, elbódorog (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.335; Udvarhely m. Nyr. III.553).

föl-bogároz[ik]: ∾. *Főbugárzott a tehén* (Mátyusfölde Nyr. XX.262).

mëg-bogároz: 1. fejével megtaszít (Fehér m. Nyr. X.186); 2. *mëg-bogározik, mëg-bogárodzik* (a tehén): megfutosik (Brassó m. Hétfalu Vadr.; Hétfalu, Zajzon Nyr. III.224).

vissza-bogároz[ik]: visszafut. *Még tehent is hármat hoztak, de mind visszabogároztak* (Udvarhely m. Vadr. 57).

[**BOGDÁNY**].

bogdány-idő: havat v. dara-esőt csapkodó kavargó csípős széllel járó zimankós idő (Baranya m. és Kún-Sz.Miklós Király Pál).

BOGLYA (*baggya* Fehér m. Nyr. X.185; *bagla* Soprony m. Tsz.; *baglya* Balaton mell. Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek; *bugja* Szatmár m. Adorján Nyr. X.431; Segesvár Nyr. IX.43; Székelyföld Tsz. 45a. 54a.; NyK. X.326; Háromszék m. Vadr. Kiss Mihály; Hétfalu Nyr. VI.181; *buglya* Hont m. Nyr. VI.181). — *Boglya:* boglyakemence (boglya-alakú sárkemence) (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.426) [vö. *bogolya, 1. bugolyék*].

BOGLYAS (*bagjas* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 237; *baglas* Göcsej, Tolna m. Tsz.; Somogy m. Visnye Nyr. XVII.285; Esztergom Nyr. III.34; Csallóköz Csaplár Benedek; *boglyos* Rimaszombat Nyr. IV.560; *bugjas* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.142; Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XV.382; *bugjos* Debrecen Nyr. VII.91; IX.206; *buglyos* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.427; XIII.48).

[**BOGLYASKA**], **BOGLYOCSKA:** kis boglyas, kócos, fésületlen hajú (Zemplén m. Nyr. IV.424).

BOGLYÁZ (*bagláz* Göcsej Nyr. XIV.165; Budenz-Album 159; *bugjáz* Háromszék m. Vadr. 498a).

fël-bugjáz: boglyába rak. *Fëlbugjázta a leányát:* túlságosan fölcicomázta (Háromszék m. Vadr.).

BOGNÁR: a ponty és a márna sörényének első, fűrészes csontsugara (Szeged Herman O. Halászat K.).

[**BOGOLYA**] (*bogója* Székelyföld Tsz. 45a; *bugla* Csallóköz Nyr. I.231; *buglya* Csallóköz Csaplár Benedek; *bugoja* Székelyföld Gálffy Sándor; *buguja* Székelyföld Kiss Mihály): madárkonty, tolltaréj, bóbita.

BOGOLYÁS (Csík m. MNy. VI.368; *bogojás* Udvarhely m. Vadr. 88; Csík m. Nyr. VI.471; *buglás* Csallóköz Nyr. I.231; *buglyás* Csallóköz Csaplár Benedek; *bugojás* Székelyföld Kriza, Gálffy Sándor; *bugujás* Udvarhely és Háromszék m. Kiss Mihály): bóbitás (tyúk, galamb).

BOGOLLYA: tiltott szerető (Székelyföld Tsz.)

BOGONYAVÉRI: denevér (Torockó Vadr.)

[**BOGOS**].

bogos-hurkáju: furfangos, alattomos, rosszlelkű. *Bogos vót neki még a hurkája is* (Székelyföld Kiss Mihály).

bogos-lelkü: ∾ (Székelyföld Győrffy Iván).

BOGRÁCS (*bográncs* Somogy m. Tsz.; Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.86; XV.64; *bokrács* Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.116).

[**BÓGYI**].

bógyi-szilva: Boldogasszony szilvája (Heves m. Névtelen 1840).

BOGGYËSZ: bogyó (Tata vid. Nyr. V.329).

1. **BOGYÓ** (*bogya* Vas m. Kemenesalja Tsz.; Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144; *bojó* Szeged vid. Nyr. V.37; Jászkúnság Nyr. XVII.138; *bolyó* Jászkúnság Nyr. XVII.138; Mezőtúr Nyr. XVII.138; Szentes Nyr. XVII.223; Félegyháza Czimmermann János; Kassa vid. Nyr. XVIII.430; Bodrogköz Tsz.; Borsod m. Ónod vid. Nyr. XVII.383; Hely nélkül Nyr. XVII.92; *bolyᵃó* Palócság Nyr. XXI.310; XXII.32; *bolyaᵒ* Gömör m. Radnót Nyr. XVIII.456; Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.287; *bugya* Őrség Nyr. IV.426; Göcsej Tsz. Nyr. XII.46; XIII.256; XIV.167; Budenz-Album 158; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.140): 1. *bogyó:* éretlen kis alma (Székelyföld Tsz.); 2. *bolyó:* fejletlen paradicsom-alma, a melyet ugorka közé tesznek el télire (Kassa vid. Nyr. XVIII.430); 3. *bugya:* gubacs (Göcsej Tsz.; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.140); 4. *bǫgyó:* a kosztos horog inán az a fácska, dugó, gyékény stb., mely a vizen úszik s megmozdul, mikor a hal a horgot rángatja (Ipoly-Nyitra Herman O. Halászat K.) [vö. a dajka-szókat].

2. **BOGYÓ:** gyepmester, kutyapecér (Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.238).

BOGYOLÁL (Hont m. Horváth József 1841; *bagyulál* Fertő mell. MNy. III.406; *bugyelál* Kassa vid. Nyr. XVIII.430): gondosan burkolgat, takargat (kendőbe, ruhába). *Ne bugyeláld mán ugy azt a gyereket, hisz nincs odaki hideg* (Kassa vid. Nyr. XVIII.430) [vö. *bongyol*].

be-bogyolál (Hont m. Horváth József 1841; *be-bagyulál* Fertő mell. MNy. III.406): gondosan beburkolgat, betakargat (kendőbe, ruhába).

BOGYOLÁZ: ∾ (Hont m. Horváth József 1841) [vö. *bongyolász*].

BOHAJ, BOHÁJ: 1. *bohaj:* hosszú szűr (Gömör m. Krasznahorka-Váralja Nyr. III.184); 2. *boháj:* szoknya, ruha. *Add ide a bohámat! Vidd innét a rongyos bohájódat!* (Zala m. Nyr. XVII.138); 3. *boháj:* a bocskor fölött a lábikrához idomított ócska csizmaszár, melyet a végett hordanak, hogy a magas tarló a lábat ki ne verje (Zemplén m. Örös Nyr. XVII.138).

bohaj-szűr: fehér szűrposztóból készült hosszú ruha (Krasznahorka Nyr. XVII.138).

BOHÓ (*bahó* Székelyföld Tsz. Kiss Mihály; Háromszék m. Tsz.) [vö. *bolyhó, bolyó*].

[**BOHÓZ, BAHÓZ**].

[Szólások]. *Ne bahózzuk egymást:* kettőnk közül eggyiknek sincs kevesebb tört cserepe, hát hallgassunk vele, ne emlegessük (Székelyföld Kiss Mihály).

BÓJA: balga, féleszű (Háromszék m. Vadr. 493a; Kriza) [vö. *bolyó*].

BÓJÁL: fölpuhít, fölbolyhol (Háromszék m. MNy. VI.318; Győrffy Iván) [vö. *bójaszt*].

1. **BÓJÁSZ** (Székelyföld Tsz. NyK. X.326; *bóhász-ik* Bereg m. éjszaki vid. Pap Károly; *bólyász* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.326; *bónyász* Székelyföld Nyr. XV.472): **1.** *bóhász-ik, bójász, bólyász, bónyász:* kóborol. *Beér egy rengeteg nagy erdőbe s ott bólyász reggeltől estig, estétől reggelig* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.326). *Elbónyász az állat* (Székelyföld Nyr. XV.472); **2.** *bójász:* kutat, keres, tarlóz (Bihar m. Pocsaj Nyr. VIII.379; Orosháza Nyr. VI.134).

2. [**BÓJÁSZ**], **BÓNYÁSZ:** kóborló. *Bónyász marha* (Székelyföld Nyr. XV.472).

BÓJASZT: fölpuhít, fölbolyhol (Háromszék m. MNy. VI.318; Győrffy Iván) [vö. *bójál*].

BOJNYIK (*bojnyík* Tata Matusik Nep. János 1841; Érsekujvár Nyr. VII.40; *bonyik* Kis-Kúnság Nyr. III.564; *bujnyik* Győr m. Tsz.; Kecskemét Tsz.; *bunyik* Kis-Kúnság Nyr. III.564; Zemplén m. Tállya Nyr. IV.476; *bunyík* Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286; *zbunyik* Zemplén m. Tállya Nyr. IV.476): **1.** zsivány, utonálló (Tata Matusik Nep. János 1841; Kecskemét Tsz.; Zemplén m. Tállya Nyr. IV.476; Palócság Tsz.; Gömör m. Hanva Nyr. XX.286; Érsekujvár Nyr. VII.40); **2.** kúszált hajú és sötét arcú, mogorva nézésű (zsivány-tekintetű) ember v. gyermek (Zemplén m. Tállya Nyr. IV.476; Hont m. Nyr. V.426; Gyöngyös vid. Nyr. II.180); **3.** *bujnyik:* eggyügyű, félénk ember (Győr m. Tsz.); **4.** *bojnyik:* hagymához hasonló növény, a mellyel szükség esetében a szőllőt kötözik (Gyöngyös vid. Nyr. II.180).

BOJSZÁLL: ügyet vet, hederít rá. *Oda së bojszáll* (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.285).

BOJSZI: bolyhos szőrű, boglyas. *Bojszi kutya* (Torontál m. Jázova Kálmány L. Szeged népe II.134; Kálmány Lajos).

BOJSZINT = *bojszáll* (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 285). *Rá se bojszints. Oda sem bojszint* (Alföld Nyr. XIII.192).

BOJSZOS: szőrös, bolyhos (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.285).

[**BOJT, BÓJT**].

ësszü-bojt: összeveszít. *Az öreg embërnek ëggyik fija valamiképpen ugy ësszübojtotta a három utast, hogy azok szërén ekesztek ëgymás köszt pörünyi* (Vas m. Őrség, Szalafő Nyr. VII.88).

mëg-bójt: megbolygat, megbont (Székelyföld Nyr. XV.472).

BOJTÁR (*bujtár* Répce mell. Nyr. XX.366; Somogy m. Nágocs Nyr. VI.429; Veszprém m. Mihályháza Nyr. V.480; Kis-Kún-Halas Nyr. VIII. 84; Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.225; Heves m. Pásztor Nyr. VIII.284).

BOJTI, BÓJTI: bojtos szőrű (tinó) (Háromszék m. MNy. VI.318; Győrffy Iván); olyan szarvasmarha, a melynek szarva közötti homlokszőre nagyon bojtos (Háromszék m. Kiss Mihály).

BOJTIKA: bojtocska (Székelyföld Kiss Mihály).

BOJTOCSKA: bellis perennis (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.92).

[**BOJTOL, BÓJTOL**].

fel-bojtol, fel-bójtol: fölbiztat, fölbujtogat (Háromszék m. MNy. VI.325; Győrffy Iván).

BOJTORJÁN (*bójtergyán* Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.572; *bojtoráng* Kálló Nyr. XII.475; *bojtorjáng* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323; *bojtorváng* Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.92; *bujtërgyán* Soprony és Vas m. Nyr. X.331; Répce mell. Nyr. XX.365; *bujtorján* Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

BOJTORJÁNKOD-IK (*bójtorjánkod-ik* Háromszék m. MNy. VI.318): tolakodólag, arcátlanul ragaszkodik (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. Győrffy Iván).

belé-bojtorjánkodik: belekapaszkodik, mint a bojtorján. *Sok gics-göcs van az erdőn is, a mi a köntösbe belé-bojtorjánkodik* (Udvarhely m. Nyr. III.513).

BOJTORKOD-IK (*bujtorkod-ik* Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381): bele-beleköt, kötekedik, akadékoskodik, kapcáskodik (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.527; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381; Székelyföld Győrffy Iván).

bele-bojtorkodik: **1.** belekeveredik. *Ugy belebojtorkodott, hogy se ki, se be* (Rimaszombat Nyr. XV.383); **2.** beleakad, beleköt. *Belébojtorkodott, mint a bojtorján a ló serényébe* (Székelyföld Kiss Mihály).

BOJTORKODÓ: kötekedő, akadékoskodó (Székelyföld Kiss Mihály).

BOJTOS: boglyas, kócos, lompos (Pécska Kálmány L. Koszorúk I.235; Rimaszombat vid. Nyr. X.87).

BÓK (*bókk* Vas m. Kemenesalja Tsz.).

[Szólások]. *Bókkot hajt:* a fejét fölemelgeti és lehajtogatja (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

[**BOKA**].

boka-csik: bokacsont (Győr m. Szigetköz, Duna-Sz.Pál Nyr. VIII.522).

boka-szíj: **1.** két-újjnyi széles szíj, a mellyel a bocskorban járó nép a bokatekerőt fölülről lefelé körülcsavarja (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.427; Csomár István); **2.** lábikra (Bereg m. Munkács vid. és Bereg-Rákos Pap Károly).

boka-tekerő: széles kapca, melyet a bokacsont fölső részétől a lábikráig v. a lábikra fölső részéig fölcsavarnak (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.427; Csomár István).

BÓKA: gyerek (Debrecen Nyr. VII.91).

BOKÁCSOL: köhög (Szilágy m. Nyr. IX.181).

BOKÁKOL (Fehér m. Király Pál; *bokákul* Csallóköz Csaplár Benedek; *bokákűl* Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.431; *bukákol* Göcsej Vass József 1841; Győr vid. Nyr. V.522): **1.** ökrendezik, hányási ingertől hákog; **2.** *bukákol:* fulladozik (Győr vid. Nyr. V.522) [vö. *bökékël*].

[**BOKÁL, BOKÁLA**] (*bokáj* Székelyföld Tsz. Győrffy Iván; Erdővidék Király Pál; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII. 527; Csík m. Nyr. VI.471; Csík-Gyergyó Győrffy Iván; Gyergyó-Ditró Nyr. XII.281; *bokály* Háromszék m. Nyr. IV.561; Csík m. Tsz.; *bokála* Göcsej MNy. II.408; Ormányság, Drávafok Nyr. II.473; Vas m. Kemenesalja Tsz. 128b.; *bokálla* Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.47; Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; *bukán* Szentes Nyr. VI.179.226): cserépkorsó.

bokálla-korsó: ∾ (Vas m. Kemenesalja, Nemes-Magasi Nyr. XIX.191).

BÓKÁSZOLÓD-IK: tévelyeg, bolyong (Baranya m. Nyr. II.184).

[**BOKÁZ-IK**].

el-bokázik: elsiet, eleblábal, odább áll. *Hamarosan êbokázott* (Dunántúl Nyr. V.264).

[**BOKÁZÓ**], **BAKÁDZÓ:** vastag fúró (Török-Becse Nyr. IX.92).

bokázó-furu: ∾ (Székelyföld Kiss Mihály; Erdővidék, Olasztelek Nyr. XIV.288; Háromszék m. Vadr. 370).

BÓKLÁL: lábatlankodik, láb alatt jár (Somogy m. Csurgó Nyr. XVII.477).

BÓKLÁSZ: kóborol, bolyong (Komárom m. Alsó-Csallóköz Nyr. XVII.287) [vö. *1. bókláz*].

BOKLÁZ: bóbiskol, álmosan bólogat [?] (Baranya m. Ormányság Nyr. II.278).

1. **BÓKLÁZ** = *bóklász* (Székesfehérvár Nyr. VII.138).

[2. **BÓKLÁZ**].

mëg-bókláz: megnéz, megvizsgál, megmér (Orosháza Nyr. VI.179).

[1. **BOKLYÓ**] (*bakaló* Csallóköz Nyr. I.231; *bakalló* Pozsony Nyr. XIII.479; hely nélkül Nyr. XII.239; *bakló* Vas m. Tarodháza Nyr. X.89; Zala m. Nyr. XVII.138; Balaton mell. Tsz.; *bogjó, boglyó* Fehér m. Szolgaegyháza Nyr. IV. 44; *bogolyó* Székelyföld Tsz. 44b; *bokjó* Tolna m. Nyr. V.523; *bokló* Somogy és Zala m. Nyr. XVII.138; Veszprém Nyr. XVII.223): **1.** *bogolyó:* éretlen almabogyó (Székelyföld Tsz. 44b); **2.** *bakaló, bakalló, bakló, bokjó, bokló:* bojt, cafrang (Vas m. Tarodháza Nyr. X.89; Somogy és Zala m. Nyr. XVII.138; Veszprém Nyr. XVII.223; Tolna m. Nyr. V.523; Csallóköz Nyr. I.231; Pozsony Nyr. XIII.479; hely nélkül Nyr. XII.239); **3.** *bakló, bogjó, boglyó:* a disznó álla alatt két felől lelógó húsos leffentyű (Balaton mell. Tsz.; Fehér m. Szolgaegyháza Nyr. IV.44).

bokjó-virág: [?] (Tolna m. Nyr. V.523).

[2. **BOKLYÓ**], **BOGOLYÓ:** csobolyó, légely (Erdővidék Tsz.)

[**BOKLYÓS**].

bukolyós-korsó: szűkszájú korsó (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841).

BÓKOL (*baᵒkol* Gömör m. Nyr. XVIII.501; *bᵃókol* Palócság Nyr. XXII.32; Gömör m. Hanva Nyr. XX.286): bólogat, szundikálva le-leüti a fejét (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.285). *Evés után le-lebᵃókol:* lekönyököl az asztalra, úgy alszik (Gömör m. Hanva Nyr. XX.286).

BÓKONY (Komárom Herman O. Halászat K.; Győr vid. Nyr. V.522.567; VI.272; Hont m. Nyr. VI.181; *balkon* Bodrogköz Tsz.; *bálkony* Latorca mell. Herman O. Halászat K.; *bokkon* Vas m. Kemenesalja Tsz.; *bókom* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.477; *bokony* Baja Nyr. XVII. 239; *bokum* Eszék vid. Nyr. VIII.373; *burgony* Szeged Herman O. Halászat K.; *burkony* Szeged Tsz.): **1.** hajó v. ladik bordája, könyökfája, a melyhez az oldal- és a fenékdeszkák szegezve vannak (i. h.); **2.** *bókony:* evező mankója (Fertő mell. Herman O. Halászat K.); **3.** *bókony:* az ághegyháló rúdján levő mankó, a melynek a halász nekiveti a lábát (Simontornya Herman O. Halászat K.)

BOKOR (*bukor* Komárom m. Fűr Nyr. XX. 479; Kecskemét Nyr. IX.359; Palócság Nyr. XXII.32; Eger Nyr. XVIII.18; Nógrád m. Nyr. IV. 473; Nógrád m. Lapujtő Nyr. XI.239; Érsekujvár Nyr. VIII.282; *bukra* Bereg-Som Nyr. XV.470): **1.** *bukor:* sűrű nád-üstök (Agárd Herman O. Halászat K.); **2.** *bokor, bukra:* csokor (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.3; Bereg-Som Nyr. XV.470). *Bokorra köti a pántlikát* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIX.375). *Varkocsom bokrânak a két âga szoknyingom ajâig ért le* (Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.186); **3.** *bokor:*

pár. *Egy bokor galamb* (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVI.95). *Egy bokor szarufa* (Tisza-Dob Nyr. XX.192); **4.** *bokor:* csapat, csoport, sereg. *Egy bokor fogojmadarat láték* (Székelyföld Kiss Mihály). *Egy bokor lúd:* eggy csapat lúd, [különösen tavasszal:] eggy anyalúd-alja libasereg (Egervár Király Pál). *Egy bokor arató ember:* hat emberből álló arató-csapat (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Egervár Király Pál); [a halászoknál:] az eggy szerszámhoz tartozó halászok szövetkezete (Balaton mell. Herman O. Halászat K.); **5.** *bokor:* csomó, nyaláb. *Hozz ëgy bokor salátát* (Székelyföld Kiss Mihály).

[Közmondások]. *A nyomorúság bokrával jár* (Székelyföld Nyr. II.232).

bokor-fánk: forgácsfánk (Fertő mell. MNy. III.243).

bokor-hal: seregesen járó hal (Balaton-Füred Herman O. Halászat K.)

bokor-háló: rúdra alkalmazott, félkörös-szájú zsákháló, a melyet víz ellenében a patakokba, kivált bokros helyeken beállítanak, s a melybe a halakat a zurboló fákkal bekergetik (Bodrogköz Herman O. Halászat K.)

bokor-iszák: ∾ (Székelyföld Tsz. 116a).

bokor-szák (Győr Nyr. XI.429; *bukor-szák* Szolnok Herman O. Halászat K.): ∾.

bokor-ugrós. *Bokor-ugrós szoknya:* rövid szoknya (Győr m. Nyr. III.427).

BOKRADÉKOS: bokros (Székelyföld Andrássy Antal 1843).

BOKRÉTA (*bukréta* Duna-Vecse Nyr. II.478; Kecskemét Nyr. IX.359; Bács m. Bajmok Nyr. VIII.92; *bukr*[e]*éta* Palócság Nyr. XXII.32; *bukre*[i]*tá* Gömör m. Nyr. XVIII.453).

BOKROS: bokros, cserjés hely (Balaton mell. Tsz.)

BOKROSÍT: sokasít, szaporít. *Miért bokrosítod evvel is bajaidat?* (Székelyföld Csaplár Benedek).

[**BOKROSOD-IK**].

meg-bokrosodik: megzavarodik, zavarba jő (Háromszék m. Győrffy Iván).

BOKROSODÁS: töprenkedés, fönnakadás, tájékozatlanság, nem-haladhatás (Udvarhely m. Kiss Mihály).

[**BOKROZ-IK**].

mëg-bukrozik: bokrot ereszt, bokros lessz. *Tessék csak elütetnyi* [a virágot], *ëgy hét alatt úgy mëgbukrozik!* (Eger Nyr. XVIII.25).

[**BOKROZÓ**], **BUKROZÓ** = *bokor-háló* (Ipoly mell. Varbó Herman O. Halászat K.)

BÓKTAT: fejét föl-alá hányja (a ló) (Sárköz Tsz.)

BOLDOG (*bôdog* Göcsej Nyr. XII.94; *bódog* Bihar m. Székelyhíd Nyr. V.92. 183. 574; Szabolcs m. Földes Nyr. III.285; Udvarhely m. Nyr. V.569). — *Bôdog:* gazdag (Göcsej Nyr. XII.94).

boldog-anya (*bódog-anya* Karancs vid. Nyr. XXI.477): a mestergerendát tartó faoszlop a parasztházakban (Heves m. Makláry György 1839; Névtelen 1840; Karancs vid. Nyr. XXI.477; Gömör m. Hollók Imre).

[**boldog-asszony**].

boldogasszony-lapu: eggy szagoslevelű növény (Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII.575).

boldogasszony-tenyere: széles ménta (Pozsony m. Tárnok Nyr. IX.281); kerti szagos fű kis tenyérnyi levéllel, frauendistel (Csallóköz Csaplár Benedek).

BOLDOGSÁG. *Nyolc boldogság:* zsinórmadzag a szövőszékben (Orosháza Nyr. IV.382).

BOLDOGTALAN (*bódogtalan* Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 465; *bóldogtalan* Rimaszombat Nyr. XV.383; Székelyföld Kiss Mihály): ügyefogyott, eggyügyű, félkegyelmű (Győr m. Bőny Nyr. XVI.143; Gömör m. Nyr. XVIII.506; Rimaszombat Nyr. XV.383; Zilah Nyr. XIV.286; Torockó Arany-Gyulai NGy. I.422; Torda Nyr. XVIII.95; Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 465).

[**BOLDOGUL**].

el-boldogúl: elvan, sikeresen elél vmivel (Kapnikbánya és vid. NyK. II.375).

BOLHA (*bóha* Győr vid. Nyr. V.522; Csallóköz Király Pál; *buha* Zala m. Nyr. II.427; Őrség Nyr. VII.330): **1.** *bóha:* kis ék (Győr vid. Nyr. V.522); **2.** *bolha:* kötél-eresztésnél négy kötél-ág összesodrására szolgáló fa (Heves m. Névtelen 1840); **3.** *bóha:* pige, pilincke (gyermekjáték; a két végén meghegyezett fácska) (Csallóköz Király Pál).

bolha-madzag: [takács-mesterszó] (Orosháza Nyr. IV.382).

bolha-szedő: [tréf.] lábfejig érő nadrág (Heves m. Névtelen 1840).

bolha-szeg: lapos ékszeg, a mellyel a megtapasztandó gerendákat kiverik, hogy a sár jobban oda tapadjon (Székelyföld Nyr. VIII.462; Csík m. MNy. VI.368; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.527).

bóha-torku: [tréf.] a ki vizet szeret inni (Dunántúl Nyr. V.263).

BOLHÁZ (*balház* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.478).

ki-bolház: **1.** *ki-balház:* kikeres, kikutat (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.478); **2.** *ki-bolház:* kifoszt. *Kibolházom a zsubrákokat, más vérén*

hizott fukarokat (Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.40).

BÓLINT (*bóllint* Balaton mell. Tsz.)

BOLOND: vászonba varrt kőnehezék, a mely a szövőszékben levő fonálon keresztül tett fára van kötve, hogy a fonalat feszesen tartsa (Székelyföld Nyr. I.281; Kiss Mihály; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XV.384; Háromszék m. Dézsi Mihály).

bolon-bingó: nadragulya (Erdővidék Nyr. IX.236).

bolond-csóva: ügyetlen (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.578).

bolond-juh: kerge juh (Heves m. Névtelen 1840).

bolond-kocsi: **1.** vontató-kocsi (boglyák és kalangyák behordására), mely 2—4 alacsony kerékből és tengelyükhöz függesztett két hosszú és vastag póznából áll (Szalonta vid. Nyr. XVIII. 565; Hódmező-Vásárhely Nyr. VIII.92; IX.91; hely nélkül Nyr. II.379); **2.** *bolon-kocsi:* forgós komédia (ringelspiel) (Torontál m. Pádé és vid. Kálmány L. Szeged népe II.243).

bolond-malom: forgós komédia (ringelspiel) (Orosháza Nyr. IV.330).

bolond-szekér = *bolond-kocsi* 1. (Túrkeve Nyr. III.472).

BOLONDÁZ: bolondozik (Dunántúl Nyr. XVI. 190; Répce mell. Nyr. XX.410).

BOLONDIKUS: bolondos, bolondforma, bolondozó (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.46; Korond Nyr. IV.181).

[BOLONDÍT].

ësszе-bolondít: összekúszál (fonalat) (Székelyföld Nyr. XV.472).

ki-bolondít: (összekúszált fonalat) rendbe hoz. *Bolondítsd ki a fonalat, ha ësszebolondítottad* (Székelyföld Nyr. XV.472).

[Szólások]. *Kibolondít az eszemből* (Kapnik vid. Nyr. II.235).

BOLONDÍTÓ: **1.** halmaszlag (Székelyföld Nyr. I.152); **2.** pálinka (Nagyvárad Nyr. XVI.572).

BOLONDUL (*bolondí*tak: bolondultak Dráva mell. Nyr. XIII.476).

el-bolondul (*e-bolondul*): eltéved (Répce mell. Nyr. XX.416; Csik-Várdótfalva Péter János; Borszék Csiky Lajos). *Bele értek ëgy sürü erdőbe, ott osztán elbolondutak* (Őrség, Szalafő Nyr. VII. 87). *Ének évadán mëntem az erdün körösztü, még se bolondútam e* (Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. XV.190).

1. **BOLT** (*bód* Pest m. Kóka Nyr. XII.381; Palócság Nyr. VIII.451; *baód* Palócság Nyr. VI.466).

bót-konyha: bolthajtásos konyha (a szabad konyha ellentéte) (Zala m. Kővágó-Örs, Révfülöp Nyr. XIX.48).

2. **BOLT** (Erdély Nyr. XX.31; Háromszék m. Győrffy Iván; *bót* Székelyföld Kiss Mihály, Kriza; Háromszék m. MNy. VI.209. 318; Vadr. 493. 554): boltoz.

BOLTÁS (Székelyföld Nyr. XX.31; Háromszék m. Győrffy Iván; *bótás* Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.218. 318; Vadr. 493): boltozat.

BOLTI (*bódi* Pozsony m. Zsigárd Nyr. XV.517).

bódi-segéd: bolti segéd (Pozsony m. Zsigárd Nyr. XV.517).

BOLTOS (*baódos* Palócság Nyr. VI.466; *baᵒdos* Gömör m. Nyr. XVIII.455; *bódos* Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.283).

BOLTOTT: boltozatos. *Boltott fedel. Boltott hiu* (Kapnikbánya Nyr. XX.31).

BOLYDÍT (Háromszék m. MNy. VI.318; *bojdit* Háromszék m. Vadr.): megbolygat.

BOLYDULÁS (Háromszék m. MNy. VI.318; Győrffy Iván; *bojdulás* Háromszék m. Vadr. 493): fölháborodás, zavarodás.

[BOLYGÁSZ], BOLGÁSZ: bolyong. *Egész nap künn bolgászott az ő ura* (Kalotaszeg Nyr. XVI. 142).

1. **BOLYGAT** (*bógat* Dráva mell. Nyr. V.379; Nyr. VI.373).

[2. **BOLYGAT**], **BOJGAT**: bolyong. *Mindétig bojgat* (Veszprém m. Nyr. VIII.224).

[BOLYGATAG], BOJGATAG: nyugtalanul ide s tova járó, helyt nem ülő, bolyongó (Székelyföld NyK. X.326; Kiss Mihály).

BOLYGATAGSÁG: **1.** bolyongás (Háromszék m. Vadr. 493); **2.** fölháborodás, zavarodás, fölbolydultság (Háromszék m. MNy. VI.318; Győrffy Iván).

[BOLYGÍT].

fel-bolygít: fölfordít. *Felbolygítja a kádat* (Moldvai csángóság Nyr. X.202).

BOLYGÓ (*bojgó* Szilágy m. Nyr. IX.181; Zilah Hegedüs István; Maros-Vásárhely Nyr. XV.238; *bolygaᵒ* Gömör m. Nyr. XVIII.455; Gömör m. Hanva Nyr. XX.287; *bulygó* Bánffy-Hunyad Nyr. X.21): **1.** *bojgó:* kanyargós mellékucca (Szilágy m. Nyr. IX.181; Zilah Hegedüs István); **2.** *bojgó:* örvény (Maros-Vásárhely Nyr. XV.238); **3.** *bolygó, bolygaᵒ:* bohó, bolondos (Abauj m. Szepsi Nyr. III.480; Gömör m. Nyr. XVIII.455; Gömör m. Hanva Nyr. XX.287) [vö. *bolyhó*].

bolygó-álom: alvajárás (midőn vki álmában jár-kel, nem tudja, mit tesz; de nem holdkóros) (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.46).

bolygó-idő (Csallóköz Csaplár Benedek; *bolygó-üdő* Székelyföld Kiss Mihály): változékony, szeszélyes időjárás.

BOLYGÓCSKA: bohócska (Abauj m. Szepsi Nyr. III.480).

[**BOLYGÓS**], **BOLOGÓS**: kósza. *Bologós tehén* (Zala m. Király Pál).

BOLYHÓ: eggyügyű, félkegyelmű; bohó, bolondos (Székelyföld Nyr. XVII.92) [vö. *bohó, bolygó, bolyó*].

BOLYHOL: fölbolyhoz, fölpuhít (Háromszék m. MNy. VI.318).

BOLYHOS: boglyas, kócos (Szentes Nyr. VIII.187).

BOLYÓ: eggyügyű, félkegyelmű; bohó, bolondos (Székelyföld Nyr. XVII.92) [vö. *bohó, bója, bolygó, bolyhó, bolyók, bolyókás*].

BOLYÓK: ∾ (Zala m. Nyr. XVII.138).

BOLYÓKA: burgonya (Kalotaszeg Nyr. XVII. 47).

BOLYÓKÁS (Balaton mell. Tsz.; Bodrogköz Tsz.; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIII.48; Zemplén m. Örös Nyr. XVII.138; *ballyokás, bollyokás* Erdővidék Tsz.) = *bolyó.*

BOLYVÁSKOD-IK: lopja a napot (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381; XVII.425).

BOMBÉK: bimbó (Baranya m. Ormányság Tsz.)

BOMHÉC: nagyhasú, pohos, nagybélű, evés-ivásban telhetetlen (Somogy m. Nyr. XIV.479).

BOML-IK (*boll-ik* Vas m. Őrség Nyr. II.374): **1.** bolondozik, ingerkedik (Bihar m. Márki Sándor; Csongrád m. Hám Sándor; Nagy-Kőrös és vid. Pap Károly; Palócság Tsz.; Gömör m. Hollók Imre); **2.** vágyakodik, epekedik, bolondul (vki v. vmi után). *Hogy bomlik a fiu az után a lány után!* (Nagy-Kőrös és vid. Pap Károly).

el-bomlik: eloszlik. *Elbomlik a gyülés. Elbomlottak a gyülésből, az asztaltól* (Székelyföld Kiss Mihály). *Elbomlott-e már a kolégyom* [kollégium]? (Kolozsvár Szinnyei József). *Elbomlott a színház:* vége a színháznak (Maros-Vásárhely Nyr. IX. 428).

ësszе-bomlik: összegubancosodik (Székelyföld Kiss Mihály).

mëg-bomlik: megbolondul. *Hát mëgbomlottál?* (Nagy-Kőrös és vid. Pap Károly).

BOMLAJT: bomlaszt (Palócság Nyr. XXI.419).

[**BOMLASZT**].

[Szólások]. *Bomlasztotta:* [tréfás káromkodás] (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381).

[**BOMLOD-**]. *Bomloggyon:* bomoljék (Szatmár m. Nagybánya Egyetemes Philologiai Közlöny XV.1051).

[**BÓNA**].

bóna-óra (Győr m. Tsz.; *bona-hóra* Heves és Borsod m. Nyr. IX.178): bolond óra. *Eljött a bóna-órája* (Győr m. Tsz.); *feljött a bona-hórája*: nem fér a bőrében, rossz kedvében van, veszekszik szüntelen (Heves és Borsod m. Nyr. IX.178).

BÓNÁS: bódult, kábult, bolond (Vas m. Nyr. XVIII.144).

BONC: comb (Dunántúl Tsz. Nyr. V.128; Győr m. Szigetköz, Duna-Sz.Pál Nyr. VIII.522; Tolna m. Bátta Nyr. XVIII.334; Baranya m. Tsz.; Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. XIII.89; Baranya-Sz.Lőrinc Nyr. XVII.335; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.46; Baranya m. Patacs vid. Csaplár Benedek; Ormányság Tsz. MNy. V.87; Dráva mell. Nyr. VI.87; Eszék vid. Nyr. V.270; Szlavónia Nyr. V.11; Abauj m. Jászó Nyr. IX.478; Torna m. Tsz. Ruehietl Miklós 1839; Palócság Nyr. VIII.451; XXI.313; XXII.32; Nógrád m. Nyr. IV.425; IX.332; Gömör m. Tsz. Nyr. XVIII. 458; Rimaszombat Nyr. V.271; Rimaszombat vid. Nyr. X.87; Rozsnyó Nyr. VIII.564) [vö. *buc, comb*].

BONCOS (*bancos* Somogy m. Visnye Nyr. XVII.285): kócos, gubancos, nehezen bontható v. fésülhető (haj) (Göcsej MNy. II.409; Nagy-Kúnság Nyr. III.233; XVI.142; Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.138).

1. **BONCS**: örökzöld, télizöld (vinca minor) (Soprony m. Nyr. XIII.559; Rábaköz Nyr. XVI. 135; Soprony m. Horpács Nyr. IV.181; Soprony és Vas m. Nyr. X.331; Vas m. Kemenesalja Nyr. III.88; Somogy m. Nyr. XVII.139; Somogy és Zala m. Nyr. XIV.513; Zala m. Nyr. XVII.139; Veszprém m. Borszörcsök Nyr. XVII.139).

boncs-virág: ∾ (Soprony m. Völcseje Nyr. XIII.559).

2. **BONCS**: csomó, bog (Udvarhely m. Etéd Nyr. XVII.139).

BONDOR: **1.** apró kender, alja kender (Karancs vid. Nyr. XXI.477); **2.** ördögszekér (salsola rosacea) (Kúnság Nyr. IX.137; hely nélkül Nyr. VIII.521).

BONDRUS: maskara, mikulás (Kapnikbánya és vid. NyK. II.373).

BONDSÚR (Heves m. Bakta és Eger vid. Nyr. XX.335; Eger vid. Nyr. XVII.429; *bandsur* Békés-Doboz Nyr. VIII.287; Palócság Nyr. XXII. 32; *bandsúr* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.237; XV. 282; Heves m. Bakta és Eger vid. Nyr. XX.335; Eger vid. Nyr. XVII.429; *bondsur* Nagy-Kúnság Nyr. XIX.576): dolmányforma kurta kabát, bekecs.

BÓNÉ: **1.** a hosszú-kece vasas ina (Szentes Herman O. Halászat K.); **2.** *bóné* v. *negyedrész*

bőné: csúcsra végződő háló; *egész bőné:* széles háló, mellyel a vizet széltében elfogják (Tisza-Abád-Szalók Nyr. IX.144).

bóné-fa: a hosszú-kece fakerete (Körös-Tarcsa Herman O. Halászat K.)

BÓNÉS: a hosszú-kecével és fenékhoroggal járó kishalász (Szolnok Herman O. Halászat K.)

1. **BONGOR:** parázsra főzött búza (Baranya m. Király Pál).

2. **BONGOR:** apró vad fákkal és bokrokkal sűrűn benőtt hely (Udvarhely m. Vadr. Kriza).

[**BONGYOL**],

bé-bangyal: begöngyöl, beburkol. *Gyere, met bébangyaltam a ruhácskájidat* (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.93) [vö. *bogyolál, bongyolász, bőnyál, bonyolgat*].

[**BONGYOLÁSZ**], **BANGYALÁSZ:** gondosan begöngyölget, beburkolgat (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.93) [vö. *bongyol, bogyoláz*].

BONT: kukoricát hánt. *Jertek este hezzánk bontani!* (Székelyföld Kiss Mihály).

fel-bont: fölboncol (Abauj m. Kis-Kér Nyr. XIX.330).

BONTA (Göcsej MNy. II.409; Somogy és Baranya m. Tsz.; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.285; Erdővidék Tsz.; *bunta* Vas m. Kemenesalja, Balaton mell. Tsz.): tarka, kétféle szinű (disznó).

[**BONTAKOZ-IK**].

meg-bontakozik: a házból, a telekről, a helységből elmegy, elköltözik (Székelyföld Tsz. Győrffy Iván).

[Szólások]. *Mëgbontakozik az üdő:* rosszra fordul az időjárás (Komárom m. Könılőd Nyr. XVIII.283).

BONTÓ: kukorica-hántó. *Bontók jöttek. Hijjatok estére bontót!* (Székelyföld Kiss Mihály).

1. **BONYA:** öreganya (Kalotaszeg Nyr. XVI. 143) [vö. *banya*].

2. **BONYA:** ügyetlen, bámész (Szatmár m. Nyr. XI.284).

BÓNYÁL (*bonyál* Háromszék m. MNy. VI.318; Győrffy Iván): göngyöl; gondosan beburkol, betakar (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.577; XX.431). *A fejire ruhát bónyált. A fejit ruhával bébónyálta* (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *bogyolál, bongyol, bonyolgat*].

BONYOLGAT: göngyölget, burkolgat, takargat. *Bonyolgasd bé jól a subába a gyermeket, mett hideg van* (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *bogyolál, bongyol, bónyál*].

BOR (*bar* Moldvai csáng. Nyr. IX.484).

bor-betegség: [tréf.] részegség (Erdővidék Tsz.)

bor-bíró: a városi korcsmák fölügyelője (Félegyháza (Nyr. XVII.138).

bor-bogár: 1. apró legyecske (muszlica), a mely leginkább a kénezetlen hordókat lepi el (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839); 2. [tréf.] iszákos (Erdővidék Tsz.); 3. [tréf.] hivatalos borvizsgáló (Heves m. Czimmermann János).

bor-csiszár: [tréf.] iszákos (Erdővidék Tsz.)

bor-égetés: pálinka-főzés (Székelyföld Nyr. VIII.462).

bor-fosa: borseprő (Tolna m. Nyr. V.523).

bor-füge: vörös-szőllő, ribizli (Székelyföld Tsz.; Csík m. Csík-Madaras Nyr. XIX.527).

bor-iszák: részeges (Szeged Nyr. VII.235).

boriszákos: ∾ (Göcsej Nyr. XIV.167; Budenz-Album 162).

bor-ízű (*bor-ëzű* Gömör m. Nyr. XVIII.454; *bür-üzü* Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII.575).

bürüzü-alma: borízű alma (Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII.575).

bor-kedvű: kissé becsípett, spicces (Háromszék m. Nyr. IV.561).

bor-korcsolya: 1. azon fa-készülék, a melyen a boroshordót a kocsiról a földre s a pince torkából le a pincébe csúsztatják (Zala és Győr m. Bódiss Jusztín); 2. borhoz való sütemény (a melyre a bor ‚csúszik') (Dunántúl, Alföld Szinnyei József).

bor-kút: 1. [tréf.] iszákos ember (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.285); 2. savanyú-víz (Kapnikbánya és vid. NyK. II.374).

bor-szőllő: szőllő (Háromszék m. Vadr. 415).

bor-tőtike: hosszúkás, alul tölcsérrel ellátott sajtár, a melyen át a bort a hordóba eresztik (Somogy m. Nyr. XII.335).

[**bor-vada**].

borvada-píz: az a borravaló, a melyet szőllők adása-vevésekor a hegybíró szokott kapni (Pest m. Tinnye Nyr. VII.39).

bor-vállu = *bor-tőtike* (Somogy m. Nyr. XII. 335).

bor-villa: midőn eggy lábnál is hosszabb csapokat hagynak a szőllőtőkén (Kecskemét Nyr. XIX.46).

bor-viz: savanyú-víz (Erdély Szinnyei József; Székelyföld Tsz. Nyr. XXI.520; Győrffy Iván).

borvizes: savanyúvizes. *Borvizes bor:* savanyúvízzel kevert bor (Szilágy-Somlyó Nyr. XVI. 238; Erdély Szinnyei József).

bor-zsufa: borleves (Debrecen Nyr. VII.91).

borba-körte: borban főtt körte (Gömör m. Nyr. XVIII.459; Rimaszombat Nyr. V.271).

BORBÁT: 1. gyors, serény, szorgalmas (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Tsz.; Brassó m. Hétfalu Felméri Lajos; Brassó m. Tatrang Nyr. II.476; Brassó m. Bácsfalu Nyr. III.523; V.122). *A lassan-csárdást es onnyan borbáton járja, mind a kerékforgót* (Brassó m. Hosszúfalu Nyr. XXII. 238); **2.** fecsegő (Erdővidék Nyr. VIII.142).

BORBÉLY (*barbé* Veszprém m. Szentgál Nyr. III.89; Somogy m. Visnye Nyr. XVII.285; Gömör m. Nyr. XVIII.454; *barbi* Répce mell. Nyr. XX. 366; Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.144).

BORBOLYA (*borboja*): egérfarkú fű (Csík m. MNy. VI.369; Háromszék m. Kiss Mihály).

BORBOLYÓ (Brassó m. Bácsfalu Nyr. III.523; *borbolo* Székelyföld Tsz.; *borboló* Brassó m. Hétfalu Győrffy Iván): csobolyó, légely (laposas hordócska, a melyben a mezei munkások az ivóvizüket tartják).

BORCS: savanyú lé, korpa-cibere (Moldva, Klézse Nyr. IX.428).

BORCSÅ (*borcå*): bor, borocska (Szlavónia Nyr. V.61. 63).

BORDA: takácsborda, a szövőszék rámája (Győr Nyr. XI.382; Gömör m. Serke Nyr. XIX. 45; Szatmár m. Krassó Nyr. XVI.335; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XV.384).

[Szólások]. *Nem haggya bordába vásznát:* serény, ügyes (Szatmár m. Kömörő Nyr. XIV.90).

borda-haj (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X. 325; Szatmár m. Krassó Nyr. XVI.335; *borda-héj* Székelyföld Kiss Mihály): a szövőszékben azon járom-alakú szerkezet, a mely a karfákról csüng le s a melybe a borda belé van helyezve.

borda-láda: a szövőszéknek eggy része (rohrblatt) (Rábaköz Nyr. XV.286; Győr Nyr. XI.382).

[**BORDÁS**].

bordâs-leves: csigatészta-leves (Mátra vid. Nyr. XXII.240).

BORDÉLY (*bordéj* Moldvai csángóság Nyr. III.3; *bordí* Moldvai csángóság Nyr. X.203; *burde* [?] Székelyföld Tsz.; *burdé* Székelyföld Nyr. V.515; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *burdéj* Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár): hitvány kunyhó, viskó, putri.

BORDICA: járom bélfája (középső lapos fája) (Székelyföld Tsz.; Arany-Gyulai NGy. III.245; Udvarhely m. Kiss Mihály, Dézsi Mihály; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XIII.578; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.42; Csík m. Nyr. VI.471; Győrffy Iván) [vö. *1. berce*].

bordica-furu: vminemű fúró (Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XIV.288).

BORDÓDZ-IK: ágyban hever, szunyátol (Fertő mell. MNy. III.406).

BORDUL: fordul. *Bele-bordul* (Fehér m. Szolgaegyháza Nyr. IV.44) [vö. *borul, fordul*].

BORÉK: burok, boríték. *A borékja levelemnek* [nemes-levelemnek] *egy katona-béles* (Debrecen, Nyitra Erdélyi J. Népd. és mond. I.243) [vö. *burok, 2. bürök*].

BORGÓ: kukorica-szár (Pest m. Virág-Peregh Király Pál).

BORHOLY (*porhó*): acerina cernua (Bereg m. Nagy-Dobrony Herman O. Halászat K.)

[**BORI**].

Bori-bácsi: asszonyos hajlamú, természetű férfi (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.577).

BORICA: eggy régi csángó tánc (Brassó m. Zajzon Nyr. III.326).

[**BORÍT**].

[Szólások]. *Jól* (v. *rosszul*) *borít a háló:* jól (v. rosszul) fogódzik meg benne a hal (Szeged Herman O. Halászat K.)

meg-borít (halat): az áradás után álló vizekben vesszős hálót (milyen a csibék, libák borítója) csap rá a halra (Tisza-Földvár Herman O. Halászat K.)

BORÍTÉK (*boråjték, boråjték* [?] Hont m. Visk Nyr. V.478; XII.336. gyermekversikében).

[**BORÍTKOZ-IK**].

bé-boritkozik (az üdő): beborul (Székelyföld Kiss Mihály).

neki-boritkozik (az üdő): ∾ (Székelyföld Kiss Mihály).

BORÍTÓ (*boritó* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.46; *borittó* Udvarhely és Csík m. Győrffy Iván; *burétó* Göcsej Nyr. XIII.256; *buréttó* Keszthely Herman O. Halászat K.; *burító* Soprony m. Tsz.): **1.** *borító, burétó, burító:* vesszőből font, alul széles, fölül szűk nyílású tágas kosár, a mely alá a baromfiakat rekesztik (Soprony m. Tsz.; Göcsej Nyr. XIII.256; Balaton mell. Tsz.); **2.** *boritó, buréttó:* tapogató (halfogó eszköz: abroncs-keretre vont nyeles v. nyeletlen háló, mely olyan kosárhoz hasonlít, a minővel a tyúkokat szokták borítani; sekély vízben a halász majd ide, majd oda borít, azaz tapogat vele, a menekülő hal a hálóba ütődve érezteti jelenlétét; sokszor az egész vesszőből van fonva) (Keszthely Herman O. Halászat K.; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.46); **3.** *borító, borittó*: kerek alakú fa-doboz v. döbön, a melybe túrót, ordát, hájat, sót stb. eff. szoktak útra v. mezőre tarisznyálni (Székelyföld Gálffy Sándor; Udvarhely és Csík m. Győrffy Iván; Csík m. Nyr. VI.471).

[**BORÍTÓS**], **BORITTÓS** = *borító* 3. (Székelyföld Nyr. XIV.47).

[**BORÍTOTT**].

boritott-szekér: egész borítékú szekér (ellentétben a *kóboros-szekér*rel, a melynek két oldalt leleplezhető ablaka van) (Háromszék m. Vadr.)

BORITOZ-IK (*borittoz-ik*): borul, felhőzik (Székelyföld Gálffy Sándor; Háromszék m. MNy. VI.234. 318; NyK. III.17; Vadr. Győrffy Iván). *Esmég borittozik az ég, nemsokára és az esső* (Székelyföld Csaplár Benedek).

BORITVÁNYOS: sűrű bokros (árok, völgy) (Háromszék m. MNy. VI.318; Győrffy Iván).

[**BORJ**].

borj-veréb: eggy verébfaj (Veszprém m. Nyr. II.134).

BORJAS, BORJÚS (*burusz* Moldvai csáng. Nyr. IX.483).

[**BORJASUL, BORJÚSUL**] (*buruszol, buruszúl* Moldvai csáng. Nyr. IX.483. 531): borjazik.

[**BORJÁSZ**], **BORNYÁSZ:** borjú-pásztor (Szatmár vid. Tsz.; Heves m. Névtelen 1840).

BORJAZ-IK, BORJÚZ-IK (*borgyaz* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286; *bornyazni* Somogy m. Sima Nyr. XIX.380; *bornyudz-ik* Székelyföld Győrffy Iván; *bornyuz-ik* Deés Nyr. XII.94).

[**BORJAZÓD-IK**], **BORNYAZÓD-IK:** elletik. *Milyen idős ez a borjú? Öt hónapos; februárba bornyazódott:* jött a világra (Eger Nyr. XVIII.25).

BORJÚ (*baorgyú* Somogy m. Szólád Nyr. VIII.326; *bërgyu* Vas m. Hegyhát Nyr. I.467; V.219; *borgyu* Soprony m. Nyr. XII.382; Soprony m. Csepreg Nyr. IV.562; Soprony m. Horpács Nyr. VI.122; Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVII. 184; Répce mell. Nyr. XX.368; Zala m. Nyr. XX.238; Göcsej MNy. II.409; Őrség Nyr. VII.322; XII.381; Somogy m. Nyr. III.454; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141. 275; Somogy m. Ádánd Nyr. VI.335; Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VII.475; Baja Nyr. XII.378; *borgyú* Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VIII. 525; Baranya m. Bélye Nyr. XVIII.46; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.67; Fölső-Bácska Nyr. XII.217; Gömör m. Sid Nyr. XVIII. 456; *bornya*ᵒ Gömör m. Nyr. XVIII.454; *bornyau* Apátfalva Nyr. V.384; *bornyu* Debrecen Nyr. IX. 163; Székelyföld Nyr. VIII.217; *bornyú* Esztergom Nyr. IX.542; Cegléd Nyr. III.329; Szentes Nyr. VI.42; VIII.331; Debrecen Nyr. II.464; IV.135. 282; Palócság Tsz.; Nagy-Kúnság, Sz. Imre Nyr. VII.180; Gyöngyös Nyr. III.332; Gömör m. Hanva Nyr. XVIII.456; Rimaszombat Nyr. VI.83; Gömör és Torna m. Tsz.; Udvarhely m. Nyr. III.554; IV.227; *buru* Moldvai csángóság Nyr. IX.491).

[Szólások]. *Mëgfordû bennë a borgyu:* megbékül (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVII.184).

borjú-csorda: ökörcsorda (Csongrád m. Nyr. VI.373).

[**bornyú-kötél**].

[Szólások]. *Bornyú-kötelen van:* [tréf.] nem szabad a feleségét elhálnia (Bihar m. Márki Sándor; Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.134).

BORKÁZÁS: [gyermekjáték] (Eggy deciméter hosszaságú és szélességű hengeralakú fadarabot eggy gyerek a kör közepén bottal a kezében őriz; a többi gyerekek a kör szélén eggymástól bizonyos távolságban állanak, szintén bottal a kezükben, eggy-eggy kis lyuk mellett. Most ütni kezdik az őrző fadarabját, hogy a kör kerületén kívül legyen, s annál könnyebben üthessék tovább; de a kör szélén állóknak ügyelniök kell, nehogy az őrző a botját valamelyik lyukba betegye, mert akkor az illető lessz a pásztor) (Háromszék m. Nyr. XIX.186).

[**BORNYASZTÓ**] (*bornyászta*ᵒ): borzasztó. *Bornyászta*ᶦ *nāty forga*ᵒ *sze*ᶦ (Gömör m. Runya Nyr. XIX.525).

BOROGAT: lop. *Biz ő kême borogatott a szőllőbe es, a pincébe es, de még a házba es* (Szilágy m. Nyr. IX.181).

1. **BORÓKA** (*bur*ᵃ*óka* Palócság Nyr. XXII.32).

2. **BORÓKA:** a sásnak pelyhet eresztő fás virágszára (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII. 527).

BORÓKÁS: borozás után gyöngélkedő (katzenjammer-es) (Veszprém m. Szentgál Nyr. III.89).

1. **BORONA** (*barána, bárána* Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; *bar*á*nya* Baranya m. Patacsvidék Csaplár Benedek; *barannya* Baranya m. Nyr. XIV.142; *barona* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.517; XX.366; Pápa Nyr. XVI.527; *beránna* Dunántúl MNy. V.98; Őrség Nyr. XV.574; *bëránnya* Hetés vid. Nyr. II.44; *berena* Debrecen Nyr. IX.162; Szatmár m. Pátóháza Nyr. XVIII.431; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325; Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.315; Székelyföld Tsz.; *bërëna* Szilágy m. Nyr. VII.381; *borna* Székelyföld Tsz. Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.244; *bórna* Székelyföld Nyr. XV.472; *brána* Göcsej Nyr. II.473; XII.94. 234; XIII.309; *bránna* Dunántúl MNy. V.98; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. XV.574).

2. **BORONA** (*berena* Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.43; Hajdú m. Nádudvar Nyr. VIII.234; Debrecen Nyr. IX.206; Csaplár Benedek, Kóssa Albert; Szatmár m. Nagy-Károly Szinnyei József; Szilágy m. Nyr. XIV.576; Belső-Szolnok m. Horgaspatak Nyr. XI.478; *bërëna* Hajdú m. Földes Nyr. VII.234; *borna* Székelyföld Tsz.; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XIII.578; XV.336; Háromszék m. MNy. VI.209. 244; Nyr. IV.561; Kiss Mihály; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; *bórna* Székelyföld Nyr. XV.472; *borona* Göcsej Nyr. XVII.508; Őrség Nyr. III.479; Szilágy m. Nyr. VII.381; IX.565; Zilah Nyr. XIV.286; Csík-Gyergyó Kiss Mihály; Bukovina Nyr. VI.472):

1. *berena, borna, bórna, borona:* (fenyű- v. tölgy-)faszál, gerenda, épületfa (Göcsej Nyr. XVII.508; Őrség Nyr. III.479; Belső-Szolnok m. Horgaspatak Nyr. XI.478; Székelyföld Tsz.; Nyr. XV.472; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XV.336; Háromszék m. MNy. VI.244; Nyr. IV.561; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Csík-Gyergyó Kiss Mihály; Bukovina Nyr. VI.472); 2. *berena, bërëna, borona:* deszka-kerítés, palánk (Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.43; Hajdú m. Földes Nyr. VII.234; Hajdú m. Nádudvar Nyr. VIII.234; Debrecen Nyr. IX.206; Csaplár Benedek, Kóssa Albert; Szatmár m. Nagy-Károly Szinnyei József; Szilágy m. Nyr. VII.381; IX.565; XIV.576; Zilah Nyr. XIV.286).

borona-fa (*berena-fa, berenye-fa* Bodrogköz Herman O. Halászat K.; *borna-fa* Háromszék m. Nyr. IV.561; Kiss Mihály): 1. *borona-fa, borna-fa:* gerenda, épületfa (Göcsej MNy. II.409; Háromszék m. Nyr. IV.561; Kiss Mihály); 2. *berena-fa, berenye-fa* = *apacs* (Bodrogköz Herman O. Halászat K.).

borna-kert: gerenda-kerítés, korlát (Székelyföld Kiss Mihály).

berena-szál: fenyű-szál (a tutajban) (Mármaros m. Csaplár Benedek).

BORONÁL (*baranyál* Baranya m. Nyr. II.184; *baronál* Baranya m. Bélye Nyr. XV.425; *berenál* Ugocsa m. Nyr. VIII.425; *bornál* Csík-Sz.György Nyr. X.330; *bórnál* Székelyföld Nyr. XV.472).

el-boronál (*el-bornál*): elleplez, elszinel, eltussol (igazságot, hiányt), kiszépít (hibát, rút dolgot) (Székelyföld Kiss Mihály; Csík-Sz.György Nyr. X.330).

[Szólások]. *Elboronáli (elbaronáli) a halottat:* eltemeti (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.477; Baranya m. Bélye Nyr. XV.425).

[BORONÁS].

boronás-épület: eggymásra rakott gerendákból épített és sárral betapasztott épület (Göcsej MNy. II.409).

[BORONÁZ], BRÁNÁZ: boronál (Göcsej Nyr. XII.188; XIV.450).

BORONÁZAT: gerendázat (Göcsej MNy. II.409).

BORONGAT (Hegyalja, Bodrog-Keresztúr Nyr. V.329; Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 347. 348; *boringat* Gyöngyös-Oroszi Nyr. XIII.478): borogat. *Uton-utfélën üstöt borongatnak* (Hegyalja, Bodrog-Keresztúr Nyr. V.329). *Utfélen üstököt borongatnak* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 348) [találós mese; = vakondtúrás].

BOROS: ittas (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.46; Székelyföld Kiss Mihály).

BOROSOD-IK: ittasodik (Erdővidék Tsz.).

BOROSOZ-IK: ∾. *A legényök megborosoznak* (Pest m. Szeremle Nyr. XVI.505).

BOROSTA (*borostya* Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.431): 1. kefe, takács-kefe (Zala m. Türje Bódiss Jusztín; Somogy és Baranya m. Tsz.; Pápa vid. Matics Imre; Győr m. Nyr. XI.382; Heves m. Nyr. I.281; Orosháza Nyr. IV.382; Torontál m. Magyar-Ithabé Nyr. VIII.478; hely nélkül Nyr. XIII.95); 2. meszelő (Baranya m. Tsz.).

BOROSTYÁN (*barisnya* Göcsej MNy. II.409; *bruscsin* Sárospatak? Eger? Nyr. XVII.526; *burusnyán* Udvarhely m. Dézsi Mihály): orgonabokor, -virág (Kolozsvár Szinnyei József; Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII.575; Csík m. Tsz.).

BOROSZLÁN: ∾ (Tolna m. Nyr. VI.230; Székelyföld Kiss Mihály; Csík m. MNy. VI.369; Háromszék m. Dézsi Mihály).

BOROZ (*borz-ik* Somogy m. Balaton mell. Nyr. XVI.477).

be-boroz: becsíp, megittasodik (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.527).

BORS (*boss* Palócság Nyr. XXII.32; Karancs vid. Nyr. XXI.477; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XII.278; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.42). *Boss:* (többnyire) paprika. *Jᵃófêlë boss:* bors (Palócság Nyr. XXII.32).

bors-fenyű (*boss-fenyő*): boróka-fenyű (Háromszék m. Győrffy Iván).

bors-fű: csombord (Somogy m. Tsz.).

[bors-hím].

borshimes: szőttes neme, a melyből a székely asszonyok asztalneműt készítenek (Háromszék m. Vadr.).

bors-kupec: kiskereskedő, szatócs (Kecskemét és vid. Czimmermann János).

[bors-őrlő], börsöllü: sótörő mozsár (Zala m. Hetés Nyr. II.44).

[boss-tartó].

[Közmondások]. *Ojan mérges, mind a boss-tartó* (Háromszék m. Vadr.)

[bors-törő], boss-törő (Székelyföld Kiss Mihály; *besterő* Brassó m. Tatrang Nyr. II.476; *bëstërő* Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478; *böstörő* Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Szalonta Nyr. VIII.430; Szilágy m. Nyr. VI.473; Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478; *böstörü* Göcsej Nyr. XIII.307; Őrség Nyr. IV.521; XII.381; *bösztörü* [?] Őrség Tsz.; vö. Nyr. XII.381): fa- v. cserépmozsárka.

borsért-járó: virgonc leány (Moldva, Klézse Nyr. IX.429).

BORSÉTA: félselyem (Marcal mell. Acsády Sándor).

BORSIKA: 1. gyalogfenyű, boróka (-fenyű, -bogyó) (Szatmár vid. Nyr. VIII.523; Székelyföld Tsz. MNy. VI.174; Nyr. V.376; Kiss Mihály; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár); 2. saturea hortensis (Nógrád m. Nyr. IV.71).

BORSÓ (*barsó* Székelyföld Tsz.; Maros- és Aranyosszék Kiss Mihály; *borsu* Őrség Nyr. IV. 521; *bosró* Karancs vid. Nyr. XXI.477; *bossó* Nógrád m. Litke Nyr. IV.334; Rozsnyó vid. Nyr. XVII.476; Rimaszombat Nyr. XVII.525; Ugocsa m. Fertős-Almás és vid. Nyr. IX.230; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. IX.427; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.42; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.527; *bossᵘó* Palócság Nyr. XXII.32). — *Borsó, borsu:* bab, paszuly (Dunántúl Nyr. V.128; Vas m. Őrség Nyr. IV.521; XII.381; Balaton mell. Tsz.; Keszthely vid. Nyr. VI.523; Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XXII.238; Mátyusföldе Nyr. XVII.478).

BORSOS (*bórsós* Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.142; *bossos* Palócság Nyr. XXII.32; Háromszék m. Vadr. 493a): 1. *borsos:* házaló olasz v. horvát, a ki áruit a hátán hordja (Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.572; Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144); 2. *bórsós:* összefont zsebkendőnek göbös végével való ütés (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.142); 3. *borsos:* drága (Szeged Csaplár Benedek; Csallóköz Szinnyei József; Csík m. MNy. VI.369); 4. *borsos:* nehéz. *A nádvágás is borsos lesz* (Fehér m. Velencei-tó mell. Nyr. XVII.430).

bossos-csuka: fagyökerű növény (Háromszék m. Vadr. 493a.)

borsos-fű: a marha húsának a füle felől való része, füle töve (Szatmár-Németi XIV.277).

[**BORSÓS**].

borsós-hús: a disznó torka-aljának laza húsa (Zemplén m. Nyr. XII.382).

BORSOSKA: mézes-kalács, mézes-báb (Zala m. Nyr. III.27; Pannonhalma Nyr. XII.187; Csallóköz Csaplár Benedek; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII. 93; Pozsony m. Nyr. III.27; Pozsony m. Tárnok Nyr. VIII.142; Palócság Tsz.; Mátyusföldе Nyr. XIX.288).

BORSOSKÁS: 1. mézeskalácsos, bábsütő (Csallóköz Csaplár Benedek); 2. drága (Szeged Csaplár Benedek).

BORTA: odvas v. kivájt fatörzzsel béllelt és kővel födött mezei kút (Szolnok-Doboka m. Kovács Dezső) [vö. *burtuka*].

BORUL (*buró* Hont m. Kovár vid. Nyr. XVI. 381; XVII.42; *burô* Palócság Nyr. XXI.364; *burôl* Palócság Nyr. XXII.32; *burul* Vas m. Őri-Sz.Péter Nyr. III.432; Göcsej Nyr. XIV.454; Hetés, Dobronak Nyr. III.319.473) [vö. *bordul*].

el-borul (*e-burul, ê-burul*): fölfordul. *Eburut, hab-burullon e, uk-kö nekijjë, illen gyelës nap mét möjöget terijje. Ollan ámotlan vaok, majnëm eburulok a lábomru* (Hetés, Dobronak Nyr. III.319). *Az üstökös csillag aszt jegyzi, hogy êburul a világ* (Göcsej Nyr. XIV.454).

[Szólások]. *A látásom elborút* (Nógrád m. Nyr. XII.279).

le-borul: lefordul. *Szürke lóról leborula* (Udvarhely m. Vadr. 67).

BORULÁS (*burulás* Erdővidék Tsz.): 1. *borulás:* [tréf. mondják nagyon barna, fekete emberre:] *Nini, ahun gyün egy nagy borulás* (Tisza-Dob Nyr. XX.192); 2. *burulás:* elmerülés (Erdővidék Tsz.).

BORÚS (*borhús* Balaton mell. Tsz.; Ormányság, Drávafok Nyr. II.473).

BORZA: laza, pl. a boglya v. a petrence. [Nagy testű, de puha, gyenge emberre is mondják:] *Millen mënkü nagy embër az Istuk, mégis csak nëgyvenöt kila! — Ja, borza az embër!* (Zala m. Hetés Nyr. XIX.575).

BORZAS (*borzos* Brassó m. Hosszúfalu Nyr. XXII.284; *bórzos* Székelyföld Nyr. XV.472; *bozzas* Székelyföld Nyr. V.175; *bozzos* Udvarhely m. Nyr. IX.39; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.42).

BORZASZT: borzol. *Szőrét borzasztani* (Belső-Somogy Nyr. II.306).

BORZASZTATÓ: borzasztó (Érmellék Nyr. V.425).

[**BORZÍT**].

fel-borzitt: fölborzol (Székelyföld Kiss Mihály).

BORZOGAT: borzolgat. *Borzogatni kezdi aranyszinű haját* (Marosszék, Karácsonyfalva Nyr. VII. 143).

BÓSÁL: [?] (Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183).

1. **BÓSÁS:** kapatos, kissé becsípett, spicces (Gyöngyös Markovics Sándor) [vö. *bozás*].

2. **BÓSÁS:** kontyos [?]. *Ha tyúkot akarsz ültetni, az urad szalmakalapjábul rakd alá a tojást, és a csirke mind szép bósás lesz* (Zemplén m. Deregnyő Nyr. V.326) [vö. *bótyás*].

[**BOSO**].

boso-Dora = *bodor-Éva* (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381).

BOSONYÁZ: csavarog, kószál (Torda Nyr. XVIII. 184; Kanyaró Ferenc; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.42).

el-bosonyáz: elmegy, elvándorol. *Elbosonyázott Kolozsvárra* (Torda Kanyaró Ferenc). *Elbosonyáztok lakni innen* (Torda Nyr. XVIII.184).

BOSPOR (*bocspor* Szombathely vid. Erdélyi J. Népd. és mond. I.122): 1. húshoz való mártás

(Abauj m. Jászó Nyr. IX.478); 2. vastagétel burgonyából sűrűre főzve (Rozsnyó Nyr. VIII. 235).

BOSPOROS: tojás vagy maradék-pecsenye fűszeres savanyú lével elkészítve (Dunántúl Csaplár Benedek; Bácska Nyr. II.447; III.458; Debrecen, Nyitra Erdélyi J. Népd. és mond. I.242) [vö. *bocskoros-tojás*].

bosporos-lé: hosszú lére eresztett tokány (Székelyföld Győrffy Iván).

BOSZA: öregapa (Kalotaszeg Nyr. XVI.143).

BOSZORKÁNY (*baszorka* Hetés, Dobronak Nyr. II.467; *baszorkán* Őrség Nyr. VII.272; *boszorka* Békés m. Új-Kigyós Nyr. IV.233).

boszorkány-pille: halálfejű lepke (Vas m. Sorok mell. Nyr. XXII.144).

boszorkány-tej: [növény] (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323).

BOSZORÓ: férfi-boszorkány (Harancs vid. Nyr. XXI.477).

BOSSZANKOD-IK (*boszonkod-ik* Székelyföld Szinnyei József; Erdővidék Tsz.)

BOSSZANT (*boszint* Répce mell. Nyr. XX.365; Őrség Nyr. XII.381; Veszprém m. Devecser Nyr. XVIII.478; Tolna m. Nyr. V.523; *boszont* Gömör, Hont, Nógrád m. Király Pál; Gyöngyös Nyr. XXI.214; *bosszint* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.46).

[ki-boszint].

[Szólások]. *Kiboszintotta magát:* kicsinosította magát (Veszprém m. Nyr. VIII.224).

BOSSZANTÓ: szedett tunika, turnűr, fardagály (Szeged Kálmány L. Szeged népe I. Bevezető XII. l.; Kálmány Lajos) [vö. *segg-bosszantó*].

BOSSZÚ (*bujszu* Hargita vid. Vadr. 95; *busszu* Udvarhely m. Fehér-Nyikó mell. Vadr. 114; *buszu* Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.42; Háromszék m. Vadr.; Háromszék m. Kis-Borosnyó Nyr. XVI.47; Csík m. MNy. VI.369; Moldva, Klézse Nyr. V.192; IX. 483): bosszúság (Székelyföld Kiss Mihály; Moldva, Klézse Nyr. V.192). *Szeress, rózsám, a kit tetszik, nekem boszúmra nem esik; én szeretek, a kit tetszik, neked mind boszúdra esik* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.153). *Neköm örömömre, másnak bujszujára* (Hargita vid. Vadr. 95). *Valami buszu érte az arrát, azétt tözzsöli* (Székelyföld Kiss Mihály). *Világ buszujára* (Háromszék m. Vadr.; Csík m. MNy. VI.369).

[Szólások]. *Buszut üz velem* (Székelyföld Kiss Mihály). *Cák á bosszút üzi neköm; turkos-turkig vágyok vele* (Szlavónia Nyr. V.65).

BOSZTÁN: 1. konyhakert, veteményes kert (Török-Becse Nyr. IX.92; Torontál m. Padé és vid. Kálmány L. Szeged népe II.243); dinnyés kert (Déli-Bácska Nyr. XI.88); 2. úri-tök (Moldvai csáng. Nyr. X.203) [vö. Nyr. XI.88; XXII.171].

bosztán-mag: tökmag (Csík m. Nyr. XVIII. 239).

BOSZTÁNYOS: konyhakertész (Torontál m. Padé Kálmány L. Szeged népe II.184).

BOSZTIHÓ, BOSZTOHÓ: esetlen, ügyetlen, buta (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839). *Nagy bosztohó:* nagy mihaszna, idomtalan kamasz (Székesfehérvár Nyr. VII.138).

BOSZVÁNY: kalács, a melyet a férjhez ment leány a fonóházhoz visz, a melybe leány-korában járt (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381).

BOT (*bat* Moldvai csáng. Nyr. IX.484).

bot-nyelv. *Nem tudok én botnyelven:* [tréf.] németül v. tótul (Pest m. Tsz.; Sáros, Zemplén, Abauj m. CzF.)

botra-tekercs: dorongfánk, kürtöskalács (Csallóköz Csaplár Benedek; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.47; Székelyföld Kriza; Csík m. Derzsi Mózes).

BÓTA: fenyűfa-víztartó (tréfás nevén: *vizes tarisnya*) (Háromszék m. Nyr. IV.561).

BOTÁZ, BOTÁZ-IK: tévelyeg, botorkál, ténfereg (Székelyföld Csaplár Benedek; Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.318; Vadr.; Győrffy Iván).

bé-botáz[ik]: bevetődik, bebotlik. *Bébotázott ide hëzzánk* (Székelyföld Kiss Mihály).

belé-botázik: belebotlik, akaratlanul beleártja magát (vmibe) (Háromszék m. Vadr.)

BOTHÁL: (össze-vissza) hány-vet, földöntöget (Székelyföld Kriza; Udvarhely m. Firtosalja Nyr. VI.324; Háromszék m. Vadr.). *A lábán is csak elig ál, mindönt ësszë-vissza bothál* (a részeg ember) (Udvarhely m. Vadr. 52).

BOTI: cottus gobio (Erdővidék Herman O. Halászat K.) [vö. *botos-kölönte*].

BOTIKA (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.304; *botyika* Nógrád m. Nyr. VI.134): botocska.

BOTIKÓ: ∾ (Csík m. Csík-Sz.György Nyr. X.330).

BÓTKA: topán, topánka (Palócság Tsz.)

[BOTL-IK]:

be-botlik: bevetődik, véletlenül bemegy vhová. *Tënnap a szomszéd bebotlott hozzám* (Csallóköz Szinnyei József).

el-botlik: elvetődik, véletlenül elmegy vhová. *Ëccër mëgén êbotlottak az erdő felé* (Veszprém Nyr. VIII.330).

meg-botlik: teherbe esik (leány) (Udvarhely m. Fehér-Nyikó vid. Nyr. XVIII.525).

1. **BOTLÓ**: a kapunyílás közepén levő vastag cövek, a melyre a becsukáskor a kapuszárnyak sarkát fölteszik (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.285).

2. **BOTLÓ** (Hernád völgye Nyr. XVII.566; Bódva mell. Herman O. Halászat K.; *bútoló*-fa Ipoly mell. Herman O. Halászat K.): zurboló-fa (rúd, a végén talpszerűen reászegezett bőrdarabokkal; a halaknak a kövek, bokrok, kákás, gyékényes közül való kizavarására szolgáló szerszám).

botló-háló = *bokor-háló* (Kopácsi Herman O. Halászat K.)

BOTLÓL: a botlóval a halat rejtekhelyéből kizavarja s a bokor-hálóba v. varsa-hálóba bekergeti (Bódva mell. Herman O. Halászat K.)

[**BOTLOTT**].

botlott-hús: döglött marha húsa (Székelyföld Kiss Mihály).

BOTLÓZ = *botlól* (Hernád völgye Nyr. XVII. 566).

BOTOG: dologtalanul ide s tova jár, téb-láb (Udvarhely m. Vadr.)

elé-botog: renyhén, kelletlenül előáll, előjön, előbotorkál (Székelyföld Győrffy Iván).

BOTÓKA (*botoka* Székelyföld Tsz.): botocska, almatörő bot (Háromszék m. MNy. VI.364).

BOTOLÁS: botozás, bottal ütögetés (Udvarhely m. Vadr. 94).

BOTOLÓZ-IK: cammog. *Nëm botolózik é à szëntëgyhâzbà?* (Szlavónia Nyr. V.11).

BOTOR: hebegő, akadozó nyelvű (Marcal mell. Acsády Sándor).

BOTORÁSZ-IK: botorkál (Mátra vid. Nyr. XXII.240).

BOTORKÁL: keresgél [?] (Kecskemét Nyr. VII.376).

1. **BOTOS**: 1. csősz, mezőpásztor (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839); 2. a halászbokor főembere (Kopácsi Herman O. Halászat K.).

botos-kölönte: cottus gobio (Erdővidék Herman O. Halászat K.) [vö. *boti, butikó*].

2. **BOTOS**: pézsma-virág (Székelyföld Tsz.).

3. **BOTOS**: 1. szőrből, gyapjúból, szűrposztóból, nemezből készült nagy, meleg cipő v. csizma (Szentes Nyr. VIII.187; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 285; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.142; Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45; Nógrád m. Tolmács Nyr. XVIII.48; Gömör m. Hollók Imre; Rimaszombat és vid. Nyr. X.87; XV.383; Csík-Gyergyó Győrffy Iván); 2. harisnya (Baranya m. Okorág Király Pál; Alsó-Baranya, Pellérd Nyr. XI.238; Debrecen Nyr. III.563; Zelizy D. Debrecen leírása 272; Csík m. Madaras Nyr. XIX.527).

BOTOSÁSZ: botos-kölöntét szigonyoz (Egyházas-Oláhfalu Herman O. Halászat K.)

BOTOSÁSZÓ: 1. botos-kölöntét szigonyozó halász; 2. szigony, a mellyel a botos-kölöntét szúrják (Egyházas-Oláhfalu Herman O. Halászat K.)

BOTOSKA: kézi balta (Keszthely Nyr. XI.237).

BOTRÁNGOL (Kapnik vid. Nyr. II.278).

bé-botrángol: bebotorkál (Kapnik vid. Nyr. II.182).

BOTRÁNKOD-IK: botorkál, lábatlankodik (Veszprém Nyr. VII.375).

BOTRÁNKOZ-IK: vétkezik. *Biz, uram, sokat botránkoztam* (Göcsej Tsz.)

[**BOTROGYI**].

botrogyi-hajnal: késő reggel [Botrogy beregmegyei helység] (Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.47).

BOTROMÁSZ: ügyetlen, botor, hülye (Balaton mell. Tsz.; Tolna m. Sár-Sz.Lőrinc Nyr. III.177) [vö. *batramoskod-ik*].

BÓTYÁS: kontyos. *Bótyás tyúk* (Szatmár Nyr. X.476) [vö. *2. bósás*].

1. **BOZA**: kölesből készült sörféle ital, a melylyel a kúnok még e század harmadik évtizedében is éltek (Hasznos Mulatságok 1826. 48. 51. 52. sz.; Nyr. XVII.93. 140. 179).

2. **BOZA**: fa revessége (Heves m. Névtelen 1840).

1. **BOZÁS** (Gömör m. Nyr. XVII.140; Miskolc vid. Nyr. XVII.93; *bodzás* Szatmár vid. Nyr. VIII.523; XVII.223): ittas, becsípett, jókedvű az italtól.

2. **BOZÁS**: 1. reves (fa) (Heves m. Névtelen 1840); 2. visszás, facsaros rétegű s azért egyenesen nem hasítható (fa) (Gömör m. Nyr. XVII. 140).

BOZLÁN: 1. levágott v. letörött és a földön megszáradt leveles ág (Székelyföld Tsz. NyK. X.326; Nyr. XVII.417; Kiss Mihály); 2. kóróján megaszott késői hitvány sarjúdohány (Székelyföld NyK. X.326; Kiss Mihály).

BOZOGÁNCS: bojtorján (Veszprém m. Mező-Komárom Király Pál).

BOZÓT (*bozut* Zala m. Hetés Nyr. II.372).

[**BÓZSA**].

bózsa-bogár: vörös-szárnyú kerti poloska (Somogy m. Nyr. XX.430).

BÓZSIK: pénzhordó madár [ijesztő szó] (Nógrád m. Tolmács Nyr. XVIII.48).

BOZSOG (*bosong* Balaton mell. Tsz.): bizseg, rajzik, hemzseg (Balaton mell. Nyr. II.93). *Mikor a hangyabozsótot mëgpiszkálják, akkor a hangyák bozsognak* (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286). *Csak ugy bozsogott a sok embertől* (Veszprém m. Szentgál Nyr. III.89) [vö. *pëzsëg*].

BOZSONGÓS: borongós (idő) (Nyitra m. Magyar-Soók Nyr. XX.81. 322).

BOZSONYOG: borong, esőre készül (az idő) (Veszprém m. Torna Nyr. XVII.431).

BŐ (*bé* Mátyusfölde Nyr. XX.30. 76; *bej* Somogy m. Nyr. II.375; *bíjj* Fehér m. Nyr. X.186; *bű* Mezőtúr Nyr. VIII.360; Debrecen Nyr. IX.161; Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.134).

bő-eresztő: eresztős, szapora, szemet v. levet bőven adó (gabona, szőllő, szalonna stb.) (Háromszék m. MNy. VI.318; Győrffy Iván).

bő-költő (*bő-kőtő*): bőven költő (Csallóköz, Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.318; Győrffy Iván).

bő-mondó: szájas (Székelyföld Kiss Mihály).

BÖCÖLÉZ (Somogy m. Nyr. II.375; *böcöllész* Győr m. Tsz.; Simontornya Nyr. V.230; *böcölléz* Székesfehérvár Nyr. VII.138; *böcölléz-ik* Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.431; *böcörész* Csallóköz Szinnyei József; *bötörész* Nagy-Kúnság Nyr. III.233; *bötyörész* Nagy-Kúnság Nyr. III.233; XVI.142): ingadozva, tántorogva jár (mint a járni kezdő kis gyermek, az elgyengült öreg v. a részeg ember).

BÖCÖLŐD-IK: (erős lökéstől) ingadoz (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

BÖCÖRÖG: tántorog. *Böcörög, mint a részeg ember* (Győr m. Tsz.)

BÖCSKÖSSÉG: haszontalanság (Moldva, Klézse Nyr. V.89).

BÖCSÖK: haszontalan (Moldvai csáng. Nyr. X.205; Moldva, Klézse Nyr. V.89).

BÖDE: kis gömbölyű testű, piros hátú bogár (coccinella) (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.266).

[BŐDINT].

el-büődint. *Elbüődinti magát*: elbődül (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVII.322).

BÖDÖC: szalmazsák (Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XIII.331).

BÖDÖLŐ: bodon, bödön (pl. liszttartó b.) (Kalotaszeg Nyr. XVII.526).

BÖDÖRÉKÖL: nehezen jár, alig bír járni. *Mikô én láttam, bödörékölt mán* (Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.243).

1. **BŐDÖRÖG**: sírdogál, bőgicsél (pl. az elkényeztetett gyermek) (Nagy-Kúnság Nyr. II.135).

2. **BŐDÖRÖG**: bódorog, kódorog, ténfereg (Szentes Nyr. VIII.187; Kecskemét Király Pál; Orosháza Nyr. VI.134; Kikinda Arany-Gyulai NGy. I.100) [vö. *bódorog*].

BÖFÉKEL: ökrendez (Győr m. Tsz.)

BÖFFENT, BÜFFENT: 1. eggyet vakkant, csahint (kutya) (Abauj m. Király Pál; Székelyföld Nyr. XV.472); 2. kelletlenül, gorombán odavet eggy-két szót (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.142; Szabolcs m. Földes Nyr. III.36). *Ha kérdi az ember, nem szól, csak úgy büffent. Büffents már te is vagy egyet!* (haragos, durva fölszólítás) (Abauj m. Király Pál) [vö. *buffan* 2.].

ki-böffent: meggondolatlanul kimond, kikotytyant (Balaton mell. Tsz.; Fehér m. Nyr. X.187).

BÖFÖG (*beföög* Székelyföld Tsz.; *büfög* Kecskemét Csaplár Benedek).

BÖGLÉSZ: böngész (Balaton mell. Tsz.)

BÖGLYÖZ: nyugtalankodik (Csallóköz Nyr. I.231).

BÖGŐ: bükköny (Szatmár m. Nyr. X.430).

BŐGŐ (*bőggő* Győr-Sz.Márton Bódiss Jusztín; Somogy m., Balaton mell. Tsz.; Kis-Kún-Halas Korda Imre; Szeged Herman O. Halászat K.): 1. *bőggő*: az állóbárka orrán az a faragott rész, mely bőgő fejéhez hasonlít (Szeged Herman O. Halászat K.); 2. *bőggő, bőgő*: nagy gereblye (Győr-Sz.Márton Bódiss Jusztín; Mezőtúr Nyr. IX.479).

bőgő-gerebje: nagy gereblye (Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.238).

bőgő-tarisnya: síró-rívó gyermek (Székelyföld Nyr. XV.472).

BÖGÖCS: bőgöly (Duna-Pentele Király Pál).

BŐGÖLY (*bégéj* Székelyföld Kriza; *bögő* Fehér m. Boglár Király Pál; *bögöj* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.285; Korda Imre; *bögöly* Somogy és Baranya m. Tsz.; *bögü* Vas m. Őrség Tsz.)

bögöj-fejű (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 285; Korda Imre; *bögő-fejü* Kis-Kúnság Nyr. III.564): nagyfejű.

böggő-szömű: kidülledt szemű (Kecskemét Nyr. VII.376; X.380).

BŐGÖZ: széles nagy gereblyével (vö. *bőgő-gerebje, bőgő* 2.) gereblyél (Győr m. Bőny Nyr. XIV.526).

BÖGRE (*bëgre* Palócság Nyr. XXI.309; Abauj m. Szikszó Király Pál; Gömör m. Nyr. XVIII. 423; Gömör m. Alsó-Balog Nyr. XVII.524; Eger és vid. Nyr. XVII.429; XVIII.19; *bödre* Erdély Nyr. XVII.229; *bögöre* Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.283. 431; *börge* Dunántúl Nyr. V.263; *gëbre* Hont m. Nyr. V.426; Hont m. Páld Nyr. XIV.575; Komárom m. Fűr Nyr. XVIII.528; Érsekujvár

Nyr. VIII.282; *göbre* Kőhidja, Komárom Király Pál; Palócság Tsz.)

[Szólások]. *Mázos a börgéje:* fösvény, a ki ritkán és keveset főz (Dunántúl Nyr. V.263).

[**BÖGRIKE**], **BĚGRIKE**: bögrécske (Nógrád m. Nyr. VI.134).

BÖGYÖRŐ (Pápa vid. Matics Imre; Alföld Nyr. XIII.192; Szatmár m. Lauka Gusztáv 1842; *begyerő* Alföld Nyr. XIII.192; Háromszék m. MNy. VI.317 [itt *begyező* áll, de nyilván sajtóhiba]; Győrffy Iván; *bëgyörő* Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.380): faszocska (leginkább gyermekeké és szárnyas állatoké).

BÖHÉNY: szarvasmarha gyomra, bele (Göcsej MNy. II.409).

BÖHŐ: lármás, nagyhangú, otromba beszédű (Csongrád m. Szentes Nyr. XVI.94; Orosháza Nyr. IV.330).

BÖHÖNYE: nagy, kövér, hájfejű ember (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.285) [vö. *bëhëma*].

BÖHÖS: 1. nagybélű, nagyehető; 2. potrohos (Pannonhalma vid. Bódiss Jusztín).

BŐJT (*bűt* Veszprém m. Szentgál Nyr. III.89; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.47; Alföld Nyr. IV.328; Szeged Nyr. VII.235; Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.129; Bács m. Bajmok Nyr. VII.520; Szentes Nyr. VI.380; Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.519; Debrecen Nyr. IX.161; Szatmár-Németi Nyr. XV.516; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIX.236; Abauj m. Nyr. IV.323).

bőjt-eleség: bőjti eleség (Háromszék m. MNy. VI.318).

[**bőjt-fogadó**] (*beőjt-fogadao* Mátra vid. Nyr. XXII.240): hamvazó szerda.

böjtfogadó-szerda: hamvazó szerda (Heves m. Névtelen 1840).

BŐJTELES (Háromszék m. MNy. VI.318; *böjteles* Somogy m. Tsz.; Heves m. Névtelen 1840; Bars m. Csaplár Benedek; Székelyföld Csaplár Benedek; Győrffy Iván; *bőteles* Nógrád m. Fabó András 1841): bőjtös, bőjti (eledel).

BŐJTÖL (*bűtöl* Alföld Nyr. IV.328; Cegléd Nyr. II.516; Szeged vid. Nyr. III.320; Bihar m. Ér-Keserű Nyr. V.177; Debrecen Nyr. IX.266; Zilah Nyr. XII.375; *bűtül* Veszprém Nyr. VII.428).

[**BŐJTÖLŐS**], **BŰTÜLŐS**: bőjtös (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.316).

BŐJTÖS (*bűtes* Maros-Torda m. marosi alsójárás Ravasz Árpád).

1. **BÖK**: göcs, bog, domború kinövés élőfák oldalán (Székelyföld Kriza) [vö. *göb*].

2. **BÖK** [ige] (*bük* Baranya m. Csúza Nyr. XVII.185; XVIII.47).

1. **BŐKE** (Balaton mell. Herman O. Halászat K.; *büke* uo.): leuciscus rutilus.

2. **BŐKE**: horgas, görbe (Erdővidék Tsz.).

BÖKÉKËL: ökrendezik, hányási ingertől hákog (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *bokákol*].

[**BÖKKED, BËKKED**].

fel-bökked, fel-bëkked: bökkenve fölmozdul (az étel a gyomorból) (Székelyföld Kiss Mihály).

ki-bëkked: ∾ (Székelyföld Kiss Mihály). *Kibekkedem miatta:* undorodom, émelyeg a gyomrom (Háromszék m. Vadr. 505a.) [vö. *kibekëd-ik*].

[**BÖKKEDÉS**].

kibekkëdés: utálat, irtózat. *Kibekkedés nézni is* (Háromszék m. Vadr.).

BÖKKENÉS: tétovázás, csüggedezés (Erdővidék Tsz.).

BÖKKENŐ: föltűnő (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII. 93).

BÖKKENT: pálcát v. rudacskát úgy hajít el, hogy a végére esve tovább bukfencezik (Háromszék m. Vadr.) [vö. *böktet*].

BÖKKENTYŰ: bökkenő. *Ennek a dolognak másutt van a bökkentyüje* (Kapnik vid. Nyr. II.182).

BÖKLE: alburnus lucidus (Komárom Herman O. Halászat K.).

BÖKÖDŐS: bökős, öklelődzni szerető (pl. bika) (Göcsej Nyr. XIV.166; Budenz-Album 160).

BÖKÖRÖL: böfög (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.381).

BÖKÖS: göbös, göcsös, bogos (pl. fatörzsök) (Szilágy m.? Nyr. XIV.576).

BÖKTET = *bökkent* (Székelyföld Tsz.).

[**BÖLCSEL**].

el-bölcsel. *Elbölcseli:* elokoskodja, elvitatja (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.323; Győrffy Iván).

le-bölcsel (*le-bőcsel):* okoskodva ledisputál, letanácsol, lebeszél (Háromszék m. MNy. VI. 337; Győrffy Iván). *Nem szeretem szóba állani vélle, met minyát lebőcseli az embert* (Háromszék m. Nyr. IV.402).

[**BÖLCSES**], **BŐCCSES**: bölcs (Kecskemét Nyr. IX.376).

BÖLCSKÖD-IK (*bőcsköd-ik):* elbizakodva, hencegve, sértőleg beszél (Székelyföld Győrffy Iván; Bukovina Nyr. VI.472).

BÖLCSŐ (*bőcsü* Csík m. Csík-Madaras Nyr. XIX.527; *bűcsű* Nógrád m. Nyr. IV.142).

bőccső-háló: kávás, kanálhoz hasonló változata a farkashálónak (Udvarhely m. Új-Székely, Nagy-Küküllő m. Héjasfalva Herman O. Halászat K.)

bőcső-növendék: csecsemő (Szlavónia Nyr. V.11).

BÖLEK: tuskó (Somogy m. Nyr. XIX.287).

BÖLIN: cigányhal (Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

BÖLLENKËD-IK, BÖLLÖNKÖD-IK: 1. ellenkezik, pörlekedik, civakodik (Somogy m. Tsz. Nyr. XII.472; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III. 140); 2. ingerkedik (Göcsej Tsz.; Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.47; Baranya m. Tsz.; Pest m. Gyömrő Pap Károly; Jász-Nagykún-Szolnok m. Túrkeve Nyr. V.227). *Në böllönköggy avval a kutyávâ, mer mögharap* (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 285); 3. mérgelődik. *Sosë böllenkëggyék annyit, komámasszon* (Veszprém Nyr. VII.474); 4. gondolkozik, tusakodik. *Úgy elböllönködött azon a dógon, még se talátta el* (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 47).

BÖLLÉR (*bellér* Makó Nyr. VII.163; IX.377; Székelyföld Tsz.): 1. disznó-ölő (nem tanult hentes) (Győr m. Bőny Nyr. XV.383; Fehér m. Vaál Nyr. XVIII.573; Somogy m. Nyr. II.375; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.47; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 285; Kecskemét Nyr. IV.284; X.380; Makó Nyr. VII.163; IX.377; Rimaszombat Nyr. XV.383); 2. marhákkal kereskedő ember, csiszár, kupec (Bánság Csaplár Benedek; Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár); zsibvásáros [?] (Székelyföld Tsz.).

BÖLLÉRESKED-IK: disznókat öl. *Sokat bölléreskedett a télen:* sok disznót leölt a télen (Győr m. Bőny Nyr. XV.383).

[BÖLLÉRKËD-IK], BELLÉRKED-IK: csereberél, ad-vesz (marhát) (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

BÖLŐKE: levágott kissebb fának földből kiálló törzse, tőkécske, tuskócska (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Vas m. Bögöte Nyr. XVI.92).

[BÖLÖM].

bölöm-bika: bolondító csalmatag (Veszprém m. Csetény Nyr. V.426).

BÖLÖNCS: összegomolyodott vmi, pl. ruha aljához v. állat szőréhez tapadt és csomósan megszáradt sár, ganéj (Háromszék m. MNy. VI. 318. 357; Győrffy Iván).

[BÖM].

böm-bika: bölömbika. *Bömbölsz-e még, te bömbika?* (Háromszék m. Vadr. 360).

BÖMBÖLÖG: bömböl. *Új-Szögedön de sok ágyú bömbölög* (Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.50).

[BÖMBÖS].

bömbös-bika: bölömbika. *Bömbölsz mán megint, te bömbös-bika!* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII. 379).

BÖMHEC (Pannonhalma vid. Bódiss Jusztín; *bömhéc* Vas m. Kemenesalja Tsz.; *bömhesz* Pannonhalma vid. Bódiss Jusztín; *bümhec* Rábaköz Bódiss Jusztín): 1. *bömhéc:* pocak, feneketlen gyomor (Vas m. Kemenesalja Tsz.); 2. *bömhec, bömhesz, bümhec:* hasas, pocakos, potrohos (Rábaköz, Pannonhalma vid. Bódiss Jusztín) [vö. *bomhéc*].

BÖMHETT: 1. nagybélű, nagyehető; 2. potrohos (Pannonhalma vid. Bódiss Jusztín; Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI.475).

BÖNCSŐ: a fenékhorog hosszában minden tizedik horog után kötött kissebb süllyesztő-kő (Szeged Herman O. Halászat K.) [vö. *csömbő*].

BÖNCSÖLÉK (Győr m. Tsz.; *böncsőlék* Csallóköz Csaplár Benedek): összegomolyodott vmi, pl. ruha aljához v. állat szőréhez tapadt és csomósan megszáradt sár, ganéj [vö. *bincsalék, csömbőlék*].

BÖNCSÖLGET: szájában forgat (Háromszék m. MNy. VI.318. 358; Vadr.; Győrffy Iván) [vö. *csömbölyget*].

BÖND: töltés, víz ellen emelt gát (Mohács Király Pál).

BÖNDÉSZ: oktondi, ostoba (Göcsej Tsz.).

BÖNDÖLY (Nagy-Kőrös Király Pál; Szeged Tsz.; *böndő* Dunántúl Nyr. V.128; *böndső* Dunántúl Nyr. V.128; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.285): ritkaszemű szöllőfürtöcske.

BÖNDÖLYÖZ: böngész (Nagy-Kőrös Király Pál).

[BÖNDÜL].

el-böndül: zúgva, dongva elröpül [?]. *Úgy földhöz vágta a kanalat, hogy a szemem mellett elböndült* (Csallóköz Nyr. I.231).

BÖNG: fürt, szöllőfürt (Balaton mell., Fehér m. Zámoly Király Pál; Győr m. Bőny Nyr. XIV. 526; Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.94).

BÖNGE (Dunántúl Tsz.; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.285; XVII.91; Kecskemét Nyr. XVII.223; *benge* Vas és Bars m. Nyr. XVII.137; *bënge* Szentes Nyr. XVII.222; Hont m. Nyr. VI.181): olyan gyümölcs, a melyet szedéskor v. szüretkor a szedő a fáján v. a tőkéjén felejtett. *Bönge (bënge) szöllő, dió, körte, alma, kukorica, burgonya.*

BÖNGÉSZ (*bëngêsz* Palócság Nyr. XXI.309; XXII.32).

BÖNGET: dübörög [?]. *Bönget utánunk a szekér* (Csallóköz Nyr. I.231).

BÖNGÉZ (Kecskemét Nyr. XVII.223; *bengéz* Kecskemét Erdélyi J. Népd. és mond. I.258;

Békés m. Király Pál; Kassa vid. Nyr. XVII.238; *bëngêz* Palócság Nyr. XXI.419; XXII.32; *bëngéz* Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.273): böngész.

BÖNTÖRKÖD-IK: [?] (Csallóköz Nyr. I.231).

BŐNYE: nyúlós, zsírszerű hús (Szeged Csaplár Benedek).

BÖNYÖRGÉS: sírva v. erőltetett sírással való kérés, panaszolás (Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.288; Katona Lajos).

BÖNYÖRÖG: sírva v. sírást erőltetve kér, panaszol (gyermek) (Szatmár m. Nagybánya Katona Lajos).

BŐR (*bör* Bereg m. Dercen Nyr. XX.431; *bűr* Soprony és Győr m. Nyr. VII.273; Veszprém m. Nyr. VI.422; Veszprém m. Csetény Nyr. V.426; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.283; Mezőtúr Nyr. VIII.360; Szeged Nyr. VIII.234; Debrecen Nyr. VII.189; IX.161; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.132).

bőr-cigár: szivar (Bukovina Nyr. VI.472).

bűr-harang: hírhordó, pletykázó, pletyka-terjesztő (Alföld Nyr. IV.328).

[bőr-híd].

bőrhidáz: a vékony, még ropogós jég hátán csuszkálva keresztül szaladgál (Érsekujvár Nyr. VII.40; XIX.457; XX.322).

bőr-horgoló: szűcs-szerszám, a mellyel a bőrt puhítják (Székelyföld Tsz.).

bőrjánoskod-ik: részegeskedik. (Bőr János részeges ember volt) (Moldva, Klézse Nyr. V.89).

bőr-kolomp (Hódmező-Vásárhely Nyr. II.367; *bűr-kolomp* Szeged Nyr. VII.235) = *bőr-harang*.

bőr-madár (*bȏr-madar* Palócság Nyr. XXII.32): denevér (Esztergom vid. Nyr. XIX.239; Hont m. Nyr. VI.181).

bőr-szivar: szivar (Kolozsvár Szinnyei József; Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII.575; Udvarhely m. Nyr. VII.324; Bukovina Nyr. VI.472).

BÖRCÖL: megűz, megház (Vas m. Kemenesalja Tsz.)

1. **BÖRCÜL**: kérődzik (Vas m. Hegyhát Nyr. I.467).

2. **BÖRCÜL**: botot úgy hajít el, hogy a földet a végeivel váltakozólag érintve bukfencezzék (Vas m. Sztrokay Antal).

BÖRDÖL: gázol (Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

BÖRHE: szűk szabású daróc parasztnadrág (másképp: *harisnya*) (Erdővidék Tsz.)

BÖRHÉS: törekes (Göcsej Nyr. II.473).

1. **BŐRKE** (*bürke* Nagy-Kanizsa Király Pál; *bürke* Soprony, Vas, Zala, Somogy, Veszprém, Fehér, Komárom m. Király Pál; Tolna m. Csapó Dániel; Marcal mell. Acsády Sándor): szalonnabőr (Balaton mell., Vas m. Kemenesalja Tsz.; Fehér és Veszprém m. Király Pál).

bőrke-sajt, bürke-sajt: disznósajt (Veszprém, Fehér, Komárom m. Király Pál).

2. **BŐRKE**: párhagyma (Székelyföld Tsz.)

BÖRMICÜL: dörmög (Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46).

[BŐRÖDZ-IK].

bé-bőrödzik: 1. beheged, beforr (seb) (Székelyföld Tsz. Kiss Mihály); 2. hártyaszerű réteggel bevonódik (tej, kása, kocsonya, bor) (Gyöngyös Nyr. IX.332; Székelyföld Kiss Mihály).

[BŐRÖL].

mëg-bőröl (*meg-bőrel* Háromszék m. MNy. VI.340): megver (Székelyföld Nyr. XV.472; Háromszék m. Győrffy Iván).

[BÖRÖML-IK].

össze-börömlik: összekeveredik (Alsó-Baranya, Pellérd Nyr. XI.382).

[BŐRÖS].

bőrös-pecsennye: disznósült, a melynek a szélén kis szalonnaréteg van (Csongrád Nyr. IX.89).

BÖRTÖNYÖS: börtön-őr (Baranya m. Ormányság Nyr. IX.284).

BÖRZE (Győr m. Csécsény Nyr. XII.236; *börző* Balaton mell. Tsz.): kenderföldön a nyövés után ott maradt és a lábán megszáradt apró kender v. letörött, letaposott kenderhulladék; kender alja, utolja [vö. *bërzëne*].

BÖRZIKE: magos kender apróbb szálaiból kötött csomó (Göcsej MNy. V.152).

BÖRZÖN: földi bodzából égetett szeszes ital (Hont m. Nyr. IV.174).

BÖRZÖNKE: ∾ (Hont m. Nyr. IV.174).

BÖSKE, BÖSZKE: szerető (Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.199; Kálmány Lajos).

BŐSÖRÉL: [?] (Székelyföld Tsz.)

BÖSÖVÉNY: sima bürök mogyorónyi gyökere, a melyet — eggy-két levelét meghagyva — salátának öntenek (Székelyföld Tsz.)

BÖSTET: fürkészve jár-kel (Orosháza Nyr. IV.330).

BÖSTÖRKÖD-IK: 1. zsémbel, csöröl-pöröl, pörpatvarkodik, házsártoskodik (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144;

Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.47; Fehér m. Nyr. IX.284; Székesfehérvár Nyr. VII.138; Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.94); 2. ingerkedik (Vas m. Sorok mell. Nyr. XXII.144; Veszprém m. Pápa Nyr. XVI.527; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841) [vö. *pësztërkëd-ik*].

BÖSTÖRÖG: ∾ (Zala m. Szepezd Nyr. XVII. 144; Baranya m. Ormányság Nyr. II.278).

BÖSZME: faragatlan, goromba, buta (Vas m. Kemenesalja, Balaton mell. Tsz.)

BÖSZMETT, BÜSZMETT: 1. *böszmett:* ostoba, bámész (Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.572); 2. *büszmett:* duzmadt, kedvetlen (Csallóköz Csaplár Benedek).

BÖSZÖR: boszorkány [szelidebben kifejezve] (Székelyföld Győrffy Iván).

[BŐSZÜL].

belé-bőszül: belebolondul, erősen beleszeret (Székelyföld Tsz.)

BÖTÖN-IK (ki-*bödönt* Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.118): bukkan. *Egyszer megint elébe bötönik az a nagyszakálú ősz öreg ember* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.400). *Alighogy kibötönt a fődbű ez a pántlika, mingyá möglepte a bóha* (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.285). *Mikor az mögszületött, abba az órába kibödönt ëty kis fa a kertbe* (Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.118).

BÖTÖNET (Veszprém Nyr. XV.384; *betűnet* Balaton mell. Tsz.; *bütünet* Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144): hiba. *Të mindënbe bütünetët talász* (Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144).

BÖTYKÖS: peckes, rátartós, kevély. *Gyün ám haza felé nagy bötykösen* (Orosháza Nyr. IV. 423) [vö. *pëckës*].

BÖTYÖG: totyogva, kelletlen lassúsággal jár; botorkázik (Heves m. Névtelen 1840; Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.333).

BŐVELL (*bővell*): bőnek tart (Palócság Nyr. XXI.360).

BŐVÍT: tódít. *Në bőviccs:* ne tódítsd a dolgot, ne hazudj (Székelyföld Nyr. III.423; Kiss Mihály).

BŐVÍTÉK (*bővitték*): ruhának bő eresztéke, bővített része (Háromszék m. MNy. VI.318; Győrffy Iván).

[BŐVÖS].

[Szólások]. *Bűvös benne:* bőviben van, bővelkedik benne (Kapnik vid. Nyr. II.182).

BÖZSGED: hemzseg (Székelyföld Nyr. IX. 426) [vö. *pëzsëg*].

BÖZSÖRÍKEL (*gözsöríkel*): bizsereg (Alföld Nyr. XIII.479) [vö. *pëzsërëg*].

BRÁHA (Szatmár m. Tsz.; Székelyföld Kiss Mihály; *brága* Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.144; *braha* Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.143; XVI.46): 1. *bráha, brága:* sörfőzés után maradt moslék, a mellyel a marhákat hizlalják (Szatmár m. Tsz.; Székelyföld Kiss Mihály; Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.144); 2. *bráha:* pálinka-sepró (Székelyföld Kriza); 3. *braha:* a legsilányabbfajta pálinka, zsidópálinka (Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.143; XVI.46).

BRANCS: pálinka (Nógrád m. Tolmács Nyr. XVI.46).

BRËGÓS: öregbéres (Komárom m. gesztesi járás Csontosi János).

1. **BRËGYÓ**: édes pálinka (Gyöngyös Nyr. IX.332).

2. **BREGYÓ**: ringyó (Komárom m. Tata Csaplár Benedek; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.142; Szatmár m. Lauka Gusztáv 1842; Kapnikbánya és vid. NyK. II.374).

BRENCÓ: 1. baranyai magyar (Szlavónia Nyr. V.11); 2. szlavóniai magyar (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.47).

BRËNGÁCS: 1. keskeny szalag, a mellyel a leányok a hajfonatjukat összekötik (Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.143); 2. azon csokor, a melyet a parasztleányok elül a pruszlin hordanak (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381).

BRIDOS: piszkos (Rozsnyó Nyr. VIII.564).

BRIGACSIN: kötény (Szlavónia Nyr. V.11).

BRINDUSKA (Szolnok-Doboka m. Horgospataka Nyr. XI.478; *bindruska* Kapnikbánya és vid. NyK. II.373): kökörcsin (colchicum autumnale).

BRINGA: torokdaganat (Kapnikbánya és vid. NyK. II.366. 373).

BRINGÁS: [a betegen leölt sertés húsáról mondják] (Kapnikbánya és vid. NyK. II.373).

BRIZLI: a levágott borjúnak vmely része (Soprony m. Nyr. XII.382).

BRÓNABÚGY: eggy almafaj (Gömör m. Hollók Imre).

BRÓTVAN (Rozsnyó Nyr. VIII.564; *brótván* Kassa Nyr. XVII.482; *brótvány* Abauj m. Jászó Nyr. IX.478): lábas.

BRÚGAT: búgat (kövecset úgy hajít el, hogy búgó hangot ad) (Hont m. Nyr. VI.181).

BRÚGÓ: cipó (Kecskemét Tsz.; Rimaszombat vid. Nyr. X.87).

[Szólások]. *Már a brúgó csontja sincs:* semmi sincs belőle (Hegyalja Nyr. VI.425).

BRUNCLIK: kis ember (Nógrád m. Nyr. IV. 142).

BRUNCSOG: morog, dörmög (Rozsnyó Nyr. VIII.235).

[**BRUSZTUJ**].

brusztuj-lapi = *burduj-lapi* (Székelyföld Kiss Mihály).

BÚ (*búj* Nógrád m. Megyer Nyr. VI.176).

[**bú-bánat**].

búbánaskod-ik: búbánatoskodik, búsul. *Nem élök, nem halok, csak búbánaskodok* (Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.10).

bú-fa: szomorú-fűz [?] (Palócság Nyr. XIX.93).

bú-fej. *Bú-feje (bu-feje):* szegény feje! szegény! (Háromszék m. MNy. VI.318; Győrffy Iván).

bú-látott (*bu-látott* Háromszék m. MNy. VI. 318): a ki sok bút, nyomorúságot szenvedett (Háromszék m. Győrffy Iván). *A szegény legénynek búlátott fejére* (Pest m. Domony Erdélyi J. Népd. és mond. III.89).

BÚB (*bub* Zala m. Nyr. XIV.44; *bubb* Szatmár m. Nyr. XIX.333). — *A képem bubja fáj* (Zala m. Nyr. XIV.44). *Fa búbja:* fa csúcsa (Alsó-Baranya, Pellérd Nyr. XI.382).

[Szólások]. *Bubbon üt:* fejbe üt. *Ugy bubbon ütlek, hogy mingyá arrul kódulsz* (Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.333).

BUBÁS (Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.235; *bôbâs* Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII. 187): bóbitás, kontyos [vö. *búbos*].

BUBLI: gyorsan készült, kontár munka (Székesfehérvár Nyr. VII.138).

[**BÚBOL**].

mëg-búbol (*mög-bubol*): megver, fejbe ver (Somogy m. Nyr. X.476; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.282; Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.91).

BUBOLA: eggyügyű, bamba, hülye (Zala m. Gelse Király Pál).

BUBOR: pacsirta (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841).

BUBOROD-IK: fejbe megyen, fejesedik (a káposzta-palánta) (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841).

fel-buborodik: földomborodik (Háromszék m. Győrffy Iván).

BÚBOS (*bobos* Heves m. Névtelen 1840; Heves m. Sirok Nyr. VIII.567; *bubos* Somogy m. Nyr. X.476; Erdővidék Tsz.): 1. *bubos:* púpos (Erdővidék Tsz.); 2. *bubos, bobos:* bóbitás, kontyos. *Bubos (bobos) tyúk* (*tik*) (Somogy m. Nyr. X.476; Heves m. Névtelen 1840; Heves m. Sirok Nyr. VIII.567); 3. süveg-alakú nagy kemence (Palócság Nyr. XXII.32) [vö. *bubás*].

BUBOTA, BUBUTA: kenyértésztából készült pogácsaszerű karácsonyi sütemény (Somogy m. Nyr. X.430; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III. 140; Somogy m. Sima Nyr. XIX.380).

[**BÚBOZ**].

mëg-búboz (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; *mëg-buboz* Pápa vid. Tsz. 142b.; Székesfehérvár Nyr. VII.187; [meg]*guboz* Gömör m. Tsz.): megcibál, megver.

BUBULYICSKA: burgonya (Szatmár m. Lauka Gusztáv 1842) [vö. *bibiricskó*].

BUC (Székelyföld Tsz.; Brassó m. Hétfalu Nyr. V.329; *bucc* Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI. 478; Moldva, Klézse Nyr. IX.428): comb [vö. *bonc, cűb*].

BUCI: vastag combú (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.318; Győrffy Iván).

BUCIZ, BUCSIZ: oldalevezős ladikon evez (Eszék vid. Nyr. V.270; VIII.227).

BUCKA: ritkás nádas-hely (Fehér m. Velencei-tó mell. Nyr. XVII.430).

BUCKÁND-IK: bukfencezik, bukfencet vet (Háromszék m. MNy. VI.318. 319; Vadr. 493b).

BUCKÁNDOZ-IK: ∾ (Háromszék m. MNy. VI.319).

1. **BUCÓ, BOCÓ:** 1. *bucó:* pufók, kövér arcú; tömzsi, kövér, vastag (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841; Nyitra m. Magyar-Soók Nyr. XX.322); 2. *bocó:* ostoba (arc) (Balaton mell. Nyr. II.93).

2. **BUCÓ** (Csongrád, Tisza-Földvár Herman O. Halászat K.; *búcú* Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.76): aspro vulgaris.

bucó-keszeg: aspius rapax (Körös-Tarcsa Herman O. Halászat K.)

1. **BUCOK:** aspro vulgaris (Zala-Tapolca Herman O. Halászat K.)

2. **BUCOK:** egres (Hont m. Nyr. XVIII.430).

3. **BUCOK:** földben maradt fatörzs, tuskó (Tolna m. Nyr. VI.230) [vö. *bukszr*].

BUCOROG: gornyadoz, betegeskedik, nyavalyog, szomorkodik, nyöszörög (Győr-Sz.Márton Bódiss Jusztin; Somogy és Baranya m. Tsz.)

BUCSAK: 1. tuskó, vastag tőke (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. MNy. VI.318; Győrffy Iván); 2. apró szarvú, rövid lábú, zömök testű szarvasmarha (Székelyföld NyK. X.327; Kiss Mihály); 3. buta ember (Székelyföld Kiss Mihály).

BUCSÁLÓD-IK (Székelyföld Kriza; Udvarhely m. Agyagfalva Nyr. XVIII.141; Háromszék m. Vadr.; MNy. VI.318; Győrffy Iván; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Háromszék

m. Uzon Erdélyi Lajos; Hétfalu MNy. V.347; Moldva, Klézse Nyr. IX.428; *bucálod-ik* Moldvai csángóság Nyr. IX.488; *bucsalod-ik* Székelyföld Nyr. VIII.462; *bucsálod-ik* Hétfalu Nyr. V.329; *búcsálod-ik* Háromszék m. Nyr. IV.561; *búcsálód-ik* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.364; Kiss Mihály; Csík m. Nyr. VI.471; Hétfalu Nyr. XVI. 478; *busálód-ik* Moldvai csángóság Nyr. IX.449. 488; *buszálód-ik* Moldvai csáng. Nyr. IX.488): búslakodik, töprenkedik.

BUCSÉR (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Somogy m. Nyr. XVI.239; Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.431; *bucsiér* Göcsej MNy. II.409; *bucsír* Vas m. Kemenesalja, Balaton mell. Tsz.): szalmából kötött kosár, a melyben tojást v. lisztet tartanak.

BUCSI: kis hordó, csobolyó (Somogy m. Nyr. II.375).

BUCSKA: bukfenc. *Bucskát vet:* bukfencet vet (Háromszék m. Vadr. 493b.; Győrffy Iván).

BUCSKÁZ-IK: bukfencezik, bukik (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. MNy. VI.318; Győrffy Iván; Sepsi-Uzon Nyr. VIII.375). *Keresztül bucskázott a fején. Bucskázott egyet* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.366. 367). *Ën a fejemën átalbucskázom* (Háromszék m. Vadr. 400). *Szaladt a kutra, hanem úgy bele bucskázott, mintha ott se lett volna* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.409).

fel-bucskázik: fölbukik, fölfordul (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. NyK. III.16).

meg-bucskázik: megesik, megfattyazik (leány) (Székelyföld Kiss Mihály).

BÚCSÚ (*bocso* Erdővidék Tsz.; *bócsó* Gömör m. Hollók Imre; *bocsú* Udvarhely m. Nyr. IV. 228; *bócsu* Székelyföld Kiss Mihály; *bócsú* Gömör m. Hollók Imre; *bolcsu* Székelyföld Győrffy Iván; *bulcu, bulszu* Moldvai csángóság Nyr. IX. 491; *bulcsó* Erdővidék Tsz.) — *Bucsú:* vásár (Göcsej Nyr. XIV.455).

búcsú-fia (*bucsú-fia*): **1.** búcsúról hozott ajándék (Szeged, Bánság, Csallóköz Csaplár Benedek; Heves m. Névtelen 1840); **2.** vásárfia (Göcsej Nyr. XIV.455).

[BÚCSÚS], BOCSOS: vallásos (Erdővidék Tsz.)

bucsus-keresztfa: födött keresztfa (Udvarhely m. Győrffy Iván).

BÚCSÚZ-IK (*bocsozom* Erdővidék Tsz.; *bocsuzik* Csík m. Gyergyó-Sz.Miklós Nyr. VIII.232; *bocsúz* Brassó m. Hétfalu Nyr. V.329; *bócsuzni* Udvarhely m. Nyr. IV.428; *bócsuz-ó, -ás* Udvarhely m. Nyr. IV.478; *bolcsuz* Hétfalu Nyr. XVI. 478; *bolcsuz-ik* Székelyföld Győrffy Iván; *bulcsúzik* Gömör m. Nyr. XVIII.456).

BUCSUZÓD-IK: búcsúzik. *Keserves könnyek közt ők elbucsuzódtak* (Udvarhely m. Oláhfalu Arany-Gyulai NGy. III.81).

1. **BUDA:** árnyékszék (Fehér m. Ugocsa Nyr. X.522; Székelyföld Tsz. Nyr. XV.472; Kiss Mihály; Háromszék m. Tsz. Nyr. V.35) [vö. *1. budár, budi*].

2. **BUDA:** hely, a hol a fát földolgozzák, vágják és árulják (Török-Becse Nyr. IX.92).

3. **BUDA:** vminemű mezei játékhoz való karó (Palócság Tsz.)

4. **BUDA:** női fölöltő (Szolnok-Doboka m. Horgaspatak Nyr. XI.478).

BUDAK: eggyügyű, bamba, oktondi, bászli, ügyefogyott (Somogy m. Tsz. 30b.) [vö. *budakos*].

BUDÁK: fejsze (Arad m. Majlátfalva Nyr. IX.378).

BÚDÁKOL, BUDÁKOL: bújkál, bújdosik, bújdokol; bújósdit játszik (Székelyföld NyK. X. 327; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.234; NyK. III.10; Vadr. 417).

BUDAKOS = *budak* (Somogy m. Tsz. 30b.)

1. **BUDÁR** (*budâr* Palócság Nyr. XXII.32): árnyékszék (Veszprém m. Pápa Nyr. XVI.527; Bereg m. Pap Károly; Kassa vid. Nyr. XVII. 238; Abauj m., Palócság Tsz.; Nógrád m. Litke Nyr. IV.424; Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.273; Borsod m. Diósgyőr vid. Nyr. IV.43) [vö. *1. buda, budi*].

2. **BUDÁR:** újonnan ültetett fiatal szőllő (Szeged és vid. Nyr. II.43; Csaplár Benedek).

3. **BUDÁR:** szőllőpásztor, szőllő-csősz (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.286; Szeged Csaplár Benedek).

BUDÁZ: karókkal játszik (Palócság Tsz. 53a) [vö. *3. buda*].

BUDBOKA (Győr-Sziget Nyr. XVII.224; Cegléd Nyr. XVII.224; *budbóka* Somogy m. Nyr. XVII.224; *budoga* Baranya m. Tsz.; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.47; Pécs vid. Nyr. XVII.223; *búdoga* Ormányság Nyr. XVII.224; *bugyboka* Somogy és Baranya m. Tsz.; *bugybóka* Somogy m. Nyr. XVII.223. 224; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.140; Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XVI.45; Tolna m. Nyr. XVII.224; *butybóka* Somogy m. Kálmáncsa Nyr. XI.238): **1.** büdös banka; **2.** *budboka* (Cegléd Nyr. XVII.224), *bugyboka* (Szent-Endre, Pomáz Nyr. XVII.224): bíbic [vö. *fostos-budboka*].

BUDDOG: bujkál, lappang (Gömör m. Serke és vid. Nyr. XVIII.140; Heves m. Névtelen 1840).

BUDI (*bugyi* Palócság Nyr. XXI.313; Bars m. Nyr. X.138; Gömör m. Nyr. XVIII.455): árnyékszék (Túrkeve Nyr. III.472; Debrecen Nyr. VII.91; Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.135; Borsod m. Diósgyőr vid. Nyr. IV.43) [vö. *1. buda, 1. budár*].

BUDOGTAT: elmerül [?] (Erdővidék Tsz.)

BUDOKÁL: bújósdit játszik (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

BUDSI: ivóedény (Baranya m. Ormányság Nyr. I.424).

BUDULÉK: fából készült víztartó edény (Székelyföld Nyr. XIV.47) [vö. *vatalé*].

BUFA: **1.** pofa (Erdővidék Tsz. — vö. NyK. X.327); **2.** pufók, kövér arcú (Székelyföld Andrássy Antal 1843).

BUFÁL: hátba ütöget (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.93) [vö. *dufál, pufál*].

BUFALAGOS: pufók, telt képű, kövér, elhízott (Baranya m. Ormányság Nyr. VII.524; Baranya-Sz.Lőrinc Nyr. XVII.335).

BUFFAN: **1.** puffan (Székelyföld Tsz. NyK. X.327; Háromszék m. Vadr. 493b.); **2.** kelletlenül, gorombán odavet eggy-két szót. *Alig buffan egyet-egyet az embernek* (Székelyföld Kriza) [vö. *böffent*].

[**BUFFANT**].

meg-buffant: hasba v. hátba üt (Háromszék m. Vadr. 493b.; Erdélyi Lajos) [vö. *mëg-duffant*].

[**BUFFANTÓ**].

buffantó-vas: buzogány (Székelyföld Nyr. XIII.510) [vö. *duffantó*].

BUFFOGATÓ: furkó alakú, kivájt fejű szerszám, a halak beriasztására (Veszprém m. Kenese Herman O. Halászat K.)

BUFLI (Szeged Csaplár Benedek; *mufli* Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.475; Szinyérváralja vid. Nyr. XV.189): ostoba, bamba, ügyetlen, mamlasz, buksi.

BUFOG, BUFFOG: pufog. *Bufog a viz a fazékban:* pufogva forr. *Vastagon bufog* (*buffog*) *a bő forrásviz:* bugyborékolva ömlik. *Bufog* (*buffog*) *a sertés, a kan:* disznót jellemző hangot ad ki, a mikor búghatnék. *Buffog az ember:* dúlfúl, dirmeg-dörmög, haragosan jár-kel (Székelyföld NyK. X.327; Háromszék m. Vadr. 493b.; Király Aladár, Incze Béni).

1. **BUFOL**: **1.** püföl, dönget (hátba) (Háromszék m. MNy. VI.318; Győrffy Iván); **2.** lékes halászat alkalmával az ajtóléknél a bufolóval (buffogatóval) zurbolja a vizet, hogy a halakat a hálóba visszariassza (Balaton mell. Tsz.)

2. **BUFOL**: pofoz [?] (Erdővidék Tsz.)

BUFOLÓ (*búfonó* nép-etimológia) = *buffogató* (Tihany Herman O. Halászat K.)

BUFTI: **1.** pufók, teli képű, duzzadt pofájú (Székelyföld Andrássy Antal 1843; [mint csúfnév] Háromszék m. MNy. VI.226); **2.** eggy tompaorrú madár (Székelyföld? Kapnikbánya és vid.? NyK. II.374); **3.** duzmadt, magában duzzogó, bumfordi, akaratos, megátalkodott, konok (Székelyföld Kriza).

1. **BÚG** (Szeged Csaplár Benedek; Székelyföld Nyr. XVII.137; *bug* Székelyföld Tsz.; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.335; *búg-ik* Székelyföld Kiss Mihály; *mëg-buk*ott [?] Brassó m. Zajzon Nyr. III.224): párosodik (sertés). *Megbúg a disznó a kocával* (Szeged Csaplár Benedek). *Megbúgott a gője. Megbúgta a kam. Búghatnék a gője* (Székelyföld Kiss Mihály).

2. **BÚG** (*bung* Balaton mell. Tsz.; Horváth Zsigmond 1839; Őrség Nyr. XII.381). *Bung a csiga* [midőn az ostorról kieresztik] (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839). *Csodálatossan bungott az a masina* (Őrség Nyr. XII.381).

1. **BUGA** (*guba* Heves m. Névtelen 1840; vö. *gubis*): **1.** apró szarvú (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.285; Szeged Tsz.); szarvatlan (Fertő mell. MNy. III.243; Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144; Göcsej Tsz.; MNy. V.161; Balaton mell. Tsz.). *Guba tehen:* összeálló kisszarvú tehén (Heves m. Névtelen 1840). *Buga szarvak:* eggymás felé összehajló szarvak (Bács m. Bajmok Nyr. XVI. 321); **2.** ostoba, buta; sült paraszt (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.285; Szeged és vid. Nyr. II.43; Csaplár Benedek). *Ne gondolja az úr, hogy én olyan buga paraszt vagyok* (Bács m. Bajmok Nyr. XVI.321) [vö. *buta*].

buga-ködmön: prémtelen ködmen (Pécs CzF. Nyr. XV.410).

2. **BUGA**: **1.** gubacs (Somogy és Baranya m. Tsz.); **2.** némely növények bogos feje, magtokja, virága: a) len, kender feje, magtokja (Őrség Nyr. XII.381; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 285; Szatmár m. Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek; Alsó-Csallóköz, Patonyszél Nyr. XII.142); b) mákfej [?] (Csallóköz Nyr. I.231; XII.142); c) napraforgó tányérja (Győr m. Bőny Nyr. XVI. 143; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.285); d) dohánynak ki nem nyílt bimbója (Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.238); **3.** csomóba kötött len v. kender (Szeged Tsz. Csaplár Benedek); **4.** szemgolyó (Székelyföld Tsz.) [vö. *guba, kupa*].

1. **BÚGAT**: párosodtat, meghágat (sertést). *Megbúgattuk a kammal a gőjénket* (Székelyföld Kiss Mihály).

2. **BÚGAT** (*bungat* Szeged Csaplár Benedek): **1.** zúgat. *Búgatnak a nagy haranggal* (a halottnak) (Tolna m. Paks Nyr. XVII.425). *Újvároson szól a harang, búgattyák* (Szabolcs m. Balmaz-Ujváros Nyr. VII.96); **2.** *bungat:* dönget (Szeged Csaplár Benedek).

3. [**BÚGAT**], **BUNGAT**: búg. *Bungat a csiga* [midőn az ostorról kieresztik] (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

BÚGATÓ (Csallóköz Csaplár Benedek; *búgattyú* Kecskemét Nyr. XIX.46; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.286; Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.91; Csongrád m. Mindszent Kis Sándor; *bungató* Balaton mell. Nyr. II.93): búgó játékszer (madzagra kötött zsindely v. lénia, a melyet a levegőben gyorsan körülforgatnak), búgó csiga.

[**BUGÁZ**].

ki-bugáz: kiveri a magját (lennek, kendernek, napraforgónak) (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 285; Zemplén m. Deregnyő Nyr. XII.93).

[**neki-bugáz**].

[Szólások]. *Neki-bugázza magát:* [?] (Bihar m. Pocsaj Nyr. IX.558).

BUGĔR: fölvidéki kaszás tót (v. morva, cseh, lengyel) (Somogy m. Balaton mell. Nyr. VIII. 432; XV.469; XVI.477). *Gyünnek a bugĕrok kaszáni* (Fehér m. Király Pál).

1. **BUGOLYÉK** *(bugojék):* boglyácska (Háromszék m. MNy. VI.318; Vadr.)

2. **BUGOLYÉK** *(bugojék):* **1.** búvó lyuk, búvó zugoly (Háromszék m. MNy. VI.318. 321; Győrffy Iván); **2.** rejtekfiók (Háromszék m. MNy. VI.321) [vö. *dugolyék*].

BUGRIS, PUGRIS: **1.** világtól elmaradt buta központi polgár (Rimaszombat vid. Nyr. X.89); **2.** paraszt (Székesfehérvár Nyr. VII.138; Szeged Nyr. VII.380; Kálmány L. Szeged népe I. Bevezető VII. l.); **3.** ostoba, nehéz fölfogású (Vas m. Répce-Sz.György Nyr. XVIII.480; Nagy-Kőrös Nyr. VI.423); **4.** neveletlen, műveletlen (Székesfehérvár Nyr. VII.138); **5.** vásott, rossz indulatú (Zemplén m. Nyr. IV.522); **6.** nagyfejű (Nagy-Kőrös Nyr. VI.423); **7.** borzas, rendetlen (Ugocsa m. Nyr. XV.574).

[**BUGYANOD-IK**].

mĕg-bugyanodik: megsavanyodik (tej) (Veszprém m. Szentgál Nyr. III.183).

BUGYBORÉK *(bugybarék* Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.574; *bugyburék* Bánság, Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; *bugyburík* Fehér m. Nyr. X.186; *bugyorék* Kapnik vid. Nyr. II. 182): buborék.

BUGYBORÉKOL (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.138; Székelyföld Nyr. XV.472; *bugyborikol* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.142; *bugyburékol* Bánság, Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; *bugyburíkú* Fehér m. Nyr. X.186; *bugyburíkul* Veszprém m. Csetény Nyr. III.372): **1.** buborékol; **2.** bugyog.

BUGYĔLLA: tárca (Szlavónia Nyr. V.11).

BUGYĔLLÁRIS (*pugyiláris* Háromszék m. Uzon Nyr. IX.40; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.574; *pigyulárus* Nagy-Becskerek Erdélyi J. Népd. és mond. II.188).

[**BÚGYÉRKÁZ**].

be-búgyérkáz: gondosan beburkolgat, betakargat. *Bebúgyérkászta ĕr rosz sejöm kendővel a fejit* (Torontál m. Lőrincfalva Kálmány L. Szeged népe III.162).

BUGGY: **1.** buborék. *Úgy áll, mint vízen a buggy:* szegény lábon áll, könnyen elbukhatik, libeg a jövője (Kecskemét Király Pál). *Akármilyen mély viz legyen, ha követ hanyittasz belé, buggyot vet* (Háromszék m. Arany-Gyulai NGy. III.301); **2.** dudorodás (ruhán) (Székelyföld Kiss Mihály).

BUGGYADT: ingoványos (Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187).

[**BUGGYAN**].

lĕ-buggyan: lepottyan. *Lĕbuggyant a kerek az árokba, oszt kidobott a kocsi* (Gyöngyös vid. Nyr. V.273).

mĕg-buggyan. *A föld mögbuggyan* [mikor sok esőt kap] (Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.225).

BUGGYANT (*bugyant*ani, pl. eggy kocsi szalmát [?]) (Szentes Nyr. VIII.187).

mög-buggyant: megmerít (pl. korsót a vízben) (Nagy-Kőrös Nyr. VI.424; Szentes Négyesy László).

BUGGYANTÓ: halhólyag (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.47).

BUGGYOS: dudorodott (pl. ruhaújj), bő, pötyögős (pl. nadrág) (Székelyföld Kiss Mihály).

1. **BUGYI:** gyermek-bugyogó (Szeged vid. Nyr. II.43).

2. **BUGYI:** bőbeszédű (Háromszék m. NyK. III.10) [vö. *1. bugyog*].

1. **BUGYLI** (*budli* Torontál m. Monostor Kálmány L. Szeged népe III.101): fanyelű bicska (Veszprém m. Csetény Nyr. III.323; Halász Ignác; Balaton mell. Tsz. Fábián Gábor 1839; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.140; Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.432; Tolna m. Szegszárd-Palánk Nyr. XI.527; Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. XI.421; Tolna m. Paks Nyr. XIX.431; Fehér m. Nyr. X.189; Fehér m. Velencei-tó mell. Nyr. XVII.430; Székesfehérvár Nyr. XIII.477; Közép-Baranya Nyr. IV.236; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 286; Kecskemét Nyr. X.380; Félegyháza Nyr. V.35. 373; Bács m. Nyr. XVI.144; Bereg m. Pap Károly).

bugyli-bicska (*budli-bicska* Csanád m. Puszta-Földvár Kálmány L. Koszorúk II.213): ∾ (Halas Nyr. XX.478).

[2. **BUGYLI**].

bugyli-nadrág: zsákszövetből varrt nadrág, a milyet a napszámosok szoktak viselni (Kecskemét Nyr. X.380).

1. **BUGYOG** (*bugyag* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.335; *gugyog* Székelyföld Kiss Mihály): **1.** *bugyog:* gagyog (Háromszék m. Tsz.). *Mĕjen jól bugyog a kicsi fia!* (Székelyföld Nyr. XV.472). *Nĕ bugyogj:* ne lármázz! (Szeged vid. Nyr. II.369); **2.** *bugyag:* lassan, magában beszél (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.335).

2. **BUGYOG:** turkál, áskál. *Mindég a szőllejébe bugyog* (Kis-Kún-Halas Korda Imre) [vö. *1. butykál*].

BUGYOGÁS: érthetetlen beszéd, csácsogás (Erdővidék Tsz.).

BUGYOGÓ (Göcsej Nyr. XIV.449; Göcsej, Resznek Nyr. XII.188; *bugyigó* Székelyföld Szinnyei József; *bugyoga* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.517; Őrség Tsz. Nyr. VII.330; XII.381; Göcsej MNy. II.409; Nyr. XIII.256; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.480; Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XIII.331; Vas m. Tsz.; Vas m. Kemenesalja Tsz.): 1. *bugyigó:* bugyogó, bő nadrág (Székelyföld Szinnyei József); 2. *bugyogó, bugyoga:* szűkszájú, füles, csecses korsó (i. h.).

bugyogó-lé: [tréf.] rossz sör (Tata Nyr. V.473).

BUGYOGÓS (*bugyigós* Székelyföld NyK. X. 327): 1. *bugyigós:* bugyogós, bőnadrágos (Székelyföld NyK. X.327); 2. *bugyogós* = *bugyogó* 2. *(bugyoga)* (Brassó m. Hétfalu Nyr. V.329; XVI. 478; XXI.144; Tatrang Nyr. II.476; Zajzon Nyr. III.376; Bácsfalu Nyr. III.523) [vö. *butykos*].

bugyogós-korsó (*butyogós-korsó* Zala m. Kis-Kanizsa Nyr. VIII.526) = *bugyogó* 2. *(bugyoga)* (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.90; Székelyföld NyK. X.327; Kiss Mihály).

BUGYOGTAT: vízbe merítget [?]. *Nem bugyogtathatom a malomkereket, ha a vizet eleresztem* (Baranya m. Ormányság Nyr. IX.284).

BUGYORGÓ: [?] (Apáca Kálmány L. Koszorúk II.221).

BUGYORI = *bugyuta* (Zilah Nyr. XIV.286).

BUGYUTA (*bulyuta* Háromszék m. Nyr. IV. 561): buta, ügyefogyott, mafla (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.132; XIII.578; XX.431; Katona Lajos; Zilah Nyr. XIV.286; Kalotaszeg Végh Arthúr; Székelyföld Kriza, Szinnyei József).

BUHA: borzas (Szolnok-Doboka m. Horgaspatak Nyr. XI.478). *Erigy, te buha, vess annak a marhának* (Szatmár m. Nagybánya és Szatmár vid. Nyr. XI.571).

buha-Mári: ügyetlen, eggyügyű (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.132; XIII.578; Katona Lajos).

BUHÁLÓ = *buha-Mári* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.132; XIII.578; Katona Lajos).

BUHINT: köhint (Veszprém m. Szentgál Nyr. III.89; Bánóczi József).

BUHNÁTOL: hátba ver (Rozsnyó Nyr. VIII. 235).

BUHOG: huhog (a bagoly) (Székelyföld Kriza).

BUHU (*búhú* Brassó m. Bácsfalu Nyr. VI.231): 1. *buhu, búhú:* bagoly (Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.144; Bácsfalu Nyr. VI.231; 2. *buhu:* buksi (Brassó m. Bácsfalu Nyr. III.523).

puhu-bagoly: eggy bagolyfaj (Heves m. Névtelen 1840).

[**BÚJ-IK, BÚV-IK**] *(bunni):* víz alatt elúszik (Eszék vid. Nyr. V.270).

meg-buj: meglapul. *Bujj meg!* — mondják a kitanított vadászebnek (Háromszék m. NyK. III. 12).

BUJÁK: féktelen, szilaj természetű (Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János).

BÚJAL: szemrehányásokat tesz (Balaton mell. [?] Tsz. 110a).

BÚJDOSÁS (*búdosás* Udvarhely m. Vadr. 5; *budosás* Erdővidék Tsz.).

BUJDOSÓD-IK: bújdosik (Székelyföld Kiss Mihály).

[**BÚJJ**].

bujj-belé (*bujbé* Kalotaszeg Nyr. XVII.526; *bujjbele* Székelyföld Nyr. V.376; *bujjbelé* Székelyföld Kiss Mihály; *bujbelé* Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.562; *bujjbeli* Nagy-Szalonta Nyr. XV. 470; *bujbeli* Debrecen Nyr. III.563; Szilágy m. Nyr. XIV.576): női kabátka.

1. **BUJKA:** ∾ (Aszód Nyr. IX.525; Alföld Nyr. XIII.192; Debrecen Hajdu Nagy Sándor; Szilágy m. Nyr. XIV.576; Kapnikbánya és vid. NyK. II. 374; Bánffy-Hunyad Nyr. X.23; Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János; Bethlen Nyr. XV.469) [vö. *bujkó*].

2. **BUJKA:** bújósdi, bújócska (Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János).

BUJKÁL (*búkál* Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.463; *butykál* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.47; Eszék vid. Nyr. V.270; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI. 283). *Mindég oda butykál a rétbe:* oda kószál (Eszék vid. Nyr. VIII.279).

BUJKÓ = *bujjbelé* (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.562) [vö. *1. bujka*].

BUJÓS: bujósdi (játék) (Rábaköz Nyr. XVIII. 44).

BUJT (*bójt* Somogy m. Nyr. II.375): homlít (Dunántúl Nyr. V.128; Somogy m., Vas m. Kemenesalja, Balaton mell. Tsz.).

[**BUJTÁS**].

bujtás-kapa: keskeny kapa, a mellyel pincét, gödröt ásnak (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 47) [vö. *bujtó-kapa*].

[**BUJTÓ**].

bujtó-háló = *borító* 2. (Kopácsi Herman O. Halászat K.)

bujtó-kapa = *bujtás-kapa* (Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144).

[**BUK**].

ki-buk: 1. kiköp, kilök a szájából (vizet a szája kiöblítése után; tejet a kis gyermek szopáskor v. etetéskor) (Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XXII.238; Fehér m. Perkáta Nyr. X. 189; Fehér m. Lovas-Berény Nyr. XVII.576); **2.** kikottyant, meggondolatlanul kimond. *Minek buktad má ki?* (Fehér m. Perkáta Nyr. II.520).

BUK-IK (*bukk-ik* Abaúj m. Király Pál; Udvarhely m. Vadr. 92. 493; Kriza; Háromszék m. Vadr. 402): bukkan. *Hát a mint ás, öccörre ëgy más ajtóra bukik* (Somogy m. Mesztegnye Nyr. IX.282) [vö. *bak-ik*].

ki-bukik: kiüti magát a földből (a búza) (Simontornya Nyr. V.230).

BUKÁKOL: zurbol, pózna végére csinált köralakú falappal a vizet zavarja (Göcsej Vass József 1841).

BUKÁLÓ: a ladiknak nád között való tolására szolgáló hosszú rúd, az alján elálló fakörömmel, hogy az iszapba ne hatoljon (Balaton mell. Boglár vid. Herman O. Halászat K.).

bukáló-háló = *borító* 2. (Göcsej Herman O. Halászat K.).

BUKÁROZ[**-IK**?]: vízben bukdácsol, le-lebukik (Balaton mell. Tsz.).

BUKÁS: gabonának a földből való kiütése. *A buza bukása szép* v. *rossz* (Simontornya Nyr. V.230) [vö. *ki-bukik*].

BUKÁTA (Háromszék m. Tsz.; vö. Nyr. XXI. 469; *bukátë* Moldvai csáng. Nyr. X.203): eledel.

[**BUKÁTÁZ**].

fel-bukátáz: föltarisznyáz (eleséggel az útra) (Háromszék m. Tsz. 55a).

BUKÁZ-IK (Székelyföld Szinnyei József; *bukkádz-ik* Székelyföld Győrffy Iván; *bukkáz-ik* Székelyföld Tsz. Győrffy Iván): bukfencezik.

BUKDOZ: ki-kilöki v. köpi a vizet száj-öblögetés közben (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

ki-bugdoz: kiköpdös, kiereget a szájából (tejet a kis gyermek szopáskor v. etetéskor) (Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XXII.238).

BUKFETTY: bukfenc (Heves m. Névtelen 1840) [vö. *buksegg*].

BUKK: ∾ (Székelyföld Győrffy Iván).

BUKKA: ∾ (Székelyföld Győrffy Iván) [vö. *kecske-buka*].

BUKKANÓ: hirtelen ereszkedő lejtő (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

BUKKOL: föl-fölbukva vergődik (a hálóba került tok) (Szeged Herman O. Halászat K.).

BUKLÓ = *buffogató* (Somogy m. Balaton mell. Herman O. Halászat K.).

bukló-lék: a jég alatti halászatnál az ajtólék előtt levő lék, a mely arra való, hogy kihúzáskor a buklóval belé csapdossanak s így a halat a zsákba riasszák (Keszthely Herman O. Halászat K.).

BUKLUK: baj (Bukovina Nyr. VI.472).

[1. **BUKÓ**].

bukó-galamb: columba gyratrix (Heves m. Névtelen 1840).

2. **BUKÓ:** petrence (boglya-alakú kis csomó széna, szalma, repce; több ilyenből raknak aztán eggy boglyát) (Szatmár vid. Nyr. XIII.577; Ugocsa m. Nyr. XV.574; Alföld? Nyr. XIV.476; hely nélkül Nyr. XIX.335).

BUKOLI: eggy csomó összenyomott nyers föld, a melybe a szusztorát szúrják (Szentes Nyr. XVII.45.).

BUKSEGG (Kecskemét Csaplár Benedek; Szabolcs m. Tisza-Dob Nyr. XIX.47; Heves m. Névtelen 1840; *bukseng* Szentes Nyr. XII.228; Szeged Nyr. VIII.234; Nógrád m. Nyr. IV.425; *busseng* Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.188; *bükseng* Hont m. Nyr. VI.181; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.188; *büsseng* Ipoly mell. Nyr. III.428; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.188): bukfenc [vö. *bukfetty, bukk*].

[**BUKSEGGËL**] (*buksingel* Bereg m. Gát vid. Pap Károly; *büssengöl* Nógrád m. Tolmács Nyr. XVIII.48): bukfencet vet, bukfencezik.

BUKSI (*baksi* Háromszék m. Vadr.; *bokszi* Moldvai csáng. Nyr. IX.490): **1.** nagyfejű (Fehér m. Nyr. X.186; Bodrogköz Tsz.; Gömör m. Hanva Nyr. XX.287; Csík m. MNy. VI.369; Erdővidék Nyr. VIII.142); borzas, bozontos fejű (Csík m. Nyr. VI.471); **2.** önfejű, makacs (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.93; Székelyföld Kriza); **3.** alattomos, sunyi (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Pozsony m. Taksony Nyr. X.192); **4.** ostoba, bamba, tökfejű, fajankó (Veszprém Nyr. VII.428; Debrecen Nyr. VII.91; Gömör m. Hanva Nyr. XX.287; Székelyföld Kriza; Háromszék m. MNy. VI.318; Győrffy Iván; Erdővidék Nyr. VIII.142).

BUKSZ = *3. bucok* (Tolna m. Nyr. VI.230).

BUKTA (*buktá* Gömör m. Hanva Nyr. XX.287): [tésztás-étel]: a) kelt tésztából való sütemény, ízzel töltve v. a nélkül (Csallóköz Sándor József); b) szárított perec-féle (Győr m. Sztrokay Antal 1842); c) élesztős tésztából csinált keményebb fánk (Heves és Szolnok m. Makáry György 1839); d) kukorica-gombóc v. inkább haluska (Gömör m. Hanva Nyr. XX.287; Rimaszombat és vid. Nyr. V.271; X.87; Rozsnyó Nyr. VIII.235); e) = *bobajka* (Hely nélkül Nyr. X.430) [vö. *2. bukti*].

BUKTATÁS: homlítás (Gyöngyös Nyr. I.334).

1. **BUKTI:** bukás, veszteség (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.47; Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 213; Heves m. Névtelen 1840). *Vöttem ël lovat nyócvan forinté, elattam hatvané, húsz forint a bukti* (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.286).

2. **BUKTI:** költ mácsik, pupora (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839) [vö. *bukta*].

BULÁNDRA (Székelyföld Kriza; *pulendra* Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.379): rongyos öltözet, koldús-condra.

BULES: perca fluviatilis (Drávafok, Béllye Herman O. Halászat K.).

BÚLL: búj (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.214).

BULZ: kis sajt (Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII.575).

BÚMA (Debrecen Nyr. XIII.432; *puma* Gyöngyös Nyr. I.282): [csizmadia-szerszám].

[**BUMFORDÁL**], **BUMFURDÁL:** duzzog. *Magába mírgelödött, bumfurdált* (Orosháza Nyr. VII. 183).

BUMFORDI (Kecskemét, Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Érsekújvár Nyr. VII.40; *bomfordi* Balaton mell. Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek; *bonfordi* Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.93; Udvarhely m. Nyr. VI.272; *bumforgyi* Palócság Nyr. XXII.32; *bumfurdi* Tolna m. Nyr. V.523; Orosháza Nyr. IV.330; Szilágy m. Nyr. XIV.576; *bunfordi* Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573; Fehér m. Nyr. V.129; Nagy-Kúnság Nyr. XVI. 142; Csallóköz Csaplár Benedek): **1.** mogorva, barátságtalan, duzmadt (Fehér m. Nyr. V.129; Orosháza Nyr. IV.330; Csallóköz Csaplár Benedek; Érsekújvár Nyr. VII.40); **2.** otromba, idomtalan, durva, esetlen, ügyetlen, félszeg (Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573; Balaton mell. Tsz.; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.142; Kecskemét, Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.93; Szilágy m. Nyr. XIV.576); **3.** bamba, féleszű, tökfilkó (Balaton mell. Tsz.; Kecskemét, Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Udvarhely m. Nyr. VI.272); **4.** furcsa, szeles ember (Tolna m. Nyr. V.523).

[**BUNA**].

buna-világ: forradalmi világ (Török-Becse Nyr. IX.92).

BUNDA: **1.** ködmen; **2.** bőrmellény, a melyet télen-nyáron hordanak (Baranya m. Patacs vid. Csaplár Benedek).

bunda-dukki: bunda-újj (Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.527).

bunda-lé: pálinka (Nagyvárad Nyr. XVI.572).

BUNDÁS: **1.** regruta (Székesfehérvár, kaszárnyai szó Nyr. XVII.284); **2.** másodéves katona (Kaszárnyai szó Nyr. VI.44).

bundás-kënyér: kirántott kenyérszelet (Veszprém m. Fábián Gábor 1839; Heves m. Névtelen 1840).

BUNDIKA (*bungyika*): **1.** *bundika:* bőrmellény (Székelyföld Nyr. V.376); **2.** *bungyika:* újjatlan ködmen (Palócság Tsz.)

BUNDIKÓ: bundácska (Háromszék m. Kiss Mihály).

BUNDIRA: bécsi tök (Dunántúl Nyr. V.128).

1. **BUNDSI:** boglyas, borzas, bozontos hajú (Szeged VIII.138. 234).

2. **BUNDSI:** fölső ruha (Abauj m. Jászó Nyr. IX.478).

[**BUNDSÓ**].

[Szólások]. *Ej, a ki bundsója van a világnak!* [káromkodás] (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.464).

BUNKÓ (*bink^{a}ó* Palócság Nyr. XXI.306; XXII. 32): **1.** fatörzsök (Debrecen Nyr. VII.91); **2.** sulyok (Borsod m. Diósgyőr vid. Nyr. IV.43).

BUNKÓS (*bonkos* Székelyföld Kriza; *bontos* Székelyföld Tsz.)

bonkos-lábú (*bontos-lábú*): kificamodott, bogos lábú (Székelyföld Tsz. Kriza).

[**BÚR**].

búr-fa (*bur-fa, bura-fa* Esztergom vid. Nyr. XIX.239): fenyű-féle (pinus strobus?) (Mátyusfölde Nyr. XVII.478; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX. 188).

búr-fenyű: ∾ (Mátyusfölde Nyr. XVII.478).

BURBUKOL, BURBÍKOL: **1.** *burbukol:* torkát öblögeti, gargarizál (Mátyusfölde Nyr. XVII. 478); **2.** *burbíkol:* zavarja a moslékot a vályuban (sertés) (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841).

BURCSÁK: szüret utáni új bor (Bars m. Nyr. XVIII.384).

BURCSELLA: puhafa-hajó (Kis-Duna mell. Győr és Mosony közt Nyr. XI.43).

BURCSIK: gyékényből v. ponyvából való kocsi-ernyő (Heves m. Névtelen 1840).

BURDÁNY: pozsgás ember (Heves m. Névtelen 1840).

BURDÓ (Székelyföld Nyr. I.135; Kiss Mihály; *burdu* Székelyföld Kriza; Brassó m. Hétfalu Nyr. V.329): tömlő. *Burdóban áll a turó* (Háromszék m. NyK. III.10). *Jó a turó, csak kár, hogy rossz burduban van* (Székelyföld Kriza).

bordó-síp: duda (Erdővidék Tsz.)

bordósípos: dudás (Erdővidék Tsz.)

BURDUGA: csorgó (Székelyföld Tsz.)

[**BURDUJ**].

burduj-lapi: széles lapu-féle (Háromszék m. Tsz.) [vö. *brusztuj-lapi*].

[**BURGÁNY, BURGÁN**].

burgán-malac: kurta fehér göndör szőrű malac (Szatmár m. Nyr. VIII.523; vö. Nyr. XIX. 381a).

BURGI: burgundia-répa (Mátyusfölde Nyr. XVII. 523; Mátyusfölde, Tallós Nyr. XVI.333; Pozsony m. Pered Nyr. XV.517).

BURGOJÓ: 1. pálinkás kondér; 2. ugorkasózó öblös edény (Székelyföld Kriza).

BURGONYA (*burgundia* Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187; *gurgonya* Hely nélkül Tsz.)

BURGYA: földülés. *Ügyelj, mert mindjárt burgya lesz* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XX.431).

BURJADT: elburjánosodott (Székelyföld Tsz.)

BURJÁN (*burja* Heves m. Névtelen 1840; *burnya* Nógrád m. Fabó András 1841; *burnyá* Gömör m. Hanva Nyr. XX.287).

[**BURJÁNOZ**].

[**neki-burjánoz**].

[Szólások]. *Neki-burjánozza magát:* fölhevülve neki-készül (Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

BURJÁS: buján nőtt (szőllő, fa stb.) *Burjás nedves idő:* tenyésztő idő (Szeged Tsz.)

BURKOS (*burgus* Alsó-Háromszék m. Nyr. XXI.47; *burtos* Székelyföld? Nyr. V.376): lombos, sűrű lombú, terebélyes (Udvarhely m. Arany-Gyulai NGy. I.139; Háromszék m. Vadr. 493b.; Moldva, Klézse Nyr. III.334) [vö. *buros, burtukos*].

BURKÓS: borús, borongós. *De burkós üdő van* (Veszprém m. Nyr. VIII.40).

BUROK (*burik* Szatmár m. Nyr. X.474). *Burikban született* (uo.) [vö. *borék, 2. bürök*].

BUROS (Deésakna Nyr. I.381; Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI. 318; Vadr. 493b.; Udvarhely m. Győrffy Iván; *burus* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. I.553; Marosszék Arany-Gyulai NGy. I.137; Háromszék m. Vadr.; *burús* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. I.142): lombos, sűrű lombú, terebélyes [vö. *burkos, burtukos*].

BUROZ-IK: lombosodik (Udvarhely m. Győrffy Iván).

[**BURRAN**].

fel-burran (*fel-búrran* Háromszék m. Nyr. IV. 561): fölröppen (madár, kül. több eggyszerre, nagy szárnysuhogással) (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr.)

[**BURRANAT**]. *Burrantában, burrantába:* fölröppentében, éppen a mint fölröppen (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.318; Győrffy Iván). *Burrantába lőttem* (Háromszék m. NyK. III.18).

BURRANTYU: pörgetyű (Háromszék m. MNy. VI.318; Győrffy Iván).

BURROG: 1. dong (a cserebogár) (Háromszék m. Vadr.); 2. erősen búg (a disznó) (Háromszék m. Nyr. IV.561); 3. *burrog* a hajó, mikor a hullámzó víz a fenekét üti (Komárom Herman O. Halászat K.)

BURTOK: lombos, terebélyes ág (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.325; Győrffy Iván).

BURTUKA = *borta* (Szolnok-Doboka m. Kovács Dezső).

BURTUKOS (*burtokos* Székelyföld Tsz. NyK. X.327): lombos, sűrű lombú, terebélyes (Székelyföld NyK. X.327; Kiss Mihály; Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.318; Nyr. IV.561; Kiss Mihály; Erdővidék Nyr. VIII.142). *Burtukos fejű:* bozontos (Székelyföld NyK. X.327) [vö. *buros, burkos, burzukos*].

BURUKKOL (Székelyföld Tsz.; Udvarhely m. Fehér-Nyikó mell. Vadr. 118; *brukkol* Veszprém Nyr. XV.334; *burokol* Székelyföld Tsz.; *burukol* Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.527; Moldva, Klézse Nyr. VII.478): 1. turbékol (i. h.) *Élnek, élnek ők ëgyütt, min két páros galamb*; *sugnak-búgnak, burukkônak* (Udvarhely m. Fehér-Nyikó mell. Vadr. 118); 2. *burokol:* zsörtölődik, zsémbeskedik (Csík m. Csík-Várdótfalva Péter János) [vö. *bürükköl*].

BURUNG: dong, dongva röpül (a cserebogár) (Háromszék m. Győrffy Iván) [vö. *csereburung*].

BURUNGOZ: ∾ (Háromszék m. MNy. VI.215; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

el-burungozik: nagy sebesen elmegy. *Úgy elburungozott!* (Háromszék m. Lőte József).

BURUNGOZTAT: gömbölyű kövecskét úgy hajít el, hogy süvítő hangot ad (Csík m. Csík-Várdótfalva Péter János).

BURUNKOL = *burung, burungoz* (Csík-Gyergyó Nyr. IV.282).

BURUNKOZ-IK: ∾ (Háromszék m. MNy. VI. 318; Vadr. 493b).

BURUSÁN (Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XIII.331; *borosán* Göcsej Nyr. II.473): aprófenyű, búsfenyű-bokor. *Burusános erdü:* aprófenyűs erdő (Göcsej Nyr. XII.234).

BURVÁNYL-IK: vergődve hullámot vet (a hal) (Komárom Herman O. Halászat K.)

BURZUKOS: borzas, ágas-bogas (Csík-Sz.-György Nyr. X.330) [vö. *burtukos*].

BÚS. *Búsan terem:* busásan, dúsan (Kecskemét Nyr. IX.93).

BUSA: 1. kövér, köpcös, zömök, duzzadt, vastag (Vas m. Kemenesalja, Somogy m. Tsz.; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.93); 2. nagyfejű (Balaton mell. Tsz.)

BÚSÍT (*busit* Bihar és Szatmár m. Barna Ferdinánd; *búsit* Ipoly vid. Nyr. III.427; *busitt* Zala m. Hetés Nyr. I.423; *búsitt* Székelyföld NyK. X.327; Kiss Mihály): 1. búsul. *Mit búsit kê, àpâkâm?* (Ipoly vid. Nyr. III.427); 2. tart, fél. *Azt busittom:* attól tartok, attól félek (Zala m. Hetés Nyr. I.423); 3. kéréssel háborgat (Bihar és Szatmár m. Barna Ferdinánd; Székelyföld Kiss Mihály). *Azétt búsittanám:* arra kérném. *Búsittanám, édes jó asszonyom, egy markocska lisztétt. Engedelmet kérek, egy kevés búsittására jöttem* (Székelyföld Kiss Mihály).

[BÚSKA].

[Szólások]. *Búskát adott neki:* kikosarazta (Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.43).

BÚSKODÁS: búslakodás (Gyergyó-Sz.Miklós Nyr. VIII.230).

BUSTYÁLLÓ = *ághëgy-háló* (Kopácsi Herman O. Halászat K.)

[BÚSUL].

mëg-búsul: 1. megszomorodik. *Be megbúsult, mikor* [a levelet] *elolvasta!* (Háromszék m. Vadr. 416). *Mëgbusútam magamat:* elbúsultam magamat (Eszék vid. Nyr. VII.278); 2. megbán, megkeserül. *Azt reám tedd* [= reám bizonyítsd], *mett ha nem, megbúsulod* (Háromszék m. Vadr. 369).

BÚSZ (Tolna m. Nyr. VI.230; Marcal mell. Acsády Sándor; Baranya m. Abaliget Csaplár Benedek; *bús* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.47; Alföld Nyr. XIX.321; *busz* Baranya m. Tsz.): 1. *busz:* fojtó levegő, gőz, pl. kútban v. pincében megromlott levegő (Baranya m. Tsz.); 2. *busz, búsz:* rekkenő hőség (Marcal mell. Acsády Sándor; Baranya m. Tsz.); 3. *búsz:* alattomos. *Búsz ember* (Tolna m. Nyr. VI.230).

búsz-meleg (Tolna m. Nyr. VI.230; Baranya m. Abaliget Csaplár Benedek; *bús-meleg* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.47; Alföld Nyr. XIX.321): rekkenő hőség.

[BÚSZÁMOD-IK].

neki-búszámodik: neki dühödik (Tolna m. Nyr. VI.230).

BUSZLA: ügyefogyott, mamlasz, tehetetlen (Orosháza Nyr. IV.330).

BUSZMA: buta, bárgyú, faragatlan, neveletlen (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47; Kecskemét Király Pál; hely nélkül Tsz. 299b).

BUSZMOG: ímmel-ámmal csinál vmit (Szeged Nyr. VII.380).

BUTA: 1. tompa, életlen (kés, fejsze) (Csík m. Király Pál); 2. szelid. *Buta tehén:* nem rúgós (Kolozs m. Sztána Nyr. IX.503) [vö. *1. buga, 1. buti, butó, butu*].

BUTÁLÓD-IK: 1. butul (Göcsej Nyr. XIV. 165; Budenz-Album 159); 2. ostobáskodik (Göcsej Budenz-Album 159).

BUTAROL: lim-lomol, sürgős keresés közben hány-vet, szerteszór (holmikat) (Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.287; Katona Lajos).

1. **BUTI:** buta (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.85; XIV.286; XV.305) [vö. *butó, butu*].

2. **BUTI:** fejsze (Pest m. Szeremle Nyr. XVI. 505).

BUTIK, BUDIK: kis kunyhó (Dunántúl Nyr. V.128).

BUTKA (Abauj m. Névtelen 1839; *bútka* Rozsnyó Nyr. VIII.564; *butyka* Győr m. Bőny Nyr. XVI.143): bódé.

BUTÓ: buta (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381) [vö. *buti, butu*].

BUTÓJ: hordó (Brassó m. Hétfalu Nyr. V. 329).

BUTOJKA: hordócska (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478).

BÚTOR (*bútër* Palócság Nyr. XXI.306; XXII. 32; Gömör m. Serke Nyr. XVIII.422; *butyor* Kecskemét Nyr. X.380; Szeged Nyr. V.571).

BUTTOGÓ: buta. *Buttogóvá tötte a zsidót:* bolonddá tette, eljáratta vele az áprilist (Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.243).

BUTU (*butú* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.286; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381): buta (Gömör m. Nyr. XVIII.453; Rimaszombat és vid. Nyr. X.87; XII.190; Nyitra völgye Nyr. III.28; Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841) [vö. *1. buti, butó*].

BUTUJ, BUTÚJ: buta, esztelen (Orosháza Nyr. VI.134; Debrecen Nyr. XXI.476) [vö. *mutuj*].

BUTUK: 1. tuskó, vastag tőke (Deésakna Nyr. I.381); kolonc (Székelyföld Kiss Mihály); süveg, kucsma és sapka kikészítéséhez való fa-tőke (Kézdi-Vásárhely Nyr. XIV.239); 2. kaloda (Udvarhely m. Vadr.; Háromszék m. Nyr. IV.561; Moldvai csáng. Nyr. X.202); 3. áristom, tömlöc (Székelyföld Nyr. XV.472; Csík m. Csík-Sz. György Nyr. X.330; Csík-Várdótfalva Péter János).

1. **BUTYKA:** pálinkás-üveg (Háromszék m. MNy. VI.319).

[2. **BUTYKA**].

butyka-horog: a buttyogató tartozéka; erős inon függő kettős harcsa-horog (Baja Herman O. Halászat K.)

[1. **BUTYKÁL**], **BUTYKÁLL**: turkál, áskál. *Hán döntést csinyát kêd a télön? Kétezröt; de sokat is butykátam ebbe a kutya vadasba* [szőllőben, tréf.] (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.286; Korda Imre) [vö. *2. bugyog, butykász*].

[2. **BUTYKÁL**].

mëg-butykál: lopva megdézsmál (boros hordót). *Mëgvënném a kêtëk borikot, de kêtëk mindég mëgbutykálik* [így] (Eszék vid. Nyr. VIII.179). *Pöcsétője lë kigyelmed a hordót, mer ez a vessző-vágó mëg találi butykáni* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.283).

[**BUTYKÁS**].

butykás-Kató: pacsirta, búbos pacsirta (Szilágy m. Nyr. IX.181).

BUTYKÁSZ-IK: 1. turkál. *Ne butykássz, mint a disznó, az ételben* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.378); 2. duskálkodik. *Butykászik a gyümölcsben* (Bereg m. Pap Károly) [vö. *1. butykál, butykáz-ik*].

[**BUTYKÁSZÓ**].

butykászaᵒ-rúd = *butykázó-rúd* (Gömör m. Hanva Nyr. XVIII.501; XX.287).

BUTYKÁZ-IK: turkál, válogat (az ételben), finnyáskodik (Heves m. Névtelen 1840) [vö. *butykász-ik*].

[**BUTYKÁZÓ**].

butykázó-lyuk: nagy lék, a melyen az örvöshálót leeresztik, és a melyen át a butykázórúddal a halat is kergetik (Miskolc Herman O. Halászat K.)

butykázó-rúd: az a rúd, a mellyel téli halászatkor a butykázó-lyukon át a halat az örvösháló felé hajtják (Miskolc Herman O. Halászat K.)

BUTYKÓ (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.286; Bánffy-Hunyad Nyr. XII.379; *botikó* Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.358; Nyr. IV. 561; *buckó* Soprony m. Répce mell. Nyr. II. 517; Balaton mell. Tsz.; Háromszék m. MNy. VI.319; *bucku* Zala m. Hetés Nyr. II.372; *butikó* Székelyföld Tsz. Kiss Mihály; Csaplár Benedek; Udvarhely m. Herman O. Halászat K.; Háromszék m. Vadr. 493b; MNy. VI.318. 358; *butyikó* Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr.): 1. *buckó, butikó, butyikó, butykó:* bütyök, bog, görcs, csomós kidudorodás (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.517; Balaton mell. Tsz.; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.286; Székelyföld Kiss Mihály, Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.318; Vadr.); 2. *botikó, butikó:* nád, káka stb. növények szára hegyén levő buganemű csomó (alul kerek csomó-, fölül meszelő-alakú megszáradott virágcsésze) (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Nyr. IV.561); 3. *buckó, bucku, butykó:* tuskó, nagy kő- v. földhömpölyeg (Zala m. Hetés Nyr. II.372; Bánffy-Hunyad Nyr. XII.379; Háromszék m. MNy. VI.319). *Kútgém butykója:* azon idomtalan vastag fatuskó, a melyet a kútgém végére kötnek (Bánffy-Hunyad Nyr. XII.379); 4. *butikó:* cottus gobio (Udvarhely m. Herman O. Halászat K.) [vö. *bütykő*].

BUTYKOS (*butykós* Dunántúl, Gömör és Torna m. Tsz.): 1. *butykós:* öblös hasú, szűk szájú, bugyogós korsó (Dunántúl Tsz.; Gömör és Torna m.? Tsz.); 2. *butykos:* szűknyakú pálinkás üveg (Komárom m. Perbete Gancs Géza) [vö. *bugyogós* 2.]

[**BUTYKÓS**] (*bitykós* Székelyföld Kiss Mihály; *botkos* Erdővidék Tsz.; *buckos* Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274; *butikós* Székelyföld Tsz. 56b; *butyikós* Székelyföld Kriza; Háromszék m. Vadr. 493b): bütykös, csomós, görcsös. *Bitykós lábujjak:* bütykös lábújjak (Székelyföld Kiss Mihály). *Botkos lábú:* nagy bokájú (Erdővidék Tsz.) *Butyikós bot:* bunkós bot (Székelyföld Kriza). *A butyikós fele a dolognak:* a nehéz oldala (Háromszék m. Vadr. 493b) [vö. *bütykős*].

BÚTYOR (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.47; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; *bugyor* Soprony m. Röjtök Nyr. III.465; Vas m. Tsz.; Vas m. Répce-Sz.György Nyr. XVIII.480; Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.432; Székesfehérvár Nyr. VII.138; *butyor* Erdővidék Tsz.; *pútyor* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.67): 1. *bugyor, bútyor, pútyor:* batyu (Vas m. Tsz.; Vas m. Répce-Sz.-György Nyr. XVIII.480; Székesfehérvár Nyr. VII.138; Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII. 432; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.47; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.67); 2. *bugyor:* uti tarisznya [?]. *Mëgkönnyedült a bugyra* (Soprony m. Röjtök Nyr. III.465); 3. *butyor:* tűsző, tarsoly [?] (Erdővidék Tsz.)

bugyor-száju: vastag ajkú (Székesfehérvár Nyr. VII.138).

BUTYRA, BITRA: fanyelű bicska (Baranya m. Tsz.)

BUTTYOGATÓ: talpas fácska, a mellyel a vízbe vágnak s *buty, kuty* v. *futy* hangot csalnak ki, azaz a béka hangját utánozzák és ezzel a harcsát a horogra csalják; Komáromban kis bádogpohárral kuttyogatnak (Szeged, Csongrád, Szolnok-Kopácsi, Komárom Herman O. Halászat K.) [vö. *futtyogató, kuttyogató, puttyogató*].

BÚVÁR (*buár* Erdővidék Tsz.; *bujár* Zala m. Szepezd Nyr. XVII.284; Fehér m. Nyr. IX.284; Fehér m. Velencei-tó mell. Nyr. XVII.430; Fehér m. Tabajd Király Pál): 1. *bujár:* vöcsök (podiceps) (Fehér m. Velencei-tó vid. Nyr. XVII.430); 2. *búvár:* társaságot kerülő, magának élő (Zemplén m. Tállya Nyr. IV.476).

BUVÓ: búbos vöcsök (Eszék vid. Nyr. V.270).

BUVÓSDI: bujócska (játék) (Háromszék m. Vadr. 381).

BUZA: fölső ajak (Brassó m. Hétfalu Nyr. V.329).

BÚZA (*buza*): a tiszta búza és a rozs közös neve (Kis-Kún-Halas Korda Imre; Kún-Majsa Nyr. VIII.470; Ettvel Gyula; Palócság Nyr. XXI. 507).

búza-ir: (*buza-ír*): szar (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván).

buza-szer: búza-sor, búza-piac (Háromszék m. MNy. VI.328. 345).

buza-viasz: szar (Székelyföld Győrffy Iván).

BUZÁTA (*buzata* [?] Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.144): **1.** kifordult vastag ajkú (Háromszék m. és Fogaras vid. Czinege J.; Brassó m. Hétfalu Hoffmann Frigyes); **2.** duzzogó, neheztelő (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.577); **3.** *buzata* [?]: ‚zabola, vmi seb az ajkak végén, tisztátalanság miatt származik' [?] (Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.144).

BUZDER: ragadványfű (Torna m. Ruehietl Miklós 1839).

[BUZÉR, BUZSÉR], MÚZSÉTR: festőfű, pirosító (rubia tinctorum) (Udvarhely m., Erdővidék Kiss Mihály).

BUZGALÓ: mindenféle mérges v. hasznavehetetlen növény (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.93).

BUZGÁR: folyó víznek forgó, örvénylő része; olyan hely a folyóban, a hol vakforrás van s a víz fölbuzog (Szeged Tsz.; Tisza-Dob Nyr. XIX. 47; Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.139). *Buzgárt vet* (a hal sebes úsztában v. az evező-lapát) (Szeged Tsz.)

BUZGÁROS: **1.** vízfakadásos, forrásos. *Biz a kalocsai határba igen sok buzgáros* [forrásból táplálkozó mocsáros] *hely van* (Kalocsa Nyr. VI. 173); **2.** forgó, örvénylő. *Buzgáros víz* (Hely nélkül Nyr. XII.527).

BUZGÁRZ-IK: fodrozódik (a víz) (Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.333).

BÚZIKA (*búzikà*): búzácska, búza (Pest m. Szeremle Nyr. XVI.504; Szlavónia Nyr. V.64).

BUZOG (*bucog* Karancs vid. Nyr. XXI.477).

BUZOGÁNY (*bozogán* Soprony és Vas m. Nyr. X.331; *bozogány* Soprony m. Horpács Nyr. IV. 181; Vas m. Répce-Sz.György Nyr. XVIII.480; *buzdogány* Fehér m. Forna, Csákvár, Ugocsa Nyr. X.521; *buzdován*-körte Baranya m. Patacs vid. Csaplár Benedek; *buzdugán* Székelyföld Győrffy Iván; *buzdugány* Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV. 574; *buzgány* Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.283; *buzugán* Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 462. 493): **1.** *bozogán, bozogány, buzgány, buzogány*: bunkós-tetejű sásféle (Soprony és Vas m. Nyr. X.331; Soprony m. Horpács Nyr. IV.181; Somogy m. Nyr. X.431; Balaton mell. Fábián Gábor 1839; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.283); **2.** *bozogány*: a nádnak bunkós teteje (Vas m. Répce-Sz.György Nyr. XVIII.480).

buzgány-bot: bunkós bot (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.283).

buzdován-körte: Kálmán-körte (Baranya m. Patacs vid. Csaplár Benedek).

[**BUZZAN**].

fel-buzzan: hirtelen fölbuzdul, fölbuzog. *Felbuzzant a víz:* forrásnak indult (Székelyföld Tsz.)

BUZSËNYICA (*bozsonica, bozsonyica*): füstölt juh- v. kecske-hús (Székelyföld Kriza, Győrffy Iván, Szinnyei József).

BUZSNYA: zsidótemplom (Ung és Bereg m. Számek György).

1. **BŰ** (*bü*): **1.** ronda, undok, ocsmány, utálatos (Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.124. 234; Székelyföld Tsz. Nyr. VIII.462; Udvarhely m. Király Pál; Háromszék m. Tsz. Vadr. MNy. VI.244. 318; Nyr. IV.561; Győrffy Iván; Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.283; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. MNy. VI.369; Csík-Sz.György Nyr. X.330; Moldva, Klézse Nyr. V. 89). *Bünél is büvebb* (Háromszék m. Vadr.). *Bü állat:* undok lény (Háromszék m. Vadr. 417). *Bü szag* (Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.124. 234). *Bü személy:* förtelmes ringyó (Háromszék m. Vadr. MNy. VI.318; Győrffy Iván). *Bü szerzet:* ronda, ocsmány nép, utálatos teremtés (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. Vadr. MNy. VI.226. 318; Kiss Mihály, Győrffy Iván). *Bü teheny:* lusta disznó (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár); **2.** rondaság (Moldva, Klézse Nyr. IX. 429); **3.** büszkeség. *Majd megeszi a bü* (Nagy-Kálló Nyr. XII.429).

[2. **BŰ**].

[**bű-báj**].

bűbájos (*bibânyos* Palócság Ethnographia III. 351. 355; *bîbânyos* Mátra vid. Nyr. XXII.240; *bűvájos* Torontál m. Morotva Kálmány L. Szeged népe II.102).

[3. **BŰ**].

bű-bá. *Assë monta, bű-jë vaj bá, csak mëgát mind ëd daraffa* (Veszprém m. Csékút Nyr. XIV. 192).

[**BŰDI**].

bűdi-boszor v. **-boszorkány:** [gúnynév] (Gömör m. Hanva Nyr. XX.287).

BÜDÖS (*bödös* Bereg m. Dercen Nyr. XX.431): **1.** kelletlen, nem tetsző. *Büdös neki ott járni:* nem mer ott járni, mert vmi rossz fát tett ott a tűzre v. nem szabad neki (Székelyföld Nyr. II.39; Kiss Mihály); **2.** börtön (Kecskemét Nyr. X.380); **3.** kifutós labdajáték (méta). *Nagy büdös:* az a hely, a hová ezen játék alkalmával

a bentlevők kifutnak; az ütő-hely mellett van a *kis büdös* (Torontál m. Csóka Kálmány L. Szeged népe III.279) [vö. *büdü, büz* 2.]

[Szólások]. *Büdösben maradt:* kudarcot vallott (Somogy m. Tsz.)

büdös-babuk: büdös-banka (Erdővidék Tsz.) [vö. *2. babuka*].

[büdös-kő].

büdösköves-szálka: gyufa (Székelyföld Nyr. XV.472).

BÜDÖSKE (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III. 140; *büdöcske* Göcsej Tsz.): büdös-féreg, poloska.

BÜDÖSÖD-IK (mëg*bigyësëd-ik* Moldvai csáng. Nyr. III.50; Szarvas Gábor; mëg*büdössöd-ik* Udvarhely m. Nyr. IV.81).

[mëg-büdössödik].

[Szólások]. *Ez a vereködés még valakinek mëgbüdössödik:* szomorúságot, kellemetlenséget szerez (Udvarhely m. Nyr. IV.81).

BÜDÜ: börtön, áristom (Székelyföld Nyr. II. 426; IV.88; Arany-Gyulai NGy. III.316; Kriza; Háromszék m. Vadr.) [vö. *büdös* 2.]

[Szólások]. *Büdübe estél:* bajba jutottál (Székelyföld Nyr. II.426). *Büdübe vinni:* veszedelembe, bajba juttatni (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.359; Vadr.).

BÜGE: gyönge elméjű (Kecskemét Nyr. X. 380; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.286).

BÜKK (*bikk* Palócság Nyr. XXI.309; *bikk*-fa, *bik*-fa Gömör m. Nyr. XVIII.423; Székelyföld Tsz.).

[bükk-fa].

bikfa-bigyo: bükkfán levő oldalbog (Székelyföld Tsz.).

bitfa-embër: esetlen, faragatlan ember (Vas m. Őrség Nyr. II.472).

bükkfa-kolomp (*bükfa-kolomp*): tökfejű, oktalan, érzéketlen, konok (Fehér m. Nyr. V.129; Csallóköz Csaplár Benedek). *Eredj előlem, te megátalkodott bükfakolomp!* (Csallóköz Csaplár Benedek).

bükkfa-nagyrág: kendervászon-nadrág (Csík m. Nyr. VI.471).

[bükk-fej].

bükfejes: konok, makacs (Székelyföld Kriza; Udvarhely és Csík m. Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.).

bük-fejü: ∾ (Székelyföld Győrffy Iván).

bikk-makk: a bükkfa gyümölcse (Nógrád m. Litke Nyr. IV.72).

bikmakkol: akadozva, untatva beszél v. mentegetődzik (Székelyföld Tsz.).

BÜKKÖG: lüktet (az ér) (Moldva, Klézse Nyr. VII.478).

BÜKKÖNY (*bököny* Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap K.; *bükkön* Vas m. Kemenesalja Tsz.).

BÜKLEDEZ: bukkadoz (sziklás fenéken a víz) (Háromszék m. MNy. VI.318).

BÜKLEN: bukfencezik, bukfencet vet (Csík m. Kóródy Miklós).

BÜKLET: buktat, bukkadoztat (az erdőn fát be eggy gödörbe) (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.318).

BÜKLÖG: bukkadoz (le a meredeken) (Háromszék m. MNy. VI.318; Győrffy Iván).

BÜLŐKE: fiatal juh, bárány (Nagyvárad Király Pál).

BŰN: adósság (Moldvai csáng. Nyr. X.150).

BÜNG: bong, búg (Vas m. Őrség Tsz.)

BÜNHÖD-IK: vétkezik (Erdővidék Tsz.)

[BŰNTET].

rea-büntet: büntetésül reá ró (vkire vmit) (Háromszék m. MNy. VI.346. 360; Győrffy Iván).

BÜNNYÖG: duzzogva sír, pityergő hangon bümmög, plünnyög (Kapnik vid. Nyr. II.182; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár). *Bünynyög a tehén* (Csík-Sz.György Nyr. X.330).

BÜRGE: a mi nagyon vastag és hamar nő (Moldva, Klézse Nyr. V.89).

BÜRGÖS: vastagszárú (fű, burján) (Székelyföld Kiss Mihály).

BÜRÖGLE: fazék-emelő bot (Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XIII.331).

1. **BÜRÖK** (*bireg* Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841; *börög* Nógrád m. Nyr. III.543; *bükör* Torontál m. Csóka, Egyházas-Kér Kálmány L. Szeged népe III.102; *bürög* Háromszék m. NyK. III.10).

[Szólások]. *Tám bürgöt ettél?*: megbolondultál? (Háromszék m. NyK. III.10).

2. **BÜRÖK:** burok. *Bürökbe született* (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.198. 200). *A ki bürökbe születik, azon nem fog a gojó* (Szeged Nyr. IV.137). *Bürögben termett* (Bihar m. Tsz. 302a).

BÜRÜ (*börü* Vas m. Őrség Tsz.; Göcsej Nyr. XIII.257; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.228): gyaloghíd, árkon v. patakon keresztül tett deszkapalló v. gerenda (Göcsej MNy. V.156; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VIII.48; Balaton mell., Vas m. Kemenesalja Tsz.; Vas m. Sorok mell. Nyr. XXII.144; Somogy m. Sima Nyr. XIX.380; Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.47).

BÜRÜKKÖL (Hetés, Dobronak Nyr. XIV.191; *bürüköl* (Moldva, Klézse Nyr. VII.478): **1.** *bürükköl:* turbékol (Hetés, Dobronak Nyr. XIV.191); **2.** *bürükköl:* a vízben buborékol (Hetés, Dobronak Nyr. XIV.191); **3.** *bürüköl*: (a gyomor) széllel visszaböfög (Moldva, Klézse Nyr. VII.478) [vö. *burukkol*].

BŰSÉG (*büség*): rondaság, undokság, ocsmányság, utálatosság (Székelyföld Tsz. 57a; Háromszék m. MNy. VI.318; Nyr. IV.561; Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.283; Moldva, Klézse Nyr. IX.429).

BŰSÉGES = *bű* (Moldva, Klézse Nyr. V.89).

[BÜSZKE].

[Szólások]. *Büszke idő van:* éjszaki szél fúj (Fehér m. Velencei-tó mell. Nyr. XVIII.523).

[BÜSZKÉLL].

mëg-büszkéll. *Mëgbüszkélli magát:* megköti magát, megbicsakolja magát [?]. *Ëgy kicsit mëgbüszkëllëttem magamat, mëgvagdótam a lovakat, êhajtottam* (Eszék vid. Nyr. VII.232).

[BÜSZKÉLLŐD-IK].

föl-büszkéllődik: megköti magát, megbicsakolja magát [?]. *Fölbüszkëllöttem, osztáng nëm engettem* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284).

BÜSZTÖN: bot végére alkalmazott háromszög alakú, éles végű vasdarab, a melyet gabonagyomlálásra használnak (Heves m. Szűcsi Nyr. XXII.281).

BÜTÜ (Székelyföld Tsz. Nyr. II.426; Andrássy Antal 1843; Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.325; Vadr.; *böt* Székelyföld Nyr. IV.190; Kiss Mihály, Győrffy Iván; *büt* Székelyföld Nyr. IV.190; *bütő* Deésakna Nyr. I.381; *bütű* Háromszék m. Nyr. III.324; *bütü* Székelyföld Nyr. V. 515): **1.** vég, elvágott vég, lapos vég. *Gerenda, pálca, tengely bütüje* v. *böte; kéve bütüje, seprű bütüje:* vágott vége; *ház böte*; *fedél bütüje* (i. h.); **2.** *bütő:* harangnyelv (Deésakna Nyr. I.381). *Harang bütüje* (Kolozsvár Szamosi János, Szathmáry Ákos).

bütü-kert: telek végén levő kerítés (Székelyföld Tsz.).

BÜTÜL: véget csinál, vminek a végét egyenesre vágja. *Megbütülte ab bot végit ab bicskájával* (Székelyföld Győrffy Iván). *Mintsebb (mincsem, hoccsem) veled táncolnék, inkább tőkét bütülnék* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.251; Csík m. Nyr. VII.471; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 330).

BÜTÜLL-IK: sarkallik, vhová dül a végével. *Oda bütüllik a háza* v. *a földje* (Udvarhely m. Felméri Lajos).

BÜTÜRMESZ: zömök termetű, alacsony és vastag (Csík m. Nyr. VI.471).

BÜTÜS: vágott végű, lapos végű (Székelyföld Kiss Mihály). *Bütüs végü:* ∾ (Háromszék m. Vadr. 493b). *Bütüs fedél:* tűzfalas födél (Háromszék m. MNy. VI.325).

BÜTÜZ: **1.** = *bütül* (Székelyföld Tsz. Győrffy Iván). *Megbütüzni a végit* (Háromszék m. Vadr. 493b); **2.** *bütüznek* a kosok: összeverik a homlokukat (Göcsej [?] Vass József 1841).

BÜTYKŐ (Heves m. Névtelen 1840; *bötkő* Erdővidék Tsz.): bütyök, bog, göres, csomós kidudorodás [vö. *butykó*].

BÜTYKÖCSKE (*bötköcske* Erdővidék Tsz.)

BÜTYKÖL: közösül (Békés m. Kóssa Albert).

[BÜTYKÖS], BÖTYKÖS: hasas, domború (pl. a lámpa-üveg, a torony-tető) (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.47).

[BÜTYKŐS], BÖTKŐS: bogos (Erdővidék Tsz.) [vö. *butykós*].

BÜTYÖK (*böcek* Vas m. Kemenesalja Tsz.; *böcök* Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.140; *böcsök* Somogy m. Nyr. XIX.287; *bötök* Balaton mell. Herman O. Halászat K.): **1.** *böcsök:* göb a fában (Somogy m. Nyr. XIX.287); **2.** *bötök:* az öregháló mind a két húzókötelének hossza közepén kötött bog (Balaton mell. Herman O. Halászat K.); **3.** *böcek:* tőkécske, tuskócska (Vas m. Kemenesalja Tsz.); **4.** *böcök:* a talaj kis emelkedése, domborulata (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.140).

[BÜVÖL].

el-büvöl: összerondit (Háromszék m. Vadr. 493b).

BÜVÖLKÖD-IK (*büvölköd-ik*): mocskolódik, mocskoskodik, disznólkodik (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.244. 319; Vadr. 493b; Győrffy Iván). *Mivel büvölköttél, hogy ojant csináltál magadból? Mind bébüvölkötted magadot* (Székelyföld Kiss Mihály).

[BŰVÖS].

[bűvös-bájos], bűjös-bájos: javas, kuruzsló (Heves m. Tisza-Sz.Imre Nyr. IX.137).

BŰVÖSKÖD-IK = *büvölköd-ik* (Székelyföld Nyr. VIII.462).

BŰZ (*biz* Soprony m. Horpács Nyr. VI.122; *büz* Székelyföld Kiss Mihály; Csík m. Nyr. XII. 524; Gyergyó Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.318. 360; Moldvai csáng. Nyr. III.2): **1.** *büz, büz:* szag (Csík m. Nyr. XII.524; Gyergyó Kiss Mihály). *Nem állhassa a füszërëknek a büzit* (Moldvai csáng. Nyr. III.2). *Mien jó büze van ennek a virágnak* (Brassó m. Hétfalu, Zajzon Nyr. III. 224). *Küdött neki egy farajtól jó büzü mozsdó vizet* (Háromszék m. Vadr. 415). *Ez a virág jó büzü* (Moldvai csáng. Nyr. X.156); **2.** *büz, büz:* a kifutós labdajátékban (méta) az a hely, a hova a bennlevők kiszaladnak (Háromszék m. MNy. VI.318; Kiss Mihály, Győrffy Iván) [vö. *büdös* 3].

[Szólások]. *Büzt kap* (ételben): hibát talál. *Ëgyél, në konkorgasd az arrodat. Immán ebbe is büzt kaptál-ë?* (Székelyföld Nyr. I.181). *Büzt tett (tött)*: rosszat tett, csínyt tett (Szentes Nyr. VI. 267; Szeged Nyr. IX.85). *Büzbe kever:* rossz hírbe kever (Háromszék m. MNy. VI.360; Erdővidék Tsz.).

büz-futós: kifutós labdajáték (Csík m. Csík-Várdótfalva Péter János).

büz-kapó: hiba-kereső, akadékoskodó, gáncsoskodó (Háromszék m. MNy. VI.318; Győrffy Iván).

büz-kürtő: [tréf.] segg (Székelyföld Győrffy Iván).

büzbe-futó = *büz-futós* (Háromszék m. MNy. VI.318; Győrffy Iván).

BŰZLEGËL, BÜZLEGEL (*büzlögel* Háromszék m. Vadr. 508b): szagolgat (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Nyr. IV.561). *Megbüzlegeli* a kankutya a szukát, a bika a tehenet, a ménló a kancát, a méh a kas lyukát. *A kutya a kenyérhéjjat megbüzlegelte s aval ott hatta* (Székelyföld Kiss Mihály). *A marha a kóstot megbüzlögeli s ott hagyja* (Háromszék m. Vadr. 508b).

BÜZLET: szagolgat, szimatol (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.318; Győrffy Iván).

BÜZLÖG = *büzlegël. Ezek am marhák csak éppeng hogy ëk kicsit megbüzlögik a kóstot s aval ott hagyják* (Székelyföld Győrffy Iván).

BŰZLÖGET: finnyáskodva, válogatva, kényeskedve turkál az ételben. *Büzlögeti az ítêt* (Pannonhalma Nyr. XII.187). *Majd nem büzlögetsz abban az ételben, csak a magad kënyerére juss* (Csallóköz Csaplár Benedek).

BŰZÖL (*büzül* Marosvásárhely Nyr. IX.428; *büzül* Székelyföld Nyr. XV.472; Csík-Sz.György Nyr. X.237): 1. *büzöl, büzöl*: büzít (Balaton mell. Tsz.; Szeged Csaplár Benedek); 2. *büzöl, büzül, büzül:* szagol (Szatmár vid. Tsz.; Székelyföld Nyr. XV.472; Marosvásárhely Nyr. IX.428; Csík-Sz. György Nyr. X.237); 3. *büzöl:* szeretgetni kezd vkit (Balaton mell. Tsz.).

BÜZÖLINT: 1. büzít. *Elbüzölinti magát* (Székelyföld Csaplár Benedek); 2. megszagol (Háromszék m. MNy. VI.319; Vadr. 518b).

BŰZÖLÖG (*büzölög*): kínnal égve füstölög (nyers fa) (Somogy m. Tsz.; Csallóköz Szinnyei József).

BŰZÖS = *büz-futós* (Csík m. Nyr. VI.471).

BÜZÖSDI: ∾ (Csík m. Nyr. VI.471).

BÜZÖZ (*büzösni* [így]): kifutós labdajátékot játszik (Csík m. Nyr. VI.471). [vö. *büz* 2., *büz-futós*].

BÜZÖZÉS = *büz-futós* (Csík m. Nyr. VI.471).

C.

CÁBÁR (Heves m. Tisza-Szőllős Nyr. V.91; Debrecen Nyr. VII.137; IX.206; Hajdu Nagy Sándor; Bihar m. Pocsaj Nyr. VIII.379; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.143; *cabár* Szatmár vid. Tsz.; *cáběr* Szatmár Nyr. VII.282; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.143; Kapnikbánya és vid. NyK. II.375; Háromszék m. MNy. VI.320; Győrffy Iván; *cábir* Zilah Nyr. XIV.286; *cábír* Szatmár m. Nagy-Dobos Nyr. IX.138; *cajber* Szeged Nyr. II.378; *cajbĕr* Szeged Kálmány L. Szeged népe I.213; *cåjbĕr* Félegyháza Nyr. V.35): **1.** *cábár, cábír:* lompos, rendetlen v. elhanyagolt öltözetű (Debrecen Nyr. VII.137; IX.206; Hajdu Nagy Sándor; Bihar m. Pocsaj Nyr. VIII.379; Szatmár m. Nagy-Dobos Nyr. IX.138; Vozári Gyula); **2.** *cabár, cábár, cáběr:* szabadjára hagyott, helytelen magaviseletű, vásott (gyermek) (Szatmár vid. Tsz.; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.143; Kapnikbánya és vid. NyK. II.375; Háromszék m. MNy. VI.320; Győrffy Iván); **3.** *cábár, cábir:* kétes jellemű, gyanús, aljas, cudar (Heves m. Tisza-Szőllős Nyr. V.91; Zilah Nyr. XIV.286); **4.** *cajber, cajbĕr, cåjbĕr:* feslett erkölcsű nőszemély (Félegyháza Nyr. V.35; Szeged Nyr. II. 378; Kálmány L. Szeged népe I.213); **5.** *cábír:* olyan lúd, a mely a lábait föltartja és emelt fővel jár (Szatmár m. Nagy-Dobos Nyr. IX.138).

CAFAT: 1. rongy, lefityegő rongy (Göcsej Tsz.; Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.432; Fehér m. Nyr. X.186; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.47). *Paprikásnak való a szíve cafatja:* lelógó apró része (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.383); **2.** piszkos üledék (Pest m. Tinnye Nyr. VII.40); **3.** kacat, dib-dáb holmi (Győr m. Tsz.); **4.** lompos, elhanyagolt öltözetű, rongyos (Balaton mell. Tsz.); **5.** hitvány, haszontalan, semmirekellő (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191; Orosháza Nyr. IV.330). *Rongy, cafat ember* (Zala m. Kővágó-Örs, Rév-Fülöp Nyr. XIX. 48); **6.** kétes hírű, feslett erkölcsű nőszemély (Vas m. Őrség Nyr. XII.476; Székesfehérvár Nyr. VII.138) [vö. *cefet*].

CAFATOS (*cafantos* Göcsej Tsz.): **1.** rongyos (Göcsej Tsz.; Őrség Nyr. XII.476; Fehér m. Nyr. X.186; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93; Pest m. Tinnye Nyr. VII.40); **2.** lucskos (Göcsej Tsz.; Pest m. Tinnye Nyr. VII.40; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.383; Kassa vid. Nyr. XIX.189; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.47).

CAFKA: nyomtató rúd v. fa (Székelyföld Tsz.).

CAFLAT (Debrecen Nyr. VII.137; Szabolcs m. Földes Nyr. XVI.383; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.96; Erdőháza Nyr. XI.285; Palócság Nyr. XXII.32; *cablat* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.309; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Erdővidék Nyr. IX.41; *cåflåt* Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.273; *caplat* Nagy-Kúnság Nyr. II.135; XVI.191; Makó Nyr. IX.377; Miskolc Csaplár Benedek): **1.** *caflat, caplat:* sárban gázolva cammog (Nagy-Kúnság Nyr. II.135; Makó Nyr. IX.377; Debrecen Nyr. VII.137; Miskolc Csaplár Benedek); **2.** *caflat, cåflåt, caplat:* jönmegy, jár-kél, csatangol (Nagy-Kúnság Nyr. XVI. 191; Szabolcs m. Földes Nyr. XVI.383; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.96; Palócság Nyr. XXII. 32; Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.273; Erdőháza Nyr. XI.285); **3.** *cablat:* tilosban jár (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Erdővidék Nyr. IX.41). *Egész éjen cablatott a lovával* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.309) [vö. *ceflet*].

CAFOG: sárban gázolva cammog (Göcsej Tsz.).

CAFOL: csicsereg (Alsó-Csallóköz Kóssa Albert).

CÁFOL, CAFOL (*cabol* Székelyföld Andrássy Antal 1843; *cafol* Balaton mell. Tsz.; *capol* Alföld Nyr. IV.328; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.383; Heves m. Névtelen 1840; *száfol* Dráva mell. Kopács Nyr. XVII.45): **1.** *capol:* sárban gázolva cammog, jár-kel (Alföld Nyr. IV.328; Heves m. Névtelen 1840); **2.** *cabol:* tilosban járva legázolja a vetést (Székelyföld Andrássy Antal 1843); **3.** *capol:* fáradozik (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.383); **4.** *cáfol, száfol:* gyaláz, ócsárol (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.383). *Minek száfósz tĕ engömet, nem bántottalak én tégödet. Héba száfolod a lovamat, ussĕm adom alább* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVII.45); vkire bosszantásul kellemetlen dolgokat hoz föl (Arad m. Majlátfalva Nyr. IX.378); **5.** *cáfol:* kötelődzködik, ellenkezik (Karancs vid. Nyr. XXI. 477); **6.** *cáfol:* hátrál (a ló) (Csallóköz Nyr. I.232).

lĕ-cáfol (*lĕ-cafol* Balaton mell. Tsz.): **1.** *lĕ-cáfol, lĕ-cafol:* legázol, letapos (füvet, vetést) (Balaton mell. Tsz.; Szegszárd-Palánk Nyr. XI.527); **2.** *lĕ-cáfol:* lehord, legyaláz (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93. 286; Félegyháza Nyr. XIV.186).

mëg-cáfol: gyaláz, ócsárol. *Má ez a zasztag úgy van rakfa, hogy aszt nem lĕhet mĕkcáfőnyi* (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. XV.139).

CÁFOLKODÁS: viszálkodás (Félegyháza Nyr. XIV.186).

1. **CAFRA** (*cavira* Háromszék m. MNy. VI. 210; *cofra* Székelyföld Tsz. Nyr. VIII.462; *cófra* Háromszék m. MNy. VI.226. 358): **1.** szajha, ringyó (Pápa vid. Tsz.; Pest m. Tinnye Nyr. VII.39; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.238; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.47; Székelyföld Tsz. Nyr. VIII. 462; Győrffy Iván); **2.** pajkos kis leány (Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Tsz.) [vö. *cafrang, cafri, cafrinka, 1. cefre*].

2. **CAFRA:** fonóházi vendégség (Balaton mell. Tsz.).

CAFRANG (*cáfráng* Göcsej Tsz.): **1.** szajha, ringyó (Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.238; Háromszék m. Dézsi Mihály); **2.** pajkos kis leány (Aranyosszék Borbély Samu) [vö. *1. cafra*].

CAFRANGOS (*cafragos* Soprony m. Nyr. XII. 383; *cafrangas* Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.574; *cåfrångos* Félegyháza Nyr. V.35): **1.** *cåfrångos:* piszkos (Félegyháza Nyr. V.35); **2.** *cafrangas, cafrangos:* haszontalan, semmirekellő, rosszféle, kicsapongó, feslett erkölcsű (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.574; Székelyföld Kriza).

cafragos-fősál: marhacomb eleje (Soprony m. Nyr. XII.383).

CÁFRÁS: 1. cafatos, kirojtosodott (Göcsej Tsz.); **2.** borzas, kócos (Zala m. Nyr. II.427; Hetés Nyr. I.380; Vas m. Őrség Nyr. IV.184).

CAFRI (*cufri* Tata Matusik Nep. János 1839): ringyó, szajha (Göcsej Tsz. MNy. V.154; Balaton mell. MNy. V.154) [vö. *1. cafra*].

CAFRINKA (Vas m. Körmend vid. Nyr. III. 522; Székesfehérvár Nyr. VII.138; Kúnság Nyr. XIV.526; *cafringa* Mezőtúr Nyr. IX.183; *cåfrinkå* Félegyháza Nyr. V.35; *csafrinka* Győr Tsz.; Érsekujvár Csaplár Benedek): **1.** *cafringa, cafrinka:* ringyó, szajha (Székesfehérvár Nyr. VII.138; Mezőtúr Nyr. IX.183); **2.** *cafrinka, cåfrinkå, csafrinka:* pajkos kis leány (Győr Tsz.; Kúnság Nyr. XIV.526; Félegyháza Nyr. V.35; Érsekujvár Csaplár Benedek) [vö. *1. cafra, cefrinkó*].

CAFULÓD-IK: cafatosodik, elrongyollik, bepiszkolódik (Székesfehérvár Nyr. VII.138; Győr m. Szigetköz, Duna-Sz.Pál Nyr. VIII.522).

CÁGËR, CÅJGËR: 1. *cágër:* útmutató (Dunántúl Nyr. V.128); **2.** *cágër:* óramutató (Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.47; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93); **3.** *cåjgër:* a mutatóval (fekete tollal) megjelölt meddő anya-juh (Komárom m. Nyr. XVI.510) [vö. *cégér*].

CAJG (Veszprém Nyr. XVII.229; Nagyszombat vid. Nyr. XX.192; *cåjg* Veszprém Nyr. VII. 428; *cájg* Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274; *cők* Abauj m. Jászó Nyr. XVII.229; Erdély Nyr. XVII.229; Székelyföld Tsz.; *cők* Szabolcs m. Tisza-Dob Nyr. XX.192; Szatmár m. Nyr. XVII. 230; Szilágy m. Nyr. XVII.230; Zilah Nyr. XIV. 286; Erdély Nyr. XVII.229.230; Barna Ferdinánd; Székelyföld Győrffy Iván): **1.** *cajg, cåjg, cájg:* élesztő (i. h.); **2.** *cők, cök:* kenyérsütéshez való kovászolásnak eggy neme (i. h.)

CÅJTLI: fejő gatya (melyet a juhászok csak koronként, nevezetesen fejésnél használnak) (Komárom m. Nyr. XVI.510).

CAKK: pofa-szakáll (Heves m. Tisza-Sz.Imre Nyr. IX.137).

CAKKENES: csipkézettel kicifrázott (ruha, párnahaj) (Székelyföld Kriza).

[**CAKKOZOTT**].

kicakkozott: kicsipkézett, kivagdalt szélű. *Kicakkozott pappiros* (Debrecen Nyr. XIII.288).

CAKNI: kicitkezett, kicsipkézett, kivagdalt fehérnemű-dísz. *Török Zsuzsi fehér szoknyát varatott, az ajjára körű caknit rakatott* (Csanád m. Puszta-Földvár Kálmány L. Koszorúk II.67).

CAKNIS: kicitkezett, kicsipkézett szélű. *Caknis ajjú szoknya* (Szeged Nyr. V.144).

1. **CAKÓ:** gólya (Tiszahát Nyr. XII.475).

2. **CAKÓ:** teher (Baranya m. Nyr. II.184).

CAKOLÁS: ∾. *Szegény ember nagyobb cakolást visel* (Baranya m. Nyr. II.184).

CAKOMPART: pofa-szakáll (Pest m. Monor Nyr. XI.477) [vö. *pakompart*].

CAKONYI: nagyevő, telhetetlen (Orosháza Nyr. VI.134).

CAKOR: patkány (Eszék vid. Nyr. V.270; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.283; Baranya m. Bélye Nyr. XVIII.93).

CAKUMPAK (*cakompak, cakompakk*): **1.** teljes katonai fölszerelés (Kaszárnyai szó Nyr. VI.88); **2.** étel, a melyben hús, főzelék és tészta össze van keverve (Kaszárnyai szó Nyr. VI.88); **3.** mindenestül (Debrecen Nyr. XI.476).

CALBÁJ: fejtéskor zavaros bor (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93).

CALLANG: orsóra sodorított gyapot (Háromszék m. MNy. VI.320. 357; Vadr.; Győrffy Iván).

CAMMOG (*cámog* Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.138) [vö. *kammog*].

CANCÉKOL: csatangol, kódorog, csavarog (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.132; Katona Lajos; Deés Szathmáry Ákos).

CANCÉKOZ-IK: ∾ (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.224).

CANCÉR: csatangoló, kóborolni szerető (Szatmár m. Adorján Nyr. X.431).

CANDA: rendetlenül, hanyagul, rongyosan, piszkosan öltözött v. rendetlenül, gondatlanul, hanyagul dolgozó (Rábaköz Nyr. XV.430).

CANDI: szajhácska, ringyócska (Vas m. Kemenesalja Tsz.)

CANGA (*csanga* [?] Szentes Nyr. VI.179. 464): fejős juh, a melynek a bárányai elhullottak v. el vannak tőle választva (Pest m. Páhi-puszta Nyr. XVIII.231; Jászkúnság Nyr. VII.525; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191; Kis-Kún-Halas Nyr. VIII. 86; XIV.383; Karcag Nyr. XIII.432; Füzes-Gyarmat, Ványa Nyr. XII.475; Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.51; Szentes Négyesy László; Heves m. Névtelen 1840).

[CANK].

cank-szeg: szeg, a mellyel az ekét mélyebbre eresztik v. kijjebb emelik (Székelyföld Győrffy Iván).

CANKÓ (Sátoralja-Újhely, Gönc Nyr. XVII. 224; *cangó* Székelyföld Nyr. II.426; *canko* Székelyföld Tsz.; *csángó* Székelyföld Kriza, Kőváry László 1842; Udvarhely m. Vadr.): 1. *cangó, canko, cankó:* savanyú bor, vinkó (Sátoralja-Ujhely, Gönc Nyr. XVII.224; Székelyföld Tsz. Nyr. II.426); 2. *canko:* megsavanyodott sör (Székelyföld Tsz.); 3. *csángó:* pálinka alja, mely a tisztáláskor az üst fenekén maradt (Székelyföld Kriza, Kőváry László 1842; Udvarhely m. Vadr.)

[CANKÓD-IK].

el-cankódik = *el-cankózik* (Zala m. Nyr. XVII. 272).

[CÁNKOL].

meg-cánkol: megmér (hordó tartalmát vesszővel, pálcával). *Megcánkoltam a búdunkát, sok a héja* (Székelyföld Nyr. VIII.462).

CANKÓS. *Cankósan jár:* lábait össze-vissza hányva jár (Sátoralja-Ujhely Nyr. XVII.224).

[CANKÓZ].

mëg-cankuóz: oda lopódzva meglep. *Mëkcankuóztam a nyulat, osztán az ösztökiëviê agyonn csaptam* (Hely n. [Rábaköz?] Nyr. XVII.224).

1. **CANKÓZ-IK:** cankót (eggyszerű, savanyú bort) iszik. *Megiható az a cankó; el is cankóztunk ugy éjfél utánig* (Sátoralja-Ujhely, Gönc Nyr. XVII.224).

2. **CANKÓZ-IK, CANKOZ-IK:** 1. kószál, csavarog, csatangol (Nagy-Kúnság, Túrkeve Nyr. VIII.469; Szolnok-Doboka és Alsó-Fehér m. Nyr. XVII.224; hely nélkül Nyr. XVII.224); 2. utána kullog, nyomában jár (gyermek, csikó az anyjának, csirke a kotlónak) (Bonchida, Marosszék, Nyárád mell. Nyr. XVII.224).

el-cankózik: elillan, elkotródik, eltakarodik (Mosony m. Szigetköz Nyr. XVII.224; Vas és Zala m. Nyr. XVII.224. 271) [vö. *el-cankódik*].

CÁP (*cap* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.383; *capf, capp* [?] Komárom m. Nyr. XVI.510): 1. *cáp:* bak, kecskebak (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván, Gálffy Sándor; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Erdővidék Tsz.). *Cáp-őz, őz-cáp:* őzbak (Székelyföld Kiss Mihály); 2. *capf, capp* [?]: hibásan herélt, félig kos-bárány, ürü, toklyó (Komárom m. Nyr. XVI.510); 3. *cap:* vén korában kiherélt és járomba fogott bika (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.383); 4. *cap:* vén ember, a ki ifjú korában kicsapongó volt (Kis-Kún-Halas-Nyr. XIV.383).

CÁPA: vöröshagyma (Moldvai csángóság Nyr. X.203).

CÁPÁNY (*cápán* Háromszék m. MNy. VI.321): 1. gyomor, gyomorburok, bendő része (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. Nyr. IV. 561); 2. picsa (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos.).

CAPISTRÁNG (Kaszárnyai szó Nyr. VI.88; *capistrák* Szatmár Nyr. IX.520; *csapisták* kaszárnyai szó Nyr. VI.88): esti takarodó (zapfenstreich).

CAPON: nyomban, eggyszeriben. *Capon megyek utánna* (Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.424).

CÁPSA: kis kecskebak (Udvarhely m. Vadr.)

CARINA: jószág, szántóföld, mező (Bukovina Nyr. VI.472).

CÁRNOK: levagdalt és megszáradt vékony faágak (Udvarhely m. Vadr.).

CEBEDA: oktalan, esztelen nőszemély. *Ó te vén cebeda, kérőre vársz, még sincs egy gyüszűnyi eszed* (Csallóköz Csaplár Benedek).

CËCËN (*ceceny, cecenye*): nászruha, öltözet (Háromszék m. MNy. VI.320; Kiss Mihály, Győrffy Iván).

CECENYKE: ∾ (Háromszék m. MNy. VI.320).

1. **CÉCÓ:** 1. mulatság, zajos mulatság (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93; Nagy-Kúnság Nyr. II.135; XVI.191; Félegyháza Nyr. IV.559; Kecskemét Nyr. IV.284; Szeged és vid. Nyr. VI.88; Csaplár Benedek; Bácska Nyr. XXI.517; Szatmár Nyr. VII.190; XII.475; Nagybánya Nyr. XX.431); 2. ceremónia. *Nagy cécóval jár a dolog* (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár); 3. civakodás (Szeged vid. Nyr. VI.88).

cécó-ház: az a ház, a melyben a fiatalság vasárnaponként összejön mulatni (Szentes Nyr. VI.179).

2. **CÉCÓ:** pólya (Dunántúl Nyr. V.128).

CÉDA (*ciéda* Győr m. Rábaköz Nyr. XV.430): 1. rendetlenül, hanyagul, rongyosan, piszkosan öltözött v. rendetlenül, gondatlanul, hanyagul dolgozó (Soprony m. Csepreg Nyr. II.371; Rábaköz Nyr. XV.430; Balaton mell. Nyr. XVII.225; Veszprém m. Nyr. XVII.413; Fehér m. Nyr. X.

186; Tata Nyr. XVII.225; Kassa vid. Nyr. XVII. 225; Jászó? Nyr. XVII.225; hely nélkül Nyr. XVII.225); 2. csintalan, pajkos, könnyűvérű, kacér, csélcsap, csapodár, kicsapongó, feslett erkölcsű (Soprony m. Nyr. XVII.225; Soprony m. Répce mell. Nyr. II.517; Zala m. Nyr. XVII. 225. 272; Őrség Nyr. XII.476; Veszprém m. Nyr. XVII. 413; Tolna m. Simontornya Nyr. V. 230; Balaton mell. Tsz. Nyr. XVII.225; Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.432; Somogy m. Nyr. XVII.225; Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; Szent-Endre, Pomáz Nyr. XVII.225; Csallóköz Csaplár Benedek; Komárom m. Nyr. XVII.225; Nyitra m. Magyar-Soók Nyr. XX.323; Sátoralja-Újhely Nyr. XVII.225; Jászó? Nyr. XVII.225; Bodrogköz Nyr. XVII.225; Székelyföld Tsz.). *Oly pajkos, céda egy kölyök ez, alig lehet vele bírni. Rossz egy céda leány ez, mindíg a legények után fut. Olyan céda ez a ló, csak ugy szök-rug, nem hiába Céda a neve* (Zala m. Nyr. XVII.272). *Céda öltözetű:* a ki föltünően, szemérmetlenül öltözködik (Veszprém m. Nyr. XVII. 413).

CÉDÁKOD-IK: 1. rendetlenül, hanyagul, félig öltözve jár. *Ugyan ne cédákoggyá má olyan soká; gyere, őtözzé fő:* mondják a gyermeknek, mikor reggel öltözetlenül játszadoz, futkos (Veszprém m. Nyr. XVII.414); 2. pajkoskodik, csintalankodik, dévajkodik, kacérkodik, csélcsaposkodik. *Ne ugrálj, ne cédákodj, te fiú! Mit cédákodsz a legények közt!* (Zala m. Nyr. XVII.272).

CÉDASÁG: 1. rendetlenség, hanyagság, rondaság (Tata Nyr. XVII.225; Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.84); 2. csintalanság, pajkosság, kacérság, csapodárság, kicsapongás, paráznaság (Zala m. Nyr. XVII.272; Somogy m. Nyr. XVII.225; Csallóköz Csaplár Benedek; Komárom m. Nyr. XVII.225; Jászó? Nyr. XVII.225; Bodrogköz Nyr. XVII.225; hely n. Nyr. XVII.225).

CÉDÁSKOD-IK (*ciédáskod-ik*) = *cédákod-ik. Dologra nincs eszë, hanem csak ciédáskodik* (Győr m. Rábaköz Nyr. XV.430).

CĒDĒKĒL: kopácsol (Erdővidék Nyr. VIII. 142).

CĒDĒLE (*cedele*): férfiak téli daróc-fölöltője (Székelyföld Tsz.; Erdélyi J. Népd. és mond. II. 324; Győrffy Iván; Nyr. XIII.510; Udvarhely m. Nyr. III.513; Háromszék m. Tsz. MNy. VI. 358; Győrffy Iván; Háromszék m. Kis-Borosnyó Nyr. XVI.47; Háromszék m. Uzon, Brassó m. Hétfalu Erdélyi Lajos; Csík m. Nyr. VI.524; Király Pál; Moldvai csáng. Nyr. X.202).

[CÉDRUS].

cédrus-fa: ákácfa (Szlavónia Nyr. V.11).

[CÉDULA].

[Szólások]. *Cédulára élnek:* törvénytelen házasságban (Kúnság, Tisza-Sz.Imre Nyr. X.329).

cédula-keszeg: blicca argyroleuca (Balaton mell. Herman O. Halászat K.)

CEFET: 1. lompos, elhanyagolt öltözetű, rongyos (leány) (Somogy m. Nyr. XIX.287); 2. ringyó (Hetés, Dobronak Nyr. III.473; Somogy m. Csurgó Nyr. XVII.477) [vö. *cafat*].

cefet-cafat: rongyos (Balaton mell. Nyr. II. 93) [vö. *cifit-cafat*].

CEFLET (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV. 96; *ceplet* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191): jön-megy, jár-kél [vö. *caflat*].

1. **CEFRE** (*cevere* Bodrogköz Tsz.; Székelyföld MNy. VI.174; Kiss Mihály; Háromszék m. Tsz. MNy. VI.210; Csík m. Nyr. VI.524; Gyergyó vid. Kiss Mihály; *cibre* Székelyföld Tsz. 88b; *csevere* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. IX.427): 1. *cefre, csevere:* szajha, ringyó; cudar, orcátlan, alávaló, semmirekellő nőszemély (Veszprém m. Fábián Gábor 1839; Orosháza Nyr. VI. 134; Gömör m. Hanva Nyr. XX.143; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.238; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. IX.427; Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.358; Csík m. Nyr. VI. 524); 2. *cefre, cevere, cibre:* virgonc, pajkos, csintalan leányka (Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.226; IX.132; X.335; Katona Lajos; Bodrogköz Tsz.; Székelyföld Tsz. 88b; MNy. VI.174; Kiss Mihály; Háromszék m. Tsz. MNy. VI.210; Csík m. Nyr. VI.524; Gyergyó vid. Kiss Mihály) [vö. *1. cafra*].

2. **CEFRE:** összetört és poshadó-félben levő gyümölcs (szilva, alma, barack), a melyből pálinkát főznek (Dunántúl Nyr. V.128; Pest m. Sztrokay Antal 1842; Pest m. Acsa Hajdu Nagy Sándor; Kúnság Nyr. XIX.287; Kecskemét, Szeged Csaplár Benedek).

3. **CEFRE:** levágott és elhányt száraz szőllővessző (Somogy m. Nyr. XIX.287).

CEFRINKÓ: virgonc, pajkos, csintalan leányka (Szatmár m. Nagybánya Katona Lajos) [vö. *cafrinka*].

CÉGE: erős husángokból álló halfogó rekeszték (Bereg m. Nagy-Bereg Herman O. Halászat K.)

CÉGÉR (*cígér* Nógrád m. Tolmács Nyr. XV. 237. 374; *cőgér* Székelyföld Győrffy Iván): 1. *cígér:* bokréta (Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.237. 374); 2. *cőgér:* cudar, csúf, becstelen (Székelyföld Győrffy Iván). *Beh cégérül néz ki:* csúful (Székelyföld Nyr. II.230) [vö. *cágër*].

[Szólások]. *Cégérré tësz:* rossz hírbe kever (Kecskemét, Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

CÉGÉRĒS (*cégérös* Kecskemét, Szeged Csaplár Benedek): hírhedt, megbélyegzett. *Cégérës (cégérös) tolvaj, ringyó* (Kecskemét, Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

CÉGÉRËSÍT: rossz hírbe kever (Kecskemét, Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

[**CÉGÉRËZ**].

ki-cégérëz (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; *ki-cőgérez* Székelyföld Győrffy Iván): csúfságra, botrányra kitesz, rossz hírbe, gyalázatba kever.

CÉGÉRËZTET: ∾ (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.321).

CÉGÉRSÉG: botrányos csúfság, botrányosság (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.321; Győrffy Iván).

CÉGET: uszít (Gyergyó-Ditró Nyr. XII.281).

[**CÉH**].

céh-mestër (*cié-mestër* Soprony m. Horpács Nyr. IV.181): egyházfi, sekrestyés (Soprony m. Horpács Nyr. IV.181; Göcsej Nyr. XII.95; XVII. 510).

CÉHBELI (*cébali* Székelyföld Győrffy Iván).

CEJTE (Szolnok Király Pál; *cete, cette* Baranya m. Tsz.; *cojta* Komárom Nyr. VIII.471): vizi malmot tartó gúzskötél.

CÉKÁL: kószál, csavarog, csatangol, kóborol, őgyeleg (Csík m. Kóródy Miklós).

1. **CÉKÁSZ**: ∾ (Székelyföld Tsz. Kiss Mihály; Udvarhely m. Nyr. VIII.471; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[2. **CÉKÁSZ**].

el-cékász: elpusztít (Győr m. Bőny Nyr. XVI. 143).

CÉKÁZ: kószál, csavarog, csatangol, kóborol, őgyeleg (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.418; Kriza, Győrffy Iván; Erdővidék Nyr. IX.41).

CÉKLA (Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII.575; Csík m. Tsz.; *cigra-répa* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93; *cikla* Komárom m. Fűr Nyr. XX.479; *cviklá* Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.188): vörösrépa.

CÉKLÁL: kószál, csavarog, csatangol, kóborol, őgyeleg (Fertő mell. MNy. III.245; Csallóköz Csaplár Benedek).

CÉKLÁZ: ∾ (Vas m. Kemenesalja, Szeged Tsz.; Kecskemét Csaplár Benedek; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.384).

CÉKLÉROZ: ∾ (Csallóköz Csaplár Benedek).

CÉKLÉSZ: ∾ (Csongrád m. Ploetz 1839; Szeged Csaplár Benedek).

CÉKLÉZ: ∾ (Szeged Tsz.; Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.176).

CĚKULA: kecske (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *cicula*].

1. **CÉLA**: épület (Baranya m. Tsz.).

2. **CÉLA**: a gyékény- és öregháló húzókötelén, a bötökön innen és túl befűzött posztódarabkák (a húzás egyenletességének biztosítására való jelek) (Balaton mell. Herman O. Halászat K.)

[**CELE**].

cele-bula: cók-mók, mindenféle ringy-rongy, hitvány ruhanemű (Székelyföld Kriza) [vö. *culabula*].

cele-cula (*celle-culla* Félegyháza Nyr. VI. 43; Csallóköz Csaplár Benedek): 1. *cele-cula, celle-culla*: ∾ (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Félegyháza Nyr. VI.43; Szeged vid. Nyr. VI.87; Bánság Csaplár Benedek; Debrecen Barna Ferdinánd; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.140; XIV.328; XX.431; Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld NyK. X.328; Háromszék m. Kiss Mihály). *Szëdd össze a celeculádat, oszt mënny! Ez is êhoszta mindën celeculáját* (Félegyháza Nyr. XIV.228). *Nem vót osztáng mást mët tönni, összeszöttük a celeculát, hát bizon haza cihelöttünk* (Szeged vid. Nyr. IV.421). *Magára szedi minden celeculáját* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIX.375); 2. *cele-cula*: aj-baj, akadék, kellemetlenség. *Sok celeculával jár az őrletés* (Veszprém m. Nyr. V. 330).

CELLA: a nádnak tavaszi kinövése, újulása (Szatmár m. Nyr. XI.284).

CELLENG (Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Nyr. II.426; XV.473; Andrássy Antal 1843; *cellöng* Kecskemét Csaplár Benedek; *cselleg* Csongrád Nyr. IX.90; Hódmező-Vásárhely Csaplár Benedek; *csellëng* Szentes Nyr. XIX.48; *csëlleng* Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.139; *csellög* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.430; Szeged Csaplár Benedek): kószál, kóborol, csavarog, őgyeleg, lézeng. *Mit cellengtëk ide s tova; mért nem ültök odahaza?* (Csallóköz Csaplár Benedek). *Úgy elcsellëngtem ezt a napot, hogy sëmmi látattya nincs:* elténferegtem, csináltam is valamit, nem is. *Ma csak csellëngëk* (Szentes Nyr. XIX.48). *Cselleg az út:* kanyarog (Hódmező-Vásárhely Csaplár Benedek). *Cselleg a vad, a madár:* folytonosan jobbra-balra kitérve szalad v. röpül (Csongrád Nyr. IX.90). *Alig csëlleng egy-két ember a templomba:* alig lézeng, kevés van. *Csëlleng egy kis viz az edény fenekén:* kevés van (Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.139). *Cselleg az úszó deszka, az elszabadult csónak:* libeg (mikor a víz fodra csak ingatja, de nem viszi tova) (Csongrád Herman O. Halászat K.).

csellög-csavarog: ∾ (Szeged Nyr. IX.237).

[**CELLENGËL**], **CELENGEL** (Háromszék m. MNy. VI.215; *cilingël* Székelyföld Kiss Mihály; *szélingél* Háromszék m. MNy. V.215): ∾ [vö. *cilinkël*].

CELLENGEZ (Háromszék m. MNy. VI.215; *célingez* Háromszék m. MNy. VI.215; *cellengez-ik* Székelyföld Nyr. XV.473; *cilingëz, cilingëz-ik*

Háromszék m. Vadr. MNy. VI.321; Kiss Mihály, Győrffy Iván; *szélingëz* Háromszék m. Vadr. 495b; MNy. VI.321; Győrffy Iván; *szilingëz* Háromszék m. MNy. VI.215; Vadr. 495b): ∾. *Ide s tova cilingëznek* (Háromszék m. Kiss Mihály). *No ezëk ës igazán cilingëznek ëgymás után:* szállingóznak (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

elé-cilingëzik: előszállingózik. *A marhák elécilingëznek ëggyenként a háló v. a déllő helyre* (Háromszék m. Kiss Mihály) [vö. *elé-cilinkël*].

CELLENGŐ: csavargó (Kolozsvár Szinnyei József).

[**CÉLOL**], **CÉLÓ:** céloz (Nógrád m. Megyer Nyr. VI.176).

CÉLOZ (*ciloz* Debrecen Nyr. X.567): **1.** vhová indul (Kecskemét Nyr. XIX.90). *Hova indultál, hova céloztál?* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 479); **2.** figyel. *Meglehet, hogy ha ezt az eseményt tudtam volna, jobban oda céloztam volna* (Tisza-Eszlár Nyr. XII.507); **3.** ráemlékszik. *Nem célozok rá:* nem jut eszembe (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XVII.375); **4.** *ciloz:* vélekedik. *Aszongya a járásbiró úr, — úgy cilozok, a vót . . .* (Debrecen Nyr. X.567).

CELŐKE (*cselőke* Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.432; Csallóköz Nyr. I.232; *cselőte* Csallóköz Nyr. I.232): pózna, dorong, karó, nagy bot (Balaton mell. Tsz.; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.140; Veszprém m. Nyr. V.330; Király Pál; Veszprém m. Torna Nyr. XV.382; Pápa vid. Tsz.; Zala m. Király Pál; Fehér m. Király Pál; Fehér m. Vaál Nyr. XVIII.573; Győr m. Tsz.; Győr Nyr. VI.268; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; Palócság Tsz.).

CËMBŐ: a leányok nyakán levő gyöngysorról lefüggő szalag-csokor (Hont m. Nyr. V.426).

CEMENDE (*cemënde* Vas m. Répce-Sz.György Nyr. XVIII.480; Göcsej MNy. II.409; Székesfehérvár Nyr. VII.138; *cëmënde* Veszprém m. Torna Nyr. XVII.431; *cemönde* Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286): **1.** lompos, rendetlen öltözetű, ronda (Vas m. Répce-Sz.György Nyr. XVIII.480; Göcsej MNy. II.409). *Cemende ruha:* szennyes ruha (Ormányság Nyr. IX.285); **2.** cók-mók. *Vidd el a cemendédet!* (Győr m. Tsz.); **3.** szajha, ringyó (Fertő mell. MNy. III.242; Vas m. Kemenesalja Nyr. III.88; Zala m. Nyr. XVII.225; Göcsej MNy. II.409; Őrség Nyr. XII.476; Balaton mell. Tsz.; Somogy m. Csurgó Nyr. XVII. 477; Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286; Veszprém Nyr. XV.334; Veszprém m. Torna Nyr. XVII.431; Pápa vid. Tsz.; Székesfehérvár Nyr. VII.138; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841).

CEMPEL: **1.** cérna- v. szalagtartó karika (Tolna m. Nyr. VI.230); **2.** kolbászforma tekercs, a melyen a gyapotot pödrik, sodorják (Székelyföld Tsz.).

cëmpël-asszony (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr.; *pencel-asszony* v. *-asszon* Udvarhely m. Nyr. VIII.473; Homoród Nyr. IX. 38): lakodalmi menet közben a menyasszony holmiját (ruháit, ágyneműjét) szállító szekérre fölügyelő asszony.

CËMPËLËZ: gyapotot a fonásra előkészít, sodor (Erdővidék Nyr. VIII.142).

[**CÉNFERIT**].

ki-cénferit: kidob (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII. 378).

CENK: legényke, serdülő legény, suhanc (Szatmár m. Gencs Nyr. X.525).

cënk-kutya: pumi-kutya, kis kutya (Székelyföld Kiss Mihály).

cenk-legény = *cenk* (Szatmár m. Nyr. X.430).

1. **CEPE:** kancsó (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 383).

[2. **CEPE**].

cepe-cupa: cók-mók, lim-lom, hányt-vetett apró ruhanemű (Nagy-Kúnság Nyr. II.135; Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.43).

CËPËNKE (Brassó m. Hétfalu Nyr. II.327; *cepenke* Háromszék m. MNy. VI.321; Hétfalu Győrffy Iván): csipkés fodrozat (ruhán).

CÉPOKSÁG: soványság (Heves m. Saár Nyr. III.92).

CEPŐLÉK = *celőke* (Győr m. Szigetköz, Duna-Sz.Pál Nyr. VIII.522).

CEPP (*cep, cëp*): csücske, sarka, hegyes része vminek (Háromszék m. MNy. VI.321; Brassó m. Hétfalu Nyr. II.327; Győrffy Iván; Hoffmann Frigyes). *Megdöfte az ódalam az asztal ceppje* (Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.144).

[**CËRKAD**].

mëg-cërkad (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.182; *mëg-cerkad* Somogy m. Nyr. II.376; Baranya m. Tsz.; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI. 474; *meg-cserked* Répce mell. Nemes-Viss Nyr. XVII.336): **1.** *mëg-cerkad, meg-cserked:* megdöglik (Répce mell. Nemes-Viss Nyr. XVII.336; Baranya m. Tsz.; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.474); megfullad (Somogy m. Nyr. II.376); **2.** *mëg-cërkad:* hőségtől eltikkad, ellustul (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.182).

1. **CERKÓ:** **1.** nádból v. kukorica-szárból csinált kunyhó (Nagy-Kúnság Nyr. II.135; Tisza-Örs Csaplár Benedek); **2.** zsidótemplom (Abauj és Zemplén m. Szádeczky Lajos).

2. **CERKÓ:** halászmadár-fajta (Szeged Csaplár Benedek).

[CÉRNA].

cérna-varsa: a halak betévedésére számító, hálóból kötött, abroncs-keretű halász-eszköz, a melyet karók közé feszítenek ki (Székelyföld Herman O. Halászat K.).

cérna-vásár: mikor a vásáros napok közé vasárnap esik (Háromszék m. Vadr. 515b).

CETHAL: [nép-etimológia] tetszhalott (Hely nélkül Nyr. VIII.69).

CETKÉNY: vízi malmot tartó gúzskötél (Szeged Tsz.).

CEVERNYE: [?] (Kalotaszeg Nyr. XVI.142).

CIÁKOL: rekedten kiáltoz (Vas m. Horváth József 1839) [vö. *csiápol*].

CIBABÓ: pele (Zilah és vid. Nyr. IX.182; XIV.286) [vö. *cibóka*].

1. **CIBAK** (*cibakk* Erdővidék, Olasztelek Nyr. XIII.578; *civak* Baranya m. Ormányság Nyr. IX.285): **1.** *cibak, civak:* cövek (Tolna m. Nyr. VI.230; Baranya m. Patacs vid. Csaplár Benedek; Baranya m. Ormányság Nyr. IX.285; Szeged Herman O. Halászat K.); **2.** *cibak:* fa-csatlás, kút-ágas szege, a melyen a kútgém az ágas szarvai között fordul (Szeged Tsz.); **3.** *cibak:* a végén ketté hasított vékony faág, a melybe a megsütendő szalonnát, éretlen kukoricát közbe csíptetik (Szatmár m. Pap Károly); **4.** *cibakk:* farszeg (ekében) (Erdővidék, Olasztelek Nyr. XIII.578) [vö. *cövek*].

cibak-tartó: [kocsi része] (Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.479).

2. **CIBAK:** meztelen (Gömör m. Krasznahorka-Váralja Nyr. III.184; Torna m. Ruehietl Miklós 1839).

3. **CIBAK** (*cíbak* Dráva mell. Nyr. XIII.283): **1.** *cibak, cíbak:* kétszersült (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. X.191; Dráva mell. Nyr. XIII.283); **2.** *cibak:* ostyának elnyírt széle (Balaton mell. Tsz.).

1. **CIBAKOL:** cövekel, karóz (Baranya m. Patacs vid. Csaplár Benedek).

2. **CIBAKOL:** **1.** cibál (Balaton mell. Tsz.); **2.** szaggatva, tépve metél (sült húst) (Székelyföld Tsz.).

CIBÁL (*cimbál* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.384; XV.213; Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.91; Heves m. Névtelen 1840; Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.237. 375; *cimbâl* Gömör m. Nyr. XVIII.459; *cimpál* Győr m. Tsz.; *cipál* Baranya m. Ormányság Tsz.; Székelyföld Tsz. Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr. 80; Háromszék m. MNy. VI.357. 358).

CIBÁROL (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.93; *cipárol* Székelyföld Tsz.): cibál, tépász. *A' kutya mind elcibárolta a virágokat* (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.93).

CIBÉK: **1.** villás bot, nyele végén lánccal és hámmal (kötélhúzó szerszám) (Balaton mell. Tsz. Herman O. Halászat K.); **2.** pecekkel ellátott heveder, melyet a kötélre csavarnak (Duna és Tisza mell. Herman O. Halászat K.)

cibék-vágás: a cibék villájával való megcsapás (büntetés halászoknál) (Tihany Herman O. Halászat K.).

CIBËRE, CIBRE (*cibere*)*:* leves-étel (savanyú bőjti leves; szilva-leves, híg keszőce). *Korpa-cibre, kendermag-cibre, szilva-cibre* (Kecskemét Tsz.; Hódmező-Vásárhely Nyr. II.188; Bihar m. Arany-Gyulai NGy. I.460; Debrecen és vid. Tsz. 203b.; Nyr. III.563; VII.137; Szatmár vid. Nyr. XVIII.379; Palócság Nyr. XXII.32; Heves m. Kengyel Nyr. V.430; Hont m. Nyr. VI.182; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45; Gömör m. Tsz.; Gömör m. Sajóvölgye, Hanva Nyr. XX.287; Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII.575; Székelyföld Tsz.; Arany-Gyulai NGy. III.225. 243; Kiss Mihály; Háromszék m. Tsz.; MNy. VI.209; Háromszék m. Kis-Borosnyó Nyr. XVI.47; Háromszék m. Uzon Nyr. IX.40; Csík-Sz.Király Nyr. XII. 287; Bukovina Nyr. VI.472).

CIBIKEL: sántikál (Székelyföld Tsz. Kriza, Győrffy Iván; Háromszék m. Tsz.).

CIBÓKA: mókus (Kalotaszeg Nyr. XVII.526) [vö. *cibabó*].

CIBRA: rendetlen, kacér (Gyöngyös Nyr. IX. 332).

CIBRÁKOD-IK: kacérkodik (Gyöngyös Nyr. IX.332).

CIBRIK: gyufa (Moldvai csáng. Nyr. X.203).

1. **CIC:** gyapotszövet. *Cic-fersing* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.230); *cic-karton előkötő* (Debrecen Erdélyi J. Népd.. és mond. II.16); *cic-kendő* (Hely nélkül Erdélyi J. Népd. és mond. I.240); *cic-kötő* (Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.263; Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.186. 202); *cic-rokoja* (Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.74).

[2. CIC].

cic-pad: [takács-mesterszó] (Orosháza Nyr. IV. 382; Torontál m. Magyar-Ithabé Nyr. VIII.478; Heves m. Nyr. I.281).

CICA, CICE: **1.** *cice:* kis macska (Soprony m. Nyr. XVII.414; Balaton mell. Tsz.; Veszprém Nyr. II.134; Székelyföld Győrffy Iván); **2.** *cice:* cicázás (gyermekjáték) (Erdély Nyr. XVII.226; Háromszék m. Kiss Mihály); **3.** *cica:* hajfonadék, varkocs (Baranya m. Nyr. V.330; Ormányság Nyr. III.182) [vö. *2. cika*].

cica-berke: barka (Kapnik vid. Nyr. II.182).

cice-futás: cicázás (gyermekjáték) (Háromszék m. Győrffy Iván).

cica-maca (*cice-maca* Veszprém m. Nyr. XVII. 414; Vas m. Tsz.; Vas m. Kemenesalja Tsz.; Zala m. Nyr. XVII.272): barka, fűzfa v. rekettye barkája (Somogy m. II.375; XVII.225; XIX.575).

cice-mice: cica. *Cice-mice, mit fogtál? Egeret. Csapd a földhöz, ha lehet* [gyermekversike] (Erdély Nyr. XVII.226).

CICÁK: tyúk nyelve hegyén támadt veszedelmes bőrkeményedés (Fertő mell. MNy. III. 244) [vö. *cipák*].

CICÁS, CICÉS: 1. *cicés*: barkás (Veszprém m. Nyr. XVII.414). *Cicés ág*: barkás ág (Zala m. Nyr. XVII.272; Zemplén m. Deregnyő Nyr. XVII.226); 2. *cicés*: barkás ág (Szent-Endre, Pomáz Nyr. XVII.226); 3. *cicás, cicés*: rekettye-, nyár-, fűzfa barkája (Hely nélkül Nyr. XVII.226); 4. *cicás*: cicázó, cicázni szerető (Abauj m. Szádeczky Lajos). *Cicás jány vőt annak idejébe* (Torna vid. Nyr. XVII.226); 5. *cicás* (Soprony m. Nyr. XVII.414; Zala m. Nyr. XVII.272), *cicés* (Rábaköz Nyr. XVIII.44; Zala m. Nyr. XVII.272): cicázás (gyermekjáték).

cicés-játék: cicázás (gyermekjáték) (Veszprém m. Nyr. XVII.414).

[**CICÁZ**], **CICÉZ** (*cicézni*): cice-játékot, cicázást játszik (Erdély Nyr. XVII.226; Háromszék m. Győrffy Iván) [vö. *1. cikáz-ik, cikóz(-ik?)*].

CICCENT: összecsucsorított ajakkal cuppant, csettent (Székelyföld Kiss Mihály).

CICCĔR: cistercita (Eger Nyr. XVIII.20).

CICĔGTET: összecsucsorított ajakkal cuppogat, csettentget (Székelyföld Kiss Mihály).

CICER: bab (Bars m. Nyr. XVIII.384) [vö. *csicseri*].

CICERE (Zala m. Nyr. XVII.272; Zemplén m. Deregnyő Nyr. XVII.226; *csicsere* Zemplén m. Deregnyő Nyr. XVII.226): cicoma, pipere.

CICERÉL: meghág, megbúboz (kakas tyúkot) (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Esztergom, Tata, Szent-Endre, Pomáz Nyr. XVII.226).

CICERÉS: cicomás. *Szebb az egyszerűség, mint a te cicerés piperéd* (Zala m. Nyr. XVII.272).

[1. **CICERÉZ**].

ciceréz-piperéz: cicomáz (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XVII.226).

2. **CICERÉZ** = *cicerél* (Esztergom, Tata, Szent-Endre, Pomáz Nyr. XVII.226).

CICERKÉL: cicomáz (Zala m. Nyr. XVII.272).

[**CICÉS**].

cicés-korsó: csecses korsó (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XVII.225).

CICÉZ: cicomáz (Torna vid. Nyr. XVII.226).

1. **CICKÅ**: cica (Nógrád m. Tolmács Nyr. XVI.281).

cicka-farka: achillea nobilis (Nógrád m. Nyr. IV.122).

cicka-mogyoró: turbolya (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841).

[2. **CICKA**].

cicka-ficka: irka-firka, ákom-bákom (Székesfehérvár Nyr. VII.429).

CICKELEVÉNY: denevér (Sárospatak Szádeczky Lajos).

[**CICKÉZ**].

mög-cickéz: megver (Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 282).

CICUKA: barka, rekettye v. fűzfa barkája (Zala m. Hetés Nyr. XIX.575).

cicuka-macuka. *Cicukám-macukám, fogtál-e egeret?* (fogósdi játék közben énekelt versben) (Rimaszombat Nyr. VI.383) [vö. *cicurka-macurka*].

CICUKÁS = *cicuka* (Hely nélkül Nyr. XVII.226).

CICULA: kecske-gidó, kis kecske (Székelyföld Kőváry László 1842; Torockó Dézsi Mihály) [vö. *cĕkula*].

[**CICURKA**].

cicurka-macurka. *Cicurkám-macurkám*: cicuskám (Orosháza Nyr. IV.179) [vö. *cicuka-macuka*].

CICUS: 1. cica (Erdély Nyr. XVII.225); 2. barka, fűzfa-barka (Erdély Nyr. XVII.225; Székelyföld Kiss Mihály).

cicus-perhács: denevér (Lelesz Nyr. XVIII. 231).

CICUSKA: barka, fűzfa-barka (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323; Zemplén m. Deregnyő Nyr. XVII.226; Erdély Nyr. XVII.225).

CICVARA (*csicsvara* Bánság Csaplár Benedek): lisztből és tojásból tejföllel készült sütemény (Szeged és vid. Nyr. I.425; Csaplár Benedek).

CIDÁZ: hegedül (Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.143).

CIDERÁL: alig-alig éldegél, alig tengődik (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

CIDRI: [tréfás elriasztás v. tiltás = azt ne bántsd, ahhoz ne nyúlj, arról ne beszélj stb.] (Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XIII.331; Székelyföld Kiss Mihály).

[CIFÉG].

cifég-cafog: líg-lóg (a rongyos ruha az emberen) (Veszprém m. Csékút Nyr. XIV.192).

CIFIRTES: rongyos, szurtos (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. IX.427).

[CIFIT].

cifit-cafat: cafatos, lucskos (az emberen a ruha, midőn pl. harmatos fűben jár) (Veszprém m. Csékút Nyr. XIV.192) [vö. *cefet-cafat*].

CIFRA (*cipra* Zala m. Hetés Nyr. I.423; II. 44; Dobronak Nyr. II.234; Göcsej Nyr. XIII. 352). — *Cifra:* rajz, kép (Dráva mell. Nyr. VI. 373; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93). *Në csak a cifrát nézd, hanëm óvass is* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.283). *Cifrát ír:* rajzol (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93) [vö. *nyifra*].

cifra-kulcsos: fölcifrázott lakodalmi kalács (Fehér m. Perkáta Nyr. II.519).

cifra-metéllő: sarkantyú-forma konyhai eszköz, a mellyel a csipkés tésztát csinálják (Győr Nyr. XI.528; Tata Csaplár Benedek).

cifra-sás: pántlika-virág (Vas m. Nyr. XVIII. 232).

[CIFRÁZ].

ki-cifráz: kinulláz, kisemmiz. *Të bizon kicifráznád az embërt* (Veszprém m. Nyr. IV.229).

CIFRIT: cifráz (Kapnik vid. Nyr. II.182).

CIGÁNY (*cigán*): hamis, ravasz, alattomos. *Cigán ember* (Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV. 573).

[Szólások]. *Ez cigányu van mondva:* ez hazugság (Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XIII.328).

cigány-bab: eggy bab-fajta (Bars m. Nyr. XVIII.384).

cigány-bolha (Székelyföld Tsz.; *cigán-bóha* Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.140): 1. az izzó vas sziporkája (i. h.); 2. *cigán-bolha:* vmi növény (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323).

cigán-dohán: nagyon erős, csípős, kábító dohány (Székelyföld Győrffy Iván).

cigány-fog (*cigán-fog*): [?]. *Csak a cigánfogamra aggy egy kicsinyt* (v. *egy harapást*) (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.428; XVII.375).

cigány-görhe: hüvelyes növényfaj (Heves m. Névtelen 1840).

cigány-hajnal: késő reggel (7—8 óra tájt) (Szentes Nyr. VIII.187; Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.47).

cigány-hideglelés: fázás (Heves m. Névtelen 1840).

cigány-hitü (*cigán-hütü*): hiteszegett (Székelyföld Kiss Mihály).

cigány-kacsa: vadréce-faj (Heves m. Névtelen 1840).

cigány-kopagtató: harkály (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.336).

cigány-lakodalom: veszekedés (Zilah Nyr. XIV.286).

cigány-miatyánk: mesterségesen összebonyolítható sodronykarikákból álló játékszer, a melynek kifejtéséhez ügyesség kell (Heves m. Névtelen 1840).

cigány-mogyoró: xanthium strumarium (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.92).

cigány-röpike: [nép-etimológia] cigaretta (Tolna m. Bátta Nyr. XVIII.334).

cigány-szar: vas-salak (Heves m. Névtelen 1840).

cigány-szőlő: apró fekete-szemű szőllő (Székelyföld Tsz.).

cigány-szurok: fekete gyanta (Göcsej Tsz.).

cigán-tetű: vmi növény (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323).

[cigány-torok].

[Szólások]. *Cigány-torokba mënt:* a nyeldeklő cső helyett a lélekző csőbe tévedt (az étel v. az ital) (Veszprém m. Nyr. VI.418).

[cigány-ucca].

[Szólások]. *Cigány-uccára tévett = cigány-torokba mënt* (Csallóköz Szinnyei József).

[cigány-ut].

[Szólások]. *Cigány-utra szalatt = cigány-torokba mënt* (Csongrád m. Mindszent Hám Sándor).

cigány-virág: tavaszi sárga virág (Udvarhely m. Győrffy Iván).

cigány-zabla: közönséges zabola, megkülömböztetésül a feszítőtől (Heves m. Névtelen 1840).

CIGÁNYKOD-IK (*cigánkod-ik*): 1. hazudik, füllent (Rimaszombat Nyr. XV.383); 2. hizeleg (Segesvár Nyr. IX.43). *Tudom, mé cigánkocc; má mögen krajcár kék, ugy-ë?* (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.384); 3. erősen kér, kunyorál, rimánkodik (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.384; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191; Hajdú m. Földes Nyr. VII.234; Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.91; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.96).

CIGAR (Komárom m. Fűr Nyr. XVIII.528; *szigor* [nép-etimológia] Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XII.330): szivar.

CIGÁRÉ: ∞ (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII. 131; Veszprém Nyr. VI.480; Szlavónia Nyr. V.11).

CIGÁRKA: ∞ (Palócság Nyr. VI.466).

CIGËRE (Szentes Nyr. XVII.226; Dorozsma Nyr. XIV.233; *cigere* Szabolcs m. Balmaz-Ujváros Nyr. XII.475; Szilágy m. és Erdély Nyr. XVII.226; *cigle* Szilágy m. és Erdély Nyr. XVII. 226; Kolozsvár és vid. Nyr. XVII.226; Szinnyei József, Pap Károly; Bánffy-Hunyad Nyr. XII. 379; Székelyföld Kiss Mihály; *cikle* Szilágy m. és Erdély Nyr. XVII.226): mind a két végén kihegyezett fácska, a melyet a földről, eggyik végén bottal megütve, fölpattantanak s azután a levegőben messzire kiütnek (más nevei: pige, dólé, pincke, pilincke stb.)

CIGËRÉZ (Kis-Kúnság Nyr. IV.43; *cigërézés* Szentes Nyr. XVII.226; *cigléz*nek Szilágy m. és Erdély Nyr. XVII.226; *cigléz-ik* Székelyföld Kiss Mihály; *cikléz*nek Szilágy m. és Erdély Nyr. XVII.226): cigerével játszik.

CIGUNIA: cigányok lakta hely (Segesvár Nyr. IX.43).

CIH, CIHA: piha! (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.321; Vadr. 419; Győrffy Iván). *Cih! be büdöss ez a csáva* (Székelyföld Kiss Mihály).

CIHA (*cíha* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.384): vánkos-héj, párna-tok, dunyha-héj (Göcsej Vass József 1841; Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Veszprém m. Szentgál Nyr. III.184; Somogy m. Sima Nyr. XIX.380; Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.424; Heves m. Névtelen 1840; Csallóköz Szinnyei József).

CIHANT: tüsszent (Zala m. Nyr. XVII.272; hely nélkül Nyr. XVII.227) [vö. *cihent*].

CIHÁZ: zaklat. *Ne cih※ázd annyit e kutyát, hadd nyugugyék. Elciházta az ülü a tyukokat* (Háromszék m. Vadr.).

CIHEL: csihol (tüzet). *Ciheljen ken egy kis tüzet. Jól cihel-é a kova?* (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XVII.227) [vö. *csihol*].

CIHELŐD-IK (*cühölöd-ik* Zala m. Nyr. II.427; Vas m. Horváth József 1839; Balaton mell. Tsz.): lassan, késedelmesen készülődik, szedelődzködik, öltözködik (Vas m. Horváth József 1839; Vas m. Sorok mell. Nyr. XXII.144; Veszprém m. Torna Nyr. XVII.431; Veszprém m. Várpalota Nyr. XXI.477; Fehér m. Nyr. X.186; Komárom m. Naszvad Nyr. IV.235; Tata Matusik Nep. János 1841; Nagy-Kúnság Nyr. XVI. 191; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.384; Kecskemét Nyr. X.380; Szeged vid. Nyr. IV.421; Orosháza Nyr. IV.330; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV. 143; XX.431; Székelyföld Tsz.) [vö. *ciholód-ik*].

CIHENT: 1. tüsszent (Zala m. Nyr. XVII.272; Szabolcs m. Vencsellő Nyr. XVII.227; Zemplén m. Deregnyő Nyr. XVII.227; hely nélkül Nyr. XVII.227); 2. csettenve tüzet üt. *Nem ért az a puska* [kovás puska] *egy hajító-fát se; eggyet cihentett a kakas, a tőtés bent maradt, a nyul elment* (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XVII.227) [vö. *cihant*].

CIHER: csalitos, cserjés, apró bokrokkal sűrűn benőtt hely (Székelyföld Tsz. MNy. VI.174; Arany-Gyulai NGy. III.110. 369. 390; Marosszék Győrffy Iván; Háromszék m. Tsz. Nyr. IV.561; Erdővidék Tsz. Király Pál; Csík m. Nyr. VI. 524; Győrffy Iván; Brassó m. Hosszúfalu Nyr. XXII.284) [vö. *cirhe*].

CIHERES: csalitos, cserjés, apró-bokros (Erdély Király Pál; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.351).

CIHÉRGET: édesget, hivogat, gyöngéden vonogat, csábitgat (Csallóköz Csaplár Benedek).

CIHÓ (*cihuó* Rimaszombat Nyr. XV.430): 1. dologkerülő, léhűtő (Balaton mell. Tsz.). *Vín cihuó, nëm szígyëllëd magadat?* — mondják leánynak, a ki fölserdült létére nem szeret dolgozni (Rimaszombat Nyr. XV.430); 2. szajha, ringyó (Vas m. Kemenesalja Nyr. III.88; Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286).

CIHOG: vihog (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *cikog*].

cihog-vihog: ihog-vihog (Székelyföld Kiss Mihály).

CIHOL: tüsszent (Hely nélkül Nyr. XVII.227).

CIHOLÓD-IK = *cihelőd-ik*. *Ne cihológy má ojan soká, me itt maracc* (Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.333).

CIHOS: lólopásban segédkező (Udvarhely m. Vadr.).

1. **CIKA:** 1. csira (Ormányság Nyr. XVII.227; Szent-Endre és Pomáz Nyr. XVII.227; Erdély Nyr. XVII.227; Kolozsvár Nyr. XVII.227; Székelyföld Tsz. Nyr. XVII.227; Győrffy Iván; Marosszék, Nyárád mell. Nyr. XVII.227); 2. káposzta-torzsa a rajta levő apró levelekkel eggyütt (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.578; Erdély Nyr. XVII.227; Csaplár Benedek; Kolozsvár Nyr. XVII.227; Szinnyei József; Segesvár Nyr. IX. 43; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.227; Székelyföld Nyr. XVII.227; Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. XVII.227; Háromszék m. MNy. VI.350; Vadr. 518b).

2. **CIKA** (Rimaszombat Nyr. XVII.227; *cëka* Székelyföld Nyr. XV.472; Kiss Mihály; Udvarhely m. Kiss Mihály; Erdővidék Nyr. IX.41; *ceka* Csík m. MNy. VI.370): cicázás, cicézés (gyermekjáték). *Cëkát fut:* cicázik, cicézik (Székelyföld Kiss Mihály; Erdővidék Nyr. IX.41) [vö. *cica*].

CIKÁKOL (Soprony m. Répce mell. Nyr. II. 517; Balaton mell., Vas m. Kemenesalja Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek, Szinnyei József;

cihákol Bánság Csaplár Benedek; *cikákú* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47; *cikákul* Fehér m. Velencei-tó vid. Nyr. XVII.430; Győr m. Nyr. III.427; *cipákol* Csallóköz Csaplár Benedek; *sikákú* Rábaköz Nyr. XI.190): torkán akadt vmitől fulladoz és sziszegő hangot ad lélekzés közben [vö. *zihákol*].

CIKÁS: 1. csirás, kicsirázott (Szent-Endre, Pomáz; Marosszék, Nyárád mell. Nyr. XVII.227). *Sok pityóka cikás lett a pincében* (Erdély Nyr. XVII.227); 2. káposzta-cikával való. *Cikás borsó:* borsó-főzelék káposzta-cikával (Erdély Csaplár Benedek).

1. **CIKÁZ**[-IK] (*cekáz*ni Székelyföld Tsz.; *cëkáz*ni Székelyföld Nyr. XV.473): 1. *cikáz*-ni, *cekáz*-ni, *cëkáz*-ni: cice-játékot, cicázást játszik (Kecskemét Nyr. XVII.227; Szabolcs m. Balmaz-Ujváros Nyr. XII.475; Székelyföld Tsz. Nyr. XV.473); 2. *cikáz*-ni: futkos, szaladgál (Csík m. Tsz.). *Cikázik az egér* (Szatmár Nyr. XI.478). *Kis pej lovam alattam cikázik* (Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.152); 3. *cikáz*-ni: bolondoskodik (Bodrogköz Tsz.) [vö. *cicáz, cikóz*(-ik?)].

[2. **CIKÁZ-IK**].

ki-cikázik (*ki-cikádzik*): kicsirázik (Erdély Tsz.; Kolozsvár Nyr. XVII.227; Székelyföld Tsz. Nyr. XVII.227; Kiss Mihály, Győrffy Iván).

CIKEL: csen (Heves m. Névtelen 1840).

CIKIDLI: karon hordott kosár (Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.262) [vö. *cőkör*].

[**CIKK**].

[Szólások]. *Cikk volt:* csak alig érintette a labdát az ütőfa (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.574).

1. **CIKKEL:** csihol (tüzet) (Háromszék m. MNy. VI.321; Győrffy Iván).

2. **CIKKEL:** cikkekre vagdal, szeldel (Háromszék m. MNy. VI.321; Győrffy Iván).

CIKKELY (*cükkü* Őrség Tsz.): szelet. *Egy cikkely alma* (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191) [vö. *cikli*].

[**CIKKENT**].

le-cikkent: lecsippent, hirtelen v. eggyszerre leszel (Háromszék m. MNy. VI.337; Vadr.).

1. **CIKLEND** (Kőrös-Tarcsa Nyr. XVI.559; Herman O. Halászat K.; *ciklany* Csongrád Nyr. XVI.559; *ciklon* Komárom, *ciklony* Csongrád Herman O. Halászat K.): az evező beakasztására való peckes szíjhurok.

2. **CIKLEND:** kavarva, tartóztatva evez, kivált kecézéskor (Kőrös-Tarcsa Herman O. Halászat K.) [vö. *ciklonyoz*].

CIKLI: az ing bővítésére való ék-alakú betoldás (Szatmár Nyr. X.430) [vö. *cikkely, cikula*].

CIKLONYOZ = *2. ciklend* (Csongrád Herman O. Halászat K.).

1. **CIKÓ:** 1. kuckó, sut, kemence möge (Baranya m. Tsz.; Közép-Baranya Nyr. III.282; Ormányság Tsz. Nyr. III.182; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.477; Szlavónia Király Pál); 2. kemence (Szlavónia Nyr. V.11) [vö. *kucik, kuckó*].

2. **CIKÓ** (*cekő* Udvarhely m. MNy. VI.370): barka, fűzfa-barka (Székelyföld Andrássy Antal 1843, Kiss Mihály; Udvarhely m. Kiss Mihály).

ciko-fa: barkás ág (Székelyföld Tsz.).

3. **CIKÓ** (Baranya m. Király Pál; *cika* [?] Hajdú m. Nádudvar Nyr. VIII.234; *ciku* Fehér m. Nyr. XI.228; Hajdú m. Nádudvar Nyr. VIII.234): 1. *cikó, ciku:* a homlokról két oldalt a fül mögé hajló vékony hajfonadék (Fehér m. Nyr. XI.228; Baranya m. Király Pál); 2. *cika* [?], *ciku:* kétágú szalmakoszorúba font vöröshagyma. *Ciku hagyma* (Hajdú m. Nádudvar Nyr. VIII.234).

CIKOG: 1. = *cikákol* (Csallóköz Csaplár Benedek); 2. keserves sírás után csuklásszerű hangokat ad, zokog (Csallóköz Szinnyei József; Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.94); 3. nevetését elfojtani akarva eggyet-eggyet vihog (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839) [vö. *cihog, kikog*].

CIKORA: csira (Baranya m. Ormányság Nyr. XVII.227).

CIKORÁS: csirás, kicsirázott (Baranya m. Ormányság Nyr. XVII.227).

CIKÓRIA: tavaszi vad saláta (Székelyföld Győrffy Iván).

CIKÓZ[-IK?] = *1. cikáz*[*ik*]. *Az ëgerek cikóznak a kamarába. A szógálók és a bornyuk cikóznak* (Szilágy m. Nyr. IX.181).

CIKULA (*cigula* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93): közbevarrt posztó- v. bőrszelet (szűrön, csizmán) (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *cikli*].

CIKURDOM: picinyke, parányi (Karancs vid. Nyr. XXI.477).

CIKUS: malac (Zemplén m. Nyr. IV.425).

CILINDËR (Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.287; *cilinder* Borsod m. Diós-Győr vid. Nyr. IV.43): palack, pintes üveg.

[**CILINKËL**].

elé-cilinkël: előszállingózik (Háromszék m. Kiss Mihály) [vö. *cellengël, elé-cilingëzik*].

CILOK: vmely tímár-edény (Szeged vid. Nyr. III.479).

CIMBALMOS (*cinbolondos* Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.140; *cindolmos* Háromszék m. Alsó-Torja Király Pál).

CIMBALOM (*cinbolond* [nép-etimológia] Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.140; *cindalom* Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.527; *cindolom* Háromszék m. Alsó-Torja Király Pál).

cimbalom-szög: kiütésekkel járó venerikus betegség (Szeged Nyr. VIII.234).

CIMBORA (*szimbora* Erdővidék Tsz.): társ, a ki a maga igavonó állatját eggy másikéval eggybe fogja (Háromszék m. Tsz.).

CIMBORÁL: társul, szövetkezik, összefog (Erdély Tsz.).

CIMBORÁLÓ (*szimboráló* Székelyföld Tsz.).

CIMBORÁS: cimbora, társ, pajtás (Dunántúl, Gömör és Torna m. Tsz.).

CIMBORASÁG: az eggy szerszámhoz tartozó halászok szövetkezete (Bodrogköz Herman O. Halászat K.).

CIMBRÁZ: mássát v. párját szerez vminek (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.384).

CÍMËR (*cémer* Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; *cimbër* Dunántúl Nyr. XVI.190; Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47; *cimër* Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144; *cimér* Tihany Herman O. Halászat K.): 1. *cémer, címer, címër*: eggy negyed (borjú, bárány) (Szeged Tsz.). *Egy bárány-cémert vettem* (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár). *Ëgy címër hús* (Csik-Sz.Király Nyr. VIII. 190); 2. *címer*: a tető-él két végébe dugott, szalmával szépen körülfont cövek (Veszprém m. Nyr. XVIII.287); 3. *cimbër, cimër, címër, cimér*: nád v. kukorica virágja, üstöke (Dunántúl Nyr. XVI.190; Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47; Tihany Herman O. Halászat K.; Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144; Somogy m. Sima Nyr. XIX.382). *Még nem hoszta ki a cimërgyét a kukorica* (Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XXII.239).

cimër-fa: a címerszöget tartó fa az ekében (Heves m. Névtelen 1840).

cimër-lyuk: szántóvas lyuka a címervas áteresztésére (Heves m. Névtelen 1840).

cimër-szög: a címervas lyukai vmelyikén átdugott s annak följebb emelésére v. lejjebb eresztésére szolgáló vas-szög (Heves m. Névtelen 1840).

cimër-vas: a szántó-vasat tartó s ennek följebb emelésére v. lejjebb eresztésére szolgáló vas az ekében (Heves m. Névtelen 1840; Csallóköz Csaplár Benedek).

CÍMERES: nagy kiálló szarvú és jól megtermett (tehén) (Kecskemét Tsz.).

[CIMPA].

cimpa-orrú: lapos orrú (Balaton mell. Tsz.).

CIMPÓ: félig kifejlett kis béka (Székelyföld Győrffy Iván) [vö. *béka-cimpó*].

[CIN].

cin-vessző: [molnár-eszköz] (Tisza mell. Nyr. III.238).

CINÁBOR (*cinabár* Heves m. Névtelen 1840): cingár, vézna, sovány (Balaton mell. Fábián Gábor 1839; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.384; Kecskemét Király Pál; Orosháza Nyr. IV.330; Hajdú m. Nádudvar Nyr. VIII.234; Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.424; Heves m. Névtelen 1840).

CINADÓ: chelidonium majus (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.92).

CINÁK: cingár, vézna, gyenge ember (Hajdú m. Nádudvar Nyr. VIII.234).

CINCÁL (*cincáll* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.384): cibál, rángat, ráncigál, nyaggat (Dunántúl Nyr. XVII.228; Soprony m. Nyr. XVII.228; Zala m. Nyr. XVII.272; Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.94; Szent-Endre és Pomáz Nyr. XVII.228; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.384). *Haza cincát ëggy ágot:* haza vonszolt (Fehér m. Vaál Nyr. XVII. 228). *Megcincáltam az ebadtát:* megtépáztam, megráztam (Abauj m. Jászó? Nyr. XVII.228). *Jókedvű a lova, meg-megcincálja magát:* föl-fölkapja a fejét (Csallóköz Nyr. XVII.228). *Szegény embert jól megcincálták:* jól megrántották, kifosztották, pl. kártyajátékban (Szabolcs m. Nyr. XVII. 414). *Addig cincálod magadat, míg lëeső:* addig izegsz-mozogsz, rángatod magadat (Veszprém m. Nyr. XVII.414). *Në cincáld mindëg aszt a szëgény gyerëket:* ne nyaggasd, ne csiklandozd, ne csipkedd (enyelegve). *Hogyha ëgyre cincáljátok, hát nem nyő mëg nagyobbra* (Hont m. Nyr. XVII.228). *Ugyan në cincâd mâ annyit* (azt a gyereket) (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVII.228).

1. **CINCÁR**: szúnyog (Moldvai csáng. Nyr. X.203).

2. **CINCÁR**: kontár mészáros (nem tanult mészáros) (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.384; Bács m. Zenta Nyr. IX.378). *Juh-cincár:* juh-vágó, juhokkal kereskedő ember, a ki a juhot le is vágja és a húsát eladja (Szeged vid. Nyr. I.425).

CINCE: cinege (Pannonhalma Nyr. XII.187; Csallóköz Nyr. I.232) [vö. *cinëge*].

CINCËG: cincog (Székelyföld Győrffy Iván) [vö. *cincog*].

1. **CINCI**: alattomos (Nagy-Kúnság Nyr. XIX. 576) [vö. *cincius*].

[2. **CINCI**].

cinci-finci: inci-finci (Moldva, Klézse Nyr. IX. 429).

CINCIUS: alattomos, ólálkodó, fondorkodó ember (Háromszék m. Tsz.) [vö. *cinci, cincos*].

CINCOG (*cicog* Vas m. Tsz.) [vö. *cincëg*].

CINCOGÁS (*cicogás* Csík m. Gyergyó Nyr. IV.336).

CINCOS = *cincius* [?]. *Oh te gonosz cincos, te!* (Zala m. Nyr. XVII.272).

CINCOSKOD-IK: ólálkodik [?] (Zala m. Nyr. XVII.272).

CINDER: bátorság, mersz (Szolnok-Doboka m. Horgaspatak Nyr. XI.478).

[**CINE**].

cine-rendibe (*cinë-rendibe* Udvarhely m. Nyr. XV.239): sorjában, sorrendben. *Cinerendibe állnak a kalongyák. Szép cinerendibe repülnek a vadlúdak, sétálnak a hangyák. Oan szép cinerendibe erëgënek egymásután, mind al ludak* (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván).

CINËGE, CINKE (*cenege* Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Arany-Gyulai NGy. III.301; *cënëge* Háromszék m. Vadr. 370; *cinige* Udvarhely m. Kriza, Felméri Lajos; *cinöge* Somogy m. Sima Nyr. XIX.380) [vö. *cince*].

cinke-káplár: tüdővészes, cingár, vékony ember (Háromszék m. Nyr. IV.431).

CINGA: ereszről lelógó jégcsap (Kalocsa Király Pál).

CINGAMANGÁL: ráncigál (Kis-Kúnság Nyr. III.564).

CINGÁR (*csingár* Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 500a; Nyr. IV.561; *csingér* Háromszék m. Tsz.): vékony, sovány, vézna (Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144; Pápa Nyr. XVI.527; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191; XIX.576; Szeged Nyr. I.136; Szatmár vid. Tsz.; Abauj m. Nyr. VI.173; Kassa vid. Nyr. XVII.238; Hont m. Nyr. VI.182) [vö. *csongár*].

CINGÁRDI (Háromszék m. Vadr. 500b; *csingárdi* Udvarhely m. Fehér-Nyikó mell. Nyr. XVIII.479; Háromszék m. Vadr. 500a; *csingárgyi* Udvarhely m. Fehér-Nyikó mell. Nyr. XVIII. 479): ∾; sugár, magas termetű és sovány.

CINGLI: aspro zingel (Duna mell. és Szeged Herman O. Halászat K.).

CINGOLÓD-IK: nyugtalankodik, hánykolódik (Háromszék m. MNy. VI.321; Győrffy Iván) [vö. *csingolód-ik*].

CINGRÁT: békarokka, sikár (zinnkraut) (Pest m. Tinnye Nyr. VII.39).

CINI-CENE: [zene hangját utánzó szó] (Szeged vid. Nyr. VI.87).

CINIFAJ: apró, halavány szemű, kis-fürtű szőllőfaj (Nyitra völgye Vass József 1841).

CINIGÉL: hegedül (Moldvai csáng. Nyr. X. 202) [vö. *cinil* a dajka-nyelv szavai között].

CINKA: 1. malac (Bereg m. Pap Károly); 2. növendék leányka (Székelyföld Nyr. VIII. 462; Háromszék m. Nyr. IX.423) [vö. *1. cinkó*].

1. **CINKÓ** (*cinko* Székelyföld Tsz.): 1. növendék leányka (Székelyföld Tsz.; Gyergyó Kiss Mihály); 2. kis fiú (Gyergyó-Sz.Miklós Nyr. VIII. 90) [vö. *cinka*].

2. **CINKÓ**: a hagymanemű növényeknek még föl nem repedt magtokja s a vöröshagymának kora tavasszal kihajtott első csira-szára (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.96) [vö. *csinkó*].

CINKOS (*cinkus* Torontál m. Rábé, Lőrincfalva Kálmány L. Szeged népe III.18. 221; Kolozsvár Schilling Lajos; Székelyföld Nyr. II.426; XV.473; Győrffy Iván; Deák Pál, Szacsvay Dénes; Udvarhely m. Felméri Lajos, Kóbori János; Háromszék m. MNy. VI.360): 1. *cinkos, cinkus:* sors. *Cinkost* v. *cinkust huzni:* sorsot húzni, pl. osztályrészre v. katona-sorozásnál (sorszámot, a melynek rendjében mennek be a legények a sorozó bizottság elé) (Székelyföld Nyr. II.426; Győrfty Iván; Szacsvay Dénes; Háromszék m. MNy. VI. 360; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); 2. *cinkos:* sorshúzás útján jutott osztályrész (Háromszék m. Tsz.); 3. *cinkus:* jegy, bárca (pl. tisztitani adott keztyűért, sütni vitt kenyérért v. napszámosoknak készpénz helyett adott bárca) (Kolozsvár Schilling Lajos; Székelyföld Deák Pál; Udvarhely m. Felméri Lajos); 4. *cinkus:* igazolvány (pl. pálinkafőzésre jogositó); marhapasszus (Székelyföld Nyr. II.426; XV. 473; Győrffy Iván; Szacsvay Dénes; Udvarhely m. Kóbori János); 5. *cinkus:* cinkos, cinkostárs (Torontál m. Rábé, Lőrincfalva Kálmány L. Szeged népe III.18. 221).

cinkus-biró: vásárbíró, vásárfölügyelő (Székelyföld Nyr. II.426; Szacsvay Dénes).

CINKOTÁZ: csintalankodik, pajkoskodik (Csallóköz Nyr. I.232).

CINKUS: hegyes vaseszköz, melyet a bányászok feszítésre használnak (Szatmár m. Nagybánya vid. Nyr. XIV.238).

CINTERËM (Szilágy m. Nyr. VII.381; *cinterem* Szatmár Nyr. VII.190; Zilah Nyr. XIV.286; Kolozsvár Szinnyei József; Háromszék m. MNy. VI.356; *cintërëm* Kolozs m. Zsobok Melich János; *cintorom* Székelyföld Nyr. XV.473; Győrffy Iván; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.42; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.527; Csík-Somlyó Nyr. XIX.336): a templom és a kerítése közötti tér, a templom udvara.

CINTÓRIA (*cintoria* Nógrád m. Ipoly-Litke Nyr. IV.122): erythrea centaurium (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323; Székelyföld Kiss Mihály).

CINTUS, CINKUS: jácint (Szeged vid. Nyr. V.280).

CÍP: csorgós-kút (Brassó m. Hétfalu Nyr. V. 330).

[**CIPA**].

cipa-kutya: [?] (Székelyföld Tsz. 87b).

CIPÁK: tyúk nyelve hegyén támadt veszedelmes bőrkeményedés (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *cicák*].

CIPEHED-IK: nagy lassan, lomha készülődéssel fölszedelődzködik, fölcihelődik (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.96; XX.431).

CIPEKED-IK (*cepeked-ik* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191): **1.** hurcolkodik, eggyetmást ide-oda cipel (Nógrád m. Tolmács Nyr. XVIII.48; Székelyföld Győrffy Iván); **2.** csipeszkedik (vkibe), ráakaszkodik (Szatmár vid. Tsz.).

CIPEL (*cepel* Marosvásárhely Nyr. XV.238; *szipel* Moldvai csáng. Nyr. IX.488).

ki-cëpël: kifoszt. *Kicëpëlte az urát s aztán haza mënt* (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

[**CIPELÉK**], **CEPÊLÉK**: cipelni való (Csallóköz Csaplár Benedek).

CIPELLŐ (*cipelleö* Gömör m. Hanva Nyr. XX. 142; *cipellüő* Rábaköz Nyr. XV.430): cipő (Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII.46; Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.432; Vas m. Kemenesalja Tsz. 87b; Komárom m. Duna-Almás Nyr. II.432; Nagy-Szalonta Nyr. XV.470; Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.227; Karcsa Arany-Gyulai NGy. I.265; Szeged Csaplár Benedek; Bács m. Bajmok Nyr. VIII.92; XV.469; Debrecen vid. Nyr. V.180; Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.273; Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Győrffy Iván).

CIPELLÜS (Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.279; *cipelís* Vas m. Horváth József 1839; *cipellés* Vas m. Kemenesalja Tsz. 87b; *cipellis* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.517): ∾.

CIPÓ (*cepó* Udvarhely m. Vadr. 60): **1.** gyürke. *Kenyér cipója:* gyürkéje, forradása (Szentes Nyr. XVII.46); **2.** kukorica-pattogatásnál ki nem pattogott ropogós kukorica-szem (Debrecen Nyr. IX. 206; Tisza-Dob Nyr. XIX.47); **3.** hátbaütés (Székelyföld Győrffy Iván).

CIPÓS. *Cipós tengeri:* kukorica-pattogatásnál ki nem pattogott szem. *Kenyér cipóssa:* gyürkéje, forradása (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191).

CIPÓZ: megver (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.431).

CIPŐ (*cipe* Palócság Tsz.; Nógrád m. Vecsekle Nyr. V.571).

cipe-szájú: [szarvasmarha gúnyneve] (Heves m. Névtelen 1840).

CIPŐK (Szatmár Nyr. XV.44; Udvarhely m. Fehér-Nyikó mell. Vadr. 118; *cepők* Székelyföld Nyr. II.426; Kriza, Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Maros-Torda m. marosi alsó-járás Ravasz Árpád; Csík m. Király Pál; *cëpők* Segesvár Nyr. IX.43; Székelyföld Nyr. XV.473; Kiss Mihály; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.42; Háromszék m. Vadr. Nyr. VI.473; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *cipek* Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93; Eszék vid. Nyr. V.270; VIII.279; *cöpök* Udvarhely m. Nyr. III.512): **1.** cipő, oldalt-fűzős bakancs, topánka (i. h.); **2.** *cipők:* fölálló görbe fa a hidasok oldalán (Bodrogköz Tsz.).

[**CIPŐKE**], **CEPŐKE**: cipő (Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.527).

CIPP-CUPP: [a csók cuppanásának utánzása] (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.140).

CIPRUS (*cidrus* Zala m. Gelse Nyr. XIX.428; Somogy m. Ádánd Nyr. VI.191; Tolna m. Ozora Nyr. V.43; *cifrus* Szatmár Nyr. VIII.187; *citkos* Szeged-Kálmány L. Szeged népe I.213; *citrus* Székelyhíd Nyr. V.131; Háromszék és Erdővidék Vadr. 141; Erdővidék Tsz.).

[**CIR**].

cir-seprő: sorghum vulgare (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.92) [vö. *cirok*].

1. **CIRE**: pózna, rúd (dióverő pózna; mérő-rúd a tutajoknál) (Székelyföld Kriza; Gyergyó vid. Kiss Mihály).

2. **CIRE**: száraz ág-törmelék (Székelyföld Kriza) [vö. *cirme*].

[Szólások]. *Cirébe ment:* izré-porrá törött (Székelyföld Kriza).

3. **CIRE**: első bárányzású juh (Székelyföld Tsz. Kriza; Háromszék m. Kiss Mihály).

CIRÉZ: **1.** hadonáz (Székelyföld Győrffy Iván, Kriza; Udvarhely m. Nyr. XV.239; Háromszék m. Vadr.; Erdővidék Nyr. VIII.142); **2.** legyez. *Nó ez a ló ugyan ciréz* (Udvarhely m. Agyagfalva Nyr. XXII.336).

CIRGAT: sürget (Somogy m. Nyr. II.375) [vö. *szorgat*].

CIRHE: bokros hely (Brassó m. Hétfalu Nyr. V.329) [vö. *ciher*].

CIRKÁL: firkál (Háromszék m. MNy. VI.244. 321; Győrffy Iván).

CIRKÁLÓ: **1.** csősz, rétpásztor (Balaton mell. Tsz.); **2.** titkos őr, a ki mulatságok alkalmával a rendre ügyel, de úgy, hogy a mulatók ne vegyék észre (Soprony m. Röjtök Nyr. II.369).

CIRKALOM (*cirkallyom* Dunántúl Nyr. III.276).

CIRKULÁL: pirongat, dorgál [?]. *A kihez mentek vala lelkiatyához gyónni, az cirkulálá őkət, hogy merték elhagyni a gyereket, nem hogy felódozná őköt* (Gyergyó-Sz. Miklós Nyr. VIII.232) [vö. *cirmol*].

CIRME (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Csík m. Nyr. VI.524; Háromszék m. MNy. VI. 321; Győrffy Iván; *cemere* Csík m. MNy. VI.321; Háromszék m. Győrffy Iván; *cëmëre* Csík m.

Nyr. VI.524): száraz ág-bog, ágtörmelék [vö. *2. cire, cirmelye*].

CIRMELYE, CÖRMÖLYE: ∾ (Háromszék m. MNy. VI.321) [vö. *csörmöjös*].

1. **CIRMOL: 1.** mocskol, piszkol (Székelyföld Nyr. V.515); **2.** szid, korhol, dorgál, pirongat, gyaláz (Székelyföld Nyr. V.515; Csík m. Nyr. VI.524; Háromszék m. Vadr. 411).

le-cirmol: leszid, lepirongat, legyaláz (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.369; Háromszék m. Vadr. MNy. VI.339; Nyr. II.523).

2. **CIRMOL:** karmol (a macska) (Székelyföld Nyr. V.515).

CIRMOLÁS: szidás, korholás, dorgálás, pirongatás, gyalázás (Székelyföld Nyr. V.221; Udvarhely m. Nyr. IV.176)

CIRMOS: 1. piszkos, mocskos, kormos (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Csík m. MNy. VI.370; Moldva, Klézse Nyr. V.89). *Cirmos macska:* szürke, szennyes szinű. *Cirmos alma:* lugosi alma (Szeged Csaplár Benedek). *Cirmos juh:* babos pofájú juh (Csík m. MNy. VI.370); **2.** tolvajságáról ismeretes, rosszhirű (Háromszék m. Tsz.).

[Szólások]. *Cirmos az orra:* bűnös, vétkes (Székelyföld Nyr. XV.473; Csík m. Nyr. VI.524).

[CIRMOZ].

be-cirmoz: bepiszkol, bemocskol, bekormoz. *Becirmozta az orrát* (Csík m. Nyr. VI.524).

CIRÓGAT (*cirogat, cirongat* Székelyföld Győrffy Iván).

CIROK (Vas m. Kemenesalja Tsz. [*civok* sajtóhiba]; *cirák* Zemplén m. Deregnyő Nyr. XVII. 228; *ciru*-seprű Szatmár Nyr. VII.190; Bereg m. Pap Károly): seprőfű, cirköles (holcus sorghum) [vö. *cir*].

cirok-féreg: [nép-etimológia] fillokszéra (Bihar m. Komádi, Sárrét Király Pál).

CIRÓKÁL: cirógat, nyájasan magához édesget (Balaton mell., Székelyföld Tsz.; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.42).

CIROM: piszok, mocsok (Moldva, Klézse Nyr. V.89).

CITËK (Csongrád m. Mindszent Hám Sándor; *citök* Szeged Sümeghy Pál 1841): cikk; háromszögű bőrfoltocska, a minőkből pl. a labda van összevarrva. *Ëc citëk alma* (Csongrád m. Mindszent Hám Sándor). *Olyan munka az, hogy ezer kocsinak is elég volna száz esztendeig, még akkorra se hordaná el mind egy citökig* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.451).

CITËRA (*citora* Szeged Kálmány L. Koszorúk II.6; Temesköz Kálmány L. Szeged népe II. Bevezető XX. l.; *zitera* Szabolcs m. Dessewffy Nyr. XXII.141).

CITKËS (Csongrád m. Mindszent Hám Sándor; *citkös* Szeged Kálmány L. Szeged népe I.22): cakkos, csipkés szélű. *Citkös a* [nyárfa] *levele* (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.22).

[CITKËZ].

ki-citkëz (Csongrád m. Mindszent Hám Sándor; *ki-citköz* Szeged Kálmány Lajos): kicakkoz, szélét kicsipkézi.

CITLING: vakaró-vas, símító-vas, színlő-vas [asztalos-szerszám] (Győr Nyr. XI.528; Heves m. Csépa Nyr. III.382).

CITROM (*citrony* Répce vid. Nyr. XX.368; Nyitra m. Vág-Hosszúfalu Nyr. XX.81).

CIVÓDI: civakodó (Háromszék m. MNy. VI. 321; Győrffy Iván).

COBUKÁL: bukdácsol (mély hóban) (Bodrogköz Tsz.) [vö. *csubukol*].

CÓDLI: szajha, ringyó [félig tréfás szidó szó] (Dunántúl Nyr. XIV.228).

CÓDOR: vezetéknév (Balaton mell. Tsz.).

cuodor-név: ∾ (Hegyhát Nyr. I.467) [vö. *cődör-név*].

COHAJDA: haszontalan nőszemély (Komárom m. Naszvad Nyr. IV.235).

COHÓ: rest dög (Csallóköz Csaplár Benedek).

COHOL: indulásra nógat (lovat, marhát) (Heves m. Névtelen 1840).

COJTA: rúd, nehéz bot (Szatmár m. Nyr. XI.284; Szinyérváralja vid. Nyr. XV.189).

[CÓK].

cók-mók (*cók-móg* Fölső-Csallóköz Nyr. VIII. 189; *cók-m*^{a}*ók* Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.287; *cokostul-mokostul* Veszprém m. Csékut Nyr. XIV.192): **1.** mindenféle csekély értékű holmi, kül. ruhanemű (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.85; XIV.384; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.140; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.238; Rimaszombat Nyr. XV. 383; Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.287; Csallóköz Csaplár Benedek). *Cokostul-mokostul:* mindenestül, szőröstül-bőröstül (Veszprém m. Csékut Nyr. XIV.192); **2.** dirib-darab hús (Csallóköz Csaplár Benedek; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII. 189) [vö. *cuvag* és Nyr. XVII.228).

COKI [vö. az állat-hivogató és űző szavakat].

coki-kása: kitoló kása (Székelyföld Kiss Mihály).

CÓKÓ (Soprony m. Nyr. XVII.273; Félegyháza Nyr. IV.559; *cokkó* Szeged vid. Nyr. V.266; XVII.229): **1.** *cókó [fa-cókó]:* facipő (Soprony m. Nyr. XVII.273); **2.** *cokkó, cókó:* láb (Félegyháza Nyr. IV.559; Szeged vid. Nyr. V.266; XVII.229). *Siess mán no, hogy a Kirisztus álgya mög a cokkódat* (Szeged vid. Nyr. V.266).

COL (*calt* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93; *colt* Közép-Baranya Nyr. III.282): hüvelyk (zoll).

col-kert: olyan kerítés, a melyben a falu minden lakosa annyi ölet tartozik fölállítani, a mennyit kirónak rá (Székelyföld Kriza).

CÓL: pokróc, takaró-pokróc (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478; Tatrang Nyr. II.476).

COLONK: rendetlen öltözetű, a kin úgy áll a ruha, mintha vasvillával hányták volna rá (Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.287).

COMB (*com* Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.42; Csíkm. MNy. VI.369; Háromszék m. MNy. VI.358; Vadr.) [vö. *bonc, cúb*].

1. **COMPÓ** (*combó* Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839): **1.** bába mellett segédkező, fürösztő asszony (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Hajdú-Szoboszló Nyr. XIV.331. 421. 469; Debrecen Nyr. XIV.469); **2.** segítő, útmutató, követ. *Még compót kell utánnad küdeni, a ki megmongya, hogy . . . Ojan sokáig vótál, hogy má compót akartam küdeni. Nem vóna jó, ha egy compó menne veled?* (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVI.95; Bartók Jenő).

2. [**COMPÓ**], **CAMPÓ**: tinca, schlein (hal) (Győr Nyr. XI.429).

3. **COMPÓ**: a segg szőrözetére száradt szar (Vác Markovics Sándor).

[**COMPÓK**].

compók-hal: scardinius erythrophthalmus (Bódva mell. Herman O. Halászat K.).

COMPÓKA, PONCÓKA: poronty (Zala m. Tapolca Nyr. X.476).

[**COMPOR**].

compor-kert: falvak végein az u. n. tanórkapu (vetéskapu) mellett kétfelől való kertelés (Székelyföld Kriza; Udvarhely m. Vadr.).

1. **CONDOLL-IK**: rongyollik, rongyosodik (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván). *Condollott:* rongyos (Bihar m. Pocsaj Nyr. VIII.379).

el-condollik: elrongyollik, elrongyosodik (Székelyföld Tsz. Győrffy Iván). *Elcondollott épség:* elrongyosodott, időtől megviselt épület (Háromszék m. Vadr. 497b).

meg-condollik: ∾ (Székelyföld Kriza).

[2. **CONDOLL-IK**].

meg-condollik (Palócság Nyr. XXII.77; Borsod m. Szihalom Nyr. VIII.568; *mög-candallik* Szeged Csaplár Benedek): elszégyelli magát, szemrehányás következtében megilletődik, elkomolyodik [vö. *cöndöll-ik, szontyolod-ik*].

[**CONDOLOD-IK**].

mög-candalodik: ∾ (Szeged Csaplár Benedek) [vö. *szontyolod-ik*].

[**CONDOROL**].

el-condorol. *Elcondorolja magát:* ∾ (Heves m. Névtelen 1840).

CONDRA (*candra* Zala m. Szepezd Nyr. XVII. 144; Balaton mell., Pápa vid. Tsz.; Székesfehérvár Nyr. VII.138; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93; Gyöngyös Nyr. III.288; Csallóköz Csaplár Benedek; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.574; Székelyföld MNy. VI.377; *codora* Székelyföld Nyr. II. 426; Erdővidék Tsz.; *condora* Székelyföld Tsz. Győrffy Iván; *condrà* Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.287; *cundra* Kassa vid. Nyr. XVII.238; Székelyföld MNy. VI.377; Győrffy Iván): **1.** *codora, condra:* daróc (Székelyföld Nyr. II.426; Csík m. Nyr. VI.524); **2.** *candra, condora, condra, cundra:* férfiak daróc-fölöltője (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV. 574; Székelyföld Tsz. MNy. VI.377; Nyr. V.376; Kriza, Győrffy Iván); **3.** *condra, condrà:* ringy-rongy ruha (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX. 287); **4.** *candra, condra, cundra:* ringyó, szajha (Balaton mell., Pápa vid. Tsz.; Székesfehérvár Nyr. VII.138; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93; Kassa vid. Nyr. XVII.238; Palócság Nyr. XXII. 33); **5.** *candra, condra:* ronda, rendetlen (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191; Palócság Nyr. XXII.33; Gyöngyös Nyr. III.288); **6.** *candra:* pajkos kis leány (Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144; Csallóköz Csaplár Benedek).

[**COP**].

cop-hát: háton-vitel, hátas játék (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

CÓP: hajfonadék, varkocs, copf (Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.144).

COPA: keletlen kenyérnek szalonnás, szappanos része (Székesfehérvár Nyr. VII.138) [vö. *copákás*].

1. **COPÁK**: hajfonadék, varkocs, copf (Máramaros m. Czimmermann János).

2. **COPÁK**: magyar szóra adott német gyerekek gúnyneve (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47).

[**COPÁKA**], **CUPÁKA**: fehér föld között található kődarab, kőgöröngy (Csallóköz Csaplár Benedek); agyagos kő (Alsó-Csallóköz, Patonyszél Nyr. XII.142).

COPÁKÁS (*cupákás* Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46; Csallóköz Nyr. I.232; Alsó-Csallóköz, Patonyszél Nyr. XII.142): **1.** *copákás, cupákás:* szalonnás (kenyér) (Zala m. Tapolca Nyr. X.475; Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144; Somogy m. Vajda Gyula; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. IV. 470; Székesfehérvár Nyr. VII.138; Szeged Tsz.; Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46; Csallóköz Nyr. I.232); **2.** *cupákás:* agyagos, tapadós (föld) (Csallóköz Nyr. I.232; Szinnyeiné Gancs Klementina; Csaplár Benedek; Alsó-Csallóköz, Patonyszél Nyr. XII.142) [vö. *copa, copáka, corókás*].

COR: fonó keréken levő húr. *Fölvetette a cort s fon mint a sebes szél* (Székelyföld Nyr. VIII.462).

CORHOL (*curhol* Szeged Tsz.): 1. *corhol, curhol:* vakar, takarít, tisztít, puhít, kihúzogat (bőrt a szűcs v. a tímár) (Szeged Tsz.; Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Kiss Mihály); 2. *corhol:* húz-von. *Eleget corholt minket* (Marosszék Vadr.); 3. *corhol:* korhol (Háromszék m. MNy. VI.321) [vö. *cürhöl*].

[**CORHOLÉK**], **CORHALÉK**: elpetyhüdt hús, marha nyaka alatt lecsüngő húsos bőr, lebernyeg (Brassó vid. Nyr. III.565).

CORHOLÓ: bőr puhítására, vakarására, kihuzogatására szolgáló szűcs- v. tímár-szerszám, a mely eggy rúdból s ennek végére alkalmazott kampós alakú éles vasból áll (Bánffy-Hunyad Nyr. XII.379).

corholó-kés: ∾ (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.380).

corholó-vas: ∾ Kézdi-Vásárhely Nyr. XIV. 239).

CORÓKÁS: keletlen, szalonnás (kenyér) (Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.143) [vö. *copákás*].

CORONG (Udvarhely m. Dézsi Mihály; *colong* Bánffy-Hunyad Melich János): dorong, husáng.

CŐDÖR: 1. rosszhírű, rossz viseletű nőszemély (Zala m. Türje, Keszthely Bódiss Jusztín); 2. rongyos (Balaton mell. Nyr. II.93).

cődör-név: ragadványnév, csúfnév (Göcsej Nyr. XIV.453) [vö. *códor*].

cődör-asszony: házasságszerző asszony (Karancs vid. Nyr. XXI.477).

CŐK: kötés az alkuban (Somogy m. Nyr. II. 375).

CŐKÖR (*cüökör* Soprony m. Hegykő Herman O. Halászat K.): szatyor (Székelyföld Tsz.; Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478; XXI.144; Tatrang Nyr. II.476) [vö. *cikidli*].

CŐLÖNK (Székelyföld Nyr. XV.473; Kriza, Kiss Mihály; hely nélkül Tsz.; *cöllenk* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.39; *cölömp* Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144; Balaton mell. Tsz.; *csölönk* hely nélkül Tsz. 89b): 1. kolonc, kútgém végére nehezékül ráerősített tuskó v. állat nyakára akasztott fadarab, mely az első lábai közé akadva a futásban akadályozza (Balaton mell. és hely nélkül Tsz.; Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144; Székelyföld Kriza, Kiss Mihály). *Nagy cöllenk gyermek:* vaskos, testes (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.39); 2. *cölönk:* mindig az anyja után járó alkalmatlankodó gyermek. *Ne járj örökké a sórkamba, te cölönk* (Székelyföld Nyr. XV.473) [vö. *kolonc, kölönc*].

CŐLÖNKÖL (*cölönkül* Őrség Nyr. XII.476): 1. lóg, fityeg (Őrség Nyr. XII.476); 2. anyja után jár (gyermek) (Székelyföld Nyr. XV.473); 3. cipel. *Cölönköld ide aszt a zsákot* (Székelyföld Nyr. XV.473).

CŐLÖP (*colop* Bodrogköz; *cölömp* Baranya m. és hely nélkül Tsz.; *zölöp* Balaton mell. Tsz.).

CÖMPÖJ: levágott faderék-rész, a mekkora eggy szekéren elfér (Székelyföld Kriza; Udvarhely m. Vadr.).

CÖNDÖLL-IK = *2. condoll-ik* (Somogy m. Nyr. II.375).

CÖNDÖLŐDÖTT: gyűrődött (Zala m. Tapolca Nyr. X.475).

CÖPEK: alacsony, tömzsi, pocakos emberke (Zala m. Tapolca Nyr. X.475; Veszprém Király Pál).

CÖPEKES: vastag, izmos (Balaton mell. Tsz.) [vö. *cupakos*].

[**CÖTKE**].

cötke-szivar: Portoricco-szivar v. az u. n. hosszú szivar (Hódmező-Vásárhely Nyr. VIII.92).

CÖTKÉNY (*cetkény* Szeged Tsz.; *cötkén* Hódmező-Vásárhely Nyr. VIII.92): farkasfű (euphorbia palustris) (Szeged Csaplár Benedek; Csongrád m. Tápé Herman O. Halászat K.); butomus umbellatus (Hódmező-Vásárhely Nyr. VIII.92; Arany-Gyulai NGy. I.494).

CÖVEK (*civek* Palócság Nyr. XXII.32; *cüek* Veszprém Nyr. IX.524; Veszprém m. Csetény Nyr. V.426; Veszprém m. Mező-Komárom Király Pál; Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.143; *cüjek* Somogy m. Nyr. II.375; XX.430; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.140; *cüvek* Szeged Csaplár Benedek; Palócság Nyr. XXII.32; Udvarhely m. Nyr. VI.272; Csík m. Ditró Nyr. VI.177; Gyergyó Nyr. IV.282; *cüvëk* Udvarhely m. Nyr. VI.465) [vö. *1. cibak*].

[Szólások]. *Veri a cüvëköt:* köhög (Udvarhely m. Nyr. VI.465).

CÖVEKED-IK: növekszik, fölserdül, fölnyúlik (Balaton mell. Tsz.).

[**CÖVEKL-IK**].

meg-cöveklik: megáll mint a cövek (Háromszék m. MNy. VI.321; Győrffy Iván).

[**CÖVEKËL**], **CÜVEKËL**: 1. cövekhez köt (lovat); 2. köhög. *Ez a ló kehës, met erőst cüvelëk* (Székelyföld Nyr. XV.473).

CÖVEKES: erősen álló (Balaton mell. Tsz. 89b).

CÚB: comb, különösen szárnyasok v. vágó marha combja. *Onnét a cúbjából mérjën nekëm! Legjobb a lúdnak a cúbja* (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *comb, buc*].

CUBÓK (Abrudbánya Nyr. XVII.229; Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m.

Kiss Mihály; Csík-Sz.György Nyr. X.330; *cobok* Erdély Nyr. XVII.229; Székelyföld Tsz. 88b; *cobók* Szent-Endre, Pomáz Nyr. XVII.229; Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI. 215; Nyr. IV.561; *cubák* Szilágy m. Nyr. XVII. 229; Erdély Nyr. XVII.229; Kolozsvár Szinnyei József; Abrudbánya Nyr. XVII.229; Székelyföld Győrffy Iván; Maros-Torda m. Nyárád mell. Nyr. VIII.281): szárnyas állatok combja.

CUC (*cúc*): fonál-mosáskor v. -pároláskor való vendégség (Baranya m. Ormányság Tsz. Nyr. IX.285) [vö. *fonál-cuc*].

1. **CUCA** (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII. 47; Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Veszprém m. Várpalota Nyr. XXI.477; Győr Nyr. XI.43; Komárom Herman O. Halászat K.; Alföld Nyr. XXI.371; Karcag vid. Csaplár Benedek; *cúca* Baranya m. Abaliget Csaplár Benedek; Békés m. Füzes-Gyarmat Nyr. XII.475; Alsó-Csallóköz Kóssa Albert; *szulica* Moldvai csáng. Nyr. IX.491): **1.** *cuca, szulica:* lándsa (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47; Moldvai csáng. Nyr. IX.491); **2.** *cuca:* eggyik végén hegyesen vasalt vastag, hosszú dorong, mely a hajónak a parthoz való hirtelen rögzítésére szolgál (Komárom Herman O. Halászat K.); **3.** *cuca, cúca:* mérnöki jelző-rúd (Alföld Nyr. XXI.371; Békés m. Füzes-Gyarmat Nyr. XII.475); **4** *cuca, cúca:* kormányrúd toldalék-póznája, a mely arra való, hogy vele a kormányrúdat a hajón kívülre is lehessen szorítani (Győr Nyr. XI.43; Alsó-Csallóköz Kóssa Albert); **5.** *cuca:* dorong, a mellyel a lágy földet szokták ledöngölni (Veszprém m. Várpalota Nyr. XXI.477); **6.** *cúca:* vas-szög (Baranya m. Abaliget Csaplár Benedek); **7.** *cuca:* mécsbél- v. bocskor-fűző tű (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839); **8.** *cuca:* hegyes tetejű nádrakás v. nádkunyhó (Karcag vid. Csaplár Benedek).

[Szólások]. *Úgy áll, mind a cuca:* mereven (Veszprém m. Apáthy István).

2. **CUCA:** cucli (rongyocskába kötött szopni való, a melyet kis gyermek szájába adnak) (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.384).

CUCAJ: kis mellény (Nógrád m. Vecsekle Nyr. V.571).

CUCÁL (*cucáll* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.384): **1.** *cucál:* bököd, piszkál (pl. verebet) (Zala m. Lesence-Istvánd Szabó Iván; Keszthely Gallik Oszváld; Tata Matusik Nep. János 1839); **2.** *cucáll:* szopás közben döföl (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.384).

mëg-cucál: 1. megnyomogat, megtapogat (Vas m. Sárvár Benedek Jusztín); 2. elhál (nőt) (Zala m. Türje Benedek Jusztín).

[**CÚCÁZ**].

ki-cúcáz: mérnöki jelző-rúddal kijelöl, kimér (Békés m. Füzes-Gyarmat Nyr. XII.475).

CÚCIK: pipacs (Karancs vid. Nyr. XXI.477).

CUCLIZ: koccint húsvéti piros tojással (játék; ketten a piros tojásuk hegyét összeütik, s a kié betörik, az a vesztes és a maga piros tojását tartozik oda adni a másiknak) (Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.209).

[**CUCOL**], **CUCÚ:** cirógat. *Hogy a fene cucúna mög!* (Baranya m. Ibafa Nyr. XXII.283).

CUCÓLÉK (*cocolék* Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.432; *cucolék* Zala m. Nyr. XVII. 273): batyu, kendőbe bekötött ruhaféle v. egyéb holmi (Somogy m. Nyr. XIX.287; hely nélkül Nyr. XVII.230) [vö. *pucólék*].

CUCOR (Dunántúl Nyr. VIII.216; *cúcor* Pest m. Tinnye Nyr. VII.39): kender-szöszből csinált kis gombolyag, a melyet a fonók játékból meggyújtanak, erre fölszáll a levegőbe, s aztán a kezükkel tapsolva kergetik [vö. *1. cucorka*].

CUCORÁSZ: cibál (Háromszék m. MNy. VI. 321; Győrffy Iván).

CUCORÁZ (*cucuráz* Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.382): cibál, megrángat, megfogdos, megmarkolász (Székelyföld Nyr. I.135; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.). *Jól megcucorázta a gazdasszony a szógálóját* (Háromszék m. Vadr.).

1. **CUCORKA** (Dunántúl Nyr. VIII.216; *cúcorka* Pest m. Tinnye Nyr. VII.39) = *cucor.*

2. **CUCORKA:** vakarcs (Somogy m. Sima Nyr. XIX.380).

3. **CUCORKA:** pünkösdi királyné (kis leány, kinek a föltartott két kezét összekötik s így letakarják, hogy nagy alaknak lássék) (Somogy m. Balaton mell. Nyr. XVI.477). *Cucorkám:* galambom, kedvesem (Vas m. Kemenesalja Nyr. III.88).

1. **CUCORKÁL:** a cucorka (meggyújtott és fölszálló szösz-gombolyag) lángolásából jövendöl (Csallóköz Tsz.).

2. **CUCORKÁL:** bököd, piszkál (pl. verebet) (Zala m. Lesence-Istvánd Szabó Iván; Keszthely Gallik Oszváld).

CUCORMÁNY: babonázás, igézés. *A bizonyos időre határozott cucormányt az idő lefóta előtt nem lehet visszavönnyi* (Göcsej MNy. V.128).

CUCUL: nyelvével csettentgetve nógat (lovat) (Baranya m. Ormányság Nyr. VII.525).

CUDAR (*cudor* Székelyföld Győrffy Iván): rongyos, szakadozott, szennyes öltözetű (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Tsz.) [vö. *kudar*].

CUDÁT. *Cudátúl:* csúful (Moldvai csángóság Nyr. X.202).

CUDRI: szajha, ringyó (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Göcsej és Balaton mell. MNy. V.154).

CÚGAT (*cugatás* Udvarhely m. Vadr. 94): indulásra nógat (lovat) (Székelyföld Győrffy Iván) [vö. *culálgat*].

CUHADOS: hírhordó, pletykaterjesztő (Simontornya Nyr. V.230; Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

CUJKA: pálinka (Székelyföld Nyr. IX.426).

CÚKA: zsákocska (Baranya m. Ormányság Tsz.).

[CUKK].

cukk-ház: fogház (Segesvár Nyr. IX.43).

CUKKOS: szakaszvezető (Kaszárnyai szó Nyr. VI.88).

CUKMIS: **1.** édesség, nyalánkság (Fehér m. Nyr. V.129; Félegyháza Nyr. IV.559); **2.** főzelék Székelyföld Kiss Mihály).

[Szólások]. *Neki nem járt jól ki a cukmis:* mondják sovány emberről (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Nyr. IV.470).

CUKOJ: rendőr (Moldvai csáng. Erdélyi J. Népd. és mond. I.429).

[CUKOR], CUKER, CUKKER: cékla, vörösrépa (Háromszék m. Kiss Mihály).

cukor-asszony: mindíg nyájas, vidám, jószivű asszony (Háromszék m. Nyr. IV.431).

cukor-Palkó: [nép-etimológia] cukrász (zuckerbäcker) (Dunántúl MNy. V.67).

CUKROS: cukorgyárhoz tartozó (Debrecen Nyr. XI.189).

1. **CULA** (*cûla* Szlavónia Nyr. V.11; *culla* Rimaszombat és vid. Nyr. XXII.382; Csallóköz, Duna-Szerdahely Nyr. XIV.228; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.47): **1.** *cula, cúla, culla:* cók-mók, mindenféle ringy-rongy, hitvány ruhanemű (Győr m. Bőny Nyr. XVI.143; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.283; Szlavónia Nyr. V.11; Kún-Sz.Miklós? Nyr. XIV.328; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV. 143.328; Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.431; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.47; Székelyföld NyK. X.328; Nyr. XV.473; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Csík m. Csík-Madaras Nyr. XIX.527); szennyes ruha, szennyes fehérnemű. *Szëdd össze a cullât, mer haónap mosni fogaónk* (Rimaszombat és vid. Nyr. XXII.382); **2.** *cula:* rongy-ember, hitvány ember. *Coki cula!* [mondta vki csitításul eggy ittasan hencegőnek] (Félegyháza Nyr. XIV.228); **3.** *cula, culla:* ringyó, szajha, cafra (Dunántúl Nyr. XIV.228; Hajdú-Szoboszló Nyr. XIV.468; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.328; Csallóköz, Duna-Szerdahely Nyr. XIV.228; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.47; Kis-Küküllő m. Nyr. XIV.228; Székelyföld Tsz.; Aranyosszék Borbély Samu).

cula-bula (*cúla-bula* Székelyföld Nyr. VIII. 462): ∾ (Székelyföld Nyr. VIII.462; XV.473; Háromszék m. MNy. VI.321; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Erdővidék Nyr. IX.41) [vö. *cele-bula*].

cula-mula: ∾ (Erdővidék Nyr. IX.41).

2. **CULA:** zsákocska (Göcsej Tsz.; Somogy m. Nyr. XVII.171).

CULÁGËR: tégla-adogató (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.517).

CULÁK (Baranya m. Ormányság Nyr. XVII. 230; Szabolcs m. Nyr. XVII.414; Sárospatak Nyr. XVII.230; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325; Zemplén m. Deregnyő Nyr. XVII.230; Sátoralja-Ujhely Nyr. XVII.230; hely nélkül Nyr. XVII.230; *culáp* Győr m. Bőny Nyr. XVI. 143; Nagy-Kúnság, Túrkeve Nyr. III.229; Tisza-Dob Nyr. XIX.47; Debrecen Nyr. IX.206; Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.47; Szatmár vid. Nyr. XIV.143; Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.333; Sátoralja-Ujhely Nyr. XVII.230; *cúláp* Szabolcs m. Nyr. XVII.414; *szulák* Zemplén m. Nyr. XVII.273; Zemplén m. Deregnyő Nyr. XVII.230; Bereg m. Pap Károly; hely nélkül Nyr. XVII. 230; *szúláp* Szabolcs m. Nyr. XVII.414): faoszlop, cölöp. *Kő-culáp:* tégla-oszlop (Nagy-Kúnság, Túrkeve Nyr. III.229).

CULÁLGAT: indulásra nógat (lovat) (Szilágy m. Nyr. IX.182) [vö. *cúgat*].

CUNDROS: rongyos [?] (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIII.48).

CUPAKOS: erős, vastag tövű, pl. szeg (Hely nélkül Tsz.) [vö. *cöpekes*].

CUPOG (Zala m. Nyr. XVII.273; *copog* Zala m. Nyr. XVII.273; Zemplén m. Deregnyő Nyr. XVII.229; hely nélkül Nyr. XVII.229; *cupag* Szolnok-Doboka m. Nyr. IX.427; *cuppog* Balaton mell. Tsz.; Zemplén m. Deregnyő Nyr. XVII.229): cuppanó hangot ad (ló lába v. kocsi kereke a sárban; kenyérdagasztásnál a kéz a tésztában) (Zala m. Nyr. XVII.273; Balaton mell. Tsz.; hely nélkül Nyr. XVII.229). *Már tán ehetnénk is az árpával érő körtéből, Pesta bácsi; lecopog* [lehull cuppanó hangot adva] *a lassan, még megérik, ugy veszem észre. Pesta, add el már a szotykos körtét a Selypének* [eggy zsidó], *mert igen cuppog. Ojjan kurnyavica vót a mult éccaka, hogy aludni se tuttam az aszalóba, mer az édes bócmány* [nagy almafaj] *ojjan cupogást tett* (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XVII.229). *Jaj be nagy halak cupagnak itt:* vickándoznak cuppanó hangot adva (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. IX.427) [vö. *csubog*].

CUPOGAT: cuppogó hangot ad (pl. evés közben). *Hogy cupogatnak azok a csikók a tejes zsemlén* (Zala m. Nyr. XVII.273).

[CUPOGTAT] (*copogtat* Zala m. Nyr. XVII. 273; *csuppogtat* Csík m. Jakabfalva Nyr. VIII. 336): ∾. *Ugy szopnak ezek a malacok, csak ugy copogtatnak* (Zala m. Nyr. XVII.273). *Csókolódzni elég győznek, és az ágyba hëngërgőznek, hëngërgőznek, csuppogtatnak* (Csík m. Jakabfalva Nyr. VIII.336).

CUPPAN: cuppanó hangot ad (pl. vízbe eső tárgy). *A kocperdom* [macskafark] *ért a vizbe, à*

cuppant olyan nagyon. Hoztuk mi az iskátulyát, de becuppant [bepottyant] *a vízbe* (Nógrád m. Tolmács Nyr. XVI.281) [vö. *csubban*].

CUPPANÓS: csók (Rábaköz Nyr. XVIII.44).

CURHA: ringyó, szajha (Dunántúl Nyr. XIV. 228).

CURHÓ (Dunántúl Nyr. V.128; XIV.228; Pápa vid. Tsz.; Tata Matusik Nep. János 1841; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.96; Csallóköz Csaplár Benedek; *culhó* Vas m. Kemenesalja Tsz.; *culhu* Őrség Nyr. XII.476): **1.** ∾; **2.** *curhó élet:* piszkos, nyomorult élet (Csallóköz Nyr. I.232).

CURUKKOLTAT: hátráltat (lovat) (Szombathely Nyr. XVI.429; Bars m. Nyr. X.138).

CUSPÁJSZ (Veszprém m. Szentgál Nyr. II.185; *csújszpájsz* Csepreg Nyr. IV.523; *csuszmájsz* Tisza-Sz. Imre Nyr. VIII.525; *csúspájz* Veszprém m. Csetény Nyr. V.427; *csuszpájsz* Veszprém m. Szentgál Nyr. II.185; *csuszpajz* Kaszárnyai szó Nyr. VI.88): főzelék, vastagétel.

CUVAG (Őrség Nyr. XII.476; *cók* Székelyföld Tsz. Andrássy Antal 1843, Csaplár Benedek, Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.320. 321. 356; Győrffy Iván; *copák* Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.86; *cubak* Dunántúl Nyr. V.128; *cubák* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191; *cujbak* Dunántúl MNy. V.67; *cupák* Kecskemét és vid. Nyr. X.380; XV.74; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.384): **1.** *cók, cubak, cubák, cujbak, cupák, cuvag:* húsnyomtaték (i. h.); **2.** *copák, cubák, cupák:* inas lábszárcsont; a birka hátulsó lábának inas térdekalácsa; inas hús (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.86; XIV.384; Korda Imre; Kecskemét Nyr. X.380; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191); **3.** *cók:* ingó bútor lába alá pótlékul tett fadarabka v. forgács (Székelyföld Tsz. Andrássy Antal, Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.321).

CŰ: tyhű! [csodálkozás] (Heves m. Névtelen 1840).

CÜRHŐD-IK (Békés m. Sárrét Nagy Sándor; *cülhöd* [?] Nagy-Kálló Nyr. XII.430; *csülhöd-ik* Bihar m. Pocsaj Nyr. V.572): vesződik, bajlódik.

CÜRHÖL: korhol (Háromszék m. MNy. VI.321) [vö. *corhol*].

CÜRMÖL: **1.** kedveskedve símogat, cirógat (Brassó m. Hétfalu Nyr. II.327); **2.** hozzásimul, dörgölődzik vkihez (Háromszék m. MNy. VI.321; Győrffy Iván).

CÜRMÖLŐD-IK: ∾ (Brassó m. Hétfalu Nyr. II.327).

CVÁNCIGOL: németül beszél, alkudozik. *Cváncigolnak a zsidók:* mikor többen eggyütt állanak és németül beszélgetnek (Bars m. Zeliz vid. Nyr. XIV.287).

CVERK: [tímár-eszköz] (Szeged Nyr. IV.527).

CVERKEL: [tímár-mesterszó] (Szeged Nyr. IV.527).

[CVILIK].

cvilik-nadrág: zwilch-hose (Székesfehérvár, kaszárnyai szó Nyr. XVII.283).

Cs.

CSÁ: [marha-terelő szó]: **1.** jobbra! (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván); **2.** *csára, csával* (Bodrogköz Tsz.), *csábal* (Túrkeve Nyr. III.472): balra. — *Hun csárú, hun hajszárú ütötte mög a nyakát* (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.84). *Nem csára, nem barra, hanem arra . . .* (Debrecen Nyr. VI. 328). *Kivezetem az ökrököt; fogom a csást hócsból, a hócsost csából* (Háromszék m. Vadr. 429) [vö. *csábeli, cságat, csás*].

[Szólások]. *Csá daru:* akkor mondják, mikor vki elforditja a beszéd értelmét (Háromszék m. Vadr. 373).

csára-hajszra: jobbra-balra, össze-vissza (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.140).

CSABA: csámpás (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVII.192; XVIII.47).

CSÁBA (*csápa* Csallóköz Nyr. I.231): bárgyú, bamba, félkegyelmű. *Bizony csa ojjan csába az isten atta; aszt mondik, hogy megrontották* (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XVII.414).

CSABAJKOS: csámpás (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47).

CSABAK: aspius rapax (Szeged, Kőrös-Tarcsa Herman O. Halászat K.).

CSÁBELI (*csábali* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.304; Győrffy Iván; Udvarhely m. Kóbori János; Csík m. Balló István; Erdővidék Nyr. VIII.188): **1.** jobbfelőli (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.314; Háromszék m. Butyka Boldizsár); **2.** balfelőli (Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Kóbori János; Csík m. Balló István; Háromszék m. Vadr. 502b) [vö. *csá, cságat, csás*].

CSABLÉZÁS: [gyermek-játék] (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.302).

CSABRÁDI: meggondolatlan, szeles (Orosháza Nyr. VI.134).

CSABUKKOL: csatangol, csavarog (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

CSÁBÚL: elámul (Szatmár vid. Tsz.).

el-csábul: elszédül, elkábul (Zilah Nyr. XIV. 287).

mëg-csábul (*mëccsâbú* Mátra vid. Nyr. XXII. 335; *meg-csâbul* Rozsnyó Nyr. VIII.565; *meg-csâbúl* Abauj m. Beret Nyr. III.523): megbolondul (Szabolcs m. Nagy-Kálló Nyr. XII.430; Szatmár m. Gencs Nyr. X.525; Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.333; Kassa vid. Nyr. IX.557; Abauj m. Jászó Nyr. IX.478; Zemplén m. Deregnyő Nyr. XVII.414; Gömör m. Nyr. XVIII.501; Rimaszombat vid. Nyr. X.89; Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János).

CSÁBULÁS: kábultság (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.190).

CSÁBULT: **1.** bágyadt (Debrecen Kóssa Albert); **2.** őrült (Torna m. Ruehietl Miklós).

CSACSA: kavics (Tolna m. Bátta Nyr. XVIII. 334).

CSÁCSÁROZ: csacsog, csácsog, fecseg (Kecskemét Csaplár Benedek; Szeged Nyr. II.377).

CSACSI (*csucsi* Szeged Kálmány L. Szeged népe I.207; Heves m. Névtelen 1840). *Csacsi:* [szövőszék része] (Orosháza Nyr. IV.382).

CSACSOG (*csácsog* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 429; *csácsogó* Udvarhely m. Vadr. 11).

CSÁCSORI: lármás. *Csácsori ember* (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. IV.470).

CSÁCSOS: ∾ (Orosháza Nyr. IV.330).

CSADAR: **1.** zavar (pl. nyájat, mikor legel (Csík m. MNy. VI.370); **2.** zavarosan, hadarva, sokat összehabarva beszél (Háromszék m. Kiss Mihály).

CSÁDÉ (Balaton mell. Tsz. MNy. V.150; Nyr. II.93; Vas m. Kemenesalja Tsz.; Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144; Göcsej MNy. V.150; Veszprém vid. Nyr. XIX.574; Marcal mell. Tsz.; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.140; Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VIII.524; Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274; Komárom m. Naszvad Nyr. IV.235; Győr vid. Nyr. VI.272; Alsó-Baranya, Pellérd Nyr. XI. 239; Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.96. 431; Szatmár m. Krassó Nyr. XIX.335; Szinyérváralja vid. Nyr. XV.189; Szilágy m. Kőváry László 1842; *csadaj* Erdővidék Tsz.; *csádié* Göcsej MNy. II.409; *csáté* Vas m. Kemenesalja, Balaton mell., Marcal mell. Tsz.; Győr m. Bőny Nyr. XVI.143; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.326; Abauj m. Nyr. IV.111; Bereg m. Tiszahát Pap Károly; Nógrád m. Nyr. III.544; *saté* Székelyföld Nyr. V.424.; *sáté* Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Oláhfalu Győrffy Iván; Háromszék m. Tsz.;

sátéj Székelyföld Kiss Mihály): 1. *csádé, csáté, saté, sáté, sátéj:* sás (Marcal mell. Tsz.; Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274; Győr vid. Nyr. VI. 272; Győr m. Bőny Nyr. XVI.143; Komárom m. Naszvad Nyr. IV.235; Abauj m. Nyr. IV.111; Nógrád m. Nyr. III.544; Székelyföld Nyr. V.424; Kiss Mihály; Udvarhely m. Oláhfalu Győrffy Iván; Háromszék m. Tsz.); 2. *csádé:* kukorica közé vetett magos kender (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.96. 431; Szatmár m. Krassó Nyr. XIX.335; Szinyérváralja vid. Nyr. XV.189; Szilágy m. Kőváry László 1842); 3. *csadaj, csádé, csádié:* csalit, cserjés, bokros hely (Göcsej MNy. II.409; Balaton mell. Tsz.; Erdővidék Tsz.); 4. *csádé:* levágott fa ága-boga (Balaton mell. Nyr. II.93; Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.140); 5. *csádé, csáté:* gizgaz, gyim-gyom, dudva (Balaton mell. és Göcsej MNy. V.150; Vas m. Kemenesalja Tsz.; Veszprém vid. Nyr. XIX.574; Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VIII.524; Alsó-Baranya, Pellérd Nyr. XI.239; Bereg m. Tiszahát Pap Károly).

csádé-bádé: szőllőben v. gabona között magasra nőtt mindenféle fű, gyom (Veszprém m. Csékút Nyr. XIV.192).

CSÁDÉZ: a tekepálya mellett nőtt gyom között jár (a golyó) (Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VIII.524).

CSÁFÁS: sült kecskehús (Erdély Nyr. XXII. 224).

CSÁFÉR: furkós bot (Zala m. Kis-Kanizsa Király Pál).

CSÁFLA: pofon-ütés, nyakleves (Erdővidék Nyr. IX.41).

CSAFLING (Székelyföld Győrffy Iván; *csopling* Kapnikbánya és vid. NyK. II.375): hegyes végű, láncos vasfogantyú, a melyet a hegyről levontatandó fatörzsbe vernek bele.

CSÁFOG: csipeg (a csirke) (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

CSÁFORDI: ostoba, bamba (Bereg m. Gát vid. Pap Károly).

CSÁFORI: szájas (nő) (Zala m. Hetés Nyr. II.44).

CSÁFORÍT (Göcsej Tsz.; *csáforétt* Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573; *csávorít* Somogy m. Csurgó Nyr. XVII.477; *sáforít* Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839): szájaskodik, hangosan tereferél [vö. *cseferít*].

CSÁGAT: 1. jobbra terel (Háromszék m. Vadr.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. MNy. VI.369). *Cságasd a Bimbót, te hó, hadd térjen jobbra!* (Székelyföld Győrffy Iván); 2. balra terel (Túrkeve Nyr. III.472); 3. elfordítja a beszéd értelmét. *Cságassa a dógot. Ne cságass, héj!* (Háromszék m. Vadr. 373. 493a) [vö. *csá, csáligat*].

CSÁGATÓ (Székelyföld Tsz. Nyr. VIII.462; Háromszék m. Tsz. Kiss Mihály; *cságacsú* Baja Nyr. XVII.240; *cságaté* Ormányság Nyr. VII.525; *cságatyú* Szentes Nyr. XVII.45; Heves m. Csépa Nyr. II.380; Csík m. MNy. VI.369; *cságattyu* Túrkeve Nyr. III.472; Nagy-Kúnság Nyr. XVI. 190; *cságattyú* hely nélkül Nyr. XII.475; *cságóté* Balaton mell. Tsz.; *cságotu* Orség Tsz.; *cságotyú* Csallóköz Csaplár Benedek; *csígattyú* Soprony m. Szilsárkány Nyr. VI.373). *Cságató, cságaté, cságatyú, cságattyu, cságattyú, cságóté, cságotu, cságotyú:* eke-talyiga rúdját kormányozó görbe fa v. vas.

cságacsú-kötél: kötél, a mellyel a malmot a szállításnál kormányozzák (Baja Nyr. XVII.240.)

csígattyú-szëg: a legnagyobb járomszeg (Soprony m. Szilsárkány Nyr. VI.373).

CSAHIN: élénk, csintalan, pajkos, rendetlen (Szatmár m. Kömörő Nyr. XII.564; Szatmár m. Mánd Nyr. XIX.335).

CSAHINSÁG: csintalanság (Szatmár m. Mánd Nyr. XIX.335).

CSAHIT: csahol (kutya v. róka) (Zala m. Hetés Nyr. XIX.142).

CSAHITÁL: csaholgat, minduntalan csahol (Balaton mell. Tsz. MNy. V.154).

CSAHITUL: csahol (kis kutya) (Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.432).

CSAHLIZ: csereberél (Nógrád m. Nyr. V.181) [vö. *csakli-makliz*].

el-csahliz: elcserél (Nógrád m. Nyr. V.181).

CSAHÓ: evet, mókus (Hely nélkül Tsz.).

CSAHOL (*csavol* Komárom m. Lak-Szakálos Király Pál; *csihol* Székelyföld Tsz. Kiss Mihály) [vö. *csehël*].

CSAHOS (Vas m. Őrség Nyr. I.422; Veszprém Nyr. II.134; *csahás* Zala m. Nyr. II.427): beszédes, csacska, fecsegő.

CSAJA (*csalya* Hont m. Nyr. V.426; *sala* Somogy m. Nyr. XX.430): 1. *csaja, sala:* szőllőpusztító bogár (lethrus cephalotes) (Somogy m. Nyr. XX.430; Győr m. Bőny Nyr. XVI.143; Pest m. Tinnye Nyr. VII.39; Hegyalja, Abauj-Szántó, Tállya, Tokaj Nyr. XVII.414. 415); 2. *csaja, csalya:* cserebogár (Hont m. Nyr. V.426; Nyitra vid. Kelecsény József 1843; Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841) [vö. *csajkó*].

[CSAJBA].

csajba-bajba: girbe-görbe (Veszprém m. Szentgál Nyr. III.89).

CSAJBATAG (Udvarhely m. Nyr. IV.378; Csík m. Nyr. VI.524; *csajbutag* Székelyföld Tsz.): féleszű [vö. *csajpota, gajbatag*].

CSAJBÓK: 1. görbe lábú (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.429); 2. esetlen, ügyetlen, lompos (Bereg m. Gát vid. Pap Károly); 3. féleszű, félbolond, bárgyú, hülye (Nagy-Kúnság Nyr. XIX.576; Arad Nyr. VIII.281; Abauj m. Szikszó Király Pál).

CSAJBÓKÁS: féleszű (Nagy-Kúnság, Túrkeve Nyr. VIII.469).

CSAJBÓKOS: 1. görbe lábú, görbe karú (Rimaszombat Nyr. XV.383); 2. ügyetlen (Rimaszombat Nyr. XV.383); 3. féleszű, félbolond, eszelős, hóbortos (Nagy-Kúnság Nyr. II.325; XVI.191; Debrecen Nyr. VII.137; Hajdu Nagy Sándor; Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.424; Abauj m. Szikszó Király Pál); 4. bolondos, bolondozó (Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.424; Abauj m. Szikszó Király Pál).

[CSAJDA].

csajda-bajda: neveletlen, könnyelmű (Orosháza Nyr. VI.134).

CSAJFITÁS: [gyalázó szó] (Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.43).

CSAJH (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.429; *csajha* Torontál m. Csóka Kálmány L. Szeged népe III.263; *csahaj* Szentes Nyr. XVI.94): lucsok, csatak. *Nagy a harmat, csupa csajh vagyok* (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.429). *Csupa csahaj a ruhám* (Szentes Nyr. XVI.94) [vö. *csajt*].

CSAJHOS (Kecskemét Nyr. X.380; Csaplár Benedek; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.429; XVII. 576; Bács m. Nyr. V.471; Bács m. Bajmok Nyr. VIII.191; Hódmező-Vásárhely Király Pál; Szeged Sümeghy Pál 1841, Csaplár Benedek; Torontál m. Tisza-Hegyes Kálmány L. Szeged népe II.33; Békés m. Fábián Gábor 1839; Csongrád m. Szentes Nyr. XVI.94; Torna m. Ruehietl Miklós 1839; Heves m. Névtelen 1840; *csajkos* Tolna m. Paks Nyr. XXII.383; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93; Kecskemét Nyr. X.380; Debrecen Nyr. VII.137; Pozsony m. Farkashida Nyr. XVIII. 232; *csajtos* Heves és Szolnok m. Makáry György 1839; Heves m. Gyöngyös Czimmermann János; Heves m. Visonta Nyr. I. 327; Kecskemét Nyr. X.380; Abauj m. Szikszó Király Pál; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.523; XIII. 48; Bereg m. Dercen Nyr. XX.431; *csalyhos* Palócság Nyr. XXII. 33): 1. lucskos, csatakos, sáros (ruha alja); 2. *csalyhos*: rossz nőszemélyek mellékneve (Palócság Nyr. XXII.33).

[CSAJKA].

csajka-bajka: girbe-görbe (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.140).

CSAJKÓ: szőllőpusztító bogár (lethrus cephalotes) (Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144; Fehér m. Nyr. XVII.415; Torontál m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.229) [vö. *csaja*].

CSAJKOS (Fehér m. Lovas-Berény Nyr. XVII. 576; Székesfehérvár Nyr. VII.138; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.429; *csajbos* Vas m. Őrség Tsz.; Zala m. Hetés Nyr. II.372; *csajgos* Hetés Nyr. II.372): 1. *csajbos, csajgos, csajkos*: girbe-görbe (Vas m. Őrség Tsz.; Zala m. Hetés Nyr. II.372; Székesfehérvár Nyr. VII.138); 2. *csajkos*: görbe lábú, csámpás (Fehér m. Lovas-Berény Nyr. XVII.576; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.429).

CSAJLA: piszkos, sáros (Kecskemét Nyr. X. 380).

CSAJPOTA (*csajbota* Háromszék m. Nyr. XVII. 381): 1. *csajpota*: ügyetlen, esetlen, félszeg viselkedésű (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); 2. *csajbota, csajpota*: féleszű (Székelyföld NyK. X.327; Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr.; Nyr. XVII.381) [vö. *csajbatag, csajpoti*].

CSAJPOTÁSSÁG: féleszűség, oktalanság (Háromszék m. Vadr. 493a).

CSAJPOTI: féleszű (Székelyföld NyK. X.327; Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 493a).

CSAJPOTISÁG = *csajpotásság* (Háromszék m. Vadr. 493a).

CSAJT: *lucsok. Csupa csajt a ruhád* (Abauj m. Szikszó Király Pál; Heves m. Névtelen 1840) [vö. *csajh*].

[CSAJTA].

csajta-bajta: [?] (Moldva, Klézse Nyr. IX.429).

CSAJTORÁS: görbe, görbe lábú, csámpás (Zala m. Nyr. II.427; Vas m. Őrség Nyr. III.283). *Csajtorás lábu* (Őrség Nyr. II.562). *Nagy csajtorás kalaptya vót*: girbe-görbe karimájú (Őrség Nyr. XII.475).

CSAJVADÉK (Balaton mell. Tsz.; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; *csajvadik* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.517; *csavajdék* Győr m. Tsz.): 1. *csajvadék, csavajdék*: csőcseléknép, gyülevész-nép, zajongó népcsoport (Balaton mell., Győr m. Tsz.; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841); 2. *csajvadik*: zajongás (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.517) [vö. *csejvedék*].

CSAJVINKÓ: túlságosan megvizezett, hitvány, zavaros bor (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

CSAK (*csa* Zemplén m. Deregnyő Nyr. XVII. 183.226; Zemplén m. Toronya Nyr. XVII.221; Sátoralja-Újhely Nyr. XVII.278; Rozsnyó Nyr. VIII.564; *csag* Dráva mell. Nyr. XV.425; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.381; *csek* Göcsej MNy. I.219; Vas m., Palócság Tsz.; *csok* Veszprém m. Szentgál Nyr. V.466; Fölső-Nyék Nyr. VI.421).

csak-meg [?]: csaknem (Soprony m. Tsz.)

csak-nëm (*csakmen* Soprony és Vas m. Tsz.; Répce mell. Nyr. XX.371).

csak-szi: ha csak, vajha (Rozsnyó Nyr. VIII. 564).

CSÁKÁNY (*csákán* Eszék vid. Nyr. VIII.279; *csokán* Moldvai csáng. Nyr. X.204; *csokány* Brassó m. Tatrang Nyr. II.476): 1. *csákán, csákány:* fokos (Dráva mell. Nyr. V.380; Eszék vid. Nyr. VIII.279); 2. *csokán:* metszőfog (Moldvai csáng. Nyr. X.204).

csákány-orru: sas-orrú (Marosszék Kiss Mihály).

[CSAKLI].

csakli-makli: csereberélő (Kassa vid. Nyr. XIX.189).

csakli-makliz: csereberél (Kassa vid. Nyr. XIX.189) [vö. *csahliz*].

CSÁKLYA (*csákja* (Szilágy m. Nyr. IX.181; Erdély Máté Sándor; Segesvár Nyr. IX.43; Székelyföld Felméri Lajos; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *csoklya* Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.144): 1. *csáklya:* erős, hosszú, tompavégű villás- v. ágasfa, mellyel a jég alatti halászatnál az eresztő- és az ajtó-lék körül a hálót rakosgatják (Balaton mell. Herman O. Halászat K.); 2. *csáklya:* meggyengült kerékfalhoz támaszul odaütött ágasfa (Székelyföld NyK. X.327); 3. *csákja:* faláb, a melyen sáros időben járnak (Szilágy m. Nyr. IX.181); 4. *csákja, csáklya:* korcsolya, korcsolyának használt csont v. fa (Zilah Nyr. XIV.287; Erdély Máté Sándor; Segesvár Nyr. IX.43; Székelyföld Felméri Lajos; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; 5. *csoklya:* fa-szállító gyalogszán (Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.144).

csáklya-fa: ladik tolására való hosszú rúd (Fehér m. Velencei-tó vid. Nyr. XVII.430).

csáklya-háló: rúd nélküli és szélességénél hosszabb ághegyháló (Mármaros m. Herman O. Halászat K.)

[CSÁKLYÁL].

ki-csáklyál: kimódol. *De azétt az asszony addég s addég, hogy mindön nap kicsáklyáta a fijának az önni valót* (Udvarhely m. Nyr. IV.228).

CSÁKLYÁS: korcsolyás, korcsolyázó (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 444).

csáklyás-pálca: korcsolyázó pálca (szeges végű pálca, a mellyel a korcsolyázó magát a jégen tovább-tovább löki) (Háromszék m. Dézsi Mihály).

CSÁKLYÁZ[-IK] (*csáklyáz*ni Zilah Nyr. XIV. 287; Székelyföld, Csík m. Tsz.; *csákjáz*ni Erdély Máté Sándor; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 444; *csákjáz-ik* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *csákliáz*ni Deés Nyr. XX.429): korcsolyázik.

ki-csáklyáz: 1. ágasfával megtámaszt (meggyengült kerékfalat) (Székelyföld NyK. X.327); 2. helyre hoz, eligazít vmely dolgot. *Valahogy csak kicsákjázzuk* (Székelyföld NyK. X.327; Kiss Mihály).

CSÁKÓ: 1. kiálló szarv (Balaton mell. Tsz.); 2. kiálló szarvú. *Csákó ökör* (Székelyföld Kiss Mihály).

csákó-szarvú: kiálló szarvú (marha) (Somogy m. Tsz.).

[CSÁKÓZ].

fel-csákóz: fölpofoz (Szatmár m. Nyr. VII.33).

CSÁKVÁRI: nagy kolomp (Szilágy m. Nyr. VII.381).

[CSAL].

[Szólások]. *Csalba hannyi* (Mátra vid. Nyr. XXII.240), *csalba* v. *csóba hanni* (Baranya m. Bélye Nyr. XV.372; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93): megcsalni. *Csalt vetni:* lesbe állani; cselt vetni, gáncsot vetni (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Zala m. Kővágó-Örs Nyr. XVII. 415; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.429; Székelyföld Kiss Mihály).

csal-tojâs: a fészek fenekén a végből hagyott tojás, hogy a tyúk onnan el ne kapjon (Abauj m. Beret Nyr. II.422).

[CSALA].

[Közmondások]. *A csere csalávâ jár* v. *csere csalával jár:* a ki cserél, az megcsalódhatik v. azt megcsalhatják (Őrség, Szalafő Nyr. VI.318; Szeged vid. Nyr. VI.88). *Csere csala:* ∞ (Zala m. Kővágó-Örs Nyr. XVII.415; Makó Nyr. XVII. 362; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.141) [vö. *csere-csala*].

CSALÁD, CSELÉD (*csalárd* Győr vid. Nyr. VI.272; Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.94; Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. VII.477; Alföld Nyr. IV.329; Szeged Kálmány L. Szeged népe I. Bevezető XI. l.; Torontál m. Monostor, Egyházas-Kér Kálmány L. Szeged népe III.71. 182; Rozsnyó vid. Nyr. XVII.476; Abauj m. Pusztafalu Szádeczky Lajos; Székelyföld Győrffy Iván; *csâlârd* Gömör m. Nyr. XVIII.459; *cselérd* Göcsej Nyr. XIV.163; Ormányság MNy. V.96; *cselid* Őrség Nyr. III.283; XII.475; *csëlid* Őrség Nyr. IV.521): 1. *csalárd, csâlârd:* család (Győr vid. Nyr. VI.272; Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. VII.477; Alföld Nyr. IV.329; Szeged Kálmány L. Szeged népe I. Bevezető XI. l.; Torontál m. Monostor, Egyházas-Kér Kálmány L. Szeged népe III.71.182; Gömör m. Nyr. XVIII.459; Rozsnyó vid. Nyr. XVII.476; Abauj m. Pusztafalu Szádeczky Lajos; Székelyföld Győrffy Iván); *cseléd:* ∞ (Komárom m. Naszvad Nyr. IV.235; XX.23; Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.43); 2. *cselérd:* cseléd (Göcsej Nyr. XIV.163; Ormányság Tsz. MNy. V.96); 3. *család, csalárd:* családtag, gyermek (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93; Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.94; Halas Nyr. XIX.184; Szilágy m. Nyr. IX.181); *cseléd, csëléd, cselid, csëlid:* ∞ (Őrség Nyr. III.283; IV.521; XII.475; Veszprém m. Csetény Nyr. V.426; Baranya m. Bélye Nyr. XV.424; Baranya m. Csúza Nyr.

XVIII.93; Bács m. Zenta Király Pál; Pest m. Tinnye Nyr. VII.90; Félegyháza Nyr. VI.134; Csongrád m. Lauka Gusztáv 1842; Szeged Kálmány L. Szeged népe I. Bevezető XI. l.; Torontál m. Majdán Kálmány L. Szeged népe III.206; Bihar m. Fugyi-Vásárhely Nyr. III.232; Zemplén m. Nyr. IV.425; Zemplén m. Deregnyő Nyr. V.326; VII.472; XVII.226; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIX.235; Bodrogköz Tsz.; Szilágy m. Nyr. IX.181; Hont m. Nyr. V.426; XVIII.430; Rozsnyó vid. Nyr. XVII.476; Kalotaszeg, Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János; Székelyföld Nyr. V.515; Kriza; Csík m. Arany-Gyulai NGy. I.122; Brassó m. Hétfalu Nyr. IV.556; Brassó m. Zajzon Nyr. III.224; Moldvai csáng. Rozsondai József). *Sok családom van* (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93). *Sok cselédem van* (Bihar m. Fugyi-Vásárhely Nyr. III.232). *Sok cseléddel vagyok* (Baranya m. Bélye, Csúza Nyr. XV.424; XVIII. 93). *Húsz hód főggyök van; hat cselid csak mëgél belüllö* (Őrség Nyr. XII.475). *Mëghalt szëgény, öt ûlő csalárdot hagyott hátra* (Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.94). *Új házból ha kihal a gazda, nemsokára mindön családja utána mëgy* (Halas Nyr. XIX.184).

CSALAFINTA: 1. csalfa, csintalan, dévaj (Balaton mell. és Kemenesalja Tsz. MNy. V.153); 2. csalárd, álnok, furfangos, ravasz, fortélyos (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván) [vö. *cselefendës, cselefendi*].

CSALAFINTÁS: 1. csintalan; 2. féleszű (Debrecen Nyr. XXI.476).

CSALAMÁDÉ (*csalamâdᵉé* Palócság Nyr. XXII. 33): 1. sűrűn vetett takarmánykukorica (Tolna m. Nyr. V.523; Győr m. Bőny Nyr. XIV.527; Pest m. Tinnye Nyr. VII.39; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.429; Szentes Nyr. VI.179; Négyesy László; Torontál m. Nyr. XVI.382; Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.47; Tisza-Dob Nyr. XX.192; Ujváros Nyr. XII.475; Palócság Nyr. XXII.33; Rimaszombat Nyr. XV.383; Komárom m. Fűr Nyr. XX.479; Nyitra m. Vág-Séllye Nyr. XX.323); 2. zöld takarmány: a) takarmány-árpa v. rozs (Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.47); b) bükkönyös zab (Tolna m. Nyr. V.523); c) takarmánynak eggyütt elvetett kukorica, bükköny és zab (Bihar és Békés m. Márki Sándor).

CSALAMBOKOL: hímez-hámoz. *Ne csalambokolj annyit, mond meg az igazat!* (Székelyföld Nyr. VIII.462) [vö. *csalámboz*].

CSALÁMBOZ: kószál, csavarog (Udvarhely m. Vadr.).

CSALÁN (*csaláng* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284; *csáláng* Szlavónia Nyr. V.63; *csana* Nógrád m. Nyr. V.181; *csânâ* Gyöngyös vid. Nyr. IX.331; *csânâ* Gömör m. Nyr. XVIII.421; *csanál* Nógrád m. Nyr. IV.71; Rimaszombat Nyr. XVII.524; Rozsnyó vid. Nyr. XV.571; Székelyföld Tsz.; *csânâl* Gömör m. Nyr. XVIII.421; *csanâl* Palócság Nyr. XXI.311; XXII.33; *csanár* Bereg m. Nyr. XVII.525; *csenál* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323; *csënâl* Abauj m. Beret Nyr. III.522; *csián* Székelyföld Tsz. Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.219; Nyr. IV.561; *csihán* Székelyföld Tsz. Kiss Mihály; Maros-Vásárhely Szádeczky Lajos; Marosszék, Nyomát Nyr. XV.288; Háromszék m. MNy. VI.214. 219; Vadr. 494a; Nyr. IV.561; Háromszék m. és Erdővidék Vadr. 178; *csihány* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.26; Kriza; Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.283; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; *csiján* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XV. 522; Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 359. 494; *csijány* Székelyföld Kiss Mihály; *csilán* Kapnikbánya és vid. NyK. II.365; *csilánk* Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.47; *csilánt* Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.47; Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.96. 431; *csilyán* Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.355; *csinál* Debrecen Nyr. IX.267; Szatmár m. Patóháza Nyr. XX.191; Zemplén m. Nyr. IV.425; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323; Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.92; *csinár* Szatmár m. Mánd Nyr. XIX.335; *csohán* Deés Nyr. XX.283; *csojány* Veszprém m. Csetény Nyr. V.427; *csójány* Fehér m. Csurgó Nyr. X.185; *csójján* Zala m. Kővágó-Örs, Révfülöp Nyr. XIX.48; *csójjányos* Fehér m. Csurgó Nyr. X.96; *csollán* Répce mell. Nyr. XX.366; Soprony és Vas m. Nyr. X.331; Fölső-Bácska Nyr. XII. 216; *csollánt* Őrség Nyr. I.422; *csollány* Göcsej MNy. V.96; *csolyán* Veszprém m. Nyr. IV.229; *csona* Nógrád m. Nyr. IV.425; *csonál* Nógrád m. Nyr. IV.425; *csonár* Bereg m. Nyr. XVII.525; Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly; *csovány* Hont m. Nyr. V.426; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381; *csóvány* Mátyusfölde, Tallós Nyr. XVI.333; Csallóköz Csaplár Benedek; Komárom m. Naszvad Nyr. IV.235; Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.237; Hont m. Páld Nyr. XIV.575; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.188; *csujány* Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.574; *szillán* Moldvai csáng. Nyr. IX.486).

CSALATSÁG: csalódás (Székelyföld Csaplár Benedek).

CSÁLÉ, CSÁLI: 1. balra [ökörterelő szó] (Csallóköz Csaplár Benedek). *Csáléra-hajszra:* balra-jobbra (Csallóköz Csaplár Benedek); 2. *csálé:* balfelőli (ökör) (Vas m. Kemenesalja Tsz.); 3. *csáli:* jobbra. *Ha nëm akarsz balra mënni, hát mënny csálira* (Veszprém m. Nyr. IV.276; Bánóczi József).

CSÁLÉS: balfelőli (ökör) (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.517; Balaton mell. Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek).

CSALFÁS: csalfa (Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.42).

CSALI: 1. csalfa (Háromszék m. Vadr.); 2. csalétek (Marcal mell. Herman O. Halászat K.).

CSÁLIGAT: *csáli*-t mond az ökörnek (Göcsej Nyr. XIV.165; Budenz-Album 160) [vö. *csálé, cságat*].

CSALINT: kacsint (Dráva mell. Nyr. VI.373).

CSALIT: lehullott száraz falevelek (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

CSALLÓKÖZI. *Csallóközi szerencse:* ha az utasnak nem kell a révben várakoznia, hanem mindjárt átviszik (Győr m. Tsz.; id. Szinnyei József).

CSALMA: 1. turbán (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839); 2. hosszú kucsma, süveg (Székelyföld Kriza; Háromszék m. Tsz. MNy. VI.357).

CSALÓKA: 1. csalóka madár, hivóka, a melylyel a madarászok a madarakat lépre csalogatják (Mátyusfölde CzF.; Székelyföld Kiss Mihály); 2. csalétek (Székelyföld Kiss Mihály); 3. fenyűalma, fenyűtoboz (Székelyföld Tsz. Nyr. V.376; Gyergyó Győrffy Iván).

CSALOS: csalóka. *Csalos vétel:* a melynél a nyereség nem bizonyos (Nagy-Kúnság Nyr. III. 233).

CSALSÁG: csalárdság (Kapnik vid. Nyr. II. 182).

CSAMANGÓ: 1. kutyapecér, sintér (Kecskemét Tsz. Nyr. IV.284; IX.93; Csaplár Benedek, Járvás Mihály); 2. dologtalan ember (Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.144).

CSÀMBÂR: csatakos, lucskos, piszkos (Gömör m. Runya Nyr. XXII.286).

[CSÁMBOROD-IK].

el-csámborod-ik: elkószál, elbolyong, elkóborol (Kisujszállás Nyr. XIX.238).

CSÁMBOROG: kószál, bolyong, kóborol (Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.43; Debrecen Nyr. XI. 189; Szatmár Nyr. VIII.187; Kálló Nyr. XII.475).

CSAMCSOG (*csàmcsog* Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45; *csámcsog* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.138; Szatmár m. Gencs Nyr. X.525; Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XV.382).

CSÁMESZ (*csamac* Török-Becse Nyr. IX.92; *csamasz* Alsó-Tisza mell. Zenta, Ada, Moholy Nyr. XIX.83; *csáméc, csámic* Török-Becse Nyr. IX.92; *csomasz* Zenta Nyr. XVIII.383): 1. kissebbfajta komp, dereglye, a melyet leginkább két part közötti közlekedésre használnak (Török-Becse Nyr. IX.92; Alsó-Tisza vid. Zenta, Ada, Moholy Nyr. XIX.83; Zenta Nyr. XVIII.383; Tisza-Dob és vid. Nyr. XVIII.565; XX.192; Tisza-Dada, Tisza-Luc Nyr. XVIII.565; Heves m. Tisza-Szőllős Nyr. V.91; Bereg m. Tiszahát Pap Károly); 2. *csámesz:* négy v. két alacsony keréken járó repce- v. boglya-vontató szekér (Alföld Nyr. XVIII.522; Jászkúnság Nyr. VII.525; Debrecen vid. Nyr. XVIII.566; [tréf.] Tisza-Dob Nyr. XVIII. 566).

CSAMISZKOL = *csomoszol* (Székelyföld Kiss Mihály).

1. **CSAMMANT:** nagyot csamcsog (Palócság Nyr. XXII.33).

2. **CSAMMANT:** közösül (Karancs vid. Nyr. XXI.477).

CSÁMPA (Csallóköz Szinnyei József; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.143; *zsámba* Háromszék m. Vadr.; Brassó m. Hétfalu Nyr. XXII.94): 1. *csámpa:* nagy láb (Csallóköz Szinnyei József); 2. *csámpa, zsámba:* nehézkes, ügyetlen, lassú járású, félszeg (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV. 143; Brassó m. Hétfalu Nyr. XXII.94); 3. *zsámba:* sánta (Háromszék m. Vadr.).

csámpa-fészek: [szidalom-szó]. *Te, te csámpa-fészek! ügyetlen, rest!* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.143).

CSÁMPÁS (*zsámbás* Udvarhely m. Nyr. XV. 239; Háromszék m. MNy. VI.355; Vadr. 524b; Győrffy Iván): 1. *csámpás:* nehézkes, ügyetlen, lassú járású (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV. 143); 2. *csámpás, zsámbás:* beteges (Kapnikbánya és vid. NyK. II.374; Udvarhely m. Nyr. XV.239; Háromszék m. MNy. VI.355; Vadr. 524b; Győrffy Iván); 3. *csámpás:* haszontalan, mihaszna (Csík m. Nyr. VI.524).

CSÁMPOROD-IK (*hámporodott, hámporodva* Brassó m. Hétfalu Nyr. V.330; XVI.478; *kámporod-ik* Udvarhely m. Nyr. IX.236; Udvarhely m. Fehér-Nyikó mell. Nyr. XVIII.480): megerjed, megsavanyodik, megkeseredik (leves ételnemű, sör) (Székelyföld Tsz. Nyr. XVII.415; Andrássy Antal 1843; Győrffy Iván; Kriza; Udvarhely m. Homoród vid. Kriza; Csík m. Nyr. VI.524; Háromszék m. Vadr. 508b; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

[Szólások]. *Kedve csámporodott:* kedve kerekedett (Székelyföld Tsz.).

el-csámporodik: 1. elkeseredik (az ember) (Csík m. Nyr. VI.524). *El van csámporodva* v. *hámporodva:* savanyú, fanyar képet vág (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478); 2. eltorzul (arc, pl. nagyon részeg emberé) (Székelyföld Nyr. XVII. 415); 3. elbágyad, ellankad, elerőtlenedik (Háromszék m. Barátos Király Pál).

mëg-csámporodik: 1. megerjed, megsavanyodik, keserű lessz (leves ételnemű, sör) (Háromszék m. Barátos Király Pál; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. Nyr. VI.524); 2. megbolondul. *Talán bizon megcsámporodtál* (Székelyföld Nyr. XVII.415).

CSÁMPORODOTT (*csámpirodott* Alföld Nyr. IV.328; *hámporodott* Brassó m. Hétfalu Nyr. V. 330; XVI.478): 1. *csámporodott, hámporodott:* megerjedt, megsavanyodott, keserű (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Brassó m. Hétfalu Nyr. V.330); 2. *hámporodott:* elkedvetlenedett (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478); 3. *csámporodott:* ittas, részeg (Udvarhely m. Nyr. IX.

235); 4. *csámpirodott:* elmálékodott (Alföld Nyr. IV.328).

CSAMROG: beszél (Hont m. Nyr. XVIII.430).

CSANAK (*csanyak* Gömör és Torna m. Tsz. 67a): 1. kis cserép-edény (Veszprém m. Torna Nyr. XV.382; Szalonta Nyr. VIII.430; Szatmár vid. Tsz.; Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183; Ugocsa m. Nyr. XV.574; Zilah Nyr. XIV.286; Érmellék Nyr. V.425; Kalotaszeg Nyr. XVII.526; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.381; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. IX.427); 2. fából készült, néhol kanál-alakú, hosszabb v. rövidebb nyelű vízmerítő, melyet a víznek a csónakból való kihányására v. ivásra használnak (Somogy m. Tsz.; Szatmár m. Kis-Majtény Herman O. Halászat K.; Palócság Nyr. XXII.33; Heves m. Névtelen 1840) [vö. *csini-csanak*].

[CSANDA].

csanda-szög: a klubb gúnyneve (Rimaszombat Nyr. IV.560).

CSANDARGAT: 1. csóvál. *Farkát csandargatja* (Csík m. MNy. VI.371; Háromszék m. Vadr. 499a); 2. kever (vizet vmely edényben; forrázást v. malátát a kádban) (Csík m. MNy. VI. 369; Háromszék m. Vadr.) [vö. *kandargat*].

CSANDARITT: dagaszt (tésztát) (Háromszék m. Vadr. 493a) [vö. *kandarít*].

CSANDAROG: farkát csóválja, ide s tova hányja (Székelyföld Tsz.).

CSANDËR: hamis, gonosz (Rimaszombat és vid. Nyr. XXII.382).

CSÁNGÁL: 1. vmely tárgyat (pl. vasat) verve fülsértő hangot idéz elő (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); 2. rosszul harangoz (Udvarhely és Háromszék m. Nyr. XIV.519); 2. csacsog, fecseg, hiábavalóságokat beszél (Székelyföld Kiss Mihály).

CSÁNGAT: rosszul, kongatva, lármásan harangoz v. csenget (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.).

[CSÁNGATÁS], CSÁNGOTÁS: rossz harangozás v. csengetés (Székelyföld Nyr. II.426).

CSÁNGÓ: rosszul hangzó magyar (beszéd) (Székelyföld Nyr. II.426).

CSÁNGÓD-IK: eloláhosodik, a székely szokásoktól eltér (Csík m. Nyr. IX.445).

CSÁNGURDI (*cámburdi* Kálló Nyr. XII.475): ügyetlen, esetlen, buta, hóbortos, féleszű (Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.43; Szatmár vid. Nyr. XIV.143; Bereg m. Gát vid. Pap Károly).

1. **CSANIGA** = *csánk* (Dunántúl Nyr. V.128; Baranya m. Ormányság Tsz.).

2. **CSANIGA:** ‚lődöri, szigoru, csajta-bajta ember' (Székelyföld Tsz.).

CSÁNK: 1. állati boka, bokacsont, hátulsó lábak hajlása, térde (Dunántúl Nyr. V.128; Balaton mell. Tsz.; Somogy m. Szőke-Denes Nyr. III.140; Tolna m. Király Pál; Szatmár m. Porcsalma Király Pál); 2. láb (Győr m. Tsz.; Tolna m. Paks Nyr. XXII.383). *Jó fószëdd a csánktyaidat:* gyorsan járj (Zala m. Kis-Kanizsa Nyr. IX. 280).

[Szólások]. *Csánkot vetni:* lábat vetni, gáncsot vetni (birkózás közben) (Hely nélkül Tsz.).

CSÁNKÁL: őgyeleg, kószál, kóborol (Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.139).

CSÁNKOS: csámpás, görbe lábú (Tolna m. Király Pál).

CSANTALÓDZ-IK: ide-oda verődik, pl. oldott lánc a kerekekhez (Karancs vid. Nyr. XXI.478).

CSANTRA (Győr m. Bőny Nyr. XVI.143; Tisza-Dob Nyr. XX.192; *csontra* Hajdú m. Hadház Nyr. XIX.143): csorba.

[CSANYAK].

csányák-bicska: nyaka-hátratörött bicska (Gömör m. Runya Nyr. XXII.286).

1. **CSAP:** pof, arcul-ütés. *Unyan csapot adok, hogy! Jó csapot kapott a képire* (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478; XXI.144) [vö. *csepa*].

2. **CSAP:** 1. fenyű-gally, fenyűfa-ág (Székelyföld Tsz. Nyr. V.515; Csík m. Nyr. VI.524; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.144); 2. termésre hagyott (eggy arasznyira lemetszett) szőllővessző (Debrecen Nyr. IX.144; Heves m. Névtelen 1840; Eger Nyr. III.43); 3. a kerékben a két falat eggybefoglaló szeg (Székelyföld Tsz.).

csap-ágy: a min a malomban a csap forog (Baja Nyr. XVII.240).

csap-alja: hordócsap alá tett edény, kádacska (Somogy m. Tsz.).

csap-fiók: a hordócsap eresztője, fordítója (Háromszék m. MNy. VI.319; Győrffy Iván).

csap-füle: ∾ (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

csap-hagyma: fejetlen sugár hagyma, mely tavalyi apró hagymából tavasszal ültetve nőtt (Székelyföld Kiss Mihály).

csap-ház: korcsma (Csallóköz Nyr. I.231).

csap-karó: nagyobb fenyű-ágból csinált szőllőkaró (Székelyföld Nyr. V.515).

csap-kulcsa = *csap-fiók* (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

csap-nyelve: ∾ (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

csap-pípája: ∾ (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

csap-pöcse: ∾ (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

3. **CSAP:** 1. tilól (Rimaszombat és vid. Nyr. XXII.382); 2. *csapva:* színig töltve s csapófával lehúzva (véka) (Hont m. Nyr. VI.181). *Csapig:* színig, szinültig. *Tőcse meg az üveget csapig* (Göcsej, Resznek Nyr. XII.188) [vö. *csapat, csapás*].

át-csâp: átmegy. *Csâpjunk át a másik félre* (Érsekujvár Nyr. VIII.282).

be-csap: 1. becsuk (Dunántúl Nyr. XVI.190); 2. befordul. *Csapjunk be* [ebbe az uccába] (Érsekujvár Nyr. VIII.282); 3. rászed (Göcsej Nyr. XII. 95; Tolna m. Paks Nyr. XXII.383; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.283). *Minket becsapott a kasznár evvê a főddê, nem terem rajt semmi* (Göcsej Nyr. XIV.454).

el-csap: eldob, elhajít (Rimaszombat Nyr. XII. 475).

[Szólások]. *Elcsapta a hasát* (pl. a szilva): hasmenést okozott neki (Tolna m. Paks Nyr. XVII. 425; Debrecen Nyr. VIII.426; Csallóköz Csaplár Benedek).

ki-csap: 1. kiönt. *Kicsaptam a söröcskét, már nem volt jó* (Kassa és vid. Nyr. XX.573; Haraszti Gyula); 2. *ki-csâp:* sáros vízzel kisimítja a szoba v. a konyha földjét (Hont m. Páld Nyr. XIV. 575; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.46); 3. kisöpör. *Csapd ki ja zêső házat:* söpörd ki az uccai szobát (Tolna m. Bátta Nyr. XVIII.334).

mëg-csap: 1. szerez. *A tavaszi munkába 50 pëngőt csaptam mëg* (Mezőtúr Nyr. IX.479); 2. visszafordít, visszaterel. *Csapd mög a lovakat* (Kis-Kún-Halas Nyr. XIX.335).

CSAPA: nyom. *Kerék csapája, szekér csapája, nyúl csapája, disznuk csapája* (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.517; Göcsej MNy. II.409; Nyr. XII. 46; XIV.166; Budenz-Album 160; Vas m. Őrség Nyr. XII.475).

CSAPADÓ: márga, csapóföld (Háromszék m. MNy. VI.357; Győrffy Iván).

CSAPÁL: dobál (Kassa és vid. Nyr. XX.574).

CSAPÁNG: nagy bot, rudacska (Szatmár m. Nyr. XI.284).

CSAPÁS: 1. nyom (halászok nyoma a jégen) (Fehér m. Velencei-tó mell. Herman O. Halászat K.); 2. gyalogút (Veszprém m. Szentgál Nyr. III.89; Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286; Alföld Nyr. IV.329; Szentes Nyr. VIII.187; Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.88); 3. nyílás a sűrű erdőben, marhajárás (Csík m. Nyr. VI.524; XVIII.143); 4. a nád között vágott utak, a melyekben a halászok a varsákat elhelyezik (Fehér m. Velencei-tó vid. Nyr. XVII.430; Herman O. Halászat K.); 5. az urasági birtok eggyes táblái között csinált széles, egyenes utak (Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XXII.238).

[Szólások]. *Csapást van* (a véka): csapva, csapófával elsimítva (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191).

CSAPAT. *Csaptig:* színig, szinültig (pl. megtölteni) (Vas m. Sztrokay Antal 1842) [vö. *3. csap*].

[Szólások]. *Csapatint van* (a mérő): csapva, csapófával elsimítva (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839) [vö. *3. csap*].

CSAPATOS: többször megcsapott, megvert. *Elmégy, te sáros-hátu, csapatos, facsikos kurva!* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.578; Katona Lajos).

[**CSAPÁZ**].

el-csapáz: nyomára jut a kártevő marhának v. tolvajnak (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

CSAPDA, CSABDA (*csapta* Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Veszprém Nyr. II.431; Győr Nyr. XI.528). *Csabda:* 1. csapodár, csélcsap (Somogy m. Nyr. II.375; Szeged Csaplár Benedek); 2. csintalan, pajkos (Kúnság Nyr. XIV. 525; Jász-Nagykún-Szolnok m. Alattyán Nyr. X.142; Szeged Nyr. I.136) [vö. *csapdi*].

CSAPDI, CSABDI: csapodár, csélcsap (Vas m. Kemenesalja Tsz; Somogy m. Nyr. II.375; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *csapda, csapzi*].

CSAPDISÁG: csapodárság, csélcsapság (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

CSAPDISKOD-IK: csapodárkodik, csélcsaposkodik (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

CSAPICA: konty (Baranya m. Nyr. V.330) [vö. *csepësz*].

CSAPINT, CSAPÍNT: eggyet csap, hirtelen csap. *Se szél nem fuvinta, se ág nem csapinta* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.21). *A baltáját igazgatja, a nyakának csapíntotta* (Csanád m. Magyar-Bánhegyes Kálmány L. Koszorúk II. 78).

CSAPINTÓ. *Csapintólag* = *csaponólag* (Háromszék m. Győrffy Iván).

CSAPITKA: görbe vas-eszköz, a mellyel vályut v. teknőt vájnak (Heves m. Névtelen 1840).

CSAPKOLÓD-IK: vergődve hullámot vet (a hal) (Szeged Herman O. Halászat K.).

CSAPLAL: csatlófával leszorít (szekérre rakott fát) (Háromszék m. MNy. VI.319; Győrffy Iván).

CSAPLÁL: fejszével nagyjából megfarag (Alföld Nyr. XIII.236; Szilágy-Somlyó Győrffy Iván; Kapnikbánya és vid. NyK. II.374; Háromszék m. MNy. VI.319).

CSAPLÁR: korcsma (Gyergyó-Sz.Miklós Nyr. VIII.232; Erdővidék Tsz.).

CSAPLÁROS (*csôplâros* Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.232).

[CSAPLÁS].

csaplás-páca: [szekér része?] (Arad m. Majlátfalva Nyr. VIII.478) [vö. *csatlás*].

CSAPÓ (*csapaó* Gömör m. Otrokocs Nyr. XXI. 96): **1.** szűrposztó-készítő (Hely nélkül Nyr. XII. 238); **2.** kalitka-alakú galambfogó (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.215); **3.** ostorhegy, az ostornak szíj- v. szőr-fonadékkal v. egyébbel kitoldott vége, a mellyel csördíteni szoktak (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.429; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191; Debrecen Nyr. IX.206; Háromszék m. MNy. VI.319; Győrffy Iván, Dézsi Mihály). *Kender-csapó, sejem-csapó, réz-csapó. Kösd az ostor hegyire a patkószeget, s ojan csapó nincs több* (Székelyföld Kiss Mihály); **4.** aratáskor a kasza nyelére erősített görbe pálca, mely a gabona szárát szépen letakarja (Győr m. Bőny Nyr. XVI. 143; Debrecen Nyr. VII.137); **5.** játék, mely abból áll, hogy 10—15—20 fiú erősen összefogódzva sugár alakban forog a sor végén sarkon forgó fiú körül, miután ez (a *csapaó* v. *csavarintaó)* őket erősen megrándította (Szentes Nyr. XXI.95; Gömör m. Otrokocs Nyr. XXI.96).

[Szólások]. *(Nem kél a búza). Ezután lesz annak a csapója* (Hajdú m. Nádudvar Nyr. IV.372).

csapó-fa: 1. a vékába v. mérőbe töltött gabona lesimitására való fa v. deszka (Vas m. Horváth József 1841; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325); **2.** emelő-rúd (Győr m. Bőny Nyr. XVI.143; Tisza-Dob Nyr. XX.192; Szamosköz Nyr. XI.92).

csapó-galicka: madárcsapda (Székelyföld Kiss Mihály).

csapó-horog: halászó horog, mely zsinegénél fogva vesszőre v. babkaróra van kötve (Komárom Herman O. Halászat K.).

csapó-hurok: vékony pózna végére erősített, lószőrből sodrott hurok, melyet a vízben álló csuka nyakára vetnek (Győr m. Pinnyéd Herman O. Halászat K.).

csapó-sinór: zsinór, a melyet vörös v. fekete krétával megkrétázva valamely tárgyra feszítenek s aztán megpattantanak, hogy egyenes vonalú színes nyomot hagyjon rajta (Balaton mell. Tsz.).

csapó-toll: szárnynak nagyobb tolla (Heves m. Névtelen 1840).

csapó-vég: a halászszerszámnak az a vége, a mely a vízbe jár v. a víz felé sújt, pl. a horog vesszejének v. karójának az a vége, a melyre a zsineg van kötve; a másik, a mely a halász kezében van, a fogóvég (Több helyen Herman O. Halászat K.).

[CSAPOD].

mëg-csapod: megcsapkod (Székelyföld Kiss Mihály).

[CSAPÓD-IK].

[Szólások]. *Ëgy hejbe csapódjík mind:* csoportosuljon (Kalotaszeg, Zsobok Melich János).

CSAPODÁR = *csapodás* (Székelyföld Kiss Mihály).

CSAPODÁS: erdőlés nyomán ott maradt oldal- és hegy-ágak, a melyeket a fejsze élével harántékosan csapdostak le (Székelyföld Kiss Mihály).

CSÁPOL: csapkod, hadonáz (ostorral, korbácscsal, vesszővel, kézzel v. egyébbel) (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191; Debrecen Nyr. VII.137; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.96; Szilágy m. Nyr. IX.181. 478). *Ne csápojj azzal az ostorral, még kiütöd az ember szemít* (Debrecen Nyr. VII. 137). *A mint ostorával csápolt, az ín lovam is írdekelte* (Szilágy m. Nyr. IX.478).

meg-csápol: elver, elpáhol (Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

[CSAPON, CSAPON-IK].

meg-csaponik (*mëg-csàpon* Abauj m. Beret Nyr. III.522): megsoványodik (Nagy-Kúnság Nyr. III.233; XVI.383; Heves m. Névtelen 1840) [vö. *mëg-csappan*].

CSAPONGÓ (*csàpongó):* bujkáló szökött katona v. gonosztevő (Abauj m. Beret Nyr. II.422).

CSAPONÓ, CSAPONYÓ (*csapanó*lag Székelyföld Tsz. 61a; *csapanyó, csapinó* Székelyföld Kiss Mihály): rézsútos (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.214). *Csaponólag, csaponyólag, csapanólag:* rézsútosan (Székelyföld Tsz. Kriza; Nyr. VIII.463; Udvarhely m. Nyr. VII. 324; VIII.472; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. MNy. VI.369). *Csaponyón:* ∾ (Háromszék m. MNy. VI.319).

CSAPONÓS, CSAPONYÓS (*csapongos* [nyilván sajtóhiba *csaponyos* helyett]; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.42; *csaponyos*an Székelyföld Tsz. 61a): rézsútos (Székelyföld Kiss Mihály; Csík m. Nyr. VI.524). *Csaponosan, csaponyóslag:* rézsútosan (Székelyföld Tsz. 61a; Kiss Mihály; Csík m. Nyr. VI.525).

CSAPONTÓS: . *Csapontóson:* rézsútosan, lejtősen (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

CSAPOS: 1. csapláros, bormérő (Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VIII.524; Heves m. Névtelen 1840; Székelyföld Nyr. V.376); **2.** részeg (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381); **3.** hosszú, sudar, fiatal fenyű (Csík m. Tsz.; Nyr. VI.524).

csapos-kert: fiatal fenyűkből, fenyűtetőkből v. ágakból rakott kerítés (Székelyföld Tsz. Nyr. V.515; Csík m. Nyr. VI.524).

csapos-korsó: kis boros edény, mely a csap alá fér (Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144).

CSAPÓS: csapófával lesimított (véka). *Tetés vagy csapós véka. A gabonát tetésen vagy csapóson mérik* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIV.43).

[CSAPOTT].

csapott-farú: 1. lapos farú. *Csapott farú ló* (Zala, Veszprém, Fehér, Győr, Esztergom, Komárom m. Bódiss Jusztín; Baranya m. Ormányság Nyr. IX.286); 2. *csapott-faru ló:* a melynek a farka hosszú lévén, föl van kötve kétrétűen (Zala m. Alsó-Lendva Bódiss Jusztín).

csapott-orrú: lapos orrú (Mátyusfölde, Tallós Nyr. XVI.333).

CSAPÓZ (*csapaóz*nyi Gömör m. Otrokocs Nyr. XXI.96): csapót játszik (vö. *csapó* 5.) (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191; Gömör m. Otrokocs Nyr. XXI.96).

[CSAPOZÓ].

csapozó-fúró: zapfenbohrer (Győr Nyr. XI.528).

[CSAPPAN, CSAPPAN-IK].

meg-csappan (*mĕk-csappañ* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.143; *mĕg-csappanik* Göcsej Vass József 1841): megfogy, megsoványodik (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Zemplén m. Tállya Nyr. IV.520; Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *mĕg-csaponik*].

CSAPTÁR: egérfogó (Marcal mell. Tsz.).

[CSAPTAT].

ki-csaptat: kifeszít (csizma torkát) (Szeged Csaplár Benedek).

mëg-csaptat: magasról ömlő hideg vízzel megöblít (birkát az úsztatáskor, miután szappangyökérrel megmosták) (Dunántúl Nyr. XVIII.42).

CSAPTATI: csapda (Balaton mell. Tsz. 61a).

CSAPTATÓ (*csaptatu* Zala m. Hetés Nyr. XIX.142; *csaptattyu* Csík m. Nyr. VI.524): 1. *csaptató:* csapda, két eggymás fölé tett deszkából álló egérfogó (Balaton mell. Tsz.); 2. *csaptató:* lehúzott faág, a melyre a kutyát nyakánál fogva fölkötik s aztán fölceresztik (Székelyföld NyK. X.328; Kiss Mihály); 3. *csaptató, csaptatu, csaptattyu:* szorító pózna v. rúd (házfödél nádjának v. szekérre rakott fának leszorítására) (Balaton mell. Tsz.; Zala m. Hetés Nyr. XIX.142; Csík m. Nyr. VI.524).

CSAPZ-IK: kihajt (a fa) (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.140).

CSAPZÁS: fattyúhajtás (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.140).

CSAPZI: 1. magakellető, tetszeni vágyó, csapodár (Gömör m. Nyr. XVII.415; Háromszék m. Vadr.); 2. pajzán, pajkos. *Csapzi gyermek. Csapzi kedve van* (Szabolcs m. Gyulaj, Nyír-Bátor Nyr. XVII. 416) [vö. *csapdi*].

CSÁRA: reismesser [nyereggyártó szerszám] (Győr Nyr. XI.430).

CSARABUL: rimánkodással kicsal. *Beh alkalmatlan ember ám még ez is; valahányszor jön, mindíg csarabul valamit.* (Csallóköz Csaplár Benedek). *Nem nyugszik addig, míg néhány garast ki nem csarabul az embertől* (Csallóköz Csaplár Benedek).

ki-csarabul: ∾ (Csallóköz Csaplár Benedek).

CSÅRÅMPOLÂSZ: giz-gazt irtogat (Gömör m. Nyr. XVIII.501).

CSARAPA (Tolna m. Bátta Nyr. XVIII.334; *csarap, csorab* Szlavónia Nyr. V.11): 1. *csarap, csorab:* harisnya, botos (Szlavónia Nyr. V.11); 2. *csarapa:* posztó félcipő (Tolna m. Bátta Nyr. XVIII.334) [vö. *cserepár*].

CSÁRDA: 1. az állóbárka farán levő elzárt hely, a melyben szerszámot stb. tartanak (Általánosan haszn. Herman O. Halászat K.); 2. a vándor (piszkés) halászok gyékénysátra (Komárom Herman O. Halászat K.).

csárda-karó: a halász-sátor karózata (Komárom Herman O. Halászat K.).

CSARDAK, CSËRDÁK: 1. *csardak:* hajón levő házikó (Szeged Csaplár Benedek); 2. *csërdák:* pitvar (Moldvai csáng. Nyr. X.204).

CSÁRDÁS: 1. kurva. *A ki csárdás, az is marad örökre* (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.68). *Vasárnap csárdás vagy* (Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.190). *Csárdás kis lány, a pézömé ki nē vágd a zsebömet* (Szeged Kálmány L. Koszorúk II.108). *Néköm is van csárdás feleségöm* (Csanád m. Puszta-Földvár Kálmány L. Koszorúk II.214); 2. kurvás. *Csárdás kis kalapot veszek* (Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.65). *Olyan csárdás a kalapja, még a nap is megáll rajta* (Balaton mell. Arany-Gyulai NGy. I.336).

CSARINTOS: foltos, varacskos, köves, éretlen (körte) (Csallóköz Nyr. I.232).

CSÁRMA: 1. lárma, asszonyok v. gyermekek lármája (Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. MNy. VI.319; Csík m. Gyergyó Felméri Lajos; Háromszék m. Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); 2. lármás, szájas, csacska, hahotázó (Vas m., Kemenesalja Tsz.); 3. csapodár, hízelgő (Balaton mell. Tsz.).

CSARMAKOD-IK: vkihez szép szín alatt fortélyoskodva közeledik (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

CSÁRMÁL: lármáz (Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.190; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV. 46; Segesvár Nyr. IX.43; Udvarhely m. Vadr.; Háromszék m. Nyr. IV.561; Háromszék m. Albis vid. Pap Károly; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík-Sz.György Nyr. X.330).

CSÁRMÁLÓD-IK: ∾ (Székelyföld Kriza).

CSÁRMÁS: lármás (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. IV.470; Somogy m. Visnye Nyr. XVII.287; Kajászó-Sz.Péter Király Pál).

CSÁRMÁZ (Dunántúl Nyr. V.172; *csaramáz* Répce mell. MNy. II.409): lármáz.

[**CSARNA**].

csarna-kötél: árboc-kötél (Szeged Tsz.).

CSARNOK (*csornok* Erdővidék Tsz.).

CSÁROG (*csárrog* Székelyföld Kriza, Győrffy Iván): **1.** károg (Székelyföld Győrffy Iván; Gyergyó-Sz.Miklós Nyr. VIII.228.229); **2.** lármáz, fecseg (Soprony m. Röjtök Nyr. III.514; Szentes Nyr. VI.179; Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.424; Székelyföld Kriza; Háromszék m. Nyr. IV.561; Csík m. Nyr. VI.525; Csík-Sz.György Nyr. X. 330) [vö. *csávog*].

CSARTALLÓZ[-IK?]: zörög (Gömör m. Serke Nyr. XIX.44).

CSARTAT: zörög, csörög (Rimaszombat és vid. Nyr. XXII.382).

CSÁS: **1.** jobbfelőli (Háromszék m. Butyka Boldizsár); **2.** balfelőli (Somogy m. Nyr. IV.174; Móczár József; Szeged vid. Csóti Márk; Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 429). *Lëvágom azt a csás füledet* (Somogy m. Nyr. IV.174).

[1. **CSÁSZ**].

csász-csiga: csippel-csuppal, imígy-amúgy (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

[2. **CSÁSZ**].

csász-mász: **1.** csúsz-mász (Hetés, Dobronak Nyr. II.466); **2.** civódik, verseng [?] (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

[**CSÁSZÁR**].

császár-fasza: erős, vastag szeg a régi faekében (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.429).

császár-szakál (*-szakáll*): kaiserkrone (Soprony és Vas m. Nyr. X.332; Deés Nyr. XII.472).

császár-szög = *császár-fasza* (Heves m. Csépa Nyr. II.380).

1. **CSÁSZKÁL**: vízzel megházasít, kever (bort) (Balaton mell. Tsz. 389b) [vö. *csaviszka*].

2. **CSÁSZKÁL**: járkál (Debrecen Nyr. XXI. 476).

CSASZKANTYÚ: edény, bútor (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. IX.427).

CSASZLI: pálinkás pohárka (Komárom m. Perbete vid. Gancs Géza).

CSAT (*csatt* Háromszék m. Vadr.).

csatt-kő: az öreghálón a berena-fa (apacs) felől az első nagyobb kő, a mely arra való, hogy az apacs a víz fenekén egyenletesen járjon (Bodrogköz Herman O. Halászat K.).

CSATA (*csâtâ* Abauj m. Beret Nyr. II.422. 423; *csataj* Szatmár m. Patóháza Nyr. XVI.95; Szamosköz Nyr. XI.92): **1.** *csataj:* csapat (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVI.95; Szamosköz Nyr. XI.92). *Ökör-csata:* ökörcsorda (Székelyföld Kriza; Udvarhely m. Homoród vid. Vadr.; Győrffy Iván). *Nekem is van egy csata ökröm* (Kolozs m. Kolozs Kanyaró Ferenc). *Te tán azt gondolod, hogy énnekem nincsen jó csata ménesem, jó esztena juhom* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.14; Udvarhely m. Vadr.). *Egy csâtâ kënyér* v. *kâlács:* eggy sütet. *Egy csâtâ kënyërët mâr kiszëttünk; most rakjuk bë â mâsodikât. Bizon csâk sok kënyërët ësznek mëg ëzëk âz ârâtók; ë hétën mâr â hârmâdik csâtâ kënyërët fogyasztyâk* (Abauj m. Beret Nyr. II.422.423); **2.** — *csatán, csatába, csatára:* — ízben, -szer. *Több csatán:* több ízben (Zemplén m. Barna Ferdinánd). *Két csatán is montam már neki* (Abauj m. Nyr. IV.277). *Egy csatába:* eggy ízben, eggyszer, eggy alkalommal (Heves m. Tisza-Szőllős Nyr. V.91). *Vótam én ott már öt vagy hat csatára is* (Heves m. Nyr. XVIII.91). *Egy csatára kiderült* (Heves és Borsod m. Nyr. IX.178). *Két csatára is beteg vótam e tavaszon* (Abauj m. Nyr. IV. 277). *Egy csâtârâ mâr ël is vâltâk. Ez idén* [a vetést] *mâr hâromszor csâtârâ vërtë mëg â jég* (Abauj m. Beret Nyr. II.423); **3.** *csata:* éjjeli csorda-őrizet, melyet az eggyes gazdáktól rendre küldött éjjeli őr *(csatás)* teljesít (Háromszék m. MNy. VI.319; Háromszék m. Szotyor Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr.).

CSATAK: lucsok, locs-pocs (Soprony m. Nyr. XII.561; Vas m. Répce-Sz.György Nyr. XVIII. 480; Őrség Nyr. XII.475; Veszprém vid. Nyr. XIX.574; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.143; Abauj m. Szikszó Király Pál; Zilah Nyr. XIV.286; Rimaszombat vid. Nyr. X.87; Borsod m. Ónod vid. Nyr. XVII. 383; Kalotaszeg, Zsobok Melich János; Székelyföld Andrássy Antal 1843). *Csatak az egész ruhád* (Őrség Nyr. XII.475). *Ne járgy ebbe a csatakba, meglucskosodik a lábbelid* (Veszprém vid. Nyr. XIX.574). *Csupa csatak a ruhája* (Abauj m. Szikszó Király Pál). *Csupa merő csatak* (Borsod m. Ónod vid. Nyr. XVII.383).

CSATAKOS (*csatkos* Debrecen Nyr. VII.137; *tacsakos* Balaton mell. Fábián Gábor 1839): lucskos, sáros (Soprony m. Nyr. XII.561; Vas m. Kemenesalja Tsz.; Vas m. Őrség Nyr. XII.475; Veszprém vid. Nyr. XIX.574; Baranya m. Nyr. III.565; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191; Debrecen Nyr. VII.137; Szatmár m. Gencs Nyr. X.525; Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183; Abauj m. Szikszó Király Pál; Zilah Nyr. XIV. 287; Borsod m. Ónod vid. Nyr. XVII.383; Rimaszombat és vid. Nyr. XXII.382; Székelyföld Kriza).

CSATANGOL (*katangol* Kolozsvár Király Pál) [vö. *csatrangol*].

CSÂTÂL (*csâtâ*): kotkodácsol (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47).

CSATARA (*csadara* Székelyföld Kiss Mihály; *csatora* Székelyföld Csaplár Benedek): lárma

zaj, csete-paté, veszekedés, verekedés (Zemplén m. Tarcal Nyr. XVII.416; Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.319; Győrffy Iván) [vö. *csavara, csetere*].

[**CSATARÁL**], **CSATORÁL**: 1. lármáz, kiabál, nyelvel, hangosan fecseg (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191; Karcag Nyr. XIII.432; Debrecen Nyr. VII.137; Tisza vid. Nyr. XVII.416; Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.431); 2. az ajtón nagy zajjal ki- s bejár. *Ne csatorály, mert az ajtóba csukom a sarkad* (Szeged vid. Nyr. II.43; Csaplár Benedek) [vö. *csavarál, csitorál-csatorál*].

CSATARÁSZ: hadarász (ostorral, vesszővel) (Gömör m. Nyr. XXI.140).

CSATARÁZ (Vas m. Őrség Tsz.; Hetés, Dobronak Nyr. II.323; Zemplén m. Tarcal Nyr. XVII. 416; *csåtårâz* Abaúj m. Beret vid. Nyr. II.475; *csatiráz* Göcsej Tsz.; *csatoráz* Őrség Nyr. IV. 143; Szeged Csaplár Benedek): 1. zajt csap, csattog, lármáz, kiabál, veszekszik (Őrség, Göcsej Tsz.; Hetés, Dobronak Nyr. II.323; Zemplén m. Tarcal Nyr. XVII.416; Abaúj m. Beret vid. Nyr. II.475). *A csatorázu mënkü üssön mëg* (Őrség Nyr. IV.143); 2. az ajtón nagy zajjal ki- s bejár (Szeged Csaplár Benedek).

CSATAROZÁS (Baranya m. Nyr. II.184; *csatározás* Baranya m. Nyr. III.565): szóvita.

CSATÁS: éjjeli csorda-őr (Székelyföld Nyr. VIII.462; Udvarhely m. Vadr. 493b; Háromszék m. MNy. VI.319; Háromszék m. Szotyor Győrffy Iván) [vö. *csata*].

[**CSATÁZ**].

lë-csatáz: leüt. *Csatázd lë aszt a bábut* [tekebábot] (Palócság, Apátfalva Nyr. V.224).

CSATÉ: lárma. *Csatét csap* (Érmellék Nyr. V.425).

csaté-paté: csete-paté (Debrecen Nyr. VII. 137; Nagy-Kálló Nyr. XII.430).

CSATÉZ: lármáz, veszekszik (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.188).

CSATINÁZ: zajt csap, lármáz (Balaton mell. Tsz.).

CSATÍT (*csatit*): lármáz, kiabál, hangosan pöröl (Nagy-Kúnság Nyr. II.135; XVI.191; Túrkeve Nyr. VIII.469; Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.468; Debrecen Nyr. VII.137; IX.206; Hajdu Nagy Sándor; Szabolcs m. Földes Nyr. III.36).

CSÁTKÁL (Veszprém Nyr. VIII.40; *csâtkânyi* Félegyháza Nyr. V.35): töltöget, méreget (folyadékot). *Në csátkád asz a zétêt* (Veszprém Nyr. VIII.40).

CSATLÁS: 1. szekérre rakott fának lánccal való leszorítása (Háromszék m. Tsz.); 2. azon keresztbe tett fa, mely a szekérrúd ágasán fekszik s a tengely végéhez két felől vassal van kötve, s a melyhez a hámfák vannak kapcsolva (Háromszék m. Tsz. Kiss Mihály; Erdővidék, Olasztelek Nyr. XIII.578); 3. a szekéroldal fölső rúdjait összekapcsoló fa (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván); 4. parasztszekér vas hágcsója (Heves m. Névtelen 1840).

CSATLAT: kóborol (Kisujszállás Nyr. XXI. 143. 335).

CSATLÓ: faág v. karó, a mellyel a szekérre rakott fának összetartó láncát megfeszítik (Heves m. Névtelen 1840; Csík m. Csík-Várdótfalva Péter János; Háromszék m. Erdélyi Lajos).

csatló-fa: ∾ (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XVII.555; Háromszék m. Erdélyi Lajos).

CSATLÓS: kancsó, kulacs (Zilah Nyr. XIV. 287; Udvarhely m. Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.319; Győrffy Iván).

CSATÓKA: sallang, fityegő (Gyergyó-Ditró Nyr. XII.281).

CSATOL (*csattol* Háromszék m. Vadr. 493b).

CSATÓLÁL (Balaton mell. Tsz.; *csatóllál* Répce mell. Nemes-Viss Nyr. XVII.336; *csattolál* Vas m. Kemenesalja Tsz.): csatangol, csavarog, kószál, jár-kel.

CSATORNA (*csatornya* Tolna m. Nyr. V.523): utakkal közbefogott szőllősorok együttvéve (Heves m. Névtelen 1840).

csatorna-fő: szőllőcsatorna fölseje (Heves m. Névtelen 1840).

1. **CSATRA**: kotnyeles (Alföld Nyr. XIII.236).

[2. **CSATRA**].

csatra-bojta: aprószágos (Csallóköz Nyr. I.231).

CSATRÁLKOD-IK: kotnyeleskedik (Alföld Nyr. XIII.236).

CSATRANG: fasz (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381).

CSATRANGOL (*csatringol* Orosháza Nyr. VI. 134): 1. *csatrangol:* csatangol, kószál, csavarog (Palócság Tsz.; Rimaszombat és vid. Nyr. XXII. 382); 2. *csatrangol:* sárban, vízben jár (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.429); 3. *csatrangol, csatringol:* alkalmatlankodik (Orosháza Nyr. VI.134; Gömör m. Otrokocs Nyr. XVIII.185).

CSATRANGOS: sáros, mocskos, rongyos, cafatos (pl. dologtalan, csavargó nőszemélyre mondják) (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.429; Szatmár m. Nyr. XI.284).

[**CSATTAN**].

fel-csattan: 1. fölhólyagzik (bőr), pattanás támad rajta (Székelyföld Kiss Mihály); 2. haragra lobbanva fölpattan (Székelyföld Kiss Mihály).

[mëg-csattan].

[Szólások]. *Mëgcsattant a szava:* megvastagodott, mélyebb lett a hangja (Balaton mell. Fábián Gábor 1839). *Megcsattant a bátorsága:* megszeppent (Gömör m. Nyr. XVII.418). *Olyan piros az orcája, majd mëgcsattan* (Balaton mell. Fábián Gábor 1839) [vö. *mëg-csetten*].

CSATTANÁS*:* pattanás, pörsenés (a bőrön) (Székelyföld Kiss Mihály).

felcsáttanás: ∾ (Székelyföld Kiss Mihály).

CSATTANÓ, CSATTANÓS: hirtelen haragú (Székelyföld Kiss Mihály).

CSATTI (*csati*)*:* eggy eperfaj (Székelyföld Nyr. II. 426; Kiss Mihály) [vö. *csattogó*].

csatti-eper: ∾ (Székelyföld Kiss Mihály).

[CSATTOG].

fel-csattog: fölhólyagzik, fölpattogzik, pattanásos, pörsenéses lessz (a bőr) (Székelyföld Kiss Mihály).

ki-csattog: ∾ (Székelyföld Kiss Mihály).

CSATTOGÓ: 1. eggy eperfaj (Balaton mell., Győr m. Tsz.); 2. réti gaz faja (Heves m. Névtelen 1840).

[CSATTOGÓZ-IK].

lë-csattogózik: lepattogzik. *Vér, termés és hájog! Szakadozzatok és csattogózzatok lë ennek a szömirül!* (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.116).

CSATTOGTAT: kelepel (a gólya) (Székelyföld Kiss Mihály).

[CSATTOGZ-IK].

fel-csattogzik = *fel-csattog* (Székelyföld Kiss Mihály).

ki-csattogzik: ∾ (Székelyföld Kiss Mihály).

CSÁVA: 1. moslék (Fajsz Nyr. VII.428; Csongrád Nyr. IX.89; Tisza-Dob Nyr. XX.192); 2. mosléktartó edény (Fehér m. Zámoly Király Pál).

CSAVAJKA: teknő-forma völgy v. árok (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

CSAVAR (*csafar* Rimaszombat és vid. Nyr. XXII.382; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.315; Székelyföld Tsz. Nyr. XIX.126; Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.358; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *csór* Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.180; Hetés Nyr. II.372; XIX.142; Körmend vid. Nyr. IV.180; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.188): 1. *csafar:* csavar, facsar (Rimaszombat és vid. Nyr. XXII.382; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.315; Székelyföld Tsz. Nyr. XIX.126; Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.358; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Kicsafarom a nyakadat:* kitekerem (Székelyföld Kiss Mihály). *Kicsafarta a ruhából a vizet* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); 2. *csór:* csóvál (pl. üszköt sebesen körülforgat) (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.180). *A kutya csórgya a farkát* (Hetés Nyr. II.372). *Mjér csórgya a kutya a farkát?* (Körmend vid. Nyr. IV.180); 3. *csór:* üt. *Úgy fejbe csórlak! Ódalba csórta* (Zala m. Hetés Nyr. XIX. 142); 4. *csór:* lop (Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.188).

el-csór: 1. eldob, elhajít (Zala m. Hetés Nyr. XIX.142; Keszthely Király Pál); 2. elcsen, ellop (Keszthely Király Pál).

mëg-csór: megüt. *Ne járgy itt a kezem alatt, mer megcsórlak* (Keszthely Király Pál).

rá-csór: ráüt, rácsap (Zala m. Hetés, Keszthely Király Pál).

CSAVARA: lárma, zaj, csetepaté, veszekedés, verekedés (Torda Nyr. XVIII.95; Székelyföld Kiss Mihály, Andrássy Antal 1843; Udvarhely m. Vadr. 91; Háromszék m. MNy. VI.319; Vadr.; Győrffy Iván) [vö. *csatara, zavara*].

CSAVARÁL: lármáz, zajong (Háromszék m. MNy. VI.319) [vö. *csatarál*].

CSAVARGÓ (*csafargó* Székelyföld Kiss Mihály).

[CSAVARINGÁL], CSÓRINGÁL (Göcsej Nyr. XIII.496; XIV.164; Budenz-Album 158): gabonát szór (Göcsej Nyr. XIII.255).

[CSAVARINT], CSÓRINT: 1. csavarint (Göcsej Nyr. XIII.496); 2. hadonáz (Hetés Nyr. II.372); 3. csen, lop (Hetés Nyr. II.372).

el-csórint: elhajít. *Úgy ecsórintotta a zëstápot, hogy a zördög së találla mëg* (Hetés, Dobronak Nyr. XV.190).

mëg-csórint: 1. elgáncsol vkit birkózás közben (Zala m. Lesence-Istvánd Szabó Iván); 2. elver (Keszthely, Szolnok Bódiss Jusztiu). *Erősen csórintsd meg* (Zala m. Hetés Nyr. XIX.142).

[CSAVARÍT].

[Szólások]. *Nótákat csavarít* (Bács m. Zenta Nyr. IX.378).

CSAVARÓ: iparkodó, szorgalmas (Alsó-Baranya, Pellérd Nyr. XI.239).

[Szólások]. *Csavaró víz vagyok* (Borsod m. Domaháza Nyr. XVIII.473); *csafaró víz vagyok:* csupa víz vagyok, egészen át vagyok ázva (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

CSAVAROD-IK (*csafarod-ik* Székelyföld Kiss Mihály).

CSAVAROS (Háromszék m. Nyr. IV.431; *csafaros* Székelyföld Tsz. 113a; Háromszék m. Vadr. 498a): ravasz, alattomos, csalárd, álnok. *Csafaros lelkü* (Székelyföld Tsz. 113a; Háromszék m. Vadr. 498a; Nyr. IV.431).

CSÁVÁS: 1. moslékos. *Csávás sajtár* (Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573). *Csávás hordó* (Heves m. Névtelen 1840); 2. moslékos dézsa (Dunántúl Nyr. V.128; Göcsej Tsz.; Ormányság Nyr. I.424; Hódmező-Vásárhely Király Pál; Szatmár m. Nyr. XIX.380); moslékos vályu (Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274); 3. moslék, disznó-eleség (Rába mell. Nyr. XVII.523).

CSÁVÁZ: locs-pocsot csinál mosás, mosogatás v. mosdás közben (Nagy-Kálló Nyr. XII.429).

be-csáváz: beszennyez (Abaúj m. Szikszó Király Pál). *Hiába adok erre a gyerëkre tiszta ruhát, mingyán becsávázza* (Abaúj m. Nyr. VI.172).

[Szólások]. *Becsávázta magát:* bajba keverte magát (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.523).

CSÁVÉ: fecsegő, szószátyár, hiábavalóságokat beszélő. *Csávé ember* (Székelyföld Tsz.)

CSÁVIG, CSÁVIK: sóska, sóskának ennivaló szára (Gömör m. Tsz.; Rimaszombat Nyr. XXII. 383) [vö. *cséve*].

CSAVILLÁZ-IK: zavartan össze-vissza beszél (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381) [vö. *kavillál*].

[CSAVIRGA].

csavirga-bor: savanyú, rossz bor (Heves m. Névtelen 1840) [vö. *csaviszka*].

CSAVIRKÁL: 1. csavarog; 2. csűr-csavar vmely dolgot, fortélyoskodik (Székelyföld Kiss Mihály).

CSAVISZKA (Balaton mell. Tsz. 62b; 389b; *csavicka* Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.96): 1. *csavicka:* túlságosan megvizezett, hitvány, zavaros bor, pálinka, sör (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.96); 2. *csaviszka:* hitvány étel (Szatmár m. Tsz.).

csaviszka-bor: túlságosan megvizezett, hitvány, zavaros bor (Balaton mell. Tsz. 62b; 389b) [vö. *csavirga-bor*].

CSÁVOG: 1. szól (a csóka) (Háromszék m. MNy. VI.319); 2. csacsog (Háromszék m. Győrffy Iván) [vö. *csárog*].

[CSËBËR], CSÖBÖR: vízhordó rúd (a közepén lánc lóg le, ennek a végén olyan hámfa-féle, a melyet az itató-sajtár két fülén átdugnak) (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47).

cseberbe-hágó (Heves m. Névtelen 1840; *csöbörbe-hágó* Győr m. Nyr. III.427). *Cs. ló:* a mely a hátulsó lábát minden lépésnél fölkapja.

CSEBREZ: a szőllőt kádban töri szüretkor (Nógrád m. Fabó András 1841).

CSËCS, CSÖCS (*ceccopó, cëccopó* [csecsszopó] Udvarhely m. Vadr. 28; Háromszék m. Vadr. Kiss Mihály; *csics* Deés Nyr. XII.140; Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.42; Csík m. MNy. VI.369; Háromszék m. Vadr. 325. 494). *Kenyér* v. *burgonya csecse:* kidudorodása (Nógrád m. Nyr. IV. 24; Székelyföld Tsz.). *Puska csöcse:* kapszlitartója, a melyre a kakas rácsappan (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93).

csöcs-fog: tejfog, csikófog (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.430).

csics-gomb: csecsbimbó. *Oan szërnyen fáj acs csicsem gombja* (Székelyföld Győrffy Iván).

csics-kupa: szopóka (kis gyermekeknek való) (Székelyföld Kiss Mihály).

csecs-szopó (*ceccopó, cëccopó* Udvarhely m. Vadr. 28; Háromszék m. Vadr. Kiss Mihály): csecsemő.

1. **CSÉCS** (*csëcs* Dunántúl Nyr. XVI.190; *csiécs* Vas m. Répce-Sz.György Nyr. XVIII.480; *csiêcs* Soprony m. Horpács Nyr. X.265): himlő, kanyaró (Dunántúl, Soprony, Vas, Zala m. Kővágó-Örs Nyr. XVII.416; Soprony m. Nyr. XII. 186; Vas m. Tsz.; Vas m. Kemenesalja Tsz.; Szombathely vid. Fejérpataky László.)

csécs-helyës: himlőhelyes (Vas m. Nyr. XVII. 416; Vas m. Sorok mell. Nyr. XXII.144).

2. **CSÉCS**: cifra aranyos v. ezüstös keskeny szalag, a mellyel a leányok és a fiatal menyecskék nagy selyemkendőjüket diszítik (Baranya m. Tsz.; Eszék vid. Nyr. V.270; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.283).

CSECSEGET: kecseget, gyügyöget (gyermeknek) (Kapnikbánya és vid. NyK. II.374).

CSECSEL: szoptat (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

[CSËCSËLÉK], CSÖCSELÉK: csecsemő (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

CSECSERÉL (Bodrogköz Tsz.; *csicsërël* Szabolcs m. Földes Nyr. III.180): pajzánkodva össze-vissza fogdos, megmarkolász (nőszemélyt), csecsét fogdossa, tapogatja, markolássza.

CSËCSËRÉSZ (Nógrád m. Nyr. V.181; *csëcsërêsz* Palócság Nyr. XXII.33; *csicserész* Székelyföld Győrffy Iván; Csík m. MNy. VI.369): ∾.

CSECSERÉZ (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191; *csicsëréz* Háromszék m. Vadr. 494a; *csöcsöréz* Székelyföld Tsz.): ∾.

CSÉCSES: himlőhelyes. *Te ronda, csécses pofájú* (Zala m. Kővágó-Örs Nyr. XVII.416).

CSËCSKÉS: szürkés-tarka, iromba (Marosszék Nyr. I.135; Kiss Mihály). *Valami csëcskést láttam* (nyúl volt) (Székelyföld Kriza).

CSEDERINT: erősen oda vág vmihez (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.431).

[CSEFE].

csefe-csafa: csacsogás (Hely nélkül Nyr. XII. 527).

CSEFERÍT: hangosan tereferél, ihog-vihog (Őrség Tsz.; Hetés Nyr. II.44) [vö. *csáforít*].

CSEFFTET: locsog, fecseg. *Ne csefftes* (Fölső-Somogy, Marót puszta Nyr. X.189).

1. **CSEGE**: cserebogár (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841; Nyitra vid. Kelecsény József 1843).

[2. **CSEGE**].

csege-biga: sok apró rész, elegy-belegy portéka. *No ugyan sok csege-bigája van* (az órának) (Székelyföld Tsz.).

csege-bige: csög-bog (Háromszék m. MNy. VI.320; Nyr. III.452).

CSEGELY (Székelyföld Nyr. II.426; *csegej* Udvarhely m. Sóvidék Hegedűs István; *csëgej* Csík m. Nyr. VI.525; *csëgëly* Háromszék m. MNy. VI.319; *csegély* Székelyföld Tsz.): ékalakú föld (rét, kaszáló, sziget).

CSEGELYES (Székelyföld Nyr. VIII.463; *csegélyes* Székelyföld Tsz.): ékalakú. *Csegelyes a föld, s nehéz szántani* (Székelyföld Nyr. VIII.463).

CSEGRES = *csiger* 1. (Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841).

1. **CSEHEL**: csahol (a róka) (Hely nélkül Nyr. VII.335) [vö. *csahol*].

2. **CSEHEL**: csihol (tüzet) (Székelyföld Kiss Mihály. Győrffy Iván) [vö. *csihol*].

CSEHETEL: veszekszik, pöröl, civódik (Gyergyó-Ditró Nyr. XII.281).

CSEJVE: lármázó gyülevész sokaság (Szeged Sümeghy Pál 1841).

CSEJVEDÉK: csőcselék-nép, gyülevész-nép, zajongó népcsoport (Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841) [vö. *csajvadék, csevejde*].

CSËKA: 1. disznó (Udvarhely m. Melich János); 2. malac (Fölső-Háromszék m. Melich János).

CSEKE: eggy szőllőfaj (Göcsej MNy. II.410; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.477).

CSEKEG: csahol (a róka) (Hely nélkül Nyr. VII.335).

CSEKÉL: megköt (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841).

CSEKÉLY (*csikér* Vas m. Tsz.; *csökél* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93; *kecséj* Tisza-Dob Nyr. XX.285; *kecsély* Jászkúnság Nyr. VII.525; *kecsêly* Palócság Nyr. XXI.368; XXII.76; *kecsí* Tisza-Dob Nyr. XX.285; *kecsíly* Kúnság, Kisújszállás Nyr. XX.288; *sikér* Dunántúl Nyr. IX.125; Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI.335; Répce mell. Nyr. XX.368; Répce mell. Nemes-Viss Nyr. XVII.336; Vas m. Fölső-Őr Király Pál; Zala m. Arács Nyr. XXII.239; Sümeg vid. Nyr. XXII.286; Keszthely vid. Nyr. VI.523; Somogy m. Nyr. XIX.287; Somogy m. Balaton mell. Nyr. XVI.477; Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Székesfehérvár Nyr. VII.188; Győr m. Tsz.; *síkér* Orosháza Nyr. VI.179): 1. *csökél, kecséj, kecsély, kecsêly, kecsí, kecsíly*: csekély, kevés (i. h.). *Sikér vetés*: ritkás (Vas m. Fölső-Őr Király Pál); 2. *sikér, síkér*: sekély, nem mély (pl. víz, tányér, tál, tepsi) (i. h.).

CSEKÉLYSÉG (*kecsélység* Gömör m. Rozsnyó vid. Nyr. XVII.476; *kecsêlysêg* Palócság Nyr. XXI.368; *kecseˈlyseˈg* Gömör m. Rozsnyó vid. Nyr. XVIII.458).

CSEKERÖG: nyikorog, nyekereg (Udvarhely m. Vadr. 510b).

CSEKLE (Pozsony m. Nyr. XVI.559; *cökle* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93; *csikle* Pest m. Szeremle Nyr. XVI.560): 1. *csekle, cökle*: madárfogó hurok, madártőr (Pozsony m. Nyr. XVI.559; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93); 2. *csikle*: madárkalitka (Pest m. Szeremle Nyr. XVI.560).

[**CSEKLÉL**], **CEKLYÉL**: tőrbe csal (madarat) (Hely nélkül Nyr. XII.527).

CSÉKLYE: állat nyakára akasztott fadarab, mely az első lábai közé akadva a futásban akadályozza (Borsod m. Nyr. XIV.84).

[**CSÉKLYÉS**].

cséklyés-lábú: botorkálva járó (Borsod m. Nyr. XIV.84; Eger vid. Csaplár Benedek).

CSEKKEN: nyekken (Tolna m. Paks Nyr. XIX.431).

CSEKMET: lim-lom (Zala m. Gelse Nyr. XV. 573).

CSEKÖRTES: bütykős (fa) (Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.143).

CSEKTI: sánta (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47).

CSEL: selyemből, tollból és disznó-sertéből készült mesterséges légy, a mellyel a pisztrángot és a pérhalat fogják (Mármaros m. Herman O. Halászat K.).

CSÉLCSAP: kicsapongó (Szeged vid. Nyr. VI.88).

CSÉLCSAPI: léha (Szeged Nyr. IX.237).

[**CSELE**].

csele-csala = *csere-csala* (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.212).

CSELEFENDËS: csalfa, csalárd, ravasz, fortélyos. *Cselefendësen bánt el a dologgal* (Mezőtúr Nyr. VIII.139.360) [vö. *csalafinta*].

CSELEFENDI (Bihar m. Pocsaj Nyr. VI. 424; Debrecen Nyr. XXI.476; *cselefendri* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191): 1. *cselefendi*: csintalan, alkalmatlankodó, kotnyeles (Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.424; Debrecen Nyr. XXI.476); 2. *csele-*

fendi, cselefendri: nyegle, szeles, féleszű (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191; Debrecen Nyr. XXI.476) [vö. *csalafinta, cselefendës*].

CSELEFENDISKĖD-IK: pajzánkodik (Mezőtúr Nyr. X.285. sajtóhibával: *cselefenkiskëdik*).

CSELEKĖD-IK, CSELEKSZ-IK (*cselekönni*): szarik (Kis-Kún-Halas Nyr. XXII.377).

[Közmondások]. *Könnyű, mint az ágyba cselekönni* (Kis-Kún-Halas Nyr. XXII.377).

el-cselekszik: elcsen (Zemplén m. Tállya Nyr. IV.477).

CSELEKĖDET: dolog, munka (Rozsnyó vid. Nyr. XIII.571; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.527).

[CSELEKĖDŐ].

cselekedő-üst: mindennap használt kicsiny üst (Székelyföld Tsz. Nyr. XIV.335).

CSELLEMBOKOL (Székelyföld Tsz.; *cselenbokol* Háromszék m. Nyr. IX.34): tétováz.

CSELLEMBOKOZ: ∾ (Székelyföld Tsz.).

CSELETEL: zajt csap, cseveg (Székelyföld Andrássy Antal 1843).

CSELEZ: megcsal, rászed. *A nyúl cselezi az agarat:* egér-utat keres, hogy menekülhessen (Fehér m. Bicske Király Pál).

CSELFES: ravasz (Hely nélkül Tsz.).

CSELLE: phoxinus levis (Erdővidék Herman O. Halászat K.).

[CSELLEN].

ki-csellen: (a vad) oldalvást kitér a lövés elől (Csongrád Nyr. IX.90).

CSELLENG: toldalék (Nagy-Kúnság, Túrkeve Nyr. VIII.469).

CSELLŐ: ingatag, könnyelmű (Szeged Csaplár Benedek).

[CSELLŐZ].

el-csellőz: dologtalanul tölt el (időt). *Elcsellőzi a napot* (a mesterlegény) (Eger vid. Nyr. XVII. 429).

CSELŐ: [marha-terelő szó]. *Cselőre áll a bajussza:* az eggyik fele le, a másik fölfelé áll (Alföld Nyr. V.123).

CSELVÉNY: csel, csalfa fogás (Kapnik vid. Nyr. II.182).

CSÉLYA: vízmelléki madárfaj (Heves m. Névtelen 1840).

CSELLYE: parasztszekér (Gömör m. Tsz.).

CSEMÁJ (*csëmáj* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos): ügyetlen, pipogya (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.574; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; vö. Nyr. XXII.219).

[CSEMBŐK].

csembők-virág: cacalia (Nógrád m. Nyr. IV.72).

CSEMBŐKE: ∾ (Nógrád m. Nyr. IV.72).

[CSEMCSĖGET].

mög-csömcsöget: csemcsegve megesz. *Hogy a fenye csömcsögesse, rágicsájja mög a kiê-kê hurkikáját* (Tolna m. Sárköz Nyr. IV.418).

CSĖMĖGE (*cemegéz* Zala m. Nyr. XVII.272; *csömöge* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.430): szűretlen must, mely a törköllyel még össze van keveredve; hordóban v. kádban összetiprott leves szőllő (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.430; Kalocsa Király Pál).

CSEMÉL: csimpajkodik, csüngeszkedik (Karancs vid. Nyr. XXI.478).

CSĖMĖTE (*csemöge* [kis gyermekről mondva; úrias kifejezés akar lenni] Udvarhely m. Nyr. IV.371; *csimota* Balaton mell. Tsz.; Balaton mell., Őrség, Göcsej MNy. V.153; Fölső-Somogy, Marót puszta Nyr. X.189; Alföld Nyr. XIII.577; *csomota* Jász-Nagykún-Szolnok m. Alattyán Nyr. X.144; Palócság Nyr. VIII.450).

CSEMMĖG (*csemmeg*): csemcseg (Háromszék m. Tsz.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík-Szentgyörgy Nyr. X.237).

CSEMMĖGTET (*csemmegtet*): ∾ (Csík-Szentgyörgy Nyr. X.237; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

CSĖMMESZT: odaragaszt (Palócság Nyr. XXII.33).

1. **CSĖMPE** (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. I.152; Kiss Mihály; Udvarhely m. Homoród vid. Vadr. 560; Háromszék m. Vadr.; Csík m. Nyr. VI.525; *csemp* Székelyföld Nyr. XVII.416; *csempe* Zala m. Arács Nyr. XXII.192; Gömör m. Tsz.; Székelyföld Tsz.; MNy. VI.175; Győrffy Iván; Moldvai csáng. Nyr. III.54; *csempely* Csík m. Tsz.; *csömpe* Komárom m. Naszvad Nyr. IV.235): 1. *csëmpe, csempe:* kályhacserép, kályhaszem (cseréptábla v. -fiók, a milyenekből a kályhát rakják) (Székelyföld Tsz. MNy. VI.175; Arany-Gyulai NGy. I.152; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Csík m. Nyr. VI.525); 2. *csemp, csempe, csëmpe, csempely:* kályha (Székelyföld Tsz. Nyr. XVII. 416; Udvarhely m. Homoród vid. Vadr. 560; Csík m. Tsz. Nyr. VI.525; Háromszék m. Vadr.; Moldvai csáng. Nyr. III.54); 3. *csempe:* cserépedény (Zala m. Arács Nyr. XXII.192); a) *csempe:* kis fazék (Gömör m. Tsz.); b) *csömpe:* nagy cserépcsésze (Komárom m. Naszvad Nyr. IV. 235).

csempe-fűttő: cserépkályha (Székelyföld Győrffy Iván).

2. **CSEMPE** (*csemfe* Somogy m. Csurgó Nyr. XVII.477; *csömpe* Pest m. Tinnye Nyr. VII.40; Kecskemét Nyr. IV.284; Csallóköz Csaplár Bene-

dek): 1. csorba (Rába mell. Nyr. XVII.523; Somogy m. Nyr. XVII.417; Somogy m. Csurgó Nyr. XVII. 477; Tolna m. Paks Nyr. XIX.431; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 429; Kecskemét Nyr. IV.284; Békés m. Nyr. III.524); **2.** csorba rész, lecsorbult rész [?]. *A bögre csempéjét tedd a szádhoz* (Borsod m. Kis-Győr Nyr. XVII.417).

csempe-szájú (*csömpe-szájú*): ferde, lelefegő, hibás, csorba szájú (Veszprém m. Csetény Halász Ignác; Pest m. Tinnye Nyr. VII.40; Kecskemét, Csallóköz Csaplár Benedek).

CSEMPELY: halász-háló neme (Heves m. Névtelen 1840).

CSEMPES: 1. csenegető; **2.** torkos, nyalakodó (Veszprém m. Nyr. XVII.416).

1. **CSEMPÉS**: cserépkályha (Udvarhely m. Tsz.).

2. **CSEMPÉS**: ferde, ferde-szájú (Hely nélkül Tsz.).

CSEMPESKED-IK: 1. settenkedik, suttyomban tesz vmit, fondorkodik (Csallóköz Csaplár Benedek); **2.** legyeskedik, szerelmeskedve forgolódik vki körül. *Ugyan nem röstelli kigyelmed vén létire csempeskedni! Bizony jobb lenne, ha kevesebbet csempeskednél a legények körül* (Veszprém m. Nyr. XVII.416).

1. **CSEMPESZ**: kétfülű cserép-edény (Győr m. Tsz.; Fehér m. Bódiss Jusztín).

[2. **CSËMPESZ**], **CSÖMPESZ**: törpe, hitvány termetű. *Eredj, te csömpesz, nem közibénk való vagy te* (Csallóköz Csaplár Benedek).

3. **CSËMPESZ**: vmi hájféle (Háromszék m. MNy. VI.320).

csempesz-háj: 1. külön fajta háj a disznó hátulsó lába alatt (Győr-Sz.Márton Bódiss Jusztín). *Ollan disznut ötünk, hogy három hája vót, ugymint: csempesz hája, monya hája mëg az igaz hája* [tréfás mondás] (Vas m. Őrség Nyr. III. 320); **2.** ,a szalonnának a háj alatt levő kövérsége' [?] (Balaton mell. Tsz.); **3.** edényre tapadt zsiradék (Fehér m. Bódiss Jusztin).

[4. **CSEMPESZ**].

csempesz-száju = *csempe-szájú* (Zala m. Király Pál; Szolnok Bálint Kalazant).

CSEMPÍT: csorbít (Tolna m. Paks Nyr. XIX. 431).

ki-csempít: kicsorbít. *Kicsempítették a kardnak élét* (Tolna m. Paks Nyr. XIX.431).

[**CSEMPÜL**].

be-csömpül: begörbül, begyűrődik, pl. a könyv táblájának v. leveleinek a sarka (Kecskemét Király Pál).

[**CSËND**].

csënd-őr (*csendér* Kolozs m. Sztána Nyr. IX. 502; *csëndér* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *csöndér* Baja Bayer József; Torontál m. Tisza-Hegyes Kálmány L. Szeged népe II.105).

CSENDE: rőzse (Zala m. Sümeg vid. Nyr. XXII.286).

CSENDEL: csenget [?]. *Lassan csendeljetek, én apró diákim* (Nyitra m. Kolony Erdélyi J. Népd. és mond. III.149).

CSËNDËRI (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478; XXI.144; Hétfalu, Bácsfalu Nyr. III.524; *csënderi* Udvarhely m. Nyr. XV.239; *csenderi* Háromszék m. Nyr. VI.272; Kiss Mihály; Brassó m. Hétfalu Nyr. V. 329; *csenderü* Háromszék m. MNy. VI. 319. 357; Győrffy Iván; *csëndërü* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos): cserebogár.

CSENDERÍT: csen, lop (Bodrogköz Tsz.).

el-csenderít: elcsen (Bereg m. Rákos Pap Károly).

CSËNDES (*csindesz* Zala m. Hetés Nyr. XIX. 575; Hetés, Dobronak Nyr. III.319. 473; *csöndesz* Soprony m. Tsz.; *csöndös* Udvarhely m. Nyr. IV.176). *Csendes:* bocskor (Somogy m. Nyr. XIX. 287; Maros-Torda m. marosi alsó-járás Ravasz Árpád).

csöndös-beszégetés: négy szem közti beszélgetés. *Meg es mondám neki ténnap csöndös beszégetéssê. Égy küs csöndös beszégetésöm lönne az úr ő kjeméve* (Udvarhely m. Nyr. IV.176).

[**CSËNDESËD-IK**].

mëg-csöndesëdik: megáll (a lovakkal) (Tolna m. Sár-Sz.Lőrinc Nyr. III.177).

[1. **CSËNDÍT**], **CSÖNDÍT** (Torontál m. Magyar-Sz.Mihály Kálmány Lajos; *csindít* Torontál m. Padé Kálmány L. Szeged népe II.168; Kálmány Lajos): csendesít.

2. **CSËNDÍT** (*cendit* Moldvai csáng. Nyr. IX. 530; *csöndit* Közép-Baranya Nyr. IV.236): lélekharanggal csenget (mikor vki haldoklik v. meghalt), temetésre csenget (Balaton mell. Tsz.; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191; Hont m. Nyr. VI. 181; Gömör m. Tsz.). *Mëg az hitték, hogy a delet húzzâk, pegyig halâra csendítettek. Neki csendítenek* (Palócság Ethnographia III.356).

[**CSËNDÍTÉS**].

csendittésre-harangozás: vecsernyére (Ave Máriára) v. takarodásra harangozás (Csík m. Gyergyó Kiss Mihály).

CSENDÍTŐ: kis harang, lélekharang (Palócság Tsz.).

CSENDÜL: csendesedik. *Csendül az idő* (zivatar szüntével) (Balaton mell. Tsz.; Szolnok Bálint Kalazant).

CSENÉSZ (*csenészni*): szerelmesen incselkedik (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.189).

CSENEVÉSZ (*csendevész* Zilah Nyr. XIV.287; *mecsevész* Székelyföld Tsz. Győrffy Iván; Csík m. Nyr. VIII.379; Háromszék m. MNy. VI.358) [vö. *sindevész*].

CSENEVÉSZ-IK (*mecsevész*ni Székelyföld Ferenczi János; el*mecsevész*ek Székelyföld Tsz. 106b. 253a; Győrffy Iván).

CSËNFE: csalfa (Karancs vid. Nyr. XXI.477)

1. **CSËNG** (*csönög* Répce mell. Nyr. XX.366; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. IV.479; Tolna m. Ozora Nyr. V.382; Tolna m. Paks Nyr. XXII. 384; Duna-Pentele Király Pál; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93. 236).

[2. **CSENG**].

cseng-leng: teng-leng. *Alig cseng-leng egy-két ember az egész faluban* v. *öt-hat valamire való tehén az egész csordában* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.141).

CSËNGËR Udvarhely m. Vadr.; *csender* Székelyföld Nyr. II.426; Kiss Mihály; *csëndër* Csík m. Nyr. VI.525; *csenger* Szatmár m. Porcsalma Király Pál; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III. 448; *csöngör* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III. 448; Udvarhely m. Vadr. 493b): bokros sűrűség, bozót.

CSËNGETYŰ (*csëngető* Háromszék m. Vadr.; *csönget*ᵘ*ő* Répce vid. Nyr. XX.368): **1.** *csëngető*: nagyobbfajta vas-kolomp (Háromszék m. Vadr.); **2.** *csengetyű*: télre fölkötött fürtös szőllővessző (Heves m. Névtelen 1840).

CSÉNGÉZ (*cséngézni*): összefogódzva táncol (több gyermek) (Baranya m. Ormányság Nyr. II. 278).

[**CSËNGŐ**].

csengő-bengő: csengő-pengő (Bihar m. Székelyhíd Nyr. VI.276).

CSËNIKA: malac (Fölső-Háromszék m. Melich János) [vö. *csoni*].

[**CSËNKA**].

csënka-fa: juharfa (Erdővidék Nyr. VIII.142).

CSENKESZ: rozsnok (Marosszék Kriza).

CSENTERËG: ‚sáros, csetrës a szoknya alja' [?] (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.189).

CSENTÉZ (Kolozsvár Szinnyei József; Székelyföld Nyr. IX.426; *csentész* Maros-Torda m. Nyr. XIII.518; Marosvásárhely Nyr. XV.238; *csöntés* Tolna m. Nyr. XIV.86): félkrajcár. *Egy csentézzel se vagyok adóssok* (Kolozsvár Szinnyei József). *Nem adott ëgy árva csöntést së* (Tolna m. Nyr. XIV.86).

[**CSENTRE**].

csentre-csantra: mindenféle törött edény (Mezőtúr Nyr. VIII.189).

CSÉP (*csëp* Székelyföld Győrffy Iván; *csíp* Beszterce-Naszód m. Zselyk Nyr. XVIII.576). *Csép, csëp*: szövőszékhez tartozó fonál-elválasztó lapos pálcika v. deszkácska (Székelyföld Nyr. VIII.463; Győrffy Iván; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XV.384) [vö. *csépke*].

csép-fej: az a bőr, a mellyel a csép-hadarót a nyélre erősítik (Vas m. Őrség Nyr. XII.476; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325).

csép-kápa: a cséphadarót és a nyelet összekötő két vastag szíj (Győr m. Bőny Nyr. XVI. 143; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325).

csép-kődöke: ∾ (Háromszék m. Dézsi Mihály).

CSEPA: pof, arcul-ütés (Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.143) [vö. *1. csap*]..

CSÉPÁNYOS: gazos, elfüvesedett. *Csépányos gabona* (Csík m. MNy. VI.370).

CSËPÁZ: pofoz (Nógrád m. Tolmács Nyr. XVIII.48).

CSEPCSEGTET: csapkodja a víz fölszinét a tenyerével fürdés közben (Székelyföld Győrffy Iván).

CSEPCSEL: ∾ (Székelyföld Győrffy Iván).

CSEPE: fiatal tölgyfa (Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.279; Göcsej Nyr. XIV.163; Budenz-Album 163; Zala m. Hetés Nyr. XIX. 142) [vö. *csepeles*].

csepe-fa: ∾ (Göcsej Tsz. MNy. V.160).

[**CSËPËG**].

csëpëg-csupog. *Csepegve-csupogva*: apródonként (Érmellék Nyr. V.425).

CSËPËGÉS: ház-eresz. *Beállott a csëpëgés alá. Maradj a csëpëgés alatt, ott nem ér az essö* (Székelyföld Kiss Mihály). *Kimënyëk a csëpëgés álá* (Udvarhely m. Nyr. IV.374).

[**CSËPËGETÉS**], **CSÖPÖGETÉS**: ∾ (Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841).

CSËPËGŐ: **1.** ház-eresz csurgója. *Ásd el a csepegő alá* (Debrecen Nyr. XX.570); **2.** ereszalja (a hová a víz az ereszről lecsurog) (Debrecen Nyr. XX.570; Szatmár m. Patóháza Nyr. XIII.233).

CSÉPËL (*csepêj*ük [így] Zala m. Tapolca Nyr. XVI.327; *csépül* Veszprém Nyr. VII.428; *csöpl*öttünk Vas m. Őrség Nyr. I.421).

ê-csépül: elver (Veszprém Nyr. VII.428).

CSEPELES: tölgyes (Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.279; Göcsej Nyr. XIV.163; Budenz-Album 163) [vö. *csepe*].

CSEPELLÉRËZ[-**IK**]: **1.** csepereg, cseperész (az eső) (Bihar m. Pocsaj Nyr. V.572); **2.** apródonként tesz vmit (Nagy-Kúnság Nyr. II.135; XVI.191).

CSEPELYEGES (*csepejeges, csepeljeges*): **1.** ragadós anyagtól összetapadt, összekócosodott (haj, szösz, szőr) (Székelyföld Tsz.); **2.** szilánkos (fa) (Háromszék m. MNy. VI.319; Győrffy Iván) [vö. *csëpüs, csëplyës*].

CSEPÉR: csepergő eső (Csík m. MNy. VI. 319; Győrffy Iván).

CSËPËRËD-IK (Vas m. Kemenesalja, Nemes-Magasi Nyr. XIX.191; *csepered-ik* Rimaszombat Nyr. XV.383; Szatmár vid. Tsz.; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.143; Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XV.382; Székelyföld, Háromszék m. Tsz.; *csöpöröd-ik* Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.140; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 430): megnő, fölserdül. *Szépen felcseperedett* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.143).

1. **CSËPËRËG** (Szentes Nyr. XVII.46; Palócság Nyr. XXII.33; *csepelëg* Göcsej Nyr. XIV. 165; Budenz-Album 160; *csepereg* Debrecen Nyr. XXI. 476; *csipërëg* Karancs vid. Nyr. XXI.478; *csöpörög* Soprony m. Fölső-Szakony Nyr. XVII. 383; Csallóköz Nyr. I.378): csepeg.

2. **CSËPËRËG**: apró (Háromszék m. Incze Béni). *Haszontalan, küs növésü, csëpërëg lovak* (Háromszék m. Vadr. 363). *Te kis csëpërëg gyermëk* (Hajdú m. Csege Jakab Miklós).

CSEPERGET: apródonként szerezget (pénzt v. egyebet) (Alföld Nyr. II.424) [vö. *csuporgat*].

föl-cseperget: fölnevel. *Már, édes fiam, fölcsepergettelek annyira a mennyire* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.375).

CSEPERKE: hó- és esővízből lett tavacska (Szeged Tsz.).

[**CSËPËRŐ**].

csëpërő-csëpp (Háromszék m. Vadr.; *csepperő-csepp* Székelyföld Kriza; *csöpörő-csöpp* Udvarhely m. Vadr. 494a): alig eggy csepp, végcsepp. *Csöpörő-csöppig:* mind eggy cseppig, az utolsó cseppig (Udvarhely m. Vadr. 494a) [vö. *csëppëdős-csëpp, cseppendő-csepp*].

CSEPES: csíkos. *Csepes szoknya* (Székelyföld Nyr. VIII.515).

CSEPËSZ (Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV. 42; Csík m. Csík-Madaras Nyr. XX.46; Háromszék m. Vadr. MNy. VI.243; Háromszék m. Kis-Borosnyó Nyr. XVI.47; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *csápsza* Székelyföld Tsz. 65a; *csepesz* Székelyföld Tsz. Arany-Gyulai NGy. III.251; Andrássy Antal 1843; Győrffy Iván; Háromszék m. Győrffy Iván, Király Pál; Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.427; IX.40; Csík m. Győrffy Iván; Csík-Mindszent Nyr. XIX.237; *csepsz* Székelyföld Tsz. Nyr. V.514; Andrássy Antal 1843; Győrffy Iván; Háromszék m. Nyr. IV.561; X.39; Vadr. 143; *csepsze* Székelyföld Kőváry László 1842; *csessz* Háromszék m. Nyr. IV.515): **1.** főkötő (i. h.); **2.** *csepsz:* a disznó nagyobbik gömböce (Háromszék m. Nyr. IV.561) [vö. *csapica*].

[Szólások]. *Csepszët vet vkinek*: fejbe üti. *Vigyázz, me most minyá ojan csepszët vetëk nekëd, hogy elvihetëd* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Feltëtte a csesszet* v. *feltette a moslékos csepszet:* megrészegedett, becsípett (Háromszék m. Nyr. IV.515; X.39).

CSEPÉSZ: töpörtő (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93).

[**CSEPET**].

csepet-háj: disznóbélen levő kövérség (Rimaszombat Nyr. XVII.525) [vö. *cseplesz-háj*].

CSÉPKE (Szatmár m. Nyr. XVII.417; *csipke* Szatmár m. Krassó Nyr. XVI.335): szövőszékhez tartozó fonál-elválasztó lapos pálcika v. deszkácska [vö. *csép*].

CSEPLESZ (*ceflesz* Orosháza Nyr. VI.134; *csëplesz* Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.139; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. Nyr. VI. 525; *cseplësz* Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV. 42; *cseplész* Balaton mell. Nyr. XV.73; *csepresz* Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XII.429): **1.** *ceflesz, cseplesz, csëplesz, cseplësz:* apró, fejletlen, vézna, csenevész, hitvány, silány, gyér. *Cseplesz erdő, ágbog, fű, gabona, haj, szakáll, ember, gyermek, korlát, épület* (Orosháza Nyr. VI. 134; Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.139; Segesvár Nyr. IX.43; Kis-Küküllő m. Nyr. XV.38; Székelyföld Tsz. Nyr. XV.38; Kiss Mihály; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.42; Háromszék m. Dézsi Mihály; Uzon Nyr. VIII.374; Erdélyi Lajos; Csík m. Nyr. VI.525). *Cseplesz erdő;* gyér, ritkás, apró bokrokból és bokorforma fiatal vadfákból álló erdő (Székelyföld Nyr. XV.38; Kriza). *Cseplesz ember:* vézna, csenevész, sovány, erőtlen, apró v. gyenge fölfogású, fejletlen eszű v. haszontalan, szavahihetetlen, hazudozó, fecsegő, hitvány, aláváló ember (Székelyföld Nyr. XV.38; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.42; Szolnok-Doboka m. Nyr. XI.93). *Oh mennyetek el, te cseplleszek, tám aszt gondojjátok, hogy ingem elvisztek innét!* (Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.374); **2.** *cseplesz, csëplesz*: apró csenevész bokor, apróbokros erdő, itt-ott fölverődött sarjadzás, haraszt (Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.139; Székelyföld Andrássy Antal 1843; Kiss Mihály; Győrffy Iván; Udvarhely m. Győrffy Iván; Háromszék m. Tsz.); **3.** *cseplesz, csepresz:* vékony ág-bog, rőzse (Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XII.429); **4.** *cseplesz, cseplész:* perje-féle tarack, mely a rossz, sovány földeken nagyon el szokott hatalmasodni (gramen inexpugnabile) (Balaton mell. Nyr. XV.73).

cseplesz-háj: disznóbélen levő kövérség (Debrecen Nyr. XVII.525) [vö. *csepet-háj*].

[**CSÉPLET**], **CSÖPLET**: csépeltet (Göcsej Nyr. XIV.165; Budenz-Album 160).

CSEPLYE: 1. bokor, cserje (Palócság Nyr. XXII.33); 2. tőről fakadt fiatal (1—5 éves) erdő (Heves m. Maconka Nyr. IV.24); sűrű, terjedelmes és fölkapó cserjékből, bokrokból álló v. fölkapó-félben levő erdő (Nógrád m. Nyr. IV.24).

cseplye-perje: elhanyagolt szőllőkben fölsarjadzó dudvanemű sásféle fű (Hegyalja Nyr. XVII. 417).

CSËPLYËS: szilánkos (fa) (Háromszék m. MNy. VI.319) [vö. *csepelyeges*].

CSEPLYÊS: cserjés hely (Palócság Nyr. XXII.33).

CSÉPLŐ: (*csöplü* Vas m. Őrség Nyr. II.41; IV.521): csép (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93).

CSEPŐS: görcsös (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381).

CSEPŐTE (Somogy m. Nyr. II.375; Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.432; Balaton mell. MNy. V.154; Nyr. XV.73; Göcsej MNy. V.154; Kecskemét vid. Nyr. XV.73; hely nélkül Tsz.; *csepéte* Győr m. Tsz.; *csepött* Göcsej Tsz.; *csepüőte* Göcsej MNy. V.160; *csöpéte* Marcal mell., Vas m. Kemenesalja Tsz.; Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; *csöpőte* Csallóköz Csaplár Benedek): 1. cserjés, bokros, harasztos hely, növendék erdőcske; 2. *csöpőte:* csemete. *Të kis csöpőte:* gyermek (Csallóköz Csaplár Benedek).

[**CSEPŐTÉS**], **CSEPITÉS** (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.140; *csöpetés* Veszprém m. Nyr. XVII.419; *csöpétés* Marcal mell. Tsz. 78a): cserjés, bokros, harasztos hely.

[**CSEPŐTÉSËD-IK**].

el-csöpetésedik: elbokrosodik, elcserjésedik, elharasztosodik (Veszprém Nyr. XVII.419).

[**CSËPPËDŐS**].

csëppëdős-csëpp (Háromszék m. Vadr. 426. 494; *csöppedős-csöpp* Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.143): alig eggy csepp, végcsepp. *Csëppëdős-csëppig, csöppedős-csöppig:* mind eggy cseppig, az utolsó cseppig [vö. *csëpërő-csëpp, csëppendő-csepp*].

[**CSËPPEN**], **CSIPPEN:** csepeg (Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274).

bele-cseppen: belepottyan (Alföld Nyr. XIII. 478).

el-cseppen: elesik (vmitől). *Attól te elcseppentél* (Székelyföld Kiss Mihály).

lë-csëppen: lepottyan (Székelyföld Kiss Mihály).

[**CSËPPENDŐ**].

cseppendő-csepp: eggyetlen csepp. *Cseppendő-csepp sincs* (Vas m. Bögöte Nyr. XVI.92) [vö. *csëpërő-csëpp, csëppëdős-csëpp*].

[**CSËPPENŐ**], **CSÖPPENŐ:** üde (Győr-Szt.-Márton, Szolnok Bódiss Jusztín). *Piros ajka, mint a rózsa, csöppenő* (Vas m. Marác Nyr. IV. 288).

CSËPPENT (*csippent* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.328).

meg-csëppent: megfej (tehenet, mikor kevés tejet ad) (Háromszék m. Vadr.).

[**CSËPPENTET**], **CSËPENTET** (Kapnik vid. Nyr. II.182; *cëppentet* Kapnik vid. Nyr. II.182; *csöppentet* Csallóköz Csaplár Benedek): csepp.

CSËPPINKÓ, CSËPINKÓ: csepp, cseppecske, nagyon kevés v. kicsiny (Kapnik vid. Nyr. II. 182).

[**CSËPPÜL**].

el-ceppül: elkevesedik (Moldvai csáng. Nyr. IX.531).

CSEPRENTE: 1. apró fajövés, sarjadzás, fáról hullott magból kelt hajtás (Szatmár Nyr. VII. 190; Hajdu Nagy Sándor; Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.139); 2. apró-cseprő (Érmellék Nyr. V.425).

[**CSËPTETYŰ**].

csëptetyű-âg: a szekérrúd kétágú része az első tengely alatt (Palócság Nyr. XXII.33; Gömör m. Nyr. XVIII.502).

CSËPÜ (*csöppü* Veszprém vid. Nyr. XIX.574; Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VII.475; *csüpü* Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr. 17; *csüpű* Udvarhely m. Vadr.).

csöppü-tutyi: vmi papucsféle (Fölső-Somogy, Köttse Nyr. VII.480) [vö. *tutyi*].

CSËPÜL (*csepül* Háromszék m. MNy. VI.320; *csöppel* Vas m. Kemenesalja Tsz.; *csöpül* Udvarhely m. Vadr. 59; *csüpüll* Székelyföld Győrffy Iván): 1. *csepül:* összekócosít, gubancosít (Háromszék m. MNy. VI.320); 2. *csüpüll:* rongyol (Székelyföld Győrffy Iván); 3. *csöppel, csöpül:* ócsárol, megszól, szól-szapul (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Udvarhely m. Vadr. 59).

lë-csöpül: leszid, lehord (Szilágy m. Nyr. IX. 564).

[**CSËPÜLŐD-IK**].

ësse-csüpülődik: összebomlik, összegubancosodik (haj, szőr) (Háromszék m. Kiss Mihály).

[**CSËPÜS**], **CSËPËS:** ragadós anyagtól összetapadt, összekócosodott (haj, szőr) (Háromszék m. MNy. VI.319; Győrffy Iván) [vö. *csepelyeges*].

[**CSËPÜSÖD-IK, CSËPËSËD-IK**].

mëg-csëpësëdik: összetapad, összekócosodik, összegubancolódik (haj, gyapjú) (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. Győrffy Iván).

ësse-csëpüsödik: ∾ (Háromszék m. Kiss Mihály).

[CSĔPŰSÜL, CSĔPĔSÜL].

mĕg-csĕpĕsül: ∾ (Székelyföld Andrássy Antal 1843).

[CSĔPZ-IK].

össze-csĕpzik: ∾ (Háromszék m. MNy. VI.319). *Összecsebzett a haj* (Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.139).

CSER (*csere* Háromszék m. MNy. VI.210. 214. 244; *sere* Moldvai csáng. Nyr. IX.485).

[Szólások]. *Cselbe hanni* (Tolna m. Nyr. V.523), *csérbe hagyott* (Udvarhely m. Vadr. 38), *csürben hagyni* (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839): cserben hagyni (hagyott).

cser-bajor: eggy szőllőfaj (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

csere-bigió: gubacs (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván).

csere-boly (Székelyföld Andrássy Antal 1843; *csere-bulya* Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.319; Győrffy Iván; *csere-bura* Székelyföld Tsz.; Háromszék m. MNy. VI. 319; Győrffy Iván): cser-csemete, cser-bokor, levágott cser-ágak.

cser-fa (*csere-fa* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. I.202; Udvarhely m. Arany-Gyulai NGy. I.195. 229; Háromszék m. Nyr. IV.567; Vadr. 138; Erdővidék Arany-Gyulai NGy. III.88).

cser-kabala (*csĕr-kabala, csĕr-kabola*): ördög-motolla, forgó-hinta (cöveken forgó rúd, gerenda v. deszka, a melynek két végén eggy-eggy gyermek ül v. lóg, s úgy forgatják körben) (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI. 319; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Csík m. MNy. VI.369).

csere-kokó: gubacs (Bereg m. Dercen Nyr. XX.431).

cser-varga: pálca-vető (karikáztató) játék (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841).

cser-vessző: két-éves szőllővessző (Kecskemét Nyr. XIX.46).

CSÉR (*csiér* Göcsej MNy. II.409): sár, kátyú (Vas m. Őrség Nyr. IV.521; XII.476; Vas m. Hegyhát Nyr. I.467; Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II.233) [vö. *cséros*].

CSĔRCSE (Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.42; Háromszék m. Vadr.; *csercse* Székelyföld Kriza, Győrffy Iván; Háromszék m. NyK. III.10; Csík m. MNy. VI.369; *csĕrcsĕlye* Moldvai csáng. Nyr. III.3; *csercselye* Háromszék m. NyK. III.10; Moldvai csáng. Nyr. IX.532; X.203; *csörcse* Székelyföld Győrffy Iván): 1. fülbevaló, fülönfüggő (Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.42; Háromszék m. NyK. III.10; Moldvai csáng. Nyr. III.3; IX.532; X.203); 2. *csĕrcse, csercse:* apró barmok (juhok, kecskék, sertések) álla v. torka alatt lelógó kinövés v. bőrfityegő (Székelyföld Kriza, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.; Csík m. MNy. VI.369).

1. **CSERE:** cserjés, bokros hely (Abauj m. Szikszó Király Pál; hely nélkül Nyr. VII.413).

[2. **CSERE**].

csere-csala: cserebere (Kecskemét Nyr. IX.93) [vö. *csala, csele-csala*].

CSEREBI: közönséges alja-dohány (Palócság Tsz.).

CSEREBÓ (Csallóköz Csaplár Benedek; Mátyusfölde Nyr. XVII.478; XIX.560; *cserebók* Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144; Göcsej Vass József 1841; Veszprém m. Nyr. II.330; Pápa Nyr. XVI.527; *csereboly* Alsó-Csallóköz, Komárom m. Nyr. XVII.287): cserebogár.

CSEREBOGÁR (*csebogár* Zala m. Bókaháza Nyr. XIV.384; Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.220).

CSEREBURUNG: ∾ (Háromszék m. MNy. VI.319; Vadr.; Győrffy Iván) [vö. *burung*].

CSEREFICSÉL: tereferél, trécsel (Bodrogköz Tsz.) [vö. *tereficsél*].

CSEREKLYE (Fertő mell. MNy. III.406; Mátyusfölde Nyr. III.27; Győr m. Tsz.; Székelyföld Tsz. Nyr. V.376. 515; XVII.417; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Csík m. Nyr. XVII.418; Győrffy Iván; Csík-Gyergyó-Kászon Nyr. XVII.418; *cseleke* Csík-Gyergyó Nyr. IX.425; *csereglye* Csík-Gyergyó Nyr. IX.425; *csereke* Székelyföld Tsz. Andrássy Antal 1843; Győrffy Iván; Nyr. V.376; *cserĕke* Háromszék m. Kiss Mihály; *cserekje* Alsó-Csallóköz Kóssa Albert; Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; *cserĕkje* Háromszék m. Kiss Mihály; Udvarhely m. Vadr.; *csĕrĕkje* Csík m. Nyr. VI.525; *cserökje* Udvarhely m. Vadr. 494a): 1. *cseleke, csereglye, csĕrĕkje, csereklye:* fenyűfa tűlevele (Székelyföld Tsz.; Csík m. Nyr. VI.525; XVI.418; Csík-Gyergyó Nyr. IX.425; Csík-Gyergyó-Kászon Nyr. XVII.418). *A sok lehullott csereklyétől nem nőhet a fű* (Csík m. Nyr. XVII.418); 2. *cserekje, csereklye:* száraz ág-bog, ághulladék, rőzse (Fertő mell. MNy. III.406; Székelyföld Nyr. V.376. 515; XVII.417; Győrffy Iván); 3. *cserekje, csereklye:* nádtarló (Győr m. Tsz.; Alsó-Csallóköz Kóssa Albert); 4. *csereke, cserĕke, cserekje, cserĕkje, csereklye, cserökje:* létrát pótló ágasfa (Székelyföld Tsz. Nyr. V.376; Andrássy Antal 1843; Kiss Mihály; Udvarhely m. Vadr. Győrffy Iván; Háromszék m. Kiss Mihály).

CSEREKLYÉS: 1. fenyű-erdő (Csík-Gyergyó-Kászon Nyr. XVII.418); 2. száraz fenyűághulladékkal borított hely (Székelyföld Nyr. XVII.417).

CSERÉLÉS (*cserelés* Vas m. Nyr. XVIII.144).

CSERÉNY (*cseréj* Torontál m. Gyála Kálmány L. Szeged népe III.251; *cserén* Fölső-Somogy,

Balaton mell. Nyr. VIII.432; Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.479; *csörény* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 382; Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.143; Félegyháza Czimmermann J.; *sirin* Zenta Nyr. XVIII.383; *sörény* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.382: 1. vesszőv. nádfonadékból v. lécből való alkotmány: a) *cserény, csörény, sörény:* a konyhaajtón kívül levő félajtó, rácsajtó, vesszőajtó (Göcsej Tsz.; Baranya m. Tsz.; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.382; Baranya m. Nagyfalu és vid. Király Pál; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.429; Kecskemét Nyr. XIX. 46; Horváth József); b) *cserény:* sövénykapu, mely közönségesen nyírfa-gallyakból készül, s a melyet kis- és nagykapunak v. kocsiszín-kapunak használnak (Somogy és Vas m. Király Pál); c) *cserén:* vesszőből font kerítés (Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.432); d) *cserén:* vesszőből font véka (Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.432); e) *sirin:* vesszőből font szekéroldal (Zenta Nyr. XVIII.383); f) *cserén, cserény, csörény:* [veszszőből font] szekér-saroglya (Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.432; Somogy m. Kálmáncsa Nyr. XI.238; Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.143); g) *cserény:* (vesszőből font) teherhordó (pl. trágyahordó) saroglya (Balaton mell., Baranya m. Tsz.); h) *cserény:* szabad tűzhely fölötti füst- és szikrafogó (Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János; Székelyföld Andrássy Antal 1843); i) *cserény:* parasztház pitvarának vesszőből font padlása (Székelyföld Tsz.); j) *cserény:* gyümölcsszárító (Vas m. Kemenesalja Tsz.); k) *cserén, cserény, csörény:* nád- v. vesszőfonadékból v. kukorica-szárból csinált pusztai hajlék csikósok, gulyások, juhászok számára (Félegyháza Czimmermann János; Kecskemét és vid. Tsz. Horváth József; Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.84. 479; XIV. 429). *A barom cserénye* (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII. 42); 2. *cserény:* szobai kemencék belső kő- v. téglafala, a melyre a kályhacserepeket ragasztják (Udvarhely m. Vadr.); 3. *cserény:* a tűzhelynek azon falrésze, a melyre edényt-mit raknak (Udvarhely m. NyK. X.328; Kiss Mihály).

cserény-ajtó: léc-ajtó (Göcsej Tsz.).

cserén-korc: a cserény falára minteggy fél magasságban alkalmazott vízszintes összefoglaló léc v. vesszőnyalábka, a melyhez a fal nádja v. rőzséje hozzá van erősítve. *A cserén-korcba vót tüzve a cifra főzőkalány mög a borotvatok* (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.84; Korda Imre).

CSERÉP (*csirip* Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI. 144): éjjeli edény (Hódmező-Vásárhely Nyr. VIII.92).

CSEREPÁR (*csiripár* Székelyföld Kiss Mihály): gyalog katona (fekete harisnyás) (Vas m. Kemenesalja Tsz.) [vö. *csarapa*].

CSEREPCSIK (Győr Nyr. XI.430; Hont m. Nyr. V.426; Szentes Herman O. Halászat K.; *cselepcsik* Nyitra vid. Kelecsény József 1843; *cserepcsép* Szatmár m. Nyr. X.430; Szatmár m. Krassó Nyr. XVI.334; Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.334; *cserepcsêp* Szamosköz Nyr. XI. 92; *cserepcsík* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.429; Heves m. Névtelen 1840; *cserepcsip* Balaton vid. Horváth Zsigmond 1839; *csipcsalap* Baranya m. Ormányság Nyr. VII.525; *csiripcsik* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325; XIV.523; *csiripcsip* Abauj m. Pusztafalu Szádeczky Lajos; *kerekcsip* Székelyföld Tsz.): csíptető fa: a) *cserepcsép, cserepcsêp, cserepcsik, csiripcsik, csiripcsip:* kender- v. len-áztatásnál a kender v. len összeszorítására való csíptető póznák (Szatmár m. Nyr. X.430; Szatmár m. Krassó Nyr. XVI.334; Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.334; Szamosköz Nyr. XI.92; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325; XIV.523; Abauj m. Pusztafalu Szádeczky Lajos; Hont m. Nyr. V.426); b) *cserepcsík, cserepcsip, csipcsalap:* lóherélésnél a herezacskó összeszorítására alkalmazott csiptető fák (Balaton vid. Horváth Zsigmond 1839; Baranya m. Ormányság Nyr. VII.525; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.429); c) *cserepcsik:* a fenékhorgok fölvételére való csiptető fa (Szentes Herman O. Halászat K.); d) *cserepcsík:* a fölöző seprű vesszeit összetartó csiptető fácskák (Heves m. Névtelen 1840); e) *cselepcsik:* dohány- v. szénatartó lógó fák (Nyitra vid. Kelecsény József 1843); f) *cserepcsik, kerekcsip:* szíj ráncainak kihúzására való csíptető (klobholz; szíjgyártó-eszköz) (Győr Nyr. XI.430; Székelyföld Tsz. Frecskay János); g) *kerekcsip:* borjú orrára a végből kötött szeges bőr, hogy meg ne szophassa az anyját (Székelyföld Tsz.).

CSEREPEL (*cserepőnyi*): fecseg (Félegyháza Nyr. IV.559) [vö. *cserfel*].

1. **CSEREPES** (*cserpes* Alsó-Csallóköz, Komárom m. Nyr. XVII.287): 1. fölcserepzett, megrepedezett (ajak, föld) (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Kapnikbánya és vid. NyK. II. 375); 2. cserepező, háztető-cserepező (Pápa vid. Tsz.); 3. cserép-kályha, kemence (Székelyföld Tsz. Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr. 55; Kiss Mihály; Csík m. Kiss Mihály, Győrffy Iván); 4. elkényeztetett, konfidens, helytelen, vásott, rakoncátlan (gyermek) (Székelyföld Győrffy Iván; Marosszék Felméri Lajos; Csík-Gyergyó Kiss Mihály). *Cserepes malac:* konyháról élő, kézhez szoktatott, gazdasszony nyomában futkosó kényeztetett kis malac (Kolozsvár Fábián Gábor 1839; Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.; Csík-Gyergyó Kiss Mihály).

2. **CSEREPES:** szájaskodó, nyelvelő, feleselő (Kapnikbánya és vid. NyK. II.375) [vö. *cserfes*].

CSEREPESSÉG: rakoncátlanság, vásottság (Csík m. Kuncz Elek) [vö. *cserfesség*].

CSEREPZ-IK: megrepedezik, megkérgesedik (az ajak, ha kifújja a szél) (Csík m. MNy. VI. 369).

ki-cserepezik: ∾ (Dunántúl Nyr. XVI.239).

CSERES: sáros, gyékényes és kákás hely (Ecsedi láp éjszaki mell. Herman O. Halászat K.). [vö. *cseret*].

CSERÉS: fiatal tölgyerdő (Szatmár m. Mánd Nyr. XIX.335).

[Szólások]. *Cseréssé tettek:* csúffá tettek (Szatmár vid. Nagy-Dobos Nyr. VIII.524).

CSERESZNEK (Karancs vid. Nyr. XXI.478; Gömör m. Tsz. 340b; Gömör m. Serke Nyr. XIX.44; *cselesznek* Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841; *ceresnyek* Heves m. Sirok Nyr. VIII.567): **1.** *cselesznek:* kemence eleje, szája környéke (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841); **2.** *cseresznek, cseresznyek:* kemence füstfogója, nyitott kürtője (Karancs vid. Nyr. XXI.478; Gömör m. Serke Nyr. XIX.44; Heves m. Sirok Nyr. VIII.567).

CSERET: nádas, kákás sűrűség a vizenyős réten (Bihar m., Szatmár m. Ecsed Király Pál; Szatmár m. Börvely Herman O. Halászat K.). [vö. *cseres*].

CSERFE: szájas, nyelves, kofa-szájú, szószátyár (Székesfehérvár Nyr. VII.138) [vö. *cserfés*].

CSERFEL (Kún-Sz. Miklós Nyr. XII.475; *csörföl* Somogy m. Csurgó Nyr. XVII.478): trécsel, szájaskodik, nyelvel [vö. *cserepel*].

CSERFËS (Veszprém Nyr. II.134; Fehér m. Nyr. X.186; *cselfes* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47; *cselyfes* Adony Király Pál; *cserfes* Veszprém m. Csetény Nyr. V.426; Somogy m. Nyr. XIX.287; Fehér m. Nyr. V.129; *cserfös* Veszprém Király Pál; *csörfös* Vas m. Kassai J. Szókönyv V.230; Vas m. Kemenesalja Tsz.; Somogy m. Csurgó Nyr. XVII.477; Sümeg, Kajászó-Sz. Péter Király Pál): beszédes, csacska, fecsegő, lármás, nyelves [vö. *2. cserepes*].

cserfës-száju: mocskos szájú (Veszprém Nyr. II.134).

CSERFÉS = *cserfe* (Székesfehérvár Nyr. VII. 138).

CSERFESSÉG: csíny. *Sok cserfességet tesznek a diákok* (Csallóköz Nyr. I.232) [vö. *cserepesség*].

CSERGE, CSËRGE (*csërga* Segesvár Nyr. IX. 43; *csörge* Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Vadr.; *serge* Moldvai csáng. Nyr. IX.449): pokróc, lópokróc, takaró-pokróc (Székelyföld Kassai J. Szókönyv V.177; Tsz. Nyr. V.376; IX.426; Kiss Mihály, Győrffy Iván, Kőváry László 1842; Udvarhely m. Arany-Gyulai NGy. III.85. 86; Nyr. XV.239; XVII.432; Király Pál; Csík m. Tsz.; Csík-Gyergyó Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.358; Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.283).

[CSERI].

cseri-vereb: vörhenyeges fejű apró veréb (Heves m. Névtelen 1840).

CSERKA: göndör, kondor (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

[CSERKÁLÓ].

cserkáló-háló = *csáklya-háló* (Mármaros m. Visk Herman O. Halászat K.)

1. **CSERKE**: nem tökéletes, csonka, ferde, hibás (alak) (Zala m. Gelse Király Pál).

2. **CSERKE**: a horog inán az a vékonyabb rész, a melyre a horog rá van kötve (Tihany Herman O. Halászat K.).

cserkére-való: csalétek (Tihany Herman O. Halászat K.).

CSERKEL: alattomban, bujkálva leselkedik (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Göcsej MNy. II.410; Veszprém Nyr. VI.89; hely nélkül Tsz.).

meg-cserkel: megles. *Megcserkütö:* megleste (Göcsej MNy. II.410).

CSERKELŐD-IK: lopva közelít vmihez (Balaton mell. Tsz.).

CSERKESZ: keskeny karimájú kalap (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

1. **CSERKÉSZ, CSERKESZ**: **1.** *cserkész:* kereső, kutató (Sárospatak Nyr. XVII.418); **2.** *cserkész:* erdő-őr (Veszprém m. Nyr. XVII.418); **3.** *cserkész, cserkesz:* halász-segéd a jég-alatti halászatnál (Balaton mell. Tsz. Herman O. Halászat K.; Zala m. Kővágó-Örs, Veszprém m. Nyr. XVII.418).

2. **CSERKÉSZ** (*csürkészni* Udvarhely m. Vadr.): **1.** keresgél, kutat, (eleséget, vadat) keresve, kutatva, böngészve jár-kel (Soprony m. Röjtök Nyr. III.465; Veszprém m. Nyr. XVII.418; Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.43; Sárospatak Nyr. XVII.418). *A disznók szerte-széllyel cserkésztek* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.434). *Hajcs ki a malacot, hacs cserkéssze ki magát* (Debrecen Nyr. VII.137); **2.** leányt néz, leánynézőbe megy. *Estve emmënönk Bangyival cserkésznyi* (Gömör m. Radnót vid. Nyr. XXII.383); **3.** segédkezik (hálót húz) jégalatti halászatnál (Zala m. Kővágó-Örs Nyr. XVII.418).

CSERKÉZ: vad után kutatva jár (Soprony m. Nyr. XVII.418).

CSERMÁL: **1.** csen, lop (Debrecen Nyr. VII.137; Szatmár m. Porcsalma Nyr. V.91; Szilágy m. Nyr. XIV.576); **2.** csereberél, ravaszul elcserél (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.96; Kolozs m. Zsobok Melich János).

CSERMÁSZ: lop (Debrecen Nyr. VII.137).

CSERMELYE (Győr m. Tsz.; *csermële* Soprony m. Horpács Nyr. XIV.432; *csermillye* Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; *csermölye* Csallóköz Csaplár Benedek; *csormó, csormoly, csormolya* Nógrád m. Nyr. IV.72; *csormojá*-s Székelyföld Nyr. II.383; Kiss Mihály; *csörmöje* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.430; *csörmöl* Göcsej Nyr. II.473; *csörmöly* Somogy m. Nyr. II.375; Somogy

m. Szőke-Dencs Nyr. III.140; *csörmöly*-fű Szerencs Kassai J. Szókönyv V.216; *csörmölye* Csallóköz Csaplár Benedek; Hont m. Nyr. VI.182; *csurmoja* Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Nyr. VI.272): melampyrum arvense, kuhweizen.

CSÉROG: nyafogva nyugtalankodik (gyermek) (Szeged Király Pál).

csérog-csörög = *csörög-csérog* (Szeged Nyr. IX.237).

CSÉROS (*csiéros* Göcsej MNy. II.409; *csiérosz* Göcsej MNy. V.160; *csíros* Göcsej Kassai J. Szókönyv V.199): sáros, sárvizes, lucskos (Göcsej Tsz.; Őrség Nyr. I.422. 462; Hetés, Dobronak Nyr. II.233).

CSERŐ: sűrű tüskebokor (Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.163; Kálmány Lajos).

CSERŐKE: sűrű tüskebokrocska (Torontál m. Magyar-Sz.-Mihály Kálmány Lajos).

CSERPÁK (*cserhák* Eger Nyr. III.43; *csërpâk* Palócság Nyr. XXII.33; *csorpák* Mármaros m. Visk Herman O. Halászat K.): **1.** *cserpák, cserhák:* meregető edény, meregető csöbör (Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.238; Szatmár m. Porcsalma Nyr. V.91; Szatmár m. Nagybánya vid. Nyr. XIV.238; Kassa vid. Nyr. IX. 557; Zemplén m. Mád Nyr. VI.285; Zemplén m. Tolcsva Nyr. IX.480; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X. 325; Bereg m. Dercen Nyr. XX.431; Gömör és Torna m. Tsz.; Heves m. Névtelen 1840; Gyöngyös Nyr. I.334; Eger Nyr. III.43); **2.** *csërpâk:* ivó bögrécske (Palócság Nyr. XXII.33); **3.** *csorpák:* aprószemű ághegyháló (Mármaros m. Visk Herman O. Halászat K.)

CSERPÁL: meregető edény, meregető csöbör (Sátoralja-Újhely Nyr. XVI.287.)

CSERPÁLÓ: bányászfiú, a ki a bányában helyenként összegyűlt vizet cserpákkal meregeti (Szatmár m. Nagybánya vid. Nyr. XIV.238).

CSËRSZËG (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Csík-Sz.-György Nyr. X.331; *csesszeg* Csík m. Nyr. XIII.329): serceg.

CSESNYÁK: piszkos, lomha ember (Hajdu m. Nádudvar Nyr. VIII.234) [vö. *csesznye*].

CSESZ, CSESZ-IK: **1.** könnyedén érint, alig érint (pl. a labda azt, a kit meg akartak vele dobni) (Debrecen Nyr. XXI.477). *Cseszte:* alig érintette [labdázók szava] (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 93; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191; Debrecen Nyr. VII.137). *Cseszis nem írís* [labdázók mondása] (Debrecen Nyr. VII.137); **2.** közösül (Göcsej Vass József 1841; Balaton mell. Tsz.; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.334; Székelyföld Kiss Mihály; Győrffy Iván; Csík-Sz.-György Nyr. X. 237).

el-csesz: elront. *Elcseszted már ezt is* (Gyöngyös Nyr. IX. 332).

mëg-csesz: elhál. *Csezd mëg* [bosszankodás, nem-tetszés, visszautasítás durva kifejezése] (Vas m. Répce-Sz.-György Nyr. XVIII.480; XIX.82).

CSESZE: piszkafa (Baranya m. Tsz.)

CSÉSZE (*cséze* Torontál m. Szőreg vid. Kálmány L. Szeged népe II.233): **1.** kis cserépedény, a melyben mindenfélét tartanak (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.431); **2.** mérleg, mérőfont [?] (Csík m. Tsz.)

CSESZEN: selypít (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

CSESZER: **1.** csavar, teker, ficamít (Heves m. Makáry György 1839); **2.** közösül (Kecskemét, Szeged Csaplár Benedek, Debreceni János). *Hogy cseszerné meg a munkáját!* [bosszankodás, nemtetszés durva kifejezése uo.]

CSËSZKELŐD-IK (*csüszkölőd-ik*): közösülget, paráználkodik (Székelyföld Kiss Mihály).

CSËSZKÓ (*cseszkő*): csizmadiák gúnyneve (Győr m. Tsz.; Győr Nyr. VI.192; Baja Bayer József).

CSESZKŐD-IK (*csëszkőd-ik*): **1.** közösülget, paráználkodik (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.334; Székelyföld Kiss Mihály); **2.** pepecselget, babrálgat, bajlódik vmivel (Székelyföld Kiss Mihály).

CSËSZLE (*cseszle, cseszlë*): **1.** szúnyogforma apró légy, borbogár, muslica (Székelyföld Tsz.; Kassai J. Szókönyv V.197; Kőváry László 1842, Andrássy Antal 1843, Kiss Mihály; Udvarhely m. Kriza; Háromszék m. Dézsi Mihály; Háromszék m. Kis-Borosnyó Nyr. XVI.47; Csík m. Nyr. VI.525; Gyergyó Nyr. IV.282); **2.** kicsi hitvány, csenevész (Karancs vid. Nyr. XXI.478; Székelyföld Tsz.)

CSESZNYE (*tesznye* Gömör m. Tsz.; Gömör m. Détér Nyr. XV.474; Gömör m. Serke és vid. Nyr. XVIII.139; Eger és vid. Kassai J. Szókönyv V.107; Borsod m. Sáta és vid. Nyr. XXI. 314): **1.** *csesznye, tesznye:* piszkos, ronda (Hajdú m. Nádudvar Nyr. VIII.234; Heves m. Névtelen 1840; Heves m. Tisza-Szőllős Nyr. V.91; Gömör m. Détér Nyr. XV.474); **2.** *csesznye, tesznye:* csunya, rút (Eger Nyr. XXII.33; Gömör m. Tsz.; Tokaj vid. Pap Károly); **3.** *csesznye:* csenevész (Tisza-Roff Markovics Sándor); **4.** *csesznye:* hitvány, smucig. *Csesznye ëggy embër* (Eger vid. Nyr. XVII.429); **5.** *csesznye, tesznye:* lusta, lomha (Hajdú m. Nádudvar Nyr. VIII.234; Eger és vid. Kassai J. Szókönyv V.107. 179; Gömör m. Serke és vid. Nyr. XVIII.139) [vö. *tesznyékëd-ik*].

[Közmondások]. *Tesznye, mind a zabari kend°ő:* [lustálkodóra mondják] (Gömör m. Serke és vid. Nyr. XVIII.139).

CSESZNYÍT (*csesznyit*): **1.** piszkol, csunyít, rondít, szarik (Heves m. Névtelen 1840; Eger vid. Nyr. XVII.429); **2.** fingik (Eger vid. Nyr. XVII.429).

CSËSZTET, CSISZTET: tó, folyó v. tócsa szinére laposkás kavicsokat lehetőleg vízszintesen úgy dobál, hogy többször föl-fölugráljanak (Győr Nyr. VI.226).

CSËSZVAI: fölsült újságmondó, a ki ismert dolgot beszél el új gyanánt (Kis-Kúnság Nyr. III.564).

1. **CSET.** *Csettel főtt káposzta:* lucskos káposzta (Székelyföld Nyr. IX.426).

[2. **CSET.**].

cset-káka: vmi réti gaz (Heves m. Névtelen 1840); vmi kákafaj (Zemplén m. Taksa-Szada Kassai J. Szókönyv V.179).

CSËTA: 1. alacsony, de igen erős fajtájú (szarvasmarha); 2. tagbaszakadt (ember) (Zala m. Nyr. XXI.566).

1. **CSETE:** 1. földi bodza, bodza-bogyó (Veszprém m. Csetény Nyr. V.426; Balaton mell. Fábián Gábor 1839; Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.432; Fehér m. Nyr. IX.284; Fehér m. Seregélyes Nyr. XIX.288; Közép-Baranya Nyr. IV.236); 2. földibodza-lekvár (Zala m. Vászoly Király Pál; Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.432).

2. **CSETE:** csetézésre való lapos fácska (Alföld Nyr. XIII.236) [vö. *csetéz*].

3. **CSETE:** lakoma, melyet az új hivatalra megválasztott a hivatalba lépés alkalmával ad (Székelyföld Kriza; Udvarhely m. Vadr.)

[4. **CSETE**].

csete-bota (*csöte-bota*): csetlő-botló, ügyetlen, esetlen (Balaton mell. Tsz. 67b; 79a).

[5. **CSETE**].

csete-paté (*cseté-paté* Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.141; Székelyföld Kiss Mihály; *csite-pate* Gömör m. Tsz.).

CSETEKL-IK: bicsaklik, nyaklik (a megtágult kés) (Vas m. Kemenesalja, Balaton mell. Tsz.).

CSËTËNYE (Kolozs m. Zsobok Melich János; Brassó m. Hétfalu Kolumbán Samu; Király Pál; Nyr. XXI.144 [itt *csesenye* hiba]; *csetene* Csík m. T. Nagy Imre; *csetina* Háromszék m. Tsz.; *csétina* Csík m. MNy. VI.373; T. Nagy Imre): 1. *csëtënye:* zöld fenyűgally (Kalotaszeg Nyr. XVI. 143; Kolozs m. Zsobok Melich János; Brassó m. Hétfalu MNy. V.346; Nyr. XVI. 478; XXI.144; Kolumbán Samu; Tatrang Nyr. II.476; Zajzon Nyr. III.326; Bácsfalu Nyr. III.524); 2. *csëtënye:* bokor, cserje (Kolozs m. Zsobok Melich János); 3. *csetina:* újjnyi vastagságú fenyű-vessző (Háromszék m. Tsz.); 4. *csétina:* husáng, dorong (Csík m. MNy. VI.373; T. Nagy Imre).

csetenye-fa: fenyűfa (Bánffy-Hunyad Nyr. X.23).

CSETENYÉS (Csík m. T. Nagy Imre; Csík-Sz.-György Nyr. X.330; *csétinás* Csík m. MNy. VI.373; T. Nagy Imre): fiatal (még csak cserjés, bokros) bükk-erdő (a melyben a bükk cserjék között másféle, pl. mogyoró-, nyár- v. nyír-bokrok is lehetnek).

csetenyés-szekér: fenyűgallyakkal földiszített nász-szekér, a melyen a menyasszonyt viszik (Kalotaszeg Nyr. XVI.142. 143).

1. **CSETËR:** lucsok. *Csupa csetër* (pl. a szoknyája) (Pozsony m. Taksony Nyr. XV.190) [vö. *1. csetrës*].

2. **CSËTËR** (*cseter*): csavar, teker (Vas m. Kassai J. Szókönyv V.180; Vas m. Kemenesalja Tsz.; Zala m. Sümeg vid. Nyr. XXII.286).

CSETERE: lárma, zaj, csete-paté, veszekedés, verekedés (Háromszék m. Győrffy Iván) [vö. *csatara*].

CSËTËRT (Székelyföld Kiss Mihály; Csík m. Nyr. VI.525; Háromszék m. Vadr. 495a; Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478; Hétfalu, Bácsfalu Nyr. III.524; *cseter* Szatmár vid. Tsz.; Szatmár m. Nyr. XI.284; Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly; Székelyföld Tsz.; Háromszék m. MNy. VI.320; Brassó m. Hétfalu Király Pál; *csetër* Hétfalu, Zajzon Nyr. III.326; *csëtër* Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 495a; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.144; *cseterkt* Székelyföld Nyr. IX.177; *csetert* Székelyföld Tsz.; Háromszék m. MNy. VI.320; Brassó m. Hétfalu Nyr. V.330; *csötört* Háromszék m. Kiss Mihály; *csütört* Háromszék m. MNy. VI.320; Vadr.; Győrffy Iván): 1. hosszú fahasáb (négy- v. többfelé hasított fatönknek eggy hasábja) (Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly; Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Csík m. Nyr. VI.525; Háromszék m. Vadr. Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Brassó m. Hétfalu Nyr. V.330; XVI.478; XXI.144.; Király Pál; Brassó m. Zajzon Nyr. III.326; Brassó m. Bácsfalu Nyr. III.524); 2. kerülete v. vastagsága (átmérője) vmely kerek tárgynak. *Megmérni a fa csetertjét* v. *csütörtjét:* vastagságát (Háromszék m. MNy. VI.320; Vadr. 495a; Győrffy Iván). *Nagy cseterktje van a fának:* kerülete (Székelyföld Nyr. IX.177). *Egy arasz a kenyér csetertje:* átmérője (Székelyföld Tsz.).

cseter-deszka: szálán hasított (nem fűrészelt) deszka (Szatmár m. Nyr. XI. 284).

csëtërt-fa (*cseter-fa, csëtër-fa, csötört-fa*) = *csëtërt* 1. (Székelyföld Tsz. Kiss Mihály; Háromszék m. Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

CSETÉZ: újjai közé fogott két lapos fácskával csettegtet (Alföld Nyr. XIII.236) [vö. *2. csete*].

CSETL-IK (*csetel* Székelyföld Andrássy Antal 1843): 1. botlik (Székelyföld Tsz.; Andrássy Antal 1843); 2. romlik. *A csetlett kereket mëg këll vendégfentőznöm* (Háromszék m. NyK. III.15).

el-csetlik: elromlik (a kerék) (Háromszék m. MNy. VI.323; Győrffy Iván).

ki-csetlik: ki- v. félre bicsaklik (a kés, a kocsikerék) (Pápa vid. Tsz.).

csetlik-botlik (Székesfehérvár Nyr. VII.429; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.140; *cseter-botor* Csallóköz Csaplár Benedek; *csötlik-botlik* Fehér m. Nyr. V.130; Szeged és vid. Nyr. VI.87; IX.237; Csaplár Benedek; Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Kriza; *csötöl-botol* Balaton mell. Tsz.; *csütlik-botlik* Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI. 381): **1.** botorkál, téb-láb, bukdácsol, esik-kél (Balaton mell. Tsz.; Fehér m. Nyr. V.130; Székesfehérvár Nyr. VII.429; Szeged és vid. Nyr. VI.87; IX.237; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX. 140; Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Kriza); **2.** *csötlik-botlik:* tesz-vesz, a ház körül holmi apró munkával foglalkozik, szüntelenül dolgozik, fáradozik (Szeged Nyr. IX.237; Csaplár Benedek). *Hiába csötlöttem-botlottam egész életömbe, még sincs böcsületöm* (Szeged Csaplár Benedek); **3.** *csötlik-botlik, csütlik-botlik:* lábatlankodik, útban van, alkalmatlankodik (Szeged Nyr. IX.237; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI. 381).

CSETLET: dörömböl (Székelyföld Andrássy Antal 1843).

CSËTNIK (*csetnek* Dunántúl Nyr. V.128; Bácska Tsz. 284a): **1.** *csëtnik, csetnik:* pandúr (Eszék vid. Nyr. V.270; VII.232. 277; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.283; Baranya m. Csúza Nyr. XVI. 571; XVIII.93); **2.** *csetnek:* vármegye szolgája (Bácska Tsz. 284a); **3.** *csetnek:* kisbíró (Dunántúl Nyr. V.128).

CSETRE: lucskos, csatakos, sárvizes (Mátyusföld Nyr. XVII.478).

1. **CSETRËS** (*csentrös* Szeged vid. Nyr. I.425; *csetresz* Győr m. Bőny Nyr. XV.383; Pest m. Nyr. XVIII.573; *csetrös* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.429; Kecskemét Nyr. XIX.46): **1.** *csetrës, csetres:* lucskos, csatakos, sárvizes (Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. VII.477; Csallóköz Csaplár Benedek; Fölsö-Csallóköz Nyr. VIII.189; Pozsony m. Taksony Nyr. XV.190; Pozsony m. Farkashida Nyr. XVIII.232; Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187). *Csetres edény:* mosatlan edény (Mohács Kassai J. Szókönyv V.180); **2.** *csetres, csetresz, csetrös, csentrös:* mosatlan evő- v. főző-edény (Győr m. Bőny Nyr. XV.383; Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. VII.477; Félegyháza Nyr. V.35; Kecskemét Nyr. XIX.46). *Ha ettél, mosd el a csentröst* (Szeged vid. Nyr. I.425); *csetrös:* cserép-edények gyűjtőneve (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.429); **3.** *csetrës:* [tréf.] házaló, konyhában ácsorgó, katlantámasztó személy (Balaton mell. Fábián Gábor 1839); **4.** *csetresz:* szeméthordó ponyva (Pest m. Nyr. XVIII.573).

2. **CSETRËS:** csacsogó, csacska, lármás (Somogy m. Csurgó Nyr. XVII.477; Tata Horváth Ignác).

CSETRÉS: helyettes, a kit a halászbokor vmely tagja maga helyett állít (Tihany Herman O. Halászat K.)

CSETRËSKËD-IK: lucsokban, sárban csatangol (Csallóköz Csaplár Benedek).

1. **CSETRI:** phoxinus laevis (Zala m. Tapolca Nyr. VIII.469; Herman O. Halászat K.)

2. **CSETRI:** (rosszul sikerült) lapos sült tészta (Vas m. Őrség Nyr. XII.476).

[3. **CSETRI**].

csetri-bodri. *Csetri-bodri kócos:* fésületlen suhanc polgár-leányka (Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. VII.477).

[**CSËTTËG**], **CSÖTTÖG:** ketyeg (az óra) (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93).

csettög-csattog: csitteg-csattog (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.212).

CSETTËGET: ropogtat: [*A róka*] *mëgin ot csettëgette, porcogatta a halat* (Veszprém m. Csetény Nyr. XVIII.44).

[**CSETTEN**].

[**mëg-csetten**].

[Szólások]. *Megcsetten a gyermek hangja:* megvastagszik, mélyebb lessz (Erdély Nyr. XVII.418). *Megcsettent a bátorsága:* megszeppent (Gömör m. Nyr. XVII.418) [vö. *mëg-csattan*].

CSËTVA: rossz tehén (Vas m. Őrség Nyr. II.562).

CSEVA: elhanyagolt öltözetű nő (Háromszék m. Dézsi Mihály).

CSÉVE: sóska (Rimaszombat és vid. Nyr. IV. 560 [itt *csére* hiba]; X.87; XII.191; XXII.383) [vö. *csávig*].

CSEVEJDE: **1.** helytelenkedő gyülevész nép (Szeged Nyr. II.377); **2.** lábatlankodó gyermekek (Szeged Nyr. VII.235) [vö. *csajvadék, csejvedék*].

CSÉVELYËG (Karancs vid. Nyr. XXI.478; *csévelyeg* Heves m. Névtelen 1840; *csivejeg* Bihar m. Pocsaj Nyr. V.572; *csívejeg* Debrecen Hajdu Nagy Sándor; *csívelëg* Csallóköz Csaplár Benedek; *csívelyëg* Nógrád m. Nyr. V.181; *csívelyeg* Debrecen Nyr. IX.266; Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.43): **1.** *csévelyëg, csévelyeg, csívejeg, csívelyeg, csívelyëg:* tévelyegve jár, bolyong, őgyeleg (Debrecen Hajdu Nagy Sándor; Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.43; Heves m. Névtelen 1840; Nógrád m. Nyr. V.181); **2.** *csivejeg:* kél-fekszik, betegeskedik (Bihar m. Pocsaj Nyr. V.572); **3.** *csívelëg:* tengődik (Csallóköz Csaplár Benedek).

CSEVET: lárma, zsivaj (Győr m. Nyr. III. 427).

CSEVETEL (Balaton mell. Tsz.; *csevetűnyi* Csallóköz Csaplár Benedek): cseveg, lármáz, zsivajog.

CSEVETÜLÉS: csevegés, lárma, zsivaj (Csallóköz Csaplár Benedek).

csevetülés-csivatulás: ∾. *A sok csevetülés-csivatulás csak munka-mulasztás a cselédek közt* (Csallóköz Csaplár Benedek).

CSEVICE (*cevice* Kecskemét Nyr. X.380; *cëvice* Gömör m. Radnót Nyr. VIII. 428; *csevicce* Rimaszombat Nyr. IV. 560; *csevize* Borsod m. Csernely Nyr. XXII.33): **1.** *cëvice, csevicce, csevice, csevize:* savanyú-víz (Borsod m. Csernely Nyr. XXII.33; Gömör m. Tsz.; Rimaszombat és vid. Nyr. IV.560; XXII.383; Gömör m. Radnót Nyr. VIII.428); **2.** *csevice:* savanyúvizes kút (Kassa vid. Nyr. XVII.238); **3.** *csevice:* lőreféle savanyú bor (Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.238); *cevice:* sűrű aljbor (Kecskemét Nyr. X.380); **4.** *csevice:* pálinkafőzésre való meggy-, szilva- v. egyéb gyümölcszagyvalék (Szeged Csaplár Benedek).

CSÉZA (*csësa* Eszék vid. Nyr. V.270; Bódiss Jusztin): hintó, kis födeletlen hintó, stájer kocsi (sandlaufer) (Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.432; Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.143; Pápa vid. Tsz.; Esztergom Nyr. VIII.512).

[CSI].

csi-bogár: marhákat csipkedő légy (Székelyföld Tsz.).

CSIA (*csiha* Gyergyó-Ditró Nyr. XII.281): csintalan, pajzán (Székelyföld NyK. X.328; Kriza; Háromszék m. Vadr.; Kiss Mihály).

CSIÁPOL (*siápol* Vas m. Kemenesalja Tsz.; hely nélkül Tsz. 68b): **1.** csipog (az anyjától eltévedt v. enni akaró csirke) (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII. 189; Székelyföld Tsz. Kiss Mihály; Csík m. Tsz.; Háromszék m. Vadr. 375); **2.** kiáltoz (Udvarhely m. Nyr. V.180; Csík m. MNy. VI.370). *Ojan erőssen csiápol, mind a csürke* (Háromszék m. Vadr. 375); **3.** alig teng (ember, idétlen beteges állat, növésében elmaradt gabona v. egyéb növény) (Soprony m., Vas m. Kemenesalja Tsz.).

CSIATAG (*csihatag* Veszprém m. Nyr. V.330; Fehér és Baranya m. Király Pál; Baranya m. Kassai J. Szókönyv V.185 [itt *csihatar* hiba]; *csivatag* Balaton mell. Tsz. 335a): **1.** *csiatag, csihatag:* fattyúhajtás, gyökérhajtás (Somogy m. Nyr. III.543; Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.432; Veszprém m. Nyr. V.330; Fehér és Baranya m. Király Pál; Kassai J. Szókönyv V. 185); **2.** *csiatag:* fiatal erdő (Vas m. Király Pál); **3.** *csiatag, csivatag:* pózna, dorong, szorító rúd (a mellyel pl. hordót, követ a szekéren megerősítenek (Balaton mell. Tsz. 335a; Vas m. Király Pál).

CSÍBA: a talicska vastengelye (Alföld Nyr. II.424).

CSÍBÁR: sovány. *Ölöget öszik, mégis csak ollan csíbár, fonyár* (Szeged Nyr. V.571).

CSIBBED (Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII.229; *csibböd* Udvarhely m. Vadr.): csiped, csipked.

CSIBE (*cibe* Hegyalja Kassai J. Szókönyv V. 182; Palócság Tsz.; Gömör m. Tsz.; Gömör m. Hanva Nyr. XX. 287; Gömör m. Balogi Nyr. XX.570; Gömör m. Runya Nyr. XXII.286; *csebe* Palócság Tsz. 85b). — *Csibe:* a learatott gabona összegyűjtése után elmaradt eggy-eggy kalász (Győr m. Szigetköz, Duna Szentpál Nyr. VIII.522; Győr m. Csécsény Nyr. XII.236).

csibe-gomba: eggy gombafaj (levesbe való) (Hont m. Nyr.VI.181) [vö. *csibiske-gomba, csirke-gomba*].

CSIBËLE: csibe (Vas m. Őrség Nyr. XII. 476).

CSIBELLÉREZ: szedeget, csipeget (Vas m. Kassai J. Szókönyv V.182; Vas m. Kemenesalja Tsz.)

el-csipelléresz: ellegelészget (szálanként csipegetve a füvet). *A marha itt* [ezen a kiégett, kopár mezőn] *el nem élhet, de a birka elcsipellé-resz* (Hely nélkül Kresznerics F. Szótár I.83).

CSIBENKËD-IK: **1.** vmibe kapaszkodva lóg, kapaszkodva függeszkedik; **2.** lábújjhegyre ágaskodva nyúl vmi után (Érsekujvár Nyr. VIII.282) [vö. *csübenkëz-ik*].

[CSIBÉS].

csibés-tyúk: fiastyúk (csillagzat) (Komárom m. Fűr Nyr. XX.479).

CSIBÉZ: a gyűjtés után elmaradt gabonafejeket összeszedi (Győr m. Csécsény Nyr. XII. 236).

CSIBISKE (Nógrád m. Nyr. IV.425; *cibüske* Ipoly vid. Nyr. III.427; *csibüske* Érsekujvár Nyr. VIII.46. 282): csibe, csibécske.

csibiske-gomba: csuport-gomba (Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.188) [vö. *csibe-gomba, csirke-gomba*].

CSIBOLYÓ: pacsirta (Vas m. Fölső-Őr Király Pál).

CSIBORÁL: szedeget, csipeget, böngész (Hegyalja Kassai J. Szókönyv V.183).

CSIBORÁZ-IK: szedeget, csipeget (az aprójószág eleséget a fűből) (Gömör m. Tsz.)

CSIBOROG: sipog, énekel, zajong (Orosháza Nyr. VI.134).

1. **CSICSA**: ostoba, ügyetlen vén ember (Pápa vid. Tsz.). *Te vén csicsa!* (Szeged Csaplár Benedek).

2. **CSICSA**: malac (Hont m. Visk Nyr. V.334).

CSICSAG: hallgass, hallga! (Rozsnyó Nyr. VIII.564; Abauj m. Jászó Nyr. IX.478). *Csicsatogjatok:* hallgassatok (Rozsnyó Nyr. VIII.564).

CSÍCSÁG: szúró bogáncs (Szlavónia Balassa József).

CSICCSED: poshad, erjed (Szeged Kassai J. Szókönyv V.203; Tsz.)

[**CSICCSEN**].

mëg-csiccsen: megvizesedik és megsavanyodik (a másnapra eltett maradék-kása) (Somogy m. Csurgó Nyr. XVII.477).

[**CSICSËG**], **CSICSÖG**: *csics* hangot ad (vmely puha, nedves tárgy, mikor nyomkodják) (Szeged Csaplár Benedek) [vö. *csicsog*].

CSICSËRËG (*csücsörög* Csallóköz Csaplár Benedek): *csics* hangot adva fakadoz (a víz süppedékes helyen a járó lába nyomában) (Balaton mell. Tsz.)

CSICSERÉL: csicsereg (Zemplén m. Nyr. X. 280).

CSICSERÉSZ: ∾ (Fehér m. Nyr. XI.228; Szeged Csaplár Benedek).

[**CSICSËRGŐ**], **CSÜCSÖRGŐ**: pacsirta (Csallóköz Csaplár Benedek).

CSICSERI = *csicseri-borsó* (Vas m. Őrség Nyr. XII. 476) [vö. *cicer*].

csicseri-borsó (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191; *csícsere-borsó* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323; *csincseri-borsó* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191; *csücsör-borsó* Székelyföld Tsz. NyK. X.328): **1.** *csicseri-* v. *csincseri-borsó*: kerek, szepesi borsó (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191); **2.** *csücsör-borsó*: borsónemű vadnövény (Székelyföld NyK. X.328) [vö. *csincseriz, csúcsor-borsó*].

CSICSERKE (Vas m. Kemenesalja Tsz.; *csücsörke* Palócság Tsz.; Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.94; *csücsürke* Komárom m. Naszvad Nyr. IV.235): **1.** *csücsörke, csücsürke*: pacsirta (Palócság Tsz.; Komárom m. Naszvad, Nagy-Igmánd Nyr. IV.235; VIII.94); **2.** *csicserke*: csacska (Vas m. Kassai J. Szókönyv V.202; Vas m. Kemenesalja Tsz.)

CSICSERKÉL: csicsereg (Balaton mell. Tsz).

CSICSERKÉZŐ: vmely gyermekjáték (a leányok körbe fogódzanak és dalolva forognak s aztán leguggolnak) (Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.203).

CSICSËRLI (Dunántúl Halász Ignác; *csicsëdli* Zala m. Arács Nyr. XXII.192): ezüst hatos (tízkrajcáros).

CSICSIGAT: altat (kis gyermeket altató dallal és ringatással) (Balaton mell. Tsz.).

CSICSIKOL: csiripel (Udvarhely m. Kriza).

CSICSIKOMÁZ: *csicsikoma* nevű gyermekjátékot játszik (Somogy m. Nyr. I.149).

[**CSICSIMÉ**].

csicsimé-madár: fringilla celebris (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.477).

CSICSIRI: kis vöcsök (podiceps minor) (Velence Herman O. Halászat K.).

CSICSIRKÓ: jégcsap (Karancs vid. Nyr. XXI. 478).

CSICSISGAT = *csicsigat* (Békés-Doboz Nyr. XVIII.96).

CSICSKURA (Kis-Kún-Halas Nyr. XIX.334; *csicskara* Alföld Nyr. II. 424): bogáncs, koldústetű (növény-tüsök, mely a ruhába, állat gyapjába, szőrébe ragad).

CSICSKURÁZ: a gyapjú közül kiszedi a csicskurát (Kis-Kún-Halas Nyr. XIX.334).

[**CSICSÓ**].

csicsó-répa: disznó-répa, földi alma (Somogy m. Tsz.)

1. **CSICSOG** (Baranya m. Ormányság Nyr. XI.477; *csîcsag* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 93): bojtorján.

2. **CSICSOG**: **1.** *csics* hangot ad (az esőverte föld a lépés alatt) (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XX.431); **2.** harsog (a gyolcs, mikor hasítják) (Orosháza Nyr. VI.134); **3.** hamiskásan beszél (Baranya m. Ormányság Nyr. II.278) [vö. *csicsëg*].

CSICSÓKA (*csicsᵃóka* Palócság Nyr. XXII.33): nagy levelű növény, a melynek burgonyaforma gumóját nyersen eszik; tót répa (émelygős édes, burgonyaforma répafaj; helianthus tuberosus) (Soprony és Vas m. Nyr. X.331; Tolna m. Tsz.; Pápa vid. Tsz.; Hegyalja Kassai J. Szókönyv V.203; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323; Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.92; Székelyföld Kőváry László 1842).

CSICSONKA (Erdély Csaplár Benedek; Kolozsvár Szinnyei József; *csiszinka* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *csiszonka* Székelyföld? Nyr. IX.236): csuszka (jég, a melyen csuszkálnak).

[Szólások]. *Csiszinkát ver:* csuszkát készít (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

CSICSONKÁZ[-**IK**] (Zilah Nyr. XIV.287; Erdély Csaplár Benedek; Kolozsvár Kriza, Szinnyei József; Marosszék, Aranyosszék Kiss Mihály; *csicsankáz*ni Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV. 335; *csicsinkáz*[-*ik*] Kolozsvár Kriza; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.335; Segesvár Nyr. IX. 43; Székelyföld Győrffy Iván; *csiszinkáz-ik* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *csiszonkáz*ni Erdély Tsz.; *sisinkáz*ni Marosvásárhely Nyr. IX. 428; *sisonkáz*ni Székelyföld? Nyr. XV.335): jégen csuszkál.

CSIDU: kis csikó (Bodrogköz Kassai J. Szókönyv V.183; Tsz.).

CSIFLINCS: **1.** hitványság; **2.** vézna (Nógrád m. Tolmács Nyr. XVI.46).

CSIFOROG, CSUFOROG: csikorog, nyikorog. *Fintorog a szoknyája, csiforog a csidmája* (Erdővidék Nyr. IX.41). *Hallod-é Miska, hogy csufo-*

rog a Ripacsos Tóth Gazsi kereke; bizonyosan elfogyott az avas háj. De csuforog a csezmád; tán nem fizetted ki az árát, ecsém! (Hely nélkül Nyr. XVII.419).

[CSIG-IK].

meg-csigik: megsavanyodik (Somogy m. Csurgó Nyr. XVII.477).

CSIGA (nyaka *csugá*ja Kolozsvár vid. Kassai J. Szókönyv V.218): kútgém (Baranya m. Ormányság Tsz.; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93).

csiga-ágas: kút-ágas (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93).

csiga-biga: 1. bonyodalom, szövevény. *Ennek a dolognak sok csigabigája van* (Székelyföld Tsz.); 2. hitvány, korcs, törpe, vézna. *Csigabiga ember* (Székelyföld Andrássy Antal 1843).

csiga-boga: csiga, csiga-biga (Nógrád m. Nyr. II.330).

csiga-bogás: kivarrott diszítmény fehérnemün (Rimaszombat Nyr. XII.190).

csiga-buga: csiga, csiga-biga (Pest m. Nyr. I.44; Cegléd Nyr. I.183).

csiga-liga: ∾ (Pannonhalma Nyr. XII.187; Csallóköz Nyr. I.232; Csaplár Benedek).

csiga-riga: ∾ (Veszprém Nyr. II.134; Fehér m. Nyr. II.330; Fehér m. Sárbogárd Nyr. I.185).

CSIGAR (Soprony m. Szil-Sárkány Nyr. VI. 471; *csihar* Göcsej Nyr. VII.282; *csihár* Vas m. Kemenesalja Tsz.; *csíhar* Vas m. Kassai J. Szókönyv V.185): husáng.

csigar-fa: törpe fa (Győr m. Kassai J. Szókönyv V.185).

[CSIGÁS].

csigás-kút: gémes kút (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93).

CSÍGAT (Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.212; Simontornya Nyr. V.230; *csigat* Komárom m. Fűr Nyr. XX.479; *csiggat, csíggat* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.429; Kecskemét, Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek): csitít, csitítgat.

[CSIGÁZ].

meg-csigáz: elbágyaszt (Nagy-Kálló Nyr. XII. 430).

CSIGÁZÁS: tavaszi gyermekjáték, a mely abból áll, hogy eggy háromújjnyi magasságú esztergályozott fa-kúpocskát ostorral csapkodva körben táncoltatnak (Hajdú-Hadház Nyr. IX.238).

CSIGER (*ciger, cigere* Soprony és Vas m. Nyr. XVII.272; *csege* Soprony m. Fölső-Szakony Nyr. XVII.383; *csenge* Komárom Király Pál; *csenger* Palócság Tsz. 69b; *csëngër* Hont m. Páld Nyr. XIV.575; *csengér* Esztergom, Kőhíd-Gyarmat Király Pál; *csige.* Palócság Tsz.; *csigër* Dunántúl Nyr. V.128; *csíger* Veszprém Király Pál; Debrecen Nyr. XXI.477; *csígër* Cegléd Nyr. XXII.375; *csigér* Soprony m. Csepreg Nyr. II. 371; Cegléd Nyr. XXII.375; *csigere* Zala m. Nyr. XVII.272; Balaton mell. Tsz.; Veszprém Nyr. VIII.513; Király Pál; *csigëre* Sümeg vid. Nyr. XXII.286; *csigír* Bihar m. Fugyi-Vásárhely Nyr. III.232; *csigör* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93; *csinger* Tolna m. Paks Nyr. XXII.383; Kassa vid. Nyr. XVII.238; Palócság Tsz. 69b; *csingér* Pest m. Tinnye Nyr. VII.90; Gödöllő és vid. Király Pál; Tata, Vác Markovics Sándor; Nógrád m. Fabó András 1841; Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.273; Nógrád m. Tolmács Nyr. XVIII.48; Nyitra Nyr. XVII.140; Nyitra m. Magyar-Soók Nyr. XIX.503; *csügör* Székelyföld Tsz. Győrffy Iván; Csík m. Nyr. VI.525; Csík-Gyergyó Győrffy Iván; Háromszék m. Tsz. NyK. III.3; *csűgör* Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.42): 1. *ciger, cigere, csege, csenge, csenger, csëngër, csengér, csige, csigër, csíger, csígër, csigér, csigere, csigëre, csigír, csigör, csinger, csingér:* lőre, vinkó, silány bor (vízzel fölöntött törkölyből sajtolt bor) (i. h.); 2. *csügör, csűgör:* vadalma v. vadkörte leve (i. h.) [vö. *csegres*].

CSÍGESZTEL *(csigesztel):* csitít, csendesít (Csallóköz Csaplár Benedek; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.189).

1. **CSIGGASZT:** ∾ (Székesfehérvár Nyr. VII. 138).

2. **CSIGGASZT:** csigáz, elcsigáz. [*A nyulacska*] *agaramat fárasztya, paripámat csiggasztya* (Kis-Kún-Majsa Nyr. II.429).

1. **CSIGOLYA** (*csigola* Somogy m. Nyr. XII. 382; *csuguja* Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XV.326). *Csigola:* a sonka kikerekítése után ott maradó, némi hússal takart csont (Somogy m. Nyr. XII.382).

[Szólások]. *Akkor lássalak, mikor a nyakam csugujáját* (Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XV.326).

2. **CSIGOLYA** (Szeged, Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Herman O. Halászat K.; Kiss Mihály; *cigle* Komárom Nyr. VIII. 471; Csallóköz Nyr. I.232; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.189; Erdély Nyr. IX.527; Székelyföld Győrffy Iván; Erdővidék Király Pál): parti fűz, kosárkötő fűz.

csigolya-fűz: apró, törpe fűz (Erdély Kassai J. II.242).

CSIGRA: csapó-csiga (gyermekjáték) (Bácska Nyr. XVII.180).

CSIHAD: csendesedik (a szél, az eső) (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191; Füzes-Gyarmat Nyr. XII. 475; Hódmező-Vásárhely Nyr. II.421). *Nagyon megcsihatt a kocsmáros, a mint rákiabáltunk* (Hajdú m. Nádudvar Nyr. IV.372) [vö. *csihed*].

CSIHÁR: ritkás, ritkaszemű. *Csihár szőlőfürt* (Fehér m. Kassai J. Szókönyv V.185).

CSIHE. *Egy csihe szína:* kis szekér széna (Debrecen Nyr. VII.137).

[**CSIHÉ**].

csihé-puhé (*csihe'-puhe'* Gömör m. Nyr. XVIII. 459; *csihi-puhi* Szeged vid. Nyr. IV.168): ütésverés (Mezőtúr Nyr. VIII. 189; Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.467; Szeged vid. Nyr. IV. 168). *Nem sokat lármáz a cselédre, hanem mingyán csihé-puhé* (Nagy-Kúnság Nyr. III.233) [vö. *csuhé-puhé*].

CSIHED = *csihad* (Szeged Kassai J. Szókönyv V.185; Tsz.)

CSIHER: jött-ment, sehonnai, paraszt [szidó szó] (Rimaszombat és vid. Nyr. XXII.383).

CSIHES: csínytevő, gonosz (Bihar m. Kassai J. Szókönyv V.185).

CSIHÉS: 1. félénk, ijedős, nyavalyatörős (Hódmező-Vásárhely Nyr. II.188; Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.334). *Ugy megijesztettem, hogy majd csihés lett* (Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX. 334); 2. a kin a többi kifog, belőle tréfát, csúfot űz (Makó? Nyr. XVII.418).

CSIHOL (*cihol* Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.578; *csahol* Baranya m. Tsz. 205a; Gyöngyös vid. Nyr. II.180; Székelyföld Kiss Mihály; *csohol* Duna mell.? Kassai J. Szókönyv V.207) [vö. *cihel*].

CSÍHOS: csinos (Gömör m. Hanva Nyr. XVIII. 456; Gömör m. Otrokocs Nyr. XIX.184).

CSIJAS: ravasz, furfangos, hamis, fortélyos (Székesfehérvár Nyr. XVIII.232).

CSIJJESZT: csitít, csitítgat, csendesít, csillapít (Kecskemét, Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *csillaszt*].

CSÍK: 1. metélt (tészta) (Dunántúl Tsz.; Palócság Nyr. XXI.507; XXII.33; Nógrád m. Litke Nyr. IV.334; Nógrád m. Vecsekle Nyr. V.571; Gömör m. Tsz.; Rimaszombat Nyr. XVII.525); 2. disznó torkában levő mirigy (Székelyföld Tsz.) [vö. *csikmák, mácsik*].

csík-bogár: hydrophilus és dytiscus (Bereg m. Szernye Herman O. Halászat K.)

csík-dáma: cobitis fossilis (Szatmár m. Börvely, Szamos és Maros mell. Herman O. Halászat K.)

csík-tök: a cucurbita lagenaria körtealakú fajtája, melyet kasornyába foglalva csíkszállításra használnak (Szatmár m. Börvely, Kis-Majtény Herman O. Halászat K.)

CSIKA: csikócska (Vác Czech János 1840).

CSIKAR: 1. facsar (Szeged Csaplár Benedek; Palócság Tsz.); 2. csíp. *Oda csikarta az ujját* (Kassa és vid. Nyr. XX.573); 3. karcol, karmol, horzsol (Kecskemét Tsz.; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191; Nagy-Kúnság, Túrkeve Nyr. III.229; Tisza-Dob Nyr. XIX.47; Palócság Nyr. XXI.505; Rimaszombat Nyr. XVII.525; Borsod m. Diós-Győr Nyr. IV.43; Eger vid. Nyr. XVII.476).

CSIKÁRÂSZ: csikargat (Gömör m. Nyr. XVIII. 501).

CSIKARI (Csallóköz Csaplár Benedek; *sikari* Szeged Csaplár Benedek): pénz-csikaró, zsugori.

CSIKARÍTTYÚ (Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI. 47; *sikarityú* Pozsony m. Tárnok Nyr. IX.281): ördög-motolla; ördög-malom, forgó-hinta (ringelspiel-féle).

CSIKASZ: sovány, horpadt hasú (Hegyalja Kassai J. Szókönyv V.185. 186. 188; Tisza-Dob Nyr. XX.192; Rimaszombat és vid. Nyr. XXII. 383; Torna m. Ruehietl Miklós 1839).

1. **CSIKÁSZ:** csíkfogó; csíkhalász (Göcsej Nyr. XIV.167; Budenz-Album 162; Sárrét, Ecsed, Bereg m. Szernye Herman O. Halászat K.)

csikász-varsa: csíkfogó varsa (Erdővidék, Olt mell. Herman O. Halászat K.)

2. **CSIKÁSZ[-IK]:** csíkot fog (Göcsej Nyr. XIV. 165; Budenz-Album 160; Szatmár m. Nagy-Dobos Nyr. IX.138).

CSIKAVÉNY: 1. csiklandós (Vas m. Kemenesalja Tsz.); 2. kacérságra hajlandó (Balaton mell. Tsz.)

CSIKERÉSZ (*csükerészek* Székelyföld Tsz.): böngészve, csipegetve, szálalva legel (gyér növényzetű ugaron v. száraz parlagon) (Göcsej Vass József 1841).

CSIKÉSZ, CSÜGÉSZ: tarlóz, böngész (Udvarhely m. Nyr. III.261; Kiss Mihály).

CSIKKAN (*sikkan* Háromszék m. MNy. VI. 348; Vadr.; *kisikkan* Erdély Kassai J. Szókönyv II.208): 1. *sikkan:* csusszan (Háromszék m. MNy. VI.348; Vadr.); 2. *csikkan:* ficamodik, hibban (Székelyföld Győrffy Iván; Marosvásárhely Nyr. IX.428; Csík m. MNy. VI.370; Háromszék m. Győrffy Iván).

ki-csikkan (*ki-sikkan* Erdély Kassai J. Szókönyv II.208): kificamodik (Torda Nyr. XVIII. 371; Székelyföld Nyr. XVII.418; Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.319; Nyr. V.37; Borszék Hegedüs István).

1. **CSIKKANT:** ficamít (Székelyföld Győrffy Iván).

ki-csikkant: kificamít (Székelyföld Győrffy Iván).

2. **CSIKKANT:** csippent, hirtelen el- v. lecsíp (ollóval), oda csíp (ajtó v. láda nyílása közé) (Abaúj m. Király Pál; Heves és Szolnok m. Makáry György 1839).

el-csikkant: elcsen (Abauj m. Király Pál).

CSIKL-IK: csiklandik (Székelyföld Győrffy Iván). *Kjed ugyan csiklik, húgom. Jaj, ne nyójjon*

a hónyom alá, mett ugy csiklom, hogy! Mikor a hegedűszót meghajja, csiklik a vére belé (Háromszék m. Vadr. 359. 362).

CSIKLANDÉKOS: csiklandós (Veszprém m. Nyr. VI.418).

CSIKLANDÓ: csikló, picsa pecke (clitoris) (Balaton mell. Tsz.)

CSIKLANT: csikland, csiklandoz (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.219).

CSIKLAT: ∾ (Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.283).

1. **CSIKLI**: deszkából összerótt kicsiny halászladik (Dráva mell. Nyr. V.423; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.283; XVII.44. 237; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93; Eszék vid. Nyr. V.270; VIII.180. 373).

2. **CSIKLI**: csizmasarok (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381).

CSIKLIND: csikland, csiklandoz (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381).

CSIKLINT: ∾ (Nógrád m. Nyr. V.181; Székelyföld Győrffy Iván; Csík-Sz.-György Nyr. X. 331).

CSIKLÓS: csiklandós (Háromszék m. Vadr. 359).

CSIKMÁK (*csíkmakk* Gyöngyös, Nyitra Erdélyi J. Népd. és mond. I.112): metélt (tészta) (Göcsej MNy. V.88; Kecskemét Nyr. X.380; Szeged vid. Nyr. III.278; Csallóköz Nyr. I.232; Csaplár Benedek; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.189; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.47; Mátyusfölde Nyr. XVII. 478; Érsekujvár Nyr. VIII.282; Komárom m. Naszvad Nyr. IV. 235).

CSIKNYUL: koccint húsvéti piros tojással (játék; ketten a piros tojásuk hegyét összeütik, s a kié betörik, az a vesztes, és a maga piros tojását tartozik oda adni a másiknak) (Csík m. Gyergyó Kiss Mihály) [vö. *csoknyál*].

CSIKÓ (*csitkó* Erdély Kassai J. Szókönyv V. 189; Beszterce-Naszód m. Zselyk Nyr. XXII. 376; Maros-Torda m. Maros-Bükkös Nyr. X.48; Aranyosszék Nyr. IV.237; Székelyföld Nyr. I.151; VIII.217; Kiss Mihály; Udvarhely m. Nyr. III. 553; Arany-Gyulai NGy. I.228; Udvarhely m. Fehér-Nyikó mell. Vadr. 119; Medösér Arany-Gyulai NGy. III.149; Háromszék m. MNy. VI. 221. 358; NyK. III.16; Nyr. IV.561; Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.283; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Erdővidék Tsz.; Nyr. IX. 37; Csík m. Nyr. XXII.334; Csík-Madaras Nyr. XIX.527; *szitku* Moldvai csáng. Nyr. IX.483. 492). *Csikó:* 1. szőllőkötéskor kihagyott eggy szál szőllővessző (Gyöngyös Nyr. I.334); 2. szekunda (deáknyelven) (Nagy-Kálló Nyr. XII.429).

csitkó-bitykó: csikó-karabély (Székelyföld Kiss Mihály).

csikuó-fa: szövőszék része. (‚A csikuó-fa arra valuó, hogy ha elüőre szövi a vásznot, evvel ereszt rajta vissza') (Rábaköz Nyr. XV.521).

csikó-foga: törött árpa levesben (Tata vid. Nyr. V.329).

csikó-szájú: nagy boros edény (Somogy és Baranya m. Tsz.)

CSIKOL: csiklandoz (Szatmár m. Nyr. XI. 284; Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

CSIKOR: fagy. *Megszaporodott az éjjel a csikor* (Csallóköz Nyr. I.232).

CSIKORA: csira (Tolna m. Nyr. VI.230) [vö. *cikora*].

CSIKORÁSZ: tengődik (Győr m. Szigetköz, Duna-Szentpál Nyr. VIII.522) [vö. *csikorog*].

CSIKORGÁS (*csitorgás* Csík m. Gyergyó Nyr. IV.335).

CSIKORGAT (*csítorgat* Kászon, Jakabfalva Nyr. VIII.336).

CSIKORGÓS: nyikorgó. *Csikorgós csizma* (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93).

CSIKORÍT: keményen megfenyít (Répce mell. Nemes-Viss Nyr. XVII.336).

CSIKOROG (*csitarag* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.188; *csitorog* Székelyföld Győrffy Iván; *csitorg*ván Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII. 231): 1. szól (a szárcsa) (Fehér m. Velencei tó mell. Nyr. XVII.430); 2. fagy (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191); 3. tengődik, nyomorog (Vas m. Kemenesalja Nyr. III.88; Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286). *Alig csikorgott a szegény halász* (Tolna m. Paks Nyr. XIX.573) [vö. *csikorász*].

CSIKÓZ[-IK] (*csikuz* Vas m. Őrség Nyr. XII.476; *csitkódz-ik* Székelyföld Győrffy Iván; *csitkóz-ik* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos): 1. ellik (ló v. szamárkanca) (Somogy m. Sima Nyr. XIX.380; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286; Székelyföld Győrffy Iván); 2. szül [tréf. v. megvetőleg mondva]. *A nyavalya törtö vóna fë édes anyádat, mikor e világra kücsikuzott* (Vas m. Őrség Nyr. XII.476).

CSILA: kancsal (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.429) [vö. *csillás*].

CSILÁJ: csitt (Gömör m. Runya Nyr. XXII.286). *Csiláj, párászt!* Gömör m. Hanva Albert János).

[Szólások]. *Csiláj, párászt, mer zörög á hárászt* (Gömör m. Runya Nyr. XXII.286).

CSILIGE: csiga (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.429).

csilige-buga: csiga-biga (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.286).

CSILIGÉZ: gyermekmódra játszogat. *Mind ê-csiligézi az időt* (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.429).

CSILIKÁNYOZ: földbe dugott karón körüllendíti magát (Vas m. Hegyhát Nyr. I.467).

CSILING: sterna hirundo (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93).

CSILINGÁL: vmibe kapaszkodva, vmire függeszkedve himbálódzik (Somogy m. Csurgó Nyr. XVII.477).

CSILINGËL (*csilingőnyi*): cseng. *Csörgőt hallok csilingőnyi; nem tom, ki gyühet szánkó˜* (Somogy m. Újmajor Nyr. VIII.139).

CSILINK, CSÖLÖNK: csengetyű (Balaton mell. Fábián Gábor 1839).

CSILINKOL: csenget (kis haranggal, csengetyűvel) (Háromszék m. Kiss Mihály).

CSILKÓ, CSILGÓ: kis fiú bögyörője (Mátyusfölde, Tallós Nyr. XVI.333).

CSILLA (*cilla* Fertő mell. MNy. III.405): 1. *csilla:* zöld gyékény v. sás, a mellyel a szőllőt kötözik (Szeged Tsz.; Csallóköz Nyr. I.232; Pozsony m. Kassai J. Szókönyv V.191); 2. *csilla:* gyékénybél, a melyet nyár elején a gyékényből és a kötősásból kifejtenek és megesznek (Csongrád m. Ploetz 1839); 3. *cilla:* nádhegy, a melyet zölden learatnak s a marháknak eledelül adnak (Fertő mell. MNy. III.405).

CSILLAG (*csëllag* Baranya m. Ormányság Nyr. III.286; Kalocsa vid. Hilye puszta Nyr. IX. 384; Palócság Nyr. XXI.216; Gyöngyös vid. Nyr. II.180; Nyitra m. Vág-Hosszúfalu Nyr. XX.29).

csillag-billag: ∾ (Somogy m. Sellye Nyr. III. 234).

csillag-eresztés: röppentyűzés (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.319; Győrffy Iván).

csillag-perc: szikra (Háromszék m. MNy. VI. 319).

CSILLAGZ-IK: csillagos. *Sűrün csillagzik az ég* (Udvarhely m. Vadr. 63).

CSILLÁMPOD-IK: virradni kezd (Székelyföld Győrffy Iván).

CSILLÁMPOL (*csilámpol* Székelyföld Nyr. II. 426; Háromszék m. MNy. VI.319): gyengén világol, pislog (az alvó félben levő v. rosszul égő mécs, gyertya, tűz) (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.). *Ablak előtt gyënge világ csillámpol* (Háromszék m., Erdővidék Vadr. 170).

CSILLÁMPOZ-IK (Háromszék m. Vadr. 494a; *csilámpoz-ik* Háromszék m. MNy. VI.319; Győrffy Iván; *szillámpóz-ik* Moldvai csáng. Nyr. IX.530): 1. *csillámpoz-ik:* ∾ (Háromszék m. Vadr. 494a); 2. *csillámpoz-ik, csilámpoz-ik:* káprázik (a szem) (Háromszék m. Vadr. 494a; MNy. VI.319; Győrffy Iván).

[Szólások]. *Úgy szillámpózik szememnek:* úgy tetszik, úgy rémlik (Moldvai csáng. Nyr. IX. 530).

el-csilámpózik: eltünik (Kecskemét Csaplár Benedek).

CSILLÁNKOZ-IK: kapaszkodik (Somogy m. Nyr. II.375).

CSILLANT: csitít, csöndesít (Mohács Király Pál).

CSILLAP. *Csillapjába:* nesztelenül, lopódzva (menni) (Székelyföld Győrffy Iván).

CSILLAPÍT (*csiplagít* Rozsnyó vid. Nyr. XVII. 476; *csiplakit* Palócság Nyr. VIII.451): tartóztat. *Csillapiccsátok a doktor urat, hogy ê në mënnyën, a mire én visszagyüvök* (Fehér m. Lovas-Berény Nyr. XVI.334),

[CSILLAPOD-IK].

meg-csillapodik: lecsillapodik (Tolna m. Paks Nyr. XXII.430).

CSILLÁS: kancsal (Veszprém m. Szentgál Nyr. III.89) [vö. *csila*].

CSILLASZT: csitít, csillapít, csendesít (Alföld Nyr. XIII.236; Brassó m. Hétfalu MNy. VI.320; Nyr. II.327; Győrffy Iván). *Csillaszd aszt a gyereket, ne ordíccson. Ugyan csillaszd le má ászt a kutyát, ne voníccson* (Alföld Király Pál) [vö. *csijjeszt*].

CSILLAT: ugrat, szöktet, ficánkoltat (Székelyföld Tsz.)

1. **CSILLE**: kis fiú bögyörője (Mátyusfölde, Tallós Nyr. XVI.333) [vö. *csillicskó*].

2. **CSILLE** (*csijje* Győr m. Király Pál): kis szállítmány (fa, szalma, széna). *Egy csille széna* (Fertő mell. MNy. III.405; Győr m. Tsz.).

3. **CSILLE**: bányában szénhordásra való ládakocsi (Erdővidék, Köpec Király Pál).

CSILLEGET: lopogat, cseneget (Göcsej MNy. II.409).

CSILLEGETŐ (*csillegetü* Göcsej Nyr. XIII. 258; *csillegetüő* Göcsej MNy. II.409): lopogató, csenegető (Göcsej MNy. I.219; II.409; Nyr. XIII. 258).

CSILLEGŐ (*csellegő* Puszta-Kaszaperegh Nyr. VII.45): garat alatti deszkaedényke, mely a gabonát a malomkövek közé hullatja (Tisza mell. Nyr. III.238; Heves m. Névtelen 1840).

1. **CSILLENG** (Eger Nyr. IV.24; Mátra vid. Nyr. XXII.240; Hegyalja Kassai J. Szókönyv V.191; *csiling* Bodrogköz Tsz.): szőllőfürt, eggynéhány szemből álló szőllőfürtöcske.

[2. CSILLENG].

csilleng-csüllöng: líg-lóg, csüng-leng. *Csak ittott csilleng-csüllöng egy fürtöcske a karikán* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.140) [vö. *csüllöng*].

CSILLENT: csen, lop (Balaton mell., Vas m. Kemenesalja Tsz.; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.96) [vö. *csillont*].

el-csillent: 1. elcsen, ellop. *Ügyesen elcsillentette* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.96); 2. eggy vágással lenyír (Háromszék m. Vadr.)

CSILLICSKÓ: kis fiú bögyörője (Mátyusfölde, Tallós Nyr. XVI.333) [vö. *1. csille*].

CSILLIGE: hojsza, halászmadár (Baranya m. Ormányság Nyr. II. 137).

[CSILLOG].

csillog-billog: csillog-villog (Szeged vid. Nyr. VI.88).

[CSILLONT].

el-csillont: elcsen, ellop (Göcsej Tsz. 71b).

CSILONGÁS: érett-piros. *Csilongás mogyoru v. magyarú* (Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II. 279; Vas m. Őrség Nyr. II.472; XII. 476).

csilongás-szemü: fényes, ragyogó szemű (Vas m. Őrség Nyr. II.472).

CSIMA (Palócság Nyr. XXI.46. 507; Eger és vid. Kassai J. Szókönyv V.191; Nyr. XVII. 429; Gyöngyös vid. Nyr. II.180; Nógrád m. Nyr. III. 544; Rimaszombat Nyr. XVII.525; *cima* Dunántúl Nyr. V.128; Baranya m. Ormányság Nyr. I.424; *cumma* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93; *csuma* Kecskemét Tsz.; Szeged Kassai J. Szókönyv V.221; Tsz.; Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.238; Torontál m. Nyr. XVII.479; Eger vid. Nyr. XVII.429): 1. *csuma:* gyümölcs-szár, pl. cseresnye v. meggy szára (Kecskemét Tsz.; Szeged Kassai J. Szókönyv V.221; Tsz.); 2. *csima, csuma:* torzsa, káposzta-torzsa (Palócság Nyr. XXI. 46. 507; Eger és vid. Kassai J. Szókönyv V.191; Nyr. XVII.429; Gyöngyös vid. Nyr. II.180; Nógrád m. Nyr. III.544; Rimaszombat Nyr. XVII. 525); 3. *cima, cumma, csuma:* csutka, kukorica-csutka (Dunántúl Nyr. V.128; Ormányság Nyr. I.424; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93; Torontál m. Nyr. XVII.479); 4 *csuma:* dohánylevél középső ere (Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.238) [vö. *csuma*].

CSIMANGÓS (*csimangaós*): piszkos, mocskos (Rimaszombat és vid. Nyr. XXII. 383).

CSIMASZ (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; Őrség Nyr. XII.476; Vas m., Balaton m. Tsz.; Kecskemét Nyr. X.380; Rimaszombat Nyr. XV. 430; Csík m. Gyergyó Győrffy Iván; *csemez*-szagú Hely nélkül Tsz.; *csimaz* Somogy m. Sima Nyr. XIX.380; Kecskemét Tsz.; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; *csimmasz* Kolozs m. Zsobok Melich János; Székelyföld Győrffy Iván; *csimmaz* Székelyföld Kriza; *csömösz* Közép-Baranya Nyr. II.237; *csömöz* Somogy m. Nyr. II.375): 1. *csimasz, csimaz, csömösz, csömöz:* poloska (Somogy m. Nyr. II.375; Somogy m. Sima Nyr. XIX.380; Közép-Baranya Nyr. II.237; Kecskemét Tsz. Nyr. X.380); 2. *csimasz, csimaz, csimmasz, csimmaz:* cserebogár kukaca, pondrója, bábja (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; Őrség Nyr. XII.476; Balaton mell., Vas m. Tsz.; Rimaszombat Nyr. XV.430; Székelyföld Kriza, Győrffy Iván; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár); 3. *csimasz:* dohány gyökerét rágó féreg (Csík m. Gyergyó Győrffy Iván); 4. *csimmasz:* árpa (a szemen). *Nini, mijen nagy csimmasz van a szëmibe!* (Kolozs m. Zsobok Melich János).

csemez-szagú: muskotály (szőllő) (Hely nélkül Tsz.)

[CSIMÁZ], CSUMÁZ: gyümölcs-szárral szaggatósdit játszik (Kecskemét Tsz. 79b).

CSIMBA: függő hinta (Vas m. Őrség Tsz. Nyr. VII.330; XII.476).

CSIMBÁKOL (Vas m. Őrség Tsz. 71b; *csimbákul* Őrség Nyr. XII.476; *csimbáukul* Vas m. Farkasfa Nyr. III.178): hintázik, himbálódzik, lóbálódzik. *Mán ësëg ajon a fán csimbákusz?* (Őrség Nyr. XII.476). *Mikor a gabona áro ëccër if fën csimbáukul, üdőü köll aho, míg az alább szálinkoózik* (Vas m. Farkasfa Nyr. III.178).

CSIMBÁLKOZ-IK: ráakaszkodik (a szekér v. kocsi hátuljára) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv V.192).

CSIMBÁLÓD-IK: hintázik, himbálódzik (Vas m. Őrség Tsz. 71b).

CSIMBÁZ: ∾ (Vas m. Őrség Tsz. 71b).

CSIMBÓ: szösz-csomócska, a melyet a fonó asszony a szájában forgat, hogy nyála gyűljön (Tiszahát Vozári Gyula; Szatmár vid. Tsz.)

[CSIMCSËM].

csimcsëm-bëncsëm: csecsebecse (Karancs vid. Nyr. XXI.477).

[CSIMÉ].

csimé-csomó (Érmellék, Székelyhíd Nyr. V. 265; *csimí-csomó* Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.366): csomó. *Csimé-csomó, meg egy zsák motyó* (Érmellék, Székelyhíd Nyr. V.265). *Lyik-lyuk, csupa lyuk, csimí-csomó, csupa csomó* (találós mese; = háló) (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.366) [vö. *csiming-csoming*].

CSIMÉNY, CSÖMÉNY: apró darázs, kecskedarázs, poszméh (Csallóköz Nyr. I.232; Király Pál).

[CSIMING].

csiming-csoming = *csimé-csomó* (Érmellék Nyr. V.425. 513).

CSIMÍT: takarít (Rozsnyó Nyr. VIII.564).

CSIMMANT: hamiskásan pislant. *Hogyan köll a szép lyányokra csimmantanyi?* (Zala m. Nyr. XVIII.287).

CSIMMEGTET: kutyát uszítgat (e szóval: *csim meg* = csípd meg) (Székelyföld Kiss Mihály).

CSIMPAJGÓDZ-IK (Debrecen Nyr. VII.137; *csimpalygóz*ni Tolna m. Tsz.): kapaszkodik, kapaszkodva függeszkedik.

CSIMPAJKOD-IK (Szentes Nyr. VIII.187; *csimbojkod-ik* Szilágy m. Nyr. IX.182; Székelyföld Kiss Mihály): ∾. *Belé csimbojkodott. Ĕssze csimbojkodott a sok hërnyó, gëlëszta* (Székelyföld Kiss Mihály).

CSIMPAJKÓDZ-IK (Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 213; *csimpajkóz-ik* Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.143): ∾.

[CSIMPALKÓDZ-IK], CSIMBALKÓDZ-IK: ∾. *Ne csimbalkódzatok má mindég a nyakamba* (Zemplén m. Deregnyő Nyr. VII.474) [vö. *bincsalkod-ik*].

[CSIMPAJOG], CSIMBOJOG: ∾. *Ott csimbojognak a denevérek, a méhek:* összekapaszkodva eggymáson fityegnek (Székelyföld Kiss Mihály).

CSIMPASZKOD-IK (Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.273; *csimbaszkod-ik* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; Soprony m. Csepreg Nyr. II.371; *csimbószkod-ik* Répce vid. Nyr. XX.410; *csipaszkod-ik* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XVI.377): ∾. *Jöttek ëggy hejen s ëggy tóba meglátták a nyilat; s öten vótak, hát öten neki csipaszkottak, s csak úgy húzhatták ki* (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XVI.377).

CSIMPELKED-IK (Alföld Nyr. XIII.236; *csimmelkëd-ik* Tolna m. Ireg Király Pál; *csimpëlkëgy-ik* Mátra vid. Nyr. XXII.240; *csümmelkëd-ik* Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839): **1.** ∾. *Nem szégyenled magad anyád szoknyájába csimpelkedni, hisz nagy vagy már. Ez a gyerek mindig a nyakamon csimpelkedik* (Alföld Nyr. XIII.236); **2.** *csimmelkëd-ik:* lábújjhegyen ágaskodik. *Ĕn vagyok a nagyobb. — Az ám, mer të csimmelkëcc!* (Tolna m. Ireg Király Pál).

CSIMPELKŐDZ-IK: kapaszkodik, kapaszkodva függeszkedik. *Bele csimpelkődzött* (Csanád m. Batonya Kálmány L. Koszorúk II.211).

CSIMPESZKĔD-IK (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284; Gömör m. Nyr. XVII.417; Hely nélkül Tsz.; *csemeszked-ik* Gömör m. Nyr. XVII.417; *csempesked-ik* Szentes Nyr. VIII.187; *csempeszked-ik* Gömör m. Nyr. XVII.417; *csibeszked-ik* Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.93; *csimbeszked-ik* Eger Kassai J. Szókönyv V.192; *csimbeszköd-ik* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.213; *csimeszked-ik* Gömör m. Nyr. XVII. 417; *csimmeszked-ik* Tolna m. Ireg Király Pál; *csimpeszköd-ik* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.213; *csipeszked-ik, csipeszkëd-ik* Veszprém m. Nyr. XVII. 419; Balaton mell., Tolna m. Tsz.; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.143; XX.431; Székelyföld Tsz.; Udvarhely m. Nyr. IX.39; Csík m. Gyergyó Nyr. IV.336; *csippeszköd-ik* Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 440): **1.** ∾. *Në csimpeszkeggy rám* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284). *A kis gyermek az anyja nyakába csempeszkedett. A kis gyermek rácsemeszkedett az apja karjára. Belé csimpeszkedett az anyja ruhájába. Rácsimeszkedett a fa ágára* (Gömör m. Nyr. XVII.417). *Eligelig héjza érék, a kezemhëz csipeszkëdék* (Udvarhely m. Nyr. IX.39). *No hun bé a szömödöt s csippeszköggy belém jól* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 440); **2.** lábújjhegyen ágaskodik. *Ĕn vagyok a nagyobb. — Az ám, mer të csimmeszkëttél!* (Tolna m. Ireg Király Pál).

CSIMPOLYA, CSIMPOJA (*csampolya* [?] Székelyföld Tsz.; vö. NyK. X.327): **1.** duda (Zilah Nyr. XIV.287; Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); **2.** tilinkó, furulyácska (Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XV.382; Udvarhely m. Czimmermann János); **3.** kis dob, a melyet az újjak hegyével vernek (Székelyföld NyK. X.327; Kiss Mihály).

CSIN, CSÍN: faedénynek fenekén kívüli párkánya v. azon bevágása, a melybe a feneket illesztik (Duna mell. Kassai J. Szókönyv V.194; Göcsej MNy. II.409; Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.432; Baranya m. Tsz.; Szeged Kálmány L. Szeged népe I.125; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.96). *Csinnyára átitnyi a horduót:* fölállítani (Göcsej MNy. II.409). *Ĝgyugott ëgy aranyat a véka csínyába* (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.125.

csin-fa: szövőszék része (schrankholz) (Rábaköz Nyr. XV.286; Győr Nyr. XI.382).

csín-szög: azon szög, a mely a tengelyt a rúdágassal, szekérágassal, ekevezérrel összefoglalja (Heves m. Névtelen 1840).

CSINÅ: csikó (Nógrád m. Nyr. VI.134) [vö. *csinu, csinuskå*].

CSINÁL (*cán*unk, *cán*tál Moldvai csáng. Nyr. X.158; *csál* Székelyföld Győrffy Iván; Maros-Torda m. Maros-Bükkös Nyr. X.48; Maros-Torda m. marosi alsó-járás Ravasz Árpád; Udvarhely m. Király Pál; Háromszék m. MNy. VI.219; Brassó m. Hétfalu Nyr. IV.556; VI.181; XVI. 478; Brassó m. Tatrang Nyr. II.476; Brassó m. Bácsfalu Nyr. III.524; Brassó m. Hosszúfalu Nyr. V.374. 375; Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII. 336. 358. 407; *csálok, csánsz, csány, csány*unk Moldvai csáng. Nyr. III.6; *csány*jam, *csány*ják, *csány*ta, *csány*tam, *csán*tunk Moldvai csáng. Munkácsi Bernát; *cseál* Székelyföld Tsz. Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.219; *csënál* Udvarhely m. Nyr. III.554; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.42; Erdővidék Nyr. VIII.142; *csiál* Csík m. Nyr. VIII.182; Háromszék m. NyK. III.14; *csinyál* Dunántúl Nyr. XVI.190; Fehér m. Polgárdi Nyr. VII.240; Székelyföld Győrffy Iván). — *Itt csántunk:* élődtünk, nőttünk föl (Moldvai csáng. Munkácsi Bernát).

[Szólások]. *Fődet csënálni:* a parlagot fölszántani vagyis termőföldde tenni (Erdővidék Nyr. VIII..142). *Meleget csinálok:* melegítek (Szolnok Nyr. XXII.332). *Csinájja magát:* hányivetiskedik, henceg, nagyra van (Háromszék m. Vadr. 359; Kóbori János).

be-csinál (*be-csinâl* Érsekujvár Nyr. VII.40): (szántóföldet) megszánt, bevet és megboronál (Göcsej MNy. V.129; Érsekujvár Tsz.)

el-csinál: elhajt (magzatot) (Csík m. MNy. VI.371).

föl-csinál (*fűő-csinyál* Soprony m. Nyr. V.425): teherbe ejt (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II. 230).

ki-csinál (*ki-csány* Moldvai csáng. Munkácsi Bernát): **1.** *ki-csinál:* kitálal (Székelyföld Kiss Mihály). *Az ennivalót kicsinálta* (Háromszék m. Vadr. 434); **2.** *ki-csány:* elvégez. *A páter szolgálatát kicsányta* (Moldvai csáng. Munkácsi Bernát).

meg-csinál (*meg-csinyáni* Segesvár Nyr. IX.43): megbabonáz (Csík m. MNy. VI.374; Háromszék m. Nyr. IX.34).

CSINÁLÁS: 1. kerítés, kertelés (Fajsz Nyr. VII.428); **2.** *csinyálás:* vonítás (Dunántúl Nyr. V.128).

CSINÁLMÁNY: kuruzslat, megbabonázás; megrontó vmi, a mit a nép babonás hite szerint vmely boszorkánysághoz értő asszony készít és rejt el azon a telken, a melynek a lakóit meg akarja rontani. Azért mondják, mikor vmely ház népét sok baj éri: *Csinálmány van az élettyiken* [telkükön] (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Nem tudok alunni, mintha csinálmány volna* (Kapnik vid. Nyr. II.182).

CSINÁLÓD-IK (*cánod-ik* Moldvai csáng. Nyr. X.200; *cánód-ik* Moldvai csáng. Nyr. IX.488; X.158; *csánód-ik* Moldvai csáng. Munkácsi Bernát; *szánód-ik* Moldvai csáng. Nyr. IX.488): **1.** *cánod-ik, cánód-ik:* születik. *Ide bé cánodtam (cánódtam):* itt benn (Móduvában) születtem (Moldvai csáng. Nyr. X.200; Munkácsi Bernát); **2.** *cánód-ik, csánód-ik:* érik (Moldvai csáng. Munkácsi Bernát). *Kedveszek a gabonák, jól cánódnak* (Moldvai csáng. Nyr. X.158).

[CSINÁLT].

csinált-bor: asszúbor (Győr m. Bőny Nyr. XVI.143).

csinált-út: országút (Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

[CSINÁLTAT].

mëg-csináltat: megboszorkányoztat, megrontat (a boszorkánnyal) (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

CSINCSÉR: békó, bilincs (Nagyvárad Barna Ferdinánd; Hegyalja Kassai J. Szókönyv V.195).

CSINCSEREG: szól (a cinege) (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *csincserget*].

CSINCSERERE: cinege (Göcsej Vass József 1841).

CSINCSERGET = *csincsereg* (Székelyföld Kiss Mihály).

CSINCSERIZ: körben forog, kering (a ‚csincseri borsó' kezdetű verset énekelve) (Nagy-Kúnság Nyr. III.233; XVI.191) [vö. *csicseri*].

[CSINĔG].

csinëg-csönög: cseng-peng (Veszprém m. Nyr. IV.177). [Közmondások]. *Csinëg-csönög, mintha péze vóna* (Veszprém m. Nyr. IV.177).

CSINETĔR: kova-féle feketés kő, a melyet kova hiányában tűz-ütésre használnak (Csík-Szentgyörgy Nyr. X.237).

CSINGA: ragaszték, toldalék, függelék (Göcsej Tsz.)

1. **CSINGÁL:** kapaszkodik, kapaszkodva függeszkedik (Göcsej Tsz.)

2. **CSINGÁL** (*cingál* Vas m. Nyr. XVII.228): **1.** *csingál:* labdázik (Somogy m. Kassai J. Szókönyv V.194); **2.** *csingál, cingál:* kifutós labdajátékban cselfogással él v. incselkedik [vö. *csinge, csinga* 3.] (Soprony m. Nyr. XVII.418; Vas m. Nyr. XVII.228); **3.** *csingál:* ingerkedik, verseng. *Addig-addig csingátok, hogy utójáro ugy ësszükomlottak* [helyesen: *bomlottak?*], *hogy ëgymást rëndëssen erakták* (Őrség, Szalafő Nyr. VII.88) [vö. *csingáz*].

CSINGALASZKOD-IK: kapaszkodik, kapaszkodva függeszkedik, csüng (Göcsej Vass József 1841).

CSINGALLÓZ-IK: ∾ (Somogy m. Nyr. II.375).

CSINGASZKOD-IK: ∾ (Balaton mell. Tsz.)

CSINGÁZ = *2. csingál* 2. (Soprony m. Nyr. XVII.418).

CSINGÁZ-IK: hintázik (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478; Király Pál). *Ez a ló alig tud csingázni a lábán:* alig áll a lábán (Hétfalu, Zajzon Nyr. III.224).

CSINGE, CSINGA (*csinga* Soprony m. Nyr. XVII.418. 419; Zala m. Tapolca Nyr. X.475; Somogy m. Kassai J. Szókönyv V.194; Nyr. II.375; *csinge* Baranya m. Tsz.; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93; Eszék vid. Nyr. V.270; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.41. 283; Szlavónia Balassa József; *csönge* Dunántúl Nyr. V.128; Somogy m. Nyr. II.375; Baranya m. Nyr. XIV. 142; Ormányság Nyr. II.137; III.182): **1.** *csinga, csinge, csönge:* labda (Dunántúl Nyr. V.128; Somogy m. Nyr. II.375; Baranya m. Tsz.; Nyr. XIV.142; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93; Ormányság Nyr. II.137; III.182; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.41. 283; Eszék vid. Nyr. V.270; Szlavónia Balassa József); **2.** *csinga:* labdajáték (Somogy m. Kassai J. Szókönyv V.194); **3.** *csinga:* kifutós labdajátékban (métázás, nyulasdi) használt cselfogás v. incselkedés (midőn a labda kézbentartója úgy tesz, mintha dobni akarna v. midőn a két főember incselkedve eggymásnak dobja a labdát) (Soprony m. Nyr. XVII.418; Vas m. Nyr. XVII.228); **4.** labdajátékban a csingálás alkalmával a két főember közötti hely, a hová a válságba jutott félnek eggyik ügyes embere áll (Soprony m. Nyr. XVII.419; Zala m. Tapolca Nyr. X.475).

CSINGÉZ: labdázik (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93; Eszék vid. Nyr. VIII. 373).

[CSINGÓ].

csingó-bingó: ingó-bingó apróság (Csík m. Nyr. VI.525).

CSINGÓKOD-IK: kapaszkodik, kapaszkodva függeszkedik (Veszprém m. Nyr. XVII.418).

CSINGOLÁDZ-IK (*csingoláz-ik* Háromszék m. Vadr.): vmibe kapaszkodva, vmiről alá-függve himbálódzik (Székelyföld Tsz. Győrffy Iván).

CSINGOLÓD-IK: ∾. *Mit csingolódsz azon az ágon, bizony letörik alattad! Ne csingolódj a székem hátán, mert még feldöntesz. Gyerekek, menjetek innét, ne csingolódjatok a nyakamon:* ne alkalmatlankodjatok (Zala m. Nyr. XVII.272) [vö. *cingolód-ik*].

[CSINI].

csini-csanak: haszontalan apró edények (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.381) [vö. *csanak*].

CSINKÓ: kövér trágyadombokon tenyésző növény, a melynek levelei vastagok, puhák, bevagdaltak, s gyümölcse hasonlít a szerbtövis gyümölcséhez; magvaiból orvosságot főznek hólyagkőben szenvedők számára (Székelyföld Nyr. VIII.474) [vö. *2. cinkó*].

CSINÓD (Gyergyó-Ditró Nyr. XII.281; *csinót* Csík m. Gyergyó Kiss Mihály): víz-ér.

CSINOS: furcsa (Nógrád m. Tolmács Nyr. XV. 143).

[CSINT].

csint-csont: csontok, csupa csont (Érmellék Nyr. V.425). *Elejbém hoznak csintet-csontot; az gondóják, az embër hoty kutya* (Veszprém Nyr. IV.413).

CSINTALAN (*csëntàlàn* Gömör m. Aggtelek Nyr. VII.33): **1.** *csintalan*: tisztátalan, piszkos, rendetlen (ruha, edény, szoba, udvar, gyermek, állat) (Tisza-Dob Nyr. XIX.47; Rimaszombat és vid. Nyr. XVII.525; XVIII.288; XIX.288; XXII.383; Rozsnyó vid. Nyr. XXI.475); **2.** *csëntàlàn màszàtú:* a mit nehéz megmászni. *Csëntàlàn màszàtú Bàràdlà-teteő* (Gömör m. Aggtelek Nyr. VII.33).

[CSINTALANÍT].

be-csintalanít: bepiszkol, bemocskol, berondít (Rimaszombat és vid. Nyr. XXII.383).

lë-csintalanít: lecsunyít, lefos (Rimaszombat és vid. Nyr. XXII.383). *A gyerëk lècsintalanította a padot* (Eger vid. Nyr. XVII.476).

össze-csintalanít: ∾ (Eger vid. Nyr. XVII. 477).

CSINTALANKOD-IK: csunyát mond v. tesz. *Ugyan ne csintalankoggyatok az uccán, hisz mindenki hallja* (Rimaszombat és vid. Nyr. XXII. 383).

CSINTALANSÁG: rendetlenség, piszok. *A balhának a csintalansága* (Heves m. Verpelét Nyr. XX.93; Rimaszombat Nyr. XVII.525).

CSINTOVA: pocsolya (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.429).

CSINU: kis csikó (Hegyalja Kassai J. Szókönyv V.183. 195) [vö. *csinà*].

CSINUSKÀ: csikó (Nógrád m. Nyr. VI.134) [vö. *csinà*].

CSINVAT (*csimbat* Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; *csinat* Csallóköz Csaplár Benedek; Pozsony Nyr. XIV.48; *csinvad*-vászony Somogy m. Kassai J. Szókönyv V.194): négynyüstös vászon (kittöl; zwilch) (Győr Nyr. XI.382; Palócság Tsz.; hely nélkül Nyr. XII.565; XIII.95).

CSINNY-IK: csöndesedik (Hely nélkül Nyr. XII.527).

[CSIÓ].

csió-grádics: csigalépcső (Székesfehérvár Nyr. XVIII.232).

csió-lépcső: ∾ (Székesfehérvár Nyr. XVIII. 232).

[1. CSIP].

csip-csóka: eggy játék (Vas m. Horváth József 1839).

[2. CSIP].

csip-szar: verébszar (Heves m. Névtelen 1840) [vö. *csipisz*].

[3. CSIP].

csip-csup: keveses, apró, apránként való (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *csipeg-csupog, csirip-csup*].

[Szólások]. *Csipp-csopp módra* (Székelyföld Kiss Mihály), *csibbe-csobba* (Székelyföld Nyr. V.175), *csipbe-csopba* (Udvarhely m. Vadr.), *csibbe-csubba* (Udvarhely m. Nyr. VIII.472), *csippe-csoppa* (Göcsej Tsz.), *csippel-csoppal* (Bodrogköz Tsz.): apródonként.

csippel-loppal: ∾ (Bodrogköz Kassai J. Szókönyv V.197).

CSÍP (*csíp*ok Eger Kassai J. Szókönyv V.198; *csíp*ott, *csíp*tam Rimaszombat Nyr. XXI.336; *csíp*ta Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.206). *Csib-mëg-fog-mëg legény:* erős legény (Udvarhely m. Nyr. IX.235; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[föl-csíp].

[Szólások]. *Felcsípi magát:* kicsípi, fölcicomázza magát (Mezőség Kiss Sándor).

[lë-csíp].

[Szólások]. *Lecsipni az életet:* leinni magát (Szilágy m. Nyr. IX. 563).

CSIPA (*csapa* Székelyföld Győrffy Iván; Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.784).

csípa-vakarék: csipás gyermek csúfneve (Csallóköz Csaplár Benedek).

CSIPÁG: csipeget, szedeget (Vas m. Kemenesalja Tsz.) *Ehèssek a zsibák, hajcs ki, iêcsipágnok ed darabiy* (Rábaköz Nyr. XV.430).

CSIPÁKOL: csipog (a csirke) (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. IX.427; Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.408. 459) [vö. *sipákol*].

CSIPÁROZ-IK: 1. bogárzik (Somogy m. Tsz.); 2. tétlenkedik (Kis-Cell vid. Bódiss Jusztín).

CSIPÁS (*csapás* Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 369; Csík m. Nyr. VI.524).

csipás-málé: a *görhöny* tréfás neve (Csallóköz Csaplár Benedek).

[CSIPDAL], CSIBDÁL: csipdel, csipdes (Gömör m. Nyr. XVIII.501).

CSIPDELKÉS: kiszaggatott szélű (Nógrád m. Nyr. IV.122).

CSIPDELT: újjal szaggatott tészta (Palócság Nyr. XXI.507; XXII.33).

CSIPED: csipked, csipdes (Háromszék m. MNy. VI.219. 320; Győrffy Iván).

CSIPEDÉS: 1. nyilalás, szegezés (Pozsony, Nyitra, Bars, Hont m. Nyr. XVIII.232); 2. hasrágás (Nyitra, Bars, Hont m. Tsz.)

CSIPĖDĖTT (*csipödött* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.429): 1. újjal szaggatott tészta (Tolna m. Tsz. 73a; Cegléd Nyr. XXII.375; Csongrád m. Nyr. VI.373; Mátyusfölde Tsz.; Érsekujvár Nyr. VIII.282; Csallóköz Csaplár Benedek); 2. árpalisztből készült, csaléteknek való kis gombócok (Heves m. Csépa Nyr. III.287) [vö. *csipedő, csipėtke, csipėtt, csipkėdėtt*].

CSIPĖDŐ (Csallóköz Csaplár Benedek; *csipėde, csipöde* Mátyusfölde Nyr. XVII.478; *csipödő* Pannonhalma Nyr. XII.187) = *csipėdėtt* 1. [vö. *csipėtke, csipėtt, csipkėdėtt*].

1. **CSIPĖG** (*csibeg* Fehér m. Nyr. XI.228; *csipög* Udvarhely m. Vadr. 46). *Csipeg mint a pisleny* (Székelyföld Nyr. IX.176). *Hiába csipegsz, mett abból nem kapsz* (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *csipog*].

[2. **CSIPĖG**].

csipeg-csupog: csipeg-csöpög (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.140). *Csipegve-csupogva fizeti az adósságot:* apródonként (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.140) [vö. *csip-csup*].

CSIPEGET: lopkod, cseneget (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.381).

CSIPÉR: csípő-vas, fogó (Balaton mell. Tsz).

csipér-vas: ∾ (Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144; Veszprém Nyr. VII.381; Veszprém m. Várpalota Nyr. XXI.477; Győr Nyr. XI.528 [itt *csipét-vas* hiba]).

CSIPERÉSZ: csipeget (Vas m. Izsákfa Kresznerics F. Szótár I.83).

CSIPERKE (Pápa vid. Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Tsz.; *cseperke* Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Háromszék m. MNy. VI.358; *csėpėrke* Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144; *csepörke* Vas m. Őrség Nyr. XII.476; *csöpörke* Csallóköz Csaplár Benedek; *csuporka* Székelyföld Tsz. 73a; *pecérke* Bodrogköz Tsz.; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323; *pecsérke* Nógrád m. Nyr. III.543; Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.237; *picérke* Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.230): 1. eggy gombafaj (agaricus campestris, champignon). *Jányok picérkéje, embėrėk gombája:* mondják a leányok körül ácsorgó fiúra (Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.230); 2. *csepėrke, cseperke-kalap:* keskeny karimájú pörge kalap (Somogy m. Király Pál; Székesfehérvár Nyr. VII.138).

CSIPERKĖD-IK (*csüperkėd-ik* Háromszék m. Dézsi Mihály): kapaszkodik, kapaszkodva függeszkedik (pl. a szekér hátuljára) (Kolozsvár Arany-Gyulai NGy. I.467; Székelyföld Győrffy Iván). *Ne csiperkedj reám* (Háromszék m. Vadr.) [vö. *csütörköd-ik*].

CSIPERTES (Göcsej, Vas m. Kemenesalja, Balaton mell. Tsz.; *csepertes* Vas m. Kemenesalja Tsz.; *csibertes* Somogy m. Csurgó Nyr. XVII. 477): sántító, sántikáló [vö. *csipörtös*].

CSÍPÉRZ-IK: bogárzik (a marha) (Baranya m. Kassai J. Szókönyv V.196).

CSIPET: igen kicsiny, igen kevés (Vas m. Kemenesalja, Göcsej [*csipot* hiba] Tsz.; Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144; Somogy m. Nyr. XX. 430; Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274; Fehér m. Nyr. V.130; Hont m. Nyr. V.426; Csallóköz Csaplár Benedek). *Csak egy csipet volt ez a gyerek, mikor megszületett* (Kassa vid. Nyr. XVII. 238).

[**CSIPETĖZ**].

össze-csipetėz: összegyűjtöget, összeszedeget. *Ugyan má csipetėzd össze a kalászokat azzal a böggővel* (Győr-Sz.-Márton Bódiss Jusztín).

CSIPĖTKE (Tolna m. Tsz.; Fehér m. Nyr. X.189; Tata Csaplár Benedek; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.188; *csipötke* Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.73): újjal szaggatott tészta [vö. *csipėdėtt, csipėdő, csipėtt, csipkėdėtt*].

csipetke-bankó: 1849-beli szaggatott német bankó-szelet (Kis-Kúnság és solti járás Nyr. XVIII.231).

[CSIPĖTT], CSIPÖTT = *csipėtke* (Szeged Nyr. VIII.234; Csaplár Benedek) [vö. *csipėdėtt, csipėdő, csipkėdėtt*].

CSIPISZ: 1. szar, csipszar (Göcsej, Vas m. Kemenesalja Tsz.; Vas m. Kassai J. Szókönyv V.196; Tata Matusik Nep. János 1841). *Csipisz az órodra* (Somogy m. Vajda Gyula). *Kapsz ám csipiszt:* mondja a gyermek vmit kérő társának fügét mutatva (Veszprém m. Szentgál Nyr. II.

185). *Aggyál ëk kis kinyeret!* — *Kapsz csipiszt:* szart kapsz, semmit sem kapsz (Baranya m. Bélye Nyr. XV.425). *Engem is elvisznek a kocsin.* — *Csipiszt:* szart, azaz: nem visznek (Veszprém Nyr. IX.282); **2.** haszontalan semmi ember (Orosháza Nyr. IV.330) [vö. *csip-szar*].

CSIPKE (Szeged vid. Nyr. V.426; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323; *bicske* Veszprém m. Csetény Nyr. V.426; Baranya m. Patacs vid. Csaplár Benedek; *bücske* Somogy m. Sellye Nyr. III.233; *csipnye*-bokor Udvarhely m. Homoród vid. Vadr. 494a; Kriza; *csitke* Soprony m. Nyr. X.331; *csitnye*-bokor Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.23; *csüpke* Udvarhely m. Vadr. 494a; *csütke* Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.42): **1.** *bicske, bücske, csipke, csitke:* a csipkerózsa (rosa canina) termése (Soprony m. Nyr. X.331; Veszprém m. Csetény Nyr. V.426; Somogy m. Sellye Nyr. III.233; Szeged vid. Nyr. V.426; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323); **2.** *csipke:* tövis, tüske (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Vadr.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *csipkenye*].

csipke-bojt: spongia cynosbati (Heves m. Névtelen 1840).

csipke-fal: tűzfal, ház homloka (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

csipke-szőlő (*-szőllő*)*:* egres (Veszprém m. Nyr. XVIII.233; Tolna m. Gyönk Nyr. V.378).

csipke-vágó: zangeleisen (nyereggyártó-eszköz) (Győr Nyr. XI.430).

[**CSIPKËDËTT**].

csipkëdëtt-leves (*csipkedett-leves*)*:* olyan leves, a melybe újjal szaggatott tészta van befőzve (Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144; Kassa vid. Nyr. XVII.238) [vö. *csipëdëtt, csipëdő, csipëtke, csipëtt*].

CSIPKENTYŰ: ürgefogó kelepce (Komárom m. Kürth Nyr. XIX.432).

CSIPKENYE (Vas m. Kassai J. Szókönyv V. 185; *csicskenye* Vas m. Tarodháza Nyr. X.89; *csiggenye* Vas m. Perenye vid. Kresznerics F. Szótár I. 81; *csitkenye* Vas m. Nyr. X.331): a csipkerózsa (rosa canina) termése.

CSIPKÉS: vásárról-vásárra járó rőfös kereskedő (Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.47).

csipkés-káposzta (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; *csipkés-káboszta* Székelyföld Győrffy Iván): bodros káposzta, fodor-káposzta.

CSIPKOD: csipked (Bács m. Nyr. XVI.144; Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.232; Csanád m. Apáca Kálmány L. Koszorúk II.185. 189).

CSIPKOLÓD-IK: csipkelődik (Temesköz, Török-Becse Kálmány L. Szeged Népe II.86. 241).

CSIPKÖLŐD-IK: ∾ (Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.241).

[**CSÍPNI**].

csipni-való: italhoz való falat, harapni való (Háromszék m. MNy. VI.320; Győrffy Iván).

CSIPOG (*csíbog* Veszprém m. Nyr. VI.422): **1.** csipeg. *Hát ott má csíbogtak a* [*rikmadár*] *fiai* (Veszprém m. Nyr. VI.422); **2.** *csipog* a csép: mikor nem taktusban csépelnek (Heves m. Névtelen 1840) [vö. *csivog*].

CSIPOTKA: levélnek, dohánylevélnek ere (Rimaszombat Nyr. XVII.525).

CSIPŐ (*csipöle:* csipője Baranya m. Ormányság Nyr. III.182).

csipő-remek: a vágómarha vastagoldalának vékony részén levő csontos hús (Szatmár-Németi Nyr. XIV.278).

CSIPÖRTÖS: kicsiny, apró, kis termetű (Eszék vid. Nyr. V.270; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI. 283; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.477). *Elvënném a fiamnak, ha csipörtös nem vóna:* nem bánnám, hogy a fiam feleségül vegye, ha még gyermek-leány nem volna (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.41) [vö. *csipertes*].

CSÍPŐS: sovány, kiálló csípőjű (állat) (Heves m. Névtelen 1840).

1. **CSIRA** (*céra* Székelyföld Nyr. XV.473; *cira* Székelyföld Tsz. Nyr. XV.473; Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.223. 350; Vadr. 518b; *csir* Pozsony m. Kassai J. Szókönyv V.198): **1.** *céra, cira, csira:* veszedelmes kelés a ló fejében (Székelyföld Tsz. Nyr. XV.473) v. éneklő madár farka tájékán (Heves m. Névtelen 1840). *Hogy a céra verjën lë:* mondják kecskének és lónak (Székelyföld Nyr. XV.473); **2.** *cira:* káposzta oldal-cikája (Háromszék m. MNy. VI.350; Vadr. 518b).

csira-málé: kicsiráztatott búzából készült málé (édes lepényféle puha sütemény) (Tolna m. Tsz.; Mohács Király Pál; Alföld Nyr. XIII.236; Szentes Nyr. VIII.187).

csir-pite: ∾ (Szabolcs m. Egyek Kassai J. Szókönyv III.131; V.199).

2. **CSIRA** (*csíra* Győr m. Bőny Nyr. XV.383; Szeged Kálmány L. Szeged népe I.215; *scsirá* Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.95; *stira* Hegyalja Kassai J. Szókönyv V.199): **1.** *csira:* meddő tehén (Heves m. Nyr. VII.41); **2.** *csira:* kis-szarvú, vöröses-tarka, apró fajta svájci tehén (Göcsej MNy. II.410; Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Somogy m. Nyr. II.375; Somogy m. Balaton mell. Nyr. XVI.477; Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XXII.238; Tolna m. Nyr. V.523; Fehér m. Nyr. X.186); **3.** *csira:* vörös. *Csira ember* (Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144; Veszprém Nyr. XV.334); **4.** *csira, csíra, scsirá, stira:* hermafrodita (Győr m. Bőny Nyr. XV.383; XVI. 143; Nagy-Kúnság Nyr. XX.45; Szeged Kálmány L. Szeged népe I.215; Kassa vid. Nyr. XVII.238; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.95; Hegyalja Kassai J. Szókönyv V.199).

csira-tehén: riska-tehén (Somogy m. Kassai J. Szókönyv V.199).

CSIRÁS: az urasági tehenek gulyása (Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XXII.238).

CSIRÁSUL (*csirásúl*): csirázik (Göcsej Nyr. XIV.165; Budenz-Album 159).

CSIRÁZ-IK (*céráz-ik, círáz-ik* Székelyföld Nyr. XV.473).

[CSIRĖG].

csireg-csurog: apródonként, lassan, vékonyan csurog (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.140).

[CSIRI].

csiri-biri: 1. apró-cseprő, csekély értékű, jelentéktelen, haszontalan (ember, állat, tárgy) (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Veszprém m. Csékút Nyr. XI.190; Székesfehérvár Nyr. VII.429; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.141; Székelyföld Kiss Mihály; Moldva, Klézse Nyr. IX.429); 2. sokat beszélő (Nagy-Kúnság Nyr. XX.45).

csiri-csáré (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Szeged Kálmány L. Szeged népe I.212; Debrecen Nyr. VII.328; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX. 140; *csiri-csáre* Szeged vid. Nyr. IV.168; *csiri-csári* Székesfehérvár Nyr. VII.429; Tiszántúl Nyr. XIX. 480): 1. *csiri-csáré:* apró-cseprő, csekély értékű, jelentéktelen, haszontalan (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.212; Debrecen Nyr. VII.328); 2. *csiri-csáre, csiri-csáré:* haszontalan fecsegés (Szeged vid. Nyr. IV.168; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.140); 3. *csiri-csáré:* csacska, fecsegő, sok beszédű (Vas m. Kemenesalja Tsz.); 4. *csiri-csári:* szeles, szeleburdi (Tiszántúl Nyr. XIX.480); 5. *csiri-csári:* rikító, össze nem illő szinű (Székesfehérvár Nyr. VII.429).

csiricsáréz: lassan mulat, úgy hogy nem is lehet mulatságnak mondani (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.212).

CSIRIBABÓ: vörös poloska-faj (pyrrhocoris apterus) (Szilágy m. Nyr. IX.182).

CSIRIBEL: veszekedve nyaggat (veréb verebet), tréfából megcibál (Balaton mell. Tsz.)

[CSIRIG].

csirig-csörög: csireg-csörög. *Szánt az eke, csirig-csörög a járom* (Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.115).

CSIRIGULYA (Gömör m. Krasznahorka-Váralja Nyr. III.184; *csiriguja* Háromszék m. Dézsi Mihály): 1. *csirigulya:* ördög-motolla, ördög-malom, forgó-hinta (ringelspiel-féle; földbe vert karón vizszintesen körbenforgó rúd) (Gömör m. Krasznahorka-Váralja Nyr. III.184); 2. *csiriguja:* két végén kihegyezett fácska, a melyet bottal föl- és kiütnek (pincke, pilincke, pige, dólé stb.) (Háromszék m. Dézsi Mihály).

CSIRIKOL: csiripel (Székelyföld Nyr. I.129; Arany-Gyulai NGy. I.175; Kiss Mihály; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.42; Háromszék m. Vadr. 366. 494a) [vö. *csivikol*].

CSIRIMPÁL: ∾ (Karancs vid. Nyr. XXI.478).

CSIRIMPOL: ∾ (Csanád m. Batonya Kálmány L. Koszorúk II.211; Heves m. Névtelen 1840).

CSIRINKÜL: csüng; vkinek a nyakán van, kunyorálásával alkalmatlankodik (Csallóköz Csaplár Benedek).

CSIRINKÜLŐD-IK: ∾. *Ugyan állj odább már és ne csirinkülődjél annyit a nyakamon* (Csallóköz Csaplár Benedek).

1. **CSIRIP**: csíp. *Mėgcsiripte a boncomat* (Szlavónia Nyr. V.11) [vö. *csiripöl*].

[2. **CSIRIP**].

csirip-csup: apróság, maradék (Szeged és vid. Nyr. VI.87; Kálmány L. Szeged népe I.212) [vö. *csip-csup*].

CSIRIPÁLY: lármás. *Csiripály gyermek* (Udvarhely m. MNy. VI.320; Győrffy Iván).

CSIRIPISZLI: kicsiráztatott búzából és lisztből készült puha lepényszerű édesség (költés) (Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.94).

CSIRIPÖL: csipked (Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.203).

CSIRITTYÁS: cserjés, bozótos, tüskés-bokros hely (Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.139; Szinyérváralja vid. Nyr. XV.189; Bereg m. Dercen Nyr. XX.431; Bereg m. Fornos Nyr. XX.476; Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

CSIRIZ (*csiliz* Kézdi-Vásárhely Nyr. XVII. 479): keletlen v. sületlen kenyérnek szappanos, szalonnás alsó rétege (Székelyföld Kiss Mihály).

csiriz-rágó: csizmadia [gúnynév] (Veszprém Nyr. XV.334; Győr Nyr. VI.92).

[CSIRIZĖS].

csirizes-belü: szalonnás (kenyér) (Székelyföld Kiss Mihály).

CSIRKA: csira (Komárom m. Fűr Nyr. XX. 479).

CSIRKADOZ: csirázásnak indul (Csallóköz Csaplár Benedek).

CSIRKÁZ-IK (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47; Balaton mell. Fábián Gábor 1839; Komárom m. Fűr Nyr. XX.479; Hont m. Nyr. V.426; *csirkádz-ik* Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.213; Csallóköz Csaplár Benedek): 1. csirázik (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.213; Komárom m. Fűr Nyr. XX.479; Hont m. Nyr. V.426; Csallóköz Csaplár Benedek);

2. pitymallik, hajnalodik, virrad (Balaton mell. Horváth Zsigmond, Fábián Gábor 1839). *Csirkázik a nap* (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47).

CSIRKE (*csike* Baranya m. Kassai J. Szókönyv V.182. 186; Baranya-Sz.Lőrinc Nyr. XVII. 335; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.331. 473. 474; Ormányság Tsz. MNy. V.81. 121; *csürke* Segesvár Nyr. IX.43; Székelyföld Tsz. Kiss Mihály; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.42; Csík m. Nyr. VI.525; XII.235; Háromszék m. NyK. III.3; *csűrke* Háromszék m. Kis-Borosnyó Nyr. XVI.47). *Csirke:* a rendnek (= eggy lekaszált sor gabonának) eggy villára való része, a melyből petrence lessz (Heves m. Sirok Nyr. III.43; hely nélkül Nyr. II.380).

csirke-gomba = *csibe-gomba* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323; Hegyalja Kassai J. Szókönyv V.200).

csirke-jány: fejletlen kis leány. *Csirke-jány az; még fonája sincs* (Abauj m. Király Pál).

csirke-vakító: tavaszi kék virág (Heves m. Névtelen 1840) [vö. *tyúk-vakító*].

CSIRKÉCSKE (*csürkecske* Segesvár Nyr. IX. 43; Csík m. Nyr. VI.525; Háromszék m. Vadr. 553).

CSIRKÓ: rövidre nyírt, kurta hajú (Vas m. Kassai J. Szókönyv V.199; Kemenesalja Tsz.)

CSIROGLYA: sikér (Rimaszombat és vid. Nyr. XXII.383).

CSIROS: füles gomb (Veszprém m. Pápa Nyr. XVI.527).

CSIROZ: gombokkal lyukba-rúgatóst játszik (Veszprém m. Torna Nyr. XV.382).

CSIRPELEG: cirpel (a tücsök) (Hely nélkül Nyr. VII.335).

[CSIRREN].

csirren-csörren: meg-megcsörren (Szeged Nyr. IX.237).

[CSIRSZ].

csirsz-csorsz: csoszogó (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.140).

CSIRTA: morzsányi (Moldvai csáng. Nyr. III. 2; X.203).

CSIRTOS (*csírtos* Gömör m. Serke Nyr. XVIII. 422): szurtos, piszkos (Gömör m. Nyr. XVIII. 455; Gömör m. Serke és vid. Nyr. XVIII.140) [vö. *szurtos*].

CSIRU: kukorica-lisztből készített étel, puliszka (Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

CSIRÜKE: csibe, csibécske (Palócság, Bodony Nyr. XVIII.232).

CSIRÜSKE: ∾ (Heves m. Névtelen 1840).

[CSISZ].

csisz-csosz: csoszogó (Csallóköz Csaplár Benedek).

[CSISZA].

csisza-kő: fenő-kő (Balaton mell. Tsz.)

CSISZÁL: fen, csiszol (Vas m. Kassai J. Szókönyv V.200; Csallóköz Csaplár Benedek).

CSISZÁR: 1. marha-kereskedő (Szentes Nyr. VIII.187); 2. lókötő, lótolvaj (Szatmár m. Geucs Nyr. X.525) [vö. *ló-csiszár*].

[CSISZE].

csisze-csosza: csoszogó (Hely nélkül Nyr. VIII.283).

[CSISZI].

csiszi-csoszi: ügyefogyott, totyogó, tutyi-mutyi (Veszprém Nyr. VIII.40).

CSISZKOL: időközönként súrol (pl. a ferdén álló kerék a kocsioldalt) (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.213; Korda Imre).

CSISZLA: adókivetés (Moldvai csáng. Nyr. X.202).

CSISZLÁL: kivet (adót) (Bukovina Nyr. VI. 472).

[CSISZLI].

csiszli-csuszli: csuszkáló-mászkáló (gyermek), csúszó-mászó (ember) (Csallóköz Csaplár Benedek).

CSISZLIK: 1. csizma sarkába való bőrrel bevont fakéreg (afterleder) (Székelyföld Tsz.; Kézdi-Vásárhely Nyr. XVII.479); 2. csizmadia, csizmadia inas [gúnynév] (Heves m. Névtelen 1840; Heves m. Csépa Nyr. V.335. 383; Szatmár m. Lauka Gusztáv 1842; Bánffy-Hunyad Nyr. X.23; Maros-Vásárhely Nyr. XV.238).

CSISSZEN: csusszan (Háromszék m. Győrffy Iván).

CSISSZENT: hirtelen, eggyszerre (el- v. le-) szel, vág. *A gyalu a bogot lecsisszenti. A hóhér csisszentsen egyet a nyakadon!* (Háromszék m. Kiss Mihály) [vö. *nyisszent*].

CSITAJOL: lármáz (Nógrád m. Tolmács Nyr. XVIII.48).

[CSITINGŐ].

csitingő-csatangó: csatangoló, leányok után járó (Veszprém m. Csékút Nyr. XI.190).

CSITLIKOL: csicsereg (a fecske) (Szabolcs m. Egyek Kassai J. Szókönyv V.202).

CSITOL (*csitól* Háromszék m. Uzon Erdélyi

Lajos): csitít (Székelyföld Tsz. Kiss Mihály; Háromszék m. Tsz. MNy. VI.320; Kiss Mihály, Győrffy Iván).

CSITOLGAT: csitítgat (Székelyföld Kiss Mihály).

[**CSITORÁL**].

csitorál-csatorál: az ajtón nagy zajjal ki- s bejár (Szeged vid. Nyr. IV.168) [vö. *csatarál*].

CSITRI (*csutri* Göcsej Vass József 1841; Székelyföld Kiss Mihály; *csütöri* Székelyföld Győrffy Iván): **1.** *csitri:* kurta, kurtára nyírt. *Csitri haj* (Gömör m. Runya Nyr. XXII.286). *Csitri hajú* (Hegyalja Kassai J. Szókönyv V.199); **2.** *csitri, csutri:* kurta hajú (Göcsej Vass József 1841; Balaton mell. Tsz.; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191; Békés m. Nyr. III.524; Hajdú m. Földes Nyr. VII.234; Bihar m. Barna Ferdinánd; Hont m. Nyr. VI.182; Székelyföld Kiss Mihály); **3.** *csitri:* kurta haj (Bodrogköz Tsz.); **4.** *csitri:* süldőleányka (Debrecen Hajdu Nagy Sándor); **5.** *csitri:* kicsiny, apró, jelentéktelen (Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.432; Fehér m. Nyr. V.130; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381); **6.** *csitri:* haszontalan kicsinység (Székesfehérvár Nyr. VII. 138); **7.** *csitri, csütöri:* haszontalan kis fityfiritty (gyerek v. emberke) (Székelyföld Győrffy Iván).

csitri-csutri: **1.** kurta hajú (Szeged vid. Nyr. IV.168); **2.** kurta sörényű (ló) v. kurta szarvú (marha) (Székelyföld Kiss Mihály).

csitri-kopasz: tövig lenyírt (Mezőtúr Nyr. IX. 479; Csallóköz Szinnyei József).

CSITRIS (Bars m. Nyr. X.138; *csötrös* Gömör m. Tsz.): kurta hajú (leány).

[1. **CSITT**].

csitt-csatt: csattogás (Debrecen Nyr. IV.317).

[2. **CSITT**]. *Csittatok:* hallgassatok! (Hegyalja Kassai J. Szókönyv V.203).

csitt-patt: csitt! (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.140).

CSIVAJOG: **1.** sivalkodik (Heves m. Tisza-Sz.Imre Nyr. IX.137); **2.** sipog (a pulyka) (Hely nélkül Nyr. VII.335); **3.** zajong, lármázik (Gömör m. Runya Nyr. XXII.286; Rimaszombat és vid. Nyr. XXII.383) [vö. *zsivajog*].

CSIVAKOD-IK: síró nyöszörgéssel ugat, ugrándozva csahol, kaffantgat. *Ni, hogy csivakodik ez a kutya. Csak ugy csivakodott utána* [a kutya a nyúl után, mikor kergette] (Zala m. Nyr. XVII.273) [vö. *sivalkod-ik*].

1. **CSIVÁL**: eggy evezővel kormányozva evez (Komárom Herman O. Halászat K.)

2. **CSIVÁL**: foszt, hánt (kukoricát) (Bihar m. Kassai J. Szókönyv V.204) [vö. *csuhaj*].

[**CSIVAN-IK**].

el-csivan[**-ik?**]: elcsendesedik (Csallóköz Nyr. I.232).

CSIVÁR: lárma, zaj (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.39).

CSIVÁZ: foszt, hánt (kukoricát) (Bihar m. Kassai J. Szókönyv V.204) [vö. *csuhaj*].

CSÍVÁZ: csóvál. *Csívázza a fejit. Csívázta a fejit az a rücskös és nézëtt rám, mint a bagó* (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381; XVII. 425).

CSIVIKOL: csiripel (a fecske) (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *csirikol*].

[**CSIVIRGÓ**].

csivirgó-csavargó [találós mesében] (Szentes Nyr. VI.372).

[**CSIVIRGÓS**].

csivirgós-csavargós: tekervényes (Heves m. Sirok Nyr. VIII.567).

[**CSIVIRGŐS**].

csivirgős-csavargós: ∾. *Azért olyan girbe-gurba, csivirgős-csavargós a Tisza folyása* (Hódmező-Vásárhely Arany-Gyulai NGy. I.494).

CSIVIRGÜLÉS: **1.** csavargás, kószálás; **2.** beszéd csavargatása (Csallóköz Csaplár Benedek).

[**CSIVIRINT**].

csivirint-csavarint. *Csivirintem-csavarintom* (Hely nélkül Nyr. VIII.283). *Csivirintom-csavarintom* (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.212).

CSIVOG (Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.424; Székelyföld Nyr. IX.176; *csivag* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.39; Hely nélkül Nyr. VII.335; *csivvog* Moldvai csáng. Nyr. III.3): **1.** *csivog, csivag:* csipeg, csipog, sipog (csirke, pulyka, veréb) (Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.424; Székelyföld Nyr. IX.176; Hely nélkül Nyr. VII.335); **2.** *csivag, csivvog:* zsibong, lármáz, csacsog (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.39; Moldvai csáng. Nyr. III.3) [vö. *csipog*].

CSIVOGÁS: csiripelés (Bars m. Nyr. XVIII. 384).

[**CSIVÖG**].

csivög-csavog: fecseg (Tolna m. Nyr. VI.230).

CSÍZEL (*csizel* Debrecen Nyr. XI.189): csen, lop. *Elcsízel* (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191; Bihar m. Pocsaj Nyr. V.572).

[**CSÍZIÓS**].

csíziós-madár: lutri-számokat húzó madár (Hely nélkül Márki Sándor).

CSIZMA (*csezma* Hely nélkül Nyr. XVII.419;

csidma Szabolcs m. Földes Nyr. II.285. 419; V.240; XVI.383; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.23; Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. III.512; IV.422; V.180. 231; VIII.527; Vadr. 8. 494; Arany-Gyulai NGy. III.99; Csík m. Nyr. V.468; VII.47. 140; IX.42; XIII.378; Csík-Sz.Király Nyr. VII.479; Gyergyó Nyr. IV.336; Háromszék m. Nyr. IX.34; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.527; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Erdővidék Nyr. IV.39; IX.41; *csimma* Soprony m. Röjtök Nyr. III.513; Háromszék m. MNy. VI.358; NyK. III.18; Brassó m. Hétfalu Nyr. V.329; *csisdma* Székelyföld Kriza; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 330; *csizsma* Kecskemét Nyr. IX.359; Szeged Nyr. V.144; Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.233; Palócság Nyr. XXI.313; Maros-Torda m. marosi alsó-járás Ravasz Árpád; *csizsmá* Gömör m. Nyr. XVIII.455; *tyizma* Palócság Tsz. XXI.314; Gömör m. Tsz.; Nógrád m. Ipoly-Litke Nyr. XII. 331).

CSIZMADIA (*csidmadia* Udvarhely m. Fehér-Nyikó mell. Vadr. 114; Csík m. Nyr. VII.47; *csizmazia* Répce mell. Nyr. XX.367; Rábaköz, Szabolcs m. Erdélyi Népd. és mond. I.59; Veszprém m. Csetény Nyr. XXII.378).

CSIZMATIKUS: görög-keleti vallású (Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.527).

CSIZMIKA: csizmácska (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.474).

CSOBA: pofa, száj (Somogy m. Csurgó Nyr. XVII.477.

1. **CSOBAK** (*csabak* Tisza-Dob Nyr. XIX.47): **1.** *csobak:* fáról levágott száraz görcs, görcsös gyökérdarab, kissebbszerű görcsös fahasáb (Bodrogköz Kassai J. Szókönyv V.205; Tsz.; Szatmár m., Bereg m. Munkács és Rákos vid. Pap Károly); **2.** *csabak:* a letarolt berekaljának csomós, görcsös tövei. *Megbotlottam ebbe a csabakba* (Tisza-Dob Nyr. XIX.47); **3.** *csobak:* a lekaszált fűnek, lóherének, kórós dudvának ott maradt törzse (Szatmár m. Pap Károly). *Ne járj ott mezítláb, mer a csobak felhasítja a talpadat. Vigyázz, csobakba ne hágj!* (Alsó-Bereg Király Pál).

2. **CSOBAK**: a végén két vas-szeggel ellátott hosszú pózna, a melyet a halászok a víz fenekének megvizsgálására használnak (Fertő mell. MNy. III.243).

1. **CSOBÁN, CSOBÁNY**: **1.** = *csobolyó* 1. (Kis-Kúnság Nyr. III.568; Nagy-Kúnság Nyr. XVI. 191; Mezőtúr Nyr. VIII.138; Szolnok Király Pál; Szalonta Nyr. VIII.430; Debrecen Nyr. VII.137; Hegyalja Kassai J. Szókönyv V.205; Szabolcs m. Földes Nyr. XVI.383; Szatmár és vid. Nyr. X.476; XIV.96; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X. 325; Ugocsa m. Király Pál; Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Vadr. Kiss Mihály; hely nélkül Tsz.); **2.** eggy neme a vedernek (Répce mell. Nemes-Viss Nyr. XVII.336).

2. **CSOBÁN, CSOBÁNY**: **1.** *csobán, csobány:* juhász (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Brassó m. Hétfalu Nyr. II.476; Király Pál); **2.** *csobány:* nagy juhászkutya (Udvarhely m. Vadr.; Csík m. MNy. VI.370).

CSOBÁNC = *csobolyó* 1. (Komárom Király Pál).

CSÓBIKA = *csóniga* (Heves m. Névtelen 1840).

csóbika-tünkő: a csóbika fája (Heves m. Névtelen 1840).

CSOBOLYÓ (Baranya m. Nyr. III.565; Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.84; Kecskemét és vid. Tsz. Nyr. X.380; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191; Békés m. Nyr. XIV.334; Hegyalja Kassai J. Szókönyv V.202; Zemplén, Szatmár és Bereg m. Pap Károly; Rimaszombat és vid. Nyr. XII.190; XXII.383; Gyöngyös vid. Nyr. II.180; *csobilló* Somogy m. Kálmáncsa Nyr. XI.238; *csobojó* Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII.46; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.429; Bács m. Nyr. V.471; Orosháza Nyr. VII.183; *csobolló* Vas m. Ság Kresznerics F. Szótár I.85; Somogy m. Mesztegnye Nyr. V.235; Gömör és Torna m. Tsz.; *csobolya* Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.87; *csoborló* Soprony m. Tsz.; *csorbolyó* Hont m. Nyr. V.426; *csöböllő* Somogy m. Király Pál; *csubujó* Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.238): **1.** mezei munkásoknak és pásztoroknak kulacsforma lapos víztartó hordócskája; **2.** *csobolyó:* kissebbfajta boros edény (Zemplén, Szatmár és Bereg m. Pap Károly); **3.** *csubujó:* bányászok olajtartója, a melyet a táskájukban magukkal hordanak (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV. 238).

CSOBONTOS: ágas-bogas. *Csobontos fa* (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.180).

[CSÓCSI].

csócsi-ember: csókolni való kedves ember (Hegyalja Kassai J. Szókönyv V.217).

CSODA, CSUDA (*csëda* Őrség Nyr. I.421. 462; VII.272; Göcsej Nyr. II.371; Hetés Nyr. I.423; II.44; Dobronak Nyr. II.234. 466; Zala m. Alsó-Lendva Király Pál; *truda* [?] Kalotaszeg Nyr. XVII.526). *Csuda:* **1.** csodálat, csodálkozás. *Ámélkodik csudájába* (Háromszék m., Erdővidék Vadr. 178); **2.** bosszúság. *Csudájának esik:* bosszankodik, zokon veszi (Kapnikbánya és vid. NyK. II.371); **3.** rút, piszkos, szennyes (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841).

[Szólások]. *Óh hogy a csuda ëgyën mëg!* [átkozódás; annak is szokták mondani, a ki vmi nevetségest, mulattatót mond] (Bánffy-Hunyad Nyr. XVII.143). *A csuda fog el* (Kapnikbánya és vid. NyK. II.363). *Éfogyott a csudám:* nem győztem csodálkozni (Szombathely Fejérpataky László). *Csudájának esik* (vö. *csoda, csuda* 2.). *Ez az ember nekëm csudám:* gyűlölöm ezt az embert. *Nem lëtt ôna csudám:* nem csodáltam volna (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.458).

csuda-fa: datura stramonium (Hegyalja Kassai J. Szókönyv V.206; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323; Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.92).

csuda-römpöl: orgonavirág (Rozsnyó Nyr. VIII.564).

CSODÁLATOS, CSUDÁLATOS (*csedálatos* Zala m. Tsz.). *Csudálatos:* utálatos, gyalázatos (Göcsej Nyr. XVII.507).

CSODÁLKOZ-IK, CSUDÁLKOZ-IK (*csodáksz-ik* Vas m. Őrség Nyr. VII.373).

be-csudálkozik: megrészegszik (Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.243). *Iszonyú bé vót csudákozva:* nagyon részeg volt (Kis-Kún-Félegyháza Nyr. XIV.186). *Be van csudálkozva* (Szentes Nyr. VIII.324). *Becsudálkozott:* leitta magát (Szatmár m. Nyr. VII.130; Zilah Nyr. XIV. 286). *Becsudálkozott állapotban:* becsípve (Nagyvárad Nyr. XVI.572).

mëg-csodákoz-ik: elcsodálkozik (Komárom m. Duna-Almás Nyr. III.279).

[CSODÁS], CSUDÁS: nehéz természetű, zsémbes (Kapnikbánya és vid. NyK. II.375).

CSOFRINKÁL: jár-kél, cél nélkül bolyong (Kis-Kúnság Nyr. III.564).

CSÓGGAT: csókolgat (Háromszék m. MNy. VI. 320; Győrffy Iván).

CSÓK (*csolk* Répce mell. Nyr. XX.369; Marác Nyr. IV.288; Zala m. Bókaháza Nyr. XIV.336; Göcsej MNy. I.219; Nyr. XII.192; XIV.163; Fehér m. Perkáta Nyr. II.527; Gömör m. Nyr. XVIII. 456; Hont m. Tesmag Nyr. IX.336).

CSÓKA: 1. nagy és bizonytalan színű szemű (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.189); **2.** a szemnek ívhártyáját körülvevő üvegszerű gyűrű, a mely a szemgolyó nagyobb részére kiterjed [?— vö. *csóka-szëm* CzF.]. *Csóka vót a szëmin* (azért *vak* volt a gúnyneve) (Heves m. Karácsond Nyr. V.46).

csóka-bugy: madárlábfű (ornithopus major) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv V.205).

csóka-féreg: kemény szerszámfáknak szúfúrta lyukacsai (Csongrád m. Szegvár Nyr. XVII. 559).

csóka-répa: édes ízű vad burgonya (másképp: *tót-répa*) (Csík m. Gyergyó Győrffy Iván).

csóka-szemű: kékszemű (barna ember v. ló) (Háromszék m. Vadr.).

csóka-szőllő: fekete szemű szőllő (Pest m. Kassai J. Szókönyv V.205).

CSOKMÁNY: faragó fejsze (Sziget vid Tsz.).

csokmán-fejsze: fejsze (Baranya m. Baranya-Sz.-Lőrinc Nyr. XVII.335).

[CSOKNYÁL].

ësszе-csoknyál: összeüt (tojást, fejet) (Udvarhely m. Kiss Mihály) [vö. *csiknyul*].

CSÓKOGRÁF [?]: olyan találmány, a mellyel csókot lehet küldeni távolra is (Arad Nyr. VIII. 281).

CSÓKOL (*csolkol* Rábaköz Nyr. XVIII.45; Veszprém vid. Nyr. I.329; Veszprém m. Szentgál Nyr. III.330; Esztergom Nyr. III.284; Fehér m. Perkáta Nyr. II.519; Tata Nyr. IX.528; *csolkul* Győr-Sz.-Márton Nyr. II.144).

CSÓKOLKOZ-IK: csókolódzik (Török-Becse Kálmány L. Szeged népe II.86).

CSÓKOLÓ: a vágó-marha fején levő szurókás hús. *A mint a marha a fejin kétfelé hasítódik, látunk ojan szurókás húst; eszt nevezzük csókolónak* (Szatmár-Németi Nyr. XIV.277).

[CSÓKOLÓD-IK].

mëg-csókalódik: összecsókolódzik. *Mëgcsókalódtak* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.459).

[CSÓKOLÓDZ-IK].

csókolódzik-mókolódzik: csókolódzik (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.394).

CSÓKOLÓDZKOD-IK: csókolódzik (Veszprém Nyr. VIII.330).

CSOKOR (*csukor* Székelyföld Tsz. Nyr. I.135).

[CSOKROS], CSUKROS: teljes, bokros szirmú. *Csukros szëkfű, viloja, rózsa* (Székelyföld Tsz. Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr. 67; Háromszék m., Erdővidék Vadr. 190).

CSOLLÁK: 1. kancsal (Nagy-Kőrös Császár Árpád); **2.** félszemű (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 429).

CSOLNAK, CSÓNAK (*csólnok* Bodrogköz Tsz.; *csónik* Bács m. Zenta Nyr. IX.378; Tisza mell. Nyr. III.238; Szeged Nyr. V.571; *csónok* Veszprém m. Nyr. VI.422; *csônyak* Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.173; *csa°nyák* Gömör m. Runya Nyr. XXII.286; *csónyik* Szeged Herman O. Halászat K.; Csaplár Benedek; Torontál m. Szaján, Szőreg Kálmány L. Szeged népe II.148; III.164).

CSOMA, CSUMA: 1. pestis (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Vadr.); **2.** fene [?]. *Ne egyen a csuma!* (Kúnság Nyr. XIV.525); **3.** ijesztő (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.143; Székelyföld Győrffy Iván.) *Olyan mint egy csuma* (Szatmár m. Gencs Nyr. X.525).

[Szólások]. *Hogy a csoma vigyen el!* (Háromszék m. Vadr.) *Vigyön el a csoma!* (Székelyföld Nyr. IV.88). *Nem kê neköm cicoma, vigye el aszt a csoma!* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 336.)

[**CSOMAGOL**].

be-csomagol [?]: becsíp, leissza magát (Hely nélkül Nyr. XVII.236).

CSOMAK: ék-fejsze (Somogy m. Nyr. II.375).

CSOMASZT, DSOMASZT: nyomasztva taszít. *Haragjában társát az ajtó megé csomasztôta* [így] (Kapnik vid. Nyr. II.182).

CSOMBÉK (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Nógrád m. Nyr. IV.560; *csombeék* Palócság Nyr. XXI.307): csomó.

CSOMBÓ (*csombaó*): csomó (Palócság Nyr. XXII.33; Rimaszombat Nyr. IV.560).

[Szólások]. *A kákán is csombót keres:* izgága (Rimaszombat Nyr. IV.560).

CSOMBÓK (Szeged Csaplár Benedek; Hegyalja, Bodrog mell. Kassai J. Szókönyv V.192. 205; Bodrogköz Herman O. Halászat K.; Nógrád m. Nyr. IV.560; Csallóköz Csaplár Benedek; *csimbók* Zala m. Nyr. XIV.513; Sárospatak Tsz. Nyr. XVII.527; hely nélkül Tsz.; *csimbók*os Békés-Doboz Nyr. VIII.287; *csímbok* Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.85; *csombaók* Palócság Nyr. XXI. 307): csomó, bog [vö. *csömbők*].

[**CSOMBÓKOS**], **CSIMBÓKOS**: csomós, bogos. *Csimbókos ostor* (Zala m. Nyr. XIV.513). *Csimbókos Szabó* (gúnynév; nagy hajat viselt, s két oldalt két ágba fonva, a végén csomót kötött) (Békés-Doboz Nyr. VIII.287).

CSOMBOLÉK: csomó (Balaton mell. Tsz.; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *csömbőlék*].

CSOMBOLYGAT (Háromszék m. Vadr. 519a; *csombojgat* Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m. Kóbori János; *csongojgat* Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Kóbori János; Csík m. Csík-Várdótfalva Péter János): 1. *csongojgat:* göngyölget (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván); 2. *csombojgat, csombolygat, csongojgat:* a szájában forgat (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m Kóbori János; Háromszék m. Vadr. 519a) [vö. *csömbölyget*].

[Szólások]. *Csongojgattya a száját:* vonogatja, huzogatja (a kinek vmi nem tetszik) (Udvarhely m. Kóbori János; Háromszék m., Csík m. Várdótfalva Péter János).

CSOMBOLYÍT (Székelyföld Tsz. 35a; *csombajít* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.38; *csombojit, csombojít, csombojitt* Székelyföld Nyr. XVII.417; Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 399; *csombolyit* Háromszék m. Nyr. IV.561; *csongojít, csongojitt, csongojítt* Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Csík m. Vadr.; Csík m. Csík-Várdótfalva Péter János; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *csongolít* Székelyföld Nyr. XVII.419; *csongolyít* Erdély Kassai J. Szókönyv V.210; Brassó m. Hétfalu MNy. V.347): 1. göngyölít, göngyöl. *Csombojítsd össze holmidat s aztán eredj, a merre a szemeddel látsz* (Székelyföld Nyr. XVII.417). *Bécsongojitotta a kenyeret az abroszba* (Székelyföld Kiss Mihály). *Csombolyítsa bé a gyermeket, hogy ne fázzék* (Székelyföld Tsz. 35a); 2. csomóba gyűjt. *A havat öszvecsombolyítani* (Székelyföld Tsz. 35a). *Csombojítsuk össze a szénánkat, mert eső jő* (Székelyföld Nyr. XVII.417).

CSOMBOLYOD-IK (Háromszék m. Nyr. IV.561; *csombojod-ik* Székelyföld Nyr. XVII.417; Győrffy Iván; *csongojod-ik* Csík-Szentgyörgy Nyr. X.330; *csongolód-ik* Székelyföld Nyr. XVII.419): göngyölödik. *Csombolyodik* a káposzta: borul, fejesedik, fejjé gömbölyödik (Háromszék m. Nyr. IV.561). *Nappal ësszezándorodnak s este esmét szépen egymás mellé csombojodnak:* összefeküsznek (Székelyföld Győrffy Iván). *A gyermëk a szëgeletbe csongojodott:* húzódott, húzta meg magát (Csík-Szentgyörgy Nyr. X.330) [vö. *csongorodott*].

CSOMBOLYOG (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 554; Kriza; *csombojog* Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr.; Csík-Szentgyörgy Nyr. X.330; *csongojog* Székelyföld Kiss Mihály; Csík-Szentgyörgy Nyr. X.330): 1. *csombojog:* lábatlankodik, settenkedik vki körül. *Vidd el a gyermeket, ne csombojogjon körültem* (Udvarhely m. Vadr.); 2. *csombojog, csombolyog, csongojog:* éldegél. *Jól csombolyognak együtt:* jól élnek (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 554). *Ez a szegény asszony a keresetéből ojan jól csombojog* (Csík-Szentgyörgy Nyr. X.330). *Valahogy csak elcsombojgok* (Székelyföld Kriza). *Ő is elcsombojog a többi között:* elvan, megél (a fölfogadott gyermek) (Székelyföld Kriza; Udvarhely m. Vadr.).

CSOMBOR (Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Kriza; Háromszék m. Nyr. IV.561; *combor* Szeged Csaplár Benedek; *csombord* Kolozsvár Szinnyei József; Székelyföld Tsz.; *csömbör* Háromszék m. MNy. VI.320): borsfű (satureia hortensis, mentha pulegium).

CSOMÓ (*csomóe* [?] Nagy-Küküllő m. Halmágy Vadr. 561; vö. Steuer: A székely nyelv hangjai 15): 1. *csomó:* gabonakereszt (Gömör m. Tsz); 2. *csomó:* szénarakás (Szilágy-Somlyó Nyr. XVI. 238); 3. *csomóe* [?]: túrós puliszka (Halmágy Vadr. 561).

csomo-taszigáló [így]: asztalos [gúnynév] (Győr Nyr. VI.192).

CSOMOJKA (Székelyföld Kiss Mihály; *csomójka* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *csomólyka* Háromszék m. NyK. III.10): csomócska (dohos lisztben, nem jól kevert kásában v. puliszkában) [vö. *csomojkó*].

CSOMOJKÁS (*csomójkás*): csomócskás (dohos

liszt, nem jól kevert kása v. puliszka) (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *csomojkós*].

CSOMOJKÓ = *csomojka* (Székelyföld Kiss Mihály).

CSOMOJKÓS (*csomolykós*) = *csomojkás* (Nagy-Kúnság Nyr. III.233; XVI.191).

[**CSOMOJKÓZ-IK**].

össze-csomolykózik: összecsomósodik, csomóba összeáll (a nedvesen eltett gabona, a nyirkos helyen tartott liszt) (Nagy-Kúnság Nyr. III. 233).

CSOMÓKA: disznóhúsban előforduló borsóalakú mirigyféle húsrész (Székelyföld Győrffy Iván).

CSOMOLYAG: göngyöleg (Háromszék m. Győrffy Iván).

CSOMOROS: csomós (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.430).

CSOMOSZLÓ (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.290; *csomoszló*-fa Zemplén m. Mád Nyr. VI. 285; Gyöngyös Nyr. I.334; *csomiszló* Tolna m. Paks Nyr. XXII.383; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác; hely nélkül Tsz. [itt *csimoszló* hiba]; *csumiszló* Szeged Csaplár Benedek): szöllőzúzó bunkós fa [vö. *csömöszölő*].

CSOMOSZOL (Somogy m. Sima Nyr. XIX. 381; Szatmár vid. Tsz.; Zemplén m. Mád Nyr. VI.285.; Hegyalja Kassai J. Szókönyv V.210; *csómiszol* Pécs Kassai J. Szókönyv V.210; Kecskemét Nyr. IX.93; hely nélkül Tsz. 75a; *csumiszol* Szeged Csaplár Benedek): (szöllőt v. más gyümölcsöt a kádban v. csöbörben bunkós fával v. doronggal) zúz [vö. *csömöszöl*].

CSOMÓTA: gabona-hordáskor v. kazal-rakás alkalmával elhullott egész és tört kalászokból összesöpört rakáska (Borsod m. Paszlavszky Sándor; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.326).

CSOMOZIL: botoz (Moldvai csáng. Nyr. X. 205).

CSONGÁR: vékony lábszár (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381) [vö. *cingár*].

CSONGOLY, CSONGOLYA: göngyöleg (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.320; Győrffy Iván).

CSONGORA: rossz szalmájú gabona (Háromszék m. MNy. VI.320; Győrffy Iván).

CSONGORODOTT: kunkorodott (állatnak, kül. disznónak a füle v. a farka) (Háromszék m. Király Pál).

CSONI, CSONIKA: malac (Csallóköz Szinnyei József) [vö. *csënika*].

CSÓNIGA: fa-kúpocska, a melynek lapos végébe jobb és bal felől eggy-eggy toll van bele erősítve, s az egészet a játszó gyermek ostorka segítségével magasra röpíti (Győr m. Tsz.) [vö. *csóbika*].

CSONKA (*sonka* Moldvai csáng. Nyr. IX. 449): **1.** hibás kezű (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Rimaszombat Nyr. IV.560); **2.** balog (Rimaszombat Nyr. IV.560; XVIII.505) [vö. *tonka*].

[Szólások]. *Csonkájába:* félbe, hiányosan (Székelyföld Nyr. I.135; Kiss Mihály).

csonka-bonka: csonka (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.305).

csonka-gërënda: malmoknál az őrhajót a főhajóval összekapcsoló gerenda; kettő van: első és hátulsó (Baranya m. Ormányság Nyr. VII.524).

csonka-hét: az a hét, a melybe karácsony ünnepe, húsvét és pünkösd hétfője esik (Kolozsvár Szinnyei József; Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII.575; Székelyföld Szinnyei József; Háromszék m. Vadr. 369).

[**csonka-toll**],

csonkatollas: fiatal madárfiók (Szilágy m. Nyr. XIV.576).

CSONKÁZ: **1.** botol, lebotol (fát) (Borsod m. Ónod vid. Nyr. XVII.383). *Lëcsonkázták a fákat* (Szentes Nyr. XVI.94); **2.** a szöllőtőnek tavaszi új hajtásait kettő-három híján letöri (Kolozsvár Szinnyei József).

CSONKÍT (ê-*csonkéta*, összerántva ebből: ê-*csonkétotta* Győr m. Vének, Győr-Sz.Márton és vid. Bódiss Jusztin; Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46).

CSONKÍTÁS: termő ág éretlen végének elmetszése (Székelyföld Tsz.)

CSONKOL: botol, lebotol, sutára lenyes (élőfát) (Székelyföld Győrffy Iván).

[**CSONT**].

[Szólások]. *Csontot vetett:* gyermeket szült (Háromszék m. Nyr. IX.32).

csont-bont: apró csontok (Tolna m. Nyr. VI. 230).

csont-ëvő: [tréf.] kutya. *Eszt bizon még a csontëvő is mëgtëszi* (Veszprém m. Nyr. V.224).

csont-fa: lonicera tatarica (Borsod m. Noszvaj Kassai J. Szókönyv V.211).

csont-hagyó: [tréf.] húshagyó (Háromszék m. Vadr. 364).

csont-küszürü: száraz, vézna. *Ojan mind ëgy csont-küszürü* (Csík m. Nyr. VI.525).

csont-orgona: ∾. *Ojan mind ëgy csont-orgona* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

csont-rakó: kuruzsló (Duna-Szekcső Nyr. XVII. 276).

csont-vágó: [tréf.] ész (Debrecen Nyr. XXI.43).

[Szólások]. *Felérni a csontvágóval:* fölérni észszel (Debrecen Nyr. XXI.43).

1. **CSONTIKA:** csontocska, csont (Őrség MNy. V.127; Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 443). *Minden csontikáját ësszezërgetëm* (Háromszék m. Vadr.). *A Bábi egészen lëpaszót* [lesoványodott], *csak a csontikája mëg a bűri van* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI. 431).

2. **CSONTIKA:** 1. pipagyújtó fácska v. vékony fenyűszilánk (Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.279; Őrség MNy. V.127); **2.** fenyű-fáklyának el nem égett maradék-része (Göcsej Tsz. MNy. V.152; Őrség, Ormányság MNy. V.152).

CSONTOLÓ: kés, a mellyel a timár a bőrről levágja a csontokat (Szeged Nyr. IV.527).

CSONTOLÓD-IK: vki mellé telepszik, fekszik, ül. *Oda csontolódott melléje* (Székelyföld Kiss Mihály).

CSONTORAG (*sontorog* Brassó m. Hétfalu Király Pál): **1.** *csontorag, sontorog:* csonka, béna, nyomorék (Háromszék m. Kiss Mihály; Brassó m. Hétfalu Király Pál). *Csontorag fa:* megcsonkított, töredezett ágú élőfa. *Csontorag ló:* béna ló. *Csontorag fog* (Háromszék m. Vadr.); **2.** *csontorag:* kiaszott és letörött fatető (Székelyföld Kriza) [vö. *csöntörge*].

CSONTORGÓ: csonttá s bőrré aszott sovány [?] (Székelyföld Győrffy Iván).

CSONTORJA: világításra használt vékony hasított fácska (Karancs vid. Nyr. XXI.478).

CSONTORKA: ∾ (Karancs vid. Nyr. XXI. 478).

[CSONTOS].

csontos-hús: sertéshús (Gömör m. Tsz.)

CSONYÓ: sziklacsúcs, sziklaszál (Székelyföld Nyr. V.376).

ÇSOPÁK (Abauj és Zemplén m. Szádeczky Lajos; Hegyalja Kassai J. Szókönyv V.212; *copák* Pécs Kassai J. Szókönyv V.212): galíciai kajla szarvú marha [vö. *2. copák*].

1. **CSOPORT** (*csiport* Csallóköz Nyr. I.232; Csaplár Benedek; *csopor* [ëgy *csopron,* ëcs *csopron:* eggy csoportban] Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. XV. 575; Somogy m. Nágocs Nyr. VI.428; *csuport* Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Győrffy Iván). *Csiport, csoport, csuport:* göröngy (Balaton mell., Vas m. Kemenesalja Tsz.; Pozsony m. Kassai J. Szókönyv V.213; Csallóköz Nyr. I.232; Csaplár Benedek).

2. **CSOPORT:** kukorica-csutka (Eszék vid. Nyr. V.270; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.283). *Ircsunk lë hama eszt a zsákcsa kukorickát; a csoportyát mëg maj êtüzêjünk* (Eszék vid. Nyr. VIII.227). *Csoporttal tüzétem, mer nem vót fácsikám* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVII.191).

[CSOPORTKA], CSIPORKA: göröngyöcske (Csallóköz Csaplár Benedek).

CSOPORTOS (*csipo rtos* Pozsony m. Kassai J. Szókönyv V.198; *csuportos* Borsod m. Bogács Kassai J. Szókönyv V.213): **1.** *csiportos:* göröngyös (Pozsony m. Kassai J. Szókönyv V.198); **2.** *csuportos* cseresnye: fürtös, bokros cseresnye (Borsod m. Bogács Kassai J. Szókönyv V.213).

CSOPORTOZ-IK: csoportban járkál, sétál. *Akkor szép a kis lány, mikor csoportozik* (Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.262; Kálmány Lajos).

CSOR, CSUR (*csorr* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Csak egy csor:* csorrantásnyi (Háromszék m. MNy. VI.320; Győrffy Iván). *Ëgy csorr ecet* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Csurig:* csordultig (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. XV.574). *Csurig van a bögre vizzê* (Veszprém m. Nyr. VIII.224).

csur-víz (*csur-viz*)*:* egészen átázott (Vas m. Vép Király Pál; Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.320; Győrffy Iván) [vö. *csurom-víz*].

[CSÓR].

[Szólások]. *Csórt vetëtt:* cselt vetett (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VIII.82).

CSÓRAG (*csaorag* Somogy m. Szólád Nyr. VIII.326; *csorag* Baranya m. Ormányság Nyr. I.424): **1.** pózna, gyümölcs-verő (pl. dió-verő) pózna, dorong (Somogy m. Nyr. II.375; XIX.287; Somogy m. Csurgó Nyr. XVII.478; Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.432; Baranya m. Tsz.; Baranya m. Ormányság Nyr. I.424; III.182; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841); **2.** elágazó gyökérből készített ütleg (‚az ëccërre többet üt') (Rába mell. Nyr. XVII.524).

CSÓRAGOL (*csoragol* Baranya m. Ormányság Nyr. I.424)*: csórag*gal ver (le-, meg-) (Rába mell. Nyr. XVII.524; Somogy m. Csurgó Nyr. XVII.478; Baranya m. Ormányság Nyr. I.424).

CSÓRÁL: csóvál (botot, tüzes csóvát (Pápa Király Pál) [vö. *csavar*].

csórál-mórál (Vas m. Kassai J. Szókönyv V. 214; *csóra-mórál* Győr m. Szigetköz, Duna-Sz.-Pál Nyr. VIII.522; *csorál-morál* Vas m. Kemenesalja Tsz.; Veszprém m. Csékút Nyr. XI.190): **1.** tétovázik, csűr-csavar, a dolgot kerülgetve v. szépítgetve beszél. *Ne csóráld-móráld:* ne keríts a dolognak oly nagy feneket (Balaton mell. Tsz.). *Ne csorâd-morâd, hanem add ide, ha akarod* (Veszprém m. Csékút Nyr. XI.190). *Ne csóra-móráj annyit* (Győr m. Szigetköz, Duna-Sz.-Pál Nyr. VIII.522); **2.** *csorál-morál:* kelletlenül, immel-ámmal tesz vmit (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

CSORBA (*csërba* Palócság Nyr. XXI.306; XXII. 33; Esztergom vid. Nyr. XIX.239; Hont m. Páld Nyr. XIV.575; *csërbá* Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45; Érsekujvár Nyr. VIII.46; XIX.457; *cserba* Rimaszombat vid. Nyr. X.87): a kinek az elülső fogai közül eggy v. több hiányzik (Soprony m. Nyr. XII.279; Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839). *Csorba part:* régi omlások miatt nagy darabon beszakadt, tehát könyökösen beszökő part (Sajó mell. Herman O. Halászat K.)

csorba-szájú: nyúlajkú (Tisza-Dob Nyr. XX. 192).

CSORBÓKA (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X. 323; Hegyalja Kassai J. Szókönyv V.215; *cserbóka* Nógrád m. Nyr. IV.122; *csërbᵃóka* Palócság Nyr. XXI.306; XXII.33): cikk-cakkos levelű lapu (sonchus oleraceus; hasenkohl).

CSORDA (*csërda* Komárom m. Fűr Nyr. XVIII. 528; *sorda* Moldvai csáng. Nyr. IX.449. 488; *szorda* Moldvai csáng. Nyr. IX.488).

csorda-járó: **1.** csordára járó (marha) (Csallóköz, Székelyföld Csaplár Benedek); **2.** legelő, a melyet a csorda jár (Csallóköz, Székelyföld Csaplár Benedek); **3.** csorda-út, csorda-csapás (Háromszék m. MNy. VI.320; Győrffy Iván).

csorda-kelő: csorda-gyűlő hely (Háromszék m. MNy. VI.320; Győrffy Iván).

csorda-nyom: csorda-út, csorda-csapás (Csallóköz Csaplár Benedek).

CSORDÁS (*csërdás* Vas m. Őrség Nyr. IV.521; *cserdás* Göcsej Tsz.; *csordós* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; *csorduós* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47): tehénpásztor, gulyás.

[CSORDÍT], CSURDÍT: szalonnát süt (Kún-Majsa Nyr. VIII.470).

CSORDOGÁL: apródonként, lassan csurog. *Könny szememből csordogál* (Szabolcs m. Erdélyi J. Népd. és mond. II.33).

[CSORDULAT]. *Csurgutig:* csordultig (Vas m. Őrség Nyr. XII.476).

1. **CSÓRÉ** (Nagy-Kúnság Nyr. XIX.576; Csongrád m. Czimmermann János; Kassa vid. Nyr. XIX.189; Szatmár m. Lauka Gusztáv 1842; Zilah Nyr. XII.375; Kolozs m. Szucsák Nyr. XIV.187; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV. 574; Segesvár Nyr. IX.43; Székelyföld Tsz. Nyr. II.426; XV.29; Kiss Mihály; Csík m. Nyr. VI. 525; XXII.334; Gyergyó-Sz.Miklós Nyr. VIII. 229; Háromszék m. Nyr. III.324; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Brassó m. Hosszúfalu Nyr. IV.517; Moldva, Klézse Nyr. VII.478; *csóre* Marosszék Nyr. VIII.474; Háromszék m. Nyr. IV. 561; *csóro* Székelyföld Győrffy Iván; *csóró* Székelyföld Kiss Mihály; Kriza; Háromszék m. Vadr. 396. 494; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *csorró* Székely-Keresztúr Nyr. XXII.335): 1 *csóré, csóro, csorró:* cigány (Szatmár m. Lauka Gusztáv 1842; Székelyföld Győrffy Iván; Székely-Keresztúr Nyr. XXII.335); *csóró:* cigányfiú (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); **2.** *csóré:* barna bőrű. *De szép csóré lánya van. De szép csóré menyecske* (Kassa vid. Nyr. XIX.189); **3.** *csóró:* növendék fiú, legényke, suhanc (Székelyföld Kriza; Háromszék m. Vadr. 396. 494); **4.** *csóre, csóré:* meztelen, csupasz (Csongrád m. Czimmermann János; Zilah Nyr. XII.375; Kolozs m. Szucsák Nyr. XIV. 187; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.574; Segesvár Nyr. IX.43; Székelyföld Tsz. Nyr. II. 426; Kiss Mihály; Marosszék Nyr. VIII.474; Csík m. Nyr. VI.525; XXII.334; Gyergyó-Sz.Miklós Nyr. VIII.229; Háromszék m. Nyr. III.324; IV. 561; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Brassó m. Hosszúfalu Nyr. IV.517; Moldva, Klézse Nyr. VII.478). *Csóré veréb:* tollatlan, még csak pelyhes verébfiú (Háromszék m. Nyr. III.324). *Csóré bőr:* szőrtelen (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Csóré mogyoró:* tokjából kijött, héjatlan mogyoró (Székelyföld Nyr. XV.29); **5.** *csóré:* félkegyelmű (Nagy-Kúnság Nyr. XIX.576).

csóré-bóré: meztelen (Székelyföld Győrffy Iván).

csóré-szájú: bajusztalan (Háromszék m. Nyr. III.324; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *2. csóré*].

2. **CSÓRÉ:** **1.** összefutott tej (Hont m. Nyr. V.426); **2.** savó (Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.273); **3.** kis gyermek szájából szopás után kibuggyanó tejes nyál (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.430; XVIII. 191; Szentes Nyr. VIII.187); **4.** savóból tejjel és tojással készült étel (Fajsz Nyr. VII.428); **5.** szesz alja (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191).

csóré-szájú: mosdatlan szájú, illetlen beszédű (Kapnikbánya és vid. NyK. II.375) [vö. *1. csóré*].

CSÓRËSZ: [tréf.] veréb (Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.143; Nagy-Kanizsa Király Pál) [vö. *csulësz*].

CSÓRÉZ, CSÓRÉZ-IK: kihányja a tejet (szopós gyermek) (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.430; XVIII.191; Kecskemét Nyr. XII.283).

[CSORGÁS], CSURGÁS: **1.** asztagrakáskor kipergett v. cséplőgépből kihullott gabona (Heves m. Névtelen 1840; Rimaszombat Nyr. XVII.525). *A csurgást fëlöntöttük a garatra. A csurgást fëltöltik, de a pëlyvát nem* (Rimaszombat Nyr. XVII.

525); 2. eresz alja (hova a házfödélről lefoly az esővíz) (Baranya m. Ormányság Nyr. I.379; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284).

CSORGATAG: csorgó eső, zápor. *Ugyan lén e csorgatag üdő* (Székelyföld Kiss Mihály).

[CSORGATÉ], CSURGATÉ: ház-eresz csurgója. *Tedd ezt a melencét a csurgaté alá, hat tejjék meg e kis jó essővizzê* (Veszprém vid. Nyr. XIX.574).

CSORGATÓ: ∾ (Balaton mell. Tsz.)

be-csorgataó: [tréf.] pálinka (Gömör m. Czimmermann János). *Mëg osztêg mêg egy kis becsorgataó is szükségeltetyik, mer bijong a pájinkátaó gyöm mëg a zembër ereje* (Gömör m. Berzéte Nyr. XIX.478).

CSORGÓ (*csorgóᵘ* Kalotaszeg Melich János): **1.** forrás, a melyből a víz kis vályufélén foly ki (Zilah Nyr. XIV.287; Kalotaszeg Melich János); **2.** kis vízesés (Bódva mell. Herman O. Halászat K.); **3.** forrás szájához tett fa- v. kővályu, a melyen a víz lecsorog (Székelyföld Tsz.)

[Szólások]. *Csurgóra ereszt* (hordót): lefelé fordit. *Eressze kê csurgóra jaszt a hordót* (Baranya m. Ormányság Nyr. IX.285).

CSÓRIGÁL: csurgat, vékonyan csurgat, többször eggymás után csurgat (Balaton mell. Tsz.; Somogy m. Csurgó Nyr. XVII.478; Orosháza Nyr. IV.330). *Në csórigád azt az étêt* (Veszprém m. Nyr. VIII.224).

CSORINGÁR: bojtár (Szilágy m. Kőváry László 1842).

CSÓRMÁNY: vad meggyfa-faj, zelnice-meggy, kutya-cseresnye, vad cseresnye, gerézdes cseresnye (prunus padus) (Mátyusföld, Tallós Nyr. XVI.333).

csórmány-fa: ∾ (Csallóköz Nyr. I.232. 379).

[CSOROG].

csorog-csöpörög: csöpörög (pl. a ház, ha rossz a tető; eggy kis haszon, vö. ‚ha nem csordul, csöppen') (Szeged Nyr. IX.237).

CSÓROL: csurgat, fej (Vas m. Kemenesalja Tsz.)

[CSOROMÁNDÉ].

[Szólások]. *Ójan mind a csoromándé:* mindenét elissza, maga pedig rongyos (Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XV.568).

CSORONKA (*csorinka* Háromszék m. Vadr. 494b): **1.** *csoronka:* vízcsurgó (Háromszék m. MNy. VI.320; Vadr.; Győrffy Iván); **2.** *csorinka:* eggy csorrantásnyi ital. *Ma egy csorinkát sem ittam* (Háromszék m. Vadr. 494b).

CSORONKÁL: csordogál, vékonyan csurog (Székelyföld Kiss Mihály; Csík m. MNy. VI.369; Háromszék m. MNy. VI.351; Vadr. 494b). *Ennye, alig csoronkál a víz ezen a csapon* (Erdély Király Pál).

CSORONKÁZ-IK: ∾ (Háromszék m. MNy. VI. 351).

CSORONKOL: ¨ (Székelyföld Kiss Mihály).

CSOROSZLYA (*csërëslyá* Gömör m. Serke Nyr. XVIII.422; *csoroszla* Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.479; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.189): az ekegerendelyből lenyúló kés-alakú barázdahasító vas (Balaton mell. Tsz.; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek). *Vén csoroszlya:* vén banya v. vén gebe (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

[CSOROTOS].

csorotos-csóré: anyaszült meztelen (Udvarhely m. Vadr.) [vö. *csurutos-csurdé*].

[CSORRANT], CSURRANT: fej (tehenet). *Röktönn csurrants, mertt majd kihajt a rikkants* (Csallóköz Kassai J. Szókönyv V.216).

meg-csurrant: megfej (Baranya m. Kassai J. Szókönyv V.215).

CSORRINT: csurdít (Háromszék m. Vadr. 494b).

CSORSZOG: csoszog, csörtetve jár (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Tsz. Vadr.)

CSORSZOK: lábmérték (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478; Király Pál). *Csinájjon ëgy pár csizmát, a csorszokomat má tudja* (Hétfalu Nyr. XXI.478).

CSORSZOL = *csorszog* (Háromszék m. MNy. VI.320; Győrffy Iván).

CSORVASZ: paraszt, ripők (Göcsej Király Pál; Zemplén m. Hám József; Zemplén m. Tállya Nyr. IV.477).

CSOSZA, CSËSZA: eggyügyű, magával tehetetlen, hanyag, piszkos (Dunántúl Bódiss Jusztín).

CSOSZKA: **1.** csoszogó [gúnynév] (Jász-Nagykún-Szolnok m. Jánoshida Nyr. IX.191); **2.** tehetetlen, ügyetlen (Csík m. Nyr. VI.525); **3.** utálatos nő v. barom (Moldva, Klézse Nyr. IX.429).

CSOSZKAT: csoszog (Balaton mell. Tsz.; Csallóköz Szinnyei József).

CSOSZÓ: bakonta (erdőlő szán) elé akasztott szán-orr, csúsztató szántalp, a melyet hegymeredeken való fa-csúsztatásnál használnak (Brassó m. Hétfalu MNy. VI.320; Nyr. II.327; Győrffy Iván) [vö. *csúszó*].

CSOSZOG (*csozog* Háromszék m. Tsz.; *csuszog* Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.7).

CSOSZOGAT: csoszog (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

CSOSZOGÓ (*csuszogó* Torontál m. Magyar-Sz. Mihály Kálmány Lajos): **1.** papucs (Debrecen Nyr. XI.477); **2.** *csuszogó:* facipő (Torontál m. Magyar-Sz.Mihály Kálmány Lajos); **3.** olyan (többnyire vén) asszony, a kit a végből küldenek a leányos házhoz, hogy kitapogassa, vajjon hajlandók-e leányukat az illető legényhez férjhez adni (Soprony m. Rábaköz Nyr. III.280); **4.** házasságkötés ügyében való puhatolódzás. *Csoszogóba jár* (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI.381).

CSOSZOGÓS: eggy táncnem (Kalotaszeg, Zsobok Melich János).

[**CSOSSZAN**].

bé-csosszan: betoppan, ügyetlenül v. helytelenül beállít vhová (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *tosszan*].

1. **CSOSSZANT:** sovány (Csallóköz Nyr. I.232).

[2. **CSOSSZANT**].

be-csosszant (*bé-csosszant*) = *bé-csosszan* (Balaton mell. Tsz.)

[3. **CSOSSZANT**].

bé-csosszant: ügyetlenül v. helytelenül fölvet v. közbe vet vmit (Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Gálffy Sándor, Kiss Mihály) [vö. *tosszant*].

[**CSOSSZINT**].

oda-csosszint: hebehurgya módon oda ad (Háromszék m. Vadr.).

CSOSZTAT: csoszog (Fölső-Somogy Nyr. VIII. 432; X.190).

CSÓTÁNY (Tolna m. Paks Nyr. XIX.431; Pápa vid. Csaplár Benedek; *csóta* Tolna m. Paks Nyr. XIX.431; *csótán* Dunántúl Nyr. V.128): svábbogár.

1. **CSÓTÁR:** nyereg alá v. fölé való takaró (Balaton mell. Tsz.)

2. **CSÓTÁR** = *csoroszlya* (Vas m. Őrség Tsz).

CSÓTOLOG: kószál, csatangol (Vas m. Kemenesalja Tsz.; hely nélkül Kresznerics F. Szótár I.87).

1. **CSÓVA** (*csáva* Rimaszombat és vid. Nyr. XXII.383; Abauj m. Nyr. VI.172; *csâva* Palócság Nyr. XXII.33): **1.** tűzgyújtásra való szalmacsutak v. szénából, gazból, csepüből csavart tekercs, a melybe tüzes taplót v. üszköt tesznek, azután kinyújtott karral sebesen föl s le lóbálják, hogy tüzet fogjon (Alföld Nyr. XXI.371; Csongrád m. Ploetz 1839; Debrecen Nyr. VII.138; Abauj m. Nyr. VI.172); **2.** jelül (többnyire póznára) kitűzött szalmacsutak: a) annak jelzésére, hogy az illető tárgy, a melyre föl van tűzve, eladó (Alföld Nyr. IV.329); b) annak jelzésére, hogy abban a házban katona van beszállásolva (Kecskemét vid. Tsz.); c) földmérésnél használt jelzőpózna végére kötött szalmacsutak (Alföld Nyr. XXI.371); d) tilalomjel (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.431; Székelyföld Tsz.; Csík m. Nyr. VI.525; Győrffy Iván); e) madár-ijesztő (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Tsz.); **3.** jelül szolgáló egyéb vmi: a) kis gödröcskék annak jelölésére, hogy ott kocsival átmenni nem szabad (Jászkúnság Nyr. VII.525); b) szántóföld szélén az út mellett ásott gödröcske annak jelölésére, hogy a földre nem szabad belépni (Szatmár m. Czimmermann János); c) szántó- v. kaszáló-föld határának jelölésére földből hányt halmocska v. két eggymásra tett hant-hasáb (Alföld Nyr. XXI. 371; Csongrád m. Ploetz 1839); d) *csâva:* kis fakereszt, mely a tilost jelzi (Palócság Nyr. XXII.33); e) *csáva:* a mesgyék elé tilalomfául vert karó, a melynek a végébe néha szalmacsutak van tűzve (Rimaszombat és vid. Nyr. XXII.383).

2. **CSÓVA:** taliga v. kocsi, a melyen az őrölni való búzát a malomba összehordják (Szentes Nyr. IX.94) [vö. *csúvár*].

CSÓVÁS: az a legény, a ki az őrölni való búzát a malomba taligán v. kocsin összehordja (Szentes Nyr. IX.94) [vö. *csúvár*].

CSOVÁSZKA: soványka. *Ó të nyomorult csovászka, alig tucc bőrt húzni a fogadra!* (Csallóköz Csaplár Benedek).

CSÓVÁZ (*csovázni* Székelyföld Tsz.): csóvával megjelöl. *Föl-* v. *ki-csóváz* (Alföld Nyr. XXI.371).

CSOZ-IK (*csozni*): közösül (Nagy-Kálló Nyr. XII.429).

CSOZË: elzüllött rongyos ember, naplopó, csavargó (Szentes Nyr. VI.179; IX.94; XVII.46; Négyesy László).

CSOZGA: apró cserbokorból gyűjtött tüzifa (Háromszék m. Tsz.)

CSÓZNIK, CSÓZNYIK: pózna, a mellyel a gyümölcsöt a fáról leverik (Zala m. Hetés Nyr. II.372; XIX.142; Király Pál).

CSŐ (*csé* Szeged Király Pál; *csév* Győr Nyr. XI.382; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93; Eszék vid. Nyr. V.270; VIII.227; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.67; Gömör m. Krasznahorka-Váralja Nyr. III.184; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45; Székelyföld Tsz.; *cséve* Zala m. Arács Nyr. XXII.192; Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.432; Somogy m. Csurgó Nyr. XVII.477; Somogy m. Sima Nyr. XIX.380; Győr Nyr. XI.382; Csallóköz Nyr. I.232; XII.142; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45; *csévë* Vas m. Őrség Nyr. XII.476; *csív* Szentes Nyr. IX.94; Esztergom Nyr. IX.540; Komárom m. Fűr Nyr. XX.479; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45; *csive* Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.560; Komárom m. Naszvad Nyr. IV.235; Pozsony Nyr. XIII.528; *csíve* Soprony m. Szilsárkány Nyr. VI.373; Veszprém m. Cse-

tény Nyr. V.426; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.140; Csallóköz Csaplár Benedek; Alsó-Csallóköz, Patonyszél Nyr. XII.142; *csívë* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; XX.365; *csű* Debrecen Nyr. IX.161; Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.135; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325; Rimaszombat és vid. Nyr. X.87; XVII.525): **1.** *cső:* erjedő bort tartalmazó hordó dugasza (másképp: *szádló*) (Zemplén m. Mád Nyr. VI.285); **2.** *cső, csű:* kemence sütője. *Tëdd a csűbe a pëcsënyét, haggy süjjön meg* (Rimaszombat Nyr. XVII.525); **3.** *cséve, csív, csíve:* fej (kukorica-fej). *Kukorica-csív. Ëgy csíve kukorica* (Veszprém m. Csetény Nyr. V.426; Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.432; Esztergom Nyr. IX.540; Komárom m. Fűr Nyr. XX.479); **4.** *cséve, csive, csíve, csű:* a vetélőben levő hengerded fácska, a melyre a szövésnél a fonalat rágombolyítják (weberspule) (Veszprém m. Csetény Nyr. V.426; Győr Nyr. XI.382; hely nélkül Nyr. XVI.335).

[Szólások]. *Itt vónánk csűstül:* mindnyáján. *Van péze csűstül:* sok pénze van (Rimaszombat vid. Nyr. X.87). *Csűstül hányta neki* (Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.135).

CSÖCSÖRÖG: fogai között vizet szortyogtat (Csík m. Győrffy Iván).

CSŐDELÉK: csőcselék (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. MNy. VI.223).

CSŐDÖR (*cődör* Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Fehér m. Nyr. IX.284). *Csődör:* lófasz (Somogy m. Király Pál).

csődör-kaszárnya: méntelep (Baja Bayer József).

CSÖG (*cseg*-bog Székelyföld Nyr. XV.472; *csök* Győr m. Tsz. Nyr. VIII.217; Csallóköz Nyr. I.232. 379; Gancs Géza; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.47; Komárom m. Alsó-Csallóköz Nyr. XVII. 287): **1.** *csög:* bog, csomó (a fában) (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Vadr. MNy. VI.358; Nyr. IV.561; V.35; Csík-Sz.György Nyr. X.330); **2.** *csög, csök:* fatuskó, fatörzsök, tönk, kiásott fagyökér (Csallóköz Nyr. I.232. 379; Gancs Géza; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.47; Komárom m. Alsó-Csallóköz Nyr. XVII.287; Győr m. Tsz.). *Legcsöge magyar:* legtörzsökösebb (Csallóköz Nyr. I.378); **3.** *csök:* a halászcsónak belső oldalába illesztett kurta cövek, a melybe a háló kötelét akasztják (Tápé Herman O. Halászat K.); **4.** *csög:* mind a két végén meghegyezett fácska, a melyet a játszó gyermekek bottal föl- és kiütnek (Alföld? Nyr. XV.95).

csög-bog (*cseg-bog, csüg-bog*): **1.** *cseg-bog:* bog (Székelyföld Nyr. XV.472); **2.** *csög-bog, csüg-bog:* igen kicsiny, csenevész, eléhezett (állat); apró, púpos, horgaslábú (ember) (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.140; Udvarhely m. Vadr.) [vö. *csüg-büg*].

csög-bög: **1.** *csög-bök fa:* meddő, terméketlen gyümölcsfa (Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XVI. 45); **2.** szemét (Zala m. Hetés Nyr. II.44); **3.** hibás testalkotású ember, a ki pl. púpos és hozzá még sánta v. csonka is (Veszprém m. Csékút Nyr. XI.190).

csök-gyök. *Csupa csök-gyök:* mondják az írtásföldről (Győr m. Nyr. VIII.217).

[CSŐG].

csőg-lőg: csüng-lóg. *Az ördög vigye ê, mindig az ember nyakán csőg-lőg:* mondják alkalmatlan vendégről (Veszprém m. Csékút Nyr. XI.190).

[CSÖGLÖTT].

csöglött-bot: hántott szúrós v. bogos bot (Székelyföld Tsz. 77b).

CSÖGÖL: fiatal fának a héját meghántja, hogy kiforrjon (Székelyföld Tsz.).

CSÖGÖS: **1.** bogos, csomós, görcsös (Bánffy-Hunyad Nyr. X.21; Háromszék m. Nyr. IV.561; Csík-Szentgyörgy Nyr. X.330); **2.** sánta (Udvarhely és Csík m. Győrffy Iván).

cseges-bogos: bogos, csomós, görcsös (Székelyföld Nyr. XV.472).

csögös-bögös: bokros (Zala m. Hetés Nyr. II.44).

CSÖGÖZ: **1.** göcsöz, bogba köt (Kalotaszeg Bánffy-Hunyad, Zsobok Melich János; Udvarhely m. Kóbori János; Háromszék m. Koczián Lajos); **2.** = *csürköz* (csürökkel játszik) (Székelyföld Tsz.)

csögöz-bogoz, csëgëz-bogoz: göcsözget, bogba kötözget (Udvarhely m. Kóbori János).

[Szólások]. *Ne csëgëzd-bogozd annyit, hanem mond ki, a mit akarsz:* ne csűrd-csavard (Udvarhely m. Kóbori János).

1\. **CSÖK** (Göcsej NyK. II.375; Somogy m. Nyr. II.375; Kecskemét Nyr. X.380; Abauj és Borsod m. Király Pál; Csík m. MNy. VI.370; *csék* Kecskemét Nyr. X.380; hely nélkül Tsz.; bika *cseke* Hont m. Nyr. VI.181; *csög* Háromszék m. Vadr. Kiss Mihály): bika nemző-vesszeje [vö. *bika-csök*].

csög-háj: a sertés nemi része körül való háj (Kapnikbánya és vid. NyK. II.375).

2\. **CSÖK** (*csög* Szeged Csaplár Benedek; *csökk* Csongrád m. Nyr. VII.526): keresztelési lakoma (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.430; Kecskemét Hám Sándor; Szeged Nyr. II.377; Sümeghy Pál 1841).

3\. **CSÖK** (*csüg* Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.574; *csük* Szilágy m. Nyr. VI.473): **1.** *csük:* döf (Szilágy m. Nyr. VI.473); **2.** *csüg:* összeüt (piros tojást). *Gyere Jóska, csügjünk; lássuk, kinek erősőbb a pirastajássa* (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.574).

ki-csök: kiüt mást a lyukból (gombozás v. láncszemezés közben) (Háromszék m. Vadr. Győrffy Iván).

CSÖK-IK (*csek-ik* Udvarhely m. Kóbori János): **1.** növésében elmarad, kicsiny marad (Háromszék m. Vadr.; Csík m. MNy. VI.370). *Csökfe nöl[? nől] a gyerök:* nem nő (Baranya m. Nyr. II.184). *Csökve nőtt:* kicsiny maradt (Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.527); **2.** csökken, összeesik, kissebb lessz (Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; Eszék vid. Nyr. V.270).

mëg-csökik (*mëg-csekik* Udvarhely m. Kóbori János): **1.** növésében elmarad, kicsiny marad (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.182; Székelyföld Kiss Mihály; Maros-Vásárhely Nyr. XV.38; Udvarhely m. Király Pál, Kóbori János; Háromszék m. Nyr. IX.423; Vadr. 494b; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Szeretetünk félbe esött, oh barátságunk megcsököttt* (Homoród vid. Vadr. 104); **2.** megcsökönyösödik (Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187).

CSÖKEVÉNY: kis növésű, törpe, satnya, fejletlen, csenevész (pl. gyermek, borjú, csikó, malac, oltovány) (Székelyföld Nyr. XV.38).

CSÖKEVÉSZ: ∾ (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 494b; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Erdővidék Nyr. IX.41; Csík m. MNy. VI.370).

CSÖKÉZ: tarlóz (Székelyföld Nyr. V.376; Kriza).

CSÖKI = *csökevény, csökevész* (Háromszék m. MNy. VI.320; Vadr. 494b; Győrffy Iván).

[CSÖKKED].

meg-csökked: megfogy, lefogy. *Ez a tehén ajan jó húsba vót, s úgy megcsökkett, hitványodott* (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XVII.563).

[CSÖKKEN].

meg-csökken: összemegy, összeaszik. *A hőségtü megcsökkent a jószág:* összeaszott a gabonaszem (Göcsej Nyr. XIV.449).

CSÖKKENTYŰ: csikó (Baranya m. Kórógy és Szlavónia Nyr. III.565).

CSÖKKESZT: lehajt, lehorgaszt. *Nagy madarat láték nagy bánatba, fejit földbe csökkesztette* (Moldvai csáng. Erdélyi J. Népd. és mond. I.434).

CSÖKLETŐ: fecskendő (Göcsej Nyr. V.35).

CSÖKÖN-IK: fogy, apad, alább hagy (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.430).

CSÖKÖNYÖS (*csökönös* Somogy m., Balaton mell., Szeged Tsz.)

CSÖKÖTT = *csökevény, csökevész* (Somogy m. Nyr. XVIII.239; Somogy m. Tarany Nyr. XIV. 568; Székelyföld Tsz.; Maros-Vásárhely Nyr. XV. 38; Háromszék m. Tsz.)

CSÖKTET: akadozva megy, baktat (Vas m. Kemenesalja Tsz.)

CSŐLL (Borsod m. Diós-Győr vid. Nyr. IV. 43; Háromszék m. MNy. VI.320. 357; Vadr. Nyr. IX.40; Győrffy Iván; *csével* Csongrád m. Nyr. VI.373; *csévél* Somogy m. Csurgó Nyr. XVII. 477; *csévől, csévőni* Somogy m. Sima Nyr. XIX. 380; *csívínyi* Veszprém m. Csetény Nyr. V.427; *csöll* Szatmár m. Nyr. XIX.380; Háromszék m. Győrffy Iván; *csôll* Palócság Nyr. XXII.33; *csöröl* Székelyföld Nyr. XVII.420; *csöről* Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.46; *csőröl* Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 494b; Kiss Mihály; *csőrüd* mëg Göcsej Nyr. II.474; *csüll* Szatmár m. Krassó Nyr. XVI.335; több helyen Nyr. XIX.335; *csüröl* Debrecen Nyr. VII.138; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.143): **1.** *csévél, csívínyi, csévől, csöll, csôll, csőll, csöröl, csőröl, csüll:* fonalat gombolyít a csőre (vö. *cső* 4.) (Veszprém m. Csetény Nyr. V.427; Somogy m. Csurgó Nyr. XVII.477; Somogy m. Sima Nyr. XIX.380; Szatmár m. Nyr. XIX.380; Szatmár m. Krassó Nyr. XVI.335; Palócság Nyr. XXII. 33; Borsod m. Diós-Győr Nyr. IV.43; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.46; Háromszék m. MNy. VI.320; Vadr. Nyr. IX.40; több helyen Nyr. XIX. 335); **2.** *csöll, csőll, csöröl, csőröl, csüröl:* tág torokkal iszik (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV. 143; Székelyföld Nyr. XVII.420; Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.320; Vadr. Kiss Mihály, Győrffy Iván). *Csőröli, bécsőröli az italt* (Háromszék m. Kiss Mihály). *Ki-, be-, le-csöröl* vmi italfélét (Székelyföld Nyr. XVII.420). *Jól becsürölt:* teleszítta magát, ittas (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.143); **3.** *csüröl:* töltöget (vmi folyadékot) (Debrecen Nyr. VII.138); **4.** *csörül:* fej. *Csörüd mëg a tehenet* (Göcsej Nyr. II.474); **5.** *csével:* kifejt a hüvelyéből. *Faszulyt csévelni:* babot fejteni (Csongrád m. Nyr. VI.373); **6.** *csöröl [ki-, el-?]:* helyéből könnyedén kimozdít, eltávolít (Székelyföld Nyr. XVII.420).

1. **CSÖLLE:** nádkéve (Komárom m. Naszvad Nyr. IV.235).

2. **CSÖLLE:** hajócska (Csallóköz Nyr. I.232).

CSŐLLŐ (Nógrád m. Litke Nyr. IV.172; *csévéllő* Győr Nyr. XI.382; *csévöllő* Somogy m. Sima Nyr. XIX.380; *csivellő* Heves m. Nyr. I.281; *csivillő* Komárom m. Naszvad Nyr. IV.235; *csívillő* Veszprém m. Csetény Nyr. V.426; *csívlő* Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381; *csöllő* Szatmár m. Nyr. XIX.380; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XV.384; Csík m. Tsz.; *csörlő* Gömör m., Székelyföld Tsz.; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.46; *csőrlő* Nógrád m. Litke Nyr. IV.172; Háromszék m. Nyr. IV.561; *cseőrleő* Mátra vid. Nyr. XXII.240; *csővöllő* Orosháza Nyr. IV.382; *csüllő* Szatmár m. Krassó Nyr. XVI.335; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325; Bodrogköz Tsz.; Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly; *csüvölő* Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.43): szövőszékhez tartozó rokkaforma eszköz, a mellyel a fonalat a csőre (vö. *cső* 4.) rágombolyítják (spulrad).

CSÖLLÖNGÉRÖZ: kószál, kóborol, csatangol (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.430) [vö. *celleng*].

CSÖMBŐ (Szeged Csaplár Benedek; *csembő* Palócság Tsz.): **1.** *csömbő:* összegomolyodott vmi, pl. ruha aljához v. állat szőréhez tapadt és csomósan megszáradt sár, ganaj (Szeged Csaplár Benedek); **2.** *csembő:* cafrang (lószerszámon, kostökön) (Palócság Tsz.) [vö. *böncső*].

CSÖMBŐK (Somogy m. Tsz.; Szeged Király Pál; *csömbök* Székelyföld Tsz.): **1.** *csömbők:* csomó, bog (Szeged Király Pál); **2.** *csömbők* = *csömbő* 1. (Somogy m. Tsz.); **3.** *csömbök:* kurta, vastag, lábát vonó ember (Székelyföld Tsz.) [vö. *csombók*].

CSÖMBŐLÉK (*csömbölék* Somogy m. Csurgó Király Pál): **1.** csomó (cérnán, madzagon, füvön; rántásban, lisztben) (Zala m. Nyr. XIV.513; Somogy m. Csurgó Király Pál); **2.** ruha aljához v. állat szőréhez tapadt és csomósan megszáradt sár, ganaj (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek); **3.** aprólék, hulladék (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.430) [vö. *böncsölék, csombolék*].

CSÖMBÖLYEG (Székelyföld Győrffy Iván; *csömpölyeg* Alföld Nyr. XIII.236): csomó, gömbölyeg. *Ide, emberek; lássunk a dologhoz. Te Jancsi jól összevágod azt a sarat, szalmával jól összetaposod; te Pista csinálod a csömpölyegeket, de jól megforgasd a szalmában, hogy elég kemény legyen; te pedig Gyurka, ott a villa, felhányod a padlásra; én meg majd csömpölyegezem a belső padlást* (Alföld Nyr. XIII.236).

CSÖMBÖLYGET (Háromszék m.? MNy. VI. 318; *csömpölyget* Alföld Nyr. XIII.237) = *böncsölget* [vö. *csombolygat*].

CSÖMBÖRÖG: gurul, hempereg (Eger Kassai J. Szókönyv V.229).

CSÖMCSÓTAT [?] = *csomoszol* (Kecskemét Nyr. IX.93).

CSÖMEK: élőfán kinőtt nagy forradás (Vas m. Őrség Tsz.)

CSÖMÖCSKÖL = *csomoszol* (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *dömöcköl*].

CSÖMÖR (*csemel* Udvarhely m. Homoród vid., Kénos; Háromszék m. Bölön, Kőröspatak; Torda-Aranyos m. M.-Léta Kanyaró Ferenc; *csëmël* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *csemer* Udvarhely m. Kénos; Háromszék m. Bölön, Kőröspatak Kanyaró Ferenc; *csömer* Torda-Aranyos m. Kövend; Kis-Küküllő m. Kelementelke Kanyaró Ferenc).

CSÖMÖRKÉL: titkon jár, lappang, bújkál (Vas m. Kemenesalja Tsz.)

CSÖMÖRL-IK (*csëmëll-ik* Udvarhely m. Kóbori János; Háromszék m. Vadr.; *csëmëlly-ik* Palócság Nyr. XXII.77).

mëg-csëmëllik: fölpuffad, földagad (a föld, ha eső éri) (Háromszék m. Király Aladár). *Ojan az agyagfőd; ha esső van, minnyát mëgcsëmëllik* (Háromszék m. Kiss Mihály): hamar megtelik vízzel, úgy hogy ez ki is foly belőle (Udvarhely m. Kóbori János).

CSÖMÖRLÖD-IK. *Csömörlödik a gyükér, mögvesz:* elromlik (Kecskemét Nyr. IX.376).

CSÖMÖSZÖL: **1.** összenyomkod (Debrecen Nyr. XXI.477); **2.** gyömöszöl, tömköd (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191) [vö. *csomoszol, gyömöszöl*].

CSÖMÖSZÖLŐ = *csomoszló* (Bereg m. Dercen Nyr. XX.431).

CSÖMPÖRÖD-IK: aszik, fonnyad, zsugorodik (össze-) (Göcsej Nyr. XIV.165; Budenz-Album 159; Göcsej, Resznek Nyr. XII.188) [vö. *csöpörödött, töpöröd-ik*].

CSÖNKÍT: csonkít (Kecskemét Nyr. XII.283).

CSÖNKŐ: kivágott fának a földből kiálló csutkója (Udvarhely és Csík m. Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 494b) [vö. *tönkő*].

1. **CSÖNKÖLY:** a disznó sonkája mellett levő körte-alakú csont, a melyet a füstre-tétel előtt kivesznek, hogy a sonka meg ne büdösödjék (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Vas m. Jánosháza, Balaton-Füred, Veszprém Bódiss Jusztín; Tolna m. Paks Nyr. XXII.430).

2. **CSÖNKÖLY:** összecsomósodott, összegömbölyödött része vmely állat farka szőrének (Győr m. Pázmándhegy Bódiss Jusztín).

CSÖNTÖRGE = *csönkő* (Háromszék m. Vadr.) [vö. *csontorag, töncsöreg*].

CSÖNTÖRGÉS. *Csöntörgés part:* gyökeres, gazos, málló part (Székelyföld Herman O. Halászat K.)

CSÖNTÖRÖG (*csöndörög* Veszprém m. Csetény Halász Ignác): **1.** *csöntörög:* hentereg, hever (Répce mell. Nemes-Viss Nyr. XVII.336; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.140; Balaton mell. Tsz.); **2.** *csöndörög, csöntörög:* kószál, kóborol, ténfereg (Veszprém m. Torna Nyr. XVII.431). *Az a gyerëk odaki csöndörög* (Veszprém m. Csetény Halász Ignác) [vö. *csötörög*].

el-csöntörög: botorkál, téb-láb, holmi apró munkával foglalkozva ide s tova tipeg. *Az öreg megvan köztünk békével; elcsöntörög a ház körül* (Csallóköz Csaplár Benedek).

[**CSÖPÖRÍT**].

mög-csöpörít: megkuporít, megtakarít (pénzt) (Szeged Csaplár Benedek) [vö. *mëg-csuporít*].

CSÖPÖRÖDÖTT: aszott, fonnyadt, ráncos (Vas m. Kemenesalja Tsz.) [vö. *csömpöröd-ik, töpörödött*].

[**CSÖR**].

csör-pör: pörpatvar. *Ez az asszony mindég csörrê-pörrê fogaggya az urát* (Kalocsa Király Pál).

CSÖRCSÖNY: kapókő (játék) (Nagy-Szalonta Gabányi Endre).

[CSÖRDÍT], CSERDÍT: pattant az ostorral (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191). *Csërdíts mâ, Andris, a lovak közé!* (Rimaszombat és vid. Nyr. XXII. 383).

ki-cserdit: kikottyant (titkot) (Háromszék m. MNy. VI.335; Győrffy Iván).

[CSÖRDÜL].

össze-csördül: összezördül (Komárom m. Kürth Nyr. XIX.188).

[CSÖRE].

csöre-mőre: ételmaradék (Mezőtúr Nyr. VIII. 189).

[1. CSŐRE].

csőre-nád: apró, ritka nád (Fertő mell. MNy. III.406).

[2. CSŐRE].

[csőre-gatya].

csőregatyás: széles, rojtos gatyájú. *Ez a legény csőregatyás* (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.14; Kálmány Lajos).

1. **CSÖRGE:** töpörtyű (Dunántúl Nyr. V.128; XVI.190; Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; Soprony m. Szakony Király Pál; Göcsej Tsz. Nyr. VII.282; Őrség Tsz. Nyr. VII.282; XII.476; Vas m. Kemenesalja Tsz.; Fehér m. Nyr. X.186; Győr Nyr. XIV.230; Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.94).

2. **CSÖRGE:** patak, kis folyó (Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841).

[CSÖRGET], CSËRGET *(cserget):* kerepel (Debrecen Nyr. VII.137; Szatmár m. Bartók Jenő; Moldva, Klézse Nyr. V.378).

CSÖRGETŐ (Baranya m. Tsz.; *csergető* Szatmár m. Bartók Jenő; *csergetyü* Székelyföld Tsz.; *csërgetyü* Mátra vid. Nyr. XXII.240; Moldva, Klézse Nyr. V.378; *csörgetü* Őrség Nyr. XII.476; *csörgetyü* Csallóköz Csaplár Benedek): **1.** *csërgetyü, csörgetyü:* csörgő játékszer (csecsemőké) (Csallóköz Csaplár Benedek; Mátra vid. Nyr. XXII.240); **2.** *csergető, csergetyü, csërgetyü, csörgető, csörgetü:* kereplő (Vas m. Őrség Nyr. XII. 476; Baranya m. Tsz.; Szatmár m. Bartók Jenő; Székelyföld Tsz.; Moldva, Klézse Nyr. V.378).

CSÖRGŐ (*csërgő* Hont m. Nyr. V.426; *csűrgő* Szatmár m. Patóháza Nyr. XV.471; Bartók Jenő): **1.** *csërgő:* csörgő játékszer (Hont m. Nyr. V.426); **2.** *csörgő:* vizi malomnak vmely része (Tisza mell. Nyr. III.238); 3. *csűrgő:* agyagból égetett apró golyócska, a milyeneket a fazekasok a korsóba szoktak tenni (Szatmár m. Patóháza Nyr. XV.471; Bartók Jenő).

[CSÖRGÖLŐ].

csörgölüő-uóma: almafaj, a melynek magvai a tokjukban csörögnek (Göcsej MNy. II.410).

[CSÖRGŐS].

csërgős-bërgős: csörgő, csengő-pengő. *Csërgős-bërgős sarkantyú* (Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.149).

csörgős-bot: csőszök és pásztorok furkós botja, a melynek furkós vége felé eggy-két vaskarika van láncdarabként oda alkalmazva (Csallóköz Csaplár Benedek).

csörgős-körmű: fajtalan életű (asszony) (Csongrád Nyr. IX.374).

CSÖRKÜL: sütöget vmit zsíron, serpenyőben (apró húsdarabkákat, vesét, lúdvért). *Mit csörkültök már mëgint, mi sesztërëg abban a serpenyőben? Jól ki van csörkülve:* szárazra, ropogósra van sütve (pl. szalonna) (Csallóköz Csaplár Benedek).

csörkül-pörkül: ∾. *Mindíg csörkülnek-pörkülnek valamit ebben a konyhában* (Csallóköz Csaplár Benedek).

CSÖRKÜLŐD-IK: zsörtölődik, zúgolódik, pörlekedik, kocódik (Csallóköz Csaplár Benedek).

CSÖRME: forgácsfánk (Baranya m. Tsz.)

CSÖRMELÉK (*csermelék* Szeged Kassai J. Szókönyv V.230): törmelék, morzsalék, hulladék (Szeged Kassai J. Szókönyv V.230; Tsz.) [vö. *törmelék*].

CSÖRMŐ: nádtörmelék, a mely csak tüzelésre használható (Nagy-Kúnság Nyr. XXI.332) [vö. *dörmő*].

csörmő-paprika: a melyet a vörös paprika aprajából törnek (Szeged és vid. Nyr. II.43; Csaplár Benedek).

CSÖRMÖJÖS: apró, darabos, dirib-darab (Kecskemét Király Pál) [vö. *cirmelyel*].

[CSŐRŐ].

csőrő-kosár: karra való kosár (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93).

CSÖRÖG (*csereg* Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.138; *csërëg* Gyöngyös Nyr. IX. 332; *csërg* Mátra vid. Nyr. XXII.240; *cserreg* Győr m. Bőny Nyr. XVIII.91; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.33; *csërrëg* Székelyföld Kiss Mihály; Hétfalu, Zajzon Nyr. IV.374; *csűrög* Szatmár m. Patóháza Nyr. XV.471; Bartók Jenő): 1. *csereg, cserreg, csërrëg:* szól (a szarka) (Győr m. Bőny Nyr. XVIII.91; Arad m. Pécska Kál-

mány L. Koszorúk I.138; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.33; Kiss Mihály; Hétfalu, Zajzon Nyr. IV.374). *Cserreg a szarka a ház előtt, vendég jön* (Győr m. Bőny Nyr. XVIII.91); **2.** *csërëg:* csörgedez (Gyöngyös Nyr. IX.332).

csörög-csattog (*csürüg-csattog* Szatmár m. Krassó Nyr. XV.184). *Csak ugy csürügött-csattogott a laska-nyutó a szegen. Csak úgy csürügött-csattogott a fejsze foka* (i. h.)

csörög-csérog: szól (a szarka) (Szeged Nyr. IX.237) [vö. *csérog-csörög*].

CSÖRÖGE (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.86; *csörege* Szilágy m. Nyr. IX.182; *csőrege* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191; Szeged Király Pál, Csaplár Benedek; *csörge* Közép-Baranya Nyr. III.282; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.430; Kecskemét Csaplár Benedek; *csőrige* Baranya m. Tsz. 78b; Király Pál; Szlavónia Balassa József; *csőröge* Abauj m. Király Pál): forgácsfánk.

[Szólások]. *Essék bëléd a csörege!* [tréfás átok] (Szilágy m. Nyr. IX.182).

csöröge-metélő (Hegyalja Kassai J. Szókönyv V.230; *csörge-metéllő* Kecskemét Csaplár Benedek): sarkantyú-forma konyhai eszköz, a melylyel a forgácsfánkot csinálják.

CSÖRÖGLŐ: keresztelő (Pest m. Bogyiszló Nyr. III.46).

[**CSÖRÖL**].

csörül-pörül: zsémbeskedik, zsörtölődik. *Egész nap duzzog, csörül-pörül, még sincs a házánál különös láttattya a dolognak* (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

CSÖRREN (*csërren* Palócság Nyr. XXI.309).

CSÖRTET: robajjal megy, rohan (Kecskemét, Csallóköz Csaplár Benedek).

1. **CSÖRTÖG:** robajjal megy, rohan (Heves m. Névtelen 1840).

2. **CSÖRTÖG:** tesz-vesz, apróbb dolgok elvégzésével tölti a napot (Bács m. Zenta Nyr. IX.378).

CSŐSZ (*csüősz* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47; *csűs* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIX. 236).

csüősz-lik: gödröcske, a milyenekkel a tagútak széleit kijelölik, hogy a szekerek a szántóföldekre ne menjenek (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47).

csősz-szög: a halászcsónak belső oldalába illesztett kurta cövek, a melybe a háló kötelét akasztják (Szolnok Herman O. Halászat K.)

1. **CSÖSZE:** selyp, selypes (Somogy m. Nyr. II.377; Baranya m. Ormányság Nyr. I.424; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.430; XV.334). *Csöszén beszél:* selypít (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93) [vö. *pösze*].

[2. **CSÖSZE**].

csösze-forma: idétlen, eggyügyű, félkegyelmű, lassan járó, totyogó (Vas m. Kis-Cell vid., Győr-Sz.-Márton Bódiss Jusztín). *Csösze-forma ember:* fapapucsban nehézkesen járó (Balaton mell. Nyr. II.93).

csösze-fosza: lassan járó, tunya (Zala m. Lesence-Istvánd Szabó Iván) [vö. *tesze-fosza*].

CSÖSZKÖRÉL: kosztat, koptat (Szatmár m. Bartók Jenő; Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183).

ki-csöszkörél: kikosztat, kikoptat. *Kicsöszkörëli a nadrágja ajját* (Szatmár m. Bartók Jenő).

[**CSÖTÖNÖL**], **CSÖTÖNŰ:** folyton jön-megy s tesz-vesz (Székesfehérvár Nyr. VII.139).

CSÖTÖNÖZ (Zala m. Bódiss Jusztín; Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841; *csötönyöz* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.572; Győr-Sz.Márton Bódiss Jusztín): **1.** *csötönöz, csötönyöz:* cél nélkül jár-kél, botorkál, keresgél, tapogatódzik (Zala m., Győr-Sz.Márton Bódiss Jusztín); **2.** *csötönöz:* tétlenül álldogál, vesztegel (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841).

CSÖTÖRÖG: kóvályog, kószál, bolyong (Győr-Sz.Márton Bódiss Jusztín). *Csötörtökön csötörögünk* (Soprony m. Horpács Nyr. V.141) [vö. *csöntörög*].

CSÖTÖZ: láb alatt van, alkalmatlankodik (Balaton mell. Tsz.)

CSÖVES (*csévis* Vas m. Őri-Sz.Péter Nyr. III.432; *csívis* Vas m. Magyar-Gencs Nyr. XVIII. 240; *csős*-cseber Székelyföld Tsz.; *csüves* Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.88). *Dupla csévis pisztol* (Vas m. Őri-Sz.Péter Nyr. III.432). *Dupla csívis pisztol* (Vas m. Magyar-Gencs Nyr. XVIII.240). **1.** *csöves:* hűtőkád, a melyen a lepároló üst födőjének csövei átmennek (Heves m. Névtelen 1840); **2.** *csüves:* szarvasmarha (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.88).

csős-cseber = *csöves* 1. (Székelyföld Tsz.)

CSŐZ-IK (Tisza mell., Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.162; V.227; *csüz-ik* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XVII.469): csövedzik, csövesedik (a kukorica). *Immá csőznek a törökbuzák es* (Moldvai csáng. Nyr. III.3). *Csüzik a tengeri* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XVII.469).

CSUBB (*csob* Székelyföld Nyr. XVII.419): loccsanás hangja, a melyet a vízbe dobott kő v. a víznek kézzel v. lábbal csapkodása okoz. *Csubbot üt* v. *ver* (az úszó) (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. Vadr. 494b).

CSUBBADÉK: fölvert hullám (Háromszék m. Győrffy Iván).

CSUBBAN (Székelyföld Nyr. XVII.419; Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 431; *csobban* Zala m. Kővágó-Örs Nyr. XVII.419; Győr vid. Csaplár Benedek; Szatmár és Gömör m. Nyr. XVII.419; Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Nyr. XVII.419; *csobbanás* Veszprém m. Nyr. XVII. 419; Szatmár és Gömör m. Nyr. XVII.419; *csuppan* Székelyföld Nyr. XVII.419; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos): loccsan, cuppan. *Nagyot csobbant a víz* (mikor nagy követ dobtak bele) (Szatmár és Gömör m. Nyr. XVII.419). *Kútba dobtam, csak úgy csobbant* (Zala m. Kővágó-Örs Nyr. XVII.419). *Én az Ótnak köllős közepibe belé csubbanék* (Háromszék m. Vadr. 431). *De e* [csók] *már igy igen nagyokat csubban, meghajják* (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *cuppan, poccsan*].

[**CSUBBANAT**], **CSOBBANAT**: loccsanás (Győr vid. és Csallóköz Csaplár Benedek).

CSUBBANT: loccsant (követ dob a vízbe v. úszás közben kézzel, lábbal üti a vizet) (Székelyföld Kriza; Háromszék m. MNy. VI.320; Vadr.; Győrffy Iván).

CSUBBOL: paskolja a vizet úszás közben (Háromszék m. MNy. VI.320; Vadr. 494b; Győrffy Iván).

CSUBOG, CSOBOG: 1. *csobog:* locsog, pocsog (a víz) (Győr vid. és Csallóköz Csaplár Benedek; Hely nélkül Tsz.); 2. *csubog:* cuppog (ló lába v. kocsi kereke a sárban; kenyérdagasztásnál a kéz a tésztában; agyagtaposó lába az agyagban) (Székelyföld Kiss Mihály); 3. *csobog:* paskolja, pocskolja a vizet, lubickol (Somogy m. Tab Nyr. XV.240). *Csobog a bujár a nád közt* (Fehér m. Velencei tó vid. Nyr. XVII.430) [vö. *cupog*].

CSUBOGTAT: paskolja a vizet úszás közben (Székelyföld Kiss Mihály).

[**CSUBOROG**], **CSOBOROG**: paskolja, pocskolja a vizet, lubickol. *Csoborog a vadréce a nádasban* (Tolna m. Nyr. V.523).

CSUBUKOL (*cubukkol* Szatmár vid. Tsz.; *cubukol* Székelyföld Győrffy Iván): vízben, sárban gázol, lubickol (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Marosszék, Nyárád mell. Vadr. 352; Háromszék m. Tsz.; MNy. VI.215. 320; Vadr. 494b) [vö. *zobukol*].

CSÚCS: az eggyszárnyú, öthagyású varsa második vörcsöke (Kopácsi Herman O. Halászat K.).

CSUCSKA: csúcs (Csallóköz Nyr. I.232).

CSUCSKÓ: lencse (Tata vid. Nyr. V.329).

[**CSUCSOR**].

csucsor-ajk: csókra termett, majdnem kicsattanó piros ajak (Vas és Győr m. Bódiss Jusztín).

CSUCSORI: csucsorodott. *Csucsori szájú* (Háromszék m. MNy. VI.320; Győrffy Iván) [vö. *csücsöri*].

1. **CSUCSORKA**: burgonya (Vas m. Kemenesalja Tsz. 211a).

2. **CSUCSORKA**: korsónak kiálló hegyes ajka (Háromszék m. MNy. VI.320; Vadr.; Kiss Mihály, Győrffy Iván) [vö. *csücsörke*].

CSUCSOROD-IK: földagad (kelés) (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839) [vö. *csücsöröd-ik*].

[Szólások]. *Kedve csucsorodott:* kedve szottyant, kedve kerekedett (Mezőtúr Nyr. X.86).

[**CSÚCSOS**].

csúcsos-fazék: köcsög (Eszék vid. Tsz.; Baranya m. Ormányság Nyr. III.182).

[**CSÚCSÚD**].

csúcsúd-rúzsa: szamártövis (onopordon acanthium) (Kis-Kún-Halas Nyr. XVIII.191).

CSUCSUJGAT (Nagy-Kúnság, Túrkeve Nyr. VIII.469; *csucsúgat* Apátfalva Nyr. V.384; *csúcsujgat* Heves m. Kengyel Nyr. IV.525): 1. *csucsujgat:* dédelget (Nagy-Kúnság, Túrkeve Nyr. VIII.469); 2. *csúcsujgat:* altatgat (Heves m. Kengyel Nyr. IV.525) [vö. *totojgat*].

CSUCSUKÁS: lóherés. *Csucsukás széna* (Csík m. MNy. VI.371) [vö. *disznyó-csucsu*].

[**CSÚF**].

[Szólások]. *Csúfra kelni:* összekapni, összecsapni (Heves és Borsod m. Nyr. IX.178).

CSÚFLÉTA: csúf teremtés (Zala m. Nyr. II. 427).

CSUFLINKA: örvény (Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.334; Bartók Jenő) [vö. *csutrinka*].

CSUFLINKÁZ-IK: a víz alá merül, majd ismét fölbukik (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.96; XIX.334).

[**CSÚFOL**].

föl-csúfol: csúffá tesz, megjáratja vele. *No Petiheli, füöcsufútál elüöször, maj füöcsufúlak másoccor* (Rábaköz Nyr. XVI.135).

CSÚFONDÁROS (*csufandáros* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *csúfandáros* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. IX.427): 1. *csufandáros:* csúfszájú, csúfbeszédű (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); 2. *csúfandáros:* veszekedő (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. IX.427).

CSÚFONDÁROZ: csúfondároskodik (Szatmár vid. Kassai J. Szókönyv V.218; Tsz.)

CSUGOR: gömbölyded vmi, dudor (Gyergyó-Ditró Nyr. XII.281).

CSUHA (*csuva* Eszék vid. Nyr. VIII.140. 279; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.283; Szlavónia Balassa József): **1.** ruha, derékra-való, mellény, kabát, fölöltő, köpönyeg, szűr (Somogy és Baranya m. Tsz.; Baranya m. Okorág Király Pál; Alsó-Baranya, Pellérd Nyr. XI.238; Eszék vid. Nyr. V.270; VIII.43. 140. 279; Baranya m. Ormányság Nyr. I.380; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.283; Palócság Nyr. XXII.33; Nógrád m. Vecsekle Nyr. V.571; Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.273; Gömör m. Tsz.). *Kis csuha:* mellény; *nagy csuha:* fölöltő (Baranya m. Sumony Nyr. III.320); **2.** *csuha:* madárijesztőnek való rongyos ruha (Kolozsvár vid. Kassai J. Szókönyv V.218) [vö. *1. csuhé*].

[**csuha-újj**] (*csuhúj, csuhújj* Palócság Nyr. VI. 467; XIX.93; XXI.363. 510; Rimaszombat és vid. Nyr. XXII.383): szűr-újj.

[Szólások]. *Mi van acs csuhújba?:* mit titkol? mit rejteget? (Palócság Nyr. XXI.510).

CSUHAJ (Bereg m. Dercen Nyr. XX.431; hely nélkül Nyr. XIV.479; *csiha* Bihar m. Miske Király Pál; *csiva* Bihar m. Kassai J. Szókönyv V.204; *csuha* Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Bihar m. Czimmermann János; *csúhaj* Debrecen Nyr. XXI.477; *csuhéj* Hódmező-Vásárhely Király Pál; *súh* Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly): **1.** *csiha, csiva, csuha, csuhaj, csúhaj, csuhéj, súh:* kukoricahéj, kukoricacső takarója (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Bihar m. Kassai J. Szókönyv V.204; Czimmermann János; Bihar m. Miske Király Pál; Debrecen Nyr. XXI.477; Hódmező-Vásárhely Király Pál; Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly; hely nélkül Nyr. XIV.479); **2.** *csuhaj:* a kukorica virága, selyme [?] (Bereg m. Dercen Nyr. XX.431).

1. **CSUHÉ**: térdig érő prémes női bunda (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.430) [vö. *csuha*].

2. **CSUHÉ** (Baja Herman O. Halászat K.; *csűhé* Tolna m. Nyr. VI.230; *csuhi* Alduna mell. Herman O. Halászat K.; *suhé* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.382) = *ághëgy-háló.*

[3. **CSUHÉ**].

csuhé-puhé (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV. 143; *csuhi-puhi* Dráva mell. Kopács Nyr. XVI. 41; *suhé-puhé* Debrecen Nyr. VII.328) = *csihé-puhé.*

1. **CSUHÉR**: karcsú. *Csuhér lëány* (Veszprém m. Csetény Halász Ignác).

2. **CSUHÉR**: kóborló, korhely pajtás, hitvány ember (Győr m. Tsz.; Győr vid. Nyr. V.478; Palócság Tsz.)

CSUHËSZ: [tréf.] veréb (Esztergom, Komárom és Nyitra m. Fialowszki Lajos) [vö. *csulësz*].

CSUHEZ: rossz sepró (Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.334).

CSUHOGAT, CSUJOGAT: tánc közben kurjongat (Kalotaszeg, Zsobok Melich János).

CSUHU (Rábaköz MNy. II.409; Vas m. Kassai J. Szókönyv V.219; Zala m. Nyr. XVIII.287; Zala m. Kővágó-Örs Nyr. X.479; Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144; Balaton mell. Nyr. XXII.512; Csaplár Benedek, Király Pál; Győr vid. Nyr. VI.272; *csuhi* Somogy m. Nyr. XIV.479; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.140; Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XXII.238 [itt *csuti* hiba]; Fehér m. Nyr. IX.284; Balaton mell. Nyr. XXII.512; *csuhit* Somogy m. Nyr. II.376; Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Baranya m. Kassai J. Szókönyv V.219; *csuit* Somogy m. Nyr. XVIII. 239): vékony káka, árva káka, béka-szittyó, béka-sás (szalmaszál vékonyságú, eggy méter magasra is megnövő, teljesen sima, csomótlan, gömbölyű szárú sásféle növény, a melyet szárítva szőllőkötözésre használnak) (juncus effusus).

[**CSUK**].

fő-csuk: fölnyit, kinyit (Nagy-Kanizsa Király Pál).

ki-csuk: kinyit. *Kicsuktâk az ajtót* (Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.233).

mëg-csuk: becsuk (Alsó-Csallóköz, Komárom m. Nyr. XVII.287).

[**CSUKA**].

csuka-szájú: tátott szájú (Nyitra m. Magyar-Soók Nyr. XX.216).

CSÚKA: [?] (Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.135).

[Közmondások]. *Csúka csúkával, lóga lógával* (Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.135).

CSUKÁS: csikós (Szilágy m. Nyr. VII.381).

[**CSUKASZKOD-IK**].

be-csukaszkodik: bezárkózik (Hely nélkül Kresznerics F. Szótár I.90).

CSUKKANÁS: hirtelen becsukódás. *Ugy csukóggyon a szivükbe a szándék, mint ennek a ládának a csukkanását hallották* (Lugos Nyr. III. 226).

CSUKL-IK (*csikl-ik* Székelyföld Tsz. Kriza; Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.214; Vadr. Kiss Mihály).

CSUKLÓ (*csikla* Székelyföld Andrássy Antal 1843; Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI. 208. 214; Vadr.; Brassó m. Hétfalu Nyr. V.330; *csikló* Győr m. Bőny Nyr. XVI.143; Székelyföld Győrffy Iván; *csiklya* Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478; *sikla* Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr.). *Csikló:* az evező beakasztására való mély bevájás a csónak oldalában (Komárom Nyr. XVI.559; Herman O. Halászat K.).

csikló-pánt: scharnierband [lakatos mesterszó] (Sárospatak Nyr. XII.287).

csikló-vas: födéltartó [kocsikovács mesterszó] (Sárospatak Nyr. XII.288).

[**CSUKLOD-**]. *Csukloggyon* [a *csukl-ik* ige fölszólító módjának eggyes-sz. 3. személybeli alakja helyett) (Fehér m. Gárdony Egyetemes Philologiai Közlöny XV.1051).

CSUKLYA: 1. kucsma (Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.527); 2. szűr (Székelyföld Tsz.).

[**CSUKLYÁL**].

mëg-csukjál: megtréfál, megjáratja vele. *Engem jól megcsukjálának* (Székelyföld Kiss Mihály).

CSUKLYON, CSUKJON (Brassó m. Hétfalu Nyr. III.524; XXI.478; Király Pál; *csukoly* [? nyilván a közlő elvonása] Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478): hegynyak, hegynyereg. *A csukjononn mënyëk kërësztül* (Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI. 478).

CSUKOMÁNY: zár (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841).

CSUKORAT: csoport (ember, marha, csibe). *Összegyültek egy csukoratba, mint a fogolymadár* (Székelyföld Nyr. I.135; Kiss Mihály).

CSUKORÉK (Székelyföld Nyr. I.135; Kiss Mihály; Udvarhely m. Vadr.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *csuporék* Háromszék m. MNy. VI.320; Győrffy Iván): ∾.

CSUKORGAT: összerétel, csucsorítgat, zsugorgat. *Csukorgassa a száját. Ësszecsukorgatta az abroszt. Csukorgat valamit az ölibe, a kebelibe, a markába* (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *zsugorgat*].

mëg-csukorgat: megzsugorgat (Háromszék m. Vadr.)

[**CSUKORÍT**].

föl-csukorít. *Felcsukorította oda magát:* fölkuporodott (Székelyföld Kiss Mihály).

CSUKOROD-IK: húzódik, kuporodik. *Melléje csukorodott:* melléje kuporodott, húzódott (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *csuporod-ik*].

CSUKÓS: elzárható, záros. *Csukós helën van* (Soprony m. Csorna Nyr. XXII.330).

CSUKÚL: lapul. *Bújj, bújj, ha bújhacc, kerék alá csukúlhacc* (búvócskázás közben énekelt gyermekvers) (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II. 302).

CSULA (*csulya* Hont m. Páld Nyr. XIV.575; Nógrád m. Fabó András 1841; Heves m. Névtelen 1840; *sula* Székelyföld Tsz.): 1. *csula, csulya, sula:* kajla, lefityegő (fül, kalapkarima). *Csula füle van. Csulya disznó:* lelógó fülű. *Csulya kalap* (Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.179; Heves m. Névtelen 1840; Székelyföld Tsz.); 2. *csula, csulya:* apró v. vágott fülű (Nógrád m. Fabó András 1841; Hont m. Páld Nyr. XIV.575; Hont m. Nyr. XVII.271); 3. *csula:* apró szarvú, vézna riska (tehén) (Baja vid. Bia Nyr. XIV.229); 4. *csula:* [gúnyszó, a mellyel gyermekek csúfolják eggymást] (Maros-Vásárhely vid. Nyr. XIV. 229) [vö. *1. csuli*].

CSULÁK: nagy hordó, nagy edény (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841).

CSULËSZ: [tréf.] veréb (Csallóköz Erdélyi Pál) [vö. *csuhësz, 2. csuli, csórësz*].

1. **CSULI** (*csulyi* Heves m. Névtelen 1840; *csuri* Székelyföld Kriza; Háromszék m. Vadr.): 1. *csuli, csulyi:* kajla, lefityegő (fül, fülű) (Félegyháza Nyr. XIV.229; Heves m. Névtelen 1840); 2. *csuli, csuri:* csonka, suta (Székelyföld Kriza; Háromszék m. Vadr.; Csík m. Nyr. VI.525). *Csuri bicsok* (Székelyföld Kriza; Háromszék m. Vadr.); 3. *csuri, suli:* a kinek a haja tövig le van nyírva (Háromszék m. Tsz. Vadr.); 4. *csuli:* esetlen testalkotású (Félegyháza Nyr. XIV.229); 5. *csuli:* [gúnyszó, a mellyel gyermekek csúfolják eggymást] (Maros-Vásárhely vid. Nyr. XIV.229) [vö. *csula, csuliga*].

2. **CSULI** (*csuri* Csallóköz Erdélyi Pál; Pápa Nyr. XVI.527): [tréf.] veréb, verébfi (Dunántúl Nyr. III.27; Tata és vid. Nyr. V.325. 473; Horváth Ignác; Fehér m. Nyr. V.36; Székesfehérvár Heller Ede; Csallóköz Erdélyi Pál).

[Szólások]. *Emlögetik a csulik a lószarba* (Tata vid. Nyr. V.325).

CSULIGA: kis, lekonyult szarvú (tehén) (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *1. csuli*].

csuliga-buliga: ∾ (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[**CSULLANKOD-IK**].

be-csullankodik: belopódzik (Veszprém m. Fábián Gábor 1839) [vö. *sullog, sullong, sullongol*].

CSULYA: bunium bulbocastanum (Heves m. Tisza-Füred Kassai J. Szókönyv V.220) [vö. *1. csunya*].

CSUMA (*csumma* Pécs Kassai J. Szókönyv V. 204. 221): kukorica-héj, a kukoricacső takarója (Somogy m. Nyr. XIV.479; Király Pál; Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.432).

CSUMÁS: fenésedett nedvű (burgonya, ha a héja megromlik) (Deésakna Nyr. I.381).

CSUMMOG: alattomoskodik, ólálkodik (Göcsej Vass József 1841) [vö. *sunnyog*].

CSUNDI: rövidnyelű kanász-ostor (Veszprém m. Nyr. V.330; Fehér m. Nyr. IX.284).

CSUNGÁL: csen, sikkaszt (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.320; Vadr. 494b; Győrffy Iván).

1. **CSUNYA:** szántóföldeken termő rovátkos fehér édes gyökér, vadlencse-virág gyökere (Székelyföld NyK. X.328; Kiss Mihály); baraboly [?] (Székelyföld Tsz. 33a. 79b [itt *csunga* hiba]; vö. NyK. X.328) [vö. *csulya*].

2. **CSUNYA:** vad, megvadult (ló, bika, ember) (Tolna m. Nyr. V.523).

csúnya-féreg: farkas (Gömör m. Tsz.)

csunya-nyavaja: nyavalyatörés (Tisza-Dob Nyr. XVIII.571) [vö. *nyavalya*].

CSUNYÁLKOD-IK: csintalankodik (Gömör m. Tsz.).

CSUNYÂLL: csúfnak tart. *Ne tégy ilyet, csunyâllom én azt* (Heves m. Sirok Nyr. VIII.567).

CSUNYASÁG: 1. genyedtség (Veszprém m. Csetény Nyr. V.427; Fehér m. Nyr. X.189; Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly); 2. nyavalyatörés (Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

CSUNYÁZ: kakál. *Összecsunyázta a kezit* (Eger vid. Nyr. XVII.429).

CSUNYÍT (*csunyét* Baranya m. Ormányság Nyr. II.278; Eger vid. Nyr. XVII.429): 1. piszkít (Göcsej Vass József 1841); 2. kakál (Göcsej Vass József 1841; Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Szeged, Bánság, Csallóköz Csaplár Benedek; Eger vid. Nyr. XVII.429). *Összecsunyította magát* (Szeged, Bánság, Csallóköz Csaplár Benedek); 3. hitványkodik. *Ne csunyéj* (Baranya m. Ormányság Nyr. II.278).

CSUNYUL (*csunyéj* mëg Közép-Baranya Nyr. II.237; *csunyélj* meg Baranya m. Kassai J. Szókönyv V.221; *csunyi*jjon mëg Baranya m. Nyr. XIV.142).

mëg-csunyul: megvész, megdühödik (eb) (Baranya m. Tsz.; Vass József, Csaplár Benedek). *Csunyijjon mëg* (Baranya m. Nyr. XIV.142). *Csunyúlj* v. *csunyélj meg* (Baranya m. Kassai J. Szókönyv V.221). *Csunyéj mëg. Csunyéjon mëg a gégéd* (Közép-Baranya Nyr. II.237).

[CSUNYULT] (*csunyét* Baranya m. Kassai J. Szókönyv I.470; Baranya m. Ormányság Nyr. II.278; *csunyitt* Baranya m. Ormányság Tsz.: *csunyutt* hely nélkül Tsz.): veszett (eb).

CSUP (*csúp* Erdély Nyr. XVII.420): csúcs (hegy v. párna csúcsa) (Székelyföld Nyr. V.376; XVII. 419. 420).

[CSUPA].

csupa-csöcs: igen nagy csecsű (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.305).

CSUPÁDOKON: csupán. *Nincsen semmije, csupádokon ek kis hurubája* (Szatmár m. Nyr. XXI.286) [vö. *csupándokon*].

csupádokon-csupa: 1. csupa. *Csupádokon-csupa viz vót, úgy megázott* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.141); 2. csupán. *Csupádokon-csupa csak annyit montam* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.132).

CSUPÁDON. *Csupádon olyan, csupádon az:* szakasztott olyan, szakasztott az. *Csupádon csak:* csupán csak (Kapnikbánya és vid. NyK. II.375).

csupádon-csupa (*csupadon-csupa* [?] Gömör m. Nyr. XVIII.505): csupa (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.141). *Az én kabátom csupádon-csupa sár* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.428). *Csupádon-csupán:* csupán (Heves m. Névtelen 1840; Kapnikbánya és vid. NyK. II.375; Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.320). *Csupádon-csupán csak* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

CSUPÁL: gyomlál, szálanként kitép (gazt, dudvát, gyomot) a földből (Baranya m. Kassai J. Szókönyv V.222; Nyr. VI.474; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.477; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841).

CSUPÁNDOKON: csupán (Nagy-Kúnság Nyr. III.233; XVI.191) [vö. *csupádokon*].

CSUPÁZ = *csupál. Egész nap csupáztam a parét* (Alföld Nyr. XIII.237).

ki-csupáz: kigyomlál, kitép. *Avval a rossz fésüvel mind kicsupázod a hajam* (Alföld Nyr. XIII.237).

CSUPOR (*csipor* Székelyföld Kassai J. Szókönyv V.198. 212; Tsz.; Nyr. IX.426; Arany-Gyulai NGy. III.186; Győrffy Iván; Csík m. Király Pál; Háromszék m. MNy. VI.214; Vadr.; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.527; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Brassó m. Hétfalu Nyr. V.330; Brassó m. Zajzon Nyr. III.326; Brassó m. Bácsfalu Nyr. III.524; *csopor* Erdővidék Tsz.). *Csupor* (vkinek a *csupra*): picsa (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[Szólások]. *Elhörött a csipor:* elpityeredett (Háromszék m. Vadr.)

[Közmondások]. *Kicsi csupor hamar felforr* (Háromszék m. Tsz.)

CSUPORGAT: kuporgat (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *cseperget*].

[CSUPORÍT].

mëg-csuporít: megkuporít, megtakarít (pénzt) (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *mög-csöpörít*].

össze-csuporít: összehúz, összecsucsorít (Vas m. Tsz.)

CSUPORKÁSDI: játék, a melyet nagyobbak és kissebbek eggyütt játszanak, s a melyben a kissebbek a nagyobbaknak csuporkái (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

CSUPOROD-IK: összehúzódik (Göcsej Tsz.) [vö. *csukorod-ik*].

CSUPPANTÉ: fattyúhajtás (Alsó-Baranya, Pellérd Nyr. XI.239).

CSUPROZ: apródonként tesz, piszmog. *Ne csuprozz, hanem tégy ügyesen! Nem csuprozunk, hanem jól neki állunk* (Székelyföld Kiss Mihály).

[**CSUPROZÁS**].

[Szólások]. *Csuprozással is megjárná:* jó volna nem olyan bőven költeni (Székelyföld Kiss Mihály).

CSUR: öntöz (Fajsz Nyr. VII.428).

CSURA: csikó (Somogy m. Csurgó Nyr. XXI. 143).

CSURAK (*curák* Szlavónia Balassa József; *csurák* Közép-Baranya Nyr. II.237; *tyurak* Alföld Nyr. XV.281; Bácska: Baja, Zombor, Zenta, Ada, Ujvidék vid. Nyr. XXI.276. 277; Török-Becse Nyr. IX.93; Bánság Csaplár Benedek): bőrrel béllelt prémes női fölöltő (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.477; Kún-Majsa Nyr. VIII.470; Szeged és vid. Nyr. II.43; Kálmány L. Szeged népe I.7; Temesköz Kálmány L. Szeged népe II. Bevezető XX.174; Hódmező-Vásárhely Király Pál; Baja Nyr. XXI.277; Bács m. Bajmok Nyr. XV.469; Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.52; Szentes Nyr. VI.179; VIII.187) [vö. *csurapé*].

CSURAPÉ (*csurapí* Rimaszombat és vid. Nyr. XXII.383; *csuraplyé* Abauj m. Jászó Nyr. IX.478; *tyurapé* Baja Nyr. XXI.276): **1.** durva szőrharisnya (Baja Nyr. XXI.276); **2.** ködmen, mente, szűr (Soprony m. Csorna Nyr. XXI.523; Soprony m. Nyr. XVII.429; Félegyháza Nyr. XXI.330; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191; XIX.576; Kecskemét Csaplár Benedek; Baja és vid. Nyr. XXI.276. 277; Abauj m. Jászó Nyr. IX.478; Rimaszombat és vid. Nyr. V.182; XXII.383; Rozsnyó Nyr. VIII.564); **3.** olyan rossz kalapféle, melyet a szegények süveg helyett használnak (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVI.95) [vö. *csurak*].

CSURDÁL (Háromszék m. MNy. VI.320; Vadr. 494b; *csurgyál* Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 417. 494; *csurgyiál* Székelyföld Kriza; *surgyál* Zilah Nyr. XIV.287; el-*surgyár*ni [?] Torda Nyr. XVIII.95): csen, sikkaszt.

[**CSURDÁLÓD-IK**].

el-csurgyálódik: elsikkad. *A kérdezésre kikerekedett az es, hogy a levelek hogy csurgyálóttak el* (Háromszék m. Vadr. 418).

CSURDÉ (*csurde* [?] Marosszék Nyr. VIII.474): meztelen, csupasz (Szilágy m. Nyr. IX.182; Zilah Versényi György; Erdély Szinnyei József; Deés Nyr. XI.526; XII.45; Segesvár Nyr. IX. 43; Székelyföld Kriza; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.574; Maros-Vásárhely Nyr. IX. 428).

[**CSURDIK**].

csurdik-víz = *csurom-víz* (Vas m. Vép Király Pál).

1. **CSURI** = *csurak. Pipiszőrös csuriba* (Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.205; Kálmány Lajos).

[2. **CSURI**].

csuri-muri: hitvány, haszontalan (Háromszék m. Vadr. 494b).

CSURMÁNCS: apróság, kicsiny (Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.188).

[**CSUROM**].

csurom-víz (Vas m. Vép Király Pál; Alföld Nyr. XIII.237; Érsekujvár Nyr. VIII.46; vö. 282; *csuron-viz* Balaton mell. Fábián Gábor 1839; Veszprém Nyr. VIII.513; Pápa Nyr. XVI.527; Csallóköz Csaplár Benedek; *csúron-víz* Vas m. Vép Király Pál; Veszprém m. Csetény Nyr. V. 427; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93; *súron-viz* Veszprém m. Csetény Nyr. V.427): egészen átázott. *Csúron-víz (súron-víz) vagyok* (Veszprém m. Csetény Nyr. V.427). *Egész csurom-víz vagyok* (Alföld Nyr. XIII.237). *Csupa csuron-viz* (Csallóköz Csaplár Benedek). *Csurom-víz å ruhâm* (Érsekujvár Nyr. VIII.46; vö. 282) [vö. *csor: csur-víz*].

CSURUSZOL: csiszol (Gömör m. Serke Nyr. XIX.45).

[**CSURUTOS**].

csurutos-csurdé: anyaszült meztelen (Udvarhely m. Vadr. 494b) [vö. *csorotos-csóré*].

CSURZLI: parittya (Losonc Czimmermann János).

CSÚSZ-IK (*tyúsz-ik* Palócság Nyr. XXI.314; XXII.80; Nógrád m. Nyr. V.182; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.95; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.574; XVII.425).

el-csúsz: elkel. *Elcsúsz neki* (Kapnikbánya és vid. NyK. II.363). *Elcsúszna a bor, a pánkó, a szerelem:* elkelne, jó volna (Székelyföld Kiss Mihály).

1. **CSUSZA: 1.** kukorica-csutka (Székelyföld Tsz. Győrffy Iván); **2.** kukorica-csőnek lehántott borítéka (Háromszék m. MNy. VI.219. 320; Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr.) [vö. *csusznya*].

[2. **CSUSZA**].

csusza-antágoló: számvevő altiszt, a ki kijelöli, ki mennyit kap enni (kaszárnyai szó; Székesfehérvár Nyr. XVII.284).

csusza-bankó = *csipetke-bankó* (Kis-Kúnság és solti járás Nyr. XVIII.231).

CSUSZAMOD-IK (el-*csiszamod*ni [?] Erdővidék Tsz.; vö. NyK. X.328; *csuszamod*ni Balaton mell. Tsz.)

CSUSZÁNKOD-IK: csuszkál (jégen) (Erdély? Tsz. 74a).

CSUSZIKA: kukorica-csőnek lehántott borítéka (Udvarhely m. Vadr. 494b; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 330).

CSUSZKA: harkálynemű madárfaj (Heves m. Névtelen 1840).

CSUSZKAL: levág, leüt, lever, leszed (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.335).

1. **CSUSZKÓ:** lejtőn leereszkedő kocsi kereke alá illesztett vas- v. fadarab (Szeged Csaplár Benedek).

2. **CSUSZKÓ:** galuska (Csallóköz Csaplár Benedek; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.47).

CSUSZKOND-IK: csuszkál (Nógrád m. Nyr. IV.93).

CSUSZKORA: csuszka (Csallóköz Csaplár Benedek).

CSUSZKORÁL: csuszkál (jégen) (Soprony m. Nyr. V.425; Csallóköz Nyr. I.378; Csaplár Benedek; Csallóköz, Arak Nyr. X.382).

CSUSZKOROND-IK (*csoszkorond*ani Túróc m. Czimmermann János; *csuszkorond*anyi Gömör m. Otrokocs Nyr. XVIII.185; *kuszkorond*ani Rimaszombat Nyr. V.183): csuszkál (jégen).

CSUSZKOTOL: csuszkál (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

CSUSZNYA: **1.** kukorica-csutka (Szilágy m. Nyr. IX.182; Zilah Nyr. XIV.287); **2.** kukorica-csőnek lehántott borítéka (Háromszék m. MNy. VI.219) [vö. *1. csusza, csutna*].

CSÚSZÓ *(csuszó):* kígyó (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.477; Tisza mell. Kassai J. Szókönyv V.223; Szatmár m. Tsz. Nyr. XI.284; Barna Ferdinánd; Szatmár-Németi Nyr. X.432; Szatmár m. Nagy-Dobos Nyr. IX.138; Abauj m. Ploetz 1839; Zemplén m. Nyr. IV.425; Bodrogköz Tsz.; Ugocsa m. Nyr. VIII.426) [vö. *csoszó*].

CSUSZOGAT: csusztatgat, csoszogtat. *Szoricsd hozzád, csuszogasd* (Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.175; Kálmány Lajos).

CSUSZOL: csuszkál (jégen) (Erdély? Tsz. 74a).

CSUSZORÁL: dörzsöl (Szabolcs m. Kis-Besenyőd Nyr. IX.136; Torontál m. Morotva Kálmány L. Szeged népe II.133).

CSUSZPITOL: csuszkál (Győr m. Bőny Nyr. XVI.143).

be-csuszpitol: becsoszog (Nagyvárad? Nyr. XVI.572).

[**CSÚSZTATÓ**].

csusztató-fa: vontató dorong, a melyet szükség esetében az úton eltört kerék helyett a tengely alá illesztenek (Balaton mell. Tsz.)

CSUTA: **1.** csutka (alma, szilva, szőllő, kukorica stb. csutkája, szára) (Vas m. Sorok mell. Nyr. XXII.144; Somogy m. Babod Nyr. XIII.91; Somogy m. Sima Nyr. XIX.381; Fehér m. Nyr. XI.228; Mohács Király Pál; Szatmár m. Sárköz Nyr. II.191; Gyöngyös Nyr. IX.332); **2.** fog gyökere. *Megvan-e még a zápfoga? — Nincs biz a, csak a csutája* (Mohács Király Pál). *Vén már ez a tehén, bátya! — Megvan még a foga. — Meg ám, de csak a csutája* (Alföld Nyr. XIII.237).

CSUTAJ: cserje, bokor (Borsod m. Kassai J. Szókönyv V.223).

1. **CSUTAK** (*tucsak* Komárom Herman O. Halászat K.): **1.** maroknyi csomóba összecsavart szalma, széna, kukoricahéj, cirok, gaz v. egyéb efféle (súrolásra, tűzgyújtásra, fűtésre) (Balaton mell. Tsz; Herman O. Halászat K.; Vas m. Kemenesalja Tsz.; Vas m. Sorok mell. Nyr. XXII.144; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191; Debrecen Nyr. VII.138; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.96); 2. mosogató rongy (Győr m. Bőny Nyr. XVI.143).

[Szólások]. *Csutakjába:* eggy csomóban, együtt (nagyobb mennyiségben). *Én a borvizes évegököt csutakjába* [50—50 darabot eggy ládában] *raktam le* (Csík m. Felméri Lajos).

2. **CSUTAK:** tuskó, tönk (Székelyföld Tsz.; Arany-Gyulai NGy. III.24. 391; Győrffy Iván; Háromszék és Csík m. Tsz.). *Csutak ember:* törpe ember (Hegyalja Kassai J. Szókönyv V.224) [vö. *kutak*].

csutak-szarvú: rövid és vastag szarvú (Heves m. Névtelen 1840).

[**CSUTAKOL**].

be-csutakol: bedug (csutakkal) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv I.455; V.223).

CSUTAKOS: a kivágott erdő törzsökös maradványa (Moldva Klézse Nyr. VII.478).

CSÚTI: hallgass! eláll! le van főzve! (Háromszék m. Nyr. IV.431),

CSUTIKA: csutka (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.210; Háromszék m. Tsz. Nyr. III.374; Kiss Mihály, Dézsi Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík-Sz. Király Nyr. XII.287).

CSUTÍT: mutat (Jászberény Nyr. XII.475).

CSUTKA (*cupka* Hont m. Páld Nyr. XIV.575; *csuga* Háromszék m. MNy. VI.320; Vadr. 494b;

Nyr. IX.34; Győrffy Iván; Gyergyó-Ditró Nyr. XII.281; *csúga* Csík m. MNy. VI.370; *csuka* Répce mell. Nyr. XX.370; Soprony m. Röjtök Nyr. III. 556; Udvarhely m. Vadr. 494b; *csupka* Alföld Nyr. XIII.237; Fehér m.? Ráckeve? Nyr. XVII. 420; *csupkà* Érsekujvár Nyr. VIII.282; XIX.457): **1.** *csutka:* kukorica-szár (a kukorica-csőnek a nyele) (Hajdú m. Nádudvar Nyr. VIII.234; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.96; Heves m. Névtelen 1840; Nyitra m. Magyar-Soók Nyr. XX. 323); **2.** *csupka:* a répának a földből kiálló félteke-alakú része, a melyen a levelek sarjadzanak (Fehér m.? Ráckeve? Nyr. XVII.420); **3.** *csuga:* maradék-darabka. *Csak add ide a szappan-csugát* (Háromszék m. Nyr. IX.34).

csutka-kalapács: a cinkéknek vörhenyeges begyű nagyobb faja (Bodrogköz Tsz.)

CSUTKÁZ (*cipkáz* Alföld? Nyr. XIII.237; *csupkáz* Alföld Nyr. XIII.237; *csupkâz* Érsekujvár Nyr. VIII.46): **1.** *csupkáz:* csutkájától, szárától megtisztít (pl. aszalt szőllőt). *Csupkázd meg ezt a szőlőt, de azután el ne fogyjon* (Alföld Nyr. XIII.237); **2.** *csupkâz:* cseresnye-szárral játszik (két cseresnye-szárat eggymásba akasztanak, azután széthúzzák, s a kié elszakad, az a vesztes) (Érsekujvár Nyr. VIII.46).

CSUTKÓ: tuskó, vastag tőke, kivágott fának a földben hagyott törzsöke (Zilah Nyr. XIV.287; Székelyföld Tsz. 81a; Győrffy Iván).

CSUTKOS: lenyesett s aztán kisarjadzott (fa) (Somogy m. Tsz.)

CSUTNA: csutka. *Kukorica-csutna* (Szeged Csaplár Benedek) [vö. *csusznya*].

CSUTORA: **1.** mezei munkásoknak és pásztoroknak kulacsforma lapos víztartó hordócskája (csobolyó, légely) (Pécs Kassai J. Szókönyv V. 205); **2.** pipaszár szopókája (Győr m. Bőny Nyr. XVI.143; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.430; Kecskemét vid. Tsz.; Rimaszombat Nyr. IV.560; Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. NyK. III.10).

csutora-hódja: a kulacs eggyik oldalában levő kerek pótlék (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93).

CSUTORÁS: esztergályos-féle mesterember, a ki pipaszárakat csinál (Rimaszombat Nyr. IV. 560); esztergályos (Somogy m. Kassai J. Szókönyv V.224).

CSUTRA: csutak (Rimaszombat és vid. Nyr. XXII.383).

CSUTRAKOS: kontyos, csokros. *Csutrakos főkötő:* kontyos v. csokros főkötő (Tiszahát, Bereg m. Vozári Gyula; Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183).

CSUTRINKA: örvény (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.96; Bartók Jenő) [vö. *csuflinka*].

CSÚVÁR: a malmoknak ki- s behordó kocsisa (Szentes Nyr. VI.179) [vö. *2. csóva, csóvás*].

CSÚZ (*csusz* Duna mell. Kassai J. Szókönyv II.216; Soprony m. Nyr. XVII.218; Vas m. Simonyi Nyr. XIV.44; *csúsz* Dunántúl Nyr. XII. 186; Göcsej Tsz.; Ugocsa m. Nyr. XIV.187): **1.** *csusz, csúsz:* orbánc (Dunántúl Nyr. XII.186; Duna mell. Kassai J. Szókönyv II.216; Soprony m. Nyr. XVII.218; Vas m. Simonyi Nyr. XIV. 44); **2.** *csúz:* görvélyes szemgyuladás, görvélyes nátha (ozaena scrophulitica) (Hely nélkül Nyr. XVII.130); **3.** *csúz:* szifilis (Hely nélkül Nyr. XVII.130); **4.** *csúsz:* reuma (Göcsej Tsz.); **5.** *csúz:* folyó nátha (Somogy m. Tsz.)

CSUZMA: pózna (Tolna m. Éjszaki Károly).

CSÜBENKEZ-IK (Komárom m. Naszvad Nyr. IV.235; *csühenkez-ik* [?] Gömör m. Nyr. XVII.417): vmibe kapaszkodva lóg, kapaszkodva függeszkedik [vö. *csibenkëdik*].

CSŰCS (*csücs*): csúcs, csücske, pl. zsák v. párna csúcsa, sarka (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 430; Bács m. Zenta Nyr. XVIII.383; Csongrád m. Ploetz 1839; Palócság Nyr. XXII.33; Csallóköz Csaplár Benedek).

[CSÜCCSENT, CSICCSENT].

be-csüccsent, be-csiccsent: becsíp, megittasodik (Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46; hely nélkül Nyr. XVII.236) [vö. *csücsörint*].

CSÜCSKE: csúcs, pl. zsák v. párna csúcsa, sarka, kenyér gyürkéje (Veszprém Nyr. II.134; Győr m. Nyr. XVII.422; Komárom m. Naszvad Nyr. IV.235; Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.94; Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *csücsök*].

[CSÜCSKÉS].

csücskés-korsó: szűkszájú, füles, csecses korsó (Csallóköz Csaplár Benedek; Komárom Nyr. VII.282).

CSÜCSKŐ: csúcs, csücske, pl. zsák v. párna csúcsa, sarka (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.430).

CSÜCSKÖS: **1.** gyürkés. *Csücskös kenyér* (Győr m. Nyr. XVII.422); **2.** hegyes kupakú sipka (Kecskemét Király Pál).

CSÜCSÖG: gyügyög, gagyog, gőgicsél (Székelyföld Kiss Mihály).

CSÜCSÖK = *csücske* (Győr m. Nyr. XVII.422; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.430; Palócság Nyr. XXII. 33; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.188; Érsekújvár Nyr. VIII.282).

CSÜCSÖRI: csucsorodott. *Csücsöri szájú* (Csík m. MNy. VI.369) [vö. *csucsori*].

[CSÜCSÖRINT, CSICSÖRINT].

be-csicsörint: becsíp, megittasodik (Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46) [vö. *csüccsent*].

CSÜCSÖRÍT: csucsorít (Bánság Csaplár Benedek; Palócság Nyr. XXII.33).

CSÜCSÖRKE: korsónak kiálló hegyes ajka (Háromszék m. MNy. VI.320; Vadr. 494b) [vö. *csucsorka*].

CSÜCSÖRÖD-IK: csucsorodik (ajak) (Háromszék m. Vadr. 494b; Csík m. MNy. VI.369). *Csücsörödött szájó* (Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.188).

CSÜCSÜKÉL: csücsül (Székelyföld Kiss Mihály).

CSÜD, CSÜG (*csög* Székelyföld Nyr. II.555; *csüd* Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. IV.378; Háromszék m. Dézsi Mihály; *csűd* Torontál m. Csóka, Egyházas-Kér, Lőrincfalva Kálmány L. Szeged népe III.275; Hegyalja, Miskolc Nyr. XVII. 420; Erdély Kassai J. Szókönyv V.231; *csüg* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVII.322; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.430; XV.67; Háromszék m. MNy. VI.320. 361; Győrffy Iván; *csűg* Erdély Kassai J. Szókönyv V.231; Székelyföld Tsz. Győrffy Iván; Csík m. MNy. VI.370; *csüriig* Palócság Nyr. XXI.46): **1.** *csüd, csüg, csür*[iig]: csukló, ló és marha patája fölötti csukló (Kis-Kún-Halas Nyr. IV.430; XV.67; Hegyalja, Miskolc Nyr. XVII.420). *Hisz a mi lovunknak csüriig se ér, pornak is kicsi oda* (Palócság Nyr. XXI.46); **2.** *csög, csüd:* csikónak v. lónak lábszárcsontja, a melyet korcsolyának használnak (Székelyföld Nyr. II.555; Háromszék m. Dézsi Mihály); **3.** *csög, csüd, csűd, csüg, csűg:* dögcsont, vadállattól megmarcangolt dög-maradék (Erdély Kassai J. Szókönyv V.231; Székelyföld Tsz.; Nyr. II.555; Udvarhely m. Nyr. IV.378; Háromszék m. MNy. VI.320. 361; Győrffy Iván; Csík m. MNy. VI. 370). *Csügre ment:* kiment meglesni a vadat, ha még visszatérne a dögmaradékra (Székelyföld Tsz.). *Ugyan rossz csüdöt akasztott ki a mészáros:* hitvány húst (Udvarhely m. Nyr. IV. 378); **4.** *csüd, csüg, csűg:* haszontalan, hitvány, utálatos, semmirevaló (Székelyföld Győrffy Iván; Csík m. MNy. VI.370). *Te rusnya csüd béka* (Székelyföld Győrffy Iván); **5.** *csűd:* alma nagyságú és alakú fa (gyermekjáték), a melyet bottal kiütnek (Torontál m. Csóka, Egyházas-Kér, Lőrincfalva Kálmány L. Szeged népe III.275).

[Szólások]. *Csügig áztom:* bőrig áztam (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVII.322). *A vad még megkeresi a csügit:* előbbi rossz életmódjára viszszakivánkozik (Háromszék m. MNy. VI.361).

csüg-büg (*csig-big* Udvarhely m. Vadr.; *csűg-bűg* Csík-Sz.György Nyr. X.237): **1.** *csüg-büg:* vadállattól megmarcangolt húsos dögcsontok (Csík m. Nyr. XVIII.143); **2.** *csüg-büg:* húsnyomtaték (Háromszék m. MNy. VI.320); **3.** *csig-big, csüg-büg, csűg-bűg:* igen kicsiny, csenevész, eléhezett (állat), apró, púpos, horgaslábú (ember) (Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.139; Székelyföld Kriza, Andrássy Antal 1843, Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr.; Háromszék m. Győrffy Iván; Csík-Sz.György Nyr. X.237). [vö. *csög-bog*].

CSÜDÖZ: lócsonton korcsolyázik (vö. *csüd* 2.) (Háromszék m. Dézsi Mihály).

CSŰDÖZŐ: eggy gyermekjáték (Torontál m. Csóka, Egyházas-Kér, Lőrincfalva Kálmány L. Szeged népe III.275) [vö. *csüd* 5.].

CSÜGG, CSÜNG (*csig*-lóg Baranya m. Nyr. II.184).

csüng-lüng: csügg-lóg (Háromszék m. MNy. VI.320).

csig-lóg: késedelmez (Baranya m. Nyr. II.184).

le-csügg: elnyomorodik (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.525).

vissza-csügg: elmarad a növésben. *Vissza va˜ csügve, a ki hét' hónapos korábo születëtt* (V^e^szprém m. Csetény Halász Ignác).

CSÜGGED (*csüged* Komárom m. Naszvad Nyr. IV.235): **1.** *csüged:* vmibe kapaszkodva lóg (Komárom m. Naszvad Nyr. IV.235); **2.** *csügged:* lassabban megy. *Csüggedj egy kicsig, hadd menjek előre a lámpással* (Mohács Nyr. XVIII.232).

CSÜGGESZKED-IK: kapaszkodva függeszkedik (Háromszék m. MNy. VI.320; Győrffy Iván).

CSÜGGESZTŐ: a hálóhúzáshoz való övön (bőrből való erős derékhámon) levő két rövid, a végén csombókos köteldarab, a mellyel a háló kötelét fogják (Soprony m. Hegykő Herman O. Halászat K.)

CSÜGGET: ölelget (Brassó m. Hétfalu MNy. VI.320; Nyr. II.327; Győrffy Iván).

CSÜGGÖLŐD-IK: ölelkezik (Brassó m. Hétfalu MNy. VI.320; Nyr. II.327; Győrffy Iván).

CSÜHERDE: csőcselék, szedett-vedett nép (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XX.431).

CSÜKÖRÖG — *csütörköd-ik* (Székelyföld Tsz.)

CSÜLLED: **1.** dülled, kidülled, kiáll (Székelyföld Tsz. Kiss Mihály); **2.** meghal (Moldva, Klézse Nyr. V.89).

fel-csülled: fölül, fölemelkedik (kis gyermek a bölcsőben v. az ágyban) (Székelyföld Tsz. 82a).

ki-csülled: kidülled (pl. a szem), kidudorodik (pl. a sebből a rossz hús) (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

CSÜLLEDËZ: kidülledez (pl. a szem) (Székelyföld Kiss Mihály).

[**CSÜLLESZT**].

ki-csülleszt: kidülleszt, kidudorít (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

CSÜLLÖG (Moldva, Klézse Nyr. V.89; *csüllüg* Göcsej MNy. II.409): **1.** *csüllüg:* kullog, lézeng (Göcsej MNy. II.409); **2.** *csüllög:* lábbadozik (Moldva, Klézse Nyr. V.89).

CSÜLLÖNG: csüng (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *csilleng-csüllöng*].

CSÜLLÖNGŐ: ruhán fityegő cifraság (szalag, rojt, cafrang) (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.191).

CSÜMÜLYE (Moldva, Klézse Nyr. VI.374; *cümülye* Moldvai csáng. Nyr. X.203; *csümüly* Moldva, Klézse Nyr. IV.143): mese.

[**CSÜMÜLYÉL**], **CÜMÜLYÉL**: mesél (Moldvai csáng. Nyr. X.203).

CSÜMÜLYET: ∾ (Moldva, Klézse Nyr. VI. 374).

CSÜMÜLYGET: ∾ (Moldva, Klézse Nyr. IV. 143).

CSÜN-IK (*csün-ik* Balaton mell. Tsz.): növésében elmarad, kicsiny marad (gyermek, állat, gabona) (Balaton mell. Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek). *Csünve nyüött* (Göcsej MNy. V.161).

mëg-csünik (Komárom m. Perbete Szinnyei József; *mëg-csün* Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI. 467): ∾.

CSÜNDÖRÖD-IK: kondorodik (fonal) (Háromszék m. MNy. VI.320; Győrffy Iván).

[**CSÜNGE**].

[**csünge-lóga**].

csünge-lógáz (*csüngelógóz-ik* Kapnik vid. Nyr. II.182): hintázik, himbálódzik (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.320; Vadr. Győrffy Iván).

csünge-lünge: csüngő virágú növény, talán fukszia (Háromszék m. MNy. VI.320; Vadr. 494b).

[**CSÜNGŐ**].

csüngő-lüngő: ∾ (Háromszék m. MNy. VI.320).

CSÜNI: ernyedő (Hely nélkül Nyr. XII.527).

CSÜNÖTT, CSÜNT: növésében megakadt, satnya, csenevész (Győr m. Duna-Sz.-Pál, Szigetköz Nyr. VIII.522; Csallóköz Nyr. I.232). *Be nagyon csünten növekszik ez a gyerëk:* igen lassan, alig észrevehetőleg (Csallóköz Csaplár Benedek).

[**CSÜNTET**].

le-csüntet: **1.** lekonyít; **2.** lehangol, elkedvetlenít (Háromszék m. MNy. VI.337).

[1. **CSŰR**].

csűr-döngölő: eggy táncnem (Erdély Nyr. XVII.423; Székelyföld Szinnyei József).

csür-kert: barom-udvar (Háromszék m. MNy. VI.323).

[**csűr-lyuk**], **csüllik**: csűr (Karancs vid. Nyr. XXI.478).

2. **CSŰR**: a *csűrcsavarintót* játszó fiúkból álló lánc (Nagy-Kőrös Nyr. XXI.96).

csűr-csavarintó (*csür-csavarintó*): játék, a mely abból áll, hogy 10—15—20 fiú erősen összefogódzva sugár-alakban forog a sor végén sarkon forgó fiú körül, miután ez őket erősen megrándította (Nagy-Kőrös Nyr. XXI.96; hely nélkül Nyr. XXI.141).

3. **CSÜR**: pörgőnek orsója (Baranya m. Ormányság Nyr. II.137).

4. **CSÜR**: csavarog, tekereg, utat veszt (Vas m. Kemenesalja Tsz.)

CSÜRHE: **1.** fiatal, hizlalóba még be nem fogott disznók csordája (Alföld Hám Sándor, Márki Sándor, Számek György; Debrecen Hajdu Nagy Sándor); **2.** gyermek-sereg (Hely nélkül Tsz.); **3.** nyolc-kilenc éves gyerkőce (Gömör m. Tsz.); **4.** piszkos gyermek (Bereg m. Számek György).

[**csürhe-járás**].

[Szólások]. *Töri a csürhejárást:* töri az eszét, töri a fejét (Debrecen Nyr. II.130).

CSÜRHELE: gyermek-sereg (Ipolyvölgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381).

CSÜRHÉS: kanász, disznó-pásztor (Debrecen Hajdú Nagy Sándor; Szatmár vid. Tsz.)

[**CSŰRI**].

csüri-csavari: hazug, fortélyoskodó. *Csüri-csavari ember* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX. 140; Zemplén m. Nyr. IV.425).

CSÜRKŐ: meggyújtásra hagyott üreg a szénégetésnél (Székelyföld Nyr. V.376).

CSÜRKÖL (*csürkü*nyi): csürökkel játszik (Göcsej MNy. II.410).

CSÜRKÖS: csámpás, lőcslábú, kaszás lábú (Göcsej MNy. II.410; V.160; Balaton mell. Tsz.; Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144).

csürkös-lábú: ∾ (Göcsej MNy. II.410).

CSÜRKÖZ (*csürköz*): csürökkel játszik (Fehér m. Forna, Csákvár, Ugocsa Nyr. X.522; Szatmár m. Nyr. VIII.286; Szatmár m. Patóháza Nyr. XIII.335; Székelyföld Nyr. XIV.47; Győrffy Iván).

CSÜRKÖZÉS: csürök-játék (Balmaz-Ujváros Nyr. XII.475) [vö. *csürök*].

CSÜRÖK, CSÜLÖK: **1.** *csülök:* csomó, hurkos csomó. *Kötél csülke* (Csongrád m. Szentes Nyr. XVI.94); **2.** *csülök:* kövecs v. márványgolyó, melyet a játszó gyermekek bottal v. kézzel lyukba hajtanak (Győr m. Tsz.); **3.** *csürök:* mind a két végén kihegyezett hengerded fácska, a melyet a játszó gyermekek bottal föl- és kiütnek (Székelyföld Nyr. XIV.47; Győrffy Iván; Csík m. Nyr. VI.525; Péter János); **4.** *csülök, csürök:* gúla-alakú kis fadarab, a melyet a játszók körülállva botokkal találgatnak (Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45); **5.** *csürök:* háromlábú fácska, a

melyet a játszó gyermekek bottal ütögetnek (Göcsej MNy. II.410; Vas m. Kemenesalja Tsz.); 6. *csürök*: henger-alakú fácska, a melyet a játszó gyermekek bottal ütögetnek (Szatmár m. Patóháza Bartók Jenő; Udvarhely m. Kóbori János); 7. *csürök:* pálinkafőzéskor a katlanban befojtott rövid égő fa (Csík m. Vadr. 499b).

[Közmondások]. *Úgy áll, mint a csürök:* mereven áll (Hegyalja Nyr. V.324).

[CSŰRÖM, CSÜRÖM].

csűröm-lika (Komárom m. Ászár Nyr. XXI.96; *csüröm-lyuka* Csallóköz Csaplár Benedek): labdajáték, a mely abból áll, hogy eggy vonalban négy-öt lyukat ásnak s azok fölött gurítják el a labdát, s a ki úgy tudja gurítani, hogy eggyik lyukba sem esik bele, az a nyertes.

CSÜRÖS: gyermek-játék, a mely abból áll, hogy eggy kijelölt kör közepében ásott gödröcskébe a labdát v. bogyót bepiszkálni, behajtani iparkodnak (Göcsej Tsz.)

csürös-kert: szérű (Székelyföld Kiss Mihály).

CSÜRRENT: 1. vadra rárivall, durrant (Háromszék m. MNy. VI.320; Vadr.; Győrffy Iván); 2. sivít, süvölt (a szél, midőn vmely lyukba fúj) (Háromszék m. Nyr. IV.561).

CSÜRÜSZKÖL (Nógrád m. Nyr. IV.93; Palócság Nyr. XXI.419; XXII.33): kosztat, dörzsölve koptat (pl. csizmáját a csuszkáló gyermek).

CSÜTÖRKÖD-IK (Székelyföld Tsz. 118a; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. Tsz.; Nyr. IX.528; Csík-Madaras Nyr. XIX.527; *csücsörköd-ik* Székelyföld NyK. X.329; Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.320; Győrffy Iván; *csükörköd-ik* Kalotaszeg, Zsobok Melich János): kapaszkodik, aggaszkodik, függeszkedik [vö. *csüköröq*].

fël-csütörködik (*fël-csücsörködik*): fölkapaszkodik, fölaggaszkodik, fölfüggeszkedik. *Fëlcsütörködött* v. *fëlcsücsörködött a nyakamba, a kocsi hátuljára, a kakasüllőre* (Székelyföld NyK. X.329; Kiss Mihály; Csík m. Nyr. IX.528; Csík-Madaras Nyr. XIX.527).

CSÜTÖRTÖK (*cetertek* Moldvai csáng. Nyr. IX.481; *csëtërtëk* Gömör m. Nyr. XVIII.423; Eger vid. Nyr. VI.526; *csitertek* Nógrád m. Nyr. IV.425; *csitërtëk* Palócság Nyr. XXI.309; Hont m. Visk Nyr. V.335; Gömör m. Nyr. XVIII.423; *csötörtök* Veszprém m. Csetény Halász Ignác).

CSVIRINGOL: cincog (a cigány a bőgőn) (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381).

D.

DÁBORIZ: fülsértő hangon dalol, gajdol (Vas m. Őrség Nyr. VII.330) [vö. *dávorikol*].

DACÁZ: dacol (Szeged Nyr. II.378).

DACOS: kevély, büszke (Vas m. Kemenesalja, Székelyföld Tsz.). *Dacos ló:* büszkén ugrándozó, táncoló, szilaj ló (Erdély Kassai J. Szókönyv I.415; Székelyföld Tsz.)

DADA: 1. vénasszony, banya (Erdővidék Tsz.); 2. dajka (Somogy m. Adánd Nyr. III.475; Szeged vid. Nyr. V.37; Csallóköz Csaplár Benedek).

DADARA: hadarva beszélő (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.476) [vö. *dadorog, dadri*].

DÁDÓ: dade (vén cigány); vén ember. *Gyere be të vén dádó, mer odaki mëgfagyó* (Somogy m. Nágocs Nyr. VI.428).

DADOGA: mély hangon dörmögő (Vas m. Kemenesalja Tsz.)

DADOROG: dadog (Tolna m. Paks Nyr. XXII. 384) [vö. *dadara, dadri*].

DADRI: dadogó (Hódmező-Vásárhely? Nyr. II.367) [vö. *dadara, dadorog*].

DADVAS: kócos (Baranya m. Ormányság Nyr. II.278).

DAGA: pufók képű (Vas m. Kassai J. Szókönyv I.406; Vas m. Kemenesalja Tsz.)

[**DAGAD**; vö. *deged*].

föl-dagad: fölkel (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.285). ***Földagatt a zágybú*** (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.41).

meg-dagad: vizekkel telik meg (a láp) (Bereg m. Szernye Herman O. Halászat K.)

[**DAGADÁS**].

kidagadás: kiáradás (Erdővidék Tsz.)

DAGADÓ: a marha lágyékának vékony húsa (Kecskemét és vid. Nyr. XIV.278).

dagadó-béka: lassú gyuladásos dagadás a marha nyelv-erén, nyelvfene (Székelyföld Kiss Mihály).

[**DAGADT**].

dagatt-fülű: paraszt (Hódmező-Vásárhely Nyr. VIII.92).

DAGÁLY: 1. gőg (Erdővidék Tsz.) [?]; 2. érzékeny, ingerlékeny, bosszús (Székelyföld Ferenczi János) [vö. *méreg-dagály*].

DAGÁLYOS (*dagájos*): gőgös, dölyfös (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.476).

DAGONYA: sűrű, tapadós sár (Nagy-Kálló Nyr. XII.430; Bodrogköz Kassai J. Szókönyv I.407; Tsz.)

DÁGVÁNY: pocsolya, mély sár, sáros hely (Hegyalja Kassai J. Szókönyv I.407; Szamosköz Nyr. XI.92).

DAJBAS: kövér, testes, tenyeres-talpas nőszemély (Torockó Vadr.)

DAJKA. *Édös szülő dajkám:* anyám (Szeged Nyr. VII.235).

dajka-far: hirtelen hajló, lejtős, nem gömbölyű fara a lónak (Székelyföld Tsz.; Udvarhely m. Kóbori János).

DAJNA (*dajla* Mezőtúr Nyr. IX.183): 1. *dajna:* banya, elmatrónásodott kövér asszony v. leány (Székelyföld Tsz.); 2. *dajla, dajna:* szajha, ringyó (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.476; Mezőtúr Nyr. IX.183; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.47).

DAJNÁL: énekel (nagy hangon, nem szépen), gajdol, kornyikál (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.566; XX.431; Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Brassó m. Zajzon Nyr. III.326). *Nem valami szépen dalol, hanem csak dajnál* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.143).

DAKU: ködmenféle fölöltő (Alföld Nyr. XIII. 237; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.476; Szeged vid. Nyr. II.43; Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk II.83; Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II. Bevezető XIX.l.; Nagy-Kúnság Nyr. XIX.576; Sárrét, Kisújszállás Nyr. VIII.430).

daku-ködmen (*-ködmön*): ∾ (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.86; XIV.476; Nagy-Kúnság Nyr. XVI. 236; Sárrét, Kisújszállás Nyr. VIII.430).

DALI: gúzsba v. húzószegbe akasztható nagy evező (Kopácsi Herman O. Halászat K.)

dali-evező (*dali-evezü* Eszék vid. Nyr. VIII. 227): oldal-evező a nagyobb ladikokon (Eszék vid. Nyr. V.270).

DALLADZ (Tisza mell. Herman O. Halászat K.; Csongrád Nyr. VII.526; *dallaz* Szeged Tsz.; *dalloz, daloz* Szeged Kassai J. Szókönyv I.409): gúzsba akasztott nagy evezővel evez.

DALLADZÓ: beakasztható evező (Szeged Herman O. Halászat K.)

DALLOS: [tréf.] suba (Szentes Nyr. VI.232).

DALMA: káposzta-töltelék, takart (Székelyföld Nyr. I.135; Kriza).

DALMAHOD-IK (*dalmohod-ik* Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.96): nekitelik, testesedik, kövéredik, hízik (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.237; Nagy-Szalonta Nyr. I.245; VIII.430; Mezőtúr Nyr. X.477; Kisújszállás Nyr. XIX.238; Szatmár vid. Tsz.). *Ez a lány egészen neki van dalmahodva* (Szikszó, K.-Madaras Király Pál).

DALMAHODOTT: testes, vaskos, kövér, elhízott (Bihar m. Pocsaj Nyr. V.572; Kúnhegyes Zoványi Jenő; Abauj m. Nyr. IX.231; Szilágy m. Kőváry László 1842). *Ugyan kicsoda ez a dalmahodott ember?* (Szikszó, K.Madaras Király Pál). *Kicsin lesz arra a fiúra ez a dolmány. — Aj dehogy! Vékony ő, nem olyan dalmahodott* (Abauj m. Baksa Király Pál).

DALMÁS: töltelékes, takartos. *Dalmás káposzta:* töltött káposzta, takartos káposzta (Székelyföld Nyr. I.135; Kriza).

DÁMA: szajha, ringyó (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.25; Heves m. Pétervásár Nyr. XIX.240).

DAN: nóta. *Ennek a versnek a dana igö˜ szép* (Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VIII.524; X.22) [vö. *1. dana, danaj, danu*].

1. **DANA**: korhely nóta, fajtalan dal v. éneklés (Vas m. Kemenesalja Tsz.) [vö. *dan, danaj, danu*].

2. **DANA**: gyermekjáték, a melyet késsel játszanak; a nyertes a vesztesnek a fülét cibálva kérdezgeti: ‚Dana, dana fukszányez, hány ez?'— s a fülcibálás addig tart, míg a vesztes el nem találja a hát mögött mutatott újjak számát (Baja Bayer József).

DANAJ: 1. dalolás (Vas m. Őrség Nyr. VII. 470); 2. dal (Vas m. Őrség MNy. V.131; Nyr. VII.330; XIII.383; Hetés Nyr. II.372); 3. a dal verse (Répce mell. Nyr. XX.411; Göcsej Nyr. XII.46; Budenz-Album 161) [vö. *dan, 1. dana, danu*].

DANÁZ: *dana*-játékot [vö. *2. dana*] játszik (Baja Bayer József).

DANCA: zsombékos fenék, melyben a hóvíz, esővíz meg szokott állani, s a melyen aztán néha nagyon jó kaszáló is kerül (Mezőtúr Nyr. X.144. 285).

DANCS (Zilah Nyr. XIV.287; Erdély Kassai J. Szókönyv I.411; Nagy-Enyed Kozma Józsefné; Székelyföld Tsz.; Marosszék, Udvarhely és Csík m. Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.358; Győrffy Iván; *doncs* Erdély Tsz.; Segesvár Nyr. IX.44; Székelyföld Tsz.; Kriza, Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. VIII.472; Háromszék m. MNy. VI.358): ronda, undok.

DANCSOL: korhelykedik (Kisujszállás Nyr. XX.190).

DANDALLÓ: idomtalan nagytestű hetyke nőszemély (Háromszék m. MNy. VI.321; Győrffy Iván).

1. **DANDÁR**: halmaz, sokaság. *Dandárja van most a papucsnak* (Debrecen Nyr. XI.477). *Itt nincs ojan nagy dandárja a homoknak, mint ott* (Debrecen Nyr. XI.189).

2. **DANDÁR**: lódarázs (vespa crabro) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv I.410).

DANDÁROZ (*dandároz-ik*): dáridóz, dombéroz (Udvarhely m. Vadr. Győrffy Iván). *Erdőn terëm, rétën hizik, asszonyok köszt dandározik* [találós mese; = szita] (Heves m. Sirok Nyr. III.38).

[**DANGÓ**].

dangó-dongó: dongó [?] (Moldva, Klézse Nyr. IX.429).

DÁNGÓ: vékony, cingár (Csongrád m. Kis Sándor). *Az a hosszú, dángó ember* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.394).

DÁNGOBA: ráadás, a melyet a hajóslegények a kialkudott díjon fölül kapnak (Kis-Duna mell. Győr és Mosony között Nyr. XI.43).

DÁNGUBA: veszteglés. *Volt-e sok dángubátok?* — vesztegeltetek-e sokat? (hajósok a szél miatt v. teherre várva) (Szeged Csaplár Benedek).

[**DÁNGUBÁL**], **DÁNGOBÁL**: álldogál, lebzsel. *Eldángobáli az időt. Eldángobál az úton* (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93).

DÁNGUBÁZ (*dángubáz-ik*): lebzsel, dologtalanul álldogál v. csavarog (Esztergom m. Pilis-Maróth Győrffy Iván; Bács m. Nyr. V.471; Szentes Nyr. VI.180; Szeged Kálmány L. Szeged népe I.209). *A huszár ott dángubázott a mönyország körül ëd darabég* (Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.176).

DANIKÁL: danolgat (Háromszék m. MNy. VI.321).

DANNA, DANA: rossz szellem, ördög. *Dana verje meg!* (Zala m. Kresznerics F. Szótár I.96). *Danna bujjék bele! Danna vigye el!* (Göcsej 1816. Nyr. XVII.508). *Dana vigye!* (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. XIV.140).

DANOGAT: dalolgat (Vas m. Őrség Nyr. XIII.383).

DANU: dal (Szeged Sümeghy Pál 1841) [vö. *dan, 1. dana, danaj*].

DARA (*dera* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.236; Tisza-Dob Nyr. XX.192; *dere* Alföld Nyr. II.424): **1.** *dere:* darabosra tört v. őrlött kukorica (Alföld Nyr. II.424); **2.** *dara:* apróra reszelt v. morzsolt tészta (Székelyföld Kriza; Háromszék m. Tsz.)

DARAB (*deréb* [?] hely nélkül Nyr. XII.527; *dorob* Moldvai csáng. Nyr. IX.452; *dòròb* Szlavónia Nyr. V.61): **1.** húsz-harminc zseréb (Csík m. Arany-Gyulai NGy. I.279); **2.** ivadék, sarjadék. *Te Sándor-darab, te!* (Udvarhely m. Nyr. IV.176); **3.** csorda (Gömör és Torna m. Tsz.)

DARABÍT: darabol, darabokra vág. *Ugy darabíttya az emběr a bőrt, a hogy lěhet* (Veszprém Király Pál).

DARABOL (fel-*drombol* Hegyalja Kassai J. Szókönyv I.452).

fel-drombol: földarabol (fatőkét fejszével) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv I.452).

lě-darabol: leszid. *Ugy ledarabolta, hogy nem hagyott rajta egy krajcár ára becsületet* (Székelyföld Kiss Mihály).

DARABONT (*darabant* Bánffy-Hunyad Nyr. X.21): mindenes férficseléd, udvari legény (Zilah Nyr. XIV.287; Kolozsvár Szinnyei József).

DARABOS: **1.** göröngyös. *Darabos a főd* (Vas m. Őrség Nyr. XIII.383); **2.** durva. *Darabosan szóltam* (Kalotaszeg, Zsobok Melich János); **3.** derék (Pozsony m. Tárnok Nyr. VIII.470). — *Daraboslag* (Göcsej Nyr. XIV.166; Budenz-Album 162); *darabosnak* (Vas m. Őrség Nyr. XII.281; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. XV.575): helyenként, hellyel-közzel. *Daraboslag sziép, daraboslag silány a vetis* (Göcsej Budenz-Album 162).

DARÁL (*děrál* Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.261; *tárál* Vas m. Kemenesalja, Nemes-Magasi Nyr. XIX.191): sokat beszél, fecseg (Göcsej MNy. II.410; Csallóköz Szinnyei József; Hegyalja Kassai J. Szókönyv I.411; Székelyföld Kiss Mihály, Kriza). *Rulam mindent összetárál a világ* (Vas m. Kemenesalja, Nemes-Magasi Nyr. XIX.191) [vö. *derél*].

dara-ducsál: tereferél. *Eldaraducsálta az egész napot* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.184) [vö. *dere-ducsál*].

DARÁLÓ (*deráló* Hajdú-Hadház Nyr. IX.524).

DARASZOL (Deés Király Pál; Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII.575; Torda Nyr. XVIII.95; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.93; *doroszol* Székelyföld Kassai J. Szókönyv I.451; Tsz.; Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.223; *duruszol* Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Dézsi Mihály; Csík m. Nyr. VII.42; *garacal* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.93; *garacol* Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.382; *garaszol* Szatmár és vid. Tsz. Nyr. VIII.187; Bereg m. Pap Károly; Székelyföld Kriza; Háromszék m. MNy. VI.223; Vadr.; *karaszol* Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 142; *taraszol* Hont m. Horváth József 1839): **1.** *daraszol, doroszol, duruszol, garacal, garaszol, karaszol:* gaztól megtisztít (kerti utakat, szőllőt — kapával, gereblyével stb.) (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.142; Szatmár Nyr. VIII.187; Deés Király Pál; Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII.575; Torda Nyr. XVIII.95; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII. 382; Székelyföld Kassai J. Szókönyv I.451; Kriza, Győrffy; Háromszék m. MNy. VI.223; Vadr.; Dézsi Mihály); **2.** *doroszol:* másodszor kapál (szőllőt) [?] (Székelyföld Tsz.); **3.** *duruszol:* lapáttal fölváj. *Felduruszojja a sárt* (Csík m. Nyr. VII.42); **4.** *garaszol:* összegyűjt, összehuzogat (gereblyével v. villával, elmaradt szénát v. szalmát) (Bereg m. Pap Károly); **5.** *taraszol:* szétteregét (szalmát, zsuppot) (Hont m. Horváth József 1839) [vö. *dörösző̈l*].

[DARASZOLÓ], KARASZOLÓ: gyom-írtó eszköz (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.142).

DARÁZS (*děrázs* Vas m. Őrség Nyr. VII.271. 330; *dorázs* Őrség Nyr. VII.271).

darázs-fészěk: összeillesztett fánk-alakú tésztadarabok, a melyek szilvaízzel, mazsola-szőllővel v. apró-szőllővel vannak töltve (Vác Czech János 1840).

DARDA: szeles, szeleburdi (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47).

DÁRDÁNYOS: [?]. *Dárdányos forrásviz* (Székelyföld Kiss Mihály).

[DÁRÉ].

dáré-vöcsök: búvár-madár (Csongrád Nyr. IX.90).

DÁRÉS: csinos, kackiás, nem egészen jó hírben álló (asszony) (Orosháza Nyr. IV.330).

DÁRIDÓ (*dálibú* Pozsony m. Kassai J. Szókönyv I.410; *dálidó* Csallóköz Nyr. I.232).

DARÓC: vmiféle férfi-fölöltő (Nagy-Szalonta Nyr. XV.470).

[DARU].

daru-döbörgő (Szentes Nyr. VI.232; *daru-döbögő* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.476): [tréf.] suba.

daru-gém: eggy halászó madár (ardea cinerea) (Soprony m. Hegykő Herman O. Halászat K.; Heves m. Névtelen 1840).

daru-láb: a chondrilla juncea növény gyökerén levő madárláb-forma gyenge csirahajtás, a melyből tavasszal salátát készítenek (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.476).

daru-nyak: nádvágó eszköz (Heves m. Névtelen 1840).

daru-tehen: kékes-fehér tehén (Heves m. Névtelen 1840).

DARVADOZ (*darvadoz-ik*); **1.** szélledezve jár. kél, szállingózik (Balaton mell. Tsz.; Kis-Kún-

ság Nyr. III.564; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.476). *Ennye, ugyan mit darvadoztok; mér nem gyüttök mind eccerre?* = miért jöttök eggyenként szállingózva? (Abauj m. Király Pál); **2.** gubbaszkodik (ázva-fázva, göthösködve) (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III. 141; Csongrád m. Szentes Nyr. XVI.94); **3.** lézeng, várakozva lebzsel (pl. a munkás, ha esős időjárás miatt nem lehet dolgozni) (Csongrád m. Szentes Nyr. XVI.94; Félegyháza Nyr. V.35); **4.** alkalmatlankodik vki körül, láb alatt van (Vas m., Erdély Kassai J. Szókönyv I.415); **5.** kénytelen-kelletlen tesz vmit (Félegyháza Csaplár Benedek); **6.** virraszt. *Éfélig fönn darvadoztunk* (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.476).

DARVAG: **1.** lebzsel, tétlenkedik. *Ne darvagjatok, hanem tegyetek valami hasznosat* (Csallóköz Csaplár Benedek); **2.** cseveg, tereferél. *Eldarvagnának nepestig, s nem állna be a szájok* (Csallóköz Csaplár Benedek).

DARVAS: **1.** dús (Gömör m. Czimmermann János). *A sarnyu së lëssz valami darvas* (Gömör m. Berzéte Nyr. XIX.477); **2.** igen nagy szarvú ökör (Udvarhely m. Vadr.)

DAUZSOL: kuruzsol (Székelyföld Tsz.)

DÁVORIKOL (Vas m. Kassai J. Szókönyv I.417; Kemenesalja, Pápa vid. Tsz.; *dádorikol* Somogy m. Csurgó Nyr. XVII.478; *dávirikol* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.476; *dáviriku* Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. XIV.333; *dávorikól* Kis-Kúnság Nyr. III.564): fülsértő hangon danol, gajdol, kornyikál. *Ev vezeti a poroseciut; akár ijött, akár öjött, még ehös gyomorre ës ott dáviriku a poroseciu elütt* (Hetés, Dobronak Nyr. XIV. 333).

DÁVOROG: ∾ (Nagy-Kőrös Nyr. IV.66).

DE (*deg* Debrecen Nyr. VI.329; IX.165; Háromszék m. Nyr. II.522; Csík m. Gyergyó Nyr. IV.282): **1.** *Igën, deg acs csak csëszlecsipés vót a zenyimhez képest* (Csík m. Gyergyó Nyr. IV.282); **2.** *Deg a farába nyilallott!* (Debrecen Nyr. VI. 329).

de-hiszën (*dejsze* Vas m. Répce-Sz.-György Nyr. XVIII.480; *dejszen* Répce mell. Nyr. XX. 371; Vas m. Kemenesalja Tsz.; Kecskemét Nyr. IX.361; Gömör m. Tsz.; *dejszön* Somogy m. Mesztegnye Nyr. VII.377; *deszik* Baranya m. Ormányság Nyr. III.182). — *Dejszeny:* [tréf.] suba (Szentes Nyr. VI.232).

de-lá, de-laék: hm, mégis! (Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. VII.477).

DĚÁK (*deják* Csík m. Nyr. XVIII.143; *divák* Kúnság Nyr. XV.520; *doják* Udvarhely m. Vadr. 60; *gyák* Moldvai csáng. Nyr. X.203; *gyeák* Moldvai csáng. Nyr. IX.449; X.203; *gyiâk* Palócság Nyr. VIII.450; XXI.313; XXII.35; *gyijâk* Gömör m. Nyr. XVIII.458; *gyivâk* Gömör m. Nyr. XVIII.455. 458): **1.** *děák, deák, gyák, gyeák:* kántor (Moldvai csáng. Nyr. II.487; X.203; Bukovina Nyr. VI.472); **2.** *děák:* szűr (Szolnok-Doboka m. Horgaspatak Nyr. XI.478).

deák-sövény: vesszőből v. nádból fonás nélkül készült kerítés, a melynek alsó vége a földbe van ásva, s a közepe táján meg van korcolva (Tisza-Dob Nyr. XX.192).

DĚÁKOL: magyaráz (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.189).

DĚÁKOS: írni-olvasni tudó. *Děákos embër* (Vas m. Őrség Nyr. II.464).

[DĚB].

děb-dob: céltalanul jövő-menő nőszemély gúnyneve (Csík m. Nyr. VII.41).

DĚBĚDONDA: nagytestű (Zala m. Nyr. II. 427) [vö. *donda*].

DĚBËLLA (*debella*): **1.** otromba nagytestű nőszemély (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.476; XV.27; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.236; Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.431; Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.47; Palócság Nyr. XXII.33; Rimaszombat Nyr. XV.383); **2.** otromba, buta (Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.47); **3.** cselédleány (Nagy-Kúnság Nyr. XIX.576); **4.** szajha, ringyó (Mezőtúr Nyr. IX.183).

DEBERKE (*döbörke* Erdély Nyr. XVII.421): döbönke, bödönke (alul szélesebb, fölül keskenyebb hordócska alakú faedény, a melyben túrót, sajtot, vajat, zsírt, szilvaízt stb. eff. tartanak) (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XVII.420; Szatmár m. Nagybánya vid. Nyr. XVII.421; Erdély Nyr. XVII.421; Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János; Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. Nyr. XVII.421).

DEBLÁK: sütő-tök (Udvarhely és Háromszék m. Dézsi Mihály) [vö. *döblec*].

DEBONDA: vagyon (Brassó m. Tatrang Nyr. II.476) [vö. *dobëndál*].

DÉBORA: féleszű, eszelős. *Débora embër* (Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.478; Király Pál).

DÉBÖL: lenyom, föltúr, rendetlenségbe hoz (megvetett ágyat) (Szeged Nyr. VII.380) [vö. *dîbol*].

lë-déböl: ∾. *Ne déböld le az ágyat!* (Szeged vid. Nyr. I.425).

DEBRE, DEBRŐ: gödör, mély vízmosás (Bodrogköz Kassai J. Szókönyv I.418; Tsz.)

[DÉC].

déc-bunda (Fertő mell. MNy. III.242; Rábaköz, Fehér, Békés, Csongrád, Szabolcs m. Erdélyi J. Népd. és mond. I.219; Szatmár m. Király Pál; *dez-bunda* Szentes Nyr. VI.179; *diéz-bunda* Vas m. Répce-Sz. György Nyr. XVIII.480): posztóval borított prémes bunda.

déc-mente: rókatorokkal prémezett mente (Vas m. Horváth József 1839).

DECÜL: igazságtalanul lenyom, elnyom (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.189) [vö. *döncöl*].

DECSÁK: 1. vérmes fickó, délceg suhanc (Csallóköz Csaplár Benedek); 2. dicsekedő (Hely nélkül Tsz.)

DED: 1. kisded. *Ded kenyér* (Debrecen Hajdú Nagy Sándor); 2. kisded, gyermek (Göcsej Tsz.)

DEDEG, DÖDÖG: didereg (Székelyföld Kassai J. Szókönyv I.418).

DÉDEL: dédelget (Alföld Nyr. II.424) [vö. *gedél*].

DÉDELGET (*gédelget* Garam vid. Arany-Gyulai NGy. I.430; Bodrogköz Kassai J. Szókönyv II.266; Székelyföld Kriza; *gídelget* Szatmár Nyr. VII.190).

DEDERUJA: [tréf.] suba (Szentes Nyr. VI. 232).

DEDÓ (Szeged Nyr. VII.380; Csaplár Benedek; Debrecen Hajdú Nagy Sándor; Szatmár m. Nagybánya NyK. XXIII.230; Bihar, Zemplén, Gömör, Szolnok-Doboka m. Simonyi Zs. A magyar nyelv I.20; Csallóköz Szinnyei József; *dadó* Zala m. Gyula-Keszi Nyr. V.277; Szeged Nyr. VII.380; Csaplár Benedek; Rimaszombat vid. Nyr. X.87; *dáda'* Gömör m. Nyr. XVIII.422): kisdedóvó intézet. *Te is a kisdedóba jársz? Nem; én már a nagy dedóba járok* [értsd: az elemi iskolába] (Abauj m. Enyicke NyK. XXIII.230) [vö. *kisded-óvó*].

DÉDÓ: dőre, hülye, gyüge (Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.190; Csallóköz Nyr. XVI.330; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.189).

DEFTER: kissebb kereskedő üzleti könyve (Szilády Á. A defterekről 6; Székelyföld Szinnyei József).

DÉGÁL: henyél, lopja a napot (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.236; Zilah Nyr. XIV.287).

DÉGE: dongó (Székelyföld Kőváry László 1842).

DEGED: dagad, puffad, duzzad (nyirkosságtól) (Székelyföld Tsz.; Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.322). *Bele degedt a szeg a fúru-jukba:* (az esőtől megázva) beleszorult, úgy hogy nem lehet kihúzni (Székelyföld Kriza). *Bele deged a gyürü az ujjába* (Háromszék m. MNy. VI.322).

fel-deged: földagad (Csík m. Gyimes Nyr. IX.504).

mëg-deged: 1. megdagad, fölpuffad, megduzzad (Kolozsvár Szinnyei József). *A csëbrëm megereszkedett, s vizbe tettem, hogy megdegeggyen* (Segesvár Nyr. IX.44). *Megdeged a ló a zabálástól* (Háromszék m. MNy. VI.322); 2. meggebed, megdöglik. *Degedj meg!* (Háromszék m. MNy. VI.322; Vadr. 495a). *Ejnye, hogy degednél meg!* (Alföld Nyr. XIII.237).

DEGEDŐS: könnyen dagadó, puffadó (Háromszék m. Vadr.).

DEGENYEG (*degenet* Erdély Kassai J. Szókönyv I.419; *degënyeg* Csík m. Gyergyó Nyr. IV.282; *dőgenyeg* [?] Erdővidék Tsz.): szekérkenőcs (Székelyföld Tsz. 92b; Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. III.261; XV.239).

1. **DEGESZ**: 1. duzzadt, tele, tömött, kövér (Torontál-Vásárhely Kis Sándor; Zilah Fóriss Miklós). *Degesz a hasam:* szinte kemény a jóllakástól (Debrecen Hajdú Nagy Sándor). *Ez a zsák degeszebb, mind amaz. Ez a lány degeszebb, mind tavaj vót. De degesz ez a malac!* (Debrecen Király Pál). *Degesz hasú disznó* (Kis-Kún-Halas Nyr. XVIII.191). *Degez bugyëlláris* (Szentes Nyr. VIII.187); 2. halmaz, rakás. *Horta elém a könyvet ijjen degeszekkel, né!* (mutatja a szóló öblösen nyitott két karjával) (Debrecen Király Pál).

2. **DEGESZ**: 1. szalmával v. kákával körülcsavart fadugó, a mellyel a szapuló-kád lyukát bedugják (Kolozs m. Gyalu Kanyaró Ferenc); 2. káka v. egyéb, a mivel a dongák közeit betömik (Kolozs m. Nagy-Kapus Kanyaró Ferenc).

DEGESZT: dagaszt, puffaszt (Háromszék m. MNy. VI. 322; Vadr. 495a).

meg-degeszt: 1. megdagaszt, megpuffaszt, megduzzaszt (úgy hogy tele szítatja vízzel v. megkeni zsiradékkal). *Megdegesztem a csebret, a hámot* (Háromszék m. Sepsi-Kőröspatak, Erdővidék Kanyaró Ferenc); 2. megken. *Megdegesztem a tengejt* (Kolozs m. Magyar-Fenes Kanyaró Ferenc).

DEGET (Erdély Nyr. XVII.421; Székelyföld Kassai J. Szókönyv I.419; Tsz.; Háromszék m. Nyr. XVII.421; Csík m. Nyr. XVII.421; *degecs* Dunántúl Kassai J. Szókönyv I.419; *degesz* Kolozs m. Magyar-Fenes Kanyaró Ferenc; Szolnok-Doboka m. Szász-Nyíres, Retteg Kovács Dezső; *degett* Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Tsz.; MNy. VI.221; Csík m. Győrffy Iván; *dehec* Hegyalja Kassai J. Szókönyv I.419; *dekec* Abauj m. Nyr. V.68; Zemplén m. Deregnyő Nyr. XVII.421; Hegyalja Kassai J. Szókönyv I.419; *dikhec* hely nélkül Kassai J. Szókönyv I.419; *dohat* Székelyföld Tsz. 92b; *dohot* Erdély Kassai J. Szókönyv I.419; *dohott* Bánffy-Hunyad Nyr. X.23; Székelyföld Tsz. 92b): szekér-kenőcs.

DEGETTEZ: kátrányoz (Székelyföld Kiss Mihály).

[DEGGET].

degget-duggat: dugdos (Érmellék Nyr. V.425. 513).

[DEHONESTÁL].

[Szólások]. *Dehonestált neki:* neheztelt érette (Érmellék Nyr. V.425).

DEJ (*dê, dëé* Szlavónia Nyr. V.11; *dé, dej* Szlavónia Balassa József; *deji* Baranya m. Nyr. VI.474): 1. minteggy, körülbelül. *Dej húsz* (Dunántúl Nyr. V.128). *Deji lëhetëtt három embër ott* (Baranya m. Nyr. VI.474). *Dej két iccét* (Baranya m. Ormányság Tsz.). *Hány terő mustunk lëssz? Lëssz dej öt. Këll dej hat napszámost foganni* (Eszék vid. Nyr. V.270; VIII.327. 373). *Hozzon kê dej hat göcsöt a vásárru. Dej ötven lanca szénám lett. Én attam néki dej négy ómikát* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.331. 432. 474). *Dé tíz liter szilvâm termött* (Szlavónia Balassa József). *Vânnâk ott dëé hârmân* (Szlavónia Nyr. V.11); 2. legalább (Zala m. Kassai J. Szókönyv I.419; Baranya m. Kassai J. Szókönyv I.419; Tsz.). *Szóljon az úr dej mellettem* (Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841); 3. [jelentésnélküli pótlékszó]. *Dei mâ rëggel jüttem ëde. Úgy dej sokâbbig târt. Dei vót nâgy kolërâ* (Szlavónia Nyr. V.11. 61. 65).

DÉKÁNY (*dekán* Kézdi-Vásárhely Nyr. XVII. 480): 1. a fazekas céhbeli ifjak társulatának elöljárója. *Nagy dëkány, kis dëkány* (Sárospatak Nyr. XVII.528); 2. a céhnek azon tagja, a ki gyűlések v. más összejövetelek alkalmával az egész társaságnak szolgálni tartozik (Kézdi-Vásárhely Nyr. XVI.528). *Fő dekán, kis dekán* (Kézdi-Vásárhely Nyr. XVII.480); 3. egyházfi (Vas m. Kemenesalja Tsz.)

dékány-asszony: 1. káplányok anyja; azelőtt: 2. Mária képére fölügyelő asszony (Gömör m. Tsz.)

DEKRET (*dökret* Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 484. 495a): dörömböl, zakatol, dübörög (Székelyföld Kriza, Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr.). *Dekret az ajtón* (Háromszék m. Kiss Mihály). *Dekret a ló a hidláson* (Erdővidék Nyr. VIII.142). *Dörömbözve, dökretve nyargaltak azon a hídon körösztül* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 484).

[DEKRETÉS], DÖKRETÉS: dörömbölés, zakatolás, dübörgés. *Nagy dökretéssel mönyön az üres hordót vivő szekér* (Udvarhely m. Vadr. 495a).

DÉL: ebéd (Székelyföld Kriza; Háromszék m. Vadr. 496a; Nyr. VI.473). *Dëlt vinni:* ebédet vinni (a munkásnak) (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.431). *Delet vinni az aratóknak* (Székelyföld Kriza). *Viszik a delet* (Maros-Torda m. marosi alsó-járás Ravasz Árpád; Háromszék m. Vadr. 496a). *Csak tessék isten áldásából, mett mü mán megettük a dëlt* (Háromszék m. Vadr. 373). *Mind a ketten delet ëttek* (Háromszék m. Vadr. 395). — *Délkor:* délután. *Délkor mindënki vërágot hozzon* (Eszék vid. Nyr. VIII.180).

dél-ebéd (*dűl-ebíd* Mezőtúr Nyr. IX.479): ebéd (Szlavónia Nyr. V.11; Alföld Nyr. II.513; Maros-Torda m. marosi alsó-járás Ravasz Árpád; Udvarhely m. Agyagfalva Nyr. XVIII.141; Háromszék m. MNy. VI.243; Vadr. 373. 496a; Moldvai csáng. Nyr. III.53): (déli 12 órai) ebéd [vö. *ebéd*].

délebédöz: ebédel (Torontál m. Ó-Sz.Iván Kálmány L. Szeged népe III.172).

[dél-est] (*del-est* Gömör m. Tsz.; *dell-est* Székelyföld Kassai J. Szókönyv I.421; *dëlly-est* Borsod m. Nyr. VI.462): délutáni idő, délután. *Ma dëllyest temik* (Borsod m. Nyr. VI.462).

[dél-hajlat] (*dé-hajlat* Dunántúl MNy. V.89; *dié-hajlat* Göcsej MNy. V.159): 2 és 3 óra közötti idő délután.

délig-látó: hajnalka (virág) (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Nyr. V.36).

DÉLCËG (*deceg* [?] Erdővidék Tsz.; *déceg* Gyergyó-Ditró Nyr. XII.281; *delceg* Csallóköz Nyr. I.232): pajkos, büszkén hánykolódó, szilaj, féktelen (Balaton mell. Tsz.; Háromszék m. Vadr. 400; Erdővidék Tsz.; Gyergyó-Ditró Nyr. XII. 281).

DELEL (*délël* Székelyföld Kiss Mihály; *dérël* Erdővidék Vadr. 495a; Kriza; *deről* Udvarhely m. Vadr.).

DELELŐ (Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VIII. 524; Csallóköz Csaplár Benedek; *dëllelő* Balaton mell. Tsz.; *dellő* [szántóföld neve] Marosszék, Csíkfalva Nyr. II.331; bornyú-*dellő* [rét neve] Losonc Nyr. II.280; *dëllő* Székelyföld Kiss Mihály, Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI. 209; Háromszék m. Sepsi-Sz.Király Nyr. II. 332; Csík m. MNy. VI.370; *dëlő* [kaszáló, rét v. legelő neve] Háromszék m. Nagy-Ajta Nyr. II.525. 526): 1. *delelő, dëllelő, dëllő:* delelő-hely (Balaton mell. Tsz.; Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VIII.524; Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Kiss Mihály, Andrássy Antal 1843; Csík m. MNy. VI.370); 2. *dëllő:* szántóföldnek délre fekvő lába (Csík m. MNy. VI. 370).

[DELES], DELLYES: déli, déli álom. *Alussza a dellyest* (Karancs vid. Nyr. XXII.48).

deles-dél. *Deles-dílbe:* éppen délben (Répce mell. Nyr. XX.417).

DÉLET: delel (Szeged vid. Bódiss Jusztin). *Déletének* [így] *a marhák:* delelnek (Vas m. Hegyhát Nyr. I.467).

DELI (*dali* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.29. 43. 77; Kriza, Győrffy Iván; Udvarhely m. Firtosalja Nyr. VI.324; Háromszék m. Kassai J. Szókönyv I.409; Kiss Mihály; Erdővidék Tsz.; Csík-Sz.György Nyr. X.331). *Dali szép ifiak. Dali Dakó Sándor. Nagy török császárnak dali udvarába* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.29. 43. 77). *Eegből szállott dali madár dali táncot járja* (Moldvai csáng. Erdélyi J. Népd. és mond. I.433).

deli-vörös (Fehér m. Nyr. IX.284; *dalî-veres* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.308; *dali-vërës* Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XIV.567). *Tuli-piros, deli-vörös, hupi-kék*: tarka-barka (Fehér m. Nyr. IX.284). *Vëszëk neköd szép ruhát, dali-vërësset, hoppi-kéköt, látatlan színűt, hallat-*

lan hírűt (Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XIV. 567). *Hozok, fiam* [vásárfiát], *dali-veresset, hoppikéket, látatlan ződet* (Székelyföld Vadr. 382).

[DÉLI].

déli-bátor: 1. tolvaj (vásári tolvaj, a ki délben bátran lop, mialatt a vásárosok ebédelnek) (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.476); 2. délibáb (Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.81. 206).

déli-bátoros, déli-vátoros: őgyelgő, kóborló. *Déli-bátoros* v. *-vátoros cigány* (Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.206).

déli-ebéd: ebéd (Baranya m. Ormányság Tsz.)

dêli-kënyerëzês: ebéd (Mátra vid. Nyr. XXII. 335).

DÉLIBÁB (*délibába* Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.206; Heves m. Névtelen 1840).

DÉLIBARÁTOM: deliberatum (az egyházi törvényszéknek váló perekben kimondott itélete) (Háromszék m. Nyr. IV.426; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

DELLÁN: bolond (Erdővidék Nyr. VIII.142).

DELLENG: ácsorogva őgyeleg, bámészkodva járkál. *Gyerekek, ha kimöntök az úccára, osztán ne dellengjötök!* (Ráckeve Király Pál).

[DÉLSŐ] (*diésüő* Göcsej MNy. V.161): délre fekvő.

DENÁR. ‚Kisujszálláson hasonlóan a forintos elnevezés van használatban; a forint 102 dénárral számíttatik; eggy forintos föld = 1000□'. (Századok XIV.682; Nyr. XVII.575).

DENEVÉR (*bĕnĕvér* Abauj m. Beret Nyr. II. 422) [vö. *lapatér* és Nyr. V.152].

DĔPÓ: áristom (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 93).

[DÉR].

dér-dúr (*dil-dúl* Helemba Nyr. IV.270. 319; *dir-dur* Göcsej Nyr. VIII.41; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek): 1. zsörtölődés, zsémbelődés, haragos csapkodás (Marcal mell., Szatmár vid. Tsz.). *Nagy dérrel-dúrral fog vmihez* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.184). *Nad dirrê-durrê tette* (Göcsej Nyr. VIII.41). *Oly nagy dir-durral jött haza, mintha ki akart volna bennünket pörzsűnyi a házbú* (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek); 2. zsörtölődő, zsémbeskedő. *Dér-dúr ember* (Székelyföld Kriza). *A vén asszony dér-dúr* (Hely nélkül Nyr. IV.319). *Cigány asszony dil-dúl* (Helemba Nyr. IV.270. 319) [vö. *gér-gúr*].

DÉRA: gyalu (Vas m. Tarodháza Nyr. X.89).

DERCE (*dĕrce*)*:* korpás liszt (Göcsej Tsz.; Duna mell. Tsz.; Marcal mell. Tsz.; Balaton mell. Tsz.; Horváth Zsigmond 1839; Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; Tolna m. Nyr. XVII. 422; Győr m. Bőny Nyr. XVI.143; Komárom m. Fűr Nyr. XX.479; Baranya m. Nyr. XVII. 421; Szeged vid. Nyr. XVII.422; Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.44; Debrecen Nyr. VII.188; Szatmár m. Nyr. XVII.422; Zemplén m. Deregnyő Nyr. XVII. 421; Bodrogköz Tsz.; Palócság Nyr. XXII.33; Borsod m. Nyr. XVII.422; Mátra vid. Nyr. XXII.240; Heves m. Nyr. XVII.421; Rimaszombat Nyr. IV.560; XVII.421; Erdély Nyr. XVI.421. 422; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.176; Marosszék Nyr. XVII.422; Csík m. Tsz.)

DERCÉS (*dérces* [nyilván hiba *dercés* helyett; vö. *dercésked-ik* uo.] Erdély Kassai J. Szókönyv I.425): vad, szilaj, pajzán (ló).

dercés-durcás: duzzogó (Debrecen Nyr. III. 413).

DERDE: féleszű (Győr m. Tsz.)

[1. DERE].

dere-bere: terefere (Háromszék m. Győrffy Iván).

dere-bura: terefere. *Egy kis nyálazó* [borocska] *mellett jól esik olykor a barátságos dere-bura* (Csallóköz Csaplár Benedek).

[2. DERE].

dere-dura: pajkos, tréfás, bohókás (Szeged és Temesköz Kálmány L. Szeged népe I.212; II.243) [vö. *tere-tura*].

DĔRÉC (*deréc*)*:* kasza megnádalása, kasza fokán a fölhajló párkány (Brassó m. Hétfalu Nyr. V.330; XVI.478).

[DEREGLYE], **DEREGLE:** takarmányhordásra való saraglyás eszköz (Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.47).

DĔRÉK (*darak* Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 495a; Háromszék m. MNy. VI.214. 358; Csík m. Király Pál; *darék* Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Kiss Mihály; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr.; Háromszék m. MNy. VI.214.358; NyK. III.10; Nyr. III.324; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.527; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *dărék* Udvarhely m. Nyr. IV.81; *darik* Moldvai csáng. Nyr. IX.448; *darok* Székelyföld Győrffy Iván; *deraka* Debrecen Nyr. IX.267; *derakasan* Debrecen Nyr. IX.162; *derikra* Debrecen Nyr. III.563; *dërika* Szatmár m. Avas-Ujváros Nyr. XIX.335; *derík* Soprony m. Nyr. IV. 419; Pannonhalma Nyr. XII. 187; Debrecen Hajdú Nagy Sándor; *dërok, dërokam, dërkam* Csallóköz Csaplár Benedek; *derok* Nyitra m. Magyar-Soók Nyr. XIX.563; XX.24; *dorik* Moldvai csáng. Nyr. IX.448; *dörék* Somogy m. Vajda Gyula; Somogy m. Kálmáncsa Nyr. XI.238): 1. *dërék:* faháznak eggy szakasza (Zala m. Nyr. III. 479). *Hány derékbúl álló az épületed?* (Göcsej Nyr. XVII.508); 2. *dërék. derék, dörék:* országút (Dunántúl Nyr. V.128; Somogy m. Kálmáncsa Nyr. XI.238; Baranya m. Tsz.; Közép-Baranya Nyr. IV.236; Baranya m. Patacs

vid. Csaplár Benedek; Baranya-Sz.-Lőrinc Nyr. XVII. 335); **3.** *darék, dërék:* tőkepénz. *Nem hogy a darékot, de még az interessit se tuggya fizetni* (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár). *Së intërës, së dërëka* (Nógrád m. Nyr. IV.94).

dërék-pénz: (*derík-pínz, -píz*): tőkepénz (Soprony m. Nyr. IV.419; Pannonhalma Nyr. XII. 187; Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93; Csallóköz Nyr. I.232; Székelyföld Tsz.).

dërék-szëg v. **-szög:** az első tengelyben levő vastag szeg, mely a nyújtót tartja (Győr Nyr. XI.479; Győr m. Bőny Nyr. XVI.143; Arad m. Majlátfalva Nyr. VIII.479; Székelyföld Tsz.; Erdővidék, Olasztelek Nyr. XIII.578; Csík m. Nyr. VII.41).

derék-szék: törvénybírói itélőszék (Háromszék m. NyK. III.10).

dërék-út v. **-ut** (*darék-út*): országút, töltött út (Dunántúl Nyr. V.128; Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.143; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93; Háromszék m. Vadr. NyK. III.10; Csík m. Kriza; Csík-Sz.-György Nyr. X.237).

dërékra-való (*derikra-való, deríkre-való*): mellény, újjas mellény (Debrecen Nyr. III.563; X. 567; Hajdú Nagy Sándor).

DEREKAS: mellény (Szabolcsm. Nyr. XIV. 144).

DËRËKAZ: derekat rak a boglyának (Mezőtúr Nyr. X.285).

[DËRËKAZÓ].

derekazó-villa: hosszúnyelű boglya-rakó villa (Hely nélkül Nyr. II.379).

DERÉKLI: hálókabát v. ingféle fölöltő (Szabar Király Pál).

[DËRÉKOL].

át-darókol: derékon átfog (Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

DERÉKSÓ (Orosháza Nyr. IV.330; *dereksző* Vas m. Ság Kresznerics F. Szótár I.98): középső.

DERÉL: tereferél (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Győrffy Iván) [vö. *darál*].

dere-berél: terefelél (Háromszék m.? MNy. VI.321) [vö. *tere-perél*].

dere-burál: tereferél (Csallóköz Csaplár Benedek).

derél-darál (Háromszék m. MNy. VI.321; *dere-darál* Balaton mell., Pápa vid. Tsz.; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.185): ∾ [vö. *diri-darál*].

dere-ducsál: tereferél (Szatmár vid. Tsz.; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.184) [vö. *dara-ducsál*].

DERELYE (*derelle* Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI. 47; *derellye* Gömör és Torna m. Tsz.; *dërërét* Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.406) [vö. *dödölle* 2.].

derelye-fülű: nagyfülű (Nagy-Kúnság Nyr. XIX.576).

DËRËNDÓCIA (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; *dërëndac* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *derendóc* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.309; *dérendócia* Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.185; XIV.144; *derenduca* Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 484; Háromszék m. Vadr. 495a; *dërënduca* Csík m. Nyr. VIII.183; *dérenduz* [gúnynév] Háromszék m. MNy. VI.226): **1.** teketória, zajos készülődés, lármás menet (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.). *Jaj, a bálba-menés nagy dërëndóciával jár* (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár). *Elmene nagy derendóccal* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III. 309). *Nagy derenducával s nem szép csöndösön möntek azon körösztül* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 484). *Nem bánom, de szépen vigyetëk; mët ha ojan dërënducával visztëk, mind a lelkëkët, vége életëtëknek* (Csík m. Nyr. VIII.183); **2.** nagyképűsködés, fontoskodás, körülményesség (vminek elbeszélésében) (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.185; XIV.144; Székelyföld Győrffy Iván).

[DËRËNDÓCIÁZ-IK],DERENDUCÁZ-IK: nagy zörgéssel, csörömpöléssel megy (pl. rossz fakószekéren) (Székelyföld Kriza; Háromszék m. Vadr. 495a).

DËRÉZDE (*derézde*): réti patakokban termő kövér szárú és vastag levelű parajféle növény, melyet a libák számára szoktak szedni (veronica beccabunga) (Vas m. Kassai J. Szókönyv I.423; Kemenesalja Tsz.; Zala m. Szepezd Nyr. XVII. 144; Somogy m. Nyr. X.476).

DËRGÁL: **1.** mángorol (Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573; Göcsej MNy. II.410; Nyr. XIII. 308); **2.** a len bugáját leszaggatja a gerebenen (Vas m. Őrség Nyr. II.324; Zala m. Hetés Nyr. XIX. 575) [vö. *dërzsál*].

[DËRGÁLÓ],DËRGÁLU: lenbuga-tisztító (Zala m. Szentgyörgyvölgye II.279; Hetés Nyr. XIX. 575).

dërgáluó-fa: mángorló-fa (Göcsej MNy. II.410).

[DERMED].

fel-dermed: **1.** megdöglik (Hely nélkül Tsz.); **2.** illetlenül, tunyán leheveredik (Székelyföld Tsz.)

mëg-dermed: megdöglik (Balaton mell. Tsz.)

DERMEDEZ[-IK?]: nyújtózik (Baranya m. Tsz.)

DERMEDT: döglött (Gömör m. Tsz.)

DERMESZ: tarka v. kék flanélból v. posztóból készült, combközépig érő kabát (Csík m. MNy. VI.370).

DERMESZKED-IK: nyújtózkodik (Brassó m. Hétfalu MNy. V.346; Nyr. V.330; XVI.478).

DERNYE: dér (Moldvai csáng. Nyr. IX.532; Moldva, Klézse Nyr. V.378).

DËRZSÁL, DËRZÁL: 1. *dërzsál* = *dërgál 2.* (Vas m. Őrség Nyr. II.374; XIX.575); 2. *dërzál*: reszel, szeletel, gyalul (répát, káposztát) (Vas m. Körmend vid. Bódiss Jusztin).

DËSKËNTÁL: ráolvas (Moldvai csáng. Nyr. X.203).

DESZINKE: kis vászon-tarisznya (Baranya m. Sz.Lőrinc és Ormányság Nyr. XVII.335).

DËSZKA (*decka* Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.527; *dëcka* Zilah Nyr. XIV.287; Bánffy-Hunyad Nyr. X.21; Székelyföld Kiss Mihály; Erdővidék Nyr. IX.37; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.42; *docka* Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Keresztúr vid. Kiss Mihály; Udvarhely m. Zetelaka Nyr. II.89; Hétfalu, Zajzon Nyr. III.326; *doszka* Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.55; Tsz. 92a; Udvarhely m. Nyr. XV. 569; Brassó m. Tatrang Nyr. II.476; Moldvai csáng. Nyr. III.3).

[Szólások]. *Deszkát árul:* meghalt (Tokaj Nyr. XX.238).

DËSZKÁLÁS: deszka-kerítés, palánk (Zala-Egerszeg Király Pál).

DÉVAI: esztelen (Baranya m. Tsz.)

DÉVAJKOD-IK: részeg állapotban lármáz, káromkodik (Pozsony m. Taksony Nyr. XV.190).

DÉVÁNKOD-IK: 1. tanácskozik (Hely nélkül Tsz.); 2. tünődik (Somogy m. Nyr. II.376); 3. sopánkodik (Mezőtúr Nyr. X.285); 4. késlekedik. *Ugyan ne dévánkodjatok már, hanem siessetek!* (Szatmár m. Puszta-Daróc Nyr. II.554); 5. korhelykedik, dorbézol (Abauj m. Nyr. V.111); 6. dévajkodik, tréfálkozik (Hegyalja Kassai J. Szókönyv I.431).

DÉVÁNKOZ-IK (*dévânkoz*nyi Félegyháza Nyr. IV.559): 1. tanácskozik (Szentes Nyr. VI.180); 2. tünődik, tanakodik, haboz (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.236; Félegyháza Nyr. IV.559; Kún-Majsa Nyr. VIII.470; Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.416; Szabolcs m. Földes Nyr. III.36); 3. ímmel-ámmal készülődik (Arad Nyr. VIII.281); 4. korhelykedik, dorbézol (Abauj m. Nyr. V.111).

[DÉVÁNY], DIÉVÁNY: gyűlés. *Bizony sokszor mëgdorzatt rëám a feleségem korábbi időkben, mikor még a vármegye diévánnyaira is eljártam* (Zala m. Hetés, Dobronak Fatér József).

DÉVÁNYOS, DÉVÁLYOS (*devalis* Mátyusfölde, Tallós Nyr. XVI.381; *dévályos* Győr m. Tsz.; *dévânyos* Soprony m. Fölső-Szakony Nyr. XVII.383; Répce mell. Nemes-Viss Nyr. XVII. 336; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.420; *diévá-nyos* Győr m. Csécsény Nyr. XII.236; *divalis* Mátyusfölde, Tallós Nyr. XVI.381; *divális* Csallóköz Csaplár Benedek; *diválуos* Pozsony m. Kassai J. Szókönyv I.144): pompás, díszes, kitünő, becses. *Ez már aztán divális!* [mondják gúnyosan a cifrán kiöltözöttnek a ruhájára] (Csallóköz Csaplár Benedek). *Nem igen dévályos* (Győr m. Tsz.), *nem valami devalis* v. *divalis* (Mátyusfölde, Tallós Nyr. XVI.381): nem valami különös. *Divályos testű ember:* erős, izmos, jól megtermett (Pozsony m. Kassai J. Szókönyv I.441). *Eszt në vëdd mëg, ez usse legdiéványosabb* (Győr m. Csécsény Nyr. XII.236).

[DÉVÁNYOZ], DIÉVÁNYOZ: 1. gyűlésez (Zala m. Egerszeg, Kustánszeg, Paisszeg Bódiss Jusztin); 2. heverész, komótizál, tunyálkodik, tétlenkedik, uraskodik, jó módja van (Göcsej MNy. V.161; Zala m. Alsó-Lendva Vörös Balduin; Vas m. Körmend vid., Győr-Sz.-Márton Bódiss Jusztin).

DÉVÉR: keszeg (Marcal mell. Kresznerics F. Szótár I.100; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93).

dévér-keszeg (Duna és Tisza mell. Herman O. Halászat K.; *dévért-keszegi* Göcsej Herman O. Halászat K.): abramis brama.

DEVERNYÉS: civakodó, kötekedő (Mátyusfölde, Tallós Nyr. XVI.333) [vö. *tivornya*].

DÉVLA: ördög (Győr vid. Nyr. V.522).

DËZËNTOR (*dézentor* Kis-Kún-Halas Nyr. VIII. 42): 1. katonaszökevény (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII. 42; Gömör m. Nyr. XVIII.455). *Gyere haza, te dezentor* (mondják kóborló gyermeknek) (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.477); 2. erdei csavargó, betyár (Zemplén m. Tállya Nyr. IV.477); 3. pajkos csínytevő (a ki elillan a csíny elkövetése után (Debrecen Nyr. XI.476; Vozári Gyula).

dezentor-bor: [nép-etimológia] csemege (dessert)-bor (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.131).

DÉZSA (*dëzsa* Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII. 431): 1. magas, alul szélesebb, fölül keskenyebb vajköpülő fa-edény (Székelyföld Tsz.; Kriza); 2. döbönke, túrós döbönke (Székelyföld Tsz. Kőváry László 1842; Csík m. Arany-Gyulai NGy. I.121).

DIADALOM: diadal (Palócság Nyr. XXI.421).

[DIÁKIROM].

diákirom-flastrom: diákulum (diachylum)-flastrom (Háromszék m. Nyr. III.324).

DIATÓMOZ. *Diatómozza:* kedveskedik neki vmivel (Gömör m. Gortvavölgye Nyr. XV.383).

DIB-DÁB, DÍB-DÁB: haszontalan, hasznavehetetlen, hitvány, silány, ügyefogyott. *Díb-dáb portéka; díb-dáb ember* (Marcal mell. Tsz.; Nagy-Kúnság Nyr. XIX. 576; Szeged vid. Nyr. VI.135; Hegyalja Kassai J. Szókönyv I.433;

Szilágy m. Nyr. XIV.576; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.238; Segesvár Nyr. IX.44; Székelyföld Tsz.; Csík m. Nyr. VII.41).

DIBBANCS: perca fluviatilis (Heves m. Névtelen 1840; Eger Herman O. Halászat K.) [vö. *dobáncs*].

DÍBOL: összegyűr, tör, rongál (Komárom m. Czimmermann János; Nagy-Kúnság Nyr. XVI. 236) [vö. *déből*].

lĕ-díbol: 1. lenyom, föltúr, rendetlenségbe hoz (megvetett ágyat) (Makó Nyr. IX.377); 2. földhöz ver (Szentes Nyr. VIII.281).

mĕg-díbol: összeront, összetör (Hajdú m. Földes Nyr. VII.235).

össze-díbol: össze-vissza hány v. döntöget (Mezőtúr Nyr. X.477). *Ne díbold össze az ágyat! Összedíbolta a jég az árpát* (Debrecen Nyr. VII. 188).

szít-díbol: ∾ (Mezőtúr Nyr. X.477).

[DÍBOLTAT].

öszve-díboltat: összegázoltat (vetést) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv I.433).

DICEGŐS: döcögős (Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274).

DICS: dicsér. *Dicsi:* dicséri. *Mĕg ĕs dicste* (Zala m. Dobronak Nyr. II.467).

DICSÁKTU: nézd csak! *Dicsáktu, milyen hírre* [hetykén] *beszél!* (Abauj m. Beret Nyr. III.522).

DICCSAK: ∾ (Hont m. Ipolyság Nyr. XIX. 188) [vö. *dik*].

DICSÉR (*csér*jök a Jezust [köszöntés] Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II.132; *csér*tessék Göcsej MNy. V.100; Kecskemét Nyr. IX.361; Szeged Nyr. IV.83; *csér*tessik Répce mell. Nyr. XX.371; *csé*tessék Veszprém m. Torna Nyr. XVII.431; *csir*tessjék Vas m. Körmend vid. Nyr. III.476; *dics*tessék Göcsej, Páka Nyr. II.133; *dics*tessik Göcsej Nyr. II.178; *s*tesseék Palócság Nyr. VI. 466; VII.35).

[Szólások]. *Csak beszélj, majd nĕm dicsérünk férhöz* (Somogy m. Balaton mell. Nyr. XVI.477).

be-dícsér: ‚dícsértessék'-kel köszönt be. *Előtanátak ĕgy házat, abba bemöntek. oszt abba vót 12 holló; bedícsértek: Dicsêrtessék a Jézus Krisztus!* (Csanád m. Apáca Kálmány L. Koszorúk II.217).

[DICSKI?].

dicskin-üllő: 8—10 éves leányka (Pozsony m. Tárnok Nyr. IX.281).

DICSÖS: dicséretre méltó (Zala m. Hetés Nyr. II.372).

DIDÁK: farsangi szerb alakos. *Vén didák*: [gúnynév] (Baja Bayer József).

didák-járás: szerb alakosok fölvonulása a farsangban (Baja Bayer József).

[DIDĔG].

didĕg-dudog: lassú hangon magában dörmög (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

DIDĔRĔG (*dedereg* Székelyföld Kassai J. Szókönyv I.418; *dederg*ek Vas m. Kemenesalja, Székelyföld Tsz.; *dödörg*ök Erdővidék Tsz.; *dödörög* Székelyföld Kassai J. Szókönyv I.418). — *Didĕrĕg* a réce csőre, mikor a szemet fölkapkodja (Zala m. Hetés Nyr. XIX.575) [vö. *3. dudorog*].

DIFÁMÁL (Mezőtúr Nyr. X.477; Brassó m. Hétfalu, Bácsfalu Nyr. III.524; *diflámál* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos): leszól, gyaláz, rossz hírbe kever.

DIFI: tündöklő (Hely nélkül Nyr. XII.527) [vö. *1. döfi*].

DIFINYA: szép, finom, jó, kiváló (Kúnság Nyr. XIV.526). *Nem valami difinya:* nem valami különös (Félegyháza Nyr. IV.559).

DIFINYI (Szeged és vid. Nyr. I.425; Csaplár Benedek; *definye* Szeged vid., Hódmező-Vásárhely Csaplár Benedek): ∾. *Biz e nem igen difinyi posztó* (Szeged Csaplár Benedek) [vö. *finyi*).

DIFINYÓ: ∾ (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.477).

DIFINYÓS: ∾ (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.477).

DIGDÁNCS: hitvány ló, gebe (Pápa Nyr. XVI. 527; Veszprém m. Csetény Halász Ignác).

[DIGID].

digid-dagad: dagad. *Kinyeret aprítottam beléje, úgy mögdigidött-dagadott, hogy!* (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.64).

DIGÓ: olasz munkás, a ki taligán földet hord (Szeged Baligó János).

[DÍJ].

[Szólások]. *A tavaji díjára jutott* (mondta vki eggy emberről, a kinek mult-évi lábfájása kiújult; Debrecen Nyr. VII.188).

DÍJALMAS: jövedelmes. *Nem ment kárba a puskapor*; *díjalmasan jöttem haza:* jó vadászzsákmánnyal (Szilágy m. Nyr. XVII.422).

DIJJAD: élénken nő, díszlik (vetés). *A tavaszi meleg esőre dijjannak a vetések* (Göcsej Nyr. VIII. 532). *A tavasszâ, mikó miég köpeszek vuótak a mezüők, nem szuót semmit; de muta esüö esött, iés a vetiésök dijjanyi keztek, azt mondá* stb. (Göcsej MNy. V.159).

[DIK].

[Szólások]. *Dik csak:* mondd csak (Hont m. Nyr. XVIII.430) [? — vö. *diccsak*].

DIKHANC: gebe (Rimaszombat Nyr. V.271).

DIKHEC (Zemplén m. Tállya Nyr. IV.477; *gyikhĕc* Érsekujvár Nyr. VII.40): vége van. *Dikhec mán neki. Ȧnák mȃ gyikhĕc* (i. h.)

DIKHIC: ütleg. *Héj, bikfic, kell-ë dikhic?* (Csallóköz Csaplár Benedek).

DIKHICĖL: ütlegel (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *dikicsĕl*].

DIKICS (*bikics* Kalocsa Nyr. VIII.335; *díkics* Debrecen Nyr. XIII.432; *dikis* Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.143; Székelyföld Tsz.; Kézdi-Vásárhely Nyr. XVII.480; *dükis* [rímeltetve ezzel: tük is] Székely-Keresztúr Nyr. XV.427).

[**DIKICSĖL**].

el-dikicsöl: eldönget. *Jól êdikicsőték a hátát* (Szeged Csaplár Benedek) [vö. *dikhicĕl*].

ki-dikisel: kicsinosít, kicsíp, fölpiperéz. *Kidikiselte magát* (Székelyföld Kriza).

DIKÓ (*dikaó* Rimaszombat és vid. Nyr. XXII. 383; *díkó* Hajdú m. Hadház Nyr. XIX.143; *gyikó* Kálló Nyr. XV.520): ágyféle: *a*) hevenyészett, összetákolt ágy (Tisza-Dob Nyr. XX.192); *b*) szalmából font nyugvó-ágy (lésza) (Kálló Nyr. XV. 520; Hajdú m. Hadház Nyr. XIX.143); *c*) kerekes ágy, ágyfiók (ágynak kihúzó alja) (Sárospatak vid. Zoványi Jenő); *d)* sarokba állított szánkaforma gyermek-ágy (Győr m. Bőny Nyr. XVI.143); *e)* az ólban a kocsis számára készített fekvőhely (Rimaszombat és vid. Nyr. XXII. 383).

DIKTA: négynyüstös vászon (Hegyalja Kassai J. Szókönyv I.438) [vö. *fél-dikta*].

DIKTÉRA: [tréf.] suba (Szentes Nyr. VI.232).

DILLÓ (*dǐlló* Csík m. Nyr. VII.41): 1. eggyügyű, féleszű, idétlenkedő, bolhó (Székelyföld Tsz.; Andrássy Antal 1843; Csík m. Nyr. VII. 41); 2. megvetett fehérszemély (Háromszék m. MNy. VI.321) [vö. *idilló*].

DILONG: otromba kamasz (Abauj m. Névtelen 1839; Abauj m. Jászó Nyr. IX.478; Rozsnyó Nyr. VIII.564).

DÍMATLAN, DIMATLAN (*dijmatlan* Hajdú m. Nyr. XVII.171): idomtalan, esetlen, otromba (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.236; Mezőtúr Nyr. IX. 183; Kisujszállás Nyr. XIX.238; Hajdú m. Földes Nyr. VII.234; Debrecen Nyr. IX.163. 206; XI.189; Hajdú Nagy Sándor) [vö. *2. divatlankod-ik*].

[**DIMB**].

dimb-domb: sok domb, csupa domb (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.185; Szatmár m. Nagy-Dobos Nyr. IX.138).

[**DIMBĖL**].

dimbel-dombol: dorbézol, dombéroz, vígan lakmározik (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. Győrffy Iván).

[**DIMBĖS**].

dimbes-dombos: dombos, sok dombú (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.185; Szatmár m. Nagy-Dobos Nyr. IX.138).

DIMES: kitünő. *Nem igen dimes a márfája* (Háromszék m. Nyr. X.39).

DIMOS (*dinos* Háromszék m. Nyr. V.36): 1. *dimos, dinos*: finom, szép, takaros, csinos (Háromszék m. MNy. VI.243. 321; Nyr. V.36; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; 2. *dimos:* rátartós, hetyke, kevély, kényes, negédes (Székelyföld Tsz. Nyr. IX.206; Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI. 321).

1. **DINKA**: eggy szőllőfaj (Tisza-Vezseny Erdélyi J. Népdalok és mond. III.82). *Piros dinka, fehér dinka* (Somogy m. Ádánd Nyr. IV.334).

dinka-szőlő: ∾ (Hely nélkül Tsz.)

2. **DINKA** (Nagyvárad vid. Kassai J. Szókönyv I.434; Hajdú m. Hadház Nyr. XIX.143; *linka* Eger vid. Kassai J. Szókönyv I.434; Debrecen vid. Pap Károly; Balmaz-Újváros és vid. Nyr. XIX.143; Pap Károly): sütő-tök, úri-tök.

DINOGÁL: iddogál, borozgatva mulat (Kúnság Nyr. XV.520; Nagy-Kúnság Nyr. II.325; XVI.236).

DINNYE (*dinyȧ* Szlavónia Balassa József; Szeged Csaplár Benedek; *dinye* Kolozs m. Sztána Nyr. IX.503; Székelyföld Győrffy Iván; *dinnya* Eszék vid. Nyr. V.270; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284; Szeged Kálmány L. Szeged népe I.207; Csaplár Benedek; Török-Becse, Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe II.87; III. 80; Somogy m. Nyr. XVIII.239; XIX.143; Somogy m. Kálmáncsa Nyr. XI.238; Baranya m. Nyr. XIV.142; Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46; Baranya-Sz.Lőrinc Nyr. XVII.335; Ormányság, Drávafok Nyr. II.473; *ginnye* Borsod m. Sáta és vid. Nyr. XXI.312; *gyingye* Csallóköz Nyr. I.278; Csaplár Benedek; Alsó-Csallóköz, Patonyszél Nyr. XII.143; *gyinnye* Pest m. Gyömrő vid. Pap Károly; Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.153; Palócság Nyr. XXI.218; Borsod m. Sáta és vid. Nyr. XXI.312; Moldvai csáng. Nyr. IX.449). — *Dönnye:* úri-tök, sütő-tök (Somogy m. Nyr. XIX.143).

dönnye-tök: 1. dinnye (Somogy m. Nyr. XVIII. 239; Somogy m. Csurgó Király Pál; Baranya-Sz.Lőrinc Nyr. XVII.335); 2. úri-tök, sütő-tök (Somogy m. Nyr. XIX.143).

DIÓ (*dia* Göcsej Nyr. XIII.256; Somogy m. Nyr. XVIII. 239; Király Pál; Baranya m. Nyr. XIV.142; Ormányság Tsz. MNy. V.80; Ormányság, Drávafok Nyr. II.473; Baranya m. Patacs vid. Csaplár Benedek; Baranya-Sz.Lőrinc Nyr. XVII.335; Baranya m. Kisasszonyfa Kassai J. Szókönyv I.432; *dijó* Vác, Hévíz Király Pál; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.

527; *divó* Soprony m. Alsó-, Közép- és Fölsö-Bük Nyr. VIII.384; Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI.432; Répce mell. Nyr. XX. 369; Zala m. Dergecs Nyr. III.34; Zala m. Sümeg vid. Nyr. XXII.286; Veszprém, Szombathely Király Pál; Győr m. Szigetköz, Duna-Sz.Pál Nyr. VIII.522; Fehér m. Perkáta Nyr. II.519; III.35; Fehér m. Lovas-Berény Nyr. XVII.576; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.331; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.527; Kézdi-Vásárhely Kiss Mihály; Brassó m. Hétfalu Nyr. V.330; XVI.478; *divuó* Göcsej MNy. II.410; *gyija* Gömör m. Nyr. XVIII.458; Komárom Király Pál; Komárom m. Fűr Nyr. XVIII.528; Palócság Nyr. VIII.450; Gömör m. Tsz.; Nógrád m. Rimóc Nyr. VI. 273; Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.326; *gyió* Palócság Kassai J. Szókönyv I.435; *gyia* Gömör m. Nyr. XVIII. 455; *gyi"ó* Palócság Nyr. XXII.35; *gyivó* Rábaköz, Göcsej, Balaton mell. MNy. V.80; Veszprém m. Csetény Nyr. V.427; Palócság Kassai J. Szókönyv I.435; Tsz.; Eger Kassai J. Szókönyv II.285).

[dió-bél].

dióbél-tincs: diógerezd (Székelyföld Kiss Mihály).

DIÓKORA: dió-nagyságú (Háromszék m. Vadr. 503b).

[DIÓS], DIÁS: diófa-ültetvény. *Gyerünk a diásba* (Somogy m. Király Pál).

[DIRËG].

direg-dörög: dirmeg-dörmög (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.185).

[DIRI].

diri-daráll: fecseg, jár a szája, mindent össze-vissza beszél (Fehér m. Nyr. X.186) [vö. *deréldarál*].

[DIRIB].

dirib-darab (*direb-darab* Érmellék Nyr. V. 425).

DIRIBOL: darabol (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Erdővidék Tsz).

DIRICEL: érdes, fülsértő hangon cincog, nyiszereg (Székely-Keresztúr Nyr. XXII.335).

[DIRRËG].

dirrög-durrog. *Dirrög-durrog az ostor* (Szeged vid. Nyr. VI.135).

[DISIPÁL].

el-disipál: elpusztít, elveszteget. *Minden jószágát eldisipálta* (Udvarhely m. Nyr. V.180).

DISPUTÁL (*diskutál* Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.315).

DÍSZ: bő termés, bőség. *Dísze van a szőlőnek:* bőven van, bőven terem (Somlyó vid. Nyr. XIV. 140). *Dísze van a gabonának, gyümölcsnek* (mikor jó termés igérkezik) (Répce mell. Nyr. XX.416). *Az idén nincs disze a gyümöcsnek* (Göcsej Nyr. XIV.395). *A zidin nëm nagy diszë vót a gyümücsnek. Nad diszë* [keletje] *van most a bundának, mét hideg van* (Vas m. Őrség Nyr. XIII.383).

DISZKE (*biszke* Székelyföld Tsz.; *díszke* Háromszék m. Nyr. X.39; *döszke, düszke* Háromszék m. Vadr. 495a): fiatal juh, kecske, tehén v. bivaly, a mely még nem ellett v. előhasú (Székelyföld Kassai J. Szókönyv I.438; Tsz. Kriza; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.42; Csík m. Győrffy Iván; Gyergyó Kiss Mihály; Háromszék m. Tsz. Vadr.). *Szép döszkéje van:* szép fiatal felesége (Háromszék m. Vadr. 495a).

DISZKÓ: ∾. *Díszkó juh* (Székelyföld Tsz.)

1. **DÍSZL-IK** *(diszl-ik):* szépen tenyészik, bőven terem (Répce mell. Nyr. XX.416; Somlyó vid. Nyr. XIV.140; Vas m. Jánosháza Nyr. XVI.141). *A reszneki határon nem jól diszlik a dohány* (Göcsej Nyr. XIV.395).

2. **DISZL-IK:** ízlik. *Ez a bor nëm diszlik úgy utánno* (a jobb után a kevésbbé jó) (Vas m. Jánosháza Nyr. XVI.141).

DISZNÓ (*dësznu* Vas m. Őrség Nyr. IV.380. 521; *desznyu* Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. VII.477; *desztó* Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly; *dësztu* Vas m. Őrség Nyr. II.41; *diszna*, plur. *disznâk* Szlavónia Nyr. V.61; *disznu* Göcsej Nyr. XIV.164; *disznyó* Székelyföld Tsz.; Csík m. Nyr. VII.47. 427; Csík-Csekefalva Nyr. XIII. 575; *disztó* Bihar m. Pocsaj Nyr. V.521; VI.420; Debrecen Nyr. V.141. 470; VII.188; IX.163. 203; Szabolcs m. Földes Nyr. II.479; Tisza-Sz.Imre Nyr. IX.129; Érmellék, Székelyhíd Nyr. V.264. 328; VI.276; Zemplén m. Nyr. IV.425; Zemplén m. Nagy-Tárkány Nyr. VII.32; Hegyalja Kassai J. Szókönyv I.439; II.268; Ugocsa m. Gödényháza Nyr. III.371; Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly; Szilágy m. Nyr. VI.473; VII.381; IX.566; Kalotaszeg, Zsobok Melich János; *disztu* Vas m. Őrség Nyr. I.421. 462; VII.272. 322. 371. 467; Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.279; Göcsej Nyr. XIII.353; Hetés Nyr. I.380; Dobronak Nyr. II.233; *dittó* Tisza-Dob Nyr. XX.192; *gyesznó* Palócság MNy. V.80; *gyisznó* Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.114; Palócság Tsz.; *gyisznaó* Palócság Nyr. VII.34; Eger vid. Nyr. VI.185). — *Disznó:* a pukkantó (datura stramonium) termése (Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII. 576).

[Szólások]. *Disznyó keringëtte* [káromkodás] (Székelyföld Kiss Mihály). *Disznó veszett* [káromkodás] (Udvarhely m. Nyr. IV.32).

disznó-apró: kevésbbé veszedelmes himlőfajta, a mely nyomokat nem hagy (Zala m. Szepezd Nyr. XXI.522).

disznó-bab: nagyszemű babfaj (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323).

disznó-borz: sündisznó (Baranya m. Kassai J. Szókönyv I.441).

disztu-bál: disznótor (Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.279).

disznyó-csucsu: lóhere (Csík m. MNy. VI.371) [vö. *csucsukás*].

dësztu-embörsig (Őrség Nyr. II.41; *disznembörsíg* Göcsej Nyr. V.35. 122): szalonna.

disznó-hal: acerina cernua (Erdővidék Herman O. Halászat K.)

[**disznó-költség**] (*disznó-kőccség* Székelyföld Kiss Mihály; *disznyó-kőccség* Háromszék m. Vadr. 491b): disznó-aprólék.

disznó-kenyér: kúnrépa (cyclamen europaeum) (Duna mell. Kassai J. Szókönyv I.441).

[**disznó-orja**], **disznó-arja**: disznófő eleje (Rimaszombat Nyr. XV.383).

disznó-pajta: disznó-ól (Székelyföld Tsz.)

[**disznó-pásztor**].

[Szólások]. *Disznópásztor a kanász* [tréfás szitkozódás] (Kecskemét Csaplár Benedek). *Disznópásztor, fakanásztor:* ∾ (Szeged Csaplár Benedek).

disznó-sajt: vastag hurkaféle, a mely apróra vagdalt disznófülből, bőrkéből, szalonnából és vérből készül (presswurst) (Bars m. Zeliz vid. Nyr. XIV.287; Nógrád m. Litke Nyr. IV.334).

disznyó-szaka: disznó szája szélein támadt bőrkeményedés (Székelyföld Kiss Mihály).

disznyó-szőcs (Székelyföld Kiss Mihály; *disznószőgy* Székelyföld Kriza): sündisznó.

disznó-tök: eggy tökfaj (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323).

DISZNÓS: gyermekjáték, a mely abból áll, hogy eggy kijelölt kör közepében ásott gödröcskébe a labdát v. bogyót bepiszkálni, behajtani iparkodnak (másutt: *csürös*) (Tisza mell., Mátyusfölde, Csallóköz CzF.)

[Szólások]. *Disznós atta* [káromkodás] (Udvarhely m. Nyr. IV.32).

disznós-ól: disznó-ól (Baranya m. Bélye Nyr. XVI.134).

DISZNÓSÁG: disznó-aprólék (Nagy-Kálló Nyr. XII.429; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.238; Csallóköz Szinnyei József).

[**DISZNÓZ**].

[Szólások]. *Disznózom atta* [káromkodás] (Udvarhely m. Nyr. IV.32).

DISZNÓZÁS: fiatal legények játéka, a mely abból áll, hogy eggy nagyobb fatekét botokkal iparkodnak a helyéből elütni (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841).

DÍVÁN (*dévány* Szeged Kálmány L. Szeged népe I.213).

DIVAT: 1. díszlés, bő termés, bőség. *Vminek divatja van. Divatjában van* (,uton-utfélen hallható' Nyr. VIII.70). *Ëgyetek, igyatok gyerëkëk, most van a divattya* (a szőllőnek, mustnak; mondják szüretkor) (Déva-Ványa Nyr. XIX.82). *Legdivatjába:* legbővében (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.337; Győrffy Iván); 2. ideje vminek. *Mëgájj csak, jobb lëssz, ha bejön a munka divattya. Majd akkor, ha bejön a takarásnak divattya* (Déva-Ványa Nyr. XIX.82).

DIVATKOZ-IK: vitatkozik (Szatmár m. Nagy-Dobos Nyr. VIII.524).

DIVATLAN (Székelyföld Tsz.; Andrássy Antal 1843; Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.322. 358; Csík m. Nyr. VII.41; XII.281; *diatlan* Csík m. Várdótfalva Péter János; *duvatlan* Székelyföld Tsz. Andrássy Antal 1843; Kiss Mihály; Udvarhely m. Nyr. IX.235; Háromszék m. MNy. VI.322. 358; Győrffy Iván): evésben mértéktelen, telhetetlen, nagybélű, nagyehető.

1. **DIVATLANKOD-IK** (Székelyföld Győrffy Iván; Erdővidék Tsz.; Udvarhely m. Nyr. VI. 465; Csík m. Nyr. XII.281; *diatlankod-ik* Csík m. Várdótfalva Péter János; *duvatlankod-ik* Székelyföld Tsz.; Háromszék m. MNy.VI.322; Győrffy Iván): evésben mértéktelenkedik, telhetetlenkedik).

2. **DIVATLANKOD-IK**: ügyetlenkedik (Gyergyó-Ditró Nyr. XII.281) [vö. *dímatlan*].

DIVATOS (*dévatoss*an Somogy m. Nyr. XX. 430).

DIVIDÁL: veszteget (Szatmár m. Nagy-Dobos Nyr. VIII.524).

el-dividál: elveszteget. *Eldividálja a napot* (Cegléd Nyr. XIX.211).

szét-dividál: szétoszt (rossz értelemben) (Gömör m. Serke és vid. Nyr. XVIII.140).

1. **DOB**: 1. a nagy hálóvarsánál a vörcsökön túl levő test (Szatmár m. Kis-Majtény Herman O. Halászat K.); 2. a szélmalom vmely része (Puszta-Kaszaperegh Nyr. VII.45).

[Szólások]. *Döbbefakadva* (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.231), *dogvafakadva* (Csongrád m Mindszent Hám Sándor): bosszúsan, dúlva-fúlva. *Itt vót a zsidó, hogy fizessék kê neki; alig birtam kianni rajta. — De hát êmönt má? — Êmönt osztán nagy döbbefakadva, de aszonta, hónap mögin êgyün* (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.231) [vö. M. Nyelvtört. Szótár *2. dob:* Szólások].

dob-farka: [tréf. v. gúny.] adóbehajtó (,végrehajtó') (Palócság Nyr. XXI.509).

dob-szár: a szélmalom vmely része (Puszta-Kaszaperegh Nyr. VII.45).

2. **DOB:** 1. üt (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 429). *Kászuluggyá immá fö, a marháidak éhön vannak; nézz a dógodho, në pehëggy, mét dobok ëgyet!* (Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II.323). *Oat dobott nekèm, hogy...:* akkorát ütött rám (Vas m. Őrség Nyr. I.421). *Pofon dob* (Zala m Gelse és vid. Nyr. XV.573); **2.** elér, eltalál (Szlavónia Balassa József).

le-dob: lehajlik, négykézlábra áll (Nagy-Kúnság Nyr. III.281).

mëg-dob: megüt. *Mëgdobta a kezével* (Zala, Esztergom m. Nyr. IV.173). *Um mëgdobtam a tomporámat* (Őrség Nyr. I.422). *E minap elesett az öcsiém iés um megdobta magat, hon no* (Göcsej MNy. II.410).

DOBA: mészhordó láda (Kapnikbánya és vid. NyK. II.375).

DOBAJ: dobogás (Balaton mell. Fábián Gábor 1839).

DOBÁL: ütlegel. *Hát csak ëkesztë istentelenü dobánya a hátát, csak u bétt belë* (Göcsej, Páka Nyr. I.418).

DOBÁNCS: leuciscus virgo (Erdély Herman O. Halászat K.) [vö. *dibbancs*].

DOBÁR: duzzadt, puffadt, teletömött (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.477). *Dobár erszény, zacskó, has* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.316. 494). *Könnyen beszél, kinek dobár a zsebje:* a kinek sok pénze van (Szeged Nyr. V.571) [vö. *dobasz*].

[Szólások]. *Iszka dobár, kinn a pohár!* [kurjantás tivornya közben] (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 374; Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.273).

DÓBÁR (*dóber, dúbár, dúber, dúbér, dúbír*): **1.** *dóbár:* leuciscus virgo (Bodrogköz Herman O. Halászat K.); **2.** *dóber* (Berettyó-Ujfalu Herman O. Halászat K.), *dúbár* (Karád uo.), *dúber* (Szolnok uo.), *dúbér* (Tisza mell. uo.), *dúbír* (Zemplén m. Kesznyétem Kassai J. Szókönyv I.453): sügér (perca fluviatilis).

DOBÁS: eggy vetés a dobó-hálóval (Tolna m. Paks Nyr. XIX.431).

DOBASZ = *dobár* (Szilágy m. Nyr. IX.182).

dobasz-hasú: duzzadt, puffadt, tele hasú (Abaúj m. Jánok Kassai J. Szókönyv I.444).

[**DOBB**], **DABB:** dobbanás (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.408. 459).

DOBBAN: toppan. *Oda dobban:* ott terem (Székelyföld Kiss Mihály). *Ëccö csak haza dobban:* otthon terem (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 437).

fel-dobban: ájultan lerogy (Balaton mell. Tsz.)

le-dobban: ∾ (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.384).

DOBBANTÓ: **1.** meghökkentő [?]. *Dobbantó munka* (Hely nélkül Nyr. XII.527); **2.** = *ághëgyháló* (Bodrogköz Herman O. Halászat K.).

DOBËNDÁL (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *dëbëndál* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *dobondál* Háromszék m. Vadr.): rávesz, rábeszél. *Rëá dëbëndálá, hogy mëgvëgye* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *debonda*].

[**DOBI**].

[Közmondások]. *Ëgyszër dobi, másszor kopi:* eggyszer bőven, máskor szűken (Háromszék m. MNy. VI.361; Nyr. IV.187). *Dobi — kopi:* dínomdánom' után koplalás (Háromszék m. Győrffy Iván). *Nagy dobinak nagy kopija van* (Udvarhely m. Nyr. IV.275 [itt *koszija* hiba]; Felméri Lajos).

DOBINT: eggyszer v. hirtelen dob (Csík m. MNy. VI.373).

DOBL-IK: táskásodik (a fal v. rajta a vakolat, mielőtt lehull) (Tisza-Dob Nyr. XX.192).

DOBÓ: két darab fa-abrincs, mely félkörben van összehajlítva, s a kettő eggymáshoz minteggy 20 cm.-nyire összekötve és zsineggel ritkán behálózva; ezzel hordanak szalmát a marhák és a lovak alá (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284).

DOBOG (*dubag* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.189) [vö. *döbög*].

DOBOGÁL (Háromszék m. MNy. VI.338; NyK. III.16; Kiss Mihály; *dobigál* Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.; Kiss Mihály): dobál, hajigál.

[**DOBOGÁLÓD-IK**], **DOBIGÁLÓD-IK:** dobálódzik, hajigálódzik (Háromszék m. Vadr. 495a).

DOBOGÓ: **1.** fahíd, gyaloghíd (Dunántúl Nyr. V.128; Somogy m. Kassai J. Szókönyv I.445; Baranya m. Tsz.; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.477; Mezőtúr Markovics Sándor; Sárrét Tsz.); **2.** emelkedett, dombosabb hely a síkföldön (Szatmár m. Krassó Nyr. XIX.335).

[**DOBOGTAT**] (*dubagtat* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.189; *dubogtat* Székelyföld Kiss Mihály): dobog, dörömböl, neki-neki zúdul (erős szélroham, láng a kemencében).

DOBÓKA: alburnus lucidus (Balaton mell. Herman O. Halászat K).

[**DOBOL**].

ki-dobol: (méheket) más köpübe hajt át (Heves m. Névtelen 1840).

DOBOLÓD-IK: öklével ver, vereget (Székelyföld Kiss Mihály).

DOBONKA (*döbönke* Székelyföld Tsz.) = *bodonka* (Segesvár Nyr. IX.44; Udvarhely m. Kiss

Mihály; Muzsi János; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.42; Székely-Keresztúr Nyr. XXII.335; Háromszék m. MNy. VI.321; Győrffy Iván; Erdővidék Nyr. IX.41; Csík m. Nyr. VII.42).

DOBONTATÓ: rúdra alkalmazott, félkörösszájú zsákháló, a melyet víz ellenében a patakokba, kivált bokros helyeken beállítanak, s a melybe a halakat zurboló fákkal bekergetik (Török-Becse Nyr. IX.92; Herman O. Halászat K.)

DOBOROL: dübörget, pörrögtet (dobot) (Háromszék m. MNy. VI.321; Győrffy Iván).

DOBOS: potrohos (Udvarhely m. Győrffy Iván).

dobos-acsa: nagy-potrohú, cserebogár-színű sötétsárga szitakötő (Nagy-Szalonta Nyr. VII. 456).

DOBOSKA, DOBOSZKA: 1. *doboska:* karácsonyi mákos tészta (Kassa vid. Nyr. XVII. 238); 2. *doboszka:* tejben főtt apró gombóc (Torna m. Ruehietl Miklós 1839).

DOBOZI: nagyehető (Marosszék Győrffy Iván) [vö. *dobri*].

DOBRA: vízmosta gödör (Komárom m. Fűr Nyr. XX.479).

DOBRI: nagyehető (Marosszék Győrffy Iván) [vö. *dobozi*].

DOBROC (Göcsej Tsz.; *dabronc* Göcsej Tsz.; Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144; *dobróc* Somogy m. Nyr. XII.186; *döbröc* Baranya m. Kassai J. Szókönyv I.465; Tsz.; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93. 477): hamar múló vörös, tüzes, viszketeges bőrkiütés. *Kihánta a dabronc* (Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144). *Dobroc üssön ki!* (Göcsej Tsz.).

[DOBROCOSOD-IK].

mëg-dobrocosodik: kiütéses lessz, földagad. *Úgy ütlek pofon, hom mingyá mëgdobrocosodik a kípes feled* (Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII. 95. 143).

DOBZÁS, TOBZÁS: 1. *dobzás:* kétágú fából faragott ék, melyet a lőcskarikába tesznek, hogy a lőcs magasabban tartsa a szekér oldalát (Vas m. Nyr. XVIII.144); 2. *dobzás:* bőrdarab, melyet a leszállott ajtó sarka alá tesznek (Pápa Nyr. XVI.527); 3. *tobzás:* folt, a melyet akkép vetnek, hogy a szélét a lyuk széléhez varrják, s a folt széle nem ér túl a szakadáson (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.473).

DOBZÓ (*dobzô* Soprony és Vas m. Nyr. X. 332; *dobzuó* Vas m. Répce-Sz.György Nyr. XVIII. 480): gömbölyű szilva.

[DOCA].

doca-fari: nagyfarú (leány) (Szeged vid. Nyr. VI.135) [vö. *duci-faros*].

DOCOG: döcög, baktat, kocog (a ló) (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *döcög*].

DOCSKA: házfödésre való kissebb szalmaköteg (Győr m. Bőny Nyr. XV.383).

[DODOG].

dodog-dadog: dadog (Moldva, Klézse Nyr. IX. 429).

DÓDÓZ: vmiféle gyermekjátékot játszik (Békés m. Sárrét Nagy Sándor).

DOGÁNY: mészárszék (Székelyföld Kassai J. Szókönyv I.445; Tsz.; Csík m. Tsz.)

DOGGYA: kövér, vaskos (személy) (Rimaszombat Nyr. XII.190).

DOHÁNY (*duhân* Szlavónia Akadémiai Értesítő 1893. 611; *duhán* Dráva mell. Nyr. VI.43; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.94).

dohány-csősz: [tréf.] fináncz (Bars m. Léva Czimmermann János).

dohány-csutka *(csutkája):* dohány-kocsány (Hely nélkül Tsz.)

dohány-kóró: a dohány alsó szára (Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.238).

dohány-szusztora: [tréf.] szivar (Makó Nyr. IX.378).

dohány-tukarcs: dohánytekercs (Hegyalja Kassai J. Szókönyv I.446).

DOHL-IK (Székelyföld Csaplár Benedek; *dolh-ik* Székelyföld Kiss Mihály; *doll-ik* Pannonhalma Nyr. XII.187; Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.221. 321; Győrffy Iván): 1. dohosodik; 2. *doll-ik:* korhad (Székelyföld Nyr. II.426).

ësszе-dollik: összekorhad (Háromszék m. MNy. VI.344; Vadr. 511b).

DOHOG (*duhog* Palócság Nyr. XXII.33; Kapnikbánya és vid. NyK. II.375): magában dörmög, zsörtölődik (Tolna m. Tsz.; Kúnság, Kisujszállás Nyr. XX.190; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.143). *A vén asszon köszörűkű, mindég dohog, mint a menkű* (Ugocsa m. Nyr. XV.574); 2. zúg. *Az ágyú duhogott* (Torontál m. Lőrincfalva Kálmány L. Szeged népe III.49). *Duhog a kohó tüze* (a sebes légáramlástól) (Kapnikbánya és vid. NyK. II.375).

dohog-mohog: ∾ (Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.139).

DÓK (*dok* Székelyföld Tsz.): gyapotfonó kerék fölálló, választékos orra, a melybe a fonó vasorsót illesztik (Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XV.384; Háromszék m. MNy. VI.321; Vadr.; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

DÓKA: rövidebb v. hosszabb dolmány-forma kabát (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.477; XIX.523;

Nagy-Kúnság Nyr. XIX.576; Nagy-Szalonta Nyr. XV.470; Szeged Csaplár Benedek; hely nélkül Tsz).

DOKÁNY: eggyszerű gombos kabát (Pannonhalma Nyr. XII.187; Csallóköz Nyr. I.232; V. 376; Csaplár Benedek; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.189; Pozsony m. Tárnok Nyr. VIII.470).

DOKTOR (*daktor* Bánffy-Hunyad Nyr. X.21; *datkor* Háromszék m. Vadr. 426): borbély (Szeged Nyr. V.571).

[DOKTORI].

doktori-orvosság: orvosi rendelvény szerint készített orvosság (Baranya m. Ormányság Nyr. IX.285).

DOKUMÁNY: dokumentum, okirat (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. X.191).

DÓLÉ: mind a két végén meghegyezett fácska, a melyet a gyermekek bottal föl- és elütnek (Makó Nyr. IX.377; Dorozsma Nyr. XIV.233; Orosháza Nyr. IV.330; Szeged Nyr. VII.380; Csaplár Benedek).

DOLGOS: munkás (Székelyföld Nyr. II.426).

DOLGOSSÁG: dolog (Szatmár m. Nagy-Dobos Nyr. IX.138).

[DOLGOZ].

mëg-dógoz: megver. *Jól megdógozta* (Háromszék m. Vadr. 368).

[DOLGOZÓ].

dolgozó-nap (Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45; *dógozó-nap* Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.273): hétköznap.

DOLHAD, DOLHOD-IK (*dolhad* Háromszék m. Nyr. IV.561; *dolhod-ik* Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Kiss Mihály): dohosodik.

DOLHADT, DOLHOTT (*dolhadt* Háromszék m. Nyr. IV.561; *dolhott* Háromszék m. Nyr. IX. 235; Kiss Mihály; *dollott* Udvarhely m. Nyr. IX.235): dohos.

[DOLHODZ-IK].

mëg-dolhodzik: megdohosodik (Székelyföld Kiss Mihály).

DOLMÁNY (*dolománt* Székelyföld Győrffy Iván; *dolomány* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. I.145. 148; III.170; Nyr. XIII.510; *dómán* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518).

dolmány-szűr: térdig érő szűr, a melynek csak kicsiny fölálló szegett v. prémezett gallérja van (Duna mell. Kassai J. Szókönyv I.447; hely nélkül Nyr. XII.239).

DOLOG (*dalag* Moldvai csáng. Nyr. IX.484).

[Szólások]. *Mágá dógára mëgy:* szükségére megy (Érsekujvár Nyr. VIII.283).

dolog-biró: munkabíró (Kapnik vid. Nyr. II. 182).

dolog-fogó: dolgozni szerető (Háromszék m. MNy. VI.321; Győrffy Iván).

dolog-tëhetetlen: nem munkabíró (Kecskemét Nyr. XII.232).

[dolog-tëvő].

dologtévő-nap (Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; *dologté-nap* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144; Vas, Zala, Tolna m. Király Pál; *dologtëjő-nap* Vas m. Őrség Király Pál; *dologtëő-nap* Vas m. Őrség Nyr. I.422; Király Pál; *dologtëüő-nap* Vas m. Őrség Király Pál; *dologtivő-nap* Fehér m. Nyr. X.189; *dologtő-nap* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; *dölögté-nap, dölögtéü-nap* Göcsej Nyr. XIII.496; *dölögtévő-nap* Soprony m. Széplak Nyr. XIX.45; *dölögtévü-nap* Göcsej Nyr. XIII.307; *dölögtevüő-nap* Göcsej MNy. I.219; *dölögtívüő-nap, dölögtív*ᵘ*ő-nap* Soprony m. Horpács Nyr. IV.181; XVIII.513; *dölögtövő-nap* Vas m. Répce-Sz.György Nyr. XVIII.480; *dölögt*ᵘ*ő-nap* Répce mell. Nyr. XX.364. 370): hétköznap.

DOLOGSÁG: dolog (Székelyföld Győrffy Iván). *Ó édös szerelmetes Jézusom, hol állanánk münk most, ha ez a disznózom-atta dologság úgy mëg nem rántott vóna* (Udvarhely m. Nyr. IV.32).

DOMBÁR: meneteles hegy- v. domboldal, kapaszkodó, hágó, lejtő (Göcsej Tsz.; MNy. V.160).

DOMBÉROZ (*dombêroz*nyi Mátra vid. Nyr. XXII.240; *dombéroz-ik* Göcsej Nyr. XIV.189; Göcsej, Páka Nyr. II.43): **1.** dorbézol, dőzsöl, tivornyáz (Göcsej Tsz.; Alföld Nyr. XIII.237; Tisza vid. Nyr. XIX.125; Kecskemét, Csallóköz, Székelyföld Csaplár Benedek; Mátra vid. Nyr. XXII.240; Háromszék m. MNy. VI.323; Győrffy Iván); **2.** ugrál, dobog (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93). *Erdün terëm, rétën hizik, asszonyok köszt dombérozik* (találós mese; = szita) (Göcsej, Páka Nyr. II.43).

DOMBOLAG: dombos hely (Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VI.325).

DOMBOLAGOS (Somogy m. Visnye Nyr. XVII. 286; *dombolagas* Vas m. Kemenesalja Nyr. III. 88): dombos.

[DOMICA].

domica-leves: bableves kolbásszal és aszalt szilvával (Kecskemét Nyr. XIX.46).

DOMIKA, DOMIKÁT (*damika* Csík m. MNy. VI.370; Csík m. Kilyénfalva Nyr. IX.525; *demikát* Palócság, Gömör m. Tsz.; Rimaszombat vid. Nyr. X.88; Erdély Csaplár Benedek; *demikât* Rozsnyó Nyr. VIII.564; *domika* Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Kiss Mihály; Erdővidék Tsz.; *domikát* Abauj m. Jászó Nyr. IX. 478; Kassa vid. Nyr. XIX.189): túrós leves.

DOMÓ (*domᵘó* Palócság Nyr. XXI.507; XXII. 33; *doma'* Gömör m. Runya Nyr. XXII.286): 1. a kenyérnek sülés közben kihasadt és kiduzzadt része, durcása, gyürkéje (Szentes Nyr. XVII.46; Szeged Csaplár Benedek; Hajdú m. Nyr. XVII.422; Szolnok Nyr. XVII.422; Rimaszombat Nyr. V.271; XVII.422; Borsod m., Miskolc vid., Heves m., Gyöngyös vid., Gömör m. Balog völgye Nyr. XVII.422); 2. olyan kukoricaszem, a mely a pattogatáskor nem tarajosodik ki egészen, hanem csak megrepedezik (Szolnok és Gyöngyös vid. Nyr. XVII.422; Bács m. Zenta Nyr. IX.378) [vö. *2. döme*].

DOMÓS: 1. gyürkés. *Domós kënyér* (Szeged Csaplár Benedek); 2. = *domó* 2. (Szolnok és Gyöngyös vid. Nyr. XVII.422).

DÓN: lerakott száldeszkák, a melyeken a bányában a kőszállító kerekes ládákat tolják (Szatmár m. Nagybánya vid. Nyr. XIV.238).

DONDA: idomtalan, otromba (pl. viselős aszszony) (Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.478; Király Pál). *Të dónda* [mondják dologtalan nagy leánynak] (Brassó m. Bácsfalu Nyr. V.91) [vö. *dëbëdonda*].

[1. **DONG**].

dong-szëg (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV. 143; Kapnikbánya és vid. NyK. II.375; *don-szëg* Kapnikbánya és vid. NyK. II.375): nagy, vastag, csaknem fél lábnyi hosszú vasszeg.

2. **DONG** (*donog* Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274).

[Szólások]. *Dongják a legyek a tejes fazakat; a méhek, dongók a virágokat:* körüldongják, dongva belepik (Udvarhely m. Vadr. 495b). *Dongják a leányt:* körülveszik, ostromolják, udvarolnak neki (Székelyföld Kiss Mihály).

3. **DONG**: szivárog (a víz a föld alól) (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93).

át-dong: átszivárog. *Átdongi a viz:* átszivárog rajta (Baranya m. Bélye Nyr. XV.372).

DONGA (*duga* Dunántúl Nyr. XVI.190; Somogy m. Babod Nyr. XII.278; Somogy m. Sima Nyr. XIX.381; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.94; Baranya m. Abaliget Csaplár Benedek). *Ojan dugábo vót, egészen össze vót döve, ê van romóva* (Somogy m. Balaton mell. Nyr. XVI.477).

duga-dült: düledező, rozzant (hordó v. más faedény) (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; vö. *renyhó* Tsz.)

DONGÁS: talajvíz (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.93).

DONGÓ (*dungó* Alföld Nyr. V.86; Szeged Nyr. VII.380; Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.; Erdővidék Tsz.)

[Szólások]. *Dungó van a fülibe:* lehorgasztott boros fejjel botorkál (Alföld Nyr. V.86).

dungó-virág: tüdő-fű (Háromszék m. Vadr. 496a).

DOŇYĖSZ: szerető (Gömör m. Runya Nyr. XXII.286).

DOP (Székelyföld Ferenczi János; *dup* Brassó m. Hétfalu MNy. V.347; Hétfalu, Bácsfalu Nyr. III.524): dugó, szöszdugó.

[**DOPOL**].

bé-dopol: bedug (dugóval) (Székelyföld Tsz.; Ferenczi János).

DORBÉLYOZ: dorbézol (Göcsej Tsz. 96b).

DORGÓ: lég-eresztő cső a hamuzsírfőzésnél (Háromszék m. Vadr.)

DORHOL: hengerel, mángorol (Háromszék m. MNy. VI.321; Vadr.; Győrffy Iván).

[**DORI**].

dori-korsó: nagy, vörös, mázatlan cserépkorsó (Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283).

DORKÓ : fa-ivóedény, kupa (Szeged vid. Nyr. II.43).

DORNA: iszákos, részeges (Rimaszombat Nyr. V.271).

DOROL: dong (Háromszék m. Arany-Gyulai NGy. I.372). *Doroljframework a legyek a tejes fazakat; a méhek, dongók a virágokat:* körüldongják, dongva belepik (Udvarhely m. Vadr.). *A sebet doroljframework a legyek* (Székelyföld Kassai J. Szókönyv I.450).

[**DOROMBOLÓ**].

doromboló-madár: nádi fülemile (locustella luscinioides) (Fehér m. Velencei-tó vid. Nyr. XVII.430).

DORONG (*doromb* Palócság Nyr. XXI.314; XXII.33; *döröng* Hont m. Tesmag Nyr. VIII. 570; Háromszék m. MNy. VI.322; *durong* Göcsej Nyr. XII.95; Csallóköz Csaplár Benedek; *durung* Somogy m. Nyr. XIV.479; Balaton mell. Tsz.; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.94; Bács m. Bajmok Nyr. VII.520; *düring* Szatmár vid. Tsz.): 1. *döröng:* nagy tönk (Háromszék m. MNy. VI. 322); 2. *düring:* bunkós bot (Szatmár vid. Tsz.)

dorong-fánk, durung-fánk: kürtös-kalács (Balaton mell. Tsz.; Tata Csaplár Benedek).

DOROZMÁS (*dorocsmás* Keszthely Nyr. XI. 237; *duruzsmás* Pécs Király Pál): durva, érdes, darabos (pl. liszt; papiros; az ember bőre a behegedt seb helyén) (Balaton mell. Tsz.; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141). *Ha a mész dorozmás, hamar hullik a máltër* (Zala m. Nyr. XVIII. 287).

DOROZSBA (Bars m. Czimmermann János; *dorosba* Gömör m. Tsz.; *dorosbá* Érsekujvár Nyr. VII.40; XIX.457; *drusba* Nógrád m. Tolmács Nyr. XVIII.48; *druzsba* Pest m. Tura Nyr. III.

46; Palócság Tsz.; *druzsbá* Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.188; *duruzsba* Hont m. Nyr. V.426): vőfély.

DORVATT: akaratos, nyakas (Zala m. Gelse Király Pál).

DORZA (Zala m. Alsó-Lendva vid. Bódiss Jusztín; *derza* Göcsej MNy. V.159): mérges, dühös. *Ükême derzán neköm futott iés êkiátotta magát: Csak ne hajtsá, majd megimádlok!* (Göcsej MNy. V.159).

[DORZAD].

mëg-dorzad: megmérgelőd-ik, megdühösödik, megharagszik. *Bizony sokszor megdorzatt rëám a feleségem korábbi időkben* (Zala m. Hetés, Dobronak Fatér József).

DORZADOTT: mérges, dühös (Zala m. Alsó-Lendva vid. Bódiss Jusztín).

DOSZPOL: hancúroz, hentereg. *Mindíg azon a divánon doszpol az a rossz kölyök* (Kassa vid. Nyr. XIX.189).

lë-doszpol: lenyomkod, legyúr, legázol, rendetlenségbe hoz (megvetett ágyat, szalmarakást, szénaboglyát — rajta ugrándozva, hancúrozva) (Abaúj m. Király Pál).

össze-doszpol: ∾ (Abaúj m. Király Pál).

DOSSZOL: alkalmatlankodva unszol (Székelyföld Kassai J. Szókönyv I.451; Tsz).

DOSZT (*duszt*-ig Székelyföld Kassai J. Szókönyv I.451; Háromszék m. Nyr. IX.34): untig elég. *Annyit elében rakott, hogy doszt vót aszt mind fölönni* (Hódmező-Vásárhely Nyr. XVI.42). *Dosztig:* untig, torkig (pl. evett, ivott) (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Közép-Baranya Nyr. IV.236; Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.462; Debrecen Nyr. VII.188; Abauj m. Beret Nyr. III.522; Hegyalja Kassai J. Szókönyv I.452; Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly; Székelyföld Andrássy Antal 1843). *Dosztig van:* jól van lakva (Szentes Nyr. VI.267). *Dosztig jól laktunk* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XVII.375). *Dusztig ittam, de fogyatékán is borom* (Háromszék m. Nyr. IX.34). *Dosztig vagyok már vélled ugyis* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.132).

DÖBBEN (meg-*debben* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.93; *dübben* Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.357).

[DÖBLE].

döble-tök: úri-tök, sütő-tök (Maros-Ujvár Király Pál) [vö. *döblec*].

DÖBLEC (Zilah Nyr. XIV.287; Kolozsvár Márki Sándor, Szinnyei József; Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII.575; Székelyföld Csaplár Benedek, Andrássy Antal 1843, Győrffy Iván; Udvarhely m. Dézsi Mihály; Háromszék m. MNy. VI.226. 322; Vadr.; NyK. III.18; Győrffy Iván, Dézsi Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *dëblec* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *dëblëc, döblëc, döblöc* Maros-Ujvár Király Pál; *döglesz* Szabolcs és Hajdú m. Kóssa Abert): 1. úri-tök, sütő-tök; 2. *döblec:* vastag testű, köpcös, tömzsi (Székelyföld Csaplár Benedek, Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.226. 322; Győrffy Iván) [vö. *deblák, döble-tök, dölec*].

DÖBÖCSK, DÖBÖCK: tömő, gyömöszölő fa (Székelyföld Andrássy Antal 1843).

DÖBÖCSKÖL: gyömöszöl, gyúr, gyomróz (Székelyföld Győrffy Iván, Kriza; Háromszék m. MNy. VI.322; Vadr.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. MNy. VI.370). *Döböcsköli a bihal a legyúrt embert a térgyivel. Döböcsköli a' tésztát a teknőbe. Döböcsköli a túrót a dézsába* (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *dömöcköl, töcsköl*].

mëg-döböcsköl: ∾ (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *A bihal a térdivel megdöböcsköli az embert* (Háromszék m. Vadr.). *Legyúrta Pistát s a hasát jól megdöböcskölte* (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

[DÖBÖCSKÖLŐ].

dübickölő-malom: zúzó malom (Szatmár m. Király Pál).

DÖBÖG (*debeg* Heves m. Névtelen 1840; *dëbëg* Udvarhely m. Vadr.; *dübög* Csongrád m. Nyr. IX.374; Szatmár m. Pangyola Nyr. III.521): 1. *döbög, dübög:* dobog. *Döbög a szivem* (Komárom m. Nyr. XIV.187). *Úgy dübögött a szíve, mint a bárány farka* (Csongrád Nyr. IX.374); 2. *dëbëg, döbög, dübög:* dobogva jár, dübörög, dörög (Szatmár m. Pangyola Nyr. III.521; Udvarhely m. Vadr.). *Ki döbög ott hátó?* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284). *Úgy hallom, valaki döbög utánnam* (Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.124); 3. *döbög:* aggódik. *Mind azon döbögtem, hon nëm gyün el* (Rábaköz Nyr. XV. 430).

DÖBÖN (Esztergom Nyr. I.277; III.34; *deben* Heves m. Névtelen 1840; *dëbën* Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.188; *döböny* Hont m. Nyr. VI.182) = *bodon, bödön* 1.

DÖBÖRÖD-IK (*döbörödni*; nyilván: *össze-d.*): összepöröl (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.189).

DÖBÖRÖS: göröngyös, rögös, pl. friss szántású föld, a melyen a nedves hantok hirtelen száradás következtében kemény rögökké váltak (Fehér és Komárom m. Király Pál).

DÖBÖSZ: tálacska (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841).

DÖBRŰKÖD-IK: töprenkedik. *Ezën annyit döbrüköttem* (Veszprém Nyr. VIII.40).

DÖCCÖS: döccenős (Háromszék m. MNy. VI. 322; Győrffy Iván).

DÖCÖG (*deceg* Balaton mell., Marcal mell. Tsz.; Székelyföld Győrffy Iván; *döcsög* Udvarhely m. Nyr. VI.272; Csík m. Gyímes Nyr. IX.504; *eldözzög* Tolna m. Paks Nyr. XXII.384; *dücög* Kalotaszeg, Zsobok Melich János). — *Deceg:* vacog, csikorgó hidegben a fogait összeveri (Balaton mell. Tsz.) [vö. *docog*].

DÖCÖGET (*deceget* Marcal mell. Tsz. 92a).

[DÖCÖGŐS].

[Szólások]. *Ekezd nad döcögössen nevetnyi* (Őrség, Szalafő Nyr. VII.88) [vö. *göcög*].

[DÖCÖGTET].

meg-döcögtet: [tréf.] megtáncoltat (Székelyföld Vadr. 382).

DÖCÖGTETŐ: [tréf.] táncvigalom. *Azétt jövénk kjetekhez, hogy aggyák ide Katót, hogy vigyük el a döcögtetőbe* (Székelyföld Vadr. 382).

[DÖCÖLÉSZ].

fő-döcölész: föltápászkodik (Somogy m. Nágocs Nyr. VI.428).

DÖCÖNYEG: döcögős szekér (Háromszék m. Győrffy Iván).

DÖDDŐ (Győr m. Tsz.; *düddő* Csallóköz id. Szinnyei Józsefné): eggyügyű, bamba, gyüge, hülye [vö. *gyüggyő*].

DŐDIKE: búzavirág (centaurea cyanus) (Zemplén m. Nyr. IV.425; Zemplén m. Deregnyő Nyr. XII.94; XIII.92).

dődike-szin: búzavirág-színű. *Ëszëm aszt a dődike-szin szëmëcskéd* (Zemplén m. Nyr. IV.425).

DÖDÖG: magában dörmög, motyog (Balaton mell. Tsz.; Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX. 283; Tolna m. Paks Nyr. XXII.384) [vö. *dudogó*].

[Szólások]. *Dödög, mind a fatarisznya* (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.267).

DÖDÖLLE (Duna mell. Kassai J. Szókönyv I.465; Rábaköz Nyr. XI.189; Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47; Zala m. Hetés Nyr. XIX.142; Veszprém m. Csetény Nyr. V.427; Pápa vid., Marcal mell., Győr m. Tsz.; Fehér m. Forna, Csákvár, Ugocsa Nyr. X.522; Komárom m. Szinnyei József; *dëdëlle* Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.190; Bars és Hont m. Czimmermann János; Hont m. Nyr. V.426; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45; Érsekujvár Nyr. VIII.282; *dedellye* Balaton mell. Tsz.; *didëlle* Hont m. Páld Nyr. XIV. 575; *dödöjje* Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274; *dödöle* Vas m. Őrség Nyr. XIII.383; *dögölye* Kis-Kúnság Nyr. III.564): **1.** *dëdëlle, dedellye, dödöjje, dödöle, dödölle, dögölye:* köles- v. kukorica-kásából készült galuska-nemű főtt tésztás-étel (Duna mell. Kassai J. Szókönyv I.465; Rábaköz Nyr. XI.189; Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47; Vas m. Őrség Nyr. XIII.383; Zala m. Hetés Nyr. XIX.142; Veszprém m. Csetény Nyr. V.427; Pápa vid., Marcal mell., Balaton mell. Tsz.; Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274; Fehér m. Forna, Csákvár, Ugocsa Nyr. X.522; Győr m. Tsz.; Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.190; Komárom m. Szinnyei József; Kis-Kúnság Nyr. III.564); **2.** *dëdëlle, didëlle:* derelye, barátfüle (Hont m. Nyr. V.426; Hont m. Páld Nyr. XIV.575; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45; Hont és Bars m. Czimmermann János; Érsekujvár Nyr. VIII.282).

DÖF (*düf* Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.137) [vö. *duf*].

ki-döf: kihajt. *Döfd ki a gyülekezetbe:* hajtsd ki a csordába (Székelyföld Nyr. II.231).

DÖFDÖS: döföl, döföget. *Hanyatt vetik, oszt hussel döfdösik* (találós mese; = dagasztó teknő) (Göcsej Nyr. XII.234).

DÖFET: döf. *Meg ne döfess a csáklyával* (Hely nélkül Nyr. IV.175).

1. **DÖFI:** alkalmas. *E má döfi:* ez már megjárja (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.236) [vö. *difi*].

2. **DÖFI:** ügyetlen (Csallóköz Nyr. I.232).

DÖFLEK: kalács (Csongrád m. Nyr. VI.373).

DÖFŐDZ-IK: döfölődzik (Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.4).

DÖFÖL: döföd, döfköd (Háromszék m. Győrffy Iván). *Hanyatt fekszik, hússal döfölik* (találós mese; = dagasztó teknő) (Nagy-Becskerek Nyr. V.422).

DÖFÖNYÖL: ∾ (Deésakna Nyr. I.381).

DÖFÖTÖL: ∾ (Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.335; XIV.143; Katona Lajos; Székelyföld Győrffy Iván).

DÖFÖTYŰ, DÖFÖTTYŰ (*düfőttyü*): **1.** *döfötyű, döföttyű:* mézes-mákos lepényféle sütemény, a melynek a tetejét megszurkálják (Székelyföld Kresznerics F. Szótár I.105; Kassai J. Szókönyv I.465); **2.** *düfőttyü:* nagyfarú nőszemély (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.39).

DÖG (*dögü* [?] Fertő mell. MNy. III.405): **1.** [tréf.] cigánypecsenye. *Eriggy, szalaggy s hozzál három krajcár ára dögöt* (Marosvásárhely Nyr. XV.239); **2.** nyavalya. *Benne van a dög* (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek); **3.** beteg (Soprony m. Csepreg Nyr. II.275; Nógrád m. Nyr. IV.142); **4.** lomha, rest (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Brassó m. Bácsfalu Nyr. V.91). *Dögnél dögebb* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); **5.** rondaság, piszok, szemét. *Puszta dög vagyok ebbe a londa munkába. Csupa dög az udvara* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284); **6.** ronda, piszkos, szennyes (Eszék vid. Nyr. V.270). *Kend mëg, kincsëském, a zorkádat, mer dög:* töröld meg, kincsem, az orrodat, mert taknyos (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.431).

[Szólások]. *Dög verje meg!* (Duna mell. Kassai J. Szókönyv I.467). *Döge van, dögivê van:* nagyon bőven van. *Döge vót ma a piacon a gabonának, a halnak* (Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek). *Dögivê van* (Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.143; Baja Nyr. XII.378). *Annyi van, mind a dög:* ∾ (Baja Nyr. XII.378).

dög-fű: datura stramonium (Baranya m. Kassai J. Szókönyv I.466).

[dög-rovás].

[Szólások]. *Dög-rováson van:* utolját járja, közel van a halálhoz (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek, Szinnyei József).

dög-víz: olyan víz, a melyben a hal meg nem élhet (Kőrös-Tarcsa Herman O. Halászat K.).

dögön-bőgő (*dögön-bőggő* Hódmező-Vásárhely Nyr. II.366): [gúny.] halott fölött éneklő deák (Szentes Nyr. VIII.331; Debrecen Nyr. IX.206).

[DÖGÉSZ], DÖGISZ: [tréf.] halottvizsgáló (‚halottkém') (Vas m. Őrség Nyr. XIII.383).

DÖGEVÉNY: dögleletes. *Dögevény avar* (Szabolcs m. Tisza-Dob Kassai J. Szókönyv I.466).

DÖGHENDI: lomha (Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Csaplár Benedek, Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.226. 322; Győrffy Iván).

DÖGIT: 1. dögleszt. *A zisten dögiccsen meg!* (Kolozsvár Szinnyei József); 2. rondít (Eszék vid. Nyr. V.270).

DÖGL-IK: 1. beteg (Csallóköz Szinnyei József); 2. fekszik (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.524).

lě-döglik: lefekszik (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Nyr. XVIII.371). *Bizon nem dógozott ěggyet se azutáng, hanem elmönt s ěgy fa alá ledöglött* (Udvarhely m. Agyagfalva Nyr. XVIII.141).

DÖGLEL: restell. *Dögleli a munkát* (Háromszék m. Vadr.)

[DÖGLESZT].

[měg-dögleszt].

[Szólások]. *A zisten döglessze měg!* (Zala m. Nyr. XXII.429).

DÖGLŐD-IK: 1. döglőfélben van (Tata vid. Nyr. V.329); 2. hever, lustálkodik (Udvarhely m. Agyagfalva Nyr. XVIII.141).

měg-döglődik: megdöglik (Dráva mell. Nyr. XV.425).

DÖGLŐDŐ: lomha, rest, dologtalan (Székelyföld Kiss Mihály).

DÖGLÖTT: büdös (Erdővidék Tsz.)

döglött-csomó: mesterségesen össze-vissza kötött csomó (Kis-Kún-Halas Nyr. XIX.334).

döglött-főd: rossz, terméketlen föld (Zala m. Kővágó-Örs, Révfülöp Nyr. XIX.48).

döglött-hab: az apadó víznek lassan múló habja (Csongrád m. Mindszent Kis Sándor).

döglött-szín: megfakult szín (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

döglött-tűz: eggy csomóban levő sok parázs miatt rosszul égő tűz (Fehér m. Vaál Nyr. XVIII. 573).

döglött-víz: poshadt víz (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

DÖGÖL: restell. *Dögli a dolgot* (Székelyföld Kiss Mihály).

DÖGÖNYÖL = *dögönyöz* (Udvarhely m. Nyr. VIII.472).

DÖGÖNYÖZ (*dögönöz* Balaton mell. Tsz.): öklével nyomkod, dönget, ütlegel (Vas m. Répce-Sz.György Nyr. XVIII.480; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.236; Hegyalja Kassai J. Szókönyv I.467; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.144; Gyöngyös Nyr. IX.332).

el-dögönyöz: elver (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.477).

meg-dögönöz: ∾ (Balaton mell. Tsz.)

DÖGÖS: lomha, rest (Székelyföld Kiss Mihály).

DÖGÖSKÖD-IK: 1. göthösködik (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek); 2. lustálkodik (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

DÖGSÉG: 1. nyavalya. *Benne van a dögség* (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek); 2. lomhaság, restség. *Dögség vót egész nap alunni* (Háromszék m. Kiss Mihály).

[DÖGŰ].

[Szólások]. *Dögü-félben van:* döglő félben (Fertő mell. MNy. III.405).

DÖGÜL (*dögít:* dögült Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284).

el-dögül: 1. ellomhul (Háromszék m. MNy. VI.323; Győrffy Iván); 2. elpiszkolódik. *Mitől dögít el a ruhád?* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI. 284).

DÖGVÉNYES: összebomló, földre hajló, megdőlt (növényzet) (Tisza-Dob Nyr. XX.192).

DÖHEDĚR (Keszthely Király Pál; *döheder* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47; *döhöder* Vas és Somogy m. Király Pál; Somogy m. Csurgó Nyr. XVII.478): nagytestű, otromba testalkatú, nehézkes, elhízott, vaskos.

DÖHER (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; Fertő mell. MNy. III.242; Zala m. Arács Nyr. XXII.192; Vas és Somogy m. Király Pál; Somogy m. Ujmajor Nyr. VIII.139; *dëher* Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. III.319. 473; *dőher* Vas m. Kemenesalja Tsz.; *düher* Székelyföld Kiss Mihály): ∾ [vö. *düherc*].

DÖHÖD-IK (*dühöd-ik* Vas m. Őrség Nyr. XIII. 384): **1.** *döhöd-ik:* korhad, rothad (Göcsej Vörös Balduin). *Foktam magam, összeszabtam* [összevágtam, az eltörött szövőszéket], *kivettem a szinbe; ott had döhödjék!* (Vas m. Őrség Nyr. I.422); **2.** *döhöd-ik:* elmaradoz, sokáig nem halad előre (az útban, a növésében) (Vas m. Bódiss Jusztin); **3.** *döhöd-ik, dühöd-ik:* mulatozik (Vas m. Őrség Nyr. XIII.384). *Tënnáp is a kocsmába döhödött egész nap* (Vas m. Őrség Nyr. I.421).

DÖHÖL: 1. ver, üt, ütlegel (Háromszék m. MNy. VI.322; Vadr.; Nyr. V.36; Győrffy Iván); **2.** szurkálva nyúz (Háromszék m. MNy. VI.322).

meg-döhöl: megütlegel, elpáhol. *Jól megdöhöllek* (Háromszék m. Vadr. 495b). *Ugy megdöhölte, hogy szinte megölte* (Háromszék m. Vadr. 357).

DÖHÖME (Veszprém m. Várpalota Nyr. XXI. 477; *döhönye* Soprony m. Répce mell. Nyr. II. 518; XIX.576): idomtalan, otromba, esetlen nagytestű.

[DÖK].

mëg-dök: megüt, megkollint. *Megdökte af fejemet ak kujakjávâ* (Székelyföld Győrffy Iván) [vö. *mëg-zök*].

DŐL, DŰL (mëg-*dőjt:* megdőlt Vas m. Őrség Nyr. II.472; kü-*dőn* Göcsej Nyr. II.371; *dőn*, kü-*dőn* Vas m. Őrség Nyr. VII.322; XIII.384).

el-dül: elesik. *Eldült a fiu* (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.333).

[mëg-dől].

[Szólások]. *Mëgdőjt az idő:* meglágyult (Vas m. Őrség Nyr. II.472).

DÖLEC: testes, kövér. *Dölec asszony. Egész egy dölec* (Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.424) [vö. *döblec, dölleszki, dölmesz*].

DŐLED, DÜLLED (ki-*düjjed* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.427).

[DŐLÉDËZ], DŰLÉDÖZ: düledez (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.213).

DŐLÉNDËZ: dülöng (Háromszék m. Vadr.)

DŐLESZT, DÜLLESZT (*düjjeszt* Székelyföld Győrffy Iván).

DŐLINCSEL: dülöng (Háromszék m. MNy. VI.215).

DŐLINGEL (Székelyföld Nyr. II.182; Háromszék m. Vadr. 495b; *dőlingél* Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.215): ∾.

DŐLINGEZ-IK (Marosszék Nyr. I.322; Háromszék m. MNy. VI.215; *dölingez* Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 495b; *dőlingez* Erdély Kassai J. Szókönyv I.468): ∾.

DŐLLENT, DÖLLENT: félre billent (Háromszék m. MNy. VI.322; Vadr. 495b).

DÖLLESZKI: nagyhasú, pocakos, vaskos, nagytestű, elhízott (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 495b) [vö. *dölec*].

DÖLLÖG, DÜLLÖG: 1. *döllög:* dülöngve jár (Háromszék m. Vadr. 495b; Csík-Sz.György Nyr. X.237); **2.** *düllög:* lustán, kelletlenül jár (Orosháza Nyr. VI.134).

DÖLMESZ, DÖLMEC = *dölleszki* (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály)

DŐLŐ, DÜLŐ (*déllő* [?] Háromszék m. Vadr.; *döllő* Székelyföld Tsz.; *döllő* Nyitra m. Vágkirályfa Nyr. XIX.561; XX.30; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *dőll*ᵉ*ő* Palócság Nyr. XXI. 360; *düllő* hely nélkül Nyr. II.380; *üdöllő* Székelyföld Tsz.; Udvarhely m. Tsz.; *üdüllő* Székelyföld Andrássy Antal 1843): több párhuzamos szántóföld lábánál keresztben elnyúló föld v. mező, a melyre a szántóföldek vége kimegy.

[dőlő-fél].

[Szólások]. *Most van éppeg dőlő-félön:* lebetegedéshez, szüléshez közel (Udvarhely m. Nyr. IV.275).

dülő-út: mellékút (Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.44).

[DŐLÖNGÖL], DÜLÖNGÖL: dülöngözik (Kapnik vid. Nyr. II.182).

DŐLŐS. *Dőlős út* v. *hely:* a hol a szekér könnyen földülhet (Székelyföld NyK. X.328; Kiss Mihály).

[1. **DŐLT**].

átidőtt (Zala m. Nyr. II.427; *átôdütt* Vas m. Őrség Nyr. I.421): rendetlen, hanyag.

[2. **DŐLT**], **DÖLT** (Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.100; Nyr. VII.125; *döjt* Székelyföld Kiss Mihály; *döjt* Háromszék m. MNy. VI.216; Vadr.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. MNy. VI.370; Nyr. XII.235; *dőt* Heves m. Névtelen 1840; Háromszék m. Vadr. 495b; *düt* Abauj m. Buzita Nyr. VII.133; *düt* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.65. 213; Szeged vid. Nyr. III.278; IV. 33; Debrecen Nyr. VI.333; IX.164; Orosháza Nyr. VII.183; Hegyalja Nyr. X.284; Tasnád Nyr. VI.279): **1.** dönt; **2.** *dőjt, dőt:* fektet (kévéket cséplés alá) (Háromszék m. Vadr.; Csík m. MNy. VI.370); **3.** *dőt:* bujt (szőllőtőkét) (Heves m. Névtelen 1840).

[Szólások]. *Eldőjtötte a macska a tejet:* elejtette a becsületet (Háromszék m. Vadr. 495b).

[**DŐLTÉS**], **DÖJTÉS** (*döjtés, dőtés*): **1.** *dőtés:* homlítás (Gyöngyös Nyr. I.334); **2.** *dőtés:* bujtott szőllőtő (Heves m. Névtelen 1840); **3.** *döjtés, dőjtés, dőtés:* cséplés alá kiteregetett kévék (a menynyit eggyszerre leraknak) (Háromszék m. Vadr. 495b; Győrffy Iván; Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. MNy. VI.370).

DŐLTÖGET: döntöget. *Mindjárt templomunknak estek, az oldalát döltögették* (Arad m. Pécska Nyr. VII.125; Kálmány L. Koszorúk I.127).

1. **DÖME: 1.** zömök, vaskos ember (Palócság Tsz.); **2.** pisze (Alföld Nyr. IV.329) [vö. *dömhe, dömse, dömsi*].

2. **DÖME: 1.** a kenyérnek sülés közben kihasadt és kiduzzadt része, durcása, gyürkéje (Szolnok Markovics Sándor); **2.** keletlenül sült kalács (Alföld Nyr. IV.329) [vö. *domó*].

DÖMHE: törpe, zömök (Szeged Csaplár Benedek) [vö. *döme, dömse, dömsi*].

DÖMLÖK: hüvelykújj (Brassó m. Hétfalu MNy. V.346; XVI.478; XXI.478; Király Pál; Brassó m. Tatrang Nyr. II.476).

DÖMÖCKÖL (Tolna m. Tsz.; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.236; Szatmár m. Tsz.; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.566; Hegyalja Kassai J. Szókönyv I.468; Rozsnyó Nyr. VIII.564; *dömeckel* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.93; XIII.526; *dömöcsköl* Kecskemét, Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; *gyömöcköl* Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.566): **1.** *dömeckel, dömöcköl, dömöcsköl, gyömöcköl:* nyomkod, tömköd, gyömöszöl, zúz (szőllőt a kádban bunkós fával v. doronggal) (Kecskemét, Szeged Csaplár Benedek; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.566; Hegyalja Kassai J. Szókönyv I.468; Rozsnyó Nyr. VIII.564; Csallóköz Csaplár Benedek; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.93; XIII.526); **2.** *dömeckel, dömöcköl, dömöcsköl:* ver, ütlegel (Szeged Csaplár Benedek; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.236; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI. 93); **3.** *dömöcköl:* jól megráz (Tolna m. Tsz.) [vö. *csömöcsköl, döböcsköl, dürücköl, zömöcsköl*].

el-dömeckel: elver, eldönget, elpáhol. *Ugy eldömeckellek, hogy soha se felejtessz el* (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.93).

mëg-dömöcsköl: ∾ (Szeged Csaplár Benedek).

DÖMÖCKÖLŐ: rúd, a mellyel a kádban a szőllőt összezúzzák (Bereg m. Dercen Nyr. XX. 431).

DÖMÜŐK: vaskos, pufók [gúnynév] (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVII.192).

DÖMÖSZKE: zömök, köpcös, vaskos, pufók (Háromszék m. Tsz.) [vö. *zömöcskös*].

DÖMSE: ∾ (Csallóköz Csaplár Benedek; Mátyusfölde, Tallós Nyr. XVI.333) [vö. *1. döme, dömhe, dömsi, dömsödi, tömzsi*].

DÖMSI: ∾ (Békés m. Nyr. III.524; Érsekujvár Nyr. VII.40) [vö. *1. döme, dömhe, dömsödi, tömzsi*].

DÖMSÖDI (Fehér m. Nyr. X.186; Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Kriza; *demsedi* Győr m. Tsz.; *dömzsödi* Székelyföld Csaplár Benedek; NyK. X.328; Háromszék m. MNy. VI.322; Vadr.; Győrffy Iván): ∾ [vö. *1. döme, dömhe, tömzsi*].

DÖNCÖL (Csallóköz Szinnyei József; *dencel* Balaton mell. Tsz.; *dencël* Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.189; *dencöl* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.476; Csallóköz Nyr. I.232; *dencül* Pannonhalma Nyr. XII.187; *döncül* Győr m. Tsz.): **1.** *dencël, dencöl, dencül, döncöl:* lenyomkod, legyúr, rendetlenségbe hoz (megvetett ágyat — rajta ugrándozva, hancúrozva) (Pannonhalma Nyr. XII.187; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.476; Csallóköz Nyr. I.232; Szinnyei József; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.189). *Në dencëly rajta:* ne gyűrődjél rajta (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.189); **2.** *döncül:* taszigál (Győr m. Tsz.); **3.** *dencel:* térdén hintáz (kis gyermeket) (Balaton mell. Tsz.); **4.** *dencel:* testét hányavavetve jár (Balaton mell. Tsz.) [vö. *decül*].

lë-döncöl (Csallóköz Szinnyei József; *lë-dencöl* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.476): lenyomkod, legyúr, rendetlenségbe hoz (megvetett ágyat — rajta ugrándozva, hancúrozva) [vö. *lë-döngöl*].

össze-döncöl (Csallóköz Szinnyei József; *össze-dencöl* Csallóköz Nyr. I.232): ∾.

DÖNCÖLŐD-IK (Csallóköz Szinnyei József; *döncülőd-ik* Győr m. Tsz.): gyúródik, gyűrődik, hentereg (a megvetett ágyon s azt lenyomja, rendetlenségbe hozza).

DÖNDI: hasas, pocakos, pohos, zömök, köpcös (Hont m. Nyr. V.426; Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Csaplár Benedek, Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.322; Vadr. 495b; Győrffy Iván). *Szalonnás döndi; pókhasú döndi* (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *döndics*].

DÖNDICS: ∾ (Háromszék m. Vadr. 495b).

DÖNDÍT (Háromszék m. Tsz.; *döndit* Háromszék m. MNy. VI.322; Vadr.; Győrffy Iván; *dönditt* Székelyföld Nyr. IX.41): buffant (hátba pl. ököllel v. labdával).

föl-döndit: lebuktat, hogy döng belé (Háromszék m. MNy. VI.322; Vadr.)

le-döndit: lebuffant (Háromszék m. MNy. VI. 322).

DÖNDÖRE: 1. göndör szőrű. *Döndöre juh* (Vas m. Kassai J. Szókönyv I.468); **2.** göndör szőrű magyar juh (Vas m. Kemenesalja Tsz.)

DÖNDÖREJ: dörömbölés. *Nagy döndörejjel leesett a láda* (Soprony m. Fölső-Szakony Nyr. XVII.383).

DÖNDÜL: buffan. *Jéh, hogy elesék* v. *lesék* [leesék] *az a nagy ember; jéh, mient döndült! ugy oda rittyenté* [egy bikfa tövibe], *hogy jő nagyot döndült* (Háromszék m. NyK. III.11. 15). *A nagy fát levágtam; ujant döndült, hogy messze elhalcott* (Brassó m. Hétfalu, Bácsfalu Nyr. VI. 231).

be-döndül: betoppan. *Este vagyon, szürkül be; a tüzhelyet seperd be; mert nem tudod, ki jő be; egy szép legény döndül be* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.120).

1. **DÖNG** (*dǫ́ng* Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.574): hátba-ütés (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Marosszék Nyr. XVII.423; Háromszék m. MNy. VI.322; Vadr. 495b; Nyr. V.36; Győrffy Iván; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

2. **DÖNG** (*dĕnga* Szlavónia Balassa József): **1.** *döng:* fatönk, fatörzsök (Somogy m. Nyr. II. 376; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141); **2.** *döng, dĕnga:* vég (vászon) (Eszék vid. Nyr. V.270; Szlavónia Balassa József). *Egy egész döng vásznat fölszabtam neki* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284). *Ëgy dĕngâbâ vót a gyócs* (Szlavónia Balassa József); **3.** *döng:* eggy kötés (20 font) len (Somogy m. Nyr. II.376); **4.** *döng:* csomó, rakás. *Süttem a kinyérrê egy döng laksát* (Eszék vid. Nyr. VIII.44).

döng-fa: dongának való fa (Somogy m. Kassai J. Szókönyv I.468).

döng-len: körülbelül tíz-fontos lencsomó (Baranya m. Kassai J. Szókönyv I.469; II.291).

3. **DÖNG** [ige] (*deng* Székelyföld Győrffy Iván).

DÖNGET (*denget* Székelyföld Győrffy Iván): ököllel ütve veszekedik (Moldva, Klézse Nyr. V.378).

DǪNGÖL (meg-*dĕngël* Csík-Sz.György Nyr. X.238; *dėngöl* Székelyföld Nyr. II.276): **1.** dönget, püföl, hátba ütöget (Székelyföld Győrffy Iván; Marosszék Nyr. XVII.423; Háromszék m. MNy. VI.318. 322; Nyr. V.36; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár); **2.** keményre lever (földet vmi bunkó- v. sulyokfélével) (Kolozsvár Szinnyei József; Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Tsz.)

ê-döngöl: eldönget, elver (Udvarhely m. Nyr. VI.516).

lë-döngöl: **1.** keményre lever (földet vmi bunkó- v. sulyokfélével) (Szatmár-Németi Nyr. XVII.423; Erdély Nyr. XVII.423; Kolozsvár Szinnyei József); **2.** = *lë-döncöl. Ledöngöli az ágyat* (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.236).

mëg-döngöl (*meg-dĕngël*): **1.** *meg-dĕngël:* megütlegel, megver (Csík-Sz.György Nyr. X.238); **2.** *meg-döngöl:* keményre lever (földet vmi bunkó- v. sulyokfélével) (Szatmár m. Nyr. XVII.423; Erdély Nyr. XVII.423; Kolozsvár Szinnyei József).

DÖNGÖLET, DÖNGÜLET: kerek halom, kis földdomborulat; halmos, dombos, hullámos föld (Dunántúl Nyr. XVIII.288; Göcsej MNy. II.410; Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. III.473; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141) [vö. *döngör*].

DÖNGÖR: ∾ (Dunántúl Nyr. V.128; Baranya m. Sz.Lőrinc Nyr. XVII.335).

DÖNT: homlít (szőllőt) (Somogy m. Nyr. XIV. 479).

DÖNTI: magas termetű s ügyetlen járású (Pannonhalma Nyr. XII.187; Csallóköz Nyr. I.232).

DÖNTŐ (*düntő*-fébe Baranya m. Ibafa Nyr. XXII.283).

[Szólások]. *Ma oa*ⁿ *düntő fébe vagyok:* mindent földöntök (Baranya m. Ibafa Nyr. XXII. 283).

be-döntő: a jég alatti halászatnál az a nagy lék, a melyen a hálót leeresztik (Balaton-Füred Herman O. Halászat K.).

DÖPÉS: telegramm (Zala m. Czimmermann János).

DÖRC: domb, halom, dimbes-dombos hely (úton, uccán, mezőn, hegyoldalon (Somogy m. Nyr. XIX.287; Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XXII. 238; Király Pál; Nógrád m. Tolmács Nyr. XV. 143).

DÖRDÍT (*dérdit* Székelyföld Győrffy Iván).

DÖRDÜL (*dérdül* Székelyföld Győrffy Iván).

DŐRÉSZ: tréfál, bolondozik (Pannonhalma Nyr. XII.187).

DŐRÉZ: ∾ (Csallóköz Nyr. I.232).

DÖRGÉCSE (Győr vid. Herman O. Halászat K.; *dörgicse* Győr m. Pinnyéd uo.; *dörgöce* Fertő mell. Kresznerics F. Szótár I.105; *dörgöcse* Kopácsi Herman O. Halászat K.): acerina cernua.

[**DÖRGÉS**].

[**dürgís-dorgás**].

[Szólások]. *Tuggya a dürgís-dorgást:* jártas vmely dologban v. helyen (Debrecen Nyr. II. 130).

DÖRGET: **1.** kopogva jár (deszkapadlón) (Moldva, Klézse Nyr. V.378); **2.** kerepel (Háromszék m. Nyr. XV.47).

[**DÖRGŐ**].

dörgő-dübörgő: [tréfás káromkodás] (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.185) [vö. *dörgős-dübörgős*].

DÖRGÖL: súrol (Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573; hely nélkül Tsz.)

fel-dörgöl: elhál. *Ha beteg vagy, dörgöltesd fel magadot, s jobban léssz. A mónárné beteg vót, feldörgölték, s jobban vót* (Székelyföld Kiss Mihály).

meg-dörgöl: megken (megcsömörlöttet szappanyos vízzel) (Csík m. Nyr. VII.42).

DÖRGŐS: göröngyös, rázós. *Jó dörgős az út* (Vas m. Kemenesalja, Jánosháza Nyr. XV.141).

dörgős-dübörgős: [tréfás káromkodás]. *Dörgős-dübörgős atta embere!* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.185) [vö. *dörgő-dübörgő*].

DÖRMŐ, DÖRME: törmelék. *Nád-dörmő:* árhordta nádtörmelék. *Fa-dörmő:* ág-törmelék (Mátyusfölde, Tallós Nyr. XVI.333) [vö. *csörmő*].

DÖRMÖLŐS: rágcsáló, vmin rágódó [?] (Hegyalja Nyr. X.285) [vö. *törmöl*].

DÖRNYE: [?] (Mátyusfölde Nyr. III.27).

DÖRÖG (*dërëg* Székelyföld Győrffy Iván).

dörög-morog: dörmög, mormog (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.185).

DÖRÖKLŐ (Udvarhely m. Nyr. VIII.472; Háromszék m. MNy. VI.322; Csík m. Kászon-Jakabfalva Nyr. VIII.336; *döröke, döröklye* Háromszék m. MNy. VI.322; Győrffy Iván). *Döröke, döröklye* = *döröklő-fa* 1. (Háromszék m. MNy. VI.322; Győrffy Iván).

döröklő-fa: 1. tömő-fa, gyömöszölő-fa (malomban, a liszt-tömésre) (Csík m. Kászon-Jakabfalva Nyr. VIII.336); 2. puska-vessző, a mellyel a fojtást beverik (Udvarhely m. Nyr. VIII.472).

döröklő-páca = *döröklő-fa* 1. (Háromszék m. MNy. VI.322). *Elveszett a mónárok dörökölő-pácája:* lágyan töltik a zsákot (Háromszék m. Vadr. 495b).

DÖRÖKÖL: tömköd, gyömöszöl (lisztet a zsákba, túrót a dézsába) (Székelyföld Tsz.; Kriza; Udvarhely m. Nyr. VIII.472; Háromszék m. Vadr.)

DÖRÖMB: dombocska, alacsony-dombos hely (Dunántúl Nyr. V.128; Baranya m. Kassai J. Szókönyv I.448. 470; Baranya m. Ormányság Nyr. II.137; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.94; Eszék vid. Nyr. V.270).

DÖRÖNGÖZ: dörömböl (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.215. 223. 321) [vö. *durungoz-ik*].

le-döröngözik: nagy dörgéssel lehull v. legurul, pl. nagy tönk v. kő a lejtőről (Háromszék m. MNy. VI.321; Kiss Mihály).

DÖRÖSZÖL, DÜRÜSZÖL: 1. *döröszöl* (Háromszék m. Dézsi Mihály), *dürüszöl* (Csík m. Nyr. VII.42) = *daraszol* 1. 3.; 2. *döröszöl* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos), *dürüszöl* (Csík m. Csík-Madaras Nyr. XIX.527): dörzsöl, súrol.

lë-dürüszöl: letologat (pl. trágyát a hidlásról) (Erdővidék, Olasztelek Nyr. XV.575).

mëg-döröszöl: meggyömöszöl (lisztet a zsákban, rúddal) (Csík m. Csík-Sz.György Nyr. X. 330) [vö. *dörököl, dürücköl*].

DÖRÖZGŐ: murva, kavics (Fehér m. Ercsi Nyr. IV.24).

[DÖRRENT].

be-dörrent: becsíp, megittasodik (Hely nélkül Nyr. XVII.236).

rá-dörrent: ráreccsent, ráijeszt (Zala és Somogy m. Király Pál).

[DÖRÜL].

neki-dörül: unszol, nekihajt, rákényszerít Zala m. Alsó-Lendva Bódiss Jusztin). *Montam má, millen embör a gazdám; ha mast haza mögyök, tüstién neki-dörü a żsuppolásnok* (Göcsej MNy. V.160).

DÖRZSÖL (*törzsöl* Bereg m. Rákos és Munkács vid. Pap Károly; Székelyföld Tsz.; *tözzsöl* Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván).

DÖRZSÖLÉS (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XI.572; *törzsölés* Bereg m. Rákos és Munkács vid. Pap Károly): a már kitilolt, de még pozdorjás szösznek a lábbal való kidörzsölése, kitiprása.

DÖRZSÖLKÖD-IK (*törzsölköd-ik* Szatmár m. Tsz.)

[DÖRZSÖLŐDZKÖDŐ], DÖRZSÖLŐSZKÖDŐ: hizelkedő (Somogy m. Sima Nyr. XIX.381).

[DÖRZSÖLTES], TÖRZSÖLTES: reszeltes, reszelt (tészta) (Brassó m. Hétfalu Király Pál).

DÖZMÖL: töm. *Në dözmöljetek már annyit a szájába annak a gyereknek* (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

be-dözmöl: betöm. *Bedözmölte azt a száraz kenyeret:* magába tömte, megette (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

DŐZS: 1. dőzsölés. *Lesz majd este nagy dőzs* (Mátyusfölde, Tallós Nyr. XVI.333; XX.171); 2. lárma, zsivaj (Csallóköz Nyr. I.232). *Dőzst hallani* (Alsó-Csallóköz, Komárom m. Nyr. XVII. 287).

DŐZSÖL (*dézsűni* Vas m. Kemenesalja, Jánosháza Nyr. XV.141): 1. *dézsűni, dőzsöl:* henyél, vesztegel, hiába tölti az időt (Szatmár vid. Tsz.). *Ott dézsűtem egy egész óráig* (Vas m. Kemenesalja, Jánosháza Nyr. XV.141); 2. *dőzsöl:* ellenkedik, ingerkedik, torzsalkodik. *Már régóta dőzsöltek egymással; utoljára összeverekedtek* (Győr m. Bőny Nyr. XIV.527).

DŐZSÖLÉS (*bősölés* Székelyföld Tsz.)

DRACCOL: messze kiüt (gombozás közben) (Kis-Kún-Halas Nyr. XVIII.191).

DRÁGA (*darága* Háromszék m. Kiss Mihály; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.527; *dàrága* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.22; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 449; *dërága* Mezőtúr Nyr. VIII.443; *derága* Hajdú-Hadház Nyr. IX.525; *dërága* Répce mell. Nyr. XX.365; Szabolcs m. Földes Nyr. III.378; *derâga* Palócság Nyr. XXII.33; *dërágo* Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.421).

[Szólások]. *Drágába van:* sokba került (Gömör m. Runya Nyr. XXII.286). *Derága módon elkészítette e levest:* igen jóizűen (Hajdú-Hadház Nyr. VIII.178).

DRANCIR, DRANCÍR: zsaroló, nyúzó (a ki drágán fizetteti meg a portékáját) (Rozsnyó Nyr. VIII.564; Abauj m. Jászó Nyr. IX.478).

DRANGÁL: ráncigál. *Ne drangáld már azt a gyereket* (Kassa vid. Nyr. XIX.189) [vö. *dringál*].

DRÁNICA (Kapnikbánya és vid. NyK. II.374; Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Csík m. Tsz.; Bukovina Nyr. VI.472; *daranica* Székelyföld Kriza; *daránica* Székelyföld Nyr. II.426; Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 500b; *dranica* Csík m. Gyergyó Győrffy Iván; *drányic* Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János; *garánica* Székelyföld Kiss Mihály; *gránica* Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr.): nagyobbfajta fenyű-, bükk- v. cserfa-zsindely.

DRÉMÁL (Nógrád m. Nyr. IV.94; *drêmâl* Rozsnyó vid. Nyr. XIII.571): szunyókál.

DRENGYÓ: óra sétálója, járója (pendel) (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841).

DRENGYOK: ∾ (Nyitra vid. Kelecsény József 1843).

DREPTÁL: pörlekedik (Kapnikbánya és vid. NyK. II.373).

DRIFINYÁL: gyöngén döföl (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.143).

DRIMBA: otromba, nagyon ügyetlen, nehézkes járású ember (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.144).

DRINCS, DERINCS: csere (Székelyföld Kassai J. Szókönyv I.424. 452).

DRINCSEL, DERINCSEL: cserél (Székelyföld Kassai J. Szókönyv I.175. 176).

DRINGÁL: 1. lötyögtet (kis gyermeket, ölbe kapva). *Dringáld már ezt a gyereket, hogy ne sírjon* (Kassa vid. Nyr. XIX.189); 2. üget (a ló) (Abauj m. Pusztafalu Szádeczky Lajos) [vö. *drangál*].

DROMBÉ: doromb (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.6).

DROMBÉZ: dorombol, dorombon játszik (Torontál m. Magyar-Sz.Mihály Kálmány Lajos).

DROMBUJA: doromb (Baja Kálmány Lajos).

DRÓT (*daról* Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 368; Kiss Mihály; *darruót* Rábaköz Nyr. XV.521; *derót* Székelyföld Győrffy Iván; *dorót* Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Kiss Mihály): telegráf. *Igaz-é vajjon, hogy onnét fejünnen a drótot imán háromszor es megüttették, hogy a kik katonák, bé kell rukkolni?* (Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.276).

drót-funt: spirális rúgóra járó mérleg (Tihany Herman O. Halászat K.)

DRUGÁCS: fenyűfa-dorong (Nagy-Kálló Nyr. XII.429).

DRUGÁL: vastag rúd, a tutaj kormányrúdja (Győr m. Bőny Nyr. XVI.143).

DRUGÁN: nagy, vastag faszál, a melyen a dohányt szárítják (Hajdú m. Nádudvar Nyr. VIII. 234).

DRUMÓ: a hajókötélnek azon csomója, a melybe a vontató ló hámját akasztják (Szeged Csaplár Benedek).

DRUNGÁLÓ: ügyetlen (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.138) [vö. *tránkáló*].

DRUSZA (*durusza* Répce mell. Nyr. XX.367; Vas m. Répce-Sz.György Nyr. XVIII.480; Tisza-Sz.Imre Nyr. X.329; Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.91). *Durusza:* cimbora, barát (Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.91); *drusza:* ∾ [így szólítják eggymást az eggykorú fiatal férfiak] (Palócság Nyr. XXII.512).

DSADSA: eggy madárfaj (Heves m. Névtelen 1840).

DSAMA: ügyetlen, élhetetlen (Zemplén m. Tállya Nyr. IV.477).

DSAMÁL: 1. markolászva zúz, morzsol (szőllőt, rothadt szilvát v. körtét); 2. kever, elegyít (főtt burgonyát korpával a disznók számára: különféle ételeket a gyermek) (Abaúj m. Szikszó, Aszaló Király Pál).

DSAMAT: 1. összezúzott meggy, szitán áttört paradicsom fönmaradt salakja, pálinkává főzendő összetört gyümölcs); 2. disznó számára készített kevertes (Komárom, Fehér m. Boglár Király Pál) [vö. *gyomátos*].

DSAMATOL: 1. szőllőt tapos v. zúz; 2. disznónak való kevertest csinál (Komárom, Fehér m. Boglár Király Pál) [vö. *gyamátol*].

DSANGA: kukorica-csomó, a melyről a csövek már le vannak szedve (Hódmező-Vásárhely Csaplár Benedek).

DSAVANY: veréb (Nyitra m. Czimmermann János).

DSELÉL: haszon nélkül beszél (sok ember eggyszerre) (Moldva, Klézse Nyr. IV.142).

DSIGERËD-IK: megállapodik (Félegyháza Nyr. V.35).

DSINDSA (Rábaköz Király Pál; Győr m. Tsz.; Fehér m. MNy. V.72; Fehér m. Baracska Tsz.; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.94; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.477; *gyingya* Tolna m. Sárköz Tsz.): **1.** *dsindsa:* bozótos, nádas, zsombékos, posványos, ingoványos hely; vízvette, tocsogós rét (i. h.); **2.** *gyingya:* zátony (i. h.)

[**DSINDSÁR**], **CSINCSÁR** (Csallóköz Csaplár Benedek; *sísár, sísára* Csallóköz Csaplár Benedek): mocsáros hely.

[**DSINDSÁROS**], **CSINCSÁROS**: iszapos, vizenyős, mocsáros, ingoványos (Csallóköz Nyr. I. 232).

DSINDSÁS (Tata Horváth Ignác; Kis-Kún-Halas Nyr. IX.382; XIV.477; *csincsás* Pest m. Tinnye Nyr. VII.39; *dsindsánds* Somogy m. Kapoly Nyr. IV.85): **1.** *csincsás, dsindsás:* posványos, ingoványos, zsombékos, vizenyős (Tata Horváth Ignác; Pest m. Tinnye Nyr. VII. 39); **2.** *dsindsánds, dsindsás:* posványos, ingoványos, zsombékos, vizenyős hely (Somogy m. Kapoly Nyr. IV.85; Kis-Kún-Halas Nyr. IX.382; XIV. 477).

DSŐG: lármáz (Moldva, Klézse Nyr. IV.142).

DSŐGÉS: lárma (Moldva, Klézse Nyr. IV. 142).

DSUDSA: vakszoba, a melybe el lehet bújni (Kassa vid. Nyr. XIX.189).

DSUPKOL: fát vékonyra hasogat (Rozsnyó Nyr. VIII.235).

[**DÚ**].

dú-méh: tolvaj-méh (Komárom m. Kocs Kresznerics F. Szótár I.108).

DUBÁL: ványol (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.502).

DUBALLÓ: dobogva jár (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381).

DUBALLOG: ∾ (Ipoly völgye, Kovár vid.? Nyr. XVI.381).

DUBIR: domború, dagadt. *Ez a keze dubirabb, mint a másik* (Kúnság, Kisujszállás Nyr. XX.190).

1. **DUC, DÚC**: fatámasz, faoszlop (Dunántúl Nyr. XVI.190; Vas m. Kassai J. Szókönyv I.460; Kemenesalja, Marcal mell., Balaton mell. Tsz.; Szegszárd vid. Nyr. VII.382).

2. **DUC, DÚC** (*dóc* Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI. 478; Brassó m. Tatrang Nyr. II.476; *ducs* Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.139): **1.** *dóc, duc, dúc, ducs:* púp, kidudorodás, kinövés (fán, kenyéren). *Kenyér ducca* v. *dúcca:* sülés közben kihasadt és kiduzzadt része, durcása, gyürkéje (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141; Vas m. Kassai J. Szókönyv I.460; Bihar és Szabolcs m. Barna Ferdinánd; Szatmár m. Nyr. XIII.287; Barna Ferdinánd; Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.139; Alsó-Csallóköz, Komárom m. Hajdu Nagy Sándor; Erdély Nyr. XVII.46; Erdővidék Tsz.; Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478; Brassó m. Tatrang Nyr. II. 476); **2.** *dúc:* hátbaütés (Székelyföld Győrffy Iván). *Még néhány dúcot is mérnek a hátára* (Háromszék m. Vadr. 381) [vö. *durca*].

1. **DUCI**: kabát- v. mellényféle ruhadarab: *a)* leányok mellénye (Mohács Király Pál); *b)* bélelt téli kabát (Dunántúl Csaplár Benedek); *c)* dolmány, spencer (Baranya m. Nyr. II.184; III.282); *d)* fiatal nőknek testhez álló rövid téli fölöltője (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.477; Szeged Kálmány Lajos); *e)* szűr, *levess* [vö. ezt] [?] (Török-Becse Nyr. IX.92).

2. **DUCI**: kövér, piros-pozsgás szolgáló v. parasztleány (Pápa vid. Fábián Gábor 1839).

duci-faros: kövér-farú, széles-farú (Vas m. Kassai J. Szókönyv I.460; Kemenesalja Tsz.; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.477) [vö. *doca-fari*].

[1. **DÚCOL**].

mëg-ducol (*mëg-ducúnyi*): megtámaszt (Dunántúl Nyr. XVI.190; Vas m. Baltavár Nyr. X.183).

2. **DUCOL, DÚCOL**: karján ringat (kis gyermeket) (Alföld Nyr. II.424; Szeged Csaplár Benedek; Orosháza Nyr. VI.134; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.143) [vö. *dúcoltat*].

3. **DUCOL, DÚCOL**: hátba üt v. ütöget (ököllel) (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.143; Székelyföld Nyr. IX.426; Győrffy Iván).

le-ducol: letapos, legyúr. *Azok a gonosz gyermekek felhágtak a szénabugjára és leducolták* (Brassó m. Hétfalu Nyr. VI.181).

DÚCOLTAT: ringat (gyermeket az ölében) (Pest m. Kassai J. Szókönyv I.461) [vö. *2. ducol*].

DUCOROG: döcög, totyog [?]. *Farkast emlëgetünk, a kert alatt kullog; im az öreg Koridúl itt ducorog* (Heves m. Pásztó Nyr. VIII.284).

[**DÚCOS**].

dúcos-hátú: púpos-hátú (Tisza-Dob Nyr. XX. 192).

DUCSKŐ: tuskó (Ugocsa m. Tamásváralja Nyr. XIV.377; Szatmár és Bereg m. Pap Károly) [vö. *dücskő*].

DÚD, DUD: dal, ének, nóta (Kalotaszeg Nyr. XVII.47; Kalotaszeg, Zsobok Melich János; Bánffy-Hunyad Nyr. X.22; Kolozs m. Györgyfalva Muzsi János; Aranyosszék Kriza). *Ojan dúdat csapatt:* úgy énekelt! (Torda Nyr. XVIII. 95).

DUDA: szeder (Somogy m. Nyr. XIX.287; Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.143).

duda-fa (*dud-fa* Közép-Baranya Nyr. III.282): szederfa (Somogy m. Kassai J. Szókönyv I.454; Nyr. II.376; XVIII.239; XIX.287).

1. **DUDÁZ**: szedret szed (Somogy m. Nyr. XVIII.239; XIX.287).

[2. **DUDÁZ**].

mëg-dudáz: beszéddel meggyőz (Tata vid. Nyr. V.473).

[**DÚDËLLA**].

[Szólások]. *Dúdëllát csinát a vëlla:* leesvén, a földbe fúródott a hegyével és megállt (Szeged Nyr. VIII.277).

DÚDIKÁL: dalolgat (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284).

DUDLA: mód nélkül kövér, formátlan asszony (Kassa vid. Nyr. XVIII.431).

DUDLOS: búbos (pl. lúd) (Nógrád m. Karancs vid. Nyr. XXII.48).

DUDOGÓ: magában beszélő, motyogó (Balaton mell. Tsz.) [vö. *dödög*].

DÚDOL (*dudul* Répce mell. Nyr. XX.410; Brassó m. Hétfalu Király Pál): 1. *dúdol, dudul:* danol, énekel (Kalotaszeg, Zsobok Melich János; Brassó m. Hétfalu Király Pál); 2. *dudú:* vonít (a kutya) (Fehér m. Csurgó Nyr. X.185) [vö. *tutul*].

DUDORÁSZ: dúdolgat, dalolgat (Szatmár vid. Tsz.; Székelyföld Kassai J. Szókönyv I.453; Tsz.)

[**DUDOROD-IK**].

[Szólások]. *Jó kedve dudorodott:* jó kedve kerekedett (Háromszék m. Vadr.; Csík m. MNy. VI.371).

[**DUDORODOTT**].

dudorodott-szájú: széles, vastag ajkú (Vas m. Őrség Nyr. XIII.384).

1. **DUDOROG**: dúdol, halkan énekel (Vas m. Répce-Sz.György Nyr. XVII.423).

2. **DUDOROG** (Baranya m. Nyr. XVII.423; *dudrog* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.523): magában dörmög. *Medve mënën, mája morog, méges ëgy helybe dudorog* (találós mese; = malom) (Moldva, Klézse Nyr. V.268).

3. **DUDOROG**: didereg (Székelyföld Kassai J. Szókönyv I.418; Tsz.) [vö. *didërëg*].

DUDRÁL: magában dörmög. *Belé bújt már az ördög, csak dudrál magába* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.523) [vö. *dundrál*].

1. **DUDU**: öreganya (Csallóköz Nyr. I.232; Csaplár Benedek; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.189; Pozsony m. Tárnok Nyr. VIII.470).

2. **DUDU**: tejes fazék (Dunántúl Nyr. V.128) [vö. *dudulló*].

3. **DUDU, DÚDÚ**: 1. kútbödön, kétfelé hasított és kivájt faderékból készített kútfal (Baranya m. Ormányság Nyr. II.137); 2. tölgyfából vájt hajó, a melyen a malom áll (Baranya m. Ormányság Nyr. VII.525; VIII.47).

DUDULLÓ: szájas korsó (Baranya m. Ormányság Nyr. I.424) [vö. *2. dudu*].

DUDUSKA: kedves, szerető. *Édes dudu-duduskám, szép babukám, babuskám* (Fehér m. Erdélyi J. Népd. és mond. I.9).

1. **DUDVA** (*dud*-kóró Heves m. Nyr. XVII.423; *dudó* Moldvai csáng. Nyr. IX.489).

dudva-kóró, dud-kóró: a magvassá nőtt parajfélék közös neve (Heves m. Nyr. XVII.423).

2. **DUDVA**: nagyfarú (Vas m. Kemenesalja Tsz.)

DUF: döf (Vas m. Horváth József 1839).

DUFA: lépes vessző (Szeged és vid. Nyr. II. 43; Kálmány L. Szeged népe I.216).

DUFÁL (*duffál* Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV:144): 1. döföl (Dunántúl Nyr. XVII.423; Répce mell. Nyr. XX.410; Répce-Sz.György Nyr. XVII.423). *A borgyu dufállo az annya tőgyit:* mohón szopva döföli az orrával (Vas m. Kemenesalja, Jánosháza Nyr. XV.141). *A szopós borjú úgy dufálja az anyját, hogy majd eldönti* (Baranya m. Nyr. XVII.423); 2. hátba ütöget (Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.226; XIV.144; Mármaros m. Nyr. XVII.423) [vö. *bufál, pufál*].

DUFART (*dúfart* Rozsnyó Nyr. VIII.564): kapu alja (Kassa Nyr. XVII.482; Abauj m. Jászó Nyr. IX.478; Rimaszombat vid. Nyr. X.88).

[**DUFÁZ**].

lë-dufáz: hosszú vékony rúdra alkalmazott lépes vesszővel megfogja a galambot (Szeged és vid. Nyr. II.43; Kálmány L. Szeged népe I.216).

DUFÁZÓ: lépes vesszővel ellátott galambfogó rúd (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.216).

DUFAZÓDÁS: döngetődzés (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.459).

DUFF (*duf* Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII. 408. 459): hátba-ütés (Vác Markovics Sándor; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.144).

[**DUFFANT**].

mëg-duffant: megüt (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284) [vö. *mëg-buffant*].

DUFFANTÓ: hátba-ütés (Szatmár Nyr. V.574; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.144).

DUFFAT: rossz bor, a mely fölpuffasztja az embert (Zala m. Kresznerics F. Szótár I.107).

duffat-bor: ∾ (Zala m. Kresznerics F. Szótár I.107).

DUFÓS: döfős. *Dufós tehén* (Vas m. Horváth József 1839).

DUFUNG: kövér (Zala m. Hetés Nyr. II.372).

1. **DUG**: dugó, dugasz (Zala m. Bódiss Jusztin; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. XV.575; Vas m. Bódiss Jusztin; Somogy m. Bódiss Jusztin; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141; Győr-Sz. Márton Bódiss Jusztin). *Dugig:* tömve tele, zsúfolásig (Nagy-Kúnság Nyr. III.233). *Dugig van a zsák. Dugig eszik:* addig eszik, míg az újjával el nem éri (Abaúj m. Király Pál) [vö. *dugat*].

gyug-hel: dugóhely [?]. *B*[aszd] *mög a gyughelt* (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.45. 304).

2. **DUG** (*gyug* Répce mell. Nyr. XX.368; Veszprém Nyr. VI.528; Fajsz Nyr. VII.428; Fehér m. Nyr. X.186; Duna-Almás Nyr. III.279; Esztergom Nyr. III.284; IX.234; Alföld Nyr. III.479; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.67; Szeged vid. Nyr. III.368; V.272; Cegléd Nyr. III.329; Bács m. Bajmok Nyr. VII.425; Nógrád m. Tolmács Nyr. XVI.46; Eger és vid. Nyr. VI.381; XXII.35; Zeliz vid. Nyr. XIV.287). *Dug:* 1. töm (libát, ludat) (Szatmár Nyr. VIII.187; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.524; Palócság Nyr. XXI.506; XXII. 33; Borsod m. Diósgyőr Nyr. IV.43; Kapnik vid. Nyr. II.236). *Dugva tele* v. *teli:* zsúfolva, egészen tele (Kapnik vid. Nyr. II.182; Csík m. MNy. VI.371). *Dugva tele volt a templom néppel* (Kapnik vid. Nyr. II.182); **2.** tol (Baranya m. Bélye Nyr. XV.425; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.94; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284; Eszék vid. Nyr. V.270). *Dugd haza eszt a dög taliccsát* (Eszék vid. Nyr. VIII.227).

DÚG: zúg, búg (Mátyusfölde Nyr. XX.170). *Dúgnak a fülemben:* zúg a fülem (Mátyusfölde Nyr. XVII.478).

DUGA (Székelyföld Nyr. V.376; Andrássy Antal 1843; Udvarhely m. Herman O. Halászat K.; Háromszék m. Vadr. MNy. VI.321. 357; Győrffy Iván; *dugaj* Háromszék m. Vadr. 496a; *dugály* Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.321. 357; Győrffy Iván): kis gát, ároktöltés, a patak vizének eggy ponton való elzárása és elvezetése.

DUGACS: dugasz, dugó (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.234; Palócság Nyr. XXI.423; Székelyföld Tsz.).

DUGACSOL, DUGOCSOL: dugdos (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.321; Vadr.; Kiss Mihály).

be-dugacsol: bedugaszol (Nagyvárad Nyr. IX. 525).

el-dugocsol: eldugdos, elrejteget (Háromszék m. Vadr.).

DUGÁS: az öregháló zsákjának eggy-eggy darabja (Tihany Herman O. Halászat K.).

DUGASZ (Szatmár vid. Tsz.; Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183; *dagasz* Somogy m. Nagy-Atád Hermann Mihály; Baranya m. Sziget vid. Tsz.; *gyugac* Alföld Nyr. XIII.479; Kapnik vid. Nyr. II.183; Háromszék m. MNy. VI. 329; Győrffy Iván). *Dugasz, gyugac:* rejtekhely, rejtek-zug, rejtek-fiók (i. h.). *Dugaszba tart* (Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183). *Tedd oda a gyugacba* (Alföld Nyr. XIII.479).

DUGASZOL, GYUGASZOL: dugdos (Kecskemét, Csallóköz Csaplár Benedek).

el-dukaszol: eldugdos. *A kiröndölt földeket, kukoricát, bükkönt, fümagot, krumplit elvetöttem; mindönt eldukaszótam a földbe* (Somogy m. Babod Nyr. XIII.330).

[**DUGASZT**].

ki-dugaszt: kitorlasz. (vizet az árkából) (Háromszék m. MNy. VI.335).

DUGAT: dugás. *Egy dugat szalma:* a mennyi eggy dugással befér a kemencébe. *Hozz egy dugatot a kemencébe* (Debrecen Nyr. VI.268; IX.204). *Dugtig* (Székelyföld Andrássy Antal 1843), *duttig* (Erdővidék Nyr. IX.41): egészen tele, zsúfolásig. *Duttig tötötte a zsákot* [vö. *1. dug*].

DUGCSÁL: tologat (Eszék vid. Nyr. V.270).

DUGICSKÁL: dugdos (Kapnik vid. Nyr. II. 182).

[**DUGGAT**], **DAGGAT**: dugdos. *Ha daggatod végig a csikli* [halász-ladik] *fenekét?* = mikor dugdosod be (ronggyal v. mohával) a repedéseit? (Dráva mell. Nyr. V.423; Baranya m. Kopács Császár Lajos).

DUGLÁS: istállóbeli csatorna bedugása (Háromszék m. MNy. VI.321).

DUGÓ (*dongó* Csík m. Csík-Madaras Nyr. XIX. 527; *gyugó* Pannonhalma Nyr. XII.187; Fehér m. Nyr. X.186; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 190; Komárom m. Fűr Nyr. XX.479; Alföld Nyr. XIII.479). *Dugó:* **1.** dugás (kis csomó nád, a mennyit eggyszerre a kályhába dugnak) (Szatmár m. Kömörő Nyr. XII.564); **2.** derékig érő újjas (Háromszék m. Kiss Mihály); **3.** kis bőrbundára varrott flanél- v. daróc-újj (Háromszék m. Kiss Mihály).

dugó-háló = *bokor-háló* (Simontornya Herman O. Halászat K.)

bedugó: karmantyú (Szatmár Nyr. XV.335; XIX.335).

kigyugó: fölső párna (Ipoly vid. Nyr. III. 428).

DUGOL: **1.** dugdos (Háromszék m. MNy. VI. 321; Győrffy Iván); **2.** szalmafödél rongyollását kiújítja (Háromszék m. Kiss Mihály).

DUGOLYÉK = *2. bugolyék* (Háromszék m. MNy. VI.321).

DUGÓSDI (*gyugósdi* Csallóköz Csaplár Benedek): eldugós játék (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.321; Győrffy Iván).

DUGOSKOD-IK: tolakodik (Eszék vid. Nyr. V.270).

DUGOTT: tömött. *Dugott liba* (Szatmár Nyr. VIII.187; Rimaszombat vid. Nyr. X.88). *Tátog, mint a dugott liba* (Szatmár Nyr. XVIII.185; XX. 44).

DUGTON: dugva (Háromszék m. Győrffy Iván).

1. **DUHAD** (*tuhad* Szatmár vid. Tsz.; Ugocsa m. Péterfalva Nyr. VIII.523): dugul, bedugul (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.235).

be-duhad (Szatmár Nyr. VII.190; *be-tuhad* Ugocsa m. Péterfalva Nyr. VIII.523): bedugul. *Az egyik pipaszár nagyon be van tuhadva* (Ugocsa m. Péterfalva Nyr. VIII.523).

2. **DUHAD**: [?] *A lövés-szer előtte olvad, a vágott vas szőrré duhad* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.195).

DUHAJ (*duhaly* Baranya m. Ormányság Nyr. I.424): **1.** dorbézoló, betyáros, verekedő, hetyke (Balaton mell. Nyr. II.93; Közép-Baranya Nyr. III.282; Kecskemét Nyr. X.380; Palócság Nyr. XXII.33; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.188); **2.** tolvaj, betyár, zsivány (Göcsej Nyr. III.425; Somogy m. Sima Nyr. XIX.381; Baranya m. Ormányság Nyr. I.424; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 477; Szeged Nyr. I.136; Gömör m. Aggtelek Nyr. VII.33).

DUHAJKOD-IK: betyárkodik, verekszik (Kecskemét Nyr. X.380; Rimaszombat Nyr. XV.383; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.188; Udvarhely m. Nyr. XV.239).

DUHAJOS: tolvaj, betyár (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.477).

DUJGAT: zörget, dörget, dörömböl. *Dujgat a disznó a hidasba* (Veszprém m. Nyr. VIII.224) vö. *durgat*].

DUJKI: mellényszerű ruhadarab (Csík-Remete Felméri Lajos) [vö. *1. bujka, dukki*].

DUJOM: korcsmabeli lármás mulatság, duhajkodás, verekedés (Moldvai csáng. Nyr. IX.532; Moldva, Klézse Nyr. VI.374).

DUKÁL (*dukâ* Mátra vid. Nyr. XXII.240): **1.** jár (vkinek vmi) (Pápa vid. Tsz.; Mátra vid. Nyr. XXII.240); **2.** illik (Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XV.568; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

ki-dukál: jár (vkinek vmi) (Kisújszállás Nyr. XXI. 144. 335)

DUKKI (*duki* Székelyföld Nyr. V.376): **1.** mellény, újjas, újjas mellény (Székelyföld Nyr. V.376; VIII.515; Győrffy Iván); **2.** bundának pusztóból varrt újja (Háromszék m. Uzon Nyr. IX.40) [vö. *bunda-dukki, dujki*].

DÚL (*dul*ni Moldva, Klézse Nyr. VI.374; *dull*ani Háromszék m. Tsz.): büntetésül lefoglal (marhát) (Háromszék m. Tsz.)

fő-dúl: **1.** fölforgat. *Fődúta a zegész házat* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284); **2.** megmotoz (Eszék vid. Nyr. VII.231); **3.** meglop. *Fődúta a kosaramat* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284).

meg-dul: **1.** megmotoz (Háromszék m. Győrffy Iván); **2.** megegzekvál (Székelyföld Tsz. 99b; Csaplár Benedek; Háromszék m. Győrffy Iván).

DULÁB, DULÁP: **1.** *duláb:* négy-öt vastag fenyűszálból álló tutaj (Marosszék Vadr.); **2.** *duláp:* ruhás szekrény (Moldvai csáng. Nyr. X. 203).

[DÚLAT], DULLAT: megbírságol, megegzekvál (Székelyföld Tsz.).

[DÚLÓ], DULLÓ: **1.** szolgabíró (Székelyföld Tsz.; Vadr. 243; Nyr. II.426; Csaplár Benedek, Kőváry László 1842, Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.221; NyK. III.4; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Erdővidék Nyr. IV.39); **2.** adó-behajtó hajdú (Dunántúl Király Pál; Rábaköz MNy. II.410; Balaton mell., Vas m. Kemenesalja Tsz.); **3.** csavargó (Soprony m. Csepreg Nyr. II.371).

DÚLSÁG (Balaton mell. Tsz.; *duság* Vas m. Őrség Nyr. II.562): pusztítás. *A szénában dulságot ne tégy, kocsis, mert kevés termett az idén* (Balaton mell. Tsz.). *Ha én a nagy fejszimme neki mëhetnik ennek az erdűnek, tudom, hogy tënnik bendë duságot* (Vas m. Őrség Nyr. II.562).

1. **DUMÁL**: hajigál (Alföld Nyr. II.424).

2. **DUMÁL**: hátba üt v. ütöget (Székelyföld Nyr. II.424) [vö. *dumé*].

DUMÁTOL: gyúr (tésztát), gyömöszöl (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.93). *Ne dumáld annyit a gyermeket:* ne kínozd (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XIII.526).

DUMÉ: hátba-ütés (Székelyföld Győrffy Iván; Marosvásárhely Nyr. XV.239).

DUMENTÁT: a hajónak az a helye, a hol a kormányos járkál (Török-Becse Nyr. IX.92).

[DUMÉZ].

el-duméz: hátba ütöget (Marosvásárhely Nyr. XV.239).

meg-duméz: ∾ (Székelyföld Győrffy Iván).

DUMMOG: dünnyög, dörmög, morgolódik (Hely nélkül Tsz.) [vö. *dümmög*].

[DUN].

fel-dun: fölgátol, fölrekeszt. *Feldunják a vizet a gáttal* (Udvarhely m. Vadr. 496a).

1. **DUNA**: kövér, nagytestű (Székelyföld Kiss Mihály; Csík m. MNy. VI.370).

2. **DUNÁ**: árvíz (Ipoly vid. Nyr. III.428).

Duna-hagyás: vízhagyta föliszapolt partszél (mikor a Duna a jobb partból lemos pár ölet, a balpartiak meg ugyanannyi szárazat kapnak a föliszapolt, elsekélyedett mederből) (Csallóköz Nyr. IX.126).

DUNÁS: víznek fölgátolása, fölrekesztése (Udvarhely m. Vadr.)

DUNCSI: buksi, pufók, ostoba (Székelyföld Győrffy Iván).

DUNDI: kövér (gyermek) (Veszprém m. Kassai J. Szókönyv I.457; Kapnik vid. Nyr. II.276) [vö. *dundus*].

DUNDRÁL: 1. magában dúdol, dünnyög, motyog; 2. hadarva beszél (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.143) [vö. *dudrál*].

DUNDUS: kövér (gyermek) (Kassa vid. Nyr. XVII.238) [vö. *dundi, durdus*].

DUNGÁSZKODÓ: heverő (Balaton mell. Tsz.)

DUNI: pisze orrú (Szeged vid. Nyr. II.43).

[DUNTAT].

fel-duntat: fölgátol, fölrekeszt. *Felduntatta a jég a vizet* (Udvarhely m. Vadr. 496a).

DUNYHA (*donyha* Székelyföld Tsz.; Háromszék m. MNy. VI.321; Győrffy Iván).

dunyha-ciha: dunyha-héj (Soprony m. Horpács Nyr. XXI.279; Csallóköz Szinnyei József).

DUNNYOG, DUNNOG: 1. *dunnyog:* dünnyög, magában dörmög, motyog (Székelyföld Kriza); 2. *dunnog:* orrából beszél (Székelyföld Tsz.); 3. *dunnog:* dong. *Hess, légy, ne dunnogj!* (Udvarhely m. Fehér-Nyikó mell. Vadr. 112) [vö. *dünynyög*].

1. **DUPÉ**: háromlábú lyukas szék (Mezőtúr Nyr. IX.479).

2. **DUPÉ**: a fül táján gömbölyűre sodorított hajzat (Szatmár m., Zemplén m. Szerencs Paszlavszky Sándor). *Hajamat elől szép fényes dupéra fősülték* (Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.186).

DUPLA (*dufla* Dráva mell. Kopács Nyr. XVI. 284; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.67; Magyar-Bánhegyes Kálmány L. Koszorúk II.78; Debrecen Nyr. IX.163; XI.476; Harangod Nyr. VI.427; Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *dufló* [?] Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284).

[DUPLOM]. *Duflamul:* duplán, kétszeresen (Érmellék Nyr. V.425).

[DUPLOMOS], DUFLOMOS: dupla, kétszeres (Székelyföld Győrffy Iván). *Duflomoson, duplomoson:* duplán, kétszeresen (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.356).

DUPÓ: 1. a kalácsnak eggy neme (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.236); 2. megcsomózott kendő v. akármi vászonféle, mellyel a gyermekek játék közben eggymást ütik (Nagy-Kúnság Nyr. II.135); 3. hátba-ütés (Nagy-Kúnság Nyr. XVI. 236).

[DUPÓZ].

meg-dupóz: megütöget, hátba ütöget (Nagy-Kúnság Nyr. II.135).

DURÁL: erősen fúj (a szél) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv I.458).

fel-durál: 1. *feldurálja magát:* megdagad (ütés helye, áradó víz), megkel (tészta) (Székelyföld Kiss Mihály). *Valami tolvajok a szép patakon lopott lovat vittek által, de a hogy gázlattak, ahajt ugy feldurálta magát, hogy lovastul együtt elseperte; az napságtól fogva a leghiresebb halászó s rákászó patak lett belőle* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.330); 2. *feldurálja magát*: megharagszik, megmérgesedik (Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Kóbori János; Háromszék m. Vadr.). *Ő visszafelesött neköm, én pedég ismég balabbú felêtem, s ahajjos-ahajt úgy féduralta* [így] *a száját, mind égy kakaspujka* (Udvarhely m. Nyr. IV.81).

mëg-durál. *Megdurálja magát:* megköti magát, megmakacsodik (Pápa vid. Tsz.)

neki-durál. *Nekidurálja magát:* 1. megköti magát, megmakacsodik (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.356; Kiss Mihály, Győrffy Iván); 2. elszánja magát, neki-tüzelődik, elszántan nekifog (Pápa vid. Tsz.; Csongrád m. Szentes Nyr. XVI.94; Szeged vid. Nyr. II.463; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.286; Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 498a).

DURÁLÓD-IK: megdagad (ütés helye, áradó víz), megkel (tészta) (Székelyföld Kiss Mihály).

DURÁNCI, DURANCI: magva-nem-váló (barack, szilva) (Vas m. Őrség Nyr. XIII.384; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323; Nógrád m. Nyr. IV.122).

DURÁZ: két oldalra billegtet (csónakot, hogy a jégzajlásból kisegítse) (Tisza-Dob Nyr. XX. 192).

1. **DURBANCS**: eggy szőllőfaj (Somogy m. Horváth Zsigmond 1839).

2. **DURBANCS** (Tisza mell.; *durbincs* Szeged és vid. Herman O. Halászat K.): acerina cernua [vö. *1. dürgencs*].

DURBANCSOS: erős, kövér (Zala m. Nyr. II.427).

DURCA (Komárom m. Fábián Gábor 1839;

durc Debrecen Hajdu Nagy Sándor): kenyérnek sülés közben kihasadt és kiduzzadt része, gyürkéje [vö. *2. duc*].

durca-borca: durcás, duzzogó (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.144).

durca-pila: kötözködő, makrancos (Orosháza Nyr. IV.330).

DURCÁL: durcáskodik, duzzog (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.144).

DURCÁS: **1.** gyürkés. *Durcás kenyér* (Komárom m. Fábián Gábor 1839; Debrecen Hajdu Nagy Sándor). *A kenyér durcása:* gyürkés része, gyürkéje (Szilágy m. Király Pál); **2.** dacos, makrancos, akaratos, fejes, duzzogó (Balaton mell. Tsz.; Fehér m. Nyr. V.130; Debrecen Nyr. VII.188; Szatmár vid. Tsz.; Székelyföld Kriza; Erdővidék Tsz.) [vö. *durcos*].

DURCOK: koszorúfa (Heves m. Csépa Nyr. III.287).

DURCOS = *durcás* 2. (Göcsej Tsz.)

1. **DURDA**: acerina cernua (Komárom Herman O. Halászat K.).

2. **DURDA**: pálinka alja (Somogy m. Csertő Nyr. XIX.287).

DURDÁK: ∾ (Dunántúl Nyr. V.128. [itt *dundák* nyilván hiba]; Baranya m. Kassai J. Szókönyv I.459; Ormányság Tsz.) [vö. *durják*].

DURDUS: vastag (gyermek) (Jász-Nagykún-Szolnok m. Alattyán Nyr. X.142) [vö. *dundus*].

DURGA (*druga* Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János): **1.** *druga:* nagy orsó, a melyen a gyapjút fonják (Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János); **2.** *durga:* eggy orsó fonál. *Egy nap hat durgát es lehet fonni* (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár); **3.** *durga:* durva lepedőféle v. ponyva, a melyet többnyire búzaszárításra használnak (Székelyföld Kriza, Kőváry László 1842; Marosszék, Kőrispatak Nyr. IX.236; Udvarhely m. Vadr.; Nyr. IX.235; XV.239).

1. **DURGÁL** (Udvarhely m. Király Pál; *drugál* Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János): gyapjút fon, sodor, gyapjúfonalat készít a pokróc-szövéshez.

[2. **DURGÁL**].

durgál-purgál: hajt (a hashajtó szer) (Baranya m. Ormányság Nyr. VII.525).

DURGAT: zörget, dörget, dörömböl, csattogtat, pattogat, durrogtat (pl. ostorral pattogat, kukoricát pattogtat) (Zala m., Győr-Sz.Márton Bódiss Jusztín; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 94). *Durgatta az ajtukat:* csapkodta (Vas m. Őrség Nyr. XIII.384).

DURGOLÓD-IK: zajosan, dörömbözve készülődik (a szüretхez) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv I.458).

DURGOTT: pattogatott. *Durgott kukorica* (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.94).

DURHAS: potrohos (Tata Csaplár Benedek).

DURHÓDOS: az eszelősségig makacs (Székelyföld Kiss Mihály; Csík m. Vadr.).

DURJÁK: pálinka alja (Eszék vid. Nyr. V. 270) [vö. *durdák*].

1. **DURKÓ**: duránci szilva (Rimaszombat vid. Nyr. X.88).

2. **DURKÓ**: fakupa alakú cserépedény (Szeged Csaplár Benedek).

3. **DURKÓ**: rékli, kacabáj (Szeged Csaplár Benedek).

DURMONYAS (Háromszék m. Tsz.; *burmonyas* Székelyföld Tsz.; *durmonyás* [?] Székelyföld Tsz.; *duzmonyas* Tsz. másolói hiba): haragos, durcás, duzzogó, duzmadt.

[**DURMONYASKOD-IK**], **DURMANYASKAD-IK**: haragszik, haragot mutat (Szolnok-Doboka m. Nyr. XI.188).

DURMOSZKA: somfa (Brassó m. Hétfalu MNy. V.346).

[**DURRÁN**].

fel-durran: haragjában fölpattan, fölfortyan (Székelyföld Kriza).

ki-durran: kipattan. *Mas mingyá kidurran a szëmëm* (Vas m. Simonyi Nyr. XIV.44).

[**DURRANT**].

rá-durrant: ráijeszt (Alföld Nyr. XV.187).

DURRASZT (*dúraszt* Kapnik vid. Nyr. II.182): hirtelen gerjeszt (nagy tüzet) (Kapnik vid. Nyr. II.182; Székelyföld Kriza). *Jó tüzet durrasztott* (Háromszék m. Vadr. 407).

DURRASZTÓ: krinolin (Háromszék m. Nyr. IV.554).

[**DURRASZTOL**].

fël-durrasztol: földuzzaszt. *A dërëkán alóll ugy féldurrasztolta mágát* [a krinolinnal], *mind ëggy kád* (Háromszék m. Nyr. IV.554).

DURROG (*durjog* Eszék vid. Nyr. V.270).

DURROGATOTT: pattogatott. *Durrogatott kukorica* (Csallóköz Nyr. I.232; Csaplár Benedek; Pozsony m. Tárnok Nyr. VIII.142).

DURROGTAT (*durjogtat* Eszék vid. Nyr. V. 270). *Kukoricát durjogtat:* pattogtat.

[**DURULLYA**].

durullya-madár: [?] (Baranya m. Ormányság Kassai J. Szókönyv I.459).

DURUNGÁZ: bukfencet vet, fölbukik (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.94).

[DURUNGOZ-IK].

le-durungozik: nagy dörgéssel lehull v. legurul, pl. nagy tönk v. kő a lejtőről (Háromszék m. MNy. VI.321; Nyr. II.523) [vö. *le-döröngözik*].

DURUSBE: kenyérmorzsa (Göcsej 1827. Nyr. XVIII.128).

DURUZSOL, DURÚZSOL (*durusol* Szatmár m. Nagybánya Nyr. XX.431): **1.** *duruzsol, durúzsol:* dörmög, mormog, zúgolódik (magában) (Alföld Nyr. XIII.237; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.477; Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.91; Szeged és vid. Nyr. I.425; VIII.235; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.236; Debrecen Nyr. III.563; Rimaszombat vid. Nyr. X.88; Heves m. Névtelen 1840). *Van nekem egy mostohám, a ki mindig durúzsol rám* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.119); **2.** *durusol, duruzsol:* halkan dúdolgat (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.235; XX.431).

[DURZSÁL].

meg-durzsál: hátba ütöget (Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.335; Katona Lajos).

DÚS (*dúz, dúz*-gazdag Török-Becse Kálmány L. Szeged népe II.144. 233).

1. **DUSKA: 1.** duskálás, dorbézolás, vesztegető vendégség (Székelyföld Csaplár Benedek); **2.** áldomás (Pápa vid. Tsz.).

2. **DUSKA:** hidegláz. *Duska törjön ki* (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841).

DUSKÁL (*duszkál* Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály): **1.** bőviben van vminek. *Duskál* v. *duszkál a sok pénzbe* (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); **2.** válogat vmiben, a minek bőviben van, pl. ételben (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.143; Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Nyr. IX.34; Csík m. Nyr. VII.42). *Csak duszkál az ételbe. Látszik, hogy elég van előtte, mett csak duszkál* (Székelyföld Kiss Mihály).

DUSKÁLÓD-IK: mindennek bőviben van, bőségben él (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

DUSKÁSKOD-IK: bőségben él, dorbézol (Pápa vid. Tsz.; Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe III.237).

DUSZA (Székelyföld Kassai J. Szókönyv I. 460; Tsz.; Kőváry László, Kriza; Udvarhely m. Nyr. XV.239; *dusze* Udvarhely m. Tsz.; *duszi* Udvarhely m. Vadr. 517a; Csík m. Nyr. VII. 42): szalmazsák.

DUSZI (Szatmár m. Ó-Pályi Nyr. XII.333; *dúszi* Nagy-Kálló Nyr. XII.429; *duzsi* [?] Szatmár m. Porcsalma Nyr. V.91): megfőtt és összetört burgonya töpörtyűvel és tejjel v. az utóbbi nélkül.

[DUSZIL]. *Duszilt grulya:* péppé összetört burgonya (Gömör m. Krasznahorka-Váralja Nyr. III.184).

[DUSZMA].

duszma-orrú: lapos orrú (Mátyusfölde, Tallós Nyr. XVI.333).

1. **DUTKA:** búbos banka (Hont m. Páld Nyr. XIV.575).

2. **DUTKA, DUTKÓ:** négykrajcáros pénzdarab (Székelyföld Nyr. XIV.47; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

DUTYI (*tutyi* Zala m. Bódiss Jusztín): áristom, kóter, tömlöc (Zala m. Bódiss Jusztín; Veszprém m. Nyr. V.330; Nagy-Kúnság Nyr. III.233; XVI.236; Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.48; Szabolcs m. Földes Nyr. XVI.383; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.566; Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.431; Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.527).

DUVAC: az orsóról lehúzott fonaltekercs (Kapnikbánya és vid. NyK. II.375; Győrffy Iván; Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.321) [vö. *duvaszka*].

DUVAD (*dovad* Háromszék m. Nyr. VI.473; *duhad* Háromszék m. MNy. VI.321; Vadr.; Győrffy Iván): omlik (a fal, a föld, a hó a házfödélről) (Háromszék m. MNy. VI.321; Vadr.; Győrffy Iván; Csík m. MNy. VI.371; Nyr. VII.42). *Ne botorkájj a farakás mellett, mett rád duvad* (Csík m. Király Pál). *A legény erszényéből még annál bővebben duvadt a szép sárig arany* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.345) [vö. *guvad, kuvad*].

ki-duvad (*ki-dovad* Háromszék m. Nyr. VI. 473): kitolul, kibújik. *Kiduvad a fűz* [a] *héjából:* kijön a fás része (Székelyföld Tsz.). *Kidovad a tolu a vánkosból* (Háromszék m. Nyr. VI.473). *Kiduvad a könyöke az ujjassából* [mert ez ki van lyukadva] (Csík m. Csík-Várdótfalva Péter János).

le-duvad: leomlik. *A mit* [a kőművesek] *nappal raktak, éjjel leduvada; a mit éjjel raktak, leduvadt nappalra* (Erdővidék, Kis-Bacon Arany-Gyulai NGy. III.73). *Siess te, minyá leduvad a nap:* leszáll, lenyugszik (Csík m. Király Pál).

meg-duvad: 1. meghámlik (pl. a fűzfagally, mikor furulyát készítenek belőle) (Csík m. Nyr. VII.42); **2.** [gúny.] gyermeket szül (Székelyföld Vadr. 382; Kiss Mihály); **3.** meghal, meggebed; (Csík m. Nyr. VII.42).

[DUVADAT]. *Duvadtig:* torkig (pl. ette magát) (Székelyföld Andrássy Antal 1843).

DUVADÉK: levált vakolat (Háromszék m. MNy. VI.322; Vadr. 496b) [vö. *duvatag*].

DUVASZKA (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Csík m. MNy. VI.321; Nyr. VII.42; Győrffy Iván; *duviszka* Csík m. Nyr. VII.42): az orsóról lehúzott fonaltekercs [vö. *duvac*].

DUVASZKI: ∾ (Segesvár Nyr. IX.44; Udvarhely m. Nyr. IX.235).

DUVASZT: héjából kivesz (pl. diót) (Székelyföld Tsz.), hánt, héját lehúzza (fának) (Csík m. MNy. VI.371). *Tilinkát duvaszt* (fűzfagallyból kiveszi a fás részt s az épen maradt héjából tilinkót csinál) (Székelyföld Tsz. 101a; Csík m. Csík-Várdótfalva Péter János) [vö. *guvaszt, kuvaszt*].

[Szólások]. *Mán a fejérnépeköt mind haza duvasztották:* haza vitték (Udvarhely m. Nyr. IV. 33).

ki-duvaszt: kiölt, kidug, kinyom (pl. süveg tetejét) (Segesvár Nyr. IX.44; Kézdi-Vásárhely Nyr. XIV.239).

le-duvaszt: leront. *Jézus leduvasztotta a táplonyt* [templomot] (Háromszék m. Felméri Lajos).

DUVATAG: levált vakolat (Háromszék m. MNy. VI.322; Vadr.) [vö. *duvadék*].

DÚVERTI (*duverc* [? — alkalmasint hibá *duverti* helyett, a mely úgy lehetett írva, hogy a -*ti*-t *cz*-neklehetett nézni] Kis-Kún-Halas Nyr. XVII. 576): zűrzavar, össze-visszaság, fölfordult állapot (Kis-Kún-Halas Korda Imre). *Jaj, ne adjon forintot; abba a nagy duvercbe* [?] *ottkinn* [a konyhában] *még fő találom tüzelni* (Kis-Kún-Halas Nyr. XVII.576). *Dúvertibe vagyunk:* összevissza, fölfordult állapotban (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.231; Korda Imre).

DUZ: haragban ég, dúl-fúl (Székelyföld Nyr. II.426).

[fel-duz, föl-dúz].

[Szólások]. *Felduzza* v. *föl(fő)dúzza az orrát (arrát, ôrát):* megharagszik, megorrol (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.477; Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.229; Debrecen Nyr. II.130; Abauj m. Beret Nyr. II.557; Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.321).

le-duz: lepittyeszt. *Leduzta az ajakát* (Háromszék m. MNy. VI.337; Vadr.; Kiss Mihály).

1. **DUZMA**: tajték, hab (Pápa vid. Tsz.).

2. **DUZMA**: haragos. *A legduzmábban belevágto nagy piszmasággal a tüsök közí* (Baranya m. Ormányság Nyr. VII.525).

[DUZMAD].

mëg-duzmad: megharagszik (Csallóköz Csaplár Benedek).

DUZMADT (Pápa vid. Tsz.; *dozmadott* Zala m. Nyr. II.427; *duzmatt* Csallóköz Csaplár Benedek, Szinnyei József; *duzmátt* Abauj m. Beret Nyr. III.522): haragos, duzzogó. *Duzmatt embër. Duzmatt idő:* kedvetlen idő (Csallóköz Csaplár Benedek, Szinnyei József).

[DUZMÁL].

föl-duzmál. *Föduzmálja magát:* megharagszik. *A szëgén legén föduzmálta magát, kimönt nagy morgolódva a házbó* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 484).

[DUZMÁLÓ].

duzmáló-szék: duzzogó-szék (Székelyföld Nyr. II.426).

DUZMÁLÓD-IK: 1. haragszik, dúl-fúl, duzzog (Székelyföld Kriza; Udvarhely m. Vadr.); 2. hánykolódik (pólyájában a gyermek) (Háromszék m. MNy. VI.321; Győrffy Iván).

DUZMATYI: haragos, duzzogó, durcás (Orosháza Nyr. IV.330).

DUZMOG (*dúzmog* Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183): duzzog, dúl-fúl, magában zsémbelődik (Pápa vid. Tsz.; Székelyföld Győrffy Iván).

DUZZAD (*durzad* Nógrád m. Karancs vid. Nyr. XXII.48).

DUZZADOTT. *Duzzadottan beszél:* haragosan (Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. III.466).

DUZZADOZ: duzzog (Háromszék m. Tsz.).

[DUZZAN-IK].

[Szólások]. *Jó kedve duzzant:* kerekedett (Balaton mell. Tsz.)

meg-duzzan[-ik?]: megharagszik (Háromszék m. MNy. VI.340).

DUZZASZKOD-IK: fuvalkodik mérgében (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.321).

[DUZZASZT].

le-duzzaszt: lepittyeszt. *Leduzzasztya az ajakát* (Háromszék m. MNy. VI.337; Kiss Mihály).

DUZZI: duzzogó (Székelyföld Tsz. 101a).

DUZZOGÓ: 1. kemence padkája (Hódmező-Vásárhely Nyr. II.188); 2. szilárdnak látszó, könnyen beszakadó veszedelmes hely a lápon és az erekben (Ecsedi láp mell. Herman O. Halászat K.).

DÜBBENCS (*döbbencs* Palócság Nyr. XXII. 33): 1. *döbbencs, dübbencs:* tenyeres-talpas (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.237; Mezőtúr Nyr. X.477; Szabolcs m. Földes Nyr. III.36; Palócság Nyr. XXII. 33); 2. *dübbencs*: túróslepényforma tészta (Hajdú m. Hadház Nyr. XIX.143).

[DÜBÖRGET], DÖBÖRGET: pörget, pörrögtet (dobot) (Háromszék m. MNy. VI.322).

DÜBÖRÖG (*debereg* Moldva, Klézse Nyr. VII. 478; *döbörög* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III. 391).

DÜCSKŐ: tuskó (Szatmár m. Nyr. XIII.287;

Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.139; Bodrogköz Tsz.; Szilágy m. Tasnád Nyr. XIX.238) [vö. *ducskő*].

DÜDÜLLŐ: kövér, lomha (Debrecen Nyr. VII. 188).

DÜGENY: kanta (Szlavónia Nyr. V.11).

DÜH (*dühü* Háromszék m. Vadr.). *Dühübe hozni vkit* (Háromszék m. MNy. VI.210).

dühü-betegség: veszettség (Háromszék m. MNy. VI.210).

dühü-bogár: hosszú, fekete-zöld, lágytestű, szárnyatlan májusi mászó bogár (Háromszék m. MNy. VI.210. 322; Vadr.; Kiss Mihály).

DÜHEN: zuhan (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.143).

DÜHENT: böffent, büffent, kelletlenül odavet eggy-két szót (Palócság, Apátfalva Nyr. V. 373).

DÜHERC: vén ló (Háromszék m. MNy. VI. 322; Vadr.; Győrffy Iván) [vö. *döher*].

DÜHÖD-IK (meg-*dühüdik* Székelyföld Kiss Mihály).

meg-dühüdik: megvész (Székelyföld Kiss Mihály).

[**DÜHÖDT**], **DÜHÜTT**: veszett (Szilágy m. Nyr. VII.381).

DÜHÖS (*dihös* Székelyföld Tsz.; *döhös* Vas m. Őrség Nyr. I.421; IV.143; Hetés, Dobronak Nyr. III.319; Göcsej MNy. II.410; Nyr. XIII.257; *dühüs* Őrség, Szalafő Nyr. VII.88; Zala m. Halász Ignác; Háromszék m. MNy. VI.210. 322; NyK. III.3; *gyihos* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVII.185; *gyühös* Dunántúl MNy. V.80): 1. *dühös, dühüs:* veszett. *Dühüs kutya* (Székelyföld Szinynyei József; Háromszék m. MNy. VI.322). *Dühös kutyó* (Szlavónia Balassa József); 2. *dühüs:* mérges. *Dühüs medëcina:* mérges orvosság (Őrség, Szalafő Nyr. VII.88); 3. *gyihos:* tüzes. *Gyihos, mind a fija-szamár* (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVII.185).

döhös-kő: mennykő. *Hogy a döhös-kő vággyon a zédös annyábo* (Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. III.319).

DÜLEKEDÉS: dulakodás (Eger Nyr. XVIII. 20) [vö. *külekëd-ik*].

DÜMMÖG: dünnyög (Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.91) [vö. *dummog*].

DÜNNYÖG (*dönnyög* Tolna m. Tsz.; Somogy m. Kapoly Nyr. IV.84; Szatmár m. Tsz.; Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183; *dünnög* Moldva, Klézse Nyr. V.378): 1. *dönnyög, dünnyög:* magában dörmög, motyog (Somogy m. Kapoly Nyr. IV.84; Tolna m. Tsz.; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.566; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII. 189); 2. *dünnög, dünnyög:* orrából beszél (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.237; Nagy-Kőrös Nyr. VI.423; Rimaszombat vid. Nyr. X.88; Moldva, Klézse Nyr. V.378); 3. *dünnyög:* a sípfúvás, furulyázás mellett a torkával zúg (Bodrogköz Tsz.).

1. **DÜRGENCS** (*dörgencs, dirgencs):* 1. *dürgencs:* acerina cernua (Duna mell. Herman O. Halászat K.); 2. *dörgencs, dirgencs:* perca fluviatilis (Tolna m. Paks Nyr. XIX.431) [vö. *2. durbancs*].

2. **DÜRGENCS**: kicsi, csekély (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381).

DÜRÜCKÖL (Debrecen Nyr. VII.188; *döröcsköl* Erdély Kassai J. Szókönyv I.470; *türückőnyi* Félegyháza Nyr. IV.560; *türücsköl* Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.428; *türüszköl* Torna m. Ruehietl Miklós 1839): 1. *dürücköl, türückőnyi:* nyomogat, nyomkod (Félegyháza Nyr. IV. 560; Debrecen Nyr. VII.188); 2. *döröcsköl:* zúz (szőllőt a kádban bunkós fával v. doronggal) (Erdély Kassai J. Szókönyv I.470; II.290); 3. *türüszköl:* lever (földet sulyokkal) (Torna m. Ruehietl Miklós 1839) [vö. *dömöcköl, dörököl*].

meg-dürücköl, meg-türücsköl: öklével megnyomogat, meggyomroz (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.428; Debrecen Nyr. VII.188).

DÜRÜCKÖLŐ (Bereg m. Dercen Nyr. XX. 431; Székelyföld Nyr. V.376; Háromszék m. Vadr. 495b; *döröckölő* Háromszék m. Vadr.): 1. *dürückölő:* rúd, a mellyel a szőllőt a kádban összetörik (Bereg m. Dercen Nyr. XX.431); 2. *döröckölő, dürückölő:* ványoló (Székelyföld Nyr. V. 376; Háromszék m. Vadr.).

DÜRŰZSÖL (*dürüzső*nyi): zajong (Félegyháza Nyr. V.35).

DZADZOG: csacsog (a madár) (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.208).

E. Ë. É.

É (hallod-*â* Udvarhely m. Oroszhegy Kanyaró Ferenc; ládd-*é* Göcsej Halász Imre; elmënünk-*é* Kalotaszeg, Bánffy-Hunyad és vid. Melich János; tudod-*é* Torda vid. Kanyaró Ferenc; elvette-*é* Udvarhely m. Tordátfalva Melich János; elmönyünk-*é* Székely-Keresztúr Kanyaró Ferenc; jó-*é* Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.500; tudad-*ég-é*, hallad-*ég-é* Aranyosszék Borbély Samu; látod-*ék-ë* Vas m. Hegyhát Nyr. I.467; Baranya m. Ormányság Tsz.; nem-*i*, el-*i* Esztergom Nyr. IX.544; ugy-*i* Komárom Szinnyei József; ad-*i*, adsz-*i* Eger és vid. Nyr. XXI.213; van-*i* Zemplén m. Bodrog-Szerdahely és vid. Nyr. XXII. 478).

[**ÉB**].

ëb-acsku (Vas m. Őrség Nyr. IV.228; XII. 281; *eb-acskú* Göcsej Nyr. XII.46): ebadta [tréfás szitokforma]. *Ennye ëb-acsku, eszt a dógot hát elhibintottam* (Vas m. Őrség Nyr. IV.228). *Hát ëbacsku, az ëggyik* [zsák] *fëódott, osztánnik felë buza is küfót beüllö az uton* (Vas m. Őrség Nyr. XII.281).

[**ëb-adó**].

[Szólások]. *Itt hagyott bennünket ëbadóba:* elment szó nélkül, cserben hagyott (Szeged Csaplár Benedek). *Oda jár az ebadóba:* kóborol, kószál (Rimaszombat vid. Nyr. X.88).

ëb-adott: ebadta. *Ëbadott kölykë* (Gömör m. Nyr. XVIII.459).

ëb-attású: ∾ (Debrecen Nyr. VII.521).

ëb-attig: ∾ (Veszprém Nyr. VII.375).

eb-ag: soványító, sorvasztó gyermekbetegség (Tisza-Dob Nyr. XIX.95; XX.192).

ebagos (Marosvásárhely Kácáve József; *abagos* Háromszék m. Vadr.): szőrösen született v. nagy- és szőrösfülű (gyermek; ú. n. ‚elvátott gyermek') [vö. *agos*].

ëb-anyáju: [szidó szó]. *Ülnék arr' a lepcses szádra, ebanyáju!* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.132).

eb-fing: a nyelven támadt kis kelevény (más néven: *pinke*) (Vas m. Kemenesalja Nyr. III.88).

[**ëb-ijesztő**].

ëbijesztő-péntëk: húsvét utáni péntek (a melyen, mint tréfásan mondják, az eb a csak imént múlt hosszú böjtnek újrakezdődésétől retteg) (Dunántúl Vajda Gyula; Heves m. Névtelen 1840).

ëb-kapor: cotula foetida (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

eb-láb: szövés közben keresztbe fogott két szál, nem a maga helyére befogott szál (Szatmár m. Krassó Nyr. XVI.336; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.189).

[**ëblábal**].

el-ëblábal, el-ëblábol (*eblábál* [?] Székelyföld Tsz.): elkotródik, odább áll, elhordja magát (Szentes Nyr. VIII.187; Heves m. Névtelen 1840; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.238).

[**ëb-lé**].

[Szólások]. *Eblébe vetette:* használatra befogta (Ugocsa m. Homonna Nyr. VIII.427).

[**ëb-rúd**].

[**ëbrudal**].

ki-ebrudal: ebrúdon kidob, kikerget (Alföld Nyr. XIV.190; Csallóköz, Székelység Csaplár Benedek).

[**ëbrudaz**].

ki-ëbrudaz: ∾ (Csallóköz, Székelyföld Csaplár Benedek).

ëb-sëmëreg (*ëb-semeleg* Erdővidék Nyr. IX.42): viszketeges bőrkiütés (Udvarhely m. Nyr. VIII. 472; Háromszék m. MNy. VI.322; Vadr.; Győrffy Iván; Brassó m. Hétfalu, Zajzon Nyr. IV.374).

ëb-téj: cotula foetida (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

ëb-únta: [szidó szó]. *Ott játszóggyék az ëbúnta, nemsokára tëszëk róla* (Moldva, Klézse Nyr. V. 192).

ëbën-lógó: **1.** [tréf.] pléd (Dunántúl Nyr. V. 128); **2.** [tréf.] bő, könnyű női kabát (Komárom m. Fűr Nyr. XVIII.528).

EBBED: rosszabbodik, rosszabbul lessz (Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.12).

el-ebbed: 1. ellankad (Háromszék m. Vadr. 496a; Győrffy Iván); 2. elsárosodik (az út a sok esőtől), elpiszkosodik (a takarítatlan szoba), elvetemedik (a gondozatlan seb) (Székelyföld Tsz.; Torda Nyr. XVIII.95; Háromszék m. Vadr. 496a).

fel-ebbed: fölszakad, elsárosodik (a fagy kiengedésekor az út) (Székelyföld Tsz. 105a; Udvarhely m. Nyr. VI.272).

EBÉD (*ebíd* Komárom Szinnyei József; Hajdú m. Földes Nyr. VII.234): reggeli (Baranya m. Ormányság Tsz.; Mezőtúr Nyr. IX.479; Székelyföld Győrffy Iván; Maros-Torda m. marosi alsójárás Ravasz Árpád; Háromszék m. MNy. VI. 243; NyK. III.10; Vadr.; Nyr. VI.473; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Moldvai csáng. Nyr. III.53) [vö. *dél-ebéd, paraszt-ebéd, rëggeli-ebéd*].

ebéd-fia: villásreggeli (délelőtti 11 óra tájban való evés) (Göcsej Tsz.).

[**ebéd-látó**].

ebídlátó-hëgy: a tagon levő magaslat, a melyről nézik, hogy hozzák-e már az ebédet (Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.94).

ebéd-véka: a cséplőknek élelmezés fejében járó gabona-rész (Székelyföld Kiss Mihály).

ebédre-járó: [tréf.] bő ruha (a melyben sokat lehet enni) (Háromszék m. Nyr. IV.431).

EBÉDEL: reggeliz (Erdővidék Tsz.; Moldvai csáng. Nyr. III.53).

EBÉDĚLÉS (*ebédëllés* Zala m. Kővágó-Örs, Révfülöp Nyr. XIX.48).

EBÉDĚZ: ebédel (Zala m. Kővágó-Örs, Révfülöp Nyr. XIX.48; Göcsej Nyr. XIV.165; Budenz-Album 159).

EBEKLÓD-IK: [?]. *Ebeklódik, most kinlódik* (mondják síró gyermekről) (Debrecen Nyr. XXI. 43).

[**ĚBELKĚD-IK**], **ĚBÊKĚD-IK:** ebek módjára játszadozik, kergetődzik, enyeleg. *Dologhoz lássatok, në ëbêkëggyetëk!* (Csallóköz Csaplár Benedek).

[**ĚBELL**].

[**el-ëbell**].

[Szólások]. *Elebellette magát:* csínyt tett, rossz fát tett a tűzre (Zala m. Kassai J. Szókönyv II.12).

EBELL-IK: rossz lessz, semmirekellő lessz, elvetemedik (Zala m. Kassai J. Szókönyv II.12).

ÉBĚR. *Ébrent aluszik* (Csallóköz Nyr. I.232).

EBĚSGET (*ebresget* Duna mell. Kassai J. Szókönyv II.20): rebesget, emleget (Székesfehérvár Nyr. VII.139). *Mindíg csak a fiját ebësgeti* (Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.94).

EBÉSZ: kutyapecér (Erdővidék Tsz.).

ĚBHENDI: huncut, tréfás, furfangos, vígkedvű, csintalan (Csallóköz Csaplár Benedek; Háromszék m. Győrffy Iván).

ĚBHENDISÉG: huncutság, csintalanság (Szeged, Bánság, Csallóköz Csaplár Benedek).

ĚBHENDISKĚD-IK: huncutkodik, csintalankodik, tréfálkozik, enyeleg (Csallóköz Csaplár Benedek).

[**ĚBI**].

ëbi-bihal = *ëbi-hal* 2. (Vas m. Sorok mell. Nyr. XXII.144).

ebi-borz: borz (Somogy m. Sima Nyr. XIX. 381).

ëbi-hal: 1. umbra canina (Tihany Herman O. Halászat K.); 2. kutyahal, a béka első alakja (mikor a tojásból kikel s még nincsenek lábai) (Vas m. Sorok mell. Nyr. XXII.144; Somogy m. Kálmáncsa Nyr. XI.238; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.477).

ÉBRED (*ebred* Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 511b; *ëbred* Udvarhely m. Király Pál; Homoród vid., Háromszék m. Vadr. 511b; *öbred* Vas m. Őrség Nyr. VII.469; Dráva mell. Nyr. XIII.475; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.41; Udvarhely m. Vadr. 43; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 442. 457. 511; Moldvai csáng. Nyr. IX.452).

mëg-ébred (Vas m. Kemenesalja, Jánosháza Nyr. XV.141; *mëg-ëbred* Udvarhely m. Király Pál; *meg-öbred* Udvarhely m. Vadr.; Keresztúr vid. Vadr. 442. 457): fölébred.

ÉBREJT (*êbrejt*): ébreszt (Palócság Nyr. XXI. 421).

ÉBRES: éber (Arad m. Majláthfalva Nyr. IX. 378).

ÉBRESZT (föl-*öbreszt* Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 461).

EC [?]: ékszer (Hely nélkül Nyr. XII.527) [vö. *ecéz*].

ECEDRĚZ-IK: haragosan és sebesen beszél (Heves m. Csépa Nyr. V.334).

ECET (*ect* [?] Pest m. Gyömrő és Monor vid. Pap Károly).

ecet-fa: rhus typhina (Soprony m. Nyr. X. 332; Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.92).

ECETĚS (*ectës* Gömör m. Nyr. XVIII.454; Nógrád m. Litke Nyr. IV.334).

ECETĚSĚD-IK (mëg-*ectësëdik* Eger vid. Nyr. XVII.476).

[**ECETĚZ-IK**].

mëg-ecetëzik: megecetesedik, megsavanyodik (Fehér m. Bodrogköz, Mátyusfölde, Csallóköz, Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XVII.553).

ECÉZ [?]: ékszerekkel ékesít (Hely nélkül Nyr. XII.527) [vö. *ec*].

[ECKE].

ecke-ficke: 1. nyalka, kevély, kacérkodó, kacsingató (Székelyföld, Háromszék m. Tsz.); 2. ékszerekkel tele rakott [?] (Hely nélkül Nyr. XII. 527).

ECS = *ecselő* (Szatmár vid. Tsz.)

ECSEKLÉL *(ecseklényi):* hivalkodik (Félegyháza Nyr. V.35).

ECSEL (Balaton-Füred Király Pál; Abaúj m. Király Pál; Szatmár vid. Tsz.; Maros-Torda m. marosi alsó-járás Ravasz Árpád; *öcsel* Göcsej Nyr. II.474; Bars m. Nyr. XXI.470; *öcsöl* Abaúj m. Ploetz 1839): 1. *ecsel, öcsel, öcsöl:* gerebenez (Abaúj m. Ploetz 1839; Király Pál; Szatmár vid. Tsz.). *Kendërt ecsel* v. *öcsel* (Bars m. Nyr. XXI. 470; Maros-Torda m. marosi alsó-járás Ravasz Árpád); 2. *ecsel, öcsel:* fésül. *Jókor gyütt; éppen még a hajamat ecseltem* (Abaúj m. Király Pál). *Öcséd mëg a fejedet* (Göcsej Nyr. II.474); 3. *ecsel:* fej (tehenet) (Balaton-Füred Király Pál); 4. *ecsel:* közösül (Hely nélkül Tsz.).

ECSELKËD-IK (*ecselked-ik, ecselked*ni Csongrád m. Nyr. VI.373; Nyitra völgye Nyr. III.28; *öcsékënni* Komárom m. Fűr Nyr. XVIII.528; *öcselkëd-ik, öcselkënni* Csallóköz Kóssa Albert; Komárom m. Kürth Nyr. XIX.188; föl-*öcselködik* Kis-Kún-Halas Nyr. XIX.334; Kecskemét Király Pál): 1. *öcsékënni, öcselkëd-ik, öcselkënni:* fésülködik (Komárom m. Fűr Nyr. XVIII.528; Komárom m. Kürth Nyr. XIX.188; Csallóköz Kóssa Albert); 2. *ecselkedni:* fej (tehenet) (Csongrád m. Nyr. VI.373).

föl-öcselködik: fölcihelődik, fölkászolódik, fölkészülődik (útra v. kimenőre) (Kis-Kún-Halas Nyr. XIX.334; Kecskemét Király Pál).

ECSELŐ: 1. apró-, vékony-, sűrűfogú gereben, a melyen a finomabb szálú len- v. kenderszöszt szokták még tisztább szálúvá tenni (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.235; Hont m. Visk Király Pál); 2. kis vas-gereblye, a melynek kurta nyelét a guzsalyba illesztik, és ebből fonják be a szösz alját, az apró szöszt (Szatmár m. Nyr. X.430).

ECSELŐD-IK: időzik, forgolódik. *Ott ecselődött, a késsel a meggyilkoltnál* (Baranya m. Nyr. II.184).

ECSENKED-IK: hiába erőlködik, pl. kis gyerek, mikor nagyot akar megverni (Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283).

ECSET, ÖCSET: 1. *ecset:* gereben (Torna m. Ruehietl Miklós 1839); 2. *öcset:* hajkefe (Tata Matusik Nep. János 1839).

ECSETEL: tesz-vesz, pepecsel (Göcsej, Vas m. Kemenesalja Tsz.) [vö. *ekecsël*].

ËDDËGÉL (*ëddëgel* Udvarhely m. Zetelaka Nyr. II.88; *ëdegêl* Palócság Nyr. XXI.217).

EDDIG (*edzig* Fehér m. Király Pál; Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.190).

[EDE].

ede-boda: csekély értékű holmi, cók-mók. *Magával hurcolja minden edebodáját* (Csallóköz Csaplár Benedek).

ÉDE (Veszprém m. Szentgál Nyr. III.89; Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286; Tisza-Dob Nyr. XIX.95; XX.192; Szatmár m. Kömörő Nyr. XIX. 382; Abaúj m. Király Pál; Bereg m. Rákos és Munkács vid. Pap Károly; Rimaszombat és vid. Nyr. XXII.383; *ide* Karcag Nyr. XIII.432; Hajdú-Hadház Nyr. VIII.178; *íde* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.286; *ied, iede* Tiszahát Nyr. VIII.178): édes anya, édes anyám [ritkábban: édes apám]. *Éde, nekem a pillis kell* (Szatmár m. Kömörő Nyr. XIX.382). *Idéëknek örünk:* édes anyáméknak őrlünk (Hajdú-Hadház Nyr. VIII.178). *Édem:* édes anyám (Alföld Nyr. XIII.286; Nyírség Czimmermann János) [vö. *éden, édës, édő*].

[EDELEG].

edeleg-bedeleg: ácsorog, ténfereg (Csallóköz Nyr. I.232; Csaplár Benedek).

ÉDEN. *Édenem:* édes anyám (Alföld Nyr. XIII. 286).

EDÉNY: 1. szekér (Somogy m. Kapoly Nyr. IV.85; Szegszárd vid. Nyr. VII.382; Fehér m. Nyr. X.186); 2. hajó (Szegszárd vid. Nyr. VII. 382); csónak (Tolna m. Bátta Nyr. XVIII.334); a halászok és révészek mindennemű csónakjainak, bárkáinak, haltartó és szállító eszközeinek összefoglaló neve (Tisza-Dob Nyr. XX.192); 3. bútor (Csallóköz Nyr. I.232).

ÉDËS (*dës* anyám Répce mell. Nyr. XX.363; Vas m. Répce-Sz.György Nyr. XVIII.480; *écs*-apám, *écs*-anyám Szeged Kálmány L. Szeged népe I. Bevezető XI. l.; Nyr. VII.235; *éccs*-ám [anyám] Csongrád m. Mindszent Hám Sándor; *édös* Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286; Hódmező-Vásárhely Nyr. VIII.92; *eéldes* Gömör m. Radnót Nyr. IX.336; *ejcs* apám-uram Gömör m. Otrokocs Nyr. XVIII.426; *éldes* Palócság Nyr. XXI.46; Eger Nyr. XIX.217; Gömör m. Varbóc Nyr. XIX.384. 432; Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.188; Moldva, Klézse Nyr. IX.429; *éldës* Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.18; Nyr. VII.124; Heves m. Nyr. XII.480; Gömör m. Nyr. XVIII.456; Csík m. Nyr. VI.286; *êldes* Palócság Ethnographia III.355; *êldës* Mátra vid. Nyr. XXII.240; Heves m. Parád Nyr. XXII.475; *êldës* Palócság Nyr. XXI.362; *és*-anya, *és*-anyâm Csík m. Nyr. VIII.182; Háromszék m. NyK. III. 15; *és*-apád Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. III. 319; *ês*-anyâm Rimaszombat és vid. Nyr. XXII.

383; *ides* Debrecen Nyr. IX.161. 207; *idës* Orosháza Nyr. IV.330; *ídes* Nagy-Kúnság Nyr. XVI. 286; *ídës* Soprony m. Röjtök Nyr. III.513; Karcag Nyr. XIII.524; Szabolcs m. Földes Nyr. XVI.384; *ies*'pám [édes apám] Tiszahát Nyr. VIII.178): **1.** édes anya [ritkábban: édes apa, öreganya] (Soprony m. Röjtök Nyr. III.513; Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286; Nagy-Kúnság Nyr. XVI. 286; Orosháza Nyr. IV.330; Hódmező-Vásárhely Nyr. VIII.92; Szabolcs m. Földes Nyr. XVI.384; Debrecen Nyr. IX.161. [207; Marosvásárhely Nyr. XV.239); **2.** *ídës:* népies izzasztó kúra, a melyhez ú. n. római gyökeret használnak. *Ídësre fogtak* (Karcag Nyr. XIII.524).

édës-ëggy: **1.** testvér (Alföld Nyr. XIII.286; Székelyföld Csaplár Benedek, Kiss Mihály, Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.322; Vadr. 343. 496; Győrffy Iván). *Édës-ëggyek vagyunk. Ő velem édës-ëggy* (Székelyföld Kiss Mihály). *Az ő apja az én apámmal édesegy vót* (Háromszék m. Vadr.). *Egész édësëggyek:* apáról, anyáról testvérek (Székelyföld Kiss Mihály). *Édesegy barátság; édesegy két ország; édesegy két szív* (Háromszék m. MNy. VI.322; Vadr.); **2.** atyafi [?] (Udvarhely m. Nyr. III.261).

édës-kedvű *(édes-kedvü):* jóízű (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.235; Székelyföld Nyr. XV. 29; Kiss Mihály).

édes-telelő: Boldizsár-alma (Székelyföld Tsz.).

ÉDESD. *Édesden:* édesdeden (Tisza-Dob Nyr. XX.192).

[**ÉDËSËD-IK**].

ëssze-édësëdik: összeszokik, összesimul (Székelyföld Kiss Mihály).

[**ÉDËSKE**].

édeske-fa: tiszafa (taxus baccata) (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.92).

ÉDETLEN: nem édes (Szombathely Nyr. XIII. 425).

ÉDŐ: **1.** édes. *Aggya ide ëgy forinté azt a ludat! — Nem adhatom, édőm* (Kis-Kún-Halas Nyr. XVIII.191); **2.** édes anya, édes anyám (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.477; XVIII.191; Kecskemét vid. Tsz.) [vö. *éde*].

[1. **ÉG**].

ég-hasító: tarajos kalap (Heves m. Névtelen 1840).

ég-igéje: szemhatár. *Setét éjjel csak az ég igéjében láthatni vkit* (Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841).

égre-nyiló: az olyan szoba v. lakás, a mely konyha v. előszoba nélkül egyenesen az udvarra nyílik (Szatmár Nyr. IX.520).

2. **ÉG** (*êg* Szatmár m. Nagy-Dobos Nyr. IX. 138).

föl-ég: lesül (az ember bőre a napon) (Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XXII.238).

mëg-ég: megéget. *Hogy a tűz langja égjen meg!* (Udvarhely m. Nyr. XVIII.329). *Ó, hogy a tüz langja égje meg!* (Háromszék m. Vadr. 359).

ÉGDËGEL: lassacskán ég (Székelyföld Kiss Mihály).

ÉGEDELËM (Székelyföld Nyr. III.423; Háromszék m. Vadr.; *égedelem* Alföld Nyr. XIII.286; Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.322; NyK. III.16; Kiss Mihály, Győrffy Iván; *égedelöm* Udvarhely m. Vadr. 496a; Erdővidék, Olasztelek Nyr. XV.575; *égödelem* Nagy-Kálló Nyr. XII.430; *égödelöm* Kis-Kúnság Nyr. I.122; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.478; Kecskemét Nyr. IX.376; *ígëdelëm* Mezőtúr Nyr. X.285): **1.** erős bosszúság, méreg, epesztő aggodalom, szorongató helyzet, nyomasztó szükség, forró vágy (Alföld Nyr. XIII.286; Székelyföld Nyr. III.423; Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI. 322; Vadr.; Kiss Mihály; Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr. 496a; Erdővidék, Olasztelek Nyr. XV.575). *Mennyi égedelmem van evel a haszontalan gyermëkkeel, ketëk ës lássáák* (Háromszék m. NyK. III.16). *A rossz cseléddel ígëdelëm a gazdasszonykodás* (Mezőtúr Nyr. X.285). *Égödelöm rossz, égödelöm kegyetlen, égödelöm jószivű:* rendkívül, képzelhetetlenül rossz, kegyetlen, jószívű (Kecskemét Nyr. IX.376; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.478). *Égödelöm beszéd, égödelöm káromkodás:* éktelen beszéd, éktelen káromkodás (Kis-Kúnság Nyr. I.122); **2.** *égödelem:* zaj, sürgölődés (Nagy-Kálló Nyr. XII.430).

[Szólások]. *Hol az égedelömbe* (v. *isten haragjába*) *vótál?* (Udvarhely m. Vadr. 496a).

EGER (*ëgër* Zala m. Szepezd Nyr. XVII.190): **1.** lót-fut, ide s tova jár, csavarog (Zala m. Szepezd Nyr. XVII.190; Somogy m. Nyr. II.376; Király Pál). *Üjj le má; nem kell mindig egerni* (Somogy m. Király Pál). *Ne egergy mindig a leányok után* (Veszprém vid. Nyr. XIX.574); **2.** vágyódik, sóvárog, esenkedik (Szeged Csaplár Benedek). *Utána eger vminek* v. *rá-eger* [*vmire*] (Somogy m. Juta, Baranya m. Patacs, Pozsony m. Szenc Kassai J. Szókönyv II.35; Nyr. XVII. 553). *A gyermek eger a gyümölcs után* (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

EGÉR (*eger* Győr m. Bőny Nyr. XVI.143; Palócság Nyr. XXII.33; Gömör m. Rozsnyó Nyr. XVIII.421; *egêr* Szatmár m. Nagy-Dobos Nyr. IX.138): kelés, a mely állat nyakán, füle tövén v. torkában szomjúságtól támad (Somogy m. Nyr. XII.186; Győr m. Bőny Nyr. XVI.85; Heves m. Névtelen 1840; Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.160; Kálmány Lajos; Székelyföld Kiss Mihály).

eger-fark: achillea millefolia (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.92).

egerfark-góré: ~ (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323).

egér-fog: tejfog (Udvarhely m. Nyr. IV.371).

egér-fogató: egérfogó (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.142. 335).

egér-fogó: squalius dobula (Duna mell. Ercsi Herman O. Halászat K.).

egér-kő: arzenikum (Székelyföld Kiss Mihály).

ÉGĔR, EGĔR (*jéger*-fa Érmellék Nyr. V.127; Heves m. Névtelen 1840; Heves m. Bátony Nyr. III.543; *jégér*-fa Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.192).

egĕr-bingó: egerfa bogyója, gyümölcse, a melyet festék-anyagul használnak (Háromszék m. Incze Béni; Erdővidék Nyr. IX.235).

EGERCSÉL (*egercsel* Székelyföld Tsz.; *egĕrcsĕl* Csík m. Nyr. VII.42): **1.** *egercsel:* lassan-lassan előbbre halad '(,mint a róka, mikor egerész') (Székelyföld Tsz.); **2.** *egercsél:* egerészget (Székelyföld Kiss Mihály); **3.** *egĕrcsĕl, egercsél:* szálanként szedeget (az elébe tett takarmányból a jóllakott v. beteg marha), fogheggyel eszik (pl. a fákról rügyeket, gallyakat), böngészget (Erdély Kassai J. Szókönyv II.39; Székelyföld Nyr. II.426; Kiss Mihály; Marosvásárhely Nyr. XVII.553). *A marhák ott egĕrcsĕlnek a kertben* (Csík m. Nyr. VII.42).

ÉGĔRĔS (*égres* Szatmár m. Porcsalma Nyr. XX.191).

EGERÉSZ (*egerészni*): keresgél (Tolna m. Nyr. V.523).

EGERÉZ (*egerézek*): szemtelenül tapogatódzik (Gömör m. Tsz.).

ÉGÉS: tűzvész (Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573; Székelyföld Kiss Mihály).

EGÉSZ. *Egész fejérnép:* testes, vaskos, tenyeres-talpas nőszemély (Székelyföld Kiss Mihály). *Egészleg:* egészen (Göcsej Nyr. XIV.166; Budenz-Album 162; Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286). *Egészlen:* egészen (Zala m. Köves-Kál Nyr. XIX. 48; Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286; Veszprém m. Szentgál Nyr. III.89).

egész-tengelyü. *Egész-tengelyü szekér:* nagyobb szekér (a melyen szénát, gabonát-mit hordanak) (Maros-Torda m. Mező-Fele Kolumbán Samu) [vö. *fél-tengelyü*].

egész-vágás. *Egész-vágás szekér:* ∾ (Maros-Torda és Háromszék m. Kolumbán Samu; Erdővidék, Olasztelek Nyr. XIII.578) [vö. *fél-vágás*].

egész-vágásu. *Egész-vágásu szekér:* ∾ (Maros-Torda m. Mező-Fele Kolumbán Samu) [vö. *fél-vágásu*].

EGÉSZSÉGĔS (*egésségĕs*): **1.** jókora. *Egésségĕs hordó, palack, kupa* (Székelyföld Kiss Mihály); **2.** *egésségĕs hab:* gyorsan múló buborékos hab (az áradó víz habja) (Csongrád m. Mindszent Kis Sándor).

[**EGÉSZSÉGĔSĔD-IK**].

ki-egésségĕsĕdik: meggyógyul (Ugocsa m. Nyr. XIV.187).

ÉGET (*égget* Kis-Kúnság Hermann A. Ethnolog. Mittheilungen aus Ungarn I.172).

[**ÉGETŐ**].

égetü-olaj: égő-olaj, égetni való olaj (Vas m. Őrség Nyr. V.272).

[**ÉGEVÉNY**].

égevény-föld (*êgevêny-f'őd* Palócság Nyr. XXI. 504; XXII.34): homokos v. kavicsos, sovány, meleg, könnyen kiszáradó föld, a melyben a vetés kisül (Mátyusfölde, Tallós Nyr. XVI.333; Csallóköz Csaplár Benedek).

ÉGEVÉNYES (Csallóköz Nyr. I.232; Csaplár Benedek; *égvényes* Esztergom vid. Nyr. XI.381; *ígevínyĕs* Pannonhalma Nyr. XII.187). *Égevényes (égvényes, ígevínyĕs) föld* = *égevény-föld.*

[**ÉGI**].

égi-csuda: nagy csoda (Dráva mell. Nyr. V. 379; Csallóköz Szinnyei József).

êgi-kincs: primula (Soprony és Vas m. Nyr. X.331).

égi-meszelő: hosszú vékony ember (Kúnság Nyr. IX.523).

égi-tűz: villám, mennykő (Eszék vid. Nyr. VIII.180).

égi-virág: búzavirág (Székelyföld Tsz.).

ÉGLEL: **1.** vekszál (Győr m. Tsz.); **2.** pirongat (Somogy m. Kassai J. Szókönyv II.25; Nyr. II.376).

[**EGRÉL**].

egre-bugrá: ugrándozik (Győr m. Szigetköz, Duna-Sz.Pál Nyr. VIII.522) [vö. *ugra-bugrál*].

EGRĔS (*egris* Udvarhely, Csík, Háromszék m. Kiss Mihály).

egrĕs-leves: savanyú szőllőből főzött leves Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.142).

EGRĔZSD: bokros hely (Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.279).

EGRI: phoxinus laevis (Udvarhely m. Oláhfalu Győrffy Iván).

egri-hal: ∾ (Erdővidék Herman O. Halászat K.)

egri-ponty: ∾ (Udvarhely m. Herman O. Halászat K.)

ĔGZĔCÍROZ (*agracéroz* Gömör m. A.-Hangony Nyr. XIX.330; *eglacéroz* kaszárnyai szó Nyr. VI.88; *egrecéloz* Arad m. Pécska Kálmány L.

Koszorúk I.139; *egrecéroz, egrecíroz* kaszárnyai szó Nyr. III.327; VI.88).

EGZSEKTOR: adószedő (exactor) (Zemplén m. Tállya Nyr. IV.477).

[ĚGY].

[ëgy-ház].

ëgyház-kelés: a gyermekágyból fölkelt asszonynak az egyházba való bevezetése, beiktatása, megszentelése (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.467; Balaton mell. Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek).

ëgyház-kelő: ∾ (Fertő mell. MNy. III.242).

[EGYE].

egye-bugya (*ëgyë-bugja* [?] Zala m. Nyr. II. 427): **1.** holmi, cók-mók (Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.47); **2.** formátlan, idomtalan, esetlen, rendetlen, ronda, hitvány (ember) (Fertő mell. MNy. III.406; Vas m. Kemenesalja Tsz.; Zala m. Nyr. II.427; Balaton mell. Tsz.; Nyr. II.93; Veszprém m. Csékút Nyr. XI.191; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141; Somogy m. Csurgó Nyr. XVII. 478; Fölső-Somogy, Marót puszta Nyr. X.189; Pannonhalma Nyr. XII.187; Csallóköz Csaplár Benedek); **3.** buta, bárgyú, balga, esztelen (Székelyföld Kriza).

ĚGYÉB (*ëgyáb* Vas m. Őrség Nyr. XII.380; *ëgyáb*kó: egyébkor Vas m. Őrség Nyr. VII.467; *egyáb*kor Baranya m. Ormányság Tsz.; *egyeb* Székelyföld Győrffy Iván; *ëgyeb* Heves m. Parád Nyr. XXII.475; *ëgyebb*-iránt Veszprém m. Csetény Nyr. XXII.379; *ögyebb* Nagy-Kőrös Arany-Gyulai NGy. I.415).

egyéb-ha: csak ha. *Nem akar segiteni, egyébha megfizessük* (Háromszék m. MNy. VI.324; Vadr.).

EGYEBÜNNET: egyébünnen (Háromszék m. NyK. III.6).

[EGYED].

egyed-begyed: [?] (Szatmár m. Mánd Nyr. XIX.335).

[ĚGYEDĚS].

ëgyedës-ëgyedül: eggyes-egyedül (Székelyföld Kiss Mihály).

[ĚGYEDÜL].

ëgyedül-való bakság: [tréf.] nőtelenség (Székelyföld Kiss Mihály),

ĚGYEDÜTT. *Ëgyedütt embër:* nőtelen ember (özvegy ember v. agglegény) (Göcsej Nyr. XIV. 449; Vas m. Őrség Nyr. II.472).

[EGYEL].

meg-egyel (Balaton mell., Vas m. Kemenesalja, Tolna m., Komárom m. Tsz.; *meg-egyyel* Csallóköz Csaplár Benedek; *mög-ëggyel* Szeged Nyr. I. 415): megver [vö. *mëg-agyal*].

EGYELĚD-IK: világosodik (a szőllő) (Pápa Nyr. XVI.527).

neki-egyelëdik: neki indul (a növésnek) (Balaton mell. Nyr. XII. 474).

EGYELES: erőfélben levő, világosodó. *Egyeles a szőlő* (Vas m. Bögöte Nyr. XVI.92).

ĚGYĚM (Pest m. Bogyiszló Nyr. III.48; Pest m. Szeremle Nyr. XVI.505; *ëgyem* Baranya m. Ormányság Nyr. II.87; *egyem* Baranya m. Tsz.; *ëgyöm* Baranya m. Ormányság Nyr. III.182; Dráva mell. Nyr. V.423; Szlavónia Nyr. V.11. 65; *eigyën* Dunántúl Nyr. V.128; *gyöm* Szlavónia Nyr. V.11. 62. 65.; *igyem* Baranya m. Tsz. 103a; Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. VII.477; Dráva mell. Nyr. XIII. 476; *igyëm* Tolna m. Nyr. IV. 372; Dráva mell. Nyr. V.423; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.41; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 190; Eszék vid. Nyr. VII.277; VIII.43. 279; *igyö* Dráva mell. Nyr. V.423; *igyöm* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190; Ormányság, Drávafok Nyr. II. 473; *igyön* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190; *igyöñ* Baranya m. Bélye Nyr. XVI.187. 188; Baranya m. Csúza Nyr. XVI.471; XVII.43. 278; *ögyöm* Baranya m. Nyr. II.184): **1.** azt mondja v. mondják, úgymond [használják, mikor másnak a szavait idézik] (Dunántúl Nyr. V.128; Baranya m. Ormányság Nyr. III.182). *Addég nëm adok ëgyem tejcsét a szögény kakaskának, mondi a tehén, még nëm hozó szénát a rétrü. Addég nëm adok ëgyem szénát, mondi a rét, meddig a bothó ê nem mész kaszáér* (Baranya m. Ormányság Nyr. II.87). *Ělveszëtt igyëm a pipája. A gyerkök igyëm hónap gyünnek mëg a hëgyrü* (Dráva mell. Nyr. V.423). *‚Csakhogy mëggyütt kê! Mongya csak, mit tëttek kêddê?‘ Igyëm nëm bántották, csak mëgtudikóták, hogy hutyon híják, mëg az én nevemet is igyëm, osztáng másnap eleresztëtték* (Eszék vid. Nyr. VII.277.) *Mos* [a gyerök] *mindég rév, hogy vëgyek másikat* [t. i. másik ruhát], *ebbe igyëm szégyöl oskolába mënni* (Eszék vid. Nyr. VIII.43). *Olyan fistös rajta a ruha, éppen mint a szurok; nëm vësz rá tisztát; igyëm oda a londa hêre ëjen ruha kêll* (Eszék vid. Nyr. VIII. 279). *Mëg a vén papó oda gyütt hozzám a kocsiho, osztáng kérdözte igyem, beteg vagyok-e még, jó ülésem van-e igyem* (Dráva mell. XIII.476). *Mátyás kiráj mingyá mëgismerte, mer azelőtt katonája vót. Asz mondi az öregnek: ‚Tisztësséggel öreg, igyöñ!‘ Ev visszaszól: „Köszönöm az asszonnak, igyöñ.“ — ‚Háñ pézér dolgozik kê?‘ — „Hát kérëm alássañ, igyöñ, hatér!“ — ‚Mëg tunná-e kê még a bakkecskéket fejni?‘ Asz feleli az öreg: „De mëg ám, igyöñ!“ — Azok csak nem hattak neki békit, hogy mongya mëg. — „Mëgmondom igyöñ tíz aranyér“. — ‚Mijér monta kê, hogy köszönöm az asszonnak?‘ — „Azér igyöñ, mer az asszoñ mosi rám a ruhát.“ — ‚Hát az mi, hogy hám még a harminckettő?‘ — „Eszt is megmondom igyöñ tíz aranyér“* (Baranya m. Bélye Nyr. XVI.187. 188). *Asz mondi: ‚Má én átmëhetnék*

igyöñ, de tégëd nem akarlak elhagyni' (Baranya m. Csúza Nyr. XVI.471). *Asz mondi neki igyöñ: ‚Micsoda mestörembör maga igyöñ?' — „Hát lakatos igyöñ." — ‚Hát honnan gyün igyöñ?' — „Ën most Batinárul gyüvök igyöñ." — ‚Túdom, túdom igyöñ. Hát hova igyekszik?' — „Mëgyëk Eszékre igyöñ"* (Baranya m. Csúza Nyr. XVII.43). *Aszondi igyön, ü nem jöhet igyön, mer nagyon beteg igyöm. Hallottam a Julistul, ugy megveri igyön a gyerköt, hogy elég neki igyön* (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190); **2.** [jelentés nélküli pótlékszó] (Baranya m. Tsz.; Nyr. II.184; Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. VII.477; Ormányság Nyr. III.182; Ormányság, Drávafok Nyr. II.473; Pest m. Bogyiszló Nyr. III.48; Pest m. Szeremle Nyr. XVI. 505). *Ugyan igyëm hány fiŭkád van?* (Tolna m. Nyr. IV.372). *Tuggyå gyöm tisztölendő urâm, öt esztendig vôt ëgyöm ětthon* (Szlavónia Nyr. V.11). *Ugy fâjjik gyöm å hâtâm, huty nëm is fekhetöm râjtå* (Szlavónia Nyr. V.62). *Gőzölték ëgyöm, gyógyĭtották, de mënd hějâba. Ën nëm fétem* [a kolerától]. *A bátor szivü győzősebb még a nyåvålákon is. Osztå gyöm nëm is vaót kåpós* (Szlavónia Nyr. V.65). *A kit kigyó mëgcsíp, igyëm a gyéktu is fél* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.41).

[EGYENEL].

meg-egyenel: kedvetlenül vesz. *Eddig a kerekes kútról hordtam vizet, de a gazdája megegyenlette* (Heves m. Névtelen 1840).

ËGYENËS (*egenyes* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIV.43; Abauj m. Beret Nyr. IV.329; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.28; *ëgenyës* Eger és vid. Nyr. XXI.312; *ëgenyös* Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46; *igenes* Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476; *igënës* Nógrád m. Rimóc Nyr. VI. 273; Hont m. Kovár Nyr. XVII.42; *igenyes* Bereg m. Pap Károly; Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.187; *igenës* Vas m. Őrség Nyr. VII.322; *igenyës* Répce mell. Nyr. XX.366; Veszprém m. Szentgál Nyr. III.183; Fehér m. Nyr. X.187; *igënyes* Kolozs m. Sztána Nyr. IX.502; *igënyës* Esztergom Nyr. IX.540; Szentes Nyr. VI.378; *igenyös* Kecskemét Nyr. IX.259; Békés m. Új-Kigyós Nyr. IV.232; Szeged Nyr. VIII.235; *igënyös* Zala m. Hetés Nyr. II.373; Udvarhely m. Nyr. III.513; *igyenes* Székelyföld Tsz.; *igyenës* Somogy m. Balaton mell. Nyr. XVI.477; Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr.; NyK. III.17; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *igyenös* Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.42; XV.65; Udvarhely m. Vadr.). — *Ëgyenëst* (*ëgenyëst* Gömör m. Nyr. XVIII.456; *egyenesset* Mátyusfölde Nyr. XIX.568; XX.26. 265; *est* Baranya m. Patacs vid. Csaplár Benedek; *igënëst* Nógrád m. Tolmács Nyr. XV. 328; *igenyesset* Mátyusfölde Nyr. XIX.568; XX. 26. 265; *igenyest* Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.187; *igenyëst* Kún-Sz.Márton Nyr. II.474; Mátra vid. Nyr. XXII.287; *igënyëst* Bács m. Borsod Nyr. V.576; Heves m. Parád Nyr. XXII.475; *igenyöst* Csongrád m. Tápé Kálmány L. Szeged népe III.159; *igyenëst* Háromszék m. Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *igyenöst* Udvarhely m. Kiss Mihály): egyenesen.

[Szólások]. *Igyenëssen* v. *igyenössen ugy van*: valósággal úgy van (Székelyföld Kiss Mihály).

ËGYENËSËD-IK (fel-*igenesëttek* Moldva, Klézse Nyr. V.48).

[ËGYENGET].

el-ëgyenget: elver (Csallóköz Csaplár Benedek).

mëg-ëgyenget: megver (Csallóköz Csaplár Benedek).

ËGYENLŐ (*igyenlő* Székelyföld Tsz.).

ËGYËNŰL: egyenesedik (Göcsej Nyr. XIV. 165; Budenz-Album 159. 160).

EGYEPETYE: étvágy (Székelyföld Kriza).

ËGGY (*éggy* Deés Nyr. XII.185; *ögyöm* Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841): **1.** eggyetlen. *Ne sírj, ögyöm!* (Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841); **2.** eggy-értelmű, eggyakaratú, eggyetértő, eggyütt-érző. *Ő velem egy* (Székelyföld Kiss Mihály). *Két ëgy szünek mëg këll válni* (Háromszék m., Erdővidék Vadr. 176); **3.** minteggy, körülbelül (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286). *Van legalább ëgy húsz hete* (Veszprém m. Nyr. IV.322). *Mikor már egy harminc lípísre vótak. Na má körülbelül egy negyven forintot nem sajnálok érte* (Mátyusfölde Nyr. XX. 213). *Mëbbânnyå ëgy húsz forintom*: belekerül vagy húsz forintomba (Gömör m. Nyr. XVIII. 505). *Egy délig. Egy estig. Ëgy hajnalfeléig. Ez a gyermek el tud számlálni egy tizig* (Székelyföld Kiss Mihály). *Egy éfél után* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 478. 479). *Ő a papságot viselte egy 25 esztendeig* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 480). *Egy éfélikor lehetött* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr). *Egy 6 óra tájatt lehetett* (Háromszék m. Vadr. 554). — *Ëgybe*: rögtön, azonnal (Palócság Nyr. XXI.46; XXII.33; Mátra vid. Nyr. XXII.240; Heves m. Parád Nyr. XXII.477; Gyöngyös vid. Nyr. II.181; Gömör m. Otrokocs Nyr. XXI.91; Gömör m. Majom Nyr. XXII.572). *Ëgybe ott lëszëk* (Palócság Nyr. XXI.508). *Egybe oda kiátott ez uránák. Egybe ellapút a feődön* (Palócság Ethnographia III.352). *Mihincst meggyüttem, egybe . . .* (Nyitra m. Farkasd Nyr. XX.217). *Mirkó kiráǰfi ëgybe rendölést tött a készülődésre* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 445). *Azok ëgybe êtünnek* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 460). — *Azon egybe*: ∾. *Ha hozzá mersz nyulni a szilvához, azon egybe megöllek* (Szatmár m. Patóháza Nyr. XIV.188). — *Egybest*: ∾. *Ëgybest elfeledem* (Nógrád m. Bodony Nyr. XVIII.232). — *Egyként*: eggyrészt (Göcsej Nyr. XIV.453). — *Ëggyszër* (*éccer* Deés Nyr. XII.185): előbb, először. *Kifogom egyszer az ökröt, azután mehetek fát vágni* (Szinyérváralja vid. Nyr. XV.189). *Ëccë se*: eggyszer sem, soha sem (Szilágy m. Nyr. IX.182). *Ëcci-mácci*: eggyszer-másszor (Udvarhely m. Oláhfalu Nyr. IX.235). — *Ëggyőnk*: eggyikünk; *ëggyőnk-másónk*: eggyikünk-másikunk (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286).

[Szólások]. *Én biz egyet sem táncolok. Egyet sem menyek többet guzsajasba* (Háromszék m. Vadr.).

ëggy-ablakos: félszemű (Szeged Nyr. VII. 235).

egy-almu *(ëggy-almú)*: eggy-alombeli, eggyütt növekedő (borjú, csikó, malac; gyermekekről is mondják, kik eggyütt nőttek föl) (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.322; Vadr.). *Ez a tarka malac avval a fehérrel nem egyalmú, mert az más alombeli* (Alföld Nyr. XIII. 192).

ëggy-aránsu (*egy-aránsó* Háromszék m. MNy. VI.317; NyK. III.5): egyenlő, eggyméretű, eggy-magasságú (Szilágy m. Nyr. IX.182; Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Mü ketten egyaránsuak vagyunk. Egyaránsu ivók, küzsdők* (Székelyföld Kiss Mihály). *Olyan egyaránsuak, mintha ikrek vónának. Egyaránsulag lépnek* (Háromszék m. Vadr. 491b). *Bécs nem minden embernek van egyaránsu távul* (Háromszék m. Vadr. 376).

ëggy-aránt, ëggy-iránt: folyton. *Ëggyaránt jár a szája* (Veszprém m. Csetény Halász Ignác). *Ëgyaránt beszélnek a nádi verebek* (Fehér m. Velencei tó vid. Nyr. XVII.430). *Ejis ëgyiránt ëszik tökmagot* (Zala m. Nyr. XXI.43). *Nyiret ëgyiránt az üszi bogár:* folyton fütyöl a hegyi tücsök (Zala m. Lesence-Istvánd Nyr. XVI.93).

ëggy-arántos (Baranya m. Ormányság Nyr. VII.525; *egy-irántos* Göcsej, Resznek Nyr. XII. 188): egyenlő, eggyforma. *A bor különféle, de a jó pézz ëggyarántos* (Baranya m. Ormányság Nyr. VII. 525).

ëggy-arányos: ∾ (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

ëggy-ëggy: némely. *Ëggy-ëggy embernek oan fenye ákációs természettye van, hogy lehetetlenképes ësszeférkëzni vélle* (Székelyföld Győrffy Iván).

ëgy-fi: eggyetlen fiú. *Nëm vitték katonának, mert ëgyfi* (Fehér m. Perkáta Nyr. II.519).

ëgy-fízású: eggykorú és igen hasonló ábrázatú (Borsod, Abaúj, Zemplén m. Király Pál) [vö. *fizás*].

ëgy-forma (*ëffurma* Nógrád m. Megyer Nyr. VII.37; *ëgy-furma* Eger Nyr. XVIII.18).

ëggy-formású: eggyforma (Kis-Kún-Halas Korda Imre).

ëggy-hasi. *Ëgyhasiak:* 1. eggy anyától való testvérek (Szeged Nyr. II.40); 2. ikrek (Orosháza Nyr. VI.134).

egy-ívású (Alföld Nyr. XIII.577; *egy-ivásu* Békés-Doboz Nyr. VIII.325; *ëgy-ívâsú, ëgy-vívâsu* Palócság Nyr. XXII.33): eggy-idős, eggykorú.

ëggy-ivatú *(egy-ivatú)*: ∾ (Balaton mell. Nyr. XXI.331. Horváth Zsigmond 1839).

egy-kora: egyenlő nagyságú (Pest m. Tinnye Nyr. VII.40; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

ëgy-korácsú (Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.273; Gömör m. Nyr. XXIII.44; Rimaszombat vid. Nyr. X.88; *ëggy-korácsu* Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187; *ëgy-korâcsú* Palócság Nyr. XXII. 33; *ëgy-korâsú* Mátra vid. Nyr. XXII.287; *ëgy-korású* Kis-Kún-Halas Korda Imre; *egy-korású* Szatmár Nyr. VIII.187): eggykorú, eggy-idős. *Majnem egy-korású veled a jányod ura, mégis úgy mondod neki, hogy: fijam* (Szatmár Nyr. VIII. 187).

ëgy-korás: egyenlő nagyságú, eggyidős, eggykorú (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141; Fehér m. Barna Ferdinánd).

egy-korus (Szabolcs m. Kis-Besenyőd Nyr. IX.136; *egy-korós* Répce mell. Nyr. XX.411; *ëk-kuóruós* Soprony m. Horpács Nyr. V.269): 1. *ëk-kuóruós:* egyenlő nagyságú (Soprony m. Horpács Nyr. V.269); 2. *egy-korós, egy-korus:* eggy-idős, eggykorú (Répce mell. Nyr. XX.411; Szabolcs m. Kis-Besenyőd Nyr. IX.136).

ëggy-más. *Ëgymâs utân:* gyorsan (Félegyháza Nyr. VI.134). *Egymássával* v. *egyivel-mássával:* eggyre-másra, nem válogatva (adni, venni, pl. almát, káposztát) (Háromszék m. Vadr.; Kiss Mihály).

ëggy-néhány (*ennihány* Debrecen Nyr. IX.161; *ennyihán* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.66; *ennyihány* Vas m. Őrség Nyr. VII.371; *ënnyihány* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; Veszprém m. Csetény Nyr. XXII.378; Halász Ignác; Aszód Nyr. I.330; Szeged Nyr. VIII.235).

ëggy-nyomra: eggymás után. *Ma mâg kêccer ëny nyomra gyüvök* (Mátra vid. Nyr. XXII.240).

[ëggy-oltáros], ëgy-ótájos: református (Dunántúl Nyr. V.263).

ëgy-testvér (Székesfehérvár NyK. XXIII.36; *egy-testvér* Pannonhalma Nyr. XII.188; Eger Nyr. XVIII.25; *ëgy-testvír* Orosháza Nyr. IV.519): testvér, édes testvér. *Három egytestvér nevin állott a jószág* (Eger Nyr. XVIII.25). *Azok ëgytestvérek* (Székesfehérvár NyK. XXIII.36).

[ëggy-ügyű], ëggy-űgyű: szelíd, jó (Baranya m. Bélye Nyr. XVIII.142).

ëgy-vaszki: eggy vacokból való, eggy ellésű (kutya, malac) (Székelyföld Győrffy Iván).

ëgy-végbe: 1. azonnal, tüstént, rögtön (Mátyusfölde Nyr. XVII.479); 2. *ëgy-vêgbe:* sorban, eggymás után (Palócság Nyr. XXII.33).

ëgy-végtibe: eggyfolytában (Székelyföld Csaplár Benedek).

ëgybêstën-ëgybe (Mátra vid. Nyr. XXII.240; Heves m. Parád Nyr. XXII.475; *ëgyvêstën-ëgyeb*

(Mátra vid. Nyr. XXII.240): rögtön, azonnal, eggyszeriben.

ëggyet-más: 1. eggy s más, holmi (Kecskemét Csaplár Benedek; Udvarhely m. Nyr. III.513; Háromszék m. MNy. VI.322; NyK. III.6; Győrffy Iván). *Egyetmással foglalkozik* (Szeged Csaplár Benedek). *Házi eggyetmás:* házi bútor (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.477); 2. ruhanemű, ruhadarabok (Székelyföld Tsz.; Csík m. Nyr. VII.42; Háromszék m. Győrffy Iván). *Összeszedte az egyetmását s tovább állt* (Székelyföld Csaplár Benedek). *Vedd elé az egyetmásodat s őtözz* (Székelyföld Kiss Mihály). *Levetkezett s csórén bëment a tóba, hogy a fënkövet keresse meg; de addig az egyetmássát is a tó martyáról ellopták* (Háromszék m. Vadr. 425). *Magára vötte vasárnapi ëgyetmássát* (Udvarhely m. Nyr. III.513).

egyetmásol: üt-ver, ütlegel. *Csihé-puhé, csihé-puhé! ugyancsak egyetmásolja ám az öreg koldúst* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.467).

egynűl-egyig: eggytől eggyig (Bodrogköz Nyr. XVII.553).

ëgyre-mást: eggyre, eggymás után. *Ëgyre-mást küldte a sok póstát, üzenetët. Ëgyre-mást költi a sok pénzt* (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek.

együl-egyig: eggytől eggyig (Abauj m., Bodrogköz, Gömör m., Vác vid. Nyr. XVII.553).

[ĔGGYECSKE], ĔGYECSKE: ismeretes gazember (Zemplén m. Nyr. IV.425).

[ĔGGYEL], ĔGYEL: a répa-veteményből az eggymás mellett levő szálakat kiszedi, hogy eggy helyen csak eggy szál maradjon (Soprony m. Horpács, Győr m. Bőny Nyr. XIV.527) [vö. *ëggyez*].

[ĔGGYEMBEN].

ĔGGYEMBEN-ĔGGY: eggyetlen-eggy (Székelyföld Győrffy Iván).

ĔGGYES *(egyes):* 1. eggyszülött, eggyetlen gyermek (Vas m. Nyr. XVIII.144); 2. eggy-porciós üveg (Gömör m. Tsz.); 3. eggy személyre való börtön (Nagy-Kúnság Nyr. III.233); 4. eggyező, békés (Nagy-Kúnság Nyr. III.233). — *Egyesibe:* eggyszerre (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1891). — *Ëggyesleg:* eggyenként (Dunántúl Nyr. XVIII.42).

[ĔGGYESÍT].

ësszü-ëggyesit: összebékít (Vas m. Őrség, Szalafő Nyr. VII.88).

[ĔGGYESÜL].

bele-ëggyesül: beleeggyezik (Balaton mell. Nyr. XII.474; Szatmár m. Nagy-Károly Szinnyei József).

mëg-ëggyesül: megeggyez, eggyességre jut Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI.432; Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II.323; Göcsej Nyr. XIV.165; Budenz-Album 159; Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII.47; Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 282). *Ha mëg nëm egyesül kê, fiskárist këll foganni* (Baranya m. Ormányság Nyr. VIII.47).

összë-ëggyesül: összebarátkozik (Mátra vid. Nyr. XXII.335).

[ĔGGYETLEN].

ëggyetlenben-ëggy: eggyetlen-eggy (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.319; Kiss Mihály, Szinnyei József; Háromszék m. Nyr. III.375).

ëggyetlenbenről-ëggy: ∾ (Székelyföld Kiss Mihály).

ĔGGYEZ = *ëggyel* (Soprony m. Horpács, Győr m. Bőny Nyr. XIV.527; Vas m. Répce-Sz.-György Nyr. XVIII.480).

ki-egyez: ∾ (Soprony m. Fölső-Szakony Nyr. XVII.383).

ĔGGYEZ-IK: eggyezkedik (Székelyföld Kiss Mihály).

be-ëggyezik: beleegggyezik (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.336).

reá- v. rea-ëgyezik: beleeggyezik (Deésakna Nyr. I.382).

ĔGGYEZÉS: eggyezkedés (Somogy m. Balaton mell. Nyr. XVI.477).

ĔGGYEZŐD-IK *(egyeződ-ik):* eggyezkedik (Deésakna Nyr. I.381; Székelyföld Kiss Mihály).

ĔGGYIK (*eggyi* Göcsej Budenz-Album 168). *Egyik:* eggy [?] (Palócság Tsz). — *Egyikőjük:* eggyikük. *Egyikőjük se mer attúl az időtűl fogva a másikéhoz nyulni* (Szatmár m. Patóháza Nyr. XIV.188).

egyik-a-másul: eggyformán, eggyik úgy mint a másik (Háromszék m. Vadr.).

[ĔGGYKESÉG], ĔTYKESÉG: eggy-gyermekes rendszer (Tolna m. Márki Sándor).

[ĔGGYÖLENDŐ].

egyölendő-egy: eggyetlen-eggy (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.41).

[ĔGGYSZĔRĔS].

ëccönös-ëccë: eggyetlen-eggyszer (Udvarhely m. Nyr. VI.465).

ëccërës-ëccëribe: rögtön (Háromszék m. Vadr.; Kiss Mihály).

[ĔGGYSZĔRI]. *Ëccëri — ëcceri:* eggyik — másik (Göcsej Nyr. II.473; XVII.508). *Ëgyszëri illen, ëgyszëri ollan* (Göcsej MNy. II.410). *Ecceri már el is csöpletett, ecceri mieg be se takarittott* (Göcsej Nyr. XIV.451).

[ÉGGYÜNNET], ÉGYÜNNET: eggy helyről (Háromszék m. NyK. III.6).

[ÉGGYÜS].

együs-egyig: eggytől eggyig (Vác vid. Nyr. XVII.553; Háromszék m. Nyr. XVII.553).

ÉGGYÜVÉ (*eggyü* Göcsej MNy. I.220; Budenz-Album 171; Pápa Király Pál; *eggyű* Göcsej, Resznek Nyr. XII.188; *ëggyü* Göcsej Nyr. XIV.216; Göcsej, Páka Nyr. I.375. 418; Vas m. Őrség Nyr. V.125; Őrség, Szalafő Nyr. VII.88; Zala m. Hetés Nyr. XIX.142; Hetés, Dobronak Nyr. XV.190; *együ* Göcsej Nyr. XVII.508; *ëgyübe, ëgyüve* Csík m. Nyr. VII.42; *öggyü* Göcsej, Páka Nyr. II.179; Zala m. Zala-Istvánd Nyr. XIX.138; Somogy m. Kassai J. Szókönyv II.43; *ögyü* Göcsej Nyr. II.370; III.425): **1.** *eggyü, eggyű, ëggyü, együ, öggyü, ögyü*: össze (i. h.). *Ébcsont ëggyü-forr* (Göcsej Nyr. XIV.216). *Öggyü-vesztek* (Zala m. Zala-Istvánd Nyr. XIX.138); **2.** *ëgyüve,* [néha] *ëgyübe sem:* sehová, sehol sem. *Ëgyüve sem jártam* (Csík m. Nyr. VII.42.

ëggyü-vissza: össze-vissza. *Ëggyü-vissza pörüt avve a királkisasszonnyê* (Göcsej, Páka Nyr. I.375).

1. **ÉH** (*éh*-fájás Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.41; *éh*om Dráva mell. Nyr. VI.373; XIII.476; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.41; Eszék vid. Nyr. VII.277; *éh*om, *éh*od, *éh*a Csík m. Gyergyó-Ditró Nyr. XII.282; *éh*om, *éh*a Baranya m. Nyr. II.184; *êh*om Szlavónia Nyr. V.11; *éha* [*éhá*-ja] Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.49; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.478; XV.45; Székelyföld Kővár y László 1842; Kriza; Háromszék m. Dézsi Mihály; Csík m. Győrffy Iván, Kóródy Miklós; Udvarhely m. Kiss Mihály; *gyëha* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.27. 45; *gyéha* Baranya m. Ormányság Kassai J. Szókönyv II.49; *gyoha* Zala m. Nyr. II.427; *gyuha* Dunántúl Nyr. V.181; Balaton mell. Tsz. 181b; Veszprém m. Kassai J. Szókönyv II.49; Veszprém Nyr. XII. 561; Somogy m. Nyr. X.476; Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VI. 325; Somogy m. Ujmajor Nyr. VIII.179; Somogy m. Csurgó Nyr. XVII.478; Somogy m. Sima Nyr. XIX.381; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.45; *íh*om Székelyföld Kovács János; *iha* Szentes Nyr. VI.178; Székelyföld Tsz.; Kővár y László; Udvarhely m. Dézsi Mihály; *ju* Heves m. Csépa Nyr. II.380; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.324; *juh* [*juh*-a] Palócság Nyr. XXII.75; Hegyalja, Erdély Kassai J. Szókönyv II.49; Tokaj Nyr. XIX.383; *juha* Balaton mell. Tsz.; Győr Nyr. XI.478; Baranya m. Ormányság Nyr. IX.285; Túrkeve Nyr. III.472; Székelyföld Kővár y László 1842; hely nélkül Nyr. VIII.48; *juhá* Gömör m. Nyr. XVIII.454; *zéha* [*zéhá*-ja] Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.49); **1.** *éh, êh, gyëha, gyéha, gyoha, gyuha, íh:* gyomor (Dunántúl Nyr. V.181; Zala m. Nyr. II. 427; Veszprém m. Kassai J. Szókönyv II.49; Veszprém Nyr. XII.561; Somogy m. Nyr. X.476; Somogy m. Ujmajor Nyr. VIII.179; Somogy m. Csurgó Nyr. XVII.478; Somogy m. Sima Nyr. XIX.381; Dráva mell. Nyr. VI.373; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.41; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.27. 45; Székelyföld Kovács János; Csík m. Gyergyó-Ditró Nyr. XII.282). *Fáj az éhom* (Baranya m. Nyr. II.184). *Fájik az éhom* (Dráva mell. Nyr. XIII.476). *Êkezdett az éhom fájni* (Eszék vid. Nyr. VII.277). *Jaj de fâjjik az êhom* (Szlavónia Nyr. V.11). *Kutya bújjék a gyéhádba!* (Baranya m. Ormányság Kassai J. Szókönyv II.49). *Ördög bujjék a gyuhádba* (Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VI.325). *A zördög bujék* v. *bujjék a gyuhájába a rondu döggyének* (Somogy m. Ujmajor Nyr. VIII.179); **2.** *éha, gyuha, iha, ju, juh, juha, juhá, zéha:* a szekérrúd szárnya végén a nyújtó alatt keresztben fekvő fa, mely a rúdat egyenesen tartja (reibscheit) (Balaton mell. Tsz.; Győr Nyr. XI.478; Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.49; Ormányság Nyr. IX.285; Túrkeve Nyr. III.472; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.478; XV.45; Szentes Nyr. VI.178; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.49; Tokaj Nyr. XIX.383; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.324; Palócság Nyr. XXII.75; Heves m. Csépa Nyr. II.380; Gömör m. Nyr. XVIII.454; Erdély Kassai J. Szókönyv II.49; Székelyföld Tsz.; Kővár y László 1842; Kriza; Udvarhely m. Kiss Mihály, Dézsi Mihály; Háromszék m. Dézsi Mihály; Csík m. Győrffy Iván, Kóródy Miklós; hely nélkül Nyr. VIII.48) [vö. *2. léha*].

éh-fájás: gyomorfájás (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.41).

2. **ÉH** (*é, e^i, êh*): **1.** *éh*: éhség. *Valamit kotyvasztok a számodra, a mivel az éhedet elüsd* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II. 381). *Éhhel*: éhen (Kolozs m. Zsobok Melich János). *Máskülömben meghót vóna éhel*: éhen (Háromszék m. Vadr. 405); **2.** *é, éh, êh e^i*: éhes (Zemplén m. Tállya Nyr. VI.82; Brassó m. Hétfalu, Zajzon Nyr. III.378). *Ojan é vagyok, mind a farkas* (Csík m. Nyr. VII.42). *Ösznek, isznak, de azé mégis örökké ehök, szonnyak lösznek* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 452). *Êh tyúk, e^i tyúk*: éhes tyúk (Palócság Nyr. XXII.33; Gömör m. Nyr. XVIII.459). *Mit eshend utánna, mint az éh tyúk a nyálra?* (Bodrogköz Nyr. XVII.555). *Bekapta, mind az êh tyúk a taknyot* (Palócság Nyr. XXI.417). *Bekapja, mint éh tyúk a taknyot* (Kis-Kún-Halas Nyr. XXII.377).

é-fót: **1.** kis gyermek álladzója (partli); **2.** mindenféle fölölthető ruhadarab. *Vesd lë má azt az é-fótot* (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.478).

éh-kopp (*é-kop* Kolozsvár, Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János): üres nyelés, száraz korty. *Nyeli az ékoppot* (Székelyföld Kiss Mihály). *Eszel ékopot:* koplalsz (Kolozsvár, Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János).

éh-nyál: étlen vagy éhes ember nyála, pl. reggel evés előtt való nyál, a mellyel a nép kivált a fájós szemet szokta kenegetni (Abauj m. Király Pál). *Oan szaga vót* [a bográcsos húsnak], *hogy az éhnyála kicsurdút rá az embörnek* (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.85).

é-szér (Soprony m. Miháli, Kisfalud Nyr. XXII.473; *ié-szíér* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.94): falánk; a ki sokat eszik s mégis sovány.

[éh-szom].

[é-szom-i-szá]. *Eszom-észára* (Baranya m. Ormányság Nyr. I.424), *észom-észámra* (Somogy m. Nyr. II.376): éh-gyomorra.

[Szólások]. *Észom-iszára mondom:* igazi józansággal állítom (Balaton mell. Tsz. 103b) [vö. MUSz. 306; és vö. *éhom*].

éhen-kórász (*éhën-kárász* [?] Szabolcs m. Földes Nyr. III.39).

EHEDDIG: eddig (Udvarhely m. Keresztúr vid., Erdővidék, Csík m. Vadr. 554) [vö. *ahaddig*].

EHEJT (*ehajt* Udvarhely m. Nyr. III.512; *ehêjt* Udvarhely m. Nyr. IV.32): **1.** itt (Küküllő mell. Kelementelke Ravasz Árpád; Székelyföld Nyr. V.376; XIII.509; Arany-Gyulai NGy. III.23; Udvarhely m. Tsz.; Vadr. 491a; Nyr. III.512; IV.32; VI.517; Csík m. Vadr. 491a; Nyr. IV.471; VII.42; XIII.378); **2.** [jelentés nélküli pótlékszó] (Udvarhely és Csík m. Vadr. 491a]. *No hát, Pözzsi nén, ne haragugyék; ëgymást ehejt kifizetők pëtákkal mëg sutákkal, há má most békéjjünk mëg* (Udvarhely m. Nyr. V.221) [vö. *ahajt*].

ÉHËN (Borsod m. Szíhalom Nyr. IX.333; *öhön* Alföld Nyr. IV.379): igen, úgy van.

EHERRÉ (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.27; Udvarhely m. Nyr. III.512; Csík m. Nyr. V.467. 519; *eheré* Udvarhely és Csík m. Vadr. 474. 491a; *ehêré* Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 474; *eherre* Udvarhely m. Keresztúr vid., Csík m., Erdővidék Vadr. 554): ide [vö. *aharra*].

[EHERRŐL] (*eheről* Udvarhely és Csík m. Vadr. 485. 491a; *ehêről* Udvarhely m. Keresztúr vid., Csík m., Erdővidék Vadr. 554): innen [vö. *aharról*].

ÉHËS (*ehes* Fehér m. Nyr. IX.284; *ehës* Dunántúl Nyr. XII.279; Répce mell. Nyr. XX.362; Rábaköz Nyr. XV.430; Bakony vid. Nyr. V.88; Veszprém m. Csetény Nyr. III.323; Fehér m. Nyr. X.186; *ehös* Somogy m. Ujmajor Nyr. VIII.140).

[ËHETNÉM].

ehetném-ember: nagyehető, nagybélű ember (Székelyföld Kiss Mihály).

EHETNÉMNÉ: nagyehető, nagybélű asszony (Székelyföld Kiss Mihály).

[EHETTŐTŐL].

ehettőtől-fogva: ettől fogva. *Ehettőtől-fogva ahaddig* (Csík m. Tsz.) [vö. *ahattótól-fogva*].

ÉHËZ-IK (mëg-*ehësz*tem Heves m. Pásztó Nyr. VIII.284; *ehözött* Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XVI.86; mëg-*ehősz*tek Baranya m. Ormányság Nyr. II.87).

EHEZET: esti idő. *Ehezetkor:* este felé, vacsora idején (Csík m. Gyergyó-Ditró Nyr. XII.282.)

ÉHEZETES: a ki folyton éhes, soha sem bír eleget enni (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.235).

[EHÍTŐD-IK], EJTŐD-IK: evés után pihen, emészt. *Hadd ejtődjem* (Hely nélkül Tsz.).

[EHÍTŐDZ-IK], EJTŐDZ-IK: ∾ (Fertő mell. MNy. III.242; Alföld Kassai J. Szókönyv II.112; Szeged vid. Nyr. VII.518).

meg-ejtődzik: megehül, megéhezik (Balaton mell. Tsz.).

[EHÍTŐZ-IK].

mëg-ehitüzik, mëg-ejtüzik: megéhezik (Vas m. Őrség Nyr. II.374; IV.426; V.122). *Szërën mëgejtüsztek a lovaimak* (Vas m. Őrség Nyr. IV.426).

ÉHOM (Balaton mell. Tsz.; *éhom*ra Somogy m. Sima Nyr. XIX.381; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.478; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.333; Rimaszombat vid. Nyr. X.88; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381; Székelyföld Nyr. VIII.461; *êhom*ra Mátra vid. Nyr. XXII.240; *éhó*ra Somogy m. Nyr. XI.40; Csallóköz, Arak Nyr. X.382; *éhod*ra Csík m. Nyr. XIII.459; *éhé*re Székelyföld Nyr. VIII.461; Erdővidék Tsz.; *éjom*ra Bereg m. Pap Károly; *éjom*-ét Szatmár vid. Tsz.): éh-gyomor. *Éhomra, êhomra, éhóra, éjomra:* éh-gyomorra (Balaton mell. Tsz.; Somogy m. Nyr. XI.40; Somogy m. Sima Nyr. XIX.381; Kis-Kún-Halas Nyr. XIX.478; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Csallóköz, Arak Nyr. X.382; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.333; Mátra vid. Nyr. XXII.240; Rimaszombat vid. Nyr. X.88; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381; Bereg m. Pap Károly). *Hány tojást tudnál megenni éhodra?* (Csík m. Nyr. XIII.459). *Éhomra veszem bé az uruságot, ő is éhére teszi ezt* (Székelyföld Nyr. VIII.461) [vö. Simonyi: A magyar nyelv II.196].

[Szólások]. *Éhomra mondom:* józanul, higgadtan, komolyan (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381) [vö. *észom-iszára: 2. éh*].

éhom-ebéd: reggeli (Jász-Nagykún-Szolnok m. Király Pál).

éjom-ét: reggeli (Szatmár vid. Tsz.).

[ÉJ].

éj-fél (*i-fél* Göcsej Nyr. XI.479). *Éfélikor* (Háromszék m. Vadr. 407. 496), *éjfélikor* (Háromszék m. Nyr. VI.473), *ífilakor* (Bars m. Nyr. X.138): éjfélkor.

éj-hált: éjt állott, éjtszakán át állott. *Éjhált víz* (Alföld Nyr. XIII.286; Háromszék m. MNy. VI.323; Vadr.; Győrffy Iván). *Kenegesd meg a torkadot éjhált nyáladdal, s meggyavul* (Háromszék m. Kiss Mihály).

éj-nap: éjjel-nappal (Székelyföld Csaplár Benedek). *Éjnaponta:* ∾ (Háromszék m. Vadr. 496b). *Éjen-nap:* ∾ (Eszék vid. Nyr. VIII.140).

éj-szak (*észka* Marosszék, Sz.-Háromság Nyr. I.427; Marosszék, Vadad Nyr. II.382; *észke* Udvarhely m. Rava Nyr. III.143; *íszek* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.93): éjszakos hely, éjszaki rész v. oldal.

éjszakos (*észkos* Erdély Szinnyei József; *iszkes* Beszterce-Naszód m. Zselyk Nyr. XVIII.576): éjszaki.

éjjel-kórász: éjjeli kóborló (Háromszék m. MNy. VI.323; Győrffy Iván).

[éjt-nap], ét-nap (Győr-Sz.-Márton Bódiss Jusztín; *ît-nap* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.94): egész napon át.

[Szólások]. *Hátán horta a napot itnap:* egész nap dolgozott (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI.431).

[éjt-világ], ét-világ: éjjel-nappal. *Az embör csak szëginnek van terente, étvilág dógoznya kö* (Zala m. Hetés Nyr. I.423).

[ÉJEDËZ-IK], IJEDEZ-IK: esteledik, éjjeledik (Csík m. Gyergyó vid. MNy. VI.332).

EJHA: léha. *Ejha gyermëkëk biz ezëk* (Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.478).

[ÉJJELI].

éjjeli-bátor: [tréf.] macska (Csík m. Tsz.)

éjjeli-lesbeteg: ∾ (Háromszék m. Felméri Lajos).

ÉJJÉSZÉS: éjjeli virrasztás, éjjelezés (Háromszék m. Vadr. 496b). *A sok éjjészés mián a szemem pillája leszakatt* (Háromszék m. Vadr. 413).

EJNYE (*ajnye* Palócság, Apátfalva Nyr. V.326; *ánye* Csongrád m. Algyő Nyr. VIII.517; Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.86; *ᵃónnye* Palócság Nyr. XXII.78; *aunyë* Heves m. Istenmezeje Nyr. XV.229; *ennye* Zala m. Dergecs Nyr. III.32; Vas m. Őrség Nyr. IV.228; VII.467; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141; Orosháza Nyr. V.421; Abauj m. Nyr. VI.419; Abauj m. Buzita Nyr. VII.519; Rimaszombat Nyr. VI.93; Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Nyr. III.512; Csík m. Nyr. V.467; Brassó m. Bácsfalu Nyr. VI.231; *ênnye* Szeged vid. Nyr. VII.518; Palócság Nyr. XXI.218; *ᵉénnye* Palócság Nyr. XXI.218; *innye* Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Nyr. VI.517; XI.37; Háromszék m. MNy. VI.214; Vadr.; *ónyë* Gömör m. Alsó-Hangony Nyr. XIX.330).

EJT: 1. szitál (Csallóköz Csaplár Benedek; Háromszék m. NyK. III.10; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár). *Vedd elé az ejtegetőt s ejts egy kicsi törökbuza-lisztet* (Háromszék m. Vadr. 496b); 2. szikrát üt, tüzet üt (az acél a kovából). *Legény, ugyan rosszul ejt a tüzszerszámod* (Székelyföld Győrffy Iván).

ki-ejt: kisöpör. *Ejtsd ki egy kicsit ezt a szobát* (Csallóköz Csaplár Benedek).

mëg-ejt: megszitál, megrostál (Vas m. Őrség Nyr. IV.426; Mezőtúr Nyr. IX.479; Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Nyr. IX.424; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár). *Ejtsd meg azt a lisztet a gyakor szitával* (Székelyföld Kiss Mihály). *Szemetës a gabnám, hónap mëgejtëm* (Vas m. Őrség Nyr. IV.426).

EJTEGET: szitál (Csallóköz Csaplár Benedek; Háromszék m. NyK. III.10).

EJTEGETŐ: szita (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.323; NyK. III.10; Vadr.; Győrffy Iván).

EJTEL (*ejtöl* Udvarhely m. Homoród-Almás Nyr. V. 266): kupa, pint, icce (Székelyföld Tsz.; Nyr. VIII.463; Kiss Mihály, Kőváry László 1842, Győrffy Iván; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.93; Háromszék m. Nyr. IX.424; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Csík m. Tsz.; Brassó m. Hétfalu, Zajzon Nyr. III.326).

[EJTINT].

mëg-ejtint: hamarosan megszitál. *Mëgejtintëm ezt a lisztët* (Csík m. Csík-Madaras Nyr. XX.144).

EJTŐ. *Jó ejtő:* jó tűz-ütő (acél); *bő ejtő*: jól fogó (faragó szerszám) (Háromszék m. MNy. VI.323; Győrffy Iván).

EJTŐS: jó tűz-ütő (acél) (Háromszék m. MNy. VI.323; Győrffy Iván).

[ÉK].

ík-szeg: a marha patájába vert jégszeg (Háromszék m. Vadr. 503a).

EKBÁLIC: gyáva, gyámoltalan, ügyetlen (Hajdú m. Nádudvar Nyr. VIII. 234).

[EKCE].

ekce-monca (*ekce-mence* Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.131): összehányt-vetett haszontalan holmi, lim-lom, poggyász (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Vas m. Répce-Sz.-György Nyr. XVIII.480; Tapolca Nyr. VIII.372; Veszprém m. Csékút Nyr. XI.190; Győr m. Tsz.; Szatmár m. Patóháza Nyr. XVI.95) [vö. *szeksze-monca*].

EKE (*zeke* [?] Pozsony m. Kassai J. Szókönyv II.49. 53).

eke-bér: lélekpénz, párbér (a papnak fizetett adó) (Gömör m. Tsz.).

eke-csín: eke-szerszám (Heves m. Névtelen 1840).

eke-fej: eketalp (Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.479; Háromszék m. Kiss Mihály; Erdővidék, Olasztelek Nyr. XIII.578).

[eke-gërëndëly] (*eke-gërëndéj* Erdővidék, Olasztelek Nyr. XIII.578; *eke-gërëndü* Zala m. Hetés Nyr. XIX.142; *eke-girindű* Pannonhalma Nyr.

XII.187): azon hosszú görbe fa, a melyre az ekefej van illesztve [vö. *gërëndëly*].

eke-járovány: [tréf.] kenyér (Székely-Udvarhely Schilling Lajos).

eke-kabala (*eke-kabola* Bánffy-Hunyad Nyr. XII.379): az ekének kétágú csúsztató fája (Székelyföld Kassai J. Szókönyv II. 57; Tsz.; Háromszék m. Nyr. V. 36; Csík m. Tsz.).

eke-kapa = *eke-fej* (Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.479).

[**eke-kormány**], **eke-tormány:** az eke kormányvasa (Fölső-Somogy, Marót puszta Nyr. X. 190) [vö. *kormány*].

eke-köldök: az eke talpát a gerendellyel összetartó fa (Heves m. Névtelen 1840).

eke-ló (Balaton mell. Tsz.; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.57; *eke-lú* Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII.46; Bánffy-Hunyad Nyr. XII.379) = *eke-kabala*.

eke-nád: az eketalp bal fokán levő vaspánt (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47; Háromszék m. Kiss Mihály).

eke-talyiga: taliga, a melyhez az ekerúdat csatolják (Bars m. Nyr. X.138).

eke-vánkus: az eketengelyen a gerendely alatt levő fa (Heves m. Névtelen 1840).

eke-vezér: az eketengelyből kinyúló rúd, a melyhez a szántó-tézsolát csatolják (Heves m. Névtelen 1840).

EKECSËL, EPECSËL (*ekecsel* Göcsej Tsz. 102a; *ekecsül* Vas m. Őrség Tsz.; ne *ekecsü* Zala m. Hetés Nyr. I.423; *ekecsü*nyi Zala m. Hetés Nyr. II.372; *epëcsël* Háromszék m. Vadr.): pepecsel, tesz-vesz, piszmog [vö. *ecsetel*].

meg-epecsel: [?]. *A mint mentem egy kis utcán, egy kis fekete pap belém ragadt s jól megepecselt* (találós mese; = bolha) (Ugocsa m. Fertős-Almás MNy. IV.316).

EKECSËLŐD-IK, EPECSËLŐD-IK (*ekecselőd*ni Balaton mell. Tsz. 102b; *ekecsölüönnyi* Göcsej MNy. II.410; *epecshlöd-ik* [így] Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.333): bajlódik, vesződik, pepecsel, piszmog vmivel.

ÉKËCSKE: gyík (Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.478; Király Pál).

[**EKËL**].

ekël-mekël (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *ekel-mekel* Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Nyr. VIII.474; *eköl-meköl* Udvarhely m. Nyr. VI.272): akadozva, ügyetlenül, össze-vissza beszél. *Annyit ekëlt-mekëlt, mint ëgy bolond* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

el-ekel-mekel: akadozva mond el (Székelyföld Nyr. I.225).

[**ÉKËL**].

fel-ékel: ketté hasít (épületfát az ács) (Háromszék m. Sepsi-Kőröspatak Kanyaró Ferenc).

ÉKEZ: ékel (Göcsej Nyr. XIV.165; Budenz-Album 159).

[**ÉKHETETLEN**], **ÉGHETETLEN:** éktelen, szörnyű (Baranya m. Ibafa Nyr. XIX.498; Háromszék m. MNy. VI.222. 322; Vadr.).

ÉKHETETLENSÉG: szörnyűség. *Uf fáj, hogy ékhetetlenség* (Vas m. Kemenesalja, Jánosháza Nyr. XV.141).

EKHÓ: szekér-ernyő, a mely négy lábon a szekér két oldalához van erősítve (Debrecen Kassai J. Szókönyv II.108; Nyr. XI.189).

EKKÉDIG: ez ideig (Pozsony m. Kassai J. Szókönyv II.58).

EKKÉTIGLEN: ez ideig (Székelyföld Kiss Mihály).

EKKOR (*ekkő* Fölső-Bácska Nyr. XII.216).

EKLÉCÖL, EKLÉCŐ: tataroz, javít (kül. faedényt) (Kecskemét Király Pál).

EKLENDËZ, EKRENDËZ (*eklendëz*[*-ik*] Dunántúl Nyr. XVI.190; Rábaköz Nyr. XI.190; XV.430; Göcsej MNy. II.410; Őrség Nyr. V.31; Hetés Nyr. II.44; Orosháza Nyr. VI.134; *eklendez*[*-ik*] Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; Somogy m. Csurgó Nyr. XVII.477; Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XIII.331; Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VI.325; Mohács Király Pál; *ëklendëz* Zala m. Nyr. II.427; *ëkrëndëz*[*-ik*] Tolna m. Király Pál; *ekrëndëz*nyi Veszprém m. Csetény Nyr. V.427; Halász Ignác; *ekrendez* Vas m. Kassai J. Szókönyv II.58; Balaton mell., Vas m. Kemenesalja Tsz.; Veszprém m. Nyr. V.330; *ëkrëndëz* Zala m. Szepezd Nyr. XVII. 190): **1.** akadékoskodik, útban van, alkalmatlankodik. *Mindig itt ekrendez a nyakamon* (Veszprém m. Nyr. V.330). *Në ekrëndëzz mindég* (Zala m. Szepezd Nyr. XVII.190). *Në ekrëndëzz itt a kezem alatt* (Tolna m. Király Pál). *Në eklendëzz mindig elüöttem, hanëm maraggy űvö a heledën* (Rábaköz Nyr. XV.430); **2.** *eklendëz, eklendez:* hadonász (Dunántúl Nyr. XVI.190; Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; Orosháza Nyr. VI.134).

ÉKTELEN. *Éktelen nagy, éktelen szép:* rendkívül nagy, szép (Makó Nyr. IX.377; Székelyföld Arany-Gyulai NGy III.320; Háromszék m. Vadr.).

[1. **EL**].

el-ház: L-alakú ház (Hajdú-Böszörmény Nyr. XVII.31).

[2. **EL**].

el-felé, el-fele: el. *Menjünk innen elfelé. Elfelé kezd alunni* (Kapnik vid. Nyr. II.182).

[**el-tovább**], **e-tuábbra:** majd később, továbbad (Zala m. Hetés Nyr. II.44).

[1. ÉL].

[Szólások]. *Élbe áll vkivel:* szembe száll, pörbe száll, civakodni kezd (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Az asszonyokkal gyakran élbe áll* (Kolozsvár Király Pál). *A zisten së veri je°t ki jáz é,lyibe°* (Gömör m. Runya Nyr. XXII.286).

2. **ÉL:** 1. használ. *Az a hel a mihénk volt, de most ők élik* (Moldvai csáng. Nyr. III.3). *Porokat rëndëlt az orvos, hogy azokat éljem:* szedjem (Rákos-Palota Nyr. XIV.187); 2. közösülésre használ (nőt). *Megházasodott-e mán az a Bükkös fiú? — Nem biz a; még mindég azt a Rögi Tercsát éli* (Abaúj m. Király Pál). *Más éli a feleségit* (Háromszék m. Nyr. IX.423). *Ez is élte a feleségedet* (Dunántúl Nyr. XVIII.90).

[Szólások]. *Ha élvén vóna szögén néném:* ha élne (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286).

el-él: elfogyaszt (Mátyusfölde, Tallós Nyr. XVI.333). *Én éltem el mindönit* (Torontál m. Csóka Kálmány L. Szeged népe III.203). *A két kirájfi kincsit már elélték azok. Të ojat hoztál, a mit soha el nem élhetünk* (Arad m. F.-Varsánd Nyr. XIII.574).

ki-él: átél. *Én má kiítem aszt* (Mátyusfölde Nyr. XX.262).

mëg-él: elfogyaszt. *Aszt monta az akasztófára való, hogy én iltem mëg a vagyont:* én ettem, ittam meg (Mezőtúr Nyr. X.477).

[ELÁLLI].

elálli-alma: [nép-etimológia] erlauer apfel (Hely nélkül Nyr. XIII.347. 536).

ĔLÉG (*ölég* Somogy m. Szenna Király Pál; Szeged Nyr. XV.492; *ölöget* Soprony m. Miháli, Kisfalud Nyr. XXII.473). *Elég hányszor:* elég sokszor. *Megmondtam már elég hányszor, hogy ezt ne tedd* (Abauj m. Király Pál).

ëlég-tehetetlen: eleget nem tehető, nem képes. *Ő arra ëlégtehetetlen* (Kapnik vid. Nyr. II.182).

[ĔLÉGĔD-IK, ĔLÉGSZ-IK].

be-ëlégszik: belenyugszik. *Beëlégëtt* (Somogy m. Balaton mell. Nyr. XVI.477).

mëg-elégszik: jóllakik. *Mëgelégëdëtt:* jóllakott (Tolna m. Bátta Nyr. XVIII.334). *Megelégszem:* nem tetszik vmi [?] (Csallóköz Nyr. I.232).

ÉLĔGEL: éldegél. *Élëgelünk, kitől hogy lehet* (Székelyföld Kiss Mihály).

ĔLĔGENDŐ (*elegedendő* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.215).

ELEGENDŐSÉG: járandóság, vkinek járó v. vkit megillető rész. *Az öcsém nem akari a fërtóbul az elegendőséget kiannyi* (Baranya m. Ormányság Nyr. VII.525).

ÉLĔGET: él, éldegél (Göcsej, Páka Nyr. I. 376; Háromszék m. Vadr. 405).

[ĔLÉGÍT].

ki-ëlégít. *Kielégiti magát:* mérgét, bosszúságát kiönti, kifújja magát. *A kasznár úgy megdühödött, egy nap se elégittette ki magát* (Göcsej Nyr. XIV.450).

ELÉGSÉGES: elég. *Vót dógunk elégséges* (Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.185).

ELEGY (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.47; Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály, Győrffy Iván; *elevegy* Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr XVIII.527; *elvegy* Tolna m. Nyr. VI.230; Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.324. 358; Nyr. X.328; Erdővidék Tsz.): 1. *elegy, elevegy, elvegy:* elegyes. *Elvegy* v. *elegy gabona; elvegy* v. *elegy buza* (i. h.); 2. *elegy, elvegy:* kétszeres, rozzsal kevert búza (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.47; Székelyföld Kiss Mihály).

elegy-belegy: 1. elegyes, kevert, zagyvalékos (Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.238; Gyöngyös Nyr. IX.332). *Elegy-belegy népség* (Szeged vid. Nyr. VI.135); 2. zagyvalék (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.142; Félegyháza Nyr. VI.43; Szeged vid. Nyr. VI.135).

ELEGYĔD-IK (*egyeled-ik* Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.133; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.316; *őgyeled-ik* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.432).

mëg-őgyelëdik: megbolondul (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.432; Kisújszállás Nyr. XX.288; Hajdú m. Tetétlen, Kaba Nyr. XXIII.38).

ELEGYĔS (*egyeles* Kalotaszeg, Zsobok Melich János; *egyelöst* Közép-Baranya Nyr. II.237; *egyelőst* Alsó-Baranya, Pellérd Nyr. XI.382; *elvegyës* Székelyföld Nyr. I.152; Kiss Mihály). *Hogy van Erzsók néni? Hát csak úgy elegyesen* (Kalotaszeg, Zsobok Melich János). *Elvegyës az életünk. Elvegyëssen élünk* (Székelyföld Kiss Mihály). *Egyeles volt a búza:* dudvás (Kalotaszeg, Zsobok Melich János). *Egyelöst, egyelőst:* elegyest, vegyest, keverve (Közép-Baranya Nyr. II.237; Alsó-Baranya, Pellérd Nyr. XI.382).

ELEGYÍT (Göcsej MNy. V.88; *egyelít* Háromszék m. MNy. VI.358; *egyvelít* Érmellék Nyr. V.425; *egyvelít* Palócság Kassai J. Szókönyv II.68; *őgyit* Szentes Nyr. IX.94; Kecskemét, Szeged Csaplár Benedek; *őgyít* Palócság Kassai J. Szókönyv II.68).

ELEIN: ezelőtt eggynéhány héttel, hónappal. *Ecsém az elein itt járt* (Csík-Sz.-György Nyr. X.329).

ELEINTE (*eleint* Palócság Nyr. XXI. 558; *elejénte* Somogy m. Nemes-Déd Nyr. XVIII.524). — *Eleinte = elein. Csak az eleinte vettem eszt a két ökröt* (Csík-Sz.-György Nyr. X.329).

ELEINTEBBEN: előbb (Kapnikbánya és vid. NyK. II.375).

ELEINTËKËN (*eleinteken*): 1. eleinte (Szilágy m. Nyr. IX. 182; Zilah Nyr. XIV. 287; Háromszék m. MNy. VI.221); 2. nem rég, minap (Szilágy m. Nyr. IX.182; Háromszék m. MNy. VI.323; Vadr.; Győrffy Iván). *Az eleinteken vôtunk a városba* (Székelyföld Nyr. XXI.331).

[**ELEKËD-IK**].

bele-elekëdik: belemerül. *Beleelekëdëtt az álomba* (Alsó-Csallóköz, Komárom m. Nyr. XVII.287).

[**ÉLÉL**].

élél-amoda: ottan, amott, ott távol (Szatmár m. Nagy-Dobos Nyr. VIII. 524).

élél-amott: ∾ (Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

[**ÉLELËM**], **ÍLELEM**: 1. termés. *Ha nem kapunk ílelmet, nem kënyerezünk* (Kalotaszeg, Zsobok Melich János); 2. főzelék (Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.94).

[**ÉLELMETËS**], **ÉLÊMETÖS**: élelmes (Csongrád m. Algyő Nyr. VIII.517).

[**ÉLEMËDËTT**], **ÍLEMEDETT**: élénk, vidám. *A gyermek ajan beteg vót, de most mán ílemedettyebb* (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XVII.554).

mëgilemëdëtt: meglett, fölnőtt (ember) (Mezőtúr Nyr. IX.479).

ELEMENTËSSÉG: elevenség, élénkség. *Mőte ollyan beteg vót az én Mârikâm, azüte nincs bennë sëmmi elementësség* (Ipoly vid. Nyr. III.428).

ÉLEMÉSZ: élénk, életrevaló (Háromszék m. Vadr.).

ELEMEZNE: 1. hanyagul, rendetlenül, pőrén öltözött (Vas m. Kemenesalja, Komárom m. Tsz.; Komárom m. Perbete vid. Gancs Géza; Csallóköz Nyr. I.232; XII.142; Csaplár Benedek; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.47; Csallóköz, Arak Nyr. X.382; Alsó-Csallóköz, Patonyszél Nyr. XII.142); 2. pajkos (Pozsony m. Tárnok Nyr. VIII.470); 3. alamuszi [?] (Csallóköz Kassai J. Szókönyv II.69) [vö. *elemutyi*].

ELEMÓZSIA (Őrség, Szalafő Nyr. VII.38; Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.84; *elemᵃózsia* Palócság Nyr. XXII.33; *élemozsina* Csík m. Nyr. IX.525): ennivaló.

ELEMUTYI: rendetlen öltözetű (Pozsony m. Taksony Nyr. XV.190) [vö. *elemezne*].

[**ELËNËS**].

elënës-elig (Háromszék m. Vadr. 399. 497a; *elënnës-elig* Székelyföld Győrffy Iván; *elines-elig* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.325; *elenös-elig* Udvarhely m. Nyr. V.180; *elönös-elig* Udvarhely m. Kriza): alig-alig.

ÉLÉNKËNY. *Legélénkënyebb*: legélénkebb (Vas m. Nyr. XVIII.144).

[**ÉLËS**].

élës-mosó: sikár, zsurlófű (equisetum hiemale) (Túrkeve Nyr. V.227; Debrecen Nyr. VII.189).

ÉLÉS: 1. ennivaló, eleség (Szeged Kálmány L. Szeged népe I. Bevezető XII. l.) *Jó élés van a legelőn, az erdőn, a tollóba a marháknak* (Székelyföld Kiss Mihály). *Mëjen jó élés van most* [t. i. a legelőkön] (Csík-Sz.-György Nyr. X.330); 2. legelő (Baranya m. Ormányság Nyr. I.424).

élés-keszeg: apró abramis- és alburnus-faj (Tisza mell., Szeged Tsz. 203b; Herman O. Halászat K.).

élésre-való (*ⁱélⁱësre-vâlô*): életrevaló (Gömör m. Nyr. XVIII.502).

megêlês: elköltés, elfogyasztás, megevés. *Aggyon isten egêsséget a disznó megêlêsêhez* (Rimaszombat Nyr. XXII.377).

ELESÉG (*éleség* Székelyföld Kiss Mihály; *elesíg* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518): takarmány (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; Pápa vid. Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek).

ÉLESZ (*éleszt*-mag Székelyföld Tsz.): élesztős keverék (Székelyföld Nyr. XIV.334; Andrássy Antal 1843; Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.358; Vadr.; Győrffy Iván; Kézdi-Vásárhely MNy. VI.323). *Küs* (v. *kis*) *élesz*: a pálinkának való anyag megélesztésére külön kis cseberben elkészített élesztős keverék (Székelyföld Nyr. XIV.334; Andrássy Antal 1843, Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.335; Kézdi-Vásárhely MNy. VI.323).

élesz-mag (*éleszt-mag* Székelyföld Tsz.): élesztős keverék (Háromszék m. Győrffy Iván; Kézdi-Vásárhely MNy. VI.323) [vö. *mag-élesz*].

ÉLET (*ëlet* Dráva mell. Kopács Nyr. XVI. 284; *êlet* Palócság Nyr. XXI.506; *ilet* Tisza-Sz.-Imre Nyr. X.329; Szilágy m. Nyr. IX.182; *ílet* Soprony m. Horpács Nyr. XIV.432; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.286; Mezőtúr Nyr. IX.479; Szatmár m. Nyr. VII.33): 1. gabona (Soprony m. Horpács Nyr. XIV.432; Zala m. Hetés Nyr. I.380; Alföld Nyr. IV.329; Kecskemét Nyr. X.381; Szeged vid. Nyr. III.30; Jászkúnság Nyr. VII.525; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.286; Mezőtúr Nyr. IX.479; Szentes Nyr. VIII.187; Tisza-Sz.Imre Nyr. X.329; Bihar m. Sarkad Nyr. XIV.230; Tisza-Dob Nyr. XX.192; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XVI.470; Zemplén m. Bodrog-Szerdahely és vid. Nyr. XXII.478; Szatmár m. Nyr. VII.33; Pap Károly; Bereg m. Pap Károly; Ugocsa m. Nyr. XV.574; Szilágy m. Nyr. IX.182; Palócság Nyr. XXI.506; Gömör m. Nyr. XVIII.421; Rimaszombat vid. Nyr. X.88; Ipoly vid. Nyr. III.428; Heves m. Nyr. VII.41; Csallóköz Csaplár Benedek). *Sok élettye termett. Az emberek mán mindenütt aratik az életet. Két szekérvel hordtuk az életet* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XVI.470). *Szük az élet*: silány a termés (Zala m. Hetés Nyr. I.380); 2. belső telek, gazdasági udvar minden épületestül (Szé-

kelyföld Tsz.; Nyr. V.376. 514; IX.176; Győrffy Iván, Kőváry László 1842; Udvarhely m. Nyr. VI.465; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 466; Erdővidék, Olasztelek Nyr. XV.575; Háromszék m. Tsz.; Vadr.; MNy. VI.243, 323; NyK. III.14; Győrffy Iván; Háromszék m. Árkos Nyr. XIII.328; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Csík m. Nyr. VII.42; Csík m. Borszék Felméri Lajos; Bukovina Nyr. VI.472).

[Szólások]. *Ez a fiu mindënre ojan élet:* eleven természetű (Tolna m. Sár-Sz.-Lőrinc Nyr. III.178).

élet-mag: [tréf.] serét, golyó (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 377).

[Szólások]. *Életmagra kap:* **1.** fölvergődik, zöld ágra vergődik, megélhető állapotra tesz szert (Hajdú m. Csege Jakab Miklós; Kapnik vid. Nyr. II.183; Udvarhely m. Kóbori János; Háromszék m. Király Aladár); **2.** fölélénkül, megügyesedik, életrevaló lessz, megjő a szava (hallgatag embernek), kinyílik a szeme (élhetetlennek, ügyefogyottnak) (Udvarhely m. Kóbori János).

élet-szër: mindenféle gazdasági épülettel és eszközzel fölszerelt beltelek (Háromszék m. Vadr. 496b; Kiss Mihály).

élet-tartás: gazdaság (Háromszék m. MNy. VI.323; Vadr. 496b; Győrffy Iván).

élet-tartó: gazda. *Jó élettartó* (Háromszék m. MNy. VI.323; Vadr. 496b).

életre-lëtt *(iletre-lëtt):* életrevaló (Göcsej Nyr. II.87; XIV.449).

[ÉLETĖS], ÉLETÖS: életrevaló (Udvarhely m. Zetelaka Kriza).

életös-kamara: hombár (Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VIII.524).

ÉLETTEN: elevenen, élve. *Ëgy nagy oroszlányra rászalattak a kutyák, oszt mögfokták életten* (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.155).

ELEVE (*elev*-érő Gömör m. Tsz.; Bodrogköz Kassai J. Szókönyv II.62; Tsz.) [vö. *2. elő*].

ELEVEN (*eleveny* Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274; *evelen* Baranya m. Ormányság Tsz.; MNy. V.87; Palócság Nyr. VII.35; Ipoly vid. Nyr. I.178; Háromszék m. NyK. III.10).

eleven-csomó: ügyesen kötött csomó, a mely eggyetlen rántásra kioldódik (Kis-Kún-Halas Nyr. XIX.334).

eleven-ér: lüktető ér (arteria) (Torontál m. Nyr. XVII.479).

eleven-föld: **1.** termőföld (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Heves és Borsod m. Nyr. IX. 178); **2.** az alsóbb földréteg, a melyet nem szoktak művelni. *Ullan szárazság ôt, hogy* [mikor szántottak] *az eleven fŏd is felhámlatt* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.458).

eleven-gát: lycium (Nógrád m. Litke Nyr. IV.71).

[eleven-idő], eleven-üdő: derült idő (Székelyföld Nyr. I.327; Kiss Mihály).

eleveny-kényeső: kéneső (Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274).

eleven-kényöcse: [nép-etimológia] ∾ (Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46).

eleven-kényös: [nép-etimológia] ∾ (Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46; Csurgó vid. Király Pál).

eleven-kinës-üőg: [nép-etimológia] ∾ (Soprony m. Horpács Nyr. V.269).

eleven-özvegy: elvált asszony (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141).

eleveny-semmi: kéneső (Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274).

eleven-szén: parázs, tüzes széndarab (Fehér m. Perkáta Nyr. II.519; Gömör m. Nyr. XVIII.506; Háromszék m. Nyr. III.324).

eleven-üst: kéneső (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381) [vö. *ezüst*].

[ELEVENDÜL].

mëg-elevendül (*mëg-elevendű* Tolna m. Nyr. IV.516; *ëg-elevendül* Balaton mell. Nyr. XII.474): megelevenedik, fölfrissül, fölélénkül.

ELEVENĖD-IK (*evelened-ik* Székelyföld Kiss Mihály).

[ELEVENKĖD-IK].

fel-elevenkëdik: fölelevenedik, föléled, megéled, életre kap (Székelyföld Kiss Mihály).

ELEVENTEN: elevenen, élve (Tolna m. Paks Nyr. XXII.384; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.114; Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.190; Komárom m. Barna Ferdinánd). *Mostan mán eleventen mögnyúzlak bennötöket* (Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.138).

[ELEVENÜL].

mëg-elevenül: kiderül. *Megelevenült az üdő* (Székelyföld Nyr. I.327; Kiss Mihály).

ELEVES: ősi. *Eleves mënte:* ősi mente, prémes mente (Heves m. Sirok Nyr. VIII.567).

[ÉLËZ].

mëg-élëz: megélesít (vésőt) (Kapnik vid. Nyr. II.236).

ÉLHETETLEN (Soprony m. Szilsárkány Nyr. VI.471; *ilhetetlen* Répce mell. Nyr. XX.416): gaz, rossz, gonosz.

ÉLHETŐ: a miből meg lehet élni. *Jó parókhia? — Élhető* (Csík m. Szinnyei József).

ÉLLĖGET (Háromszék m. Vadr.; *elleget* Erdély Kassai J. Szókönyv II.8; Háromszék m. MNy. VI.221; *ëllëget-ik* Háromszék m. Vadr. 356; Kiss Mihály; *elleget-ik* Udvarhely m. Nyr. XV.239; *öllöget* Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 497a): eddegél, eszeget.

ÉLI:EL: élesít (pl. szántóvasat) (Háromszék m. Nyr. IV.427).

[ELLEN].

ellembe-át (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286; *ellembát* Veszprém m. Szentgál Nyr. III.89): átellenben.

ellenb-átú (Győr vid. Nyr. V.522; *ellenbátor* [nép-etimológia] Zala m. Sümeg vid. Nyr. XXII.286; *ellenb-átuó* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47): ∾.

[ELLENĖZ].

ki-ellenez: **1.** kipariroz (Székelyföld Csaplár Benedek); **2.** szeget ellenszeggel kiüt a helyéből (Székelyföld Kiss Mihály).

[ELLENKĖZ-IK], ELLENKÖZ-IK: [?]. *A galléros kapa ellenközik a téglán* (Kecskemét Nyr. IX.93).

[ELLENKĖZŐ], ELLENKEZÜ: ellenpárti, ellenjelölt. *Nem vôt ellenkezü, hát bé sem is mentünk a követválasztásro* (Göcsej Nyr. XIV.449).

ELLENSÉG: zivatar, égiháború. *Beszalatt az ellenség elől a házba* (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.477).

ELLET: csirás szőllővesszőt ültet (Győr m. Tsz. 107b).

ELLETÉS: **1.** legújabb ültetésű szőllő, növendék-szőllő, a mely még nem volt homlítva (Pest m. Tinnye Nyr. VII.40; Győr m. Tsz. Sztrokay Antal; Hont m. Páld Nyr. XIV.575); **2** szőllő szakasza. *A szőllőm alsó, középső és felső elletése* (Pest m. Tinnye Nyr. VII.40).

ELLETŐ: juhok, lovak, szarvasmarhák elkerített ellő-helye (Bodrogköz, Borsod m. Ónod vid., Mátyusfölde, Székelyföld Nyr. XVII.554).

ELLINT: hirtelen ellik, eggyet ellik (Csík m. MNy. VI.373).

ELMÉS: ép eszű, józan eszű. *Tökéletës bolond, nem is elmés embër* (Rába mell. Nyr. XVII.524).

[ÉLNI].

[élni-halni], inyi-hányi: hamarjában (Győr m. Szigetköz, Duna-Sz.-Pál Nyr. VIII.522).

1. ELŐ: **1.** *eleje:* férfi v. nőszemély szeméremtest-tája (Székelyföld Kiss Mihály); **2.** *eleje:* feje, főembere a halászfelekezetnek, pl. *a selyemtársaság eleje:* kormányosa, bírája (Balaton mell. Herman O. Halászat K.); **3.** ős. *Az én előm akkor királybiró volt, mikor a székelyekre 1763-ban feladták a fegyvert. Mikor a mádéfalvi siculicidium történt, egyik előm épen királybiró vala* (Háromszék m. Király Pál). *Az én eleim* (Székelyföld Kiss Mihály); **4.** előpénz, foglaló (Székelyföld Kiss Mihály); **5.** szántóföldnek olyan szélességű szalagja, a melyet a vető eggyszeri végigmentében bevet. *Három előbe is elég lesz fogni ezt a keskeny földet* (Heves m. Névtelen 1840). — *Elejbe* (az istáló *elejbe* Veszprém m. Csetény Nyr. XXI.382). *Helejbe:* kiáltják, mikor vkit kergetnek (Félegyháza Nyr. XVII.133). *Elibem* (Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.234). *Elejbéd* (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI.381). *Elejbéje, elejbíjük* (Baranya m. Ibafa Nyr. XX. 46).

[Szólások]. *Előt fog* a kaszás: az első kaszavágással szélességet vesz a rendhez (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.61; Zemplén m. Szerencs Paszlavszky Sándor). *Előt vág:* ∾ (Szerencs Paszlavszky Sándor). *Előt venni vkin*: fölülmúlni (Székelyföld Kriza). *Elejit âllya:* útját állja. *A bëtyârok elejit âllottâk a kirâfiúnak* (Mátra vid. Nyr. XXII.240). *Elejét állani:* elejét venni. *Mivel lehetne annak elejét állani, hogy az ő lánya ne lenne mindig olyan szomorú* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.404).

elő-arasz: a hüvelyk- és a mutató-újjal mért arasz, kurta-arasz (máskép: *bak-arasz*) (Székelyföld Győrffy Iván).

elő-bor: áldomás [?] (Erdővidék Tsz.).

elő-bőr: bőr-kötény (Szeged Nyr. IV.527; Marosvásárhely Király Pál).

elő-csahos: lármás szóvivő v. vezető (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.87; XIV.477).

elő-fű: első kaszálási széna (Balaton mell. Tsz.).

[elő-has].

előhasi (*elühasi* Zala m. Hetés vid. Nyr. II.372; *elüőhasi* Vas m. Répce-Sz.-György Nyr. XVIII.480): **1.** első szülötte vmely házi állatnak, kül. első borja a tehénnek (Répce mell. Nyr. XX.411; Vas m. Répce-Sz.-György Nyr. XVIII. 480; Győr m. Nyr. III.427; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.477); **2.** első ízben vemhes, először ellő (Dunántúl Nyr. XVI.190; Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; Zala m. Hetés Nyr. II.372; Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Zala m. Szepezd Nyr. XVII.190; Kecskemét Nyr. X.381; Kassa vid. Nyr. XVII.238).

elő-hasú: **1.** első ízben vemhes, először ellő (Zemplén m. Nyr. IV.425; Heves és Borsod m. Nyr. VIII.568; Székelyföld Kiss Mihály); **2.** fiatal, tapasztalatlan. *Mijen előhasu módra okoskodik* (Székelyföld Kiss Mihály).

elő-konc: vorderes markbein (marha része) (Kézdi-Vásárhely Nyr. XVI.479).

elő-kötő (Palócság Tsz.; Nyr. V.416; *ele-kötő* Göcsej Tsz.; *ele-kötü* Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.279; Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XIII.331; Vas m. Őrség Nyr. IV.426): kötény.

elő-lév: must, mely az összezúzott szőllőből sajtolás nélkül foly ki (Balaton mell. Tsz).

elő-pénz: foglaló (Székelyföld Győrffy Iván; Erdővidék Tsz.).

elő-rend. *Elő-rendibe* v. *elő-rendin:* eleinte, kezdetben (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.324; Győrffy Iván). *Előrendin jártam ott, de azután nem* (Székelyföld Kiss Mihály).

elő-ruha (Veszprém m. Szentgál Nyr. II.185; Baranya m. Ormányság Nyr. I.379; Székelyföld Tsz.; Udvarhely m. Arany-Gyulai NGy. I.150; Háromszék m. MNy. VI.242; NyK. III.12; Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.478; *e-ruha* Dunántúl Nyr. V.128; Vas m. Kassai J. Szókönyv II.11; Baranya m. Tsz.; Baranya m. Sumony Nyr. III.320; Baranya m. Ormányság MNy. V.100; Nyr. II.130; *ê-ruha* Baranya m. Nyr. II.184; Baranya-Sz.-Lőrinc Nyr. XVII.335; *é-ruha* Baranya m. Ormányság Tsz. 110b; *elő-ruva* Csík m. Nyr. VII. 42; *eró-ruha* [?] Baranya m. Ormányság Tsz.; *erő-ruha* Baranya m. Ormányság Nyr. I.379; *eróra* [?] Baranya m. Ormányság Tsz. 110b; Simonyi Zs. A magyar nyelv II.103; *esó-ruha* [sajtóhiba] Baranya m. Ormányság Nyr. III.182; IV. 29; *zéruha* [nyilván: *a zéruha*] Baranya m. Ormányság Nyr. XVII.335): kötény.

elő-széna: első kaszálási széna (Dunántúl Nyr. V.128; Balaton mell. Tsz. 106b).

elő-táj. *Előtájba:* elül, elülfelül (Háromszék m. MNy. VI.325).

elő-tér: pitvar (Dunántúl Nyr. V.128).

2. **ELŐ, ELÉ**: **1.** el, meg, haza. *A Gyancsi gyereket elö-küttem az iskolába* (Vas m. Őrség Nyr. I.421). *Mikaó jelê-gyün az este . . . Mikor pegy a temetês ideje is elê-gyütt . . .* (Heves m. Parád Nyr. XXII.476). *Este, a hogy elê-gyün a menyecske ura a feödrü, aszongya an neki: Hallya-e kiêd, êldes uram, rėgvel elő-menek ên is a kompêrt kapânyi* (Palócság Ethnographia III.356). *Elő-jött:* megjött (Gömör és Torna m. Tsz.). *Elő lëtt a keső:* meglett, előkerült a kesely. *Nincs elő a keső:* nincs meg (Heves m. Sz.Domonkos Nyr. XXII.525). *Ennye de mögütem; êmék elő* [haza] *no; isten maraggyék kentökkel* (Alföld Nyr. II.514); **2.** először, előbb. *Elő eregy à pincébe, àzutëng à kerbe* (Nógrád m. Nyr. VI.134) [vö. *eleve*].

elő-s-tova: ide s tova (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.185; X.328).

elő-s-tovább: ide s tova, előre-hátra (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.132; Katona Lajos).

[ÉLŐ].

élő-bárka: kis halászatnál használt kis bárka (Komárom Herman O. Halászat K.).

élő-ér: lüktető ér, verő ér (arteria) (Győr m. Bőny Nyr. XVI.143; Mátyusfölde Nyr. XVII.479).

élő-főd: szántóföld (Veszprém Nyr. IV.82).

[élő-haló].

élőhaló-fű: mesebeli életadó fű (Székelyföld Kiss Mihály).

élő-in: élet-ér. *Elvágják a tyúknak az élő-inát* (Székelyföld Kiss Mihály).

élő-fánk: [nép-etimológia] elefánt (Székelyföld Győrffy Iván).

ELŐBB, ELÉBB (*elíbb* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XVI.379; *elübb* Zala m. Hetés Nyr. XIX.575): odább, tovább (Udvarhely m. Homoród vid. Nyr. IX.39). *Mentek elíbb* (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XVI.379). *Onnat elébb möntek a möndölecskék. Ëgy arany búzaszálat ëgy horokáj a fődön húz elébb-elébb. A horokáj elébb-elébb szökött* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 451. 456).

elébb-hátrébb: előbb-utóbb (Székelyföld Kiss Mihály).

elébb-odább: előbb-utóbb (Soprony m. Nyr. IV.419).

ELŐBBED (Veszprém m. Nyr. VIII.224; *elübbet* Vas m. Őrség Nyr. VII.467; Göcsej, Páka Nyr. I.418): előbb. *Elübbet mégës csak jobb világ vót, mim mast* (Őrség Nyr. VII.467).

ELŐBBRE: előbb, azelőtt. *Előbbre is fájt már. Az is vót előbbre* (Veszprém m. Nyr. XVIII.287).

ELŐBBSZÖR: **1.** előbb (Háromszék m. Nyr. V.186); **2.** először (Gömör m., Mátyusfölde, Udvarhely m. Nyr. XVII.554).

ELŐD. *Elődjire:* először (Debrecen Nyr. IX. 205; Kúnos Ignác).

ÉLŐD-IK: nemi közösülést tart. *Élődni vele* (Kapnikbánya és vid. NyK. II.371).

ELŐGET: elfogja a világosságot (Komárom m. Naszvad Nyr. IV.235; Csallóköz Szinnyei József; Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.143).

ELŐKE: kis gyermek nyakába kötött, mellét elfödő ruhadarab (hangedli, partli) (Kis-Kún-Halas Nyr. XVIII.192) [vö. *előte*].

[ELŐLSŐ], ELESSŐ: első. *Szeptember elessején* (Gyöngyös Nyr. IV.373).

ELŐLTÖN: az előrészben (Moldvai csáng. Nyr. IX.533) [vö. *elötőre*].

ELŐLÜNNET: elülről (Háromszék m. NyK. III.6).

ELŐRÜNNEN: elülről (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.235).

[ELŐS]. *Elüösnek:* előre. *Ién iêmënëk elüösnek, csak gyertëk utánnom, maj mëgvárlok bennetëket* (Rábaköz Nyr. XV.430). *Elüösnek szalad:* elébe kerül (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47).

ELŐTE (Tolna m. Tsz.; Győr m. Bőny Nyr. XVI.143; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.477; Csongrád m. Ploetz 1839; Szentes Nyr. VIII.187; Szeged Nyr. VII.235; Kálmány L. Szeged Népe I.111; Mezőtúr Nyr. X.477; Hajdú m. Nádudvar Nyr. VIII.234; Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.44; Rimaszombat vid. Nyr. X.88; *elôte* Gömör m. Nyr. XVIII.455; *elitő* Szatmár m. Gencs Nyr. X.525; *előke* Abauj m. Nyr. V.70; *előtő* Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.68; Nyr. XV.32): **1.** kemencének sárból tapasztott ajtaja (i. h.); **2.** *előte:* kötény [?] (Szlavónia Nyr. V.11) [vö. *tëvő, tűzelőte*].

ELŐTŐRE: előre (Moldvai csáng. Nyr. IX.533).

ELŐTTENYI: régi, hajdani. *Előttenyi idők* (Heves m. Sirok Nyr. VIII.567). *Ott van azok az előttenyi pénzëk, a hun a barboncás monta* (Heves m. Sirok Nyr. VIII.370).

ELŐZ (*eliéz* Göcsej MNy. II.410; *elüöz* Rábaköz Nyr. XV.430; *elüz* Vas m. Őrség Nyr. IV.426): **1.** előtte v. elébe áll vkinek, elfogja a világosságot (Rábaköz Nyr. XV.430; Vas m. Kemenesalja Tsz.; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.477; Szeged vid. Nyr. IV.82). *Në elüözz, nëm látok* (Rábaköz Nyr. XV.430); **2.** előre halad. *Êtagadtá 5 frtomat, pedig avvâ nem sokat előző:* azzal nem sokra mégy (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.477); **3.** sebesen égő szalmatüzet csinál a kemence szájánál (Mezőtúr Nyr. X.336); **4.** először, nagyjából kicsépel. *Eliézëtt gabona:* az első v. elő-cséplés eredménye (Göcsej MNy. II.410).

el-előz: nagyjából kicsépel (Vas m. Kassai J. Szókönyv II.62; Kemenesalja Tsz.).

mëg-előz: **1.** foglalót ad. *Kifizetéd-e? — Nem, de megelöztem öt forinttal* (Székelyföld Kiss Mihály); **2.** *mëg-elüz:* nagyjából kicsépel (Vas m. Őrség Nyr. IV.426).

ELSŐ (*ejső* Losonc vid. Nyr. XXIII.39; *erső* Kolozs m. Sztána Nyr. IX.502; Kalotaszeg Nyr. XX.468; Kalotaszeg, Zsobok Melich János; *esső* Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII.230): legfinomabb. *Telyi lëtt az edêny fâjin, elseő liszttel. A legêny ollyan bëcsületës elseő kendeőt vëtt a mënyasszonyânak* (Mátra vid. Nyr. XXII.240). — *Elsőbe, ersőbe:* először (Kalotaszeg, Zsobok Melich János). *Elsőjibe:* először (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XVII. 554).

ELSŐBB: először, előbb. *Ütet kerestem othun elsőbb* (Mátyusfölde Nyr. XX.176). *Elsőbb a menyasszonytâncot jártuk el* (Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.232). *Elsőbben:* ∾. *Elsőbben is ettünk, ittunk* (Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.232).

ELSŐBBET (Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.150; *elsőbet* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.237): először, előbb.

ELSŐDSZÖR (*êsöccör*): először (Mátyusfölde Nyr. XVII.554; XIX.464; Csallóköz Nyr. I.232; Pozsony m. Deáki Nyr. XIX.506). *Mëgszánthatták volna e tagot harmadszor is, nem csupán elsödször, oly jó idő szolgált rá* (Mátyusfölde Nyr. XVII.554).

ÉLTETÉS: fölköszöntés (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. Győrffy Iván). *Volt-e éltetés a lakodalomban, Gyurka? — Volt bizony! A fejér násznagy olyan éltetést penderített, hogy csak úgy pattogott az asszonyok pöndöl-madzaga* (Alföld Nyr. XIII. 286).

ELÜNNEN: elülről (Székelyföld Győrffy Iván.

ELÜNNÉT, ELÜNNET: elülről (Székelyföld Győrffy Iván).

ELV: vmin túl fekvő hely. *A Feketeügy elve:* a Feketeügyön túl fekvő rét (Háromszék m. Szörcse Péter Mózes). *Hid-elve:* a hídon túl fekvő városrész (Kolozsvár Kassai J. Szókönyv II.72; Szinnyei József). *Malom elve:* környéke (Háromszék m. MNy. VI.229; Kriza). *Völgy elve* (szántó neve; Háromszék m. Sepsi-Sz.-Király Nyr. II.333). *A Feketeügy elvett:* a Feketeügyön túl (Háromszék m. Szörcse Péter Mózes; Barcaság Király Pál). *A Feketeügy elvről* v. *elvéről:* a Feketeügyön túlról. *A Feketeügy elvére:* a Feketeügyön túlra (Háromszék m. Szörcse Péter Mózes).

EMBËR (*embör*): **1.** férj (Vas m. Őrség Nyr. I.421; II.41; Tolna m. Bátta Nyr. XVIII.334; Baranya m. Ormányság Nyr. I.379; Bács m. Zenta Nyr. XVIII.383; Gömör m. Nyr. XVIII.505; Kolozs m. Zsobok Melich János; Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr.); **2.** *embör:* vadházasságban élő nőszemély házastársa (Pest m. Tinnye Nyr. VII.40) [vö. *asszony* 2.].

[Szólások]. *Embërrê tënnyi:* megsegíteni. *Hej fiaim, ha ên tunnâm, de embërrê is tënnêlek benneteket!* (Mátra vid. Nyr. XXII.240).

ember-bor: erős ó-bor (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.235).

ember-izink: az emberiség szemetje (Erdővidék Nyr. VIII.142).

ember-palánt: gyermek (Székelyföld Kiss Mihály).

ember-zsir: [tréf.] izzadság (Szatmár és Ugocsa m. Vozári Gyula).

[Szólások]. *Emberzsirral kend meg, pallérozd ki* [mondja pl. a mester a legényének, mikor panaszkodik, hogy nehezen megy v. nem akar sikerülni a munka]: feszítsd meg az erődet (Rimaszombat Nyr. IV.560; Findura Imre).

embërëk-báttya: falusi cselédeknek, szolgáknak kék parget házi zubbonya (Vas m. Őrség Nyr. III.283).

[**EMBËRËCSKE**]. *Embërëckém:* férjem (Moldvai csáng. Nyr. III.2).

[EMBÈRÈL].

mëg-embërël (*mög-emböröl*): 1. szivesen lát, étellel-itallal jól tart (Székelyföld Tsz.); 2. *mëg-embërël (mög-emböröl) vmivel:* ad v. kölcsön ad neki vmit. *Emberelj meg egy pár forinttal* (Bihar és Szatmár m. Barna Ferdinánd). *Mög-embörőt ëgy forinttâ* (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.282). *Embörőjjön kend mög ëgy pipa dohánnyal* (Szeged vid. Nyr. II.86). *Mögembörlött tiz forintig* (Szeged Csaplár Benedek).

[EMBÈRKËD-IK].

mög-embörködik: emberkorba lép, embersorba jut, fölnő (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.282; Szeged vid. Nyr. II.86).

EMBÈRNYI (*embörnyi*): 1. meglett, fölnőtt. *Embërnyi embër* (Somogy m. Nyr. XX.430); 2. derék. *Embörnyi embör* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr.).

[**EMBÈRSÉG**], **EMBÖRSÉG**: jóltartás. *Vót a lakodalomban tisztösség is, embörség ës:* szivesen fogadtak s jól elláttak enni-inni valóval (Szeged vid. II.85). *Az embörséggê nagyon csinnyá borotvákoztak; . . . avvâ vótak: ha gyüttök, lösztök, ha hosztok, ösztök* (Szeged vid. Nyr. IV.421).

[1. **EME**].

eme-felől: innen-felől, erről (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.459; XXIII.46).

2. **EME**: emse, kocadisznó (Nógrád m., Maros mell. Király Pál; Csík m. Gyergyó Nyr. VII.42; Gyergyó-Ditró Nyr. XII.282; Beszterce m. Zselyk Nyr. XVIII.576) [vö. *emics, emse*].

ÉMED: ébred (Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.19) [vö. *émen, émëtt*].

EMEL (*ömêtem* Komárom m. Nyr. XIV.187).

el-emel: ellop (Nagy-Kúnság Nyr. XIX.576; Heves m. Névtelen 1840; Székelyföld Győrffy Iván).

EMELCSŐ: csűrkapu fölötti fölemelhető fedőlék (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.427).

emelcső-hálló = *ághëgy-háló* (Dunántúl Kassai J. Szókönyv II.81).

emelcső-rúd: az *emelcső* föltámasztására való két rúd (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.427).

EMELET: emelés. *Ez a gyerëk ëgy egisz emelet:* jó nehéz (Vas m. Őrség Nyr. V.31).

[**EMELGETŐ**].

emelgető-háló = *ághëgy-háló* (Székelyföld Herman O. Halászat K.).

EMELGETŐS: a maga erejéből fölkelni nem bíró (barom) (Heves m. Névtelen 1840).

EMELI = *ághëgy-háló* (Csongrád m. Nyr. VII. 526).

EMELIK: ∾ (Heves m. Csépa Nyr. III.286).

EMELINTET: eggy emelintésnyi, eggy emelintésre való (teher) (Kapnik vid. Nyr. II.182).

EMELÍT: emelint (Bihar m. Pocsaj Nyr. VI. 463).

[**EMELKËD-IK**].

fel-emelkedik: fölnő. *Itt emelkedtem fel Szabófalán* (Moldvai csáng. Nyr. X.151).

[**EMELKËZ-IK**].

fël-emelkezik: többször fölemelkedik, fölemelgeti a lábát v. a ruháját (Deésakna Nyr. I.381).

EMELŐ = *ághëgy-háló* (Szentes Herman O. Halászat K.).

emelő-háló: ∾ (Török-Becse Nyr. IX.92).

EMELŐZ-IK: fölemelgeti, fölfogja a ruhája alját (Deésakna Nyr. I.381).

ÉMEN: ébren, öntudattal. *Többet beszél eszén kivűl* [a beteg], *mint émen* (Győr m. Tsz.) [vö. *émed, émëtt*].

[**EMÉSZT**].

el-emészt: 1. elveszt, elhány. *Má aszt a kést is elemísztëtted!* (Csallóköz Szinnyei József); 2. magába szí *Megéri a főd elemészteni jaszt a sok vizet* (Baranya m. Ormányság Nyr. IX.285).

lë-emészt: leesz, lelop, letorkoskodik (gyümölcsöt a fáról) (Soprony m. Rábaköz Nyr. III.281).

EMÉSZTET: szar (Fertő mell. MNy. III.405; Torontál m. Nyr. XVII.523; Tisza-Dob Nyr. XX.240).

EMÉSZTŐ: 1. trágya-gödör, pöce-gödör (Somogy m. Vajda Gyula; Somogy m. Babod Nyr. XIII.330; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XXII.325); 2. = *emésztő-adó* (Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VI.325).

emésztő-adó: fogyasztási adó (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141).

emésztő-gödör = *emésztő* 1. (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XXII.325).

[**ÉMËTT, ÍMËTT**]. *Émetten* (Debrecen Nyr. VII.189; Székelyföld Tsz.; Udvarhely m. Király Pál; *imetten* Debrecen Nyr. VII.189; Székelyföld Tsz.; Háromszék m. MNy. VI.332; Vadr.): ébren. *Sokat lát ő nemcsak álmába, hanem még émetten es* (Udvarhely m. Király Pál). *Émëttem, émëtted, émëtte* (Székelyföld Vadr. 556; Kiss Mihály; Csík m. Nyr. VII.236; *imëttem, imëtted, imëtte* Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.332; Vadr. 503a; Csík m. Nyr. VII.236; Moldva, Klézse Nyr. VII.478; *íméttem* Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.93; *imöttem* [így] Székelyföld Nyr. V.222; *ímette* Gyergyó-

Sz.Miklós Nyr. X.43): ébrenlétemben, -létedben, -létében [vö. *émed, émen*].

EMICS: nőstény-malac (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. X.239) [vö. *eme, emse*].

[**EMÍGYËS**]. *Emigyesen:* ugyancsak pípesen, kevélyen (Vas m. Kemenesalja Tsz.) [vö. *amúgyos*].

EMING: sajtból kisajtolt sós savó (Zala és Somogy m. Kassai J. Szókönyv II.79).

ÉMINK: falánk, torkos (Nagy-Kúnság Nyr. III.233; XVI.237; Mezőtúr Nyr. X.477).

[**EMINNENSŐ**], **EMINENTSŐ:** innensö. *Ëgy görbe kard vót a jobb kezébe, az eminentsőbe pejig mög ëgy nagy köröszt* (Somogy m. Mesztegnye Nyr. IX.281).

EMLÍT: emlékezik. *Jól említem, mit cselekedtél* (Dunántúl Kassai J. Szókönyv II.74).

[Szólások]. *Említi magát:* emlékezik. *Említse magát a nemzetségére* (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.75).

EMLITSÉG: említés, megemlékezés (Kapnik vid. Nyr. II.183).

EMSE (*emcse* Csík m. Gyergyó Kiss Mihály; *encse* Palócság, Apátfalva Nyr. V.225): **1.** nőstény. *Emse szamár* (Zala m. Alsó-Lendva Király Pál). *Emse madár* (Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274). *Mind a kettő* [mind a két nyúl] *encse* (Palócság, Apátfalva Nyr. V.225); **2.** nőstény disznó, koca (Soprony m., Balaton mell., Vas m. Kemenesalja Tsz.; Vas, Veszprém és Komárom m. Király Pál; Csík m. Gyergyó Kiss Mihály) [vö. *eme, emics*].

ÉN (*ên* Palócság Nyr. XXI.423). *Êngëm* (Gömör m. Sid Nyr. XVIII.422; *éngem* Somogy m., Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.83; *ingëm* Csík-Sz.Király Nyr. VIII.190; *ingöm* Udvarhely m. Vadr. 6; *ingömet* Csík m. [?] Nyr. IX.484; Moldvai csáng. Nyr. IX.483): engem, engemet. *Engeőnknek:* nekünk (Palócság Nyr. VII.34). *Ingünket:* minket (Moldvai csáng. Nyr. IX.483. 533). *Engönknyi:* hozzánk (Udvarhely m. Nyr. IX.533).

[**ENCSËN**].

encsën-bencs, encsën-bencsën (*encëm-bencë*m Baranya m. Nyr. III.565; *encön-benc* Kecskemét Csaplár Benedek; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.477; *encsën-bencs* Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Győrffy Iván; *encsem-bencsem* Félegyháza Nyr. VI.43; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.238; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.185; Rimaszombat Nyr. XV.429; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. IX.427; Székelyföld Tsz.; *encsen-bencsen* Székelyföld Kiss Mihály; *encsöm-bencsöm* Szeged és vid. Kálmány L. Szeged népe I.212; Nyr. VI.135; Csaplár Benedek; *encsön-bencsön* Szeged vid. Nyr. IV.168): haszontalan apróság, haszontalan holmi, értéktelen lim-lom, hiábavalóság, semmiség.

[**ENDE**].

ende-monda: mende-monda (Csallóköz Csaplár Benedek).

ende-mondál: mendemondáz (Csallóköz Csaplár Benedek).

ende-mondáz: ∾ (Csallóköz Csaplár Benedek).

ENDELËD-IK: émelyedik (Székelyföld MNy. VI.173; Háromszék m. Vadr.).

el-endeledik: elgyengül (éhségtől, hidegtől) (Székelyföld Nyr. II.426; Andrássy Antal 1843; Csík m. Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.323; Vadr. 497b).

fel-endeledik: fölháborodik a belseje. *Felendeledtem* (Háromszék m. Vadr. 497b).

ENDELËG: émelyeg (Csík m. Győrffy Iván; Gyergyó Kiss Mihály). *Endelgek:* émelyeg a gyomrom (Csík m. Kilyénfalva Nyr. IX.525).

ENDELGŐS: émelyítő. *Endelgős íz* (Udvarhely m. Felméri Lajos).

ENDELLŐS: émelyítő (Háromszék m. Vadr. 497b).

ÉNEK (*ünök* Vas m. Őrség Tsz.; MNy. V.79; Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. XV.191; *ünök* Göcsej Nyr. XIII.257). *Ínek:* templomi dicséret (Szilágy m. Nyr. IX.478).

ÉNEKËL (*inökő* Csurgó vid. Király Pál; *ünökü* Vas m. Őrség MNy. V.93; *ünökö*nyi Göcsej MNy. V.76).

[**ÉNEKËS**].

enekös-hal: teknősbéka (Kecskemét Nyr. XIX.46).

ENGECS: összefoglaló vaskapocs, a melynek széles háta és két, derékszögre hajlítható hegyes vége van (Dráva mell. Nyr. V.472; Baranya m. Kopács Császár Lajos).

[**ENGECSËL**].

be-engecsel: összefoglaló vaskapoccsal *(engecs)* leszorít, leszögez (Dráva mell. Nyr. V.472).

ENGED (*önged* Székelyföld Nyr. IV.88; Udvarhely m. Nyr. IV.228; Vadr. 3; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr.; Udvarhely m. Oroszhegy Nyr. VII.187).

[**ENGËDELËM**], **ENGEDELÖM:** a szövőszéknek vmely része (Torontál m. Magyar-Ithabé Nyr. VIII.478).

ENGËDELMES: lágy, enyhe. *Engedelmes idő* (Vas m. Fejérpataky László; Heves m. Névtelen 1840; Tisza-Dob Nyr. XX.576). *Engedelmes az idő:* olvad a fagy (Tisza-Dob Nyr. XIX.95).

[**ENGËDELMESKËD-IK**].

[Szólások]. *Engedelmeskedjék egy kicsit:* térjen ki az útból (Bács m. Zenta Nyr. XVIII.383).

ENGESZTEL: olvaszt, leolvaszt (vmi odafagyottat) (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXIII.46).

föl-engesztel: ∾. *Engeszteld föl az ajakát* [a mely az ablakhoz fagyott] (Zala m. Nyr. XXIII.48).

ki-ëngesztel: ∾. *Ëngeszteld ki az ajakát; ada fagyatt az ablakra* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.456).

[ENGÜL].

fel-engül (*fël-ëngül* Brassó m. Hétfalu Nyr. II.327): fölenged, fölolvad (Alföld Nyr. XIII.382; Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. Győrffy Iván; Brassó m. Hétfalu Nyr. II.327).

[ËNNI].

enni-való: csalétek (Székelyföld Nyr. I.151).

ENTYINÁL: bólint (Brassó m. Tatrang Nyr. II.476).

[ENY].

eny-hely (Tolna m. Paks Nyr. XVII.425; Kis-Kún-Halas Nyr. XVII.11; XIX.334; Szeged Tsz.; *enyhêre* Kis-Kún-Halas Nyr. XVII.172; Szentes Nyr. XVII.204; *enyhej* Szentes Nyr. XVII.204; *enyhel* Kis-Kún-Halas Nyr. XVII.172): védett hely (a hol szél, eső, hó, nap heve nem éri az embert, állatot). *Enyhelyre húztuk magunkat* (Szeged Tsz.). *Itt hálálunk az enyhelyön* (Kis-Kún-Halas Nyr. XIX.334). *A jószágnak, mikor szél fú, ott adnak enni a szárnyék mellett, az enyhelyen* (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.47). *Jobb enyhelyet tart* (szél ellen a csónakban) (Tolna m. Paks Nyr. XVII.425). *Menjünk vmi enyhelyre* (a forró nyári nap heve elől) (Kis-Kún-Halas Nyr. XVII.11). *Mënnyünk vmi enyhejre. Essö elű enyhêre húzóttam* (Szentes Nyr. XVII.204). *Lefekütt a nyárfa enyhéjibe* (Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.31). *A pumaharcsa tőkében, fa enyhében lakozó ...* (Szeged Herman O. Halászat K.). *Ëgy torom láccik amott tova az ég enyhébe:* az ég alján, szélén (Borsod m. Király Pál). *Tiszta az idő; csak az ég enyhébe láccik egy kis felleg* (Abaúj m. Király Pál). *Ház enyhibe:* árnyékába, hűvösébe (Szentes Nyr. VIII.281). *A ház enyhit keresi. A ház enyhibű nézi a fërgetegët. A ház enyhibe húzódik. A kazal enyhibe* húzódik az ember télen alkalmatlan időben, mert ott ,nem éri a rossz üdő'. A kis liba kora tavasszal, mikor még könnyen fázik, a *ház enyhibe* ül, ,a hol a hideg ájër nem éri'. Ha hideg szél fúj, a kocsin az *apja enyhibe* húzódik a gyerek. A részes a *boglya enyhibe* gyújt rá, hogy a masinát el ne fújja a szél. A disznót is jobb nagy szélben a *ház* v. az *istálló enyhibe* perzselni, mert ott nem ér a szél és nem hordja el a parazsat. *Taszídd a kocsit az epërfa enyhibe, në süsse a nap. A kímíny enyhibe* [a hova nem sütött a nap, éjszak felül] *nem olvatt el a dér. A fű mindenütt elsült, csak a ház enyhibe nem* (Szentes Nyr. XVII.204. 205). *Jó neki a kulacs enyhibe* [tréf.] (Szentes Nyr. XVII.205). *A ház enyhe* (Szeged és Szentes Nyr. XVII.204).

ENYEKËDÉS: genyedés. *Enyekëdésbe mëgy a vêrzés* (Vas m. Jánosháza Nyr. XVI.141).

ENYEKËS (*enekës* Zala m. Diás Nyr. XIII.477): nyálkás, nyúlós (pl. túró); genyedt (seb) (Balaton mell., Pápa vid. Tsz.) *Enyekës az uborka:* romlott (Vas m. Jánosháza Nyr. XVI.141).

ENYEKESED-IK: nyálkásodik, nyúlósodik (Vas m. Tsz. 108b).

ENYEKESSÉG: nyálkásság, nyúlósság (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

ENYEKESÜL: nyálkásodik, nyúlósodik (Vas m. Tsz. 108b).

1. ENYELËG (*enyeleg, enyelög*): 1. izeg-mozog, pajkoskodik, ficánkol (Debrecen Nyr. IX.476). *Kis pej lovam csárda előtt enyelög* (Torontál m. Deszk Kálmány L. Szeged népe III.254). *Az ēn lovam a kapuba enyelög* (Udvarhely m. Korláthfalva Nyr. VIII.144); 2. hely nélkül van. *Sok lëány enyelëg Keszthelën* (Keszthely Halász Ignác).

enyelög-fanyalog: enyeleg, tréfálkozik, ízetlenkedik (a leány a legénnyel) (Szeged vid. Nyr. IV.168) [vö. *fenyelëg*].

2. ENYELEG: kelletlenül tesz vmit (Csík-Sz.-György Nyr. X.330) [vö. *anyalog*].

enyeleg-fenyeleg: gyáván beszél (Háromszék m. Győrffy Iván).

ENYELGET: tréfál (Kecskemét Nyr. IX.376).

ENYÉM (*ém* Hunyad m. Lozsád Nyr. XX.288; XXII.357.358.407). *Enyêm szivem:* az én szivem (Palócság Ethnographia III.358). *Enyim lábam* (Heves m. Sirok Nyr. III.38). *Ënyim szám* (Gyöngyös Nyr. III.555). *Enyím szavam* (Palócság Nyr. VII.34). *Enyém fijam* (Heves m. Sirok Nyr. VIII.370). *Enyém ház, enyém kënyér* (Nógrád m. Nyr. IX.332). *Ém lovam* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXIII.46).

[ENYÉSZLŐD-IK].

bé-enyészlődik: beszívódik, beszivárog (pl. olaj a fába) (Székelyföld Kriza).

ENYETT (*ényett* Székelyföld Kriza; *ennyett* Gyergyó-Ditró Nyr. XII.282): 1. által (Székelyföld Kriza; Udvarhely m. Nyr. XVII.266). *Enyette kaptam meg e hivatalt* (Udvarhely m. Vadr.); 2. -ért, miatt, végett (Udvarhely m. Nyr. XVII.266; Gyergyó-Ditró Nyr. XII.282). *Mikar katonának mentem, mantam, ne zokogj enyettem* (Küküllő m. Nyr. VI.144). *Enyetted türtem* (Udvarhely m. Vadr.) *Enyetted jól lakám:* a te kedvedért engem is jól tartottak (Háromszék m. Tsz.) *Enyettem összevesztetek* (Székelyföld MNy. V.362); 3. helyett, gyanánt (Székelyföld Tsz.).

ENYHES: langyos (Hajdú m. Kóssa Albert).

ENNYI (*ennê* Moldvai csáng. Nyr. IX.485). *Ennyiray:* ennyire (Göcsej Nyr. XIV.163).

ÉNNYIKÓ: ekkorácska (Kalotaszeg, Zsobok Melich János).

ENYV (*enyü* Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.358; Háromszék m. Uzon Nyr. IX.40; *enyű* Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.93.)

[**ENYVES**].

enyves-kezű: tolvaj (Kúnság Nyr. IX.523).

EPCÉL, EKCÉL: összetákol, összetold-fold, összecsinál (vmit, a mi el van törve v. szakadva) (Veszprém m. Devecser Benczik Ferenc).

[**EPE**].

epe-kórság: kolera (Komárom m. Szend Arany-Gyulai NGy. I.315).

epe-sár: a kihányt, epetartalmú gyomornedv (Tisza-Dob Nyr. XX.240).

EPED. *Nagyon eped a szám:* ki van száradva, rossz a szájam íze (Nagy-Kőrös Nyr. XIV.283).

meg-eped: eltikkad, elalél. *Erőss meleg vót, meg vótam szonnyulva, hogy majt megepettem* (Háromszék m. Vadr. 431). *Ugy ihatnám, epedek meg* (Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.225).

ÉPELY: híg sár (Szatmár m. Pap Károly).

EPËR (*epere* Moldvai csáng. Nyr. IX.485; Moldva, Klézse Nyr. VII.383; *epergye* Rábaköz, Balaton mell., Göcsej MNy. V.81; *epërgye* Vas m. Nyr. X.331; *eperj* Göcsej Nyr. XIV.163; Gömör és Torna m. Tsz.; *eperje* Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; *epërnye* Baranya m. Ormányság Nyr. I.424; Dráva mell. Nyr. VI.133; *epörje* Baranya m. Ormányság Nyr. II.137; *epörnye* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.142). *Eper, eperj, epërnye:* szeder (Dráva mell. Nyr. VI.133; Csongrád m. Hám Sándor; Csanád és Bihar m. Márki Sándor; Baja Bayer József; Gömör és Torna m. Tsz).

EPÉS: mérges (Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274).

EPESÉG: epekedés, bánat (Erdővidék Nyr. IX.42).

EPINANC: elmehetsz (Tata vid. Nyr. V.473).

[**ÉPÍT**].

[Szólások]. *Nem sokat épít a belőlle:* nem sokat ad v. hederít rá, nem csinál belőle vmi nagy dolgot (Kalotaszeg, Zsobok Melich János).

fel-épit: **1.** fölvilágosít, megtanít [?] (Gyergyó-Sz.Miklós Nyr. X.43); **2.** teherbe ejt (Székelyföld Kiss Mihály).

meg-épit: teherbe ejt (Székelyföld Kiss Mihály).

ÉPÍTÁMFIA: [nép-etimológia] sírkő (Nagy-Kúnság Nyr. XIX.576).

EPLÉNY (*emplény* Marcal mell. Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek; *ëplíny* Békés m. Sárrét Nagy Sándor; *epríny* Háromszék m. Tsz.; *zeplin* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.239): a szánnak elülső és hátulsó keresztfája, mely a szántalpakat összetartja (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Győr Nyr. XI.478; Szentes Nyr. XVI.94; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.324; Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Tsz.; Nyr. VIII.516; Andrássy Antal 1843; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XIII.578; Csík m. Nyr. VII.42; Háromszék m. Nyr. V.36; Hunyad m. Lozsád Nyr. XXIII.46).

EPLÉNYES: szánkó, melynek elül kiálló rúdja van (Veszprém Nyr. XV.334).

[**ËPPEDËS**].

ëppedës-ëppen: éppen (Székelyföld Kiss Mihály).

[**ÉPPEGÖS, ËPPENGES**].

éppegös-éppeg: éppen (Székelyföld Nyr. V.175; Udvarhely m. Nyr. IV.227).

ëppenges-ëppeng: ∾ (Udvarhely m. Homoród vid. Vadr. 559).

ÉPPEN (*épe* Brassó m. Hosszúfalu Nyr. XXII.237; *épeg* Vas m. Őrség Nyr. I.421; II.189; Jászkúnság Nyr. VII.525; *épend* Bánffy-Hunyad Nyr. X.22; *eppeg* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.364; Háromszék m. MNy. VI.358; Gyergyó-Sz. Miklós Nyr. X.41; *ëppeg* Göcsej Nyr. II.178; Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Nyr. VI.465; Háromszék m. Vadr. 400. 497b; *ëppëg* Székely-Udvarhely, Bethlenfalva Nyr. VII.378; *éppeg* Vas m. Őrség Nyr. VII.468; Zala m. Kassai J. Szókönyv II.95; Göcsej Tsz. Nyr. II.86. 370; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.131; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.473. 574; XV.144. 283; Székelyföld Nyr. V.221; Arany-Gyulai NGy. III.327; Kriza; Udvarhely m. Nyr. III.512; IV.227. 275; VI.517; *éppég* Göcsej Nyr. XIV.163; *eppen, ëppen* Háromszék m. Vadr.; *ëppeng* Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Homoród vid. Vadr. 559; Háromszék m. MNy. VI.222; NyK. III.18; *éppeng* Háromszék m. MNy. VI.222; Vadr. 497b; Csík m. Nyr. VIII.182; Moldvai csáng. Nyr. III.51; *ipeg* Szilágy m. Nyr. IX.564; *ippe* Sopron m. Horpács Nyr. X.266; Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XV.382; *ippeg* Zala m. Kis-Kanizsa Nyr. X.184; Göcsej MNy. II.412; Somogy m. Darány Nyr. XXII.333; Tolna m. Bátta Nyr. XVIII.334; Debrecen Nyr. IX.476; Szatmár Nyr. VII.282; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.132; X.135. 328. 335; Zilah Nyr. XIV.334; Kolozs m. Szucsák Nyr. XVI.328; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.316; Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XV.382; Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.356. 407; *ippejg* Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573; Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II.466; *ippen* Veszprém m. Csetény Halász Ignác; Esztergom Nyr. IX.232; Eszék vid. Nyr. VII.231; Dráva mell. Nyr. XIII.475; *ippend* Kalotaszeg Nyr. XVII.47; *ippeng* Fölső-Bácska Nyr. XII.262; Hunyad m. Lozsád

Nyr. XXII.407; — *épest* Vas m. Kemenesalja Nyr. III.88; *éppest* Balaton mell. Tsz.; *ippejst* Somogy m. Nyr. III.467; *ippencst* Veszprém m. Csetény Halász Ignác; *ippenst* Veszprém m. Szentgál Nyr. II.185; III.183).

[ÉPPENĖS].

éppenes-éppen (Háromszék m. Vadr. 497b Csík m. MNy. VI.371; *éppenös-éppen* Háromszék m. Arany-Gyulai NGy. I.374): éppen.

ÉPPENSÉG. *Épenség*: éppen, éppenséggel (Csík m. Nyr. VII.472). *Épenség olyan* (Zemplén m. Monok vid. Nyr. VIII.39).

ÉPPENSÉGĖS. *Épenségesenn* (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.93), *eppenségesen*: éppen (Háromszék m. Vadr. 374).

[EPRĖS].

eprés-alj [így]: hegy lába, cserjés, bokros alja (a hol eper terem) (Torda-Aranyos m. Sinfalva, Kövend, Marosszék Kanyaró Ferenc; Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI. 478).

[EPRĖZ], EPRÖZ: epret szed v. eszik (Hódmező-Vásárhely Nyr. VIII.92).

EPRÖNDÖZ[-IK?] (*epröndözni*): eprészik (Tolna m. Duna-Földvár Nyr. XIX.432).

ÉPSÉG: épület (Abauj m. Beret Nyr. III.523; Székelyföld Nyr. V.376; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. Nyr. IV.427; XVIII. 143; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[ÉPÜL].

meg-épül: meghízik. *Jól hozzá látok a tinókhoz s addig tincselgetem, míg megépülnek* (Székelyföld Nyr. VIII.462).

1. **ÉR** (*ër* Zemplén m. Nyr. IV.425; *ír*-kilís Debrecen Nyr. VIII.523). *Ér*: ideg (Székelyföld Kiss Mihály).

ér-kelés (*ír-kilís* Debrecen Nyr. VIII.523).

2. **ÉR** (*êr* Mátra vid. Nyr. XXII.288): **1.** elér. *Legelőbb is érnek ëgy gyönyörűségös szép rétet* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 450). *Érnek ëgy magos högyet* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 464). *Mire más napot ér, vége van* (Zala m. Lesence-Istvánd Nyr. XVI.93); **2.** érkezik. *Kísőn ér a kocsi. Ép mazsd értem* (Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VIII.524); **3.** bír. *Megvenné, de nem éri az erszénye* (Háromszék m. Nyr. IX. 424). *Elütné* [a kártyát], *de nem éri* (Háromszék m. MNy. VI.324; Győrffy Iván).

[által-ér].

[Szólások]. *Általéri az esze:* fölfogja, megérti Kapnik vid. Nyr. II.181).

el-ér: elkészül. *Az én főzőném soha sem ér el:* soha sem készül el a kellő időre, pl. az ebéddel (Kolozsvár Szinnyei József). *Ne féjj, hónapig ugyes elérek vele* (Háromszék m. Uzon Nyr. VIII. 427).

mëg-ér: **1.** elér, átér. *Ez a kötél kétrétüleg is megéri* (Székelyföld Kiss Mihály); **2.** ráér. *Mëgéröm hónap bemeszelni* (Baranya m. Bélye Nyr. XV.373); **3.** beér. *Megérhetné egy rózsával* (Vásáros-Námény Erdélyi J. Népd. és mond. III.53). *Írd meg a magad bajával* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.131); **4.** alig győz. *Meg'erem eszt a zsákot estélig megfôdani. Meg'erjük mámo a sáncot bekapálittani* (Göcsej Nyr. XIV.450). *Télön a havat mögéri az embör hányni. A kocsik, szekerek ugy összetörtek a boglári fölmönetellel, hogy mögéröm őket mögcsinálni* (Somogy m. Babod Nyr. XIII.43. 91). *Megéri a főd elemészteni jaszt a sok vizet* (Baranya m. Ormányság Nyr. IX.285).

reá-ér[-ik] (*râ-êr* Mátra vid. Nyr. XXII.335): rájön. *Be rosszkor érett reá!* (Göcsej Nyr. XVII. 508). *Ugyan reád ért a bolondság! Mikor ugy reád érik* [a sírás, köhögés, csúfolkodás stb. eff.], *sokáig tart-e?* (Székelyföld Kiss Mihály).

[ÉR-IK].

ki-érik: megérik (Kalotaszeg, Zsobok Melich János).

ÉRBEJ: kényes, nyűgös, kelletlen [?]. *Ne nyujj hozzá* [a beteg gyermekhez], *hiszen látod, hogy mijen érbej* (Szatmár vid. Nyr. VIII.523).

ERDEI (*erdéli* bëtyár Soprony m. Csorna Nyr. XXII.330).

ÉRDĖKĖL (*érdekel* Csík m. Borszék Hegedűs István; *iêrdekel* Szatmár m. Nagy-Dobos Nyr. IX.138; *írdekel* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.286; Szilágy m. Nyr. IX.478): ér, érint, érintget. *A kit az Úr szeret, bódog valójába, az áldás érdëkli maj mindën órába* (Szabolcs m. Földes Nyr. III.475). *A mint ostorával csápolt, az ín lovam is írdekelte. Egy szavával engem is írdekelt* (Szilágy m. Nyr. IX.478). *Írdeklik egymást:* verekednek (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.286). *Az ujonnan megfestett ruhát hideg vizzel kell iêrdekelni, hogy a szine ki ne menjen* (Szatmár m. Nagy-Dobos Nyr. IX.138). *Egy kis paprikával érdekli az ételt:* eggy kis paprikát tesz bele (Szatmár m. Király Pál). *Orvossággal érdëkli:* orvossággal kezeli (Hajdú m. Tetétlen, Kaba Nyr. XXIII.37).

mëg-érdëkël (*meg-érdekel*): megérint, megérintget (Szatmár m. Király Pál). *Ëk kicsit mëgérdëkëlte az ura a hátát:* megütlegelte, elpáholta (Székelyföld Győrffy Iván).

ÉRDĖMĖS (*érdelmes, érdelmesz* Moldvai csáng. Nyr. III.5; IX.491): **1.** derék, jóravaló, jelentékeny. *Érdëmës embër, ház, dolog* (Csallóköz Csaplár Benedek); **2.** *érdömös:* értékes (Szeged Csaplár Benedek); **3.** képes, elegendő. *Nem érdemes a házát ellátni* (Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841).

[ERDŐ].

erdő-berdő: [játszi ikerszó] (Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.423; Érmellék Nyr. V.127).

erdő-biró: erdő-fölügyelő (Alberti-Irsa vid. Vacsi puszta Nyr. XVII.138; Háromszék m. Nyr. XVII.137. 138).

erdő-tolvaj: faféreg (Székelyföld Kiss Mihály).

ERDŐL: fát vág v. gyűjt az erdőn és szállít onnan haza (Csallóköz Csaplár Benedek; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 487; Háromszék m. Nyr. III.324; V.36) [vö. *erdőz*].

[Szólások]. *Erdől vkin:* a nyakán van, kéréssel alkalmatlankodik neki. *Ne erdőjj annyit az emberen!* (Székelyföld Kiss Mihály). *Mindég rajtam erdől* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.303). *Addig erdőltek az apjukon, mig el nem eresztette országot-világot látni, szerencse-próbálni* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.343).

ERDŐLÉS (Udvarhely m. Nyr. III.512; *erdőllis* Pannonhalma Nyr. XII.187): fának az erdőn levágása, összetakarítása és haza-szállítása.

ERDŐLŐ: erdőlésre való. *Erdőlő szekér* (Háromszék m. MNy. VI.331). *Erdölő szán* (Csík m. Nyr. X.90).

ERDŐS: erdő-kerülő, erdő-őr (Vas m. Sorok mell. Nyr. XXII.144).

ERDŐZ *erdől* (Erdély Kassai J. Szókönyv II.133).

ERE: gyeplő (Dunántúl Nyr. V.128; Szlavónia Akadémiai Értesítő 1893. 611; Király Pál).

ERED (*eriggy* Répce mell. Nyr. XX.366; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.117).

el-ered: 1. elmegy. *Ergye* (Keszthely vid. Nyr. VI.522; Veszprém Nyr. VII.375; Somogy m. Tab Nyr. XV.240; Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Tolna m. Nyr. III.558; Tolna m. Bátta Nyr. XVIII.334; Pest m. Szeremle Nyr. XVI.505; Baranya m. Sumony Nyr. III.320; Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.67. 118; XVIII.191; Pozsony m. Ciffer Arany-Gyulai NGy. I.307; *ergyi* Baranya m. Ibafa Nyr. XX. 46): eredj, menj. *Ergye be:* gyere be [?] (Fehér m. Nyr. IX.284). *Ergyetök:* eredjetek, menjetek (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.118); **2.** elterjed, elmérgesedik (seb) (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.325; Vadr.). *Elerett a kezem:* tüzes daganatok, kelések lepték el (Székelyföld Tsz. 105b; Csík m. T. Nagy Imre).

mëg-ered: 1. megfogamzik (a palánta, ültetvény v. a faoltás) (Balaton mell. Tsz.; Pécs Kassai J. Szókönyv II.96. 211); **2.** hasadni kezd (a fa, ha a favágó jól eltalálta, a hol legkönnyebben hasad) (Székelyföld Kiss Mihály); **3.** meggenyed, meggyűlik. *Egy makula szálka belémënt a körmöm alá, s mëgerett az ujjom. Csak egy akkora szálka mënt a lábomba, mind ëgy makula-mákszëm, mégis mëgerett* (Csík m. Nyr. VIII.379. 380; T. Nagy Imre).

ÉRED[-IK?] (Mátyusfölde Nyr. XX.123; Nyitra m. Vág-Séllye Nyr. XV.517; *êrëgy-ik* Palócság Nyr. XXI.418; XXII.34): érik.

EREDÉS: tüzes daganat, kelés, meggyűlés. *Eredés lett a kezemen* (Székelyföld NyK. X.328; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr.; Csík m. T. Nagy Imre).

eleredés: 1. víznek másfelé való eltérése, félrekapása (Székelyföld NyK. X.328; Kiss Mihály); **2.** *eredés* [?] (Székelyföld Tsz.; NyK. X.328; Kiss Mihály).

[EREDËZ].

el-eredëz *el-ered* 2. *Eleredëzëtt a kezem* (Csík m. T. Nagy Imre).

[EREDŐ].

[Szólások]. *Már régóta fújja az eredőt:* már régóta emlegeti, hogy ki akar állani a szolgálatból (cseléd) (Balaton mell. Tsz.).

ERËGEL, ERËGÉL: mendegél, lassanként tovább halad (Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.106; Tsz.; Arany-Gyulai NGy. III.353; Andrássy Antal 1843; Kiss Mihály, Győrffy Iván; NyK. X.328; Háromszék m. Tsz. MNy. VI.357; Nyr. V.36; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. Nyr. VII.42).

ERËGELTET: (baromcsordát) legeltetve tovább hajtogat (Székelyföld NyK. X.328).

ERËGET: 1. tetéz, púpoz (mérőt, vékát). *Erëgetve van a mérő* (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839). *A mérőt vagy erëgetfë adják, vagy lëcsapfa a csapófávó* (Soprony m. Horpács Nyr. XIV.432); **2.** a töltő eke után a kukoricát igazgatja (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.477).

lë-erëget: megrágva lehullat. *Lëerëgette a vüncellér-bogár a divót:* megrágta, s aztán lehullottak (Perkáta Nyr. III.35).

ÉRËGET: érintget (Székelyföld Kiss Mihály).

EREKE: a varsa szája (Háromszék m. Győrffy Iván).

[EREL].

mëg-erel (*mëg-eréni*): eret vág (Tolna m. Nyr. VI.524).

ÉREL: érlel (Székelyföld Kiss Mihály).

ERELÉS: érvágás (Kún-Sz.-Márton Nyr. XIV. 44).

ERELTET: eret vágat (Kún-Sz.-Márton Nyr. XIV.44).

ERESSÉG: testvizes ér a földszín alatt, vízhagyásos nedves árok, esővíz lefolyásának rendes árka (Háromszék m. Kiss Mihály).

ERESZ (*ereszet* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.477; XV.304; Kún-Majsa Nyr. VIII.470; Csongrád Nyr. IX.90; Hódmező-Vásárhely Csejthey Antal; Bács m. Bajmok Nyr. VIII.228; Torontál m. Morotva Kálmány L. Szeged népe II.183; *ereszt* Gömör m. Tsz.): **1.** *eresz:* pitvar, tornác, előszoba (Székelyföld NyK. X.328; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m. Kiss Mihály; Háromszék m. Tsz. MNy. VI.243; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. Tsz.; Csík-Madaras Nyr. XIX.527); **2.** *ereszt:* toldás a női ingben (Gömör m. Tsz.).

eresz-ajtó: pitvar-ajtó (Székelyföld MNy. VI. 173).

[ereszbe-vert].

ereszbevert-képű: ragyás (Kisujszállás Nyr. XX.190).

ERESZKĖD-IK (*ëriszkëd-ik* Kalotaszeg, Zsobok Melich János): **1.** indul. *Utánna ereszköttem, de nem foghattam mëg* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVII.191); **2.** enyhül. *Ereszkëdik az idő, a hideg, a fagy* (Csallóköz Csaplár Benedek; Háromszék m. Győrffy Iván).

be-ereszködik: hegyoldalon bejön (Udvarhely m. Homoród vid. Nyr. XXIII.43).

el-ereszkedik: elerőtlenedik, ellankad, elalél, elhagyja magát (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.323; Győrffy Iván). *Ne ereszkedj úgy el, mett ma feleleveníttlek* (Székelyföld Kiss Mihály).

lë-ereszkedik: **1.** leül (Baranya m. Tsz.); **2.** huggyozik (Moldvai csáng. Nyr. X.152).

mëg-ereszkëdik (*mög-ereszködik*): megnyirkosodik, pl. a száraz dohány a pincében, a só esőre hajló időben (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.282; Tokaj Nyr. XXII.330; Székelyföld Kiss Mihály).

össze-ereszkedik: összetársul, szövetkezik, bizalmas társalkodásba bocsátkozik (Balaton mell. Tsz.).

ERESZKĖDET: csermely, ér (Háromszék m. Vadr.).

ERESZKĖDŐ: lejtő (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Orosháza Nyr. IV.330).

ERESZT (*eriszt* Eger és vid. Nyr. XVII.429; XVIII.18; Nógrád m. Megyer Nyr. VI.469; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381; *erissz:* eressz Eger és vid. Nyr. XVII.429; XVIII.18; *erisszën:* eresszen Hont m. Kovár Nyr. XVII.42): **1.** fingik (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr.); **2.** ad (szemet a gabona, mustot a szőllő). *Jól ereszt* (a buza); *vékonyan ereszt* (az élet) (Hajdu-Szoboszló, Bihar m. Sarkad Nyr. XVII.230). *Kërësztye* [a búzának] *nëm ereszt fő köblöt së* (Zala m. Tapolca Nyr. XVI.327). *Keresztye* [a búzának] *nem ereszt fél köblöt* (Debrecen Nyr. IX.207). *Hogy ereszt az ílet?* (Szatmár m. Nyr. VII.33). *Egy szaput ereszt az élet* (Csallóköz Nyr. XIV.329). *Az idén a rozs rosszul ereszt* (Székelyföld Győrffy Iván). *Hogy ereszt a szőlő?* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.329); **3.** tenyészt, rajt ereszt. *Három tik-ajja csibét eresztëttem* (Zala m. Szepezd Nyr. XVII.190). *Ereszt a méh* (Somogy m. Nyr. XIV.479; Arad m. Majláthfalva Nyr. IX.378; Háromszék m. Vadr.); **4.** szétrak. *Téglát ereszteni* (Arad m. Majláthfalva Nyr. IX. 378); **5.** tágít. *Egyet vagy kettőt eresztek:* eggy v. két gombomat kigombolom (Háromszék m. Vadr.); **6.** fordít. *Jere, eressz egyet ezen az osztovátán:* fordíts eggyet a fordító- v. feszítő-fával (Háromszék m. Vadr.); **7.** gerebenez (Baranya m. Ormányság Tsz.).

[Szólások]. *Magára ereszt:* a maga szabadjára v. kényére hagy (Háromszék m. Vadr.). *Magamra eresztettem* (az ellenséget, a rossz embert, a kutyát): magamra szabadítottam v. bátorítottam engedékenységemmel (Háromszék m. Vadr.). *Ereszt illen szavakot:* ilyen szavakat mond (Sopronу m. Csorna Nyr. XXII.330).

[Közmondások]. *Ha a tetüt a lábadra ereszted, felmász a fejedre* (Háromszék m. Vadr.).

be-ereszt: igen híg sárral kisimítja a tapasztott földet (Szerencs Paszlavszky Sándor). *Elsőbben is a ház föggyit tapasztottam be, meg be is eresztettem utâna* (Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.234).

fel-ereszt: maga fölött mást elhatalmasodni, uralkodni enged (Székelyföld Tsz.).

[lë-ereszt].

[Szólások]. *Leeresztette a fülit:* elment a kedve, elkedvetlenedett (Háromszék m. Vadr. 497b). *Jaó tehên könnyen lëereszt* [rendesen a könnyen elpityeredő gyermekre mondják] (Heves m. Parád Nyr. XXII.429).

meg-ereszt: **1.** kiereszt, szabadon ereszt (lovat, ökröt a hámból, igából, hogy pihenjen és legeljen) (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 497b); **2.** megtágít (vésett lyukat, hogy a beleillesztendő fa csapja jobban belemenjen) (Háromszék m. Vadr. 497b); **3.** meglágyít (kemény vasat a kovács) (Háromszék m. Vadr. 497b); **4.** megfen, megélesít (Háromszék m. Vadr. 497b).

ÉRESZT (*êreszt*): érlel. *Ez a nap most jól éreszti a gabonát* (Palócság Nyr. XXI.419; XXII. 34; Nyitra m. Magyar-Soók Nyr. XV.517; XX. 324).

ERESZTÉK: **1.** kijjebb eresztett rész (ruhán, épületen) (Háromszék m. MNy. VI.324; Kiss Mihály, Győrffy Iván); **2.** betoldás (ingben, gatyában) (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek;

Székelyföld NyK. X.328; Andrássy Antal 1843, Kiss Mihály); **3.** vmely étel (pl. cibere) föleresztésére való keverék (Székelyföld Kiss Mihály).

ÉRESZTEL: érlel (Csallóköz Nyr. I.232). *Ha nem éreszteli mög a vető buzát, akkor nem sokat ér a föld* (Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.241).

ERESZTÉS: rajzás, méhek rajzása (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.467).

ERESZTŐ: **1.** eggy semlyékes, alacsony fekvésű, vízeres puszta (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII. 42); **2.** öreges szemű, finom fonalból kötött nagy háló, a melyet kövekkel süllyesztenek le a vízbe (Balaton mell. Herman O. Halászat K.).

eresztő-háló: öregháló, nagy kerítőháló (Mármaros m. Visk Herman O. Halászat K.).

eresztő-lék: fő-lék, a melyen a hálót beeresztik (Balaton mell. Herman O. Halászat K.).

kieresztő: [faháznak vmely része] (Vas m. Őrség Nyr. III.479).

ERESZTŐS: **1.** ereszkedő, lejtős. *Eresztős part:* már nem lankás, de még nem is meredek (Tisza mell. Herman O. Halászat K.); **2.** szapora, jól fizető, szemet v. levet bőven adó (gabona, szőllő, szalonna stb.) (Győr m., Hajdu-Szoboszló, Bihar m. Sarkad, Szatmár m., Mármaros m. Visk Nyr. XVII.230. 329; Székelyföld Győrffy Iván); **3.** nyirkos (gabona, liszt) (Kecskemét Nyr. XVII.329; Baja Nyr. XVII.230); **4.** az a halász, a ki leginkább eresztő-hálóval halászik (Balaton mell. Herman O. Halászat K.).

ERESZTŐTLEN: nem szapora, nem jól fizető, kevés szemet adó (gabona) (Háromszék m. MNy. VI.324; Győrffy Iván).

ERESZTVÉNY: fiatal, fakadó, sűrű bokros erdő (Gömör m., Hernádvölgy és Cserehát, Székelyföld Nyr. XVII.554. 555).

ÉRETLEN (*értelen* Moldvai csáng. Nyr. IX. 532): kényes, ingerlékeny, nyaffadt. *Ugyan mi baja ennek a gyerëknek, hogy ojan éretlen?* (Vö. *Ojan ez a gyerëk, mint az éretlen kelés. De nyiffatt vagy ma, të éretlen kelés!*) (Csallóköz Csaplár Benedek).

ÉRETLENKËD-IK: kényeskedik (Csallóköz Csaplár Benedek).

ÉRËZ (*erőz* Eszék vid. Nyr. VII.277; fël-*êrëz* Palócság Nyr. XXI.505; XXII.34; mëg-*êriszte* Nógrád m. Megyer Nyr. VI.469; *êriz* Nógrád m. Megyer Nyr. VI.175; fël-*êriz* Mátra vid. Nyr. XXII.287).

föl-érëz (*föl-érz*ett Mátyusfölde Nyr. XX.262; *föl-érz*ött Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.118; *fël-érëz* Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.236; *fel-érez* Kún-Sz.-Márton Nyr. II.474; Rimaszombat vid. Nyr. X.88; *fël-êrëz* Palócság Nyr. XXI.505; XX.34; *fël-êriz* Mátra vid. Nyr. XXII.287; Heves m. Parád Nyr. XXII.477): fölébred, föleszmél.

1. **ERGE, ËRGE:** **1.** lapályos hely a mezőn (Szatmár m. Németi Nyr. VIII.523); **2.** eggy kis ér neve (Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.139); **3.** [erdőrészek neve]: *God ergéje, Csillagdomb ergéje, Dombós ergéje, Turbuc ergéje* (Szatmár-Németi Nyr. X.432).

erge-eresztés: [?] (Sárospatak Nyr. XVII. 528).

2. **ERGE:** csintalan, helytelen (Kőhidja Király Pál).

ERGÉKËD-IK: csintalankodik, helytelenkedik (Kőhidja, Esztergom Király Pál).

ERGELLÉS (Soprony m., Balaton mell. Tsz.; *ergëllés* Répce mell. Nemes-Viss Nyr. XVII.336; *ergellős* Vas m. Kemenesalja Tsz.; *ergelős* Székelyföld Nyr. II.426; *ergyeles* Somogy m. Kassai J. Szókönyv I.343; II.107 [az utóbbi helyen *érgyeles* hiba]; Nyr. II.376): **1.** *ergellés, ergëllés:* mérges, hirtelen haragú, durcás, dacos, makacs (Répce mell. Nemes-Viss Nyr. XVII.336; Soprony m., Balaton mell. Tsz.); **2.** *ergellős, ergelős:* változó eszű, eszelős (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Székelyföld Nyr. II.426); **3.** *ergyeles:* bohó (Somogy m. Nyr. II.376).

ERGOJA (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Vadr. 497b; Győrffy Iván; *erbuja* Székelyföld Kriza; Udvarhely m. Vadr. 497b; *ergëje* Udvarhely m. Vadr. 82. 497b; *ergojó* Székelyföld Tsz. 267b; *erguja* Székelyföld Kriza): **1.** ingerlékeny, hirtelen haragú; **2.** eszelős, féleszű.

ERGOJÁS: eszelős, féleszű (Székelyföld Győrffy Iván).

[ÉRKËZ-IK].

[Szólások]. *Ojan lassan beszét, hogy szava alig érközött* [t. i. a hallgatókhoz] (Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.225). *Rassz kedve írkëzik* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.458).

[ÉRKËZET]. *Érkeztibe:* a mikor ráér (Háromszék m. MNy. VI.325).

ÉRKËZTET (*érkësztet*): készít, elkészít (Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.283).

ERKÖLCS (*êkőcs* Szilágy m. Nyr. IX.182; *erkőcs* Nagy-Kálló Nyr. XII.430; *erkőlcs* Székelyföld Kiss Mihály): **1.** természet. *Kutya erkölcs van benne* (t. i. a lóban): csökönyös, makrancos (Szeged vid. Nyr. VII.473; Gömör m. Nyr. XVIII. 505). *Vadacska az erkőlcse. Jámbor erkőlcsű, rossz erkőlcsű marha* (Székelyföld Kiss Mihály). *Ez az asszon erős êkőcsű:* kiállhatatlan természetű (Szilágy m. Nyr. IX.182); **2.** magaviselet. *De csunya erkőcsötök van!* (Nagy-Kálló Nyr. XII.430); **3.** rossz természet. *Az öreg papónak êkőcse van* (Szilágy m. Nyr. IX.182).

ERKÖLCSÖS (*êkőcsös* Szilágy m. Nyr. IX. 182): csökönyös, makrancos, rossz természetű

(Göcsej MNy. II.410; Tisza és Maros mell. Csaplár Benedek; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.237; Csongrád m. Mindszent Kis Sándor; Szeged vid. Nyr. VII.473; Abauj m. Beret Nyr. II.423; Hegyalja Kassai J. Szókönyv V.228; Szatmár m. Nyr. XI. 284; Gömör m. Nyr. XVIII.505; Székelyföld Győrffy Iván). *Erkölcsös lű ez; nem indít a szentnek se, ha eccer belébujik az ördög* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.523). *A fëleségemmë nem élhetëk, métt êkőcsös* (Szilágy m. Nyr. IX.182).

ÉRLEL: szemrehányásokkal illet. *A feleségem sokat érlelt, mivel ökreim árát a vásáron elvesztettem* (Balaton mell. Tsz.).

ÉRLELŐ: kelevény megérését és kifakadását elősegítő írféle (Vác vid., Sárospatak, Székelyföld Nyr. XVII.555).

ÉRMÉNSÉG: értés, tudomás. *Érménségére adom a tekintetes úrnak* (Szabolcs m. Kis-Besenyőd Nyr. IX.135).

1. **ÉRMES, ÍRMES**: **1.** *érmes:* könnyen érő (Soprony m. Fölső-Szakony Nyr. XVII.383); **2.** elérett, kelleténél jobban megérett (Győr-Sz.Márton Bódiss Jusztín); **3.** *írmes:* termékeny, zsíros, elég nedves, porhanyó, könnyű szántású (föld) (Pannonhalma vid. Bódiss Jusztín). *Írmes a fȫd:* ‚së nedves, së száraz, ippen jó szántanyi' (Soprony m. Röjtök Nyr. III.555).

[2. **ÉRMES**], **IRMES**: eres. *Irmes krumpli:* a melynek a közepétől a héjáig erek húzódnak (Győr m. Pázmándhegy Bódiss Jusztín).

ÉRNYE: forrás (Székelyföld Nyr. V.376).

ERNYED: **1.** enyhül, enged, lágyul (az idő, a jég) (Szatmár Nyr. IX.525); **2.** kopik, foszlik (ruha) (Pécs, Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.108).

el-ernyed: elmállik, elfoszlik (bőr, ruha) (Vas m. Tsz.; Székelyföld Andrássy Antal 1843).

ERNYEDT *(ernyett):* elnyűtt, foszladozó, málladozó (vászon, ruha, hajó) (Pápa vid., Balaton mell. és hely nélkül Tsz.).

elernyett: betegségtől megviselt, elsoványodott (Székelyföld Kriza).

[**ERNYÉSÉD-IK**].

meg-ernyésëdik: megsíkosodik. *Megernyésedett az ut* (Udvarhely m. Homoród vid. Vadr. 508. 560; Kriza).

ERNYETEG: elnyűtt, foszladozó, málladozó (Csallóköz, Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Győrffy Iván).

ERŐ: vagyon (Nógrád m. Hajdu Nagy Sándor; Moldvai csáng. Nyr. X.107).

[**erő-szak**].

erőszakos: szeles, hűvös (idő) (Fehér m. Velencei-tó vid. Nyr. XVIII.523).

erő-szër. *Erőszerrel:* erőszakkal (Kapnik vid. Nyr. II.183).

[1. **ÉRŐ**].

[Szólások]. *Érőt ér:* **1.** sokat ér, sokra megy. *Az a csitkó nekem érőt ér. Jó feleséggel érőt ér az ember* (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván); **2.** (szükségből, kénytelenségből) elvan, célt ér vmivel. *Érőt ér vele* (t. i. vmi hitványabbal): csak úgy elvan v. célt ér, mint a jóval (Heves és Borsod m. Nyr. IX.178). *Ócska mán ez a guba, éd's apám. — Sebaj, fiam; érőt érsz még te avval e télen* (Abaúj m. Nyr. VI.419).

érő-kártya: ütő-kártya (Háromszék m. MNy. VI.324).

2. **ÉRŐ**. *Elejin-érő* (Rimaszombat Nyr. V.271), *elev-érő* (Bodrogköz, Gömör m. Tsz.), *elöven-érő* (Dráva mell. Nyr. VI.373): korán érő.

ERŐS (*erőss* Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Nyr. XI.38; Udvarhely m. Fehér-Nyikó mell. Vadr. 315; Háromszék m. Vadr. 426. 431): **1.** kemény. *Jó volna egy kis esső, hogy megverné a földet, mert igy nagyon erős, nem fogja az eke* (Baranya m. Abaliget Csaplár Benedek); **2.** terhes, zivataros. *Erős ëgy idő van* (Fehér m. Szolgaegyháza Nyr. IV.44). *Erőss üdő* (Udvarhely m. Nyr. XI.38). *Erőss üdő vala, záporeső hulla* (Udvarhely m. Fehér-Nyikó mell. Vadr. 315). *Erőss üdő van lágy embernek:* restnek nehéz nagy melegben dolgozni. *Erőss üdő akar lenni:* zivatar készül, [á. é.] verekedés készül (Székelyföld Kiss Mihály); **3.** nehéz. *Erős menni* (Gömör és Torna m. Tsz.). *Azoktól erős megkapni a pénzt* (Bars m. Zeliz vid. Nyr. XIV.287). *Erőssen mehetünk* (Zilah Nyr. XIV.287). *A király leánya erőss beteg vót* (Háromszék m. Vadr. 426). — *Erőssen:* nagyon. *Erőssen nagy* (Zilah Nyr. XIV.287). *Erőssen hideg van, erőssen jó, erőssen ügyes* (Székelyföld Nyr. XVIII.11. 129. 172). *Erőssen gyenge* (Székelyföld Győrffy Iván). *Erőssen megörvendett* (Háromszék m. Vadr. 405). — *Erősképen, erősképpen:* erősen (Csallóköz Nyr. I.232). *Nyög, jajgat erősképpen* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 476). — *Erőst:* erősen (Háromszék m. Vadr.)

erős-fű: ezerjófű (Hely nélkül Tsz.).

erős-inú: furmint (szőllőfaj) (Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.238).

ERŐSKÖD-IK: **1.** makacsul állít, vitat (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.235; Székelyföld Győrffy Iván). *Már ü csak mind a mellett erősködik, hogy a jószág ütet illeti* (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek); **2.** makacsul kér v. unszol, kéréssel v. követeléssel nyaggat (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. MNy. VI.325).

[**ERŐSÖD-IK**].

[Szólások]. *Zapjára erősödik:* eléri erőben az apját (Alsó-Baranya, Pellérd Nyr. XI.382).

ERŐSSÉG: ólmos eső. *Húll az erősség* (Halas Nyr. IV.275; Felméri Lajos).

ERRE (*ére* Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. VII.478; *őre* Rozsnyó Nyr. VIII.567).

[**ERRŐL**].

errül-tul: imígy-amúgy, félig-meddig, hanyagul. *Csak amugy errül-tul fésülködött meg* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.185).

ERRÜLSŐ: innenső (Kapnik vid. Nyr. II.183).

ERRÜNNEN, ERRÜNNET, ERRÜNNÉT (*êrünnen* Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.328; XIV.235; *errünnet, errünnét* Háromszék m. Vadr. 498; Háromszék és Csík m. összeszögellésénél Vadr. 554): erről, erről felől. *Ha a hideg lél, mikor ippeg rád jön, eriggy ki a temetőbe, válassz ki egy sírt, is azon êrünnen is meg ârunnan is hengerdőzz meg háromszor, a hideg elhágy, asz mongyák* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.328) [vö. *arrunnan*].

êrünnen-ârunnan: innen-onnan (Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.91).

ERRÜNNŐL: erről, erről-felől (Háromszék m. Vadr. 498a; Háromszék és Csík m. összeszögellésénél Vadr. 554) [vö. *arrunnól*].

ERRÜNT: e tájt (Háromszék m. Vadr. 498a; Háromszék és Csík m. összeszögellésénél Vadr. 554) [vö. *arrunt*].

ÉRSEKES (*érseges* Békés m. Sárrét Gabányi Endre): gőgös, irigy, áskálódó (Békés-Doboz Nyr. VIII.325; Békés m. Sárrét Gabányi Endre). *Ersekes Balog* [gúnynév] (Békés-Doboz Nyr. VIII. 287).

ERSZÉNY (*eszrény* Baranya m. Sziget vid. Tsz.; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; *eszrín* Baranya m. Patacs vid. Csaplár Benedek).

[1. **ÉRT-**]: **1.** érkezés, ráérés. *Ha van értëk rá:* ha ráérnek (Tisza-Sz.Imre Nyr. IX.137); **2.** *értëmbe, értëdbe, értibe:* abban az időben, a melyet én megértem, te megértél, ő megért v. a melyre én emlékszem, te emlékszel, ő emlékszik (Háromszék m. MNy. VI.324; Vadr.).

[2. **ÉRT-**]. *Értire ad:* értésére ad (Mohács Király Pál; Alföld Nyr. XIII.286; Háromszék m. MNy. VI.324; Vadr.; Győrffy Iván).

3. **ÉRT**: megtud. *Úgy értëttem tőlle* (Szilágy m. Nyr. IX.182).

[Szólások]. *Szót értök*: megtudakolom (Kecskemét Nyr. IX.376). *Nagyot ért maga felől:* kevély (Háromszék m. Vadr. 359).

ÉRTEGET: ért (Moldvai csáng. Nyr. IX.530).

ÉRTÉK (*értëk* Hont m. Horváth József 1841; Hont m. Kovár és vid. Nyr. XVI.381; XVII.42; Székelyföld Győrffy Iván; *értek* Erdővidék Tsz.): érkezés, ráérés. *Nincs értékëm* v. *értëkëm:* nem érek rá (Tisza-Roff Markovics Sándor; Hegyalja Nyr. VI.425; Hont m. Horváth József 1841; Hont m. Kovár és vid. Nyr. XVI.381; XVII.42). *Mëgtëszëm, ha értékëm lësz* (Abaúj m. Nyr. VI. 419).

ÉRTÉKES: birtokos. *Értékesse vminek* (Tolna m. Sár-Sz.Lőrinc Nyr. III.86).

ÉRTELËM (*ĉrtelëm* Gömör m. Magyar-Hegymeg Nyr. XVIII.502): **1.** mivolta vminek. *Mingyá, csak mëgmondom az értelmit neki* (Miskolc vid. Nyr. VIII.40); **2.** értesítés. *Hå ĉrtelëm lënnë nekëm åkkorârå:* ha értesítést kapnék (Gömör m. Magyar-Hegymeg Nyr. XV.429; XVIII.502).

ÉRTET: juttat. *Tavaszfélen jobbféle takarmányhoz fogom a tehenem értetni* (Heves m. Névtelen 1840).

ÉRTETLEN (*ĉrtetlen):* értelmetlen, bolond, ostoba (Palócság Nyr. XXII.34).

ÉRTŐD-IK: értetődik (Háromszék m. MNy. VI.325).

ÉRÜL: ér (hozzá, bele) (Brassó m. Hétfalu Nyr. II.327).

ÉRVÉNYËS (*élvényes* Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. XV.575; *örvényes* Palócság Nyr. VIII.450; Borsod m. Szíhalom Nyr. IX.333; Eger vid. Nyr. XVII.477). *Érvényës, élvényes:* érdemes, jóravaló, jó (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. XV.575; Túrkeve Nyr. V.227). *A tengëri az idén nem volt érvényës. Ez a széna a lónak nem érvényës. Szépen beszélt, de nem volt érvényës* (Túrkeve Nyr. V.227). *Érvényës beszéde van:* helyesen beszél (Hajdú m. Tetétlen, Kaba Nyr. XXIII.37).

ÉRVÉNYTELEN: rossz. *Érvénytelen háló* (Fehér m. Velencei-tó vid. Nyr. XVII.430).

ÉRZÉKENY: **1.** éber figyelmű, körültekintő, előrelátó (Háromszék m. Kiss Mihály); **2.** serény, munkás (Csík m. Kilyénfalva Nyr. IX.525); **3.** lelkiismeretes, becsületes (Székelyföld Nyr. II.426; Háromszék m. Kiss Mihály).

1. **ES** (Erdély Nyr. XVIII.232; *ês* Szilágy m. Nyr. VII.424): eső.

[2. **ES**].

[Szólások]. *Nagy esre-hitre:* nagy esdeklésre, sok kérésre (Vas m. Hegyhát és Őrség Nyr. I. 91; Csallóköz Nyr. XVII.555). *Csak nagy esre-hitre atta oda* (Csallóköz Szinnyei József). *Nagy esre-kérésre:* ∾ (Hely nélkül Nyr. XII.527).

[3. **ES**].

es-kutya: [tréf. nép-etimológia] esküdt (Zemplén m. Tállya Nyr. IV.565). [vö. *fias-kutya*].

ES-IK (*és* Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.116; Szalonta Nyr. VIII.431; IX.186; Zilah

Nyr. XIV.287; Erdély Kassai J. Szókönyv II. 116; Nyr. XVIII.232; Kolozsvár legifj. Szinnyei József; Kalotaszeg, Zsobok Melich János; Bánffy-Hunyad Nyr. X.21; *ês* Szilágy m. Sz.Király Nyr. VII.424; *ess* Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.116; Andrássy Antal 1843; Csaplár Benedek; Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.324; Vadr.; Nyr. IX.31; Győrffy Iván; Uzon Erdélyi Lajos; Dálnok Márton Imre; Brassó m. Hétfalu, Bácsfalu Nyr. III.564; Csík m. Jenőfalva Nyr. VIII. 528; Csík-Rákos Dobos András; Moldvai csáng. Nyr. III.53; *esseni, essëtt, essene, essëget* Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. Vadr; Nyr. IX.31): **1.** esik (az eső) (i. h.) *Hallod-e, hogy ess odaki?* (Székelyföld Kiss Mihály). *Esseni akar* (Háromszék m. Nyr. IX.31). *És az eső* (Szalonta Nyr. VIII.431). *És az es* (Erdély Nyr. XVIII.232). *Ês àz ês* (Szilágy m. Sz.Király Nyr. VII.424). *Ess az esső* (Háromszék m. MNy. VI.324; Brassó m. Hétfalu, Bácsfalu Nyr. III. 564; Csík m. Jenőfalva Nyr. VIII.528; Moldvai csáng. Nyr. III.53); **2.** apad, leszáll (bor, víz) (Székelyföld Tsz.); **3.** jut, akad, kerül. *Miuta ehhő a férfihő estem:* kerültem, mentem férjhez (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI. 432). A *világon ollan erüs ember nincs, kinek párjo ne essik* (Göcsej Nyr. XIV.450).

[Szólások]. *Úgy esik mondanom:* úgy mondhatom (Fehér m. Szolgaegyháza Nyr. IV.44). *Tojásro v. fêszëkre esik* (a tik, mikor megültetik, azaz mikor már kotlik) (Veszprém m. Csetény Halász Ignác).

el-esik: elhull, megdöglik. *Husz juhom elesett* (Szeged vid. Nyr. I.425).

[Szólások]. *Elesëtt a kedve:* elment a kedve (Bars m. Zeliz vid. Nyr. XIV.287).

fenn-esik: rosszul esik, zokon esik (neki) (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Győrffy Iván).

hëzza-esik: hozzásimul (Székelyföld Kiss Mihály).

ki-esik: kimarad. *Kiesik a szolgálatból:* elveszti a szolgálatát (Fehér m. Perkáta Nyr. II. 520).

lë-esik: **1.** leszáll, lelohad (a kelő tészta, a daganat) (Székelyföld Kiss Mihály); **2.** elesik. *Ez a gyerëk a jégën lëesëtt* (Esztergom vid. Nyr. XIX.239).

mëg-esik: **1.** elesik (Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187; Csík-Sz.György Nyr. X.238); **2.** összeesik (Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly); **3.** megapad (folyadék) (Csík-Rákos Dobos András); **4.** megüllepszik (fölzavart folyadék) (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Dálnok Márton Imre).

[Szólások]. *Mëgesëtt szüvibe:* megszomorodott (Háromszék m. Vadr.).

össze-esik: összekerül (Székelyföld Kiss Mihály).

rea-esik: kéréssel ostromol. *Reám esett mindenképpen, hogy neki vegyek puskát. Ugy reám esett, hogy nem tudok tőle mentődni* (Székelyföld Kiss Mihály).

utána-esik: utána megy, utána jár, utána veti magát (Székelyföld Kiss Mihály).

1. **ÉS** (*is* Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII. 181. 225. 466; IX.131. 132; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.188). *A góját nem tanácsos bántani a fészkin, me hamar megharagudhat is osztán tüzes üszköt viszen a házra, a meiken megbántották, is felgyuttya. Mikor szapulsz is a lugot a szapuló kádba a szennyes ruhákra feltötöd, köpj a kádba* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.181). *Legyen ojjan jó szivvel hozzám is aggyon ennek az én nyeverémnek' abbul a fedelencbül. Mos vót itt is má mijjen hamar ellobbant* (225). *Együtt vacsoráltak is osztán lefeküttek a árok mellé* (466). *Még êccer a torkodra for a pletyka, is többel kötöd be* (IX. 131). *Még a zannya teje a száján van, is má hová áll a szeme* (132). *Egyszer vót, hun nem vót, eggy ember is eggy asszony. Az ember ögyvez vót is mindegyre az asszonytul kirt lapátot, szinvonót* (Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.188).

[2. **ÉS**].

ês-vês: ás-vés (Palócság Nyr. XXI.306).

ESD: **1.** megszáll. *Esdi a légy a marhát* (Székelyföld Tsz.). *Esső lessz, met erőssenn esdik al legyek a marhát* (Székelyföld Győrffy Iván). *No ugyan esdik ezt a leányt a legények:* ostromolják (Székelyföld Tsz.); **2.** erősen kíván. *A légy esdi a mézet* (Háromszék m. MNy. VI.324; Vadr. 498a; Győrffy Iván). *Ugy ezsdi a kënyeret* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Ezsdi* [ezt v. azt az ételt] (Csík m. Csík-Madaras Nyr. XIX.527).

rea-esd: **1.** rájár; **2.** rávágyik (Háromszék m. MNy. VI.346; Győrffy Iván).

ESDEG: az űzött vadhoz kapkodva ugat (az eb) (Heves m. Névtelen 1840).

ESDEK: áhítozik, vágyakozik (Hernád völgye Nyr. XVII.555).

ESDEKEL: **1.** nekiesik. *A kutyák esdeklik az embert:* nekiesnek, nekitámadnak (Tisza-Dob Nyr. XIX.95). *Úgy esdekel ez a cudar légy:* rászáll az emberre (Kisújszállás Nyr. XX.190); **2.** erősen kíván. *Ugy ezsdëkli a kënyeret* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

ESDES: eseget, el-elesik (Háromszék m. NyK. III.10).

ESDŐD-IK: vágyódik, sóvárog, esenkedik, esdve kér (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.324; Vadr.; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Háromszék m. Dálnok Márton Imre; Csík-Rákos Dobos András). *Úgy esdődik érte, hogy...* (Háromszék m. Vadr.). *A gunyájáér esdődő szép tündér-leány* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 458).

ESEDËZ-IK: eseget, el-elesik, hulladoz (Udvarhely m. Vadr.). *Ez a hitvány kabala fojvást esedezik ezenn a kutya meredek kaptatónn* (Székelyföld Győrffy Iván). *Porka havak esedeznek* (Udvarhely m. Kénos Vadr. 532).

[**ESËGÉL**], **ESSËGÉL**: esik (esdegél) az eső (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Dálnok Márton Imre; Csík-Rákos Dobos András).

[**ESËGET**], **ESSËGET** (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Dálnok Márton Imre; Csík-Rákos Dobos András; *esszeget* Moldvai csáng. Nyr. IX.530): ∾.

ESEKED-IK: esenkedik, esdve kér (Székelyföld Győrffy Iván).

ESELLŐ: esernyő (Vas m. Őrség Nyr. I.422).

ESENC: gyári ecet (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.431; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.142).

ESENCIA (*essentia* [?] Nagyvárad Nyr. XVI. 572): **1.** magától leszivárgó asszú-lé (Zemplén m. Mád Nyr. VI.286); **2.** pálinka (Nagyvárad Nyr. XVI.572).

ESENKËD-IK: erősen vágyik, sóvárog, esdve kér, rimánkodik (Göcsej Nyr. XII.95; XIV.165; Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XIII.331; Balaton mell., Pápa vid. Tsz.; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.237). *A tehén esenkedik a riepáért* (Göcsej Budenz-Album 159). *A ló esenkëdik az abrakit* (Zala m. Hetés Nyr. XIX.142).

ESENKEZ-IK: ∾ (Csík m. Gyergyó-Sz.Miklós Nyr. X.41).

ESENLEG, ESENLEGËSËNN: esetleg (Székelyföld Győrffy Iván).

ESENLŐ: esővíznek a rétről, mezőről való levezetésére szolgáló kisded meder (Heves m. Névtelen 1840).

1. **ESENNEN** (*esennyen* Zala m. Kassai J. Szókönyv II.111): sóvárogva, vágyakozva (Göcsej, Vas m. Kemenesalja, Balaton mell., Pápa vid. Tsz.; Vas m. Kassai J. Szókönyv II.113; Székelyföld Győrffy Iván).

2. **ESENNEN** esetleg (Székelyföld Győrffy Iván).

ESÉS (Abaúj m. Nyr. IV.323; *esês* Gömör m. Sid Nyr. XVIII.502): eső.

ESET: **1.** esés. *Ennek a viznek nincs jó esettyë, mét ez a malom csak alig lüktet* (Vas m. Őrség Nyr. IV.426). *Jó esetje van a malomnak, a folyónak. Nagy esetje van a gát vizinek* (Székelyföld Kiss Mihály); **2.** fogás. *Ennye de jó eseti van ennek a küjnek, ustornak* (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141).

ESETES: jól álló, helyesen álló, jó fogású (Vas m. Kemënesalja Tsz.). *Esetes ember:* jó termetű (Vas m. Kassai J. Szókönyv II.113).

ESËTT: megdöglött. *Esett juh* (Szeged vid. Nyr. I.425). *Esett hus:* dög, de nem betegségben elhullott, hanem pl. fölpuffadt (Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283).

[**ESËTTSÉG**].

megesettség: baj, kellemetlen eset. *Tündérek, tündérek, fujjátok a forró ólmot, mert az éjjel nagy megesettségünk lesz* (Gömör m. Nyr. XXIII.44).

ESHEND: áhítozik, vágyakozik. *A lyányra vetette a szemét, de a lyány is eshend utánna. Mit eshend utánna, mint az éh tyúk a nyálra! Eshendő:* áhítozó, vágyakozó (Bodrogköz Nyr. XVII.555).

1. **ESK**: eskü. *Nem vették bé az eskit neki:* nem fogadták el az esküjét (Székelyföld Győrffy Iván).

2. **ESK**: esküszik. *Erőssen gyanóba vót fogva a verekedés mián, de a felêtetéskor eleské a dógot* (Székelyföld Győrffy Iván).

ËSKËREP (Karancs vid. Nyr. XXII.48; *ës-karaplya* Mátra vid. Nyr. XXII.240): szalamandra.

ESKET, ESKÜT (*esküt* Székelyföld Győrffy Iván). *Esket:* [tréf.] ver. *Eskette a kutyát, a lovat. Esketik egymást:* verekednek. *A tanító ugyancsak esketi a gyerëkëket* (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.237; Túrkeve Nyr. V.227).

essze-esküt: összeesket. *Ha eccer a pap esszeesküti őköt, hát akkô csak ásó-kapa válassza el egymástó* (Székelyföld Győrffy Iván).

ESKÜD-IK, ESZKED-IK (*esküd-ik* Szentes Nyr. VIII.370; *eszkedni* Moldvai csáng. Nyr. IX.531): esküszik.

ESKÜDŐ (*esküdeő* napja Mátra vid. Nyr. XXII. 287): esküvő (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.120. 140; Torontál m. Pádé, Szőreg Kálmány L. Szeged népe II.33. 211; III.41. 231).

ESKÜSZ-IK, ESKESZ-IK (*eskesz-ik* Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; *esküszni* Soprony m. Csorna Nyr. XXII.330).

ESŐ (*esső* Somogy m. Nágocs Nyr. VI.468; Kecskemét, Csallóköz Csaplár Benedek; Bánffy-Hunyad Nyr. X.21; Székelyföld Kiss Mihály, Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.324; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Dálnok Márton Imre; Brassó m. Hétfalu, Bácsfalu Nyr. III. 564; Csík m. Jenőfalva Nyr. VIII.528; Csík-Rákos Dobos András; Moldvai csáng. Nyr. III. 53; *essü* Göcsej Nyr. XIV.164).

esső-fogó: esernyő (Somogy m. Csurgó Király Pál).

eső-ruha: eső ellen védelmül használt abroszféle (Nagy-Kúnság Nyr. VI.413).

eső-tartó (*esső-tartó*): esernyő (Székelyföld Nyr. XVIII.329; Kiss Mihály, Szinnyei József;

Udvarhely m. Nyr. III.261; Csík m. Gyímes Nyr. IX.504).

ESŐLÉK (Vas m. Kemenesalja, Baranya m. Tsz.; Borsod m. Emőd · Király Pál; *eseᵒleⁱk* Gömör m. Nyr. XVIII.502; *esőlík* Debrecen Nyr. VII.189): hulladék.

ESŐS (*esses, essës* Göcsej Nyr. XIII.256; XIV. 164; *essës* Zala m. Kővágó-Örs Halász Ignác).

[**ESŐZ-IK**].

meg-esőzik: esősre változik (az idő) (Háromszék m. MNy. VI.340; Győrffy Iván).

ESPÉLY: faszeg, a mellyel a sátor ponyváit összefoglalják (Pápa vid.? Tsz.).

ËSPËRËS (*espërëst* Háromszék m. Nyr. IV. 470; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Dálnok Márton Imre; Csík-Rákos Dobos András).

ESPIÁSKOD-IK (*espiáskonnya*): kémkedik (Zala m. Hetés Nyr. II.372).

EST, ESTE, ESTVE (*esve* Tisza-Dob Nyr. XX.240; Palócság, Várkony Nyr. XXI.460; *öste* Bánffy-Hunyad Nyr. X.21; Kolozs m. Szucsák Nyr. XVI.328; Deés Nyr. XXII.284; Székelyföld Nyr. II.471; Marosszék, Nyomát Nyr. XV.287; *östve* Székelyföld Tsz.; *öszte* Moldvai csáng. Nyr. IX.481). *Esteleg, estëlleg:* este felé (Székelyföld Nyr. II.39; Kiss Mihály, Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.324; Győrffy Iván); *estëⁿleg:* ∾ (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[Szólások]. *Estére kêve:* este (Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.190).

ESTÉËD-IK: esteledik (Székelyföld Kiss Mihály).

bé-estéëdik: beesteledik (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

ESTELËD-IK (el-*estéled*ett Háromszék m. Vadr. 421).

ESTËLËG: esteledni kezd (Székelyföld Győrffy Iván).

[**ESTELËS**].

estelös-estig (Háromszék m. Vadr. 498a; Győrffy Ivan; *estelős-estig* Háromszék m. MNy. VI.324; *estöllös-estig* Székelyföld Győrffy Iván): egész estig.

[**ESTËLL-IK**].

bë-estëllik (*bë-estëll*ëtt): beesteledik (Heves m. Parád Nyr. XXII.477).

ESTENDEN (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX. 132; Katona Lajos; *estendén* Csallóköz Csaplár Benedek; *estendön* Udvarhely m. Vadr.; *estendőn* Székelyföld Nyr. II.39; Kiss Mihály; *estennen* hely nélkül Erdélyi J. Népd. és mond. II.175; *estönde* Kecskemét Csaplár Benedek; *estünnen* Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.573): este felé.

[**ESTËNNËS**].

estënnës-estig: egész estig (Székelyföld Győrffy Iván).

ËSTËR (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *ester* Székelyföld, Erdővidék Tsz.; *ësztër* Háromszék m. Kiss Mihály; *hestër* Eszék vid. Nyr. VIII. 326): meddő, magtalan.

[**ESTET**].

[**el-estet**].

[Szólások]. *Elestetett az üdő:* eső lett (Háromszék m. Vadr. 498).

ËSZ-IK. *Még fekete kávét is ëttünk* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.332).

[Szólások]. *Ëszi magát:* mérgelődik, bosszankodik (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381; Komárom m. Fűr Nyr. XVIII.528).

ÉSZ (*esz* Veszprém m. Csetény Halász Ignác; Udvarhely m. Homoród vid. Vadr. 560; Háromszék m. Vadr.; Nyr. IV.514; Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík-Rákos Dobos András). *Adjon isten eszt* (Háromszék m. Vadr.).

[Szólások]. *Ëggyik eszëmmel el ës mënnék, a másikkal itt ës maradnék; nem tudom, mitévő lëgyek* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Dálnok Márton Imre). *Vmi esz érte:* eszébe jutott vmi (Háromszék m. Incze Béni). *Vmi esz érte ezt az embert, visszaindult, mintha vmi megütte volna az orrát* (Udvarhely m. Homoród vid. Vadr. 560). *Elindult vala hëzzám, de vmi esz érte, ugy megtért, mintha az arrát megütték vóna* (Háromszék m. Kiss Mihály). *Eszit veszteni:* elfelejteni (Erdővidék Nyr. VIII.142). *Űzi az eszit:* bolondos tréfákat művel (Székelyföld Győrffy Iván). *Észbe vesz:* észre vesz (Somogy m. Király Pál). *Észhe kap:* eszébe ötlik vmi, észreveszi magát idejekorán, mielőtt pl. elszólná magát (Cegléd Király Pál).

észméricskel: ésszel föl akar fogni. *Hasztalan észméricskelek, nem megy sehogysem a fejembe* (Alföld Nyr. XIII.286).

észméricskelés: ésszel fölfogni akarás (Háromszék m. Győrffy Iván).

[**ész-rekedet**]. *Eszerekedtén van:* eszén kívül van, nincs elég esze, nem találja föl magát (Háromszék m. MNy. VI.359; Kiss Mihály).

esz-tok: [tréf.] koponya. *Nem sok van az esztokban* (Háromszék m. Vadr. 498a; Győrffy Iván).

esze-fitty: feledékeny (Alföld Nyr. XIII.237; Háromszék m. MNy. VI.324; Vadr. 498b; Győrffy Iván).

eszen-levő. *Eszenlevő ésszel:* józan ésszel (Fajsz Nyr. VII.429).

ESZÉD-IK, ESZŐD-IK, ESZÜD-IK (*eszéd-ik* Székelyföld; Tsz.; Andrássy Antal 1843; Három-

szék m. MNy. VI.324. 357; Vadr.; Győrffy Iván; *eszéjëd-ik* Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.324; Vadr. 498b; fel- v. föl-*esződ-ik* Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.143; Székelyföld Nyr. VIII.463; Háromszék m. Nyr. IX.424; *eszüd-ik*, föl- v. fel-*eszüd-ik* Répce mell. Nyr. XX.411; Székelyföld Kriza; Háromszék m. Vadr. Kiss Mihály): magához tér, eszméletre tér.

föl- v. **fel-eszédik, -esződik, -eszüdik:** föleszmél, fölocsudik, magához tér, fölébred (Répce mell. Nyr. XX.411; Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.143; Székelyföld Tsz. 112a; Nyr. VIII.463; Kriza, Andrássy Antal 1843; Háromszék m. Vadr.; Nyr. IX.424; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

ki-eszüdik: ∾ (Háromszék m. Vadr. 498b).

mëg-eszüdik: ∾ (Háromszék m. Vadr. 498b).

ESZEGELŐD-IK: eddegél (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.427).

ESZËL (*eszêni* Simontornya Nyr. V.230; föl-*eszêll* Székesfehérvár Nyr. VII.139): **1.** észrevesz (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381). *Úgy eszeltem, hogy nem jó szemmel néztek rám* (Tisza-Eszlár Nyr. XII.507); **2.** oktat (Szeged Csaplár Benedek; Borsod m. Kassai J. Szókönyv II.11; Simontornya Nyr. V.230).

föl-eszël (*föl-eszêll* Székesfehérvár Nyr. VII. 139): **1.** fölgondol (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381); **2.** fölvilágosít, fölnyitja a szemét, kapacitál (Tolna m. Nyr. V.524; Székesfehérvár Nyr. VII.139).

ki-eszël: kitalál, kigondol (Kún-Sz.Márton Nyr. II.474). *Kieszőtem, mére járnak a szarvasok mëg a zőzek, oda vettem a türet* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.430). *Ezt ugyan jól kieszelte a német* (Alföld Nyr. XIV.190). *Ármányos embör, kieszöl mindönt. Dejszen rég kieszölte azt már a paraszt nép is* (Szeged Csaplár Benedek).

mëg-eszël: 1. észrevesz, neszét veszi, fölfog (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.340; Vadr.; Háromszék m. Szotyor Győrffy Iván). *Jókô mëgeszête a dógot* (Székelyföld Győrffy Iván); **2.** megtanít, eszét kineveli. *Megeszeli okos Péter tudatlan Pált, hogy mit mondjon* (Hely nélkül Nyr. XII.528). *Öleget eszelte az apja, de biz azt még sem eszelhette meg igazában. Okos apának dolga jól megeszelni a fiját, mielőtt a világba küldi* (Csallóköz Csaplár Benedek).

[ESZËLKËD-IK], ÊSZELKÖD-IK: megért, fölfog [?]. *Nem êszelködöm a mogik szovikat* (Moldvai csáng. Nyr. IX.454).

ESZELŐ: oktató, tanácsadó (Simontornya Nyr. V.230).

ESZELŐKÖS: eszelős (Túrkeve Nyr. VIII. 469; Debrecen Nyr. VII.189. 521; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.235).

ESZÉNKËD-IK (Háromszék m. Vadr. 498b; *eszenked-ik* Udvarhely m. Nyr. VIII.471; *eszën-këd-ik* Székelyföld Győrffy Iván; Erdővidék Király Pál; fël-*eszinkëdni* Háromszék m. Vadr. 498b): magához tér, eszméletre tér.

fël-eszinkëdik: föleszmél, magához tér, eszméletre tér, fölébred (Háromszék m. Vadr. 498b).

[ESZÉNT].

mëg-eszént: megsejt (Székelyföld Kriza).

ESZENYÁK: nagyehető, telhetetlen, mohó (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

[ESZËSËD-IK].

mëg-eszësëgyik: megnő (Mátra vid. Nyr. XXII. 335).

ËSZKÁBA (Tisza-Abád-Szalók Nyr. IX.144; Székelyföld Kriza; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík-Rákos Dobos András; *iszkába* Szeged, Kecskemét Csaplár Benedek; Békés m. Király Pál; Baja Bayer József; Török-Becse Nyr. IX.92; Kolozsvár Erdélyi Lajos; Székelyföld Kriza; Udvarhely m. Nyr. VIII.472; *iszkápa* Csallóköz Csaplár Benedek; Komárom Kóssa Albert; *iszkáva* Heves m. Király Pál): **1.** összefoglaló vaskapocs, a melynek két hegyes vége derékszögre van hajlítva (i. h.); **2.** *iszkába:* durva famunka (Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283).

ËSZKÁBÁL (*ëszkâbâl* Palócság Nyr. XXII.34; *iszkábál* Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; Komárom Borbély Kornél; Békés m. Nyr. III. 525; Kecskemét, Szeged Csaplár Benedek; Udvarhely m. Nyr. IX.236; *iszkápál* Csallóköz Csaplár Benedek): **1.** *ëszkábál, eszkábál, ëszkâbâl, iszkábál:* nagyjából összeüt, összecsinál, összetákol (Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; Komárom Borbély Kornél; Kún-Sz.Miklós Nyr. VII. 379; Békés m. Nyr. III.525; Szentes Nyr. VIII. 187; Kecskemét Nyr. XIX.46; Csaplár Benedek; Szeged Csaplár Benedek; Tisza-Abád-Szalók Nyr. IX.144; Szatmár m. Nagy-Dobos Nyr. IX.562; Palócság Nyr. XXII.34; Bars m. Nyr. X.138; Rimaszombat vid. Nyr. X.88; Udvarhely m. Nyr. IX.236; Erdővidék Nyr. IX.236); **2.** *iszkápál:* ösztönöz, döfköd (Csallóköz Csaplár Benedek); **3.** *iszkápál:* kapaszkodik (Csallóköz Csaplár Benedek).

ki-eszkápál: kivergődik (Háromszék m. MNy. VI.356; NyK. III.12). *Elönösel-ig eszkápála ki abból a bajból* (Udvarhely m. Nyr. V.231).

ESZKÖZ: igás fogat (Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.47).

ËSZKUTNYÊNYIK: a papnál (papi bér fejében) szolgálatot teljesítő paraszt (Moldvai csáng. Nyr. III.3; X.203).

[ESZMÉD-IK].

fel-eszmeedik: föleszmél, fölocsúdik, fölébred. *Alig eszmeedtem fel, ugy elaludtam vólt* (Székelyföld Nyr. VIII.463).

[ESZMÉL].

ki-eszmél: kivesz (a szemével), megismer. *Látom, de nëm tudom kieszmélni* (Mélykút Nyr. XII.280).

[ESZMÉLED-IK].

ki-eszméledik: kitalál vmit (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.459).

ESZMÉLETES: gondolkodó, elmélkedő (Csallóköz Nyr. I.232).

ESZMÉLKËD-IK (Hajdú m. Tetétlen, Kaba Nyr. XXIII.37; *ëszmékëd-ik* Tolna m. Sár-Szt.Lőrinc Nyr. III.177; *eszmílked-ik* Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.424; IX.558): **1.** gondolkozik, töri a fejét. *Azon eszmékëdik, hogy csâhasson* (Tolna m. Sár-Sz.Lőrinc Nyr. III.177); **2.** emlékszik. *Eszmélkëdëm arra az esetre* (Hajdú m. Tetétlen, Kaba Nyr. XXIII.37). *Eszmílkedem rá. A minapéba, teccik eszmílkedni a mint lebeszíltem, szintígy jártam vele* (Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.424; IX.558).

[ESZMÉLŐD-IK], ISZMELŐD-IK: eszméletre tér, magához tér, ébred (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. X.239).

[ESZMÜL].

fö-eszmül: fölébred (Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II.467).

ËSZTËNA (*ësztina* Kalotaszeg Nyr. XX.467; *észtëna* Udvarhely m. Nyr. III.512; *isztina* Kalotaszeg Nyr. XX.467; Székelyföld Tsz. 112b): a juhoknak sövénnyel bekerített fejő- és alvóhelye (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Arany-Gyulai NGy. III.14. 389. 410; Udvarhely m. Nyr. III.512; Háromszék m. MNy. VI.215.356; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Dálnok Márton Imre; Csík-Rákos Dobos András; Bukovina Nyr. VI.472).

esztena-bíró: a juh-fejő tanya fölügyelője (Háromszék m. Nyr. XVII.138).

ësztëna-fejés: juh-állomány fejése (Udvarhely m. Korond Nyr. IV.235).

ËSZTËRGÁLYOS (*isztorgálos* Somogy m. Király Pál).

ESZTERÁG, ESZTRÁG: gólya (Székelyföld Tsz.).

ËSZTËRHA *(eszterha)* (Pápa vid. Tsz.; Szatmár és Bereg m. Pap Károly; *ësztërgya, esztergya* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; XX. 368; Soprony m. Nyr. IV.77; Soprony m. Szilsárkány Nyr. VI.373; Vas m. Őrség Nyr. IV. 521; *ësztërgye, esztergye* Zala m. Szepezd Nyr. XVII.190; Veszprém vid. Nyr. XIX.574; *ësztërhaj, eszterhaj, eszterhâj* Abauj m. Beret Nyr. II.423; Abauj m. Buzita Nyr. VII.134; Zemplén m. Erdélyi J. Népd. és mond. I.29; Palócság Nyr. XIX.93; XXII.34; *ësztërhé* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Dálnok Márton Imre; Csík-Rákos Dobos András; *ësztërhéj, eszterhéj* Palócság Nyr. XIX.93; Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Zetelaka Nyr. II.89; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Dálnok Márton Imre; Csík-Rákos Dobos András; Csík m. Csík-Madaras Nyr. XIX.527; *eszterhéja* Bukovina Nyr. VI.472; *ësztërhéjj* Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XV.336; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Dálnok Márton Imre; Csík-Rákos Dobos András; *eszterja* Balaton mell., Vas m. Kemenesalja Tsz.; *ësztre, esztre* Tata vid. Nyr. V.473; Komárom m. Fűr Nyr. XVIII.528; Érsekujvár Nyr. VIII.282; *esztré-âjja* Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.94; *ësztrëha* Nógrád m. Nyr. V. 181; *ësztri, esztri* Hont m. Nyr. VI. 182; Hont m. Páld Nyr. XIV.575; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45; Bars m. Léva Czimmermann János; *isztërgya* Veszprém m. Várpalota Nyr. XXI.477; Somogy m. Csurgó vid. Király Pál; *isztërgye, isztergye* Zala m. Szepezd Nyr. XVII. 190; Veszprém m. Szentgál Nyr. III.183; Balaton mell. Fábián Gábor. 1839; Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; Tolna m. Nyr. VI. 274; *iszterhaj* Dunántúl Nyr. V.181; *isztërhéj* Kecskemét Nyr. XIX.46; *isztorhaj* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.477; XV.142; *isztorhé* Baranya m. Ormányság Nyr. I.379; Alsó-Baranya, Pellérd Nyr. XI.382; *isztorhéj* Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 142; *isztörhéj* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 191; *isztörnye* Somogy m. Kálmáncsa Nyr. XI. 238; *isztre* Nyitra vid. Kelecsény József 1843; *isztri* Hont m. Nyr. XVII.271; Bars m. Léva Czimmermann János; *oszré* Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; *szërha, szerha* Abauj m. Pusztafalu Szádeczky Lajos; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.326; Alsó-Csallóköz, Komárom m. Nyr. XVII.287; Komárom m. Naszvad Nyr. IV.236; Csallóköz, Féll Király Pál; Mátyusföldе Nyr. XIX.459; Pozsony m. Királyrév, Nyitra m. Vág-Hosszúfalu Nyr. XIX.556; Nyitra vid. Kelecsény József 1843; *szërhâ* Érsekujvár Nyr. VII. 41; *szërhaj* alá Gömör m. Otrokocs Nyr. XVIII. 185; *szërkâ* [?] Érsekujvár Nyr. VIII.332; XIX. 457; *üsztörgye* Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XVI.46): **1.** *eszterhâj, ësztre, isztre, szërha, szerha, szërhâ, szërkâ* [?]: háztető (nád- v. szalma-födél) (Abauj m. Beret Nyr. II.423; Csallóköz, Féll Király Pál; Alsó-Csallóköz Komárom m. Nyr. XVII. 287; Komárom m. Naszvad Nyr. IV.236; Mátyusfölde Nyr. XIX.459; Nyitra vid. Kelecsény József 1843; Érsekújvár Nyr. VII.41; VIII.282. 332; XIX.457); **2.** eresz (az **1.** és **3.** alatt nem idézett helyeken és Érsekujvár Nyr. VIII.282. 332; XIX.457); **3.** *ësztërhéj, esztre, esztri, isztërgya:* eresz alja (Veszprém m. Várpalota Nyr. XXI.477; Tata vid. Nyr. V.473; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45; Csík m. Csík-Madaras Nyr. XIX.527).

[Szólások]. *Nekiment az esztergyének:* ripacsos, ragyás (Veszprém vid. Nyr. XIX.574).

[ësztërha-alja] (*esztré-âjja* Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.94; *szerhajja* Abaúj m. Pusztafalu Szádeczky Lajos): eresz alja.

ESZTERIC: eggy-rúdú lajtorja, a melynek a fogai két felül kiállanak (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839) [vö. *ösztörü*].

ËSZTOVÁTA (*asztalváta* [nép-etimológia] Beszterce m. Zselyk Nyr. XVIII.576; *esztaváta* Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly; *eszteváta* Székelyföld Tsz.; *ësztováta, esztováta* Szatmár m. Nyr. XVII.417; Szatmár m. Krassó Nyr. XVI.335; Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.432; Zilah Nyr. XIV.287; Kalotaszeg Nyr. XX.467; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.527; Brassó m. Hétfalu, Zajzon Nyr. III.326; *ësztovâtâ* Abauj m. Beret Nyr. II.423; *eszváta* Bodrogköz, Gömör m. Tsz. 113a. 329b; Borsod m. Diósgyőr Nyr. IV.43; *ëszvâta* Mátra vid. Nyr. XXII.287; *isztôháta* [nép-etimológia] Bánffy-Hunyad Nyr. XII.379; *isztováta* Kalotaszeg Nyr. XX.467; *osztováta* Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII.576; Székelyföld Tsz.; Nyr. I.281; IX.177; Kiss Mihály; Maros-Torda m. Nyr. XII. 425; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XV.384; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.527; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Háromszék m. Közép-Ajta Király Pál; Csík m. Nyr. VIII.93; Csík m. Csík-Madaras Nyr. XX.144; *oszváta* Bukovina Nyr. VI.525; *szágyfa* [nép-etimológia] Gömör m. Tsz. 113a; *szátva* Abauj m. Király Pál; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325; Nógrád m. Litke Nyr. IV.172; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381. 526. 574; *szátyfa* [nép-etimológia] Gömör m. Krasznahorka-Váralja Nyr. III.185; *szátyiva* Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly; *szâtyva* Palócság Nyr. XXII.79): szövőszék.

ËSZTRËNGA (*ësztërunga* Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.93; Csik-Rákos Dobos András; *ësztrënga, esztrenga* Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Pápa vid. Tsz.; Hajdú m. Nádudvar Nyr. VIII.234; Abauj m. Beret Nyr. III.523; Nógrád m. Litke Nyr. IV.225; Heves m. Névtelen 1840; Székelyföld Győrffy Iván; Erdővidék Tsz.; *isztronga* Kecskemét, Szeged Csaplár Benedek; *osztronga* Abauj m. Pusztafalu Szádeczky Lajos): bekerített juh-fejő hely.

[Szólások]. *Esztrengára hajt* (Balaton mell. Tsz. 113a), *esztrengát (esztrengât, osztrongát) hajt:* a juhokat eggyenként fejésre hajtja (Abauj m. Beret Nyr. III.523; Abauj m. Pusztafalu Szádeczky Lajos; Heves m. Névtelen 1840).

[isztronga-lik].

isztrongalik-lábú: kifelé görbült lábú (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.41).

ËSZTRËNGÁL (Hont m. Páld Nyr. XIV.575; Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.273; *eszterengál* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.237; *isztringál* Bácska Csaplár Benedek; *isztrongál* Kis-Kún-Halas Nyr. XVIII. 192; Kecskemét Nyr. XIX.46; Bácska Csaplár Benedek; Bács m. Zenta Nyr. IX.378): a juhokat eggyenként fejésre hajtja.

meg-esztrengál: 1. megfej (Pápa vid. Tsz.); 2. *meg-esztrengál,* [*meg-?*]*isztringál:* erős fenyíték alá vesz, ráncba szed, megzaklat, megver (Balaton mell., Pápa vid. Tsz.; Zala m. Nyr. II.427).

[ËSZTRINGOL].

mëg-ësztringol: elpáhol, jól elver (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.526). *Úgy mëgësztringóta, hogy a füle is kétfelé ât* (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVII.425).

1. **ÉT** (*ítit* Debrecen Nyr. IX.477; *ítiír* Debrecen Nyr. XIX.288): 1. evés. *Falárd embernek sokba kerül az éte* (Háromszék m. Nyr. IX.31); 2. étel. *Nem volt se éte, se ita* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.387). *Komámat itt étén, itán tartják; mire vágyik még?* (Szatmár Nyr. IV.372). *Sem étem, sem itom* (Háromszék m. MNy. VI.225). *Egyik napra úgy mint a másikra kijár éte, bére* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II. 375). *Éte-bérejér szógál* (Szentes Nyr. XVII.85), *ítiír-bíriír szógál:* nem fizetnek neki, csak azért szolgál, a mit megeszik (Debrecen Nyr. XIX. 288). *Még árvább, a kinek éte-bére sincs* (Szentes Nyr. XVII.85). *Itit, bírit várja, a ki szógál* (Debrecen Nyr. IX.477); 3. étvágy. *Az étem elmaratt* (Tisza-Dob Nyr. XX.240).

2. **ÉT** (*éjt* Udvarhely m. Fehér-Nyikó vid. Nyr. XVIII.479): 1. etet. *‚No Pista, mit csinál anyád?' „Hát éti éds apámat." ‚Hát beteg apád?' „Nagyon biz a." ‚Hát mivel éti?' „Hát fenével":* fenével eteti, vagyis azt mondogatja, hogy egye meg a fene (Alföld Nyr. XIII.286); 2. méreggel etet, mérgez (Udvarhely m. Fehér-Nyikó mell. Nyr. XVIII.479; Háromszék m. MNy. VI.209. 324; Győrffy Iván; Vadr. 498b; Csík m. MNy. VI.371).

mëg-ét: megmérgez (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.7; Andrássy Antal 1843; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. Nyr. VIII. 380).

ÉTEL: 1. leves étel. *Kása nem ítel* (Szilágy m. Nyr. IX.478); 2. burgonya- v. bab-leves v. -főzelék (Eszék vid. Nyr. VIII.44; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284) [vö. *rossz-ételü*].

ÉTELËS: alul szélesebb, fölül keskenyebb kétfülű ételhordó faedény, a melynek a födele úgy van készítve, hogy megfordítva tálul használható (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[ÉTELËZ].

meg-ételez: megesz. *Megételezi a macska* (Moldvai csáng. Nyr. IX.531; Munkácsi Bernát).

[ÉTËLLŰ].

étëllü-éccaka (Vas m. Őrség Nyr. V.273; *éttelü-éccaka* Győr m. Ság, Győr-Sz.Márton Bódiss Jusztin): egész éjjel, egész éjen át.

ÉTËLŐD-IK (*épelőd-ik* Vas m. Kassai J. Szókönyv II.95; Vas m. Kemenesalja, Gömör m. Tsz.; *ételőd-ik, étëlőd-ik* Székelyföld Tsz.; Csaplár Benedek; Arany-Gyulai NGy. III.303; Nyr. VIII.

462; Háromszék m. MNy. VI.324; NyK. III.16; Vadr.; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Dálnok Márton Imre; *étölőd-ik* Csallóköz Szinnyei József; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XV.575; *ípelőd-ik, ítelőd-ik, ítíllőd-ik* Csallóköz Csaplár Benedek): **1.** bosszankodik, mérgelődik, töprenkedik, gondokkal emészti magát (Vas m. Kemenesalja, Gömör m. Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek, Szinnyei József; Székelyföld Tsz.; Nyr. VIII.462; Háromszék m. MNy. VI.324; NyK. III. 16; Vadr.; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Dálnok Márton Imre); **2.** évelődik, veszekszik, civakodik (Vas m. Kassai J. Szókönyv II.95). *Mindig ételődik velem ez a macskabéka* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.303). *Ne étölöggyél örökkétig* (Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XV.575). *Ugyan mit ítíllődtök már olyan hitványságon, gyerëkségën!* (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *évelőd-ik*].

[ÉTËMBÉLŐ].

eétëmbeélő-éccaka: egész éjjel. *Mënteőnk egeész eétëmbeélő eéccaka* (Palócság Nyr. VII.34).

[ÉTENDŐ].

étendő-étnap: egész nap (Hely nélkül Nyr. XII.527).

[ÉTESTEM].

étestem bé világ nap [?]: egész nap (Göcsej Nyr. V.35).

ËTET: eggy öl eleség (a mennyit eggyszerre a marhák elé vetnek) (Répce mell. Nyr. XX. 411; Vas m. Répce-Sz.György Nyr. XVIII.480). *Rajt van még ëgy ëtet* (tej a macska lábán) (Tolna m. Paks Nyr. XVII.425).

[ÉTET].

mëg-étet (*mög-ötet* Kecskemét Nyr. X.381): megmérgez (Zala m. Szepezd Nyr. XVII.236; Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII.47; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.478; Kecskemét Nyr. X.381; Brassó m. Hétfalu, Zajzon Nyr. III.224).

ÉTETŐ: méreg (Soprony m. Rábaköz Nyr. III.280; Pest m. Szeremle Nyr. XVI.505).

ÉTKËS (*êtkes* Palócság Nyr. XXII.34; *ítkes* Fehér m. Nyr. X.187): **1.** jó étű, jó étvágyú, nagyehető, nagybélű (Vas m. Őrség Nyr. II.374; Fehér m. Nyr. X.187; Abauj m. Beret Nyr. II. 475; Palócság Nyr. XXII.34; Nógrád m. Nyr. IV.94; Csallóköz, Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.324; Győrffy Iván); **2.** tápláló (lóhere) (Csallóköz Nyr. I.232).

[ÉTLEN], ITLEN: éhes (Győr vid. Nyr. VI. 272).

ÉTŐ (*éjtő* Udvarhely m. Fehér-Nyikó mell. Nyr. XVIII.479): méreg, mérgező étel (Székelyföld Nyr. VIII.463; Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.209. 324; Vadr.; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Dálnok Márton Imre; Csík-Rákos Dobos András).

étő-gyík v. **-gyék:** targyík (salamandra maculata) (Székelyföld Nyr. V.376; Kriza, Kiss Mihály).

ÉTŐD-IK: tűnődik (Székelyföld Kriza).

ÉTT: mikor. *Műk es csak ullyanak voltunk, étt kicsi gyermëkëk voltunk* (Moldva, Klézse Nyr. III.336).

ETYEPETYE (Székelyföld Győrffy Iván; *etyepitye* Somogy m. Mesztegnye Nyr. VII.377): étvágy. *Sömmi etyepityéje sincs a számnak, mintha valaki csak beletojott vóna* (Somogy m. Mesztegnye Nyr. VII.377).

1. **ÉV** (Balaton mell. Nyr. XIV.223; Horváth Zsigmond 1839; *ev* Pápa vid., Székelyföld Tsz.; Nyr. XIV.223): genyedtség.

2. **ÉV** (harmad *éh*a Kis-Kún-Halas Nyr. VIII. 511; XV.65; Arad m. Majláthfalva Nyr. IX.378; negyed *éh*a, harmad *év*a Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.243).

ÉVAD, IVAD (*évad* Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II.466; VIII.128; XV.190; Szolnok Nyr. VIII.128; Kecskemét Nyr. VIII.175; Cegléd Nyr. IV.78; VIII.119; Szeged és vid. Nyr. II.40. 43; IV.56; V.571; Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.243; Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478; *êvad, êvad* Palócság Nyr. XXII.34; *évand* Torontál m. Deszk Kálmány L. Szeged népe II.243; *évod* Torockó Nyr. IV.78; *ivad* Komárom m. Kürth Nyr. VIII.67. 80. 81; XIX.187; Kún-Sz. Miklós Nyr. VII.422; Heves m. Déva-Ványa Nyr. VIII.71; *ivad*áján Komárom m. Kürth Nyr. VIII. 80. 81; *vad* Tolna m. Nyr. VI.45; Palócság Ethnographia III.351. 358. 359; Mátra vid. Nyr. XXII.240; Heves m. Parád Nyr. XXII.476): idő. *Éjnek évadján, ének évadán, éccakának évaggyán, éccakának évangyán, ének évodába* v. *évodán, éjszakának ivadán, éjszaka ivadáján, êccakânak vadân:* éjnek idején (Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II.466; VIII.128; XV.190; Komárom m. Kürth Nyr. VIII.67. 80. 81; Kecskemét Nyr. VIII.175; Cegléd Nyr. IV.78; VIII.119; Szeged és vid. Nyr. II.40. 43; IV.56; V.571; Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.243; Torontál m. Deszk Kálmány L. Szeged népe II.243; Palócság Ethnographia III.351. 358. 359; Mátra vid. Nyr. XXII.240; Heves m. Parád Nyr. XXII.476; Torockó Nyr. IV.78; Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478). *Tavasz, nyár, ősz, tél ivadán. Gyapjúnyírás ivadán. Erdőírtás ivadán* (Komárom m. Kürth Nyr. VIII.67. 81). *Légy ivadán:* mikor a légy bántja a marhát (Heves m. Déva-Ványa Nyr. VIII.71). *Kukorica-szüret évaggyán* (Szolnok Nyr. VIII.128). *Hadd ëgyenek* [gyümölcsöt], *most van a vadja!* (Tolna m. Nyr. VI.45). *Igën elmút má az ijen formájú cserép-edénynek az ivaggya* (Kún-Sz.Miklós Nyr. VII.422).

ÉVËCSKÉL: eddegél (Székelyföld Kiss Mihály).

EVEDTSÉG *(evettség)*: genyedtség (Pápa vid., Székelyföld Tsz. 113b; Nyr. XIV.223).

EVEDZ-IK: gyűlik, genyed (Moldva, Klézse Nyr. VII.478).

ËVËGET (Palócság Nyr. XXII.34; *ëëget* Vas m. Őrség Nyr. VII.469; Zala m. Szentgyörgy-völgye Nyr. III.466; *ëjëget*nyi Zala m. Nyr. II. 427; *öjöget* Zala m. Dobronak Nyr. II.466; Göcsej Nyr. XIV.164; *ööget* Göcsej, Páka Nyr. II. 133): eszeget, eddegél, eszik.

mëg-ëëget: megesz (Göcsej Nyr. II.370).

[**ËVËGETŐ**].

ëhëgetü-olaj: ennivaló olaj (Vas m. Őrség Nyr. V.272).

[**ÉVEKËD-IK**], **IVEKËD-IK** (*ivekednyi*, *üvekednyi*): felesel, veszekszik (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476).

ÉVELŐD-IK (*ivelőd-ik* Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476; *ívelődni* Hont m. Páld Nyr, XIV.575): 1. *évelőd-ik, ivelőd-ik:* mérgelődik. bosszankodik, töprenkedik (Szeged Sümeghy Pál 1841; Nógrád m. Nyr. IV.142; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476). *Ugyan ne évelődjél azon a kicsiségen* (Alföld Nyr. XIII.286); 2. *ívelődik:* vesződik (Hont m. Páld Nyr. XIV.575); 3. *évelőd-ik:* tréfál (Csongrád m. Nyr. VI.373) [vö. *étëlőd-ik*].

EVES: genyedtséges (Vas m. Sorok mell. Nyr. XXII.144; Pápa vid., Székelyföld Tsz. 113a) Moldva, Klézse Nyr. VII.478).

EVÉS: rég fölhagyott bányák kiásott üregei (Zalathna vid. Nyr. XIII.237).

ÉVES: öreg, éltes (Tisza-Sz.Imre Nyr. IX. 130).

EVESSÉG: genyedtség (Nagy-Kanizsa Király Pál).

EVETKE (*eletke* Heves m. Névtelen 1840).

EVEZ: 1. hintáz (Somogy m. Nyr. XVIII. 239); 2. ötöl-hatol, hímez-hámoz, tétováz (Bereg m. Gát vid. Pap Károly).

evez-haboz: tétováz, hímez-hámoz. *Ne evezz-habozz* (Bereg m. Gát vid. Pap Károly).

ki-evez: kiúszik, kievickél, kilábal (bajból) (Duna mell. Nyr. IV.191; Dunántúl Bódiss Jusztin.)

EVEZKÉL (*evezkéni*): ladikázik (Dráva mell. Nyr. V.379).

EVEZŐ: (*evedző* Komárom Herman O. Halászat K.; Győr vid. Nyr. VI.272; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325; *övedző* Körös-Tarcsa Herman O. Halászat K.). — *Evedző:* tolórúd (Soprony m. Hegykő Herman O. Halászat K.).

EVICKE: ecet-nyű (Hely nélkül Tsz.).

EVICKÉL (*ebickél* Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.143).

[**ËVŐ**].

mëgëvő: megenni való. *Mind csak szántunk, mind csak vetünk, még sincs mëgëvő kënyerünk* (Háromszék m., Erdővidék Vadr. 167).

ÉVŐD-IK (*êvődj* Bereg m. Nyr. XX.476; *jêvőd-ik* Szatmár m. Nagy-Dobos Nyr. IX.562): 1. *évőd-ik, jêvőd-ik:* mérgelődik, bosszankodik, töprenkedik, emészti magát (Szatmár m. Nagy-Dobos Nyr. IX.562; Nógrád m. Nyr. IV.142). *Jêvődik magába, busul bánattyâba. Jêvődik magába, majd megöli magát* (Szatmár m. Nagy-Dobos Nyr. IX.562); 2. *évőd-ik, êvőd-ik:* bajlódik, vesződik (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.142; Bereg m. Nyr. XX. 476). *Ne êvődj má megéntelen vele* (Bereg m. Nyr. XX.476); 3. *évőd-ik:* ingerkedik (Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly); 4. *évőd-ik:* felesel (Borsod m. Diósgyőr vid. Nyr. IV.43).

[**ËVŐKE**], **ÖVŐKE**: [tréf.] száj. *Ögye mög a* [fene] *az övőkédet* (Szeged Kálmány L. Szeged népe II.230).

ÉVÜL: korosodik (Moldvai csáng. Nyr. X. 202).

meg-évül: ∾ (Moldvai csáng. Nyr. X.202).

[**ÉVÜLT**].

elévült: megvénhedett. *Elévült hal:* vénhedt ponty, a melyet tenyésztésre használnak (Tata Herman O. Halászat K.).

EZ, E: 1. *ez:* az uram, a férjem (Udvarhely m. Nyr. IX.235; Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.283; Háromszék m. Uzon Nyr. VIII. 427; Brassó m. Bácsfalu Nyr. VI.231); 2. *ez, e:* [határozott névelő]. *Elatta e házot. Kejj'e ez e szek'er? Há vezeted e tin"ót? E macska mim meg-"ötö ez egereket ez ijj'e e pajtábo* (Répce mell. Nyr. XX.364). *E sógorom elatta e lovát* (Vas m. Nyr. XVIII.144). *Eressz át e hidadon* (Vas m. Körmend vid. Nyr. III.380). *Bárcsak mán e piros hajnal hasanna! Szereti e napsugár e világot, de még jobban én e kedves babámot* (Vas m. Marác Nyr. IV.288). *Úgy eldobom e lábodat e kugligolóvel* (Szombathely Nyr. VI.121). *Szâko mënt e lábábo* (Vas m. Baltavár Nyr. X.183). *Kifogdosták e némöt lovait* (Eszék vid. Nyr. VII.232). *Mönny e högyre* (Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. VII.478). *Ez e Sândor âkkor lëtt, mikor 30 esztendős vőtâm* (Szlavónia Nyr. V.61). *E mi urünk* (Palócság Nyr. VII.34). *Nem gyövök én többet e të fonótokba* (Nógrád m. Nyr. IV.96). *E siklódi legényeknek bocskorik van szegényeknek. Ëszëm ezt e piros meggyet* (Udvarhely m. Vadr. 557). *Mű bízony e csűrbe béálittsuk; e kakasülőről úgy ëddëgelte e szénát e kutya kabala* (Udvarhely m. Zetelaka Nyr. II.88). *Bajom vóna ezëkvel ez asszonyembërëkvel. Erősszen szeretik e vizet. Még ez elmult nyáron esëtt. Ez e hel vala a mihénk* (Moldvai csáng. Nyr. III.49). *A magyar embër fëlment e németre. Melyikbül cánják e kënyêret? E szegin magyar ësz eszik belőle, ha van parásza e szeginnek. Menjenek fel e hedre. Jobban eszik e kinêr. Ez egerek futnak elölik. Ez iszten bérendeli. E mószujnak ed dorob idötül elhibázott a*

feje (Moldvai csáng. Nyr. IX.452). *Nézz kevesdég e fejembe. Ëgy csëpp künyü lëcsëppene ez idegén arcájára* (Moldva, Klézse Nyr. III.335). *Szélyes viz e Nyilkó* (Moldva, Klézse Nyr. III.384). *Agygyig nöttek, nödögéltek, míg ez oltárt mëghálátták. Mind e ketten lëgörbültek* (Moldva, Klézse Nyr. V.48). — *Ezzel*: erre. *Ezzel elkeserëttem* (Soprony m. Csorna Nyr. XXII.330). *Ezën*: e miatt. *Ezën üldösztek* (Soprony m. Csorna Nyr. XXII.330).

e-mi, e-mink, e-mienk (*emi* Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381; *emmi* Gömör m. Nyr. XVIII.420; XVIII.422; Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.376; Heves m. Istenmezeje Nyr. XV.230; *emü* Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381; — *emink* Ipoly vid. Nyr. III.428; *emming* Hont m. Nyr. XVIII.517; *emmink* Palócság Tsz.; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381; Király Pál; Hont m. Kemence Nyr. XIV.518; *emmünk* Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381; — *emmênk* Heves m. Istenmezeje Nyr. XV.229; *emmᵉénk* Palócság Nyr. XXI.469; XXII.33; *emmienk* Gömör m. Nyr. XVIII.420. 505): a mi, a mienk. *Emmi lovaᵒnk* (Gömör m. Nyr. XVIII.422). *Emmi sógorunk* (Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.376). *Emmi kis harangaónk* (Heves m. Istenmezeje Nyr. XV.230). *Emü kanalunk* (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.381). *Emink lovunk mán ëgy hetyë van, hon nem dógozik. ‚Kié ez a gyerëcske?' „Eminké"* (Ipoly vid. Nyr. III.428). *Nêszi Bëra, minyő nat tamplom ez ittê; emmênk csak kölökkutya a helyettë* (Heves m. Istenmezeje Nyr. XV. 229).

[ez-óta], ez-uta: ezután. *Közebb lesz ezuta Baksáro menni, ha az igyenes utat megcsinájjok* (Göcsej Nyr. XIV.453; Kardos Albert) [vö. *azóta*].

ez-övé, ez-övék (*ezövé* Gömör m. Nyr. XVIII. 420; *ezövéᵢ* Gömör m. Nyr. XVIII.505; — *ezövék* Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45; *ezöveᵢk* Gömör m. Nyr. XVIII.422; *ezövéᵢk* Gömör m. Nyr. XVIII.505): az övé, az övék.

e-tied, e-tietëk (*ettéd* Hont m. Nyr. XVIII. 517; Hont m. Kemence Nyr. XIV.518; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45; Heves m. Sirok Nyr. III. 38; Eger Nyr. XV.183; Nógrád m. Nyr. VI.134; Király Pál; Gömör m. Nyr. XVIII.420; Gömör m. Otrokocs Nyr. XVIII.427; *ëttéd* Nógrád m. Megyer Nyr. VII.38; *ettᵉéd* Palócság Nyr. XXI. 422. 469; XXII.34; *etteᵢd* Gömör m. Nyr. XVIII. 422; *ettéᵢd* Gömör m. Nyr. XVIII.505; — *ettétëk* Hont m. Nyr. XVIII.517; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45; Gömör m. Nyr. XVIII.420; *ettᵉétëk* Palócság Nyr. XXI.422. 469; XXII.34; *etteᵢtëk* Gömör m. Nyr. XVIII.422; *ettéᵢtëk* Gömör m. Nyr. XVIII.505): a tied, a tietek. *Ettéd lábad* (Heves m. Sirok Nyr. III.38). *Nekëd adom, legyejk az ettéd* (Gömör m. Otrokocs Nyr. XVIII.427).

ez-után (*esztág* Székelyföld Kiss Mihály; *esztán* Veszprém Nyr. IX.282; Nyitra m. Negyed Nyr. XX.23; *észtán* Udvarhely m. Vadr.; *ezutég* Udvarhely m. Nyr. IV.275; IX.454).

[EZÉL].

eze-uzál (*eze-uzânyi*): tréfál (Félegyháza Nyr. VI.43).

[EZËNBEN], EZÖMBEN (Közép-Baranya Nyr. III.282; *ezömbe* Baranya m. Király Pál): éppen most, eggyszeribe, rögtön.

EZËNNEL: azonnal, rögtön, most mindjárt (Zala m. Kővágó-Örs, Rév-Fülöp Nyr. XIX.48).

EZËNT: 1. azonnal, rögtön, eggyszeriben (Háromszék m. MNy. VI.325; NyK. III.10; Vadr.); 2. e szerint, ezenképpen (Háromszék m. MNy. VI.325; Vadr.; hely nélkül Nyr. XII.527) [vö. *azont*].

EZËNTE: mindjárt, nemsokára (Soprony m. Horpács, Vép Király Pál).

EZËNTEG (Soprony m. Horpács, Vép Király Pál; *ezentég* Pécs Kassai J. Szókönyv II.129; Vas m. Kemenesalja Tsz.; *ezëntig* Soprony m. Horpács, Vép Király Pál; Répce mell. Nyr. II. 518; XX.414; *ezëntíg* Rábaköz Nyr. XV.430): mindjárt, nemsokára. *Ezënteg itt lëssz a krumplihányás* [ásás] *ideje. Ezëntig itt lëssz a tavasz* (Soprony m. Horpács, Vép Király Pál). *Ezentig itt lesz karácsony* (Répce mell. Nyr. XX.414). *Ezëntíg itt lëssz a tiél, osztán miég csizsmám sincs* (Rábaköz Nyr. XV.430) [vö. *azontag*].

EZËNTEN: ∾ (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; Soprony m. Horpács Nyr. XVIII.513).

[EZËR].

[Szólások]. *Ezeriben egyszer*: nagy ritkán (Brassó m. Hétfalu Nyr. IX.427). *Ëzëribe ëccër* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

EZREDËS (*ezëredës* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *ezöredös* Somogy m. Szenna Király Pál).

EZRES (*ezëres* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *ezörös* Somogy m. Szenna Király Pál).

EZÜST (*üst* Rábaköz, Göcsej MNy. V.92; Győr m. Szigetköz, Duna-Sz.Pál Nyr. VIII.523; Bácska Király Pál; Csallóköz, Arak Nyr. X.382; Nyitra m. Magyar-Soók, Vágsellye Nyr. XIX.559) [vö. *eleven-üst*].

ezüst-bankó: bankjegy (Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841).

EZÜSTÖS (*üstös* Vas m. Körmend vid. Nyr. III.380).

EZSEG: zümmög (Hely nélkül Nyr. XII.527).

EZSEREG: ∾ (Hely nélkül Nyr. XII.527).

F.

FA (*fo*-vágó Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János; *fua* Vas m. Őrség Nyr. VII.322): **1.** hordó (Vas m. Kemenesalja Nyr. III.88; Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.477; Kecskemét Nyr. IX.93; Szentes Nyr. VIII.332); **2.** akó (Somogy m. Visnye Nyr. XVII. 286); **3.** fa-abroncs. *Két hordóm van vasban, a többi fában* (Heves m. Névtelen 1840).

[Szólások]. *Fát vág:* köhécsel (Háromszék m. Nyr. XVIII.239).

fa-bíró: 1. erdő-fölügyelő (Szabolcs m. Kisvárda, Udvarhely m. Etéd Nyr. XVII.138; hely nélkül Nyr. XVII.223); **2.** fa-becslő (Veszprém m. Borszörcsök Nyr. XVII.138. 176).

[fa-csík].

facsikos: botütésektől csíkos hátú [szidó szó; fajtalan nőszemélyre mondják] (Szatmár m. Avas Szinnyei József). *Elmégy, te sáros hátu, csapatos, facsikos kurva!* (Szatmár m. Nagybánya Katona Lajos).

fa-csipa : mézga (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323; Nógrád m. Nyr. IV.122).

fa-csög: fa-görcs (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *fa-göcs*].

fa-dörmő: ágtörmelék, fatörmelék. *Menjünk az erdőre fadörmőt hárítani:* faágat gyűjteni (Mátyusföld, Tallós Nyr. XVI.333) [vö. *dörmő*].

fa-ember: ügyefogyott, gyüge ember (Zala m. Nyr. XXIII.30) [vö. *bükk: bitfa-embër*].

fa-eregető : fabecsúsztató hely (Háromszék m. Győrffy Iván).

fa-fitak: 1. hányt-vetett fadarab; **2.** kölyü-fa (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.325; Győrffy Iván) [vö. *fitak*].

fa-fütyök: ∾ (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.255).

fa-göcs: fa-görcs (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *fa-csög*].

fa-guja : fa-bog (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *fa-gusa*].

[fa-guriga].

fagurigáz: [tréf. nép-etimológia] figuráz, tréfál (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476).

fa-gusa : fa-bog (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *fa-guja*].

fa-hajtó : a jég alatt való halászatnál az, a ki a vezért (rudat) tolja (Keszthely Herman O. Halászat K.).

fa-hang: taplósodás, fának elrevesedett v. reteknek eltaplósodott bele (Nógrád m. Nyr. IV.24).

[fa-hëgy].

[Szólások]. *Fahegy tájba:* déltájban, mikor a nap a fa hegyére egyenesen süt (Tisza mell. Heves m. szélén Nyr. XVIII.232).

fahegy-keszeg: abramis brama (Balaton-Füred Herman O. Halászat K.)

fa-jankó: két eggymásba illesztett fácskából álló gyermekjáték (Hajdú-Hadház Nyr. IX.238).

[fa-kán], fo-kán (Székelyföld Tsz.; Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.528; Kriza, Rozsondai József; Király Pál; Tatrang Nyr. II.476; Zajzon Nyr. III.326. 376; Bácsfalu Nyr. III.524; Hosszufalu Nyr. IV.557; *fa-kány* Bárcaság Családi Kör 1861. 200; *fo-kány* Székelyföld Győrffy Iván): fa-kanna, vizes kanta.

fa-kopáncs : harkály (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.279).

fa-kotogató : ∾ (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 142).

fa-kula: fanyelű bicska (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.237; Kisújszállás Nyr. XX.190).

fa-kúsz : harkályféle madár (Nagy-Szalonta Nyr. VII.456).

fa-kutya: 1. csizmahúzó faeszköz; **2.** búgócsiga (játékszer) (Abaúj és Borsod m. Király Pál; hely nélkül Nyr. XVII.563).

fa-küjü: kútfoglalvány (Székelyföld Nyr. V. 376).

fa-lelkü: érzéketlen, mást megszánni nem tudó (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Nyr. IV.554; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

fa-macska: 1. fából készült egérfogó (Abaúj m. Névtelen 1839; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.38. 134; Székelyföld Kiss Mihály); 2. bak (Székelyföld Nyr. II.426).

fa-mászó: folytonosan mulató (Szeged vid. Nyr. II.43).

fa-nyelvű (*fa-nyiévü* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47): akadozó nyelvű, hebegő (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.142).

fa-pina: vetélő (Csongrád m. Pap Sándor).

fa-plajbász: ceruza (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.142).

fa-pörzsöl: eggy négyszögletű fa (a malomban), a melybe a vaspörzsölt teszik (Baja Nyr. XVII.240).

fa-ré: fa revessége, pudvássága (Hegyalja Kassai J. Szókönyv V.227).

fa-ríkató: 1. [tréf.] muzsikus cigány; 2. [tréf.] hegedű (Alsó-Bereg m. Király Pál).

fa-saráng: ölfa-sorompó (Kapnikbánya és vid. NyK. II.373).

fa-sisër: erdőben dolgozó favágó (Göcsej MNy. II.411).

fa-szer: fapiac (Háromszék m. MNy. VI.328).

fa-tégla: bükkfa-zsindely (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 500b).

fá-tenyerë: fa kérgén levő zuzmó (Gömör m. Runya Nyr. XXII.287).

fa-tetü: ‚poszita-madár' (Vas m. Kemenesalja Tsz.); harkályféle madár (= fakúsz, szatty v. szotty) (Székelyföld Kiss Mihály).

fa-vágató (*fa-vágataó* Palócság Nyr. VI.518): 1. favágó (favágásra való). *Favágatᵃó főszővê:* favágó fejszével (Heves m. Sz.Domonkos Nyr. XXII.525); 2. favágó tőke (Hont m. Nyr. VI. 182); 3. favágó hely az udvarban (Palócság Nyr. VI.518; Heves m. Névtelen 1840).

fa-vágító (Balaton mell., Vas m. Kemenesalja Tsz.; Vas m. Répce-Sz.György Nyr. XVIII. 526; Debrecen Nyr. VII.189; *fa-vâgitó* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VI.325; Somogy m. Kálmáncsa Nyr. XI.238; Göcsej, Baranya m. Ormányság MNy. V.153; Tisza-Dob Nyr. XX.240; Szilágy m. Nyr. XIV.576; *fa-vágituó* Rábaköz Nyr. XV.431; *favágittó* Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII.46; Somogy m. Babod Nyr. XII.233; *fa-vágittᵘo* Répce mell. Nyr. XX.410; *fa-vágittuó* Soprony m. Nyr. V.425; *fa-vágittu* Zala m. Hetés Nyr. XIX.142; *fágutu* Vas m. Őrség Nyr. VII.330; Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.279): 1. favágó (favágásra való). *Favágitó tőke* (Tisza-Dob Nyr. XX.240); 2. favágó tőke (Rábaköz Nyr. XV.431; Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.279; Szilágy m. Nyr. XIV.576); 3. favágó-hely az udvarban (Soprony m. Nyr. V.425; Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; Balaton mell., Vas m. Kemenesalja Tsz.; Vas m. Répce-Sz.György Nyr. XVIII.526; Vas m. Őrség Nyr. VII.330; Zala m. Hetés Nyr. XIX.142; Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII.46; Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VI. 325; Somogy m. Kálmáncsa Nyr. XI.238; Somogy m. Babod Nyr. XII.233; Göcsej és Baranya m. Ormányság MNy. V.153; Debrecen Nyr. VII. 189).

fágutu-király: ökörszem (Vas m. Őrség Nyr. VII.330; Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II. 279).

fa-vágó (*fáguo* Baranya m. Ormányság Nyr. II.137; *fo-vágó* Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János): 1. *fa-vágó:* favágó kamara, fás-kamara (Esztergom vid. Nyr. XIX.239); 2. *fo-vágó:* az a hely az udvarban, a hol az erdőről behozott fát tartják és földarabolják (Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János); 3. *fáguo:* favágó-hely a konyhában (Baranya m. Ormányság Nyr. II.137).

fa-virics: tavasszal megfúrt fából kifolyó édes nedv (Erdővidék Tsz.).

fára-tekercs: kürtös-kalács (Székelyföld Nyr. IX.426) [vö. *botra-tekercs*].

FABULÁS: sokat tudó, sokat beszélő. *Fabulás embör* (Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.225).

FÁCÁN (*pácán* Nyitra m. Vág-Hosszúfalu, Magyar-Soók Nyr. XV.518; *pácány* Fehér m. Lovasberény Nyr. XVII.576; Mátyusfölde Nyr. XX.81).

[FÁCÁNOSOD-IK].

meg-fácányosodik: megbüdösödik (a hús) (Debrecen Kóssa Albertné).

FACÉR: 1. munka v. szolgálat nélkül való (mesterlegény, cseléd) (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; Székesfehérvár Nyr. VII.139; Kecskemét Nyr. X.381); 2. peckesen járó. *Facér jány* (Bereg m. Dercen Nyr. XX.432); 3. hordár (Keszthely Halász Ignác).

FACÉRKOD-IK: munka v. szolgálat nélkül van (mesterlegény, cseléd) (Kecskemét Nyr. X. 381).

FÁCIÁZ: [*facio*-ból; olyan ember elbeszélésében fordul elő, a kinek a beszédje tele van elferdített latin szavakkal]. *Hêj, könnyen is fáciásztom én akkor, mer vót gërácia mëg cerepócia* [gratia, cerimonia] *a kedvünkér!* (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.131).

FACSAR: csavar (Székelyföld Győrffy Iván; Maros-Torda m. Maros-Bükkös Nyr. X.48; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.527).

ki-facsar: kiteker. *Kifacsarom a nyakadot* (Székelyföld Győrffy Iván).

[meg-facsar].

[Szólások]. *Megfacsarta a fülit*: megalázta (a kevélyt), kiábrándította, észre térítette (Székelyföld Kiss Mihály).

[FACSARÉK].

facsarék-dohány: dohánytekercs (Székelyföld Kiss Mihály).

FACSARGAT: csóválgat. *Erőssen facsargassa af fejit* (Székelyföld Győrffy Iván).

FACSARI: fösvény (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Veszprém m. Nyr. VIII.224; Gömör m. Nyr. XVIII.455) [vö. *faszari, szara-facsari*].

FACSARISKOD-IK: fösvénykedik (Gömör m. Otrokocs Nyr. XIX.184).

[FACSARÓ].

[Szólások]. *Csupa facsaró viz vagyok, úgy megásztam* (Szatmár Nyr. VIII.187). *Facsaró víz az inge* (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.154).

[FACSARODOTT].

elfacsarodott. *Istentől elfacsarodott*: istentől elrugaszkodott, templomkerülő, vallástalan, elvetemedett (Székelyföld Kiss Mihály).

FACSAROG: csavarog (Szilágy m. Nyr. VII. 381; Kalotaszeg, Bánffy-Hunyad, Zsobok, Sárvásár Melich János; Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván).

[el-facsarog].

[Szólások]. *Elfacsargott az idő*: olyankor mondják, mikor reggel esőre áll, de úgy délig elhúzódik (Maros-Torda m. marosi alsó-járás Ravasz Árpád).

FACSAROS (*facsaras* Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.574): 1. csavaros (Székelyföld Tsz.). *Még a hurkája ës facsaros*: [mondják ravasz, alattomos, csalárd, álnok emberről] (Erdővidéke Nyr. IX.35); 2. ravasz, alattomos, csalárd, álnok (Háromszék m. Vadr.). *Facsaros a lelke* (Udvarhely m. Fehér-Nyikó vid. Nyr. XVIII. 479; Háromszék m. Nyr. X.327). *Facsaros (facsaras) lelkü* (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV. 574; Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.359).

FACSAROSKOD-IK (Székelyföld Kiss Mihály; *facsaraskad-ik* Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.574): ravaszkodik, alattomoskodik, csalárdkodik, fortélyoskodik.

FACSI: sovány-fajta marha (Székelyföld Kiss Mihály).

FÁCSIKA: fácska (Dráva mell. Kopács Nyr. XVII.44. 191; Csallóköz Csaplár Benedek).

FÁCSINKA: illatos ibolya (Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.478).

FACSINTOS: 1. horgas-, eggymást súrló lábú (Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.154; Tsz.; Háromszék m. Vadr.); 2. helytelen magaviseletű (Háromszék m. Vadr.).

FÁCSKA (*facska* Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Facska*: faszilánk (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

FÁDUL: [?] (Mátyusfölde Nyr. III.27).

FÁÉSZ (Balaton mell. Tsz.; Veszprém Király Pál; *fájész* Fölső-Somogy, Marót puszta Nyr. X.189; Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.143): tüzelőfát szed és hord haza az erdőről.

FÁÉSZAT: tüzelőfa-szedés az erdőn (Balaton mell. Tsz. 113b).

FÁÉZ = *fáész* (Fehér m. Király Pál).

FÁÉZÁS (Fehér m. Király Pál; *fajzás* Sáros m. Czimmermann János) = *fáészat*. *A város aggya a fajzást az iskolának*: a város látja el fával (Sáros m. Czimmermann János).

[FAGGASZT].

meg-faggaszt: megfakaszt, szétfakaszt. *Megfaggasztják a paradicsom-almát. Megfaggasztották a fejemet*: bezúzták (Csallóköz Nyr. XVII.556).

FAGGAT (*fâggât* Nógrád m. Nyr. IV.473; *foggat* Háromszék m. Tsz.; ki-*foggat* Háromszék m. MNy. VI.335; Vadr.): 1. *faggat*: szétfakaszt (paradicsomot, szilvát) (Pest m. Nyr. XVII.556; Fölső-Nyáregyháza Szinnyei József; Csongrád m. Szegvár Nyr. XVII.556); 2. *foggat*: kopácsolja a tojást (a tyúk, hogy a csirke kikelhessen belőle) (Háromszék m. Tsz.); 3. *fâggât*: ki kezd fakadni. *Mân fâggât â kukó, ki akar kêni* (Nógrád m. Nyr. IV.473).

be-faggat: befakaszt, beszakít. *Nagy verekedés vót, a Pista feje mind be van faggatva* (Hely nélkül Nyr. XVII.556).

ki-foggat: kipuhatol, kikémlel (Háromszék m. MNy. VI.335; Vadr.).

[FÁGLÁL].

ê-fáglál: elfogad (Baranya m. Ormányság Nyr. II.278).

FAGY (*fagy-ik* Baja Nyr. XIV.330; *fogy* Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly; Maros-Torda m. marosi alsó-járás Ravasz Árpád; Háromszék m. MNy. VI.214; Nyr. VI.473).

[be-fagy].

[Szólások]. *Befagyott*: nem sikerült neki vmi (Szentes Nyr. VIII.332).

FÁGY (*fágyni, fánnyi* Tihany Herman O. Halászat K.; föl-*fáty* Kis-Kún-Halas Nyr. XVIII. 191): 1. összeszed, összehajt, összegöngyölít,

rendbe rak (kötelet, hálót, vásznat) (Tihany Herman O. Halászat K.; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.571); **2.** fal, habzsol, mohón eszik (Baranya m. Ormányság Kassai J. Szókönyv II.135). *Csak úgy fágyta az ökör a szénát:* sodorintotta a nyelvével befelé. *Fággya az ételt, mint valami marha* (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.47); **3.** kutat, motoz (Fajsz Nyr. VII.428).

[Szólások]. *Ëgymás bélit fágyják:* verekednek (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.423).

föl-fágy: **1.** fölgöngyölget. *A korsó kötelit a keze szárára fölfággya* (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII. 47); **2.** *fölfátyni magát:* fölkúszni vmire (Kis-Kún-Halas Nyr. XVIII.191); **3.** fölfal. *Fölfágylak!* (Udvarhely m. Győrffy Iván).

FAGYAL (*fagyó-fa* Palócság Kassai J. Szókönyv II.136; *fagyor*-fa Székelyföld Kiss Mihály).

[FAGYALKA], FAGYAKA (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.136; *fagyuka*-fa Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.279): fagyal, fagyalfa.

FÁGYÁS: eggy csomó v. vágás (széna), eggy fogás (fonál) (Baranya m. Ormányság Nyr. II. 278).

FÁGYATÉK: ∾ (Baranya m. Ormányság Tsz.).

[FAGYLAL].

bé-fagylal: befagyaszt. *Ez a letyes-potyos, síkos, sáros, havas idő béfagylalta a száját* (Debrecen Nyr. VI.329).

meg-fagylal: megfázít. *Egésszen megfagylaláld ezt a gyermeket. Vidd bé arról a hidegről, ne fagylald meg* (Székelyföld Kiss Mihály).

[FÁGYÓ].

fágyó-kötél: vékony, rövid kötél, a mellyel a háló húzókötelét a jég alatt járó vezérhez (rúdhoz) kötik (Balaton-Füred Herman O. Halászat K.).

FAGYÓKA: dara-hó, dara-eső (Szabolcs m. Anarcs Király Pál).

FAGYOS: fázékony (Csallóköz Csaplár Benedek, Szinnyei József).

[FAJ].

[Közmondások]. *Fajra jár az ész is* (Háromszék m. Tsz. 114a).

faj-fok: faj-osztály, fajzat. *Buta fajfok* (Székelyföld Kiss Mihály).

FÁJ (*fáj-ik* Dráva mell. Nyr. XIII.476; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.41; Baranya m. Csúza XVIII.142).

[Szólások]. *Hej, sokba fáj a nekem:* sokba került (Debrecen Nyr. IX.475).

FÁJÁL: fáj. *Mindig fájált a szëmëm* (Nógrád m. Nagy-Szécsény Nyr. XIII.478).

FÁJÁS: **1.** bárminemű betegség (Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841); **2.** nyilallás (Baranya m. Ormányság Tsz.).

FÁJDAL. *Fájdalja vmijét:* fájdítja vmijét, fáj neki vmije. *Fejét fájdalja* (Vas m. Kassai J. Szókönyv II.139). *Fájdali* [a szömit] *a Pörge borgyú is* (Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VIII. 525).

FÁJDÍT: **1.** *fájdítja vmijét:* fáj neki vmije. *Fájdíttya az ôdalát* (Dunántúl Nyr. XVI.190). *Fájdíttya a fejét* (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518). *Fájdittya a lábát* (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141). *Fájdíjja a lábát* (Mátyusfölde Nyr. XX.125. 262); **2.** *fájdítja vmijét:* mondja, hogy fáj vmije. *A fejit fájdíttya* (Csallóköz Szinnyei József).

FÁJÉSZ: fájlal, sajnál (Balaton mell. Tsz.; Fölső-Somogy, Marót puszta Nyr. X.190).

FAJFA (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325; Abaúj m. Nyr. XXII.431; *fajfi* Gömör m. Nyr. XXII.431): a szövőszéknek az a része, a melyre a nyers (fehérítetlen cérnát) föltekerik.

FÁJLÉSZ: fájlal, sajnál. *Az ithont fájlészta:* haza vágyódott, az otthonért fájt a szíve (Vas m. Kemenesalja, Jánosháza Nyr. XV.141).

FÁJN, FÁIN, FÁJIN (*fáin* Zala m. Dobronak Nyr. II.234; Palócság Nyr. VI.517; VII.34; Háromszék m. MNy. VI.356; *fáinnyan* Zala m. Dobronak Nyr. II.234; *fájin* Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.131; Békés m. Uj-Kigyós Nyr. IV.90; Zilah Nyr. XIV.92; Székelyföld Nyr. V. 221; *fâjin* Mátra vid. Nyr. XXII.240; *fájing* Kolozs m. Sztána Nyr. IX.502; *fájint* Répce mell. Nyr. XX.369; *fájiny* Udvarhely m. Agyagfalva Nyr. XVIII.141; *fajn* Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274; *fâjn* Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.277; Eszék vid. Nyr. VII.232; *fájn* Háromszék m. MNy. VI.242): finom, pompás [vö. *finyi*].

[FÁJNOS]. *Fáinoson:* pompásan. *Az apám lakadalmát fáinoson meginnapoltuk* (Háromszék m. Vadr. 432).

[FÁJNTÉTOMOS], FÁJINTÉTOMOS: finom, pompás (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.420).

FÁJNTOS (Dunántúl Szinnyei József; *faintos* Jászkúnság Nyr. VII.525; *fájintos* Debrecen Nyr. IX.165; *fâjintos* Gömör m. Nyr. XVIII.458): ∾.

FÁJOLL. *Fájollja vmijét:* fáj neki vmije. *Fájollom a nyakamat* (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141).

FÁJONGÁL: fájdogál. *Fájongát, de türhető volt a fájdalom benne* (Nógrád m. Nagy-Szécsény Nyr. XIII.478).

[FAJOZ].

ki-fajoz. *Kifajzotta magát:* kiparáználkodta magát, sokat paráználkodott (fajtalan férfi) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.138).

FÁJSZLI: 3—5 kilogramm súlyú kétfejű bányász-kalapács, a mellyel a fúrót (vésőt) ütik a szikla-repesztésnél (Szatmár m. Nagybánya vid. Nyr. XIV.238).

FAJT: faj, fajta (Zala m. Kővágó-Örs, Rév-Fülöp Nyr. XIX.48; Somogy m. Ádánd Nyr. IV.334; Bodrogköz Nyr. XVII.556).

FÁJT: fájdalom. *Fájtja* (Csík m. Gyergyó-Ditró Nyr. XII.282).

FAJTALAN: magtalan, gyermektelen (Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. XIV.191; Göcsej Király Pál).

FÁJTAT *(fâjtat)*: fájdít (Palócság Nyr. XXI. 419). *Fejét fájtatja* (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.139). *Fâjtatja al lâbât* (Palócság Nyr. XXI.503). *Kezét-lábát fájtatja* (Rimaszombat Nyr. XV.232).

FAJTÁZ[-IK?]: üt (vkire). *Kire fajtázott ez a gyerök?* (Baranya m. Bélye Nyr. XV.373).

el-fajtáz[-ik?]: elfajul, elfajzik (állat, növény) (Balaton mell. Tsz.).

FAJTOL: eggy szőllőfaj (Győr m. Bőny Nyr. XVI.143).

FAJTÓL: megnedvesít, megvizez (pl. ruhát a vasalás előtt) (Abaúj m. Király Pál).

be-fajtol (Borsod m. Ónod vid. Nyr. XVII. 383: *be-fajtól* Abaúj m. Nyr. VI.171; Király Pál; Borsod m. Nyr. XVIII.514; vö. ném. *be-feuchten*): ∾. *Mán mind befajtóltam a ruhát, csak vasalni kell* (Abaúj m. Király Pál). *No hisz ez az idő jól befajtolt bennünket*: jól megáztunk (Borsod m. Ónod vid. Nyr. XVII.383).

FAJTOLÓ: ruhadarab, a mellyel a tímár a kicserzett és kiszáradt bőröket megnedvesíti (Szeged Nyr. IV.527).

[FAJUL].

el-fajul (*el-fájul* Székelyföld Kiss Mihály).

[Szólások]. *Úgy elfajult a Jézustul* (Eger vid. Nyr. XVII.429).

FAJZ: szövőszék (Vas m. Őrség Nyr. I.422; II.324).

FAJZ-IK: származik (Göcsej Nyr. XIV.165. 396; Budenz-Album 160).

el-fajzik: elszaporodik. *Mëg köll öni a tarka libákat, hogy el në fajozzanak* (Rába mell. Nyr. XVII.524).

[FAK].

fak-szeg: az ekének emelésére és süllyesztésére való fa-ékszeg (Székelyföld Gyarmathi S. Vocabularium 98; Kassai J. Szókönyv II.56. 141; Tsz.; Győrffy Iván) [vö. *far-szëg, vak-szëg*].

FAKA: nagyhasú, pocakos (Vas m. Kassai J. Szókönyv II.141; Kemenesalja Tsz.).

FAKAD (*fokad* Debrecen Nyr. VII.189; IX. 161. 206. 266; bé-*fokad* Eszék vid. Nyr. VIII. 279).

[Szólások]. *Döbbefakadva, dogvafakadva* [vö. *1. dob*].

bé-fakad *(bé-fokad)*: beszakad, betörik. *Béfakatt a feje. Béfakatt alatta a jég* (Dráva mell. Nyr. V.380). *A zëggyik ugy rávágott a fokossâ, hogy mingyá béfokatt a feje a másiknak* (Eszék vid. Nyr. VIII.279).

FAKADÉK (*fokadék* Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván): **1.** *fakadék, fokadék:* kissebb kelésféle, pattanás, pörsenés (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván); **2.** *fakadék:* forrásos hely, a hol mindenütt víz szokott fölbugyogni (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

FAKADÓS: gyenge káposzta. *Fene egye meg a kêtek szamarát, mind lerágta azt a genge fakadóst* (Vác Czimmermann János).

[FAKADVÁNY], FOKADVÁNY: vízfakadásos hely (Székelyföld Csaplár Benedek).

[FAKADVÁNYOS], FOKADVÁNYOS: vízfakadásos, forrásos (hely) (Háromszék m. MNy. VI.327; Győrffy Iván).

FAKAJT: **1.** fakaszt (Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 213; Korda Imre; Palócság Nyr. XXI.419; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476; Borsod m. Sáta és vid. Nyr. XXI.307). *El në tessék fakajtani a hójagot, mer kipukkad* (Rimaszombat Nyr. XXI. 336); **2.** vall, megvall. *Az asszony eleőször sëhossë akart fakajtanyi* (Mátra vid. Nyr. XXII.287). *Kérdezték teőlle, hogy mi baja, de sehosse akarta fakajtanyi* (Palócság Ethnographia III.353).

FAKASZT (*fakiszt* Kecskemét Váczy János; Jászkúnság Nyr. VII.525): megmond, megvall (Balaton mell. Tsz.).

FAKÍT: fakaszt (Fehér m. Király Pál; Eger, Miskolc Nyr. XXI.307. 419).

FÁKLYA (Karancs vid. Nyr. XXI.478; *fokla* Vas m. Horváth József 1839; Vas m. Őrség Nyr. I.422; Göcsej Tsz.; MNy. II.411; Nyr. XVII. 508; Somogy m. Csurgó vid. Király Pál; *fokja* Veszprém m. Torna Nyr. XVII.431; *foklya* Vas m. Őri-Sziget Nyr. XIV.518): **1.** *fáklya, fokla, foklya:* világításra használt fenyű-szilánk (Vas m. Horváth József 1839; Vas m. Őrség Nyr. I. 422; Vas m. Őri-Sziget Nyr. XIV.518; Göcsej Tsz.; MNy. II.411; Nyr. XVII.508; Somogy m. Csurgó vid. Király Pál; Karancs vid. Nyr. XXI. 478); **2.** *fokja:* vesszőre tűzött tenyérnyi nagyságú nyírfahéj-darab, a melyet a sz. Iván estéjén rendezett tüzijáték alkalmával meggyújtanak és a levegőben csóválnak (Veszprém m. Torna Nyr. XVII.431).

[**FÁKLYÁZ**], **FOKJÁZ**: vesszőre tűzött és meggyújtott nyírfahéj-darabot [vö. *fáklya* 2.] a levegőben csóvál (Veszprém m. Torna Nyr. XVII. 431).

FAKÓ: vasazatlan. *Fakó kerék* (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Kún-Sz.Márton Nyr. II.474; Erdővidék, Olasztelek Nyr. XIII.578). *Fakó szekér* (Balaton mell. Tsz.; Székelyföld Kiss Mihály).

FAKÓCA = *fakó szekér* (Székelyföld MNy. VI. 325; Kriza; Háromszék m. MNy. VI.357; Győrffy Iván; Brassó m. Hétfalu Vadr.).

FAKÓOD-IK: fakul (Székelyföld Kiss Mihály).

FAKSZIÓ, FASSZIÓ: szerződés (Kún-Majsa Nyr. VIII.470).

FAKTAT (Göcsej Tsz. 116b; *fogtat* Balaton mell. Tsz. 116b; Vas m. Kassai J. Szókönyv II.212; Kemenesalja Tsz.): faggat, vallat.

FAKTATULÓD-IK: faggatódzik. *Mikor má ëvëtt* [a gyerëk], *kîrdëszte tüle* [a gazdaembër], *hom micsoda járodba va˜. A gyerëk nëm akarta mëgmondanyi; asztá˜ annyira faktatulódott tüle, hom muszáj vót kivallanyi* (Bakony vid. Nyr. IV. 558; Halász Ignác).

FAKTUM (Kassa vid. Nyr. IX.557; *foktom* Pest m. Dömsöd Nyr. IV.372; Bihar m. Pocsaj Nyr. V.572; Debrecen Nyr. V.177; VII.189; IX. 266; XI.476; *foktum* Szeged vid. Nyr. IV.34). *Foktom:* tett (Debrecen Nyr. IX.266; XI.476).

[Szólások]. *Faktumra* v. *foktomra kerül:* tettre kerül. *Faktumra került a dolog* (Kassa vid. Nyr. IX.557). *Mikor a foktomra került* (Bihar m. Pocsaj Nyr. V.572). *Ha foktomra kerül a sor, nem tud semmit se* (t. i. megtenni) (Debrecen Nyr. V.177). *Legínkedik ű csak, pedig ha foktomra kerül a dolog, semmit se tesz* (Debrecen Nyr. VII.189). *Foktumra vötte a dógot:* jól meggondolva, jól meghányva-vetve hozzáfogott a dologhoz (Szeged és vid. Nyr. IV.34; Ferenczi János). *Foktomra fog:* vallatóra fog. *Én a lánt foktomra foktam, de nem vâ sëmmit* (Pest m. Dömsöd Nyr. IV.372). *Erős fogtomra vették:* keményen vallatták (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.212). *Foktomra vëttë a fiút a király* (Mátra vid. Nyr. XXII. 287).

FAKTURA, FIKTURA: 1. *faktura:* furfangoskodás, cselszövés, ármánykodás, agyafúrtság (Csongrád m. Szegvár Nyr. XVII.565); 2. *fiktura:* tréfálkodás, pajzánkodás, enyelgés (Csongrád m. Szegvár Nyr. XVII.565).

FAKTURÁS, FIKTURÁS (*faktorás* Füzes-Abony Nyr. VIII.568; *fakturás* Csongrád m. Szegvár Nyr. XVII.565; hely nélkül Nyr. XVII.565; *faktúrás* Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.47; *fiktóriás* Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.131; *fikturás* Csongrád m. Szegvár Nyr. XVII.565; *frekturás* Székelyföld Nyr. XIV.335): 1. *fakturás, frekturás:* furfangos, cselszövő, ármánykodó, agyafúrt (Csongrád m. Szegvár Nyr. XVII.565; Székelyföld Nyr. XIV.335; hely nélkül Nyr. XVII.565); 2. *faktorás, faktúrás:* durcás, bakafántos, szigorú, kemény, indulatos, mérges (ember) (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.47; Füzes-Abony Nyr. VIII. 568); 3. *fiktóriás, fikturás:* tréfálkozó, bohóskodó, pajzánkodó, enyelgő (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.131; Csongrád m. Szegvár Nyr. XVII. 565).

1. **FAL** (*far*-alya Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478; Brassó m. Zajzon Nyr. III.326; Brassó m. Bácsfalu Nyr. III.524; *fő* Gömör m. Rima- és Balogvölgye Tsz.): 1. donga. *Az edény fala:* a hordó dongája. *Falakot összeereszteni* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); 2. keréktalp (a kerék küllőire, kereken körül ráhuzott fák) (Székelyföld Nyr. XVII.556); 3. a csíkvarsa vagy kas tömlöcrésze (Bereg m. Nagy-Bereg Herman O. Halászat K.); 4. külső szine a ruhának. *Ruha fala* (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.382).

fal-al (*fal-al* Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII. 40. 41; *far-alya* Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI. 478; Brassó m. Zajzon Nyr. III.326; Brassó m. Bácsfalu Nyr. III.524): ház fala melletti töltés. *A harmadik hatâr dűlőjére mentem sârga meg kék fődér, hogy a falalt megszépíccsem. Szépen kitapasztottam a falalt* (Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.40)

fal-fa: keréktalp (Kalotaszeg Király Pál; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.187).

fâl-támogâtó: munka nélkül ácsorgó ember (Érsekujvár Nyr. VIII.282; XIX.457).

fal-tetű: poloska (Brassó m. Hétfalu Király Pál).

falhoz-verő: gyermekjáték, a melyet gombbal v. krajcárral játszanak (Torontál m. Csóka Kálmány L. Szeged népe III.278).

falra-való: pad mögötti deszka, mely az ülőnek feje tetejéig ér (Székelyföld Nyr. V.376).

2. **FAL** (*fal-ik* Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183): falatozik, eszik (Csallóköz, Csaplár Benedek; Kún-Majsa Nyr. VIII.470; Erdély Szinnyei József; Udvarhely m. Nyr. III.512; XI.37).

FALÁMOL (Debrecen Nyr. VII.189; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.143; *halámol* Nagy-Kúnság Nyr. XV.46; Szabolcs m. Földes Nyr. XVI. 383): 1. mohón eszik (i. h.); 2. *halámol:* erősen dolgozik, töri magát, hogy mennél több vagyont szerezzen. *Ugyan ne halámolj, mintha a világot akarnád elnyelni; van már neked elég* (Alföld Nyr. XIII.525).

FALÁNGAT: szid, korhol, pirongat (Székelyföld Tsz.; Andrássy Antal 1843; Győrffy Iván; Háromszék m. Kassai J. Szókönyv II.144; Csík m. Várdótfalva Péter János) [vö. *2. falaz*].

lë-falángat: leszid, lehord, lehurogat (Székelyföld Nyr. II.470. 555; Kriza; Andrássy Antal 1843; Udvarhely m. Nyr. V.231; Háromszék m. Nyr. IX.33).

FALÁNGATÓD-IK: csipkelődik, sérteget, gyalázkodik (Csík m. Várdótfalva Péter János).

[**FALÁNGOL**].

lë-falángol: lehurogat, szidva elhallgattat (Szilágy m. Nyr. IX.564).

FALÁNK (*folánk* Palócság Nyr. XXI.214).

FALÁNKSÁG: nyalánkság, csemege (Göcsej Vass József 1841).

FALÁRD: nagy-étű, nagyehető. *Falárd embernek sokba kerül az éte* (Háromszék m. Nyr. IX.31).

[**FALAS**].

falas-torony: [nép-etimológia] flastrom (Székelyföld Kiss Mihály).

FALÁS: 1. falat (Hont m. Kovár és vid. Nyr. XVI.476; XVII.43; Erdély Torma Károly, Szinnyei József; Székelyföld Nyr. I.466; Arany-Gyulai NGy. III.351; Udvarhely m. Nyr. V.124; Csík m. Arany-Gyulai NGy. I.123; Csík-Szentkirály Nyr. VIII.286; Háromszék m. Vadr. 398); 2. kis darab. *Falás föld* (Hont m. Kovár vid. Nyr. XVI.476); 3. kicsi, kicsike. *Lelkem, falás galambom!* (Székelyföld Kiss Mihály).

FALAT: pattanás (nyelv hegyén v. ínyen) (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr; Erdővidék Tsz.). *Falat kele nyelvemre* (Háromszék m. Vadr. 383).

FALATKA: ∾ (Háromszék m. MNy. VI.325. 364; Vadr. 498a; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Brassó m. Hétfalu, Zajzon Nyr. IV.324).

1. **FALAZ:** 1. összeállítja a hordó dongáit. *Két legény falaz, egy meg mindég ontráz meg fenekel, még se győzi a váltót* (Bodrogköz Nyr. XVII. 556); 2. talpal, talpaz (kereket), talpakat rak a kerék küllőire (Bodrogköz, Szolnok-Doboka m. Domokos, Székelyföld Nyr. XVII.556; Székelyföld Kiss Mihály; Csík m. MNy. VI.371).

2. **FALAZ:** szid, korhol, pirongat (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *falángat*].

FALC (Sátoralja-Újhely Nyr. XVI.287; *farc* Szeged vid. Nyr. III.479; Székelyföld Tsz.): bőr puhítására, vakarására, kihuzogatására szolgáló szűcs-, timár- v. varga-szerszám, a mely eggy rúdból s ennek a végére alkalmazott kampós alakú éles vasból áll (más néven: *corholó*).

FALCOLÓ: ∾ (Szeged Nyr. IV.527).

FALCS, FARCS: hamis, ál. *Falcs* v. *farcs ember, bángó* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

FALINKA: falat (Bars m. Léva Czimmermann János).

FALINT: eggyet fal, hirtelen eszik (Csík m. MNy. VI.373).

FALKA (*fajka* Székelyföld Győrffy Iván; *fóka* Dunántúl Tsz.; Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; Vas m. Nyr. XXI.28; Göcsej Tsz. 126a; Balaton mell. Tsz.; Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; Veszprém m. Csetény Nyr. XVII. 428; Fehér m. Nyr. IX.284; Fehér m. Velencei-tó vid. Nyr. XVII.430; Tolna m. Duna-Sz.György Nyr. VII.278; Baranya m. Ormányság MNy. V. 90; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.142; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.28; Gömör és Torna m. Tsz. 114b; Csallóköz Nyr. I.278; Csaplár Benedek; *fóka*-nyáj Veszprém m. Mihályháza Nyr. V.480; *fôka* Tolna m. Bátta Nyr. XVIII.334; *fuóka* Göcsej MNy. II.414): 1. *fóka:* rész. *A gabonának egy fókáját learattuk. A csibéknek egy fókáját eladtam* (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518). *[A pénzëmnek] ëgy fókáját már elköltöttem. A buzámnak ëgy fókáját eladom. Ëgy fókája vetésëmet elvágta a jég* (Vas m. Nyr. XXI.28); 2. *falka:* rakás. *Megettem ed falka málét* (Moldvai csáng. Nyr. X.154). *Nekëm ëgy falka dolgom van* (Brassó m. Hétfalu, Zajzon Nyr. III.224); 3. *falka:* sok. *Falka almát láttam* (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478). *Falka idő* (Moldvai csáng. Nyr. X.155); 4. *falka, fóka:* néhány v. több (eggymás után következő). *Falka esztendőben:* néhány eggymás utáni évben (Nagy-Kúnság, Túrkeve Nyr. VIII. 469). *Fóka esztendő. Fókán:* többször eggymás után (Csallóköz Nyr. I.278); 5. *falka, fóka:* mult, nemrégiben mult, minapi. *Fóka esztendő:* mult év (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.142). *A falka esztendőbe:* az alig mult esztendőben (Karcag Nyr. XIII.432). *A falka esztendőben:* 3—4 évvel ezelőtt (Hajdú-Szoboszló Nyr. XIV.421). *A falkában* (Hajdú-Szoboszló Nyr. XIV.421), *fókába* (Eszék vid. Tsz.), *a fókába, a fókán* (Csallóköz Csaplár Benedek), *a fókán* (Hely nélkül Nyr. XII.527): a minap, minapában, nemrégiben.

fóka-nyáj: nyáj, juhnyáj [?] (Veszprém m. Mihályháza Nyr. V.480).

FÁLKA: állkapca (Brassó m. Hétfalu Király Pál).

[**FALKÁS**], **FÓKÁS:** a takarmányt hordó állatok mellett levő béres (Tolna m. Duna-Sz.György Nyr. VII.279).

FALKÁZ (Torna m. Ruehietl Miklós 1839; *fókázni* Tolna m. Duna-Sz.György Nyr. VII.279): 1. *falkáz:* egyenlő részekre oszt, darabol (Torna m. Ruehietl Miklós 1839); 2. *fókáz:* takarmányt hord szekéren a juhoknak (Tolna m. Duna-Sz. György Nyr. VII.279).

[**FALKÁZÓ**], **FÓKÁZÓ:** a juhoknak takarmányt hordó szekér elé fogott állat (Tolna m. Duna-Sz.György Nyr. VII.279).

FALLÁL: tétlenkedik, henyél (Csallóköz Csaplár Benedek).

el-fallál: haszontalanul, tétlenül tölt el (időt) (Csallóköz Nyr. I.278; Csaplár Benedek; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.333). *Në falláld el potomra*

az időt (Csallóköz Csaplár Benedek). *Az időt elfalláltam* (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.333).

FALSÓ: a fal felül való (Szabadka Nyr. XIV. 222).

FALU (Alibán-*fa*, Apát-*fa*, Boldog-*fa*, Bodor-*fa*, Böte-*fa*, Fitye-*fa*, Kemény-*fa*, Mike-*fa* stb. Zala m. MNy. I.220; V.89; Betlen*fala*, Só-*fala*, Máré-*fala*, betlen*fali*, só*fali*, máré*fali* Székelyföld Győrffy Iván; Agyag-*fala* Brassó m. Hétfalu, Zajzon Nyr. IV.330; *fal*-nagy Székelyföld Nyr. V.376; Brassó m. Hétfalu Nyr. VI.181; XXI.478; Brassó m. Zajzon Nyr. III.224. 326; Brassó m. Bácsfalu Nyr. III.524; *folu* Moldvai csáng. Nyr. IX.482).

falu-dóga: köteles munka, a melyet az eggyes lakosok a falu számára végezni tartoznak. *Faludógára menni* (Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

falu-farka: mindíg kószáló (Rábaköz Nyr. XI.190; Alföld Nyr. I.370; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.237).

falu-fél. *Falu-félen*: a falu közelében (Háromszék m. MNy. VI.328).

falu-kata: a faluban kószáló nőszemély (Székelyföld Tsz.).

falu-kati: ∾ (Székelyföld Kiss Mihály; Csík-Sz.György Nyr. X.237).

falu-kovász: csavargó (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. X.239; XI.188).

falu-költés: a falu fölkeltése (vészkor, nyomozáskor) (Háromszék m. Győrffy Iván).

fal-nagy: falu bírája (Székelyföld Nyr. V.376; Brassó m. Hétfalu Nyr. VI.181; XXI.478; Király Pál; Brassó m. Zajzon Nyr. III.224. 326; Brassó m. Bácsfalu Nyr. III.524; Brassó m. Hosszúfalu Nyr. XXII.284).

falu-nyele: [tréf.] falu templomának a tornya (Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. VII.478).

falu-szája: a falu szószólója, szóvivője, elő-csahosa (Székelyföld Kiss Mihály).

falu-szeg: falu szöglete (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.328).

FALUKOZ[-IK?] (*falukoz*ni): faluról-falura vándorol (Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46).

FALÚL: a szomszédban jár és soká odamarad. *Ne falúj örökké, te falu-kati!* (Csík-Sz.György Nyr. X.237).

[**FALUS**].

falus-biró: falu bírája (Erdély Szinnyei József; Székelyföld Győrffy Iván).

falus-fél: eggyfalubeli. *A sokadalomba ednihán falusfelemre akadék* (Székelyföld Győrffy Iván).

FALUSI: falubeli. *Csak bisztassok ës a falusiankakat, hogy ę në állonak attu* (Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II.133).

FALUZ: falun jár, kószál (Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII.46).

FAMILIA (*falamia* Székelyföld Győrffy Iván; *falámia* Zala m. Kis-Kanizsa Nyr. X.183; *famillia* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

1. **FAN** (*fon* Abaúj m. Király Pál; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.144; Nyr. VI.425; Székelyföld Nyr. XV.38; XVIII.511; XXII.132; Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.214; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *fona* Abaúj m. Király Pál): **1.** *fon, fona:* a nemzőrész körül levő szőrzet (Székelyföld Nyr. XV.38; XVIII.511; XXII.132; Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.214). *Úgy fëlemelte az ingét, hogy a fona is kiláccott. Csirke jány az; még fonája sincs* (Abaúj m. Király Pál); **2.** *fon*: apró, finom gyökér- és szőrszálak (Hegyalja Nyr. XXII.132).

fan-gërëzna: sovány, száraz ember (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.571 [itt *fagërëzna* sajtóhiba]; Korda Imre) [vö. *gëréznye*].

[2. **FAN**].

[**fan-far**].

fanfaros (Székelyföld Győrffy Iván; *fanfarus* Székelyföld Tsz.; NyK. X.329): félrejáró farú, ferde farú.

FÁNC: **1.** berovás, bevágás, a melybe valamit beleillesztenek (pl. az ablak keresztjének berovása, a melybe az ablakráma belejár; a zsindely fokának bevágása, a melybe a másik zsindely élét beleütik (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); **2.** a kasza nyakán kiemelkedő szegély (Háromszék m. Tsz.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

FANCILLA: kicsi rongyos szolgáló v. szegény leányka (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván).

FANCOG: fanyarán, kényeskedve, affektálva beszél (Alföld Nyr. XIII.382; Háromszék m. MNy. VI.325; Vadr.; Győrffy Iván).

FÁNCOL: a kerékre vonandó sínvaskarikába négyszögletű lyukat vés, hogy szeget lehessen beleütni (Háromszék m. Tsz.).

össze-fáncol: összeilleszt (zsindelyeket eggymás rovátkába) (Székelyföld Győrffy Iván).

FÁNCOZ: szegnek való lyukat vés (Székelyföld Tsz.).

1. **FANCSAL**: **1.** kancsal (Székelyföld Nyr. XVII.556); **2.** irigy, kaján. *Fancsal ördög* (Gömör m. Nyr. XVII.556).

[2. **FANCSAL**].

össze-fancsal: rendetlenül összefog, összegöngyölít (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.556).

[**FANCSALOD-IK**].

ê-fancsalodik: elszomorodik (Kis-Kún-Halas Nyr. XVIII.191).

FANCSALOG (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Szilágy m. Nyr. VII.381; Székelyföld Győrffy Iván; Kriza; Udvarhely m. Vadr.; *fancsarog* Háromszék m. Tsz. 115b; *fâncsorog* Székelyföld Győrffy Iván; *fantarog* Háromszék m. Tsz.): **1.** *fancsalog, fancsarog, fâncsorog:* csavarog (Szilágy m. Nyr. VII.381; Székelyföld Kriza, Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr.); **2.** *fantarog:* vánszorog (Háromszék m. Tsz.); **3.** *fancsalog:* enyeleg, hálálkodik (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

FANDI: kutyapecér (Mármaros m., Erdély Nyr. IV.284).

[**FANI**], **FONI:** [tréf.], fanos, fanszőrös. *Hova mënyën, foni?* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

FÁNK (*pánk* Baranya m. Ormányság, Drávafok Nyr. II.473). *Fánk:* forgácsfánk (Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.47) [vö. *pánkó*].

fánk-szakajtó: eszköz, a mellyel a fánkot kiszaggatják (Győr Nyr. XI.528).

FANOS (*fonos* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos): fanszőrös [vö. *1. fan*] (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.557). '*Fanos szöllővessző:* szőllőtőke termő ága, a melyet lehajtva földdel betakartak, s így gyökereket hajtott (Borsod m. Emőd Kassai J. Szókönyv II.144). *Fanos répa:* töves répa (brassica rapa) (Duna mell. Kassai J. Szókönyv II.144).

[**FANOSOD-IK**], **FONOSOD-IK:** szőrösödik (a nemző-részek tájékán) (Székelyföld Nyr. XV.38; XXII.132; Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

FANTALLÉROZ: fantáziál, félrebeszél (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. X.191).

FANTI: **1.** horgas lábú, félszeg járású (Csík m. Nyr. VII.92); **2.** féleszű (Székelyföld Tsz.).

FÂNTON-FÂNT: **1.** hasonlót hasonlóval [?]. *Mit korhol ő engem! Fântom-fânt!* [a közlő értelmezése szerint: ‚csak olyan, nem küllömb'] (Heves m. Sirok Nyr. VIII.567); **2.** semmi áron, semmiképpen. *Ha csakugyan fánton-fánt nem akarja* (Érmellék Nyr. V.425).

FANYÁKOL (Székelyföld Kriza; *fonyákol* Gyergyó-Ditró Nyr. XII.282): betegeskedik, gyengélkedik [vö. *fanyalog*].

FANYALGAT (Háromszék m. MNy. VI.325; Győrffy Iván; *fanyolgat* Háromszék m. Vadr. 498a; *fonyolgat* Háromszék m. MNy. VI.325): fanyarán nyeleget.

FANYALGÓ: kelletlen, kedvetlen (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

FANYALGÓS: nyavalygós, beteges (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI. 325; Vadr. 498a; Győrffy Iván).

FANYALÓ: fanyar (Szilágy m. Nyr. VI.473; Zilah Nyr. XIV.287).

FANYALOD-IK, **FANYAROD-IK.** *Fanyalodik:* gyengén megfagy, megdermed (Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.334). *Fanyarodott:* eggy kicsit fagyott (Somogy m. Sima Nyr. XIX. 381).

neki-fanyalodik: nagy nehezen, kénytelen-kelletlen rászánja magát, nekifog (Rimaszombat vid. Nyr. X.88; Székelyföld Kriza) [vö. *neki-anyalodik*].

rá-fanyarodik: ∾ (Somogy m. Sima Nyr. XIX. 381; Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX. 184).

FANYALOG (*fonyolog* Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván): **1.** kedvetlenül, kelletlenül, ímmel-ámmal, vontatva tesz vmit, kelletlenkedik, vonakodik (valaminek megtevésétől, megmondásától, megevésétől) (Balaton mell., Pápa vid., Szatmár vid. Tsz.; Szeged Csaplár Benedek; Rimaszombat vid. Nyr. X.88; Székelyföld Kriza, Győrffy Iván; Háromszék m. Tsz.; Vadr.); **2.** kelletlenül ide-oda jár, lézeng (Csallóköz Csaplár Benedek; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.333; Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.144; Kriza, Csaplár Benedek, Andrássy Antal 1843; Firtosalja Nyr. VI.324) [vö. *fanyákol*].

FANYAR (*fonyár* Zala m. Hetés Nyr. XIX. 575). *Fanyarán:* kedvetlenül (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. Győrffy Iván).

FANYARI: kedvetlen, kelletlen, rosszkedvű (Háromszék m. MNy. VI.325; Vadr. 498a; Győrffy Iván).

FÁNYOL: puszta helyet kertté alakítva igen vékony, gyenge kerítéssel körülkerít (Háromszék m. Tsz.).

FÁNYÓS: nagy és sűrű sárral borított (út) (Baranya m. Nyr. II.184).

FAR: a hegynek olyan kissebb része, a mely a lapos fölött hirtelen fölemelkedik (Borsod m. Domaháza Nyr. XVIII.473).

far-bosszontó: [tréf.] női ruha hátulján levő csokor v. rojt (Nógrád m. Nyr. IV.94).

far-csima: [nép-etimológia] = *farcsok, farcsik* (Heves m. Névtelen 1840).

far-ék: azon ék, a mely a gerendelyt az ekeszarvba szorítja (Heves m. Névtelen 1840).

far-hám: heveder, a mellyel a parton haladó laptáros a bejáró kötelet a mataknál fogva tartja (Komárom Herman O. Halászat K.)

[Szólások]. *Farhámba ült:* megbicsakolta ma-

gát, megkötötte magát, megmakacsolta magát (Székelyföld Kiss Mihály).

farhámos: makrancos (Székelyföld Kiss Mihály).

far-karó: 1. a csónak farán tartogatott rövid, hegyes, karvastagságú cölöp, mely a gyors kikötésre való; t. i. a nyargaló apacs vontatására siető legénység a farkarót hirtelen beveri, hogy a csónakot hozzákötve, a vontatáshoz láthasson (Csongrád Herman O. Halászat K.); **2.** az a karó, a melyhez a szárnyas-varsa farka kötve van (Ecsedi láp mell. Herman O. Halászat K.).

far-kereszt: farcsont (Székelyföld Győrffy Iván).

far-kövéos: a fenékhorog végköve (Komárom Herman O. Halászat K.)

far-matring (*far-mating* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.237; Vác Erdélyi J. Népd. és mond. I.133).

far-rend: a kiérelt talpbőrnek far felőli része [tímár mesterszó] (Székelyföld Kiss Mihály).

far-satú: az a vas-csavar, mely a puska csövét az agyához szorítja (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

far-szák: rúdra alkalmazott, félkörös-szájú zsákháló, a melyet víz ellenében a patakokba, kivált bokros helyeken beállítanak, s a melybe a halakat zurboló fákkal bekergetik (Székelyföld Tsz.; Herman O. Halászat K.; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.383; Erdélyi Lajos).

far-szëg: az ekének emelésére és süllyesztésére való fa-ékszeg (Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.56; Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

far-tő (*far-tű* Soprony m. Nyr. V.425; XII. 383): **1.** *far-tő, far-tű:* a levágott marhának fara tövén (hegyén) levő húsa (Soprony m. Nyr. XII.383; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek); **2.** *far-tű:* bujtásra hagyott szőllővessző (Soprony m. Nyr. V.425).

far-tőke: a ladik hátulját alkotó erős fa, a melyhez a két oldal és a fenék erősítve van (Általános haszn. Herman O. Halászat K.; Kis-Duna mell. Győr és Mosony közt Nyr. XI.43).

far-zsába (*far-sába* Szatmár vid., Székelyföld, Erdővidék Tsz.): iszkiász, farcsontfájás, farzsibbadás (Szatmár vid., Székelyföld, Erdővidék Tsz.; Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Dézsi Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[FÁRABELI].

fárobeli-mester: egyházfi (Göcsej Nyr. XII.95)

FÁRAD: soványodik (Heves m. Makáry György 1839).

meg-fárad: elfárad (Háromszék m. Vadr. 431).

FÁRADT (*fâradt* Palócság Nyr. XXI.508; XXII.34; Mátra vid. Nyr. XXII.287): **1.** állott. *Fáradt víz* (Veszprém Nyr. VII.381); **2.** sovány, száraz, göthös (Palócság Nyr. XXI.508; XXII. 34; Heves m. Makáry György 1839; Eger Nyr. XVIII.25; Gömör m. Tsz.; Rimaszombat Nyr. XXII.431; Fülek Nyr. VIII.471; Mátra vid. Nyr. XXII.287; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.135. 146). *Fáradt hal:* csenevész, hitvány hal (Nógrád m. Lázi Herman O. Halászat K.)

[FARAG].

[Szólások]. *Szeretëd, ha elejbéd faragják a beszidët, asztán csak hâgatod:* szereted, ha más beszél (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI.381). *Szëmödökfát farag:* [tréf.] a szemét álmosan le-lehúnyja (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

félre-farag: kitérőleg válaszol, vonakodik, szavát nem tartja, huncutságon töri az eszét (Sárospatak Nyr. XVII.557; Székelyföld Nyr. XVII.557; Arany-Gyulai NGy. III.309; Kiss Mihály). *Teljes életében olyañ félrefaragó* [barátságtalan, magának való, árulkodó] *ember volt; se istennek, se embernek nem használt* (Bodrogköz Nyr. XVII.557).

FARAGÁS: a bőrről a húsolóval lefaragott hús (máskép *húslás*) [tímár mesterszó] (Szeged Nyr. IV.527).

FARAGCSÁL (*faricskál* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.237; Szeged Kálmány L. Szeged népe I.207; Csaplár Benedek; Csallóköz Csaplár Benedek; Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XII.429; XV.382; Székelyföld Kiss Mihály).

FARAGÓ: balta, szekerce (Ugocsa m. Nyr. VIII.426).

faragó-kasza: falzmesser [nyereggyártó-szerszám] (Győr Nyr. XI.430).

faragó-tőke: falzbock [nyereggyártó-eszköz] (Győr Nyr. XI.430).

FÂRAJT: fáraszt (Palócság Nyr. XXI.419) [vö. *fárít*].

ki-fârajt: kifáraszt (Eger Nyr. XXI.307).

FARAMÉK [?]: fartő (marhában) (Gyöngyös Kassai J. Szókönyv II.146).

FARAMUCI (Kis-Kúnság Nyr. III.564; kaszárnyai szó Pap Sándor, Márki Sándor; *faramucsi* Cegléd Széchy Károly; kaszárnyai szó Schilling Lajos): bakajáték, a mely abból áll, hogy körben ülve herezacskójukra spárgát kötnek, mindeggyik spárgaszál végét más fogja és húzza, s a ki legelőször följajdul, az a vesztes.

[FÁRÁS].

fárás-mester: egyházfi (Göcsej Nyr. XII.95).

FARAZAT: **1.** a háztetőnek lecsapott fölső szöglete (a mely tehát nem függőleges, mint a vértelek, hanem rézsútos, meneteles és zsin-

dellyel v. náddal van födve) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.147; Tisza-Dob. Nyr. XX.240); **2.** [?] (Baja Nyr. XVII.240).

FARBA: festék (Kaszárnyai szó Nyr. VI.88).

[**FARBÁZ**].

be-farbáz: befest (Kaszárnyai szó Nyr. III. 525; VI.88).

FARCINÁL (Vas m. Kemenesalja, Pápa vid. Tsz.; Somogy m. Kassai J. Szókönyv II.152; *farcimál* Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; *farcináll* Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. X.191): **1.** *farcinál:* erősen faggat, firtat, vallat, kikérdez (Vas m. Kemenesalja, Pápa vid. Tsz.; Somogy m. Kassai J. Szókönyv II.152); **2.** *farcináll:* erőltet, erőszakol (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. X.191); **3.** *farcimál:* igérettel, biztatással csalogat (Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283) [vö. *farcináz, farcingál, fircangol*].

FARCINÁZ: 1. faggat, vallat (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.571); **2.** leckéztet (Alföld Nyr. IV.329) [vö. *farcinál, farcingál, fircangol*].

FARCINGÁL: faggat, firtat, vallat (Vas m. Kassai J. Szókönyv II.152) [vö. *farcinál*].

FARCSOK (Székelyföld Tsz.; Udvarhely m. Király Pál; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.527; *farcsika* Csallóköz Csaplár Benedek; hely nélkül [Pápa vid.?] Tsz.; *farcsuk* Háromszék m. Dézsi Mihály; *forcsok* Székelyföld Kriza; Háromszék m. MNy. VI.215; NyK. III.16; Vadr.; Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.283; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár): csípőcsont, csípő, far. *Milyen derék farcsuka van ennek a fejérnépnek* (Háromszék m. Dézsi Mihály). *Indulj, mert lëtöröm a forcsokadot!* (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár). *Te, leütöm a farcsokodot!* (Udvarhely m. Király Pál).

FARCSOKOLÓ: félrejáró-farú (Székelyföld Kiss Mihály).

FARCSOKOS: ∾ (Székelyföld NyK. X.329; Kiss Mihály).

FARDA: ferde (leginkább a dinnyéről mondják, ha az eggyik oldala laposan maradt, nem gömbölyödött ki). *Farda csupor. Farda korsó* (Nagy-Kúnság Nyr. II.325; XVI.237; Szerencs Kassai J. Szókönyv II.149).

1. **FÁRÉ:** plébánia. *Fáréja van imá* (Fehér m. Nyr. V.273).

2. **FÁRÉ:** bérlevél (Tolna m. Nyr. VI.230).

3. **FÁRÉ:** baj, viszontagság, balsors. *Sok fárén járt:* sok bajon, viszontagságon, nyomorúságon ment keresztül (Székelyföld Tsz.) *Sok fáré érte* (Háromszék m. NyK. III.11).

[Szólások]. *Eljárta a fárét* v. *a fáréját:* eljárta a bolondját. *Ne járd a fárét* v. *a fárédat:* ne bolondozzál (Szeged Csaplár Benedek).

[**FARI**].

fari-szoknya: [?] (Dorozsma Nyr. XVII.557).

FÁRISZT (Bács m. Bajmok Nyr. VIII.143; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476; *fárîszt* Fölső-Bácska Nyr. XII.262): fáraszt.

FÁRÍT (Tisza-Roff Markovics Sándor; Nagy-Kőrös, Kecskemét, Szeged Nyr. IX.126; Szeged Kálmány L. Szeged népe I.85; Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.243; *fârít* Palócság Nyr. XXI.419; Eger Nyr. XXI.307): ∾ [vö. *fârajt*].

FARK (*farok* Komárom Herman O. Halászat K.; Baranya m. Nyr. V.330): vég: a) *Falu farka, ünnep farka, böjt farka, hónap farka, fársáng farka* (Udvarhely m. Nyr. IV.32; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Farsang farka, fassang farka:* farsang utolja, utolsó három napja (Palócság Nyr. XXI.509; Mátyusfölde, Tallós Nyr. XVI.333). *Nád farka:* üstöke, lobogója (Fehér m. Velencei-tó vid. Nyr. XVIII.523); b) *farok, fark:* hajfonadék vége (Baranya m. Nyr. V.330); c) *fark:* aratatlan v. kaszálatlan hagyott kis szeglet (Székelyföld Kiss Mihály); d) *farok:* a vízbe hosszan benyúló partrész v. szigetvég (Komárom Herman O. Halászat K.)

fark-háló: rúdra alkalmazott, félkörös-szájú zsákháló, a melyet víz ellenében a patakokba, kivált bokros helyeken beállítanak, s a melybe a halakat zurboló fákkal bekergetik (Székelyföld Kiss Mihály; Erdővidék, Olt mell. Herman O. Halászat K.)

farka-kő: a fenékhorognál a folyóba szolgáló véghez kötött nagyobb kő (Csongrád Herman O. Halászat K.)

fark-pénz, farka-pénz (*farka-píz*): borravaló, a melyet a ló- v. disznó-kereskedő cselédje a vevőtől az állat haza-vezetéséért v. -hajtásáért kap (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47; Csallóköz Csaplár Benedek).

farka-répája (a lónak): farka torzsája (Székelyföld Kiss Mihály).

[**FARKAL**].

el-farkal: eleblábal, odább áll. *Az adósságot ott hagyta s elfarkalt* (Hely nélkül Nyr. XVII. 557).

FARKALLÓ (*farkaló* Kőrös-Tarcsa Herman O. Halászat K.; Székelyföld Nyr. XVII.557): **1.** az a kő v. tégla, mely a hosszú kece végébe van kötve, hogy a hálót feszítse (Kőrös-Tarcsa Herman O. Halászat K.); **2.** lejtős úton leereszkedő terhes szekér végéhez akasztott és kerékkötő helyett szolgáló nagy ágas fa v. rőzsenyaláb (Székelyföld MNy. VI.174; Nyr. XIV.47; XVII. 557; Kiss Mihály, Győrffy Iván, Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.325; Győrffy Iván) [vö. *farkazó*].

FARKALÓD-IK: forgolódik (vki körül), foly-

ton utána jár, nyomában van (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.235; Székelyföld Kiss Mihály). *Mind itt kürülöttünk farkalódik* (Székelyföld Kiss Mihály).

FARKAS: 1. kópé (Csallóköz Nyr. I.278; III. 28); 2. a farbőrnek a lovaglástól való föltörése (Heves m. Névtelen 1840); 3. bevágással fogakra osztott deszkácska, a mellyel borlefejtéskor a hordó belső végét emelik (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.142); 4. búgó-csiga (játékszer) (Csallóköz Csaplár Benedek).

farkas-áldomás: potya. *Szereti a farkas-áldomást* (Temesköz Kálmány L. Szeged népe II. 243).

farkas-csengőfű: convallaria polygonatum (Borsod m. Noszvaj Kassai J. Szókönyv II.152).

farkas-fog: 1. két tárgynak (pl. keréknek) v. eggy tárgy két felének eggymásba illő fogai. *Almát vágtunk farkas-fogba kétfelé* (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván); 2. csörgő-fű (rhinanthus crista galli) (Borsod m. Noszvaj Kassai J. Szókönyv II.151).

[Szólások]. *Farkas-fogba esett:* bajba, veszedelembe került (Székelyföld Kiss Mihály).

farkasfogas: csipkézett szoknyadísz (Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.48).

[farkas-fű].

farkasfű-tej: euphorbia esula és cyparissias (mérges fű) (Székelyföld Herman O. Halászat K).

[farkas-gége].

farkasgégén-nevekedett: haragos, haragtartó, sértődékeny, bosszúálló (Szeged Csaplár Benedek).

farkas-guzs: gúzs, a mellyel vkinek kezét és lábát szorosan összekötik (Soprony m. Horpács Nyr. V.269).

farkas-hárs: daphne mezereum (Borsod m. Noszvaj Kassai J. Szókönyv II.151).

farkas-hurok: kettős hurok (Alföld Nyr. XIII. 382).

[farkas-kasza].

[Szólások]. *Farkas kaszájára bízni:* kitenni a vagyont a veszélynek, hogy szétforgácsolódjék (Szeged Nyr. IX.376). *Farkas kasszájára* [így] *jutott:* elprédálták (Somogy m. Visnye Nyr. XVII. 286).

farkas-köröm: trigonella foenum graecum (Borsod m. Noszvaj Kassai J. Szókönyv II.151).

farkas-madár: nagyobbfajta, hamuszínű, tarka szarkabojtorján (Székelyföld Kiss Mihály).

farkas-nyil: földi tövis (koldústetű) (Mármaros m. Visk Király Pál).

farkas-ôma: aristolochia clematilis (Soprony és Vas m. Nyr. X.331).

farkas-ordító (*farkas-ordittó*): 1. elhagyott, puszta hely v. elhanyagolt nagyobbacska lakótelek (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); 2. hideg, fűtetlen szoba (Zemplén m. Tállya Nyr. IV. 477; Csallóköz Szinnyei József).

farkas-sötét (*farkas-setét* Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.151): szembetegség, a melyben az ember napnyugta után nem lát. *Farkas-sötétje van* (Győr m. Bőny Nyr. XIV.527; Csallóköz Szinnyei József).

farkas-tej: az ebtejkórónak nagyobbik faja (Hely nélkül Tsz.)

farkas-torok: csecsemőnek torokbaja, a mely miatt nem szophatik (Heves m. Névtelen 1840).

farkas-ügetés: könnyed ügetés (Göcsej Tsz.).

farkas-ügetve: lassan ügetve, baktatva, cammogva, kullogva (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.511; Mezőtúr Nyr. VIII.511; Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.559; Székelyföld Nyr. VIII.510).

FARKAZÓ = *farkalló* 2. (Csík m. Nyr. VII. 92; Győrffy Iván).

FARKICA: farkacska (Veszprém m. Nyr. V. 520).

FARKINCA (*farkonca* Csallóköz Nyr. I.278): 1. *farkinca:* ∾ (Alföld Nyr. XIII.382; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.261; Háromszék m. MNy. VI.325; Győrffy Iván; Csík m. Nyr. VII. 46); 2. *farkonca:* végecske, pl. gyertyavégecske (Csallóköz Nyr. I.278).

FAROL, FARL-IK (*fall-ik* Háromszék m. Vadr.; Csík m. MNy. VI.371; *farâ* Veszprém m. Csetény Nyr. V.427; *farúnyi* Csallóköz Csaplár Benedek): farával ide v. oda fordul. *Farol a marha* (Szeged, Bánság, Csallóköz Csaplár Benedek). *Farúj odább:* húzódjál félre (Csallóköz Csaplár Benedek). *Farol, farâ, fall-ik a szekér* v. *a szán:* oldalog, a hátulja oldalvást csúszik (lejtőn) (Veszprém m. Csetény Nyr. V. 427; Palócság Nyr. XXII.34; Háromszék m. Vadr.; Dézsi Mihály; Csík m. MNy. VI.371). *Farâ a kerék:* nem forog (Veszprém m. Csetény Nyr. V.427).

[Szólások]. *Farolva szegi a kenyeret:* görbén, ferdén (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.188).

meg-farol: vmibe, habár nehezen is, beleeggyezik (Szeged vid. Nyr. II.92). *Mëgfarólna-ë a kjentök lánya, met a mü fiúnk már bikhatnék?* [tréfás leánykérés] (Baranya m. Ormányság Nyr. III.286).

FÁROL: bejárja a bányát. *Fárol a hukmány* [bányafölügyelő] (Szatmár m. Nagybánya vid. Nyr. XIV.238).

FAROLÓD-IK: farával taszigálódik (Székelyföld Kiss Mihály).

[**FAROLÓS**], **FALLÓS**: oldalos, lejtős. *Fallós hejj:* a hol a szekér v. a szán farolni szokott (Háromszék m. Vadr. 498a).

FAROLTAT (*farûtat*): faránál fogva (lovat v. marhát) tovább léptet, félre nyom v. szorít (Szeged, Bánság, Csallóköz Csaplár Benedek).

FAROS: a ki a csónakot kormányozza, tehát a farán áll (Bodrogköz Herman O. Halászat K.)

faros-bárka: kis bárka, a melyet a kecés a ladik után szokott kötni, hogy a fogott halat élve rakhassa el (Szolnok Herman O. Halászat K.)

faros-kas: zárt végű szekérkas (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.147. 148).

faros-legény: annak a dereglyének a kormányosa, a melyen a gyalom van (Bodrogköz Herman O. Halászat K.)

FARSANG (*fársáng* Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.226; Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. IV.32; Háromszék m. Nyr. IV. 384; *fásáng* Székely-Udvarhely, Bethlenfalva Nyr. VII.377; *fassang* Palócság Ethnographia III.359; *fassáng* Udvarhely m. Homoród vid. Vadr. 108; *fássáng* Székelyföld Győrffy Iván). *Fársáng, fassáng:* cégéres öltözet, cégéres öltözetű (Udvarhely m. Vadr.; Háromszék m. Kiss Mihály). *Ereggy innen, te fársáng!* (Udvarhely m. Kriza).

fassang-farka: farsang vége (Palócság Nyr. XXI.509).

[**FARSANGOS**], **FASSÁNGOS**: álarcos (Udvarhely m. Vadr. 498a).

FART: meredek part, partos sziklaoldal (Csík m. Telekfalva Király Pál). [vö. *fartal, fartol*].

FÁRT: létra, a melyen az aknába lejárnak [bányász-mesterszó] (Szatmár m. Nagybánya vid. Nyr. XIV.238).

FARTAL, FARTOL: farával ide v. oda fordul, oldalvást hátrál (Palócság Nyr. XXII.34; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XVII.557; Székelyföld Andrássy Antal 1843; Kiss Mihály). *Fartal a szán* v. *a szekér:* sikos és lejtős úton erre v. arra csúszik a fara (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Beléfartalt a szán az árokba* (Székelyföld Győrffy Iván).

FARTALÓD-IK: farával taszigálódik (Székelyföld Kiss Mihály).

FARTALÓS: oldalos, lejtős (hely, a hol a szekér v. a szán farolni szokott) (Baranya m. Ormányság Nyr. XI.477).

FARTALTAT, FARTOLTAT: faránál fogva (lovat v. marhát) tovább léptet, félre nyom v. szorít) (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Tsz.; hely nélkül Nyr. XVII.557).

1. **FARTAT**: 1. farával ide v. oda fordul, hátrál (ló, marha, szekér, szán) (Tolna m. Paks Nyr. XIX.432; Székelyföld Kiss Mihály; Csík m. Arany-Gyulai NGy. I.127). *Kifelé fartat:* kifelé húzódik, hátrál (Székelyföld Nyr. V.376); **2.** faránál fogva (lovat v. marhát) tovább léptet, félre nyom v. szorít, hátráltat (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.235; Székelyföld Andrássy Antal 1843; Győrffy Iván).

2. **FARTAT**: 1. vallat, kérdezősködéssel faggat (Vas m. Répce-Sz.-György Nyr. XVIII.526; Göcsej Tsz.; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.477; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII. 333; Székelyföld Győrffy Iván); **2.** erősen unszol, kényszerít (Göcsej Tsz.; Székelyföld Győrffy Iván) [vö. *firtat, firtet, 1. fitat, fitet*].

fel-fartat: kifürkész, kikutat (Székelyföld Nyr. V.376).

meg-fartat: szoros kérdőre vesz (Székelyföld Tsz.; vö. NyK. X.334).

FARTATÓ: [tréf.] pálinka (Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.93).

FARTATÓS: dülős (út, hely) (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.325; Vadr.; Győrffy Iván).

[**FÁS**].

fás-kert: faiskola (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.142).

FASINA: 1. vesszőnyaláb, rőzse (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.142; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.285; Török-Becse Nyr. IX.92); **2.** omló vízpart oltalmára készített védő-gát (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

FÁSKOD-IK: erősen, keményen tartja magát, nem enged (pl. alkuvásnál) (Nagy-Kúnság Nyr. II.135; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.235; Szatmár m. Patóháza Nyr. XVI.95). *Ha ilyen drágán aggya, nem férünk össze; ne fáskodjon!* (Szatmár m. Kömörő Nyr. XIV.90). *Ugy fáskodik a tisztelendő ur, pedig hát engedhetne* (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.96).

FÁSLIZ (bé-*fászliz* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

FÁSULT: meredt (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII. 333).

[**FASZ**].

fasz-gógó: éjjeli gém (nycticorax griscus) (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.477). *Úgy ül, mint a fasz-gógó:* összegörnyedve (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI. 284).

fasz-kati: férfifogású, férfinak való munkához értő és olyant végezni szerető nőszemély (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

fasz-margit: hermafrodita (Székelyföld Kiss Mihály).

fasza-rági (*faszo-rági* Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 305): fösvény, zsugori (Nagy-Kúnság Nyr. XVI. 237; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.571) [vö. *faszari*].

fasza-rágó (*fasza-ráguó* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47): ∾ (Pápa vid. Tsz.; Somogy m. Kaposi Gyula; Tata Matusik Nep. János 1841) [vö. *faszari*].

FASZARI (*facari* Gömör m. Nyr. XXII.431; *fåszåri* Gömör m. Nyr. XVIII.502): ∾ (Mezőtúr Nyr. VIII.498; Szatmár m. Lauka Gusztáv 1842; Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.335; Palócság Nyr. XXI.508; XXII.34; Nógrád m. Nyr. IV.142; Gömör m. Nyr. XVIII.502; XXII.431; Székelyföld Győrffy Iván; hely nélkül Tsz.) [vö. *facsari, fasza-rági, fasza-rágó, faszarodott, szara-facsari*].

FASZARODOTT (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47; *faszaradatt* Aranyosszék Kriza): ∾.

FASZOL: kap (vmi járandóságot). *Ma porófontot faszolunk* (Kaszárnyai szó Nyr. III.186. 525; VI.88). *Pénzt faszol* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

ki-faszol: kikap, verést kap (Komárom Szinnyei József; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; kaszárnyai szó Nyr. VI.88).

[**FASZOS**].

faszas-öker: bika (Mármaros m. Visk Nyr. XV.520).

FASZULY (Csongrád m. Nyr. VI.373; *faszolya* Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478; XXI.478; *fuszolya* Brassó m. Hosszúfalu Nyr. III.326): bab, paszuly [vö. *paszuly*].

FASZULYKA (Udvarhely m. Nyr. XV.239; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.527; *faszolyka* Brassó m. Hétfalu, Zajzon Nyr. III.326; *faszujka* Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Nyr. VI.473; IX.236; Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. Nyr. VII.331; Kiss Mihály; Csík-Sz.-György Nyr. IX.431; Bukovina Nyr. VI.472; [*fajuszka* Tsz. hiba; vö. NyK. X.329]; *fuszujka* Kolozsvár Szinnyei József; Kis-Küküllő m. Csapó Nyr. XIV.480; Székelyföld Tsz.; Arany-Gyulai NGy. III.217; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV. 93; Udvarhely m. Homoród-Almás Nyr. V.267; Háromszék m. MNy. VI.214; Erdővidék Nyr. IX. 236; *fuszulyka* Székelyföld Nyr. II.426; Csík m. Nyr. XXII.334): ∾.

FATARÓ, PATARÓ: 1. olyan hím állat (férfi, kakas stb.), a melynek születés szerint nemző ereje nincs, hermafrodíta (Székelyföld Győrffy Iván; Marosszék Vadr. 512a; Udvarhely m. Kiss Mihály); 2. *fataró:* ügyetlen, gyáva, onanizáló (Székelyföld Nyr. I.135).

FATĔR: apa (Tolna m. Gyönk Nyr. V.378).

FATYÉK: ekegúzs (Győr m. Tsz.)

FATYINGOL: hízelkedik, kedvében jár vkinek (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476).

FATYINKÁLKOD-IK: idétlenül hizelkedik (Heves m. Névtelen 1840).

FÁTYOL (*fágyol* Békés m. Gyula Nyr. VIII. 236; *fâtyol* Torna m. Torna-Újfalu Nyr. XVII. 186; *fátyor* Székely-Udvarhely, Bethlenfalva Nyr. VII.378). *Fâtyol:* patyolat. *Fejér fâtyol szoknyingot vettem fel* (Torna m. Torna-Újfalu Nyr. XVII.186).

[**FATTYAS**].

fattyas-para: az, a melyet eggy kitört para helyébe kötnek, tehát nincs fölfűzve (Komárom Herman O. Halászat K.)

FATTYAZ, FATTYÚZ: 1. *fattyaz:* fattyúhajtásoktól megtisztít (kukoricát) (Alföld Nyr. XIII. 382); 2. *fattyúz:* fattyúnak nevez (Alföld Nyr. XIII.382).

FATTYÚ (*fattyi* Vas m. Őrség Nyr. II.562).

[Szólások]. *Fattyat vet:* törvénytelen gyermeket szül (Kecskemét, Szeged, Komárom vid. Csaplár Benedek).

fattyú-laptáros: kisegítő laptáros (Komárom Herman O. Halászat K.)

fattyú-ólom: ha sebes a víz, jobban súlyozzák az öreghálló inát, s ezt a rendesnél több ólmot nevezik *fattyú*nak (Szolnok Herman O. Halászat K.)

fattyu-rozs: az érve eldült rozson keresztül, a szála közt fölsarjadzott zöld rozs-szálak (Székelyföld Tsz.)

[**FÁZ**].

föl-fáz: fölrakja a szarufázatot a házra. *Fölfázták a házat az ácsok* (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.47).

FÁZAT: fázás. *Ápolgatja ő szent annya fázattyába:* fáztában (Udvarhely m. Bethlenfalva Nyr. XVII.330; karácsonyi misztériumban).

FÅZĔCSKÅ: kis fazék (Nógrád m. Nyr. VI. 134).

FAZÉK (*fazak* Szilágy m. Tasnád Nyr. VI. 474; Csík m. Kiss Mihály; Csík m. Gyímes Nyr. IX.504; Csík-Csekefalva Nyr. XIII.575; *fazak*at, *fazak*ak [de: *fazék*] Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *fazik* Debrecen Nyr. IX.161; *fazok* Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.238).

fazék-kötő: vastag fonalból v. hársból készült ritka hálószerű fonadék, a melyben az ételhordó edényeket a mezei munkásoknak kiviszik (más néven: *kasornya*) (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.382).

FAZĔKAS (*fazakas* Szilágy m. Tasnád Nyr. VI.474; Zilah Nyr. XIV.287; Háromszék m. Nyr. VI.473; *fazokas* Szatmár és vid. Nyr. IX.264; X.334).

[**FÁZÍT, FÁZAJT**].

át-fázajt: átfázat. *Átfázajtották a gyerëkët* (Rimaszombat Nyr. XVIII.288; XIX.288).

meg-fázít: megfázat. *Ugyan megfázított kend az ácsorgásban* (Bodrogköz Nyr. XVII.557).

FÁZKÓD-IK: fázik (hosszabb ideig). *Minek fászkóggyak ot kinn a hidegbe!* (Csallóköz Szinnyei József).

el-fázkodik: hosszabb ideig fázik (Kapnik vid. Nyr. II.182).

FÁZLAL: fázat, fázni hagy (Székelyföld Nyr. XVII.557).

meg-fázlal: megfázat, meghűt. *Úgy megfázlaltad azt a gyermeket* (Hegyalja Nyr. XVII.557). *Megfázlalta a gyereket, hát meghalt belé* (Bodrogköz Nyr. XVII.557).

FÁZLÓD-IK: fázik (Szabolcs m. Dessewffy Nyr. XXII.143).

[**FËCS**].

fecs-tej (Abaúj m. Nyr. IV.477; Háromszék m. Nyr. IX.34; *fecs-téj* Balaton mell., Székelyföld Tsz.; *fes-téj, fës-téj* Székelyföld Győrffy Iván; *fest-téj* [? a közlő elemzése v. másolási hiba *fesz-téj* helyett] Csík m. Tsz.; *fesz-téj* Székelyföld Kriza; Háromszék m. Vadr.; *föcs-tej* Zala m. Arács Nyr. XXII.192; *föccs-tej* Répce mell. Nyr. XX.409; *fös-téj* hely nélkül Tsz.; *fösz-tej* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.143; *frecs-tej* Abaúj m. Nyr. IV.477; *pëc-tej* Palócság Nyr. XXII.78; Nógrád m. Nyr. IV.94. 142. 225; Gömör m. Nyr. XXIII.45; *pec-tej* Borsod m. Nyr. XVIII. 514; Rimaszombat Nyr. V.229): az a rosszízű sűrű tej, a melyet a tehén a megborjazása utáni napokban ad [vö. *feszes-tej*].

[**FËCSËG**], **FÖCSÖG**: fercseg (Göcsej Budenz-Album 158). *Úgy mëgverte, csak úgy föcsögött belülle a vér* (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 142) [vö. *focsog*].

FECSEGI: fecsegő (Debrecen Nyr. VII.189).

FËCSËL (*fecsel* Baranya m. Király Pál; *föcsül* Göcsej Nyr. XII.95; XIV.164; Budenz-Album 158; *föcsül* [?] Dunántúl Nyr. XVI.190): fecskend.

[**FËCSËRËG**], **FICSÖRÖG**: csepereg (az eső) (Baranya m. Patacs vid. Csaplár Benedek).

[**FËCSI**].

fecsi-locsi: fecsegő, csacska (Érmellék Nyr. V.425. 513).

[1. **FËCSKE**].

fecske-locska: fecsegő, csacska (Debrecen Nyr. III.413; XI.189; Székelyföld Kriza).

2. **FËCSKE** (*feske, fëske* Szilágy m. Nyr. VI. 473; IX.182; *fêske* Kalotaszeg Nyr. XX.468; *föcske* Győr Nyr. VI.192; *föcsöke* Vas m. Őrség Nyr. VII.330). *Kazari fecske:* lábatlan fecske (Nógrád m. Fülek Nyr. XXII.95): 1. *föcske:* kőmívesek gúnyneve (Győr Nyr. VI. 192); 2. *fecske:* venyigékből csinált és körültapasztott hordó-szádló (dugó), a melyet musthordáskor használnak (Heves m. Névtelen 1840).

fecske-farkú: alburnus bipunctatus (Máramaros m. Visk Herman O. Halászat K.)

fecske-hasu. *Fecske-hasu paszur:* nagyszemű fehér bab, a melynek az egész alsó felén (‚hasán') piros csík vonul végig (Alföld Ferenczi János; Szeged Csaplár Benedek).

föcske-szájú: pállott szájú (Veszprém m. Devecser Benczik Ferenc).

fecske-vakolás: a falra csak rácsapkodott, de el nem simított vakolat (Heves m. Névtelen 1840).

fecske-virág: fecskefű (chelidonium) (Erdővidék Tsz.).

FECSKËL: fecskendeztet (Kapnik vid. Nyr. II.183).

FËCSKENDËZ (*fecskéndëz* Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *ficskándoz*].

FECSKENDI: csacska, mindent kifecsegő (Balaton mell. Tsz.)

FECSKÉZŐ: gyermekjáték, a mely abban áll, hogy az eggyik játszó fölhajítja karja-nagyságú botját, a másik pedig, mikor lefelé jön, iparkodik a maga botjával visszaütni; ha eltalálja, eggy *fecskéje* van; szerepüket váltogatva folytatják (Torontál m. Egyházas-Kér Kálmány L. Szeged népe III.277).

FEDELENC (*fëdelenc*): orgona-fa, orgona-virág (syringa vulgaris) (Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.225; XIV.235; Kapnik vid. Nyr. II.183; Háromszék m. Győrffy Iván).

FEGYVER (*fedver* Esztergom Nyr. IX.542).

FEHÉR, FEJÉR (*feér* Székelyföld Győrffy Iván; *feír* Abaúj m. Szikszó Király Pál; *fejír* Palócság Nyr. XXI.310). *Fejér:* 1. tiszta fehérnemű (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Vagyon nektëk mostohátok, ki fejért aggyon rëátok; mikor fejért ad rëátok, vérrel virágzik hátotok* (Háromszék m. Erdővidék Vadr. 171); 2. [sertés *fejére*]: szalonna. *Hány ujjnyi fejére volt a sertésednek?* (Székelyföld Tsz.)

fejér-ember: kisértet (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.46).

fehér-hal: keszeg, paduc stb. *Csak fehér-halat fogtunk:* csekély értékű, szálkás halat (Komárom Herman O. Halászat K.)

fehér-nép, fejér-nép (*fehiér-níp* Soprony m. Rábaköz Nyr. XIII.430): fehércseléd, fehérszemély, nőszemély (Soprony m. Rábaköz Nyr.

XIII.430; Soprony m. Fölső-Szakony Nyr. XVII. 384; Kolozsvár Szinnyei József; Deés Nyr. XI. 526; Székelyföld Nyr. VIII.462; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Nyr. IV.180; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

fehér-pénz: ezüstpénz (Heves m. Névtelen 1840).

[fejér-ruha].

fejérruhás: fehérszemély, nőszemély (Göcsej Nyr. XVII.510).

fejér-vér: [tréf.] takony (Hely nélkül Tsz.)

[FEHÉRÍT], FEJÉRITT: meszel (Székelyföld Győrffy Iván).

[FEHÉRKE], FEJÉRKE: ezüst tízkrajcáros (Csík m. Nyr. IX.525; [találós mesében] Heves m. Kengyel Nyr. V.227).

1. **FEJ, FŐ** (*fé* Mezőtúr Nyr. VIII.443; *fű* Mezőtúr Nyr. VIII.360; Szilágy m. Nyr. IX.182; Beszterce-Naszód m. Zselyk Nyr. XXII.376; Maros-Torda m. marosi alsó-járás Ravasz Árpád; Erdővidék, Olasztelek Nyr. XIV.89; Kolumbán Samu): 1. *fej, fő:* kalász, fürt, (kukorica-)cső. *Fejet szënni:* kalászt böngészni (Dunántúl Nyr. XVIII.42). *Búza-, rozs-, árpa-fő* (Székelyföld Kiss Mihály). *Fej-szőllő* (Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XIII.331; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.142). *Fej kukorica* (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.142); 2. *fej, fű* (kender, len): néhány *marok*ból álló kender- v. len-csomó (Soprony és Vas m. Nyr. XI.572; Zemplén m. Deregnyő Nyr. XII.93; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIV.523; Szolnok-Doboka m. Nyr. XI.573; Székelyföld Nyr. XI.573; Maros-Torda m. marosi alsó-járás Ravasz Árpád). 3. *fej:* fejedelem (Moldvai csáng. Nyr. X.104).

[Szólások]. *Ne légy ojan fű:* ne légy olyan kész, ne légy mindenben első (Erdővidék, Olasztelek Nyr. XIV.89; Kolumbán Samu). *Fejében:* 1. nevében. *Búcsúzom az egísz sokaság fejiben* (Bihar m. Székelyhíd Nyr. VI.235; vőfélymondókában); 2. vmihez illőleg. *Hetfü fejibe jól indult. Vasárnap fejibe jól kinyujtja az álmat* (Székelyföld Kiss Mihály).

fej-al (*fébő* Baranya m. Ormányság Nyr. IX.285; *fej-all* Göcsej Nyr. XII.46; XIV.453; *fébó* Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.156; Ormányság Tsz.; *fej-el* Palócság Nyr. XXI.46. 363; XXII.34; Heves m. Névtelen 1840; Gömör m. Nyr. XVIII.422; Rozsnyó Nyr. VIII.564; Rimaszombat és vid. Nyr. IV.21; XVII.525; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.59; *fej-ell* Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.180; *févaj* Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.156; Torockó Vadr.; Dézsi Mihály; Székelyföld Kriza; *févajj* Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.91; Torockó Kiss Mihály; *féval* Baranya m. Nyr. V.330; *févalja* Székelyföld Nyr. V.376; *févaly* Baranya m. Ormányság Nyr. I.424; Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.420; *févó* Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.156; Tsz.; Nyr. V.330; Közép-Baranya Nyr. III.282; Baranya-Sz.Lőrinc Nyr. XVII.335; Baranya m. Ormányság Nyr. IX.285; *fêvó* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.142; *fial* Göcsej Tsz.; *pépó* Baranya m. Ormányság Nyr. IX.285; *pévó, pévalykó* Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.156; IV.113; Ormányság Tsz. 117a): 1. *fej-el, févaj, févajj, févalja, févaly, fial:* párna, vánkos (Göcsej Tsz.; Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.420; Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.91; Palócság Nyr. XXI.46. 363; XXII.34; Heves m. Névtelen 1840; Gömör m. Nyr. XVIII.422; Rozsnyó Nyr. VIII.564; Rimaszombat és vid. Nyr. IV.21; XVII.525; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.59; Torockó Vadr.; Kiss Mihály, Dézsi Mihály; Székelyföld Nyr. V.376; Kriza); 2. *fébó, fého, féval, févaly, févó, fêvó, pépó, pévalykó, pévó:* ruhatekercs, a melyet a fejen vitt teher alá tesznek (Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.156; IV.113; Tsz.; Nyr. V.330; Baranya m. Ormányság Tsz.; Nyr. I.424; IX.285; Közép-Baranya Nyr. III.282; Baranya-Sz.Lőrinc Nyr. XVII.335; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.142); 3. *fial:* tűzgyújtásnál keresztbe tett darabfa, a melyre a többit hosszában rárakják (Göcsej Tsz.); 4. *fejell:* szőllőlugasok melletti földtöltés (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.180); 5. *fejall (szekér fejalla):* megrakott szekérnek eggyik szárnya, csúcsa (Göcsej Nyr. XII.46; XIV.453); 6. *fejall* (*föld fejalla*): a földnek keresztben szántott széle, vége (Göcsej Nyr. XII.46; XIV.453); 7. *fial:* szőllőnek fölső vége (Göcsej Tsz.)

fej-bíró: a ki azt akarja, hogy mindíg igaza legyen (rechthaberisch) (Vas m. Kis-Cell Beöthy Zsolt).

[fej-bojt].

[Szólások]. *Feje bojtját se hajtja arra:* rá sem hederít (Heves m. Névtelen 1840).

[fej-bot].

[Szólások]. *Feje botját se hajtja arra:* rá sem hederít (Heves m. Névtelen 1840.)

fej-fa (*föl-fa* Torontál m. Lőrincfalva Kálmány L. Szeged népe III.25): a szövőszéknek az a része, a melyre a fonalat föltekerik (Székelyföld Kiss Mihály).

[fő-gërënda], fű-gërënda (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286; *fü-gerenda* Vas m. Kemenesalja Nyr. III.88): a ház falán végigfutó gerenda, a melyen az ollótartó nyugszik.

fő-hasigatás: fejszaggatás [?] (Nógrád m. Nyr. XII.279).

fej-kő: az a kő, a mellyel a fenékhorgot elsüllyesztik (Komárom Herman O. Halászat K.)

fej-kötő, fő-kötő (*féketé*je Arad m. Pécska Nyr. VII.123; *fékető* Félegyháza Nyr. XIV.186; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.571; Mezőtúr Nyr. VIII. 443; Szeged Nyr. VIII.235; Csaplár Benedek; Bánság Csaplár Benedek; Heves m. Csépa Nyr. III.288; Gyöngyös Nyr. III.288; Nógrád m. Nyr.

IV.142; Rimaszombat vid. Nyr. X.88; *féketü* Nagy-Becskerek Nyr. VI.132; *fêkëtᵉő*, *fêkëtᵉő* Palócság Nyr. XXI.309. 461; XXII.34; *fékötő* Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.156; *fikető* Pannonhalma Nyr. XII.187; Debrecen Nyr. IX. 161; Beszterce m. Zselyk Nyr. XVIII.576; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.315; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. IX.427; *fikëtő* Mezőtúr Nyr. VIII.443; IX.179; *fíkető* Debrecen Nyr. VII.189; IX.162; Nagy-Károly Nyr. VII.229; Csallóköz Csaplár Benedek; Komárom m. Fűr Nyr. XVIII. 528; Érsekujvár Nyr. VIII.282; Beszterce-Naszód m. Zselyk Nyr. XXII.376; *fíkëtő* Mezőtúr Nyr. VIII.359; *fikötő* Dráva mell. Nyr. V.380; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284; *fötökő* Csík m. Csík-Madaras Nyr. XX.46; *fűkető* Maros-Torda m. marosi alsó-járás Ravasz Árpád).

fikető-kető: fejkötőnek kötőszalagja (Beszterce m. Zselyk Nyr. XVIII.576).

fej-lánc: az a lánc, a mellyel az állóbárka macskáját a sárkányhoz kötik (Szeged Herman O. Halászat K.)

fej-madzag: az a madzag, a mely a fenékhorog csíptetőjére van kötve s a melynél fogva a horgot viszik v. fölakasztják (Komárom Herman O. Halászat K.)

fő-meredek: fejjel le (Hely nélkül Nyr. XII. 527).

fej-ruha (Dunántúl Nyr. V.181; *fé-ruha* Somogy m. Sándor József; Baranya m. Baranya-Sz.Lőrinc Nyr. XVII.335; *feje-ruha* Somogy m. Sándor József; Baranya m. Ormányság Nyr. I.379): fejre való kendő.

fej-szedő: kalász-szedő (Székelyföld Tsz.)

fű-szösz, fü-szösz: szösz-csomó, a mely eggy-eggy kenderkévéből kerül ki (Szatmár m. Szatmár vid. és Nagybánya Nyr. XI.572; Szatmár m. Krassó Nyr. XVI.334).

fő-úr: főtisztelendő úr (Jászberény Simonyi Zs. A magyar nyelv I.14; Székelyföld Győrffy Iván).

fej-zsengéje: feje lágya (Háromszék m. MNy. VI.327).

feje-bóbás: bóbitás fejű (Háromszék m. NyK. III.18).

feje-foka: rokona, hozzátartozója (Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.139). *Minthogy a megboldogúlt királynak nem volt semmi feje-foka, Józsira maradt egész országa* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.454).

feje-ment: eszement, eszeveszett (Székelyföld Kriza).

feje-szösz: a szösznek a legjava (Szatmár m. Krassó Nyr. XVI.335; Szabolcs m. Tiszahát Vozári Gyula).

fejre-való, főre-való (*farvaló* Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478): 1. *fejre-való, főre-való:* kalap, sapka (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.46; Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); 2. *fejre-való, farvaló:* fejre-való kendő (Vas m., Pápa vid., Balaton mell. Tsz.; Székelyföld Győrffy Iván; Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478).

[Közmondások]. *Kinek mijen fejrevalója van, ojannal köszön* (Háromszék m. Vadr. 376).

[főtől-való].

fütülvaló-fa: sírfejfa (Nagy-Kúnság Nyr. XIX. 576).

2. **FEJ:** a kihúzott hálót ismét kivetésre rendbe rakja (Keszthely Herman O. Halászat K.)

be-fej: beszolgáltatja a fejt tejet (a juhász, ha túróért és vajért ki nem bérelte a fejés hasznát) (Heves m. Névtelen 1840).

föl-fej: a hálót húzogatva a vízből kiszedi (Balaton mell. Herman O. Halászat K.)

ki-fej: jobb és bal kézzel fölváltva kihúzgálja a lékből a kijáró kötelet v. a hálót (Balaton-Füred, Bodrogköz Herman O. Halászat K.)

FEJBELI, FŐBELI: fejrevaló (kalap, sapka) (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.325; Győrffy Iván).

[FEJBÉSZ].

mëg-fejbísz: fejbe ver (Fölső-Csallóköz id. Szinnyei Józsefné; Komárom m. Naszvad Nyr. IV.235).

FEJECSKE: kalász. *Fejecskét szedni:* gabonafélét böngészni (Al-Csík Nyr. XX.47).

FEJËDELËM. *Legfejëdëlëmebb:* legfőbb (Heves m. Sirok Nyr. VIII.370).

[FEJEL].

ki-fejel: 1. kihagy a részesítésből, kisemmiz. *Engem szépen kifejelének belőlle* (Székelyföld Kiss Mihály); 2. leszól, legyaláz. *Jól ki tudja fejelni, a kihez hezzafog* (Székelyföld Kiss Mihály).

FEJELŐD-IK: rajta mászkál, gyúródik, hancúroz (gyermek a meglett emberen) (Udvarhely m. Nyr. VIII.471) [vö. *fejőd-ik*].

FEJES (*fős*leg, *fős*ül Háromszék m. MNy. VI.327; *füs*-kender Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325): 1. oktalan (Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274); 2. fejjel lefelé ugrás (a fürdőben) (Székesfehérvár Nyr. XVI.140). — *Fejesleg, fősleg, fősül:* fejenként (pl. adni v. venni a káposztát) (Háromszék m. MNy. VI.327; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

fejes-bocskor: lábszárig érő bocskor (Csongrád Nyr. IX.90).

FEJESËD-IK (*füsöd-ik* Kapnik vid. Nyr. II.183).

FEJETÉK: forrás (Somogy m. Kassai J. Szókönyv II.161; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; Ormányság Kassai J. Szókönyv II.125. 161; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.571).

fejeték-árok: hó- v. esővizet levezető árok (Baranya m. Nyr. II.184).

FEJETÉKES: vizenyős. *Fejetékes hely* (Baranya m. Nyr. II.184).

FEJEZ: 1. levágja a rozsfejeket a búzában (Répce mell. Nyr. XX.410); 2. céloz. *Nem tudom, mire fejez* (Szentes Nyr. VI.268).

rá- v. **reá-fejez**: a deszkán átütött vasszegnek kiálló hegyét visszahajtja és a deszkába beleveri) (Csongrád m. Szegvár, Bodrogköz, Székelyföld Nyr. XVII.564).

FEJEZET: 1. a szőllőben az esővíz pusztításai ellen keresztben húzott barázdák ormozata (Balaton mell. Tsz.); 2. szőllő-mesgye. *Eggy-, kétstb. fejezetes szőllő* (Somogy m. Nyr. XIX.287).

FEJL-IK: foszlik, könnyen foszlik (a kukorica) (Bereg m. Kassai J. Szókönyv II.193).

el-fejlik: elfeslik (Borsod m. Bogács Kassai J. Szókönyv II.193).

FEJŐ: tejelő juhok serege (Székelyföld Kiss Mihály).

fejő-pitli: fejő-sajtár (Győr m. Bőny Nyr. XIV.527).

FEJŐD-IK: körülötte sürgölődve alkalmatlankodik. *Mindég anyján fejődik* (az anyás gyermek) (Székelyföld Kriza; Háromszék m. Vadr.) [vö. *fejelöd-ik*].

FEJŐKE: fejő sajtár (Dunántúl Nyr. V.180; Vas m. Kemenesalja Tsz.; Tolna m. Kassai J. Szókönyv II.159; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.237).

FEJŐTÉK: lábszár alsó része [?] (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

FEJSZE (*féci* Moldvai csáng. Nyr. III.2; *féjsze* Küküllő mell. Kelementelke Ravasz Árpád; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 554; *féjszi* Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 432. 499a; Brassó m. Hétfalu Nyr. IV.556; XVI.478; Brassó m. Tatrang Nyr. II.476; *fésze* Szilágy m. Nyr. IX.182; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.254. 386; Győrffy Iván; Marosszék, Nyárád mell. Vadr. 195; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.93; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XIV.288; Háromszék m. Vadr.; Brassó m. Hosszúfalu Nyr. V.374; *fészi* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.226; Kiss Mihály; Győrffy Iván; Háromszék m. Tsz.; Vadr. 499a. 554; MNy. VI.214; Nyr. V.35; Háromszék m. Uzon Nyr. IX.40; Erdélyi Lajos; Csík m. Nyr. X.90; Gyergyó-Sz.Miklós Nyr. VIII.228; Brassó m. Bácsfalu Nyr. III.524; Brassó m. Hosszúfalu Nyr. V.374; *főszővê* Heves m. Sz. Domonkos Nyr. XXII.525). *Egy fejsze föld:* [?] (Jászkúnság, Dózsa Nyr. XVII.576).

[Közmondások]. *Rossz fészi nem vesz el* (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

fejsze-fokozó: hackendorn [kovács mesterszó] (Sárospatak Nyr. XII.288).

fészi-kapa: írtó kapa (Székelyföld Nyr. VIII. 462; Kiss Mihály).

[**FEJT**].

mëg-fejt: megnyúz. *Mëgfejtëttek ël lovat, annak a bűribe belevarták* [Brunsvikot] (Veszprém m. Nyr. VI.422).

FEJTŐ: színes gyapotfonal (Békés-Doboz Nyr. VIII.330; Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.182; XIV.235; Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály, Győrffy Iván).

FEJZ-IK: kalászosodik (Székelyföld Nyr. II.383).

[**FÉK**].

fék-szotyor: vastag fonalból készült ritka hálószerű fonadék, a melyben az ételhordó edényeket a mezei munkásoknak kiviszik (más néven: *kasornya*) (Székelyföld Kőváry László 1842).

FEKE'L: fekszik (frequ., durat.) (Gömör m. Nyr. XVIII.501.)

FÉKEL: faragcsál, fúr-farag (Bereg m. Bereg-Rákos és Munkács vid. Pap Károly).

FEKÉLY (*feki* Nagy-Kúnság, Túrkeve Nyr. III.229; Debrecen Nyr. V.141; VII.189; IX.206; *fekíjj* Szilágy m. Nyr. XIV.576; *fökén* Göcsej Nyr. VII.282; Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV. 573; *fökény* Vas m. Őrség Nyr. II.472; Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XXII.238; *fököm* Csík m. Nyr. VII.92; Győrffy Iván; Csík-Madaras Nyr. XX.46; *fököny* Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; Székelyföld Andrássy Antal 1843; Csík m. Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.327. 357; *főköny* Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.135; Tsz.; Csík m. Tsz.). *Fököm, fökön, fököny, főköny:* szemölcs (Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.135; Tsz.; Csík m. Tsz. Nyr. VII.92; Győrffy Iván; Csík-Madaras Nyr. XX.46; Háromszék m. MNy. VI.327. 357). *Fököm ember:* kis ember (Csík m. Nyr. VII.92).

[Szólások]. *A fekibe:* a fenébe! (Debrecen Nyr. IX.206). *A feki egye meg!* (Debrecen Nyr. VII.189). *Feki düccse el!* (Nagy-Kúnság, Túrkeve Nyr. III.229).

FEKÉLYET: fekély, kelevény (Bodrogköz Nyr. XVII.558).

FEKET: fektet (Bánffy-Hunyad Nyr. X.22; Maros-Torda m. marosi alsó-járás Ravasz Árpád).

FEKETE („Dű dű hegedű, a ki huzza, *feketű*" [gyermekversike] Veszprém Simonyi Zs. A magyar szótők I.28; *feteke* Göcsej MNy. V.87; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.164; Torna vid.

Nyr. XVII.324; Torna m. Torna-Újfalu Nyr XVII.40. 186; Gömör m. Tsz.; Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.164; Tsz.; Arany-Gyulai NGy. III.24; Kiss Mihály; Udvarhely m. Vadr. 9; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.93; Háromszék m. MNy. VI.223. 358; NyK. III.18; Nyr. VI.473; Csík m. Nyr. VIII.379; XII.189; XIII.378; Csík-Sz.Király Nyr. VII.335; VIII.190; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. X.42; Csík-Madaras Nyr. XIX.527; Moldvai csáng. Nyr. III.53; Moldva, Klézse Nyr. III.240; V.47; *feteke* Palócság Nyr. XXII.34; Heves m. Sz.Domonkos Nyr. XXII.524; Gömör m. Nyr. XVIII.458). *Szömöm feketéje:* szemem bogara, pupillája (Pest m. Páty Nyr. XII.280).

feteke-fenye: üszög, üszkösödés (sebben) (Székelyföld Győrffy Iván).

fekete-gyűrő: cornus sanguinea (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.92).

fekete-leves: az a lé, a melyben disznóöléskor a hurkát kifőzik, s a melyet aztán levesül esznek (Soprony Király Pál).

fekete-szëg: feketébe hajló arc-színű (Háromszék m. NyK. III.11).

[**fekete-szőr**].

feketeszőrös: úri ember (t. i. a nép fehérben jár) (Szlavónia Nyr. V.11).

FEKETÍT (*fetekít* Csík m. Nyr. XIII.329).

FEKHETŐSÉG: fekvőség, fekvő birtok (Székelyföld Kiss Mihály).

FEKLE'L: fekszik (frequ., durat.) (Gömör m. Nyr. XVIII.501).

FEKTET: a delelő csordát őrzi (a bojtár) (Vas m. Hegyhát Nyr. I.467).

[**FEKTŐ**].

fektő-hel: fekvő-hely. *Főverik az embört fektőhelibű* (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.213.)

FEKÜDDËGEL: fekszik (frequ., durat.) (Székelyföld Kiss Mihály).

FEKÜGET (Göcsej Nyr. XIV.164; *feküget-ik* Székelyföld Kiss Mihály): ~.

[**FEKŰLL**].

le-feküll: lefekszik (Malomfalva Nyr. VII.427; misztériumban).

FEKŰLLŐS: fekvő. *Lefeküllék feküllős ágyamba* (Malomfalva Nyr. VII.427; misztériumban).

FEKÜSZ-IK, FEKSZ-IK (*fekesz-ik, fekesz*nek, *fekeggy, fekeggyék* Moldvai csáng. Nyr. IX.531).

[Szólások]. *Utolsót fekszik:* haldoklik (Fehér m. Szolgaegyháza Nyr. IV.44).

el-fekszik: 1. elalszik (vmit). *Effekütte az imáccságot* (Tamási Nyr. XXI.526); 2. *elfekszik a csuka a zsombékok közt:* veszteg állva lesi a prédát (Agárd Herman O. Halászat K.)

mëg-fekszik: fekszik (betegen). *Szëgin embër vagyok, nëm tëhetëm, hogy mëgfekhessem* (Vas m. Kemenesalja, Jánosháza Nyr. XV.141).

FEKVÉS (*fekés* Vas m. Nyr. XVIII.144; Zala m. Nyr. XIII.477; XIV.44; Göcsej Nyr. XIII.495; Pest m. Tápió-Györgye Nyr. XIV.283; Kún-Sz.-Márton Nyr. II.474; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476; *fekis* Vas m. Őrség Nyr. VII.372). *Fekés:* a nyúl fekvőhelye, vacka (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476).

FEKVŐ (*fekő* Heves m. Névtelen 1840; Rimaszombat Nyr. V.271; Moldvai csáng. Nyr. X.200; *fekő*-hely Palócság Nyr. VIII.451; *feke*ö Gömör m. Nyr. XVIII.457; *fekűő*-hely Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIX.235; *fekü*-fa Háromszék m. MNy. VI.241. 327. 354; Vadr. 523a; Győrffy Iván; átal*fekü* Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.241. 316; Győrffy Iván; *fekűvő*-beteg Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).— *Fekő:* 1. fekvő beteg. *Rosz máléból lett fekő* (Moldvai csáng. Nyr. X.200); 2. gyermekágyas nő (Heves m. Névtelen 1840; Rimaszombat Nyr. V.271).

fekü-fa: vész-döntötte erdei nagy fa (Háromszék m. MNy. VI.241. 327. 354; Vadr. 523a; Győrffy Iván).

átalfekü: keresztben fekvő (szántóföld, gyep) (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.421. 316; Győrffy Iván).

[1. **FÉL**].

[Szólások]. *Aszt féte:* attól félt (Baranya m. Ibafa Nyr. XXII.282).

2. **FÉL** (*fő* Zala m. Tapolca Nyr. XVI.327).

[Szólások]. *Félën van* [ez meg ez a falu]: félre esik (az úttól) (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Félen néz:* gúnyosan néz (Háromszék m. MNy. VI.325). *Félën szülik:* időnek előtte születik. *Akármiféle szaparadás lësz* (v. *ha gyermëk lëssz*), *félën szülik* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.457; XXIII.47).

[**fél-ág**].

félág-gyeplő: eggyes gyeplő (Háromszék m. MNy. VI.325; Győrffy Iván).

fél-ajtó: két részből álló konyha-ajtónak alsó és fölső fele (Ungvár, Munkács Nyr. XVII.274).

fél-akarva: félig-meddig, nem határozottan akarva (Székelyföld Csaplár Benedek).

[**fél-bőrkapca**].

félbűrkapcás: kötekedő, eszelős (Debrecen Nyr. VII.521).

fél-csípejű. *Félcsípejű gazda:* kisbirtokú (Nagy-Kúnság Nyr. II.274).

[fél-dëszka].

fédeszkás: szeles, hebehurgya (Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46).

fél-dikta: bolondos, szeles (Rimaszombat Nyr. XII.190) [vö. *dikta*].

fél-ebéd. *Déli félebéd:* mezei munkásoknak 8, 9 v. 10 óra tájban való étkezése (Tiszahát, Bereg m. Vozári Gyula). *Harangoznak délre, déli félebédre* (Ungvár Nyr. XX.48).

fél-éjjel: éjfél (Szlavónia Nyr. V.11; XVII. 487).

fêl-esztelen: féleszű (Dunántúl Nyr. XVI.190).

fél-fa: fele-hosszában elmetszett termő-vessző (Debrecen Nyr. IX.144).

fél-farcsoku: félrejáró farú (Székelyföld NyK. X.329; Kiss Mihály).

fél-feneků. *Félfeneků cseber:* eggyfeneků (Torda Nyr. XVIII.95).

fél-haj (*fé-haj, fê-haj*): félszer (rendesen az épület hátulsó részéhez ragasztott födött hely, a melynek fala nincs, csak oszlopok tartják a födelet), kocsiszín (Komárom m. Nyr. III.511; Komárom m. Fűr Nyr. XVIII.528; Tata vid. Nyr. V.473; Hont m. Nyr. VI.182; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.188; Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841; Bereg, Ugocsa, Ung, Szabolcs, Gömör m. Nyr. III.510).

fél-hangú (*fél-hangu*): féleszű, hóbortos (Háromszék m. MNy. VI.326; Vadr.; Nyr. IX.425; Győrffy Iván).

[fél-házhely].

félházhejes (*félházhejjes*): helytelen magaviseletű, féleszű (Szeged Nyr. IX.237; Csaplár Benedek; Csallóköz Csaplár Benedek).

fél-ing (*fély-ing* Aszód Nyr. IX.525): 1. *fél-ing*: rövid női ing (Palócság Tsz.); 2. *fély-ing:* ingváll (Aszód Nyr. IX.525).

fél-istrángú: féleszű (Borsod m. Szíhalom Nyr. IX.332).

[fél-kalap].

[Szólások]. *Azt sem mondá: fél-kalap*: semmibe sem vette a dolgot (Székelyföld Tsz.).

fél-kegyelmű: féleszű (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.236).

[fél-kerék].

[Szólások]. *Fé-kerékën vót:* ittas volt (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI.475).

[fél-kéz].

félkéz-kalmár (*fékéz-kómár*): 1. tolvaj (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Vas m. Kemenesalja Nyr. III.88; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.237; Félegyháza, Szeged Csaplár Benedek; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.571; XV.305; Szentes Nyr. VIII.332); 2. a ki az ellopni-valót a tolvajnak kiadja (Alföld Nyr. IV.329); 3. kiskereskedő, szatócs [?] (Hely nélkül Tsz.).

félkéz-kasza: fába ékelt éles vasdarab, a melyet a szűcsök a bőr puhítására használnak (Bánffy-Hunyad Nyr. XII.379).

fékéz-kosár: kissebb kosár, a melyet a karra öltve lehet vinni (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Zala m. Szepezd Nyr. XVII.190).

fél-korú: középkorú (Csallóköz Nyr. I.278).

fél-kótya (*fél-kútya* Bánffy-Hunyad Melich János): féleszű, félbolond, eszelős, bolondos (Szatmár m. Nyr. XVII.142; Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.226; IX.131; XIV.236; Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183; Ugocsa m. Homonna Nyr. VIII.427; Szilágy m. Nyr. VII. 381; Zilah Nyr. XIV.333; Kolozsvár Szinnyei József).

félkótyás: ∾ (Csík m. Nyr. VII.331).

fél-kótyó (Szatmár m. Nyr. XVII.142; Szatmár Nyr. VII.190; VIII.188; *fél-kátyó* [?] Szatmár m. Mánd Nyr. XIX.335): ∾.

[fél-láb].

félábos: az olyan csizma, a melyet változtatni nem lehet (Zala m. Szepezd Nyr. XVII. 190).

féllőkös: féleszű, eszelős (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.237) [vö. *lőkös*].

[fél-mente].

fél-mëntés: féleszű (Székelyföld Kiss Mihály; Erdővidék Nyr. IX.42).

fél-metszés: kétfelé metszett hordó (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.173).

fél-nadrág (*fé-nadrág*): féleszű (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.237; Túrkeve Nyr. VIII.469; Szeged Nyr. VII.235).

fénadrágos: ∾ (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.571; Kalocsa Nyr. VIII.461),

fél-neder, fé-neder (*féleder* [?] Nagy-Kőrös Nyr. VI.424): ∾ (Szeged és vid. Nyr. II.44; VII.235).

[fél-nesz].

féneszës: ∾ (Zala m. Szepezd Nyr. XVII.190).

fé-neszü: ∾ (Somogy m. Mesztegnye Nyr. VII.377).

[fél-nóta].

fénótás: ∾ (Zala m. Szepezd Nyr. XVII.190; Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286; Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.143).

fél-odru: az olyan csűr, a melynek csak az eggyik felébe lehet gabonát rakni, a másik felében meg istálló van (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván).

fél-oldal. *Fél-oldaltok:* féloldalt, oldalvást (Székelyföld Győrffy Iván).

fél-óra: két negyed eggyre (Vas m. Őrség Nyr. V.31).

fél-pászma: féleszű (Hódmező-Vásárhely Nyr. II.421; IX.91).

fél-salavári: ∾ (Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.236; Szabolcs m. Földes Nyr. III.36).

[fél-sallang].

félsallangos: ∾ (Hódmező-Vásárhely Nyr. II. 421).

fél-szak. *Fészakra:* félig, félvállra, rézsút. *Ha nagy a meleg, fészakra mindig kinyitom az ablakot:* az ablak eggyik szárnyát (Pest m. Ráckevi Király Pál). *De lëcsuszik ez a mándli, mer csak ugy fészakra tëttem* (Tapolca Nyr. VIII. 373). *Fészakra át:* rézsút állott (Vas m. Őrség Nyr. I.422).

[fél-szántoku]. *Fëszántokulag:* rézsútosan, harántosan (Udvarhely m. Nyr. VIII.472).

fél-szántu: harántos, rézsútos (Csík m. Nyr. VII.92). *Félszántulag* (*fészántulag*): rézsútosan, harántosan, oldalaslag (Segesvár Nyr. IX.44; Székelyföld Kriza; Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.; Dézsi Mihály) [vö. *két-szántu*].

fél-szár: hálófoltozásnál két kiszakadt szem eggyesítése (Komárom Herman O. Halászat K.).

fél-szëg: 1. a kinek vmi testi fogyatkozása van (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. NyK. III.17). *Leginkább szemibe akatt a kirájnak három félszeg kódus: egyik vót egy vén asszon, a kinek szeme pillája ugy lefittyent, hogy az egész ábrázattyát eltakarta; másik vót egy pittyett ajaku vén asszon, a kinek az ajaka szinte a térgyit verte; a harmadik vót egy lapos fenekü vén asszon, a kinek ojan lapos vót az ülete, mind egy kerek lapittó. Ezeket béhítta s elbeszéltette véllik, hogy lettek ojan félszegek* (Háromszék m. Vadr. 413); 2. sérvéses, tökös (Pozsony m. Kassai J. Szókönyv II.173).

fél-szër. *Félbe-szërbe:* félig-meddig (Háromszék m. Vadr.). *Félszerint:* ∾ (Háromszék m. MNy. VI.327).

félszer-jászol: eggyoldalú jászol (ellentéte: *arcal-jászol*) (Nagy-Kúnság Nyr. III.233).

félszërës: félszer (Szabolcs m. Földes Nyr. III.552) [vö. *fél-haj*].

fél-szerü: félig való, hiányos (Háromszék m. MNy. VI.327).

fél-tánc: féleszű (Arad Nyr. VIII.281).

fél-táncú: ∾ (Szatmár Nyr. VII.275).

fé-tasz: ∾ (Pest m., Gyöngyös Kassai J. Szókönyv II.197; V.64).

fél-tengelyü. *Fél-tengelyü szekér:* kissebb szekér (a melyen trágyát, követ, fát stb. hordanak) (Maros-Torda m. Mező-Fele Kolumbán Samu) [vö. *egész-tengelyü*].

fél-türkű: ∾ (Nagy-Kúnság Nyr. II.325).

fél-ügyü: ∾ (Székelyföld Nyr. II.426; Háromszék m. MNy. VI.326; Győrffy Iván).

fél-vágás. *Fél-vágás szekér:* ∾ (Maros-Torda és Háromszék m. Kolumbán Samu; Erdővidék, Olasztelek Nyr. XIII.578) [vö. *egész-vágás*].

fél-vágásu. *Fél-vágásu szekér:* ∾ (Maros-Torda m. Mező-Fele Kolumbán Samu) [vö. *egész-vágásu*].

fél-záp. *Félzápra forditani* (pl. lapátot): féloldalra (Heves m. Névtelen 1840).

fele-más. *Felemás állat:* csodaszülött (Háromszék m. MNy. VI.325; Győrffy Iván). *Felemás ember:* esetlen, ügyetlen, pipogya ember (Székelyföld Győrffy Iván). *Felemásilag:* felerészben másként (Székelyföld Csaplár Benedek). — Mikor a gombozó gyermekek annyi gombot látnak háttal fölfelé fordulva, mint a mennyit a fülével, azt kiáltják: *felemás!* (Szeged Csaplár Benedek).

felë-nyájo: maga-fajtája, hasonszőrű. *Mindën céhbeli jobb szereti a felë-nyáját* (Rába mell. Nyr. XVII.524).

fele-póta: nagyobb gyékény-úszó, mely a háló szárnyának fele-hosszát jelezi (Keszthely Herman O. Halászat K.).

fele-szëg. *Fele-szëgën:* félig-meddig, félbeszerbe (Székelyföld Kiss Mihály). *Fele-szëgire:* ∾ (Erdővidék Nyr. IX.42).

fele-társ (*fele-táss* Székelyföld Győrffy Iván): 1. *fele-táss*: társ, feles-társ (vmely vállalatnál) (Székelyföld Győrffy Iván); 2. *fele-társ:* házastárs. *Nem jó az embernek egyedül élni, hanem kel anak ilendő fele-társat keresni* (Gömör m. Jólész Nyr. VIII.561).

felibe-harmadába: gondatlanul, hanyagul, félig-meddig, hányd-el-vesd-el módra (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.567).

félbe-szilva: megkezdett és félig elfogyasztott szilva-befőtt (Szilágy m. Tasnád Nyr. XIX. 238).

félen-való: félre-való, félreeső helyen való (Háromszék m. MNy. VI.325; Győrffy Iván).

félig-ember: haszontalan, hitvány, komisz ember (Abaúj és Borsod m. Király Pál).

félig-furmán: úgy félig. *Mikor félig-furmán*

lëereszkëttem, a kötél elszakatt (Csanád m. Batonya Kálmány L. Koszorúk II.216).

félig-kalap: [tréf.] **1.** ernyős sipka, katonacsákó; **2.** rossz kalap (Abaúj m. Király Pál).

félre-hely. *Férre-helyt:* félrevaló helyen (Háromszék m. MNy. VI.326).

FELCSER (Udvarhely m. Homoród vid. Vadr. 500a; kaszárnyai szó Nyr. III.525; *fencsel* Tisza-Sz.Imre Nyr. VIII.525; *fencser* kaszárnyai szó Nyr. III.525; VI.88; *fëncsër* Csík m. Nyr. VII. 92): 1. *felcser, fencsel, fencser:* kirurgus, tábori orvos (Udvarhely m. Homoród vid. Vadr. 500a; Tisza-Sz.Imre Nyr. VIII.525; kaszárnyai szó Nyr. III.525; VI.88); **2.** *fëncsër:* kontár (Csík m. Nyr. VII.92).

FELÉ (*feli* Vas m. Őrség Nyr. VII.467).

FÉLE (ki-*fêli*, mi-*fêli* Heves m. Parád Nyr. XXII.475). *Félénk, mí* v. *mü félénk*: mi hozzánk (a mi pártunkhoz, felekezetünkhöz) tartozó (Bihar m. Kéri János; Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Kóbori János; Háromszék m. Vadr.; Butyka Boldizsár) [vö. *félék*].

félénk-való: ∾ (Udvarhely m. Kóbori János).

[FELED].

feled-magával: egyedül, társ nélkül, özvegyen (Székelyföld Kiss Mihály).

FELEDES: feles (a ki a földet a fele-termés fejében munkálja, a másik felét pedig a tulajdonosnak szolgáltatja be) (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr XIV.574).

[FELEDKËZ-IK].

rá-feledkëzik: merően rábámul (Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573).

[FÉLEGËL].

el-félegël: elnagyol, nagyjából v. félig-meddig tesz v. mond vmit (Székelyföld Nyr. II.426; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.323; Vadr.; Győrffy Iván). *Csak elfélegeli a beszédet* (Háromszék m. Vadr.)

FÉLEGËS: félig-való, félig-meddig-való (Kolozsvár Szinnyei József). *Ért ő keme a dologhoz, de csak ugy félegesen* (Kolozsvár Király Pál). *Féleges edény, hordó, korsó:* a mely nincs egészen tele (Kolozsvár vid. Kassai J. Szókönyv II.172).

[FÉLEGËSÍT].

mëg-félegësít *(meg-felegesít* Kapnikbánya és vid. NyK. II.378): meghiányosít (pl. vmely edény tartalmát), megcsonkít (pl. összeget) (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.340). *Hogy tele vót ez az edény! Kár vót megfélegësteni* (Kolozsvár Nyr. VI.171).

[FÉLEGËZ].

mëg-félegez: ∾ (Háromszék m. Győrffy Iván).

FELEJDÉK: feledékeny (Kapnik vid. Nyr. II.183; Győrffy Iván).

[FELEJT].

[Szólások]. *Nyakon felejt:* nyakon csap (Tata Matusik Nep. János 1841). *Pofon felejtlek:* pofon váglak (Háromszék m. Vadr. 369; Segesvár Nyr. IX.44). *Hogy szavadat ne felejcsd* v. *hogy szavát ne felejcse* [mondja az, a ki másnak a szavába vág] (Erdély Szinnyei József).

[el-felejt].

elfelejtem-olaj: [?] (Gömör m. Nyr. XVII.566).

FELEJTŐS: feledékeny (Székelyföld Kiss Mihály).

FÉLÉK. *Féléke vkinek* v. *vminek:* hozzá tartozó, vele eggy fajtájú, pl. eggyik juh *féléke* a másiknak: vele eggy anyától való (Udvarhely m. Fehér-Nyikó vid. Nyr. XVIII.479). *A mü félékünk:* mi hozzánk (a mi pártunkhoz, felekezetünkhöz) tartozó (Székelyföld Kriza, Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 498b; Csík m. MNy. VI.371).

[FELEKËZ-IK].

meg-felekezik: meghasonlik, pártokra szakad (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.341; Győrffy Iván).

szét-felekezik: ∾ (Székelyföld Csaplár Benedek).

FELEKËZET (*felekezet, fëleközet*): **1.** nemzetség, család. *Ki felekezetihez tartozik?* = ki fia? (Perbete vid. Gancs Géza); **2.** csoport, csapat (pl. munkás, arató) (Szegszárd-Palánk Nyr. XI.527). *Egy felekezet fogoly* (Esztergom vid. Nyr. XI.381); eggy szerszámhoz tartozó halászok szövetkezete (Balaton mell. Herman O. Halászat K.); **3.** testvér, rokon. *Kêt felekëzet vaót, de àz ëggyik êhât* (Szlavónia Nyr. V.11); **4.** rész. *Ëgy fëleközet kendër möv van má tilûva* (Tolna m. Bátta Nyr. XVIII. 334). *Ëf felekëzet rozs vaót, mâs felekëzet mëb bûza* (Mátra vid. Nyr. XXII.287); **5.** *egy, két felekëzetbe:* eggy, két ízben, eggyszer, kétszer (Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.273).

FELEL: mond. *Bocsásson mëg, ha magának felelëm* (Soprony m. Csorna Nyr. XXII.330). *Nem magának felelem* (Szentes Nyr. IX.94). — *Felelve:* **1.** kezeskedve. *Felelve adom* (Háromszék m. Vadr.); **2.** alkalmasint (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.325; Vadr.; Győrffy Iván; Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.283).

be-felel: megfelel (talpraesetten, erősen, gorombán) (Gömör m. Nyr. XVII.558). *Ez ugyan jól befelelt neki:* jól visszavágott (Csongrád m. Szegvár Nyr. XVII.558). *Csak gyűjön elébem à hirës, màjd bëfelelëk én neki!* (Dorozsma Nyr. XVII.558).

föl-felel: felel. *Szóval fölfeleli nagyobbik nyoszolyó* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.14).

FELELET: föltétel. *Ullan felelet alatt* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.457; XXIII.47).

FELELTET: vallat, kikérdez (vádlottat, tanút) (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály).

FELELTETÉS: vallatás, tanú-vallatás (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván).

FELES: 1. *felesën, felesleg:* felenként (Háromszék m. Vadr.); 2. páros. *Feles-e vagy feletlen?* (Háromszék m. MNy. VI.327); 3. a ki a földet a fele-termés fejében munkálja, a másik felét pedig a tulajdonosnak szolgáltatja be (Komárom m. Perbete Szinnyei József; Erdély Nyr. XVII. 558); 4. a jég alatti halászatnál az a legény, a ki a kötelet húzza (Karád Herman O. Halászat K.)

FÊLÊS: félelem (Palócság Ethnographia III.360).

FELESGÉL: felesel, feleselget (Alföld Nyr. XIII.382; Kapnik vid. Nyr. II.183; Háromszék m. MNy. VI.325; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

FELESGET: ∾ (Székelyföld Kriza; Háromszék m. MNy. VI.234. 325; NyK. III.16; Győrffy Iván).

[**FELESÍT**].

meg-felesit: megpárosít (Háromszék m. MNy. VI.340).

FELESSÉG: felesi viszony [vö. *feles* 3.] (Sárospatak, Gömör m., Bodrogköz Nyr. XVII.558).

FELETLEN: páratlan. *Feles-e vagy feletlen?* (Háromszék m. MNy. VI.327).

FELÉZOL: fölvált (őrt) (Kaszárnyai szó Nyr. VI.88; Ballagi Aladár).

[**FËLHETEG**], **FËLYHETEG**: felhő, felhőzet, borulat. *Nagy fëlyheteg gyütt össze* (Gömör m. Balog Nyr. XXII.431).

[**FËLHÍT**].

bé-felhitt: befellegzik (Székelyföld Tsz.).

FËLHŐ (*föjhő* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 142; Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.233; *fölyhő* Csongrád m. Algyő Nyr. VIII.517).

fölhő-vizsgáló: [tréf.] dologtalan ember (Szeged Csaplár Benedek).

[**fëlhő-zsák**].

[Szólások]. *Felhő-zsák esett le:* zápореső esett (Somogy m. Tab Nyr. XV.240).

FËLHŐZ-IK, FÖLHŐZ-IK (*felhődz*ni Kisújszállás Nyr. XIX.238; *felhődz-ik* Heves m. Névtelen 1840; *felhőz* Kis-Kúnság Nyr. XVII.558; *felhőz*ni [*felhózni* sajtóhiba] Nagy-Kúnság Nyr. XVI.237; *felhőz-ik* Szatmár és Abaúj m. Király Pál; *fëlyhőz*ni Borsod m. Szíhalom Nyr. IX.333; *föjhődz-ik* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.572; *föjhőz-ik* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.142; *fölhődz-ik* Csongrád m. Szegvár, Borsod m. Ónod vid. Nyr. XVII.558): 1. *föjhőz-ik, fölhőz-ik:* borul (az ég) (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.142; Pozsony m. Deáki Nyr. XX.324); 2. *felhődz-ik, felhőz, felhőz-ik, fëlyhőz-ik, föjhődz-ik, fölhődz-ik:* fél, szepeg, tart vmitől, aggódik, aggodalmaskodik, haboz, töprenkedik, tünődik, mentegetődzik, szabadkozik (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.237; Kis-Kúnság Nyr. XVII.558; Kisújszállás Nyr. XIX.238; Csongrád m. Szegvár Nyr. XVII.558; Szatmár és Abaúj m. Király Pál; Borsod m. Szíhalom Nyr. IX.333; Heves m. Névtelen 1840). *Ugyan föjhődztem ám, hogy rám is kerül a sor* (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.572). *A Dani azon felhőzik, hogy éjjel kellene menni* (Abaúj m. Király Pál). *Mondtam neki, hogy gyöjjön el, de igen fölhődzött* (Borsod m. Ónod vid. Nyr. XVII.558).

meg-felhődzik, meg-felhőzik: megijed, aggodalomba esik (Nagy-Kúnság Nyr. II.326; Kisújszállás Nyr. XIX.238).

FÉLIGITT: féllé tesz, fogyaszt (Göcsej Nyr. XIII.310).

[**FÉLIGNYI**]. *Felignyire:* félig. *Felignyire se vagyok éhes* (Székelyföld Nyr. VIII.516).

FELLÁBAS: szabadságon levő katona [vö. ném. *verlaub*] (Szabolcsm. Besenyőd Nyr. XII.48).

FËLLEG (*fëllyeg* Karancs vid. Nyr. XXII.48).

FELLEGES: fehér, kék v. veressel vegyített fonál, v. tarka szövet (Székelyföld Tsz.).

FËLLENDËN, FËLLENDIN: fölszinesen (Székelyföld Tsz.; Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.326; Vadr.; Győrffy Iván).

FÉLŐS: 1. félénk (Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.242; Torna vid. Nyr. XVII.324); 2. félő, félni lehet. *Innét elébb-ôjunk, met félős, vad mián a nyájba kárt vallunk* (Udvarhely m. Bethlenfalva Nyr. XVII.332).

[**FÉLSZKE**], **FEJSZKE**: félénk (Brassó m. Hétfalu Nyr. V.330).

FÉLT (*féjt* Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Fehér-Nyikó mell. Vadr. 115; Háromszék m. Vadr.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

FÉLTŐS (*féjtős* Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos): 1. vkit vkitől v. vmitől féltő, féltékeny. *A papa ollan féltős:* pl. félti a gyereket, hogy le talál esni (Rába mell. Nyr. XVII.524). *Féjtős ember:* féltékeny (Székelyföld Kiss Mihály); 2. félteni való, drága, becses. *Féjtős portékávál járok* (Székelyföld Kiss Mihály).

FEN: kenyérnek szalonnás része. *Fene a kenyérnek* (Abaúj m. Sepsi Kassai J. Szókönyv II.180).

FÉN (*fen-kő* Csík m. Tsz.; *fen-küő* Göcsej MNy. V.160; *fen-tok* Szatmár m. Nyr. X.430;

fén-kő Székelyföld Kiss Mihály; Erdővidék, Olasztelek Nyr. XIV.288; Csík m. Tsz. 120a; *fén*-kű Kis-Kún-Halas Nyr. XV.304; *fén*-tok Abaúj m. Névtelen 1839; kasza-*fén* Zala m. Nyr. XIX.528; Zenta Nyr. XVIII.383; Heves m. Névtelen 1840; *fên* Palócság Nyr. XXI.217; *fény*-kő Szeged Kálmány L. Szeged népe I.74; *fin*-kő Aranyosszék Borbély Samu; *fin*-kű Mezőtúr Nyr. IX.479; *fin*-tok Nagy-Kúnság Nyr. II.135; XVI. 237; Mezőtúr Nyr. IX.479). *Fên:* fenő kő, kaszafenő kő (Palócság Nyr. XXI.217) [vö. *kasza-fén*].

fén-kő (*fen-kő* Csík m. Tsz.; *fen-küő* Göcsej MNy. V.160; *fén-kő* Székelyföld Kiss Mihály; Erdővidék, Olasztelek Nyr. XIV.288; Csík m. Tsz. 120a; *fén-kű* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.304; *fény-kő* Szeged Kálmány L. Szeged népe I.74; *fin-kő* Aranyosszék Borbély Samu; *fin-kű* Mezőtúr Nyr. IX.479): ∾.

fén-tok (*fen-tok* Szatmár m. Nyr. X.430; *fén-tok* Abaúj m. Névtelen 1839; *fin-tok* Nagy-Kúnság Nyr. II.135; XVI.237; Mezőtúr Nyr. IX.479): kaszafenő kő tokja.

FENCSERÍT: ken-fen (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.185).

FENE (*fenye* Dunántúl Nyr. XVI.190; Vas m. Őrség Nyr. VII.322; Zala m. Nyr. XXII.429; Somogy m. Szenna Király Pál; Somogy m. Mesztegnye Nyr. VII.377; Tolna m. Sárköz Nyr. IV.418; Csík m. Vadr.; Nyr. IV.190; Csík m. Gyímes Nyr. IX.504; *pene* Vas m. Őrség Nyr. VII.322; Budenz J. Magyar-ugor összehasonlító szótár 513). *Feteke fene, pircsi fene, veres fene, rágó fene, bécsi fene, fitty fene, görbe fene, jóféle fene* (Székelyföld Kiss Mihály). *Tóti fene* (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.524).

[fene-ëvő].

[feneëvő-szó].

[Szólások]. *Nëm illettek engöm de még csak ëgy fenyeëvő-szóvâ söm:* nem mondták, hogy ‚egyen meg a fene' (Somogy m. Darány Nyr. XXII.333).

fene-keszeg: aspius rapax (Kis-Majtény Herman O. Halászat K.).

fene-viz: [tréf.] = *fenyő-víz* (Székelyföld Kiss Mihály).

FENÉK (*fenek* Palócság Nyr. XXII.34; *fenek*-fészek Heves m. Névtelen 1840; Szabolcs m. Király Pál; Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183; *fënëk*-fészëk Abauj m. Beret Nyr. II.423): **1.** vízjárta hely, a melynek mélyedéseiben a víz az áradás visszavonulása után is meg szokott állani (Csongrád m. Szegvár, Bodrogköz és hely nélkül Nyr. XVII.558. 559); **2.** olyan hely vmely folyó v. patak mentében, a hol a megáradt víz kavicsot, fövenyt v. iszapot szokott lerakni, mivel az a víz sodrán kívül esik (Székelyföld Nyr. XVII.558); **3.** segg (Háromszék m. Vadr. 432). — *Feneket:* fenekestül. *Feneket felfordult* (Háromszék m. Vadr.) [vö. *fenekel*].

[Szólások]. *Feneket venni, feneket szántani:* a szántásnál az utolsó fogatást kiszántani, a barázdát megszántani (Zala m. Hetés Nyr. XIX.142).

fenék-fészëk (Udvarhely m. Kóbori János; *fenék-fészek* Székelyföld Tsz.; *fenek-fészek* Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.183; Szabolcs m. Király Pál; Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183; Heves m. Névtelen 1840; *fenek-fêszek* Palócság Nyr. XXII.34; *fënëk-fészëk* Abaúj m. Beret Nyr. II.423): **1.** legutoljára kikelt madárfi, idétlen madárfióka (Palócság Nyr. XXII.34; Abaúj m. Beret Nyr. II.423); **2.** legutolsó gyermek (Palócság Nyr. XXII.34; Heves m. Névtelen 1840; Abaúj m. Beret Nyr. II.423; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.183; Szabolcs m. Király Pál; Székelyföld Tsz.; Udvarhely m. Kóbori János) [vö. *fészëk-fentő*].

fenék-hal: olyan hal, a mely leginkább a víz fenekén tartózkodik, mint a csík, a küllő stb. (Duna mell. Herman O. Halászat K.)

fenék-horog: vagy 20—40 méteres ín, a melyre 60—80—150 horog van kötve, s a végén kő, a mellyel elsüllyesztik (Komárom Herman O. Halászat K.)

fenek-széna: vízjárta réteken, vizenyős mélyedésekben termett széna (Heves m. Névtelen 1840).

fenék-víz: talajvíz (Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.47).

FENEKËD-IK (*fenekedő* Balaton mell. Tsz.): agyarkodik, irigykedik, gyűlölködik, rosszat forral vki ellen (Csallóköz Szinnyei József; Székelyföld Tsz.).

[FENEKEL].

fel-fenekel: megver, seggére ver (Debrecen Nyr. IX.206) [vö. *fenék* 3.; *fel-finakol*].

mëg-fenekel: ∾ (Háromszék m. MNy. VI.340). *Gyerëk, vigyázz magadra, mert megfenekellek!* (Csallóköz Csaplár Benedek).

[FENEKËLT].

fenekelt-ujjú-szűr: olyan szűr, a melynek az újjai be vannak alul varrva, úgy hogy zseb gyanánt szolgálnak (Csallóköz Csaplár Benedek).

FENEKES: fenékhoroggal halászó halász (Szeged Herman O. Halászat K.). — *Fenekest:* fenekestül. *Fenekest feldől:* fölfordul (Vác vid. Nyr. XVII.559). *Az edény fenekest feldőlt; nem maradt benne semmi* (Gömör m. Nyr. XVII.559).

fenekes-horog = *fenék-horog* (Balaton, Duna, Tisza mell. Herman O. Halászat K.).

FENEKL-IK: **1.** kisül vkire vmi. *Ő rajta feneklik a csiny, a bűn, a zuvatolás;* **2.** rajta marad (nem tud tőle szabadulni). *Feneklik vkin az adósság, a kár* (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *feneklőd-ik*].

FENEKLÉS: vizi malomnak vmely része. *Első és hátulsó feneklés* (Tisza mell. Nyr. III.238).

FENEKLŐD-IK *fenekl-ik* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

FENES: csizmadiák áztató edénye (a fenkő és holmi dirib-darab bőr áztatására) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.180).

FENESÉG (Csallóköz Szinnyei József; *fenyeség* Csík m. Vadr. 499a): baj, bökkenő.

[FENETES].

fenetes-fenékig: egész fenékig. *Fenetes-fenékig kifogyott* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.313).

FENÍT: fen. *Fenítsd meg ezt a kést* (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.180).

FENKE: kis fenkő (Duna mell. Kassai J. Szókönyv II.180).

FENKÖL, FENKELY: **1.** *fenköl:* az eggyköltésbeli madárfiak közül az, a mely legutoljára kelt ki, a leghitványabb, s azért legutoljára kelhetett szárnyra (Göcsej Tsz.. 120a; 122a); **2.** *fenköl:* nyomorult (Göcsej Tsz.); **3.** *fenkely:* kényes (Háromszék m. MNy. VI.326; Győrffy Iván).

[FENŐ].

fenyő-kő: kaszafenő-kő (Hont m. Nyr. V.426).

FENŐGRÉK: trigonella foenum graecum (Hely nélkül Nyr. VII.502).

1. **FENTÉR**: kaszafenő-kő tokja (Szatmár m. Nyr. X.430).

2. **FENTÉR**: **1.** legutoljára kikelt madárfi; **2.** sovány, gyenge ember (Vas m. Őrség Nyr. II.562).

FENTËRËDÉTT: féleszű, bárgyú (Dunántúl, Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *fintërëd-ik*].

FENTEREG (Csongrád m. Szegvár, Borsod m. Ónod vid., Gömör m., Bodrogköz Nyr. XVII. 559; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.184; Kolozs m. Kolozs, Szolnok-Doboka m., Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XVII.559; Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.184; Tsz.; Nyr. XVII.559; Háromszék m. MNy. VI.358; hely nélkül Nyr. XVII.559; *féntereg* Sárospatak Nyr. XVII.559; *féntërëg* Székelyföld Kiss Mihály; *fintereg* Székelyföld Andrássy Antal 1843; *vintörgek* Vas m. Kemenesalja Tsz.): hentereg, fetreng, láb alatt van. *A disznó sárban, a gyerek a porban fentereg. A részeg ember a kocsmában, a gyerek, az apróbb házi állat láb alatt fentereg* (Csongrád m. Szegvár Nyr. XVII.559). *Ott fentereg a sárba, mint egy disznó* (Borsod m. Ónod vid. Nyr. XVII. 559). *Részegen a sárban fentereg* (Gömör m. Nyr. XVII.559). *Olyan részeg, hogy csak a sárban fentereg* (Bodrogköz Nyr. XVII.559). *Ez a gyermek mind a lábam alatt fentereg* (Székelyföld Nyr. XVII.559). *Ne fénteregj itt, kölyök, erigy dógodra!* (Sárospatak Nyr. XVII.559). *Në féntërëgj a lábam alatt, mett ferruglak!* (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *fintërëd-ik, finteri*].

FENTERŐ (Gömör m. Tsz. 120b; *ferentő* Palócság Nyr. XIX.93; Nógrád m. Király Pál; Nógrád m. Litke Nyr. IV.286): csigamódra összecsavargatott, kicsipkézett szélű mézes-mákos kalács [vö. *2. fentő* 2].

FENTES: emelt, emelkedett (hely) (Gömör m. Tsz.; Bodrogköz Kassai J. Szókönyv II.185; Tsz.).

FENTET: **1.** térdét v. bokáját járás közben összesúrolja. *Në fentess oly rútul, mikor jársz!* (Csallóköz Csaplár Benedek); **2.** láb alatt van, alkalmatlankodik vkin (Heves m. Névtelen 1840).

1. **FENTŐ** (*frentő* Szolnok Herman O. Halászat K.): **1.** *fentő:* kerék-küllő (Erdély Kassai J. Szókönyv II.185; Székelyföld Tsz. Nyr. XVII. 559; Arany-Gyulai NGy. III.416; Győrffy Iván; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 349; Erdővidék Király Pál; Erdővidék, Olasztelek Nyr. XIII.578; Csík m. Nyr. VII.92); **2.** *fentő:* ágasfa (konyha előtt álló vagdalt ágú nyírfa, a melyre az edényeket aggatják) (Aranyosszék Borbély Samu); **3.** *fentő, frentő:* kősúllyal ellátott ágasbogas fa, a mellyel a halász a fenekes horgokat a víz fenekén keresi és onnan fölszedi (Komárom, Szolnok Herman O. Halászat K.); **4.** *fentő* = *fentő-fű* (Székelyföld Tsz.) [vö. *kerék-fentő, vendég-fentő*].

fentő-fű: fű neme, a melynek minden izénél nagy, fölfelé álló szakálla van; surlófű, mezei zsurló (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.527; Csík m. Nyr. VII.92).

2. **FENTŐ**: **1.** hagyma sásából v. kukorica háncsából való fonadék, a melybe a hagymafejek v. a kukorica-csövek közbe vannak fonva (Pest vid. Nyr. XVII.559; Vác Győri Gyula; Tata Matusik Nep. János 1841; Csallóköz Nyr. I.278; Csaplár Benedek; Mátyusfölde és Csallóköz Nyr. XVII.559; Palócság Tsz.); **2.** *fentő, fentᵉő:* kicsiny csavargatott mézes-mákos kalács, a melynek kerülete koszorú alakú (Palócság Nyr. XXII.34; Heves m. Sirok Nyr. VIII.567; Gömör m. Tsz.) [vö. *fenterő*]; **3.** parázsban sült vakarcs, pogácsa (Csallóköz Király Pál).

3. **FENTŐ**: kisded sajtár (Marcal mell. Tsz.).

FENTŐS (*fenytős* Szeged Kassai J. Szókönyv II.185; Tsz.): pállott, nyirkos, bűzös (pl. *fentős* lessz a füstre akasztott sertéshús lanyhás őszi időben) (Alföld Nyr. XIII.383; Szeged és vid. Nyr. II.43; IX.376).

FENTŐSÖD-IK: szagot kap, romlani kezd (a hús) (Szeged vid. Nyr. II.43).

[FÉNY].

finy-gépész: [nép-etimológia] fényképész (Debrecen Nyr. XII.330).

FENYĔGET (*fenĕget* Palócság Nyr. XXI.418; *fenyiget* Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.37).

FENYELĔG: ügyetlenül enyeleg (Háromszék m. MNy. VI.327; Vadr.; Győrffy Iván) [vö. *1. enyelĕg*].

FENYER (*fenér, fenyér*): **1.** *fenyer:* lucerna (Dunántúl Nyr. V.181; Baranya m. Baranya-Sz.-Lőrinc Nyr. XVII.335; Baranya m. Patacs vid. Csaplár Benedek); **2.** *fenyer:* lóhere (Rába mell. Nyr. XVII.524; Baranya m. Tsz.); **3.** *fenyér:* vékony szálú réti fű, a mely leginkább a vízjárta földeken terem (Szeged Tsz.); **4.** *fenér:* mezei moha (Szabolcs m. Kis-Besenyőd Nyr. IX. 136); **5.** *fenyer:* [növénynév] (Nagy-Szalonta Nyr. VII.457).

FÉNYL-IK (*féml-ik* Marcal mell. Tsz.; Fehér m. Perkáta Nyr. II.519; Csanád m. Puszta-Földvár Kálmány L. Koszorúk II.146; Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.8; Szatmár Nyr. VII.190; Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIV. 567; Háromszék m. MNy. VI.242; Háromszék m., Erdővidék Vadr. 184; Csík m. Gyergyó-Ditró Nyr. VIII.480; *fiml-ik* Répce mell. Nyr. XX.363; *fíml-ik* Bihar m. Székelyhíd Nyr. VI. 140; Érmellék Nyr. V.425; Zilah Nyr. XIV.333).

[FÉNYLED-]. *Fényleggyen* [használják a *fényl-ik* ige fölszólító módja helyett] (Szatmár m. Nagybánya Egyetemes Philologiai Közlöny XV.1051).

FENNYEDÉN: csak úgy a fölszinen. *Nem tudta, hogy mélyen szántson-e vagy fennyedén* (Jász-Nagykún-Szolnok m. Szolnok, Cibakháza Nyr. XXII.228).

[FENYŐ].

[fenyő-alja], fenyü-alla (Zala m. Hetés Nyr. XIX.142; *fenyalla* Vas m. Őrség Nyr. II.562; Göcsej Nyr. XII.47. 188; XIII.310): fenyő alján termő gomba, fenyő-gomba.

fenyalla-gomba: ∾ (Somogy m. Simonyi Zs. A magyar nyelv II.92).

fenyő-alma: fenyőtoboz (Székelyföld Győrffy Iván; Erdővidék Tsz.).

fenyő-boss: fenyőmag (Erdély Király Pál; Háromszék m. Győrffy Iván).

fenyő-suska: fenyő-toboz (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Győrffy Iván).

fenyő-törőbúza: fenyőtoboz (Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII.575).

fenyő-varjú: loxia curvirostra (Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII.575).

fenyő-viasz: fenyőszurok (Erdővidék Tsz.).

fenyő-viz (*fenyü-víz*): fenyőmag-pálinka, borovicska (Székelyföld Nyr. XXI.520; Kőváry László 1842; Győrffy Iván; Csík m. Tsz.) [vö. *fene-viz*].

FENYŐS (Moldvai csáng. Nyr. IX.489; *fenyüs* Vas m. Őrség Nyr. VII.372): fenyves erdő.

[1. **FÉR**].

hozzá-fér. *Hozzá-férve:* szerit téve (Csallóköz, Székelyföld Csaplár Benedek).

mĕg-fér: elfér. *Annyi asszony van a papnál, hogy alig férnek mĕg* (Tolna m. Paks Nyr. XVII. 425).

rea-fér: reá illik (Székelyföld Győrffy Iván).

[2. **FÉR**].

fér-nagy: altiszt (Zala m. Hetés Nyr. II.372).

FÉRC (*firc* Alföld Nyr. II.514): **1.** fércelő cérna (Szeged Nyr. I.415); **2.** fércelés, ritka öltésű varrás. *[Volt a ringyes-rongyos szoknyának] minden fércében, korcában egy-egy csorda bolha* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.436).

[Szólások]. *Ruhájába hatta a szabó a fércöt* v. *benne hatta a szabó a fircöt:* nincs kifizetve a ruhája (Alföld Nyr. II.514; Szeged Nyr. I.415).

FÉRCĔL (*fircel* Palócság Nyr. XXII.34; Gömör m. Nyr. XVIII.453; *fircűnyi* Csallóköz Csaplár Benedek): kanoz. *A hímréce férceli a nőstényt* (Balaton mell. Tsz. 120b; 160a; MNy. V.130).

[FĔRCSĔG], FÖRCSÖG (Baranya m. Ormányság Tsz.; *fĕrtyĕg* Székelyföld Győrffy Iván): frecseg (pl. a víz).

[FĔRCSEN], FĔRTYEN: freccsen (Székelyföld Győrffy Iván).

[FĔRCSENT], FĔRTYENT: freccsent (Székelyföld Győrffy Iván).

FÉRDEL (*ferdel* Erdély Kassai J. Szókönyv II.188; *firdel* Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV. 235): rendetlenül v. rossz késsel vagdal, szeldel (Székelyföld Kiss Mihály). *Elképtem rajta, úgy férdelte a kenyeret* (Székelyföld Nyr. IX.175).

el-férdel: rendetlenül v. rossz késsel vagdalva, szeldelve elcsúfít. *Ugy elférdelték ezt a kenyeret, hogy nem képes egy becsületes szeletet vágni belőlle* v. *mintha a férgek* (v. *a macskák*) *rágták* (v. *mosztóták*) *vóna össze* (Székelyföld Kiss Mihály).

le-firdel: rendetlenül leszeldel, lefarag (kenyeret). *Melyiktök firdelte így le ezt a kenyeret?* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.235).

FÉRĔG (*férög, fírĕg*): **1.** mindenféle kártékony állat (Győr vid. Nyr. VI.272); *a)* egér (Győr vid. Nyr. VI.272; Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.44; Székelyföld Tsz.; MNy. VI.172; Kriza, Győrffy Iván; Udvarhely m. Tsz. Nyr. XV.239; Udvarhely m. Oláhfalu Nyr. III.555; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.93; Háromszék m. Vadr. MNy. VI.244; Nyr. III.324; XVII.381; Kiss Mihály; Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.283; Kézdi-Vásárhely Horváth Farkas; Háromszék m. Ko-

vászna Butyka Boldizsár; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. Gyergyó Nyr. IV.282; Brassó m. Hétfalu Király Pál; Brassó m. Hétfalu, Zajzon Nyr. III.326; Brassó m. Hétfalu, Bácsfalu Nyr. III.524); *b*) patkány (Soprony m. Rábaköz Nyr. III.280; Győr vid. Nyr. VI.272; Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.44; Szabolcs m. Földes Nyr. XVI.384; Székelyföld Győrffy Iván); *c*) görény (Soprony m. Rábaköz Nyr. III.280; Győr vid. Nyr. VI.272; Bihar m. Fugyi-Vásárhely Nyr. III.232); *d*) farkas (Baranya m. Ormányság Tsz.; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.279; Székelyföld Horváth Farkas; Háromszék m. Vadr.); *e*) medve Székelyföld Horváth Farkas); **2.** minden különös állat. *Jaj de csunya fírëg e!* (Veszprém m. Csetény Nyr. V.427); **3.** minden állat, kül. vadállat (Mátyusfölde Nyr. XVII.479.)

féreg-fogó: egérfogó (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

féreg-kő: egérkő (arsenicum) (Háromszék és Csík m. Kiss Mihály).

féreg-üttető: egérfogó (Székelyföld Kiss Mihály).

FÉRETLEN: **1.** nyughatatlan; **2.** illetlen (Háromszék m. MNy. VI.327; Vadr.) [vö. *férhetetlen*].

FÉRFI, FÉRFIÚ (*förfi* Vas m. Őrség Nyr. II.324; Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.279; Göcsej MNy. I.219; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.90; *fŏrfi* Somogy m. Nyr. XI.40; *fürfiű* Moldvai csáng. Nyr. IX.482).

[FÉRGEDZ-IK].

le-férgedzik: férgesedés következtében lehull (gyümölcs) (Szatmár m. Király Pál).

FÉRGEL: (horgot) gilisztával, lótetűvel halfogásra fölszerel (Tápé Herman O. Halászat K.)

fel-férgel: ∾ (uo.)

FÉRGES (*fërges* Vas m. Őrség Nyr. VII.330).

FÉRGÉSZ[-IK]: **1.** egerész (Háromszék m. NyK. III.18; Kiss Mihály); **2.** orozva csípeget, gyűjtöget (Székelyföld Kiss Mihály).

FERGETEG: békebontó, háborúságszerző ember (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *förmeteg*].

[FËRGETEGËS], FÖRGETEGÖS: **1.** békebontó, háborúságszerző. *No ide nem valami förgetegös mënyecskét a házunkhoz, hogy zenebonát csinájon a házná* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 483); **2.** bolond (Háromszék m. [?] Vadr.)

förgeteges-répa: répa-főzelék köleskásával (Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XIII.332).

FËRGETYŰ (Palócság Nyr. XXI.421; XXII.34; Gömör m. Nyr. XVIII.422. 502; *fërgentyű* Szilágy m. Nyr. IX.182; *fergettyü* Győr m. Bőny Nyr. XVI.143; Bodrogköz Tsz.; Székelyföld Tsz. Nyr. V.376. 515; Kriza; Udvarhely m. Nyr. VIII.472; hely nélkül Nyr. XVII.563; *fergettyű* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.324; Bodrogköz Nyr. XVII.563; *firgető* Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.474; *förgető* Répce vid. Nyr. XX.364; *förgetyü* Győr Nyr. XI.478; *förgetyű* Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.479; Mátyusfölde, Tallós Nyr. XVI.333; *förgettyű* Marcal mell. Tsz.; *fürgentyü* Erdővidék, Olasztelek Nyr. XIII.578; Háromszék m. Dézsi Mihály; Csík m. Nyr. VII.92; *fürgető* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.48; Répce mell. Nemes-Viss Nyr. XVII.336; Pápa Nyr. XVI.527; Brassó m. Hétfalu, Bácsfalu Nyr. III. 524; *fürgetü* Vas m. Őrség Tsz. MNy. V.79; Nyr. II.374; Zala m. Hetés Nyr. XIX.143; Göcsej Nyr. XIII.308; XIV.166; Budenz-Album 160; *fürgetű* Vas m. Őrség Nyr. III.479; Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; *fürgetüő* Göcsej MNy. II.411; *fürgetyü* Vas m. Őrség Nyr. II.374; *fürgettyű* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325): **1.** *fërgetyű, fergettyü, fergettyű, firgető, förgető, förgetyü, förgetyű, förgettyű, fürgentyü, fürgető, fürgetü, fürgetű:* a szekérnek első tengelyére alkalmazott forogható fa, a melynél fogva a szekér eleje ide s tova fordulhat (Répce mell. Nyr. XX.364; Répce mell. Nemes-Viss Nyr. XVII.336; Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.48; Győr Nyr. XI.478; Győr m. Bőny Nyr. XVI.143; Pápa Nyr. XVI.527; Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Marcal mell. Tsz.; Zala m. Hetés Nyr. XIX.143; Göcsej Nyr. XIV.166; Budenz-Album 160; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.474; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.324; Bodrogköz Nyr. XVII.563; Palócság Nyr. XXI.421; XXII.34; Gömör m. Nyr. XVIII.422. 502; Mátyusfölde, Tallós Nyr. XVI.333; Székelyföld Tsz. Nyr. V.376. 515; Kriza; Udvarhely m. Nyr. VIII.472; Erdővidék, Olasztelek Nyr. XIII.578; Háromszék m. Dézsi Mihály; Csík m. Nyr. VII.92; Brassó m. Hétfalu, Bácsfalu Nyr. III.524); **2.** *fergettyü:* ablakra alkalmazott bádog füsthajtó (Bodrogköz Tsz.); **3.** *fërgentyű, fürgetü, fürgetű, fürgetüő, fürgetyü:* ajtóra billenő fa-zár (az ajtó-sasra közepénél fogva szegezett kis fa, a melynek akármelyik végét rá lehet az ajtóra fordítani) (Vas m. Őrség Tsz. MNy. V.79; Nyr. II.374; III.479; Göcsej MNy. II.411; Nyr. XIII.308; Szilágy m. Nyr. IX.182); **4.** *fürgettyű:* szövőszéknek vmely része (,a kin a nyüst fel s alá jár') (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325); **5.** *fergettyü:* forgatyú, pergetyű (játékszer; ,a diót kifúrják, a lyukban fonallal eggy pálcát forgatnak, a melynek végére eggy krumpli van erősítve') (Hely nélkül Nyr. XVII.563) [vö. *forgatyú*].

[FËRGETYŰZÉS], FÜRGETTYŰZÉS: pergetyűzés (,eggy újj-hosszúságnyi fácskát a közepén kilyukasztanak, s bele kis spárgát húzván, kétfelé-húzással a fácskát forgatják) (Hajdú-Hadház Nyr. IX.338).

[FÉRGEZ].

ki-férgez: férgektől megtisztít. *Bodzát hajt le, azzal férgezi ki a gulyát* (Bodrogköz Nyr. XVII.560).

FÉRGEZÉS: házi állatoknak férgektől való megtisztítása (Bodrogköz, Gömör m. Nyr. XVII. 559. 560).

FERHÉC (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.324; Sárospatak Nyr. XII.288; Csallóköz Nyr. I.278; hely nélkül Nyr. VIII.48; *farhéc* Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478; *farhérc* Brassó m. Tatrang Nyr. II.476; *felhérc* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.237; Hajdú m. Nádudvar Nyr. VIII.234; Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.358; *fëlhérc* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *felhőc* Székelyföld Nyr. II.476; XVI.478; *fëlhőc* Erdővidék, Olasztelek Nyr. XIII.578; *firheic* Gömör m. Nyr. XVIII.423; *firhêsz* Palócság Nyr. XXI.308; XXII.34; *főhéc, fölhéc* Cegléd Nyr. XXII.375; *förhéc* Vas m. Nyr. XVIII.144; Pápa Nyr. XVI.527; Győr Nyr. XI.478; Kecskemét Nyr. X.381; Cegléd Nyr. III.189; Csallóköz Csaplár Benedek; *förhenc* Alsó-Baranya, Pellérd Nyr. XI.382; *förhénc* Balaton mell. Tsz.; Vas m. Nyr. XVIII.144; Somogy m. Kálmáncsa Nyr. XI.238; Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.143; *fürénc* Vas m. Őrség Tsz. 343a; *fürhéc* Heves m. Névtelen 1840; Heves m. Csépa Nyr. II.381; *fürheic* Gömör m. Nyr. XVIII.455; *fürhénc* Göcsej Nyr. XIII.354; *fürhêsz* Palócság Nyr. XXI.214. 308; XXII.34): a szekérrúdon az első kerekek előtt keresztben fekvő megvasalt fa, a mely a kisafát tartja és föllépőül is szolgál.

ferhéc-páca (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X. 324; *fürénc-páca* Vas m. Őrség Tsz. 343a): [?].

FERHEL (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.285; kaszárnyai szó Nyr. VI.136; *felher* Székelyföld Kiss Mihály; *ferhêt* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.374. 571; *ferhér* Borsod m. Domaháza Nyr. XVIII. 473): kihallgatás (verhör).

[Szólások]. *Viszi a ferhêt*: szalad, elszalad, elkotródik (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.374. 571). *Elvitte a ferhelt:* elhordta magát (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.285). *Vittük a ferhért:* elosontunk (Borsod m. Domaháza Nyr. XVIII.473).

FERHELEZ (Perbete és vid. Gancs Géza; *ferheloz* Nyitra Arany-Gyulai NGy. I.286; kaszárnyai szó Nyr. VI.136): kérdőre von; fedd, pirongat.

[FÉRHET].

[Szólások]. *Férhess:* hagyj békét! (Háromszék m. MNy. VI.328. 360; Vadr.)

FÉRHETETLEN: **1.** nyughatatlan; **2.** illetlen (Háromszék m. MNy. VI.327; Vadr. 499a) [vö. *féretlen*].

FÉRINGËZ-IK (*féringez* Háromszék m. MNy. VI.215): tolakodik (helyért) (Háromszék m. MNy. VI.326; Vadr.; Győrffy Iván).

FÉRIT: fértet (Göcsej Nyr. XIII.310; XIV. 164; Budenz-Album 159).

FÉRJ: feleség (Dunántúl Nyr. V.180; Fehér m. Tabajd Nyr. XV.221; Zala, Vas, Somogy, Baranya m. Nyr. XIV.184; Dráva mell. Nyr. XIV.132; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284; Palócság Nyr. XIV.88. 132; Nógrád m. Nyr. XIV.184; Csík m. Nyr. VII.92).

[Szólások]. *Férhöz ad:* [tréf.] eltör. *Üggejj te; n'ogy férhöz add azokat az évegököt!* (Udvarhely m. Nyr. V.231).

férhöz-adó: eladó, férjhez adni való (leány) (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 474).

FERKÁL: szétlocsol. *Ne ferkáld már ki azt a vizet!* (Kassa vid. Nyr. XIX.189).

FÉRKËZ-IK: összébb szorul, hogy helyet engedjen (Háromszék m. Vadr.; Csík m. MNy. VI.371).

[Szólások]. *Férkezzetek fazakak, hadd férjen a csupor es* (Háromszék m. Vadr.). *Férkezzetek fazakak, hadd térjen a csipor es* (Csík m. MNy. VfiI.371): szoruljatok összébb, öregek, hogy a fiatalabbnak is jusson hely.

FÉRMËLŐD-IK: fészkelődik (Székelyföld Kriza; Háromszék m. MNy. VI.326; Vadr.; Győrffy Iván) [vö. *fürmölőd-ik*].

FÉRŐJÜ (*férejü, féreje, fére*): ennyi meg ennyi vetőmagot magába fogadó (föld). *Két véka férőjü* (*férejü, féreje, fére*) *főd*: a mekkorába két véka vetőmag fér belé (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván, Gálffy Sándor). *Három véka fére* [ritkábban: *féle*] *főd. Öt véka férét* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

1. **FÉRŐS**: tágas (Háromszék m. MNy. VI. 328; Vadr.)

2. **FÉRŐS** (Székelyföld Gálffy Sándor; *férés* Székelyföld Tsz. 121a) = *férőjü. Három köböl férés* [föld] (Székelyföld Tsz. 121a).

FERSING (Zilah Nyr. XIV.333; Kalotaszeg Nyr. XX.468; Kalotaszeg, Zsobok Melich János; Bánffy-Hunyad Nyr. X.21; Kolozs m. Sztána Nyr. IX.502; Kolozsvár Szinnyoi József; Székelyföld Tsz.; Nyr. V.376; Arany-Gyulai NGy. III.230; Udvarhely m. Nyr. III.512; Bethlen Nyr. XV.470; *fëlsiug* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *fërsing* Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.406; *férsing* Kalotaszeg Nyr. XVII.47; *fessing* Segesvár Nyr. IX.44; Székelyföld Győrffy Iván; *fëssing* Székelyföld Nyr. IV.183; *försing* Székelyföld Király Pál; *fössing* Székelyföld Tsz. Király Pál; Udvarhely m. Nyr. III.512; Vadr. 50): szoknya.

FERSLÓG: láda (Fehér m. Nyr. XV.421; Kúnság, Tisza-Sz.Imre Nyr. X.329; Debrecen Nyr. XI.476; Kolozsvár Szinnyei József).

FËRTÁLY (*fërtá* Soprony m. Horpács Nyr. XIV.432; *fertaj* Dráva mell. Nyr. XIII.284; *fërtó* Baranya m. Ormányság Nyr. VII.525; *fortáj* Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Kiss Mihály; Homoród vid. Kriza; *fortály* Brassó m.

Tatrang Nyr. II.476; Brassó m. Zajzon Nyr. III.326): 1. *fërtá:* eggy negyed mérő (Soprony m. Horpács Nyr. XIV.432); 2. *fërtáj, fertály, fërtály, fortáj, fortály:* messzely (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.226; NyK. III.11; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Brassó m. Zajzon Nyr. III.326); 3. *fërtő:* eggy negyed telek (Baranya m. Ormányság Nyr. VII.525); 4. *fërtály:* egész telek (Vezekényen 58, Tallóson 66 hold) (Mátyusfölde Nyr. XVII.478); 5. *fertáj:* városnegyed (Kolozsvár Szinnyei József); 6. *fertály:* huszonöt fontnyi rakásokba rakott és összekötött szárított hal (Balaton mell., Kőrös-Tarcsa Herman O. Halászat K.).

fertály-bóné: kerítő-háló (Tisza-Abád-Szalók Herman O. Halászat K.).

fertáj-kapitány: kerületi kapitány, városnegyed kapitánya (Kolozsvár Szinnyei József).

FERTÉHETT. *Fertéhett kenyér:* rosszul sült, szalonnás kenyér, a melynek a héja külön vált a belétől (Fehér m. Nyr. XVII.560).

FÉRTĚKŰ = *férőjü. Hány véka fértěkü főd?* (Székelyföld Kiss Mihály).

FERTŐ: ingovány, a mely a leapadt víz helyén marad (Soprony m. Hegykő Herman O. Halászat K.).

FERTŐZ-IK (Bihar m. Pocsaj Nyr. V.521; *fertez-ik* Bereg m. Bereg-Rákos és Munkács vid. Pap Károly): hentereg, fetreng.

FESĚL, FESL-IK (ki-*fesül* Vác vid. Nyr. XVII.560). *Fesl-ik:* 1. foszlik, könnyen foszlik (a kukorica) (Bereg m. Kassai J. Szókönyv II. 193); 2. háramlik, jut (Szeged Csaplár Benedek).

[Szólások]. *Nos, hát mi feslett?* = mi a baj? (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.131). *Mid feslett?* = mi a bajod? (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.432).

meg-feslik (*meg-feselni*): megmenekszik (vkitől v. vmitől) (Székelyföld Tsz.)

FESLÉS: [tréf.] picsa (Székelyföld Kiss Mihály).

[Szólások]. *Nagy ott a feslís:* nagy ott a baj (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.131).

[FEST].

ki-fest (vkit): kibeszéli vkinek az erkölcsi hibáit. *Ha nem térsz el töllem, ma ugy kifestlek, hogy nem köszönöd meg* (Székelyföld Kiss Mihály).

FESTAMAS: nagyralátó, kevély, cifra (nő) (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.92). [vö. *fëstom* Nyelvtört. Szótár I.836].

FESTÉKES: tarka takaró-pokróc (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Csík m. Tsz.; Győrffy Iván).

FESTÉR: erdész (förster) (Csík m. Felméri Lajos).

FĚSTET: fecskend. *Annak a tehennek ugy teli van a tőgye, hogy magátó fëstet a téj a négy csicsibő. Addég fëstették a vizipuskával a tüzet, a míg valahogy mégës csak elóták* (Székelyföld Győrffy Iván) [vö. *fostat*].

[FĚSTETŐ], FÖSTETŐ: bodzafából készült kis kézi vizipuska (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *fostató*].

FESTŐS: vászonruha-festő (Heves m. Névtelen 1840).

FÉSŰ (*fejsű* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII. 427; *féjsű* Gömör m. Király Pál; *físő* Esztergom Nyr. IX.540; *físü* Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284; *fősü* Veszprém Nyr. II.134; Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.185; *fősű* Moldvai csáng. Nyr. IX.481; *füsü* Rábaköz és Vas m. MNy. V. 77; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284; Háromszék m. MNy. VI.214; NyK. III.4; *füsű* Szeged Nyr. I.324; *füsü* Répce vid. Nyr. XX.363. 365; *füsü* Soprony m. Horpács Nyr. X.267; Cegléd Nyr. II.516; Szeged Nyr. VII.180. 324; Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.12; Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.420; Debrecen vid. Nyr. V.422; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.315).

[Szólások]. *Hogy állunk a görbe füsüvel?* = jobbra fordult-e már az állapotod? (Szeged Nyr. I.324).

fésű-miska: tehetetlen, élhetetlen ember (Háromszék m. Nyr. IV.431).

FÉSÜL (*fősül* Veszprém Nyr. II.134; Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.186; *füsül* Deés Nyr. XII.46; *füsül* Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.12; Deés Nyr. XII.94; *füsül* Balmaz-Ujváros Nyr. VII.95). *Fésül:* fésülködik (Göcsej Nyr. XIV.165; Budenz-Album 159).

be-fésül (Tolna m. Paks Nyr. XXII.383; Bars m. Nyr. X.138; *be-füsül* Nagy-Kálló Nyr. XII.430; *be-füsül* Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.462; Hajdú m. Földes Nyr. VII.234): becsap, beránt, rászed.

FÉSÜLKÖD-IK (*fejsülköd-ik* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.427; *físőköggyön* Komárom m. Fűr Nyr. XVI.234; *füsüköd-ik* Gyöngyös Nyr. II.468; *füsükönnyi* Göcsej MNy. II.409; *füsülköd-ik* Zemplén m. Deregnyő Nyr. V.326; *füsülköd-ik* Hajdú m. Földes Nyr. III.142. 236).

[FÉSŰS].

fésűs-hal: perca fluviatilis (Torna m. Herman O. Halászat K.)

fésűs-kasza: olyan kasza, a melynek a pengéjére három-négy farudacska van alkalmazva, hogy kaszáláskor a gabona rendbe düljön (Erdély Kassai J. Szókönyv II.195; Melich János).

FESZEDĚZ[-IK]: feszeleg, feszeng, hányjaveti magát (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.326; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

FÉSZËK (*fécek, fécëk* Göcsej MNy. V.76; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.86; XIV.232; Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573; *fécke*t Vas m. Őrség Nyr. I.421; *fiécök* Göcsej MNy. V.160; *físzëg* Soprony m. Horpács Nyr. X.265): vminek elültetésére vájt v. ásott fészekforma gödröcske (Székelyföld Tsz.; Nyr. XVII.561; Hegyalja, Kolozs m. Szucsák és hely nélkül Nyr. XVII.561).

fészëk-fentő: 1. legutoljára kikelt madárfi, idétlen madárfióka (Balaton mell. Tsz.; Pest vid. Nyr. XVII.559); 2. legutolsó gyermek (Duna mell. Kassai J. Szókönyv II.183; Balaton és Marcal mell. Tsz.; Veszprém m. Nyr. VIII.177; Tata vid. Csaplár Benedek) [vö. *fenék-fészëk*].

FESZENGET: feszeget (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.195).

FESZËNGŐS. *Feszëngősen:* nyalkán, büszke feszengéssel, feszeskedve (Deésakna Nyr. I.381).

FESZENKED-IK: feszeng (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.326; Győrffy Iván).

FESZËS: hetyke, nyalka, büszke. *Feszës legény* (Székelyföld Kriza).

feszes-tej: [nép-etimológia] az anya első teje (Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45) [vö. *fecs-tej*].

FESZËSKËD-IK: feszeng, feszeleg (Kecskemét, Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

FESZÍT (*feszejt* Palócság Nyr. XXI.419): hetykélkedik, büszke feszengéssel jár (Alföld Nagy Sándor; Abauj m. Nyr. IV.277). *Feszít, mint a kutya a taluseprővel* (Abauj m. Nyr. IV.277). *Feszít, mint Koszos Pista Jézus nevenapján* (Győr Nyr. XXIII.38).

FESZÍTEZŐD-IK: szétterpeszkedik, lábait szétterpeszti (Erdély Kassai J. Szókönyv II.195).

FÉSZKÁL[-IK?] (*fészkál*om): nyughatatlankodik (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

[**FÉSZKÁLÓD-IK**] (*fêszkalód-ik* Veszprém m. Csetény Halász Ignác; *fiszkalónni* Orosháza Nyr. VI.178; *físzkaluód-ik* Soprony m. Nyr. V.425; *fiszkálód-ik* Győr m. Tsz.; *físzkálód-ik* Répce mell. Nyr. XX.365): fészkelődik, nyugtalanul izeg-mozog. *Físzkaluódik, mint a szaruó galamb* (Soprony m. Nyr. V.425). [vö. *fészkolód-ik*].

FÉSZKEL: fészekforma gödröcskékbe ültet (babot, borsót, burgonyát, dinnyét, tököt) (Csongrád m. Szegvár Nyr. XVII.561).

FÉSZKES. *Fészkesen ültet:* fészekforma gödröcskékbe ültet (Csongrád m. Szegvár, Borsod m. Ónod vid., Hegyalja, Székelyföld és hely nélkül Nyr. XVII.561).

FÉSZKOLÓD-IK: fészkelődik, nyugtalanul izeg-mozog (Keszthely vid. Csaplár Benedek) [vö. *fészkálód-ik, viszkolód-ik*].

FÉSZKÓTAT: (beverendő cölöpöt) befúr a földbe (Somogy m. Balaton mell. Nyr. XVI.477).

FESZMELŐD-IK: fészkelődik, feszeng (Háromszék m. MNy. VI.326).

FESZT: erősen. *Ojan feszt áll, hogy!* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Jó feszbe van:* erősen áll, nem mozog (Tisza-Dob Nyr. XX.240).

FESZTELENCIA: csinosabb tanyai épület (Kúnság Nyr. XIV.526).

FESZÜL (*feszël* Heves m. Sz.-Domonkos Nyr. XXII.524).

FETERÁJOSKOD-IK: gondolkodik (Bars m. Léva Czimmermann János).

FËTYËL: legyező (fächer) (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

FETERÉSZ: váj (a tyúk), locsol (a ruca) (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.93).

FI, FIÚ (*filyu* Brassó m. Hosszúfalu Nyr. XXII.238): 1. *fi:* ifjú, legény (Rábaköz Nyr. XIV.519); 2. *fia:* fattyúhajtás a kukoricában (Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.273) [vö. *fiók*]. — *Fiunta:* fiú korában [ritkán hallható] (Székelyföld Nyr. XX.569).

[Szólások]. *Ëggy fia sincs:* eggyetlen-eggy sincs, semmi sincs. *Ëggy fia csirkénk, tojásunk, hagymánk, almánk sincs* (Csallóköz Csaplár Benedek). *Ëgy fia iletünk sincs* (Szilágy m. Nyr. IX.182).

fi-kokas: hetyke legény (Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283).

fiu-leány (*fiu-lány):* leány-örökös (a hol nincs fiú a háznál) (Székelyföld Nyr. II.426; Kőváry László 1842; Csík m. Győrffy Iván).

fia-csizma: [tréf.] cipő, bakancs (Nagy-Kanizsa Király Pál) [vö. *kölyök-csizma*].

fiam-uram: vőm [kül. műveltség és társadalmi állás tekintetében magasabban álló vejét nevezi és szólítja így az ipa meg a napa] (Szatmár m. Nyr. XI.284).

FIACSKÓ: állatfi, fia-állat (Dráva mell. Nyr. V.380; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.45. 284).

FIADZ-IK (*fiazz-ik* Rábaköz MNy. V.91).

mëg-fiadzik: [tréf.] darabokra törik. *Në tëdd azt a kossót oan fokhëgyre* [legszélére] *azonn az asztalon, te, met ma bizon ma mëgfiadzik* (Háromszék m. Győrffy Iván).

FIADZÓS: malacozó koca (Szilágy m. Nyr. IX.182).

FIADZTATÓ: ellő-hely (Sárospatak Nyr. XVII.554).

[**FIALL-IK**].

meg-fiallik: megfiadzik, megellik (kül. sertés).

Kérem alássan, az éccaka megfialt a Csákó (Borsod m. Onod vid. Nyr. XVII.561).

FIAS: 1. *fias koca:* malacos koca (Szilágy m. Nyr. IX.182); 2. fiastyúk (csillagzat). *A fias feljött* (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Vadr.).

fias-kutya: [tréf. nép-etimológia] fő-esküdt (a szolgabiróságnál) (Zemplén m. Nagy Gyula) [Az *esküdt, főesküdt* tótos kiejtése: *eskut, fieskut,* acc. *eskuta, fieskuta;* ebből tréf.: *es-kutya, fias-kutya*].

FIASÍT: termékenyít (hal) (Tápé Herman O. Halászat K.).

FIASÍTÁS: a sonkoly sejtjeiben levő, fejlődésnek induló méh-lárvák (Zemplén m. Deregnyő Paszlavszky Sándor). *Már én csa a barkácsnak adom el aszt a kevés mézet, mer az az üres sonkolyt is a vékába vági, oszt a fiasítást se szedegeti, nyomogati ki a sonkolybul* (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XVII.184).

FIATAL (*fétal* Moldvai csáng. Nyr. IX.486; X.103; *fiadal* Gyergyó-Sz.Miklós Nyr. X.42): 1. *fiatal:* növendék fa. *Fenyő-fiatal, csere-fiatal. Tilalmas erdőbe nem szabad a fiatalt levágni* (Székelyföld Győrffy Iván); 2. *fiatal:* ág (Gömör és Torna m. Tsz.); 3. *fiadal, fiatal:* ifjú, fiatal ember (Gyergyó-Sz.Miklós Nyr. X.42).

FIATALABB (*fiatább* Göcsej Nyr. XIV.163; Budenz-Album 163).

[Szólások]. *Fiatábbon fujd:* vékonyabban, magasabb hangon Zala m. Hetés Nyr. XIX.575).

fiatalabbik-uram: így híja az asszony a férje öccsét (Hont m. Páld Nyr. XIV.576) [vö. *úr*].

[FIATALL-IK].

ki-fiatallik. *Kifiatallik az idő:* hajnalodik, virrad (Hely nélkül Nyr. XVII.561).

[FICAMOD-IK].

ki-ficamodik: kitér, kifordul. *Âra van a csárda, a mêre az ut kificamodik* (Baranya m. Ibafa Nyr. XXII.282) [vö. *ficemëd-ik*].

FICÁNKOD-IK: fészkelődik, izeg-mozog (Veszprém Nyr. II.134).

FICÁNKOL (*ficánkú*): fickándoz (Székesfehérvár Nyr. VII.139).

[FICCAN].

el-ficcan: megbotlik, megbicsaklik (a nyelv) (Csallóköz Csaplár Benedek).

ki-ficcan: 1. kificamodik (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.208); 2. kipottyan, kicsusszan (a szó a szájából) (Háromszék m. MNy. VI.335) [vö. *ki-ficcen*].

FICCANT: botlik (a nyelv). *Lassan beszélj. ne siess, akkor nem ficcant a nyelved* (Alföld Nyr, XIII.383).

el-ficcant: elhibáz (szót, a nyelve botlása miatt). *Elficcantotta a szót* (Csallóköz, Székelyföld Csaplár Benedek). *Már megint elficcantottad a szót* (Alföld Nyr. XIII.383) [vö. *el-ficcent*].

[FICCEN].

ki-ficcen = *ki-ficcan* (Háromszék m. Győrffy Iván) [vö. *ki-fittyen*].

[FICCENT].

el-ficcent = *el-ficcant* (Háromszék m. MNy. VI.323; Vadr.; Győrffy Iván).

FICE: sánta (Nagy-Kúnság Nyr. XX.45) [vö. *bice*].

FICEMËD-IK (*ficemöd-ik*): ficamodik. *Vagy kezed, vagy lábod tanál ficemönni* (Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.37).

ki-ficemëdik (*ki-ficemödik*): kificamodik (Félegyháza Nyr. XIV.381; Szeged Nyr. V.273; Torontál m. Lőrincfalva Kálmány L. Szeged népe III.157).

mög-ficemödik: ∾ (Torontál m. Szőreg, Egyházas-Kér Kálmány L. Szeged népe III.156).

FICEMËDÉS (*ficemödés*): ficamodás (Félegyháza Nyr. XIV.381; Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.156).

FICEMLET: ∾ (Félegyháza Nyr. II.308).

[FICËRE].

[Szólások]. *Fordulj ficere, meghűlt a cibere!* [tréfás mondás] (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XX.431) [vö. *Fut-fut ficëre, így tölti horpaszát;* találós mese; = orsó, Karancs vid. Nyr. XXII. 48].

FICERÉSZ: nevetgélve játszadozik (Háromszék m. MNy. VI.326; Győrffy Iván).

FICERÉZ: szerelmeskedik, párosodik (vad madár). *A sneff ficeréz:* tavaszi húzáskor a levegőben összeölelkezik (Bodrogköz Nyr. XVII.561).

FICERTÖS: 1. sánta (Alföld Nyr. II.424; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.571); 2. csámpás (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.477).

FICIMÁNTOS: 1. cifrán öltözködő, cicomás, piperés (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.235; XX.431); 2. kényes természetű, másokétól eltérő szokású, hajlamú (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.235).

FICKÁNDOZ-IK (*picskándoz* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.335; *vickándoz* Szentes Nyr. VI.380; *vickándoz-ik* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *vackondoz-ik*].

[FICKËL].

ki-fickël: kicicomáz. *Huj, de kifickëlte magát!* (Csongrád m. Szegvár Nyr. XVII.561).

[**FICKËN**].

fickën-hurka: disznónak (v. marhának) az a vékony hurkája, a melybe a kolbászt töltik, vagy pedig meg nem vakarva és üresen hagyva kására forgatják (kásába mártják), azután a kásás oldalát fakanál-nyélen befelé fordítják és így megfőzik (néha káposztalébe főzik) v. szénen megsütik (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *fickó-hurka*].

FICKËS: cicomás (Csongrád m. Szegvár Nyr. XVII.561.)

FICKÓ (*kófic* Répce vid. Nyr. XX.371): **1.** nyalka legény. *De fickó gyerökcse ez az Ábel* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.285); **2.** bányász-inas (Szatmár m. Nagybánya vid. Nyr. XIV.238); **3.** vékony fenyűszál (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 571); **4.** fa-cikkelyke, a melyet az abroncs kapcsa közé szorító pótlékul vernek (Heves és Szolnok m. Makáry György 1839); **5.** kissebb bormérő edény (Baja, Nógrád m., Heves m. Szűcsi Nyr. XXII.385; Hont m. Nyr. V.426); **6.** molnárok kissebb-nagyobb mérő-edénye (Somogy m. Nyr. II.376); negyed véka (Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.143); **7.** kissebbfajta, de a serétnél nagyobb puskagolyó (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.142; Baja Nyr. XXII.385; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.571); **8.** negyed telek (Tallóson 16, Vezekényen 14 hold) (Mátyusfölde Nyr. XVII. 479); **9.** összehajtott papiros, a melyet a fejrevaló kendőbe tesznek, hogy a homlok fölött keményebben álljon (Temesköz Kálmány L. Szeged népe II. Bevezető XX. l.); **10.** sör alja, üledék sör (Baja Nyr. XXII.385) [vö. *ficok*].

fickó-hurka = *fickën-hurka* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

fickó-ser: utó-sör, savanyú sör (Háromszék m. MNy. VI.328).

fickó-vásár: fia-vásár (hetenként rendesen szombaton tartott kis baromvásár) (Székely-Keresztúr Király Pál).

FICKÓS: 1. nyalka. *Fickós légy, në olyan londa!* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.285); **2.** negyedtelkes. *Fickós gazda* (Mátyusfölde Nyr. XVII. 479).

FICOK: fickó (Göcsej Nyr. V.35).

FICOMA: cicoma, kül. kirívó, izlésteleni cicoma (Gömör m. Nyr. XVII.561).

FICONYA: rongy, foszlány (Háromszék m. MNy. VI.326).

FICOS: cicomás, piperés, csinosan öltözött (Balaton mell. Tsz.; Veszprém Nyr. V.224).

FICSAK: vmely madárfaj (Heves m. Névtelen 1840).

FICSËRËG, FICËRËG: **1.** *ficsërëg:* csicsereg (a fecske) (Mezőtúr Nyr. IX.142; Székelyföld Győrffy Iván); **2.** *ficërëg:* pereg (az orsó) (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.295; Erdővidék Nyr. VIII.142; IX.37).

FICSËRÉKËL: csicsereg (a fecske) (Székelyföld Győrffy Iván).

FICSERÉZ: fölpiperéz, fölcifráz (Hely nélkül Tsz.).

FICSINKA: lefityegő rongy, foszlány (Székelyföld Kiss Mihály, Kriza, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 499a) [vö. *flityinkáz-ik*].

FICSKANDÓ: fecskendő (Székelyföld Tsz. 122b).

FICSKÁNDOZ: fecskendez (Erdély Kassai J. Szókönyv II.208; Székelyföld Tsz.).

FICSÓR, FICSÚR (*ficsor, ficsᵘór, ficsur*): **1.** *ficsor, ficsór:* legény (Székelyföld Tsz. 274a; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Marosszék, Nyárád mell. Vadr. 350); *ficsúr:* legényke, siheder. *Ni, mán ennek a ficsúrnak is lány kő!* (Cegléd Nyr. XXII.375); **2.** *ficsór, ficsᵘór, ficsur*: faedény, a mellyel a molnár az őrleményt megvámolja (Tisza mell. Nyr. III.238; Palócság Nyr. XXII.34; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325); **3.** *ficsór, ficsúr:* kis csizma, gyermeknek való csizma (Debrecen Nyr. XIII.432; Cegléd Nyr. XXII.375; Nógrád m. Fabó András 1841).

FICSÓROS: legényes. *Csuka-orru ficsóros csizma* (Veszprém Erdélyi J. Népdalok és mond. II.227).

FIDEL: fejrevaló kendő (Soprony m. Tsz. 117b; Komárom m. Udvardi járás Tsz.).

FIDÉLIS: [ritk.] foga-mutogató, szineskedő (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[**FIDIBUSZ**], **FIDUBUSZ** (Udvarhely m. Nyr. IV.276; *filibusz* uo.): omnibusz.

[**FIDRËS**].

fidrës-fodros (Palócság Nyr. XXI.417; *fidrös-fodros* Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.200).

FIFIRKA: írás (Szilágy m. Nyr. VI.473).

FIGER: sárfehér szőllő (Dráva mell. Kopács Császár Lajos). *Ez a bor mind figer- mëg irmösbű van csinállal* (Eszék vid. Nyr. VIII.180).

FIGUR: [?]. ‚Felső-Sz.Györgyön egy kötel földben van 4 *figur* = 45 frtos = 40 hold‘ (Nyr. XVII.576).

FIGURA: 1. tréfa (Nógrád m. Nyr. V.181). *Figurâbú eszt monta* (Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.186). *Hât úgy figurâbú bizony megfeleltek jó egymâsnak* (Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII. 233); **2.** tréfás (Háromszék m Uzon Erdélyi Lajos).

FIGURÁL: tréfál (Nógrád m. Rimóc Nyr. VI. 273).

FIGURÁS: tréfás (Nógrád m. Nyr. V.181).

FIGURÁZ[-IK]: tréfál, bolondozik (Soprony m. Csepreg Nyr. II.371; Fehér m. Nyr. X.186; Aranyosszék Borbély Samu; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

ki-figuráz: **1.** kigúnyol (Nógrád m. Nyr. V. 181); **2.** rászed (Aranyosszék Borbély Samu). *No eszt ugyan jól kifigurászták* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

FIGYELMEZŐ: a tollas-horgon a középső két toll, a vezetőnél kissebb, a bekapónál nagyobb; a víz szinén úszik s állítólag figyelmezteti a pisztrángot (Egyházas-Oláhfalu Herman O. Halászat K.).

1. **FIK, FÉK** (*fik*ni Pápa vid. Tsz.; *fék*ni Zala m. Orosztony Albert János; Somogy m. Sima Nyr. XIX.381): közösül (állat). *Megfékta a kakas a tikot* (Somogy m. Sima Nyr. XIX.381).

[Szólások]. *Agyon fikja a lovait:* agyon hajtja (Marcal mell. Tsz.) [Káromkodások:] *Fíkom-atta* (Dunántúl Nyr. XV.271). *Fikom-atta* (Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183). *Fikkom-atta* (Udvarhely m. Vadr. 91; Nyr. VI.517; Háromszék m. MNy. VI.229). *Fékom-atta* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284). *Fíkom-teremtëttë* (Soprony m. Horpács Nyr. X.265). *Fíkom-teremtette* (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.237). *Fikom-teremtötte* (Székelyföld Nyr. IV.88). *Fikom-fékom-teremtötte* (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.212). *Fíkom az anyád* (Torontál m. Egyházas-Kér Kálmány L. Szeged népe III.185). *Ejnye kutya-fékta kölke!* (Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. XIV.191). — *Basszom, fíkom, padra fingom* [tréf. mondás] (Soprony m. Nyr. XV.271).

[2. **FIK**]. *Fikostul* v. *minden fikostul együtt:* mindenestül. *Szedd össze magadat fikostul, hogy semmid itt ne maradjon* (Pozsony m. Alsó-Szeli Zolnai Gyula). *Többet ér az a puszta, mint Sélle minden fikostul együtt* (Nyitra m. Vág-Séllye Nyr. XX.324).

1. **FIKA**: [tréf., gúny.] baka (Balaton mell. Tsz.; Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.191; kaszárnyai szó Nyr. VI.44).

2. **FIKA**: takony (Csongrád m. Mindszent Hám Sándor; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II. 203).

FIKARC: **1.** rost, szál, foszlány, rongydarabocska (Erdély Kassai J. Szókönyv I.414; Székelyföld Győrffy Iván; Csík m. Csík-Madaras Nyr. XX.46). *Oan verekedés vót, hogy fikarcokra hasogatták egymáson az inget* (Székelyföld Győrffy Iván); **2.** igen kevés, kicsiny, csepp-nyi, csipetnyi, parányi (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.39; Horgaspatak Nyr. XI.478; Székelyföld Tsz.; Andrássy Antal 1843). *Adj egy fikarc cérnát* (Székelyföld Tsz.). *Adj eggy fikarc fonalat. Eggy fikarca sem maradt* (Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.203). *Egy fikarcot se:* semmit sem (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.237; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.235; Székelyföld Győrffy Iván). *Egy fél fikarcot se:* ∾ (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

[**FIKÁS**].

[Szólások]. *Ejnye, a fikását!* [káromkodás] (Kikinda Arany-Gyulai NGy. I.100).

FIKTIRI: kis gyermekleány szeméremteste (Debrecen Hajdu Nagy Sándor).

FILAGÓRIA (*filágóriá* Érsekujvár Nyr. VII. 40; XIX.457; *filëgória* Kalotaszeg, Zsobok Melich János; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *filegória* Kolozsvár Szinnyei József; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *filegᵃória* Palócság Nyr. XXII.34; *fillegória* Pápa vid. Tsz.): kerti mulatóházacska.

FILIGRÁN (*filëgrá*-munka Zemplén m. Tállya Nyr. IV.477): igen-igen finom és kényes (kisasszony) (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

FILINGËZ-IK: szálldogál (a hó) (Háromszék m. MNy. VI.215; Vadr.) [vö. *pilingëz-ik*].

FILINTA, FILINKA: **1.** *filinka:* tűzkő, kova (Baranya m. Tsz.); **2.** *filinta:* puska (Háromszék m. MNy. VI.356; Erdővidék Tsz.).

FILIT: falat (Fajsz Nyr. VII.428).

filit-falat: dirib-darab, elaprózott vmi (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.305; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.204). *Bajos gazdálkodni illyen filit-falat jószágban. Nem sok haszon van az olly filit-falat földekből* (Csallóköz Csaplár Benedek).

FILLENG (*filing* Göcsej Tsz.): szőllőfürtöcske, néhány szemből álló szőllőfürt v. a szőllőfürtnek eggy mellékszáron levő kis része (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XI.43; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.204; Szilágy m. Nyr. IX.182; Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *biling, csilleng*].

FILLENGET: fityegtet (fenn) (Háromszék m. MNy. VI.326).

[**FILLÉR**].

fillér-szëg: vmiféle vas-szeg (Deésakna Nyr. I.381).

FILLÉRËS: furfangos (Erdély Czimmermann János). *Fillérës embër* (Abauj m. Nyr. V.272).

FILLÓD-IK: sürög, forgolódik (Csík m. Gyergyó-Ditró Nyr. XII.282).

[**FILLOKSZÉRA**], **FILOKSZÍRA**: a borfogyasztás ellenőrzésével megbízott fölügyelők gúnyneve (Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.238).

FIMONTOS: drágalátos (Baranya m. Ormányság Nyr. II.278) [vö. *fümönt*].

FINAK: **1.** gyerkőce, fickó, suhanc, siheder (Torna m. Tsz.; Erdély Tsz.; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.39; Székelyföld Nyr. V.377; Kiss Mihály; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr.

444; Háromszék m. Vadr.); **2.** nyeles vízmeregető edény (Tata vid. Kóssa Albert); kis rocska v. csöbör (Fehér m. Nyr. V.36); **3.** faedény, a mellyel a molnár az őrleményt megvámolja (Marcal mell. Tsz.; Somogy m. Nyr. II.376; XX.430; Fehér m. Nyr. X.186; Győr Nyr. XI. 287; Baranya m. Ormányság Nyr. I.380) [vö. *szinák*].

FINAKOL: vámol (Somogy m. Nyr. XX.430).

fel-finakol: megver. *Elhord innen az irhádat, mer úgy felfinakollak, hogy!* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.379) [vö. *fel-fenekel*].

FINÁNC (*filánc* Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46). *Fináne:* [tréf.] szamár (Nógrád m. Nyr. V.181).

[1. **FINC**].

[Szólások]. *Fincot rug:* **1.** rúg, kirúg, futás közben eggyet rúg (Vas m. Horváth József 1839; Göcsej MNy. II.411); **2.** fickándozik (Vas m. Őrség Nyr. II.472).

[2. **FINC**].

finc-fánc: úrias, cifra, tarka vmi (ruha, étel) (Szeged vid. Nyr. VI.135). *Bizon ez egyszerű étel, nem ojjan finc-fánc* (Szeged vid. Nyr. IV.168).

finc-fonc: rongy, foszlány (Háromszék m. MNy. VI.327) [vö. *fincfancos*].

FINCÁL: fickándozik, ficánkol, ugrándozik (Balaton mell. Tsz.; Vas m. Őrség Nyr. II.472; Háromszék m. MNy. VI.326). [vö. *fincol*].

FINCÁLÓD-IK: ∾ (Székelyföld Csaplár Benedek, Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI. 326).

FINCÁROZ (Pápa vid. Tsz.; *vincároz* Csallóköz Nyr. I.333; Szinnyei József): ∾ [vö. *hincároz, vincúroz*].

FINCFANCOS: rongyos (Háromszék m. MNy. VI.327) [vö. *finc-fonc*].

FINCOL — *fincál* (Székelyföld Tsz.) [vö. *hincol*].

FINCOLTAT: zaklat (Nagy-Kúnság Nyr. XVI. 237).

meg-fincoltat: megzaklat (Nagy-Kúnság Nyr. III.281).

FINCOS: vendéghívó (Vas m. Kemenesalja, Nemes-Magasi Nyr. XIX.191; Zala m. Zala-Istvánd Nyr. XIX.138).

FINCŐG: henceg (Udvarhely m. Nyr. IV.81).

FINCSALÉK: lefityegő rongy, foszlány, szakadék- v. hulladék-rész (Székelyföld Kriza, Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.) [vö. *fityalék*].

FINDRI: élénk, eleven (Debrecen Nyr. VII.189).

FINDSA, FINDSIA (*findsia* Zilah Nyr. XIV. 333; Háromszék m. MNy. VI.210; NyK. III.4; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *pinds'za* [?] Palócság Nyr. VI.518; nyilván hiba *pindsia* helyett).

FINÉSZ: **1.** furfang, fortély, ravaszság. *Finésze van a dolognak:* vmi ravaszság van benne (Mezőtúr Nyr. IX.479); **2.** ravasz (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.237).

[**FING**].

fing-tartó: a csónak farában levő kis hely (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325.)

[**FING-IK**].

[**ki-fingik**].

[Szólások]. *Kifingott a kürtőn:* meghalt (Tokaj Nyr. XXII.428).

[**FINGA**].

finga-bolyó (Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XV.382; *finga-bojó* Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Kiss Mihály): gubacs.

finga-golyó: ∾ (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.235).

FINGÓ: fűzfa-sípocska (a milyet tavasszal a gyermekek csinálnak) (Gömör m. Nyr. XXII.431) [vö. *pingóka*].

félre-fingó (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XX. 431; *fére-fingó* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.571): férjét megcsaló, szerető-tartó (asszony).

FINGÓDOZ-IK: gyakran, eggyre, folyvást fingik (Székelyföld Kiss Mihály).

FÍNÓCA: fillokszéra (Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.143).

FÍNOM (*finum* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *fínum* Gömör m. Nyr. XVIII.453).

finum-fáin (Gömör m. Nyr. XVIII.505; *fínum-fáin* Rimaszombat Nyr. V.517): fínom, nagyon fínom.

FINOROS: ékes, csinos, cicomás, piperés, divatos (Vas m. Kemenesalja Tsz.)

FINTA: **1.** ferde, görbe (Győr m. Bőny Nyr. XV.384; Székelyföld Győrffy Iván); **2.** pisze, pisze orrú (Somogy m. Sándor József; Somogy m. Sima Nyr. XIX.381). *Finta-orru* (Göcsej Tsz.); **3.** ál, tettető, színeskedő. *Finta beszéd:* hazugság (Udvarhely m. Király Pál) [vö. *fitít, fitos, fitul*].

FINTĔRĔD-IK (belé-*findĕrĕdik* Eszék vid. Nyr. VII.232) [vö. *fentereg*].

belé-findĕrĕdik: belehenteredik. *A némöt mindenestü, trázsástu, kocsistu, lovastu belé-findĕrĕdett az árokba* (Eszék vid. Nyr. VII.232).

fĕl-fintĕrĕdik: fölfordul, fölhemperedik (Abaúj m. Király Pál).

lë-fintërëdik: lehenteredik. *A fösö garádicsonyon mëgcsúsztam, zuhé, finterettem lë* (Dráva mell. Nyr. XIII.476).

FINTERI: láb alatt hentergő (gyermek) (Háromszék m. MNy. VI.326; Győrffy Iván) [vö. *fentereg*].

[**FINTËRÍT**].

el-fintërit: elferdít, félretol (Háromszék m. MNy. VI.325; Vadr.) [vö. *fintorít*].

FINTORGAT (*fincsorgat* Gömör m. Nyr. XXII. 431). *Fintorgatja magát:* farát hányja-veti, riszálja, kidülleszti (Fölsö-Csallóköz Nyr. VIII.333).

FINTORÍT (fël-*fincsorít* Gömör m. Nyr. XXII. 431): kicsúcsosít (Pápa vid. Tsz.) [vö. *fintërít*].

FINTOROG (Székelyföld Győrffy Iván; Erdővidék Nyr. IX.42; *fintolog* Göcsej Nyr. XIII.354): izeg-mozog, billeg [vö. *fitorod-ik, fitorog*].

FINTOROS: 1. ferde, egyenetlen. *Fintoros posztó:* a melynek a széle ványolás után bővebben maradt, mint a közepe, s így egyenetlenné lett (Udvarhely m. Vadr. Kriza, Győrffy Iván). *Fintoros kalap:* görbén varrott kalap (Kőrispatak Nyr. IX.236); 2. disznónak az a vastag hurkája, a melybe a vérest töltik (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

FINYEL: bonyolít, kúszál (Székelyföld Tsz.) *Gyeplőt, hámot finyelni* (Háromszék m. MNy. VI.355).

be-finyel: bebonyolít (Székelyföld Tsz.)

ësse-finyel: összebonyolít, összekúszál (Háromszék m. MNy. VI.344; Győrffy Iván).

FINYELEG: 1. bonyolódik (Székelyföld Andrássy Antal 1843); 2. eltévelyedik, elbódul (pl. gyermek a sokaság között) (Háromszék m. Tsz. 124a).

FINYËLŐD-IK (*finyeled-ik* Székelyföld, Háromszék m. Tsz.): bonyolódik (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Kriza, Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.327; Vadr.) [vö. *fonolód-ik*].

bele-finyelődik: belebonyolódik (Székelyföld Tsz. 124a).

ësse-finyëlődik: összebonyolódik (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

FINYI: szép, finom, jó, kiváló. *De finyi ëp pipa!* (Veszprém m. Szentgál Nyr. III.89) [vö. *difinya, difinyi, difinyó, difinyós, fájn*].

FINNYA: finnyásság (Heves m. Sirok Nyr. VIII.567).

FINNYÁL: finnyáskodva megvet, kényeskedésből fitymál (Háromszék m. MNy. VI.326. 328; Vadr.; Győrffy Iván).

FINYOROG (*finyolog* Székelyföld Győrffy Iván): finnyáskodik, kényeskedik (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 499a).

[**FINYORÚ**]. *Finyorán:* finnyásan, kényeskedve (Háromszék m. MNy. VI.328; Vadr.; Győrffy Iván).

FIÓK: 1. madárfi (Nagy-Kőrös Arany-Gyulai NGy. I.408; Kecskemét Csaplár Benedek; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.382); 2. kukorica v. dohány-levél tövéről kinőtt fattyúhajtás (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; Székelyföld Tsz.): 3. fiatal korában kivágott és megszárított kukorica-szár (Aranyosszék Borbély Samu); 4. petrence (Erdély Kassai J. Szókönyv II.199; Deák Pál; Kolozsvár Zoványi Jenő; Deésakna Nyr. I.381; Marosszék Király Pál; Udvarhely m. Nyr. IX.235; XVII.432; Király Pál) [vö. *fi, fióka*].

fiók-liba: fiatal liba (Szatmár m. Mánd Nyr. XIX.335; Heves m. Szűcsi Nyr. XXI.522).

fijók-macska: fia-macska, kis macska (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.255).

fiók-pap: a pap fia (Gömör m. Kelemér Nyr. XXII.431).

fiók-szarv: az eke kissebbik szarva (Heves m. Névtelen 1840.)

FIÓKA (*fijóka* Kalotaszeg, Bánffy-Hunyad, Sárvásár, Zsobok Melich János): 1. fiacska, fiúcska (Pannonhalma Nyr. XII.187; Háromszék m. Nyr. XII.187); 2. madárfi (Kalotaszeg, Bánffy-Hunyad, Sárvásár, Zsobok Melich János; Székelyföld Csaplár Benedek, Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.326; Győrffy Iván) [vö. *fiók*].

FIÓKOL: fattyúhajtásokat nyeseget (Székelyföld Tsz. Kiss Mihály).

FIÓKOZ: ∾ (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518).

FIRCÁL: sebesen jön-megy, jár-kél ide s tova, sürög-forog, szeleskedik (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.326; Erdélyi Lajos, Győrffy Iván) [vö. *ircál-fircál*].

FIRCANGOL: 1. különféle fogas kérdésekkel faggat (Alföld Nyr. XIII.383); 2. szid, gyaláz (Torockó Kriza) [vö. *farcinál, farcináz*].

[**FIRËG**].

firëg-forog: forgolódik (Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.190).

FIRHANG (*férhang* Szeged Kálmány L. Szeged népe I.213; *fiérhang* Vas m. Répce-Sz.-György Nyr. XVIII.526; *firhâng* Érsekujvár Nyr. VII.40; XIX.457): függöny (Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274; Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.53; Kúnság, Tisza-Sz.Imre Nyr. X.329; Debrecen Nyr. XI.476; Rozsnyó Nyr. VIII.564; Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

FIRKÓ: csepü (Háromszék m. Vadr.) [vö. *len-firkó*].

1. **FIRKOL**: farkcsóválva kedveskedik (kutya),

kedveskedve settenkedik vki körül, ireg-forog, izeg-mozog, fickándozik (Székelyföld Nyr. XVII. 562; Győrffy Iván; Csík m. MNy. VI.371; Győrffy Iván; Csík-Sz.György Nyr. X.330; Háromszék m. Vadr.). *Firkol, mind af fing af feredőbe* (Székelyföld Győrffy Iván). *Firkoló ember:* hizelgő (Háromszék m. Vadr.).

félre-firkol: kitérőleg válaszol, kerülgeti a vallomást. *Nê firkojj férê:* mondják annak, a ki vmit elkövetett, és nem akarja megvallani (Udvarhely m. Homoród vid. Nyr. XXIII.43).

2. **FIRKOL:** kényszerűségből fizet (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.237).

FIRKORÁCA: a len csepüjéből készült vastag, durva vászon (Brassó m. Zajzon Nyr. III. 224).

FIROGOND (*filógont, firógond, firogont, firógont, firokont*)*:* kiszabott munka (pl. a mennyit eggyszerre fonni kiadnak) (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Háromszék m. Kassai J. Szókönyv II.206; Vadr.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[Szólások]. *Firokontra* (*firógontra*) *dolgozik:* kiszabott munkát végez, a mellyel bizonyos meghatározott időre el kell készülnie (Háromszék m. Nyr. IX.34; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Ugy dolgozik, mintha firógontra vették* [vetétték] *vóna. Tégëd tám firógontra vettek* [vetéttek]? — kérdik attól, a ki szaporán dolgozik (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

FIRTAT (*fírtat* Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.424): **1.** keres, kutat, fürkész (Cegléd Nyr. XXII.375; Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.424; Palócság Nyr. XXII.34; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.238; Udvarhely m. Firtosalja Nyr. VI.324; Udvarhely m. Homoród vid. Nyr. XXIII.43; Háromszék m. MNy. VI.326); **2.** tudakol, kérdezősködéssel faggat, vallat (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.237; Nógrád m. Nyr. IV.425; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.235; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.335; Székelyföld Győrffy Iván); **3.** erőltet vkit vmire (Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.424) [vö. *2. fartat, firtet, 1. fitat, fitet*].

meg-firtat: szoros kérdőre vesz, apróra kikérdez (Székelyföld Kiss Mihály).

firtat-fartat: **1.** kérdezősködik; **2.** nógat vmire (Szeged vid. Nyr. VI.135).

[**FIRTET**], **FÜRTET:** keres, kutat, fürkész, nyomoz (Balaton mell. Tsz. 152a; Horváth Zsigmond 1839) [vö. *2. fartat, firtat, 1. fitat, fitet*].

[**FÍRUNCVANCIGOL**].

ki-fíruncvancigol: ravaszsággal, csalással megfoszt a várt haszontól, kiforgat vmi nyereségből, osztalékból, örökségből (Csallóköz Szinynyei József). *Addig-addig számolt velem az a zsidó, hogy utójjára is kifíruncvancigolt mindenből; nekem maratt is, nem is* (Abaúj m. Király Pál).

FISEK: puska-töltény (Baranya m. Tsz.)

FISÉR (*ficsér* Balaton mell. Nyr. XVII.557): **1.** *ficsér:* halász (Balaton mell. Nyr. XVII.557); **2.** hal-kereskedő (Eszék vid. Nyr. VII.231; Szeged Kálmány L. Szeged népe I.213; általánosan haszn. Herman O. Halászat K.).

FISKÁLIS (*fiskáris* Répce vid. Nyr. XX.368; Vas m. Őrség, Szalafő Nyr. VII.88; Tolna m. Duna-Földvár Nyr. XVI.524; Baranya m. Ormányság Nyr. VIII.47; Kecskemét Nyr. IX.359; *fiskâris* Gömör m. Nyr. XVIII.455; *fiskáros* Dráva mell. Nyr. V.380).

FISLAT: untalan jön-megy, ide s tova v. ki és be jár, koslat (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *bislet, fislet, vizslat*].

FISLET: ∾ (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Nyr. VIII.474) [vö. *fislőd-ik, fiszlikol*].

FISLŐD-IK: fészkelődik (Háromszék m. Király Pál) [vö. *fislet*].

FISZKA: régi kaszálatlan fű (Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XIII.331).

FISZLIKOL (Háromszék m. Nyr. V.36; *fisztikol* Székelyföld Kiss Mihály): untalan jön-megy (eggyiktől a másikhoz, kémlelődve, leselkedve, szimatolódzva) [vö. *fislet*].

FITAK: **1.** hányt-vetett darab (Háromszék m. MNy. VI.326; Győrffy Iván); **2.** bojt, cafrang (Somogy m. Nyr. II.376; Baranya m. Tsz. 323b) [vö. *fa-fitak*].

1. **FITAKOS:** taknyos. *Fitakos az orrod, hé!* (Abaúj m. Király Pál). *Fityakos:* [gúnynév] (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIII.48). *Öcsém fityakos, tied a gémfos* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.379).

[2. **FITAKOS**].

fitakos-orru: kutató, fürkésző, szimatoló (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *1. fitat*].

1. **FITAT:** keres, kutat, fürkész, szimatol (Csallóköz Csaplár Benedek; Palócság Nyr. XXII.34; Székelyföld Tsz.; Andrássy Antal 1843; Győrffy Iván; Csík m. Nyr. VII.92; Erdővidék Tsz.) [vö. *firtat, firtet, fitet*].

fitat-kutat: fürkész, szimatolódzik (Székelyföld Nyr. XVII.562).

2. **FITAT:** mutat (büszkén, dicsekedve), kimutat (vmely elrejtett tárgyból eggy kis részt) (Pápa vid. Tsz.) [vö. *fitít*].

FITET (*fütet* Vas m. Kemenesalja Tsz.; Veszprém vid. Nyr. XIX.574; Cegléd Nyr. XXII. 375; Orosháza Nyr. IV.330): keres, kutat, fürkész, szimatol (Kis-Kúnság Nyr. XVII.562; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.237; Csongrád m. Szegvár Nyr. XVII.562; Szentes Nyr. VIII.187; Mezőtúr Nyr. X.477; Debrecen Hajdú Nagy Sándor; Hajdú m. Földes Nyr. III.36; Szabolcs m. Kis-

Besenyőd Nyr. IX.136; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.335; XVII.562; Székelyföld Tsz. Nyr. XVII.562; Kriza, Kiss Mihály; Udvarhely m. Fehér-Nyikó vid. Nyr. XVIII.479; Háromszék m. Tsz. Vadr.; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár). *Jól fitet a kutya* (Szabolcs m. Kis-Besenyőd Nyr. IX.136). *Azt te ne fütesd, a mit én teszek* (Veszprém vid. Nyr. XIX.574). *Mit fitecc itt annyit:* mit járkálsz itt annyit (szimatolódzva, fürkésződve)! (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XVII.562). *Fiteti a kopó nyelve nyomát* (Háromszék m. Tsz.) [vö. *firtat, firtet, 1. fitat, fityerész*].

fel-fitet: fölkutat (Székelyföld Nyr. XVII.562; Kiss Mihály). *Mindent felfitet ez a cudar macska* (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

FITETI: fürkésző, szimatolódzó (eb) (Háromszék m. MNy. VI.326; Győrffy Iván).

[FITINT], FITYINT = *fitít. Fityincsd:* mutasd (Hajdú m. Földes Nyr. III.181).

FITÍT (*fityít* Mohács Király Pál; Alföld Nyr. XIII.383; Jászberény Nyr. XIX.183; *fityízd* [?] Szeged vid. Nyr. I.425): mutat, dicsekedve mutat (Marcal mell., Tolna m. Tsz.; Vas m. Répce-Sz.György Nyr. XVIII.526; Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.237; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.571; Kecskemét Nyr. X.381; Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.441; Csongrád m. Szegvár Nyr. XVII.562; Debrecen Nyr. VII.189; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II. 207; Szatmár m. Nagy-Dobos Nyr. IX.138; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.235; Palócság Nyr. XXI.419; Erdély Nyr. XVII.562; Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.207) [vö. *2. fitat, fitint*].

el-fitit: elferdít (Háromszék m. MNy. VI.325). *Addég iszánkottok azon af fenye jegenn, hogy mind êfiticcsátok acs csidmátok sorkát* (Székelyföld Győrffy Iván) [vö. *finta, fitos, fitul*].

fĕl-fitit: fölfordít (kissebbféle tárgyat) (Kapnik vid. Nyr. II.183).

ki-fitít: kifordít, kimutat. *Kifitítja a seggit* (Csongrád m. Szegvár Nyr. XVII.562).

FITÍTOTT: fintorított. *Fitított orr* (Székelyföld Nyr. XVII.562).

FITOG: mozog, inog (Somogy m. Nyr. X.476) [vö. *fitong, fitorog, 1. fityog*].

FITOGAT (*fityogat* Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.84): **1.** mutogat. *Ki mit hozott a vásárbû, ide fityogassa* (Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.84); **2.** fitogtat. *Fitogatja magát* (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.333; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.125).

FITOGTAT (ki-*fityogtat* Nagy-Becskerek Nyr. V.239) [vö. *fityĕgtet*].

[FITONG], FITANG: mozog, inog (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.38) [vö. *fitog*].

FITOROD-IK: fintorodik, ferdül, bicsaklik (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.64) [vö. *bitolyod-ik, fintorog*].

el-fitorodik: elfintorodik, elferdül, megbicsaklik (Balaton mell. Tsz.; Horváth Zsigmond 1839).

FITOROG: düledez, dülöng (Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. III.473) [vö. *bitolyog, fintorog, fitog*].

FITOS: **1.** görbe. *Fitos kard* (Göcsej Vass József 1841); **2.** pisze, pisze orrú (Somogy m. Sima Nyr. XIX.381; Gömör m. Nyr. XXII.431). *Fitos orrú* (Balaton mell. Tsz.); **3.** görbe lábú (Székelyföld Andrássy Antal 1843) [vö. *finta, fitít, fitul*].

[FITUL].

el-fitul: elferdül (Borsod m. Ónod vid. Nyr. XVII.561; Székelyföld Győrffy Iván).

fel-fitul: fölgörbül, fitos lessz. *Felfitul az orr* (Borsod m. Ónod vid. Nyr. XVII.561). *Felfitult az öklömtől az orra. Felfitult orrú:* fitos (fölfelé hajlott és a közepén behorpadt) orrú (Gömör m. Nyr. XVII.562).

ki-fitul: kificamodik, elferdül (Borsod m. Ónod vid. Nyr. XVII.561). *Kifitult orr:* fitos orr (Sárospatak Nyr. XVII.561).

[FITY].

fity-fene (*füty-fene* Csallóköz Csaplár Benedek): fene (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.237; Szeged Kálmány L. Szeged népe I.198; Apáca Kálmány L. Koszorúk II.104; Nagy-Becskerek Nyr. V.422; Vác Czech János 1840). *Mi a fityfene lelt, hogy ojan szótalan vagy?* (Kecskemét Csaplár Benedek). *Kicsike fekete, ugrik mint a fityfene* [találós mese; = bolha] (Nagy-Becskerek Nyr. V.422). *Száraz ágra ráfutott a fityfene, irigyömbü ötöthatot mögönne* (Apáca Kálmány L. Koszorúk II. 104) [vö. *fityfiringős fityfene, fityonyos-fene, fittyögős-fene*].

fity-lé: megfőzött aszalt gyümölcs leve (Debrecen Nyr. III.563).

FITYALÉK: **1.** lefityegő rongy, foszlány, szakadék- v. hulladék-rész (Kapnikbánya és vid. NyK. II.375; Csík m. Nyr. VII.92); **2.** ivadék. *Beke-fityalék, Csíszér-fityalék, Imets-fityalék* (Csík m. Nyr. VII.92) [vö. *fincsalék, fitymalék, fityĕlék*].

FITYĔG (*figyeg* Sátoralja-Újhely Nyr. XVI. 282; *fittyög* Torontál m. Gyála Kálmány L. Szeged népe III.255; *fütyög* Székely-Udvarhely, Bethlenfalva Nyr. VII.378) [vö. *1. fityog*].

[Szólások]. *Mindég ott fityĕg náluk az a fiu:* mindig ott van, ott lábatlankodik (Somogy m. Pap Gyula).

FITYĔGŐ (*fityögő* Közép-Baranya Nyr. II.237;

fütyügő Baranya m. Nyr. V.330): 1. *fityegő:* cafrang (Baranya m. Tsz. 323b); 2. *fityögő:* fülönfüggő (Közép-Baranya Nyr. II.237); 3. *fütyügő:* nyakra való üveg gyöngysor (Baranya m. Nyr. V.330).

FITYËGTET: mutogat (Bács m. Nyr. V.471) [vö. *fitogtat*].

FITYËLÉK (*fityelék* Göcsej, Székelyföld, Háromszék m. Tsz.; *fityőlék* Csallóköz Nyr. I.278; V.376; *fütyölék* Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.333; *fütyőlék* Vas m. Kemenesalja, Marcal mell. Tsz.; Pozsony m. Tárnok Nyr. VIII.470; *fütyölík* Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141): 1. *fityelék, fityőlék:* fityegő darabocska v. részecske, függelék, sallang (Göcsej Tsz.; Csallóköz Nyr. V.376; Székelyföld Háromszék m. Tsz.); 2. *fityőlék, fütyölék, fütyőlék:* maradék (Csallóköz Nyr. I.278; Pozsony m. Tárnok Nyr. VIII.470). *Fütyölék gabona* (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.333). *Megtelt-e a zsákod?* [kérdik a malomból jövőt]. *Meg bizony; fütyőléket is kaptam:* megtelt és még föle is volt (Marcal mell. Tsz.); 3. *fütyőlék, fütyölík:* zsákocska (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141) [vö. *fityalék*].

FITYENEG: fityegő darabocska v. részecske (Háromszék m. MNy. VI.326; Győrffy Iván).

FITYENKE: fityegő darabocska v. részecske, függelék, sallang (Székelyföld Nyr. V.376).

FITYER: fasz (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476).

FITYERÉSZ: keres, kutat, fürkész (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *fitet*].

ki-fityerész: kikeres, kikutat, kifürkész. *Ármányos kölykek, kifityerésznek ezek mindent, még ha a pokol fenekén vóna is!* (Csallóköz Csaplár Benedek).

FITYFIRIKËL: bugyborékol (a ruca, mikor vízbe dugja az orrát) (Nagy-Kúnság Nyr. XVI. 237; Mezőtúr Nyr. X.477).

[FITYFIRINGŐS].

fittyfiringős-fittyfene: fene. *Vigye biz a fittyfiringős-fittyfene!* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.469).

FITYFIRITTY: 1. eleven, fürge kis gyermek (kül. leányka) v. emberke (Balaton mell. Tsz.; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.237; Szeged és vid. Kálmány L. Szeged népe I.212; Nyr. VI.135; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.567; Székelyföld Tsz.); 2. ugrifüles, szeleskedő, magafitogtató, hencegő, haszontalan emberke (Csallóköz Csaplár Benedek; Vác Czech János 1840; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.207; Székelyföld Győrffy Iván).

FITYING: fillér. *Nincs egy árva fityingem se* (Szeged vid. Nyr. I.425).

FITYINKÓ: asszonytermészetű férfi, csira, hermafrodita (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV. 236; Kapnikbánya és vid. NyK. II.375).

FITYKÁL: fütyöl (Baranya m. Abaliget Csaplár Benedek; Eszék vid. Nyr. VII.231) [vö. *fitykél*].

FITYKÉL (*fitykéni*: ∾ (Dráva mell. Nyr. V.380).

FITYKÉSZ: cserkészve vadászik (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.237).

FITYMALÉK: lefityegő rongy, foszlány, szakadék- v. hulladék-rész (Kapnikbánya és vid. NyK. II.375) [vö. *fityalék*].

1. **FITYOG:** láb alatt van, hentereg (pl. gyermek) (Kapnikbánya és vid. NyK. II.375) [vö. *fityëg, fitog*].

2. **FITYOG:** sírdogál (titkon) (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.237; Hajdú m. Földes Nyr. III.181) [vö. *picsog*].

FITYOGÓ: tollkés, bicsak (Szilágy m. Nyr. VI.473).

FITYÓKA: korty (Zenta Nyr. XVIII.383).

[FÍTYOL].

ki-fîtyol: kicsúfol, fitymál (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237).

[FITYONYOS].

fityonyos-fene: fene. *A fityonyos fene ëgyën mëg!* (Rimaszombat vid. Nyr. XII.333) [vö. *fityfene*].

1. **FITTY:** fityegő, függő (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.408. 459). *Fa tetejinn fitty. Mi az? — Astar* [ostor] (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXIII.47).

[2. **FITTY**].

[Szólások]. *Fittyet hány a jány a legínnek:* semmibe sem veszi, nem törődik vele (Debrecen Nyr. VII.189). *Oda mënt nagy fittyre:* hiába (Hajdú m. Nyr. VII.179).

FITTYEN (le-*füttyen* Kalotaszeg, Zsobok Melich János; ki-*füttyen* Székelyföld Nyr. V.221) [vö. *ficcen*].

[Szólások]. *Hogy löttyen a fittyen?* = [tréf.] hogy vagy? (Hajdú m. Földes Nyr. III.320).

bé-fittyen: váratlanul betoppan (Székelyföld Kiss Mihály).

el-fittyen: elesik vmitől, a mit óhajtott (Székelyföld Kiss Mihály).

elé-fittyen: váratlanul előtoppan, előtűnik, előkerül (Székelyföld Kiss Mihály).

haza-fittyen: váratlanul hazaérkezik (Székelyföld Kiss Mihály).

itthon-fittyen: ∾ (Székelyföld Kiss Mihály).

ki-fittyen (*ki-füttyen* Székelyföld Nyr. V.221): kipottyan (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.237; Rimaszombat vid. Nyr. X.88). *Akkoracska a guzsajosod* [szeretőd] *is, hogy a szeretője lába kifüttyent az orrábó* [taknyos] (Székelyföld Nyr. V.221).

le-fittyen (*le-füttyen* Kalotaszeg, Zsobok Melich János): lepottyan (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.237; Székelyföld Kiss Mihály). *Bizony majd lefittyentem arrul a fárul* (Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.334). *Szeme pillája úgy lefittyent, hogy az egész ábrázattyát eltakarta* (Háromszék m. Vadr. 413). *Né te, mijen kevéj! még rojtos zacskója van! . . . a tërgyéig fittyen le a rojtya!* (Háromszék m. Vadr. 379).

FITTYENT: fityegve tart (Háromszék m. MNy. VI.328).

el-fittyent: elpottyant (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.323; Győrffy Iván).

FITTYESZT: fityegtetve leejt [?] (Háromszék m. MNy. VI.328).

[**FITTYÖGŐS**].

fittyögős-fene (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.198; *füttyögős-fene* Csallóköz Csaplár Benedek): fene [vö. *fity-fene*].

fittyögős-fityfene: ∾ (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.198).

FITYULA: csuklya, kámzsa (Alföld Nyr. XIII. 383).

[**FIÚKA**]. *Fijúkám:* fiacskám (Gömör m. Nyr. XXIII.28).

FIZÁS (*fízás* Borsod, Abauj, Zemplén m. Király Pál): arckifejezés, ábrázat (Fajsz Nyr. VII. 428). *Azért hogy ő kicsint ragyás, az az igaz magyar fizás* (Domony Erdélyi J. Népd. és mond. III.39) [vö. *ëggy-fízású*].

FIZESS: fizetés, fizetni-való. *A sok adó, a sok fizess miatt szuszék, járom üress* (Háromszék m., Erdővidék Vadr. 167).

FIZET (*füzet* Soprony m. Horpács Nyr. VI. 122; Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVII.143; Szigetköz, Kis-Bajcs Nyr. VI.187; Vas m. Őrség, Szalafő Nyr. VII.88; Veszprém m. Csetény Nyr. XVIII.375; Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.277; Fölső-Bácska Nyr. XII.216; Baja Nyr. XII.378; Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.85; Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.355; Moldvai csáng. Nyr. IX.482).

[Szólások]. *Jól* v. *rosszul fizet* (a gabona): sok v. kevés szemet ad (Dunántúl Tolnai István).

[**lë-fizet**].

[Szólások]. *Lëfizet engömet tisztábo:* mindent kifizet helyettem (Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VIII.524).

[**mëg-fizet**].

[Szólások]. *Mëgfizet* [elég] *neki ëggy ës. Mëgfizet* [elég] *ez a hétre. Mëgfizet* [elég] *ëggy gyermëk* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[**FIZETEL**].

lefizetel: lefizetés (Kapnik vid. Nyr. II.236).

[**FIZETŐ**], **FÜZETŐ**: szapora, sok szemet adó. *Ez füzető rozs lësz* (Tolna m. Sár-Sz.Lőrinc Nyr. III.87).

FIZETSÉG (*füzeccsíg* Répce vid. Nyr. XX. 412): fizetés, fizetni-való (Baranya m. Patacs vid., Szeged Csaplár Benedek; Gömör m. Nyr. XVIII.502). *Nem nagy fizetség:* ha pl. valamit eggy-két krajcárral drágábban vesz, mint a menynyi az ára (Bács m. Zenta Nyr IX.91). *Ez a fizetségem érte:* ez a hála, a viszonzás érette (Veszprém m. Szentgál Nyr. II.185).

FLANCSIKA: rongy, rongydarab (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.556; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.38; XIII.526) [vö. *foncsika*].

FLANCSIKÁS: rongyos (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.38; XIII.526) [vö. *foncsikás*].

FLANÉL (*falánër* Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván).

FLANGÉROZ (Balaton mell. Fábián Gábor 1839; Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; Veszprém m. Várpalota Nyr. XXI.477; Győr m. Bőny Nyr. XVI.144; Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183; Háromszék m. MNy. VI.356; *falangéroz* Dunántúl MNy. V.98; Balaton mell. Fábián Gábor 1839; *falángéroz*[*ik*] Háromszék m. Vadr.; Győrffy Iván; *falangíroz* Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Pest m. Tinnye Nyr. VII.89; *flangíroz* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.237; Háromszék m. Kis-Borosnyó Nyr. XVI.47): kószál, kóborol, csatangol.

FLÅSKÅ: palack (Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.84).

FLASKÓ (Baranya m. Patacs vid., Szeged Csaplár Benedek; *falaskó* Alsó-Baranya, Pellérd Nyr. XI.239): ∾.

FLASTROM (*frastom* Soprony m. Csepreg Nyr. IV.563) [vö. *falas-torony*].

FLASZTEROZ (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI. 331; *flâjszteroz* Pozsony m. Pered Nyr. XIX.461): **1.** *flaszteroz:* lever, ledöngöl (ól padlóját). *Eszt az ólat flaszterozom, mer nagyon fölhányik a disznak* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.331); **2.** *flâjszteroz:* (szobát) padol (Pozsony m. Pered Nyr. XIX.461).

[**FLINK**].

flink-flank: haszontalan, magával keveset gondoló, rest ember (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.567).

FLISTRA: virgonc leányka (Kapnikbánya és vid. NyK. II.375).

FLITYINKÁZ-IK: fityeg (Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XIII.331; XV.382) [vö. *ficsinka*].

FLÓTA (*fulᵘóta* Palócság Nyr. XXII.34).

FLÚDER (Rozsnyó Nyr. VIII.564; Abaúj m. Jászó Nyr. IX.478; *fluder* Kassa Nyr. XVII.482): malomgát.

[**FOCCS**].

[**foccs-tartó**].

foccstartó-deszka: [fazekas mesterszó] (Sárospatak Nyr. XVII.526).

FOCCSAN: feccsen (Székelyföld Kiss Mihály).

ki-foccsan: kifeccsen. *Kifoccsan a vizipuskából a viz. Megszoritottam a keléssit, s mind kifoccsant belölle a méreg* (Székelyföld Kiss Mihály).

FOCCSANT: feccsent (Székelyföld Kiss Mihály).

ki-foccsant: kifeccsent. *Megszoritottam a keléssit s mind kifoccsantottam belölle a mérget* (Székelyföld Kiss Mihály).

FOCSOG: fecseg, fercseg (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *fëcsëg*].

1. **FODOR** (*fondor* [göndör, kondor] Pozsony m. Kassai J. Szókönyv II.220).

fodor-korpa: nagy korpa, a melyből a liszt nincs teljesen kitörve (Heves m. Névtelen 1840). *Fodor-korpára őrölni a búzát:* nem szitás malomban őrölni (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.210).

[2. **FODOR**].

fel-fodor: fölfodorít (Háromszék m. MNy. VI.325).

FODORGAT: fodrozgat, fodorítgat (Háromszék m. MNy. VI.328).

FODROS (*fadrosz* Moldvai csáng. Nyr. IX.484).

[1. **FOG**].

[Szólások]. *Foga van az időnek:* csípős hideg van (Csallóköz Szinnyei József) [vö. *fogas-verőfény*].

[**fog-agyar**].

[Szólások]. *Fog-agyarba van vkivel:* haragban van (Makó Nyr. XV.335).

[**fog-hëgy**].

[Szólások]. *Foghëgyről beszél* (Csallóköz Szinnyei József), *foghegyen beszél* (Tokaj Nyr. XXII.428): kelletlenül, kevélyen, félvállról beszél. *Hogy mersz të ejn velem ëllen foghögyön beszejlni!* (Somogy m. Alcsok Nyr. XXIII.40).

foghegyez: kelletlenül eszik (Alföld Nyr. XIII.383).

fog-hely: fogsejt (alveolus dentis) (Mátyusfölde Nyr. XVII.479).

fog-mester: fogtechnikus. *Mer ű nem is fogorvos, csag ojan fogmester* (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.381).

foga-fájós (Háromszék m. Győrffy Iván; *fogafájᵘos* Répce vid. Nyr. XX.409): fog-fájós.

2. **FOG:** 1. fogad. *Az asszony nagyon szivesen fogta mingyár a papot* (Somogy m. Zich Nyr. VIII.519). *Fogom tisztëlettel* [felelik a köszöntésre] (Pest m. Szeremle Nyr. XVI.505); 2. vemhébe fogad, megvemhesedik. *Ha ëgy nyőstén-mëg ëgy kan-kapcsot ëgymásbo akasztva kënyérbe a lónak beaggyák, akkor a ló fiat fog* (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.228). *Mikor a bika lëszáll a tehénrű, a gatyamazzag csomóját ê kő meccenyi s aszt kënyérbe neki beannyi, akkor fog a tehén* (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. XIV.424); 3. indul, tér, fordul. *Én istenem, vajjon merre fogjak? Mondjátok meg, merre fogjak: fel-e vagy alá?* (Székelyföld Kiss Mihály); 4. kezd. *Vissza fogtam seggelni:* hátráltam (Baranya m. Nyr. VI. 474). *Mikor nízte a telekkönyvet? — Mikor përëlni fogtunk* (Püspök-Ladány Nyr. VI.174). *Mingyár homályosan fogtam vele látni. Minden nap fog fájni:* meg-megfájdul (Jász-Kisér Nyr. XIII. 525; XVI.373). *Ekkor a leány sírni fog* (Székelyföld Vadr. 555). *Feltevé a szekerbe a gyereket, és el fogának erdőbe indulni. A gyermek hahotával foga mosojgani* (Gyergyó-Sz.Miklós Nyr. VIII. 228). *Ed darab időtől érteni fogtunk valáhúl Kedden fogott eszni* (Moldvai csáng. Nyr. X.106).

[Szólások]. *Fog a feje:* jó feje van, könnyen tanul (Tokaj Nyr. XXII.428). *Hideg fogja:* hideg leli (Vas m. Őrség Nyr. II.374; Palócság, Gömör m. Tsz. 162a; Gömör m. Majom Nyr. XIX. 427; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.188). *Nem fog csudám rajta:* nem győzöm eléggé csodálni (Kúnság Nyr. XIII.524). *Özön a dolgom, s nem fog a munka:* nincs kedvem a munkához (Háromszék m. Nyr. IX.423). *A dolog së fog, ojan méregbe vagyok. Nem fogja az embert éjenkor a kacagás:* nincs kedve kacagni (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Hogy szavadba fogjak* v. *fogjalak:* hogy szavadba vágjak (Kézdi-Vásárhely Nyr. IX.425). *Fog vki mellett:* pártját fogja (Csongrád m. Szentes Nyr. XVI.94). *Másfelé fog:* kitérőleg válaszol (Székelyföld Kiss Mihály).

által-fog: keresztül indul (Háromszék m. Győrffy Iván).

bé-fog: beindul, betér. *Béfog a lőjtőn* (Székelyföld Kiss Mihály).

el-fog: 1. elfogad (Pest m. Szeremle Nyr. XVI.505; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.477). *Mëgkérdësztem a katonáját, hogy êfogja-ë a tekintetës ur kegyes kinámat, ha ëgy kis jó halat ajándékozok neki* (Eszék vid. Nyr. VII.278); 2. elfoglal. *Elfog a mindennapi dolog* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.226); 3. elindul (vmerre), elhatározza magát (Székelyföld Kiss Mihály); 4. megvág. *Tisz-*

tára elfokta az ujját: nagyon megvágta (Heves m. Sz.Erzsébet Nyr. XX.43); **5.** eltagad (Dunántúl Nyr. V.128).

[Szólások]. *Azon fétem, hogy a hideg elfog:* kilel (Ipoly vid. Nyr. III.428).

férre-fog: 1. félre indul; **2.** csalfáskodik, csalárdkodik (Háromszék m. MNy. VI.326; Győrffy Iván).

föl-fog (*fel-* v. *fê-fog*): **1.** elfog. *A mút éjjel êkódorogtak a kabaláim, henem hát háľ istennek a harmadik faluba fêfokták* (Székelyföld Győrffy Iván); **2.** bérbe vesz. *Felfogjuk a fődet* (Tisza-Sz.Imre Nyr. IX.130); **3.** fölfelé indul. *Felfog az uccán* (Székelyföld Kiss Mihály); **4.** vérét veszi a döglőfélben levő v. már megdöglött állatnak, és így mint rendesen leölt állatot fogyasztják el (Komárom m. Kürth Nyr. XIX.432).

ki-fog: 1. elkap (labdát) (Erdély Szinnyei József); **2.** kivesz (gyermeket az iskolából) (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.142); **3.** kifogad, kibérel (pl. földet) (Csongrád Nyr. IX.90); **4.** kitér (pl. az útból a rétre, a mezőről az erdőre, a hegyre) (Székelyföld Kiss Mihály).

[Szólások]. *Kifogja a hideg:* kileli (Palócság Nyr. XXI.506).

le-fog: letér, lefelé indul. *Megpillant egy szép völgyet, azon egyenest lefog* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.327).

mëg-fog: 1. megtartóztat. *Megfogta magát az italtól* (Nagy-Kúnság Nyr. III.281); **2.** meglő (nyulat) (Tisza-Roff Markovics Sándor).

[Szólások]. *Fogjon is mëg az én átkom!* (Háromszék m., Erdővidék Vadr. 174). *Mëgfogta magát az idő:* kemény hideg van (Esztergom és vid. Nyr. IV.173; XI.381). *Jó mëkfokta a makk ejëket a tőfákakat:* sok makk termett rajtuk (Vas m. Őrség Nyr. II.563).

neki-fog: neki-indul. *Neki-fog egy nagy erdőnek* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 478).

össze-fog: 1. eggybe fog (két ember: az eggyik szekeret ad, a másik hámot, s mind a kettő eggy-eggy lovat) (Udvarhely m. Oláhfalu Nyr. XX.571); **2.** összetart (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.334). *Akárkit is lëtörnek* [legyőznek], *ha összefognak* (Tolna m. Sár-Sz.Lőrinc Nyr. III.86); **3.** hajba kap. *Összefogtak, verekedtek* (Perkáta Nyr. III.35).

rá-fog: rákezd. *Meg-megtért, meg megint ráfogta a fájás* (Új-Kécske Nyr. XII.279).

[FOG-IK].

mëg-fogik: megdeged, összedeged (a kiszáradt faedény a víztől) (Háromszék m. Kiss Mihály) [vö. *mëg-foglal, mëg-fogul*].

FOGACSIN (Zala m. Arács Nyr. XXII.192; *fogacsi* Vas m. Kemenesalja Tsz.): fogatlan, rossz fogú, kiálló nagy fogú.

[FOGAD].

el-fogad: kifogad, kibérel. *Elfogadtam a házat esztendeig napszámra. Elfogadom a korcsomát két ideig száz forintért* (Székelyföld Kiss Mihály).

föl-fogad: fogad. *Fogaggyunk föl* (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.142).

rá-fogad: ráfog. *Rám fogadi* (Dráva mell. Nyr. VI.43). *Még én rám fogadi, hogy a papirosát êloptam* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.573).

FOGADKOZ-IK: szabadkozik. *A horokáj fogatkozni kezdik, hogy ő nem mönyön oda többet, hogy a más a lábát is êtörjék. A horokáj fogadkozni kezd, hogy ő igy nem, amugy nem viszi körösztü* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 464).

FOGADOZÓ: fogadni szerető (Háromszék m. Király Pál).

FOGADTATÓ: juhakolban elrekesztett szűk hely, a melybe a magát szopatni nem engedő juhot bárányostul bezárják (Heves m. Névtelen 1840).

FOGADTATÓS. *Fogadtatós juh:* a melyet a fogadtatóban szoktatnak a szoptatáshoz (Heves m. Névtelen 1840).

FOGALMAS: jó fölfogású, jó eszű (Szatmár és Gömör m. Király Pál).

FOGALMATOS: ∾ (Szatmár m. Czimmermann János).

[FOGALMAZ].

[Szólások]. *Fogalmaz, mint a dékány lova:* jól indít (Kecskemét Nyr. IX.86).

[FOGALOM].

[Szólások]. *Nëm lëhet ahho fogalom, ollyan lusta* (Miskolc és vid. Nyr. VI.227).

[FOGAN-IK], FOGON-IK: fogamzik (Székelyföld Kiss Mihály). *Hát az én ostornyelem oda fogont a fődbe, s akkora fa nőtt belőlle, mind a barassai nagy torony* (Háromszék m. Vadr. 430).

mëg-fogonik: megfogamzik (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Ki këll onnat vönni* [a viloját], *ê kë' pálántálni, tálán mëgfogonik* (Hargita vid. Vadr. 95).

FOGANAT: fogat. *Utt gyünnek a két gerófok gyaluguson és utánnik gyön a fényes foganattyik* (Baranya m. Dráva mell. Nyr. VIII.426).

FOGANATOS (*fogamatos* Losonc Nyr. XVII. 190). *Hát ez a kis bika hág-e már? — Hág bizony, és pedig foganatosabban, mint ez a másik* (Losonc Nyr. XVII.190).

[**FOGANOD-IK, FOGAMOD-IK**].

mëg-foganodik (Bars m. Zeliz vid. Nyr. XIV. 287; *mëg-fogamodik* Göcsej Nyr. XIV.165; Budenz-Album 159; *mëg-foganyodik* Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli XXI.381): megfogamzik, gyökeret ereszt.

[**FOGANSZ-IK**].

mëg-fogonszik: megfogamzik (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[**FOGANTAT**].

mëg-fogontat: megavat (száraz faedényt vízzel, hogy a dongái összedegedjenek) (Háromszék m. MNy. VI.340; Győrffy Iván) [vö. *megfoglal*].

[**FOGANTOZ-IK**], **FOGONTOZ-IK**: fogódzik, kapaszkodik (a fára hágó az ághoz, a denevérek eggymásba, a paszuly ina a karóhoz, a gyökér a földbe) (Háromszék m. Vadr.; MNy. VI.326). *Komámasszon, ne szunoggyék, fogontozzék, támaszkoggyék* [táncközbeli mondóka] (Székelyföld Nyr. IV.183). *Van itt kihöz fogontozzam* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 336). *Fogontozz jól belém* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 441).

mëg-fogontozik: megfogódzik, megkapaszkodik (Székelyföld Kiss Mihály). *Újj fël a vállamra s az üstökömbe jól mëgfogontozz* (Háromszék m. Vadr. 395).

FOGANTYÚ (*fogantó* Balaton mell. Nyr. II.93).

[**FOGANZ-IK**].

el-fogonzik: elszaporodik (növény) (Háromszék m. MNy. VI.323).

FOGAS: **1.** kemény, szívós. *Fogas ember* (Göcsej Tsz.); **2.** *fogas-verőfény* (Balaton mell. MNy. V.130); **3.** vas borona (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47; Balaton mell. MNy. V.130; Zala m. Szepezd Nyr. XVIII.190; Somogy m. Sima XIX.381; Fehér m. Nyr. X.189); **4.** a szövőszéknek azon része, mely a fonalat föltekeréskor tincsekre választja (reifkamm) (Győr Nyr. XI.382; Székelyföld Kiss Mihály; hely nélkül Nyr. XII.565); **5.** tálas polc (Gömör m. Balog Nyr. XXII.431).

fogas-verőfény: téli verőfény (midőn a nap süt, de azért csípős hideg van) (Balaton mell. Tsz.) [vö. *1. fog*].

FOGÁS: **1.** fölfogás. *Jó fogása van* (Heves és Borsod m. Nyr. IX.178); **2.** szín, ürügy. *Ollyan fogás alatt* (Hely nélkül Tsz.); **3.** fonat, kötés, koszorú, füzér (hagyma). *Egy fogás hagyma* (Győr m. Szigetköz, Duna-Szentpál Nyr. VIII.522; Baja Bayer József).

FOGASOL (*fogasónyi* Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. XV.575; *fogasul* Göcsej, Resznek Nyr. XII. 188): boronál.

FOGÁSOS: **1.** jó fogású (posztó, vászon, szűr, mely tömött szövetű) (Csallóköz Csaplár Benedek); **2.** ravasz, furfangos, leleményes, fortélyos (Székelyföld Kiss Mihály).

FOGÁSOSKOD-IK: ravaszkodik, furfangoskodik, fortélyoskodik (Székelyföld Kiss Mihály).

[Szólások]. *Fogásoskodik, mint a róka az agár előtt:* érvényes okok elől ravaszul igyekszik kitérni (Székelyföld Kiss Mihály).

FOGASUL: fogzik, fogat kap (Tolna m. Nyr. V.523).

[1. **FOGAT**].

[Közmondások]. *A mely ëbet bottâ köll â nyúl után hajtani, sosë ësznek ânnâk â foktábú* (Bács m. Bajmok Nyr. VII.520).

2. **FOGAT**: közt hagyva barázdál. *Nagyot fogat:* nagy barázda-közt hagyva szánt (Heves m. Névtelen 1840).

FOGATÁS: barázda-köz (Zala m. Hetés Nyr. XIX.142; Pest m. Tinnye Nyr. VII.39; Heves m. Névtelen 1840).

FOGATÉ (*fogatély* [?] hely nélkül Kresznerics F. Szótár I.165): fogantyú, markolat (Balaton mell. Tsz.; Horváth Zsigmond 1839).

[**FOGATKOZ-IK**].

el-fogatkozik: elfoglalódik (dologban) (Háromszék m. MNy. VI.323; Vadr.; Győrffy Iván).

FOGATÓ: fogó (pl. egérfogó) (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.142) [vö. *egér-fogató*].

[**FOGAZ**].

meg-fogaz: megboronál (Bács m. Zenta Nyr. XVIII.383).

FOGDALÓDZ-IK (Alföld Nyr. XIII.383; *fogdalóz-ik* Háromszék m. MNy. VI.326; Győrffy Iván): fogdos, fogdosva szorongat (pl. agár).

FOGDOS: **1.** befog (lovat). *Mingyá fogdosok* (Dráva mell. Nyr. V.380). *Más má kifáradt a munkába, e még mast fogdos* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.432); **2.** belehuzkod (fonalat a szövőszék bordájába) (Dráva mell. Nyr. V.380; Háromszék m. Tsz.).

be-fogdos: befog (lovat) (Dráva mell. Nyr. V.380; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.46; Eszék vid. Nyr. VII.231).

ki-fogdos: kifog (lovat) (Eszék vid. Nyr. VII. 231).

FOGDOZ: fogdos (Göcsej Nyr. XIV.164; Budenz-Album 158).

FOGDOZTAT: fogdostat. *Sok rákokat fogdosztatott ëssze* (Veszprém m. Csetény Nyr. XXII. 380).

FOGHATÓS: erős, markos, a ki jól meg bír fogni, emelni vmit (Göcsej Nyr. XIV.166; Budenz-Album 160). *Jó foghatós* (Göcsej Nyr. XIV.455).

FOGLAL (*foglál* Zala m. Kassai J. Szókönyv II.211; Göcsej Tsz.): **1.** elfog. *Aok a lólopuk má fogláva vannak* (Zala m. Hetés Nyr. II.373); **2.** *foglál:* fortélyosan, mesterséges úton-módon kifürkész (Zala m. Kassai J. Szókönyv II.211; Göcsej Tsz.).

el-foglal: bevet (földet). *Búzával foglaltam el a földet* (Kalotaszeg, Zsobok Melich János).

ki-foglal: kivesz (vkiből vmit), kifürkész, kitapasztal. *A mint kifoglâtam,* [a Gyankójiék Ruzsija] *iéppen nem hideges tülem* (Göcsej MNy. V. 161).

meg-foglal: megavat (új faedényt vízzel, új cserépedényt széngőzzel) (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.340; Győrffy Iván) [vö. *mëg-fogik, mëg-fogontat*].

FOGLALÓ: **1.** az a vas, a mely a szekér tengelyét a símellyel összetartja (Heves m. Névtelen 1840; Heves m. Csépa Nyr. II.380. 381); **2.** az a vas, a mellyel a tímár a bőrt az asztalhoz csípteti (Székelyföld Tsz.); **3.** vizi malomnak vmely része (Tisza mell. Nyr. III.238).

[Szólások]. *Foglalót csinál:* más ülőhely hiányában a földre ül és a lábait törökösen keresztbe teszi (Kalotaszeg, Zsobok Melich János).

foglaló-bor: az a bor, a melyet adás-vevéskor az alku megkötése után isznak (Zala m. Nyr. XVII.139).

FOGLÁLÓD-IK: találgat (Zala m. Nyr. II.427).

FOGLALOM: fogalom (Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.527).

FOGLANTYU: fogantyú (Székelyföld Győrffy Iván).

FOGLÁR: **1.** pandúr (Vas m. Kassai J. Szókönyv II.211; Kemenesalja Tsz.; Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839); **2.** mezőpásztor (Rábaköz Horváth Zsigmond 1839).

foglár-kutya: [?]. ‚Koslat, kószlál, fölebb-alább csatangol, mint a foglár kutya' (Balaton mell. Tsz. 216a).

foglár-őr: pandúr-őrmester (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

FOGLYOS (*fogjos*): **1.** jó fölfogású. *Foglyos eszű* (Nagy-Kúnság Nyr. II.325; XVI.237); **2.** kapós, nehezen kapható (pl. a munkás nagy munka idején) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.212).

[**FOGÓ**].

fogó-kötél: **1.** vető-hurok (a mellyel a lovat a ménesből kifogják) (Tolna m. Nyr. V.523); **2.** az ökör szarvánál a járomról lecsüngő kétszeresen vett kötél, a melynél fogva a kéztülső ökröt vezetik (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X. 324).

fogó-vas: az a vas, a mellyel a szűcs a bőrt az asztalhoz csípteti (Székelyföld Tsz.).

befogó: járomba fogni való marha (Tolna m. Nyr. V.523; Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

FOGÓD-IK (*fogúd*ott Bakony vid. Nyr. IV.86): **1.** fogódzik. *Bele fogúdott* (Bakony vid. Nyr. IV. 86); **2.** terjed, harapódzik. *Mindig tovább fogódott* [a gyulladt terület a szemen] (Fehér m. Nyr. XIV.44).

el-fogódik: elapad (a tej) (Orosháza Nyr. III. 556; IV.230).

[**FOGÓDZKOD-IK**].

[Szólások]. *De fene kemênnyen fogóckodik az üdő:* nagyon hideg van (Veszprém m. Csetény Halász Ignác).

[**FOGOGAT**].

[Szólások]. *Fogogattya a száját:* vonogatja, húzogatja (a kinek vmi nem tetszik) (Csík m. Várdótfalva Péter János).

[1. **FOGOLY**].

fogoj-ház: fogház (Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.253).

2. **FOGOLY** (*fogor*-madár Göcsej Budenz-Album 166; *fogu*-madár Vas m. Őrség Nyr. VII. 330).

FOGÓS: fogékony (Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.242).

FOGÓZ-IK: vitatkozik (Dráva mell. Nyr. V. 380; Eszék vid. Nyr. VIII.279).

FOGTA: fogva. *Öt órától fogta dolgozom* (Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.212).

FOGTON: fogva. *Keddtű fogton péntökig* (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.304).

mëgfogton (*mëkfokton, mëkfoktón*): ∾. *Azütülétten (zütűletten) mëgfogton (mëkfokton, mëkfoktón):* az óta, attól fogva (Baranya m. Ormányság Nyr. I.424; II.131. 132).

1. **FOGUL** (*fogúl*): fog. *Nem akartak fegyvert fogulni. Mindjárt hozzá fogúlok* (Moldvai csáng. Nyr. IX.530).

[2. **FOGUL**].

mëg-fogul: megdeged, összedeged (a kiszáradt faedény a víztől) (Háromszék m. Kiss Mihály) [vö. *mëg-fogik, mëg-foglal*].

FOGVÁST: fogva. *Attól fogvást* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Attú fogvást* (Palócság

Ethnographia III.351). *Az naptú fogvást* (Esztergom Nyr. IX.233). *Déltől fogvást* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.130). *A tövitő fogvást mind végig* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 456). *Reggeltől fogvást* (Háromszék m. Vadr. 373).

FOGY (meg*fogy-ik* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.102).

[Szólások]. *Rajtam fogyott* [mondja az, a ki vmely italnak a maradékát itta meg] (Kézdi-Vásárhely Nyr. IX.425).

átal-fogy: átömlik (folyadék eggyik edényből a másikba, vagyis: elfogy az eggyikben, mikor a másikba átöntik) (Székelyföld Kiss Mihály).

[belé-fogy].

[Szólások]. *Beléfogyott a feleségébe:* lesoványkodott (a férj), míg a felesége meghízott (Székelyföld Kiss Mihály).

el-fogy: 1. megsoványodik. *Tekintetös urnak is êfogyott az arca képe* (Somogy m. Balaton mell. Nyr. XVI.477); 2. véget ér. *Elfogy a szüret* (Zala m. Lesence-Istvánd Nyr. XVI.93).

fel-fogy: semmi sem marad (kivonáskor, mikor a kivonandó szám egyenlő azzal, a melyből kivonják) (Háromszék m. NyK. III.12; Győrffy Iván).

lë-fogy: tönkre jut. *Lëfogyott:* elgazdálkodott (Dunántúl Nyr. XVI.239).

[mëg-fogyik].

[Szólások]. *Mëgfogyik a szava:* eláll a szava, elnémul. *Először megütik, leesett a hidra*; *másodszor megütik, megfogott* [így] *a szava. Szeredán estére megfogyik szavatok* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.102).

[FOGYADÉK].

[Szólások]. *Fogyadékba vagyok:* fogyok, soványkodom (Mátyusfölde, Tallós Nyr. XVI.333).

FOGYASZT: 1. eggy szem helyett kettőt vesz (harisnyakötésnél) (Bodrogköz Kassai J. Szókönyv II.214; Tsz.); 2. végez, bevégez. *Ma fogyasztjuk az aratást* (Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841).

föl-fogyaszt: elfogyaszt, elkölt. *A böjti ebidömet fölfogyasztottam* (Zala m. Hetés Nyr. XIX. 142).

meg-fogyaszt: elgyöngít, erőt vesz rajta. *Immár engem a viheder* [vihar] *megfogyaszt* (Göcsej Nyr. XIV.450).

1. **FOGYAT**: fogyaszt (Göcsej Nyr. XIV.164; Budenz-Album 159).

bé-fogyat (fonalat a szövőszéken): leszövi mind, a mennyi föl volt téve (Székelyföld Kiss Mihály).

el-fogyat: 1. elfogyaszt; 2. elvégez (Balaton mell. Nyr. XII.474).

fel-fogyat: teljesen földolgoz, elvégez (pl. utolsó szálig learat, lekaszál, lesző) (Háromszék m. NyK. III.12).

le-fogyat: ∾ (Háromszék m. NyK. III.12).

[2. **FOGYAT**]. *Má nincs telle a bokála, fottya van:* híja van (Somogy m. Sándor József). *Fottyán* [fogytán] *van a dohányom* (Jászberény Nyr. X. 326). *Vëgyék kietëk fottig aszt a hust:* vegyék ki mind a tálból (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

FOGYATÉK: utolja vminek. *Fogyaték bor:* csapra vetett kelő bor utolja (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839). *Fogyaték áru, fogyaték hus* (Háromszék m. Győrffy Iván).

[Szólások]. *Fogyatékán van:* fogytán van (Dunántúl, Csallóköz Kertész Károly; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.215).

[FOGYATKOZ-IK].

[mëg-fogyatkozik].

[Szólások]. *Mëgfogyatkozik az eszibe:* megbolondul (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[FOHÁSZKOD-IK].

[Szólások]. *Fohászkodik vkihez:* kér vkitől (Veszprém m. Szentgál Nyr. III.89).

neki-fohászkodik: erősen hozzáfog (Szentes Nyr. VI.268; Szatmár m. Nyr. VII.32).

FOJL-IK (Székelyföld Győrffy Iván; *fójl-ik* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos): fullad.

FOJLAD (Székelyföld Kiss Mihály; *fujlad* Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Dézsi Mihály): fullad, fulladoz, fuldokol.

FOJLADÓS: nehezen lélekző, pihegő, rossz tüdejű (Székelyföld Kiss Mihály).

FOJLADOZ: fulladoz (Székelyföld Kiss Mihály).

[FOJLASZT], FUJLASZT: fullaszt (Székelyföld Győrffy Iván).

[FOJLÓS], FÓJLÓS = *fojladós* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

FOJMINC (Kapnikbánya és vid. NyK. II.376; *fajminc* Kapnikbánya Kassai J. Szókönyv II.140): vörös áfonya (vaccinium vitis idaea).

FOJT (*fujt* Tolna m. Görbő Nyr. III.470; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.143).

FOJTÁS: [tréf.] sütemény v. kenyér, a mellyel a szeszes italt lenyomtatják (Székelyföld Kiss Mihály).

FOJTÓ: 1. nőknek fekete bársony nyakszorí-

tója (Hely nélkül Tsz.); **2.** pálinka-főzéskor a katlanban befojtott rövid égő fa (Háromszék m. Vadr.; Győrffy Iván).

fojtó-karika: a szekér párnadeszkáját a tengelyhez kapcsoló széles lapos karika (Székelyföld, Háromszék m. Tsz.).

FOJTOLÓ: a töltés leverésére szolgáló eszköz [bányász mesterszó] (Zalathna vid. Nyr. XIII.238).

FOJTÓS: **1.** elfullasztó (Balaton vid. Horváth Zsigmond 1839). *Fojtaós út* (Mátra vid. Nyr. XXII.287); **2.** fanyar (Balaton vid. Horváth Zsigmond 1839; Székelyföld Győrffy Iván).

[FOJTOTT].

fojtott-pecsenye: párolt pecsenye (Kolozsvár Szinnyei Józsefné).

fajtott-sör: palack-sör (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.142).

FOK: **1.** tóba benyúló hegy, hegyfok (Balaton mell. Tsz.); eggyesülő vizek földköze. *Sió-fok, Gyevi-fok* (Balaton mell., Algyő stb.; számtalan halásztanya nevének az utótagja *fok:* Herman O. Halászat K.); **2.** víz-járta keskeny meder, víz-árok, víz-szakadék (olyan keskeny meder, a melyben magas vízálláskor víz szokott lenni) (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.142; Fajsz Nyr. VII.428; Szalonta Nyr. VIII.431; Tisza-Dob Nyr. XX.240). *Potyi-fok, Mátéka-foka, Dombo-fok, Sebes-fok* stb. (Tolna m. Pilis Nyr. IX.287). *Tejes-foka, Hármas-fok, Berka-foka* stb. (Pest m. Bogyiszló Nyr. III.47). *Szűcs-fok* (Mezőtúr Nyr. X.144).

[fok-hagyma].

[Szólások]. *Fokhagymát ett:* büszkélkedik. *Küjjel ültette a kerten a fokhagymát. Küjjel kőt a kerten a fokhagyma* (Háromszék m. Vadr. 499b).

fokhagymára-lépő: rátartós, büszke, kevély (Udvarhely m. Kolumbán Samu).

fokhagymás: ∾. *Fokhagymáson lépik* (Háromszék m. Vadr.) *Ojan fokhagymásan lépik, lelkem istenem, mintha hat ökre volna* (Udvarhely m. Kolumbán Samu).

fok-háló: gyékényes gyalom (Csongrád m. Algyő Herman O. Halászat K.).

fok-hëgy: legszéle v. éle vminek. *Fokhëgyën áll* (pl. pohár az asztal szélén, kecske a szirt élén) (Háromszék m. Vadr.) *Në tëdd azt a kossót oan fokhëgyre azonn az asztalon, te, met ma bizon ma mëgfiadzik* [darabokra törik] (Háromszék m. Győrffy Iván).

FOKOS: **1.** vaskos. *Milyen fokos könyv lësz ebből a sok irásból?* (Udvarhely m. Nyr. IX.230). *Fokos marha:* széles testű, jól kiálló tagokkal (Székelyföld Kiss Mihály); **2.** fejsze, nehéz fejsze (Dráva mell. Nyr. V.380; Eszék vid. Nyr. VIII. 279; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284; XVII. 191); **3.** csákány (Székelyföld Tsz.).

FOKOZ: befűz (cérnát a tű fokába) (Székelyföld Tsz.).

belé-fokoz: ∾ (Székelyföld Tsz.).

FOKOZÓ: hőmérő (Rozsnyó vid. Nyr. XVII. 476).

FOLD: megdob (pl. labdával) (Heves m. Névtelen 1840).

mëf-fód: ∾ (Eger vid. Nyr. XVII.476).

FOLHENKA: teljes viola (Rozsnyó Nyr. VIII. 564).

FOLÓC (Soprony m. Hegykő Herman O. Halászat K.; *folyosz* Fertő mell. MNy. III.244): para, pálha (floss; átlyukasztott kéreg- v. fadarabok v. gyékény-úszók, a melyeket a hálózatok fölére fűzve kötnek, hogy úszva járjanak a vízen).

[FOLT], FÓT: **1.** keréktalp (Baranya m. Tsz.); **2.** falka, csorda, csapat (marha, ökör, lúd) (Debrecen Hajdu Nagy Sándor; Hegyalja Nyr. VI. 425; Szilágy m. Nyr. IX.477).

folt-erdő: erdőszakadék (Heves m. Névtelen 1840).

fót-zsir: arckenőcs (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.142).

fóton-fót: sokfoltú, rongyos (Háromszék m. MNy. VI.328).

[FOLTIKA], FÓTIKA: foltocska (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.255).

FOLTOCSKA: rántott tésztanemű (Heves m. Névtelen 1840).

FOLY, FOLY-IK: **1.** fut. *Foj a bab a lêcre* (Rimaszombat Nyr. XVII.525); **2.** forgalomban van. *Ez a pénz már nem folyik* (Bars m. Zeliz vid. Nyr. XIV.287).

lë-foly *(lë-fol):* lehull (mind v. majdnem mind — a gyümölcs a fáról, a szőllőszem a fürtről) (Dunántúl Nyr. XVIII.42; Soprony m. Rábaköz Nyr. III.281; Somlyó vid. Nyr. XIV.140).

[FOLYADZÁS], FAJADZÁS: párosodás, üzekedés. *Ha* [a tehén] *nem lenne barnyuzó, azótától fagva tá elérte vóna újból a fajadzás* (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.336).

FOLYAM (*fojám* Szatmár Nyr. VII.282).

FOLYAMAT: **1.** kis hegyi patak (Deésakna Nyr. I.381); **2.** folyamodvány (Baranya m. Ormányság Nyr. VII.525; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284).

FOLYAMOSZ-IK (*folyamoszok*): folyamodik (Baranya m. Ormányság Nyr. VII.525).

FOLYÁR (*fojár, folár*): 1. *folár, folyár:* kicsapongó, parázna (Vas m. Ság Kresznerics F. Szótár I.166; Vas m. Kemenesalja Tsz.; Göcsej MNy. II.411); 2. *fojár, folyár:* esőtől támadt vízfolyás, patakocska (Szatmár vid. Tsz.; Szatmár m. Porcsalma Nyr. VIII.523).

FOLYÁS: a tavaszkor duzzadó lápok folyós erei (Bereg m. Dercen Herman O. Halászat K.).

folyás-írás: írás, kézírás. *Könyvet, táblát csak elolvasok én, uram, de a folyás-írást má nem igen értem* (Székelyföld Nyr. XI.180; Győrffy Iván).

1. **FOLYAT:** folyó, élő víz (Göcsej Nyr. XIV. 166; Budenz-Album 161).

2. **FOLYAT** (*fajat* Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.336; *fojat* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.384; *főjat* Székelyföld Nyr. XVII.137; *folat* Somogy m. Nyr. XIV.479; Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VIII.525): 1. párosodik, üzekedik (tehén) (Somogy m. Nyr. XIV.479; Rimaszombat Nyr. XV.429; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.384; Szatmár vid. Tsz.; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.336; Székelyföld Nyr. VIII.461; XVII. 137; Kiss Mihály); 2. párosodtat, üzekedtet (tehenet) (Palócság Nyr. XXI.419. 506; XXII.34); 3. *folati a szömit a böcce:* folyik a szeme (Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VIII.525).

meg-folyat: megüzekedik (tehén) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.217).

[**FOLYATÓS**], **FOJATÓS:** folyékony. *Fojatós orvosságot mëg port rendűt neki a doktor* (Fehér m. Iváncsa Nyr. XVI.334).

FOLYDOGÁL (*folydogal* Háromszék m. MNy. VI.357).

FOLYÓ: keréktalp. *Kerék folyója* (Heves m. Névtelen 1840).

folyó-bab: futó paszuly (Rimaszombat Nyr. XVII.525).

folyó-fűzfa: litium barbarum (Gömör m. Tsz.).

folyó-gazember: legnagyobb gazember (Marosvásárhely Nyr. IX.428).

folyó-gerenda: keresztgerenda (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.426; Sárospatak Nyr. XVII. 527; Kalotaszeg, Zsobok Melich János).

folyó-hintó: [?]. *Neked adom, neked bársony folyó hintóm* (Székelyföld, Szombatfalva Arany-Gyulai NGy. III.60).

fëlfolyó: 1. fölfutó. *Fëlfolyó virág* (Bars m. Zeliz vid. Nyr. XIV.287); 2. folyondár (Székelyföld Kiss Mihály).

FOLYOGÁR: tölgyfa-derékból vájt hajócska (Fertő mell. MNy. III.244).

FOLYÓKA: 1. szulák (convolvolus) (Heves m. Névtelen 1840); 2. nyitott csatornácska (Heves m. Névtelen 1840; Kolozsvár Szinnyei József.)

FOLYÓS. *Folyós viz:* az, a mely a partot rongálja. *A ponty a legfolyósabb szirtokon jár* (Szeged Herman O. Halászat K.)

FOLYOSÓ (Hegyalja Kassai J. Szókönyv V.222; *fojosó* Baranya m. Ormányság Tsz.; Tisza-Dob Nyr. XX.240; Rimaszombat Nyr. XXI.336; *folosu* Zala m. Hetés Nyr. XIX.575; Göcsej Tsz.): 1. *fojosó, folosu:* csúz (Göcsej, Baranya m. Ormányság Tsz.). *Folosu fujjon fel!* (Göcsej Tsz.); 2. *fojosó, folosu, folyosó:* orbánc (Zala m. Hetés Nyr. XIX.575; Tisza-Dob Nyr. XX.240; Hegyalja Kassai J. Szókönyv V.222; Rimaszombat Nyr. XXI.336); 3. *fojosó:* nátha (Hely nélkül Tsz.).

[**FOLYTÁST**], **FOJTÁST:** folyvást (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 370. 499b).

FOLYTAT (*fojtat*): folyat, folyni hagy. *Végig folytatta az úton a szotyorból a káposztának a levit* (Székelyföld Kiss Mihály).

[Szólások]. *A tilost folytatja:* rossz úton jár (Kecskemét Nyr. IX.376).

[**FOLYVA**], **FOLVA:** mindjárt, azonnal, rögtön, tüstént (Mátyusfölde Nyr. XV.517; XIX.512). *Jobb vóna folva kívíbe kötni. Folva röktön êkütte* (Mátyusfölde Nyr. XX.324). *Folva hozom a kést, ha këll* (Komárom Király Pál).

FON (*fony* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII. 47; Veszprém Nyr. VIII.328; Eszék vid. Nyr. VIII.327).

be-fony: megcsal (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47).

meg-fon: ellep. *Temettek a varjak* [csoportban röpültek], *leszálltak a kertre* [kerítésre] *s úgy megfonták, hogy semmi se látcott ki belőle* (Csík m. Gyergyó Nyr. XIII.328).

[**fonj**].

fon-cica: papmacska (nagyon szőrös feketesárga csíkos hernyó; szálat ereszt, annál fogva a gyermekek fölkapják és lóbálják, s hozzá ezt danolják: *‚Fon' cica, fon' cica* [azaz: fonj cica], *fonj nekem kötelet!'* stb.; innen a neve) (Cegléd Nyr. I.183).

FONA (*fanája* Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII. 557). *Fonája:* fonákja, visszája (szövetnek, ruhának, bőrnek stb.) (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.237; Szalonta Nyr. VIII.432; Szeged Nyr. VIII.235; Debrecen Nyr. VII.189; Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Nyr. XXII.132; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.93; Háromszék m. MNy. VI. 327; Vadr.; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII. 132; XXIII.47). *Ma nem csalnak meg, mêt fonájára vettem a rokojámat* (Székelyföld Nyr. XXII. 132). *Fonájára fordította. Nem látod-e, hogy a fonáját vëtted küjjel, te ügyetlen!* (Székelyföld Kiss Mihály). *Fonájával kifordittani. Az inget fonájára vetted* (Háromszék m. Vadr.). *Foná-*

járú vötte ken fő az ingöt (Szeged Nyr. VIII. 235). *A fának a fonája*: háncsa (kérge alatti finom rostos része) (Zala m. Orosztony, Szabolcs m. Nyr. XXI.291).

[Szólások]. *Se szine, se fonája:* nincs külömbség a külseje meg a visszája között. *Szine, fonája mindegy* (Székelyföld Nyr. XXII.132).

[FONADÉK], FONYADÉK: hajfonat (Baranya m. Nyr. V.330).

FONÁK (*fanák*ja Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.557): álnok, ravasz. *Fonák ember* (Székelyföld Kriza; Udvarhely m. Vadr. 499b).

[1. **FONÁL, FONAL**], **FANAL**: fölmotollázott kender (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476).

fonál-cúc (Baranya m. Ormányság Nyr. IX. 285; *foná-cuc* Baranya m. Baranya-Sz.Lőrinc Nyr. XVII.335): fonál-mosáskor v. -pároláskor való vendégség [vö. *cuc*].

fonál-ki: fonákul, fonákjával v. visszájával kifelé (fordítva) (Háromszék m. MNy. VI.327; NyK. III.5; Győrffy Iván).

fonal-potya = *fonál-cúc* (Szatmár m. Adorján Nyr. X.431).

fonal-vető: garnwerfer (Szatmár m. Krassó Nyr. XVI.335; Háromszék m. Nyr. X.327).

[2. **FONÁL**], **FONYÂL**: fonogat, fon. *Á lëányom, á kinek fonyâltám, êhât* (Szlavónia Nyr. V.62).

[FONÁS], FONYÁS: fonat. *Egy fonyás hagyma* (Hely nélkül Nyr. VIII.522).

FONATOS (*fontos* Tolna m. Bátta Nyr. XVIII. 334; *fonyatos* Alföld Nyr. IV.329): **1.** *fonatos, fontos, fonyatos:* fonott kalács (Tolna m. Bátta Nyr. XVIII.334; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 142; Alföld Nyr. IV.329); **2.** *fonatos:* zsírban kisütött összefont tésztás étel (fánktésztából) (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.237; Erdély Szinnyeiné Rosendahl Hilma).

fontos-kalács: fonott kalács (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.379. 380. 381. 382).

FONCA: bányászmécs (Szatmár m. Nagybánya és vid. Nyr. XIV.235. 237; Kapnikbánya és vid. NyK. II.376).

FONCS (Háromszék m. Kiss Mihály; *fanc* Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Csík m. Gyergyó Kiss Mihály; *fonc* Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos): rongy, rongydarab, foszlány [vö. *foncsika*].

fonc-bonc (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.327; *fonca-bonca* Háromszék m. MNy. VI.327): ∾; ringy-rongy.

FONCSIK (*forcsik* Gömör m. Kövi Nyr. XXI. 290. 291): **1.** hajfonat (Palócság Nyr. XVIII.560; XIX.94; Gömör m. Tsz. Nyr. XVIII.502; XXII. 431; Rimaszombat Nyr. IV.560); kettős hajfonat

(Palócság Nyr. XXIII.94); **2.** hagymakoszorú (Palócság Nyr. XVIII.560).

FONCSIKA (Tolna m. Nyr. VI.230; Erdély Kassai J. Szókönyv II.220; Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XII.429; XIII.331; Székelyföld Nyr. V.176; XVIII.560; XXII.133; Kiss Mihály; Háromszék m. Tsz. Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; *fancsika* hely nélkül [Pápa vid.?] Tsz.; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.556; Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. V.87. 180; Csík m. MNy. VI.371; Gyergyó vid. Kiss Mihály): rongy, rongydarab, foszlány [vö. *flancsika, foncs*].

[Szólások]. *Ennek a hetvenhetedik fancsikája* [nemzetsége] *es huncfut vót* (Csík m. MNy. VI. 371).

[FONCSIKÁL].

el-foncsikál: elrongyol (Háromszék m. MNy. VI.323).

fel-foncsikál: földarabolgat (Alföld Nyr. XIII. 382).

FONCSIKÁS: **1.** rongyos. *A mely leány pántlikás, abból lesz a foncsikás* (Marosszék Nyr. XV.426); **2.** rongyszedő (Székelyföld Nyr. XXII. 133). *Fancsikás zsidó*: rongyszedő zsidó (Székelyföld Győrffy Iván).

[FONCSIKÓ], FANCSIKÓ = *foncsika* (Székelyföld Nyr. IX.426).

[FONCSOL].

fel-foncsol: földarabol, szétszaggat (Alföld Nyr. XIII.382; Háromszék m. MNy. VI.325; Győrffy Iván).

FONDOR: a gesztenyének külső tüskés burka (Zala m. Nyr. IV.174; Göcsej Nyr. II.473; Vass József 1841).

FONKA: fonóka asszony (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.218).

FONÓ: fonni való (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 413).

fonó-mű: kender- v. len-kévék (beáztatás végett eggymás mellé rakva és szorító-fákkal öszszefoglalva) (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XII.93).

FONÓKA: anyámasszony-katonája, elasszonyosodott, puha, gyáva, jámbor ember (Gömör m. Nyr. XVII.563; Székelyföld Győrffy Iván). *Fonóka ember* (Háromszék m. Tsz.)

FONOLÓD-IK: bonyolódik (Háromszék m. MNy. VI.327; Vadr.; Győrffy Iván) [vö. *finyëlöd-ik*].

FONOTT: fonott kalács (Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.232).

FÓNOZ: újakkal pótolja a kivesző dohánypalántákat (Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.238).

FONT (*funt* Soprony m. Nyr. XII.382; Répce mell. Nyr. II.518; XX.366; Zala m. Kővágó-Örs, Révfülöp Nyr. XIX.48; Veszprém m. Szentgál Nyr. II.185). — *Font, funt:* mérleg (Soprony m. Nyr. XII.382; Velence Herman O. Halászat K.).

[Közmondások]. *Mëgvagyunk, mind a zsidó funtja:* félig-meddig (Tamási Nyr. XXI.526).

[FONTÁL].

ki-fontál: megzálogol (Bukovina Nyr. VI.472).

FONTAT: fonat (Székelyföld Kiss Mihály).

FONTORGAT: elméjében forgat. *Aszt és fontorgatám, hogy mëgházasoggyam* (Udvarhely m. Oroszhegy Nyr. VII.186).

FONTOS (*funtos* Veszprém Nyr. VII.233).

fontos-alma: eggy almafaj (Heves m. Névtelen 1840).

fontos-talp: vastag talp (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[FONTOSKA], FUNTOSKA (*funtuska* Győr m. Szigetköz, Duna-Sz.Pál Nyr. VIII.522): kis fazék, a mekkorában eggy font húst meg lehet főzni (Pannonhalma Nyr. XII.187; Csallóköz Csaplár Benedek; Pozsony m. Tárnok Nyr. VIII. 142).

FONTOZ: fontonként kimér, elad (Székelyföld Nyr. XVII.563).

[FONTYOROD-IK].

össze-fontyorodik (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; *öszve-fontyorodik* Vas m. Ság Kresznerics F. Szótár I.167): összezsugorodik, összeaszik (falevél, virág).

FONUL: fonódik (Háromszék m. Győrffy Iván; Brassó m. Hétfalu MNy. VI.327; Nyr. II.327).

FONYÁR: soványka, száraz testű (Szeged Nyr. V.571; XIX.575).

FONNYAD (*fonyhad* Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 215; *fonnyod* Moldvai csáng. Nyr. IX.483).

FONNYADÉK, FONNYADÍK: 1. fonnyadt v. aszott vmi (fonnyadt takarmány v. gyümölcs, száraz ág) (Répce mell., Balaton mell., Szombathely, Pozsony m. Deáki Bódiss Jusztín); 2. az a lé, a melyben a gömböcöt, véres hurkát, kolbászt stb. kifőzik (Répce mell. Nyr. XX.411; Zala m. Türje, Vas m. Hosszú-Pereszteg, Győr m. Ravazd, Pázmándhegy Bódiss Jusztín).

FONNYADÓ (*fonnyaduó* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47): 1. kisütött faggyú töpörtyűje (Balaton mell. Tsz.); 2. az a lé, a melyben a gömböcöt, véres hurkát, kolbászt stb. kifőzik (Győr m. Tsz.; Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47; Vas m. Nyr. XVII.131; Vas m. Ság Kresznerics F. Szótár I.167); 3. disznóöléskor és egyébkor lefőzött zsiradék, a melyet ételekhez nem szoktak fölhasználni, hanem csak csizma-, hám- és szekérkenésre (Szilágy m. Nyr. IX.477).

[FONNYAN].

mëg-fonnyan: megfonnyad (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XVII.563).

FONNYASZT (*fonyhaszt* Baranya m. Ormányság Nyr. IX.285): nagyjából, félig-meddig megfőz, abárol (húst, disznótüdőt, májat, szalonnát, hurkát). *Én ma kalbászt fonnyasztottam; a fonynyadóból* [a kolbász kifőtt vizéből] *mëg jó kis levest főzök* (Vas m. Nyr. XVII.131).

[FONNYASZTÓ].

fonyasztó-zsir: az a zsiradék, a melyet a disznóaprólék levéről lefölöznek (Kapnikbánya és vid. NyK. II.376).

[FONNYATAG], FONYATAG: hervatag (Kapnikbánya és vid. NyK. II.376).

FONNYÓ: kifőzött kövér disznóhúsnak a leve (Békés m. Sárrét Nagy Sándor).

FORDÉNT: fordít (Göcsej Nyr. III.180).

FORDÍT (*fardittanyi* Zala-Szántó Halász Ignác): szerez. *Ha az ember nekifog a dolognak, ëty kis pénzt vagy akarmit csak lehet fordítnya* (Vas m. Őrség Nyr. II.562).

[Szólások]. *Fordiccsa a szavát:* más értelmet ád a szavának, más tárgyra tér át, más oldalról fogja föl a kérdést (Székelyföld Kiss Mihály). *Házos embër vót, asztán mégis forditott:* mást szeret (Soprony m. Miháli, Kisfalud Nyr. XXII. 473).

[ki-fordít].

[Szólások]. *Kifordiccsa magát:* botrányosan, illetlenül öltözködik v. viselkedik v. beszél (Székelyföld Kiss Mihály).

mëg-fordít: 1. agyaggal bevon, megsikárol (csűrföldet). *Siessetek, emberek, a méréssel, me még ma meg is kell hagy fardiccsuk a csür föggyit* (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.283); 2. megszolgál (vkinek vmit), viszonoz. *Ha isten felsége őket mëghagyja, ők es mëgfordíttyák këgymetëknek fáraccságát* (Moldva, Klézse Nyr. III. 285).

FORDÍTÁS: 1. ferdítés, elcsavarás, miskulancia. *Fordittás van a dologba* (Székelyföld Győrffy Iván); 2. új bornak ócska seprőre öntése (Zemplén m. Mád Nyr. VI.285).

[Közmondások]. *Fordittása van mindën dolognak:* két oldala, egyenes és ellenkező értelme (Székelyföld Kiss Mihály).

FORDÍTÓ (*fordittó*): 1. ajtókilincs fordítója, emelője (Csongrád m. Szegvár, Bodrogköz Nyr. XVII.563). *Në keresd mân âzt â kúcsot! Vëdd ki â fordítót â zâjtóbú, osztân ânnyi lësz, minthâ bëzârnâd* (Dorozsma Nyr. XVII.564); 2. fakilincs (Kis-Kúnság, Debreczen, Bodrogköz, Erdély, Szol-

nok-Doboka m. Domokos és hely nélkül Nyr. XVII.563. 564; Székelyföld Győrffy Iván); **3.** [csizmadia-eszköz:] jókora karó, a melyen a csizmát a talp fölvarrása után színére fordítják (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.74; Bodrogköz Nyr. XVII.564).

[**FORDÍTOTT**]

forditott-ember: álnok, ravasz ember (Udvarhely m. Vadr.; Kriza).

fordított-kása: kása, melyet a bográcsban eggy ügyes rándítással megfordítanak (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.86; Korda Imre).

FORDUL (be-*fordi*tak Eszék vid. Nyr. VII.277; *fordil* Eszék vid. Kopács Nyr. V.220) [vö. *bordul*].

el-fordul: elmegy. *Hova lett apád? — Most fordula el valamerre* (Székelyföld Kiss Mihály).

[Szólások]. *Elfordul a dolga:* jóra v. rosszra fordul (Székelyföld Kiss Mihály). *Elfordúlt a betegsége:* elmúlt (Kalotaszeg, Zsobok Melich János).

fel-fordul: **1.** fölmegy, rövid időre fölszalad, benéz (vkihez) (Székelyföld Győrffy Iván). *Majtég felfordulok felétek* (Székelyföld Kiss Mihály). *Holnap reggel felfordulok, s eligazítjuk a dolgot* (Maros-Torda m. marosi alsó-járás Ravasz Árpád); **2.** fölül, fölpattan (lóra) (Székelyföld Kiss Mihály). *Felfordúla szépen jó barna lovára. Felfordula frissen piros pej lovára* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. I.178. 563; III.6); **3.** zavarossá válik (a bor) (Dunántúl Nyr. V.128; Bódiss Jusztin).

le-fardul: letelik, eltelik, elmúlik. *Sak jó, sak rassz lefardult azóta* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.457).

FORDULÁSZ: fordulgat (Göcsej Nyr. XIV.164; Budenz-Album 158).

FORDULÓ: **1.** eggy odamenetel és eggy viszszajövetel (pl. takarodásnál, hajózásnál) (Fehér m. Nyr. X.189; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.571); **2.** a határnak azon része, a melyet eggyszerre mívelnek. *Alsó, felső, középső forduló* (Székelyföld Tsz.).

FORDULT: fordít (Dunántúl Nyr. V.180).

FORGA: folyóvíz kanyarodása (Vas m. Kassai J. Szókönyv II.221; Vas m. Kemenesalja Tsz.)

[**FORGÁCS**].

forgács-fánk: csőröge (ciframetélővel kiszabdalt csipkés szegélyű tésztaszalagok zsírban kisütve) (Balaton mell. Tsz.; Tata vid. Csaplár Benedek; Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII. 94; Szatmár m. Nyr. XIX.381).

FORGAT: másodszor szánt (Székelyföld Tsz.)

FORGATÁS (Háromszék m. Vadr. 369; *forgatâs* Palócság Nyr. XXI.504): másodszori szántás.

FORGATYÚ (*forgattyu, forgattyú*): **1.** forgató (vmely gépezet forgatója) (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek); **2.** ablakra alkalmazott bádog füsthajtó (Bodrogköz Tsz. 121a); **3.** pörgetyű (játékszer, a melyet a végére csavart fonalspárga hirtelen megrántásával hoznak forgásba) (Bodrogköz, Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.563) [vö. *fërgetyű*].

FORGÓ: **1.** örvény (Fertő mell. MNy. III.243; Érsekújvár Nyr. VII.40; Háromszék m. MNy. VI. 242); **2.** forgószék, a melyben a kis gyermek járni tanul (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839); **3.** az a hely, a hol a szántók megfordulnak (Hely nélkül Nyr. II.380); **4.** a vezérrúd hátulján álló vaskarika, a melybe a fágyó-kötél szolgál (Tihany Herman O. Halászat K.).

[Szólások]. *Forgólag bír* (szántót v. kaszálót, a melyet kicsiny volta miatt nem érdemes fölosztani): többed magával közösen bírja, úgy hogy évenként váltakozva használják (Háromszék m. Kiss Mihály) [vö. *virgó-föld*].

forgó-játék: körbeforgó, forgós komédia (ringelspiel) (Rimaszombat Nyr. IV.560).

forgó-karika: érckarika, a mely a suhogóostor szíját a telekkel összefoglalja (Heves m. Névtelen 1840).

forgó-kő: köszörűkő (Tolna m. Kassai J. Szókönyv II.221).

forgó-víz: lassú folyású, mély, örvényes víz (Miskolc Herman O. Halászat K.).

FORGÓD-IK (*fargód-ik* Hunyad m. Lozsád Nyr. XXIII.46): **1.** forgolódik (Göcsej Nyr. XIV. 165; Budenz-Album 159); **2.** siet (a munkával), serénykedik (Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.283; Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.456; XXIII.46). *Jól kell forgódnod, hogy valamire mehess* (Háromszék m. Kiss Mihály).

[**FORGÓDÓ**], **FORGUDÓ** (Göcsej Nyr. II.87; *forgudu* Göcsej Nyr. XIV.449; *forgudúk* Vas m. Őrség Nyr. IV.39): **1.** *forgudúk:* vendégség alkalmával főző és fölszolgáló nőszemélyek (Vas m. Őrség Nyr. IV.39); **2.** *forgudó, forgudu:* ügyes (Göcsej Nyr. II.87; XIV.449).

[**FORGOLÓD-IK**].

[Szólások]. *Jóban forgolódik:* vmi kellemes dolgot végez (Békés m. Gabányi Endre).

[**FORGOLÓDÓ**].

fenforgolódó: vendégség alkalmával fölszolgáló személy (Háromszék m. MNy. VI.327; Kiss Mihály, Győrffy Iván).

FORGOLÓDZ-IK: forgolódik (Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.1).

FORGÓS: **1.** mindenes cseléd (a kinek meghatározott kötelessége nincsen, hanem ezt is, azt is végeztetnek vele, a hogy a szükség kívánja) (Bodrogköz Nyr. XVII.563); **2.** kificamo-

dott forgócsontú (szarvasmarha) (Heves m. Névtelen 1840).

forgós-galamb: eggy galambfaj (Szeged Csaplár Benedek).

[**FORGÓSOD-IK**].

meg-forgósodik: a forgócsontja kificamodik (szarvasmarhának) (Heves m. Névtelen 1840).

[**FORGOTT**].

forgott-szorgott: járt-kelt, jártas-költes. *Világba forgott-szorgott ember* (Háromszék m. MNy. VI.359).

[**FORHANT**].

[Szólások]. *Ez a vëlla forhantba van; nëm hasz-nálják, mert van másik* (Veszprém m. Nyr. VIII. 224).

FORINT (*forejnt* Somogy m. Alcsok Nyr. XXIII. 41; *forént* Zala m. Kővágó-Örs, Révfülöp Nyr. XIX.48; Eszék vid. Nyr. VII.278; *for'ént* Zala m. Kővágó-Örs, Révfülöp Nyr. XIX.48).

FORINTOS: nagy-boltos (Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274).

forintos-föld: eggy katasztrális hold (Jász-Kisér), 1275□° (Kúnhegyes Nyr. XVII.576).

1. **FÓRIS, FÓRIZS**: drót, drótocska (a melylyel vmely ruhadarabot megtűznek v. a melyre cérnát, pamutot tekernek rá) (Vas m. Kassai J. Szókönyv II.222; Győr m. Győr-Sz.Márton, Pázmándhegy Bódiss Jusztín).

2. **FÓRIS**: fonálon levő görcs, sodrék v. csomó (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

FÓRISOS, FÓRIZSOS: sodrékos, csomós (fonal, t. i. olyan, a melyet rosszul v. rossz anyagból fontak, s így szakadós lett fonás közben, úgy hogy minduntalan össze kellett az elszakadt végeket sodorni, s ez által helyenként csomók támadtak rajta) (Vas m. Kemenesalja Tsz. 127a; Győr m. Bódiss Jusztín).

FORMA (*furma* Félegyháza Nyr. XIV.186; Torontál m. Majdán Kálmány L. Szeged népe III.178; Palócság Nyr. XXII.34; *furmá* Gömör m. Nyr. XVIII.453): arckép. *Mëgkütte a formáját* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.474). — *Formálag:* formán (Székelyföld, Moldvai csáng. Nyr. IX.533).

FORMÁL: csűr-csavar, elferdít, más értelmet ad (a beszédnek) (Székelyföld Kiss Mihály).

el-formál: ∾. *Jól el tuggya formálni a dolgot, mintha nem is úgy volna* (Székelyföld Kiss Mihály).

[**FORMÁLÓD-IK**].

el-formálódik: formáját elhagyja, megváltozik (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

FORMARK: elővásár. *Formark hetibe:* vásár előtt való héten (Debrecen Nyr. IX.476).

FORMÁS (Szeged Csaplár Benedek; *furmâs* Palócság Nyr. XXII.34): szép alakú, csinos arcú.

FORMÁSÚ: formájú. *Ijen* v. *ujan formásů*: ilyen v. olyanforma (Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 305; Korda Imre).

FORMÁTLAN: halavány, sápadt (pl. betegség után) (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.142).

[**FORMÁZ**].

ki-formáz: megalkot. *Az ördög, mikor kiformászta az embört, nem bírta talpra álítani* (Csongrád m. Tápé Kálmány L. Szeged népe III.178).

le-formáz: levesz (arcképet), lefényképez. *Engëm is leformáztak* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.474).

mök-furmáz: megalkot. [*Az ördög*] *mökfurmászta* [*az embört*] (Torontál m. Majdán Kálmány L. Szeged népe III.178).

FORMÁZ-IK, FORMÁDZ-IK: hasonlít. *Hozzá formázik* v. *formádzik* (Fehér m. Nyr. X.186; Székelyföld Csaplár Benedek; Brassó m. Hétfalu MNy. VI.331; Nyr. II.327; Győrffy Iván). *Egészen a zannyára formádzik* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.285). *Ez a gyerök az annyára formádzott:* ütött (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.356). *Ráformádzott a gyerek az apjára* (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.571).

ê-formádzik: elüt (tőle), nem hasonlít (hozzá) (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.571).

FORMINT (Győr m. Bőny Nyr. XVI.143; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.222; Tsz. 339b; *furmint* Abaúj m. Névtelen 1839; Kassa vid. Nyr. IX.557; Bereg m. Dercen Nyr. XX.432; Zemplén m. Tolcsva Nyr. IX.480): sárga szőllőfaj.

FORMÍT: hasonlít. *Nagyon formít az apjához. Nagyon formíttya az apja képét* (Csallóköz Csaplár Benedek).

FORMONDOR, FIRMENDER, FÜLMENDÖR: **1.** *formondor:* gyám (Dunántúl MNy. V.67); **2.** *fülmendör:* szolga, urasági inas (Szeged Nyr. I. 136); **3.** *firmender:* kisbíró (Kassa vid. Nyr. XVII. 238).

FOROG: párosodik (kutya) (Balaton mell. Tsz.; Szatmár m. Nyr. XIX.382).

meg-forog: ∾ (Székelyföld Kiss Mihály).

FOROGVÁNY: kőgomb [? talán: kőgömb] (Székelyföld Nyr. V.377).

[**FORR**], **FORR-IK**: fakad (víz, forrás). *Az a viz onnat foj, em mëg innet forrik* (Moldvai csáng. Nyr. III.4).

[**ki-forr**].

[Szólások]. *Kiforr belőle a titok:* kikottyantja, nem bírja magában tartani (Kecskemét, Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

le-forr: lecsillapodik (harag) (Háromszék m. MNy. VI.337; Győrffy Iván).

FORRÁCS: fabuckó, kiforradt kéreg, a melyből a pásztorok ivó-kupát készitenek (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

[FORRAD].

fel-forrad: 1. fölforr; 2. fölfortyan, fölbosszankodik, haragra lobban (Székelyföld Nyr. XVII. 564).

ki-forrad: kiduzzad (az ökörre sütött bélyeg, az élő fába tett metszés) (Borsod m. Ónod vid. Nyr. XVII.564).

[FORRADÁS], FORADÁS: (hirtelen) fölforrás. *Várj ëggy kicsint, me csak ëggy foradás, s minygyárt kíszen van* (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XVII.564).

[FORRAJ], FORAJ: fölforralt tejnek fölső hártyája (Abaúj m. Névtelen 1839).

[FORRALINT], FORROLINT: hirtelen fölforral (Háromszék m. Vadr. 512b). *Megforrolintotta a tejecskét* (Háromszék m. Vadr. 553).

FORRAMAT: 1. forrni kezdés (Székelyföld Győrffy Iván); 2. folyam eredete, folyam-tő (Székelyföld Nyr. I.381; Háromszék m. Vadr.; Győrffy Iván). *Ittam a Maros forramatjából a gyergyói havason* (Háromszék m. MNy. VI.327).

[FORRAN].

fel-forran: 1. hirtelen fölforr; 2. haragra lobban (Hegyalja Tsz. 127ab).

FORRANAT: buzzanat (Háromszék m. Győrffy Iván).

FORRÁSÚ: állású, testalkotású. *Jó forrású állat* (Borsod m. Ónod vid. Nyr. XVII.564).

FORRASZT (*fóraszt* Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286): 1. *forraszt, fóraszt:* forral (pl. vizet) (Veszprém m. Szentgál Nyr. III.89; Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286); 2. *forraszt:* tervez, elméjében forgat, vmiben fáradozik. *Mit forrasztanak azok az emberek?* (Székelyföld Kiss Mihály).

[mëg-forraszt].

[Szólások]. *Mëgforrasztották a vásárt:* megkötötték az alkut (Székelyföld Kiss Mihály).

FORRASZTÁS: házasságszerzés, házasságtukmálás (Székelyföld Kiss Mihály).

FORRASZTÉK (*forrászteᶦk*): aludttejből készült étel (Gömör m. Krasznahorka-Váralja Nyr. III.184; XVIII.502).

[FORRASZTÓ].

[Szólások]. *Forrasztójába van* (vmely dolog): most tervezik, most fáradoznak benne, most ütik nyélbe (Székelyföld Kiss Mihály).

FORRÁZ (*fóráz* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

le-forráz: leszid, megpirongat (Tata vid. Nyr. V.473).

[FORRÍT].

fel-forrít: fölforral (Esztergom vid. Nyr. XI. 381).

FORRÓ (*fóró* Dráva mell. Kopács Nyr. XVII. 191).

FORRÓZ (*fóróz* Szatmár m. Nyr. VIII.141): 1. *fóróz, forróz:* forráz (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.223; Szatmár m. Nyr. VIII.141); 2. *forróz:* a pálinkának valót forró vízzel bekeveri (Háromszék m. Vadr.; Kiss Mihály).

lë-forróz: leforráz (Szolnok Nyr. X.429; Palócság Nyr. XXIII.94).

mëg-fóróz: megforráz (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

össze-fóróz: összeforráz (Szatmár m. Nyr. VIII.141).

FORRÓZÁS: pálinkafőzéshez készített maláta (Háromszék m. Vadr. 499b).

FORSNYI: vastag deszka (Bars m. Nyr. XVIII. 384).

FORSPONT (*fospont* Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *frospont* Pest m. Szeremle Nyr. XVI.505; Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.378; *frospont*os Monostor Kálmány L. Szeged népe III.58; *rospont* Dunántúl MNy. V.67; Szeged Kálmány L. Szeged népe I.213; *trospont* [?] Gömör m. Majom Nyr. XVIII. 373).

FORTÉLY: csökönyösség. *Fortélyt vert belé:* addig verte [a lovat], a míg csökönyös lett. *Fortély van benne* (Székelyföld Kolumbán Samu). *Fehér lova fortélyt kapott, véle az árokba ugrott* (Székelyföld, Medösér Arany-Gyulai NGy. III 83).

FORTÉLYOS: csökönyös (Székelyföld Kolumbán Samu).

FORTYAN (*frottyan* Nagy-Kőrös Arany-Gyulai NGy. I.420).

[Szólások]. *Haragra fortyant:* haragra lobbant (Pápa vid. Tsz.). *Mérögre frottyant:* ∾ (Nagy-Kőrös Arany-Gyulai NGy. I.420).

föl-fortyan: 1. hirtelen fölforr (Háromszék m. MNy. VI.325). *Alig tettem a tüzhöz, már fölfortyant* (Pápa vid. Tsz.); 2. haragra lobban (Zala m. Nyr. II.427; Balaton mell., Hegyalja Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Csaplár Benedek, Andrássy Antal 1843, Kriza; Háromszék m. MNy. VI.325).

FORTYOG: *forty* hangot ad (a megázott csizmában a vizes kapca menés közben) (Háromszék m. Tsz.) [vö. *fotyog*].

FORTYOGÓ: nagy zúgással-forrással föllövellő ásványvízforrás (Székelyföld Kriza).

FOS: híg sár (Háromszék m. MNy. VI.244).

FOSÁBOS: fosos. *Be fosábos lett ez a gyermek* (Kolozs m. Szucsák Nyr. XVII.564).

FOSADÉK: sok apró hitvány gyermek (Székelyföld Kiss Mihály).

FOSIKA: kis fos, gyermekfos (Székelyföld Kiss Mihály).

FOSIKÁL[-IK]: gyakran fosik apránként (Székelyföld Kiss Mihály).

FOSIKÁS: hasmenős (Székelyföld Kiss Mihály).

FOSÓ: eggy szőllőfaj (Bereg m. Dercen Nyr. XX.432) [vö. *fosóka-szőlő*].

fosó-gém: 1. hamvas gém (ardea cinerea) (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.279); 2. [népetimológia] fotogén, petróleum (Tiszahát Nyr. VIII.178).

fosó-homok: kút fenekén levő híg homok, mely a lejjebb-ásást ömledezésével gátolja (Heves m. Névtelen 1840).

[FOSÓD-IK].

ki-fosódik: foshoz hasonlóan kilövellik (Székelyföld Kiss Mihály).

[FOSÓKA].

fosóka-szilva: eggy szilvafaj (Nógrád m. Nyr. IV.122; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323).

fosóka-szőlő: világos színű szőllőfaj, a mely hasmenést szokott okozni (Pécs, Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.224) [vö. *fosó*].

FOSOL: pletykázik (Csík m. Nyr. VII.92).

FOSOS: 1. sáros, lucskos, sárvizes (út, ruha alja) (Székelyföld Nyr. V.221; Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.244. 328; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); 2. csúfszájú, pletykázó, hírhordó. *Fosos fejérnép* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

fosos-tehén: mindent kibeszélő, mindenkit legyalázó ember (‚bármerre jár, mindenütt elronditja a helyet‘) (Háromszék m. Nyr. IV.432).

FOSOSKOD-IK: pletykázik (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

FOSOSOD-IK: besárosodik, csatakosodik, lucskosodik (ruha alja) (Székelyföld Tsz. [itt *fosodni* hiba]; Ferenczi János).

bé-fososodik: ∾. *Ebb' a rusnya csatakos üdőbe egésszen béfososodék a fessingem ajja* (Székelyföld Győrffy Iván).

FOSOZ: szántszándékkal besároz (Székelyföld Tsz.).

FOSTARANGOS: pletykázó, szószátyár, hírhordó (asszony) (Udvarhely m. Fehér-Nyikó mell. Nyr. XVIII.479; Háromszék m. Vadr. 499b).

FOSTAT: fecskend (Székelyföld Győrffy Iván) [vö. *fëstet*].

fő-fostat: föllövell. *A* [királyi vár udvarára bésuppant negyven mázsás buzogány] *hêjiről úgy főfostatott a viz, mind ëgy szivárván* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 446).

lë-fostat: lefecskend. *Jancsi a bozzafa-puskájává min lefostatta vízzel a kalapomot* (Székelyföld Győrffy Iván).

FOSTATÓ: fecskendő, bodzafából készült kis kézi vizipuska (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.327; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *fëstető*].

FOSTOROS: sáros, lucskos, csatakos (Torockó Kriza; Székelyföld Kriza; Háromszék m. Vadr.).

FOSTOS (*fosztos* Székelyföld Tsz.): 1. *fostos:* fosos (Tolna m. Simontornya Nyr. V. 238; Heves m. Névtelen; Csallóköz Szinnyei József); 2. *fosztos:* lucskos (Székelyföld Tsz.; Ferenczi János).

fostos-babuta: büdös banka (Soprony m. Horpács Nyr. IV.182).

fostos-budboka: ∾ (Somogy m. Nyr. XVII.224).

FOSZL-IK: vedlik (madár) (Háromszék m. Tsz.).

FOSZLÁK: foszlós, könnyen foszló (Pest m. Kassai J. Szókönyv II.224).

FOSZLÁKOS: ∾ (Pest m. Kassai J. Szókönyv II.224).

FOSZLÁNCOS: rongyos, szakadozott (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

FOSZLÁNG: 1. foszlány, ruhának lefityegő rongyos része (Székelyföld Tsz.); 2. fityegő ruha, kabát, hacuka (Balaton mell. Tsz. 127b. 150b).

[FOSZLÁNGOS].

foszlángos-inu: inci-finci, gyenge ember (Fehér m. Nyr. V.36).

FOSZLÁNY: asszonyoknak újjatlan mellénykéje (Szlavónia Akadémiai Értesítő 1893. 611).

FOSZTALÉK: lefosztott kukoricahéj (Alföld Nyr. XIII.383).

FOSZTÁS (*fosztâs*): ∾ (Gömör m. Nyr. XVIII. 502).

FOSZTIKA: rongy, rongydarab, foszlány (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.327; Vadr.; Győrffy Iván).

FOSZTÓKA: kukorica v. tollfosztás (Alföld Nyr. XIII.383).

[FOSZTOL].

fel-fosztol: fölemel, fölemeli a szoknyáját, pendelyét. *Felfosztolta a pendejét. Felfosztolta a leányt* (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *fosztorgat*].

[**FOSZTOLÓD-IK**].

fel-fosztolódik: a szoknyáját, pendelyét fölfogja, fölemeli v. az alsó szélét a korckötésbe beleaggatja, hogy víz v. sár ne érje (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván).

[**FOSZTOLÓDZ-IK, FOSZTOLÓZ-IK**].

fel-fosztolódzik, fel-fosztolózik: ∾ (Erdély Nyr. XVII.564; Székelyföld Kiss Mihály). *Úgy felfosztolódzott, hogy szinte meglátszott mindene* (Székelyföld Kiss Mihály).

FOSZTOR: 1. foszlányos, szakadozott, kopott, rongyos (Vas m. Kassai J. Szókönyv II.224; Vas m. Ság Kresznerics F. Szótár I.169; Vas m. Kemenesalja Tsz.); 2. elevenen lekoppasztott (szárnyas állat). *Fosztor kakas* (Győr m. Tsz.).

FOSZTORGAT: emelget, emelgeti vkinek a ruháját (Győr m. Tsz.; Czech János) [vö. *fosztol*].

FOSZTOS: 1. rongyos (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.327; Vadr. 499b; Győrffy Iván; Csík m. Csík-Madaras Nyr. XX.46); 2. csintalan leányka (Székelyföld Tsz.; Ferenczi János).

[**FOSZTOZ-IK, FOSZTÓZ-IK**].

föl-fosztozik, föl-fosztózik: fölfoszlik (posztó széle, zsinór) (Kis-Kúnság Nyr. XVII.564).

[**FOSZTOZKOD-IK**].

fel-fosztozkodik = *fel-fosztolódik* (Székelyföld Győrffy Iván).

FOSZTOZÓD-IK: fogadkozik. *Ugy fosztozódott, hogy többet nem iszik, s tënnap is ojan részög vôt, mint a disznyó* (Udvarhely m. Fehér-Nyikó vid. Nyr. XVIII.480).

föl-fosztozódik = *fel-fosztolódik* (Székelyföld Nyr. XVII.564).

FOTYOG: *foty* hangot adogat (pl. a kása, mikor fő) (Szatmár m. Tsz.; Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.523; Katona Lajos) [vö. *fortyog*].

[Szólások]. *Lassan, kása, ne fotyogj!* [mondják berzenkedő, nagy hangon beszélő csekély embernek] (Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.523).

FŐ (*főn*, mëg*főn* Vas m. Őrség Nyr. VII.420. 469).

ki-fő: kiizzad, tajtékzik (a ló nagy melegben v. sebes hajtásban) (Mezőtúr Nyr.X. 477).

lë-fő: kipállik, fölpállik (Székelyföld Kiss Mihály).

[Szólások]. *Le kezdett főni a nyaka:* restell dolgozni (Csík m. MNy. VI.374).

FÖCSÖREG: hórihorgas, kamasz, siheder (Székelyföld Győrffy Iván).

[**FÖDÉS**], **FEDÉS:** szőllőtőkének földdel való betakarása (ősszel) (Zemplén m. Tolcsva Nyr. IX.480).

[**FÖDŐLÉK**], **FEDŐLÉK:** 1. házfödélnek való anyag (nád, szalma, zsindely stb.) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.157); 2. a szalmával födött csűr kapuja fölött levő fölemelhető és föltámasztható eresz-rész (Zemplén m. Paszlavszky Sándor).

FÖDÖZ: 1. takargat (Zala m. Bódiss Jusztin). *A maga bűnit nëm födözi, csak a másét* (Veszprém m. Nyr. VIII.177); 2. hág (ménló). *Jól födöz ez a mén* (Dunántúl Nyr. XVIII.91).

[Szólások]. *Nem akarom fedezni:* nem mondom ki reája az igazat (Tokaj Nyr. XX.336).

[**FÖDÖZŐ**], **FÖDÖZÜ:** dunyha (Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.279).

FÖDÖZŐD-IK (*födözűnnyi*): takaródzik (Pápa Király Pál).

[**FÖDÖZTET**], **FËDËZTET:** hágat (ménlóval) (Borsod m. Szíhalom Nyr. IX.333).

1. **FÖL:** fölső rész, tető. *Füstölög a hëgy föle* (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VIII.467).

föl-ház: 1. emelet (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.285; Hont m. Páld Nyr. XIV.575); 2. emeletes ház (Orosháza Nyr. VI.178; Nagyvárad Nyr. XVII.521; Csallóköz Csaplár Benedek).

fel-in: az öregháló fölső, parás kötele, háló föle (Balaton mell. Herman O. Halászat K.).

felinas: az a halászlegény, a ki a pálhás inat húzza (Bodrogköz Herman O. Halászat K.).

[**föl-láb**].

fellábos: hosszú lábú, nagy termetű (Debrecen Hajdú Nagy Sándor).

fő-sál (Soprony m. Nyr. XII.383; *fersláj* Segesvár Nyr. IX.44): fölsár, a marhacomb belső oldala.

föl-szél (Keszthely Herman O. Halászat K.; *fel-szél* Szatmár m. Nagy-Dobos Nyr. VIII.524; *fő-szél* Somogy m. Balaton mell. Nyr. XVI.477; *fűő-szié* Vas m. Répce-Sz.György Nyr. XVIII.526): 1. éjszaki szél (i. h.); 2. éjszak. *Hogy a házosoknak figyerëkük lëgyën, főszérű kő nekik feküinnyi a zágyba* (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VIII.89).

föl-szó. *Felszóval:* hangosan (Csík m. Arany-Gyulai NGy. I.159).

föl-szög (*fel-szeg* Háromszék m. MNy. VI.327; Győrffy Iván; *fël-szëg* Kalotaszeg, Zsobok Melich János; *fër-szëg* Kalotaszeg, Zsobok Melich János; Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.406; *fő-szëg* Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII.46; *fő-szög* Somogy m. Sándor József; Somogy m. Kálmáncsa Nyr.

XI.238; *fösszög* Udvarhely m. Nyr. IV.80): a falu fölső része.

fel-vég: a falu v. város fölső része v. vége (Baja Bayer József; Abauj m. Névtelen 1839).

2. **FÖL** (*fë* Vas m. Őrség Nyr. XII.380; *fé* Szolnok Nyr. XXII.332; Udvarhely m. Nyr. III.512; IV. 80). — *Főnek* (Dunántúl Hajdú Nagy Sándor; Veszprém Nyr. IV.83; Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.143; *fönek* Sümeg vid. Nyr. XXII.286; *fᵘö-nek* Répce vid. Nyr. XX.414): **1.** fölfelé (Dunántúl Hajdú Nagy Sándor; Répce vid. Nyr. XX. 414; Sümeg vid. Nyr. XXII.286). *A hajó mëk-fordú főnek. A viz lënek gyün, a mëk főnek siet* (Veszprém Nyr. IV.83); **2.** éjszakra (Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.143).

föl-felé (*fí-felé* Udvarhely m. fölvidékén néhol Vadr.).

fel-hanyatt: hanyatt. *Felhanyatt fektetik, nyers hussal döfölik* [találós mese; = az asszony két kézzel dagasztja a tekenőben levő tésztát] (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XVIII.377).

fël-nyakú (*fel-nyaku*): **1.** fölálló gallérú (ing) (Deésakna Nyr. I.381); **2.** nyakig begombolt, ki nem vágott (ruha) (Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII. 575).

FÖLD: kendő alapszíne (Gömör m. Nyr. XVIII. 506).

[Szólások]. *Tagatta főttül-mentül* [tagadta földtől-mennytől] (Bihar m. Pocsaj Nyr. V.572).

föld-árja: talajvíz, fenékvíz (mely a föld alól veri föl magát) (Szeged Csaplár Benedek; Szeged vid., Torontál m. Nyr. XVI.334; Heves m. Névtelen 1840; Csallóköz Csaplár Benedek).

[föld-gondja].

[Szólások]. *Főd-gongya fogott, hogy mi lesz ebbül à mi jányunkbul* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.225).

föld-laptája: földgömb (Székelyföld Tsz.).

föld-morzsa: omló partok apró röge, a melyet a ponty kedvel, mert sok benne a növények finom gyökere (Szeged Herman O. Halászat K.).

főd-mozdulás: földindulás, földrengés. *Én nem bánom, rózsám, lögyön födmozdulás, hogy jusson eszödbe sok erős fogadás* (Udvarhely m. Vadr. 16).

főd-néma: teljesen néma (Udvarhely m. Nyr. VII.178).

főd-részëg: nagyon részeg, holtrészeg (Soprony m. Nyr. VII.129; Soprony m. Beled Nyr. VII.128; Győr m. Nyr. VII.129; Szatmár m. Nagybánya, Fölsőbánya, Szinyérváralja Nyr. VII. 129; Székelyföld Nyr. VII.129; Kiss Mihály; Udvarhely m. Nyr. VII.178; Háromszék m. MNy. VI.327; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

főd-süket (*föd-siket* Szatmár m. Nagybánya, Fölsőbánya, Szinyérváralja Nyr. VII.129): teljesen süket (Szatmár Nyr. VII.190; Székelyföld Nyr. VII.129; Udvarhely m. Nyr. VII.178; Háromszék m. MNy. VI.327; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

főd-szegény (*főtt szegény* [nép-etimológia v. a közlő elemzése?] Zemplén m. Deregnyő Nyr. VII.474): nagyon szegény, földhöz ragadt szegény. *Nem főtt szegény az ű apja; csak eltartik othun is* (i. h.).

[föld-szín].

[Szólások]. *Földszint van:* holtrészeg (Tisza-Roff Markovics Sándor).

[föld-terhe], főt-terhe: haszontalan, semmirevaló, mihaszna (Csallóköz id. Szinnyei Józsefné).

[föld-vitel].

fődvitelës-gödör: földhordásra kijelölt hely (Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.94).

födig-ember: [tréf.] kis ember (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

földön-futó: 1. síkon futó, lovas (Hely nélkül Tsz.; ‚így csúfolják a hajdúk a lovas katonákat' CzF.); **2.** fő-bolond (Hely nélkül Tsz.); **3.** [gúny.] mérnök (Heves m. Névtelen 1840).

[FÖLDEL].

el-földel (*ê-födel* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.477; *el-fődel* Szeged Sümeghy Pál 1841): **1.** eltemet (Szeged Csaplár Benedek); **2.** elpusztít, elfecsérel, eltékozol (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.477; Szeged Sümeghy Pál 1841).

környül-földel: földdel körülrak, körülhány (Székelyföld Nyr. XVII.565).

[FÖLDELÉS], FŐDELÉS: a köves szőllőnek a liptorból kihordott földdel való föltöltése (Zemplén m. Tolcsva Nyr. IX.480).

[FÖLDETLEN].

[Szólások]. *Elment fődetlen főddé:* messzire, nem tudni hová (Nagy-Kúnság Nyr. III.177).

[FÖLDI].

földi-alma: csicsóka (helianthus tuberosus) (Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.234; V.203).

fődi-bunk: [nép-etimológia] mezei gyakorlat (feldübung) (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

fődi-mihe: földi pöször (bombus terrestris) (Vas m. Őrség Nyr. VII.330).

földi-mogyoró (*födi-mogyoró*): **1.** mogyorós bükköny (Soprony és Vas m. Nyr. X.331); **2.** burgonya (Kalotaszeg Nyr. XVII.47; hely nélkül Tsz. 144a; 222a).

födi-szëdër: brombeere (Soprony és Vas m. Nyr. X.331).

fődi-tök: bryonia (Soprony és Vas m. Nyr. X. 331; Balaton mell. Nyr. XII.474).

FÖLÉ (*fëli, fëli*je, *fëli*be Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

FÖLJEBB (*fëllyább* Csík m. Gyímes Nyr. IX. 504).

[FÖLJEBBËCSKE], FELLEBBECSKE (Székelyföld Nyr. XVII.565; *fejjebbecske* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XVII.564): kevéssel föllebb.

[FÖLJEBBËZ], FÖLLEBBËZ (nem *ebbezek fê* Beszterce-Naszód m. Zselyk Nyr. XXII.376).

[Szólások]. *Föllebbëzi a szót:* nagyobb hangon, kevélyen közbeszól (Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.83).

[FÖLJEBBI]. *Fejjebbi esztendő:* mult esztendő (Nagy-Kőrös Nyr. IV.372).

[FÖLJEBBKÉBB], FELLYEBBKÉBB: kevéssel föllebb (Abaúj m. Cserhát Nyr. XVII.564).

[FÖLJEBBËZŐ], FÖLLEBBÜZÜ: föllebbvaló (Zala m. Hetés Nyr. II.373).

FŐLL: fő (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.87; XV. 214; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

FÖLÖS, FËLËS: 1. számos, sok. *Felesen:* számosan (Erdővidék Tsz.). *Fëlësën:* fölöslegesen (Háromszék m. Vadr. 498b; Kiss Mihály). *Fëlësleg:* fölös számmal (Göcsej Nyr. XIV.166; Budenz-Album 162); fölöslegesen (Háromszék m. Vadr. 498b). *Fölösnek:* fölöslegesen (Zala m. Hetés vid. Nyr. II.373); 2. *fölös:* virágos (bor) (Somogy m. Nyr. XII.335).

[FÖLÖSÖD-IK, FËLËSËD-IK].

rá-felesedik: reá-sokasodik, reágyűlik (a sok dolog). *Egyszer azonban nagyon ráfelesedett az emberre egymagára a dolog* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.412).

FÖLÖSTÖKÖM (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; Vas m. Őrség Nyr. II.374; Veszprém Nyr. II.134; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.143; Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.188; *fölöstökön* Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II.466; Somogy m. Kapoly Nyr. IV.84): reggeli [vö. *frustuk, früstök*].

FÖLÖSTÖKÖMÖL (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.143; ëg*fölöstökömüt* Somogy m. Kapoly Nyr. IV.84): reggeliz.

FÖLÖSTÖKÖMÖZ: ∾ (Göcsej Nyr. XIV.165; Budenz-Album 159).

FÖLÖZ, FËLËZ: 1. *fölöz, felez:* szóráskor a szemmel lehullott szemetet, polyvát fölöző seprűvel lehárítja, lesöpörgeti (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.333; Székelyföld Tsz.). *Lassan szórj, mer nem győzöm felezni, osztán sok pelyva marad benne* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XVI.470); 2. *fölöz, felez:* fölülmúl, fölülhalad, meghalad. *Néha úgy van, hogy fölözi a kétszázat* (Somogy m. Balaton mell. Nyr. XVI.477). *Mëllik fölözi az olasz rizlingët?* (Vas m. Jánosháza Nyr. XVI.141). *Pécs felezi Győrt szépségre* (Baranya m. Király Pál).

lë-fölöz, le-felez: fölét letakarítja (Kecskemét, Szeged, Csallóköz, Székelyföld Csaplár Benedek).

mëg-fölöz: fölülmúl. *Sënki së fölözte mëg* (Tolna m. Paks Nyr. XVII.425).

[FÖLÖZ-IK, FÖLÖDZ-IK].

bé-fëlëdzik: befölösödik (a tej) (Háromszék m. Vadr.).

[FÖLÖZET], FËLËZET (*felezet*): szóráskor a megszórt gabonáról fölöző seprűvel letakarított polyva (Székelyföld Tsz. 369a; Kiss Mihály; Erdővidék, Olasztelek Nyr. XIV.288; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

FÖLÖZŐ, FELEZŐ: hosszúnyelű széles cirokseprű, a mellyel szóráskor a gabonáról a polyvát, töreket letakarítják (Soprony m. Horpács Nyr. XIV.432; Kecskemét, Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325; Háromszék m. Dézsi Mihály; hely nélkül Nyr. II.379).

fölöző-rosta: ritkás rosta, a mellyel a töreket rostálják (Kecskemét, Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

FÖLSÉG (*fösség*e Udvarhely m. Nyr. V.231; ő *fösség*e [a király] Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; isten ő szent *vësség*e Csík m. Nyr. IV. 471; V.519; ő szënt *vësség*e [az isten] Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

FÖLSŐ, FËLSŐ (*ferső* Kalotaszeg Nyr. XX. 468; *fésí* Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46; *fësső, fösső* Udvarhely m. és Erdővidék Kiss Mihály): 1. *fölső:* első (Csallóköz Nyr. I.278); 2. *felső:* fölöltő, fölső-kabát (Kolozsvár Szinnyei József; Udvarhely m. Nyr. III.261).

fölső-küszöb: szemöldökfa (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.143).

FÖLÜL (*fëjjê* Székelyföld Győrffy Iván; *fëjjel* Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *fejül* Kolozs m. Szucsák Nyr. XIV.187; Kolozsvár Szinnyei József; *föjel* Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 498a; *föjjel* Udvarhely m. Kőrispatak Király Pál; Háromszék m. Kriza).

[FÖLÜNNEN], FELÜLNEN (Nagy-Szalonta Nyr. XXI.283; *fejünnen* Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.276): fölülről.

[FÖLÜNNET], FEJJÜNNET: ∾ (Háromszék m. NyK. III.6).

[FÖLŰRÜNNEN], FELŰRÜNNEN: ∾ (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.235).

FÖNNEN, FËNNEN (*fennyen* Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183).

FŐREG (*főreg*)[?]: fejrevaló (‚föveg') (Erdély Kassai J. Szókönyv II.60. 231).

[**FÖRMED**], **FERMED**: mérged (pl. megütött újj) (Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.191).

föl-förmed: hirtelen haragra lobban. *Minden szóra fölförmed* (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

FÖRMEDËZŐ: hirtelen haragú. *Förmedëző természetű* (Csallóköz Csaplár Benedek).

FÖRMETEG (Veszprém m. Csetény Nyr. III. 372; Somogy m. Nyr. II.376 [itt *förmeted* hiba]; Somogy m. Babod Nyr. XIII.43; Somogy m. Balaton mell. Nyr. XVI.477; Csallóköz Csaplár Benedek; *fernyeteg* Fehér m. Nyr. XI.227. 228; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.188; Nyitra vid. Kelecsény József 1843): förgeteg, zivatar, hózivatar.

FÖSVÉNY (*fösfín* Soprony m. Horpács Nyr. X.265; *fösveny, füsveny* Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.356).

FŐTLEN (*fevetlen* Palócság Nyr. XXI.309).

FŐTŐ: hágó (Udvarhely m. Nyr. XV.239) [vö. *lejtő*].

FÖVELKËD-IK: főni kezd (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.327; Vadr.; Győrffy Iván).

FÖVÉNY (*föhên, föhenyet* Dunántúl Nyr. XVI. 190; *föheny* Vas m. Őrség Nyr. VII.323; Göcsej Nyr. XII.95; Rimaszombat Nyr. IV.560; *föhény* Vas m. Tsz.; Göcsej MNy. II.406; Nyr. XIII.496; *föh'eny* Répce vid. Nyr. XX.369; *föhiény* Rábaköz Nyr. XV.431; *föh'êny* Soprony m. Horpács Nyr. X.265; *füön*-vájás Közép-Baranya Nyr. II. 237; *füven* Csík m. Nyr. IX.25; *füveny* Háromszék m. Vadr.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Föheny, föveny:* 1. homok; 2. kavics (Rimaszombat Nyr. IV.560).

fövény-fuvás: homok (Erdővidék Tsz.)

fövény-korsó: mázatlan cserépkorsó (más néven: *vászon-korsó*) (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

föveny-vágó: cobitis taenia (Erdővidék Herman O. Halászat K.).

füön-vájás: homokgödör (Közép-Baranya Nyr. II.237).

FÖVÉNYËS, FÖVENYËS (*föhenyës* Soprony m. Röjtök Nyr. III.465; Soprony m. Horpács Nyr. X.265; Rábaköz Nyr. XV.431; *föhenyesi* rét, *föhenyes* [így kétszer] Győr m. Koroncó Nyr. VI.431; *füvenyes* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

FÖVÜL (*fövül*): főni kezd (Brassó m. Hétfalu MNy. VI.327; Vadr. 499b; Nyr. II.327; Győrffy Iván).

FŐZÉL: főzöget, főz (Ipoly vid. Nyr. III.428).

FŐZELÉK: főtt étel. *No Pista, ott jó helyed lesz; van ott főzelék, sütelék juttig való* (Alföld Nyr. XIII.577).

FŐZET. *Egy főzet étel:* a mennyit eggyszerre főznek (Debrecen Nyr. IX.204).

FŐZGÖL: főzöget (Debrecen Nyr. VII.189; Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.138).

FŐZGÖRÉL: ∾ (Nagy-Kúnság Nyr. II.325; VI. 416; XVI.237).

FŐZŐ: 1. *főző* [így]: konyha (Fehér m. Seregélyes Nyr. X.189); 2. *ëgy főző:* eggy főzet, a mennyit eggyszerre megfőznek. *Hozott ëgy főző halat: két sigért, három jászt mëg ëgy baint* (Eszék vid. Nyr. VIII.140).

[**FŐZÖGET**].

[Szólások]. *A hideg főzögeti (füözögeti):* [tréf]. a hideg rázza (Pannonhalma vid. Bódiss Jusztín; Göcsej Nyr. XIV.164; Bódiss Jusztín).

1. **FRAJ** (Hajdú m. Nádudvar Nyr. VIII.234; Erdély Nyr. XVII.565; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XVII.565; Maros-Ujvár, Mező-Kövesd Ravasz Árpád; Segesvár Nyr. IX.44; Hunyad m. Nyr. XVII.565; Székelyföld Nyr. XVII.565; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *faraj* Udvarhely m. Vadr. 9.; Háromszék m. MNy. VI.356; Vadr. 402; Dézsi Mihály): társalgónő, kisérőnő, szobalány, komorna, bonu (Erdély Nyr. XVII.565; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XVII.565; Bárdy Zsigmond; Maros-Ujvár, Mező-Kövesd Ravasz Árpád; Segesvár Nyr. IX.44; Hunyad m., Székelyföld Nyr. XVII.565; Udvarhely m. Vadr. 9; Háromszék m. MNy. VI.356; Vadr. 402; Dézsi Mihály; Sepsi-Kőröspatak Kanyaró Ferenc; Uzon Erdélyi Lajos).

2. **FRAJ, FRÁJ**: szabadság. *Frájt kapott. Frajot kaptunk. Frájba* v. *frájra megy. Meddig van a fráj?* (Kaszárnyai szó: Kolozsvár, Torda-Aranyos m. Kanyaró Ferenc). *Frajba menni:* [tréf.] vendégségbe menni (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.334; XIII.526).

FRAJBILIGOS (Kaszárnyai szó Nyr. III.185; *frájbiligos* kaszárnyai szó Nyr. VI.136; *frájbiligos* Komárom m. Gúta id. Szinnyei József; *frájviligos* kaszárnyai szó Nyr. V.331): önkéntes (freiwilliger).

FRÁJKÓR (Szegszárd-Palánk Nyr. XI.527; *frájkó* Fehér m. Nyr. III.556): pandúr.

FRAJLA: 1. kisasszony (Dunántúl Nyr. V.264); 2. nevelőnő (Kolozsvár Kanyaró Ferenc); 3. rossz nőszemély (Szeged Nyr. VII.380).

[**FRAKK**].

frakk-levél: szállító-levél (frachtbrief) (Jász-Nagykún-Szolnok m. Tisza-Sz.Imre Nyr. VIII. 525).

FRANC (Erdély Nyr. XVIII.179; Szinnyei József; Székelyföld Nyr. XVIII. 13. 130. 132; Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.332; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *faranc* Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. IV.176; Homoród vid. Nyr. V.32; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *feránca* Dunántúl MNy. V. 98; *fránca* Veszprém m. Fábián Gábor 1839; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.423; Baja Bayer József): **1.** *faranc, franc, fránca:* francia betegség, bujakórság, szifilis, fene, rákfene (Veszprém m. Fábián Gábor 1839; Baja Bayer József; Erdély Nyr. XVIII.179; Szinnyei József; Székelyföld Nyr. XVIII. 13. 130. 132; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. IV.176; Homoród vid. Nyr. V.32; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.332). *Hogy a fránca egye meg!* (Veszprém m. Fábián Gábor 1839; Baja Bayer József). *Ögyön meg a faranc!* (Udvarhely m. Nyr. IV.176). *Ha nem ad, mondjad, hogy a faranc egye meg* (Homoród vid. Nyr. V.32). *Vigyen el a franc!* (Székelyföld Nyr. XVIII. 13. 130. 132); **2.** *feránca:* rossz szellem (Dunántúl MNy. V.98); **3.** *faranc:* furfangos, akadékos, kötekedő, ingerkedő, patvarkodó, nehéz természetű, gonosz indulatú, rosszra hajló, béketlen. *Faranc ember* (Székelyföld Kiss Mihály).

[Szólások]. *Mi a fránca!* [csodálkozó fölkiáltás] (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.423). *Bánná a faranc:* bánná a fene! (Udvarhely m. Nyr. IV. 176).

FRANCOS (Bács m. Nyr. V.471; Erdély Szinnyei József; Székelyföld Kiss Mihály; *farancos* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.330; Kiss Mihály; Udvarhely m. Nyr. IV.176): **1.** *francos, farancos:* bujakórságos, szifilises (Erdély Szinnyei József; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.330; Kiss Mihály; Udvarhely m. Nyr. IV.176); **2.** *francos:* lucskos [?] (Bács m. Nyr. V.471),

FRANG: mező- v. szőllőhegy-bírság (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

FRÁNYA (*ferânya* Dunántúl MNy. V.98; *fërânya* Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.94): **1.** *ferânya, frânya:* rossz szellem, manó, lidérc (Dunántúl MNy. V.98; Tata Matusik Nep. János 1841); **2.** *fërânya, frânya:* fene (Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.94; Somogy m. Sándor József). *Hogy a frânya ögyön mög!* (Somogy m. Sándor József); **3.** *frânya:* gonosz. *Ejnye be frânya ember ez!* (Pápa vid. Tsz.) [vö. Simonyi Zs. A magyar nyelv I.109].

[Szólások]. *Frânya vigye!* (Pápa vid. Tsz.).

FRÁSZ (*frâsz* Gyöngyös Nyr. XVI.515; *fráz* Nógrád m. Fabó András 1841): nyavalyatörés (Debrecen Nyr. VII.189; XI.476; Borsod m. Diósgyőr vid. Nyr. IV.43; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIV.190). *Töri a frász* (Debrecen Nyr. VII.189). *Frász törjön ki! Hogy a frász fogjon meg!* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIV.190). *Hogy a frâsz törjë ki a hasât!* (Gyöngyös Nyr. XVI.515).

FRECSKEL (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV. 236; *ferecskel* Székelyföld Győrffy Iván): preckel, szétfecskendez (vizet v. más híg anyagot).

FRENGÁL: prédál, tékozol, pazarol (Vác Csaplár Benedek).

FRISKÓ (Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XV.382; Székelyföld Kőváry László 1842; Kriza; Brassó m. Hétfalu MNy. V.346; *firisko* Székelyföld Nyr. XVII.562; *firiskó* Székelyföld Nyr. V.376; Háromszék m. Vadr. 499a; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Háromszék m. Kis-Borosnyó Nyr. XVI.47; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.527; Brassó m. Hétfalu MNy. V.346; *frisko* Szolnok-Doboka m. Magyar-Szécsénd Nyr. XVII.562; Székelyföld Nyr. XIV.335; Bethlen Nyr. XV.469; *viriskó* Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár): derékig érő vászon-újjas.

FRISS (*firis* Soprony m. Horpács Nyr. VI.123; Veszprém m. Csékút Nyr. VIII.237; Hajdú-Hadház Nyr. IX.525; Küküllő mell. Kelementelke Ravasz Árpád; Udvarhely m. Nyr. IV.144; Háromszék m. Nyr. IV.336; Csík m. T. Nagy Imre; Gyergyó-Sz.Miklós Nyr. VIII.233; X.44; *firiss* Göcsej, Resznek Nyr. XII.377; Palócság Nyr. XXII.34; Ethnographia III.352; Nyitra m. Negyed Nyr. XIX.504; Gömör m. Nyr. XVIII.454; Debrecen Nyr. VI.331; Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. III.512; Csík m. Nyr. VI.137; *firizs* Torockó, Udvarhely m. Kanyaró Ferenc; Háromszék m. Vadr.; Dézsi Mihály): **1.** pompás, ékes, díszes. *Nem vala hajléka, sem fris palotája* (Debrecen Nyr. VI.327; karácsonyi misztériumban); **2.** *firis, firizs* = *friskó* (Küküllő mell. Kelementelke Ravasz Árpád; Torockó, Udvarhely m. Kanyaró Ferenc; Háromszék m. Vadr.; Dézsi Mihály). — *Firistibe:* frissiben. *Csak uf firistibe* (Zala m. Dobronak Nyr. II.234).

[Szólások]. *Ojan firis, mind a pereszlen* (Csík m. Nyr. XII.235 [itt *fírós* sajtóhiba]; T. Nagy Imre). *Frissé egésségëdre aggya az isten!* [mondják annak, a ki tüsszentett] (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

FRISSEL: megújít, fölfrissít (a csíkveremben a vizet új föltöltéssel javítja) (Ecsedi láp mell. Tyukod Herman O. Halászat K.).

[**FRISSENTŐ**].

firissentő-firiss: egészen friss (Udvarhely m. Nyr. III.512).

FRITT: kvitt (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI. 284).

[**FRITTËL**].

lë-frittöl: lekvittel. *Nëm adom mëg, maj lefrittölöm* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284).

FRIZÚRA (*fizura* Háromszék m., Erdővidék Vadr. 169).

FRUSKA (*fricska-jány* Bereg m. Dercen Nyr. XX.432): fürge leányka, süldő-leányka (Debrecen Nyr. VII.189; Nagy-Kálló Nyr. XII.430; Szatmár m. Kömörő Nyr. XII.564; Rozsnyó Nyr. XVII.416).

fruska-leány (Esztergom vid. Nyr. XI.381; *fricska-jány* Bereg m. Dercen Nyr. XX.432).

FRUSTUK, FRÜSTÖK (*flöstök* Kecskemét Nyr. IX.359; *fölöstök* Göcsej Nyr. XIII.354; *fristik* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.473; XVI.470; Sátoralja-Ujhely Nyr. XVIII.186; *fröstök* Sátoralja-Ujhely Nyr. XVII.278; *frustuk* Kalotaszeg Nyr. XX.469; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV. 93; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *frustúk* Marosvásárhely Nyr. IX.428; *früstök* Szatmár Nyr. XVIII.141; Nógrád m. Litke Nyr. IV.334; Nógrád m. Lapujtő Nyr. XV.192; Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.328; *furustok* Udvarhely m. Arany-Gyulai NGy. III.301; Gyergyó-Sz.Miklós Nyr. VIII.228; *furustuk* Háromszék m. Vadr. 399; Kiss Mihály; *fürüstök* Háromszék m. MNy. VI.356): reggeli [vö. *fölöstököm*].

FRUSTUKOL, FRÜSTÖKÖL (*fristikel* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.473; *frustukol* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *früstököl* Nógrád m. Megyer Nyr. VI.520; *furustukol* Gyergyó-Sz.Miklós Nyr. VIII.229).

[FÚ].

fú-lencse: béka-lencse, békanyál (Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.424; hely nélkül [Szalonta?] Nyr. VII.457).

fú-mony: vadréce-tojás (Baranya m. Ormányság Tsz.).

fúmonyaz: vadréce-tojást keres (Vas m. Kassai J. Szókönyv II.226).

fúmonyáz (*fúmonyázni*): ∾ (Baranya m. Tsz. 129b).

fú-pete: vadréce-tojás (Szatmár m. Kassai J. Szókönyv II.226).

fú-réce (*fü-réce* [?] Dunántúl Nyr. V.181): vadréce, csörgő kácsa (Baranya m. Tsz.; Baranya Sz.Lőrinc Nyr. XVII.335; Baranya m. Ormányság Tsz; Nyr. XVII.335; Szatmár m. Kassai J. Szókönyv II. 140. 226).

[FUCCSOL].

el-fucsol: elront. *Elfucsolta a dógot* (Debrecen Nyr. VII.189).

[FUCCSOLÓD-IK].

el-fuccsolódik: elpusztul, elromlik, tönkremegy, elpocsékolódik (Zemplén m. Tállya Nyr. VI.82).

FUCSI: a pozsonyi mérő nyolcadrésze (Somogy m. éjszaki vid. Nyr. XVII.565; hely nélkül Tsz.) [vö. *fuka*].

FUDÁZ: szeleskedik (Erdély Csaplár Benedek).

el-fudáz: elszeleskedik, elhamarkodik (Erdély Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.323).

FUDÁZÓ (Erdély Csaplár Benedek; Székelyföld Andrássy Antal 1843; Marosvásárhely Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.327; Vadr.; *fudáz* [?] Háromszék m. Tsz.; *fudáza* Székelyföld Tsz.; Kriza, Győrffy Iván, Végh Arthúr; Udvarhely m. Vadr. 499b; Udvarhely m. Korond ifj. Felméri Lajos): szeles, szeleskedő, szeleburdi, hóbortos, féleszű.

FUFNYOS: orrán át beszélő (Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.95).

FÚJ (*fun* Dunántúl Nyr. XVI.190; Somogy m. Újmajor Nyr. VIII.178; Göcsej Nyr. XIV.213; *fuly* Brassó m. Hosszúfalu Nyr. XXII.238; *rápúni* Baranya m. Ormányság Nyr. XI.477).

[Szólások]. *Fujja magát:* neheztel (Háromszék m. Nyr. IX.32).

[el-fúj].

[Szólások]. *Êfujta magát:* megüzekedett, párosodott (a tehén) (Vas m. Őrség Nyr. II.472).

[föl-fúj].

[Szólások]. *Fölfujja magát:* durcáskodik, duzzog, haragszik (Győr m. Bőny Nyr. XV.384). *Felfujni az orrát:* megneheztelni, haragudni (Balaton mell. Tsz.).

[ki-fúj].

[Szólások]. *Fujd ki a biz' istenëdet:* mondd, hogy ‚biz' isten' (Csallóköz Csaplár Benedek).

[lë-fúj].

[Szólások]. *Lefujtak má neki:* vége van (Tokaj Nyr. XX.189).

[rá-fúj].

[Szólások]. *Fújd rá a biz' istent:* mondd, hogy ‚biz' isten' (Csallóköz Csaplár Benedek).

FUJÁNT: hirtelen fúj, eggyet fúj. *Csak ëggyet fujántottam, s mingyá elalutt a gyërtya* (Vas m. Őrség Nyr. VII.469) [vö. *fuvint*].

FÚJDOGÁL (*fúdogal* Székelyföld Kiss Mihály).

[FÚJICSKÁL], FUJICSKÁ: fújdogál (Vas m. Farkasfa Nyr. III.178).

[FÚJJA], FÚJA: leányoknak könnyű, vékony, lebegő nyári kabátkája (Borsod m. Ónod vid. Nyr. XVII.383) [vö. *szél-fújja*].

FUJKÁL: fújogat (Nógrád m. Nagy-Szécsény Nyr. XIII.478; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII. 316).

FUJKÁS. *Fujkásan beszél:* pöffeszkedve (Deésakna Nyr. I.381).

FUJÓKA: vastagabbfajta lángos (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

FÚJÓS: trombita (Török-Becse Kálmány L. Szeged népe II.243).

FÚJTAT (*fútat* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.9. 211; Háromszék m. Vadr. 405; *fúttat* Dráva mell. Nyr. V.380). *Ne veresse az esővel, ne fútassa hideg széllel* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.9). *A porát a széllel elfútatták* (Háromszék m. Vadr. 405). *Az orgonát mi ketten fúttassunk* (Dráva mell. Nyr. V.380).

FUJTATÓ: fúvó (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.143).

FUKA: a véka nyolcadrésze (molnárok vámoló mértéke) (Nagy-Kúnság Nyr. III.233; XVI. 237; Bihar m. Fugyi-Vásárhely Nyr. III.232; Puszta-Kaszaperegh Nyr. VII.45; Debrecen Nyr. VII.189; Marosszék Kriza) [vö. *fucsi*].

FUKARI (Székelyföld Kiss Mihály; *fukàri* Gömör m. Nyr. XVIII.502): fukar.

FUKUZÁL (*fukuzáll* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 572): 1. elcsavarogja az időt (az iskolakerülő gyermek) (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.572; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.237); 2. henyél (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.572; Szentes Nyr. VIII.187).

FULÁNK (*fúláng* Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.227).

FÚLL: fúj (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.114. 214).

ê-fúll: megesküszik vmire, elmondja a ‚de biz'isten'-t v. ‚bizony úristen'-t. *Azt nem hiszöm, ha csak ê nem fúllod* (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 477).

[FULL-IK].

mëg-fullik: megfullad (Csanád m. Batonya Kálmány L. Koszorúk II.184).

FULLADT (*fullatt*): 1. fülledt, fullasztó (levegő) (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek); 2. terméketlen (föld) (Zala m. Kővágó-Örs, Révfülöp Nyr. XIX.48).

FULLAJSZT: fullaszt (Baranya m. Ibafa Nyr. XIX.500; XX.46).

FÚLLAJT: ∾ (Palócság Nyr. XXI.419).

FULLAJTÁR (*felajtár* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. I.167; *felejtár* Székelyföld Kiss Mihály; *fëlëjtár* Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 459; *fellajtár* Székelyföld Győrffy Iván; *fellejtár* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.418; *fölajtár* Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. III.473; *fulejtár* Rozsnyó Nyr. VIII.235): 1. *fulejtár:* küldött (Rozsnyó Nyr. VIII.235); 2. *fölajtár:* dologkerülő hetyke legény (Zala m. Dobronak Nyr. III.473); 3. *fölajtár:* a ki pártfogóul lép föl vki mellett (Zala m. Dobronak Nyr. III.473).

FULLÁKOL (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.572; XV.213; *fulákol* Dráva mell. Kopács Nyr. XVI. 285): fulladoz, fuldokol.

FULLASZKOD-IK: 1. fulladoz (Mátyusföldе Zolnai Gyula). *Fullaszkodik a lúd; meglásd, hogy meggebbed* (Mátyusföldе Nyr. XVII.565); 2. orrát fölütve bosszankodik (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

[FULLASZT].

el-fullaszt: meg-fullaszt (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.459). *Elfullasztatta magát a vízbe:* belefullasztotta (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXIII.46).

FULLÉR: 1. szálláscsináló és élelmező altiszt (fourier) (Szigetköz, Kis-Bajcs Nyr. VI.186; Balázs-járásban); 2. előfutó, előhirnök, póstás (Zala m. Tapolca Nyr. X.475; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.575).

FULYK: kanyarodó görcs, csomó (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476).

FULYKAÓ: kulacs (Mátra vid. Nyr. XXII. 287).

FUNDAMĔNTOM (*fendementom* Székelyföld Győrffy Iván).

FUNDAMENTOMOS. *Fundamentomos bor:* jó, tiszta bor (Alföld Nyr. V.85).

FUNDÉR: árulkodó, áskálódó (Székelyföld Kriza).

[FUNDUS], FONTOS (Baranya m. Nyr. III. 565; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.142; Palócság Nyr. VIII.451; *funtos* Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI. 476): telek, belső telek.

FUNGÁL: szolgál, használatban van, tart (pl. edény). *Még ugyan bizon fungál ez az edény?* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[FÚR].

[Szólások]. *Az fúrja a fejét:* azon töri az eszét, annak a végrehajtásán gondolkozik (Csallóköz Csaplár Benedek). *Fúrja az oldalát a titok:* szeretné elmondani (Csallóköz Szinnyei József).

FURA: furcsa (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI. 284; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.143; Félegyháza Nyr. XIV.186; Nagy-Kúnság Nyr. XIX.576; Hajdú m.? Nyr. XVII.171; Palócság Nyr. XXII. 34; Heves m. Makáry György 1839; hely nélkül Tsz.) [vö. *1. furi*].

fura-gyura: helytelen magaviseletű (Szeged vid. Nyr. IV.168).

FURABUNDUS: nappali gyármunkás (feierabend-os) (Brassó Meltzl Húgó).

FURANKOD-IK: furakodik, tolakodik (Győr m. Tsz.).

FURBIC: szállítmány. *Mâ êmönt ëggy furbic, most küdöm a másikat* (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 572). *Mikó [Csehó Pista] átesött a furbicon:* az ötven boton, a melyet rávágtak (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.83).

FURCINÁZ: havas eső esik (Erdővidék Nyr. VIII.142) [vö. *furtina*].

FURCSA: 1. meglehetős, csinos, formás. *Hogy áll a kukorica? — Hál' istennek, csak furcsán áll* (Tisza-Sz.Imre Nyr. IX.137). *Furcsa egy bornyú. De furcsa jány* (Tisza-Dob Nyr. XIX.47). *Furcsa kis jány. Furcsa disztó:* elég kövér (Hajdú m. Nyr. XVII.171. 267); 2. friss (Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.279).

FURCSÁK: kézzel hajtott szelelő-gép (Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

FURCSÁL: csudál, furcsának v. különösnek tart (Veszprém Nyr. VII.381; Göcsej Király Pál).

FURDA: csizmaszár kibéllelésére használt vékony, sárgás szattyánbőr (Sárospatak, Bodrogköz Nyr. XVII.565).

FURDÁJ (*furdály* Székelyföld Tsz.): 1. aljadolfány, hulladék-dohány, silány kapadohány (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Brassó m. Tatrang Nyr. II. 476); 2. hitvány (Háromszék m. Felméri Lajos).

FURDAL (*furdál*ja [rímeltetve ezzel: *tanál*ja] Torontál m. Magyar-Ittebe Nyr. V.137).

FURDALÉK: fulánk (Zala m. Kassai J. Szókönyv II.227; Göcsej Tsz.).

FURDÁLÓD-IK: 1. nyugtalankodik, aggódik, tépelődik, eped (Kapnik vid. Nyr. II.183; Háromszék m. MNy. VI.327; Győrffy Iván); 2. gyanúsítással faggatódzik (Kapnik vid. Nyr. II.183).

FURDALÓDZ-IK: 1. szóval vagdalódzik, csipkelődik (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); 2. erősen bosszankodik (Háromszék m. Tsz.).

FURDALÓDZÓ: másokba célzásos mondásaival belekötölődzködő (Székelyföld Tsz.).

FURDANCS, FURDÁNCS (*furdancs* Göcsej Tsz.; Nagykún-Madaras Nyr. XIV.480; Hajdú m. Nyr. XI.44; Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.327; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; hely nélkül Nyr. XV.48; *fúrdancs* hely nélkül Nyr. III.567; *furdáncs* Vas m. Őrség Tsz. Nyr. VII.470; Balaton mell. MNy. V.152; Göcsej Tsz. MNy. V.152; hely nélkül [Szalonta?] Nyr. VII.457; *furgancs* Heves m. Csépa Nyr. III.383): 1. *furdancs, furdáncs, fúrdancs, furgancs:* fúró (nagy forgó-fúró, csigafúró, hajtó-fúró, francia fúró) (Nagykún-Madaras Nyr. XIV.480; Hajdú m. Nyr. XI.44; Heves m. Csépa Nyr. III.383; Székelyföld Tsz.; Háromszék m. MNy. VI.327; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; hely nélkül Nyr. III.567; VII. 457; XV.48); 2. *furdancs:* kincsásó fúró (Békés m. Balog István); 3. *furdancs, furdáncs:* lyukszúró eszköz (hegyes vas, fácska v. csontocska) (Balaton mell. MNy. V.152; Vas m. Őrség Tsz.; Nyr. VII.470; Göcsej Tsz.; MNy. V.152); 4. *furdancs:* fába belérágó hernyó v. kukac (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.327); 5. *furdancs:* csipkelődő, másokba belekötölődzködő, másokat bosszantó. *Furdancs ember* (Székelyföld Kiss Mihály).

FURFANGOS (*förfangos* Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe II.232): agyafúrt, különc (Pápa vid. Tsz.).

1. **FURI:** furcsa (Mezőtúr Nyr. VIII.498; Hajdú-Hadház Nyr. IX.524) [vö. *fura, furicska, furika*].

2. **FURI:** taliga, talicska (Szatmár m. Nyr. X.430; Szatmár Nyr. X.477) [vö. *furik*].

FURICSKA: furcsa (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284) [vö. *1. furi*].

FURIK (*fúrik* Nógrád m. Vecsekle Nyr. V. 571; Gömör m. Nyr. XXII.431; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45): 1. *furik, fúrik:* eggykerekű taliga, talicska, targonca (Győr m. Bőny Nyr. XVI.143; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45; Bars m. Léva Czimmermann János; Nógrád m. Hajdú Nagy Sándor; Nógrád m. Tolmács Nyr. XVIII. 48; Gömör m. Tsz.; Nyr. XXII.431; Bereg m. Rákos vid. Pap Károly); 2. *fúrik:* kétkerekű kocsi (Nógrád m. Vecsekle Nyr. V.571) [vö. *2. furi*].

FURIKA (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284; *furikâ* Szlavónia Nyr. V.61): furcsa [vö. *1. furi*].

FURKÁL: fúrogat (Székelyföld Kiss Mihály). *A cakorok* [patkányok] *êfurkálik a falat* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.283).

FURKÓ: 1. csomó, görcs, bunkó (Balaton mell. Tsz.; Orosháza Nyr. IV.330); 2. kukoricalisztből készült gombóc (Érsekújvár Nyr. VIII.282); 3. föld ledöngölésére, karó beverésére v. csertörésre való vastag fa (fabunkó, fakalapács) (Orosháza Nyr. IV.330; Debrecen Nyr. VII.189; általános haszn. Herman O. Halászat K.).

[Szólások]. *Vigyázzatok, esztán gyün a mesém furkaja:* java (Soprony m. Kisfalud, Miháli Nyr. XXII.522).

FURKOLY: villával összehányt apró takarmánycsomó (más néven: *villázat*) (Brassó m. Tatrang Nyr. II.476).

FURMÁNYOS: fuvaros (Dunántúl Kiss János). *Furmányos szekér* (Hely nélkül Nyr. XVII.565).

FÚRÓ (*furu* Székesfehérvár Nyr. VII.129; Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Erdővidék, Olasztelek Nyr. XIV.288; *furú* Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; *fúrú* Mezőtúr Nyr. VIII.360).

fúró-csillag: eggy csillagzat (Heves m. Névtelen 1840).

[FÚRÓD-IK].

[ki-furódik].

[Szólások]. *A könyökén is kifuródik* (a titok): nem bírja magában megtartani (Kecskemét, Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

FURT: folytonosan, folyvást, szüntelen, szakadatlanul (Erdély Szinnyei József; Háromszék

m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *furtonfurt, furtonosan*].

furt-örökké: ∾ (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[**FÚRT**].

fúrt-fejű: ravasz, ármányos, megátalkodott (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

[**FURTAT**].

el-furtat: alattomban elillan, eleblábal, elinal (Bodrogköz Nyr. XVII.566).

FURTINA: szélvihar, zivatar (Brassó m. Tatrang Nyr. II.476; Bukovina Nyr. VI.472) [vö. *furcináz*].

FURTONFURT: folytonosan, folyvást, szüntelen, szakadatlanul (Veszprém Nyr. II.134; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.188; Székelyföld Nyr. V. 175; Udvarhely m. Homoród Nyr. I.135; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *furt*].

FURTONOSAN (Brassó m. Hétfalu Nyr. V. 330; *furtomosan* Udvarhely m. Homoród Nyr. I. 135; Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478; *furtonoson* Székelyföld Kiss Mihály; *furtonosonn* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos): ∾.

FURULYA (*furugla* Rábaköz Nyr. XI.190; Répce vid. Nyr. XX.369; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.143; *furuglya* Somogy m. Mesztegnye Nyr. V.236; Érsekujvár Nyr. VIII.282; Háromszék m. Tsz.; *furuglyá* Gömör m. Nyr. XVIII.459).

FURULYÁS (*furuglyás* Somogy m. Nágocs Nyr. VI.429).

furujás-férög: dohánypalántát pusztító féreg (Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.239).

[**FUSËR**].

fusër-munka: elhamarkodott, hanyagul összetákolt, kontár-munka (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[**FUSËRÁL**].

el-fusërál: elkontárkodik, elront (vmi munkát) (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

FUSZEKLI: rövidszárú harisnya (Szeged Kálmány L. Koszorúk II.121).

[1. **FUT**].

[Szólások]. *Fut az esze:* változó az esze (Háromszék m. Nyr. IX.423).

[**be-fut**].

[Szólások]. *Befutotta a fölhő a napot:* elfödte (Zala m. Arács Nyr. XXII.93).

meg-fut: bika után jár, folyat (a tehén) (Erdély Kassai J. Szókönyv II.230).

[2. **FUT**].

[Szólások]. *Futom az éldës anyuk lelkit!* (káromkodás; Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.162). *Ejnye, futtom az irgalmát!* (tréfás káromkodás; Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.227).

FUTA: szines öv (Szlavónia Akadémiai Értesítő 1893. 611).

FUTAMAT: kelendőség. *Nincs nékie futamattya* (Fölső-Somogy, Marót puszta Nyr. X.190).

[**FUTASZT**].

ki-futaszt: kifuttat (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XXII.93).

[Szólások]. *Kifutasztja szëme világát az isten:* elveszi az életét (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XXII.93).

[**FUTAT**]. *Futtig* (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.46; *futig* Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XV.382): futva, gyorsan. *Erígy a zsidóhaz dahányér, de mind futtig járj* (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.46).

futtig-futva: sebesen futva, nagyon gyorsan (Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.226; IX.568; Kapnikbánya és vid. NyK. II.376).

FÚTAT-IK: párosodik, üzekedik (tehén) (Székelyföld Nyr. XVII.137).

FUTÉROZ (*futᵉéroz* Palócság Nyr. XXII.34): futkároz (Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187; Mátyusfölde Nyr. XX.170).

1. **FUTI:** sebesen járó (Répce mell. Nemes-Viss Nyr. XVII.336) [vö. *futika*].

[2. **FUTI**].

futi-képű v. **-pofájú:** furcsa, elfintorodott arcú (Komárom id. Szinnyei József).

FUTIKA: futkosó (kis gyermek) (Abaúj m. Nyr. VI.172; Háromszék m. Kiss Mihály) [vö. *1. futi, futóka*].

futyika-eszű: szeles (Komárom m. Kürth Nyr. XIX.432).

FUTKÁROZÓSDI: fogócska, fogósdi (játék) (Háromszék m. Vadr. 381).

FUTKORÁSZ: futkároz (Debrecen Nyr. VII. 189; Székelyföld Győrffy Iván).

FUTKOZ: futkos (Duna mell. Kassai J. Szókönyv I.425; Vas m. Őrség Nyr. VII.468; Göcsej Nyr. XIV.164; Budenz-Album 158).

FUTÓ: 1. futár (Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.243); 2. [nép-etimológia] fotogén, petróleum (Maros-Torda m. marosi alsójárás Ravasz Árpád; Marosvásárhely Nyr. XV. 239).

futó-eszű: a kinek az esze most itt, majd amott jár; eszelős (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Dálnok Márton Imre; Csík-Rákos Dobos András).

futó-gém: [nép-etimológia] fotogén, petróleum (Kalotaszeg Keleti Virágok I.80; Kalotaszeg, Zsobok Erdélyi Lajos; Bánffy-Hunyad Nyr. XII. 379).

kifutó: eggy labdajáték (Nagy-Szalonta Nyr. XIII.93) [vö. *kifutós, kifutósdi*].

kifutó-fazék: mindent kibeszélő, titkot tartani nem tudó (Kapnikbánya és vid. NyK. II.371).

FUTÓCSKA: eggy gyermekjáték (Pozsony m. Tárnok Nyr. IX.281) [vö. *futóska*].

FUTÓKA: futkosó (kis gyermek) (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *futika*).

FUTONKOL: futkos, futkároz (Göcsej Nyr. XIV.164; Budenz-Album 158).

FUTOS, FUTOS-IK (meg*fűtos-ik* Székelyföld Kiss Mihály; meg*fűtos*ott Székelyföld Nyr. VIII. 461): **1.** *futos:* futkos, futkároz (Dráva mell. Nyr. V.380; Eszék vid. Nyr. VIII.140); **2.** *futos:* fut (Moldvai csáng. Nyr. IX.530); **3.** *futos, futos-ik:* bikát kíván, üzekedhetnék; üzekedik, párosodik (tehén) (Bereg m. Bereg-Rákos és vid. Pap Károly; Székelyföld Tsz. Kiss Mihály; Háromszék m. Tsz.; Brassó m. Hétfalu, Zajzon Nyr. III.224). *Futoshatnék a tehén* (Székelyföld Nyr. XIV.47).

[Közmondások]. *Jól érzi a bika, melyik tehen futosik:* fölismeri a kurafi a kurvát (Székelyföld Kiss Mihály).

meg-futosik (*meg-fűtosik* Székelyföld Kiss Mihály; *meg-fűtos*ott Székelyföld Nyr. VIII.461): megüzekedik, párosodik (a tehén) (Székelyföld Tsz.; Nyr. VIII.461; XIV.47; Kiss Mihály). *Megfutosott a kajla* (Erdővidék, Olasztelek Nyr. XV. 427).

FUTÓS: jó futó, gyors futó. *Nézni jöttek, hogy ki lesz már futósabb: Szélike-e vagy az a hosszú, dángó ember* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.394).

kifutós: eggy gyermekjáték (Rábaköz Nyr. XVIII.44) [vö. *kifutó, kifutósdi*].

[**FUTÓSDI**].

kifutósdi: eggy labdajáték (Nagy-Szalonta Nyr. XIII.93) [vö. *kifutó, kifutós*].

FUTÓSKA: **1.** kézi-leány, lótó-futó leánycseléd; **2.** a ki az ‚olló-játékban‘ (vö. 3.) az ollót keresi; **3.** olló-játék (a játszók körben állanak, eggy közbül, s ez hol az eggyikhez, hol a másikhoz megy az ollót keresni; az alatt a körben állók közül kettő-kettő futva helyet cserél; az olló-kereső pedig azon van, hogy valamelyiknek elfoglalja a helyét; ha ez sikerül, akkor a hely nélkül maradt lessz a *futóska*); **4.** eggy labdajáték (fali méta) (Csallóköz Erdélyi Pál) [vö. *futócska*].

FUTOSÓ: kisegítő laptáros (Tápé Herman O. Halászat K.).

FUTOZ: a *futuszkó*val (jókora bot) zörgeti, szurkálja, piszkálja a vízparton a bokrokat meg a kákást, a gyékényest, hogy a halat a rejtekhelyéből kizavarja és a kerítő-hálóba bekergesse (Bodrogköz Nyr. XVII.566).

FUTRA: béllés (futter) (Kaszárnyai szó Nyr. III.328).

FUTRÁS (Sárospatak Nyr. XVII.566; Székelyföld Nyr. XVII.566; *futrács* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.48): lovas katonáknak kiszolgáltatott ló-eleség (széna-csomó, a melyet a nyeregkápához kötve hordanak magukkal).

FUTRI: **1.** szeleskedve házaló, pezsgővérű járókelő, ugrifüles (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XI.332 [itt *fatri* hiba]; Paszlavszky Sándor; Zemplén m. Tállya Nyr. IV.477; Szatmár m. Mánd Nyr. XIX.335); **2.** szeleskedő, hóbortos, féleszű (Székelyföld Kriza; Háromszék m. Vadr. 499b).

FUTRIKA: szaladós, futkosó (Kassa vid. Nyr. XIX.189).

FUTRIKÁL: szaladgál, futkos (Nagy-Kálló Nyr. XII.429).

FUTRIKÁZ-IK: ∾. *Ne fogadd meg azt a lánt* [cselédnek], *mert mindig futrikázik* (Kassa vid. Nyr. XIX.189).

FUTRINCA: eggy nyaláb széna (Veszprém m. Torna Nyr. XV.382).

FUTRINCS: szeleskedve házaló, pezsgővérű járókelő, ugrifüles (Sárospatak Paszlavszky Sándor).

FUTRINKA (*fitrinka* Bács m. Nyr. V.471): futkározó, fürge, ugrifüles (kis gyermek, kül. leányka) (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.235; Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.334).

FUTRÓ: azon hely, a hol az árbocfa áll (Kis-Duna mell. Győr és Mosony közt Nyr. XI. 43).

FUTTASZT: futtat. *A nyulacska ... paripámat futtasztya* (Hely nélkül Nyr. V.189).

FUTTAT: futva visz. *A kutya most futtati a kënyeredet. Futtasd eszt a koszért János bágyámékhő* (Dráva mell. Nyr. V.380).

mëg-futtat: **1.** sebtiben átolvas. *Az ëlëjít* [a hagyatéki végzésnek] *megfuttáttám, aszt gondoltam, hogy rendbe van; hát a többit is mëgfuttatom, hát akkor vettem észre, hogy ëgy testvér ki van maradva* (Püspök-Ladány Nyr. VI.174); **2.** megmér (hosszaságot, szélességet, vastagságot, térfogatot stb.) (Tisza-Roff Markovics Sándor; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[**FUTTATÓ**].

futtató-háló: halászháló, a melynek eggyik végét dézsához kötik és kieresztik, hogy a víz vigye; a másik végét a csónakon tartják; mikor

a háló a dézsa után már egészen ki van feszítve, a csónakkal sebesen evezve a dézsára kerítenek (Komárom Herman O. Halászat K.)

[**FUTTOM**].

[Szólások]. *Ëgy futtomban:* eggy huzomban futva. *Ëgy futtomban oda ért* (Kapnik vid. Nyr. II.182).

FUTUCKÓ: oldalzsebben hordozható kis pálinkás üveg v. szűknyakú kis pálinkás kancsó (Udvarhely m. Fehér-Nyikó vid. Nyr. XVIII.480).

FUTUSZKÓ: jókora bot, a mellyel a halász a vízparton a bokrokat meg a kákást, a gyékényest zörgeti, szurkálja, piszkálja, hogy a halat a rejtekhelyéből kizavarja és a kerítő-hálóba bekergesse (Bodrogköz Nyr. XVII.566).

FUTVÁST (Székelyföld Kiss Mihály; Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XV.382; *futmást* Brassó m. Hétfalu Nyr. V.330; XVI.478): futva. *Futvást mentem. Sebes futvást indultam neki* (Székelyföld Kiss Mihály).

FUTTYOGATÓ = *buttyogató* (Szentes, Szeged Herman O. Halászat K.).

FUVAKOD-IK (Göcsej Vass József 1841; mëg*faokod*ott Vas m. Farkasfa Nyr. III.178; *fuakod-ik, fuakonnyi,* mög*fuakod-ik* Göcsej MNy. II.406; V.91; Nyr. XIV.165; Somogy m. Visnye Nyr. XVII.334; *főkod-ik* Vas m. Őrség Nyr. I.422; II.374; Göcsej Nyr. XIII.165. 496; XIV. 165; Budenz-Album 159; Zala m. Hetés Nyr. XIX.142; Palócság [?] Kassai J. Szókönyv II. 225; mëg*fuókod-ik* Vas m. Kemenesalja Nyr. III.88): szikkad, szárad. *Hogy ez a fölszé fuj, jót főkodott a főd* (Vas m. Őrség Nyr. II.374) [vö. *fuvakoz-ik, fuvalkod-ik*].

föl-fókodik: fölszikkad, fölszárad. *Alig főkodott fő az ut* (Vas m. Őrség Nyr. I.422).

ki-fókodik: kiszárad. *Már kifőkodott a főd* (Zala m. Hetés Nyr. XIX.142).

[**mëg-fuvakodik**] (*mëg-faokod*ott Vas m. Farkasfa Nyr. III.178; *mög-fuakodik* Somogy m. Visnye Nyr. XVII.334; *mëg-fuókodik* Vas m. Kemenesalja Nyr. III.88): megszikkad, megszárad (a föld, az út).

FÚVÁKOL: fúvogat (a markába, hogy melegítse; a forró ételre, hogy hűtse; a tűzre, hogy élessze) (Székelyföld Kiss Mihály).

[**FUVAKOZ-IK**], **FÂKZ-IK, FÓKZ-IK**: szikkad, szárad (Zala m. Király Pál) [vö. *fuvakod-ik*].

mëg-faókozik: fölfúvódik. *Nâgy vizet itt â mârhikâjâ és megfaókozott* (Szlavónia Nyr. V.11).

FUVALKOD-IK (Háromszék m. Vadr.; *fualkod-ik* Vas m. Kemenesalja Tsz.): szikkad, szárad. *Míg a főd szine egy kicsit nem fuvalkodik, haszontalan a szántás* (Háromszék m. Vadr.) [vö. *fuvakod-ik*].

fël-fuvâlkodik: fölfuvódik (a tehén) (Gömör m. Nyr. XVIII.501).

mëg-fuvalkodik: megszikkad, megszárad (Balaton mell. Fábián Gábor 1839; Háromszék m. Vadr. 499b; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

FUVAR (*fuar* Göcsej MNy. II.410; *fuhar* Komárom m. Fűr Nyr. XX.479; Fehér m. Nyr. X.186; Fehér m. Lovasberény Nyr. XVI.334; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.42; *főr* Keszthely Nyr. XI.237; Somogy m. Sándor József; Baranya m. Kassai J. Szókönyv V.214; *fuór* Vas m. Körmend vid. Nyr. III.522; Göcsej MNy. II.410; Baranya m. Ormányság Nyr. VII.525).

FUVAROS (*fóris* Zala és Győr m. Bódiss Jusztín; *fôros* Dunántúl Nyr. XVI.190; *fóros* Vas m. Őrség Nyr. VII.372; Göcsej Nyr. II.86; XIII. 496; Zala és Győr m. Bódiss Jusztín; Baranya m. Kassai J. Szókönyv V.214; Közép-Baranya Nyr. III.282; Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46; Baranya m. Ormányság Nyr. III.182; *fórus* Somogy m. Sándor József; *fórús* Zala m. Nyr. II. 427; *fuharos* Fehér m. Nyr. X.186; Bars m. Zeliz vid. Nyr. XIV.287).

FUVAROZ (*fóroz* Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.131; Zala és Győr m. Bódiss Jusztín).

FUVÁSZ[-IK?]: vadréce-tojást keres, vadrécére vadász (Bereg m. Dercen Nyr. XX.431) [vö. *fú*].

FUVAT (hó-*fuat* Balaton mell. Tsz.; *fuát* Göcsej MNy. II.410; Nyr. XIII.496; hó-*fuát* Répce vid. Nyr. XX.411; *fuját* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; XX.369; Zala m. Tapolca Nyr. X. 475; Göcsej MNy. II.410; Nyr. XIII.496; Somogy m. Babod Nyr. XIII.43; hó-*fuját* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; Veszprém m. Szentgál Nyr. III.183; hó-*fuvát* Fehér m. Nyr. XVI.334): hófuvat, hófuvatag, hótorlasz.

FUVATAG, FUVATÉG (*fuatag* Balaton mell. Tsz. 164b; *fuatig* Göcsej Nyr. XIII.496; *fujátég* Göcsej Nyr. XIII.496; *fujátik* [plur. *fujátik*ok] Vas m. Őrség Nyr. II.374): ∾.

FÚVIDSGÁL: fújdogál, fuvogat (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.214).

FUVINT: eggyet fúj, fuvall. *A tátos csak rëa fuvintott a lehölletévê* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 439). *Ág nem érintette, szél nem fuvintotta* (Udvarhely m. Arany-Gyulai NGy. I.177). *Se szél nem fuvinta, se ág nem csapinta* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.21) [vö. *fujánt*].

meg-fuvint: eggyszerre v. hirtelen megfúj. *A legény a furuját megfuvintsa* (Háromszék m. Vadr. 428).

FUVÓKA: fúvó hangszernek az a vége, a melybe belefújnak (Székelyföld Kiss Mihály).

FUZSITOS (Erdély Szinnyei József; *fuzsitus* Szilágy m. Nyr. VII.381; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos): féleszű, hóbortos.

FŰ (*fí* Dunántúl Nyr. V.181; Baranya m.

Ormányság Tsz.; *fiv* Eszék vid. Nyr. VIII.279; *fív* Dráva mell. Nyr. V.380; *füj* Répce vid. Nyr. XX.412). *Fü:* lucerna (Gömör m. Nyr. XVIII. 505) [vö. *másod-, harmad-, nĕgyed-fű*].

fű-bér: marhák legeltetéséért járó díj (Balaton mell. Tsz.).

fű-bíró: kaszáló-helyek fölügyelője (Háromszék m. Nyr. XVII.137).

fű-hĕgy (*fü-högy* Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.84). *Fűhĕgyĕnn, fűhegyen, fűhögyön:* tavasszal, kora tavasszal, májusban (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII. 84; Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván).

fűhĕgyi: kora tavaszi. *Fűhĕgyi sokadalom* (Székelyföld Kiss Mihály).

fű-köröm (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.572; Korda Imre; *fü-köröm* Soprony m. Nyr. XII.382): a szarvasmarhának két kissebb (föllebb levő) körme.

fű-nőte (*fü-nőte, fü-nötte*): fűvel benőtt hely (Háromszék m. MNy. VI.327; Vadr.; Győrffy Iván).

fűnőtés (*fünőtés*): ∾ (Háromszék m. MNy. VI. 327; Vadr. 499b; Győrffy Iván).

FÜDÜL (*födül* Székelyföld Andrássy Antal 1843; *füdűl* Székelyföld Kassai J. Szókönyv II. 236): **1.** félredül, félreroskad (ház) (Csík m. Gyergyó Kiss Mihály); **2.** bódul, bolondul (Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.236; Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.327; Vadr.; Győrffy Iván).

el-füdül (*el-füdül* Csík m. MNy. VI.375): félredül, félreroskad (Háromszék m. MNy. VI.323; Győrffy Iván; Csík m. MNy. VI.375; Vadr.; Gyergyó-Ditró Nyr. XII.282).

meg-füdül (*meg-füdűl* Székelyföld Tsz.; *meg-hüdül* Székelyföld Horváth József): megbódul, megbolondul (Székelyföld Tsz.; Horváth József; Csík m. MNy. VI.341).

1. **FÜGE** (*fige* Palócság Nyr. XXI.309; Gömör m. Nyr. XVIII.422): egres (Csík m. Tsz.; Győrffy Iván; Gyergyó Nyr. IV.282; Csík-Rákos Dobos András).

[2. **FÜGE**].

füge-fészĕk (Heves m. Névtelen 1840; *fige-fészĕk* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.142; *fürge-fészök* [nép-etimológia] Udvarhely m. Vadr. 42): fügemadárnak fűzgyapotból való fészke.

füge-madár (Hely nélkül Tsz.; *fige-madár* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.142): parus pendulinus (ökörszemnél kissebb madár).

FÜGGELEM: függés, nagy fegyelem alatt létel (Háromszék m. Maksa Király Pál).

FÜGGENYŐS: lejtős, hajlós (domb) (Baranya m. Tsz.).

FÜL (*fil* Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286; Győr m. Bőny Nyr. XVI.144; Baranya m. Ormányság Nyr. III.182; Eszék vid. Nyr. VIII.279; Heves m. Sirok Nyr. III.38; Palócság Nyr. XXII. 34; Gömör m. Nyr. XVIII.423; Szilágy m. Nyr. IX.182; *föl* Bereg m. Dercen Nyr. XX.431): **1.** a szántóvasnak két lecsüngő lemeze, a melyekkel az ekéhez foglalják (Heves m. Névtelen 1840); **2.** vakablak-forma mélyedés (pajta, kamara, szoba falában) (Zala m. Türje Bódiss Jusztín); **3.** a hálótű lába (Algyő Herman O. Halászat K.).

[Szólások]. *Fél füllel hallottam:* neszét vettem, félig-meddig hallottam (Csallóköz Szinnyei József). *Fület csinálni:* ereszteni a szalmából, hogy a többi szalma a kocsiról le ne hulljon (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.333). *Mozgasd már a füledet:* szólj már! *Mért nem mozgattad a füledet:* mért nem szóltál! (Szeged Csaplár Benedek). *Fülit-farkát eleresztette:* mondják elfáradt állatról, emberről; arról is, a ki vmitől megijedt v. a kit vmely helytelen mondása miatt hirtelen elhallgattatnak (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.567).

fül-ajtó (Gömör m. Nyr. XVII.132; *fil-ajtó* Abaúj, Zemplén és Ung m. Nyr. XVII.274; *hül-ajtó* Székelyföld Kriza, Király Pál; Udvarhely m. Nyikó mell. Nyr. XVII.86): **1.** *fül-ajtó:* fülke-ajtó (ajtófélbe v. falba vágott rejtekhely ajtaja) (Gömör m. Nyr. XVII.132); **2.** *hül-ajtó:* pitvarnak, istállónak, pincének külső lécajtaja (Székelyföld Kriza, Király Pál; Udvarhely m. Nyikó mell. Nyr. XVII.86) [vö. *hülő-ajtó*].

[**fül-bojt**].

[Szólások]. *Filĕ bojtyát sĕ hajtya:* semmit sem ad rá (Palócság Nyr. XXI.510).

[**fül-bot**].

[Szólások]. *Füle bottyát se mozgattya:* semmit sem szól (Miskolc Csaplár Benedek). *Füle bottyát se mozdittya:* rá sem hallgat (Debrecen Nyr. II.130; XXIII.37). *A füle bottyát se hájtyȧ rȃ:* ∾ (Abaúj m. Beret Nyr. III.522).

[**fül-csap**].

[Szólások]. *A füled csapját!* [mondják annak, a ki nem akar vmit hallani] (Tokaj Nyr. XX. 139).

fül-gomba (*fül gombája* Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.238): fülcimpa. *Annyit beszit, hogy mĕgdagadt a fülem gombája tüle* (Tamási Nyr. XXI.526).

[**fül-hĕgy**].

[Szólások]. *Fülhĕggyel hallottam:* neszét vettem, félig-meddig hallottam (Kecskemét, Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

fülhegy-fúró: ohrenbohrer (Győr Nyr. XI.528).

fül-istráng: a fül alatt meghűléstől támadó hosszúkás daganat (Szeged vid. Nyr. II.44).

fil-kas: fűzvesszőből font kétfülű lapos kosár (Hont m. Garamra hajló vid. Nyr. XVIII.517; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45).

fil-kosár: ∾ (Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45).

fül-sajt: disznófősajt (Heves m. Névtelen 1840).

fül-vásár (Háromszék m. NyK. III.11; *füle vására* Székelyföld Kiss Mihály): fülsár.

fülön-függő: fülbevaló, függő (Kecskemét Nyr. X.381).

[Szólások]. *Akassz neki ëgy fülönfüggőt:* üsd pofon (Háromszék m. Nyr. IV.515).

fülü-mászu: fülbemászó (forficulina auricularia) (Vas m. Nyr. VII.330).

FŰL[-IK] (meg*füll* Udvarhely m. Nyikó mell. Nyr. XVII.86; meg*füll-ik* Székelyföld Kiss Mihály; *füll-ik* Kúnság Nyr. XIII.524).

[Szólások]. *Nem fülik hozzá a foga:* nem tetszik neki (Debrecen Nyr. IV.135). *Nem füllik a fogáho:* ∾ (Kúnság Nyr. XIII.524).

meg-fűl[-ik?], meg-füllik: megmelegszik, megfülled (Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.334; Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Nyikó mell. Nyr. XVII.86). *Hogy megfűlt ez az aluttej! — csupa turó* (Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.334).

FÜLEL: figyel, vigyáz. *Mikoron a nyájat őrizni nekem kell, egyik szemem alszik, a másik meg fülel* (Sátoralja-Újhely Nyr. III.515; betlehemes versben).

ê-fülel: elhallgat (Alsó-Csallóköz Kóssa Albert).

le-fülel: leszid, lepirongat, gúnnyal legyőz, elhallgattat (Szentes Nyr. VI.232; Székelyföld Kiss Mihály).

[FÜLEMÜLE].

fülemüle-fű: calendula officinalis (Erdély Kassai J. Szókönyv V.209).

FÜLES (*files* Somogy m. Visnye Nyr. XVII. 286): **1.** szamár (Rábaköz, Vas m. Kemenesalja Tsz.); **2.** nyúl (Zemplén m. Nyr. IV.425); **3.** disznó (Dráva vid. Nyr. XV.425); **4.** kétfülű nagy kerek kas (Győr m. Szigetköz, Duna-Sz. Pál Nyr. VIII.522); **5.** kancsó (Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274. 421); **6.** a koszorúfát tartó faoszlop; ágas (Rábaköz Tsz.; Vas m. Kemenesalja Tsz.; Nyr. III.88); **7.** *files*: ügyetlen, ostoba, csacsi (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286).

füles-bagoly (*füle-bágó* Bars m. Nyr. III.276).

füles-pengő: félkör-alakú vaslemez, a melyet ütköző helyett a tengelyhez szegeznek (Heves m. Névtelen 1840).

FÜLEZ: a hordó csinjait és a dongák közeit abroncsoláskor gyékénnyel behuzdalja (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

meg-fülez: fület csinál (edénynek). ‚A mint a nyers edény többször megforgatva megszikkadt, *megfülezik*, evvel újra szikkad‘ [fazekasmest.] (Sárospatak Nyr. XVII.527).

FÜLKE (*fike* Baranya m. Nyr. II.184; Közép-Baranya Nyr. III.282; *filke* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.182; Borsod m. Kassai J. Szókönyv II.204; *füke* Baranya m. Tsz.): **1.** *fike, filke, füke, fülke:* vakablak (Baranya m. Tsz.; Nyr. II.184; Közép-Baranya Nyr. III.282; Borsod m. Kassai J. Szókönyv II.204; Nógrád m. Nyr. IV.172); **2.** *fülke*: zug, szugoly (a szobában) (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.333); kemence melletti hely, a hol gyömbért-mit tartanak (Gömör m. Tsz.).

FÜLLED (Fehér m. Lovasberény Nyr. XVI. 334; *fülled* Alföld Nyr. XIII.383): megmelegszik és megpenészedik (a nedvesen v. zölden összerakott takarmány).

FÜLLENCS: lencse-alakú zöldség, mely az álló vizeken úszkál (Szatmár m. Nyr. XI.284).

FÜLLENGŐ: fülbevaló (Göcsej Vass József 1841).

FÜLLESZT (*fülleszt*): melegít (pl. megnedvesített takarmányt) (Nógrád m. Tolmács Nyr. XVIII.48; Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.334).

meg-fülleszt: megmelegít. *Ugy megfüllesztette a guzst, hogy maj megégett* (Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.334).

FÜLLESZTŐ: polyvából és répából álló keverék (Somogy m. Babod Nyr. XII.278; XIII.284).

[FŰLŐ].

[Szólások]. *Füllőbe tenni:* (nyers dohányleveleket) eggymáson hagyni, míg valamennyire meg nem sárgulnak (Bodrogköz Tsz.).

[FÜLŐK], FILŐK (*fileᵘk*): nagyfülű (Gömör m. Nyr. XVIII.502; XXIII.24).

[FÜLT].

[fült-fonal].

[Szólások]. *Nem volt fütt fonalam:* nem volt nyugtom (Ugocsa m. Nyr. VIII.426).

FÜLYKE: leányoknak, legényeknek hetenként eggyszer tartott esti mulatsága (Moldva, Klézse Nyr. IX.429).

FÜLYÖKÖS: rojtos, bojtos (Moldva, Klézse Nyr. IX.429).

FÜMÖNT (*fümönt*): jó, jeles, fínom [gúnyos értelemben] (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.572; XV. 305) [vö. *fimontos*].

FÜRD-IK (*feder-ik* [?] Moldva, Klézse Nyr. X. 479; *fered-ik, feredni* Szilágy m. Tasnád Nyr. VI.474; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.315; Deés Nyr. XI.527; Kolozsvár Szinnyei József; *fërëd-ik* Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 499b; *fírd*enyi, *fírd*ennyi Palócság Nyr. XXI.309; XXII.34; *fird*ëtt Gömör m. Nyr. XVIII.423; mëf*fir*-

*d*etteönk Gömör m. Alsó-Hangony Nyr. XIX.331; *firid-ik* Fehér m. Ugocsa Nyr. X.520; *förd-ik* Velence Herman O. Halászat K.; *förd*enyi Somogy m. Sándor József; *föröd-ik* Udvarhely m. Vadr.; *förönnyi* Répce mell. Nyr. XX.366; *fürgy-ik* Dorozsma Nyr. VII.334; ki-*fürüdi* Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.378). *Förd-ik:* ívik (a hal) (Velence Herman O. Halászat K.).

ki-fërëd: kitúr. *Kifërëdték a verebek a kelő kendert a földből* (Székelyföld Kiss Mihály).

[Szólások]. *Kifürüdi magát a gazdaságából:* kigazdálkodja magát (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII. 378). *Kifürdi magát a teher alól:* kihúzza magát (Debrecen Nyr. IV.323).

meg-föröd: ikrával megrak. *A kisz megförödi a fűcsomót:* rárakja az ikráját (Keszthely Herman O. Halászat K.).

FÜRDŐ (*feredő* Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.325; Szilágy m. Tasnád Nyr. VI.474; Udvarhely m. Szombatfalva Arany-Gyulai NGy. III. 60; Háromszék m. MNy. VI.210; *fërëdő* Székelyföld Kiss Mihály; *firedő* Bereg m. Rákos és Munkács vid. Pap Károly; *firidő* Szatmár Nyr. XV.335; Szatmár-Németi Nyr. X.432; *förödő* Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 464).

[**FÜRDÖGET**], **FÖRDÖGET:** fürdik (Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46).

FÜRDŐZ: füröszt (Karcag Nyr. XIII.525).

FÜRÉL [?]: lavíroz (Hely nélkül Nyr. XII.527).

FÜREMËD-IK (meg*fülemöd*ött Udvarhely m. Nyr. V. 231): frissen megindul, megelevenedik (betegség után) (Háromszék m. Vadr.).

meg-füremëdik (*meg-fülemöd*ött Udvarhely m. Nyr. V.231); frissen megindul, megelevenedik (betegség után) (Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. V.231; Háromszék m. Vadr. 499b).

FÜREMËTËSKËD-IK (*füremëdëskëd-ik*): sürög-forog, sürgölődik, sürgölődésével alkalmatlankodik. *Ugyan në füremëtëskëggy itt körültem annyit!* (Bihar m. Rév Király Pál).

[**FÜREMÍT**].

meg-füremít: frissen megindít, megelevenít (Háromszék m. Vadr. 364. 499b).

FÜRÉSZ (*firisz* Répce mell. Nyr. XX.365; *firísz* Soprony m. Horpács Nyr. VI.122; Esztergom Nyr. IX.540; *fírísz* Komárom m. Naszvad Nyr. IV.235; Érsekujvár Nyr. VIII.46; *firíz* Bereg m. Rákos vid. Pap Károly): vágó eszköz, a mellyel a fürész fogait élesítik (Székelyföld Tsz.).

[**fürész-fog**].

fürészfog-hányó: azon eszköz, a mellyel a fürész fogait kétfelé hajtogatják (Székelyföld Tsz.; Ferenczi János).

fürész-moszt: fürészpor (Háromszék m. Győrffy Iván).

FÜRÉSZEL: kutat, fürkész, keresgél (Székelyföld Tsz.).

FÜRGÉCSKE (*fürgecském* Udvarhely m. Fehér-Nyikó mell. Vadr. 117; vö. 532. és Erdélyi J. Népd. és mond. I.409. dalt, a hol a megfelelő változatban *fürjecske* áll).

FÜRGENC (*fürgönc* Háromszék m. MNy. VI. 358): fürge, virgonc (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Tolna m. Nyr. IV.516).

[**FÜRGÖL**].

bé-fürgöl: behorgol, bezár (ajtót, ablakot reábillenő zárral; vö. *fërgetyű* 3.) (Csík-Madaras Nyr. XIX.527) [vö. *be-fürmöl*].

FÜRGÖLŐ: ablakra v. ajtóra reábillenő zár [vö. *fërgetyű* 3.] (Csík m. Csík-Madaras Nyr. XX.46).

FŰRJ (*fűr* Fölső-Bácska Nyr. XII.217; Hódmező-Vásárhely Nyr. VIII.514; Brassó m. Hétfalu, Zajzon Nyr. IV.330; *fürje* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.279).

fűri-csibe: fogoly (Komárom m. Kürth Nyr. XIX.432).

fűr-fal: háznak homlokfala (Heves m. Névtelen 1840).

[**fűrj-mony**].

fürmonyas: szeplős (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839].

FŰRJÉSZ (*fürész* Vas m. Kemenesalja Tsz.).

[**FÜRK**].

[Szólások]. *Fürköt ütött:* **1.** elveszett, ellopták (Háromszék m. MNy. VI.359; Kiss Mihály, Győrffy Iván); **2.** tönkre jutott, megbukott (Háromszék m. Kiss Mihály). *Fürtöt* [így] *vet:* megdöglik. *Megollódzott a kecském, s fürtöt vetettek az ollók* (Székelyföld Nyr. IX.177).

1. **FÜRMÖL:** vakarcsál, vakargat (késsel) (Háromszék m. MNy. VI.327; Vadr.; Győrffy Iván).

[2. **FÜRMÖL**].

be-fürmöl: behorgol, bezár (ajtót, ablakot reábillenő zárral) (Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.240; V.220; Háromszék m. Tsz.) [vö. *bé-fürgöl*].

össze-fürmöl: összetákol. *Ez is csak ugy van összefürmölve* (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

FÜRMÖLŐD-IK: fészkelődik (Háromszék m. MNy. VI.326; Vadr. 499a) [vö. *fërmëlőd-ik*].

FÜRÖDÖZ-IK (Udvarhely m. Nyr. IV.371; *förödöz*ni Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 458): fürdik.

[**FŰRÖL**].

râ-fűröl: rátukmál (Rozsnyó Nyr. VIII.566).

FŰRÖSZ-IK: fürdik (Komárom m. Szák Simonyi Zs. A magyar nyelv II.107; Arad m. Nyr. XIV.471).

FŰRÖSZT (*fereszt* Szilágy m. Tasnád Nyr. VI.474; *ferësztű, ferëszteö* Zilah Nyr. XII.277; *fërëszt* Székelyföld Kiss Mihály; ki*förösztení* Udvarhely m. Nyr. IV.227).

ki-fërëszt (Székelyföld Kiss Mihály; *ki-förösz*teni Udvarhely m. Nyr. IV.227): kisemmiz, kinulláz, kiforgat (a vagyonából, az örökségből).

FŰRÖSZTGET (*fërësztget* Udvarhely m. Bethlenfalva Nyr. VII.384).

FÜSEK: fütyölő, vadászsíp (Baranya m. Patacs vid. Csaplár Benedek).

FÜST (*fis*-ház Bánffy-Hunyad Nyr. XII.379; *fist* Dráva mell. Nyr. VI.43): **1.** háztűz. *Minden füstöl jár nekem eggy véka törökbuza s tíz krajcár péz* (Torda-Aranyos m. Gerend Nyr. XXIII. 92; vö. Nyr. I.41); **2.** kevélység. *Hitván füst az a tiéd* (Székelyföld Kiss Mihály).

[Közmondások]. *Se üstöm, se füstöm* (Kecskemét Nyr. IX.376).

füst-faragó: **1.** kéménysöprő (Duna mell. Kassai J. Szókönyv II.240. 241; Balaton mell., Pápa vid. Tsz.; Fehér m. Nyr. IX.284; Bars m. Czimmermann János; Erdély Csaplár Benedek); **2.** semmirekellő, naplopó (Rimaszombat Nyr. IV.560).

fis-ház: konyha (Bánffy-Hunyad Nyr. XII.379).

füstöm-pénz: [tréf.] fing. *Mit adsz érte? Adok érte egy füstömpénzt s egy kongarast* (Székelyföld Kiss Mihály).

FÜSTÖL (*fisztel* Moldvai csáng. Nyr. IX.482): kevélykedik. *Né, még mint füstöl a hitvány!* (Székelyföld Kiss Mihály).

[**bé-füstöl**].

[Szólások]. *Béfüstöltek neki* v. *béfüstöltek a fenekibe:* az alfelére vertek (Székelyföld Kiss Mihály).

[**FÜSTÖLÉS**], **FÜSTELÉS:** a pálinka-keverés második lejárásának az eleje (Székelyföld Tsz. 386b).

FÜSTÖLŐ: pálinkafőző kunyhó (Gömör m. Tsz.).

FÜSTÖS (*fistös* Somogy m. Kálmáncsa Nyr. XI.238; Dráva mell. Nyr. V.380; Eszék vid. Nyr. VIII.140. 279; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI. 284. 431; Szlavónia Akadémiai Értesítő 1893. 610): **1.** *fistös, füstös:* szennyes (Dunántúl Nyr. V.180; Keszthely vid. Nyr. VI.523; Somogy m. Kálmáncsa Nyr. XI.238; Dráva mell. Nyr. V. 380; Eszék vid. Nyr. VIII.140. 279; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.431); **2.** *fistös, füstös:* szennyes ruha (Somogy m. Nyr. XIV.479; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284).

füstös-fecske: eggy fecskefaj, a mely a padláson fészkel (Székelyföld Győrffy Iván).

füstös-szalmalé: [tréf.] sör (Háromszék m. Vadr.).

FÜSZKÜPÜ: olyan ember, a ki mindenbe beleüti az orrát (Csík m. Csík-Madaras Nyr. XX. 46) [vö. *köszköpü, szüszküpü, üszküpü*].

FŰT (*fűjt* Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.92).

[Szólások]. *Alája fűjtött:* elárulta, föladta (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.92).

[**be-fűt**].

[Szólások]. *Be van fűtve:* be van csípve, ittas (Hely nélkül Nyr. XVII.236).

el-fűt (*el-fűtt*enyi Zala m. Kővágó-Örs, Révfülöp Nyr. XIX.48; *füccse ê* Veszprém m. Csetény Nyr. XVII.427): befűt.

FŰTELÉK: fűtő-anyag (mindenféle, a mivel fűteni szoktak) (Vas m. Ság Kresznerics F. Szótár I.181).

FŰTET: fűtés, fűtés ideje (Göcsej Nyr. XIV. 166). *Fűtetkorba:* mikor be szoktak fűteni (Vas m. Őrség Nyr. VII.470).

FŰTŐ (Baranya m. Okorág Király Pál; *fűttő* Zilah Nyr. XIV.333; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.574; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.252; Marosvásárhely Nyr. IX.428; Udvarhely m., Háromszék m. Kovászna Király Pál; Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.283; Csík m. Arany-Gyulai NGy. I.117): kályha, kemence.

FŰTÖZ-IK (Palócság Nyr. XXII.34; *fűtöz*ni Dunántúl, Baranya, Gömör, Torna m. Tsz.; *fűttöz-ik* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.340; Győrffy Iván; Háromszék m. Tsz.; Nyr. IV.144): melegszik, sütkérezik (tűz, kemence v. a nap melegénél).

[Közmondások]. *A ki a tűztől távolról fűttözik, befagy a segge* (Háromszék m. Nyr. IV.144).

FŰTTÖZŐD-IK: ∾ (Háromszék m. Kiss Mihály).

[**FÜTYE**].

fütye-lótya: a nyáj alja, hitványa, kimustrált, dögrováson levő v. levágásra szánt része (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

FÜTYEJ: fütty (Vas m. Őrség MNy. V.131).

[**FÜTYÉRGET**].

ki-fütyérget: kifütyölget. *Rigó ullyan madár,... micsó példát meglát, mind kifütyérgeti* (Moldvai csáng. Erdélyi J. Népd. és mond. I.419).

FŰTYKŐ: fanyelű bicska (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.432) [vö. *1. fütyő, fütyők*].

FÜTYKÖS (*fitykes, fütykes* Duna mell. Kassai J. Szókönyv II.208).

1. **FÜTYŐ** (Marosvásárhely Nyr. XV.239; Udvarhely m. Nyr. IX.235; *fütyű* Marosszék Felméri Lajos; Udvarhely m. Nyr. IX.235): fanyelű bicska [vö. *fütyök*].

2. **FÜTYŐ, FÜTYŰ**: bot (Udvarhely m. Nyr. IX.235).

FÜTYÖK: fanyelű bicska (Székelyföld Kriza) [vö. *fütykő, 1. fütyő*].

FÜTYÖL (ki-*fityöl* Somogy m. Szenna Király Pál; be-*fütyül* Hódmező-Vásárhely Nyr. II.367).

[**be-fütyöl**].

[Szólások]. *Béfütyölt* (v. *befütyült*) *neki*: beadott neki, befűtött neki (Hódmező-Vásárhely Nyr. II.367; Székelyföld Kiss Mihály).

FÜTYÖLDÖGEL: fütyörész (Háromszék m. Vadr. 399).

[**FÜTYÖLŐ**], **FÜTYÜLŐ**: középső karója a sátornak (Udvarhely m. Homoród Gabányi Endre).

[**FÜTYÖLT**], **FITYŐT**: fütyöl (Gömör m. Szárazvölgy Nyr. XVII.562).

FÜTYÖRÉSZ (*fityerész* Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.207).

FÜTYÖRÖL (Háromszék m. MNy. VI.357; *fütyerel* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XII. 277; Aranyosszék Borbély Samu): fütyörész.

[**FÜTTYESZT**].

fő-füttyeszt: fölfüggeszt, fölakaszt. *Ezér főfüttyesznek* (Székely-Udvarhely Melich János).

FÜTTYÖGTET: füttyentget (Székelyföld Kiss Mihály).

FÜTTYÖS (*fittyös* Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.143): **1.** *füttyös*: éneklő (madár). *Ó de picit ëszik, mind ëf füttyös madár!* (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI.475); **2.** *fittyös*: jó daloló (Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.143).

FÜTYŰ (*fütyü*): **1.** *fütyü*: fütty, fütyölés, elfütyölhető dallam. *Én a nótát* (v. *a verset, versét*) *nem ismerem, csak a fütyüjét* (Abaúj m. Nyr. IV.323; Király Pál); **2.** *fütyü*: síp (Veszprém Nyr. XV.334).

FÜTYÜRÜ: síp (Csík m. Gyergyó Nyr. VII. 92).

FÜVEL (*füjel* Vas m. Tsz.; *füvell* Szeged vid. Nyr. V.265): legel (Kis-Kúnság, Borsod m. Ónod vid., Bodrogköz, Erdély, Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XVII.567; Székelyföld Nyr. XVII. 567; Kiss Mihály).

föl-füvel: följavul, nekitelik, meghízik (csikó, marha (Kis-Kúnság Nyr. XVII.567).

FÜVELŐ (Heves m. Névtelen 1840; *fiellő* Baranya m. Nyr. XIV.142; *füjelő* Göcsej MNy. V.83; *füvellő* [düllő neve] Esztergom vid. Nyr. XI.381): legelő.

füvelő-hely: legelő-hely (Erdővidék Tsz.).

FÜVELTET: legeltet (Borsod m. Ónod vid. Nyr. XVII.567).

[**FÜVENTEN**], **FÜJENTEN** = *füventibe. Azt mondá, hogy füjenten semmi kárt nem töszök a vetiésökbe, aziér csak üörözzek bennök* (Göcsej MNy. V.159).

FÜVENTIBE (*füentibe* Székelyföld Győrffy Iván): zsenge korában, mikor még zöld (a vetés) (Székelyföld Vadr. 556; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. Kiss Mihály; Aranyosszék Kiss Mihály).

FÜVES (*fives* Baranya m. Ormányság MNy. V.79; *fíves* Baranya m. Ormányság Tsz. 122a; MNy. V.150; *füjes* Vas m. Őrség, Szalafő Nyr. VII. 181; *füs* hely nélkül Nyr. XII.527). *Fives, fíves*: javas, kuruzsló (Baranya m. Ormányság Tsz.; MNy. V.79. 150).

füs-kata (*füskata* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.143; *fuskata* [így] Nagy-Kőrös Nyr. I.188. mind a két kiadásban): Katalinka-bogár, sz. János bogara, hétpettyes bogár [vö. Simonyi Zs. A magyar nyelv II.162).

FÜVEZ: fűvel behint (Székelyföld Nyr. XVII. 567).

FŰZ (*fic*-fa Nagy-Kálló Nyr. XII.232. 430; Szatmár Nyr. VII.282; Szatmár m. Krassó Nyr. XV.184; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323; Zemplén m. Deregnyő Nyr. V.326; XIII.92; Hegyalja Kassai J. Szókönyv I.418; Bereg m. Rákos vid. Pap Károly; Szilágy m. Nyr. XIV. 576; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.46; *fíc*-fa Segesvár Nyr. IX.44; *fisz*-fa Répce mell. Nyr. XX.365; Vas m. Répce-Sz.György Nyr. XVIII.526; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284; Szlavónia Akadémiai Értesítő 1893. 610; *físz*-fa Soprony m. Horpács Nyr. V.142; Dráva mell. Nyr. V.380; *fiz*-fa Kalotaszeg, Zsobok Melich János; *füc*-fa Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII. 327; Zilah Nyr. XIV.333; *füc*-fa Segesvár Nyr. IX.44; *füdz*-fa Zilah Nyr. XIV.333; Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.406; *füdz*-fa Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.336) [vö. *szisz-fa*].

füz-alma: korán érő apró almafaj, mogyoróalma (Székelyföld Kriza; Udvarhely m. Győrffy Iván).

[**fűz-fa**].

fűzfa-csíz: ficedula rufa, weidenzeisig (Heves m. Névtelen 1840).

fűzfa-diák: rossz deák (Heves m. Névtelen 1840).

fűzfa-hal: alburnus lucidus (Kolozsvár); albur-

nus bipunctatus (Göcsej, Varbó Herman O. Halászat K.).

fűzfa-porongy: fűzfa-vessző (Udvarhely m. Korond ifj. Felméri Lajos) [vö. *porongy*].

FÜZÉR: [nép-etimológia] rovátkos bot, a melylyel a hordóban levő bormennyiséget mérik (visirstab) (Szeged Sümeghy Pál 1841; Heves m. Névtelen 1840).

füzér-bot: ∾ (Szentes Nyr. VIII.332).

FÜZÉREL: füzérbottal méri a hordó tartalmát (Heves m. Névtelen 1840).

FŰZI: félbolond (Csík m. Győrffy Iván).

FŰZŐ (*füddző* Zilah Nyr. XIV.333).

füdző-rózsa: mályvarózsa (Udvarhely m. Kiss Mihály).

[FŰZŐD-IK].

meg-fűződik: jóllakik. [*János*] *kiveszi* [a szőrtarisznyából] *a kenyeret, sajtot; mind a kettőnek egy-egy jókora lyukat kanyarit az alján s úgy megfűződik a kenyér és sajt belivel, hogy csak úgy duzzog két oldalra* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.415).

FŰZÖLŐD-IK: bonyolódik (Kapnikbánya Győrffy Iván; Székelyföld MNy. VI.327).

FŰZŐS (*füdzős* Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.527).

G.

GABALYÍT (Bihar m. Arany-Gyulai NGy. I.459; *gabajít* Békés m. Balog István; *gabajít*ani Szeged Tsz.; *gabalít* Csallóköz Csaplár Benedek; *gabalyit* Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV. 382; *gabarét* Vas m. Kassai J. Szókönyv II.242; *gabarít*om Vas m. Kemenesalja Tsz.; *gajabít* Rimaszombat Nyr. XVII.525; *gajabitt* Székelyföld Győrffy Iván; *galabít* Csallóköz Csaplár Benedek; *galyabít* Zemplén és Borsod m. Kassai J. Szókönyv II.248; Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly): összerak, összeállít, összetákol (pl. kissebb hajlékot, kunyhót). *Hirtelen jó kis vacsorát gajabította a feleségëm* (Rimaszombat Nyr. XVII.525). *A gazdám adott egy rongyos darócot, azt a nyakamba gabalyítottam*: a nyakamba kerítettem (Bihar m. Arany-Gyulai NGy. I.459) [vö. *galabint*].

össze-gabajít: összeveszít (Békés m. Balog István).

GABALYOD-IK (*gabajod-ik*): **1.** [nyilván *össze-g.*]: összefogódzkodik, eggymásba kapaszkodik, pl. játék v. veszekedés közben (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.382); **2.** [nyilván *össze-g.*]: összevész (Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841).

meg-gabajodik: **1.** megbomlik, megbolondul (Duna mell., Vas m. Sárvár, Veszprém m. Somló vid. Bódiss Jusztín; Abaúj és Borsod m. Király Pál); **2.** megköti magát, megcsökönyösödik (Soprony m. Csepreg, Balaton mell. Bódiss Jusztín) [vö. *mëg-gubahodik*].

össze-gabajodik: **1.** összekúszálódik (Abaúj és Borsod m. Király Pál); **2.** összevész. *Összegabajottak* (Alföld Nyr. V.123). [vö. *össze-gubahodik*].

[GABALYOG].

össze-gabalog: összevész, összepöröl. *Összegabalogtak* (Baranya m. Nyr. VI.474).

GABANAJC: női kabát (Somogy m. Sándor József) [vö. *gabanyica*].

GABÁNCOL (Győr m. Bőny Nyr. XV.284. 384; *gobáncul* Répce mell. Nemes-Viss Nyr. XVII.336; Zala m. Hetés vid. Nyr. II.373; Győr m. Csécsény Nyr. XII.236): sárban, hóban, vízben gázolva nehezen cammog. *Në gobáncujj abba a sárbo* (Győr m. Csécsény Nyr. XII.236). *Ugy êfárattam, mire haza gabáncótam* (Győr m. Bőny Nyr. XV.384).

GABANYICA (Kis-Kúnság Nyr. XXI.139; *kabanica* Gömör m. Nyr. XXI.139): kabátfajta ruhadarab, fölöltő, köpönyeg; ruha [vö. *gabanajc*].

GABBADOZ: baktat, cammog, lassan jár (Székelyföld Kriza; Udvarhely m. Nyr. V.231).

GABBANCS: gebe (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.94) [vö. *gamancs*].

GABONA (*gabana* Moldvai csáng. Nyr. IX. 484): rozs (Göcsej Tsz.; Nyr. XIV.448; Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XIII.331; Győr m. Bőny Nyr. XVI.144; Gömör m. Nyr. XVIII.421. 505; Tisza-Dob Nyr. XX.240; Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.48; Ugocsa m. Nyr. XV.574; Erdély Nyr. XIV.448).

gabona-szer: gabona-piac (Székelyföld, Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.328; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

GABONÁS: magtár (Székelyföld, Csík m., Erdővidék Tsz.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

GABONCA: keményre gyúrt és kinyújtott sült tészta (Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.279).

GABONÓRIUM: gabona-pálinka (Nagyvárad Nyr. XVI.572; Barna Ferdinánd).

GÁBOR: **1.** farkas (Székelyföld Nyr. II.426); **2.** *nagyfejü gábor:* banka (Bácska Nyr. XVII. 437; Herman Ottó szerint: bábaszarka, lanius excubitor) [vö. *gáborján*].

GABORGYA (Tolna m. Király Pál; *gabogyia* Szeged Csaplár Benedek; *gáborgya* Vas és Tolna m. Király Pál; *gabuorgya* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.94): **1.** *gaborgya, gáborgya, gabuorgya:* viharos, zivataros, szeles, esős (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.94; Vas és Tolna m. Király Pál); **2.** *gabogyia:* bolondos, hóbortos, dőre (Szeged Csaplár Benedek).

GABORGYÁS (Soprony m. Szilsárkány Nyr. VI.471; Fertő mell. MNy. III.245; Győr vid. Nyr. VI.272; Vas m. Kemenesalja Király Pál; *gaborjás* Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; *gáborgyás* Vas és Tolna m. Király Pál; *gabogyás*

Szatmár vid. Tsz.; Székelyföld Győrffy Iván; Brassó m. Hétfalu Király Pál; *gabógyás* Szatmár Nyr. XV.520; Hajdu Nagy Sándor; Kapnikbánya és vid. NyK. II.376; Székelyföld Kriza; Háromszék m. Vadr.; *kabógyás* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.332): 1. *gaborgyás, gáborgyás:* viharos, zivataros, szeles, esős (Vas m. Kemenesalja, Tolna m. Király Pál; Győr vid. Nyr. VI.272); 2. *gaborjás, gaborgyás:* haragos, mérges, makrancos (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Győr vid. Nyr. VI.272); 3. *gabógyás, gaborgyás, kabógyás:* féleszű, hóbortos, bolondos (Soprony m. Szilsárkány Nyr. VI.471; Fertő mell. MNy. III. 245; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.332; Kapnikbánya és vid. NyK. II.376); 4. *gabogyás, gabógyás:* okoskodni akaró, de arra semmi képességgel nem bíró (Székelyföld Kriza, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.); 5. *gabogyás, gabógyás:* becsípett, ittas, részeg (Szatmár Nyr. XV.520; Hajdú Nagy Sándor; Székelyföld Győrffy Iván); 6. *gabogyás:* elhanyagolt öltözetű, külsejű (Brassó m. Hétfalu Király Pál).

GÁBORJÁN. *Nagyfejü gáborján:* vizi buka (Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.279; Herman Ottó szerint: bábaszarka, lanius excubitor) [vö. *gábor, szarka-gáborján*].

GÁBOS: lanius minor (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190).

GACSAL: fárafutó szőllő, lugas-szőllő (Hegyalja és Miskolc vid. Kassai J. Szókönyv II.264).

GÁCSÉR (*gácsir* Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.44; *gádzér* Szeged Kálmány L. Szeged népe I.167; *kácsér* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.279): hímkacsa, kanréce (Pápa vid. Tsz.; Nagy-Szalonta Nyr. IX.186; Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.109; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II. 279. 298; Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.48; Székelyföld NyK. X.329; Győrffy Iván).

GÁCSÉROZ (*gácséroz*ni Székelyföld Tsz. [itt *gacsétoz*ni hiba] NyK. X.329; Ferentzi János, Győrffy Iván): párosodik (hímkacsa). *Gácséroznak a récék* (Székelyföld NyK. X.329).

GÂCSI: kácsa, ruca (Szatmár m. Mánd Nyr. XIX.335).

GÁCSÓ: [gúny.] tolvaj [cigánynak mondják, mikor lopott] (Veszprém m. Nyr. V.124; Bánóczi József).

GADACS: katonaszerető (Kaszárnyai szó Nyr. VI.136).

GADÓCA: galóca (salmo hucho) (Komárom Herman O. Halászat K.).

GADONGA: ügyetlen, esztelen (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.236).

GADONGÁSKOD-IK: ügyetlenkedik, ügyetlenül forgolódik (vki körül). *Ez a tatangó Micsu jár utána* [a leány után], *is én is többször láttam körülötte gadongáskodni* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.226).

GÁDOR (*gador* Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; *gâdor* Abauj m. Beret Nyr. II.423; *gádër*-fa Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; *gátër* Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII. 526; *gátor* Pápa vid. Tsz.): 1. *gátër:* földre fektetett gerenda, mely a tornácot az udvartól elválasztja (Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII. 526); 2. *gádor, gâdor, gátor:* eresz-alja, tornác, folyosó (Balaton mell. Tsz.; Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII.46; Pápa vid. Tsz.; Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274. 368; Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841; Abauj m. Beret Nyr. II.423); 3. *gador, gádor:* pincetorok (Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; Kecskemét, Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek); 4. *gador:* sír oldalába beásott fülke (Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283) [vö. *pince-gádor*].

gádor-fa (*gádër-fa* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518): földre fektetett gerenda, mely a tornácot az udvartól elválasztja (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518). *Akkora a lábo, hogy a gádorfát kő neki hasznányi kaptafának* (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI.381).

GÁGÁROZ: gágog (Mezőtúr Nyr. X.478; Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III. 271).

GAGGANT: eggyet gágog (Mátra vid. Nyr. XXII.287) [vö. *gágint*].

GÁGILLÓ: imígy-amúgy összetákolt kerítés (Fajsz Nyr. VII.428).

GÁGINT: eggyet gágog (Göcsej Nyr. XIV. 164; Budenz-Album 158) [vö. *gaggant*].

el-gágint. *Elgágintotta magát:* eggyet gágogott (Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.203).

GAGÓ: gólya (Bereg m. Király Pál; Bereg m. Dercen Nyr. XX.432; Bereg-Rákos és Munkács vid. Pap Károly; Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.244) [vö. *gagólya*].

GÁGÓ (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. MNy. VI.226; *gagó* Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.430): tátott szájú, ostoba, bamba [vö. *gugó*].

GÁGY: alantas rét, lapos hely (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190. 477).

GAGYABUGYÁL: zavarosan, habozva, összevissza beszél (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.334; XIII.526).

GAGYABUGYÁS: részeg (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XIII.526).

[GAGYARÁSZ].

ê-gagyarász (*ê-gagyarász*ni): elbeszélget, elfecseg (Orosháza Nyr. VI.134).

GAGYIBA: hitvány, bibasz (Erdély Fábián Gábor 1839).

[GAGYIBUGYI].

[Szólások]. *Gagyibugyi lábon áll:* imígy-amúgy áll (Erdély Fábián Gábor 1839).

GAGYMAL, KATYMAL: 1. *katymal:* kotyvaszt (Hely nélkül Tsz.); 2. *gagymal:* összeszed, igazít, javít, tataroz (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.334).

GAGYMAT: ronda (kül. sütés-főzés körül rondán eljáró nőszemély) (Székelyföld Győrffy Iván) [vö. *gagymati, gamat*].

GAGYMATA: zagyvalék, habarék (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.566; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.334).

GAGYMATI: sütés-főzés körül rondán eljáró (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 499a).

GAGYMATOL (*katymatol* Székelyföld Győrffy Iván; *katymatyol* Székelyföld Tsz.): zagyval, kotyvaszt, sütés-főzés körül rondán, undorítólag jár el (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.) [vö. *gamatol*].

GAGYMEZ: finánc (Szatmár m. Fegyvernek Nyr. XIX.334).

GAGYMÓTA = *gagymati* (Háromszék m. Vadr. 499a).

GAGYMÓTÁS: ∾ (Háromszék m. Vadr. 499a).

GAGYOS: félrészeg, kótyagos (Alföld Nyr. XIII.478).

GAGYULA: bamba, buta, féleszű (Hely nélkül Tsz. 299a).

GAJ (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV. 574; Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.244; Tsz.; Kiss Mihály, Kőváry László 1842; Győrffy Iván; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.93; Háromszék m. MNy. VI.328; Vadr. 500a; Győrffy Iván; Háromszék m. orbai járás Király Pál; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *gajd* Háromszék m. Vadr. 500a; *gal* Gyergyó-Ditró Nyr. XII.282; *galy* Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.457. 557; XXIII.96): rög, göröngy.

gaj-verő: göröngyök szétverésére szolgáló bot (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

GAJA: hígvelejű, bolond (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.572).

[Szólások]. *Csecse gajának:* bolondnak a rossz is jó, csak cifra legyen (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.516).

GÁJA: kánya, héja. *Të, hogy a gája ëgyën mëg!* (Bánffy-Hunyad Nyr. XVII.143).

GAJAL: a göröngyöket bottal szétveri (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

GAJBATÁG: féleszű, bolondos, hígvelejű, buta (Udvarhely m. Nyr. IV.378; VI.272) [vö. *csajbatag*].

GAJDA: duda (Ujvidék Nyr. XX.527).

GAJDÁS: dudás (Ujvidék Nyr. XX.527).

GAJDÁZ-IK: dudál (Ujvidék Nyr. XX.527).

GAJDINÁS (*gajdënâs* Félegyháza Nyr. IV.559): félrészeg, kótyagos (Alföld Nyr. XIII.478; Szeged Csaplár Benedek).

[GAJDÍT], KAJDÍT: bódít, kábít, ittasít (Udvarhely m. Nyr. VII.324; Arany-Gyulai NGy. III.86. 87).

meg-kajdit: megbódít, megittasít, elkábít. *Talán a bor kajditott meg? Mézes szavad kajditott meg* (Udvarhely m. Arany-Gyulai NGy. III. 86. 87).

GAJDOL (*gajdul* Veszprém m. Várpalota Nyr. XXI.477): 1. össze-vissza lármáz, kiabál, kurjongat, ordítoz (Zala m. Nyr. XXI.523; Veszprém m. Várpalota Nyr. XXI.477; Szatmár m. Pátóháza Nyr. XVI.96); 2. éktelenül, lármásan danol, kornyikál (mint a részeg ember) (Balaton mell., Baranya m. és hely nélkül Tsz.; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.285; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV. 236; XXI.329; Bereg m. Bereg-Rákos és vid. Pap Károly); 3. óbégat, jajgat (Nagy-Kúnság, Túrkeve Nyr. VIII.469); 4. fecseg, bolondul locsog (részeg ember) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.243; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.238) [vö. *gajdos, kajdász*].

GAJDORÁL: éktelenül, lármásan danol, kornyikál (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.285).

GAJDORÁSZ (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.285; *gajdaráz* Répce mell. Nemes-Viss Nyr. XVII.336; *gajdurász* Nagy-Kőrös Nyr. VI.424): ∾.

GAJDOS (*gajdas* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.93; XIII.526; XX.527): kissé ittas, becsípett, félrészeg, részeg (Alföld Nyr. XIII.478; Mátra vid. Nyr. XXII.287; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.93; XIII.526; XX.527; Székelyföld Kiss Mihály).

GAJDOSOD-IK (*gajdasad-ik* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XX.527): részegszik.

bë-gajdosogyik: becsíp (Mátra vid. Nyr. XXII.240).

meg-gajdosodik (Székelyföld Kiss Mihály; *meg-gajdasodik* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XIII.526): ∾.

GAJDUL (meg-*kajdult* Udvarhely m. Nyr. V. 231).

meg-gajdul (*meg-kajdult* Udvarhely m. Nyr. V.231): 1. elkábul (italtól v. egyébtől), becsíp, megittasodik (Székelyföld Tsz.; Nyr. XX.527; Győrffy Iván). *Úgy ütlek fejbe, hogy meggajdulsz* (Székelyföld Nyr. XX.527); 2. megbolondul (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Mért ültél a kapu tetejébe; talán meggajdulál?* (Háromszék m. Tsz.).

GAJGONYA (Somogy m. Nyr. II.376; Baranya m. Nyr. X.477; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 477; *gajdina* Baranya m. Ormányság Tsz.; *gåjdinyå* Szlavónia Nyr. V.11; *gajgona* Baranya m. Tsz.; Dráva mell. Nyr. V.423; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.331; Eszék vid. Nyr. VIII.140; *kajdina* Somogy m. Sándor József; Tolna m. Nyr. VI.230; *kajgéna* Dunántúl Nyr. V.181; *kajgona* Dunántúl Nyr. V.181; Baranya m. Tsz. 133a; *kajgonya* hely nélkül Tsz.): tojás-rántotta.

GAJTÁN: zsinór, madzag (Brassó m. Hétfalu Király Pál).

GAL: ledőlt nagy fa az erdőn (Székelyföld Tsz.).

GÁLA: cifrálkodó, cifrán öltözködő (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

GALABINT: a füvet a nyelvével összeszedi eggy csomóba (Hely nélkül Nyr. XII.527) [vö. *gabalyít*].

GALABÓGYI (Székelyföld Győrffy Iván; *galagógyi* Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.; *gelebógyi* Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 499b; *gelegógyi* Székelyföld Kiss Mihály; *gilibógyi* Székelyföld Kiss Mihály; *giligógyi* Székelyföld Kiss Mihály; Nyr. V.377; Háromszék m. Vadr. 499b): bamba, eszelős, félkegyelmű.

GALACSÉR: 1. az öreghálónak, gyalomnak stb. cserép-súlya (Bodrogköz Herman O. Halászat K.); 2. cserepes, megrepedezett (föld) (Szatmár m. Nyr. X.430).

GALACSÉROS: cserepes, megrepedezett (föld) (Szatmár m. Nyr. X.430).

GALACSIN (*galacsi* Székelyföld Kiss Mihály; *galacsint* hely nélkül Tsz.): 1. sárból, agyagból, kenyérbélből gyúrt golyó (Kis-Kúnság Nyr. III. 564; XXI.139; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.572; Szeged Nyr. I.130; III.28; Abaúj-Torna és Zemplén m. Nyr. XX.567; Székelyföld Kiss Mihály; hely nélkül Tsz.); 2. kavics. *Galacsinnal van béterittel a zegész út* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.330). *Szarjá tüzes galacsint!* [suhanc-átok] (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.41).

GALÁD (*gålâd* Abaúj m. Beret Nyr. II.423): 1. *galád:* tisztátalan, piszkos, csunya (Bihar m. Fugyi-Vásárhely Nyr. III.232; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.249; Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.48); 2. *gålâd:* piszkos nyelvű, rút magaviseletű (Abaúj m. Beret Nyr. II.423); 3. *galád:* arcátlan (frech) (Hely nélkül Tsz.).

GALAGONYA (*galaginya* Dráva mell. Nyr. V.423; *gålåginyå* Szlavónia Nyr. V.63; *gålåginyå* Szlavónia Akadémiai Értesítő 1893. 611; *galaginye* Bodrogköz Tsz.; *galegenye* Göcsej MNy. I.219; *gelegenye* Duna mell. Kassai J. Szókönyv II.281; Zala m. Tapolca Nyr. VIII.469; Göcsej Nyr. XIII.309; *gelegënye* Répce vid. Nyr. XX. 364; *gelegonya* Dráva mell. Nyr. V.423; Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46; Székelyföld Győrffy Iván; *gereginye* Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.279).

[**GALAMB**].

galamb-begy: 1. ranunculus ficaria (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.191); 2. mezei vadsaláta (valeriana locusta) (Székelyföld Győrffy Iván); 3. rigótök (galambtojás-alakú virágot termő tavaszi erdei növény) (Székelyföld Kiss Mihály).

galamb-búg: galambdúc (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.574; Erdővidék Tsz.; Nyr. IV.92).

galamb-fészek: ∾ (Bács m. Zenta Nyr. XVIII. 383).

galamb-saláta: ranunculus ficaria (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XII.477).

GALAMBOS: kalácstészta vakarékából sütött fonottas (Csík m. Gyergyó Nyr. VII.92).

GALAMOS: réteges, palaköves föld v. szikla (Kapnikbánya és vid. NyK. II.376).

GALAND (Marcal mell. Tsz.; Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274; Palócság Nyr. XXII.34; Bars m. Zeliz vid. Nyr. XIV.287; Abaúj m. Pusztafalu Szádeczky Lajos; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.427; Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *gallant* Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.220; *gallony* Bars m. Czimmermann János; *galond* Gömör m. Radnót Nyr. VIII.428; Rimaszombat, Balog- és Szárazvölgy Nyr. XXII.431): 1. *galand, gallant, galond:* pántlika, keskeny szalag (i. h.); 2. *gallony:* cipőmadzag (Bars m. Czimmermann János).

GÁLÁNTER: karfa, szegélyező rostélyzat (geländer) (Kapnikbánya és vid. NyK. II.373).

GALATY: csacsogás, fecsegés, értelmetlen beszéd (Háromszék m. MNy. VI.328) [vö. *karatyol*].

GALÁZ (*garáz* Karancs vid. Nyr. XXII.48): giz-gaz, folyóparton összeverődött vízhordta ágbog, gyökér, szalma s egyéb törmelék-holmi (Székelyföld Kriza, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 500a).

[**GALÁZOL**].

el-galázol: elgázol (Nagy-Kúnság Nyr. XVI. 285).

[Szólások]. *Elgalázolta az ital:* csúffá tette, levette a lábáról (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.285).

ki-galázol: kigázol, kivergődik. *Elig galázoltam ki a sok bajbúl* (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.334).

GALETA (Palócság Tsz.; *geleta* Bars m. Czimmermann János; *gëlyáta* Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János): 1. *galeta, geleta:* sajt- v. vajtartó bödön (Palócság Tsz.; Bars m. Czim-

mermann János); 2. *gĕlyáta:* fejő-sajtár (Szolnok Doboka m. Málom Muzsi János).

1. **GALIBA** (*gaiba* Háromszék m. MNy. VI. 359; Kiss Mihály; *kaiba* Háromszék m. Győrffy Iván; *kaliba* Székelyföld Tsz.).

[Szólások]. *Gaibába hozni:* bajba keverni (Háromszék m. MNy. VI.359). *Kalibába esni, kerülni:* bajba keveredni. *Kalibába ejteni* (Székelyföld Tsz.).

2. **GALIBA:** 1. balga (Vas m. Őrség Nyr. II. 374); 2. gyenge (Zala m. Hetés vid. Nyr. II.44).

[GALIBÁL].

el-galibál (*el-gaibál, el-kaibál*): 1. *el-gaibál:* elzavar (Háromszék m. MNy. VI.323); 2. *el-gaibál, el-kaibál:* elvét, elhibáz (Háromszék m. Győrffy Iván).

[GÁLIC].

gálic-kő (*kálity-küvet* Torontál m. Lőrincfalva Kálmány L. Szeged népe III.105; *káric-küvet* Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.293).

[Szólások]. *Ebből es bajosan lesz gálickő:* aligha sikerül (Csík m. MNy. IV.371).

[GALLA].

galla-keszeg: pelecus cultratus (Szeged Herman O. Halászat K.).

[GALLÉROS].

galléros-kapa: [?]. *A galléros kapa ellenközik a téglán* (Kecskemét Nyr. IX.93).

GALL^A^Ó: hinta (Palócság Nyr. XXI.421.; XXII.34) [vö. *gingalló*].

GALLÓKA: ∾ (Borsod m. Kassai J. Szókönyv II.251; Diósgyőr vid. Nyr. IV.43; hely nélkül Nyr. XII.527).

GALLÓKÁZ[-IK?] (*gallókázni* Heves és Borsod m. Nyr. VIII.568; *ballᵃókâz* Palócság Nyr. XXII.32): hintázik.

GALL^A^ÓZ[-IK]: ∾ (Palócság Nyr. XXI.421. 504; XXII.34) [vö. *gingallóz-ik*].

[GALOGOD-IK].

belé-galogodik (Baranya m. Ormányság Nyr. VII.524; *bele-galódik* Somogy m. Sándor József): beleszeret. *Belégalogodott ëgy másik asszonba* (Baranya m. Ormányság Nyr. VII.524).

GALOPP (*kalup* kaszárnyai szó Nyr. VI.183).

GALOPPÍROZ (el-*kalupéroz*ott Háromszék m. Vadr. 400).

GALOS: jégvette, elszáradt (szőllővessző) (Vas m. Ságh Kresznerics F. Szótár I.185).

GALUSKA (*gádluská* [cigány beszédjében] Szolnok Nyr. XXII.332; *haluska* Palócság Nyr. XXII.35; Gömör és Torna m. Tsz.; Rimaszombat Nyr. XVII.525; Érsekujvár Nyr. VIII.282). — *Galuska:* káposzta-töltelék, takart (Bukovina Nyr. VI.472; László Mihály).

[GÁLYA].

[Szólások]. *Ez a cseléd* [gyermek] *egész gálya nekem:* nagy teher (Zemplén m. Deregnyő Nyr. VII.474).

GALYHÓ: csákány (Székelyföld Tsz.).

[GALLY].

gaj-csapta: jött-ment, más vidékről oda származott (Rimaszombat Nyr. XVII.525).

galyra-való: gonosz (Hajdú-Hadház Nyr. IX. 524).

GÅLLYÁGÅS: fiatal fákkal benőtt hely az erdőben (Abauj m. Beret Nyr. II.423).

GALLYAS (*gajjas, gållyås*): 1. *gajjas, gallyas:* nagyszarvú (ökör, tehén) (Nagy-Kúnság Nyr. III. 233; XVI.285); 2. *gallyas, gållyås:* lompos, rendetlenül öltözött (Abauj m. Beret Nyr. II.423; Abauj m. Kajáta Szádeczky Lajos).

GÁM: gallyakból, tüskebokrokból összetákolt kerítés (Borsod m. Noszvaj Kassai J. Szókönyv II.253) [vö. *gámor*].

GAMA: pókos lábú, nehézkes járású ló (Békés m. Balog István).

GAMANCS: gebe (Tolna m. Paks Nyr. XXII. 384) [vö. *gabbancs, görcs-gamancs*].

[GÁMAS].

gámas-ódal: a vágómarhának vmely része (Debrecen Nyr. XIV.278).

GAMAT: 1. szenny, piszok, rondaság, szemét (Székelyföld Tsz.; Nyr. XX.527; Andrássy Antal 1843; Győrffy Iván; Székely-Udvarhely Nyr. XX. 527; Háromszék m. MNy. VI.329; Nyr. V.36); 2. szennyes, piszkos, mocskos, ronda (Segesvár Nyr. IX.44; Székelyföld Tsz.; Nyr. XX.527; Kriza, Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. XVII.432; Székely-Udvarhely Nyr. XX.527; Erdővidék Nyr. XX. 528; Csík m. Nyr. VII.92; Csík m. Csík-Madaras Nyr. XX.46; Gyergyó vid. Kiss Mihály). *Gamat munka* (Udvarhely m. Nyr. XVII.432). *Gamat étel:* tisztátalanul készített étel (Székelyföld Nyr. XX.527). *Gamat idő van:* lucskos, sáros, esős (Csík m. Csík-Madaras Nyr. XX.46); 3. komisz, piszkos, hitvány jellemű (Székelyföld Nyr. XX.527; Udvarhely m. Felméri Lajos; Erdővidék Nyr. XX.528) [vö. *gagymat*].

GAMATKOD-IK: tisztátalankodik (pl. tisztátalanul készít ételt) (Csík m. Nyr. VII.92).

[GÁMATLAN].

gámatlan-ódal: a vágómarhának vmely része (Debrecen Nyr. XIV.278).

GAMATOL (*kamatol* Székelyföld Tsz.): 1. *gamatol:* piszkol, rondít, piszokban vájkál (Háromszék m. MNy. VI.329; Firtosalja Nyr. VI.324; Csík m. Gyergyó vid. Kiss Mihály); 2. *gamatol:* kotyvaszt (Székelyföld Győrffy Iván); 3. *gamatol, kamatol:* hány-vet (Székelyföld Tsz.) [vö. *gagymatol*].

GAMATSÁG: rondaság, mocsok, szemét (Székelyföld Győrffy Iván).

GAMBA: ajak, alsó ajak (kül. a duzzadt) (Palócság Tsz.; Császár Árpád; Rimaszombat Nyr. IV.560; Rozsnyó Nyr. VIII.235. 564; Bars és Hont m. Czimmermann János).

GAMBÁCS: ajkas korsó (Palócság, Gömör m. Tsz.).

GÁMBÁS: vastag ajkú (Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45).

GÁMBEC: örmény [gúnynév] (Erdély Melich János; Háromszék m. MNy. VI.226; — Nyr. XVII. 382. szerint Szolnok-Doboka m.-ben az oláhok gúnyneve [?]).

GÁMOR: könnyedén összetákolt sövényféle kerítés (Székelyföld Nyr. II.426; Kriza, Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr.) [vö. *gám*].

[GAMZSA].

gamzsa-háló: a cége kapujába beállítható, katucsra járó zsákháló (Bereg m. Borzsa mell. Herman O. Halászat K.).

GANAJ, GANÉJ, GANÉ (*ganyé* Veszprém Nyr. II.134; Somogy m. Király Pál; Somogy m. Kapoly Nyr. IV.85; Fehér m. Nyr. IV.420; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.93; Háromszék m. Vadr.; Nyr. VI.473; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. Csík-Madaras Nyr. XX.46).

[Szólások]. *Elát a ganéja:* nem tud szarni (állat?) (Somogy m. Nyr. XII.279). *A parasztnak gané a lelke* (Halas Nyr. XXII.331).

GANAJL-IK: szarik (állat?) (Somogy m. Nyr. XII.279).

[GANAJOZÁS], GANYÉZÁS: trágyahordás (Csík m. Csík-Madaras Nyr. XX.46).

[GANAJZ-IK], GANYÉZ[-IK?]: szarik (állat?) *Nem tud ganyézni* (Somogy m. Nyr. XII.279).

GANCA (Soprony m. Nyr. IV.419; Baranya m. Király Pál; Csongrád m. Szentes Nyr. XVI. 94; Szeged Nyr. V.571; Palócság Nyr. XXI.507; XXII.34; Komárom m. Naszvad Nyr. IV.283; Érsekujvár Nyr. VIII.282. 332; Bars m. Nyr. XVIII. 384; Gömör m. Nyr. XXII.431; XXIII.95; Nógrád m. Király Pál; *gâncâ* Érsekujvár Nyr. VIII. 47; XIX.457; *gánca* Soprony m. Csepreg Bódiss Jusztin; Vas m. Répce-Sz.György Nyr. XVIII. 526; Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.273; *gánica* Soprony m. Horpács Nyr. IV.181; Göcsej Nyr. II.233; Veszprém m. Nyr. IV.229; Marcal mell., Pápa vid. Tsz.; Somogy m. Nyr. II.376; XVIII.384; Bódiss Jusztin; Somogy m. Sima Nyr. XIX.381; Fehér m. Forna, Csákvár, Ugocsa Nyr. X.522; Győr m. Nyr. XXIII.38; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190; *ganza* Nagy-Kálló Nyr. XII.429; *gránica* [?] hely nélkül Tsz.); 1. *ganca, gâncâ, gánica, ganza:* főtt kukorica-, árpa-, hajdina- v. köleskásából kiszaggatott galuska (Somogy m. Nyr. II.376; XVIII.384; Somogy m. Sima Nyr. XIX.381; Baranya m. Király Pál; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190; Csongrád m. Szentes Nyr. XVI.94; Nagy-Kálló Nyr. XII.429; Palócság Nyr. XXI.507; XXII.34; Érsekujvár Nyr. VIII.47. 282. 332; Komárom m. Naszvad Nyr. IV.283; Bars m. Nyr. XVIII.384; Nógrád m. Király Pál; Nógrád m. Galsa vid. Mikó Pál; Gömör m. Nyr. XXII.431; XXIII.95); 2. *ganca, gánca, gánica:* megpirított s vízzel és zsírral föleresztett lisztből készült morzsatészta (isterc) (Soprony m. Nyr. IV.419; Soprony m. Horpács Nyr. IV.181; Soprony m. Csepreg, Vas m. Bódiss Jusztin; Vas m. Répce-Sz.György Nyr. XVIII.526; Marcal mell., Pápa vid. Tsz.; Zala, Somogy, Győr m. Bódiss Jusztin; Fehér m. Forna, Csákvár, Ugocsa Nyr. X.522; Baranya m. Király Pál); 3. *gánica:* tört burgonya (krumpli-sterc) (Somogy m. Bódiss Jusztin; Somogy m. Sima Nyr. XIX. 381) [vö. *gánci, izsgánc*].

[Szólások]. *Mosolyog, mint a zsíros gánica* (Győr Nyr. XXIII.38).

GANCI (Székelyföld Tsz.; Erdélyi J. Népd. és mond. II.318; Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 499b; Nyr. IX.424; Kiss Mihály; Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.283; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. MNy. VI.376; *ganzi* Brassó m. Zajzon Nyr. III.326; *gunci* Nagy-Kúnság Nyr. III.233; XVI.285): gunár.

GÁNCI = *ganca* 1. (Csallóköz Csaplár Benedek; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.333; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.47).

GANCOL: borzal (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 572).

GANCOS: borzas (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 572).

GÁNCS (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.255; Háromszék m. Tsz.; *gancs* Palócság Nyr. XXII.34; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45; Heves m. Névtelen 1840; Eger Kassai J. Szókönyv II.255; *gancsó* Szeged vid. Nyr. I.425; Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.154; *gândsát* Eszék vid. Nyr. VIII.327; *gándsa* Dráva mell. Nyr. V. 423; Baranya m. Kopács Nyr. XVI.330; *gándzfa* Békés m. Fábián Gábor 1839; *kancsot* Soprony m. Csepreg Nyr. II.372; Göcsej NyK. III. 11; *kancsut* Balaton mell. NyK. III.11): 1. *gândsa, gándsa:* tüzi csáklya (tűzveszély idején bontásra használt hosszúnyelű kajmós vas) (Dráva mell. Nyr. V.423; Eszék vid. Nyr. VIII.327; Baranya m. Kopács Nyr. XVI.330); 2. *gáncs, kancs, kancsu:* a lábnak akadályul vetése (birkózás közben) (Háromszék m. Tsz.). *Gáncsot vet* (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.255); *kancsot vet* (Soprony m. Csepreg Nyr. II.372; Göcsej NyK. III.11); *kancsut vet*

(Balaton mell. NyK. III.11): birkózás közben a lábát a másiknak akadályul veti s így leteríti; 3. *gancs, gáncs:* fában levő csomó, bog, görcs (Heves m. Névtelen 1840; Eger, Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.255). *Gancsra akadt a fejszêm* (Palócság Nyr. XXII.34); 4. *gancs:* fagolyó, a mellyel úgy játszanak, hogy a levegőbe fölhajítják s aztán fadarabokkal találgatják (Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45); 5. *gancsó:* hónalj alatt támadt, néha tojás-nagyságú kelés (Szeged vid. Nyr. I.425; Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.154).

gancs-lyuk: kiesett bog helye a deszkában (Heves m. Névtelen 1840).

gándz-fa: szigony (Békés m. Fábián Gábor 1839).

GÁNCSOL (*gáncsó*nyi Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.273; *gancsol* Alföld Nyr. II.424; el-*kancsal* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47; *kancsó*nyi Soprony m. Csepreg Nyr. II.372): birkózás közben a lábát a másiknak akadályul veti s így leteríti [vö. *gáncs* 2.].

GANCSOZ: fagolyóval játszik (Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45) [vö. *gáncs* 4.].

GANG (Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274; Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.28; Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.48; Palócság Nyr. XXII.34; Gömör m. Nyr. XXII.431; *gång* Érsekujvár Nyr. VII.40; XIX.457; *gáng* Kolozsvár Szinnyei József; Háromszék m. MNy. VI. 356; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos): 1. folyosó, tornác (i. h.); 2. *gang:* tempó, bravúr Zala m. Hetés Nyr. II.373).

1. **GANGA:** hétköznapi vászonkötény (Palócság Ethnographia III.357; Mátra vid. Nyr. XXII. 287; Heves m. Sirok Nyr. VIII.567; Nógrád m. Király Pál, Hajdú Nagy Sándor; Nógrád m. Vecsekle Nyr. V.571).

[2. **GANGA**].

ganga-bugya: harangvirág (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. a dajka-szók között: *ganga*].

GÁNGÁ: ügyetlen, esztelen (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.236).

GANGICOS: görbe (Baranya m. Nyr. II.184).

GANGÓC: kampó (Baranya m. Ormányság Nyr. III.182) [vö. *1. kankó*].

GÁNGOL, GÁNGÓ: rossz, sovány ló (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.85; XIV.572).

GANGOS: 1. rátartós, büszke, hetyke, negédes járású (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.7; Gömör m. Nyr. XXII.431; Erdély Tsz.; Vadr. 232; Székelyföld Tsz.; Kriza, Kiss Mihály, Andrássy Antal 1843, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.; NyK. III.11); 2. fűrészmalomnak vmely része (Székelyföld Tsz.).

GANTÁR (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV. 382; *csántér* Balaton mell. Nyr. II.93; XIX.46; Fábián Gábor 1839; Veszprém vid. Nyr. XIX. 574; *csántér*-fa Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839, Fábián Gábor 1839; Somogy m. Nyr. XII. 335; Sándor József; Tata Matusik Nep. János 1839; hely nélkül Nyr. II.328; *gadnár*-fa hely nélkül Nyr. II.328; *gannár*-fa Tisza-Örs Csaplár Benedek; *gántár* Vas m. Őrség Tsz.; *gántár*-fa Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.419; *gántár*-fo Soprony m. Nyr. XII.335; *gantnár* Nógrád m. Fabó András 1841; *gyantâr*-fa Palócság Nyr. XXII.35; *kantár* Gyöngyös Nyr. I.334; *kantár*-fa hely nélkül Nyr. II.328; *kåntár*-fá Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.46): ászok, ászokfa.

[Szólások]. *Ez is má gántárfán fekszik:* utolját járja, közel van a halálához (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.419). *Gántáron járok:* alig-alig szédelgek, oda vagyok, dögrováson vagyok (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

GÁNTÁROS: hasfájós, hasmenéses (Répce mell. Nemes-Viss Nyr. XVII.336).

GANTAT: sietve megy, üget (Pest m. Szeremle Nyr. XVI.505) [vö. *gentet*].

GANTATÁS: ügetés. *Farkas-gantatás* (Fehér m. Nyr. IX.284).

GANYATOL: értelmetlenül fecseg, összevissza beszél (Udvarhely m. Nyr. VIII.472).

GÁNYÓ (*gánnyo* Tata vid. Nyr. V.473): 1. dohány-kertész (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.572; XVIII. 192; Kecskemét vid., Szeged Tsz.; Csongrád m. Lauka Gusztáv 1842); 2. paraszt, sült paraszt (Tolna m. Nyr. VI.523; Tolna m. Ozora Nyr. V.477; Alföld Nyr. II.424; Szeged Nyr. VII.380); 3. dologtalan ember (Nagy-Kúnság Nyr. XVI. 285); 4. *gánnyo:* veréb (Tata vid. Nyr. V.473).

GÁNYOL (*gányal* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.38; XVII.556): tákol, összetákol (Szatmár vid. Tsz.; Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.139; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.382; Erdély Kassai J. Szókönyv II.248).

össze-gányol (*össze-gányal):* 1. összetákol, öszszeüt, imígy-amúgy összerak (Hajdú m. Tetétlen Nyr. XVII.137; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XVII.556); 2. összekúszál. *Hát má miccsinájak én itt, ha te úgy összegányaltad!* (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.38).

GÁRA: vasúti állomás, pályaudvar (Brassó m. Hétfalu Király Pál; Moldvai csáng. Nyr. X.203).

GARABOLY (Pest m. Tsz.; Nagy-Kőrös Nyr. V.68; Békés m. Uj-Kigyós Nyr. IV.233 [itt *garabos* nyilván hiba; vö. 319]; *garabó* Pest m. Tsz. 134a; Nagy-Kőrös Nyr. V.68; Gömör m. Nyr. XXII.431; *gârâbó* Félegyháza Nyr. V.467; *garaboj* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.285; Csongrád m. Ploetz 1839; Szeged Kálmány L. Szeged népe I.144): kosár.

GARABONCÁS (*barboncás* Palócság Nyr. VIII.

451; Heves m. Sirok Nyr. VIII.370; Karancs vid. Nyr. XXI.477; *bàrboncás* Gömör m. Sajó völgye, Hanva Nyr. XX.286; *barboncâs* Palócság Nyr. XXII.32; Borsod m. Sáta, Várkony és vid. Nyr. XXI.314; Mátra vid. Nyr. XXII.240; *gargoncás* Székelyföld Tsz.; *gorboncás* Bánffy-Hunyad Melich János). — *Garaboncás, gorboncás:* kötekedő, házsártos (Bánffy-Hunyad Melich János; Székelyföld Kriza).

GARABONCÁSKOD-IK (*gorboncáskod-ik* Udvarhely m. Kriza).

GARAC: eszköz, a mellyel a sziklarepesztő bányász a fúróport kiszedi (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.238).

GARÁD (Dunántúl Tsz.; Baranya m. Patacs vid. Csaplár Benedek; Cegléd Nyr. XXII.375; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.572; Borsod m. Diósgyőr vid. Nyr. IV.43; Gömör, Torna m. Tsz.; Szatmár m. Porcsalma Nyr. XX.191; Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.48; Szilágy m. Kőváry László 1842; *garâd* Palócság Nyr. XXI.310; XXII.34; *garágya* Bihar m. Fugyi-Vásárhely Nyr. III.232; *garággya* Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.44; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.285; *garât* Palócság Nyr. XXI. 310; *garód* [?] Pest m. Veresegyház Nyr. XV.520; *gëräd* Orosháza Nyr. V.32; *geráda* Debrecen Nyr. IX.206; *gerágya* Nagy-Kálló Nyr. XII.430; *geráđgya, gerággya* Kisujszállás Nyr. XIX.238; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.285; Bihar m. Pocsaj Nyr. VI. 463): **1.** kerítés, kül. fölhányt földből, trágyából, szemétből való s fűvel, gazzal, bokrokkal benőtt kerítés; **2.** *geráda:* eresz; tornác (Debrecen Nyr. IX.206) [vö. *gárd*].

[**GARÁDICS**].

garádics-kóró: [nép-etimológia] = *varádics-kóró* (tanacetum vulgare) (Borsod m. Bogács Kassai J. Szókönyv II.349).

GARÁDICSONY: garádics, lépcső (Somogy m. Csurgó vid. Király Pál; Dráva mell. Nyr. XIII.476).

GARAGULYA: vízhordó rúd (a két végén horog, a melyre a két vedret akasztják; a vállon viszik) (Győr m. Bőny Nyr. XVI.144).

GARAMBÓDÁL: nem a dologhoz szól, komoly kérdésre is tréfásan felel, bolondoskodik (Nagy-Kúnság Nyr. II.325; XVI.285).

GARANCKI, GARÁNCKI: magavető, hányiveti, nagyok közé tolakodó, nagyoskodó, fennen okoskodó (fiú, leány) (Brassó m. Bácsfalu Nyr. III.524). *Ne légy ojan garáncki, te lëján, me nekëd is hátúl van a seggëd* (Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.478).

GARANGY (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Tsz.; Vadr.; MNy. VI.321. 357; *darancs* Háromszék m. MNy. VI.321; Vadr. 495b; 500a; *daroncs* Székelyföld Kiss Mihály; *doroncs* Székelyföld Kiss Mihály, Kőváry László 1842; Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.321; Vadr. 495b; 500a; Győrffy Iván; *garancs* Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XIX.336; Háromszék m. Vadr. 495b; 500a; *gorongya* Somogy m. Sándor József): göröngy [vö. *göröngy*].

GARANGYAG: hegedő seben levő var (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478; XXI.478; Kolumbán Samu) [vö. *göröngyeg*].

GARANGYAGOS: göröngyös (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478) [vö. *göröngyegës*].

GARANGYÉKOS (Székelyföld Győrffy Iván; *garangyikos* Gömör m. Tsz.): ∾.

GARANGYOS (Háromszék m. Vadr. 500a; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.527; *darancsos, daroncsos* Székelyföld Kiss Mihály; *doroncsos* Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 500a; *garancsos* Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XIX. 336): ∾ [vö. *göröngyös*].

GARAS: 1. pénz. *Nagyon kifogytam a garasból* (Zemplén m. Bodrog-Szerdahely Nyr. XXII.478); **2.** leányoknak v. fiatal asszonyoknak a halántékukra előre fésült hajuk, a mely vagy le van simítva kereken, vagy pedig a széle hullámzatossá van alakítva, ki van ‚tolva'. *De kitolta a garasát!* [cégéres személyek eggyik ismertető jele] (Nógrád m. Litke Nyr. IV.225; Borbás Vince).

GARASOS: kis boltos (Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274).

GARAT (*garagy*ba Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.273).

GARATULÓ: viertel [molnár mesterszó] (Győr Nyr. XI.287).

GARÁZD: árok (Pest m. déli részében Nyr. VIII.471).

GARÁZDA (*garázna* Alsó-Fehér m. Nyr. IX. 425; Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály, Győrffy Iván; *gerázda* Rábaköz MNy. V.98).

GARÁZDÁS: garázda (Háromszék m. Tsz.).

GÁRBOL: elkaparít, elhúz vmit vkitől, elfoglal vmit vki elől (Borsod m. Szihalom Nyr. IX.333).

el-gárbol: ∾ (Heves m. Király Pál).

GARDA (Balaton mell. Herman O. Halászat K.; Király Pál; *gargya* Kőrös-Tarcsa, *gorda* Komárom, *gyargya* Tisza mell. Herman O. Halászat K.): pelecus cultratus.

gárda-keszeg: ∾ (Duna mell. Herman O. Halászat K.).

GÁRF: fehérpecsenye (Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.478).

GARGARIZÁL (*gargalizál* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos): bugyogtat (vizet) (Békés m. Nyr. III.524).

GÁRD (Alföld Nyr. XIII.478; Szatmár m. Porcsalma Nyr. XX.191; Segesvár Nyr. IX.44; *gárgya* Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.139; Szatmár m. Matolcs vid. Pap Károly; Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Csík m. Nyr. VII.92; kút-*gárgya* Szatmár m. Porcsalma Nyr. XX.191; Székelyföld Nyr. IV.183; Győrffy Iván; kút *gárgyája* Zilah Nyr. XIV.92; Gyergyó-Sz.Miklós Nyr. X. 45; a kút *gyárgyán* [?] Szatmár m. Csenger Arany-Gyulai NGy. I.43): kútkorlát, kútkáva, kútkerítés [vö. *garád*].

GÁRGYÁL: hány-vet, szór (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XX.431).

meg-gárgyál: megkever (kártyát) (Szatmár m. Nagybánya Zolnai Gyula).

GÁRGYÁN: gvárdián (Székelyföld Győrffy Iván).

GARI: vitéz, derék (Palócság Császár Árpád).

GARICS (Tisza-Örs Csaplár Benedek; Szentes Nyr. VI.180; Torontál m. Szaján, Morotva, Török-Becse Kálmány L. Szeged népe II.17. 26. 166; *galizs* Nagy-Kúnság Nyr. II.325; XVI. 285; *garis* Szeged Csaplár Benedek; *garizs* Szentes Négyesy László; Szeged Csaplár Benedek): tömlöc.

GARMADA (*garmad* Torontál m. Padé Kálmány L. Szeged népe II.37).

GARNÁCS (Borsod m. Noszvaj Kassai J. Szókönyv II.260; *gornács* Bodrogköz Kassai J. Szókönyv II.297; Tsz.): száraz ágtörmelék, ághulladék.

GARNÁCSOL: száraz ágtörmeléket, ághulladékot szedeget az erdőn (Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.48).

GÁRNÉR, GÁRNYÉR: szoknya aljára varrott csipkés cicoma, szegély (Székelyföld Kriza; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *gárnérung*].

[GÁRNÉROS], GÁRNYÉLOS: csipkés v. cicomás szegélyű (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

GÁRNÉRUNG, GÁRNYÉRUNG = *gárnér* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

GARTAT: fartatva jár, hol fél oldalra, hol keresztül az úton (lóháton); büszkén körül-oldalog, mint pl. a szépelgő kakas a tyúk körül) (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.)

belé-gartat: ügyetlenül, hebehurgya módon belekezd, belekap; hivatlanul v. váratlanul beleüti az orrát, belekotnyeleskedik (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.).

GARZSA: kurta nyélbe könyök-irányba erősített kaszadarab (nád- és lápvágó eszköz) (Ecsedi láp éjszaki mell. Herman O. Halászat K.) [vö. *gorzsa, kirzsa*].

GÁT: 1. sövény, kertkerítés (Gömör m. Tsz.; Bars m. Léva Czimmermann János); 2. árok; árokpart (Somogy m. Csurgó vid. Király Pál).

GATYA (*gagya* Segesvár Nyr. IX.44; Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.244; Tsz. [itt *gágya* hiba]; Arany-Gyulai NGy. III.79; Nyr. V.123; Kiss Mihály; Udvarhely m. Homoród-Almás Nyr. VI.283; Háromszék m. MNy. VI.223; Vadr. 361; Nyr. IV.336; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. Kászon-Jakabfalva Nyr. VIII.336; Csík-Sz.Király Nyr. XII.287; Brassó m. Zajzon Nyr. V.333; *gatye* Ipoly vid. Nyr. I.178).

[Szólások]. *Nehogy elejtsd a gagyádot:* nehogy teherbe ejts vmely leányt! (Székelyföld Kiss Mihály).

gatya-báttyo: vászonnadrág (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141).

gatya-korc: gatyaránc, gatyaszegély (a melybe a madzag van húzva) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.262; Gömör m. Nyr. XXII.432).

gatya-ontra: ∾ (Borsod m. Bogács Kassai J. Szókönyv II.262).

gatya-párta: ∾ (Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.262).

gatya-pártázat: ∾ (Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. XV.190).

[GATYÁZ].

el-gatyáz (Dunántúl Bodor Pál; *el-gagyáz* Székelyföld Kiss Mihály): elsemmiskedik, elhiábavalóskodik, elront vmit, haszontalanul eltölt (időt).

meg-gatyáz: megver (Jász-Nagykún-Szolnok m. Túrkeve Nyr. XV.520).

GAVALLÁR, GAVALLÁRIA: ménes (Bukovina Nyr. VI.472).

GAVALLÉR (*gabalír* Szolnok Nyr. XIX.92; *gaballér* Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II.234; Veszprém m. Csetény Nyr. XVIII.331; *galyavér* Gömör m. Deresk Tsz.).

GAVAR: 1. derék, csinos legény, gavallér (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.169; Szeged Kálmány L. Szeged népe I.21; Csaplár Benedek; Palócság Nyr. XXI.46); 2. nádkötőnek lapátforma szerszáma a nád- v. zsúp-eresz fölverésére (Heves m. Névtelen 1840).

GAZ (*gac* Székelyföld Nyr. II.230; V.84; Udvarhely m. Kiss Mihály; Homoród vid. Nyr. I.135; Háromszék m. MNy. VI.328; Nyr. V.36; Győrffy Iván; Erdővidék Nyr. IX.42; Csík m. MNy. VI.371; Nyr. X.237; Király Pál): 1. *gaz:* fű, zöld takarmány (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190); 2. *gaz:* kis erdő, cserjés erdőcske (Szilágy m. Nyr. IX.477); 3. *gac:* veszekedő, civakodó, házsártos. *Mihent egy kis bórt iszik, minnyá ojjan gac* (Csík m. Király Pál); 4. *gac:* szigorú, kegyetlen, mordiás (Háromszék m. MNy. VI.328; Győrffy Iván). *Gacul fogni vkit* v. *a*

dolgot: szigorúan (Háromszék m. Nyr. V.36). *Gacul megverték:* erősen, kegyetlenül (Erdővidék Nyr. IX.42).

[Szólások]. *Kiesett a gac a szeméből:* sürögni, mozogni kezdett (Csík m. Nyr. X.237). *Gacba lépik:* csúful jár, baja lessz (Csík m. MNy. VI. 371). *Gazt vetett rá:* ellopta, elsikkasztotta (Hajdú m. Hadház Nyr. XIX.143; hely nélkül Tsz.).

gaz-ember: a jég-alatti halászatnál az a legény, a ki a hálóba akadt gazt kiszedegeti (Karád Herman O. Halászat K.).

gaz-fa: leégett v. magától kidőlt korhadt fa (Székelyföld Nyr. II.426).

gaz-náció (Rimaszombat vid. Nyr. X.88; *gáz-nâció* Érsekujvár Nyr. VIII.47): huncut, gaz kölyök [tréfás szidalom].

gazon-futó: gazember (Kecskemét Nyr. IX. 376).

GÁZ: petróleum (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Csík m. Király Pál; Csík-Madaras Nyr. XX.46).

GAZATA: takarmányfüvek, gazdasági növények (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.38) [vö. *gazmota*].

GAZDA. *A gazdám:* a férjem (Palócság Nyr. XXIII.69).

[Szólások]. *Gazdája akatt* v. *találkozott:* ellopták (Szeged Csaplár Benedek; Csallóköz Csaplár Benedek, Szinnyei József).

gazd-asszony: feleség (Pest m. Tura Nyr. III.46).

GAZDAG (*kazdag* Moldvai csáng. Nyr. IX.488).

[GAZDAGOD-IK].

[mëg-gazdagodik].

[Szólások]. *Meggazdagottam:* [tréf.] megnáthásodtam (Székelyföld Kiss Mihály).

GAZDÁL: gazdálkodik (Kalotaszeg, Zsobok Melich János).

[GAZDÁLKODÓ].

gazdálkodó-kanál: leveses kanál (Heves m. Névtelen 1840).

GAZDÚL: gazdagszik. *Möggazdút* (Szeged Nyr. V.571).

[ki-gazdul].

[Szólások]. *Ugyan ki vótam gazdúva segíccség dógábú:* sok segítségem volt (Kis-Kún-Halas Nyr. XIX.334).

GAZLAT: dúlat, összegázoltat (vetést marhával) (Háromszék m. MNy. VI.328; Vadr.; Győrffy Iván).

GÁZLAT: folyón lóval, szekérrel átmegy (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.330; Háromszék m. Vadr.).

GÁZLÓD-IK: gázolva jár (vízben, sárban) (Balaton mell. Tsz.; Moldvai csáng. Erdélyi J. Népd. és mond. I.426).

GAZMALÉK: giz-gaz, folyóparton összeverődött vízhordta ág-bog, gyökér, szalma s egyéb törmelék-holmi (Háromszék m. Vadr. 500a; Kiss Mihály).

GAZMOTA (Székelyföld Kiss Mihály; *gazamatya* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.38): ∾ [vö. *gazata*].

GAZOL: **1.** szemetel, piszkol (Székelyföld Kiss Mihály; Csík-Sz.György Nyr. X.237); **2.** szarik (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.328; Csík-Sz.György Nyr. X.237); **3.** összegázol (vetést) (Háromszék m. MNy. VI.328); **4.** mámorosan ténfereg (Szatmár m. Nagy-Dobos Nyr. VIII.524); **5.** pazarol, fecsérel, pocsékol (takarmányt) (Székelyföld Kiss Mihály); **6.** gyaláz, szid, gazemberez (Moldvai csáng. Nyr. III. 3; IX.531); **7.** szitkozódik, veszekszik (Székelyföld Kiss Mihály).

[Szólások]. *Tejbe gázolt:* rosszat tett (Abauj m. Beret Nyr. II.556).

[Közmondások]. *Rút madár, mely fészkébe gazol* (Székelyföld Nyr. I.130).

el-gazol: **1.** elszemetel, teleszemetel (gazzal, fűvel, szénával) (Székelyföld Győrffy Iván; Csík-Sz.György Nyr. X.237); **2.** bepiszkol (Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. XVII. 432); **3.** elront. *No ugyan êgazolá a szabó eszt a nagyrágot* (Székelyföld Győrffy Iván).

le-gazol: lerondít. *A tyúkok, pujkák min legazôták vót* [a nyerget] (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 439).

meg-gazol: megszaggat, megsebesít (marhát vmely vadállat) (Háromszék m. MNy. VI.340; Győrffy Iván).

GÁZOL: állva úszik, tapossa a vizet (Baja Bayer József).

[Szólások]. *A 69-et gázolom:* 69-edik évemben vagyok (Török-Becse Nyr. IX.92).

GAZOLKOD-IK: szemetelget, piszkolgat (Székelyföld Kiss Mihály).

GAZOLÓD-IK: szitkozódik, gyalázkodik (Székelyföld Kiss Mihály).

GAZOS: **1.** ravasz, fortélyos (Alföld Nyr. XIII. 478); **2.** becsípett, ittas (Tisza-Örs Csaplár Benedek; Szeged és vid. Nyr. II.44; Csaplár Benedek; Arad m. Majláthfalva Nyr. IX.378).

GAZOZ: szemetel, piszkol. *A te sëprëtt házadot más gazozza, de nem én* (Háromszék m., Erdővidék Vadr. 191).

GAZSI. *Gazsi gyerëk:* bohókás gyerek (Veszprém m. Csetény Halász Ignác).

GÁZSIA: jázmin (Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János).

GAZSÓ (*guzsó* Udvarhely m. Nyr. XV.239): cserebogár (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Udvarhely m. Nyr. XV.239; Győrffy Iván; Udvarhely m. Homoród vid. Vadr. 560; Nyr. XXIII. 43; Kriza; Székely-Udvarhely Felméri Lajos, Schilling Lajos; Udvarhely m. Szombatfalva Nyr. IX.235; Háromszék m. MNy. VI.328. 357; Vadr.; Győrffy Iván) [vö. *gorzs*].

GÉB: tóban élő hal (talán gobio fluviatilis) (Székelyföld Herman O. Halászat K.).

GEBBENCS: lomha, lomhán járó (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.328 [itt *gebbenes* hiba]; Vadr.; Győrffy Iván).

GEBE (*gébe* Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.478).

GEBED (*gebbed* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.335; Székelyföld Kiss Mihály; meg-*gebbed* Mátyusfölde Nyr. XVII.565; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík-Szentgyörgy Nyr. X.238; *gebbegy* meg Rimaszombat Nyr. XV.429).

el-gebbed: ellankad, elfárad, kimerül (Székelyföld Kiss Mihály). *Egészen el vagyok gebbedve* (Aranyosszék Kriza). *Egíszen el vagyak gebbedve a nagy melegsígtül* (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.335) [vö. *el-ebbed*].

meg-gebed, meg-gebbed: 1. *meg-gebed:* ellankad, elfárad, kimerül (Nagy-Kúnság Nyr. XVI. 383); 2. *meg-gebbed:* megmerevedik (Csík-Szentgyörgy Nyr. X.238); 3. *meg-gebbed:* nedvességtől megdagad (faedény) (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík-Szentgyörgy Nyr. X.238).

GEBEDEZ-IK: ágaskodik, fölnyújtózik, kapaszkodik (Heves m. Névtelen 1840) [vö. *gebeszkëd-ik*].

GEBEDT: megmerevedett (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

GËBËNËDEISZ: kötött újjas rékli (Baranya m. Baranya-Sz.Lőrinc Nyr. XVII.335).

1. **GÉBËR:** a házfödél két végénél levő deszkafal (Székelyföld Kriza, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.).

géber-fal: tűzfal (Székelyföld Kriza; Háromszék m. Vadr. 500a).

2. **GÉBER:** svábbogár (blatta orientalis) (Vas m. Őrség Nyr. II.562).

GËBËRICS: fukar. *Gëbërics embër* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXIII.96).

GEBESZKËD-IK (Békés m. Balog István; Szabolcs m. Földes Nyr. III.181; *gebbeszkëd-ik* Szentes Nyr. VI.381; *gebëckëd-ik* Karancs vid. Nyr. XXII.48; *gebeszked-ik* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.285; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.266; Heves m. Névtelen 1840; *gebeszköd-ik* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.572; Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.130): ágaskodik, fölnyújtózik, kapaszkodik [vö. *gebedez-ik, kepeszked-ik*].

[**ki-gebeszkëdik**].

[Szólások]. *Az már ki nem gebeszkëd-ik abbul a betegségbül:* ki nem lábal, föl nem gyógyul (Kis-Kún-Halas Nyr. XVII.576).

[**GÉBICS**], **GEBECS** (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.266; *gibíz* Karancs vid. Nyr. XXII.48): az ölyvek osztályához tartozó kis ragadozó madár (lanius excubitor).

GËBULYA (Vác Markovics Sándor; Bars m. Léva Czimmermann János; *gebuja* Mátyusfölde Nyr. XIX.467; Nyitra m. Vág-Séllye és vid. Nyr. XV.517; XX.324; *gëbulá, gebulá* Érsekujvár Nyr. VII.40; XIX.457; *gebulya* Rimaszombat Nyr. XV. 429): hal-maszlag.

GEBULYÁS: nyavalyás, göthös, gubbaszkodó (Kúnság Nyr. XIV.526; Karádi János).

GEBURNUS: pálinka (Nagyvárad Nyr. XVI. 572).

GECE: kacsa (Zala m. Dergecs Nyr. III.479; Fehér m. Forna, Csákvár, Ugocsa Nyr. X.522) [vö. *góca*].

GËCI: ondó (sperma) (Nógrád m. Fabó András 1841).

GËCIZ-IK: onanizál (Nógrád m. Fabó András 1841).

GÉCSA: tüskének eggy neme (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190).

GED, GYEGY [?]: szerelmeskedés, szerelmes csókolódzás (Hely nélkül Tsz.) [vö. *gedél*].

1. **GEDE:** kecskegödölye (Duna mell. Kassai J. Szókönyv II.266) [vö. *gëdő, gida, gidó*].

[2. **GEDE**].

gede-guda: ügyetlenkedő, eggyügyű, bamba, oktondi (Szeged vid. Nyr. IV.168).

GEDÉL (Csallóköz Csaplár Benedek; *gedel* hely nélkül Tsz.; *geggyél, geggyül* Soprony m. Nemes-Viss Nyr. XVIII.460; *gegyöl* Vas m. Kemenesalja Tsz.; *gögyöl* Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; *gyegyel* hely nélkül Tsz. 135b; *gyegyöl* Vas m. Kassai J. Szókönyv II.268): gyöngéden bánik vkivel, kényeztet, kényeztetve ápolgat, cirógat [vö. *dédel*].

GÉDËLËG (Székelyföld Kiss Mihály; *gédeleg* Székelyföld Tsz. [itt *gedeleg* hiba; Ferentzi János]; MNy. VI.174; Győrffy Iván; *kételëg* Székelyföld Győrffy Iván): szűken él, tengődik, nyomorog, nyavalyog.

[**GEDÉLET**], **GYEGYELET:** szerelmeskedés, szerelmes csókolódzás (Hely nélkül Tsz. 135b).

GÉDËLGET (*gédelget*): szűken táplál, tenget (Szatmár vid. Tsz.; Székelyföld Tsz. [itt *gedelget* hiba; Ferentzi János]; Kiss Mihály).

GËDŐ: kecskegödölye (Heves m. Pásztó Nyr. VIII.285) [vö. *gede, gida, gidó*].

GÉDSÓ: vézna, cingár (Szeged Csaplár Benedek).

GEGE: hebegő [gúnynév] (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVII.192).

GÉGE (*géga* Hegyalja Kassai J. Szókönyv II. 49. 280; Nógrád m. Nyr. V.181; Heves m. Névtelen 1840; *gege* Közép-Baranya Nyr. II.237; Pécs vid. Kassai J. Szókönyv II.267; *gíga* Palócság Nyr. XXI.217; XXII.34; *góga* [?] Erdély Kassai J. Szókönyv II.267) [vö. *gegő*].

GEGEG: gágog (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

GEGERC: gége (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190).

GËGGEN: nyekken (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476).

[GEGGENT].

el-geggent. *Elgeggenti magát*: eggyet gágog (Szabolcs m. Földes Nyr. III.430).

GEGŐ: gége (Szeged Csaplár Benedek, Király Pál).

GEGŐZ: énekel, kántál (Hódmező-Vásárhely Nyr. VIII.92).

GEGYERÉSZ (Vas m. Kassai J. Szókönyv II.268; Vas m. Kemenesalja Tsz.; *gigyerész* Balaton mell. Tsz.; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.330; *gigyërëz* Vas m. Nyr. XVIII.144; *gögyörész* Balaton mell. Fábián Gábor 1839; Arad m. Király Pál): enyeleg, kedveskedik, cirógat, pajzánkodva össze-vissza fogdos, megmarkolász (nőszemélyt).

[GËHËNNA], GYËHËNNA (*gyehenna*): rossz, gonosz (ember, állat) (Vas m. Tarodháza Nyr. X.89; Somogy m. Nyr. III.467).

[Szólások]. *Mënny a gyëhënnába! Hova a gyëhënnába tudott ellënni!* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

GEHER: száraz, sovány (Bodrogköz Kassai J. Szókönyv II.269; Tsz.).

GELEGÓGYA: összehányt-vetett, rendetlen (Erdővidék Nyr. VIII.142).

GELENCE: a bükkfának lecsüngő mohája (Csík-Gyergyó Nyr. IX.425).

GELÉT, GLÉT: edénymáznak való ólomsalak (Sárospatak Nyr. XVII.527).

GÉM: kútgém-alakú kompkötél-tartó (Csallóköz Csaplár Benedek).

gém-fos: 1. fosó-gém (Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 304); 2. gólya (Brassó m. Hétfalu Király Pál).

GEMAJNER: [tréf.] részeg (Bars m. Nyr. X. 138).

[GEMANGËS].

[Szólások]. *Gemangës homlokba* [mondják, mikor vki vmi érdekeset, figyelemre gerjesztőt beszél el] (Abauj m. Buzita Nyr. VII.519).

GÉMBËRËD-IK (*dimbered-ik* Heves m. Névtelen 1840; *dímbered-ik* Eger Kassai J. Szókönyv I.433; meg-*dímbërëd*ett Gyöngyös Nyr. IX.332; *gémberedni* Pápa vid. Tsz.; ê van *gémbërëd*ve Szentes Nyr. VIII.324; mëg-*gémbërëd-ik* Csallóköz Csaplár Benedek, Szinnyei József; Bánság Csaplár Benedek; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; meg-*gémbered*ett hely nélkül Tsz.; *gibërëd-ik* Győr vid. Nyr. VI.272; meg-*gibërëd-ik* Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII.47; *gibered-ik* Győr m. Tsz.; *gíbërëd-ik* Csallóköz Csaplár Benedek; *gimbered-ik* Érmellék Nyr. V.425; *gimberedni* Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.334; *gœbërëd-ik, gœbœrëd-ik* Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII. 557; XXIII.143; *göböröd-ik* Balaton mell. Tsz.; Göcsej Tsz.; Veszprém m. Csetény Halász Ignác; Győr m. Tsz. 137b; hely nélkül Tsz.; mëg- v. mög-*göböröd-ik* Somogy m. Nyr. X.477; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.182; össze-*göböröd-ik* Somogy m. Nyr. X.477; *gödöröd-ik* [?] Moldvai csáng. Nyr. X.202; *gömböröd*öm, *gömböröd*ik Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; *gömöjöd-ik* Alföld Nyr. IV.329; *gömöröd-ik* Alföld Nyr. XIII.479; Kisujszállás Nyr. XXI.143. 335; Makó Nyr. IX. 377; Békés m. Balog István; Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.44; *gyíbered-ik* Ipoly völgye Kovár vid. Nyr. XVI.476; *kömöröd-ik* Csallóköz Nyr. I. 280): **1.** *dímbërëd-ik, gémbered-ik, gibered-ik, gœbërëd-ik, göböröd-ik, gœbœrëdik, gömöjödik, gömöröd-ik, kömöröd-ik*: kissé megfagy, fölszinén megfagy, fagyni kezd (föld, sár, víz) (Göcsej Tsz.; Somogy m. Nyr. X.477; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.182; Balaton mell. Tsz.; Veszprém m. Csetény Halász Ignác; Győr m. Tsz.; Alföld Nyr. IV.329; XIII.479; Kisujszállás Nyr. XXI. 143; Makó Nyr. IX.377; Békés m. Balog István; Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.44; Gyöngyös Nyr. IX.332; Csallóköz Nyr. I.280; Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.557; XXIII.143; hely nélkül Tsz.). *Mëggöböródött az olaj*: megsűrűsödött a hidegtől (Veszprém m. Csetény Halász Ignác); **2.** *dimbered-ik, dímbered-ik, gémbërëd-ik, gibërëd-ik, gíbërëd-ik, gimbered-ik, gœbërëd-ik, göböröd-ik, gödöröd-ik* [?], *gömböröd-ik, gyíbered-ik*: hidegtől megdermed (kéz, test) (Göcsej Tsz.; Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII.47; Somogy m. Nyr. X. 477; Győr vid. Nyr. VI.272; Békés m. Balog István; Szentes Nyr. VIII.324; Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.334; Érmellék Nyr. V.425; Heves m. Névtelen 1840; Eger Kassai J. Szókönyv I. 433; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476; Csallóköz Csaplár Benedek, Szinnyei József; Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII. 557; Moldvai csáng. Nyr. X.202) [vö. *göbörint*].

[mëg-göbörödik].

[Szólások]. *Mëggöbörödött az idő:* zimankósra vált (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI.381).

GEME: a jég-alatti halászatnál az eltévedt vezérrúd fölkeresésére szolgáló vaskampós, görbenyelű szerszám (Bodrogköz Herman O. Halászat K.).

GEMES: a jég-alatti halászatnál használt szerszám, mely olyan, mint a cibék, de sok-ágú, hogy a hálóhúzásnál többen foghassák (Bodrogköz Herman O. Halászat K.).

gemes-legény: a jég-alatti halászatnál a rúdkereső legény (Bodrogköz Herman O. Halászat K.).

GEMICS, GÉMICSE (*gébics* Siófok Herman O. Halászat K.; *gémcse* Keszthely Herman O. Halászat K.; *gemics* Balaton mell. Herman O. Halászat K.; *gémicse* Balaton mell. Tsz.; *germencs* Agárd Herman O. Halászat K.) = *geme.*

GENDEBOJA: féleszű, félbolond, eggyügyű (Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.272; Tsz.; Győrffy Iván).

GENEL: erőlködik (kül. a kis gyermek, mikor járni próbál) (Pest m. Szeremle Nyr. XVI.505).

GËNËRÁLIS (*gyenyerális* Győr m. Szigetköz, Kis-Bajcs Nyr. VI.187).

GENTET: ballag (farkas) (Vas m. Őrség Nyr. II.374) [vö. *gantat, lentet*].

[GENYE].

genye-gunya (*genye-gonya* Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.420): **1.** apró ruhadarabok, cók-mók (Balaton mell. Tsz.; Orosháza Nyr. VI.178); **2.** hitvány, erőtlen, tehetetlen, nyavalyás (Szeged Nyr. IX.237) [vö. *gesznye-gusznya*].

[GENYEDÉK], GENEDÉK: genyedtség (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

GENYEDTSÉG (*geneccség* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos): állat ondója (sperma) (Székelyföld Kiss Mihály).

[GËNYHED].

el-gënyhed: elpetyhüdik, elaggul (Kapnik vid. Nyr. II.182).

GËNYÓ: a korona-ákác gyümölcse s ennek a nedve (Eger vid. Nyr. XVII.429).

GENYŐTE (*genyéte* Balaton mell. Tsz.): haszontalan hagymalevelű növény, a melynek nagy bötyöktelen szára és sok magtartó bogyója van (Vas m. Kassai J. Szókönyv II.273; Vas m. Kemenesalja Tsz.; MNy. V.154; Nyárád Kresznerics F. Szótár I.190).

GEORGINA (*gyergyina* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323; *györgyine* Göcsej Nyr. XIII.309; *gyurgyina* Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141).

GÉPËL: géppel dolgozik, kül. csépel (Nógrád m. Nyr. V.181).

GÉPELY: erőmű, gép. *Vízhúzó gépely* (Kapnikbánya és vid. NyK. II.376).

GÉPÉSZ (*képész* Tolna m. Nyr. VI.523).

[1. GÉR].

gér-gur. *Gérrel-gurral:* dérrel-dúrral, haraggal (Mezőtúr Nyr. VIII.189) [vö. *dér-dúr, géz-guz*].

[2. GÉR].

gér-véső (*gér-víső*)*:* srég-véső [asztalos és kerékgyártó szerszám] (Nagykún-Madaras Nyr. XIV.480; Hajdú m. Nyr. XI.44; Heves m. Csépa Nyr. III.383).

1. **GÉRA** (*gére* Szatmár vid. Tsz. 136b [itt *gere* nyilván hiba]; Udvarhely m. Vadr. 500a): kiforrott sós vízből kivált só (Szatmár vid. Tsz.; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.382; Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183; Mármaros m. Király Pál; Szilágy m. Nyr. IX.477; Király Pál; Maros-Torda m. Király Pál; Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.276; Kriza, Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr.). *Olyan* (*ojjan*) *sós, mint a géra* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.382; Mármaros, Szilágy, Maros-Torda, Udvarhely m. Király Pál).

géra-fü: sónövény (salicornia) (Székelyföld Nyr. V.377).

2. **GÉRA:** vékony, cingár, vézna (ember, gyermek) (Szatmár m. Nyr. XI.284).

[GÉRÁZ-IK].

be-gérázik (*be-gérázott* Szatmár m. Nyr. XI.284; *be-géradzott* [?] Szatmár Nyr. VII.282): vékonyan befagy (víz).

GÉRBIC: sovány (Nagy-Kúnság Nyr. II.135; XVI.285; XIX.576; Szatmár Nyr. XV.335) [vö. *gibercs, girbics*].

[GËRCSE].

gërcse-gurcsa: girbe-görbe (Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.190).

GËRCSÓ: vézna, gyenge testalkatú, vékonydongájú (Szeged vid. Nyr. II.44).

GËRDÁNCS: sovány (Somogy m. Sándor József) [vö. *gërdány*].

GËRDÁNY (*gërdán, gërdâny*)*:* **1.** *gërdány, gërdâny:* sovány, vézna (Félegyháza Nyr. V.35; Kecskemét Király Pál); **2.** *gërdán:* testileg és lelkileg éretlen, ferde képzésű (Pest m. Tinnye Nyr. VII.89) [vö. *gërdáncs*].

GËRDSA: gerinc (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476) [vö. *hát-gërdsa*].

[GERDÜL].

fel-gerdül (*fël-gërdül* Háromszék m. Vadr.; *föl-gördül* Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 477; Homoród vid. Király Pál): fölgerjed, fölindul, fölfortyan, fölzúdul, fölröffen (Alföld Nyr.

XIII.382; Székelyföld Kriza; Háromszék m. MNy. VI.326. 330; Győrffy Iván) [vö. *herdül*].

GERÉB: part, töltés, malomkikötőhely (Csallóköz Csaplár Benedek).

[Szólások]. *Fordû a geriébĕdre:* [tréf.] feküdjél hanyatt (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVII. 322).

GEREBĔLL (Székelyföld Kiss Mihály; *gerebel* Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XIX. 336; *gerebél* Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.528; *gĕrĕbell* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos): gerebenez.

GEREBĔNYĔS: göröngyös. *Gerebĕnyĕs ez ut* (Göcsej MNy. II.411).

GEREBLYE (*gĕrábla* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; Soprony m. Szilsárkány Nyr. VI.373; Vas m. Őrség Nyr. IV.472; *gerábla* Somogy m. Sándor József; Somogy m. Mesztegnye Nyr. VII. 377; Pápa vid. Tsz.; *gĕráblo* Soprony m. Horpács Nyr. XIV.431; Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.95; *geráblya* Dunántúl MNy. V.98; *gerebgye* Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János; *giribje* Székelyföld Kriza; *grabla* Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.526; *grábla* Vas m. Kemenesalja, Nemes-Magasi Nyr. XIX.191; Göcsej Nyr. XII.46. 94; XIII.309; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.420; Somogy m. Nyr. XI.40; *gráblo* Soprony m. Horpács Nyr. XIV.431; Répce mell. Nyr. XX. 367): **1.** [tréf. v. gúny.] fésű (Gömör m. Balog Nyr. XXII.431. 566); **2.** vízen úsztatott fák fölfogására szolgáló gát (Kapnikbánya és vid. NyK. II.376).

gereblye-szák: eggykávás, villásrúdon levő zsákháló, a melyet gereblye-módra vetnek a vízbe, kivált bokros helyen, s a halat a botlóval kergetik belé (Győr Herman O. Halászat K.).

GEREBLYÉL (*geráblál* Veszprém m. Nyr. XIV.526; *gerebjél* Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.432): fésül (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.432; Gömör m. Balog Nyr. XXII.431).

GEREBLYÉS: azon kalászok összessége, a melyeket a kévék összekötözése és föltakarítása után a tarlón összegereblyélnek (Hely nélkül Nyr. VII.89).

[GEREBLYÉZ], GRÁBLÁZ: gereblyél (Soprony m. Röjtök Nyr. III.465).

GĔRÉC: nagy recés-levelű vadburján (sertésnek kedves eledele) (Székelyföld Kiss Mihály).

GĔRĔNCSÉR (Vas m. Sorok mell. Nyr. XXII. 144; Vas m. Őrség Nyr. VII.480; Göcsej Nyr. VII.480; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. XIV.232; *gelencsér* Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.154; *gerencsér* Göcsej Nyr. II.232; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VIII.48; Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.154; *gölöncsér* Somogy m. Nyr. XIV. 479; Tolna m. Tsz.; Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 66; *göröncsér* hely nélkül [Pápa vid.?] Tsz.): fazekas.

GĔRĔNDA (*girinda* Moldvai csáng. Nyr. IX. 484). *Gerenda:* mennyezet (Segesvár Nyr. IX. 44).

GĔRĔNDĔLY (*gĕrĕndal* Mátyusfölde Nyr. XIX. 504; Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187; *gĕrĕndĕj* Szentes Nyr. XVII.45; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *gerendej* Zemplén m. Mád Nyr. VI.285; Székelyföld Nyr. I.281; *gerendely* Balaton mell. Tsz.; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X. 325; Heves m. Csépa Nyr. II.380; hely nélkül Nyr. II.379; *gerendő* Győr Nyr. XI.287; *gĕrĕndő* Hont m. Nyr. VI.182; *gĕrĕndᵘö* Répce mell. Nyr. XX.365; *gerendüő* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.94; *gerendü* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; *gĕrĕndü* Vas m. Őrség Nyr. II.374; *gerendű* Vas m. Őrség Tsz.; *girindely, girindöly* Csallóköz Csaplár Benedek; *göröndöm* Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.63; *göröndő* Kecskemét Csaplár Benedek; Békés m. Balog István; *göröngyő* Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.382): **1.** *gĕrĕndal, gĕrĕndő, gĕrĕndü:* gerenda (Vas m. Őrség Nyr. II.374; Mátyusfölde Nyr. XIX.504; Komárom m. Kürth Nyr. XIX. 187; Hont m. Nyr. VI.182); **2.** *gĕrĕndĕj, gerendely, gĕrĕndᵘö, gerendüő, gerendü, gerendű, girindely, girindöly, göröndöm, göröndő:* azon hosszú görbe fa, a melyre az ekefej van illesztve (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; XX.365; Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.94; Balaton mell., Vas m. Őrség Tsz.; Kecskemét Csaplár Benedek; Szentes Nyr. XVII.45; Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.63; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325; Heves m. Csépa Nyr. II. 380; Csallóköz Csaplár Benedek; hely nélkül Nyr. II.379; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); **3.** *gerendő, göröndő, göröngyő:* a nagy malomkerék tengelye (hosszú, vastag, kifaragott gerenda) (Győr Nyr. XI.287; Békés m. Balog István; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV. 382); **4.** *gerendej:* a borsajtónak vmely része [?] (Zemplén m. Mád Nyr. VI.285); **5.** *gerendej:* szövőszéknek fölálló hosszú derékrúdja (Székelyföld Nyr. I.281) [vö. *eke-gĕrĕndĕly*].

GERENYE: száraz ágtörmelék, ághulladék (Borsod m. Noszvaj Kassai J. Szókönyv II.260).

GEREPCSÍN: vmi növény (Tisza-Örs Csaplár Benedek).

GĔRĔZD (ĕg *gerez* fokhajma Veszprém m. Szentgál Nyr. III.89; *gerézd* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.326; *gerízd* Szeged Kálmány L. Koszorúk II.39; *girizd* Veszprém m. Szentgál Nyr. III. 89; Kún-Majsa Nyr. VIII.470; Bács m. Zenta Fülöp Adorján; Török-Becse Nyr. IX.92; Gyöngyös Nyr. III.139; *girízd* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.65; Szeged Kálmány L. Szeged népe I.207; *görözd* Székelyföld Nyr. V.222): **1.** *gerezd, gerézd:* fürt, szőllőfürt (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.326; Székelyföld Király Pál); **2.** *gerezd:* a szőllőfürtnek eggy mellékszáron levő kis része (Balaton mell. Tsz.); **3.** *gĕrĕzd, gerezd, görözd:* faépület szeglete, a hol az eggymásba rótt gerendák vége kiáll (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván,

Király Pál; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XV. 336; Háromszék m. Tsz.; Vadr.; Csík m. MNy. VI.372; Csík-Madaras Nyr. XX.46); 4. [ház]*gĕrĕzd, görözd:* háztető gerince vagyis eggymásba rótt gerendáinak kiálló végei (Székelyföld Nyr. V. 222; Háromszék m. Nyr. V.36); 5. *gĕrĕzd:* házeresz széle. *Tele van a gerezd jégcsapokkal* (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár); 6. *gerezd:* kereszt-alakú rakás szalmakévékből, gabonakévékből v. faneműből (Székelyföld Király Pál) [vö. *görözdög, ház-gĕrĕzd, szőllő-gĕrĕzd*].

[**gĕrĕzd-szökés**].

[Szólások]. *Gĕrĕzd-szökést csinálni:* furfangoskodni, kijátszani vkit (Erdővidék Nyr. VIII.142).

[**görözdön-futó**].

görözdön-futó Máriska: [tréf.] macska (Udvarhely m. Nyr. IX.235).

GĔRĔZDĔL: rovátkol (Háromszék m. Nyr. V.36).

GĔRĔZDĔS (*girizdes* Kecskemét Nyr. IX.359; Bács m. Zenta Nyr. IX.91 [itt *gerizdes* hiba]; Fülöp Adorján): 1. *gĕrĕzdĕs:* rovátkos. *Tám juhnyírő ollóvâ nyirták mĕg a fejedĕt, te hó, met ugyancsak rusnya gĕrĕzdĕsen* [garádicsosan] *hatták a hajadot* (Székelyföld Győrffy Iván); 2. *gĕrĕzdĕs:* eggy kerti virág, a mely gerezd-alakúan kétfelé egyenesen szétálló fehér, kék, sárga és tüdőszín virágokat terem (Székelyföld Kiss Mihály).

GĔRÉZNYE: sovány, vézna, cingár és kis termetű (Veszprém m. Devecser Benczik Ferenc) [vö. *fan-gĕrĕzna*].

GĔRGÁNY (Karancs vid. Nyr. XXII.48; *gĕrkány* Hont m. Nyr. V.426): torok, gége. *Sokat győz a gĕrgányja* (Karancs vid. Nyr. XXII.48) [vö. *girtyán*].

GĔRGĔLICE (Udvarhely m. Nyr. IX.235; *gergelice* Székelyföld Győrffy Iván; *gergerice* Székelyföld Tsz.; *gerlica* Brassó m. Hétfalu Nyr. V.330; *görgölice* Udvarhely m. Nyr. IX.235): 1. *gergelice, gergerice, gerlica:* gabonaféreg, búzaféreg, búzazsizsik (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Brassó m. Hétfalu Nyr. V.330); 2. *gĕrgĕlice, görgölice:* poloska [?] (Udvarhely m. Nyr. IX.235).

GĔRHÁM: sovány (Simontornya Nyr. V.230).

GĔRHĔNYA (Somogy m. Sándor József; *gérhenya* Zala m. Hetés Nyr. II.373): gyönge testalkatú, sovány [vö. *gĕrnye*].

GĔRINC (*gerenc* Erdővidék Tsz.; *gĕrĕnc* Székelyföld Kiss Mihály; *gĕrénc* Háromszék m. NyK. X.329; *gerĕnc* Palócság Nyr. XXII.34; *girics* Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; *girinc* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.65; Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. NyK. X. 329; Háromszék m. MNy. VI.214) [vö. *girce*].

GĔRINCĔLŐD-IK (*gerincelőd-ik, girincelőd-ik*): fölhorzsolódik, göröngyösödik, rovátkosodik (Háromszék m. MNy. VI.329; Győrffy Iván).

[**GERJE**].

[Szólások]. *Gerjére tenni a titkot:* kihíresztelni (Borsod m. Kassai J. Szókönyv II.278).

gĕrje-fa: villámtól sújtott és ennek következtében a lábán kiszáradt fa (Udvarhely m. Vadr.).

GERJESZKE: tűzgyújtásra való apró forgács (Alföld Nyr. XIII.478).

GERJESZTŐ: tűzgyújtásra való apró-fa (Érmellék Nyr. V.425; Szatmár Nyr. VII.282; Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.432; Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.48).

GERLE (*gelle* Palócság Nyr. XXI.46; *gille* Palócság, Apátfalva Nyr. V.225).

GERLICE (*gelice* Nagy-Kúnság Nyr. XIX.576; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.279; Udvarhely m. Nyr. IV.428; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík-Szentkirály Nyr. XVIII.475; *gĕlice* Székelyföld Kiss Mihály; *gellice* Kecskemét Nyr. IX.360; Borsod m. Szíhalom Nyr. IX.333; Háromszék m. Vadr. 327; *gĕlyice* Visonta Nyr. I.328; *gilice* Répce mell. Nyr. XX.370; Vas m. Őrség Nyr. VII.330; Somogy m. Sima Nyr. XIX.381; Pápa vid. Tsz.; *gölice* Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Vadr. 18; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *görice* Moldvai csáng. Erdélyi J. Népd. és mond. I.434; Győrffy Iván; Moldva, Klézse Nyr. X.479; *görlice* Székelyföld Erdélyi J. Népd. és mond. II.323).

gilice-tüske: ononis spinosa (Soprony és Vas m. Nyr. X.331).

gerlice-tövisk: ∾ (Győr m. Bőny Nyr. XVI. 144).

gilice-tüsök: ∾ (szerb tövis) (Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.116).

GĔRNYÁK: sovány (Somogy m. Sándor József) [vö. *gĕrnye*].

GĔRNYÁNCS: sovány, vézna (Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XIII.332) [vö. *gĕrnye*].

GÉRNYÁNCSOS: sovány, vézna (Zala m. Hetés Nyr. II.373; Zala m. Dobronak Nyr. XIV. 333; Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573) [vö. *gĕrnye*].

GĔRNYÁSZ: sovány, vézna (Zala m. Arács Nyr. XXII.192) [vö. *gĕrnye*].

GĔRNYE (*gĕrĕnya* Udvarhely m. Fehér-Nyikó mell. Nyr. XVIII.480; *gérnya* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; Soprony m. Csepreg Nyr. II. 372; *giérnya* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII. 94; *gérnye* Vas m. Ság Kresznerics F. Szótár I.191; Vas m. Hegyhát Nyr. I.467; Háromszék m. MNy. VI.214; *görnye* Rábaköz MNy. II.411; Székelyföld Kriza; Győrffy Iván): 1. *gĕrĕnya,*

gërnye: gerinc, hátgerinc (Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Fehér-Nyikó mell. Nyr. XVIII.480; Háromszék m. Vadr.; Nyr. XVII. 381; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); **2.** *gérnya, giérnya, gërnye, gernye, gérnye, görnye:* sovány, vézna, magas és sovány (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; Soprony m. Csepreg Nyr. II.372; Rábaköz MNy. II.411; Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.94; Vas m. Ság Kresznerics F. Szótár I.191; Vas m. Hegyhát Nyr. I.467; Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.260; Tsz.; Háromszék m. Nyr. XVII.381; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár) [vö. *gërhënya, gërnyáncs, gérnyáncsos, gërnyák, gërnyász, gërnyók*].

GËRNYÓK: sovány, vézna (Zala m. Tapolca Nyr. VIII.469; Közép-Baranya Nyr. II.237) [vö. *gërnye*].

GERSELY: eggy szőllőfaj (Abaúj m. Névtelen 1839).

GERVEDT: dermedt (Csallóköz Nyr. I.278).

GËRZÁN: gyenge testű. *Gërzán embër* (Mezőtúr Nyr. IX.479).

GÉSZKENY (Brassó m. Hétfalu Király Pál; *géskeny* Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.478): szűk ucca, köz, sikátor.

[GESZNYE].

gesznye-gusznya: apró ruhadarabok, cókmók (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.572; Kisújszállás Nyr. XX.190) [vö. *genye-gunya*].

GESZTËNYE (*gëszkënye* Hont m. Páld Nyr. XIV.575; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI. 476; *geszkënye* Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *geszkenye* Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.528; *geszkinye* Győrffy Iván; *gesztinye* Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.331; Baranya m. Csúza Nyr. XVII.472).

GESZTES (*gesztös*): fás (dió) (Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.281; Ormányság Tsz.) [vö. *geszti*].

GESZTET (Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.281; Tsz.; *gyesztet* Balaton mell., Göcsej Tsz.): üget, poroszkál, kocogva megy.

GESZTI (Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; *gesztyű* Baranya m. Kassai J. Szókönyv I.436; *gösztü* Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841): fás. *G. dia* (dió) [vö. *gesztës*].

[GÉZ].

géz-guz. *Gézzel-guzzal:* dérrel-dúrral, haraggal (Mezőtúr Nyr. VIII.189) [vö. *gér-gur*].

GEZDËNCE: asztag-formára összerakott nádkévék (Győr m. Szigetköz, Duna-Sz.Pál Nyr. VIII.522).

GEZDËRNYE (Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. III.319. 473; *gezderje* Fertő mell. MNy. III.405; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. I.334; *gezdernye* Zala m. Kassai J. Szókönyv II.281; Göcsej Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek; *gezdörnye* Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. XIV.333): **1.** *gezderje, gezdërnye, gezdörnye:* száraz ágtörmelék, ághulladék, rőzse (Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. III.319. 473; XIV.333; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.334); **2.** *gezderje, gezdernye:* giz-gaz, szemét, pozdorja (Fertő mell. MNy. III. 405; Zala m. Kassai J. Szókönyv II.281; Göcsej Tsz.); **3.** *gezdernye:* izgága, civakodó, házsártos (Csallóköz Csaplár Benedek).

[GEZE].

geze-guza: giz-gaz (Csallóköz Nyr. I.278).

geze-mice (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1834; Veszprém m. Csékút Nyr. XI.191; Alföld Ferenczi János; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.285 [itt *gere-mice* nyilván hiba]; Kisújszállás Nyr. XX. 191; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.572; Békés m. Balog István; Szentes Nyr. VI.180; Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.44; Szeged Nyr. IX.237; Szeged vid. Nyr. II.44; Hajdú m. Földes Nyr. VII.234; Debrecen Nyr. VII.189; Szatmár m. Adorján Nyr. X.431; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.236; Csallóköz Csaplár Benedek; hely nélkül Tsz.; *deze-nice* Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.381; *gece-mice* Szeged Kálmány L. Szeged népe I.212; *geze-míz* Fertő mell. MNy. III.242; *gëze-mize* Szilágy m. Nyr. IX.477; *geze-müce* Közép-Baranya Nyr. III.282): **1.** *deze-nice, geze-mice, geze-míz, gëze-mize, geze-müce:* száraz ághulladék, törmelék, giz-gaz, szemét (Fertő mell. MNy. III.242; Balaton mell. Horváth Zsigmond; Közép-Baranya Nyr. III.282; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.572; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.285; Kisújszállás Nyr. XX.191; Békés m. Balog István; Szentes Nyr. VI.180; Szeged Nyr. IX.237; Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.44; Hajdú m. Földes Nyr. VII.234; Debrecen Nyr. VII.189; Szatmár m. Adorján Nyr. X.431; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.236; Szilágy m. Nyr. IX.477; Szolnok Doboka m. Nyr. XVII.381); **2.** *geze-mice:* mindenféle dib-dáb portéka, lim-lom (Veszprém m. Csékút Nyr. XI.191; Csallóköz Csaplár Benedek; hely nélkül Tsz.); **3.** *geze-mice:* rosszul készített, összekotyvasztott eledel v. megromlott ételmaradék (Alföld Ferenczi János; Szeged és vid. Nyr. II.44; IX.237; Csaplár Benedek) [vö. *gezernice*].

geze-muza (*geze-muca* Szatmár vid. Tsz.; *gezse-muza* Székelyföld Tsz.): száraz ágtörmelék, giz-gaz, szemét (Duna mell. Kassai J. Szókönyv II.264; Pozsony m. Kassai J. Szókönyv II.281; Székelyföld Nyr. IX.477; Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.328; Vadr. 500a; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

GEZERNICE (*gezernyice*): **1.** *gezernice, gezernyice:* száraz ágtörmelék, giz-gaz, szemét (Marcal mell. Tsz.; Göcsej Tsz. 137a); **2.** *gezernice:* ringy-rongy ruha (Marcal mell. Tsz.) [vö. *gezemice*].

[GEZI].

gezi-buzi: részeg (Kisújszállás Nyr. XXI.143. 335).

GEZSĘG: nyöszörögve panaszkodik (Palócság Császár Árpád) [vö. *gözsörög*].

[GIB].

gib-göb: görcs, göcs, bog. *Csupa gib-göb az egész szekér fa* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX. 568) [vö. *göb*].

GIBERCS: **1.** nagyon sovány (Alföld Nyr. XIII. 478; Szeged Csaplár Benedek); **2.** nyomorék (Szeged Nyr. IX.376); **3.** gebe, rossz ló (Félegyháza Nyr. V.35) [vö. *gérbic, girbics*].

GÍBËRNYÚZ: nagyon sovány ember v. gyermek (Csallóköz Csaplár Benedek, Szinnyei József).

GIBINYE: rüh (Abaúj m. Jászó Nyr. IX.478).

GIBOSZ: görbe hátú, púpos (Moldvai csáng. Nyr. X.202).

1. **GICA** (*gic* Heves m. Névtelen 1840; *gicca* Zala m. Szepezd Nyr. XVII.190; Veszprém m. Nyr. XV.384): házfödésre való apró zsupp, kettős zsupp (Göcsej MNy. II.411; Veszprém m. Nyr. XVIII.287; Veszprém Nyr. XXII.279; Veszprém m. Szentgál Nyr.III.89; Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286). *Kirántott ëg gica szuómát ez üstökbü* (Göcsej MNy. II.411). *Szoknyás gicca:* a mely körülbelül a közepén van megkötve; *fejes gicca:* a mely a tövétől körülbelül eggy lábnyira van megkötve (Veszprém m. Nyr. XV.384).

2. **GICA** (*gice* Veszprém m. Szentgál Nyr. III. 89): **1.** göndör-szőrű (malac v. disznó) (Vas m. Kemenesalja Tsz.); **2.** malac, disznó (Göcsej MNy. II.411; Veszprém m. Nyr. XVIII.287; Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286; Fehér m. Perkáta Erdélyi J. Népd. és mond. I.347).

gica-disznó: kurta fehér göndör-szőrű szerbiai disznó (Somogy m. Sima Nyr. XIX.381).

3. **GICA** (Somogy m. Sima Nyr. XIX.381; *kicce* Szatmár m. Nyr. XIX.381): vékony pálcácskának hasított végébe illesztett rézdarabka, a melylyel a húsvéti pirostojást cifrázzák.

GICÁZ: födélzsuppokat kötöz v. zsuppal föd (Veszprém m. Nyr. XVIII.287; Veszprém Nyr. XXII.279; Veszprém m. Szentgál Nyr. III.89).

[GICS].

gics-göcs: bog, görcs, csomó (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.568). *Sok gics-göcs van az erdőn is, a mi a köntösbe belé-bojtorjánkodik* (Udvarhely m. Nyr. III.513) [vö. *1. göcs*].

GIDA (Balaton mell. Tsz.; Pécs Kassai J. Szókönyv II.282; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.285; *gëda* Palócság Nyr. XXII.34; Heves m. Saár Nyr. II. 525): kecske-gödölye, kis kecske [vö. *gede, gedő, gidi, gidó*].

[GIDËR].

gider-gödör: gödör, sok gödör (Debrecen Nyr. VII.328; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.568).

GIDI = *gida* (Debrecen Nyr. VII.189).

GIDÓ (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.285; Székelyföld Tsz.; Marosvásárhely Nyr. IX.428; *gedó* Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.282; Palócság Tsz.; *gëdó* Heves m. Pásztó Nyr. VIII.284) = *gida.*

[GIDRËS].

gidręs-gödrös: gödrös, sok-gödrű, egyenetlen (Mezőtúr Nyr. VIII.189; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.568).

GIDRI: göndör (Nagy-Kúnság Nyr. XIX.576).

[**GIDUSKA**], **GEDUSKA**: kecske-gödölyécske (Békés m. Nyr. V.94) [vö. *gida*].

GIGÁGÁZ: gágog (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.415).

[GIGYËG].

gigyög-gagyog: akadozva beszél (Szeged vid. Nyr. IV.168).

GIGYEREG: vki körül hízelkedve forgolódik és kedveskedve csacsog (gyermek) (Göcsej Tsz. 69a).

[GIHEJ].

gihej-göhej: árkos, vízmosásos, nem igen termékeny vidék (Zala m. Nyr. XVIII.287) [vö. *göhej*].

GILIC: sövények között bújkáló madárka (Szatmár m. Lauka Gusztáv 1842).

GILIL: csiklandoz (Brassó m. Hétfalu MNy. V.346).

GILISZTA (*gaiszta* Szeged Herman O. Halászat K.; *galisztya* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 190; *géjszta* Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly; *geleszta* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190; *gëlëszta* Veszprém m. Szentgál Nyr. III.89; Csallóköz Szinnyei József; Bánffy-Hunyad Nyr. X.21; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[GILISZTÁS].

gelesztás-keszeg (Szeged Herman O. Halászat K.; *gaisztás-keszeg* Tápé uo.): scardinius erythrophthalmus.

[GILIZ].

giliz-galaz: giz-gaz (Kapnikbánya és vid. NyK. II.376).

GILLE: kis fiú bögyörője (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839) [vö. *bille*].

[GIMIZ].

gimiz-gamaz: aláváló, aljas, hitvány (ember) (Székelyföld Kriza, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.).

GIMPLI: veresbegy (Bereg m. Dercen, Fornos Nyr. XX.432. 476).

[GINC].

ginc-gönc: cók-mók, lim-lom (Vas m. Hegyhát Nyr. I.467; Zala m. Nyr. XVII.273; Somogy m. Sándor József) [vö. *1. gönc*].

GINCÁZ: jókedvűen ficánkol (ló) (Soprony m. Csepreg Nyr. II.372) [vö. *hincároz*].

1. **GINDÁR** (*dindár* Székelyföld Kassai J. Szókönyv I.434): vékony, sovány (Jász-Nagykún-Szolnok m. Túrkeve Nyr. XV.520; Háromszék m. Vadr.).

2. **GINDÁR:** göndör [?] (Nagy-Kúnság Nyr. XIX.576).

GINDLI: fösvény (Tolna m. Paks Nyr. XXII. 384).

GINGALLÓ: hinta (Cegléd Nyr. XXII.375) [vö. *gallᵃó*].

GINGALLÓZ-IK: hintázik (Cegléd Nyr. XXII. 375) [vö. *gallᵃóz-ik*].

GINGÓ: kopár hegytető, terméketlen magaslat, hitvány földrész (Moldva, Klézse Nyr. VII. 478).

GIRA: **1.** márka (pénznem); **2.** lelki ajándék. *Girát osztó Mindenható* (Háromszék m. Vadr.) [vö. *girëcska*].

[GIRBE].

girbe-görbe (*girbi-görbe* Székelyföld Kriza).

girbe-gorba: ∾ (Baranya m. Ormányság Nyr. II.131).

girbe-gurba: ∾ (Baranya m. Ormányság Nyr. I.380; Szeged vid. Nyr. VI.135; Debrecen Nyr. VII.328; Csallóköz Csaplár Benedek).

GIRBICS (*girbincs* Háromszék m. Vadr. 500a; Győrffy Iván): **1.** *girbics, girbincs:* girbe-görbe növésű, idétlen (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 500a; Győrffy Iván); **2.** *girbics:* sovány, vézna, nyápic (Bánság Csaplár Benedek; Székelyföld Győrffy Iván) [vö. *gérbic, gibercs, görbec*].

GIRBINCSËS (*? gërbincsës*): girbe-görbe növésű (Háromszék m. Vadr.).

GIRCE: gerinc (Gömör m. Nyr. XXII.431).

GIRCSÁS: kehes (ló) (Cegléd Nyr. XXII.375).

1. **GIRCSÁVA** (*gercsáva* Székelyföld Tsz.; *gërcsáva* Székelyföld Győrffy Iván): galiba, zavar, izgága (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.). *Eriggy pokóba veszekedni, ne csinájj itt köztünk gërcsávát* (Székelyföld Győrffy Iván).

2. **GIRCSÁVA:** a hátgerinc alsó vége, farkcsigolya (Székelyföld Nyr. XIV.47).

GIRCSÁVÁS (Székelyföld Győrffy Iván; *gercsávás* Székelyföld Tsz. 136b): kötekedő, kapcáskodó, izgágáskodó.

GIRCSÁVÁSKOD-IK: izgágáskodik. *Mit a gútot gircsáváskodol annyit, te izgána!* (Háromszék m. Vadr. 365. 500a).

[GIRCSËS].

gircses-görcsös: görcsös, sok-görcsű (bot, fa) (Somogy m. Mesztegnye Nyr. V.235; Székesfehérvár Nyr. VII.429).

gircsës-gurcsos: ∾ (Csallóköz Csaplár Benedek).

GIRE: barázdákon futkosó és élősködő madárka (Szatmár m. Lauka Gusztáv 1842).

GIRËCSKA: pénz-adó (Moldvai csáng. Nyr. X.205) [vö. *gira*].

GIRIGÁRÉ: [kártyázási műszó] a négy színből összeállított hetes, nyolcas, kilences és tízes (*kis g.*) v. alsó, fölső, király és ász (*nagy g.*) (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190).

GIRIND (Gömör m. Nyr. XXII.431; Szabolcs m. Kassai J. Szókönyv II.285; Zemplén m. Tarcal Kassai J. Szókönyv II.285; *gered* Moldvai csáng. Nyr. X.202; *gerind* Göcsej Nyr. XIV.394): **1.** *gered, girind:* gerinc (Gömör m. Nyr. XXII. 431; Moldvai csáng. Nyr. X.202); **2.** *girind:* halomnak teteje és csúcsa (Szabolcs m. Kassai J. Szókönyv II.285); **3.** *gerind:* dombos része a hullámos talajon levő szántóföldnek (Göcsej Nyr. XIV.394); **4.** *girind:* szántóföld széle és mesgyéje (Zemplén m. Tarcal Kassai J. Szókönyv II.285) [vö. *hát-girind*].

GIRIZEL: vakar, kapar, karcol (pl. rossz fésű) (Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XV.382) [vö. *görözdöl*].

GIRTYÁN: torok, gége (Udvarhely m. Dézsi Mihály) [vö. *gërgány*].

[GITHËSKËD-IK].

githëskëdik-göthösködik: göthösködik, betegeskedik (Tolna m. Nyr. IV.37).

GITLIC: Ádám-csutkája (Moldvai csáng. Nyr. X.203).

GÍZËS: gazos (Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI. 274. 277).

gizes-gazos: gizgazos, gyomos (Mezőtúr Nyr. VIII.189; itt *gires-garos* nyilván hiba).

GIZSÓ (Zemplén m. Barkó vid. Paszlavszky Sándor; *hizsó* Zemplén m. Golop Paszlavszky Sándor): **1.** a tehén nyelvén támadt apró hegyes

kelevények, a melyektől nem tud enni (i. h.); **2.** *gizsója van a marhának:* nyugtalankodik a pőcsik (hypoderma bovis) szúrásai következtében v. azoktól való féltében (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIV.43. 368).

GIZSÓZ-IK (*gizsáz*va [?] Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIV.43): **1.** *gizsóz-ik* (a tehén): a nyelve hámlása miatt olyan mozdulatokat tesz, mint a mikor kérődzik (holott még nem tud enni, mert még nem múlt el a *gizsó*ja) (Zemplén m. Barkó vid. Paszlavszky Sándor); **2.** *gizsáz-ik* [?]: fickándozik. *Gizsázva mennek a marhák a délőre* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIV.43).

GLÉDA (*geléda* Veszprém m. Lázi Nyr. XVI. 472; Udvarhely m. Vadr. 91).

GLICSU: korcsolya (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

GLONGÁL: fél lábon ugrál (Nógrád m. Nyr. IV.94).

GLUBA: [?] *Megpörkölt gluba* (Somogy m. Mesztegnye Nyr. V.235).

GLUGA, GULUGA: 1. *guluga:* kámzsa, csuklya (Udvarhely m. Bethlenfalva Nyr. XVII.332; Csík m. Arany-Gyulai NGy. I.126); **2.** *gluga:* szűrféle fölső-ruha (Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János).

GLÜTYÜZ (*glütyüz*ni, *glütyüz*nek): golyócskákkal játszik (Veszprém m. Pápa Káldy Gyula).

GLYAMA: nagyszájú, nyelveskedő (Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.143).

1. **GÓBÉ** (*gᵃóbᵉé* Palócság Nyr. XXII.34): **1.** műveletlen, eggyügyű ember (Csallóköz Nyr. I. 278; Palócság Nyr. XXII.34; Székelyföld Kriza, Kőváry László 1842; Háromszék m. Vadr.; Erdővidék Tsz.); **2.** székely paraszt (Székelyföld Kiss Mihály); **3.** kópé (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván).

2. **GÓBÉ:** félmeztelen, toprongyos tyúk (Somogy m. Kassai J. Szókönyv II.287).

góbé-tik: farkatlan tyúk (Somogy m. Sima Nyr. XIX.381).

GOBOLY: gobio fluviatilis (Erdély Herman O. Halászat K.).

GOBONCA: répával, túróval stb. töltött laskanemű sült tésztás-étel (Vas m. Őrség Tsz.).

1. **GÓC** (*góca* Vác Czech János 1840): nagy terjedelmű és két oldalt alul nyilt szobai fűtő kemence (Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.287. 298; Tsz.; Arany-Gyulai NGy. III.251. 276. 336; Kőváry László 1842; Kolumbán Samu; Barabás Samu; Udvarhely m. Vadr.; Nyr. XV.239; Keresztúr vid. Vadr. 554; Háromszék m. Nyr. IX. 34; Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.373) [vö. *góg*].

góc-al (Székelyföld Tsz.; *góc-ajja* Székelyföld NyK. X.329; *góc-alja* Székelyföld Tsz.; Udvarhely m. Tsz. 293b; Vadr. 500a): kemence alja vagyis a szobai fűtő kemence eggyik végében belül levő ülőhely (Székelyföld Tsz.; NyK. X. 329; Kolumbán Samu; Udvarhely m. Tsz. 293b; Vadr. 500a).

góc-láb (*góc-lába* Udvarhely m. Vadr. 56): szobai fűtő kemence szegletét tartó fa- v. kőoszlop-forma (Udvarhely m. Kriza; Vadr. 500a).

2. **GÓC:** aspro Zingel (Szeged Herman O. Halászat K.) [vö. *2. gócó*].

GÓCA (*guóca* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVII. 192): kácsa, réce (Duna mell. Kassai J. Szókönyv II.279; Rábaköz Tsz.; MNy. V.130; Vas m. Kassai J. Szókönyv II.298; Göcsej Nyr. XVII. 507) [vö. *gece*].

1. **GÓCÓ:** [tréf.] fej, fejecske (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.477; Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 45; Korda Imre) [vö. *gógyé* és a dajka-nyelv szavai közt *gócó*].

2. **GÓCÓ:** vmely hal (Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.76) [vö. *2. góc*].

GÓCSMA: [?] (Mátyusfölde Nyr. III.27).

GÓCSMÁN, GÓCSMÁNY: egyházfi (Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.478; Czimmermann János; Hétfalu, Zajzon Nyr. III.326).

GÓDA: nőstény disznó. *A góda mëgmalacazatt az este* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXIII.96).

góda-vére (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV. 382; *góda-víre* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XII.477): vérehulló fű (chelidonium majus; cynadonia) [vö. *gódérc*].

GÓDÉMUSZ: [részeg emberről mondják] (Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.47).

GÓDÉRC (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV. 382; *gódirc* Szatmár Nyr. XV.335): vérehulló fű (cynadonia) [vö. *góda-vére*].

GODOLA, GUDOLA (*gogyola* hely nélkül Tsz. 138b. kétszer): **1.** *godola, gudola:* disznó nyakán támadt genyedéses daganat (Zala m. Hetés Nyr. XIX.575); **2.** *gogyola:* golyva (Hely nélkül Tsz. 138b. kétszer); **3.** *godola, gudola:* élőfán levő forradás (Zala m. Hetés Nyr. II.373; XIX.575).

GODONA: köszméte (Gömör m. Krasznahorka-Váralja Nyr. III.185).

GODZSA (,a kiejtésben a *d* alig hangzik'): testes, kövér (Rimaszombat Nyr. V.271). [vö. *guncsá*].

GÓG, GÓB (*gób* Székelyföld NyK. X.329; Kiss Mihály; Udvarhely m. Homoród vid. Vadr. 104; *góbb*a Székelyföld Nyr. V.175; Udvarhely m. Homoród vid. Vadr. 554; Kriza; *góab* [?] Nagy-Küküllő m. Halmágy Vadr. 561; Csángóság [Hétfalu?] Vadr. 500a; *gog* [?] Székelyföld Tsz.; Nyr. V.377; *góg* Erdély Kassai J. Szókönyv

II.287; Udvarhely m. Vadr. 500a; Kriza, Rozsondai József; Homoród vid. Vadr. 554. 560): nagy terjedelmű és két oldalt alul nyilt szobai fűtő kemence. *Üjj bé a góbba*: a kemence alá (Székelyföld NyK. X.329; Kiss Mihály; Udvarhely m. Vadr. 500a) [vö. *1. góc, gógány*].

góbba-termött: élhetetlen, tehetetlen, pipogya. *Góbba termött embör* (Székelyföld Nyr. V. 175).

gób-láb (*gőb lába*) = *góc-láb* (Udvarhely m. Homoród vid. Vadr. 104).

GÓGA: hinta (Göcsej Nyr. XIV.165; Budenz-Album 160).

GÓGÁL: hintázik (Göcsej Nyr. XIV.165; Budenz-Album 160; Göcsej, Resznek Nyr. XII.188).

GÓGÁNY (*gógán* Dunántúl és Kalocsa vid. Csaplár Benedek; Csík m. Kilyénfalva Nyr. IX. 525): **1.** vesszőből font és sárral betapasztott kémény v. szikrafogó (Dunántúl és Kalocsa vid. Csaplár Benedek; Erdély Kassai J. Szókönyv II.267. 288; Csík m. Kilyénfalva Nyr. IX.525; Gyergyó vid. Győrffy Iván); **2.** vesszőből font és sárral vastagon betapasztott igen nagy terjedelmű szobai tüzelő kemence (Udvarhely m. Vadr.; Kriza; Kolumbán Samu) [vö. *góg*].

GÓGÁZ[-IK?]: hintázik (Zala m. Kis-Kanizsa Nyr. X.184).

GOGNA: szar (Hely nélkül Tsz.).

GÓGYÉ: [tréf.] fej (Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 45) [vö. *1. gócó*].

GOHÉR (*góher* Debrecen Nyr. XXIII.93; *góhér* Zemplén m. Tolcsva Nyr. IX.480): korán érő szőllőfaj (Gyöngyös Nyr. I.335; Abaúj m. Névtelen 1839; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.288; Bereg m. Dercen Nyr. XX.432; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.238; hely nélkül Tsz.).

GOHINAS: tréfás (Nyitra vid. Kelecsény József 1843).

GOKLESZ: nagy ügyetlen (Háromszék m. Vadr.).

GOLOGÁNY: **1.** négykrajcáros pénzdarab (Székelyföld Nyr. XIV.47); **2.** hórihorgas, túlságos magas (Erdővidék Nyr. VIII.142).

GOLONC: csomóka (Brassó m. Tatrang Nyr. II.476). *Ëgy golonc agyag* (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478).

GÓLYA (*gâlya* Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.235): ekeló, ekekabola (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.48).

[Szólások]. *Megvágta a gâlya a kezét*: kifújta a szél (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.235).

gólya-füle: ostobaság, bolondság, esztelenség, haszontalanság, semmiség. *De sok gólyafülét összedaráltok! Micsoda gólyafüle jutott már megin eszedbe!* (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *kóla-füle*].

gólya-körömke: ákácvirág v. az ákácvirágnak kigörbülő vége (Cegléd Király Pál).

GOLYHÓ (*gojhó)*: ostoba és ügyetlen kamasz, oktondi (Balaton mell., Pápa vid. és hely nélkül Tsz.; Tata Matusik Nep. János 1841; Békés m. Balog István; Torontál m. Egyházas-Kér Kálmány L. Szeged népe III.133; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.249; Szatmár m. Lauka Gusztáv 1842; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.236; Csallóköz Szinnyei József).

GOLYÓ (*gojgó, gojó* Székelyföld Kiss Mihály; *guju* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190; *gujú* Baranya m. Ormányság Nyr. III.182; *gulyu* Dráva mell. Nyr. V.423). *Gojó:* tökgolyó, here; *a töke gojgója* (Székelyföld Kiss Mihály).

GOLYÓBIS (*góbis* Palócság Ethnographia III. 358; Heves m. Névtelen 1840; Mátra vid. Nyr. XXII.287; *golóbics* Zala m. Nyr. XVII.132; *golubics* Vas m. Őrség Nyr. VII.322).

GOLYVA (*gejva* Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.331; *gejva*-gomba hely nélkül Tsz.; *géjva* Bács m. Zenta Nyr. IX.378; *gëlva* Kecskemét Nyr. V.273; *gëlyva* Palócság Nyr. XXII.34; Esztergom Nyr. IX.540; *gëlyvá* Gömör m. Serke Nyr. XVIII.422; *geva* Hajdú m. Nádudvar Nyr. VIII.234; *géva* Nagy-Kúnság Nyr. III.233; XVI. 285; *gilva* Csongrád m. Hosszúhát Kálmány L. Szeged népe III.153; Szeged vid. Nyr. V.273; Torontál m. Lőrincfalva Kálmány L. Szeged népe III.104; *gilva*-gomba Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.284; *giva*-gomba hely nélkül Tsz. 136a).

gejva-gomba (Hely nélkül Tsz.; *gilva-gomba* Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.284; *giva-gomba* hely nélkül Tsz. 136a): laska-gomba (fatőkéken termő ehető gomba).

GOLYVÁS (*gëlyvâs* Palócság Nyr. XXII.34; *gëlyvás* Vas m. Őrség Nyr. III.479; *gilvás* Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.209; *golyhós* Nagy-Kúnság Nyr. XIX.576).

GOMB (*bong* Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.291; Tsz.; Nyr. XV.472; Udvarhely m. Győrffy Iván; Csík m. Vadr.; Nyr. VI.471; Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.358; Háromszék m. Közép-Ajta Király Pál; Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI. 478; XXI.144; Király Pál; Brassó m. Tatrang Nyr. II.476; fül[em] *gombája* Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.238; Tamási Nyr. XXI.526; *gömb*-kötő Eger Kassai J. Szókönyv II.239. 291): **1.** *gomb:* csomó, bog (Göcsej Nyr. XIII.308). *Gombra van kötfő* [a kötél] (Göcsej Nyr. XIV. 394); **2.** *gomb* [tréf.] fej. *A gombodat leüttetem* (Háromszék m. Vadr. 396); **3.** *gomb:* evező mankója (Kis-Majtény Herman O. Halászat K.).

gomb-fa: fejfa (a kálvinisták temetőjében) (Zilah, Ér-Sz.Imre Király Pál) [vö. *gombos-fa*].

gomb-ház: a ruha eggyik oldalára varrt, nyi-

lással ellátott zsinórmű v. posztószalag, a melybe a túlsó oldalra varrt gombot belegombolják (Udvarhely m. Győrffy Iván).

gomb-kötő (*gömb-kötő* Eger Kassai J. Szókönyv II.239. 291).

GOMBA: ló talpában levő taplósság, íztapló (Székelyföld Kiss Mihály).

[**GOMBÁS**].

gombás-talpu: telitalpú (ló) (Székelyföld Kiss Mihály).

1. **GOMBÁSZ:** gombát szed (Göcsej Nyr. XIV. 165; Budenz-Album 160).

2. **GOMBÁSZ:** gomba-szedő (Göcsej Budenz-Album 162).

GOMBICA: gombóc [?]. *Turós gombica* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.221).

GOMBÓC (*gomboc* Udvarhely m. Győrffy Iván; *gombóca* Esztergom m. Nyr. XXIII.141; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.331; Csallóköz id. Szinnyei Józsefné; Borsod m. Bogács Kassai J. Szókönyv II.291): 1. *gombóca:* galuska (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.331); 2. *gomboc:* kukoricalisztből készült tapasz (Udvarhely m. Győrffy Iván) [vö. *gömbőce*].

GOMBÓD, GOMBÓDA (*gombód* Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.209; *gomboda* Székelyföld Tsz.; Aranyosszék Borbély Samu; *gombóda* Hegyalja Kassai J. Szókönyv II. 291; Kassa vid. Nyr. XIX.189; Zemplén m. Tállya Nyr. VI.82; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XVII.469; Zemplén, Szatmár és Bereg m. Pap Károly; Erdély Vadr. 241; *gombota* Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.333; *gombóta* Békés m. Sárrét Nagy Sándor; Debrecen Arany-Gyulai NGy. I. 25; Csallóköz Nyr. I.278 [itt *gombáta* hiba; vö. XII.278]; Csaplár Benedek; id. Szinnyei Józsefné; Alsó-Csallóköz, Patonyszél Nyr. XII.143; Rimaszombat vid. Nyr. X.88; Torna m. Ruehietl Miklós 1839; hely nélkül Tsz.; *gomb^{a}óta* Palócság Nyr. XXI.507; XXII.34): 1. *gombóda, gombota, gombóta:* gombóc (Csallóköz Nyr. I.278; Csaplár Benedek; id. Szinnyei Józsefné; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.333; Alsó-Csallóköz, Patonyszél Nyr. XII.143; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.291; Torna m. Ruehietl Miklós 1839; Erdély Vadr. 241); 2. *gombóda, gombóta, gomb^{a}óta:* reszelt v. apróra vagdalt kemény tészta (Palócság Nyr. XXI.507; XXII.34; Rimaszombat vid. Nyr. X.88; Zemplén m. Deregnyő Paszlavszky Sándor); 3. *gombóda:* tarhonya (Kassa vid. Nyr. XIX. 189); 4. *gombóda:* csipedett tészta (Zemplén, Szatmár és Bereg m. Pap Károly); 5. *gombóta:* lisztpép (Hely nélkül Tsz.); 6. *gombóta:* tejbefőtt rizs (Békés m. Sárrét Nagy Sándor); 7. *gombód:* árpadarából főzött kása, a melyet lapos tányérok szélére kereken kiraknak, s aztán a közbül maradt üres helyre tejet töltenek (Csík m. Kolumbán Samu).

[**GOMBOL**].

beé-gombol: [tréf.] befog (lovat). *Halli keê, beégombóta keê az elöjárókat?* (Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. VII.477).

ê-gombol: [tréf.] ellop (Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.94).

[**GOMBOLKOZ-IK**].

be-gombolkozik: [tréf.] becsíp, megittasodik (Hely nélkül Nyr. XVII.236).

GOMBOLYAG, GOMBOLYÉG (*gombajig* Szatmár Nyr. IX.264; *gombojég* Szatmár m. Krassó Nyr. XVI.335; Székelyföld Kiss Mihály; *gombojig* Bodrogköz Tsz.). *Gombojag, gombojég:* gömbölyű, gömbölyded (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *gombolykó, gömbölyeg*].

gombojag-fa: dorongfa (Székelyföld Győrffy Iván).

gombojag-hús: sárpecsenye (Székelyföld Kiss Mihály).

gombojag-pityóka: héjában főtt burgonya (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[**GOMBOLYGAT**], **GOMBOJGAT:** a szájában forgat (falat ennivalót a kis gyermek v. a fogatlan öreg) (Székelyföld Kriza) [vö. *csombolygat*].

[**GOMBOLYINTÓ**]. *Cin tekerintüe, aran gombolintóa* stb. [forgós gyermekjáték közben mondott mondóka] (Vas m. Körmend vid. Nyr. III. 379).

GOMBOLYÍT (*gombajít, gombojít):* kerekít, gömbölyít (pl. négyszögletes fát kerekre farag) (Székelyföld Tsz.).

[**GOMBOLYKÓ**], **GOMBOJKÓ:** gömbölyű, gömbölyded (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Erdővidék Nyr. IX.37).

[**GOMBOLYOD-IK**], **GOMBOJOD-IK:** gömbölyödik (Székelyföld Győrffy Iván).

GOMBOS (*bongos* Moldva, Klézse Nyr. III. 335; *bongos*-tő Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478; *bonkos*-tő Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.144; *gömbös*-tű v. -tő Répce mell. Nyr. XX.364; Vas m. Őrség Nyr. VII.272; Heves m. Névtelen 1840; Nógrád m. Nyr. VI.134; Esztergom és vid. Nyr. IX.540; XIX.239; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.292; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.315).

gombos-fa: fejfa (a kálvinisták temetőjében) (Nagy-Kőrös és vid. Király Pál) [vö. *gomb-fa*].

gombos-haj: csimbókos haj (Baranya m. Nyr. V.330).

GOMOLY: gümő, mirigy, métely, kelevény

(Balaton mell. Zala és Veszprém m. Bódiss Jusztín; Veszprém Kassai J. Szókönyv II.303).

GOMOLYA, GOMOJA (*gömöje, gömölye* Alföld Nyr. XIII.479; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.45; Szatmár m. Csaholc Nyr. XIX.335; *hamulya* Nógrád m. Nyr. IV.94; Rimaszombat Nyr. V.182; *homolya* Palócság Tsz.): **1.** *gomoja, gomolya*: gömbölyeg, gömb (pl. sárgömbölyeg, a mellyel a padlást betapasztják, hogy be ne éghessen; Szeged Tsz. 141b). *Hó-gomoja:* hó-golyó (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály). *Méjen gomojáji vadnak!* [tréf.]: milyen csecsei vannak! (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); **2.** *gomoja, gomolya:* gombolyag (fonal, cérna) (Székelyföld Tsz.; Nyr. I.281; Kiss Mihály; Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr. 88; Csík m. Tsz.; Háromszék m. MNy. VI.219. 358; NyK. III.4; Nyr. IX.40); **3.** *gomoja, gomolya, gömöje, gömölye, homolya:* ökölnyi nagyságú gömbölyegbe gyúrt édes juhtúró (Alföld Nyr. XIII.479; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.45; Szentes Nyr. VIII.187; Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.125; Orosháza Nyr. VI.178; Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.44; Debrecen Nyr. VI.331; VII.189; XI.189; XIX.335; Szabolcs m. Földes Nyr. III.239; Szatmár m. Csaholc Nyr. XIX.335; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.293; Nyr. X.281; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.326; Palócság Tsz.; Nyr. XXII.34; Rimaszombat vid. Nyr. X.88); **4.** *hamulya:* zsíron pörkölt lisztpép, lisztsterc (Rimaszombat Nyr. V.182); **5.** *hamulya:* burgonyakása (Nógrád m. Nyr. IV.94) [vö. *homolyka*].

GOMOLYÉK: göngyöleg (Székelyföld Andrássy Antal 1843).

[**GOMOLYÍT**], **GOMOJÍT:** gömbölyít, göngyölít, gombolyít (Székelyföld Tsz. 139a).

GOMOLYOG (*homolyog* Háromszék m. Tsz.; MNy. VI.330; Győrffy Iván; *homolgó* Székelyföld Nyr. VIII.463): **1.** *homolyog:* sokaság között bolyong (Háromszék m. Tsz.). *Homolgó emberek:* csoportosuló emberek (Székelyföld Nyr. VIII. 463); **2.** *gomolyog*: háborog, émelyeg (gyomor) (Háromszék m. Vadr.) [vö. *hurka-gomolygás*].

GOND: ürülék. *Ojan erőssen beteg, hogy minden gongya alája mënyën* (Székelyföld Győrffy Iván).

[Szólások]. *Gond ütte:* gondolkozóba esett. *Itten a mêszáros-legênt nag gond üttë* (Mátra vid. Nyr. XXII.287). *A kirâfit gond ütte, hogy ki ëhetyi mëg ez eő êtelit* (Heves m. Parád Nyr. XXII.477).

GONDOL (*gandal* Moldvai csáng. Nyr. IX.484).

bele-gondol: meggondol. *Ha belegondol az embër, hogy mëg këll halni*: ha meggondolja (Zala m. Kővágó-Örs, Révfülöp Nyr. XIX.48).

fel-gondol: elgondol. *Felgondolom gyengeségem* (Vásáros-Námény Erdélyi J. Népd. és mond. III.51).

[**GONDOLKOD-IK**], **GONDÓKOD-IK:** gondoskodik (Göcsej, Páka Nyr. I.374) [vö. *gondoskod-ik*].

[**GONDOLOM**]. *Gondolom ökrei:* tündér ökrei (népmesében; Udvarhely m. Vadr.).

[Szólások]. *Ëgynimëj a gondolommal marad* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

GONDOSKOD-IK: gondolkozik (Nógrád m. Nyr. IV.143; Nógrád m. Tolmács Nyr. XVIII.48) [vö. *gondolkod-ik*].

[**GONDOZÓ**], **GANDAZÓ:** kurátor (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.46).

GONDSÁG: gond, töprenkedés. *Gondságba esik* (Heves m. Névtelen 1840).

GONGYOLA: összehajtott kender (Gömör m. Tsz.).

[Szólások]. *Nagy gongyolát köt a guzsalyra:* messze akar férjhez menni (Ipoly vid. Nyr I. 178).

GÓNÓ, GÓNÉ: eggyügyű, bamba, félkegyelmű (Csallóköz Nyr. I.278; XVI.330).

GÓNOR: oláh-cigány, sátoros cigány (Csallóköz, Nádszeg vid. Csaplár Benedek).

[**GONOSZ**].

gonosz-akaró: rosszakaró (Udvarhely m. Vadr. 50).

1. **GÓR:** nagytestű, hosszúlábú, kevés és fölálló tollú, csaknem egészen tollatlan nyakú s vastag hangú (tyúkfaj) (Vas m. Kemenesalja Tsz.). *Gór-tyúk* (*-tyuk, -tik*) (Zala m. Türje Nyr. XXI.523; Balaton mell. Tsz.; Veszprém m. Devecser Benczik Ferenc; Nagybánya és vid. Nyr. XXI.329; Szabolcs m. Kálló Nyr. XV.520; Abaúj-Torna m. Nyr. XX.567; Kolozs m. Szucsák Nyr. XX.528; Székelyföld Nyr. XX.528; Kriza, Győrffy Iván). *Gór-kakas* (Kolozs m. Szucsák Nyr. XX. 528). *Gór-csibe* (Marcal mell. Tsz.).

gór-kakas: [gúnynév] otthon-ülő s különösen nőtársaságtól idegenkedő legény (Háromszék m. Hidvég Bogdán Miklós).

gór-lúd: nagyobbfajta lúd (Szatmár m. Barna Ferdinánd).

2. **GÓR:** szór, szétszór, hány-vet, széthány, széttúr (Győr m. Bőny Nyr. XVI.144; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.285; Tisza-Dob Nyr. XIX.47; Szentes Nyr. VI.180; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.296). *Úgy górtam bëfelé a jószágot:* minteggy söpörtem magam előtt (Szentes Nyr. XVI.94) [vö. *górál, góroz*].

el-gór: elszór, széthány, széttúr. *A marha mind elgórta a töreket* (Abaúj m. Névtelen 1839).

szét-gór: szétszór (Kassa és vid. Nyr. XX. 573).

GÓRÁL: hajigál (Puszta-Lovászhát Nyr. VIII.

568; Kisújszállás Nyr. XX.191; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.285; Szolnok, Tisza-Kürt Császár Árpád; Tisza-Dob Nyr. XIX.47; Szentes Nyr. VI. 180; Debrecen Nyr. VII.189; IX.206; Hajdú Nagy Sándor; Kóssa Albert) [vö. *2. gór, góroz*].

GÓRÁNY: cigánykerék. *Góránt vet* (Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.297).

GORC: **1.** hegygerinc (Szatmár m. Bikszád Király Pál); **2.** földnek gerincformájú emelkedése, dombos része (Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.139; Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.48); **3.** szőllőhegy tábláit eggymástól elválasztó bokros kerítés (Alsó-Bereg m. Király Pál); **4.** mocsáros helyen levő szigetecske (Bodrogköz Nyr. XIV.367; Herman O. Halászat K.) [vö. *goronc, görc*].

1. **GORDÓ**: vöröshagyma termés-szára (Nógrád m. Mikó Pál).

2. **GORDÓ**: **1.** mély hang; **2.** mélyhangú (Nógrád m. Mikó Pál).

GORDON (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II. 239. 297; Torna m. Ruehietl Miklós 1839; *gordó* Heves m. Névtelen 1840; *gordony* Sátoralja-Újhely Nyr. XIII.92; *gurdin* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.285; Heves m. Névtelen 1840; Heves m. Tisza-Szőllős Nyr. V.91; *gurgyin* Heves m. Névtelen 1840; *gurdon* Szeged Kassai J. Szókönyv II.297; Tsz.; Abaúj m. Nyr. IV.122): mindenféle magasra nőtt és összegubancosodott kórós burján v. ilyennel benőtt hely [vö. *gurdaj, gurdancs*].

GORDÓS: puffadt, fölfuvódott (a vöröshagyma szára) (Nógrád m. Nyr. IV.23; Borbás Vince).

1. **GÓRÉ** (*gôrê* Dunántúl Nyr. XVI.190; [*göré* Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.333. nyilván hiba]): **1.** kunyhó (csőszkunyhó, csősznek magas oszlopokon álló vigyázó-helye, halászkunyhó) (Balaton mell., Kecskemét Tsz.; Szeged Kassai J. Szókönyv II.297; Tsz.; Palócság Tsz.; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.333; hely nélkül Tsz.); **2.** vesszőből font v. lécekből összerótt kalitkaszerű szellős alkotmány, a melyben a csöves kukoricát tartják (Dunántúl Nyr. XVI.190; Balaton mell. Tsz.; Somogy m. Babod Nyr. XIII.91; Tolna m. Nyr. V.524; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.45; Karcag Nyr. XIII.432; Debrecen Hajdú Nagy Sándor; Szabolcs m. Besenyőd Nyr. IX.136; Szatmár m. Nyr. XVII.525; XIX.381; Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.432; Hont m. Nyr. VI.232; Szilágy m. Nyr. IX.477; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI. 238); **3.** istálló padlása (Somogy m. Sima Nyr. XIX.381); **4.** melegágy (deszkák közé szorított v. sövénnyel kerített, jóféle trágyával kevert föld, a melyet üvegtáblákkal vagy tövissel födnek be; kerti veteményeket, dohánypalántákat stb. termesztenek benne) (Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274; Hont m. Horváth József 1839) [vö. *kukorica-góré, málé-góré*].

2. **GÓRÉ**: cigánygyerek. *Csupasz góré* (Zemplén m. Bodrog-Kisfalud Kassai J. Szókönyv II. 287).

GORGOLY: csucsomi ember (Rozsnyó vid. Nyr. XVII.476).

GÓRINCA (*gárinca*[?] Székelyföld Tsz.): magas és cingár termetű (Székelyföld Győrffy Iván, Gálffy Sándor; Háromszék m. Vadr.).

GORKOVÁN: rossz bor, lőre, karcos [ebből: *ko^a ka vá^n* = gar kein wein] (Zala m. Istvánd, Balaton mell. Bódiss Jusztin; Göcsej Király Pál).

GORNYAD: gyengélkedik, betegeskedik, göthösködik (Csallóköz Csaplár Benedek).

GORNYADÓ: az a lé, a melyben disznóöléskor a hurkát, kolbászt v. a hurkába, kolbászba való húst-mit nagyjából megfőzik, megabárolják; a megfőzött disznóaprólék leve (Balaton mell., Pápa vid. Tsz.; Zala m. Vászoly Király Pál).

GORNYADOZ (Csallóköz Csaplár Benedek, Szinnyei József; hely nélkül Tsz.; *gorjadozni* Göcsej Tsz.; *gornyadoz-ik* Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141; *kornyadoz* Békés m. Balog István; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.428; Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; *kornyadozni, kornyadozó* Balaton mell., Székelyföld Tsz.; Segesvár Nyr. IX.44; *kornyadoz-ik* Debrecen Hajdú Nagy Sándor; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár): gyengélkedik, betegeskedik, göthösködik. *Nem épen beteg, csak kornyadoz* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.428). *Tegnap délig csak kornyadoztam, délután lenyomott a hideg az ágyba s kilele* (Székelyföld Tsz.) [vö. *görnyedez*].

[**GORNYADT**], **GORNYATT** (*kornyat* Heves m. Saár Nyr. II.564): **1.** *gornyatt:* gyengélkedő, betegeskedő, göthös (Veszprém m. Csetény Halász Ignác; Csallóköz Csaplár Benedek, Szinnyei József); **2.** *kornyat:* görnyedt, összeesett (ember) (Heves m. Saár Nyr. II.564).

[**GORNYASZ**], **KORNYASZ**: sovány. *Egy nagy fene kornyasz kutya vaót a pitarba* (Gömör m. Nyr. XXII.526).

GORNYASZT, GURNYASZT: **1.** *gurnyaszt:* magát összehúzva eggy helyben ül (a kinek vmi baja van) (Győr m. Bőny Nyr. XVI.144; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.45; Szentes Nyr. VIII. 187; Rimaszombat és vid. Nyr. X.88; XV.429; Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly); **2.** *gornyaszt, gurnyaszt:* szundikál (Kúnság Nyr. XIV. 526; hely nélkül Tsz.) [vö. *gunnyaszt*].

[**GORNYATAG**], **GARNYATAG**: elvénült, roskatag (Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.260; Tsz.; Győrffy Iván).

GOROMBA: **1.** tanulatlan, tudatlan, ostoba (Göcsej MNy. II.411; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; Gyöngyös vid. Nyr. IV. 471). *Goromba vagyok én ahho:* tudatlan (Gyön-

gyös vid. Nyr. IV.471). *Goromba még ez a csikó* (Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841); **2.** jámbor, szelíd (állat) (Zala m. Szentgyörgy-völgye Nyr. II.279; Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XIII.331).

[**GOROMBÍT**], **GOROMBÉT**: korhol, szid, pirongat (Nagy-Kanizsa Király Pál).

lĕ-gorombit: leszid, lehord, lepiszkol (Vas m. Őrség Nyr. II.42; Göcsej Nyr. II.179; Eszék vid. Nyr. VIII.227).

GORONC: **1.** a kaszálónak emelkedettebb része (Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.48); **2.** mocsáros helyen v. nádasban levő emelkedett földdarab, szigetecske (Szatmár m. Porcsalma Nyr. XIV.367; XX.191; Ecsedi láp éjsz. mell. Herman O. Halászat K.) [vö. *gorc*].

GOROND (Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.139; Szatmár m. Ököritó Nyr. XI.47; *gorand* Ugocsa m. Nyr. XV.574; *göröndj* Tolna m. Nyr. VI.230; Tolna m. Bátta Nyr. VI.383. 384; Pest m. Bogyiszló Nyr. III.47): domb, halom.

GÓROZ: hajigál (Pécs vid. Csaplár Benedek) [vö. *2. gór*].

GORZS (Székelyföld Kriza; Udvarhely m. Nyr. IX.235; XV.239; XVII.432; Vadr. 500a; *gorrzs* Homoród vid. Vadr. 559; *gorzsa* [?] Udvarhely m. Nyr. III.261; *gozzs* Udvarhely m. Vadr. 500a; *gúzs* Udvarhely m. Nyr. IX.235): cserebogár [vö. *gazsó*].

GORZSA: patkószeges fa-csáklya, a mellyel a jég-alatti halászatnál a vezért, hajtó lécet, rohonyt hajtják (Bodrogköz Herman O. Halászat K.) [vö. *garzsa, kirzsa*].

GOTHOS: göthös, beteges (Gömör m. Kassai J. Szókönyv II.321; Tsz.).

GÓTOL, GÓTTOL: göthösködik, betegeskedik (Fertő mell. MNy. III.243).

GÓZSI: ostoba és ügyetlen kamasz (Tata Matusik Nep. János 1840).

GÓZSNYA (Erdély Csaplár Benedek; Székelyföld Schilling Lajos; *gósnya* Udvarhely m. és Erdővidék Vadr.; *guzsnya* Háromszék m. Felméri Lajos): **1.** *gózsnya, guzsnya:* korhelykedés utáni kábultság és gyengélkedés (katzenjammer); **2.** *gózsnya:* fing. *Ollyan kevély, hogy a gózsnyájához se rúg* (Erdély Csaplár Benedek); **3.** *gósnya:* nagyon gyorsan harapódzó fene (Udvarhely m. és Erdővidék Vadr.).

GÖB: csomó, bog, görcs (Kecskemét Nyr. X.381; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.568; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.315). *Majd kötök én göböt a cérnára* (Szatmár Nyr. VII.282). *A kákán is göböt keres* (Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.133) [vö. *1. bök, gib-göb, göm*].

GÖBBEDĔZ: merüldöz (Háromszék m. MNy. VI.328; Vadr.).

GÖBBEN (*gübben* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos): merül (Székelyföld, Háromszék m. Tsz.; Győrffy Iván).

belé-göbben (Székelyföld Győrffy Iván; *belé-gübben* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos): belemerül.

el-göbben: elmerül (Székelyföld Nyr. VIII. 462; Háromszék m. MNy. VI.328; Vadr. 500b).

lĕ-gübben: lemerül (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

GÖBBENCS: flaskó (Alföld Nyr. XIII.478; Háromszék m. Győrffy Iván; MNy. VI.328; Vadr. 500b [e két utóbbi helyen *göbbenes* hiba]).

[**GÖBBENŐ**], **GÜBBENŐ**: **1.** patak- v. folyómeder fenekén levő vízvájta mélyedés (Nagy-Enyed Nyr. XVIII.575; XX.528; Torda Nyr. XVIII.95; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); **2.** örvény (Torda Nyr. XVIII.95; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *1. göbe*].

GÖBBENT (*gübbent* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos): **1.** *göbbent:* bemerít (vmit, a mi göbögő hanggal merül el) (Háromszék m. MNy. VI.328; Háromszék m. Vadr. 500b); **2.** *göbbent, gübbent:* kortyint, húz eggyet (az üvegből, a kulacsból) (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *göbbeszt, köppent*].

GÖBBESZKĔD-IK: gubbaszkodik, tollát fölborzolva eggy helyben ül (Fehér m. Velencei-tó vid. Nyr. XVIII.430) [vö. *gubbaszkod-ik, gümbeszked-ik*].

GÖBBESZT: bemerít, lemerít (Alföld Nyr. XIII.478; Háromszék m. MNy. VI.328; Győrffy Iván) [vö. *göbbent*].

1\. **GÖBE** (Székelyföld Tsz.; Nyr. VIII.463; XX.528; Kőváry László 1842; Andrássy Antal 1843; Győrffy Iván; Udvarhely m. Kőrispatak Király Pál; Háromszék m. MNy. VI.328; Vadr.; Győrffy Iván; Udvarhely, Háromszék, Csík m. Gyergyó Herman O. Halászat K. [itt *gőbe* hiba]; *böge* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.285; XXIII.47. 143; *göbő* Székelyföld Kriza; Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 500b; Herman O. Halászat K.; Erdővidék Nyr. XX.528; *gübe* Székelyföld Győrffy Iván; Csík m. Tsz.; Nyr. VII.139; *gübő* Csík m. Kilyénfalva Nyr. IX.525; Udvarhely m. Herman O. Halászat K. [itt *gűbő* hiba]; *gübü* Székelyföld Nyr. XX.528; Kriza; Háromszék m. Nyr. V.36): **1.** *göbe, göbő, gübe, gübő, gübü:* patak- v. folyó-meder fenekén levő vízvájta mélyedés (i. h.); **2.** *böge:* vízállás, tóállás (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.285; XXIII.47; Korda Imre). *Valami lanyha* [eső] *löhetött a városban, mind tele szaladt a böge* (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.143); **3.** *göbe, göbő, gübü*: sárral, vízzel telt gödröcske (az úton), pocsolya (Székelyföld Kriza; Udvarhely m. Kőrispatak Király Pál; Háromszék m. Vadr.) [vö. *göbec, göbedék, göbölye, gübü*].

2\. **GÖBE**: koca, emse, nőstény-disznó (Zala

m. Zala-Szántó Halász Ignác; Göcsej MNy. II. 411 [itt *gőbe* hiba]; Nyr. XII.95; XIV.451; Budenz-Album 170; Somogy m. Nyr. XIV.479; XIX.287; Balaton mell., Pápa vid. Tsz.; Baranya m. Kassai J. Szókönyv I.440; II.247. 309; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190; Ormányság Tsz.; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; Szlavónia Király Pál; Kis-Kúnság Nyr. III.564).

göbe-disznu: ∾ (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.228).

GÖBEC (*göbéc* Udvarhely m. NyK. X.329; *gübéc* Háromszék m. Nyr. V.36; *köpec* Brassó m. Hétfalu MNy. V.346; Vadr.): **1.** *göbec, göbéc, gübéc:* patak-meder fenekén levő vízvájta mélyedés v. vízmerítő helyül vájt gödröcske (Székelyföld Tsz.; Udvarhely m. NyK. X.329; Háromszék m. Tsz.; MNy. VI.328; Nyr. V.36; Vadr.; Kriza, Győrffy Iván); **2.** *köpec:* tócsa (Brassó m. Hétfalu MNy. V.346; Vadr.) [vö. *1. göbe*].

GÖBEDÉK: folyó- v. patak-meder fenekén levő vízvájta mélyedés (Hegyalja CzF.; Erdély Kassai J. Szókönyv II.310) [vö. *1. göbe*].

GÖBÉSIT: öblöz (patak-medret) (Háromszék m. MNy. VI.328).

GÖBÉZ: ∾ (Háromszék m. MNy. VI.328; Vadr. 500b; Győrffy Iván).

GÖBŐD, GÖBÖD: **1.** hosszú rúddal beszurkál a folyó medrének mélyedéseibe és partszéli üregeibe, hogy onnan a halakat kizavarja (Székelyföld Nyr. XX.567); **2.** döföl, püföl, ütlegel (Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.310; Tsz.; Nyr. XX.567; Arany-Gyulai NGy. III.6; Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 398. 400. 500b). *Fogott a barna ménlóhoz s azt addég ütte, döhölte, göbődte, mig kénjába lefekütt* (Háromszék m. Vadr. 400). [*A puiszkát*] *keveri, göbődi, kavargassa* (Háromszék m. Vadr. 398). *Egy darab fával jól meggöbödték* (Háromszék m. Vadr.) [vö. *gübül*].

ëssze-göbőd: összehány, legyúr. *Ne göböggye ëssze a zágyamat* (Székely-Udvarhely Nyr. XX. 567).

GŐBÖL (Balaton mell. és hely nélkül Tsz.; Somogy m. Babod Nyr. XIII.330; Somogy m. Sima Nyr. XIX.381; Répce mell. Nemes-Viss Nyr. XVII.336; *göböj* Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.252; *gőböly* Szeged Tsz. 140a; *gűöböl* Soprony m. Horpács Nyr. V. 269): hízott marha.

GŐBÖLÖS: hízó marhák pásztora (Somogy m. Sima Nyr. XIX.381).

GÖBÖLYE: pocsolya (Tolna m. Nyr. VI.230) [vö. *1. göbe*].

GÖBÖNYE: gyomor, bendő (Somogy m. Csurgó Nyr. XVII.478).

GÖBÖRCS: göröngy (Zala m. Hetés Nyr. II. 373) [vö. *höbörcs*].

GÖBÖRCSÖS: göröngyös, érdes, görcsös (Szatmár Nyr. IX.265; Háromszék m. MNy. VI. 328) [vö. *höbörcsös*].

[GÖBÖRINT].

meg-göberint: megfagy. *Az iccaka meggöberintett* (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. IX. 427) [vö. *gémbëröd-ik*].

GÖBÖS: rögös, göröngyös. *Jaj de sáros, jaj de göbös ez az út* (Szatmár m. Tyukod Nyr. VIII. 191) [vö. *gömös*].

GÖCE: **1.** alburnus lucidus; **2.** gobio fluviatilis (Komárom Herman O. Halászat K.).

GÖCÖG: jóízűen kacag (mint pl. a kis gyermek, mikor csiklandozzák) (Balaton mell., Vas m. Kemenesalja, Pápa vid. Tsz.; Csallóköz Szinnyei József). *Ugy nevet, csak úgy göcög* (Veszprém Nyr. XIII.42) [vö. *döcögős*].

1. **GÖCS** (*gőcs* [?] Marosvásárhely Nyr. IX. 428): **1.** bog, csomó (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Nyr. V.36; Kiss Mihály); **2.** fatuskó (Somogy m. Kálmáncsa Nyr. XI.238; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.45) [vö. *csög, gics-göcs*].

[Szólások]. *Göcsöt vet* [a birkózó a két kezefeje bogjával az ellenfele derekára] (Székelyföld Kiss Mihály).

2. **GÖCS:** köcsög. *Gyere, hozzon kê dej hat göcsöt a vásárru* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI. 331).

GÖCSÖRÍT: erőszakkal megházasít v. férjhez ad (Szeged Tsz.) [vö. *gözsörít*].

GÖCSÖRT: rög, göröngy (Göcsej MNy. V. 153; Pápa vid. Tsz.).

GÖCSÖRTÖS (*gözsörtös* Háromszék m. MNy. VI.329; Vadr.): **1.** *göcsörtös, gözsörtös:* csomós, görcsös (fa, bot) (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.45; Erdély Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.329; Vadr.; Győrffy Iván); **2.** *göcsörtös*: rögös, göröngyös (Vas m. Őrség Nyr. VII.469; Zala m. Szepezd Nyr. XVII.190; Göcsej Tsz.; Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.94); **3.** *göcsörtös:* sovány (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190).

GÖCSÖS: csomós, görcsös, bogos (fa, bot) (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.236).

göcsös-hurkájú: ravasz, alattomos (Háromszék m. Nyr. IV.431).

GÖCSÖZ (Székelyföld Kiss Mihály; *meg-gecsez*ni Székelyföld Nyr. IX.426): bogoz, csomóz.

GÖDE: [?] *Göde tyúk* (Szabolcs m. Földes Nyr. IV.237).

GÖDÖR (*göder* Beszterce-Naszód m. Zselyk Nyr. XVIII.576; *gödër* Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.336; *göndör* Háromszék m. Nyr. V.36; *güdör* Palócság Nyr. XXII.35; Eger és vid. Nyr. XVII.429; XVIII.18; Gömör m. Nyr. XVIII.453). *Gödör:* völgy (Moldvai csáng. Nyr. X.154).

gödör-ásó: sírásó (Székelyföld Kiss Mihály).

GÖDÖRCSÖS (*gödröcsös* Háromszék m. Vadr.): gödrös, sok gödrű, göröngyös (Alföld Nyr. XIII. 479; Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.328; Győrffy Iván).

GÖDRI: nagyehető, nagybélű, telhetetlen (Székelyföld Kiss Mihály).

GŐGÉRZ-IK: párzik (a gúnár a lúddal) (Zala m. Kassai J. Szókönyv II.304. 313).

[GÖGÖJ].

gögöj-szömű: kidülledt szemű. *Gögöj-szömű zsidó* [gúnynév] (Hódmező-Vásárhely Nyr.V.526). [vö. *bőgöly* : *böggő-szömű*].

[GÖGY].

gögy-bölögy: [tréf.] ital, pálinka. *Méjen jó vóna ëgy kicsi gögy-bölögy!* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

GÖGYÖG: 1. öregesen beszél (Balaton és Zala mell. Bódiss Jusztín); 2. öregesen megy, totyog (Zala mell. Bódiss Jusztín). *Öreg vagyok, gögyögök* (Soprony m. Nagy-Miháli, Kisfalud Nyr. XXII.473).

el-gögyög: eltotyog. *El-elgögyögött a hëgyre* (Vas m. Hosszú-Pereszteg Bódiss Jusztín).

GÖHEJ: árkos, vízmosásos, nem igen termékeny vidék (Zala m. Nyr. XVIII.287) [vö. *gihej-göhej*].

GŐJE (Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Nyr. XX.567; Király Pál; Háromszék m. Vadr. 366. 500b; Király Pál; Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.283; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Erdővidék Nyr. XX.567; Csík m. Csík-Madaras Nyr. XX.46; *göje* Székelyföld, Háromszék m. Tsz.; *gőjje* Székelyföld Nyr. V.221; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *gölye* Székelyföld Tsz.; Udvarhely m. Kőrispatak Király Pál; Brassó m. Hétfalu, Bácsfalu Nyr. V.91; *gőlye* Székelyföld Nyr. XXI.329; Székely-Udvarhely Nyr. XX.567; Brassó m. Hétfalu, Zajzon Nyr. III.224; *gőnye* Erdély Kassai J. Szókönyv I.440): nősténydisznó, anyadisznó, koca [vö. *hülye*].

gője-malac: nősténymalac (Erdővidék Nyr. XX.567).

GÖLŐDÉNY (Perbete id. Szinnyei Józsefné; Esztergom Nyr. XVIII.384; Szeged Király Pál; Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.73; *gödőlény* Torontál m. Török-Kanizsa Kálmány L. Szeged népe III.267; *gölődén* Szeged Nyr. VII.380; *gölődin* Kis-Kúnság Nyr. III.564; Bács m. Nyr. XVI.144; Vác Czech János 1840; *gölődín* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.45; *gölődíny* Nógrád m. Nyr. IV.425): gombóc.

gölődin-szömű: nagyszemű, bivalyszemű, birkaszemű (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.48).

[GÖLŐDÖR], **GÖLŐDER** (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.39; *glödőr* [? alkalmasint hiba *glődör* helyett] hely nélkül Tsz.): 1. *glödőr* [?]: gombóc (Hely nélkül Tsz.); 2. *gölőder*: csomó (rántás-csomó). *Mind gölődernek csinálódott a rántásom a fazíkba* (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.39).

GÖLÖDÖRÖS (Brassó m. Hétfalu MNy. V. 347; *gönyödörös* Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI. 478; Király Pál): galuska.

GÖLÖHŐ: golyva [?] (Udvarhely m. Nyr. XV.239).

GÖLÖHÖS (Székelyföld Kiss Mihály, Kriza; Udvarhely m. Vadr.; Székely-Keresztúr Nyr. XVIII.143; Háromszék m. Dézsi Mihály, Győrffy Iván; *gelehes* Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; *gölöhős* Székelyföld NyK. X.329; Kiss Mihály): göthös, beteges, köhögős [vö. *götlöhös*].

GÖLÖHÖSKÖD-IK: göthösködik, betegeskedik (Székely-Keresztúr Nyr. XVIII.143).

GÖLY: kenyérnek sülés közben kiforradt része, gyürkéje (Abaúj m. Szepsi Kassai J. Szókönyv II.313).

GÖM: csomó, bog (Somogy m. Sima Nyr. XIX.381) [vö. *göb*].

GÖMBŐ: marha-bendő (Székelyföld Tsz.).

GÖMBÖC: 1. disznó-bendő (Székelyföld Tsz. 141a); 2. disznóvérrel vagy apróra vagdalt disznófüllel, bőrkével, szalonnával és vérrel megtöltött disznó-bendő (Soprony Tsz.; Király Pál; Tolna m. Tsz.; Csallóköz id. Szinnyei Józsefné); 3. fölfújt hólyag (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518).

GÖMBŐCE: gombóc (Hont m. Tesmag Nyr. VIII.429; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.188) [vö. *gombóc*].

GÖMBŐKE: kukoricalisztből készített gombóc (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476).

GÖMBÖLYEG (Baranya m. Ormányság, Vág mell., Székelyföld Tsz.; *gömbejég* Szatmár m. Krassó Nyr. XVI.335; *gömböjeg* Székelyföld Győrffy Iván; *gömböleg* Göcsej, Páka Nyr. I.375; *gömbölyêg* Szatmár m. Krassó Nyr. XV.184): 1. *gömböjeg, gömbejég, gömböleg, gömbölyêg:* gömbölyű, kerek (Göcsej, Páka Nyr. I.375; Szatmár m. Krassó Nyr. XV.184; XVI.335; Székelyföld Győrffy Iván); 2. *gömbölyeg:* gombolyag (Székelyföld Tsz.); 3. *gömbölyeg:* gombóc (Vág mell. Tsz.); 4. *gömbölyeg:* göröngy (Baranya m. Ormányság Tsz.) [vö. *gombolyag, gömölyeg*].

[GÖMBÖLYŰ].

gömbölyü-borsó: borsó (Mátyusfölde Nyr. XVII.478).

gömböjü-pecsenye: fehérpecsenye (Kolozsvár Szinnyei József).

GÖMBÖRGET: gurít, hengerget (Abaúj m. Névtelen 1839; Hegyalja Nyr. X.284).

GÖMBÖRÍT: gurít, hengerít (Abaúj m. Névtelen 1839).

GÖMBÖRÖD-IK: gurul (Abaúj m. Névtelen 1839).

le-gömbörödik: legurul (Abaúj m. Névtelen 1839).

GÖMBÖRÖG (Hegyalja Kassai J. Szókönyv V.229; *gömböjög* Udvarhely m. Felméri Lajos): gurul. *Úgy gömböjgött a könny az arcán:* pergett (Udvarhely m. Felméri Lajos).

GÖMÖLYEG: göröngy (Dunántúl Nyr. V.181) [vö. *gömbölyeg*].

GÖMÖS: csomós, bogos (Somogy m. Sima Nyr. XIX.381) [vö. *göbös*].

1. **GÖNC**: **1.** batyu, kis csomóba összekötött ruhanemű v. ringy-rongy (Veszprém m. Csetény Halász Ignác; Zala m. Sümeg, Sárosd, Ukk Király Pál; Fehér m. Forna, Csákvár, Ugocsa Nyr. X.522); **2.** összekúszált csomó (Soprony m. Szilsárkány Nyr. VI.373) [vö. *ginc-gönc*].

2. **GÖNC**: kolonc (nehezítő súlyos tárgy) (Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283).

3. **GÖNC**. *Rosz gönc:* mondják olyan juhra, a mely a gyapját télen lehullatja (Udvarhely m. Nyr. IV.378).

1. **GÖNCÖL** (*döncöl*-szekér Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.181; *göncök*-szekere Háromszék m. Kiss Mihály).

2. **GÖNCÖL**. *Apró göncöl:* rizskása. *Apró göncöl lúd boncával:* rizskása lúd-aprólékkal (Nógrád m. Czimmermann János).

[3. **GÖNCÖL**].

öszve-göncöl: összegyűr, összegyömöszöl (Kresznerics F. Szótár I.194) [vö. *döncöl*].

GÖNCSŐ: lisztcsomócska (rosszul kavart puliszkában) (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.38) [vö. *göngyő*].

GÖNCSÖS: csomós (a rosszul kavart puliszka) (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.38).

GÖNDÉR: leuciscus rutilus (Sió mell. Herman O. Halászat K.).

GÖNGYÖL (*gengyül* Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *gyömböl*].

GÖNGYÖLEG: **1.** gombolyagba tekert len v. kender (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.295); **2.** hosszúkás csomóba csavart len v. kender (a mennyit eggyszerre föltesznek a guzsalyra v. rokkára) (Csallóköz Csaplár Benedek); **3.** sárgömbölyeg, a mellyel a padlást betapasztják, hogy be ne éghessen (Szeged Tsz.).

GÖNGYÖLÉS. *Egy göngyölés sár:* a mennyit a tapasztó ember a nagyobb rakás sárból eggyszerre kiszakít és összegöngyölget (Tisza-Dob Nyr. XIX.47).

GÖNNE: nőstény-disznó, koca (Székelyföld Kriza; Maros-Torda m. Nyr. XX.567; Marosvásárhely Nyr. IX.428; Udvarhely m. Nyr. VI.272; Udvarhely m. Parajd Király Pál; Háromszék m. Vadr.).

GÖNYE: **1.** görbehátú, púpos, nyomorék (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.45; Kecskemét Nyr. X.381; Orosháza Nyr. VI.178); **2.** gyenge, erőtlen (Szeged és vid. Nyr. II.44; VIII.235).

GÖNYI: göndör, göndörhajú (Nagy-Kúnság Nyr. II.325; XVI.285; Túrkevi Nyr. XV.520).

GÖPÖLŐD-IK: okoskodik (Veszprém Nyr. XII.561).

GÖR: rög, göröngy (Szatmár Nyr. VII.190; Szatmár vid. Tsz.; Szilágy m. Tasnád Nyr. XIX. 238) [vö. *görös*, *gyür*].

GÖRBE (*gërbe* Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII. 457; XXIII.96; *girbe* Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.285; *görge* Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.92. 233): **1.** *görbe:* sovány (Zala m. Hetés Nyr. II.44. 45); **2.** *gërbe:* rosszlelkű. *Az a gërbe nótárius kicsalt a kezembűl* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.457; XXIII.96).

[Szólások]. *Görbín nevet:* sír (Ugocsa m. Nyr. XI.37).

görbe-paduc: pelecus cultratus (Erdővidék Herman O. Halászat K.).

görbe-szuka: kék ibolya (Rozsnyó vid. Nyr. XVII.476).

GÖRBEC (Háromszék m. MNy. VI.328; Győrffy Iván; *görbic* Háromszék m. MNy. VI.328; *görbice* Balaton mell. Tsz.; Háromszék m. Nyr. IV.431): púposhátú [vö. *girbics*].

GÖRBED: **1.** görbül; **2.** görnyed (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190).

[**GÖRBEDT**], **GÖRBETT**: lehorgadt (Székelyföld NyK. X.329).

[**GÖRBÍT**].

[Szólások]. *Házat cserép alá görbíteni* (Baranya m. Nyr. II.184).

[**GÖRBÖL**].

be-görböl: körbeforgó retesszel bezár. *Görböld be az ablakot* v. *ajtót:* fordítsd rá a görbölőjét (Szalonta Nyr. VIII.431).

mëg-görböl: [?]. *Mëggörbüjétek jól* [a birkának] *a hátát, a nyakát végig!* (Tolna m. Nyr. IV.516).

GÖRBÖLŐ: **1.** körbeforgó retesz, a melynek ráfordításával az ajtót v. ablakot bezárják (Szalonta Nyr. VIII.431); **2.** ablak akasztója (Bihar m. Pocsaj Nyr. VIII.379).

GÖRBÜL: kérődzik. *Ez a tinu beteg, még m°a nem görbüt* (Zala m. Hetés Nyr. XIX.143).

GÖRBÜTET: kérődztet. *Gyó été e vöröshajma, mëtten három napig ës görbütet:* jó étel a vöröshagyma, mert három napig is a szájamban van az íze (Zala m. Hetés Nyr. I.380).

GÖRC: kis domb (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141) [vö. *dörc, gorc*].

[GÖRCS].

görcs-gamancs: nagyon sovány (Rimaszombat Nyr. V.271) [vö. *gamancs*].

GÖRCSÖL: 1. görcsösen szorít (Szolnok-Doboka m. Deésakna Nyr. I.382); 2. kínosan szarik (Bihar m. Sarkad Márki Sándor).

GÖRCSÖS: sovány (Tolna m. Bátta Nyr. XVIII. 334; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190; Baranya m. Patacs vid. Csaplár Benedek; Dráva mell. Nyr. VI.374; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.330; Eszék vid. Nyr. VIII.140; Szeged Csaplár Benedek) [vö. *gircsës-görcsös, gircsës-gurcsos*].

[GŐRE].

gőre-háló: nagy zsákalakú háló, a melyet két ladik között használnak (Baja Herman O. Halászat K.). [vö. *gyér-háló*].

GÖRÉNY (*gérind* Hont m. Visk Nyr. V.286; *geriny* Pannonhalma Nyr. XII.187; *girfing* [tréf. nép-etimológia] Gömör m. Nyr. XXII.431; *girhín* Torna m. Kassai J. Szókönyv II.285; *girhiny* Torna m. Kassai J. Szókönyv II.317; *girín* Hont m. Páld Nyr. XIV.575; *girind* Palócság Nyr. XIX.94; XXI.309; XXII.34; Heves m. Névtelen 1840; Nógrád m. Nyr. IV.425; V.181; Nógrád m. Ipoly mell. Borbás Vince; Gömör m. Nyr. XVIII.422. 455; Rimaszombat Nyr. IV.560; XVII.525; XXII.431; *giringy* Rimaszombat Nyr. XXII.431; *giriny* Abaúj m. Nyr. V.17; Abaúj m. Beret Nyr. II.423; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.317; Esztergom m. Magyar- és Német-Szölgyén Nyr. VII.336; Hont m. Nyr. V.426; *giríny* Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.285; Nyitra m. Vág-Hosszúfalu Nyr. XX.27. 78; *görén* Csík m. Nyr. VII.92; *görîny* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.94): 1. *görén:* sovány, száraz (ember, állat) (Csík m. Nyr. VII.92; T. Nagy Imre); 2. *görîny:* [tréf.] leány (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII. 94).

görény-láda: fa-csapda (görény s más kissebbfajta ragadozó állat megfogására) (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

[GÖRGE].

görge-kês: [?] (Somogy m. Nyr. XII.382).

GÖRGÉS: disznók párzása (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

GÖRGET: 1. mennydörög (Csík m. Győrffy Iván; Gyergyó vid. Kiss Mihály); 2. párzik (a kandisznó) (Vas m. Kemenesalja Tsz. 141b). *A kan meggörgeti az emsét* (Balaton mell. Tsz. 142a) [vö. *gurgat*].

GÖRGETEG: mennydörgés (Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.50. 318; Gyergyó-Sz.Miklós Nyr. X.43).

GÖRGETŐ: 1. fahenger, a mellyel a göröngyös földet símára egyengetik (Vas m. Kemenesalja Tsz.; itt *gergető* sajtóhiba); 2. nőstény-disznó petefészke (Balaton mell. Tsz. 140a) [vö. *gurgató*].

GÖRGŐ: 1. henger (Nógrád m. Nyr. IV.425); 2. hengeres fa, a melyet fölpolcolásra v. kerékkötésre használnak (Tisza-Dob Nyr. XX.240); 3. nőstény-disznó petefészke (Szatmár m. Kassai J. Szókönyv II.316) [vö. *gurgó*].

görgő-fa (Balaton mell. Tsz.; *hörgő-fa* Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.480; Ormányság Tsz.): fahenger.

[GÖRHE].

görhe-fű: büdösfű (iberis pinnata) (Gyöngyös Kassai J. Szókönyv II.317).

GÖRHES (Duna mell. Kassai J. Szókönyv II. 146; Dunántúl Nyr. V.181; Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; Keszthely Nyr. XI.237; Zala m. Tapolca Nyr. VIII.469; Zala m. Lesence-Istvánd Nyr. XVI.93; Zala m. Szepezd Nyr. XVII. 190; Göcsej MNy. II.411; Veszprém m. Pápa Nyr. XVI.527; Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII. 46; Somogy m. Sima Nyr. XIX.381; Balaton mell., Tolna m. és hely nélkül Tsz.; Tolna m. Gyönk Nyr. V.378; Tolna m. Paks Nyr. XXII. 384; Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.269. 319; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190; Nagy-Kúnság Nyr. XIX.576; *gërhás* Érsekujvár Nyr. VII.40; XIX.457; *gerhes* Nagy-Kúnság Nyr. II. 135; Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XII. 429; *gerhës* Palócság Nyr. XXI.309; XXII.34; [gúnynévül] Heves m. Karácsond Nyr. V.46; *girhes* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.45 [itt *girbes* hiba]; XV.65; Kecskemét Csaplár Benedek; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.285; Szabolcs m. Földes Nyr. XVI. 383; Palócság Nyr. XXI.46; *girhës* Cegléd Nyr. XXII.375; Gömör m. Majom Nyr. XXII.572): sovány, száraz, beteges, köhögős.

GÖRHÊZ-IK: görhét (görhőt, görhönyt) eszik (Palócság Nyr. XXI.421).

GÖRHŐ, GÖRHE (*görhő* Gömör m. Tsz.; Rimaszombat vid. Nyr. X.88; XII.190; *görhe* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.285; Szentes Nyr. VIII. 187; XVI.94; Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.44; Szatmár m. Gencs Nyr. X.525; Nagy-Kálló Nyr. XII.430; Abaúj m. Korlát Nyr. XV.472; Zemplén m. Kassai J. Szókönyv II.319; Palócság Nyr. XXII.34; Nógrád m. Litke Nyr. IV.287; Heves m. Nyr. XVIII.384): kukoricalisztből készült száraz, porhanyó pogácsa- v. lepényforma sütemény.

görhe-málé: ∾ (Debrecen Nyr. VII.189).

GÖRHÖNY (Balaton mell. és hely nélkül Tsz.; Zala m. Szepezd Nyr. XVII.190; Székesfehérvár Nyr. VII.139; Kis-Kúnság Nyr. III.564; IX.567; Pozsony m. Kassai J. Szókönyv II.319; Csallóköz Csaplár Benedek; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.47; Bars m. Nyr. XVIII.384; *gërheny* Kis-Kúnság Nyr. IX.567; Kecskemét Nyr. X.381; *görhön* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190; Cegléd Nyr. XXII.375; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.45; Pozsony m. Taksony Nyr. XV.190; *görzsöny* Hont m. Nyr. VI.232): ∾.

GÖRJE (Székelyföld Kiss Mihály; *görhe* Csík m. Gyergyó vid. Gabányi Endre): udvarhelymegyei székely [gúnynév].

GÖRNICSÖL: röfög (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476).

GÖRNYEDEZ: gyengélkedik, betegeskedik, göthösködik (Háromszék m. MNy. VI.329; Győrffy Iván) [vö. *gornyadoz*].

GÖRNYÖL: karcol (Csík m. Nyr. VII.92).

meg-görnyöl: megkarcol. *Meggörnyölte a kezét* (Csík m. Nyr. VII.92).

1. **GÖRÖG**: kereskedő (Kecskemét Nyr. IV. 284).

2. **GÖRÖG** (*görrög* Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván): **1.** *görög:* gurul. *Nagyon izzadok, csak úgy görög róllam a viz* (Cegléd Nyr. XII. 280); **2.** *görrög:* röfög (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván); **3.** *görög, görrög:* párzik, párosodhatnék (a disznó) (Duna mell. Kassai J. Szókönyv II.316; Balaton mell., Pápa vid. Tsz.; Fehér m. Nyr. X.186; Soprony, Zala, Veszprém, Tolna m., Csallóköz Király Pál; Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *gurog*].

mëg-görög: **1.** párzik (a disznó) (Veszprém m. Csetény Nyr. II.558; V.471; Fehér m. Nyr. X. 186); **2.** megellik (a disznó) (Fehér m. Tabajd Király Pál).

GÖRÖMBÉZ[-IK?]: nehezen jár (Udvarhely m. Nyr. V.231).

GÖRÖNCÖL (*göröncül*): **1.** súrol, dörzsöl, karcol. *Göröncüli a torkom:* reszeli a torkomat (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI.381); **2.** csörömpöl (a szekérről lelógó lánc a földet súrolva) (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839) [vö. *görözdöl*].

GÖRÖNGY (*gërëncs* Háromszék m. Vadr. 500a; *göreny* Székelyföld Tsz.; *göringy* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.65; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.285; Debrecen Nyr. VII.189; IX.162; *göröncs* Torna m. Tsz.; Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 500a; *göröncse* Alföld Nyr. IV.329; *gürüngy* Palócság Nyr. XXII.35; Borsod m. Sáta és vid. Nyr. XXI.214) [vö. *garangy*].

GÖRÖNGYEG (Dráva mell. Nyr. V.423; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.305; *görönyeg* hely nélkül Tsz.): göröngy [vö. *garangyag*].

[GÖRÖNGYEGĖS], **GÖRÖNCSEGES**: göröngyös (Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.321) [vö. *garangyagos*].

[GÖRÖNGYÖL].

össze-göröncsöl: göröngyössé tesz (Székelyföld Kiss Mihály).

GÖRÖNGYÖS (*gerencses* Háromszék m. Vadr. 500a; *girindes* Tokaj Kassai J. Szókönyv II.244; *görincsös* Háromszék m. Vadr. 500a; *göröncsös* Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.236; Háromszék m. Vadr. 500a). — *Göröncsös:* érdes, durva fölszínű (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.236) [vö. *garangyos*].

GÖRÖNY: eggy szőllőfaj (Bereg m. Dercen Nyr. XX.432).

GÖRÖS: rögös, göröngyös (Fehér m. Nyr. XI.228; Szatmár m. Patóháza ? Nyr. XVIII.431; Szilágy m. Tasnád Nyr. XIX.238) [vö. *gör, gyürös*].

GÖRÖZDÖG: gerezd. *Száraz divó görözdögi* (Fehér m. Nyr. XI.228) [vö. *gërëzd*].

GÖRÖZDÖL (*görözdel* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.335; *gürüzdöl* Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.236; Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 500b; Dézsi Mihály): **1.** *görözdöl, gürüzdöl:* horzsol, súrol, karcol; horzsolódik, súrolódik, karcolódik (pl. az ekevas a kemény, száraz, köves földön, mikor csak fölszinesen szánt; a megkötött kocsikerék; a karcos bor nyelés közben) (Alföld Nyr. XIII.479; Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.329; Vadr.; Dézsi Mihály; Csík m. MNy. VI.372; Csík-Sz.György Nyr. X.330). *Gürüzdöl a torka* [a torokfájásos, hurutos, köhögős embernek] (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.236). *Mintha valami meggörözdölte vóna a torkomat* (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.335); **2.** *gürüzdöl:* baszik (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *girizel, göröncöl*].

[GÖRÖZDÖLŐ].

görözdölő-hangú v. -énekű: rekedtes hangú, nyikorgó hangú v. énekű (Háromszék m. Vadr. 500b; Csík m. MNy. VI.372).

GÖRŰ: lapos föld (Dunántúl Nyr. V.181) [vö. *gürü*].

GÖRZSED: görnyed. *Kétrét görzsed* (Győr m. Tsz.).

ësszе-görzsed: összegörnyed (Székelyföld Kiss Mihály).

GÖRZSETT: görnyedt (Székelyföld NyK. X. 329).

GŐTE: vizi borjú (triton cristatus) (Szatmár vid. Tsz.; itt *göre* hiba). *Iszik, mint a gőte* (Szatmár Nyr. VII.190).

GÖTHE (*göte* Háromszék m. Vadr.): vízben

elkorhadt fa (Háromszék m. MNy. VI.329; Győrffy Iván; Gyergyó-Ditró Nyr. XII.282).

GÖTHÉS (*götés* Háromszék m. Vadr. 500b): korhadt (Háromszék m. MNy. VI.329; Győrffy Iván; Csík m. Csík-Madaras Nyr. XX.46; Gyergyó-Ditró Nyr. XII.282).

GÖTHÖS (*göthes* Pápa vid. Tsz.; *göthés* Székelyföld Kiss Mihály; *göthᵉős* Palócság Nyr. XXII. 35; *götös* Háromszék m. Vadr. 500b): beteges, köhögős (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; Vas m. Répce-Sz.György Nyr. XVIII.526; Kúnság Nyr. XIV.526; Kecskemét Nyr. X.381; Békés m. Balog István; Békés-Doboz Nyr. VIII. 330; Háromszék m. MNy. VI.329) [vö. *gothos*].

GÖTLÖHÖS (*götlöhes* Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839): ∾ (Balaton mell. Tsz.; Zala m. Tapolca Nyr. X.475; Zala m. Szepezd Nyr. XVII. 190) [vö. *gölöhös*].

GÖZFÖL: aránytalanul nagy csizmában jár (pl. kis gyermek az apja csizmájában) (Csík m. Nyr. VII.92).

GŐZLŐ: olyan barlang, a melyben gázok fejlődnek (Háromszék m. Nyr. V.36).

GÖZME: apró fatörmelék [?]. *A szivárványos kút, ha fábul van, mindég teli van gözmével* (Baranya m. Ormányság Nyr. VII.525) [vö. *güzmöl*].

[GŐZÖL], GŐZÜ: gőzölög (Zala m. Hetés Nyr. II.373).

GŐZÖS (*gődes* Kolozs m. Sztána Nyr. IX.503; X.21; *gőzes* Bánffy-Hunyad Nyr. X.21; *győzös* Vas m. Őrség Nyr. VII.322): 1. *gőzös, gődes, gőzes, győzös:* gőzkocsi, lokomotív, vasuti vonat (Soprony m. Horpács Nyr. VI.158; Vas m. Hegyhát Nyr. I.372; Őrség Nyr. VII.322; Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573; Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; Fölső-Somogy Nyr. X.190; Somogy m. Kapoly Nyr. IV.47; Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.41; Erdély Vadr. 244; Kolozs m. Sztána Nyr. IX.503; X.21; Bánffy-Hunyad Nyr. X.21); 2. *gőzös:* szénnel fűtött vasaló (Kolozsvár Szinnyei József).

GÖZÜ (Gömör m. Nyr. XIX.321; hely nélkül Nyr. VII.504; *gezeő* Gömör m. Nyr. XXII.431; *gező* Palócság Tsz.; Hont m. Czimmermann János; *gözöö* Tiszahát Nyr. VIII.177; *göző* Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476; *gözű* Nagy-Szalonta Nyr. VII.456; *gözsü* Csallóköz Csaplár Benedek; Kalotaszeg Melich János; *güzü* Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.48; Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Tsz.; *güzsü* Kalotaszeg Melich János): 1. *gező, göző, gözsü, güzü:* vörhenyeges szőrű mezei egér (spitzmaus) (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.48; Palócság Tsz.; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476; Hont m. Czimmermann János; Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Győrffy Iván). *Takarít magának télire valót, mint a güzü* (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.48); 2. *gező, gözü:* pocik (Palócság Tsz.; hely nélkül Nyr. VII.504); 3. *gezeő, gözü:* ürge (Gömör m. Nyr. XIX.321; XXII.431); 4. *gezeő, gözü:* mogyorós pele (Gömör m. Nyr. XIX.321; XXII.431); 5. *gözöö:* vakandok (Tiszahát Nyr. VIII.177); 6. *güzü:* [tréf. v. gúny.] nagyon álmos ember, álomszuszék (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Tsz.).

GÖZŰL (Nagy-Kúnság Nyr. II.325; XVI.285; *gőzül, gőzűl* Kisújszállás Nyr. XXI.143. 335): apródonként összehord, összeszerez (mint a gözü).

össze-gőzül (*össze-gőzűl):* ∾ (Kisújszállás Nyr. XXI.143. 335).

GÖZSÖRIT: összecsavarít, összehúz, összezsugorít (Háromszék m. MNy. VI.329; Vadr. 500b; Győrffy Iván) [vö. *göcsörít, guzsorít*].

GÖZSÖRÖD-IK: zsugorodik (Háromszék m. MNy. VI.328) [vö. *guzsorod-ik*].

össze-güzsörödik: összezsugorodik (Csík m. Csík-Madaras Nyr. XX.144).

[GÖZSÖRÖDÖTT], GÜZSÖRÖDÖTT: görnyedt (Székelyföld NyK. X.329).

GÖZSÖRÖG (Háromszék m. MNy. VI.329; Vadr.; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *gősörög* [olvasd: *gözsörög*] Székelyföld Tsz.; vö. Gyarmathi S. Vocabularium 98; *gőzsörög* Csík m. MNy. VI.371; *güzsörög* Háromszék m. Vadr. 500b): kínjában v. félelmében összezsugorodva meghúzza magát, görnyedez [vö. *gezseg, guzsorog*].

[Szólások]. *Ugy gözsörög, mint Komolló mellett a mëⁿkő* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

GRÁCIA (*gërácia* Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.131).

GRACKA: két darab fa, a mellyel a csöpü alját tisztogatják (Miskolc Csaplár Benedek).

GRÁNIC (*garánic* Székelyföld Győrffy Iván; *geránic* Dunántúl MNy. V.98; *grányic* Kolozs m. Sztána Melich János; *grányica* Vác Nyr. XX.96): 1. határ, határszél (Soprony m. Csepreg Nyr. II. 372; Veszprém m. Szentgál Nyr. III.89; Fehér m. Nyr. X.186; Baracska, Jász-Kisér Arany-Gyulai NGy. I.266; Torontál m. Ó-Sz.Iván Kálmány L. Szeged népe III.55; Háromszék m. MNy. VI.356; kaszárnyai szó Nyr. VI.136); 2. *gránic:* erdőben dolgozó ács, a ki hordó-dugókat és fenekeket készít (Somogy m. Visnye Nyr. XVII. 286).

GRÉBENES: falevélnek középső vastag ere (Soprony m. Rábaköz Nyr. III.280).

GRËNYA: kis szán, a melyet kissebb teher szállítására talyiga gyanánt használnak (Nógrád m. Tolmács Nyr. XVIII.48).

GRIB: dió-nagyságú v. még kissebb fémtartalmú kő [bányász mesterszó] (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.239).

GRIFINC, RIPINC: [gúny.?]: csipke (Somogy m. Sándor József).

GRÍZ (Erdély Szinnyei József; *grizd* Dráva mell. Nyr. V.423; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI. 330; *gróz*[?] Gömör és Torna m. Tsz.): dara, búzadara.

GRÓF (*geróf* Baranya m. Dráva vid. Nyr. VIII. 426).

[GRÓFËR].

gróför-fa: [?] *Micsoda fábû csináta Nojë a bárkát? — Gróför-fábû, az nem ül lë a vízbe* (Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.192).

GRULYA: burgonya (Gömör m. Balogvölgy, Szárazvölgy Nyr. XXII.432; Rozsnyó és vid. Nyr. VIII.564; XVII.476; Kassa Nyr. XVII.482; Abauj m. Buzita Nyr. VII.519; Abauj m. Jászó Nyr. IX.478).

GRÚZ (Bodrogköz Herman O. Halászat K.; *gulúz* Ipoly-Nyitra Herman O. Halászat K.): **1.** *grúz:* gobio fluviatilis; **2.** *gulúz:* gobio vulgaris (i. h.).

1. **GUBA:** gyapjúból készült, talpig érő, bő, gallér v. hajtóka nélküli fürtös fölsőruha (Nagy-Szalonta, Bereg-Som Nyr. XV.470; Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.432; Palócság Nyr. XXII. 35; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.188; Gömör m. Nyr. XXIII.32; Csallóköz, Szeged, Bánság Csaplár Benedek; Székelyföld és hely nélkül Tsz. [itt *gúba* hiba]).

guba-kalló: a folyó mellett fölállított dézsaformájú edény, a melybe kis zsilipen bocsátották a vizet, s ez által az forgó mozgásba hozódott benne; ebben mosták, puhították a fürtös guba-szövetet (Gömör m. Rima mell. Nyr. XXIII. 32).

2. **GUBA: 1.** tölgyfa-gubacs (Soprony m. Horpács Nyr. V.269; Vas m. Sorok mell. Nyr. XXII. 144; Kecskemét Tsz. 53b; Szeged vid. Nyr. III. 480; Heves m. Névtelen 1840). *Zsiros guba:* ∾ (Vas m. Sorok mell. Nyr. XXII.144; Borsod m. Kassai J. Szókönyv II.300); **2.** gyümölcs-tok (pl. gesztenye külső szőrös tokja) (Kapnik vid. Nyr. II.183); **3.** golyó (szemgolyó). *A szemed gubája* (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.329; Vadr.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); **4.** gömbölyű (v. néhol más alakú) karácsonyi sütemény, a melyet forró vízzel leöntenek, azután megzsírozzák és meghintik túróval v. mákkal. *Mákos guba; túrós guba* (Alföld Nyr. XIII.479; Cegléd Nyr. XXII.375; Kecskemét, Szeged Csaplár Benedek; Bács m. Nyr. XVI.144; Palócság Nyr. XXII.35; Gömör m. Nyr. XXII.432. 576; Rimaszombat Nyr. IV. 561; Nógrád m. Litke Nyr. IV.286; Borsod m. Kassai J. Szókönyv II.301; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.188; Esztergom Nyr. III.34) [vö. *2. buga, gubita, gubó, kupa*].

guba-csik = *2. guba* 4. (Rimaszombat Nyr. IV.561).

guba-lepény: lepény-alakú sült tészta, a melyet föltördelve öntenek meg (Nógrád m. Litke Nyr. IV.287).

GÚBA (*guba* Dráva mell. Kopács Nyr. XVI. 330): penész (Baranya m. Tsz.; Baranya m. Patacs vid. Csaplár Benedek; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.45).

GUBÁCOL: rendetlenül összegöngyöl (Vác Czimmermann János).

GUBACS (*gubics* Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Nógrád m. Nyr. IV.122; Székelyföld Győrffy Iván).

[GUBAHOD-IK].

mëg-gubahodik (Vas m. Kemenesalja Nyr. III. 88; Csallóköz Szinnyei József; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.92; [mëg]-*gubahodik* Pannonhalma Nyr. XII.187; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.333; Pozsony m. Kassai J. Szókönyv II.301; *mëg-gubajodik* Zala és Győr m. Bódiss Jusztin; Tolna m. Sár-Sz.Lőrinc Nyr. III.178; Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII. 143; [mëg]-*gubalyodik* Győr m. Tsz.; *mëg-gubaodik* Vas m. Kemenesalja Nyr. III.88; *meg-gubolyodik* Fertő mell. MNy. III.243; Balaton mell. Tsz.; Háromszék m. MNy. VI.329; *meg-gyubolodik* Fertő mell. MNy. III.243): megbőszül, megköti magát, megcsökönyösödik, eggyszerre rosszkedvű lessz. *Mëggubajodik az idő, a betegség:* rosszra fordul, elmérgesedik (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.143). *Mëg van gubajodva:* meg van bódulva (Tolna m. Sár-Sz.Lőrinc Nyr. III.178). *Tán meggubolyodtál:* talán megbódultál, elment az eszed? (Háromszék m. MNy. VI.329; Kiss Mihály) [vö. *mëg-gabajodik*].

neki-gubalyodik (*neki-gubolyodik*): nekibőszül (Győr m., Balaton mell. Tsz.).

össze-gubahodik (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.45; *össze-gubajodik* Győr m. Bódiss Jusztin; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.45): összebonyolódik, összekúszálódik (pl. fonálcsomó; vmely tanácskozás, mely nem tud eggyetértésre jutni) [vö. *össze-gabajodik*].

[GUBAJZ-IK].

össze-gubajzik (*össze-gubajzani*): összevész (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476).

[GUBAJZOD-IK?].

össze-gubajzodik [?]: összevész. *Összegubajzodtak* [így] *és jól mëgazsnakolták ëgymást* (Hont m. Kovár Nyr. XVII.43) [vö. *össze-gubajzik*].

[GUBÁL].

mëg-gubál. *Mëggubálja magát:* megköti magát, megmakacsodik (Csallóköz Csaplár Benedek).

GUBÁNC: gebe (Kisújszállás Császár Árpád).

GUBANCOL: összekúszál (Alföld Nyr. XIII. 479).

[GUBANCOLÓD-IK], GUBINCOLÓD-IK: bonyolódik. *A faágokba gubincolódik a kötél. A*

tehén a kötélbe gubincolódik (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141).

GUBANCOS: kócos, boglyas, fésületlen, összetapadt (haj) (Csallóköz Csaplár Benedek). *Gubancos ló:* vakaratlan, piszkos ló (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.285) [vö. *bagancos*].

[GUBANCOSOD-IK].

neki-gubancosodik: nekidühödik, nekibőszül (Csallóköz Csaplár Benedek).

GUBANCS, GUBANC: gyümölcs-tok (pl. gesztenye külső szőrös tokja) (Kapnik vid. Nyr. II. 183) [vö. *2. guba*].

GUBARC: dombocska, halmocska (Dunántúl Nyr. V.181; Somogy m. Király Pál).

GUBÁS (*gúbás* Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476): **1.** *gubás, gúbás:* bozontos, borzas, boglyas, kócos, fésületlen hajú (Hont m. Czimmermann János; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476); **2.** guba-készítő (Rimaszombat Nyr. XXIII.32; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.238).

GÚBÁS (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.283; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.45; *gubás* Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.330; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; *gûbás* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190): penészes.

[GÚBÁSOD-IK].

el-gubásodik: elpenészesedik. *Aggyon kê pásim egy sarok kinyeret; a zenyim egêszen elgubásodott* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.330).

mëg-gúbásodik: megpenészesedik (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.45).

GUBBAD: görbed (Pápa vid. Tsz.).

GUBBADOZ: görbedez (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

GUBBADT: meggörnyedt, előre hajlott fővel járó (ember) (Fertő mell. MNy. III.245).

GUBBASZKOD-IK (*kuppaszkod-ik* Nógrád m. Nyr. IV.142; Rimaszombat vid. Nyr. X.88): **1.** *gubbaszkod-ik, kuppaszkod-ik:* magát összehúzva eggy helyben ül (a kinek vmi baja van, fázik, álmos v. duzzog) (Orosháza Nyr. IV.473; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.45; Nógrád m. Nyr. IV. 142; Rimaszombat vid. Nyr. X.88; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XXI.329; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.301; Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly); **2.** *gubbaszkod-ik:* heverész (a kutya) (Zala és Győr m. Nyr. XXI.523) [vö. *göbbeszkëd-ik, gümbeszked-ik*].

GUBËRÁL (*gubërányi*): [kártyázási műszó] (Zala m. Tapolca Nyr. VIII.469).

GUBERT: fodros szalag (Alsó-Baranya, Pellérd Nyr. XI.239).

GUBIS: összehajló kis-szarvú (marha) (Heves m. Névtelen 1840) [vö. *1. buga*].

GUBITA: tölgyfa-gubacs (Vas m. Sorok mell. Nyr. XXII.144; Zala m. Tapolca Nyr. VIII.469; Somogy m. Kassai J. Szókönyv II.300; Nyr. II. 376) [vö. *2. guba*].

GUBÓ (*bugaᵒ* Gömör m. Nyr. XVIII.458): **1.** tölgyfa-gubacs (Somogy m. Nyr. II.376); **2.** gyümölcs-tok (pl. gesztenye külső szőrös tokja) (Kapnik vid. Nyr. II.183); **3.** szemgolyó. *Nagyon fájt a gubója* (Bihar m. Kój Nyr. XIII. 524) [vö. *2. guba*].

GUBOJÉK: az összegöngyölgetett réteslevél végéből elszakított tésztadarabból készült csomó (Szeged Csaplár Benedek).

GUCSMI: konty (Háromszék m. Vadr.) [vö. *kucsma*].

GUCSMOL (*bucsmol* Kassa vid. Nyr. XVIII. 430; *gucsmoll* Hegyalja Kassai J. Szókönyv II. 308): becsmérel, ócsárol, gyaláz, szid, szól-szapul (Szatmár m. Avas Szinnyei József; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.308; Abauj m. Névtelen 1839; Heves m. Névtelen 1840). *Mit bucsmol engem a tekintetes asszony; ha nem tetszik, hát êmehetek. Mindig az urát* (v. *a feleségét*) *bucsmolja* (Kassa vid. Nyr. XVIII.430) [vö. *bëcsmérël*].

GUDICS: [vmi növény v. gyümölcs] (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323).

[GUDRIC].

gudric-körtí: muskotály-körte (Debrecen Nyr. VII.189).

GUDU: kis lyuk, zug, búvóhely, tömlöc (Torda Nyr. XVIII.95; Háromszék m. Vadr.).

[GUDUC].

guduc-ember: semmirevaló, gazember (Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.301).

GUDÚC: kis fonott kalács (Szeged Nyr. VII. 380).

GUGA: **1.** golyva (Pápa Nyr. XVI.527; Pápa vid. Tsz.; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.45; Kecskemét, Bánság Csaplár Benedek; Szeged Nyr. VIII.235; Orosháza Nyr. V.32; Palócság Nyr. XXII.35; Csallóköz Csaplár Benedek); **2.** pestises mirigydaganat (Hely nélkül Tsz.).

[Szólások]. *Gugára játszik:* potyára kártyázik (Szeged vid. Nyr. V.265).

guga-halál: döghalál (Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 45; XIX.236). *Vigyön el a guga-halál!* (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.45).

[GUGG].

guggon-ülő (*gugon-ülő*): föl nem futó (bab, borsó) (Vas m. Tsz. 143a; Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XVI.46) [vö. *gugos*].

GUGGAD: guggol (Székelyföld Kiss Mihály).

GUGGAN: leguggol, meghajol (alacsony ajtóban) (Székelyföld Kiss Mihály).

le-guggan: leguggol (Székelyföld NyK. X.329).

GUGGASZT: lehajt, lehorgaszt, lekonyít. [*A Saskirály*] *az orrát a földre guggasztotta s meghótt* (Háromszék m. Arany-Gyulai NGy. I.372).

GUGGOL (*gugúnyi* Csallóköz Csaplár Benedek; *gugul* Soprony m. Répce mell. Nyr. II. 518; XX.366; *lë-gugul* Torontál m. Szaján, Lőrincfalva Kálmány L. Szeged népe II.110; III. 160; *gugyúva* Baranya m. Ibafa Nyr. XXII.282; *gugyul* Somogy m. Sándor József). *Uaⁿ magosra rakom a szekeret, még a pacsirta is gugyúva röpül ê fölötte, hogy a fejit az égbe në üsse* (Baranya m. Ibafa Nyr. XXII.282).

GUGÓ (*guguj* Háromszék m. NyK. III.11): ostoba, bamba (Háromszék m. MNy. VI.328; NyK. III.11; Győrffy Iván) [vö. *gágó, kukkó*].

GUGOLKA: gyermekjáték, a mely abból áll, hogy az eggyik lehajol, leguggol, a másik meg átugorja (Alföld Nyr. XIII.479).

GUGORA (Szeged Tsz.; Ferenczi János; Török-Becse Nyr. IX.92; *gugara* Szeged Király Pál; *kukora* Szeged Tsz. 143a): csavaró készülék, a milyennel a hajót, dereglyét, malmot a partra ki- v. a harangot a toronyba fölhúzzák, v. a kompkötelet kifeszítik.

GUGORCOL, GUBORCOL: guggol (Somogy m. Sima Nyr. XIX.381) [vö. *kukorcol*].

GUGOS: föl nem futó (bab, borsó) (Somogy m. Csurgó Király Pál) [vö. *guggon-ülő*].

GUGYELA (Palócság Tsz.; Nógrád m. Nyr. XXI.280; *gugyola* Szeged Csaplár Benedek): hosszúkás csomóba csavart len v. kender (a mennyit eggyszerre föltesznek a guzsalyra v. rokkára).

[GUGGYAN].

mëg-guggyan: meglapul (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.143).

GUGYI: [tréf.] **1.** pálinka (Veszprém Nyr. IX. 282; Somogy m. Sándor József; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.285; Debrecen Hajdú Nagy Sándor; Nagy-Kálló Nyr. XII.430; Nagyvárad Nyr. XVI. 572; Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.302; Tsz.); **2.** a lehető legjobb pálinka (Nógrád m. Tolmács Nyr. XVI.46); **3.** a pálinkának rossz utolja, alja (Székelyföld Kriza; Háromszék m. Vadr.); **4.** a pálinkának kifőzött szilva moslékja (Székelyföld Kriza); **5.** bagó-lé (a pipában) (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.94; Somogy m. Sándor József) [vö. *gurgyis, 2. gügyü*].

GUGYIZ[-IK?] (*gugyizni*): pálinkát iszik (Veszprém Nyr. IX.282).

GUGYOR: teknő-forma völgy v. árok (Balaton mell. Tsz.; Horváth Zsigmond 1839).

GUGYOROD-IK: leguggol (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 45) [vö. *kutyorod-ik*].

GUGYULLÓ: kunyhó (Félegyháza Nyr. IV. 559).

1. **GUJA** (*gulya*): **1.** farkatlan, kurtafarkú. *Guja tyuk (gulya tyúk)* (Mármaros m. Nyr. IV. 88; Bánffy-Hunyad Nyr. XII.379; Segesvár Nyr. IX.44; Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Győrffy Iván; Erdővidék Nyr. XX.567; Csík m. Győrffy Iván); **2.** szarvatlan. *Guja kecske* v. *juh* (Maros-Torda m. Nyr. XX.567) [vö. *gujac, guji*].

2. **GUJA** (*gulja, gulya*): **1.** répa, sárgarépa (Brassó m. Hétfalu MNy. V.346; Nyr. XVI.478; Brassó m. Tatrang Nyr. II.476); **2.** henger- v. teke-alakú fadarab, a melyet a játszó gyermekek a balkezükkel földobnak s a jobb kezükbe fogott ütőfával kiütnek (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Tsz.; MNy. VI.244; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Erdővidék Nyr. XX.567); **3.** ütés okozta daganat (a fejen) (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.244; Csík m. Csík-Várdótfalva Péter János).

GUJAC: tollatlan madárfi (Dráva mell. Nyr. V.423) [vö. *1. guja*].

GUJÁZ (*guljázni*): gujával [vö. *2. guja* 2.] játszik (Székelyföld Tsz. 143b; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Tsz. 143b; Vadr.).

GUJÁZ-IK (*gujádz-ik*): dagad (ütéstől) (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály). *Akkorát gujázott, mint a kujakom* (Háromszék m. Vadr.).

fel-gujázik (*fel-gujádzik, fel-gulyádzik*): földagad (ütéstől) (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.244; Nyr. IX.424). *Felgujázott* v. *felgujádzott a fejem* (Székelyföld Tsz.; Kriza; Háromszék m. Vadr.; Csík m. Csík-Várdótfalva Péter János) [vö. *fê-gusádzik*].

[GUJÁSODIK].

föl-gujásodik: földagad (ütéstől) (Háromszék m. MNy. VI.244).

GUJBI: kabát (Beszterce-Naszód m. Zselyk Nyr. XVIII.576).

GUJI: farkatlan, kurtafarkú. *Guji tyúk* (Háromszék m. Nyr. III.324; Kiss Mihály) [vö. *1. guja*].

GUJUL: szakadozva beszél (Udvarhely m. Korond ifj. Felméri Lajos).

GÚLA (*guja* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.66; *gulya* kaszárnyai szó Nyr. VI.136). *Gujába raktuk a fegyvert. Gulyába rakni a fegyvert* (i. h.).

GULÁSZTRA (Szatmár vid. Tsz.; Kapnikbánya és vid. NyK. II.374; *gulászta* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.285; Debrecen Nyr. VII.189; Szatmár m. Nyr. XI.284; *gulasztra* Szabolcs m. Kis-

Besenyőd Nyr. IX.136; *gujësztra, gulesztra* Zemplén m. Tállya Nyr. IV.477; *gurâszka, gurâszta* Abaúj m. Beret Nyr. III.523; *gurâszta* Csongrád m. Szentes Nyr. VIII.187; Tisza-Sz.Imre Nyr. X.329; Borsod m. Nyr. XVIII.514; Kapnikbánya és vid. NyK. II.374; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.336; *gurázda* Borsod m. Nyr. XVIII. 568; *kurászló* Bukovina Nyr. VI.472; *kurásztra* Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.198; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.326): az a rosszizű sűrű tej, a melyet a tehén a megborjazása utáni napokban ad.

[**GULYI**].

gulyi-fa: kukorica-csősz ágasfája, a melyre fölhágva az egész földet áttekinti (Heves m. Névtelen 1840).

GUMI: [tréf.] szar (Nógrád m. Fabó András 1841).

GUNÁR (*ganár* Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr.; Kriza; Háromszék m. MNy. VI.215; NyK. III.3; Háromszék m., Erdővidék Vadr. 146; Csík m. MNy. VI.376; *gunyár* Vas m. Sorok mell. Nyr. XXII.144).

gunár-nyak (*gúnár-nyak* Szatmár-Németi Nyr. XIV.278): **1.** *gúnár-nyak:* a levágott marha hátulsó lábának az a része, a melynél fogva szegre v. ösztörűre fölakasztják (Szatmár-Németi Nyr. XIV.278); **2.** *gunár-nyak:* kalács- v. rétesféle sült tészta (,kétágú sült kalács' Gömör m. Tsz.; ,rétes-alakba, még pedig csiga-alakúan v. hullám-alakba összehajtogatott tészta' Gömör m. F.-Balog Nyr. XXII.432).

[**GUNÁROZ-IK**], **GANÁROZ-IK** (*ganározni*): gunárral párosodik (a lúd) (Székelyföld Tsz.).

GUNCSÂ, GUNDSÂ: **1.** *guncsâ:* fagömb, teke (Gömör m. Runya Nyr. XXII.287); **2.** *gundsâ:* csomó. *Në húzogâzsd âzt â gundsât, mer kibomlik â bërëznâ, oszt nem tok szőnyi* (Palócság Nyr. XXII.575) [vö. *godzsa*].

1. **GÚNYA** (Csongrád m. Szentes Nyr. VIII. 187; Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187; Palócság Nyr. XXI.507; XXII.35; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476; Rimaszombat vid. Nyr. X. 88; Kalotaszeg, Zsobok Melich János; Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János; Székelyföld Kriza; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; *búnyâ* Gömör m. Nyr. XVIII.456; *gunya* Vas m. Kemenesalja Tsz.; Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.85; Nagy-Kúnság Nyr. XIX.576; Hont m. Nyr. VI.232; XVIII.430; Gömör m. Tsz.; Nyr. XXII.432; Kassa vid. Nyr. XVIII.431; Szatmár vid. Tsz.; Székelyföld Tsz.; Arany-Gyulai NGy. III.22; Udvarhely m. Arany-Gyulai NGy. I.140; Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.283; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. Gyergyó vid. Kiss Mihály; *hunya* Heves m. Sirok Nyr. VIII.567; Nógrád m. Borbás Vince; Gömör m. Balog, Radnót Nyr. XXII.480): **1.** *búnyâ, gunya, gúnya:* ruha (i. h.); **2.** *hunya:* kabát (Gömör m. Radnót Nyr. XXII.480); **3.** *hunya:* nadrág, vászonnadrág (kukorica-nadrág) (Gömör m. Balog Nyr. XXII.480; Nógrád m. Borbás Vince; Heves m. Sirok Nyr. VIII.567).

2. **GÚNYA:** lomha, hanyag (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476) [vö. *gúnyóskod-ik*].

GUNYAC (Török-Becse Nyr. IX.92; *gunyác* Palócság Tsz.): paraszt-szűr.

GUNYÁSZKOD-IK (*gunyászkodni*): ruházkodik (Kassa vid. Nyr. XVIII.431).

[**GUNYÁZ**].

fel-gunyáz: fölruház (Székelyföld Tsz.).

[**GUNNYAD**].

el-gunnyad: elkábul, elbódul, elájul. *Úgy pofon ütlek, hogy elgunnyadsz tüle* (Komárom Király Pál).

GUNNYASZKOD-IK: magát összehúzva eggy helyben ül (a kinek vmi baja van) (Szeged Sümeghy Pál 1841). *Hol van Anus? — Ott gunnyaszkodik a kemencénél* (Kassa vid. Nyr. XVIII. 431).

GUNNYASZT (Alföld Nyr. XIII.479; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Kassa vid. Nyr. XVII.238; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.238; Székelyföld Kriza; *gunyaszt* Háromszék m. Vadr.; *gúnyaszt* Nagy-Kálló Nyr. XII.430; *gúnnyaszt* Balaton mell. Fábián Gábor 1839; Háromszék m. Nyr. XVIII.239): **1.** *gunnyaszt, gúnyaszt, gúnynyaszt:* ∾ (Balaton mell. Fábián Gábor 1839; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Nagy-Kálló Nyr. XII.430). *Ott gunnyaszt a kemencénél* (Kassa vid. Nyr. XVII.238). *De gunnyaszt az a liba; talán beteg?* (Alföld Nyr. XIII.479). *Nem mengyen ű egy lípist se a háztul; ott benn gunnyaszt, mintha csak mindig az óravíre folyník* (Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.238); **2.** *gunyaszt, gunnyaszt, gúnnyaszt:* szundikál, bóbiskol (Székelyföld Kriza; Háromszék m. Vadr.; Nyr. XVIII.239) [vö. *gornyaszt*].

1. **GÚNYOL** (ki-*ginyol* Csallóköz Nyr. I.278).

2. **GÚNYOL:** összegyűr, gondatlanul v. kíméletlenül visel, szaggat (ruhát) (Székelyföld Győrffy Iván).

GÚNYÓSKOD-IK [?]: lomháskodik (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476) [vö. *2. gúnya*].

GURBANCS: ágas-bogas száraz fatuskó (Székelyföld Tsz.).

GURCSI: gömbölyű gomb (Nógrád m. Nyr. IV.94).

gurci-gomb: ∾ (Somogy m. Sándor József).

GURDAJ (Szatmár vid. Nyr. VIII.523; Szatmár m. Kömörő Nyr. XII.564; Székelyföld Kiss Mihály; Győrffy Iván; *gurdaly* Bodrogköz, Szatmár vid. Tsz.; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XXI.329; Székelyföld, Háromszék m. Tsz.; *gurdé*

Szatmár m. Kömörő Nyr. XII.564; Szilágy m. Nyr. IX.477; Zilah Nyr. XIV.333; Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XII.429; Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.297; Tsz. [itt *gurde* hiba; vö. Gyarmathi S. Vocabularium 98.]; *gurdéj* Székelyföld Kriza; Háromszék m. Vadr. 500b; *gurduly* [?] Bodrogköz Kassai J. Szókönyv II.297): mindenféle magasra nőtt és összegubancosodott kórós burján [vö. *gordon, gurdancs*].

GURDALYOS: mindenféle magasra nőtt és összegubancosodott kórós burjánnal benőtt hely. *Ott a gurdalyosba vert fiszket a filemile* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XXI.329).

GURDANCS = *gurdaj* (Székelyföld Kriza, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.).

GURDÉLY: marha nyelve alatt levő seb (Sátoralja-Ujhely Nyr. XVI.43).

GURDON: szalmakazal aljában hagyott üreg, a melybe eggyetmást (pl. szerszámokat) elteszmek (Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.190) [vö. *gurgyó*].

GURGÁCS: gömbölyű (Bars m. Léva Czimmermann János).

GURGADOZ: görgedez, gurul (pl. cseppekben a verejték) (Balaton mell. Tsz.). *Mire a doktor mëgírkëzëtt, a víz csak úgy gurgadozott rúla* (Fehér m. Iváncsa Nyr. XVI.334).

GURGAT: gurít, hengerít (pl. hordót) (Baranya m. Ormányság Nyr. VII.525) [vö. *görget*].

lë-gurgat: legurít. *Mintha lëgurgatták vóna, ugy êverte a jég a fődet* (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI.335).

GURGATÓ (Soprony m. Fölső-Szakony Nyr. XVII.384; Vas m. Sárvár, Veszprém m. Somló-Vásárhely Bódiss Jusztin; *gurgatuó* Soprony m. Nyr. V.425): henger (pl. vékonyabb fahenger, a melynek segítségével a malomkövet a helyére mozdítják) [vö. *görgető*].

GURGIT: gurít (Balaton mell. Nyr. IV.37). *Alá gurgitottak ëg gojót az ágy alá* (Veszprém m. Csetény Nyr. XVIII.285).

GURGÓ (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. XV.575; *gurgu* Vas m. Őrség MNy. V.78): henger, fahenger [vö. *görgő*].

GURGÓZ: hengerez (földet) (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. XV.575).

GURGUC: görbe. *Gurguc penna* (Nagy-Kálló Nyr. XII.430).

GURGUL: gurul (Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; Tolna m. Paks Nyr. II.430).

lë-gurgul: legurul (Tolna m. Paks Nyr. XXII. 384).

GURGULA (*gurgolyó* Udvarhely m. Kőrispatak Nyr. IX.236; *gurguja* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.45; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.285; *gurgulya* Soprony m. Hegykő Herman O. Halászat K.; Szeged Tsz.; Hont m. Nyr. VI.232; hely nélkül Arany-Gyulai NGy. I.103): **1.** *gurgula, gurgulya*: henger, fahenger (a melyet szántáskor a hantok zúzására használnak) (Dunántúl Bódiss Jusztín; Rábaköz Nyr. XI.190; Vas m. Ságh Kresznerics F. Szótár I.197; Baranya m. Ormányság Nyr. III.182; VII.525; Baranya-Sz.Lőrinc Nyr. XVII. 335; Szeged Tsz.); **2.** *gurguja, gurgula, gurgulya*: (hengeralakú) fa-sótartó (Zala m. Nyr. II.427; Bódiss Jusztín; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.45; hely nélkül Arany-Gyulai NGy. I.103); **3.** *gurgula*: orsó cérna (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190); **4.** *gurgula*: csőalakúra összegöngyölített ostya (Csallóköz Nyr. I.278); **5.** *gurgolyó*: hengeralakú szalmafonat (Udvarhely m. Kőrispatak Nyr. IX. 236); **6.** *gurguja, gurgulya*: kerék-alakú játékszer, a melyet a gyermek ide-oda gurít (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.285; Hont m. Nyr. VI.232); **7.** *gurgula*: karika (Zala m. Szepezd Nyr. XVII. 190); **8.** *gurgula*: a cserfa gömbölyű gyümölcse (Vas m. Répce-Sz.György Nyr. XVIII.526); **9.** *gurgulya*: gömbölyű kő (nehezék) a gyalmon (Soprony m. Hegykő Herman O. Halászat K.).

gurgula-madár: sündisznó (Göcsej Nyr. V.35).

gurgula-szëmű: a kinek nagy a szeme fehére (Zala m. Türje Bódiss Jusztín).

1. **GURGULÁZ** (*gurgulyáz* Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45): **1.** hengerel (Somogy m. Nyr. XI. 39; Baranya m. Ormányság Nyr. VII.525); **2.** gurít (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190); **3.** gurgulával játszik (Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45; Csallóköz Csaplár Benedek).

2. **GURGULÁZ**: torkát öblögeti, gargarizál (Balaton mell. Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek).

GURGYËSZ: viskó, rozzant ház (Székesfehérvár Nyr. VII.139) [vö. *gurgyó*].

GURGYINGOS: összekuszált, összebonyolódott (cérna, fonál, kötél) (Kecskemét Király Pál).

GURGYIS: ittas (Heves m. Névtelen 1840) [vö. *gugyi*].

GURGYÓ: viskó, cigányputri (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *gurdon, gurgyësz*].

GURIGA: **1.** henger-, kerék- v. golyó-alakú játékszer, a melyet a gyermek ide-oda gurít (Tata Matusik Nep. János 1839; Alföld Nyr. XIII. 479; Kecskemét Nyr. VII.376; Csallóköz Csaplár Benedek); **2.** karika (Tata Matusik Nep. János 1839; Eger Nyr. XXI.307. 310; XXII.35; Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.44).

GURIGÁL *(gurigáni)*: gurigával játszik, golyózik (Csallóköz Csaplár Benedek; Kecskemét Nyr. VII.376).

GURIGÁZ: ∾ (Alföld Nyr. XIII.479; Kecskemét Nyr. VII.376).

GURIGÁZ-IK: gurul, hengeredik (Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XIII.331).

GURÍTGAT (*gurigat* Eger Nyr. XXI.361).

GUROG: gurul (Vas m. Őrség Tsz.) [vö. *2. görög*].

lĕ-gurog: legurul. *Úgy fölbástolta aszt a krumlit, hogy maj mind lĕgurog* (Zala m. Nyr. XVII. 137).

GURRAN: gördül (Székelyföld Csaplár Benedek).

GURUL (*guril* Dráva mell. Kopács Nyr. V. 220; *karú* Heves m. Sirok Nyr. III.38; *karúl* Karancs vid. Nyr. XXII.48).

GUSA (*gussa* Moldvai csáng. Nyr. X.203): **1.** *gusa, gussa*: golyva, nyakdaganat (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XXI.329; Kolozsvár vid., Szolnok-Doboka m. Domokos, Enyed Nyr. XX. 568; Székelyföld Nyr. XX.567. 568; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Tsz.; Nyr. V.36; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Erdővidék? Nyr. XX.568; Csík m. Nyr. VII.139; Csík-Sz.-György Nyr. X.330; Moldvai csáng. Nyr. X.203); **2.** *gusa*: begy. *Jól lakott a tyúk, me nagy a gusája* (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XX. 568). *Na te, most ugyancsak ugyan megtömted aszt a vastag gusádat, ugy-i!* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XXI.329).

GUSÁL: meggolyvásodik. *Gusálnak a juhok* (Székelyföld Kiss Mihály; Csík m. Nyr. VII.139).

[GUSÁSOD-IK].

mĕg-gusásodik: meggolyvásodik (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

GUSÁZ-IK (*gusádz-ik*): meggolyvásodik, csomó támad a nyakán (marhának, sertésnek, juhnak) (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály).

fê-gusádzik: földagad. *Ugy megütték egy bottal a fejit, hogy abb' a hejbe fêgusádzott* (Székelyföld Győrffy Iván) [vö. *fel-gujázik*].

ki-gusázik: kigolyvásodik. *A kaposztám* [így] *mind kigusázott* (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XX.568).

GUSZTÁL: bírál (Mezőtúr Nyr. X.478).

GUSZTONY (*guszton* Csongrád és Heves m. Kassai J. Szókönyv II.308): szeges-végű bot, a mellyel a csontkorcsolyán korcsolyázó magát a jégen tovább-tovább hajtja (Csongrád m. Mindszent Kis Sándor; Szeged Tsz.; Nyr. II.378; VII.235).

[GUSZTONYOS].

gusztonyos-bot: ∾ (Szeged Tsz. 145a).

gusztonyos-korcsija: lólábszárcsontból való korcsolya, a melyen gusztony segítségével korcsolyáznak (Szeged Nyr. VII.236).

GUSZTONYOZ (Szeged Tsz 145a; *kusztonoz* Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.424; *kusztonyoz* Békés m. Sárrét Nagy Sándor): **1.** *gusztonyoz*: szurkál. *Meggusztonyozta* (Szeged Tsz. 145a); **2.** *kusztonyoz*: ösztönöz, ösztökél (Békés m. Sárrét Nagy Sándor); **3.** *kusztonoz*: ingerel (Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.424).

GUTA (*gut* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *gút* Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Nyr. V.36; *gutta* Szilágy m. Tasnád Nyr. VI.474; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Udvarhely m. Vadr. 93). *Megütte a gut* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Gút ütte* (Csík m. Nyr. VII.139). *Tálám biz a gút mëgütte* (Udvarhely m. Vadr. 93). *Üsse a gút!* (Székelyföld, Havasalja Kriza). *Ó, hogy a gút üsse meg!* (Háromszék m. Vadr. 367). *Mi az isten gúttya beszélni valód van annyi?* (Háromszék m. Vadr. 357).

GUVAD, KUVAD (*guvad* Segesvár Nyr. IX. 44; Székelyföld Nyr. II.427; V.377; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m. Kriza; Háromszék m. Vadr.; *kuvad* Székelyföld Tsz.; NyK. X.333; Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr.; Csík m. MNy. VI.373; Nyr. VII.331): **1.** *guvad, kuvad*: hámlik, lehámlik, leválik (fa kérge, gyümölcs tokja, vakolat a falról) (Segesvár Nyr. IX.44; Háromszék m. Vadr.; Kiss Mihály; Csík m. MNy. VI.373; Nyr. VII.331). *Érett dió könnyen guvad* (Székelyföld Győrffy Iván). *Guvad a kard magától*: kijő a hüvelyéből (Székelyföld Nyr. V. 377); **2.** *guvad*: dülled (Székelyföld Nyr. II.427; Udvarhely m. Kriza; Háromszék m. Vadr.) [vö. *duvad*].

fel-kuvad: fölválik (a kenyér héja) (Székelyföld Tsz.; NyK. X.333).

le-guvad, le-kuvad: lehámlik, leválik (fa kérge, vakolat a falról, bőr a testről) (Székelyföld Tsz.; NyK. X.333; Kiss Mihály). *Oan erőssen megkőte az apró, hogy mikó gyógyúni kezdett, min leguvadt a bőre* (Székelyföld Győrffy Iván).

[GUVADOZ], KUVADOZ: hámlik, lehámlik, leválik (Székelyföld Tsz. 228b; Háromszék m. Kiss Mihály; Csík m. Nyr. VII.331). *Kuvadoz a szántás*: fölpattog (mikor száraz a föld) (Székelyföld NyK. X.333; Háromszék m. Vadr. 506b; Kiss Mihály).

[GUVADT].

guvadt-szemű: kidülledt szemű, meredt szemű (Marosvásárhely Nyr. IX.428; Székely István; Háromszék m. Vadr. 500b; Király Pál).

GUVASZT (*kuvaszt* Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály): hánt (Segesvár Nyr. IX.44; Nyr. II. 427; Kiss Mihály) [vö. *duvaszt*].

ki-guvaszt: meghánt, héjából v. burkából kifejt. *Ügyejj te, mett kiguvasztalak a bőrödbül*: megnyúzlak (Háromszék m. Király Pál).

[GUZI].

guzi-buzi: mindenféle lim-lom, ringy-rongy, cók-mók (Vác Czech János 1840).

[**GUZMÁL**].

össze-guzmál: összekúszál (pl. cérnát) (Mezőtúr Nyr. IX.183).

GUZMOL: nyámmogva eszik (a fogatlan ember, nem tudván rágni) (Szeged Tsz.) [vö. *güzmöl*].

[**GÚZS**].

gúzs-élet: fáradságos, sok bajlódással, vesződséggel, nehéz munkával járó élet. *Gúzs-élet ez a miénk; gúzsnál ës gúzsabb* (Háromszék m. Nyr. IV.554) [vö. *gúzsl-ik, gúzslód-ik, gúzsol*].

GUZSA: 1. összehúzódott, összezsugorodott, összegörnyedt (Győr m., Bácska Bódiss Jusztín); 2. rövidnyakú [?] (Vas m. Kassai J. Szókönyv II.308; Vas m. Kemenesalja Tsz.).

GÚZSADT (Balaton mell. Tsz.; *guzsadt* Vas m. Kemenesalja Tsz. 145a; *guzzsadt* Zala m., Komárom m. Csém Bódiss Jusztín): görnyedt, görbe.

guzsadt-nyaku: rövidnyakú [?] (Vas m. Kemenesalja Tsz. 145a).

GUZSALY (*guzsa*-hét Győr vid. Nyr. IX.286). *Egy gusaly* [olv. *guzsaj*] *túró:* eggy fertály túró (Székelyföld Nyr. VIII.463; tkp. talán annyi túró, a mennyiért eggy guzsaly kendert v. gyapjút lefonnak (T. Nagy Imre).

guzsa-hét: az *Oculi*-vasárnap után következő böjti hét (Győr vid. Nyr. IX.286).

guzsaj-üllő: őszike, őszi kikirics (Székelyföld Kriza).

guzsajüllő-fű: ∾ (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 373). *Elé lehet venni a guzsajat, met kijött a guzsajüllő-fű* (Háromszék m. Vadr. 501a).

guzsal-vasárnap: a *Laetare*-vasárnap (Keszthely vid. Csaplár Benedek).

guzsaj-virág = *guzsajüllő-fű* (Háromszék m. Vadr. 500b).

[**GUZSALYCSA**] (*guzâlcâ, guzâlcâik* Szlavónia Nyr. V.61): guzsaly, guzsalyka.

GUZSALYOS (*guzsajos; — guzsajas* Udvarhely m. Nyr. IV.480; Vadr. 17; Győrffy Iván; *guzsas* Bukovina Nyr. VI.472): 1. *guzsalyos, guzsajos, guzsajas:* fonóház, fonóka (Székelyföld Kőváry László 1842; Udvarhely m. Nyr. IV.480; Vadr. 17; Erdővidék Tsz.; Csík m. Altorja Király Pál). *Miklós urfi gondolkodik, guzsajasba szándékozik* (Udvarhely m. Nyr. IV.480). *Este guzsajasba én ëccör êmöntem* (Udvarhely m. Vadr. 17). *Guzsalyosba* (*guzsajosba*) *jár:* a fonóba a leányokhoz enyelegni, szerelmeskedni jár (Székelyföld Nyr. V.377; Háromszék m. Nyr. IV. 427; VI.473; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); 2. *guzsalyos, guzsajos, guzsajas, guzsas:* fonóba járó legény, szerető (Székelyföld Tsz.; Nyr. V. 221; Győrffy Iván; Háromszék m. Tsz.; Nyr. VI.473; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. Arany-Gyulai NGy. I.278; Bukovina Nyr. VI. 472).

GUZSALYOSKOD-IK (Székelyföld Tsz. 145a; *guzsajaskod-ik* Háromszék m., Erdővidék Vadr. 179; Győrffy Iván; *guzsoskod-ik* Háromszék m. Dézsi Mihály): a fonóba a leányokhoz enyelegni, szerelmeskedni jár.

[**GUZSALYOSKODÁS**], **GUZSAJASKODÁS**: szerelmeskedés. *Ugyancsak reád ért a guzsajaskodás!* (Székelyföld Kiss Mihály).

GUZSBA (*gúzsba* Brassó m. Tatrang Nyr. II. 477): üstfa, üstrúd, szolgafa (üsttartó fa, a melyre az üstöt a tűz fölé akasztják) (Székelyföld Tsz.; Csík m. Tsz.; Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478; Király Pál). *Fordícsd a guzsbát, hogy tëgyem fël az üstöt* (Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.478).

[**GUZSBÓT**], **GUSBÓT**: turbolya (Vas m. Tsz.).

[**GUZSGYE**], **GUSGYE**: szilva-aszaló [?] (Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.334).

GÚZSL-IK (Vas m. Ságh Kresznerics F. Szótár I.198; *guzsl-ik* Székelyföld Kiss Mihály; *guzsl*ani Baranya m. Ormányság Nyr. IX.285): 1. *gúzsl-ik:* gúzzsá csavarodik (Vas m. Ságh Kresznerics F. Szótár I.198); 2. *guzsl-ik:* szétbomlik, kibomlik [?]. *Má mög êtörött az a korbácsnyél? — Nem törött, csak guzslani kezdett* (Baranya m. Ormányság Nyr. IX.285); 3. *guzsl-ik:* bajlódik, vesződik, kínlódik, csigázódik (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *gúzs-élet, gúzslód-ik*].

öszve-gúzslik: gúzzsá csavarodik (Vas m. Ságh Kresznerics F. Szótár I.198).

GUZSLÁS: 1. gúzzsal való kötés (Háromszék m. Vadr.); 2. elcsigázás (Háromszék m. Vadr.).

GÚZSLÓD-IK (*guzslód-ik; — gúzsolód-ik* (Háromszék m. Nyr. IV.554): bajlódik, vesződik, kínlódik, csigázza magát, töri magát (Székelyföld Kiss Mihály, Andrássy Antal 1843, Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. VIII.472; Háromszék m. MNy. VI.328; Vadr. 501a; Győrffy Iván). *Örökké gúzsojja cseléggyit, márháját; maga ës eleget gúzsolódik* (Háromszék m. Nyr. IV.554; vö. uo. *Ha még ës ennyit këll dolgoznom, gúzzsé válom. Úgy ësszerontottam magamot, mintha gúzsnak mëgfacsartak vóna*) [vö. *gúzs-élet, gúzsl-ik*].

GUZSLOTT: elcsigázott. *Guzslott marha* (Háromszék m. MNy. VI.328; Győrffy Iván).

elguzslott: ∾. *Elguzslott marha* (Háromszék m. Vadr. 501a).

GÚZSOL *(guzsol):* 1. kíméletlenül össze-vissza csavar, gyűr (ruhát, kelmét) (Nagy-Kálló Nyr. XII.429; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.236); 2. munkával elcsigáz. *Örökké gúzsojja cselégy-*

gyit, marháját (Háromszék m. Nyr. IV.554). *Van tehene, két tinója, szëgénkéköt csak gúzsója* (Udvarhely m. Vadr. 71).

el-guzsol: elcsigáz. *A sok szántássâ mind êguzslotta az ökreit* (Székelyföld Győrffy Iván).

GUZSORIT: összecsavarít, összehúz (görcs), összezsugorít (Háromszék m. MNy. VI.329; Vadr. 500b) [vö. *gözsörit, zsugorít*].

ëssze-guzsorit: ∞. *A nagy görcs egésszen ësszeguzsoritotta* (Székelyföld Győrffy Iván).

GUZSOROD-IK: zsugorodik, összehúzódik (Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.140; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.229; Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.328; Győrffy Iván; Erdővidék Nyr. IX.42) [vö. *gözsöröd-ik, zsugorod-ik*].

GUZSOROG (*kuzsorog* Békés m. Új-Kigyós Nyr. IV.233): **1.** *guzsorog:* görnyedez (hasfájás miatt) (Székelyföld Kriza; Háromszék m. MNy. VI.358; Vadr. 500b); **2.** *kuzsorog:* kucorog. *Főnéz a fára, ott kuzsorog ëgy vén banya* (Békés m. Új-Kigyós Nyr. IV.233) [vö. *gözsörög*].

GÜBÜ (*göbü* Székelyföld Andrássy Antal 1843; *gübű* Székelyföld Herman O. Halászat K. 789a; Erdővidék Nyr. XX.528): **1.** bunkós-végű rúd, a mellyel a halászok a vizet zavarva a halakat rejtekhelyükből kiriasztják és a háló felé hajtják (Székelyföld Tsz.; Herman O. Halászat K. 789a; Andrássy Antal 1843, Győrffy Iván; Háromszék m. NyK. III.12; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Erdővidék Nyr. XX.528; Csík m. Kóródy Miklós); **2.** köpülőfa, tejverő-fa (Háromszék m. MNy. VI.329; NyK. III.12; Vadr.; Győrffy Iván); **3.** mocskos lé, moslék (Háromszék m. MNy. VI.329; Vadr.; Győrffy Iván); **4.** mocskos, ronda, szennyes, piszkos (Székelyföld Tsz.; NyK. X.329; Nyr. VIII.462; Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.; Kiss Mihály, Győrffy Iván) [vö. *1. göbe, gübül*].

gübü-fa: bunkós-végű rúd, a mellyel a halászok a vizet zavarva a halakat rejtekhelyükből kiriasztják és a háló felé hajtják (Székelyföld NyK. X.329; Háromszék m. Vadr. 501a).

gübü-fészek: piszokfészek (Székelyföld Kiss Mihály).

gübü-juk (*gübű-juk*): lék, a melyen a halhajtó rudat bedugva, a halat kergetik (Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.383; Herman O. Halászat K.).

gübü-lé: mocskos lé, moslék (Székelyföld Győrffy Iván).

gübü-rúd = *gübü-fa* (Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.383).

GÜBÜL (meg-*göbül* Székelyföld Nyr. VIII.463; *güböl* Háromszék m. Nyr. V.36; *gübűl* Háromszék m. Vadr. 501a; Erdővidék Herman O. Halászat K.): **1.** a bunkós-végű halhajtó rúddal a vizet zavarva a halakat rejtekhelyükből kiriasztja (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Háromszék m. Tsz.; Nyr. V.36; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Erdővidék Nyr. XX.528; Herman O. Halászat K.); **2.** köpül (Háromszék m. MNy. VI.329; Vadr. 501a); **3.** pancsol, vájkál vmiben (vízben, piszkos lében, moslékban, ételben) (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Nyr. XV. 47; Firtosalja Nyr. VI.324). *Ne gübüjj belé a cseberbe:* ne pancsolj bele (pl. ne mártsd v. mosd bele a piszkos kezedet) (Székelyföld Nyr. XX. 528). *Addég gübülted, hogy tiszta egy vacsok lett belőle* (Háromszék m. Nyr. IX.41) [vö. *göböd, köpül*].

meg-göbül = *gübül* 1. *Meggöbülte a göbét, halat mégse fogott* (Székelyföld Nyr. VIII.463).

össze-gübül (*ëssze-gübül*): összepiszkol. *Mind ësszegübülted magadot* (Székelyföld Kiss Mihály). *Mint összegübülted magad!* (Háromszék m. Nyr. XV.47).

GÜBÜLŐ = *gübü-fa* (Székelyföld Herman O. Halászat K. 789a).

gübülő-fa: ∞ (Székelyföld NyK. X.329; Háromszék m. Vadr. 501a).

GÜBÜLŐD-IK: piszkol, mocskolódik (Háromszék m. Kiss Mihály). *Te gübü, mit gübülődöl annyit!* (Háromszék m. Vadr. 501a).

GÜGÜ: a kenyérnek sülés közben kihasadt és kiduzzadt része, gyürkéje (Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.325; Király Pál; Baranya m. Ormányság Tsz.; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 190).

1. **GÜGYÜ:** **1.** a lekaszált rendnek eggy kis része (= *marok;* több ilyen együtt tesz eggy kévét). *Gügyü nem kéve* (Marcal mell. Tsz.); **2.** három-négybe tört és összekötött nádnyaláb, a mekkorát eggyszerre dugnak be a kemencébe (Szeged Tsz.).

2. **GÜGYÜ:** [tréf.] pálinka (Székelyföld Tsz.) [vö. *gugyi*].

GŰGYŰ (Alföld Erdélyi Gyula; Szeged Kálmány L. Szeged népe I.125; Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.187; *gügyü* Szeged Tsz.; *gűgyű* Szeged Nyr. I.178; VII.235; *gűgyü* Szeged Csaplár Benedek): házasulandók közötti közbenjáró (többnyire asszony, a kit leánykérőbe v. a leányos házhoz a vagyoni állapot és az érzelmek kipuhatolása végett küldenek).

GÜGYÜL: össze-vissza kever, elegyít, pancsol (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván).

GÜLÜ (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.187; XXIII. 48; *külü* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.187): diónyi nagyságú kőgolyó, a mellyel a gyermekek játszanak.

külü-fejü: nagyfejű, keményfejű (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.187).

gülü-szömű: nagyszemű, bivalyszemű (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.48).

GÜLŰ: vastag fehér hernyó, a mely tölgyfákon élősködik (Moldva, Klézse Nyr. VII.478).

GÜLÜZ: kőgolyóval (*gülü*) játszik (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.48).

GÜMBESZKED-IK: összehúzza magát (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.333) [vö. *gubbaszkod-ik, göbbeszkëd-ik*].

GÜMŐ: darab vmi (Somogy m. Nyr. II.376).

GÜNYÖLŐD-IK: kelletlenkedik, kelletlenül tesz vmit [?]. *Annyit ne günyölöggyél! Günyölődik a munkával* (Csík m. Nyr. VII.139).

GŰNYÖLŐD-IK: összefogódzkodik (a két birkózó v. verekedő) (Csík m. Kóródy Miklós).

GÜRCÖL: nagyon erőlködik, vmit erőnek erejével végbe akar vinni (Nagy-Kúnság Nyr. XVI. 285; Szeged vid. Nyr. II.44).

GÜRŰ: vizenyős berkekben levő zsombék (Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.327) [vö. *görü*].

GÜRÜC: almacsutka (Torockó Dézsi Mihály).

GÜTYFÜTÖL: keverget (Háromszék m. Kis-Borosnyó Nyr. XVI.47).

GÜZMÖL: kelletlenül, nyámmogva eszik, rágódik (Vas m. Kassai J. Szókönyv II.328; Vas m. Kemenesalja, Balaton mell. Tsz.) [vö. *guzmol*].

mëg-güzmöl: kelletlenül, nyámmogva megesz, megrág. *Majd mëggüzmölik eszt a szénát is a borgyuk* (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III. 141).

GÜZMÖLŐD-IK (Balaton mell. Tsz. 146a; Vas m. Kemenes vid. Nyr. II.129; Somogy m. Nyr. XIX.287; *güzmölöd-ik* Zala m. Tapolca Nyr. X.475; *güzmölönnyi* Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141): kelletlenül, nyámmogva eszik, rágódik, rágcsálódik, jóllakás után eszeget. *Ha nëm ëszünk is, komám uram, csak güzmölőggyünk,* — *azt mondja a somogyi ember* (Vas m. Kemenes vid. Nyr. II.129).

GY.

GYAGYA (Vas m. Répce-Sz.György Nyr. XVIII. 526; *gyugya* Veszprém vid. Csaplár Benedek): ostoba, ügyefogyott [vö. *gyungya, gyüge*].

GYAK-IK (*gyakni*): baszik (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.477; Szatmár vid. Nyr. II.187; Ugocsa m. Gődényháza Nyr. III.371; Rimaszombat Nyr. IV.561; Székelyföld Győrffy Iván).

által-gyak: átfúr (Erdővidék Tsz.).

GYAKA: meghegyezett fa (karó, rúd): a) hegyes fácska, a milyeneket eggy-két arasznyira eggymástól a kerítés fölső gerendájába vernek, hogy ne lehessen könnyen bemászni a kertbe (Erdővidék Nyr. XX.568); b) hegyes fácska, a milyeneket az asztag karimájába sűrűn szurdalnak, hogy a födés-szalma ereszét tartsák (Székelyföld Nyr. IV.189; Háromszék m. Vadr.); c) hegyes rúd, a milyeneket a csűr hegyébe állítanak (Háromszék m. Vadr.); d) hegyes rúd, a melyet az asztag v. a boglya tetejébe szúrnak (Székelyföld Tsz.; Udvarhely m. Dézsi Mihály; Háromszék m. Vadr.); e) szalmafödelet lecsíptető karó (Székelyföld Tsz.); f) szénás szekér négy szögletén fölnyúló nyársalakú hegyes fa, a melybe szekérrakáskor a szögletkévéket belehúzzák (Székelyföld Nyr. IV.189; Kriza; Háromszék m. Vadr.); g) szalmahordó hegyes farúd, a melynek közepébe faszeg van ütve (Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.528); h) a *romázás* nevű játéknál használt kurta hegyes fa, a melyet hegyével behajítanak a földbe, hogy aztán a játszók eggyike más hegyes fával hajítólag kiüsse a helyéből (Háromszék m. MNy. VI.347) [vö. *gyaksa*].

GYAKÁZ: eggy v. több meghegyezett fácskát, karót, rudat (*gyaka*) üt bele vmibe (pl. asztag tetejébe) (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Vadr. 501a).

fel-gyakáz: ∾ (Háromszék m. Vadr. 501a).

meg-gyakáz: ∾ (Háromszék m. Vadr. 501a).

GYAKOR (*dakor* Moldvai csáng. Nyr. IX.530); **1.** *dakor:* gyakori (Moldvai csáng. Nyr. IX.530): **2.** *gyakor:* sűrű. *Gyakor szita* (Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.247; Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.329. 364; Vadr.; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Gyakran:* sűrűn (Székelyföld Nyr. II.427); **3.** sűrűbokros, sűrűvesszős hely [?]. *Kis gyakor, küsü kis gyakori, parrágos gyakori fenyüs* [erdők nevei] (Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. III.333). *Gyakor, gyűrüs gyakor* [hegyoldalak nevei] (Maros-Torda m. Nyomát, Udvarhely m. Medesér Nyr. II.46).

GYAKOROL: 1. sűrű szitával szitál. *Gyakorold meg eszt a lisztet* (Székelyföld Kiss Mihály); **2.** él (vmivel). *Gyakoroltam én orvossággal* (Bihar m. Kój Nyr. XIII.524).

GYAKROZ: sűrűn rak (Háromszék m. MNy. VI.329; Vadr.; Győrffy Iván).

meg-gyakroz: sűrűn rak, sűrűn tűzdel, megapróz (táncot) (Háromszék m. Vadr.; Győrffy Iván). *Meggyakrozza lábát a táncban* (Háromszék m. MNy. VI.340; Vadr.; Győrffy Iván).

GYAKSA: karó-alakú hegyes fa, a milyeneket teherhordáskor a szekér oldalaira szoktak fölszúrni (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. Nyr. IX.32; Aranyosszék Kriza; Alsó-Fehér m. Nyr. XIV.223) [vö. *gyaka*].

GYALA: gyáva, gyámoltalan, hitvány. *Gyala ember* (Pest m. Kassai J. Szókönyv II.248).

gyala-vász: rendetlen öltözetű, a kin úgy áll a ruha, mintha villával hányták] volna rá (Somogy m. Csurgó Nyr. XVII.478) [vö. *váz*].

GYALABELI: gyarló, gyáva, eggyügyű; gyalázatos (mondják pl. kis gyermeknek, mikor összecsunyítja magát) (Balaton mell. Tsz.; Somogy m. Csurgó Nyr. XVII.478).

1. **GYALÁSZKA** (*gyaluszka* Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839): nyélre könyökirányba erősített kaszadarab, a mellyel a nádat vágják v. a nádasbeli csapásokat tisztítják (Esztergom vid. Nyr. XI.381; Fehér m. Velence Herman O. Halászat K.).

[2. **GYALÁSZKA**].

[Szólások]. *Kint vótam a gyalászkán* [mondja a mesterember, ha a hetivásáron nem árult semmit] (Szeged vid. Nyr. V.265).

[**GYALÁZ**].

el-gyaláz: elgyengít. *A betegség egészen elgyalázta* (Tisza-Dob Nyr. XIX.47).

le-gyaláz: ∾. *Álattyára legyalázta ez a gonosz betegség; nincs ennek még jártánnyi ereje se* (Tisza-Dob Nyr. XVIII.571).

[**GYALÁZÓD-IK**].

[**el-gyalázódik**].

[Szólások]. *El van gyalázódva:* be van csípve (Hely nélkül Nyr. XVII.236).

GYALDI: gyarló, hasznavehetetlen, semmirevaló, semmit-érő (Kecskemét Király Pál).

GYALÍT: csillapít, enyhít (Nagy-Kúnság Nyr. II.135). *A lucskós ruha a fejre téve gyalíttya a főfájást* (Tisza-Dob Nyr. XIX.47) [vö. *gyalud-ik, gyalusz-ik*].

el-gyalít: 1. elbágyaszt, elgyengít (Szabolcs m. Földes Nyr. III.36). *A betegség egészen elgyalította* (Tisza-Dob Nyr. XIX.47); 2. megdermeszt. *A rettentő hideg egészen elgyalított bennünket* (Szabolcs m. Nyr. XXI.282); 3. csillapít, megszüntet. *A kelésre, támadásra tett ír elgyalítja a fájdalmat* (Nagy-Kúnság Nyr. II.135).

1. **GYALMÁSZ:** gyalomhálóval halászó (Székelyföld Herman O. Halászat K.).

2. **GYALMÁSZ:** gyalomhálóval halászik (Szerencs vid. Kassai J. Szókönyv II.251; Székelyföld Herman O. Halászat K.).

GYALMÁSZAT: gyalomhálóval halászás (Székelyföld Nyr. V.377).

GYALMOL: gyalomhálóval halászik (Bodrogköz Herman O. Halászat K.).

GYALMOZ: ∾ (Körös-Tarcsa Herman O. Halászat K.).

[**GYALOG**].

gyalog-ajtó: kis ajtó (Pozsony m. Tárnok Nyr. VIII.471).

gyalog-bab: föl nem futó bab (Abaúj m. Király Pál; Bars m. Nyr. XVIII.384).

gyalog-bírës: ostoros (Soprony m. Horpács Nyr. XIV.432).

gyalog-bodza (Erdővidék Tsz.; *gyalog-bozza* Székelyföld Győrffy Iván): földi bodza.

gyalog-borsó (Abaúj m. Király Pál; *gyalog-bossó* Székelyföld Győrffy Iván): föl nem futó borsó.

gyalog-fenyő: boróka-fenyő (Zala m. Szepezd Nyr. XVII.190).

gyalog-föld: eggy negyed szesszió (400 frtos váltságú földnek negyed része) (Jász-Apáti Nyr. XVII.576); 12 régi hold = 56 katasztrális hold = 206□°-nyi föld (Jász-Ladány Nyr. XVII. 576).

gyalog-fuszujka: föl nem futó bab (Erdély Szinnyei József; Székelyföld Győrffy Iván).

gyalog-háló (*gyalog-hálló*): két embernek való húzóháló, a mellyel a szélvízben kifelé halásznak (Balaton mell. Herman O. Halászat K.; Zala m. Szepezd Nyr. XVII.190).

gyalog-kocsi: 1. gyermekkocsi, a melyet az ember maga tol (Győr m. Bőny Nyr. XVI.144); 2. velocipéd (Győr m. Bőny Nyr. XVI.144).

gyalog-lepe: [tréf.] tetű (Palócság Findura Imre).

gyalog-orsó: kézzel (nem kerékkel) hajtott eggyszerű orsó, a melyen az eggyszerű fonalat fonják meg (Szentes Herman O. Halászat K.).

gyalog-rísz: eggy dülőföld (Hajdú m. Kaba Nyr. XV.520).

gyalog-sor: községi ingyenes gyalog-napszám (Pest m. Tinnye Nyr. VII.89).

gyalog-szék: kis szék, zsámoly (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.45; Kecskemét Nyr. XIX.46; Bihar m. Arany-Gyulai NGy. I.386. 387).

gyalog-szer: 1. gyalog-járás, gyalogolás. *Gyalogszerbe indult el* (Székelyföld Kiss Mihály); 2. gyalog napszám, kézi napszám (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván).

gyalogszeres: 1. gyalog eljáró, gyalogpósta (Székelyföld Kiss Mihály); 2. gyalog napszámos, tenyeres napszámos (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Nyr. VIII. 427).

[**gyalog-út**].

gyalogút-rontó: léha, hiábavaló ember, uccataposó (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.45).

GYALOGOL: 1. magában táncol (leány nélkül). *Gyalogolnak a legényëk* (Kalotaszeg, Zentelke Szinnyei József); 2. üresen jár (a gép). *Gyalogol a masina* (Baranya m. Bélye Nyr. XV. 372; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190).

[**GYALOGUL**].

ê-gyalogul: elszegényedik. *Valamikor módos vót ükeme, de êgyalogút* (Somogy m. Kastélyos-Dombó Sándor József).

GYALOM: hetven—száz méter hosszú kerítő öregháló, hossza közepén zsákkal, a melyben a halak megfogódznak (Pápa vid.? Tsz.; Győr Nyr. XI.429; Bodrogköz Tsz.; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325).

gyalom-deszka: az a fácska, a melyre a gyalomháló szemeit kötik (Bodrogköz Herman O. Halászat K.).

gyalom-pogácsa: a nagy gyalmon az alínra fűzött, agyagból készült és kiégetett súlyok (Bodrogköz Herman O. Halászat K.).

GYALU (*gyaló* Abaúj m. Király Pál).

GYALUD-IK: szünik, csillapodik, enyhül (fájás) (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.45) [vö. *gyalít, gyalusz-ik*].

meg-gyaludik: megbékül, megengesztelődik (Veszprém Nyr. XV.520).

GYALUL (*gyall*anyi Palócság Nyr. XXI.421; *gyalól* Abaúj m. Király Pál; isten-*gyarol*ta tök Rimaszombat Nyr. V.182; *gyȧrol* Gömör m. Nyr. XVIII.455).

GYALULÁS (*gyallâs* Mátra vid. Nyr. XXII. 287; *gyȧllâs* Gömör m. Nyr. XVIII.502). *Gyallâs:* gyaluforgács (Mátra vid. Nyr. XXII.287).

[GYALULÓ] (*gyalló* Heves m. Névtelen 1840; Rimaszombat Nyr. XVII.525; *gyȧlla*' Gömör m. Nyr. XVIII.454): gyalu.

GYALÚS: asztalos (Somogy m. Kassai J. Szókönyv II.252).

GYALUSZ-IK: szünik, csillapodik, enyhül (fájás) (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.45) [vö. *gyalít, gyalud-ik*].

el-gyaluszik: 1. megcsillapodik, megszünik (fájás). *Még gyakran bele-beleüt* [a fájás] *a fogamba, de osztán csak megint elgyaluszik* (Abaúj m. Nyr. VI.173); 2. elzsibbad. *A cingár ember csak megvan, de az ilyen kövér embërnek mingyán elgyaluszik a lába ezen a fene kemény lócán* (Abaúj m. Nyr. VI.173).

neki-gyaluszik: csillapodni, enyhülni kezd. *Neki-gyaluszik a fájás:* lassanként tűrhetővé válik (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.45).

GYAMÁTOL: gyömöszöl. *Ne gyamátolj annyi ételt magadba! Minek gyamátoltok mindent ebbe a szuglyába!* (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *dsamatol, gyomál, gyomászol, gyömötöl*].

GYÁMBÁL (*gyambál* Háromszék m. Győrffy Iván): 1. tépász, tépdes (Alföld Nyr. XIII.479; Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.329; Vadr.; Győrffy Iván); 2. gyomroz, dögönyöz (Háromszék m. MNy. VI.329; Vadr.; Győrffy Iván).

GYÁMBÁSZ (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.329; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Erdővidék Nyr. VIII.142; meg-*dsámbász*ta Háromszék m. Vadr. 365; *gyambász* Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. Győrffy Iván): ∾.

GYÁMBÁZ (*dsámbáz,* meg-*dsámbáz* Háromszék m. Vadr.; meg-*gyámbáz* Tolna m. Nyr. VI. 230): ∾.

GYÁMÉSZ: ostoba (Gyöngyös Kassai J. Szókönyv II.253).

[GYÁMOL].

fel-gyámol: föltámaszt (Háromszék m. MNy. VI.329).

le-gyámol: lenyomtat (lécekkel boglyát) (Háromszék m. MNy. VI.329. 338; Győrffy Iván).

meg-gyámol: megtámaszt, megerősít (támaszszal, cövekkel) (Háromszék m. MNy. VI.340; Győrffy Iván).

GYÁMOLGAT: támogat (Székelyföld Kiss Mihály).

meg-gyámolgat: megtámogat. *Meggyámolgatom ezt a hitván kertet* (Székelyföld Kiss Mihály).

GYÁMOLGATÁS: támogatás. *A gyermeknek örökké gyámolgatás kell* (Székelyföld Kiss Mihály).

GYÁMOLÓ: kórházi ápolónő (Fehér m. Vaál Nyr. XIII.478).

GYANÁBO: gyanánt (Göcsej Nyr. XIV.216; Budenz-Album 171).

GYANAKOZ-IK: gyanakszik (Kalotaszeg, Zsobok Melich János).

GYANAKSZ-IK: azt hiszi, azt gondolja. *Gyanakszam, êmûlt már dëlebéd. Gyanakszam, ő keme is att van* (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV. 46).

GYANÁNT (*gyalánt* Veszprém m. Csetény Halász Ignác; Alföld Nyr. II.424; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.67; Szeged vid. Nyr. II.368; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.249; Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; *gyaránt* Duna mell. Kassai J. Szókönyv II.249). *A konyhát szoba gyalánt is lëhet hasznányi* (Veszprém m. Csetény Halász Ignác). *Gyanántam, -ad, -a* [személytévesztés]. *Gyanántam ölelte meg* (Háromszék m. Vadr.).

GYANÍT (*gyalitt* Székelyföld Győrffy Iván).

GYANTA (*gyenta* Szatmár m. Nagy-Dobos Nyr. IX.138; *jánto* Soprony m. Horpács Nyr. IV. 181).

[GYANTÁR], GYONTÁR: gyanta (Székelyföld Győrffy Iván).

GYANTÁROS (Torontál m. Padé Kálmány L. Szeged népe II.2; Kolozsvár Arany-Gyulai NGy. I.240; Székelyföld Nyr. V.377; *gyontáros* Kalotaszeg Arany-Gyulai NGy. I.273; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. I.152; III.17; Udvarhely m. Arany-Gyulai NGy. I.150; Fehér-Nyikó mell. Vadr. 113; *gyóntáros* Székelyföld Kiss Mihály): festett, tarkára festett (ajtó, asztal, láda, bölcső, ágy stb.)

GYANTÁROZ: 1. gyantáz (vonót); 2. gorombán tört gyantával behinti s aztán forró vízzel leöntve koppasztja a malacot (Somogy m. Király Pál).

GYANÚ (*gyanó* Székelyföld Kiss Mihály).

[gyanu-për].

[Szólások]. *Éltem a gyanupërrel:* gyanítottam (Gömör m. Nyr. XXII.432; Csallóköz Szinnyei József).

[GYANUL].

rá-gyanul: gyanakszik (Csallóköz Nyr. I.278).

GYAPAJ (*tyapa* Bars m. Csaplár Benedek): gyáva, gyatra, hitvány, silány (Kúnság Nyr. XIV.526; Bihar m. Majsa Király Pál).

GYÁPOL (*gyáfol*, le-*gyáfol* Háromszék m. Vadr.; Győrffy Iván; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 557): korhol, fedd, szid, gyaláz, becsmérel (Alföld Nyr. XIII.479; Csík m. Vadr.; Gyergyó vid. MNy. VI.329; Győrffy Iván; Gyergyó-Ditró Nyr. XII.282).

el-gyápol: becsmérel, legyaláz (Csík-Várdótfalva Péter János).

le-gyápol, le-gyáfol: **1.** leteper (a földre); **2.** lehord, leszid, legyaláz (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.; Csík m. MNy. VI. 372; Vadr. [az utóbbi két helyen az igekötő hiányzik, de nyilván hozzáértendő]).

[GYAPOTOL].

meg-gyapotol: lever, ledürücköl (Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.379).

GYAPPAN-IK: gyullad, lobban (Veszprém m. Pap-Keszi Nyr. X.471).

bele-gyappanik: belekap (a szikra, a tűz). *Ebbe* [a nagyon apróra vágott száraz alágyújtó fába] *aztán úgy bele-gyappanik, mint a gyujtóba* (Veszprém m. Pap-Keszi Nyr. X.471).

[GYAPPANT].

bele-gyappant: belegyújt (Veszprém m. Pap-Keszi Nyr. X.471).

GYARAPÍT (*gyaporít* Csallóköz Nyr. I.278).

GYARAPOD-IK (*gyalapod-ik* Erdővidék Nyr. IX.42; *gyaporod-ik* Palócság Nyr. VIII.451; fel-*gyaporod*ni Bodrogköz Tsz.; *gyurapod-ik* Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.331).

fel-gyaporodik: fölnő, fölserdül (Bodrogköz Tsz.).

GYARAPUL: gyarapodik (Göcsej Nyr. XIV. 165; Budenz-Album 159).

GYARAT: **1.** gerebenez (Duna mell. Kassai J. Szókönyv II.258; Veszprém m. Nyr. XI.572; Somogy m. Sima Nyr. XIX.381; Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.525; Győr m. Tsz.; Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.194; Szeged Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek); **2.** koptat (Csallóköz Csaplár Benedek); **3.** gyakran mond v. tesz vmit (Csallóköz Csaplár Benedek); gyakorol [?]. *Az én fiam nem igen gyarattya az orgonyistaságot* (Pozsony m. Deáki Nyr. XX.324); **4.** sűrűn jár, jár-kél, járkál, sétál (Pozsony m. Kassai J. Szókönyv I.437; II.194. 257. 258). *Ëggy idő óta nem tom mi bajod van, hogy mindíg szerte gyaratsz* (Csallóköz Csaplár Benedek).

[GYARLASZT].

el-gyarlaszt: elenyésztet. [Az ökör oldalán kelés támadt, s a gazda így biztatta aggódó cselédjét:] *Sose gondolj véle olyan sokat; nem veszedelmes az, majd elgyarlasztja lassankint magától is* (Szinyérváralja vid. Nyr. XV.189).

GYARLAT: jár-kél, csavarog (Pozsony m. Kassai J. Szókönyv I.437).

GYARLÓ (*gyalló* Csallóköz Nyr. XVI.330; *gyallᵃó* Palócság Nyr. XXII.35). — *Gyarló, gyalló:* félkegyelmű, gyüge (Csallóköz Nyr. I.278; XVI. 330).

GYARLÓD-IK (Székelyföld Kriza, Gálffy Sándor; *gyallód-ik* Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Kriza, Gálffy Sándor; *gyállód-ik* Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476; *gyálód-ik* Udvarhely m. Nyr. VIII.471): **1.** *gyallód-ik:* gyarlóbb lessz, romlik. *Napról-napra gyallódik, kallódik a test* (Csallóköz Csaplár Benedek); **2.** *gyállód-ik, gyálód-ik:* töri a fejét, töprenkedik, aggódik (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476; Udvarhely m. Nyr. VIII.471); **3.** *gyallód-ik, gyarlód-ik:* zsémbelődik (Székélyföld Kriza, Gálffy Sándor).

el-gyarlódik (*el-gyallódik, el-gyallúdik* Csallóköz Csaplár Benedek): elgyengül, elerőtlenedik, gyarlóvá lessz (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.325). *Napról napra gyallódik, kallódik a test, míg végre egészen elgyallódik. Vénségére elgyallúdik a legserényebb ember is* (Csallóköz Csaplár Benedek).

GYARTAT: vánszorogva, nehézkesen, lábát húzva jár (Székelyföld Tsz.; Nyr. VIII.463; Háromszék m. Tsz.).

GYÁSZ (*jász* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.560; Soprony m. Horpács Nyr. IV.181; Zala m. Kis-Kanizsa Nyr. XIII.45; Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573; Keszthely Erdélyi J. Népd. és mond. II.158; Veszprém m. Csetény Halász Ignác; Somogy m. Szenna Király Pál; Fehér m. Perkáta Nyr. II.520; Baranya m. Ormányság Nyr. I.424). *Ollan vótá fekete jász-ruhába, mint ibola legszöbb bimbó-korába* (Somogy m. Szenna Király Pál). — *Gyász:* gyámoltalan, élhetetlen, ügyefogyott, gyáva (Csallóköz Szinnyei József; Abauj m. Pusztafalu Szádeczky Lajos; Háromszék m. Vadr. 401). *Gyere már, te gyász szerzet!* (Abauj m. Nyr. IV.277).

gyász-keszeg: fekete keszeg (tinca vulgaris) (Balaton mell. Herman O. Halászat K.).

gyász-pirittó: víz alatt, főkép fagyökereken levő moha, a melyet köszvény gyógyítására használnak (Székelyföld Kiss Mihály).

GYÁSZOL (*jászol* Veszprém m. Szentgál Nyr. III.183; Somogy m. Csurgó vid. Király Pál).

GYATRA (*gyëtra* Félegyháza Nyr. IV.559; Túrkevi Nyr. XV.520): gyarló, gyenge, hitvány, silány, élhetetlen, gyáva (Kúnság Nyr. XIV.526; Túrkevi Nyr. XV.520; Tisza-Örs Csaplár Benedek; Rimaszombat Nyr. XV.429) [vö. *gyëtvai*].

GYÁVA: 1. ügyefogyott, élhetetlen (Baranya m. Csúza Nyr. XVII.185); 2. hitvány külsejű (Bars m. Nyr. XVIII.384).

[**GYÉ**].

gyé-gyulka (Szeged és vid. Nyr. IV.169 [itt *gye-gyulka* alkalmasint hiba]; IX.237; *gyi-gyuóka* [gúnynév] Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVII.192): gyenge, idétlen, ügyetlen, eggyügyű, gyüge.

GYÉBA: zeke, fölöltő (Brassó m. Hétfalu Király Pál).

GYEFIL: semmikép sem, sehogy sem (Moldvai csáng. Nyr. IX.449; X.203).

GYÉKÉNY (*dékény* Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.92; hadi-*gyikény* Hajdú-Szoboszló Nyr. XIV. 421): káka (Vas m. Őrség Nyr. I.421; Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.92).

[**GYÉKÉNYĖS**], **DÉKENYES:** kákás hely (Bodrogköz, Hernádvölgye Nyr. XVII.566).

gyékényes-háló: gyékényből való úszókkal ellátott öregháló (Balaton mell. Herman O. Halászat K.).

GYÉKÉNYEZŐ: bodnár-eszköz, a mellyel a dongák és a fenekek közé gyékényt eresztenek (Heves m. Névtelen 1840).

GYELE: gyékény-törmelék v. -hulladék (Soprony m. Saród MNy. III.405).

GYELEVISZI, NYELEVISZI: élhetetlen, eggyügyű, hígvelejű (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.45. 283).

GYÉMÁNT (*dímánt* Hont m. Tesmag Nyr. X. 527).

GYEMISZTRÁL: gyömöszöl, gyomroz (Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283).

GYENG: apróbb érckődarab, csekélyebb érctartalmú kő [bányász-mesterszó; erzgeng] (Szatmár m. Nagybánya vid. Nyr. XIV.239; Kapnikbánya és vid. NyK. II.380).

gyeng-verő: 13—17 éves bányászfiú, a ki olyan apróra töri a nagyobb érckövekeet, hogy az érc-zúzó alá kerülhessenek (Szatmár m. Nagybánya vid. Nyr. XIV.238).

GYĖNGE (*gënge* Zala m. Hetés Nyr. II.373; Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.46; Palócság Nyr. XXI.309; XXII.34; Heves m. Pásztó Nyr. VIII.285; Eger és vid. Nyr. XVII.429; XXI. 312; Borsod m. Sáta, Bóta Nyr. XXI.312; Nógrád m. Lapujtő Nyr. I.239; XV.192; Gömör m. Zeherje Nyr. VII.182; XVIII.456; Abauj m. Beret Nyr. II.423; Abauj m. Gönc Nyr. VII.45; Zemplén m. Nyr. IV.425; Hegyalja Nyr. V.324; *genge* Szabolcs m. Kis-Besenyőd Nyr. IX.136; Zemplén és Borsod m. Kassai J. Szókönyv II.268; Szilágy m. Nyr. VI.473; Aranyosszék Borbély Samu; *jöngë* Göcsej, Resznek Nyr. XII.288). — *Gënge lélëk:* tapasztalatlan leány v. ifjú (Zemplén m. Nyr. IX.425).

gyënge-ténsúr: úrfi (Borsod m. Márki Sándor).

gyönge-virág: ibolya (Pozsony m. Tárnok Nyr. VIII.471; IX.281; Csallóköz Nyr. I.278).

gyengén-szúró (*gengén-szűrő* Győr m. Bőny Nyr. XVI.144): szerb-tövis (Tisza-Sz.Imre Nyr. IX.137; Csanád m. Márki Sándor).

GYENGÉS: gyenge. *Csak gyengés erővel vagyunk, megvajjuk, elfárattunk* (Bihar m. Székelyhíd Nyr. V.380).

GYĖNGESÉG (*gengeség* Moldvai csáng. Nyr. IX.449; *gingeszég* Moldvai csáng. Nyr. X.200).

GYĖNGÜL (*gengül* Jász-Kisér Nyr. XIII.525).

1. **GYENTEL** (*gyéntel* Alsó-Bereg m. Király Pál): 1. *gyentel, gyéntel:* gyúr, tipor, gázol (Alsó-Bereg m. Király Pál); 2. *gyentel:* dögönyöz, gyomroz, kínoz (Gömör m. Kertész Sándor; Rima, Sajó, Vály és Balog völgye Nyr. XX.568) [vö. *gyöntölőd-ik, zsentel*].

mëg-gyëntël: megszorongat. *Mëggyëntëllek, csak gyer ide!* (Gömör m. Nyr. XXII.576).

szét-gyentel: széttipor, szétgázol (Alsó-Bereg m. Király Pál.)

[2. **GYENTEL**], **GYENTÖL** (*gyëntő*): ajánl, ajánlgat, elszerez (pl. leányt feleségnek, szolgálónak) (Hont m. Nyr. VI.232). *Sose gyentőjj të jánt senkinek, mer nincs abba köszönet* (Esztergom m. Muzsla Nyr. XXI.139).

ê-gyentöl: ∾. *Sok rípám termëtt az idé; ugyan gyentőjje ê ott az urak között* (Esztergom m. Ebed Nyr. XXI.139).

GYENTET: üget, poroszkál, kocogva megy (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141; Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.273. 281).

GYĖP, GYÖP (*gyepű* Bereg m. Bereg-Rákos és Munkács vid. Pap Károly; *gyüp* Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.85).

gyep-szegés: pázsit föltörése, fölszántása (Székelyföld Kiss Mihály).

gyep-széna: száraz kaszálón termett széna (Heves m. Névtelen 1840).

gyep-szin: erdei föld (Nógrád m. Tolmács Nyr. XVIII.48).

gyöpre-hó: [tréf.] haszontalan. *Eredj te gyöprehó, segíteni nem való* (Szeged Csaplár Benedek).

GYĖPÉL (*gyepel*): gyepen legel (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Háromszék m. MNy. VI.329; Vadr.). *Hajtsd ki ezeket a libákat, hogy gyepeljenek* (Borsod m. Ónod vid. Nyr. XVII.567).

[**GYĖPI**], **GYÖPI** (Zala m. Hetés Nyr. XIX. 575; *gyepü* Vas m. Őrség Nyr. I.462; *gyöppi* Vas m. Őrség Nyr. VII.281; XIX.575; Göcsej Nyr. VII.281; XIX.575; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.131): gyepmester, kutyapecér, sintér.

GYĚPLŐ (*gyöplü* Kecskemét Nyr. IX.359): ruhaszárító kötél (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Kiss Mihály).

gyěplő-fej: kantár (Perbete vid. Gancs Géza).

[**GYĚPLŐS**].

gyěplős-ló (*gyěplűs-ló*): négyes fogatban az elülső baloldali ló (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Heves m. Névtelen 1840).

[**GYĚPSÉG**], **GYÖPSÉG:** zsombékos hely (Soprony m. Hegykő Herman O. Halászat K.).

GYĚPÜ, GYÖPÜ (*gyepű* Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.274; Debrecen Nyr. VII.189; Palócság Nyr. XXII.35; Gyöngyös Nyr. III.543; *gyöpű* Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.274; *gyüpü* Göcsej Nyr. II.422): eleven sövény, szőllővenyigéből rakott kerítés, tüskével megrakott árokhányás (Balaton mell., Marcal mell., Bakony Tsz.; Vas m. Hegyhát, Vasvár Nyr. VIII.468; Zala m. Keszthely Csaplár Benedek; Göcsej Nyr. II.422; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.228; Somogy m. Sima Nyr. XIX.381; Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.319; Közép-Baranya Nyr. III.282; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.274; Debrecen Nyr. VII.189; Szatmár vid. Tsz.; Palócság Nyr. XXII.35; Gyöngyös Nyr. III.543; Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Vadr. 431; Csík m. Győrffy Iván).

[Szólások]. *A gyěpüre horgya a bort:* [mondják, mikor elfagy a venyige] (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.228).

GYĚPÜL: gyepüt rak. *Bégyěpülöm ezt a hejjet, hogy a marhák ne tuggyanak bémenni* (Székelyföld Kiss Mihály).

GYÉR (*gyir* Székelyföld Tsz.; Küküllő m., Maros- és Aranyos-szék NyK. X.329; Háromszék m. MNy. VI.329; Győrffy Iván). *Ugyan gyér ez a keszkenő* (Baranya m. Tsz.). *Gyir szita:* ritka, nem sűrű (Háromszék m. MNy. VI.329; Győrffy Iván).

gyér-háló: nagy zsákalakú háló, a melyet két ladik között használnak (Szeged Herman O. Halászat K.).

GYERĚCSKE: kis gyermek (Ipoly vid. Nyr. III.428; Érsekujvár Nyr. VII.40). *Gyerěcském:* fiacskám (Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45).

GYERĚK (*gyerek, gyerök*): fiúgyermek (Somogy m. Nyr. XVI.190; XXI.528; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190; Fajsz Nyr. VII.428; Félegyháza Nyr. VI.134; Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 45; Orosháza Nyr. IV.517; Dorozsma Nyr. IX. 379; Komárom m. Naszvad Nyr. IV.235). *Leány? — Nem, gyerěk. Négy gyerěke van és két leánya* (Mátyusföldе Nyr. XX.212). *Nincs gyeröke, csak leánya* (Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841). *No hât mi lětt* [született]: *gyerěk vagy lyány?* (Palócság Nyr. XXIII.26).

gyerök-eszű: félkegyelmű (Kecskemét Nyr. XXI.46).

[**GYERĚKĚZ-**[**IK?**].

meg-gyerekez: gyermeket szül (Göcsej Budenz-Album 159).

[**GYERĚKCSE**], **GYERÖKCSE:** kis gyermek (Szlavónia Nyr. XXIII.216).

[**GYÉRĚL**], **GYIREL** (Háromszék m. MNy. VI.329; *gyiröl* Udvarhely m. Vadr. 501b): ritkít, gyérebben rak, széllyelebb rak.

el-gyirěl: 1. ritkít, gyérebben rak, széllyelebb rak (Háromszék m. MNy. VI.325; Vadr.); 2. nagyjából, kihagyásokkal mond el (leckét) (Háromszék m. MNy. VI.325).

[**GYÉRĚS**], **GYIRES** (Székelyföld Kiss Mihály; Küküllő m., Maros- és Aranyosszék NyK. X.329; Háromszék m. Győrffy Iván; *gyiresz* Háromszék m. MNy. VI.329; Vadr.): 1. *gyires:* ritkás (Küküllő m., Maros- és Aranyosszék NyK. X.329); 2. *gyires, gyiresz:* gyér növésű erdő (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.329; Vadr.; Győrffy Iván).

[**GYÉRĚZ**], **GYIRĚZ:** 1. ritkít, gyérebben rak, széllyelebb rak (Háromszék m. Győrffy Iván); 2. gyéren esik (Háromszék m. Győrffy Iván).

GYÉRINT: gyérít (Győr m. Bőny Nyr. XVI. 144).

GYERMECSKE: kis gyermek (Bihar m. Székelyhíd Nyr. VI.138).

GYERMĚK (*gyermek*): fiúgyermek (Beszterce-Naszód m. Zselyk Nyr. XXII.376). *Kᵉégy gyerměkě měg ěly lyânya van* (Palócság Nyr. XXI. 507). — *Gyerměkte:* gyermek korában (Székelyföld Nyr. XX.569; ritkán hallható).

gyerměk-elcsinálás: magzat-elhajtás (Székelyföld Kiss Mihály).

gyermek-halál: [tréf.] olyan étel, a melyből a gyermekeknek nem akarnak adni (Székelyföld Tsz.).

GYĚRTYA (*gyartya* Beszterce-Naszód m. Zselyk Nyr. XVIII.576; XXII.376; Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Maros-Torda m. Maros-Bükkös Nyr. X.48; *gyěrcsa* Vas m. Őri-Sziget Nyr. XIV.518; *gyěrgya*-gyujtatkor Vas m. Őrség Nyr. II.374; *gyěrtâ* Szlavónia Nyr. XXIII.168. 214; *gyértya* Erdély Kassai J. Szókönyv II.278; V.180; *gyírtya* Szatmár m. Nyr. X.474; *gyortya* Szilágy m. Nyr. VI.473; Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.278; V.180; Tsz. 147a; Kiss Mihály; Győrffy Iván; Udvarhely m. Tsz.; Marosszék, Sóvidék Vadr. 215; Aranyosszék Borbély Samu; Brassó m. Tatrang Nyr. II.477; Zajzon Nyr. III.326; Bácsfalu Nyr. III.524; *gyurtya* Székelyföld Kassai J. Szókönyv V.180).

[Szólások]. *Elótom a gyortyádot:* megöllek (Székelyföld Kiss Mihály).

gyěrtya-fark: gyertyavégecske (Heves m. Névtelen 1840).

gyërtya-gyujtat. *Gyertya-gyujtatkor* (Vas m. Őrség Nyr. VII.470; Kecskemét Nyr. X.381; *gyërgya-gyujtatkor* Vas m. Őrség Nyr. II.374): este felé, alkonyatkor [vö. *vélág-gyujtat*].

gyertya-mártó: szappanos (Rimaszombat Nyr. IV.561).

gyërtya-pecsënye: az a pecsenye, a melyet a mesterüknél étkező legények ősszel, a gyertyavilágnál dolgozás kezdetekor adott jobb ebéd alkalmával kapnak (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

gyërtya-szőllő: szőllő, a mely éréskor kemény, roppanós (Somogy m. Ádánd Nyr. IV.334).

[GYËRTYÁN].

gyërtyán-fa (*gyartyán-fa* Székelyföld Győrffy Iván; *gyërtân-fâ* Szlavónia Nyr. XXIII.168. 214; *gyortyán-fa* Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.93; *gyurtyán-fa* Palócság Nyr. XXII.35; Heves m. Makáry György 1839; Névtelen 1840; Nógrád m. Ipoly-Litke Nyr. IV.122; Borsod és Gömör m. Kassai J. Szókönyv II.278; Rimaszombat Nyr. XVII.525; *gyurtyân-fa* Palócság Nyr. XXI.308; *gyurtyân-fâ* Gömör m. Nyr. XVIII.422; *gyurtyány-fa* Borsod és Gömör m. Kassai J. Szókönyv V.173).

GYËRTYÁZ-IK: 1. éjtszakázik, gyertyavilágnál dolgozik (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek); 2. a gyertyát hiába fogyasztja (az olyan korcsmai vendég, a ki nem költ) (Szentes Nyr. IX.94).

GYESZIKÖL: tömöget, gyömöszöl (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Somogy m. Kaposi Gyula).

GYESZITEL (Balaton mell. Tsz.; *gyeszetöl* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.45): taszigál, döföl, [gúny.] dagaszt.

GYÉTA: cipő, papucs (Brassó m. Hétfalu Király Pál).

GYËTVAI [?]: élhetetlen (Félegyháza Nyr. IV.559) [vö. *gyatra*].

GYEZSEPÓGYES (Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 45; Vác Czech János 1840; *gyegyepógyes* Vas m. Kemenesalja Tsz.): eggyügyű, ügyefogyott, bamba.

GYÍK (*gyék* Tolna m. Nyr. VI.82; Kecskemét Nyr. IX.359; Székelyföld Kiss Mihály).

gyík-fű: torokgyíkfű (reseda luteola, a melylyel a sertések torokgyíkját gyógyítják) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.282).

gyík-leső (*gyék-leső* Székelyföld Kiss Mihály); 1. [gúny.] vékony és rövid kard (Csallóköz Szinnyei József; Székelyföld Kiss Mihály); 2. kis kutya, pumi kutya (Székelyföld Kiss Mihály).

GYILÁN: örvös állat, vagyis a melynek a nyaka más szinű, mint a testének többi része (Csík m. Nyr. VII.139).

GYILKOL (*gyékő*nyi Somogy m. Nyr. II.376; *gyékol* Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839): gyomroz, kínoz (Somogy m. Nyr. II.376; Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

fël-gyilkol: meggyilkol. *Fëlgyilkolák életömöt* (Udvarhely m. Homoród vid. Vadr. 105).

mëg-gyilkú: gyilokkal megsért, megszúr (de nem okvetetlenül halálosan). *A pénzit is êvëtte, mëg mëg is gyilkúta; most is fekszik bele* (Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII.47).

GYILKOS (*gyêlkos* Brassó m. Hétfalu Nyr. V.330; *gyirkos* Székelyföld Kiss Mihály): csintalan. *Ez a gyilkos kölök mindënëmet êdugi* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.331).

[Szólások]. *Hî gyilkost ës!* [csodálkozó fölkiáltás] (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

GYILOK (*gyilak* Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.): szarvasmarha lábaszárán v. bokáján a bőr alatt támadt apró diónagyságú, kemény, mirigyszerű sok csomósodás, a mely, ha elhanyagolják, gyuladni kezd, s akkor gyógyíthatatlan (Székelyföld Nyr. IV.189; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Tsz.; vö. NyK. X.329; Vadr.).

GYIM: gyom. *Üti, mind a gyimot* (Rábaköz Nyr. XIII.73).

gyim-gyom. *Gyim-gyom embër:* hitvány, gyáva, gyenge, eggyügyű ember (Vas m. Őrség Nyr. V.31; Balaton mell. és hely nélkül Tsz.).

gyim-gyöm. *Gyim-gyöm embër:* ∾. *Ijen gyim-gyöm embërt së láttam én még* (Veszprém m. Nyr. IV.177).

GYIMÉSZTELEN (Vas m. Kemenesalja Tsz.; *gimésztelen* Vas m. Kassai J. Szókönyv II.284; *gyimisztelen* Somogy m. Csurgó Nyr. XVII.478): ügyetlen, élhetetlen, ostoba.

[GYINGY].

gyingy-gyöngy: különféle gyöngy. *Zibët-zabot a lovának, gyingyët-gyöngyöt asszonyának* (Rábaköz Nyr. XVIII.45; Szatmár m. Pangyola Nyr. III.521; gyermekversikében).

GYISZTÓT (Moldvai csáng. Nyr. X.203; *gyisztó* [?] Moldvai csáng. Nyr. IX.449): teljesen, egészen.

GYÓCSÉ: kikeleti hóvirág (galanthus nivalis) (Erdővidék Nyr. VIII.142) [vö. *gyolcsinka*].

GYÓGYÍTÓ: kórház (Fehér m. Tordacs Nyr. XIV.186).

GYÓGYÍTVÁNY: páciens (Esztergom m. Muzsla Nyr. XIII.425).

GYÓGYUL (mëg-*ja'dul* Rozsnyó Nyr. XVIII. 455; *jódul*, meg-*jódul* Rozsnyó vid. Nyr. XVII. 476; *gyógyil* Dráva mell. Nyr. XIII.476; *gyógyél* Alsó-Baranya, Pellérd Nyr. XI.239).

[GYOLCS].

gyolcs-jég: nagyon tiszta és síma jég (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.289).

[GYOLCSA], **GYÓCSA:** gyolcs. *Vögyenek gyócsát!* [mondja az, a ki kis gyermeket a hátára vesz és tréfából gyolcsként árulja] (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.45).

GYOLCSINKA (*gyólcsinka*): kikeleti hóvirág (galanthus nivalis) (Brassó m. Hétfalu Nyr. V. 330; XVI.478; XXI.478; Király Pál) [vö. *gyócsé*].

GYOM (*gyam* Győr m. Szigetköz, Duna-Szentpál Nyr. VIII.522; Csallóköz Szinnyei József; *gyem* Tolna m. Paks Nyr. XIX.478) [vö. *gyim*].

GYOMÁL: töm, gyömöszöl. *Ojjan észér, csak ugy gyomájo magábo az ítêt* (Soprony m. Miháli, Kisfalud Nyr. XXII.473) [vö. *gyamátol, gyomászol*].

[GYOMÁSZOL].

össze-gyomászol: összegyűr. *Összegyomászoltam a ruhámat* (Győr m. Tsz.) [vö. *gyamátol, gyomál, gyömöszöl*].

GYOMATAG (*gyomatog* Alföld Nyr. XIII. 479): gyomnőtte, burjános hely, gyomos v. gazos gabona (a míg a lábán áll) (Alföld Nyr. XIII.479; Háromszék m. MNy. VI.329; Vadr.; Győrffy Iván).

GYOMÁTOS: ételben válogatós, finnyás (Rábaköz MNy. II.411).

GYOMBORU (*gyombolyú* Somogy m. Kassai J. Szókönyv II.315): fagyöngy (Somogy m. Nyr. II.376; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141; Somogy m. Sima Nyr. XIX.381).

GYOMLÁL: a szőllőtőkének tavaszi új hajtásait kettő-három híján letördeli (Pécs Kassai J. Szókönyv I.454).

GYOMLÁLÉK: szőllőből kigyomlált fű, gaz (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841).

GYOMOR (*gyamor* Székelyföld Tsz.; *gyormom* Szlavónia Nyr. V.64).

gyomor-csepp: [tréf.] pálinka (Nagyvárad Nyr. XVI.572).

gyomor-háborgás: hányási inger (Mátyusfölde Nyr. XVII.478).

gyomor-ház: szívgödőr (scrobiculum cordis) (Tisza-Dob Nyr. XX.285).

gyomor-rágó: [tréf.] pálinka (Nagyvárad Nyr. XVI.572).

gyomor-sikulás: hasmenés (Kolozsvár Szinnyei József; Háromszék m. Nyr. V.36).

GYOMROS: nagyehető (Somogy m. Sima Nyr. XIX.381).

GYOMROZ: 1. hasára térdepelve nyomkod (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.290); 2. püföl, ütlegel, dögönyöz, agyba-főbe ver (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVI.96; Székelyföld Kriza); 3. [tréf.] megnyom, elhál (nőszemélyt) (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *gyömröz*].

mëg-gyomroz: ∞ (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.290; Háromszék m. Vadr. 368; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

GYÓN-IK (*gyivónni* Ipoly vid. Nyr. III.428; *gyohon* Hatvan Nyr. IX.526; Abaúj m. Beret vid. Nyr. II.476; *gyohonni* Abaúj m. Nyr. IV.63; *gyohon-ik* Heves m. Névtelen 1840; *gyomonnyi* Palócság Nyr. XXII.35 [hivatkozással IV.425.-re, a hol azonban ‚gyovonni' áll]; Borsod m. Sáta vid. Nyr. XXI.310; *meggyon-ik* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *gyovon* Nógrád m. Megyer Nyr. VI.176; Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.273; *gyovonni* Cegléd Nyr. XIX.222; Nógrád m. Nyr. IV.425; Rimaszombat vid. Nyr. X.88; *gyovont* Szentes Nyr. VIII.371; *gyovonnyi* Eger és vid. Nyr. XXI.310; Ipoly völgye, Kovár és vid. Nyr. XVI.476; XVII.43; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX. 45; *gyovónni* Cegléd Nyr. XXII.375; Ipoly vid. Nyr. III.428; *gyuhonni* Abaúj m. Nyr. IV.63; *gyúnni* Nyitra m. Vág-Hosszufalu Nyr. XX.74): úrvacsorát vesz (református). *Gyónni vótunk* (Háromszék m. Kiss Mihály).

[ki-gyovon].

[Szólások]. *Sok doktor gyovont ki belűle:* hagyta abba a gyógyítását, minthogy eredménytelen maradt (Szentes Nyr. VIII.371). *Ëggyik tanító a másik után gyovont ki belűle* [a rossz deákból]: hagyta abba a tanítását, minthogy eredménytelen maradt (Szentes Négyesy László).

mëg-gyonik: úrvacsorát vesz (református) (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

GYÓNKOD-IK: súgva-búgva beszél, panaszkodik. *Jobb vóna, türné baját, a helyett hogy mindíg gyónkodik ojjannak a fülébe, a ki nem segíthet rajta* (Csallóköz Csaplár Benedek).

GYÓNTAT (*gyohontat* Abaúj m. Beret vid. Nyr. II.476; *mëggyontat* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *gyovontat* Cegléd Nyr. XIX.222).

[Szólások]. *Mindétig fírgeli, gyóntatja aszt a szöllőt; asz mongya, a fejír fíreg eszi* (Debrecen Nyr. XXIII.93).

mëg-gyóntat (*mëg-gyontat*): a betegnél imádkozik és úrvacsorát ad neki (református pap) (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

GYOPÁR (Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.243; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.15; *gyapár* Hont m. Ipolyság Nyr. XIX. 45; Karancs vid. Nyr. XXII.48): gnaphalium, edelweiss.

GYORS (*dorcson* Moldva, Klézse Nyr. IX.429)

gyors-kerék: velocipéd (Tapolca Nyr. XIX. 516).

GYORSALKOD-IK: sürgölődik, serénykedik. *Ha a dologban oly gyorsalkodók volnátok, mint az evésben!* (Csallóköz Csaplár Benedek).

GYOSZÁR: tavi gyom (Moldvai csáng. Erdélyi J. Népd. és mond. I.422).

GYOSZOM: tavi gyom (Bodrogköz Kassai J. Szókönyv II.298; Tsz.).

GYÓTA: 1. liget (Somogy m. Nyr. II.376; Király Pál); 2. legelő (Baranya m. Ormányság Kassai J. Szókönyv II.298; Tsz.).

GYÓTÁN: szőllőhegyi hajlékok előtt levő szabad térség (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. XV. 575).

GYOTRÓ: [gúny.] gyomor (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.45).

1. **GYÖK:** álmosság. *Gyökje volt:* bóbiskolt, ültében szunyókálva bólogatott a fejével (Szilágy m. Nagyfalu Nyr. IX.477; ritkán hallani) [vö. *gyökint*].

2. **GYÖK** (Nógrád m. Rimóc és Megyer, Hont m. Tesmag Nyr. VIII.218; Székelyföld Nyr. VIII. 217; *gyük* Palócság Tsz.; Nógrád m. Rimóc és Megyer, Hont m. Tesmag Nyr. VIII.218): gyökér.

GYÖKÉR (*gyüker* Palócság Nyr. XXII.35; Gömör m. Nyr. XVIII.421. 453; Borsod m. Sáta és vid. Nyr. XXI.214; Heves m. Makáry György 1839; *gyükér* Eger és vid. Nyr. XVII.429; XVIII. 18; Háromszék m. Vadr.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *gyükêr* Moldvai csáng. Nyr. IX. 484). — *Gyökér, gyükér:* petrezselyemgyökér (Zenta Nyr. XVIII.383; Eger vid. Nyr. XVII.429).

[Szólások]. *A szemed gyükere!* = te ügyetlen (Háromszék m. Vadr.).

gyökér-kasza: a nádasbeli csapásoknak vízalatti tisztogatására való, 2—3 méter hosszú rúdra alkalmazott sarló (Soprony m. Hegykő Herman O. Halászat K.).

[**GYÖKEREZÉS**], **GYÜKEREZÉS:** hínár-nyaláb segítségével való fortélyos halfogás (Keszthely Herman O. Halászat K. 310).

GYÖKINT, GYÖKKENT (*gyökint* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XX.569; Székelyföld Nyr. VIII.463; Háromszék m. MNy. VI.329; Vadr. 500b; Győrffy Iván; *gyökkent* Erdély Kassai J. Szókönyv II.313; Székelyföld Tsz.; Nyr. XX.569; *gyökkint* Erdély Nyr. XX.569; Erdővidék Király Pál; *gyökönt* Szatmár m. Nagybánya Nyr. XX.569; Zilah Nyr. XIV.333): 1. *gyökint, gyökkent:* sántít, térdével libbent (Székelyföld Tsz.; Nyr. VIII.463; Háromszék m. MNy. VI.329; Győrffy Iván); 2. *gyökint, gyökkent, gyökkint, gyökönt:* ültében szunyókálva bólint a fejével (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XX.569; Zilah Nyr. XIV.333; Erdély Kassai J. Szókönyv II.313; Nyr. XX.569; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XX.569; Székelyföld Tsz.; Nyr. XX. 569; Háromszék m. Vadr. 500b; Erdővidék Király Pál); 3. *gyökint:* füllent (Háromszék m. MNy. VI.329; Győrffy Iván) [vö. *1. gyök, gyükeml-ik*].

GYÖKINTGET, GYÖKKINGET: ültében szunyókálva bólogat a fejével, el-elejti a fejét (Székelyföld Kriza; Erdővidék Király Pál).

[**GYÖKÖN-IK**].

mëg-gyökönik: megrándul, meghibban. *Mëggyökönt a lábam* (Békés m. Balog István).

GYÖKÖNTÖZ: ∾ (Udvarhely m. Dézsi Mihály).

GYÖM: töm. *Beléd gyömöm. Belë gyömtë* (Palócság Nyr. XXI.310; XXII.35).

GYÖMBÉR (*gömbér* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.335; *gyombᵉér* Palócság Nyr. XXI.307; XXII.35).

GYÖMBÖL: göngyöl (Kapnikbánya és vid. NyK. II.376).

GYÖMEG: kis göngyöleg (Kapnikbánya és vid. NyK. II.376).

GYÖMÖR: zúz (szőllőt a kádban bunkós fával v. doronggal) (Duna mell. Kassai J. Szókönyv II.290).

GYÖMÖSZÖL (*gyömiszöl* Vas m. Kassai J. Szókönyv II.314; Vas m. Kemenesalja, Pápa vid. Tsz.; *gyümöszöl* Alföld Nyr. XIII.479; *gyümőszőni* [így] Kecskemét Nyr. IX.93) [vö. *csömöszöl, gyomászol, tömiszöl*].

GYÖMÖTÖL: 1. gyömöszöl (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Minden eledelt magába gyömötölne* (Székelyföld Kriza). *Teli gyömötölte a hasát étellel. A hasa alá gyömötölte a fejérnépet* (Székelyföld Kiss Mihály); 2. gyomroz, dögönyöz (Háromszék m. Győrffy Iván) [vö. *gyamátol*].

össze-gyömötöl: összezúz, összegyúr, összegyömöszöl, össze-vissza dögönyöz (Székelyföld Tsz. [itt *össze-gyömörlöm* hiba]; Ferenczi János; Kiss Mihály).

GYÖMÖZ: 1. gyömöszöl (Balaton mell. Tsz.); 2. zúz (szőllőt a kádban bunkós fával v. doronggal) (Duna mell. Kassai J. Szókönyv II.290); 3. meggyomroz (Balaton mell. Tsz.).

[**GYÖMRÖZ**].

meg-gyömröz = *mëg-gyomroz* (Palócság Nyr. XXI.306).

GYÖNGY (*gyëngy*-virág Hunyad m. Lozsád Nyr. XX.288; *gyüngy* Udvarhely m. Kriza; Homoród vid. Vadr. 102). — *Gyöngyen:* szépen, gyönyörűen (Balaton mell. Tsz.).

gyöngy-fejér: eggy szőllőfaj (Abaúj m. Névtelen 1839).

gyöngyfejér-szőlő: ∾ (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.314).

[gyöngy-hát].

gyüngyhátás [így]: gyöngyházas. *A kemëncén egy kést láték, kinek nyele gyüngyhátás vót* (Udvarhely m. Nyr. IX.39).

[gyöngy-lé].

gyöngylevel: izzad, verejtékez (Tisza-Roff Markovics Sándor).

gyöngy-szőlő: hamar érő, bő termésű, gyöngyhöz hasonló szőllőfajta (Győr m. Tsz.).

GYÖNGYÖLÉS: gyöngyformára való kivarrás (Vas m. Sägh Kresznerics F. Szótár I.207).

[GYÖNGYÖLGET] (*gyöngyöget* Komárom m. Fűr Nyr. XX.479; *gyöngyörget* Fajsz Nyr. VII. 428; Csallóköz Csaplár Benedek): féltékenyen takargat, dédelget. *Ugy gyöngyörgeti aszt az ëggyetlen magzatkáját, hogy még a szellőtől is ótalmazza. Vót ëgy pár lázsiás tallérom, sok esztendeig gyöngyörgettem, az is odaégett a tűzveszedelemkor* (Csallóköz Csaplár Benedek).

össze-gyöngyörget: összehajtogat, összetakargat (Balaton mell. Tsz.). *A papirospénzt szépen összegyöngyörgetve zsebébe dugta* (Pápa vid. Tsz.).

GYÖNGYÖLŐD-IK: szerelmesen ölelkezik (Marosszék Nyr. II.327).

GYÖNGYÖS (*gyüngyös* Udvarhely m. Bethlenfalva Nyr. VII.384).

gyöngyös-hurka: disznónak vékony, porcogós, kövér, fehér hurkája, a melyet kifordítva töltelék nélkül sütnek meg (Heves m. Névtelen 1840; Székelyföld Kiss Mihály).

GYÖNTÖLŐD-IK: töprenkedik, tépelődik, tünődik, töri a fejét (Székelyföld Nyr. II.427; Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr.) [vö. *1. gyentel*].

GYÖNTÖLÖG: ∾ (Székelyföld Kriza; Udvarhely m. Vadr. 501b).

GYÖNYÖRÍT: titkon szerelmeskedik (Székelyföld Tsz.).

[GYÖNYÖRÖD-IK].

bele-gyönyörödik: beleszeret. *Belegyönyörödött abba a mihaszna lëányba* (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI.381).

GYÖNYÖRŰ (*görönyü* Gömör m. Deresk Tsz.; *gyöngyörű* Szeged Kálmány L. Koszorúk II.43).

GYÖNYÖRVES: gyönyörű (Nógrád m. Nyr. IV.142).

[GYÖRGY].

györgy-diák: töviszúró gébics (lanius collurio) (Heves m. Névtelen 1840; Herman Ottó).

GYŐRKE: ruticilla phoenicurus (rothschwänzchen) (Brassó m. Hétfalu MNy. V.346).

[GYÖSZÖSÖD-IK].

mëg-gyöszösödik: elromlik (a gyümölcs) (Simontornya Nyr. V.230).

GYÖTREL: gyötör, kínoz (lelkileg) (Kapnik vid. Nyr. II.183).

[GYÖTRÖHÖD-IK].

meg-gyötröhödik: megveszekedik, megdühödik. *Gyötröhödjék meg* (Göcsej 1816. Nyr. XVII. 508).

GYŐZ (*dőz* Moldvai csáng. Nyr. III.5; *gőz* Göcsej Nyr. XIII.351; XIV.165; Budenz-Album 159. 165).

ki-győz (szóval): túlkiabál, letorkol (okokkal is, de kül. nagy hanggal, kiabálással) (Kalotaszeg Melich János).

meg-győz: kielégít, meglaktat. *Ezeket a lányokat könnyig borrel meggyőzni* (Göcsej Nyr. XIV.450).

[GYŐZHETŐ].

kigyőzhető: kiállható, kibírható. *Kigyőzhető akár vénnek, akár ifjunak* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.458; Kolumbán Samu).

GYŐZKÖD-IK: küszködik. *Lëvő óráig* [a míg meg nem született a gyermeke] *győzködött a görcse* (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI.381).

[GYŐZŐD-IK], GŐZID[-IK?]: meg-, el-, betelik (Göcsej Nyr. XIII.258; XIV.165). *A rosta gőzidve van szemettel* (Göcsej Budenz-Album 159).

bele-győződik: 1. belenyugszik, beleeggyezik, meggyőződik (vminek a helyességéről, célszerűségéről stb.). *Bele vagyok győződve:* el vagyok határozva, belenyugodtam (Kolozsvár Nyr. IV. 373). *Nem vótam belegyőződve:* nem eggyeztem bele (Érmellék, Székelyhíd Nyr. V.264). *Belégyőződök eim magam is a tisztëletës ur parancsába* (Gömör m. Berzéte Nyr. XIX.478); **2.** reábíz, bízik benne. *Csak tesseik beleink győződenyi, nem lëssz as sok* (Gömör m. Berzéte Nyr. XIX. 478).

meg-győződik: belenyugszik, elhatározza magát. *Meg vagyok győződve* (Kolozsvár Nyr. IV. 373).

GYŐZŐS: munkabíró, kitartó, erős (ember, állat) (Veszprém Nyr. VII.474; Eszék vid. Nyr. VII.231; Székelyföld Kiss Mihály).

GYUBA: szőke, igen szőke, hirtelen szőke (Soprony m. Csepreg Bódiss Jusztín; Vas m. Kemenesalja Nyr. III.88). *Gyuba gyermek* (Fertő mell. MNy. III.245).

gyuba-orru: [?] (Fertő mell. MNy. III.245).

GYUFA [!] (*gyuha* Karancs vid. Nyr. XXII. 48; *gyuka* hely nélkül Nyr. VIII.69; *nyufa* [ritkán hallani] Udvarhely m. Nyr. IV.228).

GYÚJT (*gyójt* Vas m. Őrség Nyr. II.176; *gyúot* [?] Szatmár m. Pangyola Nyr. III.521; *gyut* Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.465; *gyút* Baranya m. Király Pál; Eszék vid. Nyr. VII. 232; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.213; Bács m. Bajmok Nyr. VII.520; VIII.428; Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.327; Szabolcs m. Földes Nyr. II.478; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XVII.426; Ugocsa m. Gődényháza Nyr. III.370; Rimaszombat Nyr. XII.190; Nógrád m. Megyer Nyr. VI. 520; *gyúttani* Orosháza Nyr. IV.519). — *Gyút:* (a mesterember) a munkához szükséges anyagra ad pénzt (Rimaszombat Nyr. XII.190). *Gyertyát gyújt* [labdajátékban]: egyenesen földobja a labdát (Szeged vid. Nyr. IX.379).

[**el-gyújt**].

[Szólások]. *Elgyújtott már:* rám jött már a forróság [mondja az, a kit a ‚gyújtványhideg' lel] (Tisza-Dob Nyr. XIX.47).

ki-gyút: gyertyát, világot gyújt. *Gyúccs ki má hé, setét van!* (Baranya m. Király Pál).

rëa-gyujt: [tréf.] rákezd (nótára, beszédre, sírásra, házi pörpatvarra, vonításra stb.) (Székelyföld Csaplár Benedek, Kiss Mihály).

GYUJTALÉK: tűzgyújtáshoz való forgács, apró ágtörmelék v. egyéb (Göcsej Nyr. XIV. 166; Budenz-Album 161; Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XXII.238).

GYÚJTÓ (*gyujtó* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; Soprony m. Horpács Nyr. VI.157; Somogy m. Sima Nyr. XIX.381; Veszprém m. Szentgál Nyr. II.185; Esztergom vid. Nyr. XIX. 239; Erdély Kassai J. Szókönyv II.299; *gyójtu* Vas m. Őrség Nyr. II.176; *gyútó* Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.331; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190; Szlavónia Nyr. XXIII.168; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.45): 1. *gyujtó:* meleg, heves. *Gyujtónn* (Erdély Kassai J. Szókönyv II.299); 2. *gyójtu, gyujtó, gyútó:* gyufa (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; Soprony m. Horpács Nyr. VI.157; Vas m. Őrség Nyr. II.176; Veszprém m. Szentgál Nyr. II.185; Somogy m. m. Sima Nyr. XIX.381; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.331; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 190; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.45); 3. *gyujtó:* alágyujtásra való szalmacsutak v. aprófa (Esztergom vid. Nyr. XIX.239).

gyújtó-szál: gyufa (Csík m. Nyr. XIII.329).

gyújtó-szálka (Udvarhely m. Nyr. IV.228; Háromszék m. Nyr. XVII.381; *gyujtó-szálka* Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.528; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. Nyr. XXII.334): ∾.

GYÚJTOGATÓ: gyufa (Bukovina Nyr. VI. 472).

GYÚJTÓS (*gyûtôs* Rimaszombat Nyr. XVIII. 502).

[**GYÚJTOVÁNY**].

gyútovâny-fű, gyútován-fű: hideglelés ellen használt növény (Palócság Nyr. XXI.504. 557). *Hidegfogâsrô letjobb a gyútován-fű* (Palócság Nyr. XXI.557).

gyujtvány-hideg (Heves és Borsod m. Nyr. VIII.568; Torontál m. éjsz. vid. Nyr. XVII.522; *gyújtvány-hideg* Tisza-Dob Nyr. XVIII.571; XIX. 47; *gyujtovány-hideg* Veszprém m. Nyr. XIV. 186; *gyútovány-hideg* Palócság Nyr. XXI.504): forró-hideglelés, lopó-hideg, váltó-láz, forró-láz.

gyujtovány-láz: ∾ (Szentendrei sziget, Tótfalu Nyr. XVII.8).

GYUK: boszorkány-lepke (phalaena melonella) (Szerencs Kassai J. Szókönyv II.303) [vö. *për-gyuka*].

1. **GYUKHEC**: hosszas fonott kalács (Bács m. Nyr. XVI.144).

2. **GYUKHËC**: félig tanult ember (Zala m. Nyr. II.427).

GYUKLI (Somogy m. Csurgó vid. Király Pál; *gyúkli* Zala m. Nyr. II.427): kabátka, újjas.

GYULÁS (*gyűlás*): égés, tűzvész (Dráva mell. Nyr. V.423; Eszék vid. Nyr. VIII.327; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.331).

[**GYÚLT**].

gyút-belü: nagyehető, telhetetlen gyomrú (Rimaszombat Nyr. IV.561).

GYUNGYA: gyámoltalan, ostoba (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476) [vö. *gyagya*].

[**GYÚR**].

bé-gyúr: begyűr (pl. inget a gatyába) (Erdély Kassai J. Szókönyv II.305).

el-gyur: elgázol, eltipor (Győr m. Bőny Nyr. XIV.527).

le-gyúr: fölülmúl, legyőz (Erdővidék Tsz.).

gyúr-gyavar: gyömöszöl (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.45. 305) [vö. *gyűr-gyavar*].

gyúr-gyömör: ∾ (Csallóköz Csaplár Benedek; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.333) *Addig gyúrja-gyömöri, míg egésszen összetöri-zúzza* (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *gyűr-gyömör*].

GYURGYA: fehérnemű (Székelyföld Tsz.).

1. **GYURGYALAG**: iszalag, fölfutó növény (Palócság Nyr. XXII.35).

2. **GYURGYALAG**: büdös banka (upupa epops) (Baranya m. Bélye Nyr. XVIII.477).

GYURGYÓKA: parti rigó (merops apiaster, immenwolf, bienenfresser) (Somogy m. Kassai J. Szókönyv II.306).

GYURKÓZ: gyomroz (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476).

GYURMA [?]: gyuradék (tészta v. agyag) (Székelyföld Andrássy Antal 1843).

GYURMÁT: ∾ (Székelyföld Andrássy Antal 1843).

GYURMATAG: ∾ (Székelyföld Andrássy Antal 1843).

GYURMOL: gyúr (Kapnik vid. Nyr. II.183; Háromszék m. MNy. VI.329; Győrffy Iván).

GYURMOS: gyűrött (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478). *Mért ójan gyurmos az a harisnya?* (Brassó m. Bácsfalu Nyr. VI.231).

GYÚRÓD-IK: dulakodik, birkózik. *A gyerëkëk gyúródtak a szénrakáson s elporlasztották az omlósát* (Csallóköz Király Pál).

GYURUL: torlódik (pl. a vér az agyra; sok ember, állat, holmi eggy rakásra) (Székely-Keresztúr Nyr. VIII.525).

GYUSZI: a hús mellé rakott körítés (garnirung) (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVI.96; XVIII. 432).

GYÜGE (*gyügye* Győr m. Tsz.; Csaplár Benedek): félkegyelmű, bamba, ügyefogyott, élhetetlen (Győr m. Bőny Nyr. XV.384; Komárom m. Fűr Nyr. XX.479; Csallóköz Nyr. XVI.330; Csaplár Benedek; Mátyusfölde, Tallós Nyr. XVI. 334; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46; hely nélkül Tsz.) [vö. *gyagya, gyüggyő*].

gyüge-adó: [tréf., gúny.] hadmentességi adó (Komárom m. Gúta id. Szinnyei József).

[GYÜGÉS].

gyügés-eszű: gyenge eszű (Mátyusfölde Nyr. XX.263).

GYÜGGYŐ: félkegyelmű, bamba, hülye (Győr m. Szigetköz, Duna-Sz.Pál Nyr. VIII.522; Csallóköz I.278) [vö. *döddő, gyüge*].

GYÜGYÖG (*gügyög* Székelyföld Tsz.; vö. NyK. X.329; *gyügyeg* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.39): gőgicsél, gagyog (a kis gyermek v. a meglett ember a kis gyermeknek) (Palócság Nyr. XXII.35; Kalotaszeg, Zsobok Melich János; Székelyföld NyK. X.329; Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.329). *Ütet szeretik a gyermekek, me egész nap mind gyügyeg vêllek* (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.39).

GYÜGYÖRŐG: ∾ (Háromszék m. MNy. VI. 329).

GYŰJT (*győtteni* Somogy m. Marót puszta Nyr. III.511; Somogy m. Mesztegnye Nyr. VII. 377; *gyűt* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.213; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.38; *gyütt* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *gyüttik* Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.407).

GYŰJTEVÉSZ: árvízkor összegyűlt giz-gaz s más anyagok (Heves m. Sirok Nyr. VIII.567).

GYÜJTŐ: táncmulatság. *Eresze Furust a gyüjtőbe. Hô Furust kivezessem a gyüjtőbe. Furust megszökték* [megtáncoltatták] *a gyüjtőbe* (Brassó m. Hosszúfalu Nyr. XXII.238).

[GYŰJTÖTT].

gyűtött-olaj: liliom- s ibolyafélékkel elegy olaj (égéssebre) (Kapnik vid. Nyr. II.183).

[GYÜKEML-IK].

bele-gyükemlik: belenyilallik. *Ennye, de belegyükemlëtt a fogamba!* (Abaúj m. Nyr. VI.419).

meg-gyükemlik: félre csuklik. *Meggyükemlik a lába* (Borsod m. Szíhalom Nyr. IX.332).

GYÜLE: azon kalászok összessége, a melyeket a kévék összekötözése és föltakarítása után a tarlón összegereblyélnek (Pest m. Tinnye Nyr. VII.89).

GYÜLEKEZET (*gyilekezet* Gömör m. Freyseisen Ádám): csorda, nyáj (Mármaros m. Kassai J. Szókönyv V.215; Székelyföld Nyr. II.231; Kriza, Horváth Farkas; Havasalja Vadr. 382).

GYŰLÉS (*gyülés, gyülis*): 1. *gyülés:* sokadalom. *Nagy gyülés van a piacon* (Háromszék m. Nyr. IX.34); 2. *gyűlés, gyülis:* kissebb (genyedéses) kelevény (Szeged vid. Nyr. V.273; Csaplár Benedek; Csallóköz Csaplár Benedek).

GYÜLEVÉNY: összegyült holmi, halmaz, csoport (Csallóköz, Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.329).

GYÜLŐ: temetésre hívó harangszó (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.358; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár). *Huzzák a gyülőt. Meghuzták a gyülőt. Gyülőre harangoznak* (Székelyföld Kiss Mihály).

GYÜLÖLKÖD-IK: hosszú ideig civakodik *Azon gyülölködtek, hogy nincs gyerëkük* (Fehér m. Perkáta Nyr. II.519).

GYÜLÜTELEN: [?]. *Vót ëccër ëgy igën gazdag török, annak vót ëcs csunya viën gyülütelen feleségë* (Vas m. Őrség Nyr. II.175).

GYÜMÖLCS (*gyëmölcs* Soprony m. Röjtök Nyr. III.465; *gyimᵉőcs* Palócság Nyr. XXI.308; *gyimeᵉcs* Gömör m. Nyr. XVIII.423; *gyimᵉőccs* Palócság Nyr. XXII.35; *gyimőcs* Zala m. Vászoly Király Pál; *gyömőcs* Kalotaszeg, Zsobok Melich János; *gyümőcs* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46; *gyümᵉőcs* Palócság Nyr. XXI.308; *gyümücs* Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.331): 1. *gyümőcs:* négyfelé vágott és megaszalt alma (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46); 2. *gyimőcs:* gyermek, magzat. *Jaj, jaj, meghóttál, kedves gyimőcsöm!* (Zala m. Vászoly Király Pál).

[GYÜMÖLCSÉNY], GYÜMŐCSÉNY: [erdőrész neve] (Pest m. Bogyiszló Nyr. III.48).

GYÜPET: csomó, nyaláb, köteg, rakás (Kecskemét Király Pál, Váczy János; Palócság Nyr. XXII.35; Borsod m. Szíhalom Nyr. IX.333; Heves m. Makáry György 1839; Névtelen 1840).

Ëgy gyüpet széna (Gömör m. Nyr. XVIII.502). *Gyüpetessen jön:* csoportosan, tömegestül (Kecskemét Nyr. XIX.46).

GYÜPÖRGET: gyűjtöget, kuporgat (pénzt, vagyont) (Palócság Nyr. XXII.35).

GYÜR (*gyűr* Vág mell. Tsz.): **1.** *gyür, gyűr:* bucka, domb (Vág mell. Tsz.; Csallóköz Nyr. I.278). *Szölös-gyür, Füzes-gyür, Töres-gyür, Vörös-gyür* (Tolna m. Pilis Nyr. IX.287); **2.** *gyür:* karaj, szelet. *Aggy ëggy gyür kënyeret* (Vas m. Király Pál) [vö. *gör, gyürös*].

[**GYŰR**].

gyűr-gyavar: tördel(-i a kezét) (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839) [vö. *gyúr-gyavar*].

gyür-gyömör: gyömöszöl (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.568) [vö. *gyúr-gyömör*].

[**GYÜREKSZ-IK**].

neki-gyürekszik: nekitűrkőzik, nekigyűrkőzik (Kecskemét Csaplár Benedek).

[**GYÜREML-IK**].

be-gyüremlik: begyűrődik (Somogy m. Nyr. XX.430).

GYŰRET (*gyüret*): annyi dohány, a mennyit eggyszeri fölvágásra szoktak összegyűrni (Szeged Csaplár Benedek). *Egy gyüret bagó:* a menynyit a bagózó eggyszerre gyűr bele a szájába (Gömör m. Nyr. XVIII.502) [vö. *türet*].

GYÜRKE (*gyirka* Baranya m. Király Pál; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.65; *gyirke* Komárom Király Pál): a kenyérnek sülés közben kihasadt és kiduzzadt része (Duna mell. Kassai J. Szókönyv II.313; Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; Balaton mell. és Tolna m. Tsz.; Tolna m. Gyönk Nyr. V.378; Fehér m. Nyr. V.130; Győr m. Czimmermann János; Békés m. Nyr. III.524; Orosháza Nyr. XVII.46; Tata vid. Csaplár Benedek; Pozsony m. Kassai J. Szókönyv II.326; Szinnyei József).

GYÜRKÉS (*csürkés* Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.190): **1.** kiforradt, kiduzzadt szélű (kenyér) (Balaton mell. Tsz. 149b; Tata vid., Kecskemét Csaplár Benedek). *Gyürkése* [a kenyérnek] = *gyürkéje* (Eger Király Pál); **2.** izmos [?]. *Gyürkés, erős legény* (Balaton mell. Tsz. 149b).

gyürkés-farú: kiálló farú, kövér farú (Fehér m. Nyr. IX.284).

GYÜRKÉZ-IK: gyürkét eszik, kenyeret eszik (Baranya m. Baranya-Sz.Lőrinc Nyr. XVII.335).

GYŰRKÖL: gyömöszöl (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.432).

le-gyürköl: legyűr, lenyom, leteper, lebirkóz (Nagy-Kúnság Nyr. II.326; XVI.382). *Az utolsó falatot már alig bírta legyürkölni:* lenyelni (Nagy-Kúnság Nyr. II.326).

[**GYÜRKŐZ-IK**].

[**neki-gyürkőzik**].

[Szólások]. *Nekigyürkőzik, mint Bertók a ködnek* (Tokaj Nyr. XXII.330).

GYŰRŐ: sűrű. *Gyűrőnn* (Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.327).

GYÜRÖS: **1.** dombos, buckás, göröngyös. *Gyürös út* (Csallóköz Nyr. I.278); **2.** ,csádés helyen termett' [?]. *Gyürös fű* (Csallóköz Nyr. I.278) [vö. *görös, gyür*].

GYŰRŰ (*gyírő* Szlavónia Nyr. XXIII.168; *gyürő* Borsod m. Szihalom Nyr. IX.334; *gyürü* Székelyföld Nyr. XVIII.511): [tréf.] végbélnyílás, segglyuk. *A disznó gyürüje* [ezt disznóöléskor a gyerekeknek szokták igérni]. *Holtom után neked testálom a gyürümet* (Székelyföld Nyr. XVIII.511).

[Szólások]. *Seggëm a gyürüd* (Székelyföld Nyr. XVIII.511).

gyűrő-cérna: az a cérna, a mellyel a háló részeit összevarrják (Szolnok Herman O. Halászat K.).

GYÜRÜS (*gyürűs*): jegyes. *Hol vagyon gyürüsöm, jegyösöm?* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.3). *Hon vagy-ë, hon vagy-ë, jegyesëm, gyürüsem?* (Moldva, Klézse Nyr. V.47).

GYÜRÜZ: gyürűszerű karikákat metsz (gyümölcsfa-ág tövébe, hogy teremjen; pálcába cifraságul) (Székelyföld Kiss Mihály).

el-gyűrűz (*el-gyürüz*): eljegyez (legény leányt) (Szeged Tsz. 106a). *Ëgymást elgyürüszték* (Kún-szentmiklós Nyr. VII.326).

[**GYŰRŰZÉS**].

elgyűrűzés: eljegyzés (Szeged Tsz.).

GYŰSZŰ (*dëszű* Székelyföld Győrffy Iván; *dészü* Segesvár Nyr. IX.43; Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.42; Háromszék m. MNy. VI.358; Vadr. 554; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Brassó m. Hétfalu Nyr. V.330; *dészű* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478; Király Pál; *düszü* Székelyföld Győrffy Iván; *gyísző* Szlavónia Nyr. XXIII.168; *gyűsző* Mátyusfölde Nyr. XX.30).

GYÜVEJDE: gyülevész-nép, csőcselék (Alföld Nyr. XIII.479).

GYÜVELÍS: jött-ment. *Mid gondúsz, hot të ijën gyüvelíshő mîgy; császár legînyëket is kaphacc ölöget* (Bakony vid. Nyr. IV.558).

H.

1. **HA** (*he* Marosszék Győrffy Iván): **1.** mikor? (Palócság Csaplár Benedek; Heves m. Névtelen 1840). *Ha érjünk még haza! Ha daggatod végig a csikli fenekét?* (Dráva mell. Nyr. V.423). *Ha hót mëg apád?* (Dráva mell. Nyr. V.521). *Ha lëszël há a zennyém?* (Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. XIII.89). *Még ha érök haza! Ha látok vacsorát!* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.331). *Ha kött? Ma kött* (Szatmár Nyr. IX.265). *Ha lësz m^{e}ég am, mikor të lovagolsz! Ha v^{a}ót az! Ha v^{a}ótam ên ott, isten tuggya! Ha csinâtâk m^{e}ég azt av vên hâzat!* (Palócság Nyr. XXI.561). *Ha jött ide?* (Heves m. Sz.Erzsébet Nyr. XVII.430); **2.** *he:* ha . . . is. *Nem bánom én, he puliszka, he málé, ammit előmbe tesznek, csak ehessem belőlle* (Marosszék Győrffy Iván); **3.** vajjon. *Nem tudom, ha elmëgyën-ë oda. Kêrtem* [kérdtem] *tôlë, ha v^{a}ót-ë ott^{e}ég* (Palócság Nyr. XXI.561).

ha-hogy: ha netalán. *Hát hahogy aztán valamikép másra fordulna a dolog? De hahogy úgy valaki azt mondaná erre . . .?* (Csallóköz Csaplár Benedek).

ha-óta (*hajóta* Tisza-Roff Markovics Sándor; *híta* [?] Fajsz Nyr. VII.428; *hóta* Tisza mell. Nyr. VIII.218; Debrecen Nyr. XI.189): **1.** *ha-óta, hajóta, híta* [?], *hóta:* mióta (Fajsz Nyr. VII.428; Balaton mell. Fábián Gábor 1839; Nagy-Kúnság Nyr. II.325; Debrecen Nyr. XI.189). *Hajóta nem láttalak!* (Tisza-Roff Markovics Sándor). *Ha-^{a}óta folyik mâ az ap për?* (Palócság Nyr. XXI.562). *Ha-ótátul fogva:* ∾ (Nagy-Kúnság Nyr. II.325). *Ha-^{a}ótâtô van ez így? Ha-^{a}ótâtô fogva êpítyik mâ ezt a hâzat? Ha-^{a}ótâtô ^{a}óta mëccsinâtâk mâ azt at templomot!* (Palócság Nyr. XXI.562); **2.** *hóta:* régóta (Tisza mell. Nyr. VIII.218).

2. **HA:** hanem (Heves m. Névtelen 1840; Félegyháza Nyr. XXI.330; Bihar m., Szatmár m., Tiszahát Simonyi Zs. A m. kötőszók I.158). *Nem vizet adok, ha piros bort adok. Nem mënyaszonyt hosztunk, ha halottat hosztunk* (Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.20; Nyr. VII. 125). *De el nem kerültem, ha bele merültem* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.144). *Në üzd-füzd a más sorát, ha láss a magadéhon* (Szeged vid. Nyr. VI.275). *Mëgfürödök, . . . de nem vízbe, ha vêrbe* (Békés m. Puszta-Földvár Kálmány L. Koszorúk II.66). *Nem bort hosztál én elémbe, ha vizet* (Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.211). *Ne nyámogj mán, ha egyél!* (Hajdú m. Földes Nyr. VII.235). *Nem abba ja három lábú veres kukora tehémbe, ha Betlehembe. Nem zsíros perecet, ha keresztet* (Debrecen Nyr. VI.330). *Ne ácsorogj itt, ha halaggy, láss dógodho!* (Debrecen Nyr. VII.90). *Nem az enyém, ha a tijéd. Nem én bánom meg, ha te* (Debrecen Nyr. IX.205). *Nem asszony a még, ha jány* (Debrecen és vid., Szoboszló Nyr. XXI.89). *Ugy csináld ki, hogy ne én menjek te hozzád, ha te jöjj én hozzám. Osztán nem csak ezt adom neked, ha még egyebet is* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XXI.282). *Ne úgy fogd a kezedbe, ha így. Nem apádat láttam, ha tégedet* (Tokaj-Hegyalja Nyr. XXI.89). *Adok ên neked nem ëggyet, ha szâzat. Tanâsz ott^{e}ég nemcsak eprët, ha mânnât is. Nem hogy elvënn^{e}ém, ha inkább odadom. Nem tanât, ha inkâbb aszt is elvesztëttë, ammi v^{a}ót* (Palócság Nyr. XXI.561). *Në gyüjj te többet a fonaóba, ha maraggy othon* (Heves m. Parád Nyr. XXII.476). *Ő së dematraka má, ha osztraka* (Eger Nyr. XVI.570). *Nem cinëge, ha csalogány* [?] (Gömör m. Nyr. XXII.479). *Ne ârgovâlj, ha eredj dolgodra!* (Rozsnyó Nyr. VIII.564). *Mikor ez a lëvorver a kezembe van, nem ëggy embër vagyok ejn akkor, ha hat* (Gömör m. Otrokocs Nyr. XIX. 184). *Në ja zerdeőre mënny eleibb, ha a reitre* (Gömör m. Otrokocs Nyr. XXI.89). *Nem ein zavaroktam, ha Sëte Kovács Jaóci* (Gömör m. Majom Nyr. XXI.89). *Nem Batyiba vaót colgányi, ha Miskaóconn* (Gömör m. Balogvölgy, Bátka Nyr. XXI.89). *Nem engëm szeret az raózsám, ha mást szeret a csalfa* (Gömör m. Sajó völgye, Kövecses Nyr. XXI.89). *Mëttënne^{i}k e^{i}n e^a e^{i}rtë nem csâk ânnyit, hâ szâsszor ânnyit is. Fâzëkât nem ânnyit törsz, hâ többet* (Gömör m. Sajó mell. Nyr. XXI.139. 140). *No csak në ágájj má, Zsuzsi, ha sëpërd a zudvart* (Gömör m. Majom Nyr. XXII.572). *Nem gőzősen, ha kocsin utazok* (Nógrád m. Nyr. IV.143). *Nemcsak az embërt, ha az istent is bântya* (Borsod m. Sáta vid. Nyr. XXI. 328). *Kapok én feleséget, nem olyat, ha külömbet* (Érsekújvár Nyr. XXI.89). *Nem Péter vót, ha Pál* (Udvarhely m. Vadr.). *Nem léssz másé, ha az enyim* (Udvarhely m. Vadr. 97).

[Szólások]. *Nem nézi, mi mászik, ha mi repül:* magasan hordja az orrát, kevély (Szeged vid. Nyr. III.365).

HAB (*hob* Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.93; Háromszék m. Nyr. VI.473; Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.283; Brassó m. Hétfalu Nyr. V.330).

hab-pipa (Székelyföld Nyr. VIII.462; *hob-pipa hop-pipa* Székelyföld Győrffy Iván, Kriza; Háromszék m. MNy. VI.214; Vadr.; Csík m. Nyr. VIII.278; *hóp-pipa* Székelyföld Kiss Mihály): tajtékpipa.

[Szólások]. *Ugy ül* [*ott*], *mind ëgy hoppipa:* feszesen (Háromszék m. Vadr.; Csík m. Nyr. VIII.278). *Ugy ágál, mind ëgy hoppipa* (Székelyföld Győrffy Iván).

hab-ütő: a bödönhajó peremére erősített rúdkeret, mely a habot visszaveti (Balaton-Füred Herman O. Halászat K.).

hab-vető: ∾ (Balaton mell. Herman O. Halászat K.).

[**HABA**].

haba-szélke: féleszű (Szeged Nyr. VII.235).

HABAJDOS: hóbortos, féleszű (Alföld Nyr. II.424; Balassa-Gyarmat, Szécsény Nyr. XXI. 279) [vö. *habajka, habajti, habóka*].

HABAJKA (*habalyka*): szeles, szeleburdi, hóbortos, féleszű (Gömör m. Nyr. XXI.140; Rimaszombat Nyr. XV.429; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.331) [vö. *habajdos, habajti, habóka*].

habalyka-eszű: bolondforma (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.250).

HABAJTI = *habajka* (Gömör m. Nyr. XXI. 140) [vö. *habajdos*].

HABÁL: habzsol, orrával habarva turkál (állat az eleségben) (Székelyföld Nyr. I.466; Kiss Mihály).

HABAR: 1. kever (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45; Moldva, Klézse Nyr. VII.237); 2. hadar, hadarva beszél (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Torda Nyr. XXI.282; Székelyföld MNy. VI.174).

HABARA: sebes beszédű, hadaró nyelvű (Nagy-Kúnság Nyr. XIX.576) [vö. *habra, harabara*].

HABARÁSZ: 1. habzsol (Székelyföld Tsz.; Ferenczi János, Kiss Mihály); 2. zavartan beszél (Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XIX. 336).

HABARCOL: lubickol (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.331) [vö. *habuckol*].

HABARCULÓD-IK (*habarculónnyi*): ∾ (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141).

HABARCS (*habarc* Csallóköz Csaplár Benedek): 1. *habarcs:* összekotyvasztott pép- v. kásaféle szegényes étel (Székelyföld Győrffy Iván); 2. *habarcs:* tejes v. mézes keverékes étel (Háromszék m. Tsz.); 3. *habarc, habarcs:* vályogvetésnél és vályogfal rakásánál használt sár (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Hajdú m. Földes Nyr. XVI.383; Székelyföld Andrássy Antal 1843); 4. *habarcs:* híg sár, locs-pocs (Szeged Ferenczi János; Székelyföld Győrffy Iván); 5. *habarcs:* tisztátalan, ronda (Székelyföld Kriza, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.); 6. *habarcs:* eszelős (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.) [vö. *habarica, hibarc, kuburc*].

HABARCSÁL, HABIRCSÁL: habzsol, orrával habarva turkál (a réce a trágyalében, a disznó v. a marha a híg kevertben) (Székelyföld Kiss Mihály).

HABARCSI: hadarva beszélő (Udvarhely m. Nyr. IX.235) [vö. *habari*].

HABARÉK (*hàbàrêk* Nógrád m. Litke Nyr. IV.334): 1. hamarjában összehabart étel (Nógrád m. Litke Nyr. IV.334); Borbás Vince); 2. tejes és ecetes lé, keszőce (Göcsej Vass József 1841); 3. híg sár, locs-pocs (Szilágy m. Nyr. IX.478) [vö. *kabarék*].

habarék-sár: híg sár (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.423).

HABÁRGYI: [tréf.] pálinka (Székelyföld Kiss Mihály).

HABARI: 1. hadarva beszélő (Torda Nyr. XXI.282; Székelyföld Tsz.; MNy. VI.174; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. IX. 235; Háromszék m. Tsz.; MNy. VI.329; Győrffy Iván); 2. szeles, mindent sietve tevő v. csináló (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *habarcsi, habaricska, hadari*].

HABARICA: híg sár, locs-pocs (Székelyföld Kriza; Háromszék m. Vadr. 501a) [vö. *habarcs*].

HABARICSKA: szeleburdi (Nógrád m. Nyr. IV.142) [vö. *habari*].

HABARNYICA: tejjel föleresztett leves (Marcal mell. Tsz.).

HABARNYICÁL: hadarva beszél (Somogy m. Csurgó Nyr. XVII.478).

HABARÓ: 1. fölső ajaka a lónak (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XV.575); 2. [tréf., gúny.] száj. *Ugy megütöm a habaródat, hogy êromlik* (Udvarhely m. Fehér-Nyikó vid. Nyr. XVIII.480).

[**HABAROD-IK**].

[Szólások]. *Ëgymásba habarottak:* eggymásba szerettek (Székelyföld Győrffy Iván). *Szerelëmbe habarottak* (Háromszék m. Vadr. 396) [vö. *testibehabarodott*].

HABATOL: szaporán, hadarva beszél (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Háromszék m. MNy. VI. 329 [itt *habarol*ni hiba; vö. Nyr. II.522]; Győrffy Iván). *Êvót, habatúta hová, de én nëm értëttem* (Veszprém m. Nyr. IV.83) [vö. *habotál, hebetël*].

[Szólások]. *Ötöl-hatol, habatol, mind az egërszëgi ménkü katakol* (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.419).

HABBADOZ: habzik (Háromszék m. MNy. VI.329; Győrffy Iván).

HABDA: 1. lábikra-védő bőr (Csongrád m. Ploetz 1839); 2. idomtalan nagy csizma (Nagy-Szalonta Nyr. XXI.282). *Olyan nagy habdák ezök, alig tudok bennük járni* (Kis-Kúnság Nyr. XXI.140). *Vesd ki a szobából azokat a sáros habdákat* (Szeged vid. Nyr. XXI.140). *Na ugyan vettek neked egy nagy habdát; akár a ház héjáról is beleugorhatol* (Szatmár vid. Nyr. XXI.140). *Olyan egy pár habdája van, mint egy ország* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XXI.282). *A Pëstunak ojjan nagy habdát vëtt a zannyá a gëmëri vásáron, hogy a padraó belë ugorhatna* (Gömör m. Nyr. XXI.90). *Csák úgy láᵒg ál lábámon; olyán mind ëgy habda* (Gömör m. Nyr. XXI.140). *Csak ugy habuckolok a szidásba, mind eőszvel a Jaózsi lába a nagy habdába* (Gömör m. Majom Nyr. XXII.572).

habda-csizma: idomtalan nagy csizma (Gömör m. Nyr. XXI.140). *Ennek . . . ojjan nagy habdacsizmája van, mind ët tajiga* (Gömör m. Nyr. XXI.90).

[HABÉMUSZ].

[Szólások]. *Habémussza van:* részeg (Csongrád Nyr. IX.374).

HABICA = *habita* (Hely nélkül Tsz. 150a).

HABIKT = *habita* (Balaton mell. Tsz.).

HABITA: nádtörmelék és giz-gaz, a melyet a hullám a partra vet (Balaton mell. MNy. V. 153; Zsoldos 1840; Siófok Herman O. Halászat K.; Göcsej MNy. V.153; hely nélkül Tsz.) [vö. *habica, habikt, habócsa*].

HABLÁL: megingat (pl. jeget) (Bács m. Zenta Nyr. IX.378).

HABLIKOD-IK: szaporán beszél (Győr m. Tsz.).

HABÓCSA = *habita* (Keszthely Herman O. Halászat K.).

HABOG: lubickol. *Sáson megyen, nem suhog; vizen megyen, nem habog* [találós mese; = holdvilág] (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XVIII.376) [vö. *habuckol*].

HABOGÓ: szapora szavú (Háromszék m. Tsz.)

HABOGÓS: szeles, könnyelmű, meggondolatlan (Orosháza Nyr. VI.178).

HABÓK (*fabók* Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.571): szeszély, hóbort, veszekedő kedv (Nagy-Kúnság Nyr. II.325; XVI.285; Békés m. Balog István) [vö. *csajbók*].

[Szólások]. *Egyszer a királynak feljött a habókja: meg akart házasodni, pedig már nem volt valami fiatal ember* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.443). *Ne szólj hozzá; látod, hogy rájött a habókja* (Alföld Nyr. XIII.525). *Kigyütt* v. *rágyütt a fabókja* (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.571). *Kilelte a habókját:* fortélyos (Debrecen Nyr. III. 514).

HABÓKA: szeles, szeleburdi, hóbortos, féleszű (Gömör m. Nyr. XXI.140) [vö. *habajka, habókás*].

HABÓKÁL: bólintgat, föl s alá lógatja a fejét (a ló) (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.285) [vö. *hajbókol*].

HABÓKÁS: hóbortos, féleszű (Nagy-Kúnság Nyr. II.325; Kassa vid. Nyr. XVIII.431) [vö. *csajbókás, habóka, habókos*].

HABÓKOS (Alföld Nyr. XIII.525; Békés m. Balog István; *hajbókos* Szatmár Nyr. XI.478): hóbortos, bogaras, szeszélyes, eszelős [vö. *csajbókos, habókás*].

HÁBORKOD-IK: háborog (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46).

[HÁBOROD-IK].

össze-háborodik: összevész (Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.574).

HÁBORODOTT: őrült (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.477).

HÁBOROG: émelyeg. *Háborog a gyomrom* (Mátyusfölde Nyr. XVII.479). *Háborog a belső része* (Székelyföld Kiss Mihály).

HÁBORÚ (*háburu* Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 551; *záboru* Moldvai csáng Nyr. IX. 488).

HABOTÁL: szaporán, hadarva beszél (Háromszék m. MNy. VI.329 [itt *haborál* hiba]; Győrffy Iván) [vö. *habatol*].

HABRA: sebes beszédű, hadaró nyelvű (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46) [vö. *habara, harabara*].

HABRIDÁL: handabandáz, hadarász. *Në habridájj mindeig ein eleőttem* (Gömör m. Otrokocs Nyr. XXI.92).

HABUCKOL (*habucskol* Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Udvarhely m. Vadr. 501a): lubickol, vízben vergődik (kézzel-lábbal csapkod), vízben v. sárban gázol (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 477; Palócság Nyr. XXII.35; Borsod m. Sáta és vid. Nyr. XXI.328). *Habuckol a gyerek a vízben* (Gömör m. Nyr. XXI.140). *Elmënteönk a gátba* [eggy dülő neve], *hát nem ott tanájjuk a tanitaó ur fiját, a hogy letjavába habuckol a vizbe a feődek ajján. Ott habuckolt a mocsolyába* (Gömör m. Alsó-Hangony Nyr. XXI.90). *Óra hosszáig elhabuckoltak azok a pulyák abban a pocsolyában* (Bereg m. Tiszahát Pap Károly). *Ugy kiszidott eildës apám, hocs csak ugy habuckolok a szidásba, mind eőszvel a Jaózsi lába a nagy habdába* (Gömör m. Majom Nyr. XXII. 572). *Csak habuckolj egymás után, ne kiméld azokat a gamókat* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XXI.282) [vö. *habog, habarcol*].

HABUKKOL: nem találja meg a helyes szavakat, ötöl-hatol (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46).

HABZ-IK (*hobz-ik* Udvarhely m. Vadr. 6).

HABZÓ: a sóakna mélyében a hajtó-torok alatti talaj, a hol a fölcsigázandó sót fölpakolják (Deésakna Nyr. I.382).

HABZSA: kövér legelés, fűben duskálás (Háromszék m. MNy. VI.329; Győrffy Iván).

HABZSI (*hapsi* Csallóköz Csaplár Benedek): mohón evő, habzsoló, falánk (Csallóköz Csaplár Benedek; Háromszék m. Győrffy Iván).

HABZSOL (*hapsol* Vas m., Pápa vid., Székelyföld Tsz.; fel-*hapsol* Székelyföld Kiss Mihály; bé-*hapsol*ni Csík m. Csík-Madaras Nyr. XIX.527; *hapsú, hapsú*nyi Fehér m. Nyr. X.186; Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *hamzsol, hámzsál*].

HACACÁRÉ: korhelykedés (Szatmár Hajdú Nagy Sándor).

HACUKA (*hacika* Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187; hely nélkül Tsz. 150b; *hancuka* Torontál m. Tisza-Hegyes Kálmány L. Szeged népe II.243; *hazuga* Gömör m. Tsz.; *hicuka* Székelyföld NyK. X.330; Kiss Mihály): **1.** *hacuka:* régi szabású hosszú német férfi-kabát (Csallóköz Csaplár Benedek); **2.** *hacika, hacuka, hàcukà, hazuga, hicuka:* könnyű női kabátka (Vas m. Kemenesalja, Balaton mell., hely nélkül Tsz.; Székesfehérvár Nyr. VII.139; Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187; Kúnság Nyr. XIV.526; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.285; Félegyháza Nyr. V.35; Debrecen Nyr. III.563; Tokaj Nyr. XIX. 383; Gömör m. Tsz.; Székelyföld NyK. X.330; Kiss Mihály; Udvarhely m. Kiss Mihály); **3.** *hacuka:* elviselt v. a divatból kiment ruha (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. III.474; Debrecen Hajdú Nagy Sándor). *Magâvàl së hozott ëgyebet ëp pâr hàcukânâ* (Losonc vid. Nyr. XXIII.39). *Hacuka lëtt mâ a kënd ködmöne is* (Zemplén m. Nyr. IV. 425); **4.** *hacuka:* női (fehér) harisnya (Baranya m. Nyr. III.565; Alsó-Baranya, Pellérd Nyr. XI. 239); **5.** *hancuka:* cók-mók. *Hánd össze a hancukádat:* a min aludtál (Torontál m. Tisza-Hegyes Kálmány L. Szeged népe II.243).

HACSÉTOL: csácsog, tereferél, nyelvel. *Ugyan në hacsétújj annyit a fülembe! Fáj is már a fülem, úgy tele hacsétújják ezëk a csácsogó gyerëkëk* (Csallóköz Csaplár Benedek).

HAD (*hajd* Karancs vid. Nyr. XXII.48): család, nemzetség (Pápa vid. Tsz.; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.285; Debrecen Zelizy D. Debrecen sz. kir. város egyetemes leirása 260; Heves m. Makáry György 1839; Heves m. Lelesz, Nógrád m. Nyr. IV.24; Miskolc vid. Nyr. VIII.41; Gömör m. Tsz.; Nyr. XVIII.505; Rimaszombat Nyr. V.182).

had-nagy (*hagy-nagy* Háromszék m. NyK. II.366): **1.** nemes falu bírája (1848 előtt) (Csallóköz Csaplár Benedek; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.377; Pozsony m. Tárnok Nyr. VIII.471); **2.** pandúr (Kecskemét Csaplár Benedek); **3.** helység szolgája (Kúnság Tsz.); **4.** mezőkerülő (Pest m. Tura Nyr. III.46).

hadak-útja: tej-út (az égen) (Székelyföld Nyr. V.377; Győrffy Iván; Erdővidék Tsz.).

HADABA: nem sokat érő (Tata vid. Nyr. V. 329).

HADAR: kotor, széthárogat (tüzet) (Csallóköz Csaplár Benedek; Háromszék m. Tsz.) [vö. *hidor*].

ki-hadar: kicsépel (Háromszék m. Dézsi Mihály). *A gabonát elsőben leagyalik, osztán elódozik a köteleket, és úgy kihadarik, azután kirázik* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XVI.470).

öszve-hadar: összever a cséphadaróval (Székelyföld Nyr. XIV.335).

HADARA: civakodás (Alföld Nyr. XIII.525) [vö. *csatara, hadra*].

HADARÁSZ: **1.** tapogatódzik (Csallóköz Csaplár Benedek); **2.** hadarva beszél (Debrecen Nyr. XXI.91). *Úgy hadarászol a nyelvedvel mëg a kezedvel, mind a hogy ein a zostorommal szoktam* (Gömör m. Otrokocs Nyr. XXI.92) [vö. *hederész*].

HADARÉK: zsuppba nem köthető, cséptörte szalma (Heves m. Névtelen 1840).

HADARGAT: kotorgat, széthárogat (tüzet) (Háromszék m. MNy. VI.329).

HADARI: szapora beszédű, hadarva beszélő (Pápa Nyr. XXI.90; Nagy-Szalonta Nyr. XXI. 282; Palócság Nyr. XXII.35). *Fogd be a szádat, te hadari Mári!* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XXI.282) [vö. *habari, hadri*].

hadari-badari: ∾ (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XXI.282).

[HADARICS].

hadarics-csalán (*-csalány*): apró csalán, árva csalán (Somogy m. Kassai J. Szókönyv II.335; Nyr. II.376).

HADARINT: kanyarít (Háromszék m. MNy. VI.329; Győrffy Iván). *Ëggyet hadarint vele* [t. i. a bottal], *s mingyárt a földre terül* (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *hederint*].

mëg-hadarint: megkavarint, megkeverint. *Hadarintsd mëg aszt a rántást, nëhogy odasüjjön!* (Székelyföld Győrffy Iván).

[HADARÍT].

meg-hadaritt = *mëg-hadarint. Hadaritsd meg azt a pálinkát!* (Udvarhely m. Vadr.).

HADARÓ (*hadaruó* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47. 94): **1.** mindent összezavaró (Vas m. Kemenesalja Tsz.); **2.** cséphadaró (Vas m. Kemenesalja, Balaton mell., Székelyföld, Háromszék és Csík m. Tsz.); **3.** az eke kormányvasa (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47. 94).

HÁDÁSZKOD-IK: házsártoskodik, henceg (Udvarhely m. Nyr. VIII.472).

HADAZ (Vas m. Kemenesalja Tsz. 151a; Tolna m. Tsz.; Békés m. Balog István; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XXI.282; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.428; Tokaj-Hegyalja Nyr. XXI.91; Székelyföld Tsz.; hely nélkül Tsz. 150b; *hàdaz* Abaúj m. Beret Nyr. III.523; *hadoz* Gyergyó-Sz.Miklós Nyr. X.41): **1.** *hadoz:* hadakozik (Gyergyó-Sz.Miklós Nyr. X.41); **2.** *hadaz, hàdaz:* hadonáz (Vas m. Kemenesalja Tsz. 151a; Tolna m. Tsz.; Tokaj-Hegyalja Nyr. XXI.91; Székelyföld Tsz.; hely nélkül Tsz. 150b). *Ne hadazz ugy azzal a bottal, mert megütsz valakit!* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XXI.282). *Ne hadazz itt aval a botval!* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.428). *Në hàdazz, mer meg tàlàlsz ütni!* (Abaúj m. Beret Nyr. III.523); **3.** *hadaz:* nagy hangon, hadonázva beszél (Békés m. Balog István).

HADÁZ: hadonáz (Nagy-Szalonta Nyr. XXI. 282). *Ne hadázz előttem, mert nem ijedek ám meg!* (Nagy-Kér és vid. Nyr. XXI.91).

HADD (*hagy*). *Hagy rohaggyon ê* (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.230). *Hagy üjjek má lë* (Eszék vid. Nyr. VIII.140). *Hagy mënnyek má haza* (Eszék vid. Nyr. VIII.279). *Hagy hervagygyon* (Békés m. Gyula Nyr. IX.188). *Hagy vigyelek haza* (Arad vid. Nyr. VII.288). *Hagy üjjön rajta* (Szeged vid. Nyr. III.424). *Hagy mennyen* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XVI.470). *De hagy mongyam hât végig!* (Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.232). *Hagy ülök az öledbe* (Palócság Apátfalva Nyr. V.384). — *Halám* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XXI.127), *hallá* (Vas m. Répce-Sz.György Nyr. XVIII.526), *hannám* (Soprony m. Horpács Nyr. IV.181), *hannássík* (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.519; Vas m. Répce-Sz.-György Nyr. XVIII.526): hadd lám, hadd lássam.

HADÉCSOL: hadarász (Csallóköz Nyr. I.278).

HADÉZ: lármáz. *Ne hadézzatok!* (Udvarhely m. Nyr. IX.236).

HADÉZÁS: lármázás (Udvarhely m. Nyr. IX. 236).

HADI: katona (Moldvai csáng. Nyr. X.202).

hadi-gyikény: eggy bronzkori kardhoz hasonló levelű gyékényfaj (Hajdú-Szoboszló Nyr. XIV.421).

HADRA: civódás (Háromszék m. MNy. VI. 329; Győrffy Iván) [vö. *hadara*].

HADRÉL: hadarva beszél, fecseg (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *harél*].

HADRI: szeles beszédű (Szeged és vid. Nyr. XXI.140) [vö. *hadari*].

[**HÁG**].

ki-hág: megház (kancát a ménló) (Székelyföld Kiss Mihály).

HÁGCSÁL (*hácskál* Székelyföld Győrffy Iván).

HÁGCSÓ (*hácskó* Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; Göcsej MNy. V.87; Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841; Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.336. 358. 407; XXIII.96; Moldva, Klézse Nyr. VII.237; *hàksó* Udvarhely m. Király Pál; *hàrskó* Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; *háska* Soprony m. Csepreg Nyr. II.372; *háskó* Soprony, Vas m., Őrség, Marcal mell., Balaton mell. Tsz.; Somogy m. Tab Nyr. XV.240; Somogy m. Sima Nyr. XIX.381; *hásku* Vas m. Őrség MNy. V.78; Őrség, Szalafő Nyr. VII.181; *háskuó* Göcsej MNy. II.412): **1.** *hácskó, hágcsó, hàksó, hàrskó, háska, háskó, háskuó:* átjáró (átlépő) rés a sövény- v. deszkakerítésben (gyalog átjárásra; két karó v. eggy kétágú fa között, föllépővel v. a nélkül) (Soprony Tsz.; Soprony m. Csepreg Nyr. II.372; Marcal mell., Balaton mell., Vas m. Tsz.; Vas m. Őrség Tsz.; MNy. V.78; Őrség, Szalafő Nyr. VII.181; Göcsej MNy. II.412; V.87; Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; Somogy m. Kálmáncsa Nyr. XI. 238; Somogy m. Sima Nyr. XIX.381; Baranya m. Tsz.; Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841; Udvarhely m. Király Pál; Csík m. Tsz.; Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.336. 358. 407; XXIII.96; Moldva, Klézse Nyr. VII. 237; hely nélkül Tsz.); **2.** *háskó:* küszöb (Somogy m. Tab Nyr. XV.240); **3.** *hákcsó:* padlás (Somogy m. Sándor József) [vö. *hágdosó*].

háska-ugró: [tréf.] kutya (Soprony m. Csepreg Nyr. II.372).

HÁGCSOL: hágdos (Háromszék m. MNy. VI. 357).

[**HÁGCSÓS**], **HÁSKÓS**: ritkás, kevés-szemű (rozskalász) (Dunántúl Nyr. XVI.190).

HÁGDOS: fölhágogat, fölmászik. *Jól tuttam hágdosni; . . . felhágok a fára* (Háromszék m. Vadr. 430).

HÁGDOSÓ = *hágcsó* 1. (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván).

HÁGÓ: kapaszkodó, meredek hegyi út (Székelyföld Nyr. II.427; Győrffy Iván) [vö. *hágtató*].

felhágó: auftritt [kovács mesterszó] (Sárospatak Nyr. XII.288).

HÁGTATÓ = *hágó* (Erdély Császár Árpád).

HAGY (*had*ni, *had*hassam, *hat*hassam Háromszék m. Vadr.; el*had*na Moldvai csáng. Nyr. III.5; *had*nál Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII. 406; *hogy*sz Moldvai csáng. Nyr. IX.483): **1.** enged. *Hatta magát elüre, hát úgy nyerték tülle a pinzt* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.456); **2.** -at, -et, -tat, -tet. *Össze hatta hînya* (Veszprém m. Csetény Nyr. XXII.381); **3.** csinál. *Keérd mëg a beérákot, hogy* [a képfaragó a Krisztust] *minyeőre haggya. Aszongya eő arra nekëm, hogy: jaó van no, iszën mind eő csinállya a Kirisztusokat; de meégis minyeőre haggyam, nagyra-ë vagy pegyítetlen kicsínre?* (Palócság Nyr. VII.34. 35).

[Szólások]. *Itt hagyi a helét:* itt marad a nyoma (Somogy m. Sándor József). *Helyben hagy:* 1. jól ellát, megtesz vmivel mindent, a mit kell (Dunántúl Nyr. IX.469); 2. elver, elpáhol (Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; Zilah Nyr. XIV.334; Székelyföld Győrffy Iván). *Hagyd létén*: hagyd, a hogy van (Somogy m. Sándor József).

el-hagy: 1. elveszt. *Elhattam a zsebkend ő-möt* (Palócság Nyr. XXI.505; XXII.33); 2. elenged. *Haggya el ked Sárit a szëktetőbe* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXIII.46. 96).

ki-hagy: kirendel, kiszab (pl. leckét) (Székelyföld Tsz.).

mëg-hagy: 1. elhagy. *Olyan kártont mutassik, a ki nem haggya meg a színit* (Kúnság Nyr. II. 83). *A ruha meghagyja a színit* (Kúnság Nyr. XIII.523); 2. megcsinál. *Csinállyeékszi kied a falunak ëgy Kirisztust, de fáinat, mët takarost; oszt embëreő mëhhaggya!* (Palócság Nyr. VII.35); 3. eldönget, elpáhol (Heves m. Névtelen 1840).

HAGYAKOD-IK: rendeleteket osztogat, kiszabja az elvégzendő dolgokat (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.).

HAGYAKOZ-IK: 1. ~; 2. végrendeletet tesz (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *hagyatkoz-ik, hagyogat, hagyogatóz-ik*].

[Szólások]. *Mindsem annyét ételődgyem* [a haszontalan legénnyel], *inkább magamra hagyakozoom*: magamra maradok (Háromszék m. NyK. III.16).

HAGYÁS: [?] *Ugyis rosz hagyás vót; nëm kár érte, hogy epusztût* (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.227).

HAGYÁSÚ. *Egy-hagyású* varsa: a melynek csak két kávája és eggy vörcsöke van (tehát a *hagyás* két abroncs köze); *több hagyású; három, öt, hat hagyású; kissebb, nagyobb hagyású* (Bodrogköz Herman O. Halászat K.).

HAGYATI: 1. a ki gyakran gazdát változtat. *Ojan hagyati cseléd* (Csík m. Nyr. VII.139); 2. halogatódzó, hanyag (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Hagyati módra menyen a te dolgod* (Háromszék m. Vadr.).

HAGYATISKOD-IK: halogatódzik (Háromszék m. Vadr. 501a).

HAGYATKOZ-IK: végrendeletet tesz, eggyetmást eltestál (Háromszék m. Nyr. V.37; Csík-Szentgyörgy Nyr. X.330) [vö. *hagyakoz-ik, hagyogat, hagyogatóz-ik*].

HAGYMA (*hajma* Duna mell. Kassai J. Szókönyv II.338. 340; Dunántúl Nyr. V.181; Fölső-Bácska Nyr. XII.217; *hájmá* Érsekújvár Nyr. VIII 47).

hájmá-szelős: vöröshagyma-mártás (Szlavónia Nyr. XXIII.359).

HAGYMÁZ (*hagymás*-betegség Eger Kassai J. Szókönyv II.338; *hajmás*-betegség Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. X.191; *hajmász* Göcsej Tsz.).

HAGYMÁZAT: hagymáz (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.338. 341). *Hagymázatban van:* eszméletén kívül van, félrebeszél (Tisza-Dob Nyr. XIX.47).

HAGYOGAT: 1. rendeleteket osztogat, kiszabja az elvégzendő dolgokat (Székelyföld Kiss Mihály; Csík-Szentgyörgy Nyr. X.330); 2. végrendeletet tesz (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *hagyakod-ik, hagyatkoz-ik, hagyogatóz-ik*].

el-hagyogat: hosszasan rendelkezik a teendők felől (Székelyföld Kiss Mihály).

HAGYOGATÓZ-IK = *hagyakoz-ik. Annyit hagyogatózik, mintha más országba menne* (Székelyföld Kiss Mihály).

HAGYOMÁNY: hagyaték (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

[**HAGYOMOLT**].

ehagyomótt: elhanyagolt. *Ehagyomótt szöllő* (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.133).

[**HAGYUL**].

meg-hagyul: szinét veszti, megfakul, megpuhul (Szatmár m. Ó-Pályi Nyr. XII.333). *Ez a ruha nem hagyúl meg hamar* (Szilágy m. Tasnád Nyr. XIX.238). *Roppant meghagyúltak azok az X. jányok:* megvénültek (Derecske Nyr. IX.520).

HÁHÁBELLÁZ: gyermek-módra keringőzik (Vas m. Kemenesalja Tsz.) [vö. *hajabéz*].

1. **HAHOG:** nevet (Gömör m. Nyr. XXII.479).

2. **HAHOG:** megszólással beszél, szól-szapul. *Az irigyek mindíg rólam hahognak* (Gömör m. Nyr. XXII.479).

HAHOTA: lármás beszéd (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

HAHOTÁL: hahotáz (Háromszék m. Tsz.).

HAHOTÁZ: lármásan beszél (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

[**HÁI**].

hái-bái (*hai-bai* Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.329; *háji-báji* Székesfehérvár Nyr. VII.430): 1. mikori, milyen régi (ó, vén). *Isten tudja, hái-bái* (Pápa vid. Tsz.). *Ki tudja, hái-bái jószág ez már; talán még a tizedik öregapánké volt, s még az is kopottan kapta* (Szeged, Bánság, Csallóköz Csaplár Benedek); 2. régi, ócska, vén (Duna mell. Kassai J. Szókönyv II.329; Fertő mell. MNy. III.241; Pápa vid. Tsz.; Szeged, Bánság Csaplár Benedek; Csallóköz Csaplár Benedek, Király Pál; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.329); 3. silány (Duna mell., Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.329). *Háji-báji munka* (Székesfehérvár Nyr. VII.430).

[HAJ].

haj-kötő (*hej-kötő* Ipoly vid. Nyr. III.428): keskeny szalag, a melyet a hajfonatba fonnak (Komárom m. Fűr Nyr. XVIII.528; Csallóköz Csaplár Benedek).

haj-nevelő (*hajnal-velő* [nép-etimológia] Kecskemét, Szeged Csaplár Benedek): széles, vastag fehér in a marhahúsban, mócsing (Abaúj és Borsod m. Király Pál).

haj-nyőlesztő: ∾ (Soprony m. Nyr. XII.383).

[HÁJ].

[Szólások]. *Tudja, ez olyan asszony, szereti a hájat kifordítani:* nagyraláto, nagyzó, pompáskodó asszony (Szilágy m. Simonyi Zsigmond).

háj-dederke: hájnak burkoló hártyája [?] (Borsod m. Keresztes Kassai J. Szókönyv I.418).

HAJABÉZ: keringőzik, keringél, sebesen körülforog (magában, oldalt kinyújtott karokkal, vagy ketten, keresztben összefogott kézzel) (Cegléd Nyr. I.184; Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII. 142) [vö. *háhábelláz*].

HAJADON (*hajdon* Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Hajadontam:* hajadon koromban (Alföld Nyr. XIII.525); *hajadonta:* hajadon korában (Háromszék m. Győrffy Iván).

hajadon-fő. *Hajadon-fént* (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.114), *hajadon-fűnt* (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.315), *hajdon-fejt* (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos), *hajdon-fűnt* (Szilágy m. Nyr. IX. 477), *hajon-fé, hajon-fén* (Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46), *hajon-fejenn* (Székelyföld Győrffy Iván), *hajon-fejt* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III. 258; Győrffy Iván): hajadonfővel.

HAJAS: szőrös homlokú (szarvasmarha) (Heves m. Névtelen 1840).

hajas-kapu: vesszőből font kapu, sövénykapu (Palócság, Apátfalva Nyr. V.384).

[HÁJAS].

hájas-pecsenye: hájhártyába (omentum) burkolva megsütött disznó-vesepecsenye (netzbraten) (Hely nélkül Nyr. XV.317).

HÁJÁZ: tépáz (Moldvai csáng. Nyr. III.3).

[HAJBÓK].

[Szólások]. *Hajbók, csimbók, köszönny asszonyodnak!* — mondogatja a dajka, midőn a gyereket kezében tartogatva hajtogatja (Debrecen Nyr. VII.329).

HAJBÓKOL (*habókol* Nagy-Kúnság Nyr. II. 325; *hajbᵘókol* Palócság Nyr. XXII.35): 1. a fejét föl s alá lógatja (a ló), hajlong, bókol (Nagy-Kúnság Nyr. II.325; Debrecen Nyr. VII.329; Palócság Nyr. XXII.35). *Nekem nem uram, nem hajbókolok előtte, ha még eccer olyan nagy ur vóna is* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XXI.329); 2. hizeleg (Palócság Nyr. XXII.35; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.238); 3. vágtat (a ló), ugrándozva szalad (a gyermek). *A ló habókol. Ne habókolj már annyit; majd ágyék-szakadást kapsz* (Nagy-Szalonta Nyr. XXI.282) [vö. *habókál*].

HAJBŰSZTI: büszke, kevély, magát nagyra tartó (Szatmár m. Kis-Peleske Nyr. XIX.334).

HAJCÜHEJ, HAJCIVÉ: 1. *hajcühej:* hajsza (Veszprém m. Pápa Nyr. XVI.527). *Hajcühel tenni:* nagy hűhóval, lármával (Békés m. Nyr. III.524); 2. *hajcivé:* veszekedés, rossz viszony. *Hajcivében állanak* (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.285).

HAJCSÁKOL: hajszolódik, lót-fut. *Hajcsákoltam legénykoromba a jányok után* (Kassa vid. Nyr. IX.557).

HAJDAN (*hajdant* Palócság Nyr. XXI.558). — *Hajdanában* (*hajdinába* Kis-Kun-Halas Nyr. VIII. 41; *hajdinában* Heves m. Névtelen 1840; *hajdinánomba* Nagy-Kúnság Nyr. III.233). — *Hajdanán* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.212).

HAJDANSÁG: ∾ (Csík m. Nyr. VII.472).

HAJDÁSZ: nógat, noszogat. *Mindíg hajdászni kell* (Heves m. Nyr. XXI.91).

HAJDË (Zala és Veszprém m. Nyr. XXI.91; Félegyháza Nyr. XXI.330; Palócság Nyr. XXII. 35; *hâdë* Szlavónia Nyr. XXIII.263. 360; *hajda* Nagy-Szalonta Nyr. XXI.283; Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478; XXI.478; *hajde* Borsod m. Sáta vid. Nyr. XXI.328; Szilágy m. Nyr. XXI.91; *hàjdë* Baranya m. Sumony Nyr. III.320; Szlavónia Nyr. V.11; XXIII.360; *hàjdê* Szlavónia Nyr. V.10; *hejd* Dráva mell. Nyr. V.423; *hejde* Baranya m. Ormányság Tsz.; Nyr. I.380; *hejdi* Dráva mell. Nyr. V.423; Eszék vid. Nyr. VII.232; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190; *hójde* Háromszék m. Vadr. 398): nosza, rajta! *Hajda, legén, üssed az oláhot!* (Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.478). *Jóska fiam, hàjdë be, hàjdë!* (Baranya m. Sumony Nyr. III.320). *Hàjdê, igyônk ebbe â szokâkâbâ ëggy pohár pívót!* (Szlavónia Nyr. V.10). *Hejd, eregygyën kê! Hejd, mënnyünk! Hejd, hozzá fivet!* (Dráva mell. Nyr. V.423). *Béfogdostunk, osztáng hejdi!* (Eszék vid. Nyr. VII.232). *Hejdi, menyünk! Hejdi, gyeri!* (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190). *Hâli kêd urâm, hâdë fordiljunk viszra. Hâdë mëny el të bâlâvâ* (Szlavónia Nyr. XXIII.263).

[HÁJDER].

hájder-ménkű: [?]. *A bunda pitteget-pattogot, mint a hájder-ménkű* (Somogy m. Mesztegnye Nyr. X.87).

HAJDINA (Vas m. Tsz.; Somogy m. Sima Nyr. XIX.381; *handina* Vas m. Őrség MNy. V. 163; Nyr. I.421; VII.322): tatárka, pohánka.

HAJDOGÁL (*hajdogája*): hajtogat (Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.220; Nyr. VII. 124).

HAJDÓKA: hinta (Nógrád m. Litke Nyr. IV. 172).

HAJDOKOL: hajlong (Háromszék m. MNy. VI.329; Győrffy Iván).

[**HAJDÚ**].

hajdu-káposzta: nem lével főzve, hanem csak pörkölve, zsírosan, szalonnával, kolbásszal, füstölt disznóhússal készített káposzta (Győr m. és hely nélkül Tsz.; CzF.).

hajdu-kása: nem lével főzött, hanem zsíron pörkölt és szalonnaszeletekkel kövérített köleskása (Hely nélkül Tsz.; CzF.).

HAJGÁLICSÓ: hasított végű fa, a melynek hasítékából kövecseket hajigálnak (Vas m. Kemenesalja Tsz.) [vö. *hajgicsáló*].

hajgálicsó-fa: ∾ (Vas m. Kassai J. Szókönyv II.341).

HAJGICSÁL: hajigál (Balaton mell. Fábián Gábor 1839).

HAJGICSÁLÓ *hajgálicsó* (Balaton mell. Fábián Gábor 1839).

HÁJHÁJU: ölyv (Gömör m. Krasznahorka-Váralja Nyr. III.185).

HAJHÁSZOL: hajhász, űz-hajt (Csallóköz Csaplár Benedek).

HAJIGÁL (*hâdigâl* Ipoly vid. Nyr. III.428; *hagyigál* Esztergom Nyr. IX.542; *hajgál* Göcsej Nyr. XIV.164; Orosháza Nyr. VII.182; Udvarhely m. és Erdővidék Kiss Mihály; *hanyigál* Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m. és Erdővidék Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.338; Vadr. 507b).

HAJINGÁL (Szolnok Nyr. IV.559; *hajingâl* Palócság Nyr. XXI.364): ∾.

[**HAJIGÁLÁL**] (*hagyigualuá*nyi Palócság Tsz.): hajigálódzik.

[**HAJIGÁLÓSKOD-IK**], **HÁJGÂLÓSKÓD-IK:** ∾ (Szlavónia Nyr. XXIII.216).

[**HAJINGÁCS, HAGYINGÁCS**].

hajingács- v. **hagyingács-kóró:** héjakút (dipsacus fullonum) (Borsod m. Noszvaj Kassai J. Szókönyv II.339. 341).

HAJINT: hajít (Csanád m. Apáca, Batonya Kálmány L. Koszorúk II.108. 210; Palócság Nyr. XXI.418).

[Szólások]. *Nyakon hajíntotta:* arcul ütötte (Bereg m. Fornos Nyr. XX.476).

HAJÍNTÁS: hajítás (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.84).

HAJÍT (*hagyít* Palócság Nyr. XXI.311; Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.327; XVI.277; Esztergom Nyr. IX.542; *hágyít* Gömör m. Nyr. XVIII. 456; agyon-*hajt* Vas m. Őrség Nyr. I.422; *hajtott* Orosháza Nyr. IV.139; bele-*hajt*otta Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.164; el-*hajt* Torockó Arany-Gyulai NGy. I.423; el-*hajt*ottam Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 478; fel-*hanyit* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.410; [meg-]*hanyit* Csík m. Nyr. VIII.182. 184; *hanyít*ni Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Arany-Gyulai NGy. III.301; Nyr. IX.424; *hanyitt* Háromszék m. Polyán Erdélyi Lajos; *hanyitt*ani Székelyföld Győrffy Iván; Erdővidék Nyr. IX.236).

be-hajít: becsíp, berúg, megittasodik (Hely nélkül Nyr. XVII.236).

HAJKÁSZ (*hajkâsz* Palócság Nyr. XXI.419; *hâjkâsz*nyi Gömör m. Hanva Nyr. XX.143): hajszol, ide-oda kerget, űz-hajt (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.52; Szeged Kálmány L. Szeged népe I.216). *Á mostohâ elkesztë üszke nyi, hâjkâsznyi jâ kâkâst* (Gömör m. Hanva Nyr. XX. 413) [vö. *hajkurász*].

HAJKORA: szeles bolond (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46; XXIII.142).

HAJKURÁSZ (*hajkorász* Székelyföld Győrffy Iván): hajszol, ide-oda kerget, űz-hajt (Soprony m. Röjtök Nyr. II.369; Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.285; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46; Debrecen Nyr. VII.329; Tokaj Nyr. XXIII.384; Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.48; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XX.431).

HAJKURÁSZÁS: hajszolás, űzés-hajtás. *Az egyik tinó a sok hajkurászásba megsántult* (Bihar m. Pocsaj Nyr. IX.558).

HAJLA: hajlékony faág (kül. fenyűfa-, mogyorófa- v. fűzfa-ág) (Székelyföld Nyr. XIV.47; Csík m. Nyr. VII.139; Kriza; Csík-Gyergyó Nyr. IX.425; Csík-Madaras Nyr. XX.46).

hajla-bojt: levágott fenyűfa-gally (Csík m. Gyergyó vid. Kiss Mihály).

HÁJLAD (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.209; Vadr.; Kiss Mihály; *hajlad* Csík m. Nyr. VII.140): összeszárad (dongás faedény a napon, úgy hogy folyik; kerékfal).

mëg-hájlad (Háromszék m. NyK. III.16; Nyr. IV.477; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. Király Pál; *meg-hájad* [?] Brassó m. Bácsfalu Nyr. VI.231; *meg-hajlad* Székelyföld Kriza; Csík-Szentgyörgy Nyr. X.329): ∾. *Ez a kád meghájadt* [így]; *úgy fój, mint az ördög* (Brassó m. Bácsfalu Nyr. VI.231). *Kivát az előkerekek erőssen meghájladtaak* (Háromszék m. NyK. III.16).

HAJLÁL: hajszol (Borsod m. Noszvaj Kassai J. Szókönyv II.423).

HAJLÁLÓ: hajszoló (Borsod m. Noszvaj Kassai J. Szókönyv II.211).

HAJLANDÓ: behizelgő. *Az asszony szép kérelömmê, hajlandó szavakkal lëbeszélte* (Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.150).

HAJLAT: [?] (pl. az erek partja) (Mezőtúr Nyr. IX.183).

HAJLÉK (Vas m. Őrség Nyr. III.479; *hajlik* Göcsej MNy. II.409; *hajlok* Komárom m. Perbete vid. Gancs Géza): szőllőbeli présház.

HAJLINKÓZ-IK: a víz leapadása következtében hajlóssá lett jégen csuszkál (Heves m. Névtelen 1840).

[**HAJLÍT**].

bele-hajlít: átruház (adósságot az adós). *Belehajlítom én is a négy forintot* (Alföld Nyr. II.424).

HAJLÍTGAT (*hajligat* Palócság Nyr. XXI. 418).

HAJLÓKÁZ-IK: korcsolyázik (Tisza-Sz.-Imre Nyr. IX.137).

HAJLONG (*hajling* Deés Nyr. XII.46).

HAJLONGAT: hajlítgat (Palócság Nyr. XXI. 418).

HAJLÓS: hajlékony (Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.242).

[**HAJMÁN**].

hajmán-tő: einbind-ahl [nyereggyártó-eszköz] (Győr Nyr. XI.430).

HAJNAL (*hajnó* Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573; Nagy-Kanizsa Király Pál; *hajnᵃó* Palócság Nyr. XXII.35; *hajnu* Gömör m. Balog Nyr. XXII.479; *zajnal* [keltegető versben, a mely így kezdődik: *Zajnal zajnalzik*] Göcsej Nyr. II.474): a násznépnek lakodalom utáni reggel a faluban zeneszóval, hejehujával való körüljárása. *A zemberek muzsikaszóval mâr bejârtâk a falut; eszt ugy hivik, hogy hajnal* (Torna-Ujfalu Nyr. XVII. 233).

hajnal-fa: fehér- v. lucfenyű vörös és zöld cifrázattal a leány kapujába verve (Székelyföld Nyr. V.377).

hajnal-járó = *hajnalos* (Duna mell. v. Hegyalja? Kassai J. Szókönyv II.405).

hajnal-szőke: vörösesbe hajló szőke (Abaúj m. Király Pál).

[**HAJNALI**].

hajnali-kisasszony: kosárvirág (Soprony és Vas m. Nyr. X.331).

HAJNALICSKA: délignyitó méhpilis (Heves m. Névtelen 1840).

HAJNALKA: ipomaea (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.191).

[**HAJNALOD-IK**].

[Szólások]. *Szépen ide hajnalodám*: itt maradtam hajnalig (Háromszék m. Vadr. 376).

HAJNALOS. *Hajnalosok*: lakodalmas nép, a mely a lakodalom után való hajnalban nagy hejehujával és hegedűszóval járja be a falut (Duna mell., Zemplén és Borsod m. Kassai J. Szókönyv II.405. 406. 481).

[**HAJNALOZ**].

meg-hajnaloz: a lakodalom után való hajnalban zeneszóval megtiszteli az új párt (a lakodalmas nép) (Székelyföld Tsz.).

HAJNALOZÁS: népszokás, a mely abban áll, hogy mulatság után való reggel a táncossereg sorra járja a lányos házakat, mindenütt eljár eggy pár táncot s különösen a ház leányát jól megforgatja (Székelyföld Kiss Mihály).

HAJÓ (Fehér m. Velence Herman O. Halászat K.; *hijjó* Brassó m. Ürmös Erdélyi Lajos; *hijó* Udvarhely m. Vadr.; *híjó* Erdővidék Nyr. XVIII. 143): eggy embernek való (faderékból vájt teknőforma) ladik.

hajó-húzó: az a halász, a ki evez, vagyis a gúzsba akasztott nagy evezővel húz (Fertő mell. Herman O. Halászat K.).

hajó-karó: erős hegyes cölöp, a melyet a tó fenekébe levernek, mikor a tó színén húzzák ki a hálót (Soprony m. Hegykő Herman O. Halászat K.).

hajó-szekrény: bárka. *Az Úristen aszt parancsolta Nojénak: csinájjon bárkát vagy hajó-szekrént* (Torontál m. Egyházas-Kér Kálmány L. Szeged népe II.182).

HAJÓK: hajó (Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.344).

[**HAJOL**].

lë-hajul: letörlesztődik (tartozás). *Nem adom mög a forintodat; úgyis kaszálunk nállad a hétön, majd a napszámba lëhajul* (Kis-Kún-Halas Nyr. XV 237).

rá-hajul (*rá-hajúnyi*): beleeggyezik (Komárom m. Fűr Nyr. XX.479).

HAJÓZ: hajóra fuvaroz (Fehér m. Nyr. X. 189).

HAJSZ (*hajszárú* Kis-Kún-Halas Nyr. VIII. 84): [marhaterelő szó]. *Hajsszal* v. *hajszra menni*: jobbra, tőled (Bodrogköz Tsz.). *Hun csárú, hun hajszárú ütötte mög a nyakát* (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.84).

HAJSZÁS: jobbfelőli, jobb felől befogott. *Hajszás ökör* (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.519; Balaton mell. Tsz.; Heves m. Nyr. IV.240; Kassa vid. Nyr. IX.557).

HAJT: **1.** mondogat, ismételget (pl. gúnynevet, tréfás mondást). *Hajcsák* (Székelyföld Kiss Mihály); **2.** jövedelmez. *Annyit hajt a hivatala a mü papunknak, hogy úri-módulag megélhet belőlle* (Székelyföld Győrffy Iván).

[el-hajt].

[Szólások]. *Elhajt tizenkét nyelvet:* tizenkét nyelven beszél (Moldvai csáng. Nyr. X.104).

fel-hajt: 1. fölrendel. *A falu házához* [fel-?] *hajtottam egy esküdt embert* (Bihar m. Fugyi-Vásárhely Nyr. III.232); 2. behajt (tartozást) (Székelyföld Tsz.); 3. becsíp, megrészegszik (Segesvár Nyr. IX.44).

HAJTÁS: telér-mívelés a bányaalap terén (gangbau) (Kapnikbánya és vid. NyK. II.376; Zalathna vid. Nyr. XIII.237).

HAJTAT: hajt. *De neki-hajtatott a hëgynek* (Palócság Nyr. XXI.504).

HAJTÓ: 1. erdőkerülő, erdőőr, csősz (Deésakna Nyr. I.382; Maros mell. Maros-Ludas és Radnót vid. Gabányi Endre); 2. a *hajtás*okban dolgozó bányamunkás (Zalathna vid. Nyr. XIII. 237).

béhajtó: bírságpénz, a melyet a tilosban kapott és behajtott állatért kell fizetni (Udvarhely m. Nyr. IV.374.)

hajtó-bér: ∾ (Heves m. Névtelen 1840).

hajtó-torok: a sóakna torka, a melyen az akna fenekéről a sót csigakerekekkel fölhajtják (Deésakna Nyr. I.382).

[HAJTOGAT].

fël-hajtogat: fölpanaszol, fölhány. *De sokszor fëlhajtogatod aszt a kis szalmát!* (Baranya m. Király Pál).

HAJTÓKA: 1. kis gyermekkabát (Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274); 2. hajtás, fölhajtás. *Eggy hajtókával:* eggy hajtásra (kiitta) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.466). *Eggy hajtókára megivott eggy icce bort* (Kecskemét, Szeged Csaplár Benedek). *Eggy hajtókára elég neki eggy csutora. Jól ért a hajtókához* (Csallóköz Csaplár Benedek).

HAJTÓKÁL: hajszol, hajhász (Csallóköz Csaplár Benedek).

HAJTÓKÁZ: ∾ (Csallóköz Nyr. I.279: itt *hajtóházni* hiba).

HAJTOKVÁNY: malomkerék körülete (Tisza mell. Tsz.; Nyr. III.238) [vö. *hajtovány*].

HAJTÓS: 1. lusta, a kit v. a melyet folyton hajtani, nógatni kell. *Pistáék bérössük hajtós* (Alföld Nyr. V.86). *Hajtós ló, ökör* (Pannonhalma Nyr. XII.187; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek); 2. a melynek nem kell ostor, hanem magától megy. *Hajtós ló* (Baranya m. Abaliget Csaplár Benedek).

HAJTOVÁNY: 1. kézzel hajtott kis vasuti kocsi (Szabolcs m. Zsurk, Tisza-Sz.-Márton, Eszény Király Pál); 2. hajlított háló-keret (Keszthely Herman O. Halászat K.); 3. különféle alakú sütemény: a) szarvas (kifli) v. patkó (Csallóköz Nyr. I.279); b) kelt tésztából készült 8 alakú tertyedt sütemény, a melyet hetivásárokon a cigánypecsenye mellé árulnak (Csallóköz Csaplár Benedek); c) kenyértésztából sütött olajos lepény (Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.47); d) fonott kalács (Győr m. Szigetköz, Duna-Sz.-Pál Nyr. VIII.522) [vö. *hajtokvány*].

[HAJTS].

[hajcs-ki].

[Szólások]. *Se prücski, se hajcs-ki:* semmije (semmi lábas jószága) sincs (Győr m. Bőny Nyr. XVI.85; Székelyföld [itt így is: *se hecski*] Kiss Mihály.) *Olyan szegén, mint a templom egere; se prücski, se hajcs-ki* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.524). *Së tücski, së hajts-ki* (Kecskemét Nyr. XIX.90). *Nincs ott se tücski, se hajcs-ki* (Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.463). *Mit búsuljak! Nincs nekem se tücski, se hajcs-ki* (Alföld Nyr. XV.281). *Nincs azoknál se tücski, se hajcs-ki* (Szeged Nyr. I.271). *Olyan leány mellett kell tapodni a földet, kinek van ptücski-hajcski* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.305). [vö. *hecski*].

HAJVÁR: kaviár, jelesen a csillagos-tok (acipenser stellatus) ikrájából való (Szatmár vid. Herman O. Halászat K.).

HAJZÁS: házfödél, épületfödél (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.382; Kapnik vid. Nyr. II.183).

HAJZLI (*hájzli* Komárom Nyr. VII.282): árnyékszék (Cegléd Nyr. III.329; Kis-Kún-Halas Nyr. XVIII.192; Hódmező-Vásárhely Nyr. IX. 91; Rimaszombat vid. Nyr. X.88).

HÁK, HÁKK: köpet (Háromszék m. Tsz.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

HÁKICA: ∾ (Csík m. Gyergyó-Ditró Nyr. XII.282).

HÁKKOGÓ: harákoló (Háromszék m. Tsz.).

HÁKLIS: nyegle, kérkedő (Gömör m. Nyr. XXII.479).

HÁKOGAT: *hák*-ot mond az ökörnek (Göcsej Nyr. XIV.165; Budenz-Album 160).

HAKÚRIÁS: konok, makacs, mogorva (Csallóköz Csaplár Benedek).

1. **HAL** (*hau* Nógrád m. Patak Nyr. VIII.560).

[Szólások]. *Oan mint a vakart hau* (mondják szép kövér marhára; Nógrád m. Patak Nyr. VIII.560).

hal-ág: halas patak (Csík m. Borszék vid. Hegedűs István).

hal-ágy: gödör, a melybe halászatkor a halastavakból a halat leeresztik (Tata Matusik Nep. János 1839).

hal-bába: vágó-csík (cobitis taenia) (Tisza mell. Herman O. Halászat K.).

hal-csáklya: szigony (Tokaj Kassai J. Szókönyv II.349).

hal-doktor: nyálkás compó (tinca vulgaris) (Tata Herman O. Halászat K.).

hal-élés: csalétek (Tisza mell. Tsz. 203b; Szeged Herman O. Halászat K.).

hal-élő: hálózacskó, a melyben (bárka hiányában) a fogott halakat a vízben tartják, hogy élve maradjanak (Komárom Herman O. Halászat K.).

hal-héj (*hal haja* Komárom Herman O. Halászat K.; *hal-hí* Jász-Nagykún-Szolnok m. Tisza-Roff Markovics Sándor): **1.** *hal haja*, *hal-héj*, *hal-hí:* halpikkely (Komárom, Balaton mell. Herman O. Halászat K.; Tisza-Roff Markovics Sándor); **2.** *hal-héj:* ú. n. halcsont (a milyen pl. a női vállfűzőkben van) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.350); **3.** *hal-héj:* oldalukra fektetett nádkévékből álló rakás (Heves m. Névtelen 1840).

[Szólások]. *Halhíba van rakva* (pl. a rőzse): úgy mint a halpikkely, eggymást félig elfödve (Tisza-Roff Markovics Sándor).

hal-hólyag: szarvasmarha nyelve alatt kelt veszélyes hólyag (Heves m. Névtelen 1840).

hal-huszár: sujtásos küsz (alburnus bipunctatus) (Székely-Keresztúr Herman O. Halászat Könyve).

hal-ihany: fonal v. fűzfa-gúzs, a melyre az eladott halakat fűzik, hogy a vevő tisztán és kényelmesen vihesse (Tápé Herman O. Halászat K.).

hal-ívás (*hal-vijás* Mármaros m. Visk Herman O. Halászat K.; *hal-vívás* Székelyföld Kiss Mihály).

[hal-méreg].

halméreg-fű: havasi euphorbia (Székelyföld Nyr. IX.176).

hal-pénz (*hal pénze*: halpikkely (Zala m. Szepezd Nyr. XVII.190; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190; sok helyen Herman O. Halászat K.).

[hal-pikkely].

halpikkelyes. *Halpikkelyes fölhő:* bárányfölhő. *Az ég halpikkelyes:* szakadozott, apró, sűrűn eggymás mellett álló fehér fölhőkkel van borítva (Győr m. Bőny Nyr. XVII.574).

hal-pillangó: halpikkely (Veszprém m. Szentgál Nyr. III.183).

hal-pukkantó: 1. halhólyag; **2.** szarvasmarha nyelve alatt kelt veszélyes hólyag (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.445).

hal-sörény: hátsörény-úszó (a fésűshalaknál) (Szeged Herman O. Halászat K.).

hal-szárny (*hal szárnya*): a hal úszószárnya (Veszprém m. Szentgál Nyr. III.183; általánosan haszn. Herman O. Halászat K.).

hal-szerkő: a sterna-fajok mint halászómadarak (Szeged Herman O. Halászat K.).

hal-szűke (*hal-szűki*): vágó-tok (acipenser Güldenstaedtii, theuerfisch) (Győr Nyr. XI.430; Tisza mell. Herman O. Halászat K.; a tiszamelléki halászok szerint ‚a *halszűke* akkor jön, mikor szűkén van a hal', s innen a neve).

hal-vacok: az a hely, a hol vmely hal állandóan tartózkodik, mint lyuk, gödör, gyökér, kő stb. (Bodrogköz Herman O. Halászat K.).

2. **HAL.** *Hâva vótam:* el voltam ájulva (Veszprém Nyr. II.40).

belé-hal: belesüpped, belesüllyed (puha derékaljba) (Háromszék m. MNy. VI.319).

el-hal: 1. elalél, elájul (Zala m. Nyr. II.427; Zala m. Szepezd Nyr. XVII.190; Veszprém m. Nyr. XIV.90; Veszprém Nyr. II.40; VII.376; Fehér m. Nyr. X.186; Kecskemét, Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Bars m. Zeliz vid. Nyr. XIV.287; Abaúj m. Beret Nyr. III.523; Kassa vid. Nyr. XVI.238; Székelyföld Csaplár Benedek; Udvarhely m. Nyr. VI.466); **2.** elzsibbad (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.323; Kiss Mihály, Győrffy Iván). *Elhót a kezem belé* [az ütésbe, ütődésbe, szorításba] (Háromszék m. Kiss Mihály).

[mëg-hal].

[Szólások]. *Meghalt az orosz pap* (mondják, mikor vkinek kilóg a gatyamadzagja; azzal harangoznak az orosz papnak) (Abaúj m. Pusztafalu Szádeczky Lajos).

[HÁL].

[Szólások]. *Vele hálok:* meggondolkozom (holnapig) (Marosvásárhely Nyr. IX.428).

ki-hál: az éjet künn tölti a barmokkal a legelőn (Csík-Szentgyörgy Nyr. X.238).

HÁLA (*hálá* Debrecen Nyr. IX.161; *hálá* légyön . . . Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.331; istennek *hálá* Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XVI.43; *hálá* istennek Háromszék m. Vadr. 369).

[Szólások]. *Uram, lëgyën hálád!* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.458).

HALÁBOL (*halâbol, halâbônyi*): összeszed, összekapar (Palócság Nyr. XXI.366; XXII.35.)

el-halábol: lopkodva elhord, apródonként elcseneget. *Egy kosár almát tettem ide, s már mind elhalábolták ezek a huncutok* (Abaúj m. Király Pál).

össze-halâbol: összeszed, összekapar (Palócság Nyr. XXII.35).

HALABURDI: szeles, szeleburdi (Nyitra m. Nagy-Kér, N.-Csétény, Tardoskedd Nyr. XXI.91).

HALAD (*hallad* Veszprém m. Szentgál Nyr. III.183).

el-halad: meghalad. *Ninc ed fél poszta szem? — De elhaladja* (Moldvai csáng. Nyr. X.201).

le-hallad (*le-hallani*, alkalmasint hiba e helyett: *le-hallanni*): fölülmúl (Göcsej MNy. V.129).

meg-halad: mellette elhalad. *Egy hejt találék két embert; mikor meghalattam vóna őköt, utánnam azt kiáták* stb. (Háromszék m. Vadr. 432).

HALADÁS: darab út megtevése. *Alig mentem egy jó haladást, eltörött a kerekem* (Kapnik vid. Nyr. II.183.).

HALADÉK: gödör. *Mijen haladékba van a bugja!* (Csík-Várdótfalva Péter János).

HALADÉKONY (Erdély, Mezőség Kovács Dezső; *haladikony* Debrecen Nyr. X.567): **1.** *haladikony:* gyorsan haladó. *Hogy anná haladikonyabb legyen a dolog, magamra kapok egy derékravalót, . . . és felmegyek a Bekk-házho, mer hát ott van a törvény* (Debrecen Nyr. X.567); **2.** *haladékony:* dolgát halogató. *A rest hátrálékosabb a haladékonynál* (felelte az illető arra a kérdésre, hogy a *h.* restet jelent-e) (Erdély, Mezőség Kovács Dezső.)

[HALADKÓZ-IK], HÁLÁTKÓZ-IK: versenyez (kül. a kocsisokra mondják, mikor az eggyik meg akarja előzni a másikat) (Szlavónia Nyr. XXIII.362).

HALÁL. *Halák:* kisértetek. *Jaj de szépen süt az a holdvilág, jaj de szépen masirolnak a halák* (Palócság Arany-Gyulai NGy. I.570).

halál-élesztő: föltámasztó, föleleveníto, életrekeltő (orvosság). *Nem jól van rakva ez a fa; sok közte a hézag. — No hát kipótolom; egy-két darab nem halál-élesztő:* nem olyan drága, mint az orvosság (Esztergom m. Dömös Király Pál).

halá-madár: halász-sas (Csurgó vid. Király Pál).

halál-pánk: halál-pókháló, halál-homály. *A halál-pánk bélepte a szëmit:* haldoklik (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *1. pók*].

halál-tojás: [tréf.] ágyúgolyó (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

halál-virág: chrysanthemum coronarium (Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.348).

halálra-való: temetéshez való holmik (koporsó, szemfödő, halotti ruha stb.). *Megvették má a halálra-valóját is* (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.336).

1. **HÁLÁL** (meg-*hálul*la: meghálálja Vas m. Bögöte Nyr. XVI.92).

2. **HÁLÁL** (*hâlâl* Gömör m. Nyr. XVIII.501; Szlavónia Nyr. XXIII.216): hál (Baranya m. Ormányság Tsz.; MNy. V.127; Nyr. I.424; II.131; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190; Szlavónia Nyr. V.62; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.213; XIX. 334; Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.67; Bánság Csaplár Benedek; Mátyusföld Nyr. XX.325; Nyitra m. Vágséllye Nyr. XX.124; Érsekujvár Csaplár Benedek; Komárom m. Perbete és vid. Gancs Géza; Bars m. MNy. V.127; Bars m. Zeliz vid. Nyr. XIV.287; Nógrád m. Tolmács Nyr. XVIII.48; Rimaszombat Nyr. XV.429; XVII.525). *Kinn hálálok a kamarába* (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190). *Ët ezön â hejön â gyerök hâlâl* (Szlavónia Nyr. V.62; XXIII.216). *Hun hálálok mög az éjjel?* (Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.67). *Jobb szeret kemény ágyban hálálni, mint dunnákon* (Érsekujvár Csaplár Benedek).

HÁLÁLÁS: meghálás (vásárosok meghálása a korcsmában) (Csallóköz Erdélyi Pál).

HALÁLI: halotti (Göcsej Nyr. XIV.167). *Öltözöm, vetközöm haláli ruhába* (Göcsej Budenz-Album 162).

HÁLÁLKOD-IK: vhová holmi szín alatt bejárogat és ott hízelegve esenkedik (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

HÁLÁLOZ-IK (*hâlâloz-ik*): haldoklik (Ipoly vid. Nyr. III.428).

HALÁNK (Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Agyagfalva Nyr. XXII.336; *hálánk* Székelyföld Kiss Mihály): gyenge. *Halánk* v. *hálánk fonal:* gyenge, gyengén sodrott, foszló fonal (Székelyföld Kiss Mihály).

HALÁNTÉK (*halánk* Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841).

HALANTOZ-IK: fonnyadoz (növény) (Háromszék m. Nyr. II.522).

HALÁP (Hajdú m. Nádudvar Király Pál; *halláb* [népetimológia?] Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.94): **1.** *haláp:* vizenyős rét, vadvizes föld, kotús hely (Hajdú m. Nádudvar Király Pál); **2.** *halláb:* vízszinén úszó növények sűrű és erős szövevénye, a melyen óvatosan járni is lehet (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.94).

HALÁPOL: sebesen eszik, fal, habzsol (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46. 213; Gyöngyös vid. Nyr. II.181).

[HALÁS].

elhalás: elájulás (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

HÁLÁS: az a nyugvóhely, a hová éjtszakára hálni hajtják a marhákat (Szilágy m. Nyr. IX. 478).

HALÁSZ. *Rövid halász:* orozva halászó (Tisza-Abád-Szalók Nyr. IX.144). *Tőkés halász:* a halá-

szás jogát bérlő társaság tagja (Tisza-Abád-Szalók Nyr. IX.144).

halász-bíró: a ki a halászatot vezeti (Balaton mell. Herman O. Halászat K.).

halász-csatt: a bogkötésnek a halászoknál dívó neme. (Általánosan haszn. Herman O. Halászat K.).

halász-csér: a sterna hirundo halászneve (Mezőtúr Herman O. Halászat K.).

halász-fa: a jég-alatti halászatnál az a rúd, a melyet lékről-lékre tologatnak s a melyhez a kihúzó-kötél kötve van (Keszthely Herman O. Halászat K.).

halász-fonal: az a fonal, a melyből a hálót kötik (Komárom Herman O. Halászat K.).

halász-funt: halászok rúgós mérő eszköze (Tihany Herman O. Halászat K.).

halász-kő: nagy hálósúlyozó, a melyet akkor kötnek a hálóra, a mikor mély vízben halásznak (Győr m. Pinnyéd Herman O. Halászat K.).

halász-szék: eggy v. két bakon nyugvó, gerendákból készült palló, melyet a halász a partról a vízbe állít, hogy az ághegyhálónak megfelelő mélységű vizet érjen (Mármaros m. Herman O. Halászat K.).

halász-tábla: fából faragott ponty, a melynek oldalára a céhmester ráragasztja az üzenetet (gyűlésbe, temetésre, kivonulásra hívást), s a mely kézről-kézre járván, visszakerül a céhmesterhez (Keszthely Herman O. Halászat K.).

halász-tű: fából készült, lapos, orros, nyelves és lábas szerszám, a melyre sok fonal reáhányható s a mellyel a hálókötést végzik (Komárom Herman O. Halászat K.).

1. **HALASZT**: szállat, hárít (vkire vmit). *Az árvákra akarja halasztani az adósságát:* azokat akarja vele megterhelni (Baranya m. Ormányság Nyr. IX.285).

2. **HALASZT**: közeli halálát jósolgatja vkinek. *Má régúta halasztyák, pedig esze ágába sincs möghâni* (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46).

1. **HALAT**: ∾. *Halattyák a betegët* (Székelyföld Kiss Mihály). *Mëghalt; már két hete halatták* (Veszprém Nyr. XIX.375).

2. **HALAT**: halott (Udvarhely m. Nyr. VI. 465). *Viszik a halatot* (Háromszék m. Kiss Mihály).

HALATOS: halottas. *Halatos ház* (Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. VI.465).

[HALAZ].

fel-halaz (horgot): apró halat tűzöget rá (Keszthely Herman O. Halászat K.).

HÂŁDOG: haldoklik (Abaúj m. Beret Nyr. III.523).

HAŁDOKL-IK (*handokl-ik* Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.228).

HALINA: fölső-ruha (Debrecen Nyr. III.563).

HALÍT: 1. halaszt (Palócság Nyr. XXI.419); 2. hagy, hárít (másra a maga dolgát) (Pálócság Nyr. XXII.35).

1. **HALK, HALOK** (*hajik* Marosszék Nyr. I. 135; Kiss Mihály, Kriza; *hajk* Székelyföld Tsz.; Kőváry László 1842; Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.329; Vadr.; *hajk*ot Háromszék m. Kiss Mihály; Brassó m. Hosszúfalu Nyr. IV.517; *hajok* Székelyföld Kriza, Győrffy Iván; Háromszék m. Nyr. I.135; Vadr. 501a; Kiss Mihály; Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.478; Király Pál; Hétfalu, Bácsfalu Nyr. III.524; *halk* Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Tsz.; Vadr. 501a; MNy. VI.329; Király Pál; Csik m. Király Pál; *halk*ot Székelyföld Nyr. IX.176; Háromszék m. Nyr. I.135; *halok* Udvarhely m. Nyr. VIII.472; Erdővidék Nyr. IX.42): 1. darabos forgács v. szilánk, élőfából v. gerendából oldalvágással kivágott cikk; 2. cikkes bevágás fában v. deszkában [vö. *halkács*].

[Szólások]. *Halkot vág* v. *vagdal* (Székelyföld Nyr. IX.176; Háromszék és Csík m. Király Pál). *Vágj nagyobb hajkot* v. *végy nagyobb hajkot fejszéd eleibe* (Székelyföld Tsz. 152a). *Kettős halkkal vágni:* két felől való bevágással. *Igen nagy* v. *igen kicsi hajkot vett* (Háromszék m. Vadr.). *Halkot* (*hajkot, hajikot*) *hány* v. *vet:* nagy forgácsokat vet (a fa a beróváskor) (Marosszék, Háromszék m. Nyr. I.135; Kiss Mihály). *Hajokra* (*halokra*) *dolgozik* v. *lépik:* késedelmesen, lassan, tempósan (Székelyföld Kriza, Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. VIII.472; Háromszék m. Vadr.).

2. **HALK** (*hajk*al Békés m. Balog István; Szinyérváralja vid. Nyr. XV.189; Zilah Nyr. XIV.333; *hâkê* Nagy-Kanizsa Király Pál; *hakkâ* Veszprém m. Csetény Halász Ignác; *hâkk*a Vas m. Bögöte Nyr. XVI.92; *hak*kal Szeged Ferenczi János; *hâkk*el Göcsej Budenz-Album 170; *hakkuó* Répce vid. Nyr. XX.370; *hókk*al Alsó-Baranya, Pellérd Nyr. XI.239; Csallóköz Csaplár Benedek [= halkkal: halkan, csendesen, lassan]; *hókk* embër [halkan járó, beszélő, csendes, hallgatag] Csallóköz Csaplár Benedek; *hókk*an Pannonhalma Nyr. XII.187; Csallóköz Csaplár Benedek; *haókk*an Csallóköz, Bacsfa Nyr. XV.471).

HALKA (Esztergom Nyr. III.284; *hauka* Nógrád m. Patak Nyr. VIII.560): halacska. *Apattszemű hauka:* héring (Nógrád m. Patak Nyr. VIII.560).

HALKÁCS (Nógrád m. Litke Nyr. IV.24; *haukács* Nógrád m. Litke Nyr. IV.24; *hókács* Baranya m. Ormányság Nyr. III.182): forgács [vö. *1. halk*].

HALKOL, HAJKOL: fejszével ródal, bevagdal (fát), halkot vág (jegyül a levágandó fába) (Székelyföld Tsz. 152a; Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.329; Vadr. 501a) [vö. *1. halk*].

le-halkol: levág (dombot) (Háromszék m. MNy. VI.338).

HALL: hallgat. *Hajj ide, te!* (Erdély Szinnyei József). *Hallyon beszédëmre!* (Brassó m. Hétfalu, Zajzon Nyr. V.275).

HALLÁROZ: 1. lármáz, kiabál, lármásan pöröl (Duna mell. Kassai J. Szókönyv II.353; Győr m. Bőny Nyr. XV.384; Tolna m. Sár-Sz.-Lőrinc Nyr. III.177); **2.** zaklat (sok kéréssel, pörrel) (Simontornya Nyr. V.230; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46. 213).

HALLÁROZÓ: fönnhéjázó (Veszprém m. Nyr. VIII.224).

HALLAT: hírlel. *Aszt hallattyák, hábaru lësz* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.457).

[HALLATLAN].

hållåtlån-hírű. *Mijen színű is vót å ruhájå? — Hát ojån låtåtlån-színű, hållåtlån-hírű, pupikik, jåj-vörös* (Bács m. Bajmok Nyr. VIII.278).

[HALLATSZ-IK].

[Szólások]. *Ennek nem hallaccik a szó:* ez nem hallja a szót (Vas m. Bögöte Nyr. XVI.92).

HALLATSZÓD-IK: hallatszik (Moldvai csáng. Nyr. IX.530).

HALLGAT (*hógat* Alsó-Baranya, Pellérd Nyr. XI.382; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.331).

fel-hallgat: fölmondat (leckét) (Székelyföld Csaplár Benedek).

HALLGATI: hallgatag. *Arany János ur nagyon hallgati ember volt, de mikor megszólalt, nagyon szépen szólt* (Nagy-Szalonta Nyr. XXII. 273).

[HALLGATKÓDZ-IK], HÂGATKÓDZ-IK: hallgatódzik (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.214).

[HALLGATKOLÓDZ-IK], HÂGATKOLÓDZ-IK: ∾ (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.214).

HALLGATKOZ-IK (*hâgatkoz-ik*): ∾ (Fehér m. Szolgaegyháza Nyr. IV.44; Tolna m. Sár-Sz.-Lőrinc Nyr. III.177; Veszprém m. Csetény Nyr. XVIII.376).

HALLGATÓ. *Halgató idő:* csöndes, szellőtlen idő (Pozsony m. Deáki Nyr. XX.216).

[HALLGATOLÓDZ-IK], HÂGATOLÓDZ-IK: hallgatódzik (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.214).

HALLGATOLÓZ-IK (*hallgatolóz*ni): ∾ (Tolna m. Paks Nyr. XXII.384).

[HALLGATOZ], HÂGATOZ: hallgat. *Az ablakon mind hâgatozta, mit beszélünk* (Udvarhely m. Nyr. VIII.472).

HALLHATATLAN: hallatlan. *Hallhatatlan jó ló:* igen-igen (rendkívül, szerfölött) jó ló (Kecskemét Csaplár Benedek).

HALLINT: fülheggyel hall, valamicskét hall (Háromszék m. MNy. VI.330; Vadr.; Győrffy Iván). *Hogy van Gyurka a fülével? — Hát biz az csak hallint* (Alföld Nyr. XIII.525).

HALLÓDZ-IK: hallik (Moldvai csáng. Nyr. IX.530).

HALLÓKA: [tréf.] fül. *De jó hallókád van!* (Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46). *Ögye mög a* [fene] *a hallókádat!* (Szeged Kálmány L. Szeged népe II.230).

HALLSZ-IK (*hósz-ik* Baranya m. Dráva vid. Nyr. VIII.427).

[HALÓ].

haló-ágy: halálos ágy (Gömör m. Nyr. XVIII. 459).

haló-föld: sír (Rimaszombat Nyr. V.182).

haló-holmi: temetéshez való holmi, pl. *haló fejel* (Rimaszombat Nyr. XII.190).

haló-levél: halotti bizonyítvány (Gyöngyös vid. Nyr. IV.471).

[haló-por].

[Szólások]. *Âgya mëg az isten m^eég a hal^aó-porâba is!* (Palócság Nyr. XXI.417; XXII.35). *Álgya meg az isten még a haló-porában is!* (Marosvásárhely Nyr. XV.181). *Åz isten nyuktåssâ meg a hâló porâba is!* (Gömör m. Hanva Nyr. XVIII. 459).

hal^aó-ruha: halotti ruha (Palócság Nyr. XXI. 417).

1. **HÁLÓ**: hálóhely. *Az éccaka itt vôt a hálójuk*) Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.241).

háló-sutty: háló-fülke, háló-zug (Rimaszombat Nyr. XXI.336).

kiháló: éjjeli szállás marhalegeltetéskor (Székelyföld Nyr. II.470).

[2. **HÁLÓ**].

háló-állítás: az öreghálό külön készült részeinek összekötése (Tihany Herman O. Halászat K).

háló-bél: az eresztő-hálónak középső, apró-szemű része (Mármaros m. Visk Herman O. Halászat K.).

háló-bokor: az eggy szerszámhoz tartozó halászok szövetkezete (Balaton mell. Herman O. Halászat K.).

háló-csapás: minden eggyes hely, a melyet a jég alatt meghalásztak s a melynek nyomát (csapását) a lékek mutatják; de a meghalászott pont mint eggység is. *Három csapást halásztunk meg* (Balaton mell. Herman O. Halászat K.).

háló-mentő: a karikán az a keresztvas, mely a hálónak a tengelyre való föltekerődését lehe-

tetlenné teszi (Soprony m. Hegykő, Saród Herman O. Halászat K.).

háló-szolga: a négykávás merítő-, tkp. ághegyháló rúdjának megtámasztására szolgáló piszkés, talpas és ágas fa (Borsod m. Szendrő Herman O. Halászat K.).

háló-varsa: a halak betévedésére számító, hálóból kötött, abroncskeretű eszköz, a melyet karók közé feszítenek ki (Szatmár m. Kis-Majtény Herman O. Halászat K.).

háló-zacskó: kis zacskó, hálóból kötve, a melyben a halász apró cókmókját v. eleségét tartja (Komárom Herman O. Halászat K.).

HALÓD-IK: haldoklik (Balaton mell. Nyr. III.558; Zala m. Tapolca Nyr. XVI.327; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141; Szegszárd vid. Nyr. VII.382; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46).

HALOGAT: kerül (dolgot). *A douGot mindítig halogatta* (Kalotaszeg, Zsobok Melich János).

[HALOMÁNY].

halomány-levél: halotti bizonyítvány (Gyöngyös vid. Nyr. IV.470).

HALOMÁS (*halamás* Mátyusfölde Nyr. XX. 168. 325; Pozsony m. Deáki Nyr. XV.517): halálozás, meghalálozás, halál (Mátyusfölde Nyr. XX.168. 325; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46. 213; Nagy-Kúnság Nyr. III.233; XVI.285). *Nagy halomás vót akkor nálunk:* sokan haltak meg (Nyitra m. Magyar-Soók Nyr. XV.517). *Az Eszterházy halamása után* (Pozsony m. Deáki Nyr. XV.517). *Komám-uram halomásakor történt* (Csallóköz Erdélyi Pál).

[HALOTT; vö. *holt*].

[Szólások]. *Halottaiba van:* haldoklik (Háromszék m. Uzon Nyr. IX.40).

halott-gém: [nép-etimológia] ‚halott-kém', halottvizsgáló (Maros-Torda m. marosi alsó-járás Ravasz Árpád; hely nélkül Nyr. VIII.69).

halott-hordó: saroglya, sz.-Mihály-lova (Székelyföld Nyr. V.377).

HALOVÁNY: lágy, süppedős (föld) (Székelyföld Nyr. IX.176; Udvarhely és Csík m. Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.319. 330; Vadr.; Kiss Mihály, Győrffy Iván). *A halovány vagy lágy föld* [melybe belésüpped a rajta járó lába] *rosszul szántódik* (Székelyföld Nyr. IX.176).

HÁLT: éjtszakán át állott. *Hált víz* (Fertő mell. MNy. III.242) [vö. *éj-hált*].

HALVÁNY: folyónak elhagyott medre; holt (nem mozgó, nem folyó) víz (Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.139).

1. **HÁLYOG** (*hájjag* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *hójog* [?] Csík m. Nyr. VIII.379). *Akkora hójog van a szëmin, mind egy feketemákszëm, még se lát* (i. h.) [vö. *2. hályog, hólyag*].

[2. **HÁLYOG, HALYOG, HALYAG**].

hályog-cseresnye (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.355. 445; *halyag-cseresznye* Heves m. Névtelen 1840; *halyag-csereszny*e Eger Nyr. IV. 122; *halyog-cseresnye* Eger Kassai J. Szókönyv II.355; *hályog-csereszny*e Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIX.283): vékony héjú, nagyszemű, leves cseresnye [vö. *hólyagos-cseresnye*].

hályog-fa (*hályag-fa, halyag*-[fa]): cserje, a melynek keresztező ágai vannak, s apró bogyókat terem (Zala és Veszprém m. Nyr. XXI.140. 141).

hályog-fű: kandilla (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.355).

hályog-meggy (*hajag-meggy* Alföld Nyr. XIII. 525; *hajag-möggy* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46; *halyag-meggy* Heves m. Névtelen 1840; *hályog-meggy*fa Szatmár m. Nagybánya Nyr. XXI.283): vékony héjú, nagyszemű meggy, hólyagos meggy.

halyog-mogyoró: [?] (Eger Kassai J. Szókönyv II.355).

hályog-szilva (*hályog-szilva*fa Szatmár m. Nagybánya Nyr. XXI.283): [?].

[HÁM].

hám-fa: **1.** kisafa (Balaton mell. Tsz.); **2.** vezérfa az öregháló két végén (Karád Herman O. Halászat K.); **3.** trittel [bognár mesterszó] (Győr Nyr. XI.478); **4.** gunerholz [takács mesterszó] (Győr Nyr. XI.382; Orosháza Nyr. IV.382).

hámfál: hímez-hámoz, kerülgeti az igazmondást (Baranya m. Ormányság Nyr. IX.285) [vö. *hámfáz-ik*].

hámfás: **1.** *hámfás ló:* a melynek a két hátulsó lába térde úgy áll, hogy összefenődik (Székelyföld Tsz.); **2.** *hámfás ló:* makrancos (a mely, a helyett hogy húzna, még inkább a kisafa v. hámfa felé hátrál) (Székelyföld Kiss Mihály).

hámfáz-ik = *hámfál* (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII. 142).

hámfázolód-ik: ∾ (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII. 142).

[hám-fej].

hámfej-szúró: riem-ahl [nyereggyártó mesterszó] (Győr Nyr. XI.430).

hámfej-verő: strickzwick [nyereggyártó mesterszó] (Győr Nyr. XI.430).

hám-ideg: a húzó-hámok közét összefoglaló keskeny szíj (Székelyföld Tsz. [itt hibásan így: *hám, ideg*]; Ferentzi János).

hám-szárító: [szelidebb kifejezés e helyett:] lókötő. *Héj, te is nagy hámszárító vótál fijatal korodba!* (Kún-Madaras Király Pál).

1. **HAMAR** (*hama* Veszprém Nyr. VII.375; Veszprém m. Csetény Nyr. XXI.383; XXII.379; Eszék vid. Nyr. VIII.227; Esztergom Nyr. IX. 233. 542; Csallóköz Szinnyei József; Heves m. Pásztó Nyr. VIII.285). — *Hamarább* (*hamarëbb* Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476; *hamareibb* Gömör m. Otrokocs Nyr. XXI.91; *hàmáre'bb* Gömör m. Nyr. XVIII.422; *hamar'ebb* Répce mell. Nyr. XX.365). — *Hamarábcsább:* hamarább (Eszék vid. Nyr. VIII.227).

[Szólások]. *Hamariba hazajeirtem az iskolábao. Amarreibb hamareibb, emerreibb közeleibb* (Gömör m. Otrokocs Nyr. XXI.91).

hamar-hamar: gyakran [?] (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190).

hamar-karú: hirtelen haragú (Nyitra m. Nagy-Kér, Nagy-Csétény, Tardoskedd Nyr. XXI.91; itt *hamar-korú* nyilván hiba).

hamar-kezű: hirtelen kezű, a kinél az ütlegelés készen áll (Heves m. Névtelen 1840).

hamar-leves: gyorsan készülő borsos rántott leves tarhonyával (Szeged vid. Csaplár Benedek).

2. **HAMAR**: siet. *Hàmàjon kêd, vâgjà föl eszt à fât* (Szlavónia Nyr. V.62; XXIII.217).

HAMARDOS, HAMARGYAS. *Hamardossan* (Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.234), *hamargyàsan* (Dráva vid. Nyr. XIII.475): hamarosan.

HAMARÉDON: hamarosan, hamarjában, hirtelenében (Csallóköz Nyr. I.279; Csaplár Benedek).

HAMARGAT: segítségért kiáltoz (Szilágy m. Nyr. IX.478).

HAMARGATÁS: lárma, kiabálás (Érmellék Nyr. V.472).

HAMARI: gyors, fürge. *Hamari embër* (Dunántúl Nyr. V.263).

HAMARÍT: siettet (Háromszék m. Tsz.).

HAMAROCSKA (Székelyföld Kiss Mihály; *hamaracska* Torda Nyr. XVIII.95): hamar, hamarosan. *Hamarocska kéne nekem egy fúru. Ha lehet, legyen hamarocska* (Székelyföld Kiss Mihály). *Hamaracska lefeküdtünk* (Torda Nyr. XVIII.95).

HAMAROL: 1. hamarkodva tesz v. csinál. *Hamarolja a dolgot* (Soprony m. Szilsárkány Nyr. VI.472); 2. koráll, hamarnak tart. *Hamallom* (Gömör m. Nyr. XVIII.501).

HAMARSÁG: hamar, hamarosan (Csík m. Nyr. VII.472).

[HAMBURKÁZ-IK].

fel-hamburkázik: fölbukfencezik, fölfordul. *Rálüttem én a nyúlra, s fel is hamburkázott* (Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.48).

1. **HAMIS** (*hamos* Göcsej Nyr. XIII.256).

2. **HÀMIS.** *Hámisan* (Vas m. Őri-Sziget Nyr. XIV.518; alkalmasint hiba *hàmisan* helyett), *hàmist* (Vas m. Felső-Őr Király Pál): hamar, gyorsan.

HÁMOLYOG: hámladozik (a bőr) [csizmadia mesterszó] (Heves m. Névtelen 1840).

HÁMOZ: hámba fog (lovat) (Marcal mell. Tsz.; Háromszék m. MNy. VI.244).

bé-hámoz: ∾ *Béhámozá vidám lovát* (Udvarhely m. Nyr. IV.480).

fel-hámoz: ∾ (Csallóköz Csaplár Benedek).

HÁMPOL: gyaláz, szid, fedd (Székelyföld MNy. VI.331; Kapnik vid. Nyr. II.183) [vö. *kámpol*].

HAMPULÂK: tölcséres cserépedény (Rozsnyó Nyr. VIII.564).

HAMU (gyertyának *hammát* Udvarhely m. Vadr. 12; *hammu* Szatmár Nyr. VIII.187; Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. Nyr. VIII.182).

hammu-bot: farsangi püfölő bot, a melynek a végén hamuval töltött zsákocska lóg (Udvarhely m. Ferencz Miklós).

hammubotos: *hammubot*tal járó farsangi alak (Székelyföld Tsz.; Udvarhely m. Ferencz Miklós).

hamu-féreg (Deés Nyr. XII.46; *hammu-féreg* Székelyföld NyK. X.333; Kiss Mihály; *hamv-féreg* [?] Erdély Kassai J. Szókönyv II.359): penészféreg (a káposztán; aphis brassicae).

hammu-hutyka: hamupipőke (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály).

hammu-Jutka: ∾ (Székelyföld Kiss Mihály).

hamu-pipőke (*hamu-pepejke* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIII.48; *hamu-pipők* Pápa vid., Vas m. Kemenesalja Tsz.; *hamu-püpő* Balaton mell. Tsz.).

[hamu-ruha].

[Szólások]. *Iszik, mind a hamu-ruha:* részeges (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVII.184).

hamvába-aludt: aluszékony, alamuszi, élhetetlen, ügyetlen, rest (Szeged, Hódmező-Vásárhely Csaplár Benedek).

hamvába-dült: ∾ (Szeged, Hódmező-Vásárhely Csaplár Benedek).

hamvába-fuladt: ∾ (Szeged, Hódmező-Vásárhely Csaplár Benedek).

hamvába-holt (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.396; Szatmár m. Barna Ferdinánd; *hammába-hótt* Szatmár m. Kömörő Nyr. XIV. 90; *hamvába-hótt* Békés m. Nyr. III.84; Balog István): ∾.

[HAMUZ].

meg-hamuz: meglúgoz (Vas m. Őrség Nyr. II.325).

HAMVAD (mikor a tűz lë-*hammatt* Vas m. Őrség Nyr. II.175).

HAMVADAG, HAMMADAG: hamuszínű (Székelyföld Andrássy Antal 1843).

HAMVAS (*hammas* Soprony m. Horpács Nyr. V.269; Répce vid. Nyr. XX.371; Vas m. Őrség Nyr. II.325; Göcsej Nyr. XIII.494; Kalotaszeg, Zsobok Melich János; Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 454; Háromszék m. Nyr. IX.31; Csík-Szentkirály Nyr. XII.287; *hânvas* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190): **1.** *hammas, hamvas, hânvas:* durva vászonból való lepedő, abrosz v. kissebb ponyva (pl. a szapulóban fölül levő lepedő, a melyre a hamut teszik; háti ruha, a melyben terhet hordanak) (Baranya m. Ormányság Nyr. I.379; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.331; Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 46; Békés m. Balog István; Komárom m. Fűr Nyr. XX.479; Palócság Nyr. XXI.507; XXII.35; Ethnographia III.352; Gömör m. Tsz.; Nyr. XXII. 479; Rimaszombat Nyr. V.182; Bars m. Czimmermann János, Király Pál; Borsod m. Király Pál; Borsod m. Diósgyőr vid. Nyr. IV.43; Abaúj m. Király Pál; Abaúj m. Buzita Nyr. VII.519; Abaúj m. Szikszó Király Pál; Bodrogköz Tsz.; Székelyföld Kiss Mihály); **2.** *hamvas:* gödör, a melybe a tímár a bőröket ‚hamvasodni, meszesedni, járódni' teszi (Szeged Nyr. IV.527).

[Szólások]. *Hamvasban van:* részeg (Hódmezővásárhely Nyr. II.367).

hammas-pogácsa: hamuban sült pogácsa (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 454).

hammas-szereda: hamvazó szerda (Székelyföld Kiss Mihály; Csík-Szentkirály Nyr. XII.287).

HAMVÁSZ (Székelyföld Nyr. II.427; *hammász* Székelyföld Nyr. V.377; Csík m.? Simonyi Zs. A magyar nyelv I.242): **1.** *hammász, hamvász:* hamuzsír-főző (Székelyföld Nyr. II.427; V.377); **2.** *hammász:* kéménysöprő (Csík m.? Simonyi Zs. A magyar nyelv I.242).

[HAMVAZÁS].

[Szólások]. *Hamvazásban van a szőlő:* hamvasodik (Vas m. Jánosháza Nyr. XVI.141).

HAMVAZÓ (*hammazó*-szereda Székelyföld Győrffy Iván).

HÁMZSÁL: habzsol. *Tám szorgos, hogy ugy hámzsálsz? Fél, hogy megeszik elölle, s azétt hámzsájja fel ojan hirtelen* (Székelyföld Kiss Mihály).

[HAMZSOL].

fël-hamzsol: fölhabzsol, fölfal. *A kigyó oda csúszott és pillanat alatt felhamzsolta a levet* (Palócság Nyr. XXI.46). *Mâ fëlhamzsoltam* [a sok csimát] (Gömör m. Majom Nyr. XXII.572) [vö. *habzsol, hapacsol*].

HANÁK: hitvány lágy vászon v. fonál (Háromszék m. Tsz.).

HANC: pajkosság (Kapnikbánya és vid. NyK. II.376) [vö. *hancoz*].

HANCÁROZ, HANCÁROZ-IK: dévajkodik, pajkoskodik, ugrándozik, huzalkodik, tréfából birkózik (Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190). *Hancároznak a legények a leányokkal* (Baranya m. Nyr. II.184) [vö. *hancúroz, hincároz*].

[HANCOL].

le-hancul: pajkoskodva, ugrándozva, henteregve ledöncöl, legyúr, letép. *Lehancújjátok egészen azt a szép fölfutókát* (Baranya m. Ibafa Nyr. XIX.500) [vö. *hincol*].

HANCOZ = *hancároz* (Kapnikbánya és vid. NyK. II.376; Kolozsvár Erdélyi Lajos; Székelyföld MNy. VI.331; Hátszeg vid. Tornya László) [vö. *hancúz*].

HANCURÁKOD-IK: ∾ (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476).

HANCÚROZ, HANCÚROZ-IK (*hancuroz, -ik*): ∾ (Kúnság Nyr. XIV.526; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.286; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46; Bács m. Nyr. V.471; Debrecen Nyr. VII.521; Palócság Nyr. XXII.35; Csallóköz Csaplár Benedek; Érsekujvár Nyr. XXI.93; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX. 46; Nógrád m. Nyr. IV.142; V.182; Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.273; Rimaszombat Nyr. V.182; XV.429; Bars m. Nyr. X.138; Bereg m. Pap Károly).

HANCÚZ, HANCÚZ-IK (*hancuz, -ik*): ∾ (Békés m. Balog István; Hajdú m. Földes Nyr. VII. 235; Szatmár m. Gencs Nyr. X.525; Nagy-Kálló Nyr. XII.430; Abaúj m. Névtelen 1839; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIV.524; Gömör m. Nyr. XXII.479; Rimaszombat vid. Nyr. X.88; Csallóköz Csaplár Benedek).

HANCÚZÁS: pajkosság (Debrecen vid. Nyr. XXIII.286).

HÁNCS (*hancsu* [?] Székelyföld Tsz.; Ferentzi János; Háromszék m. Tsz.; *háncsu* Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.330; Vadr. 408. 501a; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *háncsú* Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.528; *hántyu* Székelyföld Andrássy Antal 1843).

HANCSA: tenyeres-talpas szolgáló [vö. Ancsa, tót Ancsa] (Alföld Nyr. II.424).

HÁNCSOL: hánt (pl. fát) (Alföld Nyr. XIII. 525).

HÁNCSUZ: ∾ (Háromszék m. Győrffy Iván).

HANDABANDÁZ (*hendebandáz* Győr m. Tsz.).

el-handabandáz: elhadar, hadarva mond el. *A Gyuri csak elhandabandázza a leckeijeit, de ein szeip csëndësen el tudom mondanyi* (Gömör m. Otrokocs Nyr. XXI.92).

HANDALIKÁKOZ: bottal v. egyébbel hadonáz, bolondoskodik (Túrkeve Nyr. III.472) [vö. *handarikáz*].

HANDARIKÁZ, HANDARIKÁZ-IK: 1. vígan ugrándoz, futkároz, hányja-veti magát (Békés m. Balog István; Mezőtúr Nyr. X.478; hely nélkül Tsz.); 2. körbeforgót játszik (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.286) [vö. *handalikákoz, hangarikáz*].

HANDÁSZ: handabandáz, hadonáz, hány-vet (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.330; Vadr.; Győrffy Iván) [vö. *handáz*].

el-handász: 1. elhány-vet (Székelyföld Csaplár Benedek); 2. elhamarkodva, hányd-el-vesd-el módra csinál meg v. végez el (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály); 3. elűzdel, elzavar, elzaklat (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.323; Győrffy Iván) [vö. *el-handrász*].

HANDÁZ: handabandáz, hadonáz, hány-vet (Csallóköz Nyr. I.279; Csaplár Benedek; Gömör m. Otrokocs Nyr. XXI.92; Szeged, Erdély Csaplár Benedek) [vö. *hadáz, handász*].

[HANDRA].

handra-bandra: hebehurgya (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.568).

handrabandrál: hebehurgyáskodik (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.568).

[HANDRÁSZ].

el-handrász: 1. elhány-vet; 2. elhamarkodva csinál meg v. végez el (Háromszék m. MNy. VI.323) [vö. *el-handász*].

HANDRIKÁL: hadarva beszél, hevesen veszekszik (Abaúj m. Király Pál; Háromszék m. MNy. VI.330; Vadr.). [A zsidók] *a menyországba sincsenek csendességbe, hanem minditig handrikálnak* (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVII.471) [vö. *handrikol*].

HANDRIKOL: hadarva, értelmetlenül beszél (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476) [vö. *handrikál*].

HANDRMAJ: hadarva beszélő (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476).

HÁNDSÁLÓD-IK: házsártoskodik, veszekszik, civakodik (Baranya m. Ormányság Nyr. IX.285) [vö. *hándsolód-ik*].

HÁNDSOLÓD-IK (Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.94; *hánzsolód-ik* Heves m. Névtelen 1840): ∾.

HÁNDZI: csóka (Veszprém Nyr. VII.428).

HANËM (*halom* Zala m. Tsz.; Halász Ignác; Zala m. Kővágó-Örs, Révfülöp Nyr. XIX.96; Hetés, Dobronak Nyr. II.133. 234. 467; XV.190; Göcsej MNy. II.411; XIII.307; XIV.451; Göcsej, Páka Nyr. I.375. 417; II.133; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141; Somogy m. Alcsok Nyr. XXIII.41; Csurgó vid. Király Pál; *ham* Somogy m. Mesztegnye Nyr. IX.281; *hane* Sátoralja-Újhely Nyr. XVII.282; *hanom* Göcsej MNy. II.411; Nyr. XIII.307; Göcsej, Páka Nyr. I.418; *halëm* Somogy m. Mesztegnye Nyr. IX.281; *helëm* Tolna m. Nyr. VI.523; *henem* Göcsej Nyr. XIII.307; Maros-Torda m. Nyárád mell. Nyr. VIII.280; Vadr. 220; Marosvásárhely Nyr. IX.428; Udvarhely m. Vadr. 5. 502a; Csík m. Nyr. XIII.378; Háromszék m. NyK. III.15; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *henëm* Csík m. Nyr. V.468; *hënëm* Göcsej Simonyi Zs. A magyar kötőszók I.157; *hænem* Nyitra m. Vágsellye, Tornóc Nyr. XIX.458; *holom* Göcsej Nyr. XIII.307; Simonyi Zs. A magyar kötőszók I.157). — *Hanem, henem:* külömben. *Elment ez es az inaskával, hogy* [fát] *hozzon azoknak a nyomoru Hammaséknak; hanem* [= külömben; azaz: ha nem, t. i. hoz] *az isten hidege megveszi őköt a télen* (Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.427). *Eleget ës montam akkor ës, hogy mënyenek el, met henem* [= külömben; azaz: ha nem, t. i. mennek el] *a kántor mëgvirgásztassa* (Csík m. Nyr. IV.471).

hanëm-ha (*haneha* Tisza vid. CzF.; Székelyföld Győrffy Iván; *heneha* Udvarhely m. Vadr. 502a): ha csak nem.

[HANG].

[Szólások]. *Egy hang drágája sincs* (Nagy-Kúnság Nyr. III.177).

HANGARIKÁZ-IK: hengeredik (Érmellék Nyr. V.472) [vö. *handarikáz*].

HANGÁSZ: zenész, cigány-zenész (Soprony m. Rábaköz Nyr. XVI.336; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190; Baja Bayer József; Szatmár m. Nyr. VIII.141).

HANGATLAN: süket (Baranya m. Nyr. II. 184).

HÁNGEDLI: kis gyermek nyakába kötött, mellét elfödő ruhadarab (előke, partli) (Komárom id. Szinnyei József; Kis-Kún-Halas Nyr. XVIII.92).

HANGICSOL: hangicsál (Háromszék m. MNy. VI.357).

HANGOS (*hangas* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.334; XIII.526): 1. *hangas:* nagyralátó, kevély, gőgös, fölfuvalkodott (nőszemély) (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.334; XIII. 526); 2. *hangos:* hóbortos, féleszű, bolondos (Háromszék m. MNy. VI.326; Vadr.; Győrffy Iván) [vö. *fél-hangú*]; 3. *hangos:* hideg. *Hangos szoba* (Kecskemét Nyr. IV.284; Békés m. Balog István; Heves m. Névtelen 1840; Borsod m. Szíhalom Nyr. IX.332; Nógrád m. Nyr. V.182).

Hangos a ház (= szoba; Szeged vid. Nyr. VII. 519). *Hangos idő* (Kecskemét Nyr. XIX.46).

HANGOSKOD-IK: lármáz, patvarkodik (Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.225).

HANGOSLAT-IK [?]: hallatszik (Hely nélkül Nyr. XII.527).

HANGYA (*hangyal*, *hangyal*nak, *hangyal*ok Nyitra m. Magyar-Soók Nyr. XIX.504; *hangyál* Répce vid. Nyr. XX.369; Vas m. Őrség Nyr. VII.330; Göcsej Nyr. XIV.163; Budenz-Album 163; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141; Veszprém m. Csetény Halász Ignác; Fehér m. Gárdony Nyr. XIX.504; *hangyály* Soprony m. Felső-Szakony Nyr. XVII.384; *hengya* Szatmár m. Nyr. X.430).

hangya-baszika: mák (Nógrád m. Czimmermann János).

hangya-bozsót: hangyaboly. *Mikor a hangyabozsótot mëgpiszkálják, akkor a hangyák bozsognak* (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286).

hanygya-határ: hangyaboly [?] (Vas m. Őrség Nyr. IV.472).

HANKALOD-IK: hajnalodik (Bars m. Léva Czimmermann János).

HANT (*hent* Palócság Nyr. VIII.450; XXI.306; XXII.35; Borsod m. Bogács, Noszvaj Kassai J. Szókönyv II.404; Gömör m. Nyr. XVIII.422; *hany*, *hany*ak, *hany*as Göcsej Nyr. XIV.451; Göcsej, Resznek Nyr. XII.188; *hont* Somogy m. Nyr. XI.40; Sándor József; Bodrogköz Tsz.).

HÁNTALÉK (*hámtalék* Erdély Kassai J. Szókönyv II.356).

HÁNY: fölhány, fölpanaszol. *A béremet ës êhuzzák, s még azt a küs étêt, a mit megeszem, azt ës örökkétig hánnyák* (Székelyföld Győrffy Iván).

[Szólások]. *Fáttyat hány:* fattyúgyermeket szül (Érsekújvár Nyr. VIII.282). *Fejét hányja* [a tengeri]: csövesedik (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.162). *Hütöt hány:* esküszik (Göcsej MNy. V. 129). *Türe hányni a fonalat:* a hálótűt fonallal ellátni (Csongrád Herman O. Halászat K.).

be-hány: 1. bedob, bevet. *Béhánta magát a kútba* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.456; XXIII. 46); 2. becsuk, becsap (könyvet). *Behányjam a könyvet?* (Kassa és vid. Nyr. XX.573).

el-hány: 1. elszüli a fajzatját (az eggyszerre többet fajzó négylábú állat). *A disznó elhányja a malacát, a kutya* v. *a macska a kölykét* (Székelyföld Kiss Mihály); 2. elvetél. *A tehény êhánta a bornyát* (Székelyföld Győrffy Iván); 3. elver, megver (Debrecen Nyr. IX.206). *E' duhaj... ázon nyomákodott, hogy elhânnyá áz ösztöreüvë ászt áz igáz vállâsú Pëstât* (Gömör m. Aggtelek Nyr. VII.33).

fël-hány: földob, fölvet. *Fëlhánta a küet a házra. Fëlhánta magát a lúra* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.456).

ki-hány: 1. kivet. *Kihányja a nyelvét* [a kutya] (Tokaj Nyr. XXII.330); 2. kivisz. *Kihánta a szëmetet* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.456); 3. kivarr, kicifráz. *Virággal van kihányva a szűrjë* (Miskolc és vid. Nyr. VI.227).

[**lë-hány**].

[Szólások]. *Lehányni a szakált:* megborotválkozni (Gömör és Torna m. Tsz.).

mëg-hány: 1. megver (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.383; Hajdú-Hadház Nyr. IX.524); 2. megválogat. [A Böske] *nagyobb fáro néz án, mëghánnyo án a leginyëket* (Vas m. Őrség Nyr. III.179).

[**rá-hány**].

[Szólások]. *Ráhányni a hálótüre a fonalat:* a hálótűt fonallal ellátni (Csongrád Herman O. Halászat K.). *Ráhányja a halat* (a hal-ihanyra): fölfűzi (Tápé Herman O. Halászat K.).

[**HÁNYAD**].

[Szólások]. *Hányadán csépelnek?* = hányadik véka a cséplőké? (Háromszék m. Vadr. 501b.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

HANYAG: langyos (Vas m. Kemenesalja Nyr. III.88) [vö. *hanyagos*].

[Szólások]. *Hanyag hagyták:* nem gondoltak vele (Vas m. Bögöte Nyr. XVI.92). *Hanyagba kö a dógot tënnyi:* nem kell erőszakolni (Zala m. Hetés vid. Nyr. II.373).

HANYAGOS: langyos. *Hanyagos víz* (Soprony m. Szilsárkány Nyr. VI.472) [vö. *hanyag*].

HANYAKOD-IK: egre-ugrál, esik-kel (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46) [vö. *hanyaksz-ik*].

HANYAKODÁS: hánykódás, hányavetiség (Rimaszombat Nyr. XVII.525).

HANYAKSZ-IK = *hanyakod-ik* (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46. 215).

HANYAR: bolond, balga, eszelős; csavargó, rongyos (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XIII. 526). *Te boland hanyar, nem szígyelled magad!* (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.38).

[**HÁNYÁS**].

kihányás: 1. az öreghálónak a vízbe való bevetése (Komárom Herman O. Halászat K.); 2. kiütés. *Kihányásai vannak a testén* (Kecskemét Nyr. XIV.568).

HÁNYASDI. *Hányasdiba:* hányasával, hányan (együtt)? *Hányasdiba jár?* = hányas fogattal jár? (Háromszék m. MNy. VI.359; Vadr.). *Hányasdiba jöttetek?* (Székelyföld Győrffy Iván). *Hányasdiba fogják a lovakot? Hányasdiba járnak*

vélik? [a lovakkal]. *Hányasdiba csépelnek?* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

HÁNYASZTAT-IK: hányatik. *A madarka ëgy herröl mász herre hányasztatik* (Moldvai csáng. Nyr. III.4).

[**HÁNYAT**].

[Szólások]. *Hitet hányat:* megesket. [A szolgabíró] *hitet hányatott velem* (Göcsej 1816. Nyr. XVII.508). *Hütöt hányattak velem* (Göcsej MNy. V.129) [vö. *hány*].

HÁNYATOS: sujtásos, vitézkötéses. *Hányatos harisnya* [nadrág], *h. lájbi* (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 359).

HANYATT, HANYATTÁ (*hanyatán* Brassó m. Hétfalu Király Pál; *hanyatég* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.352; *hanyit, hanyitt* Szeged, Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe I.72; II.106; *hanyotág* Székelyföld Kriza, Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 139. 501b; *hanyotán* Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Csík m. MNy. VI.372; Háromszék m. MNy. VI.215. 330; Győrffy Iván; Brassó m. Hétfalu Király Pál; *hanyotáng* Székelyföld Győrffy Iván; *hanyotánn* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[Közmondások]. *Mënnél magossabb a fejérnép topánkájának a sorka, annál hamarébb hanyotán esik:* mennél cifrálkodóbb a nő, annál könnyebben elbukik (Háromszék m. Zágon Nyr. XVIII. 43).

HÁNYDÁL: 1. dobál (Göcsej MNy. V.129); **2.** hánytorgat, szemére vet, fölpanaszol (Göcsej MNy. V.129; Vass József 1841).

fő-hándál: hánytorgat, szemére vet, fölpanaszol (Somogy m. Király Pál; Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.143). *Minek hándálod fő, hogy attál valamit!* (Somogy m. Király Pál).

[**HÁNYGÁL**], **HÁNGÁL:** hajigál (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478; XXI.478).

HÁNYKÓD-IK (*hánkod-ik* Szilágy m. Nyr. IX. 477; *hánkódni* Háromszék m. Tsz.; *hánkunni* Zala m. Hetés Nyr. XIX.575; *hánykod-ik* Göcsej Nyr. XII.46; Szilágy m. Nyr. IX.477): **1.** birkózik (Göcsej Nyr. XII.46; Hetés Nyr. XIX.575); **2.** veszekedik, verseng (Háromszék m. Tsz.). *A sógorkomám egész nap hánykodott a szomszigyával, hogy miiknek van szëbb hizója. Ide hallaccik, hogy hánkodik az ëcsém a fëleségivel; ma míg mëgvëri* (Szilágy m. Nyr. IX.477).

[**HÁNYKÓDÓ**], **HÁNYKODÚ:** birkózó (Göcsej Nyr. XII.46).

[**HÁNYÓ**].

[**behányó**].

fél-behányó: félhosszú szénahányó villa (Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.226).

HÁNYÓDI: hányódó-vetődő, tévelygő, bolyongó, csavargó. *Hányódi-módra menyen az élete* (Székelyföld Kiss Mihály).

[**HÁNYOGAT**].

meg-hányogat: megver, megütlegel (Szatmár m. Nagybánya Katona Lajos.).

HÁNYOLÓD-IK: hányódik (Fölső-Somogy, Marót-puszta Nyr. X.190).

[Közmondások]. *Új szita szëgën lóg, utóbb még a pad alatt is hányolódik* (Fölső-Somogy, Marót-puszta Nyr. X.190).

HÁNYÓS: rázós (pl. az út) (Csongrád m. Szentes Nyr. XVI.94).

[**HÁNYT**].

hánt-vetött: megvetett (Szeged vid. Nyr. VI. 135).

HÁNYTORI (*hántori*): hányi-veti, kérkedő, hencegő (Háromszék m. Vadr.; Győrffy Iván).

HÁP: finom por [bányász mesterszó] (Zalathna vid. Nyr. XIII.238).

[**HÁPA**].

hápa-hupa: gidres-gödrös, völgyes-dombos, egyenetlen hely (Székelyföld Gyarmathi S. Vocabularium 98; Marosszék Győrffy Iván) [vö. *hepe-hupa, vápa-hupa*].

hápa-hupás: gidres-gödrös, völgyes-dombos, egyenetlen (út, szántóföld, rét) (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.568; Székelyföld Tsz. [itt *hapa-hupás* áll; Ferentzi János kéziratában pedig, a melyben az ékezetek gyakran el vannak hagyva: *hapa-hupas*]; Udvarhely m. Nyr. III.513) [vö. *hepe-hupás, vápa-hupás*].

HAPACSOL: habzsol. *Ne hapacsojjék kên!* (Szatmár m. Kömörő Nyr. XIX.286). *Ne hapacsojj má annyira; egészen kihallaccik; ugy eszel, mint a disznó* (Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX. 334) [vö. *habzsol, hamzsol, hapátol, happol*].

HAPÁTOL: habzsol, mohón eszik (Székelyföld Kriza, Kiss Mihály) [vö. *habatol, hapacsol, happol, hebetël, hepetël*].

bé-hapátol: behabzsol, mohón megesz (Székelyföld Kriza, Kiss Mihály.)

HAPÁTOLÁS: habzsolás, mohó evés (Erdővidék Nyr. VIII.142).

HAPKÂLKOD-IK: kipked-kapkod (Rozsnyó Nyr. VIII.564).

HAPOG: 1. fecseg, **2.** zsörtölődik (Hajdú-Hadház Nyr. VIII.178).

HÁPÓNIKA: zsírtalan hús nyálkás része (Csík m. MNy. VI.372).

HÁPORTY (Erdély Kassai J. Szókönyv II. 364; Moldva, Klézse Nyr. IX.429; *háporcs* Szé-

kelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Tsz.; *haportya* Székelyföld Nyr. VIII.463; *háportya* Borsod m. Noszvaj Kassai J. Szókönyv II.364): lapos nád- v. sásféle (a melyből gyékényt, szatyort készítenek).

[**HAPPÁRÉ**].

[Szólások]. *Rájött a happáré* (Szatmár m. Kömörő Nyr. XIX.286). *Megjárattyák vele a happárét* (Érmellék, Székelyhíd Nyr. V.265).

HAPPOL: sebesen eszik (Szatmár m. Adorján Nyr. X.431) [vö. *habzsol, hapacsol, hapátol*].

HAPPOLTAT: hátrafelé lépdeltet (lovat, marhát) (Makó Nyr. IX.377).

HAPPONDÁRÉ: félkegyelmű (Tokaj Nyr. XXIII.384).

HARA (*harály* Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI. 478; *herály* Brassó m. Tatrang Nyr. II.477): **1.** szőrszövet (leginkább lósörényből készített), durva csalánszövet, csepü-vászon, durva vászonpokróc (Nagy-Szalonta Nyr. XXI.283; Érmellék Nyr. V.472). *Egész nap rajtunk vót a nagykendő, mind a lovon a hara* (Abaúj m. Szikszó Király Pál); **2.** szőrzsák (gyapjas-zsák, szénás-zsák) (Fehér m. Nyr. XXI.92; Csallóköz Nyr. I.279; Komárom m. Geszti járás Nyr. XXI.92; Tata Matusik Nep. János 1839; Szatmár vid. Tsz.; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XXI.283; Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.478; Brassó m. Tatrang Nyr. II.477).

hara-nadrág: durva szövésű vastag posztóból készült nadrág (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XXI.283).

hara-pokróc: szőrpokróc (Nagy-Szalonta Nyr. XXI.283).

hara-posztó: durva szövésű vastag posztó (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XXI.283).

hara-tarisznya: erős szőrtarisznya (Nagy-Szalonta Nyr. XXI.283).

hara-ujjas: durva szövésű vastag posztóból készült újjas (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XXI. 283).

hara-zsák: szőrzsák, durva csalánszövetből varrott zsák (gyapjas-zsák) (Dunántúl Nyr. VIII. 344; Fertő mell. MNy. III.243; Veszprém vid. Nyr. XIX.574; Veszprém m. Csetény Halász Ignác; Esztergom Nyr. III.34; Hont m. Nyr. VI. 232).

HARABARA: sebes beszédű, hadaró nyelvű (Nagy-Kúnság Nyr. XIX.576) [vö. *habara, habra*].

1. **HARÁCSOL**: **1.** összeszed, összegyűjt, magához ragad (pl. kapzsi ember nem igaz úton a másét) (Cegléd Nyr. XXII.375; Palócság Nyr. XXII.35); összegyűjt, össze-gereblyél (pl. falevelet) (Csallóköz Nyr. I.279); **2.** szétdarabol, apróra szel, faragcsál (Udvarhely m. Ege Ferencz Miklós; Erdőháza Nyr. XI.285).

el-harácsol: magához ragad (nem igaz úton a másét). *Mindënét elharácsolta a szëgény árvának* (Cegléd Nyr. XXII.375).

2. **HARÁCSOL**: rekedt hangon kiabál (Gyöngyös vid. Nyr. II.181).

HÁRADÉK (*háradík*): gereblyével v. villával összehárogatott széna- v. kalászos szalmahulladék (Csallóköz Csaplár Benedek; Nyitra m. Vágsellye Nyr. XV.518; Heves m. Király Pál).

[**HARAG**].

[Szólások]. *Haragot tenni vkire:* megharagudni vkire. *Soha olyat, mint a milyen haragot tettem én osztán rá!* (Rimaszombat Nyr. XXII.479).

HÅRÁG (*hëräg* Moldvai csáng. Nyr. III.3): szőllőkaró (Moldvai csáng. Nyr. III.3; X.203; Moldva, Klézse Nyr. VII.237; XIV.42).

[**HARAGOS**].

haragos-piros: sötétpiros (Csallóköz Csató Károly).

haragos-vörös: sötétvörös (Csallóköz Csató Károly).

haragos-zöld: sötétzöld (Vas m. Tsz.).

HÂRAJT: hárít (Palócság Nyr. XXI. 419; Borsod m. Sáta és vid. Nyr. XXI.307).

HARÁK: köpet, turha (Háromszék m. MNy. VI.330; Vadr.; Győrffy Iván).

HARÁKOL (*herákol*ok Vas m. Kemenesalja Tsz.).

HÁRÁM: könnyedén rakott tövis-gyepü v. kerítés (Háromszék m. Vadr.; Kriza).

HARAMJA: tolvaj (Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274).

HÁRAML-IK (bé*háráml-ik* Mezőtúr Nyr. X. 478; *hároml-ik* Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván).

bé-hárámlik: beterjed. [A Kőrös vize] *mán bizon ide is* [eggy szoros helyre] *béhárámlik:* áradása idáig is terjed (Mezőtúr Nyr. X.478).

el-háramlik (*el-háromlik*): eltévelyedik, elbolyong, elvész (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 523a; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *háran*].

[**HÁRÁMOL**].

bé-hárámol: könnyedén rakott tövis-gyepüvel v. kerítéssel bekerít (Háromszék m. Vadr. 501b).

HÁRAN: eltéved, elvetődik (Csík m. MNy. VI.372) [nyilván: *el-háran;* vö. *el-háramlik*].

[**HARANG**].

harang-láb: aquilegia vulgaris (Nógrád m. Nyr. III.544).

harang-mony (Dunántúl Nyr. V.181; Székelyföld Nyr. I.381; Háromszék m. Győrffy Iván; *harang monya* Székelyföld Tsz.; Háromszék m. MNy. VI.330): harangnyelv, harang ütője.

harang-szék: a harang álláshelye a toronyban (Székelyföld Kiss Mihály).

harang-szív: harangnyelv, harang ütője (Dunántúl Nyr. V.181).

harang-töke: ∾ (Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.93).

harang-tölgye: ∾ (Balaton mell. Fábián Gábor 1839).

harang-ütel: ∾ (Palócság Nyr. XXI.421; XXII. 35; Gömör m. Nyr. XVIII.421. 502).

HARANGCSA: campanula (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.191).

HARANGOS: 1. harangozó (Veszprém m. Szentgál Nyr. III.279); 2. kolompos. *E szíjjhátú fakó kanca vót a harangos* (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.42).

[HARANGOZ].

[Szólások]. *Harangoz az arrával:* hangosan szuszog (Székelyföld Kiss Mihály).

HARÁNTÉKOS (*hárántíkos*an Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.420; Debrecen Nyr. XXIII.37).

[Szólások]. *Hárántíkosan beszíl:* furfangosan, nem nyiltan (Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.420). *Hárántíkosan esik a szó:* kellemetlenül érint (Debrecen Nyr. XXIII.37).

HARÁNTOS (*hárántos* hely nélkül [Pápa vid.?] Tsz.).

HARAP: 1. száraz avar, haraszt, lehullott száraz falevelek és ágtörmelék (Székelyföld MNy. VI.174; Kiss Mihály; Kőváry László 1842; Király Pál; Háromszék m. Tsz.); 2. avar- v. tarló-égés (Nagy-Szalonta Nyr. XXI.283; Udvarhely m. Nyr. IV.227 [itt *harasz* sajtóhiba; Felméri Lajos]; V.180; Háromszék m. Tsz.); 3. megégett cserjés, bokros hely (Székelyföld Tsz.).

harap-égés: 1. avar-égés (Székelyföld MNy. VI.174; Kiss Mihály; Andrássy Antal 1843; Király Pál; Háromszék m. Nyr. V.36); 2. megégett cserjés, bokros hely (Székelyföld Tsz.).

harapégés-gomba: megégett cserjés, bokros helyen termett gomba (Székelyföld Tsz.).

harap-gomba: kucsmagomba (Szilágy m. Király Pál).

harap-gyújtás: avargyújtás (Székelyföld Király Pál).

[harap-sütte].

harapsütte-hely: olyan hely, a hol az avart v. a lehullott száraz faleveleket fölgyújtották és leégették (Székelyföld Király Pál).

HARAPAT: harapás, falat (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476). *Hàràpàt kenyér* (Gömör m. Nyr. XVIII.502).

HARAPC: olyan gyümölcs, a melyből eggy darabot kiharaptak. *Add neki azt a harapcot; ne bőgjék má annyit!* (Tisza-Dob Nyr. XIX.47).

HARAPDÁL (*harapdal* Palócság Nyr. XXI. 419).

HARAPDOZ: harapdál (Göcsej Nyr. XIV.164; Budenz-Album 158).

HARAPÓS. *Harapós bor:* kemény italú bor (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.180).

HARASZT: 1. lomb. *Sürü harasztya van ennek a fának* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.456.) *Hull már a haraszt a fákrul* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXIII.96); 2. a lehulló falevelek (Nógrád m. Nyr. III.544).

HARASZTOS: lombos. *Még nem harasztosak a fák* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.456).

[HARÁZSLÓ].

harázsló-varázsló: varázsló (Dunántúl Erdélyi J. Népd. és mond. II.180).

[HAMBURKÁZ-IK].

fel-hamburkázik: fölbukfencezik, fölbukik, fölhemperedik (Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII. 48).

HARCOL: haldoklik (Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

[HARCSA].

harcsa-féreg: a palingenia longicauda lárvája (Komárom Herman O. Halászat K.).

harcsa-pundra: ifjú leső-harcsa (silurus glanis) (Bodrogköz Herman O. Halászat K.; Tokaj Nyr. XXIII.384).

HARÉL: fecseg, locsog-fecseg, sok mindenfélét összebeszél (Székelyföld Tsz.; Kriza, Kiss Mihály; Udvarhely m. Vadr.) [vö. *hadrél*].

harél-karél: ∾ (Székelyföld Tsz. 156a; Kassai J. Szókönyv II.372; Győrffy Iván).

HARICSKA: tatárka, pohánka (Erdély Kassai J. Szókönyv II.372; Székelyföld Tsz.; Nyr. V. 221; Arany-Gyulai NGy. III.295; Győrffy Iván; Háromszék m. Tsz.; MNy. VI.243; NyK. III.15; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

haricska-szëg: háromszög. *Haricskaszëgre faragott fa* (Székelyföld Kiss Mihály).

haricska-szëgü: csúcsos szögü, csúcsos szögre faragott (pl. gerenda) (Székelyföld Kiss Mihály).

[HÁRIGÁL].

el-hárigál: elhalaszt, halogat. *Elhárigáltam a dolgot* (Győr vid. Nyr. IX.286).

HÁRIKÁL: hímez-hámoz, haboz a beszédben, nem egyenesen felel (Vas m. Őrség Nyr. III.283).

HARIMZSÁL: horzsol (Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283) [vö. *karimzsál*].

HÁRINT: hárít (Répce mell. Nyr. XX.410; Háromszék m. Kiss Mihály; Csík m. MNy. VI. 372).

el-hárint: elhárít. *Hárintsd el a seprüvel* (Székelyföld Kiss Mihály).

HÁRINTKOZ-IK: félrekapkodja magát (ütés v. fogás elől) (Háromszék m. Vadr. 501b).

HÁRINTOZ-IK: ~ (Háromszék m. MNy. VI. 330; Vadr.).

HARIS (*hors* Zemplén m. Nyr. IV.425; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.279).

Haris-Antal: [nép-etimológia], ‚horizontal‚ (nivellálási jelző fölirat a vaspályáknál) (Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. VII.477).

HARISNYA: **1.** a bocskor fölött az alsó lábszárra csavart bőr (Gömör m. Tsz.); **2.** durva fehér háziposztóból készült szűk parasztnadrág, darócnadrág, szűrnadrág (Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII.575; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII. 382; Székelyföld Tsz.; Nyr. V.377; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Marosszék Arany-Gyulai NGy. III. 311; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.93; Udvarhely m. Bethlen Nyr. XV.469; Háromszék m. MNy. VI.244; Vadr. 431; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Brassó m. Zajzon Nyr. III.326; Brassó m. Bácsfalu Nyr. VI.231; Bukovina Nyr. VI.472).

harisnya-csalány: apró csalán, árva csalán (Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.372).

[HARISNYÁS].

harisnyás-ember: paraszt-ember (Székelyföld Győrffy Iván).

HÁRÍT (*hârít* Borsod m. Sáta és vid. Nyr. XXI.307): **1.** összegyűjti gereblyével v. villával az aratás után maradt hulladékot v. a lehullott faleveleket (Csallóköz Nyr. I.279; Csaplár Benedek; Mátyusfölde Nyr. XX.210; Nyitra m. Vágsellye Nyr. XV.518); **2.** söpör (Balaton mell. Tsz.) [vö. *hârajt*].

ki-hárít: kisöpör (Csallóköz Csaplár Benedek).

HARIZSÁL: hárogat, hadargat, kotorgat (pl. parazsat) (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.329. 330; Vadr.; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *varizsál*].

el-harizsál: széthadargat. *A tyukok elharizsálják a kiteregetett buzát* (Háromszék m. MNy. VI. 330).

ki-harizsál: kihárogat, kihadar. *Ugy kiharizsálád-e azt a tüzet?* (Háromszék m. Vadr. 501b).

meg-harizsál: meghárogat, megkotor (pl. égő fát a kemencében) (Erdővidék Nyr. IX.41).

össze-harizsál: össze-visza hány-vet (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.566).

HARKÁCS: harkály (Borsod m. Kassai J. Szókönyv I.460; Heves m. Bessenyő Kassai J. Szókönyv II.313).

HARKÁLY (*harakáj* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *harka* Borsod m. Fölső-Tárkány Kassai J. Szókönyv II.372; *harka*-madár Soprony m. Horpács Nyr. IV.181; *harkány* Rába mell. Nyr. XVII.524; *harokáj* Székelyföld Győrffy Iván; *harukár* Székelyföld Nyr. II.427; *hërkáj, hërkál* Mátyusfölde Nyr. XIX.459; Pozsony m. Deáki Nyr. XV.518; XX.23; *horokáj* Háromszék m. Vadr.; Erdővidék, Köpec Erdélyi Lajos; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 456; *horokály* Székelyföld Kiss Mihály; Erdővidék Tsz.).

[HÁRL-IK], HÁLL-IK (*hállani*): hámlik (Vas m. Őrség Tsz.) [vö. *hárt*].

HÁRMACSKA (*harmacska* Brassó m. Hosszúfalu Nyr. XXII.237).

HARMAD: harmadik. *Harmad kakasszókor* (Marosszék, Nyárád-Karácsonyfalva Nyr. XVI. 48).

harmad-ebéd: ozsonna (Komárom m. Czimmermann János; Pozsony m. Tárnok Nyr. VIII. 142).

harmad-étel: ~ (Nógrád m. Fabó András 1841).

[harmad-év].

harmadévi (*harmadivi* Rábaköz Nyr. XV. 431). — *Harmadival:* harmad-éve, tavaly-előtt (Rábaköz Nyr. XV.431).

harmad-fű: három-éves (Kecskemét Nyr. XIX. 46).

[harmad-idő]. *Harmad-idén:* harmad-éve, tavaly-előtt (Zilah Nyr. XIV.431).

harmadidei: harmadévi, tavalyelőtti (Székelyföld Kiss Mihály).

HARMADLÁS (Zemplén m. Tolcsva Nyr. IX. 480; *harmallás* Zala m. Kővágó-Örs, Révfülöp Nyr. XIX.96): harmadik szőllőkapálás [vö. *harmalás*].

HARMADOL: harmadszor kapál (szőllőt) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.368; Zemplén m. Tolcsva Nyr. IX.480) [vö. *hármal*].

[HÁRMAL, HÁRMOL] (*harmal* Balaton mell., Vas m. Kemenesalja Tsz.; *harmónyi* Balaton mell. Nyr. XII.474; *hármónyi* Zala m. Tapolca Nyr. VIII.373): harmadszor kapál (szőllőt) [vö. *harmadol*].

HARMALÁS (Balaton mell. Nyr. XII.474;

harmulâs Vas m. Baltavár Nyr. X.183): harmadik szőllőkapálás [vö. *harmadlás*].

[HÁRMASDI], **HÁRMOSDI.** *Hármosdiba cséplés:* hármasban, harmad-magával cséplés (Háromszék m. MNy. VI.229).

[HARMAT].

harmat-esső: kis eső (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Háromszék m. Dálnok Márton Imre; Csík-Rákos Dobos András).

harmat-gomba: eggy megehető gombafaj (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.293).

HARMATOL: korán reggel mindenféle ház-körüli dolgot végez (pl. tehenet fej, disznót itat, csordába hajt, kaput nyit és csuk stb.) *Hej, sokat harmatoltam én az ő életiben, mégis boszúval fizete!* (Háromszék m. Tsz.).

HARMINC (*harménc* Dráva vid. Nyr. XIII. 475; *harmic* Dunántúl MNy. V.91; Répce vid. Nyr. XX.370; Soprony m. Csepreg Nyr. IV.562; Fehér m. Nyr. X.186; Esztergom Nyr. IX.542).

HÁROGAT: hárítgat (Háromszék m. Vadr.).

[**HÁROGATÓ**], **HÁRIGATÓ:** eggy halászszerszám (Komárom m. Naszvad Nyr. IV.283).

[**HÁROM**].

[**három-fërtály**].

háromfërtályos (*háromfertájos, -fërtájos*): féleszű, félbolond (Szeged vid. Nyr. XXII.48; Debrecen Nyr. III.424; Szatmár Nyr. VII.275; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.131; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Háromfertájos bolond. Ó te háromfertájos Gyurka!* = óh te félbolond! [a megszólitottat nem Gyurkának hívják] (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

három-fogú: nyelves (Szentes Nyr. VI.180).

három-láb: hálófoltozásnál három kiszakadt szem (Komárom Herman O. Halászat K.).

hâromlâb-szêk: háromlábú szék (Palócság Nyr. XXI.417).

[**HÁROMOZTAT**].

mëg-háromoztat: háromszorosát fizetteti. *Aszt monta Sz. úr, hogy nincs rajta* [a kérvényen] *béjëg, s asztán majd mëgháromoztatják* (Püspök-Ladány Nyr. VI.174).

HÁRS (*hás*-fa Erdővidék Tsz.; *háss* Göcsej Nyr. XIII.495; Szilágy m. Nyr. IX.477; Székelyföld Kiss Mihály; *hasso*-fa Karancs vid. Nyr. XXII.48.).

hárs-alma: almafaj, a mely akkor érik, mikor a hárs hámlik (Hely nélkül Tsz.).

hárs-fa (*hásfofa* Gömör m. Deresk Tsz.).

hárs-kötél: háncs-kötél, fahéj-hántalékból font kötél (Székelyföld Kiss Mihály).

[**HARSAN**].

föl-harsan: fölförmed. *Oh te sömmirevaló élhetetlen! Tám bizon neköd való a házasság! — mongya fölharsanva az annya* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 483).

HÁRSOL, HÁSSOL: szőllőt kötöz. *Mi kákával hássolunk* (Szilágy m. Nyr. IX.477).

HÁRT: hánt (Vas m. Őrség Tsz. 154b) [vö. *hárl-ik*].

HÁRTYA: 1. hüvelyes vetemények zöld hüvelye szélein levő szíjas szál, a melyet főzés előtt letisztogatnak (Székelyföld Kiss Mihály); 2. dohánylevél [dohánykertészeti mesterszó] (Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.238).

HÁRTYIKA: hártyaszerű hús (Háromszék m. MNy. VI.330; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

HARUC: örmény [gúnynév] (Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. X.45).

HAS (*hosz* Moldvai csáng. Nyr. IX.482). — *Haslag:* hason, hasán (pl. csúszni, feküdni) (Háromszék m. MNy. VI.330; Vadr. 501b; Győrffy Iván; Csík m. MNy. VI.372). *Haslag dőlt:* hasal (Háromszék m. Vadr. 501b; Csík m. MNy. VI. 372). — *Hasmánt* (*hâsmânt* Gömör m. Nyr. XVIII. 504): hason, hasán (Békés m. Balog István; Rimaszombat Nyr. XVII.525; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.376; Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII. 459). *Hasmánt fekütt* (Félegyháza Nyr. XIV.186). *Att fekütt kít napig is hasmánt az erdőbe* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXIII.96).

[Szólások]. *Ëgy hassâ löttek:* ikrek (Baranya m. Ibafa Nyr. XXII.283). *Hasbann van a zöld árpa:* jam est in calamo hordeum (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.377).

has-fa. *Has-fák*: streuhölzer [molnár mesterszó] (Győr Nyr. XI.287).

has-gúzs: az a gúzs, a mely a szekér oldalait a nyújtó alatt összecsatolja (Heves m. Névtelen 1840; Heves m. Csépa Nyr. II.380).

has-kéreg: hashártya. *A haskérgemet a nagy fájás szorongatja* (Vas m. Baba Kresznerics F. Szótár I.224; Székelyföld Nyr. XIV.335; Ferenczi János).

has-mars: hasmenés (Heves m. Névtelen 1840; Nógrád m. Nyr. V.182).

has-pók (*has-ponk* Csík m. Nyr. VII.140): 1. nagyhasú, potrohos (Zala m. Szepezd Nyr. XXI.523; Pápa Nyr. XXI.92; Komárom m. Geszti járás Nyr. XXI.93); 2. hasát szerető (,a kinek a hasa az istene') (Somogy m. Sima Nyr. XIX. 381) [vö. *hasók, pók-has*].

has-rágó: [tréf.] pálinka (Nagyvárad Nyr. XVI. 572).

has-sikulás: hasmenés (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *gyomor-sikulás*].

hàsà-istenë: nagyehető, étel után esenkedő. *Te, te hàsà-istenë, mikor tàrtolàk mâ jó ëccër!* (Palócság Nyr. XXIII.25).

hasa-lógg[uó]: lógó hasú (Répce mell. Nyr. XX.409).

hasa-menő: [gúny.] kevély legény (Székelyföld Tsz.).

hasba-markos: kis termetű potrohos ember (Kúnszentmiklós Nyr. XV.47).

HASÁB (*hasap*-káposzta [?] Székelyföld Tsz.; Kállay Ferenc): 1. cikk, gerezd, szelet. *Ëggy hasáb dinnye, káposzta, aszalt alma* (Balaton mell. Fábián Gábor 1839; Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Kiss Mihály); 2. besavanyított egész káposztafő (Szeged Debreczeni János); 3. a szőllőnek eggyszéltiben v. eggyvégtiben fekvő csatornái (Heves m. Névtelen 1840).

HASÁBOS (*hasápos* Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.48): 1. *hasábos*: széles csíkú (szövet) (Csallóköz Csaplár Benedek); 2. *hasápos* föld: az olyan, a mely szántáskor nem omlik össze, hanem egész darabokban marad (Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.48).

HASAD (*hasid* Nógrád m. Nyr. V.182; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476; XVII.96).

HASADÁLY (*hasadáj*): hasadék (Kapnikbánya és vid. NyK. II.376; Székelyföld Győrffy Iván).

HASADÉK (*hasidék* Kálmány L. Szeged népe I.207).

HASAJT: hasít (Fölső-Bácska Nyr. XII.262).

HASAL: 1. hever (Brassó m. Hosszúfalu Nyr. XXII.237. 238); 2. készületlenül (,hasból') beszél (pl. a pap) (Székelyföld Kiss Mihály).

HASALÓ, HASLÓ (*hasajó* Mármaros m. Visk Király Pál; Szatmár m. Krassó Nyr. XVI.335; Székelyföld Tsz.; Kassai J. Szókönyv II.55; Nyr. I.281; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XV.384; Háromszék m. Nyr. V. 37; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. Nyr. VII.140; *hasalló* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.324; *hàsàlló* Szlavónia Nyr. V.11; *hàsàló* Szlavónia Nyr. XXIII.312; *hasalyó* Székelyföld Andrássy Antal 1843; Csík m. Tsz.; *hasló* Balaton mell. Tsz.; Győr Nyr. XI.430. 478; Debrecen vid. Nyr. XXIII.286; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.324; Csallóköz Csaplár Benedek; Heves m. Névtelen 1840; hely nélkül Nyr. VIII.48): 1. *hasajó, hàsàlló, hàsàló, hasalyó*: szövőszék hengere (kettő: az eggyikre a fonal van fölcsavarva, a másikra meg a szőtt vásznat csavarják föl) (Szlavónia Nyr. V.11; XXIII.312; Mármaros m. Visk Király Pál; Szatmár m. Krassó Nyr. XVI.335; Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.55; Tsz.; Nyr. I.281; Kiss Mihály, Győrffy Iván, Andrássy Antal 1843; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XV.384; Háromszék m. Nyr. V.37; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. Tsz.; Nyr. VII.140); 2. *hasalló, hasló*: heveder, a ló hasát átfogó öv (Győr Nyr. XI.430; Csallóköz Csaplár Benedek; Heves m. Névtelen 1840; Debrecen vid. Nyr. XXIII.286; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.324); 3. *hasló*: a szekér közepe táján levő föllépő, mely a nyújtó alatt nyúlik keresztül (Balaton mell. Tsz.; Győr Nyr. XI.478; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.324; hely nélkül Nyr. VIII.48).

hasajó-fa (*hasalyó-fa*) = *hasajó* 1. (Székelyföld MNy. VI.172; Kiss Mihály; Háromszék m. Nyr. IX.33).

HASÁLY: hasáb (Csík m. Győrffy Iván).

HASAS: 1. potrohos (Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274); 2. terhes, viselős (Háromszék m. Vadr.); 3. *hasas ugrás*: hasraesés vízbeugrásnál (Székesfehérvár Nyr. XVI.140).

HASI: [?]. *A ki leghamarább megharagszik valamiért, annak a hátáról hasit hasít a másik. Lefülelte a gazdát s hasit hasított a bőréből* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.414. 423).

hasi-bárány: anyja hasából kivett bárány (Heves m. Névtelen 1840; Heves m. Csépa Nyr. I.199; Székelyföld Nyr. I.151).

hasibárány-bőr: anyja hasából kivett bárány bőre (Székelyföld Kiss Mihály).

hasi-bőr: ∾ (Heves m. Névtelen 1840; Heves m. Csépa Nyr. I.199).

HÁSIKOL [?]: hasadozik (Hely nélkül Nyr. XII.527).

[HASIL].

el-hasil: elhasad (Baranya m. Bélye Nyr. XVIII.142).

HASÍTVÁNY: hasábfa (Bodrogköz Kassai J. Szókönyv II.378; Tsz.) [vö. *hasovány*].

HASKA: ,eltoprongyolt' (elérett és meghasadozott?) dinnye (Tisza mell. Tsz.) [vö. *2. haskó*].

1. **HASKÓ** (*hasko* Palócság Nyr. XXI.422; XXII. 35; Borsod m. Sáta vid. Nyr. XXI.328; Gömör m. Otrokocs Nyr. XXI.93; *hàska*[ó] Gömör m. Nyr. XXI.141): 1. *haskó, hasko, hàska*[ó]: hasacska (Pannonhalma Nyr. XXI.330; Debrecen Nyr. VII.329; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XXI.283; Palócság Nyr. XXI.422; XXII.35; Borsod m. Sáta vid. Nyr. XXI.328; Gömör m. Nyr. XXI.141; Gömör m. Otrokocs Nyr. XXI.93); 2. *haskó*: nagyhasú, pocakos (Pannonhalma Nyr. XXI.330; Komárom m. Geszti járás Nyr. XXI.93; Háromszék m. Vadr.; Csík m. MNy. VI.372).

2. **HASKÓ** = *haska*. *Ez a dinnye félig haskó* (Szeged és vid.? Nyr. XXI.141).

HASMATOL: habzsolva eszik (Székelyföld Nyr. II.427).

HASOGAT (*hasigat* Szlavónia Nyr. XXIII.169. 217; Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.275; Torontál m. Tisza-Sz.-Miklós, Szaján Kálmány L. Szeged népe II.93; III.166; Csallóköz Nyr. I.279; Palócság Nyr. XXII.35; Hont m. Nyr. XVIII.517; *hàsigàt* Gömör m. Nyr. XVIII.422) [vö. *hasongat*].

[Szólások]. *A homlokomat hasigatta* [a fájdalom] (Nógrád m. Nagy-Oroszi Nyr. XII.279).

[**HASOGATÁS**], **HASIGATÁS**: olyan fájdalom, mintha hasogatnák az illető testrészt. *A hasigatás kiment a fejembül* (Nógrád m. Nyr. XII.279).

[**HASOGATÓS**].

hásigatós-fájdalom: ∾ (Szlavónia Nyr. V.63).

[**HASOGATVÁNY**], **HASIGATVÁNY**: hasogatott gerenda, a milyenből a vakolatos mennyezet készül (Cegléd Király Pál).

HÁSÓK: nagyhasú, potrohos (Gömör m. Nyr. XXIII.24).

[**HASON**].

hason-fél: *Hasonfele:* fele (Székelyföld Tsz.).

HASONGAT: hasogat (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.378) [vö. *hasogat*].

[**HASONLÍT**].

[Szólások]. *Hasonlítja a zaptyát:* hasonlít az apjához (Komárom m. Kömlőd Nyr. XVIII.283). *Arra van hasonlítva:* alkalmazva (Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.225).

HASOVÁNY: 1. hasábfa (Zala m. Kassai J. Szókönyv II.378); 2. hasogatott fából készült kerítés (Göcsej Tsz.; Nyr. II.473) [vö. *hasítvány*].

HASPAN: roppan, reccsen. *Gyurku Gyankut ugy a bükfa töjibe vágto, szintugy haspant* (Vas m. Őrség MNy. V.163).

HÁSZKÁL: haszontalanul tölti az időt, haszontalanul dolgozik (Bihar m. Pocsaj Nyr. VIII.379).

HASZNÁL: él vele, eszik belőle. *Használja, ha jól esik!* (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

meg-használ: [tréf.] megárt. *Meghasznált neki a bor* (Göcsej Tsz.). *Mëghasznát e bor* (Göcsej MNy. II.414). *Meghasznált neki* [a] *bor* (Zala m. Kresznerics F. Szótár I.225).

HASZON [vö. *liba-, tehén-, tyúk-haszna*].

haszna-vétlen: hasznavehetetlen (Alföld Nyr. XIII.525; Csallóköz, Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. Győrffy Iván).

haszonra-való: használatra, vele-élésre (nem pedig eladásra) való (Csallóköz Nyr. I.378).

HASZURA (*hacura* Csongrád Nyr. VII.526): gyékényből, cirokból v. kukoricaszárból zsineggel összefont takaró, a melybe a dohánybálakat begöngyölik (Alföld Nyr. XIII.525; Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.238; Bánság Csaplár Benedek).

[1. **HAT**].

[**hat-ház**].

hatházi: kószáló, csavargó (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. X.239; Udvarhely m. Nyr. IX.236).

hat-hét: gyermekágy. *Mikor valaki hathétben van . . .* (Udvarhely m. Nyr. V.87).

hathétbeli: gyermekágyas asszony. *Ha szoptatós asszony látogatja meg a hathétbelit . . .* (Udvarhely m. Nyr. V.87).

hat-ló: hatlovas. *Hat-ló hintó hozott ide* (Háromszék m., Erdővidék Vadr. 146).

hatló-lánc: hatos v. ötös fogathoz való lánc (Túrkeve Nyr. III.472).

hatló-szeg: a kocsirúd végén levő szeg (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály).

hat-ökör: 1. ostoba (Nógrád m. Nyr. IV.142); 2. nyers, durva ember (Érmellék Nyr. V.472).

hat-rongyos: sehonnai, csavargó (Nógrád m. Nyr. IV.142).

2. **HAT** (*hot*ott Moldvai csáng. Nyr. IX.482; *hott*ott Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII.233; be-*hott*ani Gyergyó-Ditró Nyr. XII.282).

be-hott (*be-hott*ani vmit): behatol vmibe, átjár vmit (Gyergyó-Ditró Nyr. XII.282). *A borona jól beléhossa, hogy eltakarja a magot* (Székelyföld Kriza).

1. **HÁT**: hágó (Udvarhely m. Zetelaka Nyr. II.88; Kriza). — *Hátlag*: háttal, hanyatt (Háromszék m. MNy. VI.330; Győrffy Iván).

hát-duff: hátba-ütés (Abaúj, Borsod m. Király Pál) [vö. *duff*].

hát-düff: ∾ (Abaúj, Borsod m. Király Pál) [vö. *hátba-düff*].

[**hát-fa**].

[Szólások]. *Ëgy jó hátfát kapott*: jó verést kapott (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

hát-gërdsa: hátgerinc (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476) [vö. *gërdsa*].

hát-girics: ∾ (Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841) [vö. *gërinc*].

hát-girind: ∾ (Gömör m. Nyr. XXII.431) [vö. *girind*].

hát-hideg: [nép-etimológia] = *hát-ideg* (Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.386).

hát-ideg: fölső szíj a farhámon (Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.386) [vö. *ideg*].

[**hát-korozsnya**; vö. *korosnya*].

[Szólások]. *Hát-korozsnyában vinni vmit:* nyereghátban [?] (Brassó m. Tatrang Nyr. II.477).

hát-szín (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.387; Szatmár-Németi, Kecskemét és vid. Pest m. Bia Nyr. XIV.278. 279; *háci* Baja Nyr. XIV.279; *hát-szí* Soprony m. Nyr. XII.383): vágómarhának az a vastag húsa, a mely a vállcsonttól a farcsontig a gerinc hosszában terjed.

hát-vakaró: [tréf.] páholó eszköz (korbács, ostor, vizes kötél, pálca stb. eff.) (Székelyföld Kiss Mihály).

háta-hoporjás: gidres-gödrös, dimbes-dombos, egyenetlen (Marcal mell. Tsz.).

hátba-düff = *hát-düff* (Debrecen vid. Nyr. XXIII.285).

2. **HÁT** (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.356; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476; Gömör m. Nyr. XXII.479; Székelyföld Győrffy Iván; *há* Zala m. Kassai J. Szókönyv II.330; Somogy m. Kassai J. Szókönyv II.330; Nyr. II.376; Dráva mell. Nyr. V.423; Baranya m. Bélye Nyr. XVI.134; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190; Győr m. Szigetköz, Kis-Bajcs Nyr. VI.188; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.64; Nagy-Becskerek Nyr. V.225; Pozsony m. Deáki Nyr. XIX.556; XX.214; Székelyföld Nyr. V.174. 221; Brassó m. Tatrang Nyr. II.477; *hán* Vas m. Kassai J. Szókönyv II.388; Vas m. Őrség Nyr. VII.322. 467; Zala m. Kassai J. Szókönyv II.330; Hetés, Dobronak Nyr. III.319. 474; Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573; Somogy m. Kassai J. Szókönyv II.330. 388; Nyr. II.376): hogyne! — bizony! [igenlő, erősítő felelet]. *Ősző-e lepént? — Hát!* (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.356). *Mëbbërëtválkozott-é, koma? — Hát! Vót-ë tënnap a hőrészbe? — Hát!* (Gömör m. Tamásfalva Nyr. XXII.479). *Te gyerek, tudsz-e te olvasni? — Hát!* (Székelyföld Győrffy Iván). *Ëtté-ë má? — Há!* (Dráva mell. Nyr. V.423). *Vótál iskolába? — Há!* (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190). *Hát osztá sok nyul vót ott? — Hán!* (Vas m. Őrség Nyr. VII.322). *Hát apátok ës hazagyütt? — Hán!* (Vas m. Őrség Nyr. VII.467). *Voltál-e ma templomban? — Hán, voltam bizon* (Somogy m. Simonyi Zs. A magyar kötőszók I.246). *Ëngöm nem zárnak bé, ha megölök is valakit. — Nem há, mer az ajtót zárik bé* (Baranya m. Bélye Nyr. XVI.134.)

hát-hiszen (*haisze* Bács m. Nyr. XVI.144; *háiszën* Zemplén m. Tállya Nyr. IV.477; *hájszen* Heves m. Névtelen 1840; *hájszën* Zemplén m. Tállya Nyr. IV.477; Brassó m. Bácsfalu Nyr. VI. 231; *hász* Palócság Nyr. XXIII.284; *hász* Palócság Nyr. VI.467; *hásze* Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XV.382; *hászë, hászën* Losonc vid. Nyr. XXIII.38; *hászën* Veszprém Nyr. VII.375; Zemplén m. Tállya Nyr. IV.477; *heiszen* Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183).

[**HÁTA-VATA**; vö. *áta-bota*].

háta-vatájú: könnyű gondolkozású (Szeged Csaplár Benedek).

HATAG: bőrkiütés, pörsenések (kül. a háton) (Székelyföld Tsz.; Nyr. IV.402; Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.223. 357; Győrffy Iván).

HATAGOS: kiütéses (hátbőr) (Székelyföld Nyr. IV.402; MNy. VI.330; Vadr.).

[**HATAGOSOD-IK**].

el-hatagosodik: kiütéses lessz (a hátbőr) (Székelyföld Nyr. IV.402; Háromszék m. Győrffy Iván).

HÁTAL (*hátúnyi* Zala m. Tapolca Nyr. VIII. 372): **1.** elver, eldönget (Székelyföld Kriza; Háromszék m. Vadr.; Erdővidék Nyr. VIII.142); **2.** hátas lónak használ, lovaglásra használ (Erdővidék Nyr. VIII.142). *Ez a zsömleszinű nem kocsiznya való; jobb vóna ez hátúnyi* (Zala m. Tapolca Nyr. VIII.372).

el-hátal: elver, eldönget (Székelyföld Győrffy Iván).

meg-hátal: ∾ (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 502a).

HÁTALLÓ (*hâtallᵒó* Palócság Nyr. XXII.35): **1.** háti ruha, a melyben terhet hordanak (Békés m. Balog István); **2.** a hámnak a ló hátán keresztbe-vetett része (Palócság Nyr. XXII.35).

HATÁNGOL: hadonáz (Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.388).

HATÁNKOL: ∾ (Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.388).

HATÁNKOLÓD-IK: hadonáz, handabandáz, lármázva és hadonázva követelődzik. *A másik nem hatánkolódott a pénzér* (Baranya m. Ormányság Nyr. VII.525).

HATÁNKOZ-IK (*hadánykoz-ik*) = *hatángol* (Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.333. 388).

HATÁR (*hotár* Moldvai csáng. Nyr. IX.483): rakás. *Millen szép határ fát vëttem!* (Zala m. Sümeg vid. Nyr. XXII.286). *De nagy határrâ van ez a buza!* (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141). *Naty határrâ van ez a buza; máma në raktyátok ám naobbra!* (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.275).

határ-bíró: pásztorok fölügyelője (Háromszék m. Nyr. XVII.137. 138).

HATÁROZ: mérsékel. *Határozza magát* (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.432).

[Szólások]. *Nem határoz ez itt?* = nem alkalmatlan ez itt? (Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII. 225).

meg-határoz: **1.** korlátoz, mérsékel, megtartóztat. *Üm mëv vagyok határozva, mint a csikó kantározva* (Gömör m. Nyr. XXII.576). *Ha az ember akarja, meghatározza magát a pájinkától* (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.96); **2.** elha-

táróz. *A kirájfiu ugy belészerelmesedett, hogy ott hejbe meghatározta magába vélle megeskünni* (Háromszék m. Vadr. 416).

HATÁROZ-IK: [?]. *Bogárfala bogározik, ördögökkel határozik* (Udvarhely m. Vadr. 90).

HÁTAS (*hátás* Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.48): **1.** *hátas:* fönnsík (Pest m. Tinnye Nyr. VII.89); **2.** *hátás*: kaszálónak emelkedettebb része (Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.48).

HÁTI (*hátyi* Eger és vid. Nyr. XVII.430; XIX. 213): puttonforma háti kosár (Heves m. Névtelen 1840; Eger és vid. Nyr. XVII.430; XIX.213; Nógrád m. Tolmács Nyr. XVIII.48).

háti-bőr: kanászok juhbőr-kacagánya, a melyet a szűr alatt arra fordítanak, a merről a szél fúj (Heves m. Névtelen 1840).

HATLAT: sebbel-lobbal jár v. dolgozik (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.330; Vadr.; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *2. hatol*].

el-hatlat: elhamarol, elhirtelenkedve tesz v. csinál (Háromszék m. MNy. VI.323) [vö. *2. el-hatol*].

HATLATAL [?]: babrálva, selejtesen dolgozik [?] (Hely nélkül Nyr. XII.527).

HÁTLIK: kényes, finnyás (ném. *heikelig*) (Zemplén m. Tállya Nyr. VI.82).

[**HATÓ**], **HOTTÓ:** hathatós (Gyergyó-Ditró Nyr. XII.282) [vö. *nagy-hatajú*].

[1. **HATOL**].

el-hatol: elvergődik (vhová). *Valahogy elhatolunk* (Háromszék m. Vadr. 502a).

2. **HATOL:** sebbel-lobbal jár v. dolgozik (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.330) [vö. *hatlat*].

el-hatol: 1. elhamarol, elhirtelenkedve tesz v. csinál (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.323; Győrffy Iván); **2.** elvégez (munkát). *Meghala az a derék legény; imán az apja ki kell aggya másnak a gazdaságot, hanem* [külömben] *nincs a ki a gazdaság körül hólmit elhatojjon* (Háromszék m. Uzon Nyr. IX.40) [vö. *el-hatlat*].

[3. **HATOL**].

hatol-hetel: ötöl-hatol, hímez-hámoz, zavarodottan össze-vissza beszél (Pápa vid. Tsz.).

HATOLÓ: fakörnyitő, mellyel a hordóba beleszabják a fenekét (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

HÁTOLTAT: hátrafelé lépdeltet (ökröt) (Sepsi-Sz.-György Nyr. IV.191).

HATOS: az a hatfogú eszköz, a mely a fölső malomkövet forgatja (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325).

HATOSOL: hatosonként (= 10 krajcáronként) árul (almát) (Rákos-Palota P. Thewrewk Emil).

HÁTRA. *Hátrának:* hátrafelé (Répce vid. Nyr. XX.414).

HÁTRÁBB (*hátrébb* Baranya m., Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.386) [vö. *elébb-hátrébb*].

HATRABURCS: hirtelen haragra lobbanó, hirtelen fölfortyanó (gyermek). *Te kis hatraburcs, te méreg-tarisznya!* (Csallóköz Csaplár Benedek).

HÁTRÓSÁG: (gazdaságbeli) hanyatlás. *Miûta êtékik* [helyesen: *êtëttik*] *az öregít* [helyesen: *öregët*], *nagy náluk a hátróság; nem hiábo ujjan rézmin* [pazarló] *a fiatâ asszony* (Soprony m. Miháli, Kisfalud Nyr. XXII.473).

HÁTRÚL, HÁTRUL (*hâtrul* Torna m. Torna-Újfalu Nyr. XVII.186): hátul (Abaúj m. Nyr. IV. 323; Király Pál; Tokaj Nyr. XXIII.384). — *Hátrúrú:* hátulról (Eger vid. Nyr. XVII.430).

HÁTRÚLSÓ, HÁTRULSÓ (Abaúj m. Király Pál; Tokaj Nyr. XXIII.384; *hátrúsó* Eger vid. Nyr. XVII.430).

HÁTRUNNAT: hátulról (Háromszék m. Nyr. II.522).

HÁTUL (*hátil* Dráva mell. Kopács Nyr. V.220; *hâtil* Szlavónia Nyr. XXIII.169. 216. 265). — *Hâtíról* (Szlavónia Nyr. XXIII.265).

HÁTULSÓ (*hátissó* Udvarhely m., Csík m. Gyergyó vid. Nyr. XXII.38; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII.230; *hátursó* Kalotaszeg Nyr. XX.468; *hátussó* Udvarhely m., Csík m. Gyergyó vid. Nyr. XXII.38).

HÁTUNNAN, HÁTUNNAT, HÁTUNNÉN, HÁTUNNÉT (Háromszék m. NyK. III.6; Győrffy Iván; *hátunnaj* Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. III.474): hátulról.

HÁTÚRUNNAN (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.382; *háturúnan* Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183): ∾.

HATVAN (*hadvan* Répce mell. Nyr. XX.367. 371; *hatfan* Répce mell. Nyr. XX.367).

HÁTVÁST: háttal, hátulról. *Hátvást üt a lovon:* háttal előre (Gyöngyös vid. Nyr. V.273). *Hátvást támadt mëg* (Pest m. Lajos-Mizse Nyr. XIX.330).

HAVADI: tavaszi virág, fehér március, fehér tavaszika, nárcisszus (primula veris, galanthus nivalis, märzglöckchen) (Székelyföld Tsz.; Andrássy Antal 1843; Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.330. 357; Vadr. 325. 502a; Kiss Mihály; Brassó m. Hétfalu MNy. V.346).

HÁVÁNYOS: szeszélyes (ember) (Bihar m. Sarkad Márki Sándor; hely nélkül Tsz. 299a).

1. **HAVAS** (*hovas* Esztergom vid. Nyr. XIX. 239; *hóvas* [hegység] Torda Nyr. XVIII.95).

[2. **HAVAS**].

havas-eszű: hóbortos (Heves m. Névtelen 8140).

[**HAVASI**].

havasi-meggy: áfonya (Székelyföld Győrffy Iván).

havasi-páva: süket fajd (Székelyföld Győrffy Iván).

HAVASKOD-IK: hóval dobálódzik (Rimaszombat Nyr. XXI.336) [vö. *havazkod-ik*].

HAVASLÁS: havasra járás (Udvarhely m. Felméri Lajos).

HAVAZ (*hoaz* Brassó m. Hétfalu Király Pál; Moldvai csáng. Nyr. IX.489; *hóaz* Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478; *hovaz* Répce mell. Nyr. XX.366; Maros-Torda m. marosi alsó-járás Ravasz Árpád; Brassó m. Hétfalu Nyr. VI.181; Moldvai csáng. Nyr. IX.482).

mëg-havaz: hóval megdobál (Eger Nyr. XIX. 268).

[**HAVAZKOD-IK**], **HAVAZKOGY-IK**: hóval dobálódzik (Palócság Nyr. XXII.35) [vö. *havaskod-ik*].

[**HAVI**].

havi-kórság: hónapszám, havi vérzés (Erdővidék Tsz.).

HÁZ (*hâz* Szlavónia, Rétfalu Nyr. XXIII.310; Palócság Nyr. XXI.507; XXII.35; Torna m. Torna-Újfalu Nyr. XVII.188; *hoâz* Rimaszombat Nyr. VII.182): **1.** szoba (Vas m. Őrség Nyr. IV.521; VII.321; Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII.46; Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274. 319; Tolna m. Bátta Nyr. XVIII.334; Fehér m. Nyr. X.189; Fehér m. Seregélyes Nyr. X.189; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; Dráva mell. Nyr. V.472; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.42; Szlavónia Nyr. V.11; Szlavónia, Rétfalu Nyr. XXIII.310; Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 46; Szeged Kálmány L. Szeged népe I. Bevezető XII. l.; Debrecen Nyr. III.514. 563; Szatmár m. Gencs Nyr. X.525; Palócság Nyr. XXI.507; XXII.35; Komárom m. Naszvad Nyr. IV.235; Nógrád m. Nyr. IV.142; Hont m. Nyr. VI.232; Hont m. Páld Nyr. XIV.575; Gömör m. Tsz.; Rimaszombat Nyr. VII.182; Rimaszombat vid. Nyr. X.88; Torna m. Torna-Újfalu Nyr. XVII. 188; Székelyföld Nyr. II.427; VIII.462; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XV.336; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.456. 557; XXIII.96; Bukovina Nyr. VI.472). *Êső ház:* uccára néző szoba (Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII.46; Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274. 319; Tolna m. Bátta Nyr. XVIII. 334; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.45). *Hátusó ház:* hátulsó (udvari) szoba (Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII.46). *Nagy ház:* uccai (parádés, vendég-) szoba; *kis* v. *kicsi ház:* udvari (hátulsó, lakó-) szoba (Fehér m. Nyr. X.189; Dráva mell. Nyr. V.472; Kopács Nyr. XVI.42; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Kovászna Butyka Boldizsár). *Fejér hoâz:* parádés szoba; *moâs hoâz:* paraszt szoba (Rimaszombat Nyr. VII.182); **2.** tok. *Pöle-bágyogbû vót neki* [a mappának] *házo* (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.131).

ház-ajja: a ház körül a fal tövében levő föld (Udvarhely m. Ferencz Miklós; Olasztelek Nyr. XV.336; Háromszék m. Erdélyi Lajos; Csík m. Balló István, Dobos András).

ház-áldomás: ház elkészültekor adott vendégség (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

ház-gërëzd: házgerinc (Háromszék m. Nyr. V.36) [vö. *gërëzd*].

[**ház-gond**].

házgondos: házgondozó (Kapnik vid. Nyr. II.183).

ház-héj, ház-híja (*hágsze* [?] Baranya m. Sz.-Lőrinc és Ormányság Nyr. XVII.335; *hágszé* Dunántúl Nyr. V.181; Baranya m. Tsz.; Ormányság Nyr. I.379; *hájszja* Aranyosszék Kriza; *hászfé* Baranya m. Sz.-Lőrinc Nyr. XVII.335; *hászia* Debrecen Nyr. IX.164; Tiszahát Nyr. VIII.178; Szatmár m. Patóháza Nyr. VIII.432; *hásszé* Közép-Baranya Nyr. III.282; *hásszia, hászszija* Hajdú-Szoboszló Nyr. XIV.468; *hásszinre* [?] Baranya m. Sumony Nyr. III.320; *ház-héj* Kecskemét és vid. Nyr. XIV.276; *ház-héja* Hajdú-Szoboszló Nyr. XIV.277; *ház-hia* Hajdú-Szoboszló Nyr. XIV.277; *ház-hija* Bihar m. Pocsaj Nyr. VI. 463; *ház-híja* Érmellék, Székelyhíd Nyr. V.264; *ház-hijja* Székelyföld Kiss Mihály; *ház-híjja* Hódmező-Vásárhely Nyr. II.420; Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.182; *házszija* Hajdú m. Nádudvar Nyr. VIII.234): padlás, ház padlása [vö. *hiu*].

ház-láb: telek, beltelek (Baranya m. Király Pál).

ház-nyűg (*ház-nyüg*): házi kereszt, bajszerző aháznál (Alföld Nyr. XIII.525; Háromszék m. Győrffy Iván).

ház-rontó: házasságtörő (Erdővidék Tsz.).

ház-szarvazat: az épület falaira fölállított, de még befödetlen szarufák (Székelyföld Tsz.).

ház-táj: az egész ház (minden, a mi a házhoz tartozik, tehát a háznép is) (Székelyföld Nyr. V.515; XXII.372. 469). *Nagy háztája van neki* (Székelyföld Nyr. XXII.372; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[**ház-tető**].

[**háztetőz**].

be-háztetőz: födél alá berak. *Ojjan kicsiny a pajtám, hogy még a szénámot së tuttam mind beháztetőzni* (Veszprém m. Torna Nyr. XVII.431).

[ház-tűz].

[Szólások]. *Házat-tüzet tartok:* saját háztartást (Erdély P. Thewrewk Emil).

háztűz-rontás: házasságtörés (Udvarhely m. Király Pál).

ház-üstök: ház-eresz (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.561; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.468) [vö. *üstök*].

HAZA: 1. honn, otthon, itthon. *Én köllöttem êmënnyi, mër ídës nëm vôt házá* (Soprony m. Röjtök Nyr. III.513). *Mikor házá vót, ü csinâlta á disznáknák á vâlut* (Szlavónia Nyr. V.61). *Nincs haza, elvan a mezőn* (Moldvai csáng. Nyr. III.5); 2. falu, helység (Baranya m. Tsz.; Kalotaszeg, Zsobok Melich János). *Ezt kivánja az egísz haza* (Dunántúl Nyr. V.128). *A szomszéd hazába megyek* (Baranya m. Ormányság MNy. V.126).

haza-fi: falubeli, földi (Rimaszombat Nyr. V. 182; XVIII.505; Kalotaszeg, Zsobok Melich János). *Hazámfia:* földim (Rimaszombat Nyr. V.182).

HÁZAGLÓ: házról-házra járó, mindenháznál megforduló, otthon nem ülő, ténfergő (Székelyföld Tsz. 157b. 158a).

HÁZAGOL: házról-házra jár, dologtalanul kóvályog, ténfereg, rója a falut (Székelyföld Tsz.; Nyr. XVII.265; Győrffy Iván; Háromszék m. Kiss Mihály).

HAZAI (*hazaji* Csík m. Tsz.; *hazaju* Csík m. Kászon vid. Tsz. 157b): 1. *hazai, hazaji, hazaju:* menyasszony (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. V.231; Csík m. Tsz.; Nyr. VII.140; Csík-Madaras Nyr. XX.47; Gyergyó vid. Kiss Mihály); 2. *hazaiak:* a más faluba férjhez ment menyasszony hozzátartozói, a kik a menyasszony elvitele után a vőlegény házához mennek nászvendégségbe (Erdővidék Kiss Mihály).

hazai-leány: menyasszony (Székelyföld Tsz.).

HÁZALÓ = *házagló* (Balaton mell. Tsz.; Székelyföld Tsz. 158a).

[Közmondások]. *Jó kutyát is házallóvá lehet tenni, ha mindig hurítják* (Gömör m. Nyr. XXII. 480).

[HÁZASOD-IK].

lë-házasodik: rosszul házasodik (Székelyföld Kiss Mihály, Szinnyei József).

oda-házasodik: házasság útján az asszony vagyonába lép (Borsod m. Szíhalom Nyr. VIII. 568).

[HÁZASUL].

mëk-hâzâsil: megházasodik (Szlavónia Nyr. XXIII.216).

HÁZBELI: bútorzat, házi ingóságok (Székelyföld Győrffy Iván).

HÁZI. *Házink:* házi barátunk, házunkba fogadott emberünk (Kapnik vid. Nyr. II.183).

házi-főd: ház után járó föld (Szentes Nyr. VIII.281).

házi-lakat: [tréf.] házőrző. *Öregünk a házi-lakat; tőle a többi bízvást mehet vašárnaponkint mulatni. No, ki lesz ma a házi-lakat?* (Csallóköz Csaplár Benedek).

házi-nyul: [tréf.] olyan nőszemély, a ki tisztességes család tagja, de titokban összeadja magát a férfiakkal (Székelyföld Kiss Mihály).

[HAZUDÓS], **HAZUDOS:** hazug (Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.393).

[HAZUG].

hazug-hitü v. **-hütü:** hiteszegett (Székelyföld Kiss Mihály).

hazug-lapi: uti-lapu (Csík m. Győrffy Iván).

HAZUGOL: hazudtol (Kapnik vid. Nyr. II. 183).

HAZÚL (*hazól* Udvarhely m. Nyr. VI.517; *hazu* Vas m. Őrség Nyr. V.273; *hazú* Somogy m. Darány Nyr. XXIII.39; *hazul* Marosszék, Szentgerlice Nyr. IX.192): hazulról. — *Házilról* (Szlavónia Nyr. XXIII.216. 265).

HÁZÚL: házasodik (Moldvai csáng. Nyr. IX. 531).

HÁZULT: házas. *Nem vagyok házult* (Moldvai csáng. Nyr. IX.531).

HAZUNNAN, HAZUNNAT, HAZUNNÉN, HAZUNNÉT: hazulról (Székelyföld Nyr. V.377; Háromszék m. NyK. III.6).

HÁZSÁRT: 1. mindenbe belefogó és semmit sem végező (Udvarhely m. Ege Ferencz Miklós); 2. házsártos (Csík m. Balló István, Dobos András; Brassó m. Hétfalu Sánek András).

[HÁZSÁRTOS].

házsártos-játék: nagy pénzkockáztatással járó szerencsejáték (Szabolcs m.? Nyr. XIV.364).

HÁZSÁTÉROS: házsártos (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

HÁZSÁTÉROSKOD-IK: házsártoskodik (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

HÁZSMÁROL: forgatgat (pl. gesztenyét, hogy meg ne penészesedjék), hány-vet (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.383).

[1. **HÉ**].

[Szólások]. *Nagy héra:* nagy hetykén. *Hát eccé csak beállít nagy héra* (Székelyföld Győrffy Iván) [vö. *hekk*].

[2. **HÉ**].

[**hé-há**].

[Szólások]. *Nem tudok hé-há lënni:* nem tudok hová lenni (Tolna m. Nyr. XVIII.91).

[3. **HÉ**].

[**hé-hó**].

[Szólások]. *Hére-hóra s botra kihínni:* bottal való verekedésre kihíni (Székelyföld Tsz.; Ferentzi János).

[**HEBBEN**].

meg-hebben: megijed (Mezőtúr Nyr. IX.183).

HEBEHUBÁL: inog (pl. a mérleg), dülöng (pl. a részeg ember) (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141).

HEBEHURGYA (*hebehurja* Balaton mell. Tsz.) [vö. *hebehurgyi*].

HEBEHURGYÁL: gondatlanul, szelesen, hanyagul csinál (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX. 568).

[**HEBEHURGYÁS**], **HEBEHORGYÁS:** hebehurgya. *Hebehorgyáson van ütözve:* rendetlenül, pongyolán (Fölső-Somogy, Marót puszta Nyr. X. 190).

HEBEHURGYI: hebehurgya (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.212).

HEBËG (*ebeg* Szilágy m. Nyr. IX.182; Székelyföld Tsz.; Udvarhely m. Arany-Gyulai NGy. I.149; Háromszék m. MNy. VI.322; *ebëg* Székelyföld Kiss Mihály; Erdővidék Nyr. IX.41; *ëbëg* Székelyföld Kiss Mihály; *ebög* Udvarhely m. Vadr. 25; *hevëg* Gömör m. Nyr. XVIII.455 [itt *hebëg* áll ugyan, de ez nyilván hiba, mert a *b* ≻ *v* hangváltozásra van például fölhozva]). *Nehezen ebëgi ki a szót* (Székelyföld Kiss Mihály). *Mit ebeg a gyermek?* = mit gagyog? (Udvarhely m. Arany-Gyulai NGy. I.149). *Apjok, ojant mét ebög?* = mért gagyog, kotyog? (Udvarhely m. Vadr. 25).

ebeg-babog: hebegve akadoz (beszéd v. olvasás közben) (Székelyföld Kriza) [vö. *babbogtat*].

HEBËGŐ (*hebege* Balaton mell. Tsz.; *höböge* Vas m. Kassai J. Szókönyv II.395; Kemenesalja Tsz.) [vö. *bebögő, habogó*].

HÉBELYEG: ‚hóbolyog, hóborog' (Háromszék m. MNy. VI.330).

HÉBÉR (Vas m. Sorok mell. Nyr. XXII.144; Keszthely vid. Nyr. VI.523; Göcsej Nyr. XII. 141; Somogy m. Nyr. XIX.287; Nagy-Kúnság, Túrkeve Nyr. III.229; hely nélkül Tsz.; *héber* Bars m. Léva Czimmermann János; *hêbêr* Somogy m. Nyr. XII.335; *hévêr* Komárom m. Fűr Nyr. XVIII.528; *hőber* Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; *hőbér* Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839): lopó (borszívó).

hébér-tök: lopótök (Vas m. Sorok mell. Nyr. XXII.144).

HEBETĔL, HEPETĔL (*hebetel* Balaton mell. Tsz. 158b; Somogy m. Kassai J. Szókönyv II. 395; Nyr. II.376; *hebetöl* Orosháza Nyr. IV.330; *hebetű* Fehér m. Nyr. X.186; *hebetül* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.519; *hepedël* Nagy-Kúnság Nyr. II.136; *hepetêsz* Palócság Nyr. XXI.365; *hepetël* Békés m. Balog István; *hepetyöl* Kecskemét, Szeged Csaplár Benedek; *höbötül* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.519): 1. *hebetel, hebetű, hebetül, hepetêsz, höbötül:* szaporán, hadarva, hebegve, érthetetlenül beszél (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.519; Balaton mell. Tsz. 158b; Somogy m. Kassai J. Szókönyv II.395; Nyr. II. 376; Fehér m. Nyr. X.186; Palócság Nyr. XXI. 365); *hebetöl:* tréfálva [azaz nyilván: tréfából hadarva, szaporán beszélve] elodáz vmit (Orosháza Nyr. IV.330); 2. *hepedël, hepetël, hepetyöl:* gyorsan, mohón, habzsolva eszik (Nagy-Kúnság Nyr. II.136; Békés m. Balog István; Kecskemét, Szeged Csaplár Benedek) [vö. *habatol, hapátol, hebletyül*].

HËBLYË: hebegő (Gyöngyös Nyr. IV.373). *Heble Varga* [hadarva beszélő ember gúnyneve] (Tolna m. Sár-Sz.-Lőrinc Nyr. VII.142) [vö. *hebre, hebri*].

heble-hubla: értelmetlenül össze-vissza beszélő. *Heble-hubla ember* (Székesfehérvár Nyr. VII.430) [vö. *hebre-hubra, hekle-hukla*].

HEBLETYÜL: hadarva beszél (Tolna m. Sár-Sz.-Lőrinc Nyr. VII.142) [vö. *hebretyül*].

HEBRE: sebesen, szaporán, hadarva beszélő (Békés m. Nyr. III.524; Palócság Nyr. XXII.35). *De hebrén beszél az az embër!* (Békés m. Nyr. III.524) [vö. *habra, hëblyë, hebri*].

hebre-hubra: rendetlen (Palócság Nyr. XXI. 417) [vö. *heble-hubla*].

HEBRËG: hadarva és érthetetlenül beszél. *Hebrëgnek a zsidók* [mikor imádkoznak] (Csallóköz Csaplár Benedek).

[**HEBRÉL**], **HEVREIL:** hebeg (Gömör m. Nyr. XVIII.455. 501) [vö. *hebríl*].

HEBRENCS: hadarva, hebegve, érthetetlenül beszélő [?] (Kecskemét Nyr. IX.376).

HEBRENTYÜ: bolondos, féleszű (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

HEBRÉSKËD-IK (*hebréskënni*): szeleskedik, meggondolatlanul beszél (Orosháza Nyr. VI.178).

HEBRETYÜL: hadarva és érthetetlenül beszél. *Hebretyünek a zsidók* [mikor imádkoznak] (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *hebletyül*].

HEBRI: hebegő, szapora beszédű (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.286; Tisza-Roff Markovics Sándor; Békés m. Balog István; Szabolcs m. Földes Nyr. III.36) [vö. *hebre*].

HEBRÍL: gyorsan beszél (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.286) [vö. *hebrél*].

HEBZSËL (*hebzsel*): **1.** gyorsan, mohón, habzsolva eszik (Mezőtúr Nyr. X.478; Békés m. Nyr. III.524); **2.** sebesen beszél (mérgében) (Mezőtúr Nyr. X.478) [vö. *habzsol*].

HECCELŐD-IK: nagyra lát (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.335).

[**HECKE**].

hecke-ficke: nyugtalan, hetyke, kevély, magavető, hányiveti (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *ecke-ficke, hicki-vicki, icki-ficki, icki-vicki*].

hecke-ficki: ∾ (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.384).

HECSENPECS: zavart beszéd (Szeged Nyr. IX.237).

HECSEPECS (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.383; Rimaszombat Nyr. XV.430; *ecsenpecs* Udvarhely m. Kiss Mihály; *ecsömpecs* Udvarhely m. Nyr. IX.235; *hécsëmpöcs* Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141; *hecsempecs* Székelyföld Szinynyei József; *hecsenpecs* Udvarhely m. Kiss Mihály; Háromszék m. Nyr. V.37): **1.** *ecsenpecs, ecsömpecs, hecsempecs, hecsenpecs, hecsepecs*: vadrózsa piros bogyója (csipkebogyó) s a belőle főzött iz (lekvár) (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV. 383; Rimaszombat Nyr. XV.430; Székelyföld Szinnyei József; Udvarhely m. Nyr. IX.235; Kiss Mihály; Háromszék m. Nyr. V.37); **2.** *hécsëmpöcs*: szilvalé [?] (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141).

HÉCSKÁM (Abaúj m. Nyr. V.69; Székelyföld Győrffy Iván; *hëcskám* Csík m. Nyr. VII.140; uo. így is: *hëcskacskám*): [bizalmas, tréfás megszólítás]. *Nekëm is van új csidmám, hëcskám! Az én bicskám ugy ës jobban vág, hëcskacskám!* (Csík m. Nyr. VII.140) [vö. *hécske, hécskóm, hékám, hékás*].

HÉCSKE: ∾ (Székelyföld Győrffy Iván). *Hallod-e, hécske! Hogy vagy, hécske?* (Háromszék m. Vadr. 553). *Úgy biza, hécske!* (Háromszék m. Vadr. 502a). *Jere velem, édes hécske!* (Székelyföld Kiss Mihály).

[**HECSKI**].

[Szólások]. *Se hecski, se prücski:* semmije sincs (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár) [vö. *hajcs-ki*].

HËCSKÓ (*hecskő*): **1.** talicska hevedere (Baranya m. Nyr. II.184); **2.** kötény (Közép-Baranya Nyr. III.282).

HÉCSKÓM = *hécskám* (Udvarhely m. Felméri Lajos). *Hállád-é, hécskóm, igen êkapott tüktököt a ló!* (Udvarhely m. Nyr. IV.81).

HÉDA: fa-bölcső (Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

[**HEDERÁL**].

össze-hederál: összehadar. *Mennyi mindent összehederáltam a levelemben!* (Torda Nyr. XVIII. 184) [vö. *hadar*].

HEDERËD-IK: vetődik. *Ide hederëdik. Közibe hederëdik:* közéje keveredik (Székelyföld Kiss Mihály).

el-hederëdik: elhányódik-vetődik (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 497a) [vö. *el-vederëdik*].

HEDERËG (*hedereg, hëdërëg, hederög*): **1.** hever, hentereg, ténfereg, láb alatt van, hányódik-vetődik (vmely házi eszköz) (Csallóköz Nyr. I.279; Székelyföld Tsz.; NyK. X.330; Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr.); **2.** henyél (Baranya m. Ormányság Kassai J. Szókönyv II.396); **3.** inog, mozog, lötyög (Veszprém m. Kis-Szőllős Halász Ignác; Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.142). *Hederëg ez a kis szëg a csomóba:* lazán van benne (a fa csomójában) (Veszprém m. Kis-Szőllős Halász Ignác); **4.** haboz (Orosháza Nyr. IV.330); **5.** ferdén, csűrve-csavarva megy (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.190) [vö. *bedereg, hendërëg*].

HEDERÉSZ: tapogatódzik (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *hadarász*].

HEDERGÉL: ferdén, csűrve-csavarva megy [?]. *Ugy hedergélt az uton, mind a rosz szekér* (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI.381).

HEDERGET: himbál, hány-vet, riszál(-ja a farát). *Ni csak, az a pötyke menyöcske hogy hedergeti, riszálja a farát, mikô mén! A birka, mikô jó kedvibe vañ, fölugrik, fő-főszökik a levegőbe s nagy hirtelen möhhedergeti ëgyniháñszor a dërëkát* (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.142).

HEDERINT: hederít (Gömör m. Majom Nyr. XXII.572) [vö. *hadarint*].

HEDERÍT: mozdít, billent (Csallóköz Nyr. I. 279).

HEGED (*hegged* Kassa vid. Nyr. XVII.238).

HEGEDŰ (*hedege* Vas, Veszprém, Somogy m. Kassai J. Szókönyv II.171. 387. 395; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; *hedegő* Palócság, Gömör m., Székelyföld Tsz.; *hedegü* Háromszék m. MNy. VI.223. 358; Háromszék m. Uzon Nyr. VII.429; *hedegű* Göcsej MNy. V.87; Palócság Nyr. XXII.35; Hegyalja, Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.171. 387. 395; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII. 528; Moldvai csáng. Nyr. III.53; *hegede* Zala m. Kis-Kanizsa Nyr. IX.181; Zala m. Szepezd Nyr. XVII.190; Baranya m. Sziget vid. Tsz.; *hegedë* Soprony m. Répce mell. Nyr. XX.365; Vas m. Őrség Nyr. VII.272; *heigede* Dunántúl Nyr. V. 181). — *Hegedű:* nyak-kaloda (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.83; Tisza mell. Tsz.).

[Szólások]. *Të hegedű!* [mondják hamis szemű, édes szájúnak] (Brassó m. Bácsfalu Nyr. V.91).

HEGEDŰL (*hedegül* Borsod m. Szíhalom Nyr. IX.332; Székelyföld Kiss Mihály; Moldvai csáng. Nyr. III.2; *hedëgűl* Zemplén m. Nyr. IV.522; *hegedél* Vas m. Kemenesalja Tsz.): 1. *hedegül:* [tréf.] nyiszitel, nyiszál. *Hedegüli a húst rossz késsel* (Székelyföld Kiss Mihály); 2. *hegedél:* [tréf.] fűrészel (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

HEGEDŰS (*hedegüs* Székelyföld Kiss Mihály; *Hedegüs* [gúnynév] Gyergyó-Ditró Nyr. VI.336; *hegedis*-bogár Vas m. Őrség Nyr. VII.330).

hegedis-bogár: cincér (Vas m. Őrség Nyr. VII.330).

[**hegedűs-hely, hedegűs-hely**].

[Szólások]. *Abba a hegedűs-helybe* v. *hedegűs-helybe:* épp abban a helyben (Székelyföld Kiss Mihály).

HEGL-IK: döglik, gebed (Zala m. Tapolca Nyr. VIII.469).

HËGÓC, HIGÓC: sovány, szikár (Brassó m. Hétfalu Király Pál; Brassó m. Bácsfalu Nyr. III.524).

HËGY (*hëd* Moldvai csáng. Nyr. III.5): szilárd síkföld a lápok közt (Szatmár m. Börvely Herman O. Halászat K.).

hëgy-bíró (*hegy-biró):* szőllőfölügyelő, a ki eggyszersmind a szőllőcsőszök elöljárója is (Balaton mell. Tsz.; Baranya m. Nyr. XVII.91; Kisvárda Nyr. XVII.138; Félegyháza Nyr. XVII. 138; Szentes, Mindszent Nyr. XVII.223; Hont m. Nyr. VI.232).

hëgy-dinnye: szárvégen termett, többnyire apró, kései görögdinnye (Heves m. Névtelen 1840).

hegy-far: hirtelen s meredeken megszakadó hegyvég (Hosszúmező Király Pál).

hegy-fark: ∾ (Abaúj m. Király Pál; Gömör m. Otrokocs Nyr. XXI.93).

hegy-horpasz: hegyhorpadék (Háromszék m. Győrffy Iván).

hegy-kanyarék: hegykanyarodás (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. Győrffy Iván).

hegy-lapulat: hegylapály (Háromszék m. Győrffy Iván).

hegy-mester (Balaton mell. Tsz. 159a; *högy-mestör* Kis-Kún-Halas Nyr. XVII.91) = *hëgy-bíró.*

[Közmondások]. *Árkon kivül hegymester:* a kinek nincs joga a dologhoz hozzászólni (Balaton mell. Tsz. 159a).

hegy-nyak: a hegygerinc tágas mélyedése, hegynyereg (Abaúj és Zemplén m. Király Pál).

hegy-nyulamat: hegy nyúlása (Háromszék m. Győrffy Iván).

hegy-szakadály: hegyszakadék (Háromszék m. MNy. VI.331).

hegye-pitty: hegyes végű, csücskös végű (Háromszék m. MNy. VI.331; Háromszék m. Szotyor Győrffy Iván).

hegyen-járó: a balatoni őshalászatnál az a halász, a ki a tihanyi félsziget ormait meghágja, hogy ,látott halra' kitekintsen; ez a hegyenjáró igazgatja jeleivel a ,látott halra' iramodó hajókat (Tihany Herman O. Halászat K.).

[**HËGYÉ**]: fölé, rá. *Hëgyëmbe, hëgyëdbe, hëgyibe, hëgyünkbe, hëgyëtëkbe, hëgyökbe. Hëgyibém, hëgyibéd, hëgyibe, hëgyibénk, hëgyibétëk, hëgyibök* (Dunántúl MNy. V.111). *Kicsin a rakás, nagyot kíván; hëgyibe, gyerekek!* (Szeged Király Pál). *Üss hëgyibe, ha nem hâgat a szóra!* (Veszprém Király Pál). *Hëgyibém gyütt és nyakon ütött. Hëgyibém küldik a végrehajtót* (Zala m. Sümeg vid. Nyr. XXII.286). *Fene kotorjon hegyibéd!* (Veszprém m. Simonyi Zs. A magyar határozók II.40).

[**HEGYEFEGYÉL**].

meg-hegyefegyél: megver (Székelyföld MNy. VI.175) [vö. *agyabugyál, hengyebigyél*].

[**HËGYEL**].

rá-hëgyel: túltesz rajta. *Ránk hëgyel:* ,hegyibénk jön még vmivel' (Dunántúl P. Thewrewk Emil).

HEGYELLŐ: hosszú, vékony fúró (Török-Becse Nyr. IX.92).

HËGYËS (*hegyes, högyös*): hetyke, rátartós, kevély, pecke (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.519; Vas m. Tsz.; Vas m. Répce-Sz.-György Nyr. XVIII.527; Vas m. Őrség Nyr. VII.271; Fehér m. Nyr. X.186; Heves m. Saár Nyr. III. 92; Székelyföld Győrffy Iván). *Hëgyës mënyecske* (Háromszék m. Nyr. IV.514). *Högyös mënyecske* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 483). *Hegyes legín* (Túrkeve Nyr. IX.523). *Hëgyës legín a* (Szabolcs m. Földes Nyr. XVI.384). *Hëgyëssen lépik* (Székelyföld Nyr. II.39; Kiss Mihály). *De még ugyan hëgyësen* (*högyösen*) *jár ám ez is* (Csallóköz, Szeged Csaplár Benedek). *Nagy hëgyësen kurjant* (Fehér m. Szolgaegyháza Nyr. IV.44). *De högyösen pipál ez az ifiur!* (Közép-Baranya Nyr. II.237).

hëgyës-bëgyës: ∾ (Háromszék m. Kiss Mihály) [vö. *bëgyës*].

hëgyës-fülü: éles hallású (Székelyföld Nyr. II.39; Kiss Mihály).

hegyes-kece: hosszúfarkú, tükörháló nélkül való, farkalós kece (Szeged Herman O. Halászat K.).

HĔGYĔTT. *Hĕgyĕtte:* rajta, fölötte (Soprony m. Nyr. IV.419). *Hozzá be répát, te lán! — Nem lehet ám, tanittóné asszonyom, me szâma van hegyette* (Mező-Komárom Király Pál).

HĔGYĔZ (*hedz*em Székelyföld Tsz.; bé-*hĕdze*ni Kapnikbánya és vid. NyK. II.366. 374). — *Hegyezi:* lábújjhegyen járja (a táncot) (Hely nélkül Nyr. XII.527).

bé-hĕgyĕz: hegyesen betetőz (Kapnikbánya és vid. NyK. II.366. 374).

ki-högyöz: kisemmiz (osztozás alkalmával) (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.472).

HEHĔG (*heheg):* erősen liheg (Nagy-Szalonta Nyr. XXI.283). *Nagyon szalattam a szekertek után, hát azei hehĕgĕk így. Bijom meddöglött a zein szegeiny pej lovam; eleőször elkezdĕtt hehĕgnyi ott a beji hegyfarkná,... oszteing nagyokat futt, lĕdeőllött, azuteing kihehĕgtĕ magát a világbaó* (Gömör m. Otrokocs Nyr. XXI.93). *Hehĕgeő kántor* (Gömör m. Majom Nyr. XXII.572).

HEHĔL: ∾ (Székelyföld Kiss Mihály).

HÉHĔL (Székelyföld Kiss Mihály; *héhé* Kúnszentmárton Nyr. XVII.46; *hehel* Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János; *héhely* Palócság Tsz.; *héhő* Komárom m. Fűr Nyr. XVIII.528; Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187; Hont m. Nyr. V. 426; Hont m. Páld Nyr. XIV.575; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.46; Hont m. Garam mell. és Bars m. Nyr. XXI.470; *héhöly* Gömör, Torna m. Tsz.): gereben.

héhő-szög: gereben-fog. *Annyi vót ott a zembĕr, hogy ugy aátak, akar a héhő-szög. Ugy áll ah haja, akar a héhőszög* (Bars m. Nyr. XXI. 470).

HÉHĔLL (Székelyföld Kiss Mihály; meg-*héhé*te Kúnszentmárton, Kécske Nyr. XVII.46; *hehel* Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János; *héhöl* Hont m. Garam mell. Nyr. XXI.470; *hihel*ni Székelyföld Tsz.): gerebenez.

HEHINT: lehint, *heh*-hangot ad (Székelyföld Kiss Mihály). *Hehintősön énekel a mestĕr* (Székelyföld Kiss Mihály).

HÉJ, HAJ (*hĕj*, alma-*hĕj*, hagyma-*hĕj* Csík m. Nyr. VII.140; *héjj, héjju, héju* Háromszék m. NyK. III.4; Vadr.; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *hijj*, alma *hijj*a Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). — *Haj:* födél, tető. *Eggy haj alatt lakik velem* (Heves m. Névtelen 1840) [vö. *héjazat*].

HÉJA (*héjja* Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII. 48; *hᵉélya* Palócság Nyr. XXI.310) [vö. *hejjő*].

HÉJAL (*héjjal*): hámoz, héjától megtisztít (Székelyföld Kiss Mihály).

mĕg-héjal (Székelyföld Kiss Mihály; *mĕg-héjjal* Székelyföld Győrffy Iván; *meg-hajal* Szatmár m. Csaholc Nyr. XIX.335): ∾ *Héjjâd mĕg aszt a bossót* (Székelyföld Győrffy Iván). *Mekhajalják az alakort* (Szatmár m. Csaholc Nyr. XIX.335).

[HÉJAZ], HAJAZ: fölülmúl. *Pista még a Bolond Istókot is hajazza bolondságban* (Szeged Csaplár Benedek).

be-hajaz: betetőz (Kecskemét Nyr. X.381).

fel-hajaz: fönnhéjáz (Heves m. Névtelen 1840).

fen-hiaz: ∾ (Háromszék m. Győrffy Iván).

HÉJAZÁS: az asztag tetejének leszedése cséplés alkalmával (Győr m. Csécsény Nyr. XII.236).

HÉJAZAT (*héjjazat* Székelyföld Győrffy Iván; *hajazat* Kecskemét Nyr. X.381; Székelyföld Tsz.): 1. *hajazat, héjjazat:* födél, tetőzet (Kecskemét Nyr. X.381; Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván); 2. *hajazat:* eresz, eresz alja (Kecskemét Nyr. X.381).

[HEJDA].

[hejdáról-hódára].

[Szólások]. *Heidároll-hodára halogat:* húz-halaszt (Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.139).

[HEJE].

heje-huja: 1. dínom-dánom, zajos mulatság. *Ugyancsak szereti a heje-huját, a dologtalan vígságot, eszem-iszomot* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.568); 2. hejehujázó, könnyelműen mulatozó. *Heje-huja ember* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.568).

[Szólások]. *Hejje-hujja, búj bele Balázs, lovat ád az isten!* (Bodrogköz Tsz.).

HEJJŐ (Bodrogköz Kassai J. Szókönyv II.400; Tsz.; Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.400; *hejjű* Bodrogköz Tsz. 159b): héja.

HÉKÁM (*heikám* Gömör m. Majom Nyr. XXII. 572): [bizalmas, tréfás megszólítás] (Pest m. Fölső-Nyáregyháza Szinnyei Otmár; Alföld Nyr. XIII.526; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.115; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.286; Békés m. Sárrét Nagy Sándor; Szeged Nyr. II.40; VII.235; Csaplár Benedek; Torontál m. Lőrincfalva Kálmány L. Szeged népe III.180; Torontál m. Tápé Csaplár Benedek; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.382; Tisza-Dob Nyr. XX.285; Bereg m. Pap Károly; Palócság Nyr. XXIII.24; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.374). *Mĕgverték a hékámat* [férjemet] *a kocsmába* (Pest m. Fölső-Nyáregyháza Szinnyei Otmár) [vö. *hécskám*].

HÉKÁS (*hékâs* Gömör m. Nyr. XXII.566): ∾ (Alföld Nyr. XIII.526; XIV.95; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.286; Félegyháza Tsz.; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.115; Békés m. Sárrét Nagy Sándor; Debrecen vid. Nyr. XXIII.286; Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183; Nagybánya Nyr. XIV.382; Bereg m. Pap Károly; Palócság Nyr. XIX.94; XXIII.

24; Gömör m. Tsz.; Rimaszombat Nyr. XXII. 479). *Hékásom* (Nagy-Kúnság Nyr. XX.45).

[HEKK].

[Szólások]. *Nagy hekkre* (*hekre*): nagy büszkén, nagy dologgal, nagy zajjal, nagy puffra, nagyot akarva és semmit sem tehetve, nagy hiába (Háromszék m. MNy. VI.342; Győrffy Iván; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 554; Háromszék m. Vadr.). *Nagy hekkre oda mentünk, azután azt sem mondták: befellegzett* (Alföld Nyr. XIII.526). *Nagy hekkre êmentünk mük is a hét elejin, asztán többőt saha se vótunk* (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.47). *Az én lúdam nagy hekre azt a prádét mëgtëtte, térgyig érő nagy hóba fëlhágott a tojóba* (Háromszék m., Erdővidék Vadr. 145). *Ojan hekre tartja magát, mind egy faragott pipa* (Háromszék m. Vadr.) [vö. *1. hé*].

[HEKKËS].

[Szólások]. *Hekkësën* v. *nagy hekkësën* = *nagy hekkre* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.359; Udvarhely m. Keresztúr vid., Háromszék m. Vadr. 502a. 554). *Az irgalmatlan nagy haricska puiszka nagy hekkësën ott ül az udvaron* (Háromszék m. Vadr. 398).

[HËKLE].

hekle-hukla (Veszprém m. Torna Nyr. XVII. 431; *heklye-huklya* Vas m. Kemenesalja Tsz.): akadozó beszédű, ész nélkül csacsogó [vö. *heble-hubla*].

HËKTIKA (*heftika* Esztergom Nyr. IX.542.)

HËKTIKÁS (*heptikás* Bihar m. Fugyi-Vásárhely Nyr. III.232; *hëptyikás* Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.188).

HËKTOR: hektoliter (Bihar m. Sarkad Márki Sándor).

HELÉBEL: henyél (Erdély Kassai J. Szókönyv II.401. 402).

HELEBUKSZ: eggy gyermekjáték (Rábaköz Nyr. XVIII.45; itt le van írva).

HELLE-HULLÁROZ: tétlenül jár-kel, dologtalanul ténfereg (Csallóköz Csaplár Benedek; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.377) [vö. *hullároz*].

HELLENGŐS: féleszű, szeles bolond (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46; XXIII.142) [vö. *hellyő*].

HELY (*hêj* Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr.; *hejj* Háromszék m. Vadr.): telek. *Ëgy hely:* eggy egész telek (Mátyusföldе Nyr. XVII.478). *Egêsz hely:* egész telek (Palócság Nyr. XXII.35). — *Hejbe* (*helybe*): **1.** rögtön, azonnal (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.327; Kiss Mihály); **2.** derekasan. *Úgy megforgatták, hogy ugyan hejbe!* (Háromszék m. Vadr.). *Ugy megtáncoltatták, hogy ugyan helybe*! (Székelyföld Kriza). *Az éfjasszonból ojan gazdasszon lett, hogy ugyan hejbe*! (Háromszék m. Vadr. 434). *Olyan ügyes ember, hogy ugyan helybe*! *Olyan jó dolog, hogy ugyan helybe!* (Székelyföld Kiss Mihály). — *Hejből:* rögtön, azonnal (Székelyföld Nyr. V.221; Kiss Mihály). *Hejből megindultak a lovak a szóra. Ugy férre ránkodott a lovam, hogy hejből lemaradtam a hátáról* (Székelyföld Kiss Mihály). *Várjon kied, mê hejből itt lëssz* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). — *Helyt*: helyben, eggy helyben. *Helyt ül. Nem tud helyt ülni* (Székelyföld Kiss Mihály). *Ül vala hejt az öreg császár* (Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. X.42). — *Helyêbe:* helyett. *Apâm helyêbe v^u^ótam oda. Anyâm helyêbe ô v^a^ót az ên anyâm* (Palócság Nyr. XXI.559).

[Szólások]. *Helén van a dúga:* jó dolga van (Vas m. Őrség Nyr. II.472). *Helyén él:* jól él, kedvére él. *Hát tik, Gyorkó, miég is csak helién iétök?* (Göcsej MNy. V.161). *Senki helyényebben nem él, mint ő:* jobban, kényelmesebben (Vas m. Ságh Kresznerics F. Szótár I.234). *Itt hagyi a helét*: itt marad a nyoma (Somogy m. Sándor József). *Helyben* (*hejbe*) *hagy:* **1.** jól ellát, megtesz vmivel mindent, a mit kell (Dunántúl Nyr. IX.469); **2.** elver, elpáhol (Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; Zilah Nyr. XIV.334; Székelyföld Győrffy Iván). *Helyte van, helyte fog:* mellette (pártján) van, pártját fogja. *Fogj helytem!* (Dráva mell. Nyr. V.423). *Ës së vót hejtem, mind rám* [ellenem] *vót* (Eszék vid. Nyr. VIII.373).

hely-ülés: vmely lakatlan pusztán levő kúria, a melynél fogva a birtokosa azon pusztához való jogát — ha az most már kaszáló v. szántóföld is, — föntartja (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

hellyel-hellyel (*hejjel-hejjel, hellê-hellê*): helyenként, hellyel-közzel, itt-ott (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.305; Háromszék m. MNy. VI.331; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

helyén-élő: a kinek jó dolga van (Göcsej Nyr. XIV.449). *Helyén-élő embër* (Vas m. Őrség Nyr. II.472).

helyén-léve: illő móddal, mikor helye van (Háromszék m. MNy. VI.330; Győrffy Iván).

HELYBESIT: helyesel (Tolna m. Paks Nyr. XIX.478).

meg-hejbesít: helyben hagy, beleeggyezik (Kolozs m. Györgyfalva Muzsi János).

[HELYÉBŐL].

ki-helyéből: elmozdít, helyéből eltesz, kivesz (Hely nélkül Nyr. XXI.281).

[**HELYÉNSÉG**], **HELÉNSÉG**: kényelem. *Mëgöli a helénség:* nagy kényelemben van; olyan jól foly a dolga, hogy azt sem tudja, mit csináljon (Vas m. Őrség Nyr. II.472) [vö. *hely* (szólások), *helyén-élő*].

HELYËS (*hejjës* Háromszék m. Vadr. 502a; *hêjös* Udvarhely m. Vadr. 502a; *helës* Soprony, Vas, Esztergom m. Nyr. XVII.218; Komárom és Fehér m. Nyr. XVII.267; *helös* Baranya m. Csúza

Nyr. XVIII.190): csinos, takaros (Soprony, Vas, Esztergom m. Nyr. XVII.218; Komárom és Fehér m. Nyr. XVII.267; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 190; Mátyusfölde Nyr. XVII.479; Csallóköz Csaplár Benedek). *Fene helyës:* igen szép, jó húsban (v. színben v. karban) van (Mátyusfölde Nyr. XVII.479).

helyes-töves: honos, idevaló (Heves m. Sirok Nyr. VIII.567).

[HELYËSÍT].

[Szólások]. *Helyesíteni magát:* jól viselni magát (Bars m. Zeliz vid. Nyr. XIV.287).

bë-helyësít: behelyez, beiktat. *Itten a fiút bëhelyësítettëk a kirâsâgba* (Mátra vid. Nyr. XXII. 240).

HELYËTT (*hejjett* Háromszék m. Vadr. 434; Csík-Csekefalva Nyr. XIII.575; *hejte* Eszék vid. Nyr. VIII.373): -hoz képest. *Milyen feir a te böröd az enyim helyett!* (Zemplén m. Király Pál).

HELLYŐ: kába (Zemplén m. Nyr. IV.425) [vö. *hellengős*].

[HELYSÉG], HEJSÉG: hely. *Fël van már az egész hejség* [a levágott erdő helye] *szántva* (Háromszék m. Vadr. 398). *Ugyan döngött a hejség belé* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 443).

HELYÜNÉ: helyre. *Sok helyüné be-benéztem. Rossz helyüné jár az a legény* (Tokaj-Hegyalja Nyr. XXI.93).

HELYÜNNEN, HELYÜNNÉT: helyről. *Más helyünnen* v. *helyünnét hordom a vizet* (Tokaj-Hegyalja Nyr. XXI.93). *Más helyünnen jött* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XXI.283). *Helyünnen ugrott fel a nyúl* (Nagy-Szalonta Nyr. XXI.283).

HELYÜVÉ: helyre. *Más helyüvé ment* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XXI.283). *Az ökör helyüvé állt:* a rendes helyére (Nagy-Szalonta Nyr. XXI.283).

HEMÉREL: veszt, elveszt, elpusztít (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.38; XIII.526).

HEMÉRELŐD-IK: pusztul (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XIII.526).

HEMMEDEZ-IK: [?] (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.362).

HEMMËG: száját tátogatja (Győr vid. Nyr. V.522).

HEMMES: mumus (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.94).

[HEMMI, HEMME].

hemmi-homi (Hajdú-Böszörmény Nyr. VI.425; *hemme-hummi* Mezőtúr Nyr. VIII.187): holmi, eggyetmás.

HEMPËG: tunya kényelemmel pöffeszkedik, ülve parancsolgat (Deésakna Nyr. I.382).

[HEMPËRËD-IK].

át-hempörödik: áthenteredik. *Ha a ló nyáron áthempörödik a girincin, jele, hogy még kitelel* (Kis-Kún-Halas Nyr. XIX.44) [vö. *hencsërëd-ik, hentërëd-ik, hömpölyöd-ik*].

HEMPËRËG (*hempörög* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46; Szeged vid. Nyr. III.321; *hömböröğ* Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.479): hentereg, hengergődzik, hömpölyög (Félegyháza Nyr. XXI. 330; Palócság Nyr. XXII.35). *Hempörög a fődön* (Szeged vid. Nyr. III.321) [vö. *csömböröğ, hencsërëg, hendërëg, hengërëg, hentërëg, hömpölyög*].

[Közmondások]. *Új szitá szëgën lóg, utóbb mëg a zágy álátt hempërëg* (Bács m. Bajmok Nyr. VII.520).

HEMPËRÍT: hengerít (Heves m. Névtelen 1840) [vö. *hendërít*].

[HENCSËRËD-IK].

fel-hencseredik: fölhenteredik, fölfordul, fölbukfencezik (Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII. 48) [vö. *hempërëd-ik, hentërëd-ik*].

HENCSËRËG (*hencsereg, hencsörög*): hentereg (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.208; Tokaj Nyr. XIX.383; Sárospatak Nyr. XVII.559; Kassa vid. Nyr. XIX.189) [vö. *hempërëg, hendërëg, hengërëg, hentërëg*].

[HENDEBITÉL].

össze-hendebitél: összedöncöl, hánykolódva összegyúr. *Összehendebitélte az ágynemüket* (Udvarhely m. Vadr.).

HENDEG: határhalom (Tolna m. Sárköz Nyr. IV.419) [vö. *hant*].

HENDËRËG: 1. hengereg, hömpölyög (Palócság Nyr. XXI.314). *Lassan hendërëg a víz a Balogban* (Gömör m. Nyr. XXII.479); 2. bandúkol (Mátra vid. Nyr. XXII.287) [vö. *hederëg, hempërëg, hengërëg, hentërëg*].

[HENDËRGET], HÖNDÖRGET: hengerget (Hont m. Király Pál) [vö. *hengërget*].

HENDËRGEŐ: hengergő (Gömör m. Nyr. XVIII.456) [vö. *hengërgő*].

HENDERIKA: hengergőzés (Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII.575).

[HENDËRÍT], HÖNDÖRÍT: hengerít (Hont m. Király Pál; Mátra vid. Nyr. XXII.287) [vö. *hempërít*].

HENDSÉR: hentes (Kecskemét Nyr. X.381).

[HENGËR].

henger-bóc (Soprony m. Csepreg Nyr. II.372; Balaton mell., Vas m. Kemenesalja Tsz.; *henger-buóc* Soprony m. Horpács Nyr. XII.270; Vas m. Répce-Sz.-György Nyr. XVIII.527): 1. oldalaslag lefelé való hempergés (Vas m. Kemenes-

alja Tsz.); 2. bukfenc (Soprony m. Csepreg Nyr. II.372; Soprony m. Horpács Nyr. XII.270; Vas m. Répce-Sz.-György Nyr. XVIII.527); hátrafelé való bukfenc (Balaton mell. Tsz.).

[Szólások]. *Hengerbócot hány:* bukfencet vet (Soprony m. Csepreg Nyr. II.372); hátrafelé bukfencezik (Balaton mell. Tsz.).

hengërbuócoz: bukfencezik, bukfencet vet (Soprony m. Horpács Nyr. IV.181; XII.270).

[hengër-bóca].

hengerbócál: ∾ (Vas m. Kassai J. Szókönyv II.404).

[hengër-bóga].

hengerbógáz[-ik?]: hentereg (Háromszék m. Nyr. V.37) [vö. *hengergógáz*].

[hengër-bucka; vö. *bucska*].

hengerbuckáz[-ik?] bukfencezik (Hely nélkül Nyr. IV.476) [vö. *buckánd-ik, buckándoz-ik, bucskáz-ik, henterbuckáz*].

henger-buckó: bukfenc (Bihar, Hajdú, Szabolcs m. Kóssa Albert).

[henger-bucok].

[Szólások]. *Hengerbuckot vetett:* bukfencet vetett (Debrecen Nyr. III.514; VII.329).

[hengër-góga].

hengergógáz[ik?]: lehempereg (dombról v. szalmarakásról) (Székelyföld Tsz.) [vö. *hengerbógáz*].

HĔNGÉR (*hengér*): 1. hóhér; 2. akasztanivaló, lator, huncut, kujon (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.27; Kriza; Marosszék Arany-Gyulai NGy. I.189; Háromszék m. MNy. VI.356; Nyr. III.324; Vadr. 367. 502a; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Erdővidék Nyr. IX.42).

HENGĔRĔD-IK (*hingërëd-ik* Székelyföld Kiss Mihály).

HENGĔRĔG (*hingërëg* Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *hendërëg*].

[HENGĔRĔL].

le-hengérel: legörget, lehidor. *A hiúból a tyukok hengérelik le ezt a törökbuzát* (Székelyföld Tsz.).

[HĔNGÉRĔL].

meg-hengérel: megkínoz (Háromszék m. Vadr. 502a).

HENGĔRGET (*hingërget* Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *hendërget*].

HENGĔRGŐ (*hingërgő* Székelyföld Kiss Mihály; *höngörgő* Székelyföld Nyr. XXI.284). *Höngörgő:* gurító henger (Székelyföld Nyr. XXI.284). *Hingërgő kő:* úton, udvaron hányódó kő, a mely mindenkinek a lába alá akad (Székelyföld Kiss Mihály) [vö *hendërgeö*].

[HENGĔRGŐDZ-IK].

be-hengergődzik: behemperedik. [*A töviskes disztó a kis nyúlnak a házába*] *behengergődzött* (Debrecen Nyr. VIII.45) [vö. *hengërődz-ik*].

HĔNGĔRGŐZ-IK (Csík m. Kászon-Jakabfalva Nyr. VIII.336; *hengerdőz-ik* Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.328; *hingërgóz-ik, hingërgőz-ik* Székelyföld Kiss Mihály): hentereg, hentergeti magát [vö. *hengërőz-ik*].

mëg-hingergőzik: meghentergeti magát. *A bénnák hingergőzzenek meg ... az éjjel hulló harmatba.* (Háromszék m. Vadr. 404).

HENGÉRKĔD-IK (*hengerked-ik* [?] Háromszék m. NyK. III.11; vö. Nyr. II.522): csintalankodik, dévajkodik, kujonkodik (Háromszék m. Nyr. II. 522; III.324; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[HENGĔRŐDZ-IK], HINGĔRŐDZ-IK: hentereg, hentergeti magát (Székelyföld Győrffy Iván) [vö. *hengërgődz-ik*).

bé-hingerődzik: behemperedik. *Hogy a bércről hamarébb leérjek a vőgybe, neki fekvém s béhingerődzém az ódalon* (Háromszék m. Vadr. 430).

meg-hingerődzik: meghentergeti magát. *A lisztes hibókába meghingerődzött* (Háromszék m. Vadr. 426).

[HENGĔRŐZ-IK].

meg-hingerőzik: ∾ *A harmatos födön meghingerőzött* (Háromszék m. Vadr. 404) [vö. *hengërgőz-ik*].

HENGYEBIGYÉL (Csík m. Nyr. VII.140; *hengyepityél* Székelyföld Kiss Mihály): [tréf.] ver [vö. *hegyefegyél*].

meg-hengyebigyél: [tréf.] megver. *Minnyátt meghengyebigyéllek* (Csík m. Nyr. VII.140).

HENTĔL: disznót öl (Gömör m. Nyr. XVIII. 501; Gömör m. Otrokocs Nyr. XVIII.372.)

[HENTĔR].

[hentër-bucka].

henterbuckáz[-ik?]: bukfencezik (Hely nélkül Nyr. IV.476) [vö. *hengerbuckáz*).

[HENTĔRĔD-IK].

fël-hentërëdik: fölhemperedik (a lelőtt vad, midőn a vízre esvén elvágja magát) (Fehér m. Velencei-tó vid. Nyr. XVII.430) [vö. *hempërëd-ik, hencsërëd-ik*].

HENTĔRĔG (*hëntërëg* Hunyad m. Lozsád Nyr. XXIII.96; *henterög* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 190): 1. forgolódik. *Biz ëggy órát elhëntërëgtem, mig elaluttam* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXIII. 96): 2. hömpölyög (Baranya m. Csúza Nyr.

XVIII.190) [vö. *fentereg, hempërëg, hendërëg, hencsërëg, hengërëg*].

[**HENTĖRGET**], **HENTÖRGET**: hengerez (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190).

HENTERGETŐ: henger (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190).

HENTES: nagy kés (Segesvár Nyr. IX.44).

[**HÉNYA**].

hénya-só: [nép-etimológia] chinin-por (‚chinasó') (Palócság Nyr. XIV.90).

HENYERÉL: henyél, henyélget (Kapnikbánya és vid. NyK. II.376; Székelyföld Kriza; Háromszék m. MNy. VI.331. 357).

HENYERÉSZ: ∾ (Háromszék m. MNy. VI.357).

HEP: kis fűzfasíp (a milyent tavasszal a gyerekek csinálnak) (Gömör m. Kelemér Nyr. XXII. 431).

HEPC: görbe szeg, a mellyel a létrák le vannak foglalva [bányász mesterszó] (Szatmár m. Nagybánya vid. Nyr. XIV.238).

HEPCIÁS: hetvenkedő, kötekedő, bakafántos, veszekedő (Alföld Nyr. IV.329; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.286; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV. 382).

HËPCIÁSKOD-IK (*hepciáskod-ik, hepciâskonynyi*): hetvenkedik, kötekedik, bakafántoskodik, veszekszik (Dunántúl Nyr. XVI.190; Székesfehérvár Nyr. VII.139; Félegyháza Nyr. V.35; Békés m. Balog István; Debrecen Nyr. III.563; Rimaszombat vid. Nyr. X.88; Csallóköz Csaplár Benedek).

[Szólások]. *Hëpciáskodik, mint a koszos malac a garasos kötélën* (Soprony m. Szilsárkány Nyr. VI.516).

[1. **HEPE**].

hepe-hupa: gödrös, kátyús út (Kis-Kúnság Nyr. IX.567) [vö. *hápa-hupa*].

hepe-hupás (Kisújszállás Nyr. XIX.238; *hépa-hupás* Mezőtúr Nyr. VIII.189; *hépe-hupás* Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.94; Nagy-Kúnság Nyr. II.136): egyenetlen, dimbes-dombos, gödrös, göröngyös (föld, út) [vö. *hápa-hupás*].

[2. **HEPE**].

hepe-pepe: [?] (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.212).

HEPELA: hóbortos (Bars m. Léva Czimmermann János).

1. **HEPPËG** (*hëppëg* Háromszék m. Vadr.): lassan, cammogva, csoszogva jár (Székelyföld Kriza, Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *leppëg*].

[2. **HEPPËG**], **HEPPÖG**: liheg. *Mit heppöksz, mind a hízott kácsa? — nincs most pokol meleg* (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.142).

HEPPEGŐ: lassú járású, lassú beszédű (Erdővidék Nyr. IX.42).

HEPPEN: esik, pottyan (Székely-Keresztúr Nyr. XXII.335) [vö. *huppan*].

be-heppen: köszönés nélkül jön be és kínálás nélkül ül le (Alföld Nyr. XIII.526).

ide-heppen: itt terem. *Be hamar ide-heppen!* (Szatmár Nyr. VII.282).

le-heppen: leesik, lepottyan, letottyan (Kolozs m. Zsobok, Kis-Petri Melich János; Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Vadr.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

HEPPENDI: a ki köszönés nélkül jön be és kinálás nélkül ül le (Alföld Nyr. XIII.526).

[**HEPPENT**].

ki-heppent: kivet, kidob, kilök (Székelyföld Kiss Mihály). *Addég s addég fészkelődöl, hogy kiheppentnek a fészkëdből* (Székelyföld Nyr. V. 122).

le-heppent: levet, ledob, letottyant (Székelyföld Kriza; Háromszék m. MNy. VI.330. 338; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. MNy. VI.372). *Csak leheppenti magát*: leül heverni (a tunya munkás) (Háromszék m. Vadr. 502a).

HEPPENTYŰ: 1. tántorogva járó rest ember (Moldva, Klézse Nyr. V.378); 2. [?]. *Heppentyű, vaskesztyű, tüzes guta a menkű* [táncközbeli mondóka] (Fehér m. Arany-Gyulai NGy. I.323).

[**HEPRE**; vö. *hetre*].

hepre-csóré (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46; XXIII. 142; Békés m. Balog István; Makó Nyr. IX.377; Szeged Ferenczi János; Debrecen Nyr. VII.329; *hepre-csore* Kúnszentmiklós Nyr. XV.47; *heprecsoré* Orosháza Nyr. IV.330; Szeged vid. Nyr. IV.169; *hepre-csóre* Mezőtúr Nyr. IX.183; *hepré-csóré* Szeged Kálmány L. Szeged népe I.212): 1. szeles, szeleburdi, hebehurgya, fëleszű, helytelen magaviseletű, meggondolatlan beszédű, sokat és szaporán beszélő (i. h. kivéve Debrecent); 2. *hepre-csóré:* silány leves eledel (Debrecen Nyr. VII.329).

HEPSËL: tapos, jár (Csík m. Csík-Madaras Nyr. XX.47).

[**HER**].

her-mor (Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.478; *her-mór* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *hër-mor* Brassó m. Bácsfalu Nyr. III.524; *hërr-mor* Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478): civakodás [vö. *herz-morz*].

HERBEKK: akadozva beszélő ember, kinek

a nyelve néha igen elakad, néha pedig megindulván igen is szaporán beszél (Háromszék m. Tsz.).

HËRCÁG: kötekedő (Brassó m. Hosszúfalu Nyr. VI.475).

[**HERCE**].

herce-hurca: 1. hordozkodás. *Sok bajjal jár ez a herce-hurca* (Csallóköz Csaplár Benedek); 2. aj-baj, vergődés, bajlódás (Balaton mell. Tsz.; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár); 3. veszekedés, huzavona (Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283); 4. pirongatás, szidalmazás, megszólás, rágalmazás (Szeged Csaplár Benedek; Szeged vid. Nyr. VI.135; Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.94); 5. ingóság (Somogy m. Sándor József); 6. hebehurgya, hamarkodó (Félegyháza Nyr. VI.43).

hercehurcál: 1. ide-oda hurcol. *Mit hercehurcáljam minden esztendőben máshová a sok edebodámat!* (Csallóköz Csaplár Benedek); 2. zaklat, vesződtet (Kúnszentmárton Nyr. II.474); 3. pirongat, szidalmaz, megszól, rágalmaz, gyaláz (Somogy m. Sima Nyr. XIX.381; Alföld Nyr. II.424; Szeged Csaplár Benedek). *Adok én neki, csak engem elhercehurcáljon a városba!* (Tokaj Nyr. XXIII.384) [vö. *herce-hurcol*].

meg-hercehurcál: meghurcol, legyaláz, rágalmaz (Zemplén m. Deregnyő Nyr. VII.474). *Meghercehurcálta a szeginy ember becsülletit* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.568).

herce-hurcol: ide-oda hurcol (Tisza mell. Kassai J. Szókönyv II.409) [vö. *hercehurcál*].

HERCEL: ingerel, bizgat (Udvarhely m. Nyr. VIII.472) [vö. *2. hërgël*].

HERCI: naiv (Mármaros-Sziget Hajdu Nagy Sándor).

HERCSULA: [felelik a kíváncsi gyermeknek azon tárgy neve helyett, a melyet nem akarnak megnevezni] (Tolna m. Paks Nyr. XXII.384). *Mit hozott kê? — Hercsulát* (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46).

HËRDÁL (*herdál, hërdâl*): harácsol, pocsékol, tékozol, fecsérel, vesztegec (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46; Vác Csaplár Benedek; Heves m. Névtelen 1840; Abaúj m. Beret Nyr. IV.329; Székelyföld Győrffy Iván).

el-hërdál (*el-herdál, el-hërdâl*): elharácsol, elpocsékol, eltékozol, elfecsérel, elveszteget, elsinkófál (Győr vid. Nyr. V.522; Komárom id. Szinnyei József; Nagy-Kúnság Nyr. XIX.576; Békés m. Balog István; Csongrád m. Szentes Nyr. XVI.94; Palócság Nyr. XXII.33; Vác Csaplár Benedek, Markovics Sándor; Nógrád m. Nyr. V.181; Abaúj m. Beret Nyr. IV.329; Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly; Székelyföld Győrffy Iván) [vö; *el-hergel*].

[**HERDE**].

herde-berde: helytelen magaviseletű, szeles, szeleburdi, félbolond (Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 46. 305; XXIII.142) [vö. *1. herge*].

HERDEL (Vas m. Kemenesalja Tsz.; *herdenyi* Zala m. Tapolca Nyr. VIII.469; *hërdëll, në hërdëd* Zala m. Szepezd Nyr. XVII.190): rendetlenül, ügyetlenül, nyiszálva vág (kenyeret) [vö. *férdel*].

HËRDITT: ingerel (kutyát). *Eriggy, hërdíts ëggyet azon a kutyán!* (Székelyföld Nyr. II.39; Kiss Mihály).

mëg-hërditt: fölingerel, fölbosszant (kutyát) (Székelyföld Nyr. II.39; Kiss Mihály).

[**HERDÜL**].

fël-herdül: fölgerjed, fölindul, fölfortyan, fölzúdul, fölröffen (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *gerdül*].

[1. **HERE**].

[**here-bóca**].

herebócál: bukfencez. *Ugy megütötte, csak ugy herebócált* (Székelyföld Kóssa Albert).

[**here-bóda**].

herebódál: ∾. *Ugy eltaszítlak, hogy hármat is herebódálsz* (Csallóköz Csaplár Benedek).

herebódáz: ∾ (Csallóköz Csaplár Benedek).

[2. **HERE**].

here-hura: lóhere-féle (Heves m. Névtelen 1840).

herehurás: lóherés. *Jó herehurás szína* (Bihar m. Pocsaj Nyr. V.572).

HEREBERE: [?]. *Mit főz kê, édös anyámasszony? — Tengöri hereberének a leppentyüjét* (Kis-Kún-Halas Nyr. XXII.331).

HERÉC (Zala m. Kassai J. Szókönyv II.406; Baranya m. Tsz.; *héric* Közép-Baranya Nyr. III. 282): 1. *herec, héric:* patkány (Baranya m. Tsz.; Közép-Baranya Nyr. III.282); 2. *heréc:* a fák tövét megrágó egérnemű kártékony állat (Zala m. Kassai J. Szókönyv II.406).

HERÉCEL: megciceréI, meghág (tyúkot a kakas) (Mátyusfölde CzF.; Nyr. VI.232) [vö. *herél*].

HEREGÁN: ingerkedő, mindenkibe csúfolódva belekötő ember (Udvarhely m. Nyr. IX.235).

HERÉL (*kiherül* Csongrád m. Szentes Nyr. VI.178): meghág (tyúkot a kakas, ludat a gúnár) (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.519; Balaton mell. Tsz.; Csallóköz Nyr. I.279) [vö. *herécel, 1. hergel*].

[Szólások]. *Krumplit (krumpit) herél:* a burgo-

nyafészekből eggyes burgonyákat kiszed, a nélkül, hogy az egész kupacot kiásná v. a szárat megsértené (Dunántúl Nyr. XVIII.42; Cegléd Volf György; Csongrád Nyr. IX.90; Nógrád m. Nyr. IV.123). *Fát herél*: a fasorból itt-ott eggyes fákat gyökerestül kivesz (Csongrád m. Nyr. IX. 90).

HÉRÉSZ, HŐRÉSZ (*herész* Fertő mell. MNy. III.405; Szatmár m. Tsz.; hely nélkül NyK. II. 376; *hërész* Nógrád m. Hajdu Nagy Sándor; *hérész* Nagy-Kúnság, Túrkeve Nyr. III.229; Tisza-Sz.-Imre Nyr. IX.129; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.405. 406; Eger vid. Csaplár Benedek; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476; Kalotaszeg Nyr. XVI.143; *hérêsz* Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.139; *heérész* Heves m. Bátor Nyr. VIII.88; *heric* hely nélkül NyK. II.376; *herisz* Bánffy-Hunyad vid. Nyr. XVII.526; *hirc* Kapnikbánya és vid. NyK. II.376; *hőrész* [*heőrêsz*] Gömör m. Nyr. XXII.479; Sajó mell. Nyr. XXIII. 32; Zemplén és Borsod m. Kassai J. Szókönyv II.480; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.473; Abaúj m. Nyr. VII.428; Torna m. Ruehietl Miklós 1839; Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII. 234): **1.** *hërész, hérész, hérêsz, heérész, herisz, hőrész:* lakodalom utáni napon v. vasárnapon a fiatal pár házánál tartott vendégség (másutt: *kárlátó*) (Heves m. Bátor Nyr. VIII.88; Eger vid. Csaplár Benedek; Nógrád m. Hajdú Nagy Sándor; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476; Tisza-Sz.-Imre Nyr. IX.129; Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.139; Sajó mell. Nyr. XXIII.32; Abaúj m. Nyr. VII.428; Torna m. Ruehietl Miklós 1839; Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.234; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.473; Zemplén és Borsod m. Kassai J. Szókönyv II.480; Kalotaszeg Nyr. XVI.143; Bánffy-Hunyad vid. Nyr. XVII.526); **2.** *herész:* lakodalom (Szatmár vid. Tsz.); **3.** *heőrêsz:* kézfogó, kézfogói vendégség (Gömör m. Nyr. XXII.479); **4.** *hirc:* bőjt utáni lakoma a görög szertartásúaknál (Kapnikbánya és vid. NyK. II.376); **5.** *hérészek:* lakodalmasok, a kik a menyegző után hajnalban nagy hejehujával, hegedűszóval bejárják a falut s azután meglátogatják az új házasokat (Nagy-Kúnság, Túrkeve Nyr. III.229; Eger vid. Csaplár Benedek; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.405. 406) [vö. *hőre*].

[Szólások]. *Heriszt szólanak:* (a lakodalmi vendégek) pénzt és egyéb ajándékokat adnak a fiatal párnak (Bánffy-Hunyad Nyr. XVII.526).

[**HÉRÉSZËL**].

ki-hérészël: jól eldönget (Békés m. Balog István).

HÉRÉSZËS. *Hérészësëk* = *hérészek* (*hérész* 5.) (Eger vid. Csaplár Benedek; Heves m. Sirok Nyr. VIII.567).

1. **HERGE:** féleszű, eszeveszett (Pest m. Tinnye Nyr. VII.90) [vö. *herde-berde, kerge*].

[2. **HERGE**].

herge-duda: sípforma gyermekjáték, a melybe tréfából törött borsot v. tubákot tesznek, hogy a belefújónak a szemébe szökjék (Balaton mell. Tsz.).

1. **HERGEL:** ciceről, meghág (tyúkot a kakas) (Gömör m. Tsz.) [vö. *herél, hergêsz, herkentyűl*].

2. **HËRGËL** (*hergel*)*:* izgat, ingerel (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.379. 384; Kriza, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.) [vö. *hercel, hërditt, hërget*].

fel-herrgel: fölingerel, fölbosszant, fölbujt (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.235).

ki-hërgël *(ki-hergel):* bosszantással kiűz, kiszekíroz, kimar (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Kiss Mihály).

3. **HERGEL** (*hërgël*)*:* szétpiszkál, széttúr, széthány-vet (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.330; Vadr.; Győrffy Iván).

el-hergel (*el-hërgël*)*:* elhány-vet, elemészt, elsinkófál, elprédál, elpusztít, elveszt (Háromszék m. Kiss Mihály; Csík m. MNy. VI.371.) *Vagyonát elhergelte* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV. 235) [vö. *el-hërdál*].

ki-hergel *(ki-hërgël):* kipiszkál, kitúr, kihadar (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr.). *Kihergelte a tüzet* (Háromszék m. Vadr. 502a).

le-hergel: lehadar (Háromszék m. MNy. VI. 338; Győrffy Iván).

össze-hergel: összetúr, összehány-vet, összebonyolít (Háromszék m. MNy. VI.330). *Ne hergeld össze az ágyat* (Szatmár Nyr. VII.282).

szijjel-hergyel: szétszór (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.382).

HERGELŐ: walkbrett [csizmadia mesterszó] (Kézdi-Vásárhely Nyr. XVII.479).

hergelő-vas: igazító vas [szűcs mesterszó] (Székelyföld Tsz.).

HERGELY: ménes (Moldvai csáng. Nyr. X. 203) [vö. *hërgiá*].

HERGÊSZ: ciceről, meghág (tyúkot a kakas) (Losonc vid. Nyr. XXIII.39) [vö. *1. hergel*].

HËRGET (*herget*)*:* ingerel, bosszant (Alföld Nyr. XIII.526; Székelyföld Nyr. II.39 [itt *hërgeszd* hiba *hërgesd* helyett]; Andrássy Antal 1843; Kiss Mihály; Győrffy Iván; Csík m. MNy. VI. 372; Csík-Szentkirály Nyr. VIII.96; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.382) [vö. *1. bërget, hërditt, 2. hërgël, hërrëg, hërrëgetés*].

mëg-hërget: megbosszant (Székelyföld Nyr. II.39; Kiss Mihály).

HERGETEL = *hërget* (Udvarhely m. Nyr. V. 231).

HËRGIÁ: ménes (Szlavónia Nyr. XXIII.359) [vö. *hergely*].

HERGOCOT: pántlikás cifrázat (Baranya m. Tsz.).

HERGYESZ: ingerlékeny, hirtelen haragú, szőrszálhasogató (Székelyföld Nyr. I.135).

HÉRJÓKA: héja [?] (Szabolcs m. Kassai J. Szókönyv II.407).

HËRKÁ: sovány (Hont m. Ipolyság Nyr. XIX. 46).

HERKÁNY: ∾ (Bars m. Nyr. XVIII.384).

[HËRKE].

hërke-lik (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III. 141; *herke-luk* Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. XV. 575): szénahányó ablak (lyuk, nyílás) az istálló padlásán.

HËRKËL: horkol (Székelyföld NyK. X.330; (Háromszék m. Kiss Mihály).

HERKÉL: lecsípi a csúcsát. *Herkéltt tojás:* étel neme (Hely nélkül Kresznerics F. Szótár I.235).

HERKENTYŰ (*herkentyü*): vmi tésztanemű (tejföllel készített, zsírban sült, perec-alakú porhanyós tészta, a mely meg van töltve; morzsolt tészta; kók-féle?) (Alföld Nyr. XIII.526; Kolozsvár Nyr. XXII.274; Székelyföld Nyr. XIX.48; Háromszék m. MNy. VI.330; Győrffy Iván). *Mi van a kezedben (a zsebëdben)? — Herkentyű* [felelik, mikor nem akarják megmondani, hogy mi] (Veszprém m. Nyr. V.224).

herkentyü-duda: [feleli a megkérdezett, mikor nem akarja megmondani, hogy mi lessz abból, a mit csinál] (Rábaköz Nyr. XI.190).

[HERKENTYÜL; vö. *1. hergel*].

mëg-herkentyül (*mëg-herkentyűni*): megcicerél, meghág (tyúkot a kakas) (Hont m. Nyr. VI. 232).

HERNYÁS (Baranya m. Ormányság Tsz.; *herjás* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190): virágos (bor) [vö. *hërnyós*].

HËRNYÁSOD-IK (*hernyásod-ik*): 1. virágosodik (a bor) (Kecskemét Nyr. IX.376; X.381); 2. homályosodik (az ablak, mikor megizzad) (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46).

HËRNYÁSZ: hernyóz, hernyókat szed, pusztít (Székelyföld Győrffy Iván) [vö. *hërnyósz*].

HËRNYÓ (*gernyó* Moldvai csáng. Nyr. IX.488; X.204; Moldva, Klézse Nyr. V.89; *harnyú* Zemplén m. Bodzás-Ujlak Kassai J. Szókönyv II.369; 408; *herja* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190; *herjó* Érsekujvár? Nyr. VIII.332; *hërnyú* Heves m. Makáry György 1839; Gömör m. Nyr. XVIII. 453; *hiringó* [?] Szatmár m. Nyr. X.430; *hirnyó* Zilah Nyr. XIV.334; Kalotaszeg Nyr. XX.467; Bánffy-Hunyad Nyr. X.21; Háromszék m. Kiss Mihály; *hornyu* Torna m. Ruehietl Miklós 1839; *hornyú* Gömör m. Krasznahorka-Váralja Nyr. III.185; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476; XVII.425): 1. *hërnyó, hirnyó:* földi giliszta (Székelyföld Herman O. Halászat K.; Kiss Mihály; Háromszék m. Kiss Mihály); 2. *herja:* borvirág (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190).

[HËRNYÓDZ-IK].

meg-hornyódzik: meghernyósodik (Bodrogköz Tsz.).

HERNYÓK: hernyó (Veszprém m. Nyr. II. 330).

[HËRNYÓS], HERNYÚS: virágos (bor) (Gömör m. Tsz.; Gyöngyös Nyr. I.335) [vö. *hernyás*].

HËRNYÓSZ: hernyóz, hernyókat szed, pusztít (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *hërnyász*].

HERŐCE (*herᵉőce* Palócság Nyr. XXII.35): csöröge, forgácsfánk (Félegyháza Hám Sándor; Szeged Csaplár Benedek; Palócság Császár Árpád; Eger vid. Kassai J. Szókönyv II.409; Gyöngyös vid. Hám Sándor; Gömör m. Tsz.; Nyr. XXII.479; Nógrád m. Litke Nyr. IV.286; Kassa vid. Nyr. XVII.238; Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.232).

HERŐKE: ∾ (Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.46; Czimmermann János; Torna m. Ruehietl Miklós 1839).

[HËRPITÁL], HERPITÁ: nehezen, hörögve, fulladozva lélekzik. *E se soká él ám, mer igen herpitá* (Dunántúl Nyr. XXI.284).

HERPITÉL (Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.424; *hirpitél* Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.435; Székelyföld Kriza; Udvarhely m. Vadr.; *hirpitël* Székelyföld Győrffy Iván; *hörpitël* Dunántúl, Marosvásárhely Nyr. XXI.284): ∾.

HERPITÉS (Nagy-Kúnság Nyr. II.136; *hërpitês* Palócság Nyr. XXII.35; Borsod m. Sáta vid. Nyr. XXI.328): göthös, köhögős, hurutos.

HËRRËG (*hereg* Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII. 382; Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XIV. 525): 1. *herr*-hangot ad (a kutya, mikor ingerlik v. mikor marakodni készül) (Balaton mell. Tsz.; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.382; Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XIV.525; Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván); 2. morog, zsémbel, pöröl, civakodik (Balaton mell. Tsz.; Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XIV.525; Székelyföld Kiss Mihály).

[HËRRËGETÉS].

[Közmondások]. *Mar a jó kutya herregetés* [ingerlés, bosszantás] *nélkül is* (Háromszék m. Nyr. IV.187) [vö. *hërget*].

[HËRREN].

fël-hërren: fölröffen (a disznó); fölzúdul (több eggy ellen) (Háromszék m. Vadr. 498b).

össze-hërren: összezörren. *Összehërennek* [igy] *ëgymással* (Zala m. Lesence-Istvánd Nyr. XVI.93).

HËRSËG (*herseg, hersëg*): *hërs*-hangot ad (a haris; a nyers burgonya, répa, káposzta stb. mikor rágják, késsel vágják v. vakarják; a fej, mikor vakarják; a fü a kasza alatt v. a ló fogai között stb.) (Békés m. Balog István; Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Csík-Szentgyörgy Nyr. X.330).

HËRSËGŐS. *Hërsëgősön beszélnek:* éles, nyers hangon veszekednek (Székelyföld Kiss Mihály).

HËRSËGTET: úgy rág vmit, hogy az *hërs* hangot ad (pl. friss füvet a ló, káposztatorzsát a gyerek) (Székelyföld Győrffy Iván).

[HËRSENT].

mëg-hërsent (*meg-hersent*): megbasz (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 477).

HERTYEG (Nagy-Kálló Nyr. XII.433; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.382; *herceg* Székelyföld Győrffy Iván; *hërcëg* Háromszék m. Vadr. 502b; *hörcög* Udvarhely m. Vadr.; *hörtyög* Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.382): 1. *hërcëg, herceg, hertyeg, hörcög*: hörögve, sípolva lélekzik (Nagy-Kálló Nyr. XII.430; Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely és Háromszék m. Vadr.); 2. *hertyeg, hörtyög:* rekedten, rikácsolva beszél v. lármáz (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.382) [vö. *hiricël*].

HËRVAD (*hirvad* Göcsej Nyr. XIII.258; Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Nyr. X.39; Moldvai csáng. Nyr. IX.483; Klézse, Moldva Nyr. III.240): hervaszt. *De jól hërvad ma a nap!* (Mezőtúr Nyr. X.86).

[Szólások]. *Hërvad a tüz:* már alig pislog, kialvóban van (Tisza-Roff Markovics Sándor). *Alégos a gyomrom, hërvad a besü részëm:* alélt, bágyadt vagyok (Vas m. Őrség Nyr. II.472).

HËRVASZT (*hirvaszt*, el-*horvaszt* Gyergyó-Ditró Nyr. XII.282).

el-horvaszt: elgyengít, betegít (Gyergyó-Ditró Nyr. XII.282).

[HERZ].

herz-borz (Székelyföld Kriza, Győrffy Iván; *herc-barc* Erdély Kassai J. Szókönyv II.409; *hërz-borz* Háromszék m. Vadr.; *höz-boz* Székelyföld Győrffy Iván; *hőz-boz* Székelyföld Tsz.; *höz-böz* Székelyföld Győrffy Iván): hirtelen haragú, hirtelen fölfortyanó.

herz-morz: civakodás (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *her-mor*].

HESNYETÖL: késedelmeskedik. *Ne hesnyetöjj, henem ebbe a pillanatos pillanatba itt légy!* (Udvarhely m. Nyr. I.135).

[HËSSËGET].

el-hesseget: elveszteget, elprédál, eltékozol, elpocsékol (Balaton mell. Tsz. [itt *el* nélkül]; MNy. V.130). *Minden vagyonát elhessegette* (Balaton mell. MNy. V.130).

HESSENT: *hess!*-et mond (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.414).

[HËSSINT, HÖSSINT].

el-hössint: *höss*! szóval elűz. *Ha én* [a kis macskát] *el nem hössintettem vóna* (Székelyföld Nyr. V.222).

HËSSZËGET: *hëssz!* szóval uszítgat (kutyát) (Székelyföld Kiss Mihály).

HESSZEGTET: ∾ (Brassó m. Hétfalu MNy. V.346).

HËSSZINT: *hëssz!* szóval uszít (Székelyföld Kiss Mihály).

[HÉT].

[Szólások]. *Se hete, se hava a dógodnak:* semmi látatja (Háromszék m. Vadr. 502a) [vö. *hetelhaval*].

hét-éjszakai fagyás: [tréf.] suba (Szentes Nyr. VI.232).

hét-fő (*hetfe* Dunántúl Tsz.; Veszprém m. Csetény Halász Ignác; Somogy m. Adánd Nyr. VI.526; Fehér m. Nyr. IX.284; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.304; *hetfë* Soprony m. Horpács Nyr. VI.122; X.265; Répce mell. Nyr. II.519; XX. 364; Soprony m. Nemes-Viss Nyr. XVI.513; Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573; *hetfin, hetfire, hetfihez* Soprony m. Nemes-Viss Nyr. XVI. 513; *hetfü* Debrecen Nyr. IX.161; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.93; Háromszék m. Vadr.; Uzon Erdélyi Lajos; Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János; *hetfű* Szlavónia Nyr. XXIII.169; Debrecen Nyr. IX.266; Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.234; Nógrád m. Szécsény Nyr. IV. 278; *hetve* Veszprém m. Csetény Nyr. V.427; Veszprém m. Szőllős-Györök Nyr. XVIII.478; *hetvë* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.519; *hetvin* Soprony m. Horpács Nyr. V.141; Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.572; *hetvîn* Veszprém m. Csetény Halász Ignác).

[hétköz-nap].

hétköznapló: hétköznapi (ruha) (Pannonhalma Nyr. XII.187).

hét sovány esztendő: [tréf.] suba (Szentes Nyr. VI.232).

hét-szám: úrdolga v. robot, a melyet a jobbágy hetenként tartozott elvégezni (Háromszék m. Tsz).

hét-újjú. *Hét-ujju, ződ-hasu:* takácsok gúnyneve (Győr Nyr. VI.192).

hétre-hódra: sokáig, lassan. *Alig tud elkészülni nagy hétre-hódra. Hétre-hódra tesz mindent* (Csallóköz Csaplár Benedek).

[HETE].

[hete-bota].

hetebotáz-ik: botorkálva jár, akadozva beszél (Kapnikbánya és vid. NyK. II.376) [vö. *botáz*].

hete-vete: 1. átalag (kis hordó); 2. átalvető (Udvarhely m. Nyr. IX.235).

[HETED].

heted-fű: hétéves (marha) (Székelyföld Kiss Mihály). *Hetedfűre ment:* hetedik évében jár (Háromszék m. Vadr. 499b).

heted-hét. *Hetedhét ország:* messze föld. *Hol vót, hol nem vót, hetedhét országon is túl vót...* (Ismeretes mesekezdet). *Vót ëccër hetethét országon ës túl ëgy szëgény asszonynak ëgy fia* (Háromszék m. Vadr. 395). *Möndögének együtt hárman hetedhét ország ellen* (Nagy-Kőrös Arany-Gyulai NGy. I.410). *Hol volt, hol nem volt, hetedhét országon volt egy özvegy asszony* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.422). *Mönyön, mönyön a diák hetethét országon körösztül* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 436). *Nincsen olyan gyönyörűség, hej! hetedhét országon* (Erdélyi J. Népd. és mond. I.225). *Hetedhét házaknál elbeszélte:* minden felé (Hely nélkül Lehr A. Toldi [1882.] 6).

HETEDIK (*hétedik* Moldvai csáng. Nyr. IX. 451).

HETEL: 1. eggy hétig időz. *Rajtunk hetel az esső:* egész héten esik (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.411); 2. tétlenül időz, vesztegel (rövidebb v. hosszabb ideig). *Indujj biró, ne hetejj!* (Háromszék m., Erdővidék Vadr. 145). *Hol heheltél ijen sokáig?* (Székelyföld Kiss Mihály). *Ott hetel* (Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XVI.46).

el-hetel: sokáig odamarad (Kapnik vid. Nyr. II.182; Háromszék m. Vadr. 502a).

hetel-haval: ∾ (Háromszék m. Vadr.).

HETELLŐ: eggyheti munka. *Hetellőre möntünk:* eggyheti fuvarozásra (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.142).

HETELŐS: közszolgálatra kirendelt hetes (pl. fuvaros) (Alföld Nyr. IV.329; Csongrád m. Mindszent Hám Sándor).

HETES: 1. hetedik. *Hetes gyerëk* (Zala m. Arács Nyr. XXII.378); 2. fiastyúk (csillagzat) (Csík m. Tsz. 122b); 3. tizenhét kévés gabonakereszt (Pannonhalma Nyr. XII.187).

HETEVÉNY: fiastyúk (csillagzat) (Baranya m. Ormányság Nyr. II.137; Székelyföld Nyr. II.383; Kőváry László 1842; Udvarhely m. Tsz.; Vadr. 499a; Király Pál; Kriza; Csík m. Tsz. 122b. 161a; MNy. VI.243; Vadr. 499a; Gyergyó vid. Győrffy Iván; Erdővidék Tsz.; Király Pál).

HËTËZŐD-IK: kérdezősködik (Zala m. Nyr. II.427).

HETI (*héti* vásár Veszprém Nyr. VII.376; *hétyi* vásár Érsekujvár Nyr. VIII.282): heti vásár (Alföld Arany-Gyulai NGy. II.493). *Hogy szógált a heti?* = hogyan ütött ki? (Csongrád m. Szentes Nyr. VIII.324).

HETIS: hetes. *Két, négy, hat hetis* (Soprony m. Répce mell. Nyr. XX.366; Győr m. Nyr. VIII.216; Pápa vid. Nyr. VIII.218).

[HETLE; vö. *hetre*].

hetle-kotla: 1. üres fecsegés. *Eredj, ne bolygasd a fülemet a hetle-kotlákkal* (Csallóköz Csaplár Benedek); 2. mindenfélét össze-vissza beszélő, hadaró, fecsegő (Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.190). *Unom a hetle-kotla embert* (Csallóköz Csaplár Benedek).

hetlekotlál: mindenfélét össze-vissza beszél, hadar, fecseg (Csallóköz Csaplár Benedek).

hetlekotláz: ∾ (Csallóköz Csaplár Benedek).

HETRE: szeles, szeleburdi. *Hetrén megnézni:* fölületesen, kellő figyelem híjával (Mátyusfölde Nyr. XVII.479) [vö. *hepre, hetle*].

hetre-borda: szeleburdi (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

hetre-főrös: félbolond (Csongrád m. Mindszent Hám Sándor) [vö. *netre-főré*].

hetre-füles: szeles, szeleburdi, hóbortos, bolondos (Alföld Nyr. XIII.526; Kúnság Nyr. XIV. 526; Félegyháza Nyr. V.35; Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.142) [vö. *netre-füles*].

hetre-pila: ∾ (Hely nélkül Tsz. 299a).

HETRÉKËD-IK, HETRÉNKËD-IK: szeleskedik (Mátyusfölde Nyr. XVII.479).

HETÜS (*hetős, hetűs* Nógrád m. Rimóc, Megyer, Hont m. Tesmag Nyr. VIII.218): hetes. *Két, három, hat hetüs* (Zala, Somogy m. Nyr. VIII.218; Erdély Király Pál; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.316; Deés Nyr. XI.526; Székelyföld Nyr. V.222; VIII.217. 218; Győrffy Iván).

[HËTY].

hëty-hoty: ímmel-ámmal, kelletlenül, lomhán. *Në olyan hëty-hoty hánd* (Szabolcs m. Földes Nyr. III.224).

[HETYE].

hetye-petye: 1. haszontalan fecsegés (Szeged vid. Nyr. IV.169); 2. haszontalan (Félegyháza Nyr. VI.43) [vö. *hecsenpecs*].

[HËTYKE].

hetyke-petyke (Balaton mell. Tsz. [itt *hetykepetye* hiba; Horváth Zsigmond]; Nyr. II.93; Pápa vid. Tsz.; Érmellék Nyr. V.472; Szatmár vid. Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek; *hegykebegyke* Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.398; *hëgyke-bëgyke* Székesfehérvár Nyr. VII.430): hetyke, pökhendi, rátartós, büszke, gőgös [vö. *pötyke*].

HĔTTYĔMPĔTTY: hetyke, nyalka (Békés m. Sárrét Nagy Sándor).

HÉVAR: jég alatti üresség (Békés m. Balog István).

HÉVAROS. *Hévaros jég:* fehéres színű és gyenge, törékeny jég, a mely alatt üresség van (Nagy-Kúnság, Túrkeve Nyr. VIII.469; Békés m. Balog István).

HEVEDER: 1. a kapu deszkáit összetartó keresztrúd (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.377); 2. az ajtó vaspántja a sarkvason (Balaton mell. Tsz.; Tokaj Nyr. XIX.383); 3. rigli (malomban) (Baja Nyr. XVII.239); 4. a veder tartója, mely a kútgémen lóg (Pozsony m. Taksony Nyr. XV. 190).

heveder-nap. *Szent heveder-nap:* [nép-etimológia] heverő-nap (Drebrecen Nyr. IX.131) [vö. *heverdel-napja*].

HEVENTIBEN, HEVENTIBE (Alföld Nyr. XIII.526; Csallóköz Csaplár Benedek; *hevendibe* Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.330; Győrffy Iván): hevenyében.

HEVENG: szőllőfürtökkel telefont ágas-bogas vessző, a mely eggy hosszú szőllőfürthöz hasonlít (Közép-Baranya Nyr. IV.236; Pécs Kassai J. Szókönyv II.185. 218).

HEVER: 1. kólika v. farzsába miatt nem tudván a lábán állani, heverész (a ló) (Székelyföld Kiss Mihály); 2. fészket ülni vágyik (a tyúk stb. efféle) (Heves m. Névtelen 1840).

mëg-hever. *Megheveri magát:* meghentergődzik (pl. a porban) (Szilágy m. László Géza; Udvarhely m. Ége Ferencz Miklós; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

HEVÉR: bányász (Selmec Czimmermann János).

[HEVERD-EL].

heverdel-napja, szent heverdel-napja: [tréf.] heverő-nap (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Heves m. Névtelen 1840) [vö. *heveder-nap*].

[HEVERĔDZ-IK],

meg-heveredzik: ‚megheveri magát (a ló)' (Háromszék m. MNy. VI.342).

HEVERÉS: 1. ló- v. tyúkheverés helye. *Heverésbe lépett.:* pattanásokat kapott attól, hogy friss ló- v. tyúkheverés helyére mezítláb lépett (Székelyföld Kiss Mihály); 2. kólika a lóban (Székelyföld Kiss Mihály).

HEVERÉSZ = *hever* 1. (Székelyföld Kiss Mihály).

HEVERGŐDZ-IK: heveredik (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.214).

[HEVERKŐZ-IK].

bele-heverkőzik: beleheveredik. *Beleheverkőzik a sárba* (Baranya m. Csúza Nyr. XVI.571).

HEVERŐ: 1. nem tejelő. *Heverő morha:* nem tejelő csorda (Dráva mell. Nyr. V.423); 2. kólikás. *Heverő ló* (Székelyföld Kiss Mihály).

HEVERŐS: kólikás. *Heverős ló* (Székelyföld Kiss Mihály).

HEVERTETŐ: [?] *Ojjan piszkosak vótak, mind a disznók a hevertetőbe* (Baranya m. Ormányság Nyr. IX.285).

HEVES: be nem fagyott hely a Fertő taván (Fertő mell. MNy. III.243; Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.94).

HEVETEGES: meleg, égevényes (föld) (Csallóköz Nyr. I.279).

HEVEZÜ (*evezü* Csík m. Gyergyó vid. Kiss Mihály): menyasszony (Csík m. Gyergyó vid. Tsz. 157b. 161b. [mind a két helyen *heverü* áll, de ez hiba; Kállay Ferenc]; Nyr. VII.140; Kiss Mihály).

HEVÍT (*hevit, hevitt*): 1. fűt (kemencét, sütőkemencét) (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV. 144; Székelyföld Kiss Mihály). *Éppen kemöncét hevitött* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 482); 2. *túrót hevít:* aludttejből melegítéssel túrót készít (Debrecen, Szatmár Nyr. XVII.524).

bé-hevitt: befűt (a kemencébe, sütőkemencébe) (Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Király Pál).

HEVÍTSÉG: forróság (Somogy m. Nyr. XIII. 478).

HÉVIZÁL: dologtalanul ácsorog, ténfereg, henyél (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.519; Balaton mell., Vas m. Kemenesalja, Pápa vid. Tsz.; Vas és Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.412. 413; Keszthely Erdélyi J. Népd. és mond. II.153; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46; Orosháza Nyr. VI.178; Tata vid., Csallóköz Csaplár Benedek).

HEZSETĔL (*hezsetel*): nyugtalanul mozgolódik, nyüzsgölődik, kézzel-lábbal kapálódzik (pl. kis gyermek a bölcsőben, lúd a ketrecben), szeleskedik (Tolna m. Nyr. VI.230; Székelyföld Kriza, Andrássy Antal 1843; Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. VIII.471; Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr.; MNy. VI.330; Uzon Erdélyi Lajos).

HEZSETI: szeleskedő (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 502a; MNy. VI.330). *Hezseti bolond* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

1. **HÍ, HÉ** (ëgy *héján* tíz Udvarhely m. Nyr. IV.32; *héjává* Udvarhely m. Nyr. III.513; *héjja* Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274; Nyitra m. Vágsellye Nyr. XX.29; Háromszék m. Vadr.) [vö. *hiú*].

[Szólások]. *Teli van héjává:* eggy kevés híján (Udvarhely m. Nyr. III.513). *Ezt a mulasztást*

hiján vësszük neked: hiányzó szerben. *Hiánabban* (Kapnik vid. Nyr. II.183).

2. **HÍ, HÍV** (*hín* Vas m. Őrség Király Pál; Somogy m. Nyr. VI.368; Torontál m. Deszk Kálmány L. Szeged népe III.240; meg*hij*ta, *hij*va Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XXII. 331; *hivu* Erdély Kassai J. Szókönyv II.422; Szinnyei József; Székelyföld Kiss Mihály; Marosszék, Udvarhely m. Sóvidék Vadr. 219).

[Szólások]. *Semminek se híják:* semmit sem ér (Békés és Csongrád m. Gabányi Endre).

HIÁBA, HIÁBAN (*ajába* Göcsej MNy. II.408; *ëába* Zala m. Türje Bódiss Jusztín; *ejába* Göcsej MNy. II.410; *gyábo* Vas m. Őrség Nyr. VII.322; *heába* Székelyföld Győrffy Iván; *hëába* Zala m. Türje Bódiss Jusztín; Háromszék m. Vadr. 360. 502a; *héába* Udvarhely m. Nyr. IV.32; *heéâba* Palócság Nyr. XXI.467; *héba* Dráva mell. Nyr. XIII.284; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.283. 330; XVII.44; Eszék vid. Nyr. VII.277; VIII.180. 373; *hébá*-váló Szlavónia Nyr. XXIII.214; *hejába* Csík m. Nyr. VII.472; *hëjába* Kalotaszeg Nyr. XVII.474; Székelyföld Nyr. V.122; Udvarhely m. Vadr. 76; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XVI.86; Háromszék m. Vadr. 365; Nyr. VI.473; Csík m. Nyr. VIII.182; *hëjâba* Szlavónia Nyr. V.65; *héjába* Soprony m. Miháli, Kisfalud Nyr. XXII.473; Szeged Kálmány L. Szeged népe I.5; Udvarhely m. Nyr. III.554; IV.175. 227; *hijjában* Palócság Tsz.; *hjába* Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.132; Somogy m. Simonyi Zs. A magyar nyelv II.17; *hiâba* Bars m. Zeliz vid. Nyr. XIV. 287; *jába* Göcsej MNy. II.412; Veszprém m. Lázi Nyr. XVI.473; Somogy m. Nyr. X.476; Simonyi Zs. A magyar nyelv II.17; Baranya m. Ormányság Nyr. II.131; Drávafok Nyr. II.473; Aranyosszék Kriza; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.284; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Maros-Torda m. Buzaháza Nyr. V.96; *jába*-való Baranya m. Ormányság Nyr. II.278; *jában* Székelyföld Nyr. IX.176; *jábo* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.561; XX.366; Vas m. Őrség Nyr. VII.271; Hetés, Dobronak Nyr. II.133; Zala m. Bókaháza Nyr. XIV.571; Göcsej MNy. V.100. 160; Nyr. XIII.255; XIV.214; Budenz-Album 166; Somogy m. Szőke-Dencs): 1. *hiâba, hijjában:* ingyen (Palócság Tsz.; Bars m. Zeliz vid. Nyr. XIV.287). *A szilvát hiâba adták* (Zeliz vid. Nyr. XIV.287); 2. *ajába, ëába, ejába, hëába:* mégis (Göcsej MNy. II.410. 418). *Eleget imádkozott értem az apám, ëába katona lettem* (Zala m. Türje Bódiss Jusztín).

HIÁNY (*héány* Veszprém m. Szentgál Nyr. III.183). *Hiányba:* hiába (Eger Nyr. XVIII.25).

HIÁNYOS (*héjjános* Székelyföld Kriza; Háromszék m. Vadr. 502a).

HIÁNYOSSÁG (*héjjánosság* Háromszék m. Vadr. 407. 417. 502a). *Itt letelepettek, az őzet megnyúzták, megmosták; s csak a tűz héjjánossága vót, hogy jó vacsorát készithessenek* (Háromszék m. Vadr. 407).

[**HIÁNYSÁG**], **HIÁNSÁG**: hiba [?]. *Hiánság vót rajta* [a szemén] (Zala m. Nyr. XIII.477).

HIBÁDZ-IK (*hibâdz-ik*): beteg (Palócság Ethnographia III.351). *Mëmmëg hibâdzik az uram* (Mátra vid. Nyr. XXII.287) [vö. *hibáz-ik*].

mëh-hibâdzik: megbetegszik. *Mëhhibâdzott az istenadta gyerëki* (Mátra vid. Nyr. XXII.335).

HIBÁL: hibáz (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.417).

el-hibál: hibássá lessz (pl. a juh, mikor megmételyesedik) (Székelyföld Kriza).

meg-hibál: hibássá lessz, hiba esik benne (Heves m. Névtelen 1840).

HIBÁNYOS: hibás (Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187).

HIBARC: híg sár, kátyú, pocsolya (Vas m. Kemenesalja, Győr m. Tsz.; Göcsej MNy. V.160; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841) [vö. *habarcs, hibóka].*

HIBARCOS: ingoványos vizes hely (Háromszék m. Vadr. 502a).

HIBÁS: kevés szemű. *A rozs hibás:* kevés szem van benne (Pest m. Szeremle Nyr. XVI. 505).

hibás-ölü: sérvéses, béle-lejárós (Kecskemét Nyr. XIV.283).

[**HIBÁSÍT**].

meg-hibásít: hibássá tesz. *Adott valami kenőléket, az hibásította meg a szememet* (Bihar m. Udvari Nyr. XIII.524).

HIBÁZ, HIBÁZ-IK: 1. hibás. *A fülem is hibázik:* nagyot hall (Kisujszállás Nyr. XII.288); 2. *hibáz:* hiányzik (Répce vid. Nyr. XX.416); *hibáz-ik:* hiányos. *A rozs hibázik:* kevés szem van benne (Pest m. Szeremle Nyr. XVI.505); 3. *hibáz-ik:* eltér, különbözik. *Nem sokat hibázik tőle* [eggyik szemüveg a másiktól] (Pest m. Uj-Kécske Nyr. XII.280) [vö. *hibádz-ik, hibiz*].

mëg-hibázik: 1. hibát kap, hibás lessz, megromlik (Székelyföld Kiss Mihály). *Mëghibázott a szëmëm* (Heves m. Visznyek Nyr. XII.280). *Meghibázott az eszében* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.364); 2. hiányzik. *Nêha mêg a tüzelőfája is mèhhibázott, annyira szëgény volt* (Gömör m. Nyr. XXIII.44).

HIBBAD: lappad, lelohad (fölfuvódott sár) (Háromszék m. Vadr.; MNy. VI.330; Győrffy Iván).

HIBBAN (*hibbany-ik* Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141): 1. roggyan, rokkan, rándul (Csallóköz Csaplár Benedek; Kúnság Nyr. XIV.526). *Hibbanyik a fa:* dül, súlyánál fogva vmerre ereszkedik (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III. 141); 2. botlik [?] (Pozsony m. Kassai J. Szókönyv II.417).

mëg-hibban: 1. megroggyan, megrokkan, megrándul (Nagy-Kőrös vid. Pap Károly; Mezőtúr Nyr. IX.479; Szentes Nyr. VIII.331). *Möghibbant a dërëkam* (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46); 2. megszakad vmi a testében (Kolozsvár Pap Károly); 3. hirtelen lesoványodik (Nagy-Kőrös vid. Pap Károly).

[Szólások]. *Möghibbant az esze:* kissé megbomlott (Szeged Ferenczi János).

HIBEG: inog, mozog, lazán áll (pl. a tapasz a falon, ha közte s a fal között üresség van) (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46). [vö. *1. hibog*].

[HIBINT].

el-hibint: elhibáz (Vas m. Őrség Nyr IV.228) [vö. *hibít*].

[HIBIRÓ].

hibiró-habaró: habaró. *Hibiró-habaró kanál* (Heves m. Kengyel Nyr. V.227).

HIBÍT: 1. hibáz (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.286; Szatmár vid. Tsz.); 2. hiányzik (Pozsony m. Névtelen 1840) [vö. *hibint*].

[Szólások]. *Hibít a nyelve:* hibásan, selypesen beszél (Szeged vid. Nyr. IV.34).

el-hibít: elhibáz (Tolna m. Paks Nyr. XII.384; Szeged Csaplár Benedek).

HIBIZ [?]: hibázik (Szatmár m. Nyr. XI.284).

[HIBLI].

hibli-hubli: szeles, kapkodó, szeleburdi, meggondolatlan, hóbortos (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.212; Csaplár Benedek; Bánság, Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Kriza) [vö. *hibri-hubri*].

HIBÓCA: higos hús, hártyikás hús (Háromszék m. MNy. VI.330; Háromszék m. Szotyor Győrffy Iván) [vö. *hiboncа*].

1. **HIBOG:** 1. inog (Székesfehérvár Nyr. VII. 139; Kecskemét Nyr. IX.93); 2. süppedez (a zsombékos föld, posvány, ingovány a láb alatt) (Mező-Komárom Király Pál; hely nélkül Tsz.) [vö. *hibeg*].

2. **HIBOG:** hebeg, hebegve beszél (Fehér m. Király Pál) [vö. *habogó*].

HIBOGAT: inogtat, mozgat, lazít. *Jól leszögeztem ezt a deszkát; most már nem mozgathatják ki a gyerekek. — Azok bizony mindjárt hibogatják, mihelyt magukra maradnak* (Alföld Király Pál).

HIBOHA: langyos víz (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván).

HIBÓK: híg sár, pocsolya, csatak (Erdély Kassai J. Szókönyv II.423; Székelyföld Kriza, Győrffy Iván; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV. 93; Háromszék m. Vadr.; Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478; Csík m. Gabányi Endre).

HIBÓKA (*hiboka* Székelyföld Tsz.): ∾ (Székelyföld Kiss Mihály, Andrássy Antal 1843, Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.330; Vadr. 426; Győrffy Iván) [vö. *hibarc*].

HIBÓKÁS: ingoványos vizes hely (Háromszék m. Vadr. 502a).

HIBONCA = *hibók* (Székelyföld Győrffy Iván) [vö. *hibóca*].

HIBONCÁS = *hibókás* (Háromszék m. Vadr. 502a).

[HIBRI].

hibri-hubri = *hibli-hubli* (Szeged Nyr. VIII. 235).

[HIBÚL].

meg-hibúl: hibát kap, hibás lessz (Vas m. Ságh Kresznerics F. Szótár I.238).

HICCEL: izzik (a kovács vasa) (Sárospatak Nyr. XVII.527).

HICCES: elbizakodott, önhitt, magát nagyra tartó (Baranya m. Ormányság Kassai J. Szókönyv II.420) [vö. *hittyës*].

[HICKI].

hicki-vicki = *hecke-ficke* (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *ecke-ficke, icki-vicki*].

HÍD (*hid*): 1. palló, mely az ucca két oldalán futó kövezett gyalogutat összeköti (Kecskemét Nyr. XII.283); 2. komp (Hont m. Nyr. V.377).

hid-dëszka: a partról a malomba vivő deszka (Baranya m. Ormányság Nyr. VII.525).

hid-elve, hid-elbe: 1. *hid-elve:* a hídon túl fekvő városrész (Kolozsvár Kassai J. Szókönyv II.72; Szinnyei József); 2. *hid-elbe:* a híd följárója [?] (Szatmár m. Géres Király Pál).

hid-pádlás: híd padlója (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 440).

1. **HIDAL:** hidat készít v. állít föl (Székelyföld Kiss Mihály).

2. **HIDAL:** döncöl, ráfekve v. rajta hancúrozva összegyúr v. rendetlenségbe hoz (ágyat). *A te vetëtt ágyadot más hidajja, de nem én* (Háromszék m., Erdővidék Vadr. 191) [vö. *hidor*].

lë-hidal (*lë-hidar* Tata Matusik Nep. János 1839; *lë-hiduó* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII. 143): ledöncöl, ráfekve v. rajta hancúrozva legyúr v. rendetlenségbe hoz (ágyat) (Balaton mell., Pápa vid. Tsz.; Zala m. Arács Nyr. XXII.192).

HIDAS: 1. komp, dereglye (Tisza mell. Kassai J. Szókönyv I.423; Tisza-Dob Nyr. XVIII.565; XX.285; Szatmár m. Nyr. XIX.381; Tokaj Nyr. XIX.383; XXIII.384; Székelyföld Tsz.; Nyr. V.377); 2. disznó-ól (Dunántúl Nyr. V.181; Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XIII.332; Somogy m. Kálmán-

csa Nyr. XI.238; Somogy m. Sima Nyr. XIX. 381; Veszprém m. Nyr. VIII.224; Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII.46; Veszprém m. Csetény Nyr. II.558; XVIII.332; Tolna m. Tsz.; Székesfehérvár Nyr. VII.139; Gömör m. Nyr. XXII. 479; Nógrád m. Terbeléd Nyr. XXII.573).

hidos-fele: istálló fölső padozata (Székelyföld Tsz.).

hidas-ól: disznó-ól (Csallóköz Csaplár Benedek).

HIDDOGAL: hivogat (Székelyföld Győrffy Iván).

HIDEG (*hídig* Moldvai csáng. Nyr. IX.484): hideglelés (Palócság, Nyr. XXI.507).

[Szólások]. *Hideg fogja:* hideg leli (Vas m. Őrség Nyr. II.374; Palócság Gömör m. Tsz.; Gömör m. Majom Nyr. XIX.427; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.188). *Hideg nyomât tanâta:* hült helyét lelte (Mátra vid. Nyr. XXII.287).

hideg-ágy: ravatal (Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XXII.238).

hideg-asztal: ∞ (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 190).

hideg-boza: [tréf.] fing (Palócság Nyr. XXIII.42).

hideg-étek: kocsonya (Palócság és hely nélkül Tsz.).

hideg-fogás (*hideg-fogâs*): hideglelés (Palócság Tsz. 162a; Nyr. XXI.507; Nógrád m. Ipoly-Litke Nyr. IV.35).

hideg-hús: kocsonya (Göcsej, Gömör m. Tsz.).

hideg-kása: fagylalt (Kecskemét Nyr. XIX.46).

hideg-lelés (*hideg-lövés* Fehér m. Perkáta Nyr. II.520; *hideg-lövís* Esztergom Nyr. IX.541; Érsekujvár Nyr. VIII.282).

hideg-lelős: hideglelést okozó. *Hideglelős gyümölcs* (Nagy-Kőrös Nyr. VI.424).

hideg-szájú: a kinek a szájában hamar elalszik a pipa (Szeged Nyr. I.179).

hideg-talpu: indulat nélküli, eggykedvű, flegmatikus (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván).

hideg-vágó: véső, a mellyel hideg vasat vágnak (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.305).

[**hideg víz**].

hidegvizell: hideg vízzel borogat (Jász-Kisér Nyr. XIII.525).

HIDEGCSE: hideg (Eszék vid. Nyr. VIII.140).

[**HIDEGËL**].

ki-hidegel[-i a ruhát]: mosás után hideg vízbe rakja s abból kiszedegetve kifacsarja (Mezőtúr Nyr. X.478).

HIDEGĖS: hideg, hűvös. *Hidegės az idő, itt a tél* (Somogy m. Király Pál).

HIDEGÍT (*hidegét* Fölső-Somogy, Marót puszta Nyr. X.190).

[Szólások]. *Hogy a Szüz Mária hidegéccsen mëg!* (Fölső-Somogy, Marót puszta Nyr. X.190).

[**HIDER**].

hider-hadar: hadargat, össze-vissza hadar (Mezőtúr Nyr. VIII.443).

[**HIDERÁSZ**].

hiderász-hadarász: hadarászgat (Mezőtúr Nyr. VIII.443).

HIDLÁS (*hídlás, hidlâs*): **1.** deszkapadló (istálló, ól, pajta, csűr, híd padlója) (Torontál m. Rábé Kálmány L. Szeged népe III.231; Palócság Nyr. XXI.504; XXII.35; Nógrád m. Nyr. IX.332; Gömör m. Nyr. XVIII.502; Tokaj Nyr. XIX.383; Nagy-Kálló Nyr. XII.430; Bereg m. Pap Károly; Ugocsa m. Tamás-Váralja Nyr. XIV.379; Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 437; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XV.336); **2.** fölső padozat (Vas m. Őrség Nyr. III.479; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.426); **3.** a csűr középső része fölötti két gerendára készült padlás. *A hidlásra rozsot rakunk* (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

hídlás-orom: a hídlás végeinek általfái, a melyekhez a padlódeszkákat szegezik (Heves m. Névtelen 1840).

[**HIDLÓ**].

hidló-fa, higló-fa: azon ékforma fa, a melyet hordó-abroncsoláskor a sulyokkal ütnek (Balaton mell. Tsz.; Fábián Gábor 1839).

HIDLÓS (*hidluós* Göcsej MNy. V.161): ostorosgyerek (Göcsej Tsz.) [vö. *hidás*].

hidlós-gyerek: ∞ (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.422).

HIDÓ (*hídó*): ∞ (Abaúj m. Beret Nyr. II.423; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.422; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476) [vö. *hidós*].

HIDÓKA: a szövőszékbeli cséve vesszeje (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841).

HIDOR: kotor, hárít, hárogat, söpör (Csallóköz Nyr. I.279; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.46; hely nélkül Tsz.). *Gabonát hidor a zsákba* (Komárom m. Perbete vid. Gancs Géza) [vö. *hadar, 2. hidal*].

el-hidor: elsöpör, elsodor. *A hidat a patak elhidorja* (Pozsony m. Kassai J. Szókönyv II.427).

le-hidor: lekotor, lehárít, lehárogat, lesöpör. *Le ne hidord a babot az asztârú* (Hont m. Páld Nyr. XIV.575).

HIDÓS: ostoros-gyerek [?] (Vas m. Nyr. II.27) [vö. *hidlós, hidó*].

HÍDOS: hivogat, összehí (Nyitra m. Egerszeg vid. Csaplár Benedek).

HÍDOSÓ: vőfély (Nyitra m. Egerszeg vid. Csaplár Benedek).

HÍDRÁL: kotor, hárít, hárogat, söpör (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *hidor*].

[**HÍG**].

hig-víz: befagyatlan része a tónak (Fehér m. Velencei-tó vid. Nyr. XVII.431).

HÍGÁLYOS: ritkaszemű (szőllőfürt) (Heves m. Névtelen 1840) [vö. *vigályos*].

HIGGAD: 1. hígul, hígossá válik (Háromszék m. MNy. VI.331); 2. lágyul (Háromszék m. MNy. VI.331); 3. meggyengül, meghajlik, meggörnyed, ingadoz (a teher alatt) (Székelyföld Tsz.).

HIGGADOZ: ingadozva megy (Székelyföld Nyr. VIII.463).

[**HIGGAJT**].

mëg-higgajt: meghiggaszt, meghigít (Palócság Nyr. XXI.421).

[**HIGONYA**].

higonya-étel: a tarhonyának hígabb neme (Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. VII.477).

[**HÍGUL**].

el-hígul: elájul (Szlavónia Nyr. V.11; XXIII. 217. 362).

HIHETŐSÍTŐ: hitelesítő (Háromszék m. Tsz.).

HÍL: hí (Pest m. Király Pál).

HILÉRC: ásó (Beszterce m. Zselyk Nyr. XVIII.576).

[**HILITT**].

hilitt-holott: itt-ott. *Lësz-ë mëggy? — Hilitt-holott szömmel-szömmel a fák högyein* (Tolna m. Nyr. IV.174).

[**HILLÁM**].

hillám-hallám: hallomásból vett bizonytalan kósza hír. *Annyi hillám-hallámot tuttok, hogy szere-száma sincs, még sem tuttok annál többet* (Székelyföld Kiss Mihály).

HILLERKED-IK (Marosvásárhely Nyr. IX.428; *hillërked-ik* Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV. 382): kacérkodik, hízelkedik, nyájaskodva settenkedik vki körül.

[1. **HÍM**].

hím-kapocs: a melyet a másikba (a *nőstény-kapocsba*) beleakasztanak (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *kan-kapocs*].

2. **HÍM**: szabott mód, mesterfogás, fortély. *Annak, gazd' uram, szëre* [kezelési rendje] *is van, híme* [tapintati fogása] *is van, ága-boga* [több oldalú gyakorlati ismerete] *is van, s mind a hárommal beszélni këll* [tisztában kell lenni] (Székelyföld Nyr. I.181; Kiss Mihály). *Eltanulta a himit* (Háromszék m. NyK. III.10). *Megvan mindennek a hime* (Csík m. Nyr. VII.140). *Nincs annak semmi hime* (Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XIV.89).

himbe-hembe: annak rendje-módja szerint (Kún-Szentmárton Nyr. II.474).

[3. **HÍM**].

him-hám (*ím-ám* Csallóköz Csaplár Benedek): hímezés-hámozás, kanyargós mentegetődzés, hoszszas kifogásoskodás (Csallóköz, Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.331; Vadr.). *Mire való az a sok ím-ám! Rajta, hozzá kell fogni a dologhoz* (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *ímmel-ámmal*].

[4. **HIM**].

him-pók: csomósodás a ló lábának a csánkja alatt (Balaton mell. Tsz.; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. XIV.424; Somogy m. Sima Nyr. XIX.381) [vö. *1. pók*].

himpókos (ló): a melynek a lába csánkja alatt csomósodás támadt (Somogy m. Sima Nyr. XIX.381) [vö. *pókos*].

himpókos-eszü: részeg (Tata vid. Nyr. V.473).

[**HIMBA**].

himba-limba: hinta [?] (Palócság Nyr. XXI. 417).

HIMBÓKA: hinta (Abaúj m. Névtelen 1839).

HIMBÓKÁZ[-IK?]: hintázik (Abaúj m. Névtelen 1839; Zemplén m. Tállya Nyr. IV.477).

[**HÍMËL**].

híměl-hámol (*hímöl-hámol, hímű-hámű*): hímez-hámoz, ötöl-hatol, zavartan mentegetődzik, szépítgeti a dolgot (Rábaköz Nyr. XI.190; Balaton mell., Pápa vid. Tsz.; Székesfehérvár Nyr. VII. 430; Göcsej Vass József 1841; Mezőtúr Nyr. VIII.189; Szeged vid. Nyr. VI.135; Csallóköz Csaplár Benedek).

HÍMËS (*himës, himes*): 1. kivarrott. *Himës ing* (Brassó m. Zajzon Nyr. III.326); 2. tarka (ló), cifrára festett (tojás) (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141; Tokaj Nyr. XXIII.384; Rimaszombat Nyr. V.182; hely nélkül Tsz.); 3. husvéti festett tojás (Szabolcs m. Büd-Sz.-Mihály Hajdu Nagy Sándor; Tokaj Nyr. XXIII.384). *Köszönöm a himest* (Szabolcs m. Őr Nyr. VI.236).

HIML-IK: 1. szétporlik, szétomlik. *Himlik a föld* [a jó szántás után] (Balaton mell., Göcsej Tsz.); 2. *himleni*: ‚megpermetezni' [?] (Hely nélkül Nyr. XXI.330).

el-himlik: elporlik. *Addig kell a lisztet száragatni, még el nem himlik* (Vas m. Halastó Kresznerics F. Szótár I.239).

HIMLEL: hint, hinteget (Baranya m. Ormányság Kassai J. Szókönyv II.431; Tsz.).

[**HIMMI**].

himmi-hummi: apró-cseprő (Nagy-Kúnság Nyr. XX.45). *Himmi-hummi dologho nem is fogok* (Debrecen Nyr. IV.318) [vö. *hemmi-homi, hun-mi*].

HIMPELLÉR (*himpilliér* Rábaköz Nyr. XI. 190): **1.** kontár, hitvány mesterember (Balaton mell. Tsz.); **2.** ügyetlen (Marcal mell. Tsz.) [vö. *himpli-hampli*].

HIMPÉR (Göcsej Nyr. XII.141; *himpêr* Soprony és Vas m. Nyr. X.331): málna.

[**HIMPLI**].

himpli-hampli: haszontalan, semmirevaló, ügyefogyott, kontárkodó (Vác Czech János 1840) [vö. *himpellér*].

HÍMZ-IK: párzik [?]. *Tavasszal a madarak hímzenek* (Pozsony m. Kassai J. Szókönyv II.429).

HÍNÁR (*csínár* Torontál m. Kassai J. Szókönyv V.193; *hénár* Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187; *heénár* Somogy m. Nyr. XVIII.239; *hinyár* Zala m. Tapolca Nyr. VIII.469; Zala m. Szepezd Nyr. XVII.190; Székelyföld Kiss Mihály; Gyergyó-Ditró Nyr. XII.282). — *Hinyár*: nyálka, köpet (Gyergyó-Ditró Nyr. XII. 282).

[**HINC**].

hinc-hánc (*hinc-hanc*): **1.** *hinc-hanc* (ember): a kinek a szavára nem lehet adni (Kúnság Nyr. XIV.526); **2.** *hinc-hánc*: üresfejű hencegő, hányiveti fiatal ember (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.568) [vö. *hink-hánk*].

1. **HINCÁL**: hintál (Somogy m. Sándor József).

2. **HINCÁL**: ficánkol (Somogy m. Sándor József) [vö. *fincál*].

HINCÁROZ: nevetgélve pajzánkodik (Zemplén m. Tállya Nyr. IV.477) [vö. *fincároz, hancúroz*].

HINCOL: rajta gyúródva, henteregve, hancúrozva rendetlenségbe hoz (ágyat, szénát, szalmát) (Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Nyr. IV.378) [vö. *fincol, hancol*].

el-hincol: ∾ *Mind elhincoltátok az ágyat* (Székelyföld Kiss Mihály).

össze-hincol: ∾ *Mind összehincoltátok, a mi a ládára vólt rakva* (Székelyföld Kiss Mihály).

HINCOLÓD-IK: **1.** hánykolódik, hentereg, hancúrozik; **2.** rendetlenségbe hozódik (Székelyföld Kiss Mihály).

HINDÓGÁL (*hindogál*): hintázik, himbálódzik. *Hindógál a hintó* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.14).

HINDSA: hinta (Vas m. Tsz.).

HINDSÁL (Vas m. Tsz. 163b; *himzsâ[l]* Dunántúl Nyr. XVI.190): hintázik.

HINGA: hinta (Zala m. Szepezd Nyr. XVII. 190).

HINGÁROZ: hintázik. *Ülj rëndësen a székën, në hingározz!* (Tolna m. Nyr. XXI.141).

[**HINGÓC**].

[Szólások]. *Annak már hingóc*: annak már vége van (Borsod m. Ónod vid. Nyr. XVII.383).

[**HINK**].

hink-hánk (*hink-hank*): kevés értékű, semmitérő, selejtes (Zilah Nyr. XIV.334; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Hink-hánk ember, dolog, gondolat* (Háromszék m. Vadr.). *Oan hink-hánk emberrê szóba sem állok. Minden hink-hánk semmiség dolog miánn akkora csatarát inditt az uram, hogy a fődnek nehez tartani* (Székelyföld Győrffy Iván) [vö. *hinc-hánc*].

HINNA: hinta (Győr m. Bőny Nyr. XV.284. 384; Tata Matusik Nep. János 1841).

HINNÁZ: hintázik (Győr m. Bőny Nyr. XV. 285. 384; Esztergom vid. Nyr. XIX.239).

HINODÁL: haboz, ötöl-hatol, zavarában hebeg (Bereg m. Pap Károly).

HINTA (*hinda* Veszprém m. Várpalota Nyr. XXI.477) [vö. *1. hincál, hindsa, hinga, hinna, hintó*].

HINTËZ: hinteget. *Hammat hintëztek a jeges utra* (Székelyföld Győrffy Iván). *Vót a pincébe egy zsák liszt; hogy felesége a borfoját eszre ne vegye, azt mind rea hintezte* (Házomszék m. Vadr. 426).

HINTÓ (*hintu* Vas m. Őrség Tsz; *hintyó* Gömör m. Fölső-Balog Nyr. XXII.479). — *Hintó, hintu*: hinta (Vas m. Őrség Tsz.; Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Csík m. MNy. VI.372).

hintó-korba: kaless-kasten [bognár mesterszó] (Győr Nyr. XI.478).

HINTÓKA: hinta (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.251).

HINTOROG: inog, billeg, dülöng. *Mindig ideoda hintorog* [a kocsi] (Nyitra m. Vágséllye Nyr. XX.325. 518) [vö. *fintorog*].

HINTÓZ-IK: hintázik (Székelyföld Kiss Mihály).

HINTÓZTAT: hintáztat (Székelyföld Kiss Mihály).

HINTŐ: tejföl (Győr m. Szigetköz, Duna-Szentpál Nyr. VIII.522).

HINYÁROZ: nevetgélve pajzánkodik (Zemplén m. Tállya Nyr. IV.477; Brassó m. Hétfalu MNy. V.346) [vö. *vinyároz*].

HINNYOG: **1.** vihog, nyihog (párosodáskor v. eggymással játszva a ménló és a kanca) (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XXI.283; Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.431; Kiss Mihály); **2.** ihog-vihog, nevetgélve enyeleg (Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.91; Székelyföld Kiss Mihály; hely nélkül Nyr. XXI.94). *Ejha, de hinnyognak azok a szógálók ott a kúton!* (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.142); **3.** sír (Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.91) [vö. *vinnyog*].

HINNYOGTAT: vihogtat. *Në hinnyogtassátok itt az ablakom alatt ezöket a lányokat* (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.142).

[HIPËG].

hipeg-hupog: pifeg-pufog. *Ugy ütötte, csak úgy hipegett-hupogott a háta* (Veszprém m. Csékút Nyr. XI.191).

hipeg-hüpög: ∾ *Ugy êverte, mint a kétfenekü dobot; csak úgy hipegett-hüpögött a háta* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.568; Katona Lajos).

HIPI: döguyúzó, kutyapecér (Marosvásárhely Nyr. IX.428).

HIPPAD: süpped, süllyed [?] (Szilágy m. Kassai J. Szókönyv II.432) [vö. *huppad, sippad*].

HÍR (*hér* Vas m. Őrség Nyr. VII.272; Moldvai csáng. Nyr. IX.485).

[Szólások]. *Hírre beszél:* hetykén beszél, henceg (Abaúj m. Beret Nyr. III.522). *Gyün-é mán az a gyerek? — Nem gyün még a hírül se:* még híre sincs (Abaúj m. Király Pál).

hir-harang (*hir-harang*): **1.** első (rövid) harangozás temetés alkalmával (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46); **2.** hírhordozó (Balaton mell., Erdővidék Tsz.).

HIRDETŐ: esküvő előtti kihirdetésért járó pénz. *Kifizessük a hirdetőt* (Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.241).

[HIRËG].

hirëg-hörög: ismételten hörög, hörögve beszél (Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.190).

HÍREL: híresztel (Debrecen vid. P. Thewrewk Emil).

HIRËS: büszke, rátartós (Fehér m. Nyr. X.187). *De hirës legény vagy!* (Gömör m. Nyr. XVIII.505). *Në légy olyán hirës, mër tëis mëghálsz még* (Abaúj m. Beret Nyr. II.423).

HIRGÁL: kotor, hárogat (el-, ki-, össze-) (Nyitra m. Magyar-Soók Nyr. XX.325; Hont m. Páld Nyr. XIV.575; Vág mell. CzF.; Csallóköz Szinnyei József; Alsó-Csallóköz CzF.). *A kinyomtatott gabonát garmadába hirgálják* (Érsekujvár Vass József 1841). *Gabonát hirgál zsákba* (Komárom m. Perbete vid. Gancs Géza). *Kihirgálja pemettel a kemencéből a szenet, hamut. Az ágy alól kihirgálják a szemetet. Hirgáld el ezt a trágyát a láb alól* (Csallóköz Csaplár Benedek).

[HIRGAS].

hirgas-horgas: horgas-borgas, csavargós, kanyargós. *Hova mënsz, te hirgas-horgas?* [találós mesében; = füst] (Erdővidék Nyr. IX.37) [vö. *hirges-horgos*].

HIRGE: széles fazék (Erdély Kassai J. Szókönyv II.433) [vö. *hirgit, hirgó*].

[HIRGËS].

hirges-horgos = *hirgas-horgas* (Palócság Nyr. XXI.417).

HIRGIT [?]: puliszkafőző fazék (Székelyföld Tsz.; vö. NyK. X.330) [vö. *hirge, hirgó*].

HIRGÓ: **1.** puliszkafőző fazék (Kapnikbánya és vid. NyK. II.376; Maros-Torda m. Marosi alsó-járás Ravasz Árpád); **2.** vizes edény, korsó (Gömör m. Détér Nyr. XV.430) [vö. *hirge, hirgit*].

HÍRI: cicázás, cicézés. *Hírit fut:* cicázik, cicézik (Udvarhely m. Kiss Mihály).

HIRIBA (Szatmár m. Krassó Nyr. XIX.335; Székelyföld Tsz.; *hiriba*-gomba Szilágy m. Király Pál; Székelyföld Nyr. XVII.429; *hiribe*-gomba Kolozsvár Szinnyei József; *hirip* Kolozsvár vid. Kassai J. Szókönyv II.433; Győrffy Iván; *hirip*-gomba Szilágy m. Király Pál; Székelyföld Győrffy Iván): eggy ehető gombafaj (tinóri gomba, cepegomba, vargánya, kucsma-gomba).

HIRICËL (*hirittyöl* Csallóköz Nyr. I.279): hörögve, sípolva lélekzik (Székelyföld Tsz.; NyK. X.330; Kriza, Győrffy Iván; Háromszék m. Nyr. V.37). *Ugy hiricel, mintha meg akarna dögölni* (Háromszék m. Butyka Boldizsár). *Ugy hiricel, mind a gojvás* (Háromszék m. Vadr. 375). *Oly rekett, hogy alig tud hirittyölni* (Csallóköz Nyr. I.279) [vö. *hiripël*].

HIRINTA: hinta (Pozsony m. Kassai J. Szókönyv II.251; Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.94).

HIRINTÓ: ∾ (Csallóköz Nyr. I.279; Csaplár Benedek; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.47; Szatmár m. Nyr. XI.284; Pap Károly; Szatmár Nyr. IX.265).

HIRINTÓKA (Debrecen Nyr. VII.329; IX.206; *hilintóka* Nagy-Kúnság Nyr. II.325; XVI.286; Mezőtúr Nyr. X.478): ∾.

HIRINTÓZ-IK (Szatmár m. Lauka Gusztáv 1842; *hirinkóz*ni Hajdú m. Hadház Nyr. XIX.143): hintázik.

HIRIPÉL: hörögve, sípolva lélekzik (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár) [vö. *hiricél*].

HIRIPES: rossz mellű, köhögős (Csík m. Nyr. VII.140).

HÍRJEL: hírlel, híresztel. *Gyün a sáska. — Má nálunk is hírjelték, de csak nem gyütt, hál'istennek* (Borsod m. Emőd Király Pál).

HÍRJESZT: hírt hord, hírt terjeszt, híresztel (Abaúj m. Szikszó Király Pál).

HÍRJESZTEL: ∾ (Abaúj m. Szikszó Király Pál).

HIRTELEN (*hertelen* Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.409; Győr m. Szigetköz Csaplár Benedek; *hërtelen* Soprony m. Röjtök Nyr. III. 556; Soprony m. Horpács Nyr. V.269; Répce mell. Nyr. XX.366; Vas m. Őrség Nyr. VII.271; Göcsej Nyr. XIII.258; Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XV.40; Tolna m. Nyr. IV.516; Szlavónia Nyr. V.63; XXIII.168; *hértelen* Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141; *hörtelen* Szombathely Nyr. IV.174; Göcsej Nyr. XIII.257; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190; Alföld Nyr. IV.329; Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.87; XV.65; Szeged Kálmány L. Szeged népe I.207; Csaplár Benedek): **1.** hirtelen haragú. *Asszonyom ëgy kicsinnég hirtelen* (Udvarhely m. Nyr. V.231); **2.** meredek. *Hértelen vőgy* (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141).

[Szólások]. *Hirtelenében* (*hertelenibe* Győr m. Szigetköz Csaplár Benedek; *hirtelennyibe* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *A keze hirtelen:* hamar megüt vele. *Az esze hirtelen:* futó-eszű (Udvarhely m. Nyr. V.231).

hirtelen-kezű: a ki mindjárt kész ütni (Csallóköz Szinnyei József, Csaplár Benedek).

hörtelen-természetű: hirtelen haragú (Alföld Nyr. IV.329).

HIRTELENËS. *Hirtelenësen:* hirtelen (Mátra vid. Nyr. XXII.287).

HISKA: szőllőbeli présház (Palócság Tsz.).

HISZ: vár. *Alig hiszi, hogy egyék. Alig hiszi hogy haza menjék* (Zemplén m. Mező-Zsombor Nyr. VII.423).

bele-hisz: elhiszi. *Belehisz kje a sógorom szuába?* (Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. XV.190).

[el-hisz].

[Szólások]. *Elhiszi mâgât:* elbízza magát (Abaúj m. Beret vid. Nyr. II.475).

[el-hiszëm] (*êhiszëm, êhiszöm* Székelyföld Kiss Mihály; *eiszë* Maros-Torda m. Nyárád mell. Nyr. VIII.281; *eiszëm* Háromszék m. Nyr. IV. 470; *eiszën* Székelyföld Kiss Mihály; *eiszöm* Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Vadr.; *ejisze* Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.284; *ejiszëm* Csík m. Nyr. V.467; Csík-Madaras Nyr. XIX. 527; *ejiszen* Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XII.429; *ejiszöm* Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 456; *eliszëm* Székelyföld Kiss Mihály; *eliszën* Székelyföld Dézsi Mihály; *eliszöm* Székelyföld Kiss Mihály): azt hiszem, gondolom, talán. *Ejiszëm addig nem kel el mindën* (Csík m. Nyr. V.467). *Én odaattam* [ëggy barátomnak a lúdcombot], *és eiszë még most is rágja s eiszë még most is tart a lakadalom* (Maros-Torda m. Nyárád mell. Nyr. VIII.281). *Eiszem búsult valamiét* (Háromszék m. Nyr. IV.470). *A rëformátus templomra kitették az úniót, ejisze kanfirmálnak* (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.284). *Hát ejiszöm én is annyit szógátam min kijetök* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 456). *Eljösz holnap? — Eliszën elmëgyëk* (Székelyföld Dézsi Mihály).

[HISZËM].

[hiszëm-fa].

[Szólások]. *Ha nëm hiszëd, mënny a hiszëmfáro* (Vas m. Őrség Nyr. VII.470).

HISZËN (*hiszëg* Csík m. Nyr. VIII.183; *hiszëm* Soprony m. Répce vid. Nyr. XX.368; *hiszeng* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.305; *hiszöm* Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 441; *isz* Kecskemét Nyr. VII.376; Gömör m. Pádár Nyr. VII.132; Székelyföld Kriza; *iszë* Vas m. Őrség Nyr. V.31; VII.372; Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. III.319; Somogy m. Darány Nyr. XXII.333; *iszëm* Győr m. Szabadhegy Nyr VI. 235; *iszen* Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.87; Debrecen Nyr. IX.164; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII. 90; *iszën* Vas m. Őrség Nyr. VII.467; Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.277; Orosháza Nyr. VII.184; Udvarhely m. Nyr. IV.322; *iszëng* Gömör m. Otrokocs Nyr. XVIII.372; Gömör m. Bátka Nyr. XXI.89; Gömör m. Majom Nyr. XXII.572; *sz* Vas m. Őrség Nyr. VII.468; Debrecen Nyr. IX. 165; Eger Nyr. XVI.570; Eger vid. Nyr. XVII. 430; Gömör m. Nyr. XVIII.459; *szë* Vas m. Őrség Nyr. VII.468; Veszprém m. Csetény Nyr. XXI.383; XXII.380; Eszék vid. Nyr. VIII.43; *szem* Aranyosszék Borbély Samu; *szën* Göcsej Nyr. II.86; Székelyföld Kriza) [vö. *hát-hiszën*].

HIT (*hüt* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIX. 375; Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. H.-Almás Nyr. V.233).

[Szólások]. *Hitre mëgy:* esküvőre megy (Mátra vid. Nyr. XXII.287). *Mëngyünk a hütre* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr.XIX.375).

[Közmondások]. *A hüt nem kolbász* (Székelyföld Kiss Mihály).

hittől-szakadt: hamislelkű (Erdővidék Tsz.).

HITEKEZ-IK: **1.** hisz, bízik vmiben; **2.** esküvel erősít (Csallóköz Nyr. I.279).

HITEL (*hitej* Nógrád m. Patak Nyr. VIII.560).

[Szólások]. *Hitejbe élnek:* vadházasságban élnek (Nógrád m. Patak Nyr. VIII.560).

elhitel: elhivés. *Annak a hírnek nehéz elhitele* (Kapnik vid. Nyr. II.182).

HITÉL (meg*hitöl* Udvarhely m. Felméri Lajos; mök*hitő*nyi Somogy m. Nyr. XVIII.239; *hütöl* Zemplén m. Nyr. IV.425; Székelyföld Győrffy Iván; el*hütöl* Kapnik vid. Nyr. II.182; meg*hütöl* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIX.375; Székelyföld Kiss Mihály; *hitűlve* Tolna m. Görbő Nyr. III.470). — *Hütöl:* esküt tesz, esküszik (a törvény v. a pap előtt) (Zemplén m. Nyr. IV.425; Székelyföld Győrffy Iván).

el-hitël, el-hütöl: esküvel eltagad (Kapnik vid. Nyr. II.182).

mëg-hitël (*mëg-hitöl, mög-hütöl*): **1.** megesküszik (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Nyr. III.373). *Az uj házasok hónap hütölnek mëg a pap előtt* (Székelyföld Győrffy Iván). *A kivel meghitöltél, avval maraggy* (Udvarhely m. Felméri Lajos); **2.** megesket (Somogy m. Nyr. XVIII.239). *Meghütölték az embereket* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIX.375). *Mëg vagyok vele* [az asszonnyal] *hitűlve* (Tolna m. Görbő Nyr. III. 470).

[HITELËS].

[Szólások]. *Nem hitëlës az embërnek:* nem hisz az embernek, nem bízik az emberben (Bánffy-Hunyad Melich János).

[HITËNKËD-IK], HÜTÖNKÖD-IK: esküdözik (Göcsej Nyr. XIII.258).

HITËS (*hütös* Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m., Erdővidék Vadr. 145): **1.** falusi esküdt (Heves m. Névtelen 1840; Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m., Erdővidék Vadr. 145); **2.** hitves, hitestárs (Heves m. Névtelen 1840; Székelyföld Győrffy Iván).

hütös-embër: esküdt-ember (Székelyföld Győrffy Iván).

[HITËSSÉG], HÜTÖSSÉG: **1.** esküdtség, esküdti tiszt (Székelyföld Kiss Mihály); **2.** esküdtek testülete (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 371).

HITEZTETÉS: esketés (Balaton mell. Tsz.).

HITLÉS: **1.** esküvés; **2.** esketés (Székelyföld Kriza).

HITVÁNY (*hidfán* Göcsej MNy. II.411; *hitfán* Répce vid. Nyr. XX.367; Göcsej MNy. II.406; Hetés, Dobronak Nyr. XIV.191; Somogy m. Szenna Király Pál; *hitván* Göcsej Tsz.; Székelyföld Győrffy Iván; Csík m. Nyr. IV.471; *hitvâny* Félegyháza Nyr. VI.134): **1.** sovány, vézna, kis termetű, gyenge, görhes, beteges (Répce mell. Nyr. XX.367; Göcsej Tsz.; MNy. II.406. 411; V.128; Hetés, Dobronak Nyr. XIV.191; Somogy m. Siklóssy László; Somogy m. Szenna Király Pál; Tolna m. Nyr. V.524; Baranya m. Sz.-Lőrinc Nyr. XVII.335; Békés m. Balog István; Félegyháza Nyr. VI.134; Gömör m. Nyr. XVIII. 505; Rimaszombat Nyr. V.182; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.46; Erdély Csaplár Benedek; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. IX.427; Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János; Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.528; Hétfalu, Zajzon Nyr. III.326.) *Hitvány vagy të még szolgának* (Somogy m. Kapoly Nyr. IV.84); **2.** szegény [sajnálkozólag]. *Oh të hitván gyermëk, hogy mëgfáztá!* (Székelyföld Győrffy Iván.) *Az asszon a gyermëkëk köszt ugy el van foglalva, hogy hitván feje aszt sem túggya, mit csinájjon véllik* (Csík m. Nyr. IV.471).

[HITVÁNYKOD-IK], HITVÁNKOD-IK: soványkodik (Székelyföld Győrffy Iván).

HITVÁNYKOZ-IK (*hitvánkoz-ik*): ∾ (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 356).

el-hitványkozik: elsoványodik (Háromszék m. Vadr. 356).

meg-hitvánkozik: megsoványodik (Székelyföld Nyr. II.470; Udvarhely m. Nyr. IV.322; Háromszék m. MNy. VI.341; Vadr.).

[HITVÁNYOD-IK].

mëk-hitfánodik: ∾ (Göcsej Nyr. II.87).

HITTYËS (*hittyes*): **1.** parádés. *Hittyës ló* (Túrkeve Szily Kálmán); **2.** négyes fogat (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.286; Szabolcs m. Földes Nyr. III.36); **3.** a négyes fogat első két lova (Kisujszállás Nyr. XX.191) [vö. *hicces*].

HIU (Soprony m. Röjtök Nyr. II.369; Sümeg vid. Nyr. XXII.286; Kolozsvár Szinnyei József; Marosvásárhely Nyr. IX.428; Székelyföld Nyr. XIV.276; Háromszék m. MNy. VI.210. 330; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Csángóság Nyr. XIV.276; *hé* [a *hé*ba] Vas m. Őri-Sziget Nyr. XIV.518; Zala m. Nyr. XIV.276. 469; Göcsej Nyr. XII.95; XIV. 276; Budenz-Album 163; Göcsej, Resznek Nyr. XII.189; Sümeg vid. Nyr. XXII.286; Veszprém m. Nyr. XIV.276; Veszprém m. Szentgál Nyr. II.185; Somogy m. Kassai J. Szókönyv II.394; Nyr. XVII.171; Somogy m. Ujmajor Nyr. VIII.179; Somogy m. Mesztegnye Nyr. VIII.528; Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; Somogy m. Kálmáncsa Nyr. XI.238; Tolna m. Gyönk Nyr. V.379; Baranya m. Nyr. V.330; Ormányság Nyr. I.379; Csurgó vid. Király Pál; *hê* Zala m. Nyr. II.427; *héba*[?] Veszprém m. Czimmermann János; Zala, Somogy m. Nyr. XIV.276; Székelyföld, Csángóság[?] Nyr. XIV.276; *hébára* Zala-Lövő Nyr. XIV.185; *héj* Vas m. Őrség Nyr. III.479; Göcsej Nyr. XIV.276; Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; Kecskemét és vid. Nyr. XIV.276; Székelyföld Tsz. 162b; *heja*[?] Székelyföld, Csángóság Nyr. XIV.276; *hél* Vas m. Őrség Nyr. III.479; Vas m. Hegyhát, Vasvár Nyr. VIII. 468; Zala m. Nyr. XIV.469; Somogy m. Sándor József; Tolna m. Nyr. VI.523; *hély* Dunántúl Nyr. V.181; *hél*on, *hél*oba, *héll*oba Göcsej Nyr. XII.95;

XIV.163; Budenz-Album 163; Göcsej, Páka Nyr. II.43; *hi* Göcsej MNy. II.411; Brassó m. Hosszúfalu Nyr. V.375; *hí* Soprony m. Nyr. XIV.277; Soprony m. Horpács Nyr. X.265; XIV.432; Rábaköz Nyr. XIV.276; Répce mell. Nyr. XX.366; Vas m. Tsz.; Nyr. XIV.277; Vas m. Körmend vid. Nyr. IV.180; Vas m. Tarodháza Nyr. X.89; Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.527; Őrség Nyr. I.422; Zala, Veszprém m. Nyr. XIV.276; Győr m. Czimmermann János; *híba* Soprony m. Répce mell. Nyr. II 519; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; *hî* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.238; *hiéba* Göcsej Nyr. XIV.276; *h'éba* Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XXIII.287; *hiél* Vas m. Őrség Budenz J. Magyar-ugor összehasonl. szótár 135; Göcsej MNy. II.411; *h'él* Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XXIII.287; *hij* Rábaköz Nyr. XIV.276; Vas m. Tsz. 161b; Csík m. Nyr. VII.140; *híj* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.519; Marcal mell., Pápa vid. Tsz.; *hijj* Göcsej MNy. II.411; *hijju* Székelyföld Ferentzi János, Kiss Mihály; Moldvai csáng. Nyr. III. 53; *hijjú* Moldvai csáng. Nyr. IX.486; *híjju* Székelyföld Nyr. V.85; Háromszék m. Vadr. 429; *hiju* Vas m. Tsz. 161b; Tisza mell. Nyr. XIV. 276; Székelyföld Tsz.; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XV.336; Székely-Udvarhely, Bethlenfalva Nyr. VII.377; Háromszék m. MNy. VI.210; Csík m. Nyr. VII.140; Csík m. Kászon-Jakabfalva Nyr. VIII. 336; Moldvai csáng. Nyr. III.53; *hijú* Háromszék m. Nyr. VI.473; Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII. 283; Csík-Madaras Nyr. XX.47; *hiú* Palócság Nyr. XXI.506; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.238; Erdély Nyr. XII.95; Csík-Madaras Nyr. XX.47; Bukovina Nyr. VI.472): **1.** padlás (i. h.); **2.** *hé, híj*: háztető, házfödél (Baranya m. Ormányság Nyr. I.379; Pápa vid. Tsz.) [vö. *ház-héj, 1. hí*].

hé-lik (Göcsej Nyr. XIV.276; *hél-lik* Zala m. Nyr. XIV.469): padlás-ablak.

híba-hágó tőke: lajtorja helyett szolgáló padlás-följáró (Marcal mell. Tsz.).

[HIÚL].

el-hiul: hiúvá lessz (Háromszék m. Győrffy Iván).

HIÚZ (*viúz* Abaúj m. Beret Nyr. III.523).

HÍVÁCSKOL: hivogat [gúnyos értelemben] (Békés m. Balog István).

HÍVÁCSOL: hivogat (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.423).

HIVÁKOL: ~ (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.382).

HIVATAL (*hivadal* Csík m. Nyr. V.519; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII.232).

HIVATALOS (Torda Nyr. XVIII.95; *hivatalas* Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.575: hivatalnok.

HIVEDÉZ-IK: fázik. *Mëgvizesëttem* [megizzadtam] *az íjjê, azér még most is hivedëzëm a ködmen alatt* (Soprony m. Miháli, Kisfalud Nyr. XXII.473).

HIVÓ (*hívó*): csalogató énekes madár (a melyet kalitkába zárva kitesznek, hogy odacsalogassa a többi madarakat) (Heves m. Névtelen 1840; Nógrád m. Nyr. IV.142; Rimaszombat Nyr. V.182) [vö. *hivóka*].

HIVÓD-IK (*hiud-ik* Moldvai csáng. Nyr. IX. 489).

HIVOGAT (*hiogat* Vas m. Őrség Nyr. VII.469).

HIVOGATÓ: lakodalmi vendéghívó, vőfél (Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.185).

HÍVOGLÁL: hivogat (Borsod m. Noszvaj Kassai J. Szókönyv II.423).

HÍVOK: [?] *Egy hívok széna* (Sátoralja-Újhely Nyr. XVII.278) [talán a német *heu-wagen* szóból].

HIVÓKA = *hivó* (Székelyföld Andrássy Antal 1843, Kiss Mihály).

HIVŐD-IK (*hiüd-ik* Moldvai csáng. Nyr. IX. 489).

[HIZAKOD-IK].

meg-hizakodik: **1.** meghízik (Alföld Kis Sándor); **2.** meggyarapszik (vagyonban), megszedi magát. *Volt is ám az igyekezetinek látatja, mert utóvégre úgy megszedte magát, úgy meghizakodott, hogy jobban se kellett* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.437).

HIZÁKONY (*hízákony*): könnyen hízó, hízásra hajlandó (Erdély Fabó András 1841; Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Marosvásárhely Kassai J. Szókönyv II.58. 437).

HIZAMOS (*hízamos*): **1.** könnyen hízó, hízásra hajlandó (Kis-Kún-Halas Nyr. XVII.576); **2.** igen tápláló, hízlaló (eleség, takarmány). *A köles hízamosabb, mint a kukorica* (Szentes Király Pál).

HIZÁNK: könnyen hízó, hízásra hajlandó (Nógrád m. Fabó András 1841).

[HIZLAL].

[Szólások]. *Hizlalják a jeget:* átjáró készitése végett a folyónak még nem elég erős jegére szalmát raknak és öntözik, hogy mind jobban és jobban összefagyjon (Bács m. Ó-Kanizsa vid. P. Thewrewk Emil).

föl-hizlal: meghizlal (Tolna m. Paks Nyr. XXIII.384).

HIZLALÓ: hízó disznó (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190).

HÍZÓ (*hizó, hizaó*): **1.** hízó disznó (Somogy m. Nyr. XVI.46; Fehér m. Nyr. X.187; Rimaszombat Nyr. V.182); **2.** hizlaló hely (Rimaszombat Nyr. V.182; Abaúj m. Buzita Nyr. VII.519).

hizó-pajta: disznóhizlaló ól (Erdély, Székelyföld Tsz.).

HIZODALMAS: igen tápláló, hizlaló. *Hizodalmas moslék, szem* [gabona] (Rába mell. Nyr. XVII. 524).

HIZÓKA: szárnyas állatok püspökfalatja fölötti zsíros mirigyszerű dudorodás (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály).

HLIPTOL: habzsol, lafatol (a kutya, mikor iszik) (Rozsnyó Nyr. VIII.565).

[1. **HÓ**].

hó-bika: hógomoly (Heves m. Névtelen 1840).

hó-bolha: podura nivalis (Heves m. Névtelen 1840).

hó-fuvát (Fehér m. Nyr. XVI.334; *hó-fuat* Balaton mell. Tsz.; *hó-fuát* Répce mell. Nyr. XX.411; *hó-fuját* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; Veszprém m. Szentgál Nyr. III.183): hófuvat, hófuvatag, hótorlasz [vö. *fuvat*].

hó-gojóbis: hógolyó, hólabda (Székelyföld Kiss Mihály).

hó-gomoja: ∾ (Székelyföld Tsz. 139a; Kiss Mihály) [vö. *gomolya*].

hó-gurulya: ∾ (Tokaj Nyr. XIX.383) [vö. *grulya*].

hó-harmat: dér (Vas m. Kassai J. Szókönyv I.421; Vas m. Sorok mell. Nyr. XXII.144; Vas m. Őrség MNy. V.163; Pápa vid. Tsz.; Debrecen Nyr. IX.207; Erdély Kassai J. Szókönyv I.421; Szinnyei József; Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Marosvásárhely Nyr. IX.428; Háromszék m. NyK. III.15).

hó-karikódzás: hógörgeteg (Székelyföld Kiss Mihály).

hó-pilinke: hópehely (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván).

hó-por: porszerű hó (Baranya m. Ormányság Nyr. VII.525) [vö. *por-hó*].

hó-suvadás: épület tetejéről v. meredek hegyoldalról csúszva lezuhanó hótömeg (Székelyföld Kiss Mihály).

hó-suvatag: ∾ (Székelyföld Kiss Mihály).

hó-szakadás: vmely magaslatról lezuhanó hótömeg (Székelyföld Kiss Mihály).

hó-tekercs: hógörgeteg (Székelyföld Kiss Mihály).

hó-víz: [nép-etimológia] ‚fehérboros' nevű nagyon sok bort adó vékonyhéjú, világos, átlátszó szőllőfaj (hochweiss; erdélyi szász dial. *hjū-vîz*) (Erdély Tsz.; Geréb Márton).

[2. **HÓ**].

[Szólások]. *Se hete, se hava a dógodnak:* semmi látatja (Háromszék m. Vadr. 502a). *Feljön a hava* (Tokaj Nyr. XXII.428), *feljött a hava* (Debrecen Nyr. VIII.426; Hajdú m. Tetétlen, Kaba Nyr. XXIII.38), *föltetszett a hava* (Heves és Borsod m. Nyr. IX.178): rájön v. rájött a bolondság. *Feljön a hava, mint a holdvilágnak* [mondják nagyon szeszélyes emberről] (Hajdú m. Nádudvar Nyr. VIII.277).

hó-nap (*hol-nap* Veszprém m. Pápa Nyr. XIV.45).

hónap-szám: havi vérzés (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

hónapos (*hónapis* Répce vid. Nyr. XX.411). *Hónapis vakság:* időről-időre beálló vaksága némely lónak (Veszprém m. Nyr. XIV.91).

[3. **HÓ**].

hó-ló: a hajó-vontató lovakat megállásra szólító kiáltás (Kis-Duna mell. Győr és Mosony közt Nyr. XI.43) [vö. *hojj-ló*].

HÓB: eggy eresztvénye a fejkötőnek, sapkának, labdának; eggy darabja a hordó fenekének (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

[**HOBBAN**].

le-hobban: lepottyan, leheppen, lepuffan (Háromszék m. Vadr.; Győrffy Iván) [vö. *huppan*].

HÓBERKÓ: kis hely, mely a hombártól (a hajó belsejétől) el van választva (Kis-Duna mell. Győr és Mosony közt Nyr. XI.43).

HÓBOLYGÓ: 1. holdkóros (Szatmár vid. Tsz.); 2. bolondforma (Borsod m. Noszvaj Kassai J. Szókönyv II.250) [vö *hód-bojgu, hőbölygő*].

HÓBORGÓS: hóbortos (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIII.48) [vö. *hőbölygős*].

HÓBORKÁS: ∾ (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. XV.575; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141. 181).

HÓBORT: hóbortos (Alföld Nyr. II.424) [? talán sajtóhiba *hóbori* helyett; vö. *hőböri*].

HÓCINKA: hinta (Zemplén m. Pap Károly) [vö. *hórinka*].

[**HOD**].

hod-vas: csaptató-vas, fogó (Csallóköz Nyr. I. 279).

[**HODI**].

hodi-vas: ∾ (Csallóköz Nyr. I.279).

HÓDA: gemeines wasserhuhn, fulica atra (Háromszék m. NyK. III.4).

HODÁJ: hold [?]. *Sok hodáj földje van* (Udvarhely m. Nyr. VI.272).

HODÁLY, HODÁJ (ju-*hodát*, ju-*hodába*, ju-*hodája* Borsod m. Szendrő Nyr. XI.236; *hodaj* Tisza-Dob Nyr. XX.285; *hodâj* Szlavónia Nyr. XXIII.310; *hodál* Heves m. Ploetz 1839; *hodâly*

Palócság Nyr. XXII.35): 1. igen nagy szoba v. más igen tágas üres helyiség a házban (Szlavónia Nyr. XXIII.131. 310); [gúny.] rendetlen bútorzatú nagy lakószoba (Kecskemét Váczy János); 2. alsó épület, kül. gazdasági v. cselédház (Arad NyK. XII.101); juhászház (Borsod m., Tisza mell. Tsz).; 3. akármilyen rossz épület (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46); 4. juhakol (Pest m. Fölső-Nyáregyháza Szinnyei Otmár; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46; Arad m. Nagy-Varjas Kálmány L. Koszorúk II.166; Torontál m. Kis-Orosz, Morotva Kálmány L. Szeged népe II.47. 102; Palócság Nyr. XXII.35; Heves m. Nyr. VII.41; Ploetz 1839; Borsod m. Tsz.; Nyr. XVI.35; Tisza mell. Tsz.; Tisza-Dob Nyr. XX.285; Moldvai csáng. Nyr. X.203) [vö. *juh-hodály*].

[**HÓDË**]. *Hódéra-csára*: hajszra-csáléra (Székelyföld Nyr. II.427) [vö. *hajdë*].

[**HODER**].

hoder-kutya: gazdátlan, csavargó kutya (Kassa Nyr. XVII.238).

HODEROSKOD-IK: csavarog. *Hol hoderoskodsz, te rossz kölyök?* (Kassa Nyr. XVII.238).

HÓDITT: halavány (Zala m. Hetés vid. Nyr. II.44).

[**HÓDL-IK**].

meg-hódlik: 1. holdkórossá lessz (Székelyföld Kiss Mihály); 2. hasmenést kap, elfogy és elsárgul (a népbabona szerint a szopós gyermek, ha a holdba néz) (Háromszék m. Vadr.)

HÓDOL: megy. *Hê, hovà hódolsz?* (Szlavónia Nyr. V.11. 12).

HODOLÁN: pirosvirágú bürök (Brassó m. Hétfalu Király Pál).

HODSA: nagyszájú, lármás (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46).

HODSÁL: lármáz (Hont m. Nyr. XVIII.430).

HOF: marha-fartő, marha-combhús (Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.478).

HÓGAT (*h^a ógat* Palócság Nyr. XXI.503; *hôgat* Csík-Szentgyörgy Nyr. X.330; *hóggat* Kecskemét Csaplár Benedek): *hó!*-kiáltással megállásra szólít (lovat, igás barmot) (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.142; Csallóköz, Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.331; Kiss Mihály) [vö. *1. hókol*].

mëg-hógat: *hó!*-t kiáltva megállít (Háromszék m. Nyr. V.36).

HOGY (*hod* Gömör m. Otrokocs Nyr. XVIII. 426; Moldvai csáng. Nyr. III.5; *hugy* Veszprém Király Pál; Szlavónia Nyr. XXIII.169. 265; *huty* orcény várik üket Baranya m. Dráva vid. Nyr. VIII.427; *huty* ëllyen nyivántos vagyok Szlavónia Nyr. V.12; *huty* nëm is fekhetöm rájtá Szlavónia Nyr. V.62; ëccör *ogy* odattam Kecskemét Nyr. IX.360). [vö. *hëty-hoty*].

hogy-hogy (*hoty-ugy* Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. X.239; *huty-od* Szlavónia Nyr. XXIII.169. 265; *hoty-ok, huty-uk* Baranya m. Sz.-Lőrinc Nyr. XVII.335; *huty-uty* Baranya m. Sz.-Lőrinc Nyr. XVII.335; Szlavónia Nyr. V.64): hogyan. *Háli-jë kigyelmed, tánítóné ászonyom, hutyod mëgijetem tënáp. Lâtâm én is ot á fá melet, a hutyod âlot* (Szlavónia Nyr. XXIII.262. 263). *Hutyuty szerettyék ázok á gyermëkök!* (Szlavónia Nyr. V.64).

hogy-ím (*hogy-im*): 1. hogy. *Azê gyött idi, hogy-ím elvigyë inn^eét eztet* (Palócság Nyr. XXII. 35). *Egybe oda kiátott ez uránák, hogy-ím gyüjjék firissen* (Palócság Ethnographia III.352). *Bementem a konyhába, hogy-ím a zsétárt megöblingetem* (Palócság Ethnographia III.353). *Eccê csak meffogi a kalińcsot, hogy-ím bemëgy a házba* (Heves m. Kompolt, Nógrád, Gömör, Bars m. Király Pál); 2. minthogy (Heves m. Névtelen 1840). *Hogy-ím a béka hun ide, hun oda ugráncozott, sehosse tudott benne kárt tennyi. Hogy-ím az öreg mâ jaó nem lâtott, mellopták eőt 'a suhaderek minden êjjel. Hogy-im nem mozdútak egy helybü, követ veszek ên, hogy maj mehhagyigâlom eőket. Êküdenek engem êccakânak vadân, hogy-ím az öreg jegyzeő szörnyen rosszú vaót, a doktorê. Hogy-im lâttâk, ho' ssehosse ijedek meg, az kêrdeztêk teőllem* (Palócság Ethnographia III.352. 357. 358. 359. 361). *Hogy-ím mindën âron mëg ákártá tugynyi já sze'p jány kile'te't, ász gondoltá ki* (Gömör m. Hanva Nyr. XX.142). *Szëmpe'tër, hogy-ím ëk kicsit nyálânk is v^aót, bioñ lëhájlott* (Gömör m. Vály Nyr. XXIII.236). *Hogy-ím mos mâ pêz nêkü márátt, náb búsáñ csák ász hájtottá* (Nógrád m. Nyr. XXIII.332). *Hogy-ím á pápucsos kutyá sok embërt mëmmárt, hât kiâták neki lezsbe* (Nógrád m. Terbeléd Nyr. XXII.573). *Á szëgêñ kutyânák koppánt á szëmi, mer hogy-ím nem tuttá mivel bizonyítâni a jussât* (Nógrád m. Terbeléd Nyr. XXIII.333).

hogy-në (*honna* Rimaszombat Nyr. XVII.525).

hogy-nem: hogyne. *Már hogynem lett vóna!* (Mátyusfölde Nyr. XIX.504).

[**hogy-tetszik**], **hotteccik**: [népetimológia] alsónadrág (unterzug, plur. dial. unterzieg) (Szeged Nyr. VII.380).

HOGYAN (*hotyan* Somogy m. Sándor József; Baranya m. Ormányság Tsz.; *hotyó* Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; *hugyan* Veszprém m. Nyr. VI.422; Veszprém m. Csetény Nyr. III.372; Tolna m. Görbő Nyr. III.470; Komárom m. Duna-Almás Nyr. III.279; *hugyañ* Veszprém m. Csetény Nyr. XXII.380; *hutyan* Baranya m. Ormányság Tsz. 167b; *hutyán* Szlavónia Nyr. V. 64; XXIII.169. 265. 266; *hutyon* Dráva vid. Nyr. XIII.476; Ormányság, Drávafok Nyr. II.473; Eszék vid. Nyr. VII.277; VIII.327; *hutyu* Baranya m. Dráva vid. Nyr. VIII.426; *hutyún* Ormányság Nyr. II.130; *utyan* Ormányság, Drávafok Nyr. II.473).

HÓHÉR (*hohár* Csallóköz Csaplár Benedek; *hóhár* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46; Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841; Székelyföld Nyr. II.427; *hóher* [?] Veszprém Nyr. VI.480; *holhér* Kalotaszeg, Bánffy-Hunyad Melich János; *hóvér* Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 475; Homoród mell. Király Pál).

[Szólások]. *Kutya hóhár teremtötte!* (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46). *Hohár vágjon lë! Të hohár kötelére való akasztófa-cifráló!* (Csallóköz Csaplár Benedek).

[HÓHÉROZ].

[Szólások]. *Hóhározom* (*hohározom*) *atta!* [káromkodás] (Székelyföld Nyr. IV.88; Arany-Gyulai NGy. III.316).

[HOJC], **HÓC** (Székelyföld Győrffy Iván; *hócs* Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 429): [marhaterelő szó]: jobbra!

[Szólások]. *Hócsból fogni:* jobbfelől befogni (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Fogom a csást hócsból, a hócsost csából* (Háromszék m. Vadr. 429) [vö. *hajsz*].

HOJCÁS: jobbfelőli, jobb felől befogott (jármos marha) (Háromszék m. Butyka Boldizsár) [vö. *hajszás*].

HOJCBELI (Háromszék m. Butyka Boldizsár; *hócbali* Székelyföld Győrffy Iván; *hócbeli* Háromszék m. Vadr.; Győrffy Iván; *hócsbali* Székelyföld Győrffy Iván): ∾.

HOJCOS (Háromszék m. MNy. VI.330; *hócsos* Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; *hójcsos* Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 429; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos): ∾.

[HOJJ].

[hojj-ló].

hojjló-hojjló: a vontatóknak szóló kiáltás, hogy a lehető leggyorsabban húzassák a hajót (Kis-Duna mell. Győr és Mosony közt Nyr. XI. 43) [vö. *hó-ló*].

HOJSZOGAT: hajt (Székelyföld Tsz.) [vö. *hajsz, hojc*].

HÓK: hó! *Azt mongya az ëggyik ördög: Te hók! ehëz ne nyujjunk* (Csík m. Nyr. VIII.183).

HÓKA: 1. (olyan ló), a melynek a homlokán fehér folt (‚csillag') van (Balaton mell., Marcal mell. Tsz.; Szeged Kálmány L. Szeged népe I.41; Pozsony m. Kassai J. Szókönyv II.429; Hont m. Páld Nyr. XIV.575; Székelyföld Andrássy Antal 1843); 2. kesely-lábú, fehér-foltos lábú (ló) (Balaton mell. Tsz.; Székelyföld Andrássy Antal 1843); 3. fakó, fakó-fehér (Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly; Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *hőke*].

[Szólások]. *Hókán csapja:* homlokon csapja (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.478) [vö. *2. hókony*].

hóka-lábú: fehér-lábú (ló) (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.209; Háromszék m. Nyr. IX.34).

hóka-móna: [?] (Somogy m. Nyr. XVIII.239) [vö. *molna*].

hóka-orrú: fehér-foltos orrú (Szabolcs m. Földes Nyr. IV.237).

HÓKÁDZ-IK (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; *hógádz-ik* Udvarhely m. Oláhfalu Győrffy Iván): bóbiskol, szunyókál.

HÓKÁS: fakultas, itt-ott fakó (Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

HÓKKADT (*dókkatt*): fakó, szinehagyott; sápadt (Békés m. Balog István; Szeged Nyr. VIII. 235) [vö. *kókkadt*].

1. **HÓKOL**: *hó!*-kiáltással megállásra szólít (lovat, igás barmot) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.443) [vö. *hógat*].

[2. **HÓKOL**].

hókol-bókol: bókol, hizeleg (Szeged vid. Nyr. VI.135).

1. **HÓKONY** (*hókkon* Vas m. Kemenesalja Tsz.; *hókoñ* Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII.46; *hokony* Győr m. Bőny Nyr. XV.384): kicsiny, rövidnyelű, félkézre való faragó-fejsze (Pápa vid. Tsz.; Győr vid. Nyr. V.522; VI.272; Győr m. Bőny Nyr. XV.285; Győr m. Táp Király Pál).

[2. **HÓKONY**].

[Szólások]. *Ugy vágta hókonyán* [úgy fejbe vágta], *hogy felhencseredett* (Debrecen Hajdú Nagy Sándor) [vö. *hóka*].

HÓKUL: fakul (Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

HOL (*hól* Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.374) [vö. *hun*].

[1. **HOLD**].

hód-bojgu: holdkóros (Vas m. Őrség Nyr. II. 374) [vö. *hóbolygó*].

[hold-járás].

hódjárásos: eszelős (Székelyföld Kiss Mihály).

[2. **HOLD**].

hold-pénz: eggy holdnyi dohányföldnek megváltási ára (Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.239).

[hold-szám].

holdszámoz: fölmér (hold-számra). *Még nincs a birtokom holdszámozva* (Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VI.325).

[HOLDAS], **HÓDAS** (*hodos* [helyesen: *hódos*] Székelyföld Tsz.; Ferentzi János): 1. *hodos* [helyesen: *hódos*]: (olyan állat, pl. ló), a mely-

nek a homlokán fehér folt (‚csillag') van (Székelyföld Tsz.; Ferentzi János); **2.** *hódas:* holdkóros (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190); **3.** *hódas:* hóbortos (Tokaj Nyr. XXIII.384).

[**HOLDIKA**], **HÓDIKÁ**: holdacska, hold (Szlavónia Nyr. V.61; XXIII.216).

HOLLÓ (*halló* Zemplén m. Nyr. IV.425).

[**HOLT**; vö. *halott*].

hót-árok: kiszáradt (vízhagyta) patak v. folyómeder (Székelyföld Kiss Mihály).

hót-eleven: álhalott (‚tetszhalott') (Székelyföld Kiss Mihály).

holt-föld: semmit sem termő föld (Szeged vid. Csaplár Benedek).

[**holt-szám**].

[Szólások]. *Hótszámba fekszik:* halálos beteg (Székelyföld Kiss Mihály).

hótt-szén: (kioltott, nem-tüzes) üszök (Tokaj Nyr. XIX.383).

hót-tetem (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46; Bereg m. Pap Károly; *hótt-tete* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190; *hót-tetény* Zala m. Szepezd Nyr. XVII. 190; *huól-tetin, huót-tetin* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.94. 377; *hôt-tetöm* Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.155): a testnek vmely részén támadt érzéketlen kinövés.

holt-tetemény (*hótt-tetemën, hótt-tetemêny*) *:* **1.** holttest (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.229); **2.** a testnek vmely részén támadt érzéketlen kinövés (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.180. 229).

holt-víz: megrekedt folyó-ág (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

[**HÓLYAD**].

fő-hójad: fölhólyagzik (Baranya m. Patacs vid. Csaplár Benedek).

HÓLYAG (*hályog* Nagy-Kálló Nyr. XII.232; *hójig* Szatmár m. Nyr. X.430; *hupolag* Soprony m. Csepreg Nyr. II.372; *hupolyag* Somogy m. Kassai J. Szókönyv II.444; Balaton mell. és hely nélkül Tsz; *huppolyag* Göcsej Tsz.; *kupalag* Pápa vid. Kresznerics F. Szótár I.345): **1.** *hupolag, hupolyag, kupalag*: tüzes pattanás, fölhólyagzás, hólyagforma daganat (Soprony m. Csepreg Nyr. II.372; Balaton mell. és hely nélkül Tsz.; Pápa vid. Kresznerics F. Szótár I.345); **2.** *hupolyag:* fa kiforradása (Balaton mell. Tsz.); **3.** *huppolyag*: vizi-tök virága (Göcsej Tsz.) [vö. *1. hályog, hupujka*].

hupolyag-fa: staphylea pinnata (Somogy m. Kassai J. Szókönyv II.444).

HÓLYAGOS (*hupolagos* Somogy m. Siklóssy László; *huppolyagos* Vas m. Kemenesalja, Göcsej Tsz.; *kupalagos* Pápa vid. Kresznerics F. Szótár I.345): **1.** *huppolyagos, kupalagos:* fölhólyagzott, fölpattogzott (test, bőr) (Vas m. Kemenesalja, Göcsej Tsz.) *Kupalagos ennek az ökörnek bőre* (Pápa vid. Kresznerics F. Szótár I.345); **2.** *hupolagos:* hepe-hupás (Somogy m. Siklóssy László); **3.** *hójagos:* hasas. *Hójagos ęveg, hójagos kossó* (Székelyföld Győrffy Iván).

hólyagos-cseresnye: vékony héjú, nagyszemű, leves cseresnye (fejérellő cseresnye, cerasum Julianum) (Hely nélkül Kassai J. Szókönyv II.445) [vö. *hályog-cseresnye*].

HOLLYAN (Palócság Tsz.; Nyr. XXI.360. 556; XXII.75; Csaplár Benedek; Vác Markovics Sándor; Heves m. Parád Nyr. XXII.477; Losonc vid. Nyr. XXIII.39; Mátra vid. Nyr. XXII.287; Gömör m. Tsz.; Nyr. XVIII.420; XXII.575; Hont m. Tsz.; Hont m. Kemence Nyr. XIV.518; Torna m. Ruehietl Miklós 1839; *hojan* Abaúj m. Szepsi Nyr. III.480; Abaúj m. Gönc Nyr. IV.234; Tokaj Nyr. XIX.383; *hojån* Szlavónia Nyr. V.61; XXIII. 265; *hojjån* Esztergom vid. Nyr. XI.381; Nógrád m. Nyr. XII.280; *holyan* Szabolcs m. alsótiszai vid. Nyr. XIV.382; Zemplén m. Tállya Nyr. IV. 477; Borsod m. Diósgyőr vid. Nyr. IV.43; Rozsnyó Nyr. VIII.565; Rimaszombat Nyr. XV.430; Rimaszombat Nyr. XV.430; *holyån* Abaúj m. Beret Nyr. II.423; *hollyån* Gömör m. Nyr. XVIII. 507; Nógrád m. Nyr. VI.135; Nógrád m. Terbeléd Nyr. XXII.573; *hulyan* Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476): milyen. *Åhojån:* a milyen (Szlavónia Nyr. V.61; XXIII.265). *Sehulyan:* semilyen (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476).

[Közmondások]. *Åhojån åz åszony, ojån å gåzdåsåg* (Szlavónia Nyr. V.61; XXIII.265).

[**HOMA**].

[**homa-patika**].

homapatikábéli: [nép-etimológia] homeopatikus. *Homapatikábéli orvosság* (Veszprém m. Nyr. XIII.376).

HOMÁLY (*homáj*) *:* **1.** felleg [?] (Háromszék m. MNy. VI.330); **2.** szőke, halvány-szőke (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46). *Nagy homáj fiú* (Szatmár Nyr. VII.190). *Ojjan nagy homáj képi van* (Tisza-Dob Nyr. XX.285).

[Szólások]. *Homály van a szemibe:* hályog van a szemén (Háromszék m. MNy. VI.330; vö. *ollyan homályt látok* Veszprém Nyr. XII.280).

homály-szín: fehéres-barna (Kecskemét Nyr. XIX.46).

1. **HOMÁLYOG**: homályos. *Olyan homályog kinézése van* [a távolság miatt nehezen kivehető tárgynak] (Fehér m. Nyr. XXI.94).

2. **HOMÁLYOG**: homályosodik, borulni kezd, borong (az ég, a szem látása) (Nagy-Szalonta Nyr. XXI.283).

HOMÁLYOS (*humályos* Moldvai csáng. Nyr. IX.483).

[**HOMÁLYZ-IK**], **HOMÁLZ-IK**: homályosan lát. *Homálzott a szëmëm* (Vas m. Nyr. XIII.477; XIV.90).

HOMBÁR, HAMBÁR (*hambâr* Palócság Nyr. XXII.35; *hámbár* Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos): 1. *hambár, hambâr:* gabona-tárház, gabonatartó épület v. kamara (Bács m. Baja Bayer József; Palócság Nyr. XXII.35); 2. *hombár:* gabonaszállító hajó belseje (Kis-Duna mell. Győr és Mosony közt Nyr. XI.43). — *Lyukas hombár:* [tréf.] rossz gazda (Karcag Nyr. XIII.432).

[Szólások]. *Hombárbo esik az eső:* jókor, a kellő időben (Tamási Nyr. XXI.526).

[**HOMBÁROS**], **HAMBÁROS**: a gabona-tárházban dolgozó napszámos (Bács m. Baja Bayer József).

HOMBIKÁZ-IK: hintázik (Zemplén m. Czimmermann János).

HOMLOK: [tréf.] a nemzőrészek fölötti domborúság. *Összesúrolták a szőrös homlokikot. Türköltek, s még se törött bé a homloka eggyiknek se* (Székelyföld Kiss Mihály).

homlok-bura: homlokra borulva (Erdővidék MNy. VI.331).

homlok-fa: ajtó szemöldökfája (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.426).

HOMOK (*hamok* Zala m. Halász Ignác; *humok* Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187).

[Szólások]. *Homokul eszik a marha:* mohón eszik (Vas m. Órség Nyr. III.283).

homok-korsó: mázatlan agyagkorsó (Vas m. Kemenesalja, Nemes-Magasi Nyr. XIX.191).

HOMOLYGOS: szikár [?] (Székelyföld Tsz.).

HOMOLYKA: ökölnyi nagyságú gömbölyegbe gyúrt túró (Győr m. Tsz.) [vö. *gomolya*].

HOMORÍT: a szántóvasat úgy görbíti, hogy a földbe beleakadjon (Háromszék m. Tsz.).

[**HOMOROD-IK**], **HUMOROD-IK** (*humorodni*): símul (vkihez) (Erdővidék Nyr. VIII.142).

neki-homorodik: kedvét veszti. *Neki-homorodott* (Marcal mell. Tsz. 165b).

HOMP: 1. csúcsosan fölhányt föld- v. kavicshalom (Göcsej, Balaton mell. Tsz.; Vas m. Nyr. XVI.190; Vas m. Hegyhát Nyr. XIX.221; Somogy m. Kassai J. Szókönyv II.450. 452; Székelyföld Tsz.; Nyr. V.377; Kriza, Csaplár Benedek; Brassó m. Hétfalu Nyr. VI.181); 2. fölszegett (fölszántott) gyep, fölvágott v. fölfeszegetett hantdarab (Székelyföld Tsz. [itt *homgi* hiba]; NyK. X.330; Andrássy Antal 1843, Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.243. 331; Vadr.; Nyr. II.522; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. Gyergyó vid. Győrffy Iván). *Ha meghalok, sárig hompok nyomják a mellemet* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.198) [vö. *hant, honcsok, hompuk, 1. komp*].

[Szólások]. *Hompot szegni* [szántva] (Székelyföld Kiss Mihály).

[**homp-boly?**], **homboly**: hant-halom (Háromszék m. Nyr. II.522).

HOMPOL: hantol, hanttal borít, hant-halmot rak (Balaton mell. Tsz. 165b; Székelyföld Andrássy Antal 1843, Kiss Mihály, Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.331; Győrffy Iván) [vö. *kompol*].

fel-hompol: fölhantol (Székelyföld Nyr. XXI. 284; Háromszék m. Vadr. 502b).

ki-hompol: hant-halommal kijelöl (határt) (Székelyföld Kiss Mihály).

[**HOMPOLYOG**], **HOMPOJOG**: hömpölyög (Székelyföld Győrffy Iván).

HOMPOR (Érsekujvár Vass József 1841; *hompora* Mátyusfölde CzF.): a csecsemők fejét a hajnövés előtt borító var, ótvar.

HOMPOZ = *hompol* (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály).

fel-hompoz = *fel-hompol* (Székelyföld Nyr. VIII.463).

HOMPUK: hant (Zala m. Hetés Nyr. XIX. 575) [vö. *homp*].

HÓN (*hóny*om, *hóny*-aj Szilágy m. Király Pál; *huny*om Székelyföld Nyr. V.221; Brassó m. Hétfalu Nyr. V.330; *huny*-alj Moldvai csáng. Nyr. IX.483).

[**hón-alj**].

hónaj-galuska: olyan galuska, a melyet járva fonás közben a hónuk alatt gömbölyítenek kemények kemenyre (Bihar m. Sarkad, Keresztúr, Méhkerék Márki Sándor).

hónyajjaz, hónyajoz: letördeli a fölösleges hajtásokat. *Szőllőt, dohányt hónyajoznak* (Székelyföld Kiss Mihály).

HONCSOK, HANCSIK (*hamzsék, hamzsik* Heves m. Nyr. VII.41; *hancsék* Vas m. Kemenesalja, Zala m. Göcsej Tsz.; *hancsik* Veszprém m. Torna Nyr. XVII.431; Jászkúnság Nyr. VII. 525; Félegyháza Czimmermann János; Mezőtúr Nyr. X.478; Csongrád m. Ploetz 1839; Szeged Csaplár Benedek; Palócság Nyr. XXII.35; Hont m. Nyr. V.426; Torna m. Ruehietl Miklós 1839; *hancsik*-[t]urás Vas m. Répce-Sz.-György Nyr. XVIII.527; *hancsík* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46; *hancsok* Rimaszombat vid. Nyr. X.88; *hancsuk* Csongrád m. Ploetz 1839; Szabolcs m. Földes Nyr. III.36; Szatmár Nyr. VIII.187; *handsék*

Balaton mell. Tsz.; *hanzsék* Soprony m. Hegykő Herman O. Halászat K.; *hanzsik*-túrás Répce mell. Nemes-Viss Nyr. XVII.336; *homzsék* Zala m. Lasztonya Király Pál; *honcsog, honcsog*ot Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.334; *honcsok* Székelyföld Nyr. I.129; V.175; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. V.569; Háromszék m. MNy. VI.331; Nyr. V.37. 466; Vadr. 502b; Dézsi Mihály; Csík m. Kilyénfalva Nyr. IX.525; *honcsok*-turás [túrás] Székelyföld Tsz.; Háromszék m. MNy. VI.331; Vadr.; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 480; *höncsök* Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.480; Háromszék m. MNy. VI.331; Győrffy Iván; Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI. 478; *höncsök*-túrás Székelyföld Tsz. 166a [itt *hörcsök-t.* hiba]): 1. *hancsik, hancsík, hancsok, hancsuk, honcsog, honcsok:* hant, göröngy, kicsiny (sírhanthoz hasonló) földdomborulat (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46; Szeged Csaplár Benedek; Rimaszombat vid. Nyr. X.88; Szabolcs m. Földes Nyr. III.36; Szatmár Nyr. VIII.187; Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.334; Székelyföld Győrffy Iván; Csík m. Kilyénfalva Nyr. IX.525); 2. *hancsék, handsék, hanzsék, homzsék, honcsok*: zsombék (ingoványos, süppedékes, lápos helyeken a vízből itt-ott földomborodó eggy-eggy hant) (Balaton mell., Vas m. Kemenesalja Tsz.; Soprony m. Hegykő Herman O. Halászat K.; Zala m. Lasztonya Király Pál; Székelyföld Győrffy Iván); 3. *hancsék, hancsik, honcsok, höncsök:* vakand-túrás (Göcsej Tsz.; Veszprém m. Torna Nyr. XVII. 431; Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.480; Székelyföld Nyr. I.129; V.175; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. V.569; Háromszék m. MNy. VI.331; Dézsi Mihály, Győrffy Iván); 4. *honcsok:* kupac. *Gané-honcsok* (Háromszék m. Nyr. V.466); 5. *hamzsék, hamzsik, hancsik, hancsuk:* határjelül csinált néhány kapányi földhányás v. két eggymásra tett hant-hasáb (Csongrád m. Ploetz 1839; Szatmár Nyr. VIII.187; Palócság Nyr. XXII.35; Hont m. Nyr. V.426; Heves m. Nyr. VII.41; Torna m. Ruehietl Miklós 1839); 6. *hancsik:* tilalomjelül ásott gödröcske (Jászkúnság Nyr. VII.525; Félegyháza Czimmermann János; Mezőtúr Nyr. X.478); 7. *honcsok, höncsök:* vakandok (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Nyr. V.37; Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478; Udvarhely m. Nyr. V.569) [vö. *hant, homp, vak-honcsok*].

[Közmondások]. *Az ördög is mëgúnja örökké ëgy honcsokon ülni* (Székelyföld Nyr. I.129; Vadr.). *Az ördög se ül örökkétig ëggy honcsokon* (Székelyföld Nyr. V.175).

honcsok-túrás, hancsik-túrás (*hancsik-turás* Vas m. Répce-Sz.-György Nyr. XVIII.527 [itt *hancsikurás* nyilván hiba]; Vas m. Sárvár vid., Zala-Apáti, Zalavár, Veszprém m. Somlyó-Vásárhely, Győr m. Nagy-Écs, Pannonhalma, Pozsony m. Bódiss Jusztín; *hanzsik-túrás* Répce mell. Nemes-Viss Nyr. XVII.336; *honcsok-túrás* v.-*turás* Székelyföld Tsz.; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 480; Háromszék m. MNy. VI. 331; Vadr.; *höncsök-túrás* Székelyföld Tsz. 166a [itt *hörcsök-túrás* hiba]): vakand-túrás.

[HONCSOKOL], HANCSIKOL (Mezőtúr Nyr. X.478; Szentes Nyr. VIII.281; *hancsukol* Szatmár Nyr. VIII.187): 1. *hancsukol:* hanttal ellát (Szatmár Nyr. VIII.187); 2. *hancsikol, hancsukol:* határjellel v. tilalomjellel megjelöl (Mezőtúr Nyr. X.478; Szentes Nyr. VIII.281; Szatmár Nyr. VIII.187).

HONCSOKOS: vakandtúrásos hely (Háromszék m. Nyr. V.37).

HONI, HONYI: 1. *honyi:* hazulról küldött élelmiszer (enni- és innivaló) (Debrecen Hajdú Nagy Sándor); 2. *honi:* [tréf.] silány. *Ojjan honi hust hozott:* színtelent, rossz, bágyadt szinűt (Veszprém Nyr. VIII.513).

HONKA: a szelelő-rosta csatornáján kifolyó gazos kalász (Hont m. Nyr. V.426).

[HONN], HON: otthon (Székelyföld Tsz.; Brassó m. Hosszúfalu Nyr. XXII.237). *Honnyába:* ∾ (Udvarhely m. Nyr. IV.275).

HONNAN, HONNÉT, HONNAT (*honnajd* Göcsej és Balaton mell. MNy. V.99; *honnand* Csallóköz Csaplár Benedek; *honnat* Zilah Nyr. XIV. 334; Háromszék m. NyK. III.6; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. X.40; *honné* Gömör m. Otrokocs Nyr. XIX.573; Székelyföld Győrffy Iván; *honnég* Székelyföld Győrffy Iván; *honnen* Körös-Tarcsa Király Pál; *honnén* Sátoralja-Újhely Nyr. XVI. 138; *honnët* Zilah Nyr. XIV.334; *hunnaj* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.519; Vas m. Őrség Nyr. VII.467; Veszprém m. Csetény Nyr. XV.89; XVIII.332; *hunnajd* Göcsej és Balaton mell. MNy. V.99; Veszprém m. Csetény Nyr. XV.92; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.90; *hunnajt* Veszprém m. Csetény Nyr. XVIII.333; Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46; *hunnan* Tolna m. Görbő Nyr. III.469; Tolna m. Gyönk Nyr. V.379; Duna-Vecse Nyr. III.188; Mezőtúr Nyr. IX.179; Kecskemét, Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Orosháza Nyr. VII.185; Zemplén m. Tállya Nyr. IV.477; Ugocsa m. Gődényháza Nyr. III.371; Heves m. Sirok Nyr. VIII.44; *hunnân* Gömör m. Nyr. XVIII.453; *hunnand* Dunántúl Nyr. XVI. 190; Somogy m. Babod Nyr. XIII.285; Csallóköz Csaplár Benedek; *hunnant* Veszprém m. Csetény Nyr. XVIII.332; *hunnat* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.65; Szeged vid. Nyr. III.368; Eger Nyr. XV.183; *hunnen* Debrecen Nyr. IX.162. 266; *hunnént* Veszprém m. Csetény Nyr. XVIII.333; *hunnét* Tolna m. Gyönk Nyr. V.379).

HONT: négy apró keréken járó ládás kocsi, a melyen a bányában az ércköveket szállítják (Kapnikbánya és vid. NyK. II.376; Nagybánya vid. Nyr. XIV.238).

hont-futó: fiatal bányamunkás, a ki a *hont*ot (többnyire futva) tolja (Kapnikbánya és vid. NyK. II.376; Nagybánya vid. Nyr. XIV.238).

HONTELEN, HONTELENG: [toldalékszó] (Baranya m. Király Pál). *Izé hontelen:* izé azután (Baranya m. Ormányság Nyr. III.182).

[HOP].

hop-mester: udvarmester (Dunántúl MNy. V.67).

[HOPA].

[Szólások]. *Hopába vágták ki* [a vágómarhát] = *hopsába* (Székelyföld Győrffy Iván).

HÓPISTÁL (*hopistál*): 1. sokat jár, ide-oda jár, jön-megy, házal (Székelyföld Tsz.; Kassai J. Szókönyv II.453; Kriza; Udvarhely m. Nyr. V.180; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI. 39); 2. jár-kél vki körül, udvarol, kérlel (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46); 3. nagy hangon és élénk taglejtésekkel beszél, ad elő vmit (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.382); 4. prézsmitál, hosszas erkölcsi oktatásokat ad vkinek (Vas m. Őrség Nyr. II.374).

HOPLÁS: 1. készakarva, ügyetlenkedő, gondatlan (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.382); 2. gézengúz, munkakerülő, naplopó (Zilah Nyr. XIV.334).

HOPLÁSKOD-IK: ügyetlenkedik, mulatságos félszegséggel csinál vmit (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.382).

HOPOCÁL (*hupocál, hupucál*): 1. *hopocál*: táncol (Moldva, Klézse Nyr. VII.237); 2. *hopocál, hupocál, hupucál:* alá s föl hintáz (kis gyermeket a térdén v. a karján) (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *hucucál*].

HOPOCÁLTAT: 1. táncoltat, ugráltat (kis gyermeket az ölében) (Székelyföld Kriza); 2. *hupocáltassa magát:* alá s föl hintáztatja magát (kis gyermek másnak a térdén v. a karján) (Székelyföld Kiss Mihály).

[HOPOCÁZ], HAPICÁZ: pajkosságból ugrándozik (Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283).

[HOPORCS], HUPORCS: göröngy (Székelyföld Nyr. V.515; Háromszék m. Vadr.). [vö. *2. höbörcs*].

[HOPORCSOS], HUPORCSOS: 1. göröngyös, rögös, gidres-gödrös, egyenetlen (út) (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 502b); 2. faragatlan (ember), hóbortos (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *höbörcsös, huproncsos*].

HOPORTYAGOS: rögös (Csallóköz Nyr. I. 279).

[HOPP].

[Szólások]. *Eccer hopp, másszor kopp:* eggyszer jól van dolga, másszor rosszul (Debrecen Nyr. III.424). *Bözzög akkó hopp vôt a Mihájj nemzeccségnek, de ma bize a kopp parancsó nállok is* (Székelyföld Nyr. V.176).

hop-rongyos: [szegény, de gőgös családra mondják] (Kassa vid. Nyr. XVIII.431) [vö. *hatrongyos, toprongyos*].

HOPPÁSZ: nagy kutya (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46).

HOPPOL: topogva megy (Szatmár m. Adorján Nyr. X.431).

[HOPSA, HAPSA].

[Szólások]. *Hopsába* (*hapsába, habzsába*) *vágták ki* [a vágómarhát]: társaságban, vagyis úgy, hogy többen összeállva megvették s aztán mindeniküknek a hozzáadott összegnek megfelelő részt kapott belőle. *Hapsába ütni. Hapsába felvonni. Hopsába sem jutott* (Székelyföld Nyr. II.427; Kriza; Andrássy Antal 1843; Háromszék m. Vadr.; Csík m. Gyergyó-Ditró Nyr. XII. 282; Csík-Madaras Nyr. XX.46) [vö. *hopa*]

HÓRA: tánc, táncoló gyülekezet (Moldvai csáng. Nyr. X.203).

HORÁCSOL: tanácskozik, összebeszél (Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187) [vö. *2. harácsol*].

HORD: hasonlít. *Ez a gyermek hord az apjához. Inkább az annyához hord. Hord hëzza erőssen* (Székelyföld Kiss Mihály).

[Szólások]. *Hordom a mivoltodat!* [tréfás káromkodás] (Csallóköz Csaplár Benedek).

fel-hord: fölkanalaz (leves ételt) (Székelyföld Kiss Mihály).

össze-hord: összeszid (Székelyföld Tsz.).

[HORDÁL].

el-hordál: elhordogat, elhurcol. *A rossz gazdasszony a háztól mindent elhordál* (Nógrád m. Sipek Kassai J. Szókönyv II.445) [vö. *el-hërdál*].

HORDÁR [!] (*hordáj* Debrecen Nyr. XI.477. 490; *hordály* Bars m. Zeliz vid. Nyr. XIV.287; Háromszék m. Nyr. XXII.512).

HORDÁS: gabona betakarítása a mezőről (Soprony m. Horpács Nyr. XIV.432; Székelyföld Kiss Mihály).

[HORDÓ].

hordó-csín: a hordónak fenekén kívüli párkánya v. azon bevágása, a melybe a feneket illesztik (Pécs Kassai J. Szókönyv II.456; Tata, Szeged Csaplár Benedek).

hordó-hornyolat: ∾ (Erdély Kassai J. Szókönyv II.456).

hordó-íz (Erdély Szinnyei József; *hordó-éz* Szatmár m. Porcsalma Nyr. XX.191): hordóízű. *Ez a bor hordó-íz* (*hordó-éz*) (i. h.)

hordó-ontra = *hordó-csín* (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.456).

hordó-szag: hordó-szagú. *Ez a bor hordó-szag* Szatmár Nyr. XX.191).

HORDOSKÓD-IK: hordozkodik (Szlavónia Nyr. XXIII.216).

HORDOZ: 1. kocsin visz (Tolna m. Nyr. V.524); 2. boronál (Vas m. Őrség Nyr. XV.575; Göcsej Tsz.; Nyr. XII.188; XIV.450; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. XV.575; Somogy m. Nyr. XIV. 479).

be-hordoz: beboronál (Göcsej Tsz.; MNy. V.129).

HORDOZÓD-IK: viselkedik (Moldvai csáng. Nyr. IX.530).

HORGACS: csipke (Somogy m. Sándor József) [vö. *horgaska*].

[**HORGAD**].

meg-horgad: meggörbül (Háromszék m. Nyr. IX.33). *Horgadjon meg az orra, mint a kapu kúlcsa* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.350).

HORGAS, HORGOS (Baranya m. Ormányság Nyr. III.182; Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. IX.39; Homoród-Almás Nyr. VI.334).

[Szólások]. *Ne nézz olyan horgason:* görbén, rossz szemmel, haragosan (Udvarhely m. Nyr. XI.40).

horgas-borgas: sok hajlású, girbe-görbe (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.459).

horgas-in (*horgas-ina* a szarvasmarhának): csánk, hátulsó lábak hajlása (Székelyföld Tsz.).

hargas-magu: magvaváló. *Hargas-magu szilva* (Székelyföld Győrffy Iván).

[**HORGASÍT**].

el-hargasít: elgörbít (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXIII.46).

HORGASKA: csipke (Brassó m. Tatrang Nyr. II.477) [vö. *horgacs, horgocka*].

1. **HORGÁSZ**: horoggal halászó halász (Komárom Herman O. Halászat K.)

[2. **HORGÁSZ**].

el-horgász (*el-horkász* Hegyalja Kassai J. Szókönyv I.425): elhordogat, ellopogat, elcseneget (apródonként) (Békés m. Balog István; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46. 213 [itt csak *horgász*, de ,elhordogat' értelmezéssel, tehát nyilván: *el-horgász*].

ki-horgász: kitudakol, kifürkész, kitud, kicsal (titkot vkiből) (Székelyföld Kiss Mihály).

HORGÁSZÓ (*hargászó* Göcsej Herman O. Halászat K.)

HORGÁSZÓD-IK: tudakozódik, puhatolódzik, fürkésződik (titok után) (Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Vadr.)

HORGÍT: horgasít, görbít (Háromszék m. Nyr. II.522).

el-horgít: elhorgasít, elgörbít (Háromszék m. Nyr. II.522).

meg-horgít: meghorgasít, meggörbít (Háromszék m. Nyr. II.522).

HORGOCKA: 1. görbe (Moldvai csáng. Nyr. X.202); 2. csipke (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI. 478) [vö. *horgaska*].

HORGOLAT: görbület (Csallóköz Nyr. I.279).

HORGOLÓ: ajtóra billenő fa-zár (az ajtósasra közepénél fogva szegezett kis fa, a melynek akármelyik végét rá lehet az ajtóra fordítani) (Székelyföld Kiss Mihály).

HORGY [?]: vas-szerszám, a mellyel a zsindely bevágását csinálják (Szatmár vid. Tsz.) [vö. *hornyoz*].

HORGYIKA: hordócska (Palócság Tsz.).

HORH (Somogy m. Nyr. IX.526; *horog* Pannonhalma vid. Nyr. XIX.37; Veszprém m. Nyr. I.94; Balaton mell. Beöthy Zsolt; Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; Fölső-Somogy m. Nyr. XVIII. 514): mély hegyi út, két hegyoldal közötti szoros út, szakadékos hegyoldalba vájódott (vízmosta) meredek út [vö. *horhó*].

HORHA: vékony jég, a mely alól a víz elfolyt (Győr vid. Nyr. IX.286).

[Szólások]. *Horhára fagyott:* a víz elfolyt a jég alól, s az ennek következtében szakadós (Győr vid. Nyr. IX.286).

HORHÁCS: fának kiforradása (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

HORHÁCSOS: forradásos (fa) (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

HORHÓ (*horó* Somogy m. Kapoly Nyr. XVIII. 568) = *horh* (Balaton mell. Tsz.; Somogy m. Nyr. XXI.94; Tolna m. Gyönk Nyr. V.379; Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.456; Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841).

HORHOS (Dunántúl MNy. V.99; Vas m. Nyr. XXI.94; Zala és Somogy m. Kassai J. Szókönyv II.455; Göcsej Tsz.; *horgas* Győr m. Tsz.; Szatmár-Németi Nyr. X.432; *horgos* Göcsej MNy. II.412; Tolna m. Nyr. V.524): ∾.

horgas-út: ∾ (Vas és Tolna m. Nyr. XXI.94).

HÓRINKA: kötélen függő hinta (Bereg m. Pap Károly) [vö. *hócinka*].

[**HORKAN**].

fel-horkan (*fö-horkanyik* Vas m. Őrség Nyr. III.222): fölfortyan, fölförmed (Balaton mell. Tsz.; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *hörken*].

[Szólások]. *Ez mingyá föhorkanyik, mint a cigányok istennye* (Vas m. Őrség Nyr. III.222).

[**HORKANT**].

fel-horkant: álmából (horkantással?) fölserken. *S midőn Ádám apánk felhorkantott, Éva élt és szemébe vigyorgott* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.16).

[**HORKANYOD-IK**].

mëk-horkanyodik: [?] (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.182).

HORKINT: horkant (Székelyföld Tsz.). *A vén király, a mint ezt látta, mérgibe egyet nagyot horkintott* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.331).

HORNY: zsindely bevágása (a melybe a másik zsindely élét beleillesztik) (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.382; itt *hornya* áll, de ez nyilván személyragos alak) [vö. *horgy*].

HORNYÁSZKOD-IK (*hornyâszkod-ik*): hordozkodik (Gömör m. Nyr. XVIII.501; Rozsnyó és vid. Nyr. VIII.565; XVII.476; Rimaszombat és vid. Nyr. X.88; XVII.525; Gömör m. Lice Nyr. XXIII.140; Torna m. Ruehietl Miklós 1839).

neki-hornyâszkodik: neki-kapaszkodik. *Ë' duhaj nekihornyâszkodott â csëntâlân mâszâtú Bârâdlâ-teteőnek* (Gömör m. Aggtelek Nyr. VII.33).

[**HORNYÓDZ-IK**].

meg-hornyódzik: meghornyosodik (Bodrogköz Tsz.).

HORNYOLÁS: faedény dongáinak bevágása, a melybe a feneket illesztik. *Hordó hornyolása* (Erdély Kassai J. Szókönyv V.194).

HORNYOLÓ: szerszám, a mellyel hornyokat (bevágásokat) csinálnak (Udvarhely m. Győrffy Iván; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XIV.288).

[**HORÓ**], **HURU**: nyeső-vas (Győr m. Sztrokay Antal 1842) [vö. *horol*].

HOROG (*harag* Mármaros m. Visk Király Pál; *harog* Göcsej Herman O. Halászat K.; Zala m. Hetés Nyr. II.44; Székelyföld Herman O. Halászat K.; Kiss Mihály, Győrffy Iván; *hârog* Gömör m. Nyr. XVIII.454). — *Horog:* vízmerő kampós fa (Balaton mell. Tsz.; Horváth Zsigmond).

horog-derék: erősebb zsineg, a melyre a horgokat a peklénél v. patonynál fogva fölkötik (Szeged Herman O. Halászat K.).

horog-fa: [?]. *Tónainé rongyos háza, mind ki van a horog-fája* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.222).

horog-ín (Szentes Herman O. Halászat K.; *harog-in* Egyházas-Oláhfalu Herman O. Halászat K.) = *horog-derék.*

horog-palló: ∾ (Szeged Herman O. Halászat K.).

HOROL, HURUL: 1. *horol:* horzsol, súrol, kapar. *A jég horolja a faágakat* (Csallóköz Nyr. I.279); 2. *hurul:* vékonyan fölnyes (gyepet kapával v. nyélbe erősített széles vassal) (Győr m. Sztrokay Antal 1842).

ki-horol: tisztára kapar (földet). *Kihorolja a szérőt* (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476).

HOROLÓ: 1. deszkából készült eszköz, a mellyel a kicsépelt búzamagot bevonják a szemházba (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476; itt *hondó* nyilván hiba); 2. gereblye-forma eszköz, a mellyel a szőllő földjét kapálás után símára kaparják (Gyöngyös vid. Nyr. I. 334).

[**HORPACSOS**], **HOJPACSOS**: horpadtas, kissé horpadt (Háromszék m. MNy. VI.330; Vadr. 502b; Győrffy Iván).

HORPAD (*hojpad* Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.330; Vadr.; Győrffy Iván; be-*horkatt* [a főd, oszt ênyelte] Szeged Kálmány L. Szeged népe I.137; *horvad* Székelyföld Tsz.) [vö. *torpad*].

[**HORPADÁS**], **HORVADÁS**: gyökerestül kidült fa helye (Székelyföld Tsz.) [vö. *horvás*].

HORPÁLY: széles völgyes hely (Fehér m. Nyr. IX.284).

HORPASZ (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI.475; Balaton mell. Tsz.; Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.43; Szatmár-Németi Nyr. XIV. 278; Szabolcs m. Földes Nyr. III.430; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIX.375; Tokaj Nyr. XXIII. 384; *horpac* Székelyföld Tsz.; Nyr. II.427; VIII. 509; Arany-Gyulai NGy. III.295; Udvarhely m. Nyr. VI.517; Háromszék m. MNy. VI.331; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Erdővidék Nyr. IX.37; Csík m. Nyr. VIII.278; *horpic* Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.527): 1. *horpac:* behorpadt, beesett, megcsappant vékonyú (szarvasmarha, ló, disznó) (Székelyföld Tsz.; Nyr. II.427; VIII.509; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); 2. *horpac:* horpadás. *Hegy horpacca* (Háromszék m. MNy. VI.331): 3. *horpac, horpasz:* állat vékonyánál levő horpadás, a mely a jóllakás után nekitelik (Balaton mell. Tsz.; Szatmár-Németi Nyr. XIV.278; Tokaj Nyr. XXIII. 384; Székelyföld Nyr. VIII.509; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); 4. *horpac, horpasz, horpic:* [tréf.] has (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Mihali Nyr. XXI.475; Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.527; Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.43; Szabolcs m. Földes Nyr. III.430; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIX.375; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.295; Udvarhely m. Nyr. VI.517; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Erdővidék Nyr. IX.37; Csík m. Nyr. VIII.278).

[Szólások]. *Mëgvette a horpaccát:* jóllakott (Csík m. Nyr. VIII.278).

[**HORPASZOS**], **HORPISZOS**: behorpadt. *Horpiszos fele* (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.180).

HORPASZT (*hojpaszt* Székelyföld Győrffy Iván) [vö. *torpaszt*].

HORROG: horkol (Szatmár m. Porcsalma Nyr. XX.191).

HORSIKOL: hörög (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476).

HORTYOG (*horcog* Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr. 30) [vö. *hörtyög*].

HORVÁS: 1. völgyecske (Csík m. Kilyénfalva Nyr. IX.525); 2. széltől kiszakított és gyökerestül kifordult fa helyén maradt mély üreg, a melyet dőlt fa, tört ág, indás növény borít be, de oly gyöngén, hogy a ki rálép, belezuhan (Csík m. Nyr. XVIII.143) [vö. *horpadás*].

HORZSALÉK: asztalos-forgács (Kapnikbánya és vid. NyK. II.376).

HORZSASZT: hasít (abroncsot) (Háromszék m. MNy. VI.331; Győrffy Iván).

HOSCINA (Bereg m. Pap Károly; *hoszcina* Ung m. Hunyady József): vendégség, cécó.

HÓSTÁT (Kolozsvár Szinnyei József; *hóstád* Kalotaszeg, Zsobok Melich János; *hóstánc* [népetimológia] Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII. 490; *hostya* Csongrád vid. Arany-Gyulai NGy. I.34; Csongrád m. Mindszent Arany-Gyulai NGy. I.74; *hóstya* Eger és vid. Nyr. XVII.430. 477; *husták* Kassa Nyr. XVII. 238; *hustâk* Rozsnyó Nyr. VIII.565; *hustát* [ucca-név] Zemplén m. Tállya Nyr. IV.95): külváros.

HOSTÉL: házhely a belsőségekkel eggyütt (Somogy m. Kálmáncsa Nyr. XI.238).

HOSSZADÁBA, HOSSZADJÁBA: hosszában (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *hosszatjába*].

HOSSZANT: hosszatt. *Nap hosszant mulatgat. ªÓra hosszant is eljâdzik. Hᵉét hosszant së lâtom* (Palócság Nyr. XXI.559).

[**HOSSZAT**]. *Hosszatja* [?]: hossza (vminek) (Háromszék m. MNy. VI.331) [vö. *hosszatjába*].

HOSSZATJÁBA (*hosszatjában*): hosszában (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.331; Nyr. II.522; Győrffy Iván) [vö. *hosszadába*].

HOSSZÚ (*hesszi* Csallóköz Nyr. I.278; *hésszű* Csallóköz, Patonyszél Nyr. XII.143; *hojszu* Székelyföld Nyr. IX.426; Csík m. Kiss Mihály; Udvarhely m. Zsombor Rozsondai József; Hargita vid. Vadr. 95; *hojszú* Brassó m. Tatrang Nyr. II.477; Brassó m. Bácsfalu Nyr. III.524; *hójszu* Brassó m. Hétfalu Nyr. IV.556; *hoszi* Szlavónia Nyr. XXIII.169. 312; *hoszjú* Székelyföld Király Pál; *hosszi* Soprony m., Rábaköz, Kis-Cell Nyr. XV.421; Soprony m. Horpács Nyr. XIV.432; Répce vid. Nyr. XX.363. 365; Vas m. Őrség Nyr. III.479; VII.272. 419. 467; Vas m. Szalafő Nyr. V.96; Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVII.235; Zala m. Nyr. XXI. 44; Göcsej MNy. II.412; Veszprém m. Nyr. V. 224; Veszprém Nyr. II.186. 431; Bakony vid. Nyr. IV.86; Somogy m. Nyr. VI.368; XV.421; Somogy m. Ádánd Nyr. IV.334; Pécs Kassai J. Szókönyv II.461; Fehér m. Lovasberény Nyr. XVII.576; Győr, Apostag, Bács m. Bajmok, Bereg m. Bereg-Som Nyr. XV.421).

[**hosszú ing**].

[**hosszúingës**].

hosszúingësköd-ik: éjjeli korhelykedés után másnap otthon ‚katzenjammeroskodik' (Kún-Sz.-Miklós Nyr. VII.324).

hosszú-kece: hosszúfarkú, tükörháló nélküli farkalós kece (Csongrád Herman O. Halászat K.).

hosszú-keszeg: pelecus cultratus (Szeged Herman O. Halászat K.).

hosszú-kutya: agár (Háromszék m. Vadr.).

hosszú-lé: sok lé (pl. gulyás v. paprikás-hús leve) (Szeged, Bánság, Erdély, Székelyföld Csaplár Benedek).

hosszú-lépés: [tréf.] pálinka (Nagyvárad Nyr. XVI.572).

hosszú-levél: bírósági idéző-levél v. végzés. *Hosszú-levelet kapott, Kassára kell menni* (Abaúj m. Pusztafalu Szádeczky Lajos).

hosszu-vas: csoroszlya (Erdély Kassai J. Szókönyv II.461; Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.54; Tsz.).

HOSSZUKA: kolbász (Kapnikbánya és vid. NyK. II.376).

HOSSZUKÓ (*hosszúkó*): hosszúkás (Torda Nyr. XVIII.95; Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.331; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Hasam nyomom hasára, hoszukomat beleszurom* [találós mese; = borszívás lopóval] (Moldva, Klézse Nyr. V.269).

HOTYMÁN (Zalathna vid. Nyr. XIII.238; *hokmán* Zalathna vid. Nyr. XIII.238; *hukmány* Szatmár m. Nagybánya vid. Nyr. XIV.237): bányafölügyelő, a bányagazda segédje (hutmann).

HOTYTAGOS [?]: részeg (Veszprém m. Szentgál Nyr. III.183) [vö. *kótyagos*].

HOVÁ (*há* Soprony m. Nyr. IV.419; VII.274; Soprony m. Röjtök Nyr. II.369; III.514; Soprony m. Répce mell. Nyr. II.519; XX.364; Rábaköz Nyr. XVI.136; Vas m. Tsz.; Vas m. Őrség Nyr. I.421; III.179; V.126; VII.271. 467; Vas m.

Körmend vid. Nyr. III.476; Zala m. Hetés Nyr. I.380; II.373; Hetés, Dobronak Nyr. II.323; Göcsej MNy. I.220; Nyr. XIV.216; Budenz-Album 171; Zala m. Dergecs Nyr. III.31; Nagy-Kanizsa Király Pál; Somogy m. Sándor József; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.318; Somogy m. Kapoly Nyr. IV.84; Somogy m. Mesztegnye Nyr. IX. 282; Somogy m. Sima Nyr. XIX.381; Veszprém m. Nyr. VII.36; Veszprém Nyr. VII.473; Veszprém m. Csetény Nyr. V.427; Tolna m. Nyr. VI. 523; Tolna m. Gyönk Nyr. V.379; Baranya m. Király Pál; Baranya m. Patacs vid. Csaplár Benedek; Győr m. Nyr. VII.274; Győr m. Szabadhegy Nyr. VI.235; Fehér m. Nyr. X.186; Fehér m. Lovasberény Nyr. XVII.576; Nógrád m. Hajdu Nagy Sándor; Pozsony m. Tárnok Nyr. IX.281; Alsó-Csallóköz, Komárom m. Nyr. XVII.287; Székelyföld Csaplár Benedek; *hoa* Moldvai csáng. Nyr. IX.489; *hoá* Vas m. Tsz. 149a; Göcsej Nyr. II.179; Göcsej, Páka Nyr. I. 417; Moldvai csáng. Nyr. III.52; *hojá* Baranya m. Király Pál; *holá* Moldvai csáng. Nyr. IX. 488; *holyá* Dunántúl Nyr. V.181; *huá* Soprony és Vas m. Csaplár Benedek; Zala m. Hetés Nyr. I.380; Hetés, Dobronak Nyr. III.319; Marcal mell. Tsz.; *huva* Eger és vid. Nyr. XVII.430; XVIII.18.) — *Ahá:* a hová (Zala m. Dergecs Nyr. III.31; Somogy m. Kapoly Nyr. IV.84). *Máshá:* máshová; *valahá:* valahová (Göcsej Nyr. XIV. 216). — *Há:* hol. *Há vótá (vótál)?* (Soprony m. Röjtök Nyr. II.369; Veszprém m. Csetény Nyr. V.427).

hová-valósi (Somogy és Baranya m. NyK; XXIV.137; Baranya m. Bélye Nyr. XV.372; Vác vid., Hont és Heves m. NyK. XXIV. 137; *há-valósi* Répce vid. Nyr. XX.411; Göcsej Budenz-Album 162; Baranya m. Patacs vid. Csaplár Benedek; *há-valusi* Göcsej Nyr. XIII.310. XIV.167; *hova-valósi* Hont m. Kemence Nyr. XIV. 517): hova-való [vö. *ide-valósi, oda-valósi*].

HOVÁJ (*hovály*)*:* csizmadiák fakése (hosszúkás horgas fája), a melyet a kaptafa és a fejbőr közé vernek, hogy ezt kitágítsák (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.46; Debrecen Nyr. VIII.475; IX.206; Gyöngyös Nyr. I.282; Székelyföld Tsz. [itt *hovaj* hiba]; Ferentzi János; Kézdi-Vásárhely Nyr. XVII.479).

1. **HOZ** (*oz* Kecskemét Nyr. IX.360).

[hozd-sza, hozd-szi] (*hocca* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.118; Székelyföld Győrffy Iván; *hoccasza* Székelyföld Császár Árpád; *hocce* Vas m. Őrség Nyr. II.84; *hoci* Vas m. Tarodháza Nyr. X.89; Esztergom Nyr. IX.543; Alföld Nyr. V. 123; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.118; Kecskemét Nyr. VII.376; Szeged Nyr. VIII.235; Bács m. Nyr. XVI.144; Bács m. Bajmok Nyr. VIII.279; Hont m. Nyr. V.426; Hont m. Helemba Nyr. VII.93; Tokaj Nyr. XXIII.240; *hocci* Soprony m. Röjtök Nyr. III.465; Békés m. Balog István; Gyöngyös vid. Nyr. II.181): add ide [vö. *add-sza, add-szi*].

[hozdsza-ide, hozdszi-ide] (*hadsza ide* Székelyföld Tsz.; *hac' ide* Hont m. Nyr. V.426; *hacc'ide* Komárom m. Fűr Nyr. XX.479; *hoccajda* Veszprém m. Várpalota Nyr. XXI.477; *hoc' ide* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.519; Esztergom Nyr. IX.543; Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 118; Komárom m. Naszvad Nyr. IV.235; Hont m. Nyr. XVIII.430; Tokaj Nyr. XXIII.240; *hocc' ide* Veszprém m. Várpalota Nyr. XXI.477; Kecskemét Nyr. IX.361; Bars m. Nyr. X.138; *hocëg ëde* Dráva mell. Nyr. V.423): ∾ [vö. *addsza-ide*].

el-hoz: megszül. *Elhozta-e már Tótné?* (Heves m. Névtelen 1840).

[ki-hoz].

[Szólások]. *Kihozom szóbol:* megértetem, elbeszélem (Soprony m. Csorna Nyr. XXII.330). *Még nem hoszta ki a cimërgyét a kukorica* (Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XXII.239).

[mëg-hoz].

[Szólások]. *Mëghozta a lelkit:* megnyugtatta (Székelyföld Kriza).

2. **HOZ:** [?]. *Patkóltatom paripámot, mönyök hozba rajta* (Udvarhely m. Fehér-Nyikó mell. Vadr. 531; eggy változatban: *mönyök nászba rajta* Vadr. 114).

[HOZAKOD-IK].

elő-hozakodik (*elê-hozakogyik*)*:* előhoz, fölhoz, szóba hoz, fölemlít (Répce vid. Nyr. XX.416; Szeged, Bánság, Csallóköz Csaplár Benedek). *Rëgvel a fiu elêhozakogyik, hogy hât ëldës szülêm, vaót-ë fia kiednek?* (Mátra vid. Nyr. XXII.240). [vö. *elő-huzakodik*].

fël-hozakodik: ∾ (Békés m. Balog István). *Főhozakottunk egyrű-másrú* (Szeged vid. Nyr. VII.518). *Felhozakottunk mindënről* (Mezőtúr Nyr. X.478).

HOZÓS: viselős, terhes (nőszemély) (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Udvarhely m. Fehér-Nyikó vid. Nyr. XVIII.525).

[HOZÓSOD-IK].

meg-hozósodik: teherbe esik (nőszemély) (Székelyföld Kriza; Udvarhely m. Fehér-Nyikó vid. Nyr. XVIII.525).

[HOZOVÁNY].

hozovány-főd: iszap (Abaúj m. Nyr. IV.372).

[HOZTAT], HOSZTAT: hozat (Moldvai csáng. Nyr. III.4).

HOZZÁ (*hajzám* Csík m. Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. X.42; *hazza* Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII. 357; *hejza* Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII.233; X.42; *hezzád, hezza, hezzok* Marosszék Nyr. VII. 432; Háromszék m. Nyr. IX.30; Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.374; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 486; *hëzzám, hëzzád, hëzzája, hëzzá,*

hëzza, hëzzánk, hëzzátok, hëzzik Küküllő mell. Kelementelke Ravasz Árpád; Székelyföld Nyr. IV.190; V.221; Udvarhely m. Vadr. 4; Nyr. IV. 144. 276; Homoród-Almás Nyr. V.233; Olasztelek Nyr. XVI.86; Háromszék m. Nyr. III.324; IV.180; Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII. 332; Csík m. Nyr. IV.471; V.468; VI.90; VIII. 183; XII.524; Gyímes Nyr. IX.504; Moldvai csáng. Nyr. III.49; X.154; Moldva, Klézse Nyr. IV.288. 528; V.288; *héjza* Udvarhely m. Nyr. IX.39; *hézád, hézánk* Udvarhely m. Nyr. VIII. 527; *hézzám, hézzátok* Udvarhely m. Nyr. IV. 372. 478; *hizám, hizánk, hiza* Brassó m. Hétfalu Nyr. V.330; VI.181; XVI.478; XXI.478; Király Pál; Brassó m. Bácsfalu Nyr. VI.231; *hojza, hojzánk* Székelyföld Nyr. IX.426; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. X.46; Brassó m. Bácsfalu Nyr. III.564). — *Hozzád (hozzádra):* balra (Balaton mell. Tsz.; Baranya m. Nyr. VI.474; Közép-Baranya Nyr. III.327; Szeged, Kecskemét Csaplár Benedek; Hont m. Nyr. VI.181; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.378; Rimaszombat vid. Nyr. X. 89). *Tüle ugyan akár tülledre, akár hozzádra mëhetëtt az ország dóga* (Esztergom Nyr. IX.231).

[HOZZÁBELI], HISZÁBALI: jobbfelőli (Udvarhely m. Nyr. VI.272).

[HOZZÁDOS].

[Szólások]. *Hozzádosan hajcs:* szorítsd, fogd rövidebbre a bal gyeplőt, hogy jobbra tartson az iga (Mátyusföld Nyr. XVII.479).

HOZSÁLY: kémény (Moldvai csáng. Nyr. X. 204).

[HŐ], HÉ (*hié* Vas m. Fölső-Őr Király Pál): **1.** hőség (Székelyföld Kiss Mihály). *Levágta a hé a vetést* (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XXII. 93). *Hébe-fagyba* (Székelyföld Győrffy Iván); **2.** forró. *Hé vas, hé kemence, hé nap, hé vérű ember* (Székelyföld Kiss Mihály). *Hé üdő* (Székelyföld Győrffy Iván). *Hé kemence* (Háromszék m. Kis-Borosnyó Nyr. XVI.47). *Nagyon heven süt a nap* (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.316).

[Szólások]. *Nincsen (nincs) hé lelkinek hová lönni:* nem tudja, mihez folyamodjék, hova legyen, mitévő legyen, mire határozza magát (Szeged Nyr. II.40; VII.180; Csaplár Benedek). *Nem volt hova fordulni a hé lelkinek* (Brassó m. Bácsfalu Nyr. VI.231). *Nem tud hé fejem há lenni* (Kúnság, Csongrád m., Hajdú m. Király Pál).

hé-búsz (Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; *hé-búz* Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.394): rekkenő hőség [vö. *búsz*].

hő-forrás: kályha (Bars m. Léva Czimmermann János).

hé-kő (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.394; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.303; Erdővidék Nyr. IX.35; *hé-kü* Somogy m. Sándor József; *hökkü* Vas m. Őrség Nyr. V.273; *hüökküő* Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XXIII.287; *hükkő* Zala m. Alsó-Lendva Vörös Balduín): **1.** *hé-kő, hé-kü, hökkü, hüökküő, hükkő:* forró kő (a melyen előbb tűz égett), kemence tüzes feneke (Vas m. Őrség Nyr. V.273; Zala m. Alsó-Lendva és vid. Nyr. XXIII.287; Vörös Balduín; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.303). *Héküre süt pogácsa:* sós pogácsa (Somogy m. Sándor József); **2.** *hé-kő:* mennykő. *Hékő üssön meg!* (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.394).

[Szólások]. *Ojan, mind a hé-köre* [így] *öntött:* hamar odavan (Erdővidék Nyr. IX.35).

hével-lével: sietve, lelkendezve (Nagy-Kúnság Nyr. III.233).

HÖBÖDI: szeles, könnyelmű (Orosháza Nyr. VI.178).

HŐBÖLYGŐ: bolondforma, hóbortos, bolondos, bohó, bohókás (Abaúj m. Szikszó Király Pál; Borsod m. Noszvaj Kassai J. Szókönyv II.250) [vö. *hóbolygó*].

HŐBÖLYGŐS (*hőbölgős, heöbölygeős*): féleszű, félbolond, bolondos (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.47; Palócság Nyr. XXI.418; XXII.75; Heves m. Névtelen 1840; Gyöngyös vid. Nyr. II.181; Gömör m. Serke Nyr. XIX. 45) [vö. *hóborgós*].

HŐBÖLYÖG (*hőbölög, h őbölyög*): **1.** bolondoskodik, bohóskodik (Abaúj m. Szikszó Király Pál); **2.** csavarog, csatangol, ész nélkül jár-kel (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.47; Palócság Nyr. XXII. 75) [vö. *hőbörög*].

1. **HÖBÖRCS:** szeles, eszelős (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841) [vö. *hőbörtös*].

2. **HÖBÖRCS:** bibircsó, görcs, rög, göröngy (Háromszék m. MNy. VI.331; Győrffy Iván) [vö. *göbörcs, hoporcs*].

HÖBÖRCSEG: ∾ (Háromszék m. MNy. VI.331; Győrffy Iván).

HÖBÖRCSÖS (*höpörcsös* Székelyföld Tsz.): bibircsós, érdes, görcsös, rögös, göröngyös (Háromszék m. MNy. VI.328; Vadr.; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *göbörcsös, hoporcsos*].

[HŐBÖRGET], HÜŐBÖRGET: kiabál (Győr m. Csécsény Nyr. XII.236) [vö. *hőröget*].

HŐBÖRI: bolondforma, hóbortos, bolondos, bohó, bohókás (Abaúj m. Szikszó Király Pál).

HŐBÖRÖDÖTT: hóbortos, bolond (Debrecen vid. Nyr. XXIII.286).

HŐBÖRÖG: bolondoskodik, bohóskodik (Dunántúl Király Pál) [vö. *hőbölyög*].

HŐBÖRTÖS (*höbörtes* Torda Nyr. XVIII.95; *hőbörtős* Gömör m. Nyr. XXII.479): hóbortos (Répce vid. Nyr. XX.364; Orosháza Nyr. IV.330; Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.91; Szeged Kálmány L. Szeged népe I.207; Szatmár Nyr. IX.264; Abaúj m. Szikszó Király Pál; Gömör m. Nyr. XVIII.422.)

1. **HÖCS, HÖCCS:** közönséges ponc v. favágó (sitta europaea) (Vas m. Őrség Nyr. VII.330); harkály (Göcsej Király Pál).

hőcs-madár: sitta caesia (Zala m. Hetés Nyr. XIX.143).

[2. **HÖCS?**]. *Höccse ki:* igya ki (Alsó-Baranya, Pellérd Nyr. XI.239).

HÖCSKÖNÖS: kaszáslé, savanyú tárkonyos leves (Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.478; Király Pál).

[**HŐCSÖN**].

höcsön-szakállu: hosszú-szakállú (Göcsej Nyr. II.370).

[**HŐD-IK**].

mëg-hődik: meghűl (Göcsej Nyr. XIV.165; Budenz-Album 159).

[**HŐDÖRI**].

hődöri-Gyurka: pimasz (Heves m. Névtelen 1840).

[**HŐGŐ**; vö. *hőgöli*].

hőgő-Kata: eggyügyű nőszemély (Heves m. Névtelen 1840).

HŐGÖLI: eggyügyű, hülye, bárgyú (Csallóköz Nyr. I.279; Csaplár Benedek; Pozsony m. Taksony Nyr. XV.190).

HŐKE: kese v. sárgás-fehér színbe vegyült fejű (ökör, tehén, ló) (Marcal mell. Tsz.; Vas m. Őrség Nyr. I.416) [vö. *hóka*].

HŐKÖL (meg-*hököl* Esztergom m. Párkány Simonyi Zsigmond; *höjköl* Csík m. MNy. VI. 372; *hőjköl* Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.528; *hükköl* Balaton mell. Tsz.): hátra faroltat, hőköltet (marhát, lovat) (Balaton mell. Tsz.; Székelyföld Tsz.; Udvar hely m., Erdővidék Nyr. IX.236; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.528).

mëg-hőköl: meghátrál, visszaretten (Szentes Nyr. VIII.331). *Á hëgybiró... ëlëinte ugyáncsák hársogott, dë ámint láttá, hogy ëmbërére ákátt, csúfosán mëghőkölt* (Abaúj m. Beret Nyr. II.424).

vissza-hőköl: ∾. *Visszahőkölt tőle* (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.286).

HŐKÖLTET (*hükköltet* Balaton mell. Tsz. 171b; mëg-*hükkötet* Zala m. Szepezd Nyr. XVII. 236).

HŐKÖR [?]: nagyon bámul (Győr vid. Nyr. V.522).

HŐLE: [vmi növény] (Vas m. Kemenesalja Nyr. III.88). [vö. *hüvely*].

höle-genyőte: hagymalevelű haszontalan fű (Vas m. Kemenesalja Tsz.). [vö. *genyőte*].

HŐMP: kő-hömpölyeg (hegyoldalból, hegyszakadékból nagy fölhőszakadás alkalmával levált és az áradattól tovasodort agyagtömeg, a melybe hengergése közben kövek ragadnak bele, s az egész gömb- v. tojásdad-alakúvá lessz és később a szárazon megkeményedik) (Székelyföld Nyr. XXI.284).

hömp-kő: ∾ (Székelyföld Nyr. XXI.284).

hem-szi: leölt disznó vastag combrésze. ‚Ha a lábát levágják a combról, akkor a megmaradt rész a *hemszi*' (Mármaros m. Nyr. XIV.279).

HÖMPÖLYEG (*hömpöjeg*): 1. hógömb (Alföld Nyr. XIII.526); 2. gurító henger (Székelyföld Nyr. XXI.284).

HÖMPÖLYGŐ (*hembölygő* Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.378; *hömbölgő* Pozsony m. Tárnok Nyr. VIII.471; *hömbölygő* Csallóköz Nyr. I.279; *hömpöjgő* Székelyföld Nyr. XXI.284): gurító henger.

[**HÖMPÖLYGŐZ**], **HÖMBÖLGŐZ:** hengerez (szántáskor fahengerrel szétzúzza a hantokat) (Pozsony m. Deáki Bódiss Jusztín).

HÖMPÖLYKE: juhocska (mesebeli juhocska) (Háromszék m. MNy. VI.331).

[**HÖMPÖLYÖD-IK**], **HÖMBÖLÖD-IK** (*hömbölöd-ik*): hemperedik, hempereg. *Ëccë csak hömbölödik a sündisznó* (Veszprém m. Csetény Nyr. XVIII.234). *Hogy êvákta magát Naca a jégö˜! — A zám! Csak uty hömbölödik* (Somogy m. Ujmajor Nyr. VIII.179) [vö. *hempëröd-ik*].

HÖMPÖLYÖG (*hömbölög* Répce mell. Nyr. XX.367; Vas m. Őrség Nyr. VII.322; Zala m. Szepezd Nyr. XXI.524; Veszprém Nyr. II.134; *hömbölyög* Dunántúl Nyr. XXI.284; Soprony m. Répce mell. Nyr. II.519; Zala m. Türje Nyr. XXI.524): 1. *hömpölyög:* pereg (a könny) (Háromszék m. Tsz.); 2. *hömbölög, hömbölyög, hömpölyög:* hempereg. *Uf fëzöktö, csak u hömbölgött* (Vas m. Őrség Nyr. VII.322). *Hömbölyög a gyermek a porban, a disznó a sárban* (Dunántúl Nyr. XXI.284). *Nízd csak aszt a gyereket, hogy hömpölyög ott a dombrul lefelé!* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XXI.284) [vö. *hempërëg, hompolyog*].

HÖMPÖS: kicsiny és zömök, vaskos, vastag. *Hömpös asszony* (Pozsony m. Kassai J. Szókönyv II.480).

HÖNT: úgy [?] (Somogy m. Nyr. II.376).

HŐPE: meggondolatlan, eszelős (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.377).

[**HÖPPEN**].

meg-höppen: meghökken, megszeppen (Fehér m., Szabadka, Erdély P. Thewrewk Emil).

HÖPPÖGET: kortyintgat (bort a csutorából) (Balaton mell. Nyr. II.93) [vö. *köppent, köppint*].

HŐR: mohón, sebesen eszik, habzsol. *Hallom, Szóga Pistánitt úgy hőrnek, úgy hőrnek, két-három*

fâlás huliszkávâ ëggy szöm szilvát ênyênek (Udvarhely m. Nyr. IV.373). *Hőrjed hamar aszt a levet s láss osztán dógod után! Hőrd ki aszt a kicsit má nó, ne hadd ott!* (Udvarhely m. Nyr. V.231).

HŐRBIK: gödröcske, pocsolyácska (Borsod m. Emőd Kassai J. Szókönyv II.169. 269. 284. 311. 312. 480).

[**HÖRBÖL**].

össze-hörböl: összezördül (vkivel) (Nagy-Kúnság Nyr. II.326).

HÖRCSENT: eggyet szól (a hörcsök). *Nagyot hörcsent a hörcsök* (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.98).

HÖRCSÖK (*hörcsik* Palócság Nyr. XXI.309).

HÖRCSÖKÖS (Balaton mell. Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek; *hörcsögös* Pápa vid. Tsz.; Somogy m. Nyr. VI.41; Baranya m. Tsz. 164a): mérges természetű, hirtelen haragú. *Hörcsögös, mint a csökönös ló* (Somogy m. Nyr. VI.41).

HŐRE (*here* [?] Fertő mell. MNy. III.405): lakodalom utáni napon a fiatal pár házánál tartott vendégség (Bodrogköz Kassai J. Szókönyv II.480; Tsz.; Szerencs Kassai J. Szókönyv II. 480) [vö. *hérész*].

HÖREJ: hörgés (Vas m. Őrség MNy. V.131).

HÖRGICSÉL: hörgésszerű hangot hallat (a macska, midőn vkihez hízelegve hozzásímul) (Csallóköz Csaplár Benedek).

[**HÖRKEN**].

össze-hörken: összezördül, összeharagszik (vkivel) (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.231) [vö. *horkan*].

HÖRÖG (*hereg* Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.424; Bodrogköz Tsz.).

HŐRÖGET: kiabál (Pozsony m. Taksony Nyr. XV.190; Csallóköz Szinnyei József; Alsó-Csallóköz Komárom m. Nyr. XVII.287) [vö. *hőbörget, őrjeget*].

HŐRÖGETŐ: német (osztrák) hajóvontató (Fölső-Duna mell. CzF.).

HÖRP: hörpentés. *Egy hörp viz, ital* (Tisza-Dob Nyr. XIX.47). *Eggy hörpöt sem ittam* (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.480).

HÖRPINT (*hörpiént* Vas m. Szombathely Nyr. XXI.331).

HÖRPÖL (*hörböl* Bihar m. Székelyhíd Nyr. VI.326; Szatmár vid. Tsz.; Szabolcs m. Dessewffy Nyr. XXII.140; Háromszék m. MNy. VI.331; *hörpel* Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XV.382).

HÖRPÖTÉL, HÖRBÖTÉL: hörpöl, szörpöl, szürcsöl (Háromszék m. MNy. VI.331; Győrffy Iván).

[**HÖRREN**].

meg-hörren: meghajlik. *Meghörren az út már arra mifelénk* (Baranya m. Ormányság Nyr. IX. 285).

HÖRTYÖG: hortyog (Békés m. Balog István).

HÖRTYÖN-FÖRTY: hirtelen haragú (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.378).

HŐS (Vas m. Őrség Horváth Zsigmond 1839; Göcsej 1816. Nyr. XVII.510; *hés* Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.279; *hiés* Göcsej MNy. V.161): nőtelen. *Hős legény, hiés legiény* (Vas m. Őrség Horváth Zsigmond 1839; Göcsej MNy. V.161). *Már koros, de hős legín* (Göcsej 1816. Nyr. XVII.510). *Hés koma*: nőtelen, ifjú keresztapa (Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.279).

HŐSÉG (*héség* Székelyföld Kiss Mihály; *hésig* Göcsej, Resznek Nyr. XII.188).

HÖTTÖN: pici, kicsi (Vas m. Kassai J. Szókönyv II.481) [vö. *hüvelyk, pöttön*].

HÖTYÖG: akadozva beszél, mokog (mint a gyermek, mikor a leckéjét nem tudja; de azért nem hebegő) (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV. 382).

HŐTYÖGŐ: lakzi, vendégség (Nagy-Kúnság Nyr. III.233).

HUBESZ: lepény (Brassó m. Tatrang Nyr. II. 477).

HUCUCÁL (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XV. 191; Kapnik vid. Nyr. II.183; *ucucál* Szatmár m. Nagybánya Nyr. II.183): 1. *hucucál:* föl s le ingatja magát (gyermek) (Kapnik vid. Nyr. II. 183); 2. *hucucál, ucucál:* karján himbál, föl s le hintáz (kis gyermeket) (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XV.191).

HUCSOR: lop, csen (Tokaj Nyr. XIX.383; XXIII.384).

HÚG (*hugám* Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk II.124).

HÚGY, HÓGY [így magában?]: csillagzat (Hely nélkül Nyr. XII.527; XXI.331) [vö. *kaszahúgy*].

[**HÚGY-IK**], **HUD-IK** (Kapnikbánya és vid. NyK. II.366; *hudd-ik* Kapnikbánya és vid. NyK. II.366; Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván): huggyozik.

HUGYÓ, HUGGYÓ: 1. *hugyó:* huggyozó. *Hallgat, mint a hugyó disznó* (Alföld Nyr. I.370). *Hallgatott, mint a hugyó disztó* (Ugocsa m. Gödényháza Nyr. III.370); 2. *huggyó:* a hal végbelének a nyilása (Kopácsi, Komárom Herman O. Halászat K.).

[**HUGYÓKA**], **HUGGYÓKA:** a hal végbelének a nyilása (Szeged Herman O. Halászat K.).

HUGYOS: ágyba huggyozó (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVII.221).

hugyos-hus: nierenzapfen (Kézdi-Vásárhely Nyr. XVI.479).

hugyos-lamos: pisás, ágyba huggyozó (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVII.221; XVIII.94).

HÚGYOZ, HÚGYOZ-IK (*huddoz-ik* Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.464; Győrffy Iván; lë-*huddoszta* Moldvai csáng. Nyr. III.5; *hudoz-ik* Kapnikbánya és vid. NyK. II.366).

[mëg-hugyoz].

[Szólások]. *Meghugyozja magát a só nedves üdőben*: megereszkedik, megizzad (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.465).

[HÚGYOZTAT], HUDDOZTAT: kiereszti a vizet (a hordó) (Baranya m. Ormányság Nyr. II.278).

HUHOGAT: rálehelget (Torontál m. Lőrincfalva Kálmány L. Szeged népe III.157).

HUHÓKOL (Abaúj m. Pusztafalu Szádeczky Lajos; *huhukol* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X. 280; *huhúkol* Abaúj és Borsod m. Király Pál): **1.** *huhókol, huhúkol*: lehel (Abaúj és Borsod m. Király Pál). *Huhókolj rám, hogy ittál-e bort. A markába huhókol* (hogy fölmelegítse) (Abaúj m. Pusztafalu Szádeczky Lajos); **2.** *huhukol:* huhog (a bagoly) (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.280) [vö. *hujikol*].

HUHU: bagoly (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI. 478).

[HUJ].

huj-ki-haj-be: proletár (pl. olyan fuvaros, zsellér, leginkább napszámosféle szegény eggyügyű ember, a kivel csupán ételért-italért holmi alábbvaló munkákat végeztetnek). *Mit akar az a hujki-hajbe nép; hiszen száz embere sem ér egyet! Majd csak akad rá* [vmely alábbvaló munka teljesítésére] *egy hujki-hajbe ember. Milyen hetyke, nagygazda embernek a lyánya, mégis csak egy hujki-hajbe legény jár hozzá!* (Nagy-Szalonta Nyr. XV.422).

1. **HUJA:** pihenés (munka közben) [?]. *Nagy huját csaptak* (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190).

[2. **HUJA, HUJJA**].

[Szólások]. *Eggy hujában* v. *hujjában* (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Göcsej Vass József 1841; Győr Kassai J. Szókönyv II.44. 466), *egy hunyával* (Vas m. Ságh Kresznerics F. Szótár I. 251): eggy folytában, eggy huzomban.

HUJÁKOL, HUJJÁKOL (*hujákul* Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283): **1.** *hujákol, hujjákol:* kiabál, kurjongat, rikoltoz (Balaton mell. Tsz. 168b; Somogy m. Nyr. XIX.287; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.47); **2.** *hujákul:* huhog (Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283).

HUJÁNGAT, HUJJÁNGAT: kiabál, kurjongat, rikoltoz (Szeged Nyr. VII.235; Kálmány L. Szeged népe I.136; Sümeghy Pál 1841).

HUJÁNT, HUJJÁNT (*ujjant* Abaúj m. Nyr. V.272): kiált, rikolt (Vas m. Őrség Nyr. VII.469; Alföld Nyr. II.425; Szeged Kálmány L. Szeged népe I.119; Csaplár Benedek; Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.56).

HUJÁZ-[IK?]: pihen [?] (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190).

HUJIKOL, HUJJIKOL (*hújikol* Fehér m. Nyr. IX.284): **1.** lehel (pl. a markába, hogy fölmelegítse) (Somogy m. Nyr. XIX.287; Somogy m. Csurgó Nyr. XVII.478; hely nélkül Tsz.); **2.** gyorsan lélekzik (Fehér m. Nyr. IX.284) [vö. *huhókol*].

[HUJJÍT].

[Szólások]. *Hujjít a fejem:* zúg belé (Moldvai csáng. Nyr. IX.530).

HUJJOGAT: **1.** hejehujáz, rikkantgat; **2.** *hujj!* szóval riogat (disznókat) (Székelyföld Győrffy Iván).

HUJJOGTAT: kiabálva zaklat (Székelyföld Tsz.).

HUJJONGAT: kiabál, kurjongat, rikoltoz (Balaton mell. Tsz.).

HULL (lë*hul-ik* Szlavónia Nyr. XXIII.260; le-*húll* Hunyad m. Lozsád Nyr. XXIII.96): dől. *Az útan keresztül hullatt a körtefa* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.456).

lë-húll: ledől. *Mënnék, de lehull a körtefa s a vetísëmët elroncsa* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXIII.96).

HULLÁDOZ: szállinkózik, eggyenként jön (Balaton mell. Tsz.; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.213) [vö. *hulláros*].

HULLAJSZT: hullat (Fölső-Bácska Nyr. XII. 262).

HULLAJT: ∾ (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.213; Palócság Nyr. XXI.419). *Értem könnyet në hullajcs* (Nógrád m. Tolmács Nyr. XVIII.192).

[Közmondások]. *Ne rázd azt a fát, a mely magától is hullajt* (Kecskemét Nyr. XVIII.523).

HULLÁL: hullong (Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 213).

HULLÁROZ: szállinkózik, eggyenként jön (Pápa Nyr. XVI.527; Kis-Kúnság Nyr. III.564; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.47. 213) [vö. *helle-hulláróz, hulládoz*].

HULLÁS: asztagba v. csűrbe rakáskor elhullott kalászok (Székelyföld Kiss Mihály).

HULLAT: szájából kihullatja az abrakot (az olyan ló, a melynek a foga v. az ínye rossz) (Székelyföld Kiss Mihály).

HULLÓ (*hulla* Göcsej Nyr. XIV.166. 449; Budenz-Album 160; Vidóczy Asztrik; *hulla*ja Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. VIII.168; Csíkm. Nyr. VII.472; *hullój*a Maros-Torda m. Mező-Kövesd Ravasz Árpád): **1.** lehullott v. hullófélben levő vmi, hulladék (pl. rakodás közben a villáról v. útközben a szekérről lehullott széna v. szalma) (Göcsej Nyr. XIV.166. 449; Budenz-Album 160; Vidóczy Asztrik). *A széna hullója*: a mit a boglyáról legereblyélnek (Mező-Kövesd Ravasz Árpád). *Kapdosd le a hullaját* [a szekérre rakott szénának] (Udvarhely m. Nyr. VIII.168); **2.** alja, selejtesse vminek. *A gyümölcs hullaja:* a fejletlenebb, nem ép, rothadt gyümölcs, a mely le szokott hullani (Udvarhely m. Nyr. VIII.168). *A gabona hullója:* a fejletlenebb, apróbb szemű (Mező-Kövesd Ravasz Árpád). *Rëstáld ki a hullaját. Tovább hejába rëstálod, met immán kijött a hullaja. Johaimnak elhullott a hullaja, csak a jova maratt mëg* (Csík m. Nyr. VII.472).

HULLOMÁS: hulladék (pl. asztagba v. csűrbe rakáskor elhullott kalászok). *Hullomás szilva, körte* (Székelyföld Kiss Mihály).

HULYA: csomós. *A rántás hulyává lesz* (Kassa Nyr. XVII.482).

HÚMOR (*hámor* Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.131; *húnyor* Csallóköz Csaplár Benedek): **1.** kedv. *Jó hámor* (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.131); **2.** természet. *Az annya humorja van benne:* az anyjára ütött (Tokaj Nyr. XX.238). *Kutya húnyorú ember:* kutya természetű (Csallóköz Csaplár Benedek).

HUN (Soprony m. Tsz.; Soprony m. Répce mell. Nyr. II.519; Soprony m. Csepreg Nyr. II. 91; Soprony m. Röjtök Nyr. III.555; Soprony m. Horpács Nyr. IV.181; Soprony m. Szilsárkány Nyr. VI.373; Balaton vid. Nyr. III.558; IV.36; Bakony vid. Nyr. V.87; Vas m. Őrség Nyr. III. 179; IV.38. 228; V.125; VII.322. 468; Szalafő Nyr. III.235; Zala m. Dergecs Nyr. III.34; Keszthely Nyr. XI.237; Hetés, Dobronak Nyr. II.132; Göcsej MNy. I.220; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.468; Somogy m. Nyr. VI.41; Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VII.475; Somogy m. Sellye Nyr. III.560; Somogy m. Kapoly Nyr. IV.85; Somogy m. Nágocs Nyr. VI.468; Somogy m. Szólád Nyr. VIII.326; Somogy m. Mesztegnye Nyr. IX.281; Somogy m. Babod Nyr. XII.377; Veszprém m. Nyr. VI.418; VII.279; Veszprém m. Szentgál Nyr. III.186; Veszprém m. Csetény Nyr. III.372; Veszprém Nyr. II.513; Tolna m. Ozora Nyr. V.478; Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.319; Fehér m. Polgárdi Nyr. VII.284; Esztergom Nyr. IX.540; Győr Nyr. VI.269; Komárom m. Duna-Almás Nyr. III.323; Eszék vid. Nyr. VII.277; Alföld Nyr. II.514; Pest m. Bogyiszló Nyr. III.48; Szolnok Nyr. IV.520; Nagy-Kúnság Nyr. III.366; Kis-Kún-Halas Nyr. VIII. 42. 84; XV.65; Félegyháza Nyr. VI.143; Kecskemét Nyr. IX.359; Hódmező-Vásárhely Nyr. V.417; Orosháza Nyr. IV.375. 422. 473. 517; V.43. 419; VI.370; VII.185; Békés-Sz.-András Nyr. III.383; Békés m. Uj-Kigyós Nyr. IV.231; Szentes Nyr. VI.378. 522; Arad m. F.-Varsánd Nyr. XIII.574; Szeged és vid. Nyr. III.424; IV. 137; V.265; VII.180; Bács m. Bajmok Nyr. VII. 425; Szabadka Nyr. VII.527; Nagy-Becskerek Nyr. V.469; Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.237; Debrecen és vid. Nyr. V.179. 518; VIII. 45; IX.163. 266; Bihar m. Székelyhíd Nyr. V. 267; Bihar m. Diószeg Nyr. VII.285; Bihar m. Pocsaj Nyr. IX.558; Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.225; IX.131; Szatmár Nyr. IX.264; Szabolcs m. Földes Nyr. III.225; Zemplén m. Tállya Nyr. IV.477; Ugocsa m. Gődényháza Nyr. III.369; Szilágy m. Tasnád Nyr. VI.474; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.188; Heves m. Sirok Nyr. VIII.44; Hont m. Helemba Nyr. VII.43; Nógrád m. Fülek Nyr. V.33; Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.84; Nógrád m. Megyer Nyr. VI.469. 520; Csallóköz, Ekecs Nyr. X.524; Szolnok-Doboka m. Nyr. X.475; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XII.563; Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.357. 406; XXIII. 96; *hon* Tolna m. Gyönk Nyr. V.379; Eszék vid. Nyr. VIII.227. 326; *hu*˜ Balaton vid. Nyr. III. 558; Bakony vid. Nyr. IV.85; V.87; *huén* [?] Baranya m. Dráva vid. Nyr. VIII.426; *hún* Veszprém m. Nyr. V.224; VI.318; Debrecen Nyr. VI.329; IX.206; XIII.46; Palócság Nyr. VI.466; VII.34; *hunn* Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.470; Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.327): hol.

[hun-mi], hummi (Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 47; Szentes Nyr. VIII.281; Szeged Csaplár Benedek; Debrecen Nyr. VII.328; Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.181. 226; X.384; Eger Nyr. XVI.570; Csallóköz Csaplár Benedek; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. IX.427; *hommi* Rozsnyó vid. Nyr. XVII.476; *humi* Alföld Nyr. II.424; Kecskemét Nyr. XII.283; Csaplár Benedek; Szeged Nyr. IX.376; Baja Bayer József; Kalotaszeg Nyr. XVI.143): holmi [vö. *hemmi-homi, himmi-hummi*].

hun-való (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.180; *hunn-valu* Vas m. Őrség Tsz. 281a): ∞

HUNCFUT, HUNCUT (*huncút* Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.47; *huncvut* Veszprém Nyr. VII.375; Veszprém m. Csetény Nyr. XXII.380): párbaj. *Huncfutra hítták* (Székelyföld Győrffy Iván). *Kihitta huncutra a jedző a szolgabirót* (Háromszék m. Dézsi Mihály). *Ellövék a huncuton az ujját* (Udvarhely m. Agyagfalva Nyr. XXII.336). *Az ángor* [angol] *fiát huncútra hitták s levágták a fejit. Én nem mennék huncútra, jába hinna akárki* (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.47).

[huncfut-levél].

[Szólások]. *Kiadták neki a huncfut-levelet:* kicsapták, elcsapták (Székelyföld Kiss Mihály).

HUNCUTKA: 1. a fül elé lefésült hajfürtöcske (Bács m. Nyr. V.471; Heves m. Névtelen 1840). *Bodor a kend huncutkája* (Keszthely Erdélyi J. Népd. és mond. II.149); **2.** üstök [?] (Tata Matusik Nep. János 1841); **3.** copf [?] (Szatmár vid. Tsz.).

HUNKA: dülő-hancsik (határjel) (Tolna m. Sárköz Nyr. IV.419) [vö. *hant, homp*].

HÚNY (*hum, hum*ni Somogy m. Nyr. XIV. 479; Alföld Nyr. IV.329; Kis-Kún-Halas Nyr. XVIII.192; Kecskemét Csaplár Benedek; Szentes Nyr. VIII.281; Szeged Kálmány L. Szeged népe I.208; Csaplár Benedek; Torontál m. Pádé Kálmány L. Szeged népe II.82; *hûm*ni Szabadka Budenz J. Magyar-ugor össz. szótár 122; Bars m. Léva Czimmermann János; *kum, kum-ik, kum*ni Vas m. Nyr. XV.141; Vas m. Kemenesalja Tsz.; Marcal mell. Tsz.; Somogy m. Nyr. XX.430; Somogy m. Tab Nyr. XV.240; Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.431; Tolna m. Tsz.; Nyr. VI.523; Tolna m. Ozora Nyr. V.381; Pápa vid. Tsz.; Fehér m. Nyr. X.187; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.67. 187; XVIII.192; XX.429; *kûm-ik* Soprony m. Horpács Nyr. IV.182; be-*kûm*ja Somogy m. Sándor József; bé*kun*ni Somogy m. Tsz.; Sándor József): **1.** *hum*[-ni], *hûm*[-ni], *hun*ni, *kum*[-*ik*], *kûm*-[*ik*]: behúnyja v. befogja a szemét (bújósdi játékban a kereső, míg a többiek elbújnak) (Soprony m. Horpács Nyr. IV.182; Vas m. Nyr. XV.141; Vas m. Kemenesalja Tsz.; Somogy m. Nyr. XIV.479; XX. 430; Tolna m. Tsz.; Tolna m. Ozora Nyr. V. 381; Fehér m. Nyr. X.187; Alföld Nyr. IV.329; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.67. 187; Kecskemét Csaplár Benedek; Szentes Nyr. VIII.281; Szeged Kálmány L. Szeged népe I.208; Csaplár Benedek; Torontál m. Pádé Kálmány L. Szeged népe II.82; Szabadka Budenz J. Magyar-ugor össz. szótár 122); **2.** *hum*ni, *kum*ni: szendereg (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Tolna m. Nyr. VI.523). *Így ebéd után mindig szokott ëgy keveset kumni* (*humni*) (Kis-Kún-Halas Nyr. XVIII.192); **3.** *kum*ni: guggolva les (Marcal mell. Tsz.).

be-húny (*be-hum* Somogy m. Nyr. XIV.479; Alföld Nyr. IV.329; *be-hûm* Szabadka Budenz J. Magyar-ugor össz. szótár 122; Bars m. Léva Czimmermann János; *be-kum* Somogy m. Tab Nyr. XV.240; Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.431; Kis-Kún-Halas Nyr. XX.429; *be-kûm*ja Somogy m. Sándor József; *bé-kun*ni Somogy m. Tsz.; Sándor József).

[Szólások]. *Békunni a kezét* (Somogy m. Tsz.), *behûmja a kezét* (Szabadka Budenz J. Magyar-ugor össz. szótár 122): behajtja, ökölbe szorítja.

[huny-harap].

[Szólások]. *Huny-harap szëmëmbe:* szemhunyorítással int (Soprony m. Csorna Nyr. XXII. 330).

[HÚNY-IK].

le-kumik: lenyugszik, leáldozik. *A nap lekumott* (Pápa vid. Tsz.).

mëg-húnyik: meghal. *Mëghúnyt* (Gyöngyös Nyr. IX.331).

[HUNYÁS], KUMÁS: szendergés (Tolna m. Nyr. VI.523).

[HÚNYKOD], KUMKOD *húny* 1. (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.187).

HÚNYÓ (Csallóköz Csaplár Benedek; *hőnő* [?] Duna-Vecse Nyr. III.188; *humó* Torontál m. Pádé, Ó.-Sz.-Iván Kálmány L. Szeged népe II.82; III. 106; *kumó* Komárom Király Pál): a bújósdit játszók között az, a melyik a szemét behúnyja v. befogja, míg a többiek elbújnak.

[HUNYÓCSKA], HUMÓCSKA (Torontál m. Pádé, Ó-Sz.-Iván Kálmány L. Szeged népe II. 82; III.106; *kumócska* Baranya m. Bélye Nyr. XVIII.238): bújósdi [vö. *hunyós, hunyóska*].

HÚNYÓD-IK (le-*kumódik* Szabadszállás Nyr. XIII.478.).

HUNYOR (*húnyor*): zászpa (helleborus; pirosló virágú és szárú, feketepettyes zöld levelű növény) (Udvarhely m. Fehér-Nyikó mell. Vadr. 117. 502b. 531; hely nélkül Tsz.).

HUNYORI: hunyorgós szemű (Csallóköz, Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.331; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Brassó m. Hétfalu MNy. V.346; Csík m. MNy. VI.372; Nyr. VII.140).

hunyori-disznó: [gúnynév] (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIII.48).

HUNYOROD-IK: szenderedik (Kapnikbánya és vid. NyK. II.376).

be-humorodik: behunyorodik, összecsukódik (a virág közepe, szirma) (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.142).

mëg-humorodik: megfonnyad. *Mëghumorodott a lëándër:* megfonnyadtak a levelei (Mezőtúr Nyr. X.86).

HUNYÓS (Balaton mell. Tsz.; *kumós* Pápa Nyr. XVI.527; Somogy m. Sándor József): bújósdi [vö. *hunyócska, hunyósdi, hunyóska*].

HUNYÓSDI: ∾ (Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.229; Vadr. 381).

[HUNYÓSKA], HUNYUSKÂ: ∾ (Érsekujvár Nyr. VIII.282; XIX.457).

[1. **HÚNYT**].

hunyt-szemű (*hunt-szemű*): nagy hőségtől összeaszott, összetöpörödött. *Hunt-szemű búza* (Fertő mell. MNy. III.405). *Hunyt-szemű eleség* (Balaton mell. Tsz.)

[2. **HÚNYT-**]. *Huntig:* holtig. *Hogy huntig eggyik a másikájé lehessünk* (Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII.233).

HUPÁL: elver, eldönget (Vas m. Őrség Tsz.).

mëg-hûpâ (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII. 143; *mëg-hupá*tom Vas m. Őrség Nyr. V.31): ∾.

[HUPI].

hupi-kék (Marcal mell. Tsz.; Fehér m. Nyr. IX.284; Csallóköz Csaplár Benedek; *hupi-kêk* Palócság Nyr. XXII.75; *hupi-kík* Göcsej MNy. II.416; Hont m. Nyr. VI.232; *hoppi-kék* Székelyföld NyK. X.333; Nyr. VIII.462; Arany-Gyulai NGy. III.308; Kiss Mihály; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XIV.567; *kupi-kék* Szeged Nyr. I.232; Zemplén m. Nyr. IV.522; Palócság, Gömör m.; Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek; *pupi-kík* Bács m. Bajmok Nyr. VIII.278): **1.** [tréf.] kék (a milyen a verés helye). *Szabtak neki hupi-kék nadrágot jajveres posztóból:* megverték (Marcal mell. Tsz.); **2.** [tréf.] semmilyen szinű. *Tuli-piros, hupi-kík* (Göcsej MNy. II.416). *Tuli-piros, deli-vörös, hupi-kék* (Fehér m. Nyr. IX.284). *Kupi-kékből kapsz, lányom, ruhát* [tréfás igéret; = semmiféle szinű ruhát sem kapsz] (Szeged Nyr. I.232). *Nem is nézël rám, hogy zsali keszkenőd van; pedig a kabátod csak kupi-kék* (Zemplén m. Nyr. IV.522). *Majd vëszëk én neked, fiam, szép ruhát, csak jó légy; hupi-kéket, deli-vöröset, látatlan színűt* (Csallóköz Csaplár Benedek). *Vëszünk neked szép pántikát, dali-vërësset, hoppi-kékët, látatlan szinűt* (Székelyföld NyK. X.333). *Hozok, fiam* [vásárfiát], *dali-veresset, hoppi-kéket, látatlan ződet* (Székelyföld Vadr. 382). *Vëszëk neköd szép ruhát, dali-vërësset, hoppi-kéköt, látatlan színűt, hallatlan hírűt* (Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XIV.567).

HUPOG: pufog (pl. a pokróc, mikor kiporolják; csépléskor a szérű agyagos földje) (Vas m. Horváth József 1841; Göcsej Vass József 1841). *Elverték, csak ú' hupogott szegénnek a háta* (Zala m. Türje Nyr. XXI.331). *Úgy vertem a hátát, hogy csak úgy hupogott* (Zala-Egerszeg Király Pál). *Ugy megdögönyöszte, csak ugy hupogott* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XXI.285). *Úgy elverte a fiát, hogy hupogott a háta* (Székelyföld Nyr. XXI.285) [vö. *hipëg-hupog, 1. hüppög*].

HUPOL, HUPPOL: ütögetéssel puhít (éretlen almát, körtét) (Heves m. Kassai J. Szókönyv II. 468; hely nélkül Tsz.).

HUPOTA (Vas m. Őrség MNy. V.153; Nyr. VII.330; Balaton mell. MNy. V.153; Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.279; XIX.576; Göcsej MNy. V.153; *hupotta* Göcsej MNy. V.160; *huppota* Göcsej Tsz.; *huppota*-madár Zala m. Kassai J. Szókönyv II.469; *huputa* Zala m. Hetés, Göcsej Nyr. XIX.575. 576; *huputa*-madár Göcsej Nyr. V.35): búbos banka, büdös banka (upupa epops).

[HUPPAD].

fel-huppad: fölpuffad, földagad (Alföld Nyr. XIII.382; Háromszék m. MNy. VI.326; Vadr.; Győrffy Iván).

le-huppad: lesüllyed [? talán: lelohad] (Háromszék m. MNy. VI.338; Vadr. 498b; Győrffy Iván) [vö. *hippad*].

HUPPAN: puffan (leesve) (Szatmár m. Nagy-Dobos Nyr. VIII.524; Nagybánya Nyr. XXI.285; Székelyföld Tsz.; Marosszék Nyr. XXI.285). *Úl lëesëtt, csak ú' huppant* (Zala m. Türje Nyr. XXI.285). *Ul lëesëtt a fárú, csak uh huppant* (Zala m. Szepezd Nyr. XXI.524) [vö. *heppen, hobban, hüppen*].

HUPPANCSOS: roggyanós [?]. *Ollan huppancsos gyáráso van, hogy eggyet lép, kettüt toppanyik* (Vas m. Őrség Nyr. IV.229).

[HUPPANT].

le-huppant: letottyant (úgy ültet le v. vág a földhöz, hogy puffan) (Székelyföld Tsz.; Marosszék Nyr. XXI.285).

HUPPANTÓS (*hupantós*): puha, szotyós (körte) (Somogy m. Sándor József; Gyöngyös Kassai J. Szókönyv II.468).

HUPRONCSOS: forradásos (fa) (Székelyföld Nyr. V.515) [vö. *hoporcsos*].

HUPUJKA: hólyag (Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly) [vö. *hólyag*].

HUPUJKÁS: **1.** fölhólyagzott (Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly); **2.** egyenetlen, nem sima, göröngyös (Abaúj m. Pusztafalu Szádeczky Lajos).

[HUPUJKÁZ-IK].

föl-hupujkázik: fölhólyagzik (pl. az égés helye) (Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

HUPUPOL: szól (a büdös banka) (Székelyföld Kiss Mihály).

1. **HÚR**: bél (disznónak vékony bele) (Debrecen Nyr. VII.91; Kardos Albert).

2. **HÚR, HUR**: gumi (gummi elasticum) (Dráva mell. Nyr. V.423; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI. 331).

húr-csinge, hur-csinge (*húrëtingëm* Eszék vid. Nyr. VIII.373. nyilván hiba e h. *húr-csingém*): gumilabda (Dráva mell. Nyr. V.423; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.283).

HURAJ: kiáltozás (Vas m. Őrség MNy. V.131).

HURÁSZOL: [?] (Szatmár vid. Tsz.)

HURBÁLÓD-IK: **1.** rongálódik, rongyolódik (ruha); **2.** fáradozik, nehéz munkával fárasztja magát, töri-marja magát, csigázza magát (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *hurbolód-ik*].

HURBANCS, GURBANCS: hanyagul, rendetlenül, lomposan öltözött személy. *Hurbancs módra öltözik* (Háromszék m. Vadr. 502b; Kriza).

[HURBANCSOS], **GURBANCSOS**: hanyagul, rendetlenül, lomposan öltözött. *Gurbancsoson jár* (Háromszék m. Vadr. 502b).

HURBOL: kíméletlenül visel, nyű, rongál (pl. ruhát) (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.382; Erdély Kassai J. Szókönyv II.471; Székelyföld Tsz.; Andrássy Antal 1843; Győrffy Iván; Há-

romszék m. MNy. VI.331; Vadr.; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

el-hurbol: 1. kiméletlenül elvisel, elnyű, elszaggat (pl. ruhát) (Szatmár m. Nyr. I.92; Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.283; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); 2. elfáraszt, elcsigáz (nehéz munkával) (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *hurcol*].

[HURBOLÓ].

hurboló-ruha: nyűni-való ruha (a melyet nem kell kímélni). *Ez csak a hurboló ruhám* (Szilágy m. Simonyi Zsigmond).

HURBOLÓD-IK: fáradozik, nehéz munkával fárasztja magát, töri-marja magát, csigázza magát (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 502b) [vö. *hurbálód-ik, hurcolód-ik*].

HURCÁSKOD-IK: hurcolkodik, hordozkodik (Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46) [vö. *hurcoláskod-ik*].

HURCOL: 1. hordoz (pl. kocsin), visel (pl. ruhát) (Bács m. Nyr. XVI.144); 2. munkával fáraszt, csigáz. *Mi egyébre nem hurcoljuk a marhát, csak szántani* (Kalotaszeg, Zsobok Melich János) [vö. *hurbol*].

[HURCOLÁSKOD-IK], HURCULÁSKOD-IK: hurcolkodik, hordozkodik (Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46) [vö. *hurcáskod-ik, húrcolóskod-ik*].

HURCOLÁSZ: hurcolgat (Borsod m. Noszvaj Kassai J. Szókönyv II.455).

HURCOLÓD-IK: fáradozik, nehéz munkával fárasztja magát, töri-marja magát, csigázza magát (Kalotaszeg, Zsobok Melich János) [vö. *hurbolód-ik*].

HÚRCOLÓSKOD-IK (Debrecen vid. Nyr. XXIII.286; *hurculóskod-ik* Baranya m. Ibafa Nyr. XIX.498): hurcolkodik, hordozkodik.

HURCOSKOD-IK: ∾ (Fölső-Bácska Nyr. XII. 262).

HURDUKÁL: bosszúsan veszekszik, zsémbelődik (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.383; Zolnai Gyula).

HURÉSZ: kemény hangon parancsolgató, kiabáló (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

HURÍT: 1. kiált, kurjant (Heves m. Bátor Nyr. VIII.88; Heves m. Sirok Nyr. VIII.567; Gömör m. Nyr. XVIII.501; XXII.480). *Hurijjeék kiêd Pëstunak, hogy gyereék!* (Heves m. Bátor Nyr. VIII.88); 2. kiabálva űz-hajt (Vas m. Őrség Nyr. V.31; Palócság Nyr. XXII.75; Aranyosszék Borbély Samu.)

[Közmondások]. *A jó kutyát is házallóvá lehet tenni, ha mindig hurítják* (Gömör m. Nyr. XXII.480).

le-hurít: rárivallva elhallgattat, letorkol (Vas m. Kemenesalja, Pápa vid. Tsz.; Palócság Nyr. XXI.420 [itt *le* nélkül]).

rá-hurít: rákiált (Palócság Kassai J. Szókönyv I.450). *Hurrijêk rá, hogy hajtsék, az apja istenit!* (Gömör m. Nyr. XXII.480).

HURITGAT (Gömör m. Majom Nyr. XXII. 572; *hurigat* Palócság Nyr. XXI.46; XXII.75; Palócság, Apátfalva Nyr. V.225; Mátra vid. Nyr. XXII.287): 1. *hurigat, huritgat:* kiabál, kiáltoz (i. h.); 2. *hurigat:* kiabálva űz-hajt (Palócság Nyr. XXII.75).

HURKA (*csulka* Abaúj és Zemplén m. Szádeczky Lajos; *csurka* Dunántúl Nyr. V.128; Vas m. Kemenes vid. Nyr. II.129; Göcsej Tsz.; Somogy m. Kassai J. Szókönyv V.222; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141; Somogy m. Sima Nyr. XIX. 381; Baranya m. Tsz.; Baranya m. Ormányság Nyr. I.380; Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; Zemplén m. Barna Ferdinánd; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.278; Bereg m. Pap Károly): 1. *csurka, hurka:* bél (Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.278). *No gyerëk, kifolik a csurkád!* [ijesztgetés, mikor megvágta a kezét s ez vérzik] (Vas m. Kemenes vid. Nyr. II.129). *Meglütték az embört, ës kigyütt a csurkája* (Baranya m. Ormányság Nyr. I.380). *Kigázolom a hurkádat. Rálépett a csirkére, hogy még a hurkája is kidűt* (Dráva mell. Nyr. V.423). *Egye meg a fene a hurkádat!* (Kalotaszeg, Bánffy-Hunyad, Zsobok Melich János); 2. *csurka, hurka:* [köznyelvi értelmében]. *Jégen sült hurka:* [tréf.] szalámi (Kúnság, Tisza-Sz.-Imre Nyr. X.329); 3. *hurka:* összetologatott rend széna (‚a rendet a réten takaráskor előbb hurkába tolják, azután vidlahegybe rakva két rudon összehordják‘) (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.326); 4. *csulka, csurka:* lelógó, lefityegő vmi (pl. az orthodox zsidóknak a fülük mellett elül lefityegő hajfürtje, pájesze, vuklija; növő-félben levő rövid női hajnak eggyes fürtje; ruháról lefityegő foszlány) (Abaúj m. Szádeczky Lajos; Zemplén m. Barna Ferdinánd, Szádeczky Lajos; Bereg m. Pap Károly).

[Szólások]. *Csak a hurkádba jársz, ugy-é!* [mondják az olyannak, a kinek az evés a lelke üdvössége] (Udvarhely m. Nyr. IV.228).

hurka-faradék: bél-vakarék (a mit a disznóbélről letisztogatnak) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.148. 469).

hurka-gomolygás: gyomor-émelygés (Háromszék m. Vadr. 500b).

HURKAD: [?] (Szatmár vid. Tsz.).

[HURKÁS], CSURKÁS: kolbász-formára földagadt (kötéllel v. pálcával való verés helye a testen) (Göcsej Tsz. 80b).

HURKOL (*urkol* Székelyföld Tsz.).

[HURKOLÁS], URKOLÁS: főkötőn v. keszkenőn a varrásnak az a neme, a mellyel a lájblin a gomblyukakat varrják (Székelyföld Tsz.).

HURKOS, HURKÓS: tarisznya (Bodrogköz Tsz.; Szabolcs m. Túzsér, Záhony vid. Pap Károly; Bereg m. Dercen, Fornos Nyr. XX.432. 475).

[**HUROGAT**].

le-hurogat: 1. lehord, leszid (Vas m. Sorok mell. Nyr. XXII.144 [itt *le* nélkül]; Csallóköz Csaplár Benedek); 2. letorkol, rárivallva elhallgattat (Balaton mell. Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek).

HUROK (*urok* Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.219. 353. 358).

1. **HÚROL, HUROL:** vakar, tisztít (disznóbelet kés fokával) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.469; Szatmár m. Nyr. XI.284).

le-hurol: levakar, letisztít (disznóbelet kés fokával) (Kapnik vid. Nyr. II.236).

mëg-húrol, mëg-hurol: 1. megvakar, megtisztít (disznóbelet kés fokával) (Tolna m. Nyr. VI.230; Mezőtúr Nyr. IX.479; Udvarhely m. Nyr. VIII.169); 2. *mëg-húrol:* megdorgál (Dunántúl Nyr. V.228).

2. **HUROL:** bonyolít, kúszál (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.331).

ëssze- v. **össze-hurol:** összebonyolít, összekúszál (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.344; Győrffy Iván).

HUROM: kovács-kohóknál a fújtató-csap végéhez alkalmazott agyagcső (Székelyföld Győrffy Iván).

HUROMÁL: erősen megszid, lehord (Vas m. Sorok mell. Nyr. XXII.144).

1. **HÚROS:** sérvéses, tökös (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.32).

2. **HÚROS:** rendetlenül, hanyagul, lomposan, piszkos ócska ruhába öltözött (nőszemély) (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.478; Háromszék m. Vadr. 502b).

HURUBA (*hurba* Moldvai csáng. Nyr. X.203): viskó, putri, vityilló (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.383; XXI.286; Erdély Tsz.; Torda, Abrudbánya, Mezőség, Kolozsvár Nyr. XXI.286; Székelyföld Tsz.; Nyr. II.427; V.515; Győrffy Iván; Marosszék, Udvarhely m. Nyr. XXI.286; Háromszék m. Tsz.; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Moldvai csáng. Nyr. X.203).

1. **HURUT:** aludttejből, zöld petrezselyemből, kaporból és hagymából készült túrószerű keverék, a melyből húslevesbe főzni való pogácsákat csinálnak (az örmények) (Erdély Szinnyei Józsefné; más magyarázat szerint: tejből és apróra metélt petrezselyemből álló étel-anyag, a melyből savanykás ízű levest főznek [?] Erdély Nyr. XXI.286) [vö. *hurutos-leves*].

2. **HURUT** (*horot* Bereg m. Bereg-Rákos és Munkács vid. Pap Károly; szamár-*horott* Gömör m. Jánosi Nyr. XVIII.288; XIX.288; *hurótt* Baranya m. Ormányság Tsz.): turha. *Kipöködöm a hurutot* (Vas m. Jánosháza Nyr. XIV.568).

[Szólások]. *Së köp, së hurut!* = ne tétovázz, hanem fogj hozzá (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.423).

3. **HURUT** (*horot* Gömör m. Krasznahorka-Váralja Nyr. III.185; Rozsnyó vid. Nyr. XVII. 476; Bereg m. Bereg-Rákos és Munkács vid. Pap Károly): köhög (Székelyföld Tsz. 170b; Nyr. XXI.286; Kriza, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Bukovina Nyr. VI.472; Moldvai csáng. Nyr. X. 202).

ki-hurut: kiköhög. *A ki levesre iszik, hóta után kihurussa* (Háromszék m. Vadr. 361).

HURUTÁS: köhögés (Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Tsz.).

HURUTOL, HOROTOL: köhög (Bereg m. Bereg-Rákos és Munkács vid. Pap Károly).

[**HURUTOS**].

hurutos-leves: húsleves, a melybe *hurut* (*1.*) van befőzve (örmény eledel) (Erdély Szinnyei Józsefné; más magyarázat szerint: tejből és apróra metélt petrezselyemből főzött savanykás ízű leves [?] Erdély Nyr. XXI.286).

HURUZSBÁL: a földön hurcolva, vonszolva koptat (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.383).

[**HÚS**].

hús-ét (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Maros-Torda m. Marosi alsó-járás Ravasz Árpád; *hus-ét* Vas m. Őrség Nyr. I.422; *husz-ít* Moldvai csáng. Nyr. IX.489; *hüs-it* Göcsej Nyr. XIII.307. 495; XVI.435; *hüs-iét* Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XIII.332): húsvét.

[húséti]. *Hüsiti gyelës nap:* húsvéti ünnep (Zala m. Hetés Nyr. I.423).

hus-hagyat: húshagyó kedd (Székelyföld Győrffy Iván).

hús-hagyó (*hús-agyó* Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Vadr. 60; *hus-ajó* Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XIII.332; Maros-Torda m. Marosi alsó-járás Ravasz Árpád; *hus-ajuó* Soprony m. Horpács Nyr. IV.181; *hus-aj"ó* Répce vid. Nyr. XX.409; *hus-hajó* Zala m. Szentgyörgy-völgye Nyr. III.466).

hus-mi: húsnemű (Háromszék m. MNy. VI. 331).

HUSÁNG (*husláng* Udvarhely m. Győrffy Iván; *suhang* Háromszék m. MNy. VI.348. 358; Győrffy Iván; *suhâng* Vas m. Kemenesalja Tsz.; Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.184). *Nagy husâng legény* (Gömör m. Runya Nyr. XXII.286).

HUSÁNGOL (*suhángol* Szeged Csaplár Benedek; el-*suhángol* Békés m. Balog István; Székelyföld Császár Árpád).

HÚSLÁS: a bőrről lefaragott hús [tímár mesterszó] (Békés m. Fábián Gábor 1839; Szeged Nyr. IV.527).

HUSNYA. *Husnyánn*: harántékosan, rézsút (Hegyalja Kassai J. Szókönyv 366.473) [vö. *hústántag*].

HUSNYÁS. *Husnyásann:* ∾ (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.366. 473) [vö. *hústántag*].

HÚSOL: lefaragja a húst a bőrről (a tímár) (Szeged Nyr. IV.527).

le-husol: ∾ (Székelyföld Tsz.).

[neki-húsol].

[Szólások]. *Nekihúsolta magát:* vérszemet kapott (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.313).

HUSOLÓ = *husló-kasza* (Szeged és vid. Nyr. III.479; IV.527).

husló-fa: szűcs-szerszám, a mellyel a bőrnek a szinét a csávától megtisztítják (Székelyföld Nyr. XIV.335).

husló-kasza: tímárok kaszaalakú vas-eszköze, a mellyel a bőrről a húst lefaragják (Székelyföld Tsz.).

HUSSOL, HUSOL: kíméletlenül visel, nyű, hurcol (ruhát) (Kecskemét Király Pál).

HÚSTÁNTAG: rézsút (Csongrád m. Mindszent Kis Sándor) [vö. *husnya, husnyás*].

HUSZAJ: suhanc, siheder [?]. *Minden huszajostúl:* minden pereputtyostul (Heves m. Kassai J. Szókönyv II.199. 334. 474).

HUSZÁR (*húszár* Kalotaszeg, Zsobok Melich János).

huszár-fót: vatta-párnácska, a melyet a magyar nadrágba a végből varrnak be, hogy a kissé befelé hajló láb egyenesnek tessék (Vas m. Nyr. XVIII.144).

huszár-keszeg: alburnus lucidus (Szentes Herman O. Halászat K.).

HUSZKI (ebből: *huzd-ki*): az orsóról lehúzott fonaltekercs (vö. *duvaszki* > *duvaszd-ki*) (Csík m. Gyergyó vid. Nyr. VII.144; Győrffy Iván) [vö. *húzd-ki*].

HUSZTAJ (*hujsztaj* Brassó m. Hétfalu Vadr. 502b; *hustaj* Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.478; Hosszúfalu Nyr. XVII.381): vadállat, ragadozó állat (medve, farkas) (Brassó m. Hétfalu Vadr.; Nyr. V.330; XVI.478; Király Pál).

HUTKA: büdös banka (Hont m. Nyr. V.426).

HUTYKORA: bicska (Szabolcs m. Egyek Kassai J. Szókönyv II.475).

HUTYORI (Székelyföld Kiss Mihály; *hugyori* Csík m. MNy. VI.175): gyenge inú, roggyanó járású (gyermek, csikó).

[HUTYORÍT], FUTYORIT: megsuhint (vesszővel) (Székelyföld Nyr. XIII.510).

HUTYORÓ (*futyoró* Székelyföld Nyr. XIII. 510): suhogó vessző, suhogó vékony faág, husáng (Székelyföld Tsz.; Nyr. XXI.287; Andrássy Antal 1843; Háromszék m. Vadr.; Győrffy Iván). *Vágjunk pácának ëggyë hutyorót. Lëvágott ë hutyorót s aval áldotta a hëgyën kifelé a lovajit* (Székelyföld Nyr. XXI.287). *Törj vesszőt hutyorónak* (Háromszék m. Vadr.).

HUTYOROD-IK (Székelyföld Tsz.; *hugyorod-ik* Csík m. MNy. VI.175): roggyan, rokkan, roskad (az ember v. állat ina).

el-hutyorodik: elhajlik (a hosszú vékony vessző), meghajlik, megroggyan (pl. az ember v. állat ina) (Háromszék m. Vadr. 498b).

fël-hutyorodik: fölhajlik, fölhomorodik (Háromszék m. Vadr.).

meg-hutyorodik: megroggyan, megrokkan (pl. az igás ökör v. ló hátulsó lábainak az ina igen nagy teher húzásától) (Székelyföld Nyr. XXI.286).

HUTYOROG (*hugyorog* Csík m. MNy. VI.175): hajladozik (a gyenge vessző), roskadoz (az ember v. állat ina) (Székelyföld Tsz.; Arany-Gyulai NGy. III.416; Kiss Mihály; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 333; Háromszék m. Vadr. 498b).

HUTYOROL, HUTYOLL: vesszőz, vesszővel ver (Székelyföld Andrássy Antal 1843, Kriza; Háromszék m. MNy. VI.331. 357; Vadr. 502b; Győrffy Iván).

[HUTTYAD].

meg-huttyad: megsoványodik, megcsappan (Erdély Király Pál; Székelyföld Kiss Mihály, Andrássy Antal 1843; Udvarhely m. Gálffy Sándor).

HUTTYADT: megsoványodott, megcsappant (Székelyföld Tsz.; Nyr. X.330; Kiss Mihály, Győrffy Iván).

HUTTYAN: vékonyodik, soványodik (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Vadr.).

meg-huttyan: megsoványodik, megcsappan (Székelyföld Kriza; Háromszék m. Vadr. 502b).

HUVAL (Csallóköz Nyr. I.279; *huvat* [nyilván hiba, talán e. h.: *huvar*] hely nélkül Nyr. XII. 527): jég alatti üresség [vö. *hévar*].

HÚZ: gúzsba v. húzószegbe akasztható evezővel evez (Általánosan haszn. Herman O. Halászat K.).

[Szólások]. *Az annyáról húzni:* a szőllőtőke melletti üres helyre magáról a tőkéről húznak le

eggy vesszőt s ebből nevelnek szomszéd tőkét, mindaddig az anyatőkén hagyva, míg meg nem erősödik (Debrecen Nyr. IX.144). *Halálra húz* (Torda-Aranyos m. Gerend Nyr. XXIII.577), *húz halálra* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.382; Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XV.568): haldoklik. *Tilinkót húz:* a fűzfáról a zöld héját eggy darabban sértetlenül lehúzza (Nagy-Szalonta Nyr. IX.186).

be-húz (*bé-húz*)*:* 1. rászed (Debrecen Nyr. III. 424); 2. abbanhagy (harangozást, zenélést) (Székelyföld Kiss Mihály).

[**el-húz**].

[Szólások]. *A kölök êhuzza a zannyát:* nagyon szopja (Veszprém Nyr. VII.376).

férre-húz: pártoskodik, újjat húz, egyenetlenkedik, eggyet nem ért (Székelyföld Kiss Mihály).

ki-húz: 1. következtet. *Ebből azt húzták ki, hogy megbánta* (Háromszék m. Vadr. 422); 2. kiköltözködik. *Mikor húzól ki?* (vö. ném. ausziehen) (Kassa és vid. Nyr. XX.573).

hozzá-húz: 1. vonzódik vkihez, szeret vkit (Békés m. Balog István; Rimaszombat Nyr. XV. 430; Tokaj Nyr. XX.139; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.382; Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII. 457). *Inkább húz Sárihaz, pedig szëgíny* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXIII.96); 2. hasonlít vkihez (Békés m. Balog István; Rimaszombat Nyr. XV. 430; Hajdú m. Tetétlen Nyr. XXII.523; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.382; Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.359).

meg-huz: megbasz. *Azt beszélik, hogy ez al legény af faluba minden valamire való leánt meg menyecskét meghuzott* (Udvarhely m., Marosszék Győrffy Iván).

össze-húz: 1. összetart; 2. eggymáshoz vonzódik (Székelyföld Kiss Mihály).

rá-húz: hasonlít vkihez. *Húz az apjára* (Gömör m. Nyr. XVIII.505). *Szörnyen húzott a lelkëm az êldës annyâra* (Mátra vid. Nyr. XXII.287).

vissza-húz: visszavon. *Visszahúzta szavát* (Komárom m. Fűr Nyr. XX.479).

[**HUZA**].

huza-vona (*huza-vonya* Orosháza Nyr. VI.178): 1. húzó-vonó, túlságos sokat dolgozó, magát a munkával elcsigázó (Csallóköz Csaplár Benedek); 2. civakodó (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.378); 3. erőszakos kicsikarás (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.568) [vö. *huzi-voni*].

HUZAGOS: csíkos. *Huzagos alma* (Vas m. Bögöte Nyr. XVI.92).

HUZAKOD-IK (*huzakogy-ik* Mátra vid. Nyr. XXII.287): 1. *huzakogy-ik:* nyújtózkodik (Mátra vid. Nyr. XXII.287); 2. *huzakod-ik:* vonakodik (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *húzalkod-ik*].

elő-huzakodik: beszéd közben előhoz, fölemlít. *Előhuzakodtunk egyről-másról a régi jobb időkből* (Szeged, Bánság, Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *elő-hozakodik*].

föl-huzakodik (*fő-húzakodik*)*:* 1. megnő (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.142); 2. fölöltözködik (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.42) [vö. *fel-húzalkodik*].

HUZÁKONY: hosszas és lassú (beszédű) (Háromszék m. MNy. VI.331).

HUZAKSZ-IK: nyújtózkodik (Mátra vid. Nyr. XXII.287).

HÚZALKOD-IK (*huzalkod-ik*)*:* huzakodik, veszekszik, kötekedik (Debrecen Nyr. III.474; VII. 329; Háromszék m. Vadr.) [vö. *huzakod-ik*].

fel-húzalkodik: megnő, fölcseperedik (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.476) [vö. *föl-huzakodik*].

meg-huzalkodik: megereszkedik, merevségét elveszti (Székelyföld Andrássy Antal 1843).

neki-húzalkodik: nekitámad, kezet v. botot emel vkire. *Egészen nekem húzalkodott vót, hogy agyon üssön* (Székelyföld Kiss Mihály).

HÚZALOM: húzás. *Majd ha húzalomba gyünnek a lovak* (Baranya m. Ormányság Nyr. XI.477).

HUZAMOS (*huzamóssan* Veszprém m. Nyr. IV.83).

HUZAT: 1. léghuzam, légvonat (Alföld Nyr. XIII.526); 2. súly (súlypont?). *Mêre van ennek a fának a huzattya?* (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141. 181).

HUZATÓ: kolonc (kútgémen v. sajtón) (Székelyföld Kiss Mihály).

[**HÚZD-KI**; vö. *huszki*].

húzd-ki-dugd-be: mindenes, mindenre használt szolga (Rimaszombat Nyr. V.182).

HUZDOGÁL: lassan húz, vonszol (Udvarhely m. Zetelaka Nyr. II.88).

HÚZGÁL (*huzogál* Háromszék m. MNy. VI. 357).

[**HUZI**].

huzi-voni: 1. kíméletlenül bánó (ember); 2. erőszakos kicsikarás (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.568) [vö. *huza-vona*].

HÚZINT: hirtelen húz, eggyet húz (Csík m. MNy. VI.373).

kü-huzint: gyorsan kihúz (Vas m. Őrség Nyr. II.375; VII.469).

rea-huzint: eggyet ráhúz, ráväg (pl. vesszővel, pálcával) (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.346; Vadr.).

HUZINTÁS: hirtelen húzás, rándítás (Székelyföld, kül. Háromszék m. Nyr. XXI.287).

[**HUZKOD**].

[**el-huzkod**].

[Szólások]. *Az embër elhuszkodja magát:* ‚el van foglalva' (? talán: elgyötri, elcsigázza magát) (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI. 432).

[**HUZKOL**].

fő-huszkol (*fő-huszkó*tam): fölhuzogat (? vagy talán hiba e h. *fő-huszkót*tam = *fő-huszkód*tam: fölhuzódtam) (Fehér m. Nyr. V.273).

HÚZMÉNY (Vas m. Kassai J. Szókönyv II. 477; Vas m. Ságh Kresznerics F. Szótár I.252; *huzmény* Vas m. Kemenesalja Tsz.; *huzmin* Göcsej MNy. V.159): zsaroló, másét magához ragadó (ember) [vö. *huzományos*].

HÚZÓ: puska kakasa (Székelyföld Kiss Mihály).

húzó-bárka: az, a melyet a halászatkor a hajó után kötnek (Fertő mell. Herman O. Halászat K.).

húzó-font: üres csőből álló súlymérő, a melyben belül tekervényes rúgó van, s ebben négyszögletes rudacska jár le és föl, a melynek alsó végére a megmérendő tárgyat függesztik, oldalán pedig a súlyok száma van följegyezve (Heves m. Névtelen 1840).

huzó-hám: heveder, a mellyel a parton haladó laptáros a bejáró kötelet a mataknál fogva tartja (Csongrád m. Algyő Herman O. Halászat K.).

húzó-muzsika: harmonika (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190).

húzó-pánt: az evező szára felehosszában alkalmazott füles pánt, a melyet a vonószegbe beakasztanak (Balaton mell. Herman O. Halászat K.).

húzó-szeg: a bödönhajó koloncа, a melybe az evezőt beakasztják (Balaton mell. Herman O. Halászat K.).

húzó-vánkus: az a nyerges fa, a melybe az evező beléfekszik (Balaton mell. Herman O. Halászat K.).

húzó-vas: bodnárszerszám, a mellyel a hordó fenekét fölhúzzák (Heves m. Névtelen 1840).

húzó-vonó: [tréf.] végrehajtó, adószedő, jegyző stb. (Tokaj Nyr. XXIII.384).

[**kihuzó**].

kihuzó-deszka: az a deszka, a melyen a csizmadia a földarabolt bőrt szárítja (Szeged Csaplár Benedek).

férrehuzó: pártoskodó, visszavonó, egyenetlenkedő, eggyet nem értő, nem eggyező (Háromszék m. MNy. VI.326; Győrffy Iván).

lëhúzó: ágytakaró (Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.91).

HÚZÓD-IK: idegenkedik. *Ü nem húzódatt, csak hattuk ôna* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII. 457). *A tanulástúl ü nem húzódatt, csak hattuk ôna* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXIII.96).

meg-húzódik: 1. megnő; 2. megsoványodik, megcsappan. *Nem csuda, hogy meghúzódott, mett rég hogy szoptat* (Székelyföld Kiss Mihály).

HÚZÓDOZ-IK: nyújtózkodik (Balaton mell., Tolna m. Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek).

HUZOG: huzgál (Rimaszombat Nyr. XVII.525; Ugocsa m. Nyr. VIII.426).

HUZOLOG, HUZALOG: húzódik, vonul (gőz) (Háromszék m. MNy. VI.331; Győrffy Iván).

HUZOMÁNYOS: zsaroló, másét magához ragadó. *Huzományos embër* (Vas m. Őrség Nyr. II. 472) [vö. *huzmény*].

HÚZÓS: 1. [?]. *Âra szinte jó az ut, csakhogy huzóssabb* (Veszprém Nyr. IV.83); 2. feszes. *Mindëñ szál huzuós* (Rábaköz Nyr. XV.286); 3. fanyar (pl. az éretlen alma v. körte) (Szeged Ferenczi János).

HUZUL (*be-, el-, ki-, össze-h.*): huzódik (Deésakna Nyr. I.381; Deés Nyr. II.327; Háromszék m. Győrffy Iván; Brassó m. Hétfalu MNy. VI. 331; Nyr. II.327).

HŰ (*hív* Palócság Nyr. XXI.309. 460; *hő* [?] Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187).

[**HÜCS-KI**].

[Szólások]. *Së hücs-ki, së haj-be:* semmije (semmi lábas jószága) sincs (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVII.143) [vö. *hajcs-ki, hecski*].

HÜHÜ: vörös fölső (kártya) (Zala m. Nyr. XIX.528).

HŰL (*hívël, hível* Palócság Nyr. XXI.309. 506; XXII.35; Eger és vid. Nyr. XVII.430; XIX.270; Gömör m. Nyr. XVIII.423; Rimaszombat Nyr. XVII.525; Borsod m. Ónod vid. Nyr. XVII.383; Abaúj m. Beret Nyr. II.423; *hívül* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190).

HÜLEMËD-IK (*hülemed-ik*): hűl. *Várj e kicsit, had hülemeggyík aza zítel, me megíqeti a szájkódat* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XXI.330).

mëg-hülemëdik: 1. meghűl, meghüssül. *Ëkicsitt meghülemëtt az idő* (Székelyföld Nyr. XXI.331); 2. elhűl (belé). *Ugy meghülemedett az ijecsígtül, hogy csak ugy reszketett belé, mint a nyárfalevél* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XXI.330).

HÜLEPËD-IK (*hülepedni* Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.334): 1. hűl, hüssül (Szolnok-

Doboka m. Nyr. XVII.316; Székelyföld Tsz.). *Erőssen kezd az üdő hülepëdni* (Székelyföld Győrffy Iván); 2. hüledezik. *Ojan sáppatt vót, hogy csak úgy hülepettem tülle* (Debrecen Nyr. IX.476).

meg-hülepedik: meghűl, lehűl, kihűl (Háromszék m. Vadr.). *Ne igyál mingyá, hadd hűlepeggy meg egy kicsit* (Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX. 334).

1. **HÜLEVÉNY:** hűs hely (Háromszék m. MNy. VI.331).

2. **HÜLEVÉNY:** gyáva [?] (Háromszék m. MNy. VI.331).

[HŰLŐ].

hűlő-ajtó: [nép-etimologia] = *hül-ajtó* [vö. *fül-ajtó*] (Udvarhely m. Keresztúr, Sóvidék Nyr. XVIII.179).

[HÜLT].

hült-száju (*hűlt-száju, hült-szájú*): ügyefogyott, élhetetlen, málészájú, bamba, bárgyú, félkegyelmű (Kapnikbánya és vid. NyK. II.376; Erdély Csaplár Benedek; Segesvár Nyr. IX.44; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.336) [vö. *szája-hült*].

hült-szivü: hideg szivü, idegen érzésű (Háromszék m. MNy. VI.331; Győrffy Iván). *Hült-szivü rokon biz őkême, akárhogy szinlelje* (Székelyföld Csaplár Benedek).

1. **HÜLYE:** paraszt (Moldvai csáng. Nyr. X. 202).

hülye-bülye: hülye [?] (Moldva, Klézse Nyr. IX.429).

hüle-füle: hülye, bamba, félkegyelmű [?] (Győr m. Tsz. 169a).

2. **HÜLYE:** hízott disznó (Palócság Nyr. VI. 518) [vö. *gője*].

HÜMMÖG: *hüm-hüm* hangot ad (sírás közben, kül. az elején) (Fehér m. Nyr. X.187).

HÜNNYÖG: dünnyög, orrából s alig érthetően v. érthetetlenül beszél (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.382) [vö. *dünnyög*].

HÜPÖG: szepeg, fél (Székesfehérvár Matusik Nep. János 1841) [vö. *2. hüppög*].

HÜPPEDEZ: *hüp-hüp* hangot ad (a vízbe esett, a víz alá bukott v. buktatott, midőn följön) (Balaton mell. Tsz.).

HÜPPEN: puffan (leesve). *Hüppen-e ma Dobronba a zôma:* érik-e már? (tkp. hull-e már?) (Bereg m. Fornos Nyr. XX.475) [vö. *huppan*].

1. **HÜPPÖG:** puffog. *Ojjanokat ütött rá, hogy csak úgy hüppögött* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.568) [vö. *hipeg-hüpög, hupog*].

2. **HÜPPÖG:** *hüp-hüp* hangot ad (a sírás után) (Székesfehérvár Nyr. VII.139). *Ámomba úgy rít-tam, hogy még akkor is hüppögtem, mikor édës apám félkőlött* (Veszprém m. Devecser Nyr. XVIII.478) [vö. *hüpög*].

HÜR [?]: durva, érdes (Hely nélkül Nyr. XII. 527).

HÜRGY: fonás közben megnyálazott szösztincs, a melyet a fonók tréfából eggymásnak az arcához csapkodnak (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván).

HÜRÜPÜL: [a sárban forgó kerék hangját utánzó szó]. *Hürüpül e keriék e csiérba* (Göcsej MNy. II.412).

HŰS: hűséges, jóindulatú, szives (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.183).

HŰSÉGËS (*hívsêges* Palócság Nyr. XXI.309).

HÜSSES: hüvöses, kissé hüvös (Székelyföld Győrffy Iván).

HŰSSESSÉG: hüvösség (Zala m. Kővágó-Örs, Révfülöp Nyr. XIX.96).

[HŰT].

el-hűt: elidegenít (Háromszék m. Győrffy Iván). *Legjobb barátomat elhűtötte tőlem* (Székelyföld Csaplár Benedek). *Nem lesznek már azok eggyek, mert Sári elhűtötte Marcit tőle* (Alföld Nyr. XIII. 237).

[HŰTŐZ-IK].

meg-hűtőzik: elveszti a kedvét v. a bizalmát (Nagy-Kúnság Nyr. II.326; XVI.383).

HÜTTYENT: *hütty* hangot hallat (pl. a juhász, mikor a birkákat össze akarja terelni) (Alföld Nyr. XIII.526).

HÜTTYENTÍS: *hütty* hang hallatása. *Mekpróbálom, egy hüttyentísemre vagy egy koccantásomra bé fogna-i jönni avvagy se* (Debrecen Nyr. VI.329).

1. **HÜTYÜ:** bagolysüveg (Pest m. Kassai J. Szókönyv I.230; II.483; hely nélkül Tsz.).

[2. **HÜTYÜ**].

hütyü-kutya: kis kutya, a mely a hüttyentést [vö. *hüttyent*] érti és a juhásznak segítségére van a birkák összeterelésében (Alföld Nyr. XIII.526).

HÜVELY (*hively* Nógrád m. Megyer Nyr. VI. 521; Gömör m. Nyr. XVIII.422; *hívely* Palócság Nyr. XXI.309; XXII.35; *hől* Vas m. Kemenesalja Nyr. III.88; Vas m. Őrség Nyr. VII.372; bab-*hől* Vas m. Hegyhát, Vasvár Nyr. VIII.468; szëmëm *hőlö* Szombathely Nyr. XIV.567; *hőle* [ebből: *hőle*] Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.190; Vas m. Körmend Király Pál; *hölle* [ebből: *hölle*] Komárom m. Naszvad Nyr. IV.235; *hőlö* [ebből: *hőlö*] Vas m. Körmend Király Pál; *hövel* Zala m. Szepezd Nyr. XVII.190; Zala m. Kővágó-

Őrs Halász Ignác; *hüjel* Somogy m. Sándor József; *hüöl* Göcsej MNy. II.411; Nyr. XIII.496; *hüől* Répce vid. Nyr. XX.370; *hüől* Göcsej MNy. II.406). — *Hőle, hölle, hőlö:* a gabonaneműek és a hüvelyes vetemények szemeinek hártyaszerű takarója (Vas m. Körmend Király Pál; Komárom m. Naszvad Nyr. IV.235; Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.190) [vö. *1. hüvelyk*].

HÜVELYËS (*hüelös* vetemény Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286).

1. [**HÜVELYK**], **HÜVŐK:** (kukorica-)cső (Csallóköz Csaplár Benedek; Alsó-Csallóköz Patonyszél Nyr. XII.142; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI. 47) [vö. *hüvely*].

2. **HÜVELYK** (*höveg* Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. XV.190; *hövek*-uj Zala m. Kővágó-Örs Halász Ignác; *hövelyk* Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.528; *hők* Vas m. Őrség MNy. V.91; *hőkk* Pápa Király Pál; *hüek* Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286; *hüëk*, *hüjëk* Zala m. Szepezd Nyr. XVII.190; *hüvek* Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286; *hüök* Göcsej MNy. II. 411; Nyr. XIII.496; *hüök* Göcsej MNy. II.406; V. 91; Somogy m. MNy. V.91; *hüőkköm* Répce vid. Nyr.XX.370; *hüvők* Csallóköz Csaplár Benedek; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.47).

[**HÜVELYKËM**], **HÖKKÖN:** kicsi, pici, apró (ember) (Vas m. Kassai J. Szókönyv II.478; Vas m. Kemenesalja Tsz.). — *Hüökköm Jancsi:* Babszem Jankó (Göcsej MNy. II.411). *Hüökköm Matyi:* Hüvelyk Matyi (Szombathely vid. Fejérpataky László) [vö. *höttön*].

HÜVELYKËL (meg-*hívejkel*, *hüvejkel* Csongrád m. Szentes Nyr. XVI.94): fej (tehenet, kecskét stb.) (Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.158; Székelyföld Kriza, Győrffy Iván; Udvarhely m. Dézsi Mihály; Háromszék m. Nyr. IX.34; Havasalja Vadr. 382; Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI. 478; Király Pál).

HŰVÖS (*himes* Székelyföld Győrffy Iván; Csík m. Nyr. VII.140; *himës* Csík m. Csík-Madaras Nyr. XX.47; *hímes* Csík m. Kriza; *hives* Rimaszombat Nyr. V.182; *hívës* Csongrád m. Szentes Nyr. XVII.205. 206; *hívës* Palócság Nyr. XXI. 309. 460; XXII.35; XXIII.95; Eger Nyr. XIX. 268; Rimaszombat Nyr. XVII.525; *hüös* Göcsej MNy. II.412; Nyr. XIII.257). — *A kazal hívëssibe:* árnyékába(n) (Csongrád m. Szentes Nyr. XVII. 205. 206). *Lefeküdt a tölgyfa hüvösébe* (Szabolcs m. Arany-Gyulai NGy. I.222).

HŰVÖSSÉG (*hüsség* Zala m. Lesence-Istvánd Nyr. XVI.93).

I. Í.

[I].

[i-fi]. *Míg ílek, senki ija-fija ne rendelkezzík az ín portámon:* senki fia, senki (Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.238). *Az egész hadnak* [családnak, nemzetségnek] *minden ija-fija tolvaj vót* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.92). [Minden?] *ija-fija:* egész családja (Mezőtúr Nyr. VIII.189). *Iastul-fiastul:* családostul, pereputtyostul (Szeged Nyr. IX. 237). *Egy ija-fija almát se kaptam a fán:* eggyetlen-eggyet sem (Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.92).

IBELYEG: céltalanul bolyong, bódorog, ténfereg, ácsorog, támolyog (Háromszék m. MNy. VI.332; Győrffy Iván) [vö. *ámbolyog*].

[IBERSÓ].

iberső-pecsenye: fölsár (vö. ném. *oberschale,* dial. —?) (Rozsnyó Nyr. VIII.565).

IBOLYA (*bibola* Veszprém m. Devecser Nyr. XVIII.478; *bibolya* Balaton mell. Tsz.; *ivolya* Nyitra m. Kolony Erdélyi J. Népd. és mond. III. 149; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323).

[IBRAD].

meg-ibrad: fölemészkedik vkitől való féltében (Székelyföld Tsz.).

[IBRANT].

el-ibrant: elillan (Eger Kassai J. Szókönyv III.6).

IBRIK: 1. kanna-alakú (hasas, szájas, füles és födeles) edény (pl. kávés, tejes kanna) (Balaton mell., Vas m. Kemenesalja Tsz.; Szentes Nyr. VI.232; Tokaj Nyr. XIX.383; Palócság Nyr. XXII.75; Gömör és Torna m., Székelyföld Tsz.); 2. éjjeli edény (Tolna m. Tsz.).

IBRIKA: kaka (Háromszék m. MNy. VI.332).

IBRIKÁL (Tolna m. Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *ibrikál-ik* Székelyföld Kiss Mihály; *iprikál* Tolna m. Tsz. 172a; Békés m. Uj-Kigyós Nyr. IV.234; *iprikâl* Palócság Nyr. XII.75; Tokaj Nyr. XIX.383): kakál.

IBRIKOL, IPRIKOL: ∾ (Palócság Nyr. XXII. 75).

ICACA: női nyári kabát (Hont m. Nyr. V.426).

ICCA (*ucca* Torontál m. Pádé Kálmány L. Szeged népe II.22): [jókedvű fölkiáltás]. *Iccá lâncos lâbâncos!* (Dorozsma Nyr. VII.334). *Icca bunda, tetves bunda!* (Torontál m. Morotva Kálmány L. Szeged népe II.65). *Ucca bëtyár, múlik a nyár!* (Torontál m. Pádé Kálmány L. Szeged népe II.22) [vö. *iccu*].

ICCE (*iccel* Bácska Nyr. VII.244).

ICCÖLÖS: iccés (Dunántúl Nyr. VII.244).

ICCU, ICU: uccu! (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.252; Kiss Mihály; Udvarhely m. Vadr. 128; Keresztúr vid. Vadr. 332; Háromszék m. Nyr. IX.41) [vö. *icca*].

[ICINKÓ].

icinkó-picinkó: ici-pici, icinke-picinke (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.440; Hajdú m. Földes Nyr. VII.235; Zemplén m. Tállya Nyr. IV.520; Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.91).

[ICKI].

icki-ficki: hányi-veti, hetyke, hencegő (Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.238) [vö. *ecke-ficke, hecke-ficke*].

icki-vicki: ∾ (Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.91; Udvarhely m. Nyr. IX.236; Erdővidék Nyr. IX.42) [vö. *hicki-vicki*].

[ICURKA].

icurka-picurka: ici-pici, icinke-picinke (Veszprém m. Szentgál Nyr. II.185).

ICSAR: lőre, csiger (Hegyalja Tsz.).

[ICSOG].

icsog-picsog: sírdogál, minduntalan sírva fakad (Szeged Nyr. IX.237).

icsog-vicsog: ihog-vihog, nevetgél (Szeged vid. Nyr. VI.136; Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.90).

ICSONGAT: [?] (Székelyföld Tsz.).

IDDOGAT: iddogál (Vas m. Jánosháza Nyr. XVI.141).

IDE (*ede* Somogy m. Szilvás-Sz.-Márton Király Pál; *ëde* Somogy m. Ujmajor Nyr. VIII.179;

Dráva mell. Nyr. V.423; XIII.476; Eszék vid. Nyr. VIII.140; Szlavónia Nyr. V.63; XXIII.168; Moldvai csáng. Nyr. III.2. 5; *ëdë* Sopronym. Röjtök Nyr. III.514; *idi* Palócság Nyr. XXI.213; XXII. 75; Gömör m. Nyr. XVIII.453; Király Pál; Gömör m. Balog Nyr. XXII.526; Rimaszombat Nyr. XVII.525).

ide-elé: régen (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.286).

ide-hátrébb: előbb-utóbb (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván). *Tödd el ezt a rezet, met ide-hátrébb hasznát vöszöd* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 473) [vö. *idébb-hátrébb*].

ide-oda: innen-onnan, nemsokára, körülbelül. *Ide-oda hét hete, egy éve* (Kapnikbánya CzF.). *Ide-oda három hete lesz, hogy nem láttalak* (Székelyföld Győrffy Iván).

ide-odáz: ide-oda jár, bódorog, ténfereg [?]; tétováz, haboz [?]. *Ide-odáztam egész nap* (Veszprém Nyr. XIX.375).

ide-s-tova (*ide-s-ta* Dunántúl Nyr. V.181).

ide-tova: maholnap, nemsokára. *Hej de ingem ide-tova elvisz a szem-Mihály-lova* (Székelyföld Győrffy Iván).

ide-valósi (Göcsej Budenz-Album 162; Somogy és Baranya m., Vác vid., Heves és Hont m. NyK. XXIV.137; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.574; Kassa és vid. Nyr. XX.574; *id-valusi* Göcsej Nyr. II.87; XIII.310; Göcsej, Páka Nyr. I.375; *ide-valusi* Göcsej Nyr. XIV.167): idevaló [vö. *hová-valósi, oda-valósi*].

[IDÉBB, IDÁBB].

idébb-hátrébb: előbb-utóbb (Székelyföld Kiss Mihály). *Idébb-hátrébb ës:* utóvégre is (Székelyföld Győrffy Iván) [vö. *ide-hátrébb*].

idább-odább: itt-ott. *Van-ë sok gubacs? — Idább-odább csak talákszik ëgy-ësz szëm* (Vas m. Őrség Nyr. VII.468).

IDEG (hát-*hideg*, a hámnak *hidege* Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.386; III.8): hám-szíj (Székelyföld Tsz.) [vö. *hám-ideg, hát-hideg, hát-ideg*].

IDEGEN (*hidegen* Göcsej Tsz.): apósa házánál dolgozó vő (Kalotaszeg, Zsobok Melich János).

IDEGENSÉG: gabona között termett giz-gaz. *Sok idegenség van ebbe a buzába* (Udvarhely m. Kiss Mihály).

[IDĚR].

idër-bodor (*idör-bodor* Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.369): **1.** idres-bodros. *Idër-bodor az annya, szépszëmű a lánya, ezër-eszű a veje* [találós mese; = szőllőlevél, szőllőszem, borivó] (Csongrád m. Szentes Nyr. VI.271); **2.** (idres-bodros) cifraság, cicoma (Hajdú m. Földes Nyr. VII. 235).

IDÉTT: idébb (Fehér m. Velencei-tó vid. Nyr. XVII.431).

IDÉZ (*üdöz* Háromszék m. Nyr. IX.41).

el-idéz: elűz (Moldvai csáng. Nyr. III.3).

meg-idéz (*meg-üdöz* Háromszék m. Nyr. IX. 41; Kiss Mihály).

IDÉZŐ (*üdöző*-cédula Háromszék m. Kiss Mihály).

IDILLÓ: ügyetlen, esetlen, eggyügyű, bamba (Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr.; Csík m. MNy. VI.375) [vö. *dilló*].

IDOM [? alkalmasint a közlő elvonása]: arányosság, összeillő alkat (Balaton mell. Tsz.).

IDOMOS, ÉDOMOS (*edomos* Somogy m. Kubinyi-Vahot: Magyar- és Erdélyország képekben III.39; *édomos* Somogy m. Király Pál): **1.** *edomos, édomos:* életrevaló, derék (Somogy m. Kubinyi-Vahot: Magyar- és Erdélyország képekben III. 39.; Király Pál); **2.** *édomos:* ildomos (okos), észszerű (Somogy m. Király Pál); **3.** *idomos:* helyes termetű, arányos alkotású (személy, tárgy), csinos viseletű (személy) [?] (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839) [vö. *ildomos:* ‚illő' (Gyöngyös vid. Nyr. II.181)? Vö. Nyr. XXI.10].

[IDOMOSTALAN], ÉDOMOSTALAN (*edomostalan*): nem életrevaló, nem erős, nem ép (Somogy m. Kubinyi-Vahot: Magyar- és Erdélyország képekben III.39; Nyr. II.376). *Édomostalan ëk kölök e* (Somogy m. Sándor József).

IDOMTALAN (Háromszék m. Tsz.; *édomtalan* Dunántúl Bódiss Jusztin; Somogy m. Király Pál; Balaton vid. Sebestyén Gyula; Kúnszentmiklós Király Pál; *irbontalan* Háromszék m. Vadr.; Kriza; *irdomtalan* Abaúj m. Szikszó Király Pál; *irgontalan* Hol? P. Thewrewk Emil): **1.** *idomtalan:* ügyetlen (ember v. gyermek) (Háromszék m. Tsz.); **2.** *édomtalan*; élhetetlen, gyámoltalan (Somogy m. Király Pál); **3.** *édomtalan nagy, irbontalan nagy, irdomtalan nagy, irgontalan nagy:* otromba nagy, szertelen nagy (Somogy m., Pest m. Kúnszentmiklós, Abaúj m. Szikszó Király Pál; Háromszék m. Vadr.; Kriza; Hol? P. Thewrewk Emil) [vö. *irdatlan*; és Nyr. XXIV.49].

IDŐ (*üdö* Homoród-Almás Nyr. VII.95; Moldvai csáng. Nyr. III.2; *üdő* Soprony m. Csepreg Nyr. II.91; Soprony m. Szilsárkány Nyr. VI.369; Répce mell. Nyr. XX.365; Vas m. Őrség Nyr. V.125; Veszprém Nyr. VIII.40. 328; Veszprém m. Nyr. IV.322; Veszprém m. Csetény Nyr. XXI.382; Bakony vid. Nyr. IV.558; Somogy m. Zich Nyr. VIII.519; Püspök-Ladány Nyr. VI.174; Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.191; Szeged vid. Nyr. III.278; Fölső-Bácska Nyr. XII.216; Kalotaszeg, Zsobok Melich János; Maros-Torda m. Marosi alsó-járás Ravasz Árpád; Székelyföld Nyr. V.122; Kriza, Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. IV.428; Homoród Nyr. IX.39; Székely-Ud-

varhely, Bethlenfalva Nyr. VII.377; Háromszék m. Nyr. V.466; Vadr.; Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.225; Csík m. Nyr. IV.472; V.468. 519; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII.229; X.43; *üdeő* Palócság Nyr. XXI.308; XXII.80; *üdöü* Vas m. Farkasfa Nyr. III.178; *üdü* Vas m. Őrség Nyr. II.374; VII.470; Göcsej Nyr. III.425; Zala m. Hetés Nyr. I.423; Hetés, Dobronak Nyr. II.234. 323. 467; Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XXIII. 287): esztendő. *Mindën idén ütet fákat* (Veszprém m. Csetény Halász Ignác). *Ha elősző hallod a kakukszót tavasszâ, a hánt ver, annyi üdeig élsz* (Szeged vid. Nyr. III.278). *Elfogadom* [kibérelem] *a korcsomát két üdeig száz forintért. Minden üdőn* (Székelyföld Kiss Mihály). *Ezelőtt két üdővel* (Háromszék m. Vadr.) *Most harmad ideje* (Udvarhely m. Vadr. 56). *Mult idén* (Moldvai csáng. Nyr. III.2).

[Szólások]. *Nagy idő jön* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.524), *nagy üdő jő* (Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.225), *nehiz idő lesz* (Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XV.568): vihar van keletkezőben. *Némellik idén:* a minap, multkor, eggyszer, valamikor (Veszprém m. Csetény Halász Ignác). *Idő jutva:* ha idő jut rá (Háromszék m. MNy. VI.332; Vadr.). *Idő tanálva:* annak idején, ha idő úgy találkozik (Háromszék m. MNy. VI.332; Vadr.; Győrffy Iván). *Üdő rea têve:* idő teltével, idő jártával (Székelyföld Győrffy Iván). *Kevés üdő várva* (v. *vártatva*)*:* kis idő mulva (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 439. 440). *Idéttem, idéntem, idéntemben:* az én időmben (Székelyföld Vadr. 556). *Idejébben:* korábban (Kecskemét, Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. Győrffy Iván).

idő-ereszkedés: idő-enyhülés, idő-lágyulás (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.332).

üdő-hára: olykor-olykor, néha-néha. *Összekötném kezét-lábát, a füstre tönném; üdőhára, üdőhára onnét levönném, megölelném, megcsókolnám, megint föltönném* (Udvarhely m. MNy. VI.176) [vö. *időre-hára*].

idő-huzó, üdü-huzú: naplopó (Göcsej Nyr. XII.95; XIV.449).

idő-mérték: légsúlymérő (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190).

[idő-nap].

[Szólások]. *Időnap előtt:* időnek előtte, kelleténél korábban (Zala m. Arács Nyr. XXII.93).

idő-tőtött, üdő-tőtött: 1. idős, éltes, koros (Kolozs m. Bonchida Melich János; Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.332; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); 2. a ki régóta szolgál eggy helyben (Kolozs m. Bonchida Melich János).

ideig-háig: ideig-óráig, ideiglenesen (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr.).

időre-hára: idővel, valamikorra. *Időre-hára csak meglesz* (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 503a).

IDŐS (*idés* Erdővid. Tsz.; *üdős* Tisza-Dob Nyr. XIX.96; *üdüs* Hajdú-Hadház Nyr. VIII.178): 1. *idős:* eggy-idős. *Gyuri Palival idős* (Vas m. Hegyhát Nyr. I.467); 2. *idős:* esztendős. *Nyolcvankét idős voltam. Huszonöt idős koromba* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.337. 342); 3. *üdős, üdüs:* alkalmas, helyes. *Ez üdős. No komám, ez mán nem üdős* (Tisza-Dob Nyr. XIX.96). *Már a nem üdüs* (Hajdú-Hadház Nyr. VIII.178).

[IDŐSÖD-IK].

mëg-üdősödik: megöregszik (Székelyföld Nyr. V.122).

[IDŐTLEN], ÜDŐTLEN (*üdütlen* Göcsej Nyr. XIII.258): 1. fiatal (Göcsej Nyr. XIII.258; XIV. 167). *Ez az asszony üdőtlenebb az uránál* (Göcsej Nyr. XIV.395). *Az ién leányom üdőtlenebb a te fiadnál* (Göcsej Budenz-Album 162); 2. *üdőtlen:* idétlen (Répce vid. Nyr. XX.412).

[IDŐZ].

el-üdőz: fogságra itél. *Miskát ëgy esztendőre elüdőzték* (Szeged vid. Nyr. V.265).

meg-időz: ∾ (Baranya m. Ormányság Nyr. II.278).

IDEŐZTET: föltartóztat. *Eriggy mâ te, ne ideőztess* (Mátra vid. Nyr. XXII.287).

[IDRËS].

idrës-bodros (*idrös-bodros* Szeged Kálmány L. Szeged népe I.212): nagyon bodros, bodros szalagokkal fölcicomázott (Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.65; Nagy-Becskerek Nyr. V.190; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.139; Gyöngyös Nyr. III.288) [vö. *bidres-bodros, idrés-budrés, idros-bodros*].

idrës-fodros: nagyon fodros, sok-fodrú (Veszprém m. Nyr. IV.282) [vö. *fidrës-fodros*].

[IDRÉS].

idrés-budrés = *idrës-bodros* (Udvarhely m. Vadr. 48).

[IDROS].

idros-bodros = *idrës-bodros* (Heves m. Sirok Nyr. III.38).

[IFJOD-IK].

el-ifjodik: [tréf.] megvénül (Székelyföld Kiss Mihály).

le-ifjodik: ∾ (Székelyföld Kiss Mihály).

IFJÚ (*éf*-asszon Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Felméri Lajos; *éf*-asszonyság Csík m. Nyr. VIII.423; *éf'*raság: ifjú uraság Csík m. Nyr. VIII.423; *éfi* Székelyföld Arany-Gyulai NGy.

III.228. 304; Kiss Mihály; *éfi*-asszon v. -asszony Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.228; Kiss Mihály; Udvarhely m. Vadr. 48; Moldvai csáng. Nyr. III.2; *éfi*-ember Székelyföld Győrffy Iván; *éfi*-leány Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III. 243; *éfi*-legén Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII.89; *éfiak* Homoród-Almás Nyr. V.232; *éfijak* Csík m. Nyr. V.468; *ëfijű* Csík m. Nyr. V.519; *êfiju* Udvarhely m. Nyr. XI.40; *éfiu* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.283; Udvarhely m. Nyr. IV. 227; Vadr. 83; Homoród vid. Vadr. 99; Homoród-Almás Nyr. V.233; Háromszék m. Vadr.; Csík m. MNy. VI.370; Moldvai csáng. Nyr. III. 52; IX.530; *éfiű* Udvarhely m. Nyr. III.554; IV. 427; *éfju* Háromszék m. Vadr. 413; *ēfju* Homoród Nyr. IX.37; *éfjű* Székelyföld MNy. V.352; *éfü* Székelyföld Kiss Mihály; *ifi* leány, *ifi* ember, *ifi* legény Háromszék m. Nyr. II.522; *ifi* jasszony Gyöngyös Nyr. III.288; *iftyu* Zala m. Kis-Kanizsa Nyr. X.183; *ifty*'úr Répce vid. Nyr. XX.368; Zala m. Tapolca Nyr. VIII.372). — *Ifju*: új (Moldvai csáng. Nyr. X.104).

[Szólások]. *M*ᵉ*ég ên nagyonn ifjont v*ᵃ*ótam ott:* nagyon ifjú koromban (Palócság Nyr. XXI.558). *Ifjontan:* ifjú korban (Csallóköz Csaplár Benedek). *Ifjontam:* ifjú koromban; *ifjonta:* ifjú korában (Háromszék m. Nyr. IX.34). *Éfiattam, éfiattad, éfiatta:* ifjú koromban, -odban, -ában (Háromszék m. Vadr. 496a; Csík m. MNy. VI. 370). *Ifiatta*: ifjú korában; *ifiattan:* ifjan (Székelyföld Csaplár Benedek). *Ifjotta:* ifjú korában (Székelyföld MNy. V.362). *Ifjutta:* ∾ (Székelyföld Tsz.).

ifju-asszony (*ifijasszony*): ténsasszony (ha nem fiatal is) (Gyöngyös Nyr. III.288; Kalotaszeg, Zsobok, Kis-Petri, Zentelke Melich János).

éfi-ember: fiatal házas (Székelyföld Győrffy Iván).

IFJÚSÁG (*éfijuság* Háromszék m. Arany-Gyulai NGy. III.98; *ēfijuság* Homoród Nyr. IX.37; *éfiuság* Moldvai csáng. Nyr. IX.485).

[IGA].

iga-bélfa (*iga-béfa*): az igának fölső és alsó darabját összetartó két függőleges fa (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.519; Balaton mell. Tsz.) [vö. *bél-fa*].

IGABELI: igás. *Igabeli jószág* (Csallóköz Csaplár Benedek).

IGÁLKOD-IK (*igákod-ik* Mezőtúr Nyr. X.285): fáradozik, fáradságosan munkálkodik, erőlködik, erősen dolgozik, töri-marja magát (Alföld Nyr. XIII.576; Nagy-Kúnság Nyr. II.136; XVI.286; Mezőtúr Nyr. X.285; Heves m. Névtelen 1840). *No János, mibe igálkodol?* (Alföld Nyr. XV.236). *Iparkodjék a költséget megszerezni! — Sz, uram, éjjel-nappal azon igálkodok* (Eger vid. Nyr. XVII. 430). *A szegény ember sokat igálkodik, mégis keves a haszna* (Abauj m. Király Pál).

mëg-igákodik: megdolgozik, erősen dolgozik. *Úgy mëgigákodik!* (Mezőtúr Nyr. X.285).

IGÁS: 1. jó munkás (Nagy-Kúnság, Túrkeve Nyr. III.229); 2. alkalmas, kész (vminek elvégzésére) (Békés m. Sárrét Nagy Sándor). *Mindenre igás* (Kisujszállás Nyr. XXII.377). *De igás vagy rá!* (mondják pl. a gyermeknek, a kit almát szedni hínak, s rögtön vállalkozik rá) (Békés m. Balog István). — *Igáslag:* párhuzamosan (Göcsej Király Pál).

ÍGASZT: csigáz, elcsigáz. *Szép lovamat ígasztja* (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.85) [vö. *2. csiggaszt*].

IGAZ: vagyon, tulajdon (Debrecen Hajdú Nagy Sándor). *Az én igazomat në merészëjje sënki elvenni* (Csík-Szentgyörgy Nyr. X.237).

[Szólások]. *Igazomra* (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476), *az én igazomra* (Nógrád m. Nyr. IV.425; Ipolyvölgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476): lelkemre, becsületemre (mondom).

igaz-látó: fölügyelő (Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 142).

igâz-vâllâsú: derék (ember) (Gömör m. Aggtelek Nyr. VII.33).

IGAZÁNDISKOD-IK: váltig vitatja, hogy igaza van (Székelyföld? Szász Béla).

IGAZGAT (*izgat* Göcsej Tsz.; MNy. V.100. 129).

el-igazgat: elutasít (Székelyföld Kiss Mihály).

IGAZI. *Igaziba:* igazán. *Igaziba búsult* (Háromszék m. Vadr.).

[IGAZÍT].

el-igazít (*ê-igazit*): 1. elrendez (Fehér m. Velencei-tó vid. Nyr. XVII.430); 2. elintéz, elvégez (dolgot) (Székelyföld Kiss Mihály, Szinnyei József); 3. elutasít (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 477). *Házátú êigazitotta* (Baranya m. Ormányság Nyr. II.132).

IGAZÍTÓ: csizmadiák és szűcsök bőr-kinyújtó szerszáma (Székelyföld Tsz.).

[IGAZKOD-IK.]

el-igazkodik: elhelyezkedik (pl. a szekéren, az ülésen) (Rimaszombat Nyr. XVII.525).

IGAZOD-IK: helyre áll, javul. *Igazodik már az egészsége ő keminek is* (Kisujszállás Nyr. XX.191).

hejre-igazodik: megkerül. *A kit elloptak kéncseket, mind hejre-igazodik még többekkel* (Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII.231).

IGAZOS: igazságos, becsületes. *Csak igazossan mérnének az uj mértékkel!* (Fehér m. Csapdi P. Thewrewk Emil).

IGAZSÁG (*igasság*): igazolvány, bizonyítvány, útlevél (Göcsej MNy. II.414; Baranya m. Bélye Nyr. XV.425; Baranya m. Csúza Nyr. XVI.571; XVIII.190; Hont m. Horváth József 1843; Erdély Szinnyei József).

[Szólások]. *Kezibe horgya az igasságát* [mondják tréfásan kóbor emberről és pásztorféle emberről, a ki a botjával igazolja magát] (Csallóköz Csaplár Benedek).

igasság-levél: ∾ (Csallóköz Csaplár Benedek).

IGE (*íge* Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.93): három szál fonal (a motollán) (Vas m. Őrség Nyr. II.324; Győr m. Tsz.; Torontál m. Magyar-Ithabé Nyr. VIII.478; Szatmár m. Krassó Nyr. XVI.335; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIV.524; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XV.384; Háromszék m. Tsz.; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Csík m. Arany-Gyulai NGy. I.279; Nyr. VII.140; XII.189; Csík-Madaras Nyr. XX. 47; Hunyad m. Lozsád Nyr. XXIII.96).

[Szólások]. *Csak az ige tartsa, hogy egymástól el nem szakadt*: kevés híja. *Csak az ige tartott meg, hogy le nem estem*: kevés híja volt (Csík m. Nyr. VII.140).

IGĖN (*égen* Eger Nyr. XVIII.20; Szolnok-Doboka m. Nyr. X.475; XVII.315; *ügön* Pest m. Szeremle Nyr. XVI.505; Alföld Nyr. IV.379; Kalocsa, Sárköz Nyr. VIII.464; Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.226). *Azt igėn szokta tenni*: gyakran. *Azt igėn tudom:* nagyon jól (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.183). *Igėn úgy*: többnyire úgy (Háromszék m. Vadr.) [vö. *igönteleng*].

IGĖNĖL: restell. *Igênlėtte* (Mátra vid. Nyr. XXII.288; alkalmasint hiba e h. *igėnlėtte*).

mėg-igėnėl: megsokall. *Megigenlik a dógot* (Szatmár vid. Nyr. VIII.523).

IGÉR (*égér* Maros-Torda m. Nyárád mell. Nyr. VIII.280: *igyir, igyír* Székelyföld Győrffy Iván).

IGÉZ (meg-*igiz* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *igyíz* Székelyföld Győrffy Iván).

[mėg-igéz].

[Szólások]. *Megigézte magát:* sokat tart maga felől (Háromszék m. Tsz.).

IGLIC: lidérc (Csallóköz Csaplár Benedek). *Iglic jár hozzá* (Csallóköz Nyr. I.279).

IGLICE: gerlice-tövis (ononis spinosa) (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.142).

iglice-tövis, igrice-tövis: ∾ (Csallóköz Csaplár Benedek).

iglice-tüsök: ∾ (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 190).

IGÖNTELENG: igen nagyon (Baranya m. Ormányság Nyr. II.278).

ÍGY. *Íccsíg mėg íccsíg*: így s így, így meg így (Hajdú m. Földes Nyr. III.225).

IGY-BIGY. *Iggyel-biggyel:* hányivetiskedve, hencegve, kevélyen (Vas m. Tsz.).

[IGYEHĖD-IK].

föl-igyehėdik: fölbuzdul. *A gyerėk föligyehėdėtt, hogy ű ėhajtya* [a zsibákat] *a vásárro* (Veszprém m. Csetény Nyr. XVIII.373).

IGYEHESZT (Vas m. Kemenesalja Tsz.; *igyekeszt* [?] Vas m. Kassai J. Szókönyv III.15): biztat, nógat, serkent, sarkal, loval.

IGYÓK (Nagy-Kúnság Nyr. XX.45; Nagykún-Madaras Nyr. IX.523; Tisza-Sz.-Imre Nyr. IX. 137; Karcag Nyr. V.91; Kúnhegyes Zoványi Jenő; Tisza-Roff Markovics Sándor; Kisujszállás Nyr. XXII.377; Tisza-Dob Nyr. XVIII.571; XIX. 47; Kálló Nyr. XV.520; Szabolcs m. Kassai J. Szókönyv II.48; Nyr. XIV.235; Hegyalja Kassai J. Szókėnyv II.48; Abaúj m. Beret vid. Nyr. II.476; Torna m. Ruehietl Miklós 1839; Bodrogköz Tsz.; *együtt* Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.235; *igyog* Abaúj m. Nyr. V.69; *igyóg* Rozsnyó vid. Nyr. XVII.476; *igyok* Arad Nyr. VIII.281; *ígyók* Karcag Nyr. XIII.432; Kisujszállás Nyr. XX.191; *igyót* Kisujszállás Nyr. VIII.431; *igyőtt* Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly; *j^aod, j^aód* Palócság Nyr. XXI.328. 508; XXII.75; Apátfalva Nyr. V.225; *jod* Borsod m. Diósgyőr vid. Nyr. IV.43; *jód* Heves m. Névtelen 1840; Eger és vid. Kassai J. Szókönyv II.48; Nyr. XVII.430; XVIII.22; XIX.316; Heves m. Sirok Nyr. VIII.567; Gömör m. Nyr. XIV.235; XVIII.421; XXII.525; Gömör m. Jánosi Nyr. XIX.91; Gömör m. Otrokocs Nyr. XIX.573; Balog-, Rima- és Szárazvölgy Nyr. XX.332; Rimaszombat Nyr. XXI.336. Nógrád m. Litke Nyr. IV.172; Hont és Torna m. Nyr. XIV.235; *jót* Heves m. Sirok Nyr. XVIII.567): eggyszeriben, mindjárt; majd [vagy puszta toldalékszó]. *Tik igyók elkístek* (Nagykún-Madaras Nyr. IX.523). *Igyók pofon ütlek* (Tisza-Roff Markovics Sándor). *Ereggy innen, mert igyók hátba váglak* (Kisújszállás Nyr. XXII.377). *Aszt tuttam, igyók a csunya nyavaja tör ki rajta* (Tisza-Dob Nyr. XVIII.571). *Ne báncsd aszt a lovat, mer igyók megrúg. Szájj le a fáról, mer igyók leesel* (Tisza-Dob Nyr. XIX.47). *Ne okoskoggy velem, mer igyók pofon váglak* (Kálló Nyr. XV.520). *Fuss szilajon, mert igyók elverlek* (Szabolcs m. Nyr. XIV.235). *Vigyázz, mert együtt kikapsz* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.235). *Igyóg elvesz* (Gömör m. Rozsnyó vid. Nyr. XVII.476). *Ígyók felborulnak* (Kisujszállás Nyr. XX.191). *Fêlėk, hoj jód* (*j^aod, j^aód*) *meghal* (Palócság Nyr. XXI. 328, 508; XXII.75). *Nem mėnėk oda, mer j^aód megüt. Nem bântom, mer j^aód összetörik* (Palócság Nyr. XXI.508). *Nem mėgyėk oda, jaód megütnek* v. *jaód kikapok* (Apátfalva Nyr. V.225). *Ne állj be katonának, jód megbánod* (Heves m. Névtelen 1840). *Ne beszéjj, mer jód nyakon ütlek* (Eger vid. Nyr. XVII.430). *Nem mėgyėk oda, mer jód mėgüt. Nem bántom, mer jód elesik. Vigyázz, mert jód nyakon ütlek. Jód elmėgy, akkor osztán mit csinálok? Attű tartok, hoj jód mėghal* (Eger Nyr. XIX.316). *Vigyázz a tüzre, jód meggyúl valami* (Heves m. Sirok Nyr. VIII.567). *Ne menj közel a Rimáho, mer jód beleesel* (Gömör m. Nyr. XXII.525). *Tâkârjâ be ėgy kis pâpirosbâ, mer*

jód bepiszkolódik (Gömör m. Jánosi Nyr. XIX.91). *A kendeőd fogd össze, me jód lëfujja a szej* (Gömör m. Otrokocs Nyr. XIX.573). *Vedd el a gyerekteő a korsót, mer jód eltöri* (Gömör m. Balog-, Rima- és Szárazvölgy (Nyr. XX.332). *Në vëdd a kezedbe, mer jód eltörik. Në mënny a fára, mer jód lëesël. Nem ülök lë neki* [az ügyetlen borbélyinasnak], *mer jód mëvvág. Haggy békét annak a fának, mer jód a szëmëdbe ugrik. Nem mégy el a majálisra? — Nem, mer jód eső lësz* (Rimaszombat Nyr. XXI.336). *Hozd be a ruhát, jód megázik. Vëdd el a gyerëktő a kossót, jód ejtöri. Vëdd el a pézt, jód ejvesztyi* (Borsod m. Litke Nyr. IV.172).

[IGYOROG].

igyorog-vigyorog: eggyre, folyton vigyorog (Székesfehérvár Nyr. VII.430; XIII.477; Mezőtúr Nyr. VIII.189; Szeged Nyr. IX.237).

IHANY (*iham* Csongrád m. Tápé Herman O. Halászat K.): **1.** *iham, ihany:* fonal v. fűzfagúzs, a melyre az eladott halakat fűzik, hogy a vevő tisztán és kényelmesen vihesse (Csongrád m. Tápé, Szeged Herman O. Halászat K.); **2.** *ihany:* a szoknyahálóban levő összerántó inak (Dráva mell. Nyr. V.423; itt *ihannya* nyilván személyragos alak) [vö. *hal-ihany*].

IHAS (*ihos* Zala és Vas m. Király Pál): szomjas (Zala és Veszprém m. Király Pál; Veszprém Nyr. II.134; Veszprém m. Várpalota Nyr. XXI.477; Tolna m. Kassai J. Szókönyv III.4; Király Pál; Fehér m. Nyr. X.187; Győr vid. Nyr. VI.272; Győr m. Bőny Nyr. XVII.574; Pécs Kassai J. Szókönyv III.18; Pozsony m. Király Pál; Csallóköz Nyr. I.279; IX.531; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.378; Gömör m. Nyr. XXII. 525).

IHAZ-IK (*ihazni*): szomjazik (Csallóköz Nyr. I.279; IX.531).

meg-ihozik: megszomjazik. *Megihoztam* (Moldvai csáng. Nyr. IX.531).

[IHËG].

iheg-piheg: eggyre, ismételve, huzamosan piheg (Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.92).

[IHËSKËD-IK].

iheskedik-piheskedik: 1. ∾; **2.** piszmog, szuszi-muszi módra, ímmel-ámmal dolgozik (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.17).

IHOGY [?]: hogyan. *Nészi komé, beleszált a tarka Jézus! Ihogy vögyük aszt ki?* (Nógrád m. Vecsekle Nyr. V.179).

IHON (Csík m. Arany-Gyulai NGy. I.122; *ëhën, ehën, ehen* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; XX.368; Vas m. Tsz.; Veszprém m. Csetény Halász Ignác; Székesfehérvár Nyr. VII. 129; Kis-Kún-Halas Nyr. XIX.334; Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.415; Torontál m. Monostor Kálmány L. Szeged népe III.23; Fölső-Bácska Nyr. XII.216; Bács m. Bajmok Nyr. VII.425; Hont m. Tesmag Nyr. X.526; Borsod m. Szíhalom Nyr. IX.333; *ehén* Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.414; *ëhent* Veszprém m. Szentgál Nyr. II.185; *ehin* Debrecen Nyr. VI.329; *ëhon* Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.237; *ëhun* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; Veszprém m. Szentgál Nyr. II.185; Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 27; Békés m. Nyr. V.94; Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.237; *ihën* Palócság Nyr. VII. 35; *ihin* Zemplén m. Tállya Nyr. IV.520; *ihun* Veszprém m. Szentgál Nyr. II.185; Zemplén m. Tállya Nyr. IV.520): itt, ime itt, ehol.

IHU: [csúfoló kurjantás] (Székelyföld Tsz.).

[Szólások]. *Ihot venni:* fölülkerekedni vkin és számba sem venni (Székelyföld Tsz.).

IJED (mëg-*édëk* Ipoly vid. Nyr. III.428; *ëjed,* mëg-*ëjed* Csík m. Nyr. V.519; Csík-Szentkirály Nyr. VIII.190; mëg-*ëjjed* Répce mell. Nyr. XX. 366; *ihed,* mëg-*ihed* Palócság Ethnographia III. 357; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476; XVII.426; Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.327; Mátra vid. Nyr. XXII.287; Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.44; föl-*ihhed*t Nógrád m. Tolmács Nyr. XVI.281; mëg-*ijjed*-ik Zala m. Kővágó-Örs, Révfülöp Nyr. XIX.141; *jed,* ëg-*jed,* mëg-*jed* Zala m. Tapolca Nyr. XVI.327; Göcsej MNy. V.100; Veszprém Nyr. VIII.328; Székelyföld Tsz.; Kriza, Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. XI.37; Keresztúr vid. Vadr. 480; Székely-Udvarhely, Bethlenfalva Nyr. VII.378; Háromszék m. MNy. VI.209. 333. 358; Vadr. 503a; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. Nyr. VIII.184; Ditró Nyr. VI.177; Brassó m. Hosszúfalu Nyr. XXII.284).

[IJEDETT], IJJEDETT: ijedős, félénk. *Ne nyullon hozzá, ollan ijjedett lány az* (Göcsej Nyr. XIV.454).

IJEDT-[*ëmben, -ëdben, -ében* stb.] (*ihettembe* Palócság Ethnographia III.358; *ihettibe* Mátra vid. Nyr. XXII.287; *ihettyibe* Heves m. Parád Nyr. XXII.477; Nógrád m. Tolmács Nyr. XVI. 279; *jettibe* Székelyföld Kriza).

IJËGET (Székelyföld Győrffy Iván; *ijeget* Szatmár m. Nagy-Dobos Nyr. IX.138; *íjjeget* Répce vid. Nyr. XX.410; *ijöget* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.214; *jëget* Székelyföld Győrffy Iván): ijesztget.

[IJEN].

mëg-ijen: megijed (Palócság Nyr. XXI.418; XXII.77; Borsod m. Sáta és vid. Nyr. XXI.328).

IJESZKE (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Csík m. Nyr. VII.140; Brassó m. Hétfalu Nyr. V.330; *ëjeszke* Csík m. Nyr. VII.140; *jeszke* Székelyföld Tsz.; Kriza, Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.209. 333; Vadr. 431. 503a; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Brassó m. Hétfalu Nyr. V.330; XVI.478): ijedős, félénk.

jeszke-lány: süldő-leány. *Az még csak olyan jeszke-lány* (Háromszék m. Kálnok Nyr. XXIII.84).

IJESZT (*jeszt*, mëg-*jeszt* Göcsej MNy. V.100; Székelyföld Tsz. 181a; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 479; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). — *Ijeszt, jeszt:* [tréf.?] nyújt (tésztát) (Baranya m. Nyr. III.565; Baranya m. Sziget vid. Tsz.; Ormányság MNy. V.126) [vö. *ijesztő-fa*].

el-ijeszt: ∾. *Elijesztettem a rétestésztát* (Baranya m. Ormányság MNy. V.126).

IJESZTGET (*ijjeszteget, íjjeszteget* Göcsej Budenz-Album 158. 163; *jeszget* Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.333; *jesztëget, jeszteget* Göcsej MNy. V.100; Székelyföld Győrffy Iván).

[**IJESZTŐ**], **JESZTŐ:** [tréfás nép-etimológia] jegyző (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

ijesztő-fa (Közép-Baranya Nyr. III.282; *jesztőfa* Baranya m. Nyr. III.565; Hol? Tsz.): sodrófa, nyújtófa.

[**IKCIS**].

ikcis-bikcis: hiábavalóságokat beszélő (Erdővidék Tsz. 40b).

IKLAND (*ikland*ani): eggy evezőt a ladik végébe akasztva és ∞-szerűen mozgatva halad (Szeged Herman O. Halászat K.).

IKLAT: ösztönöz, hajt, hajszol, zaklat (Székelyföld Tsz.). *A kopók a nyúlat iklassák. Iklasd belé a dologba azokot az embereket. Iklasd hamarébb azokot az ökrököt* (Székelyföld Kiss Mihály).

IKRÁDZ-IK: preckelődik, fercseg (Háromszék m. MNy. VI.332; Győrffy Iván).

IKRÁN-IK = *ikránd-ik* (Székelyföld Kriza; Háromszék m. Vadr.).

IKRÁND-IK (*ikrand-ik* Udvarhely m. Firtos-Váralja Ravasz Árpád; *okránd-ik* Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Háromszék m. Tsz.; Vadr.; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.574): rázkódik (pl. féltében v. undorodástól), irtózik, undorodik (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.332; Vadr.).

mëg-ikrándik, mëg-okrándik: megrázkódik, megirtózik, megundorodik (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.; Háromszék m. Polyán Erdélyi Lajos). *Ugy megikrándottam attól ag gamat kotyfolástól, hogy majt a hideg ës kilêt* (Székelyföld Győrffy Iván).

IKRÁNDOZ-IK = *ikránd-ik* (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.332).

IKRÁNKOD-IK, OKRÁNKOD-IK: megrázkódik, megretten, megirtózik, megundorodik (Székelyföld Kassai J. Szókönyv III.21; Tsz.; Győrffy Iván).

IKRED-IK, IKERED-IK: 1. ikresen eggybe ragad, összenő (Háromszék m. MNy. VI.332); 2. ketté válik [?] (Székelyföld Győrffy Iván).

IKRES: kettős. *Ikres süveg:* kettős hegyű v. tetejű süveg (Háromszék m. MNy. VI.332; Győrffy Iván).

IKRESED-IK = *ikred-ik* (Háromszék m. MNy. VI.332).

ILÁNKA, ILLÁNKA: leányka, járni kezdő kis leány (Bács m. Topolya Király Pál).

ILÁNY, ILLÁNY: ∾ (Bács m. Topolya Király Pál).

ILDEGES: [?]. *Tésának az útja ildeges* (Ipoly vid. Nyr. I.273).

ILINKA (Nógrád m. Nyr. V.182; *ilonka* Nógrád m. Litke Nyr. IV.172): csuszka [vö. *illanka, iringa*].

ILINKÁZ[-**IK**?] (Hont m. Czimmermann János; Nógrád m. Nyr. V.182; *ilonkáz*ni Hont m. Czimmermann János; Nógrád m. Litke Nyr. IV.172): csuszkál (jégen) [vö. *illankáz-ik*].

[**ILL-IK**].

fël-illik: ráfér, elkel. *Fëlillik a meleg hoâz, de még a bunda is, ha kimënëk* (Rimaszombat Nyr. VII.182; XVIII.506). *Felilleněk a fűtés, olyan hideg van* (Jászberény Nyr. XVIII.232).

ÍLL-IK (el-*íll-ik* Kúnság Nyr. XIII.524; el-*illett* Félegyháza Nyr. XIV.186; szét-*ínl-ik* Heves m. Nyr. I.199).

el-íllik, el-illik: elmállik, elporlad. *A trágyám jó elillett, fődbű és levelekbű van* (Félegyháza Nyr. XIV.186). *Elíllik a szén* (Kúnság Nyr. XIII. 524).

szét-ínlik: szétmállik, szétporlad (pl. a tégla a földben) (Heves m. Nyr. I.199).

[**ILLAN**].

illan-villan: tünedez (Háromszék m. MNy. VI.332). *Illant-villant, s többé nem láttuk* (Székelyföld Csaplár Benedek).

[**ILLANCS**].

illancs-pillancs: szem [találós mesében] (Szolnok Nyr. IV.559).

ILLANGAT: csuszkál (jégen) (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841).

ILLANKA: kis szánkó (Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.143) [vö. *ilinka*].

ILLANKÁZ[-**IK**?] (Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.143; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476; *illonkáz*ni Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.46): csuszkál (jégen) [vö. *ilinkáz-ik*].

[**ILLANT**].

el-illant: elillan (Palócság Nyr. XXII.75; Mátyusfölde Nyr. XX.124. 325).

ILLÁROZ-IK: mulatozik, dáridóz (Háromszék m. Vadr.; Győrffy Iván).

ILLASZT: szalaszt (Alföld Nyr. XIII.576; Háromszék m. MNy. VI.332; Vadr.; Győrffy Iván).

el-illaszt: elszalaszt, elfuttat. *Illaszd el igen hamar azt a cselédet ak korcsmába, hadd hojzon egy fé kupa bort* (Székelyföld Győrffy Iván).

ki-illaszt: kiszöktet (Háromszék m. Vadr.).

ILLEGET[-*i magát*]: **1.** cicomázza, ékesgeti magát (Balaton mell. Tsz.); **2.** kevélykedik, begyeskedik (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *illënget*].

ILLENDŐS: illendő (Abaúj m. Pusztafalu Szádeczky Lajos).

[**ILLËNGET**].

neki-illënget[-*i magát*]: módosan nekihelyezkedik (Háromszék m. MNy. VI.342; Vadr.) [vö. *illeget*].

[**ILLET**].

hozzá-illet: hozzáillőnek mond. *Ugyan në illesse hozzám* [azt a leányt v. legényt] (Kalotaszeg, Zsobok Melich János).

ILLINT: kortyint, hörpint, hirtelen iszik egygyet (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.).

ÍLLMES: [?] *Ez a jány íllmes, mint a Kola tehene* (Szatmár vid. Nyr. XIII.475).

1. **ILLOG**: bújkálva bolyong (Háromszék m. MNy. VI.332; Vadr. 503a; Győrffy Iván).

[2. **ILLOG**].

illog-villog: jobbra-balra tekintget (Alföld Nyr. XIII.577).

ILLOGAT (*illogat-ik* Székelyföld MNy. VI.174; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. XV.239): iddogál (Erdély Kassai J. Szókönyv II.8; Székelyföld Kassai J. Szókönyv III.4. 25; Arany-Gyulai NGy. III.106; Nyr. II.470; Kriza; Udvarhely m. Nyr. IV.228; XXI.331; Udvarhely m. Oroszhegy Király Pál; Háromszék m. MNy. VI.221; Vadr. 503a; Csík m. Nyr. VI.526; Király Pál).

[**ILONA**].

Ilona-bogár: böde (coccinella; fekete-pettyes piros bogárka) (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. IV.381).

Ilona-hal: acerina Schraitzer (Szeged Herman O. Halászat K.) [vö. *Ilonka-keszeg*].

ILONCA: eggy szőllőpusztító rovar (Tokaj Nyr. XIX.383).

[**ILONKA**].

Ilonka-keszeg = *Ilona-hal* (Szeged Herman O. Halászat K.).

ILYEN (*ëjen, ejen* Eszék vid. Nyr. VIII.279; Csík m. Nyr. V.468; Csík m. Kászon-Jakabfalva Nyr. VIII.336; Csík-Szentkirály Nyr. XII.384. 432; *ëllen* Somogy m. Alcsok Nyr. XXIII.40; *ëllyen* Szlavónia Nyr. V.12; *inyen* Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.575; *innyen* Torockó Vadr. 521a; Kriza).

illyen-is-ollyan-is: arcpirosító (Baranya m. Ormányság Nyr. I.424).

ÍM (*im*): **1.** íme, hát. *Im a hogy ott mënëk, mit lâtok!* (Palócság Nyr. XXII.75); **2.** majd, mindjárt (Gömör m. Tsz.). *Im odaadom* (Palócság Nyr. XXII.75). *Në tróbálj idi jönni, mert im kikapsz. Im elmenőnk* (Gömör m. Nyr. XXII.525). *Ím elmënëk* (Rimaszombat Nyr. XVII.525). *Im őmegyek* (Gömör m. Rima- és Balogvölgy Tsz.); **3.** majdnem. *Ím eltörtem a korsót* (Gömör m. Nyr. XVII.470) [vö. *íme*].

[**ím-ám**].

ímmel-ámmal (*himmel-hámmal* Mezőtúr Nyr. VIII.189) [vö. *him-hám*].

im-hol (*im-hó* Szilágy-Szentkirály Nyr. VII. 383): ehol, ime itt (Baranya m. Bélye Nyr. XVI. 329; Bihar m. Székelyhíd Nyr. VI.90; Harangod Nyr. VI.476; Brassó m. Zajzon Nyr. V.333).

im-már (*ëm-má* Vas m. Farkasfa Nyr. III.178; *imá* Vas m. Őrség Nyr. IV.472; V.31. 126; *imán* Vas m. Őrség Nyr. VII.322. 468; Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.225. 276; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII.89; *im-má* Vas m. Marác Nyr. V.48; Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. III.319; Székelyföld Nyr. V.122; Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII.229; Moldvai csáng. Nyr. III.1; *im-mág* Székelyföld Kriza, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 503a; Háromszék m., Erdővidék Vadr. 156; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. X.47; Moldvai csáng. Nyr. IX.530; X.201; Moldva, Klézse Nyr. IV.568; *im-mán* Vas m. Őrség Nyr. I.421; Szabolcs m. Őr Nyr. VI.480; Székelyföld Nyr. V.123; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 503a; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Erdővidék Kiss Mihály; Csík m. Nyr. IV.471; V.468. 519; VII.472; Udvarhely m. Nyr. III.512. 554; IV.228. 275. 428; V.231; VI. 465. 517; Vadr. 4; Székely-Udvarhely, Bethlenfalva Nyr. VII.378; *im-máng* Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. III.512; Homoród vid. Vadr. 559; Háromszék m. Vadr. 503a; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Erdővidék Kiss Mihály).

[Szólások]. *A még immán lesz:* az még csak ezután lessz (Székelyföld Kiss Mihály).

im-rég: imént, csak most, nem rég (Vas m. Tsz. 175a).

IMÁD (*imáld*ni, *imáld*unk, *imáld*hassuk, *imálgy*uk Csanád m. Batonya, Apáca Kálmány L. Koszorúk II.14. 15. 20): **1.** kér (Csallóköz Nyr.

IV.175); 2. kínál, ajánl (Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII.46). *Imátták neki eszt a gyerëkët inasnak* (Veszprém m. Csetény Halász Ignác). *Imáttam a komát egy pohár borral, s meg is itta* (Csallóköz, Féll Király Pál).

mëg-imád: 1. megszid. *Majd mëgimádom* (Vas m. Őrség Nyr. V.31). *Ugyancsak mëgimátta án* (Vas m. Őrség Nyr. VII.469). *Csak ne hajtsá, majd megimádlok!* (Göcsej MNy. V.159); 2. megkínál (Pápa vid. és hely nélkül Tsz.).

IMÁDSÁG (*immáccság* Udvarhely m. Király Pál).

[Szólások]. *Csak az imádság tartja:* kevés híja, hogy össze nem dűl v. szét nem szakad stb. *Csak az imádság tartja benne a lelket* (Csallóköz Csaplár Benedek).

[IMÁDKOZ-IK].

be-imádkozik: [tréf.] becsíp, megrészegszik. *Beimádkozott* (Hol? Nyr. XVII.236).

IMBOLYGAT: ingat, hajladoztat. *A szél imbolygatja a fát* (Szoboszló és Debrecen vid. Nyr. XVII.141). *Azt a szép virágot szakítsd le, a melyiket a szél imbolygat* (Szatmár m. Nyr. XVII. 141).

IMBOLYGÓS: ingó, ingadozó, hajladozó (Szoboszló és Debrecen vid. Nyr. XVII.141).

[IMBOLYOD-IK].

meg-imbolyodik: meginog, megtámolyodik. *Úgy pofon vágta a kocsisát, hogy megimbolyodott belé* (Debrecen vid. Nyr. XVII.94).

IMBOLYOG (*himbolog, himbolyog* Komárom m. Nyr. XVII.94; *imbalyog* Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly; *imbolyong* Vas m. Nyr. XVII.141): inog, ingadozik, himbálódzik, hajladozik, támolyog, tántorog (Jászkúnság, Heves m. Bakta Nyr. XVII.141; Bihar m. Sárréti járás, Miskolc vid. Nyr. XVII.94; Szabolcs m. Kisvárda Nyr. XVII.141; Debrecen Nyr. VII.329; Király Pál; Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.334; Zemplén m. Nyr. XVII.95; Zemplén m. Őrös, Érmellék; Bereg m. Tisza-Kerecsény Nyr. XVII. 141; Székelyföld Nyr. XVII.94). *Biz az úgy leitta magát, hogy csak úgy imbolygott haza felé* (Debrecen vid. Nyr. XVII.94). *Leütötték a veszett kutyát, de azután felvánszorgott, oszt addig-addig imbolygott, hogy egyszer csak elszaladt* (Debrecen vid. Nyr. XVII.94). *Az asztal himbolog* [ha a négy lába közül az eggyik nem éri a földet] (Komárom m. Nyr. XVII.94). *Úgy imbolyog mint a részeg, alig bír a lábán megállni* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XVII.94). *Azt a szép virágot szakítsd le, a melyik a kezed fejénél imbolyog. Alig volt már abba lélek, hisz a feje csak úgy imbolygott* (Szatmár m. Nyr. XVII.141). *Imbolyogva ment haza* (Szoboszló és Debrecen vid. Nyr. XVII. 141). *Imbolyog a kútostor* (Bereg és Mármaros m. Nyr. XVII.141). *Imbolyog a fa* (Vas m. Nyr. XVII.141). *Olyan ittas, csak úgy imbolyog* (Hajdú m. Tetétlen Nyr. XVII.141). *Imbolyog alatta a föld:* be van csípve (Hol? Nyr. XVII.236).

[ÍME], ËME, ËMË: [néha puszta toldalékszó]. *Még a tënnap monta, hogy ütet még soha së bógatta csëtnik; ëmë ma má a kezükbe kerüt* (Eszék vid. Nyr. VII.277). *Ëme ëde gyün sapakonni a kis sányhutt* (Eszék vid. Nyr. VIII.140). *Ez a Valkai is ëggy lump ám; ëmë más má kifáradt a munkába, e még mast fogdos* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.432). *Ëme mégyök mingyâr. Ëme hugy mâj mëghâlék â nâgy ijetségömbe* (Szlavónia Nyr. XXIII.262. 360).

IMECS = *imely* (Csík m. Gyergyó vid. Nyr. VII.140).

[ÍMËLËG].

ímëlëg-ámolog: immel-ámmal, kelletlenül, aluszékonyan, lustán végez vmit. *Ímëlëg-ámolog a dolog mellett* (Csallóköz Csaplár Benedek).

IMELY (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.332. 358; Győrffy Iván; Moldva, Klézse Nyr. VII.478; *émely* Székelyföld Tsz. 175a; Hol? Tsz.; Vas m. Ságh Kresznerics F. Szótár I.137; *émöly* Vas m. Ságh Kresznerics F. Szótár I.137; *ime* Szilágy m. Nyr. IX.478; *imé* Csík m. Gyergyó vid. Nyr. VII.140; *imej* Székelyföld Tsz.; *imëj* Csík m. Nyr. VII.140; *iméj* Háromszék m. Kis-Borosnyó Nyr. XVI.47; *imel* Fertő mell. MNy. III.405; *imëly* Székelyföld Kiss Mihály; *imő* Erdővidék Nyr. IX.42; *imöl* Fertő mell. MNy. III.405; *himő* Erdővidék Nyr. IX.42; *himöl* Fertő mell. MNy. III.405): szarvasmarha hátán bizonyos légyfaj csípésétől támadt nyűves kelevény v. maga a benne élősködő nyű.

IMELYEDÉS: bőr-nyüvesedés (szarvasmarha hátán) (Háromszék m. MNy. VI.332).

[IMËLYËSËD-IK].

meg-imelyesedik: megnyüvesedik (Székelyföld Nyr. VIII.463).

IMÉNT (*imánt* [?] Göcsej Tsz.; *imint* Baranya m. Tsz.).

[IMÉNTEN], IMINTEN: imént (Baranya m. Tsz. 175a).

[IMIZ].

imiz-amaz: emez-amaz (Mezőtúr Nyr. VIII. 443).

IMOLA (Székelyföld MNy. VI.172; Kiss Mihály; *imla* Csallóköz Nyr. I.279; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.47; *imoja* Székelyföld Tsz. *imolya* Göcsej Tsz.; Székelyföld Tsz.; Nyr. VIII.515): hosszú, kemény, csomótlan szárú fű.

IMOLÁS: zsinór alatti varrás a nadrágon (Tisza mell. Tsz.).

IMPORÍT, IMPORÉTT (*imporétt*om): nógat, biztat, uszít, loval, ingerel (vki ellen) (Vas m. Kassai J. Szókönyv III.29. 31; Vas m. Kemenesalja Tsz.).

1. **ÍN, IN**: **1.** növényszár, inda, kocsány. *Burjány ina, fuszujka ina, szőllő ina* (Székelyföld Kiss Mihály). *Paszulynak futó ina* (Szatmár, Dengeleg Nyr. XIX.335). *Dinnye ina, tök ina, ugorka ina* (Göcsej Nyr. II.86; Komárom m. Naszvad Nyr. IV.236; Szatmár, Csaholc, Dengeleg; Szabolcs m. Kis-Beseuyőd Nyr. IX.136; Székelyföld Kiss Mihály); **2.** háló-keretül szolgáló vastagabb kötél vagy zsineg (Általánosan haszn. Herman O. Halászat K.); **3.** horgoknál, jelesen a fenekes- és a tökös-horognál az a zsineg, a melyre a pekle reá van hurkolva (Általánosan haszn. Herman O. Halászat K.); **4.** sásból sodort kötélféle, a melyet a gyékényszövésnél használnak (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.94); **5.** *létra ina:* létra oldala (Szatmár, Dengeleg Nyr. XIX.335).

[Szólások]. *Leütöm az inadat* (Bánság Csaplár Benedek).

ín-hideglelés: idegláz (Heves m. Névtelen 1840).

ín-kása. *Ina kásájo:* lába ikrája (Dunántúl Nyr. XII.186).

ina-hajlás: ínhajlás. *Inahajlásig érő ruha* (Kúnszentmiklós Szikszay Pál).

[**ina-húzó**].

inahúzó-szék: kis négylábú padka, a melyen a háló inát húzó legény ül (Szolnok Herman O. Halászat K.).

2. **ÍN.** *Kenyér íne:* szalonnája (a keletlen kenyérnek) (Borsod m. Noszvaj Kassai J. Szókönyv III.34).

[3. **ÍN**].

ín-kín. *Ínnal-kínnal* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.461), *énnâ-kénnâ* (Szeged vid. Nyr. II. 86): nagy nehezen, ajjal-bajjal, kelletlenül. *Nagy énnâ-kénnâ látott dógához* (Szeged vid. Nyr. II. 86).

INADÉK: lábikra (Gyöngyös vid. Nyr. IV.48).

INAL: **1.** gyorsan lépked, gyalogol (Balaton mell. Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.332; Győrffy Iván). *Utána inal:* utána megy, kiséri (Háromszék m. MNy. VI.332); **2.** ösztönöz, nógat, gyorsít (Háromszék m. MNy. VI.332; Győrffy Iván); **3.** nyomban követve ver vkit (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

el-inal (*el-inâl* Székesfehérvár Nyr. VII.139): eltakarodik, elszalad, elillan, gyorsan odább áll (Csallóköz Csaplár Benedek; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.23; Békés m. Balog István; Zilah Nyr. XIV.287; Háromszék m. MNy. VI.332).

[1. **INAS**].

inas-hus: mócsing (Székelyföld Győrffy Iván).

inasok-padja: a háló inát húzók padja (a dereglyén a csigán túl levő első pad) (Balaton mell. Herman O. Halászat K.).

2. **INAS**: **1.** fiú (Gömör m. Nyr. XXIII.26; Gömör m. Krasznahorka-Váralja Nyr. III.185; Rozsnyó vid. Nyr. XVII.476; Gömör m. Kelemér Nyr. XXII.525; Borsod m. Edelény Császár Árpád; Abaúj m. Ploetz 1839; Abaúj m. Beret Nyr. II.520; Abaúj m. Szepsi Nyr. III.480; Abaúj m. Pusztafalu Szádeczky Lajos; Torna m. Ruehietl Miklós 1839; Csík m. Kriza; Udvarhely m. Szász-Zsombor Rozsondai József). [*Inas*-nak nevezi és szólítja az apa a fiát meglett ember korában is:] *Ugyàn hol màràtt olyàn sokâ àz à zinas? A feleségë mâ alyig győzi vârnyi!* (Gömör m. Nyr. XXIII.26); **2.** a deszka hátulsó végét tartó grádicsos fa [asztalos mesterszó] (Székelyföld Tsz.).

INASKA: kis fiú (Rozsnyó Nyr. VIII.565; Kassa Nyr. XVII.238; Abaúj m. Szepsi Nyr. III. 480; Udvarhely m. Vadr.; Udvarhely m. Szász-Zsombor Rozsondai József; Csík m. Kriza).

INCËMPINC (Zala m. Kővágó-Örs, Révfülöp Nyr. XIX.96; *incenbinc* Csallóköz Csaplár Benedek; *incënpinc* Zala m. Arács Nyr. XXII.192; Tata vid. Nyr. V.473; *incenpinc* Veszprém m. Csékút Nyr. XI.191; Pápa vid. és hely nélkül Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.378; *incinfinc* Segesvár Nyr. IX. 44; *incinpinc* Bánság Csaplár Benedek): **1.** vézna, cingár, gyenge, nyápic; **2.** jelentéktelen, hiábavaló, haszontalan [vö. *encsën-bencs, inci-finci*].

INCI-FINCI: ∾ (Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573; Szeged Kálmány L. Szeged népe I.212; Rimaszombat Nyr. V.272; Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.91; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.37).

INCIKEL: bosszant (Bereg m. Dercen Nyr. XX.432).

INCITER: alsó meleg ing (vö. ném. unterzieher) (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.286).

[**INCOG**].

incog-vincog: cincog (az egér), nyifog (az apró kutyakölyök), vékony hangon ihog-vihog (több eggyütt játszó kis gyerek) (Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.92).

INCSELËG: hizelkedik, kedveskedik. *Kegyes szavakkal addig incselgett, míg a vízre vitte* (Háromszék m. Nyr. IX.424).

INCSELKËD-IK (*incserked-ik* Debrecen Nyr. IX.267).

INDA (*hinda*, töknek v. dinnyének *hindája*, tök-*hinda* Somogy m. Kassai J. Szókönyv II.431; III.30; Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46).

INDE-BINDE, INGE-BINGE: csínja-bínja, fortélya, nyitja (vmely dolognak). *Ez a dolog indebindéje:* nyitja, magyarázata (Debrecen Nyr. III. 563). *Annak a dolognak sok az ingebingéje:* sok formasággal jár (Böszörmény Nyr. VI.425).

INDERGET: békítget (Szilágy m. Nyr. VI. 473).

INDIA: burgonya (Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XIX.336).

[**INDÍT**].

[Szólások]. *Inditsd munkára a dolgosokat:* nógasd, serkentsd. *Inditsd nyomászatra a kopókat:* hajtsd. *Indits valamit:* indulj dologra! *Inditsunk valami keresetet, mett semmivel nem élünk meg:* fogjunk vmihez. *Hírt, zuvatot, rágalmat inditt:* hoz forgalomba. *Megint inditnak valamit. Játékot inditt:* kezd (Székelyföld Kiss Mihály).

INDÍTÓ: izgató (Zala m. Arács Nyr. XXII. 192).

[**INDÍTVÁNY**].

[Szólások]. *Mán akkó inditványba vót a rossz:* megkezdődött (Székelyföld Nyr. V.176).

INDSELLÉR, INDSËLLÉR (Zemplén m. Tállya Nyr. IV.520; Székelyföld Nyr. V.221; Kiss Mihály; *hincsëllér* Zemplén m. Nyr. IV.425; *hincsimér* Zemplén m. Nyr. IV.425; *indselér* Debrecen Nyr. XI.476; Brassó m. Zajzon Nyr. III. 326; *indsinér* Zemplén m. Tállya Nyr. IV.520; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.47; *ingyënél* [tréfás nép-etimológia] Zala m. Nyr. XIX.528; *inzsëllér* Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.131; *vinzsölliér* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII. 238).

INDUL (el-*indol* Bereg m. Dercen Nyr. XX.431).

bele-indul: 1. belekezd; 2. beletanul (Székelyföld Győrffy Iván).

mög-indul: nőni kezd, növésnek indul. *Mos má mögindút a buza* (v. *a rozs*), *mos má hasba van a feji* (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.334).

INDULAT (*indúlat*): 1. megindulás, kezdet. *Ennek a dolognak má az indulattya se jó* (Mohács Király Pál). [*A kukoricának*] *az indulatja szép* (v. *rosz*): növésnek indulása (Simontornya Nyr. V.230). *A rozsnak már indulattya van:* kezd a szeme fejlődni (Tolna m. Sár-Sz.-Lőrinc Nyr. III.87); 2. fölindulás, izgatottság. *Dej vót nágy kolërá. Szinte fét áz embör, oján nágy indúlát vót; igön zúgolódot a főd népe* (Szlavónia Nyr. V.65; XXII.363).

[**INDULÓ**].

induló-ház: pályaház (Győr Nyr. XIX.288).

magán-induló: önfejűsködő (Háromszék m. MNy. VI.339).

ING, ÜNG (*imeg* Duna mell. Kassai J. Szókönyv II.285; Dunántúl MNy. V.77; hely nélkül Tsz.; *imög* Baranya m. Tsz.; *ímög* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190; Szlavónia Nyr. XXIII. 168. 259. 309; *ümeg* Duna mell. Kassai J. Szókönyv II.285; *ümög* Dunántúl MNy. V.77; Nyr. V.264; XVI.240; Soprony m. Horpács Nyr. VI. 122; Répce mell. Nyr. II.561; XX.365; Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. XV.191; Veszprém m. Szentgál Nyr. II.186; Veszprém Nyr. II.135; Veszprém m. Csetény Nyr. V.523; XXI.383; Somogy m. Nyr. X.476; Tolna m. Czimmermann János; Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.323; Fehér m. Nyr. X.188; Fehér m. Lovas-Berény Nyr. XVII.576; Komárom m. Alsó-Csallóköz Nyr. XVII.287; Hont m. Nyr. XVIII.430; *ümög* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190; *ümmög* Csallóköz Csaplár Benedek).

ing-alj (*ing-aj*, *ing-ajj*): pendely (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály, Győrffy Iván).

ümög-báttya (*ümeg-bátya* Szegszárd-Palánk Nyr. XI.527; *ümög-bátya* Alsó-Baranya, Pellérd Nyr. XI.238): vékony szövetű mellény v. újjas (Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. XV.191; Szabar Király Pál; Somogy m. Sándor József; Baranya m. Ormányság Nyr. II.137).

ing-váll (*ing-vâl*, *ing-vâll*): derékig érő rövid női ing, a melynek dudorosra föltűrhető hosszú bő újja van v. csak puszta dudoros ingújj, a melyet az inghez külön kötnek föl a parasztleányok (Szlavónia Nyr. XXIII.309; Nagy-Szalonta Nyr. XV.470; Palócság Nyr. XXII.75. 566; XXIII.32; Gömör m. Nyr. XXII.525; Nógrád m. Nyr. XXIII.81; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.34; Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.233).

INGAD: inog, ingadoz (Székelyföld Győrffy Iván). *Hadd mönnyön, hadd, ê ne hadd, ne ingadgyon az inad!* [táncközbeli mondóka] (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 333).

INGAT: ringat (Dráva mell. Nyr. V.423).

INGCSE: ingecske (Eszék vid. Nyr. VIII.140).

INGERI: ingerkedő (Háromszék m. MNy. VI. 332; Vadr. 503a; Győrffy Iván).

INGERIT: ingerel (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.183 [itt *ingëri* hiba]; Háromszék m. MNy. VI.332; Győrffy Iván).

INGËRKËD-IK (*inderked*ni Vas m. Horváth József 1839; *inderked-ik* Szeged Nyr. VII.235; *inderkëd-ik* Hajdú m. Földes Nyr. VII.235; *indërkëd*ëtt Gömör m. Nyr. XXI.520; *indërkegy-ik* Palócság Nyr. XXI.314; XXII.75; *indërkëgy-ik* Gömör m. Nyr. XVIII.456; *inderköd-ik* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.67).

INGERLESZT: ingerel (Ipoly völgye, Kovár és vid. Nyr. XVI.476; XVII.42).

INGËRSÉG (*ingerség*): harag (Háromszék m. MNy. VI.332. 357; Vadr.; Győrffy Iván).

INGÉSZTEL (Palócság Nyr. XXI.506; XXII. 75; Heves m. Névtelen 1840; *ingesztel* Borsod

m. Diósgyőr vid. Nyr. IV.43; Gömör m. Serke Nyr. XIX.45; *égesztel* Csallóköz Nyr. I.232; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.333; *ígesztel* Csallóköz Szinnyei József; Pannonhalma Nyr. XII.187): 1. *ingësztel, ingesztel, égesztel:* ingerel (Palócság Nyr. XXI.506; XXII.75; Heves m. Névtelen 1840; Borsod m. Diósgyőr vid. Nyr. IV.43; Gömör m. Serke Nyr. XIX.45; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.333); 2. *égesztel, ígesztel:* kéréssel, követeléssel kínoz, gyötör, zaklat (Csallóköz Nyr. I.232; Szinnyei József; Pannonhalma Nyr. XII.187).

[INGÓ], INKÓ: ingovány (Marcal mell., Pápa vid. Tsz.).

ingó-bingó: 1. ingóság, ingó vagyon (Szeged vid. Nyr. VI.136; Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.91); 2. három-esztendősnél fiatalabb, hámba v. járomba még nem fogott marha (Székelyföld Tsz.); 3. ingó és ingatlan javak együtt véve (Veszprém m. Csékút Nyr. XI.191).

ingó-ház: [nép-etimológia] pályaház (‚indóház') (Kúnság, Tisza-Sz.-Imre Nyr. X.327).

INGYËN (*ingen* Bács m. Jankovác vid. Annaudvar Nyr. X.472; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XVII.376; *innyen* Csík m. Csík-Madaras Nyr. XX.47): hiába (Somogy m. Visnye Nyr. XVII. 286; Tolna m. Sár-Sz.-Lőrinc Nyr. III.86; Csallóköz Nyr. I.279). *Ingyën van mindën igyekëzet* (Soprony m. Miháli, Kisfalud Nyr. XXII. 473). *Még aszt fogja gondolni, hogy el akartam tökélni; pedig már asztat ingyen gondojja. Akkor én ingyen jöttem fel* (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.381. 382.) [vö. *ingyért*].

[Szólások]. *Ingen szeretne venni:* lopni szeretne (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XVII.376).

ingyen-lesi, ingyen-leső: ingyent leső, ingyen után vágyó (Háromszék m. MNy. VI.332).

INGYENEZ: ajándékoz (Háromszék m. MNy. VI.332).

INGYÉRT (Dunántúl Csaplár Benedek; *ingyé* Kecskemét Nyr. IX.360; *ingyér* Veszprém m. Szentgál Nyr. III.183; Kalocsa Kassai J. Szókönyv III.36): ingyen.

INKÁBB (*ikább* Répce vid. Nyr. XX.370; Göcsej Nyr. II.370; Veszprém m. Csetény Nyr. XV.42; XXI.384; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.64; Kecskemét Nyr. IX.360; Debrecen Nyr. VI.333; IX.164; XXIII.93; Abaúj, Zemplén m. Király Pál; Hont m. Nyr. V.426; Komárom m. Perbete vid. Gancs Géza; Pozsony m. Királyrév és Pered Nyr. XIX.555; *ikkáb* Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II.467; *inkâbb* Gömör m. Runya Nyr. XXII.286). — *De inkâb:* de igen (Szlavónia Nyr. XXIII.360).

INKÁBBACSKA: inkább (Székelyföld Győrffy Iván).

INKÁBBAT: inkább (Erdély Tsz.; Székelyföld Győrffy Iván).

INKACSKÁBB: ∾ (Moldvai csáng. Nyr. IX. 532).

INKED-IK (*inkedni*): nyomorog (Pápa vid. Tsz.).

INNEN, INNÉT (*enejd* Somogy m. Csurgó és vid. Király Pál; *ënen* Szlavónia Nyr. XXIII.168; *ënnen* Eszék vid. Nyr. VIII.179. 227; Szlavónia Nyr. V.63; *inejd* Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.318; *inné* Székelyföld Győrffy Iván; *innê* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.65; *innéd* Göcsej MNy. II.412; *inneg*-tova Gömör m. Berzéte Nyr. XIX. 477; Gömör m. Otrokocs Nyr. XIX.573; *innej* Vas m. Őrség Nyr. VII.272; Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II.383, Veszprém m. Csetény Nyr. V.470; Mátyusföldе Nyr. XIX.503; XX.81; *innej*-tó Soprony m. Csepreg Nyr. II.372; *innejd* Répce vid. Nyr. XX.415; Vas m. Őrség Nyr. VII.468; Balaton mell. MNy. V.99; Göcsej MNy. V.99; Nyr. XIV.163; Göcsej, Páka Nyr. I.374; Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II.466; Zala m. Pölöskefő Nyr. XIV.44; Tolna m. Dunaföldvár Nyr. XVI.524; *innejt* Duna mell. Kassai J. Szókönyv II.139; Veszprém m. Csetény Nyr. V.470; *innek*-tova Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.139; *innel* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.65; *innën* Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.237; *innend* Dunántúl Nyr. XVI.190; Vas m. Marác Nyr. II. 334; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.65; Szeged vid. Nyr. I.376; *innendék* Baranya m. Ibafa Nyr. XX. 46; *innent* Tolna m. Görbő Nyr. III.468; *innént* Soprony m. Szilsárkány Nyr. VI.373; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.315; *innet* Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.237; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.428; Ugocsa m. Tamásváralja Nyr. XIV.378; Székelyföld Kiss Mihály; Csík-Szentkirály Nyr. VII.284; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. X.42; Moldvai csáng. Nyr. III.4; *innőt* Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.528): 1. *innént:* előbb. *Innént ojan jó világom vót* (Soprony m. Szilsárkány Nyr. VI.373); 2. *innejt:* innen-onnan, maholnap. *Innejt már 30 esztendős lészen* (Duna mell. Kassai J. Szókönyv II.139).

innet-onnat: körülbelül, jóformán. *Gyék kend velünk, no, a mit isten adott, osztán lássék hozzá! — Köszönöm, én má innet-onnat kibékütem a gyomrommâ* (Alföld Nyr. II.514).

inneg-tova (Gömör m. Berzéte Nyr. XIX.477; Gömör m. Otrokocs Nyr. XIX.573; *innej-tó* Soprony m. Csepreg Nyr. II.372; *innek-tova* Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.139): innen-onnan, nemsokára. *Inneg-tova hatvahhárom esztendejë* (Gömör m. Berzéte Nyr. XIX.477). *Ejnye szomszejd, de mëg is nyeőt má ez a maga jánya; inneg-tova eladaó is lësz* (Gömör m. Otrokocs Nyr. XIX.573). *Innek-tova 30 esztendős lészen* (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.139).

innen-tul: 1. innen-onnan, nemsokára; 2. imígy-amúgy, félig-meddig, fölületesen (Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.91).

INNENSŐ, INNEKSŐ, INNETSŐ (*innecskő* Cegléd Simonyi Zsigmond; Csongrád m. Szentes

Nyr. XVI.94; *innekcső* Csongrád m. Szentes Nyr. XVI.94; *innekső* Cegléd Simonyi Zsigmond; Békés m. Balog István; Debrecen Nyr. XI.189; *innencső* Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.406; *innengső* Kalotaszeg Nyr. XVII.47; *innetső* Cegléd Simonyi Zsigmond; Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván).

[INNI].

innyavaló viz: sertéseknek való, korpával, kenyérhajjal stb. kevert moslék (Erdővidék Nyr. VIII.142).

[INOG].

inog-binog: ide-oda inog (Fehér m. Nyr. IV. 420; Szeged vid. Nyr. VI.136; Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.91; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII. 378).

INOGTAT: ingat (Alföld Nyr. XIII.577).

INÓKÅ: hinta (Szlavónia Nyr. XXIII.357).

INÓKÂZ[-ik?] (*inókâzni*): hintázni (Szlavónia Nyr. XXIII.357).

INORICA: gomborka (myagrum) (Nagy-Kúnság, Túrkeve Nyr. III.229).

ÍNSÉG (*enség* Székelyföld Gyarmathi S. Vocabularium; Tsz.; nyilván hiba e h.: *énség*).

inség-pokróc: rongyból szőtt pokróc (Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.91).

INSTÁL (Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.238; Erdély Szinnyei József; Székelyföld Győrffy Iván; Marosvásárhely Nyr. IX.428; *estál*om Székelyföld Tsz.; *i͂stâl* Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.383 [itt *îstâl* hiba]; Katona Lajos; *istál* Erdély Szinnyei József; Székelyföld Tsz. 111b; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI. 241. 356; Nyr. V.185; Brassó m. Hosszúfalu Nyr. XVII.381; Csík m. Arany-Gyulai NGy. I. 114; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.46. 574): kér.

INSTÁNCIA (*estáncia* Háromszék m. Vadr. 359; *istáncia* Dunántúl MNy. V.68; Debrecen Nyr. X.567; Bihar m. Fugyi-Vásárhely Nyr. III. 232) [vö. *isten-szia*].

[Szólások]. *Asztatot az istánciádot!* [tréfás káromkodás] (Soprony m. Röjtök Nyr. III.513).

INSTRIGÁL: [?] (Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183).

INT (*hint*ëtt Vas m. Őrség Nyr. II.472).

INTÉBB: olcsóbb. *Intébb árronn* (Pozsony m. Kassai J. Szókönyv II.37). *Intébben:* olcsóbban (Csallóköz Nyr. I.279; Csaplár Benedek; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.378). *Intébbért:* ∾ (Csallóköz Nyr. I.279).

INTÉN: olcsón (Nyitra és Pozsony m. Nyr. XIX.49; Mátyusfölde Nyr. XV.518; XX.325; Csallóköz Csaplár Benedek; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.378).

INTĖR: kamat (interes). *A pézem intërgyibü mëgílëk* (Vas m. Őrség Nyr. IV.521).

INTĖS: vmivel eggy színben, eggy vonalban levő. *Intes a fõddel az ablak* (Baranya m. Ormányság Nyr. IX.285). — *Intes, intest, intést, intöst:* 1. *intes* [kétségkívül e h. vagy ebből: *intëst*]: irányában (Baranya m. Tudományos Gyűjtemény 1828. X.60; Kassai J. Szókönyv III. 37; Baranya m. Ormányság Tsz.); 2. *intest:* eggy színben (Dunántúl Nyr. V.181); 3. *intést, intöst:* egyenesen. *Mëk intöst* (Baranya m. Ormányság Nyr. II.88. 278). [A Kassai J. Szókönyvében III.37. idézett ormánysági *intéstt* szónak ezen értelmezése: ‚alkalmas áron' nyilván tévedés].

INTÉZ: hozzávet, hozzávetőleg mér v. számít. *Úgy intézëm a szëmëmmel, hogy abba a csordába lëhet ëgy háromszázig való darab marha. Ugy intéztem, hogy az éccaka elfogyott ëgy vidër bor. Ugy intéztem, hogy ma tiz forintot kötöttünk. Intézd mëg jól a szemeddel, meddég telik fel a szúszék aval a gabonával. Jól intézted, mett igazán ugy van. Be jól van intézve, nincsen benne semmi külömbség!* (Székelyföld Kiss Mihály).

ÍNY (*én* Balaton mell. Sebestyén Gyula; Veszprém m. Nyr. V.224).

[Szólások]. *Némët, seggëm az énëd* (Veszprém m. Nyr. V.224).

INYEL = *inyez* (Székelyföld Kiss Mihály).

INYES: megvastagodott ínyű (marha, ló) (Székelyföld Tsz.).

INYEZ: eret vág a marhának v. a lónak megvastagodott ínyén (Székelyföld, Háromszék m. Tsz.).

[INNYOG].

innyog-vinnyog: csendesen sírdogál, csak olykor-olykor hallatva hangot (Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.92).

IPAR (*ipor* Gyergyó-Ditró Nyr. XII.282): 1. *ipar, ipor:* iparkodó, igyekvő, serény, dolgos (Mezőtúr Nyr. X.285; Csík-Várdótfalva Péter János; Gyergyó-Ditró Nyr. XII.282); 2. *ipor:* bátor, erélyes (Gyergyó-Ditró Nyr. XII.282); 3. *ipar:* iparkodás. *Iparja van:* iparkodik (Hajdú m. Tetétlen, Kaba Nyr. XXIII.37).

IPARKOD-IK (*ipirkod*ni Brassó m. Hétfalu, Zajzon Nyr. III.327; *iporkod-ik* Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *iperkëd-ik*].

IPAROL: félve hátrál. *Egy szikrát sem iparol* (Székelyföld, Háromszék m. Tsz.).

IPAROS: iparkodó, igyekvő (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

IPĖRĖD-IK (*ipered-ik, ipöröd-ik*): 1. üdül, egészségesedik, erőre kap, gyarapszik, nekitelik, hízik (Fertő mell. MNy. III.243; Vas m. Kassai J. Szókönyv III.37; Vas m. Kemenesalja Tsz.;

Vas m. Kemenesalja, Nemes-Magasi Nyr. XIX. 191). *Ipĕrĕdik mán az idő:* jobbra kezd fordulni (Vas m. Kemenesalja, Nemes-Magasi Nyr. XIX. 137). *Ipĕrĕdik esső után a szőlő* (Zala m. Lesence-Istvánd Nyr. XVI.93); **2.** serdül (leány) (Székesfehérvár Nyr. XVI.140) [vö. *iprenkĕd-ik*].

fő-ipörödik: fölépül (betegségből) (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.141).

mĕg-ipĕrĕdik: megerősödik, összeszedi magát (Fehér m. Nyr. V.273; Győr m., Rábaköz Simonyi Zsigmond).

IPĔRĔDĔTT: gyöngélkedő, beteges (Rábaköz Simonyi Zsigmond).

IPERKĔD-IK: ágaskodik (vmi után) (Brassó m. Hétfalu, Zajzon Nyr. III.326).

IPLIK: cérnával való kivarrása a csizma sarkának (Tisza mell., Székelyföld Tsz.).

[Szólások]. *Iplikre kotyogtatni:* a sarkantyútlan csizmát a táncban össze- és nótára verni (Tisza mell. Tsz.).

iplik-dörgölő: fa- v. csont-eszköz, a mellyel a csizmasarknak cérna-kivarrását fényesítik (Székelyföld Tsz.).

IPLIKES: cérnával kivarrott sarkú. *Iplikes csizma* (Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX. 183).

IPÓS: ipa, após (Heves és Ugocsa m. Simonyi Zsigmond).

IPPASZKOD-IK: iparkodik, kapaszkodik, csipeszkedik (Székelyföld Kriza, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.). *No kis legény, ippaszkoggy, küs lĕánhoz ragaszkoggy!* [táncközbeli mondóka] (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 334).

[**IPRENKĔD-IK**].

föl-iprenkĕdik: fölcseperedik (Alsó-Csallóköz, Komárom m. Nyr. XVII.287) [vö. *ipĕrĕd-ik*].

[**IR**].

[**irrel-vezirrel**].

[Szólások]. *Nagy irrel-vezirrel:* szesszel (Csallóköz Nyr. I.378).

1. **ÍR** (*ér*-fű Lugos vid. Nyr. XIII.287; *írjet* Abaúj m. Nyr. IV.277). — *Kenyér írje* (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.34) v. *írgye, irgye* (Hegyalja, Bodrog-Kisfalud Kassai J. Szókönyv II.180; III.34; Bodrogköz Tsz.): szalonnája, szalonnás rétege [vö. *irjes*].

ér-fű: csabaíre (pimpinella) (Lugos vid. Nyr. XIII.287).

ír-mag (*ir-mag*): legkedvesebb gyermek (Győr m. Tsz.; Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.190; Csallóköz Szinnyei József).

[Szólások]. *Írmagú sĕ maratt belülle:* semmi sem maradt. *Ippeⁿ hogy írmagnak maratt belülle valami:* nagyon kevés maradt (Csallóköz Szinnyei József).

2. **ÍR** (*ir*): **1.** rajzol. *Irtam a porba hat ökröt, szekeret* (Kolozsvár Arany-Gyulai NGy. I.466); **2.** fest (Moldvai csáng. Nyr. X.153). *Már a képíró sem irhatott volna nálánál szebbet* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.393).

[Szólások]. *Írja magát:* dicséri magát (Nagy-Kúnság Nyr. II.274).

[**alá-ír**].

[Szólások]. *Nem írok alá:* nem eggyezem bele (Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.420).

el-ír: hibásan ír. *A nagyháznál elírták a fődemet:* hibásan jegyezték be (Félegyháza Nyr. XIV.186).

meg-ír: faragványokkal, metszésekkel kicifráz (pl. pálcát, guzsalyt) (Székelyföld Győrffy Iván).

ír-fír: irkál-firkál. *Nem fílek én, akármennyit összeír-fír is; az csak ojjan ákombákom leszen* (Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.237).

IRÁGA: fás (füzes) partok közötti mély út (Kalocsa Király Pál).

[**IRAM, IROM**].

irom-járó: gyorsan járó, szapora lépésű, poroszkáló (ló) (Háromszék m. MNy. VI.332; Vadr.; Győrffy Iván).

IRAM-IK: korcsolyázik (Hont m. Czimmermann János).

IRÁM: árnyék (kül. átsuhanó felleg v. átrepülő madár árnyéka) (Csík m. Gyergyó vid. Kiss Mihály; Gyergyó-Ditró Nyr. XII.282).

IRAMOD-IK (*iromod-ik* Székelyföld Győrffy Iván).

[**IRAML-IK**], **IROML-IK:** szaporán lépked (pl. a ló) (Székelyföld Tsz.).

be-iramlik: beiramodik. *Beiramolt a sürübe* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.391).

[**IRAMLÓ**], **IROMLÓ:** szapora apró lépésű (ló) (Székelyföld Tsz. 177a).

[**IRAMTAT**], **IROMTAT:** szaporán lépked (Székelyföld Kiss Mihály).

IRANT, IRONT: **1.** *iront:* ∾ (Pápa vid. Tsz.; Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m., Erdővidék Tsz.); **2.** *irant:* fél lábára sántít [?] (Csallóköz Nyr. I.279).

IRÁNT (*aránt* Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. NyK. III.9; Nyr. III.324; Csík-Szt.-Tamás Nyr. IX.432; Gyímes Nyr. IX.504; *ĕránt, eránt* Vas m. Őrség Nyr. VII.467; Veszprém m. Csetény Halász Ignác; Székesfehérvár Nyr. III. 520; Mezőtúr Nyr. VIII.360; Debrecen Nyr. IX.

162; Háromszék m. Nyr. III.324; *erént* Háromszék m. Vadr.; Győrffy Iván): 1. -nek. *Hegy aránt menni* (Csík m. Gyímes Nyr. IX.504); 2. -ért, miatt, végett. *Azon az ok aránt jöttünk* (Háromszék m. NyK. III.9). *Szëmëm aránt vótam a doktornál. Az adósság aránt kerestélek mëg* (Székelyföld Kiss Mihály); 3. -től. *Dógom aránt arra könnyen reja érnék* (Csík-Szenttamás Nyr. IX. 432; versben).

IRÁNY (*arány* Háromszék m. MNy. VI.358; *erány* Duna mell. Kassai J. Szókönyv III.43; *girány* [?] Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.285). — *Irányomban* (*erányomban* Balaton mell. Tsz.; *ërányomban* Somogy m. Darány Nyr. XXII.333). — *Irányában, -ba* (*aránnyába* Háromszék m. Nyr. III.324; *ërányába* Mezőtúr Nyr. VIII.360; *ërányábo* Veszprém m. Csetény Halász Ignác; *ëránynyába* Háromszék m. Nyr. III.324). — 1. *ërányábo:* iránt. *Torony ërányábo mënt* (Veszprém m. Csetény Halász Ignác); 2. *erányomban:* átellenemben (Balaton mell. Tsz.); 3. *irányába:* -ért, miatt, végett. *Az uráho mënt a pénz irányába:* a pénzért (Miskolc és vid. Nyr. VI.227). *Födem irányába gyöttem vóna:* a földemet illető ügyben (Mezőtúr Nyr. VIII.138). *Azóta is oda a nagy fekete lú, pedig mán javasasszonyt is megkérdeztünk irányába* (Debrecen Nyr. XXIII.383).

[Szólások]. *Az ő fürdőházávol arányba van:* eggy sorban, eggy irányban (Somogy m. Balaton mell. Nyr. XVI.477).

irány-szál: ökör szarván levő kötél (Aranyosszék Nyr. I.136).

IRÁNYÍT, ARÁNYÍT: 1. *arányít:* hozzávet, konyít, sejt, vél, gondol (Udvarhely m. Lövéte Nyr. XVII.133); 2. *irányít:* céloz. *Azzal a bottal ugyan jól irányítottál a Peti fejére: azonnal elbukott. Nesze ez a kő; de jól irányítsd azt a verebet, hogy leessék* (Marosszék, Nyárád mell. Nyr. XVII.132); 3. *arányít:* irányít. *A toronynak arányítjuk utunkat* (Félegyháza vid. Nyr. XVII. 87); 4. *arányít:* hasonlít, hozzá fog, hozzá mér. *Az a ruha annyival jobban áll, mint a másik, hogy arányítani se lehet* (Kassa Nyr. XVII.132).

el-arányít: hozzávet, eltalál. *Hogy mekkora vót az a golóbics, el së tudom arányítani. Ki arányíttya el, mëllen magos az a toron?* (Zala m. Nyr. XVII.132).

IRÁNYOS (Heves és Borsod m. Nyr. IX.178; Hol? Nyr. XII.527; *ërányos* Mezőtúr Nyr. VIII. 360; *erányos* Békés m. Balog István; Tisza-Dob Nyr. XIX.95): 1. *erányos:* takaros, csinos. *Erányos lány* (Békés m. Balog István); 2. *irányos:* célirányosan cselekvő. *Irányos egy ember* (Heves és Borsod m. Nyr. IX.178); 3. *erányos, irányos:* méltányos, elnéző, jóravaló, derék, tisztességes, becsületes (Tisza-Dob Nyr. XIX.95; Hol? Nyr. XII.527) [vö. *arányos*].

IRÁNYOZ, ARÁNYOZ (*girányoz* [?] Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.285): hozzávet, vél, gondol. *Arânyzanyi* (Palócság Nyr. XXII.31). *Úgy arányzom, hogy ma vendégem érkezik* (Szeged Csaplár Benedek). *Úgy arânzom, hogy kᵉét-hârom mêfᵉődre lëssz* (Palócság Nyr. XXI.505). *Többet nem aránzok* (Nyitra völgye Nyr. IV.173). *Mit gondol bátyó, mennyit fog nyomni a pusi? — Úgy arányzom, hogy lesz benne száztíz kiló* (Losonc Nyr. XVII.87). *Jól irányoz a lelkem* (Mármaros és Bereg m. Nyr. XVII.132).

[Szólások]. *Arányzom szerint:* hozzávetésem szerint, hozzávetőleg (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVII.380).

el-erányoz: hozzávet, hozzávetőleg eltalál (Balaton mell. Tsz.).

[IRAT].

le-írat: lefestet. *Leíratom képedet, arannyal a nevedet, gyönyörü termetedet, fekete két szemedet* (Rábaköz, Pöszér Erdélyi J. Népd. és mond. I.97).

IRATAL: iroda (vö. hivatal) (Borsod m. születésű baka szájából Nyr. XXII.512).

IRATOS: 1. cifrára festett (Székelyföld Nyr. II.470; Kiss Mihály). *Szép iratos festött járom rajta* (Udvarhely m. Vadr. 54); 2. faragásokkal, bevágásokkal, karcolásokkal cifrázott v. tarkázott (pl. pálca, a mely a héján tarkázva van; orsó, járompálca, tűtartó, sulyok, a melyre úgy fehéren virágok, cifrázatok vannak karcolva) (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván); 3. beirott, bejegyzett. *Már ő* [a kis fiú] *iratos:* be van írva (Eger vid. Nyr. XVII.430).

[IRCÁL].

ircál-fircál: sebesen jön-megy, jár-kél ide s tova, sürög-forog, szeleskedik. *Ircál-fircál, s még sincs semmi sükere a dolgának* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *fircál*].

IRDAL, IRDOL: 1. *irdal:* bevagdal (halat, fa héját) (Tisza mell. Tsz.; Szeged Nyr. VIII. 235; Király Pál); 2. *irdal, irdol:* rövid tőrformával a kukorica-csőről hosszában eggy-eggy sor szemet lefeszeget, hogy azután a többit eggy kis darab csutka segítségével könnyebben le lehessen fejteni (Kis-Kún-Halas Nyr. XVII.473; Makó Nyr. IX.377).

[IRDALÓ], IRDOLÓ: rövid tőrforma vaseszköz, a mellyel a kukorica-csőről hosszában eggyeggy sor szemet lefeszegetnek (Makó Nyr. IX. 377).

IRDAS: szalonnás (kenyér) (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.383) [vö. *irjes*].

IRDATLAN. *Irdatlan nagy:* otromba nagy, rengeteg nagy (Balaton vid. Sebestyén Gyula; Debrecen Hajdú Nagy Sándor) [vö. *idomtalan*].

[IRĔG].

ireg-forog (Debrecen Nyr. III.413; *ürög-forog* Debrecen Nyr. III.413; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XI.42): forgolódik [vö. *firëg-forog*].

[**el-irëg-forog**].

[Szólások]. *Úgy el-irëg-forog az idő:* olyan gyorsan múlik (Csallóköz Szinnyei József).

IRGÉNYEGÉS: akadékoskodó, kötekedő, veszekedő, összeférhetetlen (Rimaszombat Nyr. XVII.525; XVIII.288; XIX.288; Schilling Lajos).

[**IRGET**].

ürget-forgat: össze-vissza forgat (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.440). *Ürgette-forgatta üres csobollóját* (Somogy m. Mesztegnye Nyr. V.235).

IRHA: kikészített puha juh- v. kecskebőr (Balaton és Marcal mell. Tsz.). *Irha keztyű* (Csallóköz Nyr. I.279).

[Szólások]. *Hord el az irhádat:* takarodjál (Pápa vid. Tsz.).

[**IRHÁS**].

irhás-nadrág: nadrág, a melynek irhából van az ülepe (Hol? Tsz.).

[**IRHÁZ**].

le-irház: irhát varr az aljára (a subának) (Szeged Csaplár Benedek).

IRIBIRI: fecsegő, sokat beszélő [gúnynév] (Nagy-Kúnság Nyr. XX.45).

IRIGY (*ürügy* Székelyföld Tsz.).

IRIGYËL (*iréll*i Pest m. Monor Nyr. XI.477).

IRIGYELKED-IK: irigykedik (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.316).

IRIGYKËZ-IK: ∾ (Vas m. Marác Nyr. II.335).

IRINGA (Bács m. Nyr. XVI.144; Bács m. Zenta Nyr. IX.378; *ironga* Hol? MNy. VI.332; Nyr. XIII.577): csuszka [vö. *ilinka*].

IRINGÁL (Pest m. Kóka Nyr. XII.381; Bács m. Zenta Nyr. IX.378; *irongál* Borsod m. Diósgyőr vid. Nyr. IV.43; Hol? Nyr. XIII.577): jégen csuszkál.

IRJES (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XVII.421; *irgyes, írgyes, írjas, írjes* Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.40; V.212): szalonnás (kenyér). *A dercés kenyér jól ki nem sült, hát irjes biz a* (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XVII.421) [vö. *1. ír, irdas*].

IRKÁL: rajzol (Eszék vid. Nyr. VIII.227).

IRÓ: jegyző (Moldvai csáng. Nyr. III.2).

IROMBA (*ilomba* Székelyföld Kassai J. Szókönyv III.25. 42; Tsz.; Győrffy Iván; *íromba* Kúnság, Kisujszállás Nyr. XX.191): tarkás, babos, pettyegetett, kendermagos (tyúk, csirke, kakas), tarka szőrű, barna-csíkos szürke (macska) (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.286; Debrecen Nyr. VII. 329; Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.48; Abaúj m. Beret Nyr. II.520; Zemplén m. Nyr. IV.425; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.25. 42; Szatmár vid. Tsz.; Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX. 334; Székelyföld Kriza, Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 370. 503b; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Hol? Tsz.). [*Iromba:* ,esetlen, durva, személyről szólva: műveletlen' [?] (Palócság Nyr. XXI.508; — vö. *otromba*). — *Iromba járású a ló:* ,iramodó' [?] (Háromszék m. Nyr. X.327); vö. *irom-járó:* ,iromba járó ló, mely gyorsan léptet' Vadr.].

IROMBÁS: ∾ (Kecskemét Király Pál; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.93; Háromszék m. Nyr. X.327).

IROTT, IRT: **1.** festett. *Irott palota* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.17). *Irt tojás* (Moldvai csáng. Nyr. III.2); **2.** faragásokkal kicifrázott (pálca) (Székelyföld Nyr. IX.176; Kiss Mihály).

[**IRRAN**].

el-irran: elillan (Háromszék m. MNy. VI.323).

[**IRRANT**].

el-irrant: hirtelen elcsen, elsikkaszt (Háromszék m. MNy. VI.323. 332; Vadr.; Győrffy Iván).

IRT (*irít* Vas m. Őrség Király Pál; *iritt* Csík m. Gyergyó vid. Kiss Mihály; *orot* Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XV.575; *ort* Palócság Nyr. VIII.450; XXI.307; XXII.78; Gömör m. Berzéte Nyr. XIX. 477; Abaúj m. Névtelen 1839; *rit, ritt*nya, *rittani, ritt*anyi Vas m. Őrség Nyr. I.422; Király Pál; Göcsej Nyr. II.473; XIII.310; XVII.508; Baranya m. Ormányság MNy. V.88).

lë-irt: lemorzsol. *Ircsunk lë hama eszt a zsákcsa kukorickát; a csoportyát mëg maj êtüzêjük* (Eszék vid. Nyr. VIII.227).

IRTÁS (*orotás* Székelyföld Nyr. V.424; Kriza, Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr.; Moldvai csáng. Nyr. IX.454; Moldva, Klézse Nyr. VII. 478; *Orotvás* [szántó neve] Háromszék m. Sepsi-Szentkirály Nyr. II.333; *ortás* Losonc Nyr. II. 280; Gömör m. Berzéte Nyr. XIX.477; Abaúj m. Ploetz 1839, Névtelen 1839; *ortâs* Palócság Nyr. XXII.78; Gömör m. Nyr. XVIII.422; *ritás* Vas m. Őrség Király Pál; *rítás* Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. III.333). — *Irtás:* kukoricafosztás (Fajsz Nyr. VII.428).

[**IRTÓ**].

irtó-kapa (*art*^{u}*ó-kapa* Palócság Nyr. XXI.307; *orotó-kapa* Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XIV.288; Háromszék m. Nyr. XVII.381; *ortó-kapa* Gömör m. Nyr. XXIII.45; Rimaszombat Nyr. XVII.573; Abaúj m. Ploetz 1839; Kassa vid. Nyr. XIX.190; Abaúj m. Pusztafalu Szádeczky Lajos; *orta*^{o}*-kâpâ* Gömör m. Nyr. XVIII.422. 459; *ritu-kapa* Vas m. Őrség Király Pál).

IRTÓDZ-IK: irtózik (Abaúj m. Simonyi Zsigmond; Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.336).

[Szólások]. *Irtódzik a víz:* bodorodik a széltől, borzolódik (Zala m. Szepezd Simonyi Zsigmond).

[**IRTÓKA**], **ORTÓKA:** irtó-kapa (Abaúj m. Névtelen 1839).

IRTOMÁNYI: pici, parányi (Csík m. Gyergyó-Ditró Nyr. XII.282).

IRTOVÁNY, IRTVÁNY (*iratvány* Szolnok-Doboka m. Szász-Nyires, Bálványos-Váralja, Retteg Kovács Dezső; Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János; *irotvány* Szatmár vid. Nyr. XIV. 383; *orotván* Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.528; Király Pál; *orotvány* Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 511a; Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.575; *Orotvány* [szőllő, rét, szántóföld neve] Székelyföld, Mája Nyr. I.384; Szent-László Nyr. II.46; Csíkfalva Nyr. II.331; Szentmárton Nyr. II.332; *ortovány* Háromszék m. Vadr. 511a; *ortvány* Losonc Nyr. II.280; Torna m. Ruehietl Miklós 1839).

1. **IRUL:** irtódik, irtatik (pl. erdő tisztása) (Csík m. Gyergyó vid. Kiss Mihály).

2. **IRUL:** illan (Háromszék m. Győrffy Ivan).

IS (*es* Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. VII. 478; Szilágy m. Nyr. IX.181; Udvarhely m. Nyr. IV.427; Homoród-Almás Nyr. V.233. 266; VII. 95; Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.374; Csík m. Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII.46. 89. 228; X.42; Moldvai csáng. Nyr. III.1; Moldva, Klézse Nyr. X.480; *ës* Vas m. Őrség Nyr. IV.228. 272. 521; VII.467; Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. III.319; Székelyföld Nyr. V.123; Udvarhely m. Nyr. VI. 466. 517; Csík m. Nyr. IV.471; V.519; VI.414; Gyergyó vid. Nyr. IV.383; Gyergyó-Ditró Nyr. VI.177; Kászon-Jakabfalva Nyr. VIII.336; Csík-Szentkirály Nyr. XII.287; Csík-Csekefalva Nyr. XIII.575; Háromszék m. Nyr. IV.567; V.30; Erdővidék Nyr. IX.430; Brassó m. Hétfalu Nyr. IV. 556; VI.181; Hosszúfalu Nyr. V.375; Bácsfalu Nyr. VI.231; Moldva, Klézse Nyr. V.47; *és* Udvarhely m. Oroszhegy Nyr. VII.186; *ēs* Székely-Udvarhely, Bethlenfalva Nyr. VII.378; *izs* Baranya m. Ormányság Tsz.).

[**ÍS-IK**].

isik-visik (Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.424; *isik-visik* Nagy-Kúnság, Túrkeve Nyr. VIII.469; *is-nek-vis*nek Mezőtúr Nyr. VIII.189; *íszett-vísz*ett Békés m. Nyr. IV.372): esenkedik, vágyik. *Isnek-visnek* [a gyermekek vmi után] (Mezőtúr Nyr. VIII.189).

[Szólások]. *Ísik-vísik rá a foga:* vágyódik rá (Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.424). *Isik-visik a lelke érte* (Nagykúnság, Túrkeve Nyr. VIII.469). *Íszett-vríszett a lelke* (Békés m. Nyr. IV.372).

ISKÁLA (Alsó-Baranya, Pellérd Nyr. XI.239; Csurgó vid. Király Pál; Hol? Tsz.; *eskája* Baranya m. Tsz. 230a; *iska* Baranya m. Ormányság Nyr. I.424; III.182; *iskája* Somogy m. Sándor József; Közép-Baranya Nyr. II.237; Baranya m. Sumony Nyr. III.320; Baranya-Sz.-Lőrinc Nyr. XVII.335; *iskájha* [nép-etimológia] Baranya m. Nyr. II.184; *iskálya* Baranya m. Nyr. XIV. 142): létra.

[**ISKARC**].

[Szólások]. *Iskarcot álni:* utat állni (Pozsony m. Tárnok Nyr. IX.281).

ISKÁTULA (Vas m. Őrség, Szalafő Nyr. VII. 96; Veszprém m. Szentgál Nyr. III.183; Kecskemét Nyr. IX.360; *ëskatula* Palócság Nyr. XXI. 362; *ëskatulya* Palócság Nyr. XXI.216; Eger Nyr. XIX.172; *ëskátulya* Nógrád m. Ipoly-Litke Nyr. V.570; *eskotolya* Háromszék m. MNy. VI. 356; *iskatoja* Székelyföld Kiss Mihály; *iskátuja* Csík m. Gyímes Nyr. IX.504; *iskatulya* Eger Nyr. XIX.172; *iskátyula* Gyöngyös vid. Nyr. II. 181; *iskotoja* Háromszék m. Arany-Gyulai NGy. I.364; Győrffy Iván; *iskutija* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XII.563; *katuja* Bihar m. Ér-Keserű Nyr. V.178; Tokaj Nyr. XXIV.48; *kátula* Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.474; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237; *katulja* Hódmező-Vásárhely Nyr. VI.284; *kátyula* Kún-Majsa Nyr. VIII. 470; *kátyulla* Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.71).

ISKOLA, OSKOLA (*eskola* Nagy-Kúnság, Túrkeve Nyr. III.229; Palócság Tsz.; Szilágy m. Nyr. VI.473; Udvarhely m. Vadr. 82; *ëskola* Palócság Nyr. VII.34; Eger Nyr. XXI.216; Gömör m. Nyr. XVIII.454; Fölső-Szabolcs, Őr Nyr. VI.236; Kalotaszeg Nyr. XX.467; Udvarhely m. Homoród vid. Kriza; Háromszék m. Vadr.; *ëskula, eskula* Eger Nyr. XIX.172; *iskaláb* [nép-etimológia] Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XII. 330; *iskolábra* [iskolába; nép-etimológia] Maros-Torda m. Mező-Kövesd Ravasz Árpád; *uskola* Balaton vid. Nyr. III.518; Fehér m. Polgárdi Nyr. VII.284; Győr m. Szigetköz, Kis-Bajcs Nyr. VI.189; Hol? Nyr. VI.320; *uskula* Dunántúl Nyr. V.263).

ISLANG: ‚levengős tű' (cifra gombostű, a milyenekkel a leányok a fejüket ékességül tele tüzködik) (Baranya m. Tsz.).

ISLANGOS. *Islangos bársony:* ‚a mit a leányok a fejükre kötnek' (és cifra gombostűkkel tele tüzködnek) (Pest m. Szeremle Nyr. XVI.505).

ISLING (Komárom Herman O. Halászat K.; Fehér m. Velencei-tó vid. Nyr. XVII.431; *isleg* Szeged, *islik* Komárom Herman O. Halászat K.): erősebb zsineg, vékony kötél.

isling-tű: nagyobbfajta hálótű (Komárom Herman O. Halászat K.).

ISMÉG (Udvarhely m. Nyr. IV.81; Keresztúr vid. Vadr. 487; *eseg, ësëg* Soprony m. Tsz.; Nyr. V.425; Répce mell. Nyr. II.518; Soprony m. Horpács Nyr. XVIII.513; Vas m. Farkasfa Nyr. III.178; Vas m. Őrség Nyr. III.179; IV.472; VII. 467; XII.476; Göcsej MNy. I.220; II.410; V.88; Nyr. XIII.499; Baranya m. Ormányság MNy.

V.88; *esek* Vas m. Őri-Sziget Nyr. XIV.518; *esseg, ësseg* Rábaköz Tsz.; Balaton mell. Tsz.; Vas m. Kassai J. Szókönyv II.115. 117; Kemenesalja Tsz.; Őrség Nyr. I.422; II.41; Göcsej Tsz.; MNy. V.88; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. XV.231; Baranya m. Ormányság MNy. V.88; *ësség* Göcsej Nyr. II.370; *esmeg* Torna m. Torna-Újfalu Nyr. XVII.41. 233; *esmëg* Székelyföld Győrffy Iván; *esmég, ësmég* Zilah Nyr. XIV.287; Székelyföld Tsz.; Kriza; Udvarhely m. Nyr. IV.372; Vadr.; Siklód Vadr. 96; Háromszék m. MNy. VI.213. 358; Vadr.; Uzon Nyr. VIII.376; Erdélyi Lajos; Dálnok Márton Imre; Csík-Rákos Dobos András; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. X.42. 43; Moldvai csáng. Nyr. III.52. 480; *esmégen* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.39): **1.** ismét, megint (i. h.); **2.** *esmég:* meg. *Kend-é az a versöngölő embör, a ki aszt a mű legénkénköt ojan szép versre tanította . . ., esmég arra es, hogy mikó elesik s màgát megüti, eszt fujja . . .* (Udvarhely m. Nyr. IV.372); **3.** *ësëg* [puszta toldalékszó]. *Mënt, mëndëgiélt, hát ësëg ëglát . . .* (Göcsej MNy. II.410) [vö. *ismét, mëg-ësëg*].

ISMER, ÖSMER (*esmer* Székelyföld Kiss Mihály; *esmér* Torontál m. Magyar-Ittebe Nyr. V. 134; Székelyföld Tsz. 279b; Kiss Mihály; *ësmér* Bánffy-Hunyad, Zsobok Melich János; *ismër* Bánffy-Hunyad Nyr. X.21; *ösmér* Debrecen Nyr. IX.161; Rozsnyó Nyr. XVIII.423; Székelyföld Tsz.; *üsmer* Kecskemét Csaplár Benedek; Fölső-Bácska Nyr. XII.216; Torontál m. Magyar-Ittebe Nyr. V.133; Csallóköz Csaplár Benedek; Kapnikbánya és vid. NyK. II.365; Székelyföld Nyr. IV.328; Kiss Mihály; Csík m. Nyr. V.519; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. X.40; Háromszék m. NyK. III.3; Brassó m. Hosszúfalu Nyr. XXII.238; *üsmér* Székelyföld Tsz. 279b).

be-ösmér: jól megismer. *Ü má engëm beösmért* (Veszprém Nyr. VII.376).

el-ismer: fölismer. *Látom, de nëm tudom kieszmélni, nem birom elismerni* (Mélykút Nyr. XII. 280). *Hât ha kiêd elismernê ki s ki vaóna?* (Mátra vid. Nyr. XXII.240). *Mâ reᶦg aᵒtâ lâtom gyönni, de nem ismertem el* (Gömör m. Runya Nyr. XXII.286).

[ISMERSZ-IK], ÖSMERC-IK: látszik. *Nem ösmercött* (Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. XV. 190).

ISMÉT (*esegén* Vas m. Tarodháza Nyr. X.89; *esmé* Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely és Háromszék m. Vadr. 498a; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 441. 458; *esmën* Székelyföld Győrffy Iván; *esmén* Székelyföld Győrffy Iván; Székely-Udvarhely, Bethlenfalva Nyr. VII.378; *esmeng, esmëng* Székelyföld Győrffy Iván; *esméng* Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely és Háromszék m. Vadr. 498a; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Háromszék m. Dálnok Márton Imre; Csík-Rákos Dobos András; *esment, esmënt, ësmënt* Székelyföld MNy. V.353; Kriza; Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr. 498a; Háromszék m. MNy. VI.213. 222; Vadr. 396. 498a; Csík m. Nyr. IV. 472; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII.232; X.42. 44; Moldvai csáng. Nyr. III.52; *esmént, ësmént* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.325; Győrffy Iván; Csík-Rákos Dobos András; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII.228; Háromszék m. MNy. VI. 213; Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.374; Erdélyi Lajos; Háromszék m. Dálnok Márton Imre; *ësmênt* Gömör m. Sid Nyr. XVIII.454; *esmenteg* Háromszék m. MNy. VI.222; *esméntësënn* Székelyföld Győrffy Iván; *esmet, esmët* Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.358; *esmét, ësmét* Ugocsa m. Tamásváralja Nyr. XIV. 379; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.132; X. 136; Szilágy m. Tasnád Nyr. VI.474; Kolozs m. Sztána Nyr. IX.502; Kalotaszeg Nyr. XX.467; Szolnok-Doboka m. Nyr. X.475; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.39; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.367; Kriza, Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr. 498a; Zetelaka Nyr. II.89; Csík m. Nyr. VIII.184; Csík-Szentkirály Nyr. VII.284; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII.230; Háromszék m. Vadr. 323. 498a; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Dálnok Márton Imre; Brassó m. Hétfalu Nyr. VI.181; Zajzon Nyr. VI.384; *esmetleg* Háromszék m. NyK. III.7; *esmétlen* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.39; *esmett* Háromszék m. NyK. III.7; *esmetteg* Háromszék m. MNy. VI.222; *esmön* Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 468; *ismétt* Udvarhely m. Agyagfalva Nyr. XVIII.141; *ösmént* Székelyföld MNy. V.353; Kriza; *ösmint* Székelyföld MNy. V.353; *üsmét* Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.473) [vö. *ismég, mëg-ësmét*].

ISPÁN (*espán* Zemplén m. Deregnyő Nyr. XVII.184; *espáng* Jászkúnság Nyr. VII.525).

ISPÁNOL: istápol, gyámolít (Nagy-Kúnság Nyr. XX.45).

[ISPILÁNGI].

ispilángi-rózsa. *Ojjan, mind ëggy ispilángi-rózsa* [mondják különösen csinos öltözetű úri gyermekre] (Vas m. Kemenesalja Király Pál; vö. *Ispiláng, ispiláng, ispilángi-rózsa* [körbeforgós játék közben énekelt vers kezdete] Tolna m. Paks Nyr. II.430; Hol? Nyr. II.479; — magát a játékot is *ispilángi-rózsá*nak híják Dunán túl Nyr. II.430).

ISPOTÁLY (*ëspita* Palócság Nyr. XXI.362; *ispita* Dunántúl MNy. V.98; Komárom Herman O. Halászat K.; Eger Nyr. XVIII.20; *ispitáj* Mátyusfölde Nyr. XIX.468. 504; XX.24; *ispota* Heves m. Nyr. VII.41). — *Ispita:* a halbárkának külön rekesze, melybe a megbágyadt halat rakják (Komárom Herman O. Halászat K.).

[ISPOTÁLYOS], ISPITÁLYOS: beteg juh (Kúnság, Tisza-Sz.-Imre Nyr. X.329).

[ISTA-PISTA].

istapistáz: tréfál (Kecskemét Nyr. IX.381).

ISTÁLLÓ (*estálló, estállaó, ëstâllaó* Palócság Ethnographia III.352. 356; *ëstállᵘó* Palócság Nyr.

XXI.362; XXII.33; *estuállaó* Palócság Tsz. 111b; *ëstáló* Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XV.336; Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.374; Erdélyi Lajos; *ëstâló* Szlavónia Nyr. XXIII.168).

ISTÁP (*estáp* Göcsej Nyr. XIV.394. 453; *ës-táp* Zala m. Hetés Nyr. II.44; Zala m. Szent-györgyvölgye Nyr. II.279; Hetés, Dobronak Nyr. XV.190; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Háromszék m. Dálnok Márton Imre): **1.** *estáp, ëstáp:* pálca, vessző, ostor (Göcsej Nyr. XIV. 394. 453; Zala m. Hetés Nyr. II.44; Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. XV.190; Zala m. Szent-györgyvölgye Nyr. II.279); **2.** *istáp:* mankó (Csík m. Győrffy Iván); **3.** *istáp:* vezérfa az öregháló két végén (Balaton mell. Herman O. Halászat K.); **4.** *istáp:* a szárnyasvarsa feszítő karója (Bodrogköz Herman O. Halászat K.); **5.** *istáp:* horgászbot (Bodrogköz Herman O. Halászat K.).

istáp-ház: fogház (Csík-Bánfalva Nyr. XI.96).

istáp-kű: az *istáp* (3.)-tól számítva az első nagyobb kő (Balaton-Füred Herman O. Halászat K.).

[**ISTÁPOL**].

mëg-ëstápol: megver (Vas m. Őrség Nyr. III. 283; Zala m. Hetés Nyr. II.44).

ISTEN (*sten* Heves m. Sz.-Domonkos Nyr. XXII.524; *steny*it Palócság Nyr. XXIII.43; *steen* Palócság Nyr. VI.466; VII.35).

[Szólások]. *Steen jaô napot kiennek:* adjon isten (Palócság Nyr. VI.466). *Steen jaó régvelt kiennek!* (Palócság Nyr. VII.35). *Sten fáját!* [káromkodás] (Heves m. Sz.-Domonkos Nyr. XXII.524). *'Szom a bugyogáós stenyit!* [káromkodás] (Palócság Nyr. XXIII.43). *Isten igazába hagyni vmit:* csak az isten gondviselésére bízva fölügyelet nélkül hagyni (Balaton mell. Tsz.). *Isten nevében* (Balaton mell. Tsz.), *istennébe* (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Tsz.; Vadr.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos): ingyen, könyörületből. *Istennébe fonásért:* alamizsna gyanánt, de sok fáradságért kaptam, azaz két annyinál is többet dolgoztam érte ingyen (Göcsej Tsz.). *Isten számába*[*n*] *hagyni vmit* = *isten igazába hagyni vmit* (Balaton mell., Székelyföld Tsz.). *Isten úgy segéljën* (*ist' uccse* Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.87; *isten uccsegen* v. *uccsëgën* Székelyföld Szinnyei József, Kiss Mihály; Háromszék m. Nyr. V.30; *isten üccsegén* Csík m. Szinnyei József).

isten-átkozta tüske: xanthium spinosum (Vas m. Sorok mell. Ethnographia III.57).

isten-bánti: olyan kedvelt személy, a kit senki sem bánt, még ha törvénybe ütköző dolgot követ is el (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI. 331).

isten-bântaó: gonosz (Mátra vid. Nyr. XXII. 288).

isten-bille: krumpli-núdli (,angyal-bögyörő') (Győr m. Rábaköz Simonyi Zsigmond; Tata vid. Nyr. V.329).

isten-bogár: sz. János bogara, Katalinka-bogár (Arad Nyr. I.44) [vö. *istenke-bugarakája*].

isten-cipó: szegények, koldúsok számára sütött apró cipó (a milyeneket halottak napján sütnek a halottak lelkéért való áldozatul) (Csík m. Al-Torja Király Pál).

[**isten-gyalulta**].

isten-gyalolta tök (Nógrád m. Nyr. IV.72; *isten-gyarolta tök* Rimaszombat Nyr. V.182: *isten-gyàroltà tök* Gömör m. Nyr. XVIII.459): magától szétomló v. szétfövő tök (cucurbita melanosperma).

isten-gyümőccse: galagonya (Csík m. Nyr. VII.236).

isten-haragja (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.143; *isten-haraggya* Győr vid. Nyr. VI.272): mennykő.

isten-itélet: **1.** zivataros idő, vihar, égiháború (Békés m. Balog István; Hajdú m. Hadház Nyr. XIX.143; Zilah Nyr. XIV.334); **2.** villám (Hajdú m. Hadház Nyr. XIX.143).

isten-itélete (Székelyföld Kuncz Elek; Háromszék m. Dézsi Mihály; Háromszék m. Torja Nyr. VIII.514; *isten-itéleti, isten-itileti* Székelyföld Kiss Mihály; *isten-itlete* Csík m. Nyr. VII.236; *isten-itilettye* Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII.229): mennykő.

isten-korbácsa: vmely hosszú kórójú növény (Balaton mell. Fábián Gábor 1839).

isten-lova: szamár (Zemplén m. Nyr. IV.425). *Ugyan ne piszmogj mán avval a dologgal, te isten-lova! Ugyan hova tetted azt a kis eszedet, te isten-lova! Ne bambáskodj itt, mint eggy isten-lova!* (Abaúj m. Szikszó Király Pál).

isten-nyomorékja: szánandó nyomorék (Csallóköz Csaplár Benedek).

isten-nyügéje: mafla, tehetetlen ember (Zala m. Arács Nyr. XXII.192).

isten-ostora: metélt tészta (Bars m. Léva Czimmermann János).

isten-ökri: szarvasbogár (lucanus cervus) (Vas m. Őrség Nyr. VII.330; Zala m. Szent-györgyvölgye Nyr. II.280).

[**isten-ölte**].

[Szólások]. *Jobb az isten-ölte, mint az ember-ölte* [mondják a cigányok, mikor gúnyolják őket, hogy a döglött állatot megeszik] (Csallóköz Csaplár Benedek).

isten-papucsa: ákácvirág (Veszprém m. Pápa Nyr. XVI.527).

isten-rágó: zsörtölődő. *Isten-rágó asszony* (Veszprém m. Nyr. VI.418).

isten-szia: [nép-etimológia] instáncia (Szabolcs m. Nyr. XII.330).

isten-tácska: pásztortáska (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190).

isten-taszintotta: isten-verte. *Isten-taszintotta embör* (Somogy m. Balaton mell. Nyr. XVI.477).

isten-taszította: nyomorult, gyámoltalan, ügyefogyott, mamlasz, hitvány (Fertő mell. MNy. III.406; Csallóköz Csaplár Benedek).

isten-tehenë: cifra földi poloska, nünüke (Dunántúl Nyr. XVI.190; Zala m. Szepezd Nyr. XVII.190).

ISTENËS: 1. tűrhető (Pannonhalma Nyr. XII. 187). *Am még istenës:* az még megjárja (Csallóköz Szinnyei József); **2.** szemes, élelmes, ügyes. *Tál, tángyér elég vót, henem istenes ember vót, akki egy csepp levet kaphatott. No iszen még az ës istenes ember legyen, akki evel a rusnya-száju fejérnéppel meg tud férni egy födél alatt* (Székelyföld Győrffy Iván); **3.** *istenësen:* isten igazában (Pannonhalma Nyr. XII.187). *Ezt is megabajgatták istenesen* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XVII. 375). *Istenesen hejbe hatták* (Székelyföld Győrffy Iván).

istenës-halál: rendes halál (Mátra vid. Nyr. XXII.288).

ISTENGET: **1.** istent emlegeti (siránkozás, panaszkodás közben gyakran mondja: ‚istenem‘) (Alföld Nyr. XIII.577; Szilágy m. Nyr. IX.478; Székelyföld Kriza; Háromszék m. MNy. VI.234; Vadr.; Győrffy Iván); **2.** istennel bizonyít, ‚bizony isten‘-t mondogat (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.332).

[ISTENKE].

istenke-bugarakája: sz. János bogara, Katalinka-bogár (Fóth Nyr. I.44) [vö. *isten-bogár*].

istenke-cipóka: trifolium pratense (Nógrád m. Nyr. IV.72).

ISTENKËD-IK (*istenköd-ik*): könyörög, rimánkodik (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.191; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.286; Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 142; Csallóköz Nyr. I.279; Csaplár Benedek; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.50; Szilágy m. Nyr. IX.478; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III. 359; Kriza; Háromszék m. MNy. VI.234. 332; Vadr. 503b; Nyr. IX.424).

ISTENTELEN (*istenetlen* Moldvai csáng. Nyr. IX.532; Moldva, Klézse Nyr. VI.374).

[ISTÓK].

[Szólások]. *Biz Istók:* [tréf.] biz isten (Szentes Nyr. VI.379). *Istók-bárék:* ∾ (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.463).

ISTOLY: a kissebbik lejáró bányacsatorna (stollen) (Kapnikbánya és vid. NyK. II.372).

ISTRÁNG (*estarang* Székelyföld Tsz.; *esterang* Rábaköz MNy. V.98; *esteráng* Nagy-Kúnság, Túrkeve Nyr. III.229; Bihar m. Furta vid. Nyr. IV. 44; Debrecen Nyr. IX.163; *ëstrâng* Palócság Nyr. XXI.362; Abaúj m. Beret Nyr. III.523; *istarang* Segesvár Nyr. IX.44; Székelyföld Győrffy Iván; *istërang* Répce mell. Nyr. XX.367; *istëráng* Veszprém m. Szentgál Nyr. III.183; *istirang* Udvarhely m. Nyr. IV.80; *istrang* Kolozsvár Szinnyei József; Torda Nyr. XVIII.95; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Brassó m. Hétfalu, Zajzon Nyr. III.326; *ostoráng* Székelyföld Győrffy Iván; Erdővidék Tsz.; *strág* Göcsej Nyr. XIII. 309; Göcsej, Resznek Nyr. XII.188).

[1. **ISZ-IK**].

be-iszik: eliszik. *Van még ëgy huszasom, ha akarom, beiszom* (Veszprém m. Nyr. V.224). *Bemönt ëggy kocsmába, oszt beitta ap pészt* (Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.88). *Beitta a kalapját* (Szeged Csaplár Benedek).

bele-iszik: beleszürcsöl, belenyálaz (Csallóköz Szinnyei József). *Beleiszik a vizbe* (Baranya m. Bélye Nyr. XVIII.372). *Én nem iszok, mer má te beleittá* (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.46).

el-iszik: eljegyez. *Az este elitták a Katit* (Vas m. Őrség Nyr. IV.39).

lë-iszik: itallal elhajt (magzatot). *Lëitta a gyerökit* (Szeged Csaplár Benedek).

[mëg-iszik].

[Szólások]. *Mëgiszi mâgât:* leissza magát (Szlavónia Nyr. XXIII.363).

2. **ISZ-IK**: [nép-etimológia] párosodik (a hal) (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.384) [vö. *1. ív-ik*].

ISZÁK: **1.** átalvető, kettős tarisznya (Marcal mell., Göcsej Tsz.; Tolna m. Paks Nyr. XIX. 478; Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.84; XV.142; Békés m. Nyr. V.94; Kecskemét, Szeged Csaplár Benedek; Kalotaszeg Melich János; Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.478; Király Pál; Hétfalu, Zajzon Nyr. III.326; Hétfalu, Bácsfalu Nyr. III.524); **2.** bő ruha, fölöltő (Veszprém m. Mező-Komárom Király Pál); **3.** iszákos, nagyiható (Vas m. Kemenesalja Tsz.) [vö. *szák*].

[Szólások]. *No të is kirágtad az iszákot!* = te is rosszat tettél (mint a kutya, a mely szalonnát érezvén az iszákban, kirágta) (Szeged Csaplár Benedek).

ISZALAG (Balaton mell., Győr m. Tsz.; *iszolag* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.519; Soprony és Vas m. Nyr. X.331; Göcsej MNy. V.156; *juszalag* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.519; Hont m. Nyr. VI.232): fölfutó növény (clematis vitalba).

ISZAML-IK: csuszamodik, sikamlik (Cegléd Nyr. XXI.331).

meg-iszamlik: megcsuszamodik, megsikamlik (Cegléd Nyr. XXI.331).

ISZAMLÓS: csuszamlós, sikamlós (Cegléd Nyr. XXI.331).

ISZAMOD-IK: 1. csuszamodik, sikamlik (Székelyföld Tsz.; NyK. X.330; Kiss Mihály); 2. futamodik (Székelyföld Tsz.; vö. NyK. 330).

el-iszamodik: szép csendesen elszökik, odább áll (Székelyföld Tsz.).

ISZÁNK: csuszka (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Kriza; Csík m. Csík-Madaras Nyr. XX. 47; Brassó m. Hétfalu MNy. V.347; Nyr. XVI. 478).

ISZÁNKA: ∾ (Alföld Nyr. XIII.577; Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI. 332; Győrffy Iván).

ISZÁNKÁZ[-IK?]: csuszkál (a jégen) (Erdővidék Nyr. VIII.142).

ISZÁNKOD-IK (*iszankod-ik* Hajdú m. Földes Nyr. VII.235; *iszonkodni* Bihar m. Fugyi-Vásárhely Nyr. III.232): ∾ (Alföld Nyr. XIII.577; Makó Nyr. IX.377; Kecskemét és vid. Tsz.; Csaplár Benedek; Csongrád m. Ploetz 1839; Szeged Nyr. II.378; VII.235; Csaplár Benedek; Székelyföld Tsz.; Andrássy Antal 1843; Udvarhely m. Kiss Mihály; Csík m. Tsz.; Kiss Mihály; Csík-Madaras Nyr. XX.47; Háromszék m. Vadr.; Kriza, Dézsi Mihály; Háromszék m. Uzon; Brassó m. Hétfalu Nyr. V.330; XVI.478; Brassó m. Bácsfalu Nyr. VI.231).

ISZÁNKODÓ: csuszka (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[Szólások]. *Iszánkodót verni* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

ISZÁNKÓZ-[IK]: csuszkál (a jégen) (Kecskemét Nyr. IV.284; X.381).

ISZAP (*iszak* Palócság Nyr. VIII.451; *iszop* Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.284).

[ISZKA].

[Szólások]. *Iszka dobár, kinn a pohár!* [kiáltják tivornyázás közben] (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.374); [mondják földön hentergő gyereknek, a kinek kilátszik mindene] (Hódmező-Vásárhely Arany-Gyulai NGy. II.273. 494).

ISZKÁNYOS: iszákos, részeges (Marosvásárhely Schilling Lajos) [vö. *itkányos*].

ISZKARCOS: karcos, forrásban levő új bor (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.383).

ISZKEL: hímez (Bihar m. Fugyi-Vásárhely Nyr. III.232).

ISZKIRI (*iszkri* Hont m. Ipolyság Nyr. XIX. 188): uccu, lódulj! (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.286; Makó Nyr. IX.377; Szeged Csaplár Benedek; Székelyföld Győrffy Iván) [vö. *iszkol, uszkrë*].

[Szólások]. *Iszkri, vesd el mâgâd!* (Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.188).

ISZKIRIC: ∾ (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.120).

ISZKÓD-IK (Duna mell. Kassai J. Szókönyv III.54. 61; Balaton mell., Pápa vid. Tsz.; *izgód-ik* Veszprém Nyr. VII.474; *iszkud-ik* Zala m. Hetés vid. Nyr. II.373; Somogy m. Sándor József): 1. *iszkód-ik, izgód-ik:* kotródik, takarodik (Balaton mell., Pápa vid. Tsz.). *Izkóggy!* (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.562). *De most már sebtiben haza izgóggyunk ám* (Veszprém Nyr. VII. 474); 2. *iszkud-ik:* hunyászkodik (Zala m. Hetés vid. Nyr. II.373). *Ott iszkudik a sarokban* (Somogy m. Sándor József).

át-izkódik: [tréf.] átjön. *Aztán átizkódjék ám, nótárus uram* (Rábaköz MNy. V.92).

el-iszkódik: elkotródik, eltakarodik (Pápa vid., Balaton mell. Tsz.; Hont m. Horváth József 1841).

ISZKOL: kotródik, takarodik (Békés m. Balog István; Hajdú m. Földes Nyr. VII.235; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.383; Heves m. Névtelen 1840; Borsod m. Szíhalom Nyr. VIII.568) [vö. *iszkiri*].

el-iszkol: elkotródik, eltakarodik (Mezőtúr Nyr. X.478; Békés m. Balog István).

ISZKOLA: bükkfa-zsindely (Háromszék m. Vadr.).

ISZKORÁL (*iszkurál* Vas m. Kemenesalja Tsz.): iddogál (Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX. 183; Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.334; Szerencs Kassai J. Szókönyv III.53).

ISZKORÁLÓ: iddogáló (Vas m., Hegyalja, Szerencs Kassai J. Szókönyv III.4. 52).

ISZKUMPIA: sárga szömörce (rhus cotinus) (Székelyföld Kiss Mihály).

ISZKURÁL: ösztönöz, nógat (Debrecen vid. Nyr. XXIII.286).

[ISZLI].

iszli-muszli: aprólékos (Közép-Baranya Nyr. III.282) [vö. *uszli-muszli*].

ISZLING: kis rekesz, ól, gyékény-kunyhó (Fertő mell. MNy. III.244; Zala m. Arács Nyr. XXII.192).

ISZÓKÁS: itatós. *Iszókás papiros* (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.142).

[ISZOM].

iszom-kárász: iszákos, részeges ember (Komárom m. Tsz.).

ISZONT: iszonyít (Székelyföld Kassai J. Szókönyv III.54).

ISZONTALAN. *Iszontalan sok embër:* iszonyú sok ember (Csallóköz? Simonyi Zsigmond).

ISZONTOS: iddogálni szerető, de nem éppen részeges (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.383).

ISZONYATÚ: iszonyatos. *Iszonyatú nagy* (Hont m. Tesmag Nyr. X.526).

[ISZONYKOD-IK], ISZONKOD-IK: iszonyodik, irtózik (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Orosháza Nyr. VI.178; Gömör m. Tsz.).

ISZONYTATÓ (*iszomtató* Székelyföld Győrffy Iván).

ISZOS (*iszós* Nógrád m. Patak Nyr. VIII.560): **1.** iszákos, részeges (Balaton mell., Vas m. Tsz.; Göcsej Nyr. XIV.166; Budenz-Album 160; Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.190; Békés m. Balog István; Temesköz Kálmány E. Szeged népe II.243; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.4; Bars m. Zeliz vid. Nyr. XIV.287; Székelyföld Tsz.); **2.** pityókos (Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.243).

ISZPANG: piszkos (Bars m. Léva Czimmermann János).

ISZT: ösztökél, ösztönöz, nógat. *Nëm këll engëm iszteni a dologra* (Veszprém m. Nyr. VIII. 177) [vö. *ösztökél*].

IT: ital. *Nem volt se éte, se ita* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.387). *Komámat itt étén, itán tartják; mire vágyik még?* (Szatmár Nyr. IV.372). *Sem étem, sem itom* (Háromszék m. MNy. VI.225). *Sem étem, sem itom nem esik jól miatta* (Háromszék m. MNy. VI.332). *Sem étem, sem itom nem esik jól nekem* (Háromszék m. Nyr. II.522).

ITALOS: 1. kellemes ízű (bor: a mely itatja magát) (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.383); **2.** iszákos, részeges (Rimaszombat Nyr. XV.430; Abaúj m. Beret Nyr. II.520); **3.** szeszes italnemű (Vas m. Őrség Nyr. II.84; Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI. 332; Győrffy Iván).

ITALÚ. *Këllemes italu bor:* kellemes ízű (Vas m. Jánosháza Nyr. XVI.141).

[ITAT].

meg-itat: leitat, megrészegít (Csík-Szentgyörgy Nyr. X.238).

ITATÓ: 1. iható. *Jó itató bor* (Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. XV.190); **2.** inni való orvosság (Dráva mell. Nyr. V.423; Baranya m. Ormányság Nyr. IX.285; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 191).

ITÉLET (*ityílet* Moldvai csáng. Nyr. IX.488): **1.** zivatar, égiháború. *Jaj, de nagy ítílet van!* (Abaúj m. Szikszó Király Pál); **2.** világ csúfja. *Jöjjön haza maga itílët!* (Kolozs m. Zsobok Melich János).

ítílet-idő, itilet-üdő: szörnyű zivataros, viharos idő (Csallóköz Szinnyei József; Székelyföld Győrffy Iván).

ITKÁNYOS (*itkámos* Csík m. Nyr. VII.236; *itkányas* Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV. 47): iszákos, részeges (Erdély Kassai J. Szókönyv III.4. 52; Székelyföld Nyr. II.470; IX. 176; Andrássy Antal 1843, Kriza, Kiss Mihály, Győrffy Iván; Marosszék, Nyárád mell. Deák Lajos; Udvarhely m. Nyr. XXI.331; Háromszék m. Albis vid. Pap Károly; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. Nyr. VII.236) [vö. *iszkányos*].

[ITKËS].

itkës-bötkös: bütykös, sok bütykű (Veszprém m. Nyr. IV.282).

ITÓKA: italka (Dunántúl Beöthy Zsolt; Szatmár Nyr. VII.283; Heves m. Névtelen 1840).

[ITONG].

itong-fitong: ide-oda inog, iceg-biceg (Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.139; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.208; Borsod m. Ónod vid. Nyr. XVII.383). *Bizon rosszul van összepásztítva ez az asztal; már is itong-fitong mind a négy lába. Úgy jár, hogy csak ugy itong-fitong a lába* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.92) [vö. *fitong*].

ITT (*ëd* van Baranya m. Nyr. VI.474; *ët* Szlavónia Nyr. XXIII.168; *ëtt* Soprony m. Nyr. IV. 419; Somogy m. Darány Nyr. XXII.333; Csurgó vid. Király Pál; Eszék vid. Nyr. VIII.140. 326; Szlavónia Nyr. V.62; Moldvai csáng. Nyr. III.1. 5; *id* van Pécs Simonyi Zsigmond; *idd* Baranya m. Ormányság Nyr. III.182).

itt-honn (*et-hon, ët-hon* Dráva vid. Nyr. XIII. 476; Eszék vid. Nyr. VIII.179. 279; *ët-hun* Somogy m. Sándor József; *ëtt-hun* Somogy m. Darány Nyr. XXIII.40; Somogy m. Csurgó, Heves m. Eger Király Pál; *id-hon* Vas m. Őrség Nyr. VII.322; *it-hol, itt-hol* Fölső-Bácska Nyr. XII.262; Abaúj m. Beret Nyr. II.476; Ugocsa m. Tamásváralja Nyr. XIV.378; *itt-hul* Keszthely Nyr. XI.237; *it-hun, itt-hun* Veszprém m. Csetény Nyr. II.558; Somogy m. Nyr. III.468; Bács m. Bajmok Nyr. VIII.143).

itt-való: ideváló (Csallóköz Nyr. I.279).

ITTAS (*itas* Rákos-Palota P. Thewrewk Emil; Székelyföld Kriza, Győrffy Iván; Háromszék m. Nyr. II.522).

ITTËGYËN (*ittegyen*): itten (Székelyföld Tsz. 178b; Nyr. IX.426; Kiss Mihály, Kriza, Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr.).

ITTEN (*ëttég* Eger Király Pál; *ittég* Heves m. Névtelen 1840; Eger vid. Kassai J. Szókönyv III.56; *ittᵉég* Palócság Nyr. XXI.467; *ittend* Répce vid. Nyr. XX.369; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 191; Fehér m. Nyr. X.187; Esztergom Nyr. IX 543; Alföld Nyr. II.425; Pest m. Szeremle Nyr.

XVI.503; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.65; Fölső-Bácska Nyr. XII.262; *itteneg* Dunántúl Névtelen 1840; *ittenek* Keszthely vid. Nyr. VI.523; *itteniék* Rábaköz Nyr. XI.190; *ittenneg, ittennëg* Zala m. Kővágó-Őrs, Révfülöp Nyr. XIX.96; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.231; *ittennég* Székesfehérvár Nyr. XIX.96; *ittennek, ittënnek, ittënnëk* Soprony m. Tsz.; Soprony m. Szilsárkány Nyr. VI.373; Répce vid. Nyr. XX.415; Göcsej MNy. II.408; Zala m. Kővágó-Örs, Révfülöp Nyr. XIX.96; Veszprém m. Devecser Nyr. XVIII.478; Pápa vid. Tsz.; *ittennék* Soprony m. Tsz.; Rábaköz MNy. V.99; Pápa vid. Tsz.; Székesfehérvár Nyr. XIX.96; *ittennének* Rábaköz MNy. V.99; *ittenget* Veszprém Király Pál; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476; *ittet* Veszprém m. Csetény Nyr. XVIII.375; *itt'ét* Palócság Nyr. XXI.467): ekkor, erre (Mátra vid. Nyr. XXII. 288). *Itten aly lyâny úgy is tett mâsnap ëste. Itten a hogy mëvvirad, eőmegy Katyi nas sírva-ríva a vên asszonho. Itten aly lyân, Katyi, hazamënt. Itten az inas têspeleőgyik. Itten a kirâfit gond ütte, hogy ki ëhetyi mëg ez eő êtelit* (Heves m. Parád Nyr. XXII.475. 476. 477). *Ittet levelet küdöznek mindënfelé a doktoroknak* (Veszprém m. Csetény Nyr. XVIII.375).

[ITUL].

[itul-fitul].

el-itul-fitul: kimegy az alakjából (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos [vö. *fitul*].

IV-IK: iszik. *Ivom. Nem ivom* (Balaton mell. Nyr. II.93; Király Pál).

1. **ÍV-IK** (*iv-ik* Balaton mell. és hely nélkül Tsz.; *ví*nak Székelyföld Kiss Mihály; *vij-ik* Székelyföld Kiss Mihály; *vív*nak Székelyföld Tsz.): ikrázik, párzik (a hal) [vö. *2. isz-ik*].

2. **ÍV-IK:** érik, puhul, levesedik; elérik (gyümölcs, kül. vad gyümölcs); megporhanyul (trágya) (Palócság Nyr. XXII.75; Abaúj m. Király Pál) [vö. *1. év, ívëd*].

mëg-ívik: ∾ (Palócság Nyr. XXII.75; Abaúj m. Király Pál).

[Közmondások]. *Nincs ojjan vad gyümöcs, a ki mëg nëm ívik:* nincs olyan éretlen ember, a kinek az esze meg nem jön (Abaúj m. Nyr. IX. 231).

IVAD: ivadék. *Meglátszik rajta, hogy annak az ivadja. Mit bánom én, nekem sem ivadom, sem csimotám!* (Alföld Nyr. XIII.577) [vö. *ivoda*].

IVAHOD-IK: 1. evesedik; 2. korhad, pusztul (Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

IVÁKAL: iddogál (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.408. 459 [az utóbbi helyen *ivákol* nyilván hiba]; XXIII.96).

IVÂL: inni szokott (Szlavónia Nyr. XXIII.216).

meg-ivál: megiszogat (Bars m. Uj-Bars Király Pál).

[IVÁLGAT].

el-iágot: eliddogál. *Asztá csak eliágottunk, emulattunk egisz vërattig* (Vas m. Őrség Nyr. IV.39).

[IVAMOD-IK].

meg-ivamodik: kificamodik. *Megivamodott a kéz v. a láb* (Somogy m. Nyr. XVIII.232).

ÍVÁS (hal-*vívás* Székelyföld Tsz. 388a; Kiss Mihály). *Éppen ëggy ojan vivás* [olyan korú] *embör, mind ahajt Jancsi bá né!* (Udvarhely m. Kriza) [vö. *1. ív-ik*].

ÍVÁSÚ (Agárd Herman O. Halászat K.; Alföld Nyr. XIII.577; *ivásu* Békés-Doboz Nyr. VIII.325; *ívâsú* Palócság Nyr. XXII.33; *vivásó* Bars m. Nyr. X.138; *vivásu* Székelyföld Kiss Mihály; *vivásű* Háromszék m. Nyr. IX.41; *vívású* Borsod m. Szíhalom Nyr. IX.332; Rimaszombat Nyr. IV.560; Abaúj m. Király Pál; *vívâsu* Palócság Nyr. XXII.33): **1.** ikrázású. *Idei ivású, tavali ivású ponty*: a mely ez idén v. taval kelt ki az ikrából (Agárd Herman O. Halászat K.); **2.** korú. *Olyan vívású* (Borsod m. Szíhalom Nyr. IX.332). *Ő is olyan vívású, mint te* (Abaúj m. Király Pál). *Valamivel nagyobb vivásu lehet, mind én* (Székelyföld Kiss Mihály). *Egy-ívású, egy-vívású* stb.: eggy-korú (Alföld Nyr. XIII.577; Békés-Doboz Nyr. VIII.325; Palócság Nyr. XXII.33; Bars m. Nyr. X.138; Rimaszombat Nyr. IV.560; Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Nyr. IX.41).

IVAT: párzik, ikrázik (a hal) (Hol? Tsz.).

IVATÚ: korú. *Ëggy-ivatú* (*egy-ivatú*)*:* eggy-korú, eggy-idős (Balaton mell. Nyr. XXI.331; Horváth Zsigmond 1839).

ÍVE: oda, odább, amoda. *Ott van a kés az asztalon; ereggy íve s hozd el! Mennyen íve amabba a házba, ott lakik a biró* (Nagyvárad vid. Király Pál).

[ÍVËD[-IK?]

mëg-ívëd[-ik?] (Palócság Nyr. XXII.75; *megéved* Erdély Király Pál): megérik, megpuhul, meglevesedik; elérik (gyümölcs, kül. vad gyümölcs); megporhanyul (trágya) [vö. *2. ív-ik, ívod-ik*].

ÍVËTT, IVËTT: érett, elérett (Heves m. Névtelen 1840). *Ivëtt mán a körte?* (Gömör m. Nyr. XXII.525) [vö. *ívott*].

IVICC: elmehetsz! (Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 142).

IVINDIA. *Asu ivindia:* alvilág (Göcsej Nyr. II.371).

IVÓ: 1. inni való. *Ivó bor* (‚hitványabb az eladó bornál‘) (Baranya m. Bélye Nyr. XV.372; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.191); **2.** ital. *A sok*

jó ivó hamar a fejünkbe szállt. A sok ivótúl meg maj megfűtam (Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII. 232. 233); **3.** ivóhelye embernek, madárnak (Rimaszombat Nyr. V.182); **4.** parasztok táncmulatsága (Heves m. Névtelen 1840) [vö. *ivós*].

ÍVOD-IK = *2. iv-ik* (Heves m. Névtelen 1840) [vö. *ivëd*].

IVODA: ivadék. *Ennek nem ártana, ha elpusztulna még az ivodája is* (Déva-Ványa Nyr. XIX.82) [vö. *ivad*].

IVOGAT (Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.327; mëg-*ijogat* Vas m. Őrség Nyr. VII.469; *iogat* Őrség Nyr. VII.470): iszogat, iddogál.

IVÓS: 1. inni való. *Ivós bor:* lőre, csiger. *Dógos embërnek ivós bort való innya; a színbor mulatsághoz való* (Pest m. Tinnye Nyr. VII.90); **2.** moslék (Tisza-Dob Nyr. XX.192. 285; Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly; Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XIII.331). *Aggyál a malacoknak egy kis ivóst a csávásbul* (Tisza-Dob Nyr. XX.285) [vö. *ivó*].

ÍVOTT = *ivëtt* (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.57). *Puha, mint az ívott körte* (Tisza-Dob Nyr. XIX.47).

[1. **ÍZ**]. *Izibe* (Balaton mell. Tsz.; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.286; Szeged, Bánság, Csallóköz Csaplár Benedek; Rimaszombat vid. Nyr. X.88; Kalotaszeg Melich János; Háromszék és Csík m. Tsz.; *ézibe* Abaúj m. Nyr. IV.114; Udvarhely m. Kriza; *êzibe* Gömör m. Sid Nyr. XVIII.454; *ézzibe* Udvarhely m. Nyr. VI.516; Keresztúr vid. Vadr.): tüstént, eggyszeriben.

ízré-porrá (*ízre-porrá* Kalotaszeg, Zsobok Melich János).

2. **ÍZ** (*éz* Szatmár m. Porcsalma Nyr. XX.191; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.57; Abaúj m. Szikszó Király Pál; Eger és vid. Nyr. XVII.429; XVIII.18; Rimaszombat vid. Nyr. X.88; Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr.; *ëz* Palócság Nyr. XXII.34; jó-*ézű* Szatmár m. Porcsalma Nyr. XX.191; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III. 57; Abaúj m. Szikszó Király Pál; Palócság Nyr. XXIII.43; *üz* Zala m. Nyr. XXII.430; Székelyföld Kriza; Háromszék m. MNy. VI.353; NyK. III.3; Nyr. III.374; VI.474; Győrffy Iván; Háromszék m. Közép-Ajta Király Pál; *űz* Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.): **1.** *üz, űz:* szag, illat (Székelyföld Kriza, Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.353; Vadr.; Győrffy Iván); **2.** *íz:* gusztus. *Arra éppen nincsen semmi ízem* (Szabolcs m. Kis-Besenyőd Nyr. IX.136). *Nincsen semmi ízem rá* (Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.48); **3.** *iz, éz:* lekvár (Erdély Szinnyei József; Udvarhely m. Kiss Mihály; Háromszék m. Nyr. V.129; Vadr.).

[Szólások]. *Tudom, hon nem esëtt neki ízint. Tudom, nem esëtt neki ízént az ebéd. Ojan izênt esett, hogy elestem. Üm mërrukta az a ló az embërt, hogy ízint esëtt neki* (Rimaszombat Nyr. XXI.336). *Ízivel esik a dolog:* nehezére esik (Debrecen Nyr. XXIII.37.) *Nem nagyon csinnyán bánok vele, ízivel is esik neki:* zokon esik (Bihar m. Pocsaj Nyr. IX.559).

3. **ÍZ** (*ísz* Göcsej Nyr. XII.46; *ísz* Göcsej Nyr. XXI.524; *iz* Abaúj m. Beret Nyr. II.521; Gömör m. Nyr. XXII.525; Gömör m. Otrokocs Nyr. XVIII.426): fene, rákfene (Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.273). *Ëgyën meg az íz!* (Palócság Nyr. XXII.75). *Hogy åz íz ëgyë mëg å dolgod!* (Palócság Nyr. XXIII.95). *Ëgyë mëg åz íz a dolgod!* (Palócság Nyr. XXIII.334). *Íz ëgyën mëg! Rontson mëg az íz! Tépjen szét az íz! Emésszën mëg åz íz!* (Palócság Csaplár Benedek). *Egyen meg az íz! Vigyen el az íz!* (Eger vid. Nyr. XVII. 430). *Ëgye mëg az íz! Ëgye ki az íz! Rágjon mëg åz íz! Roágja mëg az íz* [a] *moájoát!* (Eger, Gyöngyös Nyr. XXI.524). *Egyen meg az íz! Vigyen el az íz!* (Eger Nyr. XXI.332). *Ëgyën mëg az íz!* (Gömör m. Nyr. XXI.332). *Ëgyën mëg az íz!* (Borsod m. Sáta vid. Nyr. XXI.328). *Ëgyën mëg az íz! Tuggya az íz!* (Gömör m. Nyr. XIX.321). *Egyen meg az iz!* (Gömör m. Nyr. XXI. 10). *Egyen meg az iz! Horgyon el az iz!* (Gömör m. Nyr. XXII.525). *Egyen meg az íz!* (Rimaszombat Nyr. V.182). *Hogy az íz egyen meg!* (Rimaszombat Nyr. XVII.525). *Hogy az íz ëgye mëg!* (Rimaszombat és vid. Nyr. XXII.382). *Hogy az iz essejk a torkába!* (Gömör m. Otrokocs Nyr. XVIII. 426). *Ëgyën mëg å ziz!* (Abaúj m. Beret Nyr. II. 521). *Az íz egye meg!* (Abaúj m. Pusztafalu Szádeczky Lajos); — a foghúst pusztító rút betegség, kis gyermekeknél az ú. n. szájpenész (Göcsej Nyr. XII.46; Veszprém m.? Nyr. XXI. 524). *A ki nem gondozza fogait, annak előbb-utóbb megeszi az íz a száját* (Zala m. Türje Nyr. XXI. 332). *Az ísz miátt küesëtt a fogam; elsőbe az int nyötte kü, akkor a fogam së állott mëg* (Göcsej Nyr. XXI.524).

ÍZ-IK: tüsszent (Csík m. Gyergyó vid. Kiss Mihály; Gyergyó-Ditró Nyr. XII.282).

IZÉ (*izej* Zala m. Hetés Nyr. I.423; Hetés, Dobronak Nyr. II.133. 233. 466; III.319; XIV.333; *izeje* Zala m. Kis-Kanizsa Nyr. X.184; *izély* Vas m. Őrség Nyr. II.375).

IZÉK, ÍZÉK (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Körmend Nyr. XXI.332; Balaton mell., Göcsej Tsz.; Alföld Nyr. XXI.524; Nagy-Kúnság Nyr. XXI. 332; Cegléd Nyr. XXI.332; Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.85; Kecskemét Csaplár Benedek; Tisza mell. Tsz.; Szeged Csaplár Benedek, Ferenczi János; Debrecen Nyr. XXI.524; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.53. 57; Borsod m. Sáta Nyr. XXI.328; Gömör m. Tsz.; Nyr. XXI.332; Nógrád m. Litke Nyr. IV.226; Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Kriza; *izséng* Somogy m. Kubinyi-Vahot: Magyar- és Erdélyország képekben III.39; *izény* [?] Somogy m. Kassai J. Szókönyv III.53; Nyr. II. 376; *izêk* Palócság Nyr. XXII.75; *iziék* Göcsej MNy. II.412; *ízénk* Székelyföld Kiss Mihály; *izík, izik, ízík* Répce vid. Nyr. XX.411; Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.527; Cegléd Nyr.

IV.132; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.286; Békés m. Balog István; Hajdú m. Nádudvar Nyr. VIII.234; Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.94; Szatmár m. Nyr. X.474; Csallóköz Szinnyei József; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.382; Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János; Csík m. Nyr. VIII.142; Hunyad m. Lozsád Nyr. XXIII.96; *izink, ízink* Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.93; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XIV.288; Erdővidék Nyr. VIII.142; *üszék* Zala m. Balaton mell. Nyr. XXI.524; Veszprém vid. Nyr. XIX.575; *üszeng* [?] Somogy m. Kubinyi-Vahot: Magyar- és Erdélyország képekben III. 39; *üszéng* Somogy m. Nyr. II.376; Sándor József; *üszénk* Baranya m. Ibafa Nyr. XX.287; *üszény* Somogy m. Kassai J. Szókönyv III.53; *üzék* Veszprém és Győr m. Nyr. XXI.524): **1.** takarmány-maradék v. -hulladék (a mit a lábas jószág az elébe tett takarmányból ott hagy v. elhullat) (i. h.); **2.** evés után az asztalon maradt ételhulladék (Balaton mell. Tsz.; Alföld, Szeged Nyr. XXI.524). *De sok üszéked van!* (Veszprém vid. Nyr. XIX.575). *Szépen egyetek, izéket ne csináljatok!* (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek). *De sok izékët hagytál, mint a kehës tehen!* (Gömör m. Nyr. XXI.332); **3.** tüzelésre használt nádtörmelék v. kukorica-kóró, a melyről a marhák a leveleket leették (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.286; XXI.332; Cegléd Nyr. IV.132; Békés m. Balog István). *Nem jut fára, csak ízékkel tüzelnek* (Cegléd Nyr. XXI.332) [vö. *izlék, ember-izink, szár-ízék*].

[IZÉKËL] (*ízékel*és Nagy-Kúnság Nyr. XXI. 332; *ízíkü*nyi Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek): *ízék*et csinál v. hagy.

[1. ÍZËL], IZÜL (Háromszék m. Nyr. IV.561; *üzöl* Háromszék m. Vadr. 522b; *üzöl* Székelyföld Győrffy Iván; *üzül* Háromszék m. MNy. VI. 353; NyK. III.3; Nyr. III.374; Győrffy Iván; Erdővidék Király Pál; *üzül* Erdővidék Király Pál): szagol.

2. ÍZEL: a fenével etet (Palócság Csaplár Benedek).

mëg-izel: megesz (a fene) v. beleesik a fene [?]. *Izeljën mëg* stb. [káromkodás] (Gömör m. Nyr. XXI.333).

IZÉL: közösül (Vas m. Kemenesalja, Gömör m. Tsz.).

[ÍZELËD-IK].

bele-ízeledik: kedvet kap valamihez, belemelegszik (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II. 463).

neki-ízelëdik: ∾. *Nekiízelëttek a fiatalok a táncnak* (Csongrád m. Mindszent Kis Sándor).

[ÍZELÍT].

[Közmondások]. *Seggit emelíti, száját ízelíti:* a ki serénykedik, annak jó dolga van vagy lessz (Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.463). *A ki fârât emelinti, szâjât e'zelíti:* ∾ (Gömör m. Vály Nyr. XXIII.236).

mëg-ízelít: megízlel. *Ha az embër valamit mëgízelít, nincs sëmmi së* (Gyöngyös Nyr. IV. 373). *A kutya, ha egyszer megízelíti a szőlőt, azután mindég rájár. De kényes vagy, mióta a jó élést megízelítetted!* (Borsod, Abaúj, Zemplén m. Király Pál).

ÍZELÍTŐ: [tréf.] ütleg (Borsod, Abaúj, Zemplén m. Király Pál).

ÍZELKËD-IK: ízetlenkedik, évelődik. *Sokat ízelkëdtek egymással. Elkergettem a szolgálót; ízelkëdjën vele az ördög!* (Cegléd Nyr. XXI.333).

ÍZELKËDÉS: ízetlenkedés, évelődés. *Izelkëdéseinek utóbb is az lëtt a vége, hogy jól elpáholták* (Cegléd Nyr. XXI.333).

IZERNYÉK = *izék* 1. (Somogy m. Kubinyi-Vahot: Magyar- és Erdélyország képekben III. 39; Nyr. II.376).

IZES: büdös szájú (Zala m. Türje Nyr. XXI. 332) [vö. *3. íz*].

ÍZETLENKËD-IK: **1.** étvágy nélkül eszik (Segesvár Nyr. IX.44); **2.** kötözködik, civódik (Nagy-Kúnság Nyr. XXI.333; Arad m. Majláthfalva Nyr. IX.378).

IZGÁGA (*izgába* Balaton mell., Tolna m. Tsz.)

IZGÁNA: ∾ (Háromszék m. Vadr. 365. 503b; Győrffy Iván).

IZGANTYÚ: [tréf.] rúgós billentyű, a mellyel vmely gépezetet működésbe hoznak (Szeged Csaplár Benedek).

[IZGE].

izge-mozga: nyughatatlan, izgölődő-mozgolódó természetű (Háromszék m. Nyr. V.37. 514).

IZLÉK (Székelyföld Nyr. VIII.461; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Brassó m. Hétfalu MNy. V.347; Brassó m. Hosszúfalu Nyr. VI.475; *ízelék* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X. 326; *ízele'k* Gömör m. Nyr. XVIII.502) = *izék* 1. *Nem eszik a marhák a kóstot, sok izléket hagynak belőle* (Székelyföld Nyr. VIII.461). *Sok izléket hagy ez az ökör* (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

1. ÍZLET: a fenével etet (Palócság Csaplár Benedek).

2. IZLET: tüsszentésre ingerel, prüsszögtet (Székelyföld Tsz.; Nyr. VIII.463; Andrássy Antal 1843, Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI. 332; Csík-Várdótfalva Péter János).

IZOG: izeg-mozog. *Bolha izog, ugrál* (Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.206).

izog-mozog: ∾. *Izgott-mozgott* (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XVII.227).

IZRENDI = *izék* 1. (Somogy m. Kubinyi-Vahot: Magyar- és Erdélyország képekben III. 39; Nyr. II.376).

IZROM. *Izromba[n]* (*izomba* Háromszék m. Vadr.): **1.** -ízben, -szer. *Ëggy, két, három izromba[n]* (Dunántúl Nyr. V.181; Ormányság, Drávafok Nyr. II.473; Fehér m. Nyr. X.187; Győr vid. Nyr. IX.286; Tata Vass József 1841; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.142; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.58; Heves m. Tisza-Szőllős Nyr. V.91). *Sok izrába marasztották* (Baranya m. Ormányság Nyr. IX. 285); **2.** -szerre. *Egy izromba* v. *izomba* [vágni ketté a fát] (Háromszék m. Vadr.); **3.** -szeresen. *Két izromba gyelös neköm ez az éccaka:* két dologról nevezetes (Baranya m. Ibafa Nyr. XXII.283). *Három izromban meg vagyunk ladolva:* háromszorosan meg vagyunk terhelve (Baranya m. Nyr. II.184).

IZTELEN: kedvetlen (Vas m. Őrség Nyr. II. 375).

IZTET: tüsszentésre ingerel, prüsszögtet (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.; Kiss Mihály). *Izteti:* tüsszöghetnék (Háromszék m. Vadr.).

IZZAD (*idzad* Abaúj m. Nyr. VI.172; Abaúj m. Szikszó Király Pál; *izzad-ik* Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.316).

be-izzad: megizzad (talán: beleizzad?) (Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187).

IZZAJT: **1.** izzít; **2.** izzaszt (Palócság Nyr. XXI.419).

IZZAJTÓ: nyereg alatti pokróc. *Katonának álok; kardom is fényös is, lovam is kényös is, izzajtóm nemzeti, almás is, piros is* (Torontál m. Lőrincfalva Kálmány L. Szeged népe III.46).

IZZÁKONY: izzadékony, izzadós (Alföld Nyr. XIII.577; Székelyföld MNy. VI.332; Háromszék m. MNy. VI.357; Győrffy Iván).

IZZASZTÓ: nyereg alatti pokróc (Heves m. Névtelen 1840).

IZZÓ (*izró* Hol? Nyr. XII.527; *izzu* Vas m. Őrség Tsz.; Nyr. III.222): **1.** *izzó:* parázs (Esztergom vid. Nyr. XIX.239); **2.** *izzu:* izzadás. *Izzuba van, mint a köszörüs lova* v. *kutyája* (Vas m. Őrség Nyr. III.222).

IZZOL, IZZUL: **1.** *izzul:* izzad (Göcsej Nyr. XII.95; XIV.164; Budenz-Album 158); **2.** *izzol, izzúnyi:* hevül. *Nëm iszom bort, mer nagyon izzolok tülö* (Zala m. Nyr. XIV.568).

IZZÓS: forró. *Izzós nap* (Vas m. Kassai J. Szókönyv III.62).

IZSGÁNC: főtt kukorica-, árpa-, hajdina- v. köleskásából kiszaggatott galuska (Hol? Tsz. 142b) [vö. *ganca, gánci*].

J.

JÁCINTUS (Baranya m. Csúza Nyr. XVII.48; *nácintus* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.287): jácint.

JÁGËR: vadász (Veszprém m. Szentgál Nyr. III.183; Somogy m. Nágocs Nyr. VI.468; Torontál m. Pádé Kálmány L. Szeged népe II.155; Mátyusfölde Nyr. XIX.459; Hol? Nyr. VI.320).

JAJ (*gyaj* Pápa Király Pál).

jaj-baj: aj-baj, vesződség, nyomorúság (Szeged vid. Nyr. VI.136; Ferenczi János).

jaj-fa: vizikerék melletti deszka (Győr vid. Nyr. V.522).

jaj-kóró: katang-kóró (a magtokja kemény bunkó, a mellyel nagyot lehet ütni) (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.305; Hol? Tsz.).

jaj-lapi. *Annak az az urussága, hogy kösd bé türömfüvel s jajlapival* (Háromszék m. Vadr. 356).

jaj-malom: kézi malom (Heves m. Névtelen 1840).

jaj-vörös, jaj-veres: [vö. *hupi-kék*]. *Mijen színű is vót å ruhájå? — Hát ojån látåtlån színű, hållåtlån hírű, pupikék, jåjvörös* (Bács m. Bajmok Nyr. VIII.278). *Szabtak neki hupikék nadrágot jajveres posztóból:* megverték (Marcal mell. Tsz. 169b).

JAJBÉKOL: jajveszékel (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.64).

JAJDÉNT: jajdul. *Ha jén nyakon ütném, nëm jajdéntana ëggyet së* (Baranya m. Ibafa Nyr. XXII.283).

JAJDUL (fën-*jåjdil* Szlavónia Nyr. XXIII.216).

fën-jåjdil: följajdul (Szlavónia Nyr. XXIII.216).

JAKAB: a szeremlei kálvinisták gúnyneve (Baja Bayer József).

Jakab-szőlő: Jakab-napra megérő szöllő (Baja Bayer József).

JAKHEC: zsidó (Dunántúl Szinnyei József; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.236; Abaúj m. Király Pál).

JÁKOL: ugrálva kurjongat (Kecskemét Nyr. XII.283).

JÁMBOR. *Jámborul:* gyengéden, szeliden (Arad m. F.-Varsánd Nyr. XIII.573).

jámbor-fa: [nép-etimológia] jávorfa (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.236).

[JÁMBORÍT].

meg-jámborit: megfenyít (Székelyföld Kiss Mihály). *Az ajtón belől lévő vasrúdat vëdd a kezedbe, aval jámboritsd mëg mindegyikët* (Háromszék m. Vadr. 399). *Hadd el, mett megjámboritlak!* (Székelyföld Nyr. II.39).

JANCSI: takács-szerszám, a mellyel a vetélőt fölveszik (Torontál m. Magyar-Ithabé Nyr. VIII. 478).

JANI: [e h.] manó, fene, mennykő. *Jani tuggya! Jani vigye! Jani üsse!* (Győr vid. Nyr. VI.272). *Jani vigye! Janikat!* = a manókat, fenéket! (Győr m. Szigetköz, Duna-Szentpál Nyr. VIII.522).

JANISZTA, JULISZTA: jeneszter (spartium) (Székelyföld Kiss Mihály).

JANKLI (*jánkli* Zala m. Nyr. II.427): dolmány (Soprony m. Alsó-, Közép- és Fölső-Bük Nyr. VIII.384; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.286; Bars m. Nyr. XVIII.384; Érsekujvár Nyr. VII.40; XIX. 457).

JANKÓ: [tréf.] apacs. *Kotor a Jankó:* mondják, mikor az apacs sekély vízben akadozik (Bódva mell. Herman O. Halászat K.).

[JÁPONIKA], HÁPONYIKA: pongyola-ruha, elviselt karton rékli (Háromszék m. NyK. III.11 [itt *hájponyika* hiba]; Nyr. II.522).

1. **JÁR** (*gyár* Vas m. Őrség Nyr. II.375; IV. 143. 472; Göcsej MNy. V.80. 129; Nyr. II.86. 371; XI.479; Hetés, Dobronak Nyr. II.132; Somogy m. Kapoly Nyr. IV.84): **1.** jön. *A tënnap ës hëzzám jára a págár s iskolába parancsolá őköt* (Csík m. Nyr. IV.471); **2.** megy. *Haza jártam. Kopálni jártam a mezőre ma regvel* (Moldvai csáng. Nyr. X.156); **3.** forgalomban, használatban, érvényben van, érvényes. *Ez a hatos nem jár.* [Erre a tréfás felelet: ‚Nem ám, mer nincs lábo'']. *Rigën nëm jár már a Kossuth-pínz* (Vas

és Zala m. Nyr. XIV.281). *Ez a pénz, öreg bankó már nem jár* (Esztergom vid. Nyr. XIV.280). *Ez a bankó* v. *ez a hatos már nem jár* (Kis-Kúnság Nyr. XIV.280). *Az ócska bankó már nem jár* (Kis-Kúnság Nyr. XIV.330). *Ez a pénz mán nem jár* (Békés m. Balog István). *Ez a pénz már nem jár.* [Erre a tréfás felelet: ‚Nem hát, hanëm viszik'] (Dorozsma Nyr. XIV.281). *Ez a pénz nem jár* (Torontál m. Torda Nyr. XIV.330). *Jár-e még ez a bankó?* [Tréfás felelet: ‚Honne, ha viszik!']. *A csalás köztünk nem jár* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.330). *Ez a módi nem jár* (Csallóköz Nyr. XIV.281). *A régi forintos nem jár* (Deés Nyr. XIV.330). *Ez a pénz nem jár* (Kis-Küküllő m. Nyr. XIV.281). *Nem jár:* nem érvényes [labdajáték közben mondva] (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.284). *Nagyon jár a városon a himlő:* járványos (Kolozsvár Szinnyei József). *Nagyon járja az efféle betegség. Ez a szokás több helyen járja* (Esztergom Nyr. XIV.330). *Mast minálunk ez a nóta járgyo* (Vas és Zala m. Nyr. XIV.281). *Nálunk ez a szóbeszéd nagyban járja* (Arad m. Nyr. XIV.281).

[Közmondások]. *Rossz pénz nem jár* (Csallóköz Nyr. XIV.281).

[Szólások]. *A te bankód nem jár:* a te állításod nem való (Tisza vid. és Szatmár m. Nyr. XIV.281). *A te szavad nem jár, mind a régi kédgarasos:* nem érvényes, nem hiteles (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.317). *Ennek az embernek a szava nem jár* (Deés Nyr. XIV.330). *Ne járj:* hagyj békében, ne alkalmatlankodjál! (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.183; Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XV.568). *Eppen az én buzámot járta* [a malom]: őrölte (Háromszék m. Vadr. 430). *A pejt nyereg alatt* [*hámban, rúdon, elül, kéztül, belül, lógőn, gyeplőn, ostorhegyen*] *járom:* használom (Heves m. Névtelen 1840). *Gyárgyák a komám leányát* [*liványát*]: férjhez kérik (Göcsej MNy. V.80. 129). *Abban járok:* azon vagyok (Marosvásárhely Nyr. IX.428). *Nem hogy abba járna, hogy valamit akasztana a gyermökei nyákába:* azon volna (Udvarhely m. Homoród-Almás Nyr. V.266). *Ki elébe jár a ken fia?* = kinél tanul? (Hódmező-Vásárhely Nyr. XVI.42). *Nem tudom, hol van a korsó, nem járt a kezembe* (Maros-Torda m. Szováta Simonyi Zsigmond). *Járj az asztal körül:* teríts asztalt (Maros-Torda m. marosi alsó-járás Ravasz Árpád). *Végire járni:* elpusztítani (Marosvásárhely Nyr. IX.428). *Nem én jártam vele:* nem én bántam vele (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.183). *Ne járj vele:* ne nyúlj hozzá! (Marosvásárhely Nyr. IX.428).

el-jár: jár. *Az óra nem jár el* (Veszprém Nyr. VII.376).

fő-jár: fölbuktat, levesz a lábáról. *Annyirag fenn horta a fejit, maj főjárta az embert* (Göcsej Nyr. XIV.450).

ki-jár: 1. visszajár, leszámítódik (pl. 6 kr. 1 frtból, 2 kupa eggy vederből) (Székelyföld Kiss Mihály); 2. végig jár. *Kijárta az iskolát* (Pápa Nyr. XVI.527).

[Szólások]. *Kijárni az úttyát:* sok utána-járással kieszközölni vmit. *Addig tipródik benne, mig végre csakugyan kijárja az úttyát* (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek). *Ên mâj kijárom mâgâmot:* utána-járással kiszabadítom magamat (Nógrád m. Megyer Nyr. VI.469).

[**lë-jár**].

[Szólások]. *Lëjárt a bíróság róla:* letelt a bíróskodása ideje (Szilágy m. Nyr. IX.564).

mëg-jár: meglátogat. *Immán őket es járom mëg* (Moldvai csáng. Nyr. III.50).

[Szólások]. *Megjár:* megjárja. *Jó-e a bor?* — *Megjár* (Erdély Szinnyei József; Székelyföld Kiss Mihály). *Mëgjárom magamot:* járok eggyet, sétálok eggyet (Székelyföld Nyr. IV.190).

össze-jár: nagy seregben jár (a küsz) (Balaton mell. Herman O. Halászat K.).

[2. **JÁR?**].

jár-mínës: [?]. *Jaj de szípen legél ez a jármínës* (Veszprém m. Mihályháza Nyr. V.480).

[**JÁRA**].

jára-futa: lótás-futás (Háromszék m. MNy. VI.333; Vadr.; Győrffy Iván).

JÁRADÉK: a kissebbik lejáró bányacsatorna (Zalathna vid. Nyr. XIII.237).

JÁRÁL (*jârâl*): járogat, gyakran jár, szokott járni (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.213; Tata vid. Csaplár Benedek; Palócság Tsz.; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476).

el-járál: 1. sorba jár, végig jár. *Majd eljárálja érette az urakat, hogy pártját fogják* (Tata vid. Csaplár Benedek); 2. eljár, közbenjárásával kieszközöl. *Majd eljárálja az ügyét* (Tata vid. Csaplár Benedek).

ki-járál (*ki-jârâl*): sok utána-járással kieszközöl (Esztergom vid. Nyr. XI.381; Komárom Beöthy Zsolt). *Kijárálta neki a szërëncséjit* (Komárom vid. Csaplár Benedek). *Kijârâlta a fiât a kâtonasâg âlól. Kijârâlta a vârmegyén, hogy nem csukták be* (Abaúj m. Beret Nyr. III.523).

[Szólások]. *Majd kijárálja neki az úttyát:* kieszközli utána-járásával (Tata vid. Csaplár Benedek).

JÁRÁS (*gyárás* Vas m. Őrség Nyr. IV.229; Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II.323): legelő (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.429; Kecskemét Nyr. X.381). *Künn van a járásokon minden lábas jószága* (Szeged vid. Csaplár Benedek).

bejárás: céhgyűlés (Heves m. Névtelen 1840).

lejárás: lecsorgás (pálinkafőzésnél) (Székelyföld Tsz. 21b. 386b).

végrejárás: 1. nyomozás; 2. véghezvitel (Székelyföld Győrffy Iván).

JÁRÁSBELI (Háromszék m. Vadr. 395. 415; *járásbali* Udvarhely m. Kiss Mihály; Keresztúr vid. Vadr. 449. 462; *járásbéli* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.327): járatbeli. *Hát të mi járásbeli embër vagy?* = mi járatban vagy? *Nem vagyok rossz járásbeli* (Háromszék m. Vadr. 395. 415). *Ëcsém uram, mi járásbali? Hát mi járásbali vagy?* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 449. 462). *Mi járásbéli vagy?* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.327).

JÁRAT (*gyárat* Veszprém m. Nyr. VII.36; *gyárot* Vas m. Őrség Nyr. VII.271). *Mi gyáratba vannak?* (Veszprém m. Nyr. VII.36). *Mi gyárotba van kê?* (Vas m. Őrség Nyr. VII.271).

járat-kelet: jártában-keltében (Háromszék m. Győrffy Iván).

JÁRGÁNY: csavaró készülék, a milyennel a hajót, dereglyét, malmot a partra ki-, a hajót a zátonyról el-, a vasmacskát a vízből fölhúzzák (Tisza mell. Tsz.; Török-Becse Nyr. IX.92).

[JÁRI].

jári-futi: futkosó (Háromszék m. Vadr. 503a; Győrffy Iván).

JÁRKÉL [ebből: *jár-kél*]: járkál. *Mit járkész itt, a hun nem szabad?* (Veszprém m. Devecser Nyr. XVIII.478) [vö. *járkíló*].

JÁRKÍLÓ: zsivány, rabló (Veszprém m. Torna Nyr. XVII.431).

JÁRKOL: járkál (Háromszék m. Győrffy Iván). *Mátyás kiráj kimënt járkóni a mezőre, vele mënt sok úr is. A mint ott idébb-odább járkónak . . .* (Baranya m. Bélye Nyr. XVI.187). *Sokat járkoltak a kút mellett, míg kivehették a beesett malacot* (Torda Nyr. IV.372).

JÁRKOTÁL: ∾ (Háromszék m. Vadr.).

JÁRKOTOL: ∾ (Háromszék m. Erdélyi Lajos).

JÁRMA: járó (föld). *Ëgy napi járma föld* (Tolna m. Paks Nyr. XIX.479).

JÁRMAZ: járomban járat (ökröt) (Székelyföld Tsz.).

JÁRÓ: 1. gyalogút, járó út (Szeged Nyr. IV. 164; Csanád m. Apáca, Csanád-Apátfalva, Batonya, Földeák, Jázova, Padé, Puszta-Földvár, Szaján, Török-Becse, Szemlak Kálmány L. Szeged népe I.214). *Mônár-járó,* még pedig *alsó* és *fölső járó:* a) az a hely, a hol a molnárok a Tisza partján naponta tartózkodni szoktak. *A fölső járóba van;* b) az a hely, a hol a molnárok a malomba bejárnak és a malomból, jobban mondva a Tiszáról kijárnak. *Ezön a járón nehezeb kihozni a lüsztöt* (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.214). *A festők, vargák, hajó, fürdő járója:* az a deszka, a melyen a festők, vargák lápjára, a hajóra, a fürdőbe járnak (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.214; Nyr. IV.165); 2. az a fa, a melyen a szokatlan galamb kötött szárnyon jár, sétál a galambház körül (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.215); 3. inga. *Az óra járója* (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.214); 4. járat. *Tudom, mi járóba vagy* (Baranya m. Ormányság Nyr. II.131); 5. járni való. *Minek jársz itt anynyit? — Mert járóm van itt* (Debrecen Nyr. VI. 366).

járó-búza: olyan búza, a melyet tavasszal is vethetni (Szeged Csaplár Benedek).

járó-híd: komp (Székelyföld Tsz.).

járó-kötél = *bejáró-kötél* (Karád Herman O. Halászat K.).

[átjáró].

átjáró-való út: átjáró út (Arad m. Pécska Kálmány L. Szeged népe I.214).

bejáró (*bigyáró* Vas m. Őrség Nyr. I.421): 1. *bigyáró:* ajtó (Vas m. Őrség Nyr. I.421); 2. *bejáró:* céhgyűlés (Heves m. Névtelen 1840; Sárospatak Nyr. XVII.528).

bejáró-kötél: az a kötél, a melynél fogva az öreghálót kihúzzák a partra, s a melyet a parton haladó laptáros a farhámmal tart (Komárom Herman O. Halászat K.).

bejáró-legény: karácsonyi mulatságrendező (Kalotaszeg Nyr. XX.468).

êjáró: járó-kelő. *De rosszak a dëszkák, maj összeszinnak az êjárók* (Szeged Nyr. IV.165).

elüljáró: 1. *elüöjáruó:* a tél elején leölt süldő (Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.480); 2. *elöjárók:* a kocsi elé fogott lovak (Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. VII.477).

[Szólások]. *Elüljáróba:* mindenek előtt (Veszprém m. Várpalota Nyr. XXI.477).

[feljáró].

feljáró-őr: a téli vasas szák kereszt-őréhez kötött s a víz szinét megütő fonal, a melyhez a pedző van kötve (Bodrogköz Herman O. Halászat K.).

félrejáró *(férrejáró):* 1. a ki soha sincs kéznél, mikor kell (Répce mell. Nemes-Viss Nyr. XVII.336); 2. kikapós, férjét megcsaló, szeretőtartó (asszony) (Székelyföld Győrffy Iván; Erdővidék Nyr. IX.235).

fënnjáró. *Fennjáró egésség:* jó egészség (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[kijáró].

kijáró-kötél: az, a melyet a hálót kihányók a partra kihoznak (Komárom Herman O. Halászat K.).

mëgjáró: a mellékfonalnak azon szélső szálai, a melyek a bordába nem fértek bele (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Udvarhely m. Vadr. 511a; Olasztelek Nyr. XV.384; Csík m. Nyr. VIII.380).

JÁRÓD-IK: hamvasodik, meszesedik (a bőr a hamvas- v. meszes-gödörben) [tímár mesterszó] (Szeged Nyr. IV.527).

JÁRÓDÓ: csavargó, kül. az erdőben kószáló zsiványféle ember (Baranya m. Abaliget Csaplár Benedek).

JÁROGÁL: járkál (Háromszék m. MNy. VI. 357).

JÁRÓKA: **1.** járni kezdő kis gyermek (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály); **2.** kerekeken álló készülék, a melyben a kis gyermek járni tanul (Kassa vid. Nyr. XIX.189); **3.** [tréf.] láb (Szeged Kálmány L. Szeged népe II.230).

[JÁROL].

ki-járul: utána-járással kieszközöl (Pápa Nyr. XVI.527).

[JÁROM].

járom-fa: a mestergerendához v. a keresztgerendákhoz szegezett álló gerenda (Sárospatak Nyr. XVII.527).

járom-tézsla: kisegítő járomrúd, a mely mellé a négyes ökörfogat első párja van fogva (Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

[JÁRÓNÉ].

bejáróné: bejáró takarítóné (Erdély Szinnyei József).

JÁRÓS: **1.** járó-kelő (Csallóköz Csaplár Benedek); **2.** bejáratos (Csallóköz Csaplár Benedek); **3.** járni tudó. *Jârᵃós-ë mâ kiend kis fijok?* (Palócság Nyr. XXI.504); **4.** teherhúzó (ló, ökör, a melyet már befognak) (Csallóköz Csaplár Benedek); **5.** fonókába járó legény, szerető (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. Vadr.; MNy. VI.333). *Ez a legén a Beke Sári járóssa* (Székelyföld Győrffy Iván).

begyárós: a házhoz nyalakodni, hírt hordani ellátogató (asszony) (Vas m. Őrség Nyr. II.472).

[JÁRÓSOD-IK].

bejárósod-ik: bejárós lessz (vkinek a házába) (Székelyföld Csaplár Benedek).

JÁRÓTLAN: otthon-ülő (Háromszék m. MNy. VI.333; Győrffy Iván).

[JÁRT].

eljárt: honnvénült (leány) (Háromszék m. MNy. VI.323; Vadr.; Győrffy Iván).

kigyárt: jártas-keltes, világlátott. *Kigyárt embër* (Vas m. Őrség Nyr. II.472).

JÁRTÁNYI (‚allig van *ârtânyi* erejë' Palócság Nyr. XXII.31).

[JÁRTÁR].

jártár-varnyu: [?] (Palócság Nyr. XXI.46).

[JÁRTÁS].

bejártás: az asszonynak az esküvő utáni napon v. a gyermekágy után a templomba való bevezetése és megáldása (avatás) (Hol? Tsz. 26b; Horváth Zsigmond).

JÁRTAT: folyat (az edény, a hordó) (Baranya m. Ormányság Kassai J. Szókönyv III.66; Tsz.; MNy. V.127).

le-jártat: lecsurgat (pálinkát) (Székelyföld Tsz. 19a. 365a. 386b).

JÁRTATÁS: lecsurgatás (pálinkafőzésnél) (Székelyföld Tsz. 386b; Háromszék m. Győrffy Iván).

lejártatás: ∾ (Székelyföld Tsz. 19a).

JÁRTATÓ: edény, a melybe a pálinka (főzéskor) lecsurog (Székelyföld Kiss Mihály).

JÁRVÁNY (*járován*-betegség Székelyföld Kiss Mihály).

járován-betegség: járvány, járványos betegség (Székelyföld Kiss Mihály).

JASKÓ: kóter, áristom, kissebb vétkeseknek való tömlöc (Pápa vid. Tsz. 125b. 180b).

[1. JÁSZ].

jász-eső (*jász-esső*): [tréf., gúny.] erős szél, mely a homokot fölkavarja (Csongrád m. Kis Sándor). *No, megint itt van a jász-esső*; *szemét, száját teleszórja az embernek homokkal* (Cegléd Király Pál) [vö. *jászsági eső*].

2. **JÁSZ** (*jác* Palócság, Varbó Herman O. Halászat K.; *jáz* Hegyalja Kassai J. Szókönyv III. 69; Bodrogköz Herman O. Halászat K.): **1.** *jác, jász, jáz:* squalius dobula (Eszék vid. Nyr. VIII. 140; Győr Nyr. XI.430; Berettyó-Ujfalu, Varbó, Bodrogköz Herman O. Halászat K.); **2.** *jáz:* cyprinus jeses (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.69).

jász-keszeg: **1.** squalius dobula (Komárom, Szeged Herman O. Halászat K.); **2.** idus melanotus (Ercsi Herman O. Halászat K.).

jász-paduc: abramis melanops (Borsod m. Szendrő Herman O. Halászat K.).

JÁSZOL (*jászoj* Székelyföld Kiss Mihály; Csík-Csekefalva Nyr. XIII.575; *jászu* Répce mell. Nyr. XX.366; Veszprém m. Csetény Nyr. V.470; *jâszû* Palócság Nyr. XXII.75).

jászoj-kert: kétsoros sövénygát, a melynek köze kövekkel van megtöltve (Székelyföld Kiss Mihály).

[JÁSZSÁGI].

jászsági eső = *jász-eső* (Heves m. Névtelen 1840).

JÁT (*jád* Székelyföld Nyr. V.377; vö. 514; Brassó m. Hétfalu Vadr. 503a; Kriza, Rozsondai

József): drusza (Székelyföld Kassai J. Szókönyv III.67; Tsz.; Nyr. I.180; V.515; Udvarhely m. Nyr. III.553; IV.227. 275; Vadr. 71; Felméri Lajos; Csík m. Nyr. XXII.334; Háromszék m. MNy. VI.357; Vadr. 503a; Nyr. V.37; X.38; Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Kovászna Butyka Boldizsár).

JÁTÉK (*jácék* [játékszer] Zala m. Nyr. II.427): tágasság. *Uj még a kocsi, nem megy jó a vágóba, még nem elegendő a játéktya* (Baranya m. Ormányság Nyr. IX.285). *Nagy játéka van ennek a keréknek* (Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XIII.578).

játék-tűz: játszó-kedv. *Játéktüze kerekedett* (Háromszék m. MNy. VI.333).

JÁTÉKOS: jókedvűen ugrándozó (ló) (Háromszék m. MNy. VI.333; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

JÁTOZ: druszáz, druszának szólít (Háromszék m. Vadr.; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Erdővidék MNy. VI.333).

JÁTSZ-IK (*jázzanak* Udvarhely m. Fehér-Nyikó mell. Vadr. 318).

[Szólások]. *Játszik a szemem*: ugrál (Tolna m. Paks Nyr. XXII.384). *Játszik a víz:* apró hullámot ver, fodrosodik (Fehér m. Velencei-tó vid. Nyr. XVIII.523).

[mëg-játsz].

[Szólások]. *A tengér megjátszta magát:* meghullámzott, eggyet hullámzott (Kúnszentmárton Nyr. III.31).

JÁTSZÓ (*jâccó*): **1.** játékszer (Ugocsa m. Nyr. VIII.426); **2.** az a ház, melyet a fiatalság arra a célra tart, hogy ott a sátoros ünnepek harmadik napján táncoljon (Szlavónia, Rétfalu Nyr. XXIII.361).

JÁTSZOD-IK (*jácod-ik* Székelyföld Nyr. I.327; Kiss Mihály; Győrffy Iván; Csík m. Nyr. VII. 272; Háromszék m. MNy. VI.222; Moldva, Klézse Nyr. IV.288; *jáccodni* Sátoralja-Ujhely Nyr. XVIII.188; *jáccód-ik* Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.328; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.238; Moldva, Klézse Nyr. V.192): játszik.

[mëg-játszod].

[Szólások]. *Hogy az istennyila jácodjon meg!* (Székelyföld Nyr. I.327).

JAVALL (*jovall* Székelyföld Győrffy Iván): **1.** jónak mond, dicsér. *Jónak javallt helyen ereszti a hálót* (Balaton-Füred Herman O. Halászat K.); **2.** ajánl. *Ugyan micsoda gyüreő lëhet ez, hogy a kirâfiú annyira javallotta?* (Mátra vid. Nyr. XXII. 288).

JAVÁN: [gúnynév] java [iróniával mondva]. *Te javán!* (mondja pl. a dajka a rosszalkodó gyereknek) (Somogy m. Ádánd Nyr. III.475).

JAVÁNKAD-IK: jajgat (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.408. 459). *Élëget sivánkadtak, javánkadtak a szülei, ük azír útnak indulának* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXIII.96).

JAVAS (*gyovas* Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II.133; Háromszék m. Nyr. IX.33; *javos* Balaton mell., Vas m. Kemenesalja Tsz.; Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.286; Csallóköz Csaplár Benedek).

JAVÁS: kövér rész. *A disznó javása* (Veszprém m. Veleg Király Pál).

[JAVASOD-IK].

mëg-jovasodik: megjavul. *Mos má noon mëgjovasodott a birtok, miuta a nagyságos ur mëgvëtte* (Zala-Lövő Simonyi Zsigmond).

JAVASOL (*jovasol* Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476).

fel-jovasol: földicsér, erősen ajánl (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.183; Háromszék m. MNy. VI.326; Győrffy Iván).

[JAVÁT], GYAVÁT: javasol, ajánl (Háromszék m. Nyr. IX.32. 425).

JAVÁTOL (Háromszék m. Vadr.; *jovátol* Csík m. Kilyénfalva Nyr. IX.525): ∾.

JAVÁZ: a javából parancsol. *Osztán ha még adósság is van, hama mögütik a dobot; akkor osztán nëm löhet ám többet javáznyi* (Somogy m. Ujmajor Nyr. VIII.179).

JAVÍT (*gyavit, gyavitt* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.349; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr. 81; Háromszék m. MNy. VI.361; Vadr. 501b; *gyâvit* Moldva, Klézse Nyr. VI.83; *gyovít* Székelyföld Nyr. XIX.48; Moldvai csáng. Nyr. IX.490; *jovít* Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.476): **1.** *gyavit, gyâvit, gyavitt, gyovít:* gyógyít (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.349; Nyr. XIX.48; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr. 81; Háromszék m. MNy. VI.361; Vadr. 501b; Moldvai csáng. Nyr. IX. 490; Moldva, Klézse Nyr. VI.83); **2.** *jovít:* hizlal (állatot) (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI. 476).

meg-gyavitt, meg-gyovít: meggyógyít (Székelyföld Nyr. XIX.48; Háromszék m. Vadr. 356).

JÁVOR (*jáhor*-fa Erdővidék Tsz.) [vö. *jámbor-fa*].

JÁVOROS (*jáhoros* [erdőbérc neve] Háromszék m. Málnás Tsz.).

JAVUL (*gyavul* Székelyföld Nyr. I.181; IX. 176; Andrássy Antal 1843; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr. 42; Háromszék m. MNy. VI.207; Vadr.; Győrffy Iván; *gyavúl* Udvarhely m. Vadr. 73; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.574; *jovul* Esztergom vid. Nyr. XIX. 239; *jovúl* Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI. 476; XVII.425. 426): gyógyul (Székelyföld Nyr. I.181; IX.176; Andrássy Antal 1843; Kiss Mi-

hály, Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr. 42. 73; Háromszék m. MNy. VI.207; Vadr.; Győrffy Iván; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.574).

fël-gyavul: fölgyógyul (Háromszék m. NyK. III.17).

mëg-gyavul: meggyógyul (Háromszék m. Vadr. 356).

JÁZ: csatorna [bányász mesterszó] (Zalathna vid. Nyr. XIII.238).

JÁZMIN (*józsaminya* Kolozs m. Györgyfalva Muzsi János).

JÉG (*gyeg* [?] Zala m. Hetés Nyr. I.380; *gyég* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.477; Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573; *gy'eg* Répce vid. Nyr. XX.368).

jég-fű: vadkacsa-faj, mely télen a jeges folyókat lepi el (Bihar m. Sárrét Király Pál).

[jég-fúró].

jégfúró-hal: cobitis taenia (Tisza mell. Herman O. Halászat K.).

jég-patkó: 1. négykörmű, félkengyel alakú szerszám, a melyet a talpuk alá kötnek, hogy a jégen v. sikos úton járva el ne csússzanak (Balaton mell. Tsz.; Herman O. Halászat K.); 2. korcsolya (Balaton mell. Tsz.).

jég-riadás: a jégnek nagy darabon való dörgő meghasadása (Balaton mell. Herman O. Halászat K.).

jég-virág: mesembryanthemum crystallinum (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.191).

jégen-sült hurka: [tréf.] szalámi (Kúnság, Tisza-Sz.-Imre Nyr. X.329).

JEGEL: 1. jeget vág v. ver le (pl. kivágja a magasra fagyott vastag jeget, hogy a víz ne szoruljon le v. a jég fokosabbra ne fagyjon; a malomkerékről v. az ereszről leveri a rája csapzott jeget) (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván); 2. léket vág a jégbe (Balaton mell. Herman O. Halászat K.).

[ki-jegel].

[Szólások]. *Kijegelni a csapást:* az eggy pont meghalászásához szükséges lékeket kivágni (Balaton mell. Herman O. Halászat K.).

lë-jegel: jég közé elrak [?]. *Lëjegêtük, lëkøttük jó a halat* (Eszék vid. Nyr. VII.231).

JEGELLŐ: 1. az a halász, a ki a lékeket vágja (Balaton mell. Herman O. Halászat K.); 2. nagy véső, a mellyel a kürtőben a jeget kivésik, hogy a fogott halat kimerhessék (Soprony m. Hegykő Herman O. Halászat K.).

jegellő-lánc: eiskette [gazdasági mesterszó] (Győr Nyr. XII.96).

JEGÉNYE (*egönye*-fa Szeged Kálmány L. Szeged népe I.210; *gegënye*-fa Soprony és Vas m. Nyr. IV.419; X.331; Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; *legénye*-fa Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323).

JEGES: 1. párától belepett. *Jeges pohár*: pára-lepte pohár (nyáron, mikor kihozzák a pincéből) (Komárom Beőthy Zsolt); 2. fagyos, fázékony. *Jeges embër* (Komárom Beőthy Zsolt).

jeges-alma: téli alma (Baja Bayer József).

jeges-kacsa: vadkacsa-faj, mely télen a jeges folyókat lepi el (Heves m. Névtelen 1840; Bodrogköz Király Pál; Tokaj Nyr. XXIV.48).

jeges-keszeg: blicca argyroleuca (Soprony m. Hegykő Herman O. Halászat K.).

JEGY (*gyegy* Répce vid. Nyr. XX.368; *gyegy-gyürü* Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.86): jegygyűrű (Szentes Négyesy László); jegygyűrű v. jegykendő? (Erdővidék Nyr. IV.39).

[Szólások]. *Jegyben vagyok vkivel:* ellene vagyok (Baranya m. Ormányság MNy. V.126). *Jegybe vette:* üldözi, zaklatja (a fiatal leányt) (Kolozsvár Kanyaró Ferenc). *Jegybe, gyűrűbe ül:* tétlenül eggy helyben ül, vesztegel, táncmulatságban ‚petrezselymet árul' (leány v. asszony, a kit ülve hagynak) (Nagyvárad Nyr. IX.230; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XI.43).

jegy-bob: 1. fejkötő; 2. süveg. *Fëltëtte-ë már apád a jegybobot?* (Rimaszombat Nyr. V.182).

jegybe-való: a mit a legény eljegyzéskor a leánynak ad (Zenta Nyr. XVIII.383).

[JEGYËL].

mëg-gegyül: megjegyez, jegyet tesz rá. *A ludaimakat mëggegyütem* (Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II.467).

JEGYËS (*gyegyes* Vas m. Kassai J. Szókönyv II.269; Kemenesalja Tsz.): vmely jeggyel bélyegzett (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.116).

JEGYËZ: 1. jelez. *Mit jegyez az újság?* (Göcsej Nyr. XIV.396); 2. jelent. *Zúg a balfülem; ez aszt jegyzi, hogy mámo rossz hirt hallok* (Göcsej Nyr. XIV.396); 3. sejt (Heves m. Szinnyei Otmár).

[JEGYZËL], JEDZÖL: jegyet csinál (ír, varr) (Háromszék m. Győrffy Iván).

JEGYZELGET: ∾ (Háromszék m. MNy. VI. 333).

JEGYZŐ (*edző* Ugocsa m. Nyr. VIII.425; *gyegyzü* Vas m. Őrség Nyr. VII.322).

JEL (*gyel* Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II. 323; Veszprém m. Csetény Nyr. XVIII.283).

[Szólások]. *Jelbe van*: föl van írva, jegyezve (Veszprém m. Szentgál Nyr. III.183).

JELĔN (*jiélĕn* Moldvai csáng. Nyr. III.3; *lejen* Bodrogköz Tsz.): **1.** itten. *A kigyelmed mátkája vagy hütös tássa ad kigyelmednek ennyi ajándékot, a mennyit én nálam jelön lát* (Udvarhely m. Homoród-Almás Nyr. V.233); **2.** elő. *Nékünk a vâdĕcskánkot jiélĕn âggyák. Mük â vâdĕcskáikot jiélĕn nem aggyuk* (Moldvai csáng. Nyr. III.3). — *Jelönbe:* jelenleg (Udvarhely m. Nyr. III.554). *Jelĕnleg:* jelen. *Igĕnis, kérĕm ássan, maj jelĕnleg lĕszĕk* (Félegyháza Nyr. XIV.186; nyilván úriaskodó beszéd).

JELĔNĔST: mostanság, mai napság. *Hej csak a zisten örizzĕn mindĕn fehérnépet az ollanos embĕrtű; jelĕnest jobb is, ha a lĕány otthun marad* (Veszprém Nyr. VII.474).

JELENKEZ-IK: jelentést tesz. *Oda ér a strázsákho, hát azok aszt kérdik, hogy hova megy édes szüle? A királyho. De ők aszonygyák, addig nem lehet, még ők nem jelenkeznek. Jelenkeznek, hát a király beereszti* (Hont m. Tesmag Nyr. X. 527).

JELĔNSÉG (*jelönség*): jel, jeladás (Mátra vid. Nyr. XXII.288). *Miféle jelönségöt akarsz?* (Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.243). *A meszes verömrül mögen lĕverték a lakatot, de mast nincsen sĕmmi jelönsége, hogy ki verte lĕ* (Somogy m. Babod Nyr. XII.427).

JELĔNT (*gyelĕnt* Veszprém m. Nyr. XV.140; Veszprém m. Csetény Nyr. XXII.378; *lejĕnt* Fülek Nyr. XXII.95).

ki-jelĕnt: kihirdet (házasulandókat) (Székelyföld Kiss Mihály).

JELĔS (*gyelĕs* Zala m. Hetés Nyr. I.423; II. 44; Dobronak Nyr. III.319; *gyelös* Baranya m. Ibafa Nyr. XXII.283): **1.** *jelĕs*: kijelölt. *A lucĕrnânak nem vaót jelĕs helyi még?* (Mátra vid. Nyr. XXII.288); **2.** *jelĕs:* ismerős (de csak annyiban, hogy láttuk vhol) (Borsod m. Szihalom Nyr. VIII.568); **3.** *gyelös:* nevezetes, emlékezetes. *Két izromba gyelös neköm ez az éccaka* (Baranya m. Ibafa Nyr. XXII.283).

[Szólások]. *Jelesebben van:* jobban van (Csallóköz Nyr. I.279).

jelĕs-nap (Abaúj m. Beret Nyr. II.520; *gyelĕsnap* Zala m. Hetés Nyr. I.423; II.44; Dobronak Nyr. III.319): ünnep.

JEMESKA: tarisznya (Balaton mell. Bartal Antal).

JER, JERE, GYER, GYERE (*gyerre* Palócság Nyr. XXIII.28). *Gyejde:* gyere ide (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.275).

gyere-felém kötő: [valamiféle] kötény (Szeged Kálmány L. Szeged népe I. Bevezető XII. l.).

JÉRCE (*érce* Vas m. Kemenesalja Tsz. 136b; Hont m. Nyr. VI.182; Hont m. Páld Nyr. XIV. 575; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.110; Székelyföld Tsz.; *érci* Székelyföld Erdélyi J. Népd. és mond. II.318; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík-Rákos Dobos András; *gérce* Marcal mell. Tsz.; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. XIV.232; Veszprém m. Nyr. VII.279; Veszprém m. Csetény Halász Ignác; Baranya m. Ibafa Nyr. XX. 46; Erdély Kassai J. Szókönyv II.280; *ierce* Répce vid. Nyr. XX.370; *iêrce* Soprony m. Horpács Nyr. X.264). — *Jérce:* [tréf.] süldő-leány (Tokaj Nyr. XXIV.48).

JÉRCIKE (*ércike* Csík m. Csík-Madaras Nyr. XIX.527). — *Jércike:* két kupányi mérő-edény (Udvarhely m. Kriza).

JERKE (*jérke* Háromszék m. Vadr.): eggy évesnél fiatalabb nőstény bárány v. kecske (Heves m. Csehi Nyr. XXII.522; Kúnság, Tisza-Sz.-Imre Nyr. X.329; Hajdú m. Nádudvar Nyr. VIII.234; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.278; Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.).

JETTI, JÉTI: főkép mikor, különösen ha. *Kifárad a kaszállásban, jetti v. jéti meleg van* (Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841). *A szászi menyecske midőnn tésztát dagaszt kenyérnek, az üdőbenn jetti megizzad a fáradság miatt* [?] (Baranya m. Szász Kassai J. Szókönyv III.72).

JÓ (*gyaó* Vas m. Farkasfa Nyr. III.178; *gyó* Vas m. Őrség Nyr. VII.372; Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II.323. 466; III.319; Moldva, Klézse Nyr. III.285; — *jova* [java] Borsod m. Szilvás Nyr. XXI.214; Debrecen Nyr. IX.161; Csík-Szentkirály Nyr. VII.335): **1.** jobb. *Jó kéz* (Heves m. Névtelen 1840); **2.** kövér (ember) (Csongrád Nyr. VII.526). *Sok ja° disznaᵒt hájtották â gĕmĕri vâsârâ* (Gömör m. Nyr. XVIII. 505); **3.** jószág. *Jóra van szüksége* (Bánffy-Hunyad Nyr. X.22).

[Szólások]. *Jó félbe:* ittasan (Háromszék m. MNy. VI.333; Győrffy Iván). *Jó paraszt:* jámbor, szelid (szarvasmarha) (Hajdú m. Egyek Csaplár Benedek). *Jó rossz:* nagyon rossz (Baranya m. Ibafa Nyr. XXII.282). *Jó órába jött, szólt:* alkalmas időben (Szeged Csaplár Benedek). *Jó órába legyen mondva, még az idén semmi bajom se volt* (Erdély Csaplár Benedek, Szinnyei József). *Jó szivvel, jó szüvel:* szivesen (Erdély Szinnyei József; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 473. 474). *Jóbâ vótâk:* jó viszonyban (Nógrád m. Terbeléd Nyr. XXIII.333). *Ülj szépen, míg a javán vagy:* ülj nyugton, ha bajt nem akarsz (Kapnik vid. Nyr. II.183).

jó-akarat (*jókarat* Kis-Kún-Halas Nyr. VIII. 87; Székelyföld Gálffy Sándor; Háromszék m. Vadr.).

[Szólások]. *Jókaratnak:* mondja a legény, mikor a táncban a másiknak leányt oszt (Háromszék m. Vadr.).

jó-egészség (*jegésség* Székelyföld Kiss Mihály; *jégésség* Csík m. Nyr. XIII.378; *jőgissíg*et Debrecen Nyr. VII.522).

jó-ejtő: jó tűz-ütő (acél) (Háromszék m. MNy. VI.323. 333) [vö. *ejtő*].

jó-esetű: jó termetű (Vas m. Kassai J. Szókönyv II.113).

jó-fajtú (*jó-fajtu*): jó-fajta, jó-fajtájú (Duna mell. Kassai J. Szókönyv II.138; Göcsej Nyr. XIV.167; Budenz-Album 162; Hegyalja Kassai J. Szókönyv I.435).

jó-fáju: jól megtermett (ember) (Kúnszentmiklós Nyr. XV.47).

[jó-forma]. *Jóformálag:* jóformán (Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. X.41).

jóformásint: ∾ (Tolna m. Sár-Sz.-Lőrinc Nyr. III.87).

jó-forrású: jó állású, jó testalkotású. *Jó-forrású állat* (Borsod m. Ónod vid. Nyr. XVII.564).

jó-hitű: [?]. *Á tisztölendő úr? Ó àz jóhitű kedvesöm* (Szlavónia, Sz.-László Nyr. XXIII.363).

jó-idején: jókor (Székelyföld Csaplár Benedek).

jó-iható: jó inni való (pl. víz, bor) (Alföld Nyr. XIII.577; Csallóköz, Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

jó-izű (*jó-izüven* Répce vid. Nyr. XX.369): csinos, formás (Zilah Nyr. XIV.334).

jó-kelető: jó kelesztő (kovász) (Csallóköz Csaplár Benedek; Alföld Nyr. XIII.577; Kapnik vid. Nyr. II.183; Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.333; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

jó-keletü: jól kelő, kapós (áru) (Csallóköz, Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.333).

jó-kelvén: jóformán, meglehetősen (Heves m. Névtelen 1840).

jó-képës: jóravaló (Kapnik vid. Nyr. II.183).

jó-kötésű: jó szervezetű (ember) (Háromszék m. Nyr. IV.515).

[jó-lelkű].

jólelkü-tévő: jólelkű, jótevő (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.459; XXIII.96).

jó-mag: [gúny., tréf.] rossz gyerek, gazfi (Háromszék m. MNy. VI.226. 333; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[jó-mód]. *Jó-módint, jó-módin:* jócskán, meglehetősen (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.560).

[jó-módú]. *Jómódulag:* jóformán. *Jómódulag nem is alkudtunk, s megvolt a vásár* (Háromszék m. MNy. VI.341).

[jó-rend]. *Jó-rendin, jó-rendinn:* alkalmasint (Háromszék m. MNy. VI.333; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Jó-rendire:* ∾ (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

jó-szabású: jó formájú, jó növésű. *Jó-szabású ember a szomszédom* (Háromszék m. Nyr. IX.34).

[jó-szër]. *Jószërént, jószerint:* 1. szép szerével (Háromszék m. Vadr. 518a); 2. alkalmasint (Háromszék m. MNy. VI.333). *Jószërivê:* jóformán (Veszprém m. Csetény Halász Ignác).

[jó-tét].

jótét-lélëk: jámbor lélek. *Hazajáró jótét lélëk* (Veszprém m. Bánóczi József). *Nè bánd* [bántsd] *a jótétt lelköt* (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.213). *Mindën jótét-lélëk a zurat dicséri* (Veszprém Nyr. VIII.328). *Kóborol, mint a jótüt lílek* (Veszprém m. Torna Nyr. XIII.524).

jó-tetszetű: jó látszatú, tetszetős (Csallóköz, Székelyföld Csaplár Benedek).

jóra-menendő: nagyreményű. *Volt egyetlenegy jóra-menendő fia* (Háromszék m. Arany-Gyulai NGy. I.361).

jóra-telő: jóra forduló, jól végződő, jót hozó. *Ezör hétszáz negyvenkettő! Be nem válál jóra-telő münekünk* (Udvarhely m. Vadr. 90).

JOBB (*gyobbabb* Vas m. Őrség Nyr. VII.419; *jobbabb* Göcsej Nyr. XIV.166). — *Jobban:* inkább (Baranya m. Ormányság Tsz.). *Jobban bolond, jobban igaz* (Göcsej Nyr. XIV.398). *A sélleiek jobban tótok, mint magyarok* (Pozsony m. Zsigárd Nyr. XX.214). *Sokval jobban lop ô, mind ên. Jobban t'ót ô, mind ên* (Palócság Nyr. XXI.508). *Jobbann elmënëk idi, mind amoda* (Palócság Nyr. XXII.75). *Legjobban:* leginkább (Zala m. Kővágó-Örs, Révfülöp Nyr. XIX.96). *Náj jobban:* ∾ (Baranya m. Ormányság Tsz. 181b).

[jobb-anya], gyóbb-anya (Vas m. Őrség Nyr. I.422; *job-onya* Bihar m. Rév Király Pál; *jóbonya* Kalotaszeg Nyr. XVI.143; Gyarmathy Zsigáné: Az ifjú pap 86): szép-anya, az öreganya anyja (olykor: öreganya) [vö. *1. bonya*].

jób-apa (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.131; *jób-opa* Kalotaszeg Gyarmathy Zsigáné: Az ifjú pap 86; Nyr. XVI.143 [itt *jóbosza* hiba]): szép-apa, az öregapa apja [vö. *bopa* a Pótlékban].

jobb-sincs: [gúny., tréf.] rossz gyerek, vásott gyerek (Háromszék m. Nyr. IV.431).

JOBBACSKÁBB: valamivel jobb. *Ez a bor má ëkkicsit jobbacskább* (Eger Nyr. XIX.316).

[JOBBAD]. *Jobbadon:* jobbadán (Heves m. Névtelen 1840).

JOBBCSÁBB: jobbacska, jobb. *Óra jobbcsább a zut* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.474). *Hálá légyön ü szent fölségének, mos má jobbcsábban vagyok* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.331).

[JOBBNYI]. *Jobbnyira:* jobbára, nagyobbára. *Jobbnyira az egész földem vízben áll* (Zemplén m. Bodrog-Szerdahely és vid. Nyr. XXII.479).

JOBBOZ: fölül üt (kártyajátékban) (Háromszék m. MNy. VI.333; Győrffy Iván).

meg-jobboz: ∾ (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

JOBBSÓ: jobboldali, jobbról való (Palócság Nyr. XXII.574).

JÓCSKA: jó, jóizű (Székelyföld Kiss Mihály). *Ujan jócskát eszem a kinyirbe is* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.331).

JÓCSKÁZ: csikland (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.236).

JÓFÉLE: 1. [gúny.] rossz (Félegyháza Nyr. VI.134). *Itt vagy-e, te jóféle?* (Székelyföld Kiss Mihály); 2. [tréf.] pálinka (Nagyvárad Nyr. XVI. 572).

JOG (*jóg* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.27; Bánffy-Hunyad Nyr. X.21; Udvarhely m. Nyr. III.261).

JÓKOD-IK: jónak látszik (Orosháza Nyr. IV. 330).

[JÓKOROL], JÓKOLL (*ja^{ó}koll*): koráll, korainak tart. *Ja^{ó}kollom* (Gömör m. Nyr. XVIII.501). *Jókollom még az időt* (Eger vid. Nyr. XVII.430).

JÓL (*gyó* Zala m. Dobronak Nyr. II.133. 233).

jól-bár: jóllehet, ámbár (Fertő mell. MNy. III.244).

JÓNAT: kedvetlen, bosszús hangulat. *Akkor nagy jónatban voltam* (Hajdú-Böszörmény Nyr. XVII.31).

JOPKA: női újjas (Vas m. Kemenesalja, Nemes-Magasi Nyr. XIX.191).

JORDÁN: zsidó [gúnynév] (Zala m. Nyr. II. 427; Veszprém m. Csetény Nyr. V.470).

JÓSZÁG (*gyószág* Zala m. Hetés Nyr. I.423; *j^{a}ószâg* Palócság Nyr. XXI.507; *jószâg* Félegyháza Nyr. VI.134; *juószág* Göcsej MNy. II.412): 1. [mindenféle] vagyon (Palócság Nyr. XXI.507); 2. telek, lakó-telek (Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.284; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); 3. szarvasmarha, ló, birka, disznó stb. (Félegyháza Nyr. VI.134; Tisza-Dob Nyr. XIX. 47; Mátyusfölde Nyr. XVII.479; Gömör m. Nyr. XVIII.421. 505; Szilágy m. Nyr. IX.563). *Lábas jószág* (Tolna m. Gyönk Nyr. V.379); 4. vetés, gabona (Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XIII. 332; Hetés Nyr. I.423; Göcsej MNy. II.412; Nyr. XIV.449; XVII.508; Göcsej, Resznek Nyr. XII. 188; Fehér m. Nyr. V.379; Győr vid. Nyr. VI. 272; Komárom m. Fűr Nyr. XX.479; Mátyusfölde Nyr. XVII.479).

JÓSZÁGOS. *Jószágos leány:* fekvő birtokokat öröklő leány (fiú-leány) (Székelyföld Győrffy Iván).

[JÓSZËRŰ]. *Jószerüleg:* alkalmasint (Háromszék m. MNy. VI.333).

JÓZAN (*rózan* Pest m. Gyömrő, Monor vid. Pap Károly; Esztergom vid. Nyr. XI.381; Komárom m. Perbete vid. Gancs Géza; Érsekujvár Nyr. VIII.332; Garam mell. Horváth Zsigmond 1839; Ipoly vid. Nyr. III.428; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.189; Heves m. Makáry György 1839; Gömör m. Nyr. XXIII.95; Rimaszombat vid. Nyr. X.89; Rozsnyó vid. Nyr. XVII.476; Karancs vid. Fülek Nyr. XXII.95; Abauj m. Beret vid. Nyr. II.476; Bodrogköz Tsz.; Zemplén m. Bodrog-Szerdahely Nyr. XXII.479; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.78; *r^{a}ózan* Palócság Nyr. XXI.310; XXII.79; *ra^{ó}zan* Gömör m. Nyr. XVIII.456; *rózant* Hont m. Ipolyság Nyr. XIX. 189; Karancs vid. Fülek Nyr. XXII.95; *rózon* Komárom m. Naszvad Nyr. IV.236). — *Józan* (*rózan*) *híd:* rossz híd; *józan út:* meredek út (a melyen csak józan fővel tanácsos járni) (Esztergom vid. Nyr. XI.381).

JÓZANOD-IK (ki*józamod-ik* Esztergom vid. Nyr. IV.174).

JŐ (*gyö*n Vas m. Farkasfa Nyr. III.178; Őrség Nyr. V.125; VII.322; Őrség, Szalafő Nyr. VII.87; Palócság Nyr. VI.466; VI.518; VII.34; Eger Nyr. VI.462; Nógrád m. Rimóc Nyr. VI. 84; Rimaszombat Nyr. V.517; VII.182; Gömör m. Pádár Nyr. VII.132; Szabolcs m. Őr Nyr. VI. 277. 333. 479; *győ*n [?] Vas m. Őrség Nyr. III. 179; *gyött*, *gyö*ttem Vas m. Őrség Nyr. III.179; IV.228; Heves m. Saár Nyr. V.41; *gyün* Soprony m. Horpács Nyr. IV.181; V.142; Vas m. Körmend Nyr. II.469; Vas m. Őrség Nyr. VII.469; Őrség, Szalafő Nyr. VII. 181; Tihany Nyr. III.466; Zala m. Dergecs Nyr. III.32; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.85. 133. 230; Balaton vid. Nyr. III.518; Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VII.475; Somogy m. Marót puszta Nyr. III. 512; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. IV.92; Somogy m. Ádánd Nyr. V.467; VI. 382; Somogy m. Nágocs Nyr. VI.429. 468; Somogy m. Mesztegnye Nyr. VII.377; Bakony vid. Nyr. V.87; Veszprém m. Nyr. VI.283. 422. 521; VII.36; Veszprém m. Csetény Nyr. II.558; Veszprém m. Szentgál Nyr. V.419; Veszprém m. Torna Nyr. XIII.524; Veszprém Nyr. VI.269; VII. 234. 376. 474; Tolna m. Görbő Nyr. III.469; Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274. 319. 421; Duna-Vecse Nyr. II.527; III.189; Győr Nyr. VI. 269; Győr m. Szigetköz, Kis-Bajcs Nyr. VI.187; Esztergom Nyr. IX.232; Baranya m. Ormányság Nyr. VIII.47; Eszék vid. Nyr. VII.231. 277; VIII. 43. 140. 279; Dráva vid. Nyr. VIII.426; Szlavónia Nyr. V.63; XXIII.169; Tata Nyr. IX.528; Pest m. Tinnye Nyr. VII.133; Nagy-Kúnság Nyr. III.366; Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.84; Félegyháza Nyr. V.373. 516; VI.143.319; Kecskemét Nyr. IX.359; Szentes Nyr. VI.271; Békés-Sz.-András Nyr. III.383; V.282; Békés m. Uj-Kigyós Nyr. IV.232; Orosháza Nyr. IV.325. 423. 475; V.45. 327. 420; VI.370; Szeged és vid. Nyr. III.226. 381; IV.137; VI.135; VIII.277; Fölső-Bácska Nyr. XII.217; Bács m. Borsod Nyr. V.576; Bács m. Bajmok Nyr. VII.425; VIII.91; Szabadka Nyr. VII.527; Nagy-Becskerek Nyr. V.184. 422; VII. 431; Pozsony m. Tárnok Nyr. IX.281; Nógrád

m. Nyr. III.376; Nógrád m. Szécsény Nyr. IV. 277; Nógrád m. Fülek Nyr. V.33; Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.86; Nógrád m. Megyer Nyr. VI. 175. 191. 469. 521; VII.38; Gyöngyös Nyr. IV. 187; V.95; Heves m. Saár Nyr. V.38; Abaúj m. Nyr. VI.172; Abaúj m. Csolád Nyr. V.527; Abauj-Gönc Nyr. VII.44; Hegyalja Nyr. V.324; Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.406; XXIII.96; *gyü*nn [jőjjön] Hunyad m. Lozsád Nyr. XXIII. 96; *gyü*nnyi Veszprém m. Csetény Nyr. V.427; *gyü*ssz Szeged vid. Nyr. III.368; *gyü*tt Balaton vid. Nyr. III.518; Bakony vid. Nyr. IV.558; Somogy m. Kapoly Nyr. IV.84; Duna-Almás Nyr. III.279; Orosháza Nyr. III.557; IV.279. 376; Gyöngyös Nyr. III.227; Gyöngyös vid. Nyr. IV. 470; *gyü*ttem Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. IV. 40; *gyü*ttek Orosháza Nyr. IV.518; *gyü*ttök Szeged vid. Nyr. IV.421; *gyüv*ök Duna-Almás Nyr. III. 322; *gyüv*ünk Soprony m. Horpács Nyr. IV. 430; *jü*n Pest m. Tinnye Nyr. VII.43; Szlavónia Nyr. XXIII.169; *jü*t, *jü*jön Szlavónia Nyr. XXIII. 169).

[Szólások]. *Utaznom jő:* utazni van kedvem. *Nem jött jácodnom:* nem volt kedvem játszani (Háromszék m. MNy. VI.230). *Haragba gyüttek* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.458). *Ha gyün kentök, lösz kentök; ha hoz kentök, ösz kentök* [lakodalmasok mondása] (Szeged Nyr. III.30). *Ha gyüttök, lösztök; ha hosztok, ösztök* (Somogy m. Visnye Vikár Béla). *Egyességet jöttünk* [?]: eggyességet kötöttünk (Erdőháza [? talán Zala m. Erdőhát] Nyr. XI.285).

elő-jön (*elˈé-gyön* Eger Nyr. XXI.505; *ele-gyün* Mátyusfölde Nyr. XXI.211): **1.** megjön, eljön. *Előjött:* megjött (Gömör és Torna m. Tsz.). *Mikaó jelêgyün az este... Mikor pegy a temetês ideje is elêgyütt...* (Heves m. Parád Nyr. XXII. 476). *A hogy elêgyün a menyecske ura a feődrü...* (Palócság Ethnographia III.356); **2.** előfordul, megesik (Mátyusfölde Nyr. XX.211). *Élˈégyön nêha az illyen is* (Eger Nyr. XXI.505).

ki-gyün: megéri vele, megvan vele. *Kigyüvök ëgy hétön négy forinttâ. Evvê a nadrággâ kigyüvök kukorica-vetésig* [vö. auskommen] (Szeged vid. Nyr. II.86; Bácska Nyr. II.129).

[Szólások]. *Sokból gyün ki*: bajjal jár (Gömör m. Nyr. XXIII.95). *Jó gyün ki neki*: jól illik neki (Veszprém Nyr. XII.561).

mëg-jő: 1. erősen v. huzamosan jön. *Bezzeg ugyan megjövénk* v. *jól megjövénk* (Székelyföld Kiss Mihály); **2.** megárad. *Mögjött a víz* (Moldvai csáng. Nyr. X.201).

össze-jön: összevész (Békés m. Balog István). *Összejöttek* (Zilah Nyr. XIV.431). *Ësszegyütt vele* (Fehér m. Nyr. X.186).

JŐDÖGÉL (Udvarhely m. Arany-Gyulai NGy. III.66; *gyüddögét* Soprony m. Miháli, Kisfalud Nyr. XXII.473; *jödögel* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.4; Háromszék m. MNy. VI.357): jövöget. *Êl leginy gyüddögét a házhó; hozzám akart csapónnyi* (Soprony m. Miháli, Kisfalud Nyr. XXII.473).

JÖSZTE (*gyöszte*sze Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; *gyöszti* Borsod m. Nyr. IX.526; *gyöszte* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[**JÖTT**]. *Jöttöst jön*: azonnal jön (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XI.43).

JÖVEDELÊM (*gyüvedelëm* Nógrád m. Megyer Nyr. VI.469).

JÖVEL, JÖVENEK (*gyöve*-szi Gömör m. Tsz.; *gyüve*jde [jőjj ide] Palócság Tsz.; *gyüvel* Csallóköz Király Pál; *jövenek* [jőjjenek] Székelyföld Nyr. IX.426).

[**JÖVÉL**], **JÜVÉL:** jönni szokott (Szlavónia Nyr. XXIII.216).

[**JÖVENDÉK**].

jüvendék-új: nevendék-újj (a negyedik újj) (Szlavónia Nyr. XXIII.361).

JÖVENDÉNY: jövevény (Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.127; betlehemes versben).

JÖVENDŐ (*gyüvendő* Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.84). *Jövendö:* jövő évben (Kalotaszeg, Zsobok Melich János).

JÖVENDŐL (*gyüvendőt* Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.84).

JÖVÉS (*jövís* Szilágy m. Tasnád Nyr. XIX. 238; *jüvís* Kalotaszeg, Zsobok Melich János; *gyüvís* Orosháza Nyr. VII.182): hajtás, fiatal hajtás. *Szép jüvése van a vesszőnek* (Kalotaszeg, Zsobok Melich János). *Komló jövíse* (Szilágy m. Tasnád Nyr. XIX.238). *Mëglát ám ëggy nagyon szép gyüvíst* (Orosháza Nyr. VII.182).

[**1. JÖVET, JŐT**]. *Jőtömbe, jőtödbe, jőtibe*: jöttömben, jöttödben, jöttében (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[**2. JÖVET**].

le-jövet: lefog, lehúz, levon (összegből) (Háromszék m. MNy. VI.338; Győrffy Iván).

JÖVETEL (*gyüvetel* Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.120).

bejövetel: jövedelem (Veszprém Nyr. VII. 474).

JÖVŐ (*győ* Göcsej Nyr. XIII.496; Hetés, Dobronak Nyr. III.319; Zala m. Gyulakeszi Nyr. V.277; Vas m. Őrség Nyr. VII.372; Veszprém m. Szentgál Nyr. III.89; Veszprém m. Csetény Nyr. V.427; Fehér m. Perkáta Nyr. II.519; X.189; Győr m. Rábaköz Simonyi Zsigmond; *gyöj, győj* nyár Fehér m. Perkáta Nyr. II.519; vö. X.189; *gyöü* Hetés, Dobronak Nyr. II.234. 467; *gyüő* Répce vid. Nyr. XX.370; *gyüö* Göcsej MNy. II.411; Nyr. XIII.496; *gyü* Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.275; Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286; Vikár Béla; Csurgó vid. Király Pál; *gyüvő* Eszék vid.

Nyr. VIII.373; Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.85; Szeged vid. Nyr. III.278; *râgyüveő* Mátra vid. Nyr. XXII.335). — *Gyöü nap:* másnap (Hetés, Dobronak Nyr. II.467).

râgyüveö: következő (Mátra vid. Nyr. XXII. 335).

JÖVÖTÉNY (Balaton mell. Tsz.; *győtény* Rábaköz, Balaton mell., Göcsej MNy. V.81; Zala m. Lesence-Istvánd Nyr. XVI.93; *győtiny* Szombathely Nyr. XVI.329; *gyövötény* Vas m. Kassai J. Szókönyv II.321; III.81; Vas m. Sorok mell. Ethnographia III.57; *gyövőtény* Rábaköz, Balaton mell., Göcsej MNy. V.81; *gyövötin* Soprony m. Nyr. X.331; XVI.93; Vas m. Nyr. X.331; Balaton mell. Nyr. XII.474; *gyövötiñ* Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII.46; *gyövüötín* Soprony m. Horpács Nyr. V.269; *gyüvötény* Marcal mell. Tsz.): kúszó, fölfutó v. a földön elfutó, elterjedő gyom, gaz (convolvulus).

[**JUG, JUH**].

gyuk-szél (Soprony m. Új M. Múzeum II.204; Nyr. III.507; IV.77; Fertő mell. MNy. III.244; Herman O. Halászat K.; *ju-szél* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.519; XXIII.142; *ju-szié* Palócság Tsz.; *juh-szél* Soprony m. Hegykő és Saród Nyr. XVII. 406; Somogy m. Nyr. XVII.171; Kőrös, Kecskemét Nyr. III.364; Szeged Nyr. III.316; *kuk-szél* Soprony m. Nyr. IV.77; Fertő mell. MNy. III. 244; Répce vid. Nyr. XX.368; Vas m. Sorok mell. Nyr. XXII.144; Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XVI.46): 1. *gyuk-szél, ju-szié, juh-szél, kuk-szél:* déli szél (meleg, olvasztó, fonnyasztó szél) (Soprony m. Új M. Múzeum II.204; Nyr. III.507; IV.77; Fertő mell. MNy. III.244; Herman O. Halászat K.; Hegykő és Saród Nyr. XVII.406; Répce vid. Nyr. XX.368; Vas m. Sorok mell. Nyr. XXII.144; Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XVI.46); csipős szél [?] (Palócság Tsz.); 2. *ju-szél, juh-szél:* város v. falu vége, szabad hely, a falun kívül levő hely (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.519; Kőrös Nyr. III.364). *Odakinn a juhszélen van* (Somogy m. Nyr. XVII.171). *Në vigyük az uccán végig eszt a kapát; vágjunk át csak itt a juszélön. Ott laknak a juszélön. No, kiültek kêtek a juszélre? Csak úgy juszélre töttem eszt a kas méhöt, még së vitte el sënki* (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.142). *A juhszélen lakom* (Kecskemét Nyr. III.364). *Kiültek a juhszélre* [mondják azokról, a kik az ajtó előtt ülnek és elfogják az utat] (Szeged Nyr. II.40) [vö. Nyr. XXI.8].

JUGOLY: öntöző kanna (Baranya m. Szebény Kassai J. Szókönyv III.79).

JUH (*ih*ok Hol? Tsz.; *ih, ih*-farku Vas m. Kemenesalja Tsz.; *joh, joh*ok Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Udvarhely m. Kriza; Csík m. Nyr. VII.472; Háromszék m. Vadr. 368. 427. 503; *joho* Moldvai csáng. Nyr. IX.485) [vö. *juhó*].

juh-fark: eggy szőllőfaj (Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.238).

juh-hodály (Borsod m. Nyr. XVI.35; Abaúj m. Nyr. V.272; *ju-hodát, ju-hodába, ju-hodája* Borsod m. Szendrő Nyr. XI.236; *ju-hodáj* Pest m. Fölső-Nyáregyháza Szinnyei Otmár; Abaúj m. Gönc Nyr. XI.332; *ju-hodâly* Palócság Nyr. XXII.35): juhakol.

juh-költség: juhtejből való túró, orda, sajt stb. (Székelyföld Kiss Mihály).

juh-szin: juhakol (Csallóköz Nyr. I.279).

JUHÁDZ-IK: csillapszik, szelidül, engesztelődik, békül (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.519; Szeged Csaplár Benedek).

meg-juhádzik: lecsillapszik, megszelidül, megengesztelődik, megbékül (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.387. 396; Szeged Csaplár Benedek).

JUHAR (*ihar*-fa Répce mell. Nyr. XX.365; Soprony és Vas m. Nyr. X.331; Somogy m. Sima Nyr. XIX.381; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.190; Csallóköz Csaplár Benedek).

JUHÁSZ (*ihász* Répce mell. Nyr. XX.365; Vas m. Kemenesalja Tsz. 174a; Őrség Nyr. IV. 521; Zala m. Nyr. II.427).

ihász-dél: tíz óra tájban, mikor a juhászok nyáron haza szokták hajtani a nyájat, hogy megfejjék (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

JUHÁSZÍT (Székelyföld Tsz.; vö. NyK. X. 330; *johászitt*ani Székelyföld Kiss Mihály): csillapít, szelidít, engesztel, békít.

JUHÁSZKOD-IK = *juhádz-ik* (Makó Nyr. IX. 377).

JUHÁSZOD-IK (Szeged, Bánság, Csallóköz Csaplár Benedek; Szatmár vid., Székelyföld Tsz.; vö. NyK. X.330; *johászod-ik* Székelyföld NyK. X.330; Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr.): ∾.

meg-juhászodik (Szeged, Bánság, Csallóköz Csaplár Benedek; Hajdú m. Földes Nyr. VII. 235; Rimaszombat Nyr. XV.474; *meg-johászódik* Székelyföld NyK. X.330; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 448; Háromszék m. Vadr. 503b) = *meg-juhádzik.*

JUHÁSZOLÁS: azon neme a szirnyolásnak, a melyet főképpen a mellre való gallér szíjának levarrására használnak, s a mely a közönséges szirnyolástól abban külömbözik, hogy a varrás nem látszik rajta (Bánffy-Hunyad Nyr. XII. 379).

JUHÁSZTAT = *juhászít* (Debrecen Nyr. VII. 329; Makó Nyr. IX.377).

meg-juhásztat: ∾. *Juhásztazsd meg aszt a gyereket!* (Debrecen Nyr. VII.329).

JUHÓ: juh (Brassó m. Hétfalu Király Pál).

JUHOS (*jós* Háromszék m. Nyr. V.37).

JUJ. *Jujig, jujjig:* szinültig, színig tele (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Csallóköz Szinnyei József).

JUPITËR: [tréf., gúny.] kis vastag ember (Fehér m. Nyr. IX.284).

[JURKAD].

meg-jurkad: kiszárad, kiaszik. *Megjurkatt a főd* (Fehér m. Király Pál).

JUSS, JUS (*gyus* Vas m. Baltavár Nyr. X.182): **1.** örökség. *Gyuzsba szërësztë* (Vas m. Baltavár Nyr. X.182); **2.** hozomány (Zenta Nyr. XVIII.383).

[Szólások]. *A gyerek akkor es ügyelt a marhákra bücsület jussán:* becsületesen, becsületből (Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII.229). *Jus-fuss* v. *jus-fuccs:* mondják arra, a ki a rámaradt örökséget hamar elpusztította (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XI.43).

JUSZTÉG: éppen (Veszprém m. Szentgál Nyr. II.185).

JUT (*gyut* Répce vid. Nyr. XX.368; Göcsej Nyr. VIII.41; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII. 86. 131; Somogy m. Mesztegnye Nyr. IX.281; Somogy m. Nemes-Déd Nyr. XVIII.524; Veszprém m. Csetény Nyr. XV.89; Bakony vid. Nyr. V. 88; Baranya m. Ibafa Nyr. XXII.283; Orosháza Nyr. VI.372; VII.183).

[el-jut].

[Szólások]. *El van jutva:* el van kényszeredve, odavan (Borsod m. Szíhalom Nyr. IX.332).

JUTALMAS: olcsó (Kecskemét Nyr. IX.93; Szeged Nyr. V.571; Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály).

JUTHATÁS: érkezés, ráérés. *Nincs annyi juthatásom* (Háromszék m. MNy. VI.360).

JUTÓ. *Jutólag:* a szerint, hogy mennyi jut v. telik (Székelyföld Csaplár Benedek).

[JUTT-].

juttig-való: elegendő (Alföld [?] Nyr. XIII.577; Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.333; Vadr.; Győrffy Iván).

JUTTASZT: juttat (Heves m. Névtelen 1840).

JÜLEP (Erdély Nyr. XVII.11; Kolozsvár Schilling Lajos; *ülep* Kolozsvár Schilling Lajos): szörp. *Málna-jülep* (Erdély Nyr. XVII.11).

K.

[KÁ].

ká-fa: vezérfa az öregháló két végén (Soprony m. Hegykő Herman O. Halászat K.).

KABA: **1.** kánya, ölyv, héja (Gömör m. Nyr. XXII.525; Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.237; Losonc Czimmermann János; Abaúj m. Beret Nyr. II.520); **2.** [gúnynév] görbe orrú. *Kaba Samu* (Gömör m. Nyr. XXII.525).

kaba-orrú: görbe orrú (Abaúj m. Király Pál).

kaba-szilva: ringlott (reine Claude szilva) (Borsod m. Noszvaj Kassai J. Szókönyv III.83).

KÁBA: esztelen, bolond (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXIII.96).

KABALA, KABOLA: **1.** kanca (Székelyföld Tsz.; NyK. X.330; Nyr. VIII.515; Marosszék, Makfalva, Kibéd Ravasz Árpád; Háromszék m. MNy. VI.214; Udvarhely m. Nyr. III.553); **2.** ló (Udvarhely m. NyK. X.330; Vadr.; Kiss Mihály; Nyr. IV.276. 374; VI.465; Udvarhely m. Korond Nyr. IV.141); **3.** az ekének kétágú csúsztató fája (Szatmár vid. Nyr. XIV.427; Szatmár m. Kömörő Nyr. XII.564; Háromszék m. Vadr.; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); **4.** sut, kuckó (Abaúj m. Nyr. VII.134; Abaúj m. Buzita Nyr. VII.519; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.426) [vö. *eke-kabala*].

[Szólások]. *Kabalát (kabolát) vetett* [a motolláló]: vétségből azoneggy nyomba kétszer vetette a fonalszálat (Háromszék m. Vadr.; Nyr. II.522; Kriza).

kabla-fa: az ekének kétágú csúsztató fája (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841).

kabala-pajta: lóistálló (Udvarhely m. Kiss Mihály).

kabola-tető: sut v. kuckó teteje [?] (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.426).

kabola-ut: több összevágó szekérút v. gyalogösvény (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.96. 432).

KÁBALYAD-IK *(kábạlyad-ik)*: tébolyodik, eszét veszti (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.356; XXIII.96).

KABARÉK (Hol? Tsz.; *koborék* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.65. 67): habarék, locs-pocs [vö. *habarék*].

KABASTÓ: hegyi borház (Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

KÁBÁSZ: kiabál, kiáltoz (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286).

KABÁT *(kâbât)*: szoknya, fölső szoknya (Tokaj Nyr. XIX.383; Abaúj m. Beret Nyr. II.520; Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

[KABÁZ].

el-kâbâz: elkever, elhány. *Elkâbâsztád* [a téli lajbimat] (Palócság Nyr. XXIII.25).

KABÓCA (Gömör m. Tsz.; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.279; Torna m. Ruehietl Miklós 1839; *bagóca* Heves m. Névtelen 1840; *gabóca* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.285; *gâmbócâ* Szlavónia Nyr. XXIII.358): **1.** *bagóca, kabóca:* szöcskő (Heves m. Névtelen 1840; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.279; Torna m. Ruehietl Miklós 1839); **2.** *kabóca:* a rét füveit emésztő sáskafaj (Gömör m. Tsz.); **3.** *gabóca, gâmbócâ:* mezei tücsök (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.285; Szlavónia Nyr. XXIII.358).

KÁBOLGÓ: szédülő, szédelgő. *Kábolgó a feje* (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI. 381).

KABÓNA (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.426; *kabona* Bodrogköz Tsz.): **1.** *kabóna, kabona:* keresztfa a házfödél taréján (hogy a szél ki ne bonthassa a szalmát) (Bodrogköz Tsz.; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.426); **2.** *kabona:* ekefoglaló (Bodrogköz Tsz.).

KÁBÚL: kétségbe esik (Bánffy-Hunyad Nyr. X.23).

meg-kábul: megkergül (a birka) (Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.519).

KÁBULT (*kóbút* Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841).

KACA: női kabát, női dolmány, női télikabát (Soprony m. Rábaköz Nyr. III.280; Hont m. Nyr. V.426; XVIII.430; Bars m. Czimmermann János) [vö. *kacabáj, kacabajka, kacabajkó, kaci, kacó*].

KÁCA: nagy (szüretelő) kád (Vác Divicsek Gyula; Csongrád m. Ploetz 1839) [vö. *káci*].

KACABÁJ (*kacabâ* Bács m. Zenta Nyr. IX. 91): női kabát, női dolmány, női télikabát (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.236; Alföld Nyr. XIV.95; Kecskemét Csaplár Benedek; Szeged Csaplár Benedek, Császár Árpád; Temesköz Kálmány L. Szeged népe II. Bevezető XX. l.; Temesvár Czimmermann János; Bács m. Zenta Nyr. IX.91; Bács m. Bajmok Nyr. XV.469) [vö. *kaca*].

KACABAJKA (Rábaköz Simonyi Zsigmond; Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.94; Alföld Nyr. XIV.95; Kúnság Nyr. XIV.526; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.332; Békés m. Balog István; Szentes Nyr. VIII.281; Rimaszombat Nyr. V.182; XV.430; Abaúj m. Király Pál; Kassa vid. Nyr. XVII.238; *kàcàbàjkà* Félegyháza Nyr. V.35; *kacamajka* Esztergom Nyr. III.34; Hont m. Nyr. XVIII.430. 517; Bihar m. Furta vid. Nyr. IV. 94; Rimaszombat Nyr. V.182; *kacsamajka* Esztergom vid. Nyr. XIX.239): ∾ [vö. *bajka*].

KACABAJKÓ (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 236; *kacabájkó* Zala-Lövő Simonyi Zsigmond; Somogy m. Kálmáncsa Nyr. XI.238; Csurgó vid. Király Pál; *kacamajkó* Fehér m. Lovasberény Nyr. XVII.576): ∾ [vö. *1. bajkó*].

KACAFT: disznóölő ember, böllér (Veszprém m. Mező-Komárom Király Pál).

KACAG: nevet (rideo, nem: cachinnor) (Erdély Csaplár Benedek, Szinnyei József).

[Szólások]. *Kacag a kés:* harsog (mikor torzsás, éretlen v. köves körtét vágnak vele) (Csallóköz Erdélyi Pál).

KACAGÁNY (*kocogán, kocogány* Székelyföld Tsz.; Kriza, Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr.; Nyr. III.261; XVII.432; Keresztúr vid. Kiss Mihály): **1.** *kacagány:* juhbőr, a melyet a pásztorok féloldalt hordanak (Gömör m. Tsz.); **2.** *kacagány:* női mente (Török-Becse Nyr. IX.92); **3.** *kocogán, kocogány:* kurta női vászon-, daróc- v. flanélújjas (Székelyföld Tsz.; Kriza, Győrffy Iván, Kőváry László 1842; Udvarhely m. Vadr.; Nyr. III.261; Keresztúr vid. Kiss Mihály); **4.** *kocogán, kocogány:* hosszú daróc téli kabát (Udvarhely m. Nyr. XVII.432).

KACAJ: pörpatvar, zsémbelődés. *Kacajt indít:* pörpatvart csinál, zsémbel (Kecskemét Nyr. XIX.90).

KACALA: kanca (Udvarhely m. Oroszhegy Nyr. VII.186; karácsonyi beköszöntő versben).

KACARÁZ (*kácàrâz*): hangosan nevetgél (Abaúj m. Beret Nyr. III.523).

1. **KACÁROZ**: ∾ (Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.91). *A szakács-aszonyal adig kacúróztam* [így; nyilván hiba e h. *kacároztam*] (Szolnok Nyr. XI. 431).

2. **KACÁROZ**: kószál, csavarog [?]. *Az étszaka is a lányok után kacároztam* (Szabolcs m. Dessewffy Nyr. XXII.141).

KACAT: lim-lom (Dunántúl Nyr. XVI.239; Somogy m. Csurgó Nyr. XVII.478; Győr m. Tsz.; Nyr. III.427; VI.272; Győr m. Csécsény Nyr. XII.236; Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.190; Csallóköz Csaplár Benedek, Szinnyei József; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.91).

KACCINT: eggyet kacag (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.332; Túrkeve Nyr. III.229).

el-kaccint(*-ja magát*): ∾ (Mezőtúr Nyr. X. 568).

KACÉR: **1.** víg (Szatmár m. Mánd Nyr. XIX. 335); **2.** magasra nyúló perjeféle fű, melyet a ludak szeretnek (Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XXII.238); **3.** karcsú nádcsóva, melyet téli időben az eresztőhálóra őr helyett jelnek kötnek. (‚A *kacér* a zajló jégnek könnyen enged, innen az elnevezés') (Balaton mell. Herman O. Halászat K.); **4.** [nép-etimológia] pénztáros (kassier) (Dráva mell. Nyr. V.472; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI. 331; Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.234; Bács m. Zenta Nyr. IX.378; Székelyföld Győrffy Iván).

[KACÉRKOD-IK].

[Szólások]. *Kacérkonnak a fiatal kancák:* kezd bennük az ösztön ébredni (Dunántúl Nyr. XVIII. 91).

[KACÉROL].

el-kacérol: hamissággal, igazságtalanul elvesz (pl. jogot) (Esztergom vid. Nyr. XIX.239).

KACÉROZ-IK: kacérkodik, szerelmesen enyeleg. *A vén asszonyokkô kacérosztam* (Dunántúl Nyr. XVI.239; Csapodi István).

KACI: női kabát, női dolmány, női télikabát (Komárom m. Czimmermann János; Komárom m. Fűr Nyr. XVIII.528; Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187; Komárom m. Perbete vid. Gancs Géza; Bars m. Nyr. X.138) [vö. *kaca, kacó*].

KÁCI: nagy (szüretelő) kád (Heves m. Névtelen 1840; Eger Nyr. III.43) [vö. *káca*].

KACIFÁNTOS: kackiás, nyalka, hetyke (Somogy m. Csurgó Király Pál; Baranya m. Pellérd Nyr. XI.382).

KÁCIKA (*kácka* [?] Somogy m. Nyr. II.376): kádacska (félfenekű kádacska, a melybe a must csorog) (Somogy m. Kubinyi-Vahot: Magyar- és Erdélyország képekben III.40; Nyr. II.376; Somogy m. Sima Nyr. XIX.382).

KACIMBÁL (*kaszibál, kaszimbál* Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek): **1.** rángat, huzkod, cibál (Félegyháza Nyr. IV.559; Békés m. Nyr. III.525; Balog István; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek); **2.** hadonáz (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.428). *Kaszimbál a lábával:* úgy

hányja-veti a lábát, mintha kaszálna vele (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

be-kacimbál: behuzkod, berángat (Kis-Kún-Halas Nyr. XIX.334).

el-kaszibál, el-kaszimbál: elhuzkod, elrángat. *Në kaszimbáld el a bötüket* v. *az irásodat* (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

ki-kacimbál: kirángat, kihuzkod, kicibál (Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.91).

KACKI: nyalka, kackiás, hetyke (Tisza mell. Tsz.; Rimaszombat Nyr. XV.430).

kacki-lógós: férjes asszony szeretője (Palócság Nyr. XIX.94; Hol? Markovics Sándor).

KACÓ (*kácó*): női kabátka, rékli, rövid fölöltő (Pest m. Kóka Nyr. XII.381; Tisza-Sz.-Imre Nyr. IX.137).

KACOR (Erdély Tsz. 222b; Szinnyei József; Bánffy-Hunyad Nyr. X.23; Székelyföld Nyr. II. 470; *kacar* Soprony m. Tsz.; Bánffy-Hunyad Nyr. X.21; *kacur* Szatmár m. Czimmermann János; *kocér* Heves m. Névtelen 1840; Gyöngyös Nyr. I.334; *kocor* Erdély Tsz. 222b; Székelyföld Tsz.; *koszér* Dráva mell. Nyr. V.380. 472; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.430; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237; *kucor* Székelyföld Tsz.): **1.** *kacur, koszér:* nádvágó sarló v. kasza (Dráva mell. Nyr. V.380. 472; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI. 430; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237; Szatmár m. Czimmermann János); **2.** *kacar, kacor, kocér, kocor, kucor:* görbe kés (kertész-kés, szőllőmetsző-kés, tímár-kés, szíjgyártó-kés) (Soprony m. Tsz.; Gyöngyös Nyr. I.334; Erdély Tsz. 222b; Szinnyei József; Bánffy-Hunyad Nyr. X. 21. 23; Székelyföld Tsz.; Nyr. II.470); **3.** *kocér:* lapocka-forma eszköz, a mellyel az ásőra, kapára tapadt sarat levájják (Heves m. Névtelen 1840).

KACS (Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX. 283; Békés m. Balog István; Kőrös-Tarcsa Herman O. Halászat K.; Szentes Nyr. VIII.281; Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.238. 479; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.427; Szatmár Nyr. XVII.525; Csallóköz Csaplár Benedek; *kaccs* Mezőtúr Nyr. X.285; Tisza mell. Tsz.; *kocs* Békés m. Sz.-András P. Thewrewk Emil; Tisza-Füred Csaplár Benedek; Debrecen Nyr. XVII.525; Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.95; Szabolcs m. Kisvárda Király Pál; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XI.572; Bodrogköz Herman O. Halászat K.; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIV.43; Nógrád m. Nyr. IV. 24; *koccs* Szabolcs m. Kisvárda Király Pál): **1.** *kacs, kocs, koccs:* vékony növényszár, kocsány, inda (pl. cseresnye, szőllő, paprika szára; a szőllő és a hüvelyes vetemények fogódzó hajtása; tök, dinnye indája) (Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; Tisza-Füred Csaplár Benedek; Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.95; Szabolcs m. Kisvárda Király Pál; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIV.43; Nógrád m. Nyr. IV.24; Csallóköz Csaplár Benedek); **2.** *kacs, kaccs, kocs:* fattyúhajtás (dohányon, szőllőn, kukoricán) (Mezőtúr Nyr. X.285; Békés m. Balog István; Szentes Nyr. VIII.281; Tisza mell. Tsz.; Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.238; Palócság Tsz.; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.427); **3.** *kacs, kocs:* levél ere (Debrecen, Szatmár Nyr. XVII. 525); **4.** *kocs:* másodrendű finomságú szösz (,a leghosszabb s legfinomabb szöszt nevezik *fü*-nek; az utána következőt *kocs*-nak v. *koccsá*-nak') (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XI.572); **5.** *kocs:* kendercsomó. *Uj kocsot felkötni a guzsalyra* (Békés m. Sz.-András P. Thewrewk Emil); **6.** *kacs, kocs, koccs:* kasza v. evező nyelén levő fogantyú (mankó) (Kőrös-Tarcsa, Bodrogköz Herman O. Halászat K.; Arad m. Majlátfalva Nyr. VIII.479; Szabolcs m. Kisvárda Király Pál) [vö. *kacska*].

kacs-kezű (*kócs-kezü* Háromszék m. Kiss Mihály): **1.** összezsugorodott kezű (Kolozsvár Török István; Háromszék m. Kiss Mihály); **2.** balkezű (Kolozsvár Török István) [vö. *kacska-kezű*].

KACSA (*kocsa* Palócság Nyr. XXI.214).

[kacsa-láb].

[Szólások]. *Kacsalábon van:* alig áll a lábán, alig teng, beteg (Heves m. Névtelen 1840).

kacsa-nátha: párosodási gerjedelem (Tokaj Nyr. XXIV.48).

kacsa-orr: a viza, tok, sőreg, kecsege vagyis a tokfélék orra (Szeged Herman O. Halászat K.).

KACSAGÓ: pusztán eggymagára levő. *Nem ôt egyebe csak eggy kicsi kacsagóháza* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXIII.96).

KACSALÓD-IK (*kacsolód-ik* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.142): szerelmesen enyeleg, pajkoskodik, hamiskodik (leány a legénnyel) (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.142; Kecskemét Nyr. IX.376; Szeged és vid. Nyr. VI.182; VIII.235).

KACSALÓDÓ (*kacsalodó*): bajlódó (Baranya m. Nyr. II.184; III.565).

KACSALOG = *kacsalód-ik* (Kecskemét Nyr. IX. 376).

KACSARDA: görbe. *Kacsardán áll a lába. Kacsardán áll a szëme* [az ittas embernek] (Csallóköz Szinnyei József).

KACSÁZÁS: eggy gyermekjáték (Rimaszombat Nyr. XII.190).

KÁCSI: kiváncsi [?] (Tisza-Dob Nyr. XIX.95).

KACSIBA, GACSIBA: **1.** *kacsiba, gacsiba:* görbe, horgas (Háromszék m. MNy. VI.334; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); **2.** *kacsiba:* a kaszanyélnek bal fogantyúja (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839) [vö. *kasziba*].

KACSIBÁS (Kalotaszeg Nyr. XVII.475; *gacsibás* Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.263; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.236; *kacsinbás* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.189): görbe, horgas.

KÁCSING: áhítozik (Debrecen vid. Nyr. XXIII. 286).

KACSINGAT (*kacsongat* Balaton mell. Tsz.)

KÁCSINGÓZ-IK, KÁCSINGÓDZ-IK: áhitozik (Békés m. Balog István; Békés-Doboz Nyr. VIII. 330; Hajdú m. Hadház Nyr. XIX.143; Debrecen Nyr. VII.329; Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII. 48; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.132; XIV. 428; Katona Lajos; Tokaj Nyr. XXIV.48) [vö. *ácsingóz-ik*].

KACSINT (*kacsont* Gömör m. Király Pál; *kajcsint* Brassó m. Hétfalu Nyr. II.327).

KACSKA (*kocska* Szatmár Nyr. XV.335; Szatmár m. Kömörő Nyr. XII.564; Tokaj Nyr. XIX.383; XXIV.48; Bereg m. Pap Károly): **1.** *kacska, kocska:* hibás (összezsugorodott, görbe, meredt, csonka) kezű v. meredt karú (Békés m. Balog István; Szeged vid. Nyr. V.45; Debrecen Nyr. VII.329; Hajdú m. Földes Nyr. III.36; Szatmár Nyr. XV.335; Szatmár m. Kömörő Nyr. XII. 564; Szinyérváralja vid. Nyr. XV.189; Tokaj Nyr. XIX.383; XXIV.48); **2.** *kacska, kocska:* félkezű (Szatmár Nyr. XV.335; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.566); **3.** *kacska:* balkezű, balog (Cegléd Török István); **4.** *kocska:* a kaszanyél görbe fogója (Bereg m. Pap Károly) [vö. *kacs*].

kacsko-bab: a phaseolus multiflorus gyümölcse (Nógrád m. Nyr. III.544).

kacska-kezű: hibás (összezsugorodott, görbe, meredt, csonka) kezű (Kecskemét, Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Tisza-Dob Nyr. XX.285) [vö. *kacs-kezű*].

KACSKARINGÓS (*katykaringós* Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; *kuckaringós* Háromszék m. Vadr.): **1.** *katykaringós:* sokráncú (szoknya, pendely) (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839); **2.** *kacskaringós:* cikkelyezett [?] (Bács m. Nyr. V.471).

KACSMAR, KACSMOR: kaparít, csen (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.142). *Ha húst köllött kacsmarni, âra a Dávid szörnyen kantáros vót* (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.86).

ê-kacsmar (Kis-Kún-Halas Nyr. XVII.172; *el-katymal*ta Túrkeve Nyr. V.227; *ê-kacsmój*ja Zala m. Nyr. XXI.43): **1.** *ê-kacsmar:* elkaparint, elcsen (Kis-Kún-Halas Nyr. XVII.172); **2.** *el-katymal:* elhány-vet (Túrkeve Nyr. V.227); **3.** *ê-kacsmójja:* birkózás közben a lábát a másiknak akadályul veti s így leteríti. *Á Sipos êkacsmójja a lábomat* (Zala m. Nyr. XXI.43).

KACSMARKOD-IK: incseleg (a leányokkal) (Fehér m. Nyr. IX.284).

KACSMAROG: hizelkedik vkinek, forgolódik vki körül, teszi vkinek a szépet (Fehér m. Nyr. X.187).

KACSÓ (*kocsó* Zemplén m. Deregnyő Nyr. V.326).

KACSÓCA: kathedra [?] (Udvarhely m. Száldobos Nyr. IV.183).

[KACSOL], KACCSOL: a fattyúhajtásokat leszedi, letördeli (Mezőtúr Nyr. X.285).

KÂCSONG: rendetlenkedik (Palócság Nyr. XXI.418).

[KACSOS], KACCSOS: füles v. kézi kosár (Somogy m. Nyr. XX.430).

[KACSOSOD-IK].

el-kacsosodik: csinos, uras lessz (Székelyföld MNy. VI.173).

[KACSOZ], KACSAZ (Békés m. Balog István; *kaccsaz* Alföld Nyr. XIV.95; Tisza mell. Tsz. 196a; *kaccsoz* Vas m. Kemenesalja Tsz. 195b; *kocsoz* Kúnság, Tisza-Sz.-Imre Nyr. X.329): a fattyúhajtásokat letördeli.

KACSULA: sapkajáték (Udvarhely m. Vadr.; Győrffy Iván).

KACSULIA: fekete fejű fehér kecske (Székelyföld Kriza).

KACSÚR: eggy hal (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.525).

KADA: folyó fenekén levő vízvájta gödör, a melyben a halak télen át tanyáznak (Tisza mell. Tsz.; Szeged Kassai J. Szókönyv III.84).

[KÁDÁR].

kádár-inas: abroncsot lecsiptető kétágú fa- v. vaseszköz (Székelyföld Tsz.).

KADARKA (*kádárka* Somogy m. Ádánd Nyr. IV.334): eggy szőllőfaj (Duna mell. Kassai J. Szókönyv III.85; Zala m. Kresznerics F. Szótár I.287; Göcsej MNy. II.412; Szeged Csaplár Benedek; Hol? Tsz.).

[Szólások]. *Kadarka, ne taszigálj!* [tántorgó részeg ember mondása] (Zala m. Kresznerics F. Szótár I.287; Szeged Csaplár Benedek).

KADÁRKA: csöbör-alakú edény (Szeged Csaplár Benedek).

KADARODZ-IK: kerül, kanyarodik (Moldvai csáng. Nyr. III.3).

KADÉT (*akadét* [tréf. népetimológia] Zala m. Kővágó-Örs, Révfülöp Nyr. XIX.48).

KÁDICS: kádacska (Miskolc Orosz József).

KÁDICSKA: ∾ (Zemplén m. Mád Nyr. VI. 285).

KÁDIKA (Győr-Sz.-Márton Bódiss Jusztín; *kuágyika* Palócság Tsz. 183b): ∾.

KADÓC: rántalék (liszt, tojás és kenyér- v. zsemlyemorzsa, a miben a csirkét kirántják). *Kadócba rántott csirke* (Székelyföld Nyr. II.470). *Kadócba sütik a csirkét* (Maros-Torda m. Kőris-

patak Nyr. IX.237). *Ráncsd ki eszt a csürkét kadócba* (Marosvásárhely Kácávé József).

KÁDOG: kiabál, kiáltoz (Mohács Király Pál).

KADUCS: könnyű szerrel összeütött kisterjedelmű, födeles, néha ajtós épület-ragaszték (Tisza-Dob Nyr. XX.285).

[KAFATYOL].

össze-kafatyol: összepiszkol (Nagy-Kőrös Nyr. VI.424).

KÁFÉRKA (Fertő mell. MNy. III.405; Baranya m. Sz.-Lőrinc Nyr. XVII.335; Alsó-Csallóköz Kóssa Albert; *káforka* Balaton és Marcal mell. Tsz.; Fehér m. Vaál Nyr. XVIII.573; Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.84): **1.** merőke, vízmerő faedény, rocska (Baranya m. Sz.-Lőrinc Nyr. XVII.335; Fehér m. Vaál Nyr. XVIII.573; Alsó-Csallóköz Kóssa Albert; Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.84; Hol? Tsz.); **2.** a pozsonyi mérőnek nyolcadrésze (Balaton mell. Tsz.); a pozsonyi mérőnek negyedrésze (Marcal mell. Tsz.); **3.** *borsos káferka:* borsos ládika (Fertő mell. MNy. III.405).

KAFFANT: **1.** száját összecsappantva *kaff-*hangot ad (Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX. 283; Székelyföld Nyr. II.470. 555); **2.** vakkant, eggy ugatás-hangot ad (Székelyföld Kiss Mihály).

be-kaffant: bekap (a szájával) (Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.375).

KAFFOG: **1.** száját összecsappantgatja (a kutya, mikor legyek után kapkod v. a falatot lassanként bekapkodja) (Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; Palócság Nyr. XXI.418; XXII.75); **2.** vakkantgat, eggyet-eggyet vakkant (a kutya) (Palócság Nyr. XXII.75).

KAFFOGAT: **1.** száját összecsappantgatja (a kutya, mikor legyek után kapkod; a bőszült disznó, mikor a hidasban meg akarják fogni) (Balaton mell. Tsz.; Vas m. Sorok mell. Nyr. XXII.144); **2.** haragosan rá-ráförmed. *Csak úk kaffogat az embërre* (Vas m. Őrség Nyr. II.375).

[KAFFOGTAT].

bé-kaffogtat: kaffogva bekapdos. *A kenyereket a nagyétü csak ugy kaffogtatta bé mind egy takarós szálig* (Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.376).

KÁFIC: pótlék a kártyajátékban (Szentes Nyr. VIII.332).

KÁFOL: pótol a kasszába (a tekéző, a ki nem ütött ‚zsinórt' = a három első bábot; azaz: megveszi a jogot arra, hogy tovább játszhasson; vö. kaufen) (Gyöngyös Nyr. IX.332).

be-káfol: becsíp, berúg, megittasodik (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.142; Csongrád m. Szentes Nyr. XVI.94; Arad m. Majláthfalva Nyr. IX.378; Nagy-Kálló Nyr. XII.430; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI. 238; Hol? Nyr. XVII.235). *Be van káfolva* (Gyöngyös Nyr. IX.333). *Be vót káfolva* (Debrecen Nyr. III.514).

KAFRANCSOL: nyughatatlankodik, nyűgölődik. *Ugyan ne kafrancsolj a nyakamon!* (Kassa vid. Nyr. XVII.238).

KAGYLÓ (*gágyó* Göcsej Király Pál; *kágyalla* Vas m. Fölső-Őr Király Pál; *kagyilló* Somogy m. Kassai J. Szókönyv III.85; Nyr. XX.430; *kágyilló* Vas m. Kemenesalja, Göcsej Tsz.; Vas és Zala m. Tsz. 183b; Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573; Somogy m. Vése Király Pál; *kagyó* Balaton vid. Sebestyén Gyula; Vas m. Kemenesalja, Göcsej Tsz.; Zala m. Szepezd Nyr. XVII. 191; *kágyu* Vas m. Őrség Tsz.; Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.279; *kágyula* Vas m. Kassai J. Szókönyv III.85; Vas és Zala m. Tsz.; *kigyalag* Hol? Tsz.): **1.** *gágyó, kágyalla, kagyilló, kágyilló, kagyó, kágyu, kágyula, kigyalag:* csiga (Vas m. Kassai J. Szókönyv III.85; Tsz.; Vas m. Fölső-Őr Király Pál; Vas m. Kemenesalja, Őrség Tsz.; Zala m. Tsz.; Göcsej Tsz.; Király Pál; Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.279; Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573; Somogy m. Nyr. XX.430; Balaton vid. Sebestyén Gyula; Hol? Tsz.); **2.** *kágyilló, kagyó:* meztelen (házatlan, héjatlan) fekete csiga (Zala m. Szepezd Nyr. XVII.191; Somogy m. Vése Király Pál); **3.** *kagyilló, kágyilló, kagyló:* békateknő (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Somogy m. Kassai J. Szókönyv III.85; Esztergom, Mezőtúr, Arad, Zenta Király Pál); **4.** *kágyilló:* csavaros henger, a melybe a prés orsója jár (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

KAGYOS: csiga nyálával bevont (Balaton vid. Sebestyén Gyula).

KAHITOL (Csallóköz Nyr. I.279; *kahittyul* Csallóköz Szinnyei József): köhög, köhécsel.

KAHOG *(kàhog):* köhög (Palócság Nyr. XXII. 75; Heves m. Sirok Nyr. VIII.567; Gömör m. Nyr. XVIII.422).

KAHOL (*kahul* Győr vid. Nyr. IX.286): köhög, köhécsel (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.142; Békés m. Balog István; Debrecen Nyr. VII.329; Király Pál) [vö. *kehël*].

KAHOLY (Székelyföld Nyr. V.516; Andrássy Antal 1843; Kriza; Udvarhely m. Tsz.; Brassó m. Hétfalu Nyr. V.377; *kahoj* Udvarhely m. Vadr.; *kahój* Székelyföld Győrffy Iván; *kàholy* Székelyföld Nyr. V.377. 516; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; *kávaj* Brassó m. Hétfalu Király Pál): **1.** kemence, kályha (Székelyföld Nyr. V. 516; Győrffy Iván; Brassó m. Hétfalu Nyr. V. 377; Király Pál); **2.** = *kaholy-fa* (Székelyföld Nyr. V.377. 516; Andrássy Antal 1843; Kriza, Győrffy Iván; Udvarhely m. Tsz.; Vadr.; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

kaholy-fa (Székelyföld Tsz.; Udvarhely m. Homoród-Almás Dézsi Mihály; *kahoj-fa* Székelyföld Nyr. V.516; Udvarhely m. Vadr. 504a; *kahój-*

fa Székelyföld Győrffy Iván; *káholy-fa* Háromszék m. Nyr. IX.34): kemence fája (azon váluformára kivájt szélű gerendaféle, a melyen a tüzelő kemence v. kályha áll).

[KAJ].

kaj-neszes (*haj-neszes* Somogy m. Mesztegnye Nyr. VII.377): féleszű, bolondos (Szeged Ferenczi János; Orosháza Nyr. VI.178). *Ne bomojj már, të kajneszes!* (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.142). *Të hajneszes! Igazán, talán csak nëm mönt el a jó dógod!* (Somogy m. Mesztegnye Nyr. VII.377) [vö. *kajla-neszes*].

KAJABA, KALABA: lármás veszekedés (Alföld Nyr. XIV.95).

KAJÁCS (*kács* Vas m. Őrség Tsz. 184a; Nyr. I.422; III.283): **1.** görbe, horgas, ferde, rézsútos (Vas m. Őrség Tsz. 184a; Nyr. I.422; III.283; Göcsej, Resznek Nyr. XII.188; Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286; Hajdú m. Földes Nyr. III. 36; Szatmár m. Szamosháí Nyr. X.139; Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.96; Bodrogköz Tsz.; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.189; Székelyföld Tsz.; Udvarhely m. Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Nyr. VII.429); **2.** görbe lábú, lőcslábú (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.); **3.** formátlan (Mezőtúr Nyr. IX.183; X.86).

KAJÁCSOS: görbe, horgas, ferde (Székelyföld Nyr. VIII.462; Udvarhely m. Kiss Mihály) [vö. *kalácsos*].

[KAJÁCSUL].

el-kajácsul: nem egyenesen hasad (fa, deszka) (Göcsej, Resznek Nyr. XII.188).

KAJAFINTÁS: **1.** görbe, ferde (kül. edény széle); **2.** hóbortos (Debrecen vid. Nyr. XXIII. 286) [vö. *3. kalafinta*].

KAJÁL: kiabál (Baranya m. Ormányság Nyr. VIII.47).

KAJÁN (*kain* Székelyföld Tsz.). *Kaján* v. *kain ökör*: öklelős (Székelyföld Tsz.).

KAJBICS: **1.** görbe; **2.** görbe hátú; **3.** ügyetlen (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.189).

KAJCS, GACS: **1.** *gacs, kajcs*: görbe, görcsös fa v. kajla, görbe láb (Vas m. Őrség Tsz.; Nagyvárad Király Pál); **2.** *gacs*: görbület (Nagyvárad Király Pál).

[Szólások]. *Kajcsot vet*: birkózás közben a lábát a másiknak akadályul veti s így leteríti (Vas m. Őrség Tsz.; NyK. III.11).

KAJCSA: görbe lábú (Háromszék m. MNy. VI.333; Vadr. 504a; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Nyr. VII.429).

KAJCSOS (Balaton mell. Tsz.; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.431; *gacsos* Szolnok Nyr. V. 418; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.285; Szentes Nyr. VIII.187; Nagyvárad Király Pál; Szatmár m. Barna Ferdinánd; *gajcsos* Somogy m. Ádánd Simonyi Zsigmond; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 572; Nagy-Kőrös Király Pál): **1.** *gajcsos, kajcsos*: görbe, girbe-görbe (Balaton mell. Tsz.; Somogy m. Ádánd Simonyi Zsigmond; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.572). *Kajcsos bögöre* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.431); **2.** *gacsos, gajcsos, kajcsos*: csámpás, botlós lábú, bokázó járású (a ki a bokáját járás közben összeüti) (Szolnok Nyr. V.418; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.285; Nagy-Kőrös Király Pál; Szentes Nyr. VIII.187; Nagyvárad Király Pál; Szatmár m. Barna Ferdinánd).

gajcsos-lábú: görbe lábú, lőcslábú (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.477).

KAJDA-BAJDÁSZ: kiáltoz, kiabál (Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.94).

KAJDÁCSKOD-IK: lármáz. [Mikor eggyes vadlúd elszakad a falkától s gágogva keresi társait, azt mondják:] *Kajdácskodhatik, míg mëgtalálja pajtásait* (Fehér m. Velencei-tó vid. Nyr. XVII.431).

KAJDÁCSOL (*kajdácsúnyi*): kiabál, éktelenül énekel (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *kajdászol*].

KÁJDÂL: kiabál (Gömör m. Nyr. XVIII.501).

KAJDÁSZ (*gajdász* Zala m. Nyr. II.427; Pápa vid. Tsz.; *kajdáz* Fehér m. Nyr. X.187): kiáltoz, tele torokkal kiabál (Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286; Tolna m. Sár-Sz.-Lőrinc Nyr. III.87; Marcal mell., Pápa vid. Tsz.; Fehér m. Velencei-tó vid. Nyr. XVII.431; Duna-Almás Nyr. III.279; Esztergom Nyr. III.34; Komárom m. Nagy-Igmánd Pápay József; Komárom m. Fűr Nyr. XVIII.528; Tata vid. Nyr. V.473; Hont m. Nyr. V.426; VI.232; XVIII.430. 517; Bars m. Léva Czimmermann János; Pest m. Monor Nyr. XI.477; Pest m. Gyömrő vid. Pap Károly; Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.142).

KAJDÁSZOL (*kajdászúnyi*) = *kajdácsol* (Csallóköz Csaplár Benedek).

KÁJFËRTOS: részeg (Félegyháza Nyr. VI.559).

KAJFOS: **1.** pajkos; **2.** dölyfös (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

KAJINKOL: vonít (Dunántúl Nyr. V.181) [vö. *kajkol, kankol, kauncol*].

KAJINT: nagyot kiált (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286).

KAJKÓ (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.142; XXIII. 142; Kecskemét Király Pál; Heves m. Névtelen; Túrkeve Nyr. III.472; *gagó* Zemplén m. Nyr. IV.425; *gágó* Bodrogköz Kassai J. Szókönyv II. 244; Tsz.; *kakó* Túrkeve Nyr. III.472; Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Háromszék m. Tsz.; *kákó* Túrkeve Nyr. III.472; Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.225; Debrecen vid. Nyr. XXIII.286; Szatmár m. Nyr. XXIII.142; Szabolcs m. Tisza-Dob Nyr. XVIII.571; Hegyalja Kassai J. Szó-

könyv II.57. 244; Tokaj Nyr. XIX.383; XXIV. 48; Szinyérváralja vid. Nyr. XV.189): 1. *gágó, kajkó, kákó*: fahorog (faágból kivágott kettős kampó, a melynek az eggyik végét pl. rúdra akasztják, a másikra meg holmit ráfüggesztenek; horgas faág, a melyre az iskolás leányok a kaskájukat akasztják; gyümölcs- v. hernyószedő fahorog) (Heves m. Névtelen 1840; Túrkeve Nyr. III.472; Bihar m. Furta vid. Nyr. IV. 225; Debrecen vid. Nyr. XXIII.286; Szatmár m. Nyr. XXIII.142; Szabolcs m. Tisza-Dob Nyr. XVIII.571; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.57. 244; Tokaj Nyr. XIX.383; XXIV.48; Szinyérváralja vid. Nyr. XV.189; Bodrogköz Kassai J. Szókönyv II.244; Tsz.). *Nagy legény; az epret is kákóval szedi!* (Tisza-Dob Nyr. XVIII.571); 2. *gagó*: szénvonó (Zemplén m. Nyr. IV.425); 3. *kakó*: a zsuppfödél farába szúrt pózna v. karó (hogy a zsuppot a szél föl ne bonthassa) (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Háromszék m. Tsz.); 4. *kajkó, kakó*: görbe kezű v. lábú (Túrkeve Nyr. III.472); 5. *kajkó*: esztelen, féleszű, félbolond, bolondoskodó (Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 142; XXIII.142; Kecskemét Király Pál) [vö. *gágó, 1. kuka*].

KAJKOL: nyifogva ugat (Baranya m. Pellérd Nyr. XI.239; Hol? Tsz.) [vö. *kajinkol*].

KAJKÓS: görbe, horgas, kampós (Nagy-Kúnság Nyr. II.136; XVI.332; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.428).

kajkós-lábú: görbe lábú (Nagy-Kúnság Nyr. II.136; XVI.332; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.428).

KAJLA (*csajla* Nagy-Kőrös Nyr. XIV.229. 468; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.523): 1. *kajla, csajla*: görbe, lekonyult (Vas m. Kemenesalja, Balaton mell., Pápa vid. Tsz.; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.142; Nagy-Kőrös Nyr. XIV.229. 468; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.523); 2. *kajla*: szeles, vigyázatlan, elhamarkodó, könynyelmű (Tolna m. Paks Nyr. XXII.384; Pest m. Tinnye Nyr. VII.90; Békés m. Nyr. III.525; Komárom m. Nagy-Igmánd Pápay József) [*Kajla*: csonka [?] (Kecskemét Nyr. X.381).

kajla-bajla: nagy lekonyult fülű (Szeged vid. Nyr. VI.182).

kajla-kutya olaj: [nép-etimológia] kajeputolaj (fogfájás elleni szer) (Palócság Nyr. XIV.90).

kajla-neszes: bolondos (Tolna m. Paks Nyr. XXII.384) [vö. *kaj-neszes*].

kajla-putya olaj: [nép-etimológia] kajeputolaj (fogfájás elleni szer) (Palócság Nyr. XIV.90).

KAJLAD: hajlad, konyul, kajla lessz (Háromszék m. MNy. VI.333).

le-kajlad: lekonyul. *Lekajladt a kedve*: lelohadt, elment a kedve (Udvarhely m. Vadr.).

[KAJLÁSOD-IK].

[el-kajlásodik].

[Szólások]. *El van kajlásodva az esze*: kissé bolondos (Heves m. Sz.-Erzsébet Nyr. XX.43).

[KAJLÚL].

[el-kajlúl].

[Szólások]. *El van kajlúlva az esze*: kissé bolondos (Heves m. Sz.-Erzsébet Nyr. XX.43).

KAJMÓ, GAJMÓ, GAMÓ (*gajmó* Komárom Herman O. Halászat K.; Bars m. Léva Czimmermann János; Hont m. Nyr. VI.182; Kúnság Hajdú Nagy Sándor; Kalotaszeg Király Pál; *gamó* Pest m. Sztrokay Antal 1842; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.572; Kecskemét Tsz. 188a; Csongrád m. Ploetz 1839; Szatmár m. Herman O. Halászat K.; Szatmár vid. és hely nélkül Tsz.; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.236; XXI.282; *kajmó* Hol? Tsz.; *kamó* Eger Nyr. XIX. 173; Nógrád m. Tolmács Nyr. XVI.46; Gömör m. Tsz.; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.57; *kamaó* Palócság Nyr. XXII.76; *kámaó* Gömör m. Runya Nyr. XXII.287): 1. *gajmó, gamó, kamó, kamaó, káma*: kampó, horog (szénahúzó horog; akasztó horog; horgos halász-szerszám; fahorog, a melyen a kötelet sodorják, verik) (Komárom Herman O. Halászat K.; Kecskemét Tsz. 188a; Csongrád m. Ploetz 1839; Palócság Nyr. XXII. 76; Eger Nyr. XIX.173; Bars m. Léva Czimmermann János; Hont m. Nyr. VI.182; Gömör m. Tsz.; Gömör m. Runya Nyr. XXII.287; Szatmár vid. és hely nélkül Tsz.; Szatmár m. Herman O. Halászat K.; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.57; Kalotaszeg Király Pál); 2. *gajmó, gamó, kamó*: horgas végű bot, pásztorbot (Pest m. Sztrokay Antal 1842; Kúnság Hajdú Nagy Sándor; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.572; Hol? Tsz.); 3. *kamó*: ág-bog, ágasfa (Nógrád m. Tolmács Nyr. XVI.46); 4. *gamó*: nagy láb (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.236). *Csak habuckolj egymás után, ne kiméld azokat a gamókat!* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XXI.282).

[KAJMÓL], KAMÓL (*kamólni, kamónyi, kamúnyi* Eger és vid. Nyr. XVII.430; XIX.173; *kamol* Heves m. Kompolt Király Pál; *kámanyi* Gömör m. Runya Nyr. XXII.287; *kamaól* Palócság Nyr. XXII.76; *gajmol* Alföld Nyr. XIII.478; ê-*gamúnyi* Veszprém m. Csetény Halász Ignác): 1. *gajmol*: birkózás közben a lábát a másiknak akadályul veti s így leteríti. *Birkozzunk, gyerekek, de nem szabad gajmolni* (Alföld Nyr. XIII.478); 2. *kamol, kamólni, kamaól, kamónyi, kamaónyi, kamúnyi*: baszni (Palócság Nyr. XXII.76; Gömör m. Runya Nyr. XXII.287; Heves m. Kompolt Király Pál; Eger és vid. Nyr. XVII.430; XIX.173).

ê-gamú: elvesz. *Azt is êgamúta tülem. Mindênt êgamú tülem* (Veszprém m. Csetény Halász Ignác).

KAJMÓS (*gamos* Pest m. Sztrokay Antal 1842; *gamós* Torontál m. Majdán Kálmány L. Szeged

népe III.291): görbe lábú (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.478). *Kajmós lábú* : ∾ (Debrecen Nyr. VII.329).

[**KAJMÓZ**], **GAMÓZ-IK** : baszik (Tokaj Nyr. XXIII.336).

ê-gamóz : elcsen (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.572).

KAJSZA : **1.** ferde, görbe, félreálló, rézsútos (Vas m. Kemenesalja, Győr m. Tsz.; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.142; Békés m. Balog István; Palócság Nyr. XXII.75; Rimaszombat Nyr. V. 182; Tokaj Nyr. XXIV.48; Szilágy m. Nyr. IX. 563; Székelyföld Tsz.); **2.** görbe szarvú (Kecskemét vid. Tsz.).

KAJSZÁS : csámpás (ökör*:* a mely a két hátulsó lábával ‚kaszál', mikor jár (Székelyföld Tsz. 195a) [vö. *kaszás*].

KAJSZI (Győr m. és hely nélkül Tsz.; *kajszén* Udvarhely m. Arany-Gyulai NGy. I.176; *kajszin* Kecskemét, Szeged Csaplár Benedek). *Kajszi* v. *kajszin barack* : sárga barack (Győr m. és hely nélkül Tsz.; Kecskemét, Szeged Csaplár Benedek). *Kajszén katrinca* (Udvarhely m. Arany-Gyulai NGy. I.176).

KAJSZOL : **1.** kaszál a lábával (Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.139); **2.** szárazmalomban őröl (Hajdú m. Földes Nyr. III.181; Tokaj Nyr. XXIV.48).

KAJSZOS : **1.** ferde, görbe, félreálló, rézsútos (Brassó m. Tatrang Nyr. II.477); **2.** csámpás (Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.139).

[**KAJSZUL**].

ki-kajszul : kitörik [?] (Fehér m. Nyr. IX.284).

KAJT : keres, kutat (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr.). *Mit kajt ott az a gyermek?* (Székelyföld NyK. X.330). *Kajcs nëkëm ëgynëhány vesszőt. Még nem kajtottál?* (Udvarhely m. Nyr. VII.324).

KAJTÁR : **1.** mindent fölkutató (Erdély Kassai J. Szókönyv III.87; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.38; Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Nyr. IV.427); **2.** tilosba járó (marha) (Székelyföld Tsz.); **3.** nyalánk, torkos (Szilágy m. Nyr. VII.381; Alsó-Fehér m. Király Pál; Székelyföld Tsz.); **4.** csavargó, kóborló (Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1845); **5.** buja, bujálkodó (Háromszék m. Nyr. V.90); **6.** *kajtár lúd* : az a lúd, a melyet, mikor tavasszal kitojta magát, nem ültetnek el, ha mindjárt kotlik is, hanem kiverik a gúnárhoz, hogy sarjúra is tojjon (Mezőtúr Nyr. X.568; Borsod m. Poroszló Kassai J. Szókönyv III.87). *Kajtár liba* : fia nélkül való (Bihar m. Pocsaj Nyr. VIII.379).

KAJTÁRKOD-IK : **1.** kutat, keresgél (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVI.96; XVIII.96); **2.** tilosba jár (marha) (Háromszék m. MNy. VI.333); **3.** lopni akarva ólálkodik (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVI.96; XVIII.96); **4.** kacérkodik, rosszalkodik (Bihar m. Pocsaj Nyr. V.572); **5.** bujálkodik (Háromszék m. Nyr. V.90).

KAJTÁROL : rabol (Háromszék m. MNy. VI. 333; Győrffy Iván).

KAJTAT (*kojtat* Komárom m. Nagy-Igmánd Pápay József) : **1.** *kajtat* : kutat, keresgél (Gömör m. Nyr. XXII.525; Nagy-Szalonta Nyr. XII.376; Debrecen Nyr. VII.329; Hajdú m. Földes Nyr. III.36; Szatmár m. Nagy-Dobos Nyr. IX.138; Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183; Szinyérváralja vid. Nyr. XV.189 [itt *kujtat* sajtóhiba]; Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.38; Segesvár IX.44; Székelyföld Tsz.; NyK. X.330; Arany-Gyulai NGy. III.305; Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 504a; Háromszék m. Uzon Nyr. VII.429; Erdélyi Lajos); **2.** *kajtat, kojtat* : kóborol, kószál, koslat, lót-fut, szüntelen ki-s bejár (ajtón) (Komárom m. Nagy-Igmánd Pápay József; Békés m. Balog István; Tokaj Nyr. XXIV. 48) [vö. *katat*].

be-kajtat : vmit keresve, hajszolva lótva-futva bejár. *A fél várost bekajtattam, még öt forintot kaptam* (Tokaj Nyr. XXIV.48).

fel-kajtat : fölkutat (Szinyérváralja vid. Nyr. XV.189; Székelyföld NyK. X.330).

össze-kajtat : összekutat (Kassa vid. Nyr. IX. 557). *Öszvekajtattam az egész házat, oszt mégse akadtam a nyomára* (Gömör m. Nyr. XXII.525).

KAJTI : kutató, keresgélő (Székelyföld Győrffy Iván). *Oh mit kajtassz, te kajti!* (Háromszék m. Vadr. 504a).

[1. **KÁK**].

kák-virág : nárcisszus (Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely és Csík m. Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr.).

2. **KÁK** : tát (Torockó Vadr.).

fel-kák : föltát. *Kákd fel a szádat* (Torockó Kriza).

[**KÁKA**].

káka-bélű : gyenge gyomrú, kényes gyomrú, keveset evő, ételben válogatós, finnyás (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.142; Mezőtúr Nyr. IX.479; Szentes Nyr. VI.232; Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183; Szatmár m. Gencs Nyr. X.525; Rimaszombat és vid. Nyr. V.182; X.88; Csallóköz Csaplár Benedek; Szolnok-Doboka m. Szent-Margita Kovács Dezső; Hol? Tsz.) [vö. *kákásbélű*].

KAKACA : kis kakas (Udvarhely m. Kóbori János) [vö. *kakóca*].

KAKADÓ : (rendesen vattával bélelt) női fölöltő (Vas m. Kemenesalja, Nemes-Magasi Nyr. XIX.191; Heves m. Névtelen 1840; Rimaszombat Nyr. V.272).

KAKAS (*kokas* Vas m. Marác Nyr. IV.288; Veszprém m. Nyr. VII.279; Veszprém Nyr. II. 134; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. IV.381; Somogy m. Mosgó Nyr. V.142; Somogy m. Ádánd Nyr. VI.334; Fehér m. Lovasberény Nyr. XVII. 576; Csallóköz Csaplár Benedek; Hajdú m. Földes Nyr. III.38; IV.137; Bihar m. Ér-Keserű Nyr. V.178; Bihar m. Székelyhíd Nyr. V.268; Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.519; Debrecen Nyr. VI.330; IX.161. 206. 266; Szatmár Nyr. VII.423; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.566; Szilágy m. Nyr. VII.381; Szilágy m. Tasnád Nyr. VI.474; Zilah Nyr. XIV.334; Kolozs m. Zsobok Melich János; *kokás* Érsekujvár Nyr. VIII.282; *kokis* Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.429; Csík m. Tsz.; *kókis* Csík m. Nyr. VII.331; Győrffy Iván; Csík m. Ditró Nyr. VI.177; Csík-Madaras Nyr. XX. 47; Csík m. Gyergyó vid. Kiss Mihály; *kókus-töki* Heves m. Pásztó Nyr. VIII.285; *kukas* Pozsony m. Kassai J. Szókönyv III.89; Csallóköz Csaplár Benedek): pattogatott kukorica (Debrecen Nyr. IX.206; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.566; Szilágy m. Nyr. VII.381; Szilágy m. Tasnád Nyr. VI.474; Zilah Nyr. XIV.334; Erdély Csaplár Benedek; Kolozs m. Zsobok Melich János; Székelyföld Kiss Mihály; Marosvásárhely Nyr. IX. 428; Csík m. Győrffy Iván; Csík-Madaras Nyr. XX.47).

kakas-élű: veres nyak-agyar (virág) (Erdővidék Nyr. VIII.188).

kakas-hágó ménló: ménló, a mely oly hamar készen áll a hágásra, mint a kakas (Székelyföld Kiss Mihály).

kakas-harang (*kokas-harang*): csörgős csengő (a milyent éjjelre a kakas nyakába is akasztanak, hogy a ragadozókat elriassza) (Soprony m. Nyr. XXI.141; Vas m. Rába-Hidvég Nyr. XXI. 95; Zala m. Nyr. XXI.141; Somogy m. Nyr. XXI.95; Veszprém m. Nyr. XXI.95; Komárom m. Geszti járás Nyr. XXI.95).

kokas-láb: tropaeolum (Soprony és Vas m. Nyr. X.332).

kakas-mandikó: őszike (Marosszék Vadr. 500b; Győrffy Iván).

kókis-Panna: hebehurgya nőszemély (Csík m. Gyergyó vid. Kiss Mihály).

kakas-szëg (*kakas-szög, kokas-szëg*): láncon függő hajtott szeg, melyet az eke-gerendelyben levő lyukak eggyikébe állítanak, hogy a talyiga tengelyének a gerendelyre húzott lánca vissza ne csússzék (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII. 94; Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.57; III. 90; Kis-Kún-Halas Nyr. XV 142; Heves m. Csépa Nyr. II.380; Székelyföld Tsz.; Csík m. Nyr. VII. 236; Erdővidék, Olasztelek Nyr. XIII.578).

kokas-szilva: bizonyos légy szúrása következtében fölpuffadt szilva (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.577).

kakas-taraj (*kokas-tara* Soprony m. Nyr. X. 332): vörösfürtü kerti paraj (celosia cristata) (Soprony m. Nyr. X.332; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323; Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII. 191).

kokastaré-fa (Zala m. Szepezd Nyr. XVII.191; *kokastora-fa* Vas m. Nyr. X.332): iharfához hasonló fa (rhus typhina).

kókis-tej: az a rossz-ízű sűrű tej, a melyet a tehén a megborjazása utáni napokban ad (Csík m. Gyergyó vid. Kiss Mihály).

kókus-töki: [tréf.] kulacs (Heves m. Pásztó Nyr. VIII.285).

kakas-ülő (*kakas-üllő*): **1.** azon keresztfa, mely a szarufákat összefoglalja (Székelyföld Tsz.; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XV.336); **2.** a kece fája (Kopácsi Herman O. Halászat K.).

kakas-virág: a zászpának ősszel kinövő virága (Udvarhely m. Nyr. IX.236).

[KÁKÁS].

kákás-bélű: finnyás természetű (Gömör m. Nyr. XXII.525) [vö. *káka-bélű*].

KAKASI: tojás (Baranya m. Sumony Nyr. III.320).

KAKASKA (*kakiska* Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.355; XXIII.96; *kokiska* Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.429).

KAKAT = *kakas-szëg* (Balaton mell. Tsz.) [vö. *kotak-szëg, kokotka*].

KÁKÁZ: kákával betöm(-i a hordó-dongák közeit) (Pozsony m. Kassai J. Szókönyv III.88).

KÁKICS: tejelő szálas gaz, tejes paréj, vad cikória (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.180; Győr m. Tsz.).

KÁKINKOD-IK: [?] (Moldvai csáng. Nyr. IX.455).

[KÁKK].

[Szólások]. *Kákkot mond*: utolsót lélekzik, meghal (Székelyföld Kiss Mihály).

[KÁKKAD].

el-kákkad: tikkadtan lekonyul (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *kókkad*].

[KÁKKAN].

le-kákkan: lekonyul (Székelyföld Kiss Mihály).

KÁKKANTÓ, KÁKKANTYU: a nyüstpálcáról lefüggő s a nyüstöt fönntartó karikák (kétnyüstösön fölüli szövésnél) (Székelyföld Nyr. I.281; VIII.474; Kiss Mihály).

1. **KÁKÓ**: káka (Győr vid. Nyr. VI.272).

2. **KÁKÓ**: hajfonat (Nógrád m. Litke Nyr. IV.225).

KAKÓCA: kis kakas (Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Kőrispatak Király Pál) [vö. *kakaca*].

KÁKOMBÁK: ákombákom (Balaton mell. Tsz.).

KÁKOMBÁKOM: **1.** ∾ (Tolna m. Tsz.); **2.** érthetetlen beszéd (Marcal mell. Tsz.).

KAKRI (*kåkri*): kakas (Kecskemét, Szeged, Torontál m. Csaplár Benedek; Losonc vid. Nyr. XXIII.39).

KAKUCS: közellátó (Székelyföld Kassai J. Szókönyv III.92; Tsz.; vö. NyK. X.330) [vö. *kukucsi*].

KAKUKK (*kukuk*-fű Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323; *kukukk*-virág Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XII.477).

kukukk-virág: **1.** erythronium; **2.** dens canis (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XII.477).

[1. **KALA**].

kala-bánya: mély hely a patakban. *A fiam elkottyant a kalabányába; aligség-alig tudott belűle kikapaszkodni* (Mármaros m. Visk Király Pál).

[2. **KALA**].

kala-bala: rendetlen, idomtalan (Székesfehérvár Nyr. VII.430).

kala-hajdi: dologtalan ember (Udvarhely m. Fehér-Nyikó mell. Nyr. XVIII.480).

kala-hajtyi: bolondos, hebehurgya (Palócság Nyr. XXIII.25) [vö. *kele-hajti*].

kala-kótya (*kala-kóca* Somogy m. Kassai J. Szókönyv III.93): féleszű, hóbortos, eszelős, szeleburdi (Somogy m. Nyr. II.376; Kúnszentmiklós Nyr. XV.47; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.142; XXIII. 142; Makó Nyr. IX.377) [vö. *kalótya, kele-kótya*].

kala-kótyos: szeles, szeleburdi (Alföld Nyr. XIV.95).

KALABA: verekedés (Háromszék m. MNy. VI.333; Győrffy Iván).

KALABALÁL: értelem nélkül össze-vissza beszél (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.142; Csallóköz Csaplár Benedek).

KALABÁLÉ (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *kalabala* Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.93): veszekedés, csetepaté, zűrzavar, galiba [vö. Nyr. XXIII.100].

KALABINA: **1.** ekeló (Gömör m. Tsz. 104b; Karancs vid. Nyr. XXII.48); **2.** sátorfa (Rimaszombat Nyr. V.182); **3.** sátor-féle (Rimaszombat Nyr. V.272).

KALABINT: elcsen, ellop, ügyesen félretesz vmit (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.427) [vö. *galabint*].

KALABOL: vereget, kalapál (Háromszék m. Győrffy Iván).

[**KALÁC**].

kalác-fa (Göcsej Nyr. V.35; *kaláс-fő* [? nyilván hiba e h. *kaláс-fo*] Vas m. Őrség Nyr. IV. 521): korlát, kerítés.

KALÁCS: fej (kender) (Soprony és Vas m. Nyr. XI.572).

kalács-fa. *Kalács-fák:* azon görbére hajtott fák (deszkák), melyek a malomkerék szárnyait összekötik, vagyis a malomkerék talpfái (Győr Nyr. XI.287).

kalács-kerítés: malomkerék körülete (Győr Nyr. XI.287).

KALÁCSIKA: kalácska (Eszék vid. Nyr. VIII.326).

[**KALÁCSOL**].

ësszе-kalácsol: összekulcsol, összefon. *Ugy ësszekalácsóta vót ak két lábát, hogy elig lëhetëtt êvállasztani* (Székelyföld Győrffy Iván).

[**KALÁCSOLÓD-IK**].

össze-kalácsolódik (*össze-kalátyolódik* Székely-Keresztúr Nyr. VIII.525; *össze-kalócsolódik* Székelyföld Andrássy Antal 1843; Győrffy Iván; [össze-]*kalócsolódik* Háromszék m. MNy. VI.333): **1.** *össze-kalácsolódik, össze-kalócsolódik*: összefonódik, összekulcsolódik, összetekerődik, összegubancolódik (Székelyföld Kiss Mihály, Andrássy Antal 1843, Győrffy Iván); **2.** *össze-kalátyolódik:* összetaszigálódik, öklelődzik. *Összekalátyolódnak a marhák* (Székely-Keresztúr Nyr. VIII.525) [vö. *kalancsolód-ik*].

KALÁCSOS: görbe, horgas, lőcsös. *Kalácsos láb* (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *kajácsos*].

1. **KALAFINTA**: boronahorog (a mellyel a boronát a vonó marhák után akasztják) (Marosszék, a Nyárád alsó völgyében Nyr. VIII.474).

2. **KALAFINTA**: nyakoncsapás, nyakleves (Székelyföld Tsz.; Nyr. IV.183; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

3. **KALAFINTA**: tétovázó, ügyetlen (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XX.479) [vö. *kajafintás*].

[**KALAFINTÁL**].

meg-kalafintál: jól megcsapdos (Székelyföld Tsz. 185b).

[**KALAFINTÁZ**].

meg-kalafintáz: megver (Háromszék m. Nyr. VIII.474).

KALÁHA (Balaton mell. Fábián Gábor 1839; Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.525; Zala és Komárom m. Király Pál; Zala m. Szepezd Nyr. XVII.191; *kalaha* Balaton mell. Tsz. 38a;

Horváth Zsigmond 1839; *kalaháj* Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VIII.524; Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46; *kláha* Zala m. Szepezd Nyr. XVII.191; Pápa Nyr. XVI.527): kalász szálkája, bajusza.

KALÁK: ellopott marha visszaszerzéséért előre adott pénz (Udvarhely m. Vadr.).

1. **KALÁKA** *(kâlâka)*: **1.** szomszédoknak, ismerősöknek, jó barátoknak, rokonoknak együttes munkavégzése (szivességből, nem pénzért) s az utána következő vendégség és táncmulatság, a mellyel a gazda a fáradságukat meghálálja (Bihar m. Fugyi-Vásárhely Nyr. III.232; Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.94; Szatmár vid. Tsz.; Abaúj m. Ploetz 1839; Zilah Nyr. XIV. 334; Kolozsvár Horváth József; Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. IV.33; VI.517; XI.40; Udvarhely m. Zetelaka Nyr. II.89; Csík m. Nyr. XII.235). *Fonó, kötő, törökbuzafosztó kaláka* (Kolozsvár Horváth József). *Arató, szénagyüttő, ganyéző kaláka* (Székelyföld Győrffy Iván). *Fahozó, tapogató, ganyéző, takaró, arató kaláka.* [Ha valaki kifogyott a ,juhmagból', akkor kalákát csinál és mindenkitől, a ki a kalákában jelen volt, eggy bárányt v. juhot kap; ez a] *báránylopó kaláka.* [Hasonló a] *kenderlopó kaláka* (Csík-Madaras Nyr. XX.47). *Vigyázz, nehogy vizhordó kalákát csinálj*: vigyázva bánj a tűzzel! (Székelyföld Kiss Mihály); **2.** házi mulatság (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.332); falusi nyári táncmulatság (Szatmár m., az Avas vid. Kóssa Albert); **3.** lármás veszekedés, csetepaté, verekedés (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. IV.80).

[Szólások]. *Kalákába haragszik:* barátságból segít vkinek haragudni eggy harmadikra, a ki pedig neki magának semmit sem vétett (Székelyföld Kiss Mihály).

2. **KALÁKA**: árnyékszék [vö. kloáka] (Nagy-Kőrös Pap Károly).

KÂLÂKÁN: gálic (Moldvai csáng. Nyr. X. 204).

KALÁKÁZ *(kâlâkáz)*: **1.** kalákába hí össze többeket, kalákát csinál (Székelyföld Tsz. 186a); **2.** lármáz (Csík m. Nyr. V.468).

KALAMAJKA (*kalamájka* Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár): **1.** *kalamajka*: vmi tánc (Csallóköz Szinnyei József; Tata Horváth Ignác); **2.** *kalamajka*: duda (Palócság Császár Árpád); **3.** *kalamajka*: hóbortos, féleszű, bolondozó, bolondoskodó (Tata Horváth Ignác); **4.** *kalamajka*: rendetlen (Kassa vid. Nyr. XVIII.431); **5.** *kalamájka*: veszedelem (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár) [vö. *kalamajkó*].

KALAMAJKÁKOD-IK (*kâlâmâjkâkon*nyi): ugrándozik (Félegyháza Nyr. V.35).

KALAMAJKÁSKOD-IK *(kalamajkâskogy-ik)*: rendetlenkedik (Palócság Nyr. XXI.503).

KALAMAJKÁZ[-IK]: **1.** ireg-forog, ugrál (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.478); **2.** tréfálódzik, bolondozik (Kecskemét Nyr. VII.376).

KALAMAJKÓ: **1.** vmi tánc. *Kalamajkó könynyid tánc* (Vas m. Körmend vid. Nyr. III.522); **2.** hóbortos (Győr vid. Nyr. V.522) [vö. *kalamajka*].

KALAMANTYÓZ [nyilván *lë-k.*]: ügyetlen kézmozdulattal vmit letaszít (Karancs vid. Nyr. XXII.48).

KALAMISTRÁL: **1.** motoz, kutat, kotorász, kaparász, rakosgat (Szinyérváralja vid. Nyr. XV. 189); **2.** munka közben alkalmatlankodik, útban van, haszon nélkül tesz-vesz (Zilah Nyr. XIV. 334).

KALAMOL: motoz, kutat, kotorász, kaparász, rakosgat (Békés m. Balog István; Debrecen Nyr. VII.329; Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.48; Szinyérváralja vid. Nyr. XV.189). *Azért* [vágtuk el a bárány farkát, hogy] *mikor fejjük, ne kalamoljon farkával a tejes edényben* (Alföld Nyr. XIV.95).

KALANCS: tévelygős hely, útvesztő, labirintus (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.358; Háromszék m. Márkosfalva Győrffy Iván).

KALANCSAGOS: tévelygős, útvesztős, tekervényes (Háromszék m. MNy. VI.333; Győrffy Iván). *Vigyázz azon a kalancsagos úton, félre ne bódorogj!* (Alföld Nyr. XIV.95).

KALANCSOL: **1.** motoz, kutat, kotorász, kaparász (Háromszék m. MNy. VI.333); **2.** zakatolva jár ide s tova (Háromszék m. Győrffy Iván).

KALANCSOLÓD-IK: bonyolódik, össze-vissza akadoz, keresztbe vetődik eggymással (Háromszék m. MNy. VI.333; Győrffy Iván) [vö. *kalácsolód-ik*].

KALANCSOS = *kalancsagos* (Alföld Nyr. XIV. 95; Háromszék m. MNy. VI.333) [vö. *kilincs-kalancsos*].

KALAND: pajtás. *Jóskának vendége van; tán a kalandja van itt megint* (Makó Nyr. XXI.273).

KALANDÁSZ: kalandoz, kóborol (Deésakna Nyr. I.382).

KALANDOROZ: ide-oda ütődik (Székelyföld Tsz.; Nyr. V.377).

KALANDOS: tagja a *kalandos-társaság* nevű régi temetkező társulatnak (Kolozsvár Szinnyei József, Kanyaró Ferenc).

KALANDOZÓ: [tréf. nép-etimológia] kalendáriom (Békés m. Balog István).

KALANGYA (*kalangya* Kalotaszeg Melich János; *kalongya* Szatmár vid. Tsz.; Székelyföld

Tsz.; NyK. X.331; Nyr. XI.573; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Szolnok-Doboka m. Nyr. XI.573; Bukovina Nyr. VI.472): 1. gabona-kereszt (Pápa vid., Szatmár vid. Tsz.; Kalotaszeg Melich János; Székelyföld Tsz.; NyK. X.331; Nyr. II.555; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Bukovina Nyr. VI.472); 2. szénaboglya (Csallóköz Csaplár Benedek; Komárom m. Naszvad Nyr. IV.283; Kecskemét Nyr. X.381); 3. huszonöt-harminc fej-kender eggyüttvéve (Szolnok-Doboka m. Nyr. XI.573; Székelyföld Nyr. XI.573).

[**KALANGYÁL**], **KALONGYÁL**: 1. kalangyát rak, kalangyába rak (Székelyföld Tsz. 187b; Győrffy Iván; Udvarhely m. Fehér-Nyikó mell. Vadr. 113); 2. rakosgat, eggymásra rakosgat (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván). *Napestig csak a lábát kalongyálgassa* (Háromszék m. Vadr.).

KALANTOZ: iddogál (Hol? Nyr. XII.527).

[**KALAP**].

[Szólások]. *Kalap alá szedtem a jó tanácsot*: elmémbe vettem (Tisza-Örs Csaplár Benedek). *Kalap alatt hált*: egész éjjel mulatott és nem aludt (Szeged vid. Nyr. V.265).

kalap-csizma: téli posztó-csizma (Soprony m. Nyr. XVIII.288).

kalap-fészke: a kalap teteje karima nélkül (Csongrád Nyr. IX.90).

kalap-kupakja: ∾ *Ojjat vágok a kalapod kupakjára, hogy a fejed is megérzi* (Abaúj, Borsod m. Király Pál).

kalap-olaj: [nép-etimológia] kajeput-olaj (fogfájás ellen való orvosság) (Palócság Nyr. XIV.90).

kalap-zsír: ∾ (Palócság Nyr. XIV.90).

KALAPÁCS (*kolopács* Udvarhely m. Nyr. VI.516).

KALAPÁL (*kalobál* Bodrogköz Tsz.; *kolopál* Udvarhely m. Nyr. VI.516): 1. hadonáz (Székelyföld Kiss Mihály); 2. össze-vissza beszél, fecseg, locsog (Mezőtúr Nyr. X.568; Szatmár m. Mánd Nyr. XIX.335); 3. [tréf.] gyereket csinál (Gyöngyös vid. Nyr. II.181).

el-kalapál: elhamarkodva csinál, elsiet (vmit) (Háromszék m. MNy. VI.324).

[**KALAPOL**].

el-kalapol: ∾ (Háromszék m. Vadr.).

KALARÁBÉ (*karalábé* Debrecen Nyr. IX.164; *karalâb'é* Palócság Nyr. XXII.76; *kelerâb* Nagy-Becskerek vid. Nyr. IV.568).

KALÁRI (*kalár* Háromszék m. MNy. VI.333): konty-tartó lapos hosszúkás ón v. vas (Háromszék m. MNy. VI.333; Vadr.; Győrffy Iván).

KAŁAS: szeles (Gömör m. Serke Nyr. XIX.45).

KAŁÁSZ (*kalájsz* Hargita vid. Vadr. 557): kalász-szálka (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván).

KAŁÁSZOL: gabona-kalászokat böngész (Borsod m. Nyr. XX.47).

KALATYITA: lapos meleg kövön sütött palacsinta. *Haricska-kalatyita* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Łajos).

KALCON (*kálcon* Brassó m. Hétfalu Nyr. V. 377): rövidszárú csizma (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.526; Király Pál).

KALËNDÁRIOM (*kalandárijom* Répce vid. Nyr. XX.364; *kalandáriom* Dunántúl Nyr. XVI. 239; Debrecen Nyr. IX.162; *kalandâriom* Palócság Nyr. XXI.307; XXII.76; *kâlândâriom* Gömör m. Nyr. XVIII.422. 453; *kalandárjom* Tolna m. Nyr. VI.523; *kalondáriom* Háromszék m. Uzon Erdélyi Łajos).

KALÉSZÓ: csavargó, futkározó (disznó) (Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841).

KALÉSZOL = *kalézol. Nem vót arra út soha, mindig csak úgy kalészótak* (Baranya m. Ormányság Nyr. IX.285).

KALÉZOL (Balaton mell., Vas m. Kemenesalja, Pápa vid. Tsz.; Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.142. 213; Csallóköz Csaplár Benedek; *kalajcul* Soprony m. Csepreg Nyr. II.372; *kalézúni* Simontornya Nyr. V.230; Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46; *kaliézúnyi* Vas m. Répce-Sz.-György Nyr. XVIII. 527; *kalézoll* Zala m. Szepezd Nyr. XVII.191; *kalózol* Szerencs Kassai J. Szókönyv III.97; *kolézol* Komárom m. Nagy-Igmánd Pápay József): kóborol, csatangol, kóvályog, kószál.

KALFASZ: öblös hordó-eszköz (Bars m. Nyr. XVIII.384).

KÁLHÁS: csökönyös. *Kálhás termiszetü* (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI.381).

KÁLIÁS: részeg, ittas (Udvarhely m. Nyr. V.231).

KALIBA (Szilágy m. Nyr. VI.473; Szilágy m. Zovány Ince Kálmán; Kalotaszeg, Zsobok Melich János; Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; *guliba* Fehér m. Nyr. IX.284; Kis-Duna mell. Győr és Mosony közt Nyr. XI.43; Nógrád m. Fabó András 1841; Szeged Nyr. VIII.235; *gulyiba* Palócság Császár Árpád; *kaiba* Háromszék m. Vadr. 417; *kajiba* Háromszék m. Erdélyi Lajos; *kalyiba* Bereg m. Dercen Nyr. XX.432; *kaliba* Kalotaszeg, Zsobok Melich János; *keriba, këriba* Moldvai csáng. Nyr. III.51; IX.448; *koleba* Török-Becse Nyr. IX.92; *koliba* Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.250; Kalotaszeg, Zsobok, Farnos Melich János; Szamosujvár Kovács József; *kolyiba* Palócság Nyr. XXI.312; XXII.76; Gömör m. Tsz.): 1. kunyhó, viskó (i. h.); 2. *guliba, koleba*: hajó-szobácska (Kis-Duna mell. Győr és Mosony közt Nyr. XI.43; Török-Becse Nyr. IX.

92); 3. *kaliba, kaiba, kajiba*: kerti v. szőllőbeli házikó, filagória (Szilágy m. Zoltvány Ince Kálmán; Erdély Szinnyei József).

KÁLIK (Brassó m. Hétfalu Király Pál; Hétfalu, Bácsfalu Nyr. III.563; *káli* [?] Hétfalu Nyr. XXII.48): semmi ember; gyanús hírű, rosszféle, kikapó (asszony v. leány). *Káli leján a, ne mënny utána* (Hétfalu Nyr. XXII.48).

1. **KALIMPÁL** (fel-*kaimpál* Abaúj m. Nyr. VI. 172; *kâjimpâl* Gömör m. Nyr. XVIII.501; *kalyimpâl* Palócság Nyr. XXI.419; XXII.76; *karimpál* Karancs vid. Nyr. XXII.48; *kolimpâl* Bereg m. Dercen Nyr. XX.432): 1. *kalimpál*: furcsán megy (Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.190); 2. *kalimpál*: hentereg (Tolna m. Tsz.).

fel-kaimpál: fölbukik. *De futika ez a gyerëk; pedig hánszor felkaimpál napjába!* (Abaúj m. Nyr. VI.172).

[2. **KALIMPÁL**].

meg-kalimpál: megver (Győr m. Tsz.).

KALIMPÁZ[-IK]: 1. kalimpál, lóbálódzik, himbálódzik (Csík m. MNy. VI.372); 2. esés közben bukfencezik, hempereg (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.291; Háromszék m. Kiss Mihály). *Ugy eltaszítlak, hogy hatot is kalyimpázol* (Abaúj m. Névtelen 1839). *Ugy lebucskázott ab bugja tetejirő, hogy csak amugy kalimpádzott belé* (Székelyföld Győrffy Iván).

fel-kalimpáz[-ik?]: fölbukik. *Felkalimpázott* (Zemplén m. Tállya Nyr. IV.477).

le-kalimpáz: lehempereg (pl. a hordó a hegyről) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.97).

KALIMPÁZTAT: keringet, körbe csóvál (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.336).

KALINA: solanum dulcamara (Nógrád m. Ipoly-Litke Nyr. III.543).

KALINGYÁL: hadonáz (Debrecen Nyr. III. 563; VII.329).

KALINKÓ *(kalinkuó)*: 1. lakodalmi fonott kalács (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.560; Rábaköz Nyr. III.280; Csepreg Nyr. IV.332; Horpács Nyr. V.269; Répce mell. Nemes-Viss Nyr. XVII. 336; Soprony m. Fölső-Szakony Nyr. XVII.384; Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.527; Vas m. Kemenesalja, Balaton mell. Tsz.; Vas m. Kassai J. Szókönyv III.97); 2. pántlikából készített fejkötődísz (Hol? Nyr. IV.24); 3. kicsi véres-hurka a gyermekek számára (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.94).

KALINKÓZ-IK: esés közben bukfencezik (Pápa vid. Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek).

KALISTA: gúzsfa, gúzsnak szorító fája (Mátyusföldе, Tallós Nyr. XVI.334; Baja Nyr. XVII. 239).

KÁLISTA: kátyú (Veszprém m. Fábián Gábor 1839).

KÁLISTÁS: kátyús, vizenyős (Veszprém m. Fábián Gábor 1839) [vö. *kanistás*].

KALISZTÁL: ide-oda inog (a megtágult agyú kerék) (Hol? Kresznerics F. Szótár I.289).

KALISZTÁS: bokázó járású (a ki a bokáját járás közben összeüti) (Hol? Tsz.).

[**KALISZTUK**?].

[Szólások]. *Në eresszétëk az állatokat kalisztukba* (Veszprém m. Nyr. VIII.224) [vö. *kalittag*].

KALITKA (*galicka* Székelyföld Erdélyi J. Népd. és mond. II.318; Arany-Gyulai NGy. III. 118; Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. IV.227; Vadr. 46; Háromszék m. MNy. VI.223; *kalicka* Répce vid. Nyr. XX.367; Veszprém m. Nyr. IV. 34; Balaton-Füred Herman O. Halászat K.; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237; Moldva, Klézse Nyr. IV.528; *kâlickâ* Szlavónia Nyr. XXIII.310): 1. *kâlickâ*: a disznóólnak az az elrekesztett része, a melybe a hízót teszik (Szlavónia Nyr. XXIII. 310); 2. *kalicka*: nádfalakból készült, sulyokkal az iszapba bevert, tehát át nem helyezhető, a halak betévedésére számító halászó készülék (Balaton-Füred Herman O. Halászat K.).

[**KALITTAG**].

[Szólások]. *Kalittagra hagyni*: pusztulásra, veszendőbe, gondviselő nélkül hagyni (Veszprém és Komárom m. Fábián Gábor 1839).

KALIZSMÁL: nagyjából megfésül (Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.139) [vö. *karimzsál*].

KÁLL: áztatott kendert kimos, az iszaptól, békanyáltól megtisztít (Vas m. Meszlen Király Pál).

KALLANTYÚ (*kalantyú*, *kalantyu* Balaton mell. Tsz.; Csongrád m. Ploetz 1839; Kalocsa Nyr. VIII.461; Szeged Kassai J. Szókönyv III.94; Gyöngyös Kassai J. Szókönyv II.253; III.94; Gömör m. Tsz.; *kallanytyú* Mezőtúr Nyr. VIII. 444; *kolantyú* Jászság Kassai J. Szókönyv III. 183): 1. forgó v. rábillenő fa-zár (Heves m. Csépa Nyr. III.287; Hont m. Tsz.; Jászság Kassai J. Szókönyv III.183); 2. horog, kajmó (Balaton mell. Tsz.; Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.238; Heves m. Névtelen 1840; Hont m. Nyr. V.426); 3. kerék megakasztója (a szövőszékben) (Győr Nyr. XI.382; Heves m. Nyr. I.281; Hol? Nyr. XIII.95); 4. marok-orsó (kézi eszköz, a mellyel kócból durva fonalat fonnak v. a mellyel a boglyaköteleket sodorják) (Alföld Nyr. XIV.95; Mezőtúr Nyr. IX.183; Békés m. Balog István; Csongrád m. Ploetz 1839; Tisza mell. Tsz.; Szeged Kassai J. Szókönyv III.94; Heves m. Névtelen 1840); 5. sövénytámasztó ágasfa (Gyöngyös Kassai J. Szókönyv II.253; III.94); 6. az árbocfára szegezett kétágú fa (Kis-Duna mell.

Győr és Mosony közt Nyr. XI.43); **7.** ‚hol a gyermekek forgatják eggymást' [?] (Gömör m. Tsz.).

[Szólások]. *Në tyu, mer kalantyu:* ne akarj annyit tudni (Kalocsa Nyr. VIII.461).

KALLANTYÚZ: marok-orsóval kócot fon (Alföld Nyr. XIV.95).

KALLAT *(kållåt):* durva darócvásznat, fürtös guba-szövetet v. ruhaneműt a *kalló*-ban áztat, tisztít, puhít (Gömör m. Nyr. XXII.525; Gömör m. Rima mell. Nyr. XXIII.32; Balog völgye, Jánosi, Nógrád m. Nyr. XXII.566).

KALLÓ (*kållő* Vas m. Meszlen Király Pál; *kolló* Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly): **1.** *kalló, kolló:* folyó mellett v. sebes hegyi folyócska közepén fölállított készülék, a melyben durva darócvásznat, fürtös guba-szövetet v. ruhaneműt áztatnak, tisztítanak, puhítanak (dézsa-formájú edény, a melybe kis zsilipen bocsátják be a vizet, s ez által az forgó mozgásba hozódik benne; v. malomforma készülék, a melynek kereke forgatja a tisztítandó, puhítandó szövetet, ruhát) (Palócság Nyr. XXIII.82; Nógrád m. Nyr. XXII.566; Gömör m. Nyr. XXII. 525. 526; Gömör m. Balog völgye, Jánosi Nyr. XXII.566; Rima mell. Nyr. XXIII.32; Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly); **2.** *kållő:* kenderáztató víz, tó (Vas m. Meszlen Király Pál) [vö. *guba-kalló*].

KALLÓD-IK (*kallod-ik* Alföld Nyr. II.425; *ê-kållógy-ik* Félegyháza Nyr. IV.559; *karlód-ik* Kecskemét Nyr. X.381; *kollód-ik* Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly): lassan kel, lassan fogy (áru) (Alföld Nyr. II.425; Karcag Nyr. XIII.432; Kecskemét Nyr. X.381).

el-kallódik: **1.** elpusztul, elvész, elveszelődik, elpocsékolódik, elrongyolódik, elvásik (Veszprém m. Szentgál Nyr. III.89; Somogy m. Visnye Nyr. XVII. 286; Győr m. Bőny Nyr. XV.285; Komárom m. Nagy-Igmánd Pápay József; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.332; Debrecen Nyr. VII.329); **2.** lassanként elkel (áru) (Félegyháza Nyr. IV.559; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

KALLOTT. *Kallott disznó:* ártány, a melyet meglett korában heréltek ki (Heves m. Névtelen 1840).

KALMÁR (*kalamár* Vas m. Őrség Nyr. III. 179; *kalamár*-láda Székelyföld Tsz.; NyK. X. 330; Kiss Mihály; *kalamár*-tő Székelyföld NyK. X.330; Kiss Mihály; *kómár* Zala m. Nyr. XX. 569; Somogy m. Nyr. VI.41; Sándor József; Veszprém m. Mező-Komárom Király Pál; Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46; Csallóköz Csaplár Benedek; *kuómár* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVII.184; *kuómár*-ládo Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII. 95): [tréf.] tolvaj. *Nagy kómár a!* (Somogy m. Nyr. VI.41).

[Szólások]. *Ez a tolvaj, de amaz a kalmárja:* ügyvivője (a ki a lopott holmit eladja?) (Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.225).

[Közmondások]. *Szereti a kómár, ha bolond mëgy a vásárra* (Zala m. Nyr. XX.569).

kalamár-láda, kuómár-ládo: vásárra járó árusok ládája, a melyben árujok van (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.95; Székelyföld Tsz.; NyK. X.330; Kiss Mihály).

kalamár-tő: nagy tű, melyet vastag vászon- v. zsákvarrásra használnak (Székelyföld NyK. X.330; Kiss Mihály).

[KALMÁRKOD-IK], KÓMÁRKOD-IK: **1.** ügyesen csalva kereskedik (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286); **2.** lop (Vas m. Kemenesalja Nyr. III.88).

KALMÁROS, KÓMÁROS. *Kalmáros* v. *kómáros szilva:* fonnyadt, érés előtt lehulló szilva (Palócság Tsz.).

KÁLNA: bokor [?] (Brassó m. Hétfalu MNy. V.347).

KALÓCSA: **1.** fogas, a melyre a levágott marha húsát aggatják (Háromszék m. MNy. VI. 333; Háromszék m. Kézdi-Vásárhely, Szotyor Győrffy Iván); **2.** a szalmatetőt átfogó kettős léc (Háromszék m. MNy. VI.333; Háromszék m. Kézdi-Vásárhely, Szotyor Győrffy Iván); **3.** rakoncaforma eszköz, a melyen az ácsok házfödéskor a fölhordott zsindelyt tartják (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.333; Győrffy Iván).

KALODA (*kaláta* Baranya m. Ormányság Nyr. II.278): **1.** *kaloda:* a szalmatetőt átfogó kettős léc (Balaton mell., Székelyföld Tsz.); **2.** *kaloda:* ekeló, az ekének kétágú csúsztató fája (Székelyföld Máté Sándor); **3.** *kaloda:* a méhkasnak alsó deszka-keremetje (Háromszék m. MNy. VI.336); **4.** *kaláta:* kivágott fa, a melybe a bognár a földolgozandó fát beleszorítja (Baranya m. Ormányság Nyr. II.278); **5.** *kaloda:* a bödönhajó húzó-vánkosa (Keszthely Herman O. Halászat K.).

KALOKÁNY, KARLOKÁNY, KOLOKÁNY: tóban növő szúrós fű (stratiotes aloides) (Bodrogköz Tsz.; Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.191).

KALOTA: zakatolás (malom zakatolása) (Háromszék m. MNy. VI.334; Győrffy Iván).

KALOTYA: négynyüstös vászon (Székelyföld Kassai J. Szókönyv III.98).

KALÓTYA (*kalógya* Nagy-Kúnság Nyr. II.325; Fajsz Nyr. VII.428): szeles, meggondolatlan, mindenfélét össze-vissza fecsegő, eszelős, hóbortos, féleszű (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.142; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.332; Békés m. Balog István; Debrecen Hajdú Nagy Sándor) [vö. *kala-kótya*].

[KALÓTYÁL], KALÓGYÁL: össze-vissza beszél (Nagy-Kúnság Nyr. II.325).

KALÓZ: csavargó, szomszédokat járó gyermek (Tisza-Dob Nyr. XX.285) [vö. *kalézol*].

KALUBA: ló-járom (Abaúj m. Nyr. XIX.379).

KALUGERNÉ: apáca (Brassó m. Király Pál).

KALUPOS: csárdás-tánc (Csík m. Csík-Madaras Nyr. XX.47).

KÁLVINISTA (*kálomista* Veszprém m. Szentgál Nyr. II.185).

kálvinyista-menyország: vmi tésztás-étel (Rimaszombat Nyr. XII.190).

kálvinista-tapló: ürömtapló (Hol? Nyr. XII. 527).

KÁLYHA *(kájha):* eggy darab kályhacserép (Székelyföld Tsz.). *Sok darab kájha kell ègy kemencére* (Székelyföld Kiss Mihály).

kájha-füttő: cserépkályha (Székelyföld Kiss Mihály).

kálho-szëm: eggy darab kályhacserép (Őrség, Szalafő Nyr. VII.181).

KALYINKA: keserédes csucsor (Heves m. Névtelen 1840).

KÁLYÓKÁ: szeles, meggondolatlan, hóbortos, féleszű [?]. *No te kâlyókâ, hovâ csëmmesztëtted mâ mëgint âszt â târisznyât!* (Palócság Nyr. XXIII. 238).

KÁM. *Kámgyo* [a marhának]: a szivéből kiinduló fő-ere (Soprony m. Nyr. XII. 383).

KAMARA (*kamora* Orosháza Nyr. IV.279; Brassó m. Hosszúfalu Nyr. V.375; *kamura* Veszprém m. Csetény Nyr. V.470; Tolna m. Görbő Nyr. III.469; Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.277; Fehér m. Nyr. X.187; *komora* Répce mell. Nyr. XX.366; Soprony m. Horpács Csapodi István; Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.41; *komorâ* Gömör m. Nyr. XVIII.453; *komra* Alföld Nyr. II. 514; Szeged Kálmány L. Szeged népe I. Bevezető XII. l.; Palócság Nyr. XXII.76; Gömör m. Nyr. XXIII.44; Rimaszombat Nyr. VI.93; Gyöngyös Nyr. III.227; Heves m. Pásztó Nyr. VIII. 286; Borsod m. Sáta és vid. Nyr. XXI.214; Nógrád m. Nyr. IV.425; Nógrád m. Terbeléd Nyr. XXIII. 333; Szlavónia Nyr. XXIII.191). — *Kâmârâ:* az eggy-eggy házaspár számára a mellék-épületben elkülönített kis szoba (Szlavónia Nyr. XXIII.310).

[KAMÁSLI], KOMÁSLI: női cipő (Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274).

KAMAT (*kámata* Háromszék m. Nyén Erdélyi Lajos; *kámota* Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.526; Tatrang Nyr. II.477).

KAMATYOL: baszik (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.478; Nógrád m. Fabó András 1841).

[KAMCSOL].

át-kamcsul: átkarol. *Átkamcsúja a fát* (Veszprém m. Csetény Nyr. XVIII.374).

[KÁMFOROD-IK].

el-kámforodik: ‚kámforrá válik', elillan, szó nélkül eltünik. *Most vót itt az a gyerek, s már elkámforodott* (Szilágy m. Király Pál).

[KAMIN?].

kamel-lyuk: mélyedés a boglyakemence padkájában (Alföld Nyr. II.425).

KAMMOG: cammog, lustán megy (Orosháza Nyr. VI.178) [vö. *cammog*].

KAMÓCA: lenkocs (az a len, a mely az első ecsetelésből lehullott, s a melyet újra megecsetelnek, és ebből marad azután a szösz) (Bodrogköz Tsz.)

KAMPA, KÁMPA: **1.** *kampa:* labda-ütő fa (Palócság Császár Árpád); **2.** *kámpa:* kifutós labdajáték (Abaúj m. Szikszó Király Pál).

kampa-verő: kapós (labdajáték) (Hont m. Czimmermann János).

KÁMPÁZ: kifutós labdajátékot játszik (Abaúj m. Szikszó Király Pál).

KAMPËC (Gömör m. Nyr. XXII.526; *kampec* Debrecen Nyr. XXI.43; *kampesz* Eger Csaplár Benedek): vége van. *Kampec annak* (Debrecen Nyr. XXI.43). *Kampëc má neki* (Gömör m. Nyr. XXII.526). *Kampesz már annak* (Eger Csaplár Benedek) [vö. tót: *už mu je kampec*].

KAMPEL: ∾ *Kampel már annak* (Kecskemét Csaplár Benedek).

KÁMPICSOROD-IK (*kánficsolod*ni Gömör m. Serke Nyr. XIX.45).

el-kámpicsorodik: ([el-]*kánficsolod*ni Gömör m. Serke Nyr. XIX.45): **1.** elferdül, elgörbül (pl. létra) (Bodrogköz Tsz.); **2.** megbotlik, félreszalad (az ember nyelve) (Balaton mell., Vas m. Kemenesalja, Tolna m., Győr m. Tsz.; Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.190; Gömör m. Tsz. [*el-* nélkül, de ez nyilván hozzáértendő]; Székelyföld Győrffy Iván). *Ëkámpicsorodott a szám:* elszóltam magamat (Veszprém m. Csetény Halász Ignác). *Majnèm ekámpicsorodott a szám* (Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II.323); **3.** savanyú képet vág, sírva fakad (Dunántúl Nyr. XVII.415; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.237; Békés m. Balog István; Szentes Nyr. VIII.187; Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.135; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.427 [itt *el-* nélkül]; Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.432; Hajdú m. Földes Nyr. III.36; Zemplén m. Homonna Nyr. VIII.371); **4.** *elkámpicsorodik,* [el-]*kánficsorod*ni: elbámul, elbámészkodik (Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.91; Gömör m. Serke Nyr. XIX.45) [vö. *el-ámpicsorodik*].

KÁMPICSORODOTT: ferdített (Vas m. Tarodháza Nyr. X.89).

KAMPIS: ittas (Heves m. Névtelen 1840).

KAMPÓ : eggy labdajáték (Szalonta Nyr. XIII. 93) [vö. *kampósdi*].

KAMPOL : fákat eggybeköt, összeereszt (az ács) (Heves m. Névtelen 1840).

KÁMPOL, KÁMPUL (*kámbul* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.561) : arcfintorgatással, nyelvöltögetéssel csúfol (Vas m. Tsz.; Vas m. Fölső-Eőr Király Pál; Zala m. Nyr. II.427; Göcsej MNy. II.412) [vö. *hámpol, kápul*].

KÁMPOLÓD-IK, KÁMPULÓD-IK : ∾ (Répce mell. Nemes-Viss Nyr. XVII.336; Vas m. Tsz. 188a).

[KÁMPOROD-IK], KÁNFOROD-IK : megromlik, megsavanyodik (Udvarhely m. Nyr. IX.236) [vö. *csámporod-ik*].

meg-kánforodik : megbolondul, elmegy az esze (Zilah Nyr. XIV.430; Csík-Szentgyörgy Nyr. X. 238).

KÁMPORODOTT : halavány, beteges. *Kámporodott színe van* (Győr m. Tsz.) [vö. *csámporodott*).

KAMPÓSDI : eggy labdajáték (Szalonta Nyr. XIII.93) [vö. *kampó*].

[KÁMPUL].

mëg-kámpul : megzavarodik. *Úgy mëgkámpult a szëmëm* (Békés m. Nyr. III.525).

KAMSA (Szolnok Herman O. Halászat K.; *káncsa* Tápé uo.) : a jég alatti halászatnál az eltévedt vezérrúd fölkeresésére szolgáló vaskampós görbenyelű szerszám.

[KAMU].

[Szólások]. *Kamubul tenni* : kényszerűségből (Szatmár m. Nagy-Dobos Nyr. VIII.524).

KAMUKA (*kamoka* Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.99) : damaszk szövet (Marcal mell. Tsz.; Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.20; Csallóköz Csaplár Benedek; Rozsnyó Nyr. VIII. 565; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.99; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.23).

KAMUTA = *kamuti* (Csallóköz Nyr. I.279).

KAMUTI (*kamutyi* Csallóköz Nyr. I.279) : makacs, alattomos, tettetve meghunyászkodó (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.181; Vas és Veszprém m. Kassai J. Szókönyv III.100; Zala m. Szepezd Nyr. XVII.191 [itt *kamusi* nyilván hiba]; Balaton mell., Vas m. Kemenesalja, Győr m. Tsz.; Székesfehérvár Nyr. VII.139).

KAMVICSKA : bádog edény (Bars m. Léva Czimmermann János).

KAMVIS : élesfű, zsurlófű (equisetum hiemale) (Rozsnyó Nyr. VIII.565).

KÁMZSA (*kâmzsa*) : 1. vastag daróc ruha (Palócság, Gömör m. Tsz.); 2. szoknya (Rozsnyó Nyr. VIII.565).

KAN (*kam* Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.; Kiss Mihály). — *A kanja* : a java (Fehér m. Velencei-tó vid. Nyr. XVIII.523). *Az égett bor, a pálinka kanja* : eleje, java (a mely legelőször foly le, mikor megindul) (Győr m. Tsz.; Győr-Sz.-Márton Bódiss Jusztin).

kam-baktër : [nép-etimológia] konduktor (Soprony m. Horpács Nyr. IV.182; VI.158) [vö. *kandoktor*].

kan-csuli : kan-veréb (Komárom Erdélyi Pál).

kan-doktor : [nép-etimológia] konduktor (Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. VII.477).

[kan-far].

kanfaros (*ház*) : a melynek széle, hossza eggy, és nem is tűzfalra van építve (Debrecen Nyr. VII.329).

kam-faru : csapott-farú (ló, szarvasmarha) (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály, Győrffy Iván).

kan-felügyelő : [nép-etimológia] tanfelügyelő (Hol? Nyr. VIII.69).

kan-gödör : olyan gödör, a melyből vályogot vertek v. tapasztani való földet hordtak (Alföld Nyr. XIV.95).

kan-kapocs : a kapocspár horgas fele, a melyet a másikba beleakasztanak (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.429; Hol? Tsz.).

kan-pótra : másfélkrajcáros vastag rézpénz, a milyent Mária Terézia korában vertek (Heves m. Névtelen 1840).

kan-zsir : disznózsír (Göcsej Tsz.).

KÁN : [?]. *Jőjjék be ke már kánom* [mondja az asszony az urának] (Dunántúl Nyr. VI.181).

KANAF : vászon-rojt (Marcal mell. Tsz.).

KANAFORIA : [?]. *Oh be csoda húr a kántori húr; ha van valami hibája, bor a kanaforiája* (Pest m. Arany-Gyulai NGy. I.338).

KANÁL (*kalán* Répce vid. Nyr. XX.371; Vas m. Őrség Nyr. IV.228; Göcsej MNy. V.87; Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. III.466; Veszprém Nyr. VII.234; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.67; Háromszék m. Nyr. IX.424; Hétfalu, Zajzon Nyr. IV.330; Bukovina Nyr. VI.472; *kâlân* Szlavónia Nyr. XXIII.311; *kalány* Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.371; Göcsej Nyr. II.232; Veszprém m. Csetény Nyr. V.470; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237; Tolna m. Nyr. V.569; Székesfehérvár Nyr. VII.130; Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.84; Szeged Nyr. II.378; Szeged vid. Nyr. III.321; Arad m. Majláthfalva Nyr. IX.378; Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.283; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Gyergyó-

Sz.-Miklós Nyr. X.47; *kana* Heves m. Névtelen 1840; Borsod m. Szíhalom Nyr. VIII.568; *kânâ, kânâl* Gömör m. Nyr. XVIII.421; *kanyál* Tolna m. Görbő Nyr. III.470). — *Kalány*: [tréf.] pipa (Székelyföld Kiss Mihály).

[Szólások]. *Eldobta a kalányát*: meghalt (Göcsej Nyr. II.232).

kalán-fúru: kerékagy-fúró (Székelyföld Kiss Mihály).

kalán-futi: [nép-etimológia] akasztófa-virág, kötni-való (galgenfutter) (Háromszék m. NyK. III.11).

kanál-fülű angyal: ördög (Szentes Nyr. VI. 232).

kalán-háló: két, eggymáson keresztben fekvő rúdra alkalmazott merítő-háló (Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.383; Herman O. Halászat K.).

kanál-lopó: draba verna (Heves m. Névtelen 1840; Heves m. Bátony Nyr. III.543).

kalán-mester: az a legény, a ki a lakodalomban terítés- és étkezéskor az evőeszközökről gondoskodik (a *tányérmester* társa) (Alföld Nyr. XV.280).

KANALAS, KALÁNYOS, KANÁLOS: 1. *kalányos, kanálos*: kanáltartó (Szeged Nyr. VII.180; Arad m. Majláthfalva Nyr. IX.378; Gömör m., Bodrogköz Tsz.); 2. *kanalas*: testhez álló gombos női fölöltő (Heves m. Csépa Nyr. III.288).

KANALÁSZ: kanalaz (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.378).

[**KANALAZ**], **KALÁNYOZ-IK**: [tréf.] pipázik (Székelyföld Kiss Mihály).

[**KANÁLI**].

kanáli-gém: gémfaj, a melynek hosszúkás kanálforma csőre van (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.279).

KANÁLIS (*kalánis* Tolna m. Nyr. VI.523; Győr vid. Nyr. VI.272; *kalanyis* Török-Becse Nyr. IX.92).

[**KANÁLKOD-IK**], **KALÁNKOD-IK**: beleavatkozik, beleártja magát (Székelyföld Kiss Mihály).

[**KANÁSZ-IK**].

meg-konászik: lecsillapszik, megengesztelődik, megszelidül (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Vadr. 505b).

[**KANÁSZOD-IK**].

meg-kanászodik, meg-konászodik (*meg-konászódik* Székelyföld NyK. X.331; Kiss Mihály; Udvarhely m. NyK. X.330): ∾ (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr.; Nyr. X.327).

KANAVÁSZ (*kanavác* Debrecen Nyr. IX.163).

KANCA (*káncа* Kalotaszeg, Zsobok Melich János): nőstény. *Kanca birka* (Jász-Nagykún-Szolnok m. Alattyán, Jánoshida Nyr. X.142). *Kanca borju* (Kalotaszeg Nyr. XVII.526). *Kanca tinó* (Szilágy m. Nyr. VII.382).

kanca-hordó: eggyfenekű hordó (Jász-Nagykún-Szolnok m. Alattyán, Jánoshida Nyr. X.142).

kanca-kéve: eggyes kéve, a mely a házfödésnél a kettős kéve két része közé kerül (Vas m. Őrség Nyr. III.479).

kanca-szűr: bokáig érő, kivarratlan parasztszűr (ellentéte a *pásztoros*nak) (Göcsej MNy. II. 412; Hol? Nyr. XII.239).

KÁNCTÁS [?]. *Kánctás dicsőség*: [tréf.] pálinka (Szentes Nyr. VIII.324).

KANCS: kancsal. *Te kancs szemű* (Tolna m. Paks Nyr. XIX.479).

KANCSÁLOLUÓD-IK: ólálkodik, tétlenül lézeng (Göcsej MNy. II.413).

KANCSARGÓS: tekervényes (út) (Fajsz Nyr. VII.428).

[**KANCSAROD-IK**].

össze-kancsarodik: összezsugorodik (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.525).

1. **KANCSI**: kancsal (Békés m. Balog István; Debrecen Nyr. VII.329; Szatmár Nyr. IX.264; Tokaj Nyr. XXIV.48; Székelyföld Tsz.; Nyr. IV. 183; Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.218. 219; Vadr.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

kancsi-Pila: kancsal nőszemély (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

2. **KANCSI** (Pest m. Kassai J. Szókönyv III. 101; *kandsi* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.142): kan, fiatal kan.

KANCSIT: kancsalít (Háromszék m. MNy. VI. 218. 219; Vadr. 504a).

1. **KANCSÓ** (*kancsu* Eszék vid. Nyr. VIII.373; *kancsű* Heves m. Pásztó Nyr. VIII.286).

2. **KANCSÓ**: fiatal kandisznó (Baranya m. Tsz.; Hont m. Nyr. V.426).

KANCSÓKÁS: kancsal (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286).

KANCSOL: baszik (Nógrád m. Fülek Nyr. XXII.95).

KANCSUKA (*kancsik* Jászkúnság Nyr. VII. 525; *kancsika* Szeged Kálmány L. Szeged népe I.7; Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I. 36; Nyr. VII.122; Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.117). — *Kancsuka*: nyakleves. *Kancsukát vágni* v. *vetni vkinek* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[KANCSUKÁZ].

meg-kancsukáz: nyaklevest ad, nyakon üt (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

KANDA: savóleves, a melybe túrót tesznek (Szatmár m. Tsz.; Nyr. XI.284; Zemplén m. Nyr. IV.522; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.205. 271; V.216).

[KANDAL, KANDÁL].

be-kandál: bekandikál (Csallóköz Nyr. I.279).

bele-kandal: belekandikál (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.527).

KANDARÁSZ: eltávolít, elzülleszt, eltol, félretaszít (Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XIX.336).

KANDARGAT: körülforgat, csavargat, csóvál (Csík m. Gyergyó-Ditró Nyr. XII.282). *Farkát kandargatja* (Csík m. MNy. VI.371) [vö. *csandargat*].

KANDARÍT: lódít. *Menj odább, mert olyant kandarítok rajtad, hogy az eget is bőgőnek nézed* (Alföld Nyr. XIV.95) [vö. *csandaritt*].

KANDAROD-IK: pöndörödik. *A mint egy parittyahajításnyira halad, egyszer csak megint elébe kandarodik az öreg ember* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.401).

KANDÁSZ: lopni akarva keresgél (Udvarhely m. Nyr. VIII.473).

le-kandász: leszed. *Lekandássza az indáról az ugorkát, a paszulyt* (Udvarhely m. Nyr. VIII. 473).

1. **KANDI:** kémény alatti tüzelő a házban (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.287).

2. **KANDI:** nagy ólnak orrozata, a melyben takarmányt tartanak (Hol? Nyr. XII.527).

KANDICS: félszemű (Erdővidék Tsz.).

KANDICSÁL: kandikál (Udvarhely m. Nyr. VIII.473).

KANDÍT: tekint. *A puskaszóra fölébredök, kandítok össze-vissza, hát nem látok sënkit* (Kis-Kún-Halas Nyr. XIX.334).

KÁNDRÓ: tóban élő hal (talán perca fluviatilis) (Székelyföld Herman O. Halászat K.).

KANÉR: dísz (Pozsony m. Tárnok Nyr. VIII. 471) [vö. *gárnér*].

KANËSZ: kan-veréb (diák nyelven) (Komárom Erdélyi Pál).

KÁNGYÉR: sárga cukor (Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.528; Király Pál).

KÁNGYIKÁL: sántikál (Gömör m. Tsz.).

KANI (Szentes Nyr. VI.372; Szeged Kálmány L. Szeged népe I.89; Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.226; Torontál m. Klárafalva Kálmány L. Szeged népe III.110; Szatmár m. Nyr. XI.284; Abaúj m. Király Pál; *kanyi, kånyi* Szolnok Nyr. V.417; XXII. 332; Palócság Nyr. XXI. 313; XXII.76; Gömör m. Runya Nyr. XXII.287): **1.** *kani, kanyi, kånyi:* kan, kandisznó, kanmalac (Szentes Nyr. VI.372; Szeged Kálmány L. Szeged népe I.89; Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.226; Torontál m. Klárafalva Kálmány L. Szeged népe III.110; Abaúj m. Király Pál; Palócság Nyr. XXI.313; XXII.76; Gömör m. Runya Nyr. XXII.287). *Kani kutya* (Abaúj m. Király Pál). *Kånyi disnó* [cigány mondja] (Szolnok Nyr. XXII. 332); **2.** *kani:* nagyon érzékies ember, latorkodó. *Nagy kani ez a Pesta* (Abaúj m. Király Pál); **3.** *kani, kanyi:* [tréf.] férfi, legény. *Kanyi, oszt bodor is* [mondják feketehajú emberre] (Szolnok Nyr. V.417). *Gyere ide, kani!* [mondja legény a legénynek tréfásan] (Abaúj m. Király Pál); **4.** *kani:* férfias természetű nő (Szatmár m. Nyr. XI.284).

KANISTÁS: lucskos, sáros. *Kanistás a gatyád* (Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841). *Kanistás a kerék* (Baranya m. Ormányság Nyr. VIII.47) [vö. *kálistás*].

[KANK].

[Szólások]. *Kankot vet:* meghal (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.271). *Szegény kis bolond madaram, addig-addig gunnyasztott, hogy utoljára is kankot vetett* (Debrecen Hajdú Nagy Sándor).

KANKAD: hajlik, görbed, görnyed (Székelyföld Kiss Mihály).

KANKALÉK (Marcal mell., Balaton mell., Vas m., Göcsej Tsz.; Somogy m. Nyr. II.376; Csallóköz Csaplár Benedek; *hangaléta* Mármaros m. Visk Király Pál; *hangarêk* Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.139; *hankalék* Pozsony m. Kassai J. Szókönyv II.271. 364; Csallóköz Csaplár Benedek; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.377; Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841; Bars m. Zeliz vid. Nyr. XIV.287; Hol? Nyr. XV. 190; *hankalik* Komárom m. Naszvad Nyr. IV.283; *hånkålík* Érsekujvár Nyr. VIII.282; XIX. 457; *kankalét* Erdővidék Nyr. VIII.188; *kankalik* Vas m. Tsz.; *kankalík* Komárom m. Nagy-Igmánd Pápay József; kút-*kankárék* Nagy-Kúnság, Túrkeve Nyr. VIII.469; *kankarék*-gém Baranya m. Ormányság Nyr. VIII.47; *kankarík* Mezőtúr Nyr. X.285): **1.** kútgém v. kútostor (Marcal mell., Vas m. Tsz.; Somogy m. Nyr. II. 376; Pozsony m. Kassai J. Szókönyv II.271. 364; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.377; Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841; Érsekujvár Nyr. VIII.282; XIX.457; Bars m. Zeliz vid. Nyr. XIV.287; Komárom m. Naszvad Nyr. IV.283; Mármaros m. Visk Király Pál; Erdővidék Nyr. VIII.188; Hol? Nyr. XV.190); **2.** a kútostor végén levő vashorog, a melyre a veder akasztva van (Balaton mell. Tsz.; Somogy m. Nyr. II.376; Komárom m. Nagy-Igmánd Pápay

József; Nagy-Kúnság, Túrkeve Nyr. VIII.496; Mezőtúr Nyr. X.285; Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.139); 3. a kútgém végén levő kolonc [?] (Csallóköz Csaplár Benedek); 4. horgas fa, melyet a szénahordó szekér oldalának hátulsó zápjához kötnek, hogy a rudazó-kötelet rúdaláskor beléhúzhassák s a szénát erősebben összeszoríthassák (Göcsej Tsz.).

KANKALÉKOS: görbe (Szeged Czimmermann János).

KANKARINGÓ: kacskaringós [?]. *Kankaringó kalács* (Udvarhely m. Nyr. IX.39).

KANKÁSZ: szétnéz, ide s tova néz (Erdőháza [Zala m. Erdőhát?] Nyr. XI.285).

1. **KANKÓ** (*gangó* Mezőtúr Nyr. X.477; Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.261); 1. *kankó, gangó:* kampó, horog (Mezőtúr Nyr. X,477; Erdély Kassai J. Szókönyv III.100; Székelyföld Tsz.; Nyr. V.515; Arany-Gyulai NGy. III.37; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. XV. 239. 569; Vadr. 94; Háromszék m. MNy. VI. 243; Vadr.; Kiss Mihály; Brassó m. Krizba Nyr. II.559); 2. *kankó:* mankó (Háromszék m. MNy. VI.223. 243; Vadr.) [vö. *gangóc*].

kankó-szeg: az eketalyiga tengelyében levő horgas szeg, a melyre a patingnak az eggyik végét akasztják (a másik vége a kakas-szegre van akasztva) (Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.57; III.103).

2. **KANKÓ** (*kȧnkó, kankᵘó*): rövidebb v. hoszszabb szűr, dolgozó újjas szűr, szűrdolmány, szűrbekecs (Balaton vid. Horváth Zsigmond 1839; Szlavónia Nyr. XXIII.309; Kecskemét, Szeged Csaplár Benedek; Török-Becse Nyr. IX.92; Palócság Nyr. XXII.76; Gömör m. Nyr. XXII.526; Rimaszombat Nyr. V.182; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.46; Hegyalja Kassai J. Szókönyv I.447; III.100; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.427) [vö. *szűr-kankó*].

KANKOL: vonít (Dunántúl Nyr. V.181.) [vö. *kajinkol, kauncol*].

1. **KANKÓS** (*gangós* Mezőtúr Nyr. X.569): kampós. *Kankós páca* (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

2. **KANKÓS**: csuklyás. *Kankós szür* (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.560).

KANKOSDI: kakukkvirág (Udvarhely m. Győrffy Iván).

[KANKÓSOD-IK].

fel-kankósodik: fölkunkorodik (Udvarhely m. Felméri Lajos).

le-kankósodik: elálmosodik. *Hajnal felé mán mind lekankósodtak a legények* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.303; Erdővidék Nyr. IX.35).

KANKUCA: kankó (gonorrhoea) (Székelyföld Kiss Mihály).

KANKUS (Veszprém m. Nyr. IV.34; *kankís* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.94; *kankós* Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; *kankuc* Somogy m. Alcsok Nyr. XXIII.40): mumus, krampusz, ijesztő.

KANKUSKA: hundszahn (cynodon) (Brassó m. Hétfalu MNy. V.346).

KANNA (*kán* Csík m. Nyr. VII.236. 427; *kánna* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237). — *Kán:* zöldmázas cserépkancsó, a melynek szádán elül töltögető csúcs van (Csík m. Nyr. VII.236. 427).

kanna-sulló: hegy-iszap-sás (Székelyföld Kiss Mihály).

KANÓC (*kanót* Vas m. Kemenesalja, Pápa vid. Tsz.; Csallóköz id. Szinnyei Józsefné, Csaplár Benedek).

KANONOK (*kalonok* Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.234).

KANOS (*kȧnos*): herélt disznó (Dráva mell. Nyr. V.472; Szlavónia Nyr. V.11; XXIII.358).

KANOZ: megbág. *A póka kanozza a nőstényt* (Balaton mell. Tsz. 160a).

1. **KANTA**: széles szájú füles korsó (Dunántúl Tsz.; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.332; Török-Becse Nyr. IX.92; Gömör, Torna m. Tsz.).

kanta-korsó: ∾ (Komárom Nyr. VII.282).

2. **KANTA**: kullancs (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Kis-Borosnyó Nyr. XVI.47).

3. **KANTA**: kaszanyél fogantyúja (Csík m. Nyr. VII.236; Győrffy Iván).

KÁNTÁL (*kalántál* Hont m. Páld Nyr. XIV. 575): 1. *kalántál:* karácsony estéjén az ablakok alatt énekel, hogy vmi jutalmat kapjon (Hont m. Páld Nyr. XIV.575); 2. *kántál*: szép szerével kéreget. *Ha ráhalgattam vôna, most êmöhetnék kántálni! No të ugyan mögjártad; êmöhec kántálni!* (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.194).

KANTÁR (*gantár* Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.382; *këntár* Háromszék m. Nyr. V.37): vastag fonálból v. hársból készült ritka hálószerű fonadék, a melyben az ételhordó edényt a mezei munkásoknak kiviszik (Gömör m. Nyr. XXII.526; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV. 382; Tokaj Nyr. XIX.383; XXIV.48).

KANTÁROS: kész vmire, hajlandó, alkalmas, ügyes (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.86; Kecskemét Váczy János). *Hisz të âra kantáros vagy* (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.142). *A lán kantáros lëtt vóna hozzá mënni. Mindenre kantáros ez a gyerëk* (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.181). *Ha húst köllött kacsmarni, âra a Dávid szörnyen kantáros vót* (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.86).

[KANTIN], KONTING : [gúny.] kocsma, csárda (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. X.239).

[KÁNTUR].

kántur-ház : vasúti őrház (Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.528; Király Pál).

KANZSA (*kamzsa* Háromszék m. Kiss Mihály; Gyergyó-Ditró Nyr. XII.282): fiatal kandisznó, süldő kan (Székelyföld Kriza; Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr.; Keresztúr vid. Vadr. 350).

KANZSÁR : buja, fajtalan (Göcsej MNy. V.154).

KÁNYA (*gánya* Győr vid. Nyr. VI.272) [vö. *gája*].

kánya-begye : a kányafa bogyója (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.101).

kánya-bogyó (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.101; *kánya-bojó* Tokaj Nyr. XXIV.48; *kánya-bolyó* Heves m. Névtelen 1840; Tokaj Nyr. XIX. 383) : ∾.

kánya-borza : ∾ (Baranya m. Kassai J. Szókönyv III.101 [itt *kanya-borza* sajtóhiba]).

kányo-borsó : vicia-faj a gabonában (Soprony és Vas m. Nyr. X.332).

kánya-fa (Székelyföld Kiss Mihály; *gánya-fa* Vág mell. CzF.): a bangiták neméhez tartozó cserjés fa (viburnum opulus).

kánya-orru : horgas hegyes orru (Háromszék m. Vadr.).

[KANYAKOL].

ki-kanyakol : kicicomáz (Csongrád m. Szegvár Nyr. XVII.561).

[1. KANYAR].

kanyar-ucca : [ucca neve] (Kecskemét Nyr. XVI.96).

2. **KANYAR** : kanyarít [?] (Balaton mell. Tsz. 190b).

KANYARÉKOS (*kanyaríkos*) : kanyargós. *Ez a zucca kanyarékos* (*kanyaríkos*) (Vas m. Körmend Nyr. II.469; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VIII.468; Zala m. Gelse Nyr. XIII.576).

KANYARGAT : jégen csuszkál (Hajdú m. Hadház Nyr. XIX.143; Debrecen Hajdú Nagy Sándor).

KANYARGATÁS : jégen csuszkálás, korcsolyázás (Hajdú m. Hadház Nyr. IX.238).

KANYARINT : kanyarít. *Mikor a zember uj kënyeret eszik, hát kanyarincsa a kezit a feje körül, osztán ugy tegye be a falatot a szájába* (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.372).

KANYARÍT (*karamitt* Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.). — *Kanyarít* : [a marha evésére mondják] (Debrecen Nyr. VII. 329).

KANYARÓ (*kanyaru* Vas m. Őrség Tsz.; MNy. V.78; *konyoru* Göcsej MNy. II.412; *konyorú* Göcsej Nyr. XIII.254): himlő (Vas m. Őrség Tsz.; MNy. V.78; Göcsej Tsz.; MNy. II.412; Nyr. II.473; Somogy m. Kassai J. Szókönyv III.102; Baranya m. Ormányság Tsz.).

KANYAROD-IK (*kamarod-ik* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *kangyarod-ik* Baranya m. Ormányság Nyr. IX.285; *karamod-ik* Háromszék m. MNy. VI.334; Vadr. 504a; Győrffy Iván; *konyorod-ik* Székelyföld Tsz. [itt *kanyorodni* hiba]; Ferenczi János; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

KANYARÓS : himlőhelyes (Hol? Tsz.).

KANYARUL : kanyarodik (Balaton mell. Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek).

KANYÓ : kamasz (Udvarhely m. Korond ifj. Felméri Lajos; Háromszék m. Vadr. 360).

[KANYOGAT].

meg-kanyogat (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.132 [itt *meg-hanyogat* hiba]; Katona Lajos; *meg-kanyugat* Szinyérváralja vid. Nyr. XV.189): megver, megrak.

[KÁNYOS].

kányos-fa : a kútgémnek függőlegesen lógó rúdja, a melyen a veder függ (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.478).

KAP : talál. *Suhutt ëgy élő lelköt sem kapott benne* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 443).

[Szólások]. *Ecetöt kapott* (a bor) : megecetesedett (Kecskemét Nyr. IX.376). *Szájon kaplak, mint kódis a lisztes tarisznyát* (Győr Nyr. XXIII. 38). *Vérbe kap* : megtüzesedik (Csík m. Gyímes Nyr. IX.504).

be-kap : becsíp, megittasodik (Csallóköz Csaplár Benedek; Palócság Nyr. XXI.505; XXII.32; Bars m. Nyr. X.138; Nógrád m. Tolmács Nyr. XVI.279; Rimaszombat Nyr. XV.383; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.578; Hol? Nyr. XVII.235).

el-kap : megkap. *Elkapja hat aranyját* (Moldvai csáng. Nyr. X.201).

elé-kap : jobb módra tesz szert. *Megveszi mind, még pedig hatcoros árrát aggya, hogy a szegény ember elékaphasson* (Háromszék m. Vadr. 435).

föl-kap (*fel-kap*): **1.** fölszáll (a szárcsa és a vöcsök a fölrepülésnél eggy ideig a víztükrön fut s csak azután emelkedik föl vagyis *fölkap*) (Fehér m. Velencei-tó vid. Nyr. XVII.430); **2.** erőre kap (Háromszék m. MNy. VI.326; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); **3.** jobb módra v. hatalomra, tisztségre tesz szert (Csallóköz, Székelyföld Csaplár Benedek).

hozzá-kap (*hëzza-kap*): **1.** hozzá tanul, járatos lessz hozzá (legény a leányhoz) (Székelyföld Nyr.

II.39; Kiss Mihály); **2.** megkap (ételt a tűz, úgy hogy odasül az edény oldalához v. fenekéhez és kozmás lessz). [A birka] *nyakát a bográncs ódaláhó* [tösszik], *csontyávâ kifelé forgatva az ődalast, azé hogy hozzá në kapja, mer akkó kozmás lönne* (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.86).

ki-kap: **1.** elkap, megkap (földobott tárgyat, pl. labdát) (Erdély Szinnyei József); **2.** magát fölvetve utána kap (a hal a tiszavirág után) (Szeged Herman O. Halászat K.).

körül-kap: körülvesz, körülkerít (Arad m. Fölső-Varsánd Nyr. XIII.574).

lë-kap: **1.** leszól, lepirongat (Vas m. Kemenesalja Tsz.); **2.** megbasz (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.516).

[Szólások]. *Lekapja magát:* leissza magát (Csík m. MNy. VI.374).

mëg-kap: **1.** megtalál (Erdély Szinnyei József; Háromszék m. Vadr. 432); **2.** hozzáérve csekély kárt tesz benne. *A tűz mëgkapta a házat:* kissé megperzselte. *A hideg mëgkapta a palántot:* kissé megcsípte. *A kutya mëgkapta a kezemet:* kissé megharapta (Szilágy m. Nyr. IX.564).

oda-kap: odaszokik. *Odakaptak bor-inni a tolvajok; má harmaccó jártak ott* (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.516).

rëa-kap: rátalál, rábukkan. *Addig bojog, hogy rëa-kap ëk kicsi házra* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 478).

kap-fog: hirtelen tesz vmit. *Kapja-fogja, kapta-fogta* (Nagy-Kúnság, Túrkeve Nyr. VIII. 469; Mezőtúr Nyr. VIII.189).

1. **KÁP:** korty. *Ëgy káp víz* (Eszék vid. Nyr. VIII.179). *Aszondi, részög vagyok, peding még ma egy káp bort se ittam* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.332.)

2. **KÁP:** [szekér része] (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.324).

[KAPA].

kapa-fejsze: keskeny pengéjű kapa (irtó-kapa) (Szatmár m. Nyr. XIX.382).

kapa-kés: horgas kés (kacor), a mellyel a kapáról a reátapadt sarat lekaparják (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.106).

kapa-torlás *(kapa-tollás, kapa-tolás)*: a szőllő-csatorna alsó része, a hol a fölkapált föld kissé föltorlaszolódik (Heves m. Névtelen 1840; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.107).

KAPACITÁL (*kâpâcitâl*): illik. *Az ilyen dolog nem kâpâcitâl* (Rozsnyó vid. Nyr. XIII.571).

be-kapacitál. *Be vàn kapacitálva:* be van rúgva (Hol? Nyr. XVII.236).

KAPACOD-IK: kapaszkodik (Háromszék m. Király Pál).

KAPACS (*kapocs* Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187; Abaúj m. Király Pál): **1.** *kapacs, kapocs:* csákány, két- v. háromágú kapa (Soprony m. Fölső-Szakony Nyr. XVII.384; Vas m. Őrség, Balaton mell. Tsz.; Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187); **2.** *kapacs:* teknő-vájó, vályuzó, hornyoló görbe fejsze (Palócság Tsz.; Gömör m. Tsz. [itt *kapars* hiba]; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.105); **3.** *kapocs:* kaszálás után a réten a fű közt meredező kóró-csonk, hegyes kórótorzs. *Ha mezítláb mécc gyűteni, vigyázz, bele ne hágj valami kapocsba, mer oda lesz a lábod* (Abaúj m. Szikszó Király Pál).

kapacs-orrú: hosszú, hajlott orrú (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.525).

KAPACSKA (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III. 105; *kapocska* Bácska Csaplár Benedek): teknő-vájó, vályuzó, hornyoló görbe fejsze.

[KAPADOZ].

[Szólások]. *Má kapadoz a némët szóbul:* már kezd eggyet-mást beszélni németül (Veszprém m. Nyr. VIII.177). *Kapadozza a nyelvet, írást, tudományt:* kezd vmit tudni belőle (Balaton mell. Tsz.).

KAPADOZ-IK: fejlődik, legénnyé serdül (Kúnság, Kisújszállás Nyr. XX.287).

KAPÁL (*këpál, këpálás* Moldvai csáng. Nyr. III.2. 5; *kopál* Moldvai csáng. Nyr. IX.483; X.156.)

mëg-kapál (*mek-kapânyi*): a kapálást bevégzi (Palócság Nyr. XXI.505).

KÂPÂLÂL: szokott kapálni (Szlavónia Nyr. XXIII.216).

KAPÁLIT: kapál (Göcsej Nyr. XIV.164; Budenz-Album 158).

KÁPÁNY: letört ágak (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.181).

[KÁPÁNYOZ].

el-kápányoz: elcsen (Alföld Nyr. II.425).

KAPAR (*kabar* Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.525; *kopar* Udvarhely m. Vadr. 25; *kopor* Soprony m. Röjtök Nyr. III.514; ê*kopor* Göcsej MNy. V.160).

1. **KAPARÁS:** vagyongyűjtés (Czegléd Nyr. XXII.375).

2. **KAPARÁS:** első munkás, a ki vmely munkát fölvállal s aztán társakat vesz maga mellé, a kiktől bizonyos rész jár neki (Szegszárd vid. Nyr. VII.382; Dráva mell. Nyr. V.472; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.431; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237; Baja Bayer József).

1. **KAPARÁSZ** (*kabarász* Székelyföld Tsz.; vö. NyK. X.330): kapargál, gyűjtöget (Szeged, Torontál m., Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *kaparáz*].

be-kaparász: [tréf.] becsíp, lerészegszik (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.142; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.578; Zilah Nyr. XIV.286) [vö. *be-kaparáz*].

[2. **KAPARÁSZ**].

kaparász-háló: eggykávás, villásrúdon levő zsákháló, melyet gereblyemódra vetnek a vízbe, kivált bokros helyen (néhol csak a part felé kaparásznak vele) (Turahát Herman O. Halászat K.).

KAPARÁZ (*kaparâz* Palócság Nyr. XXI.419): gereblyél (Dunántúl, Gömör m., Torna m. Tsz.).

be-kaparáz: [tréf.] becsíp, lerészegszik (Nagy-Kálló Nyr. XII.429).

KAPARCSÁL (*kaparcsáló* Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.573; *kapircsál* Székelyföld Tsz.): kapargál.

KAPARCSÁLÓ: kaparó eszköz. *Elëtte a rëzsda eszt a kaparcsálót, azér törött el* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.573).

KAPARÉK (*kaparík*): gyűjtés után a tarlón összegereblyélt hulladék (Alföld Nyr. XIV.95; Békés m. Balog István; Hajdú m. Földes Nyr. III.330; Heves m. Névtelen 1840).

KAPARI: kuporgató, gyűjtögető fösvény (Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.334; Győrffy Iván).

[**KAPARINTGAT**].

össze-kaparingat: össze-szerezget. *Annyipénzt összekaparingatott* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.416).

[**KAPARKÁL**], **KAPIRKÁL**: kapargál (Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.374).

KAPARKOD-IK (Heves m. Névtelen 1840; *kavarkod-ik* Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI. 525): iparkodik, kapaszkodik.

KAPARNYÁSZ: kaparász, kapargál (Csongrád m. Tápé Kálmány L. Szeged népe I.88).

KAPARÓ = *kaparász-háló* (Heves m. Névtelen 1840; Tisza-Abád-Szalók Nyr. IX.144; Bodrogköz Herman O. Halászat K.).

kaparó-háló: ∾ (Bodrogköz Tsz. 153a; Herman O. Halászat K.).

kaparó-szák: ∾ (Szolnok Herman O. Halászat K.).

1. **KAPÁS**: mozdulat. *Friss kapása van* (Székelyföld Kiss Mihály).

[2. **KAPÁS**].

kapás-bor: közönséges új bor, csiger, munkások számára való bor (Hol? Nyr. XVII.140).

kapás-szőllő: későre maradt szőllő, a melyet szüret után böngésznek le (Tata Csaplár Benedek; Pécs Kassai J. Szókönyv II.47; III.106).

KÁPÁS: képes vmire (vö. capax) (Szatmár m. Nyr. XI.284; Szatmár Nyr. IX.264; Marosvásárhely Nyr. IX.428; Udvarhely m. Nyr. IV. 276; Háromszék m. Uzon Nyr. VII.429; Erdélyi Lajos). *Nem kápás reá* (Zilah Nyr. XIV.334). *Nem vagy kápás semmire* (Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XV.326). *Kápás rá. Nem kápás rá* (Székelyföld Nyr. XV.75). *Nem kápás ezt megtenni* (Háromszék m. Nyr. XV.47). *Ennyire së vagy kápás!* (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

[Szólások]. *Nem kápás az ember feje:* nem káptalan (Debrecen vid. Nyr. XXIII.286).

KAPASZKOD-IK (*kapackod-ik* Esztergom Nyr. IX.542; *kapacskod-ik* Vas m. Őrség Nyr. IV.426; Göcsej Nyr. XII.192; Budenz-Album 159; *kapaskod-ik* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVII.184; Orosháza Nyr. V.420).

[Szólások]. *Kapaskodik, mind a körmetlen macska:* erőlködik, de nem megy semmire (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVII.184).

KÁPÁSZKOD-IK: kepicskölődik, ide-oda kapdosva kimenekülni iparkodik. *A parton jó sokkájig nézte, mig a pap ott evickélt, kápászkodott a vizbe* (Ugocsa m. Gődényháza Nyr. III.371).

ki-kápászkodik: kikepicskölődik, kikászolódik. *Bele is esett a budiba, is csak nas sokára tudott belüle kikápászkonni* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.135).

KAPASZKODÓ: hágó, meredek út (Balaton vid. Horváth Zsigmond 1839; Tokaj Nyr. XXIV.48).

KAPAT: 1. hamarjában etet, abrakol (lovat) (Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; Alföld Nyr. XIV.95; Békés m. Balog István). *Kapassunk ëgy kicsit* (Közép-Baranya Nyr. IV.237. 319); 2. szoktat. *Nem úgy kell kapatni a gyereket* (Debrecen Nyr. IX.476). *Rosszul volt kapatva az a gyermek* (Debrecen Hajdú Nagy Sándor).

ki-kapat: kivontat, kisegít a hágón (Csík-Szentgyörgy Nyr. X.238).

meg-kapat: hamarjában megetet, megabrakol (lovat) (Alföld Nyr. XIV.95; Békés m. Balog István).

[Szólások]. *Mëgkapatta magát:* teherbe esett. *Tuggya fene, kitű kapatta mëg magát* (Veszprém m. Nyr. VIII.177).

rá-kapat: rászoktat (Kecskemét, Szeged Csaplár Benedek).

KAPATOS: becsípett, kissé ittas, pityókos (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.332; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.104; Tokaj Nyr. XXIV.48; Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly; Hol? Nyr. XVII.236).

KAPATÓS: 1. ragadós (pl. tövisbokor) (Esztergom vid. Nyr. XIX.239); 2. meredek. *Kapatós út* (Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283).

KAPCA: harisnya (Dunántúl Nyr. V.181; Balaton mell. Tsz.; Kecskemét, Erdély Csaplár Benedek).

kapca-lopó: olyan tolvaj, a ki csekély értékű tárgyat (pl. tyúkot, ludat) szokott lopni [gúnynév] (Hódmező-Vásárhely Nyr. II.367).

KAPCÁS: (az olyan ló v. ökör), a melynek a körömházán bizonyos baja van (Székelyföld Tsz.) [vö. *kaptás*].

KAPCIÁSKOD-IK: hetvenkedik, kötekedik, kapcáskodik, bakafántoskodik (Mezőtúr Nyr. IX. 479) [vö. *hëpciáskod-ik*].

KAPCSIL: kiválik a zöld burkából (a dió) (Tokaj Nyr. XIX.383; XXIV.48). *Kapcsiló dijó* (Sátoralja-Ujhely Nyr. XVI.87) [vö. *kapcsl-ik*].

KAPCSÍT: héjából, burkából kifejt (diót, mandolát). *Diót kapcsítnak* (Abaúj és Borsod m. Király Pál).

KAPCSL-IK: kiválik a zöld burkából (a dió) (Hegyalja, Bodrog-Kisfalud Kassai J. Szókönyv I.461; III.106) [vö. *kapcsil*].

[KAPCSOL].

[be-kapcsol].

[Szólások]. *A kezét bekapcsolja:* az újjait a markába szorítja (Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XXII.238).

KAPDÁL: kapkod (Háromszék m. Vadr.).

KAPDÁNCSI: mohón evő, kapzsi (Székelyföld? Vadr. 518b).

KAPDOZ (*kabdoz*): kapdos (Vas m. Őrség Nyr. VII.371; Göcsej Nyr. XIV.164; Budenz-Album 158).

[KAPI].

[Szólások]. *Lesi, vári, kapi nép:* más után kapkodó, tányérnyaló nép (Abaúj m. Nyr. IV. 277).

bekapi: iddogálni szerető s olykor-olykor megittasodó (Csallóköz Csaplár Benedek; Szentes Nyr. VI.179; Négyesy László).

fölkapi (*felkapi*): fölkapott, kapós, divatos, híres. *Fölkapi legény* (Szeged Csaplár Benedek). *Felkapi ruha* (Mezőtúr Nyr. VIII.498).

kikapi: 1. a tisztesség útjáról le-letérő. *Kikapi ember:* a ki nem mindig jár az egyenès úton (Mezőtúr Nyr. VIII.498). *Kikapi asszony* v. *leány:* szerető-tartó (Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 142. 305); 2. csinos, nyalka. *Kikapi legény* (Szeged és vid. Nyr. III.30; Csaplár Benedek).

KAPICA (*kaptyica* Kolozs m. Nagy-Ida Bodor Ákos): kis boglya (Kapnikbánya és vid. NyK. II.377; Székelyföld Győrffy Iván).

KAPICSÁL: kapdos, kapkod (Heves m. Nagy-Füged Kassai J. Szókönyv II.341; III.105).

[KAPITÁNY.]

kapitány-víz: tűz esetére az udvaron fönnálló hordóban tartott víz (a városkapitány rendeletéből; innen a neve) (Abaúj és Zemplén m. Király Pál).

kapitányvizes hordó: hordó, melyben a *kapitányvizet* tartják (Rimaszombat Nyr. V.272).

KÁPLÁR: káplán (Szeged vid. Kálmány L. Szeged népe I.181).

KÁPLI (*káfli* Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.279): fából való sapkaszerű fejkötő, a melyet vörös perkállal s eggy pár lelógó ócska szalaggal födnek be (Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.279; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VIII.47; Baranya m. Sz.-Lőrinc Nyr. XVII.335).

KAPÓ (*kopó* Székelyföld NyK. X.331; Kiss Mihály; Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. VI. 272; Háromszék m. Nyr. IX.424; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Erdővidék Nyr. IX.236): 1. *kapó:* eggy labdajáték (Szeged Csaplár Benedek); 2. *kapó = kapó-kő* (Nagy-Kúnság Nyr. III. 281).

[Szólások]. *Kapollan hajícsd a csingét:* úgy hajítsd a labdát, hogy elkaphassam (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.41). *Kopóra ütni, hajítani* (*hajtani, hanyittani*)*:* magasra föl (Székelyföld NyK. X.331; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. VI.272; Háromszék m. Tsz. vö. NyK. X.331; Nyr. IX.424; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Erdővidék Nyr. IX.236).

kapó-csont: kockaforma csontocska v. porcogó, a milyenekkel a gyerekek kapósdit játszanak, kapóznak (Kolozsvár Szinnyei József). *Kapócsontozás* (Deés Nyr. XXII.478).

kapó-hal: a nagy hal (viza, harcsa) mellett kifogott apróbb halak, a melyeken a legénység a részén kívül osztozik (Komárom Herman O. Halászat K.).

kapó-keszeg: aspius rapax (Baja Herman O. Halászat K.).

kapó-kő: a kapósdi-játékhoz, kapózáshoz való kavics (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.106; Kolozsvár Gabányi Endre).

kapókövez: kapóz, kapókővel játszik (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.106; Kolozsvár Gabányi Endre).

bekapó: a tollashorgon a tollal fölszerelt horog maga (Egyházas-Oláhfalu Herman O. Halászat K.).

kikapó: 1. szerető-tartó (menyecske) (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237; Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály); 2. mást rászedő (Székelyföld Tsz.).

KAPOCÁN (Háromszék m. Nyr. V.90; *kapo-cóny* Csik-Szentgyörgy Nyr. X.330): medve v. hamis ló orrára való vaskarika.

kapucán-szár: eggyes hosszú gyeplőszíj, a melynél fogva a csődört eleinte vezetgetik (Balaton vid. Horváth Zsigmond 1839).

[KAPOCÁNOZ].

fel-kapacányoz: fölpeckeli a száját (az elfogott farkasnak) (Csík m. Nyr. XIII.328).

KAPOCS (*kopocs* Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.331).

kapocs-szeg: összefoglaló vaskapocs, a melynek két hegyes vége derékszögre van hajlítva (eszkába) (Háromszék m. Győrffy Iván).

KAPÓCSKA: eggy labdajáték (Szeged vid. Nyr. IX.380; Kecskemét Csaplár Benedek).

KAPÓDZ-IK: jut. *Köesz kapódzik az éfiunak a poráckából:* kevés jut az ifjúnak a pénzecskéből (Moldvai csáng. Nyr. IX.530).

KAPOGAT: **1.** eggyszer-másszor kap; **2.** kezd kapni (Székelyföld Kiss Mihály).

hëzza-kapogat: kezd hozzá járogatni (legény leányhoz) (Székelyföld Kiss Mihály).

[KÁPOLNA].

kápôna-virág: [?] (Udvarhely m. Vadr. 4).

KAPÓS (*kapos, kàpós*): **1.** *kapós:* eggy labdajáték (Csallóköz Csaplár Benedek); **2.** *kapos:* labdaütő fa (Soprony Nyr. XVI.239); **3.** *kàpós:* ragadós (betegség) (Szlavónia Nyr. V.65).

kapus-fa: labdaütő fa (Baja Bayer József).

KAPÓSDI: eggy labdajáték (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

KÁPOSZTA (*kâboszta* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.561; XX.367; Soprony és Vas m. Nyr. X.332; Csepreg Nyr. IV.562; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.35; Veszprém m. Nyr. V.418; Veszprém Nyr. II.134; Veszprém m. Csetény Nyr. V.471; Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. VI.272; XI.40; *kâboszta* Vas m. Baltavár Nyr. X.183; *kâbuszta* Keszthely Nyr. XI.237; *kapiszta* Baranya m. Nyr. XIV.142; Dráva mell. Kopács Nyr. XVII.191; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237; Ormányság Tsz.; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; *kâpisztâ* Szlavónia Nyr. XXIII.212; *kâpiszta* Baranya m. Ormányság Tsz. 191b; Szeged és vid. Kálmány L. Koszorúk II.181; Szeged népe I.207; III.94. 106; Nyr. V.273; Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.73; *kâpisztâ* Szlavónia Nyr. XXIII.359; *kaposzta*-borulék Nógrád m. Ipoly-Litke Nyr. III. 543; IV.23; *kápuszta* Bács m. Bajmok Nyr. VIII. 428. 514).

kaposzta-borulék: [?] (Nógrád m. Ipoly-Litke Nyr. III.543; IV.23).

káposzta-cika: káposzta-torzsa a rajta levő apró levelekkel együtt (Szatmár m. Király Pál; Erdély Szinnyei József).

káposzta-csima: káposzta-torzsa (Rimaszombat Nyr. XVII.525).

káposzta-haraszt: a káposztának nagy levelei (Nógrád m. Nyr. III.544).

káposzta-horzsoló: káposzta-gyalu (Háromszék m. MNy. VI.336).

[káposzta-kert].

kábosztakerbe-néző: kancsal (Pannonhalma Nyr. XII.188).

káposzta-rásza, káposzta-része: fiatal káposzta-palánt (Rimaszombat Nyr. XVII.574).

káposzta-sarvaló: káposzta-gyalu (Háromszék m. MNy. VI.336).

KÁPOSZTÁS (*kábosztás* Soprony m. Horpács Nyr. IV.286; Veszprém Nyr. IV.135).

[káposztás-kert].

[Szólások]. *Kertészkëdik, mint a kecske a kábosztás kerbe* (Veszprém Nyr. IV.135). *Káposztás (kâposztâs) kerbe néz (nêz):* kancsalít. *Káposztás kerbe néző:* kancsal (Csallóköz Szinnyei József; Palócság Nyr. XXI.510; Abaúj m. Szikszó Király Pál).

KAPOTNYAK (Fehér m. Forna, Csákvár, Ugocsa Nyr. X.522; *kopotnyik* Ung m. Erdélyi J. Népd. és mond. I.63): asarum europaeum (haselwurz). *Ki az urát nem szereti, főzzön kapottnyakot neki* (Fehér m. Forna, Csákvár, Ugocsa Nyr. X.522). *Ki az urát nem szereti, kopotnyikot főzzön neki* (Ung m. Erdélyi J. Népd. és mond. I.63).

KAPOZ: kapkod (vmi után). *Në kapozz, mer miñ lëverëd a kezembül; maj kapsz otthon!* (Rábaköz Nyr. XV.431).

föl-kapoz: fölkapkod, hamar fölszed (Rábaköz Nyr. XV.431).

KAPÓZ: **1.** kapósdit játszik labdával (Szeged Csaplár Benedek); **2.** kapókövekkel játszik (Nagy-Kúnság Nyr. III.281).

KAPPAN (*kappant* Göcsej MNy. II.412; Nyr. XIV.163).

kappan-háj: [tréf.] nőtlen ember kövérsége. *Kiveri a kappanháj:* nőtlen létére hízásnak ered (Tisza vid. Csaplár Benedek).

KAPPANKOD-IK: [tréf]. agglegénykedik (Székelyföld Kiss Mihály).

KÁPRÁNYOS: káprázós (a szeme) (Mátyusfölde Nyr. XX.170; Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187).

KAPRIC: makrancos, dacos (Gyöngyös Nyr. IX.333).

KAPRICSKÁL: kapargál (Nógrád m. Nyr. IV.142; Nógrád m. Szécsény Nyr. IV.278).

KAPROZ-IK: káprázik (a szeme) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.109).

KAPSA: különösen nagy eperfaj (Brassó m. Hétfalu MNy. V.347) [vö. *kapsin*].

KÁPSA (Hol? Tsz.; *kapsza* Bars m. Léva Czimmermann János): tarisznya, kenyeres zsák.

1. **KÁPSÁL**: karmol (Székelyföld Tsz.; NyK. X.331; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.336; NyK. III.12; Vadr.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

el-kápsál: elkaparint (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván).

meg-kápsál: megkarmol (Székelyföld Győrffy Iván). *A medve megkápsálta* (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr.). *A medve kápsáljon meg!* (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Vadr. 367).

2. **KÁPSÁL**: kéreget (pl. bort, búzát, eleséget deákok számára) (Kecskemét Tsz.).

KÁPSÁLÓD-IK: vakaródzik (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 504a).

KAPSIN: földi eper (Brassó m. Hétfalu Király Pál) [vö. *kapsa*].

KAPSOGTAT: csattogtat, összecsattogtatja a fogait (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr.).

[KAPSZ].

[Szólások]. *Lesz kapsz, csa jó főkösd a gatyádat!* [mondják annak, a ki henceg, hogy erősebb] (Zala m. Tapolca Nyr. IX.229).

KÁPSZIDËNCIA: [nép-etimológia] accidentia (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.131).

KAPSZLI (*kafli* Tisza-Sz.-Imre Nyr. VIII.525; *kápszli* Veszprém m. Szentgál Nyr. II.185).

KAPTA: a ló körme fölött a csűdcsontján elül képződött kemény daganat, kinövés (pók) (Heves m. Névtelen 1840; Erdély Barna Ferdinánd).

KAPTÁNY: két összecsapódó félkör-alakú vaslemezből álló fogótőr (patkány, görény, róka elfogására) (Csallóköz, Komárom vid. Csaplár Benedek; Erdély, Székelyföld Tsz.).

KAPTÁR: méh-köpü, méh-kas (Dunántúl Nyr. V.181; Baranya m. Kassai J. Szókönyv III.106).

KAPTÁS: csomós csuklójú, pókos lábú (ló) (Balaton mell. Tsz.; Komárom m. Nagy-Igmánd Pápay József; Erdély Barna Ferdinánd) [vö. *kapcás*].

KAPTAT: szoktat. *Zabra kaptatja a csikót* (Székelyföld Kiss Mihály).

bé-kaptat: bejáróssá tesz (a házhoz) (Székelyföld Kiss Mihály).

el-kaptat: rászoktat (marhát a prédálásra, legényt a leányhoz járásra) (Székelyföld Kiss Mihály).

fel-kaptat: ölbe szoktat (gyereket) (Székelyföld Kiss Mihály).

ki-kaptat: rászoktat a kijárásra (honn ülőt) (Székelyföld Kiss Mihály).

reá-kaptat: rászoktat (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Győrffy Iván). *Nagyon rákaptatod ezt a legényt a borivásra* (Székelyföld Csaplár Benedek).

KAPTATÓ: meredek hágó (Székelyföld Tsz.; Arany-Gyulai NGy. III.382; Andrássy Antal 1843; Győrffy Iván).

KÁPTYIL: mételyes juh (Brassó m. Hétfalu Király Pál).

KAPU: 1. a kürtő része: ott a hol a lészák már sarokra hajlanak, az első tágas átbocsátó rész, hová a hal legelőbb kerül befelé (Fertő mell. Herman O. Halászat K.); 2. a cége nyílása, a melybe a gamzsahálót beállítják (Nagy-Bereg Herman O. Halászat K.).

kapu-bálvány (*kapu-bábány* Pápa vid. Tsz.): kapufélfa (Székelyföld Tsz.; Nyr. IV.183).

kapu-fél: ∞ (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.110).

kapu-láb: ∞ (Székelyföld Tsz.).

kapu-sas: ∞ (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.85).

kapu-szár: ∞ (Baranya m. Kassai J. Szókönyv III.110).

kapu-szárfa: ∞ (Vas m. Német-Gencs Király Pál).

kapu-szobor: ∞ (Csallóköz Csaplár Benedek).

kapu-szúlánk: ∞ (Heves m. Névtelen 1840).

kapu-tuzsár: ∞ (Tolna m. MNy. III.242).

kapu-zábé (*kapu-zába* Székelyföld Tsz.): ∞ (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.575; Székelyföld Győrffy Iván; Marosszék Győrffy Iván; Maros fölső vid. Bekecs alja Pap Károly; Udvarhely m. Nyr. V.125; VIII.473. 509; XV.239; Háromszék m. Vadr.; Erdővidék Nyr. IV.92).

KÁPUL: lehord, leszid (Hol? Nyr. XII.527) [vö. *kámpol*].

KAPUSDI: kapus játék (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.334; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

KAPUTITY: testhez-álló női kabát (Bács m. Bajmok Nyr. XV.469).

KAPZSI, KAPSI: 1. préda. *Kapsiba is alig juta egy marék szilva* [mondják, mikor eggy sereg gyereket rászabadítottak eggy kosár szilvára] (Székelyföld Tsz.). *Kapsiba sem jut* (Háromszék m. MNy. VI.360); 2. *kapzsi:* hamiskás (Balaton mell. Tsz.; Horváth Zsigmond).

kapzsi-vári: kapzsi természetű (Csallóköz, Komárom vid. Csaplár Benedek).

1. **KAR**: a csíkputtonyon az a két fonadék, a melynél fogva a halász a puttonyt a vállára akasztja (Szatmár m. Börvely Herman O. Halászat K.).

kar-evedző: be nem akasztható, mankóval ellátott evező (Keszthely Herman O. Halászat K.).

kar-fa: 1. szőllő-kerítés oszlopfája, a melyhez a deszkákat v. léceket szegezik (Zala és Veszprém m. Nyr. XIV.527); 2. szövőszék része (‚a talp első végén két karfa') (Szatmár m. Krassó Nyr. XVI.335).

kar-kesztyű: aratóknak karvédő kesztyűje (Bács m. Bajmok Nyr. XV.469).

[kar-kéz].

[Szólások]. *Karkézön vezeti:* karöltve (Szeged Nyr. VII.180).

kar-mëntő: vászon-újj, a melyet az aratók a karjukra húznak (Háromszék m. Vadr.) [vö. *karmantyú*].

kar-pad: szék [?], *Ződ asztalom, kék az karpadom* (Keszthely Erdélyi J. Népd. és mond. II.156) [vö. *karos-pad*].

[kar-szűgy].

[Szólások]. *Karszűgyön vezeti:* karöltve (Szeged Nyr. VII.180).

[kar-tő].

[Szólások]. *Kartőn fogta:* karon fogta (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 448). *Megfogják kartőn ëgyik a mást, bésétának a palotára* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 467). *Kartinfogvást:* karöltve (Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.94).

2. **KAR**: hombár (Székelyföld Győrffy Iván; Csík m. Tsz.; Nyr. XXII.334).

[KÁR].

[Szólások]. *Kárba mëgy:* tilosba megy (Szentes Nyr. VIII.281). *Kárba van a jószág* [ha pl. belement a vetésbe s kárt tesz benne] (Tisza-Dob Nyr. XIX.47). *Behajtott a kárba*: a tilosba (Baranya m. Ibafa Nyr. XXII.283). *Ez a gyerök mindég kárba van:* veszedelmes helyeken, pl. sziklákon, vízparton jár (Szeged Nyr. V.571). *Káré tenni:* tönkre tenni (Székelyföld Nyr. V. 377). *Úgy féétem a toportyánférögtő, hogy ahajt szömbe tálál s káré töszön münket* (Udvarhely m. Nyr. III.513). *Feri káré tëtte a virágomat* (Udvarhely m. Nyr. VII.324). *Kár-látni, kállátni* = *kárlátóba* (Gömör m. Nyr. XXII.526; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

kár-látás = *kár-látó* (Székelyföld Kriza).

kár-látó (*kál-látó*): a lakodalmas népnek az esküvő után eggy nappal v. eggy héttel (néhol néhány órával) tett látogatása a fiatal pár házánál és az ezen alkalommal tartott vendégség (Balaton mell., Marcal mell. Tsz.; Komárom m. Nagy-Igmánd Pápay József; Fajsz Nyr. VII.428; Alföld Nyr. XV.281; Kecskemét Nyr. XIX.46; Csaplár Benedek; Szeged Sümeghy Pál 1841; Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.215; Palócság Nyr. XXIII.32; Gömör m. Nyr. XVIII. 459; XXII.526. 566; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.339; Kriza; Udvarhely m. Vadr. 491a).

kár-láttatás: kár-fölvétetés (Háromszék m. MNy. VI.334; Győrffy Iván).

kár-mentő: 1. az ivószobában levő léces nagy kalitka, a melyben a korcsmárosnak minden portékája van (hogy ha duhajkodás támad, a törékeny holmikat ne fenyegesse semmi veszedelem) (Heves m. Névtelen 1840; Szatmár m. Tyukod Nyr. VIII.192; Hol? Nyr. XXII.317a); 2. a szérű mellett két oldalt levő deszkafal, a melyet még be is szoktak tapasztani, hogy cséplèskor a mag el ne peregjen (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.426); 3. a csűr szakaszának belső oldalfala (Bodrogköz Tsz.); 4. edény, a melyet csepegő v. folyó vminek fölfogására használnak: a) jó széles faedény, a melybe a megtöltendő edényt teszik (Zala m. Szepezd Nyr. XVII. 191; Szatmár m. Tyukod Nyr. VIII.192); b) hordó csapja alá tett széles, alacsony dongájú dézsa (Dunántúl Nyr. XXII.317a; Balaton mell. Tsz.; Gyöngyös Nyr. I.334); c) faedény, a melyet a fölöntő alá tesznek, mikor a szélmalomban a zsákból a búzát átöntik (Puszta-Kaszaperegh Nyr. VII.45); d) nyeles vas-tepsi, a melybe a nyárson sütött pecsenye zsírja lecsepeg (Balaton mell., Vas m. Kemenesalja Tsz.; Győr Nyr. XI.528); 5. tölcsér. *Hozd bé a kármentőt, hagy öncsek esencöt a züvegbe* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.431); 6. eggy darab talpbőr, melyet a varga a csizmatalp körülvágásánál a dikics elé tart, hogy a csizma bőrébe bele ne szaladjon (Székelyföld Tsz.; Kézdi-Vásárhely Nyr. XVII.480); 7. a kovácsnak vmi szerszáma (Kisújszállás Nyr. I.333); 8. [nép-etimológia] karmin (Palócság Nyr. XIV.90).

[KÁRA].

kára-katona: hegyes orrú, holló-nagyságú fekete vizi madár (kormorán-faj CzF.) (Heves m. Csépa Nyr. III.479; Tisza mell. Kresznerics F. Szótár I.295).

[Közmondások]. *Kárakatonának gődíny a pajtása:* rossz rosszal társalog (Nagy-Kúnság Nyr. III.367).

KARÁCSÁL (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.525; *karátyál* Hol? Nyr. VII.335): kotkodácsol [vö. *karicsál*].

KARÁCSOL: ∾ (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.525).

[**KARÁCSONYI**].

karácsonyi morzsika: pyrethrum parthenium (teljes alakban) (Heves m. Nyr. IV.72).

KARAFINA: **1.** üveg-kancsó (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.142; Kisújszállás Nyr. XIX.238); **2.** palack (Kecskemét Nyr. IV.284; XIX.46; Csongrád m. Ploetz 1839; Hódmező-Vásárhely Nyr. VIII.92; Palócság Tsz.; Erdély Szinnyei József; Csík és Udvarhely m. Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.356); széles öblösszájú üveg (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.180); pálinkamérték (Közép-Baranya Nyr. III.282); **3.** kőkorsó (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

1. **KARAJ, KARÉJ, KARÉ** (*kajár* Gömör m. Nyr. XXII.525; *kâré* Baranya m. Ibafa Nyr. XX. 46; *karié, karjé* Vas m. Körmend vid. Nyr. III. 430; Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.527): **1.** *karé:* széle vminek. *Karéról* v. *karén lakik* (Csallóköz Csaplár Benedek). *Karérű van a főđje* (Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.91); **2.** *karé, karéj, karjé:* kör (Vas m. Körmend vid. Nyr. III.430; Háromszék m. Nyr. IX.33). *Összü állonak karjéba* (Vas m. Körmend vid. Nyr. III.430). *Három zsandár az ajtóba leste, hogy karéjba fogja* (Háromszék m. Karatna Arany-Gyulai NGy. III.96). *Karéba rakni:* kereken körülrakni (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); **3.** *karé:* félkör. *Karén* v. *karéba rakni:* félkördeden (Háromszék m. Vadr.); **4.** *karéj:* kanyarulat (folyó v. tó kanyarulata) (Balaton mell. Tsz.); **5.** *karé:* a rostálásnál fölszínre kerülő mindenféle gaz, szemét, polyva, törek, kalász, melyet kézzel leszednek (Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Tsz.; Andrássy Antal 1843; Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.334; Vadr.; Nyr. IX.33; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Karéba venni:* a csépléskor tokosan maradott tört búzafejeket és szemeket rostálással csomóba kanyarítva kihányni (Székelyföld Kriza) (vö. *karél, karésó*].

karé-alj: rosta-alj (Székelyföld Andrássy Antal 1843).

karaj-fenék: a hordófenék karaj-alakú szélső darabja (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.111).

2. **KARAJ**: vágtatás (vö. carrière) (Karancs vid. Nyr. XXII.48).

KARÁJ: halom, dombocska (Gömör m. Serke Nyr. XIX.45).

KARAJI: hosszú feketeszemű szőllő (Somogy m. Ádánd Nyr. IV.334).

KARAJL-IK: kis kanyarodást tesz, lejtve ide-oda hajlik a táncban). *A lassú magyart úgy járja az ember, hogy hol jobbra, hol balra karajlik* (Komárom Király Pál).

KARAKÁNKOD-IK: izgágáskodik (Tisza-Örs Csaplár Benedek).

KARAKÁNY (Tisza mell. Tsz.; *kolokány* Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.183): tüskés, éles, bokros sás, vizi árticsóka, vad áloe (aloides).

KARAKÓ: női otthonka (Tisza-Örs Csaplár Benedek).

KÁRÁL (Keszthely Nyr. XI.237; Szalonta Nyr. XX.428; Debrecen Hajdú Nagy Sándor; Csallóköz Csaplár Benedek, Szinnyei József; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.378; *karál* Balaton mell. Tsz.; Háromszék m. Nyr. IX.34; Hol? Nyr. VII. 335): **1.** *kárál, karál:* sajátságosan énekel (a tojó v. enni kérő tyúk) (Balaton mell. Tsz.; Keszthely Nyr. XI.237; Debrecen Hajdú Nagy Sándor; Csallóköz Csaplár Benedek; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.378; Háromszék m. Nyr. IX.34; Hol? Nyr. VII.335); **2.** *kárál:* fülsértően énekel (Csallóköz Szinnyei József); **3.** *kárál:* lármásan fecseg (Debrecen Hajdú Nagy Sándor). *Tele kárálja az ember fülét sok ostobasággal* (Csallóköz Csaplár Benedek).

[Közmondások]. *A mely tyúk sokat kárál, keveset tojik* (Szalonta Nyr. XX.428; Csallóköz Csaplár Benedek).

1. **KARÁM** (*karán* Szatmár vid. Tsz.; Mármaros m. Visk Király Pál): **1.** *karám:* bekerített hely a lovak, marhák, juhok számára (Hódmező-Vásárhely Arany-Gyulai NGy. I.496; Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.198; Borsod m. Nyr. XVI.35; Tokaj Nyr. XXIV.48; Ugocsa m. Nyr. XV.574); **2.** *karán:* négy ágason nyugvó szalmatető, a mely alatt a szénát tartják (Mármaros m. Visk Király Pál); **3.** *karán:* disznóól (Szatmár vid. Tsz.).

2. **KARÁM**: lim-lom (ném. kram) (Kapnikbánya és vid. NyK. II.366).

KARÁNKOD-IK: izgágáskodik (Tisza-Örs Csaplár Benedek).

[**KARAPOL**].

be-karapol: gyengén beszöktet. *Alig karapolta be a földet a kis permeteg* (Csallóköz Csaplár Benedek). *Karpold* [így; helyesen: *karapold*] *be a házat és sujtsd ki* (Mátyusfölde Tsz.).

mëg-karapol: ∾ (Csallóköz Csaplár Benedek).

KARAPOLÓ: szenteltvíz-hintő, a mellyel a halottat beszentelik (Csallóköz Csaplár Benedek).

1. **KÁRÁSZ**: oldalfélt úszó soklábú vizi bogárka, a milyen erdei kutakban százával uszkál (Udvarhely m. Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

2. **KÁRÁSZ**: nagyon sovány, vézna (Székelyföld Tsz.; Csík m. Nyr. VIII.182).

kárász-fîrész: két ember húzta fűrész (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237).

KÁRÁSZKOD-IK: ágaskodik (pl. a fán lógó gyümölcs után) (Udvarhely m. Fehér-Nyikó vid. Nyr. XVIII.480). *Utána kárászkodik* (nőszemélynek): szerelmesen utána jár (Udvarhely m. Kiss Mihály).

fel-kárászkodik: fölágaskodik, fölkapaszkodik (Udvarhely m. Kiss Mihály).

KARÁTYÁL: fecseg (Eger Énekes Imre).

KARATYOL (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.332; Félegyháza Nyr. V.35; Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 142; Kúnszentmiklós Nyr. XV.47; Kecskemét Nyr. VII.376; Csaplár Benedek; Szentes Nyr. VIII.281; Szeged Csaplár Benedek, Ferenczi János; Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.94; Debrecen Nyr. VII.329; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.115; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.525; Csallóköz Csaplár Benedek; *galagyol* Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.243. 249; Tsz.; Győrffy Iván; *galagyól* Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XII.429; *galatyol* Székelyföld Kiss Mihály; *galatyól* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *galgyol* [?] Udvarhely m. Nyr. V.180; *garatyol* Szatmár m. Nagybánya Nyr. XX.431; *garattyol* Balaton mell. Tsz.; *kalatyol* Nagy-Kőrös Nyr. VI.423; Csallóköz Szinnyei József; Székelyföld Nyr. IV.183; Brassó m. Hétfalu MNy. V.346; *kalattyul* Csallóköz Nyr. I.279; Csaplár Benedek; *karattyol* Győr m. Tsz.; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.427; *karattyú* Veszprém m. Csetény Nyr. V.470; *karattyul* Répce mell. Nemes-Viss Nyr. XVII.336; Csallóköz Csaplár Benedek; *karattyúl* Fehér m. Perkáta Nyr. II.520; *karatyul* Fehér m. Lovasberény Nyr. XVII.576): **1.** *karatyol:* sajátságosan énekel (a tojó v. enni kérő tyúk) (Szeged Csaplár Benedek); **2.** *karatyol:* kuruttyol (a béka) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.115); **3.** *galagyol, galatyol, galatyól, galgyol* [?], *garatyol, garattyol, kalatyol, kalattyul, karatyol, karatyul, karattyol, karattyul:* sokat beszél, fecseg, össze-vissza hadar mindenfélét, mindíg jár a szája (Répce mell. Nemes-Viss Nyr. XVII. 336; Balaton mell., Győr m. Tsz.; Veszprém m. Csetény Nyr. V.470; Fehér m. Lovasberény Nyr. XVII.576; Félegyháza Nyr. V.35; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.142; Kúnszentmiklós Nyr. XV.47; Kecskemét Nyr. VII.376; Csaplár Benedek; Szentes Nyr. VIII.281; Szeged Csaplár Benedek, Ferenczi János; Bihar m. Furta vid. Nyr. IV. 94; Debrecen Nyr. VII.329; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.525; Csallóköz Csaplár Benedek, Szinnyei József; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XX.431; Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.243. 249; Tsz.; Nyr. IV.183; Udvarhely m. Nyr. V. 180; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Brassó m. Hétfalu MNy. V.346). *Mindég karattyol, mint a kotlós tyúk* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII. 427). *Ne karatyojj, mint a tyúk segge* (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.332). *Ki érti, ha úgy galatyolsz!* (Székelyföld Kiss Mihály); **4.** *galagyol, galagyól:* gagyog (a kis gyermek) (Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XII.429; Székelyföld Győrffy Iván); **5.** *kalattyul:* kerepel (Csallóköz Nyr. I. 279) [vö. *galaty*].

bele-kalatyol: **1.** belebeszél, belekotyog (a más beszédjébe) (Csallóköz Szinnyei József); **2.** belekever (pl. eggy ruhadarabot a többi közé) (Nagy-Kőrös Nyr. VI.423).

ki-karattyúl: kilocsog, kifecseg. *Mindent kikarattyúl* (Fehér m. Perkáta Nyr. II.520).

[KARATTYÚ], KALATTYU: kerepelő (Csallóköz Nyr. I.279).

1. **KARAZSIA:** kétszer ványolt erős posztó (Szatmár m. Nyr. IV.524).

karazsia-posztó: ∞ (Hol? Tsz.).

2. **KARAZSIA:** körforgásos magántánc. *Járja a karazsiát* (Székelyföld Kiss Mihály). *Kerek karazsia* [körbeforgós játék közben énekelt vers eleje] (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.257).

[Szólások]. *Járja a karazsiát a nyiresből a nyárasba:* ok nélkül v. sikertelenül fáradozik (Székelyföld Kiss Mihály).

KÁRBUNKULUS: vki érdemeinek a halála után való fölsorolása (Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.573).

KARC (*korec* Kassa és vid. Nyr. XX.573); **1.** *karc, korec:* véka (Vas m. Nyr. XVIII. 144; Kassa és vid. Nyr. XX.573). *Egy korec krumpli* (Kassa és vid. Nyr. XX.573); **2.** *karc:* papnak, tanítónak gabona-illetéke, a melyet vékánként szednek be minden eggyes háztól (Dunántúl Simonyi Zs. A magyar nyelv I.147; Vas m. Nyr. XVIII.144; Göcsej MNy. II.413; Nyr. XII.47).

karc-gabona = *karc* 2. (Göcsej MNy. II.413).

KARCÉL: kerítés hevedere (Tisza mell. Tsz.). *Vedd körül karcéllal a kertet* (Szeged vid. Nyr. I.425) [vö. *korc*].

KARCOL (*karicol* Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.526).

el-karcol: ellop. *Elkarcolta a sok pénzt* (Székelyföld Kiss Mihály).

KARCOS: **1.** veszekedő, izgágáskodó (legény, ember) (Tisza-Örs Csaplár Benedek; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.117); **2.** új bor, savanyú kerti bor, vinkó (Alföld Nyr. XIV.95; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.332; Kecskemét Nyr. IV.284; Békés m. Balog István; Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.94; Hajdú m. Földes Nyr. XVI.384; Kassa vid. Nyr. XVII.238; Rimaszombat Nyr. XV.430) [vö. *iszkarcos*].

[KARCSAI].

karcsai-rózsa (Csallóköz, Duna-Szerdahely vid. Csaplár Benedek; *kajsai-rózsa* Szeged Szabó Gergely; *karsai-rózsa* Kecskemét Csaplár Benedek; *kassai-rózsa* Hol? Csaplár Benedek): kertész-virág, parasztvirág (tagetes patula).

KARCSÚ (*karcsi* Háromszék m. NyK. III.3).

karcsu-eszü: eggyügyű, buta, hülye (Csallóköz Nyr. I.279; Király Pál).

KARCSUOD-IK: karcsúvá lessz (Székelyföld Kiss Mihály).

[**KARDA**; vö. *garda*].

karda-hal: pelecus cultratus (Duna mell. Herman O. Halászat K.).

karda-keszeg (Csongrád, *kard-keszeg* [nép-etimológia] Tisza mell. Herman O. Halászat K.): ∾

KARDALÉSZA (*kajdalészá*ba Szatmár m. Patóháza Nyr. XV.325): **1.** kósza, kóborló [?] (Nagy-Kúnság Nyr. II.325; XVI.332); **2.** gondatlan, holmijával nem törődő, holmiját pusztulni hagyó [?] (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV. 427).

[Szólások]. *Kardalészára* v. *kardalészába* (*kajdalészába*): gondviseletlenül, elkallódásnak, elveszésnek, elpusztulásnak kitéve, veszendőbe(n). *Kardalészára van* (Nagy-Kúnság Nyr. II.325). *Kardalészára hagyja a házát* (Székelyföld Kriza). *Kardalészára hányni:* elprédálni, elvesztegetni (Erdély Salamon Ferenc). *Kardalészára ne hányd el holmidet* (Székelyföld Tsz.). *Tedd el aszt a kenyeret, hogy kardalészába ne mennyen* (Pécs Király Pál). *Kardalészába van:* csavargóban, bitangjában (pl. lábas jószág) (Békés-Doboz Nyr. VIII.325). *Szedd össze aszt a málét; ne legyen ott kardalészába* (Szatmár Nyr. VII.283). *Elmegy kajdalészába:* semmivé lessz, elpusztul (Szatmár m. Patóháza Nyr. XV.325). *Kardalésszába tart:* függőben tart [?] (Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.420).

KÁRÉ (Csallóköz Szinnyei József; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.91; Bars m. Léva Czimmermann János; *kåré* Érsekujvár Nyr. VIII.282; *kâré* Érsekujvár Nyr. VII.40; *káre* Bars m. Nyr. XVIII.384): kétkerekű kocsi v. taliga.

KARÉC: karéj (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.369; Andrássy Antal 1843; Háromszék m. Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

KARÉCOL: karajokat vagdal (Háromszék m. MNy. VI.334; Győrffy Iván).

KARÉL (měk-*karê*, *karéll*): a kézi rostát akkép rázza félkör-alakban, hogy a gabona szemetje a közepére gyűljön (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.143; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.142; Mezőtúr Nyr. IX.479; Kecskemét Csaplár Benedek; Békés m. Balog István; Tisza mell. Tsz.; Szeged Kassai J. Szókönyv III.112; Csaplár Benedek; Torontál m. Csaplár Benedek; Bihar m. Pocsaj Nyr. VIII.379; Csallóköz Csaplár Benedek, Szinnyei József; Székelyföld Tsz.; Csaplár Benedek, Andrássy Antal 1843, Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.334; Vadr. 504a; Nyr. IX.33; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

KARÉLAT: a kézi rosta közepére gyűlt szemetje a gabonának (Háromszék m. Győrffy Iván). *Mikor gabonát rostálnak, ha tiszta igen, nincs karélatja* (Vas m. Ságh Kresznerics F. Szótár I. 293).

KARÉSÓ (*karejsó* Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.190; *karéjsó* Pozsony m. Tárnok Nyr. XIV. 222): szélső. *Karésó ház, karésó föld, karésó sor* (Csallóköz Csaplár Benedek; Fölső-Csallóköz, Somorja vid. id. Szinnyei Józsefné; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.91).

KARFIÓL, KÁRTIFIÓL (*kerti-fiol* [nép-etimológia] Nagyvárad Nyr. XII.202).

KÁRHOSZKOD-IK: káromkodik (Kis-Kúnság Nyr. III.568; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.142).

KÁRHOZ-IK: 1. nyugtalankodik, csintalankodik, pajkoskodik, pajzánkodik, fajtalankodik. *Ne kárhozz annyit! Ma mind eggyet* [folyvást] *kárhoztatok. Van-e még kedved kárhozni? Együtt szoktak kárhozni. Mennyit kárhozik az a kanca aval a ménlóval! Kárhoznak a macskák* (Székelyföld Kiss Mihály); **2.** arcátlanul hazudik (Székelyföld Kiss Mihály).

el-kárhozik: [tréf.] eltörik (Csallóköz Nyr. I. 279). *Vigyázz, mer az a bögre mingyár êkárhozik!* (Csallóköz Szinnyei József).

[**KARI**].

kari-korsó: korsó, melyet karra fűzve hordanak. *Akkora csöcse legyen a kêtëk lyányának, mint a kari korsó* (Somogy m. Balaton mell. Nyr. XVI.477).

KÁRICÁL: énekelget, csicsereg (Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.525; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237) [vö. *kárál, karicsál*].

KARICS: carassius vulgaris (Nógrád m. Lázi Herman O. Halászat K.)

KARICSÁL (*koricsál* Csík-Szentgyörgy Nyr. X.330): **1.** énekel (a tojó tyúk) (Göcsej Tsz.; Debrecen és vid. Nyr. XXIII.286; Hajdú Nagy Sándor; Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Csík-Szentgyörgy Nyr. X.330; Háromszék m. MNy. VI.357; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.382; Hol? Nyr. VII.335); **2.** fecseg, locsog, haszontalanul beszél (Vas m. Kemenesalja, Göcsej Tsz.; Debrecen Hajdú Nagy Sándor; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.566; Szatmár m. Gencs Nyr. X. 525; Székelyföld Győrffy Iván) [vö. *karitál*].

[Szólások]. *Fenn karicsál s alatt tojik meg* (Háromszék m. Vadr. 365).

KARICSOL = *karicsál* 1. 2. (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 366; Hol? Nyr. VII.335).

[Közmondások]. *A melly tyúk sokat karicsol, keveset tojik* (Székelyföld Tsz.)

KARIKA: hordó-dugó (Zemplén m. Mád Nyr. VI.285; Zemplén m. Tolcsva Nyr. IX.480).

karika-keszeg: leuciscus rutilus juv. (tkp. abramis sapa) (Komárom Herman O. Halászat K.)

KARIKÁZ[-IK]: 1. hajtó-karikával játszik (Székelyföld NyK. X.331; Hol? Tsz.); 2. kakál (Székelyföld NyK. X.331). *Oda karikázott nagy titkon az asztal közepire, s a sëtétbe elébb állott* (Székelyföld Kiss Mihály).

be-karikáz: bedugóz (hordót) (Zemplén m. Tolcsva Nyr. IX.480).

meg-karikáz: karikát húz az orrába (a disznónak, hogy ne tudjon túrni) (Székelyföld NyK. X.331; Kiss Mihály).

KARIKÓ: kör. *Karikóba állni* (Kalotaszeg, Zsobok Melich János). *Adak én neked ëggy darab szentelt krétát, aval asztán a sírtúl nem messze állasz, csinálsz ëggy karikót* (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XXII.331).

KARIKÓS: köralakú, karikás, kacskaringós. *Karikós, mind a rítes* (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.275). *Karikós lábu:* karika-lábú (Háromszék m. Vadr.; Győrffy Iván).

[KARIMÁS].

karimás-kása: a tálban karima-formára szétlapogatott kása, a melyre tejet öntenek (Debrecen Nyr. VII.329; IX.206; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.111; Tokaj Nyr. XIX.383).

KARIMÁZ: (a nyomtató) az összetört szalmát az ágyás körül gereblyével karimába vonja (Tokaj Nyr. XIX.383).

KARIMÓ: karéj (kenyér) (Székelyföld Tsz.).

KARIMZSÁL (Fehér m. Forna, Csákvár, Ugocsa Nyr. X.522; Csallóköz Szinnyei József; *karizsmál* Alföld Nyr. XIV.95; *karmizsál* Palócság Pap Gy. Palóc népkölt. I.147; *karomzsál* Fehér m. Forna, Csákvár, Ugocsa Nyr. X.522): karmolgat, kapargat, vakargat [vö. *harimzsál, kalimzsál*].

KARIMZSUL (Veszprém m. Várpalota Nyr. XXI.477; Fölső-Somogy Nyr. X.190; *karmizsol* Kis-Kún-Halas Nyr. XVIII.192): ∾.

KARINGAT: keringet, körbe forgat (Csallóköz, Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.334; Győrffy Iván).

KARINGÓ: 1. körbeforgó (Háromszék m. MNy. VI.334; Győrffy Iván); 2. körforgatyú (Csallóköz, Székelyföld Csaplár Benedek); 3. örvény (Székelyföld Győrffy Iván, Kriza; Háromszék m. Vadr.); 4. zsírban kisütött kacskaringós fánktészta (Túrkeve Nyr. III.472; Bihar m. Pocsaj Nyr. V. 572) [vö. *keringő*].

karingó-bábó: körbeforgós gyermekjáték (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.) [vö. *kerim-bábó*].

KARINGOL: keringel, körben forog (Csallóköz, Székelyföld Csaplár Benedek) [vö. *keringël*].

KARISTOL, KARISZTOL: 1. *karistol, karisztol:* karmol, karcol, horzsol (Komárom m. Fűr Nyr. XX.479; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.142; Orosháza Nyr. VI.178; Mátra vid. Nyr. XXII. 335; Heves m. Névtelen 1840; Borsod m. Kassai J. Szókönyv III.116; Tokaj Nyr. XXIV.48; Udvarhely m. Nyr. V.231); 2. *karistol, karisztol:* nagyjából megfésül (Alföld Nyr. XIV.95; Bihar m. Pocsaj Nyr. VIII.379); 3. *karisztol:* ritkás füvet kaszával lecsapdos (Kolozsvár Török István); 4. *karistol:* baszik (Győr m. Szarvas Gábor).

el-karisztol: elkarcol. *Úgy elkarisztolta a ház fӧggyit, hogy!* (Udvarhely m. Nyr. V.231).

mëg-karistol: 1. megkarcol. *A lâbât mekkaristolom et töviskvel* (Palócság Ethnographia III.356). *Majd megkaristó a za tő* (Komárom m. Fűr Nyr. XX.479); 2. megfésül. *Te üst-ódal, a bogjast még së lӧhetett mӧgkaristolni?* (Szeged vid. Nyr. III.365).

össze-karistol, össze-karisztol: 1. *össze-karistol:* összekarcol. *A csizmát meg összekaristolnâ* [a tarló] (Nógrád és Gömör m. Nyr. XXIII.281); 2. *össze-karisztol:* összeborzol (pl. hajat) (Békés m. Balog István).

KARISZTOL: rostát v. szitát ráz (Bihar m. Pocsaj Nyr. VIII.379; Békés m. Sárrét Nagy Sándor) [vö. *karél*].

KARÍT: gurít (Palócság Nyr. XXI.310. 420; XXII.76; Mátra vid. Nyr. XXII.288).

KARITÁL: kiabál (Háromszék m. MNy. VI. 336) [vö. *karicsál*].

elé-karitál: előkiabál (többeket) (Háromszék m. MNy. VI.323; Győrffy Iván).

KARJOS (Háromszék m. MNy. VI.334; Vadr.; *karjas, karjus* Háromszék m. Kiss Mihály): karosszék [vö. *karvas*].

karjos-szék (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *karjus-szék* Székelyföld Kiss Mihály): karosszék.

KARKABILLA: 1. csiga; 2. gólya [?] (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXIII.96).

KARLÓ, KALLÓ: aratók karját védő hosszú vászon-újj (Székelyföld Tsz.; Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.334; Győrffy Iván; Csík m. Tsz.; Nyr. VII.236; Győrffy Iván; Csík-Szentimre Dulinszky József).

kalló-szíj: az evező beakasztására való peckes szíjhurok (Szatmár m. Kis-Majtény Herman O. Halászat K.).

[KARLÓZ], KALLÓZ: kavarva, tartóztatva evez, kivált kecézéskor (Szatmár m. Kis-Majtény Herman O. Halászat K.).

KARMANTYU: aratók karját védő hosszú vászon-újj (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Vadr. 504b) [vö. *kar-mentő*].

KARMÁNYOS: újjas, újjakkal ellátott. *Karmányos derékra való ruha* (= ujjas) (Bodrogköz? Tsz. 373a).

KARMAZSIN (*garmazsin* Gömör m. Hanva Nyr. XVIII.336). *Karmazsin:* a lábszár felől levő hús (a marhánál) (Szatmár-Németi Nyr. XIV.278).

KARMOLÁZ: karmolász (Nagy-Kálló Nyr. XII.429).

KARÓ (*kâró* Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46).

karó-csuk: eggy madár, mely karóról karóra szálldogál a szőllőkben (Heves m. Névtelen 1840).

karó-rágó: 1. jászolt rágó (ló) (Nógrád m. Fabó András 1841; Heves m. Névtelen 1840); 2. kálvinista [gúnynév] (Bars m. Léva Czimmermann János).

karó-tő: [tréf.?] kartő, hónalj-töve a ruhának. *Jó ez a ruha, jó; de a karótője igen vág* (Abaúj m. Szikszó Király Pál).

KÁROD-IK (*káronnyi*): [?] (Vas m. Őrség Nyr. VII.371).

KÁROG: 1. sokat fecseg, lármásan csacsog. *Ne károgj annyit a fülembe!* (Kecskemét, Csallóköz Csaplár Benedek); 2. zsémbeskedik. *Károg már megint a zuzmorás öreg dudu, mintha kárba ment volna valamije* (Kecskemét, Csallóköz Csaplár Benedek).

[KAROK].

károk-szék: támlás faszék (Szlavónia Nyr. XXIII.311).

1. **KAROL**: karjával dolgozik (Székelyföld Tsz.). *Ùgy karolok, hogy szinte gúzzsé válom, még sincs láttatja* (Székelyföld Kiss Mihály).

2. **KAROL** = *karél* (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.112).

KÁROL: kárnak tart, sajnál (Székelyföld Győrffy Iván).

KAROLKOZ-IK: karon fogja eggymást (Székelyföld Andrássy Antal 1843).

össze-karolkozik: ∾ (Háromszék m. Nyr. III. 325).

[KÁROM].

károm-szó: káromkodás (Alföld Nyr. XIV.95).

KÁROMKOD-IK (*kárinkod-ik* Háromszék m. MNy. VI.214; Győrffy Iván; Háromszék m. Orbai járás Király Pál; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *káronkod-ik* Vas m. Őrség Nyr. VII.322; Répce vid. Nyr. XX.368; Abaúj m. Király Pál; Háromszék m. Vadr. 356).

KAROMNYI: karvastagságú kalácsféle sütemény (Heves m. Névtelen 1840).

[KÁROMOL].

[mëg-káromol].

[Szólások]. *Megkáromôja magát:* elkáromkodja magát (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 476).

[KAROS; vö. *karjos, karvas*].

karos-pad (Brassó m. Hétfalu Király Pál; Hétfalu, Zajzon Nyr. III.327; *karas-pad* Hétfalu Nyr. XXI.528 [itt *karat-pad* hiba]; XXII.48): szék, karosszék.

karos-szék (*karhus-szék* Tolna m. Nyr. VI. 230).

KÁRPÁL (*kárpáll*): 1. korhol, szid, dorgál, pirongat, ócsárol, gyaláz (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI.381; Győr m. Nyr. III. 427; Győr m. Bőny Nyr. XVII.575; Tolna m. Simontornya Nyr. V.230; Alföld Nyr. II.425; XIV.95; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.332; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.142; Békés m. Balog István; Makó Nyr. XXIII.578; Hajdú m. Földes Nyr. XVI.384; Szabolcs m. Kis-Besenyőd Nyr. IX. 136; Rimaszombat vid. Nyr. X.88; Zilah Nyr. XIV.334). *Kárpáto ölöget az istenattát* (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI.381). *Azér kárpál bennünket* [a gazda], *mér nem csinyálunk több trágyát. Mindig mást kárpál* (Győr m. Bőny Nyr. XVII.575); 2. szüntelen kér. *Ne kárpáj annyit!* (Udvarhely m. Nyr. VIII.471); 3. haszontalanul beszél, fecseg (Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XV.382).

KÁRPÁLÓD-IK: 1. zsörtölődik (Békés m. Balog István; Békés-Doboz Nyr. VIII.330; Udvarhely m. Nyr. VIII.471). *Hadd hogy korrogjon és karpálódjék* [így] (Háromszék m. Nyr. IX.32. 425); 2. sopánkodik (Orosháza Nyr. VI.178).

KARPELY (Abaúj m. Névtelen 1839; *karpolya* Heves m. Névtelen 1840): töves-répa (brassica oleracea napo-brassica).

1. **KÁRT**: fakanna (Palócság Tsz.) [vö. *kártya*].

2. **KÁRT**: gereben (Pápa vid. Tsz.; Hol? Nyr. XII.239).

KÁRTABIÁNKA: váltó (Dunántúl Simonyi Zs. A magyar nyelv I.117).

KÁRTÉLYOZÓ: a ki a mezőn eggyet-mást ellop v. a marháját tilosba ereszti (Vas m. Őrség Nyr. II.472) [vö. *kártiloz*].

KÁRTICKA: fakanna (Moldvai csáng. Nyr. IX.454).

KÁRTIKA: kis fakanna (Palócság Tsz. 194a) [vö. *kártyikó*].

KÁRTILOZ: kárt tesz [?]. *Ez a lián mindën edinyimet összetöri; mindig kártiloz, csak ugy ég*

mindën a keziben (Vas m. Őrség Nyr. IV.228) [vö. *kártélyozó*].

KÁRTOL: gerebenez (Pápa vid. Tsz.).

KÁRTYA: fakanna (Erdély Nyr. IX.563; Szinnyei József; Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII. 575; Bánffy-Hunyad Nyr. X.23; Székelyföld Tsz.; Kriza, Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI. 337; Nyr. V.90; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. Nyr. VII.237) [vö. *kárt, kártyus*].

[KÁRTYÁL].

meg-kártyál: megkever (kártyát). *Kártyáld meg jól s osszál* (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.235).

KÁRTYIKÓ: fakanna (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841) [vö. *kártika*].

KÁRTYÚ: ∾ (korsó?). *A tárnokiak kátyúva* [így; tréf. v. hiba?] *merik a káposztát* (Pozsony m. Tárnok Nyr. IX.281).

KÁRTYUJ: ügyetlen (Udvarhely m. Nyr. IX. 236).

KÁRTYUS (Szilágy m. Nyr. IX.563; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.238; Zilah Nyr. XIV.334; Erdély Kassai J. Szókönyv II.220; Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII.575; Deés Nyr. XI.526; Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Marosvásárhely Nyr. IX.428; Háromszék m. Pap Károly; *kártos* Székelyföld Tsz.; *kártus* Debrecen Nyr. VII.329; Szatmár m.? Nyr. XVIII.96; Szatmár Nyr. XVIII. 432; Hajdú m. Földes Nyr. III.37; *kártyos* Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János; *kârtyos* Szilágy m. Nyr. VII.381): fakanna [vö. *1. kárt, kártya*].

KARUCA (*këruca* Moldvai csáng. Nyr. X.203): **1.** kis szekér (Zilah vid. Fóris Miklós; Kolozs m. Nagy-Ida Bodor Ákos; Székelyföld Tsz.; Udvarhely m. Baczó Mózes; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Hunyad m. Bordeaux Árpád; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.47; Moldvai csáng. Nyr. X.153. 203); **2.** bányász-targonca (Zalathna vid. Nyr. XIII.238).

KARUL (*karú, karút*): gurul (Mátra vid. Nyr. XXII.288; Heves m. Sirok Nyr. III.38).

el-kárul: elgurul (Nógrád m. Nyr. IV.473 [itt *elkárult* hiba]).

KARVALY (*kara* Erdővidék Nyr. XIII.576; *karâtul* Mátyusfölde Nyr. XIX.461; Pozsony m. Deáki Nyr. XIX.554; *karaj* Hol? Nyr. VI.321; *karuj* Háromszék m. Vadr.; Erdővidék, Nagy-Bacon Erdélyi Lajos; *karvaó* Palócság Nyr. XXI. 215).

KARVALYKA (*karujkám* Fehér-Nyikó mell. Vadr. 119).

KARVAS: aratóknak karvédő vászon-újja (Tokaj Nyr. XIX.383; XXIV.48) [vö. *karjos*].

karvas-hegedű: vékony, sugár, karra való hegedű (másutt: *csuka-hegedű*) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv V.220).

KARVAZIA: hasznavehetetlen nagy épület (Zala m. Arács Nyr. XXII.239).

KARZAT (*karazat* Mátyusfölde Nyr. XIX. 505; Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187).

KAS (*kassa* Moldvai csáng. Nyr. III.2; IX.485; *kaus* Bukovina Nyr. VI.472; *kos* Maros-Torda m. Marosi alsó-járás Ravasz Árpád): **1.** kosár (polyvahordó, szemétmerő, szaladszárító, halszállító *kas*) (Velence, Komárom, Balaton mell., Szeged Herman O. Halászat K.; Székelyföld, Háromszék m. Tsz.; Vadr. 505b; MNy. VI.244); **2.** vesszőből font és belül megtapasztott hombár (Vas m. Őrség Tsz. 165a; Háromszék m. Vadr. 505b; MNy. VI.244); **3.** a vejszének az a része, a melybe a hal betéved (Erdélyi Mezőség Herman O. Halászat K.); **4.** kemence (Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

kas-far: a szekérkas hátulja (Abaúj, Borsod, Zemplén m. Király Pál; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.324; Tokaj Nyr. XXIV.48).

kas-hely: a lábó könyökében v. öblében levő köz, melyen a víz átfolyhat s a melybe a csíkkast beléfektetik, hogy az úszó csík beletévedjen (Bereg m. Dercen Herman O. Halászat K.).

kas-töltő. *Kas-tőtő szél:* keleti szél (Háromszék m. Vadr. 383).

kas-ürítő. *Kas-ürittő szél:* nyugati szél (Háromszék m. Vadr. 383).

KÁSA: **1.** kók (így is: *főfujott káso*) (Dunántúl Nyr. XVI.239); **2.** malter (Győr m. Tsz.).

kása-fű: colchicum Bertolonii (Baranya m. Harsány Nyr. III.543).

kása-himlő: apró vörös himlő (miliaria) (Háromszék m. Vadr. 491b).

kása-kő: köleshántó malomkő (Alföld, Szentes Király Pál).

KASICA: falkötés (fákkal) patak oldalán (Kapnikbánya és vid. NyK. II.377).

KASIKA: káka, sás, szittyó (juncus effusus) (Palócság Kassai J. Szókönyv III.117; Nógrád m. Nyr. XXII.512; Gömör m. Zabar Nyr. III.543).

KÁSIKA: kásácska, kása (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.474).

KASITA: kosár, kétfülű kosár (Szatmár m. Ó-Pályi Nyr. XII.333; Nyírség Czimmermann János).

KASKA (*kacska* Csongrád m. Szentes Nyr. V. 44): kis kosár, karra való kosár (Tisza-Sz.-Imre Nyr. IX.137; Békés m. Balog István; Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.232; Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.94; Szabolcs m. Kis-Besenyőd Nyr. IX.136; XII.48; Abaúj, Borsod, Heves m. Király Pál).

KASKAVÁL (Brassó m. Zajzon Nyr. III.327; *káskaválé* Udvarhely m. Baczó Mózes; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos): a havason készült sajt, a melyet a hétfalusi oláhok árulnak.

KASKÉTA: ernyős sipka (Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.261).

KASKÉTLI: ó-divatú fejkötő (Debrecen Nyr. III.563).

1. **KASMAT, KASMOTA**: mindenféle hánytvetett portéka (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.334. 357; Vadr.).

2. **KASMAT**: vmit keresve, hányva-vetve zakatol (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván).

KASMATI: kutatva, keresve, turkálva zakatoló (Székelyföld Kiss Mihály).

KASMATOL (*kaszmatol* Hajdú m. Hadház Nyr. XIX.143; Tisza-Dob Nyr. XX.285; Háromszék m. Nyr. V.37; *kosmatal* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.93): kutat, keresgél, motoz, keresgélve hány-vet, keresgélve jön-megy (Békés m. Balog István; Rimaszombat Nyr. XV.430; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.566; XIV.428; Erdély Kassai J. Szókönyv III.119; Székelyföld Nyr. IV.183; Andrássy Antal 1843, Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. VIII.471 [itt *kasmatalol* hiba]; Háromszék m. Tsz.; Vadr. 504b; Nyr. III.324; VI.473; XVII.381; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Segesvár Nyr. IX.44).

KASMÍR (*gácsmari* kendő Hol? Nyr. IV.24; *kazamér* Alsó-Baranya, Pellérd Nyr. XI.239; Temesköz Kálmány L. Szeged népe II. Bevezető XIX. l.; Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk II.111; *kazimér* keszkenő Keszthely Erdélyi J. Népd. és mond. II.149; *kázimér* Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 332).

[KASMOL].

meg-kasmol: megkarmol (Kolozs m. Munkácsi Bernát).

KASOLYA (Brassó m. Hétfalu Király Pál; Hétfalu, Bácsfalu Nyr. III.563; *kosoja* Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Dézsi Mihály): kis kosár, kézi kosár.

KASORNYA (*karisnya* Szatmár m. Kis-Majtény Herman O. Halászat K.; *karosnya* Tolna m. Kassai J. Szókönyv III.112; *kasórnya* Háromszék m. Nyr. V.90; *kaszornya* Tisza mell. Tsz.; Szeged Kassai J. Szókönyv III.117; *kosornya* Szatmár m. Ó-Pályi Nyr. XII.333; Székelyföld Győrffy Iván; Tsz.): 1. *kasornya, kasórnya, kosornya:* kis kosár, kézi kosár, karra való kosár (Háromszék m. MNy. VI.244; Nyr. V.90; X.327; Vadr. 506a; Győrffy Iván; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár); 2. *kasornya, karosnya, kaszornya, kosornya:* vastag fonalból, vesszőből v. hársból készült ritka hálószerű fonadék, a melyben az ételhordó edényt a mezei munkásoknak kiviszik (Tolna m. Kassai J. Szókönyv III.112; Békés m. Balog István; Békés-Doboz Nyr. VIII.330; Tisza mell. Tsz.; Szeged Kassai J. Szókönyv III.117; Hajdú m. Földes Nyr. XVI. 384; Bihar, Nógrád m. Király Pál; Szatmár m. Kassai J. Szókönyv III.117; Nyr. X.430; XIV. 382; Szatmár m. Ó-Pályi Nyr. XII.333; Szatmár m. Kömörő Nyr. XII.564; Bereg m. Som Király Pál; Ugocsa m. Nyr. XV.574; Zilah Nyr. XIV.334; Székelyföld Tsz.; Nyr. XIV.47); 3. *karisnya:* a rácsa kerete (Szatmár m. Kis-Majtény Herman O. Halászat K.).

[KASORNYÁZ-IK], KOSORNYÁZ-IK: kóborol (Udvarhely m. Kőrispatak Király Pál).

KÁSPÁLÓD-IK: 1. fektében v. ültében ideoda hánykolódik, kapálódzik, feszeleg (Szeged Nyr. I.136; Csaplár Benedek); 2. kászolódik, lassan készülődik (Kecskemét, Csallóköz Csaplár Benedek).

KAST: lucsok (Békés m. Balog István; Hajdú m. Tetétlen Nyr. XI.36; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.527; XIV.428; Szatmár-Németi, Nagy-Károly Czirbusz Géza; Kapnikbánya és vid. NyK II.377; Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

KASTÁNKOD-IK (Győr m. Bőny Nyr. XVII. 575; *kastankod-ik* Csallóköz Szinnyei József): alkalmatlankodik, láb alatt van.

KASTÉLY (*kasti* Dunántúl Nyr. XVI.239; Soprony m. Nyr. XVII.92; Soprony m. Répce mell. Nyr. II.561; *kastîba* Veszprém m. Csetény Nyr. XXII.379; *kosté* Pozsony m. Tárnok Nyr. VIII.471).

KÁSTÉLYOS (*kástélos, kástilos, kástílos*): 1. zavaros, nem tiszta. *Már kástélos a hó:* sárral, porral vegyült. *Ollan kástélos ez a must, hogy a békát se látni mëg benne* (Hol? Nyr. XVII.139). *Kástélyos* (*kástilos, kástílos*) *bor:* a) törött szinű, zavaros bor (Zala m. Nyr. XVII.139; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.180; Somogy m. Nemes-Déd Nyr. XVII.92); b) siller-bor (Dunántúl Nyr. XVI.239; Soprony m., Soprony m. Csáford, Keszthely vid., Vas m. Őrség Nyr. XVII.92. 139; Somogy m. Nyr. XII.335; Pápa vid. és hely nélkül Tsz.); 2. émelyítő, szájízet és gyomrot rontó (étel, ital), émelygős (gyomor) (Tolna m. Várdomb vid. Nyr. XVII.139; Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187). *Kástélos a gyomrom a mulatság után* (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237).

[1. **KASTOL**].

fel-kastol: sárral fölver (pl. a köpönyegét) (Hol? Tsz. [itt *fel-kástol* nyilván hiba]).

2. **KASTOL**: megvisel, elnyű (ruhaneműt) [?] (Palócság Nyr. XXII.76).

KASTOS: lucskos, csatakos (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.332; Tisza-Sz.-Imre Nyr. X.326; Békés m. Balog István; Hajdú m. Földes Nyr. III.319; Hajdú m. Hadház Nyr. XIX.143; Szatmár m. Lauka Gusztáv 1842; Szatmár vid. Tsz.; Nagybánya Nyr. XIV.428; Szatmár-Németi, Nagy-

Károly Czirbusz Géza; Kapnikbánya és vid. NyK. II.377; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III. 119; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.523; XIII. 48; Zilah Nyr. XIV.334).

KÁSTU: kamara (Vas m. Őrség Nyr. IV. 521).

KÁSTYÉ: kincstár, kincstartó szoba (Göcsej MNy. V.150).

KASUKA: féleszű (Balaton mell. Tsz.).

KASUL (*kocsú* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.65).

kasul-bakul: össze-vissza (Zilah Nyr. XIV. 334).

KASULVA: mohar (Somogy m. Nyr. X.476).

[KASZA].

[Szólások]. *Kaszát vet:* birkózás közben a lábát a másiknak akadályul veti s így leteríti (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.121; Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Háromszék m. NyK. III.11; Vadr. 361; Nyr. III.324; Dézsi Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

kasza-borsó: bab, apró bab (Csallóköz Nyr. XVI.91; Csaplár Benedek; Pozsony m. Tárnok Nyr. VIII.142).

kasza-dinnye: hosszú görögdinnye (Szabolcs m. Kassai J. Szókönyv III.121).

kasza-fén: kaszakő, kaszafenő-kő (Zala m. Nyr. XIX.528; Zenta Nyr. XVIII.383; Heves m. Névtelen 1840) [vö. *fén*].

kasza-fogla: a kasza nyelébe ékelt derékszögű fa, mellyel a kaszát tartják (Pannonhalma Nyr. XII.187).

kasza-húgy: kaszás csillag (Orion) (Palócság Nyr. XXI.328; XXII.75; Borsod m. Nagy-Mihály Nyr. XXI.284) [vö. *húgy*].

kasza-jég: éles jég. *Éppen olyan kaszajég vólt, hát elindultam szekérrel* (Szatmár m. Mánd Nyr. XIX.335).

kasza-keszeg: pelecus cultratus (Szamos, Maros mell., Bodrogköz Herman O. Halászat K.).

kasza-kocs: kaszanyél horga (Heves m. Névtelen 1840).

kasza-makk: a kasza tövénél levő gomb (Heves m. Névtelen 1840).

kasza-mankó: a kasza nyeléhez erősített horgas fa, a melyet a kaszás a jobb kezével fog meg (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325; Székelyföld Tsz.)

kasza-nyüg: sárga virágú vad lucerna (Székelyföld Kiss Mihály).

kasza-örv: vaskarika, mely a kaszát a nyeléhez szorítja (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

kasza-szék: szék, a melyen a szűcsök a bőrt kaszálják, lemellesztik (Szeged Csaplár Benedek).

kasza-tok: kaszafenő kő tokja (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325; Székelyföld Tsz.).

kasza-ülő: alul hegyes kisded ülő, melyen a kaszás megtompult kaszáját kiélesíti (Heves m. Névtelen 1840).

kasza-verő: kaszaverő kalapács (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325).

KASZAB: disznóölő, hentes (Veszprém vid. Nyr. XIX.574; Fehér m. Vaál Nyr. XVIII.573; Hol? Tsz.).

KASZABA: öldöklés (Háromszék m. MNy. VI. 334; Győrffy Iván).

KASZABÁL: kaszabol (Zala m. Tapolca Nyr. XVI.327; Háromszék m. MNy. VI.357).

KASZABASZÁL: össze-vissza zavar, szétüt (Rábaköz Nyr. VI.224).

KASZÁL (*kĕszál* Moldvai csáng. Nyr. III.50): a hátulsó lábaival kikanyarít járás közben (az ökör) (Székelyföld Kiss Mihály).

KASZÁLÁS (*kaszâllâs*): **1.** lekaszált szénarend (Palócság Nyr. XXI.504); **2.** takarmány (Háromszék m. Kiss Mihály).

KASZÁLAT: kaszálás. *Kaszálatkor* (Göcsej Nyr. XIV.166; Budenz-Album 161).

KASZÁLT: azon kalászok összessége, a melyeket a kévék összekötözése és föltakarítása után a tarlón összegereblyélnek (Hol? Nyr. VII. 89).

[KASZAMOD-IK].

el-kaszamodik: elferdül, elromlik. *A csidmám úgy elkaszamodott, hogy! Istán bácsom egészen elkaszamodott* (Udvarhely m. Nyr. V.231).

KASZANTOL: lót-fut, csavarog (Fertő mell. MNy. III.242).

[KASZARINT].

lĕ-kaszarint: leszel (pl. eggy darab kenyeret) (Tolna m. Sár-Sz.-Lőrinc Nyr. III.87).

KASZÁRNYA (*kaszárma* Kolozsvár Szinnyei József).

kâszárnyâ-támogâtó: munka nélküli napszámos, a ki a Kaszárnya nevű vendégfogadó mellett ácsorog (Érsekujvár Nyr. VIII.282; XIX. 457).

KASZÁS. *Kaszás ökör:* a mely járás közben ‚kaszál' a hátulsó lábaival (Székelyföld Tsz.) [vö. *kajszás*].

kaszás-zsindely: sarkokra alkalmazott, hegyes formára faragott zsindely (Tokaj Nyr. XXIV.48).

KASZIBA: 1. görbe, horgas (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. MNy. VI.334; Nyr. V.37); **2.** görbelábú, a ki járás közben eggyik lábát a másikkal veri (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Dézsi Mihály) [vö. *kàcsiba*].

kasziba-lábu: görbelábú, kecskelábú (Csík-Szentgyörgy Nyr. X.330).

KASZIBÁL: kaszabol (Székelyföld Kiss Mihály).

le-kaszibál: lekaszabol (Székelyföld Kiss Mihály).

KASZIBÁS: görbelábú (Szatmár vid. Tsz.).

KASZKÉRCA: sovány, szikár (Fehér m. Nyr. V.130).

KÁSZKOLÓD-IK (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.121; *kaszkalód-ik* Abaúj m. Névtelen 1839): lassan, késedelmesen készülődik, szedelődzködik.

[KÁSZMÁL].

össze-kászmál: összekúszál. *A cérnát összekászmálta* (Abaúj m. Névtelen 1839) [vö. *összeguzmál*].

1. **KÁSZMÁLÓD-IK:** lassan, késedelmesen készülődik, szedelődzködik (Kúnság Nyr. XIV. 526; Rimaszombat Nyr. XV.430).

ki-kászmálódik: kivergődik (Abaúj m. Névtelen 1839).

2. **KÁSZMÁLÓD-IK:** bonyolódik, kúszálódik (Abaúj m. Névtelen 1839; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.121) [vö. *kuszmálód-ik, pászmálód-ik*].

KASZNÁRKOD-IK: hetvenkedik (Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.525).

KÁSZOLÓD-IK (*kacolódom* Vas m. Kemenesalja Tsz.; neki-*gázolod-ik* Kecskemét Nyr. IX. 86; *kászalód-ik* Kecskemét Nyr. IV.284; fő-*kászulod-ik* Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. III.319; *kászulód-ik* Csallóköz Csaplár Benedek; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.378; fö-*kászulud-ik* Hetés, Dobronak Nyr. II.323): lassan, késedelmesen készülődik, szedelődzködik (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237; Alföld Nyr. XIV.95; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.332; Kecskemét Nyr. IV.284; Csaplár Benedek; Békés m. Balog István; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.378; Szinnyei József; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.121; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.383; Torna m. Ruehietl Miklós 1839) [vö. *kászkolód-ik, 1. kászmálód-ik*].

ki-kászolódik: kivergődik (Debrecen vid. Nyr. XXIII.286).

neki-gázolodik: hozzáfog (Kecskemét Nyr. IX. 86).

KASZRÓ: sás-alakú, hosszúkás levelű növény, mely a búza s különösen a kukorica közt terem (Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

KASSZA (*kasza* [pénztár] Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.331).

[KASZTA].

kaszta-dió: fás dió (Vas m. Perenye vid. Kreszneries F. Szótár I.295) [vö. *geszti*].

1. **KÁSZTA:** fölötte pajkos (Gömör m. Serke és vid. Nyr. XVIII.139) [vö. *kâsztohâ*].

2. **KÁSZTA:** [?]. *Kásztába rakta a feldarabolt fát:* sorba eggymás mellé (Székelyföld Nyr. IX. 175).

KÁSZTEN (Erdély Szinnyei József; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.185; *kasten* Kalotaszeg, Zsobok Melich János; *kasznyi* Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274; Gömör m. Nyr. XXII. 526; Nyitra m. Vág-Hosszufalu Nyr. XIX.556; *koszten* Háromszék m. MNy. VI.244. 356): **1.** szekrény (i. h.); **2.** *kasznyi*: meszes dézsa (Gömör m. Balog Nyr. XXII.526).

KASZTLI (Veszprém m. Nyr. VI.521; *kaszli* Baja Bayer József; Heves m. Parád Nyr. XXII. 477; *kászli* Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII. 527; Somogy m. Marót puszta Nyr. III.511).

KÂSZTOHÂ: fölötte pajkos [?]. *Hol à cucàjom* [téli lajbim]? *Te kâsztohâ, mâ bizonyosàn të kàbâsztàd* [hánytad] *el mëgint* (Palócság Nyr. XXIII. 25) [vö. *1. kászta*].

KASZTRÓL (Csallóköz Szinnyei József; *kastrol* Bars m. Czimmermann János; *kászró* Háromszék m. Nyr. V.90; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; *kaszroj* Szeged Nyr. VII.380; Debrecen Nyr. XI.476; *kásztró* Háromszék m. Butyka Boldizsár; *kasztroly* Jászkúnság Nyr. VII.525; Borsod m. Ónod vid. Nyr. XVII. 383): serpenyő, lábas (casserolle).

KÁSZU, KÁSZÚ (*kászoj* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *kaszol* [?] Göcsej Tsz.; *kászuj* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Brassó m. Hétfalu MNy. V.347; *kászuly* Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.573; *kázlu* [?] Vas m. Őrség Tsz.): fahéjból készített kupa, táska, doboz v. henger (a mellyel vizet merítenek; a melybe epret, málnát szednek; a melyben túrót, szurkot, csirizt tartanak stb.) (Vas m. Őrség Tsz.; Zala m. Nyr. II.427; Göcsej Tsz.; Székelyföld Tsz.; Nyr. IV.183; Arany-Gyulai NGy. I.150; Háromszék m. Nyr. V.187; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII. 573; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Brassó m. Hétfalu MNy. V.347; Csík m. Nyr. VII.139. 237). *Hozd bé . . . a nagy kászu szurkot* (Marosszék, Nyárád mell. Vadr. 193). *Csilizes kászu* (Kézdi-Vásárhely Nyr. XVII.479) [vö. Nyr. XXIII.151].

kászu-turó: összegöngyölt fenyűhéjba tömött

túró (Alföld [?] Nyr. XIV.95; Székelyföld Nyr. V.377; Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.334; Győrffy Iván).

KÁSZÚSZ: vmi ács-eszköz (Hol? Nyr. III. 567).

KATA: 1. szerető. *Itt mén a Pétör katája. Jó világ van a katákra, haza gyüttek a katonák* (Szeged Kálmány Lajos); 2. varjú (Bars m. Czimmermann János) [vö. *Böske*].

Kata-könyök, Kata-könyöke: kenyértésztából készült könyökforma v. patkó-alakú sütemény (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.142. 519; Soprony m. Rábaköz Nyr. III.281; Komárom Beöthy Zsolt).

Kata-rózsa: halottvirág (chrysanthemum) (Vas m. Nyr. XVIII.144).

KÁTA: a gyalom zsákja (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.122; Karád Herman O. Halászat K.).

KATAG [? talán *katak*]: kutat, keresgél. *Mit kataksz ott?* (Veszprém m. Szentgál Nyr. III.183) [vö. *katakol, katat*].

KATAKOL (*katakul, katakunyi*): zörgölődik, zakatol (pl. a gép) (Zala m. Nyr. II.427; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.181).

[Szólások]. *Katakul mint az egërszëgi ménkü* (Vas m. Őrség Nyr. III.222). *Ötöl-hatol, habatol, mind az egërszëgi ménkü katakol* (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.419). *Rajta katakol*: rajta alkalmatlankodik (Vas m. Izsákfa Kresznerics F. Szótár I.295).

KATALINA: Katalinka-bogár, sz. János bogara, hétpettyes bogár (Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.227).

KATALINKA: ∾ (Pest m. Nyr. I.44; Czegléd Nyr. I.183).

katalinka-pólinka: ∾ (Nógrád m. Tolmács Nyr. XVI.46).

KATAMAJKA: cók-mók, lim-lom (Erdély Császár Árpád).

[**KATANG**].

katang-kóró (*katlan-kóró* [nép-etimológia] Bodrogköz Tsz.; *kattangóré* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323).

KATANGOL, KATYANGOL: 1. *katangol*: zakatolva jár (Vas m. Kemenesalja Tsz.); 2. *katyangol*: csatangol, csavarog (Balaton mell. Tsz.).

KATÁRKA, KOTÁRKA (Szeged, Torontál m. Csaplár Benedek; *katorka* Heves m. Nyr. VII. 41): vesszőből font v. lécekből összerótt kalitkaszerű szellős alkotmány, a melyben a csöves kukoricát tartják.

KATAT: kutat, keresgél (Székelyföld Kriza; Udvarhely m. Zetelaka Nyr. II.88; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XVII.315) [vö. *kajtat, ketet*].

KATÉR: mindenféle giz-gaz, a mit a Balaton a partra kivetett (Balaton mell. Kenesse Herman O. Halászat K.) [vö. *katré*].

[**KATI**].

Kati-könyöke: levágott marhának bizonyos része (Debrecen Nyr. XIV.278).

katipila (*Kati-Pila*): nőies természetű, nőies dolgokba avatkozó, női munkát végezni szerető fiú v. férfi (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV. 427; Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XIII. 331; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.575; Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Erdővidék Tsz.) [vö. *katuska*].

KATICÁSKOD-IK: kotnyeleskedik (férfi a konyhában). *Mindíg katicáskodik a konyhában* (Veszprém m. Nyr. VI.318).

KATIKÁROL: párzási füttyöket hallat (a gázló madár tavasszal) (Szabolcs m. Kóssa Albert).

KATKA: vasmacska-alakba kötött négy nagyobb horog, a mellyel a halász a fenekes horgokat a víz fenekén megkeresi és fölszedi (Szeged Herman O. Halászat K.).

KATLAN (*kotla* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.332): 1. *katlan*: üst v. rézfazék fészke, a mely alatt tüzelnek (Balaton mell. Tsz.; Mezőtúr Nyr. X. 568; Erdély Nyr. VIII.474); 2. *katlan*: kemence. *Pilinkél a hő; vess egy peheteget a katlanba* (Háromszék m. Nyr. X.327). *Égető katlan* [fazekasoknál] (Kézdi-Vásárhely Nyr. XVI.384); 3. *katlan*: gőzkocsi, lokomotív (Székelyföld Nyr. IV.189); 4. *kotla*: nagy pipa (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.332).

katlan-szari: [?] (Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 305).

katlan-szekér: gőzkocsi, lokomotív (Székelyföld Nyr. IV.189).

katlan-támasztó: [tréf.] vénasszony, a ki vmely jómódú házhoz bejáratos (a konyhában ácsorog, eggyetmást tesz-vesz ide-oda küldözgetik) (Győr m. Tsz.; Abaúj m. Beret Nyr. II.520).

KATLANÉROZ: 1. kotorász (Háromszék m. Dézsi Mihály); 2. jövés-menés közben holmit ide s tova hány-vet (Udvarhely m. Nyr. VIII. 471).

KATLANOZ (*katlanaz*): 1. kotorász, kutat, motoz (Székelyföld Kiss Mihály; Csík m. Nyr. XVIII.371); 2. zakatolva jön-megy (Székelyföld Kiss Mihály; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.334; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV. 575).

bé-katlanoz: bebotorkázik (Székelyföld Kiss Mihály).

belé-katlanoz: beleártja magát (Székelyföld Kiss Mihály).

KATLIFÍROZ: kutat, keres (Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XIII.331).

KATÓKA (*kotoka* Székelyföld Tsz.): **1.** *katóka*: Katalinka-bogár (Heves m. Névtelen 1840); **2.** *katóka*: vmi növényfaj (Heves m. Névtelen 1840); **3.** *kotoka*: asszonyias természetű, puha férfi (Székelyföld Tsz.).

katóka-bogár: Katalinka-bogár (Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.140).

KATONA (*katuna* Somogy m. Szenna Király Pál; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.315): részeg (Eszék vid. Nyr. VIII.373).

katona-béles: pirított kenyérszeletek, közéjük velő téve (Győr m. Tsz.).

katona-fót': **1.** vatta-párnácska, a melyet a magyar nadrágba a végből varrnak be, hogy a kissé befelé hajló láb egyenesnek tessék (Balaton vid. Horváth Zsigmond 1839; Szeged, Torontál m., Csallóköz Csaplár Benedek; Heves m. Névtelen 1840; Abaúj, Borsod, Zemplén m. Király Pál); **2.** zsák lyukába dugott szalmacsutak (Heves m. Névtelen 1840).

katona-lú: szöcske [?] (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.279).

katona-petrezselem: glehoma hederacea (Nógrád m. Ipoly-Litke Nyr. IV.122).

KATOR. *Toll katra*: tollnak lefosztott szára. *Seprő katra*: elhasznált seprő maradványa (Székelyföld Kriza).

KATRABOCA: savó-leves, túrós-leves (Marcal mell., Balaton mell. Tsz. [itt *katrabóca* hiba]; Zala m. Kassai J. Szókönyv V.216; Kővágó-Örs Simonyi Zsigmond; Somogy m. Nyr. II.376; Sándor József).

[KÁTRÁNY], KËTRÁN, KËTRÁNY: **1.** kátrány (Székelyföld Kiss Mihály; Segesvár Nyr. IX.44); **2.** gyufa (Brassó m. Hétfalu Király Pál; Tatrang Nyr. II.477; Zajzon Nyr. III.224. 327).

KATRAT: keresgél. *Katrass tűzgyujtani-valót* (Háromszék m. Vadr.).

ëssze-katrat: összekeresgél. *Katrass ëssze ëgy küs tűzgyujtani-való ágbogot* (Székelyföld Győrffy Iván).

KATRÉ (Tápé Herman O. Halászat K.; *kátré* Szeged Csaplár Benedek; *kotré* Szentes Nyr. VI. 232): mindenféle giz-gaz, a mit a víz a partra kivetett [vö. *katér*].

KATRINCA (Erdély Szinnyei József; Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; *karinca* Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.62; Tsz.; Nyr. IV.183 [itt *kasinca* hiba]; VIII.515; XIV.47; Arany-Gyulai NGy. III.21; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Marosszék, Karácsonfalva Nyr. VII.191; Csík m. Csík-Madaras Nyr. XX.47; Csík-Rákos Dobos András; Háromszék m. NyK. III.5; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.573; Háromszék m. Uzon Nyr. VII.429; Erdélyi Lajos; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Bukovina Nyr. VI.472; *kirinca* Székelyföld Kiss Mihály; *kotránc* Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II. 235): **1.** *katrinca, karinca, kirinca*: kötény, kettős (elül-hátul lógó) oláh kötény (i. h.); **2.** *kotránc*: foszlányos kötény (Kapnik vid. Nyr. II.235).

[KATTAN].

be-kattan: becsappan, csattanva becsukódik. *Bekattant az ajtó* (Szatmár m. Nyr. VII.283).

KATTANT: csattant. *Ne kattancsd a fogad!* (Szatmár m. Nyr. VII.283).

KATTOG: csattog (pl. a fogaival) (Békés m. Balog István; Pozsony m. Kassai J. Szókönyv III.123).

KATUCS, KOTUCS: csokor, hurok (Szatmár m. Nyr. XVII.135). *Katucsra kötni* (Szatmár Nyr. VII.283).

katucs-fa: a cége kapujába beállítható gamzsaháló tartó kerete (Bereg m. Nagy-Bereg Herman O. Halászat K.).

[KATUFRÉK].

[Szólások]. *Rosszú áll a katufrékja*: szorult helyzetben van (Szeged vid. Nyr. III.365).

KATUS: konyhán nyalakodó, asszony dolgaiba avatkozó, női munkákat végezni szerető ember (Balaton mell., Háromszék m. Tsz.).

KATUSKA: **1.** ∾ (Pápa vid. Tsz.; Debrecen Nyr. III.563); **2.** hermafrodita (Nagy-Kúnság Nyr. XX.45); **3.** féleszű (Szeged Nyr. VII. 236).

KATYAT: fapengő (Balaton mell. Tsz.).

KATYKAMÉTÁZ: dőzsöl (Somogy m. Nyr. XIX.287).

KATYMA: bliktri, csekélység, semmiség. *Illyen dolog nekem csak katyma; álmomban is elvégezném. Fitymált ő mindent, mintha neki minden csak katyma vóna* (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

KATYMATU: kampó [?] (Csík m. MNy. VI. 377).

KATTYOG (*kottyog* Veszprém m. Devecser Benczik Ferenc): lassan, kimérten lépked (Félegyháza Nyr. IV.559; Szentes Nyr. VI.232) [vö. *1. kuttyog*].

1. KÁTYÚ, KÁTYU (*kátyó* Dunántúl Nyr. XVI.239; Somogy m. Sima Nyr. XIX.382; Baranya m. és hely nélkül Tsz.; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.123; *kátyol* Balaton mell., Vas m. Kemenesalja, Göcsej Tsz.; Fehér m. Lovasberény Nyr. XVI.334; Győr m. Tsz.; Győr m.

Szigetköz Nyr. XIX.190) [vö. *1. kotú*]. — *Kátyó:* nyír- v. juharfába baltával csinált négyszögű mély bevágás, a melyen a fa leve kifoly (Somogy m. Sima Nyr. XIX.382; Hol? Tsz.).

2. **KÁTYÚ, KÁTYU** : nád-nyil (gyermekjáték) (Tisza mell. Tsz.; Bihar m. Furta vid. Nyr. IV. 94).

3. **KÁTYU** : kaszafenő kő tokja (Csallóköz Nyr. I.279).

KÁTYÚS (*kátyolos* Torna m. Ruehietl Miklós 1839; *kátyos* Győr m. Bőny Nyr. XVII.575). — *Kátyolos:* kissé becsípett, fél-ittas (Torna m. Ruehietl Miklós 1839).

KAUNCOL (*kavuncól* Székelyföld Kriza): kéről eg nyifog v. vonít (eb) (Erdély Kassai J. Szókönyv III.126; Tsz.; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.).

KAURMA : pörkölthús (Bács m. Sztrokay Antal 1842; Kalocsa vid., Torontál m. Csaplár Benedek).

KÁVA (*gáva* Szatmár m. Szamoshát Nyr. X. 139; *kámva* Marcal mell., Szeged Csaplár Benedek; Csallóköz Nyr. I.279; Csaplár Benedek; *kánva* Szentes Herman O. Halászat K.; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.378; *kányva* Érsekujvár Tóth Jenő): **1.** *káva, gáva, kámva, kánva:* kút párkánya, kerítése (Balaton mell., Marcal mell., Tolna m., Vas m. Tsz.; Csallóköz Nyr. I.279; Csaplár Benedek; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.378; Szeged Csaplár Benedek; Szatmár vid. Tsz.; Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.139); **2.** *káva, kánva*: azon farészek, a melyekre a hálók feszítve v. kötve vannak (Szentes, Boldva mell. Herman O. Halászat K.); **3.** *káva:* a malombeli forgó kő körül levő párkánydeszka (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325); **4.** *káva:* a szita fája (*szita-káva*) (Szatmár m. Porcsalma Nyr. XX.191); **5.** *kányva:* a lőcs alján levő vas (Érsekujvár Tóth Jenő); **6.** *káva*: a csizmasark köroldalára ütött lapos fényes fél vaskarika (Udvarhely m., Erdővidék NyK. X.331); **7.** *káva:* a vedernek félköralakú fogantyúja, akasztója, a melynél fogva a kútostor végére akasztják (Székelyföld Nyr. II.555). *Rocska kávája:* hajtott füle (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.125); **8.** *káva:* vesszőkarika, a mellyel a nyírfaseprűt összeszorítják (Székelyföld Tsz.; Csík m. Nyr. VII.237).

[Szólások]. *Kávára hányni:* (a hálót) a fájára fölkötözni (Miskolc Herman O. Halászat K.).

káva-fa : az a mogyorófa, a melyről a seprűkávának való vesszőt hasítják (Székelyföld Tsz.).

KAVAL : darab (Bars m. Léva Czimmermann János).

[**KAVANYOD-IK**].

meg-kavanyodik : **1.** összezavarodik; **2.** összekoccan (Csík m. Gyergyó-Ditró Nyr. XII.282).

[**KAVARÍT**].

meg-kavarít : megkavar, megkever (Székelyföld Tsz.).

[**KAVAROD-IK**].

ki-kavarodik : kikeveredik (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.207).

KÁVÁS (*kámvás* kut Fehér m. Seregélyes Nyr. X.189).

[**KÁVÁZTAT**].

[Szólások]. *Kaváztatja* [így!] *a lovat:* táncoltatja (Borsod m. Szíhalom Nyr. VIII.568).

KAVÉJG, KAVÉG : sírva ugat, sír (a kutya) (Székelyföld NyK. X.331; Kiss Mihály).

KÁVÉSZ : szőllőt böngész (Dunántúl Nyr. V. 128; XX.47).

KÁVÉZ-IK (*kábéz-ik* Palócság Nyr. XIV.88; *kâvédz*ani, *kâvédz*unk Gyöngyös Nyr. XVI.523): reggeliz. *Szalonnát kábézik* (Palócság Nyr. XIV. 88). *Hât szoktak-ë ketëkné pâlyinkât kâvédzani? — Mink csak szalonnât kâvédzunk* (Gyöngyös Nyr. XVI.523).

KAVICS (*gabics* Göcsej Császár Árpád; *kabics* Veszprém m. Várpalota Király Pál; *kavacs* Palócság Nyr. XXI.307; XXII.76; *kàvàcs* Gömör m. Nyr. XVIII.422; *kovacs* Kúnszentmiklós Király Pál; Kalotaszeg, Zsobok Melich János; *kovics* Kalotaszeg, Zsobok Melich János).

kavics-hal : cobitis barbatula (Bars m. Léva vid. Herman O. Halászat K.).

KAVILLÁL : **1.** kóborol, csavarog (Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.95; Székelyföld Tsz.); **2.** ideoda nézgél, tekintget (Debrecen Hajdú Nagy Sándor; Szatmár m. Nyr. XI.284); **3.** kúszál (Szeged Csaplár Benedek) [vö. *csavilláz-ik*].

össze-kavilál : összezavar. *Összekaviláјja az írást* (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.432).

KAVILLÁS : őszi időben a mezőnek olyan füves része, a melyben nyúlak tartózkodnak. *Kavillásban találod ősszel a nyulat* (Szeged vid. Nyr. II.44).

[**KAVILLÓ**].

[Szólások]. *Kavillóba van* v. *ǒda van kavillóba:* **1.** csavarog, odakóborol (Kisujszállás Nyr. XX. 288; Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.463); **2.** keresőben van (a mi elhányódott) (Túrkeve Nyr. III.472; Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.463).

KAVILYKÁS : hóbortos (Heves m. CzF.; Névtelen 1840).

KÁVÍT : kéről eg nyifog, sírva ugat, sír (a kutya) (Erdély Kassai J. Szókönyv III.126; Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály).

KÁVO : kavics (Palócság Császár Árpád).

[**KÁVOLYGÓS**].

kávolygaós-eszű: a ki eggyik pillanatban eggyet, másikban mást gondol (Gömör m. Serke és vid. Nyr. XVIII.140) [vö. *kábolgó*].

KÁVOLYOG: ok nélkül elégedetlenkedik (Gömör m. Radnót Nyr. XXII.526).

KAZÁK: patkány (Beszterce-Naszód m. Zselyk Nyr. XVIII.576).

KAZAL (*kaszaj, kaszaly* Szeged Czimmermann János; Székelyföld Tsz.; Nyr. VIII.509; Kriza, Kőváry László 1842, Győrffy Iván; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 456; Háromszék m. MNy. VI.223; Nyr. V.90; Vadr. 396. 504b; Orbai járás Nyr. VII.283; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.573; Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. Győrffy Iván; Segesvár Nyr. IX. 44; *kaszal* Székelyföld Tsz.).

KAZÁN (*kozsáng* Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.573).

[**KÁZFÁL**].

le-kázfál: legyaláz, leszid (Baranya m. Nyr. II.184) [vö. *kázoló*].

KÁZLA (Vas m. Őrség Tsz.; Nyr. III.283; Göcsej Tsz.; *kászla* Vas m. Őrség Nyr. III.283; *kázlo* Zala m. Hetés Nyr. XIX.143; *kázlu* [?] Vas m. Őrség MNy. V.78): 1. az igának fölső és alsó darabját összetartó két függőleges fa (Vas m. Őrség Tsz.; MNy. V.78; Göcsej Tsz.); 2. eggy-eggy foga a szekéroldalnak (Vas m. Őrség Nyr. III.283; Zala m. Hetés Nyr. XIX.143); 3. eggy-eggy íze a disznóoldalasnak. *Ereggy a pallásra és mess abbol az oldalasbol ëgy darabot s főzd mëg ebédre. — Hány kászlát messek lë? — Három kászlát* (Vas m. Őrség Nyr. III.283).

KÁZOLÓ: rágalmazó. *Kázoló nyelvek* (Baranya m. Nyr. II.184) [vö. *kázfál*].

KAZUP (*kuzup* [?] Abaúj m. Nyr. V.272): fahéjból készült kosár (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.428; Sárospatak vid. Nyr. V.71; Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

[**KAZSUPOL**].

el-kazsupol: elpáhol (Erdővidék Nyr. VIII. 142; IX.42).

KEBEL (*geleb* Debrecen Nyr. IX.164. 206; Szatmár m. Czimmermann János; *geleb*em Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.44; *geleb*öm Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.281; *gelebi*be Szentes Nyr. VIII.187; Négyesy László; Szeged Kálmány L. Szeged népe I.62; Zilah Nyr. XIV.333; *kebél* Zala m. Király Pál; Somogy m. Kassai J. Szókönyv III.127; Király Pál; Baranya m. Kassai J. Szókönyv III.127; Tsz.; Dráva mell. Nyr. V.472; VI.133; Dráva mell. Kopács Nyr. XVII.237; Eszék vid. Nyr. XV.181; Szlavónia Nyr. V.11. 63; XXIII.215. 309; Moldvai csáng. Nyr. III.52; IX.451; *keleb* Békés m. Balog István; Palócság Nyr. XXI.368; XXII.76; Gömör m. Nyr. XVIII.458; Abaúj m. Névtelen 1839; Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly; *keleb*em Göcsej MNy. V.87; *keleb*e Debrecen Nyr. VII.329; Borsod m. Diósgyőr vid. Nyr. IV.43; *keleb*ébe Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.43; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III. 127; *keleb*ibe Szeged vid. Nyr. II.368; Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.234; Rimaszombat vid. Nyr. X.88; Nógrád m. Terbeléd Nyr. XXII.573; XXIII.191; *këleb*e Szilágy m. Nyr. IX.563; *kell* [?] Veszprém m. Csetény Halász Ignác; *kell*em Fehér m. Nyr. X.187; P. Thewrewk Emil; *kell*ibe Veszprém m. Csetény Nyr. V.471; Győr m. Bőny Nyr. XV.285): 1. *kebel, kebél:* derékig érő rövid női ing (fél-ing, ingváll) (Somogy m. Kassai J. Szókönyv III.127; Nyr. III.376; Baranya m. Ormányság Nyr. VII. 81; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237); 2. *kebel, kebél*: pendely, alsószoknya (Dráva mell. Nyr. V.472; Baranya m. Kassai J. Szókönyv III.127; Tsz.; Eszék vid. Nyr. XV.181; Ormányság Nyr. I.379; Szlavónia Nyr. V.11; Brassó m. Bácsfalu Nyr. VI.231; Moldvai csáng. Nyr. III.52); 3. *kebél:* a nők rendes fölső ruhája (Szlavónia Nyr. XXIII.309); 4. *kebel, kebél:* a parasztszoknya alján körülfutó tenyérnyi széles béllés (Zala és Somogy m. Király Pál; Keszthely vid. Nyr. VI. 523).

KEBELES: 1. terhes, viselős (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Tsz.); 2. torkos, nagyiható (Csík m. Vadr.).

[**KEBELEZ**].

be-kebelez: [tréf.] becsíp (Hol? Nyr. XVII. 236).

1. **KEC**: 1. disznó-fiadztató rekesz (Hajdú és Szabolcs m. Kóssa Albert; Szatmár m. Nyr. X. 430; Tisza-Dob Nyr. XX.285; Bodrogköz Tsz.; Nyr. XVII.554); 2. borjúketrec (Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283).

[2. **KEC**].

[Szólások]. *Kecre állni* (*áni*): 1. négykézlábra állani (Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283); 2. fejtetőre állani (Zala m. Hetés Nyr. XIX. 143).

KECCEL: csütörtököt mond (a puska) (Háromszék m. Nyr. V.90).

[**KĔCCEN**].

el-kĕccen: elesik (vmitől). *Attól elkĕccentél:* nem lett részed benne (Háromszék m. Vadr. 497a).

lĕ-kĕccen: leheppen, lepottyan (lóról, hivatali polcról) (Háromszék m. Vadr. 504b; Kiss Mihály, Győrffy Iván).

[**KĔCCINT**].

el-kĕccint: elcsappint (Háromszék m. Vadr.).

1. **KECE**: durva mázoló-ecset (a milyennel a husvéti pirostojást cifrázzák) (Hont m. Nyr. VI. 232).

2. **KECE**: gyermekjátékul használt fazékfülek (Vas m. Horváth József 1839).

3. **KECE**: háromszögletű, súlyozott fakeretre alkalmazott fenékháló, melyet csónak után vonszolnak (Csongrád m. Ploetz 1839; Csongrád Nyr. VII.526; Szeged Herman O. Halászat K.; Heves m. Csépa Nyr. III.286) [vö. *2. koca*].

kece-háló: csonka-kúp alakú háló, melyet fogóként [?] használnak (Török-Becse Nyr. IX. 92).

kece-köröm: a keceháló fakerete (Szeged Herman O. Halászat K.).

4. **KECE**: hegedűnyereg, hegedűpalló (a melyen a húrok fekszenek) (Tisza mell. Tsz. 198a).

[5. **KECE**].

kece-fice: ‚csipertes' (sántító, sántikáló) (Győr m. Tsz.).

kece-ficél, kece-fecél: 1. *kece-ficél*: össze-vissza jár. *Keceficéltek a lábai* (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.378); 2. *kece-fecél:* össze-vissza zagyvál (Székesfehérvár Nyr. VII.430); 3. *kece-ficél:* akadályoz [?] (Fölső-Somogy, Marót puszta Nyr. X. 190).

KĔCĔG: 1. szájával csettegetve hí (malacot, kecskét) (Székelyföld Győrffy Iván); 2. ketyeg, perceg (az óra) (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 504b; 3. vacog. *Kĕcĕg a hidegtül a foga* (Zala m. Kővágó-Örs Simonyi Zsigmond).

KĔCĔGTET: szájával csettegetve hajt (lovat) (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.).

1. **KECEL**: kutyakölyök (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván).

2. **KĔCĔL**: 1. kocog, kocogat (Háromszék m. Kiss Mihály; Csík m. Nyr. VII.237); 2. *kecel*: szaporán tipeg (a járni kezdő élénk gyerek) (Pest m. Szeremle Nyr. XVI.505) [vö. *kocol*].

el-kecel: elszalad (Nagy-Kúnság Nyr. XVI. 237; Nagykún-Madaras Nyr. IX.523).

KECÉL: négykézláb mászik, csúszik (kis gyerek) (Vas m. Horváth József 1839; Baranya m. Ormányság Nyr. I.424). *Alig kecéhet:* alig mászik (Baranya m. Ormányság Nyr. III.182).

KECELE, KÖCÖLE (*kĕcĕle* Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.279; *kecele* Hévíz Király Pál; Vas m. Tsz.; Aszód Nyr. IX.525; Eger, Gyöngyös Kassai J. Szókönyv II.73; Gömör m. Tsz.; Nógrád m. Hajdú Nagy Sándor; Nógrád m. Vecsekle Nyr. V.571; *kecĕle* Nógrád m. Király Pál; *kĕcelĕ* Pest m. Kóka Nyr. XII.381; *kĕcĕle* Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.273; Gyöngyös Nyr. II.275; *kecöle* Göcsej MNy. II.413; Nyr. XIII. 309; *köcöle* Vas m. Kemenesalja, Marcal mell. Tsz.; Göcsej MNy. II.413; Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XIII.332; XXIII.287; Nagy-Kanizsa Király Pál; Hetés, Dobronak Nyr. XV.190; Csallóköz Csaplár Benedek; Nyitra m. Czimmermann János; *köcölle* Fölső-Somogy Nyr. X.190; Nagy-Kanizsa Király Pál; Komárom m. Csontosi János; *köcölője* Somogy m. Nyr. VI.41; *köcölye* Pápa vid. és hely nélkül Tsz.): 1. nagy, széles és bő kötény (Pest m. Kóka Nyr. XII.381; Hévíz Király Pál; Aszód Nyr. IX.525; Eger, Gyöngyös Kassai J. Szókönyv II.73; Nógrád m. Király Pál; Hajdú Nagy Sándor; Nógrád m. Vecsekle Nyr. V.571; Nógrád m. Rimóc Nyr. VI. 273; Gömör m. Tsz.; Nyitra m. Czimmermann János); 2. vászon-lepedő, melyet a nők nyári kabát gyanánt hordanak v. esős időben magukra borítanak, v. a melyben háti terhet (szénát, szalmát) visznek (Göcsej MNy. II.413; Hetés, Dobronak Nyr. XV.190; Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XIII.332; XXIII.287); 3. fejrevaló kendő (Vas m. Tsz.; Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.279; Csallóköz Csaplár Benedek); 4. meleg női újjas (Fölső-Somogy Nyr. X.190; Komárom m. Csontosi János); 5. ringy-rongy ruha (Vas m. Kemenesalja, Marcal mell., Pápa vid. és hely nélkül Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek); 6. kézben vihető batyu, ruhacsomag (Nagy-Kanizsa Király Pál; Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *köcöleg, köcölék*].

[Szólások]. *A kurvának hét a köcölője; ha lĕhet, a jámbornak a nyakába veti* (Somogy m. Nyr. VI.41).

KECELUS: fanyelű bicsak (Háromszék m. Dézsi Mihály).

KECERĔG: didereg. *Em még hogy kecerĕg, fél a viztű* (Tolna m. Nyr. IV.516).

KECES: rekeszes. *Keces ól* (Szatmár m. Nyr. X.430).

KECÉS: kecehálóval járó halász (Tisza mell. Herman O. Halászat K.).

KĔCĔTĔL: kocog, kocogat (Csík m. Nyr. VII. 237).

KECÉZ: kecével halászik (Tisza mell. Herman O. Halászat K.).

KECKE: ólbeli takarmánytartó rekesz (Bodrogköz Tsz.; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.426).

KECKERÁSZ: kaparász [?]. *No ma nem kaszáltunk, csak keckerásztunk a bokrok között* [mondják a kaszások, mikor bokros helyeken kaszáltak] (Udvarhely m. Nyr. V.180).

KECMEC: macskaméz, mézga (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.181).

KECMERED-IK, KESZMERED-IK: 1. *kecmered-ik:* vánszorodik (Csallóköz Nyr. I.279); 2. *keszmered-ik:* nagy nehezen rászánja magát vmire (Kúnság Nyr. XIV.526).

KECMERĔG, KECMĔRĔG (*kecmereg, kecmerög; — gecmĕrĕg* Székesfehérvár Halász Ignác; *kecmelyeg* Bereg m. Tiszahát Pap Károly; *keszmerĕg* Orosháza Nyr. VI.179): **1.** négykézláb mászik, vánszorog, szabadulni iparkodva hánykolódik, kapálódzik, evickél (pl. sárban, gazban) (Balaton mell. és hely nélkül Tsz.; Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; Vas m. Ságh Kresznerics F. Szótár I.300; Győr m. Tsz.; Győr m. Csécsény Nyr. XII.236; Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 142; Nyitra m. Magyar-Soók Nyr. XX.325). *A gyerök kecmerög a bölcsőben* (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237); **2.** késedelmeskedik, kelletlenül kel föl, ügyetlenül és lassan dolgozik, tehetetlenkedik (Zala m. Kis-Kanizsa Nyr. IX.280; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.332; Orosháza Nyr. VI. 179); **3.** kuporog. *Ott kecmergëtt szëgény a sarokba* (Veszprém m. Devecser Nyr. XVIII.479); **4.** tétlenül várakozik, óhajtozik vmi után (Palócság Császár Árpád). *Ott kecmelyeg, ott epeszti magát már hetek óta* (Bereg m. Tiszahát Pap Károly).

ki-kecmerëg: kimászik, kivánszorog (Veszprém m. Szentgál Nyr. III.183). *A gyerëk mëg kikecmergëtt a teknyő alú* (Veszprém Nyr. XV. 570). *Úgy belesülyedtünk a hóba, hogy majd alig birtunk kikecmërëgni* (Somogy m. Nyr. XXI.95).

KECMERKĔD-IK, KESZMERKĔD-IK: **1.** *keszmerkëd-ik:* iparkodik, kapaszkodik, halad fölfelé (a bab, borsó; az ember, mikor vagyonosodik) (Mezőtúr Nyr. X.568); **2.** *keszmerked-ik:* szerfölött töri magát vmiért (Békés m. Balog István); **3.** *kecmerked-ik, keszmerkëd-ik:* készülődik (Kisújszállás Nyr. XX.288; Bars m. Nyr. X.138).

1. **KECSEG**: hizeleg (Fehér m. Nyr. IX.284).

[2. **KĔCSĔG**].

kĕcsĕg-fĕcsĕg: locsog-fecseg (Székelyföld Győrffy Iván).

KECSĔGE (*gedsge* Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.330; *köcsög* Palócság, Varbó Herman O. Halászat K.; *köcsöge* Győr Nyr. XI.430; Komárom Herman O. Halászat K.).

KECSEGET: kényeztet. *Ez a kis barna lány kecseget; de hijába kecseget, úgy sem löszök, de soha sem a tijed* (Békés m. Puszta-Földvár Kálmány L. Koszorúk II.112).

KECSEGTET (Kapnikbánya és vid. NyK. II. 377; *köcsögtet* Alföld Nyr. XIV.191): kényeztet.

KECSKE (*keske* Szilágy m. Nyr. VI.473; Király Pál; Kalotaszeg Nyr. XVII.526; *kêske* Kalotaszeg Nyr. XX.468): **1.** szabó [gúnynév] (Győr Nyr. VI.192); **2.** három v. négylábú, keskeny-padú magas állványszék, a milyeneket rögtönzött deszka-asztaloknál v. építő-állványoknál használnak (Székelyföld Kiss Mihály); **3.** háztető vázza (Szeged Csaplár Benedek); **4.** = *kecskehimlő* (Baranya m. Pécs, Hertelend Kassai J. Szókönyv II.430; V.181).

[**kecske-ágas**].

kecskeágas-láb: a tekerő-levél része (Háromszék m. Nyr. IX.40).

kecske-bicska: bukfenc (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.431).

kecskebicskáz[-ik?]: bukfencezik (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.431).

kecske-bucska: bukfenc (Erdővidék Vadr. 504b) [vö. *bucska*].

kecskebucskáz-ik: bukfencezik (Székelyföld NyK. X.331; Kiss Mihály) [vö. *bucskáz-ik*].

kecske-buka, kecske-bukka: ∾ (Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII.575; Székelyföld Kriza, Csaplár Benedek, Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.334; Nyr. V.90; Vadr.; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Győrffy Iván; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.575).

[Szólások]. *Kecskebukát vétett* [a dolog]: rosszul sikerült (Székelyföld Tsz. 197b).

kecskebukáz[-ik]: bukfencezik (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237; Zilah Nyr. XIV.334; Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár) [vö. *bukáz-ik*].

kecske-cáp: bakkecske (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

kecske-csecső = *kecske-csecsű szőllő* (Bereg m. Dercen Nyr. XX.432).

kecske-csecsű (*kecske-csöcsű*) **szőllő**: szőllőfaj, a melynek hosszúkás, keményhéjú, roppanós szemei vannak (Somogy m. Ádánd Nyr. IV. 334; Zemplén m. Tolcsva Nyr. IX.480).

kecske-darázs: hosszúkás sárga darázs, szőllődarázs (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Hol? Tsz.).

kecske-fű: vad szegfű (Udvarhely m. Nyr. IX.236).

kecske-himlő: vörös himlő, kanyaró (Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.430).

kecske-kóra (Székelyföld Kriza; Vadr. 504b; *kecske-góra* Háromszék m. MNy. VI.334; *kecskekóré* Székelyföld Kriza): bukfenc.

kecskekóráz[-ik?]: bukfencezik (Székelyföld Nyr. II.470).

kecske-köröm: vastag laskatésztából készült, kecske-köröm nagyságúra darabolt, meghasogatott és zsírban kirántott sütemény (Székelyföld Kiss Mihály).

kecske-láb: **1.** állványszék, a milyenekre a kőmívesek az állás deszkáit fektetik (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIV.43); **2.** kétágú fa, mely a csűr v. az ól födelét v. az asztagot lefoglalja (Abaúj m. Pusztafalu Szádeczky Lajos).

kecske-olló: kecskegödölye (Erdély Kassai J. Szókönyv II.267; Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. III.261; XV.239; Brassó m. Hétfalu, Zajzon Nyr. III.327).

kecske-rágitó (Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.527; *kecske-rágituó* Rábaköz Nyr. XV.431; *kecske-rágitu* Zala m. Hetés Nyr. XIX.576; *kecske-rágittó* Göcsej Budenz-Album 158; *kecske-rágitt"o* Répce vid. Nyr. XX.410): kecskerágó, papsapka (evonymus europaeus).

kecske-szakál: rosszabb vetésekben előforduló kórófaj (Hol? Nyr. VII.39).

KECSKÉCSKE (*kecskecske* Háromszék m. Vadr. 553).

[**KECSKÉL**].

el-kecskél: fölállítgat (pl. áztatott kenderkévéket, úgy hogy az alsó végüket szétterpeszti) (Csík m. MNy. VI.373).

fel-kecskél: 1. ∞ (Háromszék m. MNy. VI.326; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); 2. eggymásra tesz. *Felkecskéli a lábát* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

KEDD (*kedded* Göcsej Tsz.; *keddöd* Göcsej, Páka Nyr. II.133; *kedĕd* Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. III.466; *ketöd* Simonyi Zs. A m. nyelv I.66; Zala m. Hetés Nyr. I.423; II.372).

[**KEDV**].

kedve-ment: kedveszegett, kedvét vesztett (Kecskemét, Székelyföld Csaplár Benedek).

[**KEDVELL-IK**].

meg-kedvellik: megtetszik. *Ojan kedves menyecske vót, hogy énnekem úgy mekkedvellett*! (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.317).

KEDVES (*kedes* Palócság, Apátfalva Nyr. V. 224; *kedvesz* Moldvai csáng. Nyr. X.158): jókedvű. *Mast nem vaok kedves, mier nincs dohányom* (Göcsej Nyr. XIV.395). *Mihálka bá kedvesz moszt* (Moldvai csáng. Nyr. X.158).

[**KEDVESĔD-IK**].

meg-kedveszedik: jókedvű lessz. *Megkedveszedik az ember a bortúl* (Moldvai csáng. Nyr. X.158).

[**KEDVEZ**].

[Szólások]. *Hogyan kedvez egéssége?* = hogy szolgál az egészsége? (Háromszék m. Nyr. III. 375).

[**KEFE**].

kefe-kötő (*pefe-kötő* Sárospatak Szádeczky Lajos).

[**KEFÉL**].

be-kefi: megcsal (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47).

[**ki-kefél**].

[Szólások]. *Kikefélte magát:* [tréf.] leitta magát (Székelyföld Nyr. I.225; Kiss Mihály).

KÉFĚR (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.526; *kéfer* Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.528; *kéfa* [nép-etimológia?] Hétfalu, Tatrang Nyr. II.477): szarufa.

[**KEFERCÉL**].

össze-kefercél: összekotyvaszt (ételt). *Mit kefercéltél össze?* (Kúnszentmiklós Nyr. VII.324) [vö. *kófircol*].

[**KEFFENT**].

be-keffent: becsíp, berúg (Közép-Baranya Nyr. III.282).

KĚGYĚLĚM: bocsánat. *De kĕgyelmet kérek, csakugyan ugy vót, a hogyan mondom* (Veszprém m. Devecser Nyr. XVIII.479).

kĕgyelme (ő v. ű *keme* Tisza-Sz.-Imre Nyr. VII.518; Hegyalja Nyr. IV.566; Székelyföld Nyr. V.175; ő v. ű *kême* Szeged, Torontál m., Csallóköz Csaplár Benedek; Szatmár Nyr. IX.264; Székelyföld Nyr. V.175; Udvarhely m. Nyr. IV. 176; ő *kemi* Kisújszállás Nyr. XXI.336; ő v. ű *kigyême* Eszék vid. Nyr. VIII.44; Udvarhely m. Korond Nyr. IV.141; ő *kigyelme* Udvarhely m. Homoród-Almás Nyr. V.233; ő *kigyme* Székelyföld Győrffy Iván; ő *kjeme*, ő *kjemĕ* Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II.234. 467; Udvarhely m. Nyr. IV.176; VI.517; Homoród-Almás Nyr. V.267; ő *kögyme* Székelyföld Győrffy Iván).

kĕgyelmük (ő *kĕgymik*, ő *kĕgymék* Moldva, Klézse Nyr. III.285).

kĕgyelmed (*kegyemd* Székelyföld Nyr. IX.426; *kegyend*, *kĕgyĕnd*, *kĕgyend* Székelyföld Tsz. 198b; Halmágy Rozsondai József; Brassó m. Hétfalu Nyr. VI.181; XVI.526; Király Pál; Hétfalu, Bácsfalu Nyr. III.564; VI.231; *kegymed*, *kĕgymed* Háromszék m. MNy. VI.209; Moldva, Klézse Nyr. V.378; Moldvai csáng. Nyr. X.199; *kegymöd* Udvarhely m. Tsz. 198b; *kelmed* Debrecen Nyr. VII.521; Gömör, Torna m. Tsz.; *kemed* Moldvai csáng. Nyr. III.4; *kidmöd* Székelyföld Tsz.; NyK. X.332; Kiss Mihály; *kigyelmed* Debrecen Nyr. VII.521; Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Homoród-Almás Nyr. V.233; *kigyemed* Brassó m. Hetfalu Nyr. XVI. 526; *kigyêmed* Somogy m. Darány Nyr. XXIII. 39; Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. VII.477; *kigyend* Udvarhely m. Korond Nyr. II.231; *kigymed*, *kigymöd* Székelyföld NyK. X.332; Kiss Mihály; *kügymöd* Székelyföld Tsz.).

kĕgyelmetĕk (*kegyemtek* Udvarhely m. Szász-Zsombor Rozsondai József; *kĕgymetĕk* Moldva, Klézse Nyr. III.285; *kelmetek* Szatmár m. Nyr. VIII.141; *kigyelmetök* Udvarhely m. Homoród-Almás Nyr. V.232; *kigyêmetĕk* Esztergom Nyr. IX.232; *kigyentök* Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 330; Udvarhely m. Pálfalva Nyr. II.231).

kend (*ke* Dunántúl Nyr. V.181; Török-Becse Nyr. IX.92; Eger Nyr. XVI.570; *ké* Göcsej, Resznek Nyr. XIII.239; Mátyusföldе Nyr. XX. 26; *kê* Soprony m. Nyr. IV.419; Balaton vid. Nyr. III.558; Tihany Nyr. III.467; Vas m. Farkasfa Nyr. III.178; Vas m. Őrség Nyr. IV.228; V.31; VII.271. 321. 466; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.133; Veszprém m. Nyr. IV.177; V.418; Veszprém m. Csetény Nyr. II.558; III.323. 372; Somogy m. Nyr. VI.368; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.318; Somogy m. Mosgó Nyr. V. 178; Somogy m. Szólád Nyr. VIII.326; Tolna m. Nyr. IV.38; VI.172; Tolna m. Decs Nyr. VI.45; Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.277. 369; Baranya m. Ormányság Nyr. VIII.47; Eszék vid. Nyr. VII.277; VIII.326. 373; Pest m. Tinnye Nyr. VII.133; Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.87; Félegyháza Nyr. XIII.186; Kecskemét Nyr. IX.361; Szentes Nyr. VI.132; Hódmező-Vásárhely Nyr. III.223; Nagy-Becskerek Nyr. VII.87; Bács m. Bajmok Nyr. VII.425; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Ipoly vid. Nyr. III.427; Udvarhely m. Nyr. III.554; IV.32; Csík-Gyergyó Nyr. IX.425; Szolnok-Doboka m. Nyr. X.474; *keé* Baranya m. Dráva vid. Nyr. VIII.426; *keê* Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. VII.477; *kê-kê* [megtisztelő megszólítás] Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.188; Komárom m. Perbete vid. Gancs Géza; *kê-kiê* [megtisztelő megszólítás] Pest m. Bogyiszló Nyr. III.48; *kê-k'ed* [megtisztelő megszólítás] Pest m. Szeremle Nyr. XVI.504; *ked* Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Háromszék m. NyK. III.16; Nyr. X.327; Hunyad m. Lozsád Nyr. XXIII.46. 96; *kêd* Vas m. Őrség Nyr. VII.271; Vas m. Farkasfa Nyr. III.178; Zala m. Dergecs Nyr. III.32; Tolna m. Nyr. IV.516; Eszék vid. Nyr. VII.277; Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. VII.477; Szlavónia Nyr. V.62; Pest m. Tinnye Nyr. VII.333; Alsó-Csallóköz, Patonyszél Nyr. XII.143; Székelyföld Nyr. V.175. 221; Maros-Torda m. Buzaháza Nyr. V.96; Szolnok-Doboka m. Nyr. X.474; *kêd urám* [így szólítja az asszony az urát] Szlavónia Nyr. XXIII.308; *kejed, kĕjed* Háromszék m. MNy. VI.209; NyK. III.16; Nyr. XVII.133; Csík m. Nyr. IV.471; V.468. 519; VII.237; XII.524; XIII. 329; *kejéd* Csík m. Nyr. V.519; XIII.329. 378; *ke~* Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.133; *ken* Szentes Nyr. VI.132; Hódmező-Vásárhely Nyr. XVI.42; Debrecen Nyr. VI.331; Gömör m. Nyr. XXIII.45; Bodrogköz Nyr. XVII.225; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.473; Zemplén m. Deregnyő Nyr. VII.474; XVII.227; *kên* Csongrád m. Algyő Nyr. VIII.516; *kié* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVII.192; Göcsej MNy. II.413; *kiê-kêê* [megtisztelő megszólítás] Tolna m. Sárköz Nyr. IV.418; *k'e-kê* [megtisztelő megszólítás] Pest m. Szeremle Nyr. XVI.504; *kied* Palócság Nyr. VI.466. 518; VII.34; Székelyföld Tsz.; Nyr. V.221; Háromszék m. Vadr. 345; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.573; Erdővidék Nyr. IV.39; Hétfalu, Zajzon Nyr. III.376; *kiêd* Soprony m. Nyr. IV.419; Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. VII.477; Heves m. Bátor Nyr. VIII.88; Mátra vid. Nyr. XXII.288; Gömör m. Pádár Nyr. VII.132; Székelyföld Nyr. V.175. 220; *kiend* Palócság, Apátfalva Nyr. V.326; Nógrád m. Nyr. XXIII.69; Losonc vid. Nyr. XXIII.39; *kiênd* Gömör m. Pádár Nyr. VII.132; *kijed* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.301; Udvarhely m. Nyr. VI.517; XI.37; Udvarhely m. Homoród-Almás Nyr. V.266; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XVI. 43. 86; Háromszék m. Uzon Nyr. VII.429; Déva Nyr. XV.516; *kijend* Udvarhely m. Nyr. VIII. 473; Udvarhely m. Homoród Nyr. IX.38; *kje* Zala m. Hetés Nyr. I.423; Hetés, Dobronak Nyr. II.133. 323. 373; III.319; *kjed* Hetés Nyr. I.423; Hetés, Dobronak Nyr. II.133; Székelyföld Nyr. I.326; Udvarhely m. Nyr. III.513; IV.378; V. 180; VI.517; Háromszék m. Nyr. IV.180. 514; Vadr. 356; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. X.41; *kjêd* Székelyföld Nyr. V.174; *kjĕnd* Udvarhely m. Nyr. VI.516; *kjênd* Udvarhely m. Nyr. VI.465).

kentĕk (*kêetĕk* Maros-Torda m. Nyárád mell. Nyr. VIII.281; *keêtĕk* Vas m. Körmend vid. Nyr. III.379; *kejetĕk, kejetek* Csík m. Nyr. V.468. 519; VII.272; XIII.329. 378; *kejétek* Csík m. Nyr. XIII.329; *kêntök* Székelyföld Nyr. V.222; *ketek, ketĕk* Kúnság Nyr. XIII.524; Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.277; *kêtĕk* Vas m. Őrség Nyr. VII. 271. 321; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.90; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Gyöngyös vid. Nyr. IV.470; *ketök* Zala m. Kis-Kanizsa Nyr. VIII.526; *kêtök* Tolna m. Decs Nyr. VI.45; *kiétĕk* Göcsej MNy. II.413; *kiêtĕk* Gömör m. Pádár Nyr. VII.132; *kijentĕk* Udvarhely m. Nyr. V.231; *kijetök* Udvarhely m. Nyr. XI.37; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 331; Udvarhely m. Pálfalva Nyr. II.231; *kjentök* Baranya m. Ormányság Nyr. III.286; *kjetik* Hetés, Dobronak Nyr. II.133; *kjetök* Hetés Nyr. I.423; Hetés, Dobronak Nyr. III.319).

KĔGYELET (*kegyelet*): szivárvány (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.526; XXI.528; Király Pál; Brassó m. Hosszúfalu Nyr. IV.557).

[KĔGYELMEDĔZ], KIGYELMEDÖZ: [tréf.] szépen bánik vele, megbecsüli. *Eszt a dókát csak úgy kigyelmedözzük* (Kis-Kún-Halas Nyr. XIX.523).

KĔGYELMEZ: megbecsülve szól hozzá, *kĕgyelmed*-nek szólít (Székelyföld NyK. X.332).

KĔGYĔS (*kĕgyes* Baranya m. Bélye Nyr. XVI. 329; Háromszék m. Vadr. 506a; *kegyös* Udvarhely m. Vadr. 506a; Nyr. III.513; *kigyes* Udvarhely m. Vadr. 506a; *kögyes* Torontál m. Egyházas-Kér, Monostor Kálmány L. Szeged népe III.14. 16; *kögyös* Udvarhely m. Vadr. 506): **1.** kedves. *Kegyes rajom:* kedves fiam (Dunántúl Nyr. V.181). *Vañ néköm eladó lĕányom; oly szép, oly kĕgyes* (Baranya m. Bélye Nyr. XVI.329). *Az én kedves babám, kinek mögmonthatnám szívem kögyes titkát* (Torontál m. Monostor Kálmány L. Szeged népe III.16); **2.** szép (Udvarhely és Háromszék m. Vadr.). *Kegyös mána* (Udvarhely m. Nyr. III.513); **3.** víg [?]. *Mĕrre* [v. *a hun*] *más jár nagy kĕgyĕsënn* [*kĕgyesënn*], *én att járak keservesënn* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.457; XXIII.96).

kegyes-ézű: édeses (bor) (Heves m. Névtelen 1840).

kögyes-szagú: jószagú. *Kögyes-szagú rozmaring* (Torontál m. Egyházas-Kér Kálmány L. Szeged népe III.14).

1. **KËGYETLEN** (*kegyötlen*): rossz (idő, ember, ló), vásott, pajkos, szófogadatlan (gyerek) (Tolna m. Nyr. VI.523; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI. 431; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237).

2. **KËGYETLËN:** sűrű csalitos hely az erdőben. *Kéki këgyetlën, forrai këgyetlën* (Abaúj m. Beret Nyr. II.520).

KEGYMÉL: kényeztet, dédelget, gondosan ápol (Moldvai csáng. Nyr. IX.530; Moldva, Klézse Nyr. V.378).

KÉGYÖTT: csenevész. *Kégyött gyermök* (Erdővidék Kiss Mihály).

1. **KEH:** büszke, rátartós. *Nagyon keh* [vö. ném. keck] (Tisza-Sz.-Imre Nyr. IX.130).

2. **KEH:** hurut, köhögés (Vas m. Őrség Nyr. III.283).

KEHE (*kehi* Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII.46): ∾ (Répce mell. Nyr. XX.366; Vas m. Őrség Nyr. III.283; Zala m. Arács Nyr. XXII. 239; Balaton mell. Tsz.; Göcsej MNy. II.412; Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII.46).

kehe-csomó: ló torkában támadt csomó (Székelyföld NyK. X.329; Kiss Mihály).

KEHËL (*kehel, kehöl, kehül, kehű*): köhög (Zala m. Sümeg vid. Nyr. XXII.286; Göcsej MNy. II.412; Nyr. XIV.164; Budenz-Album 158; Somogy m. Sándor József; Veszprém m. Nyr. VI.418; XII.186; Veszprém m. Szentgál Nyr. III. 183; Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII.46; Veszprém m. Bakony vid. Halász Ignác; Szegszárd vid. Nyr. VII.382; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237; Székesfehérvár Király Pál; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.142) [vö. *kahol*].

KEHÉL: ∾ (Somogy m. Tab Nyr. XV.240).

[KEHËS].

kehes-pihes: kehes, köhögős, hurutos. *Kehes-pihes ember* (Balaton mell. Tsz. 198b).

KEHÉS: ∾ (Göcsej MNy. II.412).

KEHETEGES: ∾ (Háromszék m. Tsz.).

[KÉK].

kék-nyelű szőlő: formint (Pécs Kassai J. Szókönyv II.222).

[kék ruha].

kíkruhás: kék posztóruhában járó tehetősebb gazda- v. mesterember (Szilágy m. Nyr. IX. 563).

kék-tarka: kék foltokkal, pettyekkel, virágokkal tarkázott (Baranya m. Tsz.).

KÉKBELIS = *kíkruhás* (Heves m. Névtelen 1840).

[KÉKËD-IK].

mëk-kékëdik: megkékül (Somogy és Esztergom m. Simonyi Zsigmond).

KÉKER: juh-tetű (a juhok gyapjában termő apró bogár) (Moldva, Klézse Nyr. VI.374).

KÉKICSKE: tavaszi ibolya (viola odorata) (Abaúj m. Nyr. V.272; Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.191).

KEL (*kálj* fel Maros-Torda m. Maros-Bükkös Nyr. X.48): **1.** megy. *Kêj elülem!* (Bakony vid. Nyr. IV.86). *Kêjetëk az ajtóbú!* (Fölső-Somogy, Marót puszta Nyr. X.190). *Kêjetëk hát ârébb!* (Tolna m. Nyr. IV.516). *Kej innen!* (Győr m. Szigetköz, Duna-Szentpál Nyr. VIII.522). *Kejj innen!* (Pannonhalma Nyr. XII.187). *Kêj innen! Kêj odább!* (Csallóköz Csaplár Benedek, Szinynyei József). *Töphetném, kelj a töpöm utjából!* (Székelyföld Kiss Mihály); **2.** benő. *Pázsint szokta kelni udvarát azoknak* (Udvarhely m. Vadr. 30).

[Szólások]. *Estére kêve:* este (Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.190).

el-kel: elmegy, elmozdul. *Kejj e!* (Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.91). *Elkel a hivatalából* [a ki leköszön] (Székelyföld Nyr. IV.403).

föl-kel: **1.** földagad (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 571); **2.** fölpattogzik (a bőr a testen) (Székelyföld Kiss Mihály); **3.** semmi sem marad (kivonáskor, mikor a kivonandó szám egyenlő azzal, a melyből kivonják) (Székelyföld Nyr. IV.403; Háromszék m. NyK. III.12). *Játék végén felkel a kártya utolsó levelig* (Székelyföld Nyr. IV.403).

[Szólások]. *Nem tudom, hogy honnan kőlt fel:* miként jött e gondolatra v. cselekedetre (Háromszék m. Nyr. IX.423).

ki-kél: fölkel (beteg az ágyból). *Nem tom, mikor kél ki az ágyból* (Debrecen vid. Nyr. XXIII. 286).

le-kel: csirát ereszt a földbe (a nyirkos helyen álló garmada) (Heves m. Névtelen 1840).

[meg-kel].

[Szólások]. *Megkőte* v. *megkötte az apró:* meghimlőzött (Székelyföld Tsz. 25a; Nyr. IX.175; Győrffy Iván).

neki-kel: nekimegy, nekiered, hozzákezd (Csallóköz, Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. Győrffy Iván).

rá-kel: rámegy. *Rákel a pénz* (Székelyföld Nyr. IV.403).

[1. **KELE**].

kele-hal: scardinius erythrophthalmus (Balaton mell. Herman O. Halászat K.).

[2. **KELE**].

kele-bóbál: kóborol, csatangol (Vas m. Kassai J. Szókönyv III.133; Kemenesalja Tsz.).

kele-bólál: ∾. *Össze-kelebólálom a szöllőt* (Somogy m. Balaton mell. Nyr. XVI.477).

kele-hajti: hebehurgya, szeleverdi, bolondos, eszelős (Vas m. Kemenesalja, Pápa vid. Tsz.) [vö. *kala-hajtyi*].

kele-kóla (Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VI. 325; Komárom m. Nagy-Igmánd Pápay József; *kele-kula* Csallóköz Csaplár Benedek): ∾.

kele-kólál (*kele-kolál* Vas m. Kassai J. Szókönyv III.133; *kele-kuólál* Göcsej MNy. II.412; *kele-kulál* Csallóköz Csaplár Benedek; *kere-kólál* Alföld Nyr. XIV.190): **1.** kóborol, csavarog, csatangol (Soprony m. Csepreg Nyr. II.372; Vas m. Ságh Kresznerics F. Szótár I.301; Kassai J. Szókönyv III.133; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.181); **2.** körben forog, lóbálódzik, kalimpázik. *Ki bántotta azt a függő lámpást, hogy kerekólál?* (Alföld Nyr. XIV.190); **3.** tántorog (Göcsej MNy. II.412); **4.** mindenfélét össze-vissza fecseg (Csallóköz Csaplár Benedek).

kele-kóti (Zala m. Szepezd Nyr. XVII.191; *kele-kuti* Balaton mell. Tsz.): bolondos, bohókás, félbolond.

kele-kotra: hebehurgya, szeleverdi (Pápa vid. Tsz. [itt *keletkotra* hiba]).

kele-kótya: hebehurgya, szeleverdi, féleszű, sok hiábavalóságot összefecsegő (Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; Székesfehérvár Nyr. VII.430; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.332; Túrkeve Nyr. III.472) [vö. *kala-kótya*].

kele-kotyál: hiábavalóságokat beszél (Fölső-Somogy, Marót puszta Nyr. X.190).

kele-kuláz: mindenfélét össze-vissza fecseg (Csallóköz Csaplár Benedek).

[**KËLËMPÁJSZ**].

këlëmpájsz-madár (*kelempejsz-mâdâr*): mókus (Zala m. Nyr. II.427; Kanizsa vid. Esztergályos Ágoston).

KELEN, KELING, TELÉNY: **1.** *kelen:* scardinius erythrophthalmus (Göcsej Herman O. Halászat K.; Zala m. Hetés Nyr. XIX.143); **2.** *keling* (Szatmár m. Kis-Majthény), *telény* (Mármaros m.): squalius dobula (Herman O. Halászat K.).

KELENCE: méhház (Kalotaszeg Nyr. XVII. 526).

KELENTYŰ: a vízmerítő veder fogantyúja, a melynél fogva az ostorfára akasztják (Vas m. Ságh Kresznerics F. Szótár I.301) [vö. *kallantyú*].

KELENTYÜL: evickél (Alsó-Csallóköz Kóssa Albert).

KELEP: köralakú kis térség. *Van-e aranka a herébe? — Van biz ott kelepenként* (Békés m. Balog István).

KELEPCE (Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.94; *kerepce* Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.468; Nyr. XVII.486): kerepelő [vö. *1. kerep*].

KELEPICÉL: kézzel-lábbal hadonáz, ficánkol (Vas m. Kassai J. Szókönyv III.133; Kemenesalja Tsz.).

KELÉS (*kellis* Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.527; *kellís* Soprony m. Nyr. XII.186; *kilis* Tata Matusik Nep. János 1839; Fehér m. Nyr. V.273; Komárom Nyr. VII.282; Cegléd Nyr. II.517; Kún-Majsa Nyr. VIII.470; Csongrád m. Ploetz 1839; Szeged Nyr. IV.138; Debrecen Nyr. IX.162; Gömör m. Nyr. XXII.526; Rimaszombat Nyr. VI.42; Tokaj Nyr. XXIV.48; Udvarhely m. Nyr. XV.239; *kílis* [?] Szilágy m. Nyr. VI.473; *kilís* Szentes Nyr. VIII.281; Szeged vid. Nyr. III.226; Palócság Nyr. XXI.213; XXII. 76; Gömör m. Nyr. XVIII.453).

[Szólások]. *Ojan, mint az irt kilis:* mérges, indulatos (Jász-Nagykún-Szolnok m. Nyr. XV. 182).

KELÉSËS (*kelléses* Göcsej Király Pál; *kellíses* Répce mell. Nyr. XX.367; *kilisës* Érsekujvár Nyr. VII.40).

[**KELET**].

átkelet: átjárás, átjáró hely (Csallóköz Csaplár Benedek).

bekelet: ősz (Baranya m. Tsz.).

KELETLEN: nem-kelesztett tésztából csinált pogácsa (Győr m. Tsz.).

KELETLENSÉG: rossz vásár (Háromszék m. Győrffy Iván).

KELETŐ: kovász (Háromszék m. Győrffy Iván).

KELETSŐ: keleti (Dunántúl Nyr. XVI.239; Keszthely vid. Nyr. XIV.180; Somogy m. Nyr. XIV.270; XVIII.239; Somogy m. Babod Nyr. XII.233).

KELEVÉNY (*kelevin* Soprony m. Csepreg Nyr. II.372; Répce mell. yr. II.560; *keleviny* Zala m. Hetés Nyr. XIX.143; *kelevíny* Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.525; *kőfiny* Vas m. Őrség Tsz.).

[Szólások]. *A kelevény futotta meg:* megütötte a guta (Csongrád Nyr. VIII.514; vö. IX.90). *A kelevény v. kelevíny ölte meg* [az újszülöttet v. a csecsemőt; ismertető jelei a holttesten mutatkozó szederjes foltok] (Tisza-Dob Nyr. XX.285).

kelevény-fű: physalis Alkekengi (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.191).

KELEVÉSZ (*kelevéz, kelevisz*): **1.** *kelevéz*: dióverő pózna (Marcal mell. Tsz.); **2.** *kelevész*: épületszarvazásnál használt irányjelző rúd, melynek a fölső végére kötél van kötve (Háromszék m. Vadr.); **3.** *kelevisz*: az iszapban fekvő ágas-bogas fa, melybe a háló beleakad (Komárom Herman O. Halászat K.); **4.** *kelevéz*: patkóalakú fakarima, melyet a ló lábára tesznek nyűgnek, pl. mikor legel (Csongrád Nyr. IX.90).

KELEVÉSZ-IK: csicseregve lebeg a levegőben (a pacsirta) (Csallóköz Király Pál).

KELEVÉSZT: kerülőleg, oldalaslag, oldalvást, harántékosan (Vas m. Kassai J. Szókönyv III.133; Kemenesalja Tsz.).

[**KELHETŐ**].

fékêhető: ingóság (Székelyföld Győrffy Iván). *Felkelhető vagyon*: ingó vagyon (Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.91).

KËLL (*kő* Veszprém m. Csetény Nyr. V.471; Somogy m. Nyr. II.376; Somogy m. Ádánd Nyr. V.467; Eszék vid. Nyr. VII.277; Orosháza Nyr. V.420; Fölső-Bácska Nyr. XII.217; Csallóköz Csaplár Benedek; — *kék* [kellene] Nagy-Kőrös és vid. Pap Károly; Torontál m. Monostor Kálmány L. Szeged népe III.199; Debrecen Nyr. IX.165; Bihar m. Pocsaj Nyr. IX.559; *keˈk, keⁱnë* [∾] Gömör m. Nyr. XVIII.459; *kénék* [∾] Torda-Aranyos m. Gerend Nyr. XXIII.577). — *E köllöttem gyünnyi. Mëg köllöttem tënnyi* (Rábaköz MNy. II.412). *Én el köll mennyi. Én mëk köll tënnyi. Mëk köllöttem neki mondanyi* (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.562). *A rucákat köllöm êriznyi. Én köllöttem êmënnyi. Ê köllik mâ mënynyi, mer este van* (Soprony m. Röjtök Nyr. III. 513). *Ê këllëttek mennyi* (Soprony m. Röjtök Nyr. III.556). *Ién küö lëmënnyi* (Soprony m. Horpács Nyr. IV.182). *Mëg köllünk csinyányi* (Vas m. Bögöte Nyr. XVI.92).

mëg-këll: megtetszik. *A leány személye megkellett neki, s feleségül vette* (Háromszék m. Nyr. III.325).

[**KËLLEMETËS**], **KÖLLEMETÖS**: kelendő (Tisza-Beő Nyr. VIII.186).

[**KËLLENDŐ**], **KELENDŐ**: szükséges. *Kelendő volt nekem a bogrács*: szükségem volt a bográcsra (Baranya m. Ormányság Nyr. VIII. 47).

KELLER: söntés (Dráva mell. Nyr. V.472; Eszék vid. Nyr. VIII.373).

[1. **KËLLET**].

[Szólások]. *Kelletekor, kelletin-korán*: ideje korán, kellő időben (Háromszék m. MNy. VI. 334; Győrffy Iván). *Kelletin*: kellőképpen (Székelyföld Csaplár Benedek). *Në sokat aggy, csak ugy kölletikíppen*: kevesesset (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI.381) [vö. *heletekorán* a Pótlékban].

[2. **KËLLET**].

[Szólások]. *Källeti* (*kelleti, këlletyi, kölleti*) *magát*: tetszeni iparkodik, meg akarja magát kedveltetni, kacérkodik (Békés m. Balog István; Csallóköz Csaplár Benedek; Palócság Nyr. XXI. 505; XXII.76; Abaúj m. Beret Nyr. IV.329; Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván).

KËLLET-IK (*köllet-ik*): kell (Dunántúl Nyr. XII.278; Soprony m. Csepreg Nyr. IV.332; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.131; Veszprém m. Csetény Nyr. V.471; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.238; Sátoralja-Ujhely Nyr. XVII.282).

KËLLETLEN (*kölletlen*): **1.** nem kedvelt (Göcsej Nyr. XIV.166. 449; Budenz-Album 161); **2.** kedvetlen (Kis-Kún-Halas Nyr. XVIII.192; Szeged, Torontál m., Csallóköz Csaplár Benedek; Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187); **3.** lusta, renyhe (Palócság Nyr. XXII.76); **4.** illetlen (Palócság Nyr. XXII.76).

KËLLETLENKËD-IK (*këlletlenkëgy-ik, kölletlenkëd-ik*): **1.** rosszkedvű (Székelyföld Csaplár Benedek); **2.** kedvetlenül tesz vmit (Csallóköz Szinnyei József; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); **3.** makacskodik (Háromszék m. Győrffy Iván); **4.** lustálkodik (Palócság Nyr. XXII.76); **5.** rendetlenkedik (Palócság Nyr. XXII.76).

KËLLŐS (*köllös*-közepibe Bakony vid. Nyr. IV.86; *köllös*-közepin Tolna m. Görbő Nyr. III. 468; *köllös*-közepe Székelyföld Tsz.; *köllős*-közepe Háromszék m. Vadr.).

KËLLŐSKÖD-IK: tetszeni iparkodik, meg akarja magát kedveltetni (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.334; Vadr.).

KELME, KÊME (Székelyföld Győrffy Iván; *keme* Székelyföld Tsz. 199b): a szentírásból vett textus. *Mostani tanításom keméje meg vagyon írva sz. Máténál* (Székelyföld Tsz. 199b).

KELŐ: átjáró (a kis ereken). *Míg a Fertőre feljutottunk, négy kelőre találtunk* (Fertő mell. MNy. III.406).

átalkelő: átjáró hely (Alföld Nyr. XIII.192; Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.317; Vadr. 491b; Győrffy Iván).

KELŐS: **1.** a mi meg szokott kelni; **2.** kapós (Háromszék m. Győrffy Iván).

[**KELŐSÉG**].

felkelőség: ingóság, ingó vagyon (Háromszék m. Győrffy Iván).

KEMËNCE (*kemênce* Torontál m. Csaplár Benedek; *kemince* Szlavónia, Kórógy, Sz.-László Nyr. XXIII.169. 310; Szeged Kálmány L. Szeged népe I.207; Torontál m. Csaplár Benedek; Ó.-Sz.-Iván Kálmány L. Szeged népe III.116; *kemönce* Kecskemét, Szeged Csaplár Benedek; Udvarhely m. Nyr. V.221): kályha (Erdély Szinnyei József; Udvarhely m. Nyr. V.221).

[Szólások]. *Kemence van a házba:* olyas valaki van jelen, a ki előtt nem tanácsos szólani (Nagyvárad Nyr. XVI.522).

kemence-fej: a kemence előrésze, a hol a tűz ég (Székelyföld Tsz.).

kemence-láb: a kemence hátsó része (Székelyföld Tsz. 200a).

kemence-tévő: a kemencének sárból tapasztott ajtaja (Bácska Nyr. XIV.492) [vö. *tévő*].

[KEMËNËC].

kemënëc-kalács: [?] (Vas m. Körmend vid. Nyr. III.379).

[KEMÉNY].

kemény-természetű: nemi közösülésben telhetetlen (Bács m. Temerin Nyr. VII.521).

kemény-törvényű: szigorú, kérlelhetetlen (Bács m. Temerin Nyr. VII.521).

KÉMÉNY (*kemen* Soprony m. Rábaköz Nyr. III.281; *kemën* Soprony m. Szilsárkány Nyr. VI. 373; Répce vid. Nyr. XX.362; *kémën* Székelyföld Kiss Mihály; *kímül* Csallóköz Csaplár Benedek).

[KEMÉNYSZ-IK].

mëg-keminszik: megkeményedik (Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187).

KEMŐ (Baranya m. Nyr. V.330; *kemény* Baranya m. Sziget vid. Tsz.): a kemence előtti alacsony ülés.

KEN (meg-*kén* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.332; Kúnság, Kisújszállás Nyr. XX.288).

[Szólások]. *A macska, ha hozzáfér, hamar a szemire keni a gazdasszonynak a tejfelt:* megeszi (Hódmező-Vásárhely Nyr. III.85).

[Közmondások]. *Kenni kell a szekeret, ha akarod, hogy boldogulj* (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

[be-ken].

[Szólások]. *Bekente a szemét:* többet ivott a kelleténél (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XX. 431).

el-ken: 1. kenéssel elvetélést idéz elő. *Elkenték a bitangját, s meglett halva* (Székelyföld Kiss Mihály); 2. megvesztegetéssel a maga javára fordít. *Elkeni a pert* (Székelyföld Kiss Mihály).

meg-ken (*meg-kén*): 1. megtöröl. *Kend meg, kincsëském, a zorkádat, mer dög* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.431); 2. [tréf.] megver (Nagy-Kúnság Nyr. IX.523; XVI.332; Kúnság, Kisújszállás Nyr. XX.288; Császár Árpád; Szeged Csaplár Benedek).

[KÉN].

kin-gyërtya (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.45; *kiên-gyërtya* Soprony m. Horpács Nyr. X.265): gyufa.

KENCEFICÉL (Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; Balaton vid. Horváth Zsigmond 1839; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.142; Szeged Nyr. VIII.235; *kengyefityél* Székelyföld Nyr. IV.183; *kentefitél* Békés m. Balog István; Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.92; XIV.428; Zemplén m. Tállya Nyr. IV.520; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.136; *kentyefityél* Udvarhely m. Nyr. VI.465; XVII.432; Győrffy Iván; Csík m. Győrffy Iván): 1. *kenceficél, kentefitél:* keneget, ken-fen, összeken (Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Kis-Kún-Halas Nyr. X.142; Békés m. Balog István; Szeged Nyr. VIII.235; Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.92; XIV.428; Zemplén m. Tállya Nyr. IV.520). *Kentefitéli az orcáját* (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.136); 2. *kengyefityél:* paskol, ver (Székelyföld Nyr. IV.183) [vö. *hengyebigyél, kenficül*].

el-kentyefityél: elver, megagyabugyál. *Jól elkentyefityélték* (Udvarhely m. Nyr. XVII.432).

meg-kentyefityél: 1. megken. *Tênnap sokszê imöjgött a gyomrom; vátig mondá Aniska nén, hogy kentyefityéjjük mëg* (Udvarhely m. Nyr. VI. 465); 2. megver, megagyabugyál (Udvarhely és Csík m. Győrffy Iván).

[KENCEFICÉLTET], KENTEFITÉLTET: megkenet. *Mihint egy kicsit rosszul érzi magát, mindjárt kentefitélteti magát* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.428).

KÉNCËS: dohos, fülledt (Tolna m. Bonyhád Hajdú Nagy Sándor).

KENCS: kenőcs (Csík m. Vadr.; Győrffy Iván).

KENCSE-FENCSÉL: mázol (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.378).

KENCSÉREL: össze-vissza ken, keneget (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.428).

KEND: pirosít. *Kendi magát* (Székelyföld Győrffy Iván).

KEND-IK: törülközik (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.253).

mëg-kendik: megtörülközik (Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.280).

kendik-mozsdik: keni-feni, cicomázza, ékesgeti magát (Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.139).

[KENDËR].

kendër-ásztó (*kendör-áztó*): kender-áztató (Zala m., Veszprém m. Borszörcsök Nyr. XVII. 134; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.214; XVII.88; Szatmár m., Szabolcs m. Kisvárda, Gömör m., Háromszék m. Nyr. XVII.134).

kender-bitó: kendertörő eszköz (Heves m. Sz.-Erzsébet Nyr. XIX.144).

kender-kőtés: kendernek az áztatóból kiszedése (Szatmár, Bereg, Ugocsa, Csík m. Király Pál).

[**kendĕr-mag**].

kendermagos: szürkés-pettyes (tyúk, rigó, lájbi, nadrág, szoknya, k. hátú játszókártya) (Debrecen Nyr. VII.329; Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Tsz.; NyK. X.331; Kiss Mihály).

kender-szakadék: kender-váladék (töréskor) (Háromszék m. Győrffy Iván).

KENDERICS: kenderice, kenderike (fringilla cannabina) (Heves m. Névtelen 1840).

KENDEZŐ: törülköző (Moldvai csáng. Nyr. IX.530).

kendĕző-kendő: ∾ (Székelyföld Kiss Mihály).

kendözü-ruha: ∾ (Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.280).

KENDEZŐD-IK: törülközik (Székelyföld Kiss Mihály).

[**KENDI**].

kendi-fendi: magát behizelgő (Székelyföld Kriza).

KENDŐ: törülköző (Háromszék m. NyK. III. 12; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. Gyergyó vid. Kiss Mihály).

kendő-fogás: kézfogó (Gömör m. Tsz.).

kendő-kalap: keményített fejkendő, a melyet a szürke-nénikék (apácák) fejrevalójához hasonlóan hajlítva hordanak (Gömör m. Zeherje Király Pál).

kendő-lakás: kézfogó (Palócság, Gömör, Torna m. Tsz.).

kendő-ruvá: törülköző (Szlavónia Nyr. XXIII. 312).

kendő-szeg: edénytartó fogas (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.573; Csík m. Nyr. VI.471).

[**KENDŐZ**].

el-kendőz: eljegyez (Szeged Tsz. 106b).

[**KENDŐZÉS**].

elkendőzés: eljegyzés (Szeged Tsz.).

[**KENDŐZŐ**].

kendőző-kendő: törülköző (Udvarhely m. Nyr. IV.427).

KENEDÉK: ír (Erdővidék Tsz.).

[**KENEKĔD-IK**].

mök-kenyeködik: 1. megkeni magát (Torontál m. Morotva Kálmány L. Szeged népe II. 102); 2. túlságosan jóllakik (Szeged vid. Nyr. I.425).

KENEKSZ-IK, KENYEKSZ-IK: keni magát (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.423; Szeged Csaplár Benedek).

[Szólások]. *Kutyazsírrâ kenekszik* (*kenyekszik*): hamis, rossz ember (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 423; Szeged Csaplár Benedek).

KENEPES. *Kenepes fa*: olyan odvas fa, mely az erdőben a tövön vágott fából megmaradva még tüzelésre használható (Pest m. Szeremle Nyr. XVI.560).

KENES: megkent (pl. tengely) (Hont m. Horváth József 1839).

[**KENÉS**].

elkenés: magzat-elhajtás (Háromszék m. Kiss Mihály).

KÉNESŐ (*kénasó* [nép-etimológia] Székelyföld Kiss Mihály; *kĕnyĕsᵉő, kĕnyĕsᵉő* Palócság Nyr. XXI.313; XXII.76; *kényeső* Szeged Nyr. VIII. 235; *kinasó* [nép-etimológia] Székelyföld Kiss Mihály; *kínyeső* Komárom m. Naszvad Nyr. IV. 235) [vö. *kényes-üög, kényesítő*].

kényĕső-madzag: bársony szalag (Pozsony m. Tárnok Nyr. VIII.142).

KÉNESŐS. *Kényesős viz:* olyan víz, a melynek állás után a tetején zsírnemű foltok mutatkoznak (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237).

KENET: kenőcs (Kecskemét Nyr. IX.376).

KENFICÜL: ken-fen, keneget, összeken, beken (Zala m. Hetés Nyr. I.423; II.44) [vö. *kenceficél*].

KENGYEL: 1. nadrág talpalója, mely a nadrágszárat nem engedi följebb csúszni (Balaton mell. Horváth József 1839); 2. a darócnadrág alsó végén levő daróc-csík, a mellyel a nadrágot a lábszárhoz kötik (Csík-Várdótfalva Péter János); 3. nadrágtartó (Fehér m. Velencei-tó vid. Nyr. XVII.431).

kengyel-láb: [vizi malom része] (Tisza mell. Nyr. III.238).

KENGYELĔS. *Kengyeles edén:* füles, fogantyús edény (Őrség, Göcsej Nyr. VII.282).

KÉNKŐD-IK: rosszalkodik. *Nem kénkődött ez a gyermek?* (Szatmár m. Nyr. XI.284).

1. **KENŐ** (*kenyő* Győr Nyr. XI.382; Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.241; *kenyű* Hol? Nyr. XIII.95): 1. *kenő, kenyő:* kenőcs (Nagyvárad Nyr. XII.280; Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.241); 2. *kenyő, kenyű:* finom lisztből

főzött híg pép, a mellyel a takács a fonalszálakat simítja (Győr Nyr. XI.382; Hol? Nyr. XIII.95).

2. **KENŐ**: [nép-etimológia] rekkenő. *Kenő meleg van* (Tolna m. Sár-Sz.-Lőrinc Nyr. III.177).

KENŐCSE (Somogy m. Nyr. XVI.239; *kenyőcse* Somogy m. Nyr. XII.280; Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274): **1.** kenőcs (Somogy m. Nyr. XII. 280; XVI.239); **2.** kocsikenő háj (Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274).

[KENŐCSÉS], KENYŐCSÉS: kenőcsös. *Kenyőcsés cserép* (Veszprém m. Csetény Nyr. XVII. 428).

KENŐLÉK (*kenőlík*): kenőcs (Nagy-Kúnság Nyr. II.325; XVI.332; Bihar m. Udvari Nyr. XIII.524).

KENTET: kenet, dörgöltet (Székelyföld Tsz.).

[KÉNY].

[Szólások]. *Maga kínyin el tud mënnyi:* maga kedve szerint [? talán: magától, önként] (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI.335).

KËNYÉR (*kenyer* Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.376; Csík m. Tsz.; *kënyer* Rozsnyó Nyr. XVIII.421; *kinêr* Moldvai csáng. Nyr. IX.483; *kinyér* Eszék vid. Nyr. VIII.44. 140; Szlavónia Nyr. XXIII.169; Szeged és vid. Nyr. II.378; III.277. 365; Fölső-Bácska Nyr. XII.216; Esztergom Nyr. IX.232. 540; Bars m. Zeliz vid. Nyr. XIV.287; Nógrád m. Fülek Nyr. V.33; Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Nyr. V.221; Udvarhely m. Nyr. IX.484; Vadr. 9; Háromszék m. Nagy-Borosnyó Nyr. XIII.576; Deés Nyr. XII.140; *kinyir* Dráva mell. Kopács Nyr. XVI. 331. 431).

[Szólások]. *Kënyerünk nincs, s karét akarunk metszeni:* még a szűkölködésben is válogatósak vagyunk (Csallóköz Csaplár Benedek). *Attunk neki ë darab kinyeret:* hivatalt. *Kitögyük a kinyeribű:* kitesszük a hivatalából (Szeged vid. Nyr. III.365).

kenyér-alma: búza-éréskor v. aratáskor érő tojás-nagyságú almafaj (Székelyföld Kiss Mihály).

[kënyér-bél].

kenyérbél-virág (*kenyêrbêl-virág*): **1.** fülemülefű (calendula officinalis) (Hol? Kassai J. Szókönyv V.209); **2.** csicsóka virága (Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.91); **3.** napraforgó (Soprony és Vas m. Nyr. X.331).

[kënyér-bélű].

kenyérbélű-gomba = *kenyér-gomba* (Hol? Tsz.).

kenyér-csecs (*kenyér-csecse*): a kenyérnek sülés közben kihasadt és kiduzzadt része (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály).

kenyér-ebéd (*kenyír-ebíd*): reggeli 8—9 óra tájban való étkezés (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.420; Debrecen Nyr. X.567).

kenyér forrása = *kenyér-csecs* (Székelyföld Tsz. 201a).

kenyér-gomba: agarius lactifluus (Erdély Kassai J. Szókönyv III.141).

kenyér-kő: szivacsossá vált bazalt-darab (Vas m. Somlyó vid. Nyr. XIV.140).

kenyér-kunyhó (*könyér-gunyhó*): sok kenyeret evő gyerek (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.423; Szeged vid. Nyr. II.91; Király Pál).

kenyêr-virág: napraforgó (Soprony és Vas m. Nyr. X.331).

KËNYÊRCE, KINYÉRCSE: kenyérke, kenyér (Szlavónia Nyr. V.61; XXIII.216).

KËNYERES (*kinyêres*): kenyérfogyasztó. *Bizony sok kënyeresre kell nekëm keresnëm* (Csallóköz Csaplár Benedek).

[KËNYERETLENSÉG], KINYERETLENSÉG: kenyér nélkül levés. *Kinyeretlenség talájon, mégis sönki mëg ne szánnyon* (Udvarhely m. Vadr. 7).

KENYEREZ: [tréf.] önöz (Répce mell. Nemes-Viss Nyr. XVII.336).

be-kënyerez: beédesget, becsalogat, becsábítgat (magához) (Veszprém m. Enying Király Pál).

le-kenyerez: kenyerétől megfoszt (Bács m. Madaras Bayer József).

KÉNYËS (*kënyës* Gömör m. Serke Nyr. XVIII. 421; *kínyös* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.143) [vö. *kéves*].

kényes-üőg: [nép-etimológia] kéneső (Hol? Nyr. XI.337).

KÉNYESÍTŐ (*kénesítő* [?] Szerencs Kassai J. Szókönyv III.136; vö. *kényesítő* uo. III.141): [nép-etimológia] kéneső (Heves m. Névtelen 1840; Rimaszombat Nyr. V.182).

[KÉNYSZËRËDËTT].

elkinszeredett: lesoványodott, kimerült (ember, állat — betegség, koplalás, kínzás, nagy fáradság következtében) (Debrecen Nyr. III.474).

KÉNYSZËRI: kénytelenkedő (Háromszék m. MNy. VI.334; Győrffy Iván). *Be kénszeri módra menyen a te dógod* (Háromszék m. Vadr.).

KÉNYSZËRÍT (*kiszörit* Zala m. Hetés Nyr. II.44; Göcsej Nyr. XIII.257).

[KÉNYTELEN].

kénytelen-csúszó (*kéntelen-csúszó*): ekeló (az ekének kétágú csúsztató fája) (Udvarhely m. Kriza; Csík m. Tsz. 104b; Király Pál) [vö. *kételen-csuszó*].

[**KÉNYTELENËD-IK**].

el-kintelenedik: lesoványodik, kimerül, oda lessz (Borsod m. Szíhalom Nyr. IX.332).

[**KÉNYTET**], **KÊNTET** (Mátra vid. Nyr. XXII. 288; *kíntet* Csallóköz Csaplár Benedek): kényszerít.

KÉP (*kíp*): **1.** álarcos. *Jönnek a kípek* (Hajdú m. Földes Nyr. VII.235); **2.** képviselő, helyettes. *A bíró képe* (Székelyföld Nyr. VIII.463).

[Szólások]. *Elindult a kirájné sójom képbe. Üsmeretlen képbe egy küs városkába húzták meg magikot* (Háromszék m. Vadr. 401. 416). *Galamb képbe jelennek meg* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 457). *Képlag, képlàg:* képmutatólag, hamis szivvel (Pest m. Kassai J. Szókönyv III.142; Abaúj m. Beret Nyr. II.521). *Kípedre mászok:* megpofozlak (Dunántúl Nyr. XVI.239).

kép-mutaló: képmutató (Moldvai csáng. Nyr. IX.530).

kíp-név: keresztnév [?]. *Kípnevirül nem ismerhettë mëg* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXIII.96).

kép-utálás: képmutatás. *Csakis képutálásképpen adott neki, a mit kért:* tettetett érzelemből (Szeged Nyr. II.378) [vö. Nyelvtört. Szótár II. 903].

KÉP-IK: képped (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.209. 334; Vadr.; Győrffy Iván).

el-képik: elképped (Székelyföld Andrássy Antal 1843). *Elképtem rajta* (Székelyföld Nyr. IX.175; Vadr. 504b).

ki-képik: kikel a képéből (Háromszék m. MNy. VI.335; Győrffy Iván).

meg-képik: elképped (Székelyföld Nyr. IV. 236; Andrássy Antal 1843; Kiss Mihály).

KEPE: **1.** gabonakereszt v. több gabonakereszt eggyüttvéve, hosszú keresztsor (Soprony m. Tsz.; Soprony m. Szilsárkány Nyr. VI.373; Balaton mell. Tsz.; Somogy m. Nyr. XIX.287; Tolna m. Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.378; Alsó-Csallóköz, Komárom m. Nyr. XVII.287). *Kepét aratok:* gabonát (Tolna m. Nyr. VI.523); **2.** arató-rész (Tokaj Nyr. XIX.383; Tisza-Dob Nyr. XX.285). *Kepêre mënnek:* aratni mennek részért (Palócság Nyr. XXII.76); **3.** papnak, kántornak a hívektől szolgáltatott gabona (szalmájában) és fa. *Búza-kepe, zab-kepe, fa-kepe. Egész kepe, fél-kepe* (Székelyföld Tsz.; Nyr. II.555; VIII.369; Kőváry László 1842; Győrffy Iván; Torda-Aranyos m. Gerend Nyr. XXIII.577).

[Közmondások]. *Könnyű a kepe mellett kalászt böngészni* (Csallóköz Csaplár Benedek).

kepe-hordat: kepehordás (Göcsej Nyr. II.87; XIV.166).

kepe-kereszt: takarás idején a részes aratók munkadíjául zöld gallyal kijelölt gabonakereszt (Tisza-Dob Nyr. XX.285).

KÉPEBELI: képviselő. *Emberèk, látják kendtek ezt az urat, ez az uraságnak képebelije* (Alföld Nyr. XIV.190).

KEPECES: [?] (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 478).

KEPÉL: **1.** arat (Somogy m. Kálmáncsa Nyr. XI.238); **2.** a részes aratók részkeresztjeit kijelöli (Tisza-Dob Nyr. XX.285; Tokaj Nyr. XXIV. 48).

be-kepél: kepébe rak. *Ma be is kepéték a gabnát* (Dunántúl Nyr. XVIII.42).

[**KÉPEL**].

fel-képel (*fel-kípel*): fölpofoz (Békés m. Balog István; Szeged Sümeghy Pál 1841; Hajdú m. Hadház Nyr. VIII.178; Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.235).

meg-képel: szemmértékkel megmér (mennyiséget, távolságot) (Kapnikbánya és vid. NyK. II.378).

KEPÉS: részes, részes arató (a ki munkadíj fejében bizonyos részt kap a learatott gabonából) (Tolna m. Nyr. VI.523; Tisza-Dob Nyr. XX. 285).

KÉPÊS: lehetséges (Székelyföld Tsz.; Arany-Gyulai NGy. III.325). *Nem képes:* nem lehetséges, nincs mód benne, lehetetlen (Székelyföld Tsz. 266b; Háromszék m. MNy. VI.229. 337; NyK. III.17; Vadr.). *Ha képes, segélj rajtam, barátom* (Háromszék m. Tsz.). *Ugyan hogy képes ezt tenned! Ha képes, tedd meg* (Háromszék m. Vadr.; MNy. VI.337). *Felejteném, de nem képes* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.152). *Nem képes, hogy megrágjam* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *lëhetetlen-képës*].

[Szólások]. *Nem vagyok képësse annak a dolognak:* nem bírom megtenni. *Ha képësse lehetnék, meginnám az egész kútat, ugy szomjuhozom* (Székelyföld Kiss Mihály). *Ugy esik az eső; hogy nem képest* [így!]: hogy nem is hinné az ember (Hajdú m. Hadház Nyr. VIII.178). *Képessen:* módjával, mértékletesen, takarékosan, csinnyán. *Igyon képessen, ne túlságosan* (Baranya m. Ormányság Nyr. IX.285). *Ha képessen nëm bányik velë a zembër, hamar elfogy* (Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573). *Képeskén:* ∾ (Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573). *Képesint* (*képesént, kipesint*): ∾ (Tolna m. Simontornya Nyr. V.230; Pest m. Kassai J. Szókönyv III.143; Heves m. Sirok Nyr. VIII.568). *Képesint inni* (Kecskemét Nyr. XIX.46). *Képesint iszik bort* (Túrkeve Nyr. XVIII. 91). *Borból a fejérnép képesint fogyasszon, mert nincs rutabb látvány, mint a részëg asszony* (Győr vid. Nyr. XIX.378). *Képesint igyál, úgy meg nem árt. Képesint élj étellel, itallal, úgy meg nem bánja*

se egészséged, se erszényed. A képesint való ital nem lehet káros (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek). *Képesint bánj a szénával, liszttel, pénzzel* (Balaton mell. Tsz.). *Kőccsigtelen vagyok, csak kipesint bánok a pízzê. Nē vesse mēg kevéssigünket, mer há bizon csak uv van nálunk, mind afféle pógár-háznâ, kipesint, de szives* (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI.335. 475). *Képesint megrakja ő szénával a szekeret* (Békés m. Király Pál). *Ha még képesint bánna velem, máccsak mēttēnném, de mikô ojjan goromba* (Pest m. Tinnye Nyr. VII.90).

KEPESZKĒD-IK: kapaszkodik, csipeszkedik (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *gebeszkēd-ik*].

[KÉPESZKĒD-IK].

rá-képeszkēdik: szemét rámereszti (Székelyföld Nyr. II.470; vö. 555; Csaplár Benedek, Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.334; Vadr.).

KEPESZTET: kapaszkodik, csipeszkedik (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

[Szólások]. *Ha èccēr a kordé előbbre van, mind a csacsi, akkor ingyēn van mindēn igyekēzet, héjába kepesztet* (Soprony m. Miháli, Kisfalud Nyr. XXII.473).

KEPÉZ: arat (kaszával, nem sarlóval) (Somogy m. Nyr. XIX.287; Sándor József).

KÉPEZ: képzel. *No azt nem képeztem vóna magamnak* (Veszprém Nyr. VIII.513).

[KEPÉZŐ].

kepéző-gazda: félkepés gazda (a ki fél kepét [vö. *kepe* 3.] tartozik szolgáltatni: a papnak eggy, a kántornak fél kalongya búzát) (Székelyföld Nyr. VIII.369).

KEPICKĒL (Pápa vid. Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek, Szinnyei József; *gebicköl* Tolna m. Paks Nyr. XIX.431; *kepicküll* Székesfehérvár Nyr. VII.139; *kipickēl* Csallóköz Csaplár Benedek): vergődik, fickándozik, kapálódzik, evickél, ide-oda kipked-kapkod (pl. az úszni nem tudó a vízben, hogy alá ne merüljön).

[KEPICKÉL], GEBICKÉL: kapaszkodik vmi után (Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.91).

KEPICKĒLŐD-IK (*gebickölőd-ik* Tolna m. Paks Nyr. XIX.431) = *kepickēl* (Győr m. Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek, Szinnyei József). *Gebickölődve esett le a meglőtt veréb* (Tolna m. Paks Nyr. XIX.431).

[KÉPPED].

mēg-képped: elképped (Székelyföld Győrffy Iván).

KÉPPEDEZ: ijedez (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.334; Győrffy Iván).

KÉPSÉG: elképpedés, elcsodálkozás. *Elfogta* v. *megfogta a képség:* elképpedt, elcsodálkozott, elhűlt belé (Háromszék m. MNy. VI.218. 334. 359; Vadr. 504b; Győrffy Iván; Háromszék m. Illyefalva Nyr. XVIII.371).

[KÉPT-]. *Képtibe:* elképpedésében, ámultában. *Képtibe eláll szeme-szája* (Háromszék m. MNy. VI.334; Vadr. 505a; Győrffy Iván).

KÉPTET: ámulatba ejt, ijeszt, rémít (Háromszék m. MNy. VI.334; Vadr. 504b).

ê-képtet: elijeszt, elrémít. *Aval a sok késértetes mesével egésszen êképteted azt a kicsi gyermeket* (Székelyföld Győrffy Iván).

[KÉPÜL].

el-képül: elképped, elámul, elhül (belé) (Eger Nyr. XVII.429; XVIII.23).

[KÉPZ-IK].

meg-képzik: elképped, megijed. *Mekképzett tőle* (Békés m. Nyr. IV.323).

[KÉPZEL].

meg-képzel: ∾ *Aha, jó jány, maj mekkébzeltem tüled* [oly váratlanul jöttél v. úgy el voltam merülve a gondolataimba]. *Mekkébzelt valamitül* [a terhes asszony, azért szült torz-gyermeket] (Abaúj m. Király Pál).

KÉPZELŐD-IK: tetszik, rémlik. *Nekem úgy képzelődik* (Háromszék m. Vadr.). *Nekem ugy képzelődik, hogy én kiedet valahonnét üsmerem* (Székelyföld Győrffy Iván).

meg-képzelődik = *meg-képzel. Megképzelődött vmitül* [a terhes asszony, azért szült rút gyermeket] (Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XIX.336).

KÉPZES: vmit képzelő. *A számtartó úr képzes* [azt képzeli], *hogy a Bimbó már az ötödik évet eszi, pedig még csak negyedfüves* (Tisza-Sz.-Imre Nyr. IX.130).

[KÉR].

meg-kér: elkér. *Mirkó kirájfi ezököt is megkérte az ápjátó* (Udvarhely m. Vadr. 440).

KĒRBUNGSZ: [?]. *Mindēn embēr kellett ēgy kērbungszot adni* (Moldvai csáng. Nyr. III.51).

KĒRCĒGTET: rágcsál, fogai közt ropogtat (Székelyföld Kiss Mihály).

KĒRCĒL: ∾ (Háromszék m. Vadr.; Kiss Mihály).

el-kercel: elrág. [*A kötelet*] *egy féreg ott fenn, a hol egy ághoz megköttem vót, elkercelte, s én kötelestől lecseppentem* (Háromszék m. Vadr. 431).

[KÉRDĒZ].

mēg-kérdēz: megpróbál. *Ez a nehéz bot, ez a fejszi, ez a kasza, ez a hátas ló, ez a fejérnép*

mëgkérdëzi a legént. A kemény föld mëgkérdëzi a kapát mëg a kapást. Az utazás mëgkérdëzi az erszényt. A nagy fa mëgkérdëzi a fejszit. A terü mëgkérdëzi a szekeret. Az innep mëgkérdëzi a papot (Székelyföld Kiss Mihály).

KÉRDËZGETÜLŐD-IK: kérdezősködik (Zala m. Kővágó-Őrs Simonyi Zsigmond).

KERDÜL: kergül, megkergetegesedik. *Kerdül a marha* (Erdély Kassai J. Szókönyv III. 143).

mëg-kerdül: megbolondul (Csallóköz Csaplár Benedek).

KÊREBICÉL: fickándozik [?]. *Nézze nyanya, hogyan kêrebicél ez a kis hal* (Somogy m. Mesztegnye Nyr. VII.377).

KEREDÉK: kerítek, körület (Háromszék m. MNy. VI.336).

KÉRËDZ-IK (*keredzeni* Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187).

KÉRËG (*kerëg* Székelyföld Győrffy Iván): malomkő kávája (faburkolata) (Győr m. Nyr. XI.287; Baja Nyr. XVII.240; Puszta-Kaszaperegh Nyr. VII.45; Heves m. Névtelen 1840; Székelyföld NyK. X.331).

kírëg-höcs: harkályféle madár (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.181) [vö. *1. höcs*].

kéreg-szotty: ∾ (Maros-Torda m. Hódos Schilling Lajos) [vö. *szatty*].

KEREK (*keriék* asszon, *keriék* kis mënyecske Soprony m. Horpács Nyr. V.238).

[Szólások]. *Kereken járni*: körüljárni, megkerülni (Erdély Szinnyei József).

kerek-édes körtvély: eggy körtefaj (Abaúj m. Király Pál).

kerék-forgó: körülforgó. *A lassan-csárdást es onnyan borbáton járja, mind a kerékforgót* (Brassó m. Hosszúfalu Nyr. XXII.238).

kerék-jászol: szénatartó az istállóban (Győr m. Nyr. III.427; Pápa vid. Pápay József).

kerêk-répa: brassica rapa (Soprony és Vas m. Nyr. X.332).

kerëk-ruha: törlő ruha (Vas m. Őrség Nyr. IV.521).

KERÉK (*kerek* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X. 323; Székelyföld Tsz.).

kerék-csap: a kerékagy gyűrűs megvastagodása (Hol? Nyr. XXIII.577).

kerék-fal: keréktalp (a kerék küllőire kereken körül ráhuzott fák) (Erdővidék, Olasztelek Nyr. XIII.578).

kerék-fej: kerékagy (Erdővidék, Olasztelek Nyr. XIII.578).

kerék-fentő: kerékküllő (Erdély Kassai J. Szókönyv III.146; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.416; Erdővidék Tsz.) [vö. *1. fentő*].

kerék-gyártó (*kere-jártó* Nagykún-Madaras Nyr. XIV.480).

kerék-köpü: kerékküllő (Abaúj m. Gönc Kassai J. Szókönyv III.146).

kerek-kötetlen: rohanva, semmire sem ügyelő sietéssel. *A gyerëk mëgkapta a virágot; mënt is be vele az annyához kerekkötetlen* (Abaúj m. Király Pál).

kerék-küllő (*kerék-kévő* Baranya m. Kassai J. Szókönyv III.146; *kerék-külü* Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *1. küllő*].

kerék-pad. *Sebes kerék-pad:* a szélmalom második emelete (Puszta-Kaszaperegh Nyr. VII.45).

kerék-persely (*kerék-pörsöly*)*:* a kerékagy két végébe vert vaskarika (Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.479; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III. 146) [vö. *persely*].

kerék-ráf: a kocsikerék talpára húzott vasabroncs (Hont m. Nyr. XXI.470).

kerék-róna: kerékvágás (Hol? Tsz.).

kerík-sár: a tengelyen összegyűlő szekérkenő (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.456; XXIII.96).

kerék-sudár: kerékküllő (Duna vid. Kassai J. Szókönyv III.146).

kerék-szeg: aspro vulgaris (Nyitra torkolata Herman O. Halászat K.).

kerékszegre-járó: kicsapongó (Székelyföld Tsz.) [vö. *szegre-járó*].

kerék-talp (*kerek-talp* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323): a kerék kerülete (a küllőkre kereken körül ráhuzott fák) (Csongrád m. Nyr. IX. 90; Csallóköz Csaplár Benedek).

kerék-talpfa: a keréktalp eggy-eggy darabja (Nyitra m. Negyed Nyr. XXIII.577).

kerék-torka: a kerékagy lyuka (Székelyföld Kiss Mihály).

kerék-tönk: tengely (Háromszék m. MNy. VI.334; Győrffy Iván).

kerék-záp: kerék-küllő (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.146).

KEREKËD-IK: kerül. *Majd, ha haza kerekëdik* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Vmibe kerekedik:* vmibe kerül (Csík m. Gyímes Nyr. IX.504).

ki-kerekedik: kisül. *A kérdezésre kikerekedett az es, hogy a követ a levelekkel hol szállott meg* (Háromszék m. Vadr. 418).

neki-kerekëdik: fogja magát. *Ëccër nekikerekëdik a hengér tolvaj s elmënyën rákászni* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

KEREKES: kerek, kerekded. *Kerekes, mind az óma* (Vas m. Őrség Nyr. II.178).

[**KEREKEZ**].

ki-kerekez: csigakerékkel kimer (Háromszék m. MNy. VI.335).

mëg-kerekez: kerékbe tör. *A hóhér kerekezzën mëg!* (Székelyföld Kiss Mihály).

[**KEREKÍT**].

meg-kerekít (*mök-kerekít*): kört húz körüle. *Ha valakinek golyva-alakú növése van a torkán, ezüst gyűrűvel kell megkerekíteni* (Háromszék m. Nyr. IX.36). *Én tégöd* [a pokolvart] *mökkerekítelek az Atyának, Fijúnak, Szentlélök istennek nevibe* (Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.152).

KEREKÍTŐ: csizmadiák talpmetsző kése (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.74; Kalocsa Nyr. VIII.335; Debrecen Nyr. XIII.432).

KEREKULYÓS: köralakú (Répce mell. Nemes-Viss Nyr. XVII.336).

KEREKURA: szabálytalan körforgásos tánc, céltalan körüljárás. *Járja a kerekurát* (Székelyföld Kiss Mihály).

KEREKUTYÓZ: kering (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

KEREKÜL: kerekedik (Göcsej Nyr. XIV.165; Budenz-Album 160). *Táncra kerekül* (Göcsej Budenz-Album 159).

KEREKÜLET (*kerekűlet*): kör (Mátra vid. Nyr. XXII.288). *Csinâlok êr raotât s beleülök a kerekület közepibe* (Palócság Ethnographia III.361. 362).

KÉREL (Arad m. Fakert Nyr. X.472; Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.176; *kerel* Székelyföld Győrffy Iván; *kêrel* Palócság, Apátfalva Nyr. V.373; *ke'rel* Gömör m. Nyr. XVIII.501): kérve kér, unszol, kérlel. *Beszêtem neki elëget, kêrêtem, de csak ëggyet dühentëtt rá* (Palócság, Apátfalva Nyr. V.373). *A zsidó ëgyre kérelte szent Pétört: Eresszön be* (Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.176).

KÉREMÉS (*k'éremés*): kérvény, folyamodvány (Tolna, Fehér m. Király Pál).

KEREMET: 1. kerülete, körszéle vminek; 2. kanyarulat (Háromszék m. MNy. VI.334. 357; Győrffy Iván).

[**KEREMÍT**].

le-keremít (*le-keremitt*): kereken leszeg (Háromszék m. MNy. VI.334. 338; Vadr.; Győrffy Iván). *Ne keremícsd le azt a kenyeret, vágj a sorján* (Alföld Nyr. XIV.190).

KEREMUNCA: szabálytalan körforgásos tánc, céltalan körüljárás. *Keremuncát jár. Járja a keremuncát* (Székelyföld Kiss Mihály).

KÉRËNCSÉL (*kêrëncsê, kêrëncsêl, ke'rëncse'l*): kéreget (Palócság Nyr. XXI.217. 364. 419; XXII. 76; Heves m. Névtelen 1840; Gömör m. Nyr. XVIII.501).

KÉRINCSËL: ∾ (Háromszék m. Nyr. IX.424; Vadr.; Csík m. MNy. VI.373).

KERENYE: favágó szín (Somogy m. Hetes Király Pál).

1. **KEREP:** kerepelő (Palócság Tsz.) [vö. *kelepce*].

2. **KEREP:** deszkából ácsolt hajó (Baranya m. Ormányság Nyr. VIII.47) [vö. *sár-kerép*].

[**KEREPËL, KELEPËL**].

[Szólások]. *Ennek a bornak së kerepőtek ám:* nem szőllőtőkén termett, csinált bor (Alföld Nyr. V.85).

[**KEREPÍT**].

el-kerepít: ellódít. *Úgy elkerepítette, hogy orrával túrta a földet* (Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

ki-kerepít: kilódít. *Kikerepítelek ebből a szobából* (Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

KEREPITYÊL (*kerepityênyi*): kerepel (Heves m. Istenmezeje Nyr. XV.230).

KEREPLI: cikkcakkos, rendesen zöld v. vörös zsinór a vizitkén (Udvarhely m. Nyr. IX.236).

KEREPLŐ (*kereplye* Palócság Nyr. XXI.504; Gömör m. Tsz.).

KEREPŐ: kereplő (Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 142. 213; Kecskemét Csaplár Benedek).

[**KERES**].

ki-keres: javait a háztól elhordja és elvesztegeti (az asszony) (Székelyföld Tsz.).

[**mëg-keres**].

[Szólások]. *Perrel megkeres:* bepöröl (Székelyföld Kiss Mihály).

[**KERESET**].

[Szólások]. *Kerestében vagyon vki ellen:* keresete van ellene (Pozsony m. Kassai J. Szókönyv III.146).

KERESGÉLKËD-IK: keresgél. *Ha én örökké keresgélkëdëk* (Zala m. Nyr. XVIII.287).

KERESKËD-IK: 1. keresgél, keresget, keres. *Keresködnek mindënfelé* (Székelyföld Kiss Mihály). *Ott kereskëggy, káros!* (Udvarhely m. Székely-Keresztúr Nyr. XV.427). *Në kereskëggy rajtam:* ne keresd rajtam (Rimaszombat Nyr. XV.279; XVIII.501); 2. hibát, civakodásra való okot keres (Borsod m. Nyr. XVIII.514); 3. pörösködik, pört folytat (Soprony m. Fölső-Szakony Nyr. XVII. 384; Bars m. Zeliz vid. Nyr. XIV.287). *Keres-*

kĕdik rajta: kárpótlásért pörli (Komárom m. Kömlőd Nyr. XVIII.283); **4.** üzekedik, bika után vágyakodik (tehén) (Göcsej Tsz.; MNy. V.129).

KERESKÖDÉS (*kereskődés?*)*:* követelni való, követelés. *Hogy rétam kereskődéstök* (*kereskődéstök?*) *ne lögyön* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 479).

KERESŐ: 1. kenyérkereső. *Nem lĕsz keresőtök, ha mĕghal apátok. Hálát adhatsz az istennek, lĕányom, hogy oly jó kereső urat adott nékĕd* (Csallóköz Csaplár Benedek); **2.** vaskampós, görbenyelű szerszám, a mellyel a jég alatt eltévedt vezérrudat fölkeresik és helyrehúzzák (Balaton mell. Herman O. Halászat K.); **3.** vasfentő (a mellyel a halász a fenekes horgokat a víz fenekén keresi és onnan fölszedi) (Tihany Herman O. Halászat K.).

[**KÉRÉSZ**], **KÉRÍSZ:** lakodalmi kérő (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.332).

KERESZT: a komák gyermekei (Bukovina Nyr. VI.472).

kereszt-ág: 1. temetéskor a keresztre tűzött kendő, mely a papé v. a mesteré (Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XIII.332); **2.** a szélmalom külsején azon két keresztgerenda, a melyeken a négy vitorla áll (Puszta-Kaszaperegh Nyr. VII.45).

kereszt-anya: tisztes, öregebb asszony, a kit a keresztelőben összegyült menyecskék, leányok kiválasztanak és keresztanyjukul fogadnak; ezt azután mindíg *keresztanyám*-nak szólítják, s ő is *keresztlányom*-nak szólítja őket (Gömör m. Hanva Nyr. XVIII.505).

kereszt-csép: a szövőszéknek bizonyos része (Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XV.384).

kereszt-fa: 1. a bokorháló lábát megerősítő fa (Bodrogköz Herman O. Halászat K.); **2.** takaráskor a szekéroldalakra a lőcsöknél keresztbe tett két fa, a melyekre kívül a vendégoldalakat helyezik (Nyitra m. Negyed Nyr. XXIII.577; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.324).

kereszt-háló (*köröszt-háló*)*:* két keresztbe öszszekötött abroncsnak a négy végére, tehát négy ág közé kifeszített négyszögletes háló, hosszú rúdra alkalmazva (Mohács Kassai J. Szókönyv III.151; Kolozsvár Herman O. Halászat K.).

kereszt-lány [vö. *kereszt-anya*].

kereszt-mitli: középső gerenda a szélmalomban (Puszta-Kaszaperegh Nyr. VII.46).

[**kereszt-nyűg**].

[Szólások]. *Keresztnyügbe tenni:* mind a négy lábát megkötni (Székelyföld Tsz.).

kereszt-orszok: azon kemény támaszrúd, mely a vonorszokon keresztül menvén, ezt a szán két orrához erősítve tartja (Csík m. Nyr. X.90) [vö. *orszok*].

kereszt-őr: a téli vasas szák hálóján keresztbe futó fonalak, melyek a hal jelenlétét a feljáró őr és pedzője útján elárulják (Bodrogköz Herman O. Halászat K.).

kereszt-szem: keresztalakúan csinált öltés a kalotaszegi varrottasban (Kalotaszeg, Kalota-Szentkirály Király Pál).

keresztszemes: kancsal (Fehér m. Veleg Király Pál).

kĕrĕszt-toap: faháznak bizonyos része (Vas m. Őrség Nyr. III.479).

[**KĔRĔSZTĔL**].

el-kĕrĕsztĕl: 1. elgátol, eláll (utat) (Szatmár m. Nagybánya vid. Nyr. IV.404; Háromszék m. MNy. VI.324; Győrffy Iván); **2.** útját állja (vmely tervnek), elakaszt (vkit a terve végrehajtásában) (Háromszék m. MNy. V.324; Vadr.).

mĕg-kĕrĕsztĕl: 1. [tréf.] megszid, leszól, legyaláz (Székelyföld Kiss Mihály; Csík-Szentgyörgy Nyr. X.238); **2.** [tréf.] megver. *Már egyszer megkereszteltelek, de majd meg is bérmállak!* (Kecskemét, Szeged Csaplár Benedek).

KĔRĔSZTĔS: kettős hámfa, mely le- és fölakasztható (Csongrád m. Szentes Nyr. XVII.46; Heves m. Névtelen 1840).

KĔRĔSZTĔZ: 1. keresztel [?] (Moldvai csáng. Nyr. IX.531); **2.** indulóra (pl. Rákóczy-indulóra) táncol (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.94).

el-kĕrĕsztĕz: 1. elgátol, eláll (utat). *Elkĕrĕsztĕzi az uttyát* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); **2.** megindítja az építendő faházat (Háromszék m. Vadr.).

KERESZTKED-IK: bajlódik, kínlódik (Háromszék m. MNy. VI.334; Győrffy Iván).

[**KĔRĔSZTÜL**].

körösztü-áttós: keresztül, át. *Egész anyáés a zsiba, körösztü-áttós ír a szárnya* (Soprony m. Miháli, Kisfalud Nyr. XXII.473).

keresztül-fa: vasuti sínek keresztben fekvő talpfája (Székelyföld Nyr. IV.190).

[**kĕrĕsztül-gazszál;** vö. *kĕrĕsztül-szalma*].

[Szólások]. *Keresztül-gasszál sĕmmit sĕ csinál* (Mezőtúr Nyr. VIII.139). *Egy keresztül-gazszál hasznot se hajt* v. *csinál* (Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.417. 463) [vö. *Egy gazszálnyit se tesz a másikon keresztül:* dologtalanul él (Hajdú m. Földes Nyr. VI.417)].

kĕrĕsztül-kasul (*kĕrĕsztü-kocsú* Félegyháza Nyr. VI.43; *körösztü-korsó* Dráva mell. Nyr. VI. 374; *körösztü-korsû* Vas m. Őrség Nyr. I.421; *keresztü-kúcsú* Komárom m. Fűr Nyr. XX.479; *keresztül-kulcsul* Mátyusfölde CzF. III.429).

[**kĕrĕsztül-szalma;** vö. *kĕrĕsztül-gazszál*].

[Szólások]. *Këresztô-szalmât së tëtt egêsz nap:* semmit sem (Palócság Nyr. XXI.417). *Nem tettem még ma keresztül-szalmát se* (Heves és Borsod m. Nyr. IX.177). *Këresztül-szalmát së tëtt* (Gyöngyös vid. Nyr. VI.569; Nógrád m. Nyr. VI.416). *A cselédëm nem bír délig ëgy keresztül-szalmát csinálni* (Miskolc vid. Nyr. VIII.41). *Még csak ëgy këresztő-szäᵘmát së tësz* (Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.188). *Të minâlunk ezën a tengër-napon ëgy këresztül-szalmát së tëszël* (Abauj m. Buzita Nyr. VII.520) [vö. *Szómát së tesz keresztü a házba:* dologtalanul él (Vas m. Őrség Nyr. VI.416).

KERESZTÜLET: keresztben-fekvés (Székelyföld? Tsz. 288a: ‚Pászta = az aratók által keresztületbe kiszakasztatott arató gabona‘).

KERESZTÜLKÖD-IK: ellenkezik, viszálkodik (Székelyföld Kiss Mihály).

KÉRETŐ: 1. kérő násznagy; 2. leánykérés. *Kéretőbe menni* (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 237).

KERETÖL: körülkerít (pl. kertet árokkal, virágágyat) (Komárom Beöthy Zsolt).

be-keretöl: ∾ *Ezt az ágyat* [virágágyat] *akkor keretöltem be* (Komárom Nyr. IX.526).

KÉRETŐDZ-IK: kéredzik (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.213).

KÉRETŐZ-IK: ∾ (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237). *Hát a cigán kéretőzött föl a kocsira* (Somogy m. Nyr. III.467).

[**KERETYÖL**], **KERETTYŰ**: lármázva cseveg (Veszprém m. Csetény Nyr. V.470) [vö. *karatyol*].

KERGE: szeles, féleszű, félbolond (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.378; Csallóköz, Csákvár Csaplár Benedek; Komárom m. Nagy-Igmánd Pápay József) [vö. *1. herge*].

[**KÉRGED**].

mëg-kérged: megkérgesedik (a megázott csizma bőre, a szilvaíz tetején a cukor) (Veszprém, Somogy m. Simonyi Zsigmond).

[**KÉRGEL**].

meg-kírgel: megver (Zilah Nyr. XIV.430).

KERGÉLKËD-IK: eszelősködik, bolondozik. *Ereggy, në kergélkëggy, lëgyën már ëcs csöpp eszëd!* (Csallóköz Csaplár Benedek).

KERGES: kerge, kergeteges. *Kerges juh* (Csík m. MNy. VI.373).

KÉRGËS (*kërges* Vas m. Őrség Nyr. VII.271; *kerges* Székelyföld Győrffy Iván): vézna (Kecskemét Csaplár Benedek).

kérges-lelkű: fásult szivű, konok (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

[**KÉRGËSËD-IK**].

mög-körgesödik: megszárad (az út) (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.334).

KERGETEG: kergeség (juhok betegsége) (Székelyföld Tsz.). *Kiütött a kergeteg* (Marosszék Nyr. I.322).

KERGETEGËS (*kergeteges, kergetegös*): 1. kerge (bárány, juh, berbécs, disznó) (Székelyföld Tsz.; Marosszék Nyr. I.322; Udvarhely m. Nyr. IV. 227; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. Nyr. VII.237); 2. igen szeles, hóbortos, eszeveszett (Répce mell. Nemes-Viss Nyr. XVII.336; Vas m. Kemenesalja, Pápa vid. Tsz.).

[Szólások]. *Dőlingezik, mint a kergeteges juh. Keringőzik, mint a kergeteges bárány* (Marosszék Nyr. I.322).

[1. **KERGETEGËSËD-IK**].

mëg-kergetegësëdik: megkergül, kergeségbe esik (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Hétfalu, Zajzon Nyr. IV.375).

[2. **KERGETEGËSËD-IK**].

mëg-kergetegësëdik: [tréf.?] megkérgesedik, megszárad. *Megkergetegësëdëtt a bocskorom, a kapcám* (Csík m. Nyr. VII.237).

KERGETEGESSÉG: kergeség (Székelyföld Tsz.).

[**KÉRGËZ-IK**].

el-kérgezik: megkérgesedik (a kapca, ha a csizmában a víz általjárta) (Kalotaszeg, Zsobok Melich János).

KERGÜL (Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.190; *gergű, gergül* Keszthely Király Pál): bolondokat beszél, bolondozik, tréfál, enyeleg, incselkedik.

mëg-kergül (*mög-kergül, mök-kergű*): megbolondul (Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VIII.524; Komárom m. Nagy-Igmánd Pápay József; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.282).

[**KERHÓ**].

[Szólások]. *Kerhóra vette* v. *fogta* v. *kapta:* kérdőre vonta, felelősségre vonta (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. X.191).

KERICÉL: énekel (a tojó tyúk) (Hol? Tsz.) [vö. *káricál*].

KÉRICSÉL: kéreget (Hol? Tsz. 394a).

[**KERIM**].

kerëm-bába: körbeforgás (gyermekjáték). *A vén asszon kerëmbába, borsot törnek a likába* [táncközbeli mondóka] (Csík-Szentkirály Nyr. XII.287) [vö. *kerem-bábó*].

kerimbabáz (Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; *kerëm-bábáz* Csík m. Nyr. VII.237): körbe forog, körülforog [vö. *kerimbábóz-ik*].

kerem-bábó = *kerem-bába* (Háromszék m. Vadr. 504b; Győrffy Iván; Csík m. MNy. VI. 373). *Kerimbábó, hull a bossó* [mondják a gyerekek körülforogva] (Székelyföld NyK. X.331) [vö. *karingó-bábó*].

kerimbábóz[-ik], kerembábóz[-ik] = *kerembabáz* (Székelyföld NyK. X.331; Kiss Mihály; Csík m. MNy. V.373).

kerimbábózás: körbeforgás (Erdővidék Nyr. IX.42).

kerimbógáz[-ik] = *kerimbabáz* (Háromszék m. MNy. VI.334; Vadr.; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[kerimbókál].

le-kerimbókál: legurul, lehemperedik, lebukfencezik. *Lekerimbókálsz arul a bogjárul, oszték kitörik a nyakad* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIX.375).

kerimbózsál = *kerimbabáz* (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.181; Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VI.325; Háromszék m. MNy. VI.334; Győrffy Iván; Háromszék m. Kis-Borosnyó Nyr. XVI. 47; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

KERING (*keröng* Udvarhely m. Vadr.): kószál, csavarog (Székelyföld Tsz.; Nyr. IV.183; Kiss Mihály; Háromszék m. Nyr. V.37; Kiss Mihály; Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII. 283; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.573; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Hétfalu, Zajzon Nyr. III.373).

el-kerëng: elkószál, elcsavarog (Csík-Szentgyörgy Nyr. X.237).

[KERINGÉL], KERINGÖL (Hódmező-Vásárhely Nyr. VI.173; *kerengel* Háromszék m. MNy. VI.357): kering, körben forog [vö. *karingol*].

KERINGÉL: **1.** ∾. *Keringél a bolond* (Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.241); **2.** félénken kerülget vmit (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.428).

[KERINGÉS], KERÖNGÉS: kószálás, csavargás (Udvarhely m. Homoród-Almás Nyr. V.266).

KERINGŐ: **1.** kószáló, csavargó (Székelyföld Kiss Mihály); **2.** örvény (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 504b; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); **3.** a szárazmalom nagy kereke (Tokaj Nyr. XIX.383; XXIV.48; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.326) [vö. *karingó*].

KERINGŐCSKE: néha kószáló, csavargó (Székelyföld Kiss Mihály).

[KERINGŐSÖD-IK].

meg-kerengősödik: megkergül, kergeségbe esik (a juh) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III. 144).

KERINGŐZ-IK: kering. *Keringőzik, mint a kergeteges bárány* (Marosszék Nyr. I.322).

KERÍT: kiveti a hálót. *Már háromszor kerítettünk* (Bodrogköz Herman O. Halászat K.).

[ki-kerít].

[Szólások]. *Kikeríteni a jeget:* a lékek helyét megjelölni (Balaton mell. Herman O. Halászat K.).

KERÍTKÖZ-IK: bekeríti magát. *A cigányok várat építöttek, szalonnávâ kerítkösztek* (Torontál m. Lőrincfalva Kálmány L. Szeged népe III.83).

KERÍTŐ: kézi háló két ember számára (Csongrád Nyr. VII.526; Szeged Herman O. Halászat K.).

kerítő-háló: ∾ (Győr Nyr. XI.430).

kerítő-szigony: ötágú, szakás szigony, melynek a középső ága a legrövidebb, a többi fokozatosan hosszabb, úgy hogy az ágak hegyei együttvéve lapos ívben meredeznek (Oltszem Herman O. Halászat K.).

KÉRKËDŐ (*kërkëdü* Vas m. Őrség Nyr. VII. 271).

1. **KERMEL**: kér. *Nagyon kermêtêk* (Veszprém m. Csetény Halász Ignác).

2. **KERMEL**: kerülget (‚Szepentyó: kurva, csabdi v. csapdi fehérszemély, férfiakat *kermelő*. Vas m. Kemenesalja Tsz.).

KERMELGET: kerülget (Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.525).

KERMELKED-IK: settenkedik, hízelkedve jár (vki körül), nyakába akarja magát varrni (vkinek) (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

KËRNYÁL: nyivákol. *Në kërnyájjatok, të!* (Háromszék m. Nyr. XVII.381).

1. **KÉRŐ**: kérés. *Nekem egy nagy kérőm volna* (Székelyföld Nyr. II.230). *Nekem egy nagy kérőm vólna, ha kjed engemet bóldogittana* (Székelyföld Kiss Mihály). *Kérőért jött:* azért, hogy kérjen vmit (Székelyföld Nyr. II.230; Kiss Mihály). *Kérőért voltam nála*: kérni voltam nála (Székelyföld Nyr. IX.177).

2. **KÉRŐ**: a mit a marha kérődzéskor rág. *A tehén kíreje* (Rábaköz Nyr. XIII.190). *Kérőt rág:* kérődzik (Heves m. Névtelen 1840). *Kérőbe rág:* másodszor megrág, kérődzik (Székelyföld Kiss Mihály).

[Szólások]. *Kérőre szól* [a csengő a marha nyakán, mikor kérődzik] (Háromszék m. Vadr.). *A mit mondani akarsz, rágd jól kérőbe* (Székelyföld Kiss Mihály).

3. **KÉRŐ**: tépés (Székelyföld Tsz.; Nyr. IV. 183). *Kérőt rakott a sebjére* (Székelyföld Nyr. IX.177). *Tégy a kelésre kérőt, akko mëggyógyul* (Háromszék m. Nyr. XVII.381).

[KÉRŐKE].

[Szólások]. *Szép kérőkéje van:* úgy tud kérni, hogy mindent kicsal az embertől (Bácska Simonyi Zsigmond).

KERRA: héjja (Hol? Tsz. 159b).

KËRRËG, KIRRËG (*kíreg* Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XIV.525): **1.** haragosan nyöszörög (a kotlós tyúk, mikor közelednek feléje v. mikor ölyvet lát) (Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Háromszék m. Nyr. V.90; Csík-Szentgyörgy Nyr. X.330; Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XIV.525; Hol? Nyr. VII.335); **2.** haszontalanul sokat lármáz. *Ne kerregj annyit!* (Csík-Várdótfalva Péter János); **3.** duzzog. *Ne kíregj!* (Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XIV.525).

KËRRËGAT: [?] (Vas m. Orség Nyr. VII. 271).

KËRRENT, KIRRENT: haragosan eggyet nyöszördül (a kotlós tyúk) (Székelyföld Kiss Mihály).

[KÉRSEKÉL], KÍRSEKÉL [?]: kéreget (Debrecen Nyr. VII.330).

KERT: **1.** kerítés (Dunántúl Nyr. XVI.239; Soprony m. Répce mell. Nyr. II.560; Vas m. Hegyhát Nyr. I.467; Göcsej Nyr. XII.234; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. XV.231; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.181; Székelyföld Nyr. II.470; Kiss Mihály; Udvarhely m. Zetelaka Nyr. II.88; Háromszék m. Nyr. VI.473; Nyr. VIII.514; IX. 424; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Erdővidék Tsz. [itt *kem* hiba]; Csík m. Nyr. VIII. 93); **2.** *kertëk:* káposztás kertek (Zala m. Szepezd Nyr. XVII.191).

[Szólások]. *Küjjel ültette a kertën a fokhagymát:* magamutogató kevély (Székelyföld Kiss Mihály).

kert-ág: elhasznált vesszőkerítés romja (Székelyföld Kriza).

[kert-alja].

kertallai. *Ez csak olyan kertallai nóta* (Vas m. Kemenesalja Simonyi Zsigmond).

kertaljasi: kertek alján lakó, a kertalji dülőn lakó (ember) (Hosszúmező Király Pál).

[kert-fal], ker-fó: kerítés, sövény (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.431; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237). *A más kerfója alatt halt meg* (Baranya m. Bélye Nyr. XVIII.478).

kert-fedél: sövénykerítésnek tövis- és szalmafödele (Székelyföld Tsz. 202b).

kert-lésza: ∾ (Székelyföld Tsz. 202b) [vö. *lészás kert*].

kert-sátor: ∾ (Székelyföld Tsz.) [vö. *sátoros kert*].

kerbe-néző (*kerbe nízö*): kancsal (Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573; Fehér m. Nyr. IX. 284; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237) [vö. *káposzta-kert, káposztás-kert*].

KERTËL (*kertöl, kertül*): **1.** kerítést csinál, bekerít (Marcal mell. Tsz. 202b; Székelyföld Nyr. IX.426; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár); **2.** hátulsó lábaival lőcsösen kaszálva jár (ökör) (Székelyföld Kiss Mihály); **3.** [tréf.] gyér öltésekkel varr (Székelyföld Kiss Mihály); **4.** szökik (Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX. 283); **5.** ötöl-hatol, hímez-hámoz, kerülgeti a szókimondást (Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX. 283; Székelyföld Győrffy Iván). *Ëgyre kertölt, kertölt, de mégsë rukkolt ki vele* (Szombathely Fejérpataky László). *Ne kertejj*: mondd meg egyenesen az igazat! (Kézdi-Vásárhely Nyr. IX. 425).

[Szólások]. *Elébe kertelek én annak*: bevágom én annak az útját (Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.278).

meg-kertel: kört húz körüle. *Ha valakinek a nyelvén hójag van, kis bábut csinájjon, erre minden hójagot héccé kê megkertőnyi, asztán evetnyi a keresztúton* (Szolnok Nyr. XVIII.426).

kerte-kurtál: csűri-csavarja a dolgot (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Szeged Nyr. IV.221).

KERTËLÉS (*kertölés*): kerítés, sövény (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.181; Székelyföld Kiss Mihály).

KERTELET: nádkerítés (Marcal mell. Tsz.).

KERTËLGET (*kertölget*): **1.** kerülget. *Addig kertölget mézës-mázos beszédével, míg rászedi az embërt* (Komárom vid. Csaplár Benedek); **2.** ötöl-hatol, hímez-hámoz, kerülgeti a szókimondást. *Beszélj, földi, igazán, s në kertölgess úgy jobbra-balra* (Komárom vid. Csaplár Benedek).

KERTÉSZ: a más tanyáján lakó szegény ember (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.572).

[KERTI].

kerti-fijol: [nép-etimológia] kartoffel (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XII.330) [vö. *karfiól*].

KERTICE (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *kertica* Brassó m. Tatrang Nyr. II.477): kis pattanások.

KERÜL: **1.** akad. *Mindig kerü valami* (Komárom m. Fűr Nyr. XVIII.528); **2.** jut. *Ebbül az itelbü nem kerü neked* (Göcsej Nyr. XIV.396).

[Szólások]. *Kerüljön, komám, beljebb. Kerüljön elébb* v. *feljebb* (*az ajtótul*) (Békés m. Balog István; Békés-Doboz Nyr. VIII.330).

fël-kerül: sokba kerül. *Az építés jól felkerül neki* (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.183).

kü-kerül: kitelik. *Úgy husztam, a hogy csak tüllem kükerült* (Göcsej Nyr. XIV.396).

meg-kerül: megkörnyékez, szép szóval megkisért (Hol? Tsz.).

KERÜLET: martosodásnak v. hegyoldal emelkedésének körállása vmely térhely fölött (Székelyföld Kiss Mihály).

[**KERÜLGET**].

meg-kerülget: megkörnyékez, vmire rábírni igyekszik (szép szóval). *Jó lélek a mi öregünk; megtesz minden szivességet, csak szép szerivel meg kell kerülgetni* (Szeged Csaplár Benedek).

KERÜLKÖZ-IK (*kerőköz-ik, kerüköz-ik*): akad. *Maj csak kerüközik neki is dolga* (Palócság Nyr. XXI.504). *Gondútam magamba, rossz sorom is kerüközik mêg vêli:* még rosszul járok vele (Palócság Ethnographia III.360). *Kerőközik bennë csák jó is* (Ipoly vid. Nyr. III.428). *Kerülközik-ë kis mándlidban ëgy pár vedlött krajcár?* = adhatnál-e kölcsön eggy pár krajcárt? (Szeged vid. Nyr. VII.519).

KERÜLŐ: 1. csősz (Szatmár m. Nyr. X. 430); 2. faháznak bizonyos része (Vas m. Őrség Nyr. III.479).

KERÜLTET: elébe kerül (az utóbb menő szekeres az előtte menőnek). *Kerültess, hé, ne cammogjunk mindenütt amazok után!* (Baranya m. Nagy-Harsány Király Pál).

[1. **KÉS**].

kés-alja: levágott szőllőkarika (Székelyföld Tsz.).

kés-pilinga: késpenge (Győr m. Király Pál).

kés-szaka: a késnek a nyelv és éllapja közti nyakrovatéka (Háromszék m. Vadr.)

kés-villa: 1. kés és villa, a melyet a közrendű férfiak a tüszőjükre akasztott hosszúkás bőrtokban viselnek; 2. asztali villa, evő-villa (Székelyföld Kiss Mihály).

[2. **KÉS**]. *Késen, késenn:* szabadon, nyűg nélkül, teher nélkül (hajtani a marhát) (Baranya m. Ormányság Tsz.; Tisza-Roff Nyr. VIII.569). *Késleg:* ∾ (Háromszék m. Vadr.; Csík m. MNy. VI.373). *Két ökröt szekerbe fogtam s kettőt késleg hajtottam* (Csík m. Nyr. VII.331).

kés-ketelen: kénytelen-kelletlen (Szatmár m. Nyr. XI.284).

kész-kételenség: [nép-etimológia] kénytelenség (Székelyföld Győrffy Iván).

[Szólások]. *Kész-kételenségem tartja:* kénytelen vagyok vele (Székelyföld Kiss Mihály).

KÉSA: szőllőrész. *Ihatik, hat késája van* (Hol? Nyr. XII.527).

[**KÉSEJŐ**].

késejő-fa: az eke vasa melletti fadarab (Háromszék m. Dézsi Mihály).

[**KÊSÊL**].

el-kêsêl (*el-kêsêt*): elkésik (Mátra vid. Nyr. XXII.240).

[**KESELY**], **KESEJ, KESE** (*kesőt* Heves m. Sz.-Domonkos Nyr. XXII.524. 525): 1. *kesej, kese:* sárgásfehér, fakó (ló, ökör stb.) (Balaton mell., Vas m. Kemenesalja Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek). *Kese pofájú, kese szëmű embër* (Csallóköz Csaplár Benedek). *Kese hajú:* szöszke, nagyon világos szőke (Fertő mell. MNy. III. 245). *Kesej szőllő:* félig érett szőllő (Debrecen Nyr. VII.330); 2. *kesej, kese:* fehérfoltos (májszinű és fehér, vörhenyeges világos fakó, vörhenyeges fehér-fekete — ló, ökör stb.) (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.378; Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Hol? Tsz.); 3. fehérkörmű, alul fehér lábú (ló, ökör) (Marcal mell. Tsz.; Szeged, Torontál m. Csaplár Benedek; Debrecen Nyr. VII.330; Székelyföld Nyr. V.515).

KESELYĖD-IK: fakul, színehagyott lessz (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.235).

[**KESERËG**].

[Szólások]. *Keserëg az eső* (Csongrád m. Szentes Nyr. XVII.46).

KESERŰ (*kesere* Csongrád m. Mindszent Kis Sándor; *köserü* Göcsej MNy. II.413). *Köserven:* keservesen (Vas m. Őrség Nyr. II.324; Nagy-Kanizsa Király Pál; Göcsej Nyr. VIII.41).

keserű-fog: a ponty torokfoga (Agárd Herman O. Halászat K.).

keserű-fű: polygonum perticaria (Nógrád m. IV.71).

KESERVES (*köserves* Göcsej MNy. II.413).

[**KÉSÉS**], **KÉSIS**: mulatság (Vas m. Őrség Nyr. IV.38; Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.280).

KESHED (*kesed* Orosháza Nyr. VI.179; Kalocsa Király Pál; *kessed* Kecskemét Király Pál; Tisza mell. Tsz.; Szeged Kassai J. Szókönyv III.157; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI. 334; XIII.526): avul, kopik, vásik, mállik (ruha, szövet) (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.142. 215; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.332; Kecskemét Király Pál; Nagy-Kőrös Nyr. VI.424; Békés m. Balog István; Csongrád m. Ploetz 1839; Tisza mell. Tsz.; Szeged Kassai J. Szókönyv III.157; Kalocsa Király Pál; Orosháza Nyr. VI.179; Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.139; Szatmár m. Patóháza Nyr. XVI.96; Kapnikbánya és vid. NyK. II.377; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.334; XIII. 526).

[Szólások]. *Kesed a hajnal:* hasad a hajnal (Kalocsa Király Pál).

[KESHEDÉK], KESEDÉK (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Somogy m. Király Pál; Veszprém Nyr. XIX.375; Hol? Tsz. 221a; *kësedék* Győr vid. Nyr. V.522; *kösedék* Hol? Tsz.; *kössedék* Győr m. Tsz.; Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.190): kopás, megvásodás, szakadás (ruhán). *Kössedék baja sincs* (Győr m. Tsz.). *Nincs ennek a ruhának egy kesedék hibája se* (Somogy m. Király Pál). *Egy kesedék baja sincs:* egészen új (Veszprém Nyr. XIX.375).

KESHEDT (Békés m. Balog István; Bihar m. Pocsaj Nyr. VIII.379; Szatmár m. Szatmár, Kömörő Nyr. XIX.335; *kesedt* Marcal mell. Tsz.; Szeged Csaplár Benedek; *kessett* Szeged Nyr. VIII.235): kopott, kopottas, elnyűtt, szakadozófélben levő (ruha).

kikesedt: kifeslett (Hol? Tsz.).

KÉSKED-IK: késlekedik. *Készkeggyél, ne késkeggyél* (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.235).

KESL-IK = *keshed* (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.334; XIII.526).

KÉSLŐD-IK: késlekedik, halogatva tesz vmit (Bars m. Király Pál).

el-késlődik: sokáig késlekedik (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.182).

KÉSŐ (*késén* Háromszék m. Vadr.). *Későrébb:* későbben (Székelyföld Kiss Mihály).

későre-hára: végre-valahára, nagy-későre (Háromszék m. MNy. VI.334; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *No, csakhogy későre-hára itt vagy!* (Alföld [?] Nyr. XIV. 190). *No, csakhogy megjöttél nagy későre-hára!* (Székelyföld Győrffy Iván). *Későre-hára egy fényös rézhídhoz érközött* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 484.).

KÉSŐBB (*késébben* Háromszék m. Vadr. 505a; *késűbb* Gömör m. Alsó-Hangony Nyr. XIX.331).

KÉSŐBBED (*kêseőbbed*): későbben (Palócság Ethnographia III.356).

KÉSŐDI: késlekedő (Háromszék m. MNy. VI.334; Győrffy Iván).

KÉSŐI (*kései* Vas m.? Kresznerics F. Szótár I.313).

KÉSŐLL (Tolna m. Nyr. VI.523; *késéll* Székelyföld Kiss Mihály): későnek tart.

[KESÜL].

mëg-kesül: megkopik, megfakul (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286).

[KÉSZ; vö. *készebb*].

kész-akarva (*kész-akártva* Veszprém m. Szentgál Nyr. III.183; Veszprém m. Csetény Nyr. XVIII.284; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.213).

kész-képës: kész és képes (vmire) (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.235).

KESZA (Szeged vid. Csaplár Benedek; *kesze* Szlavónia Nyr. XXIII.312): pénz-, dohány-, tűzszerszám-tartó zacskó v. tarsolyka.

1. **KESZE:** fanyelű, lapos, hajlított vas, a mellyel a vályu fenekét tisztítják (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237).

2. **KESZE, KESZI:** abramis és leuciscus [genus-név] (Szeged Herman O. Halászat K.).

KÉSZEBB: inkább (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.70). *Készebb akármit megteszek* (Dunántúl Nyr. XIV.225). *Készebb meghalok, mint a szeretőmtől elváljak* (Dunántúl Nyr. XIV.398). *Készebb akármit tëszëk* (Veszprém m. Csetény Halász Ignác).

KESZEG (*keceg* Nógrád m. Lázi, Udvarhely m. Egyházas-Oláhfalu Herman O. Halászat K.; *keszég* Tisza mell. Tsz.; Szlavónia Nyr. XXIII. 168; *keszege* Balaton mell. Herman O. Halászat K.).

[Szólások]. *Keszeg!* [mondják csekély eredményre] (Balaton mell. P. Thewrewk Emil).

keszeg-hát: oly hegy, melynek domborulata az abramis-fajok, jelesen az abramis brama hátának élére emlékeztet (Hol? Herman O. Halászat K.). *Keszeghátra mosva* [mondják kivált homokzátonyokról, mikor élek látszanak rajtuk] (Duna mell. Herman O. Halászat K.).

keszeg-oldal. *Keszeg-ódalt* (*keszeg-ódât*): féloldalt, féloldalát előbb hordva, félszegen, rézsút (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.142). *Ez a fijú ojjan keszegódalt jár* (Szilágy m. Király Pál). *Be keszegódalt megy az ökör* (Szilágy m. Nyr. IX.231).

[KESZEGËL].

be-keszegel: bemegy a fogott keszeggel (a halászó cigány a faluba) (Szeged Herman O. Halászat K.).

KESZER: 1. vájó balta (Szeged Csaplár Benedek); 2. kapa-alakú fejsze, mellyel a hajó részeit készítik (Török-Becse Nyr. IX.92) [vö. *kacor*].

[KESZERINT].

lë-keszerint: leszel (pl. eggy jókora karé kenyeret) (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII. 143) [vö. *lë-kaszarint*].

KESZI: csótány, svábbogár (Nógrád m. Terbeléd Nyr. XXII.573).

[KÉSZÍT].

ki-kiszít: [tréf.] elver. *Várj, majd kikíszítlek!* (Vas m. Kemenesalja Nyr. III.88).

le-készit: elkészít, befejezi a készítését. *Lekészítettem az ételt. Lekészítettem a csizmát* (Szeged Csaplár Benedek).

KÉSZKËD-IK: kész indulattal van. *Készkeggyél, ne késkeggyél* (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.235).

KESZKENŐ, KESZKENYŐ (*këszkënő* Kalotaszeg Nyr. XVII.47; *keszkenyü* Vas m. Őrség Nyr. VII.469): kendő (Dunántúl Tsz. 200b; Vas m. Őrség Nyr. VII.469; Veszprém m. Nyr. IV.514; Veszprém Nyr. VIII.40; Tolna m. Ozora Nyr. VI.478; Fehér m. Lovasberény Nyr. XVII.576; Aszód Nyr. I.275; Bács m. Bajmok Nyr. VIII. 92; Kalotaszeg Nyr. XVII.47; Bánffy-Hunyad, Zsobok Melich János). *Siró keszkenő:* kézben hordott kendő (Baranya m. Nyr. V.331).

[**KESZKENŐS**].

keszkenős-pecsenye: hájhártyába (omentum) burkolva megsütött disznó-vesepecsenye (netzbraten) (Hol? Nyr. XV.317).

KÉSZLET (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.334; Győrffy Iván; *küszlet* Baranya m. Ormányság Nyr. II.130): késztet, unszol, sürget [vö. *késztet, kisz, kiszlel*].

KESZŐCE (*keszörce* Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 66. 142; *kiszőce* Hont m. Tesmag Nyr. VIII.429): 1. ecetes savanyú leves, korpaleves (Balaton mell., Marcal mell., Vas m. Tsz.; Szlavónia Nyr. XXIII. 359; Király Pál; Székelyföld Kiss Mihály; NyK. X.332); 2. szilvafőzet, félig megfőtt szilvalekvár (Csallóköz Nyr. I.279; Komárom Nyr. VII.282; Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.94; Baranya m. Tsz.; Király Pál; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237; Szlavónia Király Pál; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.66. 142; Kecskemét és vid. Tsz.; Nyr. XIX.46); 3. főtt meggy (fehér kenyérrel és néha cukorral) (Szeged Nyr. VII.380; Csaplár Benedek; Torontál m. Csaplár Benedek).

KÉSZSÉG (*késség, kíssig, kíszség*): 1. fölszerelés, szerszám, készlet (Alföld Nyr. IV.329; Kúnság, Kisujszállás Nyr. XX.288); 2. a vizi malom nagy kereke, mely a vízben jár (Alföld Nyr. IV. 329; Tisza mell. Nyr. III.238). *Vizi kíssig:* ∾ (Tisza mell. Nyr. III.238).

KÉSZT: késztet, unszol, sürget (Háromszék m. MNy. VI.334).

[KÉSZTËLŐD-IK], KÍSZTELŐD-IK (*kísztelüődött*): készülődik (Rábaköz Nyr. XVI.136; Répce vid. Nyr. XX.410).

KÉSZTET (*kêsztet* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237; *kisztet* Békés m. Balog István; Szatmár m. Nyr. VIII.91; *kísztet* Torontál m. Magyar-Ittebe Nyr. V.133).

[Szólások]. *A hányás kêsztet*: hányhatnékom van (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237).

KESZTYŰ (*keccsü* [?] Háromszék m. Uzon Nyr. IX.40; *kescsü* Udvarhely m. Nyr. V.231; *kestyü* Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *kestyű* Székelyföld Nyr. IV.183; Háromszék m. Tsz.; *keszcse* Göcsej Nyr. XIII.256. 352; *keszte* Zala m. Szepezd Nyr. XVII.191; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.181; Somogy m. Kálmáncsa Nyr. XI. 238; Fölső-Somogy Nyr. XV.221; Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.525; Somogy m. Csurgó, Szenta, Szobb, Beleg Király Pál; Baranya m. Nyr. XIV.142; Ormányság Nyr. I.424; Baranya-Sz.-Lőrinc Nyr. XVII.335; *for keszte* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.560; XX.365; Vas m. Őrség Nyr. VII.322; *keszté* Vas m. Kemenesalja Nyr. XIII.285; *keszti* Soprony m. Nemes-Viss Nyr. XVI.513).

KÉSZÜL (*kêszël* Palócság, Apátfalva Nyr. V. 373; *kíszöl* Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI. 525). — *Kíszül:* nevelkedik (Moldvai csáng. Nyr. X.106).

el-készül: megnő, megérik. *Nem készül el ebbe az esztendőbe semmi* (Kolozs m. Zsobok Melich János).

KÉT (*kejt*-ág Latorca mell. Herman O. Halászat K.; *ket*szer Székelyföld Kassai J. Szókönyv III.162).

kejt-ág: keresztkötél (Latorca mell. Herman O. Halászat K.).

[**két-ágú**].

kétágúz: kétágú kapával kapál (Szerencs Kassai J. Szókönyv III.161).

[**két beköszönő**].

kétbeköszönős: kétszobás ház, a melynek két küszöbe van (kétszer-botlós) (Szamosköz Nyr. XI.92).

[**két ér**].

kéter-köz: két ér közt fekvő terület a határban (Zala m. Alsó-Lendva Király Pál).

két-fej: kétfejű, kétcsövű. *Kétfej kukorica* (Somogy m. Sima Nyr. XIX.382).

két-husz: negyven. *Két husz fonál* (Baranya m. Tsz.).

[**két-kéz**].

kétkéz-háló: kissebb gyalom, melyet két ember közre vehet és vonhat (Turahát Herman O. Halászat K.).

kétkéz-rud: kettős csöbör-rúd (ketten fogják, eggy elül, eggy hátul, s a csöbör a középen levő keresztrúdon függ) (Háromszék m. MNy. VI.334; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

kétkéz-vonó: [bognár-szerszám] (Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.478).

két-köz: 1. = *kétkéz-háló* (Bodrogköz Tsz. 153a; Herman O. Halászat K.; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325); 2. kétség (Karancs vid. Nyr. XXII.48).

[**két-nyelű**].

kétnyelű-kés: kétnyelű vonókés (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325).

[két sor].

kétsoros. *Kétsorosan:* 1. kétszeresen; 2. két ízben (Csallóköz Nyr. I.279).

két-szántu (*kézszántó* Székelyföld Tsz. hiba): harántos, rézsútos (Székelyföld Kiss Mihály; Csík m. Nyr. VII.331). *Kétszántulag* (Székelyföld Kiss Mihály; NyK. X.332; Háromszék m. Vadr. 498b; *kétszántólag* Székelyföld Kassai J. Szókönyv III.162; Tsz.): rézsútosan, harántosan [vö. *fél-szántu*].

két-szél. *Kétszélleg:* kétsorosan. *A vásznat kétszélleg összefogni:* a két szélét eggybeillesztve (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.235).

két-szër. *Két-szërben:* két ízben (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.235).

kétszër-búza: fele búza, fele rozs (Heves m. Névtelen 1840).

kéccërës: ∾ (Heves m. Sirok Nyr. III.44).

keétszërës-búza: ∾ (Palócság Nyr. XXI.507).

két-szin: kétszinű. *A tettetés igen rút, a ki kétszin, mind huncut* (Erdély Vadr. 230). *Mëgbocsáss, kéccín nem vótam* (Háromszék m. és Erdővidék Vadr. 176). *Ojan kétszin embër* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[KETE].

kete-puta: lim-lom, cók-mók (Erdővidék Nyr. IX.42).

KËTËJA: nyavalya. *Hogy a këtëja roncson ki!* (Erdővidék Nyr. VIII.188).

KÉTELEN (*kítelen*): kénytelen (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.560; Vas m. Őrség Nyr. II. 375. 472; Bihar m. Pocsaj Nyr. IX.558; Debrecen Nyr. III.514; IX.266; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 464; Háromszék m. NyK. III.5; Vadr. 360; Kiss Mihály; Csík m. Kiss Mihály).

kételen-csuszó: ekeló (az ekének kétágú csusztató fája) (Csík m. Vadr. 504a) [vö. *kénytelen-csúszó*].

kételen-kelletlen: kénytelen-kelletlen (Székelyföld Kiss Mihály).

KÉTELENKËD-IK: kénytelen-kelletlen módon cselekszik (Háromszék m. Vadr.).

KÉTELENSÉG: kénytelenség (Vas m. Őrség Nyr. III.179; Székelyföld Kiss Mihály).

[Szólások]. *Kételenségem tartja:* kénytelen vagyok vele (Háromszék m. Vadr. 505a).

KÊTES: kételkedő, bizalmatlan (Gömör m. Uszona Nyr. XVII.525).

KETET: kutat, tapogatódzva keres, turkál, motoz (Répce vid. Nyr. XX.364; Vas m. Kassai J. Szókönyv III.163; Vas m. Kemenesalja, Balaton mell. Tsz.). *A rablók már ott ketettek* (Zala m. Nyr. XVIII.287). *Ez a kutya is mindig ott ketet ám az uóll elüött, hogy a tikok füö në mëhessenek* (Rábaköz Nyr. XV.431) [vö. *katat, kitet*].

KÉTKÉS: haris (madár) (Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

[KETLE].

ketle-kotla: fecsegő, mindenféle haszontalanságot összebeszélő (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.94).

KETREC (*katroc* Répce vid. Nyr. XX.364; Rábaköz Nyr. IV.174; Vas m. Sorok mell. Nyr. XXII.144; Göcsej MNy. V.78. 156; Veszprém m. Szentgál Nyr. V.466; Veszprém m. Torna Nyr. XIII.524; Veszprém m. Devecser Nyr. XVIII. 479; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.181; Baranya m. Kassai J. Szókönyv III.123; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237; Tolna m. Nyr. VI.523; *katróc* Vas m. Kemenesalja Tsz.; Göcsej NyK. II.377; Gömör m. Tsz.; *katruc* Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XIII.332; *ketresz* Csík m. Győrffy Iván; *kötröc* Komárom m. Nagy-Igmánd Pápay József; *kutréc* Kapnikbánya és vid. NyK. II.377; *kutrica* Bihar m. Fugyi-Vásárhely Nyr. III.232): 1. *katroc, ketrec:* baromfi-borító (a milyenben a baromfit vásárra viszik) (Göcsej MNy. V.156; Csallóköz Csaplár Benedek); 2. *kutrica:* disznóól (Bihar m. Fugyi-Vásárhely Nyr. III.232); 3. *ketrec, ketresz:* polyvatartó kamara v. rekesz (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. NyK. III.12; Csík m. Győrffy Iván); 4. *kötröc:* szénatartó (Komárom m. Nagy-Igmánd Pápay József).

[KETRECËL].

be-ketrecël: beszökik, bebújik [?]. *Ëccër gyiót loptaónk, oszténg mëkkergettek egész a falujig. Ên oszténg beketrecëltem Surán Gusztyinyi, nem is fogott mëg a kerülëő* (Gömör m. Alsó-Hangony Nyr. XIX.331).

KÉTSÉG: kétségbeesés (Palócság Ethnographia III.352. 360).

[Szólások]. *A kétség majd elfogta:* majdnem kétségbe esett (Palócság Ethnographia III.352). *Ollyan fêlês gyütt ên râm, hogy a kêtség majd eőfogott* (Palócság Ethnographia III.360).

[KÉTSÉGËSËD-IK].

mëg-kétségësëdik: kétségbe esik. *Egésszen mëg van kétségësëdve* (Székelyföld Győrffy Iván).

[KETTÉDËN].

kettédën-ketté: egészen ketté (Heves m. Névtelen 1840).

KETTEDIK (Török-Becse Kálmány L. Szeged népe II.236; *kettödik* Moldvai csáng. Nyr. III.5): második.

KETTESDI: kettős fogat. *Kettesdibe jöttünk* (Székelyföld Győrffy Iván).

KETTŐ. *Kettenképen:* mind a ketten (Vas m. Őrség Nyr. VII.468).

[**KETTÖNÖS**].

kettönös-ketté: egészen ketté (Székelyföld Kriza).

KETTŐZ-IK: két értelme van (Csallóköz Nyr. I.279; Hol? Nyr. XII.527).

KETTŐZŐ (*kettüőzüő*): 1. kévekötöző (Soprony m. Szilsárkány Nyr. VI.373; Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.94; Fehér m. Szolgaegyháza Nyr. IV.44; Pest m. Tinnye Nyr. VII.90); 2. segédarató, részes (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

KĔTYÁRLA: labdaütő-fa (Csík m. Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. IV.283).

[**KETYE**].

ketye-lótya: lehullott gyümölcs, főkép szilva (Baranya m. Kassai J. Szókönyv III.163).

KĔTYĔGÉS (óra-*kettyegés* Vas m.? Kresznerics F. Szótár I.308).

KETTYENTŐ: csikó (Baranya m. Magyar-Egregy Kassai J. Szókönyv III.163; V.189).

KÉVE (*kívĕ* Palócság Nyr. XXII.76).

KEVÉLY (*kevi* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.476).

kevély-nyirok: omló föld (Abaúj m. Nyr. V. 272).

KEVÉLYĔS. *Kevêllyĕsen:* kevélyen (Mátra vid. Nyr. XXII.288).

KEVER: másodszor szánt (Göcsej Nyr. XII. 188; Hol? Tsz.).

be-kever: bepiszkol, bemocskol (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.158; Szentes Nyr. IX.94; Udvarhely m. Nyr. XVII.432).

el-kever: ∾ (Hódmező-Vásárhely Nyr. XVI. 42; Udvarhely m. Nyr. XVII.432).

[Szólások]. *Úgy mögijett, hogy majd elkeverte a takácsmunkát:* majd belerezelt a gatyájába (Hódmező-Vásárhely Nyr. XVI.42).

össze-kever: összepiszkol, összerondít. *Összekeveri magát* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.407).

KEVERCÜL: össze-vissza kever, össze-vissza hány (Csallóköz Csaplár Benedek; Székesfehérvár Nyr. VII.139) [vö. *kivircöl*].

KEVERĔD-IK: veszekszik (Komárom Beöthy Zsolt).

elê-keverĕgyik: előkerül. *Vârtâk a llyânt, maj csak elêkeveregyik* (Mátra vid. Nyr. XXII. 240). *Biony csak êccakânak vadân keveredtem ên elê* (Palócság Ethnographia III.360).

mĕg-keverĕdik (*mög-keverödik*): 1. megzavarodik. *Megkeveredtem* (Tolna m. Paks Nyr. XXII. 430). *Mög van keverödve:* zavarban van, nem tudja, mit csináljon (Szeged Nyr. V.571); 2. megbolondul (Komárom Beöthy Zsolt; Kis-Kúnság Ethnolog. Mittheilungen aus Ung. I.172).

vissza-kevĕrĕgyik: visszakerül (Mátra vid. Nyr. XXII.384).

KEVEREL: másodszor szánt (Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János).

KEVERÉS (*keveriés*): 1. második szőllőkapálás (Vas m. Baltavár Nyr. X.183); 2. pálinkafőzéshez készített maláta (Székelyföld Nyr. XIV. 335; Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 493a).

bekeverés: második kapálás (Balaton mell. Nyr. XII.474).

[**KEVERGŐZ-IK**].

össze-kevergőz-ik: összekeveredik. *Összekevergőzik a ledőlt gabona a széltől* (Székelyföld Kiss Mihály).

[**KEVERÍTĔTT**].

[Szólások]. *Ojan mint egy keverített* [?] *kád:* kövér, nagytestű (Jász-Nagykún-Szolnok m. Kenderes Nyr. XV.182).

KEVERŐ: korpával v. darával kevert csalánvagdalék, a mellyel a libákat, kacsákat, pulykákat etetik (Rába mell. Nyr. XVII.524; Zala m. Szepezd Nyr. XVII.191).

KEVERŐD-IK: keveredik. *Megbánta már, hogy közéjök keverődött* (Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.141).

KEVERT: vízzel v. malátával összekevert korpa, kukorica- v. másféle liszt, a mely közé hagymaszárat is szoktak vagdalni (baromfi, malac, sertés eledele, sőt nagy marháé is) (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Nyr. II. 522; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.336).

KEVÉS (*keves* Répce vid. Nyr. XX.362; Szlavónia Nyr. XXIII.168; Palócság Nyr. XXII.76; Rozsnyó Nyr. XVIII.421; *kőesz* Moldvai csáng. Nyr. IX.481. 489. 530; *köösz* Moldvai csáng. Nyr. IX.489; *kövösz* Moldvai csáng. Nyr. IX.481). *Kevesség:* kevéssé (Háromszék m. Vadr.). *Kevesdég:* ∾. *Nézz kevesdég e fejembe* (Moldva, Klézse Nyr. III.335).

keves-kor: kevés idő. *A kullogót csak keveskorig lehet használni* (Bereg m. Nagy-Dobrony Herman O. Halászat K.).

KÉVĔS (*kévös, kiévös*): kényes, rátartós (Vas m. Tsz.; Göcsej Tsz.; MNy. V.161; Keszthely Király Pál; Somogy m. Kassai J. Szókönyv II. 228; III.167; V.212; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.181; Somogy m. Sima Nyr. XIX.382; Somogy m. Rinya Sándor József).

[**KEVESĔD-IK**].

ki-kevesĕdik: megkevesbül, megfogy. *Ebből* [a kútból] *ës kikevesĕdëtt a viz* (Moldvai csáng. Nyr. III.3).

KEVESES. *Kevesesen:* kevesen (Bars m. Zeliz vid. Nyr. XIV.287).

KËVËTÁL: követel (Vas m. Őrség Nyr. II. 562).

[KÉZ].

[Szólások]. *Kéztűl inni* v. *enni:* mikor minden napra ki van szabva (Bereg m. Fornos Nyr. XX.476). *Most is hordod a keze szennyét:* foltjait az ütéseknek v. helyét a sebeknek, melyeket attól a kéztől kaptál (Debrecen Hajdú Nagy Sándor).

kéz-elő (*kénzellő* Répce vid. Nyr. XX.369; *kénzellüő* Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII. 527).

kéz-fogás: az új házasoknak az esküvő utáni napon a papnál való megjelenése, hogy minteggy még eggyszer hűséget fogadjanak eggymásnak (Somogy m. Nyr. XVI.46).

[kéz-hát].

kézhát-bőr: bőr, a melyet a csizmadia, mikor kemény talpat varr, a nagy újjába húz s a keze hátán keresztül fordít, hogy a fonal ne sértse (Székelyföld Tsz.).

kéz-nyél. *Kezem, kezed, keze nyele:* karom, karod, karja (Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. VII.478; Tiszahát Nyr. VIII.178; Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Maros-Torda m. Szováta Simonyi Zsigmond). *Keznyelek:* karok (Székelyföld Nyr. II.470).

kéz-szár. *Kezem szára:* karom (Tolna m. Nyr. IV.516). *Keze szára:* karja (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.47).

[Szólások]. *Száradjon el a kezem szára, ha valaha csak hozzá nyultam másnak a vagyonához* (Szeged Csaplár Benedek).

kéz-szegő: kéz-szegély az ing újján (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.235).

[kéz-ügy].

[Szólások]. *Kézügyön tartani vkit:* keze ügyében (Háromszék m. Vadr.).

kéz-vonó: kétnyelű vonókés (Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.91; Székelyföld Tsz.; Csík m. Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.335).

kézvonól, kézvonol: kézvonóval farag (Háromszék m. MNy. VI.335; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

kézvonoló = *kéz-vonó* (Háromszék m. MNy. VI.335; Győrffy Iván).

kézvonoló-pad: faragó pad, a melyen ülve s a munkába vett fadarabot a pad fején levő csíptetőbe szorítva dolgoznak (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

keze-fogaja (*keze-fogója* Alföld [?] Nyr. XIV. 190): vevője (árunak), kérője (leánynak). *Akad kezefogaja* (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.334. 358; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Volt-e jó vásár, szomszéd? — Volt bizony; alig rakodtam ki, már mindegyiknek volt kezefogója* (Alföld [?] Nyr. XIV.190).

keze-lába: mindenese, minden dolgában segítője (Pápa vid. Tsz.; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek). *Minden bajába s dógába keze-lába vót* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.286).

keze-rágádós: csenegető, lopogató (Abaúj m. Beret vid. Nyr. II.476).

[kézbe-való], kézbe-vó: zsebkendő (Bihar m. Rév Király Pál).

kézen-közön: közösen, több kéz között (Háromszék m. MNy. VI.336; Vadr. 505a).

kézre-közre: eggymás kezére (dolgozni) (Háromszék m. MNy. VI.336).

KÉZBELI: bot, vasvilla, csákány, balta, karó v. más védő eszköz (Székelyföld NyK. X.332; Háromszék m. MNy. VI.334; Győrffy Iván; Csík m. MNy. VI.373). *Sokat ér egy jó kézbeli; a nélkül meg se indujj* (Székelyföld Kiss Mihály). *Ha egy jó kézbelit a kezembe vehetek, nem igen félek* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *kezebeli*].

KEZD (*kezd-ik* Udvarhely m. Vadr.): fog. *Ha többet nem kezd esni* (Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.283). *Maj télbe, akkor kezdenek guzsalyaskodni. Készőzkébben hord bé, mikor mëg kezd száradni* (Moldvai csáng. Nyr. III.52).

[el-kezd].

[Szólások]. *Elkezdi:* azt mondja (Debrecen vid. Nyr. XXIII.286).

fel-kezd: fölkap. *Most kezdték fel:* most kapták föl, most lett divattá (Kalotaszeg, Zsobok Melich János).

rá-kezd: ráfog, rákölt (Vas m. Őrség Nyr. IV.426).

[KEZDËGEL].

el-kezdëgel (*el-kezdögel*): elkezd (Udvarhely m. Olasztelek Ethnographia VI.72; Székelyföld Kriza; Háromszék m. MNy. VI.324; Vadr.; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Eccer csak elkezdegel a menyecske sírni keservesen* (Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII.89).

[Szólások]. *Elkezdëgeli* (*ê-kezdögeli*): azt mondja (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 461; Háromszék m. MNy. VI.324; Vadr.; Győrffy Iván). *El-elkezdëgeli:* minduntalan, újra meg újra fölemlegeti, fölhánytorgatja (Székelyföld Kiss Mihály).

KEZDEKÖD-IK: kezdődik (Baranya m. Patacs vid. Csaplár Benedek).

KEZDŐ: kezdet. *Ez itt a kezdője* (Veszprém Nyr. IV.82).

kezdő-vászon: aushänger [takács mesterszó] (Győr Nyr. XI.382).

kikezdő: veszekedés kezdője. *Ő vót a kikezdő* (Gömör m. Nyr. XVII.470).

KEZEBELI = *kézbeli* (Balaton mell. Tsz.; Békés m. Balog István). *Kezembeli, kezedbeli, kezebeli* (Székelyföld Kiss Mihály). *A balta csak jó kezebeli, kikapom s jót kontok a fejére* (Tolna m. Sár-Sz.-Lőrinc Nyr. III.87). *Csak azér vittem a fejszét magammal, mert ott nem lehet kezebeli nélkül kimenni* (Győr Simonyi Zsigmond).

KEZEL: [?]. *No édes apám s édes anyám, én ez mái napságtól fogva kezelem, s kezejjék egymást, hogy mig hogy huntig eggyik a másikájé lehessünk* (Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII.233).

el-kezel: elver (Csík-Szentgyörgy Nyr. X. 237).

meg-kezel: megver (Háromszék m. MNy. VI. 340).

KEZELKËD-IK: több ízben kezet szorít (Bács m. Nyr. V.471).

KEZES: csenegető, lopogató, tolvajkodó (Balaton mell., Tolna m. Tsz.; Arad vid. Nyr. VII. 233; Debrecen vid. Nyr. XXIII.286).

[KÉZKE], KÉSZKE: kezecske, kéz (Eszék vid. Nyr. VIII.140).

KÉZTÜLSŐ (Heves m. Névtelen 1840; *kéztüső* Csallóköz, Patonyszél Nyr. XII.142; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.91; *kéztulsó* [?] Csallóköz Nyr. I.279): a rúd jobbfelére fogott (ló) [vö. *türső*].

1. **KI**: 1. valaki. *A szivárvány végénél van a világ vége; ha ki odamegy, a szivárvány félszívja a mënnyországba* (Zala m. Arács Nyr. XXII.378); 2. *a ki:* a mely (Bács m. Bajmok Nyr. VII.520; Zemplén m. Nyr. VII.423).

[Szólások]. *Muta, hogy ki s kijé!* (Tokaj Nyr. XXIV.48).

2. **KI** (*kü* Vas m. Őrség Nyr. IV.38; VII.468; Őrség, Szalafő Nyr. VII.88. 181; Göcsej Nyr. II. 422. 473; III.179; XIV.396; Hetés, Dobronak Nyr. III.319; Moldvai csáng. Nyr. III.52). *Kinek:* kifelé (Répce vid. Nyr. XX.414).

ki-való: idegen (Székelyföld Nyr. V.377).

KIABÁL (*kábál* Somogy m. Visnye Nyr. XVII. 286; *kajabál* Dunántúl Nyr. V.181; Veszprém Nyr. XV.334; Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX. 283; Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.236; Alföld Nyr. XIV.95; Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.42; XXIII.142; Kecskemét Nyr. X.381; Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.89; Hont m. Nyr. XVIII.517; Esztergom Nyr. III.34; *kåjåbâ* Gömör m. Nyr. XVIII.422; *kåjåbál* Bács m. Bajmok Nyr. VII.425; VIII.191; *kajbál* Veszprém Nyr. XV.334; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.525; XVII.96; *kåjbâ* Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.85; *kåjbál* Nógrád m. Tolmács Nyr. XVI. 280; *kajibál* Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286; *kiábál, kijábál* Szatmár m. Nagybánya Nyr. X. 328; XXII.318; Erdély Szinnyei József).

[KIABÁLÓD-IK], KÁBÁLÓD-IK: kiabál. *Eleget kábálódott a cigány, hogy bár* [a malacnak] *a fülibül hagyott vóna egy kicsit neki* (Udvarhely m. Olasztelek Ethnographia VI.72).

KIÁLT (*kajált* Göcsej Nyr. XIV.163; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.525; *kaját* Zala m. Dergecs Nyr. III.33; Somogy m. Sellye Nyr. III. 560; Baranya m. Ormányság Nyr. VIII.47; Baranya-Sz.-Lőrinc Nyr. XVII.335; Cegléd Nyr. III.329; Bács m. Bajmok Nyr. VII.425; Nógrád m. Vecsekle Nyr. V.179; Hont m. Nyr. XVIII. 517; Esztergom m. Nyr. XXIII.141; Esztergom Nyr. IX.232; Komárom m. Fűr Nyr. XVIII.528; Komárom m. Nagy-Igmánd Pápay József; *kajátt* Göcsej MNy. II.413; *kåjât* Gömör m. Nyr. XVIII. 422; *káját* Somogy m. Szólád Nyr. VIII.326; *kájt* Maros-Torda m. Maros-Bükkös Nyr. X.48; Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.526; Király Pál; Brassó m. Bácsfalu Nyr. III.563; *kât* Somogy m. Kapoly Nyr. IV.178; *kát* Szombathely Nyr. XVI. 429; Göcsej, Páka Nyr. I.374; Somogy m. Csurgó vid. Király Pál; Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII. 336. 358. 407; XXIII.96; *kátt* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.560; XX.366; Rábaköz Nyr. XIV. 520; Vas m. Kassai J. Szókönyv III.123; Göcsej Tsz.; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.181; Tolna m. Gyönk Nyr. V.379; Baranya m. Ormányság Tsz.; *këájt* Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. X.44; *keált* Székelyföld Tsz.; *kiájt* Székelyföld Győrffy Iván; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. X.47; *kiját* Arad m. Fölső-Varsánd Nyr. XIII.572).

KIÁLTOZ (*kåátoz* Baranya m. Ormányság Nyr. II.88; *kajátoz* Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; Közép-Baranya Nyr. III.282; *kátoz* Soprony m. Horpács Nyr. V.269; VI.122; Göcsej Nyr. II.371; Somogy m. Király Pál; Somogy m. Sima Nyr. XIX.382).

[KIÁLTOZÓD-IK], KÁTOZÓD-IK: kiabál. *A Sutai mëg a Mónár a zuccán kátozóttak* (Zala m. Nyr. XXI.43).

[KIBEKED-IK; vö. *ki-bëkked*].

meg-kibekedik: megretten (Aranyosszék Kiss Mihály).

KIBITKA: bódé (Borsod m. Bánfalva Felméri Lajos).

KICEVICE: báb, melyet virágvasárnapján a hajadon leányok csinálnak (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841).

[KICËG].

kicög-kocog: fut, szalad (Szeged vid. Nyr. VI.182).

[KICET].

kicet-kacat: lim-lom (Hol? Nyr. XI.285) [vö. *kacat*].

KICKE: bojt (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.525) [vö. *kicska*].

KICSI. *Kicsig*: kis ideig. *Csüggedj egy kicsig, hadd menjek előre a lámpással* (Mohács Nyr. XVIII. 232).

KICSID (*kicsíd* Háromszék m. Nyr. X.39; *kücsid* Székelyföld Tsz.): 1. kicsiny, kevés (Székelyföld MNy. V.352; Nyr. V.222; VIII.515; Arany-Gyulai NGy. III.328; Székely-Udvarhely, Bethlenfalva Nyr. VII.377; Háromszék m. NyK. III.7; Háromszék m. Orbai járás Király Pál; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Háromszék m. Dálnok Márton Imre; Csik-Rákos Dobos András; Moldvai csáng. Nyr. III.4). *Kicsid újj* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 447; Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.374). *Kicsid üdő mulva* (Udvarhely m. Homoród Nyr. IX.39). *A mi kicsídje van, az is kihúll a kezéből:* a mi kevés vagyonkája van, abból is kipusztul (Háromszék m. Nyr. X.39). *Kicsiddég, kicsidég:* kissé, kevéssé (Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Nyr. VI. 465; Vadr. 93; Háromszék m. Vadr. 505a; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Háromszék m. Dálnok Márton Imre). *Üj le mellém ëgy kicsiddég* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 332). *Egy kicsiddég fél is tölle* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 481). *Zekét nem vittek vôt, s az ing kezdött egy kicsidég fázni* (Udvarhely m. Olasztelek Ethnographia VI.72). *Kjed egy kicsiddég hamissacska, húgom* (Háromszék m. Vadr. 359). *Ëgy kicsidég hamiss* (Háromszék m. és Erdővidék Vadr. 151); 2. kisded, kis gyermek. *Mondjad, kicsidem* (Háromszék m. Vadr. 372).

[Közmondások]. *Kicsid a boss, de hatâmas* (Székelyföld Győrffy Iván).

kicsid-apró: apró vörös himlő (miliaria) (Háromszék m. Vadr. 491b).

kicsid-étü: keveset evő (Kolozsvár, Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Háromszék m. Dálnok Márton Imre; Csík-Rákos Dobos András).

KICSIDED: kicsinyke (Háromszék m. NyK. III.7).

KICSIDËD-IK: kicsinyedik (Székelyföld Kiss Mihály).

KICSIDËL: kicsinek tart (Háromszék m. Vadr.).

KICSIKE (*kicsika* Fehér m. Rác-Almás, Vác, Esztergom Simonyi Zsigmond; *kicsikà* Gömör m. Nyr. XVIII.422).

KICSINY. *Kicsinnyég* (Fehér m. Perkáta Nyr. II.520; Nagy-Kúnság Nyr. II.136; *kicsinyeg* [?] Baranya m. Ormányság Nyr. II.278; *kicsinnég* Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Nyr. V.231): kissé, kevéssé. *Kicsinnébe:* kicsinybe. *Kicsinnébe múlt, hogy . . .* (Háromszék m. Vadr.).

KICSINYKE (*kicsinkát* Pozsony m. Deáki Nyr. XX.25).

KICSIRKÓ: kicsinyke. *Kicsirkót;* kissé (Győr m. Szigetköz, Duna-Szentpál Nyr. VIII.522).

KICSISKA: kicsike. *Csak ëk kicsiskát is lënne jobb* (Veszprém Nyr. VII.474).

KICSKA (*kicske* Bodrogköz Tsz.): 1. *kicska:* a szőllőben fölburjánzó sásfű (Zemplén m., Hegyalja Király Pál); 2. *kicska, kicske*: zsuppcsomó, a mellyel a házat födik (Abaúj m. Nyr. V.272; Névtelen 1839; Tokaj Nyr. XXIV.48; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325; Bodrogköz Tsz.) [vö. *kicke*].

KICSODA (*kicsa* Répce vid. Nyr. XX.371; *kicsëda'* Vas m. Őrség Nyr. VII.272; IX.453; *kicsi* Moldvai csáng. Nyr. IX.453; *kicsida* Répce mell. Nyr. XX.365; Göcsej MNy. I.219; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. IX.427; Moldvai csáng. Nyr. IX.453).

KIDESSÉG: hüvösség, árnyék. *A fa alatt kidesség van* (Gömör m. Nyr. XXII.526).

KIES: kívül fekvő. *Hát biz ezek* [a kutyák] *esdeklik az embert; de ijjen kies hejen szükség van a kutyára* [mondta eggy ember, a ki a temető mellett lakik] (Tisza-Dob Nyr. XIX.95).

KIETLEN. *Kietlen szép:* nagyon szép. *Ó bizo, kietlen szép hal vót!* (Eszék vid. Nyr. VII.277). *Zsófi nenëm kietlen szép testhölállót vëtt a Jucikának* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.431).

KÍGYÓ (*kégyó* Zala m. Arács Nyr. XXII.378; Zala m. Kővágó-Örs Halász Ignác; Somogy m. Nyr. II.376; Arad m. Pécska Nyr. VII.126; Székelyföld Tsz.; Udvarhely m. Vadr. 9; *kényó* Szeged és vid. Kálmány L. Szeged népe I.104; Csaplár Benedek; Nyr. III.368; Torontál m. Csaplár Benedek; Torontál m. Szaján, Rábé Kálmány L. Szeged népe II.13; III.18; Nagy-Becskerek vid. Nyr. IV.568; *kijó* Sümeg Simonyi Zsigmond; Bács m. Jankovác Nyr. XVI.523; Esztergom Nyr. IX.542; Érsekujvár Nyr. VIII. 47; Hont m. Nyr. XVIII.430; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.525; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. IX.427; XII.563; *kíjó* Nógrád m. Megyer Nyr. VI.520; Nógrád m. Tolmács Nyr. XVI.277, 278; *kijő* Pest m. Gyömrő, Monor vid. Pap Károly; *kinyó* Békés m. Uj-Kigyós Nyr. IV.234; Csanád m. Apáca Kálmány L. Koszorúk II.62).

[Szólások]. *Kigyó lëtt utánam*: leselkedett rám (Soprony m. Csorna Nyr. XXII.330).

kigyó-fujta kő: verébtojás nagyságú, gömbölyű, fehérszinű, vér-erekkel futtatott kő, a melyről a nép azt hiszi, hogy a kígyók-fújta tajtékból lessz és gyógyító ereje van (Nógrád m. Nyr. XXIII.389) [vö. *kigyó-kő*].

kigyó-hajma: muscari (Soprony és Vas m. Nyr. X.331).

kigyó-harapta fű: plantago lusitanica (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.372).

kigyó-kő = *kigyó-fujta kő* (Gömör m. Gergelyfalva Nyr. XXIII.388).

[Szólások]. *Fujja a kigyókövet:* fondorkodik, ármányt sző, rosszat forral (Gömör m. Gergelyfalva Nyr. XXIII.388).

[**kígyó-nyelv**].

kígyónyelv-fű: plantago lanceolata (Balaton mell. Földr. Közl. 1894. 65).

kígyó-nyelvű fű: csipkés útifű (plantago lusitanica) (Duna mell. Kassai J. Szókönyv III. 173).

kigyó-pásztor (Marosszék Nyr. VIII.474; Hol? Tsz.; *kégyó-pásztor* Székelyföld Kiss Mihály; *kigyu-pásztor* Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XIII.332): szitakötő (libellula).

kigyó-üng: kígyóbőr (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237).

[**KIHĚL**].

kihő-kehő: köhög, köhécsel (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.287) [vö. *kehěl*].

KIJJEBB (*küjjebb* Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 506b).

KIKA: tót asszony kontya (Rimaszombat Nyr. V.183).

KIKIRCE: juhtetű (Csík m. Gyergyó vid. Győrffy Iván).

KIKIRÍL (*kikirél* Székelyföld Tsz.; vö. NyK. X.332): kukorékol (Székelyföld Tsz.; NyK. X. 332; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m. Bethlenfalva Nyr. XVII.329; Háromszék m. Vadr. 383).

KIKIRÍRI: kukorikú (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván).

KIKOG: torkán akadt vmitől fulladoz és sziszegő hangot ad lélekzés közben (Udvarhely m. Nyr. VI.272) [vö. *cikog*].

KIKRÉ: kakas (Gömör m. Balog Nyr. XXII. 526).

KILA: gabonamérték: a) eggy mérő (Hont m. Nyr. VI.232; Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.273; Heves m. Sirok Nyr. III.43); b) két mérő (Zala m. Kővágó-Örs, Révfülöp Nyr. XIX.96; Somogy m. Sima Nyr. XIX.382).

KILICSKE: az ajtó fazárának fogantyúja (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841).

KILIM: székely szőnyeg (Székelyföld Kassai J. Szókönyv III.175).

1. **KILINCS** (*bilincs* Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.243; *gilincs* Háromszék m. Tsz.; MNy. VI.243; Kiss Mihály; *kalincs* Jász-Nagykún-Szolnok m. Csaplár Benedek; Palócság Nyr. XXI.307; Heves m. Kompolt, Nógrád, Gömör, Bars m. Király Pál; Hont m. Nyr. XVIII.430; Gömör m. Nyr. XXII.525; Rimaszombat Nyr. XVII.525; *kelincs, kělincs* Vas m. Őrség Nyr. III.479; Hont m. Nyr. XVIII.517; Szilágy m. Tasnád Nyr. VI.474; *kelléncs, kělléncs* Dunántúl MNy. V.77; Göcsej Nyr. XIII.257; *köllëncs* Dunántúl MNy. V.77; Göcsej MNy. V.96; Somogy m. Király Pál). — *Kilincs:* **1.** a lélekvesztőn a ciklony beakasztására való fül (Csongrád Herman O. Halászat K.); **2.** [takács mesterszó] (Orosháza Nyr. IV.382; Torontál m. Magyar-Ithabé Nyr. VIII.478).

[2. **KILINCS**].

kilincs-kalancs: tekervényes út (Alföld [?] Nyr. XIV.191) [vö. *kalancs*].

kilincskalancsos: tekervényes, tévelygős, útvesztős, zegzugos (Háromszék m. MNy. VI.333. 335; Győrffy Iván) [vö. *kalancsos*].

[**KILINCSĚL**].

meg-kéléncsël: a kilinccsel próbálja kinyitni (az ajtót). *Meg-megkéléncsëltem az ajtókat, de zárva vótak* (Csík m. Ethnographia VI.108).

KILINKÓ: bolond, dőre (Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.190).

[**KILINTYĚL**].

kilintyel-kolantyol: oda-oda ütődve hangot ad (pl. a vödör, mikor a kút falához verődik; a kolomp nyelve, mikor csak ritkán ütődik a kolomp oldalához, mert a marha nem rázza a nyakát) (Hol? Nyr. XI.286).

[**KILLĚG**].

killeg-kullog: lassan kullog (Debrecen Nyr. III.414).

KILO, KILOGRAMM (*kila* [nép-etimológia] Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. X.191; Tisza-Sz.-Imre Nyr. VIII.526; Debrecen Nyr. IX.476; *tila* Debrecen Nyr. XXIII.335; *tilo* Gömör m. Nyr. XVIII. 455; *tilu* Debrecen Nyr. XXIII.335; — *kigrán* Békés-Doboz Nyr. VIII.330; *kilog* Tisza-Sz.-Imre Nyr. VIII.526; *kilóg* [tréf.? nép-etimológia] Heves m. Nyr. VII.286; *tilog* Gömör m. Nyr. XVIII.455).

kilo-féreg: [nép-etimológia] fillokszéra (Rozsnyó vid. Nyr. XVII.476).

KÍMÉL (*kémél* Szilágy m. Nyr. IX.563; Udvarhely és Csík m. Vadr. 505a; *kimil* Háromszék m. Vadr.; *kimöl* Székelyföld Tsz.).

KIMIKIMI: mindenféle hulladék (Szlavónia Nyr. XXIII.361).

[Szólások]. *Hâ kimikimi kínâl evégeztük âz ârâtót:* nagy kínnal, nagy nehezen (Szlavónia Nyr. XXIII.361).

KÍN (*kén* Székelyföld Tsz.; Nyr. IV.183; Udvarhely m. Vadr. 22; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *kên* Palócság Nyr. XXII.76; *kên* Mátra vid. Bodony Nyr. XXIV.94).

[Szólások]. *A kênnyât ennek az êletnek!* (Mátra vid. Bodony Nyr. XXIV.94).

kén-látott: a ki sok kínt szenvedett. *Lelkem kénlátott virágom!* (Székelyföld Kiss Mihály).

kin-vallott: ∾ (Háromszék m. MNy. VI.335; Székelyföld Csaplár Benedek).

KÍNA (*kina*)*:* kínálás (Eszék vid. Nyr. VII. 278; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.305). *Köszönöm a kend kínáját* (Hol? [Vas m. Ságh?] Kresznerics F. Szótár I.318). *Fogadja el a kinámat* (Répce vid. Nyr. XX.411). *Étel sok vót, de nem vót hozzá kina* (Göcsej Király Pál). *Nem vetöm mög a kínátokat* (Alföld Nyr. II.514). *Nem vártuk senki kínáját* (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.86). *Nem vetöm mög a kínáját* (Szeged vid. Nyr. II.85). *Ne vesse më â kínâmât* (Heves m. Sirok Nyr. VIII.568). *Köszönöm a kend kínáját* (Bereg m. Muzsaj Beregszászi P. Dissertatio 85). *Köszönöm a kínáját. Fogadom kínáját* (Háromszék m. Győrffy Iván).

kína-tál: a másodszor körülhordott tál (Hol? Nyr. IX.526).

KÍNÁL (*kénál* Veszprém m. Szentgál Nyr. III.183; Zala m. Kővágó-Örs, Révfülöp Nyr. XIX. 96; Székelyföld MNy. V.352; Udvarhely m. Korond Nyr. IV.181; Háromszék m. NyK. III.9; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII.232; X.47; *kênánák* Zagyva vid. Nyr. XXIII.578).

KINÁLKOZ-IK (*kínâlkósz*ták Szlavónia Nyr. XXIII.216): kínálgat, kínálgatódzik. *Azért kinálkozom Hegyalja borával* (Zemplén m. Harangod Nyr. VI.476).

KINCÉL: fölold (guzsalyt, pamutot) (Bihar m. Fugyi-Vásárhely Nyr. III.232).

KINCS (*kéncs* Göcsej MNy. V.101; Nyr. V.175; XIII.257; Kiss Mihály; Udvarhely m. Vadr. 6; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII.231).

[KINCSËRËG].

kincsërëg-kuncsorog: sokat kuncsorog. *Kincserëgtem-kuncsorogtam mások ajtaja előtt* (Fajsz Nyr. VII.428).

KINCSËS: kedves (Dráva mell. Nyr. V.472). *Minek rév a kis lán ilyen nagyon? — Még nëm ëvëtt a kincsës* (Eszék vid. Nyr. VIII.326).

KINDER: 1. örvény, feneketlen mélység a Balatonban (Balaton mell. Fábián Gábor 1839); 2. lápkúti víz (Veszprém Kassai J. Szókönyv III.176).

KINFICÉROS: hitvány. *Nëm vagyok én oa*ⁿ *kinficéros, hogy a feleségëmet féccsem* (Baranya m. Ibafa Nyr. XXII.283).

KING: cseng (a kis harang) (Csallóköz Nyr. I.279).

KINKARGÓDZ-IK (Nagy-Szalonta Király Pál; *kinkirgódz-ik* Békés m. Balog István): vmire fölkapaszkodik, vmibe kapaszkodva függ, fityeg.

KINL-IK (Székelyföld Tsz.; *kill-ik* Göcsej Nyr. XIII.495; XIV.165; Budenz-Album 159): kínlódik.

KÍNLÓD-IK (*késllód-ik* Szeged Kálmány L. Szeged népe I.209; *kénlód-ik* Udvarhely m. Nyr. III.512; Háromszék m. Nyr. IV.554; *kínlőd-ik* Csallóköz Nyr. I.279).

[KINN, KÜNN].

künn-való: külsőség (a helység határában künn levő földjei vkinek; ellentéte: *benn-való*) (Székelyföld Nyr. V.514).

[KINNEBB], KÜNNEBB: kijjebb (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 506b).

[KINNÉT], KÜNNÉT (Háromszék m. Vadr. 506b; *künnet* Háromszék m. MNy. VI.358): kívülről [vö. *kívünnen*].

KÍNOS (*kénos* Székelyföld MNy. V.352; Udvarhely m. Vadr. 22).

KÍNOZ (*kénoz* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Moldvai csáng. Nyr. III.3).

KINT. *Kintën*: kint (Vas m. Kis-Unyom Simonyi Zsigmond).

KINTAT: kínozva vallat (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

KINTEREG: [?]. *A mi kivánságunk csak azon kintereg* (Vác Erdélyi J. Népd. és mond. I.132).

KINTORNÁL (*këntërnál* Székelyföld NyK. X. 332; Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Hétfalu, Zajzon Nyr. III.373; *kenternáni* Segesvár Nyr. IX.44; *kenternyál* Háromszék m. Dézsi Mihály): 1. *kintornál, këntërnál, kenternáni, kenternyál:* kornyikál, csúful énekel v. rosszul muzsikál (Székelyföld Tsz.; NyK. X.332; Nyr. II.470; Kiss Mihály; Háromszék m. Dézsi Mihály; Hétfalu, Zajzon Nyr. III.373; Segesvár Nyr. IX. 44); 2. *kenternyál:* sír, bőg (Háromszék m. Dézsi Mihály).

KÍNZÓ (*kénző* Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.146).

[KIP].

kip-kap: kap, belekap (többfélébe). *Kiptemkaptam magamat* (Bihar m. Székelyhid Nyr. VI. 139). *Mindenbe kip-kap, még sincs látattya* (Debrecen Nyr. III.414).

[KIPËG].

kipëg-kopog (*kipeg-kupog* Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.92): kopogva jár, tipeg-topog. *Um megkipegett-kopogott a kis csizmájiban!* (Veszprém

m. Csékút? Nyr. XI.285). *Hát az öreg ur it ben kipĕg-kopog?* (Veszprém Nyr. IV.414).

KIPĔRĔD-IK: kuporodik. *Oda kipĕrĕdĕtt a kályha mellé* (Veszprém m. Várpalota Nyr. XXI. 477).

[**KIPĔZ**].

kipez-kapoz: kipked-kapkod (Répce vid. Nyr. XX.410).

[**KIPIRI**].

kipiri-kapari: mindenképpen vagyont szerző. *Kipiri-kapari ember* (Udvarhely m. Felméri Lajos) [vö. *kapari*].

[**KIPKĔD**].

kipkĕd-kapkod (*kipkod-kapkod* Heves m. Nyr. III.454).

KIRÁKANNYA: tüskés, éles, bokros sás (carex, rietgras). *Kirákannya van a buzában* (Csallóköz Nyr. I.279) [vö. *karakány*].

KIRÁLY (*kirá* Nógrád m. Tolmács Nyr. XVI. 278). *Legkirájabb:* legszebb termetű (Tisza-Sz.-Imre Nyr. IX.137).

király-acsa: szép sárga-barna tarkájú szitakötő (Nagy-Szalonta Nyr. VII.456).

király-ágas: tótágas (Fehér m., Komárom vid. Simonyi Zsigmond).

király-dinnye: sulyomszurdancs (tribulus terrestris) (Tolna m., Tisza mell. Tsz.; Kecskemét, Szeged Csaplár Benedek).

király-édes: eggy szőllőfaj (Abaúj m. Névtelen 1839).

kiráj-gyĕrtya: ökörfarkkóró (Szeged Nyr. VII. 381).

királ-hurkájo: a szívből kiinduló főér a disznónál (Somogy m. Nyr. XII.382).

király-pálca: eggymás után, egyenes vonalban álló három csillag (Eger vid. Csaplár Benedek).

király-ponty: cyprinus carpio (Duna mell. Herman O. Halászat K.).

[**KIRÁLYI**].

[Szólások]. *Királyi ház van náluk:* lakodalom van náluk (Al-Duna vid. Csaplár Benedek).

KIRCSÉJ: vas-ék [?] (Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.528; Király Pál; vö. Nyr. XXIII.104).

[**KIRĔG**].

kirög-korog (Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe III.43; *kirreg-korrog* Hol? Nyr. XI. 286): többször korog (a has).

KIRIA: lárma, zajos beszélgetés, kiabálás (Karancs vid. Nyr. XXII.48; Rozsnyó Nyr. VIII. 565).

KIRICKĔL: karcol, karcolgat, csikorgatva reszel (vasat) (Székelyföld Győrffy Iván).

KIRICKOL: ∾. *Ne kirickold, mett törik ki a fogam!* (Székelyföld Kiss Mihály).

KIRIFÁNTOS: [?] *Borsosgyőri kirifántos menyecske* (Hol? Erdélyi J. Népd. és mond. III.185).

KIRJE: cudar, csúf. *Erigy te kirje!* (Gömör m. Szárazvölgy Nyr. XXII.526).

KIRLÁN (Kolozs m. Nagy-Ida Bodor Ákos; Székelyföld Kőváry László 1842; Marosszék, Háromszék m. Vadr. 505a. 522a; *kerlán* Brassó m. Hétfalu Király Pál; *kerlány* Székelyföld Tsz.): eggyéves bárány, fiatal kiherélt berbécs.

KIRNYÓTA: ördögmotolla, ördögmalom (ringelspiel-féle) (Mármaros m. Visk Király Pál).

[**KIRPÁCS**].

kirpács-szekeres: néha-szekeres (Brassó m. Bácsfalu Nyr. III.564),

[**KIRPÁCSKOD-IK**], **KĔRPÁCSKOD-IK:** tilosba jár (Brassó m. Hétfalu Nyr. V.377). *Péter a lovával merén kĕrpácskodik a határban* (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.526).

KIRPÁCSOL: lopogat, cseneget (Hétfalu, Bácsfalu Nyr. III.564).

KIRPÁL: foltoz [?] (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.235; NyK. XII.103).

KIRRĔG: *kirr, kirr* hangot hallat (a tojáson ülő tyúk) (Háromszék m. Vadr.).

KIRURGUS (*girókus* Udvarhely m. Homoród vid. Vadr.; *kirorvos* [nép-etimológia] Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. X.191).

KIRZSA (Kapnikbánya és vid. NyK. II.377; *gĕrzsa* Udvarhely és Háromszék m. Vadr. 365. 500a; *kĕrzsa* Brassó m. Hétfalu, Nyr. XVI.526; Király Pál; *korzsa* Hétfalu, Tatrang Nyr. II.477): görcsös bot, mankó, koldús-mankó [vö. *garzsa, gorzsa*].

KIS (*küs* Székelyföld Tsz.; Maros-Torda m. Buzaháza Nyr. V.96; Maros-Torda m. Karácsonfalva Nyr. VII.191; Udvarhely m. Nyr. IV.322. 478; VIII.480; Csík m. Nyr. VII.46; VIII.182; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII.89. 229; X.40; Csík-Bánfalva Nyr. XI.96; Háromszék m. Nyr. IV.180; Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII. 283; Küküllő m. Gogánváralja Nyr. VIII.466; Moldvai csáng. Nyr. III.5; Moldva, Klézse Nyr. IV.288). — *Kisség, küsség:* kissé (Kalotaszeg, Zsobok Melich János; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. IX.427; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.388; Győrffy Iván; Háromszék m. Arany-Gyulai NGy. I.375). *Küsnyég* (Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Nyr. IV.175), *küszněg* (Moldvai csáng. Nyr. X.152): kissé.

kis-asszony: 1. a családban levő ifjabb asszony, pl. a ‚nagyasszony' menye. [Megszólítás-

kép]: *kisasszonyom* (Nagy-Kúnság, Túrkeve Nyr. VIII.469; Széll Farkas); 2. *kisasszonyom:* így híják a gazdaemberek cselédjei az asszonyukat (Kúnság, Kisújszállás Nyr. XX.288).

kisasszony-cipelő: nenyúljhozzám-virág (Pozsony m. Tárnok Nyr. IX.281).

kisasszony-falat: főtt v. sült baromfinak száraz lába (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

kisasszony-faszujka: féloldalán fehér s féloldalán sötétvörös cifra bab (Háromszék és Csík m. Kiss Mihály).

küsasszon-papucs: balzsamina-virág (Székelyföld Győrffy Iván).

kisasszony-patyolat: igen fínom fajta patyolat (Baranya m. Tsz.).

kis-bíró: a halászbokor legifjabb tagja (főfeladata a társakat fölkeltegetni, összehívni; rendeleteit a kulcsostól kapja) (Tihany Herman O. Halászat K.).

kis-csuha: asszonyi cifra lájbli (Baranya m. Ormányság Tsz.; Baranya-Sz.-Lőrinc Nyr. XVII. 335 [itt *kicsuha* hiba]).

kis-élesz (*küs-élesz):* a pálinkának való anyag megélesztésére külön kis cseberben elkészített élesztős keverék (Székelyföld Nyr. XIV.334; Kiss Mihály, Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.335; Vadr.; Kézdi-Vásárhely MNy. VI.323; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

kis-gazda: a jég-alatti halászatnál a második ember (Karád Herman O. Halászat K.).

kis-halász: kis szerszámmal (horoggal, kecével) járó halász (Komárom Herman O. Halászat K.).

kis-has: férfi öle (Csongrád Nyr. IX.90).

kis-kebej: rövid, hasig érő női ing (Baranya m. Ormányság, Baranya-Sz.-Lőrinc Nyr. XVII. 335).

[kis-kert].

kiskerbe-nízüő: kancsal (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.94; Répce vid. Nyr. XX.409; Vas m. Répce-Sz.-György Nyr. XVIII.527).

kis-kotróc: a kürtőnek azon része, a melybe a hal az udvarból jövén belékerül (Soprony m. Saród Herman O. Halászat K.) [vö. *kotróca*].

kis-lajbi: mellény (Szeged Nyr. VII.380).

[kis-lány], killány: járni kezdő kis leánygyermek [kedveskedőleg mondva] (Bács m. Topolya Király Pál) [vö. *ilány*].

kis-legény: második halászlegény (Győr m. Pinnyéd Herman O. Halászat K.).

kis-mándli: mellény (Csongrád m. Szentes Nyr. VIII.281).

kis-nakkeszkenyő (*kis-nâkeszkenüő*): női kendő (Répce vid. Nyr. XX.409; Vas m. Répce-Sz.-György Nyr. XVIII.527).

kis-Péterke: hétpöttös böde (coccinella) (Balaton mell. Fábián Gábor 1839; Zala m. Arács Nyr. XXII.378).

kis-picés: tutajos horoggal halászó halász (Csongrád m. Tápé Herman O. Halászat K.).

kis-ruha (Marosszék, Nyárád mell. Vadr. 200; *kus-ruha* Hétfalu, Tatrang Nyr. II.477; *kus-ruva* Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.526; *küs-ruha* Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 169. 506b; Erdővidék Nyr. IX.42; *küs-ruva* Brassó m. Tatrang Király Pál): kis kendő, fejrevaló kendő, zsebkendő.

kis-szélhal: alburnus bipunctatus (Erdővidék Herman O. Halászat K.).

kis-tél: május és június hava, midőn nincsen munka egész az aratásig (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.84; Kecskemét Nyr. XIX.90).

kis-verő: kalapács (Székelyföld Tsz.).

[KISA].

kisa-fa (Soprony m. Nyr. V.425; Vas m. Király Pál; Göcsej, Resznek Nyr. XII.188; Fehér m. Lovasberény Nyr. XVII.576; Győr Nyr. XI. 478; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.335; Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46; Nagy-Kúnság Nyr. XVI. 332; Fölső-Csallóköz Nyr. XVIII.378; Győr m. Csiliz-Radvány, Nyitra m. Negyed Nyr. XXIII. 576; Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly; Hunyad m. Nyr. XXIII.576; Székelyföld Tsz.; *kisalj-fa* Alsó-Fehér m. Nyr. XXIII.576; *késa-fa* Székelyföld Kiss Mihály, Kőváry László 1842; *kése-fa* Hegyalja Nyr. VI.425; Székelyföld Tsz.; Nyr. IV.183; Győrffy Iván; Erdővidék, Olasztelek Nyr. XIII.578; Háromszék m. Dézsi Mihály; Brassó m. Hétfalu MNy. V.346; *kêse-fa* Palócság Nyr. XXII.76; *kisá-fä* Érsekujvár Nyr. VII.40; XIX.457; *kise-fa* Alsó-Baranya, Pellérd Nyr. XI.382; Csongrád m. Szentes Nyr. XVI.95; XVII.46; Arad m. Nyr. XXIII.576; Török-Becse Nyr. IX.92; Heves m. Csépa Nyr. II.380; Zemplén m. Pap Károly; *kíse-fa* Cegléd Nyr. XXII.375; Csongrád m. Szentes Nyr. XVI.95; *pisa-fa* [tréf.?] Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.335): 1. a négyes fogat első két lovának hámfája (i. h.); 2. *kisa-fa:* a vízhordó rúd két végén néhány szemnyi láncon lógó horgos fa, a melynek a horgára akasztják a csöbröt (Vas m. Király Pál); 3. *kisa-fa:* hámfához hasonló fa, a melyre hal-mázsálásnál a kast akasztják (Agárd Herman O. Halászat K.).

kisafás: a négyes fogat első két lova közül a jobboldali (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

KÍSÁL (*kisál):* bosszant, ingerel, veszekszik, incselkedik (Komárom és Győr m., Tolna m. Fadd Nyr. XXIII.79; Fehér m. Ercsi Király Pál).

KÍSÁLKOD-IK (Komárom és Győr m., Tolna m. Fadd Nyr. XXIII.79; Hont m. Páld Nyr. XIV.575; *kisákod-ik* Tata vid. Nyr. V.329; Bars m. Új-Bars Király Pál; Léva Czimmermann János; *kísákodni* Tolna m. Simontornya Nyr. V.230; *kisálkod-ik* Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.525; Fehér m. Ercsi Király Pál; Pest m. Gyömrő vid. Pap Károly; Csallóköz Nyr. I.279; Komárom m. Nagy-Igmánd Pápay József; Bars m. Uj-Bars Király Pál; *kisánkod-ik* Komárom m. Naszvad Nyr. IV.235; *kísánkod-ik* Komárom m. Perbete Gancs Géza; *kísárkod-ik* Somogy m. Beöthy Zsolt): **1.** *kisákod-ik, kísákod-ik, kisálkod-ik, kísálkod-ik, kisánkod-ik, kísánkod-ik:* ingerkedik, kötekedik, csintalankodik, pajzánkodik, civakodik, veszekszik (Tolna m. Simontornya Nyr. V.230; Tolna m. Fadd Nyr. XXIII.79; Pest m. Gyömrő vid. Pap Károly; Fehér m. Ercsi Király Pál; Győr és Komárom m. Nyr. XXIII. 79; Komárom m. Naszvad Nyr. IV.235; Komárom m. Perbete Gancs Géza; Komárom m. Nagy-Igmánd Pápay József; Tata vid. Nyr. V.329; Csallóköz Nyr. I.279; Bars m. Új-Bars Király Pál; Léva Czimmermann János; Hont m. Páld Nyr. XIV.575); **2.** *kisálkod-ik, kísárkod-ik:* sivalkodik (Somogy m. Beöthy Zsolt; Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.525).

KISDED (*kizsdég* Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.573; *küsded* Háromszék m. Vadr. 506b; *küsdeg, küzsdeg* Székelyföld Kriza, Győrffy Iván; Háromszék m. NyK. III.7; Vadr.; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. X.40; *küsdég, küzsdég* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.327. 344; Kriza; Győrffy Iván; Maros-Torda m. Marosi alsó-járás Ravasz Árpád; Udvarhely m. Olasztelek Ethnographia VI.72; Háromszék m. MNy. VI.214. 223; NyK. III.7; Vadr. 506b; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.573; Háromszék m. Közép-Ajta Király Pál) [vö. *ded*].

kisded-óvó (*kisded-ő* [*kis-dedő* nép-etimológia] Abaúj m. Enyicke NyK. XXIII.230) [vö. *dedő*].

KÍSÉR (*késér* Bakony vid. Nyr. IV.558; Veszprém Nyr. VI.480; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.65; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík-Bánfalva Nyr. XI.96; Gyergyó vid. Nyr. IV.383; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. X.42; Moldva, Klézse Nyr. V.48).

meg-kísír: megkísért. *Este kinízni a zablakon nem jó, me megkísírnek a gonoszak* (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XII.277).

[**KÍSÉRŐ**], **KISÍRÜŐ:** temetési harangszó. *Más asszon ljányának hajnuót harangoznak, sági biruó ljányának szíp kisírüőt huznak* (Soprony m. Rábaköz Nyr. XVI.336).

KISÉRT (Pest m. Kún-Majsa Nyr. VIII.470; Rimaszombat Nyr. XXI.336; *késért* Veszprém Nyr. VIII.329; Csongrád m. Hosszuhát Kálmány L. Szeged népe III.269; *kísért* Csanád m. Magyar-Bánhegyes Kálmány L. Koszorúk II.88).

el-kisért: elkisér (Bács m. Nyr. XVI.144).

KÍSÉRTET (*késértet* Ugocsa m. Gődényháza Nyr. III.371; Udvarhely m. Vadr. 32).

[**KISKE**], **KÜSKE:** kicsike (Gömör m. Tsz.).

KISSEBBSÉG: hátrány. *Ne tödd azt, öcsém, kissebbségödre lössz* (Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VI.325).

1. **KISZ** (*kísz* Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; *küsz* Balaton mell. Herman O. Halászat K.): alburnus lucidus (a legapróbb balatoni hal) (Rába mell. Nyr. XVII.524; Balaton mell. Tsz. 153a; Keszthely Herman O. Halászat K.; Zala m. Tapolca Nyr. VIII.469; Zala m. Szepezd Nyr. XVII.191).

[Közmondások]. *Sokszor kíszen keszeget foghatsz* (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

kisz-vágó (*küsz-vágó* Balaton mell. Fővárosi Lapok 1875. 570; Herman O. Halászat K.): fehér halászmadár, sirály (sterna hirundo) (Rába mell. Nyr. XVII.524; Zala m. Tapolca Nyr. VIII.469; Zala m. Szepezd Nyr. XVII.191).

2. **KISZ:** ösztönöz, biztat. *Én magam së tudom, ollan sokan kisznek* [a leánykérésre], *hogy melyiket kéressem mëg* (Vas m. Őrség, Szalafő Nyr. III.179; vö. XXI.11).

[**KISZËG**].

kiszeg-koszog: csiszeg-csoszog. *Kiszeg-koszog a papucsa* (Győr Erdélyi J. Népd. és mond. III.107).

KISZEZ: kiszt (alburnus lucidus) fog (Keszthely Herman O. Halászat K.).

KISZI (*kesze, kisze* Csík m. Tsz.; *kisze* Hont m. Tesmag Nyr. VIII.429; *kiszí* Gömör m. Nyr. XXII.526; Székelyföld Kriza): **1.** savanyú gyümölcs-leves. *Mëggy-kiszí, cserësnye-kiszí* (Gömör m. Tsz.; Nyr. XXII.526; Nógrád m. Vecsekle Nyr. V.571); **2.** zablisztből készült kocsonyaszerű savanykás pép, a melyet tejjel, mézes vízzel v. szilvalével esznek (Székelyföld Kriza, Kőváry László 1842, Kovács János; Udvarhely m. Siklód Vadr. 97; Háromszék m. Vadr.; Csík m. Tsz.; Győrffy Iván).

KISZLEL (*küszlel* Baranya m. Ormányság Nyr. I.424): késztet, ösztönöz, sürget, biztat, unszol, bujtogat, ingerel (Székelyföld Nyr. IV.183; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XV.575; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *készlet*].

fel-kiszlel: fölbiztat, fölbujt (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

KITA (*gita* Szlavónia Nyr. V.11): **1.** *kita:* teljesen elkészített és összefont húsz fő-szösz (Szatmár m. Nyr. X.430; Szatmár vid. Tsz.; Szatmár m. Krassó Nyr. XVI.334; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XI.572; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325; XIV.523; Zemplén m. Deregnyő Nyr. XII.

93; Ugocsa m. Simonyi Zsigmond; Székelyföld Győrffy Iván); 2. *kita, gita:* hajfonat (Dráva mell. Nyr. V.472; Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. XIII.89; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237; Eszék vid. Nyr. VIII.327; Szlavónia Nyr. V.11; XXIII.309). *Két kitára font haj* (Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. XIII.89). *A kitámat nëm jó köttem mëg, ujra béfonyom űtet* (Eszék vid. Nyr. VIII. 327).

[**KITET**; vö. *ketet*].

kitet-kutat: keresgél (Debrecen Nyr. IV.318).

KITLI (*kidli* Torda-Aranyos m. Sinfalva Kanyaró Ferenc): vászon-újjas (Vas m. Kemenesalja, Nemes-Magasi Nyr. XIX.191; Gömör m. Nyr. XXII.526; kaszárnyai szó Nyr. VI.183) [vö. *kittöly*].

KITLINY: női ing (Vas m. Őrség Nyr. IV. 426; Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.280).

KITTÖLY (Vas m. Kemenesalja Tsz. 207b; *kiktel, kiktöl* Vas m. Horváth József 1841; *kittő* Vas m. Kemenesalja Tsz.; Pápa Nyr. XVI.527; *kittü* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.561; *kittyő* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.143; *küttyü* Csallóköz Nyr. I.280): 1. durva vászon, zsákvászon (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.561; Vas m. Horváth József 1841; Vas m. Kemenesalja Tsz.; Pápa Nyr. XVI.527; Csallóköz Nyr. I.280); 2. *kittyő:* vászon-újjas (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.143) [vö. *kitli*].

[**KITTÖLÖS**], **KÜTTÖLÖS:** négynyüstös, durva (vászon). *Küttölös vászony* (Baranya m. Pécs Kassai J. Szókönyv II.69; III.98. 162; V. 194). *Küttölős* [így!] *zsák:* erős zsák (Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46).

[**KITYËG**].

kityeg-kotyog (Hol? Nyr. XI.286; *kitëg-kotog* Győr vid. Nyr. XIX.378; *kityög-kotyog* Szeged vid. Nyr. VI.182): 1. *koty-koty* hangon szól (a kotlós tyúk) (Szeged vid. Nyr. VI.182); 2. *koty-koty* hangot ad (a kulacs, mikor isznak belőle) (Győr vid. Nyr. XIX.378; Szeged vid. Nyr. VI. 182; Hol? Nyr. XI.286); 3. sokat beszél (Szeged vid. Nyr. VI.182).

KITYÉL: vél, gondol [?] (Moldvai csáng. Nyr. IX.488; X.204; vö. XXIII.153).

KITTYKURUTTY: pitypalatty (Csallóköz Nyr. I.279) [vö. *putypurutty*].

KITTYOS: csinosan öltözött, kackiás (Békés m. Balog István [vö. *hittyës*].

KIVÁLT (*kiát, kiát*képpen Székelyföld Győrffy Iván).

KIVÁN (*kévány* Somogy m. Nágocs Nyr. VI. 427; Szeged vid. Nyr. II.463; Palócság Nyr. VI. 518; Gömör m. Rima- és Balogvölgy Tsz.; Zemplén m. Harangod Nyr. VI.376; Székelyföld Tsz.; MNy. V.352; Nyr. V.175; Kiss Mihály; Udvarhely m. Nyr. IV.82. 478; VI.517; IX.39; Udvarhely m. Homoród-Almás Nyr. V.233; Háromszék m. Nyr. IV.513; Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.283; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. Nyr. VI.137. 185; VII.471; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII.231; Csík-Csekefalva Nyr. XIII.575; Moldvai csáng. Nyr. IX. 485; *kevánnyuk* [?] Udvarhely m. Homoród-Almás Nyr. VII.95; *kēván* Marosszék Nyr. VII. 432; *kêván* Gömör m. Nyr. XVIII.454; Szabolcs m. Őr Nyr. VI.277. 479; Udvarhely m. Nyr. XI. 40; *kêvân* Palócság Nyr. XXII.76.)

[**KIVÁNAT**].

[Szólások]. *Kivánat ránézni* (Rimaszombat Nyr. XVIII.502). *Kivánat ránizni, ujan szép* (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.305).

KIVÁNATOS (*kévánatos* Udvarhely m. Nyr. IV.428).

KÍVÁNCS: kíváncsiság, vágyódás. *Olyan nagy kíváncsom jött* (Bereg m. Fornos Nyr. XX.476).

[**KÍVÁNCSI, KÉVÁNCSI**].

[Szólások]. *Nagy kéváncsija van rá:* nagyon megkivánta (Vas m. Őrség Nyr. II.472).

KIVÁNCSIK (*kêvâncsik*): kiváncsi (Palócság Nyr. XXII.76; Esztergom vid. Nyr. XIX.239).

KÍVÁNCSÍKOS: mindenfélét kívánó (pl. a terhes asszony) (Pest m. Fölső- és Alsó-Nyáregyháza Szinnyei Otmár).

KIVÁNCSISÁGOS: kiváncsi (Fehér m. Perkáta Nyr. II.520).

KÍVÁNKOZ-IK (*kévánkoz-ik* Udvarhely m. Nyr. III.554; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *kívántoz-ik*].

[**KÍVÁNÓS**], **KÉVÁNÓS:** kiváncsi (Székelyföld Kiss Mihály).

[**KÍVÁNTOZ-IK**], **KÉVÁNTOZ-IK:** kívánkozik (Székelyföld Győrffy Iván).

KIVIKEL: kuvikol (a kuvik) (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.280).

[**KIVIR**].

kivir-kavar: össze-vissza kever, zagyvál, pancsol (Csallóköz Csaplár Benedek).

[**KIVIRC**].

kivirc-kavarc: zagyvalék (Csallóköz Csaplár Benedek).

[**KIVIRCÖL**; vö. *kevercül*].

kivircül-kavarcul (Csallóköz Csaplár Benedek; *kivircöl-kavircol* Csallóköz Nyr. I.378): össze-vissza kever, zagyvál, pancsol.

KÍVÜL (*killű* Vas m. Körmend vid. Nyr. III. 430; *kivēl*-belű Heves m. Sirok Nyr. III.38; *kível, kívël* Palócság Nyr. XXI.359. 468; XXII.

76; Eger vid. Nyr. XVII.430; Mátra vid. Nyr. XXII.288; Mátra vid. Bodony Nyr. XXIV.94; Nógrád m. Nyr. VI.135; Gömör m. Nyr. XVIII. 423; Gömör m. Otrokocs Nyr. XVIII.426; Rimaszombat Nyr. XVII.525; Abaúj m. Buzita Nyr. VII.134; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.59; III.179; *kivült* Háromszék m. Vadr. 506b; *kőjjel* Moldvai csáng. Nyr. III.53; *kől* Vas m. Őrség Nyr. VII.468; *kühül* Moldvai csáng. Nyr. IX.490; *kühül* Moldva, Klézse Nyr. III.240; *küje* Udvarhely m. Etéd Nyr. XVII.90; *küjel* Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.336; Udvarhely m. Vadr. 49; *küjjel* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.28; Kiss Mihály; Maros-Torda m. Szováta Simonyi Zsigmond; Háromszék m. MNy. VI.214. 336; Vadr.; NyK. III.3; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. MNy. VI.377; Nyr. IV.472; XII. 524; Moldvai csáng. Nyr. III.53; *küjjel* Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. X.42; *kül* Somogy m. Nyr. II. 376; Székelyföld Tsz. 230b; Király Pál; Marosszék, Nyárád mell. Vadr. 199; Háromszék m. MNy. VI.209. 358; *küllő* Vas m. Kemenesalja, Nemes-Magasi Nyr. XIX.138. 191; Bereg m. Fornos Nyr. XX.476; *küllü* Zala m. Hetés Nyr. II.44; *küllü* Vas m. Őrség Nyr. I.463; Göcsej Nyr. XIII.258; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III. 182; IV.92; *küllül* Vas m. Bögöte Nyr. XVI.92; *kült* Háromszék m. MNy. VI.209. 222. 358; Vadr. 506b; Győrffy Iván; NyK. III.9; *külü* Vas m. Őrség Nyr. VII.468; Szatmár m. Adorján Nyr. X.431; *külül* Szilágy m. Nyr. IX.563; *küül* Moldvai csáng. Nyr. IX.490; *küvül* Székelyföld Tsz.; Háromszék m. MNy. VI.222; NyK. III.3; Vadr. 506b; *küvült* Háromszék m. MNy. VI.222). — *Kívülről* (*kiverrül* Abaúj m. Buzita Nyr. VII.134; *küjêről* Udvarhely m. Vadr. 29; *küjjelről* Háromszék m. Vadr. 506b; *küjjerről* Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *külről* Szilágy m. Nyr. IX.563). — *Én kívülöttem:* rajtam kívül (Gömör m. Hanva Nyr. XVIII. 336).

[Szólások]. *Küjjel ültette a kertën a fokhagymát:* magamutogató kevély (Székelyföld Kiss Mihály).

[KÍVÜLÜNNET], KÜVÜLÜNNET: kívülről (Háromszék m. MNy. VI.358).

[KÍVÜNNEN], KÜVÜNNEN, KÜVÜNNÉN, KÜVÜNNET, KÜVÜNNÉT: ∾ (Háromszék m. MNy. VI.358; NyK. III.6; Vadr. 506b) [vö. *kinnét*].

KIVŰRÜNNEN: ∾ (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.383).

KIZÉTEREK [?]: a pálinka ereje [?] (Gömör m. Krasznahorka-Váralja Nyr. III.185).

KIZNER: gyenge testalkatú, kis termetű, törpe (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI. 189).

KLAPACSKA: száj (Rozsnyó Nyr. VIII.565).

KLAPÁL: ketyeg (Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

KLARINÉTA (*kalánéta, kâlánéta* Székelyföld Nyr. IV.183; Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 323).

KLÁRIS (*galâris, gâlâris* Palócság Nyr. XXI. 310; XXII.34; Gömör m. Radnót Nyr. XVIII.455; *gâláris* Gömör m. Radnót Nyr. VIII.428; *garalis* Gömör m. Tsz.; *garálizs* Palócság Tsz.; *kalárizs* Székelyföld Kiss Mihály; *karâris* Mátra vid. Nyr. XXII.288).

[KLASNYA].

klasnya-fülű: lelógó-fülű (disznó) (Fajsz Nyr. VII.428).

KLASTROM (*kalastrom* Palócság Nyr. XXII. 76; *karastolom* Nógrád m. Nyr. V.182).

KLAUFKERKOD-IK: spekulál (Bars m. Léva Czimmermann János).

KLÁZLI (Dunántúl MNy. V.67; Soprony m. Csepreg Nyr. IV.331; Komárom Nyr. VII.282; *galázli* Duna mell. Kassai J. Szókönyv V.212; *glázli* Tolna m. Kömlőd Nyr. XIX.478; Baranya m. Patacs vid., Csallóköz Csaplár Benedek; *kalázli* Dunántúl MNy. V.98; Veszprém m. Csetény Nyr. V.470; Somogy m. Sándor József; Somogy m. Sima Nyr. XIX.382; Tolna m. Gyönk Nyr. V.379; Baranya m. Nyr. XIV. 142; Közép-Baranya Nyr. III.282; Ormányság Nyr. II.137; Baranya-Sz.-Lőrinc Nyr. XVII.335; Székesfehérvár Nyr. XIII.477; Csallóköz Csaplár Benedek; *karázli* Baranya m. Ormányság Nyr. III.182; Baranya m. Pellérd Nyr. XI.239; *kelájzli* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.560; *këlázli, kelázli* Dunántúl MNy. V.67. 98; Vas m. Kemenesalja, Nemes-Magasi Nyr. XIX.191; Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV. 573): 1. üvegpohár (i. h.); 2. üvegkancsó (Baranya-Sz.-Lőrinc Nyr. XVII.335).

KLÉ: 1. lóhere (Dráva mell. Nyr. V.472); 2. lucerna (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237).

KLÉBIC: bíbic (Zemplén m. Nyr. IV.522).

[KLEPA].

klepa-fülü: nagyfülű (Baja Bayer József).

KLEPETÁL, KLEBETÁL: 1. *klepetál:* kerepel (Baja Bayer József); 2. *klebetál:* pletykál (Nyírség Czimmermann János).

KLËPËTUS: [tréf.] libegő köpönyeg (Zala m. Nyr. XVIII.287).

[KLINK].

[klink-klank].

klinklankoz: két kis haranggal harangoz (Szeged Csaplár Benedek).

KLOCÁN: patkány (Brassó m. Hétfalu Király Pál).

KLOPKÂL: lüktet (Rozsnyó Nyr. VIII.565).

KLOPTER (*kolopter* Debrecen Kardos Albert): 1. öl (klafter) (Debrecen Nyr. XI.476). *Egy kolopter fa* (Debrecen Kardos Albert); 2. mérő-léc, mérték-öl (Csongrád m. Szentes Négyesy László).

KLÓRI: álló ruhafogas (Vas m. Zarkaháza Fejérpataky László).

KLUMPA: facipő (Bács m. Zenta Nyr. IX.378; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237).

KOA: fulánk (Baranya m. Ormányság Tsz.).

KÓÁLÓD-IK: motoz, keresgél (Baranya m. Pellérd Nyr. XI.382).

KOBAK, KABAK (*csobak* Munkás és Bereg-Rákos vid. Pap Károly; *kobag* Rábaköz Király Pál): 1. *kobak, kabak:* lopótök (Duna mell. Kassai J. Szókönyv III.180; Mohács, Kecskemét Király Pál); 2. *kobak, kobag, kabak, csobak:* tökpalack, tök-kulacs (Rábaköz Király Pál; Balaton mell. Tsz.; Somogy m. Nágocs Nyr. VI.429; Pécs vid. Kassai J. Szókönyv III.180; Gyula-Keszi Nyr. V.278; Szeged Csaplár Benedek; Abaúj és Zemplén m. Király Pál; Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly); 3. *kobak:* szaruból készült ivóeszköz (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325); 4. *kobak*: kivájt fa (Soprony Tsz.); 5. *kobag:* kalap v. főkötő kidomborodó búbja (Rábaköz Király Pál); 6. *kobag, kobak* [tréf., gúny.] fej, tökfej (Rábaköz, Mohács Király Pál; Csallóköz Csaplár Benedek; Hol? Tsz.).

kobak-tölcsér: lopótök-tölcsér (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

[**KOBAKOS**], **KOBAGOS**: búbos. *Kobagos fejkötő* (Rábaköz Király Pál).

KÓBI: [nép-etimológia] puska-tusa (kolben) (Kaszárnyai szó Nyr. VI.183).

KÓBOLOG: kószál (Szlavónia Nyr. XXIII. 362).

KÓBOR (*kóbër* Csík-Rákos Dobos András): 1. *kóbor:* szalmából font gömbölyű kosár (Soprony Tsz.; Soprony vid. NyK. XII.103); 2. *kóbor, kóbër:* szekér födele, ernyője, borítója (gyékényből, bőrből) (Udvarhely m. Baczó Mózes; Székely-Udvarhely és vid. Király Pál; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík-Rákos Dobos András; Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.526; Brassó m. Tatrang Nyr. II.477; Segesvár Nyr. IX.44; Hunyad m. Bordeaux Árpád).

KOBORA: faeszköz, a mellyel a hajót kijavítás végett szárazra lehet vontatni (Kis-Duna mell. Győr és Mosony közt Nyr. XI.43) [vö. *gugora*].

KÓBORÁL: kóborol (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.221).

KÓBORÁSZ: ∾ (Szatmár m. Patóháza Nyr. XIV.232).

KOBORÉ [?]: híg sár (Baranya m. Ormányság Nyr. III.183).

KOBORÉK: ∾ (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.143).

KÓBORGÓ: kóborló, csavargó (Székelyföld Kiss Mihály).

KÓBORI: 1. kóborló, csatangoló (Debrecen Nyr. VII.330; Szatmár vid. Tsz.; Székelyföld NyK. X.332; Kiss Mihály); 2. kóborlás, csatangolás. *Kóboriba jár* (Háromszék m. MNy. VI. 336).

kóbori-Bori: kóborló, csatangoló nőszemély (Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.225).

KÓBORLÁS: lakodalom után a hivatalos vendégek házánál sorban tett látogatása s ott való evése-ivása, mulatozása a násznépnek (Balaton mell. Tsz).

[**KÓBOROL**], **KÓBOL**: sétál, látogat (Békés m. Balog István).

KÓBOROS: borított, ernyős. *Kóboros szekér:* bőr- v. gyékény-ernyős szekér, két oldalt lelepezhető ablakkal (Székelyföld Nyr. II.470; Székely-Udvarhely és vid. Király Pál; Háromszék m. MNy. VI.319; Vadr. 493a; Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.526).

1. **KOBOZ** (*kobza* Vas m. Kassai J. Szókönyv III.181; Vas m. Kemenesalja Tsz.; Háromszék m. Bodola, Brassó m. Hétfalu Erdélyi Lajos; Hétfalu, Bácsfalu Nyr. III.564; *kobzu* Vas m. Őrség Tsz.): 1. húros hangszer: *a) kobza:* lant (Hétfalu, Bácsfalu Nyr. III.564); *b) koboz:* tambura-forma hangszer (Moldvai csáng. Nyr. III.2); *c) koboz, kobza:* bőgő, brúgó (Vas m. Kassai J. Szókönyv III.181; Vas m. Kemenesalja Tsz.; Hol? Tsz.); 2. *koboz:* gombkötőknek háromlábú, domború eszköze, a melybe szögek vannak beleverve (ezen verik a magyar ruhához való zsinórt) (Rimaszombat Nyr. XXI.335); 3. *koboz:* tojástartó tök v. gömbölyű szalmakosár (Heves m. Névtelen 1840).

2. **KOBOZ**: 1. kopog, zörög (Gömör m. Runya Nyr. XXII.287); 2. kutat, keres, kotorász (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.181; Tokaj Nyr. XXIV.48; Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.48). *Mit kobozol abba a tarisznyába?* (Debrecen Nyr. VII.330); 3. lopogat (Szilágy m. Kőváry László 1842).

meg-koboz (*meg-kobz*ani): megkeresgél (ütögetéssel) (Palócság Tsz.).

KOBURKOS: hóbortos (Gömör m. Serke Nyr. XIX.45).

KOBZOL: tambura-forma hangszeren játszik (Moldvai csáng. Nyr. III.2).

KÓC: aspro Zingel (Győr Nyr. XI.430; Vág torkolata táján Herman O. Halászat K.) [vö. *2. góc*].

1. **KOCA**: 1. anyátlan, árva (házi állat). *Koca csibe, malac, csikó, bárány, borjú* stb. (Soprony Tsz.; Soprony m. Horpács Nyr. XII.274; Komá-

rom m. Naszvad Nyr. IV.283; Csallóköz, Kecskemét, Szeged, Torontál m. Csaplár Benedek); **2.** korán elválasztott v. árvaságra jutott gyermek (Balaton mell. Tsz.); **3.** vadkörte (vö. *koca-fa*) (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.186; XVIII.192. [ez utóbbi helyen *kocaa* hiba]).

koca-fa: vadkörtefa (Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 186; ‚a vadkörtefa a régi keményfa-erdők maradványa e vidéken, melyet irtáskor, valószinűleg gyümölcse kedvéért, meghagytak; most az ilyen fa magánosan áll a sík mezőkön, s ezért nevezhették el *koca*-fának‘).

koca-fene: fene (Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.94).

koca-gyerëk (*koca-gyermek*)**:** **1.** apátlan, anyátlan csecsemő (Győr v. Soprony m.? Nyr. VII. 129); **2.** törvénytelen gyerek (Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. XV.190; Pápa vid. Tsz.; Bars m. Nyr. X.138; Nyitra m. Vág-Királyfa Nyr. XX.215).

koca-testvér: tejtestvér (*koca-testvér*e az apátlan-anyátlan gyerek annak, a kivel eggy tejet szopott) (Győr v. Soprony m.? Nyr. VII.129).

2. **KOCA:** háromszögletű, súlyozott fakeretre alkalmazott fenékháló, melyet csónak után vonszolnak (Soprony Tsz.; Győr vid. Nyr. VI.192; Komárom Herman O. Halászat K.; Komárom m. Naszvad Nyr. IV.283) [vö. *3. kece*].

koca-köröm: a keceháló fakerete (Komárom Herman O. Halászat K.).

3. **KOCA:** a kapósdi-játékhoz, kapózáshoz való kerek kavics (Szeged Király Pál).

KÓCA: vezérfa az öregháló két végén (Kopácsi Herman O. Halászat K.).

KOCAR: nyomtatáskor használt széles szíjostor (Bars m. Nyr. X.138).

KOCÁS: kocával (kecével) járó halász, kishalász (Komárom Herman O. Halászat K.) [vö. *kecés*].

KOCÁTOL: kocogtat, kopogtat (ajtón, ablakon) (Ugocsa m. Király Pál).

KOCÁZ: kocával (kecével) halászik (Komárom Herman O. Halászat K.) [vö. *kecéz*].

[**KOCCINT**].

ki-kocint: tüzet üt (acéllal és kovával) (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

KÓCÉ: kissebb deák (Debrecen vid. Nyr. XXIII.286).

KOCEGA: alig tengődő, kenyértelen szegény (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

KÓCÉROS: borzas, kócos, fésületlen, kúszált hajú (Szeged Csaplár Benedek) [vö. *bócéros*].

[**KOCI**].

koci-rípa: pityóka csicsóka (Bars m. Nyr. X.138).

1. **KÓCI:** [gúny.] székely (Brassó m. Hétfalu Király Pál).

[2. **KÓCI**].

kóci-Boris: borzas, kócos, fésületlen, kúszált hajú nőszemély (Hol? [Csongrád m. Szentes?] Nyr. VIII.187).

KÓCINCA: présház- v. pinceajtó fazára (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841).

KOCINKA: a csűr v. a pajta szakaszai mellett a bejárás felől épített alacsonyabb rész, a melybe csépléskor a polyvát, töreket szokták rakni (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.426).

KÓCIPOR, KOCIPOR (Vas m. Kemenesalja, Pápa vid. Tsz. Szeged Csaplár Benedek; *kócifer, kocifer* Székelyföld MNy. VI.173; Kriza): semmirevaló, haszontalan ember.

[**KOCKÁZ**].

ki-kockáz: kisemmiz, kijátsz, lúddá tesz (Fölső-Borsod Nyr. VIII.568).

KOCNÁM: isten neki! (in gottes namen) (Komárom Beöthy Zsolt).

KOCÓD-IK: civódik (Balaton mell., Tolna m. Tsz.; Békés m. Balog István; Szatmár vid. Tsz.; Székelyföld Tsz.; Andrássy Antal; Háromszék m. Tsz.; Hol? Tsz.).

össze-kocódik (Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.95; *össze-kocod* [?] Nagy-Kálló Nyr. XII.430): összezördül.

KOCOG (ëssze-*kacag* Székelyföld Nyr. V.221; *koszog* Balaton mell. Tsz.): **1.** *kocog:* kopog (Békés m. Balog István; Rimaszombat Nyr. XV. 430); **2.** *kocog:* vacog (Székelyföld Tsz.); **3.** *kocog:* döcög (Rimaszombat Nyr. XV.430; Hol? Tsz.); **4.** *kocog, koszog:* lassan üget (Balaton mell. Tsz.; Zala m. Tapolca Nyr. VIII.372; Győr vid. Nyr. V.522; Pest m. Szeremle Nyr. XVI.505; Kúnság, Kisújszállás Nyr. XX.191; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.332; Békés m. Balog István; Szeged Császár Árpád; Nógrád m. Nyr. IV.142; Borsod m. Szíhalom Nyr. VIII.569; Tokaj Nyr. XIX.383; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.429; Bereg m. Pap Károly) [vö. *këcëg*].

el-kocog: eldöcög, elüget. *Valahogy csak elkocognak a lovacskáim* (Csallóköz Csaplár Benedek).

ëssze-kacag: összeütődik (két üveg) (Székelyföld Nyr. V.221).

KOCOGÓ: házasságkötés ügyében való puhatolódzás. *Kocogóba jár* (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Mihāli Nyr. XXI.381).

KOCOL (Veszprém m. Szentgál Nyr. III.183; Pécs Kassai J. Szókönyv II.12; III.191; *rá-kocút* Veszprém m. Csetény Nyr. XXII.380; *kocul* Göcsej Nyr. XII.95; XIV.164; Budenz-Album 158): kocog, kocogtat, kopogtat [vö. *2. këcël*].

rá-kocul: ráveregeti. *Rákocút a váláro, hogy igeñ jó êtaláto a dógot*: megveregette a vállát (Veszprém m. Csetény Nyr. XXII.380).

KOCOLÓD-IK, KUCULÓD-IK: 1. *kocolód-ik*: kötekedik (Somogy m. Balaton mell. Nyr. XVI. 477); 2. *kocolód-ik*: küszködik (Székely-Keresztúr Nyr. XXII.335); 3. *kuculód-ik*: kunyorál, nyafogva kér (Veszprém m. Mező-Komárom Király Pál).

KOCORAG: kucorgó. *Kocorag tyúk*: könnyen megfogható jámbor tyúk (Csík m. Nyr. VII.331).

KOCORÁSZ: üget (Borsod m. Szíhalom Nyr. VIII.569).

KOCUR (Bars m. Zeliz vid. Nyr. XIV.287; *kacor* Kolozsvár Arany-Gyulai NGy. I.433): kandúr.

1. **KÓCSAG** (*kócag* [madár] Csallóköz Nyr. I.280).

2. **KÓCSÁG**: ruhatartó faláda (Szlavónia Nyr. V.11; XXIII.311).

KOCSÁNY, KOCON (*csokán* Nagy-Szalonta Nyr. VIII.430; Békés m. Balog István; *csokány* Székelyföld Kőváry László 1842; Udvarhely m. Muzsi János; Hétfalu, Bácsfalu Nyr. III.524; Bukovina Nyr. VI.472; *kocon* Zala m. Kassai J. Szókönyv III.210; Göcsej Tsz.; Király Pál; Székelyföld NyK. X.332; Kiss Mihály; *kocsán* Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.432; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIV.43; Székelyföld Kiss Mihály; *kocsony* Zala m. Alsó-Lendva Kresznerics F. Szótár I.322): 1. *kocsány, kocsán, csokány, csokán*: levél v. virág szára (Nagy-Szalonta Nyr. VIII. 430; Békés m. Balog István; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIV.43; Erdély Csaplár Benedek; Hétfalu, Bácsfalu Nyr. III.524); 2. *kocsány, kocsán, csokány*: kukorica szára (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.432; Bereg m. Kassai J. Szókönyv V.223; Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Udvarhely m. Muzsi János; Háromszék m. NyK. III.12; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Bukovina Nyr. VI.472); 3. *kocon, kocsony, csokány*: káposzta szára, torzsája (Zala m. Kassai J. Szókönyv III.210; Göcsej Tsz.; Király Pál; Zala m. Alsó-Lendva Kresznerics F. Szótár I.322; Székelyföld NyK. X.332; Kiss Mihály, Kőváry László 1842); 4. *kocsány*: toll szára (Debrecen Nyr. IX.206).

KOCSÁNOZ: tarlóz (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.526; Hétfalu, Tatrang Nyr. II.477).

KOCSERHA: szénvonó (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325) [vö. *kocsorba*].

[KOCSI].

kocsi-juh: a kocsirúd szárnya végén a nyujtó alatt keresztben fekvő fa, mely a rudat egyenesen tartja (reibscheit) (Heves m. Névtelen 1840) [vö. *1. éh*].

kocsi-szer: deszkából ácsolt félfödelű ajtótlan kocsiszín (Kún-Madaras Király Pál).

kocsiszer-haleladó: a halászbokornak az a tagja, a ki a kocsit megrakja hallal s távolabbi vidékekre eljár, hogy eladja (Tihany Herman O. Halászat K.).

kocsi-szín (*kocsi-szén* Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 439).

kocsi-vágás: kerékvágás (Veszprém Nyr. VII. 381).

KÓCSIN: ól, istálló (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.502). *Hadd têm a kócsinba a lavat* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXIII.96) [vö. *kocsonyá*].

KOCSINT, KOCSONT (*kocsant* Erdély Kassai J. Szókönyv III.209; *koccsant, koccsint* Székelyföld Kiss Mihály): botlik v. nehezen forog (a nyelve), akadozva v. hibásan beszél (Erdély Kassai J. Szókönyv III.209; Székelyföld MNy. VI.173; Nyr. IX.426 [itt *kocson* hiba]; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI. 335).

KOCSMÁR: a ki sokat jár korcsmába (Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46).

KOCSÓ: csikó (Zemplén m. Nyr. IV.522).

KOCSONYÅ: disznóól (Szlavónia, Kórógy Nyr. XXIII.310) [vö. *kócsin*].

KOCSORBA (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.428; Marosszék Szász Béla; *kocsorva* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XII.525): szénvonó [vö. *kocserha*].

1. **KOCSORD**: kirschfink, kirschknäpper (loxia coccothraustes) (Borsod m. Noszvaj Kassai J. Szókönyv III.208).

2. **KOCSORD**: peucedanum, foeniculum porcinum (Hegyalja Kassai J. Szókönyv I.440; III. 181. 208; Tisza-Örs Csaplár Benedek).

KOCSVËRDA: tökkáposzta (Komárom m. Naszvad Nyr. IV.235).

KÓDA (*k^u^oda*): hajfonat (Brassó m. Hétfalu Király Pál, Hoffmann Frigyes).

KODÁCSOL, KOTÁCSOL: 1. *kodácsol, kotácsol*: kotkodácsol (Balaton mell. Tsz. 192a; Kecskemét, Torontál m., Csallóköz Csaplár Benedek; Gömör m. Tsz.); 2. *kodácsol*: sokat fecseg (Kecskemét, Torontál m., Csallóköz Csaplár Benedek).

KODÁG (Háromszék m. Vadr.; *kotág* Vas és Zala m. Kassai J. Szókönyv III.205; *kótág* Vas m. Kemenesalja Tsz.): kotkodácsol.

KODÁL = *kodácsol* 1. 2. (Kecskemét, Torontál m., Csallóköz Csaplár Benedek).

KODÁR: kártevő, rongáló. *Ojjan kodár ez a hitvány tyúk; ha beszökhetik a pitarba, minden edént lever* (Mármaros m. Visk, Técső Király Pál).

K^UODÁS: pállott szájú (Brassó m. Hétfalu Hoffmann Frigyes).

KODÉ (*kodéj* Csongrád m. Szentes Nyr. XVI. 95): **1.** kiéhezett, éhes (Hódmező-Vásárhely Nyr. VIII.92); **2.** falánk, nyalakodó (Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.91; Csongrád m. Szentes Nyr. XVI.95) [vö. *szodé*].

[**KODÉK**].

kodék-hasú: nagyhasú (birka) (Vas m. Bögöte Nyr. XVI.92).

KÓDÉMOS: bohó, féleszű (Csallóköz Szinnyei József).

KODL-IK: zöld héjából kiválik (a dió) (Vas m. Csaplár Benedek).

KODLI: féleszű (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII. 378).

KÓDOG: tévelyeg (Fehér m. Velencei-tó vid. Nyr. XVII.431).

KODOHOZ-IK, KODOZ[-IK]: **1.** éhezik, koplal; éhezve jár-kél, étlen ide s tova bolyong, éhenkórászkodik (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály, Kőváry László 1842, Győrffy Iván; NyK. X.332; Udvarhely m. Nyr. V.231; Udvarhely m. Enlaka Nyr. II.231; Háromszék m. MNy. VI.335; Vadr.; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos. *Eme puszta sovány helyen kodoztak szegény lovaink* (Háromszék m. Tsz.). *Egyél, ne kodozz, mint otthon!* (Háromszék m. Vadr.). *Ne kodozz, dolgozzál, mint más!* (Székelyföld Tsz.); **2.** *kodohoz-ik*: étlenség következtében elsoványodik, elerőtlenedik (Udvarhely m. Fehér-Nyikó vid. Nyr. XVIII. 480).

KODOHOZOTT: kiéhezett, elsoványodott, éhségtől elerőtlenedett (Székelyföld Andrássy Antal 1843, Győrffy Iván).

elkodohozott: ~ (Udvarhely m. Vadr. 505b).

KÓDORÍT: véletlenül v. észrevétlenül megüt (Hol? Tsz.).

KÓDOROG (*kúdorog* Gyöngyös vid. Nyr. II.181; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.139) [vö. *kujtorog*].

KODUL (*kodúl*): eléhezik, kiéhezik (Tisza mell. Tsz.; Szeged Kassai J. Szókönyv III.182.).

ki-kodul: ~ (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.143). *Úgy ki vôt a tehén kodûva* (Csongrád m. Szentes Nyr. XVI.95). *Kikodult a gyomrom* (Gömör m. Nyr. XIV.91).

[**KODULT**].

[**kikodult**].

kikodult-hasú: kiéhezett, üres hasú (Gömör m. Nyr. XXII.526).

1. **KOFA** (*kufa* Torontál m. Padé Kálmány L. Szeged népe II.53): gyümölcsárus férfi (Zilah Nyr. XIV.334) [vö *kofáné*].

2. **KOFA**: víztartó fakanna (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.96. 432).

KOFÁNÉ: **1.** kofaasszony (Zilah Nyr. XIV. 334; Háromszék m. Nyr. XV.47); **2.** nyelves nőszemély. *Nagy kofáné vagy; fílek rajta, hogy még êccer torkodra for a pletyka* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.131).

KOFERNYÁL: kotyvaszt (ételt) (Tata Matusik Nep. János 1841).

KÓFËRNYÁL: elcsen, eltüntet vmit (Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.91).

KOFFANTYU: kofaasszony (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.235).

[**KOFFANTYUNÉ**], **KUFFANTYUNÉ**: ~ (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.235).

KÓFIC: **1.** hamarjában kotyvasztott étel, kotyvalék (Pápa vid. Tsz.; Székesfehérvár Nyr. VII.139); **2.** liszt-pép, gyermek-pép (Fehér m. Perkáta Nyr. II.520; Komárom Nyr. VII.282; Garam mell. Horváth Zsigmond 1839); **3.** malter (Érsekujvár CzF.); **4.** kenyér-élesztő, kovász (Hajdú m. Nádudvar Nyr. VIII. 234; Erdély Barna Ferdinánd); **5.** aszalt gyümölcs (Debrecen Nyr. III.563).

KÓFIRCOL, KOFIRCOL: kotyvaszt (ételt) (Kassa vid. Nyr. XVII.238) [vö. *kefercél, kofrityol*].

KOFISTÁL, KOFISTYÁL: ~ (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. X.239).

KÓFITÁL: ügyet vet, törődik. *Én nem kófitáltam* (Hétfalu, Zajzon Nyr. III.224).

KOFRITYOL: kotyvaszt (ételt) (Hont m. Nyr. VI.232) [vö. *kófircol*].

KOH: kohó (Balaton vid. Horváth Zsigmond 1839; Kisújszállás Nyr. I.333).

[**KOHAD**].

le-kohad: lekonyul. *Lekohatt a levele* (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Mihá1i Nyr. XXI.335).

1. **KOHANT**: kiéhezett, lesoványkodott (Csallóköz Nyr. I.280).

2. **KOHANT**: vakkant, *kohu*-hangot ad (kutya) (Alföld [?] Nyr. XIV.191; Háromszék m. MNy. VI.335; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

KOHÁR: kohóbeli munkás (Kapnikbánya és vid. NyK. II.377).

KOHÉN: [csúfoló szó, melyet annak mondanak, a kit szeméremsértő tetten kapnak, vagy a bújósdi-játékban annak, a kit a kereső megtalál] (Udvarhely m. Vadr. 505b; Győrffy Iván) [vö. *kuhi*].

KOHÉNGAT: *kohén* szóval csúfol (Udvarhely m. Vadr.).

le-kohéngat: ∾ (Udvarhely m. Vadr.; Győrffy Iván).

KOHÓ (*kó* Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII. 315; *kuhu* Vas m. Őrség Tsz.): tűzhely sütője (rêrni) (Csallóköz Nyr. I.280; Csallóköz, Patonyszél Nyr. XII.143).

kohó-pamacs: kohótisztító (nyélre kötött szalmacsutak v. kukoricafosztalék) (Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.479).

kohó-pemet: ∾ (Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.479).

KOHOG: szól (a holló, a varjú) (Erdély Kassai J. Szókönyv III.182; Székelyföld Kiss Mihály).

1. **KOHOL**: *kohu-kohu* hangot ad (a kutya) (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

2. **KOHOL**: kopogtat. *Ki kohulla ezt e horduót?* (Göcsej MNy. II.413).

KOHONT: lepény (túró nélkül sült) (Torna m. Ruehietl Miklós 1839).

KOHVASZT: forró vízzel leönt (pl. marhapacalt, hogy annál könnyebben meg lehessen tisztítani; vesszőt, hogy hajlékonyabb legyen) (Balaton mell. Tsz.).

KOJT: erős, rossz-szagú vastag füst. *De nagy kojttal vattok:* de nagyon telepipázzátok a házat! (Hajdú m. Szoboszló Király Pál).

KOJTOL (*gojtol* Háromszék m. Győrffy Iván): erősen füstöl (pl. pipából), bűzölögve ég (pl. a ganéj-tüzelő) (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.332; Kúnság, Kisújszállás Nyr. XX.288; Csongrád m. Szentes Nyr. VI.232; VIII.281; Békés m. Balog István; Orosháza Nyr. IV.377; Hajdú-Szoboszló Király Pál; Heves m. Tisza-Szőllős Nyr. V.91; Háromszék m. Győrffy Iván).

[Szólások]. *Kojtol, mint valami török basa* v. *hatökrös gazda* (Hódmező-Vásárhely Nyr. V.417).

KOJTOROG: füstöl, pipázik (Békés m. Balog István).

KOJTOROS (*kójtoros*): sátoros (cigány) (Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.528; Király Pál).

KÓK: gombfogantyú (pálcán) (Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr.).

KÓKA: cseresnyével teleaggatott gally v. bármily más gyümölcsgally, a melyen a gyümölcs rojtostul van (Heves m. Gyöngyös Nyr. I.334).

KÓKÁL: ver, üt (vkit fejbe; diót a fáról le; husvéti pirostojást eggymáshoz) (Pápa vid., Balaton mell., Göcsej Tsz.; Csallóköz Nyr. I.280).

lë-kókál: lever (póznával). *Mënny ki apjuk, níz csak, mindën szëdrët lëkókánok má azok a gyerëkëk* (Komárom m. Nagy-Igmánd Pápay József).

meg-kókál: megver (póznával) (Pápa vid. Tsz.).

KOKÁNY: fenegyerek (Debrecen Nyr. VII. 330).

KÓKÁNYOL: üt, ver (pl. agyon, v. húsvéti pirostojást eggymáshoz) (Somogy m. Szobb Ethnographia III.128; Somogy m. Csurgó Nyr. XVII. 478; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.186).

KÓKÁNYOZ: üt, ver (el-, meg-, le-, póznával) (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

lë-kókányoz: lever, lepiszkál (póznával a fáról). *Lëkókányoszta az ómát, a mi vót* (Veszprém m. Nyr. VIII.177).

meg-kókányoz: megver (póznával) (Pápa vid. Tsz. 210a).

KÓKÁZ: szüretkor diót ver, gyümölcsöt szed stb. (Zala m. Csaplár Benedek).

KÓKKAD: sáppad, hervad, lekonyul (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.186; Nagy-Kúnság Nyr. XVI. 332) [vö. *kákkad*].

ê-kókkad: elsáppad (Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 186).

KÓKKADT (*kókatt* Tisza-Örs Csaplár Benedek): sáppadt (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.67.186; Tisza-Örs Csaplár Benedek; Bihar m. Pocsaj Nyr. VIII.379) [vö. *hókkadt*].

KÓKLER (Debrecen Nyr. XI.476; Rimaszombat vid. Nyr. X.88; Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183; *gauklér* Rozsnyó Nyr. VIII. 564; *kauklér* Abaúj m. Jászó Nyr. IX.478): szemfényvesztő, csalafinta, ámító, hamiskodó.

KOKOJZA (*kakójza* Székelyföld Győrffy Iván; *kukujza* Székelyföld NyK. X.332; Nyr. XII. 335; Kriza; Háromszék m. Vadr.): áfonya (Erdély Kassai J. Szókönyv III.182; Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Csík m. Tsz.; Gyergyó vid. Győrffy Iván).

KÓKONYA (*kókonnya* Szeged Csaplár Benedek): **1.** *kókonya*: húsvéti szentelt eledel (kalács, sonka, hús, tojás, só stb. eggyüttvéve) (Székelyföld Kassai J. Szókönyv III.97. 183; Győrffy Iván; Csík m. Nyr. VII.331; Gyergyó vid. Győrffy Iván); **2.** *kókonya, kókonnya*: a húsvéti sonkával főtt tojás (Alföld Nyr. IV.329); savanyú tojás (Szeged Csaplár Benedek).

KÓKOS: gombos, gombfogantyús. *Kókos páca* (Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Vadr. 505b; Győrffy Iván).

KÓKÓS (Csallóköz Nyr. I.280; Csaplár Benedek; Mátyusföld Nyr. XVII.479; *kókus* Kecskemét Csaplár Benedek; Szilágy m. Nyr. IX. 563): bohó, félénk, szótalan, ügyetlen (gyermek); balga, bamba, gyüge, ügyefogyott.

KOKOTKA: láncon függő hajtott szeg, melyet az ekegerendelyben levő lyukak eggyikébe állítanak, hogy a talyiga tengelyének a gerendelyre húzott lánca vissza ne csússzék (Gömör m. Tsz. 104b; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III. 90) [vö. *kakat*].

KÓKOZ: tempóz. *Në kókozz, öcsém!* [mondják annak, a kit kínálnak, s nem akar enni] (Szeged Nyr. VIII.235).

KÓKRA: pattogatott kukorica (Csik m. Csík-Madaras Nyr. XX.47).

[KÓKULT].

elkókult: elsáppadt, szinevesztett (Kis-Kúnság Nyr. III.565).

[KÓKUSZ].

kókusz-dió: juglans nigra. *Nagyszemű kókuszdió:* a juglans regia nagygyümölcsű fajtája (Balaton mell. Földrajzi Közlemények 1894.65).

[KÓLA].

kóla-füle: ostobaság, bolondság, esztelenség, haszontalanság, semmiség. *De sok kólafülét összedaráltok! Micsoda kólafüle jutott már megin eszedbe!* (Csallóköz Csaplár Benedek). *Kólafüle beszéd* (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.378) [vö. *gólya-füle*].

KÓLÁL (Balaton mell. Tsz.; *górál* Békés m. Csaplár Benedek; *kollall* Zala m. Szepezd Nyr. XVII.191; *kóvál* Pápa Király Pál): kószál, kóborol [vö. *kele-kólál*].

KOLBÁSZ (*kalbász* Fölső-Csallóköz Szinnyei József).

kalbász-rasta: fajtázó (trieur, ausleser, sortirer). *Ê kéne hagy kérjük aszt a kalbász-rastát, me ha ma nem rastálunk, hónap még ëggy szem se lesz hagy mit vessünk* (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.575).

KOLDUL (*kódinya* Vas m. Őrség Nyr. II.375; *kódil* Zala m. Hetés Nyr. XIX.143; *kûdúl* Kalotaszeg, Zsobok Melich János).

[KOLDULÁSZ], KÓDULÁSZ, KÓDURÁSZ: koldulgat (Székelyföld Kiss Mihály).

KOLDULGAT (*kódigat* Göcsej Nyr. XIV.164; Budenz-Album 158).

[KOLDULÓ].

kóduló-gőzös: omnibusz-vonat (Erdővidék Dézsi Mihály).

KOLDÚS (*kódas* Zala m. Hetés Nyr. II.373; *kódés* Göcsej Nyr. II.473; *kódis* Dunántúl Nyr. V.264; Répce mell. Nyr. XX.365; Rábaköz MNy. V.89; Vas m. Őrség Nyr. III.222; Göcsej MNy. V.89; Nyr. XIII.256; Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XIII.328; Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV. 573; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.267; VII. 131; Veszprém m. Nyr. IV.323; Veszprém Nyr. II.431; VII.233; Veszprém m. Szentgál Nyr. II. 185; Veszprém m. Csetény Nyr. XIX.92; XXII. 379; Balaton vid. Nyr. III.518; IV.36; Somogy m. Nyr. VI.367; Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.371; Győr Nyr. XXIII.38; Komárom m. Alsó-Csallóköz Nyr. XVII.287; Komárom m. Nagy-Igmánd Pápay József; Nyitra m. Vág-Hosszúfalu Nyr. XIX.512; XX.24; *kódís* Hódmező-Vásárhely Nyr. V.526; *kódos* Nógrád m. Tolmács Nyr. XVI.279; *kuádis* Soprony m. Horpács Nyr. VI.122; *kuódis* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVII.143. 184; *kuódís* Göcsej MNy. II.412; *kógyis* Moldva, Klézse Nyr. VII.382; *kúdis* Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.95; Pápay József; *kudus* Szatmár m. Nagybánya Nyr. XXI. 329; *kûdus* Baranya m. Ormányság Nyr. III.183; Szeged vid. Nyr. III.321; *kûdús* Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187; Félegyháza Nyr. V.373; Mezőtúr Nyr. VIII.360; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 516; XV.65; Szentes Nyr. V.44; Szeged vid. Nyr. III.277).

[Közmondások]. *Kódis embërnek kódis szërëncséje* (Dunántúl Nyr. V.264).

kógyis-alma: korán (sz. János napja táján) érő édes alma (Moldva, Klézse Nyr. VII.382).

kódus-csipa: szilva- és barackfa mézgája (Abaúj és Borsod m. Király Pál; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323).

kódús-kása: abárlébe főzött köleskása (Csallóköz id. Szinnyei Józsefné).

kódus-lé: koldús-leves (ú. n. rongyos tésztával készitett levesétel CzF.). *Kóduslét ebédeltünk* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XVII.375).

koldus-mogyoró: szúrós csimpaj (Palócság Nyr. XIX.94; Heves m. Névtelen 1840).

[kódis-szër].

[Szólások]. *Kódis-szërrê* [kocsizni]: rozoga parasztszekéren (Dunántúl Nyr. XVIII.90).

kúdús-tarisznya: [tréf.] katonák kenyeres tarisznyája (Kaszárnyai szó Nyr. VI.183).

kódús-táska: rétegesen hajtogatott leveles tésztából háromszögletűre szabdalt galuskaféle, barátfül (Abaúj m. Szikszó Király Pál).

koldús-tetű (*kódis-tetü, kúdús-tetü*): többféle ragadványfű (bidens tripartitus, lappula myosotis, torilis anthriscus, cynoglossum officinale, Orlaya grandiflora, echinospermum, agrimonia eupatoria, galium aparine, xanthium strumarium, dumus frutex) (Soprony és Vas m. Nyr. X.332; Balaton mell. Földrajzi Közlemények 1894. 65;

Tolna m. Paks Nyr. XIX.479; Szeged Nyr. VII. 381; Baja Bayer József; Nógrád m. Ipoly-Litke Nyr. III.543).

koldus-vonat (*kódis-vonat*): lassan járó vonat, omnibusz-vonat (Debrecen vid. Nyr. XXIII.286; Kalotaszeg, Bánffy-Hunyad, Zsobok, Sztána Melich János).

KÓLÉ (Érsekújvár Nyr. VIII.282; *kólya* Mátra vid. Nyr. XXII.288): ló- v. szamár-húzta kétkerekű taliga, a melynek a feneke és oldalai deszkából vannak [vö. *kolësz, 2. kólika*].

KOLEDA: vízkereszti házszentelés (Csallóköz Csaplár Benedek).

KOLËDÁL (*koledâl* Abaúj m. Beret Nyr. III. 523; *kolyëdányi* Gömör m. Serke és vid. Nyr. XVIII.140): 1. kéreget, koldul, alamizsnát szed (Pápa vid. Tsz.; Komárom m. Nagy-Igmánd Pápay József; Csallóköz Csaplár Benedek; Gömör m. Runya Nyr. XXII.287; Abaúj m. Beret Nyr. III.523); 2. fürkész (Gömör m. Serke és vid. Nyr. XVIII.140) [vö. *kólindál*].

összö-kolyëdál: összefürkész (Gömör m. Serke és vid. Nyr. XVIII.140).

[KOLËDÁSZÓ], KOLYËDÁSZ[A]**Ó**: fürkésző (rossz értelemben) (Gömör m. Serke és vid. Nyr. XVIII.140).

[KOLEGA].

kolega-falu: cigánysor (Tisza-Roff Markovics Sándor).

KOLËRA (*kolléra* Kalotaszeg, Zsobok Melich János; *korëla, korela* Répce vid. Nyr. XX.371; Göcsej MNy. V.87; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.67; Palócság Nyr. XXI.368; XXII.76; Gömör m. Nyr. XVIII.458; *korella* Háromszék m. MNy. VI. 356).

KOLERÁS: férges (burgonya) (Zala m. Szepezd Nyr. XVII.191).

KOLËSZ (*kolesz*): 1. kétkerekű taliga, kordé (Csongrád m. Szentes Nyr. XVI.94; Tokaj Nyr. XXIV.48); 2. magas deszka-oldalakkal ellátott nagy ökrös-szekér, a melyet rendesen törekhordásra használnak (Borsod m. Ónod vid. Nyr. XVII.383); 3. homokhordó láda (Hont m. Nyr. V.474); 4. deszkából összetákolt s a földbe levert gyermekágy (Komárom m. Fűr Nyr. XVIII. 528) [vö. *kólé*].

KÓLÉZ: kószál, csavarog (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.186. 213).

1. **KÓLIKA** (*k*[a]*ólyika* Palócság Nyr. XXI.312).

2. **KÓLIKA**: kétkerekű taliga, kordé (Fertő mell. MNy. III.406) [vö. *kólé*].

KÓLIKÁS (*kójikás*): 1. *kólikás*: nyavalyás, göthös, beteges (Vác és vid. Divicsek Gyula); 2. *kójikás*: féleszű (Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.91).

KÓLINDÁL (Udvarhely m. Erdővidék Nyr. XV.575; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; *koindál* Székelyföld Győrffy Iván; *kolingyál* Orosháza Nyr. VI.179): 1. *koindál, kólindál:* énekelve házról-házra jár (karácsonykor) (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár); 2. *kólindál, kolingyál:* kószál, csavarog, csatangol (Orosháza Nyr. VI.179; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XV.575) [vö. *kolëdál, kóringál, kóringyál*].

KOLLÁR: kerékgyártó, bognár (Palócság, Gömör m. Tsz.; Heves m. Nyr. VII.41).

KOLLÁZÁS: ördögszekéren (levert cölöp tetején keringő rúdon) való körbeforgás (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841).

KOLLINT (*kolint* Rozsnyó Nyr. VIII.235; *kólint* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.560; Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.378; Szinnyei József; *fel-kólint* Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183; *kollínt* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.186).

KÓLLOGAT: ütöget (Vas m. Őrség Nyr. I. 422).

KOLNA (Arad m. Fábián Gábor 1839; *kóna* Karancs vid. Nyr. XXII.48): szőllőbeli présház.

KOLÓDÁLY-IK: [?]. *Szénát ëszik, szurkot..., nékëd kolódályik* (Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.228).

KOLOMP: 1. faharang, jeladó deszka, a melyet két botocskával vernek (Kapnikbánya és vid. NyK. II.377); 2. az a fadarab, a melynek nyergébe az evezőt a gúzs segítségével beakasztják (Komárom, Velence, Szeged Herman O. Halászat K.).

KOLOMPÁR: rézműves, bádogos (Somogy m. Sellye Nyr. IV.327; Hol? Tsz.).

KOLOMPÁROS: ∾ (Szegszárd vid. Nyr. VII. 382; Csallóköz Csaplár Benedek).

KOLOMPÉR (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Veszprém m. Devecser Nyr. XVIII.479; Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274; Csurgó vid. Király Pál; Eszék vid. Nyr. VIII.140; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.331; Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly; Szilágy m. Nyr. IX.563; *kolompéra* Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.331; *kolontér* Baranya m. Pellérd Nyr. XI.239; *kompér* Nógrád m. Vecsekle Nyr. V.571; Heves m. Névtelen 1840; Eger vid. Nyr. XVII.430; Tisza-Sz.-Imre Nyr. VIII.526; Hegyalja Nyr. XVII.561; Kassa vid. Nyr. IX.557; *kompêr* Palócság Ethnographia III.356; Mátra vid. Nyr. XXII.335; Nógrád m. Nyr. IV.472; Gömör m. Alsó-Hangony Nyr. XIX.330; *komp*[e]*ér* Palócság Nyr. XXI.362; XXII.76; *kompi* Debrecen Nyr. VII.330; *kompéla* Abaúj m. Szikszó vid. Szinnyei Elemér; *kompéra* Abaúj m. Nyr. VI.172; Király Pál; Abaúj m. Beret Nyr. II.521; Abaúj m. Buzita Nyr. VII. 519; *korompéj* Gömör m. Nyr. XXII.479; *ko-*

romplyi Palócság Nyr. XXI.219. 362; *krompé* Abaúj m. Buzita Nyr. VII.519; Zemplén m. Nyr. XVII.274; Zemplén m. N.-Tárkány Nyr. VII.32; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323; XI.37; XII. 524; XVI.470; Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII. 191; *kromplyi* Palócság Nyr. XXI.219; *krumli* Vas v. Zala m.? Nyr. XVII.137; *krumpi* Dunántúl Nyr. XVIII.42; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.267; *krumplyi* Vác Nyr. XX.284; *kumpér* Heves m. Névtelen 1840; *kumpi* Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187; Gömör m. Balogi Nyr. XX.570; *kumpri* Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk II.161; *kurumpi* Soprony és Vas m. Nyr. X.332; Zala m. Hetés Nyr. I.423; Veszprém m. Csetény Nyr. V.471; *kurumpli* Kecskemét Nyr. IX.360; Pozsony m. Zsigárd Nyr. XIX. 504): burgonya.

krumpli-fészek: burgonya elültetésére vájt gödröcske (Gömör m. Nyr. XVII.506).

krumpli-fiú: kis burgonya. *Nincs egy krumplifiúm se* (Rimaszombat Nyr. XII.190).

KOLOMPOL: ütöget, dönget. *Kolompolom az ajtót* (Debrecen Nyr. VI.328).

KOLONC, KÖLÖNC (*gölöngy* Csallóköz Nyr. I.278; *kölöngy* Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.378; *különc* Orosháza Nyr. IV.377): **1.** *kolonc, kölönc, kölöngy, gölöngy, különc:* kútgém végére nehezékül ráerősített tuskó v. állat nyakába akasztott fadarab, mely az első lábai közé akadva a futásban akadályozza (Fölső-Somogy Nyr. X.190; Csallóköz Nyr. I.278; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII. 378; Orosháza Nyr. IV.377; VI.179; Szeged, Torontál m. Csaplár Benedek; Debrecen Nyr. VII.330; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.183; Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.432); **2.** *kölönc:* kölyök, mindíg az anyja után járó alkalmatlankodó kis gyerek (Balaton mell. Tsz.; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.186; Dorozsma Nyr. XVII.566; Bács m. Zenta Nyr. IX.91; Szeged, Kecskemét, Csallóköz Csaplár Benedek); **3.** *kolonc:* a húzóvánkosból kiálló vas, a melybe az evező vasfülét beleakasztják (Balaton mell. Herman O. Halászat K.) [vö. *cölönk*].

KOLONTÁR: gömbölyű fehér szőllő (Balaton mell. Tsz. 351b).

kolontár-szőlő *(korontár-szőllő):* ∾ (Szegszárd Kassai J. Szókönyv III.183).

[KOLONTÁRI].

kolontári-szőllő ∾ (Somogy m. Ádánd Nyr. IV.334).

KOLONTOS: féleszű, hóbortos, bolond (Székelyföld Tsz.; Nyr. II.470; IV.183; Kiss Mihály, Andrássy Antal 1843, Győrffy Iván; MNy. VI. 215; Nyr. II.523; V.90. 465; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

KOLONTOSKOD-IK: bohóskodik, bolondozik, eszelősködik (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Vadr. 366).

KOLONTOZ: ∾ (Háromszék m. MNy. VI.335; Győrffy Iván).

KOLOP: filkó (kártyában) (Háromszék m. MNy. VI.243; Győrffy Iván).

KOLOTÁL: haszontalanul jár-kél (Zemplén m. Tállya Nyr. IV.520).

KOLOZSÓRIA: tolltartó (kivájt négyszögletes fácska tolófödéllel) (Udvarhely m. Nyr. V. 180).

KOLTY: cottus gobio (Erdély Herman O. Halászat K.).

KOMA (*kom* Háromszék m. Nyr. II.523; *kom*ja Székelyföld Győrffy Iván; kereszt-*kom*ja Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XXII.331; *komé* Nógrád m. Vecsekle Nyr. V.179; Székelyföld Kiss Mihály, Kőváry László 1842, Győrffy Iván; *komeⁱ* Gömör m. Hanva Nyr. XVIII.507; *kómê, kómé* Nógrád m. Nyr. IV.473): **1.** *koma:* komaasszony. *Hadd el, komám!* (Kolozsvár Szinnyei József). *Hát erre a szoroghétre hattad, koma, a csepesz-csinálást?* (Háromszék m. Uzon Nyr. VIII. 427); **2.** *koma, komé, komeⁱ, kómé, kómê:* pajtás (Palócság Nyr. XXIII.68; Nógrád m. Nyr. IV.473; Nógrád m. Vecsekle Nyr. V.179; Gömör m. Nyr. XVIII.505; Gömör m. Hanva Nyr. XVIII.507; Székelyföld Kőváry László 1842; Győrffy Iván); **3.** *koma:* vőfély (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 237). *Koszorus koma:* ∾ (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.430); **4.** *komé:* gyergyói és oláhfalvi székely (Székelyföld Kiss Mihály); **5.** *kom, koma:* tréfás, bohókás ember (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Nyr. II.523). *Tiszta koma:* egészen tréfából áll (Székelyföld Tsz.); **6.** *koma:* leány, a ki pünkösdkor tojást kap eggy legénytől (Gömör m. Tsz.).

[Szólások]. *Koma neki a dolog:* rest (Tokaj Nyr. XXII.330).

koma-gyüjtő (*koma-gyűtő*): **1.** [tréf.] fasz (Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183; Tokaj Nyr. XIX.383); **2.** [tréf.] szűcs-tű (Kis-Kúnság Nyr. III.565).

komagyüjtő-fa: [tréf.] fasz (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI.475).

koma-kaszás: ingyen-kaszás, a ki csak úgy gyengén kaszál (Szabolcs m. Kis-Besenyőd Nyr. IX.136).

koma-tál: enni-innivalóval (kaláccsal, süteménnyel, gyümölccsel, boros palackokkal vagy disznóöléskor hurkával, kolbásszal stb.) megrakott és szalagokkal, virágokkal fölcifrázott tál, a milyennel a jó ismerősök sátoros ünnepeken v. disznóöléskor kedveskednek eggymásnak, valamint a keresztkomák a gyermekágyas asszonynak (Balaton vid. Horváth Zsigmond 1839; Veszprém m. Szilas Nyr. XXII.569; Somogy m. Hazánk 1894. 57. sz.; Tata vid. Csaplár Benedek).

komám-asszony: így szólítják eggymást az asszonyok (Gömör m. Nyr. XVIII.505).

KOMÁLL: pajtáskodik, barátkozik. *Koma koma komállunk, esztendeig komállunk; jó legyünk, komák legyünk* stb. [komatál átnyujtásakor mondott vers kezdete] (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. IV.92).

KOMÁNÉ: komaasszony (Zilah Nyr. XIV. 334; Háromszék m. Nyr. XV.47).

KOMÁRNYÉK: juhfejő hely (Torda-Aranyos m. Gerend Nyr. XXIII.577).

KOMATRIA: keresztelés [? talán: komaság] (Bukovina Nyr. VI.472; vö. XXIII.201).

KOMÁZ-IK: tréfálódzik (Székelyföld Kriza; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

KOMÉDIA (*komodia* Zala m. Hetés Nyr. I. 380).

[KOMÉDIÁS].

komédiás-malom: ördögmalom (ringelspiel) (Szeged Csaplár Benedek).

KOMËNDÁL (Komárom m. Nagy-Igmánd Pápay József; *komendál* Debrecen Nyr. VII.330; *kommodál* Udvarhely m. Homoród vid. Nyr. XXIII.43): ajánl, javasol. *Igën fáj a fogam, komëndáj rá valami orvosságot* (Komárom m. Nagy-Igmánd Pápay József). *Má én azt kommodálom, hogy jöjjön haza* (Udvarhely m. Homoród vid. Nyr. XXIII.43).

[KOMHER].

komher-háló: két keresztbe összekötött abroncsnak a négy végére, tehát négy ág közé kifeszített négyszögletes háló, hosszú rúdra alkalmazva (Szatmár m. Kis-Majtény Herman O. Halászat K.).

KOMINÂR (Palócság Nyr. XXIII.284; *kominyár* Kassa és vid. Nyr. XX.573): kéménysöprő.

KOMISZ: durva parasztgatya (Komárom m. Perbete vid. Gancs Géza).

KOMITA: mészárszék (Bánffy-Hunyad Nyr. XII.380).

KOMITÁS: malac-ól (Debrecen vid. Kóssa Albert).

KOMLÓS: bojtos. *Komlós kalapkötő* (Pozsony Nyr. XIII.528).

KOMMANT: koppant, kollint (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.67; Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.237). *Oda tartyá a homlokát, ez pegyig újján lévő gyűrőivel jót oda kommant* (Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.376). *Agyon kommantotta* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.427).

KOMMÍNT: ∾. *Osztán két kézre kapi ám a puskáját; hát ha arább nem lépök, fejbe kommínt vele* (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.42).

KOMMOG: lassan eszik, lassan rág, majszolódik (Csallóköz Nyr. I.280; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.378).

KOMÓCSIN (*komocsin* Békés m. Budapesti Hirlap 1895.71. sz.; *komócsing* Győr vid. Nyr. VI.272): lenge nádforma réti fű, mely vizenyős földeken terem (Tisza mell. Tsz.; Nagy-Szalonta Nyr. VII.457).

komocsin-fű: ∾ (Békés m. Budapesti Hirlap 1895.71. sz.).

KOMÓCSOS: dús növésű, sok levelű. *Komócsos fű* (Maros-Torda m. Mezőség Gabányi Endre).

KOMONÁK, KUMUNÁK: bő fölsőkabát (Udvarhely m. Kiss Mihály).

KOMONDOR (*komëndër* Gömör m. Nyr. XXII. 526).

komondor-kedvű: komor, mogorva, haragos (Csallóköz Csaplár Benedek).

KOMOR. *Komor ló:* olyan herélt csődör, a melynek még megvan a nemi ösztöne (Tisza-Roff Markovics Sándor).

KOMÓT: 1. csinos, helyes. *Ejnye, de komót lányka!* (Pozsony m. Tárnok Nyr. VIII.142); 2. magas fiókos ruhaszekrény (Palócság Nyr. XXII.76; Borsod m. Diósgyőr Nyr. IV.43; Gömör m. Nyr. XXII.526; Szabolcs m. Kis-Besenyőd Nyr. IX.136; Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

1. **KOMP, PONK** (*komp* Tolna m. Kassai J. Szókönyv III. 187; Nyr. VI.523; Tolna m. Paks Nyr. XXII.384; Komárom m. Nagy-Igmánd Pápay József; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.186; Hol? Tsz.; *ponk* Székelyföld Nyr. V. 424; XIX.222; Udvarhely és Csík m. Győrffy Iván; Csík-Szenttamás Nyr. IX.432; Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.383; Kézdi-Vásárhely Király Pál): halmocska, dombocska, határdomb, határhányás [vö. *homp, kompis*].

2. **KOMP**: kukorica-cső (Mátyusfölde Nyr. XVII.479;Nyitra m. Magyar-Soók Nyr. XX.325).

KOMPAKTOR (Szeged Csaplár Benedek; *kompektor* Kecskemét, Szeged Csaplár Benedek; *könpaktor, könyvpektor* [nép-etimológia] Csallóköz Csaplár Benedek): könyvkötő.

KOMPËTÁL: [?]. *Nem kompëtálunk többet ëggyütt* (Udvarhely m. Nyr. IV.378).

KOMPIS: halmocska, dombocska, rakáska (földhalom, kavicsrakás, trágyacsomó), zsombék (Gömör m. Tsz.; Nyr. XIX.222) [vö. *1. komp*].

KOMPÓDI: [?] (Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183).

KOMPOL: gyepes hant-halmot rak (határ- v. tilalomjelül), földhányással kijelöl (Tolna m. Paks Nyr. XXII.384; Csallóköz Csaplár Benedek; Komárom m. Tsz.; Erdély Király Pál) [vö. *hompol*].

el-kompol: tilalomjelül csinált gyepes hanthalmokkal, földhányásokkal elgátol. *Elkompolták az utat* (Csallóköz Csaplár Benedek).

ki-kompol: határhantokkal ellát, kijelöl (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.186). *Kikompoltuk a rétet* (Erdély Király Pál).

le-kompol: határhantokkal kijelöl. *Lekompoltam már:* kitűztem a kaszálni valót (Pest m. Páhi puszta Nyr. XVIII.232).

KOMPOLGOTT: össze-vissza bolygó. *Kompolgott víz* (Hol? Nyr. XII.527).

KOMPOLÓD-IK (Hol? Tsz.; *kompojod-ik* Szeged Csaplár Benedek): megütközik, megzavarodik.

el-kompojodik: megzavarodik. *Egészen el vagyok kompojodva:* nagyon zavaros a fejem (Szeged Csaplár Benedek).

meg-kompojodik: ∾. *Megkompojodott az esze* (Szeged Csaplár Benedek).

össze-kompojodik: összezavarodik. *Egészen össze vagyok kompojodva* (Szeged Csaplár Benedek).

KOMPONA (*kompina* Brassó m. Tatrang Nyr. II.477): mérleg (Erdély Kassai J. Szókönyv III. 185; Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.356; Kézdi-Vásárhely Nyr. XVI.479; Brassó m. Zajzon Nyr. III.327; Csík m. MNy. VI.373).

KOMPONÁLÓD-IK: egyensúlyozódik, súlyegyenbe jő (Csík m. MNy. VI.373).

KOMPORKOD-IK: földúzza az orrát, megneheztel (Balaton mell. Tsz.).

[**KOMPOS**].

kompos-malom: vizi malom (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.187; Tokaj Nyr. XIX.383).

KOMPOSTOR (Rábaköz Nyr. XV.286; *ponkostor* Székelyföld Tsz.; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XV.384): a szövőszék lábítója.

kampostor-pálca: einlegstab [takács mesterszó] (Győr Nyr. XI.382).

[**KOMPOTY**].

kompoty-só: darab-só, darab kősó (Baranya m. Kassai J. Szókönyv I.413; III.188; Tsz.).

1. **KONC** (*kóc* Veszprém m. Nyr. V.224): csont (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Brassó m. Hétfalu MNy. V.346).

[Szólások]. *Mesztelen kócot nëm szabad árúnyi* [mondják a gyereknek, mikor ráütnek a kezére, mert olyan helyen van, a hol nem illik, pl. az asztalon] (Veszprém m. Nyr. V.224).

[2. **KONC**].

konc-nagyapa: ősapa (Udvarhely m. Felméri Lajos).

1. **KONCÉR:** a nád v. a kukorica virága, üstöke (Dunántúl Nyr. V.181; Baranya m. Bélye Nyr. XV.373; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 237; Dráva mell. Nyr. V.472; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.431).

2. **KONCÉR, KONCSÉR** (Balaton mell., *koncár* Veszprém Herman O. Halászat K.): leuciscus, scardinius. *Veresszárnyú koncér:* leuciscus rutilus (Balaton mell. Herman O. Halászat K.).

[**KONCÉROZ-IK**].

ki-koncérozik: kipelyhesedik. *A mút esztendőbe ëjenkor a nád is kikoncérozott* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.431).

KONCOL: összekoccint (pl. két pirostojást v. a kótyajátékban a botokat) (Háromszék m. MNy. VI.335; NyK. III.12; Vadr.; Győrffy Iván).

KONCUL: boncol (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.131).

KONCS: régi szerkezetű vízhúzó-gép [bányász mesterszó] (Szatmár m. Nagybánya vid. Nyr. XIV.238).

koncs-pásztor: a vízhúzó-gép kezelője [bányász mesterszó] (Szatmár m. Nagybánya vid. Nyr. XIV.238).

KONCSOROD-IK: kunkorodik (pl. a kígyó, a parázsra tett szalonnabőr) (Székelyföld Győrffy Iván).

KONCSOROG: kunkorog (pl. a kígyó, a parázsra tett szalonnabőr (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 505b).

KONDA: disznócsorda (Debrecen Hajdú Nagy Sándor; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.335).

KONDÁCS: kacsa (Bars m. Czimmermann János).

KONDÁR: kanász (Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274; Bars m. Czimmermann János).

1. **KONDÁS** (*kondâs*): ∾ (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Debrecen Hajdú Nagy Sándor; Palócság Nyr. XXII.76; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.238; Székelyföld Arany-Gyulai Ngy. III.335).

2. **KONDÁS:** kontrás. *Cserebogár a kondás, szúnyog a përëmás* (Torontál m. Magyar-Ittebe Nyr. V.283. 415).

KONDÁSZ (Pápa vid. Tsz.; Csallóköz Nyr. I. 280; *kandász* Székelyföld NyK. X.332; Kriza; *kándász* [? nyilván hiba *kåndász* helyett] Udvarhely m. Vadr.): kanász.

KONDÉR (Vas m. Kemenesalja, Baranya m., Szatmár vid. Tsz.; Kecskemét Tsz. 189a; Tokaj Nyr. XXIV.48; Kassa vid. Nyr. XVII.239; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.326; Bereg m. Pap Károly; Székelyföld Győrffy Iván; *kandér* Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.356; Nyr. XVII.381; Háromszék m.

Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.573; *kondër* Szeged Kálmány L. Szeged népe I.109): 1. *kondér, kondër, kandér:* nagy-öblű, kétfülű vas- v. rézfazék (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Kecskemét Tsz.; Szeged Kálmány L. Szeged népe I.109; Szatmár vid. Tsz.; Tokaj Nyr. XXIV.48; Kassa vid. Nyr. XVII.239; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.326; Bereg m. Pap Károly; Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.356; Nyr. XVII.381; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.573); 2. *kondér:* csobolyó [?] (Baranya m. Tsz.).

1. **KONDI:** kis tűzhely (Hegyalja Kassai J. Szókönyv I.431).

[2. **KONDI**].

[Szólások]. *Kondiba jár:* a fonóba a leányokhoz enyelegni, szerelmeskedni jár (Székelyföld Kiss Mihály, Kőváry László 1842). *Kétszer jártam kondiba, s hire van a faluba* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.249). *Mind asz mongyák, nagy hiba, hogy nem járok kondiba* (Székelyföld Győrffy Iván).

KONDICS: cigány (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

KONDÍT: halottra harangoz (meghaláskor) (Balaton mell. Tsz.).

KONDIZ[-IK]: leányoknál mulat (Pápa vid. Fábián Gábor 1839; Székelyföld Győrffy Iván).

KONDORIKÓ: kondor szál, kondor kacs (a fölfutó növényen) (Háromszék m. MNy. VI.335; Vadr.; Győrffy Iván).

KONDORKA: ∾. *Ne bántsátok a szőlő kondorkáját* (Alföld [?] Nyr. XIV.191).

KONDRI: kondor-hajú v. -szőrű (Székelyföld Kiss Mihály).

KONDUL (*kondil* Dráva mell. Kopács Nyr. V.220).

KONG (*konog* Vas m. Horváth József 1839; Balaton mell. Tsz.).

KONGÓ: 1. kolomp, csöngő (Torontál m. Gyála Kálmány L. Szeged népe III.64; Sátoralja-Ujhely Nyr. XVI.42); 2. rézpénz, négykrajcáros (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Kecskemét Nyr. XIX.46; Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk II.76; Torontál m. Jázova Kálmány L. Szeged népe III.259).

kongó-forint: [tréf.] váltó-forint (Békés-Doboz Nyr. VIII.382).

kongó-pénz: rézpénz (Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274).

[**KONGÓS**].

kongós-csík: igen nagyra termett csík (Szatmár m. Nagy-Dobrony Herman O. Halászat K.).

KÓNIC: hosszú és hegyes. *Kónic répa* (Soprony m. Csepreg Nyr. II.372).

KONICA (*kónica* Brassó m. Hétfalu Király Pál): gyalogszánka (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.526; Hétfalu, Tatrang, Zajzon Nyr. II.477; III.373).

KONKOCÉL: összekoccint, összeüt (két pirostojást) (Székelyföld Tsz.).

KONKOLY (*konka* Zala m. Hetés Nyr. I.380; *konku* Soprony m. Horpács Nyr. XIV.432; *konkúvirág* Győr m. Szigetköz, Kis-Bajcs Nyr. VI.189).

[**KONKOLYLÓ**], **KONKULLÓ:** ragyogó. *Konkulló szëmëkkê fírhömënő lányok níznek szëmëm közé* [vö. *Úgy íg a szëmük, mind a konkú-virág*] (Győr m. Szigetköz, Kis-Bajcs Nyr. VI.189).

KONOR. *Konorok:* bizonyos gerezdes-formájú cifrázat (knuren) [ezüstműves mesterszó] (Hol? Nyr. XV.48).

KONÓSZ: társ, pajtás, cimbora [vö. genosse] (Csík m. Gyergyó-Ditró Nyr. XII.282).

KONT: kollint (Somogy m. Visnye Nyr. XVII. 287). *Kikapom* [a baltát] *s jót kontok a fejére* (Tolna m. Sár-Sz.-Lőrinc Nyr. III.87) [vö. *konyít* 3.].

KONTA: farkatlan, kurtafarkú (tyúk) (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.428; Szatmár vid. Tsz.).

KONTAT: késztet, unszol, ösztönöz, biztat, bujtogat, fölloval (Balaton mell. és hely nélkül Tsz.). *Sosë kontass biz engëm ollyasmire, a mi nem fér a természetëmhëz. Eleget kontatom, hogy haggya el a borivást, de mind hiába* (Csallóköz Csaplár Benedek).

KONTATÓ: biztató, ösztönző, bujtogató, ingerlő, izgató (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek). *Ennek a dolognak én voltam a kontatója:* indítványozója (Győr vid. Nyr. IX.286).

KONTËNT: punktum! (Gömör m. Nyr. XXIII.83).

KONTIGNÁCIÓS: emeletes. *Kontignációs ház* (Udvarhely m. Homoród vid. Nyr. V.32).

KONTÓZ: számít. *Mom meg a jányodnak, hogy ne is kontózzon a csirkére* (Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.379).

KONTRABONT (Bihar m. Pocsaj Nyr. VI. 424; *katrabont* Fehér m. Nyr. V.36; Veszprém m. Devecser Benczik Ferenc): baj, akadály, galiba.

[Szólások]. *Katrabontot csinál:* veszekedést idéz elő (Veszprém m. Devecser Benczik Ferenc).

KONTRAKTUS (*konkretus* Hajdú m. Földes Nyr. II.420; *kontrektus* Bihar m. Pocsaj Nyr. IX.558).

[**KONTRÁL**], **KONTORÁL**: kontráz. *Rupa, hallom, a szomszédba mán fu a kalánétába, Minya fia rá kontorál* (Háromszék m. Vadr. 323).

KONTRAMARS: [tréf.] burgonyaleves csipetkével (Komárom m. Naszvad Nyr. IV.235).

[**KONTRÁS**], **KONTORÁS**: sóőr (Háromszék m. MNy. VI.356).

KONTRAVIZÁL: kontráz (Torontál m. Egyházas-Kér Kálmány L. Szeged népe III.136).

[**KONTY**].

konty alá való: asszonyoknak való, édes (bor, pálinka) (Csallóköz Csaplár Benedek, Szinnyei József; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.189; Székelyföld Tsz.).

[**KONTYOL**].

fel-kontyol (*fő-kontyol*): fejbe ver (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.572; Székelyföld Kiss Mihály).

meg-kontyol: ∾ (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván).

KONTYOLÓ: új céhmester beiktatása (fazekas-céhben) (Sárospatak Nyr. XVII.528).

KONTYOLÓD-IK: kontyát igazgatja (Székelyföld Kiss Mihály).

[**KONTYOS**].

kontyos-borsó: héjazatlan borsó (Székelyföld Tsz.).

kontyos-kurva: megfattyazott nőszemély (Székelyföld Kiss Mihály).

KONYA: 1. lekonyuló, lekonyult (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.378; Szatmár vid., Székelyföld Tsz.). *Konya kalap, konya fül* (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.186); 2. lekonyult fülű (disznó). *A konyát leöljük, mert már nem eszik* (Csallóköz Csaplár Benedek).

[**KÓNYA**].

kónya-fa: lakodalomkor a kapufélre erősített fenyűfa, fenyűgally (Brassó m. Hétfalu Király Pál).

KONYÁSOD-IK: elgyengül az öregségtől (Udvarhely m. Fehér-Nyikó vid. Nyr. XVIII. 480).

KONYËGA: pajtás [tréf. elferditése a *kolléga* szónak] (Hajdú m. Földes Nyr. III.36).

KONYHA: 1. tűzhely (Békés m. Lehr Vilmos); 2. a sütőkemence fölötti tüzelő a pitvarban (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.426) [vö. *szabad-konyha*].

[Szólások]. *Két konyhát tart:* a felesége mellett még szeretőt is tart (Kecskemét, Szeged Csaplár Benedek).

[Közmondások]. *Gazdag konyha, kódis asszony* (Zala m. Kővágó-Örs Simonyi Zsigmond).

konyha-ajtó (*konyhajtó* Soprony m. Horpács, Zala m. Vászoly Király Pál).

konyha-hal: az a hal, a melyet a tizeden fölül az apátság asztalára szállitanak (Tihany Herman O. Halászat K.).

konyha-hitü (*konyha-hütü*): hiteszegett (Székelyföld Kiss Mihály).

konyha-tánc: a lakodalmat megelőző esti mulatság (Gömör m. Krasznahorka-Váralja Nyr. III.185).

[**KONYHÁS**].

konyhás-malac. *Konyhás-malac forma ember:* jó ember (Tamási Nyr. XXI.526).

1. **KONYÍT** (*kónyít* Nógrád m. Tolmács Nyr. XVI.46): 1. *kónyít:* leereszti a fülét (Nógrád m. Tolmács Nyr. XVI.46); 2. *konyít:* lesütött fővel neheztelést mutat (Szeged Sümeghy Pál 1841); 3. *konyít:* kollint (Somogy m. Visnye Nyr. XVII. 287; Vikár Béla) [vö. *kont*].

KONNYAD (*kánnyad*, el-*kánnyad* Székelyföld Tsz.; Kriza; Háromszék m. Vadr. 504a; *kanyvad*, el-*kanyvad*, le-*kanyvad* Székelyföld Kiss Mihály, Gálffy Sándor; *kányvad* Székelyföld Kriza; Háromszék m. Vadr. 504a; *konyvad*, el-*konyvad*, le-*konyvad* Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 186; Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 504a): konyul (le-), lankad, fonnyad, hervad.

el-kánnyad (*el-kanyvad, el-kányvad, el-konyvad*): lekonyul, ellankadva elbocsátja magát, elfonnyad, elhervad (Székelyföld Tsz.; Kriza, Kiss Mihály, Gálffy Sándor).

le-kanyvad (*le-konyvad*): ∾. *Lekonyvad az ugorka-lapi a nagy melegbe* (Székelyföld Kiss Mihály).

meg-konnyad: ∾. *Délben egészen megkonnyadtak a növények* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII. 523).

[**KONNYADOZ**], **KANYVADOZ**: fonnyadoz, lekonyulgat (a virág dér v. forróság után) (Háromszék m. Vadr.).

KONNYADT: lekonyult. *Még fiatal, konnyattan ál; ha megvénül, meretten ál* [találós mese; — mákvirág] (Szatmár m. Patóháza Nyr. XIV.189).

elkanyvadt: betegségtől elerőtlenedett, meggörnyedt (ember) (Udvarhely m. Vadr.).

KONNYASZT (le-*konyvaszt* Székelyföld Kiss Mihály): kollint, üt (fejbe, nyakon) (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.335; Vadr.).

le-konyvaszt: lekonyít (Székelyföld Kiss Mihály).

meg-konnyaszt: megüt, fejbe v. nyakon üt (Háromszék m. MNy. VI.340; Vadr.; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

KONYÓCSKA: fritillaria mellagris (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.191).

KONYUL (le-*kanyúl*tt, meg-*kanyúl* Vas m. Ságh Kresznerics F. Szótár I.291).

[**KOP**].

kop-hal: cottus gobio (Komárom Herman O. Halászat K.)

[**KOP-IK**].

[Szólások]. *Nem kopik attô af fogad:* nem kapsz abból soha (Palócság Nyr. XXI.509).

1. **KOPÁCS** (Kolozs m. Nagy-Ida Bodor Ákos; Szamosujvár Kovács József; *kopác, kopász* Moldvai csáng. Nyr. IX.530; X.204): nagy fa.

2. **KOPÁCS** (Csallóköz Csaplár Benedek; *kopáncs* Szatmár m. Patóháza Nyr. XV.39; *kupancs* Szerencs Kassai J. Szókönyv III.190): külső zöld héjja a makknak, diónak, mogyorónak, gesztenyének stb.

[Szólások]. *Kiesett a kopáncsábul:* egészen megváltozott (Szatmár m. Patóháza Nyr. XV.39).

KOPÁCSL-IK: zöld héjjából kiválik (a dió) (Csallóköz Csaplár Benedek; Tokaj Nyr. XIX.383).

1. **KOPÁCSOL** (*kopáncol* Hol? Nyr. II.235): zöld héjjából kifejt (diót, mogyorót) (Balaton mell. Sebestyén Gyula; Csallóköz Csaplár Benedek).

2. **KOPÁCSOL:** kopogtat, kalapál (Tokaj Nyr. XXIV.48; Székelyföld Kiss Mihály).

KOPÁCSOLÓD-IK: zöld héjjából kiválik (a dió) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv I.461).

KOPAD: kopaszodik. *Nekem nem kopad a fejem* (Bánffy-Hunyad Nyr. XII.380).

KOPADÉK: kopás. *Körmöm kopadékjával keresem kenyeremet* (Győr m. Tsz.).

KOPÁL (Balaton mell. Fábián Gábor 1839; *kovál* Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II. 235; Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII.575): zöld héjjából kifejt (diót, gesztenyét).

ki-kovál: ∾ (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.235).

[**KOPÁLÍT**], **KOVÁLYÍT:** ∾. *Diót koválytottam* (Vas m. Izsákfa Kresznerics F. Szótár I.330).

KOPÁLL-IK (Zala m. Szepezd Nyr. XVII.191; Csallóköz Csaplár Benedek; *kopál-ik* Balaton mell. és hely nélkül Tsz.; *kováll-ik* Székelyföld Kassai J. Szókönyv I.436; Tsz.): zöld héjjából kiválik (a dió, gesztenye stb.).

[Szólások]. *A szëme kopállék ki!* [átkozódás] (Zala m. Nyr. XXII.430).

lë-koháll-ik: lemállik, leporlad (Szilágy m. Nyr. IX.564).

KOPÁNCS: harkály (Szatmár m. Lauka Gusztáv 1842) [vö. *fa-kopáncs*].

KOPÁNTÁS: falat. *Egy kopántás* (Baranya m. Ormányság Nyr. III.182).

KOPÁR: 1. sovány (ember) (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Kopár képü:* sovány arcú (uo. Erdélyi Lajos); 2. kopár mező. *Déli szellő fújdogál a kopáron* (Torontál m. Deszk Kálmány L. Szeged népe III.68).

KOPÁROZ: csipeget, szedeget, böngész (a marha a kopár mezőn) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.191).

KOPÁS: az evező nyelén a derékrész, mely a gúzsban jár s ott a gúzsba és a kallantyúba belékopik (Szolnok Herman O. Halászat K.).

KOPASZ (*kapac* Székelyföld Tsz.; *kopac* Zilah Nyr. XIV.334; Székelyföld Tsz.; Nyr. IX.176; Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 397; Arany-Gyulai NGy. I.365; Segesvár Nyr. IX.44): 1. *kopasz:* csupasz, meztelen (Dráva mell. Nyr. VI.374; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 237). *Ha az a fistös ingcse nëm vóna rajta, csupa kopasz vóna* (Eszék vid. Nyr. VIII.140). *Tiszta kopaszra lë vetköztették. Kopaszon gyüttë ëde, mégis të akarsz a vagyombú parancsóni* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.431); 2. *kopac:* csupasz hely az udvaron (Székelyföld Nyr. IX.176.) [vö. *köpesz*].

[Szólások]. *Kopasz mentség:* alaptalan mentség, ürügy (Csallóköz Csaplár Benedek).

kopasz-barack: nyári barack (Székelyföld Tsz.).

kopasz-latya: csupasz madár (Hajdú-Hadház Nyr. IX.524).

[**KOPASZI**].

kopaszi-kákó: [?] (Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183).

KOPCIHÉR (Pápa vid. és hely nélkül Tsz.; Békés m. Balog István; Rimaszombat Nyr. X.88; Szatmár m. Gencs Nyr. X.525; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.427; Kassa vid. Nyr. XVIII. 431; *kopcihᵉér* Palócság Nyr. XXII.76; *kúpcehér* Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183; *kupcihér* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.187; Szeged, Temesköz Kálmány L. Szeged népe I.213; II.243; Debrecen Nyr. VII.476. 521; Bereg m. Dercen Nyr. XX. 432; *kupcihír* Szeged vid. Nyr. I.425; *kupzíhér* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIII.48): 1. hitvány, haszontalan, semmirevaló, dologkerülő, hetykélkedő, mihaszna ember, éhenkórász, naplopó, csirkefogó (i. h.); 2. *kupcihér:* kényes [?]. *Ejnye de kupcihér!* (Torontál m. Pádé Kálmány L. Szeged népe II.243.)

KOPCSOL: verekszik. *Kopcsolnák á kánok* (Szlavónia Nyr. XXIII.362).

KÓPÉ (*kóbé* Pozsony m. Kassai J. Szókönyv III.180) [vö. *1. góbé*].

KOPËRTA (Palócság Nyr. XXII.76; *koperta, kopertá* Palócság Nyr. XXI.311; Nógrád m. Nyr. VI.135; *kóperta* Rimaszombat vid. Nyr. X.88; Szatmár m. Gencs Nyr. X.525; *koppërda* Nógrád m. Nyr. IV.142; *koppërtá* Érsekujvár Nyr. VIII. 47; XIX.457): levélboríték.

[KOPI].

[Közmondások]. *Ëgyszër dobi, másszor kopi:* eggyszer bőven, máskor szűken (Háromszék m. MNy. VI.361; Nyr. IV.187). *Dobi — kopi:* dínom-dánom után koplalás (Háromszék m. Győrffy Iván). *Nagy dobinak nagy kopija van* (Udvarhely m. Nyr. IV.275 [itt *koszija* hiba]; Felméri Lajos).

KOPIC: kullancs (Baranya m. Ormányság Nyr. III.183; Hol? Tsz.).

KÓPIC (*kófic* Soprony m. Csepreg Nyr. II.372): szalmából font öblös, födeles kasféle, a melyben hüvelyes veteményt, kendermagot, lisztet, tojást stb. eff. tartanak (Vas m. Kassai J. Szókönyv II.187; Nyr. XVI.239; Vas m. Ságh Kresznerics F. Szótár I.331; Vas m. Őrség Nyr. II.562; Zala m. Hetés Nyr. XIX.143; Győr m. Tsz.)

KOPINC: kalapács (Gömör m. Krasznahorka-Váralja Nyr. III.185; Rozsnyó Nyr. VIII.565).

KOPINCOL: kalapál (Rozsnyó Nyr. VIII.235. 565).

KÓPIS, KÓTIS (*kópics* Bereg m. Dercen Nyr. XX.432; *kopis* Baranya m. Ormányság Nyr. II. 137): 1. *kópis, kopis:* görbe bot, karikahajtó (Dunántúl Nyr. V.181 [itt *kápis* nyilván hiba]; Baranya m. Ormányság Nyr. II.137); 2. nyeles és bunkós ütő, sulykoló, törő szerszám: *a*) *kótis*: bunkós bot, a mellyel a vadalmát összetörik ecetnek (Szatmár m. Nyr. X.430); *b*) *kótis:* lentörő (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XII.93); *c*) *kótis:* agyagverő [fazekas szerszám] (Sárospatak Nyr. XVII.527); *d*) *kópics* (Bereg m. Dercen Nyr. XX.432), *kópis* (Baranya m. Ormányság Kassai J. Szókönyv III.192), *kótis* (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.192): sulyok (a mellyel a kiszapult ruhát veregetik); *e*) *kótis*: favágó-kalapács (hosszú nyéllel ellátott gerenda-darab, a mely a nagy hasító-ékek beverésére szolgál) (Szinyérváralja vid. Nyr. XV.189); *f*) *kópis:* bunkós botocska, a mellyel a tókát (faharangot) verik (Székelyföld Kiss Mihály); 3. *kótis:* lábnyi hosszaságú rudacska, a melynek eggyik végére a megmincselt fonalat, miután megszáradt, fölgombolyítják (Szatmár m. Nyr. X.430; Szatmár m. Krassó Nyr. XVI.335); 4. *kótis:* az eresztőháló inának ólomkarikái (Mármaros m. Visk Herman O. Halászat K.).

[KÓPISKA], KOTISKA: bunkós botocska, a mellyel a tókát (faharangot) verik (Bodrogköz? Tsz. 187a).

KÓPISKÁL: kopogat, ütöget, vereget (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.332; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.193).

KÓPISOL: ver (diót a fáról le) (Zemplén m. Tállya Nyr. IV.520).

KÓPISZTÁL: nyalakodik, kóstolgat (Rimaszombat Nyr. XV.330).

[KOPJA], KOPIJA (Székelyföld Tsz.; *kópja* Székelyföld Győrffy Iván) = *kopja-fa.*

kopja-fa: fejfa (Székelyföld Tsz. 212b; Nyr. VIII.515; Kőváry László 1842).

KOPL-IK: kopik (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.526).

KOPLALÓ: 1. az ekevánkosból fölnyúló fa, mely az eketaligára kötött takarmányt a keréktől eltartja (Heves m. Névtelen 1840); 2. [tréf.] iroda (Tisza-Roff Markovics Sándor); 3. [tréf.] a *koplalós*ok (kisfuvarosok) állomáshelye, a hol csoportosan várják, hogy valaki megfogadja őket (Szeged vid. Nyr. II.91).

KOPLALÓS: kisfuvaros, szekeres, a ki rossz gebéivel kissebb terhek szállítására vállalkozik (Szeged és vid. Nyr. II.91; VIII.235).

KOPLAT: koptat (Dráva mell. Nyr. V.472).

KOPLEGYES: buta, bamba, bárgyú (Hol? Tsz. 299b).

KOPLOS: 1. szolgálat v. hivatal nélkül élődő ember (Garam mell. Horváth Zsigmond 1839); 2. nagy urat játszó szegény ember (Bars m. Léva Czimmermann János).

1. **KOPÓ** (*kofő* [kutya] Baranya m. Ormányság Nyr. III. 183).

2. **KOPÓ** (*kopuo*): nádtarló (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.94; Győr vid. Nyr. VI.272).

KOPOCSKÁL: kopácsol, kopogtat, kalapál (Háromszék m. Vadr.).

KOPOCSKOL: ∾. *A horokáj kopocskolja a fa ódalát. A gyermek kopocskolja a kalánnyal az asztalt v. a tángyért. A kovács kopocskol* (Székelyföld Kiss Mihály).

KOPOCSOL: ∾. [*A görice*] *asszú nádat kopocsolja* (Moldva, Klézse Nyr. X.480).

[KOPOGÓ].

[Szólások]. *Kopogó fejemre vagyok:* eggyesegyedül vagyok (Háromszék m. Vadr.).

KOPOL: üt, ver, kopácsol, sulykol (Alföld [?] Nyr. XIV.191; Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.335; Győrffy Iván). *Kopojjá a fejemet. Kopojja a mákot:* kiveri a mákfejből a szemeket (Csík m. Nyr. VII.331).

mëg-kopul: kiszitál (Győr vid. Nyr. V.522).

KOPOLTAT: csépeltet (Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.379).

KOPOLTYÚ (*kopétó* Balaton mell. Herman O. Halászat K.; Zala m. Szepezd Nyr. XVII.191; *kopétyé* Fehér m. Velence, Csongrád m. Szentes Herman O. Halászat K.; *kopétyó* Balaton-Füred Herman O. Halászat K.; Somogy m. Kassai J. Szókönyv III.105. 191; *kopétyű* Simontornya Herman O. Halászat K.; *kopóta* Palócság Kassai J. Szókönyv II.349; *kopuóti* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.94; *kopótó* Boldva mell. Herman O. Halászat K.; *kopótya* Tokaj Nyr. XXIV.48; *kopótyó* Palócság Kassai J. Szókönyv II.349; *kopotyu* Székelyföld Tsz; *kopótyű* Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *koppintó*].

KOPOLYA (*kopoja, kopola; — kapujó* [?] Kis-Kún-Halas Arany-Gyulai NGy. I.197; vö. Nyr. XV.186; *kobolya* Pest m. Bogyiszló Nyr. III.47; *kupolya* Orosháza Nyr. VI.179): **1.** vízállás, állandóan vizet tartó gödör, áradások után mélyedésekben megmaradt víz (Somogy m. Kálmáncsa Nyr. XI.238; Tolna m. Bátta Nyr. VI.384; Baranya-Sz.Lőrinc Nyr. XVII.335; Pest m. Bogyiszló Nyr. III.47; Pest m. Solt Herman O. Halászat K.; Kis-Kún-Halas Arany-Gyulai NGy. I.197; Nyr. XV.186; XXIII.47; Orosháza Nyr. VI.179; Vág mell. CzF.); **2.** kissebb, de hirtelen mélyedés a patakok, folyók medrében (Pest m. Solt, Somogy m., Székelyföld Király Pál); **3.** = *kopolya-kút* (Szeged Nyr. VIII.235).

kopolya-kút (*kopoja-kút*): ásott kút, a mely nincsen kővel kirakva (Szeged Nyr. I.415; VIII. 235).

KOPONGAT: kopogtat [?] (Torontál m. Deszk, Ó-Szent-Iván Kálmány L. Szeged népe III.110).

KOPONYA (*kapinya* Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; Dráva mell. Nyr. V.472. 567; Eszék vid. Nyr. VIII.327; Baranya m. Ormányság Nyr. III.183; VIII.47; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; Baranya-Sz.-Lőrinc Nyr. XVII.335; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237; Baranya m. Patacs vid. Csaplár Benedek; Szlavónia Nyr. V.11; Szeged Csaplár Benedek; *kåpinyå* Szlavónia Nyr. XXIII.311; *kaponya* Somogy m. Sima Nyr. XIX.382; Csurgó vid. Király Pál): **1.** rövidszárú lopótök, tökkobak (Somogy m. Sima Nyr. XIX. 382; Dráva mell. Nyr. V.472; Szlavónia Nyr. V.11; Szeged Csaplár Benedek). *Kapinyát köttem a dërëkamra, úgy usztam át a part-ajjat* (Eszék vid. Nyr. VIII.327); **2.** tökkobakból készített kanálforma merítő-, meregető-eszköz (vízmerítésre, szüretkor mustmerésre) (Somogy m. Sima Nyr. XIX.382; Dráva mell. Nyr. V.472; Baranya m. Ormányság Nyr. VIII.47; Baranya-Sz.-Lőrinc Nyr. XVII.335; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237; Szlavónia Nyr. XXIII.311; Szeged Csaplár Benedek); **3.** fakéregből v. fák kidudorodásából készített vízmerő eszköz (Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; Baranya m. Patacs vid. Csaplár Benedek); **4.** nagy fakanál, a milyent a malmokban v. moslékmeregetésre használnak (Somogy m. Balaton mell. Nyr. IX.283; Somogy m. Csurgó vid. Király Pál).

1. **KOPORC**: köves föld (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.428; Kapnikbánya és vid. NyK. II.377).

2. **KOPORC**: töpörtyű (Baranya m. Kassai J. Szókönyv III.193; Ormányság Tsz.).

KOPORSÓ (*kaparsó* Székelyföld Kassai J. Szókönyv III.104; *kopossó* Székelyföld Nyr. IV. 183; *kopursu* Göcsej Nyr. XII.192).

KOPORU: sovány (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

KOPOZ (*koboz* Palócság Tsz.; Hont m. Horváth József 1839; *kobzani* Dunántúl Nyr. V.181; Pécs vid. Csaplár Benedek): **1.** *kopoz, kobzani*: koppaszt, foszt, hánt, hámoz (Dunántúl Nyr. V.181; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.181; Baranya m. Kassai J. Szókönyv III.192; Pécs Kassai J. Szókönyv II.356; V.204; Kis-Kún-Halas Simonyi Zsigmond; Hol? Tsz.). *Még nem sok zsibát koposztunk* (Somogy m. Tab Nyr. XV.240). *Kukoricát kopozni* v. *kobzani* (Somogy m. Sima Nyr. XIX.382; Pécs vid. Csaplár Benedek). *Kopozza a narancsot* v. *a krumplit* (Zala m. Tapolca Simonyi Zsigmond). *Kopozza a harkály a fát* (Kis-Kún-Halas Nyr. XVII.576); **2.** *koboz:* tép, szaggat, tépáz (Palócság Tsz.; Horváth József 1839) [vö. *koppóz*].

le-kopoz: lekoppaszt, lefoszt, lehánt, lehámoz. *A falat lekopozza:* leszedi róla a meszet. *Lekopozza a sebet:* leveszi róla a vart (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.186).

szét-koboz: széttép, szétszaggat (Hont m. Horváth József 1839).

[**KOPÓZ**; vö. *koppódz-ik*].

meg-kopóz: megcsipdes (a kopójátékban) (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. IV.479).

[**KOPOZÓ**].

kopozó-szita: molnárok szitája, a mellyel a búzát a szeméttől megtisztítják (Baja Nyr. XVII. 240).

[**KOPP**].

[Szólások]. *Eccer hopp, másszor kopp:* eggyszer jól van dolga, másszor rosszul (Debrecen Nyr. III.424). *Bözzög akkó hopp vôt a Mihájj nemzeccségnek, de ma bize a kopp parancsó nállok is* (Székelyföld Nyr. V.176).

kopp-semmi, kop-semmi (*kap-sëmmi* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos): nagy semmi (Háromszék m. MNy. VI.335). *Hát én mit kapok? — Te kapsz egy jó nagy kopsemmit* (Székelyföld Kiss Mihály). *Mit kaptál? — Koppsemmit. Hoztál-e vmit? — Igen, koppsemmit* (Háromszék m. Vadr.)

[**KOPPAD**].

ki-koppad: kifogy. *Mindenbül kikoppattam* (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.39).

[**KOPPAN**].

[Szólások]. *Koppan attúl a szemed:* abból bizony nem kapsz (Debrecen Nyr. V.223). *Koppant asz szëmë tőlë* (Palócság Nyr. XXI.509).

bé-koppan: **1.** becsukódik. *Békoppan a szeme* (Székelyföld Nyr. II.39); **2.** betoppan (Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II.323).

el-koppan: becsukódik. *Elkoppan a szeme* (Székelyföld Kiss Mihály).

[Szólások]. *Elkoppant mindene tüle:* mindenét elvették (Hol? Nyr. XII.527).

ëssze-koppan: véletlenül összetalálkozik (Székelyföld Kiss Mihály).

KOPPANTAT: kalapáltat. *Koppantass egy szeget a vinnyében* (Háromszék m. Nyr. IX.33).

KOPPASZT (mëg-*gubbaszt* Ung m. Nyr. XXII. 576; *kopasz*ni [gyermekjáték közben énekelt versben] Tolna m. Ozora Nyr. V.478).

KOPPASZTÓ: tímárok kaszája, a mellyel a szőrt koppasztják le (Szeged Nyr. IV.527).

[**KOPPINT**].

[**rá-koppént**].

[Szólások]. *Koppentsêk* [így!] *rá:* emelje meg (Bereg m. Fornos Nyr. XX.476).

KOPPINTÓ: kopoltyú (Kopácsi Herman O. Halászat K.).

KOPPÓDZ-IK: eggymás nyakát v. marját csipkedi, harapdálja (két ló) (Nagy-Kúnság Nyr. III.281; XVI.332) [vö. *meg-kopóz*].

KOPPÓZ: koppaszt (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.478) [vö. *kopoz*].

[**KOPPOZÓ**].

koppozó-forró: olyan forró, hogy koppasztani lehetne vele (Kis-Kúnság Kimnach Ödön).

KOPRI: igen rövidre nyírt, kopaszra nyírt, kopasz (Balaton mell. Tsz.; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.332; Orosháza Nyr. VI.179; Gömör m. Tsz.).

kopri-leves: túrós-leves (Csík m. MNy. VI.373).

KOPSA: cottus gobio (Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Herman O. Halászat K.).

KOPSZI = *kopri* (Nagy-Kúnság Nyr. XVI. 332).

[**KOPTAT**].

meg-koptat: megtisztít (üszögös búzát) (Csongrád m. Mindszent Kis Sándor).

KOPTATÓ: a meg nem mosott (tisztított) búza tisztítója a gőzmalomban. *Csak úgy őrlet koptatóra* (Csongrád m. Mindszent Kis Sándor).

KOR: idő. *Kis korig:* kevés ideig (Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly). *Keves korig:* ∾ (Szatmár m. Nagy-Dobrony Herman O. Halászat K.).

KÓRÁL: böngész (Vas m. Kemenesalja Tsz. 51a; [uo.?] Kresznerics F. Szótár I.331).

KORÁLL (*koránol* Veszprém Simonyi Zsigmond): korainak tart (Göcsej Nyr. XIV.165; Budenz-Album 160; Tolna m. Nyr. VI.523; Kecskemét, Csallóköz Csaplár Benedek). *Előbb koránolod, asztám mëg magad hajszósz* (Veszprém Simonyi Zsigmond).

KORÁNT: korán. *Még korántabb:* még korábban (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.315).

korántom-se: korántsem. *Korántomse eccer úgy mint másszor* (Sárospatak Nyr. XI.284; Ugocsa m. Nyr. XI.37).

KORÁSÚ: korú. *Ijen korású; ujan korású* (Kis-Kún-Halas Korda Imre) [vö. *ëgy-korácsú*].

KÓRÁSZ: **1.** csavarog, kószál (Tolna m. Tsz.; Bihar m. Kassai J. Szókönyv III.196; Bihar m. Pocsaj Nyr. VIII.379; Háromszék m. MNy. VI. 335; Győrffy Iván); **2.** keres, fürkész, böngész (Csallóköz Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.335) [vö. *1. kórész*].

fel-kórász: fölkeres, fölkutat (Háromszék m. MNy. VI.326; Győrffy Iván).

[**KÓRÁSZÓ**].

kórászó-féreg: farkas (Hol? Tsz.).

KORÁZ *(korâz):* siet (az óra) (Soprony m. Horpács Nyr. V.269; VI.157; Balaton mell. Tsz.; Vas m. Baltavár Nyr. X.183).

KÓRÁZ: böngész (Baranya m. Tsz.) [vö. *kóréz*].

KORBA: kocsi-kas (Somogy m. Nyr. XVI.239).

KORBÁCS (*korbáncs* Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. V.274): hajfonat (Pécs Kassai J. Szókönyv II.191).

KORBÁL: faragcsál (Baranya m. Tsz.).

e-korbál: elforgácsol. *Heába korbája e az erőt* (Baranya m. Ormányság Nyr. II.278).

KORBÁLÓD-IK: faragcsál (Baranya m. Tsz. 213a).

KORBÉLI: javakorabeli, idős. *Korbéli ember* (Soprony m. Szilsárkány Nyr. VI.472; Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Fehér m. Perkáta Nyr. II.520).

KORC (*gorc* Hol? Nyr. XIV.367): **1.** gatya, nadrág, pendely, szoknya stb. fölső pártázata, a melybe szíjat, kötőt, madzagot húznak (Balaton

mell., Tolna m. Tsz.; Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.436; Gömör m. Tsz.; Nyr. XXII.526; Tisza-Dob Nyr. XX.285; Szatmár vid. Tsz.; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.427; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.382; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XIV.525; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár); **2.** fonatos keresztkötése, vesszőből font hevedere a nád- v. vesszőkerítésnek (Balaton mell. 'és hely nélkül Tsz.; Tisza-Dob Nyr. XX.285; Tokaj Nyr. XIX.383) [vö. *karcél*].

korc-vessző: korcolásra való fűzvessző (Nagy-Kúnság, Túrkeve Nyr. III.229; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.201).

KORCOG: **1.** varcog (pl. a homok az ember fogai közt) (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237); **2.** csikorgat, varcogtat (a fogaival), ropogtatva rágcsál (Veszprém m. Csetény Halász Ignác; Székelyföld Tsz.).

KORCOGTAT: ropogtatva rágcsál (pl. a marha keményszálú takarmányt) (Székelyföld Kiss Mihály).

1. **KORCOL** (*gorcol* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIV.43): **1.** *korcol:* ráncol, ráncba szed (Gömör m. Nyr. XXII.526); **2.** *gorcol:* fűzvesszőfonással köt (nád- v. vesszőkerítést, nádtetőt, csőszkunyhót, vejszét) (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIV.43. 367).

be-korcol: **1.** összeráncol, összehúzza a ráncát. *Korcold be a gatyât* (Gömör m. Nyr. XXII.432); **2.** utolér (Nagy-Kúnság Nyr. II.136). *Bekorcolta az agár a nyulat* (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.142); **3.** befon, rászed (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.472).

el-korcol: utolér, elfog (Nagy-Kúnság Nyr. II.136; Nagykún-Madaras Nyr. IX.523).

le-gorcol: fűzvessző-fonással leköt. *A háztetőt le kell gorcolni* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIV.43).

össze-korcol: összeráncol, összehúzza a ráncát. *Szêipen korcold öszve a gatyâd* (Gömör m. Nyr. XXII.526).

[Szólások]. *Korcold össze a béled:* ne egyél annyit (Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XIV.525).

rá-korcol: ráhúz, ráver. *Rád korcolok* (Tokaj Nyr. XX.139).

végig-korcol: végig húz (vkin). *Végigkorcolok rajtad* (Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

2. **KORCOL:** ropogtatva rágcsál (pl. a marha keményszálú takarmányt) (Székelyföld Kiss Mihály).

[**KORCOLGAT**].

meg-korcolgat: ropogtatva megrágogat. *A juh a szalmabogokat jól megkorcolgassa* (Székelyföld Kiss Mihály).

1. **KORCOS:** **1.** a minek korca van (Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XIV.525). *Korcos pendely* (Gömör m. Tsz.). *Korcos tarisznya:* a melynek a száját a korcába beleeresztett madzaggal össze lehet húzni (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.201); **2.** = *korcos-tarisznya* (Tisza-Dob Nyr. XX.286); **3.** durva vászonból való és négy korccal ellátott lepedő, a melyben füvet szoktak hordani (Torna m. Ruehietl Miklós 1839). *Hât a teheneknek ki fog harmatos füt hozni oly nagy korcosval, mint én?* (Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.187).

2. **KORCOS:** lüktető ér, pulzus (Csanád m. Batonya Márki Sándor).

KORCS: **1.** rossz (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVI.96); **2.** korhely (Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 186).

[**KORCSA**].

korcsa-dió: fás dió (Bodrogköz Kassai J. Szókönyv I.436; III.200).

KORCSMA (*kąrcsima* Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.355; *korcima* Moldvai csáng. Nyr. IX.455; *korcsima* Baranya m. Ormányság Nyr. III.183; *korcsoma* Székelyföld Nyr. V.175; Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.283).

KORCSOLYA (*csorkolya* Palócság Nyr. XXIV. 191; *korcsia* Háromszék m. Vadr.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *kórcsia* Székelyföld Győrffy Iván; *korcsija* Szeged Nyr. II.378; VII. 236; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 347; *korcsila* Baranya m. Nyr. II.184; *kujcsorja* Balaton mell. Tsz.; *kulcsorgya* Balaton mell. Nyr. II.93): **1.** *korcsolya, korcsola, kujcsorja, kulcsorgya:* két vastag rúd, a melyeket a két végük táján eggy-eggy keresztfa köt össze (boros hordók v. más nehéz tárgyak le- s fölcsúsztatására v. hengergetésére) (Somogy m. Nyr. XII.335; Balaton mell. Tsz.; Nyr. II.93; Eger Nyr. III.43; Tokaj Nyr. XIX.383; Székelyföld Tsz.); **2.** *korcsolya, korcsia, kórcsia:* kézi szánkó (két lapos és elül hegyben végződő oldalból áll, a melyeket zápok tartanak össze; rúdja nincs, hanem a két oldalának hegyére kötött istrángnál fogva húzzák) (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.244; Vadr.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

KORCSOLYÁZ-IK (*csorkiázni* Török-Becse Kálmány L. Szeged népe II.234; *csorkojázni* Szombathely Fialowski Lajos; *csorkolyâzni* Palócság Nyr. XXIV.191; *korciâz* Szlavónia Nyr. XXIII. 362; *korcsiáz-ik* Háromszék m. Vadr. 505b; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos): **1.** *korciâz:* lábára eggy darab jeget kötve csuszkál (Szlavónia Nyr. XXIII.362); **2.** *korcsolyázni*, *korcsiáz-ik:* kézi szánkóval szánkázik v. ereszkedik le hegyoldalon (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Vadr. 505b; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

KORCSOS: több fajból elegyedett (Székelyföld Tsz.).

[**KORCSUL**].

el-kórcúl: elkorcsosodik (Moldvai csáng. Nyr. IX.531).

1. **KORDÉ** (*górdi* Vas m. Őrség Nyr. II.324): kétkerekű kisszerű kocsi, kétkerekű taliga (ú. n. Kún László szekere) (Balaton mell. Tsz.; MNy. V.150; Nyr. III.517; Marcal mell. Tsz.; Zala m. Kassai J. Szókönyv III.197; Erdélyi J. Népd. és mond. II.138; Göcsej Tsz.; MNy. V.150; Fehér m. Nyr. X.187; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.524; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.186; Csongrád m. Szentes Nyr. XVI.94; Bács m. Erdélyi J. Népd. és mond. II.138; Szatmár m. Lauka Gusztáv 1842).

2. **KORDÉ**: semmirevaló (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841; Nyitra vid. Kelecsény József 1843).

[Szólások]. *Kordéra, kardéra:* szabad prédára, veszendőbe, gondviseletlenül, elkallódásnak, elpusztulásnak, elveszésnek kitéve. *Kardéra hagyta* (gyermekét, házát) (Békés-Doboz Nyr. VIII.325). *Kordéra jutott aj jószága* (Székelyföld Győrffy Iván). *Kordéra ment minden keresetem* (Székelyföld Tsz.) *Kordéra bocsátotta:* szabad prédára (Székelyföld Tsz.). *Kordéra ütni:* szabad prédára bocsátani (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Kordéra veszi a dolgot:* föl sem veszi (Marcal mell. Tsz.) [vö. *kardalésza*].

[**KORDÉL, KARDÉL**].

el-kordél, el-kardél: 1. elhatároz, elszán. *Elkordéltam a dolgot* (Soprony m. Tsz.). *Elkardétam a dolgot* (Győr vid. Nyr. IX.286). *Ugy iêkordiéta magát, hogy a fenye së beszéli lé rúla* (Rábaköz Nyr. XV.430); 2. tréfával elüt. *Elkordélta a dolgot* (Marcal mell. Tsz. 214a).

KORDOVÁNY (*gordovány* Karancsalja Nyr. XII.240).

KORDOVÁNYOS: kordovánbőr-készítő (Torda Király Pál).

[**KÓRÉ**].

[Szólások]. *Kóréba táncóni:* eggymással szembe állva s eggy helyben maradva versenyt táncolni. *Ájjatok ki, Pista, kóréba; lám ki tud jobban* (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.575).

1. **KÓRÉSZ** (*kórísz*): keres, kutat, böngész (Vas m. Kemenesalja, Marcal mell. és hely nélkül Tsz.; Kresznerics F. Szótár I.331; Zala m. Király Pál; Nyr. XIV.526; Zala m. Tapolca Nyr. VIII. 469; XX.47; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. XV.575; Veszprém m. Nyr. XIV.526; Veszprém m. Torna Nyr. XVII.431; Somogy m. Nyr. XX.47) [vö. *kórász*].

2. **KÓRÉSZ**: böngésző (Zala m. Király Pál).

KÓRÉSZÁL: böngészget. *Kórészájjo, lécskállo a kertet, de hiábo, ëggy árvo szëm gyümöcsöt së talá* (Soprony m. Kisfalud és Miháli Nyr. XXII. 522).

KÓRÉZ (*kuóriéznyi*): böngész (Keszthely Nyr. XI.237; Göcsej MNy. I.219; II.412; Baranya m. Kassai J. Szókönyv III.198).

KORFINYÁL (*korfinál* Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; *korfinyá, korfinyá*hassak Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. III.319. 474): hamarosan főz, kotyvaszt. *Szëgy ë kis gezdërnyit, hogy és-apádnak ë kis káposztát korfinyáhassak* (Hetés, Dobronak Nyr. III.319).

KORH: 1. száraz takarmány porladéka, törekje (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.335; Győrffy Iván); 2. recés széle a fűszárnak (Háromszék m. MNy. VI.335).

KORHA: korhadt, törékeny (fa) (Hont m. Horváth József 1839).

KORHADÉK: száraz takarmány roncsaléka, porladéka, törekje (Háromszék m. Vadr.; Győrffy Iván).

KORHADT: megvénült (Székelyföld Tsz.).

KORHÁL: fát aprít (ügyetlenségből igen apróra, úgy hogy inkább forgács, mint darabfa) (Balaton mell. Tsz.; Győr m. Bőny Nyr. XV.285).

KORHÁLTAT: eret vágat. *Ne korháltasd magadat minden szére-szóra* (Balaton mell. Tsz. 214b).

KORHANTÓ: semmirekellő (Háromszék m. Vadr.).

KORHATAG: korhadásnak indult (Csallóköz Csaplár Benedek).

KORHELY (*korhel*): 1. részeg. *Korhelyen gyün haza a pincébűl* (Baranya m. Ormányság Nyr. VIII.47); 2. lusta, hanyag (Kisújszállás Nyr. XX. 287).

KÓRHÓDOTT: korhadt. *Ugyan pajtás, nem-ë szakad ránk ez a kórhódott pallás?* (Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.128).

KORHOG: csoszog (Tisza mell. Tsz.) [vö. *korog*].

KORHOL (*kurhol* Heves m. Makáry György 1839; Szabolcs m. Simonyi Zsigmond; *kúrol* Hol? Tsz. 354a): 1. *kurhol:* horzsol, súrol. *A viz fenekin a tőkék kurholták a hajót* (Szabolcs m. Simonyi Zsigmond); 2. *korhol:* csoszog, lábait a földhöz súrolva jár (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.198); 3. *korhol:* dologgal elkínoz, elcsigáz. *Ugy korholja, mint cigány a lovát* (Székelyföld Kiss Mihály).

KORHOLL-IK: porlad, törmelődzik (száraz fű) (Háromszék m. MNy. VI.335; Győrffy Iván).

KORHOS: éles recéjű (fű) (Háromszék m. MNy. VI.335; Győrffy Iván).

KÓRICA: kóborlás (Háromszék m. MNy. VI. 335; Győrffy Iván).

KÓRICÁL (*kólicál* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *koricál* Háromszék m. Nyr. V.37; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár): csavarog, kóborol, kószál (Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183; Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.

226; XX.479; Zilah Nyr. XIV.334; Székelyföld Nyr. II.470; Kiss Mihály, Kriza, Szinnyei József; Udvarhely m. Vadr. 32; Udvarhely m. Korond Nyr. IV.235).

KÓRICÁZ: ácsorog (Fölső-Somogy Nyr. X. 190).

KÓRINGÁL (*kóringânyi*): kószál (Félegyháza Nyr. V.35) [vö. *kólindál, kóringyál]*.

KÓRINGÁLÁS: kántálva házról-házra járás (Török-Becse Kálmány L. Szeged népe II.96).

KÓRINGYÁL: kószál (Szatmár m. Lauka Gusztáv 1842) [vö. *kólindál, kóringál*].

be-kóringyál: bekóborol, össze-vissza jár (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVI.95). *Bekóringyálja a mezőt* (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.95).

KÓRINGYÁSZ: kóborol (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.332).

KORÍT (*korét, koriét*): siet (az óra) (Vas m. Kemenesalja? Kresznerics F. Szótár I.326; Göcsej MNy. II.413; Király Pál; Baranya m. P. Thewrewk Emil).

KORITTÓ (*koritó; — koritoj*om Udvarhely m. Bethlenfalva Nyr. XVII.331): sajt (Székelyföld Tsz.; Kőváry László 1842, Gálffy Sándor, Kriza, Győrffy Iván; Udvarhely m. Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.).

KÓRIZSÁL: böngész (kukoricát, burgonyát, gyümölcsöt) (Tolna m. Nyr. XX.47).

KORKOJÓ: féleszű, csodálatos természetű (Székelyföld Kriza, Győrffy Iván; Udvarhely m. Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr.).

KORKOJÓS: ∾ (Udvarhely m. Fehér-Nyikó mell. Nyr. VIII.480).

KORKOJÓSKOD-IK: féleszűsködik, bolondoskodik (Udvarhely m. Fehér-Nyikó mell. Nyr. VIII.480).

KORLÁT (*kollát*): 1. *korlát, kollát:* fakerítés, deszkakerítés, palánk (Székelyföld Kőváry László 1842, Kiss Mihály, Győrffy Iván; Marosszék Vadr.; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.188; Hol? Tsz.); 2. *korlát:* bekerített hely a lovak, marhák, juhok számára (Hol? Nyr. XVI.35); 3. *korlát, kollát:* üstfa, üsttartó rúd (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr.: Csík m. Tsz.; Gyergyó vid. Tsz. 145a; Háromszék m. Győrffy Iván); 4. *kollát:* szíjgyártóknak bőr-törető, puhító eszköze (Székelyföld Tsz.; Hol? Nyr. XVII.384).

[Szólások]. *Kollátot tartani:* bőjtölni (Pápa vid. Tsz.).

kollát-fa: üstfa, üsttartó rúd (Székelyföld Kiss Mihály).

kollát-lábu: horgaslábú (Háromszék m. Vadr.; Csík m. MNy. VI.373).

kollát-lánc: kerékkötő-lánc (Győr Nyr. XII.96).

KORLÓ: [?] *Könnyü korló:* [gúnynév] vékonypénzű, cingár ember (Békés-Doboz Nyr. VIII.239).

KORMABÉK: gyalogfenyű, boróka (Vas m. Fölső-Eőr Király Pál).

KORMÁNY (*kaᵒrmâny* Gömör m. Hanva Nyr. XVIII.422; *kórmány* Kopácsi Herman O. Halászat K.): 1. eke kormányvasa (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.94; Gömör m. Hanva Nyr. XVIII.422; Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.479; Székelyföld Tsz.); 2. hal farka (Kopácsi Herman O. Halászat K.) [vö. *eke-kormány*].

[Szólások]. *Kormányt viszen* v. *kormányon van:* vezeti a munkát [vö. *kormányos*] (Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XV.525).

kormány-deszka: az eketalp oldalához szegezett deszka, mely arra való, hogy a szántóvastól fölhasogatott föld egyenes vonalban forduljon ki (Tokaj Nyr. XIX.383).

kormány-fő (*kormány-fű*): 1. nagy ladik fara, hol a kormányrúd van. *Az öreg ült a kormányfűn, a rántón két legény* (Bodrogköz Nyr. XVII. 564); 2. [eke része] (Hol? Nyr. XVII.564).

kórmány-sörény: alsó sörény-úszója a halnak (Balaton-Füred Herman O. Halászat K.)

KORMÁNYOS: a mezei munkások között a legszélső, a ki rendszerint a vezető is, mert ő szabja meg, hogy mekkora darab földet mívelnek meg eggyszerre (Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XIV.525).

KORMÁSZ: kéménysöprő (Marosvásárhely Simonyi Zs. A magyar nyelv I.242; Csík m. Deák Lajos).

[KORMOS].

[Szólások]. *Kormos az orra:* tolvaj, nem becsületes (Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XIV.89).

kormos-orru: nem becsületes (Székelyföld Kiss Mihály).

KORMOSKOD-IK: settenkedik (pl. a konyhán az asszonyok körül hízelkedve vmely koncért; vki körül, csínyt akarva elkövetni rajta) (Balaton mell. Tsz.; Vas m. Kemenesalja Tsz. 214b; Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573).

[KORMOZ].

fel-kormoz: fölbíztat (Heves m. Sirok Nyr. VIII.568).

KORNIC: kerékgyártók cifrázó vésője (Balaton mell. Tsz.)

KORNYÁL: rémesen ugat (Háromszék m. MNy. VI.335; Győrffy Iván).

[KORNYICSÁL], KORNICSÁL: fülsértően énekel (Szeged Csaplár Benedek).

KORNYÍCSOL (Heves m. Névtelen 1840; *kornicsol* Szeged Csaplár Benedek): ∾.

KORNYIKÁL (*tornyikál* Székelyföld Kriza): ∾ (Balaton mell., Vas m. Kemenesalja, Pápa vid. Tsz.; Vas m. Kassai J. Szókönyv III.199; Komárom m. Nagy-Igmánd Pápay József; Fölső-Csallóköz Nyr. IX.282).

KORNYIKOL: ∾ (Debrecen vid. Nyr. XXIII. 286).

KÓRÓ, KÓRÉ (*góré* Rimaszombat és vid. Nyr. X.88; XVII.525; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X. 326; *g^{a}ór^{e}é, g^{a}ór^{e}ê* Palócság Nyr. XXI.306; XXII. 34; *kóré* Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.377; Heves m. Névtelen 1840; Eger Kassai J. Szókönyv III.194; Szolnok Nyr. IV.559; Félegyháza Nyr. XIV.186; Csanád m. Puszta-Földvár Kálmány L. Koszorúk II.53; Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.2; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.241; Győrffy Iván; Marosszék, Nyomát Nyr. XV.288; Udvarhely m. Nyr. XI.41; Háromszék m. MNy. VI.215; Vadr. 358. 505b; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XIV.424; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.283; Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.355; *kóré^{i}* Kolozs m. Zsobok Melich János): 1. *kóró:* növényszár (nemcsak a kiszáradt, hanem a nyers is) (Székelyföld Tsz.); 2. *góré, kóré^{i}:* giz-gaz (Rimaszombat Nyr. XVII. 525; Kolozs m. Zsobok Melich János). — *Sűrű kóró:* takarmányul vetett sűrű kukorica (csalamádé) (Mátyusfölde, Tallós Nyr. XVI.382).

[Közmondások]. *Cinegének kóró nyársa:* a kinek kicsi van, kicsivel kell beérnie (Székelyföld Tsz).

[Szólások]. *Nagyon rátörte a kórét:* nagyon utána v. rajta volt (Félegyháza Nyr. XIV.186).

KÓRÓDZ-IK, KÓRÓZ-IK (*korodz-ik* Háromszék m. Nyr. V.37): 1. szárasodik (Székelyföld Tsz.); 2. merevedik (Háromszék m. Nyr. V.37).

[KOROG], KORROG, KURROG: 1. *korrog* (Háromszék m. Tsz.), *kurrog* (Balaton mell. Tsz.): korog (a has, a gyomor); 2. *korrog:* morog, zúgolódik (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Háromszék m. Nyr. IX.32); 3. *korrog* [a szalonka csöndes röptében] (Székelyföld Kiss Mihály); 4. *korrog:* csizmás lábát a földhöz súrolva jár (Marcal mell. Tsz.) [vö. *korhog*].

[KOROM].

korom-biró: a konyhák tisztaságára s a tüzre fölügyelő személy (Balaton vid. Horváth Zsigmond 1839).

1\. **KOROS:** eggyidős (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

2\. **KOROS:** kis kenyér (az igázi kenyérnél kissebb, a cipónál meg nagyobb) (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.186).

KOROSNYA: nyalábba kötött s a háton vitt vmi (pl. rőzsenyaláb, gallycsomó) (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.526; XXI.528; Király Pál, Sánek András) [vö. *hát-korozsnya*].

KOROZSMA (*kilozsma* Zala m. Zala-Istvánd Nyr. XIX.138; *kolozsma* Vas m. Kemenesalja, Nemes-Magasi Nyr. XIX.191; Őrség Nyr. III.283; Székelyföld Győrffy Iván): keresztelői ajándék, melyet a keresztszülék a keresztfiuknak v. keresztlányuknak adnak (darab vászon v. gyolcs v. ruhanemű) (Vas m. Kemenesalja, Nemes-Magasi Nyr. XIX.191; Őrség Nyr. III.283; Zala m. Zala-Istvánd Nyr. XIX.138; Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.280; Göcsej Tsz. [itt *korosnia* hiba]; Kecskemét Nyr. IV.284; Dömötör Imre; Csongrád Nyr. IX.90; Szeged Csaplár Benedek; Mátra vid. Nyr. XXII.288; Székelyföld Győrffy Iván).

[KORPA].

korpa-cibere (*korpa-cibre*): korpából főzött savanyú bőjti leves (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.207; Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII. 575) [vö. *cibëre*].

korpa-féreg: a szilva levelét pusztító féreg (Hol? Tsz.).

korpa-kisze = *korpa-cibere* (Palócság Tsz.).

KORPÁZ: korhol, szid, gyaláz (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.132).

KORPIT: kereplő (Heves m. Makáry György 1839).

KÓRSÁG (*korság* Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.235): nyavalyatörés (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.186. 283; Szeged vid. Nyr. I.377; Csallóköz Csaplár Benedek; Hol? Tsz.).

[Szólások]. *Kórság vigye! Kórság üsse! Kórság verje!* (Csallóköz Csaplár Benedek). *Ott érte a korság. Verje meg a korság!* (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.235).

kórság-törés: nyavalyatörés (Csallóköz Csaplár Benedek).

kórságtöréses: nyavalyatörős (Csallóköz Csaplár Benedek).

KÓRSÁGOS: 1. nyavalyás, beteges (Fölső-Somogy Nyr. X.190); 2. nyavalyatörős (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.560; Fölső-Somogy Nyr. X.190; Baranya m. Bélye Nyr. XV.425; Csallóköz Csaplár Benedek; Hol? Tsz. 216a); 3. hébehóba eszelősködő (Pápa vid. Tsz.).

KORSIN (*korsín*): szerszám, a mellyel a csizmadia a bőrt lenyomtatja, mikor szab (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Kézdi-Vásárhely Nyr. XVII.479).

KORSÓ (*kossó* Heves m. Pétervásár Nyr. XIX. 240; Karancs vid. Nyr. XXII.48; Nógrád m. Vecsekle Nyr. V.571; Gömör m. Nyr. XXII.526; Rozsnyó vid. Nyr. XVII.476; Rimaszombat Nyr. XVII.525; Ugocsa m. Fertő-Almás és vid. Nyr. IX.230; Székelyföld Nyr. IV.183. 184; Erdővidék Tsz.; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. IX.427; *koss^{a}ó* Palócság Nyr. XXII.76).

[korsó-álló], korsálló, korsáló: a min a korsó áll (Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.128. 129. 241).

korsó-pad: pad, a melyen a pitvarban a vizes kanták állanak (Csongrád m. Szentes Nyr. XVII. 45).

KORSÓS: fazekas (Baranya m. Kassai J. Szókönyv III.200; Tsz.; Ormányság MNy. V.150).

korsós-körte *(kossós-körte):* nyakas és alul domborodásba menő téli körte (Székelyföld Kiss Mihály).

KORT: esernyő (Brassó m. Hétfalu Király Pál).

KORTUJ: sövényház (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XVI.377).

KORTY (*gorty* Csallóköz Csaplár Benedek).

KORTYADT (*kortyatt*)*:* üreshasú, éhes és szomjas (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.378).

[KORTYAN].

mëg-kortyan: meggörnyed. *Biz a jó mëg-kortyant, kétrít mëgy a zuccán, oszt ojjan sovány, mind a téli nyul* (Soprony m. Miháli, Kisfalud Nyr. XXII.473).

KORTYÁNDI: részeges (Balaton mell., Vas m., Győr m. Tsz.; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *kortyondi*].

KORTYANT (*gortyant* Csallóköz Csaplár Benedek).

[KORTYANTAT], GORTYANTAT: kortyintás, korty (Csallóköz Csaplár Benedek).

[KORTYINT].

be-kortyint: 1. beiszik. *Van még ëty kurta foréntom, tyuh, aszt is mingyá bekortyintom* (Somogy m. Marcali Nyr. II.527); 2. becsíp (Hol? Nyr. XVII.236).

1. **KORTYOG** (*gortyog* Csaplár Benedek): nyelés közben *korty* hangot ad. *Most is szopik* [a gyerek], *csak ugy kortyog lefelé* [a torkán a tej] (Kecskemét Simonyi Zsigmond).

2. **KORTYOG:** haszontalanul sok mindenfélét össze-vissza beszél (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.186).

[KORTYOGAT], GORTYOGAT: kortyintgat, iddogál. *Biz ökême szeret gortyogatni a csutorából* (Csallóköz Csaplár Benedek).

KORTYONDI: részeges (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.478; Kecskemét Csaplár Benedek; Békés m. Balog István) [vö. *kortyándi*].

KORTYOS: ∾ (Békés m. Balog István).

[KORTYUL].

mög-kortyú: megszomjazik (Kecskemét Nyr. XII.283).

[KORUL].

el-korul: rozzanttá lessz. *Elkorult épség:* rozzant épület (Háromszék m. Vadr. 497b).

KÓRUL: sérül, ficamodik (Háromszék m. Győrffy Iván).

ki-kórul (*ki-korul*)*:* kificamodik (Háromszék m. Nyr. IX.423; X.39).

meg-kórul: megmerevedik (pl. láb) (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

KÓRULÁS (*korulás*)*:* sérülés, ficamodás (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.335).

KÓRUS (*kóris* Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.189). *Kórus, korus:* fonó, fonóka, fonóház (Udvarhely m. Homoród vid. Vadr. 560; Nyr. XXIII.44).

KORZSINA, KOSSINA: kopott, elhasznált kosarakból rakott máglya (Kapnikbánya és vid. NyK. II.377).

KOS: cölöpverő nehéz vas-sulyok (Zemplén m. Nyr. XVII.273).

kos-bárány: himbárány (Székelyföld Tsz.).

kos-eper (*kos-eperj*)*:* nagy kerti eper, csattogó eper (Erdély Kassai J. Szókönyv III.202; Székelyföld Tsz.).

[KÓS].

kós-Kata: Katalinka-bogár (Cegléd Nyr. I.183).

KOSÁR, KASÁR: mezőn v. erdőben nagy lésza-oldalakból összeállított szétszedhető kerítés esztenás juhok, makkoló disznók stb. éjjeli szállásául v. a határban prédáló marha elzárására (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.244; Vadr.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Háromszék m. Dálnok Márton Imre).

[Szólások]. *Kosárba vövé:* körülkerítette (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.187). *Megforgatni a kasárt:* a megtrágyázandó földön tovább helyezni [vö. *meg-kasároz*] (Háromszék m. Vadr. 506a).

kosár-virág: [növény; máskép: *hajnali kisasszony*] (Soprony és Vas m. Nyr. X.331).

KOSARAS: házaló kereskedő (ha nem kosárban, hanem háti-szekrényben hordja is az áruit; máskép: *bálizs*) (Rába mell. Nyr. XVII.524).

[KOSARAZ], KASÁROZ: trágyáz (Csík m. Győrffy Iván).

be-kosaraz: beédesget, becsábítgat, behivogat (Veszprém m. Enying Király Pál).

fel-kosaraz: szájkosárral ellát (pl. ökröt szántáskor) (Alföld Nyr. XIII.382).

meg-kasároz: megtrágyáz (földet, úgy hogy a nyájat rajta meghálatja) (Háromszék m. Vadr. 506a).

KOSDA (*kozsda*): többéves (néhol eggyéves) berbécs (Székelyföld Gálffy Sándor; Udvarhely m. Vadr.)

KÓSI: féleszű (Hol? Tsz. 194b).

KÓSKA: vmi növény (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323).

KOSLABÉROZ: ide-oda jár (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

KOSLAT: 1. párosodik (kutya) (Somogy m. Sima Nyr. XIX.382; Fehér m. Nyr. X.187; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.384; Székelyföld Nyr. XVII.137); 2. ide-oda jár, jön-megy, lót-fut, kóborol, csatangol, vkinek mindig utána jár (Balaton mell., Pápa vid. Tsz.; Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XXIII.287; Veszprém Nyr. XII.561; Somogy m. Sima Nyr. XIX.382; Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.226; IX.566; Gömör m. Nyr. XXII.526; Gömör m. Serke és vid. Nyr. XVIII.140; Csallóköz Csaplár Benedek, Szinnyei József; Udvarhely m. Homoród vid. Nyr. XXIII. 44; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár). *Koslató embör* (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 237).

KOSLÉROZ[-IK]: ide-oda jár, jön-megy, lót-fut, kóborol, csatangol (Székelyföld Kiss Mihály).

KOSOJ: magtörő pinty (Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János) [vö. *kosolyó*].

KOSOL: verőkossal ledönget, lever (Székelyföld Tsz.).

KOSOLYA: mezei bölcső (Dunántúl, Gömör és Torna m. Tsz.) [vö. *kasolya*].

KOSOLYÓ: vmi madár (Heves m. Névtelen 1840) [vö. *kosoj*].

KÓST (*kost* Háromszék m. Tsz.; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.336): takarmány (Székelyföld Tsz. [itt *kószt* hiba]; Nyr. VIII.461; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XV.575; Csík-Szentgyörgy Nyr. X. 330; Háromszék m. Nyr. V.37; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János; Torockó Kriza).

KOSTÁL: kóstol (Göcsej, Páka Nyr. II.42).

KÓSTÁL: ér. *Nem kóstál semmit* (Dráva mell. Nyr. V.472). *Ebbe a hidegcsébe nëm sokat kóstál a zingcséje* (Eszék vid. Nyr. VIII.140). *Mit kóstál párja a piének? Nem kóstál semmit* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.331). *Mit kóstál az a tinó?* (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237).

[Szólások]. *12 pöngölömet kóstálta:* 12 pengőmbe került (Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.421). *Sok pénzembe kóstál* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.208). *Mibe kóstált ez a kalap?* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[KÓSTÁLGAT].

meg-kóstágat: megkóstolgat (Göcsej Budenz-Album 158).

KÓSTÁLTAT: javít, besszerel (a ferblijátékban) (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237).

KÓSTERNYÁL (Soprony m., Pápa vid. Tsz.; *koszternyál* Győr m. Tsz.): csavarog, kószál.

[KÓSTOL].

be-kóstol: [tréf.] becsíp, berúg (Hol? Nyr. XVII.236).

KOSTOLIT: kóstol (Udvarhely m. Nyr. XXIII. 375).

KOSTYÉ: kukoricatartó kas (Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János).

1. **KOSZ**: aspro Zingel (Baja Herman O. Halászat K.).

2. **KOSZ**: aranka (cuscuta) (Soprony és Vas m. Nyr. X.332; Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.527).

3. **KOSZ**: piszok (Segesvár Nyr. IX.44).

kosz-vájó: [tréf., gúny.] borbély (Segesvár Nyr. IX.44).

kosz-vakaró: [tréf.] fanyelű bicska (Tolna m. Paks Nyr. XIX.479).

KOSZ-IK: kopik, vásik (Háromszék m. Vadr.).

[KÓSZA], KOJSZA: dologkerülő, henye (Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.96). *Kojsza puskás:* csavargó puskás (Szabolcs m. Kis-Besenyőd Nyr. IX.136).

KÓSZA-MÓSZA: nyalánkság, csemege. *Be torkos gyerekek ezek, mindig valami kósza-mósza kellene nekik, hogy a szájuk tömve legyen. Minduntalan valami kószamószáér kunyorálnak* (Csallóköz Csaplár Benedek).

KOSZFÁNTOS: gyönge (Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46).

KÓSZÍLT: összefutott. *Kószílt tej* (Brassó m. Tatrang Nyr. II.477) [vö. Nyr. XXIII.249].

KOSZL-IK: kopik, vásik, foszlik, hámlik, bomlik (Ugocsa m. Nyr. VIII.426; Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XIII.331). *Në, hogy koszlik:* hogy hámlik le róla a kosz! (Kolozsvár Nyr. VI.173).

KÓSZLÁL: kószál (Vas m. Kassai J. Szókönyv III.203; Vas m. Kemenesalja Tsz.).

KOSZLÁS: kopás, foszlás. *Mind csupa koszlás vót az ing gallérja* (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.382).

KOSZLAT: koptat, váslal, hámlat (Háromszék m. MNy. VI.335; Vadr. 506a; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

KOSZLATAG: hámlós (Háromszék m. Győrffy Iván).

KOSZLIDER: úrhatnámkodó, rangján és módján fölül költekező (Kassa vid. Nyr. XVIII.431).

KOSZLOBÁR: ringy-rongy öltözetű, hitvány, semmirevaló, tunya, renyhe ember (Békés m. Balog István; Békés-Doboz Nyr. VIII.330; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.203; Háromszék m. Vadr.).

KOSZLOTT: rongyos, foszladozó szélű (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.382.)

KOSZMACSKA (*kozmacska*): **1.** töves répa (steckrübe) (Veszprém Kassai J. Szókönyv III. 108; Pápa vid. Tsz.); **2.** háromágú horog, melylyel a kútbaesett vödröket szokták kihúzni [vö. vasmacska] (Veszprém Nyr. XV.334).

[**KOSZMITÁL**], **KUSZMITÁL:** rongál, koptat, nyű (ruhát, könyvet) (Vas m. Kemenesalja Nyr. III.88) [vö. *koszpitol*].

KOSZMOL: mocskol (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.526).

[**KOSZMORÍT**].

el-koszmorít: elzavar, elkerget [?] (ólálkodva közeledőt) (Hol? Nyr. XII.527).

KOSZMOROD-IK: ólálkodva közeledik (Hol? Nyr. XII.527).

KOSZMÓS, KOSZMOS: koszos, varos, piszkos (disznó) (Szilágy m. Nyr. IX.563; Háromszék m. Vadr.).

KOSZOG: csoszog (Csallóköz Csaplár Benedek).

KOSZOL: koptat (Székelyföld Tsz.).

KOSZOLÓD-IK, KOSZLÓD-IK: kopik, súrlódástól vásik (Székelyföld Kiss Mihály).

KOSZORÚ (*kaszerő* Torockó Vadr.; *koszor^aó* Palócság Nyr. XXII.76).

koszorú-fa: **1.** azon gerenda, mely az épület falára van fektetve, s melyen a tetőzet többi gerendái nyugszanak (Balaton mell. Tsz.; Vas m. Kemenesalja Nyr. III.88; Baranya m. Ormányság Nyr. IX.285; Székelyföld Tsz.; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XV.336); **2.** (a malomban) azon vastag deszkák, a melyek a bókonyok végére erősítik oda a deszkákat (Baja Nyr. XVII.239).

koszoru-gerenda = *koszorú-fa* 1. (Szatmár m. Kömörő Nyr. XII.564).

[**KOSZORUL**].

fel-koszorul: koszorúba köt (hagymát) (Háromszék m. Győrffy Iván).

[**KOSZORÚS**].

koszorus-koma: vőfély (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.430).

[**KOSZOS**].

koszos-ôma: bőralma (Soprony és Vas m. Nyr. X.332).

KOSZPERDA, KOCPERD, KOCPERT: **1.** *kocpert* (Csallóköz Csaplár Benedek), *koszperda* (Pápa vid. Tsz.): vékony kard, gyíklesó; **2.** *kocperd:* [tréf.] fark (Nógrád m. Tolmács Nyr. XVI.281).

[Szólások]. *Nëm hâgacc, të koszperd!* [mondta eggy ember a korholásra visszafeleselgetőnek; vö. koszos] (Komárom m. Nagy-Igmánd Pápay József).

KOSZPITOL, KUSZPITOL (*kozbitol* Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.424; *kuzbitol* Békés m. Nyr. XVII. 287; Balog István; Békés-Doboz Nyr. VIII.330; *kopisztó*ni Somogy m. Visnye Nyr. XVII.287): koptat, rongál, nyű, vásít, szaggat (Somogy m. Csurgó Nyr. XVII.478; Pápa vid. Tsz.; Tolna m. Paks Nyr. XXII.384; Fehér m. Nyr. V.130; Székesfehérvár Nyr. VII.139; Győr m. Tsz.; Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.190; Komárom m. Nagy-Igmánd Pápay József; Nagy-Kőrös Nyr. VI.424; Kecskemét, Szeged, Bánság, Csallóköz Csaplár Benedek; Orosháza Nyr. IV.377; Rimaszombat és vid. Nyr. V.272; X.88; Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly; Székelyföld Tsz. 216b). *Në kopisztód a ruhádat!* (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.287). *Mit kuszpitolod aszt a falat!* (Tisza-Dob Nyr. XX.286). *Ne kuszpitold azt az ünnepi ruhát hétköznap is! Ne kuszpituld a más ember böcsületit! Ne kuszpituld aszt az Isten nevit mind-untalan!* (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *bitol, koszmitál, köszpitél*].

[**KOSZPOL**], **KUSZPOL:** ∾ (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

KOSZROG: csizmában v. keménytalpú cipőben lábát húzva jár (Tata Horváth Ignác; Csallóköz Erdélyi Pál).

el-koszrog: elkullog, eleblábal (Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46).

1. **KOSZT:** hosszú karó, pózna (Székelyföld Tsz.; Arany-Gyulai NGy. III.330; Kriza, Győrffy Iván; Csík m. Gyergyó vid. Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Bárcaság Családi Kör 1861.200).

[Szólások]. *Koszton kell, hogy az embër felnyójcsa hezza az estánciát:* kevély (Háromszék m. Vadr. 359). *Fön tartja az orrát, hogy egy piszkos koszttal se lehetne fölérni:* ∾ (Háromszék m. Nyr. IX.32).

2. **KOSZT:** foszt (Szamosköz Nyr. XI.92; Háromszék m. MNy. VI.336; Győrffy Iván). *Tollat kosztani* (Ugocsa m. Nyr. VIII.426). *Tallut kosztani* (Szatmár Nyr. VII.190).

le-koszt: lefoszt, lefejt. *A málét lekosztom* (Ugocsa m. Nyr. VIII.426). *Lekosztottuk az almafát a száraz gajjaktúl* (Szatmár Nyr. VII.190).

meg-koszt: megfoszt. *A paszulykarót megkosztom:* megtisztogatom a lombtól (Ugocsa m. Nyr. VIII.426).

KOSZTA: gólya (Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.244; III.204; Tsz.; Nyr. VIII.515; XIV. 47; Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. XV.239; Háromszék m. NyK. III.12; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

KOSZTAT: **1.** koptat, váslal (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 506a); **2.** lábát a földhöz súrolva jár, csoszog (Fölső-Somogy Nyr. X.190; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.181; Csallóköz Szinnyei József).

KOSZTOGAT: fosztogat, hántogat, nyirogat, nyeseget (Szatmár Nyr. VII.190).

1. **KOSZTOL**: póznával (le-, el-, meg-) ver (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Marosvásárhely Nyr. IX.428; Háromszék m. Vadr.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Kosztolják a fát* (Székelyföld Nyr. VIII.515). *Vágok egy istenes jó husángot, kosztolni kezdem két ódalba* (Háromszék m. Vadr. 430).

el-kosztol: elver, elnadrágol (Háromszék m. Nyr. V.37).

le-kosztol: lever. *Ne kosztold le az almát a fáról!* (Háromszék m. Dézsi Mihály). *Lekosztolja a szilvát a fáról* (Székely-Udvarhely Melich János).

meg-kosztol: megver (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

2. **KOSZTOL**: fut, szalad, menekül (Tokaj Nyr. XXIV.48).

KOSZTOLOD-IK: kirojtosodik (Kolozsvár Moldován Gergely).

KOSZTORANG: túlságos magas növésű, arányos izmok nélkül (Háromszék m. Vadr. 506a).

KOSZTROS: borzas, boglyas, fésületlen (Palócság, Gömör m. Tsz.).

KOSZTRUNKA: lefosztott tollszár (Bars m. Léva Czimmermann János).

KÓTA: nagy gyékény-nyaláb, mely a macskakötélhez van kötve s a víz fölszinén úszva mutatja a pontot, a mely felé keríteni kell; akkor használják, mikor a látott halat fogják (Balaton mell. Herman O. Halászat K.).

1. **KOTAK**: tűzszerszám (Csongrád m. Szentes Nyr. VI.232).

[2. **KOTAK**].

kotak-szeg: láncon függő hajtott szeg, melyet az eke-gerendelyben levő lyukak eggyikébe állítanak, hogy a talyiga tengelyének a gerendelyre húzott lánca vissza ne csússzék (Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.57; III.90; Tsz. [itt *kotagszeg* hiba]; Gyarmathi S. Vocabularium 99) [vö. *kakat*].

KÓTÁLYOZÁS: eggy gyermekjáték (‚Kótáj, áj, áj' stb. eggy lélekzetvételig mondják s bicsakkal a földet szurkálják; a ki legkevesebbet szurkál, annak a hátára teszik az általa fölvágott földet, s azt vinnie kell eggy megjelölt helyig; ha lehullatja, kézzel v. zsebkendő bogjával addig ütik, míg a megjelölt helyre nem ér) (Háromszék m. Nyr. XIX.186).

KOTÉ, KÓTÉ: ostoba, buta, ügyetlen (Székelyföld Tsz. 138a; Kőváry László 1842; Udvarhely m. Győrffy Iván).

KOTÉC (Háromszék m. NyK. III.12; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII. 573; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Brassó m. Hétfalu Nyr. V.377; XVI.526; *guggyësz* Baranya m. Sz.-Lőrinc Nyr. XVII.335; *gutyësz* Fehér m. Vaál Nyr. XVIII.573; *kotyec, kotyëc* Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.428; Szilágy m. Bereczky Lajos; Szolnok-Doboka m. Nagy-Ilonda Kovács József, Vékony Jenő; *kotyéc* Kolozs m. Nagy-Ida Bodor Ákos): ketrec, ól, félszer, szerszámtartó, kamara, kunyhó.

KÓTËR (*kotér* Török-Becse Nyr. IX.92): **1.** ketrec (Fertő mell. MNy. III.405; Pozsony m. Tárnok Nyr. VIII.471); **2.** fáskamara (Török-Becse Nyr. IX.92); **3.** kunyhó, viskó (Bácska Nyr. IX. 284).

KOTKODÁL: kotkodácsol (Tokaj Nyr. XXII. 428).

[Közmondások]. *Elébb tojik a tyúk, azután kotkodál:* ne dicsekedjél, míg meg nem tettél vmit (Tokaj Nyr. XXII.428).

KOTL-IK, KOTOL (*kotúl* Pozsony m. Kassai J. Szókönyv III.204; mëg*kotyu*tak Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. III.474; *kotyúnyi* Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.89. 181). — *Kotl-ik*: ívik (a keszeg) (Tihany, Balaton-Füred Herman O. Halászat K.).

[Szólások]. *Otthon kotlik:* otthon ül, nem jár ki. *Kotlik az esze:* hóbortoskodik (Szeged, Bánság, Csallóköz Csaplár Benedek).

[**el-kotlik**].

[Szólások]. *Elkotlott:* mondják a részegre, ha elaludt; a fényűzőre, ha a hitelezői föltámadnak ellene; a lóra, ha nem bírja a terhet (Hódmező-Vásárhely Nyr. II.367).

KOTLÁS (*kotyulás* Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.89).

KOTLASZT: ül (eggy helyben). *Mit kuksolsz, mit kotlasztasz annyit eggy ülőhelyben; megpenészedik az alfeled!* (Csallóköz Csaplár Benedek).

KOTLIK: katonáknak nagy bádog főzőedénye (Debrecen Nyr. VII.476).

KOTLÓ (*katyó* Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.334; Győrffy Iván; *kotyó* Székelyföld Tsz.; Erdővidék Király Pál): 1. *kotló:* honn ülő, ki nem járó. *Kotló ember* (Szeged, Bánság, Csallóköz Csaplár Benedek); 2. *kotyó, katyó:* túlságos puhává érett, ellevesedett, szotyogós v. szétfőtt (gyümölcs, kül. szilva) (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Erdővidék Király Pál); 3. *katyó:* főtt szilva (Háromszék m. MNy. VI.334; Vadr.; Győrffy Iván).

KOTLÓS (*katyós* Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 504b; *kotyas* [tyúk] Dunántúl Nyr. V.181; *kotylus* Göcsej Nyr. XI.479; *kotyos* [tik, tyúk] Somogy m. Nyr. II.376; Baranya m. Kassai J. Szókönyv III.205; Tsz.; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.238; *kotyós* Szilágy m. Nyr. IX.563; Székelyföld Nyr. IV.183; Kőváry László 1842; Kiss Mihály; Marosvásárhely és vid. Király Pál; Háromszék m. Vadr.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos): 1. *kotlós, katyós, kotyós:* elzápult, kotyogós (tojás); túlságos puhává érett, ellevesedett, szotyogós (gyümölcs, kül. dinnye, szilva); elvánnyadt (hús) (Szilágy m. Nyr. IX.563; Székelyföld Nyr. IV.183; Kőváry László 1842; Kiss Mihály; Győrffy Iván; Marosvásárhely és vid. Király Pál; Háromszék m. Vadr. 504b. 506a; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); 2. *kotyós:* marosszéki székely (Székelyföld Kiss Mihály).

[KOTLÓSOD-IK, KOTYÓSOD-IK].

el-kotlósodik: elzápul (tojás); elérik, ellevesedik, szotyogóssá lessz (gyümölcs, kül. szilva); elvánnyad (hús) (Székelyföld Kiss Mihály).

meg-kotyósodik, meg-katyósodik: ∾ (Székelyföld Tsz. 218a; Nyr. VIII.515; Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 504b).

KOTOG: kityeg-kotyog (Túrkeve Nyr. V.227) [vö. *kotyog*].

KÓTOG (*kótyog* Bihar m. Sárréti járás Nyr. XVII.96): kopog, kopácsol, kalapál (Veszprém vid. Csaplár Benedek; Győr m. Bőny Nyr. XV.285; Csallóköz Szinnyei József; Hajdú m. Tetétlen Nyr. XVII.142; Debrecen Nyr. IX.206; Székelyföld Győrffy Iván). *Ne kótogj avval a fával!* (Debrecen Nyr. VII.476). *Ni, hogy kótog a harkály!* (Szabolcs m. Nyr. XVII.215). *Zúgott, kótogott a két vakszemem* (Bihar m. Kój Nyr. XIII.524) [vö. *kotyog*].

KOTOGA: eszelős (Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XVI.46).

KÓTOGAT = *kótog* (Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. XV.190; Csallóköz Csaplár Benedek; Kalotaszeg Nyr. XVII.526; Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Fehér-Nyikó vid. Nyr. XVIII. 480).

KOTOGÓ: ököř nyakán levő kolomp (Szlavónia Nyr. XXIII.312).

KOTÓK: kandúr (Brassó m. Hétfalu Király Pál).

KOTOMÁSZ: kotorász, motoz, keresgél (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.332).

KOTOMÁZ: ∾ (Félegyháza Nyr. V.35).

KOTONÁZ, KOTONYÁZ: ∾ (Soprony m. Kapuvár Simonyi Zsigmond; Fölső-Somogy Nyr. X.190).

KOTONOZ: ∾ (Fertő mell. MNy. III.243; Balatón mell., Pápa vid. Tsz.; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.332).

[KOTOR].

ki-kotor: nagyjából kisöpör (Szeged Csaplár Benedek).

KOTORÁSZ (*kotrész* Balaton mell. Tsz.; *potorász* Szeged Nyr. I.136; IX.526; *tokorász* Répce mell. Nemes-Viss Nyr. XVII.336).

bele-kotorász: belepiszkol (genyedéses kezével) (Kúnság Császár Árpád).

KOTORINCS: tolvaj. *Te kotorincs!* (Veszprém m. Nyr. V.124; Bánóczi József).

KOTORMÁNY: áradásoktól v. esőfolyásoktól kikotort hely, vízvájta mélyedés (Székelyföld Kiss Mihály; Erdővidék Nyr. VIII.188).

KOTOZ: motoz, kotorász, kutat, keresgél (Félegyháza Nyr. V.35; Szeged Kálmány L. Szeged népe I.212; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV. 428).

1. **KOTRA:** a pilinckének (pigének, dólénak) a földről (nem szálltában) való elütése (Dorozsma Nyr. XIV.234).

[2. KOTRA].

[kotra-füles].

kotrafülesked-ik: kotródik (Heves m. Névtelen 1840).

[KOTRADÉK], KOTYRADÉK: gabona alja, szemetje (Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274. 277).

KOTRÉK: kotradék (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

KOTRIC: leuciscus rutilus (Keszthely Herman O. Halászat K.).

KOTRÓ: 1. kéménysöprő (Borsod m. Ónod vid. Nyr. XVII.383; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.566; Nagy-Kálló Nyr. XII.430; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.238); 2. szítóvas (Győr Nyr. XI.528).

KOTRÓCA: a kürtőnek az a része, a melybe a hal az udvarból jőve belékerül (Fertő mell. Herman O. Halászat K.) [vö. *kis-kotróc*].

[KOTRÓD-IK].

el-kotródik: vásástól megtágul (kerék torka) (Székelyföld Kriza; Háromszék m. Vadr.).

KOTTAMOTTÁZ-IK: akaratoskodik (Bihar m. Pocsaj Nyr. V.572).

1. **KOTÚ, KOTU** (*kutú* Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.324): **1.** *kotú, kotu:* tócsa, pocsolya, kátyú, híg sár, sárral telt gödör; pocsolyás, vadvizes, sáros hely úton, mezőn (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.332; Békés m. Balog István; Hajdú m. Nádudvar Király Pál; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.209; Szatmár vid. Nyr. VIII.523; Szabolcs m. Tisza-Dob Nyr. XX.286); **2.** *kutú:* halastavakban levő gödör (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.324) [vö. *1. kátyú*].

2. **KOTÚ, KOTU** (Alföld Nyr. XIV.191; Kis-Kún-Halas Nyr. XVIII.192; Szeged Sümeghy Pál 1841; Szabolcs m. Büd-Szent-Mihály Nyr. XX.286; *kattyú* Pest m. Szeremle Nyr. XVI.505; *kutu* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.187; XVIII.192; Simonyi Zsigmond; *kutyu* Szlavónia Király Pál): **1.** *kattyú, kotu, kotú, kutu, kutyu:* nádtorzs, nádtarló, fiatal nádhajtás (Szlavónia Király Pál; Alföld Nyr. XIV.191; Pest m. Szeremle Nyr. XVI.505; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.187; XVIII. 192; Simonyi Zsigmond; Szabolcs m. Büd-Sz.-Mihály Nyr. XX.286); **2.** *kotu:* rövid, vastag nyerstoll (Szeged Sümeghy Pál 1841).

3. **KOTU:** rét (Hajdú m. Tetétlen Barcsa János).

KOTÚS. *Kotús hely:* kiterjedés szerint nem nagy, de mély, ú. n. kövérföldes hely, mely csíkhalászatra alkalmas (Bihar m. Komádi Herman O. Halászat K.). *Kotús viz:* rossz, tisztátalan, állott, poshadt víz (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.332; Szabolcs m. Tisza-Dob Nyr. XX.286).

[KOTY].

koty-fity: semmiség. *Koty-fity ez nekem:* ez nekem semmi (Kúnság, Kisujszállás Nyr. XX. 287) [vö. *kótyomfitty*].

KÓTY: sárga dinnye (kül. silányabbfajta, éretlen v. elérett sárga dinnye) (Tisza mell. Tsz.; Békés m. Balog István; Csongrád m. Czimmermann János; Csongrád m. Szentes Nyr. XVI. 95; Császár Árpád; Szeged Kassai J. Szókönyv I.434; Hódmező-Vásárhely Nyr. VIII.92; IX.91).

[Szólások]. *Mögértem én má, mint a kóty* [mondják a beteges emberek] (Hódmező-Vásárhely Nyr. V.417).

1. **KÓTYA:** árverés (Csík m. Nyr. VII.331).

[kótya-vetye].

[kótyavetyél].

el-kótyavetyél: elfecsérel, csekély áron elveszteget. *Êkótyavetyélte, a mije volt* (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.142). *Elkótyavetyéli birtokát* (Udvarhely m. Nyikó vid. Nyr. XVIII.377).

2. **KÓTYA** (*kotya* [?] Túrkeve Nyr. III.472; Székelyföld MNy. VI.173): **1.** mind a két végén kihegyezett fácska (más néven: pige, dólé, cigle, pincke, pilincke stb.) vagy 8—10 cm. hosszú és 12—18 cm. kerületű hengerded fadarab, a melylyel elütősdit játszanak (Túrkeve Nyr. III.472; Székelyföld MNy. VI.173; Kiss Mihály; Udvarhely m. Vadr.; Udvarhely m. Nyikó vid. Nyr. XVIII.377; Kiss Mihály); **2.** *kótyá*val (1.) játszás (Háromszék m. Kiss Mihály); **3.** labdaütő rövid bot (Székelyföld Győrffy Iván); **4.** eggy labdajáték (Nagy-Szalonta Nyr. XIII.93; Balmaz-Ujváros Nyr. XV.520; Udvarhely m. Nyikó vid. Nyr. XVIII.378; Háromszék m. MNy. VI.336; Győrffy Iván).

[Szólások]. *Kótyára vágja a fát:* apróra (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.142). *Kótyába vágjuk a fát:* ∾ (Szinyérváralja vid. Nyr. XV.189).

kótya-fa: apróra vágott fa. *Kótya-fát vettem* (Szinyérváralja vid. Nyr. XV.189).

3. **KÓTYA:** féleszű, félbolond (Cegléd Széchy Károly; Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.235) [vö. *fél-kótya*].

KÓTYAGOS (*kócsagos* Bihar Nyr. XVII.236): **1.** kotyogós (a korsó, a mely nincs tele, azért mikor mozgatják, kotyogó hangot ad). *Kótyagos lett a korsó* (Debrecen vid. Nyr. XVII.95); **2.** mámoros, félrészeg, ittas (Balaton mell., Vas m. Kemenesalja Tsz.; Fehér m. Nyr. X.187; Alföld Nyr. XIII.478; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.332; Békés m. Balog István; Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.424; Szeged Nyr. VII.236; Torontál m. Egyházas-Kér Kálmány L. Szeged népe III.173; Debrecen vid. Nyr. XVII.95; Bihar Nyr. XVII. 236; Rimaszombat vid. Nyr. X.88; Csallóköz Csaplár Benedek; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI. 91; Komárom m. Nagy-Igmánd Pápay József; Zilah Nyr. XIV.334; Hol? Nyr. XVII.142); **3.** kevés eszű, hígvelejű (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII. 142); **4.** félbeteg, gornyadozó. *Ojan kótyagos vagyok* (Csongrád m. Szentes Nyr. XIX.48) [vö. *hotytagos, kotyogós*].

[KÓTYAGOSOD-IK].

meg-kócsagósodik: megittasodik. *Egy nagy bolond tallért nyoma a markomba, kitől az erszényem megkócsagósoda, ugy ugrándozék, mint egy nagy bolond bika* (Nyitra, Gyöngyös Erdélyi J. Népd. és mond. I.112).

KÓTYALAGOS: **1.** mámoros, félrészeg, ittas (Kis-Kún-Halas Nyr. XIX.83); **2.** kevés eszű, hígvelejű, félkegyelmű, hóbortos (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.238; Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 187; XXIII.142).

KÓTYÁS: **1.** részeg (Csík m. Nyr. VII.331); **2.** féleszű (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Csík m. Nyr. VII.331).

[1. KÓTYÁSZ].

ê-kótyász: haszontalanul eltölt. *Êkótyássza az üdőt* (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.142).

2. **KÓTYÁSZ:** bottal hadonász (Békés m. Balog István).

1. **KÓTYÁZ**: licitál, kótyavetyél (Háromszék m. Kiss Mihály; Csík m. MNy. VI.372).

el-kótyáz: ellicitál, elkótyavetyél. *Elkótyázták a portékáját* (Székelyföld Kiss Mihály).

2. **KÓTYÁZ** (*kotyáz* [?] Túrkeve Nyr. III.472; Székelyföld MNy. VI.173): *kótya*-játékot (vö. *2. kótya*) játszik (Túrkeve Nyr. III.472; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.206; Bereg m. Dercen Nyr. XX.432 [itt *kátyázni* nyilván hiba]; Székelyföld MNy. VI.173; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr. 506a; Udvarhely m. Nyikó vid. Nyr. XVIII.378; Háromszék m. Kiss Mihály; Csík m. Nyr. VII.331).

KOTYFOL (Debrecen Nyr. VII.476; Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183; Szatmár m. Adorján Nyr. X.431; Szilágy m. Arany-Gyulai NGy. I.468; Székelyföld Tsz.; *katyfol* Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Erdővidék Nyr. VIII.188): kotyvaszt [vö. *kötyföl*].

1. **KOTYKA**: labda (Székelyföld Nyr. XVIII. 377; Győrffy Iván; Torockó Vadr. 506a).

2. **KOTYKA**: kátyú (Szatmár m. Nagy-Dobos Nyr. IX.138; Szamosköz Nyr. XI.92).

KOTYKÁZ: labdáz (Torockó Vadr. 506a).

KOTYLOTT: [tréf. nép-etimológia?] kotlett (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.131).

KOTYMÁNY (*kotmány* Székelyföld MNy. VI. 173; *kottmány* Tolna m. Nyr. VI.230): kátyú (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.423; III.123; Szamosköz Nyr. XI.92; Székelyföld Kriza, Győrffy Iván; Marosszék Gabányi Endre; Háromszék m. MNy. VI.336; Vadr.; Győrffy Iván).

KOTYOG, KÓTYOG: 1. *kotyog:* zakatol (a malom) (Somogy m. Nyr. XVII.142); zörög (a szekér, mikor a deszkái összeverődnek) (Miskolc vid. Nyr. XVII.95); 2. *kotyog, kótyog:* lotyog, lötyög (a nyél a fejszében; a kulcs a lyukában; a szeg a fában, ha lazán van benne; a szekér kereke, ha a kerékagy ki van kopva) (Hajdú m. Tetétlen Nyr. XVII.142; Borsod m. Ónod vid. Nyr. XVII.383; Gömör m. Nyr. XVII.142; Szabolcs m. Berkesz Nyr. XVII.96; Bereg m. Tisza-Kerecsény Nyr. XVII.142; Székelyföld Nyr. XVII.95; Csík-Csicsó Nyr. XVII.142). *Akkora a csizmám, hogy csak úgy kotyog a lábam benne* (Székelyföld Nyr. XVII.95). *Kotyognak a küllők* (Küküllő mell. Nyr. XVII.142); 3. *kotyog, kótyog:* csobog, *locs* v. *klu-klu* hangot ad (a nem egészen tele hordó, csobolyó, korsó, kulacs stb., mikor mozgatják, rázzák v. isznak, töltenek belőle; a záptojás, mikor rázzák; járás közben az ember hasa, mikor sok folyadék van benne; járás közben az elázott bocskor v. nagy parasztcsizma) (Veszprém m. Borszörcsök Nyr. XVII.142; Somogy m. Nyr. XVII.142; Félegyháza Nyr. XVII. 96; Túrkeve Nyr. XVII.142; Hajdú m. Tetétlen Nyr. XVII.142; Debrecen Nyr. VII.476; Borsod m. Ónod vid. Nyr. XVII.383; Miskolc vid. Nyr. XVII.95; Érmellék Nyr. XVII.142; Sárospatak Nyr. XVII.142; Bodrogköz, Örös Nyr. XVII.142; Bereg m. Tisza-Kerecsény Nyr. XVII.142; Szilágy m. Nyr. XVII.96; Székelyföld Nyr. XVII. 95). *Ej de kótyog má ez a csutora!* (Zala m. Nyr. XVII.141). *Igyál, komám, kótyog még e! Kótyog-e még az a kulacs? Ez a tojás is rossz; hajja kê, hogy kótyog?* (Mezőtúr Nyr. XVII.142). *Csak úgy kótyogott a torka, mikor ivott* (Hegyalja Nyr. XVII.141). *Hajtogassuk a kulacsot, szintugy kotyogjon* (Tolna m. Tamási Nyr. XVII. 142). *Addig kotyogott a torkotokon a pájinka, hogy a mint látom, el is fogyott* (Zempén m. Nyr. XVII.274); 4. *kotyog:* locsog, fecseg (Zala m. Nyr. XVII.141; Nagykúnság, Túrkeve Nyr. VIII. 469; Hajdú m. Tetétlen Nyr. XVII.142; Fölsó-Csallóköz Nyr. VIII.378; Komárom m. Nagy-Igmánd Pápay József; Borsod m. Ónod vid. Nyr. XVII.383; Miskolc vid. Nyr. XVII.95; Gömör m. Nyr. XVII.142; Rimaszombat vid. Nyr. X.88; Szatmár m. Nyr. XVII.142; Szatmár m. Gencs Nyr. X.525; Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII. 432; Székelyföld Kriza; Udvarhely m. Nyikó vid. Nyr. XVII.95; Udvarhely m. Etéd Nyr. XVII.142; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.573); 5. *kotyog, kótyog:* kodácsol (Somogy m. Nyr. XVII.142; Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Veszprém m. Borszörcsök Nyr. XVII.142; Hajdú m. Tetétlen Nyr. XVII.142; Borsod m. Ónod vid. Nyr. XVII.383; Gömör m. Nyr. XVII.142; Érmellék Nyr. XVII. 142; Sárospatak Nyr. XVII.142; Székelyföld Kiss Mihály; Csík-Csicsó Nyr. XVII.142). *Kotyog mán a tyúk, ülni akar* (Miskolc vid. Nyr. XVII.95). *Rossz kotlós ez, nëm kótyog a csibéinek, mind êmaradnak tüle* (Zala m. Nyr. XVII.141) [vö. *kityeg-kotyog, kotog, kótog*].

[Szólások]. *Ha kötötted, hát kotyogj nekie:* ha szülője vagy a gyereknek, hát viseld is gondját (Esztergom Nyr. XVII.96).

bele-kotyog: belefecseg (a más beszédébe) (Komárom m. Nagy-Igmánd Pápay József; Zemplén m. Nyr. XVII.274). *Te még csak gyermek vagy, nem illik a nagyok beszédjébe belekotyognod. Ne kotyogj mindenbe bele* (Székelyföld Nyr. XVII.95).

ê-kotyog: elfecseg. *Mëg má aszt is êkotyogta* (Zala m. Nyr. XVII.141).

ki-kotyog: kifecseg (Zemplén m. Nyr. XVII. 274). *Az mindent kikotyog* (Zala m. Nyr. XVII. 141). *Ebbe nem áll meg a szó, mindent kikotyog a szomszédba* (Miskolc vid. Nyr. XVII.95). *A cseléd kikotyogta. Akármit beszélünk, ez a haszontalan gyermek mindent kikotyog* (Székelyföld Nyr. XVII.95). *Nem áll meg benne a szó, mindjárt kikotyog mindent* (Udvarhely m. Nyikó vid. Nyr. XVII.95).

[KOTYOGÓ], KUTYOGÓ: [tréf.] malom (Fehér m. Zámoly Király Pál).

kotyogó-malom: [tréf.] kevés vizű malom, a mely csak gyűjtögetve őröl (Balaton mell. Tsz.).

KOTYOGÓS, KÓTYOGÓS: 1. félüres, lotyogós, locsogós. *Add ide azt a kótyogós kulacsot. Vállára vette a kótyogós tarisznyát. Csak úgy kótyogósan volt a zsák megtöltve. Olyan a csecse, mint a kótyogós hólyag* (Hegyalja Nyr. XVII.141). *Ez a lány olyan kotyogós, mint a hüpögős kása* (Zala m. Tapolca Simonyi Zsigmond). *Kótyogós hasú:* a ki sok vizet iszik, s a kinek mozgás közben sajátságos kloty-kloty-hangot lehet hallani a gyomrában; hasmenéses (Borsod m. Ónod vid. Nyr. XVII.383); 2. mámoros, félrészeg, ittas (Debrecen vid. Nyr. XXIII.286; Gömör m. Tsz.; Háromszék m. Vadr.; Érmellék Nyr. XVII.142; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.206). *Kotyogós volt a nagy tor után* (Mármaros, Bereg m. Nyr. XVII.142). *Jócskán kótyogós volt Pista a lakodalomkor* (Szilágy m. Nyr. XVII. 96); 3. *kótyogós:* félbeteg, gornyadozó (Debrecen vid. Nyr. XXIII.286). *Kótyogós vagyok* (Túrkeve Nyr. XVII.142). *Olyan kótyogós vagyok most* (Hajdú m. Tetétlen Nyr. XVII.142); 4. *kótyogós:* féleszű. *Ne bántsd az istenadtát, hiszen kótyogós az, hiányzik annak az egyik kereke* (Szilágy m. Nyr. XVII.96) [vö. *kótyagos, kötyögős*].

[**KÓTYOGÓSÍT**].

meg-kótyogósít: meghiányosít (edény tartalmát). *Adj egy kis vizet, babám! — Bizon nem adok én, hallja kend, nem kótyogósítom meg korsómat; hász ott a kút, oszt igyík kend!* (Debrecen vid. Nyr. XVII.95).

KÓTYOMFITTY (*kótyonfitty; — kócomfic* Csallóköz Csaplár Benedek): 1. haszontalan, jelentéktelen, semmirevaló, hitvány ember v. dolog (Marcal mell., Balaton mell., Pápa vid. Tsz.; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.332; Szeged és vid. Kálmány L. Szeged népe I.212; Nyr. VI. 182; Ferenczi János; Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.286; Bodrogköz Tsz.; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.189; Csallóköz Csaplár Benedek; Csík m. Nyr. VII.331); 2. balga, féleszű, eszelős (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.138; Székelyföld Kriza); 3. apró fánk (Háromszék m. Győrffy Iván) [vö. *koty-fity, kőtyömfitty*].

KÓTYOS (Marcal mell. Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek; *kotyós* Gömör m. Berzéte Nyr. XIX.478): mámoros, félrészeg, ittas.

KOTYOSZLÓ: cseresnyefa héjából készült ékalakú magas fejkötő (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.427).

KOTYÓZ: labdát bottal eggyesben kiütve játszik (Székelyföld Győrffy Iván).

KOTYÓZÁS: kiütősdi labdajáték (Székelyföld Tsz.).

[**KOTTY**].

[Szólások]. *Minden lébe kotty:* mindenbe belefecsegő (Csallóköz Csaplár Benedek). *Kotty elő szilvalé, majd megecetellek* [mondják annak, a ki mások beszédjébe ügyetlenül belefecseg] (Pápa vid. Tsz.). *Kotty ide, szilvalé, majd megborsollak:* ∾ (Csallóköz Csaplár Benedek).

[**KOTTYAD**].

le-kottyad: lekonyul. *Úgy lekottyattak a szálak* (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XVII. 563).

KOTTYADT: lottyadt (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.181) [vö. *tottyadt*].

KOTTYAN: zökken (a kátyúban a kocsi) (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.332; Túrkeve Nyr. III. 472) [vö. *tottyan*].

bele-kottyan: beleszól (Csallóköz Csaplár Benedek; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.93).

el-kottyan[-ik]: 1. véletlenül becuppanva elmerül. *A fiam elkottyant a kalabányába; aligségalig tudott belűle kikapaszkodni* (Mármaros m. Visk Király Pál); 2. ellottyad. *A fiatâságnak tüz van a bokájába, az öreg cseléd mëg má csak êkottyanik* (Vas m. Őrség Nyr. II.472).

meg-kottyan: megsoványodik (Fölső-Csallóköz Nyr. IX.282).

KOTTYANÓ: 1. zökkenő, kerék-vájta mélyedés a szekérúton, kátyu (Túrkeve Nyr. III.472; Békés m. Balog István; Tisza-Dob Nyr. XIX. 47); 2. hirtelen mélyedés a víz fenekén (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.383).

KOTTYANT: [gúny.] megszólal (Csallóköz Csaplár Benedek).

ki-kottyant: meggondolatlanul kimond, kifecseg, kiszalaszt a száján (Fehér m. Nyr. X. 187; Békés m. Balog István; Debrecen Nyr. VII.476).

meg-kottyant: megkoppant, megüt. *Megkottyantottam a fejemet* (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.378).

[**KOTTYINT**].

ki-kottyint = *ki-kottyant. Ha ezt a szót ki nem kottyintja, nem is tudtam volna meg semmit* (Székelyföld Nyr. XVII.95).

KOTYVALÉK (*kotyvaleᵉk, kotyvalík*): rosszul készített étel (Alföld Nyr. II.425; XIV.191; Szeged Ferenczi János; Hajdú m. Földes Nyr. VII. 235; Gömör m. Nyr. XVIII.502).

KOTYVASZTÉK: ∾ (Békés m. Balog István).

KOVA (*koha* Csanád m. Apáca Kálmány L. Koszorúk II.170; Gömör m. Tsz.).

koha-szemü: tarkaszemű [gúnynév] (Heves m. Csépa Nyr. V.383).

KOVÁCS (*kács* Somogy m. Nyr. XIX.287; Somogy m. Kálmáncsa Nyr. XI.238; Somogy m. Sima Nyr. XIX.381; Nagy-Kanizsa Király Pál; Baranya m. Ormányság Tsz.; MNy. V.91; *koacs* Vas m. Őri-Sziget Nyr. XIV.518; *koács* Göcsej

MNy. II.413; *kohács* Somogy m. Szenna Király Pál; Baranya m. Ormányság Nyr. III.183; *kuács* Vas m. Őrség Nyr. VII.271. 372; Vas m. Farkasfa Nyr. III.179; Marcal mell., Göcsej Tsz.).

KOVACSOL (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 238; *kovacol* Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.331): kalapál.

KÓVÁLYOG (*kovájog* Csík m. Ethnographia VI.118; *koválуog* Szentes Nyr. VIII.281).

[Szólások]. *Kóvájog a fejem:* szédelgek (Kecskemét, Szeged Csaplár Benedek). *Kóvályog a gyomra:* zörgéssel, korgással keringenek benne a nedvek (Borsod m. Szíhalom Nyr. VIII.569).

KOVÁS (*kohás* fegyver Bars m. Zeliz vid. Nyr. XIV.287).

KOVÁSZ (*kász* Somogy m. Nyr. XIX.287; Csurgó vid. Király Pál; *kohász* Somogy m. Szenna Király Pál).

kovász-fa: kétágú fa, melyet a kovászos teknőn keresztül tesznek, hogy a takaró-ruhát tartsa (Bodrogköz Tsz.).

kovász-tévő: kovászkeverő lapát (Tokaj Nyr. XIX.383).

KOVASZT: kifejt, kihánt (diót a zöld héjjából) (Hol? Tsz.) [vö. *guvaszt, 2. köveszt*].

KOVRICS: perec (Hétfalu, Zajzon Nyr. III. 327).

[KOZÁK].

kozák-gomba: eggy gombafaj (Gömör m. Tsz. 138b).

[1. **KOZMA**].

[Szólások]. *Belépett Kozma:* [tréf.] megkozmásodott az étel (Győr m. Bőny Nyr. XVI.85).

kozma-ráma: [nép-etimológia] kosmorama (panoráma) (Csongrád m. Czimmermann János).

2. **KOZMA, KOSZMA:** rossz tej (Kis-Kúnság Kimnach Ödön).

[KOZMÁL].

mög-kozmál: megkozmásít (Nagy-Kőrös Nyr. VI.424).

KOZMÁS (*koszmás* Nógrád m. Fabó András 1841): [tréf.] jegyben járó (vőlegény v. menyasszony) (Kún-Majsa Nyr. VIII.470).

[Szólások]. *Kozmás bele:* szerelmes bele (Szatmár Nyr. VII.229).

[KOZOKÁNY, KOZOKÁN].

[Szólások]. *Nincs ott a kozokány* (*kozokán*) *së:* nincs ott eggy lélek sem (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.230; XV.187).

KOZSÓK (*kozók* Moldvai csáng. Nyr. X.204; *kozsok* Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.47): rövidebb v. hosszabb bárány- v. juhbőr-bunda, suba, ködmen (Szilágy m. Fóris Miklós; Bánffy-Hunyad Nyr. XII.380; Székelyföld Tsz.; Erdélyi J. Népd. és mond. II.328; NyK. X.333; Kriza; Udvarhely m. Király Pál; Homoródi járás Baczó Mózes; Csík m. MNy. VI.373; Háromszék m. Tsz. [itt *kosog* hiba]; Kiss Mihály; Nyr. V.37; Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.376; Erdélyi Lajos; Kézdi-Vásárhely Nyr. XIV.239 [itt *kosok* régies írás]; Háromszék m. Közép-Ajta Király Pál; Hétfalu Nyr. V.377; XVI.526; Hétfalu, Zajzon Nyr. III.373; Szolnok-Doboka m. Nagy-Ilonda Incze Kálmán, Vékony Jenő; Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János; Segesvár Nyr. IX.44; Bukovina Nyr. VI.472).

KOZSÓKÁR (*kozsokár*): szűcs (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.526; Tatrang Nyr. II.477; Bukovina Nyr. VI.472).

KOZSÓKOL: ver, ütlegel, páhol (Csík m. MNy. VI.373).

el-kozsókol: elver, elpáhol (Háromszék m. Nyr. V.37).

KŐ (*këvire* Hunyad m. Lozsád Nyr. XX.288; *kivek* Kolozs m. Sztána Nyr. IX.502; *kü* Veszprém m. Csetény Nyr. V.471; *kű* Mezőtúr Nyr. VIII.360; Kecskemét, Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Debrecen Nyr. IX.161; Szlavónia Nyr. XXIII.169; Kalotaszeg, Zsobok Melich János; *küj, küjj*et Göcsej MNy. II.412): 1. tégla (Debrecen Nyr. VII.91); 2. mennykő. *Kő üssön meg, te!* (Abaúj m. Szikszó Király Pál). *Kő teremtette varasbiékája! Hogy e kő üsse meg e fejedet!* (Nagy-Küküllő m. Halmágy Rozsondai József).

kű-bálván: kő-kapufélfa (Komárom m. Nagy-Igmánd Pápay József).

kő-fejfa (*kű-fejfa*)*:* sírkő (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.238; Háromszék m. Vadr. 371).

kő-fészek: azon alapzat, a melybe a malomban az alsó őrlőkő bele van szorítva (Győr Nyr. XI.287).

kő-fúró: cobitis taenia (Tisza mell. Herman O. Halászat K.).

kő-hal: cobitis barbatula (Zala-Tapolca), hibásan gobio vulgaris (Komárom Herman O. Halászat K.).

kő-harapó: cobitis taenia (Erdély Herman O. Halászat K.).

keő-kivereő: apró vörös bogárka, mely kora tavasszal a falak tövéből, kőrakások közül a nap melegére előbúvik (Mátra vid. Nyr. XXIV. 431; Heves m. Terpes Ethnographia VI.109).

kü-körösztfa: kőkereszt (Szombathely Nyr. IV.174).

kő-kulcs: végeivel a kőlábakon nyugvó rövid gerenda a malom ormosa és kőpadja alatt Heves m. Névtelen 1840).

kő-láb (*kű-láb*): folyosónak, erkélynek, malom kőpadjának stb. tartó oszlopa (Győr Nyr. XI. 288; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.187; Szatmár m. Kömörő Nyr. XII.564; Heves m. Névtelen 1840).

kő-márvány: márványkő. *Szemöldököd szivárván, a homlokod kőmárvány* (Erdély Vadr. 227).

kő-méz: édes gyökér (Székelyföld Tsz.).

kő-míves (*kő-mies* Vas m. Őrség Nyr. VII.372; Udvarhely m. Nyr. VI.272; *kő-mijes* Udvarhely m. Fehér-Nyikó mell. Vadr. 314; *kű-méhes, kű-méhes* Közép-Baranya Nyr. III.282; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.238; *kű-més, kű-més* Soprony m. Csepreg Nyr. II.372; Göcsej Nyr. XIII.496; *kű-méves* Csongrád m. Algyő Nyr. VIII.516; *kű-mies* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.561; *kű-mihes, kű-mihes* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.561; XX.369; Veszprém m. Enying Király Pál; Veszprém m. Csetény Halász Ignác; Somogy m. Nyr. II.376; Fehér m. Nyr. X.187; Székesfehérvár Nyr. VII.139; *kű-misëk* Somogy m. Kapoly Nyr. IV.84; *kű-mős* Torockó Kriza).

kő-pad: a szélmalom első emelete (Puszta-Kaszaperegh Nyr. VII.45).

kő-pince: város korcsmája (Hol? Tsz.).

kű-plajbász (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 238; *kű-palajbász* Tolna m. Bátta Nyr. XVIII. 334): palavessző.

kő-por (*ki-por* Zala m. Orosztony Nyr. XXIV. 384; Tokaj Nyr. XXIV.48; *kő-pör* Borsod m. Noszvaj Kassai J. Szókönyv II.239. 315).

kő-rakó: kőmíves (Torna m. Ruehietl Miklós 1839).

kő-rétesség: kőréteg (Székelyföld Kiss Mihály).

kű-tábla: palatábla (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.238).

kőre-lepcs: melegített lapos kövön sütött vastag palacsinta (Székelyföld Csaplár Benedek, Andrássy Antal 1843; Csík m. Tsz.; Csík m. Gyergyó vid. Nyr. VII.331; Háromszék m. Győrffy Iván).

kőre-lepcsent (Székelyföld Csaplár Benedek, Andrássy Antal 1843; *kőre-lepcsencs* Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Nyr. III.261): ∾.

kőre-leppencs: ∾ (Székelyföld Nyr. IX.426; Győrffy Iván; Udvarhely m. Siklód Vadr. 97).

KÖBLÖS: **1.** öblös. *Köblös faedény* (Ráckeve Király Pál); **2.** kétfülű szüretelő dézsa (Tokaj Nyr. XXIV.48); **3.** gombafaj, mely a gabona között terem (akkora mint eggy nagy egér füle, némelykor teli apró maggal, mely eleinte vörös, később megbarnul; az aratók abból jövendölik meg a gabona eresztőségét, hogy sok v. kevés mag van benne) (Udvarhely m. Vadr.).

köblös-föld: fél hold föld (Erdővidék Tsz.).

KÖBLÖZET: kút párkánya, kerítése (Székelyföld Győrffy Iván).

KÖBÖL (*kibli* Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; *köbö* Soprony m. Szilsárkány Nyr. VI.373; *köbő* Somogy m. Nyr. XIX.382; *köbü* Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.280).

KÖCE (*kece* Baranya m. Kassai J. Szókönyv III.166): rövid (újjas v. újjatlan) ködmen (Baranya m. Kassai J. Szókönyv III.166; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.478; Szlavónia Nyr. V.11; XXIII.309; Kúnság, Kisujszállás Nyr. XX.287; Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.94; Tokaj Nyr. XIX.383; Szatmár Nyr. VII.190; Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.432; Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.96. 143; Szamosköz Nyr. XI.92).

KÖCÖLEG: **1.** (határozatlan minőségű) női ruha; **2.** fejrevaló kendő (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *kecele*].

KÖCÖLÉK: ∾. *Mindenféle köcöléket a nyakába aggat. Annyi köcölékje van, alig győzi hurcolni* (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *kecele*].

[KÖCÖLÉSZ].

fel-köcölyész. *Felköcölyészi magát:* fölölti silány ruháit (Pápa vid. Tsz. 219a) [vö. *kecele*].

KÖCSÖG (*kёcsége* Hont m. Páld Nyr. XIV. 575; *kőcsög* [?] Nagykún-Karcag Nyr. XIII.432; *köcsöge* Csallóköz Csaplár Benedek; Hol? Tsz.; *köcsök* Dunántúl Nyr. V.128; Balaton mell. Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek).

KÖD (*kögy* Somogy m. Gyékényes Király Pál).

köd-vágó: [tréf., gúny.] mérnök (Heves m. Névtelen 1840).

KÖDMEN, KÖDMÖN (*kömmeny* Eszék vid. Nyr. VII.232).

ködmen-hátú: kálomista varjú (Fehér m. Császár Árpád).

KÖDÖL, KÖDL-IK: köd támad (Bánság Csaplár Benedek). *Ködünek a hegyek*: köd száll föl belőlük (Dunántúl Nyr. XVIII.91).

KÖDÖLŐDZ-IK: szemzik az eső (Kúnság, Tisza-Sz.-Imre Nyr. IX.138; X.327).

KÖDÖS: mámoros (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XX.480).

KÖDÖZ[-IK] = *ködöl, ködl-ik* (Székelyföld Kiss Mihály).

KÖHÉCSËL (*kehëcsël* Székelyföld Győrffy Iván).

KÖHEJ: köhögés (Vas m. Őrség MNy. V.131; Nyr. VII.470; Miskolc Simonyi Zs. Tüzetes magyar nyelvtan I.486).

KÖHEJT: köhint (Miskolc Simonyi Zs. Tüzetes magyar nyelvtan I.486).

KÖHÉNT (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.207; *köhent* Palócság Nyr. XXI.216): köhint.

KÖHINT (*kehint* Veszprém m. Bakony vid. Halász Ignác).

[**KÖHÖG**].

köhög-pöhög: 1. rekedten, alig lélekzelve köhög (Szeged Csaplár Benedek); 2. kényeskedve köhécsel (Csallóköz Csaplár Benedek).

[**KÖHÖGCSÉL**], **KÖHÖGCÉL, KÖHÖCSKÉL:** köhécsel (Székelyföld Kiss Mihály).

KÖHÖGŐ: [tréf.] öreg asszonyok házi zubbonya (Győr m. Nyr. III.427).

köhögő-fenye: 1. [tréf.] eggyre köhögő s mégis pörölő, veszekedő vénasszony (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.287); 2. [tréf.] vasuti lokomotiv (Vas m. Kemenesalja Nyr. III.88).

KÖHÖRCÉL: köhécsel (Székelyföld Kiss Mihály).

KŐKE: kövecske (Palócság Tsz.).

KÖKÉNY (*kikín* Palócság Nyr. VIII.450; *kikin*-fa Mátra vid. Nyr. XXIV.431; *kikíny*-szëmő Zagyva vid. Nyr. XXIII.578; *kökinye* Dunántúl Nyr. V.181; *kökönye* Somogy m. Simonyi Zsigmond; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; Baranya m. Patacs vid. Csaplár Benedek): kökényszinű. *Kökíny lú* (Debrecen Nyr. X.567).

[Szólások]. *Szemének tüz a kökényje:* kökényszinű bogara (pupillája) (Székelyföld? Vadr. 305).

kökiny-kakas: [nép-etimológia] cochinkakas (Debrecen Nyr. XII.330).

kökény-szilva: a kerti gömbölyű szilvának legapróbb faja (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X. 323).

KÖKÉNYËS (*kökënyes, kökönyes* Háromszék m. Kiss Mihály).

KÖKÉNYL-IK: olyan mint a kökény. *Kökí~lik a szëme* (Győr m. Szigetköz, Kis-Bajcs Nyr. VI. 189).

KÖKÖRCS, KIKIRICS (*kikerics* Békés m. Budapesti Hirlap 1895. 71. sz.; *kikircs, kikirics, kivirics* Bodrogköz Tsz. 205b; Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.191; *kökircs* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323; *kökörcs* Székelyföld Tsz.; *kükörcs* Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.88; Bodrogköz Tsz. 205b): kökörcsín.

KÖKÖRCSÍN (*kükürcsén* Szatmár vid. Tsz.) — *Kökörcsin*: kökény (Székelyföld Nyr. II.470).

[**KÖLCSÖN**], **KÜCSÖN:** hitelbe (Eszék vid. Nyr. VIII.373).

KÖLDÖK, KŐDÖK (*ködök* Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.479; *kőgyök* Göcsej MNy. V.89; Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573; *küdök* Baranya m. Ormányság Nyr. III.183; *tüdök* Somogy m. Nyr. II.377; RMKöltők Tára V.363): 1. a hal végbélnyílása (Balaton-Füred Herman O. Halászat K.); 2. az eke talpát a gerendellyel összetartó fa (Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.479; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.56; Tokaj Nyr. XIX.383; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XIII.578; Háromszék m. Kiss Mihály); 3. a tekerőláb közbülső fája, a mely körül a tekerőlevél forog (Székelyföld Tsz.); 4. a szíjgyártók kollátja (bőrtöretője, bőrpuhítója) közepében keresztül vésett cserfa (Székelyföld Tsz.); 5. harang v. csengetyű nyelvének horga, a melyen lóg (Vas m. Ságh? Kresznerics F. Szótár I.333; Csallóköz id. Szinynyei Józsefné).

kődök-csavar: [eke része] (Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.479).

kődök-csömör: kólika (Tokaj Nyr. XIX.383).

köldök-ék: az ekeköldököt a gerendelybe szorító ék (Heves m. Névtelen 1840).

kődök-fa: az ekében a kormánydeszkát távoltartó hosszú szeg (Székelyföld Nyr. VIII.463).

kődök-metsző: [tréf.] hitvány fanyelű bicsak (Háromszék m. Vadr. 368).

kődök-remek: a vágómarha szegyének a has felől való része (Szatmár-Németi Nyr. XIV.277; Deés Nyr. XIV.329).

kődök-szeg: az ekében az a szeg, mely a ködökvasat a gerendelyre szorítja (Tokaj Nyr. XXIV.48).

kődök-vas: az ekevas öntött része (Tokaj Nyr. XXIV.48).

köldök-vésés: az eketalp vésete, melybe az ekeköldök alsó részét beleszorítják (Heves m. Névtelen 1840).

[**KÖLES**].

köles-koptatás: köleshántás (a malomban a kásakővel) (Csongrád m. Szentes Király Pál).

köles-ondó: köleshéj (Székelyföld Nyr. VIII. 462).

köles-talló: [tréf.] suba (Csongrád m. Szentes Nyr. VI.232).

KŐLŐFÖL: 1. haszontalanul jön-megy, vesztegeti az időt; 2. aránytalanul nagy csizmában jár (pl. kis gyermek az apja csizmájában) (Csík m. Nyr. VII.331).

KÖLÖMP (*kölöny* Hétfalu, Bácsfalu Nyr. III. 564; *kölöp* Székelyföld Nyr. VIII.462): fatörzsből vágott eggy-két méternyi darab (Székelyföld Nyr. V.377; Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI. 528; Magyarország és a nagy világ 1870. 119; Király Pál; Hétfalu, Zajzon Nyr. III.373).

KÖLÖNCÖL: akadozva verődik (Háromszék m. Győrffy Iván).

KÖLÖNTE: cottus gobio (Székelyföld Nyr. IV.183; Hétfalu MNy. V.347; Hétfalu, Zajzon Nyr. III.373) [vö. *botos-kölönte*].

1. **KÖLT** (*kőt, kőtt*): **1.** szállít. *Fát költeni* (Brassó m. Hétfalu Erdészeti Lapok XXII.129); **2.** kiszed (kendert az áztatóból). *Kendert költ kőtt*) (Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.378; Szatmár m. Nyr. X.430; Király Pál; Bereg, Ugocsa, Csík m. Király Pál); **3.** elkölt, elfogyaszt. *A miveő jaz úristen mëgâdta ez eő târhâzât, magukval akarja keőtenyi* (Mátra vid. Nyr. XXIV.431).

által-költ: átszállít, áthord (Brassó m. Hétfalu Nyr. II.327).

át-kőt: ∾ (Háromszék m. MNy. VI.316; Hétfalu Győrffy Iván).

be-költ (*bé-kőt*): beszállít, behord (Háromszék m. MNy. VI.317; Győrffy Iván; Hétfalu Nyr. II.327).

ki-költ (*ki-kőt*): **1.** kiszállít, kihord (Hétfalu Nyr. II.327); **2.** kiszed (kendert az áztatóból) (Szatmár, Bereg, Ugocsa, Csík m. Király Pál).

le-költ (*le-kőt*): **1.** leszállít, lehord (Háromszék m. MNy. VI.338; Hétfalu Győrffy Iván); **2.** híva leszállít (vkit vhonnan) (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

rá-kőt: ráfog (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.380).

[2. **KÖLT**].

kőt-rétes: kuglóf (Veszprém m. Szentgál Nyr. III.183).

kőt-víz: talajvíz, fenékvíz (mely a föld alól veri föl magát) (Mátyusföldе, Tallós Nyr. XVI. 334; Csallóköz Csaplár Benedek; Hol? Nyr. XVII.559).

[**KÖLTEKËZ-IK**].

[**ki-költekëzik**].

[Szólások]. *Ideje volt mán, hogy mëghajjon, mert egísz ki vót kőtekëzve:* le volt soványodva, ki volt aszva (tüdőbajos ember) (Jászberény Nyr. XVIII.330).

[**KÖLTEMÉNY**], **KŐTEMÉNY:** hazugság (Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46).

[**KÖLTES**], **KŐTES, KŐTTES:** 1. kicsirázott (gabona) (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.336; Vadr.; Győrffy Iván); **2.** kelesztett tésztából való sütemény (Baranya m. Sz.-Lőrinc Nyr. XVII.335; Alföld Nyr. XIV.191; Kecskemét Nyr. X.381; Békés m. Balog István; Szeged, Bánság Csaplár Benedek; Debrecen Nyr. VII.476).

KÖLTÉS (*kőtés, kőttés*): **1.** a jég-alatti halászatnál a hálónak a költő-léken való kihúzása (Bodrogköz Herman O. Halászat K.); **2.** kicsiráztatott búzából készült lágy, édes sütemény (Csallóköz Csaplár Benedek; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.378; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.91; Tata Matusik Nep. János 1839; Palócság Kassai J. Szókönyv III.131).

fékőtés: csizma torkolata, szárhajlása. *Ëk kicsit szük a fékőtésibe* (Székelyföld Győrffy Iván).

[**KÖLTŐ**].

költő-lék (*kőtő-lék*): a jég-alatti halászatnál az a nagy lék, a melyen a hálót kihúzzák (Karád Herman O. Halászat K.).

[**KÖLTÖZTET**].

át-kőtöztet: átszállít, áthord (Háromszék m. Kiss Mihály).

KÖLTSÉG (*kőccség, kőcsíg*): kenyér v. puliszka mellé való eledel (hús, szalonna, túró, sajt stb.). (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván, T. Nagy Imre; Háromszék m. Vadr. 403. 506b; Csík m. Nyr. VII.331).

KÖLTSÉGEL: költséggel ellát (Háromszék m. Győrffy Iván).

KÖLTSÉGTELEN (*kőccségtelen, kőccsigtelen*): szegény. *Szëgényëk, kőccségtelenëk vagyunk* (Tolna m. Nyr. XVIII.288). *Kőccsigtelen vagyok, csak kipesint bánok a pízzê* (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI.335).

[**KÖLYKES**].

kölkes-kulcs: nagy kulcs (Baranya m. Nyr. II.184).

KÖLYÖK (*külyök, külyk*öt Palócság Nyr. XXII. 76; XXIII.26. 334; Borsod m. Sáta és vid. Nyr. XXI.214): **1.** gyermek (Moldvai csáng. Nyr. III. 2). *Néd kölykünk van már, de eddik szem tud madarúl* (Moldvai csáng. Nyr. X.156); **2.** závárnak (fazárnak) belső része (Palócság Tsz.); **3.** vmely rész a malomszerkezetben (Baja Nyr. XVII.239).

kölök-csizma: [tréf.] bakancs (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.42) [vö. *fia-csizma*].

kölyök-hal: nagyra növő halfaj fiatalja (Balaton és Sió mell. Herman O. Halászat K.).

KÖLYŰ, KÜLŰ (*köjü, külü, külyü*): törő, zúzó készülék (köles-, mák-, lenmag-, tökmag-, kender-törő) (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Baranya m. Ormányság Nyr. I.424; Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.142; Csallóköz Csaplár Benedek; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.378; Abaúj m. Pusztafalu Szádeczky Lajos; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIV.524; Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Vadr.; Csík m. Győrffy Iván).

külü-fejű: **1.** nagyfejű; **2.** vastag fejű, nehéz fejű (Kis-Kúnság Nyr. XXIII.142).

külü-tönk: bunkósvégű törőfa, zúzófa (Háromszék m. MNy. VI.336).

[**KÖMÉNY**].

kömény-mag (*kemêm-mag* Palócság Nyr. XXI.

309; *kemén-mag* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X. 323; *keménymagos* Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.227).

[**KÖMÉNYDĚS**], **KÖMÉNDĚS**: köménymagos pálinka (Kalotaszeg Keleti Virágok I.86).

KÖMÉNYES: köménymagos pálinka (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván) [vö. *köményděs*].

[**KÖN, KÖN-IK**].

meg-kön, meg-könik: 1. összeráncosodik, összeaszik (az elérett v. dércsípte gyümölcs, kül. szilva) (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Háromszék m. Nyr. XVII.381). *Megkönt a szilva* (Székelyföld Tsz.; Csík m. Vadr.). *Megkönt a szilva a fáján* (Székelyföld Nyr. IX.177). *Meg kezdett könni:* [tréf., gúny.] vénülni kezdett (a leány) (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván). *No em mán mëgkönt* [mondják gúnyosan vén leányra] (Háromszék m. Nyr. XVII.381); 2. megkeményedik (a fa, ha sokáig vízben áll; a hüvelyes vetemény, ha fövés közben hideg vizet öntenek rá) (Csík m. Nyr. VII.331; Csík-Szentgyörgy Nyr. X.238).

KÖNCÖLE. *Gombolító köncöle:* az az állószék, melyben a levelek a négy kacsával eggyütt forognak (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

KÖNCSÖRKÖDŐ: hizelegve settenkedő, törleszkedő (Balaton mell. Tsz.; Horváth Zsigmond 1839) [vö. *köntörköd-ik*].

[**KÖNTÖL ?**]

köntör-falaz (*këntër-falaz* Háromszék m. Vadr.; Udvarhely m. Homoród vid. Vadr. 560): hímez-hámoz, kertelget, kerülgeti a szókimondást, csűri-csavarja a dolgot, kifogásoskodik, vonakodik, oldalog (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Csaplár Benedek; Kriza; Gálffy Sándor; Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.336; Vadr. 504b; Nyr. V.37; IX.34; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. MNy. VI.371; Nyr. VII.331).

[**mëg-köntörfalaz**].

[Szólások]. *Megkenterfalazza magát:* megbicsakolja magát (Székelyföld Simonyi Zsigmond).

köntör-farol (Bodrogköz Nyr. XVII.557; *köntör-falol* Erdély Salamon Ferenc) = *köntör-falaz.* — *Mit köntör-farolsz a munkától?* (Bodrogköz Nyr. XVII.557).

[**KÖNTÖR**].

[**köntör-far**].

köntörfaros: kövér, széles-farú (nőszemély) (Békés m. Balog István).

KÖNTÖRKÖD-IK: settenkedik vki körül, hizelegve törleszkedik vkihez, lábatlankodik (Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.139; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.428; Mármaros m. Técső Király Pál). *Addig s addig köntörködött mellette, hogy mégis megmonta* [a titkot] (Szatmár Nyr. VII.190) [vö. *köncsörködő*].

KÖNTÖS (*kantus* Balaton mell. Tsz.; Kúnság, Tisza-Sz.-Imre Nyr. X.329; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.332; Kecskemét Csaplár Benedek; Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.48; Szatmár vid. Tsz.; Kassa vid. Nyr. XVII.238; Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Maros-Torda m. Marosi alsó-járás Ravasz Árpád).

KÖNNY (*könyü* Székelyföld Kiss Mihály; *könnyü* Ipoly vid. Nyr. III.428; *könnyü* Baja Nyr. XIV.240; *könyv* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.67; Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk II.128; Rác-Keresztúr Kálmány L. Szeged népe III.31; Csallóköz Csaplár Benedek; Palócság Nyr. XXI. 460; Nógrád m. Megyer Nyr. VI.176; Ipoly vid. Nyr. III.428; Székelyföld Nyr. I.323; Udvarhely m. Nyr. III.261; *könyvek* Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.188; *könyvem* Kalotaszeg Szinnyeiné Rosendahl Hilma; *könyveᵘt* Gömör m. Nyr. XVIII. 459; *kœnyv* Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.408; *künyü* Moldva, Klézse Nyr. III.335).

[Szólások]. *Könyvem szalad* (Kalotaszeg Szinynyeiné Rosendahl Hilma).

KÖNNYEBBÜL (*könyebil* Szlavónia Nyr. XXIII. 216).

KÖNNYEDĚS: könnyű, könnyed. *Në abbú a vastagbú, ebbű a könnyedësbű, no! nyullon hozzá!* (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI.475).

[**KÖNNYEDÜL**].

mëg-könnyedül: megkönnyül, könnyebb lessz (Soprony m. Röjtök Nyr. III.465).

1. **KÖNNYES**: könnyed. *Könnyesen:* könnyedén (Mátra vid. Nyr. XXII.288).

2. **KÖNNYES** (*könyves* Mátra vid. Nyr. XXII. 288; *könyves* szömmel Torontál m. Gyála Kálmány L. Szeged népe III.51; *kœnyves* Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.408).

KÖNNYEZ, KÖNNYEZ-IK (*könyvez* Veszprém m. Szentgál Nyr. II.185; Udvarhely m. Nyr. III.261; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.573; *könyvez-ik* Székesfehérvár Nyr. XVI.140; Nógrád m. Nyr. XII.280; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.525; Csallóköz Csaplár Benedek; *kœnyvez-ik, kœnyvezëtt* Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.408; XXIII.96; *könyvedz-ik* Szeged és vid. Nyr. V.273; Kálmány L. Koszorúk II.115; Szeged népe III.183; Mátra vid. Nyr. XXII.288; Eger vid. Nyr. XVII.430).

[Szólások]. *Tiszta letyek ásáskor a föld: viz könyvezik benne* (Székesfehérvár Nyr. XVI.140).

KÖNNYID (Vas m. Tsz. 220a; Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVII.231; Répce vid. Nyr. XX. 369; Vas m. Répce-Sz.-György Nyr. XVIII.527; Körmend vid. Nyr. III.522; Zala m. Szepezd Simonyi Zsigmond; Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XV.229; Veszprém m. Csetény Nyr. XVII.427; Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274; Háromszék m. NyK. III.7; *könyid* Fölső-Somogy, Marót puszta Nyr. X.190; Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.219; Nyr. II.523): könnyű.

KÖNNYIDED (*könyided*): könnyed (Háromszék m. NyK. III.7; Nyr. II.523).

KÖNNYIG (*könyig* Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. III.319): könnyű (Göcsej Nyr. XIV.163. 450; Hetés, Dobronak Nyr. XIV.333; Somogy m. Ujmajor Nyr. VIII.179).

KÖNNYŰ (*kinnê* Moldvai csáng. Nyr. IX.482; *kinny*ebb Szlavónia Nyr. V.63; *könyi* Csík m. Nyr. X.237; *könnyi* Vas m. Tsz.; Göcsej Nyr. XIII.258; Csík-Sz.-Tamás Nyr. IX.432). — *Könyi*=*könyi-répa* (Vas m. Kemenesalja Tsz. [itt *kőnyi* nyilván hiba]).

könnyű-férő. *Könyü-férőleg:* nem szorosan (Háromszék m. Győrffy Iván).

könyi-répa: tövesrépa (steckrübe, brassica napobrassica) (Vas m. Kassai J. Szókönyv III. 108. 225).

könnyű-szër. *Könnyü-szörleg, könnyü-szölleg:* könnyű szerrel, könnyedén (Székelyföld Nyr. V.175; Udvarhely m. Vadr. 506a; Székely-Keresztúr vid. Kiss Mihály).

könnyen-hagyó: dolgát könnyen vevő, a ki nem fog komolyan a dologhoz (Csallóköz Csaplár Benedek).

[Közmondások]. *Könnyenhagyó embert isten is könnyen haggya* (Csallóköz Csaplár Benedek).

KÖNYÖK (*könyék* Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 305; Debrecen Nyr. VII.476; Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.34; Szeged és vid. Kálmány L. Koszorúk II.30. 38; Szeged népe II.177; III.17. 148).

[Szólások]. *Könyököt kap a búza:* megtörik a szára (zivatarban) (Abaúj m. Nyr. V.325).

könyök-fa: tompaszögben görbült husángfa, pl. lőcsnek, bókonynak való (Cserhát Erdészeti Lapok XXII.863).

KÖNYÖKLŐ: 1. kapu melletti ülőszék könyökfa előzettel (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.336; Győrffy Iván); **2.** ajtóforma nyilás az istálló falában v. fölső padozatában (azon hányják be v. le a marháknak a takarmányt) (Kalotaszeg, Zsobok, Bánffy-Hunyad, Farnos Melich János; Székelyföld Andrássy Antal 1843; Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr.).

[KÖNYÖKÖS].

könyökös-mester: [tréf.] az olyan mester (kántor-tanító), a kinek nincs orgonája (mert az ilyen a kórus falához nekikönyökölve énekel) (Zala m. Kresznerics F. Szótár I.335).

könyökes-pajtás: sorbeli tőszomszéd (a katonaságnál) (Székelyföld Kiss Mihály).

KÖNYV (*kömv* Gömör m. Nyr. XVIII.456; *könyü* Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. III.261; Háromszék m. Nyr. II.523; Háromszék m. Uzon Nyr. IX.40; Háromszék m. Közép-Ajta Király Pál; Csík m. Nyr. IX.526; *könyü* Székelyföld Tsz.; Nyr. IV.183; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.573; *künyü* Székelyföld Kiss Mihály; Erdővidék Király Pál).

könyv-pektor: [nép-etimológia] könyvkötő (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *kompaktor*].

[KÖNYVECSKE], KÖNYÜCKE: könyv (Moldvai csáng. Nyr. IX.489).

KÖNYVES (*kömves* Zala m. Hetés Nyr. I.380): **1.** írni-olvasni tudó. *A ki könyves, a ki bötüt tud, az vesz kalendáriomot* (Göcsej Nyr. XIV.455). *Tud-e kêd irni? — Dejszë, mëgtisztölöm, nëm vaok kömves* (Zala m. Hetés Nyr. I.380); **2.** könyvkötő (Göcsej MNy. V.150; Baranya m. Tsz.).

1. **KÖP, PÖK** (*töp* Háromszék m. Vadr. 375): köpet, köpés. *Tele van a szám köppel* (Szeged Csaplár Benedek). *Azok a pökök maj beszînek helëttünk* (Veszprém m. Csetény Nyr. XVII.427). *Az én töpöm fejérebb, mind a te töpöd* (Háromszék m. Vadr. 375).

köp-légy: az olyan légy, a mely a húst, a sebet beköpi (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.304; Korda Imre).

pök-szösz: kenderszál-hulladékok, melyeket a fonó a szájában gomolygat és rágogat, hogy könnyebben gyűljön a nyála (Csík m. Nyr. XII. 235 [itt *pok-szösz* nyilván hiba]).

2. **KÖP, PÖK** (*köp-ik* Brassó m. Hétfalu Nyr. V.377; lë-*puk* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 286; *töp* Székelyföld Tsz.; Nyr. IV.328; Kriza, Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr.; Csík-Szentkirály Nyr. VIII.190; Brassó m. Hétfalu Nyr. V.378; *töp*ni Háromszék m. MNy. VI.223; *töp-ik* Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 375).

be-pök: rárakja a petéit (a légy). *Bepökték a bogarak* (Rábaköz Nyr. XV.431).

el-köp: elfúj (Komárom m. Kürth Nyr. XIX. 187).

[Szólások]. *Elköpte magát a farka:* elfolyt a természete (Alföld Mindszenti Sándor).

ki-köp: 1. [gúny.] kimond. *No, köpd ki már egyszer!* (Dunántúl Nyr. V.122); **2.** kikottyant, meggondolatlanul kimond (Orosháza Nyr. IV. 377).

KÖPDÖS, PÖKDÖS (*töpdös* Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 375).

[KÖPDÖZ], KÖBDÖZ: köpdös (Vas m. Őrség Nyr. VII.322. 371).

KÖPE: fok (fejsze, kapa foka) (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.94). *Köpejig bement a fődbe a kapa* (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI.335).

KÖPEC: komondor (Csík m. MNy. VI.373).

KÖPÉCE: újjas prémetlen ködmen (Baranya m. Kassai J. Szókönyv III.230).

KÖPECKED-IK: kelletlenül iszik (Brassó m. Hétfalu MNy. V.346).

KÖPEDÉK: hitvány, alávaló, megvetendő dolog, tett v. ember (Marcal mell. Tsz.; Szeged, Bánság Csaplár Benedek).

KÖPEDELEM: utálat, utálatos vmi. *Köpedelem ember. Köpedelem nípsíg* (Debrecen Hajdú Nagy Sándor).

KÖPEDËZ: méláz. *Gyános, në köpedëzz, né; nëm látod, hogy ajok a marhák mingyá a vetisën lësznek?* (Vas m. Őrség Nyr. II.375).

KÖPESZ: kopasz (Göcsej MNy. II.412). *Mikó miég köpeszek vuótak a mezüők* (Göcsej MNy. V. 159). *A köpesz födön feküttem* (Vas m. Őrség Nyr. VII.272). *Nëm szabad a köpesz járt uton mënnyi, hanëm a fűjesën* (Őrség, Szalafő Nyr. VII.181).

[**KÖPET**], **PÖKET**: ondó (sperma) (Rábaköz Beő-Sárkány Nyr. XVIII.191).

[**KÖPETËL**], **PÖKETŰ**: onanizál (Rábaköz Beő-Sárkány Nyr. XVIII.191).

KÖPKÖDŐ: bitang, gazember (Bereg m. Dercen Nyr. XX.432).

KÖPŐCE (Vas és Győr m. Tsz.; *köpênce* Mátra vid. Nyr. XXIV.431; *köpérce* Bihar m. Fugyi-Vásárhely Nyr. III.232): 1. *köpőce:* tégely, kenőcsös tégely (Vas és Győr m. Tsz.); 2. *köpênce:* vályu, a mellyel a megfúrt v. bevágott nyírfa nedvét fölfogják (Mátra vid. Nyr. XXIV. 431); 3. *köpérce:* a véka nyolcadrésze (Bihar m. Fugyi-Vásárhely Nyr. III.232).

[**KÖPÖD**], **PÖKÖD**: köpköd (Veszprém m. Csetény Nyr. V.522).

KÖPÖL: üt, ver, kopácsol, sulykol (Nagy-Küküllő m. Halmágy Vadr. 561) [vö. *kopol*].

KÖPÖNYEG (*köppenyeg* Székelyföld Kiss Mihály).

[**KÖPÖRCÖL**].

be-köpörcöl: becsíp, berúg, leissza magát (Nógrád m. Hajdú Nagy Sándor; Püspök-Ladány Király Pál).

KÖPÖREG: száraz, vézna, összeaszott, összezsugorodott (Csík m. Nyr. VII.331) [vö. *2. csëpërëg*].

KÖPÖRŰ (Csík m. Nyr. VII.331; *küpörü* Háromszék m. Nyr. V.90): ∾ [vö. *koporu, töpöri*].

KÖPPEGET: koppasztgat (Göcsej Nyr. XIV. 164; Budenz-Album 158).

1. **KÖPPENT**: köp eggyet (Vas m. Horváth József 1839; Jász-Nagykún-Szolnok m. Alattyán Nyr. X.141).

2. **KÖPPENT, KÖPPINT** (*köpent* Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI.475): kortyint, hörpent (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI.475; Balaton mell. Tsz.; Vas m. Horváth József 1839; Székelyföld Nyr. V.175; Marosszék, Nyárád mell. Vadr. 211; Udvarhely m. Fehér-Nyikó mell. Nyr. XVIII.480; Háromszék m. MNy. VI.328; Csík m. MNy. VI.373) [vö. *göbbent* 2.].

KÖPPESZT, KÖPESZT: koppaszt, foszt, hámoz (Zala m. Oroszt ony Nyr. XXIV.384; Göcsej MNy. II.412; Nyr. XIII.308; Budenz-Album 159; Göcsej, Páka Nyr. I.375; Pápa vid. Tsz.). *Madarat köpeszt. Sült krumplit köpeszt* (Vas m. Őrség Nyr. II.562). *Tengerit köppeszt:* morzsol (Göcsej Nyr. XIV.164). *Ollan mind a kányátû mëgköpesztett tik:* rongyos (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.227).

KÖPPÖGET: kortyintgat, iddogál (Balaton mell. Tsz.) [vö. *höppöget*].

KÖPÜ, KÖPŰ (*küpü* Pápa vid. Tsz.; Nógrád m. Fülek Nyr. XXII.95; Székelyföld Tsz.; Nyr. II.555; Andrássy Antal 1843; Győrffy Iván; Udvarhely m. Etéd Király Pál; Háromszék m. NyK. III.12; Csík m. Király Pál): 1. *küpü:* forrás- v. kútfalul alkalmazott tágas öblű (kiodvasodott v. kivájt) faderék (Székelyföld Tsz.; Nyr. II.555; Andrássy Antal 1843; Kriza; Háromszék m. NyK. III.12; Csík m. Király Pál); 2. *küpü:* teknőforma fapalló, a mely a kapuk irányában domború felével fölfelé az uccai folyókákra (vízlevezető csatornákra) van fektetve (Székelyföld Kriza; Udvarhely m. Etéd Király Pál); 3. *köpü, küpü:* a szigonynak az a része, a melybe a rúd jár (Szatmár m. Kis-Majtény, Székelyföld Herman O. Halászat K.); a vasvilla vasának s a lőcskávának ürege, a melybe a nyelet, illetőleg a lőcs fáját szorítják (Heves m. Névtelen 1840).

KÖPÜL (*küpöl* Torda-Aranyos m. Nyr. XXIII. 577; *küpül* Székelyföld Győrffy Iván; Csík m. Tsz.; *küpül* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XII.562) [vö. *gübül*].

[Szólások]. *Vérbe küpölték eggymást:* véresre verték eggymást (Torda-Aranyos m. Gerend Nyr. XXIII.577). *Össze-vissza verte, vírbe köpülte* (Zilah Nyr. XIV.94). *Mind vírbe vót küpülve a jány. Úgy összemarcangolta, hogy egísszen vírbe küpült* [így!] (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XII.562).

KÖPÜLGET (*köpöget* [gyermekversikében] Veszprém Nyr. IV.143).

KÖPÜLŐ (*küpüllő* Csík m. Nyr. VII.332; Kóródy Miklós; Csík-Madaras Nyr. XX.47).

[**KÖPÜS**].

küpüs-kút: kiodvasodott v. kivájt fatörzzsel bélelt kút, facsövön folyó forrás, csurgó (Csík m. Király Pál).

[KÖPÜZ].

ki-küpüz: kiodvasodott v. kivájt fatörzzsel kibélel (kutat) (Háromszék m. MNy. VI.335).

[KÖR].

kör-haj: hátul kereken nyírt és lefüggő haj. *Mi nálunk most körhajat viselnek nemcsak a legények, hanem a kisasszonyok is* (Borsod, Abaúj, Zemplén m. Király Pál).

körbe-róta: labdajáték (kört húznak és benne játszanak) (Palócság Császár Árpád).

KÖRBEC (Göcsej Tsz.; Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XIII.332; *körbic* Keszthely Nyr. XI. 237; *körpec* Göcsej MNy. II.413): kosár, kosárka.

KÖRCÉLÉS: a földnek a szőllőtő tövéből való elkotrása a másodszori kapáláskor (Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VIII.524).

[KŐRIS].

kőris-fa (*kőrös-fa* Udvarhely m. Kiss Mihály; Csík m. Tusnád Melich János; *kőrüs-fa* Udvarhely m. Kiss Mihály).

kőris-láb: kőrisfa-karó, melyet a halászok a vízben a végből vernek le, hogy kétfelől hozzáköthessék az öreg- és a kishajó kötelét (Fertő mell. MNy. III.244).

kőrisláb-kötél: a kőrislábhoz kötött kötél (Fertő mell. MNy. III.244).

KÖRÍTŐ: eszköz, a mellyel a hordóba beleszabják a fenekét (Göcsej Tsz.).

KÖRMÉCSËL: körmölget, körömzsél (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI. 357).

KÖRMÉNCSËL: ∾ (Székelyföld Kiss Mihály).

[KÖRMED].

meg-körmed: a fagytól megcserepesedik, gyengén megfagy (a fölszine pl. a sárnak). *Nagyon megkörmedett a sár* (Jászberény Nyr. III.317).

KÖRMICE: körömvirág (calendula officinalis) (Eger Nyr. III.543).

KÖRMÖCSÖL: körmölget (Erdély Kassai J. Szókönyv III.232).

KÖRMÖDZ-IK (Székelyföld Kiss Mihály, Andrássy Antal 1843; *kérmez-ik* Háromszék m. MNy. VI.336) = *körmed.*

bé-körmödzik: befagy. *Mihent a Küköllő jól békörmödzik, êviszöm a jégre* (Udvarhely m. Nyr. IV.371).

meg-körmödzik (*mëg-kœrmëdzik* Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.456. 557; XXIII.143; *meg-körmözzik* Háromszék m. Vadr.) = *meg-körmed.*

KÖRMÖL (*körmüni*): elvágja a körmét (a lónak) (Tolna m. Nyr. VI.523).

be-körmöl: [tréf.] becsíp, berúg (Hol? Nyr. XVII.236).

KÖRMÖLINT: eggyet körmöl, hirtelen körmöl (Háromszék m. MNy. VI.336; Kiss Mihály).

KÖRMÖLKÖD-IK (*körmőködni*): bajlódik, bibelődik (Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.143).

KÖRMÖNKÖD-IK: kapaszkodik (Háromszék m. Vadr.).

KÖRMÖS: 1. markos, erős (Székelyföld Gálffy Sándor; Háromszék m. Vadr. 506b); 2. lopogató, tolvajkodó (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Tsz.; Gálffy Sándor; Csík m. Nyr. VII.331; Hétfalu, Bácsfalu Nyr. V.91); 3. puskakörmös, körömvas, fojtáshúzó (Zala m. Hetés Nyr. XIX.143); 4. macska [kedveskedő név] (Vas m. Simonyi Zsigmond).

körmös-csuka: [tréf.] marhahús (böjti eledelül ajánlva) (Heves m. Névtelen 1840).

körmös-rúd: a ladiknak nád között való tolására szolgáló hosszú rúd, az alján elálló fakörömmel, hogy az iszapba ne hatoljon (Fehér m. Velence Herman O. Halászat K.).

KÖRMÖSKÖD-IK: hizelkedik (a macska) (Vas m. Simonyi Zsigmond).

KÖRMÖSÖCSKE: lopogató. *A fôszögön ëgy mënyecske, nagy szégyön, hogy körmösöcske* (Udvarhely m. Vadr. 56).

[KÖRMÖZ].

mëg-körmöz: megkörmöl, megkarmol (Veszprém m. Nyr. VII.36).

KÖRMÜS: körmöcske (Csallóköz Nyr. I.378).

[KÖRNYED].

szerte-környed: körösleg széled (pl. a habgyűrűzet a tavon) (Háromszék m. MNy. VI.350).

[KÖRNYÉKËZ].

[Szólások]. *Az ördög környékezett:* majd elvesztem, el voltam keseredve (Borsod m. Szíhalom Nyr. XXIV.432).

KÖRNYELÉK: keret, káva. *A lámpa környeléke:* az a hüvely, a melyben a bél föl s alá jár (Pest m. Monor Király Pál).

[KÖRNYÍT].

le-környít: lekonyít. *Lekörnyít[i a fülét]:* szégyent vallva meghúzza magát (Kapnikbánya és vid. NyK. II.377).

KÖRNYÍTŐ: eszköz, a mellyel a hordóba beleszabják a fenekét (Göcsej Horváth Zsigmond 1839).

[KÖRNYÖDÖS].

környödös-körül: körös-körül (Csík m. MNy. VI.373).

[**KÖRNYÖSLEN**].

környöslen-körül: ∾ (Szatmár m. Porcsalma Nyr. XX.191).

KÖRNYÜL: körül, pl. *környül-földel:* földdel körülrak, körülhány (Székelyföld Nyr. XVII.565).

KÖRNYÜLKÖZ-IK: érintkezik (vkivel vmi iránt) (Szeged Csaplár Benedek).

KÖRNYÜLÖZ: körülvesz, megkörnyékez (vkit, hogy rávegye vmire) (Szeged Csaplár Benedek).

KŐRŐ: porhanyó, töredékeny (Baranya m. Ormányság Tsz.).

[**KÖRÖDÖS**].

körödös-körül (Erdély Kassai J. Szókönyv III.233; *kürüdes-kürül* Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.92; *kürüdös-kürül* Háromszék m. MNy. VI.226): körös-körül.

[**KÖRÖNDÖS**].

köröndös-körül (*-körű*): ∾ (Baranya m. Bélye, Csúza Nyr. XV.372; XVIII.238).

KÖRÖM (*kerem* Küküllő m. Gogánváralja Nyr. VIII.467).

[Szólások]. *Hoszi neki jà körme:* lopni szokott (Szlavónia Nyr. XXIII.363). *Körmöt rúgni:* meghalni (Tiszafüred és vid. Kimnach Ödön).

köröm-faladék (*-faladik*): maradék (Soprony m. Röjtök Nyr. II.369; Zala m. Csaplár Benedek; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.66).

köröm-ház: körömtok (lónál) (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.278).

köröm-kopp: körömre-koppintás (Székelyföld Kiss Mihály).

köröm-metsző: hufschmiedmesser (Győr Nyr. XI.528).

köröm-nyil: patkoláskor ügyetlenségből az eleven húsba vert szeg [?] (Háromszék m. MNy. VI.336).

köröm-suska: levált köröm (Háromszék m. Győrffy Iván).

köröm-szedés: ostorral vítt párbaj (Csík m. Kilyénfalva Nyr. IX.525).

köröm-szorító: hegyesorrú csizma (Hortobágy Köztelek 1895. 657).

köröm-vas: 1. puskavessző végére alkalmazott vascsavar, a mellyel a csőből a töltést és a fojtást kiszedik (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Hajdú m. Földes Nyr. III.552; Hol? Nyr. III.510); 2. azon laposvégű és hosszúnyelű éles kovács-eszköz, a mellyel előbb a ló talpát kifaragva megegyengetik szép laposra, hogy a patkó reáilljen és jól ráfeküdjék (Székelyföld Nyr. IV.190; Hol? Nyr. IV.192); 3. kőfaragóknak és kőfejtőknek vmely szerszáma (Hol? Nyr. IV.192).

köröm-vedlés: körömhullás (Csallóköz Csaplár Benedek).

köröm-vetekezés: ∾ (Székelyföld Csaplár Benedek).

KÖRÖMKE: körömvirág, fülemülefű (calendula officinalis) (Hol? Kassai J. Szókönyv V. 209).

KÖRÖMKÖD-IK: serénykedik, iparkodik, törekszik, kapaszkodik (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.287; Heves m. Névtelen 1840; Heves m. Sirok Nyr. VIII.568). *Körömködik a dologba* (Szeged vid. Nyr. III.30). *Körömköggyetek a dohán körül!* (Debrecen Nyr. VI.366). *Körömködnek* pl. a nagy teher elé fogott gyenge marhák (Csík m. Nyr. VII.331).

KÖRÖMPŐ: gereben [gubások szerszáma] (Szatmár m. Szamoshát Nyr. X.139).

KÖRÖMZSÉL: 1. körmöl, körmölget, karmol (Dunántúl Nyr. XVI.239; Balaton mell. Tsz.; Göcsej MNy. V.155; Győr m. Csécsény Nyr. XII.236; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek); 2. újjaival szedeget, fölcsipeget, fölkapkod (pl. szétszóródott babot, borsót) (Vas m. Őrség Király Pál).

össze-körömzsél: újjaival, tenyerével összesöpör, összeharogat (pl. szétszóródott babot, borsót) (Vas m. Őrség Király Pál).

KÖRÖMZSÖL (*körömzsűnyi*): körmöl, körmölget, karmol (Veszprém m. Csetény Halász Ignác).

KÖRÖPJE: hótalp (vékony kosárkávára kötött ritkás fonadék hasogatott mogyorófa-vesszőkből v. keskenyre vágott kemény bőrszalagokból), melyet a vadászok télen a talpuk alá kötnek, hogy a nagy hóba bele ne süppedjenek (Udvarhely m. Oláhfalu Kriza).

KÖRÖPÖL: körülvesz, körülröpdös. *Ugyan köröplik a varjak* [v. a csókák, a szarkák a napfényre tévedt baglyot v. a fára szállott ölyvet]. *Köröpöli* v. *köröpli a leányt a legény:* körülveszi, udvarol neki, ostromolja (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.).

meg-köröpöl: ∾ (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály).

[**KÖRÖS**].

körös-körül (*kürüs-kürül* Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.92).

KÖRÖSDI: körbeforgós gyermekjáték (Rábaköz Nyr. XVIII.378; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI. 139).

[**KÖRÖSLEN**].

köröslen-körül: körös-körül (Erdély Kassai J. Szókönyv III.233).

KÖRP: hasmelegítő edény (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. Győrffy Iván).

KÖRPENT: hörpent (Debrecen Nyr. VII.479) [vö. *2. köppent*].

1. **KÖRPÖJ**: az az eszköz, a mellyel a megdagadt marha horpaszát megszúrják (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

2. **KÖRPÖLY** (Balaton mell. Tsz.; *körfő* Vas m. Király Pál; *körpölű* Vas m. Őrség Tsz.): az ökrös-szekér rúdjának az a villaalakú vége, a melybe a jármot illesztik bele, v. az a fa-csat, mely az eketaliga rúdját a tézsolával összeköti.

1. **KÖRPÖLYÖZ** (*körpöjöz*): öklöz (Háromszék m. MNy. VI.336; Győrffy Iván).

[2. **KÖRPÖJÖZ**].

mëg-körpöjöz: **1.** megszúrja a horpaszát a megdagadt marhának; **2.** poharat tesz a hátafájós ember hátára, hogy az a fájdalmat kivegye (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

KÖRTE (*körfe* Baranya m. Ormányság Nyr. II.87; Baranya m. Siklós Király Pál; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.238; Dráva mell. Nyr. V.472; *körfë* Palócság Nyr. XXI.364; XXII.76; *körféj* Szlavónia Nyr. XXIII.168. 214. 359; *körfi* Beszterce-Naszód m. Zselyk Nyr. XVIII.576; *körté* Veszprém m. Csetény Halász Ignác; Nagy-Abony, Cegléd Király Pál; Csallóköz Csaplár Benedek; Sátoralja-Ujhely Nyr. XVI.87; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323; *körtebe* Maros-Torda m. Mező-Kövesd Ravasz Árpád; *körti* Soprony m. Répce mell. Nyr. XX.366; Vas m. Tsz. 221a; Győr m. Csilízköz Király Pál; Nyitra m. Vág-Hosszufalu Nyr. XIX.554; *kőrti* Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János; *körtí, körtî* Veszprém m. Csetény Halász Ignác; Bihar m. Székelyhíd Nyr. VI.240; Debrecen Nyr. VII.189. 477; Csallóköz Csaplár Benedek; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.91; *kőrtíly* Balaton mell. MNy. V.77; *körtöve* Székelyföld Kriza, Győrffy Iván; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 461; Csík m. Király Pál; Segesvár Nyr. IX.44; *körtövély* Nagy-Küküllő m. Halmágy Nyr. IX.427; Rozsondai József; *körtve* Pest m. Király Pál; *körtvély* Vác Erdélyi J. Népd. és mond. I.139; Borsod, Zemplén, Abaúj m. Király Pál; Abaúj m. Beret Nyr. IV.329; Tisza mell. Tsz.; Háromszék m. Nyr. II.523; *körve* Rozsnyó vid. Nyr. XVII.476; XVIII.457).

körtvély-pankó: körtefánk, pohárvágott (Háromszék m. Nyr. II.523).

körte-szárú. *Körteszárú boglya:* derekánál kiszélesedő boglya (Heves m. Névtelen 1840).

[**KÖRTÉS**].

körtés-funt: emeltyűs mérleg (Tihany Herman O. Halászat K.).

körtés-szőllő: gömbölyű fehér szőllő (Somogy m. Ádánd Nyr. IV.334).

[**KÖRTET**].

be-körtet: beterel. *Körtesd be az ökröt* (a járomba) (Mármaros m. Hegedüs István).

KÖRTÉZÉS: fiatal legényeknek vmely játéka (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841).

KÖRTYÖG: berreg. *Mikor tënnap főhusztam* [az órát], *ëgy nagyot körtyögött* (Fehér m. Lovasberény Nyr. XVI.334).

KÖRÜL (*kürül* Háromszék m. Vadr.; *kürült* Háromszék m. MNy. VI.222).

körül-bé (*kürül-bé* Háromszék m. Vadr. 506b): körülbelül, minteggy (Háromszék m. MNy. VI. 242. 336; Győrffy Iván). *Mind körülbé:* általán, mind összevéve (Háromszék m. Győrffy Iván).

körü-kara: **1.** körös-körül; **2.** körülbelül [?] (Baranya m. Nyr. II.184).

körű-körű: körös-körül (Mátra vid. Nyr. XXII. 288).

körül-közbe: a vidéken, a környéken (Göcsej Nyr. XIV.453).

körül-pad: a fal mellé körül illesztett karos pad (Somogy m. Király Pál).

körül-táj: ősnépgyűlés [?] (Székelyföld Győrffy Iván).

KÖRÜLKÖD-IK: köríti magát v. a fejét [?]. *Ëgy küsasszon ott nyugoszik, koszoruval körülködik* (Háromszék m., Erdővidék Vadr. 178).

[**KÖRÜLTEG**], **KÜRÜLTEG**: körül (Háromszék m. MNy. VI.222).

KÖSMÖL (*kösmel* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.93): körmöl, karmol, kapar (Szilágy m. Nyr. IX.563; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII. 315).

KÖSNYŐ: szoknyatartó (Székelyföld Nyr. V. 377).

KÖSÖNKÖD-IK: **1.** fogódzik, kapaszkodik, rögződik (Csík m. Gyergyó-Ditró Nyr. XII.282); **2.** kötekedik, feleseI, veszekszik (Esztergom Nyr. III.284).

KÖSÖNTYŰ: **1.** melltű, mellcsat, medaillon (Háromszék m. Tsz.; Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.528; Király Pál); **2.** karperec (Székelyföld Nyr. V.377).

KÖSÖNY: karmantyú (,női ékesség') [?] (Torockó CzF.).

KÖSSŰ (Győr m. Tsz.; *kősű* Hol? Nyr. XV. 48): csavarral ellátott fogó [lakatos- és ezüstműves-szerszám].

KÖSTÖRKÖD-IK: ingerkedik, kötődik (Baranya m. Tsz.; Alsó-Baranya, Pellérd Nyr. XI.382;

Kis-Kún-Halas Nyr. XV.187). *Ne köstörködj a kutyával!* (Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841) [vö. *böstörköd-ik*].

KÖSTÖRÖG: ∾ (Somogy m. Sándor József; Somogy m. Sima Nyr. XIX.382 [itt *köszörögni* nyilván hiba]; Baranya-Sz.-Lőrinc Nyr. XVII. 335) [vö. *böstörög*].

1. **KÖSZKÖPÜ** (*közköpü, közküpü, küszküpü*): 1. mindenbe beleavatkozó (a ki mindenbe beleüti az orrát, minden lében kanál) (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Csík m. Gyergyó vid. Kiss Mihály); 2. szemtelen hírhordó (Vas m. Kemenesalja Tsz.); 3. eszközlő. *Ebben is te voltál a közköpü, te jobbik!* (Hortobágy Király Pál) [vö. *füszküpü, szüszküpü, üszküpü*].

2. **KÖSZKÖPÜ:** 1. osztás, osztozás. *Közköpüre eresztötték:* osztás alá (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.187); 2. tanya (osztozó tanya?). *A Becsali csárda a zsiványok közköpüje* (Hortobágy Király Pál).

[Szólások]. *Közköpü van köztik:* összeharagudtak (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.574).

KÖSZKÖPŰKÖD-IK (*köszköpülköd-ik*): 1. hivatlanul beleavatkozik, beleártja magát (Nagy-Kúnság Nyr. II.326; XVI.332); 2. lábatlankodik, láb alatt van, alkalmatlankodik (Mezőtúr Nyr. X.568; Békés m. Balog István; Békés-Doboz Nyr. VIII.330).

[**KÖSZKÖPŰLŐD-IK**], **KÖZKÜPÜLŐD-IK:** házsártoskodik, izgágáskodva veszekszik (Háromszék m. Vadr.).

KÖSZKÖPŰSKÖD-IK: alkalmatlankodik (Hajdú m. Földes Nyr. III.36).

KÖSZMÉTE (Szilágy m. Tasnád Nyr. VI.474; Erdővidék Tsz.; *pöszméte* Zemplén m. Nyr. V. 229; Hol? Tsz.): egres.

[**KÖSZÖN**].

be-köszön: beköszönt (a pap, midőn az eklézsiájába beiktatják, s első beszédjét mondja) (Gömör m. Hanva Nyr. XX.286).

el-köszön: elbúcsúzik, köszön s elmegy. *Elköszöntem a szëcskavágó embörtü, oszt ereszköttem a kötélön* (Csanád m. Puszta-Földvár Kálmány L. Koszorúk II.213).

[Szólások]. *Elköszöni a poharat vkire:* fölköszöntőt mond. *Köszönd el szépen azt a poharat!* (Székelyföld Kiss Mihály).

fël-köszön: fölmond. *Fëlköszöntem oszt én a szaógâlatot* (Mátra vid. Nyr. XXII.287).

[**rëá-köszön**].

[Szólások]. *Rëaköszöni a poharat:* fölköszönti. *Köszönje rëám a poharat!* (Székelyföld Kiss Mihály).

[**KÖSZÖNŐ**].

beköszönő: a remekelni akaró folyamodása (fazekas-céhben) (Sárospatak Nyr. XVII.528).

előköszönő: előleges beköszöntő. *Mikô negyven méfődnyire van, akkor ëgy negyven mázsás buzugánnyát előköszönőnek úgy haza dobja, hogy...* (Udvarhely m. Vadr. 446).

[**KÖSZÖNT**].

[Szólások]. *Fejbe köszönt:* [tréf.] fejbe üt (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.87).

KÖSZÖRŰ (*küszürü, küszürű* Székelyföld Nyr. IV.183; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. Nyr. VIII.93).

KÖSZÖRÜL (*küszöröl* Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.315; *küszürül* Székelyföld NyK. X.333; Kiss Mihály; Háromszék m. Király Pál).

fel-köszörül (*fel-küszürül*): fölingerel, fölbiztat, fölbujt (Székelyföld Tsz.). *Addég beszéllél annak a gyermeknek, hogy egésszen felküszürüléd az eszit. Nem nyughattál tőlle, a míg fel nem küszürüléd, úgy-e! Immán én beszéjjem le rólla, ha tudom! Felküszürüli s annyiban haggya!* (Székelyföld Kiss Mihály).

KÖSZÖRÜLKÖD-IK: dörgölődzik, hozzásímul (vkihez) (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

KÖSZÖRÜLŐD-IK: ∾ (Balaton mell. Tsz.).

KÖSZÖRÜLŐDZ-IK: ∾ (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

KÖSZPITÉL: koptat, kosztat, váslal, nyű (Szatmár m. Patóháza Bartók Jenő) [vö. *koszpitol*].

KÖSZVÉNY (*köszfín* Soprony m. Horpács Nyr. X.265).

köszvény-húgy: kiütés a bőrön (efflorescentia, exanthema) (Tisza-Dob Nyr. XX.285).

KÖT: növésnek indul (a burgonya, uborka, tök stb.), hüvelyesedik (a bab, borsó), szemesedik (a pohánka) (Heves és Borsod m. Nyr. IX.177; Abaúj m. Gönc Nyr. V.326; Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály).

[Szólások]. *Köti magát:* nagyon ajánlja magát (Debrecen vid. Nyr. XXIII.286). *Nagyon köti magát hozzá:* nagyon alkalmazkodik (Székelyföld Csaplár Benedek). *Mibe kötsz?* [filkózásnál]: melyik színből játszol s mi leszen a tromf? (Heves és Borsod m. Nyr. IX.178).

[**át-köt**].

[Szólások]. *Átkötik a vizet:* az őrhálóval a medret átfogják, hogy a hal ne menekülhessen (Körös mell. Herman O. Halászat K.).

bé-köt: kipótol (hiányt). *Ha azt teszed, sokkal kötöd bé! Ne sajnáld a magot a födtől, mett osztán többel kötöd bé!* (Székelyföld Kiss Mihály).

[Szólások]. *Bekötötte a fejit:* [tréf.] lerészegedett (Szeged Nyr. II.40).

[el-köt].

[Szólások]. *Êkötötte magát:* megkötötte magát, megkonokolta magát (Zala m. Kővágó-Örs Simonyi Zsigmond). *Elköti magát vkihez:* elszegődik (Székelyföld Csaplár Benedek). *Elkötik a vizet* = *átkötik a vizet* (Körös mell. Herman O. Halászat K.).

[hátra-köt].

[Szólások]. *Hátrakötni a fejét:* fölkontyolni a fejét (e teherbe esett leánynak) (Abaúj m. Pusztafalu Szádeczky Lajos).

[mëg-köt].

[Szólások]. *Mëgkötni a hordót:* megtámasztani (Baranya m. Bélye Nyr. XV.373). *Megkötni a szekeret:* megmásítani a szavát (Tisza-Örs Csaplár Benedek).

KÖTÉL (*kötel* Csongrád m. Dorozsma Nyr. XVII.576; Gömör m. Nyr. XVIII.421. 506). *Ëgy kötel föld:* eggy hold föld (Gömör m. Nyr. XVIII. 506). Egy *kötel* tanyás oszt. föld = 18 kat. hold; egy *kötel* nyilas = 8 hold; egy *kötel* fekete föld = 1200 □ öl (Dorozsma Nyr. XVII.576).

kötél-fejő: a jég-alatti halászatnál az a legény, a ki a kötelet húzza (Karád Herman O. Halászat K.).

kötel-fêk: kötőfék (Palócság Nyr. XXII.76).

kötél-hintó: kötélhinta (Székelyföld Kiss Mihály).

kötél-szedő = *kötél-fejő* (Keszthely Herman O. Halászat K.).

KÖTELÉK (*kötőlék* Tisza-Dob Nyr. XIX.47).

KÖTELES: az a legény, a ki a köteleket szedi, rendben tartja (Kopácsi Herman O. Halászat K.).

köteles-hal: kötélen tartott hal (viza, sőreg, tok, a melyet kötélen tartanak a vízben, míg eladhatják) (Tolna m. Paks Kresznerics F. Szótár I.338).

KÖTELESSÉG: köze vkinek vmihez. *Mi kötelessége kennek ehhön a ruhához?* (Alföld II.514). *Nincs hozzá sömmi kötelességöm* (Szeged vid. Nyr. III.365).

[KÖTELEZ].

le-kötelez: fektében megfog (szilaj lovat, a mely még nem volt kötélen) (Tolna m. Paks Nyr. XIX.479).

KÖTELEZKĖD-IK: igérkezik (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.336; Vadr.; Győrffy Iván).

ê-kötelezkėd-ik: eligérkezik. *Jó szüvê mënnék hónap kietëknek kapáni, de még tënnap êkötelezkëttem a komámékhoz* (Székelyföld Győrffy Iván).

KÖTELMÉNY: kötelesség. *Űneki lëtt vóna a kötelménye vigyázni rá* (Somogy m. Nyr. XIII.425).

KÖTENCS: izgága, izgágáskodó (Tisza-Örs Csaplár Benedek).

KÖTÉNY (*ketény* Csallóköz Nyr. I.279; Mátyusfölde Nyr. XX.76; Nyitra m. Vág-Hosszúfalu Nyr. XX.28).

KÖTÉS (*köttés* Baranya m. Nyr. V.331): **1.** víz folyását lassító gát (Gömör m. Nyr. XXII.526); **2.** *köttés:* ing újján levő sávolyok (Baranya m. Nyr. V.331); **3.** alkat, testalkat, szervezet. *Jó kötése van:* erős, izmos (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); **4.** eggyesség, alku, szerződés (Somogy m. Kapoly Nyr. IV.84). *Kötéssel adta férjhez a leányát:* szerződés mellett (Háromszék m. Nyr. IX.32); **5.** az eggy szerszámhoz tartozó halászok szövetkezete (Soprony m. Hegykő Herman O. Halászat K.).

kötés-vas: fülszerű pánt a bödön orra és fara táján (arra való, hogy az öregszerszámmal való halászat alkalmával két bödönt össze lehessen kapcsolni, minthogy eggy bödön könnyen fölbillen) (Balaton mell. Herman O. Halászat K.).

összekötés: [esküvő előtt] (Dunántúl Nyr. V. 228).

KÖTÉSŰ: alkatú, testalkatú, szervezetű. *Ilyenforma kötésű. Jó kötésű embër* (Háromszék m. Nyr. IV.515). *Jó kötésű:* erős, izmos (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Jó kötésü teste vagyon. Jó kötésü marha* (Háromszék m. Vadr. 520a).

KÖTET: [takács mesterszó]. ‚A fogas annál szélesebbre veszi a fonalat, minél több a *kötet*, minél terjedtebb lesz a vászon' (Hol? Nyr. XII. 565).

KÖTŐ: **1.** spárga (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár); **2.** a csíkputtonyon az a vékony fonadék, a mellyel a halász a puttony födelét leköti (Szatmár m. Börvely Herman O. Halászat K.); **3.** kötény (Dráva mell. Nyr. V. 472; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.187; Szeged Nyr. VIII.235; Bács m. Bajmok Nyr. VIII.92; Tiszahát Nyr. VIII.178; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.236; Tokaj Nyr. XIX.384; Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.186; Heves m. Névtelen 1840; Borsod m. Diósgyőr vid. Nyr. IV.43; Székelyföld Győrffy Iván).

kötő-bot: hegyes pálca, a mellyel a kévét átfogó szalmakötélen csomót kötnek (Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VIII.524).

kötő-deszka: az a fácska, a melyre a háló szemeit kötik (Budapest, Herman O. Halászat K.).

kötő-fészi: favágó fejsze (Csík m. Győrffy Iván).

kötő-imög (Szlavónia Bp. Szemle 1894. júl. = Balassa J. A szlavóniai magy. 14; *kötő-ümög* Szlavónia Nyr. V.12): fölső-ingféle, a melyet a férfiak és a nők munka közben vesznek magukra, hogy ruhájukat be ne piszkolják.

kötő-kas: vastag fonalból, vesszőből v. hársból készült ritka hálószerű fonadék, a melyben az ételhordó edényt a mezei munkásoknak kiviszik (Székelyföld Tsz.).

kötő-kötő: kötény, a melyben kötés alkalmával a füvet tartják (Tokaj Nyr. XIX.384).

kötő-rúd: nyomórúd (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Vadr. 429).

bekötő: gyapjú-újjas, melyet a férfiak az ing és a mellény között viselnek (Tisza-Dob Nyr. XX.192).

[fölkötő].

felkötő-vas: eke címervasa (Baranya m. Keszi Kassai J. Szókönyv II.56).

lëkötő: nyereg hevederszíjja v. nyeregaljpokróc leszorítója (Székelyföld Kiss Mihály).

[KÖTŐD-IK].

meg-kötődik: mozdulatlan lessz, nem bír mozdulni a helyéből (bámulatában, ijedtében v. a nép babonás hite szerint búbájolás következtében). *Megkötődött a nyelvem:* nem mozdul szólásra. *Megkötődött a ló:* megbűvölte vki, úgy hogy nem bír mozdulni a helyéből (Székelyföld Kiss Mihály).

KÖTŐDZ-IK: fogódzik (vmihez) (Háromszék m. MNy. VI.336).

KÖTÖLŐD-IK (*kötelődve* Moldva, Klézse Nyr. III.568): kötekedik (Székelyföld Kiss Mihály).

mëg-kötölődik: 1. megkötődik, megkötöződik. *Mëg van szüvem kötelődve* (Moldva, Klézse Nyr. III.568); 2. megakad a lába (Erdővidék Nyr. VIII.188).

KÖTÖLŐDZ-IK: kötekedik (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály).

bele-kötelődzik: 1. beleakad, belebonyolodik (Csallóköz Csaplár Benedek); 2. beleköt (vkibe) (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

ki-kötelődzik: kibontakozik (Csallóköz Csaplár Benedek).

KÖTÖLŐDZÉS. *Kötölődzésig:* derékig (Bereg m. Pap Károly).

KÖTÖLŐDZKÖD-IK (*kötele°zköd-ik* Gömör m. Nyr. XVIII.501; *köteleőzkögy-ik* Mátra vid. Nyr. XXII.288; *kötölödzköd-ik* Rimaszombat vid. Nyr. X.88; *kötölőszköd-ik* Debrecen Nyr. VII.91. 476; *kötölőzköd-ik* Szilágy m. Nyr. IX.563): kötekedik, gáncsoskodik.

bele-kötelődzködik: beleköt (vkibe) (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

KÖTÖNG: kötekedik (Bereg m. Gát vid. Pap Károly).

KŐTÖR: borsajtó (Székelyföld Tsz.; Udvarhely m. Keresztúr vid. Kiss Mihály).

KŐTÖRÖZ: sajtol (Székelyföld Kassai J. Szókönyv III.238; Udvarhely m. Keresztúr vid. Kiss Mihály).

[KÖTÖTT].

kötöt-háluska: töltött tésztanemű (Szlavónia Nyr. XXIII.359).

[bekötött].

bekötött-fejű: [tréf.] részeg (Szeged Nyr. VII.236).

[KÖTÖZ].

[Szólások]. *Kötöz ül a hátán:* [mondják a kötekedő kis gyerekre] (Kis-Kún-Halas Nyr. XXII. 331).

KÖTÖZKÖD-IK: 1. megköti derekán a ruhát (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.187); 2. kötekedik, ingerkedik (Bereg m. Pap Károly); 3. ok nélkül sír, nyafog (kis gyerek) (Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.91). *Në kötözköggy, mer kikapsz!* (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.187).

bele-kötözködik: beleköt (vkibe) (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.187).

mëg-kötöszködik: nagyon jóllakik, eltelik (Nagy-Kúnság Nyr. II.326). *Köszönöm, komám, ém má mëkkötöszköttem* (Csallóköz Erdélyi Pál).

KÖTÖZKÖDÉS. *Kötözködésig:* derékig (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.187; Torontál m. Lőrincfalva Kálmány L. Szeged népe III.161; Bereg m. Pap Károly).

KÖTÖZŐDÉS. *Kötöződésig:* ∾ (Bereg m. Pap Károly).

[KÖTÜL].

bele-kötül: beleköt (vkibe). *Szenki nem kötül belém* (Moldvai csáng. Nyr. IX.530).

KÖTYFÖL: kotyvaszt (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.187; Nagy-Kúnság Nyr. II.136; XVI.332) [vö. *kotyfol*].

KÖTYFÖTÖL: ∾ (Debrecen vid. Nyr. XXIII. 286).

KÖTYÖG: kotyog (Palócság Nyr. XXI.306).

KÖTYÖGŐS: beszédes, csacska, fecsegő. *Kötyögős száj* (Veszprém Nyr. II.134) [vö. *kotyogós*].

KŐTYÖMFITTY (*kötyönfitty*): haszontalan, jelentéktelen, semmirevaló, hitvány ember v. dolog (Székelyföld Kiss Mihály). *Jól teszi, ha minden kötyönfittyre meg nem indul:* hitelt nem érdemlő beszédre (Székelyföld Tsz.) [vö. *kótyomfitty, lötyönfitty*].

KÖTYÖRÖDÖTT: összeráncosodott, összeaszott (burgonya, arc, vénasszony), fagytól megémberedett (sár) (Zala m. Király Pál) [vö. *töpörödött*].

KÖVECS (*göbecs* Keszthely Nyr. XI.237; *göbécs* Pápa vid. Tsz.; *göbics* Veszprém Király Pál; *gövecs* Vas m. Körmend vid. Nyr. III.379; *gövics* Vas m. Körmend vid. Nyr. III.429; *gübecs* Somogy m. Nyr. XVI.239; *gübécs* Zala m. Szepezd Nyr. XVII.190; Veszprém m. Csetény Halász Ignác; *gümecs* Somogy m. Nyr. XIV.479; XIX. 498; Baranya m. Ormányság Nyr. II.278; Baranya-Sz.-Lőrinc Nyr. XVII.335; *köecs* Vas m. Kemenesalja, Nemes-Magasi Nyr. XIX.191; *kövécs* Csallóköz Csaplár Benedek; *kövêcs* Soprony m. Nyr. XVI.239; *küecs* Göcsej MNy. II.406. 412; Nyr. XIII.496; *küjecs* Zala m. Szepezd Nyr. XVII.191; *küjics* Baranya m. Nyr. XIX.498; Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46).

kövecs-hal: cobitis barbatula (Székely-Keresztúr Herman O. Halászat K.).

kövecs-homp: csúcsosan fölhányt kavicshalom (Brassó m. Hétfalu Nyr. VI.181).

KÖVECSES (*kövicsĕs* Gömör m. Radnót Nyr. XVIII.453; *küecsĕs* Somogy m. Nyr. XVIII.239). — *Küecsĕs:* kavicsbánya (Somogy m. Nyr. XVIII. 239).

KÖVED: abárolódik, párolódik, nagyjából megfő. *Egy kis hust kövesztĕttem az uramnak, mer az csak kövedve szereti a füstöltet; de bizon nĕm követt mĕg* (Göcsej Nyr. XVII.131).

mĕg-köved: megabárolódik, megpárolódik, nagyjából megfő (Rábaköz Nyr. XVII.404).

[**KÖVEL**], **KÜEL**: kővel terhel (pl. csónakot) (Balaton mell. és Göcsej MNy. V.92).

le-kövel: kővel v. kövekkel a fenékre sülylyeszt (horoginat, hálót) (Keszthely, Latorca mell. Herman O. Halászat K.).

[**KÖVELŐ**], **KÜELLŐ**: az eresztőháló alsó inára kötött kis kő (Balaton mell. Herman O. Halászat K.).

KÖVÉR (*küér* Dunántúl Nyr. V.181; *küher* Baranya m. Ormányság Nyr. III.182). *Kövér tó*: olyan tó, a melyben a hal gyorsan növekszik (Tata); *kövér víz:* olyan víz, a melyben a halak sok tápláló anyagot kapnak (Boldva mell. Herman O. Halászat K.).

kövér-lyányka: portulaca (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.191).

[**KÖVÉRĔL**].

mĕg-kövérel: leszedi a kövérséget (a disznóbélről) (Mezőtúr Nyr. IX.479).

KÖVES: 1. az öregháló alja; 2. az a legény, a ki az öregháló fölfejésénél a háló alját szedi (Bodrogköz Herman O. Halászat K.).

köves-alja: az öregháló alsó, kettős, galacséros kötele (Bodrogköz Herman O. Halászat K.).

[**KÖVESĔD-IK**].

mĕg-kövesĕdik: megkeményedik (daganat, emlő, tőgy) (Székelyföld Kiss Mihály).

1. **KÖVESZT**: keleszt. *Kicsit zsĕngés a kalács; nem volt jól megkövesztve a tészta. Köveszteтt tészta* (Baja Nyr. XVII.27).

2. **KÖVESZT, KÖESZT**: kibont kifejt (Göcsej Nyr. XIII.308. 496). *Disznuót köveszt* (Göcsej MNy. II.412) [vö. *kovaszt*].

3. **KÖVESZT, KÜESZT**: nagyjából, féligmeddig megfőz, párol, abárol (húst, sódart, sonkát, füstölt szalonnát) (Duna mell. Kassai J. Szókönyv II.232; Répce vid. Nyr. XX.410; Rábaköz Nyr. XVII.404; Balaton mell. MNy. V.92; Vas és Zala m. Király Pál; Göcsej MNy. V.92; Nyr. XVII.131; Veszprém m. Király Pál; Pápa vid. Tsz.; Somogy m. Nyr. XIV.479; XVII.84; Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XXI.279; Baranya m. Király Pál; Baranya m. Ormányság Nyr. IX.285; Komárom m. Nagy-Igmánd P. Thewrewk Emil).

[1. **KÖVET**], **KÜET**: vendéghívó (Közép-Baranya Nyr. III.282).

2. **KÖVET** (el-*küvet* Török-Becse Kálmány L. Szeged népe II.166): 1. folytat, űz. *A pálinkafőzést követte* (Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XVI.46). *Milyen mesterséget követ? Kövesse a maga dolgát* (Csallóköz Csaplár Benedek). *Régen követi már ezt a mesterséget* [értsd: lopást, orgazdaságot v. hamisságot] (Heves m.? Nyr. I. 296); 2. kér, követel (Győr m. Szigetköz, Duna-Sz.-Pál Nyr. VIII.522; Csallóköz Nyr. I.280). *Követte a pénzit* (Nógrád m. Nyr. IV.143). *Rajtam nĕ kövesd:* tőlem ne kérd, ne követeld, rajtam ne keresd (Csallóköz Szinnyei József; Szabolcs m. Simonyi Zsigmond).

[Szólások]. *Ezt a leányt sok szerencse követi:* sok kérője van (Székelyföld Tsz.).

el-követ: 1. megtesz, elvégez. *A marokszödést elkövette azért, hogy ijen baja vót* (Nagy-Kőrös Nyr. XXIV.335). *Igön-igön szeretném mögszógányi a sok jósággyikat, a mit ërányomban êkövettek* (Somogy m. Darány Nyr. XXII.333). *Az aláirást nem tutta elkövetni:* nem mert aláírni (Soprony m. Csorna Nyr. XXII.330); 2. elfecsérel, elprédál, elpocsékol, elsinkófál (pénzt, vagyont, jószágot). *A borravalót nem a korcsmába, hanem otthon elkövette* (Heves m.? Nyr. I.296). *Szüzességöd' elküveti* (Török-Becse Kálmány L. Szeged népe II.166).

1. **KÖVETEL**: követelés. *Mi követele van rajtam? Nálunk semmi követelt nem tehet* (Csallóköz Csaplár Benedek).

[2. **KÖVETEL**; vö. *kĕvĕtál*].

el-követel: 1. magának tulajdonít. *Ėlkövetelte a vagyonomat* (Szeged vid. Nyr. I.248); 2. elkövet. *Iszontató, a mit elkövetĕlsz* (Nógrád m. Nyr. IV.143).

KÖVETKĚZ-IK (ê-*küetkezett* Alsó-Baranya, Pellérd Nyr. XI.239; ê-*küetkězni* Baranya m. Baranya-Sz.-Lőrinc Nyr. XVII.335; el-*küetköznyi* Somogy m. Sándor József).

[Szólások]. *Leves után sóbafötvel következünk* (Csík-Szentgyörgy Nyr. X.238).

el-következik: 1. eltávozik, elköltözik, elszármazik (Baranya m. Ormányság Nyr. VII.525; Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.94). *Nem is tuttam, hogy êkövetkezett innét* (Fehér m. Lovasberény Nyr. XVI.334). *Biz ő messzi országból elkövetkezett* (Heves m.? Nyr. I.296). *Am mü vót papunk messzére êkövetkezett am mü eklézsiánkbó* (Székelyföld Győrffy Iván); 2. elbúcsúzik (Balaton mell., Pápa vid. Tsz.; Veszprém vid. Nyr. XIX.574; Somogy m. Sándor József; Baranya-Sz.-Lőrinc Nyr. XVII.335; Győr m. Szigetköz, Duna-Sz.-Pál Nyr. VIII.522).

[Szólások]. *Êküetkezett a kapufélfátul:* elbúcsúzott (Alsó-Baranya, Pellérd Nyr. XI.239).

KÖVETKĚZŐ (*köjétkěző* Zala m. Kis-Kanizsa Nyr. XIII.45).

KÖVETŐ: követendő, követni való. *Követő példa* (Hol? Nyr. XII.527).

[KÖVETSÉG].

[Szólások]. *Köveccsíggel legyen mondva:* engedelemmel legyen mondva (Bihar m. Pocsaj Nyr. IX.559).

KÖVEZ (*kőzve* Moldvai csáng. Nyr. IX.489).

ki-kövez: határkövekkel kijelöl (barázdákat) (Székelyföld Kiss Mihály).

KÖVI: cobitis barbatula (Palócság, Varbó Herman O. Halászat K.).

kövi-csík: ∾ (Zala, Veszprém m. Herman O. Halászat K.).

kövi-hal: ∾ (Zala, Veszprém, Heves m. Herman O. Halászat K.).

KÖZ: 1. időköz. *Ëgy közben:* eggy időközben (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.182); 2. részes. *János is köz volt hozzá:* részes volt benne (Heves m. Névtelen 1840); 3. közönséges. *Köz kenyér* (Háromszék m. Nyr. IX.33). — *Közbelől:* közbül, középen. *Közül:* közösen. *Közül birják* (Háromszék m. Győrffy Iván). *Között* [? talán hiba *közöst* helyett]: ∾ (Háromszék m. MNy. VI.336).

[Szólások]. *Baj van még közből:* nehézség van még a dologban (Háromszék m. Vadr. 506b).

köz-biró: első biró (Borsod m. Meggyaszó Nyr. XVII.92; Nyitra-Gerencsér Nyr. XVII.138).

köz-háló: kissebb gyalom, a melyet két ember közre vehet és vonhat (Udvarhely m. Uj-Székely Herman O. Halászat K.).

köz-kert: közbülső kerítés, elválasztó kerítés (Háromszék m. Nyr. IX.33).

[Közmondások]. *A jó közkert jó szomszéd* (Háromszék m. Nyr. IX.33).

közkertës (*köszkertës*): tőszomszéd (Háromszék m. MNy. VI.336; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

köz-kőtő: közköltség. *Közkőtőbe adtam 1 ftot* (Püspök-Ladány VI.174; végrendeletben).

[köz-nap].

köznapló-ruha: hétköznapi ruha (Szeged Nyr. V.571; XVIII.3).

köz-szíj: az a szíj, a mellyel a jármot a szekérrúdhoz erősítik (Székelyföld Győrffy Iván).

köz-társaság: társaság. *Köztársaságba* [közösen, eggyüttesen] *megyünk innya egy fél liter pájinkát* (Kassa vid. Nyr. IX.557).

köz-tartó: középen maradó (Háromszék m. MNy. VI.336).

közön-birt: közösen bírt (jószág) (Háromszék m. MNy. VI.336).

közön-élés: közösen élés (Háromszék m. MNy. VI.336).

közűl-akaratúl: közös akarattal (Debrecen Nyr. VII.476).

KÖZBÜLSŐ (*közbelső* Székelyföld Tsz.; *közbesső* Udvarhely m. Nyr. V.231).

KÖZÉ (*közi* Göcsej Nyr. II.422; Udvarhely és Háromszék m. Vadr. 155. 436. 506b).

KÖZEL (*közé* Baranya m. Pataes vid. Csaplár Benedek; *közél* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.247; Nyr. II.470; IX.451; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 475; Háromszék m. NyK. III.16; Vadr. 358; Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.283; Moldvai csáng. Nyr. III.53; IX. 451; *közel* Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.356).

közê-látó: rövidlátó (Fehér m. Nyr. V.273).

közê-tanya: közelfekvő tanya (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.305).

közel-víz: közeli kút vize. *Ereggy te, hozz egy kis közelvizet!* (Nagy-Kőrös Király Pál).

KÖZELDI. *Közeldiben:* a közelben. *Se híd nem volt rajta, se egy fia csolnak ott közeldiben* (Hódmező-Vásárhely Arany-Gyulai NGy. I.507).

KÖZELEBB (*közêbb* Göcsej Nyr. XIV.163; Budenz-Album 163).

KÖZELĚS. *Közelesen:* nemsokára. *Most közelesen bêmegyek az ujlaki vásárra* (Szatmár m. Mikola Nyr. XIX.335).

KÖZELET: közelség. *A közeletën:* a közelben (Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XVI.46). *Te ott laksz a közeleten. Van-e itt kocsma a közeleten?* (Vas, Zala és Veszprém m. eggybesarkallásánál

Nyr. IX.11). *Csak a közeletrü látok* (Somogy m. Nyr. XII.279). *Itt van a közeletben* (Soprony m. Fölső-Szakony Nyr. XVII.384; Répce vid. Nyr. XX.411). *Közeletemben, -edben, -ében* v. *-ttyében* (Dunántúl Nyr. IX.119). *Nincs közeletibe a pipája?* (Veszprém Nyr. VII.375).

KÖZELL: közelnek tart. *Tur két mértföldre* [így!] *van Szarvashó. — Közelleném én aszt, komám!* (Mezőtúr Nyr. X.568).

KÖZELSÉG: közel, közelben (Csík m. Nyr. VII.472).

KÖZÉLÜNNET: közelről (Háromszék m. NyK. III.6).

KÖZÉP (*közep* Székelyföld Győrffy Iván). — *Közébett* [középett] (Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.237). *Középüve:* középre (Szlavónia Nyr. XXIII.265).

közép-rend: 1. középszerű (Veszprém m. Szentgál Nyr. III.183); 2. közepes termetű (Székelyföld Kiss Mihály).

középrendes: középszerű. *Középrendes termett az idén* (Veszprém m. Szentgál Nyr. III.183).

közép-rendü: közepes termetű (Székelyföld Kiss Mihály).

közép-szög: középső része a falunak (Székelyföld Győrffy Iván).

közép-táj: középszerű minőségű. *A legelső vót ... frt, a legutolsó ... frt, a középtáj ökre vót ... frt.* (Zala m. Kővágó-Örs, Révfülöp Nyr. XIX.96).

[KÖZEPES].

közepes-közép. *Közepes-közepin:* legközepén, kellős-közepén (Répce vid. Nyr. XX.417).

KÖZÉPSZËRŰ (*középszërő* Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.330; *közepszerü* Székelyföld Győrffy Iván): középső (korra nézve három között). *Az öregebb ..., a középszërő ..., a legfiatalabb kirákisasszony* (Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.330).

KÖZLE: sikátor, köz (Pápa és vid. Tsz. 329b; Kresznerics F. Szótár I.341).

KÖZLET: 1. közbeejt, közbevesz, közbehagy, közrefog (követ, tuskót, gödröt, kátyút, szárnyas kapu közepén levő ütköző cöveket stb. a szekér kerekeivel; vagyis úgy hajt, hogy a zökkenést okozható akadály a kerekek közé essék) (Dunántúl Nyr. XX.34; Fehér m. Nyr. V.36; Somogy m. Siklóssy László; Háromszék m. MNy. VI.336; Vadr.). *Maj itt eszt az árkossát közletëm* (Zala m. Tapolca Nyr. VIII.372). *Jól közlesd azt az árkot, nehogy a kerék beléessék!* (Háromszék m. Vadr.). *Vigyázz të hó! ugy közlesd a szekérrel aszt az árkot, nëhogy a kerék béréccsenjën!* (Székelyföld Győrffy Iván); 2. közösül. *Közlet a rossz személy a kurafiakkal* (Bodrogköz Kassai J. Szókönyv III.242).

[Szólások]. *A tyúk közlet*: minden második nap tojik (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII. 94). *Sulyt közlet:* egyensúlyoz, egyensúlyban tart, balanszíroz. *Jól közleti a dógot* v. *a dógát:* okosan, ügyesen jár el (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 492a).

bé-közlet: közbe illeszt (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.317; Vadr.; Győrffy Iván).

el-közlet: 1. = *közlet* 1. (Balaton mell. Sebestyén Gyula). *Közlezsd el azt a likat!* (Zala m. Hetés Nyr. XIX.143); 2. eligazítatlanul, elintézetlenül hagy (dolgot, ügyet) (Háromszék m. MNy. VI.325).

ki-közlet: közbül kihagy (Háromszék m. MNy. VI.335; Vadr.; Győrffy Iván).

meg-közlet = *közlet* 1. (Csík-Szentgyörgy Nyr. X.330).

KÖZLETŐ. *Közletőleg:* 1. közbeejtve, közbevéve, közbehagyva, közrefogva (Háromszék m. MNy. VI.336; Vadr. 506b; Győrffy Iván); 2. ügyesen, csínnyán, szőrmentiben (Székelyföld Győrffy Iván).

[KÖZMÉT, KÖZMËNT, KÖZMÉNT].

[Szólások]. *Közmét* (*közmënt, közmént*) *legyen mondva:* kőhöz legyen mérve [babonás szólás, melyet akkor alkalmaz a beszélő, mikor vkinek a sebe helyét v. nagyságát a maga testén mutatja, mert azt hiszi, hogy ha e mondást elhagyná, neki is ugyanolyan sebe támadna a mutatott helyen; *közmét* ebből: *kőhöz mért*[en], vö. *mér*) (Székelyföld Nyr. IV.183; IX.175; Győrffy Iván; Háromszék m. Erdélyi Lajos).

KÖZÖL: 1. = *közlet* 1. (Nógrád m. Fabó András 1841); 2. megoszt (vkivel vmit) (Kecskemét Nyr. IV.284).

ki-közöl: kieszközöl (Brassó m. Hétfalu MNy. VI.335; Nyr. II.327).

meg-közöl = *közlet* 1. (Komárom m. Kürth Nyr. XIX.432; Csík-Szentgyörgy Nyr. X.330; Hol? Nyr. XII.528).

KÖZÖNSÉGËS: jó. *Közönségös bor* (Somogy m. Nyr. XII.471).

KÖZÖS. *Közöst:* közösen, eggyüttesen. *Közöst birtokolva. Közöst igazittsuk* (Háromszék m. Vadr.).

közös-kézűl: közösen, eggyüttesen. *Vegyünk* [ezt meg ezt] *közös-kézűl reggelire* (Szatmár m. Nagy-Károly Barna Ferdinánd).

KÖZÖTT (*közett* Moldvai csáng. Nyr. IX.481).

[KÖZSÉG].

község-móna: község malma (Somogy m. Nyr. XVIII.239).

KRAHOL: torkát köszörüli, krákog (Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.237).

KRAHOS: hurutos, krákogó, köhécselő (Vác Czech János 1840).

KRAJCÁR (*garajcár, garajcâr, gârâjcâr* Palócság Nyr. VI.466; XXI.310; XXII.34; Gömör m. Nyr. XVIII.454; Mezőtúr Nyr. VIII.443; Hajdú-Hadház Nyr. IX.525; Debrecen Nyr. VII.189; *grajcár* Tisza-Dob Nyr. XX.240; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XI.94; *karajcár* Debrecen Nyr. IX.163; *karécár* Brassó m. Tatrang Nyr. II.477; *kërécár* Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.527; *kerejcár* Brassó m. Hétfalu Király Pál; *keréjcár* Brassó m. Hétfalu Kriza).

KRÅJCIKÅ: krajcárka (Szlavónia Nyr. XXIII. 216).

KRÁKOG, HRÁKOG: 1. *krákog:* károg (varjú, holló) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.182; Székelyföld Győrffy Iván); 2. *hrákog:* harákol, torkát köszörüli (Csallóköz Csaplár Benedek).

KRÁKOS: lábát szétterpesztve álló v. járó (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.382).

KRÁMÁL: kis bazár (áruház), a melyben mindenféle olcsó tárgyakat árulnak (Bars m. Léva Czimmermann János).

KRAMPACS: kánya (Göcsej Nyr. V.35).

KRAMPASZ: nagykörmű (Vác Czech János 1840).

KRAMPOG: kiállhatatlan hangon beszél, haszontalanságokat beszél (Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 187; Kecskemét Nyr. X.381; Szeged vid. Nyr. II.92 [itt *krampok* hiba]).

KRÁMZSÁK: a kinek bő és rosszul álló ruhája van (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.382).

KRANKÓ: úr, kül. törvénytevő úr [gúnynév] (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.39).

KRANTYOG: köhög (Kassa vid. Nyr. XVII. 239).

KRASNYOG (*krosnyog* Hont m. Nyr. V.474): 1. kaffog (a papucs) (Nagy-Kőrös Hegedűs István; Szeged vid. Nyr. II.92); 2. nagy csizmában lábát húzva jár (Hont m. Nyr. V.474; Hont m. Páld Nyr. XIV.575; Gömör m. Nyr. XXII.575).

KRÁSZ: kör [gyermekjáték; vö. ném. kreis]. *Rác krász, imádkozó krász* stb. (Baja Bayer József).

KRAVÁTLI (*korbátli* Jászkúnság Nyr. VII. 525; *krobátli* Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274).

KRAVICSKA: tehén (Rozsnyó vid. Nyr. XVII. 476).

KRËCS (Szlavónia Nyr. XXIII.361; *kerecs* Dráva mell. Nyr. V.472; VI.43; Dráva mell. Kopács Nyr. XVII.44; *krécs* Dráva mell. Nyr. V.472): vakolat.

KRËNDIJÅ: ozsonna (Szlávónia Nyr. XXIII. 359).

[1. **KRËPÁL**].

fël-krëpál: fölfordul, megdöglik (Jászberény Nyr. XVIII.330).

mëg-krëpál (*ëg-krëpál, mëkrëpâny*i): ∾ (Zala m. Tapolca Nyr. VIII.469; Félegyháza Nyr. IV. 559).

[2. **KRËPÂL**].

mëg-krëpâl (*mëkrëpâl*): összetákol (Szlavónia Nyr. XXIII.168. 362).

össze-krëpâl: ∾ (Szlavónia Nyr. XXIII.362).

[**KRËPSZE**].

[Szólások]. *Elvitte a krëpszét:* elszaladt, megfutott (Dráva mell. Nyr. VI.373).

KRÉTA (*geléta* Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.527; *geréta, gëréta, gërᵉéta* Répce mell. Nyr. XX.367; Hajdú-Hadház Nyr. IX.525; Mezőtúr Nyr. VIII.443; Palócság Nyr. XXI.310; XXII. 34; *keléta* Csurgó vid. Király Pál; *keréta* Bihar m. Fugyi-Vásárhely Nyr. III.232; *kléta* Veszprém m. Szentgál Nyr. III.183).

KRÊZLI: borjúbél (Soprony m. Nyr. XII.382).

KRÍKOG: kirreg (a kotló tyúk, midőn közeledneк feléje, v. a kakas, midőn átröpülő ölyvre figyelmeztet) (Torontál m. Csaplár Benedek).

KRINTA (Marosszék Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *kelenta, këlënta* Udvarhely m. Győrffy Iván; Csík m. MNy. VI. 373; Kiss Mihály; *kerenta, kërënta* Székelyföld Tsz.; Csík-Rákos Dobos András; *kilinta* Háromszék m. Kiss Mihály): 1. vályuszerű nyéllel ellátott öblös famedence, a melyben a juhász a sajtanyagot kinyomja, úgyhogy a savólé a vályuszerűen kivájt nyélen lefoly; 2. picsa (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

KRISPÁN (Kézdi-Vásárhely Nyr. XVI.384; *kirispán* Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Homoród vid. Nyr. V.32): rézrozsda (grünspan).

KRISTÁLY (*kristáj, kristâj, kiristáj*): üvegpohár, üvegpalack, üvegkancsó (Dunántúl Nyr. V.181; Közép-Baranya Nyr. III.282; Ormányság Nyr. II.137; Baranya-Sz.-Lőrinc Nyr. XVII.335; Dráva mell. Nyr. VI.374; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.332; Szlavónia Nyr. V.12; XXIII.311).

[**KRISZTUS**].

Krisztus-kapcája: [tréf.] palacsinta (Erdély Nyr. IX.523).

KRITYIK: pénzhordó madár [ijesztő szó] (Nógrád m. Tolmács Nyr. XVIII.48).

KRÍTYÓ: pörlekedő, veszekedő (asszony) (Kecskemét Járvás Mihály).

KROMKA: a megszelt kenyér első falatja (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XV.426).

KROMPÁ: sánta (Szlavónia Nyr. XXIII.362).

KRÓNIKÁZ: mókázik, tréfálva ingerkedik (Tokaj Nyr. XXIV.48).

KRÖPLI: fánk (Hegyalja Nyr. XXIV.479).

KRUCËNYIKA: vmi tésztás-étel (Zemplén m. Nyr. IV.522).

KRUCSA: bányaerek kereszteződése (Zalathna vid. Nyr. XIII.237).

KRUNCOG: siránkozva, nyöszörögve kér (Bereg m. Pap Károly) [vö. *kuncog*].

KRUNKOG: kuruttyol, vartyog (a béka) (Zemplén m. Nyr. X.280; Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.191).

KRUNKOGÓ: a láncfű (leontodon taraxacum) virágának hosszú üres szárából készült játékszer, a melyet a szájukba vesznek és ,krunkognak, vele, mint a béka (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.191).

KRUSZPOL: koptat, nyű, vásít (pl. csizmát) (Fertő mell. MNy. III.242) [vö. *koszpol*].

KUBUC: tojástartó szalmakosár (Gömör m. Tsz.) [vö. *kópic*].

1. **KUBURC:** 1. híg sár, kül. a vályogvetésnél és vályogfal rakásánál használt sár (Csallóköz Csaplár Benedek); 2. sárkemence (Csallóköz Nyr. I.280) [vö. *habarcs, hibarc, koboré, koborék*].

2. **KUBURC:** 1. ügyetlen, buta, bamba ember; 2. törpe (Csallóköz Nyr. I.280. 333).

1. **KUBURCOL:** össze-vissza kever (Csallóköz Csaplár Benedek).

2. **KUBURCOL** (*koborcol* Borsod m. Noszvaj Kassai J. Szókönyv III.181): 1. nagy csizmában bukdácsolva s kopogva jár (Palócság Nyr. XXI. 419; XXII.76; Borsod m. Noszvaj Kassai J. Szókönyv III.181); 2. zörög, zakatol (pl. egér a padláson) (Gyöngyös vid. Nyr. II.181).

KUCIÁS: vásári tolvaj (Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.96).

KUCIK (*kocik* Palócság Nyr. XXII.76; Nógrád m. Terbeléd Nyr. XXIII.333; Gömör m. Tsz.; Rimaszombat Nyr. XVII.525; Borsod m. Diósgyőr vid. Nyr. IV.43; Torna m. Tsz.; Ruehietl Miklós 1839; *kucék* Ugocsa m. Gődényháza, Homonna Nyr. III.370; VIII.427; *kucig* Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.188; *kucik* Tolna m. Tsz. 307b; Csallóköz Csaplár Benedek; Nógrád m. Nyr. VI.135; Nógrád m. Ipoly-Litke Nyr. IV.172; Debrecen Nyr. VII.476; Sátoralja-Ujhely Nyr. III.516; Tokaj Nyr. XIX.384; Szatmár vid. Tsz.; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.428; Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183; Ugocsa m. Gődényháza Nyr. III.370; Zemplén m. Nyr. IV. 522; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.426; Bodrogköz Tsz.; *pocik* Székelyföld Tsz. 307b; *pucik* Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.567; XIV.428; Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.379; Szilágy m. Nyr. VI.473; Zilah Nyr. XIV.431; Kalotaszeg Keleti Virágok I.94; Székelyföld Tsz.; *pucok* Székelyföld Tsz.; Arany-Gyulai NGy. III.31; Andrássy Antal 1843; Udvarhely m. Nyr. VI. 517; XI.40; Vadr. 22; Háromszék m. Nyr. XVII. 381; Háromszék m., Erdővidék Vadr. 178; Csík-Szentkirály Nyr. XII.432; *pucuk* Háromszék m. Tsz.): 1. kuckó, zug, szugoly, sut, kemence möge (Tolna m. Tsz. 307b; Nógrád m. Nyr. VI. 135; Nógrád m. Ipoly-Litke Nyr. IV.172; Nógrád m. Terbeléd Nyr. XXIII.333; Gömör m. Tsz.; Rimaszombat Nyr. XVII.525; Szatmár vid. Tsz.; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.567; XIV.428; Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.379; Ugocsa m. Gődényháza Nyr. III.370; Ugocsa m. Homonna Nyr. VIII.427; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X. 426; Sátoralja-Ujhely Nyr. III.516; Tokaj Nyr. XIX.384; Torna m. Tsz.; Torna-Ujfalu Nyr. XVII.188; Bodrogköz Tsz.; Szilágy m. Nyr. VI. 473; Zilah Nyr. XIV.431; Székelyföld Tsz.; Arany-Gyulai NGy. III.31; Andrássy Antal 1843; Udvarhely m. Nyr. VI.517; XI.40; Vadr. 22; Háromszék m. Nyr. XVII.381; Háromszék m., Erdővidék Vadr. 178; Csík-Szentkirály Nyr. XII. 432). *Ên mëg mindêg a kocikon ülök* (Nógrád m. Terbeléd Nyr. XXIII.333). *Télbe örökkétig a pucokba üssz* (Udvarhely m. Nyr. VI.517). *Otthon hatták a pucokba* (Háromszék m., Erdővidék Vadr. 178). *A pucokba hever* (Csík-Szentkirály Nyr. XII.432); 2. *kocik, kucik:* kemence padkája (Borsod m. Diósgyőr vid. Nyr. IV.43; Rimaszombat Nyr. XVII.525; Debrecen Nyr. VII.476; Tokaj Nyr. XIX.384); 3. *kocik, kucik:* kis tűzhely (rendszerint a kemence szája előtt) (Csallóköz Csaplár Benedek; Palócság Nyr. XXII.76) [vö. 1. *cikó, kuszlik*].

[Szólások]. *Kucikot nézni:* [tréf.] háztűznézni (Zemplén m. Nyr. IV.522).

kuci-pajtás: kuckóbeli (vkivel ugyaneggy kuckóban lakó) pajtás [vö. közny. kuszipajtás] (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.235).

[KUCIKOS].

kucikos-malac: olyan malac, melyet a háznál ételmaradékon nevelnek föl (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIX.236).

KUCKA (Moldvai csáng. Nyr. X.202; *kucska* Abaúj m. Szikszó Király Pál): sátor (Moldvai csáng. Nyr. X.202); a zsidóknak újévi ünnepük alkalmával kukoricaszárból összeállított sátra, a melyben ünnepi étkezésüket végzik (Abaúj m. Szikszó Király Pál).

KUCKÓ (*kuszkó* Vas m. Kemenesalja, Balaton mell. Tsz.; Veszprém m. Csetény Nyr. XVIII. 330; Halász Ignác; Fehér m. Polgárdi Nyr. VII.284; *kuszkᵘó* Palócság Nyr. XXII.76; *puckó* Erdély Vadr. 231).

KUCÓ: kuckó (Szlavónia Nyr. V.12; Pest m. Fajsz Nyr. VII.428; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.

331. 375; Kecskemét Nyr. XII.283; Csaplár Benedek). *Ëggy kucó gyerök:* a mennyi eggy kuckót megtölt (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.187).

KUCOG: magában elfojtva kacag (Békés m. Balog István).

KUCORGÓ: törpe ház (szoba?), a melyben föl sem lehet állani (Hol? Tsz.).

KUCORI: 1. összezsugorodott lábú v. kezű; 2. összegörnyedve járó (Székelyföld Kiss Mihály).

[**KUCORÍT**].

meg-kucoritt: összezsugorít. *Ab boszorkányok kezit-lábát megkucorították* (Székelyföld Győrffy Iván).

össze-kucoritt: ∾ (Székelyföld Nyr. XIV.335).

KUCOROD-IK: zsugorodik (Pápa vid., Szatmár vid. Tsz.) [vö. *gugyorod-ik, kutyorod-ik*].

be-kucorodik: bekuporodik. *Közéjek* [t. i. az alvók közé] *talán bekucorodok* (Heves m. Saár Nyr. V.39).

le-kucorodik: lekuporodik (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.281).

meg-kucorodik: összezsugorodik. *Megkucorodik a láb* (Háromszék m. Nyr. IX.36).

ësse-kucorodik: ∾. *Ak köszvén mián a jobb lába egésszen ësszekucorodott* (Székelyföld Győrffy Iván).

rá-kucorodik: rákuporodik. *Rákucorodott hát a lapátra* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II. 430).

KUCOROG: 1. kuporog, összehúzódva ül, guggol, lekuporodva didereg (Kecskemét, Csallóköz Csaplár Benedek; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.428; Brassó m. Hétfalu Király Pál). *Csak a zëggyik* [kis kecske] *kucorog ott a zasztâfijába* (Veszprém m. Nyr. VI.521). *A mint így* [meztelenül] *kucorogva röstêködök . . .* (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.42). *Kucorog, mint falu végén az istennyila* (Orosháza Nyr. V.32); 2. nyomorog, ínségben él (Székesfehérvár Nyr. VII.139). *Már most sincs semmi látattya* [a szekerességnek]; *majd semmiért kucorognak a hójszu uton* (Brassó m. Hétfalu Nyr. IV.556) [vö. *kuncorog*].

KUCSËRÁCSKA: fodorminta (Balassa-Gyarmat Simonyi Zsigmond).

KUCSMA (*gücmám* Moldvai csáng. Erdélyi J. Népd. és mond. I.429; *gucsma* Balaton mell., Vas m. Kemenesalja Tsz.; Fehér m. Forna, Csákvár, Ugocsa Nyr. X.521; Moldvai csáng. Erdélyi J. Népd. és mond. I.420; *kusma* Bihar m. Székelyhíd Nyr. VI.326; Szilágy m. Nyr. VII.381; Kalotaszeg Nyr. XVII.474) [vö. *gucsmi*].

KÚCSONG: 1. ógyeleg, csavarog, kószál. *Ugyan hol kúcsongtál olyan sokáig, te kósza kutya?* (Abaúj m. Szikszó és vid. Király Pál); 2. fészkelődik. *Në kúcsongj mindeˈg itt a teˈrgyemën, gyerëk!* (Gömör m. Runya Nyr. XXII.286).

1. **KUDAR:** cudar (Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.233).

2. **KUDAR:** kemence v. kályha öble (Vas m. Kemenesalja Tsz.) [vö. *2. kudari*].

KUDARC (*kavarc, kuvarc* Moldva, Klézse Nyr. VII.178).

[Szólások]. *Kuvarcon* v. *kavarcon járni:* szégyent, kárt, kudarcot vallani (Moldva, Klézse Nyr. VII.178).

1. **KUDARI** (*kudori*-leves Somogy m. Sándor József): savó-leves túróval (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Somogy m. Kassai J. Szókönyv III. 212; Nyr. II.376; Fölső-Somogy Nyr. X.190; Tolna m. Szakcs Bellosics Bálint; Hol? Tsz.).

kudori-leves: ∾ (Somogy m. Sándor József).

2. **KUDARI:** parázstartó melegítő fazék, a milyent télen a kofák szoktak maguk alá tenni (Székesfehérvár Nyr. VII.139) [vö. *2. kudar*].

KUFAR: főz, kotyvaszt (Kassa vid. Nyr. XIX. 189) [vö. *kófircol*].

meg-kufar: megfőz. *Jó főz az asszony? — Valahogy csak megkufarja* (Kassa vid. Nyr. XIX. 189).

KUFÁR: kofa-szájú, nyelves, pörlekedő (Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

KUFARÁSZ: főzöget, kotyvaszt (Kassa vid. Nyr. XIX.189).

KUFÁRNÉ: kofa (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

KUFERCËS (*kufercös*): 1. sánta (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.187); 2. vmi régi táncnem (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.333); csárdás. *Húzzék rá kend egy jó kufercest!* (Kisujszállás Nyr. XX.287).

KUFERCOL: gyalogol (Hódmező-Vásárhely Nyr. VIII.92; XV.187).

KUHÁLÓD-IK: babrál (Baranya m. Pellérd Kassai J. Szókönyv III.213).

KUHAR: terméketlen omladványos hely (Marosszék Vadr.).

[**KUHI**; vö. *kohén*].

[Szólások]. *Kuhiba marad:* szégyenben marad, fölsül (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.424). *Kuhin* v. *kuhiban hagy:* szégyenben hagy, cserben hagy (Alföld Nyr. VII.414; Hol? Tsz.). *Kuhit mondani* [*vkinek*]: megvetőleg elhagyni, szakítani vele, lemondani róla (Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr. 505b).

KUJAGA: [gúny.] sánta, bicegő (nőszemély) (Kassa vid. Nyr. XIX.189).

KUJAK (*kulyak*): ököl (Székelyföld Kassai J. Szókönyv III.214; Tsz.; Nyr. II.470; IV.183; Császár Árpád; Udvarhely m. Nyr. IV.322; VII. 324; XV.239; Király Pál; Székely-Keresztúr Nyr. XXII.335; Háromszék m. MNy. VI.244; Nyr. V.90; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.573; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Brassó m. Hétfalu Nyr. V.377; XVI. 526 [itt *kujar* hiba]; Moldvai csáng. Nyr. IX. 486).

KUJAKOL (*kulyakol*): öklöz, ököllel ver, ököllel dönget (Székelyföld Tsz.; Felméri Lajos; Udvarhely m. Nyr. XV.239; Király Pál).

el-kujakol (*el-kulyakol*): öklével eldönget (Háromszék m. Nyr. V.90; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

meg-kujakol (*meg-kulykol*ni Székelyföld Nyr. IX.426): ∾ (Székelyföld Nyr. V.221; Udvarhely m. Nyr. IV.322; Háromszék m. NyK. III.16; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

KUJJOGÓ: bamba, hülye, esetlen, ügyetlen, gyámoltalan. *Olyan kujjogó ez a Miska, hogy a jót is rosszul teszi* (Mezőtúr Király Pál).

KUJKÓ: rozzant (Nagy-Kúnság Nyr. XX.45).

KUJON: 1. kópé, huncut, kutyaházi, gonosz csont; ravasz, gonosz, istentelen (Soprony m. Fölső-Szakony Nyr. XVII.384; Győr vid. Nyr. V.522; Tata Matusik Nep. János 1841; Heves m. Névtelen 1840; Borsod m. Nyr. XVIII.514; Bereg m. Gát vid. Pap Károly; Székelyföld Nyr. V.175; Udvarhely m. Nyr. V.231; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár); 2. vmi kártyajáték (Heves m. Névtelen 1840).

[Szólások]. *Kujontul szakadt fattya!* — mondják a gyereknek, mikor csínyt tett (Szeged Csaplár Benedek).

KUJTËR: kés (Göcsej MNy. II.412).

KUJTOROG (Duna mell. Kassai J. Szókönyv II.178; Vas m. Kemenesalja, Pápa vid. Tsz.; Göcsej MNy. II.413; [*kujtorgó*] Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.467; Somogy m. Tab Nyr. XV. 240; Tolna m. Simontornya Nyr. V.230; Fehér m. Nyr. X.187; Fehér m. Lovasberény Nyr. XVII. 576; Komárom m. Nagy-Igmánd Pápay József; Békés m. Balog István; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; *kojtorog* Göcsej Nyr. XII.95; XIV. 163; *kőjtorog* Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV. 573; *kuőjtorog* Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XXIII.287; *kujdorog* Duna mell. Kassai J. Szókönyv II.139; *kútyorog* Hont m. Kovár vid. Nyr. XVI.525; XVII.42): 1. kóborol, kószál, csavarog (i. h.); 2. *kujtorog:* nyomorog (Pápa vid. Tsz.) [vö. *kuntorog, kustorog*].

[1. **KUK**].

kuk-só: főzött só (Soprony m. Nyr. IV.77).

[2. **KUK**]. *Kukra:* föl, egyenesen föl, magasra. *Kukra hajítani, dobni, emelni, ugrani* (Szatmár m. Matolcs vid. Pap Károly; Zilah Nyr. XIV. 334; Erdély Szinnyei József; Kalotaszeg, Zsobok Melich János; Bánffy-Hunyad Nyr. XII.380; Udvarhely m. Nyr. IX.236). *Kukra ugrott fő* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 447). *Kukra vágja a kenyeret:* görbén vágja (Kalotaszeg, Zsobok Melich János). *Kukabbra:* egyenesebben föl, magasabbra (Bánffy-Hunyad Nyr. XII.380).

kukra-ugrós: rugalmas (Zilah Nyr. XIV.334).

1. **KUKA**: horog-alakú fa, a mellyel a zsinegre fűzött dohányt a szárítóra akasztják (Alföld Nyr. XIV.191; Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.142; Tisza mell. Tsz.; Békés m. Balog István; Csongrád Nyr. VII.526; Szentes Nyr. VIII.281; XVII.45; Szeged Nyr. VII.380; Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.238) [vö. *kajkó*].

kuka-járó: a hajófödél hosszában nyúló egyenes padlózat, a melyen a hajósok lépdelnek, midőn a vontató-kötelet behúzzák [vö. *kukáz*] (Kis-Duna mell. Győr és Mosony közt Nyr. XI. 43; vö. CzF.).

2. **KUKA** (*huka* Zala m. Kassai J. Szókönyv II.271. 466; Göcsej Tsz. 169a. 223b): 1. *kuka, huka:* néma, süketnéma (Duna mell. Kassai J. Szókönyv III.213; Balaton mell. Tsz.; Zala m. Kassai J. Szókönyv II.271. 466; Zala m. Arács Nyr. XXII.239; Göcsej Tsz.; Somogy m. Nyr. XIV.479; XVIII.239; Sándor József; Veszprém m. Csetény Halász Ignác; Pápa vid. Tsz.; Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.271. 466; Baranya m. Pellérd Nyr. XI.239; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.238; Tolna m. Tsz.; Szegszárd-Palánk Nyr. XI.527; Fehér m. Nyr. X.187; Székesfehérvár Nyr. VII.139; Kis-Kúnság Kimnach Ödön; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.187; XXIII.142; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.333; Túrkeve Nyr. III.473; Tisza mell. Tsz.; Szentes Nyr. VIII.281; XVII. 45; Szeged Nyr. VII.380; Kálmány L. Szeged népe I.113; Szatmár vid. Tsz.); 2. *kuka*: mokogó, rosszul beszélő (Orosháza Nyr. IV.377); 3. *kuka:* mafla, bamba, bárgyú, hülye (Zala m. Orosztony Nyr. XXIII.31; Szegszárd-Palánk Nyr. XI.527; Csallóköz Csaplár Benedek); 4. *kuka:* álarcos ember, maskara (Brassó m. Hétfalu MNy. V. 347; Nyr. XVI.526; XXI.528; Király Pál) [vö. *kukkó*].

kuka-Miska: ügyetlen ember (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.238. 478).

KUKACS: agyagban levő rögöcske (Sárospatak Nyr. XVII.527).

KUKÁS: dohánykertész, feles dohánytermelő (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.333; XX.45; Tisza-Roff Markovics Sándor; Szalonta Nyr. XIII.429; Békés m. Balog István; Borsod m. Szíhalom Nyr. XXIV.432).

KUKÁZ: hajót vontat olyanképpen, hogy a vontató kötelet előzetesen odaerősíti vmihez a

parton, s azután a hajófödél hosszában [vö. *kuka-járó*] lépdelve behúzza (Bács m. Sztrokay Antal 1842; vö. CzF.).

KUKHËRDA (Csallóköz Szinnyei József; *kukhárdé* Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.382): [tréf.] kaka. *Kukhërda fazíkba* [tréfás mondás] (Csallóköz Szinnyei József).

KUKHËRDÁL, KUKHËRGYÂL: 1. *kukhërdál:* [tréf.] kakál (Csallóköz Szinnyei József); **2.** *kukhërgyâl:* kuksol (Érsekujvár Nyr. VII.40).

KUKJA: trágyarakás. *Kitel ëgy szekerbeöl keét kukja* (Abaúj m. Buzita Nyr. VII.519).

[**KUKK**].

[Szólások]. *A kerből mind ëgy kukkig levágják a füvet:* mind eggy szálig (Udvarhely m. Nyr. VII.324). *Kukkot égetek* [?]: vesztek, kárt vallok (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

KUKKAD: tikkadtan lekonyul (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály) [vö. *kókkad*].

KUKKADOZ: bóbiskol, ültében szunyókálva bólintgat a fejével (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Tsz.; Csík m. Nyr. VII.331).

[1. **KUKKAN**].

le-kukkan: tikkadtan lekonyul (Székelyföld Tsz.) [vö. *le-kákkan*].

2. **KUKKAN**: mukkan, megszólamlik (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek).

KUKKANT: mukkan, fölszólal (a búvóhelyéről) (Székelyföld Kiss Mihály).

KUKKAZ: sárgolyót dob föl vessző végéről (Zilah Nyr. XIV.334).

KUKKINT: kukkant, tekint (Székelyföld Kiss Mihály).

KUKKÓ, KUKÓ (*kukkó* Csallóköz Nyr. I.280. 378; XVI.330; Csaplár Benedek, Király Pál; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.91; *kukó* Zala m. Orosztony Nyr. XXIII.31; Békés m. Balog István): **1.** *kukkó, kukó:* ügyetlen, gyámoltalan, eggyügyű, bamba, mafla (Zala m. Orosztony Nyr. XXIII.31; Békés m. Balog István; Csallóköz Nyr. I.280; Csaplár Benedek; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.91); **2.** *kukkó:* golyvás (Csallóköz Király Pál); **3.** *kukkó:* törpe termetű (Csallóköz Király Pál); **4.** *kukkó:* csallóközi [gúnynév] (Csallóköz Nyr. I.378; XVI.330; Csaplár Benedek; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.91) [vö. *gugó, 2. kuka*].

KUKKON (*kukkoñ*): a két végén lyukas tojáshéj, melyből a tartalmát kifújták (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.94) [vö. *kukó*].

[**KUKKURI**; vö. *kukora*].

kukkuri-bárán: fű, a mellyel fejfájáskor az orruk belsejét szurkálják, míg a vér el nem ered (Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.115).

KUKLI: [?] (Háromszék m. MNy. VI.356).

KUKMA: bászli, bámész (Baranya m Ormányság Tsz.).

KUKÓ (*kuku* Vas m. Kemenesalja Tsz.; Őrség MNy. V.78): **1.** tojás, kis tojás (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Őrség MNy. V.78; Palócság Nyr. XXI.507; XXII.76; Mátra vid. Nyr. XXIV. 431; Nógrád m. Nyr. IV.473; Gömör m. Tsz.; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.428); **2.** üres tojáshéj, egészben maradt tojáshéj (a melyből a tartalmát kifújták) (Nagy-Kúnság Nyr. XVI. 333; Békés m. Balog István; Debrecen Nyr. III.563); **3.** megtöltött tojáshéj (Debrecen Nyr. III.563) [vö. *kukkon* és a dajkanyelv szavai között: *kokó*].

kukó-leves: megtöltött tojáshéjjal való leves (Debrecen Kóssa Albert).

KUKÓKA: kakukk (Zemplén m. Nyr. IV.522).

KUKÓKÁL: leskelődik (Zemplén m. Nyr. IV. 522).

KUKOLLÓ (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1834; *kukolla* Vas m. Kemenesalja Tsz.): pálinkafőző kunyhó.

KUKORA (*tukora* Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII. 142): **1.** kajla, kunkorodott (Tisza mell. Fábián Gábor 1839). *Kukora bajusz* (Nagy-Kúnság Nyr. II.326; XVI.333); **2.** = *kukora-szarvú* (tehén) (Debrecen Nyr. VI.330; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.301); **3.** göndör, göndörszőrű. *Kukora bárány* (Debrecen Arany-Gyulai NGy. I.25; Nyr. VI.333); **4.** apró, hitvány (Nagy-Kúnság Nyr. II.326; VI.333). *Eladtam a disznót mind ëgy kukora fiáig. Nincs ëgy kukora fia së* (Nagy-Kúnság Nyr. II.326) [vö. *kukkuri*].

kukora-szarvú (*tukora-szarvu* Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.142): rövid és görbe szarvú, kis csutkó-szarvú, perec-szarvú (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.142; Nagy-Kúnság Nyr. II.326; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.428).

KUKORÁL: szükségét végzi (Vas m. Őrség Nyr. III.283).

KUKORCOL (*kukorcu, kukorcút*): guggol, kuksol (Göcsej, Páka Nyr. I.375; Zala m. Hetés Nyr. II.373; Hol? Tsz. 224a) [vö. *gugorcol, kuporcol*].

le-kukorcul: leguggol (Zala m. Hetés Bellosics Bálint).

[**KUKORÉK**], **KUNKORÍK, KUNKURIK**: **1.** *kunkorík:* kunkorodottság, zsugorodottság. *Kunkoríkba van az újja:* össze van zsugorodva (Mezőtúr Nyr. X.285); **2.** *kunkurik:* gömbölyű fonott kalács (Gömör m. Krasznahorka-Váralja Nyr. III.185).

[**KUKORÉKOS**], **KUKORÍKOS**: kunkorodott (Szeged Csaplár Benedek).

[**KUKORGAT, KUNKORGAT**], **KONKORGAT** (Székelyföld Nyr. I.181; Udvarhely m. NyK. X. 329; Háromszék m. Vadr.; *konkojgat, konkolygat* Erdély Kassai J. Szókönyv II.205; III.189; Csik-Várdótfalva Péter János): fintorgat. *Konkorgatja* v. *konkolygatja az orrát* (*arrát*) (Erdély Kassai J. Szókönyv II.205; Székelyföld Nyr. I.181). *Konkorgatni az orrát* (Udvarhely m. NyK. X. 329). *Ne konkorgasd az arrodot!* (Háromszék m. Vadr.).

KUKORGÓ (Kalota-Sz.-Király Király Pál; *kukurgó* Kalotaszeg Nyr. XVII.526; *kunkorgó* Makó Nyr. IX.377): **1.** *kukorgó, kukurgó:* köralakú kalács (Kalotaszeg Nyr. XVII.526; Kalota-Sz.-Király Király Pál); **2.** *kunkorgó:* zsírban sült karika-formájú tészta (Makó Nyr. IX.377).

KUKORGÓS, KUNKORGÓS: 1. kunkorodott, többszörösen csavarodott. *Tekergős-kukorgós jó tőkênek jó bora van* (Nógrád m. Megyer Nyr. VII.46). *Kunkorgós bajusz* v. *szarv* (pl. a kosé) (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.428; Bereg m. Pap Károly); **2.** göndör. *Kukorgós szőr* (Tata Matusik Nep. János 1841).

KUKORI: perec (Göcsej Tsz.).

kukori-fánk: 1. kitolófánk (Balaton mell. Sebestyén Gyula); **2.** hal-étető, horogravaló csalétek (Duna mell. Kassai J. Szókönyv III.214; Vas m. Kemenesalja Tsz.).

KUKORICA (*kukërica* Veszprém Nyr. II.134; *kukrica* Fehér m. Zámoly Király Pál; *kukuriza* Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János).

kukorica-csuma: kukorica-kocsány (Hol? Tsz.).

kukorica-fia: kukorica fattyúhajtása (Nógrád m.? Nyr. III.544).

kukorica-góré: kukorica-szárító (Hont m. Nyr. VI.232) [vö. *1. góré*].

kukurica-hüvők: kukorica-cső (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

kukorica-kas = *kukorica-góré* (Tokaj Nyr. XIX. 384).

kukorica-léha: kukorica-korpa (Hol? Tsz.).

kukorica-nadrág: négynyüstös durva vászonból való nadrág (Heves m. Névtelen 1840).

kukorica-selyme: a kukorica csövéből csomosan kitólódó termőszálak (Bereg m. Király Pál).

kukorica-szüret: kukorica-törés (Szolnok Nyr. VIII.128).

kukorica-zabja: kukorica virága (Tokaj Nyr. XXIV.48).

KUKORICÁZ[**-IK**]: hímez-hámoz (Kecskemét Nyr. IX.93). *Csak ugy kukuricázott* (Zemplén m. Tállya Nyr. V.31).

ki-kukoricáz (Tisza-Sz.-Imre Nyr. IX.137; *kikukaricáz* Alföld Nyr. II.425): kigúnyol, megtréfál [vö. *kukráz*].

KUKORICKA (*kukorická*): kukorica (Eszék vid. Nyr. VIII.227; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.331; Szlavónia Nyr. XXIII.216).

KUKORÍKOL (*kukorigol* Erdővidék Nyr. IX. 37; *kukorigól* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.527; *kukurigó*jja Háromszék m., Erdővidék Vadr. 168).

[**KUKORIKU**], **KUKURIKU:** dolmányszür (szűrkankó) kézelőjének gömbölyeges cifrázata (Hol? Nyr. XII.239).

KUKORINT: eggyet kukoríkol (Palócság Nyr. XXI.418).

KUKORIS (*kukorës* Csurgó vid. Király Pál): kerek fonott kalács (Somogy m. Kassai J. Szókönyv III.214; Nyr. II.376; Király Pál; Somogy m. Sima Nyr. XIX.382).

1. **KUKORÍT** (Palócság Nyr. XXI.418; *kukorétt* Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573; *kukorittya* Fehér m. Forna, Csákvár, Ugocsa Nyr. X.521; *kukurít* Komárom m. Fűr Nyr. XVI.235): eggyet kukoríkol.

[2. **KUKORÍT**], **KONKORITT:** fintorít. *Konkorittya a zorrát* (Székelyföld Kiss Mihály).

össze-kukorít: összekunkorít. *Itt a mákos rétes összekukorítva* (Győr vid. Nyr. XIX.378).

KUKOROD-IK (föl*gugorod-ik* Torontál m. Csóka, Egyházas-Kér, Lőrincfalva, Monostor Kálmány L. Szeged népe III.102. 292; *konkorod-ik* Háromszék m. Vadr.; Udvarhely m. Kiss Mihály; *kukorod-ik* Balaton mell. Tsz.; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.64; Szatmár vid. Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek; Hol? Tsz.; *kukorogy-ik* Mátra vid. Nyr. XXII.288): **1.** *kukorod-ik, konkorod-ik:* kunkorodik (pl. a szalonnabőr a tűzben, a kígyó) (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.64; Háromszék m. Vadr.); **2.** *kukorod-ik, kukorogy-ik:* kuporodik (Balaton mell., Szatmár vid. Tsz.; Mátra vid. Nyr. XXII. 288; Hol? Tsz.) [vö. *kucorod-ik, kutyorod-ik*].

föl-gugorodik: fölbodorodik, fölkunkorodik (Torontál m. Csóka, Egyházas-Kér, Lőrincfalva, Monostor Kálmány L. Szeged népe III.102. 292).

lë-kukorodik: lekuporodik (Csallóköz Csaplár Benedek).

össze-konkorodik: összekunkorodik (Udvarhely m. Kiss Mihály).

[**KUKORODOTT**].

tukorodott-szarvu: perec-szarvú, kis csutkószarvú (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.142).

KUKOROG (*gugorog, kukurog* Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.301): **1.** *gugorog, kukurog:* kunkorog, többszörösen meghajlik (szarv) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.301). *Kukorogvâ szággâtott hâluskât főznek:* felvert haluskát (Nógrád m. Litke Nyr. IV.34); **2.** *kukorog:* guggol, kuporog (Palócság Nyr. XXI.418; XXII.76). *Ólon*

kukorgó, napra vigyorgó [találós mese; = fölfutó lopótök] (Ugocsa m. Fertős-Almás MNy. IV. 314).

1. **KUKÓS**: tojós. *Emmi tyukaónk mâ kukós* (Mátra vid. Nyr. XXIV.431).

2. **KUKÓS**: ostoba, bamba (Palócság Nyr. XXIII.31) [vö. *kukkó*].

KUKÓZ: hegyes tetejét csinál (boglyának). *Ne kukózd mán azt a boglyát* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.428).

KUKÓZ-IK: bakzik (nyúl) (Hajdú m. Kóssa Albert).

KUKRÁZ[-IK?]: tréfál, csúfot űz vkiből (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.432) [vö. *ki-kukoricáz*].

KUKSOL (*gugzsúnyi* Veszprém m. Csetény Halász Ignác; le-*guzsgul*, le-*guzsgúnak* Fehér m. Csurgó Nyr. X.96): guggol, meghúzza magát (Balaton mell., Vas m. Kemenesalja, Pápa vid., Tolna m. Tsz.; Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.333; Debrecen vid. Nyr. XXIII.286; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV. 428; Csallóköz Szinnyei József).

lë-kuksol (*le-guzsgul, le-kuksul*): leguggol (Dunántúl Nyr. XVI.239; Fehér m. Csurgó Nyr. X. 96; Csallóköz Szinnyei József).

KUKTA (*kupta* Székelyföld Győrffy Iván): konyhában lábatlankodó, kotnyeleskedő, nyalakodó (gyerek) (Dunántúl Nyr. XVI.239; Soprony m. Nyr. V.425 [itt *kuszta* hiba]; XVI.239). *Pusztolly a konyhâmrú, te kuktâ, ne bâbrâ â fâzëkâmba!* (Palócság Nyr. XXIII.25).

KUKUCI: **1.** kicsike [becéző szó]; **2.** alacsony termetű, vékonydongájú ember (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.428; XX.480).

kukuci-mukuci: icike-picike [becéző szó] (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XX.480).

KUKUCSÁL (*kukicsál* Somogy m. Sima Nyr. XIX.382): kukucskál, kandikál (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Kassa vid. Nyr. XIX.189; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.428; Udvarhely m. Vadr. 94; Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.430; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.573; Hol? Tsz.).

KUKUCSI: közellátó (Udvarhely m. Győrffy Iván) [vö. *kakucs*].

kukucsi-kalap: olyan női szalmakalap, a melynek karimája messze előrenyúlik és két oldalt lehajlik az arc felé (Székelyföld Kiss Mihály).

1. **KUKUCSKA**: kiváncsi, a ki mindenbe beleüti az orrát (Tata Matusik Nep. János 1841).

2. **KUKUCSKA**: ákácvirág (Pest m. Nyáregyháza, Pilis Szinnyei Otmár; Kis-Kúnság Kimnach Ödön; Bács m. Nyr. XVI.144).

kukucska-fű: thymus serpyllum (Nógrád m. Nyr. IV.72).

KUKUCSKÁL (be-*kukicskál* Nagykún-Karcag Nyr. XIII.432).

KUKUCSOL: kukucskál (Gömör m. Tsz.).

KUKUJÓ: burgonya (Székelyföld Kőváry László 1842; Torda-Aranyos m. Borbély Samu; Torda-Aranyos m. Kövend Máté Sándor, Dézsi Mihály). *Földi kukujó*: ∾ (Torda-Aranyos m. Gerend Nyr. XXIII.577).

[KUKUL].

mëg-kukul: megnémul (Somogy m. Nyr. XVIII. 239; Kis-Kúnság Kimnach Ödön).

KUKULI: sütő-tök (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVI.96).

KUKULOS: sátoros cigány (Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.573).

KUKURÓ: kenyértésztából való perec (Zilah Nyr. XIV.334).

[KUKURÚ].

kukurú-madár: gerle (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.238).

KUKUTA: bürök (Brassó m. Hétfalu Király Pál; Moldvai csáng. Nyr. X.204).

KÚLA (*kûla*): iskola (játék: osztályokat vagyis rekeszeket rajzolnak a földre, s a játszók féllábon ugrálva vmi cserépdarabot v. pohártalpat eggyik rekeszből a másikba taszigálnak a lábukkal) (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.238).

[KULACS].

kulacs-ábrázatú: pufók, nagypofájú (Hol? Tsz. 224b).

kulacs-képű: ∾ (Hol? Tsz.).

kulacs-virág: diclitra spectabilis (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.428).

KULÂROZ: céloz (Szlavónia Nyr. XXIII.362).

KÚLÁZ (*kûláz*): iskolát (*kûla*) játszik (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.238).

KULCS (*k*[a]*ócs* Palócság Nyr. XXII.76; *kaócs* Székelyföld, Rika mell. Steuer J. A székely nyelv hangjai 16; *kaucs* Zilah Nyr. XIV.334; *kocs* Maros-Torda m. marosi alsó-járás Ravasz Árpád; Maros-Torda m. Karácsonfalva Nyr. VII. 143; *kócs* Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. IV.38; Nógrád m. Ipoly-Litke Nyr. V.570; Gömör m. Petz; Érmellék Nyr. V.473; Abaúj m. Beret Nyr. II.521; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.326; Szatmár Nyr. VII.190; Szatmár m. Patóháza Nyr. XV.38; Ugocsa m. Tamásváralja Nyr. XIV. 378; Szilágy m. Nyr. IX.563; Szilágy m. Tasnád Nyr. VI.282. 474; Szilágy m. Tövishát Nyr. VII.424; Zilah Nyr. IX.479; XIV.334; Szilágy-

Somlyó Nyr. XVI.238; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.315; Deés Nyr. XI.526; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XII.525; Székelyföld Tsz.; Nyr. II.383; IV.183; Arany-Gyulai NGy. I.152; Kiss Mihály; Maros-Torda m. Nyárád mell. Nyr. VIII.280; Udvarhely m. Oroszhegy Nyr. VII.187; Háromszék m. Vadr.; Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.375; IX.40; Erdélyi Lajos; Csík m. Nyr. VI.286; *kólcs* Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII. 356; *kujcs* Rábaköz Nyr. XIV.522; Keszthely Nyr. XI.237; Göcsej MNy. II.413; Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.371; Veszprém m. Szentgál Nyr. II.185; Esztergom Nyr. IX.542). — *Kócs, kűcs:* hurok (a nyomókötélen) (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.326). *Kötöm pântlikâja kűcsra vót kötve* (Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.186).

KULCSÁR (*kócsár* Háromszék m. Vadr. 505b).

KULCSOL (*kócsô*ta Udvarhely m. Vadr. 7; *kócsol*ni Székelyföld Tsz.).

[Szólások]. *Kezit fejire kócsôta* (Udvarhely m. Vadr. 7).

be-kulcsol: kulccsal bezár. *Bekulcsolta az ajtót* (Tisza-Eszlár Nyr. XII.507).

[**KULCSOLL-IK**], **KÓCSOLL-IK:** keményen összecsukódik (Háromszék m. MNy. VI.335; Vadr. 505b; Győrffy Iván).

KULCSOS (*kocsos* Alföld [?] Nyr. XIV.191; *kócsos* Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII.575; Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI. 335; Vadr. 505b; Győrffy Iván): **1.** *kulcsos:* a halászbokor feje, a ki a céhláda kulcsát őrzi (Tihany Herman O. Halászat K.); **2.** *kocsos, kócsos, kűcsos:* fás belű, nehezen bontható, keményhéjú (dió) (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXII.523; Alföld [?] Nyr. XIV.191; Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII.575; Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.335; Vadr. 505b; Győrffy Iván); **3.** *kűcsos, kulcsos:* lakodalmi cifra fonott kalács (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Fehér m. Nyr. X.187; Fehér m. Perkáta Nyr. II.514).

kűcsos-kalács = *kulcsos* 3. (Komárom m. Fűr Nyr. XVIII.528).

1. **KULI:** 1. rövid és befelé görbült. *Kuli szarv* (Fehér m. Perkáta Nyr. II.520); **2.** rövid és befelé görbült szarvú. *Kuli tehén* (Balaton mell. Tsz.; Vas m. Körmend Nyr. II.469; Göcsej MNy. II.413; Fehér m. Nyr. X.187); **3.** nagyfülű (Vas m. Kassai J. Szókönyv III.215; Kemenesalja Tsz.); **4.** a fogócska-játékban az, a ki a többit kergeti, hogy eggyet megfoghasson közülök (Komárom Király Pál) [vö. *1. csuli*].

2. **KULI:** filkó (kártyában) (Székelyföld Győrffy Iván) [vö. *kolop*].

KULICSKA: bicska (Közép-Baranya Nyr. IV. 236).

KULIMÁSZ (*kalamász* Dunántúl Nyr. XVI.239; Balaton mell., Pápa vid., Tolna m. és hely nélkül Tsz.; *kolyimáz* Sátoralja-Újhely Nyr. XVI. 138; *kulimánc* Székelyföld Kiss Mihály; *okolmasz* Palócság Tsz.). — *Kulimász, kulimánc:* vakolatul használt sár- és fövenykeverék, vályog (Kolozsvár Szinnyei József; Kolozs- és Szolnok-Doboka m. Muzsi János; Székelyföld Kiss Mihály; Erdővidék, Kis-Bacon Arany-Gyulai NGy. III.75).

[Szólások]. *Ojan setét vót, mint a kolyimáz* (Sátoralja-Újhely Nyr. XVI.138).

[**KULIMÁSZOS**].

gulimászos-vászon: viaszos vászon (Debrecen Nyr. X.567).

KULIPINGYOM (Komárom m. Naszvad Nyr. IV.235; *kulipintyom* Hont m. Ipolyság Nyr. XIX. 46; *kuripintyó* Kassa vid. Nyr. XVII.239; *tulipintyom* Félegyháza Nyr. IV.559): [tréf.] kisszerű ház, kunyhószerű házikó, viskó.

KULLANCS (*kolláncs* Répce mell. Nyr. XX. 366; Balaton mell. Tsz.).

KULLANT: tekint (Udvarhely m. MNy. VI. 377).

ki-kullant: kitekint. *Kikullant az ablakon* (Udvarhely m. MNy. VI.377).

KULLÁSZ: kullog (Székelyföld Győrffy Iván).

[**KULLINT**].

el-kullint: elcsen, ellop (Székelyföld Kriza).

KULLOGÓ: **1.** házasság-szerző, házasság-közvetítő (Tolna m. Sárköz Tsz.); **2.** házasság-közvetítés, házasság céljából való puhatolódzás. *Kullogóba mëgyëk:* puhatolódzni, hogy tetszik-e a legény a lányos háznál vagy a leány a legénynek (Dunántúl Nyr. XVIII.90); **3.** rendesen három, néha négy cölöpre rakott ülőhely, lábvetővel, mely a vész közepén, áradások tükrén készül s csak csónakon érhető el; az öröshálóval való halászatra szolgál (Szatmár m. Nagy-Dobrony Herman O. Halászat K.).

KULÚP: kecskelábakon álló eggyszerű fekvőhely (Szlavónia Nyr. XXIII.168. 311).

KULYASA: csirizes étel (Rozsnyó Nyr. VIII. 565).

KUMAK: jókora darab (pl. kenyér v. hús) (Székelyföld Tudom. Gyűjt. 1827. I.22; Kassai J. Szókönyv III.215; Tsz.).

KUMASZ: ∾ (Háromszék m. Tsz.).

KUMÉT: iga (ném. kummet) (Dunántúl Nyr. XVI.239).

KUMMADOTT: konnyadt. *Ojjan kummadott, mint a fagyott kánya* (Vas m. Őrség, Szalafő Nyr. VI.317).

KUMMANCSI: szótalan (Somogy m. Sima Nyr. XIX.382).

KUMMANCSOS: konnyadt. *Ojjan kummancsos, mint a fagyott kánya* (Vas m. Őrség, Szalafő Nyr. VI.317).

1. **KUMMOG:** érthetetlenül beszél, magában dörmög, dünnyög (Somogy m. Sima Nyr. XIX. 382) [vö. *1. kunnyog*].

2. **KUMMOG:** alattomosan leselkedve jár (Hol? Tsz.) [vö. *kammog, 2. kunnyog*].

[KÚN].

kún-kapitány: az a koros ember, a ki a lakodalomban a násznaggyal átellenben levő szegletben ül (Hajdú m. Földes Nyr. III.39).

kun-kötés: mesterséges hurok, a mellyel a jószágot a jászolhoz kötik (eggy rántással el lehet oldani, ha az ember a kötélnek szabadon csüngő végét húzza; ellenben mennél jobban húzzák a másik végét, annál szorosabb lessz a hurok) (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.187).

kún-répa: cyclamen europaeum (Budapest vid. Kassai J. Szókönyv I.441).

1. **KUNA:** kis acél, féltalpú acél (Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. VIII.471).

2. **KUNA:** pásztorfiúk tréfás játéka, a mely abban áll, hogy a botra támaszkodónak a hóna alól eggy másik kiüti a botot, s a körülállók botját is megütvén azt mondja: ‚kuna‘ (Udvarhely m. Bözöd vid. Nyr. XXIII.375).

3. **KUNA:** menyét (Bars m. Léva és vid. Czimmermann János).

4. **KUNA:** picsa (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 478).

KUNÁSZ: *kuna*-játékot [vö. *2. kuna*] játszik (Udvarhely m. Bözöd vid. Nyr. XXIII.375).

1. **KUNCOG:** kér, kunyorál, nyafogva v. siránkozva kér, szűnni nem akaró kunyorálással alkalmatlankodik (Zala m. Nyr. XIX.528; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.187; Nagy-Kúnság Nyr. XVI. 333; Békés m. Nyr. III.525; Balog István; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.427; Hajdú m. Földes Nyr. VII.235; Székelyföld Tsz.; Kriza). *Engedelmet kuncogunk, többet nem huncutkodunk* (Szeged Nyr. IX.85). *Engedelmet kuncogok, többet nem huncutkodok* (Debrecen Nyr. VII.479; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XI.95). *Mindíg anyánk nyakán kuncogtunk* (Nagy-Kőrös Nyr. XIX.330) [vö. *kruncog*].

2. **KUNCOG:** kuruttyol (a béka) (Békés m. Balog István).

KUNCOL = *1. kuncog* (Székelyföld Tsz.).

KUNCORÁL (*kucorál* Vas m. Kemenesalja és hely nélkül Tsz.): ∾ (Szatmár vid. Tsz.; Székelyföld Kiss Mihály; Győrffy Iván; Háromszék m. Nyr. IX.424; Dézsi Mihály; Csík m. Nyr. VI.471; Nyr. VII.46) [vö. *kuncsorál*].

KUNCORI: kunyoráló (Csallóköz Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.336; Győrffy Iván).

KUNCOROG: 1. didereg, zsugorog (Szeged Csaplár Benedek); 2. dideregve vánszorog (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *kucorog, 2. kuncsorog*].

KUNCS: kuckó, sut, kemence möge (Csík m. Tsz.).

KUNCSORÁL: kunyorál (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.386) [vö. *kuncorál*].

1. **KUNCSOROG** = *1. kuncog* (Debrecen Nyr. XXIII.286; Bars m. Nyr. X.138).

2. **KUNCSOROG, KONCSOROG** (*kunytyorog, konytyorog* Érsekujvár Nyr. VIII.282): 1. kuporog, guggol, künn zsugorog, ácsorog (Pápa vid. és hely nélkül Tsz.; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.238; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.333; Nagykún-Karcag Nyr. XIII.432; Mezőtúr Nyr. X.285; Békés m. Balog István; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.428; Rimaszombat Nyr. XV.430); 2. tétlenül jár-kél, csavarog, lézeng (Fölső-Somogy Nyr. X.190; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.187; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.333; Nagykún-Karcag Nyr. XIII.432; Mezőtúr Nyr. X.285; Békés m. Balog István; Bánság Csaplár Benedek; Bács m. Zenta Nyr. IX.378; Palócság, Apátfalva Nyr. V.384; Gömör m. Serke és vid. Nyr. XVIII.140; Érsekujvár Nyr. VIII.282; Csallóköz Csaplár Benedek); 3. nyomorog (Pozsony m. Taksony Nyr. XV.190) [vö. *kuncorog, kuntorog*].

el-kuncsorog: elkószál, elcsavarog. *Elkuncsorog êccakâ â kutyâ* (Nógrád m. Terbeléd Nyr. XXII.573).

KUNDÁCSOL: kandikál, kukucskál (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.525).

KUNDÉSOL: ∾ (Hont m. Czimmermann János).

KUNDÉSZ (Soprony m. Fölső-Szakony Nyr. XVII.384; Vas m. Kemenesalja és hely nélkül Tsz.; *kendész* Csallóköz Csaplár Benedek): keresgél, kutat, fürkész, böngész.

KUNDISKOD-IK: ∾. *Eis mindig ott kundiskodik, a hun semmi keresete* (Rábaköz Nyr. XV. 431).

KUNDORÁSZ: kér, kunyorál (Szabolcs m. Kis-Besenyőd Nyr. IX.136).

KUNÉROZ, KUNÍROZ: bosszant, vekszál (Göcsej Vass József 1841; Veszprém m. Nyr. V.330; Simontornya Nyr. V.230; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.333; Vác Czech János 1840; Érmellék Nyr. V.473). *Ne sokat kunírozzon kend, mert itt hagyom!* (Kassa vid. Nyr. XVII.239).

lë-kunéroz: 1. leszid; 2. kigúnyol; 3. szégyenben hagy; 4. kikap rajta, túljár az eszén (Szilágy m. Nyr. IX.564).

KUNHÁTAS (Tisza mell. Tsz.; *kumhátas* Alföld Nyr. IV.329): makacs, akaratos, csökönyös, makrancos (ló) [vö. *kunadalom, kunász, kuntat* NySzótár].

KUNKA: kis fekete béka (Palócság Nyr. XXII.76).

KUNKOG: zümmög. *Kunkog a kis légy* (Veszprém Nyr. VI.89).

KUNKOGÓ: orrán át beszélő (Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.95).

KUNTOROG: csavarog, kószál (Komárom m. Nagy-Igmánd Pápay József) [vö. *kujtorog, 2. kuncsorog*].

KUNYHÓ (*kujhó* Gömör m. Nyr. XXII.576).

1. **KUNNYOG**: dünnyög, magában dörmög, érthetetlenül v. nyaffadt hangon beszél v. kunyorál (Székelyföld Győrffy Iván) [vö. *1. kummog*].

[2. **KUNNYOG**; vö. *2. kummog*].

elé-kunnyog: előkullog (Székelyföld Kriza).

KUNYORA: 1. alkalmatlan kéregetés, kunyorálás (Háromszék m. MNy. VI.336; Győrffy Iván); 2. alkalmatlan kéregető, kunyoráló (Székelyföld Csaplár Benedek).

KUNYORÁL (*konyorál* Szeged Nyr. VII.236; *kunyerál, kunyërál, kunyërâl* Répce mell. Nyr. XX.365; Vas m. Sorok mell. Nyr. XXII.144; Veszprém Nyr. VII.428; Veszprém m. Csetény Nyr. XV.91; Rác-Almás Simonyi Zsigmond; Palócság Nyr. XXI.419; Bars m. Nyr. X.138; Érsekujvár Nyr. VIII.47).

[**KUNYORÁSZ**], **KONYORÁSZ**: kunyorál. *Addig konyorásza, hogy nem tudék kiállani előle, s pénzt adék neki* (Székelyföld Tsz.).

KUP: rakás, kupac (Balaton mell. Tsz.).

KUPA: 1. öntöző (Nógrád m. Nyr. VI.135; Borsod m. Diósgyőr vid. Nyr. IV.43); 2. [néhol] eggy icce, [másutt] két icce (Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII.576; Székelyföld Tsz.; Nyr. II.470); 3. mélyedés: a) kátyú, gödör. *Beleakatt a kerekünk egy kupába, azé nem tuttunk tovább hajtani* (Zala m. Király Pál); b) mély völgy (Göcsej MNy. II.412). *Döglött, fullatt főd, kupa* (Zala m. Kővágó-Örs, Révfülöp Nyr. XIX.96); c) öble vminek. *Karácson éccakán ëgy vöröshagymát szét köll szënnyi 12 rétegre, asztán mindënikbe ëk kis sót tënnyi; a mëlliknek a kupájábo a só vizes lëssz, az a hónap essős, nedves lëssz* (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.467); d) tarkó (Somogy m. Nyr. XI.40). *Fejem kupája* (Balaton mell. Tsz.). *Uk kupábo vágto, hom mingyá elesëtt* (Göcsej MNy. II.412); 4. pillája, héja a szemnek. *Hozzátok be azt a vasvillát, hogy feszigetem fő a szemem kupáját* (Csongrád vid. Arany-Gyulai NGy. I.32).

[Szólások]. *Kupájába az eszi:* elgyengült az esze (Göcsej MNy. II.412).

KUPAC (Dunántúl Kassai J. Szókönyv III. 217; Nyr. XVI.239; Soprony m. Nyr. XVI.190; XIX.221; Soprony m. Röjtök Nyr. III.465; Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.527; Veszprém m. Pápa és vid. Tsz.; Nyr. XVI.527; Tolna m. Nyr. VI.523; Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.237; *kupoc* Vas m. Körmend vid. Nyr. III.476; Őrség Nyr. XII.281; Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XIII.332; Tolna m. Nyr. VI.523; Orosháza Nyr. VI.179): rakás (kő, trágya, szalma, széna, kukoricaszár, alma, burgonya stb.).

KUPACOL: kupacba rak (Pápa vid. Tsz.).

KUPACOS: egyenetlen, dimbes-dombos (föld) (Szatmár m. Nyr. XI.284).

1. **KUPAK**: teteje a kalapnak. *Ojjat vágok a kalapod kupakjára, hogy a fejed is megérzi* (Abaúj és Borsod m. Király Pál).

2. **KUPAK**: [tréf., gúny.] böles (Nyitra m. Czimmermann János) [vö. *kobak*].

KUPAKOS: pipa-rezelő, kupak-készítő (Tisza-Dob Nyr. XX.286).

[**KUPÁL**].

ki-kupál: kilábal (betegségből) (Tolna m. Nyék Gancs Géza).

KÚPÁRKOD-IK (*kûpârkonnyi*): torkoskodik (Félegyháza Nyr. V.35).

KÚPÁS: tetőélre v. gerincre való görbe cserépzsindely (Brassó m. Hétfalu Király Pál).

kupás-vas: tengely végére s tövére való öblös vas (Székelyföld Tsz.; Udvarhely és Csík m. Győrffy Iván).

[**KUPÁSÍTÓ**].

kupásító-gyalu: váluzó, hornyoló gyalu (Székelyföld Tsz. 146b).

KUPCOZ: tetéz. *Kupcozva van a mérő:* tetézve (ellentéte: *csapatint van*) (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

KUPËC (*köpec* Bihar m. Pocsaj Nyr. V.572; Kolozs m. Sztána Nyr. IX.502; *kupic* Alföld Nyr. XIII.478; XV.236; Torontál m. Csóka Kálmány L. Szeged népe III.252). — *Kupec:* fortélyos, csaló, fösvény (Pápa vid., Székelyföld Tsz.).

KUPËCËS: [?]. *Kupeces kalapot veszek* (Pest m. Erdélyi J. Népdalok és mond. III.33).

KUPËCKËD-IK (*köpëckëd-ik* Kalotaszeg, Zsobok Melich János).

KUPËCSÉG (*köpëcség* Kalotaszeg, Zsobok Melich János).

KUPICA: pálinkás poharka (Dunántúl Nyr. XVI.239; Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII. 527; Somogy m. Nyr. II.376; Somogy m. Szőke-Denes Nyr. III.181; Nyitra m. Vág-Séllye Nyr. XV.518; XX.326).

[KUPÍTÓ].

kupitó-gyalu: váluzó, hornyoló gyalu (Székelyföld Tsz. 146b).

KÚPOLÓD-IK (*kupolód-ik*): nyalakodik (Komárom m. Czimmermann János; Tisza mell. Tsz.).

KUPOR: kuporgat, fösvénykedve gyűjtöget (Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.424; Kapnikbánya és vid. NyK. II.377 [itt *kupoz* hiba: Nyr. II.235]).

meg-kupor: fösvénykedve megtakarít (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.236).

[KUPORCÁL].

lĕ-kupĕrcáll: lekuporodik (Székesfehérvár Nyr. VII.187).

KUPORCOL: kuporog, guggol (Balaton mell. Tsz. 224a) [vö. *kukorcol*].

lĕ-kuporcol (Balaton mell. Tsz. 224a; *lĕ-kupĕrcúll, lĕ-kupĕrcúnyi* Székesfehérvár Nyr. VII.187; Veszprém m. Csetény Halász Ignác): lekuporodik, leguggol.

KUPORI: kuporgató, zsugori (Csallóköz Csaplár Benedek; Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II. 236; Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.336; Győrffy Iván) [vö. *kapari*].

KUPORÍT: fösvénykedve gyűjt, összekapar (Balaton mell. Tsz.; Somogy m. Mesztegnye Nyr. IX.281; Szeged, Bánság, Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Tsz.).

mëg-kuporít (*mög-kuporít*): fösvénykedve megtakarít (Somogy m. Mesztegnye Nyr. IX.281; Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.236).

össze-kuporít: összekuporgat, fösvénykedve összegyűjt (Szeged, Bánság, Csallóköz Csaplár Benedek).

[KUPPAD].

össze-kuppad: összezsugorodik, összeszárad (a hús, ha megsütik; a cipő, a csizma, ha megázik) (Tokaj Nyr. XXIV.192). *Majd összekuppad ez a cipeő még a vízteő* (Mátra vid. Nyr. XXIV. 478).

KUPPANCS: kis kenyér (Alsó-Baranya, Pellérd Nyr. XI.239).

KUPRAJ: tetű (Nógrád m. Fülek Nyr. XXII. 95).

KUPREC: rüh, kosz (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Vas m. Jánosháza Nyr. XIV. 567).

KUPRECĖS: rühes, koszos. *Kuprecės zsidó* (Vas m. Jánosháza Nyr. XIV.567).

KUPUJKA (*kupulyka*): gyékényből v. szalmából font köpü-alakú tojás-, dohány- v. liszttartó (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.333; Csongrád m. Nyr. VI.373).

KUPUJKÓ (*kupulykó*): ∾ (Hajdu-Szovát Nyr. XXIV.478).

KUPURCOL: 1. csizmában kopogva jár (Gömör m. Serke Nyr. XIX.45); 2. forgolódik, sürögforog (Kis-Kúnság Kimnach Ödön).

[KUR].

kur-héja (Vas m. Tsz.; *kur-hĕjja* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVII.184; *kur-héjja* Fehér m. Nyr. X.187): kánya.

KURA: farkatlan tyúk (Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.94).

KURAC: giliszta (Tolna m. Bátta Bellosics Bálint).

KURÁL (Udvarhely m. Nyr. IV.275; *kórál* Kalotaszeg, Zsobok, Kőrösfő Melich János): gondoz. *Szögény annya most van éppeg dőlő-félön, s immán most ugyanvalóst nincsen sönki honnyába, a ki égy kicsit kurájja* (Udvarhely m. Nyr. IV. 275).

KURÁZSI: mersz, bátorság (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.47; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

KURÁZSIS: bátor (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

KURÁZSISKOD-IK: hetvenkedik, mutogatja az erejét (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[KURCANT].

el-kurcant. *Elkurcantja magát*: kurcanó [?] hangon elnevezi magát (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.182).

KURCINA: töpörtyű (Alsó-Baranya, Pellérd Nyr. XI.239; Szlavónia Nyr. V.12; Kis-Kúnság Nyr. III.565; Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.142; Kecskemét Tsz.; Nyr. X.381; Csongrád m. Ploetz 1839).

KURCSA: két összecsapódó félkör-alakú vaslemezből álló fogótőr (kaptány) (Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.528).

KURCSOLÁL: ólálkodik, tétlenül lézeng (Göcsej MNy. II.413).

KURDÁSZ: keresgélve v. lopni akarva járkél, kóborol (Vas m. Kemenesalja? Tsz. 76a; Somogy m. Kassai J. Szókönyv III.217; Székelyföld Kriza).

KURDOL: pirongat (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.217; Abaúj m. Beret Nyr. III.523).

KURDUPEL: kistermetű nő (Rozsnyó Nyr. VIII.565).

KURÉLYE: gyöngyfüzér (Moldvai csáng. Nyr. III.3; IX.532; X.204).

KURÉZ: tréfál, bolondozik (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.).

KURGAT: (lármával) kerget, hajszol, zaklat, sürget, siettet (Kisújszállás Nyr. XX.287; Jászberény Nyr. XVII.576; Simonyi Zs. A m. nyelv II.214; Debrecen Nyr. XX.405; Szabolcs m. Kis-Besenyőd Nyr. IX.136; Hont m. Nyr. XVIII.430; Kassa és vid. Nyr. XX.573; Szinyérváralja vid. Nyr. XV.189; Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly; Ungvár vid. Budenz J. Magyar-ugor össz. szótár 7; Simonyi Zsigmond).

KURGYÁL: kiabál (Baranya m. Ormányság Nyr. III.230; IX.285).

KURGYÁSZ (Veszprém Nyr. VII.474; Fölső-Somogy Nyr. X.190; *kurjász* Kis-Kúnság Kimnach Ödön): ∾.

KURGYÁT: kiált (Baranya m. Sz.-Lőrinc Nyr. XVII.335).

KURGYEL: kis viskó (Bars m. Léva Czimmermann János).

KURISGÁL: kijavít (korrigál) (Nagy-Kúnság Nyr. II.326; XVI.333).

KURISZTOL: fen (kést másik késsel) (Székelyföld Tsz.) [vö. *karistol*].

KURITTYOL: kurjongat (éjjelenként az utcán) (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.) [vö. *karicsol, kuruttyol*].

KURJANT (*kurgyant* Somogy m. Szólád Nyr. VIII.326; *kurjánt* Vas m. Őrség Nyr. VII.469).

KURJANTÓ: **1.** akasztófára-való (Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XV.382); **2.** zökkenő (az úton) (Szalonta, Sarkad Márki Sándor).

[KURJANTÓS].

kurjantós-mise: [tréf.] nagymise, énekes mise (vö. *suttyantós-mise*) (Hol? Szarvas Gábor).

KURJAZÁS: eggy játék (a legények közül eggy a földön hasal, a többiek el akarják kapni a kalapját, s ő rugdalva védi; a ki el tudja kapni, elszalad vele; a kalap tulajdonosa űzőbe veszi, s ha a kimért körben el nem tudja fogni, saját hátán köteles visszacipelni; ha pedig elfogja, a másik lessz a hátas) (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841).

KURJOMBÁL: kurjongat, kiabál (Sárosd Király Pál).

KURKA: pulyka (Moldvai csáng. Nyr. III.3) [vö. *kurkán*].

KURKÁL: **1.** kotor, piszkál, turkál (Zala m. Szepezd Nyr. XVII.191; Pápa vid. Tsz. 226b; Somogy m. Szőke-Denes Nyr. III.182; Békés m. Nyr. III.525); **2.** keresgél, kutat, fürkész (Csallóköz Nyr. I.280; Békés m. Nyr. III.525; Hol? Tsz.).

ki-kurkál: kikotor, kipiszkál (Balaton mell. és hely nélkül Tsz.).

KURKÁLÓD-IK: bonyolódik (Moldvai csáng. Nyr. X.204).

KURKÁN: pulyka (Moldvai csáng. Nyr. X. 204) [vö. *kurka*].

KURKÁSZ: **1.** kotorász, turkál (Pápa vid., Szatmár vid. Tsz.; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.238); **2.** keresgél, kutat, böngész, tarlóz, fürkész (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.187; Békés m. Balog István; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Gömör m. Nyr. XVIII. 501; Rimaszombat Nyr. XV.430; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.428; Szinyérváralja vid. Nyr. XV.189; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.238; Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Csík-Szentgyörgy Nyr. X.238). *Ne kérdezd, ne kurkászd annyit, hol jártam* (Firtosalja Nyr. VI.324).

ki-kurkász: kifürkész, kitudakol, kinyomoz, végére jár vminek (Székelyföld Kiss Mihály).

KURKÁSZÓD-IK: fürkészget (Székelyföld Kiss Mihály).

KURKÓ (Vas m. Kassai J. Szókönyv III.217; Kemenesalja Tsz. 304a; *kurgó* [?] Kemenesalja Tsz.): fattyúgyerek.

KURNYASZ: vaddisznó (Rozsnyó Nyr. VIII. 565).

KURNYAVICA: [?] *Ojjan kurnyavica vót a mult éccaka, hogy aludni se tuttam a zaszalóba, mer a zédes bócmány* [alma] *ojjan cupogást tett* (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XVII.229).

[KURRANT].

föl-kurrant: kikrákog (nyálkát) (Vas m. Jánosháza Nyr. XV.141).

KURRËNCS: csordás [vö. *rikkancs*] (Göcsej Nyr. II.474).

KURROG: **1.** kuruttyol (a béka) (Székelyföld NyK. X.333); **2.** (a gerlice) (Székelyföld Kiss Mihály); **3.** (a pulyka) (Zala m. Szepezd Simonyi Zsigmond) [vö. *korog*].

1. **KURTA** (*csurta* Fehér m. Forna, Csákvár, Ugocsa Nyr. X.521): farkatlan kutya v. malac (Dunántúl Nyr. XXIV.32).

kurta-gulyás: 50—60 darab marhának (‚kurta marhának') a pásztora (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII. 142).

kurta-kece = *kusza-kece* [?] (Bács m. Zenta Nyr. XVIII.383).

kurta-kutya: olyan kutya, a melynek le van vágva a farka (Dunántúl Nyr. XXIV.32).

kurta-lé: kevés lé (pl. tokány v. paprikáshús leve) (Bánság Csaplár Benedek; Erdély Csaplár Benedek, Szinnyei József).

kurta-marha: 50—60 darab marha (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.142).

kurta-rab: pörbefogás nélkül rövid úton elitélt rab (Heves m. Névtelen 1840).

kurta-szëmű: irigy (Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274).

2. **KURTA** = *kurti* (Székelyföld Tsz. 227a) [vö. Nyr. XXIII.298].

[KURTÁOD-IK].

mëg-kurtáodik: megkurtul (Székelyföld Kiss Mihály).

[KURTAT].

fel-kurtat: fölkutat (Erdély P. Thewrewk Emil).

KURTÉKLI: női újjas, kabátka, rékli, otthonka (Székelyföld Tsz. 209a; vö. Nyr. XXIV. 297).

KURTI (*skurti* Székelyföld Tsz. 227a): női újjas, kabátka, rékli, otthonka (Székelyföld Tsz.; Nyr. II.556; V.221; Andrássy Antal 1843; Kőváry László 1842; Udvarhely m. Nyr. III.513; Háromszék m. MNy. VI.336; Nyr. V.90; Vadr. 499a; Dézsi Mihály; Háromszék m. Uzon Nyr. VII.429; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Csík m. Nyr. VII.331; Győrffy Iván; Csík-Madaras Nyr. XX.47) [vö. Nyr. XXIII.298].

KURTIKA: kurtácska (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.238).

KURTKA (Abaúj m. Jászó Nyr. IX.478; *kurka* Székelyföld Tsz.; Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII. 502) = *kurti* [vö. Nyr. XXIII.297].

KURTULÁS: az a hajóslegény, a ki a parton a vontató után járva a vontató-kötelet az akadályokon átvetegeti (Kis-Duna mell. Győr és Mosony közt Nyr. XI.43).

KURTULÁSZ (*kurtolázni* Győr MNy. III.244; *kurtulászni* Komárom Herman O. Halászat K.): a hajó vontatókötelét v. az öreghálő tartókötelét az akadályokon átsegíti.

KURUC: szigorú, kemény (ember) (Nógrád m. Nyr. IV.94).

kuruc-vas: [nép-etimológia] kurtavas (Kaszárnyai szó Nyr. VI.183).

kuruc-világ: nyomorúságos világ, nyomorúságos idő, veszedelmes idő. *Mos minyá kurucvilág lëssz* [mondja összeszólalkozáskor a fenyegető] (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

kuruc-viz: [tréf.] pálinka (Háromszék m. Vadr. 368).

KURÚCSÁL (Udvarhely m. Király Pál; *gurucsál* Erdővidék Kiss Mihály): kuruzsol.

meg-kurucsál: megkuruzsol, megbabonáz, átokkal megver (Udvarhely m. Király Pál).

KURÚGLYA (*duruglya* Pest m. Szeremle Nyr. XVI.505; *korigla* Dunántúl Nyr. V.181; *kurigja* Baranya m. Ormányság Nyr. III.183; *kuriglyám* Nyr. XIV.142; *kurogla* Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.280; *kurugja* Baranya m. Tsz.; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; *kurugla* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.95; Közép-Baranya Nyr. IV.236; Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46; *kuruglya* Dunántúl Nyr. V.181; Rábaköz, Vas m. Kemenesalja, Göcsej, Győr m. Tsz.; Baranya m. Ormányság Nyr. I.379; *kurukla* Vas m. Fölső-Őr Király Pál): 1. szénvonó (Dunántúl Nyr. V.181; Rábaköz, Kemenesalja, Győr m. Tsz.; Vas m. Fölső-Őr Király Pál; Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.280; Baranya m. Tsz.; Nyr. XIV.142; Közép-Baranya Nyr. IV.236; Ormányság Nyr. I.379; III.183; Pest m. Szeremle Nyr. XVI.505); 2. szénvonó-forma eszköz, a mellyel az istállót tisztogatják, v. meszet oltanak, v. a szemet a szérűn összetolják (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.95; Baranya m. Ibafa Nyr. XX.46; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841); 3. kétágú fa- v. vasvilla, a melylyel a kemencébe a fazekakat berakják (Göcsej Tsz.).

KURUKOLY: csókához hasonló kékes-zöld madár (rackervogel) (Heves m. Kassai J. Szókönyv III.218).

KURUSPÁN: puszpáng (Balaton mell. Földr. Közl. 1894. 63. 77).

KURÚTTYOL (*kurittyol* Somogy m. Sima Nyr. XIX.382): [a lótetű, a császármadár] (Székelyföld Kiss Mihály).

[KURUZSA], GURUZSA: kuruzslás (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.223 [itt *guzuzsa* hiba]).

[KURUZSMÁL], GURUZSMÁL: kuruzsol (Székelyföld Győrffy Iván).

KURÚZSMÁNYOL: ∾ (Székelyföld Kiss Mihály).

[KURÚZSMOL], GURUZSMOL: ∾ (Székelyföld Győrffy Iván).

KURUZSOL (meg-*gurozsol* Háromszék m. Nyr. IX.34).

KURUZSOS, KUROZSOS: bűvös, kuruzsló, varázsló. *Kuruzsos dajka. Kuruzsos kirájné* (Háromszék m. Vadr. 419. 423). *Kurozsos forrás* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.348).

KÚRVA: fajtalan [férfi is]. *Ez a kukusa ojan kurva embör* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.331).

kurva-fejtő: vörös gyapotfonal (Székelyföld Kiss Mihály).

kura-fi (*kara-fia* Székelyföld Ferenczi János): 1. nők után futkosó, kéjelgő (Szeged Nyr. II. 378); 2. hitvány, haszontalan, semmirevaló. *Te lusta kurafia, mindég csak lebzselsz, a helyett hogy dógoznál* (Fehér m. Bia Király Pál).

[Szólások]. *Beste karafia!* [szitok] (Székelyföld Ferenczi János).

kurva-fuszujka (Székelyföld Győrffy Iván; *kurva-faszujka* Háromszék és Csík m. Kiss Mihály): féloldalán fehér s féloldalán sötétvörös cifra bab.

kurva-köszvén: a tagizmokon támadt pattanások (Székelyföld Kiss Mihály).

kurva-lábszár: dohánytartóul használt harisnya (Kecskemét Szegvári Sándor).

kurva-palánt: ledér leányka (Székelyföld Kiss Mihály).

kurva-szekér: feslett nőszemély (Székelyföld Kiss Mihály).

kurva-virág: széles sárga magtáblájú, hoszszúkás fehér körlevelű lapos mezei virág (Székelyföld Kiss Mihály).

[**KURVANYÁZ**].

ki-kurvanyáz: [tréf.] kicifráz. *Ú ki vótak azok mindönféle szép faragássâ kurvanyázva, ho mögnízshette akárki!* (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.84).

KUSHAD (le*kuslyad* Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.525; le*kussad* Alföld Nyr. V.123; Szeged Csaplár Benedek): meggörnyed, fejét a válla közé húzza (pl. ütés elől) (Eger Énekes Imre; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.215; Békés m. Balog István; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV. 428). *Kushaggy, more, mëgüt az istennyila!* (Hajdú m. Földes Nyr. III.225).

lë-kushad (*le-kuslyad, le-kussad*): meggörnyed, legörnyed, fejét a válla közé húzza; lemarad, lecsuklik (Alföld Nyr. V.123; Csallóköz Csaplár Benedek; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI. 525). *Minek tesztek akkora kenyeret ennek a gyereknek a fejére; hiszen egészen lekussad alatta!* (Szeged Csaplár Benedek).

KUSI: csikó (Szlavónia Nyr. V.12; XXIII. 358).

KUSOL, KUSSOL: 1. *kussol:* alattomosan meghúzza magát (Göcsej Vass József 1841); **2.** *kusol:* aljasan hizeleg (Székelyföld Tsz.).

KUSORNYÓ (*kusurnyó* Félegyháza Nyr. IV. 559): viskó, vityilló, rőzséből való félszer (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.187; Félegyháza Nyr. IV. 559; Nagy-Kőrös Nyr. XXIV.335; Csongrád m. Mindszent Kis Sándor; Szerencs Kassai J. Szókönyv II.304).

KUSTOG: suttog. *Mit kustogsz itt az ablak alatt?* (Háromszék m. Nyr. XVII.381) [vö. *pustog*].

KUSTOLÁS: [?] lakodalom (Dunántúl Nyr. V.181).

KUSTOROG: 1. ácsorog (Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.379; Zemplén m. Barna Ferdinánd; Bodrogköz Tsz.); **2.** jár-kél, oldalog, kószál, csavarog (Baranya m. Ormányság Nyr. II.131; Bereg m. Pap Károly). *Mindíg csak kustorog, de nem tud megülni soha* (Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.379) [vö. *kujtorog*].

KUSTOS: lucskos, csatakos, vizes aljú. *Kustos a ruhám* (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.238) [vö. *kastos, lustos*].

KUSTOSSÁG: lucsok, csatak (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.238).

1. **KUSZA** (*gusza* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.66): hulladék kalászok, a melyeket kévekötés után gereblyével gyűjtenek össze (Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII.46).

2. **KUSZA** (*gusza* Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.307; *kusa* Bodrogköz Tsz. 227b): farkatlan, megcsonkított farkú (tyúk, veréb, macska) (Tisza mell. Tsz.; Szeged, Bánság Csaplár Benedek; Ungvár Kassai J. Szókönyv II.307) [vö. *kuszi*].

kusza-kece (Szentes Herman O. Halászat K.; *gusza-kece* Csongrád Herman O. Halászat K.): háromszögletű, súlyozott fakeretre alkalmazott fenékháló, a melyet csónak után vonszolnak.

3. **KUSZA:** picsa (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.478). *Mëgfogtam a szőrös kuszáját* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.332).

KUSZÁLÉK: hulladék kalászok, a melyeket kévekötés után gereblyével gyűjtenek össze. *Eriggy kuszálékot kaparni, gyűteni!* (Somogy m. Szőllős-Györök Király Pál).

KUSZÁR: hosszú (Szatmár m. Nyr. XI.284; Szatmár vid. Tsz.)

[**KUSZI**], **KUSI:** farkatlan, megcsonkított farkú (Bodrogköz Tsz.) [vö. *2. kusza*].

kuszi-hajú: kurtahajú (Baranya m. Kassai J. Szókönyv III.218).

KUSZIBÁL: lábbal rugdos, ide-oda hány-vet, lealázóan bánik el vkivel (Székelyföld Kiss Mihály).

1. **KUSZKA:** földi mogyoró (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841).

2. **KUSZKA:** töpörtyű (Torna m. Ruehietl Miklós 1839; Zemplén m. Deregnyő Nyr. XV.39).

KUSZKUL: csiklandoz (Kis-Kúnság Kimnach Ödön) [vö. *kuszkurál*].

1. **KUSZKURA** (*kuszkora* Hétfalu, Zajzon Nyr. III.373; IV.273): apa- v. anyatárs (Udvarhely m. Kriza; Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.526; Hétfalu, Tatrang Nyr. II.477).

2. **KUSZKURA:** titkos szerető (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *szuszkura*].

KUSZKURÁL: csiklandoz (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.333; Nagy-Kőrös Nyr. VI.424) [vö. *kuszkul*].

KUSZKURIA: 1. viskó, vityilló (Zilah vid. Fóris Miklós); **2.** az udvarhelyi és az enyedi

kollégiumban a spányolfallal elkerített ‚primáriusi lókus' (Székely-Udvarhely Baczó Mózes; Háromszék m. Dálnok Márton Imre; Csik-Rákos Dobos András; Nagy-Enyed Vitályos Géza; Szolnok-Doboka m. Kudu Rácz Béla).

KUSZLIK: szöglet, sarok, zug, szugoly, kuckó (Rábaköz Nyr. XI.190; Marcal mell. Tsz.; Vas m. Répce-Sz.-György Nyr. XVIII.527).

KUSZLIL [?]: viskó (Dunántúl Nyr. V.181).

KUSZMÁL: turkál és válogat (az ételben), finnyáskodik (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III. 218) [vö. *guzmál, kászmál*].

KUSZMÁLÓD-IK: bonyolódik, kúszálódik (Duna mell. Kassai J. Szókönyv III.121) [vö. *2. kászmálód-ik*].

KUSZMIR: tolvaj (Debrecen Nyr. VII.476).

[KUSZOL], GUSZOL: kuszál (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.66).

KUSZÓRI: lakodalmi vendéghívó (Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573).

KUSZTÓ = *kusztora* (Baranya m. Tsz. 56b).

KUSZTORA (Dunántúl Kassai J. Szókönyv III.219; Nyr. V.181; Vas m. Kemenesalja, Őrség, Balaton mell. Tsz.; Göcsej MNy. II.412; Zala m. Tapolca Nyr. IX.229; Zala m. Alsó-Lendva és vid. Nyr. XIII.332; XXIII.287; Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573; Keszthely Halász Ignác; Somogy m. Kassai J. Szókönyv II.475; Somogy m. Sima Nyr. XIX.382; Baranya m. Tsz. 56b; Közép-Baranya Nyr. IV.236; Baranya-Sz.-Lőrinc Nyr. XVII.335; Székesfehérvár Nyr. XVI.140; Palócság Tsz.; Hajdú m. Földes Nyr. XVI.384; Tiszafüred Kimnach Ödön; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325; *guszterja* Baranya m. Bélye Nyr. XVIII.190; *kustora* Tiszahát Nyr. VIII.178; *kúsztora* Vas m. Őrség Nyr. IV.521; *kusztura* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.238; Kolozs m. Nagy-Ida Bodor Ákos; Udvarhely m. Bágy Bencze Miklós; Szolnok-Doboka m. Kudu Rácz Béla; Szamosujvár és Deés vid. Kovács József; *kuszturá* Szlavónia Nyr. XXIII.312): fanyelű bicska.

KUSZU: rovátkos vízrekesz (Udvarhely m. Győrffy Iván).

KÚT: vízvezeték. *A gróf kertyibe nagy messzirűl a főd alatt gyün a kút hosszan, asztán a vége beszógál a tehénistállóba, s úgy foly a víz az itató-válún végig* (Veszprém m. Enying Király Pál).

[kút-ágas].

[Szólások]. *Kútágast áll:* tótágast áll (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.187).

kut-ájó: kútmester (Zala m. Orosztony Nyr. XXIV.384).

kut-fej: mocsaras helyek nyilt mélysége (Balaton mell. Herman O. Halászat K.)

kút-gárdolás: kútkorlát, kútkáva, kútkerítés (Csík m. Király Pál).

kút-gárgya: ∾ (Szatmár m. Porcsalma Nyr. XX.191; Székelyföld Tsz.; Nyr. IV.183; Győrffy Iván) [vö. *gárd*].

kút-köböl: ∾ (Székelyföld Nyr. IV.183; Háromszék m. Győrffy Iván).

kut-köpü, kut-küpü: forrás- v. kútfalul alkalmazott tágas öblű (kiodvasodott v. kivájt) faderék (Székelyföld Tsz. 228a. 229b; Nyr. II. 470. 555).

kút-nyila: a kútgémről lefüggő rúd, a melynek végére a vödör van akasztva (Dunántúl Erdészeti Lapok XXII.861).

kút-ostor: kútgém (Kecskemét, Csallóköz Csaplár Benedek).

kút-rovás (Félegyháza Czimmermann János; Érsekujvár Nyr. VIII.282; *kút-ravâs, kút-râvâs, kút-rovâs* Palócság Nyr. XXII.76; Gömör m. Nyr. XVIII.454): kútkorlát, kútkáva, kútkerítés.

kút-sudár: a kútgémről lefüggő rúd, a melynek a végére a vödör van akasztva (Dunántúl Erdészeti Lapok XXII.861).

kút-sujtó: kútgém (Pozsony m. Tárnok Nyr. VIII.471).

KUTÁCS (*kutacs* Tokaj Nyr. XXIV.48): tűzkotró görbe vas (Palócság Császár Árpád; Vác Czech János 1840; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX. 189; Nógrád m. Nyr. IV.425).

KUTAK: törpe. *Kutak ember* (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.142; Hegyalja Kassai J. Szókönyv V.224) [vö. *2. csutak*].

KUTAKOD-IK: kutatgat, keresgél (Alföld Nyr. XIV.191) [vö. *kutaskod-ik*].

[KUTAL, KUDAL].

el-kutal, el-kudal (*el-kutal* Közép-Baranya Nyr. III.282; *el-kudât* Ormányság, Drávafok Nyr. II.473; *ê-kutât* Fehér m. Nyr. X.189; [el-]*kutâl* Székesfehérvár): eloson, elkotródik, odább áll.

KUTASKOD-IK (*kutâskod-ik*): kutatgat, keresgél (Abaúj m. Beret Nyr. IV.329) [vö. *kutakod-ik, kútászkod-ik*].

KÚTÁSZKOD-IK: ∾ (Csongrád m. Szegvár Nyr. XVII.562) [vö. *kútyász*].

[KUTAT].

kutat-fitet: ∾. *Ne kutass-fitess itt* (Debrecen Nyr. XVII.562).

[KUTATI].

kutati-fiteti: kutató, keresgélő, fürkésző (Debrecen Nyr. XVII.562).

KUTATÓZ-IK: kutatgat, keresgél (Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.329).

KUTHÁSZ: ∾ (Borsod m. Szihalom Nyr. XXIV.432) [vö. *kútyász*].

KUTI: doboz (Alföld Nyr. IV.329). *Dohányos kuti:* dohánytartó faedény (Arad m. Majláthfalva Nyr. IX.378).

KUTLIK: kályhalyuk, a hol a fát beteszik (Bars m. Léva Czimmermann János).

KUTRÉJOS (*kutrêlyos*): furfangos, fortélyos, ravasz (Székelyföld Kassai J. Szókönyv III.220; Tsz.; Kriza, Kiss Mihály; Székely-Keresztúr Nyr. VIII.525).

KUTTOG: 1. ballag, kullog, lopódzik (Nagy-Kőrös Nyr. XIX.330; Békés m. Balog István; Hajdú m. Sólyom Lajos; Szatmár vid. Tsz.; Palócság Nyr. XXI.418; XXII.76; Zilah vid. László Géza; Háromszék m. Kovászna Márk Imre; Hol? Tsz.); 2. lappang, rejtőzködik, vhol meghuzódik, gunnyaszt, ólálkodik (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.333; Orosháza Nyr. VI.178; Hajdú m. Földes Nyr. VII.235; Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.96; Maros-Torda m. Seprődi János; Udvarhely m. Ferencz Miklós); 3. gunnyasztva semmis dolgot végez (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *kuttong, 1. kuttyog*].

kuttog-buttog: tipeg-tapog (a járni kezdő kis gyerek v. a nehezen járó öreg) (Szeged vid. Nyr. VI.182).

KUTTOGÓ (*kuttogaᵒ*): alattomos (Gömör m. Nyr. XVIII.501).

KUTTONG: leselkedik (Erdőháza [? talán: Zala m. Erdőhát] Nyr. XI.285) [vö. *kuttog*].

KUTTOR: füstfogó (Székelyföld Kriza; Maros-Torda m. Seprődi János).

KUTULA: falu v. város dobosa, a ki a hirdetéseket kikiáltja (Makó Nyr. IX.377).

KUTUSGÁL: kutatgat, keresgél (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.428).

KUTYA (*kusa* Moldvai csáng. Nyr. IX.488): talabor (váluformára kihornyolt fa, a melyet a lejtőkön kerékkötő lánc helyett a kerék talpa alá helyeznek, hogy megkiméljék a korai elvásástól) (Szilágy m. Tsz. 356a).

kutya-fog: álnok, irigy, sértő, maró természetű, másról rosszat mondó (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI. 336; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

kutya-foganású: kutya-teremtette. *Ejnye, kutyafoganású bolondja!* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.403).

kutya-girinc: hüvelyknyi pálcikákból mesterségesen összerótt koszorú, a melybe a bográcsot evéskor beleállítják (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.86; XV.187).

[kutya-háj].

[Szólások]. *Kutyahájjal van mögkenekődve:* fösvény, zsugori (Szeged Csaplár Benedek). *Kutyahájjal kenték meg a köldököd:* már kicsi korodtól fogva hamis voltál (Székelyföld Tsz.). *Kutyahájjal kenték meg a kődökét:* kicsiny korától fogva hamis (Szeged Csaplár Benedek).

kutya-hal: umbra canina (Bodrogköz Herman O. Halászat K.).

[kutya-ház].

kutyaházi: haszontalan, mihaszna, hitvány, semmirekellő ember (Dunántúl Nyr. XVI.239; Pápa vid. Tsz.; Komárom m. Nagy-Igmánd Pápay József).

kutya-hitü v. **-hütü**: hiteszegett (Székelyföld Kiss Mihály).

kutya-humor: akaratosság. *Kutya-humor van benne:* akaratos (Tokaj Nyr. XX.139).

kutya-ing: parasztnők rövid inge, a melyet a szoknyájukba bekötve vagy nagy melegben szabadon hagyva viselnek (Temes m. Szkúlya Nyr. XV.470).

[Szólások]. *Fölvette a kutyainget:* kutyálkodik, rosszalkodik (Heves és Borsod m. Nyr. IX.178).

kutya-kapor: ebkapor (cotula foetida) (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323).

kutya-kopogós: csizmadia-legényeknek vmi tánca (Alföld Nyr. IV.329).

[Szólások]. *Majd eljáratom veled a kutyakopogóst:* majd ráncba szedlek, megraklak, meglakoltatlak (Kecskemét, Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

kutya-lakodalom: koslatás (Székelyföld Kiss Mihály).

kutya-lánc: lycopodum clavatum (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XII.477).

kutya-mászó: eggykávás, villásrúdon levő zsákháló, melyet gereblyemódra vetnek a vízbe, kivált bokros helyen, s a halat a botlóval kergetik belé (Ipoly mell. Varbó Herman O. Halászat K.).

kutya-mosó: [tréf., gúny.] tiszti szolga (Kaszárnyai szó Székesfehérvár Nyr. XVII.284).

kutya-nyelv: kicakkozása, kicsipkézése a gatya aljának (Torontál m. Magyar-Sz.-Mihály Kálmány Lajos).

kutya-porció: verés (Csallóköz Szinnyei József; Székelyföld Kiss Mihály).

kutya-szilva: fanem, a mely semmit sem terem. *Kutya-szilva, nincs neki természete* (Szeged Nyr. V.273).

kutya-szorító: keskeny köz, keskeny sikátor (Kis-Kún-Halas Nyr. XVIII.192).

kutya-tartó: a szekér hátulsó ülése mögötti hely (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.324).

kutya-tej: 1. cotula foetida (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323); 2. a paránák eggy neme, mely az euphorbia palustris (farkasfű) szárából készül (Szeged Herman O. Halászat K.).

kutya-telek: olyan hely, a hová a kutyák ganajozni járnak (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.429).

kutya-tök: burgonya (Vas m. Kassai J. Szókönyv V.225; Vas m. Kemenesalja Tsz. 210b).

kutya-ütő: 1. az a gyerek, a kit a névnapon v. ünnepnapon köszönteni menő gyerekek magukkal visznek, hogy a kutyát üsse, a míg ők a köszöntő verset éneklik; ezért a kapott pénznek eggy részét neki adják; 2. olyan ember, a ki vmely vállalatban jóformán semmit sem tesz, s a haszonnak nagy részét mégis ő húzza (Hódmező-Vásárhely Nyr. II.368).

[kutya-zsír].

[Szólások]. *Kutyazsírrâ kenyekszik:* rossz ember (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.423). *Kutyazsirral kenekszik:* hamis ember. *Kutyazsirral van mögkeneködve* v. *kutyazsirral kenték mög annak az oldalbordáját* (v. *oldalát*): fösvény, zsugori (Szeged Csaplár Benedek).

2. KUTYA: lábikrára csavart cók-mók (Alföld Nyr. IV.329).

[KUTYÁL].

[mĕg-kutyál].

[Szólások]. *Megkutyálta magát:* megbicsakolta, megkötötte magát (Székelyföld Kiss Mihály).

KUTYÁLKOD-IK: makrancoskodik (Székelyföld Kiss Mihály).

[el-kutyálkodik].

[Szólások]. *Elkutyálkodta magát:* rossz lett (Pápa vid. Tsz. 228b).

KUTYÁS: 1. furfangos, fortélyos, gonosz. *Kutyás fogásaid vannak nekĕd!* (Székelyföld Nyr. III.423); 2. csökönyös. *Kutyás ló* (Székelyföld Kolumbán Samu).

KÚTYÁSZ (Csallóköz Csaplár Benedek; *kótyász* Somogy m. Kassai J. Szókönyv III.206): 1. *kútyász:* kutat, keresgél. *Mit kútyásztok ott az asztalfiában?* (Csallóköz Csaplár Benedek); 2. *kótyász:* böngész (Somogy m. Kassai J. Szókönyv III.206) [vö. *kútászkod-ik, kuthász*].

KUTYIK: száj szélének kipállása (Palócság Császár Árpád) [vö. *kútyika*].

KUTYIKA: kutyácska (Eszék vid. Nyr. VII. 231).

KÚTYIKA (*kútyikà*): 1. száj szélének kipállása. *Kútyikâjà vân à szâjân* (Nógrád m. Nyr. VI. 135); 2. fájós szájú (Hont m. Ipolyság Nyr. XIX. 189).

KUTYKA (*kutykà*): kis kutya (Nógrád m. Tolmács Nyr. XVI.281; Vác Simonyi Zsigmond).

KUTYKORÉKOS: kunkorodott (Balaton mell. Tsz.; Horváth Zsigmond) [vö. *kukorékos*].

KUTYMIS: kutyagumi (Palócság? Nyr. XXIII. 506).

KUTYÓ (*kutyó, kutyu* Vas m. Tsz.; *kuttyuó* Göcsej MNy. II.414): (polyvatartó) kamara [vö. *polyva-kutyó*].

KUTYÓKA: szobai tűzhely (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841).

KUTYOLÓ: (polyvatartó) kamara (Vas m. Tsz. 228b) [vö. *gugyulló, kukolló*].

KUTYOR: vízzel telt mély gödör (Vas m. Őrség Tsz.) [vö. *gugyor*].

KUTYORÉK: folyóvíz kanyarulata (Vas m. Kassai J. Szókönyv III.220; Kemenesalja Tsz.)

KUTYOROD-IK (*kucsorod-ik* Kúnság, Kisújszállás Nyr. XX.287): 1. kunkorodik (Győr m. Rábaköz Simonyi Zsigmond; Veszprém m. Nyr. V.330); 2. kuporodik (Hol? Tsz.) [vö. *gugyorod-ik, kucorod-ik, kukorod-ik*].

le-kucsorodik: lekuporodik, leül. *Kucsorodjék már le* (Kúnság, Kisújszállás Nyr. XX.287).

össze-kutyorodik: összekunkorodik (Tata Matušik Nep. János 1841).

KUTTY: kukk. *Nem meriszköttem ĕk kuttyot ës szónya* (Zala m. Hetés Nyr. II.373).

1. **KUTTYOG:** ballag (Fehér m. Vaál Nyr. XVIII.573; Pozsony m. Taksony Nyr. XV.190; Moldva, Klézse Nyr. IX.429) [vö. *kattyog, kuttog*].

2. **KUTTYOG:** 1. *kutty*-forma hangot ad (a görény) (Székelyföld Kiss Mihály); 2. kiált. *De kinyaltad magad, Panna! Hány zsidólegény kuttyog utánnad?* (Alföld Nyr. II.514); 3. bugyborékol, buborékot csinál a vízben (a hal) (Szeged Király Pál).

KUTTYOGATÓ: csikólábhoz hasonló eszköz, a mellyel a vízbe vágnak s *kuty*-forma hangot csalnak ki, azaz a béka hangját utánozzák és ezzel a harcsát a horogra csalják (Szeged Herman O. Halászat K.) [vö. *buttyogató, futtyogató, puttyogató*].

KUTTYOGTAT: *kutty*-forma hangot ad (a görény) (Székelyföld Kiss Mihály).

KUTYÚ (Mátyusfölde Nyr. XVII.479; *kutyó* Szlavónia Nyr. XXIII.216. 358): kutya.

KUTYÚKA: békaporonty (Alföld Nyr. II.425).

kutyúka-gyerek: kis gyerek (Alföld Nyr. II. 425).

kutyúka-leány: kis leány (Alföld Nyr. II.425).

KUTYUL, KUTUL (*kutul* Székelyföld Kiss Mihály; bel*ékutul*ok Székelyföld Tsz.; *kutúl* Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.324; bele*kutúl* Csík m. Csík-Madaras Nyr. XIX.527; *kutyol* Arad Nyr. VIII.281; *kutyul* Debrecen Nyr. VII.476; XI.189; Hajdú m. Hadház Nyr. XIX.143 [itt *hutyul* alkalmasint hiba]: *kutyúl* Debrecen vid. Nyr. XXIII.286): **1.** *kutul:* kotorász, keresgélve vájkál (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Nyr. V.30); **2.** *kutyol, kutyul, kutyúl:* kavargat (fövő ételt) (Arad Nyr. VIII.281; Debrecen és vid. Nyr. VII.476; XI.189; XXIII.286; Hajdú m. Hadház Nyr. XIX.143); **3.** *kutúl:* zurbol, turbokol (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.324) [vö. *kütyül*].

bele-kutúl (*belé-kutul*)*:* belekotorász, belevájkál (Székelyföld Tsz.; Csík m. Csík-Madaras Nyr. XIX.527).

el-kutyul: elver, könnyelműen elmulat (pénzt) (Tiszafüred és vid. Kimnach Ödön).

KUTYUSKA: kis kutya (Heves m. Névtelen 1840).

KUTYÚSZ: ∾ (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.181).

KUVASZ (*kuasz* Marcal mell. Tsz.).

KUVIK (*csuvik* Palócság Tsz.; Gömör m. Tsz. 229a; *kivik* Tokaj Nyr. XXIV.48; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.279).

KÜCSÜRÜL: hízelkedve kedveskedik (Moldva, Klézse Nyr. V.89).

KÜEDER (Baranya m. Sziget vid. Tsz.; *küedel* Dunántúl Nyr. V.181): a hordó csaplyukának a dugója.

[KÜJCSÖS].

küjcsös-kajcsos: girbe-görbe. *Küjcsös-kajcsos fa* (Vas m. Bögöte Nyr. XVI.92).

KÜKK: bog a fonalon (Gömör m. Serke Nyr. XIX.45).

KÜKÜRÜ: perec (Udvarhely m. Győrffy Iván).

[KÜLD].

[meg-küld].

[Szólások]. *A kalamár Böskinek akarok most mëkkünnyi:* azt akarom most megkéretni (Vas m. Őrség Nyr. III.179).

KÜLEKËD-IK (Rimaszombat Nyr. XVII.525; *küleked*ni Jász-Nagykún-Szolnok m. Alattyán Nyr. X.143; *külleked-ik* Alföld Kassai J. Szókönyv III.246; Makó? Nyr. XVII.420; *tülleked-ik* Makó? Nyr. XVII.420): dulakodik, birkózik. *Në külekëggy azzal a tehénnel:* ne kínlódjál, ne vesződjél (Rimaszombat Nyr. XVII.525).

1. **KÜLLŐ** (*kéve, kẹve,* kerík-*kéve* Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.406. 557; XXIII.96; *kével, kévöl* Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; *kévő* Baranya m. Bisztrice Kassai J. Szókönyv II.185; III.168. 249; *killő* Nyitra m. Negyed Nyr. XXIII.577; *killő*-szëg Hajdú m. Kaba Nyr. V.177; *killeᵒ* Gömör m. Nyr. XVIII.423; *köllő* Bereg m. Dercen Nyr. XX.432; *küllü* Vas m. Őrség Tsz. 343a; *külü* Marcal mell. Tsz.; kerék-*külü* Csallóköz Csaplár Benedek; *küvő* Szatmár m. Tsz.; Ugocsa m. Nyr. VIII.425; Bereg m. Hettyen Kassai J. Szókönyv III.249). — *Küllő:* gobio vulgaris (Zala-Tapolca Herman O. Halászat K.) [vö. *kerék-küllő*].

[küllő-fék].

küllőfékez: kerüli a dolgot (Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.379; Bartók Jenő).

[küllő-fél].

küllőfélëz (Nagy-Kúnság Nyr. II.136; Békés m. Balog István; Békés-Doboz Nyr. VIII.330; *küllőfelez* Szatmár Nyr. VIII.188; *küllőférëz* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.333 [itt *küllőfércz* hiba]; Békés m. Balog István; Békés-Doboz Nyr. VIII.330): húzódozik (pl. dologtól), félrehúz (pl. menés közben társaitól el-elmaradoz; a társalgásba nem akar beleelegyedni). *Csak úgy küllőfelezett tülle* (Szatmár Nyr. VIII.188).

el-küllőfelez: odább áll, megugrik (Mezőtúr Nyr. X.568).

[küllő-szëg].

[Szólások]. *Killőszëgre van a jegyzővel:* ellenséges viszonyban (Hajdú m. Kaba Nyr. V.177).

2. **KÜLLŐ** (Göcsej Vass József 1841; Marcal mell. Tsz.; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.181; Baranya m. Ormányság Nyr. IX.285; Zilah Nyr. XIV.334; Székelyföld Győrffy Iván; *küllü* Vas m. Őrség Nyr. VII.330; *külü,* zöld v. ződ *külü* Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.280; Székelyföld NyK. X.333; Kiss Mihály; Udvarhely m. Nyr. IX.236; Háromszék m. Vadr.): **1.** *küllő, küllü, külü:* harkály (Vas m. Őrség Nyr. VII.330; Baranya m. Ormányság Nyr. IX.285; Göcsej Vass József 1841; Zilah Nyr. XIV.334; Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. IX.236). *Zöld* v. *ződ külü* (*küllő*)*:* zöld harkály (Székelyföld NyK. X.333; Győrffy Iván; Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr.); **2.** *küllő:* fekete rigó (Marcal mell. Tsz.); **3.** *sárkülü:* szürke harkály (Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.280); **4.** *sárgakülü:* aranybegy (Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.280).

[KÜLÖMBÖZ-IK].

össze-külömbözik: összevész (Makó Nyr. XXIII.578).

KÜLÖN (*külöm* Temesköz, Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.124. 237; Eger és vid. Nyr. XVII.430 [itt *külön* hiba]; XVIII. 22; XXI.179).

KÜLÖNÖS (*külenes*leg Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XII.562; *külömös* Soprony m. Tsz.; Szeged Kálmány L. Szeged népe I.208; Csaplár Benedek, Palócság Nyr. XXI.314; XXII.76; Eger és vid. Nyr. XVII.430; XVIII.22; Gömör m. Nyr. XVIII.456; *külömös*leg Göcsej Nyr. XIV. 166; Budenz-Album 162; *külömös*sen Torontál m. Morotva Kálmány L. Szeged népe II.140): **1.** *különös, külömös:* külön levő, külön. [*Tisztán kéne ennek a kocsinak állani!*] *Igen ám, ha különös helen vóna!* (Mátyusfölde Nyr. XX.213). *Különösen mentek:* külön-külön (Gömör m. Harmac Nyr. XVIII.507). *Külömössen fére legelt ë szamár* (Torontál m. Morotva Kálmány L. Szeged népe II.140); **2.** *különös:* külömböző. *A téglás mëg vályos különös* (Miskolc vid. Nyr. VIII.40); **3.** *különös:* künn levő [? — vö. külső] (Fehér m. Szolgaegyháza Nyr. IV.44). — *Külenesleg, külömösleg:* különösen, kiváltképpen (Göcsej Nyr. XIV.166; Budenz-Album 162; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XII.562).

KÜLÖNÖZ: külömböztet (Szeged Csaplár Benedek).

meg-különöz: megkülömböztet. *Különözzük meg egy kissé a dolgot* (Szeged Csaplár Benedek).

[**KÜLÖNÖZ-IK**], **KÜLÖMÖZ-IK:** külömbözik (Gyöngyös vid. Nyr. V.273).

meg-különözik: külön megy lakni (a két házasfél, mikor el készül válni) (Székelyföld Kiss Mihály).

KÜLSŐ (*kilső* Torontál m. Szaján, Ó-Sz.-Iván, Szőreg Kálmány L. Szeged népe II.19; III.49. 190; *kilseő* Palócság Nyr. XXI.309; XXII.76; Gömör m. Nyr. XVIII.423; *kiső* Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.181; *kíső* Rác-Almás Simonyi Zsigmond; *kivülső* Kolozsvár Király Pál; *kürső* Kalotaszeg Nyr. XX.468; Kolozs m. Sztána Nyr. IX.502; *küsső* Erdővidék Kiss Mihály; *küsü* Vas m. Őrség Nyr. III.283).

[**külső-falu**].

küsőfalusi: másfalubeli, szomszédfalubeli (Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573).

KÜLSŐSÉG: a helység határában künn levő földjei vkinek (ellentéte: *belsőség*) (Székelyföld Nyr. V.514).

KÜLÜ: kolomp (Udvarhely m. Nyr. IX.236; Csík m. Nyr. VII.332; Győrffy Iván).

KÜMÖL: köménymag (Rozsnyó Nyr. VIII. 565).

[**KÜR**; vö. *körtet*].

be-kür: beáll (ökör a járomba) (Bereg m. Bereg-Rákos és Munkács vid. Pap Károly; Aranyosszék Borbély Samu).

KÜRITY: kis háló (Bács m. Zenta Nyr. XVIII. 383).

[**KÜRT**].

kürtön-járó: virgonc leány (Moldva, Klézse Nyr. IX.429).

KÜRTŐ (*kirtö* Dráva mell. Kopács Nyr. XVII.237; *kürtü* Fertő mell. MNy. III.243; *türkő* Csallóköz Nyr. I.333): **1.** *kirtö, kürtő, kürtü:* a magyar vejsznél az a rész, a melyben a hal fogva marad (Fertő mell. MNy. III.243; Dráva mell. Kopács Nyr. XVII.237; Tápé Herman O. Halászat K.); **2.** *kürtő:* [tréf.] segg. *Kilátszik a kürtőd, te!* (Abaúj m. Király Pál).

[**KÜRTÖS**].

kürtös-kalács: dorongfánk (Erdély Szinnyei József; Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII.576; Székelyföld Nyr. II.470).

KÜRTŐZ: kürtővel (vö. *kürtő* 1.) halászik (Soprony m. Hegykő Herman O. Halászat K.).

[**KÜRTŐZŐ**].

kürtőző-hely: az a hely, a hol a kürtő (vö. *kürtő* 1.) föl van állítva, vagy a mely arra alkalmas (Soprony m. Hegykő Herman O. Halászat K.)

KÜSÜ (*küsü*): szíjgyártók varrószéke (Győr Nyr. XI.430; Heves m. Nyr. I.334; Székelyföld Tsz.; Nyr. VIII.463; Hol? Kresznerics F. Szótár I.348).

KÜSZKÜLLŐ: a járom és a rúd összefoglalására való fapecek (kettő van, s a vonószíj két végén szúrják keresztül) (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Király Pál; Háromszék m. Győrffy Iván; Csík m. Nyr. VIII.93).

[Szólások]. *Küszküllőre vösz:* keze közé vesz, hogy megverje (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.187).

KÜSZÖB (*küszög* Soprony m. Fertő mell. Nyr. XVIII.132; Vas m. Őrség Nyr. IV.521; Szombathely Nyr. IV.174; Heves m. Sirok Nyr. III.38; Heves m. Parád Nyr. XXII.476; Heves m. Kompolt Király Pál; Mátra vid. Nyr. XXII.288; Hont m. Király Pál; Nógrád m. Fülek Nyr. XXII.95; Gömör m. Nyr. XXIII.44; Gömör m. Hanva Nyr. XX.142; *küszöb* Répce mell. Nyr. XVIII.132; XX.367; *küszöp*öt Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. XV.139. kétszer).

[Szólások]. *Napestig mindétig csak a küszöpöt mëg a tâpot nyergeli:* tétlenül üldögél (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. XV.139). *Sok küszöb ütte a seggét* (Háromszék m. Tsz.).

küszöb-csont: faucsont (Tisza-Dob Nyr. XIX. 47).

küszöb-láb: ajtófélfa (Székelyföld Kiss Mihály).

küszöb-nyaló: kezes, szelíd. *Küszöbnyaló malac* (Érmellék Nyr. V.473).

KÜSZÖBÖL: unszol, késztet, biztat, tüzel, bujtogat (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

KÜTYLŐ: málé ember (Győr m. Tsz.).

KÜTYŐS: udvarhelymegyei ember. *Három szekér vackort hoztak a kütyősök* (Csík m. Nyr. VIII.93).

KÜTYŰ (*kütyü*): 1. gyümölcs· hüvelye, tokja, makkcsészéje (Balaton mell. Nyr. II.93). *Kikopállik a makk a kütyűjéből* (Balaton mell. Földrajzi Közl. 1894. 74); 2. kesztyű [?] (Szilágy m. Nyr. VI.473).

KÜTYÜL: kavargat (ételt) (Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.94), [vö. *kutyul*].

[1. **KÜZD, KÜZSD**].

[Szólások]. *Küsdbe menni:* birokra kelni (Székelyföld Nyr. III.31; Andrássy Antal 1843; Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.336; Vadr.; Győrffy Iván).

[2. **KÜZD**], **KÜZSD**[-**IK**]: 1. birkózik, mérkőzik (Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.238; Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.223; NyK. III.12; Vadr. 361. 407; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík-Szentkirály Nyr. VIII.190); 2. küszködik (Székelyföld Tsz.). *Hějába küzsdik az emběr velik* (Moldvai csáng. Nyr. III.4).

[**KÜZDÖLŐD-IK**], **KÜZSDÖLŐD-IK:** birkózik (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

KVÁRTÉLY (*kovártě* Soprony m. Rábaköz Nyr. XIII.429; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI. 331; Debrecen Nyr. IX.163; *kovártěj* Mezőtúr Nyr. VIII.443; *kovárti* Kaszárnyai szó Nyr. III. 328; *kovártí* Debrecen Nyr. XI.476).

KVÉRC: méhsör (Zala m. Hetés Bellosics Bálint).

[**KVITT**].

[Szólások]. *Kvöttre jáccani:* potyára, pénz nélkül (Veszprém m. Nyr. III.466).

L.

LA, LÁ: ni, ë, lám. *Ott van la!* (Palócság Nyr. XXII.76). *Ott la! Emitt la!* (Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly). *Ide nézz, lá!* (Palócság Nyr. XXIII.24). *Szebb a mi lovunk, mert lá, a baranyaiak nem tudnak ilyet nevelni* (Kaposvár Király Pál). *Êmondom, hutyon jártam a pécsi város végin, lá mikor a szénát nëm vëttem lë a kocsirú* (Eszék vid. Nyr. VII. 231).

LÁB: 1. alsó vég. *A szőlő lába* (Esztergom vid. Nyr. XI.381). *Az udvar lábja:* belső (nem az ucca felőli) vége. [*Hun van a Szélék házuk?*] *A Lakosék lábjába* [t. i. a két udvar lábbal ér össze] (Csongrád m. Szentes Nyr. XVI.95); 2. kerítésnek két oszlop közötti része. *Egy láb kert:* körülbelül két ölnyi hosszú kerítés (Csík m. Nyr. VIII.93); 3. kiálló hegyszög (Udvarhely m. Győrffy Iván); 4. eggy tagban levő nagyobb földbirtok (Szilágy m. Nyr. VII.382); 5. a háló-kötő-tű alsó, kivágott vége (Komárom Herman O. Halászat K.); 6. a bokorháló két kávája (Bodrogköz Herman O. Halászat K.)

[Szólások]. *Az egész falunkba egy láb sincs több oan darék fáin ember, mind ak komám uram* (Székelyföld Győrffy Iván). *Ojan hatökrös gazda lössz belőlle, hogy az egész faluba, de még a vidékbe is csak ëgy láb sem vót hëzza hasonló* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 453). *Lâbra kap:* megnő (Mátra vid. Nyr. XXII.288). *Lâbra kel:* ∾. *A fiúk, mikor lâbra keltek, elindútak kënyeret keresnyi* (Mátra vid. Nyr. XXIV.431). *De sietett, csak úgy lábrul lábra jött!* (Dunántúl Simonyi Zsigmond).

[láb-alja].

lábaljáz: lábatlankodik, láb alatt van (Gömör m. Tsz.).

láb-csupor: tejes csupor (Sárospatak Nyr. XVII.528).

láb-fa: 1. az evezőpadok előtt levő, keresztbe alkalmazott dorong, a melyben a húzólegény a lábát megveti, hogy egész erővel evezhessen (Csongrád Herman O. Halászat K.); 2. a marha lábát fölnyilazó fa, ágas, lábtámasz (nyúzásnál) (Háromszék m. MNy. VI.337; Győrffy Iván; Kézdi-Vásárhely Nyr. XVI.479); 3. [malomrész] (Baja Nyr. XVII.239).

láb-gyilok: szarvasmarha lábaszárán v. bokáján a bőr alatt támadt apró diónagyságú, kemény, mirigyszerű sok csomósodás, a mely, ha elhanyagolják, gyuladni kezd, s akkor gyógyíthatatlan (Székelyföld Nyr. IV.189; XII.186) [vö. *gyilok*].

láb-hinta: két kötélen v. eggy rúdon függő deszkahinta (Székelyföld Tsz.)

láb-hintó (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *lápintó* Háromszék m. Butyka Boldizsár; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos): ∾.

láb-kása: lábikra (Baranya m. Kassai J. Szókönyv III.119. 250). *Lábam kásája* (Mátyusfölde, Tallós Nyr. XVI.381).

lâb-szuka: lábszárvédő vászon, mely alulfölül madzaggal van megkötve (Mátra vid. Nyr. XXIV.384. 431).

láb-ujk: lábújj. *Ugy megüttem a nagy lábujkamot, hogy!* (Székelyföld Győrffy Iván). *Csipeszkëggy a lábujkadra* (Csík m. Gyergyó vid. Nyr. IV.336).

láb-vető: az evezőpadok előtt levő, keresztbe alkalmazott dorong, a melyben a húzólegény a lábát megveti, hogy egész erővel evezhessen (Komárom Herman O. Halászat K.).

lába-fenő: lábát összefenő (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.235).

lábán-való: lábán álló, még le nem aratott, le nem kaszált (gabona stb.) (Kecskemét, Csallóköz, Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. Vadr.).

lábra-való: gatya (Székelyföld Nyr. II.470; Kiss Mihály).

LABACS: rossz szőllőfaj, a mely igen ritkán terem (Balaton mell. Tsz.).

LÁBALÓ: a fazekas-korong alsó kereke (Beregszász Békássy Sándor).

LABANC (*labonc* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *lobonc* Vas m. Horváth József 1839; Moldvai csáng. Nyr. IX.483): 1. *lobonc, német lobonc:* [németek csúfneve] (Vas m. Horváth József 1839); 2. *labonc:* idomtalan nagytermetű ember. *Mekkora nagy labonc!* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *lafanc*].

LABÁNCÁS: lompos, terpedt. *Labáncás feje van a vadócnak* (lolium) (Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VIII.524).

LABANCOS: kócos, lompos. *Labancos hajú* (Kis-Kún-Halas Nyr. XVIII.192). *Labancos fark* (Torontál m. Padé Kálmány L. Szeged népe II. 132) [vö. *lafancos*].

LÁBAS, LÁBOS: 1. *lábas:* egyenes szárú, meg nem dőlt. *Úgy látszott, mintha lábos vóna a buza, pedig a töviben meg van rottyanva* (Dunántúl Nyr. XVIII.42); 2. *lábos:* lábán álló, még le nem aratott, le nem kaszált (gabona stb.) (Háromszék m. Vadr. 506a); 3. *lábas:* disznóhizlaló ól (Heves m. Névtelen 1840); 4. *lábos:* hiba a vászonszövésben (mikor a hátulsó nyüstbe vesz az ember két szálat, s az elsőbe is kettőt, és így a szövést tovább folytatja) (Bodrogköz Tsz.).

lábas-erdő: fölnőtt, szálas erdő, 20—40 éves erdő (Dunántúl Erdészeti Lapok XXII.861; Esztergom vid. Nyr. XI.381; Nógrád m. Fabó András 1841; Abaúj m. Erdészeti Lapok XXII.436; Szolnok-Doboka m. bethleni és kékesi járás Erdészeti Lapok XXII.865).

lábaserdő-csősz: olyan erdőcsősz, a ki csak a védelmi teendők teljesítésével van megbízva (Cserhát Erdészeti Lapok XXII.864).

lábas-ház: emeletes ház, a melynek erkélyét oszlopok tartják (Kolozsvár Nyr. XII.527; Szinynyei József).

lábas-horog: [nép-etimológia] kobakhoz kötött, tehát úszó horog (Csongrád Herman O. Halászat K.) [vö. *lábó-horog*].

lábas-jószág: szarvasmarha, ló, birka, disznó stb. (Tolna m. Gyönk Nyr. V.379; Bereg m. Bereg-Rákos és vid. Pap Károly.).

lábas-pajta: kocsmai állás (oszlopokon nyugvó födél, a mely alá a kocsik és a barmok beállanak) (Dunántúl Király Pál).

LÁBASKOD-IK: ágaskodik (Erdély Kassai J. Szókönyv III. 250; Székelyföld Tsz.; vö. NyK. X.333).

[**LÁBATLAN**].

lábatlan-tik: pite, zsírban v. vajban kisütött lepény- v. pogácsaszerű száraz tészta, a melyet forralt tejjel v. tejes lével leöntve adnak az asztalra (Balaton mell. Tsz. 17b; Győr m. Nyr. XXI.518; Csallóköz Csaplár Benedek; Heves m. Névtelen 1840).

LABATOL: szaporán, hadarva, hebegve, hibásan, érthetetlenül beszél (Hol? Tsz.) [vö. *habatol*].

[**LÁBBAL, LÁBAL**], **LÁBOL:** 1. vizet tapos, lábbal úszik (Marosvásárhely Nyr. XV.239); 2. kibír. *Attu fétünk, hogy něm lábóhattyák a kapálást* (Zala m. Lesence-Istvánd Nyr. XVI.93).

[Szólások]. *Nem lehet azokkal lábúnyi* (Veszprém Nyr. XII.561).

átol-lábol: vizet taposva átúszik. *Átollábolom én a Marost is, ha kell* (Marosvásárhely Nyr. XV. 239).

el-lábal, el-lábol: odább áll, elmegy, elszalad, megszökik (Tolna m. Paks Nyr. XIX. 432; Háromszék m. MNy. VI.325).

meg-lábbal: kiáll, kibír, elvisel (Székelyföld Nyr. XIV.335; Kiss Mihály). *Meg se lábbalom e bajt* (Háromszék m. Nyr. X.39). *Lássad édös lovam, akarhogy vigy, csak âra ügyejj, hogy úgy vigy, hogy a sebös mönetelt én is meglábbalhassam* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 440).

[**LÁBBASZT**].

fel-lábbaszt: fölsegít (inségből) (Háromszék m. Győrffy Iván).

LÁBBINT, LÁBINT: lábával nyomint (Háromszék m. Vadr. 506a; MNy. VI.337; Győrffy Iván).

LÁBBÓ, LÁBÓ: 1. *lábó:* embert megbíró, járható zsombék a lápon. *Csak a lábóra lépj, akkor nem szakacc be* (Szatmár m. Ecsed Király Pál); 2. *lábó:* cölöpsorok közé gyepből és zsombékokból vert keskeny gát (Bereg m. Nagy-Bereg Herman O. Halászat K.); 3. *lábbó:* tutaj (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.252; Szatmár m. Mánd Nyr. XIX.382; Bereg m. Pap Károly); 4. *lábó:* a tutajnak eggy szakasza (Tisza-Dob Nyr. XX.336).

lábó-horog: kobakhoz kötött, tehát úszó horog (Csongrád m. Tápé Herman O. Halászat K.) [vö. *lábas-horog*].

LÁBBOG: inog, megnyúlik (nyüstszál) (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.189).

LÁBBOGÓ: 1. úszó. *Könnyben lábbogó szemeit* (Háromszék m. Vadr. 363); 2. ‚mikor a *mejjék* egy része megfittyen' [szövésnél] (Udvarhely m. Vadr. 511a).

LÁBCSA: láb (Eszék vid. Nyr. VIII.140).

LABDA (*lapta* Palócság Nyr. XXI.311; *laptya* Brassó m. Tatrang Nyr. II.523; *lopta* Kolozsvár Nyr. V.237; Szinnyei József; Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.214. 223; Vadr. 362. 507b; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.143; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.315; Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XII.429): 1. *labda:* labdaütő-fa (Eszék vid. Nyr. VIII.373); 2. *lábdá:* hegyesre kifaragott dugóhoz hasonló fa-játékszer (Szlavónia Nyr. XXIII.357).

lapta-rózsa: viburnum opulus (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.191).

LABÉT: tönkre ment (Gömör m. Gortva völgye Nyr. XV.430).

LÁBICSKA: csomócska (széna v. gabona, a mennyit a gyűjtő a gereblyével eggy hárítással magához húz). *Vessetek egy pár lábicska szénát az ökröknek!* (Csallóköz Csaplár Benedek).

LÁBICSKOL: (szénát, gabonát) gereblyével a lábához hárít. *Cselédek, azt meghagyom, a gyűjtésnél jó munkát tegyetek; minden szálat föllábicskoljatok, mert drága a széna az idén, mint a sáfrány!* (Csallóköz Csaplár Benedek).

LÁBIT: lábbal mozdít (Székelyföld Andrássy Antal 1843).

el-lábít *(el-lábitt):* **1.** eloson, eleblábal, odább áll, elszalad (Szilágy m. Király Pál); **2.** ellop, elcsen, elszöktet, elillaszt (Székelyföld Kiss Mihály).

LÁBÍTÓ (*lábittó, lábitó, lâbító; — lábbíttó* Háromszék m. Nyr. V.90)*:* **1.** láb alá való (zsámoly, vánkos stb.) (Szatmár Nyr. VIII.188); **2.** a faragópadnak az az alsó része, a melynek a faragó a lábát nekifeszíti (Bereg m. Pap Károly; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325); **3.** szekér fölhágójául alkalmazott hosszú rúd (Borsod m. Nyr. XVIII.515); **4.** szövőszék taposója (4—6 lécforma fa, a melyeket a szövő a lábával váltogatva nyomkod) (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286; Szatmár m. Krassó Nyr. XVI.335; Székelyföld Nyr. I.281; Andrássy Antal 1843; Kiss Mihály; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XV.384; Háromszék m. Tsz.; Nyr. III.324; V.90; Csík m. Tsz.; Nyr. VIII.93; Csík-Madaras Nyr. XX.96); mindennemű lábbal hajtott gépfélének (pl. varrógépnek, köszörülőnek) taposója, hajtó-deszkája (Beregszász Békássy Sándor); **5.** lábtó, lajtorja (Dunántúl Nyr. V.228. Baranya m. Tsz.; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286; 478; Dráva mell. Nyr. V.472; Szlavónia Nyr. V.12; XXIII.312; Pest m. Csanád Békássy Sándor; Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.336); **6.** létrául használt ágas (3—4 mtr. hosszú ágbogas fa, a melynek minden ágából legalább eggy arasznyi csonk van meghagyva) (Dunántúl Erdészeti Lapok XXII.861); **7.** faállás (építésnél) (Csallóköz Nyr. I.280).

LÁBKA: faláb, gólyaláb (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.208. 337; Vadr. 506a).

LÁBKÁZ-IK: falábon, gólyalábon jár (Háromszék m. MNy. VI.337; Vadr. 506a; Győrffy Iván).

[LÁBL-IK].

meg-láblik: [tréf.] megbotlik. *A lónak nagy lába van, mégis megláblik* (Soprony m. Fölső-Szakony Nyr. XVII.384) [vö. *mëg-lábul*].

LABODA: **1.** paraj (atriplex) (Mátra vid. Nyr. XXIV.431; Nógrád m. Nyr. IV.122); **2.** sóska (Bars m. Czimmermann János); **3.** nagy lapu (Tokaj Nyr. XIX.384); **4.** eggy kerti burján (Csík m. Nyr. VIII.93); **5.** libatopp (der stinkende gänsefuss) (Szatmár vid., Székelyföld Tsz.); **6.** a malom vízkerekének azon deszkalapjai, a melyek segedelmével a víz a kereket forgatja (Csík m. Nyr. VIII.93).

LABODÁL: bujkál, ólálkodik (Kassa vid. Nyr. IX.557).

LABODÁZ[-IK]: **1.** andalog, lassan jár-kel, ballag, kullog, lopva jár (Tokaj Nyr. XIX.384; XXIV.96); **2.** lomhán dolgozik, vesztegeti az időt (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.475).

el-labodáz: elvesztegeт, haszontalanul tölt el (időt). *Ellabodázza az időt* (Tisza-Dob Nyr. XXIV. 480).

LÁBOLÓ, LÁBBOLÓ: gázló (Háromszék m. MNy. VI.337; Győrffy Iván).

LABUCKOL: lubickol, kézzel-lábbal csapkodva vergődik (a vízben). *Labuckol, mint a kutya a vizben* (Heves m. Nyr. XXI.90) [vö. *habuckol*].

[LÁBUL].

mëg-lábul: [tréf.] megbotlik. *A lónak négy lába van, mégis mëglábul* (Komárom m. Gúta vid. Szinnyei József) [vö. *meg-láblik*].

[LACHÁZI].

lacházi-cseresnye: [tréf.] pattogatott kukorica (Pest m. Gyón Nyr. IV.372).

LACI: kis vízmeregető faedény (Zala m. Halász Ignác; Hol? Szinnyeiné Rosendahl Hilma).

LACIS: lusta, renyhe. *Ejnye de lacis vagy!* (Szeged Pap János).

LACKÓS: ∾ (Szeged Pap János).

LACS: tisztátalanul készített étel, ronda kotyvalék (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.235) [vö. *lecs*].

LACS-IK (*locs*csa fel Udvarhely m. Szombatfalva Arany-Gyulai NGy. III.61. 440): habzsol (a kutya, a macska) (Székelyföld Vadr. 383; Udvarhely m. Nyr. VIII.473; Háromszék m. Vadr.; Nyr. VIII.93).

fel-lacs, fel-locs: fölhabzsol. *Hogy ak kutyák laccsák fel av véredet!* (Székelyföld Győrffy Iván). *Loccsa fel a kutya gyönge levesedet* (Udvarhely m. Szombatfalva Arany-Gyulai NGy. III.61. 440).

LÁCSI: gyáva (Bihar m. Pocsaj Nyr. V.572).

[LACSOHOD-IK], LECSOHOD-IK: elhanyagolja magát, ellomposodik (Tolna m. Paks Nyr. XIX.479).

le-lacsohodik: ∾. *A legény is . . . mihelyt megházasodik, mindjárt lelacsohodik* (Vas m. Egervölgye Erdélyi J. Népd. és mondák II.192).

LACSOL: habzsol (a kutya, a macska) (Csík m. Nyr. VIII.93) [vö. *lecsël*].

1. **LACSUHA** (Tisza-Dob Nyr. XX.336; XXIV. 94; Tokaj Nyr. XXIV.96; *lecsuha, lëcsuha* Kis-Kúnság Nyr. III.565; Kúnszentmiklós Nyr. XV. 47; Nagy-Kőrös Nyr. XIV.468): **1.** rendetlen öltözetű, magára mit sem adó, piszkos, ronda (Kúnszentmiklós Nyr. XV.47). *De nagy lecsuha ember!* [*Milyen volt a menyasszony?*] *Egy nagy lecsuha* (Nagy-Kőrös Nyr. XIV.468). *Lacsuha em-*

bernek pangyula a ruhája (Tisza-Dob Nyr. XXIV. 94); 2. lomha, lusta, rest, tespedt, dologtalan (Kis-Kúnság Nyr. III.565; Nagy-Kőrös Nyr. XIV. 468; Tisza-Dob Nyr. XX.336; Tokaj Nyr. XXIV.96).

2. **LACSÚHA**: lebbencs, vastagra nyújtott és szélesre szaggatott tészta (Nagy-Kúnság Nyr. II.136; Karcag Nyr. XIII.432; Tiszafüred és vid. Kimnach Ödön).

LACSÚHÁSKOD-IK: lustálkodik (Tokaj Nyr. XXIV.96).

LÁDA (*lâdâ*): vasuti kocsi. *Hârminc lâdâs mâsinâ* (Hont m. Helemba Nyr. IV.192).

láda-fia: láda fiókja (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.525).

LÁDABELI: fehérnemű, kelengye (Zilah Nyr. XIV.334).

LADÁZ (*ladéz* Udvarhely m. Nyr. VIII.473): lármáz, kiabál, pöröl, veszekszik (Győr m. Tsz.; Győr m. Csécsény Nyr. XII.236; Udvarhely m. Nyr. VIII.473). *Egész nap ladáznak egymással* (Győr m. Bőny Nyr. XVII.575).

LÁDICSKA: ládika, ládácska (Somogy m. Mesztegnye Nyr. IX.282).

LADIK: nagyobb (10—15 személyre való) csónak, hajó, halászhajó (Soprony m. Rábaköz Nyr. III.281; Komárom Herman O. Halászat K.; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.283).

LADOL: megrak, megterhel. *Három izomban* [így!] *ladolva* (Baranya m. Nyr. III.565).

meg-ladol: ∾ (Baranya m. Nyr. II.184).

LADONYOZ: deszkával megtold (kis hajót) (Fertő mell. MNy. III.244).

LAFÁL: habzsol, mohón fal (Vas m. Horváth József 1839).

LAFANC (*lafonc* Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.456; *rafanc* Somogy m. Nyr. XIV.479): 1. ringy-rongy; ronda, szakadozott ruha (Vas m. Kemenesalja, Veszprém m. Pápa vid. Tsz.; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.237); 2. rongyos, piszkos, rendetlen öltözetű (Zala m. Hetés Nyr. II.373); 3. haszontalan, élhetetlen, cudar, semmirevaló, jött-ment (Somogy m. Nyr. XIV.479; Baranya m. Kassai J. Szókönyv III.263). *Német lafanc:* jött-ment német (Veszprém m. Pápa Nyr. XVI.527). *Nagy lafonc:* hórihorgas ember (Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.456) [vö. *labanc*].

LAFANCOS (*rafacos* Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573): rongyos, piszkos, ronda, lucskos, csatakos (Tata vid. Nyr. V.329; Gyöngyös vid. Nyr. II.181; Kúnszentmiklós Nyr. XV.47; Kassa vid. Nyr. XIX.189) [vö. *labancos*].

LAFATOL, LAPATYOL (*lafatol* Pápa vid. Tsz.; Hont m. Nyr. VI.232; Székelyföld Tsz. 236a; *lafatú* Vas m. Kemenesalja Nyr. III.88; *lafátyóni* Somogy m. Visnye Nyr. XVII.333; *lafatyol* Baranya m. Bélye Nyr. XVIII.478; Tiszafüred és vid. Kimnach Ödön; *lafatyúja* Veszprém Nyr. VII.381; *lafatyul* Közép-Baranya Nyr. III.282; *lapatyol* Nagy-Kúnság Nyr. XX.45; Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.424; Debrecen Nyr. XXIII.334): 1. *lafatol, lafatú, lafátyóni, lafatyol, lafatyúja, lafatyul:* 1. habzsol, mohón fal, sietve eszik (Vas m. Kemenesalja Nyr. III.88; Somogy m. Visnye Nyr. XVII.333; Veszprém Nyr. VII.381; Pápa vid. Tsz.; Közép-Baranya Nyr. III.282; Hont m. Nyr. VI.232; Tiszafüred és vid. Kimnach Ödön; Székelyföld Tsz. 236a); 2. *lapatyol, lafatyol:* sebesen beszél, sokat beszél, fecseg (Baranya m. Bélye Nyr. XVIII.478; Nagy-Kúnság Nyr. XX.45; Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.424; Debrecen Nyr. XXIII.334) [vö. *lefetël*].

LAFFOG: lomhán megy. *Nem mondtam* [*hogy siessen*], *mert tudtam, hogy nem szokott laffogni* (Tisza-Eszlár Nyr. XII.508) [vö. *2. lappog, leffëg*].

LAFFOL (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.333; *lafol* Hol? Kresznerics F. Szótár II.3): habzsol, mohón fal, sietve eszik.

LAFOG: lomposan lelóg (a ruhája) (Tiszafüred és vid. Kimnach Ödön) [vö. *lefëg*].

LAFTAT: lomhán megy (Fölső-Somogy Nyr. X.190).

LAFTOL: tartóztatva evez (a háló elakadásánál) (Komárom Herman O. Halászat K.).

[LAFTOLÓ, LAPTOLÓ].

laftoló-háló, laptoló-háló: 70 m. hosszú, 12 m. széles háló, a melynek a berendezése olyan, mint a léhés v. az öreghálóé; a folyó közepén halásznak vele (Komárom, Budapest Herman O. Halászat K.).

LAGANY: hórihorgas (Szentes Nyr. VIII.281).

LAGÁROZ: rigolíroz (Somogy m. Nyr. XX.430).

LAGÁRZÁS: rigolírozás (Somogy m. Nyr. XX.430).

LÁGY: 1. lanyha, energiátlan. *Lágy ember* (Erdély Szinnyei József). *Lágy hal:* az olyan hal, a mely a szárazra kivetve hamar megdöglik és romlásnak indul (pl. a pisztráng, a galóca stb.) (Általánosan haszn. Herman O. Halászat K.); 2. fej-lágya. *Tetés lágyu:* magas fenhordott fejű, kecskefejű. *Dombos lágyu s homloku* (Székelyföld Kiss Mihály).

[Szólások]. *Mint látom, lágyig vagy:* el vagy fáradva, erőtlenedve, csüggedve (Göcsej Tsz.).

lágy-agy: fej-lágya. *A lágyaggya* v. *a feje lágyaggya* (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

lágy-faszú: pipogya, teddide-teddoda (ember) (Csallóköz Komáromi Pál).

lágy-meleg: langyos (Tisza mell. és Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.260).

lágy-mosó: mosogató rongy (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.382; Túrkeve Nyr. V.227).

LÁGYAS, LÁGYOS: **1.** *lágyas:* silány fű (Baranya m. Pellérd Nyr. XI.239); **2.** *lágyos:* [?]. *Itt az akasztófa alatt a lágyosban van ajan viz* (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XIII.379).

LÁGYÉK: fej-lágya (Háromszék m. Győrffy Iván).

LÁGYELŐ, LÁGYELLŐ: hosszú (4—6 ökör hajtására való) ostor nyele (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.237; Kecskemét Nyr. XIX.46; Kún-Majsa Nyr. IX.526) [vö. *négyellő*].

lágyellő-nyél: ∾ (Kecskemét Horváth József).

LÁGYÍTÓ: kendermagos víz, a melyben a meglúgzott (megfehérített) kendert puhítják (Csík m. MNy. VI.374).

LAGYMAT, LATYMAG: habarék-lé, poshadt lé, moslék-víz (Háromszék m. MNy. VI.337; Győrffy Iván).

LAGYMATAG (*lágymatag* Székelyföld Tsz.; *lagymatég* Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 506b; *latymatag* Csík-Szentgyörgy Nyr. X.238): **1.** langyos (Székelyföld Tsz.; Nyr. IV.236; Andrássy Antal 1843; Győrffy Iván; Udvarhely m. Bethlenfalva Nyr. VII.384; Háromszék m. Vadr.; Csík m. Gyergyó vid. Kiss Mihály); **2.** habarékos, poshadt (lé) (Háromszék m. MNy. VI.337; Győrffy Iván); **3.** lanyha, energiátlan (ember) (Háromszék m. Vadr.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík-Szentgyörgy Nyr. X.238).

[LÁGYUL].

el-lágyul: becsíp (Hol? Nyr. XVII.236).

meg-lágyul: megnedvesedik (a só) (Tokaj Nyr. XXII.330).

LÁGYULÁS: hóolvadás (Hajdú m. Tetétlen Barcsa János).

LAJ: a zsilip és a malomkerék közötti deszkaválu, mely a lerohanó vizet a kerék lapátjaira vezeti (Székelyföld Kriza; Udvarhely m. Nyr. IV.371; Háromszék m. MNy. VI.337; Vadr.; Marosvásárhely Győrffy Iván).

LAJBI, LAJBLI (*lájbi, lájbli; — lábli* Csurgó vid. Király Pál; *lábri* Nagy-Szalonta Nyr. XV.470; Érmellék Nyr. V.473; *lajbri* Nagy-Szalonta Nyr. XV.470; Bihar m. Fugyi-Vásárhely Nyr. III.232; Debrecen Nyr. IX.267): mellény (Dunántúl Nyr. V.264; Soprony m. Répce mell. Nyr. II.560; Somogy m. Sándor József; Veszprém Nyr. IX.524; Veszprém m. Szentgál Nyr. II.185; Veszprém m. Csetény Nyr. V.471; Székesfehérvár Nyr. XIII. 477; Nagy-Szalonta Nyr. XV.470; Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.200; Szentes Nyr. VIII.281; Debrecen Nyr. IX.131; Szatmár Nyr. VII.190; Zemplén m. Császár Árpád; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.427; Heves m. Csépa Nyr. III.287; Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.273; Rimaszombat Nyr. V.271; Háromszék m. MNy. VI.356; Háromszék m. Butyka Boldizsár).

LAJCSIZ-IK: bolondozik (Baranya m. Nyr. II.184).

LAJFÁNT: erősebb fonal, vastagabb madzagféle, leginkább a szétbontott kötélnek eggyik fonala (Komárom Nyr. VII.282; Herman O. Halászat K.; id. Szinnyei József, Beöthy Zsolt).

LAJHA: rest, lomha, tunya (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Fehér m. Nyr. IV.420; Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Brassó m. Hosszúfalu Nyr. VI.475) [vö. *1. lajhó, lanyha*].

LAJHÁL: aprózik, szitál (az eső) (Bács m. Nyr. V.471) [vö. *lanyhál*].

LAJHÁLÓD-IK: ∾ (Hont m. Kovár és vid. Nyr. XVI.525; XVII.42).

LAJHÁR: **1.** lusta, rest, lomha (Balaton mell. Tsz.; Szabolcs m. Kis-Besenyőd Nyr. IX.136 [itt *lajdár* nyilván hiba]; Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly; Székelyföld Tsz.; Csík-Szentgyörgy Nyr. X.330); **2.** otromba, esetlen. *De csunya nagy lajhár ember* v. *asszony!* (Kassa vid. Nyr. XVII.284).

1. **LAJHÓ**: rest, lomha, tunya, renyhe, puha, energiátlan (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 507a; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár) [vö. *lajha, lajkó, lanyhó*].

2. **LAJHÓ**: jókedvű, könnyűvérű, mindent könnyen vevő, bohókás (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.475).

LAJHOG: aprózik, szitál, permetezik (az eső) (Pest m. Félegyháza, Hont m. Király Pál).

LAJKA: [?]. *Fekete, mint a lajka* (Hont m. Kovár vid. Nyr. XVI.525).

LAJKÓ: rest, lomha, tunya (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.526; XXI.528; Király Pál) [vö. *1. lajhó*].

LAJMÁS: sóhordó ember (Szeged Sümeghy Pál 1841).

LAJMÓ: kukorica-csőszök vigyázó létrája (földbe ásott szálfa keresztben átdugott fokokkal) (Csallóköz Csaplár Benedek; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.92).

LAJSZLI: széle vminek (Rimaszombat Nyr. XII. 190).

LAJSZNA: léc (Szatmár m. Kapnikbánya és vid. NyK. II.373; Tisza mell. Nyr. III.238).

LAJT: tágas nyilású hordó v. födeles kád, melyben vizet, összezúzott szőllőt v. szilvát, eleven halat szállítanak (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Göcsej Nyr. XII.95; Tolna m.

Király Pál; Székesfehérvár Nyr. VII.187; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.382; Csongrád m. Lauka Gusztáv 1842; Szentes Nyr. IX.94; Szeged vid. Nyr. III.479; Szeged, Komárom, Tata Herman O. Halászat K.; Tiszafüred és vid. Kimnach Ödön).

LAJTOL: nehezen cammog (Udvarhely m. Vadr.). *Elig bira nagy bajjal a hegyre kilajtóni* [a kövér ember] (Székelyföld Győrffy Iván).

LAJTORJA, LÉTRA (*lajtarja* Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.47; *lajtergya, lajtërgya* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.560; XX.365; Soprony m. Horpács Nyr. XIV.432; Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.527; Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. XV.190; Zala m. Szepezd Nyr. XVII.236; Somogy m. Sándor József; Fölső-Somogy Nyr. X.190; Somogy m. Marót puszta Nyr. III.511; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. IV. 38; Csurgó vid. Király Pál; Fehér m. Nyr. X. 187; *lajtérgya* Vas m. Kemenesalja Nyr. XIII.235; Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.323; *lajtërja* Veszprém Nyr. II.134; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.27; *lajtorgya* Zala m. Szepezd Nyr. XVII.236; Veszprém m. Csetény Nyr. V.471; XXII.379; Szeged vid. Nyr. V.471; *lajtornya* Kalotaszeg, Zsobok Melich János; Udvarhely m. Malomfalva Nyr. VII.427; *lajtra* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X. 324; *latira* Aranyosszék Kiss Mihály; *létarja* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. X.239; Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János; *létorja* Bereg m. Dercen Nyr. XX.432; *rajtaja* Brassó m. Zajzon Nyr. III.373; *rajtoja* Debrecen Nyr. IX. 267; Brassó m. Hétfalu Király Pál; *rajtôja* Udvarhely m. Vadr.; *rajtojja* Bihar m. Pocsaj Nyr. V.521; *rejtya* Palócság Tsz.; *rajtórja* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *rétla* Ipoly vid. Nyr. III.428; *rétlå* Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.95; *rétlya* Hont m. Nyr. V.474; Ipoly vid. Nyr. I.178; *rêtlya* Mátra vid. Nyr. XXII.335; *rêtlyå* Gömör m. Gortva- és Rima völgye Nyr. XVIII.456; *rêtlyât* Mátra alja Nyr. XXIII.191; *riétlya* Nógrád m. Nyr. IV.425; *rétoha* Zala m. Hetés Nyr. II.373; *rétoja* Ugocsa m. Gődényháza Nyr. III.371; *rétója* Beszterce m. Zselyk Nyr. XVIII.576; XXII.376; *réturha* Göcsej Nyr. XII.47; XIII.354; *rétya* Baranya m. Ormányság Nyr. I.379; Nógrád m. Tolmács Nyr. XV. 326; *rétyå* Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.95; *rétylya* Nógrád m. Megyer Nyr. VII.38; *réttya* Dunántúl Nyr. V.228; Baranya m. Ormányság Tsz.; Baranya m. Okorág Király Pál): 1. *létra:* szekéroldal (Székelyföld Győrffy Iván); 2. *lajtra:* hosszú és széles bérfa (szekéren), melyet széna- és gabonahordáskor használnak (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.324).

lajtorja-áll (Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XIII.578; *rajtórja-áll* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos): a létra és a szekérlajtorja két hosszú gerendája.

lajtorja-záp (Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XIII.578; *rajtórja-záp* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos): a létra és a szekérlajtorja két oldalát összefoglaló két v. három fa (kettő a két végén, a harmadik a közepén; ezek között vannak a fogak).

LAJTVÁNYOS: nyomorult, hitvány (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286). *Lajtványos a kártyám* (Kecskemét Nyr. XIX.330).

[LAK].

lak-hely: lakóhely. *Jobb, hå åz e'gbe csinâsz mågådnåk låkhelyet* (Gömör m. Serke és vid. Nyr. XVIII.139. 459).

LAK-IK (*lok-ik* Maros-Torda m. marosi alsójárás Ravasz Árpád; Moldvai csáng. Nyr. IX. 483): 1. szolgál (cseléd) (Tisza-Dob Nyr. XVIII. 571; XIX.95; Kolozsvár Szinnyei József; Háromszék m. Vadr. 402); 2. étkezik. *Úgy lakám, hogy hejbe megehülék* (Székelyföld Kiss Mihály).

[Szólások]. *Lakik vele:* vadházasságban él vele (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.574). *Ne lakjon bennem:* ne keressen bennem mindig hibát! (Kolozsvár Hegedűs Béláné). *Lagzit (lakzit) laktak:* lakodalmat csaptak (Nagy-Kőrös Arany-Gyulai NGy. I.416; Gömör m. Nyr. XXII.576; Hont m. Tesmag Nyr. X.528; Nógrád m. Megyer Nyr. VI.521; VII.38). *Nagy lakodalmat lakott* (*laktak*) (Kúnszentmárton Nyr. III.31; Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.242). *Kendőt lakni:* kendőt váltani (eljegyzésül) (Palócság Mikó Pál).

el-lakik: jóllakik, eltelik (étellel, itallal). *Úgy ellakott, mint a dob* (Háromszék m. Nyr. IV.515). *Pálinkával úgy êlakott* (Udvarhely m. Vadr. 52).

[Szólások]. *A lakodalmat ellakták* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.455). *Al lakadalmat ellaktâk szêpen fájinú* (Heves m. Parád Nyr. XXII. 478).

fel-lakik: jóllakik (Nagy-Kúnság Nyr. II.325).

[Szólások]. *Fellakni a lakodalmat:* átmulatni (Soprony m. Fölső-Szakony Nyr. XVII.383).

ki-lakik: 1. szolgál, szolgálatban áll. *Kilaknak a gyermekei* (Háromszék m. Vadr.); 2. jóllakik, eltelik (étellel, itallal). *A gyerëkëk de kilaktak gombóccal!* (Somogy m. Balaton mell. Nyr. XVI.477).

meg-lakik: jóllakik, eltelik (étellel, itallal). *Mëllaktaónk káveévaó keét ódóvást* (Palócság Nyr. VI.518). *Meglakott:* [tréf.] részeg (Komárom m. Sz.-Péter Tsz.).

LÁK: tó, mocsár (Erdővidék Tsz.).

LAKÁL (*låkâl*): lakik (Palócság Ethnographia III.359; Heves m. Névtelen 1840; Mátra vid. Nyr. XXII.288; Gömör m. Nyr. XVIII.501; XXIII. 44; Rimaszombat Nyr. XVII.525). [*Az eskaraplya*] *mindê ja harasztba lakâl* (Mátra vid. Nyr. XXII. 240).

LAKÁLGAT (*låkâlgat*): lakik, éldegél (Abaúj m. Beret Nyr. IV.329).

LAKALOM: lakodalom (Dráva vid. Nyr. XIII. 475).

LAKÁS: 1. lakoma, lakodalmi lakoma (Kapnikbánya és vid. NyK. II.377); 2. céhgyűlés (Kézdi-Vásárhely Nyr. XIV.240; XVI.192. 528; XVII.480; Hol? Nyr. XVII.288. 384).

LAKAT (*lokat* Maros-Torda m. marosi alsójárás Ravasz Árpád): sajtó gerendája, melyben a csavar van (Heves m. Névtelen 1840).

[LAKATOS].

lakatos-kutya: [tréf.] sarkantyú (Heves m. Névtelen 1840).

LAKHANDI, LAKHANGYI: földbe ásott és gazzal, náddal stb. födött pusztai viskó, putri (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.67. 237).

LAKMÁR: lakoma [?] (Pápa vid. Tsz.).

LAKÓ (*lakuó*): zsellér (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.143; Gömör m. Tsz.).

LAKODALOM: 1. vendégség, mulatság, lakoma (Göcsej, Resznek Nyr. XII.188); 2. [tréf.] közösülés. *Előbb lesz a vendégség* [lakodalom], *s azután a lakodalom* (Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.427).

LAKOMA (*lakma* Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.254): torkos, falánk (Vas m. Őrség Nyr. I. 422; III.283; Pápa Király Pál; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.254).

LÁKON: telhetetlen (Brassó m. Bácsfalu Nyr. III.564).

LAKOS (*lakós* Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Bethlenfalva Nyr. XVII.326): 1. béres, szolgaember, tanyás, munkás (Kis-Kúnság Kimnach Ödön). *È bujtár mindég a cserénné vót; úgy is híttàk: tanyás va lakos. Ű-neki a vót a hivatajja, hogy a cserénbe semmi cédaság në lögyön* (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.84); 2. lakosság. *Mëgcsalták a lakost* (Hajdú m. Tetétlen, Kaba Nyr. XXIII.38).

LAKÓZ-IK: lakik (Moldvai csáng. Nyr. IX. 530).

LAKOZÁS: 1. céh-lakoma (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.237; Baja Bayer József); 2. táncmulatság (Kecskemét Nyr. XIX.46).

LAKTAT: hamar jóllakást okoz (Csallóköz Csaplár Benedek).

LAKTATÓ: hamar jóllakást okozó. *Tessék, ez igen jó laktató étel!* (Erdély Király Pál).

LAKZ-IK: lakodalmát tartja. *Két bátyám lagzik egymásután* (Szolnok Simonyi Zsigmond).

LAKZI: táncmulatság (Bereg m. Pap Károly).

LALA: néma (Udvarhely m. Kriza).

LÁLÉ: ügyetlen, mamlasz (Vas m. Horváth József 1839).

lálé-nyaku: hosszú és félrehajlott nyakú (Hol? Erdélyi Pál).

LÁLÉLKOD-IK: ügyetlenkedik, mamlaszkodik (Vas m. Horváth József 1839).

LAM (*lom* Szatmár m. Csenger Barna Ferdinánd): 1. *lam:* lucsok, csatak. *Merő lam vagyok* (Pozsony m. Kassai J. Szókönyv III.256). *Mind lam lett a ruhám* (Győr vid. Nyr. IX.286); 2. *lom:* tavasszal meginduló jég (a folyón). *Jön a lom!* (Szatmár m. Csenger Barna Ferdinánd).

LAMBÁRKOD-IK: lustálkodik (Komárom m. Fűr Nyr. XX.479).

LAMBÓ: csőszhágcsó (Csallóköz Nyr. I.280).

LAMENTÁL: nyelvel, lármáz (Tokaj Nyr. XIX.384).

LAMMOG: lomhán jár (Háromszék m. MNy. VI.337; Győrffy Iván).

[LAMOL].

[Szólások]. *Maga alá lamol:* maga alá vizel (Veszprém m. Nyr. XVII.413).

LAMOS (*lomos* Tolna m. Paks Nyr. XXII.383; Háromszék m. Nyr. IX.32): 1. *lamos, lomos:* lucskos, csatakos, harmattól nedves (Duna mell. Kassai J. Szókönyv III.119; Balaton mell. és hely nélkül Tsz.; Tolna m. Paks Nyr. XXII.383; Győr m. Szigetköz, Duna-Szentpál Nyr. VIII.522; Háromszék m. Nyr. IX.32); 2. *lamos:* húgyos, maga alá vizelő (gyermek), a maga trágyájába, hugyába belefeküdni szerető (állat) (Vas m. Kassai J. Szókönyv III.256; Kemenesalja Tsz.; Veszprém m. Nyr. XVII.413). *Húgyos, lamos, tobákos, éjjel szapul, nappal mos* [így szokták csúfolni az álmában maga alá vizelő gyermeket] (Veszprém m. Pápa Nyr. XVI.527).

lamos-fű: asclepias incarnata (Pécs Kassai J. Szókönyv II.115; III.256).

1. **LAMP**: darázsfészek (Soprony m. Röjtök Nyr. III.513) [vö. *lampos*].

2. **LAMP**: láng. *Lamppal ég* (Baranya m. Ormányság Nyr. I.424). *Nëm birom előtani, mer már lampal ëgött* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI. 431). *A mint az égi tűz rászát, mingyá ëccörre lampat vetëtt* (Dráva mell. Nyr. V.472).

[LAMPAD].

föl-lampad: lángot vet, lángra lobban (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284).

LÁMPÁS. *Lámpás ló:* olyan ló, a melynek hosszúkás fehér homlokjegye van (Székelyföld Kiss Mihály).

LÁMPÁSOS. *Lámpásos ló:* ∾ (Székelyföld Kiss Mihály).

LÁMPÉRT: eggy szőllőfaj (Győr m. Tsz.).

1. **LAMPÉRTOS**: lompos, piszkos, rongyos öltözetű és lassú járású (Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573).

2. **LAMPÉRTOS, LÁMPÉRTOS, LAMPËRTOS**: nagyot halló (Rábaköz MNy. III.245; Vas m. Kemenesalja, Győr m. Tsz.; Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.95).

LÁMPI (*lampi* Pozsony m. Tárnok Nyr. VIII. 471): lámpás (Nyitra m. Vág-Hosszúfalu Nyr. XX.24; Maros-Torda m. marosi alsójárás Ravasz Árpád; Háromszék m. Uzon Nyr. IX.40; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.528).

LÁMPISTA: gyámoltalan, élhetetlen, eggyügyű, mafla (Eszék vid. Nyr. VIII.140; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.431).

LÁMPÓ: lágy, puha, lomha (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.).

LAMPOG: ég. *Ama mëgent lampog a rét:* ég a nád a réten (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI. 284) [vö. *lombog*].

LAMPOS, LAMPOSZ: 1. *lampos:* a méhek viasz-alkotmánya (Soprony m. Horpács Nyr. V. 269); 2. *lampos:* lépes méz (Balaton mell. Tsz.); 3. *lamposz:* tüdő (Brassó m. Tatrang Nyr. II.523) [vö. *1. lamp*].

lampos-méz: lépes méz (Soprony m. Horpács Nyr. V.269).

LÁNC: 1. hold (föld). *Van három lánc fokhajmájuk* (Torontál m. Padé Kálmány L. Szeged népe III.73). *Láncént*: holdnyi. *Ugy hat láncént a föd, a mit klével akarok bévetni* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.431); 2. bor habja (Kecskemét Nyr. IV.284).

lánc-fű: leontodon taraxacum (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.191).

lánc-lék: hajtólyuk a jégen (Bodrogköz Herman O. Halászat K.).

LANCA: petrence (Dráva mell. Nyr. V.472; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.432; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286).

lanca-fa, lanc-fa (*lánc-fa* Háromszék m. Tsz.; Borszék Hegedüs István): 1. *lanca-fa*: petrencerúd, szénahordó rúd (Dráva mell. Nyr. V.472; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286); 2. *lánc-fa:* lármafa (magas faszál, a melynek tetején a régi zavargós időkben zsuppot gyújtottak meg a közelgő veszély jeléül, hogy a vidékbeliek oda gyülekezzenek) (Háromszék m. Tsz.); 3. *lanc-fa, lánc-fa:* karfa (mélység fölött vivő út szélén), gátfa (vámos helyeken) (Székelyföld Kiss Mihály; Borszék Hegedüs István); 4. *lanc-fa:* hórihorgas (Marosvásárhely Nyr. IX.428). *Lancfa ember, nagy lancfa, nagy lancfa ember* (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.456; III.263).

LÁNCALÉK (*láncfalék* Háromszék m. Tsz.): a szán lekötő láncához toldott faágas, kötél- v. gúzsdarab (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván).

[**LÁNCOS**].

láncos-kefe: [nép-etimológia] fényesítő kefe (‚glancos k.') (Kaszárnyai szó Nyr. III.328).

LANDARIS: eggy táncnem (Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XIII.331) [vö. *langalus*].

LÁNDORGÓ: vándorló, kóborló, jött-ment (Dráva mell. Kopács Király Pál).

LANDSA: vásári cédulaház (Veszprém m. Mező-Komárom Király Pál).

LANDUL: lobbot vet (Vas m. Őrség Tsz.).

LÁNG (*lang* Dráva mell. Kopács Nyr. XVII.191; Mezőtúr Nyr. X.336; Debrecen Nyr. IX.161; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII. 315; Deés Nyr. XI.526; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.244; Kiss Mihály; Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. III.554; Udvarhely m. Szombatfalva Arany-Gyulai NGy. III.61; Háromszék m. Tsz.; MNy. VI.207; Nyr. VI.473; Csík m. Nyr. VIII.93). — *Lang:* lángliszt, legfinomabb liszt (Háromszék m. Tsz.). *Törökbúza pogácsának én vagyok a langja, Ilona mátkám a dörcéje, Kàtám a korpája* (Udvarhely m. Fehér-Nyikó mell. Vadr. 113).

[Szólások]. *Fekete lánggal ég:* nem ég (Csongrád Nyr. VIII. 513).

láng-elő: lángos (Tokaj Nyr. XXIV.96).

láng-előtt: takaréktűzhelyen sült lángos (Zemplén m. Nyr. IV.522).

LANGALÉTA: 1. hórihorgas ember v. legény (Zala m. Arács Nyr. XXII.239; Fehér m. Nyr. V.130; Győr m. Tsz.; Vác Markovics Sándor); 2. pőre, félmeztelen [?] (Vas m. Kemenesalja Tsz.); 3. lomhán járó ember [?] (Vas m. Kassai J. Szókönyv III.261 [így: *langya-léta*]).

LANGALI: lángos (Göcsej Nyr. XIV.166; Budenz-Album 160; Somogy m. Nyr. X.476).

LANGALL-IK: lángol, lánggal ég, lángmódra lobog. *Hajtsad, hajtsad mindaddig, míg a szoknya langallik!* [táncközbeli mondóka] (Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 329). *Járjad, járjad mindaddig, míg a szoknya langallik!* [táncközbeli mondóka] (Erdővidék Nyr. IX.430). *Járjad, járjad hajnalig, míg a szoknyád langallik* [táncközbeli mondóka] (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.244).

el-langallik: kiaszik a földből. *A búza ellangalt* (Hunyad m. Łozsád Nyr. XXII.458).

LANGALUS (Háromszék m. MNy. VI.356; *langalis* Kalotaszeg, Zsobok Melich János): eggy táncnem [vö. *landaris, langász*].

LANGÁSZ: eggy táncnem (Mármaros m. Visk Nyr. XVIII.522) [vö. *langalus*].

LANGÓ: örvény karimája. *Vigyázz, el ne kapjon a langó* v. *bele ne kerüjj a langóba!* (Jász-Nagykún-Szolnok m. Tisza-Várkony Király Pál).

LÁNGOL (*langal* Zala m. Kővágó-Örs Simonyi Zsigmond; *lànggol* Püspök-Ladány Nyr. VI.174): tüzel. *Langalj még a kemencébe, hadd süssük még be ezt a kenyeret* (Zala m. Kővágó-Örs Simonyi Zsigmond).

LANGOLAT: a ,kertek allára' vivő eggyik út (Soprony m. Horpács Nyr. V.269).

LÁNGOLÓ (Győr m. Tsz.; *langalló* Répce mell. Nemes-Viss Nyr. XVII.336; Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII.46; Veszprém m. Szentgál Nyr. III.478; Veszprém m. Csetény Halász Ignác; Szatmár m. Kapnikbánya és vid. NyK. II.377; Udvarhely m. Gálffy Sándor; Háromszék m. MNy. VI.221. 337; Vadr.; Győrffy Iván; *langaló* Vas m. Kemenesalja Tsz.; Pápa Nyr. XIV.527; Székesfehérvár Nyr. VII.187; Szatmár m. Gencs Nyr. X.525; Kapnikbánya és vid. NyK. II.377; Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XII.429; Székelyföld Győrffy Iván; *lángaló* Dunántúl Nyr. V.228; *langaluó* Soprony m. Horpács Nyr. V.269; Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.143; Vas m. Répce-Sz.-György Nyr. XVIII.527; *langoló* Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.323): 1. *langalló:* lánggal égő üszög (Udvarhely m. Gálffy Sándor); 2. *lángoló:* vékonyra hasogatott tüzelőfa, a melylyel kenyérsütéskor a kemencét belángolják (Rimaszombat Nyr. V.272); 3. *langalló, langaló:* ércpörkölő lángkemence (Kapnikbánya és vid. NyK. II.377); 4. *langalló, langaló, lángaló, langaluó, langoló, lángoló:* lángos (Dunántúl Nyr. V.228; Soprony m. Horpács Nyr. V.269; Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.143; Répce mell. Nemes-Viss Nyr. XVII.336; Vas m. Kemenesalja Tsz.; Vas m. Répce-Sz.-György Nyr. XVIII.527; Pápa Nyr. XVI.527; Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII. 46; Veszprém m. Szentgál Nyr. III.478; Veszprém m. Csetény Halász Ignác; Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.323; Székesfehérvár Nyr. VII.187; Győr m. Tsz.; Szatmár m. Gencs Nyr. X.525; Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XII.429; Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.221. 337; Vadr.).

[**LÁNGOLÓS**], **LÁNGALÓS**: lángos (Zala m. Orosztony Nyr. XXIV.384).

[**LÁNGOS**], **LANGOS** (*langas* Baranya m. Ormányság Kassai J. Szókönyv III.261): 1. *langas, langos:* széllyel eresztett, lobogó, hullámos, borzas (haj) (Baranya m. Tsz.; Ormányság Kassai J. Szókönyv III.261; Tiszafüred és vid. Kimnach Ödön); 2. bolygótűz (,tüzes ember') (Háromszék m. Tsz.).

lângos-lepên: lángos (Nógrád m. Terbeléd Nyr. XXIII.191).

LANGY: langyos (Duna mell. Kassai J. Szókönyv III.260; Csallóköz Szinnyei József).

LANGYOS: lanyha, lágy, energiátlan [?]. *Ez ollyan nagy, langyos embër* (Heves m. Saár Nyr. II.524).

LANGYUL: langyosodik (Csallóköz Nyr. I. 280).

LANKA (Szatmár m. Király Pál; Szatmár Kassai J. Szókönyv III.261; Szatmár vid. Nyr. VIII.523; Erdély Király Pál; Székelyföld Andrássy Antal 1843; Kiss Mihály; Udvarhely m. Nyr. VIII.473. 509; Háromszék m. Kiss Mihály; *lonka* Székelyföld Nyr. V.377; Magyarország és a nagy világ 1870. 121; Csík m. Nyr. VIII.94; Moldvai csáng. Nyr. III.2; Bukovina Nyr. VI.472; *lunka* Bukovina Nyr. VI.472): 1. *lanka, lonka:* halk lejtő, gyengén hágós hely, meneteles hegyoldal, gyengén öblösödő v. nyergesedő fennsík (Erdély Király Pál; Székelyföld Andrássy Antal 1843; Kiss Mihály; Udvarhely m. Nyr. VIII.473. 509; Háromszék m. Kiss Mihály; Csík m. Nyr. VIII.94); 2. *lonka:* hegyoldalnak lépcsőzetesen emelkedő része, a melynek alatta és fölötte meredekség van (Székelyföld Nyr. V.377; Magyarország és a nagy világ 1870. 121); 3. *lonka, lunka:* víz melletti hely (pl. legelő v. kukoricás) (Moldvai csáng. Nyr. III.2; Bukovina Nyr. VI. 472); 4. *lanka:* gyümölcsös, víz mellett fekvő gyümölcsös (Szatmár m. Király Pál; Szatmár és vid. Kassai J. Szókönyv III.261; Nyr. VIII.523); 5. *lanka:* folyóvíznek lassú folyású helye (Udvarhely m. Nyr. VIII.473. 509).

LANKAD: kezd elaludni. *Lankad a lámpa* (Nagy-Kálló Nyr. XII.430). *Lankad már a tűz* (Erdély Szinnyei József).

ê-lankad: elhervad. *Êlankad a koszorú* (Csongrád m. Szentes Nyr. VIII.324).

LANKÁS: 1. kissé lejtős, gyengén hágós, meneteles (Székelyföld Nyr. II.470; Andrássy Antal 1843; Kiss Mihály). *Kicsit lankás az útja, de sehol se meredek* (Csallóköz Csaplár Benedek); 2. kissé lejtős hely, meneteles hegyoldal (Udvarhely m. Nyr. VIII.473. 509; Háromszék m. Nyr. IV.427); 3. róna, vizenyős térség (Csík m. MNy. VI.374); 4. víz mellett fekvő gyümölcsöskert (Szatmár vid. Nyr. VIII.523); 5. folyóvíznek lassú folyású helye (Udvarhely m. Nyr. VIII. 473. 509).

LANKÓTA: lusta ember (Pozsony m. Kassai J. Szókönyv III.261. 262).

LÁNNA, LÁNA: 1. *lánna:* aranyfüst (Csallóköz Nyr. I.280; Pozsony m. Deáki Bódiss Jusztín); 2. *lána:* kasza v. fűrész pengéje (Nagy-Kúnság Nyr. II.136).

lánna- v. **lána-keszeg**: pelecus cultratus (Bodrogköz Herman O. Halászat K.).

LANT: 1. nyájkolomp (Udvarhely m. Győrffy Iván); 2. dal (Baranya m. Sziget vid. Tsz.; Baranya m. Ormányság MNy. V.127).

1. **LANTOL**: dalol (Baranya m. Sziget vid. Tsz. 233a; Baranya m. Ormányság MNy. V.127).

2. **LANTOL**: inal, eblábal, odább áll, takarodik (Tokaj Nyr. XIX.384). *Ott lantol ë!* (Szolnok Timár Pál). *Lantolsz, ugy-ë?* [mondja a győztes a másiknak] (Baranya m. Csúza Nyr.

XVIII.286). *Ugyan lantalt kifelé* (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.336).

el-lantol: elinal, eleblábal, eltakarodik (Alsó-Csallóköz Kóssa Albert; Szentes Nyr. VIII.187; Rimaszombat vid. Nyr. X.88).

LANTORNA (*lantorja* Erdély Tsz.): marhaböndőről v. hájról lehúzott és megszárított hártya vagy állati hólyag, melyet ablaküveg helyett, lámpásnak v. ételes fazék bekötésére használnak (Debrecen Nyr. III.563; VII.476; Erdély, Székelyföld, Háromszék m. Tsz.; Győrffy Iván).

LANTOS: kolompos (Székelyföld MNy. V.358; VI.174; Kiss Mihály).

LANY (Győr m. Csécsény Nyr. XII.236; *langy* Csallóköz Nyr. I.280; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.92): folyóvíznek nagyon csendes folyású helye, a hol a víz állani látszik.

LANYHA (*lanya* Veszprém m. Mező-Komárom Király Pál; Hol? Tsz.): **1.** *lanyha:* lassú, csendes (eső) (Pápa vid. Tsz.; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.261; Székelyföld Andrássy Antal 1843); **2.** *lanyha, lanya:* kevés, lassú, csendes eső, permete, nyári futó eső (Veszprém m. Mező-Komárom Király Pál; Tokaj Nyr. XIX.384; Hol? Tsz.). *Valami lanyha lőhetött a városban: mind tele szaladt a böge* (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.143) [vö. *lajha, lanyhó, lenyhe*].

LANYHÁCSOL: szitál, permetezik. *Lanyhácsol az eső* (Zemplén m. Lelesz Nyr. XVIII.232).

LANYHÁL: ∾ (Tokaj Nyr. XIX.384) [vö. *lajhál*].

LANYHÁZ[-IK]: ∾ (Székelyföld Andrássy Antal 1843).

LANYHÁZÓ: esős idő (Balaton mell. Tsz.).

LANYHÓ: lágy, puha, tunya, rest (Székelyföld Győrffy Iván; Erdővidék Nyr. IX.42). *Be lanyhó ember vagy!* (Háromszék m. Vadr.). *Ennye, be lanyhó mozdulású fejérnép vagy te, Magdó!* (Székelyföld Győrffy Iván) [vö. *lajhó, lanyha*].

LAP: lapály. *Disznók laptya* (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.182). *Lap helën* (Zala m. Lesence-Istvánd Nyr. XVI.93).

1. **LÁP**: tutaj, talp (Békés és Arad m. Gabányi Endre; Szeged Tsz. 42a).

2. **LÁP**: **1.** a lápnak ingó, de járható része, a melybe a lápkútakat metszik (Szatmár m. Ecsedi láp vid. Herman O. Halászat K.); **2.** bozótos hely (Balaton mell. Tsz.).

láp-búza: lápos helyen, mélyebb laposokban termő, nem igen kövér búza, melynek az alja lerothad, mivel a vízgyülevény megrontja (Csallóköz Csaplár Benedek).

láp-kút: az ingó lápon a természetes v. a lápmetszővel kivágott kis tükör, a melybe a csikkast beállítják, hogy a levegőre fölszálló csíkok beletévedjenek (Szatmár m. Börvely Herman O. Halászat K.).

láp-metsző: félhold-alakú, a nyélhez keresztbe álló vágó szerszám, a mellyel a lápkútakat kimetszik (Szatmár m. Börvely Herman O. Halászat K.).

láb-mettő: ∾, csakhogy a jég-alatti halászásnál a vezérrúd hajtására használják (Bodrogköz Herman O. Halászat K.).

lábmettő-legény: rúdhajtó a jég-alatti halászásnál (Bodrogköz Herman O. Halászat K.).

láp-vágó: a vész tisztítására való kurta kasza (Bereg m. Dercen, Nagy-Bereg Herman O. Halászat K.).

LÁPA, VÁPA (Nagy-*lápa*, Szőllő-*lápa* [szőllők] Borsod m. Ostoros Nyr. VI.479; XI.480; Szedres-*lápa*, Szoros-*lápa* [erdők], Bekecs-*lápa* [szőllő], Barát-*lápa*, Szabó-*lápa*, Kecskés-*lápa* [legelők], Kerek-*lápa* [szántóföld] Borsod m. Noszvaj Nyr. IX.287. 288; Dongó-*lápa*, Ménes-*lápa*, Fehérkő-*lápa* Diósgyőr Nyr. XI.336; Matyi-*lápa*, Kántol-*lápa*, Bartaók-*lápa* Gömör m. Alsó-Hangony Nyr. XIX.330; *lâpa* Mátra vid. Nyr. XXII.288; *lápa* Abaúj m. Erdészeti Lapok XXII.436; Székelyföld Tsz. [itt *lapa* hiba]; *vápa* Szatmár vid. Tsz.; Kis-*vápa*, Nagy-*vápa* [kaszálók] Bánffy-Hunyad Nyr. XII. 432; *vápa* Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.382; Székelyföld NyK. X.338; Nyr. V.424; Kiss Mihály; Bőgő *vápá*ja [szántóföld] Maros-Torda m. Kaál Nyr. II.382; Kerek-*vápa* Maros-Torda m. Mező-Kölpény Nyr. II.526; *vápa* Udvarhely m. Győrffy Iván; Kereszt-*vápa* [szántóföld] Udvarhely m. Bethlenfalva Nyr. II.381; Szőllő *vápá*ja [határdűlő] Udvarhely m. Ócfalva Nyr. IX.239; *vápa* Udvarhely m. Homoród vid. Nyr. XXIII.44; Háromszék m. Nyr. V.129; Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.255; Csík m. Kilyénfalva Nyr. IX.525): **1.** *lápa, lâpa, vápa:* alig mélyedő széles gödrösség hegyen v. hegyoldalban, sekélyes völgy, völgyfenék (Nógrád m. Szirák vid. Békássy Sándor; Abaúj m. Erdészeti Lapok XXII.436; Szatmár vid. Tsz.; Székelyföld Tsz.; NyK. X.338; Nyr. V.424; Kiss Mihály; Udvarhely m. Győrffy Iván; Homoród vid. Nyr. XXIII.44; Háromszék m. Nyr. V.129; Csík m. Kilyénfalva Nyr. IX.525). *A veőgynek a lâpâjâba, a közepin halatt a gyalogút* (Mátra vid. Nyr. XXII.288); **2.** *vápa:* gödrös bemélyedés: *árok-vápa, hónyajj-vápa, segg-vápa, női vápa* (Szolnok-Doboka m. Nyr XVII.382; Székelyföld NyK. X.338; Kiss Mihály).

[Szólások]. *Ne rakj a vápából hegyet:* ne adj olyannak, a kinek többje van, mint neked (Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.225).

vápa-hupa: gidres-gödrös, völgyes-dombos, egyenetlen hely (Székelyföld Tsz.) [vö. *hápa-hupa*].

vápa-hupás: gidres-gödrös, völgyes-dombos, egyenetlen (út, szántóföld, rét) (Székelyföld Tsz. 380a; Kiss Mihály) [vö. *hápa-hupás*].

LAPADÁLT: kicsapott, félretett (Székelyföld Tsz. [itt *lapadál* hiba]; Ferenczi János).

LAPAJ (*lâpâj*): hórihorgas termetű s lompos járású tenyeres-talpas suhanc (Palócság Mikó Pál; Vác Markovics Sándor, Divicsek Gyula; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.46).

LAPÁLY (*lopáj* Háromszék m. Tsz.; *paláj* Brassó m. Hétfalu Nyr. XXII.48; Király Pál; *rapály* Heves m. Névtelen 1840; Heves m. Tisza-Szőllős Nyr. V.91): 1. *lopáj:* hegyoldal behorpadása (Háromszék m. Tsz.); 2. *rapály:* a Tisza menetele, lapályos partja (Heves m. Tisza-Szőllős Nyr. V.91); 3. *rapály:* vízapadáskor támadt szigetke (Heves m. Névtelen 1840).

LAPÁLYOS (*palájos* Brassó m. Hétfalu Nyr. XXII.48).

LAPÁNY: lapály (Balaton mell. Nyr. II.93).

LAPÁNYOS: lapályos (Rába mell. Nyr. XVII. 524; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.180; Csallóköz Nyr. I.280).

LAPASTÁNY: [gúny.] nagy, széles, lapos láb (Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XIX.336).

LAPISTYÁN: rhodeus amarus (Balaton mell. Herman O. Halászat K.).

[LAPÁT].

lapát-ásó: olyan ásó, a milyennel a szérűt szokták tisztogatni, de külömben ásásra nem való (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.333).

lapát-keszeg: abramis brama (Tiszaföldvár Herman O. Halászat K.).

LAPATÉR: 1. denevér (Nyitra vid. Kelecsény József 1843); 2. lepke (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841).

LAPÁTKA: laposas paszulyfaj (Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

lapátka-paszúly: ∾ (Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

[LAPÁTOS].

lapátos-gém: kanalas-gém (Heves m. Névtelen 1840).

LAPCSI: lapos (Bars m. Léva Czimmermann János).

LAPCSOL: veri a víz szinét a tenyerével v. egyébbel (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *lepcsël*].

LAPI: 1. levél, falevél (Székelyföld Tsz.; Arany-Gyulai NGy. III.36. 100. 242; Kiss Mihály; Háromszék m. Nyr. II.175; III.374; V.90; Vadr.; Kiss Mihály; Király Pál; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík-Szentgyörgy Nyr. X.330; Brassó m. Hétfalu MNy. V.347; Nyr. VI.181; Moldvai csáng. Nyr. X.202). *Keserű-lapi, úti-lapi, dohán-lapi, saláta-lapi, káposzta-lapi* (Háromszék m. Kiss Mihály). *Alma-lapi, körte-lapi, mogyoró-lapi* (Háromszék m. Király Pál); 2. [tréf. ?] forint (Székely-Udvarhely Schilling Lajos).

lapi-káposzta: még meg nem fejesedett káposzta (Háromszék m. Kiss Mihály).

[LÁPI].

lápi-bot: villásvégű bot, mellyel a csíkász az ingó lápot vizsgálgatja, hogy biztosan léphessen (Szatmár m. Börvely Herman O. Halászat K.).

lápi-ember: csíkász (Szatmár m. Ecsedi láp vid. Herman O. Halászat K. 818a).

LAPICSKOL (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Kiss Mihály; *lapincskul* Vas m. Őrség Tsz.): 1. *lapicskol:* lapítgat (tésztát v. sarat a tenyerével) (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek); 2. *lapicskol, lapincskul:* veri a víz szinét a tenyerével v. egyébbel (Vas m. Őrség Tsz.; Székelyföld Kiss Mihály).

LAPINT: kissé megüt (vminek a lapjával). [*Anyikám, Pista a léniával megütött!*] *Csak éppen meglapintottam* (Alföld Nyr. XIV.478) [vö. *lappint*].

LAPISTYÁN: rhodeus amarus (Balaton mell. Herman O. Halászat K.).

LAPÍT (*lapitt* Székesfehérvár Nyr. VII.187; *lapétt* Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573): 1. mángorol (Somogy m. Szigeti járás MNy. V. 127; Baranya m. Sziget vid. Tsz.); 2. meghúzza magát, kushad, hallgat (Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573; Baranya m. Ormányság Tsz.; MNy. V.127; Székesfehérvár Nyr. VII.187; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek); 3. szundít. *Loppal eggyet-eggyet lapit dolog közben* (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

oda-lapit: odacsap. *Ugy odalapitlak, hogy!* (Deésakna Nyr. I.382).

LAPÍTÓ (*lapitó, lapittó*): 1. nyújtó-deszka, sodró-deszka (Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII.576; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.221; NyK. II.379; Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 413; Nyr. II.523); 2. [tréf.] fül (Bars m. Léva Czimmermann János).

LAPITUS: kenyérsütés alkalmával a kenyérlisztnél kissé fehérebb lisztből sütött lepény, a melyet négy csúcsára összehajtogatnak és jól megsóznak (másutt: *bodak*) (Pozsony m. Taksony Nyr. X.192).

LAPITYÁNKA, LIPITYÁNKA: 1. *lapityánka:* lapátszerű ásó (Bereg m. Tiszahát Pap Károly); 2. *lipityánka:* vaslapát (Beregszász Békássy Sándor) [vö. *lipityan*].

LAPKÓ: abramis brama (Szendrő Herman O. Halászat K.).

[LAPLÓ.]

lapló-fűrész: fourniersäge (Sárospatak Nyr. XII.288).

LAPOCKA (*lapacka* Deés Nyr. XIV.329; *lapicka* Soprony m. Nyr. XII.381; Répce mell. Nyr. XX.365; Rábaköz Nyr. XV.286; Vas m. Őrség Nyr. VII.272; Balaton mell., Marcal mell. Tsz.; Zala m. Keszthely Herman O. Halászat K.; Zala m. Tapolca Nyr. VIII.469; Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XIII.332; Veszprém Nyr. VII. 381; Veszprém m. Csetény Halász Ignác; Somogy m. Nyr. X.476; Fölső-Somogy Nyr. X.190; Közép-Baranya Nyr. III.282; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286; Győr Nyr. XI.382; XII.96; Pannonhalma Nyr. XII.187; Alföld Nyr. VII. 412; Szeged Kálmány L. Szeged népe I.207; Torontál m. Magyar-Ithabé Nyr. VIII.478; Fölső-Csallóköz Nyr. IX.282; Kalotaszeg, Zsobok Melich János): **1.** *lapicka, lapocka:* tűzszedő v. tűzhordó kis vaslapát (Balaton mell. Tsz.; Fölső-Somogy Nyr. X.190; Veszprém Nyr. VII.381; Közép-Baranya Nyr. III.282; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286; Komárom m. Fűr Nyr. XVIII. 528; Győr Nyr. XII.96; Székelyföld Tsz.; Nyr. IV.236; Győrffy Iván; Csík m. Tsz.); szeméthordó lapát (Kalotaszeg, Zsobok Melich János); **2.** *lapicka, lapocka:* lapát-alakú tésztakeverő-fa (Pannonhalma Nyr. XII.187; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.382; Gömör m. Nyr. XXII.576; Fölső-Csallóköz Nyr. IX.282); **3.** *lapicka:* mosófa (Zala m. Tapolca Nyr. VIII.469; Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XIII.332; Balaton és Marcal mell. Tsz.); **4.** *lapicka, lapocka:* szövésnél használt tenyérnyi széles, kisújjnyi lyukakkal és nyéllel ellátott táblácska, a melyen át a fonálvetéskor a szálakat a vetőfára áteregetik (Rábaköz Nyr. XV.286; Győr Nyr. XI.382; Orosháza Nyr. IV. 382; Torontál m. Magyar-Ithabé Nyr. VIII.478; Hol? Nyr. XIII.96); **5.** *lapicka:* [eke része] (Székelyföld Tsz.); **6.** *lapicka:* evezőforma kis ütőlapát (plaga), a mellyel az iskolában a leányokat büntették régebben (Alföld Nyr. VII.412); **7.** *lapicka:* a horog lapított része, a melynél fogva a talpallóhoz kötik (Keszthely Herman O. Halászat K.); **8.** *lapicka, lapocka:* az a fácska, a melyre a háló szemeit kötik (Keszthely, Fölső-Rákos Herman O. Halászat K.); **9.** *lapocka:* fél-zsindely nagyságú vékony deszka, melyet pős helyett az inra kötnek (Szolnok Herman O. Halászat K.).

lapocka-fa: az a fácska, a melyre a háló szemeit kötik (Miskolc Herman O. Halászat K.).

LAPOCKÁSDI: ütő-lapockával való társasjáték (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván).

LAPOGAT (*lappogat* Szilágy m. Nyr. IX.563): **1.** laposra nyomogat (tésztát, papirost, ruhaneműt, aranyfüstöt stb. a tenyerével) (Abauj m. Szikszó Király Pál); **2.** nyájaskodva gyöngéden vereget (kül. a hátát vkinek) (Abauj m. Szikszó Király Pál; Szilágy m. Nyr. IX.563; Székelyföld Kiss Mihály); **3.** ütlegel (Abauj m. Szikszó Király Pál).

el-lapogat: **1.** ellapítgat (Abaúj m. Szikszó Király Pál; Székelyföld Kiss Mihály); **2.** elver (Abauj m. Szikszó Király Pál).

meg-lapogat: **1.** megsimogat, megcirógat; **2.** megver (Abaúj m. Szikszó Király Pál).

LAPONYAG: emelkedett hely, kissebb halom (Mezőtúr Nyr. X.144. 285; Hajdú-Szoboszló Nyr. XIV.421).

[LAPONYAGOS], LAPANYAGOS: lapos, mélyebben fekvő, lapályos (Csallóköz Nyr. I.280).

LAPOR: murvaféle, porhanyó kavics (Baranya-Sz.-Lőrinc Nyr. XVII.380). *Laporban terem a jó bor* (Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841).

LAPOS (*lapis* Dunántúl Nyr. V.228; Répce mell. Nyr. XX.365; Vas m. Őrség Nyr. VII.272. 330; Hetés, Dobronak Nyr. III.319. 474; Göcsej Nyr. XIII.256; Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573; Somogy m. Kubinyi-Vahot Magyar és Erdélyorsz. képekben III.40; Nyr. II.376; Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.54. 337; Baranya m. Ormányság Tsz.; Eszék vid. Nyr. VIII.373; Szeged és vid. Nyr. II.85; Kálmány L. Szeged népe I.207; Gömör m. Tsz.; Zemplén m. Bodrog-Kisfalud Kassai J. Szókönyv II.399; Szilágy m. Nyr. VII.382; Moldvai csáng. Nyr. III.52): **1.** *lapis:* bemélyedt. *Ennek a fődnek lapis a közëpe, azétt áll meg a viz réta* (Szilágy m. Nyr. IX.563); **2.** *lapis:* kis mélyedésű völgy (Dunántúl Nyr. V.228); **3.** *lapos:* kaszáló v. legelő (Fehér m. Nyr. X.189); **3.** *lapos:* keskeny és lapos zsinór (pertli) [gombkötő mesterszó] (Pozsony Nyr. XIII.528).

lapos-konc: marha-lapocka (Kézdi-Vásárhely Nyr. XVI.479).

lapos-tű: nagyobb csizmadia-tű (Szeged Csaplár Benedek).

lapos-vas, lapis-vas: szántóvas (Balaton mell. Tsz.; Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.54. 337; Győr Nyr. XII.96).

[LÁPOS].

láppos-búza: lápos helyen, mélyebb laposokban termő, nem igen kövér búza, melynek az alja lerothad, mivel a vízgyülevény megrontja (Csallóköz Csaplár Benedek).

LAPOSKA, LAPISKA: **1.** *laposka:* lapos, széles, hosszúra vágott tésztanemű, melyet mákkal, mézzel v. olajjal készítve esznek (Erdély Király Pál; Székelyföld Tsz.; Kriza, Győrffy Iván; Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.332; Háromszék m. Uzon Nyr. IX.40); **2.** *lapiska, laposka:* abramis brama (Bódva mell. Komjáti, Mármaros m. Herman O. Halászat K.).

LAPÓTYA (*lapogya* Székelyföld Pesti Napló 1893. 248. sz.): **1.** lángos-forma zsírban sült lepény, laposas pogácsa, vastag palacsinta (Szatmár m. Avas-Ujváros Barna Ferdinánd; Szatmár Nyr. VIII.188; Szilágy m. Kerekes Ernő; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.93; Székelyföld Pesti Napló 1893. 248. sz.; Király Pál; Háromszék m. MNy. VI.339; Vadr.; Kiss Mihály); **2.** túrós-béles (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.475).

[**LÁPPAD**].

el-láppad: elázik (Szamosköz Nyr. XI.92).

LAPPANCS: 1. csapó-ajtó (Székelyföld Tsz.; MNy. VI.174; Nyr. V.377; Andrássy Antal 1843, Kiss Mihály, Győrffy Iván, Király Pál; Udvarhely m. Keresztúr vid., Háromszék m. Vadr. 397. 443; Háromszék m. Arany-Gyulai NGy. I.371; Csík-Madaras Nyr. XX.96); **2.** csapdának, kelepcének csaptató födele (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály, Győrffy Iván).

LAPPANCSOS: lompos járású v. öltözékű (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.382; Túrkeve Nyr. VIII.469) [vö. *leppencsës*].

LAPPASZ: alattomos (Szatmár vid. Tsz.).

LAPPINT: lapjával üt (Háromszék m. MNy. VI.337; Győrffy Iván) [vö. *lapint*].

1. **LAPPOG**: lappang [?] (Vas m. Kemenesalja Nyr. III.88).

2. **LAPPOG**: lomhán, lomposan, nagyokat lépve s mégis lassan jár (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.333. 334; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.237; XXIII.143; Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.337; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *laffog, leppëg, lippög-lappog*].

LAPPONG: ∾ (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.333).

LAPSÁG: lapály (Zala-Lövő Simonyi Zsigmond).

LAPSINT: lepcsentőleg csap. *Szájára lapsintott tenyerével* (Deésakna Nyr. I.382) [vö. *lepsint*].

LAPTÁR: kissebb ladik, a melyen a halászati segédszemélyzet foglal helyet s a melyen a fogott halak fölvételére szolgáló láda s a vontató kötelek is el vannak helyezve (Balaton mell. Herman O. Halászat K.).

laptár-hám: a laptáros farhámja (Szolnok Herman O. Halászat K.).

LAPTÁROS: a halászbokornak az az embere, a ki a partra való halászáskor a parton marad s az eggyik apacsot a part közelében megtartja, míg a többi a ladikon beevez, kiveti a hálót, kerít s a másik apacsot kihozza a partra (Általánosan haszn. Herman O. Halászat K.).

laptáros-apacs: az az apacs, a melyet a laptáros a part közelében tart (Csongrád Herman O. Halászat K.).

LAPTATÓ = *laptár* (Baja Herman O. Halászat K.).

LAPTI: lapos gomb, a melynek nincs tőgye (Veszprém Nyr. II.134).

[**LAPTOLÓ**].

laptoló-háló: 70 m. hosszú, 12 m. széles, a léhés- v. öreghálóéhoz hasonló berendezésű háló, a mellyel a folyó közepén halásznak (Komárom, Budapest Herman O. Halászat K.; Győr Nyr. XI.430).

LAPUL (*lapil* Dráva mell. Kopács Nyr. V.220).

LAPUNDZIA: talár. *A pap lapundziája* (Szlavónia Nyr. V.12).

LAPÚTYI: alattomos (Alföld Nyr. II.425).

LÁRI-FÁRI (*láré-fáré* Szeged Kálmány L. Szeged népe I.212).

[**LÁRMA**].

lárma-fa: **1.** régebben faluszélekre, emelkedettebb helyekre alkalmazott csóvák és farakások, a melyeket nagy veszedelem idején meggyújtottak, hogy így a népet általános hadba-kelésre szólítsák (Csík m. MNy. VI.374); **2.** csőszlábtó (földbe ásott és létrafogakkal ellátott fa-szál) (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík-Szentkirály Vitályos Géza).

[**LASA**].

lasa-gomba: vastag, lapos gomba, mely a bükkfán terem (Erdély Kassai J. Szókönyv III.265; Székelyföld Tsz.).

LASDI: lassú dolgú (Marosszék Nyr. II.523).

LASKA (*laksa, låkså* Dráva mell. Nyr. V.472; Eszék vid. Nyr. VIII.44; Dráva mell. Kopács Nyr. XVII.191; Szlavónia Nyr. V.12; XXIII.359; Hont m. Nyr. V.474; Gömör m. Tsz.; Rimaszombat Nyr. V.517; Zemplén m. Nyr. IV.522; Zemplén m. Bodrog-Kisfalud vid. Kassai J. Szókönyv III.255; Tokaj Nyr. XIX.384): **1.** *láska:* metéltnek gyúrt és kinyujtott tészta (Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.273); **2.** *laska:* metélt tészta (Kis-Kúnság Kimnach Ödön; Tiszafüred és vid. Kimnach Ödön; Tokaj Nyr. XIX.384; Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII.576; Székelyföld, Csík m. Tsz.). *Kockás laska; árva laska* (Székelyföld Győrffy Iván); **3.** *laska:* szaggatott tészta. *Túrós laska* (Csallóköz Csaplár Benedek); vékonyra sodort és kiszárított tészta, melyet jó nagy darabokra tördelve levesbe főznek bele (Kecskemét Tsz.); **4.** *laska, laksa, låkså:* lepény (Somogy m. Nyr. X.476; Dráva mell. Nyr. V.472; Dráva mell. Kopács Nyr. XVII.191; Eszék vid. Nyr. VIII.44; Szlavónia Nyr. V.12; XXIII.359; Palócság Nyr. XXII.76; Nógrád m. Litke Nyr. IV.286; Tokaj Nyr. XIX.384; Zilah Nyr. XII.277); **5.** *laska, laksa:* lángos (Somogy m. Kubinyi-Vahot Magyar- és Erdélyorsz. képekben III.40; Dráva mell. Nyr. V.472; Zemplén m. Nyr. IV.522; Bodrog-Kisfalud Kassai J. Szókönyv III.255); **6.** *laska:* a zsidóknak húsvéti kovásztalan kenyere, macesz (Soprony m. Nyr. XXII.185; Soprony m. Csepreg Ny. IV.523; Rábaköz Nyr. XV.431; Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.143; Vas m. Sorok mell. Nyr. XXII.144; Vas m. Őrség, Kemenesalja, Balaton mell. Tsz.) [vö. *lecske*].

laska-gomba: úri-gomba (Székelyföld Tsz. 234a).

laska-nyujtó (Szatmár Nyr. X.476; *laska-nyútó* Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII.576): nyújtófa, sodrófa.

laska-sirítő (*laska-sirittő;* — *laska-sürítő* Székelyföld Tsz. hiba): ∾ (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván, Király Pál; Háromszék m. Nyr. II.523).

laska-tégla: négyzet-alakú padló-tégla (Heves m. Névtelen 1840).

LASKAD: eredeti alakját elveszti. *Belaskatt a kalapom; lëlaskatt a széle* (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.560).

LASKOD-IK: lassabbodik, csendesedik (Debrecen Arany-Gyulai NGy. I.13). [vö. *lassad-ik, lassod-ik*].

[Szólások]. *Laskodj kása, ne pötyögj!* [mondják olyan lármázónak, a kinek még szólnia sem illik] (Debrecen Arany-Gyulai NGy. I.13).

LASNI: [malom része; a koszorúban levő fülekbe van beleütve és rája erősítik a rácsdeszkákat] (Baja Nyr. XVII.239).

LASPAN: roppan, pattan, csattan. *Lëdopta a gyürüt az asztara, csak u laspant* (Göcsej Nyr. III.425) [vö. *rostan*].

LASPONYA, NASPOLYA (*lesponya* Hol? Tsz.; *nyespuha* [nép-etimológia] Közép-Baranya Nyr. II.237).

[**LASSAD**]. *Lassadjába, lassadjával:* lassacskán. *Ne erőködjünk a sietéssel; lassadjába* v. *lassadjával csak majd odaérünk mi azért* (Csallóköz Csaplár Benedek). *Hogy van?* — *Lasaggyába* (Kalocsa Nyr. VIII.518).

LASSAD-IK: lassabbodik, csendesedik (Debrecen Nyr. V.517) [vö. *laskod-ik, lassod-ik*].

[Szólások]. *Lassagy kása, ne pötyögj!* (Debrecen Nyr. V.517).

[**LASSIKÁBB**]. *Lassikâbbán, lasikába:* lassabban (Dráva mell. Nyr. XIII.283; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286; Szlavónia Nyr. V.61).

LASSOD-IK, LASSUOD-IK: lassabbodik (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *lassad-ik*].

[**LASSOGJ**].

lassogj-mars: vmi induló [?]. *Minden bokor lassogj-marsot zeng* (Debrecen Nyr. VI.333).

[**LASSÚ**].

lassan-ballagó: [tréf.] metélt tészta, mácsik (Hegyalja Kassai J. Szókönyv Nyr. III.255).

lassan-csárdás: lassú csárdás (Brassó m. Hosszúfalu Nyr. XXII.238).

[**LASSUD**]. *Lassudán:* lassacskán. *Lassudán hullani kezdett az eső* (Háromszék m. Nyr. X.327).

[**LASSUL**].

mög-lassul: lassabban hajt, nem siet. *Lassûj mög, lassûj mög, ifjú Török János, mê mán êhanyatlik a mi mönyasszonyunk!* (Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.5). *Lassûjatok mög hát, frajok, frajcímörök, hagy írjak levelet Gyönygyvári Jánosnak, az én galambomnak!* (Bács m. Kis-Hegyes Kálmány L. Szeged népe II.9).

LASTONYOZ = *ladonyoz* (Fertő mell. MNy. III.244).

LASZAPASZÁL: pazarol, dőzsöl (Szeged Sümeghy Pál 1841).

LAT (*lőt* Háromszék m. MNy. VI.215).

LÁT: **1.** néz (Moldvai csáng. Nyr. X.153); **2.** hivatalosan megnéz, megvizsgál (pl. kivágandó marhát), megbecsül (pl. kárt) (Székelyföld Kiss Mihály); **3.** gondoskodik. *Ha egy kicsit jobban volna sorom, máskép látnék felőled* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.375); **4.** készít. *Neköm ebédöt köll látni. Legébb kicsépölöm eszt a kendört, osztég látok valami vacsorát* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.41. 474). — *Láddég:* látod e! (Szilágy m. Nyr. IX.563). *Lándég:* ∾ (Udvarhely m. és Erdővidék Vadr.). *Látodék ë:* ∾ (Dunántúl Nyr. V.228). *Láddék e:* ∾ (Vas m. Egervár Király Pál). *Láék csak, lájék csag:* lássa csak! (Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. VII.477; Dráva vid. Nyr. XV.425). *Lájék a:* lássa e! (Szeged vid. Nyr. I.425). *Lájjék e:* ∾ (Dunántúl Nyr. V.228).

[Szólások]. *Látni menni:* gyermekágyas asszonyt meglátogatni és a magával hozott ételből megvendégelni (Csík-Madaras Nyr. XX.96). *Nem lát a lámpi:* nem világít (Maros-Torda m. marosi alsó-járás Ravasz Árpád). *Nem látta kimondani:* nem tudta kimondani (Kecskemét Nyr. IX.86). *Ki nem látom mondani* (Cegléd Volf György). *Ki se látom mondani, hogy mi van ide irva* (Szilágy m. Nyr. IX.563).

bé-lát: benéz, betekint. *Láss bé a házba! Èlmenyek, bélátok a kerbe* (Székelyföld Kiss Mihály).

el-lát: **1.** elnéz (Mezőtúr Nyr. IX.183); **2.** elver (Fehér m. Nyr. X.186). *Ezt ugyan êláttàk* (Szentes Nyr. VIII.324).

[Szólások]. *Ê van látva:* **1.** nagyon részeg; **2.** pórul járt (Szentes Nyr. VIII.324). *Ellát a világrúl:* meghal (Moldvai csáng. Nyr. X.151). *Lássa el ezzel a fával a bajt:* vágja föl (Dunántúl Nyr. V.228). *Egy kevés múlaccságra a legtisztább szívvel elláttyuk minnyájokat:* szivesen látjuk (Bihar m. Székelyhíd Nyr. V.427).

elé-lát, elő-lát: előkerít (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.477). *Nekëm előlássa kêd a kalapot!* (Baranya m. Bélye Nyr. XV.425).

föl-lát: nagyralát, fönnhéjáz, dölyfösködik (Szeged vid. Nyr. II.44). *Nagy-fő lát:* ∾ (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.305).

hozzá-lát: jól tart (marhát száraz eleséggel a dologra menés előtt) (Székelyföld Tsz.).

ki-lát: (ilyen v. olyan) színben van. *Hogy lát ki? Jól lát ki. Tegnap nagyon jól látott ki* (Sepsi-Szentgyörgy Nyr. IV.191).

meg-lát: 1. megnéz. *Máriának Jézuskáját kitákárá fejér fátyolábul; mëglátá, hálálra igízé* (Moldva, Klézse Nyr. VI.83; X.153); 2. hivatalosan megnéz, megvizsgál (pl. kivágandó marhát), megbecsül (pl. kárt) (Székelyföld Kiss Mihály).

rea-lát: ráitél, ráró (bírságot, kártérítést) (Háromszék m. MNy. VI.346; Győrffy Iván).

[LÁTA?].

[Szólások]. *Ki lâta, per ki lâta:* csak éppen a szemnek való, hogy tessék-lássék (Rozsnyó Nyr. VIII.565).

LÁTÁL (*lâtâl*): gyakran lát, látni szokott (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.525). *Lâtâlom mindënáp* (Szlavónia Nyr. XXIII.216).

[LÁTÁS].

[Szólások]. *Hálotám hírét, de lâtâsât nëm lâtâm:* látni nem láttam (Szlavónia, Sz.-László Nyr. V.65; XXIII.363).

LÁTAT, LÁTTAT: 1. látszat. *Látottnya* [így!] *vót, hogy ád án* [tejet]; *halom ësz szijjat adott, nem tejet fölijje* (Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II.467); 2. haszon, eredmény (Répce vid. Nyr. XX.411; Kalotaszeg, Zsobok Melich János). *Nincs bizë dógodnak látottnya* [így!] (Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II.467). *Volt is ám az igyekezetinek látatja* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.437). *Nincs látattya* v. *láttattya a dógának* (Debrecen Nyr. XXIII.334). *Lâttâttyâ van* (Nógrád m. Terbeléd Nyr. XXIII.331). *Nincs láttatja a dolgának* (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek). *A mi dolgainknak nincs semmi láttatja* (Marosszék, Nyomát Nyr. XV.287). *Semmi látatja sincs a te dolgaidnak* (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár); 3. haszonra, eredményre való kilátás. *Mi látat van benne? Mi látat lén olyan dologba vigyülnöd?* (Székelyföld Nyr. III.423 [itt *látás, látad, lész* hiba]; Kiss Mihály).

LÁTATLAN: vak (Veszprém m. Nyr. XII.279).

[LÁTATLANSÁG].

hëzzalátatlanság: gondozatlanság. *A hëzzalátatlanság miánn igen sok kicsi gyermek üdőnek előtte êposztú* (Székelyföld Győrffy Iván).

LÁTÓ: 1. vármegye szolgája (Bácska Tsz. 284a); 2. kiküldött lovas-ember, a ki az égés részleteiről hírt hoz (Baja Bayer József); 3. látogató. [*Ezentúl már itt fogsz lakni?*]. *Nem; csak látóul jöttem* (Pest m. Félegyháza, Arad m., Bars m. Király Pál) *Látójú vót. Mënnyën látójú* (Heves m. Szinnyei József). *Látójú mëgy* (Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.189). *Látóul jött a Kutyafejü küsasszonyához* (Udvarhely m. Vadr. 445); 4. szem (Rozsnyó vid. Nyr. XIII.571). *Fene ëgye mëg a két látódat!* (Veszprém Nyr. IV.82). *Fusse'k ki a lâtaºjâ!* (Rozsnyó vid. Nyr. XVIII.459); 5. mutató, mutatvány, mustra. *Most nincs idebent alma; megyek látóér a kerbe* (Ung m. Nagy-Szelmenc Király Pál); kender-mustra (az eláztatott kenderből innen is, onnan is kihuzogatott szálak, annak megvizsgálása végett, hogy ki lehet-e már szedni a kendert az áztatóból) (Szatmár m. Nagy-Peleske, Bereg m. Som Király Pál; Ugocsa m. Nyr. VIII.426; Király Pál; Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.332; Csík m. Király Pál); 6. betegágyas asszonynak küldött étel. *Látót küldeni* (Nyitra m. Magyar-Soók Nyr. XX.326); 7. látogatás. *Megyek látóba* (Pest m. Félegyháza, Arad m., Bars m. Király Pál). *Ha látóba 'eljösz* (Monostor Erdélyi J. Népd. és mond. II.124). *Ki volt nálad látóba a mult este?* (Hol? Erdélyi J. Népd. és mond. III.185). *Látóba mönt hëzza* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 445).

látó-mester: céhbeli fölügyelő. *Fő-* és *kislátómester* (Kézdi-Vásárhely Nyr. XVI.192. 384. 528; XVII.288. 384. 480).

ellátó: jós, jövendőmondó, álomlátásból jövendölő (Moldvai csáng. Nyr. X.152; Moldva, Klézse Nyr. VI.374).

meglátó: figyelemre méltó, nevezetes. *Nagy meglátó dolog ez* (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.359).

LÁTOGAT: lát. [*Ösmerëd a Sós Ferkut?*] *Hojje! Ösmerëm án; a mezzün sokszë látogattam. Nëm tom, há lëtt a Horvátok kutyájo; mas sasë látogatom* (Vas m. Őrség Nyr. VII.469). *Èccër a kiráfi mögleségettë és látogatta, hogy a rózsa lëszát a pohárbu ës az ëszi mëg a vacsorát* (Göcsej Nyr. II.422). *Keresi a feleségit, de nöm taláhotta suhun së; kérdi mindënkitu, hoha nëm látogatta-ë a feleségét* (Göcsej Nyr. III.180).

LÁTÓKA: [tréf.] szem. *Nézte is ám ugyancsak, szintúgy dülyedt a látókája* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.447).

LATOR: 1. vásott, konok, megátalkodott (Székelyföld Tsz.). *Lator gyermek, lator ember, lator fejérnép* (Székelyföld Nyr. I.151); 2. kicsapongó, parázna, kurafi, buja szerető (Tokaj Nyr. XXIV. 96; Zilah Nyr. XIV.334; Székelyföld Tsz.; Csík-Madaras Nyr. XX.96). *Néköm vôt ëgy csárdás feleségöm, vôt néki ëgy latra* (Csanád m. Puszta-Földvár Kálmány L. Koszorúk II.214); 3. csintalan, eleven, kópé, víg fickó (Répce vid. Nyr. XX.416; Pozsony m. Tárnok Nyr. VIII.471; Erdély Szinnyei József; Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván); 4. dolgos, kardos (asszony) [?] (Győr m. Szigetköz, Duna-Szentpál Nyr. VIII.522).

LATORSÁG: csintalanság. *Te latorságnál ëgyebet nem ës tudsz* (Háromszék m. Vadr. 357).

LÁTRÁNKOD-IK: alkalmatlankodik, lábatlankodik, útban van (Borsod m. Diósgyőr vid. Nyr. IV.43; Tisza-Örs Csaplár Benedek; Tisza-

Dob Nyr. XVIII.571; Tokaj Nyr. XXIV.96). *Nem akartam látránkodni, de a szükség idehozott* (Tisza-Dob Nyr. XIX.95).

[**LATROD-IK**].

el-latrodik: megátalkodik. *Erőssen el van latrodva* (Székelyföld Nyr. I.151).

meg-latrodik: ∾. *Meglatrodott* (Székelyföld Nyr. I.151).

LÁTSZOD-IK (*láccod*ni): látszik (Háromszék m. MNy. VI.222).

LÁTTAT: hivatalosan megnézet, megbecsültet (pl. minőséget, értéket, kárt) (Székelyföld Kiss Mihály).

meg-láttat: ∾ (Székelyföld Kiss Mihály).

[**LÁTVÁNY**].

[Szólások]. *Látványkép:* külsőleg (Göcsej Király Pál).

LATYAK (*lacsak* Győr m. Tsz.; Hont m. Nyr. VI.232): lucsok, locs-pocs, híg sár (Dunántúl Nyr. XVI.239; Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII. 527; Fölső-Somogy Nyr. X.190; Fehér m. Nyr. X.187; Jászság Kimnach Ödön) [vö. *letyek, lutyak*].

LATYAKOS (*lacsakos* Győr m. Tsz. 230b): lucskos, csatakos, sáros (Vas m. Kassai J. Szókönyv III.268; Kemenesalja, Balaton mell. Tsz.; Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573; Fölső-Somogy Nyr. X.190; Tolna m. Simontornya Nyr. V.230; Győr m. Csécsény; Jászság Kimnach Ödön; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.237; Csallóköz Szinnyei József).

LATYANYU: lanyha, se hideg se meleg (Zala m. Hetés vid. Nyr. II.373).

LATYHADT: lötyögős, laza. *Szorossabban közsd aszt a zsákot, në ollan latyhattan* (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.182) [vö. *letyhedt, letytyedt, lottyadt*].

LATYMAG: csecsemő főkötője (Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.379).

1. **LÁZ:** ijesztő, madárijesztő (Vas m. Tsz.; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.268). *Oan sován, mind egy madárijesztő láz* (Székelyföld Győrffy Iván) [vö. *váz*].

2. **LÁZ:** 1. fennsík, erdei tisztás, hegyi legelő v. kaszáló (Mármaros-Sziget vid. Csaplár Benedek; Hajdú Nagy Sándor; Mármaros m. Visk Nyr. XVIII.522; Hosszúmező Király Pál; Székelyföld Nyr. V.377; Kriza, Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. IV.227; VI.517; VIII. 473; Háromszék m. Vadr.; Szolnok-Doboka m. Retteg Muzsi János); 2. belső telek, házhely (Baranya m. Ormányság Kassai J. Szókönyv III.268).

1. **LAZA:** hegyoldalban fekvő szőllőnek alsó v. fölső vége, a mely üresen van hagyva v. gyümölcsfákkal van beültetve (Szilágy m. Nyr. VII.381; Szász Béla; Zilah Hegedűs István, Kerekes Ernő).

2. **LAZA:** 1. puha, lágy (pl. káposzta, ember) (Balaton mell. Tsz.; Hol? Tsz. 341b); 2. megdült (gabona) (Bodrogköz Tsz.); 3. hitvány, öszszeaszott szemű, vadzabos (árpa) (Székelyföld Tsz.); 4. nyulánk (Marcal mell. Tsz.).

LÁZADÁS: láz. *Forrósága volt a lelkemnek, egész lázadásba volt* (Tisza-Dob Nyr. XXIV.332).

[**LÁZÁROD-IK**].

el-lázárodik: elbetegesedik, elnyomorodik (Udvarhely m. Kriza).

LAZÁS: 1. gazos (gabona) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.272; Bodrogköz Tsz.; Székelyföld Tsz. 234b). *Lazás élet* (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.269; Bodrogköz Tsz.); 2. terméssel megrakott. *Lazás fa* (Bodrogköz Tsz.).

LÁZASZTÓ: madárijesztő (Vas m. Tsz. 234b).

LÁZINGOL: gyér csoportban lézeng, járkál (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.235).

LAZNA (*lazsna* Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.96): giz-gaz, száraz dudva (Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.96). *Ujra nyakig jártál abba a laznába!* (Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly); 2. *lazna:* gazos hely (Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

LAZNAK, LAZSNAK: giz-gaz, lucskos gizgaz. *Ugyan, fiam, minek jársz a közt a csúnya lazsnak közt!* (Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

LAZNÁS: gazos. *Laznás hely* (Szabolcs m. Besenyőd Nyr. IX.136).

LÁZOL (*lázó*ja): lázít (Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187; XX.25).

LAZUKÁL (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.382; Kún-Majsa Nyr. VIII.470; Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 237; Debrecen Nyr. VII.477; Hajdú m. Földes Nyr. VII.235; *lazugál* Gömör m. Nyr. XXIII.95; *lazsukál* Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.475; Schönherr Gyula; *lázsukál* Gömör m. Nyr. XVIII. 501; *lezsukál* Hegyalja Nyr. XXIV.480): 1. lebzsel, tétlenkedik, hiába tölti az időt, őgyeleg (Kún-Majsa Nyr. VIII.470; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.237; Debrecen Nyr. VII.477; Hegyalja Nyr. XXIV.480; Nagybánya Nyr. XIV.475; Schönherr Gyula; Gömör m. Nyr. XVIII.501; XXIII.95). *Lazukál a ló* [mikor nem húz] (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.382); 2. *lazukál:* korhelykedik (Hajdú m. Földes Nyr. VII.235).

el-lazsukál (*el-lezsukál*): tétlenül eltölt. *Ellazsukálja az időt* (Szatmár m. Nagybánya Schönherr Gyula). *Nincs inyére a dolog, csak ellezsukálja az időt* (Hegyalja Nyr. XXIV.480).

LAZUKÁS: lusta (Orosháza Nyr. VI.179).

[**LAZUKNYÁL**], **LAZSUKNYÁL** = *lazukál* 1. (Debrecen Nyr. XXIII.334).

LÁZUL: lázad (Makó Nyr. XXIII.578).

LÁZULÁS: lázadás (Makó Nyr. XXIII.578).

[**LÁZSA**].

lázsa-fa: fazekas-műhelyben levő állvány, a melyen a nyers edény szárad (Sárospatak Nyr. XVII.527).

LAZSNAK (*lacsnak* Baranya m. Ormányság Nyr. I.424; *lasnak* Kassa vid. Nyr. XIX.189; Szilágy m. Nyr. IX.563; *razsnak* Vas m. Kemenesalja Nyr. III.88): **1.** *lacsnak, lazsnak:* pokróc (Komárom Tsz.; Baranya m. Ormányság Nyr. I.424; Szlavónia Nyr. XXIII.311; Kún-Sz.-Miklós Nyr. XV.47; Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.91; Székelyföld Tsz.); **2.** *lasnak:* takaró, lepedő (Szilágy m. Nyr. IX.563); **3.** *lazsnak:* ponyva, szeméthordó ruha (Fehér m. Vaál Nyr. XVIII. 573); **4.** *lasnak:* batyu (Kassa vid. Nyr. XIX. 189); **5.** *razsnak:* szakadozott zsák (Vas m. Kemenesalja Nyr. III.88); **6.** *lazsnak:* verés, püfölés, ütleg (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Kis-Kúnság Kimnach Ödön; Békés m. Balog István). *Fogd be a szádat, mert lazsnakkal fojtom beléd a szót! Több lazsnakkal, mint kenyérrel kellene ötet abrakolni* (Csallóköz Csaplár Benedek).

LAZSNAKOL (Vas m. Kemenesalja, Veszprém m. Pápa vid., Baranya m. Tsz.; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.477; Nagy-Kúnság Nyr. XVI. 382; Békés m. Balog István; Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.402; Debrecen Nyr. VII.477; Hajdú m. Földes Nyr. III.36; Bereg m. Dercen Nyr. XX.431; Szatmár m. Nagybánya Nyr. X. 136; Palócság Nyr. XXII.76; Rimaszombat vid. Nyr. X.89; Csallóköz Csaplár Benedek; Kalotaszeg, Zsobok Melich János; Székelyföld Tsz.; *âzsnâkó* Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.94; *azsnakol* Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.380; XVII.43; *âzsnâkol* Gömör m. Nyr. XVIII.501; *azsnákol* Vác Czech János 1840; *lasnakol* Szatmár m. Patóháza Nyr. XVI.95; *naslagol* Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.480; *naslágol* Répce vid. Nyr. XX.368; *nazslagol* Vas m. Nyr. XIX.82; *nazslagul* Répce mell. Nemes-Viss Nyr. XVII.336; *nazslakol* Palócság Nyr. XXII.76; *nazsnagol* Érmellék Nyr. V.473; *razsnakóni* Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286): keményen megver, eldönget, elpáhol.

el-lazsnakol (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 477; Bereg m. Dercen Nyr. XX.431; Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.136; Bereg m. Pap Károly; Csallóköz Csaplár Benedek; *el-lasnakol* Szatmár m. Patóháza Nyr. XVI.95; *el-naslagol* Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.480; *el-nazslagol* Vas m. Nyr. XIX.82): ∾.

ki-razsnakol (*ki-razsnakóni*): ∾ (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286).

mëg-lazsnakol (Békés m. Balog István; Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.402; Hajdú m. Földes Nyr. III.36; *mëg-âzsnâkó* Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.94; *mëg-azsnakol* Hont m. Kovár Nyr. XVII.43): ∾. *Meglazsnakolt az eső* (Debrecen Nyr. VII.477).

LAZSNAKOS: csatakos, lucskos (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.143).

LË. *Lënek:* lefelé (Dunántúl Hajdú Nagy Sándor; Répce vid. Nyr. XX.414; Vas, Zala, Somogy m. Nyr. XXIV.232; Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.143; Zala m. Sümeg vid. Nyr. XXII.286; Veszprém Nyr. IV.83).

lë-csëpp, lë-csöpp: csepp (Békés m. Sárrét Nagy Sándor). *Egy lecsepp liszt* (Nagy-Kúnság Nyr. II.326). *Otthon még égy lecsöpp vizet is sájnálnak ökêmető* (Székelyföld Nyr. V.175). *Egy lecseppet sem ittam* (Székelyföld Kriza). *Egy lecseppet sem* (Háromszék m. Vadr. 494a). *Pihennyünk ëgy lecsëppet, asztán mënnyünk tovább* (Udvarhely m. Nyr. VII.324).

LÉ (*lê* Palócság Nyr. XXII.76; Nógrád m. Litke Nyr. IV.334; Gömör m. Nyr. XXII.479; XXIII.44; *léh* Szeged, Magyar-Pécska Nyr. V.287; *léj* [mássalhangzó előtt] Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 527; *lev* Gömör m. Krasznahorka-Váralja Nyr. III.185; *lév* Szlavónia Nyr. XXIII. 359): leves (Palócság Tsz.; Nyr. XXII.76; Nógrád m. Litke Nyr. IV.334; Gömör m. Tsz.; Nyr. XXII.479; XXIII.44; Szlavónia Nyr. XXIII.359).

[Szólások]. *Lösz kend még oly szegény, hogy kevesebb lével is megéri kend:* nem lessz olyan nagyra (Szeged Csaplár Benedek).

lé-nyaló: léhűtő, naplopó (Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XVI.86).

LĔÁNY (*jány, jâny, ján* Esztergom Nyr. IX. 233; Szlavónia Nyr. XXIII.307; Nagy-Szalonta Nyr. XII.376; Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.69; Nyr. V.188; VII.122; Gömör m. Nyr. XVIII.454; Gömör m. Majom Nyr. XXII.572; Sárospatak Nyr. V.47; Abaúj m. Nyr. VI.418; Abaúj m. Csolád Nyr. V.527; Abaúj m. Buzita Nyr. VII.519; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323; Zemplén m. Deregnyő Nyr. V.326; Debrecen és vid. Nyr. V.180; VII.521. 522; IX.162; Balmaz-Ujváros Nyr. VII.96; Bihar m. Székelyhíd Nyr. V.524. 574; Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.133; Szatmár m. Pangyola Nyr. III.521; Szatmár m. Tyukod Nyr. VIII.192; Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.225; X.134; Szatmár m. Patóháza Nyr. XIII.572; XVI.96; Szabolcs m. Őr Nyr. VI.236. 277; Bereg m. Dercen Nyr. XX.432; Szilágy m. Tasnád Nyr. VI.474; Zilah Nyr. XII.375; XIV. 91; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.139; *léány* Erdély Kassai J. Szókönyv V.181; Deés Nyr. XII.140. 185; *lëhân, lëhâny* Szlavónia, Sz.-László Nyr. XXIII.168. 214. 307; *lëjány* Szeged Nyr. XV.494; *lény* [?] Vas m. Csönge Király Pál; *lëvány* Göcsej, Páka Nyr. I.375; *liány, lián* Rábaköz Nyr. XVI. 135; Vas m. Őrség Nyr. II.178; III.179; IV.228;

Göcsej, Páka Nyr. I.375; Hont m. Tesmag Nyr. X.527; Nógrád m. Megyer Nyr. VI.176; Beszterce m. Zselyk Nyr. XVIII.576; Marosszék, Karácsonyfalva Nyr. XVI.48; Aranyosszék Nyr. IV.237; Borbély Samu; *livány, liván* Vas m. Őrség Nyr. II.84; Göcsej MNy. V.92; Nyr. XII.192; Göcsej, Páka Nyr. I.372. 375; II.42; *lyán* Hajdú m. Földes Nyr. V.240; *lyiány* Hont m. Tesmag Nyr. IX.336). — *Lëánytam (lëántam, lëántom), lëántad, lëányta (lëánta, lyánta):* leány koromban, -dban, -ában (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.525; XVII.42; Székelyföld Nyr. XX.569; Háromszék m. MNy. VI.337; Vadr. 507a; Csík m. MNy. VI.374; Nyr. VIII.93).

jány-csecső: eggy szőllőfaj (Bereg m. Dercen Nyr. XX.432).

jánycsecsü-alma: eggy almafaj (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323).

lëány-falat: főtt v. sült baromfinak száraz lába (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

leány-fűz: rekettye (salix caprea) (Abauj m. Erdészeti Ĺapok XXII.436).

lëán-ficuka: barázdabillegető (motacilla) (Vas m. Őrség Nyr. VII.330).

leány-hal: leuciscus virgo (Győr Nyr. XI.430; Herman O. Halászat K.).

[**lëány-kiadó**], **jánkadó:** leánykiadó násznagy (Borsod m. Domaháza Nyr. XVIII.473).

leány-madár: barázdabillegető (motacilla) (Udvarhely m. Győrffy Iván).

leány-szőllő, ján-szőllő: eggy aprószemű, koránérő szőllőfaj (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Tokaj Nyr. XIX.383).

leány-vásár: mikor a vásáros napok közé vasárnap esik (Háromszék m. Vadr. 515b).

[**LËÁNYCSA**], **LÅNCSÅ, JÅNYCSÅ:** leányka (Szlavónia Nyr. XXIII.216. 307).

[**LËÁNYCSIKA**], **LÅNYCSIKA:** leányka (Nyitra völgye Simonyi Zs. Tüzetes m. nyelvtan I.544).

[**LËÁNYI**].

lányi-ficuka: barázdabillegető (motacilla) (Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.279).

LËÁNYKA (*jánka* Szabolcs m. Kis-Léta Nyr. III.186; *lëjánka* Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XV.384; *lijánka* Beszterce m. Zselyk Nyr. XXII. 376; *lilánka* [játszi, kedveskedő szó] Székelyföld Kiss Mihály): az az állvány, a mely a fonalas csöveket tartja, mikor a fonalat a fonalvetőre fölvetik (Háromszék m. Nyr. X.327).

leánka-madár: barázdabillegető (motacilla) (Székelyföld Kiss Mihály; Erdővidék Nyr. IX.42).

lëánka-Pista: nőies természetű, nőnek való munkához értő s olyant végezni szerető fiú v. férfi (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[**LËÁNYKÓ**], **LIÁNKÓ:** leányka (Maros-Torda m. marosi alsó-járás Ravasz Árpád).

LËÁNYKOD-IK, LÁNYKOD-IK: 1. tölti leánykorát. *Vele leánykodtam* (Pápa Kresznerics F. Szótár II.10); **2.** (nagy) leányként viseli magát. *Ez a* [15 éves] *Mari hogyan kezd má lánkodni, őtözködni!* (Zala m. Tapolca Simonyi Zs. Tüzetes m. nyelvtan I.465).

mëg-lánkodik: sokáig leánykodik, sokáig marad leány. *De jó, ha az embërnek nëm kő akárkihő êmënni férhő. Ha pénze van a lánynak, válogathat, legalább jó mëglánkodhatik* (Rác-Almás Simonyi Zsigmond).

LËÁNYOD-IK: leánnyá fejlik (Székelyföld Kiss Mihály).

LËÁNYZÓ (*liányzó* Székelyföld Kassai J. Szókönyv V.181).

LEB: hőpára, mely a fűtött kemencéből kiárad v. a nyári hőségben látható léglebegés, a melyben néha délibáb is játszik (Erdély Kassai J. Szókönyv III.272; Székelyföld Nyr. VIII.515; Arany-Gyulai NGy. III.308; Kiss Mihály; Udvarhely m. Vadr.; Udvarhely m., Erdővidék Király Pál; Háromszék m. NyK. III.12; Nyr. II.523; Háromszék m. Uzon Nyr. VII.429; Csík m. Nyr. VIII.93). *Megkapta a leb. Leszakadt a lebje. A leb mëgpërzsëlte a szőrit. Égetős a lebje. A lebjitül gyult meg. Erős lebje van* (Székelyföld Kiss Mihály). *A leb megkapta:* megperzselte (Csík m. Nyr. VIII.93). *A leb veti fel:* úgy siet (Háromszék m. Uzon Nyr. VII.429). *A leb vesse fel!* [szitkozódás] (Székelyföld Nyr. VIII.515). *Ó hogy a leb vessen fel!* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.308; Erdővidék Nyr. IX.35). *Leb vessen fel!* (Udvarhely m., Erdővidék Király Pál). *Büdös-leb, büdöskő-leb, kénkő-leb:* a Büdös-barlangból kiáradó kéngőz (Háromszék m. Nyr. II.523; Győrffy Iván); **2.** a kemencének az az oldalnyilása, a melyen át a tüzet szokták éleszteni [?]. *Dugd bé a lebet, hogy a meleg ki ne jőjjön!* (Udvarhely m., Erdővidék Király Pál).

leb-lepén: az a lepény, a melyet a befűtött sütőkemence első hevében (mikor még annyira meleg, hogy a kenyeret nem lehet bevetni) hirtelen sütnek (Erdővidék Nyr. IX.35; Csík m. Nyr. VIII.93).

LEBBEDËZ: lebked, lengedez (Háromszék m. MNy. VI.337). *Jóizün lebbedez a szél* (Háromszék m. Vadr.; Győrffy Iván).

LEBBËGET: ∾ (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

LEBBEGETŐ: kapu (Háromszék m. Nyr. V.90).

LEBBËGTET = *lebbëget* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

LEBBEL: legyezget (pl. lázas beteget), legyezéssel szít (pl. tüzet — kalappal v. kötënnyel

hajtva feléje a levegőt) (Balaton mell. Tsz.; Horváth Zsigmond 1839).

[LEBBEN].

mëg-lebben: megereszkedik, meglazul, megtágul (kifeszített húr v. kötél) (Csík m. Nyr. VIII.93).

1. **LEBBENCS:** 1. palacsinta, finomabbfajta lepény (Rimaszombat és vid. Nyr. X.89; XII. 190); 2. nagyobb darabokba szaggatott, vagdalt v. szárítva széttördelt tészta, melyet levesbe főzve v. tarhonya módjára elkészítve esznek (Pest m. Sztrokay Antal 1842; Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.86; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.382; XX. 45; Nagy-Kőrös és vid. Pap Károly; Kecskemét Csaplár Benedek; Palócság Nyr. XXII.76; Heves m. Névtelen 1840; Szatmár Nyr. VIII. 188); 3. tésztaleves, hús nélkül főtt leves (Nagykún-Karcag Nyr. XIII.432; Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.244; Szamosköz Nyr. XI.92). *Kotyvassz egy kis lebbencset* (Szeged Ferenczi János). *Ëgy kis lebbencsët feősztem dêilre* (Gömör m. F.-Balog Nyr. XXII.576); 4. [tréf., gúny.] lötyedék (pl. tej, kávé). *Rëggel fëlkélëk, mëgiszom azt a keves lebbencsët, osztëg délig elég* (Hegyalja Nyr. V.324).

2. **LEBBENCS, LIBBENCS:** 1. *lebbencs:* csintalan, pajkos, rendetlen magaviseletű, ide-oda futkosó (Tisza mell. Tsz.; Szeged Kassai J. Szókönyv III.273); 2. *libbencs:* sántító, bicegő (a kinek kurtább az eggyik lába) (Székelyföld Tsz. 241a; Háromszék m. MNy. VI.338; Vadr.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Háromszék m. Szotyor Győrffy Iván).

[**LEBBENT**], **LIBBENT:** sántít, biccent (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Vadr. 507b) [vö. *leppent*].

le-libbent: lelebbent, lefúj (szél — kalapot az ember fejéről) (Háromszék m. Vadr.).

[**LEBBENTŐ**], **LIBBENTŐ:** sántító, bicegő (a kinek kurtább az eggyik lába) (Székelyföld Tsz. 241a).

LEBBINT: lebbent (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *leppint*].

LEBEDEG (*lebëdeg*): 1. nyelvcsap, nyeldeklő (,gégedugó') (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.337; Nyr. IV.427; Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.526). *Leszáradt a lebedegem* (Székelyföld Tsz.); 2. torokfájásnak eggy neme (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.526); 3. rest ember v. állat (Csík m. Nyr. VIII.93).

[Szólások]. *Lebedegül áll* (Csík m. Nyr. VIII.93).

LEBEGŐ (Baranya m. Csúzá Nyr. XVIII.286; Pest m. Tinnye Nyr. VII.90; *libegő* Szatmár m. Adorján Nyr. X.431; Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly): könnyű női kabátka.

LEBELĔG (Székelyföld Nyr. III.423; Kiss Mihály; Andrássy Antal 1843; Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 402. 507a; Moldva, Klézse Nyr. IV.142; *nebelëg, nebeleg* Székelyföld Nyr. VIII.515; Andrássy Antal 1843; Kiss Mihály; Háromszék m. Tsz.; MNy. VI.223. 341. 342; Vadr.; Kiss Mihály; Győrffy Iván; Moldva, Klézse Nyr. IV.142; IX.429; *nyebeleg, nyëbeleg* Szilágy m. Nyr. IX.564; Székelyföld Tsz.; *nyeveleg* Háromszék m. Nyr. V.90; IX.453): 1. *lebelëg, nebelëg, nyebeleg:* hiábavalóskodik, haszontalankodik, léháskodik, enyeleg, legyeskedik (Székelyföld Tsz.; Andrássy Antal 1843; Kiss Mihály; Győrffy Iván; Háromszék m. Tsz.; MNy. VI.342; Kiss Mihály; Moldva, Klézse Nyr. IV. 142). *Vélle még ëccër-máccor lebelgëtt ës* (Háromszék m. Vadr. 402); 2. *lebelëg, nebelëg, nyëbeleg, nyeveleg:* haszon nélkül munkálkodik, piszmog, pepecsel, ügyetlenül bajlódik (vmi munkával) (Szilágy m. Nyr. IX.564; Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.341; Vadr.; Nyr. V.90; Moldva, Klézse Nyr. IX.429). *Csak nebeleg, nem dolgozik, mint kéne* (Székelyföld Nyr. VIII.515).

LEBELGÉS: hiábavalóskodás, haszontalankodás, léháskodás (Székelyföld Kiss Mihály). *Nem vót-e még elég a játék, a lebelgés?* (Székelyföld Nyr. I.327).

LEBĔNKÉL, LIBINKÉL (*lebenkél* Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI. 337; Győrffy Iván; *lebënkél* Háromszék m. Vadr.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *libinkel* Háromszék m. MNy. VI.338; Győrffy Iván; *libinkél* Háromszék m. Vadr. 507a): lebeg, libeg. *Úgy lebenkélt velünk a csónak, hogy majd elmerültünk* (Alföld [?] Nyr. XIV.478) [vö. *bilinkel, libonkál*].

LEBENKELTET: lengedez (szellő) (Háromszék m. Kis-Borosnyó Nyr. XVI.47).

LÉBERDA: nagy és idomtalan vmi (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.189).

LEBEREG, LÖBÖRÖG: lebeg, lengedez (Háromszék m. MNy. VI.337; Győrffy Iván).

LEBĔRNYE, LEBĔNYE (*lebenye, lebënye* Soprony m. Nyr. XII.383; Balaton mell. és hely nélkül Tsz.; Háromszék m. MNy. VI.358; *lebinye* Dunántúl Nyr. V.228; Székelyföld Tsz. 239a; *lebernye, lëbërnye* Kis-Kúnság Nyr. III.565; IX. 567; *lepenye* Székelyföld Tsz.; *lepenyő, lepënyő* Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos): szarvasmarha álla alatt lefityegő húsos bőr [vö. *lepenye*].

LEBĔRNYEG (*lebernyeg, lëbërnyeg; — lepenyeg* Debrecen Nyr. VII.477; Székelyföld Tsz. 239b): 1. *lebernyeg, lebërnyeg, lëbërnyeg, lepenyeg:* szarvasmarha álla alatt lefityegő húsos bőr (Kis-Kúnság Nyr. III.565; IX.567; Kecskemét, Csallóköz Csaplár Benedek; Debrecen Nyr. VII.477; Székelyföld Tsz. 239b); 2. *lebernyeg:* vékony lengő köpönyeg (Csallóköz Szinnyei József; Szatmár m. Mánd és vid. Nyr. XIX.382).

LEBERNYEGESKED-IK: pőréskedik. *Ne lebernyegeskeggy itt, hanem ötözz fel!* [mondta az

anya eggy-ingben levő gyermekének] (Debrecen Nyr. VII.477).

LEBICKÉL, LEPICKÉL: lubickol (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *2. libickel*].

LËBÓ: kamasz (Komárom id. Szinnyei József).

LEBZ-IK: hőpárát áraszt (a kemence), kiárad (a hőpára a kemencéből, a kéngőz a Büdösbarlangból), lebeg (nyári hőségben a levegő) (Háromszék m. Győrffy Iván).

LEBZSËL (*lepsül* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.560; *lesbel, lezsbël* Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.184; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. X.239; XI.188; Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.): 1. *lebzsël:* lobog (a gyertya lángja, mikor a levegő mozgatja) (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); 2. *lebzsël:* szeleskedik (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); 3. *lesbel:* folytonosan jár-kél, szaladgál (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. X.239; XI.188); 4. *lebzsël, lebzsel, lebzsöl, lezsbël:* tétlenül ácsorog, tétlenül tölti az időt, henyélve időz, tunyán hever (Pápa vid. Tsz.; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.382; Kecskemét Csaplár Benedek; Békés m. Balog István; Szeged Ferenczi János; Csallóköz Csaplár Benedek; Nógrád m. Nyr. IV.142; Gömör m. Tsz.; Rozsnyó Nyr. VIII.565; Bodrogköz Tsz.; Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Vadr.). *Egész délután a nyakamon lebzsűt* (Székesfehérvár Nyr. VII.187). *Lepsül a nyúl:* fekszik (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.560); 5. *lebzsël:* korhelykedik (Hajdú m. Földes Nyr. VII.235).

LEBZSI: 1. hirtelen csapott kis pattogó tűz (Háromszék m. Albis Pap Károly); 2. szájas, szájajáró, nyelves (Háromszék m. MNy. VI.337; Győrffy Iván).

LEBZSÍL: pattog, ropog (tűz) (Háromszék m. Albis Pap Károly).

LEBZSISKËD-IK: szeleskedik (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

LÉC (*lecët* Székelyföld Kiss Mihály; *lérc* Göcsej Nyr. XIV.163; Baranya m. Kassai J. Szókönyv III.286; Ormányság Tsz.; MNy. V.96).

léc-föld: 10 öl széles és 300 öl hosszú föld (Kúnszentmiklós Nyr. XVIII.232).

LÉCIKÉL: kerüli a munkát, tétlenül tölti az időt, henyél (Nagy-Kúnság Nyr. II.136; XVI. 382).

LECS (Háromszék m. MNy. VI.337; Vadr.; Győrffy Iván; *leccs* Alföld [?] Nyr. XIV.478): szétfőtt főzelék, elfőtt növényétel [vö. *lacs*].

lecs-káposzta: lucskos káposzta (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.337; Vadr. 507a; Hol? NyK. X.378).

lecs-pocs: locs-pocs (Szatmár vid. Tsz.; Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály) [vö. *lics-pocs*].

LECCSEN (*lecsen* Háromszék m. MNy. VI.337); loccsan (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. Győrffy Iván).

[LECSËL].

fël-lecsël: fölhabzsol (Székelyföld Kriza; Háromszék m. Vadr. 431. 409b) [vö. *lacsol*].

mëg-lecsël: meglocsol (Székelyföld Kiss Mihály).

LECSËLŐ (*lecselő*): pacsmag, locsoló (pl. kovácsok locsolója; kürtöskalács-sütésnél használt pacsmag) (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr.).

LECSERLECS: acerina cernua (Bihar m. Komádi Herman O. Halászat K.).

LECSËS: leccsenős (Háromszék m. Győrffy Iván).

LECSI: szájaskodó, nyelves, fecsegő, szószátyár (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 507a) [vö. *licsi*].

lecsi-szájú: ∾. *Lecsiszájú fejérnép* (Székelyföld Győrffy Iván).

LÉCSKÁL (*liécskál* Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.527; *liêcskányi* Soprony m. Horpács Nyr. X.265; *léskál* Hol? Tsz.): böngész (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.560; XX.47; Simonyi Zsigmond; Soprony m. Horpács Nyr. X.265; Soprony m. Fölső-Szakony Nyr. XVII.384; Vas m. Tsz.; Nyr. XX.47; Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.527). *Megyek szőlőt lécskányi. Én meg kukuricát lécskálok* (Soprony m. Horpács Király Pál). *Lécskállo a kertët, de hiábo, ëggy árva szëm gyümőcsöt së talá* (Soprony m. Kisfalud, Miháli Nyr. XXII.522).

LÉCSKÁZ (*lécskázni, lécskáznyi*): ∾ (Vas m. Nyr. XV.575; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. XV.575).

LÉCSKÁZÁS: böngészés (Soprony m. Röjtök Nyr. III.465).

LECSKE: négyszögletűre vágott vékony tészta (Abaúj m. Névtelen 1839; Kassa vid. Nyr. XIX. 190) [vö. *laska*].

LECSKËD: locsol, sáros vízzel preckel (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr.).

LÉCSKEL: böngész (Pozsony m. Kassai J. Szókönyv III.287).

LECSPERDI (*lëcspërdi* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *lecspurdi* Székelyföld Tsz.; *licsperdi* Székelyföld Győrffy Iván): szájaskodó, nyelves, fecsegő, szószátyár, hírharang (Székelyföld Csaplár Benedek; Kiss Mihály; Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.226. 337; Vadr. 507a; Nyr. III.324; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

LEDERC (*ledőrc* Szatmár vid. Tsz.): silány kotyvalék, zagyvalék-étel, rosszul főzött cibere-

féle (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.337; Vadr.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

LÉDZ-IK: gyenge erőben van (Háromszék m. NyK. III.12) [vö. *lézzed*].

el-lédzik: elvánszorog. *Csak elig lédzett el* (Háromszék m. NyK. III.12).

fël-lédzik: föllábbad (beteg). *Bár föllédzenének!* (Háromszék m. NyK. III.17).

LEËCSKE: kissé lennebb (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

LËENDŐ (*lévendő* Székelyföld Vadr. 555; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 475).

[Szólások]. *Lögyön hálá az istennek, kedves vejemre lévendő* [leendő vőm], *hogy megmarasztott az isten tégödöt abb' a nagy vizekbe* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 475).

LEFËG (*lefeg, lefög*): szabadon csüng, lóg, fityeg (Balaton mell. Tsz.; Vas m. Horváth József 1839; Zala m. Hetés Nyr. II.373; Hetés, Dobronak Nyr. XV.190; Göcsej Vass József 1841; Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573) [vö. *lafog, lifëg*].

LEFËTE: habzsolás (Háromszék m. MNy. VI.337).

LEFETËL, LEFETYËL (*lefetel, lefetyöl*; — *lefëtél* Háromszék m. MNy. VI.337; *lepetel* Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.475; *lepetyöl* Kecskemét Nyr. X.381; Csaplár Benedek; Szeged és vid. Nyr. II.92; VIII.235): **1.** habzsol (Baranya m. Ormányság Nyr. II.278; Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 237; Kecskemét Nyr. X.381; Csaplár Benedek; Király Pál; Békés m. Balog István; Szeged vid. Nyr. II.92; Heves m. Tiszafüred és vid. Kimnach Ödön; Tata Matusik Nep. János 1839; Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Tsz.; Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.337; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); **2.** nyelvel, jártatja a száját, fecseg, veszekszik, lármáz (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.42; XV.237; Kecskemét Csaplár Benedek; Szeged Nyr. VIII.235; Csallóköz Csaplár Benedek; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.475; Szilágy m. Nyr. IX.564; Zilah Nyr. XIV.334; Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. Kis-Borosnyó Nyr. XVI.47; Csík m. Nyr. XVIII.144; Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XV.382) [vö. *lafatyol, lötyfötöl*].

LEFETYÖLŐ: [gúny.] nyelv. *Ögye mög a* [fene] *a lefetyölődet!* (Szeged Kálmány L. Szeged népe II.230).

[LEFF].

[Szólások]. *Viszi án a lefföt:* siet, úgyhogy lebeg a ruhája (Szeged vid. Nyr. III.30).

LEFFËG (*leffeg*): **1.** lassan, lomhán megy (Orosháza Nyr. VI.179; Brassó m. Hétfalu, Bácsfalu Nyr. III.564); **2.** nehezen beszél (Háromszék m. Tsz.); málészájjal bárgyúan beszél (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *laffog, leppëg, liffëg-laffog*].

LEFFËGTET: csünget, lógat, fityegtet (Csallóköz Csaplár Benedek).

LEFFEN (*leffeny-ik* Vas m. Őrség Nyr. VII.330): csüng, lóg (Tisza mell. Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek).

LEFFENTËTT: lelógó, lecsüngő, lefityegő. *Csak ëggyet biggyesztëtt avvë a leffentëtt szájájje* (Vas m. Őrség Nyr. XII.380).

LEFFENTYŰ: lelógó, lecsüngő, lefityegő vmi (pl. a kalpagnak bársony *leffentyűje*) (Tisza mell. Tsz. 236a; Csallóköz Csaplár Benedek).

LEFFËS: **1.** lefityegő, lelógó (pl. fül); **2.** lanyha, lágy. *Leffës embër* (Háromszék m. Nyr. XVI.526).

LEFINCÜL: lóg, lebeg (Balaton mell. Nyr. XII.474).

LEG (*let, lët* Fehér m. Päty Király Pál; Tisza-Beő Nyr. VIII.186: Kún-Majsa Nyr. VIII.470; Arad m. Pécska Nyr. VII.123; Palócság, Karancsalja Nyr. XIII.48; Heves m. Névtelen 1840; Heves m. Visonta Nyr. I.274; Heves m. Saár Nyr. V.39; Heves m. Pásztó Nyr. VIII.285; Eger Nyr. XV.88; Mátra vid. Nyr. XXII.288; Nógrád m. Litke Nyr. IV.424; XII.375; Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.84; Nógrád m. Megyer Nyr. VI. 176; VII.38; Nógrád m. Lapujtő Nyr. XV.192; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.525; Gömör m. Nyr. XVIII.502; Rimaszombat vid. Nyr. X. 89; Gömör m. Serke és vid. Nyr. XVIII.139; Gömör m. Runya Nyr. XIX.523).

[leg-alsóbb].

legalsóbb-mód: legalább is. *Van ezen legalsóbb mód két öl főd* (Zala m. Kővágó-Örs, Révfülöp Nyr. XIX.96).

[leg-elébb], legébb: előbb. *Legébb a rétre kell mënni a lovakér, csak osztáng mehetek. Legébb kicsépölöm eszt a kendört, osztég látok valami vacsorát* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.432. 474).

lët-elseő: legelőször (Mátra vid. Nyr. XXII. 288).

leg-fënnebb: legföljebb (Erdély Szinnyei József; Székelyföld Kiss Mihály).

leg-inkább: legalább. *Jöjj hozzám délután, leginkább töltünk egy pár jó órát* (Kecskemét Nyr. IV.284).

[leg-utó].

legutóz: legutoljára hagy (vitelt a kártyában) (Háromszék m. Győrffy Iván).

LEGEL (*legél* Veszprém m. Mihályháza Nyr. V.480. kétszer).

[Szólások]. *Legel a ponty:* a tó fenekén tenyésző növényzetet tépi (Tata); *a földmorzsákat*

legeli a ponty a szirtok tövén (Szeged Herman O. Halászat K.).

ki-legel: [tréf.] kitanul, kiismer. *Mastanyi gazdámnok má egiész termiészettyiét kilegêtem* (Göcsej MNy. V.129. 161).

LEGELŐ (*legellő* Palócság Ethnographia III. 352; *legyelő* Baranya m. Ormányság, Gömör m. Tsz.).

LÉGELY (*légej, légëj, légöj; — lége* Kalotaszeg Király Pál; *négely* Erdővidék Tsz.): mezei munkásoknak és pásztoroknak kulacsforma lapos víztartó hordócskája (Zilah Nyr. XIV.334; Erdély Kassai J. Szókönyv V.205; Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII.576; Székelyföld Tsz.; Udvarhely m. Nyr. IX.235; Kiss Mihály; Háromszék m. Nyr. IV.427; V.90; XVII.381; Kiss Mihály; Brassó m. Bácsfalu Nyr. III.564; Csík m. Nyr. VIII.93; Csík-Madaras Nyr. XX.96; Segesvár Nyr. IX.44; Szolnok-Doboka m. Málom és vid. Muzsi János).

LEGÉNY (*legénëk* Brassó m. Hosszufalu Nyr. XXII.237): kis fiú (Palócság Nyr. XXIII.26). — *Legéntem* (*legéntembe*), *legénted, legénte:* legény koromban, -odban, -ában (Székelyföld Nyr. XX. 569; Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI. 337; Vadr.; Nyr. IX.34; Csík m. MNy. VI.374; Nyr. VIII.93).

[Szólások]. *Legéⁿ!* [nyomatékosító szó] (Udvarhely m. Ferencz Miklós; Háromszék m. Erdélyi Lajos). *Ojan kegyös mána, ojan rusnya hejjön szöttük, legën* [így!], *hogy ugyan hejbe!* (Udvarhely m. Nyr. III.513). *Legén, erőssen megházasodám:* bizony rosszul házasodtam (Udvarhely m. Vadr.). *Legéⁿ, de még én se hittem vóna!* (Háromszék m. Erdélyi Lajos).

legin-szër: legények csoportja, sora (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXIII.96).

LEGÉNYES: 1. derék, magyaros. *Meghívlak egy legényes vacsorára* (Tolna m. Paks Nyr. XIX. 479); 2. olyan tánc, a melyet csak férfiak táncolnak (Torda-Aranyos m. Sz.-László Borbély József).

LEGÉNYKE: kis fiú (Palócság Nyr. XXIII.26).

LEGĖS. *Legesül* (Abaúj m. RMNyelvemlékek III.322; *legsül* Abaúj m. RMNyelvemlékek III. 322; Nyr. IX.231; Király Pál; *légsül* Abaúj m. Király Pál; *legsült* Abaúj m. RMNyelvemlékek III.322; *legsült* Abaúj m. Király Pál; *lejső, lëjső* Pest m. Kóka Nyr. XII.381; Tisza-Roff, Puszta-Taksony Nyr. VIII.569; Nógrád m. Fülek Nyr. XXII.95; *lejseő* Mátra vid. Nyr. XXII.288; *lëksült* Abaúj m. Beret vid. Nyr. II.476; *lésült* Nyírség Nyr. IX.526; *lësüt* Gömör m. Nyr. XXII.576; *lésüt* Gömör m. Otrokocs Nyr. XIX.184; *létül* [?] Szabolcs m. Anarcs Király Pál): főleg, különösen, kiváltképpen, főképpen. *Legesül én; legesül most* (Abaúj m. RMNyelvemlékek III.322). *Nem birja az ember a sok köccséget, legsült hogy sok adót is kell fizetni. Szépek ezek az ökrök, légsül ez a csás* (Abaúj m. Király Pál). *Rossz a bükkfát vágni, lesüt még ezt a fücfát* (Gömör m. Nyr. XXII.576). *No majd vëszëk ejn is ilyent a Lacinknak, lésüt ha nem kutyut mejg el* (Gömör m. Otrokocs Nyr. XIX.184). *Szép vagy, létül* [?] *ha a kalapodat felteszed* (Szabolcs m. Anarcs Király Pál). — *Lésen:* ∾ (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.334). — *Lëjsőbb:* ∾ (Pest m. Kóka Nyr. XII.381).

legës-leg (*letës-let* Heves m. Névtelen 1840; Gyöngyös vid. Nyr. II.181; Eger Nyr. XIX.267. Losonc vid. Nyr. XXIII.39; *letis-let* Palócság Nyr. VI.518; Eger Nyr. XIX.267; Gömör m. Nyr. XVIII.502).

[LEGĖSTELEN].

letëstelen-letelőször: leges-legelőször (Fehér m. Páty Király Pál).

LEGIETÖN: leginkább, kiváltképpen (Göcsej Király Pál).

LÉGY (*legy* Vas m. Őrség Nyr. XII.381; Göcsej, Resznek Nyr. XII.377).

légy-víz: egérkővel elegyített légyölő víz (Székelyföld Tsz.).

LEGYĖG: lengedez, gyengén fúj (a szél) (Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.190).

LEGYEL: elagyabugyál, elpáhol, elver (Szeged Csaplár Benedek) [vö. *egyel*].

LEGYENGET: legyezget (Székelyföld Kriza).

LEGYESKĖD-IK: 1. legyektől háborgatva nyugtalankodik (ló) (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Csík m. Tsz.); 2. kötődik, helytelenkedik, pajzánkodik, csintalankodik (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.382; Szalonta Nyr. VIII.431; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek); 3. udvarol (Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.94. 182).

LEGYEZ: tréfál (Hajdú m. Nádudvar Nyr. VIII.234).

LEGYEZKED-IK: legyezi magát, űzi magáról a legyeket (Heves m. Névtelen 1840).

[LEGYEZŐ], LEGYEZÜ: szövőcsépre akasztott és zsírba v. vajba mártott rongy, a melylyel a palacsintát, a kürtöskalácsot stb. szokták meglepcsegtetni (Csík m. MNy. VI.374).

LEGGYENT: legyint (Palócság Nyr. XXI. 216; XXII.76).

[LEGYINT].

el-legyint: ellendít, ellódít (Háromszék m. Vadr.).

LÉGYKORA: akkora, mint eggy légy (Csík m. Gyergyó vid. Kriza).

LEH: lehelés (Dunántúl MNy. V.99).

léhhel-péhhel: lihegve (Bihar m. Pocsaj Nyr. V.572).

1. **LÉHA** (*liha* Abaúj m. Nyr. V.272; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.279; Bereg m. Dercen Nyr. XX.432; Szatmár Nyr. VII.283): **1.** *léha, liha:* üres (gabona, mag) (Abaúj m. Erdészeti Lapok XXII.437; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.279; Bereg m. Dercen Nyr. XX.432); **2.** *léha, liha:* lenge, könnyű, ritkás, silány (szövet, kötés) (Abaúj m. Nyr. V.272; Szatmár Nyr. VII.283; Torda Nyr. XVIII.95). *Lihába kötni* (Szatmár vid. Tsz.); **3.** *léha:* polyva (Pápa Nyr. XVI.528; Fehér m. Nyr. XXI.137; Szentes Nyr. VIII.281); **4.** *léha:* rest, tunya (Göcsej Tsz.; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; Szatmár vid. Tsz.; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.286; Székelyföld Tsz.); **5.** *léha:* bolondozó, tréfálkozó, mókázó, kópé. *De nagy léha maga!* (Erdély Szinnyei József).

2. **LÉHA** (*léjha* Brassó m. Hétfalu MNy. V. 346): a szekérrúd szárnya végén a nyújtó alatt keresztben fekvő fa, mely a rúdat egyenesen tartja (reibscheit) (Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.49; Tsz.; Háromszék m. Kiss Mihály, Dézsi Mihály) [vö. *1. éh*].

[LÉHÁL].

el-liéhâ: jól megver (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.47).

LÉHÁS (*lihás* Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.279; Szabolcs m. Kis-Besenyőd Nyr. IX.136 [itt *likás* nyilván hiba]): üres (gabona, mag) (Bodrogköz Tsz.; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.279; Szabolcs m. Kis-Besenyőd Nyr. IX.136; Székelyföld Tsz.; Udvarhely m. Homoród vid. Nyr. XXIII.44).

LÉHASÁG: bolondság, tréfa (Erdély Szinnyei József).

LÉHÁSKOD-IK: bolondozik, tréfálkozik, mókázik (Erdély Szinnyei József).

[LÉHÁSOD-IK].

meg-léhásodik: szem nélkül marad (gabona) (Székelyföld Tsz.).

LEHEDEZ[-IK?]: vágyódik, áhítozik (Orosháza Nyr. IV.377).

LEHËG (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; *léheg* Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.96; *lehög* Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.143; Szeged Ferenczi János): liheg. *Nincs most pokol meleg, mit lehögsz!* (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.142).

LEHËL (*lehű*tem Veszprém Nyr. II.41; *lehűl* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.561; *leűl* Zala m. Hetés Nyr. II.373; *lihel* Debrecen Nyr. IX. 162).

[bele-lehël].

[Szólások]. *Belelehölt a pézös zacskóba:* [tréf.] sokat vett ki belőle magának (Szeged vid. Nyr. III.365).

LEHÉL: lehel (Udvarhely m. Ége Ferencz Miklós; Csík-Somlyó Nyr. XIX.336; Csík-Rákos Dobos András).

1. **LÉHEL:** gereben (Segesvár Nyr. IX.44) [vö. *héhël*].

2. **LÉHEL:** gerebenez (Udvarhely m. NyK. X.333; Csík m. Tsz.; NyK. X.333) [vö. *héhëll*].

[Szólások]. *Léhelnek, esső lessz* [mondják, mikor az égen szálas szöszhöz v. héhelt kenderhez hasonló fellegek uszkálnak] (Székelyföld NyK. X.333; Kiss Mihály).

ki-léhel: kigerebenez (Székelyföld Nyr. XI. 573).

LEHËLÉS (*lehülés* Veszprém m. Csetény Nyr. XXI.383).

LEHËLET (*lihelet* Debrecen Simonyi Zsigmond; *lihellet* Debrecen Nyr. VI.332).

LEHELŐ: szellőző-lyuk (Tokaj Nyr. XIX.384).

LEHELŐDZ-IK: lehelget. *Ökör, szamár lehelődzik rëája* (Szentes Nyr. VI.379).

LEHENDA: lenge, könnyű, ritkás (szövet) (Torda Nyr. XVIII.95) [vö. *lehendek*].

LÉHENDE: csekély értékű holmi (ruha- és bútornemű), lim-lom (Érmellék Nyr. V.473; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.186; Katona Lajos) [vö. *léhendék*].

LEHENDEK, LÉHENDÉK: lenge, könnyű, ritkás (szövet) (Zilah Kerekes Ernő) [vö. *lehenda*].

LÉHENDÉK (Szatmár vid. Tsz.; Szatmár Nyr. VIII.188; *líhendik* Böszörmény Nyr. VI.425): csekély értékű holmi (ruha- és bútornemű), limlom [vö. *léhende*].

LÉHÉS: **1.** a fonal, a melyből a hálók kötve vannak (Általánosan haszn. Herman O. Halászat K.); **2.** megtöltött hálókötő-tű (Csongrád Herman O. Halászat K.); **3.** öreghálό (Sok helyütt Herman O. Halászat K.).

léhés-föle: parás-ín (Komárom Herman O. Halászat K.).

léhés-hal: az a hal, mely a háló kátáján kívül a léhésben megnyaklott (Agárd Herman O. Halászat K.).

léhés-ina: az ólmos és pősös kettős in (Komárom m. Herman O. Halászat K.).

léhés-szedő: az a két legény, a ki a hálónak a hajóba való betakarításakor a tulajdonképpeni hálórészt szedegeti, öblítgeti, belőle a gazt kirázogatja (Csongrád Herman O. Halászat K.).

[LËHET].

[Szólások]. *Lehet avval:* beérheti vele (Heves és Borsod m. Nyr. IX.178). *Két embër mán csak*

be lĕhetĕtt vóna fekünnyi ebb' a gödörbe (Soprony m. Röjtök Nyr. III.556).

LĔHETETLEN (*lehetehen* [tréf.] Székelyföld Kiss Mihály).

[Szólások]. *Lehetetlen vagyok benne, hogy csak egy jajt mondott* (Baranya m. Ormányság Nyr. IX.285).

lehetetlen-képes: lehetetlen, teljes lehetetlen [csodálkozás, megdöbbenés kifejezése] (Székelyföld Győrffy Iván; Csík m. MNy. VI.374) [vö. *képes*].

LEHINCŰL: 1. lengedez, lassan fúj (szél); 2. liheg. *Ugy efárott, alig lehincül* (Vas m. Őrség Nyr. IV.426).

LÊHÍT: erősen lehel, nagy hosszú lélekzeteket vesz (Palócság Nyr. XXI.217. 418; XXII.76).

LÉHÓ (Kisujszállás Nyr. XIX.238; Mezőtúr Nyr. X.569; Békés m. Balog István; Szentes Nyr. VIII.281; Eger Nyr. III.43; Gömör m. Nyr. XXII. 576; Miskolc Orosz József; *lého* Nagy-Kúnság, Túrkeve Nyr. III.229; *léju* Székelyföld Tsz.; *lévő* Palócság Tsz.; Hont m. Nyr. V.474; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.46; Komárom m. Fűr Nyr. XVIII.528; Komárom m. Perbete vid. Gancs Géza; *lihó* Debrecen Nyr. VII.477; Tokaj Nyr. XIX.384; XXIV.96; Bodrogköz Tsz.; *líhó* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.382; Kisujszállás Nyr. XIX. 238; Zemplén m. Mád Nyr. VI.285; *lihú* Somogy m. Nyr. X.477; Bihar m. Fugyi-Vásárhely Nyr. III.232; *líhu* Debrecen Nyr. VII.477; XXIII.334; *liju* Erdély Szinnyei József; Székelyföld Kiss Mihály; *liu* Zilah Nyr. XIV.334; Kalotaszeg Pap Károly; Székelyföld Tsz. 237b; *lívó* Komárom m. Perbete vid. Gancs Géza; Gyöngyös Nyr. I. 334): hordóra való nagy (kádacska-forma) tölcsér.

[LÉHÓKA], LÉVÓKA: ∾ (kissebbfajta) (Palócság Tsz. 240b; Hont m. Páld Nyr. XIV.576).

LĔJJEBB (*lĕllebb, lellebb* Dunántúl Nyr. XIV. 562; Vas m. Őrség Nyr. VII.468; Győr Nyr. VII.129 [itt *léllebb* nyilván hiba]; Mátyusfölde Nyr. XIX.467).

[1. **LEJT**].

[Szólások]. *Lejtnek megy:* partnak megy (Pest m. Veresegyháza Simonyi Zsigmond).

2. **LEJT** (*léte*ni Háromszék m. Nyr. IX.482; *löjt* Székelyföld Kiss Mihály; *lőt, lőte*ni Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Nyr. IX.482; Segesvár Nyr. IX.44; *lőtte*ni Fölső-Somogy Nyr. X.190).

LEJTŐ (*löjtő* Székelyföld Tsz.; *lőjtő* Háromszék m. Vadr. 508a; *lőtê* Moldvai csáng. Nyr. IX.482; *lőtő* Székelyföld Nyr. XIV.47; Kiss Mihály; Udvarhely m. Nyr. XV.239; Háromszék m. Vadr. 431. 508a; Háromszék m. Kis-Borosnyó Nyr. XVI. 47; Csík m. Gyímes Nyr. IX.504; Segesvár Nyr. IX.44; *lőttő* Veszprém Nyr. IV.136; Baranya m. Ormányság Nyr. III.230; *lötyő* Moldvai csáng. Nyr. IX.488; *lüjtő* Háromszék és Csík m. Király Pál; *lűtő* Csík m. Nyr. VIII.94; *lüttő* Répce mell. Nemes-Viss Nyr. XVII.336). — *Lejtő:* lassú tánc (Balaton mell. Tsz.) [vö. *főtő*].

[Szólások]. *Lőttőre ál a dóga:* rosszul áll (Veszprém Nyr. IV.136).

lőtő-lánc: ökörszekérben a rúd végébe húzott vaskarikából a járomalj két felére kiágazó pár lánc, mely arra való, hogy a szekeret lejtős úton erősen tartsa (Székelyföld Kiss Mihály).

LEJTŐS (*löjtős* Székelyföld Kiss Mihály; *lőjtős* Háromszék m. MNy. VI.215; *lőtős* Székelyföld Kiss Mihály; *lőttős* Fölső-Somogy Nyr. X.190; Tolna m. Szakcs Király Pál).

LÉK (*lyék* Balaton mell. Herman O. Halászat K.; *vék* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.523; Latorca mell. Herman O. Halászat K.; Bodrogköz Tsz.; Székelyföld Tsz.; Kriza; Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.383; Herman O. Halászat K.; Erdélyi Lajos; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.574; Csík m. Kászon-Jakabfalva Nyr. VIII.336; Moldva, Klézse Nyr. V.378; Moldvai csáng. Nyr. IX.488).

[LĔKÁSZ-IK].

[Szólások]. *Lĕkászva mĕgy:* lomhán megy (Szinyérváralja vid. Nyr. XV.189).

LÉKĔL (*lekel*ni Bodrogköz Herman O. Halászat K.; föl*lekel*ni Pest m. Herman O. Halászat K.; *vekel*ni Bodrogköz, Herman O. Halászat K.; *vékel*ni Székelyföld Tsz. 382a).

[LÉKĔLŐ], LEKELŐ (Szolnok, *vekelő* Tápé Herman O. Halászat K.): a jég kilékelésére való nehéz véső-vas.

LEKOHO: tunya, lomha (Rimaszombat Nyr. V.272).

LEL (*lél* Nagyvárad Király Pál; Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.133; Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.182. 327; Szatmár Nyr. IX. 264; ĕg*lő*tem Tolna m. Gyönk Nyr. V.378; *lő*tte Somogy m. Alcsok Nyr. XXIII.40; Esztergom Nyr. IX.233).

el-lel: elképzel [? talán: eltalál]. *Nem tudom ellelni* (Mezőtúr Nyr. X.86).

ki-lel: kitalál (Somogy m. Sellye Nyr. II.514).

LELE: kisértet (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.304).

LELEDÖZ-IK (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.237; *leledz-ik* Jászság Kimnach Ödön): áhítozik, nagyon kíván vmit. *Mindég a boré leledözik* (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.237).

LELEDZŐ: ingyenleső, potya-kedvelő (kül. ivásban). *Az én férjem nem olyan leledző* (Bars m. Léva Czimmermann János).

[LELĔGET], LÖLÖGET (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.86; *lövöget* Fehér m. Tordacs Nyr. XIV.186): lel (ismételve). *A mel gyerĕkĕt soká*

lölögeti a hideg... (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.86). *A hideg lövögetĕtt* (Fehér m. Tordacs Nyr. XIV.186).

[**LÉLĔK**].

[Szólások]. *Körösztbe ál benne a lílĕk:* nem fér a bőrébe (Szeged Baligó János). *Meghozta a lelkit:* megnyugtatta (Székelyföld Kriza). *Lelkére támasztotta:* lelkére kötötte (Szeged Csaplár Benedek). *Csak lelkit veszti vele:* csak vesződik, gyötrődik (lelkileg) vele (Háromszék m. MNy. VI.339). *Lélek-dobbal:* lélekszakadva (Fajsz Nyr. VII.429). *Lélek-fogyva:* ∾ (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.338 [itt *lélek-fogva* nyilván hiba]; Győrffy Iván). *Lelkem csúcsa:* [?] (Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.184). *Lelkem szakattyán futottam:* lélekszakadva (Szatmár m. Vetés Nyr. XXII.376). *Lelkem zöldje!* [a nem éppen kedves egyéniségre mondják] (Szeged vid. Nyr. XXII.48). *Lelkemtől szakadt:* kedves (Palócság Tsz.).

lélĕk-búza: a búzatermésből a templomnak járó rész (a melynek nagysága a családtagok számától függ) (Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI. 323. 369).

lélek-dobáló: [tréf.] kenyér (Háromszék m. Vadr.).

lélek-főde: temető (Székelyföld Kiss Mihály).

lélök-háborúság: civódás, pörpatvar (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.238).

lélek-hajgáló: [tréf.] galuska (Zilah Kerekes Ernő; Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII.576; Háromszék m. Vadr. 507a).

lélĕk-lyuk (*lélök-lik*): 1. szelelő-lyuk (pincén) (Karancs vid. Fülek Nyr. XXII.95; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.278; Tokaj Nyr. XIX.384); 2. kulacs v. csobolyó nyakán levő kis lyuk, a melyen a levegő benyomul, mikor isznak (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.237).

lélek-változtatás: lélekzet-vétel (Mármaros m. Visk Nyr. XIV.91).

lélök-veszödelöm: lelki vesződség, lelki gyötrelem. *Mögtötte a nagy lélökveszödelmet* (Szeged Csaplár Benedek).

lélek-vesztés: ∾ (Kecskemét, Csallóköz, Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.339).

lélĕk-veszteség: ∾. *Ki hitte volna, hogy ennyi lélökveszteségömbe kerűj!* (Szeged Csaplár Benedek). *Mennyi lélĕkveszteséggel jár a gyermĕknevelés!* (Kecskemét, Csallóköz Csaplár Benedek).

lélĕk-vesztő: szüleit keserítő (gyerek) (Csík m. Győrffy Iván).

lílekre-való: lelkiismeret (Nagy-Kúnság Nyr. III.367).

LÉLĔKZĔL: lélekzik (Székelyföld Kiss Mihály).

LÉLĔKZET (*lélĕzget* Vas m. Őrség Nyr. IV.426).

LÉLETEL: piheg (Vas m. Kassai J. Szókönyv III.278; Vas m. Kemenesalja Tsz.).

LÉLETĔZ-IK: lélekzik (Vas m. Izsákfa Kresznerics F. Szótár II.16; Zala m. Kővágó-Örs, Révfülöp Nyr. XIX.96).

[**LÉLETŐD-IK**], **LÍLETŐD-IK**: ∾. *Alig líletődik* (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI.381).

LELKENDĔZ (*lelkéndez* Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; *lelkindez* Székélyföld Kiss Mihály).

LELKĔS: 1. jólelkű (Csík m. Gyímes Nyr. IX.504); 2. [megszólításképp] lelkem. *Ákurât ollyân vagyok ên, lelkës, mind mâgâ mongyâ* (Gömör m. Nyr. XXII.480).

LELKEZ: bizonyoz (Heves m. Névtelen 1840).

[**LELKI**].

lelki-gereblye: [tréf., gúny.] pap, kántor, egyházfi (Hódmező-Vásárhely Nyr. II.239; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.237).

[**LELKÖCSE**]. *Lelkőcsém:* lelkem [megszólítás] (Szlavónia Nyr. V.61).

LELLE: vékony nyári női kabátka (Gömör m. Nyr. XXII.576).

LÉMĔC: kötények v. szoknyának fölső pártázata, mely a ránczait összefoglalja (Csallóköz id. Szinnyei Józsefné, Csaplár Benedek).

LEMÉNY (*lĕmény*): 1. szarvasmarha álla alatt lefityegő húsos bőr (Csongrád m. Szentes Nyr. XVI.95); 2. szárnyasoknak alsó, puha része (Békés m. Balog István; Szentes Nyr. VIII.281).

[**LEMEZ**], **LEMES**: szántóvas, ekevas (Vas. m. Őrség Tsz. 76a. 104b).

lemes-vas: ∾ (Somogy m. Nyr. II.376).

LEMHES: lomha (Baranya m. Patacs vid. Csaplár Benedek).

LEMPES: a test alsó része [? talán: nadrág] (Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. III.474) [vö. *lépes, lompos*].

[Szólások]. *Êhorta a lempest:* elkotródott, odább állt, megugrott (Vas m. Őrség Nyr. II.472).

[**LEN**].

len-firkó: csepü (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 499a).

len-kocs: ∾ (Bodrogköz Tsz. 188a).

LENCSE (*löncse* Tolna m. Gyönk Nyr. V.379).

lencse-fű: callitriche verna (Székelyföld Tsz.; CzF.).

LENCSÉS (*lencsês*): borsókás (disznóhús) (Dunántúl Nyr. XVI.239).

LENCSIKE: lencse (Szlavónia Nyr. XXIII.216).

1. **LENDE**: rokon, atyafi; ivadék (Somogy m. Kubinyi-Vahot: Magyar- és Erdélyország Képekben III.40; Nyr. II.376). *Itt van minden lendéje* (Vas, Zala m. Király Pál). *Ez az ember lendéje amannak* (Somogy m. Király Pál). *Huncut az egész lendéje. Ez a tinó Bokros-lende* (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.182). *Az én lányom nem keverődik a Náray-lendébe* (Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VI.325). *Sok lendéje van* (Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841). *Minden lendéje pógárembör vót* (Baranya m. Ibafa Nyr. XX.191) [vö. *lendölle*].

2. **LENDE**: bogyó (Bácska Kassai J. Szókönyv III.281).

LENDĔK (Göcsej MNy. II.413; Nyr. II.473; Csallóköz Csaplár Benedek; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.92; *lednek* Göcsej MNy. V.88; Bodrogköz Tsz.; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323; Gömör m. Tsz.; *löndök* Baranya m. Nyr. III.565): bükköny.

LENDÖLLE = *1. lende. Sĕmmi lendöllém:* semmiféle atyafiságban sem állok vele (Somogy m. Nyr. XII.472).

LENDSI: korsó (Dunántúl Nyr. V.228).

[**LENDÜL**].

[**el-lendül**].

[Szólások]. *Ellendütem abban, hogy* [*ez*] *a kert eladóggyék* (Veszprém m. Nyr. VIII.177; Veszprém Nyr. VIII.40).

1. **LĔNGE**: 1. langyos (Székelyföld Tsz.; Nyr. VIII.515; Győrffy Iván; Háromszék m. Tsz.; Vadr.; MNy. VI.338; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); 2. a víz mélye, a hol lassan foly (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.338; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *lĕngő*].

2. **LENGE**: a magyar vejszénél azok az oldalfalak, a melyeken a hal betéved (Kopácsi Herman O. Halászat K.).

LĔNGÉD-IK (Háromszék m. MNy. VI.338; Vadr. 507a; Győrffy Iván; *lĕngéĕd-ik* Székelyföld Kiss Mihály; *lĕngéjĕd-ik* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos): langyosodik.

LENGEDEZ-IK: [tréf.] be van csípve (Hol? Nyr. XVII.236).

LENGESZT: langyosít (Székelyföld Győrffy Iván).

LĔNGETEG (*lĕngeteg, lengeteg* Székelyföld Tsz. 238b; Arany-Gyulai NGy. III.250; Kiss Mihály; Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI. 339; Vadr.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík-Madaras Nyr. XX.96; *lĕngetég, lengetég* Kalota-Sz.-Király Király Pál; Székelyföld Kiss Mihály; Maros-Torda m. Szent-László Borbély József; Udvarhely m. Király Pál; Firtosalja Nyr. VI.324; *lengetíg* Zilah Kerekes Ernő): 1. *lĕngeteg, lengeteg, lĕngetég, lengetég:* elviselt, elnyűtt, kopott (fehérnemű) (i. h.); 2. *lĕngeteg:* langyos (Udvarhely m. Vargyas Szolga Ferenc; Háromszék m. Szentkirály Vitályos Géza; Csík-Rákos Dobos András).

[**LĔNGETEGĔD-IK**].

meg-lĕngetegĕdik: elviselődik, elnyövődik, elernyed, elvásik, megkopik (fehérnemű) (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

LĔNGĔZ: repül (Csík m., Brassó m. Hosszúfalu Erdélyi Lajos).

LĔNGIT, LĔNGÉIT: langyosít (Székelyföld Kiss Mihály).

LĔNGŐ: a víz mélye, a hol lassan foly (Székelyföld Andrássy Antal 1843) [vö. *1. lĕnge*].

LENGŐD-IK: lustálkodik, dolgát elheveri (Háromszék m. MNy. VI.338; Győrffy Iván).

LENGŐDI: naplopó, dolgát elheverő (Háromszék m. MNy. VI.338; Győrffy Iván).

LĔNGÜL: langyul, langyosodik (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

LENGYEL (*lengyen, lengyĕn* Heves m. Névtelen 1840; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.282; Székelyföld Nyr. II.230; Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.; *lengyen*ül Hegyalja Nyr. X.283). — *Lengyen, lengyĕn:* oláhvirág. *Olyan sárga, mint a lengyen* (Székelyföld Nyr. II.230). *Olyan sárga, mind a sárig lengyĕn* (Háromszék m. Vadr.).

lengyel-rózsa = *lengyenke* (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.282).

lengyen-virág: sárga rózsa (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Nyr. II.523).

[**LENGYELKE**], **LENGYENKE**: büdöske, oláhvirág (tagetes) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.282; Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.235; Székelyföld Kriza).

LENGYĔS: mosni való ruha (kül. fehérnemű). *Há míssz avol a lengyĕssê? — Ĕdĕ az Ikváro* (Soprony m. Röjtök Nyr. III.514).

LÉNIA: mellék-út (ellentétben az országúttal), dűlő-út (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.478; Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.49).

[**LÉNIÁS, LINĔÁS**].

lineás-csősz: erdőőr, a ki a fadöntési, tüzifa-kiválasztási és tüzifa-fuvarozási munka vezetésével és fölügyeletével van megbízva (Cserhát Erdészeti Lapok XXII.864).

lénĕás-katona: közöshadseregbeli katona (Baranya m. Nyr. VI.474).

[**LENKA**].

lenka-föld: kiszáradt ingovány (Marcal mell. Tsz. 241b) [vö. *linkó*]

LENKET: liheg (Göcsej MNy. II.413).

1. **LENTET**: **1.** lomhán, kimérten ballag (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.238); **2.** lassan fut, üget, kocog (Répce mell. Nemes-Viss Nyr. XVII.336; Balaton mell. Tsz.; Pápa Nyr. XVI.527; Fehér m. Nyr. IX.284; Mezőtúr Nyr. IX.183); **3.** alant repül (a lomha nagy madár) (Csongrád m. Mindszent Kis Sándor) [vö. *gentet*].

2. **LENTET**: **1.** lenget. *Nem áradás ez, csak a szél lenteti a vizet* (Baranya m. Ormányság Nyr. IX.285); **2.** legyez, szít (tüzet köténylebegtetéssel) (Székesfehérvár Matusik Nep. János 1841; Tata vid. CzF.). *Lentesd a tüzet, Zsuzsi!* (Keszthely Király Pál).

LÉNZŐ: ingújjnak a kézfejnél levő szegélye (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Vas m. Kemenesalja Tsz.).

LENYHE: **1.** lágy, szelíd, enyhe. *Lenyhe idő* (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek); **2.** lassú, csendes. *Lenyhén permetez* (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek); **3.** renyhe (Duna mell. Kassai J. Szókönyv III.283) [vö. *lanyha*].

[**LEP**].

átal-lep: átfog (Háromszék m. MNy. VI.316).

[**el-lep**].

[Szólások]. *Ellepi az ember szemével*: végig látja (Moldvai csáng. Nyr. X.106).

lë-lep: leül, letelepszik (madár, seregestül). *Av vândormadar lëlepëtt ar rêtre* (Palócság Nyr. XXII.77).

[1. **LÉP**].

[Szólások]. *Fogja a lépe:* lépbaj következtében rövid a lélekzete (szarvasmarhának) (Székelyföld Kiss Mihály).

lépe-fogás: lépbajtól való lélekzésszorongás (szarvasmarhánál) (Székelyföld Kiss Mihály).

lépe-fogásos: lépbaj következtében rövid lélekzetű (szarvasmarha) (Székelyföld Kiss Mihály).

2. **LÉP** (*lép-ik* Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.286; Erdély Szinnyei József; Kalotaszeg, Zsobok Melich János; Csík m. Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. X.43).

össze-lép: összetapos. *Jó lessz összelépni a darázsfészket* (Rimaszombat Nyr. XVII.573).

LEPCS: **1.** leppentyű; **2.** pittyedt ajak; **3.** poforcsapás (Háromszék m. MNy. VI.338; Vadr.; Győrffy Iván).

LEPCSËG: tapiskol. *Ne lepcsëgj a sárba; mind lepërëckëlsz!* (Brassó m. Bácsfalu Nyr. VI. 231).

LEPCSËGTET: veri a víz szinét a tenyerével v. egyébbel (fürdés közben), cuppogtat (tésztát gyúrás közben) (Háromszék m. MNy. VI.338; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

LEPCSËL (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.338; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *lebzsel* Orosháza Nyr. IV.377; Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.337. 338; Győrffy Iván; *lepëcsël* Székelyföld Kiss Mihály; *lesbel* Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XII.429): **1.** *lepcsël, lepëcsël, lesbel*: lubickol, veri a víz szinét a tenyerével v. egyébbel (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XII.429); **2.** *lepcsel, lebzsel:* pamacsol, locsol (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.337. 338; Győrffy Iván); **3.** *lebzsel:* habzsol (a kutya) (Orosháza Nyr. IV.377) [vö. *lapcsol*].

LEPCSEN: *lepcs*-hangot ad (pl. leesve) (Háromszék m. MNy. VI.338; Győrffy Iván, Dézsi Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

meg-lepcsen: ∾. *Úgy bevágom a szájadat, hogy ugyan meglepcsen* (Székelyföld Tsz.). *Ugy vágta pofon, hogy ugyan meglepcsent* (Háromszék m. Vadr. 507a). *Ugy beléteremtették as sárba őkemét, hogy ugyan meglepcsent* (Székelyföld Győrffy Iván). *Úgy a földre vágom, hogy meglepcsen belé* (Székelyföld Nyr. VIII.515).

LEPCSENT: csap (pofon) (Székelyföld Andrássy Antal 1843). *Oan istenesen pofon lepcsentëtték, hogy maj kiugrott ak két szeme tölle* (Székelyföld Győrffy Iván).

LEPCSËS (*lepcses, lepcsös*): **1.** locsogó, nyelves, kofa-szájú, trágár-beszédű (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály, Andrássy Antal 1843; Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 507a); **2.** mindig járó száj (Szeged Nyr. VII.236); **3.** hanyagul öltözött, lompos, ronda ruhájú (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.132; XIV.475; Katona Lajos; Erdély, Székelyföld Tsz.; Csaplár Benedek; Vadr. 507a).

lepcses-szájú: trágár-beszédű (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.475; Székelyföld Tsz.).

LEPCSËSKËD-IK: szájaskodik, nyelveskedik (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.338; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Segesvár Nyr. IX.44).

LÉPCSŐ: sáros ösvényen eggymástól eggyeggy lépésnyire lerakott kövek (Háromszék m. Tsz.).

LEPE (Palócság Tsz.; Nyr. XXII.77; Borsod m. Sajó-Kaza Nyr. XIX.376; Gömör m. Tsz.; Jászság Kimnach Ödön; *lipe* Heves m. Makáry György 1839; Eger és vid. Nyr. XVII.476; XVIII.18; Mátra alja Nyr. XXIII.191; Kis-Hegyes Nyr. XI. 46; *lîpe* Jászság Kimnach Ödön): lepke.

[**LÊPE**].

lêpe-lâpa: hegyes-völgyes tájék (Palócság Nyr. XXI.417) [vö. *lipë-lâpa*].

LEPËCS: locs-pocs, latyak, hóval elegy sár (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 507a).

LEPEDEZ: körülfog (pl. mint a tanulók a tanítót) (Hol? Tsz.).

LEPENCS: lepke (Győr m. Kassai J. Szókönyv III.273; Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *bagú-lepencs*].

LEPENCSÉK (Csallóköz Kassai J. Szókönyv III.273; Nyr. I.280; *lepencsík* Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.92; *repencsék* Csallóköz Tsz.): ∾.

LEPENDÉK (Garam mell. Horváth Zsigmond 1839; Erdővidék Tsz.; *lependek* Csallóköz Csaplár Benedek): ∾.

LEPÉNY (*lepint* Veszprém m.? Nyr. IV.140); 1. béles (Székelyföld Tsz.); 2. cipó (Szlavónia Nyr. XXIII.359).

lepény-hal: thymallus vexillifer (Szilágy m. Herman O. Halászat K.).

lepény-leső: [tréf.] száj (Nógrád m. Tolmács Nyr. XVI.46). *Fogd be a lepénlesőt:* hallgass (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.423). *Fogja kend a lepénylesőt:* ne járjon folytonosan a szája (Szeged Nyr. I.131).

LEPENYE: 1. puha (Mátra vid. Nyr. XXIV. 431); 2. *lepenyén, lepënyén:* lustán, lomhán, leppesen (Háromszék m. MNy. VI.338; Vadr. 507a; Győrffy Iván) [vö. *lebërnye*].

LEPEREL: szaporán sok mindenféle haszontalanságot össze-vissza beszél (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XX.480).

[**LÉPES**; vö. *lempes*].

[Szólások]. *Elvitte a lépest:* elkotródott, odább állt, megugrott (Dráva mell. Nyr. VI.373; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.41).

LÉPESËD-IK: gazdagodik (Székelyföld Kriza).

mëg-lépesëdik: megszedi magát, meggazdagszik (Erdély Szinnyei József; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

LÉPESÜL: ∾ (Háromszék m. Vadr.).

[**LÉPET**], **LÍPET**: lépés. *Egy lípetet se tud menni* (Bihar m. Pocsaj Nyr. IX.558).

LEPETÖS: lépes. *Lepetös méz* (Szlavónia Nyr. XXIII.359).

LEPI: tapogató-háló (Szolnok Herman O. Halászat K.)

LEPICKE: lepke (Gömör m. Krasznahorka-Váralja Nyr. III.185).

LEPITE: ∾ (Csík m. Gyergyó vid. Győrffy Iván, Felméri Lajos).

LEPLE: lepedő. *Aggyon két leplét* (Rába mell. Nyr. XVII.524).

LÉPÓKÁS: bizonyos járványos betegségben sínlődő (marha) (Zala m. Tapolca Nyr. X.475).

[**LÉPOL**].

meg-lépol: megver (Baranya m. Nyr. II.184).

LEPOVINO: eggy szőllőfaj (Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XIII.332).

LEPŐ: 1. szempilla (Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XIII.331); 2. tapogató-háló (Komárom Herman O. Halászat K.).

LEPPËG (*leppeg, leppög*): lassan, vontatva jár v. beszél (Baranya m. Patacs vid., Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Tsz.; Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI. 338; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Leppëgve beszél; leppëgve mozog* (Székelyföld Győrffy Iván) [vö. *1. heppëg, laffog, 2. lappog, lippög-leppög*].

LEPPËGŐ: lassan, vontatva, szaggatottan beszélő ember (Háromszék m. Vadr. 507b).

leppegő-beszédű: lassan, vontatva, minden szótagot megnyomva beszélő (Székelyföld Tsz. 239b).

LEPPEL: halkan, lassan (Háromszék m. MNy. VI.338; Győrffy Iván).

[**LEPPEN**].

le-leppen: lelapul (a tyúk, mikor meg akarják fogni) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.283) [vö. *le-lippen*].

LEPPENCS: 1. éjjeli papucs (Alföld Nyr. XIV. 478; Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.357. 358; Sepsi-Szentgyörgy Győrffy Iván); 2. = *leppëgő* (Háromszék m. Vadr.).

LEPPENCSËS: lompos, hanyagul öltözött (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.236; Háromszék m. MNy. VI.338; Győrffy Iván). *Ugyan, Trézsi, hogy lehetsz menyecske létedre olyan leppencses; nem félsz, hogy az urad megszökik tőled?* (Alföld Nyr. XIV.478) [vö. *lappancsos*].

[**LEPPENT**].

le-leppent: könnyedén levet, ledob (Háromszék m. MNy. VI.338; Győrffy Iván) [vö. *le-heppent, le-libbent*].

[**LEPPINT**; vö. *lebbint*].

le-leppint: ∾ (Székelyföld Csaplár Benedek).

LEPPENTYŰ: 1. gyertya-ellenző (Győr m. Tsz.); 2. az a vas, mely a kéményt elzárja, hogy a meleg a konyhából ki ne menjen (Gömör m. Nyr. XXIII.45; Rimaszombat Nyr. XVII. 525).

LEPPES: 1. lassú, vontatott (beszéd); 2. lompos, hanyagul öltözött (Háromszék m. MNy. VI. 338).

[**LEPT-**]. *Leptibe:* halkan, lassan (Székelyföld Kiss Mihály, Andrássy Antal 1843; Udvarhely m. Nyr. VI.466; Háromszék m. MNy. VI.338;

Vadr.; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Sepsi-Szentgyörgy Győrffy Iván; Csík m. Gyergyó vid. Nyr. IV.283; Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.526). *Szép leptibe hajcsd a marhákat, nohogy kimelegedjenek* (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár). *Lepten:* ∾ (Háromszék m. MNy. VI.338).

LEPTI: kétkerekű káré, taliga, kordé (ú. n. Kún László szekere) (Kis-Kúnság Kimnach Ödön).

LËPTIKA (Dunántúl Nyr. V.228; Soprony m. Répce mell. Nyr. II.560; Zala m. Arács Nyr. XXII.239; *laftika* Esztergom Nyr. IX.542; Csallóköz Csaplár Benedek; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.91; *laftyika* Hont m. Nyr. V.474; *laktika* Fehér m. Seregélyes Nyr. X.189; *laptika* Pápa Nyr. XVI.527; Közép-Baranya Nyr. II.237; Csallóköz Csaplár Benedek; *leftika* Komárom Beöthy Zsolt; *leftike* Szeged Csaplár Benedek; *leptike* Kecskemét Nyr. X.381; Csaplár Benedek; Bácska Csaplár Benedek): **1.** ∾ (i. h.); **2.** *lëptika:* [tréf.] rozoga hajó (Zala m. Arács Nyr. XXII.239).

1. **LES:** folyóvízbe vesszőből készített gátolás, melynek közepén rés van hagyva, s oda a víz folyásával szemben eggy-két farkhálót helyeznek, hogy este az élelmet keresve lefelé vonuló halak beléjük tévedjenek. *Lesből halászni. Este lesbe menyünk, Ha nem jő hal, lekergetjük a lesbe* (Székelyföld Kiss Mihály).

[Szólások]. *Lesbe áll a csuka:* közel a víz színéhez veszteg áll (Miskolc Herman O. Halászat K.).

les-háló: islégből kötött hosszú őrháló (Csongrád m. Algyő Herman O. Halászat K.).

2. **LES:** vár (Szlavónia Nyr. XXIII.362). *Azt ugyan lesheted, hogy én nekëd még valamit adok!* (Csallóköz Csaplár Benedek).

LÉSÁG: sérvés, tökösség (Pozsony és Komárom m. Nyr. XIX.510; Mátyusfölde Nyr. XX. 326).

LÉSÁGOS: sérvéses, tökös (Pozsony m. Nyr. XIX.510; Kassai J. Szókönyv III.32. 287; Komárom m. Nyr. XVI.510; XIX.510; Mátyusfölde Nyr. XX.326).

LESBETEG: 1. farkas (Székelyföld Kassai J. Szókönyv III.287; Tsz.; Győrffy Iván); **2.** macska (Csík m. Vajda Gyula) [vö. *éjjeli-lesbeteg*].

LESDËS: leselkedik (Komárom Beöthy Zsolt).

LESDI: ólálkodó (Háromszék m. MNy. VI. 338; Vadr.; Győrffy Iván).

LESDŐD-IK: leskelődik (Háromszék m. NyK. III.12).

LESËGET: néha-néha, alkalmilag les (Székelyföld Kiss Mihály).

mög-lesëget: megles (Göcsej Nyr. II.422).

[**LESËL**], **LESÖL:** les, leseget. *Azután* [a fonóban] *orsót lesölnék, a szürújjba is betenném, egy pár csókért ki sem venném* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.248).

LESENKED-IK: leselkedik (Nyitra m. Magyar-Soók Nyr. XX.84. 326).

LESENYE: vese (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XVII.421).

LESESKÖD-IK: leselkedik (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.214; Dráva mell. Kopács Nyr. XVII.44).

LESI: 1. leselkedő, ólálkodó (Tisza vid. CzF.; Háromszék m. MNy. VI.338; Vadr. 507b); **2.** = *lesi-pecsenye* (Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly); **3.** cipó, lángos (Nagy-Kálló Nyr. XII.429); **4.** ághegyháló (Berettyó-Ujfalu Herman O. Halászat K.).

[Szólások]. *Lesi, vári, kapi nép:* másé után kapkodó, tányérnyaló nép (Abaúj m. Nyr. IV. 277).

lesi-pecsenye: 1. disznóöléskor az eggybenmásban segédkezők v. az ölést néző gyermekek számára kivágott rész (Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly; Mármaros m. Nyr. XII.382; Zilah Kerekes Ernő); **2.** lacikonyhán sütött pecsenye, a melyet nagyon lesnek, várnak (Debrecen Nyr. VII.477).

lesi-puskás: rossz puskás (Mezőtúr Nyr. VIII. 498).

lesi-tőke: a nagy szőllőtőke mellett, rendesen nem jó helyen, kinőtt új tőke (Debrecen Nyr. IX.144).

LESKŐDI: ólálkodó (Háromszék m. Vadr. 507b).

LESŐ: les. *A kerfő mellé állították lesőbe* (Dráva mell. Nyr. XIII.234).

leső-bak: a halász-szék vízfelőli végén az a rész, a melyre a halász az ághegyháló rúdját megtámasztja, hogy a hálót könnyen kiemelhesse (Mármaros m. Herman O. Halászat K.).

leső-háló: hosszú hegybe kifutó kanálszerű merítőháló (Bodrogköz Tsz. 153a; Herman O. Halászat K.).

LESSEG: leng, lötyög, fityeg, lóg (Tolna m. Kassai J. Szókönyv III.282. 287).

LÉSTRANG (Szatmár m. Nagybánya vid. Nyr. XIV.238; *lestrang, lestráng* Kapnikbánya és vid. NyK. II.377): bányászoknak hosszú feszegető vasrúdja.

LÉSTYIHÁN, LÉSCSIHÁN, LÉSTYÁN: ligusticum (Székelyföld Kiss Mihály).

LÉSZA (*lásza* [?] Tolna m. Gyönk Nyr. V. 379; *léca* Veszprém Nyr. XV.334; *lejsza* Latorca mell. Herman O. Halászat K.; *liésza* Rábaköz Nyr. XV.431; *lisza* Nyitra m. Pográny és vid.

Drnovszky Ferenc 1841; *lyésza* Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János): 1. *lásza* [?], *léca, lésza:* szalmauyoszolya, szalmaágy, fonott pad (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Somogy m. Nyr. XV.520; XIX.143; Fölső-Somogy Nyr. X.190; Veszprém m. Csetény Nyr. V.471; Tolna m. Gyönk Nyr. V.379); 2. *lésza, lisza:* vesszőből font szekéroldal v. szekérkas (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841; Arad m. Pécska Nyr. XXIII.576; Udvarhely m. Vadr.); 3. *lésza:* vesszőből, kákából v. nádból való lapos fonadék, a melyen gyümölcsöt aszalnak (Székelyföld Kiss Mihály); 4. *lésza, lyésza:* gyékényből, nádból, vékony gallyakból v. vesszőből font kerítés, sövény (Dráva mell. Nyr. V.472; Palócság Tsz.; Rimaszombat Nyr. V.183; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.189); hordozható, darabokból álló sövénykerítés (majorházaknál a juhakol körül) (Udvarhely m. Vadr.; Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János); a *pőzsövény* gallérja, mely a koszorúzásba v. a sasolás közé szúrt álló vékony gallyakból van alkotva (Mátyusfölde, Tallós Nyr. XVI.381); 5. *lésza, lejsza:* vejsze (Latorca mell. Herman O. Halászat K.); a magyar vejszének a szárnya, terelő illetőleg rekesztő nád- v. vesszőfalazata (Fertő mell. MNy. III.244; Dráva mell. Nyr. V.472; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286; Szlavónia Nyr. XXIII. 358); vékony vesszőből kötött halfogó (bocskorvarsa) (Udvarhely m. Herman O. Halászat K.); 6. *lésza, liésza:* vesszőből v. nádból font kalitkaszerű kerekded kosár, a melyben füstölt disznóhúst v. tojást tartanak v. túrót szárítanak (Rábaköz Nyr. XV.431; Göcsej Tsz.).

[LÉSZÁS].

lészás-kert: vesszőből font kerítés, a mely tövissel és szalmával van befödve (Székelyföld Tsz.; Marosszék Vadr. 515b).

LÉSZKA: 1. vesszőből font kerítés, a milyent birkaállásokhoz szoktak alkalmazni (Torna m. Ruehietl Miklós 1839); 2. [?] (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.426).

LÈSSZ, LÈSZÈN (*löjsz, löjszön* Hargita vid. Vadr. 95. 96; *lészön* Szlavónia Nyr. XXIII.168): születik. *Nekünk gyermekünk lett. Gyermeke lett. Nálunk csitkó lett* (Székelyföld Nyr. I.151). *No hât mi lëtt: gyerëk vagy lyány?* (Palócság Nyr. XXIII.26). *Én akkor lëttem, mikor a muszkák bëjüttek* (Brassó m. Bácsfalu Nyr. VI.231).

[Szólások]. *Soká lessz a vakáció:* sokáig tart (Pest m. Szeremle Nyr. XVI.505).

el-lëssz: idő előtt (halva) születik (a gyermek) (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. NyK. III.10).

elé-lëssz: előkerül, megkerül (Palócság Nyr. XXI.505). *Ha csak Egerbe van* [a kutya], *muszáj neki ëggy hét múlva elélënnyi* (Eger vid. Nyr. XVII.429).

ki-lëssz: vígan lessz, jól mulat. *Ej de kilëszünk a lakodalmatkor!* (Nógrád m. Nyr. V.182).

mëg-lëssz: megszületik (Székelyföld Kiss Mihály).

össze-lëssz: megbékül eggymással. *Összevesztek, de mëgênt összelëttek* (Palócság Nyr. XXI.505).

rá-lëssz: rááll. *Azt mondta az inas Palkónak, hogy aludjék reggeli két óráig, ád neki száz aranyat; most is rálett* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.406).

[LÉT].

[Szólások]. *Unâmas vóna a léti idehaza* (Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VIII.524). *Hagyd létén:* hagyd, a hogy van (Somogy m. Sándor József).

ellét: távollét (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. Győrffy Iván).

[LÉTEL].

[Szólások]. *Nem jó most a vajnak a pincébe való létele* (Zala m. Kővágó-Örs, Révfülöp Nyr. XIX.96). *Még az a litel:* még az a jó (Hajdú-Hadház Nyr. VIII.178).

LÉTES: élemedett korú (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.525).

[LÈTET].

el-lëtet: elhajt (magzatot) (Háromszék m. NyK. III.10).

LÉTETLEN, LÉTLEN (*lëtlen* Nógrád m. Fülek Nyr. XXII.95): 1. *létetlen:* nem létező (Székelyföld Nyr. II.383; Kiss Mihály); 2. *létlen, lëtlen:* meg nem született, hanem az anyja hasából kivágott és életben maradt (csikó, bárány, borjú, gyermek) (Nógrád m. Fülek Nyr. XXII.95; Székelyföld Nyr. I.151).

[Közmondások]. *Lett dolgot létetlenné nem csinálsz:* a mi eggyszer megtörtént, azt meg nem történtté nem teheted (Székelyföld Nyr. II.383; Kiss Mihály).

[LÉTŐ].

[Szólások]. *Egész liétüő nyárbo hideg rázzo* (Göcsej MNy. V.160).

[1. LÈTT].

[Szólások]. *Meg akarta tudni, hogy mi letteképpen kerülte ki a veszédelmet* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.323). *Mindën lëtteképen:* mindenképpen, minden módon (Szilágy m. Nyr. IX.564; Háromszék m. Vadr.). *Sëmmi lëtteképpen* (*lötteképen*): semmiképpen, semmi módon (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.442; Szentes Nyr. VI.268; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.341; Kiss Mihály; Torda Nyr. XVIII.95). *A bujtároknak, még csak tüdő, májj van a bográcsba, máshó sëmmi lötteképen së szabad nyúni* (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII. 87). *Semmi letteképpen se tuttam semêre se menni* (Marosvásárhely Nyr. XV.181). *Nem tuttam semmi letteképpen megfogni* (Háromszék m. Vadr. 432). *Semmi letteképpen nem tudjuk vala itt marasztani* (Háromszék m. Kiss Mihály). *Semmi letteképpen*

el nem távozék (Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. X.40). *Valami lĕtteképpen:* valamiképpen. *Igy ért el valami letteképpen a vásárba* (Háromszék m. Vadr. 425).

lettje-voltja: mibenléte, állapota, összes körülményei. *Itt járt* [a tanító, a ki a pusztai iskolához igérkezett], *tudakolta is az eskola lettjevoltját; meg van elégedve, el fog jönni* (Békés m. Doboz-Megyer Nyr. XIX.83).

möglött: derék, jóravaló. *Möglött embör* (Szeged vid. Nyr. II.86).

2. **LETT, LÊT:** pala-agyag (letten) (Kapnikbánya és vid. NyK. II.373).

LETTĔG (Tolna m. Sár-Sz.-Lőrinc Nyr. III. 86; *lettyĕg* Csallóköz Erdélyi Pál): vontatva, lassan totyogva, kocogva megy. *Még ĕgygyet lettĕggyünk, majd csak eltassoggyunk* [szekéren] (Tolna m. Sár-Sz.-Lőrinc Nyr. III.86; Lehr Albert). *Maj csak êlettyĕgünk Komáromba* [vonaton] (Csallóköz Erdélyi Pál) [vö. *lötyög*].

LETTENTYŰ: szarvasmarha álla alatt lefityegő húsos bőr (Dunántúl Nyr. V.228).

[LETYĔG].

letyeg-lötyög: lötyködik (Bihar m. Pocsaj Nyr. V.572).

LETYEK: lucsok, locs-pocs, híg sár. *Tiszta letyek ásáskor a föld; víz könyvezik benne* (Székesfehérvár Nyr. XVI.140) [vö. *latyak*].

LETYEPETYI: gyáva (Közép-Baranya Nyr. II.237).

[LETYĔS].

letyes-potyos: lucskos. *Ez a letyes-potyos, síkos-sáros, havas idő béfagylalta a száját* (Debrecen Nyr. VI.329).

LETYETÁR: régi, divatból kiment kendő (Somogy m. Nyr. XIX.287).

LETYETĔL: 1. zsírral megecsetel (sülő kürtöskalácsot) (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); 2. fecseg, csacsog, hadar (Csík-Rákos Dobos András). *Nĕ letyető!* (Veszprém m. Nyr. IV.514) [vö. *lefetĕl*].

LETYETĔLŐ: 1. fácska végébe erősített vászondarabka, a mellyel a kürtöskalácsot sülés közben zsírozzák, zsírral ecsetelik (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); 2. [tréf.] legyező (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

LETYHEDT, LETYVEDT, LETTYEDT (*legyhett* Vas m. Kemenesalja Tsz.; *lettyedĕtt* Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. XIV.333; *lettyedt, lettyett* Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Félegyháza Nyr. V.35; Kecskemét, Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Eger Énekes Imre; *letyvedt, letyvett* Tisza mell., Szeged Kassai J. Szókönyv III.287; Tsz.): lankadt, bágyadt, petyhüdt, lötyögő, puha húsú [vö. *latyhadt, lottyadt, löttyedt*].

LĔTYKÓ: lötyedék, híg lé, levesféle étel, mártás (Balaton mell. Tsz.; Vas m. Tarodháza Nyr. X.89; Székesfehérvár Nyr. VII.187; Alsó-Csallóköz Kóssa Albert).

LETYŐKE: négyszögű túrós tészta (Székelyföld Tsz.)

[LETTYENT; vö. *lottyant, löttyent*].

[Szólások]. *Pofon lettyent:* pofon csap (Fölső-Somogy, Marót-puszta Nyr. X.190).

[LÉVAI].

lévai-fejkötő: pofoncsapás (t. i. a lévai kofák hajdan, mikor összevesztek, kemény fejkötőjükkel verték eggymást agyba-fejbe) (Hol? Tsz.)

LÉVCSE: leveske (Szlavónia Nyr. XXIII.216).

LEVEDZ-IK, LEVEZ-IK: levet bocsát magából, szivárog. [*Foly-e még a vére?*] *Nem, csak levedzik* (Pest m. Virág-Pereg Nyr. XIX.283). *Levedzik a te órod, fiam* (Kecskemét Simonyi Zsigmond). *Levezik a seb* (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XVII.553).

LĔVĔGET (*lëëget* Vas m. Őrség Nyr. VII.470; *löjöget* Zala m. Hetés Nyr. II.44; Göcsej Nyr. XIII.496; XIV.164; *lööget* Göcsej Nyr. III.180): 1. *lëëget, löjöget*: szokott lenni, gyakran van, soká van (Vas m. Őrség Nyr. VII.470; Zala m. Hetés Nyr. II.44). *Lëëget neki pénze* (Vas m. Őrség Nyr. VII.470); 2. *lööget:* lessz. *Majd máskép lööget mindĕn* (Göcsej Nyr. III.180).

mög-löögethet: meglehet (Göcsej Nyr. III.180).

LĔVĔGETŐ: kerítésnek bejáróul szolgáló szakasza, a mely úgy van készítve, hogy a deszkákat vagy fahasábokat könnyű leszedni s megint fölrakni (**lĕ-vĕvĕgető*) (Csík m. Nyr. VIII.93; Deák Lajos).

LEVĔGŐ (*lebegő, lebĕgő, lebĕgeő* Nagy-Kanizsa Király Pál; Tolna m. Nyr. VI.523; Fehér m. Nyr. X.187; Nagy-Kúnság Nyr. XX.45; Kúnszentmárton Nyr. II.475; Kún-Majsa Nyr. VIII. 470; Palócság Nyr. XXI.314; Ipoly vid. Nyr. III.428; Gömör m. Tsz.; Nyr. XVIII.455; XXIII. 44; Nyitra m. Vág-Hosszúfalu Nyr. XX.81; Székelyföld Nyr. VIII.515).

levegő-ég, lebegő-ég (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.24; *lebögő-ég* Szeged Kálmány L. Szeged népe I.209).

levegő-inspektor: világbolondító, világcsaló (Szolnok-Doboka m. Szász-Nyíres, Bálványos-Váralja Kovács Dezső).

[LEVEGŐZ].

ki-levegőz: kiszellőz. *Még a pálcájával is szurkájja utánnam a* [megkapált] *fődet, hogy hadd levegőzze ki magát* (Debrecen Nyr. XXIII.93).

LEVEGŐZ-IK, LEVEGŐDZ-IK: 1. *levegőz-ik:* friss levegőt szí. *Az urak elmennek nyáron levegőzni hegyes vidékre, mert a levegőzés helyrehozza*

az egésségüket (Debrecen Csaplár Benedek); **2.** *levegődz-ik:* legyezi magát, szelet hajt magára (Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.379).

LEVEL: levet ereszt magából, szivárog (hordó, orr, seb) (Nagy-Kúnság Nyr. III.281; XVI.382). *Ily hidegben bezzeg senkinek se level az orra, mert befagy* (Székelyföld Nyr. XVIII.371).

ê-level: elpletykáz, gyorsan odább ad (vmi hírt) (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.477).

1. **LEVÉL** (*lehél* Baranya-Sz.-Lőrinc Nyr. XVII. 380; *level* Palócság Nyr. XXII.77; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.525; Rozsnyó Nyr. XVIII. 421; Abaúj, Borsod, Zemplén m. Király Pál; Sátoralja-Ujhely Nyr. XVI.87): **1.** írás, iromány, okirat (pl. kérvény, kötelezvény) (Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.277. 323; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; Szlavónia, Rétfalu Nyr. XXIII.361); **2.** vékonyra sodort tészta-lap (Zala m. Szepezd Nyr. XVII.236; Abaúj, Borsod, Zemplén m. Király Pál); **3.** a zsalunak eggy-eggy keresztdeszkácskája. *A zsalu levelei* (Abaúj, Borsod, Zemplén m. Király Pál).

2. **LËVÉL** (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI. 525; *levél, lévêl* Bars m. Új-Bars Király Pál): szokott lenni, van. *A mi határunkban sok út levél. Máskor ilyenkor mindég a szőlőben lévéltünk* (Bars m. Új-Bars Király Pál).

levél-ajtó: pitvarnak, istállónak, pincének külső lécajtaja (Székelyföld; Tsz.; Háromszék m. Vadr. 502b).

levél-fák: a *tekerőlevél* (gombolyító eszköz) részei, melyek a *kecske* tetejébe ütött szegbe keresztbe vannak téve (Háromszék m. Nyr. IX.40).

levél-hurcoló: levélhordó (Tokaj Nyr. XXIV.96).

levelen-sült: eggy tésztás-étel (Rimaszombat Nyr. XII.190).

LEVELEDZ-IK (*levelezz-ik* Rábaköz MNy. V.91).

LEVELES: **1.** a fákról ősszel lehullott sok levél (Zala m. Szepezd Nyr. XVII.236; Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII.47); **2.** az a gyönge hajtás, a melyet kötözéskor lemetélnek a szőllőtőkéről (Zala m. Lesence-Istvánd. Nyr. XVI.93); **3.** a ki csínyt tett, a ki rossz fát tett a tűzre, hibás vmiben (Kecskemét Nyr. XIX.46; Békés m. Balog István; Szeged vid. Nyr I.425; Heves és Borsod m. Nyr. VIII.569). *Leveles vagy:* a rováson van még a számodra valami (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.374; Debrecen Nyr. IV.135). *Vigyázz magadra, gyerek, leveles vagy; nagy leveled van!* (Kecskemét, Szeged Csaplár Benedek). *Leveles most:* csínytevése miatt fél most a büntetéstől (Szentes Nyr. VI.267). *Halgass, most is leveles vagy!* (Debrecen Nyr. VII.274). *Leveles előttem:* ismeretes a hamisságáról (Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.462).

[Szólások]. *Leveleskor:* tavasszal (Vas m. Bögöte Nyr. XVI.92).

leveles-furó: zsalu-fúró [bodnár-szerszám] (Sárospatak Nyr. XII.288).

leveles-kapu: a kerítésnél levő rácsos ajtó, melyen a lécek mind a két félen párhuzamosan lefelé tartanak, mint a rózsalevél erei. *Nyisd ki, rózsám, leveles kis kapudat, hadd vezessem be kis fakó lovamat* (Ugocsa m. Salánk Nyr. XVII. 274). *Nyisd ki, anyám, nyisd ki leveles kapudat* (Ungvár Nyr. XX.48).

leveles-sátor: lombokból készült úrnapi sátor (Mátra vid. Nyr. XXII.335).

leveles-szín, leveles-szên: ∾ (Palócság Nyr. XXII.77).

LEVELEZ: levélben ír. *Elmënt az én rózsám idegën országbo; csak aszt levelezi, mënnyek el utánno* (Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XXII. 239).

LEVELONGA: hosszú lebegő kabát (Kisújszállás Nyr. XIX.238).

LEVENDULA (*levedulla* Fehér m. Nyr. XI. 228).

[LEVENGŐS].

levengős-tű: rezgő tű (Hol? Pap Károly; vö. Tsz. 177a).

[1. LEVES].

leves-nóta: [tréf.] déli harangozás. *Huzzák a levesnótát* (Pest m. Gyömrő Nyr. VI.464). *Êhúzták mán a levesnótát* (Baja Nyr. XII.378).

2. **LEVES** (*le-vess* Bács m. Zenta Nyr. IX.91; XVIII.383): **1.** könnyű nyári szövetből készült női újjas, otthonka, rékli (Somogy m. Nyr. XIX. 287; Sándor József; Tolna m. Nyr. VI.524; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.431; Baranya m. Sz.-Lőrinc Nyr. XVII.380; Szeged és vid. Kálmány L. Szeged népe I. Bevezető XII. l.; Nyr. I.425; Temesköz Kálmány L. Szeged népe II. Bevezető XX. l.; Bács m. Nyr. V.471; XVI.144; Bács m. Zenta Nyr. IX.91; XVIII.383; Király Pál; Bács m. Bajmok Nyr. XV.469); **2.** derékig érő női ing, melyet a szoknyába bekötve v. nagy melegben szabadon kint hagyva viselnek (Temes m. Skúlya Nyr. XV.470); **3.** női pongyola (schlafrock) (Heves m. Csépa Nyr. III. 288); **4.** köpönyeg (Udvarhely m. Korond Felméri Lajos).

LEVESCSÍK: levisticum (Nógrád m. Ipoly-Litke Nyr. IV.24).

LEVESÖS: leves. *Levesös körte* (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.304).

[LÉVE].

[Szólások]. *Ahhoz (ahoz) léve:* ahhoz képest (Háromszék m. MNy. VI.316; Vadr. 422. 491; Győrffy Iván). *Hitték, hogy kirájfiu, s ahozléve bántak vélle* (Háromszék m. Vadr. 422).

[LÉVEST].

[Szólások]. *Ahhoz lévest:* ahhoz képest (Csallóköz Nyr. I.280; Székelyföld? Nyr. XII.526). *Arra az irányro való livest montam:* azért mondtam (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI. 475).

[LËVŐ].

[Szólások]. *Lëvő óráig győzködött a görccse:* a míg meg nem született a gyereke (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI.381).

[LÉZËNG].

el-lézëng: 1. erőtlenül, tántorogva, nagy nehezen elmegy; 2. beteges állapotban valahogy elvan, eltengődik (Székelyföld Kiss Mihály).

LÉZENGEL: lézeng (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.278).

LÉZENGŐ (*lézzengő* Székelyföld Tsz.).

LÉZËRËG: lézeng (Háromszék m. MNy. VI. 338; Vadr.; Győrffy Iván).

[LÉZZED], LÉDZED: betegségtől elerőtlenedve alig-alig bír lépegetni (Háromszék m. Tsz.) [vö. *lédz-ik*].

fel-lézzed, fel-lédzed (*föl-lezed* [?] Háromszék m. Nyr. IX.34): föllábbad (Székelyföld, Háromszék m. Tsz.).

LÉZZEDËZ-IK: lézeng (Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573).

LÉZZEG: ∾ (Vas m. Kemenesalja, Balaton mell., Göcsej, Székelyföld Tsz.).

LEZSÁK: semmirekellő, rongy-ember (Hajdú m. Nádudvar Nyr. VIII.234; Bars m. Léva Czimmermann János).

LIBA (*riba* Duna mell. Kassai J. Szókönyv II.279; Tolna m. Bátta Nyr. XVIII.334; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.382; Közép-Baranya Nyr. III.327; Komárom m. Kassai J. Szókönyv III. 289; *zsiba* Soprony m. Császár Árpád; Soprony m. Röjtök Nyr. III.513; Soprony m. Szilsárkány Nyr. VI.369; Soprony m. Miháli, Kisfalud Nyr. XXII.473; Rábaköz Nyr. XV.430; Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVII.143; Zala m. MNy. V.337; Zala m. Siklóssy László; Zala m. Dergecs Nyr. III.479; Keszthely vid. Nyr. VI.523; Zala m. Arács Nyr. XXII.239; Veszprém m. Csetény Nyr. XVIII.373; Pápa vid. Tsz.; Somogy m. Nyr. X.477; Sándor József, Siklóssy László; Somogy m. Balaton mell. Nyr. VII.475; Somogy m. Kálmáncsa Nyr. XI.238; Somogy m. Tab Nyr. XV.240; Baranya m. Kassai J. Szókönyv III.289; Tsz.; Baranya m. Ibafa Nyr. XIX.498; XX.287; Közép-Baranya Nyr. III.327; Baranya m. Patacs vid. Csaplár Benedek; Tolna m. Gyönk Nyr. V.379; Győr vid. Csaplár Benedek; Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.191; Rimaszombat Nyr. V.516): moh (a háztetőn) (Csongrád m. Szentes Nyr. XVI.95).

liba-haszna: libatojás (Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.87).

zsiba-virág: ficaria (Soprony és Vas m. Nyr. X.332).

LIBÁNCOL: lubickol (kis gyerek a fürdőben) (Vas m. Ságh Kresznerics F. Szótár II.17).

LIBÁR (*zsibár* Szeged Tsz.): vézna, sovány, gyenge termetű (Székelyföld Tsz.; Udvarhely m. Vadr.; Háromszék m. MNy. VI.338; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Háromszék m. Szotyor Győrffy Iván).

[LIBÁSOD-IK].

ki-libásodik: kipelyhesedik, kipihésedik (a rekettye barkája) (Pest m. Kassai J. Szókönyv III.289).

[LIBBËG].

libbeg-lábbog: csak ímmel-ámmal megy (a dolog) (Székelyföld Tsz.).

[LIBBEN].

libben-lobban: váratlanul betoppan s csakhamar észrevétlenül el is távozik (Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.287).

[LIBBEN-IK].

meg-libbenik: lelapul, leül (a tyúk, ha elfárasztják) (Balaton mell. és hely nélkül Tsz.) [vö. *meg-lippen*].

[Szólások]. *Könnyen meglibbenik:* [mondják céda nőszemélyről] (Balaton mell. Tsz.).

LIBERIÁSKOD-IK: pongyoláskodik (Zemplén m. Tállya Nyr. IV.520).

[LIBI].

libi-lábas: vézna és magas termetű (Heves m. Névtelen 1840).

LIBICK: a borjú orrára kötött szeges bőr, a mely arra való, hogy az anyja ne engedje szopni (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.238; XVIII.192).

LIBICKE: barázdabillegető (motacilla alba) (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

1. **LIBICKËL:** sántikál (Háromszék m. Vadr. 507b; Dézsi Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *lipickel*].

2. **LIBICKËL:** lubickol (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *lebickél*].

LIBICSKÓ: zagyvalék-étel, lötyedék (Háromszék m. MNy. VI.339; Győrffy Iván).

LIBIGÓGA (*libigoga, líbigóga*): tőkén (v. egyében) keresztbe fektetett deszka v. gerenda, a melynek a két végén ülve v. állva föl és le billegnek a gyerekek (Nagy-Kúnság Nyr. II.326; XVI.382; Kúnság, Kisújszállás Nyr. XX.288) [vö. *libikóka*].

LIBIKÁLLÓ: ∾ (Bihar m. Furta vid. Nyr. IV.182).

LIBIKÓKA (Mezőtúr Nyr. X.569; Székelyföld Tsz. 242a; *libitoka* Székelyföld Tsz. 242a): ∾ [vö. *libilóga*].

LIBIKÓKÁZ[-IK?]: *libikóká-*n hintázik (Debrecen Nyr. III.563).

LIBILÓGA = *libigóga* (Mezőtúr Nyr. X.286).

LIBÓ: libácska, libuska (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.279).

LIBÓCSKA: ∾ (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.279).

LIBONC: rest, tunya (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVI.96).

LIBONKÁL: lebeg, libeg (Háromszék m. MNy. VI.337. 338; Vadr. 507a) [vö. *lebënkél*].

LIBUC: bíbic (Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.96; Erdély Salamon Ferenc; Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.215; NyK. III.18; Erdővidék Tsz.).

[LICËL].

[el-]licel (Fölső-Somogy Nyr. X.190; *el-ricël* Zala m. Király Pál): alattomban elsiet, elinal, eloson [vö. *el-lisztël*].

LICIS: mindenfelé hizelkedő ember (Székelyföld Tsz.).

LICITA (Palócság Nyr. XXI.423; *licsita* Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.431; XVIII.478).

[Szólások]. *Licsitára tenni:* ellicitálni (Dráva mell. Nyr. V.472).

LICITËR: mézesbábos (Dráva mell. Nyr. V. 472; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.431).

[LICS].

lics-lacs: 1. lötyedék. *Lics-lacs étel;* 2. mindenbe hivatlanul belekottyanó (Csík m. Nyr. VIII.94).

lics-locs: locsogó, fecsegő. *Lics-locs ember* (Székelyföld Kiss Mihály).

lics-pocs: locs-pocs (Tolna m., Székelyföld Tsz.) [vö. *lecs-pocs*].

LICSE: dupla cérna, kötő-zsineg (Göcsej Tsz.; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VIII.48).

[LICSËG].

licsëg-locsog (*licsög-locsog*)*:* 1. tocsog, zuhog (az eső) (Hol? Nyr. XI.286); 2. szüntelenül fecseg (Szeged Nyr. IV.221; Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *lityeg-lotyog*].

[Szólások]. *Egész ruhámat összelicsegte-locsogta ez a locs-pocs* (Hol? Nyr. XI.286).

LICSEL: föloldott agyagba áztatott ronggyal fölmossa az agyagpadlót (Szatmár m. Ó-Pályi, Nagy-Kálló Nyr. XII.333. 429).

LICSI: locsogó, fecsegő. *Licsi kutya:* ok nélkül sokat csiholó kutya (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *lecsi*].

licsi-ficsi: ∾ (Háromszék m. Vadr. 507a).

LICSISKËD-IK: locsog, fecseg (Székelyföld Kiss Mihály).

[LICSKËS].

licskös-lucskos: nagyon lucskos (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.366).

LICSOK: gúzsháló, a melyben az ételes fazekat hordják (Rozsnyó Nyr. VIII.565).

LIDÉRC (*lodovérc* Göcsej Tsz. 245b; *lucvér* Zala m. Kassai J. Szókönyv III.304; Göcsej Tsz.; MNy. V.88; *ludvérc* Duna mell. Kassai J. Szókönyv III.290; Balaton mell. MNy. V. 93; Vas m. Horváth József 1839; Szombathely Fejérpataky László; Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573; Göcsej Tsz. 245b; MNy. II.413; Somogy m. Nyr. X.476; Sándor József; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.182; Veszprém Nyr. VIII.328; Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XV.182; Marcal mell., Tolna m. Tsz.; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286; Fehér m. Nyr. V.36; Fehér m. Perkáta, Földvár Nyr. III.35; *ludviérc, ludv'érc* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.143; Répce mell. Nyr. XX.365; *lüdêc* Csík m. Ethnographia VI.106; *lüdérc* Szolnok-Doboka m. Deés Nyr. XI.526; XII.185; Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; *lüdvérc* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.65; XVI. 435).

LIDÉRCES: holdkóros [?] (Hol? Tsz. 299a).

[LIFËG; vö. *lefëg*].

lifeg-lofog: fityeg, líg-lóg. *Ul lifeg-lofóg rajta minden, mintha vellávâ vóna ráhányva* (Hol? Nyr. XI.286).

LIFERÁL: olcsón ad el (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

LIFERÁLÁS: olcsó adás-vevés. *Olyan liferálás folyt!* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[LIFF].

liff-laff: vontatva járó s ügyetlenül, bárgyúan, mélészájjal beszélő. *Liff-laff asszony és nyámándi ember éppen egymáshoz valók* (Csallóköz Csaplár Benedek).

[LIFFËG].

liffëg-laffog: lassan, lomhán jár, cammog (Zala m. Tapolca Nyr. X.475; Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.323). *Mit liffegsz-laffogsz utánnam, mér nem lépdelsz katonásan!* (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *leffëg*].

[LIFFEN].

liffen-laffan: lassan, lomhán jár, cammog (Zala m. Tapolca Nyr. X.475).

LIFIT: haszontalan ember, semmi-ember (Debrecen Hajdú Nagy Sándor).

lifit-lafat: ringy-rongy (Somogy m. Sándor József).

LIFLANGÓ: értéktelen cifraság (Hol? Nyr. XII.527).

[LÍG].

líg-lóg: csüng-lóg (Dunántúl Nyr. V.264; Göcsej Vass József 1841; Szeged vid. Nyr. VI.182; Hol? Nyr. XI.286). *Csak u líg-lóg rajt a ruha* (Veszprém m. Csékút Nyr. XIV.192).

liglóg-szilva: [nép-etimológia] ringlott (reineclaude).

LIGET: erdőbeli v. szőllőbeli üres hely (a hol a fák v. a tőkék kipusztultak) (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.238).

LIGETĖS (*ligetös*): hézagos, ritkás. *Ligetės vetés:* egyenetlen, foltos vetés, a melyben helyenként csak gyom veti föl magát (Pest m. Tinnye Nyr. VII.90). *Ligetös gabona, rét. Ligetös szőllő:* a melynek sok tőke híja (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.238). *Ligetes formint:* ritkás fürtű (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.291).

[LIGETĖSÜL].

meg-ligetesül: megritkásodik, meghézagosodik (a szőllő, azaz helyenként kipusztulnak a tőkéi) (Vas m. Ságh Kresznerics F. Szótár II.18).

LIHEGŐ: női rékli (Bereg m. Bereg-Som Nyr. XV.470).

[LIK-IK].

likik-lakik. *Úgy jô liktunk-laktunk, hogy!* = úgy jól laktunk (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.64).

LIKACS: kövecske (Ipolyság Czimmermann János).

[LIKĖD].

liked-lököd: lökdös. *Likedik-löködik a borgyukat a marhák* (Somogy m. Nyr. III.454).

[LIKIT].

[likit-lakat].

[Szólások]. *Erigy te likit-lakat Panna!* [mondják a sokat beszélő nőszemélynek; vö. *lipitlapát*] (Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.287).

LIKKAN: [?]. *Nagyot likkantt ez a fa* (Vas m. Ságh Kresznerics F. Szótár II.18).

LIKL-IK: [tréf.] csiklandik (Háromszék m. Vadr.).

LIKPRÁDLI: gyertyapecsenye (lichtbraten: a melyet akkor esznek a mesteremberek, mikor ősszel a gyertyavilágnál dolgozást elkezdik) (Debrecen Nyr. VII.477).

LILA: kurva (Nógrád m. Fülek Nyr. XXII.95).

LILÁS: cice-játék, cicézés (Somogy m. Siklóssy László).

[1. LILI].

lili-föld: televényföld (humus) (Nógrád m. Fülek Nyr. XXII.95).

2. **LILI:** ügyetlen (Brassó m. Bácsfalu Nyr. III.564).

LILIÁK: denevér (Brassó m. Tatrang Nyr. II.523).

LILIK (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.292; *lillik* Heves m. Névtelen 1840): nálunk nem költő vadlúdfaj (charadrius).

[Szólások]. *Oda menj, a hol a lilik toj* v. *megtojik!* (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.292). *Mikor a lillik tojik:* soha-napján (Heves m. Névtelen 1840).

LILIOM (*lyilyiom* Moldva, Klézse Nyr. V.48).

LILLEG: billegve jár, billeg-ballag (Borsod m. Bogács Kassai J. Szókönyv II.18; III.305) [vö. *lullog, lüllög*].

[LILLOM].

[Szólások]. *Lillom atta!* (Székelyföld Kiss Mihály). *Lillom keringötte!* (Udvarhely m. Vadr. 73).

LIMÁNY: örvény (Szeged Csaplár Benedek, Király Pál; Török-Becse Nyr. IX.93). *Vigyázz magadra, nehogy limányba sodorjon a viz!* (Szeged Csaplár Benedek).

LIMÁNYOS: örvényes (Szeged Csaplár Benedek).

1. **LIMBA:** hinta (Vas m. Tsz. 163b; Keszthely Simonyi Zsigmond) [vö. *himba-limba*].

[2. LIMBA].

limba-fa: topolyfa (Ipolyságh vid. Nyr. XIV. 470).

LIMBÁL: hintázik (Vas m. Tsz. 163b).

LIMBUS (Göcsej Nyr. XII.47; Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII.47; Szegszárd-Palánk Nyr. XI.527; Alsó-Csallóköz Kóssa Albert; *limbos* Zala m. Alsó-Lendva Király Pál): pocsolya, mocsár, posványos ingovány, süppedékes hely, vizenyős rét.

LIMEL: fut (Szatmár m. Gencs Nyr. X.525) [vö. *lomol*].

[LIMĖS].

limės-lâmos: mézes-mázos. *Târtyâ a zëmbërt*

limës-lâmos bëszêddel (Szilágy m. Szentkirály Nyr. VII.424).

LIN: gallér (Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.528; Király Pál).

[**LINCOS**].

lincos-labancos: [?]. *Lincos-labancos bocskor* (Csongrád m. Szentes Nyr. VI.378).

LINDIK (Bihar és Szatmár m. Barna Ferdinánd; Székelyföld NyK. X.334; Háromszék m. Tsz.; Kiss Mihály; *lingyik* Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.475; Székelyföld NyK. X.334; Kiss Mihály; Kolozs m. Nagy-Ida Bodor Ákos; Szolnok-Doboka m. Szamosujvár Kovács János; Szolnok-Doboka m. Nagy-Ilonda Vékony Jenő; Hunyad m. Bordeaux Árpád): csikló, Venusnyelve (clitoris).

[**LINDIKÓ**], **LINGYIKÓ**: ∾ (Székelyföld NyK. X.334; Kiss Mihály).

LINGA: hinta (Göcsej Vass József 1841).

LINGÁL: hintázik (Göcsej Vass József 1841).

LINGÁR: 1. kedveskedő, hizelkedő, nyájaskodó (Brassó m. Hétfalu Király Pál). *Tuttam, hogy nem hosz nekem pálinkát, mert nem vagy ujan lingár, mint más aszonyok* (Brassó m. Hétfalu Nyr. VI.181); 2. proletár (Bereg m. Nyr. XV.422); 3. betyár, kapcabetyár, bitang, csavargó (Bereg m. Dercen Nyr. XX.432).

[**LINGÁZ**].

mëg-lingáz: [?]. *Hiába volt olyan jó meg olyan sok fű a kertben, nem tartott az meddig se, mert az a négy borjú, alig telt bele két vagy három hét, úgy meglingázta, hogy csak itt-ott maradt belőle* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.399).

LINGŐ: gyenge [?]. *Gyenge, lingő szavad nem hallik annyira* (Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.160) [vö. Nyr. XXIII.350].

1. **LINKA**: fahíd, bürü (Soprony m. Tsz.).

2. **LINKA**: zöldes pálinka (Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.528).

3. **LINKA**: úritök, sütő-tök (Eger vid. Kassai J. Szókönyv I.434) [vö. *2. dinka*].

LINKÓ (*linkuó*): süppedékes, ingoványos, mocsaras hely (Duna mell. Kassai J. Szókönyv I. 407; Marcal mell., Balaton mell. Tsz.; Göcsej MNy. II.413) [vö. *lenka*].

[1. **LIP**].

lip-lap: pataki kövecs (Szolnok-Doboka m. Deésakna Nyr. I.382).

[2. **LIP**].

lip-lop: lopogat (Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.287).

LIPÁNTOS (Alföld Nyr. XIV.478; Szeged Nyr. VIII.235; Bács m. Nyr. V.471; *lipáncsos* Heves m. Névtelen 1840; *lipántyos* Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 238): 1. *lipántos*: lompos, hanyagul öltözött, nehézkes járású (Alföld Nyr. XIV.478; Szeged Nyr. VIII.235; Bács m. Nyr. V.471): 2. *lipáncsos, lilipántyos*: kornyadozó, beteg (baromfi, mely azért a szárnyát leereszti) (Heves m. Névtelen 1840; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.238).

LIPÁNY: [?]. *Páti lipányo* [helynév] (Vas m. Szalafő Nyr. V.96).

[**LIPE**].

lipë-lâpa (Gömör m. Nyr. XVIII.459; Rimaszombat Nyr. XVII.573; *lipi-lapa* Félegyháza Csaplár Benedek): dimbes-dombos, hegyes-völgyes hely [vö. *lêpe-lâpa*].

LIPETYÁK: vékony, silány (ruha) (Szilágy m. Deésháza Kerekes Ernő).

LIPHENDI: 1. léha gondolkodású (Szilágy m. Zilah Nyr. XIV.334); 2. piperkőc (Udvarhely m. Korond Felméri Lajos).

LIPHEC (*libhesz, liphesz* Rimaszombat Nyr. V.272; Székelyföld Tsz.; Udvarhely m. Gálffy Sándor): 1. esetlen, ügyetlen, nehéz járású (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.382; Békés m. Balog István; Hajdú m. Földes Nyr. III.36; Rimaszombat Nyr. V.272; Székelyföld Tsz.; Udvarhely m. Gálffy Sándor; Háromszék m. Vadr.); 2. léha gondolkodású, hitvány, semmirevaló (Csallóköz Csaplár Benedek; Zilah Nyr. XIV.334; Székelyföld Tsz.).

1. **LIPI**: féleszű, eszelős (Szatmár m. Nagy-Károly és vid. Czirbusz Géza).

[2. **LIPI**].

lipi-lapi: igen gyérlevelű káposztafő (Háromszék m. Vadr. 507a; Győrffy Iván).

LIPICKED-IK: féllábon sántikál (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván).

LIPICKEL, LIPICKÉL: ∾ (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván) [vö. *1. libickël*].

[**LIPICS**].

lipics-fa: juharfa, fodorjuhar (Balaton mell. Földr. Közl. 1894. 67. 75).

LIPICSÁN: hanyag testtartású (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Vadr.; Csík m. MNy. VI. 374).

LIPIK: [?]. *Lipik vót a palotám* (Borsod m. Szíhalom Nyr. XV.44).

LIPINA: pipagyújtásra való vékony fenyűlemez (Mármaros és Ugocsa m. MNy. V.127).

LIPINKA, LIPONKA: tőkén (v. egyében) keresztbe fektetett deszka v. gerenda, a melynek a két végén ülve v. állva föl és le billegnek a gyerekek (Erdély Kassai J. Szókönyv

II.251; Székelyföld Tsz.; Andrássy Antal 1843; Udvarhely m. Kóbori János; Csík m. Balló István; Háromszék m. MNy. VI.338; Vadr.; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.336).

lipinka-Péter: sántító, bicegő ember [gúnynév] (Háromszék m. Vadr.).

LIPINKÁZ-IK: *lipinká*-n hintázik (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Háromszék m. Nyr. III.325; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.336).

LIPISTES (*lepistes* Szatmár vid. Tsz.): lompos, hanyagul öltözött, ronda-ruhájú, cafatos (nőszemély, kurva) (Szatmár vid. Tsz.; Kapnikbánya és vid. NyK. II.377; Nagybánya Nyr. XIV.475; Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu, Domokos Nyr. XI.93; XIII.526; XV.382).

[LIPIT].

[lipit-lapát].

[Szólások]. *Lipit-lapát lotty!* [mondják a sokat beszélőnek] (Veszprém m. Nyr. V.124. 514).

LIPITYAN: vaslapát (Bereg m. Dercen Nyr. XX.432) [vö. *lapityánka*].

LIPITYÁNKA: testhez nem álló könnyű női újjas (Szatmár m. Adorján Nyr. X.431; Szatmár m. Gencs Nyr. X.525; Szatmár Nyr. XV.335; Tokaj Nyr. XXIV.96).

LIPITYINKA: ∾ (Bars m. Czimmermann János).

LIPITYKE (Komárom m. Perbete vid. Gancs Géza; *lipitke* Vas m. Kemenesalja, Nemes-Magasi Nyr. XIX.191): ∾.

LIPITYŐ (Komárom m. Fűr, Kürth Nyr. XVIII.528; XIX.187; Komárom m. Perbete vid. Gancs Géza; *lipityó* Komárom-Szentpéter Király Pál): ∾.

LIPONG: leng (Csík m. Tsz.).

LIPÓTOS: foltos, hibás (vetés) (Kisujszállás Nyr. XIX.238).

LIPPANCS: mécs (vékony kanóc fagombocskába öltve, mely üvegpohárba víz fölé töltött olajon úszik) (Csallóköz Csaplár Benedek).

[LIPPËG].

lippög-lappog: lomhán jár (Szeged vid. Nyr. VI.182) [vö. *2. lappog*].

lippög-leppög: igen lassan, vontatva megy, vánszorog, lomhán kullog, betegesen lézeng (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *leppëg*].

LIPPED: lankad (Pest m. Gyömrő vid. Pap Károly).

meg-lipped: eltikkad, ellankad, elalél (pl. az állat a nagy melegségtől) (Győr m. Bőny Nyr. XVII.575).

LIPPEDT: lankadt. *Ennye, de lippett ez a tyuk!* (Pest m. Gyömrő vid. Pap Károly).

[LIPPEN].

le-lippen: lelapul (a tyúk, mikor meg akarják fogni) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.283) [vö. *le-leppen*].

meg-lippen: meghúzza magát. *Lippennyen meg kend hát úgy* (Fehér m. Forna, Csákvár, Ugocsa Nyr. X.522). *Ha azt akarod, hogy meg ne harapjon a kutya, lippenj meg előtte. Meglippen az ember a kutya előtt* (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.96. 432) [vö. *meg-libbenik*].

[Szólások]. *Meglippent az idő:* megenyhült (Hajdú-Szoboszló Nyr. XIV.421).

LIPPENT: [?]. *Az én szoknyám sárga pikét, lippentsünk hát egy pirikét* (Kis-Kún-Halas Nyr. XVIII.192).

LIPSA: lelógó fülű. *Lipsa tinó* (Veszprém m. Csetény Halász Ignác) [vö. *lispás*].

1. **LIPSI:** ∾. *Lipsi malac* (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286).

2. **LIPSI:** burgonya (Szolnok-Doboka m. Deés CzF.).

LIPTOL = *liptoroz* (Zemplén m. Tolcsva Nyr. IX.480).

LIPTOR: szőllőben vájt gödör, a melyből a talaj föltöltésére földet hordanak v. a melybe a szőllőben talált nagy köveket betemetik (Zemplén m. Tolcsva Nyr. IX.480; Abaúj m. Névtelen 1839).

liktor-verem: verem, mely a záportól a hegyi szőllőből lemosott föld fölfogására szolgál (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.292).

LIPTOROZ: kiásott földdel föltölti a szőllő talaját (Zemplén m. Tolcsva Nyr. IX.480).

LISE: sömör (Bereg m. Munkács és Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

LISPÁS: konya, lekonyult, letüremlett. *Lispás kalap* (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. XV.575) [vö. *lipsa*].

LISZA (*liszà*): olyan ló, a melynek a homlokán fehér folt van (Szlavónia Nyr. XXIII.358).

lisza-bárány: olyan bárány, a melynek a négy lába meg a hasa alja barnásabb, mint a többi szőre (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.143).

LISZT (*lüszt* Szeged és vid. Kálmány L. Szeged népe I.207. 214; Nyr. VII.473).

liszt-láng, liszt-lang (*lisztáng* [?] Csík-Madaras Nyr. XX.96): fátyolszitán átszitált legfinomabb búzaliszt (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Heves m. Sirok Nyr. III.44; Udvarhely m. Vadr. 31; Háromszék m. Tsz. 232b; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

liszt-lapocka: a malomkő alatti tölcsér, a melyen keresztül a liszt a ládába hull (liszteresztő) (Székelyföld Kiss Mihály).

1. **LISZTĒL**: adja v. ontja a lisztet. *Jól lisztel* (Vas m. Kemenesalja Kresznerics F. Szótár II.18).

2. **LISZTEL**: fut, szalad, odább áll, kotródik (Tokaj Nyr. XIX.384; XXIV.96) [vö. *licēl*].

el-lisztēl (*e-lisztöl*): elfut, elmenekül, odább áll, elkotródik, megugrik (Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573; Szeged vid. Nyr. II.43; Alsó-Csallóköz Kóssa Albert; Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.96. 431) [vö. *el-licel*].

LISZTELŐ: a malomkő alól kihulló lisztet fölfogó láda (Székelyföld, Háromszék m. Tsz.).

lisztelő-malom: rendes kenyérlisztet őrlő malom (megkülömböztetve a muntlisztes malomtól) (Székelyföld Kiss Mihály).

LISZTIKE: liszt, lisztecske (Szlavónia Nyr. V.61; XXIII.216).

LITÁNIA (*létányo* Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573; *letenye* Tiszafüred és vid. Kimnach Ödön).

[1. **LITY**].

lity-loty, litty-lotty: **1.** locs-pocs. *Az ilyen lity-loty időben nincs az embernek kedve valahová menni* (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek); **2.** lötyedék, ízetlen híg leves étel (Vas m. Tarodháza Nyr. X.89; Marcal mell. Tsz.; Göcsej Vass József 1841; Félegyháza Nyr. VI.43; Szeged és vid. Nyr. VI.182; Csaplár Benedek; Csallóköz Csaplár Benedek); **3.** hígvelejű, csacska, oktalan beszédű, fecsegő. *Lityloty beszéd. Litylotty ember* (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Háromszék m. Dézsi Mihály) [vö. *lotty*].

[2. **LITY**].

litty-lotty: locsog-fecseg. *Ne litty-lotty, fiam, hanem feküggyünk le alunni* (Somogy m. Mesztegnye Nyr. V.235).

LITYA: eggy gyermekjáték (kiolvasás útján eggy lessz a litya, s az keresi a többieket, a kik elbújnak, vagy pedig mindenik eggy-eggy fához fogódzik, s aztán ketten-ketten futva helyet cserélnek, s ha a lityának, a ki a középen áll, sikerül valamelyiknek a helyét elfoglalnia, a fa nélkül maradt lessz a litya) (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.182; Hol? Nyr. III.559; IV.40).

LITYAK: **1.** fejkötő (Debrecen Nyr. III.563); **2.** házi-sapka, háló-sapka (Kisújszállás Nyr. XIX. 238).

[Szólások]. *Mindgyárt adok egy kolozsvári lityakot:* pofont (Szatmár m. Kömörő Nyr. XIX. 286).

[**LITYE**].

litye-lotya: haszontalan (Fölső-Csallóköz Nyr. IX.282).

[**LITYĒG**].

lityeg-fityeg (*lityög-fityög*): **1.** líg-lóg, fityeg (Székesfehérvár Nyr. VII.430; Szeged Nyr. IX. 237; Fölső-Csallóköz Nyr. IX.282); **2.** bizonytalanságban van, biztonság híjával van (Szeged Nyr. IX.237).

lityeg-lotyog: **1.** kotyog (a folyadék az edényben) (Hol? Nyr. XI.286); **2.** locsog-fecseg (Fölső-Csallóköz Nyr. IX.282); **3.** líg-lóg, lötyög, fityeg (Debrecen Nyr. III.414; Hol? Nyr. XI.286) [vö. *licseg-locsog*].

[**LITYI**].

lityi-fityi: értéktelen, hiábavaló (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *lityő, littyenfitty*].

LITYIKE: ‚vászon, vagy más szóval: gyér tartott len' [?] (Székelyföld Tsz.) [vö. *ridike*].

LITYITA: rongyos, cafatos (kül. zsidó) (Somogy m. Hetes Király Pál).

LITYŐ: hitvány (pl. legény) (Csallóköz Nyr. I.280) [vö. *lityi-fityi*].

LITTYÁS: cice-játék, cicézés (Somogy m. Siklóssy László).

[**LITTYEN**].

littyen-lottyan: ide-oda ugrik v. fordul (Göcsej Vass József 1841).

LITTYENFITTY: értéktelen, hiábavaló (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *lityi-fityi, lötyönfitty.*]

LITTYENT: cuppant. *Na littyente ēn nagy csókat* (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.93).

LIVÁDA: gyümölcsös kert (Bukovina Nyr. VI.472; Moldvai csáng. Nyr. X.204).

LÓ (*lo* Bereg m. Dercen Nyr. XX.432; *lu* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.561; Szatmár Nyr. VII.423; *lū* Soprony m. Horpács Nyr. VI. 122; Mezőtúr Nyr. VIII.360; Orosháza Nyr. V. 420; Debrecen Nyr. V.222, 470; IX.161; Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.130; Érmellék, Székelyhíd Nyr. V.264; Szatmár m. Nagy-Károly Nyr. VII. 229; Szatmár m. Nagy-Dobos Nyr IX.139; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XI.94; Ugocsa m. Király Pál; Maros-Torda m. Ehed Nyr. VI.230): azon fa a nádas ház tetején, a mellyel a nádat megerősítik (Félegyháza Czimmermann János).

[Szólások]. *De sok lója van kēnnek!* [mondják a szőllőmunkásnak, ha kelleténél több hajtást hagy meg] (Soprony m. Röjtök Nyr. III.465).

ló-bab: nagyszemű bab (Bars m. Nyr. XVIII. 384).

ló-bárzsing: salvia pratensis (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *bárzsing*].

ló-ciprus (*lú-ciprus*): juniperus sabina (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.295; Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.235).

[ló-csipa].

lúcsipa-fa: gleditschia (Soprony és Vas m. Nyr. X.332).

ló-csiszár: 1. lóval kereskedni, lovat cserebérélni szerető (Balaton mell. Tsz.); 2. lókötő, lótolvaj (Szatmár m. Gencs Nyr. X.525)) 3. lókínzó (Kis-Kúnság Nyr. III.565) [vö. *csiszár*].

ló-csorda: ménes (Abaúj m. Szerencs Kassai J. Szókönyv V.215).

[ló-dög].

[Szólások]. *Lódögében sietni*: lóhalálában (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

ló-dönti: magastermetű ember (Zala m. Nyr. II.427) [vö. *dönti*].

ló-féreg: lótetű (gryllotalpa vulgaris) (Abaúj m. Erdészeti Lapok XXII.437).

ló-fi: lófő-székely (Háromszék m. Tsz.).

ló-filkó-bíró: sárgarigó (Bereg m. Bereg-Rákos Pap Károly).

ló-fiu: csikó (Csík m. Vadr.; Király Pál).

ló-formátus: [tréf. nép-etimológia] református (Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.234).

ló-gesztenye: gesztenye (Nógrád m. Ipoly-Litke Nyr. IV.122).

ló-gordon: onopordon acanthium (Borsod m. Bogács Kassai J. Szókönyv II.297; III.296).

ló-here: lótetű (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 286).

ló-húnyor: büdös paponya (helleborus foetidus) (Heves m. Névtelen 1840; Borsod m. Noszvaj Kassai J. Szókönyv II.468).

ló-húz: bőrkarika, mellyel a kisafa a kocsihoz van erősítve (Erdély Barna Ferdinánd).

ló-iskola: ‚lovarda‘ (Kecskemét Nyr. XII.283; XIX.46).

ló-kukó: lótojás [t. i. annak nézte az eggyszeri palóc a dinnyét] (Nógrád m. Nyr. IV.473).

ló-minta: mezei ménta, lózsálya (Székelyföld Kiss Mihály).

[ló-monyú].

lómonyú-szilva: ökölnagyságú szilva (Balaton mell. Földr. Közl. 1894. 73; Baranya m. Kassai J. Szókönyv III.295; Hol? Tsz.).

ló-pípa: szájkosár-féle, melyet a kovács patkoláskor az orrába csíptet a lónak, hogy csendesen álljon (Kisújszállás Nyr. I.333).

ló-por: a ló szőréből lóvakaróval kifésült por (Borsod, Gömör, Abaúj, Zemplén, Szabolcs m. Király Pál).

ló-posz: pöfeteg-gomba, posz-gomba (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.339; Vadr.; Győrffy Iván).

ló-poszogó: ∾ (Háromszék m. MNy. VI.339; Vadr. 507b).

ló-sósdi: sóslórom (rumex acutus) (Háromszék m. Vadr. 516b).

lú-sóska: ∾ (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X. 323).

ló-sömör: nagyon elterülő, nehezen gyógyítható, korpás, viszketeges bőrkiütés (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

lú-szagló: vizi-ménta (mentha aquatica) (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.235).

ló-szekér (*lú-szekér*): lovas szekér (Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.286; Kolozsvár Szinnyei József; Marosvásárhely Nyr. IX.428).

[ló-szemű].

lószëmű-szilva (*lúszemű szilva*): nagyszemű, vörhenyeges, magvaváló szilva (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.334; Fehér m. Perkáta Nyr. III.35; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.295; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323; Székelyföld Tsz.).

ló-szerkó: nagyobbfajta sirály (Szeged Herman O. Halászat K.).

ló-tok: hám (Csík m. Vadr. 507b).

ló-törő: lóherélő (Dráva mell. Nyr. VI.374; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284. 431).

lóba-dugó: hám (Székelyföld Kovács János; Csík m. Vajda Gyula).

LÓBA: deszka- v. gerenda-hinta (Vas m. Kemenesalja Tsz., CzF.).

lôbba-fa: kecske-láb, a milyenekre a mezei bölcsőt függesztik (Dunántúl Nyr. XVI.239).

LÓBÁL (*lómbál* Répce vid. Nyr. XX.369).

LOBÁNCOSKOD-IK: lebeg (pl. ruha) (Orosháza Nyr. IV.377).

LÓBÁZ: lógáz. *Lóbázza a lábát* (Somogy m. Sándor József).

[LOBB].

[Szólások]. *A szëmëm lobbot kapott* (Kúnszentmárton Nyr. XII.280). *Ha behoznak egy malacot, az csak ugy lobbot vet, elfogy egyszerre* (Zala m. Simonyi Zsigmond).

LOBBADOZ: koronként gyengén föl-föllobban (Csallóköz Csaplár Benedek).

LOBBAN: rohan, fut. *Lobbanj no!* (Szatmár m. Nagybánya Katona Lajos).

be-lobban: beszalad, berohan (Székelyföld Kriza). *Minden hászhoz belobbansz* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.131; Katona Lajos).

el-lobban: hirtelen eltávozik, elfut. *Mos vót itt, is má mijjen hamar ellobbant! Csak ippen mos montam neki, hogy lobbanyon el innét, s megmeg itt van. Úgy ellobbant innen, hogy észre se vettem* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.225; X.288; XIV.475; Katona Lajos).

LOBBANÁS: gyuladás. *Rettenetes lobbanása vót* (Bihar m. Kój Nyr. XIII.524).

LOBBANG: koronként gyengén föl-föllobban (Csallóköz Csaplár Benedek).

[LOBBANT].

bele-lobbant: belevet, belelódít. *Ëcs csomót* [t. i. paprikát] *már belelobbantottunk* [a halpaprikásba] (Zala m. Kővágó-Örs, Révfülöp Nyr. XIX.48).

LOBBANTÓ: tapogató (háló) (Bodrogköz Herman O. Halászat K.).

LÓBÉ: préda (Szeged Csaplár Benedek).

[LÓBINTÁL], LUÓBINTÁL: hintál (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.143).

LÓBITA (Csallóköz, Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.338; Vadr.; Győrffy Iván; *lóbbita* Balaton mell. Tsz.; *lómbita* Dunántúl Nyr. XVI.239; Soprony m. Fölső-Szakony Nyr. XVII.384; Vas m. Kemenesalja Nyr. III.88; Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.527): **1.** *lóbita:* lógó, fityegő vmi (Csallóköz, Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.338; Vadr.; Győrffy Iván); **2.** *lóbbita, lómbita:* hinta (Dunántúl Nyr. XVI.239; Soprony m. Fölső-Szakony Nyr. XVII.384; Balaton mell. Tsz.; Vas m. Kemenesalja Nyr. III.88; Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.527); **3.** *lómbita:* fa, a melyre a harangkötél van kötve (Vas m. Kemenesalja Nyr. III.88).

LÓBITÁL (Csallóköz Csaplár Benedek; *lómbitál* Soprony m. Csepreg Nyr. II.372; Soprony m. Répce mell. Nyr. II.560 [itt *lómbilál* nyilván hiba]): **1.** *lóbitál:* himbál, lóbál. *A gyerekek lóbitálják a harangot:* lóbálják, ingatják, de úgy, hogy meg ne konduljon (Csallóköz Csaplár Benedek); **2.** hintál (Soprony m. Csepreg, Répce mell. Nyr. II.372. 560). *Gyertek gyerekek, lóbitáljunk a haranggal!* (Csallóköz Csaplár Benedek).

[LÓBITÁZ], LÓMBITÁZ: hintáz (Dunántúl Nyr. XVI.239).

[LOBOG].

fel-lobog: hirtelen fölforr (Székelyföld Tsz.).

LOBOGÁNYOZ: fűzvesszőre v. spárgára fölfűzött tenyérnyi nagyságú nyírfahéjat meggyújtva a feje fölött forgat [sz. Iván-napi szokás] (Vas m. Bögöte Nyr. XVI.92).

LOBOGÓ: **1.** forró. *Lobogó viz* (Marosszék Seprődi János; Udvarhely m. Ége Ferencz Miklós; Csík-Rákos Dobos András). *Mikor fërëszgetött a lagymatag vizbe, fërëszgetött vóna a lobogó vizbe!* (Udvarhely m. Bethlenfalva Nyr. VII.384). *Mikor förösztgettél gyönge meleg vizbe, förösztgettél volna lobogó melegbe* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.29). *Mikor feresztettél gyenge meleg vízbe, feresztettél vóna forró lobogóba* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.35); **2.** fölbuzgó, fortyogó ásványvíz-forrás (Székelyföld Tsz. 242b; Nyr. II.470; Háromszék m. MNy. VI.244; NyK. III.12); **3.** vesszőre fölfűzött és meggyujtott nyírfahéj-darab, a melyet a levegőben csóválnak [sz. Iván-napi szokás] (Veszprém m. Torna Nyr. XVII.431); **4.** szalag (Veszprém vid., Somogy m. Visnye Nyr. XVII.334; Fehér m. Perkáta Nyr. III.35).

[LOBOGÓS].

lobogós-ing: rövid derekú és hosszú széles újjú férfi-ing (Gömör m. Tsz.).

LOBOGÓZ = *lobogányoz* (Veszprém m. Torna Nyr. XVII.431).

LOBONYGYOS: [?]. *Húgyos, lobonygyos, kendörmagos, olajos!* [mondják húgyosra] (Török-Kanizsa Kálmány L. Szeged népe III.288).

LOBOZ: **1.** ringatolódzik (a víz) (Tolna m. Nyr. VI.524); **2.** mozgatja, ringatja, fodrozza, veri a víz szinét (a szél v. az úszó ember a lábával) (Tolna m. Nyr. VI.524; Tisza mell. Tsz.).

LÓCA (*lojca* Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII. 315): szalmaágy [vö. *lésza*] (Veszprém Nyr. XV. 334) [vö. *lóka*].

lóca-far: lóca-vég, pad-vég (Pest m. Csanád Békássy Sándor).

lóca-tat: ∾ (Pest m. Csanád Békássy Sándor.

LOCS: pocsolya, híg sár (Székelyföld Tsz.) [vö. *lotty*].

locs-fecs: locsogó, fecsegő, mindent kipletykázó (Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.287) [vö. *locsi-fecsi*].

LOCSADÉK: rossz híg étel, mocskos lé, moslék (Szatmár m. Porcsalma Nyr. XX.191; Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Vadr.) [vö. *lecsedék, löcsedék*].

LOCSBOL: locsol, lucskol, lubickol (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.475) [vö. *löcsböl*].

[LOCCSAD].

fel-loccsad: meghígul, meglucskosodik, félig vízzé válik (a hó) (Székelyföld Kriza, Gálffy Sándor).

meg-loccsad: meglucskosodik (eső után az út) (Csík-Szentgyörgy Nyr. X.330).

[LOCCSAN; vö. *leccsen*].

[Szólások]. *Loccsan az esze:* hirtelen, váratlanul odatér, odahajlik (Székelyföld Kiss Mihály).

LOCCSANT (*loccsánts* Baranya m. Ormányság Nyr. III.230).

LOCCSINT (Somogy m. Sándor József; Rimaszombat Nyr. VI.42; Székelyföld Kiss Mihály; *locsént* Fölső-Somogy, Marót puszta Nyr. X.190): loccsant.

[Szólások]. *Pofon locsént:* pofon csap (Fölső-Somogy, Marót puszta Nyr. X.190). *Hezza találék loccsintani:* pofon találtam ütni (Székelyföld Kiss Mihály).

[**LOCSI**].

locsi-fecsi: locsogó-fecsegő (Makó Nyr. IX.377; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.153) [vö. *locs-fecs*].

LOCSKA: ∾ (Makó Nyr. IX.377).

locska-fecske: ∾ (Abaúj m. Szikszó Király Pál).

LOCSKOTOL: 1. lubickol; **2.** másokra kézzel vizet hány (Székelyföld Győrffy Iván).

[**LOCSOG**].

[Szólások]. *Locsog az esze:* [mondják helytelen viseletű emberre] (Háromszék m. Uzon Bodali Mihály).

LOCSOGÓ: olyan víz, a melynek a fenekéről fű verődik föl (Hajdú m. Földes Nyr. III.181).

LOCSOS: 1. nagyon leves (körte, alma, szilva) (Debrecen Nyr. VII.477); **2.** locsogó, fecsegő (Brassó m. Bácsfalu Nyr. V.91).

LOCSOSOD-IK (*locsosod*ni): lucskosodik (Székelyföld Tsz.).

LÓDÁM: [?] (Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XVI.85).

LÓDIGÁL: dobál, hajigál (Székelyföld Tsz. 243a; Kiss Mihály, Andrássy Antal 1843, Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.338; Vadr.; NyK. III.16).

LÓDIGÁLÓD-IK: dobálódzik, hajigálódzik (Székelyföld Tsz. 243a).

1. **LÓDING: 1.** szalmás-tetejű épületeknél a tető két végének megerősítésére szolgáló terhelő. *Lóding is kell a szerhára* (Vas m. Sarki-Tótfalu és vid. Nyr. XXI.577); **2.** töltés (ladung) (Balaton mell. Tsz.); **3.** karabély szíja [?] (Székelyföld Tsz.).

lóding-pénz: szőllőpásztornak puskaporra adott pénz (Balaton mell. Tsz.).

lóding-tartó: töltéstartó, patrontáska (Fertő vid. Erdélyi J. Népd. és mondák III.141).

2. **LÓDING:** ide s tova lótó-futó, csavargó, dologkerülő, ingatag természetű ember (Háromszék m. Uzon Bodali Mihály; Moldvai csáng. Nyr. IX.532; Moldva, Klézse Nyr. VI.374).

LÓDINGÁL: 1. himbál, lóbál, hintál (Csallóköz Csaplár Benedek); **2.** ide-oda járkál, csavarog (Zilah Kerekes Ernő).

LÓDINGAT: lódítgat, lódítva ingat (Csallóköz Csaplár Benedek).

LÓDINGÁZ: himbál, lóbál; hintál, himbálódzik (Csallóköz Csaplár Benedek).

[**LÓDINGOL**].

el-lódingól: elpához (Zilah László Géza).

LÓDINGOS, LÓDINGUS: kószáló, csavargó (Zilah Kerekes Ernő).

LÓDINT: lódít (Répce vid. Nyr. XX.410).

[**LÓDÍT**].

meg-lóditt: meghajít, megdob. *Ugy meglódíttották egy nagy kövê, hogy minnyátt bélikatt a feje* (Székelyföld Győrffy Iván).

LÓDOROG: lóg, inog (fa, fölállított pózna) (Baranya m. Patacs vid. Csaplár Benedek) [vö. *lődörög*].

LÓDUL (meg*lódil* Szlavónia Nyr. XXIII.216).

lódujj-kassza: [tréf.] persely (Debrecen Nyr. VII.477).

[**LÓFOL**].

el-lófol: elfut (Debrecen Nyr. VII.189; Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183).

LÓFRÁL (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.431; Székesfehérvár Nyr. VII.187; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.238; Kecskemét Nyr. X.381; *lofrál* Szeged vid. Nyr. II.92; *nófrál* Hont m. Nyr. V.474): szaladgál, futkos, kószál, csavarog [vö. *ófrál*].

LÓFRÁZ: ∾ (Veszprém m. Várpalota Nyr. XXI.477).

LÓFRINGOL: ∾. *Hol lófringolsz má megin?* (Kassa vid. Nyr. XVIII.431).

LÓG (*lógg* Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.431): **1.** lógva ing, himbálódzik. *A szalona lógott: a mint êgyüttem alatta, êcsaptam a fejemmê* (Dráva vid. Nyr. XIII.476). *Mingyá tuttam, hogy bántotta valaki a szalonnát, mer lógott, mikor bémëntem a kamarába* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.431); **2.** lazán áll, inog. *Ejnye, de lóg ez a szeg! Né, hogy lóg a fogam! Ejnye, de lóg az a zasztal!* [mikor vmelyik lába nem éri a földet] (Erdély Szinnyei József) [vö. *lóng*].

LÓGÁDZ-IK: lógdogál, lóbálódzik, himbálódzik (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *lóggáz-ik*].

LÓGÁNDOZ-IK: lóbálódzik, himbálódzik (Udvarhely m. Ége Ferencz Miklós; Háromszék m. Csia Kálmán; Csík-Rákos Dobos András).

[Szólások]. *Lógándozni elé s hátra:* föl s alá járni és így a napot semmittevésben tölteni (Csík-Madaras Nyr. XX.144).

LÓGANZ-IK: lóbálódzik, hintázik (Bodrogköz Kassai J. Szókönyv III.297).

LÓGÁROZ: ide-oda járkál, lődörög (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI. 339; Vadr.; Győrffy Iván) [vö. *lőgérëz*].

LÓGAT (ki*lóggat*ni Székelyföld Tsz.; vö. NyK. X.332): 1. ingat, mozgat (Székelyföld NyK. X. 332). *Hát láttya, hogy a szél nagyon lógattya az egész vetést, osztán a búza csak úgy hullámzik bele* (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVII.470); 2. kezét v. lábát erre-arra himbálja a levegőben (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.566) [vö. *lóngat*].

ki-lógat (*ki-lóggat*): kiingat, kimozgat (pl. fát a gyökeréből) (Székelyföld Tsz.; NyK. X.332).

meg-lógat: megingat, ingatással meglazít (Székelyföld NyK. X.332).

LÓGËR: 1. rakodóhely a város szélén, a hová a parasztember a télire való szalmát, szénát hordja (Mezőtúr Nyr. IX.179. 479); 2. tárház (Debrecen Nyr. XI.476).

1. **LÓGGA:** hinta (Zala m. Kassai J. Szókönyv III.297; Göcsej Tsz.).

2. **LÓGGA:** squalius dobula (Udvarhely m. Bárdoc, Füle Herman O. Halászat K.).

LÓGGÁZ[-IK?]: dolog nélkül korhelykedik (Székelyföld Tsz.) [vö. *lógádz-ik*].

LÓGICSÁL: lóg, lógdogál, lóbálódzik. *Cégért látok lógicsányi* (Somogy m. Marcali Nyr. II.527).

LOGINKÁZ-IK: inog, lóbálódzik. *Az asztal loginkázik* [mikor vmelyik lába nem éri a földet] (Szilágy m. Nyr. IX.564).

LOGINKÓZ-IK: ∾. *A harang kötele sokáig loginkózott* (Szilágy m. Nyr. IX.564).

LÓGINYA: közepén megtámasztott deszkából v. gerendából álló hinta (Bereg m. Pap Károly).

[LÓGINYÁL], LÓGINÁL: lóg, inog, himbálódzik [?] (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.277).

LÓGINYÁZ, LÓGINÁZ: 1. *lógináz:* lógat (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.316); 2. *lóginyáz:* kezét v. lábát erre-arra himbálja a levegőben (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.566).

LÓGINYÁZ-IK (*lógináz* Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.316; *lógnaz-ik* [?] Bodrogköz Tsz.; *lókonyáz-ik* Háromszék m. Vadr. 507b): 1. lóg, inog, himbálódzik, hintázik (Hajdú m. Hadház Nyr. XIX.143; Székelyföld NyK. X.334; Arany-Gyulai NGy. III.307; Kiss Mihály; Császár Árpád, Háromszék m. Vadr.; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.316); 2. billeg-ballag, tétlenül jár-kél, lődörög (Székelyföld Kiss Mihály).

LÓGÓ (*lᵘqggᵘq* Répce mell. Nyr. XX.367): 1. mellékrúd, a melyhez a harmadik v. negyedik lovat fogják, midőn eggy-széltében kettőnél többet fognak be (Győr Nyr. XI.478; Heves m. Csépa Nyr. II.381; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.324); 2. midőn a szőllőtőkén a vesszőt egész hosszában meghagyják (Debrecen Nyr. IX.144).

[Szólások]. *Lógóba fogják a harmadik lovat* (Székelyföld NyK. X.334). [*A kökíny lű*] *a píhes mellett lógóra szok járni* (Debrecen Nyr. X.567). *Lógóba* (*lóggóban* Tsz.) *van:* könnyen él, semmit sem csinál (Székelyföld NyK. X.334).

lógó-karika: az első lőcsön levő karika, a melybe a lógót, láncot v. kötelet dugják (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.324).

lógó-koma = *lógós-koma* (Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.184; Kolozsvár Erdélyi Lajos).

lógó-köpü: [szekér-rész] (Heves m. Csépa Nyr. II.381).

lógó-marha: dologtalan marha (Háromszék m. Győrffy Iván).

LÓGÓS (*lóggós* Balaton mell. Tsz.): 1. lógós ló (Balaton mell. Tsz.); 2. szerető. *Lóggóst tart hitvese mellett* (Balaton mell. Tsz.); 3. vendégpara az öregháló fölső inán (Fehér m. Velence Herman O. Halászat K.).

lógós-koma: a főkomán kívüli többi (mellékes) koma v. a távollevő koma helyettese (Erdély Szinnyei József; Hol? Czeizel János).

LÓGÚL: lódul (Bihar m. Margita Király Pál).

ki-lógúl: kilódul. *Kilógúlt a fogam* (Bihar m. Margita Király Pál).

meg-lógúl: meglódul. *Addig feszegette az oszlopot, míg meg nem lógúlt* (Bihar m. Margita Király Pál).

LOHAD: indul, megy, halad. *Lohadj!* (Székelyföld NyK. X.334; Kiss Mihály).

LOHAJT: lelkendezve, lélekszakadva megy, siet (Debrecen Nyr. XXIII.334; Hajdú m. Földes Nyr. VII.235). *Alig hogy észrevette ezt a vasfejű ember, tüstént utána lohajtott* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.384).

[neki-lohajt].

[Szólások]. *Neki-lohajt*[*ott*] *a dolognak:* nagy tűzzel fog[ott] hozzá (Mezőtúr Nyr. X.86. 569).

LOHAM-IK: lohad (Brassó m. MNy. VI.339; Hétfalu Nyr. II.328).

LOHAMOD-IK: ∾ (Brassó m. Hétfalu MNy. VI.339; Háromszék m. Győrffy Iván).

LOHÁNY: 1. rest, tunya, dologkerülő (Moldvai csáng. Nyr. IX.492; Moldva, Klézse Nyr. VI.374): 2. ravasz, álnok (Moldva, Klézse Nyr. VI.374).

LOHASOD-IK: hízik (Bihar m. Sárrét Király Pál).

ki-lohasodik: meghízik (pl. a vadmadár a nyár végére) (Bihar m. Sárrét Király Pál).

LOHOG: 1. erősen forr (a víz v. a tej, midőn forraláskor a forróság legfőbb fokát eléri, úgy hogy már hánykódik) (Soprony m. Szilsárkány Nyr. VI.373; Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839). *Úgy forr, csak úgy lohog* (Fehér m.? Simonyi Zsigmond). *Lohogott a víz* (Zala m. Tapolca Simonyi Zsigmond). *Fórott a tej? — Fórott bizan, csak ugy lohogott* (Fehér m. Rác-Almás Simonyi Zsigmond); 2. a vízben hánykolódik (Vas m. Őrség Tsz.); 3. lomhán, nehézkesen szalad, lélekszakadva fut (Dunántúl Tsz.; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.238; Csallóköz Csaplár Benedek, Szinnyei József; Fölső-Csallóköz Nyr. IX.282; Alsó-Csallóköz Kóssa Albert) [vö. *rohog*].

1. **LOHOL:** megver (Palócság, Gömör m. Tsz.).

mëg-lohol: ∾ (Palócság Horváth József 1843).

2. **LOHOL** (*lihol* Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.379): siet, sietve megy (Tokaj Nyr. XIX. 384; XXIV.96). *Hova loholsz?* (Palócság Nyr. XXII.77). *Ej, hogy lihol, még a lába se éri a födet!* (Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.379).

el-lohol: elfut (Gyöngyös Kassai J. Szókönyv III.299; Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.288).

LOHONC: lucsok, csatak. *Êcsunyászta magát, csupa pörönty meg lohonc a ruhája* (Vas m. Őrség Nyr. II.472).

LOHONCOS: lucskos, csatakos. *Ollan pöröntyös vót, egisz térdig lohoncos lëtt az embër* (Vas m. Őrség Nyr. II.324).

LOHOS: vedlésben levő. *Lohos kacsa* (Csongrád Nyr. IX.90; Szeged Ferenczi János; Tisza-Roff Markovics Sándor; Heves m. Névtelen 1840).

LOHOSOD-IK: vedlik (Tisza mell. Tsz.).

LOHUL: múlik, telik (idő) (Székelyföld Csaplár Benedek; Udvarhely m. MNy. VI.339).

el-lohul: elmúlik, eltelik (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Udvarhely m. MNy. VI.324; Győrffy Iván). *Azóta sok idő lohult el* (Udvarhely m. Nyr. II.328).

LOK: két hegy közötti keskeny tér, alantabb fekvő hely, völgylapály (Erdély Nyr. IX.527; Székelyföld Kassai J. Szókönyv III.299; Tsz. [itt *lók* hiba]; NyK. X.334; Nyr. II.470; Kiss Mihály, Győrffy Iván, Kőváry László 1842; Udvarhely m. Nyr. VI.517; Udvarhely m. Bethlenfalva Nyr. II.381; Udvarhely m. Oofalva, Bikafalva Nyr. IX.239. 240; Udvarhely m. Homoródi járás, Bágy Baczó Mózes, Bencze Miklós; Háromszék m. Vadr.; Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.332; Csík m. Győrffy Iván). *Annak a fődnek a közepinn egy kicsi lokja van* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *1. lök*].

LÓKA: lóca, pad (Sárospatak Nyr. XVII.526; Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.188).

[Szólások]. *Üljünk le az isten lókájára:* a földre (Abaúj m. Nyr. V.325).

LÓKE: indulj, eredj, menj! (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

LÓKHEC: ∾ (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.238; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

[LÓKHËCËL].

el-lóghecel (*el-lóghecöl*): eleblábal, eltakarodik, elhordja magát (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.403. 449).

LOKOS: alantabb fekvő, lapos. *Lokos hely* (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[LÓKUS].

[Szólások]. *Eggy lókust ül vele:* egyenlő rangú vele (Sárospatak, Sátoralja-Ujhely Nyr. XXIII. 332).

[LOLLÁS].

lollás-hús: a disznólapockán levő húsrészek (Csallóköz Nyr. XIV.279).

LOLU (Rimaszombat és vid. Nyr. XIV.279; *lol*ja Pest m. Tápió-Szele Nyr. XIV.279; *lolva* Rimaszombat és vid. Nyr. V.272; XIV.279): 1. sódar, sonka (Rimaszombat és vid. Nyr. V. 272; XIV.279); 2. torkospecsenye (a disznó torkán az álltól a két első lábig terjedő széles, lapos hús) (Pest m. Tápió-Szele Nyr. XIV.279).

LOM, LAM (*lam* Baranya m. Kassai J. Szókönyv III.256; Baranya m. Ormányság Nyr. IX. 285; Alsó-Baranya, Pellérd Nyr. XI.382; Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.142; *lom* Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Tsz.; MNy. VI.339; NyK. III.12; Vadr. 507b): lomb, lomp, bolyh, bolyhosság. *Szép lomja van* [a posztónak], *mint a selyem* (Székelyföld Tsz.). *Ugy csüng az alma a fáján, mind a lam* (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.142). *Ostor lamja:* bolyhos vége (Alsó-Baranya, Pellérd Nyr. XI.382).

LOMATLAN: nem bolyhos (Háromszék m. Vadr. 507b).

LOMBÁR: igen nagy [?]. *Nagy lombár ez a Miska* (Szatmár m. Nyr. XI.284) [vö. *Lombár*, az állatnevek között].

LOMBÁROS: nagyothalló, nehéz hallású (Csallóköz Nyr. I.280; Fölső-Csallóköz Nyr. IX.282) [vö. *lámpértos*].

LOMBI: lompos szőrű (Háromszék m. Vadr.; Csík m. MNy. VI.374).

LOMBÍT: lobog (a tűz) (Tisza-Sz.-Imre Nyr. IX.137). *Mëgsózom a tüzet, hogy në lombiccson, mer haragot jelent* (Tisza-Abád-Szalók Nyr. IX. 560).

LOMBOG: lobog (a tűz) (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286) [vö. *lampog*].

LOMBOS. *Lombos atyafiság:* nagy atyafiság. *A lombos atyafiság elágosút-bogasút* (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI.335).

LOMHA (*lamha* Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII. 142; *lemhe* Szeged Csaplár Benedek; *lohma* Székelyföld Kassai J. Szókönyv I.447; *lunyha* Fölső-Csallóköz Nyr. IX.282).

LOMHÁLKOD-IK (*lunyhákod-ik* Pozsony m. Taksony Nyr. XV.190).

LOMOL: tesz-vesz, rakosgat, holmit össze-vissza hányva és zörejt okozva kutat (Csongrád m. Szentes Nyr. VIII.281; Tisza-Dob Nyr. XX. 336; Szinyérváralja vid. Nyr. XV.189) [vö. *limel*].

[Szólások]. *Lomol a nyúl:* csak nagy nehezen fut a havon, bozótban v. nagy fűben (Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.96).

LOMOS (Háromszék m. Vadr. 507b; *lamos* Baranya m. Ormányság Nyr. IX.285; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.237; XXIII.143; Alsó-Csallóköz Kóssa Albert; Hol? Tsz.): lombos, lompos, bolyhos, bozontos, boglyas, borzas.

LOMOTOL: 1. tesz-vesz, rakosgat, holmit össze-vissza hányva és zörejt okozva kutat (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.383; Szinyérváralja vid. Nyr. XV.189); 2. siet (Hajdú m. Földes Nyr. III.36) [vö. *lomol*].

LOMOZ: holmit össze-vissza hányva kutat (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.299; Háromszék m. MNy. VI.339; Győrffy Iván).

LOMPOS (*lampos* Pápa vid. Tsz.; *lombos* Székelyföld Tsz.; Háromszék m. MNy. VI.339): 1. *lompos, lombos:* nagyszőrű, bozontos farkú (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.383). *Lompos kutya* (Debrecen Nyr. VII.477). *Lombos farku kutya* (Háromszék m. MNy. VI.339); 2. *lampos, lombos:* farkashoz hasonló nagyszőrű kutya (Pápa vid. Tsz.; Székelyföld Tsz.) [vö. *lempes*].

LONCSOS (*lancsos* Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; *lontyos* Torna m. Ruehietl Miklós 1839): lucskos, ronda, lompos (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. VII.477; Kúnszentmiklós Nyr. XV.47; Orosháza Nyr. VI.179; Palócság Nyr. XXII.77; Hajdú m. Földes Nyr. XVI.384; Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.184; Szatmár és vid. Tsz.; Nyr. VIII.188; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III. 300). *Loncsos szógálló* (Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 238). *Tenyeres-talpas loncsos farkas* (Pest m. Tápió-Szele Nyr. XVIII.427). *Loncsos medve* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.427).

loncsos-nyêvű: mosdatlan szájú, trágár beszédű (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.238).

LÓNG: lóg (Soprony m. Nyr. XVIII.288).

LÓNGAT: lógat (Soprony m. Fölső-Szakony Nyr. XVII.384; Répce vid. Nyr. XX.369).

LONTY: rongy (Háromszék m. MNy. VI.339).

[**LOP**[. *Loppal* (*loppa* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *loppel* Göcsej Budenz-Album 170; *loppô* Dunántúl Nyr. XVI.239).

[**ki-lop**].

[Szólások]. *Kiloptâk a kéményt:* ellopták belőle a füstre akasztott sonkákat, kolbászokat stb. (Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.233).

LOPACSOL: lopkod (Háromszék m. MNy. VI.339; Vadr.; Győrffy Iván).

LOPAKOD-IK: lopódzik (Palócság Ethnographia III.356; Nógrád m. Fülek Nyr. V.34; Gömör m. Nyr. XVIII.501).

bë-lopakogyik: belopódzik (Mátra vid. Nyr. XXII.240).

LOPÁNKOD-IK: lopódzik, settenkedik (Tiszafüred és vid. Kimnach Ödön).

LOPASKOD-IK: lopódzik. *Odâ lopâskodott* (Nógrád m. Terbeléd Nyr. XXII.573).

LOPÁSZOL: lopogat (Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 213).

LOPÁTKA: zöld paszuly. *Igen kevis lopátka van ez idén* (Zemplén m. Bodrog-Szerdahely és vid. Nyr. XXII.479).

LOPÉNT: lop (kicsit). *Góréhoz a vessző nëm lött ölég, hanëm ugy lopéntottam hozzája* (Somogy m. Babod Nyr. XIII.91).

LOPÉR: rossz bor, megromlott bor (Bars m. Nyr. XVIII.384).

lopér-bor: ∾ (Bars m. Nyr. XVIII.384).

1. **LOPÉSZ:** tolvaj (Vas m. Kassai J. Szókönyv III.301; Kemenesalja Tsz.).

[2. **LOPÉSZ**], **LOPÍSZ:** lopogat, lopkod (Balaton mell. MNy. V.77).

[**LOPI**].

[Szólások]. *Lopiba készült:* alattomban (Szatmár m. Patóháza Nyr. XV.325).

LOPÓ: tolvaj (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.142. 143).

LOPOCSÁLGAT: lopogat (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.389).

LOPOCSKÁL, LOPICSKÁL: ∾ (Háromszék m. Vadr. 507b).

LOPOCSKOL: ∾ (Háromszék m. Vadr. 507b).

LOPÓL: lopóval ürít (hordót) (Háromszék m. Győrffy Iván).

LOPONCSUL: locsolgat, lubickol (Vas m. Őrség Nyr. IV.426).

LOPONYÁL: csacsog (Zemplén m. Bodrog-Szerdahely és vid. Nyr. XXII.479).

LOPOS. *Loposan:* alattomban, titkon. *Loposan atta el a lovát* (Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841).

LOPTOS: lopogató, tolvajkodó (Bars m. Nyr. XVIII.384).

LÓRÁNT (Pápa vid. Tsz.; *lónárt* Abaúj m. Ploetz 1839): ozsonna.

LÓRIPITYÉ: szennyes ruha. *Szedd össze a lóripityét* (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.432).

LÓSTAT: fut, szalad, siet (Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.527; Nagy-Kúnság Nyr. II.136; XVI.383; Félegyháza Nyr. IV.559; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.238; Szentes Nyr. VIII.281; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.475; Szilágy m. Nyr. IX.564). *Lóstat, mint a bőrszödő zsidó* (Kis-Kún-Halas Nyr. XIX.90) [vö. *lőstet*].

LOSTILA: fecsegő (asszony) (Brassó m. Hétfalu MNy. V.346).

LÓSTOL: mulatság alkalmával házról-házra jár enni-inni (Vas m. Tsz.; Szombathely vid., Zala m. Kresznerics F. Szótár II.22).

[LÓT].

össze-lót: összejár (Háromszék m. Győrffy Iván).

LOTÁCS: caltha palustris (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.235).

LÓTAT: lót-fut (Háromszék m. MNy. VI.339; Győrffy Iván). *Addig lótatott mellette, míg körme közé kerítette* (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.236).

fel-lótat: összejár (keresve), fölhajhász (Háromszék m. MNy. VI.326).

LOTER: lompos ember (Rozsnyó Nyr. VIII. 565).

[LÓTI].

lóti-futi: lótó-futó (Zala m. Nyr. II.427; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

[LÓTIKA].

lotyika-futyika: ∾ (Rozsnyó Nyr. VIII.565).

1. **LOTYÓ**: szajha, szajhácska (Balaton mell. Tsz.; Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VI.325; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.383; Nógrád m. Nyr. IV.94; Kassa vid. Nyr. XVII.238).

2. **LOTYÓ**: vmi vizi-madár (Heves m. Névtelen 1840).

LOTTY (*loty*): **1.** híg sár (Háromszék m. MNy. VI.339; Győrffy Iván); **2.** silány folyadéknemű étel, lötyedék (Vas m. Őrség Nyr. II.562) [vö. *lity-loty, locs*].

LOTTYAD: megpuhul, meglágyul, meghígul (Székelyföld Csaplár Benedek) [vö. *löttyed*].

LOTTYADT: megpuhult, puha, lágy. *Lottyadt fenekű* (Sárköz, Kalocsa Nyr. VIII.477). *Lottyadt bor:* puha, lágy bor (Balaton mell. Tsz.) [vö. *latyhadt, letyhedt*].

LOTTYAN: loccsan (Bars m. Nyr. X.138) [vö. *löttyen*].

meg-lottyan: ellágyul, ellevesedik, szotyogóssá lessz (gyümölcs a rázódástól) (Székelyföld Kiss Mihály).

[össze?]-lottyanyik: összeroskad, elájul (Zala m. Hetés Nyr. II.373 [igekötő nélkül]).

LOTTYANT: loccsant. *Hörtelen nyakon lottyantom vizzê* (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.87) [vö. *lettyent, löttyint*].

LOVACKOL: lovagol (Erdőháza [Zala m. Erdőhát?] Nyr. XI.285).

LOVAGLÁS: midőn vki a kölcsönkért pénznek csak a kamatját fizeti, de a tőkét nem törleszti (Nagy-Kálló Nyr. XII.430).

LOVALLÓ: ekeló (Pest m. Alsó-Nyáregyháza Szinnyei Otmár).

[LOVAS].

[Szólások]. *Addig még a lovasok haladnak, míg megházasodol:* sok idő eltelik addig, míg megházasodol (Csík m. Tusnád Melich János).

lovas-bak: faeszköz, a melyhez a hajóvontató kötelet kötik (Kis-Duna mell. Győr és Mosony közt Nyr. XI.43).

lovas-bárka: szandolin-alakú haltartó, melyet a halászok a csónak után kötve magukkal visznek (Budapest Herman O. Halászat K.).

lovas-méta: eggy labdajáték (Torontál m. Csóka Kálmány L. Szeged népe III.279).

[LOVÁSZ].

lovász-fejsze: hosszúkás favágó fejsze (Kalotaszeg, M.-Valkó Muzsi János).

[LOVIKA], LOVIGA: ló, lovacska. *Kifokták a lovigájukat a kocsiból* (Baranya m. Ormányság Nyr. VIII.47).

LŐ (*lí* Somogy m. Kaposvár Király Pál; *lőn* Vas m. Őrség Nyr. VII.420; Baranya m. Nyr. VI.474; *lőj*ni, *lőj*d Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. XV.190; *lű, lű*ni Szlavónia Nyr. XXIII.169; Mezőtúr Nyr. VIII.360; Debrecen Nyr. IX.161; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.132; *lüő* Vas m. Körmend vid. Nyr. III.430).

[Szólások]. *Annak lüttek, hogy ...:* abból semmi sem lessz, hogy ... (Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.132).

mëg-lő: agyonlő (Nógrád m. Nyr. IX.332).

LŐBŐ: alburnus lucidus (lauben) (Soprony m. Hegykő Herman O. Halászat K.).

LÖBÖG: 1. lötyög (a víz a gyomorban, a posványos hely a láb alatt) (Hol? Tsz.); 2. ijedés után remeg (Balaton mell. Tsz.).

[LÖC].

löc-pöc: hitvány, silány, ringy-rongy holmi v. ember (Csallóköz Csaplár Benedek).

LŐCS: [tréf.] krajcár (Tata vid. Nyr. V.329).

lőcs-fül: a lőcs vasnyúlványa, a melybe az oldaltartó karika akasztva van (Pest m. Csanád Békássy Sándor).

lőcs-gúzs: vaskarika, a melybe a lőcsöt oldalvást beleakasztják (Csongrád Nyr. IX.90).

lőcs-kámva (Pest m. Csanád Békássy Sándor; Győr m. Tsz.; Győr Nyr. XI.478; *lőcs-káva* Tokaj Nyr. XIX.384): a lőcs alsó végén levő gyűrű, mely a tengely végére van húzva.

lőcs-perec = *lőcs-gúzs* (Pest m. Csanád Békássy Sándor; Csongrád Nyr. IX.90).

LÖCSBÖL: locsol, lucskol, lubickol (Szatmár m. Kapnikbánya és vid. NyK. II.377; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.475) [vö. *locsbol, lögyböl*].

LÖCSBÖTÖL: ∞ (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.236).

[LÖCCSENT].

mëg-löccsent: megver (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.431).

LÖCSEDÉK (Csallóköz Csaplár Benedek; *lecsedék, löcsödék* Szatmár m. Krassó, Patóháza Nyr. XIX.379): 1. *löcsedék:* rossz híg étel, mocskos lé, moslék (Csallóköz Csaplár Benedek); 2. *lecsedék, löcsödék:* konyhai hulladék (Szatmár m. Krassó Nyr. XIX.379); 3. *lecsedék, löcsödék:* minden, a mi szétszóródik, giz-gaz (Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.379). [vö. *locsadék, lötyedék*].

LŐCSÉRTES: kevés eszű, hülye (Orosháza Nyr. VI.179).

LÖCSKÖL: csapkodja a vizet (Debrecen Nyr. XXIII.334).

[LŐCSÖL].

rá-lőcsöl: rátukmál, ráköt, nyakába varr (árut, ajándékot) (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.238; Heves m. Névtelen 1840).

LÖCSÜLŐD-IK: hányja magát (Győr m. Tsz.).

[LŐDÉR], LŰŐDÉR: puskába v. pisztolyba való töltés (Baranya m. Ormányság Nyr. III. 230).

LŐDING: lepke (Vas m. Fölső-Őr Tsz.) [vö. *lövöldék*].

LŐDÖRGŐ: 1. lötyögő (pl. bő ruha) (Bars m. Nyr. III.276); 2. [tréf.] fasz (Bihar és Szatmár m. Barna Ferdinánd; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.475). *Dombon ülő Demeternek kinn a lődörgője. Mi ja?* [Harang] (Érmellék Nyr. V. 127; Hol? Nyr. II.468).

LŐDÖRI: láb alatt hentergő, lődörgő (gyermek) (Székelyföld Tsz. 245a; Háromszék m. MNy. VI.339; Győrffy Iván).

LŐDÖRÍT: lódít. *Asszonyom, eressze el kied Sárit a szöktetőbe; eggyen-ketten megszöktessük, aval haza lődörittsük* (Székelyföld Vadr. 382).

LŐDÖRKE: 1. [tréf]. fasz. *Parton ülő remëténék kicsüng a lődörkéje* [találós mese; = harang] (Gyöngyös Nyr. II.468); 2. kis hurka (Háromszék m. MNy. VI.339; Győrffy Iván).

[LŐDÖRÖD-IK].

be-lődörödik: betántorodik (Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Tsz.).

ki-lődörödik: kitántorodik (Csallóköz Csaplár Benedek).

neki-lődörödik: nekitántorodik (Csallóköz Csaplár Benedek).

LŐDÖRÖG: 1. lóg, inog (fa, fölállított pózna), lötyög (Kecskemét, Szeged Csaplár Benedek; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.475; Székelyföld Kiss Mihály). *Ez à pentő csák úgy lődörög ràjtàm* (Bars m. Nyr. III.276); 2. láb alatt van, helytelenkedik, rendetlenkedik (Orosháza Nyr. VI.179; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); 3. ődöng, kóvályog, kószál, támolyogva jár-kél (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.383; Békés m. Balog István; Szeged Ferenczi János; Bács m. Nyr. V.471; Palócság Nyr. XXI.418; XXII.77; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.189; Gömör m. Nyr. XVIII. 501; Rimaszombat Nyr. XV.430; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.475; Székelyföld Tsz.; Erdővidék Nyr. IX.42) [vö. *lódorog*].

LŐDÖZ (*lődez* Moldvai csáng. Nyr. IX.530).

[LÖF].

ki-löf: kilök (Palócság Nyr. VIII.451).

LÖFÖCSÖL: a vizet csapkodja, locsol (Erdély Kassai J. Szókönyv III.304).

LŐGÉRËSKËD-IK: ődöng, kóvályog, kószál, támolyogva jár-kél, vkinek nyomában járva alkalmatlankodik. *Hol lőgérëskëdhetik egész nap? Mit lőgérëskëdël utánnam folyvást!* (Csallóköz Csaplár Benedek).

LŐGÉRËZ[-IK]: ődöng, kóvályog, kószál, támolyogva jár-kél (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.383; Szeged Sümeghy Pál 1841; Csallóköz Csaplár Benedek; Gömör m. Nyr. XXII.576; Rimaszombat Nyr. XV.430; Gömör m. Otrokocs Nyr. XVIII. 372; Hajdú m. Földes Nyr. III.36; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.475) [vö. *lógároz*].

LÖGYBÖL: lötyög [?] *Lögyből a viz* (Tisza-Beő Nyr. VIII.186) [vö. *löcsböl*].

[**LÖGYBÖLÉK**], **LÖTYBELÉK**: lé-keverék, kotyvalék, kófic (Szatmár m. Kapnikbánya és vid. NyK. II.378).

LÖGYMÖR (*lötymör* Heves m. Névtelen 1840; *lügymér* Szabolcs m. Kisvárda Kúnos Ignác): lötyedék, silány híg étel, erőtlen lé, zagyvalék ital (Alsó-Csallóköz Kóssa Albert; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.304; Érmellék Nyr. V.473; Tokaj Nyr. XIX.384; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XX. 480; Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.184; Ugocsa m. Homonna Nyr. VIII.427).

LÖHÖKÖL (Szinyérváralja vid. Nyr. XV.189; *lühőköl* Erdőháza [Zala m. Erdőhát?] Nyr. XI. 285): testét nehézkesen hintázva megy (ember, tehén), sebes lovaglás közben rázódik.

1. **LÖK** (Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr.; *löke* [*lök*e?] Háromszék m. Tsz.): hegytetőn levő tisztás térség, hegyi lapály [vö. *lok*].

2. **LÖK** (*lük* Zala m. Hetés Nyr. II.44; Cegléd Nyr. II.517; Kecskemét Nyr. IX.359; Békés m. Uj-Kigyós Nyr. IV.232; Csongrád Nyr. IX.374; Szeged Nyr. I.415; Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.176). — *Lük:* (kását) tör (Vas m. Őrség Tsz. 246b; Zala m. Hetés Nyr. II.44).

[Szólások]. *Jót lökött rajta:* nagyot lendített rajta (Szabolcs m. Hajdú Nagy Sándor). [*Hát terem-i az ütetís?*] *Lök ety-két billenget* (Debrecen Nyr. XXIII.93).

el-lük: eldob (Cegléd Nyr. II.517).

[**LÖK-IK**], **LÜK-IK**: lüktet. *Úgy lükik benne!* (Dunántúl Nyr. XVIII.42).

LÖKDÖS (*lükdös* Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.175).

[**LÖKI**], **LÜKI**: az a visszaélés a golyóbisjátékban, mikor a játszó a golyó lódításakor a karját is mozdítja (mert a golyót szabály szerint mozdulatlan karral, csupán az újjak erejével szabad lódítani) (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.238).

[**LÖKIZ**], **LÜKIZ**: a karját is mozdítja a golyó lódításakor [vö. *löki*] (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.238).

[**LÖKKEN, LÜKKEN**].

bé-lükken: **1.** becsappan (Székelyföld Andrássy Antal 1843); **2.** váratlanul betoppan (Székelyföld Tsz.).

elé-lükken: váratlanul előbukkan (Háromszék m. Vadr.; Győrffy Iván).

[**fel?**]**-lükken**: fölmászik (a hegyre) [?] (Udvarhely m. Nyr. IX.236).

haza-lükken: otthon terem, haza vetődik. *Most ës odátal bódorog vala, csak az elébb lükkene hazaa* (Háromszék m. NyK. III.16).

ki-lükken: kibukkan, hirtelen előtünik (Székelyföld Nyr. V.377).

rá-lükken: rábukkan, hirtelen elébe toppan. *Rám lükkent hirtelen egy medve* (Háromszék m. Tsz.).

[**LÖKKENŐ**], **LÜKKENŐ**: zökkenő, gödör az úton (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.339; Vadr.; Győrffy Iván).

[**LÖKKENT, LÜKKENT**].

bé-lükkent: **1.** bevet (kenyeret) (Udvarhely m. Nyr. IX.236). *Komámasszony, aggya ide kjed a likját, hogy lükkentsek bé, mett az enyimnek a száda elromlott* (Székelyföld Vadr. 382); **2.** beállít, betoppan (Udvarhely m. Nyr. IX.236).

[**LÖKŐ**], **LÜKŐ, LÜKÜ**: **1.** *lükő:* bodzafa-puska (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286); **2.** *lükő:* bodzafa-puska tolófája (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286); **3.** *lükü:* kásatörő famozsár (Vas m. Őrség Tsz.).

[**LÖKÖG**], **LÜKÖG**: lüktet (Háromszék m. Tsz.; Udvarhely m. Kiss Mihály). *Ugyan lükög a sebem, verdődik benne a méreg* (Székelyföld Tsz.). *Erőssen lükög af fájós ujjom* (Székelyföld Győrffy Iván).

[**LÖKÖGET**], **LÜGET**: taszít, üt, dob (Hol? Tsz.).

LŐKÖS: ügyetlen járású és szeleburdi (Mezőtúr Nyr. IX.479) [vö. *féllőkös, törömlőkös*].

LÖKÖTYÖL, LÜKÜTÖL: **1.** *lükütöl:* zökötöl, lökdösve ütöget (Háromszék m. MNy. VI.339); **2.** *lükütöl:* földön ülve magát ide-oda himbálja (Háromszék m. Vadr.; Győrffy Iván); **3.** *lökötyöl:* toszogat, baszogat (Debrecen Kóssa Albert).

[**LÖKÖTT**], **LÜKÖTT, LÜKŐT**: köles, köleskása) Vas m. Őrség Nyr. III.283). *Sok lükötye termëtt, komámasszony?* (Vas m. Őrség Nyr. IV. 521).

[**LÖKÖTTES**], **LÜKÜTTES**: vastag véres-hurka (Somogy m. Kassai J. Szókönyv III.305; Nyr. II.376).

[**LŐL**], **LŰLL**: lő (Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 65. 214).

LÖMPÖL: habzsol (a kutya) (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.382).

LŐNYE: **1.** szilvalébe mártott mézes lepényszelet (Székelyföld, Csík m. Tsz.; Háromszék m. Király Pál); **2.** [gúny.] dologtalan ember (Udvarhely m. Fehér-Nyikó vid. Nyr. XVIII.480).

LŐRINCËS: elérett, ellevesedett. *Lőrincës dinnye* [t. i. Lőrinc-napra rendesen elérnek a dinnyék] (Csongrád Nyr. IX.90; Szentes Nyr. VIII.281). *A vén embör olyan, mint a lőrincös dinnye: semmire se jó* (Kis-Kún-Halas Nyr. XIX. 477).

LŐRINGE: [?]. *Lőringe fàrsang* (Bács m. Bajmok Nyr. VIII.91).

LŐRINGET: henterget (Kolozsvár Győrffy Iván).

LŐSTET: fut, szalad, siet, nagyon megy, jönmegy, mindenfelé jár-kél (Nagy-Kúnság Nyr. II. 136; Szatmár Nyr. VIII.188; Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.432; Szamosköz Nyr. XI.92) [vö. *lóstat*].

LŐTET: lövet. *Vigyük magunkkal, lőtessük le vélle a vaskakast* (Háromszék m. Vadr. 408).

LŐTYE: 1. csunya lé (Győr m. Tsz.); 2. sáros pocsolya, kátyú (Csallóköz Csaplár Benedek; Pozsony m. Jóka Király Pál).

LÖTYEDÉK: híg leves étel, moslék (Tisza-Sz.-Imre Nyr. IX.138; Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 238) [vö. *löcsedék*].

LÖTYFÖL: habzsol (Szilágy m. Nyr. VI.473).

LÖTYFÖTÖL, LÜTYFÜTÖL: 1. *lötyfötöl:* csapkodja a vizet (Debrecen Nyr. XXIII.334); 2. *lötyfötöl:* habzsol (Békés m. Balog István); 3. *lütyfütöl:* kotyvaszt (ételt) (Székelyföld Kiss Mihály).

LÖTYKE: fölolvadt vmi (Háromszék m. MNy. VI.339; Vadr.).

LÖTYKÖL: hígra kever (Háromszék m. MNy. VI.339; Vadr. 508a).

1. **LŐTYŐ** (Erdővidék Nyr. VIII.188; *lütyő* Erdővidék Nyr. IX.236; *lütyü* Udvarhely m. Nyr. IX.236): [tréf.] pálinka.

[2. **LŐTYŐ**].

lőtyő-fütyő: horgas, idétlen (Erdővidék Nyr. VIII.188).

LÖTYÖG (*lütyög* Palócság Nyr. XXII.77; Rimaszombat vid. Nyr. X.89; Érsekujvár Nyr. VIII. 47; *lüttyög* Székesfehérvár Nyr. VII.187). — *Lötyög, lütyög, lüttyög:* vontatva, lassan totyogva, minteggy taktusra megy, ballag (Székesfehérvár Nyr. VII.187; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.383; Palócság Nyr. XXII.77) [vö. *lettëg*].

lőtyög-fityëg (*lőtyög-fütyög* Udvarhely m. Vadr. 508a); líg-lóg, fityeg (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

LÖTYÖGŐS: fölolvadt vmi (Háromszék m. Vadr. 508a).

LÖTYÖGTETŐ: [gúny.] cséza, kis kurta kocsi (Cegléd Nyr. III.189).

LŐTYÖNFITYINKÁZTAT: lódít, lődörít. *Agygyák ide Katót, hogy vigyük el a döcögtetőbe; eccer-keccer megdöcögtessük, harmadikszor haza lőtyönfityinkáztassuk* (Székelyföld Vadr. 382).

LŐTYÖNFITTY (*lötyönfüty* Udvarhely m. Oláhfalu Nyr. IV.33; *lőtyönfüty* Csík m. Muzsi János): 1. *lőtyönfitty:* csüngő (Nagy-Kúnság Nyr. XX.45); 2. *lőtyönfitty:* hitvány, gyáva, ügyetlen (Székelyföld Csaplár Benedek, Kriza; Háromszék m. MNy. VI.226. 339; Vadr.; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); 3. *lőtyönfüty:* pásztor (Csík m. Muzsi János); 4. *lötyönfüty:* tánc (Udvarhely m. Oláhfalu Nyr. IV.33) [vö. *kötyömfitty, littyenfitty*].

LÖTTYED (meg*löttyed* Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos): meglágyul, meghígul (Háromszék m. MNy. VI. 339; Vadr. 508a; Győrffy Iván) [vö. *lottyad*].

meg-löttyed (*meg-lőttyed*): 1. megereszkedik, megtágul, meglazul (pl. a gyeplő) (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); 2. meglágyul, meghígul (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.341).

LÖTTYEDT: megpuhult, puha, lágy (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *latyhadt, letyhedt, lotytyadt*].

[**LÖTTYEN**; vö. *lottyan*].

[Szólások]. *Hogy löttyen a fittyen?* = [tréf.] hogy vagy? (Hajdú m. Földes Nyr. III.320).

ide-löttyen: idetoppan, váratlanul beállít. *Sáriék is hamar idelöttyentek* (Csongrád m. Szentes Négyesy László).

össze-löttyen: összeesik. *Csak úgy magától apatt, fogyott el a szemem, úgy veszett ez ki, egyszer csak összelöttyent* (Jász-Kisér Nyr. XIII.524).

[**LÖTTYINT**; vö. *lettyent, lottyant*].

rá-lötyint: ráloccsant. *Rálötyintett abból a vízből* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.454).

[**LÖVÉS**].

lövés-szer: löveg, golyó. [*Ha rálőnek*], *a lövés-szer előtte olvad* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.195).

LÖVŐ: lövőház (,lövölde') (Mezőtúr Nyr. X. 569).

LÖVÖLD-IK: lövellik. *Jaj de nagy félelem lövöldött szivembe!* [,Zsuzsánna históriája'] (Torontál m. Magyar-Ittebe Nyr. V.132).

LÖVÖLDÉK (Hol? Kassai J. Szókönyv III. 273; *lüvődêk* Erdőháza [Zala m. Erdőhát?] Nyr. XI.285; *lüvődék* Szlavónia Nyr. XXIII.166. 358): 1. *lüvődêk:* egyenes (Erdőháza [Zala m. Erdőhát?] Nyr. XI.285); 2. *lövöldék, lüvődék:* lepke, pillangó (Szlavónia Nyr. XXIII.166. 358; Hol? Kassai J. Szókönyv III.273) [vö. *lőding*].

LÖVÖTÉL, LÜVÖTÉL: ide-oda futkos (az egér) (Hol? Nyr. XII.527).

LUBICKOL (*lobicskol* Balaton mell. Tsz.; Kecskemét Csaplár Benedek).

LUCA: remete (Somogy m. Mesztegnye Nyr. XI.281).

LUCÁL: házal mint sz. Luca leányai (Csík m. MNy. VI.373).

LUCĔRNA (*lukĕrna* Nógrád m. Vecsekle Nyr. V.571; *luterna, lutĕrna, lutèrnà* Palócság Nyr. VIII.451; XXI.314; XXII.77; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.189; Gömör m. Nyr. XVIII.455).

LUCKÓ: 1. ijesztő lélek (Háromszék m. MNy. VI.339; Győrffy Iván); 2. [?]. *Te rîszeg luckó!* (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. IX.427).

LUCS: fenyű-toboz (Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XXII.239).

lucs-fenyő: lucfenyű (Székelyföld Győrffy Iván).

[**LUCSAKOL**; vö. *lucskol*].

ki-lucsakol: sáros időben kimegy hazulról (Szatmár m. Nagy-Kálló Nyr. XII.429).

LUCSAKOS: lucskos (Szeged vid. Kálmány Lajos).

LUCSI: fenyű (Baranya m. Patacs vid. Csaplár Benedek).

[**LUCSKOL**], **LICSKOL:** locsol, vizet precskel, lubickol (Székelyföld Nyr. VIII.515; Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr.).

meg-licskol: meglocsol, meglucskosít. *Meglicskol münköt a záporesső* (Háromszék m. NyK. III.17).

LUCSKOLÓD-IK, LOCSKOLÓD-IK: 1. *locskolód-ik, lucskolód-ik:* öntözködik, locsolódik (húsvétkor) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.301); 2. *lucskolód-ik:* lubickol, kézzel-lábbal csapkodja a vizet (a kis gyermek a fürdőben) (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *lücskölöd-ik*].

LUCSKOS (*licskos* Háromszék m. MNy. VI.215. 339; Vadr. 507b; *locskos* Gömör m. Nyr. XXII. 576; *luckos* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.67; *lutykos* Veszprém m. Csetény Nyr. V.471; Palócság Nyr. XXI.314). — *Lucskos:* tisztátalan életű (fehérszemély) (Göcsej Tsz.) [vö. *lustos*].

lucskos-nyévü: nyelves (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.431).

luckos-pockos: lucskos. *Luckos-pockos jidő* (Dráva vid. Nyr. XV.425).

[**LUCSKOSOD-IK**].

mĕg-locskosodik: megázik. *Mĕllocskosodott-é már vajjon a kendĕr?* (Gömör m. Nyr. XXII.576).

LUCSOK (*licsok* Székelyföld Kiss Mihály; *lucok* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.67) [vö. *lutyak*].

LUCSPÁDOL: lucskolódik (Szatmár m. Kapnikbánya és vid. NyK. II.378).

[**LÚD**].

lúd-bűrü: bibircsós bőrű (Háromszék m. Vadr.).

lud-fi: liba (Csallóköz Nyr. I.280).

lud-fiskális: iskolázatlan tanács-osztogató és közbenjáró (Vas m. Őrség Nyr. II.562).

lúd-gége (*lúd-gége* Abaúj, Zemplén m. Király Pál): levesbe való csigatészta (Vas m. Kassai J. Szókönyv III.302; V.184; Kecskemét, Tata Csaplár Benedek; Csallóköz Csaplár Benedek, Szinnyei József).

lúd-húr: alsine media (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.470).

lúd-kék: 1. csorbóka; 2. lactuca scariola (Balaton mell. Földr. Közl. 1894. 75).

lúd-láb (*lud-láb*): 1. sárga kankalin (Csík m. MNy. VI.374); 2. bizonyos cifrázat (fehérneműn, dolmányszűrön) (Rimaszombat Nyr. XII.190; Hol? Nyr. XII.239).

[**lúd-lábú**].

lúdlábu-fü: libatopp (Székelyföld Kiss Mihály).

lúd-lelke: kéthegyű segédnyárs, melyet a megkoppasztott lúdon keresztben átszúrnak, s aztán az egészet úgy vonják föl a forgatónyársra, hogy ez a keresztnyárs közepén levő nyiláson menjen át (Komárom Király Pál; Tata Matusik Nep. János 1839; Győr Nyr. XII.96; Heves m. Névtelen 1840; Abaúj m. Király Pál).

lúd-mák: pipacs (Mátra vid. Nyr. XXIV.431).

lud-méreg: hirtelen gerjedő s hamar elmúló harag (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Pápa vid. Tsz.).

[Szólások]. *Elfutotta a ludméreg* (Pápa vid. Tsz.).

lud-orda: rántott morzsolt, apró rántott galuska (Háromszék m. MNy. VI.339; Zalathna Győrffy Iván).

lud-pázsint: fehérhátú fű (Hol? Tsz.).

lúd-talpú: eggy szőllőfaj (Heves m. Névtelen 1840).

lúd-tyukmony (Mátyusföldе Nyr. XVII.522; *lud-tikmony* Dunántúl Nyr. V.229; Somogy m. Nyr. XIV.479): lúdtojás.

lúdtyukmonyászó: lúdtojásszedő (Mátyusföldе Nyr. XVII.522).

lúd-vaj: lúdzsír (Mátyusföldе Nyr. XVII.522).

LUDÁJ: úritök, sütő-tök (Szilágy m. Nyr. XIV.576).

LUDAS (*lúdas*): 1. lúdkereskedő (Csongrád m. Szentes Nyr. IX.94); 2. hibás, bűnös, vétkes (pl. a ki csínyt tett és fél a veréstől) (Kecskemét Nyr. XIX.46). *Nini, hogy kiabál, pedig ő a lúdas!* (Csongrád m. Szentes Nyr. VI.268). *Ludasnak érzi magát, nem mer mutatkozni* (Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.96); 3. fecsegő, asszonytermészetű. *Ludas embĕr* (Dunántúl Nyr. V.263).

ludas-kása: lúd-aprólékkal főzött és jól meg-zsírozott rizs- v. köleskása (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Erdély Szinnyei József).

LUDASDI: eggy gyermekjáték (eggy a játszók közül ölyvnek külön áll, más kakasnak elül, s ehhez fogódznak hátul sorban a többiek; az ölyv igyekszik eggyet közülök elkapni, s a kakas védi; ha az ölyv elkapja, váltságot kell érte adni) (Háromszék m. Tsz.).

LUDAZ (*lúdaz*): **1.** lúddal kereskedik (Csongrád m. Szentes Nyr. IX.94); **2.** ludasdit játszik (Csík m. Nyr. VIII.94).

LÚDAZÁS = *ludasdi* (Csík m. Nyr. VIII.94).

LUGOZ: szapul (Székelyföld Tsz.).

LUGZÁS: szapulás (Székelyföld Tsz. 246a).

LUGZÓ: 1. szapuló kád (Palócság, Gömör m., Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Nyr. IV.427); **2.** szapulni való szennyes fehér- v. mosónemű-nek fölkészítése. *Lugzót rak* (Székelyföld Kiss Mihály). *Hetfün reggel lúgzót raktam* (Marosszék, Nyárád mell. Vadr. 211).

lugzó-cseber: szapuló kád (Székelyföld Tsz.).

[**LUKÁCS**].

Lukács-virág: mocsári gólyahír (Csurgó vid. Király Pál).

LUKMA: papnak és tanítónak fizetésképpen járó gabona és bor (Somogy m. Nyr. VIII.369; Baranya m. Tsz.; Nyr. VIII.369; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.431; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.478).

LUKMIKA: ∾ (Dráva vid. Nyr. XV.425).

LUKODLI, LUKËDLI: kutyapecér, gyepmester (Győr Nyr. VII.281; Fehér m. Nyr. V.36; Székesfehérvár, Baja Nyr. XVI.141).

LUKRÉCIA: csodaszép nőszemély (Háromszék m. Kriza).

LUKSUS: finom liszt (Baja Nyr. XVII.239).

LULÁJ: hajósok kiáltása, hogy a hajót lóbálják, midőn jeges vízen mennek (Duna mell. Kresznerics F. Szótár II.23).

LULLÁROZ: hullámzó víz fölszinén mozog (pl. ladikkal) (Komárom Beöthy Zsolt).

LULLOG: kullog (Borsod m. Bogács Kassai J. Szókönyv III.215. 303) [vö. *lilleg, lüllög*].

LUNGUJ: hosszú, hórihorgas (ember) (Kolozs m. Nagy-Ida Bodor Ákos; Kalotaszeg, Zsobok ifj. Antal Domokos; Szolnok-Doboka m. Kovács József, Vékony Jenő; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

LUPA: ügyetlen, otromba kezefogású, lomha (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.475).

[**LÚPÁL, LUFÁL**].

ê-lúpál: elver, eldönget (Hol? Csaplár Benedek).

mëg-lufál: megver. *Jó mëglufát a nyanyikám a szoknyámér* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.431).

[**LUPOL**].

mög-lupol: elver, eldönget (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.191) [vö. *mög-lüpöl*].

[**LUPUJ**].

Lupuj-hinta: körbeforgó hinta (ringelspiel; Lupuj nevű ember kezdte) (Maros-Torda m. Magyar-Régen Csipkés Károly).

LUSNYA (Tisza vid. CzF.; *luzsnya* Szatmár vid. Tsz.): tunya és ronda, lompos.

LUST (Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; Csallóköz Nyr. I.280; *luszt* Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár): lucsok, csatak, sár-víz. *Csupa lust* (Csallóköz Nyr. I.280). *Ki ne menj, mert borzasztó nagy luszt van* (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

LUSTA: 1. lassú. *De lusta ez a viz!* (Veszprém Nyr. XII.561); **2.** langyos. *A viz lusta* (Zala m. Meszes-Györök Simonyi Zsigmond); **3.** csunya (Baranya m. Ormányság Nyr. I.424). *Varkocsom végibe is kötöttem pântlikât, hogy lusta ne legyek* (Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.40); **4.** ocsmány, ledér (Zilah Nyr. XIV.334); **5.** kurva (Szilágy m. Nyr. IX.564; Zilah Nyr. XIV.91).

lusta-hajó: lassú járású hajó (Balaton mell. Herman O. Halászat K.).

lusta-kisasszony: petunia (Balaton mell. Földrajzi Közl. 1894. 72).

LUSTÁL: lustálkodik (Csongrád m. Szentes Nyr. IX.94).

LUSTOS (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Veszprém m. Nyr. VIII.224; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; *lusztos* Székelyföld Nyr. VIII.515; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár): lucskos, csatakos, vizes, sárvizes, mocskos. *Te lustos kölök!* (Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841). *Egészen lusztos a köntöse* (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár). *Aszonygyák a lustos nyêvek* (Veszprém m. Nyr. VIII.224).

lustos-nyelvü: trágár beszédű, mosdatlan szájú, mást szóló-szapuló (Soprony m. Csorna, Veszprém m. Pápa vid. Tsz.).

[**LUTERÁNOS**].

[Szólások]. *A luterános eszét vette elő:* furfanggal, fortéllyal, ravaszsággal élt (Zemplén m. Tállya Nyr. V.30).

LUTNA, LUGNA: bányabeli légvezető csövezet (lutten) (Szatmár m. Kapnikbánya és vid. NyK. II.373).

LUTRI, LUTRIA (*rutlyi* Losonc vid. Nyr. XXIII.39; *rutlyia* Palócság Nyr. VI.466).

LUTYA: édes káposzta (Bács m. Nyr. XVI. 144).

LUTYAK: lucsok, csatak. *Csupa lutyak* (Székesfehérvár Nyr. VII.187) [vö. *latyak*].

LUTYAKOS: ügyetlen (Tata vid. Nyr. V.473).

LUZSMA: vesztegető, pazar (Szilágy m. Nyr. IX.564).

LÜCSKETÖL: lubickol, kézzel-lábbal csapkodja a vizet (a kis gyermek a fürdőben) (Csallóköz Csaplár Benedek).

LÜCSKÖLŐD-IK: ∾ (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *lucskolód-ik*].

LÜDÖGE: eggyügyü, élhetetlen (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.238).

LÜFELES: dülős, féloldalra hajló, ferde (Csík m. Gyergyó-Ditró Nyr. XII.282).

LÜHÜ: hórihorgas (Hont m. Nyr. V.474).

[LÜKED].

lüked-mered: tétlenül álldogál, ácsorog, támolyog, ténfereg. *Mit lüked-meredsz* (v. *lükedsz-meredsz) itt; mért nem fogsz vmihez! Mit lükedsz-meredsz ide s tova; miért nem állsz bele vmi hasznos dologba! Fogj már vmihez, ne lükedj-meredj hiába!* (Csallóköz Csaplár Benedek).

LÜKTET (*liktet* Pécs Kassai J. Szókönyv III. 305; *löktet* Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.305; *lüttet* Zala m. Szepezd Nyr. XVII.236): **1.** *lüktet:* félcipőre sántít (Vas m. Kassai J. Szókönyv III.305; Kemenesalja Tsz.); **2.** *lüktet:* ügető-formán megy (Pozsony m. Taksony Nyr. XV.190).

LÜLLÖG: düledezve, hajladozva lassan jár (Csík-Szentgyörgy Nyr. X.330; Moldva, Klézse Nyr. V.89) [vö. *lilleg, lullog*].

LÜLÜ: gyenge elméjű (Nagy-Kúnság Nyr. XX.45).

[LÜPÖL].

mög-lüpöl: elver, eldönget (Kis-Kúnság, Majsa Nyr. XXIII.191) [vö. *mög-lupol*].

LÜRBŐR, LÜLBŐR: **1.** *lülbör:* babér (Háromszék m. NyK. III.12); **2.** *lürbőr:* [tréf.] kecskebogyó, kecskeganéj (Székelyföld Kiss Mihály).

LÜTYŐ (Csallóköz Nyr. XVI.330; Fölső-Csallóköz Nyr. IX.282; *lüttyő* Mátyusfölde Nyr. XVII. 522): gyüge, hülye.

1. **LÜTYÜ:** piszkos (Csík m. Nyr. VIII.94).

2. **LÜTYÜ:** kabát (Tolna m. Nyr. VI.524).

LÜTYVESZ: sok lével készült étel (Jászság Kimnach Ödön).

LY.

LYAPOG: beszélget (Rozsnyó Nyr. VIII.235).

[LYËK].

jek-juk: lik-lyuk. *Csupa jek-juk ez a ház* (Debrecen Nyr. III.414).

[LYUGGAL], LIGGAL: lyuggat (Tata Matusik Nep. János 1839).

LYUGGAT (*liggat* Tolna m. Nyr. VI.524).

LYUK (*gyuk* Aranyosszék Kriza; *juk* Bihar m. Pocsaj Nyr. V.521; Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.134; *lik* Szegszárd vid. Nyr. VII.382; Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.238; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Tsz.; Vadr. 382; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Hétfalu, Zajzon Nyr. III.373).

lik-locsoló: dohánypalánta-locsoló (Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.238).

lik-luk: sok lyuk, zeg-zug. *Csupa lik-luk ez az ócska ruha. Csupa lik-luk ez a ház:* csupa apró helyiségből áll (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

likba-vetűös: eggy játék, melyet pénzzel, gombbal, láncszemmel v. kövecsekkel játszanak (Répce vid. Nyr. XX.409).

likba-vetősdi: **1.** ∾; **2.** [tréf.] baszás (Székelyföld Kiss Mihály).

LYUKAD (ki*likad* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.237).

LYUKAJT; lyukaszt. *Szencségös szent lábod vasszöggel lyukajtyák* (Torontál m. Ó-Sz.-Iván Kálmány L. Szeged népe III.145).

át-lyukajt: átlyukaszt (Bars m. Zeliz vid. Nyr. XIV.287).

ki-lyukajt: kilyukaszt (Palócság Nyr. XXI.421).

[LYUKAL], LÜKAL: **1.** dohánypalántát ültet (Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.238); **2.** *likal*: [?]. *Ezëk a lëjányok mind az orotvánba járnak likalni* Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.528).

LYUKAS (*likas* Székelyföld Tsz. 241b; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). — *Lukas:* hurokalakú kötés a kihúzó kötél fele-hosszán (Agárd Herman O. Halászat K.).

lyukas-hombár: [tréf.] rossz gazda (Nagykún-Karcag Nyr. XIII.432).

lyukas-kása, likas-kása: tálon v. tányéron köröskörül szétlapogatott köleskása, a melyre (a közbül maradt üres helyre) tejet öntenek (Erdély Kassai J. Szókönyv III.111; Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Kolumbán Samu).

[LYUKÁSZÓ], LIKÁSZÓ: lyukba vájó, lyukcsináló (Székelyföld Kiss Mihály).

LYUKASZT (*likaszt* Székelyföld Tsz. 241b).

LYUKASZTÓ, LIKASZTÓ: **1.** *lyukasztó:* ár [nyereggyártó-eszköz] (Győr Nyr. XI.430); **2.** *likasztó:* vashegyű cövek, a mellyel a földbe karónyomokat vernek (Székelyföld Kiss Mihály).

[LYUKAT], LIKAT: gyér cser-erdő (Székelyföld Nyr. XII.335).

[LYUKATOS], LIKATOS: lyukacsos (Székelyföld Tsz. 241b; Kiss Mihály, Marosszék, Nyárád mell. Vadr. 351).

LYUKDAL (*lyugdal*): lyuggat (Szatmár m. Kapnikbánya és vid. NyK. II.378; Kapnik vid. Nyr. II.236).

[LYÜKI] (*gyüki* Vas m. Kassai J. Szókönyv II.325; Vas m. Kemenesalja Tsz.; *jüki* Abaúj m. Király Pál; *lüki* Pozsony m. Taksony Nyr. XV. 190; *lyüki* Abaúj m. Király Pál): **1.** *gyüki, jüki, lyüki:* apró ember v. gyerek, törpe (Vas m. Kassai J. Szókönyv II.325; Vas m. Kemenesalja Tsz.). *Eriggy innen, te lyüki, mer a zsebembe duglak!* (Abaúj m. Király Pál); **2.** *lüki:* eggyügyű (Pozsony m. Taksony Nyr. XV.190).

M.

1. **MA** (*mo* Moldvai csáng. Nyr. IX.482; *mó* Göcsej Nyr. II.473; IX.483; Beszterce-Naszód m. Zselyk Nyr. XVIII.576; XXII.376; *móa* Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. III.319; *mua, m^ua* Vas m. Őrség Nyr. II.375; VII.419; Göcsej, Páka Nyr. I.417).

ma-nem-ëtt: [tréf., gúny.] ismeretlen idegen (Székelyföld Győrffy Iván).

2. **MA**: **1.** már. *Gyere ma te!* (Székelyföld Győrffy Iván). *Jere ma no, mett mán meguntalak várni! Vége lessz-ë ma no? Indujj ma! Mozdujj ma! Halaggy ma! Jöjjön bé ma eccer no!* (Háromszék m. Vadr. 357. 364. 380); **2.** majd. *Ne ereszkedj úgy el, mett ma felelevenitlek! Nem nyughatol-e? ma bizon megjámboritlak!* (Székelyföld Kiss Mihály). *Hidd meg, hogy ma pórul jársz, ha csakugyan nem nyughatol* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 484). *Ma bizon, ha megharagitasz, ugy felruglak, hogy egy hétig érkezel le!* (Háromszék m. Vadr. 369). *Ma kihasadsz mérgëdbe!* (Háromszék m. Vadr. 360). *Ma bizon ma ugy megsuvasztlak ódalba, hogy minnyátt Pilátusra vicsorodol!* (Háromszék m. Vadr. 372). *Ma bizon ma* v. *ma ë ma megforditlak* (Háromszék m. Vadr. 364). *Ma bizon ma! Ma ë ma!* = megverődöl, megkapod a magadét (Székelyföld Kiss Mihály). *Ma é ma!* [fenyegető kifejezés] (Udvarhely m. Nyr. III.555).

MACA: **1.** szerető (Vas m. Horváth József 1841; Kecskemét Nyr. X.381); **2.** hernyó (Fajsz Nyr. VII.429); **3.** acerina cernua (Csongrád Herman O. Halászat K.).

[Közmondások]. *Cicának macája, kutyának ëbatyafisága* (Tolna m. Nyr. VI.131).

MACAJ: testhez álló női ujjas (Esztergom vid. Nyr. XIX.239).

MACAKÁRKOD-IK: tép, ront, ruháját rongálja, eggymást tépássza, üti, veri (gyermek) (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.476; XX.480).

MACERA: szerető (Gyöngyös vid. Nyr. II.181).

MACËRÁL: **1.** nyaggat, szorongat, nyal-fal (leányt) (Gyöngyös Nyr. IX.333); **2.** bosszant (Somogy m. Sándor József) [vö. *maszkërál*].

MACËRÁZ: ∾. *Në macërázzon!* [mondja a leány a legénynek] (Gyöngyös Nyr. IX.333).

MACKÁL: belekotorász, beleszennyez vmibe (Tokaj Nyr. XXIV.96).

MACKÓ: **1.** csikó (Székelyföld Tsz.); **2.** kissebbfajta parlagi ló (Göcsej Tsz.).

MACÓKA: rekettyefa barkája (Göcsej Tsz.).

MACURKA: igen kicsiny (Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.274) [vö. *macurka*].

MACURKOD-IK = *macakárkod-ik* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.476).

MACSALI: pofoncsapás (Érsekujvár Czimmermann János).

MACSGÁL, MACSIGÁL: **1.** *macsgál:* nyaggat. *Annyit macsgálta aszt a kis bárányt, hogy utoljára megdöglött* (Hont m. Nyr. XVII.228); **2.** *macsigál:* ügyetlenül gyúr v. dagaszt (tésztát) (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XX.480).

MÁCSIK (*mácsíg* Hont m. Czimmermann János; *m^aátyik* Zala-Egerszeg Király Pál): **1.** mákos metélt, mákos csikmák (Tiszafüred és vid. Kimnach Ödön; Székelyföld Tsz.; Udvarhely m. Vadr.); **2.** metélt, csikmák (Dunántúl Kassai J. Szókönyv V.188; Nyr. XVII.34; Vas m. Őrség Nyr. II.84; IV.228; Kemenesalja, Nemes-Magasi Nyr. XIX.191; Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XIII.332; Hetés, Dobronak Nyr. II.466; Zala-Egerszeg Király Pál; Veszprém m. Csetény Nyr. XVII.325; Somogy m. Nyr. XX.430; Csurgó vid. Király Pál; Tolna m., Palócság, Gömör m. Tsz.; Hont m. Nyr. XVIII.430); **3.** négyszögletesre vagdalt (kockás) v. csipkedett tészta (Soprony m. Röjtök Nyr. III.514; Soprony m. Horpács Nyr. V.269; Balaton mell., Vas m. Tsz.; Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.574; Pápa vid. Tsz.); **4.** a sertés nyakáról alul lefüggő darab (Vas m. Horváth József 1841).

[Szólások]. *Mácsikot szëdëk:* mondják a gyerekek, midőn eggymás után menve, az előttük menő sarkára lépnek (Soprony m. Csepreg Nyr. II.275).

MACSKA (*maska* Szilágy m. Nyr. VII.381; Király Pál; Szilágy m. Bürgezd Kerekes Ernő; Zilah Nyr. XIV.430; *mâska* Kalotaszeg Nyr. XX. 468; *massa* Palócság Tóth Aurél; *moska* Zilah Nyr. XIV.430): **1.** vasmacska (Balaton mell. Herman O. Halászat K.; Baja Nyr. XVII.240); **2.** a szekér aljára erősített villa-alakú vasdarab, a mely arra való, hogy a hegynek menő szekeret megóvja a visszacsúszástól, míg a lovak pihennek (Borsod m. Ónod vid. Nyr. XVII.383); **3.** az

eke és a taliga összekapcsolója (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.432); **4** a tűzhelyen az a vas, a melyre a fát rakják (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325); **5.** foccstartó-deszka v. srékely [fazekas mesterszó] (Sárospatak Nyr. XVII.526); **6.** a keresztnek legalsó kévéje (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.326); **7.** [tréf.] igen részeg (Heves m. Névtelen 1840).

macska-fa: a szarufákat összefoglaló fa, kakasülő (Erdély Kassai J. Szókönyv III.90; III.334; Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Nyr. IX.424).

[**macska-fejű**].

macskafejü-gombóc: nagy galuska, gombóc (Hol? Tsz.).

macska-galacsi: macska-szar (Székelyföld Kiss Mihály).

macska-gém: éjjeli gém (nycticorax griscus) (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.478).

macska-gyükér: valeriana officinalis (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.235).

macska-hitü v. **-hütü:** hiteszegett (Székelyföld Kiss Mihály).

macska-ikra: macska-szar (Székelyföld Kiss Mihály).

macska-lappancs: macska-zug, macska-lyuk (Székelyföld Kiss Mihály).

macska-méz: fa-mézga (Vas m. Őrség Nyr. VII.330; Göcsej Vass József 1841; Székelyföld Kiss Mihály; Csík m. Nyr. VIII.94).

macska-nadrág: **1.** metélt tészta (Göcsej Tsz.); **2.** liszt- v. krumpli-sterc (Somogy m. Bódiss Jusztín); **3.** vízben sűrűre főzött és megzsírozott reszelt tészta (Göcsej Vass József 1841); **4.** sűrű tésztaleves (Miskolc? Nyr. XXIII.506); **5.** tejbekása kukoricalisztből (Nagy-Kúnság Nyr. XVI. 383; Rimaszombat Nyr. XII.190); **6.** kutyagumi, csipisz (Palócság Nyr. XXIII.506).

macska-péra: macska-szar (Székelyföld Kiss Mihály).

macska-só: gipsz (Székelyföld Nyr. V.425).

[**macska-szar**].

macskaszaros. *Macskaszaros föld:* kemény, fekete agyagos, különben termékeny föld (Esztergom vid. Nyr. XI.381).

[**macska-szarv**].

[Szólások]. *Macskaszarvat tör:* csínyt követ el (Heves m. Névtelen 1840).

macska-szem: viola tricolor grandiflora (Mátyusföldе Nyr. XVII.522).

macska-tekerő: csiga, a mellyel a vasmacskát leeresztik és fölhúzzák (Budapest Herman O. Halászat K.).

macska-tök: glechoma hederacea (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323).

macska-töki: ∾ (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.235).

MACSKÁLKOD-IK: **1.** tehetetlenül erőlködik, ügyetlenül, félszegen tesz vmit; **2.** nyűgölődik (Székelyföld Győrffy Iván).

MACSKÁLÓD-IK: **1.** tehetetlenül erőlködik, ügyetlenül, félszegen tesz vmit (Háromszék m. Vadr.; Győrffy Iván); **2.** nyűgölődik, nyugtalankodik (mint a macska a párosodás idején) (Udvarhely m. Nyr. III.554 [itt *mácskálóggy* nyilván hiba]; Háromszék m. Vadr.; Győrffy Iván); **3.** illetlenkedik (Udvarhely m. Felméri Lajos).

MACSKÁNDI: [?]. *Macskándi dolog* (Székelyföld Kiss Mihály).

MACSKÁSOD-IK: össze-vissza sodródik, bonyolódik (fonal) (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.476).

mëg-macskásodik (*mög-macskásodik*): **1.** összezsugorodik (a ló lába v. sodráskor a madzag), összebonyolódik, görcsös lessz, összeugrik (a kötél) (Kis-Kún-Halas Nyr. XIX.335; Békés m. Balog István; Tisza-Beő Nyr. VIII.186; Heves m. Névtelen 1840; Debrecen Nyr. XXIII.334). *Mögmacskásodott a lába* [a disznónak] (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.334). *Mögmacskásodott a lábam:* megmeredt (Szeged vid. Nyr. III.30).

[**MACSKÁSUL**].

meg-macskásul: megcsomósodik (csuklóban a ló lába a hosszas állástól) (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

[**MACSKÁZ**].

le-macskáz: vasmacskával síkvizen kiköt (hajót) (Zala m. Szepezd Nyr. XVII.284).

MÁCSONYA (*mácsana* Hatvan Nyr. IV.23): tüskés levelű gaz, mely a zabban és az árpában terem (lycopsis arvensis, dipsacus fullonum, serratula arvensis) (Duna mell. Kassai J. Szókönyv II.239; Esztergom m. Muzsla Erdélyi J. Népd. és mond. II.136; Győr m. Tsz.; Győr vid. Nyr. VI.324; Vas m. Kemenesalja Tsz.; Hont m. Nyr. VI.232; Pozsony m. Kassai J. Szókönyv II.297; Csallóköz Csaplár Benedek; Fajsz Nyr. VII.429).

MACSUKA (*matyuka* Udvarhely m. Győrffy Iván; Erdővidék Nyr. IX.42): **1.** bunkó (Székelyföld Kiss Mihály; Erdővidék Nyr. IX.42; Csík-Rákos Dobos András; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Szolnok-Doboka m. Kovács József, Vékony Jenő). *Nagy macsukája van* (Székelyföld Tsz.). *Jó nagy macsukája van a batadnak* (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.283); **2.** bunkós bot (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.367. 384; Udvarhely m. Győrffy Iván; Csík m. Arany-Gyulai NGy. I.124; Csík-Rákos Dobos András; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Szolnok-Doboka m. Kovács József, Vékony Jenő). *Evvel*

a macsukával nem félek én akármijen rossz kutyától se (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV. 283).

MACSUKÁS: bunkós. *Macsukás bot* (Székelyföld Kiss Mihály). *Ajan macsukás battya van, mind egy buzdugány* (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.574).

MACSULA: főzelék, vastagétel (Komárom m. Izsa Gancs Géza).

MADÁR (*mádár* Gömör m. Nyr. XVIII.505; *madër* Nógrád m. Fülek Nyr. XXII.95): 1. *mádár:* veréb (Gömör m. Nyr. XVIII.505); 2. *madár:* a sonkának való disznólábból kivett inas hús, a mely megsütve verébhús-ízű (Székelyföld Tsz.).

[Szólások]. *Madarat fogott az orrod:* megcsípte a hideg (Kalotaszeg, Zsobok Melich János). *Madara szökött a lónak:* torokgyíkja támadt (Székelyföld Tsz.).

madár-eper: hárs-eper, apró kemény eper (Hol? Tsz.).

madár-húsú (*madár-husu*): sovány (Fehér m. Nyr. V.273; Baranya m. Bélye Nyr. XV.373; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286; Hajdú m. Földes Nyr. III.181). *Neked kár vóna meghízni, mett madárhúsulag igen jól néssz ki* (Háromszék m. Kiss Mihály). *Së nem kövér, së nem sovány, olyan madárhúsú* (Kis-Kún-Halas Nyr. XVIII.192).

madár-jesztegető: madárijesztő (Zala m. Tapolca Nyr. XVI.327).

madár-kása: lósóska (Szatmár m. Nagy-Peleske Király Pál).

madár-sóska: rumex acetosella (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.235).

madár-tej: tejből és tojásfehéréből készült édes étel (Erdély Kassai J. Szókönyv III.307; Szinnyei József).

MADARÁSZ: fogogat (férfi nőt) (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

MADARI: eggy szőllőfajta (Győr m. Tsz. 248b).

MADÁRKA, MADARKA (*madirka* Nógrád m. Nyr. IV.425; Hont m. Tesmag Nyr. X.527). — *Madarka:* kenyér- v. kalácstészta vakarékából sütött fonottas, a melyet madárhoz hasonló alakban szoktak összebogozni, s a szemek helyére néha borsót v. babot dugnak. *Édës anyám madarkát sütött* (Csík-Szereda Nyr. VIII.94).

madárka-szőllő: aprószemű szőllőfaj (Heves m. Névtelen 1840).

MADÁRKÁS: ∾ (Tokaj Nyr. XIX.384; Bereg m. Dercen Nyr. XX.432).

[MADARKÁSOD-IK].

meg-madarkásodik: legnagyobbrészt aprószemüvé fejlődik (szőllő) (Sárospatak Király Pál).

MADZAG (*maccag* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVII.376; *mazag* Veszprém m. Szentgál Nyr. III. 183; *mazdag* Székelyföld Győrffy Iván; Csík m. MNy. VI.374; Csík-Szentkirály Nyr. IX.238; *mazzag* Répce vid. Nyr. XX.370; Somogy m. Zich Nyr. VIII.519; Somogy m. Mesztegnye Nyr. VIII.528; *mozzag* Soprony m. Csepreg Nyr. IV. 563).

MAFLA (*maflya* Vác Divicsek Gyula): bárgyú, ügyetlen, málé, mulya, mamlasz (Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.574; Veszprém m. Szentgál Nyr. II.185; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 286; Székesfehérvár Nyr. VII.187; Kecskemét Nyr. X.381; Békés m. Balog István; Szeged Nyr. VIII.235; Gömör m. Nyr. XXII.576; Kassa vid. Nyr. XIX.190; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.573).

mafla-szájú: ∾ (Veszprém m. Szentgál Nyr. II.185).

MAG (*mog* Bánffy-Hunyad Nyr. X.21; Moldvai csáng. Nyr. IX.482): magzat. *Szoptáttá hët álló esztendejig á mágját* (Nógrád m. Megyer Nyr. VII.37). *Magom:* [rendesen:] fiacskám, [de általában is:] gyermekem (Nógrád m. Nyr. XXIII.28).

mag-csöplet: cséplés (Vas m. Őrség Nyr. II. 324).

mag-disznó: szaporítás végett tartott koca v. kan (Pannonhalma Nyr. XII.187; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.309; Udvarhely m. Nyr. XX.567).

mag-élesz: élesztős keverék, melyet az egész kád forrózásból eggy fazékkal kimerítve a következő másrendbeli forrózás élesztésére elteszszik (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.339; Győrffy Iván) [vö. *élesz-mag*].

mag-ház: 1. magtár (Fehér m. Nyr. IX.231; Király Pál); 2. szántás alkalmával két barázda között képződött mélyedés (Félegyháza Czimmermann János).

mag-kanca: csikónevelő kanca, melyet hámba nem fognak (Tolna m. Paks Nyr. XIX.479).

mag-kelés: magról kelt erdő (Nógrád m. Cserhát Erdészeti Lapok XXII.674).

mag-ló: szaporítás végett tartott csődör (Erdély Kassai J. Szókönyv III.309).

mag-pénz: kamatozó tőkepénz (Tolna m. Paks Nyr. XIX.479).

mag-vető: végeinél összefogott ponyva, a melyből a magot vetik (Székelyföld Tsz.).

magva-vétlen: a minek nincs kivéve a magva (Szeged, Csallóköz, Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. Győrffy Iván). *Minek hagyod a kaprot magvavétlenül?* (Háromszék m. MNy. VI.339).

magon-költ: őszkor érő. *Magu‾ kőt aᵘma* (Kolozs m. Zsobok, Sárvásár Melich János).

magon-vetett: magon termesztett (Háromszék m. Győrffy Iván).

magrû-kőtt: törvénytelen (gyermek) (Fajsz Nyr. VII.429).

1. **MAGA**: az uram, a férjem. *Maga elment kapálni* (Szilágy m. Nyr. IX.564).

[Szólások]. *Jaj magam! de galyas az út!* (Hunyad m. Nyr. XXIII.96). *Magam léve:* magamban, egyedül lévén (Deésakna Nyr. I.382). *Magamkint:* úgy mint én, hozzám hasonlóan. *No ezt éppen magamkint végezted* (Csallóköz Király Pál). *Magunk színt legyen mondva:* köztünk legyen mondva (Heves m. Sirok Nyr. VIII.568).

maga-hitetés: önámítás (Székelyföld Kiss Mihály).

maga-kellető: **1.** tetszéshajhászó (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. Győrffy Iván); **2.** a ki meg tudja magát kedveltetni, tetszetős (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.341).

maga-kellő: önző (Háromszék m. MNy. VI. 341; Győrffy Iván).

maga-láttatás: önfitogtatás (Háromszék m. MNy. VI.341; Győrffy Iván). *Képmutató ember mindent magaláttatás végett cselekszik* (Székelyföld Csaplár Benedek).

maga-nagyzás: önnagyítás (Háromszék m. MNy. VI.342; Győrffy Iván).

maga-nagyzolás: ∾ (Háromszék m. MNy. VI. 342).

maga-vereb: eggy rigófaj (Heves m. Névtelen 1840) [vö. *magányos-vereb*].

maga-vetés: kevélykedés. *Kötelessége annak a nagy magavetés* (Veszprém m. Nyr. III.466 [itt *magravetés* hiba]).

maga-vető: kevélykedő, kérkedő, hencegő, hányi-veti (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

magavetőz-ik: kérkedik (Háromszék m. MNy. VI.339; Győrffy Iván).

magam-szín: magamszínû, olyan színû mint én (Háromszék m. MNy. VI.339; Vadr.).

magam-vér: eggy vér velem (Háromszék m. MNy. VI.339; Győrffy Iván).

magába-való: **1.** különvaló, magányos (Háromszék m. MNy. VI.339; Vadr.; Győrffy Iván); **2.** magányosságot kedvelő (Csallóköz, Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI. 339; Vadr.; Győrffy Iván).

magán-gyurott: magánlevő (Csallóköz Nyr. I.280).

magán-induló: önfejû (Háromszék m. Győrffy Iván).

magánn-indult: a ki csak a saját tapasztalatából indult ki (Háromszék m. Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

magának-való: önző (Kecskemét, Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Kiss Mihály Csallóköz Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.341; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

magánakvalóság: önzés (Székelyföld Kiss Mihály).

2. **MAGA**: [? talán: *magár*]: szamár, öszvér. *Vettem két magát* [? talán: *magárt;* vö. szb. *magare*] (Veszprém Nyr. XIX.479).

3. **MAGA**: ugyan. *Maga bizon! Maga mét? Maga ne mondja!* (Székelyföld Kiss Mihály). *Maga ne siess! Maga mét? Maga mit csinálsz? Maga minek? Maga hadd el!* (Háromszék m. MNy. V.228. 362). [*Egy kérésëm vóna Andris bátyomhooz*]. *Maga mi aránt? Maga ne rityálódj annyit!* (Háromszék m. NyK. III.15. 18). *Maga ne mongy annyit! Maga ne dolgozzál!* (Háromszék m. Vadr. 362. 508a). *Maga ne menj el no!* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Maga ne nyujj hëzzá!* (Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.332).

MAGÁNDI: magában levő, csupa, puszta. *Tisztán, merevén magándi szómán fekszik* (Göcsej Nagy-Lengyel Nyr. VI.420).

MAGÁNYOS. *Magányoslag:* magányosan (Göcsej Nyr. XIV.166; Budenz-Album 162).

magányos-vereb: eggy rigófaj (Heves m. Névtelen 1840) [vö. *maga-vereb*].

MAGÁNYOZ-IK (*magányoz*ni): külön válik (Csallóköz Nyr. I.280).

MAGASZTAL (*magosztal* Székelyföld Kiss Mihály).

fel-magasztal, fel-magosztal: **1.** följebb emel (pl. párnát vkinek a feje alatt), fölpócol (pl. rövid széklábat) (Székelyföld Kiss Mihály); **2.** fölépít (Moldvai csáng. Nyr. X.103); **3.** [tréf.] fölakaszt (Alföld Nyr. V.123).

MÁGICSÁL: fölemel, föltámaszt (pl. hegedûpallóval a húrokat) (Fehér m. Mező-Komárom Király Pál).

föl-mágicsál: följebb emel (pl. párnát vkinek a feje alatt) (Balaton mell. Tsz.).

MÁGLÁL: dicsér (Mezőtúr Nyr. IX.183; X.86).

MAGLÓ: szaporítás végett tartott disznó (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.560; Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII.47; Tokaj Nyr. XXIV.96).

magló-disznó: ∾ (Palócság Nyr. XXII.77; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.309).

MAGLÓD-IK: magfajul tenyészik (disznó) (Deésakna Nyr. I.382).

MAGLÓDÓ: magfajul tenyésző. *Maglódó sertés* (Deésakna Nyr. I.382).

MAGLÓDTAT: magfajul tenyészt (disznót) (Deésakna Nyr. I.382).

MÁGLYA (*mágja, mágla*): **1.** rakás (Székelyföld Kőváry László 1842). *Mágjával áll a pénze* (Székelyföld Tsz.); **2.** fa-rakás (Székelyföld Tsz.); **3.** vályog- v. tégla-kazal (Heves m. Névtelen 1840; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.316); **4.** szénaboglya (Zala m. Balaton mell. CzF.; Fehér m. Szolgaegyháza Nyr. IV.44); **5.** hat v. kilenc gabonakévéből álló rakás (Somogy m. Kubinyi-Vahot Magyar- és Erdélyorsz. Képekben III.4; Nyr. II.376; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.316). *Hat kéve ëgy mágjo, három mágjo ëgy kërëszt* (Zala m. Balaton mell. Nyr. XVIII.287).

[Szólások]. *A máglára jár*: sót fuvaroz (Mármaros m. Visk, Técső, Hosszúmező Nyr. XVII. 552).

máglára-járás: sófuvarozás (Mármaros m. Visk, Técső, Hosszúmező Nyr. XVII.552).

[**MÁGLYÁLÁS**], **MÁGLÁLÁS**: a só fölterhelése és lerakása. *A máglára jártam, hogy egy kis pénzmagra tegyek szert, s míg a máglálás folyt, elesett a jószágom* (Mármaros m. Visk, Técső, Hosszúmező Nyr. XVII.552).

MÁGNÁS (*mágnës* [nép-etimológia] Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.473; Kolozs m. Zsobok Melich János).

MÁGNËS (*mágnis* Székelyföld Győrffy Iván).

[**MAGOL**].

el-magol: **1.** maggal bevet (Háromszék m. MNy. VI.324). *Elmagolta a földet* (Háromszék m. Vadr.); **2.** szóról-szóra elmond v. fölmond (Háromszék m. MNy. VI.324).

MAGOSGAT: följebb emel (pl. párnát vkinek a feje alatt) (Székelyföld NyK. X.334; Kiss Mihály).

fel-magosgat: ∾ (Székelyföld NyK. X.334).

MAGOSÍTGAT: ∾ (Székelyföld NyK. X.334; Kiss Mihály).

fel-magosítgat: ∾ (Székelyföld NyK. X.334).

[**MAGOZ**].

el-magoz: maggal bevet (földet) (Székelyföld Kiss Mihály).

MAGVACSKA: hosszú vékony szárú vénülő sóska (Losonc Császár Árpád).

MAGVAS: ∾ (Rimaszombat Nyr. V.229).

[**MAGZ-IK**].

fé-magzik: hirtelen nagyra nő. *Tavajtó fogvást akkorára fémagzott, hogy egésszen kinőtt az isten markábó* (Székelyföld Győrffy Iván).

[**MAGYAL**].

magyal-fa (*magyá*-fa, *magyó*-fa Balaton mell. Földrajzi Közl. 1894. 76): mohostölgy (quercus pubescens) (Balaton mell. Tsz.; Palócság Nyr. XXII.77; Heves m. Makáry György 1839; Nógrád m. Cserhát Erdészeti Lapok XXII.675; Gömör m. Tsz.).

MAGYAR. *Magyarán*: világosan, egyenesen, kereken (pl. megmondani), derekasan, emberül. *Magyarán megmondtam neki* (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek). *Magyarán megmondom* (Erdővidék Tsz. 248b). *Magyarán helyt áll* (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek). *Magyarúl*: derekasan, emberül. *Magyarúl megverem* (Erdővidék Tsz.).

magyar-bors: bors (Baranya m. Tsz.).

magyar-ëgyház: katholikus egyház (Moldvai csáng. Nyr. III.2).

magyar-hit: katholikus hit (Moldvai csáng. III.2).

magyar-kóc: aspro Zingel (Szeged Herman O. Halászat K.).

magyar-pap: kálvinista pap (Ugocsa m. Gődényháza Nyr. III.369).

MAGYARÍT (*magyaritt*): magyaráz (Székelyföld Kiss Mihály, Király Pál).

MAHÓ: lompos, lusta, nehézkes (Bereg m. Gát vid. Pap Károly).

MÁHÓK: tátott szájú, bamba, bámész, esetlen (Szatmár m. Nyr. XI.284). *Nagy máhók vagy te is! Az a nagy máhók ember, a hogy ráesett, menten agyonnyomta* (Szinyérváralja vid. Nyr. XV.189).

MÁHOL: mohón, tele pofával eszik, pofáz, fal (Erdély, Székelyföld Kassai J. Szókönyv II. 333; III.316).

MAHOMEDÁN: nagytestű ember (Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.96).

MAHOMËT, MAHUMED. *Nagy mahomët embër*: ∾ (Cegléd Széchy Károly; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.304). *Jaj be nagy mahumed ember lettél!* (Székelyföld Nyr. I.136). *Em mán igazi nagy mahomët embër* (Erdővidék Nyr. IX.35).

MAI (*mái* Vas m. Őrség Nyr. II.374; Háromszék m. Vadr.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *moi* Moldvai csáng. Nyr. IX.482). *Mailag*: mai napság, mostanság (Szeged Csallóköz Csaplár Benedek). *Mái nap*: egész nap. *Nem látod, hogy mái nap bén ez a gyerëk!* (Vas m. Őrség Nyr. II.373). *Máj nap fázom*: egész nap fázom (Rábaköz Halász János).

MAJ (*marja* [?] Baranya m. Ormányság Nyr. I.380; *mally* Tisza mell. Tsz.): legbelső része vmely üregnek (pl. veremnek, boglyakemencének),

oldalt való bemélyedés (pl. sírgödörben), behajlás. *Nézd meg, fiam, a verem maját, szedd ki onnét is a buzát* (Alföld Nyr. XIV.478). *Itt a hütösöm sírja, temessetek a majába* (Szeged Nyr. XII.527). *Erősen befült ez a kemence; ne told a kenyeret egész a majig* [az oldal és a fenék érintkezésénél levő hajlatig], *mer megég az oldalok* (Hajdú m. Szoboszló Király Pál). *Taszítsd a tüzet* [a kályhalyuktól] *a majba* (Szeged Nyr. XII.527). *Jól a majjba vesd a kenyeret, hogy beférjen mind a kilenc* (Szeged vid. Nyr. I.425). *Mallyában sült kenyér:* a mely a kemence oldalához ért (Tisza mell. Tsz.). *Hozd elő az ágyrul a kendőmet; ott van a majba:* a fal mellett (Szeged Nyr. XII. 527). *Jól eltögyél ágyadnak majába, a subámat zárd el a ládába; el nem zárol ágyadnak majába, mögkötöznek két szömöd láttára* (Csanád m. Puszta-Földvár Kálmány L. Koszorúk II.145). *Hol van a kulcs, éds anyám? — Ott van az ágy-majban* (Alföld Nyr. XIV.478). *A divánnak a maját* [a háta és az ülése közötti behajlást] *vizsgáld legjobban; oda rejtőzik a moly* (Hajdú m. Szoboszló Király Pál).

1. **MÁJ** (*mája: májám, májád, májájo* Soprony m. Horpács Nyr. VI.158; Balaton vid. Nyr. III. 518; Simonyi Zs. A m. szótők 42; Keszthely vid. Nyr. VI.523; Göcsej MNy. I.220; Veszprém m. Csetény Halász Ignác; Nagy-Becskerek Nyr. V.470).

[2. **MÁJ**].

máj-fa (Heves m. Névtelen 1840; *mály-fa* Nógrád m. Nyr. IV.122; *mol-fa* Csallóköz Nyr. I.280; vö. V.219. 263): májusfa.

[3. **MÁJ**].

[Szólások]. *Ne máj vesztögetöm rea a szót. Mit máj vesztögetöm* stb. (Udvarhely m. Vadr.). *Ne máj legénkëggy no!* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Kolozs m. Nagy-Ida Bodor Ákos; Szolnok-Doboka m. Nagy-Ilonda Vékony Jenő). *Ne máj még tëdd magad!* (Szolnok-Doboka m. Szamosujvár Kovács József). *Ne máj őtözköggy tésis ajan sakáig! Ne máj még menny tésis minden vasárnap a táncba, vaj ëccer üjj itthann is!* (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.283). *Ne máj:* ne még! *Mit máj:* mit még! (Szilágy m. Nyr. IX.564) [vö. Nyr. XXIII.351].

4. **MÁJ**: [gúny.] kissebb sérülés. [Pl. ha a gyerek pügézés v. labdázás közben megüti v. megvérzi magát, azt mondják neki:] *Ott a pügemáj* v. *a lapda-máj* (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.282).

[**MÁJAS**].

májas-szántás: mikor az ekevas hantokban forgatja föl a nedves földet (Hegyalja Nyr. VI. 425).

[**MÁJÁSZKOD-IK**].

lë-májászkodik: lehasal, lelapul. *A farkas mëg mëkhallotta, lëmájászkodott a zutnak, miñha döglött vóna* (Veszprém m. Csetény Nyr. XVIII. 43; Halász Ignác).

MAJC: kötének v. szoknyának fölső pártázata, mely a ráncait összefoglalja (Komárom m. Ács id. Szinnyei Józsefné; Hol? Nyr. XX.285).

MAJD (*maj* Vas m. Őrség Nyr. VII.372; Vas m. Bögöte Nyr. XVI.93; Veszprém Nyr. VII.234; VIII.328; Somogy m. Nyr. III.467; Eszék vid. Nyr. VII.231; Esztergom Nyr. IX.234. 542; Félegyháza Nyr. XIII.186; Kecskemét Nyr. IX.360; Csongrád m. Algyő Nyr. VIII.517; Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.88. 229; Debrecen Nyr. IX. 165; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.132; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.428; *máj* Dorozsma Nyr. VIII.181; Bács m. Bajmok Nyr. VIII.514; *majt* Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr. 17. 441; Háromszék m. Vadr.).

MAJDÉG (Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Nyr. IV.227; Arany-Gyulai NGy. I.139; Udvarhely m. Bethlenfalva Nyr. XVII.332; Csík m. Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII.89; Torda-Aranyos m. Gerend Nyr. XXIII.577; *majtég* Szilágy m. Nyr. IX.564; Székelyföld Nyr. V.175; XVII.135; Kiss Mihály; Udvarhely m. Nyr. IV.176. 371; Vadr. 19; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XVI. 43; Háromszék m. Vadr. 365. 508a; Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.332; Csík m. Király Pál): majd.

MAJKATA: a járomrúd fölhajló vége (Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

MAJKOL: 1. nyámmogva eszik (az öreg ember) (Zilah Kerekes Ernő); 2. nagy lassan csinál vmit (Háromszék m. Vadr. 508a).

MAJMALÓD-IK: rágódik, kérődzik (Csallóköz Nyr. I.280).

MAJMÓC: majmoló, találóan utánzó ember (Székelyföld Kiss Mihály).

MAJMÓCA (*majmuca* Brassó m. Hétfalu Király Pál): majom, majmocska (Dunántúl Nyr. V.228; Dráva mell. Nyr. V.521; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841).

MAJMÓKA: majmoló gyermek (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.339; Győrffy Iván).

MÁJOG: nyávog (a macska) (Somogy m Szőke-Dencs Nyr. III.182).

1. **MAJOR** (*majér* Göcsej, Resznek Nyr. XII. 188): öregjuhász, fő-juhász (Székelyföld Nyr. V. 186; Kriza, Győrffy Iván).

[2. **MAJOR**].

major-pank, major-pang: 1. a fal legtetején végignyúló gerenda, a melyre a keresztgerendákat fektetik (Tisza-Dob Nyr. XX.336); 2. a szélmalom falán köröskörül futó és 42 ‚vekszlin' nyugvó gerendakarika (Puszta-Kaszaperegh Nyr. VII.46).

MAJORÁNNA (*majéránа* Göcsej Nyr. XII.192; *majoránt* Udvarhely m. Fehér-Nyikó mell. Vadr.

114; *marajánna* Nógrád m. Szirák Békássy Sándor; *marojánna* Székelyföld Győrffy Iván).

MAJORKOD-IK: foglalatoskodik (Csík m. Nyr. VIII.379).

MAJORLÁS (*majolás* Szinyérváralja Barna Ferdinánd): faház falainak kőalja (Szatmár m. Kapnikbánya és vid. NyK. II.378; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.382).

MAJOROL: falaz, kőfalat rak (Szatmár m. Kapnikbánya és vid. NyK. II.373).

MAJOROS: gulyás (Nógrád m. Szirák Békássy Sándor).

MAJORSÁG (*majírság* Vas m. Őrség Nyr. I. 422): baromfi, aprómarha (Vas m. Répce-Szent-György Nyr. XVIII.574; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.230; Zilah Nyr. XIV.430; Kolozsvár Szinnyei József; Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.332; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Csík-Madaras Nyr. XX.144). *Majorságok* (Göcsej Nyr. XVII. 507; Székelyföld Kiss Mihály).

[**MAJSA**].

[Szólások]. *Szabad a majsa:* szabad a vásár (mikor a háznál nincs otthon az, a kitől függnek) (Rimaszombat Nyr. V.517).

MAJSZI: ügyetlenül piszmogó (Háromszék m. Vadr. 508a).

MAJSZOG: **1.** ügyetlenül piszmog; **2.** rágicsál (gyermek, fogatlan öreg) (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály) [vö. *maszog*].

MAJSZOGÓ = *majszi* (Háromszék m. Vadr. 508a).

MAJSZOL (Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly; *majzol* Csallóköz Csaplár Benedek; *majzul* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.560): rágicsál (gyermek, fogatlan öreg). *Milyen édesdeden majszolja azt a kenyeret!* (Bereg-Rákos vid. Pap Károly) [vö. *műzol*].

MAJSZOLÓ: ecset (Fehér m. Nyr. IX.284)

[**MAJSZTĔR**], **MAJISZTER** (Debrecen Nyr. XI.476; *majsztor, màjsztor* Dráva mell. Kopács Nyr. XVII.44; Szlavónia Nyr. XXIII.212): mester.

MAK: régi divatú fakulcsnak három kiálló foga, melyet a vaskulcsnál tollnak neveznek (Bánffy-Hunyad Nyr. XII.380).

[1. **MÁK**].

[Szólások]. *Egy mákot se:* eggy cseppet sem (Érmellék Nyr. V.473).

mák-hasogatu: tengelic (Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. III.474).

2. **MÁK:** öregapa (Nagy-Küküllő m. Halmágy Vadr. 561; Brassó m. Hétfalu Vadr. 508a) [vö. *mákó, másik*].

[**MAKACSOL**].

[**mĕg-makacsol**].

[Szólások]. *Megmakacsolta magát:* megbicsakolta magát, megkötötte magát (Tisza-Eszlár Nyr. XII.507). *Megmakacsolta magát, mint a szász:* eggyszavú (Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.225).

MAKÁNCSI: szófogadatlan, kötözködő (Orosháza Nyr. IV.377) [vö. *makutyi*].

[**MAKARIA**].

makaria-körtvély: vastaghéjú téli körte (Somogy m. Kassai J. Szókönyv III.318).

[**MAKHĔNYA**].

makhĕnya-embĕr: hatalmas nagy termetű ember (Pannonhalma Nyr. XII.187).

[**MAKI**].

màki-gyerĕk: makogó, picsogó gyerek (Gömör m. Nyr. XVIII.502).

MAKK: **1.** a pipának az a része, a melybe a szárát dugják (Heves m. Névtelen 1840); **2.** a hámistráng végén az a lyuk, a melybe a másik végét bele lehet húzni (Székelyföld Tsz.); **3.** a nádvágón a penge nyélbejáró részének csapszerű darabja (Csongrád m. Tápé, Algyő Herman O. Halászat K.).

makk-csulyi: makk-kétszem (kártya) (Heves m. Névtelen 1840).

makk-fa: tölgy- v. bükkfa. *Úgy mĕg vagyok búval rakva, mind a telekfali makkfa* (Udvarhely m. Vadr. 81).

makk-gyöngy: a cynips quercus folii gubacsa (Balaton mell. Földrajzi Közl. 1894. 75).

makk-kopáncs: **1.** csecsemő (Hol? Nyr. XII. 349); **2.** nagyon apró. *Makkopáncs ember* (Debrecen Hajdú Nagy Sándor) [vö. Nyr. XII.349).

MAKKAN: mukkan (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.215; NyK. III.16) [vö. *bakkant, mokkan, vakkan*].

MAKLOG: keresgél (Csongrád m. Szentes Nyr. VI.232).

MAKNYI: piciny (Szilágy m. Kerekes Ernő). *Maknyi kis ember. Kis, maknyi ember* (Szatmár m. Nyr. III.276).

MAKÓ: kis bot, pálcika (Szatmár Nyr. VII. 283; Szinyérváralja vid. Nyr. XV.189).

MÁKÓ: öreganya (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván) [vö. *2. mák, másik*].

MAKÓCA: kendertincs (Heves m. Névtelen 1840).

makóca-kender: a kifésült (kigyaratott) kendernek másodrendű, alábbvaló faja (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.319).

MAKOG: 1. mokog, dadog, motyog (Nagy-Kúnság Nyr. XX.45; Rimaszombat Nyr. XV.474; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.475; Székelyföld Kiss Mihály); 2. szakadozott hangot ad [a nyúl] (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.475) [vö. *bakog, vakog*].

[Szólások]. *Makog, mint a nyúl a süvény alatt* (Kis-Kún-Halas Nyr. XXII.377).

MAKOLAT: régi divatú fakulcsnak három kiálló foga, melyet a vaskulcsnál tollnak neveznek (Bánffy-Hunyad Nyr. XII.380).

[MÁKOS].

mákos-guba: mákkal meghintett golyóalakú sült tészta (Gömör m. Nyr. XXII.432).

mákos-kankó: rövid fekete (tót) szűr (Nógrád m. Fülek Nyr. XXII.95).

mákos-lőnye: mákkal és cukorral meghintett s aszalt szilva v. vackor levében megáztatott lepényszelet (Háromszék m. Király Pál).

MAKRA: nyárhéjú szőllő, polyhos szőllő (nemes szőllőfaj) (Somogy m. Ádánd Nyr. IV.334; Győr m. Tsz.).

makra-szőlő: ∾ (Győr m. Kassai J. Szókönyv III.320).

MAKRANCOSKOD-IK (*marancsoskod-ik* [?] Bács m. Nyr. V.471).

MAKRONCÁS: nyakas, akaratos, csökönyös, engedetlen, pörlekedő (Balaton mell., Vas m. Kemenesalja és hely nélkül Tsz.).

MAKSI: makkfilkó (kártya) (Háromszék m. Győrffy Iván).

MAKUJ: makrancos, makacs, akaratos (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.; NyK. III.12) [vö. *mankuj, vankuj*].

MAKUKA: szótalan, mafla (Veszprém m. Várpalota Nyr. XXI.477).

MAKUKKA: napraforgónak meghámozott magja (Tisza-Dob Nyr. XX.336).

MAKULA: csipetnyi, morzsányi, mákszemnyi, parányi (Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.323). *Egy mákulát se kapsz belőle* (Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.94). *Egy makula lisztëm sincs. Két makula borjucskám van* (Csík m. Nyr. VIII.379).

makula-mákszëm: ∾ (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.366). *Nêköm bizen egy makula-mákszëm sincsên* (Udvarhely m. Homoród vid. Nyr. XXIII.44). *Adnék jó szűvel, de nekem biz ëgy makula-mákszëm sincs. Annyi sincs, mind ëgy makula-mákszëm* (Háromszék m. Kiss Mihály). *Csak egy akkora szálka ment a lábomba, mind ëgy makula-mákszëm, mégis mëgevett* (Csík m. Nyr. VIII.379). *Egy makula-mákszem nem sok, annyit sem külömbözött egyik ördög a másiktól* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.366).

MAKUSZNYI: mákszemnyi (Nógrád m. Fülek Nyr. XXII.95).

MAKUTYI (*makuti* Komárom Beöthy Zsolt; *matuti* Hajdú-Böszörmény Nyr. XV.520): 1. *makutyi:* nyakas, akaratos (Fehér m. Nyr. V.36); 2. *makuti:* komor, szótalan (Komárom Beöthy Zsolt); 3. *makutyi:* alattomos, bamba képű (Erdély Csaplár Benedek); 4. *makutyi, matuti:* ügyetlen, gyámoltalan, szájatáti (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII. 191; Hajdú-Böszörmény Nyr. XV.520); 5. *makutyi:* italtól elázott, holtrészeg, mámoros (Csongrád m. Hám Sándor; Szeged vid. Nyr. II.92; Gyöngyös Nyr. IX.333).

MÁL (Mëggyes-*máj* [dűlő] Veszprém m. Csetény Halász Ignác): 1. a kikészített bőrnek vékonyabb része, hasi bőr (Zilah Nyr. XIV.430); 2. délnek fekvő (meleg) hegyoldal (Zilah Nyr. XIV.430 [összetett helynevekben]; Sepsi-Szentgyörgy Király Pál). Nyúl-*mál*, Lencse-*mál*, Rózsa-*mál* (Gyöngyös Nyr. II.238). Csóka-*mál* (Hegyalja, Erdőbénye Nyr. V. 191). Mézes-*mály* (-*mál*), Király-*mály* (-*mál*) (Zemplén m. Tarcal CzF.; Nyr. III.431). Mézes-*mály* (-*mál*), Kismézes-*mály* (-*mál*) (Tokaj CzF.; Nyr. III.431). Meleg-*mál* (Zemplén m. Tarcal Kassai J. Szókönyv II.375; III.321). Hosszú-*mál* (Zemplén m. Bodrog-Kisfalud Kassai J. Szókönyv II. 375; III.321). Tökös-*mál* (Zemplén m. Tállya CzF.). Szőlő-*mál* (Rozsnyó CzF.). Szőllő-*mál* (Marosszék, Szabéd Nyr. II.428). Bornyu-*mál*, Kő-*mál*, Kánya-*mál* (Kolozsvár Szinnyei József). Nagy-*mál*, Küs-*mál* (Moldva, Szeret mell. Nyr. III.93). *Mál* [szőllő] (Hol? Nyr. XI.384).

[mál-bőr].

málbőr-csizma: hasa-bőréből varrt csizma (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.375).

MALACOZ-IK (*maladz-ik* Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván).

MALÁJ: köleskása (Brassó m. Zajzon Nyr. V.275).

MALÁNYA: a szárnyasvarsa szárnya (Karád Herman O. Halászat K.).

MALÁSZ (*málász*): árvíztől partra vert v. a víz szinén összeverődött mindenféle giz-gaz, törmelék, szemét (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr.; Csík m. Kászony Gabányi Endre).

MALÁT (Tolna m. Bátta Nyr. VI.384; Szegszárd-Palánk Nyr. XI.527; *maládd* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286): füzes, cserjés, bokros hely [vö. *maloggya*].

MALÁTA (*máláta* Küküllő mell. Kelementelke Ravasz Árpád; *malota* Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály): 1. *malota:* pálinkafőzésből nyert moslék (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály, Győrffy Iván); 2. *maláta:* az ecetnek megtört vadalma elvetni való része (Udvarhely m. Vadr.).

MALÁTÁS, MOLÁTÁS: 1. *malátás:* szalonnás, rosszul sült (kenyér) (Balaton mell. Tsz.);

2. *molátás:* szutykos orrú (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.143).

MALÁZ (*máláz*): lomha, renyhe (Udvarhely m. Kőrispatak Király Pál).

1. **MÁLÉ**: 1. kukorica (Szatmár Nyr. VII.283; XVII.574; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.566; Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.432; Ugocsa m. Nyr. XV.574; Bereg m. Békássy Sándor; Szilágy m. Nyr. IX.182. 564; Ince Kálmán; Szilágy m. Tasnád Nyr. VI.474; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI. 286; Szolnok-Doboka m. Kovács József; Szolnok-Doboka m. Nagy-Ilonda, Málom Muzsi János, Vékony Jenő; Kalotaszeg, Zsobok Antal Domokos; Hunyad m. Bordeaux Árpád); 2. kukoricalisztből vízzel v. tejjel készült sütemény (Balaton mell., Vas m. Kemenesalja Tsz.; Veszprém m. Halász Ignác; Kis-Kúnság Nyr. IX.567; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.45; XXIII.191; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.383; Kisujszállás Koncz Elek; Bács m. Baja Bayer József; Palócság Nyr. XXII.34; Csallóköz Csaplár Benedek; Bereg m. Békássy Sándor; Kalotaszeg, Zsobok Antal Domokos; Kolozs m. Nagy-Ida Bodor Ákos; Székelyföld Tsz.; Udvarhely m. Baczó Mózes; Csík-Rákos Dobos András; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Szolnok-Doboka m. Kovács József; Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János; Hunyad m. Bordeaux Árpád); 3. kukorica-kenyér (Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.286; Székelyföld Nyr. IV.236).

[málé-édëske], málé-ídeske: kukoricalisztből készült és tepsiben sült eledel (Szatmár Nyr. VIII.233).

málé-fejsze: faragó-fejsze (Tolna m. Sárköz Tsz. 74b).

málé-góré: kukorica-tartó kas (Szilágy m. Nyr. IX.477) [vö. *1. góré*].

málé-hántó: kukorica-fosztás, kukorica-fosztóka (Szilágy m. Király Pál).

málé-kavaró: [tréf.] rossz puska (Heves m. Névtelen 1840).

málé-kosztó: kukorica-fosztás, kukorica-fosztóka (Ugocsa m. Király Pál).

málé-liszt: kukorica-liszt (Erdély Szinnyei József).

málé-panusa: kukorica-háncs, kukorica-hántalék (melyet gerebenen meghasogatva derekaljba használnak) (Szatmár m. Kapnikbánya és vid. NyK. II.378) [vö. *panusa*].

2. **MÁLÉ**: eggyügyű, bamba, szájtátó, gyámoltalan (Balaton mell. Tsz.; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286; Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.191; Csallóköz Nyr. XVI.330; Komárom m. Fűr Nyr. XX.479; Nógrád m. Szirák vid. Békássy Sándor; Vác Divicsek Gyula; Tiszán túl Nyr. XX.94; Csongrád m. Szentes Nyr. XX.235; Erdély Nyr. XX.94).

málé-szájú: ∾ (Pápa vid. Tsz.; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Vác Divicsek Gyula; Bács m. Nyr. V.471).

MÁLÉKOD-IK: bámészkodik (Csongrád m. Szentes Nyr. XX.235).

[MÁLÉZ].

[Szólások]. *Málézza a fogát:* [gúny.] piszkálja (Udvarhely m. Nyr. VIII.473. 509).

MÁLINKÓ: sárgarigó (Somogy m. Kálmáncsa Nyr. XI.238) [vö. *arany-málingó*].

MÁLL-IK (*mál-ik* Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 471; Sepsi-Szentgyörgy Király Pál): zsendül, érni kezd (gabona, gyümölcs) (Székelyföld NyK. X.334; Kőváry László 1842, Kiss Mihály; Háromszék m. Tsz.; Vadr.).

MÁLLADÉK: fölvált sár. *De sokáig jöttél haza, Pista! — Vátig siettem, de a mállladék mind a kerékre ragadt* (Alföld [?] Nyr. XIV.478).

MÁLLADÉKOS: sara-fölváló (út) (Háromszék m. Győrffy Iván).

MÁLLAD: ernyed, mállik (Csallóköz Csaplár Benedek).

MÁLLADT: ernyedt, könnyen szétmálló (bőr, tégla, kő) (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

MÁLLASZT: szétmállást eszközöl v. okoz (Csallóköz Csaplár Benedek).

MÁLLAT (*mâllat*): tör (kendert) (Gömör m. Nyr. XVIII.501; Gömör m. Majom Nyr. XVIII. 373).

MÁLLÓ (*mâllaᵒ*): kendertörő (Gömör m. Gortva völgye Nyr. XVIII.501). *Mikor a mállóba vaótaónk a kendërt mállatnyi* (Gömör m. Majom Nyr. XVIII. 373).

MALMÁSZ (*malmász*ni): malomba járogat (Háromszék m. MNy. VI.339; Győrffy Iván).

MALMOCSKA: kis kézi malom, daráló. *Eszt a keveset a malmocskán is meg lehet őrni* (Zemplén m. Bodrog-Szerdahely és vid. Nyr. XXII. 479); gelét- és festék-őrlő [fazekas-eszköz] (Sárospatak Nyr. XVII.527).

MÁLNA (*malina* Bars m. Zeliz vid. Nyr. XIV. 287; *málinà, mąlina* Hont m. Ipolyság és vid. Nyr. XIX.189; *mána* Székelyföld NyK. X.334; Kiss Mihály; Udvarhely m. Nyr. III.513; Háromszék m. Tsz.; *marina* Bars m. Léva Czimmermann János). — *Málna:* fekete szeder (Gömör, Torna m. Tsz.).

málna-jülep (Erdély Nyr. XVII.11; *málna-ülep* Erdély Nyr. XVII.266): málnaszörp.

málna-rózsa: mályvarózsa (Háromszék m. Kiss Mihály).

málna-vész: sűrű erdőben összedüledezett nagy fák közötti mélyedés, a melyet fölvert a

málna (Székelyföld Győrffy Iván; Kolumbán Samu; Háromszék m. Vadr. 523a; Csík m. MNy. VI.377).

[**MÁLNÁSZ**], **MÁNÁSZ** (*mánászni* Székelyföld NyK. X.334; Udvarhely m. Nyr. III.513).

MALOGGYA (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X. 323; *maloggya-fa* Tisza-Dob Nyr. XX.336; *malogya-fűz* Erdély Kassai J. Szókönyv III.322): eggy fűz-fajta; sűrűn nőtt fűzfa [vö. *malát*].

[**MALOM**].

malom-csákány: csákány, a mellyel a malomkő barázdáit kivágják (Győr Nyr. XII.96).

malom-féreg: patkány (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.339; Győrffy Iván).

malom-pince: kerékház (Székelyföld Kiss Mihály).

malom-por: liszthulladék, lisztsöpredék (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

malom-serpenyő: serpenyő, a melybe a mag belepereg (Győr Nyr. XII.96).

malom-szeg: szeg, a melyhez a malmot kikötik (Győr Nyr. XI.288).

malom-temlec: a fölülcsapó vizimalom külső kerekének helye (Heves m. Névtelen 1840).

MALOMKA: malmocska (Palócság Tsz.).

MÁLYVA (*máva* Zala m. Kővágó-Örs, Révfülöp Nyr. XIX.141).

MAMA (*mámám* Moldvai csáng. Nyr. III.2). *Mosz magam vagyok, ninc szënkim; mámámat, apómat êtemettem, az embërëckémet mëgőték a tolvajok* (i. h.).

mama-szőr: vörös pamut (Rozsnyó vid. Nyr. XVII.476).

MAMALIGA (*momoliga* Csík-Szentkirály Nyr. XII.432): puliszka (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály, Győrffy Iván). *Mamaliga a kenyerünk* (Moldvai csáng. Erdélyi J. Népd. és mond. I.430).

MAMELUK: gyáva (Bars m. Léva Czimmermann János).

[**MAMARISKA**].

mamariska-kása: [?] (Bereg m. Erdélyi J. Népd. és mond. III.79).

MAMISZKA: piszmogva, nagyon lassan dolgozó (Székelyföld Kiss Mihály).

MAMLASZ (*mámlász* Veszprém m. Csetény Nyr. XVII.378).

MAMMÂL: megrág (ételt a kis gyereknek). *Sosë mammâltam nekik az êtelt* (Mátra vid. Nyr. XXIV.431).

MÁMMÁM: hitvány, bibasz, nyáladék ember (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

MAMMANT: *mamm*-hangot ad (Háromszék m. MNy. VI.339; Győrffy Iván).

MAMMOG: magában dünnyög (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván) [vö. *bammog, mummog*].

MAMMORÁS: mámoros (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286).

MAMO, MAMÓ: 1. *mamo:* feleség [megszólításkép] (Palócság Nyr. XXIII.71); 2. *mamó:* öreganya [megszólításkép] (Palócság, Nógrád m. Nyr. XXIII.72).

MAMÓ: napon szárított és szárazon morzsolt tészta (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván).

MÁMÓ: mamlasz, bámészkodó. *Oh te mámó szolgáló, mit tátod a szádat!* (Szatmár m. Csenger Arany-Gyulai NGy. I.46).

MAMOGTAT: fojtogat (Kis-Kúnság Nyr. IV.42).

1. **MAMÓKA**: anyóka (Arad m. F.-Varsánd Nyr. XIII.573).

2. **MAMÓKA**: 1. híg sár; 2. híg tészta (Székelyföld Kiss Mihály).

3. **MAMÓKA**: 1. napon szárított és szárazon morzsolt tészta (Székelyföld Győrffy Iván); 2. morzsolt v. sűrű tésztaleves (Székelyföld Tsz.).

MAMÓKÁL: nagy lassan, piszmogva csinál vmit (Háromszék m. Vadr. 508a).

fő-mamókál: majszolva, lassan rágcsálva megesz (Csík m. Muzsi János).

MÁMOROS (*mámhuross* Moldva, Klézse Nyr. VII.237; *mámuros* Hol? Tsz.; *mármaros* Győr m. Nyr. XIV.185; Hol? Nyr. XIV.230; *mármoros* Cegléd Nyr. XIV.329; Göcsej Nyr. XXII.135). — *Mámhuross, mámuros, mármaros:* korhelykedés után másnap magát rosszul érző és kedvetlen, komor (Moldva, Klézse Nyr. VII.237; Hol? Tsz.). *Olyan mármaros arcot vág, mind mikor az ég zörög. Ne vágjon olyan mármaros képet!* (Győr m. Nyr. XIV.185).

MÁMORUL (*mámorúl*): mámorosodik (Göcsej Nyr. XIV.165; Budenz-Album 159).

MAMÓS: mumus, ijesztő (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr.).

MAMUK: orrából beszélő (Háromszék m. Tsz.).

MAMUNA: élhetetlen. *Gyëre már, të mamuna!* (Abaúj m. Nyr. V.325).

MAMUS: feleség [megszólításkép] (Palócság Nyr. XXIII.71).

MAMUSZ (*mámuz* Szlavónia Nyr. XXIII.309): 1. *mamusz, mámuz:* puha papucs (Szlavónia Nyr.

XXIII.309; Csallóköz Szinnyei József); 2. meleg téli harisnya (Tolna m. Bátta Nyr. XVIII.334; Pest m. Szeremle Békássy Sándor); 3. botos, téli vadászó csizma (Nógrád m. Tolmács Nyr. XVIII.48).

MAMUSZKOL: nagy lassan, piszmogva csinál vmit (Háromszék m. Vadr.).

MANCOG: csamcsog (Nagy-Kúnság Nyr. XX.45).

MÁNCOG: nagyon kér (Békés m. Nyr. III. 525).

MANCS: fagyökérből v. fagöcsből faragott kis teke (Palócság Tsz.; Heves m. Makáry György 1839; Eger Kassai J. Szókönyv II.255; III.324; Gömör m. Tsz.).

MANCSI: malac (Debrecen Nyr. XXIII.334; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.101).

MANCSIKOL: kezével vájkál, gyúr vmit (Tokaj Nyr. XXIV.96).

MANCSOL: 1. pancsol, zagyval (Háromszék m. MNy. VI.339; Győrffy Iván); 2. morzsál, morzsálva eszik (Hajdú m. Szovát Nyr. XXIV.587).

MANCSOS: pancsos, mocskos (pl. az evés v. ivás után meg nem törölt száj) (Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.190).

MANCSOZ: fatekével (*mancs*) játszik (Palócság Tsz.; Heves m. Makáry György 1839; Eger Kassai J. Szókönyv III.324).

MANCSUSKÁZ[-IK ?]: disznócskázást, gurító tekejátékot játszik (Abaúj m. Csobád Király Pál).

MÁNDA: otromba. *Ujan nagy mánda ëgy embör* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.473).

MÁNDLI (*mántli* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.560): rövid kabát (Zala m. Tapolca Nyr. VIII. 373; Veszprém m. Csetény Nyr. V.471; Fehér m. Velencei tó vid. Nyr. XVII.431; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.282; Kecskemét Nyr. X.381; Nagy-Szalonta Nyr. XV.470; Szeged vid. Nyr. VII.519; Bács m. Bajmok Nyr. XV.469; Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.95; Komárom m. Fűr Nyr. XVIII.528; Tata Matusik Nep. János 1839). *Kis mándli:* mellény (Pest m. Szeremle Békássy Sándor; Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.42; XV.282).

[MÁNDOKI].

[Szólások]. *Vigyën el a mándoki* [t. i. fene]! (Szentes Nyr. VI.268).

MANDRÓ (Kassa vid. Nyr. XVII.284; Bereg m. Bereg-Rákos és Munkács vid. Pap Károly; *mándró* Udvarhely m. Vadr. 89; *mondró* Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.184): kukorica-pogácsa (Bereg m. Bereg-Rákos és Munkács vid. Pap Károly). *Nem lössz mándró, sem kalács* (Udvarhely m. Vadr. 89). *Öcsémasszony, egy kis mandrót sütöttem a gyerekeknek. — Nem mandró ez, nénémasszony, mert ez finom, jó* (Kassa vid. Nyr. XVII.284).

[MÁNDRUC].

[mándruc-kő].

[Szólások]. *Oly ehes vagyok, hogy a mándruc-követ is megennêm* (Bihar m. Nyr. I.92).

MÁNDURKA: kicsike (Hol? Tsz.) [vö. *mantrika, mangyurkika*].

MANÉR: udvarló, a nőkre veszélyes férfi (Tokaj Nyr. XXIV.96).

MANGA: a hidas nagy evezője, melyet három-négy ember hajt (Bodrogköz Tsz.; Tokaj Nyr. XXIV.96).

MANGALICA (*mangolica* Csallóköz Csaplár Benedek; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.573; *mongolic* Székelyföld Kiss Mihály; *mongolica* Szatmár m. Kapnikbánya és vid. NyK. II.378): 1. szopós malac (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.432); 2. hízott ökör [nemcsak h. disznó] (Fehér m. Nyr. V.36; Eger Énekes Imre).

MANGÓ: kurtalábú sertés (Szatmár m. Kapnikbánya és vid. NyK. II.378) [vö. *1. manka*].

[MÁNGORLÓ], MANGOLLÓ: folyó mellett v. sebes hegyi folyócska közepén fölállított készülék, a melyben durva darócvásznat, fürtös gubaszövetet v. ruhaneműt áztatnak, tisztítanak, puhítanak (= *kalló*) (Gömör m. Rima mell. Nyr. XXIII.32).

MÁNGOROL (el*mángó*ni Közép-Baranya Nyr. III.282; *mángol* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 286; *mangorol* Gömör m. Rima mell. Nyr. XXIII. 32; *mángű* Fehér m. Nyr. X.187; *mángurul* Debrecen Nyr. VII.477; *mongol, mongoll* Székelyföld Kiss Mihály; *mongorol* Székelyföld NyK. X.334; Kiss Mihály; *mungorol* Székelyföld Nyr. II.470; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Tsz.). — *Mangorol:* durva darócvásznat, fürtös gubaszövetet v. ruhanemût a *mangolló*ban áztat, tisztít, puhít (= *kallat*) (Gömör m. Rima mell. Nyr. XXIII.32).

el-mángol (*el-mángó*ni): elver (Közép-Baranya Nyr. III.282).

ki-mángol: ∾ (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 237).

MANGYURKIKA: ici-pici, parányi (Tolna m. Bátta Bellosics Bálint) [vö. *mándurka*].

1. **MANKA:** (fekete) sertés, mangalica (Heves m. Névtelen 1840; Tokaj Nyr. XXIV.96) [vö. *mangó, mankus*].

2. **MANKA:** eggyügyű, hülye (Orosháza Nyr. VI.179; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIII.48) [vö. *mánkó*].

MÁNKÁL (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *mákál* Háromszék m. Kiss Mihály): mázol, ken, maszatol.

bé-mánkál, bé-mákál: bemázol, beken, bemaszatol (Háromszék m. Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

MANKÓ (*bankó* Vas m. Tsz.; Balaton mell. Tsz.; MNy. V.82; Horváth Zsigmond 1839; Göcsej MNy. V.82; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841): **1.** *bankó:* kaszának jobbkézbeli fogantyúja (Balaton vid. Horváth Zsigmond 1839); **2.** *bankó, mankó:* kampó, horog (Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; Székelyföld Kiss Mihály); **3.** *mankó:* ágasfa, a mellyel a jég alatti halászatnál a vezérrudat tologatják (Karád Herman O. Halászat K.); **4.** *bankó:* faláb, a milyent sáros időben a gyerekek a lábukra kötnek (Balaton mell. Tsz.).

MÁNKÓ: papucs alatt szuszogó és a felesége kikapásait észre nem vevő férj (Udvarhely m. Fehér-Nyikó vid. Nyr. XVIII.525).

MANKÓS: kajmós, kampós, horgas. *Mankós páca* (Székelyföld Kiss Mihály).

MÁNKUJ: makrancos, makacs, akaratos (Székelyföld Győrffy Iván) [vö. *makuj, vankuj*].

MANKUS: (fekete) sertés (Tokaj Nyr. XXIV. 96) [vö. *1. manka*].

MANTRIKA: parányi (Baranya m. Ormányság Nyr. III.230) [vö. *mándurka*].

MÁNUS: óramutató (Erdély Császár Árpád; Kolozsvár Szinnyei József).

MÁNYA (Hont m. Kemence Nyr. XIV.518; *mannya* Vas m. Hegyhát Nyr. VIII.468): öreganya [vö. *manyó, másik*].

MÁNYI: ∾ (Csallóköz Csaplár Benedek; Komárom m. Kürth, Fűr Nyr. XIX.187; XX.479; Hont m. Nyr. V.474; Hont m. Kemence Nyr. XIV.518; Nagy-Küküllő m. Halmágy Rozsondai József; Udvarhely m. Homoród vid. Vadr. 561; Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.527; Király Pál; Brassó m. Tatrang, Zajzon Nyr. II.523; III.373).

MÁNNYOG: pepecsel, piszmog (Bereg m. Tiszahát Pap Károly).

el-mánnyog: elpepecsel, elpiszmog. *Elmánynyog osztán vele eggy óráig is* (Bereg m. Tiszahát Pap Károly).

MANYÓ: **1.** öreganya (Nagy-Küküllő m. Halmágy Nyr. IX.427); **2.** öreg asszony (Baranya m. Ormányság Tsz.) [vö. *mánya, mányi, másik*].

MANYÓKA: apró, kerekszemű szilva (Szilágy m. Deésháza Kerekes Ernő).

MÁPÓ (*mápo* Hétfalu, Zajzon Nyr. III.373): öregapa (Székelyföld Kriza; Nagy-Küküllő m. Halmágy Vadr. 561; Hétfalu Vadr.; Nyr. XVI. 527; Hétfalu, Tatrang Nyr. II.523; Hétfalu, Zajzon Nyr. III.224) [vö. *másik*].

MAPPA (*makfa* Kún-Majsa Nyr. VIII.470; *malpa* Pozsony m. Pered, Nyitra m. Vág-Séllye Nyr. XIX.506; *nappa* Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.131; *nåppå* Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.94).

1. **MAR, MARJ** (*mar* Hol? Tsz. 262a; Tisza mell. Tsz.; *mar*gya Soprony m. Nyr. XII.382; *mar*ja Kecskemét, Szeged Csaplár Benedek; Tokaj Nyr. XXIV.96; Szatmár vid. Tsz.; *marj* Székelyföld Győrffy Iván; *mor*ja Csallóköz Csaplár Benedek; Csík m. Nyr. X.237; *morj* Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván): a két előlapocka köze (szarvasmarhánál, lónál).

[2. **MAR**].

fé-mar: földörzsöl, föltör. *Fémarta a csidma a lábát* (Székelyföld Győrffy Iván).

[1. **MÁR**].

már-golyó: márvány- v. márga-golyó (Komárom Beöthy Zsolt, Erdélyi Pál).

2. **MÁR** (*ma* [?] Zala m. Tapolca Nyr. XVI. 327; Bereg m. Fornos Nyr. XX.475; *má* Vas m. Őrség Nyr. VII.372; XII.476; Őrség, Szalafő Nyr. VII.88; Vas m. Őri-Sz.-Péter Nyr. III.432; Zala m. Kis-Kanizsa Nyr. IX.181; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.228. 267. 419; VII.34; Veszprém m. Nyr. VI.422; VII.36; Bakony vid. Nyr. IV.86; Veszprém Nyr. II.513; VI.237; VII. 376; VIII.328; Somogy m. Nyr. V.178; VI.367; Somogy m. Kapoly Nyr. IV.84; Tolna m. Nyr. IV.37; Tolna m. Görbő Nyr. III.469; Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.319; Fehér m. Perkáta Nyr. III.427; Székesfehérvár Nyr. III.520; Győr Nyr. VI.131; Győr m. Szabadhegy Nyr. VI.235; Pannonhalma Nyr. XII.187; Győr m. Szigetköz, Kis-Bajcs Nyr. VI.189; Esztergom Nyr. IX.542; Baranya m. Nyr. VI.474; Dráva mell. Nyr. VI. 133; Eszék vid. Nyr. VII.231. 277; VIII.43. 140. 279. 326. 373; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI. 41. 473; Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.41. 85; Kecskemét Nyr. VII.376; Csaplár Benedek; Csongrád m. Szentes Nyr. VI.132; Békés-Sz.-András Nyr. III.383; Orosháza Nyr. IV.476; V.327; VI. 370; VII.183; Arad vid. Nyr. VII.233; Arad m. F.-Varsánd Nyr. XIII.572. 574; Nagy-Becskerek Nyr. VII.86; Szolnok Nyr. XI.41; Csallóköz Csaplár Benedek; Gyöngyös Nyr. III.555; Heves m. Pásztó Nyr. VIII.284; Hont m. Tesmag Nyr. X.527; Nógrád m. Megyer Nyr. VII. 37; Ipoly vid. Nyr. III.428; Gömör m. Rima- és Balogvölgy Tsz.; Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.225; IX.131; Abaúj m. Nyr. VI.419; Abaúj-Gönc Nyr. VII.44; Abaúj m. Buzita Nyr. VII. 519; Ugocsa m. Gődényháza Nyr. III.369; Szolnok-Doboka m. Nyr. X.475; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XII.525; Udvarhely m. Nyr. VI. 517; Háromszék m. Vadr. 508a; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII.230; *mâ* Soprony m. Röjtök Nyr. III.513; Szlavónia Nyr. XXIII.213. 360; Orosháza Nyr. IV.473; Heves m. Parád Nyr. XXII.475; Nógrád m. Megyer Nyr. VI.191; VII. 37; Érsekujvár Nyr. VII.40; Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.335; Zemplén m. Tállya Nyr. IV. 521; *maá* Palócság Nyr. VI.518; *máá* Baranya

m. Nagy-Harsány Nyr. VII.478; *moâ* Rimaszombat Nyr. VII.182). — *Mág* (Palócság Kassai J. Szókönyv III.211. 324; Nyr. VI.518; VII.34. 35; Heves m. Névtelen 1840; Eger Nyr. XV.183; Istenmezeje Nyr. XV.230; *mâg* Mátra vid. Nyr. XXII.335; Heves m. Parád Nyr. XXII.475; Apátfalva Nyr. V.224. 225. 326. 384; *maág* Palócság Nyr. VI.466. 518; VII.34; Heves m. Bátor Nyr. VIII.88; *mââg* Palócság, Szék Nyr. VIII.450). — *Mán* (Dunántúl Nyr. V.264: Soprony m. Röjtök Nyr. III.465. 514. 556; Vas m. Őrség Nyr. I. 422; XII.476; Vas m. Marác Nyr. IV.288; Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. III.319. 474; Göcsej Nyr. II.86. 371; III.179. 425; Aszód Nyr. I.275. 330; Kúnság Nyr. XIII.523; Kis-Kún-Majsa Nyr. I.419; Kecskemét Nyr. IX.376; Békés m. Uj-Kigyós Nyr. IV.89. 232; Csongrád m. Szentes Nyr. VI.132; Algyő Nyr. VIII.517; Dorozsma Nyr. IX.379; Hódmező-Vásárhely Nyr. VI.173; IX.86. 375; Arad m. F.-Varsánd Nyr. XIII.574; Szeged és vid. Nyr. II.463. 480; III.30. 381; IV.83. 421; VII.236. 519; Csaplár Benedek; Fölső-Bácska Nyr. XII.218; Bács m. Bajmok Nyr. VIII.92; Baja Nyr. XII.378; Torontál m. Térvár Nyr. II.240; Gyöngyös és vid. Nyr. II. 181; III.555; IV.91. 470; Heves m. Saár Nyr. II.525; V.39; Heves m. Pásztó Nyr. VIII.284; Hont m. Visk Nyr. V.336; Hont m. Tesmag Nyr. X.526; Nógrád m. Nyr. IV.473; Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.84; Nógrád m. Megyer Nyr. VII. 38; Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.326; Ipoly vid. Nyr. III.428; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI. 525; Miskolc és vid. Nyr. VI.227; VIII.40; Rimaszombat vid. Nyr. X.89; Debrecen Nyr. III.280; IV.135. 420; V.176. 223. 518; VI.329. 331. 366; VII.521; VIII.45; IX.165. 207. 475; X.567; Balmaz-Ujváros Nyr. VII.95; Hajdú m. Földes Nyr. II.466. 479; III.40. 426. 559; VII.235; Bihar m. Ér-Keserű Nyr. V.177; Székelyhíd Nyr. V.226. 267. 274. 328. 380. 524. 573; VI.138; 185. 235; Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.130. 420. 425. 463; IX.558; Bihar m. Torda Nyr. VII.48; Abaúj m. Nyr. VI.419; VII.519; Zemplén m. Nyr. VI.173; Zemplén m. Tállya Nyr. IV.477. 521; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XI.94; XII.427; Sátoralja-Ujhely Nyr. III.517; Szatmár m. Nyr. III.240; Szatmár és vid. Nyr. VII.141. 275; Szatmár m. Tyukod Nyr. VIII.192; Szatmár m. Nagy-Dobos Nyr. IX.560; Szabolcs m. Őr Nyr. VI.236. 333; Szilágy m. Nyr. IX.564; Szilágy m. Tasnád Nyr. VI.474; Székelyföld Nyr. II.230; V.175; Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. III.512; IV.32. 33. 176. 322. 371. 428. 478; VI.465. 466; Homoród-Almás Nyr. V.266; Háromszék m. MNy. VI.223. 358; NyK. III.17; Vadr.; Nyr. IV.514. 567; Erdővidék Kiss Mihály; Csík m. Arany-Gyulai NGy. I.193; Déva Nyr. XV.516; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.188; XIV.424; Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János; Moldvai csáng. Nyr. III.1; *mân* Szlavónia Nyr. XXIII.213; Dorozsma Nyr. VII.240; VIII.181; Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.84; Nógrád m. Patak Nyr. VIII.560; Gömör m. Simonyi Nyr. XIX.91; Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.187. 232; *máán* Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. VII.478). — *Máng* (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 508a; Erdővidék Kiss Mihály): 1. *mâ, mân, maár:* [igenlő felelet nyomatékosítójául] bizony (Szlavónia Nyr. XXIII. 360). *Füstöl ez a gunyhó. — Maár füstöl* (Szlavónia Nyr. V.12); 2. *má:* igen bizony, persze! [ironice]. *Néköd kő et maranni szömetet hordani. — Má!* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.473).

már-immán: még ezután (Székelyföld Kiss Mihály).

máma (*mâmà):* ma (Veszprém m. Csetény Nyr. III.323; Baranya m. Bélye Nyr. XVI.134; Heves m. Névtelen 1840; Heves m. Pásztó Nyr. VIII. 284; Érsekujvár Nyr. VIII.47; Gömör m. Runya Nyr. XXII.287; Rimaszombat vid. Nyr. X.89; Debrecen Nyr. IX.165).

mámmëg (Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.94; *má-mög'* Baranya m. Ibafa Nyr. XX.191; Tolna m. Nyr. VI.230): már megint, ismét.

márég (Veszprém Simonyi Zsigmond; Veszprém m. Szentgál Nyr. III.183; Baranya m. Ibafa Nyr. XX.191; *márig* Répce vid. Nyr. XX.415; Somogy m. Csurgó Nyr. XVI.89; Közép-Baranya Nyr. II.237; Csallóköz Szinnyei József): már, már is. *Márég itt vagy?* (Veszprém Simonyi Zs. M. Határozók II.351). *Márig elrontottad?* (Csallóköz Szinnyei József).

[MARAD].

[Szólások]. *Rájak sëtítsíg marada:* sötétben maradtak (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.458).

[el-marad].

[Szólások]. *Az a k'és elmaratt tülem, elattam* (Zala m. Kővágó-Örs, Révfülöp Nyr. XIX.48).

MARADÁL: huzamosan marad. *Addig maradált a cseresnye a fán, hogy egyszer csak ellopták* (Bars m. Új-Bars Király Pál).

MARADÁLY: ivadék, utód (Jász-Nagykún-Szolnok m. Jánoshida, Alattyán Nyr. IX.190; X.142).

MARADATLAN: nyughatatlan, veszteg maradni nem tudó (Göcsej Nyr. XIV.166; Budenz-Album 161; Gömör m. Nyr. XVIII.502; Gömör m. Zeherje Nyr. XIX.523). *Olyan maradatlan, mindég csak lëkivánkozik* (Gömör m. Nyr. XXII. 576). *Ne ligy maradatlan, miér ugy a földhe zöklek, hogy ellapúsz!* (Göcsej Nyr. XII.47).

MARADDOGAL: maradoz (Székelyföld Kiss Mihály).

MARADÉK: 1. ivadék, utód. *Semminemű maradékom soha ne átkozhasson* (Kecskemét, Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek); 2. maradás. *Phű, de meleg van! Az embërnek nincs sohun maradéktya* (Keszthely Nyr. XI.237).

[MARADHATATLAN], MARHATATLAN: maradni nem akaró (Pannonhalma Nyr. XII.187).

MARADHATÓS: elég jó, tűrhető, meglehetős (Eger vid. Nyr. XVII.476). *Maradhatós szoba*

(Bars m. Zeliz vid. Nyr. XIV.288). *Az urank acs csak maradhataós, de az asszonyúnk ol, akar egy vén hárpia* (Zala m. Zala-Istvánd Nyr. XIX.138). *Nini, maradhataós a të komád* (Mátra vid. Nyr. XXIV.431).

[**MARADOZ**].

el-maradoz: elöregszik. *Biz a mi szegény kománk is szemlátomást mindinkább elmaradoz már* (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

[**MARADT**].

elmaradt: elöregedett (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek). *Elmaradt lány:* vén leány (Székelyföld Nyr. V.377).

MARADVA: ivadék, utód. *A székejjek az Atilla maradváji* (Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Kiss Mihály).

MARAKOD-IK: [tréf.] eszik. *Jó vón má marakodni is egy kicsit* (Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.379).

MARANCS: kaszálatlanul maradt, lábon maradt, elvénült fű a réten (Tisza mell. Kassai J. Szókönyv III.325).

MARÁS: 1. hasrágás, hascsikarás. *Marásról adn orvosságot* (Mátyusföld Nyr. XVII.523); 2. a part melletti magasabb vízfenéken 11—12 méternyi közökben a parttal párhuzamosan végignyúló, sekély vízzel borított gátak (Veszprém m. Kenese Földrajzi Közl. XXII.144).

[**MARASZT**].

félbe-maraszt: félbeszakaszt, félbenhagy (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. Győrffy Iván).

meg-maraszt: megver (Szabolcs m. Kis-Besenyőd Nyr. IX.136).

MARASZTÓ: nagyszemű háló, a melybe a nagyobb hal magát belekeveri (Dráva mell. Nyr. V.521).

MARÁZSA = *marázsa-háló* 1. (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Udvarhely m. Győrffy Iván).

marázsa-háló: 1. hosszú póznán zászlószerűen kifeszíthető kéttükrös háló (Udvarhely m. és Gyergyó vid. Herman O. Halászat K.).; 2. cötkényes háló, melyet két karó közt kifeszítenek (Szeged Herman O. Halászat K.).

MÁRC (*málc* Vas m. Sorok mell. Nyr. XXII. 144): méhsör, méz-sör (Duna mell. Kassai J. Szókönyv III.330; Balaton mell. Tsz.; Horváth Zsigmond 1839; Szombathely Fejérpataky László; Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XIII.332; Nagy-Kanizsa, Veszprém, Fehér m. Király Pál; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.431; Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.323; Baja Bayer József).

MARCAFÁNK: szaggatott fánk (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály, Győrffy Iván). *Talán bizony marcafánk kellene?* [mondják az enni nem akaróknak] (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.476).

MARCAN: moccan (Székelyföld Győrffy Iván).

MARCANGOL (*marcingú*, el*marcingúni* Székesfehérvár Nyr. VII.187; Tolna m. Sár-Sz.-Lőrinc Nyr. III.86): 1. *marcingú:* jobbra-balra huzkod, tép (Székesfehérvár Nyr. VII.187); 2. *marcangol:* fogdos. *Ne marcangojj azzal a piszkos kezeddel!* (Debrecen Nyr. VII.477).

[**el-marcangol**].

[Szólások]. *Elmarcingúni az erdőt:* kivagdosni (Tolna m. Sár-Sz.-Lőrinc III.86).

MARCANGOS: makrancos (Csík m. Győrffy Iván).

MARCI: [tréf.] kenyér (Győr vid. Nyr. V.522; Székesfehérvár [kaszárnyai szó] Nyr. XVII.283; Szeged Nyr. VIII.235; Heves m. Névtelen 1840; kaszárnyai szó Nyr. VI.233). *Add ide aszt a marcit, hadd kanyarêntok egyet!* (Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.379).

Marci-hal: barbus fluviatilis (Tisza mell. Herman O. Halászat K.).

MARDALÓD-IK: marakodik. *Megint mardalódnak a disznók* (Vas m. Ságh Kresznerics F. Szótár II.36).

MARDOZ: mardos (Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XVI.46).

MÁRFA: 1. portéka, áru; málha, poggyász (Székelyföld Nyr. VIII.515; Háromszék m. Nyr. X.39; Brassó m. Tatrang Nyr. II.523; Hunyad m. Bordeaux Árpád; Moldvai csáng. Nyr. X.204). *Sok márfája van:* sok eladnivalója van (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Miféle márfával kereskedik?* (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI. 527); 2. anyag. *Miféle márfából építesz?* (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.527).

MARGIT: szíjon v. zsinegen lógó kampó a szövőszékben (aushänger; ‚hogy a fonál nyíladoz sa következtében a seftek le ne sikamoljanak, a *margit* tartja őket'; az alsó végén kő v. vasgolyó adja a súlyt: Nyr. XIII.95) (Győr Nyr. XI.382; Orosháza Nyr. IV.382; Torontál m. Magyar-Ithabé Nyr. VIII.478).

margit-szij: [vö. *margit*]. *Ëggy margit-szíjjat az iêsüő pácára akaszt, hoty ha szű, vissza në eresszë a pácákot* (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XV.287).

[**MARGITÁNY**].

margitány-szilva: július közepe táján (Margit napja körül) érő gömbölyű szilva (Pécs Kassai J. Szókönyv III.326).

MARGITOS = *margit* [szövőszékben] (Heves m. Nyr. I.281).

MARHA (*morha, morhá* Dráva mell. Nyr. V. 423. 521; Eszék vid. Nyr. VIII.279; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.473; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286; Szlavónia Nyr. XXIII.169): jószág, vagyon (Moldvai csáng. Nyr. III.2). *Van annak mindenfêlë marhâja: rëttyë, fᵉőggyë, barma* (Borsod m. Sáta és vid. Nyr. XXI.506).

marha-bánó: marha-gondozó (falusi ember, a ki bérért minden este és reggel bejön a városi tehéntartó gazdához, enni-inni ad a tehénnek és kitisztítja az istállót) (Rimaszombat Nyr. XVII. 573).

marha-élés: marhalegelő (Székelyföld Kiss Mihály).

[marha-élő].

marhaélő-hely: ∾ (Székelyföld Kiss Mihály).

marha-fiazó: ostoba (Dráva mell. Nyr. V.521).

marha-géga: ∾. *Te marhagéga!* (Győr m. Bőny Nyr. XVI.85).

marha-járó: legelő (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.298).

marha-látó: tehenes (Dunántúl Nyr. V.228).

marha-test: marhahús. *Telë van-ë má a hasko, Mikukám? — Telë vaóna, eidës apám, de csak sült krumplyival. — Táng jobb vaóna a marhatest, he? — Szaó a mi szaó, hogy jobb vaóna, de hát a zis igaz, hogy a haskoba a marhatestbeő is al lëssz, a mi a krumplyibaó* (Gömör m. Otrokocs Nyr. XXI.93).

marha-veszej: marhavész (Vas m. Őrség Nyr. II.562).

marhának-való: marhaeleség, takarmány (Háromszék m. Kiss Mihály).

[MARHIKA], MORHIKÁ: marhácska, marha (Szlavónia Nyr. V.61; XXIII.216).

MARICSKA: játék-malmocska. *Az urfi min maricskákat csinál az eresz alá a vízre* (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.283).

MARICSKÁL: markolász, marokkal vájkál (vízben, lisztben, fövenyben, gabonában) (Csallóköz Csaplár Benedek).

MARICSKÂZ: összefogdos, megtapogat (Palócság Nyr. XXII.77).

MARICSKOL (*maricskúni*): markolász, marokkal vájkál (vízben, lisztben, fövenyben, gabonában). *Në maricskúj abba a lisztbe!* (Csállóköz Csaplár Benedek).

össze-maricskol: összemarkol, összeszed (Komárom m. Kürth Nyr. XIX.188).

MARIGLA: sárga-barack (Vas m. F.-Őr Király Pál).

MARIN: tályog, mérges kelés (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.) *Rusnya marin van az ódalánn* (Udvarhely m. Nyr. XVII.432). *Nagy marin* (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 508a). *Nagy marin következett rá:* tarjagos daganat jött reá (Székelyföld Nyr. IX.175).

MARINKA: rossz személy (Zala m. Arács Nyr. XXII.239).

[MÁRISKÓ].

Máriskó-bogár: hétpöttyös böde (Udvarhely m. Nyr. IX.236).

[MARIZSGAT].

össze-marizsgat: összefogdos, összetapogat (Heves m. Parád Ethnographia VI.112). *Összemarisgattam a nyakât* (Mátra vid. Nyr. XXIV. 431).

[MARJÍT, MARÍT].

ki-marjitt, ki-maritt: kificamít (Székelyföld Kiss Mihály).

MARJUL, MARUL: 1. rándul, ficamodik (Szatmár vid. Tsz.; Háromszék m. MNy. VI.218; Vadr.; Csík m. MNy. VI.374); 2. zsibbad (Kúnság Nyr. XIV.526; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.328).

el-marjúl, el-marul: elzsibbad (Szeged Ferenczi János). *Elmarjúl a lába* (Borsod m. Szíhalom Nyr. IX.332). *Egész elmarjult a kezem* (Gömör m. Nyr. XXII.431).

föl-marjul: föltörik, fölhorzsolódik, fölsebzik (pl. a ló lába, háta) (Bereg m. Pap Károly).

ki-marjul, ki-marul (*ki-marjúl, ki-marúl*): 1. kificamodik (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.383; Abaúj m. Szikszó Király Pál; Székelyföld Nyr. XXV. 96; Kiss Mihály, Kriza; Háromszék m. Nyr. V. 90; IX.423; X.39; Vadr. 508a; Csík-Szentgyörgy Nyr. X.330); 2. kisebesedik (Bereg m. Pap Károly).

mëg-marjul, mög-marul: 1. kificamodik (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.383; Torontál m. Egyházas-Kér Kálmány L. Szeged népe III.157); 2. elzsibbad (Békés m. Balog István); 3. beleáll a fájdalom (Debrecen Nyr. XXIII.334).

MARJULÁS: ficamodás (Székelyföld Nyr. XVII. 418; Háromszék m. Nyr. V.90).

[MARKALF].

Markalf-útja, Markâf-útja: az úton a két kerékvágás közötti tér, a mely rendesen begyöpösödik (a ló ugyanis homokföldön arra nem léphet rá, mivel a kerékvágásban a föld mélyen fölvágódik, s az út közepe néha fél lábbal is magasabb, mint az a hely, a hol a kerekek járnak) (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.282).

MARKÁSZ (*markâsz*): markolász (Palócság Nyr. XXII.77; Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.357).

ki-markász: mohón kimarkol (Székelyföld Tsz.).

mëg-markász: megmarkolgat. *Hâgass mán, ne zsanájj annyiég, te tongyó lélek te, met úgy mëgmarkászlak tégödöt is, mind az uramot, mikó mëgtéringetött, s a fogát úgy csikorgatta, mind a veszött kutya* (Székelyföld Nyr. V.175).

össze-markâsz: összemarkol, összeszed, összefogdos (Palócság Nyr. XXII.77).

MARKÁSZÓD-IK: csintalanul kapdos a nőszemély lábaközéhez v. fogdossa azt (Székelyföld Kiss Mihály).

MARKÓ: garasos cipó (Pápa Nyr. XXII.322).

[MARKOL].

[fel-markol].

[Szólások]. *Fëlmarkolta!* [tréfás káromkodás] (Gyöngyös vid. Nyr. II.181).

MARKOLÁSZ (*markulász*, mëg*markulász* Dunántúl Nyr. XVI.239; Csallóköz Csaplár Benedek).

MARKOLAT (*maroklat* Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 437. 487.; Hol? Tsz. [itt *maroklár* nyilván hiba]).

MARKOLYA: igen édes, fekete, aprószemű szilva (Palócság Nyr. XXII.77).

markolya-szilva: ∾ (Heves m. Névtelen 1840; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.326).

[MARKOS].

markos-bélyeg: [nép-etimológia] póstabélyeg (Pest Nyr. XII.330).

MARMANCS: kis növésű gyermek, síró kis gyermek (Tokaj Nyr. XXIV.96; Szilágy m. Kerekes Ernő).

MÁRNA (*málna* Tokaj Nyr. XIX.384): barbus fluviatilis (Udvarhely m. Arany-Gyulai NGy. III. 65; Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.383).

márna-fiú: thymallus vexillifer (Szatmár vid. Herman O. Halászat K.).

MARÓ: törő (Gömör, Torna m. Tsz.).

MARÓDI: 1. gyengélkedő, beteg (Kaszárnyai szó Nyr. III.185; VI.233; Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839); 2. borókás, mámoros (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.334); 3. szomorú (Marcal mell. Tsz.).

MAROK (*morok*, *mork*ok Zemplén m. Deregnyő Nyr. XII.92): kis nyaláb: a) a lekaszált rendnek eggy kis része, a melyet az arató után sarlóval összeszednek (két v. több ilyen tesz eggy kévét) (Soprony m. Horpács Nyr. XIV.432; Tolna m. Nyr. VI.524; Kis-Kúnság Kimnach Ödön; Bihar m. Torda Nyr. VII.48; Zemplén m. Deregnyő Nyr. XII.92; Hol? Nyr. II.380). *Marokszëdni járt el az nyáron* (Bihar m. Torda Nyr. VII.48); b) len- v. kender-nyalábka (Vas m. Őrség Nyr. II.324; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIV.523).

marok-háló: minden nyeles háló (kül. ághegyháló) (Duna mell. Herman O. Halászat K.).

marok-szëdő: a ki az arató után markokba szedi a gabonát (Soprony m. Szilsárkány Nyr. VI.373; Pápa Nyr. XVI.528; Győr Nyr. VI.132; Fehér m. Szolgaegyháza Nyr. IV.44; Püspök-Ladány Nyr. VI.174).

marok-vas: 1. a tengely alján végignyúló s azt több helyütt karikával átfogó vas (achsblech) (Győr Nyr. XII.96; Cegléd Nyr. III.190; Kis-Kún-Halas Nyr. IV.48; Csongrád Nyr. IX.90, Heves m. Csépa Nyr. II.380; Gömör m. Nyr. XVIII.459; Tokaj Nyr. XIX.384; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323; Szatmár és Ugocsa m. Nyr. III.552; Székelyföld Tsz.; Nyr. IV.190; Udvarhely és Csík m. Győrffy Iván; Sepsi-Szentgyörgy Nyr. IV.191; Hol? Nyr. XXIII.577). *Karikás marokvas:* a tengely fölső részén levő vas, mely a kopástól ója (vorhaube) (Győr Nyr. XII.96; Cegléd Nyr. III.190; Csongrád Nyr. IX.90; Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.478). *Szárnyas marokvas:* flügel-achsblech; *kupás marokvas:* zapfen-achsblech (Győr Nyr. XII.96); 2. szál-vas (melyet a boltból vesznek) (Debrecen Nyr. IX.131; Szatmár és Ugocsa m. Nyr. III.552).

[Szólások]. *Olyan fejjír, mint a gyucsba takart marokvas* (Debrecen Nyr. IX.131). *Fejér, mint a patyolatba takart marokvas* (Szatmár és Ugocsa m. Nyr. III.552).

marok-verő: kévekötő fiú v. leány (aratáskor) (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.282; Csongrád m. Szentes Nyr. VIII.331).

marka-köpi: a ki köpi a markát, hetvenkedő (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.305).

[MAROKL-IK].

meg-maroklik: megrándul, kificamodik. *A kar a vállban megmaroklott* (Szatmár m. Kapnikbánya és vid. NyK. II.378).

MAROMKA: anthemis nobilis (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.329).

MART: 1. vízpart (Erdély Kassai J. Szókönyv III.329; Székelyföld Tsz.; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 450; Háromszék m. Nyr. VI. 473; Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.383; Csík m. Tsz.; Csík-Szentkirály Nyr. VIII.240; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. X.40; Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János). *Duna mártyán két szép nádszál* (Udvarhely m. Vadr. 65); 2. emelkedés, hágó, kapaszkodó. *Egyebütt szép egyenes hely, de itt s itt egy kis mart van, s alig tudánk kivontatni. Mentem föl a hegyre, de nagy martra akadtam s nem tudék kimászni rá* (Székelyföld Tsz.).

MÁRT: [tréf.] szunyókálva bólint a fejével (Szatmár m. Kapnikbánya és vid. NyK. II.378).

MARTALÉKOS: más ellen áskálódó, a maga hasznát kereső. *Bizon a mi népünk nem olyan martalékos, mint sok helyütt látni* (Zemplén m. Nyr. XVII.273).

[MARTI].

marti-fecske: marti lyukakban fészkelő fecske (Székelyföld Tsz.).

marti-keszég: barbus fluviatilis (Szeged, Algyő, Tápé Herman O. Halászat K.).

marti-lapu: tussilago farfara (Erdély Szinnyei József).

MÁRTÍR (*máltir* Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. X.191).

MÁRTOGATÓ: 1. mártás (Szeged Csaplár Benedek); 2. főzelék, vastagétel (Csallóköz Csaplár Benedek; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.92).

MÁRTÓKA: mártás (Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János).

MARTOS: meredek. *Martos hely* (Székelyföld Tsz. 251a). *Martos a hegy* (Maros-Torda m. Szováta Simonyi Zsigmond).

MÁRVÁNY (*várvány* Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.233).

MÁS: 1. másik. *Ëgyik szöme örökké sír, a más pedig kacag* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 436). *Ëgyik baka, a más huszár* (Háromszék m., Erdővidék Vadr. 186); 2. mult. *Más hét:* mult hét. *A más héten:* a mult héten (Hajdú m. Nádudvar Nyr. VI.172; Debrecen Nyr. IV.420; IX. 206). *Más nap:* multkor, minap (Göcsej Nyr. XIV. 451). *Más nap:* tegnapelőtt (Vas m. Őrség Nyr. II.324). *Más este:* a megelőző napok vmelyikének estéjén (Vas m. Őrség Nyr. V.31); 3. válasz (levélre). *Megirom a kedvesemnek, küldjön mássát levelemnek* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II. 101). *Nëm gyött a levelemnek mássa* (Vas m. Őrség Nyr. IV.521). *Mássát vüttem e fëam levelire* (Vas m. Őrség Nyr. II.41). *Kügye mássát:* válaszoljon a levelemre (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.42); 4. *mása, mássa:* méhlepény (placenta, secundae) (Mátyusfölde, Tallós Nyr. XVI. 381; Székelyföld, Háromszék m. Tsz.). *A gyermek burokban született, s hogy megadá az isten, a mása könnyen eljöve* v. *felakada* (Székelyföld Tsz.). — *Másánt, mâsânt, mâssânt:* másképp, más módon (Palócság Nyr. XXII.77; Mátra vid. Nyr. XXII.335; Rimaszombat Nyr. XXI.336). — *Máskép* (*máskébb* is lehet, *máskéb* nem lehet: Veszprém Simonyi Zs. A m. névragozás 53; *máskíbb* elemésztlek: Rábaköz Nyr. XIV.522). — *Másszor* (*máccê* Székelyföld Kiss Mihály; *máccor* Deés Nyr. XI.526; Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 435).

[Szólások]. *Aggy isten, hogy én ës mássát adhassam minél hamarébb:* viszonozhassam (Székelyföld Nyr. IV.514). *A mënyecske máskép van:* más állapotban, teherben (Veszprém m. Nyr. VI.318).

más-faju: korcsos (Székelyföld Tsz. 114a).

[más-fél].

[Szólások]. *Másfél csizmában jár:* rongyos csizmában (Szabolcs m. Kis-Besenyőd Nyr. IX.136).

[más ház].

másházi: eggy udvaron, de más házban lakó. *A másházi Pesta. A másházi bácsi* (Abaúj m. Pusztafalu Szádeczky Lajos).

más-hol, másutt (*másütt, mâsütt* Palócság Nyr. XXI.468; Rimaszombat Nyr. XVII.573; Heves, Abaúj m. Király Pál).

más-honnan, más-honnét (*mássunnan* Veszprém m. Szentgál Nyr. II.185; *másünnen* Debrecen Nyr. VII.477; *másunnét* Székelyföld Kiss Mihály; *mássunnét* Veszprém m. Szentgál Nyr. II.185; *másünnen, mâsünnen* Palócság Nyr. XXI. 468; Heves, Abaúj m. Király Pál; *mâsünn^eét* Palócság Nyr. XXI.468).

más-hová (*más-há* Répce vid. Nyr. XX.414; Göcsej Budenz-Album 171; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.467; *mâsüve* Palócság Nyr. XXI.468; *másüvé* Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.178; Heves, Abaúj m. Király Pál).

más-mëjen: másforma, másféle. *Másmëjen embörök azok, mint a mienkek* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.474).

[más-úttal], más-uttá: multkor (Komárom m. Fűr Nyr. XVIII.528; vö. XIX.464).

1. **MASA:** konyhai vaslapát (Baranya m., Eszék vid. Tsz.).

2. **MASA:** bába (Szatmár m. Kapnikbánya és vid. NyK. II.378).

MÁSA: öreganya (Palócság Tsz.).

MASÁG: mostanság, mai napság (Hol? Nyr. XII.527).

MASASKOD-IK: lassan fölemelkedik (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.525).

MÁSI: 1. öreganya (Dunántúl Nyr. V.229; Komárom m. Perbete vid. Gancs Géza; Esztergom vid. Nyr. XIX.239; Hont m. Czimmermann János; Kecskemét Csaplár Benedek); 2. öregapa (Komárom m. Fűr Nyr. XX.479) [vö. *pási*].

mási-apa: öregapa (Érsekujvár Csaplár Benedek).

mási-mama: öreganya (Érsekujvár Csaplár Benedek).

MÁSIK. *A másikok:* a többiek (Göcsej Nyr. XII.95; XIV.215; Budenz-Album 170). *Mink êgyüttünk, de a másikok âkomast êmaradnak* (Göcsej Nyr. XIV.451).

másik-anya (Dunántúl Nyr. V.229; Gömör m. Tsz.; Hont m. Kemence Nyr. XIV.518; *másk-anya, másk-ânyá* Esztergom vid. Nyr. XIX.239; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.94): öreganya.

másk-ânyi: ∾ (Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.94).

másk-anyó: ∾ (Zala m. Hévíz Király Pál; Szeged Csaplár Benedek; Brassó m. Krizba Nyr. III.373).

másik-apa: 1. öregapa (Pest m. Tó-Almás Nyr. XVIII.232; Kecskemét Nyr. XIX.46; Hont m. Kemence Nyr. XIV.518; Palócság, Gömör m. Tsz.); 2. nagybátya. *Másik apám uram* (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286); 3. bácsi. *Másik apám* [így szólítják a fiatal emberek az apjukkal eggyidős v. nálánál idősebb nem-rokonokat] (Dráva mell. Nyr. V.521). *Mónár másik-apám, hónap mënnyën kêd küir* (Eszék vid. Nyr. XV.181).

másk-âpi: öregapa (Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.94).

másk-apó: ∾ (Zala m. Hévíz Király Pál; Szeged Csaplár Benedek; Brassó m. Krizba Nyr. III.373).

MASINA (*masinya* Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573; *mesina* [?] Pozsony m. Tárnok Nyr. VIII.471): 1. lokomotív (Soprony m. Horpács Nyr. VI.158; Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.42; Hont m. Helemba Nyr. IV.192); 2. takaréktűzhely (Győr m. Fejérpataky László; Jászság Kimnach Ödön; Hont m. Nyr. XVIII.430; Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.232); 3. gyujtó (gyufa) (Baranya m. Nyr. VI.474; Közép-Baranya Nyr. III.327; Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. VII.477; Baranya-Sz.-Lőrinc Nyr. XVII.380; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.383; Kis-Kúnság Kimnach Ödön; Csongrád m. Algyő Nyr. VIII.517; Baja Bayer József; Érsekujvár Nyr. VIII.283; Palócság Nyr. XXI.507; XXII.77; Esztergom vid. Nyr. XIX.239; Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.273; Nógrád m. Tolmács Nyr. XVI.279; Gömör m. Nyr. XXII.576; Gömör m. Otrokocs Nyr. XVIII.427; Rimaszombat Nyr. XVII.573; Debrecen Nyr. XI. 476; Szilágy m. Nyr. VI.473; Zilah Kerekes Ernő; Csík m. Nyr. VIII.379; XIII.329); 4. pálinka-szesz (Csík m. Nyr. VIII.379).

MASINÁZ: cséplőgéppel csépel. *A h'éten masináznak az udvaromba* (Zala m. Kővágó-Örs, Révfülöp Nyr. XIX.141).

MÁSINKA: öreganya (Érsekujvár Csaplár Benedek) [vö. *pásinka*].

MASÍROL: masíroz (Torontál m. Monostor Kálmány L. Szeged népe III.21).

MASKARA (*macskura* Veszprém m. Szentgál Nyr. II.185; *maskura* Csík m. Magyarország és a nagy világ XVIII.147; *maszkura* Kolozsvár Szinnyei József; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.230; Győrffy Iván; Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.528): 1. *macskura:* álarc (Veszprém m. Szentgál Nyr. II.185); 2. *maskura, maszkura:* álarcos, bolondosan fölöltözött személy (Kolozsvár Szinnyei József; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III. 230; Győrffy Iván; Csík m. Magyarország és a nagy világ XVIII.147; Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.528).

MÁSLÁS (*másolás*-bor Eger Kassai J. Szókönyv III.331): 1. másodbor, lőre, csiger (Tolna m. Nyr. VI.230); 2. pálinka-tisztáláskor az üst fenekén maradt maradék (Székelyföld, Háromszék m. Tsz.).

máslás-bor, másolás-bor = *máslás* 1. (Eger Kassai J. Szókönyv III.331).

[MÁSLÍT].

mëg-máslit: megmásít. *A mi ëccër mëgtörtint, aszt imá mëgmáslítnya nëm lëhet* (Vas m. Őrség Nyr. II. 563).

MASLOG (*màslog*): lassan megy (Fehér m. Nyr. IX.284; Félegyháza Nyr. V.130).

MÁSOD: 1. második. *Oda is érkeznek másod kakasszókor* (Marosszék, Nyárád-Karácsonyfalva Nyr. XVI.48 [néprománcban]); 2. *másoda:* aljabúza (Vas m. Kemenesalja Nyr. XV.172). — *Másodszor* (*másëccër* Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.354. 409).

MÁSODOL: 1. megismétel (Háromszék m. MNy. VI.339; Vadr.; Győrffy Iván). *Szereti másodolni a jó ételt, ha inyére szolgál az íze* (Székelyföld Csaplár Benedek); 2. másodikat harangoz (Székelyföld Győrffy Iván).

MÁSODOTT [?]: második (Székelyföld Győrffy Iván).

[MÁSOL].

el-másol: elcserél (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.182).

meg-másol: megmásít. *Megmásoltam, rózsám, minapi mondásom* (Háromszék m., Erdővidék Vadr. 176). *Megmásolni a szovát:* visszavenni (Háromszék m. MNy. VI.245. 341). *Megmásolták a szavukat; azt mondták, hogy csak teréfa-beszéd volt az egész* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.370).

MASTRING: fasz (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.525).

[MÁSZ-IK].

[Szólások]. *Képire mászni:* megpofozni, megkörmölni az arcát (Szilágy m. Nyr. IX.563).

MASZAT (*macat* Vas m. Tsz.; Szeged Ferenczi János; *moszat* Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII. 432; Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.96): 1. *macat, maszat, moszat:* szenny, piszok, rondaság (Balaton mell., Vas m. Tsz.; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.282; Szeged Ferenczi János; Csallóköz Csaplár Benedek; Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII. 432; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.286); 2. *maszat,*

moszat: szemét (Balaton mell. Tsz.; Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.574; Debrecen Nyr. VII.477; Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII. 96; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.286) [vö. *maszok, meszet-maszat, moszt*].

MASZATOL (*macatol* Vas m. Tsz.; Félegyháza Nyr. V.130; Szeged Ferenczi János; *maszotól* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos): vmit piszkolva, ügyetlenül és lassan végez, piszmog, pepecsel, babrál (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.182; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.383; Orosháza Nyr. IV.377; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *maszkotol, maszmatól, mosztol, paszatol*].

be-maszatol: [tréf.] megrészegszik (Hol? Nyr. XVII.235).

MASZATOS (*macatos, mâcâtos* Vas m. Tsz.; Szeged Ferenczi János; Gömör m. Nyr. XVIII. 455; Rimaszombat Nyr. XII.190; *moszatos* Kúnság, Kisujszállás Nyr. XX.288; Nagy-Kúnság Nyr. XX.45; Háromszék m. Tsz.): **1.** *maszatos:* összezúzott (gyümölcs) (Győr m. Tsz.); **2.** *maszatos, moszatos:* pityókos, mámoros, borókás (Kúnság, Kisujszállás Nyr. XX.288; Nagy-Kúnság Nyr. XX.45) [vö. *mosztos, paszatos*].

MASZKËRÁL: nyaggat, szorongat, nyal-fal (leányt). *Ne maszkëráld mán azt a lányt* (Gyöngyös Nyr. IX.333) [vö. *macërál*].

MÁSZKORÁL (Csallóköz Nyr. I.378; *mászkirál* Veszprém m. Somlyó vid. Nyr. II.468): mászkál.

MÁSZKOS: sületlen, szalonnás (kenyér), rosszul kifőzött (tészta) (Szeged Csaplár Benedek, Sümeghy Pál 1841).

MASZKOTOL (Székelyföld Kiss Mihály; *maszkatol* Torda Nyr. XVIII.95; *moszkotol* Székelyföld Győrffy Iván): **1.** *moszkotol:* rágicsál, majszol (Székelyföld Győrffy Iván); **2.** *maszkatol, maszkotol:* ügyetlenül babrál, pepecsel, piszmog (Székelyföld Kiss Mihály; Torda Nyr. XVIII.95) [vö. *maszatol*].

el-maszkatol: elpiszmog, elbabrál. *El fog ezen maszkatolni egy hétig* (Torda Nyr. XVIII.95).

MÁSZKOTOL: mászkál (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

MASZLAGOS: haragos nézésű (Balaton mell. Tsz.).

MASZLANG: lucskos, csatakos [?]. *Maszlang leszek, ha nedves fűben járok* (Vas m. Hegyhát Nyr. I.467).

MASZMATÓL: vmit piszkolva, ügyetlenül és lassan végez (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *maszatol*].

MASZMÓKOL: tesz-vesz (Hajdú m. Hadház Nyr. XIX.143) [vö. *maszókol*].

MASZOG (*moszog* Székelyföld Kiss Mihály): ügyetlenül és lassan, szuszogva csinál vmit, piszmog (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Háromszék m. Tsz.; MNy. VI.219. 343; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *majszog, muszog, szuszog-maszog*].

MASZOK: gyapjúneműből kiszotyogó apró szőrhulladék, szőrtörmelék (Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr.) [vö. *maszat, moszt*].

MASZÓKOL: ügyetlenül és lassan, szuszogva csinál vmit, piszmog (Bihar m. Pocsaj Nyr. VIII. 379) [vö. *maszmókol*].

MÂSZOR: facsó, a melyre a kenderfonalat fölcsavarják (Szlavónia Nyr. XXIII.312).

MÁSZTRIGÁL: beken, bepacsmagol (Beregszász Békássy Sándor).

MASZUTA (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.; Csík m. MNy. VI.374; *baszuta* Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.578; Székelyföld Tsz.; NyK. X.325; Kiss Mihály; *maszuka* Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839): **1.** *baszuta, maszuka, maszuta:* ügyetlen, piszmogó, mamlasz (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIII.578; Háromszék m. Vadr.; Csík m. MNy. VI.374); **2.** *baszuta, maszuta:* ostoba, bátortalan, társalgástól idegen, magába zárkózott, kirívóan önző (Székelyföld Tsz.; NyK. X.325; Kiss Mihály, Győrffy Iván).

MASZUTÁL: kedvetlenül foglalkozik vmivel, piszmog. *Erëggy, ne maszutálj!* (Csík m. Csík-Madaras Nyr. XX.144).

MATAHÁLA: otromba nagytestű, lassú, rest, nehéz járású, ügyetlen, lompos (nőszemély) (Torda-Aranyos m. Várfalva Moldován Gergely; Torda Kanyaró Ferenc) [vö. *mátohá, motohárica*].

MATAHULA: ∾ (Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.226; XIV.476).

MATAK: az a bábalakú fa a farhámon, a melyre a laptáros a bejáró-kötelet rátekeri, hogy megtarthassa (Szeged Herman O. Halászat K.).

MATARÁSZ (Székelyföld Nyr. IX.176; Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.340; Vadr.; *makarász* Karancs vid. Fülek Nyr. XXII.95; *motorász* Tolna m. Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek; Debrecen Nyr. XI.477; Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; *motyorász, motyoráz* Kassa vid. Nyr. XVII. 285): **1.** *matarász, motorász, motyorász, motyoráz:* motoz, kotorász, kutat, keresgél (kézzel) (i. h.). *Jában matarász az asztalfiában, mert pirisznyedett kenyérnél egyebet se talál* (Székelyföld Nyr. IX.176). *Ne motyorázz má olyan sokáig!* (Kassa vid. Nyr. XVII.285); **2.** *makarász:* markolász, csecserész (Karancs vid. Fülek Nyr. XXII.95) [vö. *vatarász*].

1. **MATÁSZ**: motoz, kotorász, kutat, keresgél (kézzel) (Háromszék m. MNy. VI.340. 357; Győrffy Iván).

2. **MATÁSZ**: készítetlen selyem, nyers selyem. *Matász keszkenyő* (Kolozs m. Nagy-Ida Bodor Ákos).

MATAT: 1. motoz, kotorász, kutat, keresgél (kézzel, sötétben tapogatódzva) (Tolna m. Tsz.; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.476; XX.480; Erdély NyK. II.378; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.93; Székelyföld Tsz.; Torda Nyr. XVIII.95; Udvarhely m. Nyr. IV.374; Homoród vid. Nyr. XXIII.44; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Csík m. Nyr. VIII.379; Csík-Madaras Nyr. XX.144; Segesvár Nyr. IX.44). *Most mán matathatsz a vires ládába; tudom, hogy nem tanássz egyebet, mind égy tyukketrec-alja ribirongy foncsikát* (Székelyföld Nyr. V.176). *Jában matat az az asztalfiában, mert pirisznyedett kenyérnél egyebet se talál* (Székelyföld Nyr. IX.176); 2. babrál (Kolozsvár és vid. Szinnyei József, Pap Károly; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.93). *Keze matat kebelembe, s szöme kacag a szömömbe* (Udvarhely m. Nyr. IV.144) [vö. *vatat*].

ki-matat: sötétben kibotorkál (a házból) (Székelyföld Tsz.).

MÁTÉ: 1. medve, mackó (Székelyföld Nyr. II. 470); 2. [szövőszékben] a fonáldorong jobb végén levő kissebb kerék fékezésére szolgáló S alakú cifrázott fa (obere schnalle) (Győr Nyr. XI.382; Heves m. Nyr. I.281; Orosháza Nyr. IV. 382; Torontál m. Magyar-Ithabé Nyr. VIII.478; Hol? Nyr. XIII.47).

MATÉRIA, MATÉRJA: genyedtség (Veszprém NyK. XXIV.358; Nagy-Kőrös, Bereg m. Bereg-Rákos vid. Pap Károly).

MATÉRIÁSOD-IK: genyed, csipásodik (a szem) (Pest m. Monostor Nyr. XIII.478).

MÁTÉZ[-IK?]: veszekszik. *Máténak* (Dunántúl Nyr. V.228).

MATIKÁL (*matigál* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos): 1. motoz, kotorász, kutat, keresgél (kézzel), babrál (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. MNy. VI.340; Vadr. 508a; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. Király Pál); 2. tipeg-tapog, szerteszét jár (Háromszék m. Nyr. VI.473; Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.332).

MATISKÁL = *matikál* 1. (Háromszék m. Győrffy Iván).

MÁTKA (*mâtkâ*): 1. leánypajtás, barátné. *Mâri mâtkâ, elgyüssz este â fonóba? — Nem mëhetëk, Erzsu mâtkâ, beteg a zâpâm. Mâ ên rêgël lëttem velë mátka; de tyik mêg nem is vattok mátka* (Nógrád m. Terbeléd Nyr. XXII.511); 2. legény, a ki pünkösdkor eggy leánytól tojást kap (Gömör m. Tsz.).

mátka-tál (*mâtkâ-tâl*): tojásból, kalácsból s egyéb enni- és innivalóból álló ajándék, melyet a mátkák küldenek eggymásnak (Palócság Nyr. XXII.510; Gömör m. Nyr. XVIII.459; Rimaszombat Nyr. V.229; Hol? Tsz.).

MÁTKÁSÍT: mátkát szerez (magának). *A két nagyubbik* [fiú] *elment mátkásítani. Összejárták a zegisz világot, de mégsem mátkásíthattak* (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XVI.377).

el-mátkásít: eljegyez (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 474; Erdővidék Tsz.).

[**MÁTKÁZÓ**].

mátkázó-vasárnap: fehér vasárnap (húsvét utáni első vasárnap) (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. IV.91; Moldvai csáng. Nyr. III.2).

MÁTOHA, MÂTUHÂ: 1. *mátoha*: kisértet (Dunántúl, Gömör, Torna m. Tsz.); 2. *mâtuhâ*: lusta (Félegyháza Nyr. V.130) [vö. *matahála*, *mátovál* és Nyr. XXIII.391].

MATOLÁZ: tetéz (mértéket). *Mér nem matolázza jobban?* (Veszprém m. Szentgál Nyr. III. 183).

MÁTOVÁL: kisért, csoszog, mint vmi kisértet (Balassa-Gyarmat Simonyi Zsigmond) [vö. *mátoha*].

MÁTRA (Pest m. Tápió-Györgye Nyr. XIV. 283; Alföld Nyr. XIV.478; *mádra* Gömör m. Tsz.; *nádra* Vas m. Kemenesalja Tsz.; Zala m. Tapolca és vid. Nyr. XIV.512; Somogy m. Nyr. XII.279; Udvarhely m. Pap Károly): 1. *mátra*: anyaméh (Alföld Nyr. XIV.478); 2. *mádra, nádra*: gyomorgörcs-féle betegség (Vas m. Kemenesalja, Gömör m. Tsz.). *Nádrája van*: időszakonként úgy érzi, hogy a gyomorból vmi kőkeménységű tárgy fölmegy egészen a nyeldeklőig, s meg akarja fojtani (Zala m. Tapolca és vid. Nyr. XIV.512); 3. köldök [?] (Udvarhely m. Pap Károly) [vö. *szív-mátra*].

[Szólások]. *Fôgyütt a nádrájo*: gyomorgörcsöt kapott (Somogy m. Nyr. XII.279). *Rossz ez a hanyatt-fekés; a kit az asszonyok ugy hínak hogy mátra, az fölgyün és osztán az öldös* [fojtogat] (Pest m. Tápió-Györgye Nyr. XIV.283). *Ugyan Kata néni, huzogasson meg, mert feljött a mátrám* (Alföld Nyr. XIV.478).

mátra-fű: nepeta cataria (Nógrád m. Nyr. IV.122).

MATRACSOL: majmol, rosszul v. ügyetlenül utánoz (Kecskemét Király Pál).

bë-mâtrâcsol (*bë-mâtrâcsónyi*): beken (Félegyháza Nyr. IV.559).

MATRING (*matrin* Dunántúl Nyr. V.228; Zala m. Hetés Nyr. XIX.576; *motring* Palócság, Gömör m. Tsz.; Erdély Szinnyei József). — *Matring*: szalmacsomó (házfödésre) (Gömör m. Kraszna-horka-Váralja Nyr. III.185).

MATRIZSÁL (Zilah Nyr. XIV.430; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.286; Erdély Máté Sándor; Torda Nyr. XVIII.95; Háromszék m. Vadr. 508a; Kiss Mihály; *matruzsál* Hunyad m. Nyr. XVIII. 95; *motrisál* Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.379;

motrosál Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.476; Szolnok-Doboka m. Horgospataka Nyr. XI.478; *mostrosál* Szatmár m. Kapnikbánya és vid. NyK. II.378): kutat, keresgél, kotorász, babrál.

el-matrusál: elbabrál, hiábavaló munkával tölt el, eltarisznyáz (időt). *Elmatrusáltam az időt* (Kolozs m. Makó Veress Endre).

MATUF: meszelő (Brassó m. Tatrang Nyr. II. 523; III.373).

MÁTYÁS: szajkó (Heves m. Makáry György 1839; Erdély, Székelyföld Tsz.).

Mátyás-ugrás: [tréf.] szaladás. *Vót Mátyás-ugrás!* (Győr m. Bőny Nyr. XVI.85).

MATYÓ (Győr m. Tsz. 248b; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.282; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.383; Mezőtúr Nyr. VIII.358; Palócság Kassai J. Szókönyv III.333; Heves m. Névtelen 1840; Eger Csaplár Benedek; *motyó* Hajdú m. Nádudvar Nyr. VIII. 234; *mottyó* Győr m. Szigetköz, Duna-Szentpál Nyr. VIII.522): 1. *matyó:* Borsodmegyében, kül. Mező-Kövesden és vidékén lakó palóc (Palócság Kassai J. Szókönyv III.333; Eger Csaplár Benedek); 2. *matyó, mottyó:* gyüge, gyámoltalan, féleszű (Győr m. Szigetköz, Duna-Szentpál Nyr. VIII.522; Heves m. Névtelen 1840); 3. *matyó:* idegen, másvidéki ember (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.383); 4. *matyó, motyó:* [gúny.] pápista (Kis-Kúnság Nyr. XV.282; Mezőtúr Nyr. VIII.358; Hajdú m. Nádudvar Nyr. VIII.234); 5. *matyó:* eggy szőllőfajta (Győr m. Tsz. 248b).

matyó-vajas: [gúny.] pápista (Csongrád m. Szentes Nyr. VI.232).

MÁUNKOL, MÁVUNKOL: nyávog (a macska) (Székelyföld Győrffy Iván) [vö. *baunkol, nyaunkol*].

MÁVOG: ∾ (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván).

MÁVUS: macska (Háromszék m. Győrffy Iván).

MÁVUSKA: kis macska (Háromszék m. Győrffy Iván).

MÁZGÁL: mázolgat, ken (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.475; Kapnik vid. Nyr. II.236). *Mázgáld szijel aszt a csirízt* (Debrecen Nyr. VII. 477).

be-mázgál: bemázol, beken (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.381).

MÁZGITÁL: mázolgat, ken (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.475).

MÁZGOL (*mâzgol*): mázol (Palócság Nyr. XXI. 421; XXII.77; Gömör m. Nyr. XVIII.501; Rimaszombat Nyr. XV.474).

MAZLAG: silány, vékony, rongyos csepüöltöny (Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr.; Keresztúr vid. Vadr. 527). *Katának töttek fejire fátyolt, neköm is igën csüpü-mazlagot* (Udvarhely m. Vadr. 17. 527. 578) [vö. *mazolán*].

MÁZLOS: mázos. *Mázlos fazék* (Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk II.59).

MAZNA (*mázna* Borsod m. Kassai J. Szókönyv I.81; III.334): 1. *mazna:* kényes, elkényeztetett, könnyen sírva fakadó (gyerek) (Palócság Tsz.; Nógrád m. Nyr. IV.94; Gömör m. Tsz.; Nyr. XXII.576; Rimaszombat és vid. Nyr. X.89; XVII. 573); 2. *mazna, mázna:* vézna, nyápic (gyerek, ember) (Palócság Tsz.; Borsod m. Kassai J. Szókönyv I.81; III.334; Rimaszombat Nyr. XVII. 573) [vö. *maznos*].

maszna-perec: porhanyós tésztából készült perec (Rimaszombat vid. Nyr. X.89).

[MAZNÍT].

el-máznit: elkényeztet (Gömör m. Nyr. XVIII. 501).

MAZNOS: elkényeztetett, könnyen sírva fakadó (Nógrád m. Nyr. IV.94).

MAZOLÁN, MAZOLÁNY: 1. *mazolán:* vékony, silány, laza csepü-öltöny (Székelyföld Győrffy Iván); 2. *mazolány:* vézna, sovány ember (Nyitra m. Andód CzF.) [vö. *mazlag*].

MAZONNA (Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.279; Közép-Baranya Nyr. II.237; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; Alsó-Baranya, Pellérd Nyr. XI.239; Eszék vid. Tsz.; *mazona* Baranya m. Keszü Kassai J. Szókönyv III.200; Baranya-Sz.-Lőrinc Nyr. XVII.380; *mazzona* Baranya m. Ormányság MNy. V.101): kis kancsó, mázos korsó.

MAZUR, MAZÚR: 1. puszta, csupasz, mindenből kifosztott, szegény, koldús (Palócság Nyr. XXII.77; Esztergom m. Kőhid-Gyarmat Nyr. XI. 381); 2. a ki nagy erőfeszitéssel és mocskolódással járó nehéz munkát végez (Székelyföld Tsz.).

mazur-munka: marha-munka (Székelyföld Győrffy Iván).

MAZURKOD-IK: nagy erőfeszitéssel és mocskolódással járó nehéz munkát végez (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván).

MÉC: véka, fél mérő (Fölső-Csallóköz, Somorja vid. Szinnyei József; Pozsony m. Tárnok Nyr. VIII.471; Mátyusfölde CzF. VI.901).

MËCKA: párbér, a papnak és a mesternek járó gabona meg bor (Hont m. Nyr. V.474; Hont m. Páld Nyr. XIV.576).

MÉCS (*mecs* Veszprém Nyr. VII.381; *mëncs* Zala m. Orosztony Nyr. XXIV.384; *méncs* Csallóköz Csaplár Benedek; *mincs* Csallóköz Nyr. I. 280; Csaplár Benedek) [vö. *mecsek, mecset*].

[Szólások]. *Eltörött a mécs:* elpityeredett a gyermek (Szeged Csaplár Benedek).

mécs-köldök: a mécsesnek az a része, a melybe a belet teszik (Debrecen Nyr. XXIII.334).

MECSÁR: éjjeli őr a hajón (Kis-Duna mell. Győr és Mosony közt Nyr. XI.44).

MECSEJÉS: csípás (Csík m. Nyr. VIII.379).

MECSEK: mécs (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Veszprém Nyr. VII.381) [vö. *mecset*].

MECSEKÉS: piszoktól ragadós (Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573).

MÉCSEL: mécsvilágnál dolgozik, virraszt (Kecskemét Nyr. XIX.46). *Má mécsűtek* (Székesfehérvár Nyr. XVI.141).

MÉCSËS (*mencses* Somogy m. Csököly Nyr. XXV.94; *méncsës* Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573; Csallóköz Csaplár Benedek). — *Mécses, mencses:* lámpa (Somogy m. Csököly Nyr. XXV.94; Tiszahát Nyr. VIII.178 [itt *mécscs* nyilván hiba]). *A mécses teli vót töttel fosógémmee* (Tiszahát Nyr. VIII.178).

[Szólások]. *Etörött a méncsës cserép:* sírva fakadt (pl. a gyerek) (Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573).

MECSET: mécs (Soprony m. Rábaköz Nyr. III.281) [vö. *mecsek*].

MECSETEL: ecsetel, söpör (Csallóköz Nyr. I.280).

MECSIS: nyalánk, mint a macska (Moldva, Klézse Nyr. VII.478).

MECSISKED-IK: nyalakodik, mint a macska (Moldva, Klézse Nyr. VII.478).

MECSKEN: nyekken, zuhan (Csík m. Nyr. VIII.379).

bé-mecsken: bezuhan. *Ugy megváglak pufába, hogy bémecskensz az asztal alá* (Csík m. Nyr. VIII.379).

MEDÁIG: meddig (Debrecen Nyr. XX.404).

MEDDIG (*medjíg* Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.525; *medzig* Csallóköz Csaplár Benedek; Pozsony m. Pered Nyr. XX.82; *meggyig* Palócság Nyr. XXI.313; Gömör m. Runya Nyr. XIX.525; *mëggyit* Palócság Nyr. XXI.311).

MEDDŐ (*meddü* Soprony m. Szilsárkány Nyr. VI.373; Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály). — *Meddü:* meddő csorda v. nyáj (Székelyföld Kiss Mihály).

[Szólások]. *Itt sok arany van, s nem meddő a kő* (Zalathna vid. Nyr. XIII.238).

MEDDŐS (*me^d^dős*): meddő (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII. 316).

MËDËM: földért járó haszonbér (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.527).

MEDËNCE (*belënce* Zala m. Nyr. XVII.137. 178; *melënce, melence* Soprony m. Király Pál; Répce vid. Nyr. XX.367; Vas m. Horváth József 1839; Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.574; Vas m. Őrség Nyr. VII.322; Göcsej MNy. V.82; Nyr. XIII.353; Zala m. Alsó-Lendva Nyr. XXIII.287; Balaton mell., Marcal mell., Pápa vid. Tsz.; Veszprém m. Almádi, Veszprém Zolnai Gyula; Baranya m. Kassai J. Szókönyv III. 344; Fehér m. Király Pál; *melönce* Somogy m. Nyr. XIV.479; Baranya m. Ormányság Nyr. III. 230): 1. *belënce, medence, melënce, melence, melönce:* mosdótál, mosogató tál v. kerek fateknő (Soprony m. Király Pál; Vas m. Őrség Nyr. VII. 322; Balaton mell., Marcal mell., Pápa vid. Tsz.; Göcsej Nyr. XII.95; XIV.453; Zala m. Alsó-Lendva Nyr. XXIII.287; Veszprém m. Almádi, Veszprém Zolnai Gyula; Somogy m. Nyr. XIV. 479; Fehér m. Király Pál; Székelyföld Tsz.). *Add ide azt a belëncét, hadd mosogatom fël az uri edënt. Öncs vizet a belëncébe* (Zala m. Nyr. XVII. 137); 2. *melence:* hordóra való nagy (kádacskaforma) tölcsér (léhó, liu) (Fehér m. Király Pál); 3. *medence:* szakajtókosár (Zala m. Hetés Nyr. XII.95).

[MEDËR].

meder-bálvány: az állóbárkán az oldal legalsó deszkája (Szeged Herman O. Halászat K.).

meder-kő: a fenékhorgon a kikötött vég felőli első, nagyobb kő (Csongrád Herman O. Halászat K.).

MEDVE (*nedve, nedvë* Fehér m. Perkáta Nyr. III.35; Palócság Nyr. XXI.313; XXII.77; Gyöngyös vid. Nyr. II.181; Király Pál).

[Szólások]. *Medvét fog* (az ágyás): eső éri a szérűn (nyomtatáskor, cséplésko); (a gazda): eső éri az ágyását a szérűn (nyomtatáskor, cséplésko) (Jász-Nagykún-Szolnok m. Csaplár Benedek; Nagy-Kúnság Nyr. XXIV.181; Szentes Nyr. VIII.331; Szeged Csaplár Benedek; Tokaj Nyr. XIX.384; XXIV.96; Szatmár m. Czimmermann János). *Medvét kap* (az ágyás): ∾ (Pest m. Tinnye Nyr. VII.90). *Medvét fogott:* nem sikerült a terve (Szatmár m. Kömörő Nyr. XIV.90). *Medvét nyúz:* az eső elől összehányt ágyás fölsejét kiteregeti, hogy megszáradjon (Heves m. Névtelen 1840).

medve-hús: a két előlapocka köze (= marja) a szarvasmarhánál (Székelyföld Tsz. 262a).

medve-pecsenye: ∾ (Székelyföld Tsz. 262a).

medve-szája: antirrhium majus (Nógrád m. Nyr. IV.122).

medve-szar: fekete cukor (Heves m. Névtelen 1840; Bereg m. Bereg-Rákos és vid. Pap Károly).

1. **MËG, MÖG**: 1. vmi mögött való rész v. hely, vminek a hátulja. *Möge* [vminek] (Vas m. Kemenesalja Tsz.). *Elég tágas a kemënce mëge* (Székelyföld Győrffy Iván). *Hëgy mëge* [szántó] (Háromszék m. Sepsi-Szentkirály Nyr. II.333). *A hátam möge fáj:* a hátam közepe, a hátam. *Szeretném, ha csak akkor látnám ezt az embert, mikor a hátam mögét* (Szeged, Csallóköz Csap-

lár Benedek); 2. [tehénnek a] möge (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; *mögi, mĕgyi* Túrkeve Nyr. III.473; *megye* Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.340; Abaúj m. Király Pál): hátulja, fara, valaga, nemzőrésze. *Nagy baja van a tehenemnek, pondró esett a megyibe* (Abaúj m. Király Pál). *A mĕgyibe pipát tĕttem* (Túrkeve Nyr. III. 473). *Látszik a tehén megyin, hogy ellős* (Szilágy m. Kerekes Ernő); 3. *megy:* [tréf., gúny.] picsa. *Addig izegsz-mozogsz körültem te lány, hogy egyszer csak megfogom a megyedet. Lóduljon innen kend, vén cigány boszorkány, mert mindjárt belerúgok a megyibe!* (Szabolcs m. Király Pál).

2. **MĔG** [igekötő] (*ĕg, eg* Göcsej MNy. I.220; II.410; V.88; Nyr. XIII.499; Zala m. Tapolca Nyr. VIII.469; [de *jĕg*dögönyözték] XVI.317; Veszprém m. Nyr. V.124. 224; Veszprém m. Szentgál Nyr. III.89; V.466; Veszprém m. Csékút Nyr. XI.190; Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XV.182; Sümeg vid. Nyr. XXII.286; Balaton mell. Nyr. XII.474; Somogy m. Nyr. II.377; Somogy m. Kapoly Nyr. IV.36. 84; Somogy m. Köttse Nyr. VII.480; IX.288; Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VII.522; VIII.371; Somogy m. Zich Nyr. VIII.519; Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286; Somogy m. Csurgó Nyr. XXI.143; Tolna m. Gyönk Nyr. V.378; Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.277. 319. 369. 421; *mĕ* Palócság Nyr. VI.467; Heves m. Bátor Nyr. VIII.88; Nógrád m. Patak Nyr. VIII.560; [*mĕ*-lőtte; mé lőtte *mĕ* magát?] Gömör m. Serke és vid. Nyr. XVIII. 140; Gömör m. Runya Nyr. XIX.523; *ög* Somogy m. Szólád Nyr. VIII.326).

3. **MĔG** (*ĕg* [kötőszó] Somogy m. Kapoly Nyr. IV.84; Jancsi *jĕg* Gyuri: Zala m. Tapolca Nyr. XVI.327). — *Mĕg, mög:* megint (Somogy m. Mesztegnye Nyr. IX.283). *Csak fölveszi, mĕg leteszi* (Rábaköz Nyr. XIII.72). *Mĕg csak itt vagy?* (Vas m. Őrség Nyr. VII.468). *Bizonyosan szeles* [félrészeg] *vót má mĕg, azér beszét ujan furákat* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVII.45).

mĕg-akkora: még eggyszer akkora (Deésakna Nyr. I.382).

mĕg-ĕsĕg (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.518; Göcsej MNy. II.410; *mĕg-ĕsĕk* Soprony m. Sägh Nyr. XVIII.461; *mĕg-ĕssĕg, meg-esseg* Balaton és Marcal mell. Tsz.; Zala m. Dobronak Nyr. II. 234; Göcsej, Ormányság MNy. V.99; *mĕg-ĕssĕk* Zala m. Dobronak Nyr. II.233; *mĕsmĕg* Mátra vid. Nyr. XXIV.432): megint [vö. *ismég*].

mĕg-ĕsmét: ∾ (Székelyföld Győrffy Iván).

mĕg-mĕg (*mĕg-mĕg, meg-meg* Rábaköz Nyr. XIII.72; Vas m. Őrség Nyr. VII.468; Kemenesalja Tsz.; Göcsej, Páka Nyr. I.374. 418; Veszprém Nyr. VIII.329; Veszprém m. Csetény Nyr. XVII.516; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.318; Gömör m. Tsz.; Debrecen Kóssa Albert; Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.137. 288; *mĕmĕg* Szlavónia Nyr. XXIII.214. 265; *mĕmmĕ* Palócság Nyr. XVI.466; Heves m. Sirok Nyr. VIII.568; Hont m. Kovár és vid. Nyr. XVI.526; XVII.42; Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.237. 329; *mĕmmĕg, memmeg* Pest m. Szeremle Nyr. XVI.502; Komárom m. Király Pál; Palócság Nyr. VI.518; Mátra vid. Nyr. XXII.335; Eger vid. Nyr. XVII.476; Heves m. Parád Nyr. XXII.475; Heves m. Sz.-Domonkos Nyr. XXII.524; Hont m. Király Pál; Ipoly vid. Nyr. III. 428; Hont m. Ipolyságh Nyr. XIX.94; Nógrád m. Terbeléd Nyr. XXII.573; Gömör m. Nyr. XXIII.44; Király Pál; Rimaszombat vid. Nyr. X.89; Gömör m. Hanva Nyr. XX.142; Gömör m. Vály Nyr. XXIII.236; Szatmár m. Nagybánya Nyr. X 136; *mög-mög* Somogy m. Mesztegnye Nyr. IX.282; *mömmög* Tolna m. Nyr. VI.230; Tolna m. Bátta Nyr. XVIII.334; Baranya m. Ibafa Nyr. XX.191; Szeged Nyr. VII.236): ∾

mĕg-mĕgĕsĕg (*meg-megesseg*): ∾ (Soprony m. Tsz.; Göcsej MNy. II.410).

MÉG (*mé* Nógrád m. Ipoly-Litke Nyr. XII.331; *meé* Heves m. Bátor Nyr. VIII.88; *me*[i] Gömör m. Runya Nyr. XIX.523): már. *Voltam én még ottan vaj ĕccĕr-kéccĕr* (Székelyföld Kiss Mihály). *Voltam én még molnár is. Voltam én még halász is* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.226). *Még rég:* már rég. *Még rég sajditottam, hogy a lessz belőlle* (Székelyföld Kiss Mihály).

MEGE: a feleség v. a férj mellett tartott szerető. *Megéje is van. Megéje neki* (Sárospatak Nyr. XVIII.232).

MĔGÉ, MÖGÉ (*mĕgi* Háromszék m. Vadr.; *mögi* Udvarhely m. Vadr. 4).

MĔGĔSINT: megint (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.143).

MEGESLEG (Göcsej Tsz.; MNy. V.160; Székelyföld Tsz.; *mögösleg* Szeged Király Pál; Bereg m. Dercen Nyr. XX.432): ∾.

MĔGĔST (*mĕgĕs* Somogy m. Nyr. XVIII.513; *mĕgĕst, mĕgest, megest* Kis-Kúnság Kimnach Ödön; Tisza-Sz.-Imre Nyr. IX.137; Palócság Tsz.; Nyr. XXI.216; XXIII.28. 69. 144; XXIV.48; Császár Árpád; Hont m. Kovár Nyr. XVII.42; Nógrád m. Nyr. VI.135; Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.84; Gömör m. Tsz. [itt *mezest* hiba]; Nyr. XVIII.454; XXIII.44; Szilágy m. Nyr. IX.564; *megis* Rozsnyó Nyr. VIII.565; *mögöst* Bereg m. Fornos Nyr. XX.476).

MĔGINT (*mĕgĕn* Zala m. Dergecs Nyr. III.33; Göcsej Nyr. II.370; Göcsej, Páka Nyr. I.418; Veszprém Nyr. VIII.328; Békés m. Uj-Kigyós Nyr. IV.232; *mĕgen* Zala m. Dobronak Nyr. II. 233; Veszprém m. Csetény Nyr. XVII.378; XXI. 384; *megen* Mátyusfölde Nyr. XX.29; *mĕgén* Veszprém Nyr. VIII.328; *megén* Rimaszombat Nyr. XV.234; *mĕgĕnt* Békés m. Uj-Kigyós Nyr. IV.233; Palócság Nyr. XXI.216; *mĕgent* Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284; *megent* Nógrád m. Nyr. IV.425; *mĕgént* Göcsej Nyr. II.421; *megént* Göcsej Nyr. III.180; *megin* Göcsej Tsz.; *mĕgin* Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.230; *mögen* Tolna m. Nyr. VI.230; Somogy m. Babod Nyr. XII.

427; Somogy m. Szenna Király Pál; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.384; *mögén, mögént* Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.3. 174; *mögët* Vas m. Őrség Nyr. II.41).

mëgint-esëg: ∾ (Göcsej, Páka Nyr. I.374).

MËGINTEG (Székelyföld Kriza; *megénteg* Háromszék m. MNy. VI.222. 237): ∾.

MËGINTELEN (*mëgéntelen, mëgêntelen, megéntelen, megêntelen* Palócság Nyr. XXI.422; Mátra vid. Nyr. XXIV.431; Gömör m. Nyr. XXII.576; Bereg m. Dercen Nyr. XX.432; Bereg m. Fornos Nyr. XX.476; Ugocsa m. Gődényháza Nyr. III.369; Háromszék m. MNy. VI.237; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. X.45; *mëgintelen, megintelen, mëgintelën* Göcsej, Páka Nyr. I.3 74.418; II.87; Fehér m. Nyr. X.187; Heves m. Névtelen 1840; Nógrád m. Terbeléd Nyr. XXII.573; Gömör m. Nyr. XVIII.505; Debrecen Nyr. VIII.45; Abaúj m. Beret vid. Nyr. II.476; Székelyföld Kriza; Háromszék m. MNy. VI.237; *mögëntelen* Békés m. Új-Kigyós Nyr. IV.232; *mögéntelen* Szeged és vid. Nyr. IV.421; Kálmány L. Szeged népe I. 142; *möginteleng* Baranya m. Ormányság Nyr. II.279): **1.** ∾; **2.** meg. *Tënnap is odavótam rajtik borvinnyi, a másik hétën megintelen kü së gyöttek a kepehordatbu* (Göcsej Nyr. II.87). *Az ángyom is, megintelen a sógorasszony is ëgyün szüretünyi* (Fehér m. Nyr. X.187). *Gyün ësz szép oroszlány; ... asztán mögëntelen ëgy farkas is* (Békés m. Uj-Kigyós Nyr. IV.232). *Ennyibű át a dolog; az embörség mögéntelen a kuckóba maratt* (Szeged vid. Nyr. IV.421). *Alig ment el a pápista pap, megmeg az orosz pap jött utánna ... Most megéntelen a magyar pap jött oda* (Ugocsa m. Gődényháza Nyr. III.369) [vö. *mëgintetlen, mëgintlen*].

[**MËGINTELENSÉG**], **MEGÉNTELENSÉG:** megint (Göcsej, Ormányság MNy. V.99).

MËGINTEN (*mëgëntend* Pest m. Szeremle Nyr. XVI.503; *mëginten, meginten* Répce vid. Nyr. XX.415; Veszprém m. Almádi Zolnai Gyula; Veszprém m. Nyr. VI.422; *megintén* Pozsony m. Tárnok Nyr. IX.281): ∾.

MEGINTENDIG: ∾ (Mátyusfölde Nyr. IV.174).

MËGINTENNÉG (Veszprém Zolnai Gyula; *mëgintennëg* Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III. 182): ∾.

[**MËGINTÉSLEG**], **MËGÉNTÉSLEG:** ∾ (Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573).

MËGINTÉSTENNEK: ∾ (Vas m. F.-Őr Király Pál).

MËGINTETLEN, MËGÉNTETLEN: ∾ (Heves és Nógrád m. Névtelen 1840) [vö. *mëgintelen, mëgintlen*].

MËGINTLEN (Veszprém m. Csetény Nyr. XVIII.285; Háromszék m. Vadr.; Hol? Nyr. VI. 320; *mëgéntlen* Háromszék m. Vadr. 508b; *mëginlen* Göcsej, Páka Nyr. I.374); **1.** ∾; **2.** *mëgintlen, mögéntlen:* meg. *Ién vuótam ott mëgintlen e bátyám* (Göcsej MNy. II.414). *Hármas koporsóba tötték: fa-koporsóba, ólomba mögéntlen vasba* (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.156) [vö. *mëgintelen*].

[**MËGINTLENÉK**].

megintlenék-eseg: megint (Soprony m. Tsz.).

MËGINTLENNEK: meg. *Ién vuótam ott mëgintlennek e bátyám* (Göcsej MNy. II.414).

MÉGIS (*mëgës* Gyöngyös vid. Nyr. V.273; *méges* Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.376; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII.229; Moldva, Klézse Nyr. V.268; *méis* Baranya m. Dráva vid. Nyr. VIII.426): meg, és. *Jelen voltak Pál, Péter, mégis Jakab, János* (Keszthely vid. Nyr. VI.523).

MËGYE (*megye, mögye; — nëgye*-biró Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos): **1.** mesgye, határ (földek, szőllők között) (Duna mell. Kassai J. Szókönyv III.335; Rábaköz Nyr. XV.431; Répce vid. Nyr. XX.370; Vas m. Szalafő Nyr. VII.181; Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.574; Balaton mell. Tsz.; Göcsej MNy. V.162; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.467; Keszthely vid. Nyr. VI.523; Somogy m. Nyr. X.476; Király Pál; Baranya m. Király Pál; Fajsz Nyr. VII.429; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.282); **2.** egyházközség, plébánia, eklézsia (Csallóköz Nyr. I.280; Gömör m. Tsz.; Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

megye-barazda: szántók és kaszálók közötti füves barázda (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc).

mëgye-biró (*nëgye-biró* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos): templomatya, kurátor (Gömör m. Tsz.; Székelyföld Nyr. II.470; Győrffy Iván; Háromszék m. Nyr. XVII.138; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

megye-csuha: egyházi palást (pluviale) (Gömör m. Tsz.).

mëgye-gyülés: egyházközségi gyűlés (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

mëgye-láda: egyházközség pénzes ládája (Székelyföld Győrffy Iván).

mëgye-pógár: egyházközségi esküdt (Székelyföld Győrffy Iván).

MEGYÉS: határos. *Avval megyés az enyém* [az én szőllőm] (Somogy m. Balaton mell. Nyr. XVI.477).

1\. **MÉH** (*mêhe* Veszprém m. Csetény Halász Ignác; *méhely* Fehér m. Perkáta Nyr. III.35; *mév, mévek* Szlavónia Nyr. XXIII.214; *mihe* Dunántúl MNy. V.99; Vas m. Őrség Nyr. VII. 330; Göcsej Király Pál; *mihê* Fehér m. Nyr. X.187; *mîhe* Veszprém m. Csetény Halász Ignác; *míhe* Soprony m. Horpács Nyr. X.265; Répce mell. Nyr. XX.366; *míhe, míhí*je Göcsej MNy. I.220; *mihi*k Vas m. Őrség Nyr. IV.472).

méh-farkas: boszorkány-lepke (phalaena cerella) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.341).

mé-hely: méhes (Fehér m. Perkáta Nyr. III.35).

méh-kölönce: ∾ (Szilágy m. Nyr. VII.382 [itt *méh-kölömre* hiba)] [vö. *kelence*].

méh-szin: ∾ (Székelyföld Nyr. XIV.335).

[2. **MÉH**].

méh-anya (*mih-anya* Zala m. Türje Balog János): anyaméh (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Veszprém m. Csetény Halász Ignác). *Bánt a méhanya:* méhgörcseim vannak (Veszprém m. Csetény Halász Ignác). *De bëzzëg ennek a lëánynak a mihanyája!* = közösülni vágyik (Zala m. Türje Balog János).

MÉHES (*mihis* Vas m. Őrség Nyr. VII.330; *míhis* Répce mell. Nyr. XX.366).

MEKËRËG: rikácsoló hangon beszél (Veszprém m. Csetény Nyr. V.471).

MEKKORIKA: mekkorácska. *Mekkorika szëgínke!* (Pest m. Szeremle Nyr. XVI.504).

MÉLA: 1. tréfálkozó, mókázó, elméskedő, vicces (Pest m. Abony vid. Nyr. VI.461; Szatmár m. Nyr. X.430; Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII. 96); 2. tréfa, húmor (Tokaj Nyr. XIX.384; XXIV. 96).

MËLÁK (*melák*): 1. málészájú, mafla, bamba, bután bámészkodó (Marcal mell., Pápa vid. Tsz.; Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVII.192; Alsó-Csallóköz Kóssa Albert; Komárom id. Szinnyei József, Beöthy Zsolt); 2. otromba nagy ember (Fölső-Somogy Nyr. X.190; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.27. 282); 3. = *mëlák-kutya* (Pápa vid. Tsz.).

mëlák-kutya: különösen széles és tátongó szájú mészároskutya (Marcal mell. CzF. IV.87; Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.105).

MËLÁNKULÓ: mélázó, ábrándozó (Szombathely Fialowski Lajos).

MÉLÁNKUS: ∾ (Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.424).

MÉLÁS: tréfálkozó, mókázó, elméskedő, vicces (Pest m. Abony vid. Nyr. VI.461; Tokaj Nyr. XXIV.96).

1. **MÉLÁZ[-IK]:** 1. tréfál, mókázik, elméskedik, viccelődik (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.383; Tokaj Nyr. XIX.384; XXIV.96; Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.96); 2. össze-vissza fecseg (Debrecen Nyr. IX.476); 3. félrebeszél (Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.95).

el-méláz: eltréfál, elmókázik (Szabolcs m. Besenyőd Nyr. IX.136). *Palya bácsi úgy elméláz velünk néha, hogy ki se fogyunk a nevetésből* (Pest m. Abony Nyr. VI.461).

2. **MÉLÁZ[-IK]:** bámul, elbámészkodik, málékodik (Kis-Kúnság Kimnach Ödön; Debrecen Nyr. IX.206). *Hajja kê, má mögöst mélazik* [így!] *kê?* (Bereg m. Fornos Nyr. XX.476).

MÉLÁZÓ = *mélás* (Pest m. Abony vid. Nyr. VI.461).

[MELEGËD-IK].

el-melegëdik: 1. fölhevül. *Lâtom, êldës gazdâm, eö vagy melegëdve* (Mátra vid. Nyr. XXII. 240); 2. ellankad és majdnem eléjul. *Ugy elmelegedett, hogy mások hozták meg. Ojan hir csapa meg, hogy elmelegettem belé* (Székelyföld Kiss Mihály). *Ugy elmelegëttem vala, hogy!* (Székelyföld Erdélyi Lajos).

MELEGËS: meleg, langyos. *Jó, mikor illen meleges a napfény* (Somogy m. Király Pál).

MELEGGET: melenget (Háromszék m. MNy. VI.234).

MELEGÍT (*melegét* Mátyusfölde Nyr. XX.29. 124).

MELEGÜL: melegszik (Vas m. Őrség Nyr. II.374). *Hol fázok, hol melegülök* (Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.142).

MELL (*mej, mejet* Székelyföld Nyr. III.423; Kiss Mihály; *mejj* Mezőtúr Nyr. VIII.444; Debrecen Nyr. IX.163; Abaúj, Borsod m. Király Pál; Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Fehér-Nyikó vid. Nyr. XVIII.525; *melly* Palócság Nyr. XXI.312; Nógrád m. Nyr. IV.142).

[Szólások]. *Mejet* (*mejjet*) *vet:* jóllakik (Székelyföld Nyr. III.423). *Bezzeg vettünk egy mejet!* (Székelyföld Kiss Mihály). *A feleségöm tyúkhúsos láskât csinât dêre, de vettem is ojan mejjet, hogy elig szuszogtam ê* (Udvarhely m. Fehér-Nyikó mell. Nyr. XVIII.525). *Gyere hát no, vessük ëssze a mejjünköt:* birkózzunk, mérkőzzünk meg (Udvarhely m. Fehér-Nyikó mell. Nyr. XVIII.525).

mell-dorong: brustbaum [szövőszék része] (Győr Nyr. XI.382; Torontál m. Magyar-Ithabé Nyr. VIII.478).

mell-kalán (*meje kalánja*): a mellcsont alatti kis horpadás (Székelyföld Kiss Mihály).

mellre-való (*mejre-való, melyre-való, mêre-való, merre-való*): mellény, meleg bőrmellény, derékbunda (Pozsony Nyr. XIV.48; Kalotaszeg Nyr. XX.468; Melich János; Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII.576; Székelyföld Tsz.; Nyr. V.423; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.283; Beszterce-Naszód m. Zselyk Nyr. XVIII.576).

[MELL-IK].

el-mellik: elmállik. *Êmellëtt, mer mëgëttë a mol* (Dunántúl Nyr. XVI.190) [vö. *el-nyellik*].

[MELLED], MELLYED, MEJED: szőrét, gyapját, tollát hullatja, szemeit hullatja (a szőllőfürt), koppad (Heves m. Névtelen 1840; Székelyföld Győrffy Iván).

ki-mejjed (*ki-mejed*): kifogy, kikopik. *Annyi szérnyü sok adósságba verte magát, hogy utójára mindenibő kimejedt* (Székelyföld Győrffy Iván). *Kimejjedt mindeniből* (Háromszék m. Vadr. 508b).

le-melyjed: lepereg. *Lemelyjed a szőlő* (Abaúj m. Kassai J. Szókönyv III.427).

meg-mejjed (*meg-mejed*): 1. gyapját elhullatja (a juh) (Székelyföld Fejér József); 2. elpusztul (Háromszék m. Vadr.).

MELLEDZŐ, MELLEZŐ (*mejjedző, mejjező*): 1. *mejjedző*: vastag, bélelt melltakaró (Tolna m. Gyönk Nyr. V.379; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286); 2. *melledző*: ujjatlan kabát (Tiszafüred és vid. Kimnach Ödön); 3. *mejjező*: mellény, a melynek elül kézmelegítő tartója van (Pest m. Csanád Békássy Sándor); 4. *mejjedző*: melltakaró (néha kivattázott) ruhadarab, melyet a nők a pruszlik alatt hordanak (hátul a vállon keresztül madzaggal kötik össze; némelyik kapcsos, sőt van olyanforma is, mint a nadrágtartó) (Bács m. Bajmok Nyr. XV.469); 5. *mellező*: mellfűző (míder) (Nógrád m. Simonyi Zsigmond); 6. *mellező*: a ló szügyén a szíj alá tett puha vmi, pl. szűrdarab (hogy a szíj föl ne törje a szügyét) (Vác Divicsek Gyula).

[MELLÉK], MELLYÉK (Székelyföld Tsz.; *mejék* Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.383; *mejjék* Székelyföld Nyr. V.221; Udvarhely m. Keresztúr vid. Nyr. III.143; Háromszék m. Nyr. III.373; Csík m. Arany-Gyulai NGy. I.279; Csík-Madaras Nyr. XX.144; *melyík* Hunyad m. Lozsád Nyr. XXIII. 143): 1. *mejjék, mejék, mellyék*: azon fonál, mely a szövőszék hosszában a nyüstön és a bordán át nyúlik, s a melybe az ontokot beleszövik (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Nyr. III.373; Csík m. Arany-Gyulai NGy. I.279; Csík-Madaras Nyr. XX.144); 2. *melyík*: a meghéhelezett kender legszálasabb része, a melyből a pác és a szösz már ki van választva (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXIII.143).

[Szólások]. *Egyik ontok, a másik mejék* [mondják eggymással rosszul élő, pörlekedő házasfelekre, mikor mindkettejük hibás] (Székelyföld Tsz.)

mellék-fa: [bognár mesterszó] seitentheil (Győr Nyr. XI.478).

MELLÉKEL: 1. elhagy, elkerül, elvan vmi nélkül (Győr Nyr. XIX.288). *Akinek nincs rá szüksége, ilyen rossz időben mellékli az útat*: elkerüli a vásárba menést (Pápa Simonyi Zsigmond); 2. kerüli a dolgot. *Má mëg mellékűsz!* (Vas m. Pálfa Sztrókay); 3. védelmez (Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.95).

el-mellékel: elkerül, mellette elhalad, elmellőz (Csallóköz, Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.325; Győrffy Iván).

MELLÉKËS. *Mellyékest* (*mejjékest, mejékest*): 1. éppen mellette, eggy vonalban vkivel (Székelyföld Csaplár Benedek, Győrffy Iván). *Mejjékest mentem vele* (Udvarhely m. Vadr.); 2. oldalvást. *A hegy farkáig egyenest megy az út, onnan kezdve mellyékest fordúl balra* (Abaúj m. Szikszó Király Pál); 3. mellékesen, mellesleg. *Ezt csak úgy mellyékest mondom* (Abaúj m. Szikszó Király Pál).

[MELLÉKËZ], MELYÉKEZ: melléje tesz. *Falhoz melyékezni* (Háromszék m. MNy. VI.342).

ki-melyékez: mellékét kitölti (Háromszék m. MNy. VI.335).

MELLÉRTES: több színt játszó, többszinű fonálból szőtt (kelme; vö. melirt) (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.476; Székelyföld Kiss Mihály, Gálffy Sándor).

MELLES (*mellyes*): vattával bélelt (bőr)mellény (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.560; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.267; Fehér m. Király Pál; Rimaszombat vid. Nyr. X.89).

MELLESGET: kerülőleg szól, kertelget, kerüli a szókimondást (Háromszék m. MNy. VI. 234. 341; Győrffy Iván).

[MELLESKËD-IK], MELLYESKED-IK: büszkélkedik (Tolna m. Nyr. VI.230).

MELLESZT (Dunántúl Nyr. XVI.239; Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.574; Pápa vid. Tsz.; Komárom m. Naszvad Nyr. IV.235; Gömör m. Nyr. XXII.576; *mejeszt* Székelyföld Tsz.; *mejjeszt* Tokaj Nyr. XIX.384; XXIV.96; Székelyföld Tsz.; *mellyeszt* Palócság Nyr. XXI.312): 1. koppaszt (szárnyas állatot) (i. h.); 2. *mejjeszt*: megfoszt, elsikkaszt, elpusztít, tékozol (Tokaj Nyr. XIX.384; XXIV.96).

ki-mejeszt: kikoppaszt, kifoszt. *Kimejesztették ak korcsmárosok* (Székelyföld Győrffy Iván).

mëg-mejeszt: 1. megkoppaszt (pl. csirkét) (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); 2. kifoszt, kizsebel. *Kőcsönkérés adósság! . . . mëgmejesztnek, s osztán elmëhecc* (Székelyföld Nyr. V.122).

[MELLESZTŐ].

melleszto-kasza: koppasztó-kasza (abhaarmesser; nyereggyártó eszköz) (Győr Nyr. XI. 430).

MELLÜNNET: mellől. *Fa mellünnet* (Háromszék m. NyK. III.6).

MÉLTAT (*meltat* Csík m. Vadr. 557): szolgáltat, juttat (Baranya m. Tsz.; Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Tsz.) *Kézhez méltatják* (pl. a nem póstán küldött levelet v. más tárgyat) (Veszprém m. Nyr. XVI.514).

által-méltat (Székelyföld Nyr. XIV.335; *általmeltat* Háromszék m. MNy. VI.316): átszolgáltat, átad.

át-méltat: ∾ (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. Győrffy Iván).

el-méltat: 1. ellódít. *Êméltatlak innejd!* (So-

mogy m. Sándor József); 2. eltulajdonít, ellop, elcsen (Tolna m. Kassai J. Szókönyv III.348).

fel-méltat (Háromszék m. Győrffy Iván; *fel-meltat* Háromszék m. MNy. VI.326): nagyra méltat.

lĕ-méltat: leszállít, lekerget. *Maj lĕméltatlak âru a zasztóru* (Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV. 573).

MÉLTÓSÁGOS (*mélcsás* úr Erdély Szinnyei József).

MĔLY (*me*-hejt, *me*-herré, *me*-herről Székelyföld Nyr. III.423; *mĕ*-hejt Udvarhely m. Betfalva Simonyi Zsigmond; *mé*-tájonn, *mé*-hejt Székelyföld Győrffy Iván; *mé*-hejt, *mê*-hejt, *mé*-hêré Udvarhely m. Vadr.; *mő* Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.526; a*möl*, bár*möl*, né*möl* Csallóköz Király Pál).

[mĕly-helyt], mé-hejt (*mê-hejt, mĕ-hejt, me-hejt*): hol? (Székelyföld Nyr. III.423; Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr.; Udvarhely m. Betfalva Simonyi Zsigmond).

[mĕly-helyre], mé-hêré (*me-herré*): hova? (Székelyföld Nyr. III.423; Udvarhely m. Vadr. 509a).

[mĕly-helyről], me-herről: honnan? (Székelyföld Nyr. III.423).

[MÉLY].

[Szólások]. *Oan mél mullató embĕr, hogy!* = nagy mulató, szenvedélyes mulató (Vas m. Őrség Nyr. I.421).

MĔLYIK (*mehék* Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. X. 45; *meik*, a*meik* Székelyföld Nyr. III.423; Háromszék m. Vadr. 509a; a*mejĕk* Kolozs m. Szucsák Nyr. XIV.187; *mejék*, a*mejék* Kolozs m. Szucsák Nyr. XIV.187; Deés Nyr. XII.472; XX.383; *mék*, a*mék*, am*mék* Tolna m. Nyr. VI.130; Szentes Nyr. VI.178; Debrecen és vid. Nyr. II.468; III. 514; IV.420; V.222; VI.331; VII.189. 329. 477. 521; IX.165. 205; X.428. 567; Hajdú m. Földes Nyr. II.285; III.239; Bihar m. Székelyhíd Nyr. V.226. 328; Bihar m. Pocsaj Nyr. IX.558; Bihar m. Ér-Keserű Nyr. V.177; Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.328; Szatmár m. Patóháza Nyr. XIII.575; Szatmár Nyr. XIV.284; Szabolcs m. Bököny Nyr. XIX.92; Szabolcs m. Dessewffy Nyr. XXII.142; Ugocsa m. Gődényháza Nyr. III. 372; Szilágy m. Tasnád Nyr. VIII.377; *miik* Szilágy m. Nyr. IX.477. 564; Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.215. 237; Vadr.; *miik* Szlavónia Nyr. XXIII.168. 265; Félegyháza Nyr. XII.474; *mijik* Szeged Kálmány L. Szeged népe I.127; Csanád m. Földeák Kálmány L. Koszorúk II.186; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII. 231; X.41; *mik*, a*mik* Torontál m. Egyházas-Kér Kálmány L. Szeged népe III.215; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.324; Nyr. XXV.47; *mík*, a*mík* Kecskemét Nyr. IX.361; Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.121; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.330; Nyr. III.423; Győrffy Iván; *mîk*, a*mîk* Háromszék m. Vadr. 367. 509a; *mölik* Torontál m. Lőrincfalva Kálmány L. Szeged népe III.161). — *Amĕllőnk:* a melyikünk (Somogy m. Marót puszta Nyr. III. 511). — *Mellik — mellik:* ki — ki, eggyik — másik. *Mellik veszteg, mellik áll* (Moldvai csáng. Nyr. X.157).

MÉLYSÉG (*mélszég* Moldvai csáng. Nyr. X. 154).

[1. **MÉN**], **MÉNY**: kútgém (Vas m. Kassai J. Szókönyv III.349; Kemenesalja Tsz.).

2. **MÉN, MĔGYĔN, MĔGY** (*mánj*, *má*nj Maros-Torda m. Maros-Bükkös Nyr. X.48; *mégy*ök, *mégy*ön Szlavónia Nyr. XXIII.168; *mek* Palócság Tsz.; ê*mék* Nógrád m. Tolmács Nyr. XVI.278; *mêk* Nógrád m. Megyer Nyr. VII.37; *mĕnĕk*, *me*nek, *mĕnök*, *mensz*, *mĕnĕn*, *men*en, *mĕn*ünk Kalotaszeg Nyr. XVII.47; Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Közép-Ajta Király Pál; Brassó m. Hosszúfalu Nyr. V.374. 375; XXII.238; Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.410; Moldvai csáng. Nyr. X.106; *mengy*ek, *mĕngy*ĕk, *mĕnygy*ĕk, *mĕn-gy*ĕn, *mengy*en, *mĕngy*ünk, *mĕnygy*ünk, *mengy*ünk Tisza-Sz.-Imre Nyr. IX.129; Püspök-Ladány Nyr. VI.174; Mezőtúr Nyr. VIII.444; Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.15; Nyr. VII.123; Debrecen Nyr. III.280; IV.47. 135. 282; VII.522; IX.164; Hajdú m. Földes Nyr. III.39; Bihar m. Kassai J. Szókönyv III.336; Szatmár m. Nyr. VIII.39. 186; Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII. 226. 327; Szatmár m. Nagy-Dobos Nyr. IX.560; Abaúj m. Beret Nyr. II.521; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIX.375; Bereg m. Dercen Nyr. XX. 432; Bereg m. Fornos Nyr. XX.476; Szilágy m. Nyr. IX.564; Szilágy m. Tasnád Nyr. VI.474; Zilah Nyr. XII.277; XIV.430; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.188. 286; Brassó m. Hosszúfalu Nyr. V.375; *mĕny*ĕk, *meny*ek, *mĕny*ĕn, *meny*en, *mĕ-ny*ünk, *meny*ünk Kolozs m. Szucsák Nyr. XIV. 187; Kalotaszeg, Zsobok Melich János; Deés Nyr. XII.140; Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. VIII.169; Udvarhely m. Bethlenfalva Nyr. VII.384; Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.374. 429; Erdővidék Nyr. IV.39; Csík m. Nyr. V.468; VI.286; VIII.182; Csík-Szentkirály Nyr. VIII.96; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII.89. 229. 230; Brassó m. Hosszúfalu Nyr. V.376; Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.410; Küküllő m. Gógánváralja Nyr. VIII.467; Moldvai csáng. Nyr. III.53; *mönök* Somogy m. Csurgó vid. Király Pál; *mönyön* Udvarhely m. Nyr. III.554; IV.33. 276): kel, elkel. *Hogy mĕnt ĕgy-ĕgy?* (Bánffy-Hunyad Nyr. X.23).

[Szólások]. *Mĕnyĕn vmire:* jelent vmit (Kalotaszeg, Zsobok Melich János).

mĕgy-bor: [tréf.] olyan bor, a mely jól csúszik (Cegléd Széchy Károly; Szeged Nyr. V.265).

el-mĕgy: 1. elkel. *A deszkám mind csibbe-csubba ment el* (Udvarhely m. Nyr. VIII.472); 2. eltart. *Elmenen az essző vaj két hétig* (Moldvai csáng. Nyr. X.106).

[Szólások]. *Elmëgyën vmin:* el tud végezni, meg tud csinálni vmit (Palócság Nyr. XXII.33). *Elmenyen rajta:* eligazodik rajta (Erdély Szinnyei József).

ki-mëgy (*ki-menni*): 1. kificamodik (Tolna m., Székelyföld Tsz.); 2. kialszik. *Kimegy a tűz* (vö. geht aus) (Kassa és vid. Nyr. XX.573).

[lë-mëgy].

[Szólások]. *Lëmëgy a nyelvéről:* elfelejti. *Hamar lëmëgy az ember nyelvéről, a mit folyton nem gyakorol. Sok szép dalt tudtam, de már lëmëntek a nyelvemről* (Szeged Csaplár Benedek).

mëg-mëgy: 1. oda megy. *Mëgmënt* (Vas m. Kemenesalja, Jánosháza Nyr. XV.141); 2. *megmegyen:* megtérül (a vmire fordított fáradság v. költség) (Háromszék m. NyK. III.12); 3. megdöglik. *Megment* (Szatmár m. Porcsalma Nyr. V.91); 4. *mëg-mënyën* (a ruha): megfakul, szinehagyott lessz (Csík-Szentgyörgy Nyr. X.330).

rá-mëgy: rímel. *Hisz ez a vers nem mëgy rá* (Miskolc és vid. Nyr. VI.227).

MÉNCSËRËD-IK (*méncsöröd-ik;* — el*mecsered-ik* Székelyföld Győrffy Iván; ki*mécseredett* Szilágy m. Nyr. IX.563).

el-méncsërëdik (*el-méncsörödik, el-mecserëdik*): elkeseredik és mérgesen sírni kezd (Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Felméri Lajos). *Ha valami nem tetszik neki, mingyárt elméncseredik* (Háromszék m. Vadr.). *Ëccé csak úgy êméncsörödik, mind a zsidó-vecsörnye* (Udvarhely m. Nyr. V.175).

ki-méncsërëdik: vérmesen kidülled (a sok ivástól a szem) (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Vadr.).

rá-mecsërëdik: dühösen ráagyarkodik. *Ez al lëánka oan mérëgduda, hogy csak éppeng ëgy-két szóvâ megszidtam, s ugy reám mecseredett vala, hogy készképes lett vóna ak kést asz szüvembe szúrni* (Székelyföld Győrffy Iván).

MÉNCSËRËDËTT: vérmesen kidülledt (szem, a sok ivástól) (Székelyföld, Háromszék m. Tsz.; Kiss Mihály).

kimécseredett: vérmesen kidülledt (szem) v. megduzzadt (arc, a sok ivástól) (Szilágy m. Nyr. IX.563).

[MÉNCSËRËG], MECSËRËG: dühében sírva agyarkodik (Székelyföld Győrffy Iván; Csík m. Gyergyó vid. Kiss Mihály).

[MÉNCSËRÜL].

ki-méncsërül = *ki-méncsërëdik* (Háromszék m. Vadr.).

MËNDËGÉL (*mëndëgel* Háromszék m., Erdővidék Vadr. 161; *möndögel*tem Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 450).

MENEDÉKES: meneteles (Székelyföld Tsz.).

MENEGEL: mendegél (Háromszék m. MNy. VI.357).

MËNËGET (Vas m. Nyr. XVIII.144; Mátra vid. Nyr. XXII.335; *mëëget* Vas m. Őrség Nyr. VII.469; Göcsej Nyr. II.370; Göcsej, Páka Nyr. I.374; *möjöget* Hetés, Dobronak Nyr. II.323; III. 319; XIV.333; *mööget* Göcsej Nyr. III.179. 425; Göcsej, Páka Nyr. I.417; II.179); 1. *mënëget, mëëget, mööget:* mendegél, lépdel (Vas m. Nyr. XVIII.144; Göcsej Nyr. II.370; III.425; Mátra vid. Nyr. XXII.335). *Imme-ámma möjöget a zuton* (Hetés, Dobronak Nyr. XIV.333). *Mëgën csak mëëgetnek, ëccër csak tatánok mëgën ögy embört* (Göcsej Nyr. II.370). *Hát a mind mögy, mööget . . .* (Göcsej, Páka Nyr. I.417); 2. *mëëget:* járogat. *A kocsmábo mëëget* (Vas m. Őrség Nyr. VII.469); 3. *mëëget, möjöget, mööget:* megy. *Toább mëëgetëtt* (Göcsej, Páka Nyr. I.374). *Miko mööget, a bokáját mindig öggyü hajgállo* (Göcsej, Páka Nyr. II.179). *Autân osztán öggyüt möjögessünk: kettünek könnyebbebb lësz a gyárás* (Hetés, Dobronak Nyr. II.323). *Illen gyelës nap mét möjöget terijje* (Hetés, Dobronak Nyr. III.319).

be-mööget: bemegy. *Talánok ëgy naon rémséges nagy erdőt, ebbe bëmöögettek nyulásznya* (Göcsej Nyr. II.370).

ê-mëëget, e-mööget: elmegy. *Êmëëgettëk a templomba és mëgesküttek* (Göcsej Nyr. II.422). *Emöögetëtt a kiráho maga és mökkértë a lányát* (Göcsej Nyr. III.179).

ki-möjöget: kimegy. *Ha oton marad, azontosan kimöjöget a szakos utra* (Hetés, Dobronak Nyr. II.133).

MENEKIT: menekedtet, szabadít (el-, ki-, tőle) (Deésakna Nyr. I.382).

MENEKÜLT: kis helyre beszorított, rendesen cserépzsindelyből a szoba szögletébe rakott kályha (Szatmár Nyr. VII.190).

MËNÉL (*meniényi* Palócság, Gömör m. Tsz.; *mënél* Szlavónia Nyr. XXIII.216): 1. *meniényi:* mendegél, többször megy (Palócság, Gömör m. Tsz.); 2. *mënél:* megy, szokott menni (Szlavónia Nyr. XXIII.216).

[MËNÉS].

kimönés: ficamodás (Szeged Nyr. IV.178).

MÉNËS (*ménes, mënös*): ló (Székelyföld Nyr. II.470; Csík-Szentgyörgy Nyr. X.238). *Az én ménesem:* lovam (Marosszék Nyr. X.238). *Négy mënösse van:* négy lova (Udvarhely m. Keresztúr vid. Kiss Mihály). *Mikô nem ȧkȧrná a két mënös a szekeret birni, ütni-vágni kezte ő kigyême* (Udvarhely m. Korond Nyr. IV.141).

ménes-ijesztő: [tréf.] suba (Szentes Nyr. VI. 232).

MÉNËSÉS: ménesre vert, nem hámolt s nem nyergelt (ló) (Heves m. Névtelen 1840).

MËNET (el*ément* Csík-Szentgyörgy Nyr. X.

329; *mënt*re Hajdú m. Tetétlen, Kaba Nyr. XXIII. 37; eleves-*mënt*e Heves m. Sirok Nyr. VIII.567; *mennyet*nyi Nagy-Kúnság Nyr. III.367).

[Szólások]. *Mëglësz az ëggy mëntre:* eggy perc alatt (Hajdú m. Tetétlen, Kaba Nyr. XXIII.37).

elément: haladás, előmenetel (Csík-Szentgyörgy Nyr. X.329).

eleves-mënt[e]: előmenetel, gazdagodás (Heves m. Sirok Nyr. VIII.567).

[**MËNETNYI**]. *Madár-mennyetnyi főd:* messze vidék (Nagy-Kúnság Nyr. III.367).

MËNŐ (*mëü* Vas m. Őrség Nyr. VII.372). — *Mënöllen:* menés közben. *Csak úgy mënöllen fótam ëgy-kettőt* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI. 474).

[**fölmënő**].

[Szólások]. *Föménőre:* holdtöltekor (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.180).

MËNŐKE: 1. járni kezdő nyugtalan kis gyermek (Székelyföld Kiss Mihály); **2.** menni vágyás. *Benne van a menőke:* mehetnékje van (Győr m. Tsz.); **3.** menni való. *Menőkém van:* el kell mennem (Debrecen Nyr. IX.206). *Egy kis menőkém vôt* (Debrecen Nyr. VI.268).

1. **MËNTA** (*ménta* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286; fodor-, ló-, bors-, macska-, vízi-, lapos-*minta* Székelyföld Kiss Mihály).

[Szólások]. *Mi a mënta!* [tréf.]: mi a mennykő! (Kecskemét, Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

2. **MËNTA:** labdázók ,vára' (hosszú, keskeny négyszög, a melyet bottal húznak a földre) (Torontál m. Csóka Kálmány L. Szeged népe III.278).

1. **MENTÁS:** muskotályszőllő (Göcsej MNy. V.150; Baranya m. Tsz.).

[2. **MËNTÁS**].

mëntás-lapta: várbahajigáló (labdajáték) (Torontál m. Csóka Kálmány L. Szeged népe III. 278).

[**MENTËGETÖLŐDZ-IK**], **MENTÖGETÖLODZ-IK:** mentegetődzik (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.214).

MENTŐ: az övön eggy lefüggő bőrdarab, melyen a háló kötele jár (megkíméli a halász ruházatát a kötél dörzsölésétől) (Soprony m. Hegykő Herman O. Halászat K.).

[**MENTŐD-IK**].

mëg-mentődik: megmenekül, megszabadul. *Mëgmentődtem a bajtól* (Udvarhely m. Ferencz Miklós; Aranyosszék Pálfi Mór; Háromszék m. Erdélyi Lajos).

ki-mentődik: kimenekül (Szolnok-Doboka m. Retteg Köblös Samu).

MENTŐZ-IK: mentegetődzik (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.341; Győrffy Iván).

[**MENTS**].

mencs-út: kibúvó (ausweg) (Háromszék m. Sepsi-Szentgyörgy Nyr. IV.191).

[**MËNTSÉG**].

előmencség: előmenetel (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. XV.575).

MÉNZ-IK: párosodik. *Ménzik a lú* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.384).

1. **MËNY** (*meny*). *Mënyëm:* így szólítja és nevezi a bátya meg a néne az öccse feleségét (Somogy m. Nyr. XXI.528; Kún-Majsa Nyr. VIII. 470).

[**mëny-asszony**].

mënyasszony-látó: 1. a menyasszony ünnepies meglátogatása az esküvő utáni napon, midőn t. i. a család tagjai, közelebbi rokonai és bizalmasabb barátai összesereglenek, hogy az új menyecskét megtekintsék és a lakodalmi maradékokat elköltsék; **2.** *mënyasszony-látók:* a menyasszony-látóba menő vendégek (Bars m. Új-Bars Király Pál).

mënyëm-asszony: így szólítja az öcs a bátyja feleségét (Somogy m. Nyr. XXI.528).

[2. **MENY**].

meny-hal (*me*ⁱ*-hal* Gömör m. Hanva Nyr. XVIII. 457; *mé-hal* Boldva mell. Hidvég-Ardó, Komjáti, Szendrő, *mény-hal* Zala m. Tapolca, Nógrád m. Lázi Herman O. Halászat K.).

[**MËNYECSECSKE**], **MÖNYECSECSKE** [?]: menyecske (Tolna m. Bátta Nyr. XVIII.334).

MËNYECSKE (*menyeske* Szilágy m. Nyr. VII. 381; Király Pál; Szilágy m. Bürgezd Kerekes Ernő; *menyêske* Kalotaszeg Nyr. XX.468): **1.** fiatal asszony, a ki még nem szült (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.479); **2.** megesett személy, kurva (Székelyföld Tsz.; Keleti Székelység MNy. V.363; Háromszék m. MNy. V.243; Nyr. VIII. 474; Vadr. 554; Győrffy Iván; Hol? Nyr. III. 261); **3.** a borsajtó fölső lapja (Győr-Sz.-Márton Bódiss Jusztín).

[**mënyecske-szëmű**].

mënyecskeszëmű-csillag: a Venus és más nagyon ragyogó csillagok (Szeged vid. Csaplár Benedek).

MENYECSKECSKE: kis menyecske (Háromszék m. Vadr. 553).

MËNYEKZŐ (*menekező* Moldvai csáng. Nyr. IX.485; *mënyekëző* Soprony m. Kisfalud, Miháli Nyr. XXII.522; Székelyföld Győrffy Iván; *menyeköző* Soprony m. Tsz.; *menyezgő* Szatmár m. Avas-Ujváros Nyr. XIX. 382).

MËNYÉT (*mënyet* Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Kiss Mihály).

mënyét-asszony (Zala m. Szepezd Nyr. XVII. 236; *mënyet-asszon* Zala m. Hetés Bellosich Bálint; *mënyét-asszon* Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.86; Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VII. 475; *mönyed-asszony* Zala m. NyK. XXIV.138; Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.280): menyét.

[MËNYÉTKE], MËNETKE (Palócság Nyr. XXI.314; XXII.77; Gömör m. Nyr. XVIII.455; *menëtke* Zemplén m. Nyr. IV.522; *menetke* Tokaj Nyr. XIX. 384; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X. 279): ∾.

[MËNYÍT].

ki-mënyít: kificamít (Gömör m. Nyr. XVIII. 501; Rozsnyó Nyr. VIII.565).

[MËNYÜL].

ki-mënyül (*ki-mënyűl, ki-menyűl*): kificamodik (Csallóköz Csaplár Benedek; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.378; Mátyusföldе Nyr. XVII.479; Érsekujvár Nyr. VII.40; Rozsnyó Nyr. VIII.565; Erdély, Székelyföld Tsz.).

MËNYÜLÉS: ficamodás (Pozsony m. Tárnok Nyr. VIII.44).

[MËNNY].

mënny-dörög (*möndörög* Hódmező-Vásárhely Nyr. V.417).

mënnydörgő (*mendergő* ménkő Abaúj m. Szikszó Király Pál; *möndörgő*-fű Hol? Tsz.).

möndörgő-fű: fülfű (Hol? Tsz.).

mënnydörgős (*mendergős* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.38; *mëndërgüs* mënkü Vas m. Őrség Nyr. VII.271; *möndörgüs* ménkü Somogy m. Sándor József). — *Nagy mendergős*: mennykő nagy. *Te ëggy nagy mendergős ember vagy* (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.38).

mënny-ég: menny (Székelyföld Nyr. V.423). *Mi jatyánk isten, ki vagy a mönnyékbe* (Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe Nyr. II.114), *Mikô szent József főmönt a mönyégbe* (Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.175). *Elvitteik á zánygyálok á feᵓdreᵓ fël a mënyeigbe* (Gömör m. Runya Nyr. XIX.523). *Szájjon a mennyégbűl áldás fejekre* (Bihar m. Székelyhíd Nyr. VI.184). *Dicsértessék a Jézus a magas mennyégben* (Háromszék m. Nyr. V.185).

mënny-kő (*mën-kő* Erdővidék Nyr. IX.35; *mén-kő* Orosháza Nyr. V.327; Rimaszombat Nyr. V.517; VI.83; Abaúj m. Szikszó Király Pál; Udvarhely m. Nyr. IV.228; Segesvár Nyr. IX.44; *mën-kü* Vas m. Őrség Nyr. VII.271; *men-kü* Zala m. Tapolca Nyr. IX.229; *mén-kü* Vas m. Őrség Nyr. III.222; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. V.285; VI.419; Veszprém m. Csetény Nyr. III.323. 372; Somogy m. Zich Nyr. VIII.520; *mën-kü* Veszprém m. Nyr. IV.514; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. IV.92; *men-kű* Debrecen Nyr. V.141; Érmellék Nyr. III.334; Bihar m. Székelyhíd Nyr. V.264; Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.519; *mén-kű* Somogy m. Király Pál; Bács m. Martonos Székely Sándor; Tata vid. Nyr. V.325; Debrecen Nyr. IX. 266; *mé˜-kü* Nagy-Kőrös Nyr. VIII.460).

[Szólások]. *Ménkű lëgyën a nyári kalapja!* [tréf. átk.] (Baranya m. Patacs vid. Csaplár Benedek).

menkő-fagó: villámhárító (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.143).

menkü-szivó: ∾. *Menküszivó házba lakó?* = villámhárítóval ellátott házban (Veszprém Nyr. XIII.42).

[mënny-ország].

mënyország-kulcsa: primula veris (Keszthely vid. Csaplár Benedek).

mënnybe-lépő: rongyos cipő (Bars m. Léva Czimmermann János).

mënnybelépő-cipő: otromba nagy cipő (Baranya m. Bélye Nyr. XV.373).

[mënnybe-mënő].

mënnybemënőz: ‚mennybemenő' nevű játékot játszik (Csík m. Nyr. VIII.380).

mënnybemënőzés: eggy gyermekjáték (Csík m. Nyr. VIII.380).

[MËNNYEI].

mënyei-bögyörő: krumpli-núdli (‚angyal-bögyörő') (Gömör m. Nyr. XXII.480).

mënnyei-létra: [tréf.] hosszú legény (Fehér m. Nyr. IX.284).

MENNYI (*mennê* Moldvai csáng. Nyr. IX.485; *menye* Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Csík m. Nyr. VIII.380; Simonyi Zs. Tüzetes M. Nyelvtan I.567; Kiss Mihály; *menyé* Székelyföld Kriza; *minyi* Palócság Nyr. VI.466; Szlavónia Nyr. XXIII.265). — *Mennyirag*: mennyire (Göcsej Nyr. XIV.163).

1\. **MER** (*mér* Debrecen Nyr. VIII.45; IX.161; Szatmár Nyr. IX.264; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI. 286; Bánffy-Hunyad Nyr. X.21; *mír* Kalotaszeg, Zsobok Melich János). *Erre se mért ráhallgatni* (Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.188). *Nehogy mérjenek menni!* (Kalotaszeg, Zsobok Melich János). *Ne mérj hezzanyolni!* (Erdővidék Gyulafejérvári Főgimn. Értesítője 1888—89. 4).

mér-mondás: merész szókimondás. *Nem fílsz, hogy az a mér-mondás még ëccer bajba kerít?* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.288).

mér-mondó: merész szókimondó (Szatmár m. Nagybánya MNy. VI.342; Nyr. X.288; Zolnai Gyula; Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.236).

2. **MER** [merít] (*mêr* Palócság Nyr. XXI.217. 460; XXII.77).

[1. **MÉR**].

[Szólások]. *Kűhő legyen mírve* [babonás szólás, melyet akkor alkalmaz a beszélő, mikor vkinek a sebe helyét v. nagyságát a maga testén mutatja, mert azt hiszi, hogy ha e mondást elhagyná, neki is ugyanolyan sebe támadna a mutatott helyen; tréfából akkor is mondják, mikor azt akarják mutatni, hogy vkinek nagyot mondó v. hetvenkedő beszédjét félig csodálják, félig nem hiszik] (Dunántúl Nyr. XI.334). *Kőhöz legyen mérve!* (Zilah, Torda, Szolnok-Doboka m. Erdélyi Lajos). *Köz legyen mérve:* ∾ (Maros-Torda m. Mező-Kövesd Ravasz Árpád). *Ide mért në lëgyën:* ∾ (Háromszék m. Erdélyi Lajos) [vö. *közmét*].

[**el-mér**].

[Szólások]. *Nagyon elméri a farkát*: kelleténél többre becsül vmit (Nagykún-Karcag Nyr. VII. 274 [itt *elmeri* nyilván hiba]).

[2. **MÉR**].

mér-föld (*mê-fᵉőd* Palócság Nyr. XXI.509; *méj-főd* Sátoralja-Ujhely Nyr. XVII.280; *mêly-fᵉőd* Palócság Nyr. XXI.509; *mély-föld* Nógrád m. Nyr. IV.142; Gömör, Torna m. Tsz.; *mêrt-fᵉőd* Palócság Nyr. XXI.509; *mí-főd* Debrecen Nyr. IX.476).

MÉRÁSZ: gabonát ki- s bemérő (Vas m. Kassai J. Szókönyv III.352; Kemenesalja Tsz.).

MĔRC: picike (Békés m. Balog István).

MÉRCE (Balaton mell. Tsz.; Tolna m. Nyr. VI.524; Fehér m., Debrecen, Sárospatak Erdélyi J. Népd. és mond. II.211; Bereg m. Nagy-Bereg Herman O. Halászat K.; Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Nyr. VI.473; *merce* Somogy m. Nyr. XVII.565; Vas m. Kassai J. Szókönyv III.173. 352; Tolna m. Gyönk Nyr. V.379; Székelyföld Kőváry László 1842; *mêrce* Zala m. Kővágó-Örs, Révfülöp Nyr. XIX.96. 141; *mirce* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.383): **1.** gabonamérő v. vámszedő edény (külömböző nagyságú: Dunántúl fél pozsonyi mérő = eggy véka, a Székelyföldön négy kupa = negyed véka); **2.** *mérce:* jó félliteres, fűzvesszőből fonott mérték, a melybe tíz krajcár ára csík fér (Bereg m. Nagy-Bereg Herman O. Halászat K.).

MÉRCSIGÉL: méreget (Heves m. Névtelen 1840) [vö. *méricsgél*].

MÉRCSIKÉL (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 286; Szeged, Kecskemét Csaplár Benedek; *mircsikél* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.383): ∾ [vö. *méricskél*].

MERECS: kis karó, a melyhez a csónakot hozzákötik (Komárom Herman O. Halászat K.).

MERĔCSKE (Mátyusfölde Nyr. XX.171; Komárom m. Kürth Nyr. XIX.187; *mericske* Kecskemét Nyr. XII.283): meregető edény.

[**MERED**].

föl-mered (*fel-mered*): fölfordul, fölbukik. *A mint fejbe üttem, ëccörre fölmerett* (Dráva mell. Nyr. V.521). *Úgy mëgütöttem, hogy mingyá fölmerett* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284). *Ugy fölmerett az asztal mellett* (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.142). *Felmeredt:* [megvetőleg mondva] fölfordult, meghalt (Székelyföld Tsz.).

lë-mered: lefordul, lebukik. *Lëmerettem a fáru* (Dráva mell. Nyr. V.521). *Úgy mëgdöccent a kocsi, minnyán lëmerettünk rúla* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284).

rá-mered: rámereszti a szemét, rábámészkodik (Kecskemét Csaplár Benedek).

MEREDĔK (*meredek, meredök*): **1.** meredek hágó (Csík-Szentgyörgy Nyr. X.331). *Le akarok szálani, mett igön nagy a meredök, lóháton nem lehet itt bémönni* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 444); **2.** hát- v. derék-merevedés, hűlésből eredt hátfájás (Sárospatak vid. Zoványi Jenő). *A hátába állott a meredek* (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.353). *Meredek ált a derekába* [a nagy ijedtségtől] (Zemplén m. Kóssa Albert); **3.** oldalnyilallás (Eszék vid. Tsz.; Nógrád m. Nyr. V.182). *Szur a meredĕk* (Dráva mell. Nyr. VI.374). *A rémű hajtásba annyira szúrt a meredĕk, hogy osztáng még strabba së gyühettem* (Eszék vid. Nyr. VII.277).

[**MEREDÉLY**], **MEREDÍJ**: [?] (Mezőtúr Nyr. VIII.360).

MEREDĔZ[-IK]: tétlenül ácsorog, támolyog, ténfereg. *Në meredëzz hiába, hanem tégy valami hasznost* (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek). *Në meredëzz itt elé s hátra, láss valami dologhoz* (Székelyföld Győrffy Iván).

[**MEREDT**].

meredt-lyuku: nagyon ritkás belű (kenyér: a melyben sülés közben nagy lyukak képződtek) (Mezőtúr Nyr. X.336).

MÉRĔG: **1.** genyedtség; **2.** baromfinak a hízókája (a püspökfalatja fölött) (Székelyföld Kiss Mihály).

[Szólások]. *Mérgem van rá:* bosszankodom rá (Zala m. Hetés Nyr. I.423).

mérĕg-dagály (*mérëg-dagáj*): mérgeskedő, méregzsák, méregtarisznya (Székelyföld Ferenczi János; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *dagály*].

mérĕg-duda (*mereg-duda* [?] Baranya m. Kassai J. Szókönyv III.355): ∾ (Szeged Csaplár Benedek; Székelyföld Győrffy Iván, Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.341; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

méreg-fű: farkasfű (euphorbia palustris) (Székelyföld Herman O. Halászat K.).

[**mereg-húr**].

[Szólások]. *Megenné a mereghúrt is:* nagyon éhes (Heves m. Névtelen 1840).

mérëg-possz: kevély mérges (Székelyföld Kiss Mihály).

méreg-tok: méregzsák. *Né, né, a méregtok, mingyán megpukkad mérgében!* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.427).

méreg-tutu (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály, Győrffy Iván, Éltes Károly, Fejér József; *méregtutuj* Háromszék m. MNy. VI.341; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

méreg-viz: kézen v. lábon támadt s utóbb elpattant hólyagból folyó víz (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

[**mérëg-vonó**].

méregvonó-fű: cerinthe minor (Balaton mell. Földrajzi Közl. 1894. 66).

MÉREGÉL: méreget (Háromszék m. MNy. VI. 357).

1. **MERËGET** (*merjöget* [meresztget] Kis-Kún-Halas Nyr. XV.214).

2. **MERËGET** (*meriget* [merítget] Kis-Kún-Halas Nyr. XV.214).

MERËGETŐ: **1.** meregető edény (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Kiss Mihály, Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.341; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); **2.** *merögető:* merítő-háló (Baranya m. Ormányság Nyr. II.137); **3.** folyóvízbe benyúló kis hidas, lépcsőzetesen v. padoltan készített hely, a melyről vizet merítenek v. a melyen mosnak (Székelyföld Kiss Mihály). *Menj ki a meregetőre mosni* (Csík m. MNy. VI.175).

MEREGGYŰ (Kőrös-Tarcsa Herman O. Halászat K.; *merede* Soprony m. Hegykő Herman O. Halászat K.; *meredő* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286; *meriggyő* Bodrog mell. Herman O. Halászat K.): merítő háló, szák [vö. *merettyű*].

MÉREKEZ-IK: mérkőzik (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.476).

MERËKLYE, MERËGLYE (*merëkje, merëgje, merëkle, merögle, meröglye; — merëke, mereke* Székelyföld Andrássy Antal 1843; Győrffy Iván; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.574; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XIX.336; Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János; *merikle* Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. XV.575): **1.** rövidebb v. hosszabb karóféle: a) petrencerúd, széna- v. szalma-hordásra v. rakásra való karó v. rúd, a melynek eggyik vége jól ki van hegyezve s a közepén alul faszeg van rajta általütve (Szilágy m. Nyr. IX.564; Szilágy m. Perecsen Kerekes Ernő; Székelyföld Kassai J. Szókönyv III.353; Tsz.; Nyr. V.568; Kőváry László 1842; Andrássy Antal 1843; Udvarhely m. Király Pál; Háromszék m. Nyr. IX.32; Csík m. Tsz.). *Egy merëkje szalma* v. *széna:* a menynyit a petrencerúdra tűzve eggy ember elbír (Csík m. Nyr. VIII.380); b) szőllő-, bab- v. borsókaró (Baranya m. Kassai J. Szókönyv III.116. 353. 355; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; Pest m. Szeremle Nyr. XVI.505); c) mind a két végén kihegyezett rövid karó, a milyenekkel az asztagok és a kazlak kerületét körültüzdelik, hogy a tetejükbe hányt szalmafödélzetet tartsák (Dunántúl Erdészeti Lapok XXII.861; Balaton mell. Tsz.; Zala m. Orosztony Nyr. XXIV.384; Somogy m. Kubinyi-Vahot: Magyar- és Erdélyország Képekben III.40; Nyr. XIV.479; Göcsej MNy. II.414; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. XV.575; Baranya m. Ormányság Tsz.; Nyr. II.137; Hol? Tsz.); d) rakonca, az eplény végébe való darab fa (Marcal mell. Tsz.); e) azon karók, a melyek közé a marázsa- v. mét-hálót kifeszitik (Tisza mell. Tsz.; Herman O. Halászat K.); f) a csík-kas vázát alkotó veszszők (a melyek a kas hosszában futnak) (Bereg m. Dercen Herman O. Halászat K.); **2.** kis boglya, petrence (Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.226; XIV.476; Szinyérváralja vid. Nyr. XV.189; Székelyföld Tsz.; Nyr. IV.236; V.423; Kőváry László 1842, Győrffy Iván, Zoványi Jenő; Udvarhely m. Nyr. XVII.432; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.574; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Erdővidék Király Pál; Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János; Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XIX.336). *Külömb meregjét rakott, mint akármejik olá* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.226). *Ebb' a bugja szénába tizenkét merekje van belerakva* (Székelyföld Győrffy Iván).

[**MEREKLYÉS**].

merekjés-villa = *mereklye* 1. a (Székelyföld Tsz.).

MÉREL: mér. *Itt a pálinka mérelve* (Csík m. Kászon-Jakabfalva Nyr. VIII.336).

MERËNDE (*merënde, merende* Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.527; Hétfalu, Zajzon Nyr. III.373; Hétfalu, Bácsfalu Nyr. III.564; *mërinda* Beszterce-Naszód m. Zselyk Nyr. XVIII.576; *mëringya, meringya* Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.236; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.382; Szamosujvár Kovács József; Szolnok-Doboka m. Nagy-Ilonda Vékony Jenő; Hunyad m. Bordeaux Árpád; *méringya* Szolnok-Doboka m. Bethlen Kóbori János): útravaló (eleség).

mërinda-ruha: asztalkendő, a melybe az útravalót takarják (Beszterce-Naszód m. Zselyk Nyr. XVIII.576).

MERËNDÉL: föltarisznyál, eleséget pakol (az útra, erdőre v. mezőre menőnek) (Brassó m.

Hétfalu Nyr. XVI.527; Brassó m. Tatrang, Zajzon Nyr. II.523; III.373).

[**MERËNDÉS**].

merendés-ruha: asztalkendő, a melybe az útravalót takarják (Brassó m. Hétfalu Nyr. III. 373).

1. **MERËNGET:** meresztget (Háromszék m. Győrffy Iván). *Szemeit felfelé merengeti* (Háromszék m. Vadr. 363).

2. **MERENGET** (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.106, III.351; *meringet* Háromszék m. Kiss Mihály): mereget, merítget.

MERËNKE: merítő sajtár (Háromszék m. MNy. VI.342; Vadr.).

MERËNKËD-IK: kételkedve készül átugrani (árkot) (Háromszék m. MNy. VI.341; Vadr.; Győrffy Iván).

[**MERËS**; vö. *merős*].

[**meres-merő, meres-merev-**]. *Meres-mereven:* egészen, teljesen (Bánffy-Hunyad Nyr. X.22). *Meres-merevin:* ∾ (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.560). *Merës-merevűl:* ∾ (Hajdú m. Földes Nyr. III.181).

MÉRÉS: halmérő hely [?]. *Lám itt a mérésën én is mëgrakottam. Mink vëttük a halat mérésën tizënkét ëgy fértájon* (Eszék vid. Nyr. VII. 231).

MERÉSZ (*méresz* Szatmár m. Börvely Czimmermann János; *mérész* Szatmár m. Nagybánya Zolnai Gyula; Hegyalja, Erdély Kassai J. Szókönyv II.406; III.351; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *mêrêsz, mêrêsz, merêsz* Palócság Nyr. XXI.217): merészség. *Nagy merészük van a szëngáliaknak* (Veszprém m. Nyr. VI.318).

MERÉSZËL (*mérészel* Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

MERESZKËD-IK: henyélve bámészkodik (Csallóköz Csaplár Benedek).

rá- v. rëa-mereszkëdik: 1. rátehenkedik, lomhán rádől v. belekapaszkodik. *Ugyan ne mereszkeggy rám, mint a tehén!* (Alföld [?] Nyr. XV. 187); 2. rámereszti a szemét, rábámészkodik (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.346; Vadr.).

MERÉSZSÉG (*mérészség* Székelyföld Kiss Mihály).

MERESZT: feszít (Szatmár vid. Tsz.).

föl-mereszt: fölfordít, fölbuktat. *Maj fölmeresztlek* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284).

MERESZTŐ: dunyha-héj (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841).

MERETTYŰ (Latorca mell. Herman O. Halászat K.; *mereccső* Szlavónia Nyr. XXIII.358; *merettyű* Székelyföld Nyr. V.423): merítő háló, szák [vö. *mereggyű*].

MEREVÉNY: merő, tiszta (Mátyusfölde Nyr. XX.168; Komárom m. Kürth Nyr. XIX.188).

MEREVÉSZKÖD-IK: henyélve bámészkodik (Szeged Csaplár Benedek).

MÉRGED: mérgesedik, méregre fakad (Csallóköz Nyr. I.280; Csaplár Benedek).

el-mérged[-ik]: 1. elmérgesedik (seb) (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286); 2. elkopik. *Elmérgett má a nadrágom térgye* (Veszprém m. Szentgál Nyr. III.89).

mëg-mérged: megharagszik (Csallóköz Csaplár Benedek; Pozsony m. Dudvág és Feketevíz mell. Ürményi László).

MÉRGEDZ-IK: mérgesedik (Székelyföld Kiss Mihály).

MÉRGEL: mérgesít, haragít (Háromszék m. MNy. VI.341; Győrffy Iván).

fő-mérgel: fölmérgesedik, megharagszik. *Ha az ember főboszűl vagy fömérgel, sokszor a maga kára fejibe dógozik* (Veszprém m. Enying Simonyi Zsigmond).

MÉRGES (*mërgës* Vas m. Őrség Nyr. VII.271. 330; *mörges* Göcsej MNy. II.410. 413; Hetés, Dobronak Nyr. II.234; Somogy m. Nyr. II.376; X.476; *mörgös* Baranya m. Ormányság Nyr. III. 230).

MÉRGESZTEL: mérgesít, haragít (Csallóköz Nyr. I.280).

MÉRGIT (*mörgit* Baranya m. Ormányság Nyr. XI.477): ∾ (Csallóköz, Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.341; Győrffy Iván). *Ne mörgitsen kee* (Ormányság Nyr. XI.477).

el-mérgit: elcserél [?] (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.182).

fel-mérgit: fölmérgesít, megharagít (Székelyföld Csaplár Benedek). *Még az epétlen galambot is felmérgítené ez a gonosz ember* (Csallóköz Csaplár Benedek).

[**MÉRGÜL**].

el-mérgül (*el-mírgül*): elmérgesedik (seb, daganat) (Pest m. Nyr. XII.186; Székelyföld Kiss Mihály).

MERI: mersz, bátorság. *Nincs meri* (Debrecen Nyr. IX.206). *Tenné, de nincs meri* (Heves m. Névtelen 1840). *Ha vóna meri, mint a mi nincs* (Gyöngyös Nyr. IX.331).

MÉRICSGÉL (Csallóköz Csaplár Benedek; *mérëcsgél* Csallóköz Csaplár Benedek; *méridsgél* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.214): méreget [vö. *mércsigél*].

MERICSKÉL: mereget, merítget (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

MÉRICSKÉL (Kecskemét Csaplár Benedek; *mérëcskél* Csallóköz Csaplár Benedek; *mîrecskünyi* Veszprém m. Csetény Nyr. XVIII.374): ∾. *Ludas Matyi csak odamëgy a fát mîrecskünyi* (Veszprém m. Csetény Nyr. XVIII.374) [vö. *mércsikél*].

MERICSKŐ, MERICSKÓ: 1. *mericskő:* szapoly (hosszabb v. rövidebb nyelű merítő eszköz fából; a víznek a csónakból való kihányására és ivásra is szolgál) (Fehér m. Velencei-tó mell. Herman O. Halászat K.); 2. *mericskó:* kissebbfajta bormérő edény (fickó) (Hont m. Nyr. V. 426).

MÉRIKÓ: mersz, bátorság. *Volt olyan mérikóm* (Szabolcs m. Kis-Besenyőd Nyr. IX.137).

MERINDÁRICA: asztalkendő, a melybe az útravalót [vö. *merënde*] takarják (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.382).

MËRINGYÁR: ∾ (Szamosujvár Kovács József).

MERITTŐ: folyóvízbe benyúló kis hidas, lépcsőzetesen v. padoltan készített hely, a melyen állva merítenek vizet (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

1. **MERKËL** (*merköl*): 1. fejét előre nyújtva vadul néz (mint a bőszült bika v. bivaly) (Székelyföld Tsz.; Kőváry László 1842). *Ugy merköl mind ëgy bika* (Udvarhely m. Homoród vid. Nyr. XXIII.44). *Vigyázzatok te, az istenétt; az a bihal nagy csuda ha nem döfős, oan rusnyán merkël* (Székelyföld Győrffy Iván); 2. magában duzzog (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.); 3. bőg, sír. *Ne sírj! Ne rőköjj! Ne merkejj!* (Háromszék m. Vadr. 360). *Ne merkejj többet mán no! Dug bé immán no; ne merkejj annyit!* (Erdővidék Nyr. VIII.188; IX.35).

[2. **MERKËL**], **MÉRKÖL** (Kis-Kún-Majsa Nyr. I.420; *mirkő* Kecskemét Nyr. XII.283): betűz, betűt hímez (merken). *Nagy arany bëtűk vótak bele mérkölve* (Kis-Kún-Majsa Nyr. I.420).

MÉRKÉL (*mêrkê, mêrkêl* Palócság Nyr. XXI. 217. 364. 419): méreget.

MERKŐCE (Baranya m. és hely nélkül Tsz.; *merkice* Göcsej Nyr. XVIII.127): sárgarépa.

MÉRKŐZ-IK: a tekéző (= csűdöző) játék megkezdése előtt a két részre oszlott játszók két legnagyobbika, úgy hogy az eggyik megfogja eggy bot végét, azután a másik följebb fogja, s így folytatják váltogatva, s a melyik legfölül fogja legalább is két újjal, az a győztes; ha pedig nem maradt neki a fogásra legalább két újjnyi hely, akkor a botot úgy a mint megfogta, húsz lépésnyire kell kidobnia, külömben az ellenfél a győztes (Torontál m. Csóka Kálmány L. Szeged népe III.276).

MERNÁM: mersz, bátorság (Vas m. Kemenesalja, Pápa vid. Tsz.).

MÉRNÖK (*mérnek* Kun-Majsa Nyr. VIII.470; *mértök, mértökös* Szlavónia Nyr. V.12; *mértökös* Szlavónia, Kórógy Király Pál).

MËRNYÁKOL: nyávog (a macska) (Hont m. Nyr. V.474).

MËRNYÁSZ: mersz, bátorság (Veszprém m. Várpalota Nyr. XXI.477). *No hires, van-ë mërnyászod ide jönni?* (Győr Nyr. XIV.280).

MERNYEDËZ (*mernyedöz*): 1. feszelegve megy (Komárom m. Füss Gaál Mihály); 2. bizsereg. *Mernyedöznek a kukacok a sajtban* (Zala m. Alsó-Lendva vid. Vörös Balduin; Baranya m. Nyr. II.184).

[MERŐ, MEREV-].

[Szólások]. *Meren:* egészen, teljesen (Heves és Borsod m. Nyr. VIII.569). *Merén:* 1. ∾ (Vas m. Bögöte Nyr. XVI.92); 2. eggyre, folyton, szüntelen (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.527; Király Pál; Brassó m. Tatrang Nyr. II.523). *Péter a lovával merén kerpácskodik a határban* (Hétfalu Nyr. XVI.526). [*Furust*] *tennap is mind merén szökték* [táncoltatták]. *Most mind merén hasal a talpán* [lócán] (Brassó m. Hosszúfalu Nyr. XXII.238). *Mind merén járkált a ciherbe a piskával* (Brassó m. Hosszúfalu Nyr. XXII.284). *Mereün:* egészen, teljesen (Heves és Borsod m. Nyr. VIII.569). *Merevën:* ∾. *Merevën kifót* (Vas m. Őrség Nyr. I.421). *Eszt a vágót merevën fő kö kapányi vaj pedig ájnyi* (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.182). *Mi van a szekéren, atyafi? — Zab. — Merevën?* [azaz: semmi egyéb?] — *Merevën* (Somogy és Baranya m. Király Pál). *Merevén:* egészen, teljesen, mind (Soprony m., Rába-Bogyoszló, Vas m. Kemenesalja, Pápa vid. Tsz.). *Od ben vót merevén* (Zala m. Lesence-Istvánd Nyr. XVI.93). *Tisztán, merevén magándi szómán fekszik* (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI. 420). *El köll* [az ólat] *bontani merevén* (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.468). *Merevén elmentek* (Zala m. Orosztony Nyr. XIV.384). *Merevén öszszetört a tojás. Merevén lepiszkolta magát* (Kecskemét, Szeged, Csaplár Benedek). *A kapuja meg a többi ajtó a leggyönyörűbb drágakövekkel volt merevén kirakva* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.447). *Merevién akkora* (Vas m. Baltavár Nyr. X.183). *Merevént:* ∾. *Merevént mind êtisztúggyatok innen mos mingyá!* (Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.83). *Merevin, mereviñ:* ∾ (Soprony m. Csepreg Nyr. II.372; Soprony m. Répce mell. Nyr. II.560; Rábaköz MNy. III.244; Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.143; Zala m. Hetés Nyr. II.44). *Merevin leves vót, borsujja alig vót* [a borsólevesnek] (Vas m. Őrség Nyr. VII.468). *Merét, merőt:* merőben, folyton (Háromszék m. Vadr.; Győrffy Iván). *Ma merét* (v. *merőt*) *dolgoztam* (Háromszék m. MNy. VI.341). *Merejében:* nyomban (Tisza-Roff Markovics Sándor). *A ki ezt a mi beszédünket hallja, úgy mondja ki, hogy merejébe sóbálvánnyá változik* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.321). *Merejibe, mereibe:* merőben, teljesen (Udvarhely m. Nyr. IV.275; Háromszék m. MNy. VI.210; Háromszék m. Uzon Erdélyi

Lajos). *Mereül:* ∾ (Heves m. Névtelen 1840). *Merevűl, merejűl:* ∾. *Merevűl vizes volt* (Békés m. Simonyi Zs. Tüzetes M. Nyelvtan I.503). *Merejűl vizes volt* (Szabolcs m. Simonyi Zs. Tüzetes M. Nyelvtan I.503). *Úgy fejbe csapták az embert, hogy merejül meghalt* (Heves m. Kompolt Király Pál). *Csupa merejű [víz]:* csupa merő [víz] Mátra vid. Nyr. XXII.240). *Merőbe megjettem, hogy fejem nékül kell csakugyan maradnom* (Háromszék m. Vadr. 431). *Egész merőben oda van:* nagy beteg (Torda-Aranyos m. Gerend Nyr. XXIII.577).

merő-széna: első hajtású széna, melyet tavasz végével kaszálnak. *Az én sovány rétem csak merő-szénára* (v. *merőre*) *kaszálható, a sarjút ritkán adja ki* (Csallóköz Csaplár Benedek).

MÉRŐ: mérleg (Székelyföld Kiss Mihály).

[Szólások]. *A földje mérő az enyimmel:* akkora, mint az enyém (Székelyföld Nyr. VIII.515).

[MERŐDÖS].

[merődös-merő]. *Merődös-merejibe:* egészen, teljesen, merőben (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

MERŐKE: füles fapohár (Baranya m. Nyr. V.331).

[MERŐS]. *Merősleg:* egészen, teljesen, merőben (Háromszék m. MNy. VI.341; Győrffy Iván). *Merőst:* ∾ (Háromszék m. Kiss Mihály) [vö. *merës*].

[merős-merő]. *Merős-merőbe:* ∾. *A tüzet merős-merőbe kiótotta* (Háromszék m. Vadr. 408). *Mind a két csonka keze merős-merőbe kiépült* (Háromszék m. Vadr. 417). *Merős-mereibe:* ∾ (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.341; Vadr. 509a). *Az udvart merős-merejibe megsepertem* (Csík-Szentgyörgy Nyr. X.331).

MERRE (*mérre* Eger vid. Nyr. XVII.476; *meőre* Mátra vid. Nyr. XXII.335; Heves m. Parád Nyr. XXII.475; *mőre* Palócság Nyr. XXI. 308; XXII.77; *mőre* Aszód Nyr. I.276; Kún-Majsa Nyr. VIII.470; Csongrád m. Algyő Nyr. VIII.516; Arad m. Pécska Nyr. VII.123; Kálmány L. Koszorúk I.241; Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.174; Mátyusfölde Nyr. IV.174; Palócság Nyr. XXIII.192. 284; Esztergom Nyr. III.34; Esztergom vid. Nyr. XIX. 239; Vác Czech János 1840; Hont m. Nyr. V. 474; Hont m. Kovár és vid. Nyr. XVI.526; XVII. 42; Nógrád m. Szirák Békássy Sándor; Rozsnyó Nyr. VIII.567; *mőrre* Dunántúl, Gömör és Torna m. Tsz.; Nógrád m. Terbeléd Nyr. XXII.574).

MERRÜNNEN, MERRÜNNET (*merrünnen* Háromszék m. Győrffy Iván; *merrünnet, merrünnett* Szilágy m. Nyr. IX.564; Háromszék m. NyK. III.6; Vadr. 509a); merről? merről felől?

MERRÜNT: mely tájon? hol? (Szilágy m. Nyr. IX.564; Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.341; Vadr.).

[MÉRSEKÉL], MÍRSEKÉL: méreget (Nagy-Kúnság Nyr. III.281).

MERSËTT: nyavalyás, fonnyadt (Dráva mell. Nyr. V.521).

MERT (*me* Szeged vid. Nyr. II.85; Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.181; Szatmár m. Patóháza Nyr. XIII.572; Zemplén m. Deregnyő Nyr. VII.474; Udvarhely m. Nyr. IV.32; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.574; Szolnok-Doboka m. Nyr. X.474; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XII.277. 562; XXII.331; Deés Nyr. XI.526; XII.140. 185; Moldvai csáng. Nyr. III.53; *mê* Soprony m. Röjtök Nyr. III.465; Veszprém m. Nyr. VII.36; Szeged és vid. Nyr. III.227. 277. 321. 366; IV.83. 137. 178; VIII.461; Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.335; Bánffy-Hunyad Nyr. XVII.143; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 458; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XIV.574; Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII. 407; Beszterce-Naszód m. Zselyk Nyr. XXII.376; *mer* Dunántúl Nyr. XVI.190; Veszprém Nyr. VIII.329; Eszék vid. Nyr. VII.231; Kecskemét Nyr. IX.360; Nagy-Szalonta Nyr. XII.376; Arad vid. Nyr. VII.233; Heves m. Pásztó Nyr. VIII.285; Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.327; IX.131; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.426; Maros-Torda m. Nyárád mell. Nyr. VIII.280; Brassó m. Tatrang Nyr. II.523; Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII. 407; *mér* Göcsej Nyr. XII.142; Göcsej, Páka Nyr. I.374; *merd* Répce mell. Nyr. XX.367; Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.196; Torontál m. Deszk Kálmány L. Szeged népe III.41; Gömör m. Nyr. XVIII.455; Gömör m. Hanva Nyr. XX.142; *mët* Vas m. Szalafő Nyr. VII.181; *met* Vas m. Őrség Nyr. IV.38; Baranya m. Ormányság Nyr. III.286; Csallóköz Nyr. XV.473; Székelyföld Nyr. V.122. 123. 174. 220; Udvarhely m. Nyr. III.513. 553; IV.80. 227. 371. 478; VI.465. 517; XI.37; Udvarhely m. Korond Nyr. IV.181. 235; Székely-Udvarhely, Bethlenfalva Nyr. VII.377. 384; Homoród-Almás Nyr. V.266; VII.95; Háromszék m. Vadr.; Nyr. IV.469. 568; V.466; Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.374. 429; Erdővidék Nyr. XIII.576; Csík m. Nyr. IV.471; V.468. 519; VII.472; VIII. 182; XII.524; XIII.378; Csík-Szentkirály Nyr. VIII.190; X.94; XII.384; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII.89. 230; X.43; Csík m. Ditró Nyr. VI.177; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XII.277; Moldva, Klézse Nyr. III.285. 335; *mêt* Tiszahát Nyr. VIII. 177; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XVI.43. 85; Déva Nyr. XV.516; *mét* Vas m. Őrség Nyr. II. 41; IV.426. 472; V.126; VII.468; XII.380. 476; Zala m. Hetés Nyr. II.373; Hetés, Dobronak Nyr. II.133. 234. 323. 467; Göcsej, Páka Nyr. II.42; *méet* Göcsej Nyr. II.371; III.179; *mett* Székelyföld Nyr. V.84; Kiss Mihály; Udvarhely m. Nyr. IV.32. 427; Udvarhely m. Zetelaka Nyr. II.88. Háromszék m. Nyr. IV.180; V.30; Brassó m. Hosszúfalu Nyr. IV.557; Moldvai csáng. Nyr. III.1. 52; IX.492; Moldva, Klézse Nyr. XIV.42; *mëtt* Szilágy m. Nyr. IX.566; *méтt* Vas m. Őrség Nyr. II.176; *métten* Zala m. Hetés Nyr. I.380; II.372; Hetés, Dobronak Nyr. II.133. 234. 323. 467; III.319; *miér* Göcsej Nyr. XII.47. 95; Bu-

denz-Album 166; Ipoly vid. Nyr. III.428; *miét* Vas m. Őrség Nyr. II.41; *miett, m'ett* Göcsej Nyr. II.133; III.426; Göcsej, Páka Nyr. I.374; *mör* Somogy m. Ujmajor Nyr. VIII.139. 179; Somogy m. Darány Nyr. XXII.333; Somogy m. Alcsok Nyr. XXIII.41; *ver* Komárom m. Martos Gancs Géza).

1. **MESE**: találós mese (Somogy m. Sellye Nyr. II.514; Székelyföld Győrffy Iván).

[2. **MESE**].

mese-maga: eggymaga, egyedül (Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.31; Tsz.). *Mese-magában:* eggyes-egyedül (Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.33; Tiszafüred és vid. Kimnach Ödön). *Mese-magam* (Baranya m. Nyr. II.184 [itt *meze-magam* hiba]; Baranya-Sz.-Lőrinc, Ormányság Nyr. XVII. 380).

MESÉL (*mesel* Mohács Király Pál).

MESENCE: gyümölcsös hely, faluk alatti kert (Szatmár m. Fehér-Gyarmat Nyr. XIX.382).

MESGYE (*mesde* Háromszék m. Tsz.; *mëzsde* Háromszék m. Vadr. 509b; *muzsda* Csik m. Vadr.; Gyergyó vid. Győrffy Iván).

MESKŐ: nagyhasú [gúnynév] (Csík m. MNy. VI.374).

MÉSOG: nyafog, nyávog, vinnyog (Zala m. Hetés Nyr. XIX.576; Bellosics Bálint). *Ne m'é-soggy, te gyerök!* (Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XXIII.287).

MESTËR (*mester, mestör*): 1. hóhér (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.88; Székelyföld Tsz.); 2. a borsajtó garatjának vastag deszka-födele (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.34).

mester-garas: a maga kezére dolgozó legénytől a mesternek naponként járó garas (Heves m. Névtelen 1840).

mester úr (*mestur* Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 478).

MESTERKE: cifrázat, kivarrás, szegélyzet (Baranya m. Tsz.).

MESTERKÉL: cifrára kivarr (Vas m. Kemenesalja, Baranya m., Palócság, Gömör m. Tsz.).

ki-mesterkél: ∾ (Hol? Nyr. XII.239).

MESTËRKÜL: mesterkedik (Göcsej Nyr. XIV. 165; Budenz-Album 159. 160).

MÉSZ (*mesz* Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.182; Rozsnyó Nyr. XVIII.421) [vö. *1. meszet*].

[**MESZEL**].

mëg-meszel: 1. leszid, lehord; 2. leszól, rossz oldaláról lefest, befeketit. *Engem jól megmeszelének!* (Székelyföld Kiss Mihály).

MESZES: gödör, a melybe a timár a bőröket ‚hamvasodni, meszesedni, járódni' teszi (Szeged Nyr. IV.527).

1. **MESZET**: mész (Dráva mell. Nyr. V.521; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.473; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286; Pest m. Gyömrő, Monor vid. Pap Károly; Jászság Kimnach Ödön; Kun-Majsa Nyr. VIII.470; Bács m. Nyr. XVI.144; Baja Király Pál; Kalocsa Nyr. VIII.380; Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.190; Bars és Hont m. Horváth József 1839; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.94).

2. **MESZET**: szemét (Pápa vid. Tsz.) [vö. *maszat*].

meszet-maszat: apró gally-, venyige-, szalmatörmelék (Debrecen Nyr. VII.328) [vö. *miszit-maszat*].

[1. **MESZETËL**], **MESZETÖL**: meszel (Szlavónia Nyr. V.12).

2. **MESZETEL**: szemetel (Pápa vid. Tsz. 259b) [vö. *maszatol, peszetel*].

MESZETËS: meszes (Dráva mell. Nyr. V.521). *Meszetës gödör* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI. 473).

MESZLEDËTT: pongyola, hanyag, rongyos öltözetű. *Ojan meszledëtt vót, csak ugy lóggott mindëne* (Vas m. Őrség Nyr. II.472).

MESSZE (*messzég* Udvarhely m. Nyr. III.513; *messzi*-látó Szeged Nyr. VII.381; *messzi*-szüle Dunántúl Nyr. V.228; Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. VII.478; Pest m. Csanád Békássy Sándor).

[Szólások]. *Messze fonják a kalácsot:* hosszúra (Moldvai csáng. Nyr. X.150). *Kaptam 10 krt érte, de ezzel së vagyok messzire* (Túrkeve Nyr. V.228).

[**messze-falu**].

messzefalusi: várostól távol élő, ügyetlen, járatlan, esetlen modorú (Maros-Torda m. Felméri Lajos).

messze-hely: messzefekvő hely (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. Győrffy Iván).

messze-idő: régi idő (Háromszék m. Győrffy Iván). *Messze-időben volt az, talán nem is igaz* (Székelyföld Csaplár Benedek).

messze-látó: magas hegytető (Rimaszombat Nyr. V.229).

messzi-néne: a faluban távolabb lakó néne (Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. VII.478).

messzi-papa: a faluban távolabb lakó apa (Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. VII.478).

messze-szőllő: messzefekvő szőllő (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.305).

messzi-szüle: a faluban távolabb lakó szüle, öreganya (Dunántúl Nyr. V.228; Baranya m. Nagy-Harsány Nyr. VII.478; Pest m. Csanád Békássy Sándor).

MESSZELEBB (Göcsej Nyr. XIV.163; Budenz-Album 163; *messzellebb* Vas m. Őrség Nyr. VII. 468): messzebb.

MESSZELL (Dunántúl Csaplár Benedek; *mesz-szêlëttêk* Mátra vid. Nyr. XXII.335; *messzill* Mezőtúr Nyr. X.569): messzinek tart, sokalja a messzeséget.

MESSZELY (*meszély* Kúnszentmárton Nyr. II. 475; *messző* Veszprém m. Csetény Nyr. V.471; Somogy m. Mosgó Nyr. VI.283; *messzü* Vas m. Őrség Nyr. VII.467).

MESSZELYËS (*meszlős* [talán hiba *meszlös* helyett] Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.200).

MESSZINT: messze, messzire. *Ha megfoglak, messzint elhajitlak* (Háromszék m., Erdővidék Vadr. 179).

MESSZÜNNEN, MESSZÜNNET (*messzünnen* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.5; *messzünnet* Háromszék m. NyK. III.6; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. X.42): messziről.

MESSZÜVÉ, MESSZÜVE: messzire (Háromszék m. Vadr.).

MËSZTIKÁL (Kolozsvár és vid. Moldován Gergely; *mësztëkál* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Sepsi-Sz.-György László Árpád; Szolnok-Doboka m. Sósmező Vékony Jenő; *mësztyëkál* Kolozs m. Nagy-Ida Bodor Ákos; Szolnok-Doboka m. Sósmező Vékony Jenő; *misztikál* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Sepsi-Sz.-György László Árpád): kever, elegyít, pancsol (bort).

MET (*metni*): metsz (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.527). *Nem mették a szőllőt* (Moldvai csáng. Nyr. III.4).

meg-met: megmetsz. *Megmetem a szőlőt* (Ugocsa m. Nyr. VIII.426).

MÊT: posvány, pocsolya (Mátra vid. Nyr. XXII.335) [vö. *métely*].

[MÉT].

mét-fa: a cötkényparás eresztőháló fölfűzésére való ágasfa (Csongrád m. Tápé Herman O. Halászat K.).

mét-háló: kövellők nélkül való cötkényparás eresztőháló (Csongrád m. Tápé, Szeged Herman O. Halászat K.).

MÉTÁS: eggy labdajáték (Szeged vid. Nyr. IX.380).

[MÉTÁZ].

ki-métáz: kijelöli a határát (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

METÉLÉS: a szűrszabásnál elhullott darabkák [szűrszabó mesterszó] (Hol? Nyr. XII.238).

METÉLTES: laska (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.527; XXI.528; Brassó m. Tatrang, Zajzon Nyr. II.523; III.373).

[METÉLTKE], METÉLKE (Abauj m. Nyr. IV. 112; Abauj m. Szikszó Király Pál; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.358; *metéke* Palócság Császár Árpád): hosszú és lapos metélt-tészta (levesbe való).

főmetétke: metélt (Ipoly vid. Nyr. III.428).

MÉTËLY (*mété* Bánffy-Hunyad Nyr. XVII.143; *mető* Székelyföld Kiss Mihály; *métő* Székelyföld Nyr. IV.236; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr.): **1.** *mêtëly:* piszkos, zsíros forrásvíz (Palócság Nyr. XXII.77); **2.** *métel:* mérges vizi bürök, gyilkos csomorika (cicuta virosa) (Szerencs Kassai J. Szókönyv V.229) [vö. *mêt*].

[Szólások]. *A mété ëgyë mëg a beled!* (Bánffy-Hunyad Nyr. XVII.143).

métëj-embër: mások lelki békéjét rontó, zavaró ember (Székelyföld Kiss Mihály).

métel-fű: mérges vizi bürök, gyilkos csomorika (cicuta virosa) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.358).

MÉTËLYËS (*métős* Udvarhely m. Vadr. 509a).

MÉTËR (*métely* [nép-etimológia] Heves m. Nyr. VII.286).

METET: szőllőmetszés. *Ha hót mëg apád? — Metetkor* (Dráva mell. Nyr. V.521). *Metetkor vótam a hëgyön, azíta nëm láttam a szőlőmet* (Eszék vid. Nyr. VIII.373) [vö. *szőllő-metet*].

METSZÉS (*mëccîs* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. VIII.143): **1.** lemetszett darab. *Három meccés kinyeret is mëgëszik a zételhő* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.474); **2.** *mëccîs:* csatorna, ásott meder (a Rábcát is így híják, mert a mostani medrét úgy ásták) (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII. 143).

[METSZET].

ki-metszet: kiheréltet (csődört) (Székelyföld Tsz.).

METSZŰD-IK: metsz (Baranya m. Ormányság Tsz.; MNy. V.154).

METTŐL. *Mettől meddig:* mikortól v. honnantól meddig? (Éjszakkeleti nyelvj. Simonyi Zs. A M. Határozók II.346; Békés m. Füzes-Gyarmat Simonyi Zsigmond).

1. **MEZ**: **1.** ruha, öltözet (Vác Divicsek Gyula). *Mezët vëttem. Beh szép meze van!* (Bars m. Czimmermann János); **2.** jelmez, szinész v. komédiás cifra ruhája (Vác Czimmermann János); **3.** szakajtó-ruha (Komárom m. Kürth Czimmermann János).

[2. **MEZ**]. *Mez iránt:* mely irányban, merre? *Mez iránt fekszik a falu?* (Bihar Nyr. I.245). *Mez iránt van a falu?* (Nagy-Szalonta Nyr. I. 198). *Mezën* (*mezënn, mezön;* — *mezzën, mezzön* Csallóköz Nyr. I.280; Király Pál; Mátyusfölde Nyr. III.27; IV.174; *mizzën* Csallóköz Király Pál): mely úton, mely irányban, merre? *A mezën* (*a mezön*): a mely úton, a mely irányban, a merre (Dráva mell. Nyr. V.521; Baranya m. Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek; Alsó-Csallóköz, Patonyszél Nyr. XII.143; Mátyusfölde Nyr. III.27; Nyitra m. Vág-Királyfa Nyr. XV.518). *Mezënn mënnyünk átu?* (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.318). *Mezön möntél?* (Baranya m. Ormányság Nyr. I.424). *Mönnyön, a mezön akar* (Baranya m. Ormányság Nyr. II.131). *Mezën mennyünk?* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.473). *Mezën këll mënni Várkonynak?* — *Csak mënnyën vissza ezën, a mezën jött* (Csallóköz Csaplár Benedek). *Mezën mënt?* (Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.92). *Mezzön visz innet az út Nyárasdra?* (Csallóköz Csaplár Benedek). *Mezzën kell menni Szempcre?* (Mátyusfölde Nyr. IV.174). *Mezen érek hamarább oda?* (Bihar Nyr. I 245). *Mezen kell e tőn keresztül menni?* (Nagy-Szalonta Nyr. I.198). *Mezen ment el az a lóhátas ember?* (Nagy-Szalonta Nyr. VIII.431).

[**MÉZ**].

[Szólások]. *Édes mêzem, kedes rajom!* [kedveskedő megszólítás] (Palócság Nyr. V.224).

méz-harmat: izzadásszerű édes nedvesség, mely némelykor reggel a növényeken található (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286).

[**méz-izű**].

[Szólások]. *Mézízüen mëgëszëd még ëgykor a korpakënyeret is, ha a magad kezére szorulsz!* [mondják a válogatósnak] (Csallóköz Csaplár Benedek).

[**MEZEI**].

mezei-lampos: farkas (Baranya m. Tsz. 232a. 259b).

MÉZEL (*mēzel*): mézzel édesít. *Rózsám a piros bort mēzeli* (Udvarhely m. Kobáthfalva Nyr. VIII. 144).

MÉZES (*mízes*): édes. *Mízes gyümölcs, alma, szilva* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.336. 500; XXIII.143).

MÉZGA (*mezga* Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.476; *mëzge, mezge* Szatmár m. Nagybánya Nyr. XX.480; Székelyföld Tsz.; Nyr. I.225; Kiss Mihály; Háromszék m. Nyr. V.90; Vadr.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. Tsz.; *mezsge* Érmellék Nyr. V.473; Zilah Kerekes Ernő): 1. az élőfa kérge alatti édes nedvesség, mely tavasszal indul meg (i. h.). *Megindult már a szőllő mezgéje* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XX.480); 2. *mëzge:* kevés esőtől való nyirkosság, mely az utat sikossá teszi. *Lén-e jó essőtök?* — *Csak ë kicsi mëzge lett* (Székelyföld Kiss Mihály).

[**mëzge-nyalás**].

[Szólások]. *E csak mezgenyalás, karikacsapás:* kisszerű baj (Székelyföld Nyr. I.225).

MÉZGÁS (*mëzgés* Székelyföld Tsz. 260a; Háromszék m. MNy. VI.341; Nyr. IV.144; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *mezgyés* Szilágy m. Nyr. IX.564; *mezsgés* Zilah Kerekes Ernő; *mozgás* Göcsej Tsz.): 1. *mëzgés, mezgyés, mezsgés, mozgás:* mézgás (a fa tavaszszal, midőn megindul benne a nedvkeringés) (i. h.); 2. *mezgés:* nyirkos (az eső-érte út) (Háromszék m. MNy. VI.341; Győrffy Iván) [vö. *mizgërës*].

[Közmondások]. *Addig hántsd a fát, mig mezgés* (Háromszék m. Nyr. IV.144).

MEZGÉL (Gömör m. Tsz.; *medzgel* Rimaszombat Nyr. XV.474): 1. *medzgel:* tarlóz (Rimaszombat Nyr. XV.474); 2. *mezgél:* motoz (Gömör m. Tsz.) [vö. *mezgërél*].

MEZGELENÍT: vagyonából kiforgat (Alföld Nyr. XIV.478).

MËZGÉLL-IK: mézgát, mezgét ereszt (a fa tavaszkor), nedve indul (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.341; Vadr. 509a; Győrffy Iván).

[**MEZGELŐD-IK**].

ki-mezgelődik (*ki-mezgelőnni*): kimászik, kikászolódik (bajból) (Orosháza Nyr. VI.179).

MEZGËRÉL (*mecgerel* Kassa vid. Nyr. XVII. 238; *mecgerél* Hegyalja Tsz.; *medzgerel* Borsod m. Czimmermann János; *meszgerl*eni Borsod, Abauj m. Nyr. XX.47; *mezgerel* Abaúj m. Szikszó Király Pál; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.362; *meszgerél, mezgërél, mezgerél*[és] Dunántúl Nyr. XX.47; Eger, Miskolc Csaplár Benedek; Abaúj m. Beret Nyr. II.521; XX.47; Zemplén m. Tolcsva Nyr. IX.480; XX.47; *mezsgerél* Hegyalja Simonyi Zsigmond): 1. böngész (i. h.); 2. *mezgerél;* nyeseget (fákat) (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XX. 480); 3. *mezgerél:* babrál (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XX.480) [vö. *mezgél*].

[**MËZGÉSËD-IK**], **MEZSGÉSED-IK**: mézgát, mezgét ereszt (a fa tavaszkor), nedve indul (Zilah Kerekes Ernő).

[**MEZÍT**].

mezit-láb: meztelenül. *Hadd fürödözzék mezitláb a vizbe* (Udvarhely m. Nyr. IV.371).

mezítlábos. *Mezítlábos dobás* [kuglizásnál]: midőn a golyó nem éri a deszkát (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286; Kolozsvár Szinnyei József).

MEZÍTELEN (*mezejtelen* Palócság: Apátfalva, Mikófalva Nyr. XXI.362; *mezittelen* Székelyföld Kiss Mihály).

MEZŐ (*mezz*ᵘ*ö* Répce mell. Nyr. XX.367;

mezzü Vas m. Őrség Nyr. VII.469; Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. III.333; *mezzü* Göcsej Nyr. XII.234): 1. fű (a legelőn), gyep (Szeged Csaplár Benedek). *Nagy a szárazság, nincsen semmi mező* (Győr m. Bőny Nyr. XV.285); 2. zöld vetés (Baranya m. Tsz.).

mező-bíró: mező-fölügyelő (Hol? Nyr. XVII. 138. 223).

[MEZTÉL].

meztél-láb, mesztél-láb (Soprony m. Csepreg Nyr. II.372; Vas m. Horváth József 1839; Pannonhalma Nyr. XII.187; Mátyusfölde Nyr. XIX. 503; *mezte-láb* Baranya m. Kassai J. Szókönyv III.362; *meszté-láb, mezté-láb* Vas m., Marcal mell., Tolna m. Tsz.; Nagy-Kúnság Nyr. XX.45; Kecskemét Nyr. IX.361; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.305; Bács m. Bajmok Nyr. VIII.279; Nógrád m. Tolmács Nyr. XVIII.48; *meztêl-láb* Dunántúl Nyr. XVI.239; *meztiél-láb* Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.574; *meszti-láb* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286; Hol? Nyr. IV.174; *mesztil-láb, meztil-láb* Hetés, Dobronak Nyr. III.319; Göcsej Nyr. XIV.397): 1. mezít-láb (i. h.); 2. *meztil-láb*: patkolatlanul. *Mesztilláb jár a ló* [ha nincs a lábán patkó] (Göcsej Nyr. XIV.397).

[Szólások]. *Mesztíláptira vëtkeszte* [így!]: lehúzta a lábbelijét (Soprony m. Röjtök Nyr. III. 556).

mesztélábos: mezítlábas (Veszprém m. Szentgál Nyr. III.183; Kecskemét Nyr. X.381).

MEZSDËNYE (Háromszék m. Nyén, Bodola Erdélyi Lajos; *mesdëne* Brassó m. Hétfalu Nyr. V.377; *mësdënë* Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI. 527; *mesdenye* Brassó m. Hétfalu MNy. V.346): levágott fiatal fa.

1. **MI** (*me* Veszprém m. Szentgál Nyr. III.183; *me*féle Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.356). — *Mire*: mikorra? *Mire érünk a faluba?* (Zala m. Vászoly Király Pál).

[Szólások]. *Mëccëk* (*metszek*) *velë* (*véle*): mit teszek vele, mit csinálok vele, mit érek vele? (Soprony m. Kapuvár Nyr. XVIII.461; Vas m., Balaton mell., Marcal mell. Tsz.; Csallóköz Czimmermann János). *Mit mëccëk vele?* ∾ (Csallóköz, Gútor Király Pál; Nyitra m. Dudvág és Feketevíz mell. Ürményi László). *Mit mëccëk én ëgy krajcárral?* (Csallóköz, Gútor Király Pál). *Metszesz vele:* mit teszel vele, mit csinálsz vele, mit érsz vele? (Dunántúl Kresznerics F. Szótár II.48; Vas m., Balaton mell., Marcal mell. Tsz.; Vas m. Kemenesalja Simonyi Zsigmond; Vas m. Őrség Tsz. 260b). *Metsz vele:* mit tesz vele, mit csinál vele, mit ér vele? (Vas m., Balaton mell., Marcal mell. Tsz.). *Mit máj:* mit még! (Szilágy m. Nyr. IX.564). *Mit máj vesztögetöm rea a szót!* (Udvarhely m. Vadr. 510a). *Miképest:* miképpen. *Mégis tunni åkárták, miképest lëhető* (Nógrád m. Megyer Nyr. VII.38).

[mi-nëmű].

[minëműségës].

[Szólások]. *Ojan minémüségösen:* olyanképpen (Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.225).

mi-óta (*mihót* [?] Háromszék m. Vadr.; *mihóta* Nagy-Kúnság Nyr. XX.45; Székelyföld Kriza, Győrffy Iván; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII.230; X.43; *miltå, miltó* Szlavónia Nyr. V.64; XXIII. 265. 360; *miőte* Csallóköz Csaplár Benedek; *mita* Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.331; *mitölte* Moldvai csáng. Nyr. IX.453; *mótå* Palócság Nyr. XXIII.284; *m*[a]*óta* Palócság Nyr. XXI.363; *mőta* Vác Vass József 1841; *mőte* Duna mell. Kassai J. Szókönyv III.386; Közép-Somogy Nyr. VIII. 218; Mátyusfölde Nyr. XX.23; Esztergom és vid. Nyr. III.34; XIX.239; Komárom m. Kürth Nyr. XIX.188; Vác Czech János 1840; Ipoly vid. Nyr. III.428; Hont m. Nyr. V.474; Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.28; Nyr. VII. 123; Bács m. Zenta Nyr. XVIII.383; *m*[e]*őte* Palócság Nyr. XXI.306. 363; XXII.77; *muta* Vas m. Őrség Nyr. IV.228; Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.574; Göcsej MNy. V.78; Veszprém m. Almádi Zolnai Gyula; Somogy m. Nyr. X.476; *múta* Soprony m. Horpács Nyr. VI.122; Göcsej Nyr. XIII.256; Győr m. Duna-Szentpál Nyr. VIII. 522; Alföld Nyr. IV.379; Torontál m. Szőreg Kálmány L. Koszorúk III.174; Somogy m. Nagy-Atád Nyr. XXIII.459; *müte* Baranya m. Ormányság Nyr. III.230; Kecskemét Nyr. XII.283; *mütê* Somogy m. Darány Nyr. XXII.333; — *miótától fogva* Gömör m. Nyr. XVIII.505; *mőtétül* Hont m. Kovár és vid. Nyr. XVI.526; XVII.42; *múta fogton* Somogy m. Nagy-Atád Nyr. XXIII.459; *mútátu fogva* Soprony m. Horpács Nyr. IV.181). — *Mióta:* miután (Göcsej Nyr. XIV.453).

[mi-tévő].

[Szólások]. *Jujj, ez a papuska mitévő mivelünk!* (Kecskemét Simonyi Zsigmond).

mi-tévős (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 414; *mi-tevős* Háromszék m. Arany-Gyulai NGy. I.367): mitevő.

mi-után: mióta (Göcsej Nyr. XIV.453).

[mi-volt-].

[Szólások]. *Hordom* v. *rontom a mivoltodat!* [tréf. szitk.] (Csallóköz Csaplár Benedek).

mit-ugrász: apró, fürge, élénk ember (Székesfehérvár Nyr. VII.187; Tokaj Nyr. XXIV.96).

2. **MI** (*mí* Szlavónia Nyr. XXIII.168; *mü* Vas m. Őrség Nyr. VII.272. 419; Székelyföld Kassai J. Szókönyv III.387; Győrffy Iván; Marosszék, Karácsonfalva Nyr. VII.191; Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.374; Csík m. Nyr. V.468; VI.185; Moldva, Klézse Nyr. IV.432; *mű* Székelyföld Nyr. V.123; Udvarhely m. Nyr. IV.427; Udvarhely m. Zetelaka Nyr. II.88; Csík m. Nyr. V. 519; XII.524) [vö. *mik, mink*].

[mi-atyánk].

[Szólások]. *Csak a miatyánk tartja, hogy össze nem dül ez a rossz ház:* kevés híja. *Csak a miatyánk tartotta, hogy le nem esett a fáról. Csak a miatyánk tartotta, hogy estében meg nem halt. Csak a miatyánk tartja benne a lelket* (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

miatyánk-közepe: [tréf.] kenyér (Székelyföld Kiss Mihály).

MIÁ (Szlavónia Nyr. V.61; Fehér, Nógrád, Borsod m. Simonyi Zs. M. Kötőszók II.257; *miâ* Palócság Nyr. XXI.467; *mihá* Moldvai csáng. Nyr. III.51): miatt.

MIÁKOL: nyávog (a macska) (Csallóköz Csaplár Benedek).

MIÁN (*mején* Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII. 231; *mián* Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II. 132; Veszprém m. Csetény Halász Ignác; Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.137; Zilah Nyr. XIV. 430; Udvarhely m. Nyr. III.512; IV.227. 427; Háromszék m. MNy. VI.209; Csík m. MNy. VI. 374; IX.42; XVIII.144; Moldvai csáng. Nyr. III. 51; IX.492; *miân* Heves m. Parád Nyr. XXII. 477; *miána* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III. 162; *miánn* Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. VI.517; *miánnam, miánnad, miánna* stb. Veszprém m. Csetény Halász Ignác; Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Csík m. Nyr. XVIII.144; Háromszék m. Nyr. V.466; *miánt* Székelyföld Győrffy Iván; *mihán* Göcsej MNy. II.414; Győr vid. Nyr. VI.324; *mihánem* [miattam] Komárom m. Alsó-Csallóköz Nyr. XVII. 287; *mihánna* Komárom m. Naszvad Nyr. IV. 283; *mihánt* Eszék vid. Nyr. VIII.373): miatt.

MIATT (*miátt* Vas m. Tsz.; *mihátt* Vas m. Tsz. 260a; Répce vid. Nyr. XX.369; Veszprém m. Csetény Halász Ignác).

MICC (*mec* Háromszék m. Nyr. V.90) [vö. *picc*].

[Szólások]. *Ëgy micre:* eggy szempillantás alatt (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.345. 366. 391; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Ëgy micre megvan* (Székelyföld Győrffy Iván). *Mëglëssz ëgy micre* (Háromszék m. Nyr. V.90). *Egy micre megvan, csak fogjunksza hezza* (Háromszék m. Vadr.) *Ëgy micre itt van* (Háromszék m. Vadr. 401). *Ha lehetett vóna, egy micre ott termett vóna* (Háromszék m. Vadr. 410). *A kicsid ujjával egy micre ugy belévágta a fődbe a kirájfijut, hogy derékig süjjedt belé* (Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.374). *Nem kell neki több egy micnél* (Háromszék m. Vadr.). *Egy miccet sem tudott várni a király* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.331).

MICCEN: mukkan (Székelyföld Kiss Mihály).

MICEREG: sír a borjához (tehén) (Erdély Kassai J. Szókönyv III.371; Hol? Tsz.).

MICI: sipka (mütze) (Székesfehérvár Nyr. XVII.283; Szeged Kálmány L. Koszorúk II.121; Székelyföld Erdélyi J. Népd. és mond. II.323; kaszárnyai szó Nyr. VI.233).

mici-rúzsa: a sipka csúcsán levő gomb. *Osztán a mici-rúzsa us süssön* [olyan fényes legyen], *mint a Krisztus balszeme!* (Székesfehérvár Nyr. XVII.283).

MICIGÓ: fűzfa virága (Udvarhely m. Nyr. IX.236).

MICINA: hónalj alatt támadt érzékeny fekélyes kelés (Alföld Nyr. XIV.478).

MICUS, MËCUS: cicus, cica (Székelyföld Győrffy Iván).

MICSIRI: elcsenevészedett (Székelyföld Tsz.).

MICSKE: valamicske. *A míg volt édes apánknak a kis micskéje . . .* (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.382). *A micske:* a mi kevés. *A micskéje volt . . .* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

MICSODA (*micsa* Répce vid. Nyr. XX.371; Zala m. Hetés Nyr. I.423; II.45; Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. III.466; Kecskemét Nyr. IX. 361; Gömör m. Nyr. XVIII.459; Kalotaszeg Arany-Gyulai NGy. I.205; Brassó m. Hétfalu Nyr. V.377; VI.181; XVI.527; Király Pál; Csík m. Nyr. IX.42; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.143; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.316; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. IX.427; Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.336. 358. 458; XXIII.143; *micse* Kúnság, Tisza-Sz.-Imre Nyr. X.329; *micsëda* Vas m. Őrség Nyr. VII.272; IX.453; Göcsej, Páka Nyr. I.374; *micsi* Moldvai csáng. Nyr. IX. 453; *micsida* Répce mell. Nyr. XX.365; Göcsej MNy. I.219; II.413; Hetés, Dobronak Nyr. II. 133; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. IX.427; Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XV.382; Moldvai csáng. Nyr. IX.453; *micsó* Moldvai csáng. Erdélyi J. Népd. és mond. I.419). — *Micsoda:* izé (Csongrád m. Szentes Nyr. XXI.230).

[Szólások]. *Micsa nagy:* milyen nagy! (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.336; XXIII.143).

[MICSODÁS].

[Szólások]. *Hogy kőtt el a ju? — Ki micsodáson, 3—4 frton* (Kisujszállás Nyr. IX.520).

MIENK, MIÉNK (*mihénk* Baranya m. Ormányság Nyr. III.230; Moldvai csáng. Nyr. III.3; IX.490).

MIÉRT, MÉRT (*mé* Békés m. Uj-Kigyós Nyr. IV.233; Csongrád m. Algyő Nyr. VIII.517; Arad vid. Nyr. VII.233; Bihar m. Vadász Nyr. II.335; Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 459; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XVI.85; Brassó m. Hétfalu Nyr. V.377; *mê* Palócság Nyr. XXII.528; Gömör m. Nyr. XXIII. 43; *meⁱ* Gömör m. Nyr. XVIII.459; *meét* Vas m. Farkasfa Nyr. III.178; *mejét, mejétt* Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. X.42. 46; *mér* Csallóköz Csaplár Benedek; Udvarhely m. Vadr. 509a; Hunyad m.

Lozsád Nyr. XXII.407; *mét, métt* Vas m. Őrség Nyr. V.125; VII.372. 468; Göcsej Nyr. II.422; Hetés, Dobronak Nyr. III.319; Székelyföld Nyr. V.174; Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. IV. 176; Udvarhely m. Korond Nyr. IV.235; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XVI.85; Háromszék m. Nyr. IV.567; Vadr.; Brassó m. Hosszúfalu Nyr. V.375; Moldva, Klézse Nyr. IV.528; *mí* Mátyusfölde Nyr. XX.175; Komárom m. Naszvad Nyr. IV.381; *miér* Udvarhely m. Vadr. 509a; *miét, miétt* Göcsej Nyr. II.421; Háromszék m. Vadr. 509a; Moldvai csáng. Nyr. III.53; *mir* Nagy-Kúnság Nyr. XX.45; Bihar és Hajdú m. Király Pál; *mír* Bihar és Hajdú m. Király Pál; Bihar m. Ér-Keserű Nyr. V.178).

MÍG (*még* Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.267; Eszék vid. Nyr. VIII.44; Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.87; XV.114; Bács m. Bajmok Nyr. VII.523; Nógrád m. Tolmács Nyr. XVI.279; Szatmár m. Patóháza Nyr. XIII.189; Szilágy m. Tasnád Nyr. VI.281; Kolozs m. Szucsák Nyr. XIV.188; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII.229; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.315; Moldvai csáng. Nyr. III.2; *meég* Eger vid. Nyr. VI.185). — *Míg:* meddig? *Míg màràcc itt?* (Gömör m. Runya Nyr. XXII.287).

MIHÁLKA: a turbolya (chaerophyllum bulbosum) bogyója (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841).

[MIHÁLYL-IK].

ê-mihájlik: elnyílik, elfeslik, szétmállik (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.477; Zilah Kerekes Ernő).

[MIHÁLYOD-IK].

meg-mihályodik: megdöglik (Hajdú m. Földes Nyr. VII.235).

[MIHELYĖSEN], MIHENESEN: mihelyt (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.189).

MIHELYĖST (*miáncst* Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II.323; *mihàncs* Dunántúl Nyr. XVI. 239; Soprony m. Répce mell. Nyr. II.560; XX. 365; Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.574; Érsekujvár Nyr. VIII.283; Göcsej Nyr. II.87; Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573; Közép-Baranya Nyr. II.237; Tata Csaplár Benedek; *miháncst* Hetés, Dobronak Nyr. II.234; Veszprém m. Várpalota Nyr. XXI.477; Veszprém m. Csetény Halász Ignác; *mihánost* Veszprém m. Csetény Halász Ignác; *mihánst* Szeged Kálmány L. Szeged népe I.207; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.189; *mihá*ⁿ*st* Göcsej, Páka Nyr. I.374; *mihás* Somogy m. Babod Nyr. XIII.43; *mihást* Vas m. Őrség Nyr. VII.469; Somogy m. Babod Nyr. XII.278; *mihelyst* Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVI.41; *mihencs* Komárom m. Naszvad Nyr. IV.235; Tata Csaplár Benedek; *mihencst* Veszprém m. Csetény Halász Ignác; *mihenėst* Dunántúl Nyr. II.20; Göcsej MNy. II.413; Veszprém Zolnai Gyula; Veszprém m. Csetény Halász Ignác; *mihenst* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.189; XII.524; XVI.378; *mihincst* Nyitra m. Farkasd Nyr. XIX.508. 556; XX.24. 217): ∾.

MIHELYT (*méjent* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *miel* Szlavónia Nyr. V.64; *mient* Székelyföld Győrffy Iván; *mihã*, *mihán* Soprony m. Szilsárkány Nyr. VI.472; *miháñt* Veszprém m. Csetény Nyr. XVIII.284; XXII.379; *mihánt* Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.474; Szeged Csaplár Benedek; Török-Kanizsa Kálmány L. Szeged népe III.183; Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.49. 98; Csallóköz Csaplár Benedek; Székelyföld Győrffy Iván; *mihántt* Heves m. Nagy-Füged Kassai J. Szókönyv II.404; *mihen* Kecskemét Nyr. XII.285; *mihent* Veszprém Nyr. VIII.329; Veszprém m. Csetény Halász Ignác; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.67; Nagy-Kőrös Arany-Gyulai NGy. I.420; Hódmező-Vásárhely Nyr. IX. 375; Csallóköz Csaplár Benedek; Palócság Nyr. XXI.314. 423; XXII.77; Mátra vid. Nyr. XXIV. 432; Losonc vid. Nyr. XXIII.38; Nógrád m. Terbeléd Nyr. XXIII.480; Nógrád m. Fülek Nyr. V.33; Abaúj m. Nyr. VI.172; Abaúj m. Beret vid. Nyr. II.476; Szilágy m. Nyr. IX.564; Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. IV. 176. 322. 371; Vadr. 57; Háromszék m. Vadr.; Csík m. MNy. VI.374; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. X.40; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.315; *mihint* Zemplén m. Szilsárkány Nyr. VII.32; Tokaj Nyr. XIX.384; Szatmár m. Nagybánya Nyr. X. 135. 523; XIV.428; *mihünt* Csallóköz Csaplár Benedek; *miján, mijánt* Baranya m. Ormányság Nyr. II.131. 278).

[MIHELYTĖS].

[mihelytės-mihelyt] (*méjentės-méjent* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *mientės-mient* Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. Vadr. 509a; *mihentes-mihent* Háromszék m. Vadr. 554; Nyr. III.325; *mijentes-mijent* Háromszék m. Nyr. III.325): ∾.

[MIHELYTĖSEN] (*mientėsen* Székelyföld Győrffy Iván; *mihentėsėn* Háromszék m. Vadr. 509a; *mihentösön* Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII. 232): ∾.

mihentesen-mihent: ∾ (Csík m. MNy. VI.374).

[MIHELYTĖST] (*mentüs* Zala m. Hetés Nyr. II.44; *mihentes* Háromszék m. Vadr. 422; *mihentest* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.189; *mihentést* Heves m. Névtelen 1840; Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.85; *mihentöst* Udvarhely m. Nyr. III.512; IV.276): ∾.

[MIHELYTÉSTELEN], MIHENTÉSTELEN: ∾ (Gömör m. Nyr. XVIII.505).

[MIHELYTSÉGĖSEN] (*mėhejcségėsėn* Székelyföld Fejér József; *mientségesen* Székelyföld Győrffy Iván; *mihencségesen, mihentségesen* Abaúj m. Beret vid. Nyr. II.476; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. X.41; *mihentsêgėsen* Mátra vid. Nyr. XXII.335; XXIV.432; *mihencsígesen, mihencsígėsėn* Békés m. Balog István; Szatmár Nyr. VIII.233; *mihincsígesen, mihincsígėssen, mihincsigesen* Eger és vid. Nyr. XVII.476; XVIII.18; Szatmár m. Nagy-Dobos Nyr. IX.138): ∾.

[MIHELYTSÉGGEL], MIENTSÉGGEL: ∾ (Székelyföld Győrffy Iván).

[MIHELYTSÉGTELEN], MIHENTSÉGTELEN: ∾ (Palócság Nyr. XXI.423).

MIHÓK: 1. félszemére vak (Zala m. Kassai J. Szókönyv III.368; Göcsej Tsz.); 2. kancsó (Alföld Nyr. II.514; Szentes Nyr. VI.232; Hódmező-Vásárhely Nyr. VIII.92; IX.91; Arad m. Majláthfalva Nyr. IX.378; Szeged vid. Nyr. II. 92). *Addig ëggy lípist së tëtt, míg ëggy mihókot tele nem tötött jó kútvízzê* (Orosháza Nyr. VII. 183).

MIHÓKA: a turbolya (chaerophyllum bulbosum) gumója (Heves m. Sz.-István Kassai J. Szókönyv III.368; Gyöngyös vid. Nyr. II.181; Nógrád m. Nyr. IV.122) [vö. *mihálka*].

MIJJE: tésztasütő bádogedény (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.432).

MIK (Érmellék Nyr. V.473; Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.91; Szilágy m. Nyr. VII.381; Kalotaszeg, Bánffy-Hunyad, Zsobok Melich János; *mük* Székelyföld Győrffy Iván; Marosszék, Karácsonfalva Nyr. VII.192; Brassó m. Tatrang Nyr. II.523; Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.355; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XII.564; Moldvai csáng. Nyr. III.50; *mük* Moldvai csáng. Nyr. III. 1; IX.451; Moldva, Klézse Nyr. III.336): mi, mink.

[MIKILI].

mikili-mákili: hiábavaló. *Mikili-mákili beszéd* (Erdély Fábián Gábor 1839).

MIKNYI: parányi (Abaúj m. Szikszó Király Pál). *Kiugrik belőle egy miknyi kis béka* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.441). *Nekiestek a vasfejű embernek, olyan miknyikre összetépték, hogy minden kis porcikájából, morzsájából egy-egy mákszem lett* (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.386).

MIKOLÁSKOD-IK: kínálgatódzik (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVI.376).

MIKOR (*ikor* Somogy m. Zich Nyr. VIII.519; *miko* Kolozs m. Szucsák Nyr. XIV.188; *mikó* Félegyháza Nyr. XIV.186; Zilah Nyr. XII.277; Deés Nyr. XII.185; *mikô* Udvarhely m. Vadr.).

mikor-mikor: néha. *Beszél a pater mikor-mikor* (Moldvai csáng. Nyr. X.157).

MILÁL: gondoz, gondot visel vmire (Brassó m. Hétfalu Király Pál).

MILE: földdel befödött fakupac, melyből a kovácsok szenet égetnek (CzF.). *Kimënteönk a miléhe, mëffirdetteönk* (Gömör m. A.-Hangony Nyr. XIX.331) [vö. *millér*].

MILI: milliméter (Mezőtúr Nyr. X.569).

MILLÉR: szénégetés végett összerakott és földdel v. vizes lapuval beborított fakupac (Szatmár m. Kapnikbánya és vid. NyK. II.378; Székelyföld ‚Magyarország és a nagyvilág' 1870. 119; Udvarhely m. Vadr.) [vö. *mile*].

MILLING: hóhérpallos (Heves m. Kassai J. Szókönyv II.228; III.369).

MILLINGOZ: hóhérol (Heves m. Kassai J. Szókönyv III.369 [itt *millingóz* nyilván hiba]).

MILYEN (*mëen* Csík m. Nyr. IX.43; *mëjen* Eszék vid. Nyr. VII.277; VIII.140; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. X.42; *mejen* Eszék vid. Nyr. VIII. 140; *méjen* Csík m. Nyr. V.468; *mején* [?] Csík m. Nyr. XIII.378; *mëjjen* Vas m. Kis-Unyom Simonyi Zsigmond; *mëllen* Répce mell. Nyr. XX. 366; Rábaköz Nyr. XVI.288; Zala m. Nyr. XVII. 132; Vas m. Őrség Nyr. VII.271. 322; Moldvai csáng. Nyr. III.5; *mëlleny* Göcsej Nyr. III.180; *míjen* Szlavónia Nyr. XXIII.168; *millen* Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.407; *minyen* Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.575; Király Pál; *minnyen* Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.528; Brassó m. Hosszúfalu Nyr. XXII.237. 238; *möllen* Somogy m. Csurgó vid. Király Pál; *möllen, möllentes* Somogy m. Kubinyi-Vahot: Magyar- és Erdélyorsz. képekben III.40; *müjen* Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.189).

MIMËLËG: hiábavalóskodik, haszontalankodik, haszon nélkül munkálkodik, piszmog, pepecsel, ügyetlenül bajlódik (vmi munkával) (Háromszék m. MNy. VI.341; Vadr.; Győrffy Iván) [vö. *bibëlëg*].

MIMŐKE: sárgamellű kis madár, sármányka (Háromszék m. MNy. VI.341. 345; Győrffy Iván; Sepsi-Szentgyörgy Fejér Botond) [vö. *pipőke*].

MINAP (*mënap* Vas m. Farkasfa Nyr. III.178; *mináp* Vas m. Őrség Nyr. I.422; Göcsej Nyr. XVII.506). *A minapékbann:* a minap (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.403).

MINCÉR: körtés mérleg (münzer) (Nyitra m. Magyar-Soók Nyr. XX.326; Tata Matusik Nep. János 1839).

MINCLÉR: ∾ (Gömör m. Nyr. XXIII.44).

MINCS: langyos vízzel fölereszttett tökmagliszt, a melybe a fonalat, hogy puhább legyen, belegyúrják, s aztán kifacsarják (Szatmár m. Krassó Nyr. XVI.335).

MINCSEL: langyos vízzel föleresztett tökmaglisztbe belegyúr (fonalat, hogy puhább legyen) (Szatmár m. Nyr. X.430).

meg-mincsel: ∾ (Szatmár m. Krassó Nyr. XVI.335).

MIND (*mënd* Szlavónia Nyr. V.64).

[Szólások]. *Mind a szála:* mindnyája. *Mind a szálánkat korbáccsel vert meg a biru* (Göcsej Nyr. XIV.451). *Nékem ugyan mind igen egy, teszed-e azt vagy sem:* nagyon v. teljesen mindeggy (Kecskemét, Csallóköz Csaplár Benedek).

mind-annyájan: mindannyian, mindnyájan (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286).

mind-átalán: eggyáltalában (Székelyföld Gaal Mózes; Háromszék m. Nyr. XVIII.144 [itt *mind-átalan* nyilván hiba]).

mind-azonba: mindazonáltal (Háromszék m. MNy. VI.342).

mind-ëggyen: mindahányan (Háromszék m. Győrffy Iván).

mind-eggyen-eggyen: ∾ (Háromszék m. MNy. VI.341).

mind-ëggyi: mindeggyik. *Mindëggyi aszon-gya: nëm* (Vas m. Körmend vid. Nyr. III.430).

mind-éltig (*mind-éltig*len Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. Győrffy Iván; *mind-étig* Vas m. Őrség Nyr. VII.469; XII.281; Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II.466; Göcsej MNy. V.99; Zala m. Tapolca Nyr. VIII.372; Keszthely Nyr. XI.237; Veszprém m. Nyr. VIII.224; Veszp-rém Nyr. VIII.40; Pápa vid. Tsz.; Somogy m. Darány Nyr. XXII.333; Baranya m. Ormányság MNy. V.99; Nyr. II.88; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286; Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.421; Fehér m. Lovas-Berény Nyr. XVI.334; Pest m. Tinnye Nyr. VII.133; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Debrecen Nyr. XXIII.93; Abaúj m. Buzita Nyr. VII.519; Zemplén m. N.-Tárkány Nyr. VII.45; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.189; Ka-lotaszeg Melich János; Székelyföld Nyr. IX.426; Kiss Mihály; Brassó m. Hétfalu Nyr. IV.556; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.144. 284. 574; *mind-êtig* Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX. 132; *mind-éttig* Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.83; *mind-itig* Göcsej MNy. II.413; Kúnszent-miklós Nyr. VII.327; Debrecen Nyr. IX.205; Szatmár m. Patóháza Nyr. XVII.471; *mind-ítig* Veszprém m. Torna Nyr. XV.382; Győr m. Csé-csény Nyr. XII.236; Debrecen Nyr. VII.521; XXIII.334; Kalotaszeg, Zsobok Melich János; *mind-ítik* Fehér m. Velencei-tó vid. Nyr. XVII. 431; *mind-ítyig* Hont m. Páld Nyr. XIV.576): mindíg [vö. *mindíg*].

mind-estig: egész estig (Csallóköz Csaplár Benedek).

mind-folyvást: folyton-folyvást (Székelyföld Csaplár Benedek).

mind-járást (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.6; *mingyárást* Pápa Nyr. XVIII.381; *mingyást* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. IX.427): mind-járt [vö. *mindjárt*].

mind-körülbé: mindössze (Háromszék m. MNy. VI.341).

mind-nyája (*mindânyâjâ* Szlavónia Nyr. XXIII. 265).

mind-örök-világ: mindenkor (Deésakna Nyr. I.382).

mind-örökké: mindíg, folyton (Szlavónia Nyr. XXIII.265).

mind-szente: minduntalan, mind-eggyre (Csík m. Gyergyó-Ditró Nyr. XII.282).

MINDËN (*menden* Moldvai csáng. Nyr. IX. 484; *mindonkô*, *mindon*kor Udvarhely m. Vadr.; Keresztúr vid. Vadr. 551): mindenki. *Imhol van a tányér, erre minden tegyen* (Zemplén m. Ha-rangod Nyr. VI.476; lakodalmi mondókában). *Mindennek azt komendálom, gyászvirágot ne gyom-lájjon* (Marosszék, Nyárád mell. Vadr. 198).

minden-árus: házaló, a ki áruit a hátán eggy szekrényben hordva faluról-falura jár (Csalló-köz Nyr. I.280).

minden-eggyi: mindenik, mindeggyik. *Minden-eggyi meghât. Minden-eggyi êpusztult* (Göcsej Nyr. XIV.451; Budenz-Album 168).

mindën-ëggyik: mindeggyik (Zala m. Király Pál).

minden-felünnőt: mindenfelől (Deés Nyr. IV.69).

minden-ha (Dunántúl Kassai J. Szókönyv II. 329; *mindoha* Soprony m. Tsz.): mindenkor, mindíg.

minden-hogy: mindenképpen (Kúnszentmárton Nyr. II.475; Abaúj m. Beret Nyr. II.521; Szat-már m. Kapnik vid. Nyr. II.236).

mindën-hun (Somogy m. Sellye Nyr. II.515; *mindë-hun* Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II.233; Göcsej Nyr. III.425; Zala m. Kis-Kanizsa Nyr. X.183): mindenhol, mindenütt.

mindön-hutt (Somogy m. Darány Nyr. XXII. 333; *minden-hott* Erdély Kassai J. Szókönyv III. 370): ∾.

mindën-látó: mindent tudni akaró, fürkésző (Komárom m. Füss Gaál Mihály); mindíg hibát kereső és találó (Pápa Mórocz Emilián). *Ükeme is csak ojjan mindënlátó, sëmmivê biró* (Soprony m. Kisfalud, Miháli Nyr. XXII.473).

mindën-lëtteképpen: mindenképpen, minden módon (Háromszék m. Vadr.).

mindën-mőre: mindenfelé (Hévíz Király Pál).

[**mindën nap**].

mindennapi: [tréf.] pálinka. *Vagy egy porcsio mindennapit!* (Nagyvárad Nyr. XVI.572).

mindönnapló: az a harang, a mellyel hét-köznap harangoznak istentiszteletre (Makó Nyr. IX.377).

[**mindën óra**].

mindönórás: a szüléshez nagyon közel álló (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.574).

MINDËNIK (*mindennyik* Palócság Ethnogra-phia III.362).

MINDÍG (*mĕndég* Torontál m. Monostor Kálmány L. Szeged népe III.23; *mindé* Eger Nyr. XVIII.21; *mindê* Mátra vid. Bodony Nyr. XXIV. 95; *mindeⁱ* Gömör m. Runya Nyr. XIX.523; *mindég* Szatmár m. Patóháza Nyr. XIV. 189; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIX.190; *mindéglen* Zilah Kerekes Ernő; *mindêg* Gömör m. Nyr. XVIII. 454; Nógrád m. Terbeléd Nyr. XXIII.191; *mingyíg* Nógrád m. Ság-Ujfalu Kálmány L. Szeged népe III.303; *mitig* Zilah Nyr. XIV.91) [vö. *mindéltig*].

MINDIGTELEN, MINDÉGTELEN: ∾ (Zilah Kerekes Ernő).

MINDJÁRT (*migyá* Kis-Kún-Halas Nyr. VIII. 88; *mingy* Debrecen Nyr. IX.165; *mingya* Zemplén m. Nyr. IV.522; *mingyá, minygyá* Soprony m. Csepreg Nyr. IV.332; Répce vid. Nyr. XX. 370; Rábaköz Nyr. XI.91; Balaton vid. Nyr. III. 517; Bakony vid. Nyr. IV.557; Vas m. Őrség Nyr. II.375; III.222; IV.472; V.125; VII.272. 323. 469; Őrség, Szalafő Nyr. VII.38; Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II.233; Zala m. Dergecs Nyr. III.32; Göcsej Nyr. II.422; III.180; Somogy m. Kapoly Nyr. IV.84; Somogy m. Ujmajor Nyr. VIII.139; Veszprém m. Nyr. VI.418. 422; VII. 36. 233; Veszprém Nyr. II.513; VIII.328. 512; Veszprém m. Csetény Nyr. XVII.325; Tolna m. Görbő Nyr. III.468; Tolna m. Gyönk Nyr. V. 379; Dráva mell. Nyr. V.472; XIII.476; Eszék vid. Nyr. VII.278; VIII.279. 326; Baranya m. Bélye Nyr. XVI.187; Esztergom Nyr. IX.542; Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.143; Duna-Almás Nyr. III.323; Kis-Kún-Majsa Nyr. I.420; Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.85; Kecskemét Nyr. IX.360; Békés m. Uj-Kigyós Nyr. IV.232; Orosháza Nyr. IV.139. 279. 325. 375. 423. 474. 519; V.420; VI.371; VII.182; Csongrád m. Algyő Nyr. VIII.517; Szeged és vid. Nyr. II.480; III.366. 424; IV.83; VII.473; Nagy-Becskerek Nyr. V. 469; VII.87; Torontál m. Magyar-Ittebe Nyr. VII.333; Palócság Nyr. VI.466; Karancsalja Nyr. XII.240; Heves m. Kengyel Nyr. V.227; Gyöngyös Nyr. III.228; IV.188; Nógrád m. Megyer Nyr. VI.521; VII.37; Hont m. Tesmag Nyr. X. 526; Hont m. Kovár Nyr. XVII.43; Miskolc vid. Nyr. VIII.40; Debrecen Nyr. VII.521; Bihar m. Székelyhíd Nyr. V.267. 574; VI.89. 184. 235; Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.420; Hajdú m. Földes Nyr. III.380; Zemplén m. N.-Tárkány Nyr. VII. 32; Ugocsa m. Gődényháza Nyr. III.370; Háromszék m. Nyr. VI.46; Vadr. 509b; Csík m. Nyr. VIII.184; Szolnok-Doboka m. Nyr. X.475; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. IX.427; XI.187; Moldva, Klézse Nyr. V.47; *mingyâ, minygyâ* Orosháza Nyr. IV.139. 375; Nógrád m. Megyer Nyr. VI.469; Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.326; Losonc vid. Nyr. XXIII.38; *mingyaá* Palócság Nyr. VI.518; VII.34; *mingyoâ* Gömör m. Zeherje Nyr. VII.182; *mingyán, minygyán* Göcsej, Páka Nyr. I.374. 375; Baranya m. Csúza Nyr. XVI. 471; Nagy-Kúnság Nyr. III.233; Mezőtúr Nyr. VIII.444; Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.1; II.203; Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.85. 86; Debrecen Nyr. IX.165; Abaúj m. Nyr. VI. 171. 172; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.427; Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.137; Székelyföld Nyr. V.175; *mingyân* Nógrád m. Rimóc Nyr. VI. 84; Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.327; Abaúj m. Beret Nyr. II.422; Torna vid. Nyr. XVII.323; Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.41. 187. 232; *mingyánt* Udvarhely m. Nyr. III.512; *minygyár* Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.89; *mingyát, mindjátt* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.24; Háromszék m. Vadr. 509b; Csík m. Nyr. VI.185; Moldva, Klézse Nyr. III.336; *minyá* Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.189; Háromszék m. NyK. III.17; MNy. VI.358; Brassó m. Hétfalu Nyr. IV. 556; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. X.44; *minyán* Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.189; *minyát* Háromszék m. MNy. VI.358; Vadr.; Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.430; *minnyá* Göcsej, Páka Nyr. I.375; Győr m. Szigetköz, Kis-Bajcs Nyr. VI. 187; Győr m. Szabadhegy Nyr. VI.235; Mátyusfölde Nyr. XIX.508; Nógrád m. Tolmács Nyr. XV.328; Szilágy m. Nyr. IX.564; Székelyföld Fejér József; Udvarhely m. Nyr. VI.516; Vadr. 15; Háromszék m. MNy. VI.358; Vadr. 509b; Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.375; Csík-Szentkirály Nyr. VIII.190; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. X.45; Csík-Madaras Nyr. XX.144; *minnyán* Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284; Udvarhely m. Nyr. IV.322; *minnyân* Ipoly vid. Nyr. III.428; *minnyár* Mátyusfölde Nyr. XIX.508; *minnyárt* Brassó m. Zajzon Nyr. IV.331; *minnyát, minnyátt* Szilágy m. Nyr. IX.564; Székelyföld Nyr. IV.236; Kiss Mihály; Udvarhely m. Nyr. XI.37. 40; Vadr. 8; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XVI.86; Háromszék m. MNy. VI.358; Vadr. 509b; Nyr. V.30. 465; IX.31; Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.374; Csík m. Nyr. VII.47; XII.189; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII.232; X.45; Csík m. Kászon-Jakabfalva Nyr. VIII.336).

mindjárt-bab: hamar termő, laposszemű, halvány zsemlyeszinű bab (Abaúj-Szántó Király Pál).

[MINDJÁRTOSAN], MINNYÁTOSAN (Brassó m. Hétfalu Nyr. V.377; XVI.527 [itt *minnyatosan* hiba]; *minnyájtosan* Brassó m. Hétfalu Vadr. 509b): mindjárt.

MINDÜTT: mindenütt (Békés m. Uj-Kigyós Nyr. IV.232).

[MINGYÖS].

mingyös-mingyá: rögtön (Baranya m. Nyr. II.184).

[MINGYÖSTELEN].

mingyöstelen-mindjárt (Somogy m. Sándor József; *mingyöstelen-mingya* Baranya m. Ormányság Nyr. II.278): rögtön, ebben a pillanatban.

MINISZTER: ministráns (Veszprém Nyr. VI. 528).

MINK (*münk* Székelyföld Győrffy Iván; Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.355).

MINOR (Túrkeve Nyr. V.227; Hajdú-Szoboszló Nyr. XIV.331. 421. 469; *minár* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.383; *mínár* Nagy-Kúnság Nyr. III.281; *minór* Nagy-Kúnság Nyr. XIV.469; XX.45): csira, hermafrodita. *Jobban fílnek a jányok ettűl a minortúl, mint a katonáktúl* (Hajdú-Szoboszló Király Pál).

MINŐ (*měnyeő* Palócság Nyr. XXI.313; XXII. 77; *minnyeő* Gömör m. Nyr. XVIII.507).

MINT (*min* Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII. 407; *mind* Répce mell. Nyr. XX.367; Baranya m. Ibafa Nyr. XXII.283; Palócság Nyr. XXI. 310; Székelyföld Győrffy Iván; Marosszék, Nyárád mell. Vadr. 204; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XIII.526).

mint-sëm (*minsab* Szilágy m. Varsolc Kerekes Ernő; *minsább* Maros-Torda m. Maros-Bükkös Nyr. X.48; *mincsább, mintsáb, mintsább* Szilágy m. Nyr. IX.564; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.146; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr. 509b; Keresztúr vid. Vadr. 479. 554; Nyr. VIII.168; Háromszék m. Volál Arany-Gyulai NGy. III.104; Csík m. Nyr. VII.472; IX.43; Király Pál; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV. 336; *mincsebb, mintsebb* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.58. 59. 70. 251; Kiss Mihály; Udvarhely m. Vadr.; Keresztúr vid. Vadr. 554; Háromszék m., Erdővidék Vadr. 178; Háromszék m. Uzon Nyr. VII.567). *Mintsább rád köszönném, inkább elönteném* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III. 146). *Mintsább ingöm a Megölő Istéfán ágyába hajittsatok, inkább háromszáz mátkagyűrüt is eléadok* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 479). *Mincsább haza vinné* [a pénzt] *a feleséginek, inkább megissza. Mincsább érted szomorkodnám, inkább hideg vizet innám* (Udvarhely m. Nyr. VIII.168). *Inkább kutyán szántanék, mincsább veled egy uton megindujjak* (Csík m. Nyr. VII.472). *Meghalnék, mincsább kódujjak* (Csík m. Nyr. IX. 43). *Inkább kiöntöm eszt a bórt, mincsább neked aggyam* (Csík m. Király Pál). *Mintsább haragodat lássam, legyen az Olt hitestársam* (Háromszék m. Volál Arany-Gyulai NGy. III.104). *Mintsebb én tenéked halálodat lássam, békülj ki, békülj ki ellenségeidvel. Mintsebb kiküldeném küs vágás kinyerem, legrosszabb ebemnek inkább odavetném. Mintsebb azt én megengedném, készebb Katát elvesztetném. Mintsebb veled táncolnék, inkább tőkét bütülnék* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.58. 59. 70. 251). *Mintsebb érted szomorkodnám, inkább hideg vizet innám* (Háromszék m., Erdővidék Vadr. 178). *Mincsebb aszt tënném, inkább elveszëk* v. *kész vónék nagyot cselekëdni* (Háromszék m. Uzon Nyr. VII.567).

mintsëm-hogy (*mincsább-hogy* Csík-Madaras Nyr. XX.144). *Én, mincsább-hogy azt megtenném, inkább nagyot cselekedném* (Székelyföld Győrffy Iván). *Inkább êposztittanám magamot, mincsább-hogy vélle ëgy házba êjek* (Udvarhely m. Nyr. VIII.168). *Inkább ëggy garasom se maraggyon, mincsább-hagy ő kapjon valamit* (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.336).

[**MINTĚNĚS**].

mintěněs-minnyát: rögtön, tüstént (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 509b).

[**MINYĚS**].

minyës-minnyája: valamennyi (Baranya m. Patacs vid. Csaplár Benedek).

MIÓKA, MIUKA: kis macska (Háromszék m. MNy. VI.341 [itt *minka* hiba]; Vadr.; Győrffy Iván).

MIÓRA (Udvarhely m. Vadr. 505a. 509b; Kriza; Keresztúr vid. Vadr. 332; *mihóra* Székelyföld Kriza; *mijóra* Székelyföld Kriza; Maros-Torda és Udvarhely m. Nyr. VIII.473; *millora* Székelyföld, Udvarhely m. Tsz. 95b; *millóra* Maros-Torda és Udvarhely m. Nyr. VIII.473; Udvarhely m. Vadr. 509b; Nyr. XI.40; *miora* Marosszék Tsz. 95b): előhasú (első ízben vemhes) juh, másodfűre menő juh.

MIRDÁL: ‚se teszi, se veszi (magamagát)' (Kassa vid. Nyr. XVII.285).

MIRE: mikorra? *Mire érünk a faluba?* (Zala m. Vászoly Király Pál).

[**MIRĚG**].

mireg-morog: dörmög, morog (Hol? Nyr. XI. 286).

[**MIRGYILUSOD-IK**].

mëg-mirgyilusodik: megmérgesedik (Székelyföld Kiss Mihály). *Megmirgilusodott* [így!]: rossz kedve van, megbikacsolta magát (Háromszék m. Vadr.).

neki-mirgyilusodik: nekimérgelődik (Székelyföld Kiss Mihály).

MIRGYILUSOS: mérges, mérgeskedő, pulykamérgű (Székelyföld Kriza, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.). *Mondom neki amúgy mirgyilusoson: Hó, megájj, pityigangos!* (Háromszék m. Vadr. 431).

MIRHÓ: erős, viharos szél (Hajdú-Szoboszló Nyr. XIV.421. 331).

MIRÍGY (*mirvigy* Bács m. Zenta Nyr. IX.378; *mörvény* Hont m. Horváth József 1843; *mörvígy* Bars m. Nyr. X.138): **1.** *mörvény:* mirigydaganat (Hont m. Horváth József 1843); **2.** *mirvigy, mörvígy:* apró, mérges kiütés a testen (Bács m. Zenta Nyr. IX.378; Bars m. Nyr. X.138); **3.** *mirigy:* holttesten mutatkozó kék foltok. *Megszökte a mirigy a halottat* (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839); **4.** *mirigy:* süly, dögvész. *A mirigy essék beléd! A mirigy fojja bé a torkadot!* (Székelyföld Kiss Mihály); **5.** *mirigy:* kis csomó, mely kelés támadásakor a hozzávezető fájós inon keletkezik. *Mirigye* (*miriggye*) *szökött:* kelése támadt (Székelyföld Nyr. IX.175; Háromszék m. Réty Székely Sándor; Sepsi-Szentgyörgy Fejér Botond; Csík-Somlyó, Csík-Taploca Zöld

Ferenc); 6. *mirígy:* méreg (Székelyföld Fejér József); 7. *mirígy:* mérges, haragos (Székelyföld Fejér József).

mirigy-béka: minden kicsiségért veszekedő, irigykedő (gyermek) (Székelyföld Tsz.).

mirigy-duda: mérgében dúlva-fúlva ordító, tomboló gyermek (Székelyföld Győrffy Iván).

mirigy-tutu: ∞ (Székelyföld Győrffy Iván).

[MIRIGYËS], MERVÉNYES: sebes, fekélyes (Rimaszombat Nyr. XII.190).

MIRINKÓ: parányi (Palócság Császár Árpád) [vö. *pirinkó*].

MIRINT: fenyeget. *Felém mirintett* (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.38).

MIRINYÓ: parányi (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.370) [vö. *pirinyó*].

MIS-MÁS (*mics-mács* Székelyföld Nyr. I.136): 1. savanyú-vízzel elegyített bor (Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.287; Székelyföld Nyr. I.136); 2. lőre (Gyöngyös Nyr. I.334); 3. *mis-mâs embër:* haszontalan ember (Palócság Nyr. XXII.77).

[MISMÁSOL].

el-mismásol: ellop. elcsen (Szeged Nyr. IV. 221).

[MISE].

[Szólások]. *Misét hógatott ködmön:* viseltes ködmen (Baranya-Sz.-Lőrinc Nyr. XVII.380).

mise-út: toronyirányú ösvény, mely a fiókegyházból az anyaegyházba visz (Keszthely Nyr. XI.237).

MISËDËR (Bács m. Bajmok Nyr. XVII.130; *miseder* Szentes és Szeged vid. Nyr. XVI.372; XVII.130; *misider, misidër* Szeged és Szentes vid.; Bács m. Bajmok Nyr. XVII.130; *misidor* Szentes és Szeged vid. Nyr. XVII.130; *mizseder* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286): szalmiak-só (sal ammoniacum, ammonium chloratum).

MISKA: [tréf.] gyümölcsféreg (Soprony m. Fölső-Szakony Nyr. XVII.384; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XX.480).

MISKÁROL: kiherél (kandisznót) v. kimetsz (emsedisznót: kimetszi a petefészkét) (Győr m. Bőny Nyr. XV.285; Palócság Nyr. XXII.480; Heves m. Névtelen 1840).

MISKOVALÓ [így!]: herélő (Tokaj Nyr. XXIV. 96).

[MISKUÁL].

mëg-miskuál: rászed, megcsal (Székelyföld Kriza).

MISKULÁNCIA: csalárdság, csalás (Tokaj Nyr. XXIV.96).

MISLING: csalamádé (Hajdú-Szovát Nyr. XXIV. 587).

MISÖL: kever (Tolna m. Kömlőd Nyr. XIX. 479).

[MISTUM].

[Szólások]. *Mistumra:* mértékkel, takarékosan. *Nő, feleség, immá van szalonna, de ugyan mistumra kőcsd! Mistumra, gyermek, ne fajj akkora turót!* (Székelyföld Nyr. I.136). *Kőcsd az eleséget mistumra! Ëgyed mistumra a szalonnát!* (Udvarhely m. Nyr. V.231).

[MISZI].

miszi-muszi: szuszogó, lassú dolgú (Székelyföld Kriza).

MISZIRI: csenevész. *Misziri dohány:* aljadohány (Székelyföld Ferenczi János 1832).

[MISZIT].

miszit-maszat: szemét (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Szeged Nyr. IV.221; IX.337) [vö. *meszetmaszat*).

[MISZLI, MISZLIK?].

[Szólások]. *Miszlikbe megy:* apró darabokba (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.356).

[MIZËG].

mizeg-mozog: izeg-mozog (Hol? Nyr. XI.286).

MIZËRE: irgalmasrendi (misericordianus) barát (Eger Nyr. XVIII.19). *Ott vót a mizëre főurvos* (Eger vid. Nyr. XVII.477).

MIZGËR (*mizger; — izgér, mizgér* Veszprém m. Enying Simonyi Zsigmond): 1. *mizgër, mizger, mizgér, izgér:* vézna, satnya, sovány, cingár (Vas m. Kemenesalja, Pápa vid. Tsz.; Veszprém m. Enying Simonyi Zsigmond; Tata Matusik Nep. János 1841). *Mizgër legíny* (Veszprém m. Csetény Halász Ignác); 2. *mizger:* idétlen kis tojás (ilyent tojik legelsőben rendszerint a jérce és legutolján a vén tyúk) (Balaton mell. Tsz.) [vö. *nyizgër*].

MIZGËRËS: mézgás (a fa tavasszal, midőn megindul benne a nedvkeringés) (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.180) [vö. *mezgés*].

MIZSERÉL: zsibongva beszél (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.383).

MLÁSÉ: szőllőkötözésre való apró fűzvessző (Moldva, Klézse Nyr. VII.237).

MÓCA: macska (Háromszék m. MNy. VI.341; Győrffy Iván).

MÓCIKÁL: lábújjhegyen ugrál (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.182).

MÓCIRKÁL: lejtőt jár, guggolva táncol (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

MOCOG: szájbezárva nevet (Göcsej Tsz.).

1. **MOCOROG**: lassan mozog (Fölső-Somogy Nyr. X.190). *Csak alig kecmergök, mocorgok már* (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.191) [vö. *mozorog*].

2. **MOCOROG**: 1. dadog (Győr m. Tsz.); 2. nyöszörög (Göcsej MNy. II.414) [vö. *motyorog*].

MOCSÁR (*mocsér* Gömör m. Kassai J. Szókönyv III.381).

mocsár-fa: kocsányos tölgy (quercus pedunculata) (Heves m. Nyr. IV.71; Névtelen 1840; Nógrád m. Nyr. IV.71; Nógrád m. Megyer Nyr. VII.37; Cserhát Erdészeti Lapok XXII.864).

MÓCSING (*morcsing* Gyöngyös Kassai J. Szókönyv III.379): szíjas, nyúlós ín (Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. III.474; Pápa vid., Szeged Tsz.; Csallóköz Szinnyei József; Tokaj Nyr. XXIV.96).

[**MOCSKOL**].

le-mocskol: legyaláz, leszid (Székelyföld Tsz.).

MOCSKOLODÁS: szidás. *Héjába való mindön mocskolodásom meg cirmolásom* (Udvarhely m. Nyr. IV.176).

MOCSKOS (*kocsmos* Moldva, Klézse Nyr. IX. 429; *mucskas* Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XII.429).

MOCSKOSÚL: mocskolódik, mocskos lessz (Göcsej Budenz-Album 160).

MOCSOK (*kocsom* Moldva, Klézse Nyr. IX. 429) [vö. *möcsög*].

mocsok-prádé: piszkos, szennyes (Erdővidék Nyr. IX.42).

MOCSOLKOD-IK: mocskolódik (Háromszék m. Győrffy Iván).

1. **MOCSOLYA** (*mocsola, mocsoja; — mocsila* Közép-Baranya Nyr. II.237; *mocsójja* Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII.47): 1. pocsolya, posványvíz, mocsár (Vas m. Sorok mell. Nyr. XXII.144; Baranya m. Ibafa Nyr. XX.191; Komárom m. Kürth Nyr. XIX.188; Palócság Nyr. VIII.451; Mátra vid. Nyr. XXII.335; Gömör m. Nyr. XVIII. 455; XXIII.45; Székelyföld Nyr. IV.236; Csík m. Nyr. IX.43); 2. kenderáztató (Balaton mell. Tsz.; Veszprém m. Olaszfalu Nyr. XVII.47; Közép-Baranya Nyr. II.237; Győr m. Bőny Nyr. XVII.222; Palócság Nyr. XXI.310; XXII.77; Gömör m. Nyr. XXIII.45).

2. **MOCSOLYA**: az a (rendesen idősebb) ember, a ki a násznépet a lakodalomba hivogatja (Gömör m. Nyr. XXIII.45; Rimaszombat Nyr. V. 229; XV.474).

MÓD: vagyon (vagyonbeli) tehetség (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.282). *Kiki módjához képest* v. *módjához mérve tegyen* (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek). *Jártatott vóna ápám tovább es iskolába, hanem nem vót móggya* (Csík m. Nyr. V.519).

[Szólások]. *Istenem, még az ollyan is panaszkodik, kinek elég módja van a világban! Módos embernek mindenben van módja:* mindent ki tud eszközölni (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek). *Nincs jó módja:* nincs jó egészségben, beteg (Baranya m. Ormányság Tsz.; Közép-Baranya Nyr. III.282). *Se ügye, se módja:* [mondják, ha vmely munka ügyetlenül, idomtalanul esik ki] (Fehér m. Rác-Almás Simonyi Zsigmond). *Môd nêkű:* szerfölött (Gömör m. Nyr. XXIII.45). *Módban hanni vkit:* körülményesen megmondani, mit csináljon és hogyan (Veszprém m. Nyr. III.466). *Módba hattam* (Veszprém m. Nyr. VIII.177). *Jó módint* v. *módin:* jócskán, meglehetősen (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.560). *Jó módin van fonyószërëm* (Vas m. Őrség Nyr. I.422). *Módtalálva:* szerit ejtve, alkalom adtával (Háromszék m. Győrffy Iván).

MÓDA: tehetetlen, gyáva ember (Bihar m. Fugyi-Vásárhely Nyr. III.232).

MÓDI: divatos. *Fehér kesztyű, módi cipő* (Nagy-Becskerek Nyr. V.190).

MÓDIKA: régi divatú csipke (Somogy m. Sándor József).

[Szólások]. *Aranyos kis módikám:* aranyos kis gyermekem! (Somogy m. Nyr. VI.367).

MÓDIKÁL, MÓRIKÁL. *Mórikál:* illegeti-billegeti magát, hetykén jár, hányja-veti a farát, begyeskedik, affektálva mozog v. beszél (pl. válogatott szavakat használ) (Érmellék Nyr. V. 473; Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.424; Miskolc Csaplár Benedek). *Ugyan ne mórikáljon már!* (Kassa vid. Nyr. XVII.285).

[Szólások]. *Mórikálja magát:* ∾ (Heves m. Névtelen 1840; Tisza-Sz.-Imre Nyr. IX.130; Rimaszombat Nyr. XV.474; Debrecen Hajdú Nagy Sándor; Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.423; Zilah Nyr. XIV.430). *Módikállo magát:* ∾. *Uton mëgy, magát; módikállo, piros bársony papucshajó* [találós mese; = réce] (Vas m. Körmend vid. Nyr. IV. 141).

MÓDIKLÁL: lassan ballag, andalog, ténfereg (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *ódéklál*].

el-módiklál: lassan ballagva, andalogva elidőz, elténfereg. *Óráig is elmódiklál, ha valahová küldik. Elmódiklálja a drága napot:* eltarisznyázza, elténfergi, ellebzseli (Csallóköz Csaplár Benedek).

MÓDIS: divatos (Bihar m. Fugyi-Vásárhely Nyr. III.232).

MÓDLA: lécezésnél használt minta (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286).

MÓDOS: 1. csinos. *Módos embernek módos a gyermeke* (Kecskemét, Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek); 2. uras. *Módosan jár, de van is módja benne* (Kecskemét, Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek); 3. illedelmes. *A mint föleresztötték a deresrű, összeütötte a bokáját, ú köszönte mög a szivességöt módossan* (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.

83); **4.** jómódú, vagyonos, tehetős (Veszprém m. Nyr. VIII.177; Közép-Baranya Nyr. IV.237; Győr m. Csécsény Nyr. XII.236; Félegyháza Nyr. VI.134; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.282; Kecskemét, Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

MÓDOTLAN: szegény, vagyontalan (Háromszék m. MNy. VI.341; Vadr. 509b; Győrffy Iván).

MÓDTALAN: **1.** illetlen; **2.** szegény, vagyontalan (Háromszék m. Győrffy Iván).

MÓDÚ. *Módulag:* módon. *Jómódulag:* **1.** jól. *Jómódulag épiteni* (Háromszék m. Vadr. 509b); **2.** jóformán. *Jómódulag nem is alkudtunk, s megvolt a vásár* (Háromszék m. MNy. VI.341). *Azon módulag:* azon módon, úgy (Háromszék m. Vadr. 509b).

MOFÓ (Szeged és vid. Nyr. I.425; VIII.235; *mófó* Félegyháza Nyr. IV.560): puffadt és buta képű, mafla [vö. *mőfő*].

MÓGG: zúg, búg [?]. *Ugy fejbe ütöttem, csak ugy móggott. Ugy elütötte a labdát, csak ugy móggott* (Alsó-Csallóköz Kóssa Albert) [vö. *mohog*].

MÓGÓ: tetű (Heves m. Gyöngyös-Oroszi Nyr. IX.333).

MOGONY: cucli (Szatmár m. Felméri Lajos).

MOGORÚ: mogorva (Borsod m. Szíhalom Nyr. IX.333).

[MOGYORÁSZ], MAGYARÁSZ: mogyorót keres v. szed (Udvarhely m. Keresztúr vid. Kiss Mihály).

MOGYORÓ (*magyaró* Székelyföld Győrffy Iván; Marosszék Felméri Lajos; Marosvásárhely Nyr. IX.428; Torda-Sz.-László Borbély József; Udvarhely m. Keresztúr vid. Kiss Mihály; Háromszék m. Nyr. IX.33; Vadr.; *magyaruą* Répce mell. Nyr. XX.366; *monyáró* Szlavónia Nyr. XXIII.214. 359; *monyor°ó* Szlavónia, Haraszti Nyr. XXIII.165; *monyoru^* Baranya m. Nyr. XIV. 142; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.473). — *Magyaró:* burgonya (Marosszék Felméri Lajos; Marosvásárhely Nyr. IX.428; Torda-Sz.-László Borbély József) [vö. *földi-mogyoró*].

mogyoró-tyúk (Bihar m. Kassai J. Szókönyv III.372; *magyaró-tyúk* Csík m. Győrffy Iván): császármadár (haselhuhn, tetrao bonasia).

[MOGYORÓS], MAGYARÓS: mogyorófapálca (Csík-Csekefalva Nyr. XIII.575).

mogyorós-tyúk (Szolnok-Doboka m. Erdészeti Lapok XXII.865; *magyarós-tyúk* Székelyföld Tsz.; Csík-Tusnád Melich János) = *mogyoró-tyúk.*

[1. **MOH**]. *Mohon:* mohón (Székelyföld Kiss Mihály).

2. **MOH, MOHA** (*moho* Tisza mell. Nyr. III. 238; *moj* Dráva mell. Nyr. V.521; Eszék vid. Nyr. VIII.373; *moj*jal Baranya m. Kopács Császár Lajos; *muha* Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.; Erdővidék Tsz.).

1. **MOHAR** (Balaton mell. Tsz.; *muhar* Palócság Nyr. XXII.77): vékonyszálú fű (panicum).

2. **MOHAR, MUHAR:** **1.** *muhár:* moire [?] (kelme). *Feketë muhár kendeᵒ* (Gömör m. Hanva Nyr. XX.140); **2.** *muhar:* keskeny kék- és fekete-csíkos gyapjúkelme (Csík m. Gyergyó vid. Kiss Mihály); **3.** *mohar:* meleg (bolyhos) alsószoknya (Csík-Remete Felméri Lajos).

[MOHÁSODOTT], MUHÁSODOTT: mohosodott (Háromszék m. Vadr. 509b).

[MOHÁSUL].

[Szólások]. *Mohásul a szëme:* álmosodik (Soprony m. Kisfalud, Nagy-Miháli Nyr. XXI.335).

[MOHÓD-IK].

mëg-mohódik: földagad. *Mëgmohódott a kezem* (Soprony m. Szilsárkány Nyr. VI.373).

MOHODT: mohosodott (Háromszék m. MNy. VI.341; Vadr.; Győrffy Iván).

MOHOG: **1.** zúg (a jégeső) (Szatmár m. Barna Ferdinánd); **2.** magában dörmög, dohog (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.475) [vö. *dohog-mohog, mógg*].

MOHOGÁS: zúgás. *Nagy mohogással jött a jégeső* (Szatmár m. Barna Ferdinánd).

[MOHÓKOD-IK].

mëg-mohókodik: megcsömörlik (Vas m. Őrség Nyr. I.421; Soprony m., Göcsej Király Pál). *Nëm ëszëk kövérit, mer ëccër mëgmohókottam tüle* (Zala-Egerszeg Király Pál).

MOHOL: betüző szú (Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.280).

[MOHOLL-IK].

mög-mohollik: megrándul. *Mögmohollott az ujjam* (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.282).

MOHOLÓ: kurtanyelű, széles élű favéső, a mellyel a mohát a ladik repedéseibe v. deszkaközeibe beleverik (Szeged Herman O. Halászat K.).

[MOHOLY].

mohoj-ágy: pehelyágy (Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III. 164).

[MOHÓS].

[Szólások]. *Mohósan alszik:* mélyen alszik (Göcsej Nyr. II.473).

MOHOSKOD-IK: szuszogva dolgozik (Gyöngyös Nyr. IX.333) [vö. *molyhoskogy-ik*].

MOHOTKA: moha (Heves m. Névtelen 1840).

MOHOZ: mohával betöm (réseket a vizi járóműben) (Csongrád m. Algyő Herman O. Halászat K.).

[MOHOZÓ].

mohozó-fa = *moholó* (Tisza mell. Nyr. III.238).

mohozó-fogó: a mohozáshoz való széles vésőforma tömőfa (Csongrád m. Algyő Herman O. Halászat K.).

MOHUL: avul (Háromszék m. Győrffy Iván).

MOHUSZ-IK: ∾ (Háromszék m. Győrffy Iván).

MOJ: gerendázat [?] (Csongrád m. Szentes Nyr. VIII.331).

MOJKÁL: majszol (Háromszék m. Kis-Borosnyó Nyr. XVI.47).

MÓKA: 1. tréfa (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII. 286; Zilah Nyr. XIV.430; Székelyföld Nyr. II. 470; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár); 2. tréfás, bolondozó ember (Zilah Nyr. XIV.430). *Nagy móka a koma* (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.236). *Nagy móka az öreg* (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

[Szólások]. *Mókából beszél:* tréfál (Székelyföld Nyr. II.470).

MÓKÁL: tréfál (Zilah Nyr. XIV.430).

MOKÁNY (*mokán; — makány* Szatmár vid. Tsz.): 1. havasi oláh (Erdély, Szinnyei József; Kolozs m. Nagy-Ida Bodor Ákos; Kalotaszeg, Zsobok ifj. Antal Domokos; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.382; Vékony Jenő, Kovács József; Udvarhely m. Nyr. IV.81; Csík m. MNy. VI. 374; Háromszék m. Erdélyi Lajos). *Mokány ló:* kicsiny, zömök hegyi ló (Erdély, Szinnyei József; Kolozs m. Nagy-Ida Bodor Ákos; Kalotaszeg, Zsobok ifj. Antal Domokos; Háromszék m. Erdélyi Lajos; Szolnok-Doboka m. Vékony Jenő, Kovács József); 2. a szamár gúnyneve (Gyöngyös vid. Nyr. II.181).

MÓKÁS: tréfálódzó, vicces, jókedélyű (Háromszék m. Erdélyi Lajos, Fejér Botond, Székely Sándor; Csík m. Zöld Ferenc).

MÓKÁZ-IK: 1. tréfál, bolondozik, incselkedik, kötekedik (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.383; Rimaszombat Nyr. XV.474; Bars m. Léva Bódiss Jusztin; Hajdú m. Földes Nyr. XVI.384; Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.236; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár); 2. szuszog a munkával, csak teszvesz, tessék-lássék módra dolgozik (Győr és vid. Nyr. V.522, Bódiss Jusztin; Zala, Veszprém, Komárom m., Székesfehérvár Bódiss Jusztin).

MOKHËR: majomképű, csunya, idétlen, otromba [zsidók gúnyneve] (Gyöngyös Nyr. III. 332).

MOKKAN: moccan (Vas m. Horváth József 1839).

MOKMITÁL: csinál (gyereket) (Vas m. Hegyhát Nyr. I.467).

MÓKOL: tákol, összeró, tataroz, javítgat, igazgat (Kecskemét Király Pál; Orosháza Nyr. VI.179; Udvarhely m. Korond ifj. Felméri Lajos).

MÓKOS: cifrán fölöltözött, puccos. *De mókos!* (Sepsi-Szentgyörgy Fejér Botond). *Mókos menyecske. Mókoson ül:* feszesen (Sepsi-Szentgyörgy Fejér Botond; Csík m. Nyr. IX.43) [vö. *pirimókos*].

MOKTIKA: calendula officinalis (Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.235).

MÓKUS (*mukuc* [?] Zala m. Kassai J. Szókönyv III.383; *mukucs* Vas m. Őrség MNy. V.78. 118; Nyr. VII.322. 330; Zala m. Hetés Bellosics Bálint; Göcsej Tsz.; MNy. II.414; Nagy-Kanizsa Király Pál; Somogy m. Nyr. X.476; XVIII.239; Király Pál; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III. 182; Somogy m. Kálmáncsa Nyr. XI.238).

MÓL: pocsolya (Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János).

MOLÁKA: zsombékos, kákás, csuhus mocsár, posvány (Vas m. Őrség Tsz.).

MOLDON: igen puha, tömött, bolyhos gyapjúszövet (molleton) (Székelyföld Kiss Mihály).

moldon-szoknya: erős szövetszoknya (Hont m. Nyr. VI.232).

[MOLNA], MÓNA (Somogy m. Nyr. II.376; pósta-*móna*, község-*móna*, hóka-*móna* Somogy m. Nyr. XVIII.239; *mona* Baranya m. Sziget vid. Tsz.; Ormányság MNy. V.101): malom.

[MOLNÁR].

molnár-pogácsa, mónár-pogácsa: ütés plágával (Bács m. Baja Bayer József; Hol? Tsz.).

molnár-szemű csillag: alig pislogó homályos csillag (Veszprém m. Tsz.; Szeged vid. Csaplár Benedek).

molnár-szín: világosszürke-kék (Heves m. Névtelen 1840).

MOLNÁRI: [nép-etimológia] Mollinary-baka (Kaszárnyai szó Nyr. VI.234).

[MOLNÁROS], MÓNÁROS: molnár (Gyöngyös vid. Nyr. V.273).

[MOLNOS].

molnos-kalap: alacsony, egyenes oldalú, fölfelé hajló karimájú kalap (Nyitra völgye: Némethy, A Nyitra folyó völgye 32).

MOLOGÁNY: dísztelen, éktelen. *Mologány ember:* rút termetű és rongyos ruhájú (Háromszék m. Király Pál).

MOLOPOTYI, MOLOPUTYI: gyámoltalan, élhetetlen (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.191).

MOLOS: szutykos orrú (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.143).

MOLVA: zsombékos, kákás, csuhus mocsár, posvány (Vág mell. CzF. IV.597).

[**MOLY**].

[**moly-ëtte**].

molyëttés: moly-ette (Székelyföld Kiss Mihály).

[**moly-rágta**].

molyrágtás: ∾ (Székelyföld Kiss Mihály).

MOLYHOSKOGY-IK: sokáig készülődik (Gömör m. Serke és vid. Nyr. XVIII.140) [vö. *mohoskod-ik*].

MOLYVA: hal-ivadék (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.375).

MOMORNYIKOL: babrál (Baranya m. Bélye Nyr. XVIII.478).

MOND (*mand* Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII. 336. 456; XXIII.143): **1.** beszél. *Bé nem áll a szája, örökké csak mond, mond* (Székelyföld Szinnyei József). *Sokszor már én oda se hallgatok, s az öreg asszony mégis mindegyre mond. Jaj az a mosóné! tízszer is meg-megáll, mig egy kosár ruhát fölrak, s a közben örökké mond. Fogd bé immán a szád, s ne mongy örökké!* (Udvarhely m. Király Pál); **2.** hí, nevez. *Ugy mangyák: Kincsës. Ugy mangyák: Pincék* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.336. 456; XXIII.143).

be-mond: bejelent (pl. a gabona- v. bortermést a kilenced v. tized végett: Göcsej Vass József 1841; vendégség alkalmával az ételeket: Csík m. MNy. VI.368).

elé-mand: előszab. *Elémangya, mit csállyak, mintha ű adna kënyeret* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXIII.46).

[**föl-mond**].

[Szólások]. *Szóval így fölmondja: ‚Hová valók vagytok, három hajdu-legén? Szóval igy fölmondja nagyobb hajdu-legén: ‚Aj bizon mi vagyunk meződëtrehëmi‘* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.22).

le-mond: legyaláz (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.236).

mëg-mond: beárul. *Várgyá csak, maj megmo˜lak* (Balaton vid. Nyr. III.518).

[Szólások]. *Nem mondom meg:* nem mondhatom meg, nem tudom (Csik m. Nyr. XXII.334).

össze-mond: mindenféle csúfszókkal illet (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.236).

rá-mond: ráfog. *Rámondják, hogy szereti a menyecskéket* (Mezőtúr Nyr. X.86).

[**MONDÁS**].

[Szólások]. *Mondáskint:* a hogy mondani szokták (Vas m. Őrség Nyr. III.283).

MONDATLAN: meghagyás nélkül. *Csináj valamit mondatlan ës, te!* (Székelyföld Fejér József).

MONDÉKONY: bőbeszédű (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1834).

MONDÓ: **1.** beszédes, jó beszédű. *Jó mondó embër* (Székelyföld Kiss Mihály); **2.** mondóka, mondanivaló. *A vőféj régön várja, felelést kér mondójára* (Békés m. Uj-Kigyós Nyr. IV.89). *Elmontam a mondómat* (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.316).

mondó-ember: jós (Székelyföld Nyr. V.424). *Ment ő sokat-keveset, s ígazitották egy mondóemberhez* (Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. X.41).

MONDOGÁL (Udvarhely m. Vadr. 57; *mondogal* Udvarhely m. Kriza): mondogat.

MONDOK: fasz (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.526).

MONDÓKA: beszédes kis gyerek (Székelyföld Kiss Mihály).

[Szólások]. *Jó mondókája van:* jó beszédes (Székelyföld Kiss Mihály).

[**MONDOLA**].

mondola-barack: édesmagú kajszi-barack (Székelyföld Tsz.).

MONDVA: szántszándékkal (Nógrád m. Fabó András 1841).

mondva-csinált: törvénytelen (gyermek) (Kecskemét Nyr. X.381).

MONT (*mojt* Szilágy m. Nyr. IX.564): törköly (Ugocsa m. Nyr. XV.574; Szilágy m. Ploetz 1839; Zilah Kerekes Ernő).

MONY: **1.** tojás (Göcsej MNy. II.413; Keszthely vid. Nyr. VI.523; Somogy m. Nyr. XIX. 287); **2.** forgó (Székelyföld Fejér József); **3.** harangnyelv, harang ütője. *A harang monya* (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. MNy. VI.330; Vadr.; Kiss Mihály).

mony-kű (Keszthely; *mon-kű* Balaton-Füred, *mun-ki* Tihany Herman O. Halászat K.): nagyobbfajta hálósúlyozó kő.

MONYAS: **1.** tojós. *Monyas tyuk* v. *tik* (Dunántúl Nyr. XVI.239; Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.527; Hétfalu, Tatrang Nyr. II.523); **2.** ménló, csődör (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Göcsej Nyr. XIV.455; Somogy m. Nyr. XIV.479; Király Pál; Szinnyei Otmár; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286; Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.84; XV.282; XXIII.191; Csongrád m. Lauka Gusztáv 1842; Nógrád m. Rimóc Nyr. VI.273; Háromszék m. MNy. VI.341; Vadr.; Győrffy Iván; Csík m. Nyr. IX.43; Csík-Szentgyörgy Nyr. X.238). *Tëgnap törettem ki a monyast* (Dráva mell. Nyr. VI.374); **3.** bika. *Jót lökött rajtunk ez az izé, mint a vaszariakon a monyas* (Szabolcs m. Kálló Hajdú Nagy

Sándor); 4. férfias v. férfiak dolgába avatkozó nő (Csík m. Nyr. IX.43).

monyas-Kati: férfias természetű nő, ki a néphiedelem szerint hermafrodita (Csík-Szent-györgy Nyr. X.238).

monyas-ló: ménló, csődör (Baranya m. Kassai J. Szókönyv III.349. 375).

MONYASOD-IK: tojósodik (tyúk) (Csík m. Győrffy Iván; Brassó m. Hétfalu Kiss Mihály).

MONYASOL: kezével megvizsgál (tyúkot v. ludat), hogy van-e benne tojás (Somogy m. Kassai J. Szókönyv III.375; Nyr. XIX.287).

MONYASOS: ménló-tulajdonos (Vas m. Sorok mell. Nyr. XXII.144).

MONYÁSZ: kezével megvizsgál (tyúkot v. ludat), hogy van-e benne tojás (Vas és Baranya m. Kassai J. Szókönyv III.375).

MONYÁSZOL: restül, lomhán csinál vmit (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.476) [vö. *mű-nyászolód-ik*].

MONYATOR (*munator* Székelyföld Győrffy Iván): szolgácska, a ki a juhokat a fejő-helyre hajtja (Székelyföld Nyr. IV.236; Udvarhely m. Homoród vid. Baczó Mózes; Háromszék m. Erdélyi Lajos; Csík-Rákos Dobos András).

[MONYAZ].

[Szólások]. *Krumplit monyaz:* a burgonyafészekből eggyes burgonyákat kiszed, a nélkül hogy az egész kupacot kiásná v. a szárat megsértené (Veszprém m. Bartal Antal).

mëg-monyaz: kezével megvizsgál (tyúkot v. ludat), hogy van-e benne tojás. *Monyazd mëg a tikot* (Dunántúl Nyr. XVI.239; Veszprém m. Devecser Nyr. XVIII.479).

MONYI: 1. nagymonyú (ökör) (Háromszék m. MNy. VI.341; Győrffy Iván); 2. ménló (Háromszék m. Vadr. 509b).

MONYÓK: monyas, nagymonyú. *Monyók ökör* (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.375).

MONYÓKA: korán-érő aprószemű szilva (Szilágy m. Deésháza Kerekes Ernő).

MONYÓKOS: agyagos és szíkes. *Monyókos föld:* kemény, agyagos és szíkes föld, mely a vizet nem veszi be magába (Nagy-Kúnság Nyr. III.281; XVI.383).

MÓR (*muór* Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII. 143): 1. vályog (Vas m. Őrség Nyr. III.479; Győr m. Szigetköz, Duna-Szentpál Nyr. VIII.522; Győr m. Bőny Nyr. XV.285; Fölső-Csallóköz Nyr. IX.282; Alsó-Csallóköz, Komárom m. Nyr. XVII.287); 2. vályogfal (Soprony Tsz.; Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.143; Vas m. Kemenesalja Tsz.).

MÓRA-BÓRA: eggy szilvafaj (Debrecen Nyr. VII.328).

MORC: mord, komor, kedvetlen, haragos tekintetű (Pápa vid. Tsz.). *Morc-forma üdő:* borús idő (Vas m. Bögöte Nyr. XVI.92).

MORCIFIKÁLIS: kötekedő (Bihar m. Pocsaj Nyr. VI.424) [vö. *mortifikál*].

MORCIKÁ: csipetnyi, mákszemnyi (Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.94).

MORCOG: duzzog (Szilágy m. Tasnád Nyr. XIX.238).

MORCOLÓ: zúzmarás, viharos (idő) (Torna m. Ruehietl Miklós 1839).

MORCSÓ: aprószemű sűrű eső (Nagy-Kúnság Nyr. III.282).

MORCSOS, MORCSÓS (*mocsos* [?] Szeged Nyr. VIII.235): 1. *mocsos* [?], *morcsos:* mogorva, rideg, durcás, haragos tekintetű (Csongrád Nyr. IX.90; Orosháza Nyr. IV.377; Szeged Nyr. VIII.235). *Morcsos Pista* [gúnynév] (Békés-Doboz Nyr. VIII. 239); 2. *morcsós idő:* mikor aprószemű sűrű eső v. hó esik (Nagy-Kúnság Nyr. III.282; XVI.383; Gömör m. Serke és vid. Nyr. XVIII.140).

MORCSÓZ-IK, MORZSÓDZ-IK: aprószemű sűrű eső esik. *Morcsózik az idő* (Nagy-Kúnság Nyr. III.282). *Morzsódzik az eső* (Hol? Nyr. XVIII. 233).

MORD: sárgarépa (Rozsnyó Nyr. VIII.235).

MORDÁLY (*mordáj;* — *mordány* Balaton mell. Tsz.; Kővágó-Örs Simonyi Zsigmond): 1. *mordáj:* mord, zordon, haragos tekintetű (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.); 2. *mordáj:* erős, bátor (ember) (Háromszék m. Vadr.); 3. *mordály, mordáj, mordány:* pisztoly, kis pisztoly, régi pisztoly (Balaton mell. Tsz.; Kővágó-Örs Simonyi Zsigmond; Nagy-Kőrös vid. Pap Károly; Szentes Nyr. VI.232; Szatmár m. Lauka Gusztáv 1842; Székelyföld NyK. X.334; Kiss Mihály; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 451).

MORDÁS: mord, komor, haragos (Nógrád m. Tolmács Nyr. XVIII.48).

MORDIÁS, MORGYÁS, MORGYIÁS: mord, haragos, durva, kegyetlen, rettenthetetlen, iszonyú (ember) (Székelyföld Tsz. [itt *morgyas* hiba]; Ferenczi János; Háromszék m. Tsz.; MNy. VI. 342; Vadr. 309b).

[Szólások]. *Morgyás keringëtte!* [káromkodás] (Háromszék m. NyK. III.16).

[MORDIÁZ, MORGYIÁZ].

[Szólások]. *Morgyiázom teremtëtte!* [káromkodás] (Székelyföld Kiss Mihály).

mëg-mordiáz: mérgesen lehord, megszid (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

MORDOS: zordon. *Mordos idő* (Szatmár Nyr. XI.478).

[**MORDÓZ**].

[Szólások]. *Mordózom-atta!* [káromkodás]. *Nem mégysz attúl a kúttúl, mordózom-atta! Ennye, mordózom-atta, hát hiába beszélek!* (Borsod, Abaúj, Zemplén m. Király Pál).

MORDUL (*mordol* Palócság Nyr. XXII.77; Gömör m. Rima- és Balogvölgy Tsz.).

MÓRË: oláh szolga (Bánffy-Hunyad Nyr. X.23).

MÓRËS: tisztesség, illedelem. *Tanujj ë kis mórest!* (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.87). *Majd mëgtanítlak én tígëdet mórësre, ha még senki nem tanított mëg* (Jászberény Nyr. XVIII.330).

MÓRESTËS: komoly és jámbor, alázatos. *Mórestësën viseli magát* (Székelyföld Kiss Mihály).

MORFONDÁL: komoran méláz (Balaton mell. Fábián Gábor 1839).

MORFONDÉROZ: ∾ (Balaton mell. Fábián Gábor 1839).

1. **MORGÓ**: kéve kötelén gabonából oly módon kötött csomó, hogy a gabonafők esnek belül Fertő mell. MNy. III.242).

[2. **MORGÓ**], **MARGÓ**: papramorgó, pálinka (Kaszárnyai szó Nyr. VI.233).

MÓRIÓ. *Móriók:* étel utáni elméskedések (Székelyföld Nyr. V.424).

MORKOLÁB, MARKALÁB (*markal* Csanád m. Bánhegyes Nyr. XIX.107; *markaláb* Csanád m. Bánhegyes Nyr. XIX.107; Szeged Nyr. VII. 381; Csaplár Benedek; Bánság Csaplár Benedek; Torontál m. Szőreg Kálmány L. Mythologiai nyomok 14; *markoláb* Hol? Nyr. XVII.277; *morkoláb* Palócság Nyr. XIX.107; *mórkóláb* Torontál m. Szőreg, Ságujfalu Nyr. XIX.196): képzelt lény, mely a nép hite szerint a napot meg a holdat fogyatkozásuk alkalmával megeszi; mumus. *A morkoláb megeszi a holdat* [mondják holdfogyatkozáskor] (Palócság Nyr. XIX.107). *Mikor a hold fogy, mög a nap is, a markaláb öszi. Mög is láccik, hogy kapkoggya. — A markaláb ojan, mind a papagáj madár. Mikor mögemésztette, lassanként kiaggya a világosságot, mint a galamb, mikor öteti a fiját, osztán kiaggya az önnivalót. — A markaláb, mikor nem löhet látni, a napkelet-fáján van; csak akkor gyün lë, mikor fogyatkozás van* (Torontál m. Szőreg Kálmány L. Mythologiai nyomok 14.). *Csak sírj, csak ordíts, majd elvisz a markaláb!* (Szeged, Bánság Csaplár Benedek). *Ëvitte a markaláb:* eltünt, oda van (Szeged Nyr. VII.381) [vö. Nyr. XIX.193].

MORMICOL: magában dörmög, mormog (Balaton mell. Tsz.).

MORMOG (*murmog* Zemplén m. N.-Tárkány Nyr. VII.45) [vö. *mörmög*].

MORMOJÁL, MURMOJÁL: 1. *mormojál:* magában dörmög, mormog (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.); 2. *murmojál:* az orrán át bünnyögve sír (Székelyföld Ferenczi János 1832).

MOROG (*morrog* Háromszék m. Vadr. 342) [vö. *mörög, murrog*].

MOROTVA (*mórta* Csallóköz Nyr. I.280): holtvíz, megrekedt folyóág, nádtermő vizenyős hely (Csallóköz Nyr. I.280; Erdélyi Pál; Hajdú m. Egyek Csaplár Benedek; Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.347).

[**MORTIBÁN**].

mortibán-gerenda: a kémény alatti gerenda (Heves m. Csépa Nyr. III.287).

MORTIFIKÁL: sérteget (Udvarhely m. Nyr. V.231) [vö. *morcifikális*].

MORTYOLÓD-IK: magában zúgolódik, zsémbelődik (Székelyföld Kriza).

MORUL: mordan, haragosan (Erdővidék Nyr. VIII.188).

MORVÁNY (*morvâny; — mórvány* Nógrád m. Vecsekle Nyr. V.571): finom fonott-kalács (örömkalács, melyet a násznép a lakodalmas házhoz visz) (Palócság Tsz.; Nyr. XXII.77; Gömör m. Tsz.; Nyr. XXIII.45; Gömör m. Krasznahorka-Váralja Nyr. III.185; Nógrád m. Litke Nyr. IV. 286; Hont m. Kemence Nyr. XIV.518).

morván-kalács: ∾ (Heves m. Sirok Nyr. VIII. 568).

[**MORZUL**].

meg-morzul: zordonná lessz (az idő) (Szatmár Nyr. XI.478).

MORZSA (*mozzsa* Székelyföld Nyr. IV.236; *murzsa* Veszprém m. Almádi Zolnai Gyula; *romzsa* Dráva mell. Nyr. VI.43; Eszék vid. Nyr. VIII. 140; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.382; *zsurma* Vas m. Jánosháza Nyr. XV.141; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. XV.575; Somogy m. Nyr. II.377; XX.430; Sándor József; Baranya m. Ibafa Nyr. XX.287).

morzsa-bál: batyubál után másnap v. harmadnap a maradékok elfogyasztására való összejövetel és mulatság (Debrecen Domby László).

MORZSÁL (*romzsál* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.382).

MORZSÁNYI (*zsurmányi* Somogy m. Sándor József).

MORZSIKÁL: morzsolgat (Debrecen Simonyi Zs. Tüzetes m. nyelvtan I.405).

MORZSINKA: morzsika (Háromszék m. Vadr. 509b).

MORZSINKÓ (*mozzsinkó*): ∾ (Székelyföld Csaplár Benedek, Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.342; Győrffy Iván).

[**MORZSÓKA**], **ZSURMÓKÂ**: morzsa (Zala m. Tapolca Nyr. VIII.469).

MORZSOL (*mozzsol* Székelyföld Kiss Mihály; *murzsol* Göcsej Tsz.; *romzsol* Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.382; *zsurmó*nyi Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. XV.575; *zsurmol* Göcsej Nyr. II.370; Pápa vid. Tsz.; Somogy m. Kubinyi-Vahot: Magyar- és Erdélyorsz. képekben III.40; Somogy m. Tab Nyr. XV.240; Baranya m. Kassai J. Szókönyv III.379; *zsurmu*nyi Göcsej MNy. II. 417; *zsurmul* Göcsej MNy. II.406). — *Zsurmol*: őrli a szájában a rágnivaló ételt (a fogatlan ember) (Baranya m. Kassai J. Szókönyv II.308).

be-morzsol: [tréf.] becsíp (Hol? Nyr. XVII. 236).

[**MORZSOLÉK**], **ZSURMOLÉK**: morzsa (Zala m. Tapolca Nyr. VIII.469).

[**MORZSOLT**], **MOZZSOLT** (Székelyföld Kiss Mihály; *morzsalt* Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János): morzsolt tészta (melyet levesbe v. tejbe főznek).

[**MORZSOLTKA**], **MORZSOLKA** (Pápa vid. Tsz. 397b; *morsóka* Balaton mell. Tsz.; *morzsóka* Balaton mell. Csaplár Benedek; *morzsútka* Fehér m. Nyr. X.189; *murzsuka* Tolna m. Szakcs Bellosics Bálint; *zsurmóka* Balaton mell. Tsz.; *zsurmolka* Pápa vid. Tsz.): morzsolt v. reszelt tészta.

[**MOS**].

mëg-mos: megver. *Mëgmoslak, hiszëd-ë? Mëgmosták isten igazába* (Székelyföld Kiss Mihály).

MOSADÉK: moslék (Székelyföld Nyr. IX.176).

MOSAKOD-IK: mosogat (Gömör m. Nyr. XXIII.44).

fël-mosakodik: fölmosogat. *Juli már három órára fëlmosakotta az edényt* (Gömör m. Nyr. XXIII.44).

MOSATÉK (*mosatêk*): mosogatás után maradt piszkos víz (Palócság Nyr. XXI.421; XXII.77).

MOSATLANÍT: szennyez, piszkol (edényt) (Abaúj m. Szikszó Király Pál).

[**MOSD-IK**].

[Szólások]. *Mos mán mozsdanak:* most már józanodnak (Debrecen Nyr. VI.366). *Mozsdik a kerék:* mikor olyan híg a sár, hogy nem tapad rája (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.383; Debrecen Nyr. VI.366).

[**el-mosdik**].

[Szólások]. *Elmosdik vmitől:* elesik vmitől, meg nem kap vmit. *Mán látom, hogy meg nem kapom a pénzemet. — Attúl bizony elmosdottál örökre* (Abaúj m. Szikszó Király Pál).

MOSDAKOD-IK: mosakodik (Békés m. Gyula Nyr. IX.188; Debrecen Arany-Gyulai NGy. I. 352).

[**MOSDAT**].

ki-mosdat: kisemmiz, kinulláz, kiforgat (a vagyonából, az örökségből) (Udvarhely m. Nyr. IV.227).

meg-mozsdat: 1. megszid; 2. megver (Csík-Szentgyörgy Nyr. X.238).

MOSDÓ: 1. kerek mosdóteknő (Baranya m. Tsz.); 2. fejő-puttonyka (Komárom m. Perbete vid. Gancs Géza).

MOSDÓD-IK (*mozsdód-ik*): mosakodik (Székelyföld Kiss Mihály).

MOSDÓKOD-IK (*mozsdókod-ik*): ∾ (Répce vid. Nyr. XX.410; Somogy m. Sellye Nyr. III.560. Török-Becse Kálmány L. Szeged népe II.86);

MOSDÓZ-IK (*mozsdóz-ik*): ∾ (Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XXII.239; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286).

ki-mosdózik, ki-mosdódzik: kimosdik, tisztára mosdik. *Nem baj, ha piszkos vagy is egy kicsit, maj kimosdódzol szappan habjával* (Somogy m. Szenna Király Pál).

mëg-mosdózik: megmosdik (Szlavónia Nyr. XXIII.216).

[**MOSGYÁLKOD-IK**].

meg-mozsgyálkodik: megmosdik. *Físülkögygyél meg te, mozsgyálkoggyál meg te* (Hajdú-Szoboszló Nyr. XIV.523).

MÓSIA: 1 örökség (Kolozs m. Nagy-Ida Bodor Ákos; Szolnok-Doboka m. Kovács József, Vékony Jenő); 2. nagy lakótelek, közelében fekvő birtokkal; kúria (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Háromszék m. Dálnok Márton Imre).

[**MOSÍT**].

ki-mosít: hamar, könnyedén kimos (Székelyföld Nyr. XXV.96).

MOSLÉK: rút, ocsmány, (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.282).

[**MOSLÉKOL**].

lë-moslékol (*le-moslikol*): legyaláz, lepocsékol, lehord, lealázóan összeszid (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.383; Szilágy m. Nyr. IX.564).

meg-moslikol: ∾ (Nagy-Kúnság Nyr. XVI. 383).

MOSLICA: piszkos víz, mosogató-lé (Háromszék m. Sepsi-Sz.-György László Árpád).

[**MOSÓ**; vö. *élës-mosó, lágy-mosó*].

[**mosó-fa**].

mosófáz: sulykol (Bars m. Léva Czimmermann János).

mosó-lapicka: mosó-sulyok (Somogy m. Nyr. X.476) [vö. *lapocka*].

MOSÓD-IK (*mosódd-ik* Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573): 1 mosakodik (Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573); 2. edényt mosogat (Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.574; Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XXII.239).

el-mosódik: elmosogatja az edényeket (Répce vid. Nyr. XX.411). *Êmosóttál mán?* (Soprony m. Röjtök Nyr. III.514).

MOSÓDÁS: mosogatás (Soprony m. Miháli, Kisfalud Nyr. XXII.522).

[MOSOL], MOSUL: mos (Göcsej Nyr. XII.95; XIV.164).

meg-mosul: megmos. *Megmosuttam az edényt* (Göcsej Budenz-Album 158). *Mosúdd meg az edinyt* (Göcsej Nyr. XII.95).

MOSOLYINTGAT: el-elmosolyodik. *Ëggyet-ëggyet mosolyintgat amugy hamisan az ily gyarló beszédűre* (Csallóköz Csaplár Benedek).

MOSÓS: 1. vizes (az út, mi koraz esővíz még rajta áll; a kerékvágás eső után) (Baranya m. Ormányság Nyr. IX.285; Orosháza Nyr. IV.377); 2. esőtől sikos (dombos, lejtős út, a melyről könnyen lefoly az esővíz) (Vas m. Sitke vid., Veszprém m. Pápa vid., Komárom m. Füss Bódiss Jusztin). *Mosôs országut* (Vas m. Kemenesalja Nyr. III.88).

MOST (*mas* Rábaköz Nyr. XVI.136; Vas m. Körmend vid. Nyr. III.380; Vas m. Marác Nyr. V.48; Vas m. Szarvaskend Nyr. XVI.430; Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. III.319; *mast* Répce mell. Nyr. XX.366; Soprony m. Csepreg Nyr. IV.332. 562; Vas m. Farkasfa Nyr. III.178; Vas m. Őrség Nyr. V.126; Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II.235; Keszthely Nyr. XI.237; Zala m. Gelse Nyr. XIII.575; Fölső-Somogy Nyr. X.190; Szlavónia Nyr. V.62; Pest m. Bogyiszló Nyr. III.48; Csík m. Nyr. IV.471; *mást* Szlavónia Nyr. XXIII.169; *mest* meg: Szilágy m. Nyr. IX. 564; *mos* Kecskemét Nyr. IX.360; Arad vid. Nyr. VII.233; *mozs* vót itt: Pécs Simonyi Zsigmond).

[MOSTALAN].

mostalan-kezü: piszkos jellemű (Dunántúl Nyr. V.263).

MOSTAN (*mostand* Fölső-Bácska Nyr. XII. 262).

MOSTANDON: most (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

MOSTANNÉG (Veszprém Zolnai Gyula; *mostanég* Veszprém m. Szentgál Nyr. III.183; *mostanék* Somogy m. Mosgó Nyr. V.178; *mostannék* Somogy m. Alcsok Nyr. XXIII.41): ∾.

MOSTANSÁG: ∾ (Csík m. Nyr. VII.472). *Hát mi újság mostanság a városba?* (Arad vid. Nyr. VII.233). *Mostanság jártam azon a vidéken. Csak mostanság érkezett meg* (Zemplén m. Monok vid. Nyr. VIII.39).

[MOSTANSÁGI].

[Szólások]. *Mostansági mai korban* (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

MÓSTAT: 1. jön-megy, járkál (Szamosköz Nyr. XI.92); 2. keresgél vmit, kül. alattomban (Tokaj Nyr. XXIV.96).

MOSTÉG: most (Veszprém m. Szentgál Nyr. III.183).

MOSTOHA (*mustoha* Répce mell. Nyr. XX. 366; Zala m. Kővágó-Örs, Révfülöp Nyr. XIX. 141; Somogy m. Berki Nyr. I.373; Somogy m. Szenna Király Pál; Veszprém m. Csetény Nyr. XXIV.189; Torontál m. Szaján, Monostor Kálmány L. Szeged népe II.12; III.15; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.526; Kalotaszeg, Zsobok Melich János; *mustuha* Tolna m. Görbő Nyr. III.470; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.188).

[Szólások]. *A mostoha uram:* így nevezte eggy vadházasságban élő asszony az emberét (Kolozsvár Kanyaró Ferenc). *Mostohán kevés:* édeskevés (Csallóköz Csaplár Benedek).

MOSUL (*mosúl*)*:* mosódik (Háromszék m. MNy. VI.341; Győrffy Iván). *Èssőbenn mosúl a kerék* (Erdély Kassai J. Szókönyv III.380). *Mosúl a rongya* (Moldvai csáng. Nyr. IX.530).

mëg-mosul: megmosódik. *Ezëk az edényëk mind mëgmosulnak* (Székelyföld Szinnyei József). *Lóháton gázol át a vizen, hogy a lovak igyanak s mosuljanak is meg* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.322).

MÓSULY (Moldvai csáng. Nyr. III.3; *mósuj* Szolnok-Doboka m. Kovács József, Vékony Jenő; Hunyad m. Bordeaux Árpád; *mószuj* Moldvai csáng. Nyr. X.199. 200. 204; *muszuj* Bánffy-Hunyad Nyr. X.23): 1. öreg ember, apó (Szolnok-Doboka m. Kovács József, Vékony Jenő; Hunyad m. Bordeaux Árpád; Moldvai csáng. Nyr. III.3); 2. öreg szolga (Bánffy-Hunyad Nyr. X.23; Moldvai csáng. Nyr. X.199. 200. 204).

MOSZÍT: szakít, tép (Pápa Király Pál).

MOSZKOTOL, MUSZKOTOL: összezúz, morzsál, apróra őröl, majszol (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.).

el-muszkotol: elmorzsál. *Elmuszkotolja a gyerek a kezibe adott kenyeret* (Háromszék m. Vadr.).

MOSZT: morzsalék; gyümölcsnek elhányt héja és rothadt darabjai (Háromszék m. Vadr. 509b; Győrffy Iván) [vö. *fürész-moszt, maszat*].

MOSZTIKA (Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. III.555; *musztika* Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.341; Vadr.; Győrffy Iván): 1. *mosztika:* apróra tört vadalma-maradék, a mit kézzel fölszedni nem

lehet (Udvarhely m. Nyr. III.555); **2.** *mosztika, musztika:* kisajtolt lépsalak, viaszfőzés után megmaradó lépsalak (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.341; Vadr.; Győrffy Iván).

MOSZTIKÁS, MUSZTIKÁS: havasalföldi vándor oláh, a ki bizonyos évszakban lóháton bejárja a székely belföld falvait és a kisajtolt lépsalakot összevásárolja (Székelyföld Győrffy Iván).

MOSZTOL (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.339; Vadr. 508a; *masztal* Háromszék m. MNy. VI.339; *masztol* Háromszék m. Vadr.; Győrffy Iván): **1.** *masztol, mosztol:* összezúz, morzsál, apróra őröl, majszol (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.); **2.** *masztal, masztol, mosztol:* maszatol, mocsokba vájkál (Háromszék m. MNy. VI.339; Vadr.; Győrffy Iván) [vö. *maszatol, muszkol*].

meg-mosztol: megrágogat, megmajszol (Székelyföld Győrffy Iván). *Nem vót keze, a mivel gyümőcsöt szeggyen, csak az alább ereszkedő ágakról élődött . . . De ősz felé, mikor egyébféle gyümőcs mind el vót fogyva, csak a borszőllő vót még, a mivel élhetett, a megmosztolt gerezdekről a kertész eszrevëtte, hogy ott valakinek lenni kell* (Háromszék m. Vadr. 415).

szerte-mosztol: szétváj (Háromszék m. MNy. VI.350).

szét-mosztol: ∾ (Háromszék m. Győrffy Iván).

MOSZTOLÉK, MOSZTALÉK: morzsalék; gyümölcsnek elhányt héja és rothadt darabjai (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.341; Vadr.; Győrffy Iván). *Egér-mosztolék* v. *-mosztalék:* egértől apróra őrölt gabona v. kenyérrészecskék (Háromszék m. Vadr. 509b; Győrffy Iván).

[MOSZTOLL-IK].

szét-mosztollik: szétmállik, szétrothad (Háromszék m. Győrffy Iván).

MOSZTOLÓD-IK: mocsokba vájkál, összemaszatolja magát (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Győrffy Iván).

MOSZTOS, MASZTOS: maszatos, mocskos (Háromszék m. MNy. VI.340; Vadr. 508a; Győrffy Iván) [vö. *maszatos*]

MOSZÚR: rosszkedvű, bosszús, mord (Rozsnyó Nyr. VIII.565).

MOSZÚROSKOD-IK: bosszankodik, haragosnak mutatkozik (Rozsnyó Nyr. VIII.565).

MOTHOS: evésben telhetetlen (Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.574).

MOTOHÁRICA: ügyetlen kezefogású, lassú (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.476) [vö. *matahála*].

MOTOL: motoz, kutat (Csík m. Tsz.).

MOTOLLA (*matola* Győr Nyr. XI.382; *matóla* Balaton mell., Vas m. Kemenesalja, Tolna m., Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; *matólla* Udvarhely m. Vadr. 50; *matula* Vas m. Őrség Nyr. II.324). — *Motolla:* virgonc (Tiszafüred és vid. Kimnach Ödön).

[MOTOLLÁL], MATOLLÁL: sürgölődik. *Idős embër, de azér matollál* (Tamási Nyr. XXI.526).

MOTOLOG: jár-kel (Somogy m. Sándor József).

MÓTOMFÓRIZS: [tréf.] fasz (Nagy-Kúnság Nyr. XX.45).

MOTONOZ: motoz, babrál, piszmog (Zala m. Kővágó-Örs Simonyi Zsigmond; Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.190) *A sötétben majd félóráig motonozott, míg süvegére lelt. A helyett, hogy a dologban segítene, mindig csak előttem motonoz* (Pápa vid. Tsz.).

meg-motonoz: sokáig piszmogva elkészít. *Megmotonoztad már valahára?* (Győr m. Tsz.).

MOTORÁSZ (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.381; *motyorász* Bereg-Rákos vid. Pap Károly): motoz, motozgat.

MOTORKÁL: motozgat, babrál (Csallóköz Csaplár Benedek).

MOTORNYA: szalmatörmelék, szemét (Csallóköz Nyr. I.280). *Eredjetek ki a szobából szemetelni; itt ne csináljatok motornyát a láb alá!* [mondják faragcsáló gyerekeknek] (Csallóköz Csaplár Benedek).

MOTORNYÁL: szemetet csinál, szemetel. *Eredjetek ki a szobából szemetelni; itt ne motornyáljatok a láb alá!* [mondják faragcsáló gyerekeknek] (Csallóköz Csaplár Benedek).

[**1. MOTOZ**], **MOTOSZ:** rögeszme (Debrecen Nyr. XXIII.334) [vö. *motozka*].

[Szólások]. *Motoz van a fejibe*[*n*]*:* **1.** meg van kergülve (a birka) (Heves m. Névtelen 1840); **2.** hóbortos, bolondos (az ember) (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.383); **3.** részeg (Gyöngyös vid. Nyr. IX.331). *Motoz van a fejiben, mint a bolond birkának:* hóbortos (Szeged Nyr. I.324).

2. **MOTOZ** (*matóz* Székelyföld Kiss Mihály; *motaz* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.93).

[MOTOZ-IK].

meg-motoz[-ik]: **1.** megzabál és megdöglik (kül. birka) (Vas m. Kemenesalja, Balaton mell., Veszprém m. Pápa vid., Győr m. Tsz.; Zala m. Nyr. XVIII.287; Göcsej MNy. V.88). *Húsz darab birkám megmotozott* (Balaton mell. MNy. V.130). *Úgy fal, majd megmotozik bele* [mondják sokat evő emberre]. *Motozzál meg bele!* [mondja az evőnek az, a ki irigyli tőle a jó falatokat] (Pápa vid. Tsz.); **2.** megkergül (a birka) (Duna mell.

Kassai J. Szókönyv III.381; Somogy m. Nyr. XVIII.287; Fölső-Somogy Nyr. X.190).

[**MOTOZKA**], **MOTOSZKA** (*motocka* Debrecen Nyr. XXIII.334): 1. *motoszka:* piszmogó, pepecselő. *Motoszka ember:* a ki semmit sem végez be, a kinek semmi munkája sem sikerül (Kisújszállás Nyr. XXI.144. 335); 2. *motoszka:* bogaras ember (Rimaszombat Nyr. XV.474); 3. *motocka, motoszka:* bogarasság, hóbortosság, rögeszme (Debrecen Nyr. XXIII.334; Tokaj Nyr. XXIV.96). *Motoszkája van a fejibe* (Rimaszombat Nyr. XV.474).

[**MOTOZKÁL**], **MOTOSZKÁL**: 1. motozgat, babrál, pepecsel, piszmog. *Mit motoszkálsz ottan?* (Bereg-Rákos Pap Károly); 2. cél nélkül járkél (Rimaszombat Nyr. XV.474).

[**MOTOZKÁS**], **MOTOSZKÁS**: bogaras, kissé hóbortos (Tokaj Nyr. XXIV.96).

MOTOZOTT: kerge. *Motozott birka* (Pannonhalma Nyr. XII.187; Fölső-Somogy Nyr. X.190).

megmotozott: megkergült. *Megmotozott juh* (Duna mell. Kassai J. Szókönyv III.144).

MOTROK: fene (Gömör m. Nyr. XXIII.45).

[Szólások]. *Tudja a motrok! Vigyen el a motrok!* (Gömör m. Nyr. XXIII.45).

MÓTU: kapókő (játékszer) (Szatmár Gabányi Endre).

MÓTYIK: piciny (Érsekujvár Nyr. VII.40).

MOTYMOLGAT: szájában forgat (csombolygat) (Háromszék m. MNy. VI.341) [vö. *motyolgat*].

MOTYÓ (*mótyó* Kalotaszeg, Sárvásár, Zsobok Melich János): kis batyu, összecsomagolt limlom (ruhanemű) (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.383; Békés m. Balog István; Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.91; Rimaszombat vid. Nyr. X.89; Érmellék, Székelyhíd Nyr. V.265; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.381; Tokaj Nyr. XXIV.96; Bereg-Rákos vid. Pap Károly; Szatmár m. Nagybánya Nyr. IX.566; Zilah Nyr. XIV.430; Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII.576; Székelyföld Győrffy Iván; Csík m. Nyr. IX.43). *Szedd össze a motyódat, osztán menny isten hírével!* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.428). *Esszeszedte motyóját s aval elment* (Csík m. Nyr. IX.43). *Csimé-csomó meg egy zsák motyó* (Érmellék, Székelyhíd Nyr. V.265). *Oh te kicsi motyó! Kicsi, kedves motyó!* [mondják kis gyermeknek kedveskedőleg] (Csík m. Nyr. IX.43).

motyᵃ**ó-körti**: leghamarabb érő, kicsi sárga körte (Zilah László Géza).

motyaukörti-fa (*moty*ᵃ*ókörti-fa*): leghamarabb érő, kicsi sárga körtét termő fa (Zilah Nyr. XIV.91; László Géza).

1. **MOTYOG** (*matyog* Udvarhely m. Nyr. VIII. 471; Háromszék m. Kiss Mihály; *mottyog* Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573). — *Mottyog:* folyton fecseg (Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573).

2. **MOTYOG** (*matyog* Szatmár m. Kapnikbánya és vid. NyK. II.378; Székelyföld Kiss Mihály; *motyag* Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.335; *mutyog* Csallóköz Nyr. I.280; *mutytyog* Székesfehérvár Nyr. VII.187): 1. *matyog, motyog, mutyog, muttyog:* ügyetlenül és lassan csinál vmit, pepecsel, babrál, piszmog, bibelődik (Székesfehérvár Nyr. VII.187; Tata vid. Nyr. V.473; Szeged Csaplár Benedek; Csallóköz Nyr. I.280; Csaplár Benedek; Szatmár m. Kapnikbánya és vid. NyK. II.378; Székelyföld Kiss Mihály, Csaplár Benedek); 2. *motyog:* keresgél (Rimaszombat Nyr. XV.474); 3. *motyag, motyog:* totyog (Alföld Nyr. IV.379; Rimaszombat Nyr. XV.474; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.335).

meg-matyog: lassan, piszmogva megtesz (Háromszék m. Kiss Mihály).

MOTYOGÓ: totyogó (Csallóköz Csaplár Benedek).

MOTYOGTAT: potyogtat, szotyogtat (Háromszék m. MNy. VI.341; Győrffy Iván).

MOTYÓLÉK = *motyó* (Deésakna Nyr. I.382).

MOTYOLGAT: szájában forgat (csombolygat) (Háromszék m. Győrffy Iván) [vö. *motymolgat*].

MOTYORÁSZ (Abaúj m. Király Pál; *motorász* Nagy-Kúnság Nyr. XVI.383): magában motyog.

MOTYORÍKOL: ∾ (Szatmár és vid. Nyr. VIII.523; IX.265).

MOTYOROG: ∾ (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.383) [vö. *2. mocorog*].

MÓVA: kaláka (szomszédoknak, ismerősöknek, jó barátoknak, rokonoknak eggyüttes munkavégzése [szívességből, nem pénzért] s az utána következő vendégség és táncmulatság, a melylyel a gazda a fáradságukat meghálálja) (Bácska Nyr. XIV.479; Győrffy Iván). *Móvába dolgozni* (Pest m. Báta, Csanád Békássy Sándor; Bács m. Kis-Hegyes Székely Sándor). *Móvába menni* (Baja Bayer József). *Gyerünk móvába szántani* v. *kukoricát fosztani* (Bácska Nyr. XIV.479). *Toll-móva, kukorica-móva* (Szeged Csaplár Benedek). *Fogjátok mög a dolog végit; béré dógosztok, nëm móvába!* (Szeged vid. Nyr. II.92).

MOZDÍT (*bozdét* Somogy m. Sándor József; Baranya m. Ormányság Nyr. II.278; *buzdit* Tisza-Dob Nyr. XX.192; rá-*mazdít* Hunyad m. Lozsád Nyr. XXIII.143). *Erős szag ütötte meg az óromat, mikor a hóttestet megbuzditották* [kiterítéskor] (Tisza-Dob Nyr. XX.192).

rá-mazdít: rátelekkönyvez (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXIII.143).

[**MOZDÍTTAT**].

rá-mazdíttat: ráirat, rátelekkönyveztet. *Rámazdíttatta a felesígire a birtakat* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXIII.143).

MOZDUL (*mozdil* Szlavónia Nyr. XXIII.216).

[**MÓZËS**].

Mózes-széke (*-széki*): szószék (Pest m. Csanád Békássy Sándor; Baranya m. Ormányság Nyr. I.380).

MOZGA: csontvelő (Zala m. Kassai J. Szókönyv III.382; Göcsej Tsz.; Hetés, Dobronak Nyr. III.474).

MOZGANTYÚ: [tréf.] gépezetnek olyan része, a mely az egészet megindítja és mozgatja (Szeged Csaplár Benedek).

MOZGAT (*bozgat* Vas m. Őrség Nyr. VII.322; XII.381; Keszthely Király Pál; Somogy m. Sándor József; Baranya m. Ormányság Nyr. II.278). *Ne bozgasd a kezemet! Én biz aszt a dógot nem bozgatom* (Vas m. Német-Gencs Király Pál).

MOZGATTAT (*bozgattat* Vas m. Farkasfa Nyr. III.178).

MOZOG (*bozog* Balaton mell. MNy. V.82; Göcsej Tsz.; MNy. V.82. 160; Somogy m. Marót puszta Nyr. III.511; Tolna m. Bátta Nyr. XVIII.334.) *Bozog a ló farka* (Zala m. Szepezd Nyr. XVII.144).

[Szólások]. *Míg meleg az ember, addig csak bozogjon:* használja jól az időt, éljen vígan (Vas m. Őrség Nyr. II. 84).

MOZOGÁNY: rengeteg nagy testű, hatalmas nagy termetű és erős (ember) (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Tsz.; Erdővidék Király Pál).

MOZOGDOGAL: olykor-olykor mozog (Székelyföld Kiss Mihály).

MOZOROG: mozog (Csallóköz Nyr. I.378) [vö. *1. mocorog*].

MOZSÁR (*mazsár* Udvarhely m. Vadr.; Nyr. IX.236; *mázsár* Palócság Pap Gyula: Palóc népkölt. I.61; Székelyföld Kiss Mihály).

MÖCÖRÖG (*möcörgök*): szerelmeskedik (Székelyföld Tsz.) [vö. *mözsörög*].

MÖCSÖG: mocsok. *Csak akkora, mint a körmöm alatt a möcsög:* pici, apró (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.143).

MŐFŐ: ostoba (Csongrád m. Szentes Nyr. XVI.95) [vö. *mofó*].

MÖNDÖLE: juh [ritk., népmesében] (Udvarhely m. Vadr.)

MÖNDÖLECSKE: juhocska, bárány [ritk., népmesében (Udvarhely m. Vadr. 449. 509b. 545; Csík m. Czimmermann János).

MÖNTÖS, MÖNTŰS: mennél. *Möntös elébb* (Jászkúnság Nyr. VII.525). *Möntűs hamaráb* (Torontál m. Szaján. Kálmány L. Szeged népe III.168).

MÖRMÖG: mormog (Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.323).

MÖRÖG: morog (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.315).

MŐRÖK: kisértet (Győr vid. Nyr. V.522).

MÖZSÖRÖG: 1. pezseg, bizsereg (Székelyföld Kassai J. Szókönyv I.309; III.386; V.203); 2. szerelmeskedik (Székelyföld Tsz.) [vö. *möcörög*].

MRAUCSOG: nyávog (Bars m. Nyr. XVIII. 384).

MROTYÓ: közönséges silány pálinka (Bars m. Léva Czimmermann János).

MUCËRKÁL: kis gyermekek módjára táncol (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.180).

MUCI: fölső posztóruha (Esztergom m. Szölgyén Nýr. XI.381).

muci-dinnye: almányi dinnyefaj (Heves m. Névtelen 1840).

MUCKA: tengeri nyúl (Érsekújvár Nyr. VIII. 332).

MUCKOROD-IK: kuporodik; csipeszkedik, kapaszkodik (pl. hátul a szekér nyújtójára) (Székelyföld Tsz. [itt *muczkoródni*. hiba], Ferenczi János 1832, Kiss Mihály). *Melléje muckorodott. Hezza muckorodtam* (Háromszék m. Vadr.).

[**MUC-MUC**].

mucmuc-szájú: csücsörödött szájú (Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.94).

MUCMURÍNY: szurtos, maszatos, de ebben a mivoltában is kedves gyermek megszólítása. *Te kis mucmuriny, hol tártották mâ mëgëst jó sütt tökkel?* (Gömör m. Nyr. XXIII.24) [vö. *muríny*].

MUCOG: suttyomban szerelmeskedik (Székelyföld Kiss Mihály).

MUCURKA: igen piciny (Veszprém Nyr. IX. 282; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.282) [vö. *macurka*].

MUDIRKA: kicsi, pici, eggyügyű. *Mijen mudirka egy jány!* (Szatmár m. Patóháza Nyr. XVI.96).

MUFTI: ostoba, bamba, ügyetlen, mamlasz (Szatmár m. Lauka Gusztáv 1842; Zilah Kerekes Ernő) [vö. *bufti*].

MUGLI: nyers (még égetetlen) tégla (Soprony m. Szilsárkány Nyr. VI.373).

MUHÁT: lapos csont- v. faeszköz, a mellyel a csizmadia a bőrt a sámfára rádörgöli (Székelyföld Tsz.; Ferenczi János 1832).

MUKÁZ: csipkésre kimetszve megjegyez (birka fülét) (Fertő mell. MNy. III.242).

MUKI: taknyos [gúnynév] (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.458).

MUKONYA: lisztes barkóca (Gömör m.? Erdészeti Lapok XXII.515).

MUKUC: végecske, pl. *gyertya-mukuc* (Szatmár m. Kapnikbánya és vid. NyK. II.378).

MUKUCA: ∾ (Szatmár m. Kapnikbánya és vid. NyK. II.378).

MUKUCKA: ∾ (Szatmár m. Kapnikbánya és vid. NyK. II.378).

MÚL-IK, MÚL (meg-*muelt* Zemplén m. Mező-Zombor Nyr. VII.423; *mujel* Tokaj Nyr. XIX. 384). — *Mujel:* (meg-)hal (Tokaj Nyr. XIX.384).

el-múlik: kimúlik, meghal, megdöglik. *Êmút* (Veszprém Nyr. VII.376). *Uv vággya ütet ëf fa tüvihő, hogy a róka ot mingyá êmút* (Veszprém m. Csetény Nyr. XVIII.44).

[Szólások]. *El van mulva a világ sara kœzül. El vagy te mulva az élők sara kœzül* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.499. 500). *A már el is mult:* meg van csinálva (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.456).

ki-múlik: 1. kifogy. *Be akartam hozzád menni, de kimúltam az időből* (Székesfehérvár Király Pál); 2. kikorosodik, kiöregszik, kivénül. *Mindëñbű kimúltam* (Veszprém m. Nyr. VI.318). *Volt-e maga katona? — Nem biz én; elébb gyönge vótam, azután pedig kimúltam belőle* (Baranya m. Király Pál).

meg-mulik: 1. elmúlik (Csallóköz Nyr. I.280); 2. kimúlik, meghal. *Megmuelt* (Zemplén m. Mező-Zombor Nyr. VII.423).

széjjê-múlik: szétválik (megeggyezés nélkül két alkudozó fél). *Száz forintba mútunk széjjê:* száz forint külömbség miatt szakadt meg köztünk az alkudozás (Csallóköz, Féll Király Pál).

MULÁNGOL: múló-félben van, kialvó-félben van (mécs) (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II. 236. 278).

[MÚLASZT, MULASZT].

el-múlaszt, el-mulaszt: 1. megszüntet, eloszlat. *Ez az ír nem múlasztja el a kilíst* (Debrecen vid. Nyr. XXIII.286); 2. elhagy. *Belevágott a szëmëmbe a kukorica-csuta; monta az uram, hogy maj csak elmulasztya* [a szem a fájást], *de bizon nëm mulasztotta el, mindig jobban megöröködött* (Tolna m. Nyr. XIV.187).

ki-mulaszt: kivégez, megöl. *Valaki kimulasztotta* (Abaúj m. Kis-Kér Nyr. XIX.330).

MÚLAT, MULAT (*mullat* Zala m. Gelse és vid. Nyr. XV.573): 1. tölt (időt). *Azzal múlattya a zidejét, hogy a kis kutyáját felöltöszteti s jáccik véle* (Kolozsvár Szinnyei József); 2. időzik, marad. *Ott në mulassál sëmmit* (Nógrád m. Tolmács Nyr. XVI.281). *Meddig mulat még kigyelmed?* (Gömör m. Nyr. XVII.470). *Sokáig mulattam:* várakoztam. *Ne mulassatok:* ne időzzetek soká (Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.96). *Mulas nálunk ëë kicsit:* maradj (Brassó m. Hosszúfalu Nyr. XXII.238).

el-múlat, el-mulat: 1. eltölt (időt). *Evel ad dologyâ sokacska üdőt êmúlattá* (Székelyföld Győrffy Iván). *Már elmulatott tizenhárom ívet* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.456; XXIII.143); 2. *el-mulat:* elmulaszt (Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.190). *Elmûlattuk az időt* (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286).

[Szólások]. *A tehen elmulatta a futosását:* elmúlt a közösülő ösztöne (Székelyföld Nyr. XXV. 46).

MULÁTA = *mulya* 2. (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.476).

MÚLDOGÁL: lassanként elmúlik. *Lëányhűség mûdogál* (Udvarhely m. Vadr. 27).

MULIKA: igen kicsiny (Somogy m. Nyr. XX.430).

[MÚLÓ].

[Szólások]. *Múlóvan beszíl:* halkan, suttogva (Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.95).

[elmúló].

[Szólások]. *Elmuló módon jut eszembe:* homályosan emlékszem (Hajdú m. Tetétlen Nyr. XXII.523)

[MÚLOM].

múlom-szín: igen halvány szürke szín (Abaúj, Borsod, Zemplén m. Király Pál).

MÚLT (*mujt* Zala m. Kővágó-Örs Halász Ignác).

[Szólások]. *Múlttiban:* a minap (Eger Kassai J. Szókönyv III.384). *Mult előkön*: ezelőtt (Vas m. Tsz.). *A múltkorokba is rávigyáztam:* multkoriban (Veszprém m. Almádi Zolnai Gyula). *Multutkor:* multkor (Szatmár Nyr. IX.265).

êmút: kimúlt. *Sehuñ sëmmit nëm lát miñ csak azokat az êmút hóttestëket* (Veszprém m. Csetény Nyr. XVIII.285).

MULVÁN: mulva. *Ëty fél óra mulván* (Somogy m. Nyr. III.468).

MULYA (*muja, mula*): 1. *mula, muja:* öszvér (Esztergom és Veszprém m. CzF.; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286; Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 283); 2. *mulya, mula, muja:* bamba, bárgyú, élhetetlen, mamlasz, mafla, málészájú (Zala m. Hetés Bellosics Bálint; Baranya m. Ormányság Nyr. I.424; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.286; Alföld Nyr. II.425; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.283; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.383; Nagy-Kőrös Arany-Gyulai NGy. I.414; Nyr. XXIV.335; Kecskemét Nyr. X.381; Csaplár Benedek; Békés m. Balog István; Bács m. Bezdán Székely Sándor; Komárom m. Fűr Nyr. XX.479; Csallóköz Csaplár Benedek; Palócság Nyr. XXIII.25; Vác Divicsek

Gyula; Hont m. Nyr. V.474; Rimaszombat és vid. Nyr. X.89; XV.474; Szatmár m. Nagy-Dobos Nyr. VIII.524; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV. 476; Tokaj Nyr. XXIV.96; Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI.528).

MULYKÓ, MUJKÓ = *mulya* 2. (Kecskemét Csaplár Benedek; Csongrád m. Szentes Nyr. XVI.95; Heves m. Névtelen 1840).

MUMA: ∾ (Baranya m. Kassai J. Szókönyv III.384; Baranya m. Ormányság Tsz.).

1. **MUMÁK**: buta és hallgatag, alamuszi (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Egy boldogtalan mumák vén ember* (Torda Nyr. XVIII.95).

2. **MUMÁK:** mumus, ijesztő. *Csak sírj, mindjárt hívjuk a mumákot!* (Hegyalja Nyr. XXIV. 479).

MUMÁTA = *1. mumák* (Székelyföld Kiss Mihály).

MUMMOG: magában dünnyög (Székelyföld Győrffy Iván) [vö. *bammog, mammog*].

MUNKA (*muka* Vas m. Őrség Nyr. VII.372; Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. III.319; Göcsej MNy. II.414; Göcsej, Páka Nyr. I.375; Somogy m. Vése Király Pál; *múka* Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; Ormányság Tsz.; Palócság Nyr. XXI.559; XXII.77; *múká* Szlavónia Nyr. XXIII.168).

munka-látó: munkavizsgáló (a céhtől kiküldött mester, a ki a legények munkáját sorra vizsgálja) (Heves m. Névtelen 1840).

munka-tartó: munkabíró. *Jó munkatartó* (Szatmár m. Kapnik vid. Nyr. II.182).

MUNKÁL: csinál. *Be këll mënnyi Egerbe a Kirisztus-csinálaóho, hagy munkaállyeék erre a këreszre ëgy Kirisztust* (Palócság Nyr. VII.34).

MUNKÁLKOSZ-IK: munkálkodik (Székelyföld Tsz.)

MUNKÁLÓD-IK: dolgozik. *Munkálódik rajta* (Zala m. Alsó-Örs Zolnai Gyula).

MUNKÁLTAT: csináltat. *Eőfeleejtëtt rá* [a keresztfára] *Kirisztust munkaátatnyi* (Palócság Nyr. VII.34).

MUNKÁS (*mukás* Somogy m. Vése Király Pál): sok v. nehéz munkával járó, fáradságos. *Az nagyom munkás tészta* (Erdély Szinnyei József). *Inye, de keminy ez a gyertyáñfa! Nem megy meg belőle három embernek se eggy öl eggy nap, ojan munkás fa ez!* (Debrecen Nyr. XXIII.93).

MÚNYÁSZOLÓD-IK: álmosan készülődik, teszvesz (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.283) [vö. *monyászol*].

MUNYEKAR: újjas (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.502).

MUNYI: pici (Szilágy m. Kerekes Ernő).

MUNYIRI: ∾ (Zilah Kerekes Ernő).

MUR, MÚR: kőfal (Brassó m. Hétfalu Király Pál; Brassó m. Tatrang Nyr. II.523).

MURC: must (Székesfehérvár Nyr. V.263). *Édës murcot isznak a fehérvári szüretben, csipőset is* (Székesfehérvár Nyr. IV.174) [vö. *murci*].

MURCAN: 1. moccan; 2. mukkan (Székelyföld Kiss Mihály).

MURCI: must, új bor (Keszthely Nyr. XI. 237; Tolna m. Paks Nyr. XIX.479; XXII.430; Székesfehérvár Nyr. V.263; Győr m. Bőny Nyr. XVII.575) [vö. *murc*].

MURCOS (*mortyos* Tisza mell. Tsz.): szurtos, piszkos (Tisza vid. Simonyi Zsigmond; Szatmár m. Nagy-Dobos Nyr. VIII.524; Abaúj, Borsod, Zemplén m. Király Pál; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.385; Tokaj Nyr. XXIV.96). *Murcos ördög:* mondják gyereknek, ha összekente az arcát (Beregszász Békássy Sándor)

MURCSI: házinyúl. *Szapora mint a murcsi* (Hol? Nyr. XXIII.509).

1. **MURGA:** 1. elhullott lónak, csikónak csontváza, kül. már kiszáradt lábszárcsontjai, a melyeket korcsolyának használnak (Székelyföld Nyr. II.555); 2. apró sovány ló, gebe (Csallóköz [?] Nyr. I.280; Székelyföld Nyr. II. 556).

2. **MURGA:** pej (Brassó m. Hétfalu Kiss Árpád; Brassó m. Tatrang Nyr. II.523).

MURÍNY = *mucmuríny* (Gömör m. Nyr. XXIII. 24).

[1. **MURIT**].

[Szólások]. *Murit:* [tréf.] meghalt, vége van (Kalotaszeg, Zsobok ifj. Antal Domokos; Csík-Rákos Dobos András). *Murit lett neki:* ∾ (Háromszék m. Dálnok Márton Imre). *Muritty:* ∾ (Alföld Nyr. IV.379) [vö. Nyr. XXIII.439].

[2. **MURIT, MORÍT**].

mëg-murit (Hajdú m. Földes Nyr. III.181; Székelyföld Fejér József; *meg-morít* Debrecen Nyr. IX.476): meghal, megdöglik. *A macska megmorította* (Debrecen Nyr. IX.476).

[**MURITÁL**].

mëg-muritál: [tréf.] meghal, megdöglik (Kalotaszeg, Zsobok ifj. Antal Domokos).

[**MURITOL, MURITTYOL**].

ki-muritol: meghal [megvetőleg mondva] (Debrecen vid. Nyr. XXIII.286).

mëg-murittyol (Háromszék m. Erdélyi Lajos; *mög-muruttyol* Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.244): [tréf.] meghal, megdöglik.

[MURJÁL].

mëg-murjál: ∾ (Szamosujvár Kovács József).

MURKÓ: sárgarépa (Alsó-Bereg Király Pál; Bereg m. Dercen Nyr. XX.432).

MURMINTÁS: mordulás. *Murmintást tett:* mordult (Abaúj m. Kis-Kér Nyr. XIX.330).

MURMUTÍR: mogorva (Nagy-Kúnság Nyr. XX.45).

MUROK: sárgarépa (Érmellék Nyr. V.473; Kolozs m. Szucsák Nyr. XVIII.576; Erdővidék Tsz.; Bukovina Nyr. VI.525) [vö. *murkó*].

[MURRAN].

meg-murran: megzúdul, fölzúdul, nekizúdul (az elhajított karika v. kő; a megindított fonókerék; a fölrebbenő madárcsoport; a szél) (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván).

[Szólások]. *Megmurranta magát:* elbúsulta magát, elmogorvásodott (Háromszék m. MNy. VI. 340; Győrffy Iván). *Megmurranta magát a szél* (Háromszék m. Vadr.).

MURRANT: zúgatva elhajít (pl. követ) (Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Vadr.).

MURROG: 1. *murr*-hangot adva zúg (az elhajított karika v. a parittyából elsivító kő; a szél; a hegyről lehengergő fa; a csép) (Székelyföld Tsz. [itt *muzzog* hiba]; Ferenczi János 1832; Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 509b; Csík m. MNy. VI.374); 2. békétlenkedve zúgolódik (Székelyföld Tsz. [itt *muzzog* hiba]; Ferenczi János 1832).

MURROGTAT: zúgatva elhajít (pl. követ) (Háromszék m. Vadr. 509b; Kiss Mihály).

MURVA (*murha* Székelyföld, Háromszék m. Tsz.; Erdővidék, Olasztelek Nyr. XIV.288; *murja* Keszthely Nyr. XI.237; *murnya* Rába mell. Nyr. XVII.524; Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Göcsej MNy. II.414; Nyr. XII.47; Budenz-Album 164; Zala m. Hetés Bellosics Bálint; Győr vid. Nyr. VI.324; *murugya* Komárom m. Kürth Nyr. XIX.188; Érsekujvár Nyr. VIII.332; XIX.457; *muruggya* Komárom m. Fűr Nyr. XX.479; Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841; Érsekujvár Nyr. VIII.332): 1. *murva, murha, murja, murnya, murugya, muruggya:* (félig rothadt) széna-, szalma-, takarmány- v. nádtörmelék (Soprony m. Röjtök Nyr. II.369; Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Keszthely Nyr. XI.237; Göcsej Nyr. XII.47; Budenz-Album 164; Zala m. Hetés Bellosics Bálint; Győr vid. Nyr. VI.324; Komárom m. Kürth Nyr. XIX.188; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.92; Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.326; Hegyalja Kassai J. Szókönyv I.455; III.379; Székelyföld, Háromszék m. Tsz.; Erdővidék, Olasztelek Nyr. XIV.288); 2. *murugya, muruggya:* száraz rőzse. *Ereggy fiam, szëggy ëgy kis muruggyát, hagy főzzek be!* (Érsekujvár Nyr. VIII.332; XIX.457); 3. *muruggya:* apróság, lim-lom (Komárom m. Fűr Nyr. XX.479); 4. *murva, murnya:* föveny, mészkőpor v. apró kavics, melyet úttöltésre használnak (Rába mell. Nyr. XVII.524; Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Göcsej MNy. II.414; Veszprém m. Csetény Halász Ignác; Tolna m. Paks Nyr. XXII.430; Szegszárd vid. Nyr. VII.382; Székesfehérvár Márki Sándorné; Pest m. Csanád Békássy Sándor; Ercsi Nyr. IV.24; Kis-Kúnság Nyr. IV.42).

[murva-alja?], morvajja: szemét, piszok. *Van nekem egy ojan lovam, a ki maga alul a morvajját kihányi. Mi ja? — Malmocska* (Sátoralja-Ujhely Nyr. XVI.87).

MURVÁLL-IK: apróra töredezik, murvává töredezik (széna, szalma, takarmány stb.) (Székelyföld Győrffy Iván).

[MURVÁNY].

murvány-hal: mindenféle apró hal (Fölső-Tisza vid. Herman O. Halászat K.).

MUSACÓL: székfűvirág (Brassó m. Tatrang Nyr. II.523).

MUSINÁS: gyümölcsvevő lengyel (Abaúj m. Nyr. V.272).

MUSKA, MUSZKA: 1. *muska:* apróbb légy (Gömör m. Nyr. XXIII.45); 2. *muszka*: szúnyog (Gömör m. Nyr. XXIII.45); 3. *muska, muszka:* lencseféreg (Érsekujvár Nyr. VIII.332; Nyitra m. Dudvág és Feketevíz között Ürményi László).

MUSKÁNDLI: szagos mályva (pelargonium odoratissimum) (Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.138; Nyr. VII.124).

MUSKÁTA (Háromszék m., Erdővidék Vadr. 185; *muszkáta*-szál, -lapi Udvarhely m. Vadr. 7; Fehér-Nyikó mell. Vadr. 110; *muszkaté* Bánffy-Hunyad Nyr. X.23): ∾.

MUSKATÁLY, MUSKOTÁLY (*mocskotáj* Székelyföld Kiss Mihály; *mocskotár* Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 509b; *moskotár* Háromszék m. Vadr.; *mucskota* Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.180; *mucskotár* Székelyföld Kiss Mihály; *muskatal* Gyöngyös Nyr. I. 332; Abaúj m. Névtelen 1839; Zemplén m. Tolcsva Nyr. IX.480; *muskolat* Vác Divényi Gyula; Balassa-Gyarmat Simonyi Zsigmond; *muskota* Zala m. Kővágó-Örs, Révfülöp Nyr. XIX.141; *muszkota* Balaton mell. Tsz. 351b).

MUSLICA (Göcsej Tsz.; Kalotaszeg, Zsobok ifj. Antal Domokos; Kolozs m. Nagy-Ida Bodor Ákos; Szolnok-Doboka m. Nagy-Ilonda, Soósmező Vékony Jenő; Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; *moslica* Szilágy m. Zovány Incze Kálmán; Háromszék m. Tsz.; *muslic* Baranya m. Bélye Nyr. XVIII.286; *muslinca* Vas m. Kemenesalja Tsz.; Nagy-Kőrös Pap Károly; *muszlica* Balaton mell. Tsz.; Pápa Nyr. XVI.528; Közép-Baranya Nyr. IV.237; *muzslica* Tolna m. Nyr. VI.524). 1. rajonként járó igen apró légy, mely a boros

edényeket ellepi, borbogár (i. h.); 2. *muszlica:* főzéskor a bezsegő v. áradáskor a kavargó víz fölszinén összegyűlő giz-gaz (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

MUSOLOG, MUZSOLAG: vízben, locspocsban jár (Hol? Nyr. XII.528).

MUSTA (Pápa vid. Tsz. 264b; Kézdi-Vásárhely Nyr. XVII.479; *mustya* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.254; Győrffy Iván; Háromszék m. Tsz.): kurtanyelű vasbunkó, a mellyel a varga a talpbőrt és a varrást kalapálva egyengeti.

1. **MUSTÁR** [?]: ∾ (Gyöngyös Nyr. I.282).

[2. **MUSTÁR**].

mustár-mag: [tréf.] fűzvesszőből gúzsolt korbács, a mellyel a köznép aprószentek napján v. húsvéthétfőn eggymást (kül. a gyerekeket) megsuhintgatja mondván: ‚Keléses ne légy!' (Győr m. Tsz.; Mátyusfölde CzF.).

MUSTRA, MUSZTRA: 1. *musztra:* hadi kötelezettség [? talán: sorozás v. szemle] (Moldvai csáng. Nyr. X.204); 2. *mustra:* kiváló, kitünő, mintaszerű. *Mustra bor, kukorica, árpa* (Székesfehérvár Bán János). *Mustra juh* (Zenta Boros Alán); 3. *mustra:* kimustrálni, kiselejtezni, kidobni való (ló, birka) (Dunántúl Szinnyei József; Rábaköz Horváth Flóris; Zala m. Türje, Veszprém m. Pápa, Komárom m. Füss Bódiss Jusztín).

[Szólások]. *Te mustra:* te csodálni való képe az ostobaságnak! (Szatmár m. Kapnikbánya és vid. NyK. II.371).

MUSTRÁL: 1. szoktat, ráncba szed (gyereket); 2. megver (gyereket) (Tokaj Nyr. XXIX. 96).

MUSTY: moha (Szatmár m. Kapnikbánya és vid. NyK. II.378).

MUSZÁJ (*muszaj* Dráva mell. Kopács Nyr. XVII.44; Szeged Kálmány L. Szeged népe I. 213; *muszuj* [? vö. *muszuj*] Kolozs m. Sztána Nyr. IX.502). *Muszájna, muszájjon, muszájt* (Székesfehérvár Egy. Philol. Közl. XV.1062). *Muszáj löve* (Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII.232).

[Szólások]. *Az embër muszáj:* kénytelen (Mátyusfölde Nyr. XX.261). *Nem erőszakos muszáj az:* nem okvetetlen kell (Debrecen Nyr. XXIII. 93).

[Közmondások]. *Nagy úr a muszáj* (Nagy-Szalonta? Nyr. VIII.381). *Nagy ur a muszáj, még nagyobb a nem lëhet* (Csongrád m. Szentes Nyr. VIII.370).

muszaj-erdő: eggy erdő, melyet a nagy kolera után kényszermunkával ültettek (Pozsony m. Nagy-Abony Nyr. V.240).

MUSZÁJÍT: kényszerít. *Hát ki muszájítja?* (Esztergom Simonyi Zs. Tüz. M. Nyelvtan I.433).

MUSZI: álmos, lassú-dolgú (Brassó m. Bácsfalu Nyr. III.564) [vö. *szuszi-muszi*].

MUSZIT: kényszerít, kényszerget (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.476).

MUSZKA: durva ember (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXIII.143).

muszka-szúró: szerbtövis (Bihar m. Márki Sándor).

muszka-tüske: ∾ (Komárom m. Fűr Nyr. XX. 479).

MUSZKOL (mëg-*muszikol* Somlyó vid. Nyr. XIV.140): megzúz, összezúz (szőllőt a kádban v. csöbörben, bunkós fával) (Duna mell. Kassai J. Szókönyv V.210; Balaton mell., Vas m. Kemenesalja, Göcsej Tsz.; Tolna m. Nyr. VI.524; Tolna m. Szakcs Bellosics Bálint) [vö. *mosztol, muszol*].

mëg-muszikol: ∾ (Somlyó vid. Nyr. XIV.140).

MUSZKOLÓ (Zala m. Szepezd Nyr. XVII. 236; *muszikoló* Győr-Sz.-Márton Bódiss Jusztín): szőllőzúzó bunkós fa.

muszkoló-fa (Balaton mell. Tsz. 264b; Veszprém, Somogy m. Kassai J. Szókönyv III.386; *muszkuló-fa* Tolna m. Nyr. VI.524): ∾.

MUSZMÁK: eggyügyű, tehetetlen (Tolna m. Nyr. VI.230).

MUSZOG: ügyetlenül és lassan, szuszogva csinál vmit, piszmog (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *maszog*].

MUSZOL = *muszkol* (Veszprém, Somogy m. Kassai J. Szókönyv III.386). *Muszúdd mëg aszt a szőlőt!* (Nagy-Kanizsa Király Pál).

[**MUSZOLÓ**], **MUSZULÓ** = *muszkoló* (Somogy m. Nyr. X.476).

muszuló-fa: ∾ (Nagy-Kanizsa Király Pál).

[**MUSZOLÓD-IK**].

el-muszolódik: elszuszog (vmivel) (Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.190).

[**MUSZOLT**].

ëggyümuszútt: összeszakadt (ruha) (Pápa Király Pál).

MUSZUJ (*muszuly*): szoknya (elül fölhajtott, széles szines szegélyű szoknya) (Kalotaszeg Nyr. II.470; XVI.143; XXII.323; Kóssa Albert; Kalotaszeg, Zsobok Melich János; Torockó Vadr.).

MUTA: 1. süketnéma (Szatmár m. Kapnikbánya és vid. NyK. II.378); 2. ügyetlen, gyámoltalan, élhetetlen, eggyügyű, buta, bárgyú (Szatmár m. Nyr. XI.284; Nagybánya Nyr. XX. 480; Aranyosszék Borbély Samu; Szolnok-Doboka m. Kudu Rácz Béla; Szamosujvár Kovács József; Hunyad m, Bordeaux Árpád) [vö. *muti*].

MUTÁCIÓS: mesterséges, nehezen járó. *Mutációs zár* (Udvarhely m. Felméri Lajos).

MUTAJT: mutat (Zala m. Vászoly Király Pál).

[**MUTÁL**].

el-mutál: elhalaszt (Brassó m. Hétfalu MNy. VI.324; Nyr. II.327; Győrffy Iván).

MÚTÁLÓ: ügyetlen, bárgyú (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XX.480).

MUTASZT: mutat (Somogy m. Sándor József; Tolna m. Bátta Nyr. XVIII.334; Szegszárd-Palánk Nyr. XI.527; Baranya és Verőce m. Király Pál; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.287; Baranya m. Ibafa Nyr. XIX.498; XX.191; Pécs Kassai J. Szókönyv II.206; III.386; Ormányság Tsz.; Király Pál; Baranya m. Patacs vid. Csaplár Benedek; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.214; XVIII. 192; Brassó m. Hétfalu MNy. VI.341; Nyr. II. 328; XVI.527; Győrffy Iván; Brassó m. Tatrang Nyr. II.523).

MUTAT (*mútat* Csík-Tusnád Melich János). — *Muta:* mutasd (Nógrád m. Nyr. IV.142; Rozsnyó Nyr. VIII.565). *Mutaszi:* mutasd, mutasd csak (Rozsnyó Nyr. VIII.565).

MUTATÓ. *Mutató vége* (a fölfűrészelt tönknek és deszkáknak): az alsó, vastagabb vége, a mely rendesen símára van vágva, át van fűrészelve, s a melyet néha gyöngén vöröses szinűre festenek (Háromszék m. Kovászna vid. Erdészeti Lapok XXII.128).

MUTËR: anya (Tolna m. Gyönk Nyr. V. 378).

MUTI: buta (Jászság Kimnach Ödön) [vö. *muta*].

MUTÍT: mutat (Moldvai csáng. Nyr. IX.454). *Mutijja:* mutassa (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.524). *Mutizsd:* mutasd (Nagy-Kőrös Nyr. VI. 424; Esztergom Nyr. III.34; Mátyusfölde Nyr. XIX.557; Érsekújvár Nyr. VII.40; Abaúj m. Beret Nyr. III.523). *Muti:* ∾ (Répce mell. Nyr. XX. 365; Vas m. Répce-Sz.-György Nyr. XVIII.574; Nagy-Kőrös Nyr. VI.424; Békés m. Balog István; Esztergom Nyr. III.34; IX.543; Csallóköz Csaplár Benedek; Palócság Nyr. XXII.77; Érsekujvár Nyr. VII.40; Nógrád m. Nyr. IV.94; VI. 135; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.526; Eger vid. Nyr. XVII.477; Rozsnyó Nyr. VIII. 565; Debrecen Nyr. XXIII.334; Szatmár m. Nagy-Dobos Nyr. IX.138; Szatmár-Németi Nyr. XV. 335; Abaúj m. Beret Nyr. III.523; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.524).

[**MUTÍTÓ**].

mutyitó-ujj: mutató-újj (Moldvai csáng. Nyr. IX.488).

MUTUJ (*mutuly*): **1.** néma (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.143); **2.** szótalan, konokul hallgató (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.; Nyr. V.90); **3.** ügyetlen, gyámoltalan, élhetetlen, eggyügyű, buta, bárgyú (Jászság Kimnach Ödön; Szatmár m. Nyr. XI.284; Barna Ferdinánd; Kapnikbánya és vid. NyK. II.378; Zilah Nyr. XIV.430; Erdély Szinnyei József; Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. NyK. III.13; Nyr. V.90; Torda-Sz.-László Borbély József; Szolnok-Doboka m. Horgospataka Nyr. XI.478; Szolnok-Doboka m. Kudu Rácz Béla; Szamosujvár Kovács József; Hunyad m. Bordeaux Árpád); **4.** makacs, megátalkodott (Udvarhely m. Nyr. IV.175; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.574); **5.** alattomos (Erdővidék Nyr. IX. 42); **6.** persely (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.143) [vö. *butuj*].

MUTYURI: eggyügyű, bohó (Zilah Nyr. XIV. 430).

MÚZOL: őrölve rágicsál (gyermek, fogatlan öreg) (Csallóköz Csaplár Benedek) [vö. *majszol*].

[**MUZSDAJ**].

muzsdaj-fa: eggy tölgyfaj (Szilágy m. Nyr. IX.564).

MUZSIKA (*mozsika* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.308; Győrffy Iván; Maros-Torda m. Ehed Nyr. VI.229; Udvarhely m. Nyr. IV.33. 479; Udvarhely m. Bethlenfalva Nyr. VII.378; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Moldvai csáng. Nyr. III.50; *mózsika* Baranya m. Ormányság Nyr. III.230; *mouzsika* Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; *múzsika* Dráva mell. Nyr. V.522; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.473): **1.** *muzsika, mozsika:* hangszer (Szatmár m. Nyr. VIII.141; Maros-Torda m. Ehed Nyr. VI.229); **2.** *mozsika, mózsika, mouzsika, múzsika:* hegedű (Balaton vid. Nyr. IV.36; Baranya m. Ormányság Nyr. III.230; Dráva mell. Nyr. V.522; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.473; Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.283; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

MUZSIKÁL (*mozsiká* Udvarhely m. Nyr. IV. 176; *mozsikál* Maros-Torda m. Ehed Nyr. VI. 229; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[**MUZSIKÁS**], **MOZSIKÁS** (Maros-Torda m. Ehed Nyr. VI.229; Udvarhely m. Homoród-Almás Nyr. V.233; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; *múzsikás* Dráva mell. Kopács Nyr. XVI. 473): **1.** *mozsikás:* muzsikus, zenész (i. h.); **2.** *múzsikás:* hegedűs. *Múzsikások lësznek, nëm tëmburások* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.473).

MŰ (*mív* Palócság Nyr. XXI.460).

mű-hely (*mé-hely, mé-hel, mé-hej, mé-hê* Veszprém Nyr. II.134; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.65; Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.205; Nyr. VII.123; Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.130; Pozsony m. Királyrév Nyr. XX.78; Gyöngyös Nyr. IV.187; Sárospatak Nyr. XVII.527; *mê-hely* Palócság Nyr. XXI.309; XXII. 77; *mi-hely, mi-hej, mi-hê, mi-hié* Vas m. Répce-

Szentgyörgy Nyr. XVIII.574; Fehér m. Nyr. X. 187; Abaúj m. Beret Nyr. II.521; Székelyföld Tsz.; Ferenczi János 1832; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.315; *mí-hely, mí-hel, mí-hê, mí-hie, mi-hiê* Répce vid. Nyr. XX.364; Rábaköz Nyr. XV.431; Veszprém m. Csetény Halász Ignác; Érmellék Nyr. V.473). — *Műhely:* szíjgyártók dolgozó asztala (Heves m. Nyr. I.334).

mű-látó: a legény-készítette remek megvizsgálása a céh részéről (Hol? Nyr. XII.528).

MÜKÖLKÖD-IK: működik (Csík m. Nyr. IX43).

MÜKÖLŐD-IK: ∾ (Székelyföld Kiss Mihály).

MÜRRÖG: morog (gyerek) (Háromszék m. MNy. VI.341).

MÜTYÖG: sír a borjához (tehén) (Baranya m. Ormányság Kassai J. Szókönyv III.388).

MŰVEL, MÍVEL (*miel* Abaúj m. Szikszó, Aszaló Király Pál; *nyível* [földet] Baranya m. Patacs vid. Csaplár Benedek).

[Szólások]. *Miveli az istent:* káromkodik (Pest m. Szeremle Nyr. XVI.505). *Az istent müveli:* ∾ (Veszprém Nyr. XIX.375). *Műveli* [az istent]: ∾ (Göcsej MNy. II.413).

[MŰVELŐ, MÍVELŐ].

mielᵉő-gúnya: hétköznapi ruha (Palócság Nyr. XXI.417. 508).

mielő-nap (Gömör m. Nyr. XVIII.3; Abaúj m. Nyr. V.20; Király Pál; Abaúj m. Beret Nyr. II.521; Abaúj m. Szikszó Király Pál; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIV.524; *méli-nap* Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XIII.332; *méllü-nap* Göcsej Nyr. XIII.496; *mélő-nap* Zala m. Hetés Nyr. II.44; *mielᵉő-nap* Palócság Nyr. XXI.508; XXII. 77; *mihelő-nap* Abaúj m. Nyr. V.20): hétköznap.

mielőnapi: hétköznapi (Kassa vid. Nyr. XVIII. 431).

mielőnapló (*mielᵉőnapló*): ∾ (Gömör m. NyK. XXIV.132; Nyr. XVIII.457).

[MŰVELTET], MIVELTET: csináltat. *Millyen Kirisztust miveltesseönk hát?* (Mátra vid. Nyr. XXIV.432).

[Szólások]. *Mivelteti a lelkit pokollal, fenével:* átkozódik. *Nem lehet a jó embör, a ki az istent is mívelteti, meg minden mondását bével* [baszom] *födözi* (Szeged Debreczeni János).

MŰVES, MÍVES (kő-*mies*, ezüst-*mies*, arany-*mies* Székelyföld Kiss Mihály; kő-*mies* Segesvár Nyr. IX.42; kű-*míes* Göcsej MNy. II.414; kő-*mijes* Háromszék m. Vadr.; Csík m. MNy. VI. 375).

[Szólások]. *Te mijes vagy ebbe* [v. *ebb' a*] *dologba:* részes (Háromszék m. Vadr.; Csík m. MNy. VI.375).

míves-nap (Székelyföld Tsz.; *mies-nap* Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.219; Vadr.; Nyr. IX.41; Segesvár Nyr. IX.42; *mihes-nap* Székelyföld Nyr. V.424; *mijes-nap* Háromszék m. Vadr.; Csík m. MNy. VI.375; *mives-nap* Hétfalu, Zajzon Nyr. III.373): hétköznap.

mies-só (Háromszék m. Nyr. IX.34; Segesvár Nyr. IX.42; *méésó* Székelyföld Nyr. IX.175; *miesó* Székelyföld Kassai J. Szókönyv I.411; Tsz.; Győrffy Iván): törött só, őrlött só, por-só.

N.

NÁBUKOS: bibasz (Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.244).

1. **NÁD:** megvásott fejszéhez hozzáforrasztott darab vas v. acél (Székelyföld Tsz.).

[2. **NÁD**].

[Közmondások]. *Könnyű a nádból sípolni* (Székelyföld Tsz.).

[Szólások]. *Nád teröm a zórodba, hé:* mondják olyannak, a ki sok vizet iszik (Szeged Nyr. III.30).

nád-botikó, nád-butikó: bütykös nád, kibotosodó káka (Háromszék m. Erdélyi Lajos; Erdővidék Nyr. IX.42) [vö. *nádi-botikó*].

nád-cilla: nádhegy, a melyet zölden learatnak és a marháknak eledelül adnak (Fertő mell. MNy. III.405) [vö. *csilla*].

nád-dörmő: árhordta nádtörmelék (Mátyusfölde, Tallós Nyr. XVI.333) [vö. *dörmő*].

nád-dugó: parafadugó (Székelyföld Győrffy Iván).

nád-fark: a nád bugája (Pest m. Csanád Békássy Sándor). *Nádfarkára áradás:* azon időbeli áradás, mikor a nád bokrétája már kifejlett (Csongrád Nyr. IX.90).

nád-kés: sovány, vékony, gyenge (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.283). *Nádkés csikó* (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.85).

nád-kopó: nádtarló (Győr m. Tsz.).

nád-kötő: nádfödelek készítője (Heves m. Névtelen 1840).

nád-méz (*nár-méz* Háromszék m. Erdélyi Lajos): cukor (Székelyföld Tsz.; Marosvásárhely Nyr. IX.428; Udvarhely m. Nyr. IV.372; Háromszék m. Nyr. VI.473; Kiss Mihály, Erdélyi Lajos; Háromszék m. Angyalos, Besenyő, Gidófalva Nyr. XVIII.574).

nádméz-butikó: cukorvágó bot [?] (Háromszék m. MNy. VI.342).

[**nád-tető**].

nádtetejös: nádtetős. *Van ëgy kis ház nádtetejös* (Torontál m. Egyházas-Kér Kálmány L. Szeged népe III.29).

nád-torzs: nád töve (Borsod m. Kassai J. Szókönyv II.131).

nád-zsiku (Dráva mell. Kopács Nyr. XVII. 238; *nád-csikoly* Heves m. Névtelen 1840): nád sarja, fiatal nád töve. *Ma térdig való a nádzsiku a rétön* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVII.238) [vö. *zsiku*].

1. **NÁDAL:** elvásott vasszerszámot (kapát, fejszét, szántóvasat) kitold, megacéloz (Balaton mell. Tsz.; Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály).

meg-nádal: ∾ (Hol? Tsz.). *Vüdd ki a míhiêbe, mek küő nádunyi* (Rábaköz Nyr. XV.431). *A kovács mögnádâja a fejszét* (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.283).

2. **NÁDAL:** 1. nádat vág v. kaszál (Székelyföld Kiss Mihály); 2. nádkötéssel behúz (üveget) (Székelyföld Kiss Mihály); 3. náderesztéket tesz a dongák közé, náddal bedug (repedéseket) (Szilágy m. Perecsen Kerekes Ernő; Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály).

mög-nádal, meg-nádol: elpáhol (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.283; Szatmár m. Patóháza Nyr. XVIII.96).

NÁDALÁS: elvásott szántóvas kitoldása, megacélozása (Székelyföld Tsz. 265a; Kiss Mihály).

NADALLÓ: keresztelési lakoma (Dráva mell. Kopács vid. Nyr. II.279).

NADALYODZ-IK: hígságot bocsát a nemi részéből (a tehén a borjazás idejének közeledtével) (Fertő mell. MNy. III.244).

NADÁR: hígság, a mely a tehén nemi részéből a borjazás idejének közeledtével foly (Vas m. Ságh? Kresznerics F. Szótár II.65).

NADÁRZ-IK = *nadalyodz-ik* (Fertő mell. MNy. II.244).

[**NÁDI**].

nádi-bika: dobosgém (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.287).

nádi-botikó, nádi-butikó: bütykös nád, kibotosodó káka (Udvarhely m. Máthé Sándor; Háromszék m. MNy. VI.318; Csík m. MNy. VI. 375) [vö. *nád-botikó*].

nádi-gánnyó: mindenbe beleszóló (Tata vid. Nyr. V.329) [vö. *gányó*].

NÁDLI: öreganya, öreganyó (Vas m. Felső-Őr Király Pál).

NÁDLÓ: nádas (Szatmár m. Porcsalma Nyr. XX.191; Szatmár m. Ecsedi láp vid. Herman O. Halászat K.).

NADRÁG (*nâgyrâg* Gömör m. Nyr. XVIII.455; *nagyrág* Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Udvarhely m. Homoród vid. Nyr. IX.38; Csík m. Nyr. VI.471; Csík-Szentkirály Nyr. VII.479; *nyedrág* [tréf.] Székelyföld Kiss Mihály).

nadrág-zsír: [ford. nép-etimológia] hasenfett (Palócság Nyr. XIV.90).

NADRÁGCSA: nadrágocska (Zemplén m. Császár Árpád).

[NADRÁGOL].

el-nadrágol: elver, elpáhol (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.94; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.333; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

ki-nadrágol (*ki-nadrágû*): ∾ (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.94).

meg-nadrágol (*mëg-nadrágul*): ∾ (Veszprém Nyr. VII.428; Jász-Nagykún-Szolnok m. Túrkeve Nyr. XV.520).

NADRAGULYA (*matraguna* Szolnok-Doboka m. Deés Nyr. XX.284; *natrabuja* Hol? Tsz.; *natragula* Csallóköz Nyr. XVI.330; *natragulya* Palócság, Gömör m. Tsz.; *netrebula, nëtrëbula* Vas m. Szombathely vid. Erdélyi J. Népd. és mond. I.120; Őrség, Szalafő Nyr. VII.88; Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.574). — *Natragula, netrebula:* bolondos, ostoba, hülye (Csallóköz Nyr. XVI.330; Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.574).

[NADRAGULYÁS], NATRAGULYÁS (Vas m. Kemenesalja Tsz.; *natragulás* Békés m. Orosháza Nyr. VI.179; *netrebulás* Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. XIV.140): **1.** *nadragulyás, natragulyás, netrebulás:* eszeveszett, bolond (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. XIV. 140; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIII.48); **2.** *natragulás:* kényes, büszke (Békés m. Orosháza Nyr. VI.179).

NAGY (*naaj, nâj* Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.527; Király Pál; *nad* Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.383; Moldvai csáng. Nyr. III.5; *nogy* Moldvai csáng. Nyr. IX.483): idős, -korú (Szlavónia Nyr. V.12). *Ojan nagy mint én* (Dráva mell. Nyr. XIII.234). — *Naggyára, naggyánt:* nagyrészt, jobbára (Székelyföld Győrffy Iván). *Nagyon* (*najon* Csík m. Nyr. XII.524; *naon* Vas m. Őrség Nyr. V.274; VII.467. 469; Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. III.319; Somogy m. Kapoly Nyr. IV.84).

[Szólások]. *Nagy-hentesen:* nagyralátó hetykeséggel, magahánytorgatólag (Kúnszentmárton Nyr. II.475).

nagy-anya (*nainyám* Háromszék m. Vadr. 341; *nainnyám, nainnyád, nainnya* Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 328. 366. 510a; Csík-Sz.-Király Nyr. VII.335; *nanám* Szilágy m. Deésháza Kerekes Ernő; Bánffy-Hunyad Nyr. X.22; *nânyám* Székelyföld MNy. V.360; *nanyinyám, nanyinyád* Szilágy m. Nyr. IX.564; Háromszék m. Nyr. IV.477; *nannya* [megszólítás] Gömör m. Nyr. XXIII.45. 72; Rimaszombat Nyr. V.229; *nânnyám, nannyád, nannya* Székelyföld Nyr. V.175; Udvarhely m. Nyr. V. 231; Csík m. Nyr. IX.43).

[Szólások]. *A nainnyád halála* v. *nainnyád térgye:* mondják annak, a ki rosszul találva a tárgyat szól a beszédbe (Háromszék m. Vadr.).

[nagy-anyi], nanyi: nagyanyó (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

nâgy-ânyikâ (Szlavónia, Haraszti Nyr. XXIII. 307; *nanyika* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos): ∾.

[nagy-anyó] (*nainnyó* Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; *naninyó* Háromszék m. NyK. III. 5; *nanó* Dráva vid. Nyr. XIII.476; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.287; Szlavónia Nyr. XXIII. 216; Gömör m. Nyr. XXIII.45. 72; Szilágy m. Nyr. IX.564; Szilágy-Kraszna Kerekes Ernő; Torda-Aranyos m. Gerend Nyr. XXIII.577; *nânaº* Gömör m. Nyr. XVIII.502; *nannyó* Székelyföld Nyr. IV.236; V.176; Udvarhely m. Homoród vid. Nyr. XXIII.44; Csík m. Nyr. IX.43; *nanyó* Rimaszombat Nyr. IV.560). — *Nanó:* öregasszony, anyóka, banya (Dráva vid. Nyr. XIII.476; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.287; Gömör m. Nyr. XXIII.45. 72; Szilágy-Kraszna Kerekes Ernő).

nanó-bab: nagyszemű bab, öregbab (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.287).

[nagy-anyócsa], nânócsâ: nagyanyó (Szlavónia Nyr. XXIII.216).

[nagy-anyóka], nânókâ: ∾ (Szlavónia Nyr. XXIII.216; Rozsnyó vid. Nyr. XVII.476).

nagy-apa (*napám* Bánffy-Hunyad Nyr. X.22).

nagy-apacsúr: a kijáró apacs, t. i. az, a melyet a ladikon bevisznek s a partra kihoznak (Szeged Herman O. Halászat K.).

nâgy-âpikâ: nagyapó (Szlavónia Haraszti Nyr. XXIII.307).

nagy-apró: hólyagos himlő. *Megkőte a nagy-apró:* meghimlőzött (Székelyföld Vadr. 491. 554) [vö. *apró*].

[nagy csizma].

naccsizmás: vidéki, falusi (Komárom Beöthy Zsolt).

nagy-edény: nagyobbfajta dereglye (Tisza-Roff Markovics Sándor).

nagy-érő: nagy értékű. *Nagyérő jószág* (Mátyusfölde Nyr. IV.174). *Sok nagyêr°ő marhâja v°ótak* [így!] (Palócság Nyr. XXI.417).

nagy-étü: sokat evő, nagyehető (Abaúj m. Szikszó Király Pál; Kolozsvár, Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Háromszék m. Dálnok Márton Imre; Csík-Rákos Dobos András).

nagy-fejű: kópé (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.283).

nagy-fü: nadragulya (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

nagyfü-bingó: ∾ (Udvarhely m. Nyr. IX.236).

nagy-hatajú (Rozsnyó Nyr. VIII.565; *nagy-hatú* Heves m. Névtelen 1840): a ki nagy garral van, hatalmaskodó [vö. *ható*].

nagy-idő, nagy-üdő: vihar, zivatar, égiháború. *Nagy-idő jön* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.524). *Nagy-üdő jő* (Háromszék m. Uzon Nyr. VIII.225). *Jű a nagy-üdő* (Kis-Küküllő m. Szőkefalva Nyr. XV.143).

nagy-kozsók: suba, bunda (Székelyföld Tsz.).

[nagy-köz].

nagyköz-főd: messze föld (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.305).

[Szólások]. *Húsz esztendő nagyköz-főd* (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.305)

nagy-marin: tályog, mérges kelés (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 508a). *Nagy-marin következett rá:* tarjagos daganat jött reá (Székelyföld Nyr. IX. 175) [vö. *marin*].

nagy-marci: barbus fluviatilis (Szeged Herman O. Halászat K.).

nagy-nyavaja: nyavalyatörés (Háromszék m. MNy. VI.342). *Hogy a nagy-nyavaja törjön ki!* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

nagy-öregapa: dédapa (Fehér m. Velencei-tó vid. Nyr. XVII.431).

[nagy-péntek].

nagypénteki-hal: aspius rapax (Miskolc Herman O. Halászat K.).

[nagy pice].

nagypicés: fenék-, pörgettyűs-, kabakhoroggal halászó halász (Csongrád m. Tápé Herman O. Halászat K.).

nagy-szélhal: aspius rapax (Erdővidék Herman O. Halászat K.).

nagy-szer: mindenre alkalmas (Szatmár m. Nyr. X.430).

nagy-szőlő: mazsola (Heves m. Névtelen 1840).

nagy-természetű: nehéz természetű, mérges indulatú (Kúnszentmárton Nyr. II.475).

nat-törvény: törvényszék (Heves m. Sirok Nyr. VIII.568).

någy-uråm: így hívja a menyecske az ura bátyját (Szlavónia Nyr. XXIII.308).

nagy-út: országút (Székelyföld Nyr. II.471).

nagy-ületyű: nagyülepű [gúnynév] (Borsod m. Nyr. IX.336).

nagy-verő: pőröly (Székelyföld Tsz.).

nagy-virű: heves, tüzesvérű, lobbanékony természetű. *Nagyvírü ember ez a pap; nem jó vele összekerülni* (Komárom m. Szentpéter Király Pál).

nagyot-értő: minden szóból magyarázó s e miatt könnyen bosszankodó (Székelyföld Kiss Mihály).

NAGGYÁZ: nagy címekkel illet. *Ugyan mit naggyázod azt a leszek-urat!* (Alföld Nyr. XIV. 527).

el-naggyáz: elnagyol, nagyjából csinál meg. *Aprókat ölts, Zsuzsi, ne naggyázd el a varrást!* (Alföld Nyr. XIV.527).

NAGYOBB (*naobb* Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.191; Komárom m. Alsó-Csallóköz Nyr. XVII.287): idősebb (Székelyföld Nyr. II.471). *Ü egy esztendővê nagyobb nálam* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.431). *Nëm nagyobb, mind ên* (Szlavónia Nyr. V.12). *Közülünk nagyobb kilencven esztendővel* (Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. X.42).

[Szólások]. *Naobban beszij:* hangosabban (Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.191). *Beszéjj nagyobban, hisz a füledtől nem hallik a sorkadig* (Háromszék m. Vadr. 363).

[NAGYOL].

el-nagyol: 1. nagyjából csinál meg. *No ugyan elnagyútad ám még ezt a varrást is: csupa fircüllís a munkád. Azt megmondom, Istók, el ne nagyúd a szántást* (Szeged, Bánság, Csallóköz Csaplár Benedek); 2. nagyjából kicsépel (Répce vid. Nyr. XX.410); 3. elver, elpáhol (Soprony m. Fölső-Szakony Nyr. XVII.383; Répce vid. Nyr. XX.410).

ki-nagyol: 1. nagyjából kifarag (Székelyföld Nyr. XXV.96); 2. nagyjából (szappan nélkül) kiöblöget (ruhát) (Mezőtúr Nyr. X.569).

NAGYOLÁS: pálinkafőzésnél az első lé (Udvarhely m. Márkos Albert, Máthé Sándor). *Ittál-e ma pálinkát? — Nem is nagyolást* (Erdély Vadr. 244).

NAGYOLKOD-IK: nagyra tartja magát (Moldvai csáng. Nyr. III.3; IX.531).

[NAGYOLÓ].

nagyoló-lé: öblögető lé (Mezőtúr Nyr. X.569).

NAGYOZ (*nagyz*ani): nagyít (vmely dolgot, hírt, történetet) (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.342; Győrffy Iván). *Ő mondta lesz, vaj tám csak te képzëlëëd s nadzood, a mi akkora mind ëgy mogyoró, döblecnek nézzëd* (Háromszék m. NyK. III.18).

NAGYSÁGOS (*naccsás* Erdély Szinnyei József; Marosvásárhely Nyr. IX.428).

NAGYSZËRŰ (*naccörü* Kecskemét Nyr. IX. 359; *nasszörű, nasszörü* Kecskemét Nyr. IX.359; Arad m. Majláthfalva Nyr. IX.378).

NAGYZOL: nagyít (vmely dolgot, hírt, történetet) (Háromszék m. MNy. VI.342; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

[Szólások]. *Nadzól vkit:* nagyítva dícsér, emleget vkit. *Nadzójja magát:* dicséri, dicsekedve emlegeti magát (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Nagyzolni magát:* nagyra tartani magát (Szilágy m. Nyr. IX.564).

NÁJ, NÉJ (*nál* Baranya m. Ormányság Nyr. XXI.235): leg- (Baranya m. Tsz.). *Nájnaobb, néjszebb* (Baranya m. Ormányság MNy. I.223). *Nájjobb, nájszëbb, nájnagyobb; náljobb, nálszebb, nálnagyobb* (Baranya m. Ormányság Nyr. XXI. 234. 235). *Nájnagyobb* (Szlavónia Nyr. XXI.319).

NÁL: -hoz. *Nálunk, nâlunk, nállunk:* hozzánk (Kúnság, Heves, Szabolcs m. Nyr. I.50; Gömör m. Nyr. XXIII.45; Torna m. Torna-Ujfalu Nyr. XVII.185; Székelyföld Tsz.; Nyr. I.50). *Gyere nálunk, maj mëgverlek! Begyüsz-ë estére nálunk?* (Gyöngyös vid. Nyr. IX.331). *Gyere nálunk* (Kapnikbánya és vid. NyK. II.369). *Jöjjenek immán nállunk es! Nállunk es eljöhetnének* (Háromszék m. Vadr. 355. 357). *Nálunk felé:* mi felénk (Csík m. Nyr. XIII.378). *Mesternié mek, papnuá mek* (Palócság Tsz.). *Mënëk fël ide nénémnél* (Moldvai csáng. Nyr. III.52). *Menyek a bírónál* v. *bíróéknál* (Kapnikbánya és vid. NyK. II.369). *Nálunknál jöttek* (Szabolcs m. Kis-Besenyőd Nyr. IX. 136).

NÁM (*ná* mondom, *ná* megmondtam Göcsej MNy. II.414; Csallóköz Csaplár Benedek): lám (Keszthely Erdélyi J. Népd. és mond. II.153). *Nám mëgmontam az este az igazat* (Vas m. Őrség, Szalafő Nyr. VII.88). *Nám monttam má, hogy ne ekecsü!* (Zala m. Hetés Nyr. I.423). *Ná mondom. Ná megmondtam* (Göcsej MNy. II.414). *Nám a magyar mëgëtte* (Veszprém m. Nyr. II.329). *Nám mëgmontam!* (Pápa vid. Király Pál). *Nám én tudom!* (Tolna m. Ozora Nyr. V.382). *Ná mondom, hát csak úgy tegyen, a hogy ajánlottam. Ná mondom, legjobb lesz vele eggyezkedni* (Csallóköz Csaplár Benedek). *Nám én lëán vagyok, mégës merëk adni* (Háromszék m. Erdővidék Vadr. 172).

NANÁS: **1.** keresztapa (Kolozs m. Nagy-Ida Bodor Ákos); **2.** násznagy (Kapnikbánya és vid. NyK. II.374 [itt *nánás* hiba]; Kolozs m. Nagy-Ida Bodor Ákos; Szolnok-Doboka m. Rácz Béla); **3.** házasságszerző (Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Vadr.; Kiss Mihály).

[NÁNDOR].

Nándor-fű. *Kerék Nándor-fű:* glechoma [népetimológia ebből: *nádra-fű;* vö. *mádra-fű*] (Balaton mell. Földr. Közl. 1894. 71).

NÁNI: [tréf.] kancsó (Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.209).

NANÚZS: hamupipőke (Gömör m. Nyr. XXIII. 71).

NANYINKÓ: nagyanyó (Háromszék m. NyK. III.5).

NAP (mi*náp* Vas m. Őrség Nyr. I.422; Göcsej Nyr. XVII.506; teg*náp* Göcsej Nyr. XVII.507; tën*náp* Vas m. Őrség Nyr. I.421; V.31; VII.271. 371; Vas m. Farkasfa Nyr. III.178; *nop* Moldvai csáng. Nyr. IX.482). — *Naponként* (*naponkéd* ide gyüvök: Veszprém m. Vörös-Berény Zolnai Gyula).

[Szólások]. *Napomba ojan dolgot nem láték:* életemben. *Napja van még neki:* élete (Székelyföld Kiss Mihály).

nap-acél: gyújtó-üveg (Heves m. Névtelen 1840; Gömör m. Perjése Nyr. XXI.336; Nógrád m. Fülek Nyr. XXII.95).

nap-áldozat (*nap-âldozat*): napnyugot, napnyugta (Szeged Kálmány L. Szeged népe I.113; Palócság Tsz.; Ethnographia III.352. 353. 355; Gömör m. Tsz.).

nap-enyészet: ∾ (Erdővidék Tsz.).

[nap-este]. *Napestig* (*nepestig* Soprony m. Répce mell. Nyr. II.560; Soprony m. Horpács Nyr. XVIII.513; Répce vid. Nyr. XX.364; Vas m. Horváth József 1843; Vas m. Répce-Sz.-György Nyr. XVIII.574; Göcsej MNy. I.219; Nyr. XIII. 307; Zala m. Szepezd Nyr. XVII.236; Veszprém m. Szentgál Nyr. III.183; Somogy m. Ujmajor Nyr. VIII.179; Heves m. Makáry György 1839; Csallóköz Nyr. I.280; Csaplár Benedek; id. Szinnyei Józsefné; *nepestétü nepestig* Veszprém Nyr. IV.83).

[nap-fölkölt-]. *Napfőkőttre:* napkeltére (Veszprém m. Almádi Zolnai Gyula).

nap-fönkőtte: napkelte (Torontál m. Ó-Sz.-Iván Kálmány L. Szeged népe III.149).

nap-haladat: napnyugot, napnyugta. *Ha naphaladat után kigyúl az ég, szél lessz* (Csík m. Ethnographia VI.118). *Naphaladatkor:* este felé (Alföld [?] Nyr. XIV.527; Háromszék m. MNy. VI.342; Győrffy Iván).

nap-hanyat [?]: ∾. *Naphanyatkor, naphanyat felé vót az üdő* (Udvarhely m. Király Pál).

nap-hunyat: ∞ (Torontál m. Hertelendyfalva, Székelykeve Király Pál).

nap-lesi: naplopó (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

nap-mënte: napnyugta. *Napmëntekor* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

nap-nyugot (*nap-nyugut* Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 551).

napnyugoti (*napnyuguti* Udvarhely m. Vadr.). *Napnyugoti kereskedő:* [tréf.] kurva (Zemplén m. Tállya Nyr. IV.520).

napnyugotsó: nyugati (Somogy m. Nyr. XVIII. 239).

nap-rontó: [tréf.] pálinka (Nagyvárad Nyr. XVI.572).

nap-szálat: napnyugot, naplemente (Tisza-Eszlár Nyr. II.506).

[nap-szám].

napszámol: napszámoskodik. *Të a szőlőbe dógozó, én mëg napszámolok* (Fehér m. Rác-Almás Simonyi Zsigmond).

nap-szendület (Csík m. Gyergyó vid. Kiss Mihály; *nap-szentület* Gyergyó-Ditró Nyr. XII. 282): napnyugta.

nap-után-járó: napraforgó (Brassó m. Hétfalu Király Pál; Moldvai csáng. Nyr. X.202).

nap-vető: zsalu. *Bátran kiveheti azt a lakást téns úr, mert az ablakon napvetők is vannak* (Alföld Nyr. XIV.527).

napba-néző: napkóros (Székelyföld Kiss Mihály).

napon-sült málé: [tréf.] tehénszar (Kecskemét, Csallóköz Csaplár Benedek; Nagy-Kálló Nyr. XII.429; Hol? Tsz.).

napra-forduló: katangkóró (Balaton mell. Földr. Közl. 1894. 71).

NAPCSA (Dráva mell. Kopács Nyr. XVII.191; *nápcá* Szlavónia Nyr. V.61; *nápcsá* Szlavónia Nyr. XXIII.216): napocska, nap. *Aggya kêd ëde a töttő ekéjét ëgy napcsára* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVII.191).

[NAPESLAÓGOS].

napeslaógos-napestyig: egész napestig. *Ott vaárom napeslaógos napestyig* (Palócság Nyr. VII. 34).

NÁPIC (Balaton mell., Vas m. Kemenesalja Tsz.; Zala m. Arács Nyr. XXII.239; Veszprém m. Pápa vid. Tsz.; Nyr. XVI.528; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; Fehér m. Nyr. V.36; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII.378; *nápész* Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIII.48; Bihar m. Kazinczy F. Levelezései II.239; *nápeész* Szatmár m. Nagy-Dobos Nyr. VIII.524; *nápéz* Kassa vid. Nyr. XVII.285; *nápisz* Túrkeve Nyr. XV. 520; Kisujszállás Nyr. XIX.238; *nápísz* Mezőtúr Nyr. IX.479; *nyáfic* Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.184; *nyápic* Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.574; Nagy-Kúnság Nyr. XX. 45; Eger Énekes Imre; Vác Divényi Gyula; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár): 1. *nápic, nápéz, nápisz, nyápic:* gyenge testalkatú, vékonydongájú, vézna, sovány, kicsiny, beteges, rossz színben levő (Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.574; Zala m. Arács Nyr. XXII.239; Balaton mell., Vas m. Kemenesalja Tsz.; Pápa vid. Tsz.; Nyr. XVI.528; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; Fehér m. Nyr. V.36; Nagy-Kúnság Nyr. XX.45; Túrkeve Nyr. XV.520; Kisújszállás Nyr. XIX.238; Eger Énekes Imre; Vác Divényi Gyula; Fölső-Csallóköz Nyr. VIII. 378; Kassa vid. Nyr. XVII.285); 2. *nápeész, nápész, nápísz, nyápic:* oktondi, bamba, bámész, ügyetlen, élhetetlen (Mezőtúr Nyr. IX.479; Bihar Kazinczy F. Levelezései II.239; Szatmár m. Nagy-Dobos Nyr. VIII.524; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIII.48; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

nyápic-lelkü (*nyápic-lölkü*): silány jellemű (Tata vid. Nyr. V.329. 474).

NÁPISZUSZI: alamuszi (Szatmár vid. Tsz.).

NAPL-IK: káprázik. *Naplott a szeme* (Pest m. Tinnye Király Pál).

NAPOL: 1. tartózkodik. *Ott napót más napig* (Tolna m. Nyr. VI.524); 2. henyél (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.283).

NAPONNYAN: nappal, nap közben (Göcsej Nyr. XII.95).

NAPONTAG: naponként (Háromszék m. MNy. VI.222; NyK. III.7).

NAPOS (*napis* Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.574; Répce mell. Nyr. XX.365).

[Szólások]. *Napos naptyán:* [fokozás, erősbítés] (Répce vid. Nyr. XX.417).

[NAPOZ].

el-napoz: elidőz, napot tölt hiába (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI. 324; Győrffy Iván). *Isten tudja, meddig elnapoz* Háromszék m. Vadr.).

NAPPAL. *Nappóra:* egész napra (Dráva mell. Nyr. V.522).

NAPPALL-IK: nappalodik. *Talpra, cselédek, nappallik már! Már nappallott, mikor fölkelt* (Csallóköz Csaplár Benedek).

[NAPSÁG].

[Szólások]. *Még nem jött vissza ez napságig:* mai napig (Háromszék m. Vadr. 430).

NÁR: a malom vízfogó kerekének víztartó öble, fiókja (Háromszék m. Nyr. IX.425).

NÁROMPRITTY: mihaszna, semmiházi [?] (Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XVI.85).

NÁSÁNKOD-IK, NASÁNKOD-IK: nyulánkoskodik [?] (Csongrád m. Szentes Nyr. IX.94) [vö. *ácsánkod-ik*].

NÁSPÁGOL (*náspángol* Győr vid. Nyr. V.522; Rimaszombat Nyr. V.229; *náspágygal* Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.406): (el-)ver, (el-)páhol, (el-) dönget (Vas m. Kassai J. Szókönyv III.409; Vas m. Kemenesalja, Tolna m., Gömör m. Tsz.; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.524; XX.480).

el-náspágol (Békés m. Balog István; Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.91; Csongrád m. Algyő Nyr. VIII.518; Rimaszombat vid. Nyr. X.88; Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.371; *el-náspángól* Közép-Baranya Nyr. III.282; *el-náspángol, ê-náspángul* Zala m. Hetés, Dobronak Nyr. II. 132; Veszprém Nyr. II.134; VII.428; Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286; Bereg-Rákos vid. Pap Károly): ∾.

ki-náspángol: ∾ (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286).

mëg-náspágol (Kecskemét, Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.428; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Hol? Tsz.; *meg-* v. *mög-náspángol* Somogy m. Nyr. X.476; Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286; Bereg-Rákos vid. Pap Károly): ∾.

[NÁSPÁL].

el-náspál: ∾ (Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.183).

NÁSPIGÁL: ∾ (Tokaj Nyr. XIX.384).

el-náspigál: ∾ (Ugocsa m. Gődényháza Nyr. III.371).

mëg-náspigál: ∾ (Hajdú m. Földes Nyr. III.36).

NÁSZ (*nâssz* Palócság Nyr. XXII.77): **1.** lakodalom. *Patkôtatom paripámot, mönyök nászba rajta* (Udvarhely m. Fehér-Nyikó mell. Vadr. 114); **2.** lakodalmi pompa. *Utánnad mënyĕk szép násszal, mënyasszonyi ajándékkal* (Háromszék m., Erdővidék Vadr. 159); **3.** *nászom, nâsszom:* így híják és szólítják az eggyik házasfél szülei (és a palócoknál a testvérei is) a másik házasfél apját (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Vas m. Sorok mell. Nyr. XXII.144; Palócság Nyr. XXII.77; XXIII.69).

nász-asszony, nász-asszonyom: így híják és szólítják az eggyik házasfél szülei a másik házasfél anyját (Vas m. Sorok mell. Nyr. XXII. 144; Szeged Nyr. VII.236; Palócság Nyr. XXIII. 72; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.189).

nász-ruva: pólyaruha, pelenka (Csík m. Nyr. X.90).

nász-uram (*nâssz-uram* Palócság Nyr. XXII. 77): így híják és szólítják az eggyik házasfél szülei (és a palócoknál a testvérei is) a másik házasfél apját (Szeged Nyr. VII.236; Palócság Nyr. XXII.77; XXIII.69).

NÁSZENUSZÁLÓD-IK: hosszadalmasan készülődik, kászolódik, szedelődzködik (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 510 a).

NÁSZOLÓD-IK: ∾ (Háromszék m. MNy. V. 223. 342; Vadr.; Háromszék m. Szotyor Győrffy Iván) [vö. *kászolód-ik*].

fel-nászolódik: fölkészül, fölszedelődzködik, fölkászolódik, fölszedi magát (Háromszék m. Nyr. X.327). *Valahogy felnászolódtam a földről* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Hirtelenibe felnászolódtunk, de jött egy suhogó zápor s ugy megvert, hogy a harisnya korca es tiszta viz vót* (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

NATATÚROS: pajkos, figurás (Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.243).

NATRAFIKÓ: ostoba ember (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.411).

NATRAHŐRÖS: féleszű, eszelős, bamba (Hol? Tsz. 299 a) [vö. *nedrehőr*].

NATURA: makrancos, akaratos. *Hadd el, natura, hadd el!* (Székelyföld Fejér József).

NATURÁS: ∾ (Székelyföld Fejér József).

NÁVOLY: [szövőszék része]. *Kis návoly:* a melyre a vásznat tekerik föl; *nagy návoly:* a melyre a fonalat tekerik föl (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325).

NE, NESZE, NESZTËK, NETËK (*me* Székelyföld Tsz.; Nyr. I.181. 466; V.424; Arany-Gyulai NGy. III.113; Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.223; Nyr. IV.514; Vadr.; Kiss Mihály; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; *mesze* Székelyföld Nyr. V.424; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 473; Háromszék m. Vadr. 508b; Kiss Mihály; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; *meszesze* Háromszék m. Kiss Mihály; *meszeg* Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. X.44; *mesztëk* Háromszék m. Vadr. 508b; Kiss Mihály; *metëk* Háromszék m. MNy. VI.217; Vadr. 508b; Kiss Mihály; *ná* Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.474; *nasztok* Abaúj m. Pusztafalu Szádeczky Lajos; *nosztuk* Pest m. Kassai J. Szókönyv III.450).

[NË].

[Szólások]. *Nedzidziri-bidziri:* ne feleselj velem (Félegyháza Nyr. VI.43).

në-bánts. *Vad nebáncs:* melampyrum nemorosum (Balaton mell. Földr. Közl. 1894. 59).

ne-felejcs: békapiszok (Rozsnyó vid. Nyr. XVII.476).

në-hogy (*nohogy* Erdővidék Király Pál).

[në-tovább].

nëtovábos kötő: vmiféle kötény (Szeged Kálmány L. Szeged népe I. Bevezető XII. l.).

NEBORE: ejnye no! mi a fene! [csodálkozást, meglepődést kifejező indulatszó] (Bereg-Rákos és Munkács vid. Pap Károly).

NEDER (*nëdër*): **1.** féleszű (Csongrád m. Szentes Nyr. VIII.331); **2.** csintalan (Kún-Majsa Nyr. VIII.470) [vö. *fél-neder*].

NEDERKED-IK: csintalankodik (Kún-Majsa Nyr. VIII.470).

NEDERKÓ (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.283; *mederkó* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.283; *nedelko* Kúnszentmiklós Nyr. XV.47): féleszű, hígvelejű.

NÉDÓ: ostoba (Dráva mell. Nyr. XIII.234; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.478).

NEDREHŐR: félbolond (Cegléd Széchy Károly) [vö. *natrahőrös*].

NEDVES (*medves* Palócság Nyr. XXI.314; Heves m. Névtelen 1840; Gyöngyös Kassai J. Szókönyv III.340; Borsod m. Névtelen 1840; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.526; XVII. 425).

NEDVESES: itt-ott nedves (Baranya m. Nyr. XVII.358). *Nem is gondoltam, hogy ilyen nedveses az út* (Baranya m. Szily Kálmán).

NEGÉDES (Pápa vid. Tsz.; Szatmár m. Barna Ferdinánd; Székelyföld, Háromszék m. Tsz.; *nedéngös* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.67; *nedinges* Vas m. Kassai J. Szókönyv III.419; Vas m. Kemenesalja Tsz.; Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII. 143; *negindös* Tolna m. Nyr. VI.230): **1.** *negédes, nedinges*: rátartós, begyes, kényes, büszke, kevély (Vas m. Kassai J. Szókönyv III.419; Vas m. Kemenesalja, Pápa vid. Tsz.; Szatmár m. Barna Ferdinánd; Székelyföld, Háromszék m. Tsz.); **2.** *nedinges:* mézes-mázos (ember) (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.143).

NÉGY (*nééj* Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.527).

négy-águs. *Négyágus lóhere:* négylevelű lóhere (Palócság, Terpes Ethnographia VI.109).

négy-kéz-láb. *Négykézláb ut:* meredek út, a melyen négykézláb kell kapaszkodni (Székelyföld Csaplár Benedek, Győrffy Iván).

négy-lábú. *Négylábú tarisznya:* háti tarisznya, a melyet szíjainál v. madzagainál fogva a két vállra öltenek föl (Pest m. Kassai J. Szókönyv III.422; Heves m. Névtelen 1840).

[négy óra].

négyóráz: uzsonnál (Baranya m. Patacs vid. Csaplár Benedek).

négy-szög. *Négyszög lëány* v. *embër:* derék, hibátlan (Háromszék m. Nyr. IV.515).

NEGYED: negyedik. *Negyed kakasszókor* (Marosszék, Nyárád-Karácsonyfalva Nyr. XVI.48).

negyed-fű: negyedik évében levő, négyéves (csikó, üsző, tinó) (Marcal mell. Tsz.; Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.84; Kecskemét Nyr. XIX.46).

NÉGYEL: ver, páhol (Székelyföld Nyr. II. 471; Kiss Mihály).

el-négyel: elver, elpáhol. *Úgy elnégyelte, a hogy csak tutta* (Székelyföld Kiss Mihály).

meg-négyel: ∾ (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr.).

NÉGYELLŐ (*négyelő*): **1.** négyes fogatnál a rúdvégszögre akasztott ferhéc két hámfája, a melyekhez a két első lovat fogják (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.420; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.324; Székelyföld Kőváry László 1842; Hol? Nyr. XXIII.576); **2.** négy ló v. ökör hajtására való hosszú ostor (Kis-Kún-Halas Nyr. IX.526; Heves m. Parád Király Pál).

négyelleő-ostor = *négyellő* 2. (Heves m. Parád Ethnographia VI.111).

NÉGYESDI: négyes fogat. *Négyesdibe jár* (Háromszék m. MNy. VI.229; Győrffy Iván).

[NÉGYESËL].

ki-négyesël: **1.** a maga marháit a más fogata elé fogva vontatni segít; **2.** kisegít (Székelyföld Fejér József.)

NÉGYESLŐ: a vontató-út alja, a hol az erdőre menéskor az erdőlő szekér hátulsó részét hagyják, és azután az erdőről jövéskor a taligával levontatott terhet négy kerékre rakják (Háromszék m. Gelence Erdészeti Lapok XXII. 126).

NEGYVEN (*nëgyven* Szlavónia Nyr. XXIII. 168; Zemplén m. Nyr. IV.522).

[Szólások]. *Lëtëtte a nëgyvent:* panaszt tett a bírónál (Zemplén m. Nyr. IV.522).

NEGYVENËL: húsvét előtt negyven napon át böjtöl (Mátra vid. Nyr. XXIV.432).

NÉHA (*nyiha-nyiha* Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.63; Szilágy m. Nyr. IX.565). *Néhakor:* némelykor (Bács m. Zenta Nyr. XVIII. 383). *Nyihájába:* néha (Bihar m. Pocsaj Nyr. IX.559).

NÉHÁNY (*nihány* Háromszék m. Vadr.; *nyán* Brassó m. Hétfalu Nyr. V.377; XVI.527; *nyihány* Maros-Torda m. marosi alsó-járás Ravasz Árpád). *Néhánkor:* néha (Bars m. Zeliz vid. Nyr. XIV. 288).

NEHÉZ (*nehez* Répce vid. Nyr. XX.362; Palócság Nyr. XXII.77; Nógrád m. Nyr. IX.332; Gömör m. Nyr. XVIII.421; *nehëz* Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.526): nehéz természetű, zsémbes. *Nehéz embër* (Székelyföld Győrffy Iván).

[Szólások]. *Nehezen van:* nagyon beteg (Zemplén m. Nyr. IV.522).

nehéz-nyavalya (*nehéz-nyavoja*): nyavalyatörés (Rimaszombat Nyr. VI.41). *Törjön ki a nehéz-nyavalya!* (Abaúj, Borsod m. Király Pál).

[NEHEZKĖD-IK], NEHESZKED-IK: neheztel (Székelyföld Győrffy Iván). *Igen nagyon szomorkodott a kapott gyerek, hogy a másik neheszkedik rea* (Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII.231).

meg-neheszkedik: megneheztel. *Megneheszkedik a honnvaló gyerek a másikra, hogy mét tud többet mind ő* (Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII. 231).

[NEHEZKĖDÉS], NEHESZKEDÉS: neheztelés. *Ojan neheszkedésbe keveredének a gyerekkel, hogy osztán békeség nem sok vót köztik* (Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII.231).

NEHÉZKES: terhes, viselős (nő) (Hol? Tsz.).

NEHÉZSÉG (*nehesség* Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.467; Székelyföld Győrffy Iván; *nehessig* Vas m. Őrség Nyr. IV.228; Őrség, Szalafő Nyr. VII.181; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.230; Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XXIII.287; *nehisség* Bars m. Nyr. III.276; *nyehésség* Gömör m. Majom Nyr. XIX.426): **1.** *nehessig:* nehéz érzés. *Muta fiam katona lëtt, sunsë találom kedvemet; mua ës hogy ëttünk, ollan nehessig gyött nekëm, hol lë köllött tënnëm a kalánt* (Vas m. Őrség Nyr. IV.228); **2.** *nehesség:* neheztelés (Székelyföld Győrffy Iván); **3.** *nehesség, nehésség, nehézség, nehessig, nehisség, nyehésség:* nyavalyatörés (Őrség, Szalafő Nyr. VII.181; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.467; VII.230; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.186. 283; Mátyusfölde Nyr. XVII.523; Palócság Nyr. XXII.77; Gömör m. Majom Nyr. XIX. 426). *Töri a nehézség* (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.195). *A gyerëkët a nehesség bántyo* (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.467). *A nehésség törgyön ki!* (Közép-Baranya Nyr. IV.237). *Hogy a nehessig törgyön ki rajtad!* (Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XXIII.287). *Hogy á nehisség gyüjjön rád!* (Bars m. Nyr. III.276).

nehézség-törés: nyavalyatörés (Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.158).

NEHÉZSÉGĖS (*neh'ésségës, nehêssêgës*): nehéz (Palócság Nyr. XXI.423).

NEHEZTEL: nehezell, nehéznek tart (Göcsej Nyr. XIV.165; Budenz-Album 160). *K'et m'erü buzát fölemelni, aszt m'egis csak nehesztelem* (Göcsej Nyr. XIV.396).

mëg-neheztel: megterhel. *Nagyon mëg vagyunk neheztelve adókkal* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.457; XXIII.143).

NÉHOL, NÉHON (*néhon, néhut* Székelyföld Tsz.; *néhutt* Fajsz Nyr. VII.429; *nihun* Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XV.382; *nihutt* Mezőtúr Nyr. VIII.360; *nyihutt* Szalonta Simonyi Zsigmond).

-NEK, NEKI, NÉKI (*nêkëm* Gömör m. Sid Nyr. XVIII.422; *nëki* Szilágy m. Nyr. IX.564; *nélkem, nélki* Gömör m. Nyr. XVIII.456; Sajó mell. Nyr. XVIII.422; Háromszék m. Arany-Gyulai NGy. I.374). — *Neki, nëki:* önnek, magának, kendnek. *Mivel vágjak kenyeret? — Od'adom én neki az én késem* (Csallóköz Király Pál). *Hallja kêd, ín mondtam nëki?* (Szilágy m. Nyr. IX 564).

NÉKI: némely. *A mint a nép a templomból szétoszlott, nékik hozzám jövének. Nékik úgy vélekedtek* (Marosszék Nyr. I.322).

NÉLKÜL (*nekü* Szlavónia Nyr. V.61; Nyr. XXIII.213; Pozsony m. Tárnok Nyr. IX.281; *nekű* Veszprém m. Szentgál Nyr. VII.325; Győr m. Szigetköz, Kis-Bajcs Nyr. VI.190; Karcag Nyr. X.326; *nêkű* Palócság Nyr. XXII.480; *nekül* Baranya m. Ormányság Nyr. II.131; Debrecen Nyr. XXIII.93; *nëkül* [?] Szatmár m. Patóháza Nyr. XV.93; *nékült* Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr. 364; Háromszék m. Uzon, Nyén, Bodola Erdélyi Lajos; *nekün* Veszprém m. Szentgál Nyr. III.183; VII.325; Veszprém m. Szent-Király-Szabadja Zolnai Gyula; Tolna m. Ozora Nyr. V.34; Szlavónia Nyr. V.61; XXIII. 168; *nékün* Vas m. Őrség Nyr. VII.322; Veszprém m. Nyr. XV.89; Veszprém m. Csetény Nyr. V.471; XXIV.190; Halász Ignác; Veszprém m. Almádi Zolnai Gyula; Dráva mell. Nyr. XIV. 528; Szlavónia Nyr. XXIII.213; *niékün* Rábaköz Nyr. XXIV.585; *nékünn* Zala m. Nyr. XX.569; *nékünt* Vas m. Tsz.; *n'ekünt* Répce vid. Nyr. XX.368; *nékűt* Székelyföld Győrffy Iván; *nekütt* Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XIX.336; orca-*nékütt*-való Szolnok-Doboka m. Szász-Nyires Kovács Dezső; *nélkült* Székelyföld Nyr. V.123; Háromszék m. NyK. III.9).

[Szólások]. *Mëgvolt mind ëgy nekün:* eggy híján (Veszprém m. Szentgál Nyr. III.183).

NEM (*nam* Hont m. Kovár vid. Nyr. XVII. 96): [feleletül] nincs. *Van-ë pénzëd? — Nëm* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.474).

nem-hal: gobio fluviatilis (hitvány volta miatt nevezik így) (Szeged Herman O. Halászat K.).

nem-látó: vakszem, halánték (Ugocsa m. Nyr. VII.426).

nëm-ott: nem (Komárom m. Fűr Nyr. XVIII. 528).

nem-telt-ki (Pest m. Hévíz Király Pál; *nem-tel-ki* Mátra vid., Borsod m. Szíhalom Nyr. XXIV. 432; *nem-tőt-ki* Tisza-Sz.-Imre Nyr. IX.138): testhez álló rövid kabát.

NÉMA: **1.** süketnéma hülye (Csallóköz Nyr. XVI.330); **2.** szarvasmarha (Székelyföld Nyr. XVI.330); **3.** cserép-persely (Udvarhely m. Nyr. XV.239; Háromszék m. Kiss Mihály; Torockó Vadr.) *Rakd a némába pénzedet* (Háromszék m. Nyr. IX.32).

NÉMËLY. *Nemelykor* [így!]: 1. valamikor; 2. multkor (Veszprém m. Szentgál Nyr. III.183).

némely-ki: némely, némelyik (Komárom Király Pál).

NÉMËLYIK (*nëmëllik* Győr vid. Nyr. VI.324; *némik* Somogy m. Nyr. II.376; V.121). — *Némëllik, nëmëllik:* valamelyik. *Nëmëllik este hallottam. Nëmëllik esztendőn törtint* (Győr vid. Nyr. VI.324). *Némellik idén:* a minap, multkor, eggyszer, valamikor (Veszprém m. Csetény Halász Ignác).

NËMËS: úri. *Nëmës asszony* (Kalotaszeg, Zsobok Melich János).

[NËMËSËD-IK].

mëg-nemësëdik: [tréf.] megrühesedik (Székelyföld Kiss Mihály).

[NÉMËT].

[Szólások]. *Nímetül van:* nem igaz (Soprony m. Horpács Nyr. V.269).

német-bor: [tréf.] sör (Háromszék m. Vadr. 499b).

német-bőr: reves bükkfának taplószerű bőrrétege (Székelyföld Kiss Mihály).

német-kóc: aspro vulgaris (Szeged Herman O. Halászat K.).

némöt-kosár: kerek kétfülű kosár (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.287).

német-villa: favilla, a melynek a nyele meg az ágai külön darabokból vannak (Heves m. Névtelen 1840).

német-zabla: feszítő zabola (Heves m. Névtelen 1840).

NÉMËTËS. *Némëtës ing:* melles és galléros ing (Háromszék m. Nyén Erdélyi Lajos).

NEMEZ: nyereg alá való verítékfogó (szőrrel töltött vánkos v. vászonba varrt összerételt pokrócdarab) (Székelyföld, Háromszék m. Tsz.).

NEMZET (*nemzöt* Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.431): 1. nemzetség, család. *Héj-héj be istenös dolog, a ki nem mázójja bé a maga nemzettyit ijen csúfjára a világnak!* (Székelyföld Nyr. V.176). *A Feketë-nemzet, Bockocs nemzet* (Hunyad m. Lozsád Nyr. XXIII.143); 2. ivadék. *Lámpista vót minden nemzöte* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.431); 3. *nemzetëk:* családtagok [?]. *A nemzetëk osztoszkodnának velë* (Gyöngyös vid. Nyr. IV.470).

NEMZETESZ: rokon. *Ez az ember nemzetesz velem* (Moldvai csáng. Nyr. X.154).

[NEMZETI].

nemzeti-hal: scardinius erythrophthalmus (a magyar nemzeti színről, mert a háta zöld, az oldala ezüstfehér, a szárnya piros) (Balaton-Füred Herman O. Halászat K.).

NEMZETSÉG: 1. család. *Most mán az egész nemzeccség fejire szégyönt hoz* (Udvarhely m. Nyr. IV.176). *Bözzög akkó hopp vót a Mihájj-nemzecscségnek!* (Székelyföld Nyr. V.176); 2. rokon, atyafi. *Nemzetségek vagyunk* (Udvarhely m. Nyr. VIII. 471).

NENE: [tréf.] fene. *Egyen meg a nene!* (Borsod m. Szíhalom Nyr. XXIV.432).

NÉNE (*né* Székelyföld Kassai J. Szókönyv III.419; *nén* Székelyföld Nyr. V.174. 221; Kiss Mihály; Udvarhely m. Nyr. VI.465; XI.37; Vadr. 380; Székely-Udvarhely, Bethlenfalva Nyr. VII. 377; Háromszék m. MNy. VI.209; NyK. III.16; Erdővidék, Csík m. Vadr. 380; Brassó m. Bácsfalu Nyr. VI.231; *nên* Palócság Nyr. XXI.217; *nene, neném* Baranya m. Ormányság Tsz.; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; Palócság Nyr. VIII.450; XVI.126; XXI.214; XXII. 77. 511; Heves m. Parád Döbrentei Gábor; Hont m. Kovár Nyr. XVII.42; *nenëm* Dráva mell. Nyr. V.522; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.431; *nenêm* Palócság Nyr. XXII.511; *nenne* Csallóköz Szinnyei József; Alsó-Csallóköz, Komárom m. Nyr. XVII.287; *nyennye* Vas m. Hegyhát Nyr. VIII.468).

NÉNIKE (*nenike* [a gyermek híja így a testvérnénjét] Szlavónia Nyr. XXIII.216. 307).

NÉNKA, NINKA: nénike (Hont m. Tsz.).

NÉNŐ (Székelyföld Kriza; Udvarhely m. Vadr. 38; Háromszék m. Vadr. 417; *nenő, nen*ᵉ*ő* Palócság Nyr. XXII.77. 511; XXIII.72; Heves m. Parád Döbrentei Gábor; Nógrád m. Nyr. V. 182; Gömör m. Tsz.; Nyr. XVI.72; Gömör m. Pádár Nyr. VII.132): néne, néni.

NENÜS: néni (Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.94).

NENÜSKE: nénike (Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.94).

NÉP: 1. *népek:* emberek. *Héti vásárba nëm igen gyünnek most a népek. Rosszak most a népek* (Veszprém Nyr. VII.376). *A népek már mind visszatértek faluikba* (Csík m. Nyr. VII.272); 2. *népem:* feleségem [vö. *fejérnép*] (Brassó m. Hétfalu Kiss Mihály).

NEPOTYA: leány-unoka (Moldvai csáng. Nyr. III.3; X.204).

NËRÁVA: fortély (lónál és ökörnél) (Háromszék m. Nyén, Bodola Erdélyi Lajos).

NËRÁVÁS: fortélyos (ember, ló, ökör) (Háromszék m. Nyén, Bodola Erdélyi Lajos; Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.527; Brassó m. Tatrang Nyr. II.523).

NËROD (*nerod, neród*): 1. bolond (Moldvai csáng. Nyr. III.3; X.204); 2. makacs, nyakas (Brassó m. Hétfalu Király Pál).

NESZ: 1. zaj, lárma (Vas m. Kemenesalja Tsz.). *Oda ment a nagy neszre* (Somogy m. Zich Nyr. VIII.519). *Ojan neszt tesznek, hogy!* (Veszprém m. Almádi Zolnai Gyula); 2. szín, ürügy (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.283; Pozsony m. Kassai J. Szókönyv III.437). *Avvâ a nesszê gyütt, mintha a kóbásztöttöt kírte vóna* (Fehér m. Nyr. X.187). *Avval a nesszel indult* (Fehér m. Szolgaegyháza Nyr. IV.44).

[Szólások]. *Nesznek gyün:* 1. kábulás, ájulás után magához tér; 2. észreveszi magát. *Kisüőn gyüttiél nesznek*; *ugyan rászettek* (Győr m. Csécsény Nyr. XII.236).

NESZEGÓGYES: vízeszű, féleszű (Szeged Nyr. VII.381).

NESZËL: 1. neszt csinál (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.287; Székelyföld Nyr. IX.25); 2. lármáz (Csurgó vid. Király Pál); 3. neszre figyel, neszt akar észrevenni, fülel (Dunántúl Nyr. IX. 78; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.283; Hol? Nyr. IX. 25); 4. észrevesz. *Elősző csak úgy fére bancsalitottam; hát nem neszelök sëmmit* (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.43). *Ëk kicsit ezzel a szëmëmmel is neszelëk, ha a világosságra megyek* (Pest m. Dömsöd Nyr. XII.279). *Úgy neszőtem:* úgy vettem észre (Félegyháza Nyr. XIV.186); 5. sejt. *Neszőtem, hogy te má ëthon vagy* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.474).

el-neszel: sietve eltávozik (vmi kellemetlenségtől való félelmében, mikor még csak neszét vette, pl. a tolvaj a legkissebb zörejre, a rágalmazó a rágalmazott jövetelének v. jőhetésének puszta hírére) (Hol? Nyr. IX.25).

fő-neszël: föleszmél, eszméletre tér. *Akkorát csattant a bunkós bot a feje tetején, hó tartabás* [így!] *vótam tülle, vajjon főneszël-ë* (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.87).

NESZERE (*nyeszere* Csík m. Nyr. X.90): szeles, szeleburdi, futó-eszű, féleszű, félbolond (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Tsz.; Vadr.)

NESZËS (*neszes, neszös*): 1. lármás (Hol? Simonyi Zsigmond); 2. részeg, részeges (Vas m. Kassai J. Szókönyv III.438); 3. bolond (Komárom m. Alsó-Csallóköz Nyr. XVII.287); 4. ijedős (Tolna m. Paks Nyr. XXII.430).

NESZET, NYESZET: 1. *neszet:* zajt csinál, lármáz (Háromszék m. Vadr. 510a). *Në neszessëtëk!* (Soprony m. Röjtök Nyr. III.514). *Në neszess, te neszere!* (Székelyföld Kriza); 2. *nyeszet:* nyikorog (a szekér) (Hajdú m. Földes Nyr. III.36).

NESZETEL: zajt csinál (Alföld Nyr. XIV. 527; Székelyföld Csaplár Benedek, Kriza; Háromszék m. MNy. VI.342; Vadr. 510a; Győrffy Iván).

NESZETI = *neszere* (Háromszék m. Vadr. 510a; Győrffy Iván).

NESZËZ: 1. neszt csinál (Dunántúl Nyr. IX. 78; Somogy m. Tab Nyr. XV.240); 2. lármáz, zajt üt (Dunántúl Nyr. IX.78; Soprony m. Répce mell. Nyr. II.560; XX.410; Göcsej Nyr. XIV. 165; Budenz-Album 159; Veszprém m. Almádi Zolnai Gyula; Szegszárd vid. Nyr. VII.382; Baranya m. Ormányság Tsz.; Baranya-Sz.-Lőrinc Kassai J. Szókönyv III.438); 3. neszre figyel, neszt akar észrevenni, fülel (Dunántúl Tsz.; Nyr. IX.78; Soprony m. Répce mell. Nyr. II. 560; Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.95); 4. észrevesz (Komárom m. Alsó-Csallóköz Nyr. XVII.287).

fő-neszëz: föllármáz. *Mindig főneszëzik magát* (Veszprém Zolnai Gyula).

NESZËZŐD-IK: nesztől, zajtól, lármától megijed (Göcsej Nyr. XIV.165; Budenz-Album 159).

meg-neszeződik: ∾. *Ne pattogtass az ostorrê, mier megneszeződik a marha* (Göcsej Nyr. XIV. 454).

[**NESZÍT**].

neki-neszit: vágyat kap rá (Háromszék m. Vadr. 510a).

rá-neszit: ráingerel (Sepsi-Szentgyörgy Győrffy Iván).

NESZLET: neszt, zajt csinál (Háromszék m. MNy VI.342; Vadr. 510a; Győrffy Iván). *Neszless csak, majd lecsendesitlek!* (Székelyföld Csaplár Benedek).

NESZŐD-IK, NESZÜD-IK: 1. *nesződ-ik:* neszez, neszt csinál, neszt hallat. *Régën hallottam mán nesződni, tán bizon meghótt* (Soprony m. Röjtök Nyr. III.514); 2. *neszüd-ik:* nekihevül, nekibőszül, bolondul, eszelősködik (Vas m. Kassai J. Szókönyv III.438; Kemenesalja Tsz.). *Ne neszüdjetek*: ne legyetek eszeteken kívül. *Oda neszüdött az egész nép:* oda csődült (Soprony m. Rábaköz Nyr. IX.79); 3. *neszüd-ik:* indulatosan vágyik (Háromszék m. MNy. VI.342; Vadr.; Sepsi-Szentgyörgy Győrffy Iván).

fűő-neszüdik: fölébred a zajra (Répce vid. Nyr. XX.416).

meg-neszüdik: megbőszül, megriad, megijed, megbokrosodik (Soprony m. Rábaköz Nyr. IX. 79; Répce mell. Nemes-Viss Nyr. XVII.336).

rëa-neszüdik: indulatosan vágyik rá (Háromszék m. MNy. VI.346; Vadr.).

NESZÜDÉS: kótyagos dőzsölés, összevissza mulatság hejehujával (Soprony m. Rábaköz Nyr. IX.79).

NESZÜL: indulatosan vágyik, vérszemet kap (Háromszék m. MNy. VI.342; Sepsi-Szentgyörgy Győrffy Iván).

mëg-neszül: megijed, megriad, megdühödik, megbokrosodik. *Mëg van neszűve* (Somogy m.

Tab Nyr. XV.240). *Úgy mëgneszütek* [az emberek], *nem lëhet velük birni* (Veszprém m. Enying Simonyi Zsigmond).

rëa-neszül: indulatosan vágyik reá (Sepsi-Szentgyörgy Győrffy Iván).

NĚTĚNTÓK (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.; Kiss Mihály; Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI.527; XXI.528 [itt *nesentok* hiba]; Kiss Mihály, Király Pál; *ĕtĕntók* Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.; *lĕtĕntók* Erdővidék Nyr. VIII.188): ügyetlen, ügyefogyott, élhetetlen, eggyügyű, gyámoltalan, félénk, gyáva.

NETERÓ (Csík m. Nyr. X.90; Moldvai csáng. Nyr. X.200; *nedró* Brassó m. Hétfalu Nyr. XXI. 528; Király Pál): ügyetlen.

NETET: szeleskedve összezavar, ide-s-tova kapkod. *Ne netess, te neszere!* (Háromszék m. Vadr.; Győrffy Iván).

NETEZ: tétova nézeget, szanaszét tekintget, fürkésződik, vizsgálódik (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.342; Vadr.; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár). *Netez jobbra-balra* (Brassó m. Hétfalu Nyr. XVI. 527).

[NETRE].

netre-fóré: ügyetlen, eggyügyű, eszelős, balgatag, félbolond (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *hetre-förös*].

netre-füles: szeles, szeleburdi, hóbortos, bolondos (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.142) [vö. *hetre-füles*].

NETRET: tétova nézeget, szanaszét tekintget, fürkésződik, vizsgálódik (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

NETRETI: tétova nézegető, szanaszét tekintgető, fürkésződő, vizsgálódó (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

NÉTYŰ: papsipka formájú cipó (Palócság Kassai J. Szókönyv III.420).

[NEVEKSZ-IK].

bele-nevekszik: beleszokik (Veszprém m. Szentgál Nyr. III.183).

[NEVEL].

[Szólások]. *Vöttem ëgy malacot, maj nevel a neköm; ha möghízik, 50 pöngő lössz az ára* (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.283). *Maj nevel ez a malac neköm; ha möghízik, 50 pöngő lössz az ára* (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.192).

[NEVELETLEN].

neveletlen-ujj: a kis-újj melletti újj (Zala m. Szepezd Nyr. XVII.236; Kis-Kún-Majsa Nyr. II. 307; Temesköz, Torontál m. Szaján, Szőreg Kálmány L. Szeged népe II.112, 113, 217, 218; III. 191) [vö. *nevetlen-ujj*].

NEVELŐ: 1. növesztő. *Ez a nevelő üdő, mikô így szitál az esső, a nap mög vigyorog csak* (Kis-Kún-Halas Nyr. XXIII.192); 2. [tréf.] fogház, börtön (Kúnság, Tisza-Sz.-Imre Nyr. X.329).

[NEVELŐD-IK].

[Szólások]. *Jól nevellődik az idő:* eggyre szebb lessz az időjárás (Fehér m. Velencei-tó vid. Nyr. XVIII.523).

NEVENDÉK: 1. serdülő kis leány (Tokaj Nyr. XXIV.192); 2. a kis-újj melletti újj (Baranya m. Tsz.).

NEVENDÉKĔS: serdülő. *Mikor ollan piciny gyerëk voltam, édës anyám kedves fia voltam; de immá mas nevendékës vagyok, van szeretöm, ki kissebb, ki nagyobb* (Vas m. Hegyhát-Marác Nyr. V.48).

[NEVESZT].

föl-neveszt: fölnevel (Palócság Nyr. XXI.419).

[NEVET].

[Szólások]. *Tótul nevet:* sír (Szentes Nyr. VIII. 331).

le-nevet: kinevet (Erdély Kassai J. Szókönyv III.441).

[NEVETEL], MEHETEL: gúnyolódik (Moldva, Klézse Nyr. IX.429).

NEVETKÊRĔZ[-IK] (Palócság Nyr. XXI.217. 419; *nevetgérëzëtt* Soprony m. Simonyi Zsigmond): nevetgél.

[NEVETLEN].

nevetlen-ujj: a kis-újj melletti újj (Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.150; Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.139; Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr.) [vö. *neveletlen-ujj*].

[NEVETŐKE].

[Szólások]. *Jó nevetőkéje van:* jó nevetős, sokat nevet (Somogy m. Simonyi Zs. Tüzetes M. Nyelvtan I.501).

[NEVETSÉG], MEHETSÉG: gúnyolódás (Moldva, Klézse Nyr. IX.429).

NEVEZGETŐD-IK: csúfneveket adogat (Székelyföld Győrffy Iván).

NÉZ (*nez, nëz* Székelyföld Nyr. IV.81; Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. V.231; VI.465; Kiss Mihály; Udvarhely m. Homoród-Almás Nyr. V. 233; Székely-Udvarhely, Bethlenfalva Nyr. VII. 377; Udvarhely m. Kobáthfalva Nyr. VIII.144; Kézdi-Vásárhely Nyr. IX.425; Csík m. Nyr. V. 468; Csík m. Ditró Nyr. VI.177; Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. VIII.229; Moldva, Klézse Nyr. III.

335; *nöz* Udvarhely m. Vadr. 6; Székely-Keresztúr vid. Vadr. 436. 451; *nyíz* Szlavónia Nyr. XXIII.168. 214). — *Hadd ném:* hadd nézzem (Baranya m. Ibafa Nyr. XX.191). *Had nim:* ∾ (Szatmár-Németi Nyr. XV.335). *Hàgy ném:* ∾ (Nógrád m. Nyr. VI.134). *Néd:* nézd, ni (Veszprém m. Almádi Zolnai Gyula). *Neje kend:* nézze kend (Temesköz Kálmány L. Szeged népe II. 234). *Nêszi, nészi:* nézdsze (Nógrád m. Nyr. IV. 473; Nógrád m. Vecsekle Nyr. V.179). *Ny'êci:* ∾ (Borsod m. matyóság Tóth Béla).

[Szólások]. *A mi azt nëzi:* a mi azt illeti (Székelyföld Győrffy Iván; Kézdi-Vásárhely Nyr. IX.425). *A mi ezën szënt házasságnak nagyobb erősségit nezi* (Udvarhely m. Homoród-Almás Nyr. V.233). *Félen néz:* gúnyosan néz (Háromszék m. MNy. VI.325; Győrffy Iván).

ki-néz [!]: — színben van (sieht aus). *Szüretesen néz ki a keze:* oly mocskos, mintha szüretelt volna (Fóth vid. Nyr. I.50). *Jól kinéz:* jó színben van (Borsod m. Mező-Csáth Nyr. IX. 178). *Igen jól néz ki* (Udvarhely m. Keresztúr vid. és Háromszék m. Vadr. 554).

[Szólások]. *Kinéz érte öt forint:* kapok érte öt frtot (Szeged vid. Nyr. VII.473).

[körül-néz].

[Szólások]. *Körűnízi a könyvet:* átlapozza (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.478).

[oda-néz].

[Szólások]. *Oda së nízek 10—20 forintnak:* 10—20 forint nekem semmi. *Oda së nízz neki, hogy mit zugatnak:* ne törődjél vele, föl se vedd (Szilágy m. Nyr. IX.564).

NÉZEG: nézeget (Borsod m. Noszvaj Kassai J. Szókönyv III.442; Szabolcs m. Kisvárda Kúnos Ignác).

NÉZËGÉL, NÉZËGËL (*nézegél* Szeged vid. Nyr. I.42; Miskolc Simonyi Zs. Tüzetes M. Nyelvtan I.402; *neézëgël, neézëgl*ëm Palócság Nyr. VI. 466. 518): nézeget.

NÉZËGELŐD-IK (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.275; *nézgelőd-ik* Vas m. Izsákfa Kresznerics F. Szótár II.75; *nizegelőd-ik* Répce vid. Nyr. XX.410; *nízgelőd-ik* Veszprém m. Csetény Nyr. VIII.376): nézeget, szemlélődik, körültekintget. *Ne nézëgelőggyetëk, mind a vín kanászné* (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.275). *Nízgelődik a vásárbo* (Veszprém m. Csetény Nyr. XVIII.376).

NÉZËGET (*nëzëget* Udvarhely m. Kiss Mihály).

NÉZÉL, NÉZEL (*nézél* Székelyföld Andrássy Antal 1843; Csík m. Arany-Gyulai NGy. I.159; Győrffy Iván; *nézel* Fehér m. Bia Király Pál; Veszprém m. Enying Simonyi Zsigmond; *nézell* Székelyföld Kassai J. Szókönyv III.442): nézeget, szemlél, szemmel keres, les. *Nézêtem én is* (Veszprém m. Enying Simonyi Zsigmond). *Mán eggy órája nézelem itt azokat a gyerekeket, de csak nem látok közülök eggyet se* (Fehér m. Bia Király Pál). *Nézéli azonnal tömlecnek ajtaját* (Csík m. Arany-Gyulai NGy. I.159).

meg-nézél: megnézeget, megszemlél. *Megnézéli atyja jobbik paripáit* (Csík m. Arany-Gyulai NGy. I.158).

NÉZELGET: nézeget, szemlélget. *Csak úgy nézelgeti falkáját* (Fehér m. Perkáta Nyr. III.35).

NEZŐKE: javas, a ki kártyavetésből v. babvetésből jövendől v. olvas ki vmi titkot (Moldvai csáng. Nyr. IX.452; Moldva, Klézse Nyr. VI. 374).

NÉZŐS (*nêzeⁿs, neézös*): javas. *Maág a neézösneé is vaótam, meé së vigattam më* (Heves m. Bátor Nyr. VIII.88). *Mâg à nêzeⁿsnê is va tâm, mêssë vígàttàm më* (Gömör m. Nyr. XVIII.505).

NÉZT, NÉZET, NËZET: nézve. *Nézt* (Erdély Kassai J. Szókönyv III.442). *Arra nézt. A többire nézt* (Székelyföld Kiss Mihály). *Tojásra való nëzet jól tojnak a tyukok. Jövőre való nëzet:* jövőre nézve (Erdővidék Nyr. IX.34). *A városra való nézet* (Csík-Szereda Simonyi Zs. M. Határozók II.247).

[NÉZVÉST], NËZVEST: nézve. *Arra való nëzvest* (Székelyföld Győrffy Iván).

NI, NINI (*në* Palócság Nyr. XXIII.24; *né* Maros-Torda m. Ehed Nyr. VI.229; *nënë* Gömör m. Otrokocs Nyr. XIX.184; *ne-te* Csík m. Nyr. VIII.182). *Në, gyerëkëk, mit tànâtâm!* (Palócság Nyr. XXIII.24). *Né, mi mászik a fejedën!* (Maros-Torda m. Ehed Nyr. VI.229). *Nënë, de csíhos ëggy lajblid van nekëd!* (Gömör m. Otrokocs Nyr. XIX.184). *De megörvend, hogy még soha sem hallotta sënkitől, hogy ëccërre százat ütött vóna, s ne-te, én százat üték* (Csík m. Nyr. VIII.182).

NIGOVICS: eggy madárfaj (Heves m. Névtelen 1840).

NINCS (*nincsek* [nincsenek] Göcsej Nyr. XVII. 509; Budenz-Album 165).

nincs-ki-ucca: eggy térjmeg-ucca (zsák-ucca) neve volt (Szeged Csaplár Benedek).

NINCSENSÉG: szegénység, szükség. *Nincs nagyobb baj a nincsenségnél* (Hódmező-Vásárhely Nyr. II.420).

NINCSETLENSÉG: ∾. *A nincsetlenség a zoka, hogy a fiam nëm gyühet iskolába, nëm birok neki venni ruhikát meg csizmikát* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.474). *Nem volna mi kösztünk* [házasfelek közt] *sëmmi baj, csak az a nincsetlenség, az csinál kösztünk zavart* (Bács m. Petrovoszelló Nyr. VII.520).

NINIMISKA: [nép-etimológia] nihilista (Makó Nyr. XXIII.578).

[NO; vö. *nosza, noszi*].

no-hisz (*nac, nacc* Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XIII.331; XIV.525; XV.382).

no-hiszen (*nojszën, nojszen* Vas m. Kassai J. Szókönyv III.450; Zala m. ? Nyr. XVII.139; Kecskemét Nyr. IX.361).

NÓBITÁL: **1.** énekel (Csongrád m. Dorozsma Nyr. VIII.181); **2.** énekelve sír (gyermek). *Ne nóbitájj annyit a fülembe!* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos) [vö. *nófitál*].

NODERGA, NOVERGA: eszelős, féleszű, eggyügyű (Székelyföld Tsz. 109b. 267b).

NÓDICA: póráz (Brassó m. Hétfalu Király Pál).

NODÍT [*nódít?*]: biztat (Erdővidék Tsz.).

[NOE].

Noe-szőllője: vadszőllő (Tata vid. Csaplár Benedek).

NÓFITÁL: **1.** fülsértően énekel, dalolgat, dúdolgat (Csallóköz Csaplár Benedek; Fölső-Csallóköz Nyr. IX.282 [itt *nofitál* nyilván hiba]); **2.** énekelve sír (gyermek). *Në nófitáj a fülembe!.* (Csallóköz Szinnyei József) [vö. *nóbitál*].

NÓM: no hadd lám! (Baranya m. Nyr. XIX 498).

NOMILÓD-IK: neveződik (Moldvai csáng. Nyr. X.204).

[NORMA].

[Szólások]. *Normára foglak:* ráncba szedlek (Mezőtúr Nyr. X.86).

NOSZA (*nosz* Palócság Nyr. XXII.77; *noszë* Veszprém m. Nyr. VI.422).

NOSZÉGAT: biztat, bátorít (Baranya m. Ormányság Nyr. II.279) [vö. *noszogat*].

NOSZÉNT: biztat, nógat. *De sokat kell noszéntani* (Somogy m. Nyr. XXI.91).

NOSZI: nosza (Gömör m. Tsz.).

NOSZÍT (Vas m. Kemenesalja, Gömör m. Tsz.; Bereg-Rákos vid. Pap Károly; *nyoszitt* Székelyföld Kiss Mihály; *nyuszit, nyuszitt* Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Nyr. V.231): biztat, uszít. *Nyuszicsd rëa a kutyákot* (Udvarhely m. Nyr. V.231).

NOSZOGAT: biztat, buzdít, nógat, sarkall, serkent (Komárom m. Fűr Nyr. XX.479; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.383; Mezőtúr Nyr. IX.479; Orosháza Nyr. IV.325. 377; Palócság Nyr. XXII. 77).

NOSZOGTAT: ∾ (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.524).

NOSZOL (Pápa vid., Szatmár vid. Tsz.; *nyoszol* Csallóköz Nyr. I.280): ∾.

[NÓTA].

nóta-fa: tambura, guzlica (Kecskemét Nyr. XIX.46).

nóta-farka: a nóta végének ‚jódlírozás'-szerű kicifrázása (Palócság Nyr. XIX.93).

NÓTÁLTAT: följegyezteti a ‚sitjét' (a bányamunkás) (Szatmár m. Nagybánya vid. Nyr. XIV. 238).

[NÓTÁZ].

ki-nótáz: nótában kifiguráz. *Kinótázták a legények* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XVII.376).

NÓTIN: kétéves bárány (Székelyföld Kriza).

NÓTURA: nóta, ének (Székelyföld Fejér József).

NÓTURÁL: **1.** énekel; **2.** sír (Székelyföld Fejér József).

1. **NŐ** (*nyőm, nyője* Kún-Majsa Nyr. VIII.470; Békés m. Puszta-Földvár Nyr. XII.373): **1.** *nőm:* [ritk.] ágyasom (Palócság Nyr. XXIII.71); **2.** *nyő:* férj [urasan beszélni akaró parasztasszony szájában] (Kún-Majsa Nyr. VIII.470). *Mi csinál a nyője?* (Békés m. Puszta-Földvár Nyr. XII.373).

2. **NŐ** (*nőv* Szlavónia Nyr. XXIII.214; *nyőttek* Vas m. Őrség Nyr. VII.322; mëg*nyőtt* Szlavónia Nyr. V.64; *nyű, nyűn* Somogy m. Visnye Nyr. XVII.334). *Jô vôt àz esső, mas maár nőv a szöm* (Szlavónia Nyr. V.63).

NŐDÖGÉL: lassanként, apródonként nő. *Nőttek, nődögéltek* (Moldva, Klézse Nyr. V.48).

NŐL (Veszprém m. Nyr. IV.514; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.287; *nyől* Dunántúl Nyr. XVI. 239; Veszprém m. Szentkirály-Szabadja Zolnai Gyula; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.90; Somogy m. Visnye Nyr. XVII.334; Dráva mell. Nyr. V.522; Kecskemét Nyr. IX.359; Szentes Nyr. IX.94; Dorozsma Nyr. VII 240; Szeged és vid. Nyr. III.321; VII.180; Csaplár Benedek; Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.65; Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.153; Fölső-Bácska Nyr. XII.216; Bács m. Bajmok Nyr. VIII.228; Esztergom Nyr. IX.542; Csallóköz Csaplár Benedek; Csallóköz, Arak Nyr. X.382; *nyőll* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.214; *nyűl* Somogy m. Király Pál): nő.

[NŐLESZT], NYŐLESZT (Dunántúl Nyr. XVI. 239; Répce vid. Nyr. XX.410; Somogy m. Nyr. VIII.511; Pest m. Egres-Káta Nyr. VIII.511; *nyeőlleszt* Gömör m. Nyr. XVIII.501; *nyüeleszt* Soprony m. Horpács Nyr. X.267): növeszt.

NŐS: ágyasságban élő (megkülömböztetve a feleségestől) (Hont m. ipolyi járás Csontosi János).

NŐSTÉNY (*nyőstén* Rábaköz Király Pál; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.228; Torontál m. Egyházas-Kér Kálmány L. Szeged népe III.182;

Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 398; *nyőstény* Abaúj, Borsod, Gömör, Heves, Bács m. Király Pál; Fölső-Bácska Nyr. XII.216; Udvarhely m. Nyr. V.125; Csík, Háromszék m. Király Pál; *nyőstíny* Csallóköz, Komárom, Jászság Király Pál; *nyüvestén* Háromszék m. MNy. VI.223; NyK. III.4; Vadr.).

nyőstény-fütty: bakugrásos gyermekjáték, a mely úgy megy, hogy az első négykézlábra áll, a második keresztül szökik rajta s aztán ő is négykézlábra áll, s a többiek is sorban keresztül szökdösnek az előbbieken, és így tovább (Marosvásárhely Nyr. XVII.283).

nőstén-kapocs: a kapocspár lapos része (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.287; Csallóköz Csaplár Benedek).

nyőstény-szer (*nyőstén-szer*): nőnem, fehérnép (Göcsej Tsz.; MNy. V.128).

nőstény-zsupp: eggyes zsupp, a mely a házfödésnél a bakzsupp (kettős zsupp) két része közé kerül (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.286).

[NŐSZŐ, NŐSZE].

nősző-legény (Rábaköz Horváth Zsigmond 1839; *nősze-legény* Fertő mell. MNy. III.405): házasuló korban levő legény.

1. **NŐTELEN** (*nyőtelen* Veszprém m. Enying, Fehér m., Pozsony m. Cseklész, Abaúj m. Szikszó, Aszaló, Vadász Király Pál).

2. **NŐTELEN** (Esztergom vid. Nyr. XI.381; Székelyföld Kiss Mihály; *nyőtelen* Tolna m. Nyr. IV.516; Szeged Csaplár Benedek; Csallóköz Nyr. XVI.330; Csaplár Benedek): föl nem nőtt, kistermetű, kiskorú, neveletlen. *Hat nyőtelen árva maradt utánna* (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek). *Bár nyőtelen korodba ütött vóna beléd a mënykü!* (Tolna m. Nyr. IV.516).

NÖVÉS: kinövés. *Golyva-alakú növése van a torkán* (Háromszék m. Nyr. IX.36).

NÖVEVÉNY: növény (Tisza-Sz.-Imre Nyr. VIII.526; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.215; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Erdővidék Nyr. VIII.188; IX.42).

NÖVŐ (*nevő* Székelyföld Tsz.).

NULLA: rest, dologtalan, semmirekellő (Székelyföld Fejér József).

[NULLÁZ].

el-nulláz: elsinkófál (vagyont). *Elnullázta a vagyonomat* [az ügyvéd]: fölment minda perköltségre (Szolnok Melich János).

ki-nulláz: kisemmiz, kiforgat (örökségből, járandóságból) (Szentes Négyesy László). *Të csak engem kinulláző* (Veszprém m. Nyr. IV.34).

NUMERA: szám (Kaszárnyai szó Nyr. VI.234; Dráva vid. Nyr. XIII.475).

NUNTA: menyekző (Brassó m. Hétfalu Vadr.; Rozsondai József).

1. **NÜNÜ:** nádból v. bürökszárból csinált síp (Vas m. Kassai J. Szókönyv III.465; Kemenesalja, Csík m. Tsz.)

2. **NÜNÜ.** *Isten nünüje:* gyámoltalan, élhetetlen, mafla ember v. gyerek (Zala m. Hetés Nyr. I.423) [vö. *isten-üneje* NySz.].

NÜNÜGÉLGET: magában dúdolgat (Nagy-Kúnság, Túrkeve Nyr. III.229).

NÜNÜKE: cifra földi poloska. *A fecskét és nünükét nem szabad bántani, mert az első isten madara, a másik isten tehénkéje* (Zala m. Arács Nyr. XXII.474) [vö. *isten-üneje* NySz.].

NÜNNYÖG, NYÜNNYÖG: ümmög, ünnyög (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.342; Vadr.; Győrffy Iván).

NŰSZ: nyöszörög (Hol? Nyr. XII.528).

NY.

NYÁBÁLÓD-IK: 1. bajlódik, vesződik, ügyetlenkedik (Székelyföld Győrffy Iván; Udvarhely m. Nyr. IV.427; Udvarhely m. Tarcsafalva Márkos Albert; Udvarhely m. Városfalva Máthé Sándor; Háromszék m. Vadr.); 2. nyűgölődik, okvetetlenkedik (Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Felméri Lajos).

NYÁBÁLÓDÓ: félig-meddig rosszul viselkedő, helytelenkedő (Udvarhely m. Nyr. VIII.471).

[NYÁCA].

[Szólások]. *Erigy a nyácába:* eredj a manóba, fenébe, pokolba (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.524; XV.95).

NYAFFADT (*nyaffatt*): nyafogó, kelletlen, kedvetlen (Csallóköz Szinnyei József; Hont m. Páld Nyr. XIV.576) [vö. *nyiffadt*].

NYAFKA: mindenért mindjárt elpityeredő (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.383) [vö. *nyaviga*].

NYAFLA: kelletlen, kedvetlen, síró-rívó (Békés m. Nyr. III.525).

NYAFLI, NYÁFLI: 1. *nyafli:* nyafogó, kelletlen, kedvetlen (Soprony m. Répce mell. Nyr. II.560; Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839); 2. *nyáfli:* gyámoltalan, élhetetlen, ügyetlen, bamba (Vas m. Őrség Nyr. II.563); 3. *nyafli:* hitvány, silány (Baranya m. Ibafa Nyr. XX.191) [vö. *nyefli*].

NYAFOG: pityereg (Nagy-Kúnság Nyr. XVI. 383; Békés m. Nyr. III.525) [vö. *nyefëg, nyifog*].

NYÁFRÁS: 1. nyafogó, kényeskedő (Abaúj m. Szikszó Király Pál); 2. válogatós (Bereg-Rákos és vid. Pap Károly); 3. gyönge testalkotású, gyönge egészségű, nyavalygós (Bereg-Rákos és vid. Pap Károly). *Te akarod eszt a zsákot felemelni, te nyáfrás?* (Abaúj m. Szikszó Király Pál).

NYAGDA (*nyigda* Kecskemét Csaplár Benedek): 1. *nyagda, nyigda:* ide-oda csukló, bicsakló (Kis-Kúnság Nyr. XVI.528; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.283). *Nyagda kés* (Cegléd Nyr. XVII. 218; Csongrád m. Szentes Nyr. XVI.95). *Nyagda* v. *nyigda bicska* (Kecskemét Csaplár Benedek). *Hiszen az a vella már régön olyan nyagda vót* (Kecskemét Nyr. XXV.44). *Nyagda ez a dugóhúzó* (Cegléd Nyr. XVIII.91); 2. *nyagda:* gyenge, vézna, beteges (Szeged Ferenczi János). *Nyagda kis lány* (Csongrád m. Szentes Nyr. XVI.95). *Kis nyagda vót szögény haláláig* (Nagy-Kőrös Nyr. XXIV.335) [vö. *nyegde*].

NYAGDUL: csuklik, bicsaklik. *Nyagda ez a dugóhuzó, nyagdul ide-oda* (Cegléd Nyr. XVIII.91).

meg-nyagdul: ide-oda csuklóvá, bicsaklóvá lessz (pl. kés) (Cegléd Nyr. XVII.218).

NYAHOG: nyafog (Palócság Nyr. XXI.312; XXII.77).

NYAK (*nak*on-pofon Torontál m. Lőrincfalva Kálmány L. Szeged népe III.187. kétszer): hegynyak, hegynyereg, a hegygerinc tágas mélyedése. *Az ökreimet idefel hagyám a nyakon. Még a nyaktól messze van a hegy teteje* (Székelyföld Kiss Mihály).

[Szólások]. *Nyaka-szakattáig:* körömszakadtig (Somogy m. Visnye Vikár Béla). *Nyakról jön a háló:* mikor a víz lefelé sodorja, s alulról kell tartani (Komárom Herman O. Halászat K.).

nyak-kupa: tarkó (Vas m. Tsz.).

nyak-lé: nyakleves, nyakonvágás (Pápa vid. Tsz.). *Nyaklevet adni* (Hol? Tsz.).

nyak-ruha, nyak-ruva: 1. nyakkendő (Székelyföld Kiss Mihály; Csík m. Király Pál); 2. [tréf.] nyakleves, nyakoncsapás (Székelyföld Kiss Mihály).

[nyakruház].

föl-nyakruház: [tréf.] nyakon csap (Udvarhely m. Győrffy Iván). *Téged jól felnyakruházának; viseld jegésséggel!* (Székelyföld Kiss Mihály).

nyak-szeg (*nyak-szög*): az a fa- v. vas-szeg, a mellyel az igát a szekérrúdhoz v. a tézsolához csatolják (Balaton mell. Tsz.; Heves m. Csépa Nyr. II.380).

nyak-tekercs: nyakát félre tartó [gúnynév] (Debrecen Nyr. XX.478).

nyak-tekerés: nyakmerevedés (Háromszék m. Nyr. XX.190).

nyak-tőke: [vizi-malom része] (Tisza mell. Nyr. III.238).

nyak-vas: a kapufélből kiálló karika, melyben a kapusark forog (Heves m. Névtelen 1840).

nyaka-vágó: 1. nyakazó, nyakvágó. *Mindjárt elvitetlek nyakavágó hídra* (Eger Arany-Gyulai NGy. I.163); 2. keresztelő sz. János ünnepe (Heves m. Névtelen 1840).

nyakba-hányás: szőllővesszőnek karóhoz kötése (Zemplén m. Tolcsva Nyr. IX.480).

nyakba-öltő: tarisznya (Hont m. Horváth József 1839).

nyakba-vető: vitézkötés (a gubán) (Hol? Nyr. XII.239).

nyakig-láb: [tréf., gúny.] hosszú lábú (Abaúj, Borsod m. Király Pál).

nyakon-kent: piaci lepény (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.524; Szilágy m. Zsibó Kerekes Ernő).

nyakra-való (*nyakra-valló* Érsekujvár és vid. Tóth Jenő): vaskarika a szélmalom szeles bálványán, melyen a cilinder-kerék forog (Csanád m. Puszta-Kaszaperegh Nyr. VII.46).

NYAKAL: 1. nyakon ver (Szatmár m. Nagy-Kálló Nyr. XII.429; Szatmár m. Patóháza Nyr. XIX.379; Háromszék m. Vadr.; Csík m. MNy. VI.375); 2. csíkot tisztít (elvágja a nyakát és úgy húzza ki a bélét) (Szatmár m. Nyr. XI. 284); 3. csak a hegyét szeldeli a fűnek (a rossz kaszás) (Háromszék m. Vadr.; Csík m. MNy. VI.375); 4. erősen iszik (szeszes italt) (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.524; Szilágy m. Nyr. IX.564).

be-nyakal: 1. bepofáz. *A tót ugyancsak benyákált mindenből, mer jó is vót, mëg ehën is vót* (Nógrád m. Tolmács Nyr. XVI.278); 2. becsíp, berúg (Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII. 480; Győr m. Bőny Nyr. XVI.85; Tiszafüred és vid. Kimnach Ödön; Palócság Nyr. XXI.505; Rimaszombat Nyr. XV.383; Nyitra m. Vágsellye Nyr. XX.223; Tokaj Nyr. XXIII.240; Hol? Nyr. XVII.235).

le-nyakal: (halat) a szigonnyal a nyakszirt táján eltalál s a víz fenekéhez minteggy leszegez (Bódva mell. Herman O. Halászat K.).

NYAKÁNGAT: 1. álmosan bólintgat a fejével (Székelyföld Kriza). *Kidűt a kalánétás es, nyakángat a kontorás es* (Háromszék m. Vadr. 324); 2. vállát vonogatja (Udvarhely m. Márkos Albert, Máthé Sándor). *Te mit nyakángatsz anynyit, tám nem akarsz jőni?* (Háromszék m. Vadr. 510a) [vö. *nyakingat*].

NYAKAS: fönnsíkon emelkedő gerinc (Pest m. Tinnye Nyr. VII.89).

nyakas-tök: lopótök (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.180).

[NYAKÁSZ].

meg-nyakász: nyakon ver (Székelyföld Győrffy Iván).

NYAKAZÓ: női ruha nyakába belevarrt bodor (Csongrád m. Mindszent Hám Sándor).

NYAKINGAT: álmosan bólintgat a fejével (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 510a) [vö. *nyakángat*].

NYAKINT: biccent, bólint (Háromszék m. Vadr.).

NYAKL-IK: 1. csuklik, bicsaklik. *Hátra nyaklott a kés* (Csallóköz Csaplár Benedek); 2. (a hal) fejével a háló szemébe akad és függve marad (Komárom Herman O. Halászat K.).

NYAKLI: ide-oda csukló, bicsakló (kés) (Bereg m. Pap Károly). *Nyakli bicsak* (Csallóköz Csaplár Benedek).

NYAKLÓ: 1. kötél, szij v. lánc, a mellyel a kocsirudat a ló nyakához erősítik (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Vas m. Répce-Szentgyörgy Nyr. XVIII.574; Pápa Nyr. XVI. 528; Győr Nyr. XI.430; Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 283; Palócság Nyr. XXII.77; Bereg m. Som Békássy Sándor); 2. nyakravaló, nyakkendő (Kis-Kúnság Kimnach Ödön); 3. szíj v. madzag, a mellyel az ostor a nyélre van kötve (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.283; Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.343); 4. nadrágtartó (Soprony Tsz.); 5. a teszíveszi hálón a hajtoványok közébe kifeszített három őrmadzag, a mely arra való, hogy az ugró pontyot visszavesse v. megnyakalja (Latorca mell. Herman O. Halászat K.).

nyakló-lánc: lánc, a mellyel a kocsirudat a ló nyakához erősítik (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.324).

nyakló-szíj: a csép nyelét a hadaróval összekötő szíj (Heves m. Névtelen 1840).

nyakló-tartó: [kocsi része] (Heves m. Csépa Nyr. II.380).

NYAKÓ: 1. ide-oda csukló, bicsakló (kés) (Hajdú m. Földes Nyr. XVI.384). *Nyakó bicska* (Alföld? Nyr. VII.457); 2. görbe nyakú, hibás nyakú, furcsa nyakú (Csallóköz Erdélyi Pál). *Nyakó ember* (Alföld? Nyr. VII.457).

NYAKÓC: 1. meztelen nyakú, kendőtlen nyakú (Csallóköz Erdélyi Pál; Debrecen Nyr. IX.206; XXIII.334; Bihar m. Barna Ferdinánd; Bodrogköz Kassai J. Szókönyv III.395; Tsz.). *Nyakócon:* meztelen nyakkal, kendőtlen nyakkal (Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.184; Szatmár Nyr. VII.190; Kapnikbánya és vid. NyK. II.378; Bodrogköz Tsz.). *Nyakócon viszed ki a gyereket? Nem kötsz a nyakába semmit?* (Érmellék, Székelyhíd Nyr. V.264). *Mit jársz úgy nyakócon; újfent kehes akarsz lenni?* (Tisza-Dob Nyr. XIX.95). *Hova mégysz ily nyakócon? Ne menj ki nyakócon!* (Szabolcs m. Nyr. VIII. 474). *Csak így nyakócon* [nyakravaló nélkül] *vagyok* (Szabolcs m. Nyr. XVII.219). *Ne menj ki olyan nyakócon, mert meghűlsz* (Szilágy m. Tas-

nád vid. Kerekes Ernő); 2. nyakát félre tartó (Debrecen Nyr. XXIII.334).

NYAKÓCA: meztelen nyakú (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.283). *A matróz vállig nyakócán jár* (Kis-Kún-Halas Simonyi Zsigmond).

NYAKSA, NYÁKSA: nyakravaló (Brassó m. Hétfalu Király Pál).

NYAKSI: 1. rövid görbe nyakú (ember) (Vas m. Kassai J. Szókönyv III.395; Kemenesalja Tsz.); 2. ingnyak, inggallér, bodor a nyakon (Dráva mell. Nyr. V.522); 3. kötélhúzó villás bot, nyele végén lánccal és hámmal (Kopácsi Herman O. Halászat K.).

NYAKUS: nyakacska (Csallóköz Nyr. I.378).

[NYAL].

[Szólások]. *Nyaltad:* utánzod (Szatmár m. Nagy-Kálló Nyr. XII.430). *Pofon nyal:* pofon üt (Erdővidék Nyr. VIII.188).

be-nyal: becsíp, berúg (Bereg m. Fornos Nyr. XX.476; Hol? Nyr. XVII.235).

[ki-nyal].

[Szólások]. *Kinyalja* v. *kinyalta magát:* kicsípi v. kicsípte magát, kiöltözik v. kiöltözött (Balaton mell. Somogy m. Nyr. IX.284; Alföld Nyr. IV.329; Mezőtúr Nyr. VIII.139; Hajdú m. Nyr. VII.179; Nógrád m. Nyr. IV.425).

vissza-nyal: visszaád (Érmellék Nyr. V.473).

[NYALÁB].

nyaláb-szájú: málé, gyáva (Komárom m. Nagy-Igmánd Nyr. VIII.95).

NYALÁBOL: kötéllel ver (Pápa vid. Tsz.).

be-nyalábol: becsíp, berúg (Hol? Nyr. XVII. 236).

NYÁLAD: kissé megnedvesedik (az állott hús) (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.524).

NYÁLADÉK: 1. vézna, cingár, nyulánk, nyurga, nápic (Győr m. Tsz.). *Nyáladék ember* (Győr m. Nyr. III.427); 2. serdületlen, éretlen (fiú, leány), tacskó (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.283; Zemplén m. Szerencs Kassai J. Szókönyv III. 398). *Nyáladék bolond* (Vas m. Kemenesalja Kresznerics F. Szótár II.80); 3. élhetetlen, eggyügyű, bibasz (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.283).

NYÁLADZ-IK: nyálat ereszt (fogzáskor a csecsemő) (Rimaszombat Nyr. XV.474).

NYÁLADZÓ: kis gyermek nyakába kötött, mellét elfödő ruhadarab (hangedli, partli) (Alföld Volf György; Csongrád m. Szentes Nyr. VIII.331).

NYALAKOD-IK: szerelmeskedik (Zemplén m. Nyr. IV.522; Székelyföld Tsz.).

[NYALÁL].

[nyala-falál].

el-nyalafalál: elnyalakodik, el-torkoskodik, eleszik-iszik. *Én sèmmit së nyalafalátom ê* (Veszprém Nyr. VII.474).

NYALÁNCSI: nyalánk (Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.316).

NYALÁNKOD-IK: nyalakodik, nyalánkoskodik (Székelyföld Tsz.).

NYÁLASKA: eggy apró körtefaj (Nyitra m. Pográny és vid. Drnovszky Ferenc 1841).

NYALÁSZ: nyalakodik (Deésakna Nyr. I.382).

NYÁLASZNYIK: levelensült (Gömör m. Tsz.).

[NYALATOS].

benyalatos: bejáratos (a ki vmely házhoz bejár nyalakodni, hizelegni, udvarolni) (Makó Nyr. XV.335; Szentes Nyr. VI.179; Szeged Nyr. I.136).

NYÁLAZÓ (*nyálzó* Vas m. Kemenesalja Tsz.): dolgozóknak (kül. fonóknak) adott étel és ital (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.). *Héj, uram, biz elkelne már egy kis nyálazó:* borocska (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

[NYALI].

nyali-fali: 1. nyalakodó, nyalánk, torkos (Csallóköz Csaplár Benedek; Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.288; Székelyföld Tsz.; Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.342; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); 2. sokat csókolódzó (Székesfehérvár Nyr. VII.430); 3. igen alázatos (Székesfehérvár Nyr. VII.430).

NYALICSKÁL: nyalogat (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

NYALINT: eggyet nyal (Háromszék m. Vadr. 553).

[Közmondások]. *Akki seggit emelinti, szájját nyalintya* (Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVII.231).

NYALINTÓ: savanyú aszalt gyümölcs (Szilágy m. Bürgezd Kerekes Ernő).

NYÁLÍT: nyálaz (kendert) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.398).

NYÁLÍTÓ: fonóknak adott étel és ital (Gömör m. Tsz.; Borsod, Abaúj m. Király Pál; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.398). *Eszt csak úgy nyálítónak csináltam:* [mondják, mikor vmely ételből igen keveset, éppen csak ízlelni valót készítettek] (Miskolc vid. Nyr. VIII.40).

NYALKA (*nyolka* Torockó Kriza): kevély (Torda-Sz.-László Borbély József).

NYÁLKA (*nyákra* Pest m. Uj-Kécske Nyr. XII.280).

NYÁLKÁS (*nyákás*): nedves, nyirkos, sikos. *Nyálkás* (*nyákás*) *idő. Nyálkás* (*nyákás*) *út* (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

NYALKOS: nyalka. *Nyalkos legény* (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.201. 397).

NYÁLL-IK: megromlik, megnyúlósodik, megbüdösödik, rothadásnak indul (állott étel, hús) (Székelyföld Tsz.).

meg-nyállik: ∾ (Székelyföld Tsz.; Nyr. XIV. 335). *Megnyállott a hús:* mállani kezdett (Háromszék m. Nyr. X.327).

NYALÓS: jóízű (‚jól csúszó'). *Nyalós bor* (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.180).

benyalós: vmely házhoz, családhoz bejáratos s annak dolgaiba beavatott, benfentes (Répce mell. Nemes-Viss Nyr. XVII.336; Vas m. Kemenesalja Nyr. III.87; Veszprém m. Devecser Benczik Ferenc; Somogy m. Visnye Vikár Béla; Fehér m. Nyr. X.186; Kis-Kún-Halas Nyr. XIV. 284; Békés m. Balog István). *Sok benyalóssa vagyon* (Vas m. Ságh Kresznerics F. Szótár II.80).

1. **NYÁM**: 1. nemzetség, rokonság, pereputty (Arad m. Nyr. XVIII.283; Bánffy-Hunyad Nyr. X.23). *Minden nyámja ott volt* (Torda Nyr. VIII. 95); 2. rokon (Aranyosszék Kiss Mihály; Torda-Sz.-László Borbély József; Brassó m. Hétfalu Király Pál). *Nagyon sok nyámja van* (Arad m. Nyr. XVIII.283). *Ez a leány amannak nyámja* (Kalota-Sz.-Király Király Pál).

[2. **NYÁM**].

nyám-nyám: gyámoltalan, tehetetlen, ügyefogyott, mamlasz, anyámasszony katonája (Bereg m. Pap Károly).

nyámnyám-szájú: málészájú. *Hallja maga nyámnyám-szájú gyüttment!* (Hol? Nyr. XVII. 277).

NYÁMÁDI, NYÁMÁNDI (*nyámádi* Zala m. Hetés Nyr. II.45; Zala m. Alsó-Lendva vid. Nyr. XXIII.287; Kis-Kúnság Nyr. IV.42; *nyámándi* Vas m. Kemenesalja, Veszprém m. Pápa vid. Tsz.; Csallóköz Csaplár Benedek; *nyammandi* Vas m. Kassai J. Szókönyv III.400): gyámoltalan, tehetetlen, ügyefogyott, mamlasz, málészájú. *Lifflaff asszony és nyámándi ember éppen egymáshoz valók* (Csallóköz Csaplár Benedek).

NYÁMÉSZ: nyámmogó (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIII.48).

NYÁMÉSZKOD-IK: nyámmog (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.428).

NYÁMI: ügyetlen, gyáva (Háromszék m. Vadr. 510b).

NYÁMMOG (*nyámog* Szentes Négyesy László; Borsod m. Ónod vid. Nyr. XVII.383; Hajdú m. Földes Nyr. VII.235; *nyammog* Palócság Nyr. XXI.310; Vác Erdélyi J. Népd. és mond. I.136): 1. *nyámmog:* kelletlenül, ímmel-ámmal, tunyán beszél (Székelyföld Győrffy Iván); 2. *nyammog:* nyafog (Palócság Nyr. XXI.310).

NYÁMOLOG: kelletlenül, ügyetlenül, restül tesz vmit (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XX.480).

NYÁMSÁG: rokonság (Aranyosszék Kiss Mihály).

NYÁNYI: gyámoltalan, tehetetlen, ügyefogyott, mamlasz, málészájú (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

NYÁNYIKA: ∾. *Maga ne légy olyan nyányika!* (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

NYÁNYÓ: ∾ (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.342; Vadr.; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

1. **NYÁR**. *Nyarant:* nyáron, nyár idején (Székelyföld Csaplár Benedek). *Nyarant-szaka, nyarat-szaka:* nyáron, nyáron át. *Nyarantszaka mezítláb jár s ég alatt háll* (Csallóköz Csaplár Benedek).

2. **NYÁR** (*nyárj*-héjú Pozsony m. Kassai J. Szókönyv III.408).

nyár-alla: gombafaj, mely leginkább a nyárfa tövén terem (Göcsej Nyr. XII.47; Göcsej, Resznek Nyr. XII.188).

[**nyár-héjú, nyárj-héjú**].

nyárhéjú-szőlő, nyárjhéjú-szőlő: makra szőllő, polyhos szőllő (Pozsony m. Kassai J. Szókönyv III. 320. 408).

NYARAL (*nyáral* Vas m. Ságh Kresznerics F. Szótár II.81; *nyárol* Háromszék m. MNy. VI. 212). *A hol nyáral, ott teleljen, és a hol telel, ott nyáraljon* (Vas m. Ságh Kresznerics F. Szótár II.81).

[**NYARALTAT**].

lë-nyaraltat: lesoványít. *De lë vannak nyarâtatva ezek a disznók!* (Kis-Kún-Halas Nyr. XIX. 335).

NYARAS: nyúlós, nyálkás, virágos (bor) (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.303; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.407).

NYÁRAS (*nyárjas* Palócság Nyr. XXI.309; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.407; Tisza-Eszlár Nyr. XII.505; *nyârnyas* Palócság Nyr. XXI.309; *nyáros* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.303).

[**NYARASOD-IK**].

meg-nyarasodik: megnyúlósodik, megnyálkásodik, megvirágosodik (a bor, a hordós káposzta) (Kecskemét Nyr. IX.93; Abaúj m. Szikszó Király Pál).

NYARGAL (*nyarkal* Székelyföld Tsz.). — *Nyarga:* szaladj! (Zala m. Hetés Nyr. II.45).

[Szólások]. *Nyargadd be:* vidd be gyorsan (Zala m. Hetés Nyr. II.45).

NYARGALÓ (*nyargalló* Győr Nyr. XI.430): 1. kissebbfajta, de a serétnél nagyobb puskagolyó (fickó, futó) (Tokaj Nyr. XXIV.192); 2. [nyereggyártó eszköz] radl (Győr Nyr. XI.430); 3. foglárpénz, a melyet a befogott a lovas pandúrnak fizetni tartozott (Balaton mell. Tsz.; MNy. V. 130).

[Szólások]. *Kihúzza a nyargalót:* megverődik kikapja a magáét (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.230).

nyargaló-apacs: a folyóba bevitt hosszú apacs, a mellyel a bekerítést végzik (Csongrád Herman O. Halászat K.).

nyargaló-bárka: szandolin-alakú haltartó, melyet a halászok a csónak után kötve magukkal visznek (Komárom Herman O. Halászat K.).

[NYÁRI].

[nyári-vásár].

nyári-vásár szájú: tátott szájú (Szeged Nyr. II.40).

NYÁRIKA: könnyű női kabátka, övig érő s libegő vékony ujjas, nyári rékli (Pest m. Kara Nyr.XXIV.335; Borsod m. Nyomár Király Pál).

NYÁRJAD (el*nyárad* Torockó Vadr.; Nyr. II.140; szét*nyárad* Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.526).

el-nyárjad, el-nyárad: (ájultan, bágyadtan, tehetetlenül, kezét-lábát szétvetve) elterül a földön (Kecskemét Király Pál; Abaúj m. Nyr. VI. 418; Király Pál; Rozsnyó Nyr. VIII.235 [itt *elnyárpad* nyilván hiba]; Torockó Vadr.). *Úgy féllököm eszt a fiút, hogy elnyárjad* (Abaúj m. Nyr. IX.231). *Úgy megütlek, hogy elnyárjadsz* (Abaúj m. Szikszó Király Pál). *Jaj, mint elnyáradtál!* [mondják annak, a ki nyáron munka közben elbágyadva lefekszik és kezét-lábát szétveti] (Torockó Nyr. II.140).

széjjel-nyárjad: 1. ∾ (Abaúj m. Szikszó Király Pál); 2. szétfoszlik (pl. a ruhabéllés) (Abaúj m. Nyr. IX.231; Abaúj m. Szikszó Király Pál).

szét-nyárjad, szét-nyárad: elterped (pl. a fájóslábú marha körme), szétterül (Heves m. Névtelen 1840). *Szétnyárad a marha a jégen* (Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.526).

NYÁRNYÚ (*nyârnyú*): nyárfa (Palócság Nyr. XXI.309. 362).

NYÁRS (*nyás, nyáss* Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. IX. 427).

NYARTA: nyalka, peckes. *Lëjánasszon igen nyarta, s a ruhája igen tarka* (Csík m. Gyergyó-Ditró Nyr. VIII.480. 511).

NYARVADT, NYERVADT: vézna, sovány, sẹnyvedő (Mátyusföldе, Tallós Nyr. XVI.382) [vö. *nyávatt*].

NYÁSKÁL: nyugtalanul mászkál, hágdos (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.342; Vadr. 510b; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. MNy. VI. 375; Király Pál). *A fák tetején nyáskál* (Háromszék m. Nyr. IX.424). *Ne nyáskálj a fákon, mind elszaggatod a gunyádat!* (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

NYÁSKÁLÓD-IK: alkalmatlanul csüng vkin, folyton a nyomában van vkinek, feszeng, nyűgölődik (pl. az ölbe föl, ölből le kéredzkedő v. nyafogva kunyoráló elkényeztetett kis gyermek) (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.524; XX.480; Székelyföld NyK. X.334; Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.38).

NYÁSKOLÓD-IK: ∾ (Székelyföld Tsz.; NyK. X.334; Kiss Mihály).

NYÁSKOTOL (*nyáskatol* Székelyföld Andrássy Antal 1843): 1. nyugtalanul mászkál, hágdos (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.342; Háromszék m. Vadr. 510b; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár); 2. alkalmatlanul csüng vkin, feszeng, nyűgölődik (pl. az ölbe föl, ölből le kéredzkedő elkényeztetett kis gyermek) (Székelyföld NyK. X.334; Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr. 510b).

NYASLAT: ki- s bejár, jön-megy (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Csík m. Nyr. X.90) [vö. *nyeslet*].

NYAUKOL: üvölt, vonít (kutya) (Dráva mell. Nyr. V.522 [itt *nyankol* hiba]; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.474).

NYÁUNKOL, NYÁVUNKOL: nyávog (macska) (Székelyföld Győrffy Iván) [vö. *máunkol*].

NYAVALYA (*nyavoja, nyavolya, nyávolyȧ* Gömör m. Nyr. XVIII.453; Rimaszombat Nyr. V. 229; VI.41; *nyólya* Hont m. Páld Nyr. XIV.576; *nyovolya, nyovolyȧ* Nógrád m. Nyr. VI.135; Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.526). *Csunya-nyavaja:* nyavalyatörés (Tisza-Dob Nyr. XVIII.571). *Nehéz-nyavalya, nehéz-nyavoja:* ∾ (Abaúj, Borsod m. Király Pál; Rimaszombat Nyr. VI.41). *Rosznyavaja:* ∾ (Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III.158; Torna vid. Nyr. XVII.324).

[Szólások]. *Hová mísz a nyavajába? Hadd el a nyavajába!* [bosszankodás kifejezése] (Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.286).

nyavala-bankó: kényes, nyafogó gyermek. *Mit sísszríssz mindig, të nyavala-bankó!* (Veszprém m. Devecser Nyr. XVIII.479).

nyavalya-rontás: nyavalyatörés (Székelyföld Kiss Mihály).

NYAVALYÁS (*nyavalás;* — *nyójás* Komárom m. Fűr Nyr. XX.479): 1. szegény, nyomorult (Csallóköz Nyr. I.280; Csallóköz, Bacsfa Nyr. XVI.92); 2. rossz, hitvány (Göcsej MNy. II.414).

NYAVALYOG (*nyavajog*): 1. kényeskedik (Rimaszombat vid. Nyr. X.89); 2. sír (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

NYÁVATT: vézna, cingár (Dunántúl Nyr. V. 228) [vö. *nyarvadt*].

NYAVCSOG: nyafog (a macska) (Komárom m. Fűr Nyr. XX.479).

NYAVIGA: 1. nyavalyás (Mezőtúr Nyr. IX. 479); 2. hitvány, gyatra (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.383) [vö. *nyafka*].

nyáviga-nyápic: erőtlen, tehetetlen (Kis-Kún-Halas Nyr. XVIII.192).

NYAVIGÁS: nyavalyás (Debrecen Nyr. XXIII. 334; Hajdú m. Földes Nyr. VII.235; Tokaj Nyr. XXIV.192).

NYAVISZKA (Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Nyr. V.180; Csík m. Nyr. X.90; *nyavicka* Háromszék m. Vadr. 510b; *nyavitka* Háromszék m. Nyr. V.90): 1. *nyaviszka:* nyafogó, síró-rívó, nyaffadt, kelletlen, kedvetlen (Székelyföld Kiss Mihály; Udvarhely m. Nyr. V.180; Csík m. Nyr. X.90); 2. *nyavicka, nyaviszka:* élhetetlen, ügyetlen, gyáva (Háromszék m. Vadr. 510; Csík m. Nyr. X.90); 3. *nyavitka:* hitvány, rossz (Háromszék m. Nyr. V.90) [vö. *nyivászka*].

NYÁVOG (*nyáfog* [a macska] Hol? Nyr. VII. 335).

NYEFËG (*nyeffeg* Fölső-Somogy, Balaton mell. Nyr. VIII.525): nyafog (Dunántúl Nyr. XVI.239; Répce vid. Nyr. XX.364) [vö. *nyafog, nyifëg*].

[Szólások]. *Në nyefëgj:* mondják a gyereknek, ha a nagyok beszédjébe beleszól (Békés m. Balog István).

nyefeg-nyöfög: nyifeg-nyafog (Érmellék Nyr. V.473).

NYEFLI: nyafogó, pityergő, síró-rívó (Soprony m. Csepreg Nyr. II.372) [vö. *nyafli*].

NYEGDE: ide-oda csukló, bicsakló (kés), helyéből kilódult (karó, oszlop) (Tolna m. Szakcs Bellosics Bálint; Kis-Kúnság Nyr. XVI.528; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.283; Heves m. Kompolt, Kápolna Király Pál) [vö. *nyagda*].

NYEGGET: nyaggat (Marcal mell., Pápa vid. Tsz.; Zala m. Alsó-Lendva Nyr. XXIII.287; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

NYEGOCA: portéka (Bánffy-Hunyad Nyr. X. 23 [itt *nyegruca* hiba; vö. Nyr. XXIII.481]).

NYEGÓCÁS (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; *nyigocás* Maros-Torda m. Nyárád mell. Nyr. VIII.281): szatócs.

NYÉGRA: barna (Brassó m. Tatrang Nyr. II.523).

NYEHEG, NYEHÖG: nyerít (Somogy m. Nyr. XIX.287; Baranya m. Ormányság Nyr. IX. 285).

NYËHÓ (Győr Nyr. VI.192; Érsekujvár Nyr. VII.40; *nyihó* Hont m. Nyr. V.474): csizmadia [gúnynév].

NYEKEG, NYÖKÖG: 1. *nyekeg:* mekeg. *Elkezdett nyekegni, mint a kecske* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.390); 2. *nyökög:* akadozva beszél (Csík-Szentgyörgy Nyr. X.238); 3. *nyekeg, nyökög:* fájdalmasan nyögdécsel (Balaton mell. Tsz.).

NYEKEGE: akadozó szavú (Vas m. Kemenesalja Tud. Gyűjt. 1829. XI.92; Tsz.).

NYEKEZSA: nehéz beszédű, szóismétlő (Csík m. Nyr. X.90).

NYËKËZSÁL, NYËKËZÁL: 1. *nyëkëzsál:* bosszant (Kolozs m. Nagy-Ida Bodor Ákos; Szolnok-Doboka m. Kudu Rácz Béla); 2. *nyëkëzsál, nyëkëzál:* ímmel-ámmal fog hozzá vmihez, tenne is meg nem is vmit, vonakodik, késlekedik (Csík-Várdótfalva Péter János; Csík-Rákos Dobos András); 3. *nyëkëzál:* kínlódik, bajlódik (Brassó m. Hétfalu Király Pál); 4. *nyëkëzál:* akadozva beszél (Székelyföld Fejér József) [vö. *nyekezsíl*].

NYËKËZSÁLÓD-IK, NYËKËZÁLÓD-IK: kínlódik, vesződik, bajlódik, küszködik (Szilágy m. Bereczky Lajos; Székelyföld Nyr. VIII.515; Torda Kanyaró Ferenc; Csík m. Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Hunyad m. Bordeaux Árpád).

NYEKEZSÍL: bosszankodik (Brassó m. Tatrang Nyr. II.523) [vö. *nyëkëzsál*].

NYEKKEN (*nyökken* Pápa vid. Tsz.).

NYEKKENT (*nyökkent* Brassó m. Zajzon Nyr. IV.330).

NYÉKÓ: vörös-tarka hangicsáló madár, melyet a madarászok hívónak (csalogatónak) szoktak alkalmazni (Győr m. Sztrokay Antal 1842).

NYEKŐJE [?]: mellcsont (Székelyföld Tsz.).

NYEKRENYELŐ: derelye, barátfüle (Bihar m. Sarkad Márki Sándor).

NYEKTET: síkat, ríkat (Balaton mell. Tsz.). *Në nyektezsd má no aszt a gyerëkët!* (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.318).

NYEL (*nyél* Debrecen Nyr. IX.161; Zolnai Gyula; Szatmár Nyr. IX.264).

NYÉL: 1. (kukorica-)cső (Győr m. Szigetköz, Duna-Szentpál Nyr. VIII.522); 2. (szőllő-)fürt (Csallóköz Nyr. I.280) [vö. *falu-nyele, kéz-nyél*].

[Szólások]. *Nyélbe sütni vmit:* megcsinálni (Komárom m. Tsz.; Szinnyei József). *Jól nyélbe ütötte:* jól megcsinálta (Mezőtúr Nyr. VIII.139).

nyel-ízű: a szőllő szárától keserűyés ízű (bor). *A budai piros bor nyelízű* (Hol? Kresznerics F. Szótár II.81).

nyel-szőlő: szőllőfürt (Duna mell. Kassai J. Szókönyv II.240) [vö. *szőlő-nyel*].

[NYELDEL].

[Szólások]. *Nyeldellel lakik jól:* koplal (Heves m. Névtelen 1840).

[NYELDELT].

[Szólások]. *Nyeldelttel lakik jól:* koplal (Heves m. Névtelen 1840).

NYELEBÖL (*nyelebű, nyelepő* Székesfehérvár Király Pál): torkoskodik, nyalakodik, fal, habzsol (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.287. 478; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.67. 213. 283) [vö. *nyeleföl*].

NYELEDZ-IK: csövesedik (kukorica) (Győr m. Szigetköz, Duna-Szentpál Nyr. VIII.522).

NYELEFENDI: torkoskodó, nyalakodó (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.283).

NYELEFÖL (*nyelefel*) = *nyeleböl* (Vas m. Kassai J. Szókönyv III.427; Vas m. Kemenesalja Tsz.; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.67. 213. 283; Kecskemét Király Pál).

[NYELEPCSÉRE].

[Szólások]. *Nyelepcsére bornyúzék a drága tehenem:* kelleténél hamarább megborjazott (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.94).

NYELES: szüreti fürtkoszorú (Bihar m. Névtelen 1840).

NYELET: nyelés. *Egy nyeletre bekapja* (Palócság Pap Gy. Palóc népkölt. I.79). *Hej pedig a ken lovát a farkas ëny nyeletre is bekapja* (Gömör m. Nyr. XXIII.45).

NYELETŰ. *Könnyed nyeletű:* könnyű nyelésű (a mit könnyű el- v. lenyelni). *Már a buza úgy szok tënni, nehéz veretű, könnyed nyeletű:* nehéz a munkája, de könnyen el lehet fogyasztani (Dunántúl Nyr. XVIII.42).

NYELFEG: süvegnek lecsüggő része (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

[NYELL-IK].

el-nyellik: 1. elenyészik, elfogy, elhasználódik, elkopik. *Alig esik egy kis hő, mingyárt elnyellik. Észre se veszi az ember, úgy elnyellik a takarmány. Rosz ruha az ilyen, hamar elnyellik* (Abaúj m. Király Pál); 2. lepereg (a száráról). *Elnyellik a szőlő* (Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.427) [vö. *el-mellik*].

NYELV (*nyel*-csap Kúnság, Tisza-Sz.-Imre Nyr. IX.137. 477; *nyel*-pirity Nagy-Kúnság Nyr. XX. 45; *nyel*-prigy Kecskemét Nyr. XXV.95; *nyév* Dráva mell. Nyr. VI.374; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; *nyőve* Gömör m. Rima- és Balogvölgy Tsz.).

nyelv-csap (*nyel-csap* Kúnság, Tisza-Sz.-Imre Nyr. IX.137. 477).

nyelv-pritty (Kúnszentmiklós Nyr. XV.47; *nyel-pirity* Nagy-Kúnság Nyr. XX.45; *nyel-prigy* Kecskemét Nyr. XXV.95): csacska, fecsegő, nyelves.

[nyelvén-való].

[Szólások]. *Nyêvinvalója van:* nehezen forog a nyelve (a boros embernek) (Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VI.180).

NYELVEL: rágalmaz (Vas m. Kemenesalja? Kresznerics F. Szótár II.82; Göcsej Tsz.).

NYELVENTYŰ: szántásnál a két első ökör tézsoláját föltoldó v. összekötő eszköz (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.).

[NYELVES], NYEVES: beszédes (Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.323).

NYENYE-NYUNYA: gyenge, energiátlan, tedd-ide-tedd-oda (ember) (Szeged Nyr. IV.221).

NYER (*nyér* Debrecen Nyr. IX.161; *nyér*sz Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.188).

[NYEREG].

nyereg-bunda: kikészítetlen fekete báránybőr, melyet a nyeregre terítenek (Debrecen Ethnographia VI.219; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.324).

nyerög-ször: nyereg (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 439).

nyereg-ület: nyeregvápa (a nyeregnek fölső, behajlott része, a melyen a lovagló ül) (Székelyföld Kiss Mihály).

NYERESÉG (*nyeresség* Brassó m. Hétfalu Nyr. IV.556).

NYERFLI: leuciscus virgo, nerfling (Győr Herman O. Halászat K.).

NYERGEL: lovacskázik (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.478).

[át-nyergel].

[Szólások]. *Átnyergelt a másik párthoz:* átpártolt (Szabolcs m. Nyr. XVI.522).

NYERGES: a rúd mellé balfelől fogott (ló) (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Heves m. Névtelen 1840; Debrecen Ethnographia VI. 219).

[NYERINT].

rá-nyerint: rárivall (Somogy m. Visnye Nyr. XVII.334).

NYERÍT: 1. kiált, ordít (Szlavónia Nyr. V. 12). *Në nyerícs!* (Szlavónia Nyr. XXIII.362); 2. (a búvármadár) hangot ad. *Nyerítenek a nagy bujárok* (Fehér m. Velencei-tó vid. Nyr. XVII. 431).

NYERITĚZ (Hetés, Dobronak Nyr. III.474; *nyerítöz-ik* Csanád m. Puszta-Földvár Kálmány L. Koszorúk II.81; Torontál m. Egyházas-Kér Kálmány L. Szeged népe III.206; në *nyerütöz* Szlavónia Nyr. XXIII.168. 217): nyerít, nyerítget.

NYERLÉSZ-IK: nyerősdit játszik (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.383) [vö. *nyertéz-ik*].

NYERS (*nyess* Palócság Nyr. XXII.78; Rimaszombat Nyr. XVII.525; Háromszék m. Vadr.; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. IX.427; XI. 527; *nyössen* Székelyföld Tsz.): élő, nem száraz (növény) (Tisza-Örs, Csallóköz Csaplár Benedek).

nyers-bor: kiforratlan új bor (Vas m. Őrség, Nyitra-Gerencsér, Miskolc vid., Sárospatak, Szatmár és Szabolcs m. Nyr. XVII.92. 139).

nyers-hegyes: bigecs, aszottas, tövis (Szatmár Nyr. XIX.382).

NYERSEL: keményít (fehérneműt) (Mármaros m. Felméri Lajos).

NYERSĚS: írtáshely (Zala m. Szentgyörgyvölgye Nyr. II.280).

NYERTET: versenyez (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.214. 283 [az utóbbi helyen *nyertes* hiba].

NYERTÉZ-IK: nyerősdit játszik (babbal, pitykével) (Nagy-Kúnság Nyr. III.282) [vö. *nyerlész-ik*].

NYĚRVÁKOL (Kecskemét Nyr. X.381; XXV. 95; Szeged Csaplár Benedek; Hódmező-Vásárhely Nyr. IX.91; *nyarvákol* Szeged Csaplár Benedek; *nyirvákol* Zilah Kerekes Ernő): nyávog [vö. *věrnyákol*].

NYĚRVOG (Veszprém m. Csetény Nyr. V. 471; Székesfehérvár Nyr. VII.187; Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.287. 478; Kis-Kún-Halas Nyr. X.27; Kecskemét Nyr. X.381; Szeged Kálmány L. Szeged népe I.142. 151; *nyarvog* Félegyháza Czimmermann János; Kis-Kún-Halas Nyr. XV. 27; Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I. 230; Hol? Nyr. VII.335; *nyárvog* Arad m. Pécska Kálmány L. Koszorúk I.230; *nyirmog* Somogy m. Nyr. XIX.287; *nyirvog* Veszprém m. Várpalota Nyr. XXI.477): ∾ [vö. *věrnyog*].

NYES: 1. gaztól megtisztít (kerti utakat, szőllőmesgyét — kapával) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv I.451); **2.** kapál. *Měnyünk nyesni a szőlőt* (Moldvai csáng. Nyr. III.3).

[Szólások]. *Mindig csak azt nyeste:* azt hajtotta v. hajtogatta, azon nyargalt (Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.191). *Az a gaz katona mind csak azt nyeste, hogy: rák* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 482).

mĕg-nyes: 1. gaztól megtisztít (szőllőmesgyét — kapával) (Hegyalja Kassai J. Szókönyv I. 451); **2.** megkapál. *Měgnyestök a gunyhó hejét* (Szlavónia Nyr. V.12).

rea-nyes: rávág, ráüt (Háromszék m. MNy. VI.346; Győrffy Iván).

NYESEDÉK: lenyesett ág-bog, apró fahegy, apró forgács (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

NYESELLŐ: két-három méter hosszú rúdra alkalmazott sarló, a mellyel a csapásokat a víz alatt tisztogatják (Fehér m. Velencei-tó vid. Herman O. Halászat K.).

NYESLET: ki- s bejárkál (Háromszék m. MNy. VI.343; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Mit nyeslecc annyit! Nyukhass mán, üjj le a fenekedre!* (Erdővidék Nyr. IX.35) [vö. *nyaslat, nyeszlet, nyüslet*].

NYESŐ: 1. vágóeszköz, a mellyel a szérűt simára nyesik (Szlavónia Nyr. XXIII.312); **2.** = *nyesellő* (Bács m. Doroszló Herman O. Halászat K.).

1. **NYEST, NEST:** szalonka (Zala m. Hetés Nyr. II.373).

2. **NYEST:** nyes, csonkáz (élőfát) (Baranya m. Kassai J. Szókönyv III.437; Bars m. Zeliz vid. Nyr. XIV.288).

föl-nyest: levagdossa (élőfának) az alsó ágait. *Fölnyestik a fát* (Pest-Nógrád, Cserhát Erdészeti Lapok XXII.675).

NYESTELÉK: szérűkészítéskor fölnyesett giz-gaz (Alföld Nyr. XIV.527).

NYESTÉS: nyesés (Nógrád m. Tolmács Nyr. XVIII.48).

kinyestés: áterdőlés (Pest-Nógrád, Cserhát Erdészeti Lapok XXII.675).

NYESTIKE: körömvirág, fülemülefű (calendula officinalis) (Gömör m. Tsz.; Hegyalja Kassai J. Szókönyv V.209).

NYESZETĚL (*nyeszetül*): nyiszál, életlen késsel v. fejszével vág v. farag, rossz fűrésszel fűrészel (Győr m. Tsz.; Győr m. Szigetköz Nyr. XIX.191; Csík m. Nyr. X.90) [vö. *nyiszitěl*].

NYESZLET: izeg-mozog (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.383) [vö. *nyeslet*].

NYESZTET: ∾ (Túrkeve Nyr. V.227).

NYETRE: ide-oda csukló, bicsakló (pl. kés, bicsak pengéje) (Vas m. Kemenesalja Tsz.; Pápa Nyr. XVI.528; Somogy m. Nyr. X.476).

NYETRES: visító, lármás (Somogy m. Szőke-Denes Nyr. III.231).

NYEVERE (*nyevce* Szatmár m. Nagybánya Nyr. XX.480; XXI.329. nyilván hiba): **1.** kis sovány, idétlen, fejletlen, sápadt (Szatmár m. Nagybánya Zolnai Gyula). *Mijjen szemlátomást gyarapszik ez a kis nyevce* [így!] *kis leány* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XXI.329); **2.** kényes, pityergő, gyáva, élhetetlen (Háromszék m. MNy.

VI.343; Vadr.; Győrffy Iván). *Aggyon ennek az én nyeverémnek abbul a fedelencbül* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.225); **3.** fürge, ügyes, beszédes (leánygyerek) (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV.524); **4.** mindenbe beleavatkozó, szemtelen, arcátlan, helytelen (Háromszék m. Vadr.; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. IX.427).

NYEVERËG: nyavalyog, betegeskedik (Háromszék m. MNy. VI.343; Vadr. 510b; Győrffy Iván).

NYÍ: idétlen hangon visít, szűköl (Csallóköz Csaplár Benedek). *Nyí a disztó* (Hajdú m. Földes Nyr. XVI.384).

NYIF-NYAF: **1.** sokat nyafogó, elkényeztetett, könnyen sírva fakadó (Székesfehérvár Nyr. VII.430; Nógrád m. Nyr. IV.94). *Të nyifnyaf gyerëk!* (Csallóköz Csaplár Benedek); **2.** nyafogva, kényeskedve beszélő (Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.286); **3.** vézna (Gömör m. Nyr. XXIII.45).

NYIFA: 1. nyafogó. *Ollan nyifa ez a gyerëk* (Zala m. Király Pál); **2.** orrán át beszélő (Vas m. Kemenesalja, Balaton mell., Pápa vid. és hely nélkül Tsz.); **3.** hebegő, dadogó (Veszprém Zolnai Gyula).

NYIFÁS: orrán át beszélő. *Nyifásan beszél* (Tolna m. Paks Nyr. XXII.430).

NYIFÁTA: nyafogó, nyiválkoló, síró-rívó (Szeged Sümeghy Pál 1841).

NYIFATOL: nyafog, nyivákol (Csallóköz, Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.343; Vadr.; Győrffy Iván).

[**NYIFËG**; vö. *nyefëg*].

nyifög-nyafog: eggyre, folyton, minduntalan nyafog, pityereg (Szeged és vid. Nyr. VI.182; Csaplár Benedek).

NYIFFADT (*nyiffatt*): nyafogó, kelletlen, kedvetlen. *Ugyan mi baja ennek a gyerëknek, hogy ojan nyiffadt?* (Csallóköz Csaplár Benedek). *Ollan nyiffatt ez a gyerëk* (Somogy m. Szőllős-Györök Nyr. XVI.46) [vö. *nyaffadt*].

NYIFFADTKOD-IK: nyafog, nyivákol (Csallóköz Csaplár Benedek).

NYIFFANCS: nyafogó, nyivákoló, síró-rívó (Bodrogköz Tsz.). *Të éretlen nyiffancs!* (Csallóköz Csaplár Benedek).

NYIFOG (Háromszék m. MNy. VI.343; *nyiffog* Csallóköz Csaplár Benedek): nyafog, nyivákol, sí-rí.

nyifog-nyafog: eggyre, folyton, minduntalan nyafog, pityereg (Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.288).

NYIFORNYAK: vézna (Gömör m. Nyr. XXIII.45).

NYIFOROG: nyikorog (az ajtó, a kenetlen kocsikerék), csikorog (a fagyos hó a járó lába alatt) (Háromszék m. Kiss Mihály).

NYIFRA: cifra (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.383). *Jaj de nyifra a szoknyájok!* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.211).

NYIGÉRC. *Nyigérc gergyula* [?]: sápadt, sovány arc (Balaton mell. Nyr. II.93).

NYIGGAT: nyivogtat, nyikorgat, nyikorogtat (ajtót, hegedűt) (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.343; Győrffy Iván). *Tedd le azt a hegedűt, ne nyiggasd!* (Alföld Nyr. XIV. 527).

NYIHARÁSZ: igen hangosan nevetgél (Zemplén m. Tállya Nyr. IV.521).

NYIHÁROZ (*nyihâroznyi*): ihogva-vihogva pajzánkodik (legény a leánnyal) (Alföld Nyr. XIV.527; Félegyháza Nyr. IV.559; vö. V.29).

[**NYIHEL**].

le-nyihel: orozva leszed, sietve lekapkod a fáról (pl. szilvát) (Kecskemét Király Pál).

NYIHELŐD-IK, NYÜHÖLŐD-IK: feszeleg, fészkelődik, nyugtalankodik (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

NYIHELŐDZ-IK, NYIHELŐZZ-IK: **1.** *nyihelődz-ik:* ∾ (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek); **2.** *nyihelődz-ik, nyihelőzz-ik:* vakaródzik (Kis-Kún-Halas Nyr. VIII.42; XV.283).

NYIHOG: félig elnyomott hangon nevetgél, vihog (Nagy-Kúnság Nyr. XX.45; Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Palócság Nyr. XXI.312).

nyihog-vihog: pajzánkodva ihog-vihog (Szeged vid. Nyr. VI.182; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI. 286). *Mit nyihogtok-vihogtok annyit?* (Kecskemét Csaplár Benedek).

NYIK: vízpart melletti kiszáradt mocsár- v. tófenék, mely be van gyepesedve, de helyenként süppedékes (Zala m. Vászoly Király Pál).

NYIKÁCSOL: visít, kiált, ordít (Vas m. Kemenesalja Kresznerics F. Szótár II.83; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.231).

NYÍKAT: visíttat. *Në nyíkassátok aszt a gyerëkët!* (Csallóköz Csaplár Benedek).

NYIKOG: idétlen hangon visít, szűköl (a malac, a róka, a szárcsa) (Tolna m. Simontornya Nyr. V.230; Fehér m. Velencei-tó vid. Nyr. XVII.431; Székelyföld Tsz.; Hol? Nyr. VII.335).

NYIKOS: süppedékes, száraz zsombékos hely (Zala m. Vászoly Király Pál).

1\. **NYIL** (*nyíl*): **1.** sors. *Nyíl szerint osztoztak meg az örökségen. Nyilat húztak, hogy kié legyík a szőlő. Nyilra ment a birtok* (Szabolcs m. Besenyőd Nyr. XII.96). *Ez a rész jószág nyil szerint juta nekem* (Székelyföld Tsz.). *Nyilat húznyi*

(Pannonhalma Nyr. XII.187). *Nyilat húztunk* (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.42). *Nyilat húztunk rëa* (Háromszék m. Kiss Mihály). *Nyilat vetni* (Szeged, Csallóköz, Mátyusfölde Csaplár Benedek); **2.** sorshúzás útján osztályrészül jutott földdarab v. erdőrész (Háromszék m. MNy. VI. 343; Szolnok-Doboka m. bethleni és kékesi járás Erdészeti Lapok XXII.865; Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XII.429). *Ez a nyil jószág nekem juta* (Székelyföld Tsz.). *Az ő nyiljába több jutott, mind az enyimbe* (Háromszék m. Kiss Mihály). *Abbol a bírtokból egy nyilat én is megveszek* (Székelyföld Fejér József); **3.** emelő rúd (Rábaköz Nyr. XV.431); **4.** érckő-zúzó vastag, alul megvasalt sasfa [bányász mesterszó] (Zalathna vid. Nyr. XIII.238; Verespatak vid. Terner Adolf) [vö. *nyila*].

nyil-huzás: sorshúzás (Szeged, Csallóköz, Mátyusfölde Csaplár Benedek).

2. **NYIL:** ló körme alatti eleven hús. *A kovács nyilba ütte a szeget* (Székelyföld Fejér József).

1. **NYÍL-IK** (kü-*nill*ott Vas m. Nagy-Rákos Nyr. III.527; *nyél-ik* Torontál m. Monostor, Deszk Kálmány L. Szeged népe III.200. 254).

[Szólások]. *Nyílik az ég:* tisztul, szakadoznak a fellegek (Székelyföld Kiss Mihály). *Nyílik az ideö:* tavaszodik (Mátra vid. Nyr. XXII.335).

[2. **NYIL-IK**].

[**mëg-nyilik**].

[Szólások]. *Megnyilt a derekam:* nyilallás állott a derekamba (Pest m. Csanád Békássy Sándor).

NYILA: istennyila, mennykő (Nagy-Kanizsa Király Pál; Bereg m. Pap Károly). *Harmadéve a nyila is lëütött a házába* (Torontál m. Tápé Kálmány L. Szeged népe III.94). *Hogy á nyilá üsse mëg á dolgod!* (Palócság Nyr. XXIII.144).

NYILADÉK: erdőbeli vágott nyílás (Veszprém m. Iharkút Király Pál).

1. **NYILAL:** emel (emelőrúddal) (Rábaköz Nyr. XV.431; Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839; Bereg-Rákos vid. Pap Károly; Székelyföld Tsz.; Háromszék m. Kiss Mihály).

el-nyilal: emelőrúd segítségével elmozdít (Háromszék m. MNy. VI.325).

föl- v. fel-nyilal: emelőrúddal fölemel (Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284; Székelyföld Tsz. 119b. 270a; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *A gerendát fel kell egy kicsit nyilalni* (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XII.523).

ki-nyilal: kimér (rétet). *Nyilalla ki a ritet* (Tamási Nyr. XXI.526).

meg-nyilal: **1.** emelőrúddal fölemel (faházat, háztetőt) (Szatmárhegy Nyr. XIX.382); **2.** megerősít, fagallyal átcsatolja az ölbe rakott fát v. a fás szekeret (Palócság Nyr. XXII.77).

[2. **NYILAL**].

meg-nyilal: patkószeggel megsért (rosszul veri be a szeget, úgyhogy az eleven húsba megy, s a ló megsántul) (Szatmár m. Dengeleg Nyr. XIX.382).

NYILALÁS: fölcsaptatás, fölemelés (Balaton mell. Tsz.).

NYILALDOS-IK: időnként nyilallik (Székelyföld Kiss Mihály). *Nyilaldosik a fejem* (Székelyföld Nyr. I.327).

NYILALÓ: emelőrúd, emelő eszköz (Szeged Csaplár Benedek).

NYILAMAT: nyilat, hegynyilat (Háromszék m. MNy. VI.343; Vadr.; Győrffy Iván).

NYILAML-IK: nyilallik. *Nyilamlik az oldalom* (Csallóköz Csaplár Benedek).

elé-nyilamlik: elővágtat (Háromszék m. MNy. VI.323). *Ahajt eccer al lova sebes vágtatvást, mind at tüzes ménkő, csak elényilamlott* (Székelyföld Győrffy Iván). *A ló elényilamlott* (Háromszék m. MNy. VI.343; Vadr. 510b).

NYILAMLÁS: nyilallás, szúrás (Temesköz Kálmány L. Szeged népe II.114). *Iszonyú nyilamlást érzett a fejében* (Csallóköz Csaplár Benedek).

[**NYILAMOD-IK**].

elé-nyilamodik: elővágtat (Háromszék m. Győrffy Iván). *A ló elényilamodott* (Háromszék m. MNy. VI.343; Vadr).

NYILANKODÁS: nyilallás, oldalnyilallás (Zala m. Arács Nyr. XXII.378). *Nyilankodást kaptam* (Hol? Lehr: Toldi 26).

NYILÁNY: ritka, vékony (szövet, patyolat) (Baranya m. Tsz.; Tiszafüred és vid. Kimnach Ödön).

NYILAS: egyenes vonalakkal határolt rét v. erdőrész, parcella (Dunántúl Erdészeti Lapok XXII.861; Soprony m. Erdészeti Lapok XXII. 673; Pest m. Nagy-Kovácsi Erdészeti Lapok XXII.129; Dorozsma Nyr. XVII.576; Szeged, Csallóköz, Mátyusfölde Csaplár Benedek; Borsod m. Szíhalom Nyr. XXIV.432; Tokaj Nyr. XIX.384). *Nekem ugyan kijutott a nyilazásból, mert ugyancsak hitvány nyilas esett* (Alföld [?] Nyr. XIV.527). *Leeresztette a tinókat a nyilasba* (Bihar m. Pocsaj Nyr. IX.558). *Fogtam egy nyilas rétet:* fölfogtam (Szeged Csaplár Benedek).

NYILATKOZÁS: tavasz, tavaszi idő (Erdővidék Király Pál).

NYILATKOZAT: ~ (Erdővidék Király Pál).

1. **NYILAZ:** **1.** sorsot húz, sorsot vet (rét v. nádas fölosztásakor, hogy melyik darab kinek jut) (Alföld [?] Nyr. XIV.527); **2.** emel (emelőrúddal, pl. házat) (Székelyföld Nyr. V.424).

el-nyilaz: emelőrúd segítségével elmozdít (Székelyföld Csaplár Benedek).

ki-nyilaz: egyenes vonalakkal határolt részekre oszt (erdőt), kijelöl (vágásterületet az erdőn) (Szolnok-Doboka m. bethleni és kékesi járás Erdészeti Lapok XXII.865).

2. **NYILAZ:** patkószeggel megsért (rosszul veri be a szeget, úgyhogy az eleven húsba megy, s a ló megsántul) (Balaton mell. Tsz.).

meg-nyilaz: ∾ (Székelyföld Tsz.). *Ez a ló erőssen sántitt, bizonyosan meg van nyilazva* (Székelyföld Győrffy Iván).

NYILAZÁS: sorshúzás, sorsvetés (rét v. nádas fölosztásakor) (Alföld [?] Nyr. XIV.527).

NYILAZÓ: emelőrúd, emeltyű (Hol? Csaplár Benedek).

NYILDOGÁL: apródonként nyílik. *A két szélén fehér rózsa nyildogál, közepébe barna kis lány sirdogál* (Tolna m. Sárköz Vasárn. Ujs. X.146).

[NYILLAN].

szét-nyillan: hirtelen szétnyílik (Székelyföld Andrássy Antal 1843).

NYILLOG: többször, folytonosan, minduntalan nyílik (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.343; Vadr.).

NYILLOGTAT: nyitogat. *Ne nyillogtassátok annyit aszt az ajtót, te hó!* (Székelyföld Győrffy Iván).

NYILTONOSIT: kinyilvánít (Bihar m. Pocsaj Nyr. VIII.379).

NYILTOS. *Nyiltosan:* nyiltan (Vas m. Hegyhát Nyr. I.467).

NYILVA: nyilván (Háromszék m. Vadr.) *Nyilva, hogy elment* (Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. IX.427).

NYILVÁNSÁG: ∾ (Csík m. Nyr. VII.472).

NYILVÂNSÂGOS: nyilvánvaló (Palócság Nyr. XXI.423).

NYINYA: néni (Mármaros m. Técső Király Pál).

NYINYÓ: ∾ (Mármaros m. Técső Király Pál).

1. **NYÍR** (*nyil*-fa Csallóköz, Ekecs Nyr. X.525).

nyir-fa: [tréf.] fehér gebe. *Nő osztán rossz két nyirfa e* (Udvarhely m. Nyr. VI.272).

nyirfa-nyerög: [tréf.] sovány, száraz vénasszony (Kis-Kún-Halas Nyr. XIV.332).

[nyir-nyár].

[Szólások]. *Beszél nyiret-nyarat:* hetet-havat, tücsköt-bogarat összehord (Szatmár m. Nagy-Károly Szinnyei József).

nyir-virics: nyírfa-lé (Székelyföld Tsz.).

2. **NYÍR, NYIR:** 1. fiatal hajtás. *A szöllővesszőnek tavaszi nyirja* (Pécs Kassai J. Szókönyv III.448; V.199); 2. *nád nyirja:* nád töve (Fertő mell. MNy. III.242).

3. **NYÍR** (*nyirëk, nyirtem, nyirtünk* Répce mell. Nyr. XX.365; *nyirés* Fehér m. Nyr. IX.284; *nyürik, nyürés* Veszprém m. Vörös-Berény Zolnai Gyula).

[Szólások]. *Pofon nyirlek:* pofon váglak (Háromszék m. Vadr. 369). *Mesťuram ugy pofon nyirte Gyurkát . . . Oant nyirtek eggyet any nyaka közi az ostorrâ, hogy még most ës láccik ah hejje* (Székelyföld Győrffy Iván). *Nyirjed:* üssed, vágjad! (Székelyföld Kiss Mihály).

NYIRADÉK: szabásnál elhulló posztódarabkák (Csallóköz Csaplár Benedek).

NYIRÁNGOS: nyirkos (út) (Háromszék m. MNy. VI.343; Vadr.; Győrffy Iván) [vö. *nyiringës*].

NYIRÁSZA: menyasszony (Moldvai csáng. Nyr. III.3; IX.488; X.204; Moldva, Klézse Nyr. III.285).

NYIRBÁKOL: nyafog, nyivákol (Nógrád m. Fülek Nyr. XXII.95).

NYIRBÁL: szünet nélkül, sürgetőleg kér, könyörög, kunyorál (Vác Czech János 1840).

NYIRBÁLKOD-IK: nyugtalankodik. *De rossz gyerek ez, annyit kő vele ivelőnnyi, egész nap nyirbákogyik* (Hont m. Páld Nyr. XIV.576).

NYIRBOL: nyirbál (Háromszék m. MNy. VI.208).

NYIRBOLÉK: szabásnál elhulló apró bőr- v. posztó-darabkák (Alföld [?] Nyr. XIV.527; Háromszék m. Győrffy Iván).

NYIRELY: vőlegény (Moldvai csáng. Nyr. III.3; IX.488; X.204; Moldva, Klézse Nyr. III.285).

[NYIRENT, NYIRRENT; vö. *nyirint*].

rá- v. rëa-nyirent (Háromszék m. MNy. VI.346; *rá-nyirrent* Alföld [?] Nyr. XV.188): ráhúz, rávág, ráüt. *Még rá nem nyirrentettem, oda se nézett* (Alföld [?] Nyr. XV.188).

NYIRENTYŰ: nyirettyű, hegedűvonó (Székelyföld Kiss Mihály).

NYÍRËS (*nyírjes* Palócság Nyr. XXI.362; Borsod m. Diósgyőr Nyr. XI.336).

NYÍRET, NYIRET (*nyűret, nyüret* Csallóköz Csaplár Benedek; Fölső-Csallóköz Nyr. IX.282): 1. nyöszörög, szűköl, idétlen hangon visít (borjazni akaró tehén; ló, mikor kergetik; malac, mikor enni kér) (Balaton mell. Tsz.; Vas m. Kemenesalja? Kresznerics F. Szótár II.83; Fölső-Csallóköz Nyr. IX.282); 2. éktelenül lármáz,

kornyikál. *Veszne meg a torkod, hogy oly csúful nyűretsz!* (Csallóköz Csaplár Benedek); 3. fütyöl. *Nyiret ëgyiránt az üszi bogár:* folyton fütyöl a hegyi tücsök (Zala m. Lesence-Istvánd Nyr. XVI. 93).

NYIRETËZ: rí [?] (szarvasmarha) (Hetés, Dobronak Nyr. III.474).

NYIRETKËZ-IK: nyiratkozik (Fehér m. Nyr. IX.284).

NYIRETTYŰ, NYIRETYŰ: kukoricaszárból csinált gyerekhegedű (Komárom Király Pál).

[**NYIRËZ**].

mëg-nyirëz: megvesszőz (Székelyföld Kiss Mihály).

[**NYIRGE**].

nyirge-nyurga: nyurga (Palócság Nyr. XXI. 417).

[**NYÍRI**].

nyíri-kakas: nyírfajd, mogyorótyúk (Székelyföld Győrffy Iván; Erdővidék Tsz.).

NYIRIVÁRA: kék jácint (Moldva, Klézse Nyr. V.89).

NYIRIGLI: igen lenyírt (Vas m. Kemenesalja Tsz.).

NYIRING, NYERING (Székelyföld Tsz.; *nyerénk* Székelyföld Kriza): eső utáni nyirkosság, sikosság (úton).

NYIRINGËS: nyirkos (út) (Székelyföld Győrffy Iván).

[**NYIRINT**; vö. *nyirent*].

rea-nyirint: ráhúz, rávág (Háromszék m. Vadr. 514a).

NYIRISTYE: tarló (Moldva, Klézse Nyr. V. 89).

NYIRISZEL: nyiszál, rossz vágóeszközzel vág (Csík m. Kilyénfalva Nyr. IX.525).

NYIRKASZKOD-IK: kapaszkodik. *Hajába nyirkaszkodott* (Vas m. Kemenesalja? Kresznerics F. Szótár II.83).

belé-nyirkaszkodik: belékapaszkodik (Vas m. Kemenesalja? Kresznerics F. Szótár II.83).

NYIRKÉL: nyirkál (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

[**NYIRKÍT**].

be-nyirkít: benyirkosít. *Nyirkíts be az inge hogy ki lehessen vasalni*] (Szatmár vid. Nyr. VIII.523).

NYIRKUD-IK: esengve, sírva-ríva áhítozik vmire, rimánkodik (Vas m. Kemenesalja Tsz. 270a; CzF.).

NYIRKUSZKOD-IK: ∾ (Vas m. Kemenesalja Tsz.; CzF.).

NYIROK. *Nyirkon:* hevenyében (Heves m. Makáry György 1839).

NYÍROTT. *Nyírott csikó*: tavalyi csikó (mert ilyen korában nyírják meg a sörényét) (Heves m. Névtelen 1840).

NYÍRŐ (*nyérő* Székelyföld Tsz.): félholdalakú, a nyélhez keresztbeálló vágószerszám, a melylyel a lápkútakat kimetszik (Keszthely Herman O. Halászat K.).

NYISZÁL (*nyiszáll*): életlen késsel vág (Pannonhalma Nyr. XII.187; Székesfehérvár Nyr. VII.187; Békés m. Balog István; Nagy-Kúnság Nyr. XVI.383; Kecskemét, Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

NYISZËL (Székelyföld Kiss Mihály; *nyüszöl* Háromszék m. MNy. VI.343; Vadr. 510b; Győrffy Iván): ∾.

NYISZIL, NYISZÍLL, NYÜSZÜL: ∾ (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván).

NYISZÍT: örvendezve csahol (a kutya az ismerősre) (Balaton mell. Tsz.).

NYISZITËL (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.; Firtosalja Nyr. VI. 324; Szolnok-Doboka m. Domokos Nyr. XI.39; Szolnok-Doboka m. Apa-Nagyfalu Nyr. XV.382; *nyüszütöl* Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. MNy. VI.343; Csík m. Nyr. X.90): életlen késsel v. fejszével vág v. farag, rossz fűrésszel fűrészel [vö. *nyeszetël*].

NYISZKITËL (Háromszék m. Vadr. 510b; *nyüszkütöl* Székelyföld Győrffy Iván) = *nyiszál.*

NYISZLETT (*nyiszledt, nyiszlet; — nyesztle* [?] Somogy m. Nyr. VI.368; *nyeszvedt* Fölső-Csallóköz Nyr. IX.282; *nyiszlat* Tolna m. Paks Nyr. XIX.479): vézna, sovány, gyenge, betegségtől megviselt, hervatag, kiélt (Balaton mell. Tsz.; Veszprém m. Halász Ignác; Pápa vid. Tsz.; Közép-Baranya Nyr. IV.237; Győr m. Tsz.; Győr m. Szigetköz, Duna-Szentpál Nyr. VIII.522; Székesfehérvár Nyr. VII.187; Csallóköz Csaplár Benedek). *Nyiszlet ember* (Fertő mell. MNy. III. 244). *Nyesztle* [?] *ember* (Somogy m. Nyr. VI. 368). *Nyeszvedt ringyó* (Fölső-Csallóköz Nyr. IX. 282). *Nyiszlat kútgém* (Tolna m. Paks Nyr. XIX. 479).

NYISZOL: életlen késsel vág (Kecskemét, Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek; Szatmár m. Nyr. X.430; Bodrogköz Tsz.; Bereg m. Pap Károly).

NYISZOROG: nyikorog, nyekereg (pl. a kenetlen ajtó, kerék) (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.383; Székelyföld Kiss Mihály; Győrffy Iván; Háromszék m. Vadr.).

NYISSZENT: hirtelen, eggyszerre (el- v. le-) szel, vág (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *csisszent*].

el-nyisszent: hirtelen, eggyszerre elvág. *Egy késsel elnyisszentette a kicsi gyermek nyakát* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.386).

le-nyisszent: hirtelen, eggyszerre leszel, levág, lecsippent (Székelyföld Kiss Mihály).

NYIT (*nit*va, kü*nitt*yák Vas m. Körmend vid. Nyr. III.429): szőllőt nyit (tavasszal: elkapálja mellőle a földtöltést, azaz a földet, a mellyel ősszel betakarták) (Győr m. Bőny Nyr. XV.285; Pest m. Gyömrő és Monor vid. Pap Károly).

[Szólások]. *Sose nyít rám kê:* sohasem látogat meg (Török-Becse Nyr. IX.93).

ki-nyit = *nyit* (szőllőt). *Kinyittá-ë má të?* (Eger Nyr. XIX.270).

NYIT-IK: nyílik. *Nyitik a rózsa* (Szatmár m. Nagybánya Zolnai Gyula).

NYITÁL: sűrűn nyitogat, sűrűn nyitogatja az ajtót (Pápa Nyr. XVI.528; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.213). *Në nyitád az ajtut mindétig!* (Vas m. Őrség Nyr. VII.469). *Në nyitád az ajtót!* (Somogy m. Balaton mell. Nyr. XVI.477). *Në nyitáj fojvást!* (Csallóköz Szinnyei József).

NYITÁS: szőllőnyitás (kora tavasszal történő elkapálása a földnek, a mellyel a szőllőtőkét ősszel betakarták) (Eger Nyr. XIX.270; Zemplén m. Tolcsva Nyr. IX.480).

NYITOGAT: szőllőt nyit (vö. *nyit*) (Zala, Veszprém m. Nyr. XV.285).

NYITORÁL: nyikorgat (gyerekhangszert) (Háromszék m. MNy. VI.343).

NYITORGAT: sűrűn nyitogat, sűrűn nyitogatja az ajtót (Gömör m. Nyr. XVIII.501; Rimaszombat Nyr. XV.474; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.447; Székelyföld Kiss Mihály). *Ne nyitorgasd azt az ajtót!* (Alföld [?] Nyr. XIV.528).

[**NYITOTT**].

nyitott-eszű: jó fölfogású. *Nyitott-eszü ember* (Vas m. Baltavár Nyr. X.183).

NYITVA: befagyatlanul maradt hely. *A Fertőnek nyitvái vannak, ha télen befagy* (Fertő mell. MNy. III.243).

NYIVÁCSKOL (*nyivácsku, nyivákû*): nyivákol, nyávog, sír (Veszprém m. Csetény Nyr. V. 471; Balaton mell., Győr m. Tsz.; Rábaköz, Beő-Sárkány Nyr. XVIII.143; Csallóköz Csaplár Benedek).

NYIVÁK: sovány, vézna (Somogy m. Király Pál).

[**NYIVANT**].

el-nyivant. *Elnyivantja magát:* nyávogó hangon elsikoltja magát (Székelyföld Kiss Mihály).

NYIVÂNTOS, NYIVÂNTOS: beteges (Szlavónia Nyr. XXIII.362). *Nëm vony â szívem sèhová, huty ëllyen nyivântos vâgyok* (Szlavónia Nyr. V.12).

[**NYÍVÁS**].

nyívás-rívás: nyivákoló sírás-rívás (Csallóköz Csaplár Benedek).

NYIVÁSZA: gyenge természetű, beteges (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár).

NYIVÁSZKA: élhetetlen, gyenge, beteges, nyaffadt (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. MNy. VI.226. 343; Vadr.; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Háromszék m. Szotyor Győrffy Iván) [vö. *nyaviszka*].

NYIVASZT: untat, bosszant (Hont m. Kovár vid. Nyr. XVI.526). *Hugy në vóna haragos az embër, ha mindég nyivasztják, ingerlesztik* (Hont m. Kovár Nyr. XVII.42).

NYIVAT: nyafogtat, nyivákoltat. *Ne nyivassátok annyit azt a gyermeket, te hő!* (Székelyföld Győrffy Iván).

NYIVELYESZ: nyomorult, szegény, szükséggel küszködő (Moldvai csáng. Nyr. IX.453; X. 204; vö. XXIII.482).

NYIVOG: nyí, nyivákol (a kis macska: Székelyföld Kiss Mihály; a nyúl: Hol? Nyr. VII. 335).

nyivog-nyávog: nyivákol (Szatmár m. Nagybánya Nyr. X.288).

NYIVOGTAT: nyafogtat, nyivákoltat (Székelyföld Győrffy Iván).

[**NYIVÓL**].

meg-nyivól: megmerevedik, elzsibbad (Csík m. Gyergyó-Ditró Nyr. XII.282).

NYIVORKÁL: nyávog (a macska) (Szilágy m. Tasnád Nyr. XIX.238).

NYIZGËR, NYEZGËR: satnya, beteges, fonnyadt. *Ojjan nyezgër ez a virág* (Fehér m. Király Pál) [vö. *mizgër, nyüzge*].

[**NYOLC**].

[Szólások]. *Az nekem nyóc:* az nekem teljesen mindeggy (Kaszárnyai szólás Nyr. VI.234).

[**nyolc óra**].

nyolcóráz-ik: reggelizik (Baranya m. Patacs vid. Csaplár Benedek).

NYOLCADOS: véka (negyed köböl) (Pécs Kassai J. Szókönyv III.451).

1. **NYOM.** *Emberi nyom:* nemzedék. *Egész emberi nyom sokszor tudatlanságban marad* (Székelyföld Tsz.).

[Szólások]. *Hideg nyomât tanâta:* hült helyét lelte (Mátra vid. Nyr. XXII.287). *Poros nyomát sem érték, ugy elszaladott* (Kúnszentmárton Nyr.

III.31). *Nyomon beszél:* helyesen a dologhoz szól (Zala m. Nyr. XIX.528). *Nyomont követyik:* nyomon (Palócság Nyr. XXI.558).

[2. **NYOM**].

[Szólások]. *Å hideg nyom:* lel (Szlavónia, Sz.-László Nyr. V.65; XXIII.363).

el-nyom: félretapos. *Ênyomta a csimmája sárkát* (Soprony m. Röjtök Nyr. III.513).

mëg-nyom, ëg-nyom: megló, elejt (vadat) (Veszprém m. Somló-Vásárhely Beöthy Zsolt).

[Szólások]. *Å hideg mindënàp mëgnyom:* kilel (Szlavónia, Sz.-László Nyr. V.65; XXIII.363).

NYOMÅKOD-IK: törekszik (Gömör m. Aggtelek Nyr. VII.33).

NYOMÁS: 1. ugarnak hagyott határrész, a mely legelőül szolgál (Kecskemét és vid. Tsz.; Nyr. X.381; XIX.46 [itt *nyomós* hiba]; Kún-Majsa Nyr. VIII.470; Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.411; Csanád m. Puszta-Földvár Kálmány L. Koszorúk II.88; Bács m. Martonos Székely Sándor; Bihar m. Furta vid. Nyr. IV. 182; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. XIV.43; Kalotaszeg, Zsobok Melich János; Székelyföld Tsz.; Fejér József, Győrffy Iván; Marosszék, Nyárád mell. Vadr. 208; Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár; Csík m. Tsz.; Szolnok-Doboka m. Málom Muzsi János). *Ëgy fias tehenet hajtott ki a nyomásra legelni* (Hódmező-Vásárhely Arany-Gyulai NGy. I.504); 2. a város melletti földek (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.283).

[Szólások]. *Nyomásba marad a szántóföld:* ugarnak marad (Kalotaszeg, Zsobok Melich János).

nyomás-rontó: [tréf.] sánta (Nagy-Kúnság Nyr. XX.45).

NYOMÁSZ: nyomoz, nyomot keres, nyomon követ (a vadász-eb) (Szolnok-Doboka m. Deésakna Nyr. I.382; Székelyföld Kiss Mihály). *Eleget nyomásztam a tinómot, mégsem kaptam meg. A medvét egész a Kárhágóig nyomásztuk, s ott nyoma veszett* (Csík m. Nyr. X.90).

meg-nyomász: nyomozva megjár (pl. hegyoldalt (Szolnok-Doboka m. Deésakna Nyr. I.382).

NYOMÅSZKOD-IK: nyomozódik, tudakozódik. *Nyomàszkodott is å jány feleº* (Gömör m. Hanva Nyr. XX.141).

NYOMDÉKOL: nyomokat ver, utat nyomdokol (Szolnok-Doboka m. Deésakna Nyr. I.382).

NYOMDÉKOS: nyomos (a hol nyomok vannak verve). *A nyomdékos felén járj az utnak, ne a sárossán* (Szolnok-Doboka m. Deésakna Nyr. I.382).

NYOMDIKÓ (Dunántúl Nyr. V.228; Baranya m. Nagyfalu Király Pál; Pest m. Csanád Békássy Sándor; *nyomdokó* Ipoly völgye, Kovár vid. Nyr. XVI.526): szövőszék taposója, lábítója (4—6 lécforma fa, a melyeket a szövő a lábával váltogatva nyomkod).

NYOMDOGÁL: nyomogat. *A főkötő nehéz gúnya, mett azt a bű nyomdogája* (Udvarhely m. Vadr. 21).

NYOMDOK (*nyamdék* Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.336; *nyomadék* Szilágy m. Kerekes Ernő; Csík m. Ethnographia VI.107; Király Pál; *nyomadík* Nagy-Kúnság Nyr. II.326; Bihar m. Pocsaj Nyr. IX.558; *nyomdék* Fehér m. Nyr. XI. 228; Szilágy m. Kerekes Ernő; Csík m. Ethnographia VI.107).

NYOMINT (*nyomént* Zala m. Tapolca Nyr. XVI.327): eggyet, hirtelen v. gyengén nyom (Répce vid. Nyr. XX.410; Gömör m. Nyr. XVIII. 501; Háromszék m. Nyr. III.373). *Gyuri úgy oda nyoméntotta Jancsit ëcs cserfa tövibe, ho csak u nyekkent bele* (Zala m. Tapolca Nyr. XVI.327).

NYOMÍT: ∾ (Palócság Nyr. XXI.418).

[Szólások]. *Nyomítani kell a kengyelt:* ,utána állni a szándéknak' (Székelyföld Nyr. I.225).

meg-nyomitt: eggyszer, hirtelen v. gyengén megnyom. *Csak megnyomittá jaz lakatot* (Gyergyó-Sz.-Miklós Nyr. X.43).

NYOMKOLÁSZ: nyomkod, nyomogat. *Ne nyomkolászd azt a sebet, majd annál mérgesebb lesz a kelése!* (Szeged, Csallóköz Csaplár Benedek).

[**NYOMMASZT**].

mëg-nyommaszt: rábeszéléssel megmaraszt (hivatalában, tisztségében) (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

NYOMÓ. *Nyomólag:* lassan, egyenletesen, erővel (Csík-Szentgyörgy Nyr. X.238).

NYOMOCSKÁL, NYOMICSKÁL: gyengén nyomogat (Székelyföld Kiss Mihály).

NYOMOD: nyomkod (Háromszék m. MNy. VI.219; Vadr.; Győrffy Iván).

NYOMOG: ∾. *Mëmmëg nyomogja ja zódalát* (Mátra vid. Nyr. XXIV.432).

NYOMORGAT: nyomogat (Nógrád m. Simonyi Zs. Tüz. M. Nyelvtan I.421).

NYOMORÚ (*nyomaru* Zala m. Hetés Nyr. II.373).

NYOMOZ (ki-*monyoz* Baranya m. Dráva vid. Nyr. VIII.427).

NYOMOZOLÓD-IK: utána jár. *Az embernek nyomozolódnyi köll:* utána járni (a kenyérkeresetnek) (Veszprém m. Enying Simonyi Zsigmond).

NYOMTÁNYI: elegendő [?]. *Van nekëd eszëd, hetfen krajcárt annyi érte, mikor hatfan is nyomtányi?* (Veszprém Nyr. VIII.40).

NYOMTÁTÓ: nyomtatni való (Szlavónia Nyr. XXIII.361).

nyomtató-masina: cséplőgép (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.287).

[NYOMÚL].

el-nyomul: elfogul, elszorul. *Minygyâ elnyomút à szívë e'rtë* [a szép leányért] (Gömör m. Hanva Nyr. XX.141).

mëg-nyomul: megáll (pl. a zajló jég), megakad (pl. a nyelő-csőben a mohón falatozott száraz étel; a tisztviselő eggy állásban előhaladás nélkül) (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI.340; Kiss Mihály, Győrffy Iván).

[NYOMVAD].

szét-nyomvad: szétnyomódik (Székelyföld Csaplár Benedek; Háromszék m. Győrffy Iván).

[NYOMVASZT].

szerte-nyomvaszt: szétnyom (Háromszék m. MNy. VI.350).

NYOSZOG, NYUSZOG: szuszogva tesz vmit (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *nyüszög*].

el-nyoszog: elszuszog. *Sokáig elnyoszog rajta* (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *nyüszög*].

NYOSZOLYA (*nyoszoja*): csúsztató saraglya. *Nyoszoján hordják a szénát* (Székelyföld Nyr. VIII.515).

NYOSZOLYÓ (*naszalu*-lián Vas m. Király Pál; Őrség Nyr. III.179; *naszalu*-asszon Vas m. Kercsa Király Pál; *naszaró*-jány Székelyföld Kriza; *noszoru*-asszony Soprony m. Csepreg Nyr. IV. 563; *nyaszaró*-jány Torockó Vadr. 511b; *nyiszörő*-lány Bihar m. Rév Király Pál; *nyoszojú*-lány Békés m. Király Pál; *nyoszoru*-asszony, -lány, -lyány Soprony m. Csepreg Nyr. IV.331; Zala m. Gelse Nyr. XIII.576; Veszprém Nyr. II.41; *nyoszoru*-lán, -lány Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VIII.468; Szombathely Nyr. XVI.329; Esztergom Nyr. IX.540; *nyuszó*-lány, -lëjány Marosszék Király Pál; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII. 316; *nyuszojó, nyuszojó*-lány Udvarhely m. Király Pál; Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 459; Udvarhely m. Homoród-Almás Nyr. V.233; *nyüsző*-jány, -lány Szilágy m. Nyr. IX.565; Kalotaszeg Király Pál; *nyüszü*-jány, -leány Küküllő m. Király Pál; Háromszék m. MNy. VI.215; Vadr.): 1. *nyoszolyó:* szalmából fonott ágy, lésza (Balaton mell. Tsz.); 2. *nyoszolyó, nyuszojó*: nyoszolyólány (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.14; Nyr. V.568).

nyüszü-pogácsa: lakodalmi pogácsa (Háromszék m. MNy. VI.343; Vadr. 511b).

NYOSZT (*nyószt*anyi Zala m. Hetés Nyr. II. 45): tépdelve lefoszt (pl. fáról a héjat, csontról a húst), tépdelve nyúz v. koppaszt (Székelyföld Andrássy Antal 1843; Háromszék m. MNy. VI. 343; Győrffy Iván; Vadr. 510b; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Nyosztja a fának ágát* (Székelyföld Nyr. VIII.515). *Ne nyosszátok aszt a fát örökké:* ne szaggassátok róla folyton a gyümölcsöt (Székelyföld Fejér József).

meg-nyószt: tépdelve lefoszt, megnyúz v. megkoppaszt. *Eök a gyerökök megnyósztották az ómafát:* leszedték róla az almát (Zala m. Hetés Nyr. II.45).

NYOSZTIKA: rosszul vágott, tépdelve lefosztott hús v. bőr (Háromszék m. MNy. VI.343; Vadr. 510b; Kiss Mihály).

NYOSZTOL: nyúzgál, tépdelve nyúz (Háromszék m. MNy. VI.343; Vadr.; Győrffy Iván).

meg-nyosztol: megnyúzgál, tépdelve megnyúz. *Te János, nyosztold meg a szalonnát, azután a nyosztolékot tedd a kolbászba való hús közé* (Alföld [?] Nyr. XIV.528).

NYOSZTOLÉK: rosszul vágott, tépdelve lefosztott hús v. bőr (Alföld [?] Nyr. XIV.528; Háromszék m. Győrffy Iván).

NYÖG (*nyëg* Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván; Háromszék m. Nyr. IV.514; Vadr. 356. 510b; Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.315).

NYÖGDÖGEL: nyögdécsel. *Feje szédül, halni készül, nyögdögel* (Marosszék Vadr. 220).

NYÖGEJ: nyögés (Balaton mell. Fábián Gábor 1839).

[NYÖGELL].

mëg-nyögell. *Mëgnyögelli magát:* nyög egygyet (az ember erős munka, a marha jóizű ivás után) (Balaton mell. Horváth Zsigmond 1839).

[NYÖGŐDÖZ], NYËGŐDÖZ-IK: nyögdel, sokáig nyög (Székelyföld Kiss Mihály, Győrffy Iván). *Mond ki mán egyszer no, ne nyegődözz annyit vélle!* (Háromszék m. Vadr. 510b).

[NYÖRHÖL].

meg-nyörhöl: nagyjából megcsinál (Bars m. Léva Czimmermann János).

NYÖRRÖG: dünnyögve, erőltetve sír (gyermek) (Csallóköz Szinnyei József) [vö. *nyörvög*].

NYÖRSZÖG: nyöszörög (Székelyföld Tsz.; Győrffy Iván).

NYÖRVÖG: dünnyögve, erőltetve sír (gyermek) (Csallóköz Nyr. I.280) [vö. *nyörrög*].

NYŐSZ: siet [? vö. *nyösztet*]. *Né de nyősz:* ‚beh szeret játszani!' [azaz talán: beh siet játszani] (Zala m. Hetés Nyr. I.380).

NYÖSZÖG (Székelyföld Kiss Mihály; Háromszék m. Tsz.; *nyüszög* Nógrád m. Simonyi Zs. Tüz. M. Nyelvtan I.413): nyöszörög.

NYÖSZÖRÖG (*nyeszereg* Szolnok-Doboka m. Nyr. XVII.315; *nyüszörg*eni Csongrád m. Szentes Nyr. IX.87).

NYÖSZTET: sürget, unszol (Esztergom vid. Nyr. XIX.239).

NYUGALOM. *Nyugalom tőkéje:* nyereg (Székelyföld Nyr. II.231) [vö. *nyúgodalom-tőke*].

NYUGAT, NYUGOT (nap-*nyugut* Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

NYUGATSÓ, NYUGOTSÓ: nyugati (Dunántúl Nyr. XVI.239; Keszthely vid. Nyr. XIV.180; Somogy m. Nyr. XIV.270).

NYUGHAT-IK. *Nyughass:* hagyj békét! (Háromszék m. MNy. VI.328. 360; Vadr. 499a). *Nyughass mán no, ne hejtelenkeggy!* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Nyughassék:* hagyjon békét! (Szilágy m. Nyr. IX.565).

[NYUGISZT].

mëg-nyugiszt: megnyugoszt. *Isten nyugissza meg!* (Moldvai csáng. Nyr. IX.454).

[NYUGODALOM].

nyúgodalom-tőke: nyereg (Székelyföld Kovács János). *Hé, Sári, keresd elé a nyűgodalom-tőkét s tedd föl a kabolára, mett menyek a malomba* (Csík m. Király Pál).

NYUGOSZTAL: nyugoszt, nyugtat (Göcsej Budenz-Album 159). *Kik elfáradtatok, testeteket nyugasztaljátok* (Hol? Arany-Gyulai NGy. I.102).

[NYUGOT, NYUGUT].

mëg-nyugot, mëg-nyugut: megnyugoszt (Háromszék m. MNy. VI.343 [itt *meg-nyugat* hiba]; Kiss Mihály). *Az Isten nyugossa* (v. *nyugussa*) *mëg!* (Székelyföld Győrffy Iván; Háromszék m. Kiss Mihály). *Az isten nyúgussa mëg!* (Déva Nyr. XV.516).

NYUGSÁG (*nyukság*): nyugalom, nyugvás, pihenés (Dunántúl Nyr. XVI.239; Keszthely vid. Nyr. VI.523; Somogy m. Nemes-Déd Nyr. VIII. 524). *Nëm vót nyukságom* (Vas m. Kemenesalja, Jánosháza Nyr. XV.141). *Nincs nyuksága* (Veszprém m. Vörös-Berény Zolnai Gyula). *A kaszárnyába sohasë vót nyugság, mindég talpon köllött lönni* (Fehér m. Lovas-Berény Király Pál).

NYUGSZ-IK, NYUGOD-IK (mög*nyugod-ik* Torontál m. Szőreg Kálmány L. Szeged népe III. 147; *nyugu*nni Udvarhely m. Vadr.; Háromszék m. Király Pál; *nyugusz*om Udvarhely m. Vadr. 510b; *nyugu*gyunk, *nyuguggyá*, *nyugusz*nak Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 466. 470. 476; *nyugu*gyan Hunyad m. Lozsád Nyr. XXII.410; *nyugu*tt Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

NYUGTALANKOD-IK: mulat (Kalotaszeg, Zsobok Melich János).

NYUGTAT (*nyuktat*): **1.** pihentet (állatot). *Nyugtatnak. Hól nyugtattál?* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); **2.** lassan megy (futás után az állat) (Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.231).

NYUGUTTÓ: nyugvóhely (Erdővidék Nyr. VIII.188).

[NYÚJÓ].

nyújó-hely: nyugvóhely, temető (Mármaros m. Técső Király Pál).

NYÚJT (*nyójt* Háromszék m. Vadr. 510b; *nyólt* Székelyföld Kriza; *nyút*, mëg*nyút* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.213; Bács m. Borsod Nyr. V. 430; Palócság Ethnographia III.352; Debrecen Nyr. IX.164; Szilágy m. Nyr. IX.564; Zilah Nyr. XII.277; Háromszék m. Vadr. 510b): **1.** *nyújt, nyujt:* [tréf.] alszik. *Mëgyëk ëggyet nyujtani* (Csallóköz Csaplár Benedek); **2.** *nyujt, nyút:* üt. *Majd nyujtok rëád* (v. *rajtad*) *ëggyet, de tudom, mëg nem köszönöd* (Csallóköz Csaplár Benedek). *Eccer oszt valahogy úgy oda nyútott a békára, hogy az egybe ellapút a feődön* (Palócság Ethnographia III.352). *Ojant nyujtott rajta, hogy majt meghót belé* (Székelyföld Kiss Mihály).

mëg-nyujt, mëg-nyút: megver (Szilágy m. Nyr. IX.564; Székelyföld Kiss Mihály).

NYUJTÁS = *nyólás. Penderíts bár egy nyujtást* (Székelyföld Tsz. 291a).

NYÚJTÓ (*nyujtó; — nyójtó* Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.131; *nyójtu* Vas m. Őrség Tsz. 343a; *nyóttó* Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III. 275; *nyútó* Cegléd Nyr. III.189; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323): **1.** *nyujtó, nyújtó, nyójtó, nyójtu, nyóttó, nyútó:* szekérgerinc (a két tengelyt összekötő erős rúd, a melynek hátsó vége kinyúlik a szekér alól) (Soprony m. Horpács Nyr. XIV.432; Vas m. Nyr.XVIII. 144; Vas m. Őrség Tsz. 343a; Göcsej, Nagy-Lengyel Nyr. VII.131; Somogy m. Szőke-Dencs Nyr. III.275; Győr m. Csiliz-Radvány Nyr. XXIII.576; Győr Nyr. XI. 478; Pest m. Szeremle Békássy Sándor; Cegléd Nyr. III.189; Heves m. Csépa Nyr. II.380; Nógrád m. Fülek Nyr. V.33; Nyitra m. Negyed Nyr. XXIII.576; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323; Háromszék m. Vadr.; Hol? Nyr. VIII.48); **2.** *nyujtó:* csapó fonószék része (minteggy két rőfnyi lécdarab) (Tata Matusik Nep. János 1839).

nyútó-ágas: [szekérrész] (Arad m. Majláthfalva Nyr. VIII.479; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323).

nyujtó-pad: ravatal (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.4; Maros-Torda m. Sz.-Gerice Ethnographia VI.222). *Ottogyan van a nyujtópadon* (Udvarhely m. Nyr. VI.466). *Nyujtópadon a mészáros* (Udvarhely m. Keresztúr vid. Vadr. 336). *A kiráj s kirájné a nyujtópadon feküttek, s az elveszëttnek gondolt lëán maga síratta el őköt* (Háromszék m. Vadr. 403).

nyujtó-rúd, nyútó-rúd: **1.** = *nyújtó* 1. (Balaton mell., Székelyföld Tsz.); **2.** hosszú nyújtó (hosszú rúd, a mellyel a közönséges szekeret szénahordáskor hosszú szekérré alakítják át) (Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323).

nyútó-szárny, nyújtó szárnya: [szekérrész] (Heves m. Csépa Nyr. II.380; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.323).

NYÚJTÓDZ-IK: [tréf.] alszik. *Mëgyëk ëggyet nyujtódzni* (Csallóköz Csaplár Benedek).

[NYUJTOGAT].

mëg-nyujtogat: megütlegel. *Ha sokszor úgy megnyujtogassa, nem sokáig beszél vélle* (Székelyföld Kiss Mihály).

NYUJTÓZTATÓ: ravatal (Kalotaszeg, Bánffy-Hunyad, Sárvásár Melich János).

[NYUKL-IK].

meg-nyuklik: megnyaklik, megcsuklik. *Megnyuklik a lába* (Kis-Kún-Halas Nyr. XVII.576).

NYUKLI (Veszprém m. Várpalota Nyr. XXI. 477; *nyugli* Veszprém m. Szentgál Nyr. III.183): galuska (nockerl).

1. **NYÚL** (*nyal*-fi Marosszék Kiss Mihály; *nyol* Bereg m. Dercen Nyr. XX.432).

nyul-árnyék: vad spárga (asparagus officinalis) (Tolna m. Nyr. VI.524; Tokaj Nyr. XXIV.192; Zemplén m. Deregnyő Nyr. XIII.235).

nyúl-borsó: törpe borsó (Székelyföld Nyr. XVII.140. 176).

nyúl-fülű gomba: eggy ehető gombafaj (Hegyalja Kassai J. Szókönyv II.293; III.461).

nyul-gát: a főgát fölső pótléka nagy vízkor (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.287).

nyul-kënyér: az a kenyér, a melyet a pásztor este haza visz, s a melyről a gyerekeinek azt mondja, hogy a nyúl adta (Zala m. Szepezd Nyr. XVII.236).

nyúl-kóró: kochia prostrata és artemisia campestris (Balaton mell. Földrajzi Közl. 1894. 60).

nyul-nyugodó: vad spárga (Tolna m. Nyr. VI.524).

nyúl-vessző: nyúlrekettye (Heves m. Névtelen 1840).

2. **NYÚL** (*nyula*, *nyúla*, *nyulja*, *nyúlja*, *nyúja*): **1.** a disznó oldalainak alsó részén két ágra elnyúló és a két első lába között eggyüvé futó hosszú vékony hús (Somogy m. Nyr. XII.382; Kecskemét Nyr. XIV.279; Csongrád m. Arany-Gyulai NGy. II.432; Szeged Tsz.; Torontál m. Szaján Kálmány L. Szeged népe II.160; Tokaj Nyr. XIX.384; Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV. 330; Ugocsa m. Fertő-Almás MNy. IV.317; Háromszék m. MNy. VI.237 [itt *nyulája* hiba]. 343; Kiss Mihály; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos; Háromszék m. Szotyor Győrffy Iván); **2.** az igás szekér hasát átfogó vaskapocs (Bereg m. Tiszahát Pap Károly).

nyul-fű, nyulja feje: a disznó *nyul*ának kezdő bunkós része (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XIV. 330).

nyula-hús = *2. nyúl.* 1. (Fertő mell. MNy. III.405).

3. **NYÚL** [ige] (*nyól* Csallóköz Nyr. I.280; Háromszék m. Vadr.).

NYÚL-IK (*nyól-ik* Háromszék m. Vadr. 510b).

[Szólások]. *Nyólik a nyaka belé:* sok gondjába és költségébe kerül (Háromszék m. Vadr. 510b).

össze-nyólik: összeér (két hegy) (Háromszék m. Győrffy Iván).

NYULACS: nyúlacska (Somogy m. Kassai J. Szókönyv II.42).

NYÚLÁDOZ (*nyúládoz* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.213): többször nyúl (vmibe bele, vmi után) (Győr m. Tsz.; Vass Benedek) [vö. *nyulaldoz*].

bele-nyuládoz: többször belenyúl. *Ëz a nyavalyás macska mindën vajamat mëgëszi; tennáp ës mire eszbe vëttem, az ëggyik poharambu feliná is több mëg vót ëvë; nyilván belenyuládozott a lábájje* (Vas m. Őrség Nyr. V.31).

NYULALDOZ: többször nyúl (vmibe bele, vmi után) (Háromszék m. MNy. VI.343; Győrffy Iván) [vö. *nyuládoz*].

NYULAMAT: nyulat, nyúlás. *Hegy nyulamatja* (Háromszék m. MNy. VI.330; Győrffy Iván).

NYULÁNGÓZ-IK: lassan, kedvetlenül, húzódozva, ímmel-ámmal dolgozik v. fog hozzá a dologhoz (Szatmár m. Nagybánya Nyr. XX.480).

NYULÁNKOL: ∾ (Háromszék m. MNy. VI. 343; Vadr.; Győrffy Iván). *Láss a dologhoz, ne nyulánkolj!* (Alföld [?] Nyr. XIV.528).

NYÚLÁNKÓDZ-IK: olyasmi után nyúl, a mi magasabban van, hogysem elérhetné) Debrecen Nyr. XXIII.334).

NYULÁNKOZ-IK: lassan, kedvetlenül, húzódozva, ímmel-ámmal dolgozik (Háromszék m. MNy. VI.343; Győrffy Iván). *Sijess, në nyulánkozz vélle!* (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos).

NYULAS: nyúlszivű, félénk (Balaton mell. Tsz.).

[NYULÁS], NYÓLÁS: szövésnél a nyüsttől a csigáig hátranyúló darab, a melyet szétszednek és két pálcával elkülönítenek, hogy a fonal össze ne sodródjék (Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XV.384). *Egy nyólást szőtt már az osztovátán* (Háromszék m. Vadr. 510b).

NYÚLASDI: eggy labdajáték (Vas m. Nyr. XVII.228).

[NYULÁSZÓ].

nyulászu-kánya: ölyv (Vas m. Őrség Nyr. VII.330).

[NYÚLKA], NYÚKA: nyulacska (Palócság Tsz.; Vác Simonyi Zs. Tüz. M. Nyelvtan I.546).

NYULKÁL (Mátyusföldе Nyr. XX.327; *nyúkál* Csallóköz Szinnyei József; *nyúkâl* Palócság Nyr. XXI.419; XXII.78): többször nyúl (vmibe bele, vmi után). *A zsebembe nyulkáltam* (Mátyusfölde Nyr. XX.327).

NYULKÁLÓDZ-IK: ∾. *Sirëg-forog a gazdaszony, nyulkálódzik a pócra, hogy ëgy kolbászt nyújcson* (Csanád m. Batonya Kálmány L. Koszorúk II.12).

NYULKÁS: nyúlós, nyálkás (Csallóköz Nyr. I.280).

NYULÓS: nyulánk (Tolna m. Fölső-Nyék Nyr. VI.323).

NYURGA (*nyûrga* Kis-Kún-Halas Nyr. XVIII.192; Szatmár, Szabolcs, Ugocsa m. Nyr. IX.184): vézna, cingár, nyulánk, hosszú és sovány (Nagy-Kúnság Nyr. XX.45; Kúnszentmiklós Nyr. XV.47; Kis-Kún-Halas Nyr. XVIII.192; Kecskemét Csaplár Benedek; Mezőtúr Nyr. IX.479; Békés m. Balog István; Palócság Nyr. XXII.78; Hont m. Ipolyság Nyr. XIX.46; Csallóköz Csaplár Benedek, Szinnyei József; Zilah Nyr. XIV.430; Bukovina Nyr. VI.525) [vö. *nyuzga*].

[NYÚSZÁTOL].

el-nyuszátol (vele): sokáig nyúzva v. mocskosan nyuzdalva elbánik vele (Székelyföld Kiss Mihály).

[NYUSZI].

nyuszi-sunyi: [?] (Répce vid. Nyr. XX.411).

1. **NYUSZKA** (*nyuzga* Baranya m. Bélye, Csúza Nyr. XV.373; XVIII.287): 1. *nyuszka:* nyúl (Somogy m. Nyr. XIX.287; Baranya m. Kassai J. Szókönyv III.460; Tsz.; Baranya m. Ormányság Tsz.; Nyr. III.230; Baranya m. Mecsekhát Thomaer Ignác 1841; Dráva mell. Kopács Nyr. XVI.284); 2. *nyuzga:* tengeri nyúl (Baranya m. Csúza Nyr. XVIII.287) [vö. *mucka*].

[Szólások]. *Nyuzgát fogott:* elesett (Baranya m. Bélye Nyr. XV.373).

2. **NYUSZKA**: csupasz (madárfi) (Nógrád m. Nyr. V.182).

NYUSZOJÁL: késedelmez, hosszasan készülődik (Székelyföld Fejér József).

NYUVAD (*nyivad* Székelyföld Tsz. 272a [itt *nyivod* hiba]; Gyarmathi S. Vocabularium 99b; id. Szinnyei József; Marosszék Kiss Mihály; *nyovad* Háromszék m. Orbai járás Nyr. VII.332): fullad (Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály; Segesvár Nyr. IX.44).

belé-nyuvad (*bele-nyuvad*): belefullad. *Abba a patakba még nem nyuvadt bele senki* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.328). *A vizbe taszitotta, s az bele is nyuvadott egyszeribe* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.387). *Belényuvadt a vizbe* (Székelyföld Kiss Mihály). *A méj tengerbe maj belényuvattam* (Csík-Szentkirály Nyr. IX.426).

mëg-nyuvad (*mëg-nyivad*): megfullad (Kolozsvár Pap Károly; Székelyföld Tsz.; Kiss Mihály, id. Szinnyei József, Fejér József; Marosszék Kiss Mihály). *Vidám lova mëgnyuvada* (Udvarhely m. Nyr. IV.480).

[Szólások]. *Megnyuvad a tűz:* elfojtódik a lángja (ha pl. sok forgácsot hánynak rá) (Székelyföld Tsz. 272a).

NYUVADOZ: fulladoz, fuldokol (Székelyföld Kiss Mihály).

[Szólások]. *Nyuvadoz a tűz:* elfojtva, elnyomva, nem szabadon lángolva ég (Székelyföld Kiss Mihály). *Nyuvadozva ég* (pl. az asztag) (Székelyföld Tsz. 272a).

NYUVADT: kialudt, kihalt. *Az errös* [így!] *hónapokban ójan nyuvatt a tájék, éppeg mint a tippanť kinyér* (Székelyföld Nyr. V.221).

NYUVASZT (*megnyivaszt* Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.226): fullaszt, fojt (Udvarhely m. Nyr. VIII.473; Udvarhely m. Kőrispatak Király Pál). Udvarhely m. Korond ifj. Felméri Lajos).

belé-nyuvaszt: belefullaszt. *Belényuvaszt a vizbe* (Udvarhely m. Nyr. VIII.473). *De nehogy a borba belényuvasszatok!* (Udvarhely m. Homoród Nyr. IX.39).

[ki-nyuvaszt].

[Szólások]. *Nyuvaszd ki a lelkit!* (Háromszék m. Nyr. IV.514).

mëg-nyuvaszt (*meg-nyivaszt*): megfullaszt, megfojt (Székelyföld Kiss Mihály, Fejér József). *Kérëm az én istenëmet, hogy tégëdet në nyuvaszszon mëg* (Székelyföld Nyr. I.180). *A fáraccságtul sokszer maj megnyivasztya magát* (Szatmár m. Nagybánya Nyr. VIII.226).

[Szólások]. *Mëgnyuvasztya a tüzet:* elnyomja, elfojtja a lángját (Székelyföld Kiss Mihály).

NYÚZ: 1. csigáz, dologgal túlterhel. *Ha még nyúzod ezëket az ökrököt, kidőlnek a járomból* (Székelyföld Kiss Mihály); 2. unalomig ismétel v. folytat. *Még mind azt a hitván beszédët nyúzod-ë?* (Székelyföld Kiss Mihály).

[Szólások]. *Fát nyuzni:* hántani (Pest-Nógrád, Cserhát Erdészeti Lapok XXII.674).

NYÚZ-IK: hámlik (Moldvai csáng. Nyr. IX.530).

mëg-nyúzik: meghámlik. *Hámlásba sinlik, a kezei nyúznak mëg s a lábai. A kezemën mëgnyúzott a bőr* (Moldvai csáng. Nyr. III.4).

NYÚZÁR (*nyuzár*): dögnyúzó, sintér (Csallóköz Nyr. I.280; Nyitra m. Dudvág és Feketevíz mell. Ürményi László). *Të nyúzár! Të gonosz nyúzár!* [mondják vásott gyereknek] (Csallóköz Nyr. I.280; Csaplár Benedek). *Nyúzár embër:* embernyúzó (pl. uzsorás) (Csallóköz Csaplár Benedek).

NYUZBOL: kíméletlenül hord, nyű, rongyol (ruhát) (Tokaj Nyr. XXIV.192).

NYUZGA (*nyizga* Orosháza Nyr. IV.377): vézna, cingár, sovány, elcsigázott, élhetetlen, kényeskedő (Kúnszentmiklós Nyr. XV.47; Csongrád m. Szentes Nyr. XVI.95; Palócság Tsz.; Vác Czech János 1840; Szatmár vid. Tsz.; Szilágy-Somlyó Nyr. XVI.286) [vö. *nyurga, nyüzge*].

NYUZLI (Soprony m. Csepreg Nyr. II.372; *nyuszli* Székesfehérvár Nyr. VII.187): sovány, gyenge, vézna.

[NYÚZÓ].

nyúzó-kés (*nyúzᵃó-kᵉés*): **1.** kéreghántó görbevégű faeszköz (Háromszék m. Dálnok Erdészeti Lapok XXII.669); **2.** [gúny.] adóbehajtó (Palócság Nyr. XXI.509).

NYÚZOL: majszol, ínyével őrölve rágicsál (gyermek, fogatlan öreg) (Székelyföld Kiss Mihály) [vö. *múzol*].

NYÚZOLKOD-IK (*nyuzalkod-ik*): huzalkodik. *yúzolkottak, maj csak hogy nem kaptak öszve ujtam* [t. i. hogy melyikük kontyozza be]. *Egy ırabig nyuzalkottak a nyârsér* (Torna m. Tornajfalu Nyr. XVII.233).

NYÚZOTT. *Nyuzott hús:* marhahús (Gömör . Tsz.).

1. **NYŰ** (*nyív* Kis-Kún-Halas Nyr. XV.67; ;eged Tsz.; *nyív*ek Pozsony m. Pered Nyr. IX.565; *nyüv* Mátyusfölde Nyr. XVII.523). — *yív:* rend alatt itt-ott elmaradt kasza-nemgta fű v. gabona (Szeged Tsz.).

2. **NYŰ** (*nyő, nyövök*, el*nyövi*, *nyöv*ünk, *nyövik* ;allóköz Csaplár Benedek; Abaúj m. Király ıl; Gömör m. Nyr. XXIII.45; *nyő*n Vas m. 'ség Nyr. VII.420; *nyű* Kecskemét, Szeged aplár Benedek; Bereg-Rákos és Munkács vid. ıp Károly; el*nyű*, el*nyüv*i Szatmár m. Nagynya Nyr. IX.566; *nyüv*ik Kalotaszeg, Zsobok ᴐlich János; *nyüv* Baranya m. Csúza Nyr. VIII.287): kitép (kendert a földből szálanként) as m. Őrség Nyr. VII.420; Baranya m. Csúza 'r. XVIII.287; Kecskemét, Szeged, Csallóköz aplár Benedek; Gömör m. Nyr. XXIII.45; ıreg-Rákos és Munkács vid. Pap Károly; Kaloszeg, Zsobok Melich János). *Most nyövik a vigos kendert* (Abaúj m. Király Pál) [vö. *nyüll*].

ki-nyű: ∾ (Tolna m., Székelyföld Tsz.).

NYŰG (*nyüg; — nyig* Zala m. Tapolca Nyr. II.469; Pápa Nyr. XVI.528): **1.** kötél, a mellyel a lónak két lábát összekötik, hogy el ne ehessen messzire (Balaton mell. Tsz.; Zala Tapolca Nyr. VIII.469; Pápa Nyr. XVI.528; s-Kún-Halas Nyr. XV.283; Szentes Nyr. VIII. 1; Csallóköz Csaplár Benedek; Háromszék Kovászna Butyka Boldizsár; Moldva, Klézse 'r. V.89). *Kereszt-nyüg, szabad-nyüg* (Zemplén Szürnyeg Nyr. X.324); **2.** csirke lábára terődzött szőr v. fonal (Székelyföld Kiss Mihály); alkalmatlan teher, akadály, galiba (Csallóköz Csaplár Benedek; Eger Énekes Imre). *Mekkora nyüg ez a gyermek a nyakamon!* (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár); **4.** nyűgös, nyugtalan, nyafogó. *Ez a gyerek ma olyan nyüg* (Maros-Torda m. Szováta Simonyi Zsigmond).

nyüg-ér: nyűg helye a lábon (Hol? Tsz.).

NYÜGE: cseresnye-, szilva-, barackfa csipája (Moldva, Klézse Nyr. V.89).

[NYÜGÍT].

rëa-nyügitt: reáerőszakol (Háromszék m. Győrffy Iván).

NYŰGLŐD-IK, NYŰGÖLŐD-IK (*nyüglőd-ik, nyügölőd-ik; — nyügelőd*ni Moldva, Klézse Nyr. V.89): **1.** alkalmatlankodik, nyűgösködik (Csallóköz Szinnyei József; Moldva, Klézse Nyr. V.89). *Menj el, ne nyügölődj annyit rajtam!* (Háromszék m. Kovászna Butyka Boldizsár); **2.** bajlódik, vesződik (Szentes Négyesy László; Csallóköz Csaplár Benedek; Kis-Kún-Halas Nyr. XV.283; Székelyföld Andrássy Antal 1843). *Andris bá nem es sokat nyügölődik a beszéddê, hanëm ahajt töszön* (Udvarhely m. Nyr. IV.81). *Nyüglőggyünk együtt:* nyomorogjunk (Borsod m. Szíhalom Nyr. XXIV.432); **3.** ímmel-ámmal, kelletlenül dolgozik (Csík m. Nyr. X.90).

el-nyüglődik: elbajlódik, elvesződik. *De elnyüglődik azzal a fatuskóval!* (Kecskemét Nyr. XXV.44).

NYÜGÖLŐDŐ: idétlen nyájaskodásaival alkalmatlankodó (Székelyföld Tsz.).

NYŰGÖS: **1.** sok bajjal járó (Nagy-Kúnság Nyr. XVI.383). *Bion nyügös munka van vélle* (Debrecen Nyr. XXIII.93); **2.** bajszerző. *Nyügös ember* (Erdély, Székelyföld Tsz.).

[NYŰGÖZ].

lë-nyűgöz (lovat): összeköti két lábát (Félegyháza Czimmermann János).

mëg-nyügöz: **1.** megrendszabályoz, kordába fog, kötelességére rászorít (Székelyföld Kiss Mihály); **2.** teherbe ejt (Székelyföld Kiss Mihály).

NYÜGSÉG: alkalmatlan teher, alkalmatlanság, galiba. *Ez az ember tiszta nyügség* (Brassó m. Bácsfalu Nyr. III.564).

[NYÜGÜL].

mëg-nyügül: megakad (Háromszék m. Győrffy Iván).

rëa-nyügül: ráköti magát nyűgnek, bajnak (Háromszék m. MNy. VI.346; Vadr.; Győrffy Iván).

NYŰLL (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.214; Csallóköz Csaplár Benedek; *nyől* Palócság Tsz.): kitép (kendert a földből szálanként) [vö. *2. nyű*].

el-nyől: elnyű. *Elnyőlni a csizmát* (Palócság Tsz. 271a).

NYÜMMÖGÉL: mormog (Hol? Nyr. XII.528).

NYÜNNYE: orratlan, pisze ember (Moldva, Klézse Nyr. V.378).

NYÜRHE: apró (Palócság Csaplár Benedek).

NYÜRRÖG: 1. dünnyög (Székelyföld Tsz. [itt *nyüzzög* hiba]; Ferenczi János 1832); 2. [a seregélyfi] (Székelyföld Kassai J. Szókönyv III. 465; Tsz.) [vö. *nyörrög*].

NYÜSLET (*nyislet* Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.304): ide-oda jár, ki- s bejár (Udvarhely m. Nyr. VI.272; Háromszék m. MNy. VI. 343; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Mit nyisletsz annyit! Nyukhass mán, üjj le a fenekedre!* (Székelyföld Arany-Gyulai NGy. III.304) [vö. *nyeslet*].

NYÜST (Balaton vid. CzF.; Balaton-Füred Herman O. Halászat K.; Orosháza Nyr. IV.382; Szatmár m. Krassó Nyr. XVI.335; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XV.384; *nyist* Baranya m. Ormányság Nyr. III.230; Pécs Kassai J. Szókönyv III.466; V. 194; Szlavónia Nyr. XXIII.168; Palócság Nyr. XXI.309; XXII.78; Gömör m. Nyr. XVIII.423; Gömör m. Serke Nyr. XIX.45; *nyíst* Csík m. Nyr. VIII.93): 1. gorombábbféle fonal (pl. a milyenből a hálókat kötik; a vargák szurkos fonala) (Balaton vid. CzF.; Balaton-Füred Herman O. Halászat K.; Pápa vid. Tsz.; Baranya m. Ormányság Nyr. III.230); 2. a szövőszékben azon vastag fonalak, a melyekbe a mellékfonalakat eresztik, s a melyek a borda járásához képest ide-oda mozognak (Pécs Kassai J. Szókönyv III.466; Orosháza Nyr. IV.382; Palócság Nyr. XXI.309; XXII.78; Gömör m. Nyr. XVIII. 423; Gömör m. Serke Nyr. XIX.45; Szatmár m. Krassó Nyr. XVI.335; Zemplén m. Szürnyeg Nyr. X.325; Udvarhely m. Olasztelek Nyr. XV. 384; Csík m. Tsz.; Nyr. VIII.93).

nyüst-háló: öregháló (Balaton-Füred Herman O. Halászat K.).

nyüst-páca: [szövőszék része; a karfákra van fektetve] (Székelyföld Nyr. I.281; Kiss Mihály).

nyüst-szerszám: zwirnzeug [takács-mesterszó] (Győr Nyr. XI.382).

NYÜSTÖL (*nyüsztöl* Alföld [?] Nyr. XIV.528): 1. nyugtalanul jár-kél ide s tova v. ki és be, keresztül-kasul járkál (Székelyföld Kassai J. Szókönyv II.257; Tsz.; Kiss Mihály; Háromszék m. MNy. VI.343; Vadr. 511a; Győrffy Iván; Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos). *Nyüstöl elé s hátra* (Székelyföld Nyr. I.226). *Ugy nyüstöl elé s hátra, mind a vetöllő* (Háromszék m. Vadr. 373). *Lódulj dolgodra, ne nyüsztölj abba a konyhába!* (Alföld [?] Nyr. XIV.528); 2. [marháról:] eggyik elébb, másik hátrább jár (Háromszék m. Uzon Erdélyi Lajos); 3. hurbol, nyű, koptat, szaggat (ruhát) (Alföld Nyr. XIV.528; Hegyalja Kassai J. Szókönyv III.467); 4. csapdos (lovat), ver, pához (Tisza-Dob Nyr. XXIV.332; Tokaj Nyr. XXIV.192) [vö. *nyüszköl*].

el-nyüstöl: elnyű, elkoptat. *No gyerek, két szemed ez a ruha, el ne nyüstöld!* (Alföld Nyr. XIV.528).

[NYÜSTÖS].

nyüstös-fonál: zotten [takács-mesterszó] (Pozsony Nyr. XIV.48).

NYÜSZKÖL: 1. nyugtalankodik; 2. ímmel-ámmal, kelletlenül dolgozik (Csík m. Nyr. X. 90) [vö. *nyüstöl*].

NYÜSZKÖLŐD-IK: nyugtalanul mozgolódik, nem találja a helyét (Székelyföld Nyr. II.471).

NYÜSZKÖTÖL (Háromszék m. Vadr.; Csík m. Nyr. X.90; *nyüskötöl* Háromszék m. Vadr. 511a; *nyüzgütöl* Tisza-Sz.-Imre Nyr. IX.137): 1. *nyüszkötöl, nyüskötöl, nyüzgütöl:* nyugtalanul mozgolódik, hánykolódik, izeg-mozog (Tisza-Sz.-Imre Nyr. IX.137; Háromszék m. Vadr.; Csík m. Nyr. X.90); 2. *nyüszkötöl:* ímmel-ámmal, kelletlenül dolgozik (Csík m. Nyr. X.90).

NYÜSZÖG: szuszogva, ügyetlenül dolgozik (Háromszék m. MNy. VI.343; Győrffy Iván). *Mit nyüszögsz ott, nem látod a többit?* (Alföld [?] Nyr. XIV.528) [vö. *nyoszog*].

NYÜSZÖL: nyiszál, rossz késsel metsz (Háromszék m. Vadr. 510b).

[NYÜSZÜ].

nyüszü-munka: darabos mű (Háromszék m. MNy. VI.343).

[NYŰTET], NYŐTTET: kitépet (kendert a földből szálanként) (Kis-Kún-Halas Nyr. XV.214).

NYÜVEKED-IK: bajlódik, vesződik, küszködik (Szamosköz Nyr. XI.92).

[NYŰVEL], NYÍVEL (*nyívêni*): nyűveket szed (a kosból) (Baranya m. Ibafa Nyr. XX.191).

NYÜZGE (Abaúj m. Névtelen 1839; *nyizge* Tolna m. Paks Nyr. XXII.430): vézna, sovány, gyenge [vö. *nyizgër, nyuzga*].

NYÜZGÖLŐD-IK: nyugtalanul hánykolódik (alvás közben a gyermek) (Tokaj Nyr. XXIV.192).

NYÜZSGE, NYÜSKE: nyughatatlanul izgő-mozgó, pajkos (gyermek) (Székelyföld Andrássy Antal 1843).

NYÜZSGETEG: nyugtalan, veszteg nem ülő (Székelyföld Kassai J. Szókönyv III.464; Tsz.; Kiss Mihály; Háromszék m. Vadr.).

NYÜZSGÖLŐD-IK: alkalmatlankodik. *Gyerekek, ne nyüzsgölődjetek!* (Kassa vid. Nyr. XVII. 285).

NYÜZSÖG (*nyizsëg* Székelyföld Győrffy Iván).

